
BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
7 R
8

TERTVLLIANI
OMNILOQVIVM ALPHABETICVM.SIVE,
TERTVLLIANI OPERA OMNIA, IN ORDINEM
Alphabeticum, et rationalem exactissime digesta,
breuibus Scholiis ad singula obscura expositis, et vbiq.
per selectissimos ex medulla S. Augustini locos illustrata.
Cum altero Alphabeto errorum, et hæreseon per eosdem refutato.
Opera Fratris Caroli Moreau, Ord. Erem. S. Aug. Comunit.
Bitur. Conuent. Reg. Margar. Paris
Cum priuileg. Reg. Approbat. Doct. Sorbon. et permiss. Sup.
Illustriss. Senatus Principi Pomponio de Bellieure
Dicatum.
Vela dabant naues, perit hæc, petit altera portum.
Hoc non currentis, sed miserentis opus. Rom 9. 6.
Tertulliani Opera
Hermogen
Arriani
Valentin. Gnostic
Marcionite
Praxeam
Tertullianus et S. Augustinus.
Duo in Africa Ingenij monstra, totius Doctrinæ, et Eloquentiæ Geny de Palma certant.

TERTVLLIANI
OMNILOQVIVM
ALPHABETICVM
RATIONALE TRIPARTITVM.

SIVE

TERTVLLIANI OPERA OMNIA IN NOVVM ordinem, hactenus intentatum, & facilem, omnibus vtriusque fori Oratoribus, Rerum humanarum Diuinarumque Professoribus ac Scriptoribus vtilem, disposita, exposita, illustrata.

Operâ Fratris CAROLI MOREAV Augustiniani Ordinis Eremitarum, Communit. Bituricens. Conuentus Reginæ Margaritæ, in suburbiis. S. Germani Paris.

QVID NOVI PRÆSTITERIT AVTHOR, IN hoc Opere Summam Theologiæ Scholasticæ, Positiuæ, & Moralis, ex Scriptura S. Patribus, & Tertulliano & Augustino maximè decerptæ, complectente, sequens pagina indicabit.

Respicite quoniam non mihi soli laboraui, sed omnibus exquirentibus disciplinam. Eccli. 33. 18.

PARISIIS,

Apud { IACOBVM DALLIN, sub signo S. Stephani. ET THOMAM IOLY, sub signo Scuti Hollandiæ. } viâ Iacobæâ,

M. DC. LVIII.

Cum Priuilegio Regis, Approbatione Doctorum, & licentia Superiorum.

SVMMA RERVM QVAS DE NOVO contulit Author ad Illuſtrationem TERTVLLIANI.

OPVS hoc nouum Tripartitum, tribus tomis abſoluitur.

Primus hic tres partes complectitur. Prima quidem omnes libros Tertulliani, in ordinem alphabeticum digeſtos profert, ſupplens quatuor defectus notabiles, in omnibus hactenus editionibus prætermiſſos, in præfatiuncula præmittenda notatos.

Secunda, pacificè, & abſque contentioſa controuerſia, tacito etiam aduerſarij cuiuſcumque nomine, nudo veritatis, & Pietatis S. Patri Auguſtino debitæ, nec non totius operis, ex eius ſententiis lectiſſimis contexti, ab omni æmulationis iniuria tutandi reſpectu, diluit alphabetum Errorum perperam imputatorum Auguſtino, Tertulliani in omnibus ſanis Illuſtratori, in peruerſis correctori. Vbi tota eius Doctrina, maximè verò de Prædeſtinatione, Gratia, & Libero Arbitrio, non priuata vnius Doctoris, ſed CATHOLICA, & ad S. Scripturæ, Patrum, Conciliorum, SS. Pontificum, & Tridentinæ quammaximè Synodi, & Conſtitutionis Innocentij X. In quinque Propoſit. cenſura, regulas, exactè reducta; & per 27. quæſtiones curioſè diſcuſſa, orthodoxa prorſus eſſe conuincitur.

Tertia pars, Erroneas, hæreticas, dutioreſque ſententias Tertulliani, à ſana eius Doctrinâ ſeparatas, ordine pariter alphabetico contextas euoluit, explicat, & Catholicâ S. P. Auguſtini Doctrinâ diſſoluit.

Cum gemino ſecundæ & tertiæ partis proprio Indice; altero locorum ſelectioris ſcripturæ ibidem explicatæ, altero rerum notabiliorũ.

SECVNDVS, ET TERTIVS TOMVS partiuntur omnia ſana eiuſdem Tertulliani Opera, in locos communes ordine nouo & hactenus intentato, non tantùm alphabetico, ſed etiam rationali exactiſſimè diſtincta, breuibus Scholiis ad ſingula quæque obſcura, ad litteram expoſita, & vbique per ſelectiores ex medulla S. Scripturæ, Conciliorum, Patrum, & S. Auguſtini præſertim, nullibi prætermiſſi, aliorum item probatiſſimorum authorum cuiuſque Diſciplinæ locos illuſtrata.

Cum triplici Indice locupletiſſimo in fine tomi tertij collocando; primo quidem Scripturæ ſacræ explicatæ ter millenis & amplius locis. 2. rerum ac verborum. 3. Concionum per annum.

De Operis inscriptione, dispositione, vtilitate, soliditate, curiositate, & in tanta Rerum diuersarum abundantia, conjunctâ breuitate, perspicua: necnon Tabellæ Emblematicæ fronti operis impositæ expositione; Synopsi quoque vitæ Tertulliani, & Augustini, deque symbolicis eorum, ac dissymbolicis proprietatibus, & Elogiis: De vsu tamdem & praxi totius Operis, habet, quam attentè, examinet Lector, vt sibi necessariam, Præfationem generalem, post nuncupatoriam Epistolam immediatè subsequentem.

SVMMA PRIVILEGII.

REGIO Ludouici XIV. Christianissimi Regis diplomate cautum est, sub mulctis ibidem expressis, ne quis in suo Regno, aut aliis quibuscunque locis ditioni Majestatis suæ subditis, intra proximos nouem annos à die editionis primæ computandos, excudat, vendat, excudendum, vendendumque quoquo modo tradat librum inscriptum, *Tertulliani Omniloquium Alphabeticum breuibus scholiis ad singula obscura expositum; & vbique per selectissimos ex medulla S. Augustini locos illustratum, in omnibus dicendi scribendique materiis, à* F. CAROLO MOREAV *Augustiniano compositum*, præter IACOBVM DALLIN Bibliopolam Parisiensem, cui dictus author jus sui Priuilegij cessit. Datum Parisiis anno Domini 1653. mensis Februarij tertio.

Signatum, de mandato Regis,

GVYOT.

Quod registratum est in libro Communitatis Bibliopolarum per BALARD *Syndicum.*

ILLVSTRISSIMO VIRO D. D.
POMPONIO DE BELLIEVRE
EQVITI, AC SVPREMI SENATVS PARISIENSIS PRINCIPI,
S.

RINCEPS SENATVS ILLVSTRISSIME,

Diuturna grande opus opera, nouum prorsus ordine, formâ, & in plurimis hactenus intractatis argumentis, ipsâ materiâ, Augusto Nomini Tuo dicaturum, tot circumfusa rerum singularium species ambiunt, tanta meritorum se ingerit turba dicturo; tot firmamento virtutis Tuæ astra mi-cantia, nusquam errantia, sed fixa,[1] velut inter lapides igneos demo- [1] Tertull.
ranti, inter gemmantes siderum ardentium radios, *obuersantur; vt co-* 2. contra Marc. c. 10
ruscante crebrius fulgetro repercussi nictitent oculi, mens stupeat, hæreat calamus, lingua mutescat.

Quid faciam? Tot circumsonantibus thesium foliis, librorum voluminibus concrepantibus, opusculis simul & operibus Tibi certatim nuncupatis, laudes vndique tuas buccinantibus; silebo solus,[2] Et conceptum [2] Iob. 4. 2.
de Te sermonem potero retinere? *An non magè*[3] quasi vter mero ple- [3] Iob. 32. 19.
nus, quod laguncułas disrumpit, *cæteris vocalior erumpam; Et diu*
retentum[4] verbum bonum, *Deo primùm bonorum omnium in Te locu-* [4] Psal. 44. 1.
pletissimo largitori, dehinc Tibi[5] præ consortibus oleo lætitiæ partici- [5] Psal. 44. 8.
pi, abscondirum eructabo?

Enimuerò quid absconsum in propatulo, & peruio[6] facto mundo, Ange- [6] 1. Cor. 4. 9.
lis, & hominibus spectaculo? *Ecquid in* Sole justitiæ in signo Libræ posito; *jus ex æquo, diei, & noctis horas, pro meritis; pœnas, & præmia, probis ac reprobis diuidente, publicæ notitiæ se subducere possit occultum?*

Diu exercitato Infulati Præsidis Clarissimâ dignitate, Legationibus ad Batauos, Britannos, Italos, ipsosque Romanos rerum Dominos, muneribus honorificentissimis laudatissimè perfuncto, ad Summum tandem Supremi Senatus Parisiensis Principatum, à Christianissimo Rege, Ele- [7] Cant. 5. 10.
cto ex millibus, *quid vitâ sospite, quam perennet Deus, quid inquam*

anteacta vita tot obita non communia munia, sortis vltra prospera non auspicatissimè portendunt?

Et quidem si in Summo[8] Iudice spectari debet fortuna & dignitas: [9] si lege Pompeïa sancitum est, vt Amplissimo ex Censu Iudices legerentur: *Ne videlicet aut contracta ignobilitate generis, animi vilitas, aut rei inopia domestica, ius vendere, & muneribus vitæ sustinendæ necessariis, corruptioni cedere cogeretur: Tibi in vtroque vigilantissimè prouidentia diuina prospexit; Cui & Splendidissimus est Natalium Illustrium Census; Patre Infulato Præside, & Vtroque Auo Primariâ Cancellarij Franciæ Dignitate Gloriosissimè potito: & Opulentissimâ Fortunâ gratulatur; nec parcâ vspiam vso, nec prodigâ; nec effusâ turpiter, nec auarè repositâ; sed munificè, aut diuinis, aut publicis curandis Ædibus; nunc festiuè excipiendis amicis, nunc viris de re Litteraria benè meritis munerandis; sed quammaximè pauperibus alendis, misericorditer impensâ.*

[10] Spiritualis trapezitæ hæc mensa est, thesaurum vitæ struens præsentis pariter & æternæ. [11] *Arte omnium quæstuosissimâ, multiplicato in centuplum fœnore innocenti,* [12] *honorans Dominum de Tua substantia, misertus inopi, Domino fœneraris: cui diuino subscriptum sanguine chirographum cautio Euangelica datur.*[13] Et si non tenes pauperem redditorem, idoneum tenes fideijussorem. *Taceo quæ me clamare delectarent. Oblitero quæ jussioni tuæ parens, & insigni parcens modestiæ, non tam garrulus Tuæ in pauperes largitatis buccinator, quàm exempli Optimatibus Regni sectandi sincerus hortator, in authographo præscripseram; Tuo admonitus, quinimò diuino ædificatus oraculo:* [14] Nesciat sinistra Tua quod facit dextera Tua. [15] Putas quàm vult nescire alterum, qui Teipsũ qui facis, aliqua Tui parte vult nescire? *Sed qui* [16] *nomen Tuum in terra scribi refugis,* [17] *gaude Solis radio exaratum in cœlis.* [18] Et qui non ad Tuam famam erogas, sed ad pauperis famem; [19] nec tubâ vis ante Te cani, [20] ab auditione mala ne time, dum [21] oleum dexteræ, cœlestis participem regni proclamabit. [22] Quòd Abel passus sit, quòd seruauit mundum Noë, quòd Abraham fidem suscepit, quòd Moyses legem tulit, quòd Petrus crucem resupinus ascendit, Deus in iudicio tacet; & hoc solùm clamat, quòd comedit pauper. In cœlo prima est esurientis annona, prima stipendia pauperis tractantur in cœlo, erogatio pauperis prima diuinis scribitur in diurnis. Beatus cuius nomen toties Deo legitur, quoties ratio pauperis recitatur in cœlo![23] Dicturus, *Judicum Princeps*, causam in iudicio, patronam Tibi misericordiam, per quam liberari possis, assumis: qui de patrocinio misericordiæ certus es, de venia sis securus. Misericordem nescit diuinus ignis exurere. Misericordia non solùm causam præuenit, anticipat cognitorem; sed etiam sententiam reuocat, absoluit addictos.

Ad hæc, in Te, summi viuorum atque mortuorum Judicis prototypo conformi, quidquid in tanti Senatus Principe virtutis exigitur, velut omnium Præcessorum corollario mirificè congestum diuinâ pietate reperitur. [24] Iustitiæ siquidem Antistitem oportet esse grauem, sanctum, se-

[8] Cicero in Anton.
[9] Ascon.
[10] Paulinus.
[11] Chrysol.
[12] Prou. 3. 9.
[13] Aug. in Psal. 36.
[14] Matt. 6. 3.
[15] Chrysol. ser. 9.
[16] Iere. 17. 13.
[17] Luc. 10. 20.
[18] Chrysol. ser. 9.
[19] Matt. 6. 2.
[20] Psal. 111. 6.
[21] Prouer. 27. 16.
[22] Chrysol. ser. 14.
[23] Chrysol. ser. 8.
[24] Bud. in l. iustitia de iust. & iur.

uerum, incorruptum, inadulabilem, contraque improbos, nocentesque immisericordem atque inexorabilem, erectum, arduum, & potentem vi, & maiestate, æquitatis, veritatisque terrificum zelatorem. *Sed nec inter hæc iustitiæ improbis inflexibilis argumenta, congrua deest viduis, orphanis, miseris, oppressis quibuscumque facilitas aditus, & vsquequaque vrbanus affabilitatis accessus.*

Nec vanam hic retexo Valentinianorum fabulam, quâ Æones omnes velut [25] Ex ære collatitio, in honorem & gloriam Patris, pulcerrimum Pleromatis sidus, fructumque perfectum compingunt, ex omnium defloratione constructum; Pandoram Hesiodi, Nestoris Coccetum, Miscellaneam Ptolomæi, aut de Atticis Pancarpon historiis. *Malim Te, veritati propius, illi Apocalypseos Angelo pariari,* [26] qui Ioanni apparuit Iridis ambitu coronatus, cœlesti prato. *Tanta omnigeni floris, virtutum omnium varietate respergeris! Sic in te singulæ animi pariter & corporis dotes elucent; ingenij perspicacitas, iudicij sagacitas,* jus cuique suum reddendi constans ac perpetua voluntas; *juris vtriusque peritia, Eloquentia sermonis, venustas oris, hilaris & modesta vultus grauitas, inaffectata & inconsulta Æquanimitas.* [27] Adeò vt ipsa exterioris hominis species, simulacrum sit mentis, figura probitatis.

Neque verò cum Stoïcis [28] Philosophis, gloriæ animalibus, [29] vanitati seruit Tuarum soliditas firmitasque virtutum. In his nihil prouidebat prudentia, nihil distribuebat iustitia, nihil fortitudo tolerabat, nihil temperantia moderabatur, nisi vnde placeretur hominibus, & ventosæ gloriæ seruiretur. *Tibi verò, Princeps Illustrissime, veras & Christianas virtutes colenti,* [30] magna virtus est contemnere gloriam; quia contemptus eius in conspectu Dei est; judicio autem non aperitur humano. [31] Virtus porro aliud non est, nisi diligere quod diligendum est. Id eligere, prudentia est: nullis inde auerti molestiis, fortitudo est: nullis illecebris, temperantia est: nullâ superbiâ, justitia est. *Et quid iustius, quàm vt* [32] Deo virtutum Domino, & Regi gloriæ suæ zeloti, *bonorum omnium fonti cursu refluo, honor & gloria refundatur? Quid Æquius, quàm vt de* commutabilibus fortunæ membris, *Christi pauperibus, membris eius magnificè* [33] dispergentis, justitia manens in sæculū sæculi, *magno transitoriæ & æternæ fœlicitatis cumulo dispungatur?*

Quàm procul ab auaritiæ sordibus, proprij patrimonij splendidus erogator! Quàm non acceptator personarum aut munerum, qui ne Tabularij forenses, pro dicunda clientibus causa, prærogatiua temporis, accepto munere venderetur, æquitate prouidâ seuerissimè ac iustissimè cauit: totus [34] justitiâ cum magno inter Orientales principe Iob indutus, [35] pater orphanorum, judex viduarum, [36] pro galea salutis judicium certum tectus caput, & pectus, scutum inexpugnabile æquitatem.

Ad typum Scuti Gentilitij, quod attinet, triplex in Nobilissimæ Gentis Symbolica tessera Trifolium cernitur, abs Te inuiolabiliter custoditum: *quod nec Leo geminus, aut Gryphus, Pardus, aut Vnicornis superbè repens sustinet, sed puritatis amatrix, & custos innocentiæ Mustela Pontica suo vellere circumuestit, tacito, licet congruentissimo Iudici-*

[25] Tertull. cont. Valent. c. 12.
[26] Tertul. de Corona cap. 15.
[27] Ambr. l. 2. de Vir. sub init.
[28] Tertull. de Anim. cap. 1.
[29] Aug. li. 5. de Ciui. c. 20.
[30] Aug. 5. de Ciuit. cap. 9.
[31] Aug. ep. 52. ad Maced.
[32] Psal. 23. 10.
[33] Psal. 111. 8.
[34] Iob. 1. 3.
[35] Psal. 67. 6.
[36] Sap. 5. 19.

bus alienis à munerum corruptela, Symbolo: malo mori, quàm fœdari.

Atenim, quid Trifolio *simplicius in plantis? sed quid eius virtute fœcundius?* [37] *Sexies falce demessum, repullulat toties, inexhaustâ fœcunditate radicis. Vt de ipso lubeat cum Septimio exclamare;* [38] Proh miseranda incredulitas, quæ denegas Deo proprietates suas, simplicitatem, & potestatem!

[37] Plin. li. 18. cap. 16.
[38] Tertull. de Baptismo c. 2.

[39] Trifolium aureum, siue hepaticum, Trinitatis herba vocatur; *indubium, Auitæ Maiorum Tuorum, circa augustissimum Christianæ mysterium fidei argumentum. Nec gratis* [40] herba medica, non tam quòd per bella Persarum quæ Darius intulit, aduecta sit à Medis, *quàm à remediis dicta medicis. Plura illi medicamenta, quàm folia.* [41] Herba optima in prato Trifolij. [42] *Grana eius & folia Pleuriticis, Epilepticis, hydropicis, hepaticisque medentur. Sitim arcet, ac refrigerat.* [43] *Ælij Galli, Zenonis, Eudemi, Heraclidis theriacam, inter cætera componit: Et eam maximè,* [44] quâ magnus Antiochus Rex aduersus omnia venena vsus traditur, vnici vel pondere denarij.

[39] Dodonæus Pemptad. 4. li. 4. c. 24. Matthiol. in Diosc. lib. 3. c. 6.
[40] Plin. li. 18. c. 16.
[41] Ibid. c. 28.
[42] Diosc. & Matthiol. in Trifolio.
[43] Galenus item.
[44] Plin. li. 20. cap. 23.

Et quæ non venena, Galliæ Rex Christianissimus, operâ Tuâ, Iustitiæ Tuæ librâ medicatur? Quam sitim, æquissimus Princeps Ludouicus, dignissimus Ludouici justitiæ sitientissimi filius, Trifolio tuo non extinguit?

Trifolij viribus indagandis, Hippocratis, Galeni, Dioscoridis, Matthioli, Dodonæi, tota medicorum schola desudat: [45] Cui & Amphilocus librum etiam specialem dedicauit. *Quidni & ego ter ducenta, ne septingenta dixerim, folia in Tertullianum elaborata, Tuo longè dignius,* Trifolio *consecrarim?*

[45] Plin. li. 18 cap. 16.

[46] In nuce inclusam Iliada, Homeri carmen in membrana scriptum tradidit [47] Cicero. [48] Myrmecides quidam statuarius inclaruit, à quo quadrigam ex Ebore sculptam legimus, quam musca integeret alis: fabricatam & nauem, quam apicula pinnis absconderet. *Ego verò arte non absimili, iam non* [49] Homeri in pauum, *Pythagoricâ metempsychosi demutati Iliadem, vario fabularum colore conspersam; sed Tertullianum & Augustinum, totius eloquentiæ & doctrinæ solida veritate, & varietate refertos, duas Euangelij Dominici quadrigas, duas onerarias naues simul & bellicas, in operis fronte, sub* Trifolij Tui vmbraculo, *securus pelagi, & naufragij, tuta velut statione, repono, & Tui pectoris,* altero [50] Themistis asylo, fas cuicumque poscenti, *recondo.* [51] Trifolium inhorrescere, & folia contra tempestatem surrigere certum est. *Et quæ liuoris procella, nouo fors operi imminens* [52] scuto bonæ voluntatis Tuæ coronato, [53] nam coronat & Trifolium: *audeat insurgere?* Trifolio *certissimè contractâ fronte, rigido supercilio, contra sæuientis maris, aut aëris æstus, horridè ac tremendè surrecturo.*

[46] Plin. li. 7. cap. 21.
[47] 4. Acad.
[48] Plin. supra.
[49] Tertul. de anima. c. 33.
[50] Festus. Cic in Pison.
[51] Plin. li. 18. cap. 35.
[52] Psal. 5. 13.
[53] Plin. li. 21. cap. 9.

Quid pluribus miras prosequar eius vires? [54] Oxis eius species putridis ac fœtidis oris medetur vlceribus: serpentum ac scorpionum virus abigit & curat. [55] Scio præterea celebratis authoribus contra omnia venena pro antidoto sufficere, serpentesque nunquam in Trifolio adspici. *Procul ab Illustrissima Belleuræa stirpe dolus omnis & serpentina*

[54] Diosco. & Matthiol. in Trifol. l. 3. c. 6.
[55] Plin, li. 21. cap. 21. Dodonæus li. 4.

nequitia. Procul ab hoc opere sub vmbra Trifolij carpendo, putrida ac fœtida serpentini afflatus, aut sibili pestilentis aura; procul hinc calami venenosi vlcera, vel scorpij prima adblandiens species, & cauda pungentis.

Pemptad. 4. cap. 23. ex Galeno lib. 4. de Simplic.

Audio ponè me monentem Patrem, [16] ouo tuo scorpionem time. *Tertullianum Scorpiacè scribentem lego:* [17] magnum de modico malum, Scorpium terra suppurat. Tot venena, quot ingenia: tot pernicies, quot & species: tot dolores, quot & colores. Et tamen vnus omnium violentiæ gestus, de cauda nocere. Familiare periculi tempus æstus. Austro, & Africo sæuitia velificat. *Blandâ palpat primùm facie Scorpius, sed* arcuato impetu insurgens, hamatile spiculum in summo, tormenti ratione stringit. *Mira temporum ratio. Austrum & Africum, duos, intellige, Australis plagæ doctissimos Afros. Vno ambos complector in opere. Erit pro tempestatis peruersitate qui Tertulliani palpet errores Scorpius, qui manifesto blandiatur hæretico. Et erit qui Augustino, sincerissimæ licet, ac Catholicissimæ veritatis irreprehensibili Doctori, Errorum vulnus multiplex imponat. Erit qui caudæ* [18] spiculo, virus quâ figit, effundat. In remediis, naturalia plurimùm. Aliquid & magia circumligat. Medicina cum ferro & poculo occurrit. Præbibunt quidam, festinando tutelam. *Præsentissimum mihi sit, vt prælatum & prælectum omnibus, contra singula Scorpij venena* Trifolij *Antidotum.*

[16] August. serm. 29. de verb. Dom.
[17] Tertull. Scorp. c. 1.
Tertul. ib.
[18] Tertull. supra.

Benè herclè, quòd Tibi, Princeps Illustrissime, Volusiano pari genere, Eloquio simili, Præfecturâ non impari, in [19] Augustinum, virum totius gloriæ capacem, *affectu consimili, opus hoc consecraui, omnibus vtriusque fori Oratoribus & Causidicis, quos sinu foues, vtilissimum. Huius in primæ partis calce, si fortè* calcaneum meum *serpens aliquis, aut Scorpius insidiator* [60] obseruet; *hæreditario primùm iure traditam, & seruatam in Ecclesia, orthodoxam S. Patris Augustini doctrinam, ab omnium errorum labe perperam imposita, Te Iudice purgabo: dehinc omnes Tertulliani hæreses, & Errores, Augustino Censore, Te quoque Arbitro sagacissimo, confutabo: in duobus sequentibus tomis edendis proximè, sana vbique Tertulliani dogmata, selectissimis eiusdem argumenti sententiis Augustini suffulturus. Vbi quicquid Eloquentiâ floret, ingenij sublimitate & suggestu eminet, sapientiæ profunditate tumet, hinc inde dispersum, lectorum omnium honestæ atque vtili voluptati, ordine hactenus intentato colligam.*

[19] Volus. ep. 2. apud Aug.
[60] Psal. 55. 6.

[61] Partum excludit prægnantium vtero Trifolium. [62] Species eius Engalacton lac reuocat extinctum. [63] Acetosum insuper Alleluya vocatur, quòd dum in Ecclesia canitur, oriatur, & Christo mortuis rediuiuo consurgat. *Apage nænias, feralesque cantus lamentatricum, Præficarumque singultus. Rei Typographicæ inopia, & affecta valetudo compresserat mammas, & penè lac excoctum paruulis, & ex solidiore Authoris difficillimi pane liquatum extinxerat, posthumandi fœtus haud leui periculo. Ter ducentis vt minimum foliis excludendis opportunum occurrit* Trifolium. *Gemello totius Eloquentiæ & doctrinæ African-*

[61] Hippocrates de simpl. medic. in Trifol.
[62] Dodonæus Pemptadis 4. l. 4. c. 21.
[63] Ibid c. 23. iuxta

Tertull. l. de Anima c. 37. *stro parturiundo, non commentitia Lucina, vel Partula, sed munifica manus vestra obstetrix, & opitulatrix accurrit.*

Excipe manu, suscipe sinu, foue partum benignus amplexu, faue, Princeps Senatus Illustrissime, omnis Encyclopadiæ decus & ornamentum; huic operi, humanæ ac diuinæ scientiæ, omniumque optimarum artium breuiario. Euentu prospero, Tui sub vmbra Trifolij *procedat in lucem.*

Plin. li. 18. cap. 16. "Tanta dos eius est, vt vno satu, amplius quàm tricenis annis duret: *Tuum verò trecentis retrorsus sæculis, in hodiernum vsque perdurans, huius in Operis fronte radicatum, in exitum sæculi perseueret. Omniloquium Augusto Tuo inscriptum Nomini, linguis omnibus, & populis, Belleuræ Gentis famam, toto orbe, quò se longè latèque Tertulliani & Augustini gloria porrigit, circumquaque disseminet.*

Prou. 8. 18. Plin. li. 27. c. 9. 1. Tim. 4. 8. 2. Tim. 4. 8. Psal. 102. *Faxit diuina prouidentia,* " cuius est fortuna, & gloria, *vt* " purpurei Trifolij flores, *vtique Regij, stent vegeti; donec post longæuum fœlixque senium, Tuæ in parentes* " *pietati exhibitæ repromissum,* " repositam à iusto iudice, iustitiæ simul & misericordiæ " coronam accipias. Ita vouet. Sic indefessus sacris supplicat adgeniculatus aris,

PRINCEPS SENATVS ILLVSTRISSIME,

Tuus humillimus & deuotissimus
Orator F. CAROLVS MOREAV
Augustinianus.

PRÆFATIO
GENERALIS TOTIVS OPERIS,
ABSOLVTE NECESSARIA, AD EIVS VSVM ET INTELLIGENTIAM.

In qua quid Author novi in Tertulliani Opera præstiterit, in hac Editione, declarat.

SYNOPSIS PRÆFATIONIS.

De huius Operis difficultate. §. 1.

INTENTATVM hactenus opus id generis aggressus, præ dispositione difficili, tædio sæpè confectus intermisi. Quis enim, obsecro, Lector erudite, omnes Tertulliani latebras, salebras, vada, scopulos, nullo in multis præferenre facem, inoffenso pede, rotâ, vel rate, decurrar? & quidem si sors illuni nocte, densatisque tenebris, ab Authoris obscurissimi scopo aberravero, veniabilis occurram lectori sapienti, & cum Habacuc *pro* Habac. 3. in
ignorantijs canticum decantabo. tit.

Enimverò quis tam idoneus, & inexhausti spiritus *Vrinator*, Plin. lib. 11.
qui profundos tanti maris gurgites, & recessus, absque resumpta identidem anima cap. 57.
perscuterur? *os meum* sæpius orando, *aperui, & attraxi spiritum:* vt qui *intellectum dat,* Psal 118.131.
& sapientiam præstat parvulis, mihi scriptorum omnium minimo *sensum aperiret, vt scrip-* Ephes. 4. 5. 6.
turam profundi sermonis intelligerem, opertam aperirem, involutam evoluerem, inviam Luc. 24 45.
plurimis, perviam omnibus facerem, salebrosam excaudicarem; *altum puteum* Catho- Ezech. 3. 5. 6.
licæ veritatis, *unde hauriant non habentibus, fontem patentem domus David* exhiberem. Io. 4. 11. Zach. 13. 1.

Heù quotiens huic affixus Caucaso, ceu Prometheo condelinquens, hoc vulturis vngue dissectus, & rostro, immiti laniena depastus, meæ, vt fatear, pœnas temeritatis exsolvi? Sed renascenti subinde jecori vires suffecit agnitus meus ipse defectus; & vt infectum, imperfectumque totiens opus perficerem, *Verbi, sine quo factum est nihil*, gratia Io. 1. 3.
opitulatrix effecit. Publicæ itaque me vtilitati victimam vovi, vnicam multi sudoris Columella

lib.3. cap.8. ſpongiam, feraciſſimi quidem, ſed rudis, & ſpinoſi ſoli *repaſtinam & ſpinenſem*, fœcun-
Aug.lib.4.de diſſimæ ventilabrum ſegetis, conchiliorum divitum piſcatorem.
Civit. cap.21.

De vtilitate Operis in ædificationem & ornamentum Eccleſiæ. §.2.

Tertull. lib.1. QVID plutibus immorer, multaque dehauſta faſtidia commemorem? quibus Ter-
de Cultu fem. tullianicas margaritas *non ſtupori mulierum ædificando, ſed fundamentis* fidei & morum
cap.5. pretioſè *demandandis, aut parietibus moliendis, aut faſtigijs ſuſtinendis, aut tectis denſandis,*
pluribus annis deſudavi: *quia tardè teruntur hi lapilli, vt niteant; & ſubdolè ſubſtruuntur vt
floreant; & anxiè forantur, vt pendeant:* & materiâ prędivite, formâ præpollente, *lenoci-
nium mutuum præſtant.*

Cant.1.10. Neque verò mollia feminis aurium ornamenta gemmata, ſed *murenulas aureas ver-
Tertul.Scorp. miculatas argento fecimus*; Eloquia Dei: *Dei voces, vera fidelium aurium ornamenta: quæ
cap.3. amiſſuri erant Iſraëlitæ in iudicium ſibi, dum vrgetur Aaron, & iubet in aures feminarum ſua-
rum in igne conferri,* vitulumque conflati: armillas autem operis indefeſſi, manibus;
1.Pet.3.4. collo inſuper torques obedientiæ circumnecto; cultum denique omnem *interioris ho-
Eſther.2.9. minis in conſpectu Domini locupletem,* Ediſſæ, puta animæ iuſtæ, ſi fortè Eunuchus accerſor;
Aſſuero, Chriſto dico ſponſo cultius paratiuſque aptandæ circumpono.

*Eandem Eccleſiam, eiuſque Prædicatores, Doctores, & Scriptores, armis fortiſſimis munit, ad
Gentiles, Iudæos, Hæreticos, Atheos evertendos, & peccatores convertendos.* §.3.

APAGESIS omnem muliebris paraturæ mollitiem. Aggtedere maſculæ armaturæ
Cant.4.4. militiam. Hinc prome, Lector, velut ex arce Eccleſiæ munitiſſima, *ex turri David
Gen.32.2. fortiſſima, omnem armaturam fortium, mille clypeos,* gladios, mille tela *decem millibus multi-
plicia* militibus. *Caſtra Dei ſunt hæc.*

Eſa 41.15. Situ, pulvere, rubigine exſoleta jacuerint hactenùs Tertulliani *roſtra ſerrentia: arma
2.Cor.10.4. militiæ noſtræ:* iam deterſa Lector arripe, & inſolitâ luce coruſcantia. Nec eſt qui nunc
cum Davide ſub armorum Saülis gravantium pondere fatiſcens, audeat cauſſari tardi
1.Reg 17.39. gradus; *non poſſum ſic incedere, quia vſum non habeo.* Expeditus enim & facilis eſt Autho-
ris aliàs difficillimi vſus; & fundâ, lapide, baculo paſtoris Hebræi levior hæc ſarcina
1.Reg.25.29. militaris; quâ *anima inimicorum rotabitur, velut in circulo, & impetu fundæ. Ibunt pulchri pe-
Rom.10.15. des ſuper montes Evangelizantium pacem, ſic calceati in præparationem Evangelij.* Bellum in-
Habac.3.11. dicent fæciales, *in luce ſagittarum, filiarum pharetræ* Tertullianicæ; *& in ſplendore fulgu-
Thren.3.13. rantis haſtæ eius,* omnes hoſtium tenebricoſorum cuneos diſſipabunt. Hoc velut Davi-
1.Reg.17.36. dico *lapide, iam limpidiſſimo, Dei nomine inſignito Gentilem incircunciſum* Eccleſiaſtes elidet,
40.51. & proprio Sophiæ ſæcularis gladio detruncabit.

Num.21.7. Hoc Iudæum, igneo ſerpente ictum, ad filium hominis, delineatum in æneo, exal-
Io.3.14. tato in ſtipite, *factum pro nobis maledictum, pendentem in ligno, regnantem à ligno,* convertet,
Gal.3.13. vt ſanet.

Deut.11.23. Hoc tanquam Herculeo igne, Lernææ belluæ ſepticipitis, omnis inquam hæreſeos
Pſal.95.10. capita ſemel interitura cinerabit; omnia ſimul: *Draconum capita contribulans in aquis
Pſal.73.13. ſapientiæ ſalutaris.*

Gen.3.24. Hoc fulmineo, non mollibus Nervæ enervis faſciis involuto, ſed exerto, ſed *verſa-
Cant.3.7. tili, ſed bis acuto gladio, cum Cherub oſtium paradiſi Eccleſiæ cuſtodiens cum ſexaginta fortibus
Ibid. lectulum ambiens Salomonis,* inordinatas vitiorum acies expugnabit, & ordinata virtutum
caſtra propugnabit Prædicator, Doctor & Scriptor *ad bella doctiſſimus.*

Zozomen.lib. Hoc demùm fulmine, Iuliano apoſtatæ nil diſparem Atheum, & *de ſecta quæ appella-
5. cap.2. Me- tur libertinorum,* ganeonem hodiernum, impietatis ſtatuam, veram *abominationem deſo-
taphr.21 Oct. lationis,* pro Chriſto, ab Hæmoroïſſa ſuis in foribus collocato, *in loco ſancto, anima in-
Act 6.9. quam ſua, & corde ſtatuentem, ad nihilum rediget.*
Math.24.15.
Pſal.72.20.

Cur huic operi Omniloquij nomen ſit impoſitum. §.4.

Prou.10.19. NON nova, nec petegrina vox hæc compoſita quâ opus inſcripſi: & ſi quid in ea
Math.6.7. novum aut peregrinum ſonat, id ex imitatione Scripturæ & Patrum licitum duxi,
1.Tim.1.6. cùm & in Proverbiis, & Evangeliis, & Epiſtolis Apoſtoli, & ipſius Auguſtini ſcriptis
2.Tim.2.16. *multiloquium, vaniloquium, mendaciloquium* ſcriptum inveniam.
Aug. in Pro- OMNILOQVIVM hoc opus inſcripſi: tum quòd nullam protsùs in eo ſententiam vel
log. retract. lineam Tertulliani prætermiſerim: tum quòd ex hoc ſolo opere, magnam in omni
cauſa dicendi, ſcribendive copiam, cuicumque otatori, ſcriptorique proſpexerim.

Præter enim humaniores, Philosophicas, iurisque disciplinas; quidquid habet de Deo, eiusque notitia, & essentia, Divinis singillatim attributis, de sanctissima Trinitate, divinisque personis, de Verbi incarnati verâ carne, nativitate, cæterisque vitæ eius, doctrinæ, virtutum, miraculorum, elogiorum, passionis, mortis, sepulturæ, resurrectionis, ascensionis, vtriusque adventus mysteriis: De matre eius sanctissima, Angelorum bonorum, & malorum conditione, statu, & lapsu, adjutorio, & tentamento; de sanctis Patriarchis, Prophetis, Apostolis, Discipulis, Martyribus, Doctoribus, Confessoribus, Virginibus, conjugatis, viduis: de Scriptura sacra, legibus, religione Christianâ, & de Christiani debito: de Ecclesiæ Sacramentis, de virtutibus Theologicis, & moralibus, de vitiis; de Animæ rationalis, & carnis humanæ dignitate, resurrectionis eius gloriâ, quatuorque novissimis: Cætera porrò de prædestinatione, gratia, libero arbitrio, infidelium operibus, argumenta, vbicumque de his expressæ Tertulliani sententiæ exponendæ fuerint, id totum, citra vllam omninò controversiam, indemnatâ vtraque hodiè disceptantium parte (quarum neutram, nè verbulo quidem, paci consulens, attigi) intra omnis modestiæ terminos, per meracissimos, nullaque glossâ adulteratos, Augustini, Gregorij magni, D. Thomæ, aliorumque Patrum locos, ad exactissimam sacrosancti Concilij Tridentini, & nuperrimæ Innocentij decimi Constitutionis, in quinque propositionum condemnatione, amussim, exposui. Hoc vno contentus, quod in Privilegio præscriptum est, Augustinum cum Tertulliano, in omnibus indiscriminatim argumentis componere: cuius rei testes, indifferentes, neutrisque faventes partibus, lector adhibitos esse Censores.

Denique quicquid pro fide orthodoxa, & catholica disciplina, contra Gentiles, Iudæos, Hæreticos, Atheos, peccatores; vel intellectui sanæ rationis, & fidei suggeri, vel voluntati, & moribus probè informandis, reformandisque congeri potest; id totum in hocce *Omniloquio* congestum, & digestum invenies: Summamque Theologiæ Scholasticę, Positiuæ, & Moralis, ex Scripturâ sacrâ, Tertulliano simul, & Augustino exceptam: & in his omnibus, cum materiæ soliditate, ordinem, perspicuitatem, curiositatem, cum brevitate conjunctam.

De soliditate, ordine, perspicuitate, curiositate, brevitate Operis. §. 5.

Soliditas per se liquet, cùm hoc opus totâ penè Scripturâ constet, omnibus Tertulliani operibus, lectissimâ ex omnibus S. Augustini operibus, & aliorum passim Patrum deprompta originali medullâ. Et cùm hac ætate concionatores, & scriptores, sua scripta, dictaque ratiociniis fulciant: hi duo Patres, firmioribus sua, præ cæteris, munite soliti argumentis, hodierno magis vsui respondebunt. Et quamvis omnis textus Tertulliani fuerit in Omniloquio rationali distributus, plus tamen inveniet in eo Lector ex S. Augustini operibus impensum; seu respondeat in doctrinâ sanâ, Tertulliani menti; seu Tertulliani emendet errores.

Ordo operis ex eius divisione patebit. Illud tripartitum habes. In primo tomo Textum omnium emendatissimum elegi, quem & ordine Alphabetico digessi; & quatuor insignes supplevi defectus, in cæteris hactenus editionibus relictos. De quibus consule Præfationem specialem infrà præfixam Tertulliani operibus.

In calce huius primi tomi, Textus hæreticos, & erroneos ordine alphabetico redegi, & brevibus scholiis exposui, ac per sanam S. Augustini doctrinam emendavi.

In duobus sequentibus tomis, Omniloquium Alphabeticum rationale continentibus; textus omnes Tertulliani, in locos communes, non solùm exactissimo alphabetico ordine, sed & rectæ rationi, & dispositioni consono; & res sub eadem voce contentas digessi; in quorum singulis, brevia argumenta summam difficultatis aperientia præfixi, cum fideli citatione libri, & capitis, principio, medio, fine, ex quibus desumptus est textus. In quo quidem, sicut & in hoc primo tomo perfeci, omnes scripturæ locos à Tertulliano relatos, diverso charactere describi curavi, sicut & ad margines, libros, capita, versusque Scripturæ.

Advertat Lector, quoties in argumentis capitum primi tomi viderit aliquid remitti ad aliquod Verbum Alphabeti Errorum, toties noverit, in sequenti textu aliquam insertam hæresim, vel errorem. In duobus autem locorum communium tomis, si offenderit in principio argumenti Asteriscum, ibidem in textu aliquem ex dictis erroribus, sive hæresibus insinuatum.

Vt perspicuitati Authoris omnium difficillimi consulerem, præter argumenta textibus sive integris, sive dissectis apposita, & obscuritatem ex parte lucidantia, primò quidem in Scholiis, sive Commentariis diversas plurium editionum

lectiones retuli, vt singulis exemplaribus satisfacerem.

Secundò omnes Scripturæ locos à Tertulliano relatos, supra ter millenos, tam iuxta translationem Septuaginta interpretum, quam per omnia sequitur Author, quàm secundùm vulgata Biblia, integros retuli. Et vbi lectio Hebraïca, vel paraphrasis Chaldaïca, distant à vulgatis, & lucem aliquam afferunt in prædictis locis veteris testamenti, subjeci; sicut & translationem Syriacam, nostrâ plerumque clariorem, in textibus novi. Denique vbicumque loci difficiles occurrerunt, iuxta sanctos Patres, & per S. Augustinum maximè explicati sunt.

Tertiò Scholia brevi, & planâ, vt par est, latinitate conscripsi; nè subtilioti vsus, profundi Authoris tenebras, non tam illuminaturus, quàm obscuraturus accederem. In his nullam sententiam, nec vocem difficilem, non expositam prætermisi. Verba Tertulliani obscura minusculis capitalibus exaravi, inter quæ nostra clariora, Italico charactere, dant lucem nocti; nec sic prolixa, vt attædient doctum; nec sic brevia, vt prætereant indoctum. *Sapientibus enim, & insipientibus me debitorem agnovi.* In Scholiis literalem, quantùm rimari licuit, sensum attigi; & terminos Iuris, iuxta Iurisconsultos; Theologiæ, secundùm Scholasticos; & singularum disciplinarum, in quibus versatissimus erat, excellentissimos Magistros. In quibus omnibus Lector prudens advertet, me omnia summatim, & dilucidè, ab omnibus præcedentibus Tertulliani commentatoribus dicta tractasse, & quàmplurima ab iis omissa, scitu dignissima, racemasse: Et novâ prorsùs methodo, ac pro magnitudine operis compendiosâ, facili, & clarâ atque vtili & iucundâ brevitate, postremam hanc editionem publici Iuris fecisse.

Rom.1.14.

Curiositas tandem hîc non futilis & vana, sed vtilis ac solida reperitur; cùm innumeræ & pulcherrimæ quæstiones passim in hoc opere, de sacris, & prophanis disciplinis, per Tertullianum, & S. Augustinum propositæ dissolvantur.

Ad hæc, vt in Scholiis oculorum tædio parcerem, cùm assidua penè sint, vel Scripturæ, vel Augustini, vel aliorum Patrum, & probatissimorum Authorum testimonia; malui in his quæ maximam partem operis continent, Ciceroniano, quàm Italico vti charactere. Cætera quæ de meo breviter profero, vel in parenthesibus interfero, elucidationis gratiâ, Italico.

Quoties porro in dictis Scholiis prætermissus fuerit aliquis Scripturæ locus in textu Tertulliani, eiusvè margine contentus, noverit Lector, iam alibi fuisse relatum, & expositum, eumque requirat in indice locorum Scripturæ, vbi fuerit asterisco notatus; alij enim loci simpliciter ad probationem alicuius veritatis allati, & non expositi, asterisco carebunt.

Similiter vbi vox aliqua Tertulliani difficilis, in Scholiis fuerit prætetita; sciat aliàs explicatam, eamque in rerum & vocum indice requirat. Si quem Scripturæ, vel Patrum locum offenderit repetitum, sentiat me huius operis Censoribus, vt adverterent; & monerent, supplicem commendasse. Si quis autem, vel eorum, vel meos oculos fugerit, non est quòd gravem mihi delicatulus Lector inde notam inurat; cùm frequenter Patribus, & ipsi Tertulliano non semel acciderit, non modò sententias, sed & paginas iisdem verbis retexere.

Quantùm ad expositionem librorum contra Marcionem, & Hermogenem, necessè fuit, ob diffuta & dispersa hinc inde, pro ratione Alphabeti eorum capita, sæpius mentem Authoris inculcare, quam semel aperuisse suffecerat, si vno contextu omnes eius libros exposuissem. Sæpè enim fieret, vt concionator, aut scriptor aliquo indigens in rem suam, in multos incideret locos, in quibus omissa fuisset necessaria explicatio, cuius occurri otio, vt ad aperturam libri, quidquid requisierit, immediatè post textum Authoris illustratum inveniat.

Quod attinet ad vocem *Marcion, Marcionitæ, Marcionis Deus, Marcionis Christus*; contentus fui pauca difficilia breviter explicare; & propter sterilitatem materiæ supervacuum duxi, Scripturæ, vel Patrum locis, Scholia non tam ornare, quàm onerare. Quia tamen aliàs quinque libri contra Marcionem scripti sacrâ Scripturâ eiusque mysteriis plenissimi sunt, & maiori ex parte ab aliis commentatoribus neglecti, humanioribus, & historicis, ac floridioribus delectatis, Scholia proinde refertissima, & vt sensi, Lectoribus vtiliora composui.

Quoad librum contra Valentinianos, ab ipso Tertulliano totius operis vanissimum reputatum, suffecit locos eius obscuros, paucissimis exponere, & indicem Alphabeticum nominum Æonum cum interpretatione in fronte Scholiorum præmittere. Si quid autem in eo per sensum accommodationis potuit ad mores, vel mysterium aliquod referri, retuli.

Librum *de Habitu mulierum*, iudicium Rigaltij secutus, sicut editionem postremam,

quam etiam in multis cacographis, & interpunctionibus emendavi, sub nomine libri *de Cultu mulierum* inscripsi.

Libros ad Nationes, post multam hæsitationem, & ob plurimos hiatus, magnamque rerum & verborum cum Apologetico consonantiam, nè quid deesset textui, cum cæteris eius libris, propriis eorum, & singulorum capitum argumentis, & suo Alphabeti ordine edi volui: sed in locos Omniloquij Alphabetici rationalis dissecari nolui, licet propriis Scholiis, vnà cum Apologetici respondentibus locis eos illustraverim.

De Indicibus in primo, & tertio tomo contentis. §. 6.

IN hoc primo tomo tres indices necessarios putavi. Quorum prior est, omnium librorum Tertulliani, Alphabeticus, antè librum de Anima positus. Secundus est sub calcem eiusdem tomi, antè Alphabetum errorum & hæreseon Tertulliani, post eius Præfationem. Tertius in Scholia propria eiusdem Alphabeti.

Alios indices tres distuli in finem tertij tomi; quorum primus erit locorum Scripturæ veteris, ac novi testamenti, sive citatæ à Tertulliano primo tomo, sive expositæ secundo, & tertio. In cuius indicis Præfatione, peritiam, & artem brevem, ac facilem tradam, inquirendæ & inveniendæ omnis Scripturæ sacræ. Secundus erit vniversalis, rerum toto opere contextarum, cum brevi Dictionario vocum, & verborum difficilium. Tertius concionatoribus aperiet, qoomodo facilè textum Tertulliani, & eius Commentarium, Dominicis, Festis, & Quadragesimæ texendis sermonibus possint impendere.

Tabellæ emblematicæ frontispicio Operis impositæ expositio. §. 7.

AD hæc tibi, Lector, Tertulliani simul, & Augustini studiose, in huiusce operis vestibulo, horum adpendo tabulam, quorum in toto voluminis excursu solidissimam expendo doctrinam.

Et hic quidem idem mihi contigit Augustinum habitu monachali vestienti, quod Tertulliano pallium induenti. Sicut enim illi de pallio Carthaginenses, sic mihi de Augustini cucullo, & sacco Parisienses insultarunt. Huic *à togà ad pallium*; Augustino ab infulis, & tutulis Episcopalibus, ad Bardocucullum transitus irridetur. Nec novum ludibrium. Olim Augustinum Donatistæ, quasi vitæ monasticæ somniculosum artificem suggillarunt; quam tamen se professum, nil dedignatus. *Hi*, inquit, *etiam insultare nobis audent. Meritò insultant nomini vnitatis, qui se ab vnitate præciderunt. Meritò illis displicet nomen monachorum, quia illi nolunt habitare in vnum cum fratribus; sed sequentes Donatum, Christum dimiserunt, &c. quare & nos non appellemus monachos, cùm dicat Psalmus, Ecce quàm bonum, & quam iucundum habitare fratres in vnum?* & de retento in Clericatu, & Episcopatu humili monachi habitu; *monachum se profiteri non erubuit.* Constat *& monachum fuisse, & in Episcopali domo cum Clericis monasticam vitam duxisse.* Cachinnos certè iactatos in se patientissimè tulit: *Vulgares*, inquit, *dicunt; malus choraula, bonus symphoniacus est: ita idem ipsi vulgares de nobis mirabuntur, dicentes: malus monachus, bonus clericus est, &c. In quorum numero sumus.* Sed in fratres hæc iaculari, propter quosdam incompositos ingemuit. *Sub generali*, ait, *nomine (monachi scilicet) vestrum* PROPOSITVM *blasphematur, tam bonum, tam sanctum, quod in Christi nomine cupimus, sicut per alias terras, sic per totam Africam pullulare.* Nec est quòd Illustrissimi Domini Episcopi, quos, vt debeo, veneror & suspicio, tanquam viros Apostolicos, monachos ablegent ab Ecclesiastica Hierarchia; cùm & numerosos Summorum Pontificum, Cardinalium, Prælatorum greges, ad sublimiores quosque apices evectos à monachatu numerent; & assumptos ex Laïcis monachos in Clerum, Clericos; & maximos quosque Ecclesiæ Doctores, Chrysostomum, Basilium, Nazianzenum, Epiphanium, Gregorium magnum, Hieronymum, Paulinum, Fulgentium, Bernardum, Bonaventuram, Doctorem Angelicum, aliosque innumeros, Clericos, vel Episcopos, monachos diffiteri non possint. Et nullâ quidem inde Prælatorum injuriâ; cùm, teste Hieronymo, *Sacerdotium* PROPOSITO, *&* PROPOSITVM *ornetur Sacerdotio.* Vbi Hieronymi, Augustini, Paulini, Gregorij magni, D. Thomæ sensu, communi phrasi vsuque dicendi PROPOSITI, SERVORVM DEI, & FRATRVM nomina pro monachis vsurpari solita præmonebo.

Aug cont. lit. Petill. lib. 3. c. 4.
Aug. in Psal. 132.
Antonin. 3. p. c. 14. §. 2.
Bellarm. de script. Eccl.
Aug. Ep. 76. ad Aurelium.
Aug. de opere monach. c. 28
Hiero. Ep. ad Nepoti.

Mihi itaque ex frequentibus expositæ in Bibliopolæ nostri officinæ mensâ, emblematicæ tabellæ, operis huius capiti præfixæ cachinnis incubuit, rationem huius Iconis, cuicumque poscenti reddere. Et cùm opus ipsum, Tertulliano simul, & Augustino conflatum sit, operæ pretium duxi Tertulliano conformari: vt sicut ille pro suo pallio libellum, sic ego pro Augustini vestimento, brevem Apologeticum scriberem, & à capite

ad calces, hinc inde vellicatum, derisumque propugnarem. Alter capitio subsannat, subridet alter largis manicis, & scorteo cingulo; barbam alter promittere, calceosque detrahere mallet, quàm mento rasum, & pede cernere calceatum, Nigellum alter colorem aversatus, niveis optaret ac lacteis illustrem in tunicis, & toto amictu Pontificio refulgentem. Quid facerem? vt author vitæ S. Fulgentij, iuxta Baronium, imitatoris Augustini; sic de ipso prototypo dicam: *Nec ita factus est Episcopus, vt esse desineret monachus. Numquam denique pretiosa vestimenta quæsivit. Vna tantùm vilissimâ tunicâ indutus fuit. Orario quidem, (stola pretiosa, & oras purpureas, pro paramentis habente) nullatenùs vtebatur; pelliceo cingulo, tanquàm monachus vtebatur.* Et cingulum quidem pelliceum commune monachis, quos Romæ, & Mediolani viderat Augustinus, ipsum præcinctum, reliquoque habitu conformatum, quis dubitet? De cingulo Basilius: *Zonæ,* inquit, *vsum necessarium esse, & qui ætate nobis superiores fuerunt, sancti viri declarant. Ioannes quidem, qui Zonâ pelliceâ solitus esset præcingere lumbos suos, & antè ipsum etiam Elias, quando de eius veluti peculiari quodam insigni scriptum est illud: Vir pilosus, & Zona pellicea circa renes eius. Quin Petrus etiam Zonâ ostenditur vsus fuisse, quemadmodùm ex verbis Angeli apparet, sic dicentis: præcingere, & calcea te caligas tuas. Similiterque Beatum Paulum, ex Agabi in ipsum vaticinio Zonâ constat vsum fuisse. Sanèque discipulis etiam Domini familiarem fuisse Zonæ vsum, ex eo etiam intelligitur, quòd interdictum ipsis fuerit, nè æs haberent in Zonis.*

Baro. an. 504. Surius ex Authore vitæ eius.

Basil. in Reg. fusius disput. cap. 23.

De toto habitu eiusque formâ post multorum annorum lapsum, *quoniam inter fratres simplices dubitabatur, quis esset verus habitus eorum, hinc est quòd sedes Apostolica aspiciens ad primariam Ordinis originem, habitum superiorem eis determinavit, seu iam verius dudum per S. Augustinum determinatum declaravit: statuendo videlicet quod eorundem Fratrum Ordinis Eremitarum S. Augustini habitus exterior, esset cuculla nigra, & nullius alterius coloris, cum longis & protensis manicis, desuper corrigia ampla cincta, &c. & calceamenta subtùs appareant.* De quibus Possidius *vestimenta eius & calceamenta ex moderato & competenti habitu erant.* Et ipse de se sic fatur: *Calceamenta quid sunt? calceamenta quibus vtimur, nobis tegmina pedum sunt, &c. De his calceamentis, quibus calceati ambulamus, consolatur me idem ipse Dominus meus, qui si calceatus non esset, non de illo Ioannes diceret, non sum dignus solvere corrigiam calceamentorum eius. Ego, inquis, Evangelium impleo, quia nudo pede ambulo, tu potes, ego non possum.* De capitio bipedaliter fuso & pyramidaliter acuminato nil lego. Hoc solum à Possidio teneo *quod ex moderato & competenti habitu erant, nec nitida nimiùm, nec abjecta plurimùm: quia his plerumque vel jactare se insolenter homines solent, vel abjicere: at iste beatus medium tenebat, &c.* At nî fallor longè latèque fusa cum capitio barba, media, moderata, competens non est, licet Religiosis cæteris ex instituto primo congrua; non conueniebat Augustino, nec suis pariter monachis.

D. Anton. 3. p. tit. 24. cap. 14. § 5. iuxta Bull. Greg. 9. & Alexãd. 4.

Possid. in eius vita.

Aug. Ser 1. de Apostolis in Luc. 10.

Possid. in eius vita, cap. 22.

Tertullianum itaque vt nemo dubitat palliatum; nullus deinceps Augustinum hæsitet cucullatum.

Hunc cernis abjectâ togâ, philosophico, quin etiam Christiano circumamictum pallio; illum Episcopalibus pariter insignibus clarum, & vestibus nihilominùs monachalibus, iuxta morem, & sacros Canones, etiam post promotionem servatis, indutum. Nec Clerum, aut Illustrissimos Dominos Episcopos offendat hic habitus, statusque monachalis, quasi fictitius, & gratis adscriptus. Quòd enim verè Religiosam vitam fuerit amplexatus, tam ipse propriâ manu, quàm Possidius individuus vitæ eius per quadraginta ferme annos comes, tam expressis verbis contestantur, sicut fusissimè in Thesi Apologetica, & Vindiciis quadripartitis comprobavi; vt verè cæcutiat, & Augustinum se, & Possidium vel legisse neutiquàm, vel non intellexisse convincatur, quicumque huic veritati tam apertæ refragatur. Quid enim clarius, quàm quod habet libro nono Confessionum, vbi post descriptum cap. 6. monasterium Mediolanense sub Ambrosio nutritore, codicem vitæ Antonij, Potitiani narrationem, Augustinus ad Alipium conversus, in hæc verba prorupit: *Quid est hoc,* inquit? *quid audisti? surgunt indocti & rapiunt cælos, &c. an quia præcesserunt, pudet sequi? & non pudet, nec saltem sequi?* Tum cap. 12. eiusdem libri, *Convertisti,* inquit, *ita me ad te, vt nec* VXOREM *quærerem,* NEC ALIQVAM SPEM SÆCVLI HVIVS. Cui certè, nec Episcopi, nec Clerici spei renuntiant. Idipsum inducit paulò supra cap. 10. S. Monicam matrem Deo confitentem. *Vnum,* inquit, *erat, propterquod in hac vitâ aliquantulùm immorari cupiebam, vt te Christianum Catholicum viderem, priusquàm morerer: cumulatius hoc mihi Deus præstitit:* (& quid deerat cumulo? an vt fieret Clericus? immò verò vt omni spei sæculi nuntium mitteret.) *Vt te etiam* CONTEMPTA FŒLICITATE TERRENA SERVVM EIVS VIDEAM. Id profectò retexens quod ibid. cap. 9. de Evodio & sociis: *Simul eramus, simul habitabamus* IN PLACITO SANCTO. *Quærebamus quisnam locus nos haberet vtilius* SERVIENTES TIBI. Post reditum autem in patriam, longè antequam Presbyter fieret, professum monachismum in statu

Possid. in eius vita in f.

Aug. lib. 9. Confess. c. 6.

Lib. 9. Conf. cap. 12.

Lib. 9. Conf. cap. 10.

Lib. 9. Conf. cap. 9.

laïco testatur in Ep. 223. ad Albinam. *Si*, inquit, *in me dilexerunt, quod audierunt, paucis agellulis paternis contemptis ad Dei liberam servitutem fuisse conversum, quantò flagrantius, &c.* Et in Ep. 89. ad Hilarium. *Ego qui hæc scribo, perfectionem de qua Dominus locutus est, quandò ait diviti adolescenti, vade vende omnia quæ habes, &c. vehementer adamavi, & non meis viribus, sed gratiâ ipsius adjuvante sic feci. Quantum autem in hac* PERFECTIONIS VIA PROFECERIM, *magis quidem novi ego quàm quisquam alius homo, sed magìs Deus quàm ego, & ad hoc* PROPOSITVM, *quantis possum viribus alios exhortor, & in nomine Domini habeo consortes, quibus, hoc per meum ministerium persuasum est.* In quibus Domini verbis, tota, vsu Patrum, Evangelica, Regularis, monastica professio, & perfectio fundata est. Quibus auditis magnus Antonius omnia dereliquit. Ad cuius vitæ famam, post Narrationem Potitiani de duobus aulicis, ad eius imitationem Augustinus exarsit. Quem Antonium & ipse verè monachus Hieronymus, monachorum principem agnovit. *Nobis*, inquit, *in Monasterio, hospitalitatis cura est.* Et rursum: *De cibis, & potu taceo: cùm etiam languentes monachi aquâ frigidâ vtantur, & coctum aliquid accepisse, luxuria sit.* Et iterum: *Habet vnumquodque propositum principes suos: Nos autem habemus* PROPOSITI NOSTRI *principes Paulos, Antonios, Hilariones, Macarios.* Sed Augustinum rursum de suo PROPOSITO scribentem expressius audiamus Serm. 49. de diversis, qui primus est de communi vita Clericorum, à Concilio Aquisgranensi, Venerabili Beda, Censoribus Lovaniensibus, & ipso monachis infensissimo Erasmo, tanquàm legitimo Augustini partu recognito. Cùm adhuc laïcus de suo Hipponem adventu scriberet: *Veni*, inquit, *ad istam Civitatem propter videndum amicum quem putabam me posse lucrari Deo, vt* NOBISCVM ESSET IN MONASTERIO, (ergò iam habebat Monasterium, & adhuc laïcus in eo cum fratribus habitabat.) *Securus perveni, quia locus habebat Episcopum. Apprehensus Presbyter factus sum. Et quia hìc disponebam* ESSE IN MONASTERIO CVM FRATRIBVS MEIS (monasticam vtique vitam quam iam triennio iuxta Baronium Tagastæ coluerat, vt & insinuat Possidius, propagaturus.) COGNITO INSTITVTO, *& voluntate mea beatæ memoriæ senex Valerius dedit mihi hortum illum in quo nunc est* MONASTERIVM, (quærant iam monachomachi, quo approbante vitam monasticam coluerit Augustinus: proprio certè Episcopo, etiam ad novum in vrbe Episcopali Monasterium, hortum largiente.) *Cæpi* BONI PROPOSITI FRATRES *colligere* COMPARES MEOS, *nihil habentes, sicut nihil habebam, & imitantes me; vt quemadmodùm tenuem paupertatem meam vendidi, & pauperibus erogavi, sic facerent illi, qui mecum esse voluissent, vt de communi viveremus.* Hæc iam Presbyter, necdùm Episcopus, de Monasterio monachorum in horto Valerij constructo, in territorio Ecclesiæ Hipponensis. Ex quo rogante Aurelio Episcopo Carthaginensi, misit S. Alipium, ad instruendos exemplo suo monachos Carthaginenses, vt constat ex titulo Epistolæ 64. qui sic habet. *Augustinus Presbyter, Aurelio Episcopo.* In Epistola autem sic habet: *Quòd fratrem Alipium in nostra conjunctione mansisse, vt exemplo sit fratribus curas huius mundi vitare cupientibus, benevolentissimè accepisti, ago gratias, quas nullis verbis explicare possim. Omnis itaque fratrū cœtus, qui apud nos coalescere cœpit, tantà tibi prærogativâ obstrictus est, &c. Agrum fratribus datum provisione, & liberalitate tuâ didicimus per sanctum fratrem, & conservum nostrum Parthenium.* Vnde constat Augustinum, ante Episcopatum, monachum fuisse, fratres monachos in Monasterio primo Tagastensi, dehinc Hipponensi habuisse: Clericos autem nusquàm nisi factum Episcopum, in Episcopali Monasterio collegisse; quod apertè docet in præmisso Sermone, vbi sic prosequitur. *Perveni ad Episcopatum; vidi necessè habere Episcopum exhibere humanitatem quibusque venientibus, sive transeuntibus: quod si non fecissem, Episcopus inhumanus diceret: si autem consuetudo ista in Monasterio* (scilicet horti) *permissa esset, indecens esset,* (ob tumultum quieti contemplationis adversum,) *& ideo volui in ista domo Episcopali habere Monasterium Clericorum.* Quid clarius?

Aug. Ep. 223. ad Albinam, in suppl. p 1.
Ep. 89. ad Hilar. in f.
Hiero. in Ep. ad Pammachium, lib. 2. ad Ruffin. Ep. ad Eustoch. Ep. ad Paulin.
Aug. Ser. 49. de diversis, sive 1. de communi vita Clericorum.
Baro. an. 389. 1.
Possid. in vita S. Aug. cap. 5.
Aug. Ep. 64. ad Aurel.
Serm. 1. de comm. vita Cler.

Et huic plenè consonat Possidius in eius vita: cuius in procemio sic præloquitur. MEI MEMOR PROPOSITI, *quo per gratiam* SALVATORIS *servire decrevi, & ante in vita* LAICORVM, *& nunc in officio Episcoporum.* Tum de Augustino ab Ambrosio baptizato, statimque pòst renuntiante sæculo. *Mox*, inquit, *ex intimis cordis medullis, ad Deum conversus*, (an non erat dum fuit baptizatus, conversus ad Deum?) *Spem omnem quam habebat in sæculo dereliquit: iam non vxorem, non filios carnis, non divitias, non honores sæculi quærens, sed soli Deo cum suis* SERVIRE *statuit.* (Nota nomen servi Dei tunc in vsu fuisse sicut & fratris ad significandos monachos) *illud quod dicit Dominus idem vir sanctus servare cupiens: si vis perfectus esse, &c. & erat tunc annis major triginta solâ superstite matre nomine Monicâ, & de suscepto eius* PROPOSITO SERVIENDI DEO *amplius quàm de carnis nepotibus exultante, &c. renuntiavit etiam Scholasticis, eo quòd* SERVIRE DEO *ipse decrevisset.* Subjungit iuxta præfatum Sermonem de amico Hipponensi, quem secum cupiebat abducere in Monasterium: qui vicissim amicus Hipponensis, vt ait Possidius, *Optabat*

Possidius in vita S. Aug. in principio.
Ita cap. vt lex 27. 9. 1. Concil. gangrense Can. 11. Hier. D. Tho. & alij.
Possidius in vita S. Aug. cap. 3.

eum videre, promittens se posse mundi huius omnes contemnere cupiditates, atque illecebras, si aliquando ex ore eius Dei verbum audire meruisset. Triennio igitur, vt habet, apud agros Tagastenses cum fratribus exacto, iuxta dictum Sermonem, Hipponem adventasse, & invitum ac lacrymabundum, à Valerio creatum Presbyterum. *Factus ergo Presbyter, Monasterium intra Ecclesiam, mox instituit, & cum* DEI SERVIS *vivere cœpit, secundùm modum & regulam sub sanctis Apostolis constitutam. Maximè vt nemo quidquam proprium haberet, &c. quod iam ipse fecerat, dùm dè transmarinis ad propria remeasset.* Hic quæro an illi Dei servi, Clerici essent? an illud Monasterium intra Ecclesiam, possit aliud intelligi, quàm quod in territorio Ecclesiæ supra dixit Augustinus, se à Valerio accepisse? An vnquam potuerit, nisi postquàm factus est Episcupus, secundum illud Monasterium, in domo Episcopali erigere? Tandem cùm factus esset Episcopus, ex Monasterio horti Valerij, fratres promovit in Clerum. Ita Possidius: *Proficiente*, inquit, *doctrinâ divinâ sub sancto, & cum S. Augustino, in Monasterio Deo servientes, Ecclesiæ Hipponensi Clerici ordinari cœperunt, &c. Sanctorum servorum Dei proposito, continentiâ, & paupertate profundâ, ex Monasterio, quod per illum venerabilem virum, & esse, & crescere cœperat, magno desiderio poscere, atque accipere Episcopos, & Clericos, pax Ecclesiæ atque vnitas, & cœpit primò, & posteà consecuta est.*

Cap. 5. ibid.

Cap. 11.

Greg. 9 Cõst. 5. in Archiu. Ord. Erem. num. 5. & in Bullar. p. 126. Alex. 4. Cõst. 21. in Archiu. Ord. num. 21. & in Bullãr. p. 126. & ex Arch. & Annal. authent. Papiensibus Tolet. & Mãtuan. & Registr. Vatic. & Archiu. Ord. nu. 5. Bullar. p. 40.

Sed quæritur, an hoc habitu, & barbâ rasâ, pingendus sit Augustinus. Respondeo, Summos Pontifices, Gregorium 9. & Alexandrum 4. iuxta Bullas in Archivio Ordinis nostri asservatas talem fratribus Eremitis habitum determinasse secundùm Ordinis originem, talemque sæpius Augustinum in monachi simul, & Pontificis veste, spectante simul vniverso populo Ticinensi, & Toletano, visum, sicut & Marchioni Mantuanu, cum Liguribus, & Duce Mediolanensi Galeacio certaturo. Nec phantasmate illusos populos subsannent adversarij nostri. Hæ siquidem Apparitiones ex originalibus authenticis, Ticinensibus & Toletanis sunt depromptæ. In quibus Augustinus non Canonicorum, aut fratrum excalceatorum, sed nostro prorsùs Eremitano habitu apparuit. Tali denique in habitu, Alexander sextus sub censuris Apostolicis, voluit perantiquam S. Augustini imaginem sculptam; *prout prius, sub eisdem habitu, modo & forma reincidi, nec aliquid desuper innovari, contradictores per censuras Apostolicas, omni appellatione postpositâ compescendo.*

Baro. an. 398.

Greg Papa 7. in Ep. ad Orzochum Sardiniæ principem.

De barbâ miror dubitari, cùm extet Canon. 44. quarti Concilij Carthaginensis, cui Augustinus interfuit, ac subscripsit; quo prohibentur Clerici nutrire comam aut barbam: Cæterùm ex Baronio, anno 398. sub nomine Clericorum, comprehenduntur & monachi, qui iam tunc assumebantur in Clerum: Ad hæc, in dicta capilli, & barbæ rasura, Ecclesiæ Occidentalis mos, ab Orientali discrepabat. Gregorius item Papa septimus scribens de Iacobo, quem nuper Capuæ existens, ordinaverat Archiepiscopum Calaritanum, rasuram barbæ Occidentali Ecclesiæ consuetam, quin & primævæ, manifestè declarat his verbis. *Nolumus prudentiam tuam molestè accipere, quòd Archiepiscopum vestrum Iacobum, consuetudini S. Romanæ Ecclesiæ, matris omnium Ecclesiarum, vestræque specialiter, obedire coëgimus: scilicet, vt quemadmodum totius Occidentalis Ecclesiæ Clerus, ab ipsis Christianæ fidei primordijs, barbam radendi morem tenuit, ita & ipse frater noster, vester Archiepiscopus raderet. Vnde Eminentiæ quoque tuæ præcipimus, vt ipsum ceu Pastorem & spiritualem Patrem suscipiens, & auscultans, cum consilio eius, omnem tuæ potestatis Clerum, barbas radere facias, atque compellas.* Nicolaus etiam Papa primus Hincmaro Rhemensi Episcopo scribens, de Photio aliisque Græcis, Occidentalium rasuram arguentibus: *Reprehendere*, inquit, *satagunt, quod penès nos Clerici barbas radere non abnuunt.* Abeant ergò Eremitæ Longobarbi, ad Orientales Basilianos: nam rasos instituit Augustinus Occidentales, & implevit ipse quod Can. 44. Concil. Carthag. 4. subscripsit, *Clericus nec comam nutriat, nec barbam.* Caveaot porrò nè Augustini ipsius volsellâ depilentur, sicut illi Mesopotamiæ monachi, comati pariter, & barbati. *Illi*, inquit, libro de opere monachorum, c. 31. *venalem circumferentes hypocrisim, timent nè vilior habeatur tonsa sanctitas, quàm comata: vt videlicet qui eos videt, antiquos illos, quos legimus cogitet, Samuelem, & cæteros qui non tondebantur, &c. An ideo vacandum est, vt nec tonsores operentur? An quia Evangelicas volucres* (non congregantes in horrea ex labore) *imitari se dicunt? quasi depilari timent, ne volare non possint?*

Nicolaus 1. in Ep. ad Hincmarum.

Aug. Ser. 49. de diversis: & Ser. 50. In Ep. ad Eustach. Naz. in Orat. funeb. Basilij, cap. 18.

Superest, vt vno verbo satisfaciam querentibus, Augustinum iam Episcopum, in habitu monachali repræsentari. Sed ipse primò iam Episcopus, eadem vestimenta demonstrans suis auditoribus; *Non veni*, inquit, *ad hanc Ecclesiam nisi cum ijs indumentis, quibus illo tempore vestiebar.* Et iterùm: *De pretiosa veste erubesco, quia non decet hanc professionem.* Dehinc id constat ex vsu monachorum ad Episcopatum promotorum; Basilij, Nazianzeni, Martini, Fulgentij. Quid, quod & Concil. 4. Lateranense generale

sub

sub Innocentio 3. cap. 16. *Pontifices in publico, & in Ecclesia superindumentis lineis omnes vtantur, nisi monachi fuerint; quos oportet deferre habitum monachalem.* Et octava Synodus Generalis sub Adriano 2. *Monachi qui vita & doctrina, vt Episcopi creentur meruerint, non mutent habitum, vestisque rationem ob novam dignitatem, &c. quisquis ergo Episcopus, praeter definita tempora, se pallio induerit, aut monasticam vestem deposuerit, aut corrigatur, aut à Patriarcha proprio deponatur.* Ita & D.Thomas 2. 2. *Religiosus*, inquit, *etiam factus Episcopus, obligatur ad portandum habitum suae religionis.* Discalceatum fuisse Augustinum, aut Ordinem discalceatorum primitus instituisse, nè verbulo quidem ipse Augustinus, aut Possidius, aut vllus fide dignus author commemorat. Quinimò expressis verbis calceatum se testatur, & merum Commentum esse convici, tam in Thesi apologetica, quàm fusius in Vindiciis quadripartitis, quidquid novella ff. excalceatorum institutio confixerit, tam libris, quàm picturis super hoc negotio editis. Quid quod & Authenticum breve in dictis Vindiciis inserui Vrbani 8. p. 245. quo, citatis, & auditis partibus, confirmat Decretum S. Congr. Cardinalium, quo dicti ff. discalceati, sub gravibus poenis prohibentur imagines S. Augustini, & Sanctorum eius Ordinis suo in habitu pingere, aut imprimere, impressasque, aut pictas suspendere, & abolere iubētur vt scandalosas, & in posterùm ab huiusmodi invasionibus abstinere. Et haec adversùs obtrectatores monachismi S. Augustini dicta sufficiant, nunc ad reliquam tabellae emblematicae explanationem redeamus.

Octava Syn. general.

D.Thom. 2. 2. 4. 185. a. 8. in corpore.

Viden Lector Tertulliani pariter, & Augustini pedibus, attrita varia librorum volumina, suis inscripta nominibus? Nosti vtrumque infensissimum haereseon sui temporis hostem, & invictissimum Orthodoxae fidei defensorem?

Cernis illius navem, alto sed aequo arbitri omnium Dei iudicio, post multas Syrtes, & scopulos praeteruectos, miserè naufragantem: Istius, post varia nautica praelia, magnaque commercia, remis, antennis, velis, clavo, caeteràque supellectile salvâ, prospero semper gratiae vento, portum foeliciter appulsam, navali certè coronâ donandam.

En vt geminae illae coeli volucres, *repositam, & reddendam in illa die à iusto iudice, iustitiae simul, & misericordiae coronam*, Augustino, *de Apostolo armato, certanti legitimè, & in finem vsque perseveranti, cursumque consummanti*, victori suspendunt, de Tertulliano militiae Christianae desertore, per omnia triumphanti.

2. Tim. 4. 8. Psal. 102. 4. Tertull. de Corona, c. 1. 2. Tim. 2. 5. Matth. 10. 22.

Synopsis vitae, & gestorum Tertulliani & S. Augustini, tam symbolicorum, quàm dissymbolorum. §. 8.

ET quoniam totum hoc opus nostrum, maxima ex parte Tertulliani, & Augustini doctrinâ & eloquentiâ consertum est; vis amborum exordia, processum, exitum brevi compendio perstringam?

Africa monstrorum ferax, nil his duobus eloquentiae, ac doctrinae geniis, & monstris, edidit portentosius. Carthago Tertulliani ortu, Tagasta Augustini natali gloriatur. Ille Centutione patre Proconsulari, hoc est cohortis Proconsularis centum militum Praefecto, & matre Gentili: hic Patricio Curiali Ethnico, matre Christianissimâ sanctissimaque Monicâ natus.

Vterque à puero liberalibus disciplinis eruditus, & coaetaneis ingenio praestans: sed praecelluit Augustinus. Anno siquidem aetatis decimonono, Tagastae primùm, dehinc vicesimoquinto Carthagini, tandem Mediolani vigesimo nono, omnium plausu Rhetoricam docuit. *Annos natus fermè viginti, Categorias decem Aristotelicas, & omnes libros artium quas liberales vocant, quidquid de arte loquendi & disserendi, quicquid de dimensionibus figurarum, & de musicis, & de numeris, sine magna difficultate, nullo hominum tradente intellexit.* Sed his humilis se superbè abusum confitetur. *Scis tu, Domine Deus meus, quia & celeritas intelligendi, & disputandi acumen donum tuum est; sed non inde sacrificabam tibi, &c. Nam quid mihi proderat bona res non vtenti bene? Non enim sentiebam illas artes etiam ab studiosis, & ingeniosis difficillimè intelligi, nisi cùm eis easdem conabar exponere, & erat ille excellentissimus in eis, qui me exponentem non tardius sequeretur, &c. Quid mihi tunc proderat ingenium per illas doctrinas agile, & nullo adminiculo humani Magisterij, tot nodosissimi Libri enodati, cùm deformiter, & sacrilegâ turpitudine in doctrina pietatis errarem? Aut quid tantùm oberat parvulis tuis longè tardius ingenium, cùm à te longè non recederent, vt in nido Ecclesiae tuae tuti plumescerent, & alas charitatis alimento sanae fidei nutrirent?*

Aug. lib. 4. Conf. cap. 16.

Aug. ibid.

Tertullianus, vt fertur, Agrippini Carthaginiensis Episcopi; Augustinus Ambrosij sanctitate, doctrinâ, sed interiore quàmmaximè gratiâ, conversus ad fidem; cuius mysteria, iste gentium, hic Manichaeorum fabulis & erroribus fascinatus subsannaverat.

Hanc, inquit Septimius, *& nos risimus aliquando; de vestris fuimus: fiunt, non nascuntur Christiani.* Apol. 18.

Lib. 3. Conf. cap. 10.

Huic consonat Augustinus: *Hæc ego nesciens, irridebam illos sanctos servos, & prophetas tuos. Et quid agebam, cùm irridebam eos, nisi vt irriderer abs te; sensim atque paulatim perductus ad eas nugas, vt crederem ficum plorare, cùm decerpitur, & matrem ejus arborem, lacrymis lacteis?* Tertullianus ab insantia, ad vsque virilem ætatem, Ethnicis superstitionibus imbutus: Noster Aurelius, à fide quam à teneris cum lacte suxerat, ad Manichæos primùm, dehinc ad Academicos transiens, seductum se, & seductorem aliorum, ingenuè confitetur.

Lib. 4. Conf. cap. 1.

Per idem tempus annorum novem ab vndevicesimo anno ætatis meæ, vsque ad duodetricesimum seducebamur, & seducebamus, falsi, atque fallentes, in varijs cupiditatibus, & palam per doctrinas, quas liberales vocant; occultè autem falso nomine Religionis: hìc superbi, ibi superstitiosi, vbique vani, ac popularis gloriæ sectantes inanitatem, vsque ad theatricos plausus, & contentiosa certamina, & agonem coronarum fœnearum, & spectaculorum nugas, & intemperantium libidinum.

Baro. tom. 4. An. Chr 388. & in notis poster. ad Martyrol. Rom.

Septimius ætate virili baptizatus, à Toga transijt ad Pallium. Aurelius noster anno tricesimoquarto lavacro salutari in Christo renatus; paulò post ex condicto cum socijs dum esset Catechumenus, congruum Monasticæ vitæ, cum scorteo cingulo, pullum suscepit amictum.

Tertullianus nil renitens, in Presbyterum à Clero Carthaginiensi assumitur: Augustinus, licet invitus, Hipponensis Ecclesiæ Presbyter ordinatur.

Baro. An. Ch. 201. Hiero. de Script. Eccl. Sabel. Ennea. lib. 6. Vincent. Lir. lib. de proph. voc. novit.

Ille Carthaginiensis Cathedræ post obitum Agrippini, repulsam vix passus; Inde Victorem gentilem suum, sibi in Episcopatu Romano Prælatum ægrè sustinens: *Cùm vsque ad mediam ætatem Presbyter Ecclesiæ permansisset, invidià postea, & contumelijs Clericorum Romanæ Ecclesiæ, ad Montani dogmata dilapsus est.* A Proclo quippe partium Montani primario duce abreptus est, ob rigidiorem eius vitæ normam, in quam toto naturæ severioris impetu ferebatur. *Hic, inquam, Tertullianus, Catholici dogmatis, ac vetustæ fidei parum tenax, ac desertor: adversùs Ecclesiam texuit volumina, de Pudicitia, de Persecutione, de Iejuniis, de Monogamia.*

Hiero de Script. Eccl.

Augustinus Episcopatum Hipponensem, arte Valerij clanculum obtentis ab Aurelio Primate Carthaginiensi litteris, ne ab aliqua sede vacante præventus in Præsulem posceretur; compulsus, onus angelicis humeris formidabile subiit; à Megalio Numidiæ Metropolitano consecratus; ad clavum Ecclesiæ flectendum indignum se ratus, qui vix remo dignum se in Christi rate fatebatur.

Aug. Ep. 148. ad Valerium.

Eo tempore quo discere cœperam, vis mihi facta est merito peccatorum meorum. Nam quid aliud existimem nescio, vt secundus locus gubernaculorum mihi traderetur, qui remum tenere non noveram.

Hiero. contra Helvid.

De Tertulliano, nihil amplius dico, quàm Ecclesiæ hominem non fuisse, de Augustino nihil magnificentius, quàm Hieronymi arbitrio, *Antiquæ rursum fidei conditorem* extitisse.

Hiero. Ep. 25. apud Aug. tom. 2. Tertul. de Ieiun. cap. 1. Aug. lib. de Hære. 86.

Istum, vt hæreticum Zephyrinus Pontifex Maximus Anathemate percussit; & post meritam Apostasiæ censuram, hæretici notam ac nomen, subscribentibus multis Patribus Augustino, promeritus incurrit. *Tertullianus factus est hæreticus; quia transiens ad Cataphryges, quos antea destruxerat; cœpit etiam secundas nuptias contra Apostolicam doctrinam, tanquam stupra damnare, & postmodum etiam ab ipsis divisus, sua conventicula propagavit.*

Pacianus Ep. 3 ad Sympron. Isid. lib. 8. orig. cap. 5.

Augustinum ex adverso prȩter Innocentium, Bonifacium, Celestinum primos, Gelasium, Hormisdam, Felicem quartum, Bonifacium, & Ioannem secundum, Gregorium magnum, Concilio Florentino testante, *quinta Synodus consecravit.*

D. Thom. 1. cont. gent. cap. 10.

Sed quoniam hìc tam fidei, & morum, quàm eloquentiæ & doctrinæ, inter Augustinum, & Tertullianum, de palma certamen est; quantus vterque fuerit, Doctissimorum arbitrio discutiamus.

Hiero. de Script Eccl. Et Ep. 65. ad Pammach. Aug. de Bono viduit cap. 5.

Tertullianus Cypriano Latinorum Scriptorum Princeps habitus, Hieronymo eruditissimus, acri & vehementi ingenio præditus; omnium scientiarum peritissimus, sui temporis Oratorum disertissimus; cuius absque lectione nullum diem præteribat Cyprianus, dicere solitus cubiculario, *da Magistrum.* Enimverò, *quid Tertulliano eruditius? quid acutius? Apologeticus ejus, & contra Gentes libri, cunctam sæculi continent disciplinam.*

Lact. l. 5. inst. c. 1. Euseb. l. 2. Hist. Ec. c. 2. Nic. l. 4. c. 54. Beda to. 2. de de sexta æt. mũdi, n. 4170.

Augustinus item disertissimum vocat. Lactantius, virum omni literarum genere peritum. Eusebius νομικὸν, legum, & rerum Romanorum scientiâ clarum. Nicephorus, eloquentiâ præpollentem. Beda, apud omnes Ecclesias celebratissimum.

Vin. Lyr. l. de pro. voc. nov.

Vincentius tandem Lirinensis, non multò post Concilium Ephesinum scribens, cùm de Origenis lapsu dixisset, Tertulliano hoc Elogium inscribit. *Tertulliani quoque eadem ratio est. Nam sicut ille apud Græcos, ita hic apud Latinos, nostrorum omnium facilè Princeps, judicandus est. Quid enim hoc viro doctius? quid in divinis atque humanis rebus exercitatius?*

Nempe omnem Philosophiam, & cunctas Philosophorum sectas, authores, adsertoresque sectarum, omnesque eorum disciplinas, omnem historiarum, ac studiorum varietatem, mirâ quâdam mentis capacitate complexus est. Ingenio verò nonne tam gravi ac vehementi excelluit, vt nihil sibi penè ad expugnandum proposuerit, quod non aut acumine irruperit, aut pondere eliserit. Iam porro orationis suæ laudes quis exequi valeat? quæ tantâ nescio quâ rationum necessitate conserta est, vt ad consensum sui, quos suadere non potuerit, impellat. Cujus quot penè verba sunt, tot sententiæ sunt: quot sensus, tot victoriæ. Sciunt hoc Marciones, Apelles, Praxeæ, Hermogenes, Iudæi, Gentiles, Gnostici, cæterique, quorum ille blasphemias, multis ac magnis voluminum suorum molibus, velut quibusdam fulminibus evertit.

Quo tempore, quâ causâ singulos libros scripserit, dicam in singulis omnium librorum fronti præfixis argumentis.

De Augustino quid minus, quàm de Tertulliano Vincentius? Quotquot post eum scripsere Patres, Ecclesiæque Doctores, tot eius extitere præcones.

Supervacuum huc duco retexere laudatissimorum virorum Elogia, in Vindiciis nostris fusè relata, vnico Martini quinti Pontificis Maximi testimonio contentus. *Omnes dudum noverant filij* (scilicet B. Monicæ) *nomen, quicumque de Christo, de fide, de Religione aliquid saperent. Omnibus in ore erat Augustinus, vt nihil penè ex sacris literis possit, nisi eo duce, intelligi; nisi, eo interprete, explicari. Eo jam authore factum, vt nec Philosophis sapientiam invideamus, non Oratorum eloquentiam desideremus, non studiosorum ingenia requiramus; non denique nobis acumen Aristotelis necessarium sit: non Platonis eloquentia, non prudentia Varronis, non gravitas Socratis, non authoritas Pythagoræ, non Empedoclis solertia, non cuiusquam illius generis hominum scientia ac virtus, exemplo, aut documento nobis esse debeat. Idem nobis Prophetarum oracula, idem Apostolorum voces refert: Idem omnem omnium Scripturarum sensum exprimit: vnus postremò omnium Patrum sapientumque ingenia ac studia exhibet. Si veritatem quæris, si doctrinam, si pietatem; quis doctior, quis justior, quis sanctior Augustino? &c. Quid verò ipse carius habere possem, quàm inter cæteros sanctos, uni beatissimo Augustino gratificari? Cuius tanta extant erga omnem Ecclesiam Catholicam beneficia, vt nulli penè, ita dicam, sanctorum, majora debita debeamus. Quidquid enim simul omnes Apostoli plantaverunt, quidquid Apollo, atque alij Apostolorum sectatores rigaverunt, hic coronavit, hic tetendit, hic velut circumposito aggere materiam præbuit, quà ex Deo fæliciora crementa susciperet: Totus itaque iam Augustini sio, meque illi quibus possum desiderijs voveo, cujus opem capiti mihi, inprimis necessariam arbitror.*

Pag. 1. q. I.

Martinus 5. Ser. in translat. S. Monicæ.

Sanctum Prosperum huc lubet adducere. *Beatissimus Augustinus, præcipua vtique in hoc tempore portio Domini Sacerdotum, copiosè & pulchrè in multis voluminum disputationibus has versutias quibus se filij tenebrarum, in similitudinem filiorum lucis voluerunt transfigurare, destruxit. Vtpote inter multa Dei dona, quibus illum abundantissimè Spiritus veritatis implevit, habens etiam hanc scientiæ, & sapientiæ ex Dei charitate virtutem, vt non solùm istam adhuc in suis detruncationibus palpitantem, sed etiam multas prius hæreses invicto verbi gladio debellaret. Cui inter tot certaminum palmas, inter tot triumphorum coronas, ad illuminationem Ecclesiæ, & ad gloriam Christi, quà ipse illustratus est, præfulgenti, quidam nostrorum, quod de ipsis multùm dolendum est, occultis, sed non incognitis insusurrationibus obloquuntur.* Cui & Beatus Fulgentius Ruspensis Episcopus magnum Ordinis Eremitani Decus accinit. *Præ omnibus studium gerite libros S. Augustini quos ad Prosperum & Hilarium scripsit, memoratis fratribus legendos ingerere: quorum mentionem B. memoriæ Hormisdæ, Sedis Apostolicæ gloriosus Antistes, in Epistola quam consulenti se sancto fratri, Consacerdotique nostro Possessori rescripsit, cum magno præconio Catholicæ laudis inseruit. Cujus hæc verba sunt. De arbitrio libero, & gratia Dei, quid Romana, hoc est Catholica sequatur & servet Ecclesia, licet in varijs libris B. Augustini, & maximè ad Prosperum & Hilarium, abundè posit agnosci, tamen & in scrinijs Ecclesiasticis expressa capitula continentur.*

In Ep. ad Ruffinum.

D. Fulg. in Ep. Synod. Episcop. Africæ.

Nec præteribo illustrissimum ejusdem D. Fulgentij testimonium. *Hæc Catholicorum Patrum Apostolicis Institutionibus tradita permanet in Ecclesia sine aliqua dubitatione doctrina, quam Græci Latinique Pontifices, sancti Spiritus infusione firmati, vno atque indissonabili semper tenuere consensu. In qua B. Augustinus indutus virtute ex alto, abundantius illis omnibus laboravit: non autem ipse, sed gratia Dei cum illo. Ipsius enim ministerio Dominus vberiorem hujus rei fidelibus suis instructionem præbuit. Quippe adhuc ipso in corpore constituto, Pelagiana hæresis adversus gratiam Dei mortiferis ausibus rebellavit. Nec defuit in vita benignitas miserantis Dei, quæ militem suum spiritalis gratiæ armis tanto fortius præcingeret, quanto acrius adversùs eandem vasa iræ diabolus instigaret. Proinde memoratus Dei Pontifex, turrim fortitudinis ipsam gratiam tenens, & exinde cuncta hostilium machinamenta telorum, cœlestis juvaminis virtute confringens, non solùm ipse de hoste victoriam referens triumphavit: quin etiam posteris*

Libro 1. de verit Prædest. cap. 18.

Luc. 24. 49.

1. Cor. 15. 10.

certandi & vincendi ordinem, si quando victa pravitas reciduo ausu infandum caput erigere niteretur, ostendit. SENSUM QUIPPE CHRISTI HABENS, *tam gratiæ Dei, quam humani arbitrij, & officia discrevit, & merita, semper divinis humana subjiciens, & veraciter docens, divinitus homini & gratuitò iustificationis Donum, & bonæ voluntatis, & plenum tribui glorificationis effectum. Hunc legat omnis qui salutem æternam adipisci desiderat, humiliter orans misericordiæ Dominum, vt eundem spiritum intelligentiæ legens accipiat, quem ille accepit, vt scriberet: & eandem illuminationis gratiam adipiscatur, vt discat, quam ille adeptus est, vt doceret. Miramur autem non absque magnâ tristitia, istos fratres nostros, qui gratiam Dei, quantum intelligi datur, ignorantes, evacuare contendunt.*

Subjiciam & tacitum hactenus Magnificentissimum (Claudij Episcopi Altissiodorēsis creditur) de D. Augustino Elogium: quod mihi ex Autographo octingentorum annorum, solitâ suâ in omnes benignitate Venerabilis P. Domnus Lucas Regij Monasterij S. Germani de Pratis Bibliothecarius, antiquitatis studiosissimus indagator, ex manuscripto Floriacensi excerpendum indulsit. *Amantissimus Domini, Sanctissimus Augustinus,* THALAMUS TRINITATIS, LINGUA SPIRITUS SANCTI, *terrenus homo, sed* CŒLESTIS ANGELUS: *olim terram pedibus ambulans, sed* CŒLUM SEMPER MERITIS POSSIDENS: *corruptibilique atque mortali adhuc carne circumdatus,* INCORRUPTIBILI ANGELICAQUE VISIONE ATQUE IMMORTALI INTUITUS SEMPER EST DOMINUM. *Acer ingenio, suavis eloquio, sæcularis literaturæ peritus. In Ecclesiasticis laboribus operosus, in quotidianis disputationibus clarus, in omni sua actione compunctus.* IN EXPOSITIONE FIDEI NOSTRÆ CATHOLICUS. *In quæstionibus solvendis acutus, in revincendis hæreticis circumspectus, in explanandis Scripturis Canonicis cautus.*

(Ex manuscripto Biblioth. S Germani de Pratis Paris.)

Superest, vt cœptas Tertulliani cum Augustino collationes absolvam. *Tertullianus circa annum Domini ducentesimum claruit, sub Severo Principe, & Antonino Caracalla; ad decrepitam vsque vixit ætatem.* Augustinus anno 395. vigere cœpit sub Theodosio, famâ crevit sub Honorio; & anno ætatis 76. excessit è vivis. *Verbum Dei vsque ad ipsam suam extremam ægritudinem, inprætermissè, alacriter, & fortiter, sana mente, sanoque consilio in Ecclesia prædicavit.*

(Hiero. de script. Eccl.)

(Possid. in eius vita cap. 31.)

Tanti sanctissimum hunc Ecclesiæ Doctorem habuit Theodosius Iunior, vt eum literis Augustæ majestatis, ad Concilium Ephesinum, cui morte præventus adesse non potuit, invitaverit. Harum inscriptio fuit: *Sancto & Venerabili Augustino, Episcopo Hipporegiensi, Theodosius Imperator.* Sic incipit: *Pulchritudo librorum tuorum, potestas tibi data ad prædicandum Dei verbum, & fructus universam per Ecclesiam à te facti, causa fuerunt, vt nomineris vbique gentium. Deo gratias, qui temporibus adeo calamitosis, nostros labores videns ex alto, tantum concessit Ecclesiæ Doctorem, &c. Hæretici Pelagiani per sancta Concilia condemnati ex Doctissimis tuis libris contra ipsos conscriptis, adhuc cervicem conantur erigere. Te igitur, qui omnibus in rebus* LUX ES TOTIUS MUNDI, *& præterea admiratio, terrorque hæreticorum, qui ante te non audent apparere, maximopere rogamus, vt vrbi Epheso, ad quam Concilium convocatum est, interesse velis; & possis dicere, reliquum vitæ consumptum esse, sicut & præteritum, in gloria & honore Domini nostri Dei, &c. Prosper finis tuo adventu expectatur. Ebagnius Magistrianus ad te profectus est; ipse alia dicet, quibus petitioni nostræ magis annuas,* OB TOTIUS ECCLESIÆ BONUM. *Nostra omnia, & Imperium ipsum tuis commendamus orationibus: scimus enim* QUANTUM MEREARIS ET VALEAS APUD INDIVIDUAM TRINITATEM. *Datum in nostro Palatio novæ Romæ, quarto idus Augusti. Coss. Basso, & Antiocho.* Quid ad commendationem Augustini illustrius? quem Summi Pontifices, Imperatores, Patres, & Doctores famosissimi, vno omnes ore, multò supra Tertullianum cōmendavere.

(Hiero. Rom. lib. 1. hist. sancti Aug. cap. 33. iuxta Autographū Monast. Patau S. Iustinæ & Liberati in Breviario cap. 5.)

Atque vt de exitu vtriusque concludam. Tertullianus reliquit sui nominis, & perversi Dogmatis sectatores: quorum meminit. S. Augustinus: *Tertullianistæ,* inquit, *à Tertulliano, cuius multa leguntur opuscula eloquentissimè scripta, vsque ad nostrum tempus paulatim deficientes, in extremis reliquijs durare potuerunt in vrbe Carthaginensi: me autem ibi posito ante aliquot annos, quod etiam te* (Quoduultdeum alloquitur) *meminisse arbitror, omni ex parte consumpti sunt. Paucissimi enim qui remanserunt, in Catholicam transierunt, suamque basilicam, quæ nunc etiam notissima est, Catholicæ tradiderunt.*

(Aug. lib de hæresibus, hæresi 86.)

Augustinus post se consignavit Ecclesiæ Eremitarum, & Clericorum à se institutos Ordines, itemque Monialium: præter Præmonstratenses, Dominicanos, Servitas aliosque magno numero tam militantium quam Regularium, sua sub Regula sexus vtriusque sanctè ac piè viventium greges. Testi oculato Possidio credamus hæc veraciter simpliciterque narranti: *Fermè decem, quos ipse novi, sanctos ac venerabiles viros, continentes & doctissimos, Beatus Augustinus diversis Ecclesiis, nonnullis quoque eminentioribus rogatus dedit. Similiterque & ipsi ex* ILLORUM SANCTORUM PROPOSITO *venientes,*

(Possid. in eius vita, cap. 11.)

(Monasterium horti Valetij intelligit, de quo supra) *Domini Ecclesijs propagatis*, *&* MONASTERIA INSTITVERVNT, *& studio crescente ædificationis verbi Dei, cæteris Ecclesijs* PROMOTOS FRATRES AD SVSCIPIENDVM SACERDOTIVM *tradiderunt*. Sic autem sub finem vitæ eius concludit: *Sanè ille sanctus in vita sua prolixa, pro vtilitate, & fœlicitate Ecclesiæ divinitus condonata, vixit annis septuaginta sex, in Clericatu autem vel Episcopatu annis fermè quadraginta.* In Monachatu laïco, vno circiter ante reditum in patriam, anno; ante Clericatum, vt supra dixit Possidius, triennio; Presbyter jam factus, ante susceptum Episcopatum, vt supputat Baronius, Clericomonachus, quadriennio. *Dicere autem nobis inter familiaria colloquia consueverat, post perceptum baptismum, etiam laudatos Christianos & Sacerdotes, absque digna & competendi pœnitentia exire de corpore non debere. Quod etiam ipse fecit vltimâ quâ defunctus est ægritudine, &c. Clerum sufficientissimum & Monasteria virorum ac fœminarum continentium, cum suis præpositis, plena Ecclesiæ dimisit; vnà cum Bibliothecis libros & tractatus, vel suos, vel aliorum sanctorum habentibus. In quibus dono Dei, qualis quantúsque in Ecclesia fuerit, noscitur, & in his semper vivere à fidelibus invenitur, &c. & in suis quidem scriptis*, ILLE DEO ACCEPTVS ET CHARVS SACERDOS, *quantum lucente veritate videre conceditur*, RECTÈ AC SANÈ, FIDEI, SPEI, ET CHARITATIS, CATHOLICÆ ECCLESIÆ VIXISSE *manifestatur. Quod agnoscunt, qui eundem de Divinis scribentem, legentes proficiunt.* Habes hoc in opere Lector quo proficias. Defæcatissimam enim, & labore impigro decerptam ex originalibus eius, & selectissimis libris medullam in escam appono.

Possid. in eius vita, cap. 31.

Possid. ibid.

Præfationis Epilogus.

NIHIL proinde vtilitati publicæ, & Oratorum vtriusque fori, & cuiuscumque generis scriptorum vsui acceptius potui pertentare, quàm vno in opere, magnâ curâ concinnato, non modò Alphabeti, sed & rectæ rationis ordine Digestum Omniloquium edere; in quo profundissimam, sublimissimam, disertissimamque supellectilem, dicendi scribendique omni in causa; ex lectioribus vtriusque Testamenti locis, ex integro Tertulliani textu, vna cum Patrum, & Augustini quammaximè, per singulos titulos Alphabeti distributâ medullâ propono. Præmandi cupiere ex doctis amicis plurimi, solidiorem hunc cibum; si fortè me non injuriâ dignum senserint, qui Ecclesiæ dentibus annumerarer, de quibus in Canticis; *dentes tui sicut greges tonsarum quæ ascenderunt de lavacro: omnes gemellis fœtibus, & sterilis non est inter eas:* Qui juxta Bernardum, *toti corpori masticant cibum.* Cant. 4. 2. Ber Ser. 65. ex parvis.

Accipe igitur, Lector benevole, tria simul Omniloquia. *Promptuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud.* Horum de plenitudine accipiant vniversi, humanæ, ac divinæ literaturæ studiosi; & quantum cupiunt, per me licet, plenissimè hauriant. *Sic manducent, vt eructent: sic accipiant, vt dent.* Nec sibi solis, sed saluti proximi, & divinæ mecum gloriæ assiduò collaborent. Nec in Scholiis nostris nitidi & elaborati stili artem expectent; sed brevem simul ac claram, & literalem, Authoris difficillimi explanationem, quem fortè elegantiori potuissem; sed nè tenebras condensarem, simpliciori malui, & prudentiorum Scholiastum more, rebus potius & sententiis gravibus ex Scriptura, Patribus, probatissimisque Authoribus, quàm verborum phaleris adornare. Nihil hìc supervacuum, nil hiulcum. Psal. 147. 12. Aug. in Psal. 144.

Sic factum est, vt non frustra dixerim hoc opus hactenus intentatum, sive operis difficillimi vsum facillimum, & omnibus sacris & prophanis, Oratoribus & Scriptoribus vtilissimum, in omnibus scribendi dicendique materiis, Humanioribus, Philosophicis, Theologicis literis, secundùm Scripturam, Tertullianum, Augustinum, aliosque gravissimos Authores, absque alterius libri recursu; vt patebit in praxi, vnum hoc volumen evoluenti.

Vtere, Lector, sudore meo plurimo, nil laborans; meis fruere fructibus, meis ornare Margaritis, meis certa, & vince armis; immò tuis, quinimò divinis; Deique Optimi Maximi, munificâ largitate, mihi tibique præstitis.

Huic omnis sapientiæ mari, perenni Doctrinæ fonti, vnico limpidissimæ veritatis Soli, *eruditis cogitationibus præsidenti, omnia gratiarum, flumina*, radij, conceptusque refluant reduces, & reflexi. Huic vni Deo, & trino, tot coronas floreas, aureas, gemmeas, tot animas Concionatorum, & Scriptorum Ecclesiasticorum, Omniloquio nostro vtentium zelo conversas exopto; quot paginæ, quot syllabæ, quot puncta toto hoc volumine exarata legentur. *Vt omnis lingua & populus, & natio*, dicat; quòd non ars nostra, Doctrina nostra, *manus nostra; sed manus omnipotentis Dei, fecit hæc omnia. Ipsi gloria in sæcula sæculorum.* Amen. Prou. 8. 12. Eccl. 1. 7. Apoc. 7. 9. Deut. 32. 27. Rom. 11. 36.

Quod autem plenè promissa persolverim, nec vacuâ spe Lectorem præmissâ Præfatione deluserim, abundè testantur Sacræ Facultatis Parisiensis Doctores Sorbonici & sponsionem me propriam, non exiguè superasse, Lectoris experientia comprobabit.

Permissio Reverendissimi Patris Vicarij Apostolici totius Ordinis Eremitarum S. Augustini, post lectam Doctorum Facultatis Parisiensis ejusdem Ordinis, ab eo deputatorum approbationem.

MAGISTER Frater Salvator Severinus Fabrianensis, totius Ordinis Eremitarum S. Augustini Vicarius Apostolicus, licet indignus.

Venerabili nobis in Christo Patri, Fratri Carolo Moreau Provinciæ nostræ S. Guillelmi, aliàs Communitatis Bituricensis, eiusdem Ordinis, & voti. Salutem.

Vt Opus inscriptum, *Omniloquium Alphabeticum Tertulliani*, per selectissimos ex medulla S. P. Augustini locos illustratum, à te elucubratum, & à RR. PP. MM. Hieronymo Morel, & Iohanne Simon, Facultatis Parisiensis Doctoribus, per nos deputatis recognitum & approbatum, typis dare possis, harum vi litterarum, & nostri muneris autheritate, quantum ad nos spectat, & servatis servandis, licentiam impartimur.

Datum Romæ 12. Maij, anno Domini 1649.

F. SALVATOR SEVERINVS FABRIANENSIS, Vicarius Apostolicus, licet indignus.

Nostri muneris affixo sigillo F. Angelus Fabrianensis, pro Secret. Registrata libro primo.

Approbatio Doctorum Sorbonicorum à sacra Facultate Parisiensi ad examen hujus Operis deputatorum.

NON abs re, *Omniloquium Tertulliani*, inscriptum est Opus Reverendi admodum Patris F. Caroli Moreau Parisini, Ordinis Eremitarum S. Augustini ex Communitate Bituricensi; est enim omnibus materijs refertum, omnibus cuiusvis literaturæ viris maximè vtile, methodo ab omnibus hactenus intentatâ commendabile, per omnia verò putoque, si vnquam, Tertulliani sensui consonum, omnibus in Præfatione ab Authore promissis fideliter respondens, in omnibus Catholicam, Apostolicam, ac Romanam, doctrinam propalans, Opus denique omni luce dignum, sicut Author omni laude, hoc & amplius de illo Opere, & eius Authore, futurum ab omnibus iudicium speramus, & interim tale nostrum esse testamur. Nos in sacra Theologiæ Facultate Parisiensi Doctores Sorbonici, die prima Octobris, anni 1649.

DE FLAVIGNY. F. HERON. I. BANNERET.

Approbatio Reverendi admodum Patris Provincialis, Communitatis Bituricensis, Ordinis Eremitarum S. Augustini.

OPvs, cui titulus est, *Tertulliani Omniloquium, &c.* Authore R. P. F. Carolo Moreau, eiusdem Ordinis & voti, Ego F. Polycarpus Minault, eiusdem Ordinis, ac Provinciæ S. Guillelmi Franciæ, aliàs Communitatis Bituricensis Provincialis, magnâ equidem animi voluptate, vidi Opus mirâ eruditione, ingenio, & doctrinâ, refertum & fidei Orthodoxæ, & Christianæ pietati, per omnia consonum; novum insuper, nec vspiam tentatum, quibuscumque Scriptoribus, & Oratoribus, perutile, nec frustra Omniloquiũ inscriptum; sed per omnia, & in omnibus, in Præfatione ad Lectorem necessaria, promissis respondens; meritò propterea Approbatum à Sapientissimis Magistris, & Dominis Doctoribus Sorbonicis, D. D. de Flavigny, Heron, & Banneret, à sacratissima Facultate, ad illius examen deputatis, & permissum à Reverendissimo Patre Vicario Apostolico, & Generali totius nostri Ordinis, vt typis mandetur. Quibus & ego Approbationem meam subjicio, ac licentiam pro mea parte, facultatemque, vt in lucem prodeat. Parisijs in nostro Regio S. Nicolai Tolentinatis Conventu, anno Domini 1654. die 26. Februarij. F. POLYCARPVS MINAVLT, Provincialis.

EGo F. Raphael Aloncle Exprovincialis, Doctor Theologus, olim à R. P. Magistro Petrello Ordinis Eremitici Generali, deputatus cum Magistro Alipio Roussel Doctore Parisiensi, ad examinanda quæcumque Opera R. P. F. Caroli Moreau, Doctorum Sorbonicorum, & R. P. Provincialis Approbationi lubens, visa & recognita Omniloquij Tertulliani, Operis vtilissimi omnique orthodoxa doctrina refertissimi veritate, subscribo, in eodem Conventu, anno, ac die.

F. RAPHAEL ALONCLE, Exprovincialis.

INDEX ALPHABETICVS LIBRORVM TERTVLLIANI.

ET QVOT SINGVLI CAPITA HABEANT.

SERIES OPERVM TERTVLLIANI, PROVT ea divisit in Tomos diversos Pamelius.

TOMVS primus continet Libros adversùs Gentes, & Iudæos. Primum, de Pallio. Secundum, Apologet. adversùs Gentes. Tertium, de Testimonio Animæ adversùs Gentes. Quartum, ad Scapulam. Quintum, adversùs Iudæos.

Tomus secundus habet Libros Parænetіcos, sive admonitorios ad Christianos. De Pœnitentia. De Oratione. Ad Martyras. De Patientia. De Spectaculis. De Idololatria. De Habitu Muliebri. De Cultu Feminarum. Ad Vxorem, lib. 1. Ad Vxorem, lib. 2. De Corona Militis. De Velandis Virginibus.

Tomus tertius complectitur Libros adversùs Hæreses. De Præsctiptionibus advetsus Hæreticos. De Baptismo adversùs Quintillam. Adversùs Hermogenem. Adversùs Valentinianos. De Anima adversùs Philosophos & Hæteticos. De Carne Christi, adversùs quatuor hæreses. De Resurrectione Carnis. Aduersùs Marcionem, lib. 5. Adversùs Gnosticos Scorpiacum. Adversùs Praxean.

Vltimus exponit Opera quæ factus hæreticus contra Ecclesiam scripsit. De Exhortat. castitatis De Monogamia. De Fuga in persec. De Iejuniis. De Pudicitia.

Tomo autem 4. redigit Poëmata, quæ cum Doctissimo Rigaltio indigna Tertulliano censui, nec ptoinde typis edenda sub Tertulliani nomine, cùm sint incerti au-

thoris. Hi autem sunt Libri quinque contra Marcionem. Item de judicio Domini. Genesis. Sodoma. Ad Senatorem ex Gentilitate conversum.

Libri autem ab ipso Tertulliano, vel à gravibus Authoribus citati, ordine Alphabetico, sunt sequentes.

De Animæ censu contra Hermogenem. Cuius ipse meminit Libro de Anima, cap. 1. 3. 11. 22. & 24.

De Animalibus mundis & immundis. Cuius mentionem facit Hieronymus, Ep. 125. ad Damasum.

Contra Appellatianos, ipsemet Tertull. libro de Carne Christi, cap. 8.

Apologetici Græcè ab eo scripti contra Gentes, cap. 2. Euseb. Hist. Eccl. lib. 3. cap. 33. aliàs 27. Et Nicephorus, lib. 3. cap. 17. & ex cap. 5. Euseb. lib. 2. Et Niceph. lib. 2. cap. 8. Et ex eodem cap. 5. Euseb. lib. 2. cap. 24. Niceph. lib. 2. cap. 37 Item ex eodem cap. 5. Euseb. lib. 3. cap. 20. aliàs q. 15. Et Niceph. lib. 3. cap. 10. Quæ omnia respondent ijs quæ habemus in Apologetico Latino.

Contra Appollonium Hieronymus in Catalogo.

De Baptismo Librum scripsisse ipsemet recolit Libro de Baptismo, cap. 15.

De Circumcisione scripsisse testis est Hieronymus in præcitata Epist. 125. ad Damasum, quem Librum Latino sermone editum commendat.

De Ecstasi fit mentio ab Hieronymo sex Librorum de hac re scriptorum, vt habet in Catal. Script. Eccl. Et Niceph. lib. 4. cap. 22. & 34.

De Fato, ipse Tertullianus reminiscitur, lib. de Anima, cap. 20. Et Fulgentius Placiades de vocibus antiquis.

De Paradiso, ipse recolit. lib. de Anima, cap. 55.

De Spe fidelium, idem memoratur, lib. 3. contra Marcionem, cap. vlt. Et Hiero. in cap. 36. Ezech. & lib. 18. in Esa. Et Catal. Script. Ecclesf. Et Gennad. lib. de Dogmat. Eccl. quem Bibliotheca quædam Italica Tertulliano affingit, sub titulo *Libri de definitionibus fidei*, quem Bibliothecæ Belgicæ, Fulgentio vel Isidoro, vel B. Greg. magno, falsò adscribunt. Et repetitur apud Augustinum, tom. 3. post Enchir. ad Laur.

De Spectaculis se Græcè scripsisse testatur, lib. de Corona Militis, cap. 6.

De Trinitate sive Epitome Operis eius à Novatiano facta scribit Hieronymus in Catal. Script. Eccl. quod ait à nescientibus Cypriano imputatum.

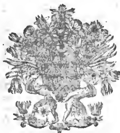
De Vestibus Aaron idem Hieronymus, Ep. 128. ad Fabiolam, quem tamen non adhuc se reperisse fatetur.

De Virginibus Velandis scripsisse Græcè testis est ipse lib. de Velandis Virg. cap. 1.

De Virginitate, sive de Nuptiarum angustiis. Hieronymus lib. 1. contra Iovin. Et Ep. 128. ad Eustochium tractat.

Est & Tabula præfixa vetustissimo exemplari Agobardi Librorum, qui hodie in eodem non extant.

De Animæ summissione.
De Carne & Anima.
De Paradiso.
De Patientia.
De Pœnitentia.
De Spe fidelium.
De Superstitione sæculi.
De Virginibus Velandis.

IN OMNILOQVIVM ALPHABETICVM TERTVLLIANI.

PRÆFATIVNCVLA NECESSARIA LECTORI.

VM pro suo hactenùs genio ac libito, Tertulliani commentatores eximij, Operum eius ordinem diversimodè texuerint; mihi non illicitum duxi, utilitati publicæ, & usus difficillimi Authoris facilitati multifariàm consulenti, eius Libros primò quidem integros Alphabetico ordine texere, ut quisque prout voluerit ad aperturam Libri, possit eligere quem priùs, aut posteriùs legat. Dehinc etiam duobus sequentibus tomis, eosdem Libros Alphabeto rationali in locos communes digestos, per selectissimos ex Scriptura sacra, Patribus, & S. Augustini quammaximè medullâ decerptos, aliorumque passim probatissimorum Authorum textus, illustratos, expositis insuper ad litteram obscuris quibusque verbis ac sententijs, commentari.

Cùm enim Tertullianum, alij quibus ex otio vacat, uno contextu decurrere præeligant; alij verò quibus ex officio, Scriptoris, Concionatoris, Causidici, Doctoris munus incumbit, quæcumque in unam causam faciunt, in promptu, non confusè, sed distinctè, & rationali methodo congesta, magno temporis lucro reperire gestiant; utriusque labore meo non exiguo, hoc in opere tripartito favere studui.

Primùm, *Itaque in hoc primo volumine, Tertulliani Libros integros studioso lectori præmisi. In quorum textu innumera etiam in emendatioribus editionibus menda correxi; virgularum, punctorum, accentuum defectu, intellectum obscurissimi Authoris obnubilantes supplevi; cacographias quamplurimas emendavi; & si Typographi cura Autographi purgatissimi sollicitudini responderit, & Correctori vigilantissimo paruerit, nihil erit quod in hoc textu censoris oculus, severissimi licet, arguendum offendat.*

Secundò, *Scripturæ locos à Tertulliano relatos, supra ter millenos, diverso ab eius textu charactere discrevi, quod prorsùs utraque Rigaltij editio neglexerat, Tertulliani sententias, cum Scriptura sacra promiscuè confundens, magno, ut liquet intelligentiæ Authoris profundissimi, & argumenti eius in Scriptura fundati dispendio. Quod & in millibus ipse Pamelius, & in omnibus, cæteræ quoque aliorum textuum editiones, non impœnitendâ incuriâ prætermiserant.*

Tertiò, *Ad marginem, non capita tantùm, librosque Scripturæ à Tertulliano citatos, (quod quidem præstitit Pamelius, & penitùs, nudo ac simplici textu Authoris contentus, cum cæteris omiserat Rigaltius) sed & singulos versus Scripturæ sacræ fidelissimè ad originale collatos attexui; quod nullus hactenùs. In quo non parùm consulendæ Biblio-*

A

rum Concordantiæ, lectoris otio, & anxietati peperci. Litterulæ tàm in corpore, quàm in margine appositæ, locum scripturæ signant: Vbi autem omissæ sunt, solam scripturæ substantiam denotant.

Quartò, *Omnium Librorum fronti sua propria argumenta præfixi, plana ac brevia, in quibus, quâ causâ, quid, quo tempore singulos scripserit, quoad rimari ac conijcere licuit, compendiosè exposui.*

Quintò, *Vt animorum, oculorumque tædio parterem, (quod prolixa contextus vnius libri lectio, maximè salebrosi parere solet) singulos libros in sua capita distribui, & cum suis itidem argumentis mentem Authoris aperientibus, à textu divisi.*

Sextò, *Iisdem argumentis subtexui, quo loco, obscura Tertulliani verba & sententiæ, à nobis expositæ in duobus sequentibus tomis* Omniloquium rationale *Alphabeticum continentibus, & errores maximè & hæreses in calce huius primi tomi refutatæ, ad aperturam libri inveniri possint; quod quidem sequentibus notis indigitavi lectori.*

Principium, medium, & finem cuiusque capitis, & libri, in Scholijs nostris hoc modo prænotatum habes. p. *principium.* à. p. *post principium.* m. *medium*, circa m. *circa medium.* à. m. *post medium.* circa f. *circa finem.* in f. *in fine, Capitis significat.* V. *porro littera, Verbum, sive vocem in* Omniloquio rationali, *vel Errorum, & hæreseon alphabeto contentam: quam statim, (vt ex vsu patebit) circa finem huius tomi, & in secundo, & tertio, in cuiusque paginæ capite præscriptam invenies, cum suis numeris* 1. 2. 3. *&c. per suos textus, & eorum pariter Scholia appositis. Si quæ itaque difficultas occurrerit Tertullianum vno contextu legenti, in principio, medio, vel fine cuiuscunque capitis, videat in calce argumenti quo Verbo & numero dicti Alphabeti, Errorum, & Omniloquij rationalis, parte prima, vel secunda, & quo Verbi numero sit expositionem difficultatis, Scripturæ locum, Augustini rationem & conceptum, sivè doctrinæ sanæ Tertulliani respondentem, sivè aliquem eius errorem corrigentem, aut alterius Patris, Authorisvè illustrationem, in Scholijs & Commentario inventurus. Quoties porrò nihil in argumentis de principio, medio, vel fine capitis fuerit ad aliquem dictum numerum locumque remissum, noverit Lector illud, vel per se clarum, vel alibi iam expositum, vel exponendum.*

Postremò si Lector moram aliquam, & difficultatem in apertura Libri offenderit, in reperiendis copiosioribus verbis, & ideo in suas classes in Omniloquio rationali distributis; maioris compendij gratiâ, recurrat ad Indices tàm Scripturæ sacræ, quàm rerum, & verborum, in calce tertij tomi contentos; in quibus & verba difficilia, facilioribus terminis breviter exponuntur, & ordo ac series rerum exactissimè texitur; & tum præcisè, ac determinatè inveniet vocem, eiusque numerum, in singulis argumentis prænotatum; cuius Indices fidelissimè (si Typographus non erraverit, vel errorem correxerit) paginam denotabunt.

Q. SEPTIMII FLOR. TERTVLLIANI DE ANIMA LIBER.

IN LIBRVM DE ANIMA:

ARGVMENTVM.

Tertullianus Scripto prius contra Hermogenem Libro de Censu siue origine Animæ, qui nunc non extat; hunc de omni Animæ statu, cum Philosophis disputans, aggreditur. Huius & ipse meminit Libro de Resurrectione carnis cap. 2. vbi de Lucano hæretico dicente Animam dissolui post mortem: Habet, inquit, & iste à nobis plenissimum de omni statu Animæ stylum *Et ibidem cap. 17.* Nos autem Animam corporalem & hic profitemur, & in suo volumine probamus. *Et iterum cap. 45.* Nam & exinde à benedictione genituræ, caro atque anima simul fiunt, &c. quod docuimus in Commentario Animæ. *Quem Errorem cum alijs in* Omniloquij *calce discutiemus. Scripsit Librum de Anima propter apparitionem animarum sanctarum Martyrum Perpetuæ, & Felicitatis, vt conijcit Pamelius in eius vita, & hoc eius opus Editum censet Anno Christi ducentesimo septimo. Zephyrini octauo, Seueri decimo quarto. Sed prætérquàm quòd hunc Annum Chri. Baron. quinto Zephyrini, & decimo tertio Seueri connectit; Errores eiusdem Authoris circa Animam refert ad Ann. Christi ducentesimum decimum sextum, Zephyrini decimum quartum, Antonini Caracallæ quartum.*

CAPVT PRIMVM.

Animæ Immortalitas à Deo & vera eius scriptura, non verò à Socrate edisćenda est. Cùm nulli comperta sit veritas, sine Deo, Deus sine Christo, Christus sine Spiritu sancto, nec hic sine fidei Sacramento.

In p. V. Anima, 5. A. p. ad m. V. Animæ Immortalitas, 1. In m. V. Socrates, 1. A. m. V. Christ. Religio, 9. In f. V. Anima, 8. Et V. Ignorantia, 1.

DE solo censu animæ congressus Hermogeni, quatenus & istum ex materiæ potius suggestu, quàm ex Dei flatu constitisse præsumpsit; nunc ad reliquas conuersus quæstiones, plurimùm videbor cum Philosophis dimicaturus. Etiam in carcere Socratis, de animæ statu velitatum est. Nescio iam hoc primum, an opportuno in tempore; Magistri, etsi nihil de loco, interest. Quid enim liquidò saperet anima tunc Socratis, iam sacro nauigio regresso, iam cicutis damnationis exhaustis, iam morte præsente, vtique consternata ad aliquem motum secundùm naturam, aut exsternata, si non secundùm naturam. Quamuis enim placida atque tranquilla, quam

nec conjugis fletus statim viduæ, nec liberorum conspectus exinde pupillorum, lege pietatis inflexerat, vel in hoc tamen mota, nè moueretur; ipsa constantia concussa est, aduersus inconstantiæ concussionem. Quid autem aliud saperet vir quilibet iniuria damnatus, præter iniuriæ solamen? nedum philosophus, gloriæ animal; cui nec consolanda iniuria, sed potius insultanda. Denique, post sententiam, obuiæ coniugi, & muliebriter inclamanti; Iniustè damnatus es Socrates; iam & de gratulatione responderat; Volebas autem iustè? Nihil mirandum, si & in carcere lemniscatas Anyti, & Meliti palmas gestiens infringere, ipsa morte coram, immortalitatem vindicat animæ, necessaria præsumptione, ad injuriæ frustrationem. Adeò omnis illa tunc sapientia Socratis, dè industria venerat consultæ æquanimitatis, non dè fiducia compertæ veritatis. Cui enim veritas comperta sine Deo? cui Deus cognitus sine Christo? cui Christus exploratus sine Spiritu sancto? cui Spiritus sanctus accommodatus sine fidei sacramento? Sanè Socrates facilius diuerso spiritu agebatur. Siquidem aiunt dæmonium illi à puero adhæsisse, pessimum reuerà pædagogum, etsi post deos, & cum deis dæmonia deputantur, penès poëtas, & philosophos. Nondum enim Christianæ potestatis documenta processerant, quæ vim istam perniciosissimam, nec vnquam bonam, antiqui erroris artificem, omnis veritatis auocatricem, sola traducit. Quòd si idcirco sapientissimus Socrates, secundùm Pythij quoque dæmonis suffragium, scilicet negotium nauantis socio suo; quantò dignior, atque constantior Christianæ sapientiæ assertio, cuius adflatui tota vis dæmonum cedit? Hæc sapientia de schola cœli, deos quidem sæculi negare liberior, quæ nullum Æsculapio gallinaceum reddi iubens, præuaricetur; nec noua inferens dæmonia, sed vetera depellens: nec adulescentiam vitians, sed omni bono pudoris informans; ideoque non vnius vrbis, sed vniuersi orbis iniquam sententiam sustinens, pro nomine veritatis; tantò scilicet perosioris, quantò plenioris; vt & mortem, non de poculo per habitum iocunditatis absorbeat; sed de patibulo, & viuicomburio per omne ingenium crudelitatis exhauriat; interea in isto tenebrosiore carcere sæculi, inter suos Cebetas, & suos Phædonas, si quid de anima examinandum est, ad Dei regulas dirigat. Certè nullum alium potiorem animæ demonstratorem, quàm auctorem reperiet: à Deo discat, quod à Deo habeat; aut nec ab alio, si nec à Deo. Quis enim reuelabit quod Deus texit? inde sciscitandum est, vnde & ignorare tutissimum est: præstat per Deum nescire, quia non reuelauerit, quàm per hominem scire, quia ipse præsumpserit.

CAPVT II.

Licet lumine naturali multa noscamus, Philosophi tamen quædam à prophetis vera, aut aliunde sumpserunt, aut aliorsum detorserunt in sensus rectæ fidei contrarios.

In p. V. Philosophi, 4. A. p. V. Philosophi, 1. Circa m. V. Philosophi, 2. Et V. Anima, 1. A. m. V. Philosophi, 2. in f. Circa f. V. Anima, 3. In f. V. Anima, 9.

PLANE' non negabimus aliquando philosophos iuxta nostra sensisse, testimonium est veritatis, etiam euentus ipsius. Nonnumquam & in procella, confusis vestigijs cœli, & freti, aliqui portus offenditur, prospero errore: nonnunquam & in tenebris, aditus quidam, & exitus deprehenduntur, cæca felicitate, sed & naturâ pleraque suggeruntur, quasi de publico sensu, quo animam Deus dotare dignatus est. Hunc nacta philosophia, ad gloriam propriæ artis inflauit, præ studio (non mirum si istud ita dixerim) eloquij, quidiris struere, atque destruere eruditi, magisque dicendo persuadentis, quàm docendo. Formas rebus imponit; eas nunc peræquat, nunc priuat; de certis incerta præiudicat; prouocat ad exempla, quasi comparanda sint omnia; omnia præscribit, proprietatibus etiam inter similia diuersis; nihil diuinæ licentiæ seruat; leges naturæ, opiniones suas facit: ferrem, si naturalis ipsa, vt compos naturæ, de conditionis consortio probaretur. Visa est quidem sibi & ex sacris (quas putant) litteris hausisse, quia plerosque auctores etiam deos existimauit antiquitas, nedum diuos: vt Mercurium Ægyptium, cui præcipuè Plato adsuefuit: vt Silenum Phrygem, cui à pastoribus perducto, ingentes aures suas Midas tradidit; vt Hermotimum, cui Clazomenij mortuo templum contulerunt; vt Orpheum, vt Musæum, vt Pherecydem Pythagoræ magistrum. Quid autem si philosophi etiam illa incursauerunt, quæ penès nos apocryphorum confessione damnantur; certos nihil recipiendum, quod non conspiret germanæ, & ipso iam æuo pronatæ propheticæ paraturæ:
Matth. 24. 24. quando & pseudoprophetarum meminerimus, & multò prius apostatarum spiri-
Gen. 6. 2. tuum, qui huiusmodi quoque ingeniorum calliditate, omnem faciem sæculi instru-

xerint? Postremò, si etiam ad ipsos Prophetas adisse credibile est indagatorem quemque sapientiæ, ex negotio curiositatis, tamen plus diuersitatis inuenias inter philosophos quàm societatis, cùm & in ipsa societate diuersitas eorum deprehendatur. Siquidem vera quæque & consonantia Prophetis, aut aliunde commendant, aut aliursum subornant, cùm maxima injuria veritatis, quam efficiunt aut adjuuari falsis, aut patrocinari. Hoc itaque commiserit nos & philosophos in ista præsertim materia, quòd interdum communes sententias proprijs argumentationibus vestiant, contrarijs alicubi regulæ nostræ: interdum sententias proprias communibus argumentationibus muniant, consentaneis alicubi regulæ illorum: vt propè sit exclusa veritas à philosophia, per veneficia in illam sua; & ideo vtroque titulo societatis, aduersario veritatis vrgemur; & communes sententias ab argumentationibus philosophorum liberare; & communes argumentationes à sententijs eorum separare; reuocando quæstiones ad Dei litteras; exceptis planè, quæ sine laqueo alicuius præiudicij, ad simplex testimonium licebit adsumere: quia & ex æmulis nonnunquam testimonium necessarium, si non æmulis prosit. Nec ignoro quanta sit silua materiæ istius apud philosophos, pro numero etiam ipsorum commentatorum; quot varietates sententiarum, quot palæstræ opinionum, quot propagines quæstionum, quot implicationes expeditionum. Sed & Medicinam inspexi, sororem (vt aiunt) Philosophiæ, sibi quoque hoc negotium vindicantem; vt ad quam magìs animæ ratio pertinere videatur, per corporis curam, vnde & plurimùm sorori refragatur, quòd animam quasi coram in domicilio suo tractando magìs norit. Sed viderit vtriusque præstantiæ ambitio. Habuit & Philosophia libertatem ingenij, & Medicina necessitatem artificij, ad extendendos de anima retractatus: latè quæruntur incerta, latius disputantur præsumpta: quanta difficultas probandi, tanta operositas suadendi: vt meritò Heraclitus ille tenebrosus, vastiores caligines animaduertens apud examinatores animæ, tædio quæstionum pronuntiarit; terminos animæ nequaquam inuenisse, omnem viam ingrediendo. Christiano autem paucis ad scientiam huius rei opus est: nam & certa semper in paucis; & amplius illi quærere non licet, quàm quod inueniri licet, [a] *infinitas enim quæstiones* Apostolus prohibet. Porro non amplius inueniri licet, quàm quod à Deo discitur, quod autem à Deo discitur, totum est. a 1. Tim. 1. 4.

CAPVT III.

Si non oportuisset hæreses esse, nil nobis disputandum esset cum Philosophis hæreticorum Patriarchis. Cùm autem illi nidoribus pasti philosophiæ, eius fumo aërem veritatis obnubilent, nobis euertenda sunt argumenta quibus hæretici à philosophis decipiuntur; & etiam illa quibus fideles ab hæreticis concutiuntur.

In p. V. Philosophi, 3. In m. V. Philosophi, 3. inf. Et V. Anima, 2. Inf. V. Anima, 7.

Atqve vtinam nullas [a] *hæreses oportuisset existere, vt probabiles quique emicarent,* nihil omnino cum philosophis super anima quoque experiremur, patriarchis (vt ita dixerim) hæreticorum. Siquidem & ab Apostolo iam tunc philosophia concussio veritatis prouidebatur. Athenis enim expertus linguatam ciuitatem, cùm omnes illic sapientiæ atque facundiæ caupones degustasset, inde concepit præmonitorium illud edictum. Proinde enim & animæ ratio, per philosophatas doctrinas hominum, miscentes aquas vino. Alij immortalem negant animam, alij plusquam immortalem adfirmant: alij de substantia, alii de forma, alii de vnaquaque dispositione disceptant: hi statum eius aliunde ducunt, hi exitum aliorsum abducunt, prout aut Platonis honor, aut Zenonis vigor, aut Aristotelis tenor, aut Epicuri stupor, aut Heracliti mœror, aut Empedoclis furor persuaserunt. Deliquit, opinor, diuina doctrina, ex Iudea potius quàm ex Græcia oriens: errauit & Christus, piscatores citius quàm sophistas ad præconium emittens. Si qua igitur in hunc modum de nidoribus philosophiæ candidum & purum aërem veritatis infuscant, ea erunt Christianis enubilanda, & percutientibus argumentationes originales, id est philosophicas, & opponentibus definitiones cœlestes, id est Dominicas: vt & illa quibus ethnici à philosophia capiuntur, destruantur, & hæc quibus fideles ab hæresi concutiuntur, retundantur. Vna iam congressione decisa aduersus Hermogenem, vt præfati sumus, quia animam ex Dei flatu, non ex materia vindicamus, muniti & illic diuinæ determinationis inobscurabili regula, [b] *Et flauit, inquit, Deus flatum vitæ in faciem hominis, & factus est homo in animam viuam*, vtique ex Dei flatu, de isto nihil amplius reuoluendum; habet suum titulum, & suum hæreticum: cæteris hinc exordium inducam.

a 1. Cor. 11. 19
Coloss. 2. 8.
b Gen. 2. 7.

CAPVT IV.

Contra Platonem probat Animam ex Dei flatu factam, ac natam.

Per totum V. Anima,7.

POST definitionem censūs, quæstionem status patitur. Consequens enim est, vt ex Dei flatu animam professi, initium ei deputemus. Hoc Plato excludit, innatam & infectam animam volens: & natam autem docemus & factam, ex initii constitutione. Nec statim errauimus, vtrumque dicentes; quia scilicet aliud sit natum, aliud factum, vt pote illud animalibus competens. Differentiæ autem, sua habendo loca & tempora, habent aliquando & passiuitatis commercia. Capit itaque & facturam dici generari, pro, in esse poni, siquidem omne quod quoquo modo accipit esse, generatur. Nam & factor ipse parens facti potest dici; sic & Plato vtitur. Igitur quantum ad fidem nostram, factæ natæve animæ, depulsa est philosophi opinio, auctoritate prophetiæ quoque.

CAPVT V.

Plures philosophi, contra Aristotelem & Platonem, Animam corpoream asserunt.

A. p. ad f. In Alphab. Errorum. V. Anima corporea, 2. Et in m. V. filij, 5.
Et circa f. V. Animæ passibilitas, 2.

ACCERSERIT Eubulum aliquem, & Critolaum, & Xenocratem, & isto in loco amicum Platonis Aristotelem. Fortassean exstruentur magis ad auferendam animæ corpulentiam, si non alios è contrario inspexerint, & quidem plures corpus animæ vindicantes: nec illos dico solos qui eam de manifestis corporalibus effingunt, vt Hipparchus & Heraclitus ex igni: vt Hippon & Thales ex aqua: vt Empedocles & Critias ex sanguine: vt Epicurus ex atomis, si & atomi corpulentias de coïtu suo cogunt: vt Critolaus & Peripatetici eius, ex quinta nescio qua substantia, si & illa corpus, quia corpora includit: sed etiam Stoïcos allego, qui spiritum prædicantes animam, penè nobiscum, quà proxima inter se flatus & spiritus, tamen corpus animam facilè persuadebunt. Denique Zeno consitum spiritum definiens animam, hoc modo instruit. Quo, inquit, digresso animal emoritur, corpus est: Consito autem spiritu digresso, animal emoritur: ergo consitus spiritus corpus est: consitus autem spiritus anima est: ergo corpus est anima. Vult & Cleanthes non solùm corporis lineamentis, sed & animæ notis, similitudinem parentibus in filios respondere, de speculo scilicet morum, & ingeniorum, & adfectuum: Corporis autem similitudinem, & dissimilitudinem capere & animam: Itaque corpus similitudini, vel dissimilitudini obnoxium. Item corporalium & incorporalium passiones inter se non communicare. Porro & animam compati corpori, cui læso ictibus, vulneribus, vlceribus condolescit; & corpus animæ, cui afflictæ cura, angore, amore, coægrescit, per detrimentum scilicet vigoris, cuius pudorem, & pauorem, rubore atque pallore restetur. Igitur anima corpus, ex corporalium passionum communione. Sed & Chrysippus manum ei porrigit, constituens corporalia ab incorporalibus derelinqui omnino non posse, quia nec contingantur ab eis. Vnde & Lucretius, *Tangere enim & tangi, nisi corpus nulla potest res:* derelicto autem corpore ab anima, affici morte. Igitur corpus anima, quæ, nisi corporalis, corpus non derelinqueret.

CAPVT VI.

Platonicorum argumenta contra corporalitatem Animæ, quam ipse tuetur erroneè, frigidè, satis, friuoléque refutat.

Per totum. In Alphab. Errorum. V. Anima corporea, 2. à p. & A. p. V. Animæ Vis, 1.
Et à m. ad circa f. V. alimenta. Et circa f. V. Philosophi, 5. Et in f. V. mulier, 6.

HÆC Platonici, subtilitate potius, quàm veritate conturbant. Omne, inquiunt, corpus, aut animale sit necessè est, aut inanimale. Et siquidem inanimale est, extrinsecus mouebitur: si verò animale, intrinsecus. Anima autem nec extrinsecus mouebitur, vt quæ non sit inanimalis; nec intrinsecus, vt quæ ipsa potius moueat corpus. Itaque non videri eam corpus, quæ non corporalium forma, ex aliqua regione moueatur. Ad hoc nos mirabimur incongruentiam primò definitionis, prouocantis ad ea quæ in animam non conueniunt. Non enim potest anima animale

corpus dici, aut inanimale; cùm ipsa sit quæ aut faciat corpus animale, si adsit; aut inanimale, si absit ab illo. Itaque quod facit, non potest esse ipsa; vt dicatur animale, vel inanimale. Anima enim dicitur substantiæ suæ nomine. Quòd si non capit, animale corpus dici, aut inanimale, quod est anima; quomodò prouocabitur ad animalium, & inanimalium corporum formam? Dehinc, si corporis est moveri extrinsecùs ab aliquo; ostendimus autem suprà moveri animam & ab alio, cùm vaticinatur, cum furit, vtique extrinsecùs, cùm ab alio: meritò quod movebitur extrinsecùs ab alio, secundùm exempli propositionem, corpus agnoscam. Enimverò, si ab alio moveri corporis est, quantò magis movere aliud? Anima autem movet corpus, & conatus eius extrinsecùs foris parent. Ab illa est enim impingi & pedes in incessum, & manus in contactum, & oculos in conspectum, & linguam in effatum, velut sigillario motu superficiem intùs agitante. Vnde hæc vis incorporali animæ? vnde vacuæ rei, solida propellere? Sed quomodò divisi videntur in homine sensus corporales, & intellectuales? Corporalium aiunt rerum qualitates, vt terræ, vt ignis, corporalibus sensibus renuntiari, vt tactu, vt visu: Incorporalium verò, intellectualibus conveniri, vt benignitatis, vel malignitatis. Itaque incorporalem esse animam constat, cuius qualitates non corporalibus, sed intellectualibus sensibus comprehendantur. Planè, si non huius definitionis gradum excussero. Ecce enim incorporalia ostendo corporalibus sensibus subjici; sonum auditui, colorem conspectui, odorem odoratui: quorum exemplo, etiam anima corpori accedit; nè dicas idcircò ea per corporales renuntiari sensus, quia corporalibus accedant. Igitur si constat incorporalia quoque à corporalibus comprehendi, cur non & anima quæ corporalis, ab incorporalibus renuntietur? Certè definitio exclusa fit. De insignioribus argumentationibus erit etiam illa, quòd omne corpus, corporalibus ali iudicant. Animam verò vt incorporalem, incorporalibus, sapientiæ, scilicet studiis. Sed nec hic gradus stabit, etiam Sorano methodicæ medicinæ instructissimo auctore respondente, animam corporalibus quoque ali: denique deficientem eam, cibo plerumque fulciri. Quidni? quo adempto in totum dilabitur ex corpore. Ita etiam ipse Soranus plenissimè super anima commentatus quatuor voluminibus, & cum omnibus philosophorum sententiis expertus, corporalem animæ substantiam vindicat, etsi illam immortalitate fraudavit. *a* *Non enim omnium est credere*, quod Christianorum est. Sicut ergò Soranus ipse rebus ostendit animam corporalibus ali, proinde & philosophus exhibeat illam incorporalibus pasci: sed nemo vnquàm cunctanti de exitu animæ mulsam aquam de eloquio Platonis infudit; aut micas de minutiloquio Aristotelis infersit. Quid autem facient tot ac tantæ animæ rupicum & baronum, quibus alimenta sapientiæ desunt, tamen indoctæ prudentia pollent, & sine academiis & porticibus Atticis, & carceribus Socratis: denique ieiunantes philosophia, nihilominùs vivunt. Non enim substantiæ ipsi alimenta proficiunt studiorum, sed disciplinæ; quia nec opimiorem animam efficiunt, sed ornatiorem. Benè autem quod & artes Stoici corporales adfirmant. Adeò sic quoque anima corporalis, si & artibus ali creditur. Sed enormis intentio philosophiæ solet plerumque nec prospicere pro pedibus: sic Thales in puteum. Solet & sententias non intelligendo, valetudinis corruptelam suspicari: sic Chrysippus ad elleborum. Tale aliquid opinor ei accidit, quùm duo, vnum, corpora negavit, alienatus à prospectu & recogitatu prægnantum, quæ non singula quotidie corpora, sed & bina & terna in vnius vteri ambitu perferunt. Invenitur etiam in iure civili, Græca quædam, quinionem enixa filiorum, semel omnium mater, vnici fœtus parens muliplex, vnici vteri puerpera numerosa, quæ tot stipata corporibus, penè dixerim populo, sextum ipsa corpus fuit. Vniversa conditio testabitur corpora de corporibus processura, iam illic esse vnde procedunt: secundùm sit necessè est, quod ex alio est: nihil porrò ex alio est, nisi dùm gignitur, duo sunt,

a 2. Thess. 3. 2.

CAPVT VII.

Animæ corporalitatem frustra ex Evangelio probare contendit.

In p. V. Divitis & Lazari historia, 3. & V. Infernus, 4. Et per totum. In Alphab. Errorum. V. Anima corporea, 2. in m.

QVANTVM ad philosophos, satis hæc; quia quantùm ad nostros, ex abundanti quibus corporalitas animæ in ipso Evangelio relucebit. Dolet apud inferos anima cuiusdam, & punitur in flamma, & cruciatur in lingua, & de digito animæ fælicioris implorat solatium roris. Imaginem existimas exitum illum pauperis lætantis, Luc. 16. 23. & seq.

& divitis mœrentis? & quid illic *Lazari* nomen, si non veritate res est? Sed etsi imago credenda est, testimonium erit veritatis. Si enim non haberet anima corpus, non caperet imago animæ, imaginem corporis: nec mentiretur de corporalibus membris scriptura, si non erant. Quid est autem illud quod ad inferna transfertur post divortium corporis? quod detinetur? quod in diem iudicij reservatur? Ad quod & Christus moriendo descendit? puto ad animas Patriarcharum. Sed quamobrem si nihil anima sub terris? Nihil enim, si non corpus; incorporalitas enim ab omni genere custodiæ libera est, immunis à pœna, & à fovela: per quod enim punitur, aut fovetur, hoc erit corpus. Reddam de isto plenius & oportunius. Igitur si quid tormenti sivè solatij anima præcepit in carcere seù diversorio inferûm, in igni, vel sinu Abrahæ, probata erit corporalitas animæ. Incorporalitas enim nihil patitur non habens per quod pati possit: aut si habet, hoc erit corpus. Inquantùm enim omne corporale, passibile est, intantùm, quod passibile est, corporale est.

CAPVT VIII.

Alia rursùm Platonicorum argumenta refellit, corporalitatem animæ impugnantia.

Per totum. In Alphab. Errorum V. Anima corporea, 2. in m. Et à p. V. contrarium, 1.

ABRVPTVM alioquin & absurdum, idcircò quid de corporalium eximere censi quia cæteris corporalibus exemplis non adæquet; vbi proprietatum privata discrimina, per quæ magnificentia auctoris, ex operum eorundem diversitate signatur: vt sint tàm discreta, quàm paria; tàm amica, quàm & æmula. Siquidem & ipsi philosophi ex contrariis vniversa constare condicunt, secundùm amicitiam, & inimicitiam Empedoclis. Sic igitur etsi corporalia incorporalibus objacent, ipsa quoque inter se differunt, vt differentia species eorum ampliet, non genus mutet: vt sint corporalia, sic multa in Dei gloriam, dum varia: sic varia, dum diversa: sic diversa, dum his alij qualitatum sensus, alij illis: dùm his alia alimenta, alia illis; dùm hæc invisibilia, illa visibilia: dum hæc gravia, illa levia. Aiunt enim & idcircò animam incorporalem renunciandam, quia digressâ eâ, graviora efficiantur corpora defunctorum, cùm leviora esse deberent, vnius corporis pondere exempto, si anima corpus. Quid enim, inquit Soranus, si mare negent corpus, quia extra mare, immobilis & gravis navis efficitur? Quantò ergo validius corpus animæ, quod tanti postcà ponderis corpus levissimâ mobilitate circumfert? Cæterùm est invisibilis anima & pro conditione corporis sui, & pro proprietate substantiæ, & pro natura etiam eorum, quibus invisibilis esse sortita est. Solem noctuæ nesciunt oculi; aquilæ ita sustinent, vt natorum suorum generositatem, de pupillarum audacia iudicent, aliuqui non educabunt, vt degenerem, quem solis radius averterit. Est adcò alteri quid invisibile, alteri non, quod non ideò incorporale sit, quia non ex æquo vis valet. Sol enim corpus, siquidem ignis: sed quod aquila confiteatur, neget noctua, non tamen præiudicans aquilæ: tamtumdem & animæ corpus invisibile, carni si fortè, spiritui verò visibile: sic Ioannes in spiritu
Apoc. 6. 9. Dei factus, animas martyrum conspicit.

CAPVT IX.

Animæ effigiem, coloremque aëreum lucidumque inducit.

Per totum. In Alphab. Errorum. V. Anima corpor. & effigiata, 2. à m. Et à. p. V. Animæ dignitas, 3. Et circa f. V. Homo vetus & novus, 2. Et in f. in Alphab. Errorum. V. Anima ex traduce, 1.

QVVM animæ corpus adserimus propriæ qualitatis, & sui generis, iam hæc conditio proprietatis de cæteris accidentibus corpulentiæ præiudicavit, aut hæc adesse ei, quam corpus ostendimus, sed & ipsa sui generis, pro corporis proprietate; aut etsi non adsint, hoc esse proprietatis, non adesse corpori animæ, quæ corporibus cæteris adsint. Et tamen non inconstanter profitebimur, solemniora quæque, & omnimodo debita corpulentiæ, adesse animæ quoque; vt habitum, vt terminum, vt illud trifariàm distantivum, longitudinem dico, & latitudinem, & sublimitatem, q[illegible]is metantur corpora philosophi. Quid nunc, quod & effigiem animæ damus? P[illegible] nolente, quasi periclitetur de animæ immortalitate? Omne enim effigiatum [illegible]positum & structile adfirmat: dissolubile autem omne composititium & structile: sed animam immortalem; igitur indissolubilem quà immortalem; & ineffigiatam, quà indissolubilem; cæterùm composititiam & structilem, si effigiatam, tanquàm

alio

alio eam modo effigians intellectualibus formis; pulcram, iustitia, & disciplinis philosophiæ; deformem verò, contrarijs artibus. Sed nos corporales quoque illi inscribimus lineas, non tantùm ex fiducia corporalitatis, per æstimationem; verùm & ex constantia gratiæ, per reuelationem. Nam quia spiritalia charismata agnoscimus, post Ioannem quoque, prophetiam meruimus consequi. Est hodie soror apud nos, reuelationum charismata sortita, quas in Ecclesia inter Dominica solemnia per ecstasin in spiritu patitur; conuersatur cum angelis, aliquando etiam cum Domino, & videt & audit sacramenta, & quorundam corda dignoscit, & medicinas desiderantibus submittit. Iam verò prout scripturæ leguntur, aut psalmi canuntur, aut adlocutiones proferuntur, aut petitiones delegantur, ita inde materiæ visionibus subministrantur: fortè nescio quid de anima disserueramus, cùm ea soror in spiritu esset. Post transacta solennia dimissa plebe, quo vsu solet nobis renunciare quæ viderit (nam & diligentissimè digeruntur, vt etiam probentur:) Inter cætera, inquit, ostensa est mihi anima corporaliter, & spiritus videbatur, sed non inanis & vacuæ qualitatis, immò quæ etiam teneri repromitteret, tenera, & lucida, & aërij coloris, & forma per omnia humana. Hoc visio, & Deus testis, & Apostolus charismatum in Ecclesia futurorum idoneus sponsor; tu nec si res ipsa de singulis persuaserit, credas? Si enim corpus anima, sine dubio inter illa quæ suprà sumus professi. Proinde & coloris proprietas omni corpori adhæret; quem igitur alium animæ æstimabis colorem, quam aërium ac lucidum? non vt aër sit ipsa substantia eius, etsi hoc Ænesidemo visum est, & Anaximeni, puto secundùm quosdam & Heraclito; nec vt lumen, etsi hoc placuit Pontico Heraclidi. Nam & cerauneis gemmis non ideo substantia ignita est, quòd corruscent rutilato rubore; nec beryllis ideo aquosa materia est, quòd fluctuent colato nitore. Quanta enim & alia color sociat, natura dissociat? Sed quoniam omne tenue atque perlucidum, aëris æmulum est; hoc erit anima, quà flatus est, & spiritus tradux. Siquidem præ ipsa tenuitatis subtilitate, de fide corporalitatis periclitatur. Sic & effigiem de sensu iam tuo concipe, non aliam animæ humanæ deputandam, præter humanam, & quidem eius corporis quod vnaquæque circumtulit. Hoc nos sapere interim primordij contemplatio inducat. Recogita enim, cùm ᵃ *Deus flasset in faciem hominis flatum vitæ, & factus esset homo in animam viuam*, totum vtique per faciem statim flatum illum in interiora transmissum, & per vniuersa corporis spatia diffusum, simulque diuina aspiratione densatum, omni intus linea expressum esse, quam densatus impleuerat, & velut in forma gelasse. Inde igitur & corpulentia animæ, ex densatione solidata est, & effigies expressione formata. Hic erit homo interior, alius exterior, dupliciter vnus: habens & ille oculos, & aures suas, quibus populus Dominum audire & videre debuerat; habens & cæteros artus, per quos & in cogitatibus vtitur, & in somnijs fungitur. Sic & diuiti apud inferos lingua est, & pauperi digitus, & sinus Abrahæ. Per has lineas & animæ Martyrum sub altari intelliguntur. A primordio enim in Adam concreta, & configurata corpori anima, vt totius substantiæ, ita & conditionis istius semen effecit.

1. Cor. 12. 8. & seq.

a Gen. 2. 7.

Luc. 16. 24.
Apoc. 6. 9.
Gen. 2. 3.

CAPVT X.

Anima & spiritus, viuere & spirare, vnum atque idem est. Simplicem quippe Animam, secundùm Platonem determinare, rectæ fidei consonat.

A. p. ad vltra. m. V. Dei potentia, 3. Et V. Anatomia. A. m. ad f. V. hominis dignitas, 2.

PERTINET ad statum fidei, simplicem animam determinare, secundùm Platonem, id est, vniformem duntaxat, substantiæ nomine. Viderint artes & disciplinæ, viderint & hæreses. Quidam enim volunt, aliam illi substantiam naturalem inesse, spiritum; quasi aliud sit viuere, quod venit ab anima; aliud spirare, quod fiat à spiritu. Nam & animalibus non omnibus vtrumque adesse. Pleraque enim viuere solummodò, non etiam spirare, eò quòd non habeant organa spiritus, pulmones, & arterias. Quale est autem, in examinatione humanæ animæ, culicis, atque formicæ argumenta respicere? quando & vitalia pro cuiusque generis dispositione, omnibus propria animalibus temperauerit artifex Deus, vt nulla inde conjectura captanda sit. Nam neque homo, si pulmonibus, & arterijs structus est, idcirco aliunde spirabit, aliunde viuet: neque formica, si membris huiusmodi caret, idcirco negabitur spirare, quasi solummodò viuens. Cui verò tantùm patuit in Dei opera, vt alicui hæc deesse præsumpserit? Herophilus ille, medicus, aut lanius, qui sexcentos exsecuit vt naturam scrutaretur, qui hominem odijt, vt nosset, nescio an omnia interna eius liquidò explo-

rarit, ipsa morte mutante quæ vixerant, & morte non simplici, sed ipsa inter artificia exsectionis errante. Philosophi pro certo renunciauerunt, culicibus, & formicis, & tineis deesse pulmones, & arterias: dic mihi inspector curiosissime, oculos habent ad videndum? atquin & pergunt quo volunt,& vitant, & adpetunt quæ videndo sciunt; designa oculos, denota pupulas: sed & exedunt tineæ; demonstra mandibulas, deprome genuinos: sed & personant culices, nè in tenebris quidem aurium cæci; tubam pariter, & lanceam oris illius ostende: quodvis animal vnius licet puncti, aliquo alatur necesse est; exhibe pabuli transmittendi, decoquendi, desæcandique membra. Quid ergo dicemus? Si per hæc viuitur, erunt hæc in omnibus vtique quæ viuent, etsi non videntur, etsi non adprehenduntur pro mediocritate: hòc magis credas, si Deum recogites tantum artificem in modicis, quantum & in maximis. Si verò non putas capere tam minuta corpuscula Dei ingenium,sic quoque magnificentiam eius agnoscas, quòd modicis animalibus, sine necessarijs membris nihilominus viuere instruxerit, saluo etiam visu sine oculis, & esu sine denticulis, & digestu sine alueis: quemadmodum & incedunt quædam sine pedibus,manante impetu,quod angues; & insurgente conatu, quod vermes; & spumante reptatu,quod limaces. Ita & spirari cur non putes, sine pulmonum follibus, & sine fistulis arteriarum? vt pro magno amplectaris argumento, idcirco animæ humanæ spiritum accedere,quia sint quæ spiritu careant; & idcirco ea spiritu carere, quia flaturalibus artubus structa non sint. Viuere sine spiritu existimas aliquid, spirare sine pulmonibus non putas? Quid est, oro te, spirare? flatum, opinor, ex semetipso agere. Quid est non viuere? flatum, opinor, ex semetipso non agere. Hoc enim respondere debebo, si non idem est spirare, quod viuere. Sed mortui erit, non agere flatum: ergo viuentis est, agere flatum. Sed & spirantis est,agere flatum: ergo & spirare,viuentis est. Vtrumque si sine anima decurrere potuisset, non fuisset animæ spirare, sed solummodò viuere. Atenim viuere, spirare est; & spirare,viuere est. Ergo totum hoc,& spirare & viuere,eius est,cuius & viuere,id est animæ. Denique, si separas spiritum, & animam, separa & opera: agant in discreto aliquid ambo, seorsum anima, seorsum spiritus: anima sine spiritu, viuat; spiritus sine anima spiret; alterum relinquat corpora, alterum remaneat, mors & vita conueniant. Si enim duo sunt, anima, & spiritus,diuidi possunt, vt diuisione eorum,alterius discedentis,alterius immanentis,mortis, & vitæ concursus eueniat. Sed nullo modo eueniet: ergo duo non erunt,quæ diuidi non possunt;quæ diuidi possent, si fuissent. Sed licet & duo, esse concreta. Sed non erunt concreta, si aliud est viuere, aliud spirare: distinguunt substantias opera: & quantò nunc firmius est, vt vnum credas,cùm distantiam non das, vt ipsa sit anima spiritus, dum ipsius est spirare, cuius & viuere. Quid enim,si diem aliud haberi velis,aliud lucem quæ accidat diei? cùm dies ipsa lux sit. Planè erunt & alia genera lucis,vt ex ignium ministerio. Erunt enim & aliæ spiritus species, vt ex Deo, vt ex diabolo. Ita cùm de anima & spiritu agitur, ipsa erit anima spiritus, sicut ipsa dies lux. Ipsum est enim quid, per quod est quid.

CAPVT XI.

Anima ita spiritus dicitur, vt tamen non sit Dei spiritus, vt insinuat Hermogenes: neque sit illud nescio quod Valentinianorum spiritale semen Animæ collatum.

In p. V. Hominis dignitas, 2. Et in Alphab. Errorum. V. Anima corporea,1. A. p. V. Anima, 6. In m. V. Spiritus, 7. A. m. V. Somnus, 6. Circa f. V. peccatum veniale, 3.

SED vt animam spiritum dicam, præsentis quæstionis ratio compellit, quia spirare alij substantiæ adscribitur: hoc dum animæ vindicamus, quam vniformem, & simplicem agnoscimus; spiritum necesse est certa conditione dicamus; non status nomine,sed actus; nec substantiæ titulo, sed operæ; quia spirat, non quia spiritus propriè est: nam & flare, spirare est. Ita & animam,quam flatum ex proprietate defendimus, spiritum nunc ex necessitate pronuntiamus. Cæterùm aduersus Hermogenem, qui eam ex materia, non ex Dei flatu contendit, flatum propric tuemur. Ille enim,aduersus ipsius scripturæ fidem, *flatum in spiritum* vertit: vt dum incredibile est, spiritum Dei in delictum,& mox in iudicium deuenire, ex materia potius anima credatur,quàm ex Dei spiritu. Idcirco nos & illic flatum eam defendimus, non spiritum secundùm scripturam, & secundùm spiritus distinctionem: & hîc spiritum ingratìs pronuntiamus, secundùm spirandi & flandi communionem: illic de substantia quæstio est: spirare enim, substantiæ actus est. Nec diutius de isto, nisi propter hæreticos, qui nescio quod spiritale semen infulciunt animæ; de Sophiæ matris occulta

liberalitate conlatum, ignorante factore, quum Scriptura factoris magis Dei sui conscia, nihil amplius promulgauerit, quàm [a] *Deum flantem in faciem hominis flatum vitæ, & hominem factum in animam viuam*; per quam exinde & viuat, & spiret: satis declarans differentias spiritus & animæ, insequentibus instrumentis, ipso Deo pronuntiante: [b] *Spiritus ex me prodiuit, & flatum omnem ego feci*. & anima enim flatus factus ex spiritu. Et rursus, [c] *Qui dedit flatum populo super terram, & spiritum calcantibus eam*. Primò enim anima, id est flatus, populo in terra incedenti, id est in carne carnaliter agenti; postea spiritus, eis qui terram calcant, id est opera carnis subigunt: quia & Apostolus, [d] *non primùm quod spiritale est, sed quod animale, postea spiritale*. Nam etsi Adam statim prophetauit [e] *magnum illud sacramentum in Christum & Ecclesiam, Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro ex carne mea, Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adglutinabit se vxori suæ, & erunt duo in carnem vnam*, accidentiam spiritus passus est: cecidit enim ecstasis super illum, sancti Spiritus vis, operatrix prophetiæ: nam & malus spiritus accidens res est. Denique Saülem tam Dei spiritus postea *vertit in alium virum*, id est in propheten, cùm dictum est, [f] *Quid hoc filio Cis? an & Saul in Prophetis?* quàm & malus spiritus postea vertit in alium virum, in apostatam scilicet. Iudam quoque aliquandiu cum electis deputatum, vsque ad loculorum officium, & si iam fraudatorem, traditorem tamen nondum, postea diabolus intrauit. Igitur si neque Dei, neque diaboli spiritus ex natiuitate conseritur animæ, solam eam constat, antè euentum spiritus vtriusque: si solam, & simplicem, & vniformem substantiæ nomine, atque ita non aliunde spirantem, quàm ex substantiæ suæ sorte.

[a] Gen. 2. 7. [b] Esa. 57. 16. [c] Esa. 42. 5. [d] Ephes. 5. 32. [e] Gen. 2. 23. [f] 1 Reg. 10. 12. Io. 12. 6. Io. 13. 2.

CAPVT XII.

Animus cùm sit quidam ornatus, & suggestus animæ, quo ipsa sapit, ab Anima non distinguitur: licet Anaxagoras animum commiscibilem, Aristoteles passibilem esse negauerit.

In p. V. Animæ vis, 9. A. p. V. Animæ passibilitas, 1.

PROINDE, & animum, siue mens est, ΝΟΥΣ apud Græcos; non aliud quid intelligimus, quàm suggestum animæ ingenitum, & insitum, & natiuitùs proprium, quo agit, quo sapit, quem secum habens, ex semetipsa se commoueat in semetipsa; atque ita moueri videatur ab illo, tanquam substantia alia, vt volunt qui etiam vniuersitatis motatorem animum decernunt, illum deum Socratis, illum Valentini Monogenem ex patre Bytho, & matre Sige. Quàm Anaxagoræ turbata sententia est? Initium enim omnium commentatus animum, & vniuersitatis oscillum, de illius axe suspendens, purumque eum adfirmans, & simplicem, & incommiscibilem, hoc vel maximè titulo segregat ab animæ commistione; & tamen eundem alibi animæ addicit. Hoc etiam Aristoteles denotauit, nescio an sua paratior implere; quàm aliena inanite. Denique & ipse definitionem animi quum differret, interim alterum animi genus pronuntiauit, illum diuinum, quem rursus & impassibilem suboffendens, abstulit & ipse eum à consortio animæ. Cùm enim animam passibilem constet, eorum quæ sortita est pati; aut per animum, & cum animo patietur: si concreta est animo, non potest animus impassibilis induci; aut si non per animum, nec cum animo patietur anima, non erit concreta illi, cum quo nihil, & qui nihil patitur. Porro si nihil per illum, & cum illo anima patietur, iam nec sentiet, nec sapiet, nec mouebitur per illum, vt volunt. Nam & sensus, passiones facit Aristoteles. Quidni? & sentire enim, pati est, quia pati sentire est. Proinde & sapere sentire est, & moueri sentire est: ita totum pati est. Videmus autem nihil istorum animam experiri, vt non & animo deputetur, quia per illum, & cum illo transigatur. Iam ergo & commiscibilis est animus, aduersus Anaxagoram; & passibilis, aduersus Aristotelem. Cæterùm, si discretio admittitur, vt substantia duæ res sint, animus atque anima, alterius erit & passio, & sensus, & sapor omnis, & actus, & motus: alterius autem otium, & quies, & stupor, & nulla iam causa; & aut animus vacabit, aut anima. Quod si constat ambobus hæc omnia reputari, ergo vnum erunt vtrumque, & Democritus obtinebit, differentiam tollens, & quæretur quomodo vnum vtrumque; ex duarum substantiarum confusione, an ex vnius dispositione. Nos autem animum ita dicimus animæ concretum, non vt substantiâ alium, sed vt substantiæ officium.

CAPVT XIII.

Principalitas, siue præcellentia Animæ tribuenda, non animo. Nec enim Deus animum, sed Animam alloqui legitur.

Per totum V. Animæ vis, 10.

AD hoc dispicere superest, principalitas vbi sit, id est, quid cui præest, vt cuius principalitas apparuerit, illa sit substantiæ massa; id autem cui massa substantiæ præerit, in officium naturale substantiæ deputetur. Enimverò, quis non animæ dabit summam omnem, cuius nomine totius hominis mentio titulata est. Quantas animas pasco, ait diues, non animos: Et animas saluas optat gubernator, non animos: Et rusticus in opere, & in prœlio miles, animam se, non animum ponere adfirmat. Cuius nominatiora pericula aut vota sunt? animi an animæ? Quid autem agere dicuntur
a Leuit. 4.2. moribundi? animum an animam? Ipsi postremò Philosophi, ipsique Medici, quam-
27. uis de animo quoque disputaturi, faciem tamen operis, frontemque materiæ, *de anima*
Leuit. 5. 1. 2. vnusquisque proscripsit. Vt autem & à Deo discas, animam Deus semper adloqui-
Esa. 49. 7. tur, animam compellat atque aduocat, vt animum sibi aduertat. a *Illam saluam venit*
Matth. 10. 28. *facere Christus, illam perdere in gehennam comminatur, illam pluris fieri vetat, illam & ipse*
37. 39. *bonus pastor pro pecudibus suis ponit.* Habes animæ principalitatem, habes in illa & sub-
Io. 10. 11. 18. stantiæ vnionem, cuius intelligas instrumentum esse animum, non patrocinium.
Luc. 14. 26.

CAPVT XIV.

Cùm Plato, & alij Animam diuidunt in partes; per eas, non diuersas animas, sed vires, efficacias, operationes intelligunt: vt etiam de quibusdam censuit Aristoteles, cum multis, vnitatem Animæ recognoscens.

Per totum. V. Animæ Immortal. 13.

SINGVLARIS alioquin & simplex, & de suo tota est non magìs instructilis aliunde, quam diuisibilis ex se, quia nec dissolubilis. Si enim structilis, & dissolubilis; si dissolubilis, iam non immortalis. Itaque quia non mortalis, neque dissolubilis, neque diuisibilis. Nam & diuidi dissolui est, & dissolui mori est. Diuidetur autem in partes, nunc in duas à Platone, nunc in tres à Zenone, nunc in quinque, & in sex à Panætio, in septem à Sorano, etiam in octo penès Chrysippum, etiam in nouem penès Apollophanem, sed & in decem apud quosdam Stoïcorum, & in duas amplius apud Posidonium, qui à duobus exorsus titulis, principali, quod aiunt ἡγεμονικὸν, & à rationali, quod aiunt λογικὸν, in duodecim exinde prosecuit: ita aliæ ex aliis species diuidunt animam. Huiusmodi autem, non tam partes animæ habebuntur, quàm vires, & efficaciæ, & operæ, sicut de quibusdam & Aristoteles iudicauit. Non enim membra sunt substantiæ animalis, sed ingenia: vt mototium, vt actorium, vt cogitatorium, & si qua in hunc modum distinguunt; vt & ipsi illi quinque notissimi sensus, visus, auditus, gustus, tactus, odoratus. Quibus omnibus, etsi certa singulis domicilia in corpore determinauerunt, non idcirco hæc quoque distributio animæ, ad animæ sectiones pertinebit; quando nè ipsum quidem corpus ita diuidatur in membra, vt isti volunt animam. Atquin ex multitudine membrorum vnum corpus efficitur, vt concretio sit potius ipsa diuisio. Specta portentosissimam Archimedis munificentiam, organum hydraulicum dico, tot membra, tot partes, tot compagines, tot itinera vocum, tot compendia sonorum, tot commercia modorum, tot acies tibiarum, & vna moles erunt omnia. Sic & spiritus, qui illic de tormento aquæ anhelat, non ideo separabitur in partes, quia per partes administratur, substantiâ quidem solidus, operâ verò diuisus. Non longè hoc exemplum est à Stratone, & Ænesidemo, & Heraclito: nam & ipsi vnitatem animæ tuentur, quæ in totum corpus desusa, & vbique ipsa velut flatus in calamo per cauernas, ita per sensualia variis modis emicet, non tam concisa, quàm dispensata. Hæc omnia quibus titulis nuncupentur, & quibus ex se diuisionibus detineantur, & quibus in corpore metationibus sequestrentur, Medici potius cum Philosophis considerabunt, nobis pauca conuenient.

CAPVT XV.

Hegemonicon, id est summus Animæ gradus sapientialis, agnoscitur à Christianis in recessu cordis, idque cum Aristotele & Platone, contra Asclepiadem, & Dicæarchum.

Per totum. V. Animæ vis, 11.

IN primis, an sit aliqui summus in anima gradus vitalis, & sapientialis, quod ἡγεμονικὸν appellant, id est principale. Si negetur, totus animæ status periclitatur: Denique qui negant principale, ipsam prius animam nihil censuerunt. Messenius aliqui Dicæarchus, ex Medicis autem Andreas, & Asclepiades, ita abstulerunt principale, dum in animo ipso volunt esse sensus, quorum vindicatur principale. Asclepiades etiam illa argumentatione vectatur, quòd pleraque animalia, ademptis eis partibus corporis, in quibus plurimum existimatur principale consistere, & insuper viuant aliquatenus, & sapiant nihilominus: vt muscæ, & vespæ, & locustæ, si capita decideris: vt capræ, & testudines, & anguillæ, si corda detraxeris: itaque principale non esse: quod si fuisset, amisso cum suis, vigor animæ non perseueraret. Sed plures & Philosophi aduersus Dicæarchum, Plato, Strato, Epicurus, Democritus, Empedocles, Socrates, Aristoteles: & Medici aduersus Andréam, & Asclepiadem, Herophilus, Erasistratus, Diocles, Hippocrates, & ipse Soranus: Iamque omnibus plures Christiani, qui apud Deum de vtroque ducimur, & esse principale in anima, & certo in corporis recessu consecratum. Si enim [a] *scrutatorem, & dispectorem cordis Deum legimus*; [b] *si etiam Prophetes eius occulta cordis traducendo probatur*: si Deus ipse recogitatus cordis in populo præuenit, [c] *Quid cogitatis in cordibus vestris nequam?* si & Dauid, [d] *Cor mundum conde in me Deus*: & Paulus, [e] *Corde, ait, credi in iustitiam*: & Ioannes, [f] *Corde, ait, suo vnumquemque reprehendi*: si postremò, [g] *Qui viderit fœminam ad concupiscendum, iam adulterauit in corde*: simul vtrumque dilucet; & esse principale in anima, quo intensio diuina conueniat, id est, vim sapientialem, atque vitalem; quod enim sapit, viuidum est; & in eo thesauro corporis haberi, ad quem Deus respicit: vt neque extrinsecus agitari putes principale istud secundùm Heraclitum, neque per totum corpus ventilari secundùm Moschionem, neque in capite concludi secundùm Platonem, neque in vertice potius præsidere secundùm Xenocratem, neque in cerebro cubare secundùm Hippocratem; sed nec circa cerebri fundamentum vt Herophilus, nec in membranulis vt Strato, & Erasistratus, nec in superciliorum meditullio, vt Strato Physicus, nec in tota lorica pectoris vt Epicurus; sed quod & Ægyptij renuntiauerunt, & qui diuinarum commemoratores videbantur, vt & ille versus Orphei, vel Empedoclis: Namque homini sanguis circumcordialis est, sensus. Etiam Protagoras, etiam Apollodorus & Chrysippus hæc sapiunt, vt vel ab istis retusus Asclepiades capras suas quærat sine corde balantes, & muscas suas abigat sine capite volitantes; & omnes iam sciant se potius sine corde, & cerebro viuere, qui dispositionem animæ humanæ de conditione bestiarum præiudicarint.

a Sap. 1. 6.
b 4 Reg. 5. 26
c Matth. 9. 4.
d Psal. 50. 11.
e Rom. 10. 10.
f 1. Io. 3. 21.
g Matth. 5. 28

CAPVT XVI.

Plato fidei nostræ consentit, in eo quòd partitur animam, in rationalem, & irrationalem: Ita tamen vt quod rationale est in Anima, naturæ primò conditæ imputetur; quod autem irrationale est, transgressioni. Displicet tamen diuisio irrationalis, in indignatiuum, & concupiscitiuum; quòd vtrumque animæ rationali competat, etiam ipsi Christo.

In p. V. peccati mortalis grauitas, 1. In m. ad circa f. V. appetitus. In f. V. Diabolus, 12.

EST & illud ad fidem pertinens, quòd Plato bifariam partitur animam, per rationale, & irrationale. Cui definitioni & nos quidem adplaudimus, sed non vt naturæ deputetur vtrumque. Naturale enim rationale credendum est, quod animæ à primordio sit ingenitum, à rationali videlicet auctore. Quid enim non rationale, quod Deus iussu quoque ediderit, nedum id quod propriè adflatu suo emiserit? Irrationale autem posterius intelligendum est, vt quod acciderit ex serpentis instinctu, ipsum illud transgressionis admissum, atque exinde inoleuerit, & coadoleuerit in anima, adinstar iam naturalitatis; quia statim in naturæ primordio accidit. Cæterùm, quum idem Plato solum rationale dicat, vt in anima Dei ipsius, si nos etiam irrationale naturæ adscribimus, quam à Deo anima nostra sortita est, æquè irrationale de Deo erit, vtpote naturale, quia naturæ Deus auctor est. Sed enim à diabolo im-

Gen. 2. 7.
Gen. 3. 3. & seq.

misso delicti: Irrationale autem omne delictum: Igitur à diabolo irrationale, à quo & delictum; extraneum à Deo, à quo est irrationale alienum. Proinde diuersitas horum, ex distantia auctorum. Proinde cùm Plato soli Deo segregans rationale, duo genera subdiuidit ex rationali: indignatiuum quod appellant θυμικὸν, & concupiscentiuum quod vocant ἐπιθυμητικὸν: vt illud quidem commune sit nobis & leonibus, istud vero cum muscis, rationale porro cum Deo: video & de hoc mihi esse retractandum, propter ea quæ in Christo deprehenduntur. Ecce enim tota hæc trinitas & in domino: rationale quo docet, quo disserit, quo salutis vias sternit; indignatiuum, quo inuehitur in Scribas & Pharisæos; & concupiscentiuum, quo pascha cum discipulis suis edere concupiscit. Igitur apud nos non semper ex irrationali censenda sunt, indignatiuum, & concupiscentiuum, quæ certi sumus in Dominum rationaliter decucurrisse. Indignabitur Deus rationaliter, quibus scilicet debet; & concupiscet Deus rationaliter, quæ digna sunt ipso. Nam & malo indignabitur, & bono con-
a 1. Tim. 3. 1. cupiscet salutem. Dat & Apostolus nobis concupiscentiam. [a] *Si quis episcopatum concupiscit, bonum opus concupiscit:* & bonum opus dicens, rationalem concupiscentiam
b Gal. 5. 12. ostendit. Concedit & indignationem. Quidni, quam & ipse suscepit? [b] *Vtinam & præcidantur*, inquit, *qui vos subuertunt*. Rationalis & indignatio, quæ ex affectu disci-
c Ephes. 2. 3. plinæ est. At quum dicit: [c] *Fuimus aliquando natura filij iræ*, irrationale indignatiuum suggillat, quod non sit ex ea natura quæ à Deo est, sed ex illa quam diabolus induxit,
d Matth. 6. 24. dominus & ipse dictus sui ordinis, [d] *Non potestis duobus dominis seruire:* pater & ipse cognominatus, [e] *Vos ex diabolo patre estis:* nè timeas & illi proprietatem naturæ alte-
e Io. 8. 44. Matth. 13. 25. rius adscribere, posterioris & adulteræ, quem legis auenarum superseminatorem, & frumentariæ segetis nocturnum interpolatorem.

CAPVT XVII.

Reijciendus cum Academicis Plato, quinque sensus irrationales, errori & deceptioni subijciens, nè & in ipso Christo de eorum fide & probatione dubitetur.

Per totum. V. Sensus externi, 3.

CONTINGIT nos illorum etiam quinque sensuum quæstio, quos in primis litteris discimus, quoniam & hinc aliquid hæreticis procuratur. Visus est, & auditus, & odoratus, & gustus, & tactus. Horum fidem Academici durius damnant; secundùm quosdam, & Heraclitus, & Diocles, & Empedocles; certè Plato in Timæo, irrationalem pronuntians sensualitatem, & opinioni coimplicitam. Itaque mendacium visui objicitur, quòd remos in aqua inflexos vel infractos adseuerat, aduersus conscientiam integritatis; quòd turrem quadrangulatam de longinquo rotundam persuadeat, quòd æqualissimam porticum, angustiorem in vltimo infamet; quòd cœlum tanta sublimitate suspensum mari iungat. Perinde auditus fallaciæ reus: vt cùm cœleste murmur putamus, & plaustrum est; vel tonitru meditante, pro certo de plaustro credimus sonitum. Sic & odoratus, & gustus arguuntur; siquidem eadem vnguenta, eademque vina, posteriore quoque vsu depreciantur. Sic & tactus reprehenditur; siquidem eadem pauimenta manibus asperiora, pedibus leuiora creduntur; & in lauacris, idem calidæ lacus feruentissimus primò, dehinc temperatissimus renuntiatur. Adeò inquiunt, sic quoque fallimur sensibus, dum sententias vertimus. Moderantius Stoïci, non omnem sensum, nec semper, de mendacio onerant. Epicurei constantius, parem omnibus atque perpetuam defendunt veritatem, sed alia via: non enim sensum mentiri, sed opinionem: sensum enim pati, non opinari: animam enim non opinari. Absciderunt & opinionem à sensu, & sensum ab anima. Et vnde opinio, si non à sensu? Denique nisi visus rotundam senserit turrem, nulla opinio rotunditatis. Et vnde sensus, si non ab anima? Denique carens anima corpus, carebit & sensu. Ita & sensus ex anima est, & opinio ex sensu, & anima totum. Cæterùm, optimè proponetur, esse vtique aliquid, quod efficiat aliter quid à sensibus renuntiari, quàm sit in rebus. Porro si potest id renuntiari quod non sit in rebus, cur non perinde possit per id renuntiari, quod non sit in sensibus, sed in eis rationibus quæ interueniant suo nomine? Atque adeò licebit eas recognosci. Nam vt in aqua remus inflexus, vel infractus appareat, aqua in causa est. Denique extra aquam, integer visui remus. Teneritas autem substantiæ illius, qua speculum ex lumine efficitur, prout icta seu mota est, ita & imaginem vibrans, euertit lineam recti. Item vt turris habitus eludat, interualli conditio compellit in aperto: æqualitas enim circumfusi aëris, pari luce vestiens angulos, oblitterat lineas.

Sic & vniformitas porticus acuitur in fine, dum acies in concluso stipata, illic tenuatur quò & extenditur. Sic & cœlum mari vnitur, vbi visio absumitur; quæ quamdiu viget, tamdiu diuidit. Auditum verò quid aliud decipiet, quàm sonorum similitudo? Et, si postea minus spirat vnguentum, & minus sapit vinum, & minus lacus feruet, in omnibus fermè prima vis tota est. Cæterùm, de scabro ac læui, meritò manus ac pedes, tenera scilicet, & callosa membra dissentiunt. Igitur hoc modo, nulla sensuum frustratio causa carebit. Quòd si causæ fallunt sensus, & per sensus opiniones, iam nec in sensibus constituenda fallacia est, qui causas sequuntur, nec in opinionibus, quæ à sensibus diriguntur, sequentibus causas. Qui insaniunt, alios in alijs vident, vt Orestes matrem in sorore, & Ajax Vlyssem in armento, vt Athamas, & Agaue in filijs bestias. Oculisne hoc mendacium exprobrabis, an furijs? Qui redundantia fellis auruginant, amara sunt omnia. Num ergo gustui præuaricationem exprobrabis, an valetudinem? Omnes itaque sensus euertuntur, vel circunueniuntur ad tempus, vt proprietate fallaciæ careant. Immò iam nè ipsis quidem causis adscribendum est fallaciæ elogium. Si enim ratione hæc accidunt, ratio fallacia perhiberi non meretur. Quod sic fieri oportet, mendacium non est. Itaque si & ipsæ causæ infamia liberantur, quantò magis sensus, quibus iam & causæ liberè præeunt: cùm hinc potissimum & veritas, & fides, & integritas sensibus vindicanda sit, quòd non aliter renuntient, quàm quod illa ratio mandauit, quæ efficiat aliter quid à sensibus renuntiari, quàm sit in rebus. Quid agis, Academia procacissima? totum vitæ statum euertis, omnem naturæ ordinem turbas, ipsius Dei prouidentiam excæcas, qui cunctis operibus suis intelligendis, incolendis, dispensandis, fruendisque fallaces, & mendaces dominos præfecerit sensus. An non istis vniuersa conditio subministratur? An non per istos secunda quoque mundo instructio accessit? tot artes, tot ingenia, tot studia, negotia, officia, cummercia, remedia, consilia, solatia, victus, cultus, ornatusque omnia? totum vitæ saporem condierunt, dum per hos sensus, solus omnium homo animal rationale dignoscitur, intelligentiæ capax, & ipsius Academiæ. Sed enim Plato, nè quod testimonium sensibus signet, propterea & in Phædro ex Socratis persona, negat se cognoscere posse semetipsum, vt monet Delphica inscriptio. Et in Theæteto adimit sibi scire, atque sentire. Et in Phædro, post mortem differt sententiam, veritatis postumam scilicet: & tamen nondum mortuus, philosophabatur. Non licet, non licet nobis in dubium sensus istos deuocare, nè & in Christo de fide eorum deliberetur: nè fortè dicatur, quod falsò [a] *Satanam prospectarit de cœlo præcipitatum*: aut falsò vocem Patris audierit de ipso testificatam: aut deceptus sit cùm Petri socrum tetigit: aut alium postea vnguenti senserit spiritum, quod in sepulturam suam acceptauit: alium postea vini saporem, quod in sanguinis sui memoriam consecrauit. Sic enim & Marcion phantasma eum maluit credere, totius corporis in illo dedignatus veritatem. Atquin nè in Apostolis quidem eius ludificata natura est. Fidelis fuit & visus, & auditus in monte: fidelis & gustus vini illius, licet aquæ antè, in nuptijs Galilææ: fidelis & tactus, exinde creduli Thomæ. Recita Ioannis testationem: [b] *Quod vidimus*, inquit, *quod audiuimus, oculis nostris vidimus, & manus nostræ contrectauerunt, de sermone vitæ*. Falsa vtique testatio, si oculorum, & aurium, & manuum sensus natura mentitur.

[a] Luc. 10. 18.
Matth. 3. 17.
Matth. 8. 15.
Matth. 26. 7.
Matth. 17. 2. 6.
Io. 1. 8.
Io. 20. 29.
[b] 1. Io. 1. 1.

CAPVT XVIII.

Reprobat Hæreticos, qui res intellectuales, faciant veritates, sicut Plato Ideas suas: sensuales autem volunt esse solùm imagines veritatis. Anima enim ita per corpus sentit corporalia, sicut per animum intelligit incorporalia: Ita tamen vt etiam sentiat, dum intelligit.

In p. V. Anima separata, 2. A. p. V. Plato, 1. Circa m. V. animæ vis, 2. A. m. V. Mors, 14. In f. V. Sensus internus & externus, 1.

CONVERTOR ad intellectualium partem, quemadmodum illam Plato à corporalibus separatam hæreticis commendauerit, agnitionem antè mortem consecutus. Ait enim in Phædone: Quid tum erga ipsam prudentiæ possessionem? Vtrumnè impedimentum erit corpus, an non, si quis illud socium adsumpserit in quæstionem? Tale quid dico, habetnè veritatem aliquam visio, & auditio hominibus, an non? An non etiam Poëtæ hæc nobis semper obmussant, quòd neque audiamus certum, neque videamus? Meminerat scilicet & Epicharmi Comici: Animus cernit, animus audit, reliqua surda & cæca sunt. Itaque rursus, illum ergo ait supersapere, qui mente maximè sapiat, neque visionem proponens, neque vllum eiusmodi sensum attrahens animo, sed ipsa mente sincera vtens in recogitando, ad capiendum

ſincerum quodque rerum; ſegreſſus potiſſimum ab oculis, & auribus, &, quod dicendum ſit, à toto corpore, vt turbante, & non permittente animæ poſſidere veritatem, atque prudentiam, quando communicat. Videmus igitur aduerſus ſenſus corporales aliam portendi paraturam, vt multò idoniorem, vires ſcilicet animæ, intellectum operantes eius veritatis, cuius res non ſint coràm, nec ſubiaceant corporalibus ſenſibus, ſed abſint longè à communi conſcientia, in arcano, & in ſuperioribus, & apud ipſum Deum. Vult enim Plato eſſe quaſdam ſubſtantias inuiſibiles, incorporales, ſupermundiales, diuinas & æternas; quas appellat Ideas, id eſt formas, exempla, & cauſas naturalium iſtorum manifeſtorum, & ſubiacentium corporalibus ſenſibus; & illas quidem eſſe veritates, hæc autem imagines earum. Relucetne iam hæretica ſemina Gnoſticorum, & Valentinianorum? Hinc enim arripiunt differentiam corporalium ſenſuum, & intellectualium virium, quam etiam parabolæ decem virginum adtemperant: vt quinque ſtultæ, ſenſus corporales figurauerint, ſtultos videlicet, quia deceptui faciles: ſapientes autem, intellectualium virium notam expreſſerint, ſapientium ſcilicet, quia contingentium veritatem illam arcanam & ſupernam, & apud pleroma conſtitutam, hæreticarum idearum ſacramenta: hoc enim ſunt & æones, & genealogiæ illorum. Itaque & ſenſum diuidunt: & intellectualibus quidem, à ſpiritali ſuo ſemine: ſenſualibus verò, ab animali, quia ſpiritalia nullo modo capiat: & illius quidem eſſe inuiſibilia: huius verò viſibilia, & humilia, & temporalia quæ ſenſu conueniantur, in imaginibus conſtituta. Ob hæc ergo præſtruximus, neque animum aliud quid eſſe, quàm animæ ſuggeſtum & ſtructum: neque ſpiritum extraneum quid, quàm quod & ipſa per flatum. Cæterùm acceſſioni deputandum, quod aut Deus poſtea, aut diabolus adſpiraret. Et nunc ad differentiam ſenſualium, & intellectualium, non aliud admittimus, quàm rerum diuerſitates: corporalium, & ſpiritalium; viſibilium, & inuiſibilium; publicatarum, & arcanarum; quòd illæ ſenſui, iſtæ intellectui adtribuantur; apud animam tamen, & iſtis, & illis obſequio deputatis, quæ perinde per corpus corporalia ſentiat, quemadmodum per animum incorporalia intelligat, ſaluo eo, vt etiam ſentiat, dum intelligit: Non enim & ſentire intelligere eſt, & intelligere ſentire eſt? Aut quid erit ſenſus, niſi eius rei quæ ſentitur intellectus? quid erit intellectus, niſi eius rei quæ intelligitur ſenſus? Vnde iſta tormenta cruciandæ ſimplicitatis, & ſuſpendendæ veritatis? Quis mihi exhibebit ſenſum non intelligentem quod ſentit? aut intellectum non ſentientem quod intelligit? vt probet alterum ſine altero poſſe? Si corporalia quidem ſentiuntur, incorporalia verò intelliguntur, rerum genera diuerſa ſunt, non domicilia ſenſus & intellectus, id eſt, non anima & animus. Denique, à quo ſentiuntur corporalia? Si ab animo, ergo iam & ſenſualis eſt animus, non tantùm intellectualis: nam dum intelligit, ſentit: quia ſi non ſentit, nec intelligit. Si verò ab anima corporalia ſentiuntur, iam ergo intellectualis eſt vis animæ, non tantùm ſenſualis: nam dum ſentit, intelligit: quia ſi non intelligit, nec ſentit. Proinde, à quo intelliguntur incorporalia? ſi ab animo, vbi erit anima? ſi ab anima, vbi erit animus? Quæ enim diſtant, abeſſe inuicem debent, cùm ſuis muneribus operantur. Putabis quidem abeſſe animum ab anima, ſi quando animo ita afficimur, vt neſciamus nos vidiſſe quid, vel audiſſe, quia alibi fuerit animus; adeò contendam, immò ipſam animam nec vidiſſe, nec audiſſe, quia alibi fuerit cum ſua vi, id eſt animo. Nam & quum dementit homo, dementit anima; non peregrinante, ſed compatiente tunc animo. Cæterùm, animæ principaliter caſus eſt. Hoc inde firmatur, quod anima digreſſa, nec animus in homine inuenitur: ita illam vbique ſequitur, à qua nec in fine ſubremanet: quum verò ſequitur & addicitur, perinde intellectus animæ addicitur, quam ſequitur animus, cui addicitur intellectus. Sit nunc & potior ſenſu intellectus, & potior cognitor ſacramentorum, dummodò & ipſe propria vis animæ, quod & ſenſus: nihil mea intereſt, niſi cùm idcirco præfertur ſenſui intellectus, vt ex hoc quoque ſeparatior habeatur, quo potior adfirmatur. Tunc mihi poſt differentiam, etiam prælatio retundenda eſt, peruenturo vſque ad potioris Dei perſuaſionem. Sed de Deo, ſuo quoque campo experiemur cum hæreticis. Nunc de anima titulus, & intellectu non inſidioſè præferendo, locus. Nam etſi potiora ſunt quæ intellectu attinguntur, vt ſpiritalia, quàm quæ ſenſu, vt corporalia; rerum erit prælatio, ſublimiorum ſcilicet aduerſus humiliores, non intellectus aduerſus ſenſum. Quomodo enim præferatur ſenſui intellectus, à quo informatur ad cognitionem veritatum? Si enim veritates per imagines adprehenduntur, id eſt inuiſibilia per viſibilia noſcuntur, quia & Apoſtolus nobis ſcribit, [a] *Inuiſibilia enim eius à conditione mundi, de factitamentis intellecta*

Matth. 25. 1. & ſeq.

[a] Rom. 1. 20.

lecta visuntur: & Plato hæreticis, Facies occultorum, ea quæ apparent; & necessè est omnino hunc mundum imaginem quandam esse alterius alicuius. Videtur intellectus duce vti sensu, & auctore, & principali fundamento; nec sine illo veritates posse contingi: quomodo ergo potior erit eo per quem est, quo eget, cui debet totum quod attingit? Ita vtrumque concluditur; neque præferendum sensui intellectum: per quem enim quid constat, inferius ipso est: neque separandum à sensu; per quod enim quid est, cum ipso est.

CAPVT XIX.

Intellectus semper inest Animæ, sicut & cætera quæ sunt Animæ naturalia.

In p. ad circa f. V. Infantes, 1. In m. In Alphab. Errorum. V. Anima ex traduce, 2. In f. V. Infantes, 2.

SED nè illi quidem prætereundi, qui vel modico temporis viduant animam intellectu. Proinde enim viam sternunt postea inducendi eius, sicut & animi, à quo scilicet proveniat intellectus. Volunt infantiam sola anima contineri, qua tantummodò vivat, non vt pariter sapiat; quia nec omnia sapiant, quæ vivant: denique, arbores vivere, nec tamen sapere, secundùm Aristotelem, & si quis alius substantiam animalem in vniversa communicat, quæ apud nos in homine privata res est, non modò vt Dei opus, quod & cætera, sed vt Dei flatus, quod hæc sola; quam dicimus, cum omni instructu suo nasci. Et si ad arbores provocamur, amplectemur exemplum: siquidem & illis, necdum arbusculis, sed stipitibus adhuc, & surculis etiam nunc, simul de scrobibus oriuntur, inest propria vis animæ. Verùm pro temporis ratione remoratur, coalescens & coadulescens robori suo, donec ætas impleat habitum, quo natura fungatur. Aut vnde mox illis & frutices inoculantur, & folia formantur, & germina inflantur, & flosculi inornantur, & succi condiuntur; si non in ipsis omnis paratura generis quiescit, & partibus promota grandescit? Inde igitur & sapiunt, vnde vivunt, tam vivendi quàm sapiendi proprietate, & quidem ab infantia & ipsæ sua. Video enim & vitem adhuc teneram & impuberem, intelligentem tamen iam opera sua, & volentem alicui adhærere, cui innisa & innexa proficiat: denique, non expectata rustica disciplina, sine arundine, sine cervo, si quid attigerit, vltro ambibit, & quidem viriosius de suo ingenio, quàm de tuo arbitrio: properat esse secura. Video & hederas, quantùm velis primas, statim ad superna conari, & nullo præeunte suspendi; quod malint parietibus inuehi, textili silva, quàm humi teri, voluntaria injuria: contrà, quibus de ædificio male est, vt crescendo recedunt? vt refugiunt? sentias ramos aliorsum destinatos, & animationem arboris de divortio parietis intelligas; contenta est parvitate, quam ex primordio providentissimi fruticis edidicit, timens etiam ruinam. Has ego sapiêntias & scientias arborum, cur non contendam? Vivant vt philosophi volunt, sapiant vt philosophi nolunt, intelligat & infantia ligni; quò magis hominis? cuius anima, velut surculus quidam ex matrice Adam in propaginem deducta, & genitalibus fœminæ foveis commendata cum omni sua paratura, pullulabit tam intellectu, quàm & sensu? Mentior, si non statim infans vt vitam vagitu salutavit, hoc ipsum se testatur sensisse atque intellexisse, quod natus est, omnes simul ibidem dedicans sensus, & luce visum, & sono auditum, & humore gustum, & aëre odoratum, & terra tactum. Ita prima illa vox de primis sensuum, & de primis intellectuum pulsibus cogitur. Plus est quod de prospectu lacrimabilis vitæ, quidam augurem incommodorum vocem illam flebilem interpretantur; quò etiam præsciens habenda sit ab ingressu nativitatis, nedum intelligens. Exinde & matrem spiritu probat, & nutricem spiritu examinat, & gerulam spiritu agnoscit, fugiens extranea vbera, & recusans ignota cubilia, & neminem appetens nisi ex vsu. Vnde illi iudicium novitatis, & moris, si non sapit? vnde illi & offendi, & demulceri, si non intelligit? Mirum satis, vt infantia naturaliter animosa sit, non habens animum; & naturaliter adfectiosa sit, non habens intellectum. At enim Christus [a] *ex ore lactentium & parvulorum experiendo laudem*, nec pueritiam, nec infantiam hebetes pronuntiavit: quarum altera cum suffragio occurrens, testimonium ei potuit offerre, altera pro ipso trucidata, vtique vim sensit.

[a] Psal. 8. 3. Matth. 21. 16. Matth. 2. 16.

CAPVT XX.

Quamquam Anima, sit Vniformis omni homini, multiformis tamen ingeniorum diversitate, pro diversa conditione soli, cœli, exercitij, curæ, temporum, casuum, valetudinum, præter fatum de quo Librum scripsit, qui non extat.

Per totum. V. Animæ vis, 4.

ET hic itaque concludimus, omnia naturalia animæ, vt substantiva eius, ipsi inesse, & cum ipsa procedere atque proficere, ex quo ipsa censetur: sicut & Seneca sæpè noster: Insita sunt nobis omnium artium & ætatum semina; magisterque ex occulto Deus producit ingenia: ex seminibus scilicet insitis, & occultis per infantiam, quæ sunt & intellectus: ex his enim producuntur ingenia. Porro, vt frugum seminibus vna generis cuiusque forma est, processus tamen varij; alia integro statu euadunt, alia etiam meliora respondent, alia degenerant pro conditione cœli & soli, pro ratione operis & curæ, pro temporum eventu, pro licentia casuum: ita & animam licebit, semine vniformem, fœtu multiformem: nam & hîc etiam de locis interest. Thebis hebetes & brutos nasci relatum est; Athenis sapiendi dicendique acutissimos; vbi penes Colytum pueri mense citius eloquuntur, præcoce lingua. Siquidem & Plato in Timæo, Minervam adfirmat, cùm vrbem illam molitetur, nihil aliud quàm regionis naturam prospexisse, talia ingenia pollicitam. Vnde & ipse in legibus, Megillo, & Cliniæ præcipit condendæ civitati locum procurare. Sed Empedocles, causam argutæ indolis & obtusæ, in sanguinis qualitate constituit; perfectum ac profectum dè doctrina disciplinaque deducit. Tamen vulgata iam res est gentilium proprietatum. Comici Phrygas timidos illudunt; Sallustius vanos Mauros, & feroces Dalmatas pulsat; [a] *mendaces Cretas* etiam Apostolus inurit. Fortassean & de corpore, & de valetudine aliquid accedat: opimitas sapientiam impedit, exilitas expedit: paralysis mentem prodigit, phtisis seruat: quantò magis dè accidentibus habebuntur, quæ citra corpulentiam & valentiam, vel acuunt, vel obtundunt: acuunt doctrinæ, disciplinæ, artes, & experientia, negotia, studia: obtundunt inscitiæ, ignaviæ, desidiæ, libidines, inexperientiæ, otia, vitia. Super hæc, si & alia, quæ præsunt, potestates: enimverò præsunt, secundùm nos quidem Deus Dominus, & diabolus æmulus; secundùm communem autem opinionem, providentiæ, fatum, & necessitas; & fortunæ, arbitrij libertas: nam hæc, & philosophi distinguunt, & nos secundùm fidem differenda suo iam vovimus titulo. Apparet quanta sint quæ vnam animæ naturam variè collocarint, vt vulgò naturæ deputentur, quando non species sint, sed sortes naturæ & substantiæ vnius; illius scilicet, quam Deus in Adam contulit, & matricem omnium fecit; atque adeò sortes erunt, non species substantiæ vnius; vt & varietas ista moralis quanta nunc est, tanta non fuerit in ipso principe generis Adam. Debuerant enim fuisse hæc omnia in illo, vt in fonte naturæ, atque inde cum tota varietate manasse, si varietas naturæ fuisset.

[a] ad Tit. 1. 12.

CAPVT XXI.

Quidquid dicant Valentiniani, Anima convertibilis est, liberi arbitrij potestate, sicut alibi Hermogeni, & Marcioni probavit.

In p. V. Somnus, 5. In m. V. gratiæ Dei vis, 3. Et V. mutatio, 3. Inf. V. mutatio, 1.

QVòD si vniformis natura animæ ab initio in Adam, ante tot ingenia: ergo non multiformis, per tot ingenia; nec quà triformis, vt adhuc trinitas Valentiniana cædatur, quæ nec ipsa in Adam recognoscitur. Quid enim spiritale in illo? Si quia prophetavit [a] *magnum illud sacramentum in Christum & Ecclesiam:* [b] *Hoc os ex ossibus meis, & caro ex carne mea, vocabitur mulier; propterea relinquet homo patrem & matrem, & adglutinabitur mulieri suæ, & erunt duo in carnem vnam;* hoc postea obvenit, quum in illum Deus amentiam immisit, spiritalem vim, qua constat prophetia. Si & malum in eo apparuit transgressionis admissum, nec hoc naturale deputandum est, quod instinctu serpentis operatus est; tam non naturale; quàm nec materiale; quia & materiæ fidem iam exclusimus. Quod si nec spiritale, nec quod dicitur materiale, proprium in illo fuit (nam si ex materia, fuisset mali semen) superest vt solum in illo & vnicum fuerit naturale, quod censetur animale; quod statu simplex, & vniforme defendimus. De hoc planè relinquitur quæri, an demutabile debeat credi, quod naturale dicatur. Iidem enim convertibilem negant naturam, vt trinitatem suam in singulis proprietatibus figant: quia

[a] Ephes. 5. 32.
[b] Gen. 2. 23.
Gen. 3. 6.

c arbor bona, malos non ferat fructus, nec mala bonos; d & nemo de spinis metat ficus, & de c Matth. 7.18
tribulis vuas. Ergo si ita est, neque *e de lapidibus filios Abrahæ suscitare poterit Deus; nec* d Matth. 7.16
genimina viperarum, facere pœnitentiæ fructus; & erravit Apostolus scribens, *f Eratis &* e Matth. 3. 9.
vos aliquando tenebræ, & fuimus & nos aliquando natura filij iræ, g & in his vos quoque fui- f Ephes. 2. 3.
stis, sed abluti estis. Sed nunquam discordabunt sententiæ sanctæ. *Non dabit enim arbor* & 5. 8.
mala bonos fructus, si non inseratur; *& bona malos dabit*, si non colatur; *& lapides filij* g 1. Cor. 6. 11. Matth. 7. 18.
Abrahæ fient, si in fidem Abrahæ formentur; & *h genimina viperarum fructum pæni-* h Matth. 3. 9.
tentiæ facient, si venena malignitatis expuerint. Hæc erit vis diuinæ gratiæ, potentior Ibid. 7.
vtique natura, habens in nobis subjacentem sibi liberam arbitrij potestatem, quod ἀυτεξούσιος dicitur: quæ cùm sit & ipsa naturalis atque mutabilis, quoquo vertitur, natura convertitur. Inesse autem nobis τὸ αὐτεξούσιον naturaliter, iam & Marcioni ostendimus, & Hermogeni. Quid nunc, si & naturæ conditio sic erit definienda, vt duplex determinetur, natorum, & innatorum; factorum, & infectorum? atque ita quod natum factumque constiterit, eius natura capiet demutationem; & renasci enim poterit, & refici. Innatum autem, & infectum immobile stabit: quod cùm soli Deo competat, vt soli innato & infecto, & idcirco immortali & inconvertibili, absolutum est, cæterorum omnium natorum atque factorum convertibilem & demutabilem esse naturam; vt & si trinitas animæ adscribenda esset, ex mutatione accidentiæ, non ex institutione naturæ deputaretur.

CAPVT XXII.

Anima definitur à Tertulliano, Dei flatu nata, immortalis, corporalis, effigiata, substantia simplex, de suo patiens, variè procedens, arbitrij libera, accidentis obnoxia, per ingenia mutabilis, rationalis, dominatrix, diuinatrix.

In m. In Alphab. Errorum. V. Animæ corp. & effigies, 3.

CÆTERA animæ naturalia iam à nobis audijt Hermogenes, cum ipsorum defensione & probatione, per quæ Dei potius, quàm materiæ propinqua cognoscitur. Hic solummodò nominabuntur, nè præterita videantur. Dedimus enim illi & libertatem arbitrij, vt suprà scripsimus, & dominationem rerum, & divinationem interdum, seposita quæ per Dei gratiam obvenit ex prophetia. Itaque iam ab isto dispositionis retractatu recedam, vt ordinem eius expungam. Definimus animam, Dei flatu natam, immortalem, corporalem, effigiatam, substantia simplicem, de suo sapientem, variè procedentem, liberam arbitrij, accidentijs obnoxiam, per ingenia mutabilem, rationalem, dominatricem, divinatricem, ex vna redundantem. Sequitur nunc, vt quomodo ex vna redundet, consideremus, id est vnde, & quando, & qua ratione sumatur.

CAPVT XXIII.

Quidam hæretici, quorum Plato condimentarium est, originem animæ de cælo petunt.

Per totum. V. Anima, 4. Et in p. In Alphab. Errorum. V. Anima ex traduce, 3. Et à. m. V. Plato, 2.

QVIDAM dè cœlis devenisse se credunt, tanta persuasione, quanta & illuc indubitatè regressuros repromittunt; vt Saturninus Menandri Simoniani discipulus induxit, hominem affirmans ab angelis factum, primòque opus futile, & invalidum, & instabile, in terra vermis instar palpitasse, quòd consistendi vires deessent. Dehinc ex misericordia summæ potestatis, ad cuius effigiem, nec tamen plenè perspectam, temerè structus fuisset, scintillulam vitæ consecutum, quæ illud exsuscitarit, & erexerit, & constantius animarit, & post decessum vitæ ad matricem relatura sit. Sed & Carpocrates tantundem sibi de superioribus vindicat, vt discipuli eius animas suas iam & Christo, nedum Apostolis, & peræquent, & cùm volunt præferant; quas perinde de sublimi virtute conceperint, despectrice mundi potentium principatuum. Apelles sollicitatas refert animas terrenis escis, dè supercœlestibus sedibus, ab igneo angelo, Deo Israël & nostro, qui exinde illis peccatricem circunfinxerit carnem. Examen Valentini, semen Sophiæ insulcit animæ, per quod historias, atque Milesias Æonum suorum ex imaginibus visibilium recognoscunt. Doleo bona fide, Platonem omnium hæreticorum condimentarium factum. Illius est enim & in Phædone, quòd animæ hinc euntes sint illuc, & inde huc. Item in Timæo, quòd genimina Dei, delegata sibi mortalium genitura, accepto initio animæ immortali, mortale ei circumgelaverint corpus. Tum quòd mundus hic, imago sit alterius alicuius. Quæ omnia vt

fidei commendet, & animam retro in superioribus cum Deo egisse in commercio Idearum, & inde huc transvenire, & hic quæ retro nonit de exemplaribus recensere, novum elaboravit argumentum, μαθήσεις ἀναμνήσεις, id est, discentias reminiscentias esse. Venientes enim inde huc animas, oblivisci eorum in quibus prius fuerint, dehinc ex his visibilibus edoctas recordari. Cùm igitur huiusmodi argumento illa insinuentur à Platone, quæ hæretici mutuantur, satis hæreticos repercutiam, si argumentum Platonis elidam.

CAPVT XXIV.

Platonem refellit dicentem discentias, reminiscentias esse: quasi diceret; Animas è cælo venientes ad corpora, oblivisci eorum quæ prius noverant: deinde ex his visibilibus, priorum reminisci.

In p. V. Animæ dignitas, 1. Et V. Obliuio Platonica, 1. A. p. ad circa m. V. Animæ vis, 13. Et V. Ira, 4. A. m. ad f. V. Obliuio Platonica, 2.

PRIMÒ quidem oblivionis capacem animam non cedam, quia tantam illi concessit divinitatem, vt Deo adæquetur: innatam eam facit, quod & solum armare potuissem ad testimonium plenæ divinitatis: adjicit immortalem, incorruptibilem, incorporalem, quia hoc & Deum credidit, inuisibilem, ineffigiabilem, vniformem, principalem, rationalem, intellectualem. Quid amplius proscriberet animam, si eam Deum nuncuparet? Nos autem qui nihil Deo appendimus, hoc ipso animam longè infra Deum expendimus, quòd natam eam agnoscimus, ac per hoc dilutioris divinitatis, & exilioris fælicitatis: vt flatum, non vt spiritum: & si immortalem, vt hoc sit divinitatis: tamen passibilem, vt hoc sit nativitatis: ideoque & à primordio exorbitationis capacem, & inde etiam oblivionis affinem. Satis de isto cum Hermogene. Cæterùm, quæ, vt haberi meritò possit ex peræquatione omnium proprietatum Deus, nulli passioni subjacebit, ita nec oblivioni, quum tanta sit injuria, obliuio; quanta est gloria eius, cuius injuria est, memoria scilicet; quam & ipse Plato, sensuum & intellectuum salutem: & Cicero, thesaurum omnium studiorum prædicavit. Nec hoc iam in dubium deducetur, an tam divina anima memoriam potuerit amittere, sed an quam amiserit, recuperare denuò possit. Quæ enim non debuit oblivisci, si oblita sit, nescio an valeat recordari: ita vtrumque meæ animæ, non Platonicæ congruet. Secundo gradu opponam: Naturâ compotem animam facis idearum illarum, an non? Immò naturâ, inquis. Nemo ergo concedet naturalem scientiam naturalium excidere artium: excidet studiorum, excidet doctrinarum, disciplinarum: excidet fortassè & ingeniorum, & affectuum: quæ naturæ videntur, non tamen sunt; quia, vt præmisimus, & pro locis, & pro institutionibus, & pro corpulentijs, ac valetudinibus, & pro potestatibus dominatricibus, pro libertatibus arbitrij, ex accidentibus constant. Naturalium verò scientia, nè in bestijs quidem deficit. Planè obliviscetur feritatis leo, mansuetudinis eruditione præventus, & cum toto suggestu iubarum, delicium fiet Berenices alicuius reginæ, lingua genas eius emaculans: mores bestiam relinquent, scientia naturalium permanebit: non obliviscetur idem naturalium pabulorum, naturalium remediorum, naturalium terrorum: & si de piscibus, & si de placentis regina ei obtulerit, carnem desiderabit: & si languenti theriacam composuerit, simiam leo requiret: & si nullum illi venabulum obfirmabit, gallum tamen formidabit. Perinde & homini omnium forsitan obliviosissimo, inoblitterata perseverabit sola scientia naturalium, vt sola scilicet naturalis: memor semper manducandi in esurie, & bibendi in siti; & oculis videndum, & auribus audiendum, & naribus odorandum, & ore gustandum, & manu contrectandum. Hi sunt certè sensus, quos philosophia depreciat, intellectualium prælatione. Igitur si naturalis scientia sensualium permanet, quomodo intellectualium, quæ potior habetur, intercidit? Vnde nunc ipsa vis oblivionis antecedentis recordationem? Ex multitudine, ait, temporis. Satis improspectè. Quantitas enim temporis non pertinebit ad eam rem quæ innata dicatur, ac per hoc potissimum æterna credatur. Quod enim æternum est, eò quia & innatum est, neque initium, neque finem temporis admittendo, nullum modum temporis patitur; cui temporis modus nullus est, nec vlla demutatione tempori subest, nec ea dè multitudine temporis vis est. Si tempus in causa est oblivionis, cur ex quo anima corpori inducitur, memoria delabitur, quasi exinde tempus anima sustineat, quæ sine dubio prior corpore, non fuit vtique sine tempore? Ingressa verò corpus, statimnè obliviscitur, an aliquanto pòst? Si statim, & quæ erit temporis nondum supputandi multitudo? infantia scilicet. Si aliquanto pòst, ergo illo in spatio,

ante tempora oblivionis, memor adhuc aget anima; & quale est, vt postea obliviscatur, & rursus postea recordetur? Quoquo autem tempore illam oblivio irruerit, quantus hic etiam habebitur modus temporis? tota opinor vitæ decursio, satis non erit ad euertendam memoriam tanti ante corpus æui. Sed rursus Plato, causam demutat in corpus: quasi & hoc fide dignum, vt nata substantia innatæ vim extinguat. Magnæ autem & multæ differentiæ corporum, pro gentilitate, pro magnitudine, pro habitudine, pro ætate, pro valetudine. Num ergo & oblivionum differentiæ æstimabuntur? Sed vniformis oblivio est; ergo non erit corporalitas multiformis in causa exitus vniformis. Multa item documenta, teste ipso Platone, divinationem animæ probaverunt, quæ proposuimus iam Hermogeni. Sed nec quisquam hominum, non & ipse aliquando præsagam animam suam sentit, aut ominis, aut periculi, aut gaudij augurem. Si divinationi non obstrepit corpus, nec memoriæ opinor officiet. In eodem certè corpore & obliviscuntur animæ, & recordantur. Si qua corporis ratio incutit oblivionem, quomodo contrariam eius admittet recordationem? quia & ipsa post oblivionem recordatio, memoria recidiua est: quod primæ memoriæ aduersatur, cur non & secundæ refragatur? Postremò, qui magis reminiscerentur quàm pueruli, vt recentiores animæ, vt nondum immersæ domesticis, ac publicis curis, vt ipsis solis deditæ studijs, quorum discentiæ reminiscentiæ fiunt? Immò cur non ex æquo omnes recordamur, cùm ex æquo omnes obliviscamur? Sed tantummodò philosophi: nè hi quidem omnes. Plato scilicet solus in tanta gentium silva, in tanto sapientium prato, idearum & oblitus, & recordatus est. Igitur si nullo modo consistit argumentatio ista præcipua, totum illud pariter euersum est, cui accommodata est, vt animæ & innatæ, & in cœlestibus conuersatæ, & consciæ divinorum illic, & inde delatæ, & hîc recordatæ crederentur, ad occasiones planè hæreticis subministrandas.

CAPVT XXV.

Arguit Stoicos, & ipsum Platonem, dicentes, post partum, animam induci in corpus, expulsu frigidi aëris, aut prima spiratione.

In p. ad circa f. V. fœtus, 1. Et circa f. V. Animæ vis, 14. & 5.

IAM nunc regrediar ad causam huius excessus, vt reddam quomodo animæ ex vna redundent, quando, & vbi, & qua ratione sumantur: de qua specie nihil refert, à philosopho, an ab hæretico, an à vulgo quæstio occurrat. Nulla interest professoribus veritatis de adversarijs eius, maximè tam audacibus, quam sunt primò isti qui præsumunt non in vtero concipi animam, nec cum carnis figulatione compingi atque produci; sed effuso iam partu, nondum viuo infanti extrinsecus imprimi: cæterùm, semen ex concubitu muliebribus locis sequestratum, motuque naturali vegetatum compinguescere in solam substantiam carnis: eam editam, & de vteri fornace fumantem, & calore solutam, vt ferrum ignitum, & ibidem frigidæ immersum, ita aëris rigore percussam, & vim animalem rapere, & vocalem sonum reddere. Hoc Stoici cum Ænesidemo, & ipse interdum Plato, quum dicit, Perinde animam extraneam aliàs, & extorrem vteri, prima adspiratione nascentis infantis adduci, sicut exspiratione nouissima educi. Videbimus an sententiam finxerit. Nè ex Medicis quidem defuit Hicesius, & naturæ, & artis suæ prævaricator. Puduit, opinor, illos hoc statuere, quod fœminæ agnoscerent. At quantò ruboratior exitus, à fœminis reuinci, quàm probari? In ista namque specie nemo tam idoneus magister, arbiter, testis, quàm sexus ipsius. Respondete matres, vosque prægnantes, vosque puerperæ; steriles & masculi taceant; vestræ naturæ veritas quæritur, vestræ passionis fides convenitur; an aliquam in fœtu sentiatis vivacitatem, alienam de vestro? de quo palpitent ilia, micent latera, tota ventris ambitio pulsetur, vbique ponderis regio mutetur? an hi motus gaudia vestra sint, & certa securitas, quòd ita infantem & viuere confidatis, & ludere? an si desierit inquies eius, illi prius pertimescatis? an & audiat iam in vobis, quum ad novum sonum excutitur? an & ciborum vanitates illi desideretis, illi etiam fastidiatis? an & valetudinibus invicem communicetis? ille quidem vsque eò, de contusionibus vestris, quibus & ipse intus per eadem membra signatur, rapiens sibi injurias matris. Si liuor, ac rubor sanguinis passio est, sine anima non erit sanguis: si valetudo animæ accessio est, sine anima non erit valetudo: si alimonia, inedia, crementa, decrementa, pavor, motus, tractatio est animæ, his qui fungitur, vivet: denique desinit vivere, qui desinit fungi: denique & mortui eduntur, quomodo, nisi & vivi? qui autem & mortui, nisi qui prius vivi? Atquin & in ipso

adhuc vtero infans trucidatur, neceſſaria crudelitate, quum in exitu obliquatus denegat partum; matricida, ni moriturus. Itaque & inter arma medicorum & organon eſt, quo prius pateſcere ſecreta coguntur, tortili temperamento, cum anulocultro, quo intus membra cæduntur, anxio arbitrio; cum hebete vnco, quo totum facinus extrahitur, violento puerperio. Eſt etiam æneum ſpiculum, quo jugulatio ipſa dirigitur, cæco latrocinio: ἐμβρυοσφάκτην appellant, de infanticidii officio, vtique viventis infantis peremptorium: hoc & Hippocrates habuit, & Aſclepiades, & Eraſiſtratus, & maiorum quoque proſector Herophilus, & mitior ipſe Soranus, certi animal eſſe conceptum, atque ita miſerti infeliciſſimæ huiuſmodi infantiæ, vt prius occidatur, nè viva lanietur. De qua ſceleris neceſſitate nec dubitabat credo Hiceſius, iam natis animam ſuperducens ex aëris frigidi pulſu, quia & ipſum vocabulum animæ penès Græcos, de refrigeratione reſpondeat. Num ergo Barbaræ Romanæque gentes aliter animantur, quia animam aliud quid, quàm ψυχὴν cognominaverunt? Quantæ verò nationes ſub ferventiſſimo axe cenſentur, colorem quoque excoctæ? Vnde illis anima, quibus aëris rigor nullus? Taceo cubiculares æſtus, & omnem illic caloris paraturam enitentibus neceſſariam, quas adflari vel maximè periculum eſt. In ipſis penè balneis fœtus elabitur, & ſtatim vagitus auditur. Cæterùm, ſi aëris rigor theſaurus eſt animæ, extra Germanias, & Scythias, & Alpes, & Argæos nemo debuit naſci. Atquin & populi frequentiores apud orientalem, & meridialem temperaturam, & ingenia expeditiora, omnibus Sarmatis etiam mente torpentibus. Et animi enim de rigoribus ſcitiores provenirent, ſi animæ de friguſculis evenirent: cum ſubſtantia enim & vis. His ita præſtructis, poſſumus illos quoque recogitare, qui exſecto matris vtero vivi aërem hauſerunt, Liberi aliqui & Scipiones. Quod ſi qui, vt Plato, perinde non putat duas animas in vnum convenire, ſicut nec corpora, ego illi non modo duas animas in vnum congeſtas oſtendiſſem, ſicut & corpora in fœtibus, verum & alia multa cum anima conſerta, dæmonis ſcilicet, nec vnius, vt in Socrate ipſo; verùm & ſeptenarij ſpiritus, vt in Magdalena; & legionarij numeri, vt in Geraſeno, quò facilius anima cum anima conferetur ex ſocietate ſubſtantiæ, quàm ſpiritus nequam ex diverſitate naturæ. At idem in ſexto Legum, monens cavere ne vitiatio ſeminis ex aliqua vilitate concubitus, labem corpori & animæ ſupparet, neſcio de priſtinis magìs, an dè iſta ſententia ſibi exciderit. Oſtendit enim animam de ſemine induci, quod curari monet, non dè prima aſpiratione naſcentis. Vnde, oro te, ſimilitudine animæ quoque parentibus de ingeniis reſpondemus, ſecundùm Cleanthis teſtimonium, ſi non ex animæ ſemine educimur? Cur autem & veteres Aſtrologi genituram hominis ab initio conceptus digerebant, ſi non exinde & anima eſt, ad quam æquè pertinet ſi quid eſt ſtatus?

Luc. 8. 2. Marc. 16. 9. Marc. 5. 1. 9.

CAPVT XXVI.

Præfatam Stoïcorum ſententiam, Scripturæ ſanctæ Authoritate refellit.

In p. V. Philoſophi, 2. in m. Per totum. V. fœtus, 2.

SED omnis inæqualitas ſententiæ humanæ vſque ad Dei terminos: in noſtras iam lineas gradum colligam, vt quod Philoſophis Mediciſque reſpondi, Chriſtiano probem. Dè tuo, frater, fundamento fidem ædifica: Aſpice viventes vteros ſanctiſſimarum fæminarum, nec modò ſpirantes iam illic infantes, verùm etiam prophetantes. Ecce viſcera Rebeccæ inquietantur, & longè adhuc partus, & aëris nullus impulſus. Ecce duplex fœtus in locis matris tumultuatur, & nuſquam adhuc populi duo. Portentoſa forſitan petulantia infantiæ, antè certantis quàm viventis, antè animoſæ quàm animatæ, ſi tantummodò matrem ſubſultando turbaſſet. At cùm partus aperitur, & numerus inſpicitur, & auguratus recognoſcitur, puto iam non animæ ſolummodò probantur infantium, ſed & pugnæ. Detinebatur qui prævenerat naſci à prævento, necdum plenius edito, tantùm manu nato. Et ſi ipſe animam de prima aſpiratione potabat Platonico more, aut de aëris rigore carpebat Stoïca forma, quid ille qui expectabatur, qui adhuc intus detinebatur, & foris iam detinebat? Nondum opinor ſpirans plantam fratris invaſerat, etiam nunc calens matre, ſe priorem prodiſſe cupiebat. O infantem & æmulum, & validum, & olim contentioſum, credo quia vivum. Aſpice etiam ſingulares conceptus, & quidem monſtroſiores, ſterilis, & virginis, quæ vel hoc ipſo imperfectos edere potuiſſent pro everſione naturæ, vt altera ſemini ſtupida, altera intacta. Decebat, ſi fortè, ſine anima naſci, qui fuerant non ritè concepti; ſed & illi vivunt, in ſuo quiſque vtero: exultat Elizabeth, Ioannes

Gen. 25. 22. Gen. 25. 25.

intus impulerat: glorificat Dominum Maria, Christus intus instinxerat. Agnoscunt matres suos invicem fœtus, agnitæ mutuò ab ipsis vtique viventibus, qui non tantùm animæ erant, verùm & spiritus. Sic & ad Hieremiam legis Dei vocem: [a] *Prius quam te in vtero fingerem, novi te.* Si fingit Deus in vtero, & afflat ex primordij forma, [b] *Et finxit Deus hominem, & flavit in eum flatum vitæ.* Nec nosset autem hominem Deus in vtero, nisi totum, [c] *Et priusquam exires de vulva, sanctificavi te:* & mortuum adhuc corpus? vtique nequaquam. [d] *Deus enim vivorum, non mortuorum.*

a Hier. 1. 5. b Gen. 2. 7. c Hier. 1. 5. d Marc. 12. 27. Luc. 20. 38.

CAPVT XXVII.

Animæ corporisque substantiam simul concipi, & confici, & perfici, definit erroneè, Animam dicens ortam ex traduce.

Per totum. In Alphab. Errorum. V. Anima ex traduce, 4. Et in m. V. Luxuria, 6. Et V. Luxuria, 2.

QVOMODO igitur animal conceptum? simulnè conflata vtriusque substantia corporis animæque, an altera earum præcedente? immò simul ambas & concipi, & confici, & perfici dicimus, sicut & promi, nec vllum intervenire momentum in conceptu, quo locus ordinetur. Recogita enim de novissimis prima: si mors non aliud determinatur, quàm disjunctio corporis animæque; contrarium morti vita non aliud definietur, quàm coniunctio corporis animæque: si disjunctio simul vtrique substantiæ accidit per mortem, hoc debet coniunctionis forma mandasse pariter obvenientis per vitam vtrique substantiæ. Porro vitam à conceptu agnoscimus, quia animam à conceptu vindicamus. Exinde enim vita quo anima: pariter ergo in vitam compinguntur, quæ pariter in mortem separantur. Tunc si alteri primatum damus, alteri secundatum, seminis quoque discernenda sunt tempora; pro statu ordinis; & quando collocabitur corporis semen, quando animæ? immò si tempora seminum dividentur, & materiæ diversæ habebuntur, ex distantia temporum. Nam etsi duas species confitebimur seminis, corporalem & animalem; indiscretas tamen vindicamus, & hoc modo contemporales, eiusdemque momenti. Nè itaque pudeat necessariæ interpretationis: natura veneranda est, non erubescenda: concubitum libido, non conditio fœdavit: excessus, non status est impudicus. Siquidem benedictus status apud Deum: [a] *Crescite, & in multitudinem proficite.* Excessus verò maledictus, adulteria, & stupra, & lupanaria. In hoc itaque solenni sexuum officio, quod marem ac fœminam miscet, in concubitu dico communi, scimus & animam & carnem simul fungi; animam concupiscentia, carnem opera; animam instinctu, carnem actu. Vnico igitur impetu vtriusque, toto homine concusso despumatur semen totius hominis, habens ex corporali substantia humorem, ex animali calorem. Et si frigidum nomen est anima Græcorum, quare corpus exempta ea friget? Denique, vt adhuc verecundia magis pericliter, quàm probatione, in illo ipso voluptatis vltimo æstu, quo genitale virus expellitur, nonnè aliquid de anima quoque sentimus exire? atque adeò marcescimus, & devigescimus cum lucis detrimento? Hoc erit semen animale protinus ex animæ destillatione, sicut & virus illud corporale semen, ex carnis defæcatione. Fidelissima primordij exempla. De limo caro in Adam: quid aliud limus, quàm liquor opimus? inde erit genitale virus. Ex adflatu Dei anima: quid aliud adflatus Dei, quàm vapor spiritus? inde erit quod per virus illud efflamus. Quum igitur in primordio duo diuersa atque divisa, limus & flatus, vnum hominem coëgissent, confusæ substantiæ ambæ, iam in vno semina quoque sua miscuerunt, atque exhinde generi propagando formam tradiderunt; vt & nunc duo licet diversa, etiam vnita pariter effluant, pariterque insinuata sulco, & aruo suo, pariter hominem ex vtraque substantia effruticent, in quo rursus semen suum insit secundùm genus, sicut omni conditioni genitali præstitutum est. Igitur ex vno homine tota hæc animarum redundantia agitur; observante scilicet natura Dei edictum, [b] *Crescite, & in multitudinem proficite.* Nam & in ipsa præfatione operis vnius, *Faciamus hominem*, vniversa posteritas pluraliter prædicata est: *Et præsint piscibus maris*: nihil mirum, repromissio segetis in semine.

a Gen. 1. 28. Gen. 2. 7. b Gen. 1. 28. Ibid. 26.

CAPVT XXVIII.

Metempsycosin sive revolubilem Animarum in corpora transmigrationem à Platone iuxta Pythagoram assertam impugnat.

Per totum. V. Metempsychosis,1. Et in p. V. verbum Dei,1. Et à. m. V. mendax. Et in f. V. magia,3.

QVis ille nunc vetus sermo apud memoriam Platonis, de animarum reciproco discursu; quòd hinc abeuntes eant illuc, & rursus huc veniant & vivant, & dehinc è vita abeant: rursus ex mortuis effici vivos? Pythagoricus, vt volunt, quin & divinus, vt Albinus existimat, aut Mercurij forsitan Ægyptij. Sed nullus sermo divinus, nisi Dei vnius, quo Prophetæ, quo Apostoli, quo ipse Christus intonuit: multò antiquior Moyses etiam Saturno, nongentis circiter annis, nedum pronepotibus eius; certè divinior multò, qui decursus generis humani, ab exordio mundi quoque, per singulas nativitates nominatim temporatimque digessit; satis probans divinitatem operis, ex divinatione vocis. Si verò Samius Sophista Platoni auctor est, animarum de recidivatu revolubili semper ex alterna mortuorum, atque viventium suffectione, certè ille Pythagoras,' etsi bonus cætera, tamen vt hanc sententiam extrueret, non turpi modo, verum etiam temerario mendacio incubuit. Cognosce qui nescis, & crede nobiscum: mortem simulat, subterraneo latitat, septenni se illic patientia damnat, intereà quæ de posteris defunctis ad fidem rerum esset relaturus, ab vnica conscia & ministra matre cognoscit: vt satis sibi visus est corpulentiam interpolasse, ad omnem mortui veteris horrorem; de adytis fallaciæ emergit, vt ab inferis redditus: quis non crederet revixisse, quem crediderat obisse? audiens præsertim ab eo, quæ de posteris mortuis, nisi apud inferos, non videretur cognoscere potuisse: sic ex mortuis vivos effici senior sermo est: quid enim si & iunior? neque veritas desiderat vetustatem, neque mendacium devitat novellitatem. Teneo planè falsum, antiquitate generosum; quidni falsum, cuius testimonium quoque ex falso est? quomodo credam non mentiri Pythagoram, qui mentitur vt credam? quomodo mihi persuadebit Æthalidem, & Euphorbum, & Pyrrhum piscatorem, & Hermotimum se retro antè Pythagoram fuisse, vt persuadeat vivos ex mortuis effici, qui iterum se Pythagoram peieravit? Quantò enim credibilius ipse ex semetipso semel redisset in vitam, quàm totiens alius atque alius? tantò & in durioribus fefellit, qui molliora mentitus est. Sed clypeum Euphorbi olim Delphis consecratum recognovit, & suum dixit, & de signis vulgo ignotis probavit. Respice ad hypogeum eius, &, si capit, crede. Nam qui talem commentus est stropham, cum injuria bonæ valetudinis, cum fraude vitæ septennio excruciatæ infra terram inedia, ignavia, vmbra; cui tanti fuit fastidium cœli; quam non accesserit temeritatem? quam non tentaverit curiositatem? vt ad notam clypei illius perveniret? Quid autem, si in historiis aliquibus occultioribus reperit? quid si defectæ iam traditionis superstites aliquas famæ aurulas hausit? quid si ab æditio redempta clam inspectione cognovit? Scimus etiam Magiæ licere explorandis occultis per catabolicos, & paredros, & Pythonicos spiritus. Non enim & Pherecydes Pythagoræ magister, his forsan artibus divinabat, ne dicam somniabat? Quid si idem dæmon in illo fuit, qui & in Euphorbo res sanguinis gessit? Denique, qui se Euphorbum ex argumento clypei probarat, cur neminem Trojanorum commilitonum æquè recognovit? Nam & illi iam revixissent, si vivi ex mortuis fierent.

CAPVT XXIX.

Licet ex vivis, mortui fiant; non tamen ideo vivi renascuntur ex mortuis.

Per totum. V. Metempsychosis, 1.

MORTVOS quidem ex vivis effici constat, non ideo tamen & ex mortuis vivos. Ab initio enim, vivi priores; vnde ab initio æquè mortui posteriores; non aliunde quàm ex vivis: illi habuerunt vnde potius orirentur, dum nè ex mortuis: isti non habuerunt vnde magìs deducerentur, nisi ex vivis. Igitur si ab initio vivi non ex mortuis, cur postea ex mortuis? Defecerat ille quicunque est origini fons? An formæ pœnituit? & quomodo in mortuis salva est? Non quia ab initio mortui ex vivis, idcirco semper ex vivis? Aut enim in vtraque parte forma initij perseverasset, aut in vtraque mutasset. Si vivos ex mortuis postea fieri oportuerat, perinde oporteret etiam non ex vivis effici mortuos. Si non peræquare deberet fides institutionis,

institutionis, non vsquequaque contraria ex contrarijs reformari alternant. Et nos enim opponemus contrarietates nati & innati, visualitatis & cæcitatis, iuuentæ & senectæ, sapientiæ & insipientiæ: nec tamen ideo innatum de nato prouenire, quia contrarium ex contrario fiat: nec visualitatem iterum ex cæcitate, quia de visualitate cæcitas accidat: nec iuventam rursus de senecta revivifcere, quia ex iuventa senecta marcescat: nec insipientiam ex sapientia denuò obtundi, quia ex insipientia sapientia acuatur. Hæc & Albinus Platoni suo veritus, subtiliter quærit contrarietatum genera distinguere: quasi non & hæc tam absolutè in contrarietatibus posita sint, quàm & illa quæ ad sententiam magistri sui interpretatur, vitam dico & mortem: nec tamen ex morte vita reddatur, quia ex vita mors deferatur.

CAPVT XXX.

Si ex mortuis hominibus, semper vivi reproducuntur, oportet vnum prorsus eundemque fuisse hominum numerum: Cùm tamen inveniamus paulatim multiplicatum esse genus humanum, sicut etiam paulatim deficit moriendo.

Per totum. V. Metempsychosis, 1.

QVID autem ad cætera respondebimus? Primò enim, si ex mortuis vivi, sicut mortui ex viuis, vnus omnino & idem numerus semper hæsisset omnium, ille scilicet numerus qui primus vitam introïsset. Priores enim mortuis vivi, dehinc mortui ex viuis, & rursus ex mortuis vivi. Et dum hoc semper ex iisdem, ita totidem semper, qui ex iisdem: neque plures, aut pauciores exissent, quàm redirent. Inuenimus autem apud commentarios etiam humanarum antiquitatum, paulatim humanum genus exuberasse, dum Aborigines, vel vagi, vel extorres, vel gloriosi quique occupant terras, vt Scythæ Parthicas, vt Amyclæ Peloponnesum, vt Athenienses Asiam, vt Phryges Italiam, vt Phœnices Africam, dum solennes etiam migrationes, quas ἀποικίας appellant, consilio exonerandæ popularitatis, in alios fines examina gentis eructant. Nam & Aborigines nunc in suis sedibus permanent, & alibi amplius gentilitatem fœneraverunt. Certè quidem ipse orbis in promptu est, cultior de die, & instructior pristino. Omnia iam peruia, omnia nota, omnia negotiosa; solitudines famosas retro fundi amœnissimi oblitteraverunt; silvas arva domuerunt; feras pecora fugaverunt; arenæ seruntur, saxa panguntur, paludes eliquantur; tantæ vrbes iam, quantæ non casæ quondam. Iam nec insulæ horrent, nec scopuli terrent; vbique domus, vbique populus, vbique respublica, vbique vita. Summum testimonium frequentiæ humanæ, onerosi sumus mundo, vix nobis elementa sufficiunt, & necessitates artiores, & querelæ apud omnes, dum iam nos natura non sustinet. Reuerà lues, & fames, & bella, & voragines ciuitatum, pro remedio deputanda, tanquam tonsura inolescentis generis humani; & tamen quum eiusmodi secures maximam mortalium vim semel cædant, nunquam restitutionem eius vivos ex mortuis reducentem, post mille annos, semel orbis expavit. Et hoc enim sensibile fecisset æqua vis amissionis, & restitutionis, si vivi ex mortuis fierent. Cur autem mille annis pòst, & non statim, ex mortuis vivi? quum si non statim supparetur quod erogatur, in totum absumi periclitetur, præueniente restitutionem defectione: quia nec pariasset commeatus hic vitæ milliario tempori, longè scilicet breuior, & idcirco facilior antè extingui, quàm redaccendi. Igitur quæ hoc modo intercidisset, si vivi ex mortuis fierent, quando non intercidit, non erit credendum vivos ex mortuis fieri.

CAPVT XXXI.

Si singulæ Animæ in singula corpora reuerterentur, vt vult Pythagoras, eadem ætate, instituto, ingenio, arte, sexu, dignitate, & gente, reuerti deberent, qua moriendo decesserunt; quod tamen ipse non admittit.

Per totum. V. Metempsychosis, 1.

IAM verò si ex mortuis vivi, vtique singuli ex singulis. Singulorum ergo corporum animas, vt singulas in singula corpora reuerti oportuerat. Porro si & binæ, & trinæ, & quinæ vsque vno vtero resumuntur, non erunt ex mortuis vivi, quia non singuli ex singulis. Et hoc autem modo primordij forma singulatur, quum & nunc plures animæ de vna proferuntur. Item, quum varia ætate decedant animæ, cur vna revertuntur? omnes enim ab infantia imbuuntur. Quale est autem vt senex defunctus, infans reuertatur? si decrescit foris anima retrograda ætate quantò

magìs erat vt progreſſior reuerteretur mille pòſt annis? Certè vel coætanea ſuæ mortis, vt æuum quod reliquiſſet, iterum recepiſſet. Sed & ſi eædem ſemper reuoluerentur, licet non corporum quoque formas eaſdem, tamen vel ingeniorum, & ſtudiorum, & adfectionum priſtinas proprietates ſecum referre deberent; quoniam temerè eædem haberentur, carentes iis per quæ eædem probarentur. Vnde ſcias, inquis, an ita quidem fiat occultè, ſed conditio milliarij æui interimat facultatem recenſendi, quia ignotæ tibi reuertuntur. Atquin, ſcio non ita fieri, quum Pythagoram, Euphorbum mihi opponis: ecce enim, Euphorbum militatem & bellicam animam ſatis conſtat, vel de ipſa gloria clypeorum conſecratorum: Pythagoram verò tam reſidem & imbellem, vt prœlia tunc Græciæ vitans, Italiæ maluerit quietem; Geometriæ, & Aſtrologiæ, & Muſicæ deuotus, alienus ſtudio & affectu Euphorbi. Sed & Pyrrhus ille fallendis piſcibus agebat; Pythogoras contrà nec edendis, vt animalibus abſtinens. Æthalides autem, & Hermotimus fabam quoque in pabulis communibus inruerat; Pythagoras verò nè per fabalia quidem tranſeundum diſcipulis ſuis tradidit. Quomodo ergo eædem animæ recuperantur, quæ nec ingeniis, nec inſtitutis iam, nec victibus eædem probabuntur. Iam nunc, de tanto Græciæ cenſu, quatuor ſolæ animæ recenſentur. Sed & quid vtique de ſolo Græciæ cenſu, vt non ex omni gente, ex omni ætate, ac dignitate, ex omni denique ſexu, & μετεμψυχώσεις & μετενσωματώσεις quotidie exiſtant, cur ſolus Pythagoras alium atque alium ſe recognoſcat, non & ego? aut ſi priuilegium philoſophorum eſt, & vtique Græcorum, quaſi non & Scythæ, & Indi philoſophentur, cur neminem ſe retro meminit Epicurus, neminem Chryſippus, neminem Zeno, ne ipſe quidem Plato, quem forſitan Neſtorem credidiſſemus, ob mella facundiæ.

CAPVT XXXII.

Empedoclis error maior Pythagoreo: beſtias enim ex hominibus, & homines ex beſtijs reformari ſenſit.

Per totum. V. Metempſychoſis, 1.

SED ENIM Empedocles, quia ſe deum delirarat, idcirco opinor dedignatus aliquem ſe heroum recordari, Thamnus, & piſcis fui, inquit: cur non magìs & pepo, tam inſulſus; & chamæleon, tam inflatus? Planè vt piſcis, nè aliqua ſepultura conditiore puteſceret, aſſum ſe maluit, in Ætnam præcipitando: atque exinde in illo finita ſit metenſomatoſis, vt æſtiva cœna poſt aſſum. Perinde igitur & hìc dimicemus neceſsè eſt aduerſus portentoſiorem præſumptionem, beſtias ex hominibus, & homines ex beſtijs reuolventem. Viderint thamni. Licebit & raptim; ne plus ridere, quàm docere cogamur. Dicimus animam humanam nullo modo in beſtias, poſſe transferri, etiamſi ſecundùm philoſophos, ex elementicijs ſubſtantijs cenſeretur. Siue enim ignis anima, ſiue aqua, ſiue ſanguis, ſiue ſpiritus, ſiue aër, ſiue lumen, recogitare debemus contraria quæque ſingulis ſpeciebus animalia: igni quidem ea quæ rigent; colubros, ſtelliones, ſalamandras; & iam quæcunque de æmulo producentur elemento, de aqua ſcilicet; perinde contraria, vtique illa, quæ arida & exſuccida: denique ſiccitatibus gaudent locuſtæ, papiliunculi, chamæleontes. Item contraria ſanguini, quæ carent purpura eius, cochleas, vermiculos, & maiorem piſcium cenſum. Spiritui verò contraria, quæ ſpirare non videntur, carentia pulmonibus & arterijs, culices, formicas, tineas, & hoc genus minutalia. Item aëri contraria, quæ ſemper ſubterraneum, & ſubaquaneum viventia, carent hauſtu eius. Res magis quàm nomina noveris. Item contraria lumini, quæ cæca in totum, vel ſolis tenebris habent oculos, talpas, veſperugines, noctuas. Hæc, vt ex apparentibus, & manifeſtis ſubſtantijs doceam. Cæterùm, ſi & atomos Epicuri tenerem, & numeros Pythagoræ viderem, & ideas Platonis offenderem, & entelechias Ariſtotelis occuparem, inuenirem fors his quoque ſpeciebus animalia, quæ nomine contrarietatis opponerem. Contendo enim, ex quacunque ſubſtantia ſupradicta conſtitiſſet humana anima, non potuiſſe eam in tam contraria vnicuique ſubſtantiæ animalia reformari, & cenſum eis de ſua translatione conferre, à quibus excludi ac reſpui magìs haberet, quàm admitti, & capi; nomine huius primæ contrarietatis, quæ ſubſtantivi ſtatus diverſitatem committit, tunc & reliquæ per conſequentem ordinem cuiuſque naturæ. Nam & ſedes alias humana anima ſortita eſt, & victus, & inſtructus, & ſenſus, & adfectus, & concubitus, & fœtus: item ingenia; tum opera, gaudia, tædia, vitia, cupidines, voluptates, valetudines, medicinas; ſuos poſtremò, & vitæ modos, & exitus mortis.

Quomodo igitur illa anima quæ terris inhærebat, nullius sublimitatis, nullius profunditatis intrepida, ascensu etiam scalarum fatigabilis, submersu etiam piscinarum strangulabilis, aëri postea insultabit in aquila, aut mari postea desultabit in anguilla? Quomodo item pabulis liberalibus, & delicatis, atque curatis educata, non dico paleas, sed spinas, & agrestes amaritudines frondium, & bestias sterquiliniorum, vermium etiam venena ruminabit, si in capram transierit, vel in coturnicem: immò & cadaverinam, immò & humanam, sui vtique memor in vrso, & leone? Sic & cætera ad incongruentiam rediges, nè singulis perorandis immoremur. Ipsius animæ humanæ quisquis modus, quæcunque mensura, quid faciet in amplioribus longe vel minutioribus animalibus? Necesse est enim & corpus omne anima compleri, & animam omnem corpore obduci. Quomodo ergo anima hominis complebit elephantum? quomodo item obducetur in culice? Si tantum extendetur aut contrahetur, profectò periclitabitur. Et ideo adjicio, si nulla ratione capax est huiusmodi translationis in animalia, nec modulis corporum, nec cæteris naturæ suæ legibus adæquantia, nunquid ergo demutabitur secundùm qualitates generum, & vitam eorum contrariam humanæ vitæ, facta & ipsa contraria humanæ per demutationem? Enimverò si demutationem capit amittens quod fuit, non erit quæ fuit; & si quæ fuit, non erit, soluta est metensomatosis, non adscribenda scilicet ei animæ, quæ si demutabitur, non erit. Illius enim metensomatosis dicetur, quæcunque eam in suo statu permanendo pateretur. Igitur si nec mutari potest, nè non sit ipsa, nec permanere in statu, quia contraria non capit, quæro adhuc causam aliquam fide dignam huiusmodi translationis. Nam etsi quidam homines bestijs adæquantur, pro qualitatibus morum, & ingeniorum, & adfectuum, quia & Deus, ᵃ *Adsimilatus est*, inquit, *homo irrationabilibus iumentis*; non ideo milui ex rapacibus fient, & canes ex spurcis, & panthetæ ex acerbis, aut oves ex probis, & hirundines ex garrulis, & columbæ ex pudicis; quasi eadem substantia animæ vbique naturam suam in animalium proprietatibus repetat. Aliud est autem substantia, aliud natura substantiæ. Siquidem substantia propria est rei cuiusque, natura verò potest esse communis. Suscipe exemplum. Substantia est lapis, ferrum: duritia lapidis & ferri, natura substantiæ est. Duritia communicat, substantia discordat. Mollitia lanæ, mollitia plumæ, pariant naturalia earum, substantiva non pariant. Sic & si sæva bestia, vel proba vocetur homo, sed non eadem anima. Nam & tunc naturæ similitudo notatur, cùm substantiæ dissimilitudo conspicitur. Ipsum enim, quòd hominem similem bestiæ iudicas, confiteris animam non eandem; similem dicendo, non ipsam. Sic & divina pronuntiatio sapit, pecudibus adæquans hominem natura, non substantia. Cæterùm, nec Deus hominem hoc modo notasset, si pecudem de substantia nosset.

ᵃ Psal. 48.21.

CAPVT XXXIII.

Perperam volunt hoc dogma fulcire, divini iudicij exercendi prætextu. Magis quippe euacuatur & contemnitur si nulla alia bonis merces, & malis pœna taxatur, quàm restitutio in animalium corpora.

In p. V. Metempsychosis, 1. A. p. V. animæ Immortalitas, 6. Et V. Metempsychosis, 4. A. m. ad circa f. ibid 5. In f. V. Iudicium extremum æternum, 2.

ETIAM quum iudicij nomine vindicatur hoc dogma, quòd animæ humanæ, pro vita, & meritis genera animalium sortiantur, iugulandæ quæque in occisorijs, & subigendæ quæque in famulatorijs, & fatigandæ in operarijs, & fœdandæ in immundis; perinde honorandæ, & diligendæ, & curandæ, & adpetendæ in speciosissimis, & probissimis, & vtilissimis, & delicatissimis. Et hîc dicam: Si demutantur, non ipsa dispungentur, quæ merebuntur: euacuabitur ratio iudicij, si meritorum deerit sensus: deerit autem sensus meritorum, si status verterit animarum: vertit autem status animarum, si non eædem perseveraverint. Æquè si perseveraverint in iudicium: quod & Mercurius Ægyptius novit, dicens animam digressam à corpore, non refundi in animam vniversi, sed manere determinatam, vti rationem (inquit) patri reddat eorum quæ in corpore gesserit. Volo iudicij vtique divini iustitiam, gravitatem, maiestatem, dignitatem recensere; si non sublimiore fastigio præsidet humana censura, plenior vtriusque sententiæ honore, pœnarum, & gratiarum; severior in vlciscendo, & liberalior in largiendo. Quid putas futuram animam homicidæ? aliquod credo pecus, lanienæ & macello destinatum, vt perinde iuguletur, quia & ipsa iugulaverit; perinde decorietur, quia & ipsa despoliaverit; perinde in pabulum proponatur, quia

& ipsa bestijs objecerit eos, quos in sylvis, & aviis trucidaverit. Si ita iudicabitur, nonnè illa anima plus solatij, quam supplicij relatura est? quòd funus inter cocos pretiosissimos invenit, quòd condimentis Apicianis, & Lurconianis humatur, quòd mensis Ciceronianis infertur, quòd lancibus splendidissimis Syllanis effertur, quòd exequias convivium patitur, quòd à coæqualibus devoratur potius, quàm à miluis, & lupis; vt in hominis corpore tumulata, & in suum genus regressa, resurrexisse videatur, exultans adversus humana iudicia, si ea experta est. Namque illa sicarium variis, & exquisitis, & iam præter naturam eruditis feris dissipant, & quidem viventem, immò nec facilè morientem, curata mora finis ad plenitudinem pœnæ: sed & si anima præfugerit, vltimo gladio: nè corpus quoque evaserit ferrum, nihilominus iugulo, ventreque confossis, costisque transfixis, compensatio proprij facinoris exigitur: inde in ignem datur, vt & sepultura puniatur: aliter denique non licet: nec tamen tanta est rogi cura, vt reliquias aliæ bestiæ inveniant: certè nec ossibus parcitur, nec cineribus indulgetur, nuditate plectendis. Tanta est apud homines homicidij vindicta, quanta ipsa quæ vindicatur natura. Quis non præferat sæculi iustitiam, quam & Apostolus non frustra gladio armatam contestatur, quæ pro homine, sæuiendo religiosa est? Si cæterorum quoque scelerum mercedem cogitemus, patibula, & vivicomburia, & culleos, & vncos, & scopulos, cui non expediat apud Pythagoram, & Empedoclem sententiam pati? Nam & qui laboribus, atque servitiis puniendi, in asinos vtique, & mulos recorporabuntur, quantum sibi de pistrinis, & aquilegis rotis gratulabuntur, si metallorum, & ergastulorum, & operum publicorum, ipsorumque carcerum, licet otiosorum, recordentur. Perinde qui integrè morati commendaverint iudici vitam, quæro præmia; sed potius invenio supplicia. Nimirum magna merces bonis, in animalia quæcunque restitui. Pavum se meminit Homerus, Ennio somniante: sed poëtis nec vigilantibus credam. Et, si pulcerrimus pavus, & quo velit colore cultissimus; sed tacent pennæ, sed displicet vox: & poëtæ nihil aliud quàm cantare malunt. Damnatus est igitur Homerus in pavum, non honoratus. Plus de sæculi remuneratione gaudebit, pater habitus liberalium disciplinarum, vt malit famæ suæ ornamenta, quàm caudæ. Age nunc, vt poëtæ in pavos, vel in cycnos transeant, si vel cycnis decora vox est; quod animal indues viro iusto Æaco? quam bestiam integræ feminæ Didoni? quam volucrem patientia, quam pecudem sanctimonia, quem piscem innocentia sortientur? Omnia famula sunt hominis, omnia subiecta, omnia mancipata. Si quid horum futurus est, diminoratur. Illic ille cui ob merita vitæ imagines, statuæ, & tituli, honores publici, privilegia rependuntur? cui curia, cui populus suffragiis immolat? O iudicia divina, post mortem humanis mendaciora, contemptibilia de pœnis, fastidibilia de gratis, quæ nec pessimi metuant, nec optimi cupiant; ad quæ magis scelesti, quàm sancti quique properabunt; illi, vt iustitiam sæculi citius evadant: isti, vt tardius eam capiant. Bene philosophi docetis, vtiliter suadetis, leviora post mortem supplicia, vel præmia: cùm si quod iudicium animas manet, gravius debeat credi in dispunctione vitæ, quàm in administratione: quia nihil plenius, quàm quod extremius; nihil autem plenius, quàm quod divinius. Deus itaque iudicabit plenius, quia extremius, per sententiam æternam, tam supplicij, quàm refrigerij: nec in bestias, sed in sua corpora revertentibus animabus: & hoc semel, & in eum *a* *diem quem solus Pater novit*, vt pendula expectatione sollicitudo fidei probetur: semper diem observans, dum semper ignorat; quotidie timens, quod quotidie sperat.

Rom. 13. 4.
Psal. 8. 7.
a Matth. 24. 36.

CAPVT XXXIV.

Similis Simonis Samaritæ hæretici sententia confunditur, qui Helenam suam per varios habitus fœmineos revolutam, fingebat ipsam fuisse Priamo exitiosissimam.

Per totum. V. Metempsychosis, 1.

NVLLA quidem in hodiernum dementiæ huiusmodi sententia erupit sub nomine hæretico, quæ humanas animas refingat in bestias. Sed necessariè hanc quoque speciem intulimus, & exclusimus; vt superioribus cohærentem; quò perinde in pavo retunderetur Homerus, sicut in Pythagora Euphorbus: atque ita hac etiam metempsychosi, sive metensomatosi repercussa, illa rursus cæderetur, quæ aliquid hæreticis subministravit. Nam & Simon Samarites in Actis Apostolorum redemptor Spiritus sancti, posteaquàm damnatus ab ipso, cum pecunia sua in interitum, frustra flevit, conversus ad veritatis expugnationem, quasi pro solatio vltionis; ful-

Act. 8. 18

tus etiam artis suæ viribus, ad præstigias virtutis alicuius, Helenam quandam Tyriam, de loco libidinis publicæ eadem pecunia redemit, dignam sibi mercedem pro Spiritu sancto: & se quidem finxit summum patrem, illam verò iniectionem suam primam, qua iniecerat angelos, & archangelos condere: huius eam propositi compotem exilisse de patre, & in inferiora desultasse; atque illic prævento patris proposito, angelicas potestates genuisse, ignaras patris, artificis mundi huius: ab his verò per invidiam retentam, nè digressa ea, alterius genimina viderentur: & idcirco omni contumeliæ addictam, vt nusquam discedere depreciatam liberet, humanæ quoque formæ succidisse, velut vinculis carnis coërcendam: ita multis ævis per alios atque alios habitus femininos volutatam, etiam illam Helenam fuisse, exitiosissimam Priamo, & Stesichori postea oculis, quem & excæcasset ob convicium carminis, dehinc reluminasset ob satisfactionem laudis: proinde migrantem eam de corporibus in corpora, postrema dedecoratione, sub titulo prostitisse Helenam viliorem. Hanc igitur esse ovem perditam, ad quam descenderit pater summus, Simon scilicet, & primùm recuperata ea & revecta, nescio humeris an feminibus, exinde ad hominum respexerit salutem, quasi per vindictam liberandorum ex illis angelicis potestatibus; quibus fallendis, & ipse configuratus æquè, & hominibus hominem ementitus, in Iudæa quidem filium, in Samaria verò patrem gesserit. O Helenam inter poëtas, & hæreticos laborantem! tunc adulterio, nunc stupro infamem! nisi quòd de Troja gloriosius eruitur, quàm de lupanari: mille navibus de Troja, nec mille denariis forsitan de lupanari. Erubesce Simon, tardior in requirendo, inconstantior in retrahendo. At Menelaüs statim insequitur amissam, statim repetit ereptam, decenni prœlio extorquet, non làtens, non fallens, non cavillabundus. Vereor nè ille magis pater fuerit, qui circa Helenæ recuperationem & vigilantius, & audentius, & diutius laboraverit. Luc. 15. 4.

CAPVT XXXV.

Carpocrates frustra in Heliæ reditu promisso, hæresim suam fulcit, qua toties volebat animam in corpora reuolui, quoties minus pro delictis satisfecisset.

Per totum. V. Metempsychosis, 3. ad circa f. Et circa m. V. Purgatorium, 1. In f. V. Ioannes Bapt. 5.

SED non tibi soli metempsychosis hanc fabulam instruxit: inde etiam Carpocrates vtitur pariter magus, pariter fornicarius: etsi Helena minus: quidni? cùm propter omimodam diuinæ, & humanæ disciplinæ euersionem constituendam, recorporari animas adseveraverit: nulli enim vitam istam ratò fieri, nisi vniversis, quæ arguunt eam, expunctis: quia non natura quid malum habeatur, sed opinione: itaque metempsychosin necessariè imminere, si non in primo quoque vitæ huius commeatu omnibus inlicitis satisfiat: scilicet facinora tributa sunt vitæ: cæterùm totiens animam reuocari habere, quotiens minus quid intulerit, reliquatricem delictorum, [a] *donec exsolvat novissimum quadrantem*, detrusa identidem in carcerem corporis. Huc enim temperat totam illam allegoriam Domini certis interpretationibus relucentem: & primò quidem simpliciter intelligendam: nam & ethnicus homo aduersarius noster est, incedens eandem viam vitæ communis: cæterùm, [b] *opportebat nos de mundo exire*, si cum illis conuersari non liceret. Huic ergo bonis animi præstes iubet, [c] *Diligite inimicos vestros*, inquit, *& orate pro maledicentibus vos*, nè aliquo commercio negotiorum iniuria provocatus, abstrahat te ad suum iudicem, & in custodiam delegatus ad exsolutionem totius debiti arteris. Tum si in diabolum transfertur aduersarij mentio, ex obseruatione comitante, cum illo quoque moneris eam inire concordiam, quæ deputetur ex fidei conventione: pactus es enim renuntiare ipsi, & pompæ, & angelis eius: convenit inter vos de isto: hæc erit amicitia obseruatione sponsionis, nè quid eius postea resumas ex his quæ eierasti, quæ illi reddidisti, nè te vt fraudatorem, vt pacti transgressorem iudici Deo objiciat, sicut eum legimus alibi [d] *sanctorum criminatorem, & de ipso etiam nomine delatorem*, [e] *& iudex te tradat angelo executionis, & ille te in carcerem mandet infernum, vnde non dimittaris, nisi modico quoque delicto* mora resurrectionis expenso. Quid his sensibus aptius? quid his interpretationibus verius? Cæterùm, apud Carpocratem, si omnium facinorum debitrix anima est, quis erit inimicus & aduersarius eius intelligendus? credo mens melior, quæ illam in aliquid innocentiæ impegerit, adigendam rursus ac rursus in corpus, donec in nullo rea deprehendatur bonæ vitæ. Hoc est [f] *ex malis fructibus bonam arborem* intelligi. Id est, ex pessimis præceptis, doctrinam veritatis agnosci. Spero huiusmodi hæreticos, Heliæ quoque invadere exemplum, tanquam in Ioanne repræsentati, vt

[a] Matth. 5. 26. [b] 1. Cor. 5. 10. [c] Luc. 6. 35. Matth. 5. 25. [d] Apoc 12. 10. [e] Matth. 5. 25. 26. [f] Matth. 7. 17.

g Matth.17. 12. metempsychosi patrocinentur, prænuncio Domini: g *Helias iam venit, & non cognouerunt eum.* Et alibi, h *Et si vultis audire, hic est Helias qui venturus est.* Nunquid ergo &
h Matth. 11. 14. Iudæi ex opinione Pythagorica consulebant Ioannem, i *Tu es Helias?* & non ex
i Io.1.21. prædicatione diuina, l *Et ecce mittam vobis Heliam Thesbiten?* Sedenim metempsy-
l Malach.4.5 4.Reg 2.11. 12. chosis illorum, reuocatio est animæ iampridem morte functæ, & in aliud corpus iteratæ, Helias autem non ex decessione vitæ, sed ex translatione venturus est; nec corpori restituendus, de quo non est exemptus; sed mundo reddendus, de quo est translatus; non ex postliminio vitæ, sed ex supplemento prophetiæ; idem & ipse, & sui nominis, & sui hominis. Sed quomodo Helias Ioannes? Habes angeli vocem,
m Luc 1.17. m *Et ipse,* inquit, *præcedet coram populo in virtute, & spiritu Heliæ,* non in anima eius, nec in carne. Hæ enim substantiæ sui cuiusque sunt hominis. Spiritus verò, & virtus
Num.11.17. extrinsecus conferuntur ex Dei gratia, ita & transferri in alterum possunt ex Dei voluntate, vt factum est retro de Mosis spiritu.

CAPVT XXXVI.

Stultè Tertullianus animæ sexum tribuit, quem simul cum corpore nasci putat, Anima scilicet effigiem suam à corpore desumente, sicut Imago cerea modulo conformatur.

A. p. In Alphab. Errorum. V. Anima ex traduce, 5. Et ad f. In Alphab. Errorum V. Animæ sexus. Circa f. V. Masculus.

IN has quæstiones, inde opinor excessimus, quò nunc reuertendum est. Constitueramus animam in ipso, & ex ipso feri homine, & vnum esse à primordio semen, sicut & carnis in totum generis examen, propter æmulas scilicet opiniones philosophorum, & hæreticorum, & illum sermonem Platonis veternosum. Nunc ordinem sequentium exinde tractatuum teximus. Anima in vtero seminata pariter cum carne, pariter cum ipsa sortitur & sexum, ita pariter vt in causa sexus, neutra substantia teneatur. Si enim in seminibus vtriusque substantiæ, aliquam intercapedinem eorum conceptus admitteret, vt aut caro, aut anima prior seminaretur, esset etiam sexus proprietatem alteri substantiæ adscribere, per temporalem intercapedinem feminum; vt aut caro animæ, aut anima carni insculperet sexum quoniam & Apelles, non pictor, sed hæreticus, antè corpora constituens anima viriles, ac muliebres, sicut ab Philumena didicit; vtique carnem, vt posteriorem, ab anima facit accipere sexum. Et qui animam post partum carni superducunt, vtique antè formatæ, marem, aut feminam, de carne sexum præiudicant animæ. Vtriusque autem substantiæ indiscreta semina, & vnita suffusio eorum, communem subeunt generis euentum,
Gen.1.27. quà lineas duxerit quæcunque illa est ratio naturæ. Certè & hîc se primordiorum forma testatur, cùm masculus temporiùs effingitur: prior enim Adam; fæmina aliquanto setiùs, posterior enim Eva. Ita diu caro informis est, qualis ex Adæ latere decerpta est; animal tamen & ipsa iam, quia & illam tunc Adæ portionem animatam agnoscam: cæterùm, & ipsam Dei adflatus animasset, si non vt carnis, ita & animæ ex Adam tradux fuisset in fœmina.

CAPVT XXXVII.

Omnem hominis in vtero formandi & compingendi potestatem à Deo Angelo alicui commissam tradit: dicitque Animam crescere & proficere ingenio & sensu: corpus autem suo modulo, & habitu.

In p. V. Angelus, 4. A. p. V. Homicidium, 2. Et V. numerus, 2. In m. V. numerus, 1. Et in Alphabeto Errorum. V. Anima ex traduce, 6. In f. V. Animæ vis, 7.

OMNEM autem hominis in vtero serendi, struendi, fingendi paraturam, aliqua vtique potestas diuinæ voluntatis ministra modulatur, quamcunque illa rationem agitare sortita. Hæc æstimando, etiam superstitio Romana deam finxit Alemonam, alendi in vtero fœtus; Et Nonam & Decimam, à sollicitioribus mensibus; & Partulam, quæ partum gubernet; & Lucinam, quæ producat in lucem: nos officia diuina angelos credimus. Ex eo igitur fœtus in vtero homo, à quo forma completa
Exo.21.22. est. Nam & Moysis lex tunc aborsus reum talionibus iudicat, quum iam hominis est causa, quum iam illi vitæ, & mortis status deputatur, quum & fato iam inscribitur, etsi adhuc in matre viuendo, cum matre plurimùm communicat sortem. Dicam aliquid & de temporibus animæ nascentis, vt ordinem decurram. Legitima natiuitas fermè decimi mensis ingressus est. Qui numeros ratiocinantur, & decurialem nu-

merum vt exinde reliquorum parentem colunt, denique perfectorem natiuitatis humanæ. Ego ad Deum potius argumentabor hunc modum temporis, vt decem menses decalogo magis inaugurent hominem, vt tanto temporis numero nascamur, quanto disciplinæ numero renascimur. Sed & cùm septimo mense natiuitas plena est, facilius quàm octavo, honorem sabbati agnoscam, vt quo die dedicata est Dei conditio, eo mense interdum producatur Dei imago: concessum est properare natiuitati, & tam idoneè occurrere in hebdomadem, in auspicia resurrectionis, & requietis, & regni: ideo ogdoas nos non creat: [a] *tunc enim nuptiæ non erunt*. Societatem carnis, atque animæ iamdudum commendavimus à concretione seminum ipsorum, vsque ad figmenti perfectionem: perinde nunc, & à natiuitate defendimus: imprimis quòd simul crescunt, sed diuisa ratione, pro generum conditione; caro modulo, anima ingenio; caro habitu, anima sensu: cæterùm, animam substantia crescere negandum est, nè etiam decrescere substantia dicatur, atque ita & defectura credatur: sed vis eius, in qua naturalia peculia consita retinentur, saluo substantiæ modulo quo à primordio inflata est, paulatim cum carne producitur. Constitue certum pondus auri, vel argenti, rudem adhuc massam; collectus habitus est illi, & futuro interim minor, tamen continens intra lineam moduli totum quod natura est auri, vel argenti: dehinc, cùm in laminam massa laxatur, maior efficitur initio suo, per dilatationem ponderis certi, non per adjectionem; dum extenditur, non dum augetur: etsi sic quoque augetur, dum extenditur: licet enim habitu augeri, cùm statu non licet: tunc exsplendor ipse provehitur auri, vel argenti, qui fuerat quidem & in massa, sed obscurior, non tamen nullus: tunc & alij atque alij habitus accedunt pro facilitate materiæ, quà duxerit eam qui agit, nihil conferens modulo, nisi effigiem. Ita & animæ crementa reputanda, non substantiva, sed provocatiua.

[a] Matth. 22. 30.

CAPVT XXXVIII.

Animæ pubertatem sensus augmento exurgere, sicut & in corpore: Animam item absque immortalitatis præiudicio, nec sui, sed corporis sustinendi causa, cibos concupiscere.

In p. V. Animæ vis, 7. A. p. V. oculus, 1. Et à. p. ad m. V. Animæ vis, 8. In m. ad f. V. Animæ immort. 12.

QVANQVAM autem & retro præstruxerimus, omnia naturalia animæ ipsi substantiæ inesse pertinentia ad sensum, & intellectum, & ex ingenito animæ censu, sed paulatim per ætatis spatia procedere, & variè per accidentia evadere, pro artibus, pro institutis, pro locis, pro dominatricibus potestatibus: quod tamen faciat ad carnis animæque propositam nunc societatem, pubertatem quoque animalem cum carnali dicimus convenire, pariterque & illam suggestu sensuum, & istam processu membrorum exsurgere, à quarto decimo ferè anno: non quia Asclepiades inde sapientiam supputat, nec quia iura ciuilia ab hinc agendis rebus adtemperant, sed quoniam & hæc de primordio ratio est. Si enim [a] *Adam & Eua ex agnitione boni & mali pudenda tegere senserunt*, ex quo idipsum sentimus, agnitionem boni & mali profitemur. Ab his autem annis, & suffusior, & vestitior sexus est, & concupiscentia oculis arbitris vtitur, & communicat placitum, & intelligit quæ sint, & fines suos adinstar ficulneæ, contagionis prurigine accingit, & hominem de paradiso integritatis educit, exinde scabida etiam in cæteras culpas, & delinquendi non naturales, cùm iam non ex instituto naturæ, sed ex vitio. Cæterùm, propriè naturalis concupiscentia vnica est, alimentorum solummodò; quam Deus & in primordio contulit: [b] *Ex omni ligno*, inquit, *edetis*; & secundæ post diluuium geniture supermensus est, [c] *Ecce dedi vobis omnia in escam, tanquam olera fœni*; prospectans, non tam animæ, quàm carni, etsi propter animam. Auferenda est enim argumentatoris occasio; qui, quòd anima desiderare videatur alimenta, hinc quoque mortalem eam intelligi cupit, quæ cibis sustineatur: denique derogatis eis evigescat: postremò subtractis intercidat. Porro, non solùm proponendum est, quisnam ea desideret, sed & cui: & si propter se, sed & cur, & quando, & quonam vsque; tum quòd aliud naturâ desideret, aliud necessitate; aliud secundùm proprietatem, aliud in causam. Desiderabit igitur cibos anima, sibi quidem ex causa necessitatis, carni verò ex natura proprietatis. Certè enim domus animæ caro est, & inquilinus carnis anima. Desiderabit itaque inquilinus ex causa, & necessitate huius nominis, profutura domui, toto inquilinatus sui tempore; non vt ipse substruendus, nec vt ipse loricandus, nec vt ipse tibicinandus; sed tantummodo continendus: quia non aliter contineri possit, quàm domo fulta: alioquin li-

[a] Gen. 3. 7.
[b] Gen. 2. 16.
[c] Gen. 9. 3. 4.

cebit animæ, dilapsa domo ex destitutione propriorum subsidiorum, incolumi abire, habenti sua firmamenta, & propriæ conditionis alimenta, immortalitatem, rationalitatem, sensualitatem, intellectualitatem, arbitrij libertatem.

CAPVT XXXIX.

Nullam ferè ethnicorum Animam sine dæmonio esse, donec in Christo renascatur.

In p. V. Animæ immort. 12. Et V. Diabolus, 3. A. m. In Alphab. Errorum. V. Anima ex traduce, 7.

QVæ omnia nativitùs animæ conlata, idem qui in primordio invidit, nunc quoque obumbrat atque depravat, quominus aut vltro prospiciantur, aut quà oportet administrentur. Cui enim hominum non adhærebit spiritus nequam, ab ipsa etiam ianua nativitatis animas aucupabundus, vel quà invitatus, tota illa puerperij superstitione? ita omnes idololatria obstetrice nascuntur, dum ipsi adhuc vteri infulis apud idola confectis redimiti, genimina sua dæmoniorum candidata profitentur: dum in partu, Lucinæ, & Dianæ eiulatur: dum per totam hebdomadam Iunoni mensa proponitur: dum vltima die Fata scribunda advocantur: dum prima etiam constitutio infantis super terram, Statinæ deæ sacrum est. Quis non exinde aut totum filij caput reatui vovet, aut aliquem excipit crinem, aut tota novacula prosecat, aut sacrificio obligat, aut sacro obsignat, pro gentica, pro avita, pro publica aut privata devotione? Sic igitur & Socratem puerum adhuc spiritus dæmonicus invenit. Sic & omnibus Genij deputantur, quod dæmonum nomen est. Adeò nulla ferme
a 1. Cor. 7. 14. nativitas munda est: vtique ethnicorum. Hinc enim & Apostolus, [a] *ex sanctificato alterutro sexu, sanctos procreari*, ait, tam ex seminis prærogativa, quàm ex institutionis
Ibid. disciplina. *Cæterùm*, inquit, *immundi nascerentur*, quasi designatos tamen sanctitati, ac per hoc etiam saluti, intelligi volens fidelium filios; vt huius spei pignore, matrimoniis, quæ retinenda censuerat, patrocinaretur. Alioquin meminerat Dominicæ de-
b Io. 3. 5. finitionis, [b] *Nisi quis nascetur ex aqua, & spiritu, non ibit in regnum Dei*, id est, non erit sanctus.

CAPVT XL.

Immunda in Adam omnis anima censetur ex carnis societate, & tam Anima, quàm caro peccatrix dicitur.

In p. V. peccati divisio, 1. A. p V. caro instrumentum animæ, 7.

ITA omnis anima eousque in Adam censetur, donec in Christo recenseatur: tamdiu immunda, quamdiù recenseatur. Peccatrix autem, quia immunda, recipiens
a Gal. 5. 17. & seq. ignominiam ex carnis societate. Nam etsi [a] *caro peccatrix, secundùm quam incedere prohibemur, cuius opera damnantur concupiscentis adversus spiritum, ob quam carnales notantur,*
1. Cor. 3. 1. 3. non tamen suo nomine caro infamis. Neque enim de proprio sapit quid, aut sentit, ad suadendam, vel imperandam peccatelam. Quidni, quæ ministerium est? & ministerium, non quale servus, vel minor amicus, animalia nomina; sed quale calix, vel quid aliud eiusmodi corpus, non anima. Nam & calix ministerium sitientis est; nisi tamen qui sitit, calicem sibi accommodarit, nihil calix ministrabit. Adeò nulla proprietas hominis in choïco; nec ita caro homo, tanquam alia vis animæ, & alia persona; sed res est alterius planè substantiæ, & alterius conditionis, addicta tamen animæ, vt supellex, vt instrumentum in officia vitæ. Caro igitur increpatur in scripturis, quia nihil anima sine carne in operatione libidinis, gulæ, vinolentiæ, sæuitiæ, idololatriæ, cæterisque carnalibus, non sensibus, sed effectibus. Denique, sensus
b Matth. 5. 28 delictorum, etiam sine effectibus, imputari solent animæ. [b] *Qui viderit mulierem ad concupiscentiam, iam adulteravit in corde.* Cæterùm, quid caro sine anima? perinde in operatione probitatis, iustitiæ, tolerantiæ, pudicitiæ. Porro quale est, vt cui nec bona documenta propria subscribas, ei crimina adpingas? sed ea per quam delinquitur, convenitur; vt illa à qua delinquitur, oneretur, etiam in ministerij accusationem. Gravior invidia est in præsidem, cùm officia pulsantur: plus cæditur qui iubet, quando nec qui obsequitur, excusatur.

CAPVT

CAPVT XLI.

Malum animæ, siue peccatum, non tantùm venit ex occursu maligni Spiritus, à quo excipitur, cùm primùm oritur: sed ex ipsa origine & conceptu, quo bonum eius prius, hoc est innocentia data Adæ & gratia offuscatur, peccati originalis nigredine, donec ex Aqua & Spiritu sancto renascatur, à quo, abacto maligno Spiritu, excipitur.

In p. V. Animæ vis,15. A.m.V. Animæ vis,6. Et V. Chri. virtutes,1. In f. V. Baptismi effectus,4.

MALVM igitur animæ, præter quod ex obventu spiritus nequam superstruitur, ex originis vitio antecedit, naturale quodammodo. Nam vt diximus, naturæ corruptio, alia natura est, habens suum deum, & patrem: ipsum scilicet corruptionis auctorem; vt tamen insit & bonum animæ, illud principale, illud divinum atque germanum, & propriè naturale. Quod enim à Deo est, non tam extinguitur, quàm obumbratur. Potest enim obumbrari, quia non est Deus; extingui non potest, quia à Deo est. Itaque, sicut lumen aliquo obstaculo impeditum, manet, sed non comparet, si tanta densitas obstaculi fuerit; ita & bonum in anima à malo oppressum, pro qualitate eius, aut in totum vacat, occultata luce, aut qua datur radiat, inventa libertate. Sic pessimi, & optimi quidam, & nihilominus vnum omnes animæ genus: sic & in pessimis aliquid boni, & in optimis nonnihil pessimi. Solus enim Deus sine peccato, & *a solus homo sine peccato Christus*, quia & Deus Christus. Sic & divinitas animæ in præsagia erumpit, ex bono priore; & conscientia Dei in testimonium prodit: *Deus bonus. Deus videt, & Deo commendo*: propterea nulla anima sine crimine, quia nulla sine boni semine. Proinde cùm ad fidem pervenit, reformata per secundam nativitatem ex aqua, & superna virtute, detracto corruptionis pristinæ aulæo, totam lucem suam conspicit. Excipitur etiam à Spiritu sancto, sicut in pristina nativitate à spiritu profano. Sequitur animam nubentem spiritui caro, vt dotale mancipium, & iam non animæ famula, sed spiritus. O beatum connubium, si non admiserit adulterium!

a Io. 8. 46. 1. Petri 2. 22.

CAPVT XLII.

Mortis tractatus, ab Animæ mentione non est extraneus, quia ibi anima consummat opera vitæ in corpus exercita.

Per totum. V. Mors, 1.

DE morte iam superest, vt illic materia ponat, vbi ipsa anima consummat: quamquam Epicurus vulgari satis opinione negarit mortem ad nos pertinere. Quod enim dissolvitur, inquit, sensu caret; quod sensu caret, nihil ad nos. Dissolvitur autem, & caret sensu, non ipsa mors, sed homo, qui eam patitur. At ille ei dedit passionem, cuius est actio. Quod si hominis est pati mortem, dissolutricem corporis, & peremptricem sensus; quàm ineptum, vt tanta vis ad hominem non pertinere dicatur. Multò coactius Seneca: *Post mortem, ait, omnia finiuntur, etiam ipsa.* Hoc si ita est, iam & mors ad semetipsam pertinebit, si & ipsa finitur: eò magis ad hominem, in quo inter omnia finiendo, & ipsa finitur. Mors nihil ad nos: ergo & vita nihil ad nos. Si enim quo dissolvimur, præter nos; etiam quo compingimur, extra nos. Si ademptio sensus nihil ad nos, nec adeptio sensus quicquam ad nos. Sed mortem quoque interimat, qui & animam. A nobis, vt de postuma vita, & de alia provincia animæ, ita de morte tractabitur, ad quam vel ipsi pertinemus, si ad nos illa. Denique, nec speculum eius somnus, aliena materia est.

CAPVT XLIII.

De somno etiam, vt mortis imagine dicendum, qui teste Scriptura & ratione, naturalis est.

In p. ad m. V. Somnus, 2. A. p. V. Animæ immort. 10. A. m. ad f. V. Somnus, 3. Circa f. V. Animæ immort. 9.

DE somno prius disputemus; pòst mortem, qualiter anima decurrat. Non vtique extra naturale est somnus, vt quibusdam philosophis placet, cum ex his eum deputant causis, quæ præter naturam haberi videntur. Stoïci somnum resolutionem sensualis vigoris affirmant, Epicurei deminutionem spiritus animalis, Anaxagoras cum Xenophane defetiscentiam, Empedocles & Parmenides refrigerationem, Strato segregationem consati spiritus, Democritus indigentiam spiritus; Aristoteles marcorem circumcordialis caloris. Ego me nunquam ita dormisse præ-

fumo, vt ex his aliquid agnofcam. Neque enim credendum eft, defetifcentiam effe fomnum, contrarium potius defetifcentiæ, quam fcilicet tollit. Siquidem homo fomno magis reficitur quàm fatigatur. Porro, nec femper ex fatigatione concipitur fomnus, & tamen cùm ex illa eft, illa iam non eft. Sed nec refrigefcentiam admittam, aut marcorem aliquem caloris, cùm adeò corpora fomno concalefcant, vt difpenfatio ciborum per fomnum non facile procederet calore properabili, & rigore tardabili; fi fomno refrigeraremur. Plus eft etiam. Sudor, digeftionis æftuantis eft index. Denique, concoquere dicimur; quòd caloris, non frigoris operatio eft. Proinde deminutionem animalis fpiritus, aut indigentiam fpiritus, aut fegregationem confati fpiritus, immortalitas animæ non finit credi. Perit anima fi minoratur. Supereft, fi fortè, cum Stoïcis, refolutionem fenfualis vigoris, fomnum determinemus; quia corporis folius quietem procuret, non & animæ. Animam enim vt femper mobilem & femper exercitam, nunquam fuccidere quieti, alienæ fcilicet à ftatu immortalitatis: nihil enim immortale finem operis fui admittit: fomnus autem finis eft operis. Denique corpori, cui mortalitas competit, ei foli quies finem operis adulatur. Qui ergo de fomni naturalitate dubitabit, habet quidem dialecticos in dubium deducentes totam naturalium, & extranaturalium difcretionem, vt quæ putaverit citra naturam effe, naturæ vindicari fciat poffe, à qua ita effe fortita funt, vt citra eam haberi videantur, & vtique aut natura omnia, aut nulla natura. Apud nos autem id poterit audiri, quod Dei contemplatio fuggerit, auctoris omnium de quibus quæritur. Credimus enim, fi quid eft natura, rationale aliquod opus Dei effe. Porro, fomnum ratio præit, tam aptum, tam vtilem, tam neceffarium, vt abfque illo nulla anima fufficiat; recreatorem corporum, redintegratorem virium, probatorem valètudinum, pacatorem operum, medicum laborum; cui legitimè fruendo dies cedit, nox legem facit, auferens rerum etiam colorem. Quod fi vitale, falutare, auxiliare fomnus, nihil eiufmodi non rationale, nihil non naturale. Sic & medici omne contrarium vitali, falutari, auxiliari, extra naturæ cardines relegant. Nam & æmulas fomno valetudines, phreneticam, atque cardiacam, præter naturam iudicando, naturalem fomnum præiudicaverunt: etiam in lethargo non naturalem nutantes teftimonio naturali refpondent, cùm in fuo temperamento eft. Omnis enim natura, aut defraudatione, aut enormitate refcinditur, proprietate menfuræ confervatur. Ita naturale erit ftatu, quod non naturale effici poteft deceffu, vel exceffu. Quid fi & efum, & potum de naturæ fortibus eximas? nam & in his plurima fomni præparatura eft. Certè his à primordio naturæ fuæ homo imbutus eft. Si apud Deum difcas, ille,
Gen. 2. 21. fons generis Adam, antè ebibit foporem, quàm fitiit quietem; antè dormiit, quàm laboravit; immo quàm & edit; immò quàm & profatus eft; vt videant naturalem indicem fomnum, omnibus naturalibus principaliorem. Inde deducimur, etiam imaginem mortis iam tunc eum recenfere. Si enim Adam de Chrifto figuram dabat,
Io 19. 30. fomnus Adæ mors erat Chrifti dormituri in mortem, vt de iniuria perinde lateris eius vera mater viventium figuraretur Ecclefia. Ideo & fomnus tam falutaris, tam rationalis, etiam in publicæ & communis iam mortis effingitur exemplar. Voluit enim Deus, & aliàs nihil fine exemplaribus in fua difpofitione molitus, paradigmate Platonico, plenius humani vel maximè initij, ac finis lineas quotidie agere nobifcum, manum porrigens fidei, facilius adiuvendæ per imagines & parabolas, ficut fermonum, ita & rerum. Proponit igitur tibi corpus amica vi foporis elifum, blanda quietis neceffitate proftratum immobile fitu, quale ante vitam iacuit, & quale poft vitam iacebit, vt teftationem plafticæ, & fepulturæ, expectans animam, quafi nondum conlatam, & quafi iam ereptam. Sed & illa fic patitur, vt alibi agere videatur, diffimulatione præfentiæ, futuram abfentiam edifcens; & tamen interim fomniat, nec quiefcit, nec ignavefcit omnino, nec naturam immortalitatis fervam fopori addicit: probat fe mobilem femper; terra, mari, peregrinatur, negotiatur, agitatur, laborat, ludit, dolet, gaudet, licita atque inlicita perfequitur; oftendit quod fine corpore etiam plurimum poffit, quod & fuis inftructa fit membris, fed nihilominus neceffitatem habeat rurfus corporis agitandi. Ita cùm evigilaverit corpus, redditum officijs eius, refurrectionem mortuorum tibi adfirmat. Hæc erit fomni, & ratio naturalis, & natura rationalis. Etiam per imaginem mortis, fidem initiaris, fpem meditaris, difcis mori & viuere, difcis vigilare dum dormis.

CAPVT XLIV.

Hermotimus fingitur anima in somno caruisse: adeòvt somnus illi non tantùm otium animæ, sed ipsa secessio putaretur.

In p. V. Somnus, 1. In m. V. Somnium, 2. in f.

CÆTERÙM, de Hermotimo; Anima, vt aiunt, in somno carebat, quasi per occasionem vacaturi hominis proficiscente de corpore: vxor hoc prodidit: inimici dormientem nacti, pro defuncto cremaverunt: regressa anima tardius, credo, homicidium sibi imputavit: ciues Clazomenij Hermotimum templo consolantur: mulier non adit, ob notam vxoris. Quorsum istud? Nè, quia facilè est vulgo existimare, secessionem animæ esse somnium, hoc quoque Hermotimi argumento credulitas subornetur. Genus fuerat gravioris aliquanto soporis, vt de incubone præsumptio est, vel valetudinis, quam Soranus opponit, excludens incubonem, aut tale quid vitij, quod etiam Epimenidem in fabulam impegit, quinquaginta penè annos somniculosum. Sed & Neronem Suetonius, & Thrasimedem Theopompus, negant vnquam somniasse: nisi vix Neronem, in vltimo exitu, post pavores suos. Quid si & Hermotimus ita fuit, vt otium animæ nihil operantis in somnis, divortium crederetur? Omnia magìs coniectes, quàm istam licentiam animæ sine morte fugitivæ, & quidem ex forma, continuam. Si enim tale quid semel accidere dicatur, vt deliquium solis, aut lunæ, ita & animæ; sanè persuaderer diuinitus factum; congruere enim hominem seu moneri, seu terreri à Deo, velut fulgure rapido, momentaneæ mortis ictu; si non magìs in proximo esset somnium credi, quòd vigilanti potius accidere deberet.

CAPVT XLV.

Quomodo somnus, eiusque accidentia ab ecstasi differunt. Quibus agnoscitur, animam semper esse in actu, quod est immortalitatis indicium. Nulla porro merces, aut pœna manet ex visis, aut actis, per somnium.

In p. ad m. V. animæ immort. 11. In m. V. Somnus, 4. Et V. Somnium, 1. In f. V. Somnium, 5.

TENEMVR hîc, de somniis quoque Christianam sententiam expromere, vt de accidentibus somni; & non modicis iactationibus animæ, quam ediximus negotiosam, & exercitam semper ex perpetuitate motationis, quod divinitatis & immortalitatis est ratio. Igitur, cùm quies corporibus evenit, quorum solatium proprium est, vacans illa à solatio alieno, non quiescit; & si caret opera membrorum corporalium, suis vtitur. Concipe gladiatorem sine armis, vel aurigam sine curriculis, gesticulantes omnem habitum artis suæ atque conatum: pugnatur, certatur; sed vacua iactatio est: nihilominus tamen fieri videntur, quæ fieri tamen non videntur: actu enim fiunt, effectu verò non fiunt. Hanc vim ecstasin dicimus, excessum sensus, & amentiæ instar: sic & in primordio, somnus cum ecstasi dedicatus. [a] *Et misit Deus ecstasin in Adam, & obdormivit:* somnus enim, corpori provenit in quietem; ecstasis, animæ accessit adversus quietem; & inde iam forma, somnum ecstasi miscens, & natura de forma. Denique, & oblectamur, & contristamur, & conterremur in somniis, quàm adfectè, & anxiè, & passibiliter, cùm in nullo permoveremur, à vacuis scilicet imaginibus, si compotes somniaremus. Denique & bona facta gratuita sunt in somnis, & delicta secura: non magìs enim ob stupri visionem damnabimur, quàm ob martyrij, coronabimur. Et quomodo, inquis, memor est somniorum anima, scilicet quam compotem esse non licet? Hoc erit proprietas amentiæ huius, quia non fit ex corruptela bonæ valetudinis, sed ex ratione naturæ: nec enim exterminat, sed avocat mentem. Aliud est concutere, aliud movere; aliud evertere, aliud agitare. Igitur quod memoria suppetit, sanitas mentis est; quod sanitas mentis salva memoria stupet, amentiæ genus est. Ideo non dicimur furere, sed somniare: ideo & prudentes, si quando sumus: sapere enim nostrum licet obumbretur, non tamen extinguitur: nisi quòd & ipsum potest videri vacare tunc; ecstasin autem hoc quoque operari de suo proprio, vt sic nobis sapientiæ imagines inserat, quemadmodum & erroris.

[a] Gen. 2. 21.

CAPUT XLVI.

Frustra censuit Epicurus contra plurimos Authores, vana in totum esse somnia.

In p. V. mors,10. A.p.V. Somnium,6. Et V. Somnium,3. Et ad vltra m. V. Somnium,7. A.m. V. Somnium,10. In f. V. Diabolus,9.

Ecce rursus vrgemur, etiam de ipsorum somniorum rettactatu, quibus anima iactatur, exprimere. Et quando perveniemus ad mortem? & hìc dixerim, cùm Deus dederit: nullæ longæ moræ eius quod eveniet. Vana in totum somnia Epicurus iudicavit, liberans à negotiis divinitatem, & dissolvens ordinem rerum, & in passivitate omnia spargens, vt eventui exposita, & fortuita. Porro, si ita est, ergo erit aliquis & veritatis eventus,quia non capit solam eam, eventui omnibus debito eximi. Homerus duas portas divisit somniis, corneam veritatis, fallaciæ eburneam. Respicere est enim, inquiunt, per cornu, ebur autem cæcum est. Aristoteles, maiore sententiam mendacio recitans, agnoscit & veram. Telmessenses, nulla somnia evacuant, imbecillitatem coniectationis incusant. Quis autem tam extraneus humanitatis, vt non aliquam aliquando visionem fidelem senserit? Pauca de insignioribus perstringens, Epicuro pudorem imperabo. Astyages Medorum regnator, quòd filiæ Mandanæ adhuc virginis vesicam, in diluvionem Asiæ fluxisse somnio viderit, Herodotus refert. Item anno post nuptias eius ex hisdem locis vitem exortam toti Asiæ incubasse. Hoc etiam Charon Lampsacenus Herodoto prior tradit. Qui filium eius tanto operi interpretati sunt, non fefellerunt. Siquidem Asiam Cyrus & mersit, & pressit. Philippus Macedo nondum pater, Olympiadis vxoris naturam obsignasse viderat anulo: leo erat signum: crediderat præclusam geniturам: opinor quia leo semel pater est. Aristodemus, vel Aristophon coniectans, immò nihil vacuum obsignari: filium, & quidem maximi impetus, portendi. Alexandrum qui sciunt, leonem anuli recognoscunt: Ephorus scribit. Sed & Dionysij Siciliæ tyrannidem Himeræa quædam somniavit: Heraclides prodidit. Et Seleuco regnum Asiæ, Laodice mater nondum eum enixa prævidit: Euphorion provulgavit. Mithridatem quoque ex somnio, Ponti potitum à Strabone cognosco. Et Baralirem Illyricum, à Molossis vsque Macedoniam ex somnio dominatum, de Callisthene disco. Noverunt & Romani veritatis huiusmodi somnia. Reformatorem imperij, puerulum adhuc & privatum loci, & Iulium Octavium tantùm, & sibi ignotum Marcus Tullius iam & Augustum, & civilium turbinum sepultorem, de somnio norat: In Vitellij commentariis conditum est. Nec hæc sola species erit, summarum prædicatrix potestatum, sed & periculorum & exitiorum; vt cùm Cæsar in prœlio perduellium Bruti, & Cassij, Philippis æger, maius tamen aliàs discrimen, Artorij visione, destituto tabernaculo, evadit: vt quum Polycrati Samio filia crucem prospicit, de Solis vnguine, & lauacro Iovis. Revelantur & honores, & ingenia per quietem, præstantur & medelæ, produntur & furta, conferuntur & thesauri. Ciceronis denique dignitatem, parvuli etiam nunc, gerula iam sua inspexerat. Cycnus de sinu Socratis, demulcens homines, discipulus Plato est. Cleonymus pyctes, ab Achille curatur in somnis. Coronam auream quum ex arce Athenæ perdidissent, Sophocles tragicus somniando redinvenit. Neoptolemus tragœdus, apud Rheteum Trojæ, sepulcrum Ajacis, monitus in somnis ab ipso, ruina liberat; & quum lapidum senia deponit, dives inde auro redit. Quanti autem commentatores & adfirmatores in hanc rem? Artemon, Antiphon, Strato, Philochorus, Epicharmus, Serapion, Crattippus, & Dionysius Rhodius, Hermippus, tota sæculi litteratura. Solùm, si forte, ridebo, qui se existimavit persuasurum quod prior omnibus Saturnus somniatit: nisi si & prior omnibus vixit Aristoteles: ignosce ridenti. Cæterùm, Epicharmus etiam summum apicem, inter divinationes, somniis extulit, cum Philochoro Atheniensi. Nam & oraculis hoc genus, stipatus est orbis; vt Amphiaraï apud Oropum, Amphilochi apud Mallum, Sarpedonis in Troade, Trophonij in Bœotia, Mopsi in Sicilia, Hermionæ in Macedonia, Pasiphææ in Laconica. Cætera cum suis & originibus, & ritibus & relatoribus, cum omni deinceps historia somniorum, Hermippus Berytensis quinione voluminum satiatissimè exhibebit. Sed & Stoïci, Deum malunt, providentissimum humanæ institutioni, inter cætera præsidia divinatricum artium, & disciplinarum, somnia quoque nobis indidisse, peculiare solatium naturalis oraculi. Hæc quantum ad fidem somniorum à nobis quoque consignandam, & taliter interpretandam. Nam de oraculis etiam cæteris, apud quæ nemo dormitat, quid aliud pronuntiabimus,

quàm dæmoniacam esse rationem eorum spirituum, qui iam tunc in ipsis hominibus habitaverint, vel memorias eorũ affectaverint, ad omnem malitiæ suæ scenam, in ista æquè specie divinitatem mentientes, eademque industria etiam per beneficia fallentes medicinarum, & admonitionum, & prænunciationum, quæ magis lædant iuvando, dum per ea quæ iuvant, ab inquisitione veræ divinitatis abducunt, ex insinuatione falsæ: & vtique non clausa vis est, nec sacrariorum circumscribitur terminis; vaga & pervolatica, & intetim libera est: quo nemo dubitaverit, domus quoque dæmoniis patere; nec tantùm in adytis, sed in cubiculis homines imaginibus circumvenire.

CAPVT XLVII.

Vera fidelium sententia est, à dæmonibus frequenter immitti somnia, & interdum vera: à Deo autem honesta, sancta, prophetica, revelatoria, ædificatoria, vocatoria; quædam etiam ex circumstantiarum inspectu, fingit anima. Reliqua sunt ecstasi tribuenda.

In p. ad m. V. Somnium, 8. A. m. ad f. V. Somnium, 9.

DEFINIMVS enim à dæmoniis plurimum incuti somnia, etsi interdum vera & gratiosa, sed, de qua industria diximus, affectantia atque captantia: quantò magis vana, & frustratoria, & turbida; ludibriosa, & immunda. Nec mirum si eorum sunt imagines, quorum & res. A Deo autem, pollicito scilicet & ᵃ *gratiam Spiritus sancti in omnem carnem, & sicut prophetaturos, ita & somniaturos servos suos & ancillas suas*, ea deputabuntur, quæ ipsi gratiæ comparabuntur, si qua honesta, sancta, prophetica, revelatoria, ædificatoria, vocatoria; quorum liberalitas soleat & in prophanos destillare; ᵇ *imbres etiam, & soles suos peræquante Deo iustis, & iniustis*. Siquidem & Nabuchodonosor divinitus somniat; & maior penè vis hominum ex visionibus Deum discunt. Sicut ergo dignatio Dei & in ethnicos, ita & tentatio Mali & in sanctos, à quibus nec interdiu absistit, vt vel dormientibus obrepat quà potest, si vigilantibus non potest. Tertia species erunt somnia, quæ sibimet ipsa anima videtur inducere, ex intentione circunstantiarum. Porro, quoniam non est ex arbitrio somniare, (nam & Epicharmus ita sentit) quomodo ipsa erit sibi causa alicuius visionis? Num ergo hæc species naturali formæ relinquenda est, servans animæ etiam in ecstasi res suas perpeti? Ea autem quæ neque à Deo, neque à dæmonio, neque ab anima videbuntur accidere, & præter opinionem, & præter interpretationem, & præter enarrationem facultatis, ipsi propriè ecstasi & rationi eius separabuntur.

ᵃ Ioel. 2. 28.
ᵇ Matth. 5. 45.
Dan. 2. 1.

CAPVT XLVIII.

Plato ingeniosè, magis quàm solidè, putat somnia æstimari, à noctis, & Anni temporibus, quietis situ, ciborum delectu, vel substractione.

In p. V. Somnium, 4. In m. ad f. V. Ieiunij effectus, 4.

CERTIORA & colatoria somniari affirmant sub extimis noctibus, quasi iam emergente animarum vigore, prodacto sopore: ex temporibus autem anni, verno magis quieta; quòd æstas dissolvat animas; & hyems quodammodo obduret; & autumnus, tentator aliàs valetudinum, succis pomorum vinosissimis diluat. Item ex ipsius quietis situ; si neque resupina, neque dextero latere decumbat, neque conresupinatis internis, quasi refusis loculis, statio sensuum fluitet, aut compressa iecoris angina sit mentis. Sed hæc ingeniosè æstimari, potius, quàm constanter probari putem; etsi Plato est qui ea æstimavit; & fortassean casu procedant. Alioquin ex arbitrio erunt somnia, si dirigi poterunt. Nam quod & de cibis distinguendis, vel decurandis, nunc præsumptio, nunc superstitio disciplinam somniis præscribit, examinandum est. Superstitio, vt cùm apud oracula incubaturis, ieiunium indicitur, vt castimoniam inducat: præsumptio, vt cùm Pythagorici ob hanc quoque speciem fabam respuunt, onerosum & inflatui pabulum. Atquin trina illa cum Daniele fraternitas, legumine solo contenti, nè regiis ferculis contaminarentur, præter sapientiam reliquam, somniorum præcipuè gratiam à Deo redemerunt, & impetrandorum & disserendorum. Ieiuniis autem, nescio an ego solus, plurimum ita somniem, vt me somniasse non sentiam. Nihil ergo sobrietas, inquis, ad hanc partem? immò tantò magis ad hanc, quantùm & ad omnem: si & ad superstitionem, multò amplius ad religionem. Sic enim & dæmonia, expostulant eam à suis somniatoribus, ad lenocinium scilicet divinitatis, quia familiarem Dei norunt: quia & Daniel tutsus trium hebdomadum statione aruit victu: sed vt Deum inliceret humiliationis officiis, non vt

Dan. 1. 8.
Dan. 10. 3.

animæ somniaturæ sensum & sapientiam strueret, quasi non in ecstasi acturæ: ita non ad ecstasin submovendam sobrietas proficiet, sed ad ipsam ecstasin commendandam, vt in Deo fiat.

CAPVT XLIX.

Infantes etiam, & Atlantes somniant. Et Euangelio vbique seminato, nulla gens extranea est Deo, à quo somnia bona immittuntur.

Per totum. V. Somnium, 2.

INFANTES qui non putant somniare, cùm omnia animæ pro modo ætatis expungantur in vita, animadvertant succussus, & nutus, & renidentias eorum per quietem, vt ex re comprehendant, motus animæ somniantis facilè per carnis teneritatem erumpere in superficiem. Sed & quòd Libyca gens Atlantes, cæco somno noctem transigere dicuntur, animæ vtique natura taxatur. Porro, aut Herodoto fama mentita est, nonnunquam in Barbaros calumniosa, aut magna vis eiusmodi dæmonum in illo climate dominatur. Si enim & Aristoteles, heroem quendam Sardiniæ notat, incubatores fani sui visionibus privantem, erit & hoc in dæmonum libidinibus, tam auferre somnia quàm inferre, vt Neronis quoque feri somniatoris, & Thrasimedis insigne inde processerit. Sed & à Deo deducimus somnia. Quid ergo, nec à Deo Atlantes somniarent, vel quia nulla iam gens Dei extranea est, [a] *in omnem*
a Psal. 18. 4. *terram, & in terminos orbis Euangelio coruscante?* Num ergo aut fama mentita est Aristoteli, aut dæmonum adhuc ratio est, dum nè animæ aliqua natura credatur immunis somniorum?

CAPVT L.

Mors omnis hominis debitum est, contra Epicurum, & Menandrum hæreticum suo baptismo lotos morte eximentem, nec pro Deo mori suos statuentem. Cùm Enoch & Elias sint morituri, & Ioannes Euangelista sit mortuus.

Per totum. V. Mors, 4. Et in m. V. Aqua, 1. In f. V. Baptismi effectus, 2.

SATIS de speculo mortis, id est de sumno; tum etiam de negotiis somni, id est de somniis. Nunc ad originem huius excessus, id est ad ordinem mortis; quia nec ipsam sine quæstionibus, licet finem omnium quæstionum. Publica totius generis humani sententia, mortem naturæ debitum pronuntiamus. Hoc stipulata est Dei vox: hoc spopondit omne quod nascitur: vt iam hinc non Epicuri stupor suffundatur, negantis debitum istud ad nos pertinere: sed hæretici magis Menandri Samaritani furor conspuatur, dicentis mortem ad suos non modò non pertinere, verùm nec pervenire. In hoc scilicet se à superna & arcana potestate legatum, vt immortales, & incorruptibiles, & statim resurrectionis compotes fiant, qui baptisma eius induerint. Legimus quidem pleraque aquarum genera miranda. Sed aut ebriosos reddit Lyncestarum vena vinosa, aut lymphaticos efficit Colophonis scaturigo dæmonica, aut Alexandro accidit Nonacris Arcadiæ venenata. Fuit & Iudææ lacus medicus antè Christum. Planè Stygias paludes poëta tradidit mortem diluentes. Sed & Thetis filium planxit. Quanquam si & Menander in Stygem mergit, moriendum erit nihilominus, vt ad Stygem venias. Apud inferos enim dicitur. Quænam, & vbinam ista fælicitas aquarum, quas nec Ioannes baptizator præministravit? nec Christus ipse discipulis demonstravit? Quod hoc Menandri balneum? magicum credo. Sed cur tam infrequens, tam occultum, quo paucissimi lavant? Suspectam enim faciam tantam raritatem securissimi, atque tutissimi sacramenti, apud quod nec pro Deo ipso mori lex est; cùm contrà, omnes iam nationes [a] *ascendant in montem*
a Esa. 2. 3. *Domini, & in ædem Dei Iacob*, mortem per martyrium quoque flagitantis, quam de Christo etiam suo exegit? Nec magiæ tantum dabit quisquam, vt eximat mortem, aut repastinet vitis modo vitam, ætate renovata. Hoc enim nè Medeæ quidem licuit in hominem, etsi licuit in veruecem. Translatus est Enoch, & Helias, nec mors eorum reperta est, dilata scilicet: cæterùm, morituri reservantur, vt Antichristum sanguine suo extinguant. Obiit & Ioannes, quem in adventum Domini remansurum frustra fuerat spes. Ferè enim hæreses ad nostra exempla prosiliunt, inde sumentes præsidia, quò pugnant. Postremò, compendium est; Vbi sunt illi quos Menander ipse perfudit? quos in Stygem suam mersit? Apostoli perennes veniant, adsistant; videat illos meus Thomas, audiat, contrecter, & credidit.

CAPVT LI.

Mors Animam separat à corpore, contra philosophos quosdam, dicentes quasdam animas etiam post mortem hærere corporibus.

Per totum, V. Mors, 1. Et à. p. V. Carnis dignitas in ordine ad gloriam, 1. Et à. m. V. Purgatorij pœnæ, 6.

OPVS autem mortis in medio est, discretio corporis animæque: sed quidem ad immortalitatem animæ, quam quidam non à Deo edocti infirmè tuentur: ita argumentationes emendicant, vt velint credi, etiam post mortem quasdam animas adhærere corporibus. Ad hoc enim & Plato, etsi, quas vult animas ad cœlum statim expedit; in Politia tamen cuiusdam insepulti cadaver opponit, longo tempore sine vlla labe, præ animæ scilicet individuitate, servatum. Ad hoc & Democritus, crementa vnguium, & commarum in sepulturis aliquanti temporis denotat. Porro & aëris qualitas, corpori illi potuit tutela fuisse. Quid enim, si aridior aër, & solum salsius? quid si & ipsius corporis substantia exsuccior? quid si & genus mortis, antè iam corruptelæ materias erogarat? Vngues autem, cùm exordia nervorum sint, meritò nervis resolutione porrectis, provectiores, & quotidie deficiente carne expelli videntur. Comæ quoque alimenta de cerebro, quod aliquandiu durare præstat secreta munitio. Denique in viventibus etiam pro cerebri vbertate, vel affluit capilago, vel deserit. Habes medicos. Sed nec modicum quid animæ subsidere in corpore est, decessurum quandoque & ipsum, cùm totam corporis scenam tempus aboleverit. Et hoc enim in opinione quorundam est: propterea nec ignibus funerandum aiunt, parcentes superfluo animæ. Alia est autem ratio pietatis istius, non reliquijs animæ adulatrix, sed crudelitatis, etiam corporis nomine, aversatrix; quòd & ipsum homo non vtique mereatur, pænali exitu impendi. Cæterùm, anima indivisibilis, vt immortalis, etiam mortem indivisibilem exigit credi: non quasi immortali, sed quasi indivisibili animæ indivisibiliter accidentem. Diuidetur autem mors, si & anima superfluo scilicet animæ quandoque morituro: ita portio mortis, cum animæ portione remanebit. Nec ignoro aliquod esse vestigium opinionis istius. Dè meo didici. Scio fæminam quandàm, vernaculam Ecclesiæ, forma & ætate integra functam: post vnicum & breve matrimonium, cùm in pace dormisset, & morante adhuc sepultura, interim oratione presbyteri componeretur, ad primum halitum orationis, manus à lateribus dimotas in habitum supplicem conformasse, rursumque condita pace, situi suo reddidisse. Est & alia relatio apud nostros. In cœmeterio corpus corpori iuxta collocando, spatium recessu communicasse. Si & apud ethnicos tale quid traditur, vbique Deus potestatis suæ signa proponit, suis in solatium, extraneis in testimonium. Magis enim credam ex Deo factum, quàm ex vllis animæ reliquijs: quæ si inessent, alia quoque membra movissent; & si manus tantùm, sed non in causam orationis: corpus etiam illud non modò fratri cessisset; verùm & aliàs, mutatione situs sibimet ipsi refrigerasset. Certè vnde vnde sunt ista, signis potius & ostentis deputanda, naturam facere non possunt: mors si non semel tota est, non est: si quid animæ remanserit, vita est: non magis vitæ miscebitur mors, quàm diei nox.

CAPVT LII.

Quæcunque mors, non ex natura, sed ex culpa, etiam ipsa non naturali, procedit.

Per totum. V. Mors, 9.

HOc igitur opus mortis, separationem carnis atque animæ, seposita quæstione fatorum & fortuitorum, bifariam distinxit humanus adfectus; in ordinariam, & extraordinariam formam. Ordinariam quidem, naturæ deputans placidæ cuiusque mortis: extraordinariam verò, præter naturam iudicans, violenti cuiusque finis. Qui autem primordia hominis novimus, audenter determinamus, mortem non ex natura secutam hominem, sed ex culpa, nè ipsa quidem naturali: facilè autem vsurpari naturæ nomen, in ea quæ videntur à nativitate, ex accidentia adhæsisse. Nam si homo in mortem directò institutus fuisset, tunc demum mors, naturæ adscriberetur. Porro non in mortem institutum eum; probat, ipsa lex, conditionali comminatione suspendens, & arbitrio hominis addicens mortis eventum. Denique, si non deliquisset, nequaquam obiisset. Ita non erit natura, quod ex oblationis potestate accidit, per voluntatem, non ex instituti auctoritate, per necessitatem. Proinde, etsi varij exitus mortis, vt est multimoda conditio causarum, nullum ita dicimus lenem,

vt non vi agatur. Ipsa illa ratio operatrix mortis, simplex licet, vis est: quid enim? quæ tantam animæ & carnis societatem, tantam à conceptu concretionem sororum substantiarum, diuellit ac dirimit. Nam etsi præ gaudio quis spiritum exhalet, vt Chilon spartanus, dum victorem Olympiæ filium amplectitur; etsi præ gloria, vt Clidemus Atheniensis, dum ab histrionibus, ob præstantiam, auro coronatur; etsi per somnium vt Plato; etsi per risum, vt P. Crassus; multò violentior mors, quæ per aliena grassatur, quæ animam per commoda expellit; quæ tunc mori adfert, cùm iucundius viuere est, in exultatione, in honore, in requie, in voluptate. Vis est & illa nauigijs, cùm longè à Caphareis saxis, nullis depugnata turbinibus, nullis quassata decumanis, adulante flatu, labente cursu, lætante comitatu, intestino repentè perculsu, cum tota securitate desidunt: non secus naufragia sunt vitæ, etiam tranquillæ mortis euentus: nihilò refert integram abire corporis nauem, an dissipatam, cùm animæ nauigatio euertatur.

CAPVT LIII.

Excedit Anima, deficientibus paulatim corporis organis, ipsa autem non deficit, sed acrius viget instante morte. Et tunc aspectu Angeli dignoscens sui, post exitum, præparationem diuersorij, aut trepidat, aut exultat.

In p. ad m. V. Mors, 5. In m. V. Mors, 6. Circa f. V. Anima separata, 1. Inf. V. Angelus, 7.

SED quò deinde anima nuda & explosa diuertit, sine dubio prosequemur ex ordine: prius tamen quod est loci huius explebimus, nè quia varios exitus mortis ediximus, expectet quis à nobis rationes singulorum, medicis potius relinquendas, proprijs arbitris omnium letalium rerum, siue causarum, & ipsarum corporalium conditionum. Planè ad immortalitatem animæ hic quoque protegendam, in mentione mortis, aliquid de eiuscemodi exitu interstruam, in quo paulatim ac minutatim anima dilabitur: habitum enim sustinens defectionis, abducitur, dum absumi videtur, & coniecturam præstat interitus, de excessus temperatura. Tota autem in corpore, & ex corpore est ratio: nam quisquis ille exitus mortis, sine dubio aut materiarum, aut regionum, aut viarum vitalium euersio est: materiarum, vt fellis, vt sanguinis: regionum, vt cordis, vt iecoris: viarum, vt venarum, vt arteriarum. Dum igitur hæc ex propria quaque iniuriæ causa vastantur in corpore, adusque vltimam euersionem, & rescissionem vitalium, id est naturalium finium, situum, officiorum; necessario & anima, dilabentibus paulatim instrumentis, & domicilijs, & spatijs suis paulatim & ipsa migrare compulsa, deducitur in diminutionis effigiem; non alio modo quàm quo & aurigam ipsum quoque defecisse præsumitur, cùm vires, equorum defatigatio denegauit; quantum de dispositione destituti hominis, non de passionis veritate. Perinde auriga corporis spiritus animalis deficientis vectaculi nomine, non suo, deficit; opere decedens, non vigore; actu elanguens, non statu; constantiam non substantiam decoquens, quia comparere cessat, non quia esse. Sic & rapida quæque mors, vt ceruicum messis, semel, ac tantam iannuam pandens; aut ruinæ vis semel omnia vitalia elidens, vt apoplexis, interior ruina, nullam animæ moram præstat, nec dicessum eius in momenta discruciat. At vbi longa mors, provt deseritur anima, ita & deserit; non tamen conciditur hac facie, sed extrahitur; & dum extrahitur, postremitatem suam, partem videri facit. Non omnis autem pars statim & abscissa est; quia postera est; nec quia exigua est, statim & ipsa peritura est. Sequitur seriem suus finis, & mediocritas trahitur ad summa, & reliquiæ vniuersitati cohærentes, expectantur ab illa, non derelinquuntur, atque ita ausim dicere, totius vltimum, totum est: quia licet minus, atque posterius sit, ipsius est. Hinc denique euenit, sæpe animam in ipso diuortio potentius agitari, sollicitiore obtutu, extraordinaria loquacitate, dum ex maiore suggestu, iam in libero constituta, per superfluum quod adhuc cunctatur in corpore, enuntiat, quæ videt, quæ audit, quæ incipit nosse.
1. Cor. 3. 16. & seq. Si enim corpus istud Platonica sententia carcer, cæterùm Apostolica, [a] *Dei templum*, cùm in Christo est; sed interim animam consepto suo obstruit, & obscurat, & concretione carnis infuscat; vnde illi, velut per corneum specular, obsoletior lux rerum est, proculdubiò, cùm vi mortis exprimitur de concretione carnis, & ipsa expressione colatur, certè dè oppanso corporis erumpit in apertum, ad meram, & puram, & suam lucem; statim semetipsam in expeditione substantiæ recognoscit, & in diuinitatem ipsa libertate resipiscit, vt de somno emergens, ab imaginibus ad veritates:

tunc

tunc & enuntiat quæ videt, tunc exultat, aut trepidat, prout paraturam deversorij sui sentit, de ipsius statim angeli facie, vocatoris animarum, Mercurij poëtarum.

CAPVT LIV.

Philosophi diversimodè sentiunt de locis animarum, post obitum. Stoici Animas Sapientum in supernis mansionibus locant, alias in inferis, quos non in gremio terræ sicut Plato, sed in imis visceribus esse credimus.

In p. V. Anima separata, 3. In f. V. Infernus, 3.

QVò igitur deducetur anima, iam hinc reddimus. Omnes fermè philosophi, qui immortalitatem animæ, qualiter volunt, tamen vindicant, vt Pythagoras, vt Empedocles, vt Plato, quique aliquod illi tempus indulgent, ab excessu, vsque in conflagrationem vniversitatis, vt Stoïci, suas solas, id est sapientum animas, in supernis mansionibus collocant. Plato quidem non temerè philosophorum animabus hoc præstat, sed eorum qui philosophiam scilicet exornaverint amore puerorum. Adeò etiam inter philosophos magnum habet privilegium impuritas. Itaque apud illum in ætherem sublimantur animæ sapientes: apud Arium, in aërem; apud Stoïcos, sub lunam. Quos quidem miror, quòd imprudentes animas circa terram prosternant, cùm illas à sapientibus multò superioribus erudiri adfirment. Vbi erit scholæ regio, in tanta distantia diversoriorum? qua ratione, discipulæ ad magistras conventabunt, tanto discrimine invicem absentes? quis autem illis postumæ eruditionis vsus ac fructus, iamjam conflagratione perituris? Reliquas animas ad inferos dejiciunt. Hos Plato velut gremium terræ describit, in Phædone, quò omnes labes mundialium sordium confluendo, & ibi desidendo exhalent, & quasi cœno immunditiarum suarum, crassiorem haustum, & privatum illic aërem stipent.

CAPVT LV.

Erroneè credit, quòd Martyrum tantummodò animæ in cœlum post exitum admittantur, sive paradisum, de quo Librum, qui non extat, se scripsisse commemorat: reliquas autem apud inferos foveri, aut torqueri ad diem vsque iudicij.

In p. V. Infernus, 3. In p. V. Chri. descensus ad inferos. A. p. ad f. in Alphab. Errorum, V. Animæ iustorum, non martyrum, non adeunt cœlum. Nisi post resurr. 2. Circa f. in Alphab. Errorum, V. Paracletus, 2. In f. V. Gloria cœli, 4.

NObis inferi, non nuda cavositas, nec subdivalis aliqua mundi sentina creduntur: sed in fossa terræ, & in alto vastitas, & in ipsis visceribus eius abstrusa profunditas. Siquidem Christo in corde terræ triduum mortis legimus expunctum, id est in recessu intimo, & interno, & in ipsa terra operto, & intra ipsam clauso, & inferioribus adhuc abyssis superstructo. Quòd si Christus Deus, quia & homo, mortuus secundùm scripturas, & sepultus secus easdem, huic quoque legi satisfecit, forma humanæ mortis apud inferos functus; [a] *nec antè ascendit in sublimiora cœlorum, quàm descendit in inferiora terrarum*, vt illic Patriarchas, & Prophetas compotes sui faceret; habes & regionem inferûm subterraneam credere, & illos cubito pellere, qui satis superbè, non putant animas fidelium inferis dignas: [b] *servi super dominum, & discipuli super magistrum*, aspernati si fortè in Abrahæ sinu, expectandæ resurrectionis solatium capere. Sed in hoc, inquiunt, Christus inferos adiit, nè nos adiremus: cæterùm, quòd discrimen ethnicorum, & Christianorum, si carcer mortuis idem? Quo ergo anima modo exhalabit in cœlum, [c] *Christo illic adhuc sedente ad dexteram Patris, nondum Dei iussu per tubam archangeli audito, nondum illis quos Domini adventus in sæculo invenerit obviam ei ereptis in aërem, cum his qui mortui in Christo primi resurgent?* Nulli patet cœlum, terra adhuc salva, nè dixerim clausa. Cum transactione enim mundi, reserabuntur regna cœlorum. Sed in æthere dormitio nostra, cum puerarijs Platonis; aut in aëre, cum Ario; aut circa lunam, cum Endymionibus Stoïcorum. Immò, inquis, in paradiso, quò iam tunc & Patriarchæ, & Prophetæ, appendices Dominicæ resurrectionis, ab inferis migraverint. Et, quomodo Ioanni in spiritu, paradisi regio reuelata, quæ subijcitur altari, nullas alias animas apud se, præter martyrum, ostendit? quomodo Perpetua fortissima martyr, sub die passionis in revelatione paradisi, solos illic commartyres suos vidit; nisi quia nullis romphæa, paradisi ianitrix cedit, nisi qui in Christo decesserint; non in Adam? Nova mors pro Deo, & extraordinaria pro Christo, alio & privato excipitur hospitio. Agnosce itaque differentiam

Matth. 12. 40
a Ephes. 4. 9.
b Matth. 10. 24.
c Marc. 16. 19. 1. Thess. 4. 16. 17.
Apoc. 6. 9.

ethnici, & fidelis in morte. Si pro Deo occumbas, vt Paracletus monet, non in mollibus febribus, & in lectulis, sed in martyriis; si crucem tuam tollas, & sequaris Dominum, vt ipse præcepit, tota paradisi clavis, tuus sanguis est. Habes etiam de paradiso à nobis libellum, quo constituimus omnem animam apud inferos sequestrari, in diem Domini.

CAPVT LVI.

Vanas explodit opiniones Gentilium, credentium solutas carne Animas in terris detineri, donec iusta eis vivi persolvant; aut immaturè excussas, hic vagari, donec compleant annos, quibus vixissent superstites.

In p. ad f. V. Sepultura, 1.

OCCVRRIT disceptatio, an hoc ab excessu statim fiat, an quasdam animas aliqua ratio detineat hîc interim, an etiam receptas, liceat postea ab inferis, ex arbitrio vel ex imperio intervenire: nec harum enim opinionum suasoriæ desunt. Creditum est, insepultos non antè ad inferos redigi quàm iusta perceperint, secundùm Homericum Patroclum, funus in somnis de Achille flagitantem, quòd non aliàs adire portas inferûm posset, arcentibus eum longè animabus sepultorum. Novimus autem, præter poëtica iura, pietatis quoque Homericæ industriam. Tantò magis enim curam sepulturæ collocavit, quantò etiam moram eius iniuriosam animabus incusavit; simul & nè quis defunctum domi detinens, ipse amplius cum illo maceretur enormitate solatij, dolore nutriti. Ita querelas animæ insepultæ ad vtrumque confinxit; vt instantia funeris, & honor corporum servetur, & * memoria adfectuum temperetur. Cæterùm, quàm vanum, vt anima corporis iusta sustineat, quasi aliquid ex illis ad inferos auehat? Multò vanius, si iniuria deputabitur animæ, cessatio sepulturæ, quàm pro gratia deberet amplecti. Vtique enim tardius ad inferos abstrahi malet, quæ nec mori voluit. Amabit impium hæredem, per quem adhuc pascitur luce: aut si qua pro certo iniuria est, tardius sub terram detrudi, titulus autem iniuriæ, cessatio est sepulturæ, perquàm iniquum eam iniuria adfici, cui non imputabitur cessatio sepulturæ, ad proximos scilicet pertinens. Aiunt & immatura morte præventas, eòvsque vagari isthic, donec reliquatio compleatur ætatum, quas tum pervixissent, si non intempestivè obiissent. Porro, aut constituta sunt tempora vnicuique, & constituta præripi posse non credam: aut si constituta sunt quidem, Dei tamen voluntate vel aliqua potestate mutilantur, frustra mutilantur, si iam impleri sustinentur: aut si non sunt constituta, nulla erit reliquatio temporum non constitutorum. Adhuc addam. Ecce obiit (verbi gratia) infans sub vberum fontibus, puta nunc puer investis, puta vesticeps, qui tamen octoginta annos victurus fuisset: hos præteptos, vt anima eius hîc post mortem transigat, quale est? Ætatem enim non potest capere sine corpore; quia per corpora operantur ætates. Nostri autem, illud quoque recogitent, corpora eadem recepturas in resurrectione animas, in quibus decesserunt. Iidem ergo spectabuntur & corporum modi, & eædem ætates, quæ corporum modos faciunt. Quo ergo pacto potest infantis anima hîc transigere prærepta tempora, vt octogenaria resurgat in corpore, mensis vnius? Aut si hîc necesse erit ea tempora impleri quæ fuerant destinata, num & ordinem vitæ, quem sortita sunt tempora, pariter cum illis hîc destinatum, pariter hîc anima decurret, vt & studeat ab infantia, pueritiæ delegata; & militet ab adolescentia, iuventæ excitata; & censeat à iuventa, senectæ ponderata; & fœnus exprimat, & agrum vrgeat, naviget, litiget, nubat, laboret, ægritudines obeat; & quæcunque illam cum temporibus manebant tristia, ac læta? Sed hæc sine corpore quomodo transigentur? vita sine vita? Sed vacua erunt tempora, solo decursu adimplenda. Quid ergo prohibet apud inferos ea impleri, vbi perinde nullus est vsus illorum? Ita dicimus omnem animam quaqua ætate decesserit, in ea stare ad eum diem, vsque quo perfectum illud repromittitur, ad angelicæ plenitudinis mensuram temperatum. Proinde nec extorres inferûm habebuntur, quas vi ereptas arbitrantur, præcipua atrocitate suppliciorum, crucis dico, & securis, & gladij, & feræ: nec isti porro exitus violenti, quos iustitia decernit, violentiæ vindex. Et ideo, inquies, scelestę quæque animæ inferis exulant. Alterum ergo constituas compello, aut bonos inferos, aut malos. Si malos placet, & iam præcipitari illuc animæ pessimæ debent: si bonos, cur idem, animas immaturas, & innuptas, pro conditione ætatis puras & innocuas, interim indignas inferis iudicas?

* mœror

CAPVT LVII.

Animæ non educuntur ab inferis arte magica quacumque, siue Imperio dæmonum, nec propriò inde exeunt arbitrio, vt ad nos redeant.

In p. V. Sepultura, 1. A. p. V. Magia, 2. Et V. Exorcismus. In m. V. Diabolus, 5. Circa f. V. Sepultura, 2.

AVT optimum est hîc retineri, secundùm aoros; aut pessimum, secundùm biæothanatos, vt ipsis iam vocabulis vtar, quibus auctrix opinionum istarum Magia sonat, Hostanes, & Typhon, & Dardanus, & Damigeron, & Nectabis, & Berenice. Publica iam littera est, quæ animas etiam iusta ætate sopitas, etiam proba morte disjunctas, etiam prompta humatione dispunctas, evocaturam se ab inferûm incolatu pollicetur. Quid ergo dicemus Magiam? quod omnes penè, fallaciam: sed ratio fallaciæ solos non fugit Christianos, qui [a] *spiritalia nequitiæ*, non quidem socia conscientia, sed inimica scientia novimus; nec invitatoria operatione, sed expugnatoria dominatione tractamus; multiformem luem mentis humanæ, totius erroris artificem, salutis pariter, animæque vastatricem scientiam magiæ; secundæ scilicet idololatriæ, in qua se dæmones perinde mortuos fingunt, quemadmodum in illa deos: quidni? cùm & dij mortui. Itaque iuvocantur quidem aori, & biæothanati, sub illo fidei argumento, quòd credibile videatur, eas potissimum animas ad vim, & injuriam facere, quas per vim & injuriam sævus & immaturus finis extorsit, quasi ad vicem offensæ. Sed dæmones operantur sub obtentu earum; & hi vel maximè, qui in ipsis tunc fuerunt cùm adviverent, quique illas in huiusmodi impegerunt exitus. Nam & suggessimus nullum penè hominem carere dæmonio: & pluribus notum est, dæmoniorum quoque operâ, & immaturas, & atroces effici mortes, quas incursibus deputant. Hanc quoque fallaciam spiritus nequam, sub personis defunctorum delitescentis, nisi fallor, etiam rebus probamus, quum in exorcismis interdum aliquem se ex parentibus hominem suis affirmat, interdum gladiatorem, vel bestiarium, sicut & alibi Deum: nihil magìs curans, quàm hoc ipsum excludere quod prædicamus, nè facilè credamus animas vniversas ad inferos redigi, vt & iudicij, & resurrectionis fidem turbet. Et tamen ille dæmon, postquam circumstantes circumvenire tentavit, instantia divinæ gratiæ victus, id quod in vero est, invitus confitetur. Sic & in illa alia specie magiæ, quæ iam quiescentes animas evellere ab inferis creditur, & conspectui exhibere, non alia fallaciæ vis est operatior: plane, quia & phantasma præstatur, quia & corpus adsingitur: nec magnum illi, exteriores oculos circumscribere, cui interiorem mentis aciem excæcare perfacilè est. Corpora denique videbantur Pharaoni, & Ægyptijs, magicarum virgarum dracones: sed Moysis veritas mendacium devoravit. [Exo. 7. 12.] Multa vtique & adversus Apostolos Simon, & Elymas magi: sed plaga cæcitatis de præstigijs non fuit: quid novi, æmulatio veritatis à spiritu immundo? [Act. 13. 11.] Ecce hódie eiusdem Simonis hæreticos tanta præsumptio artis extollit, vt etiam prophetarum animas ab inferis movere se spondeant. Et credo quia mendacio possunt: nec enim pythonico tunc spiritui minus licuit animam Samuelis effingere, post Deum mortuos consulente Saüle. [1. Reg. 28. 15.] Absit alioquin vt animam cuiuslibet sancti, nèdum prophetæ, à dæmonio credamus extractam, edocti, quòd [b] *ipse Satanas transfiguretur in angelum lucis*, nedum in hominem lucis, etiam Deum se adseveraturus in fine, signaque portentosiora editurus, ad evertendos, si fieri possit, electos. Dubitavit, si fortè, tunc prophetam se Dei asseverare, & vtique Saüli, in quo iam ipse morabatur? Nè putes alium fuisse qui phantasma administrabat, alium qui commendabat; sed eundem spiritum & in pseudoprophetide, & in apostata facilè mentiri, quod fecerat, credi; per quem, Saülis [c] *thesaurus illic erat, vbi & cor ipsius*, vbi scilicet Deus non erat. Et ideo per quem visurum se credidit, vidit; quia per quem vidit, & credidit. Si & de nocturnis imaginibus opponitur, sæpè non frustra mortuos visos, (nam & Nasamonas, propria oracula apud parentum sepulcra mansitando captare, vt Heraclides scribit, vel Nymphodorus, vel Herodotus: & Celtas apud virorum fortium busta, eâdem de causa abnoctare, vt Nicander adfirmat) non magìs mortuos verè patimur in somnis, quàm vivos, sed eadem ratione mortuos, quà & vivos, & omnia quæ videntur. Non enim quia videntur, vera sunt, sed quia adimplentur. Fides somniorum de effectu, non de conspectu renuntiatur. Nulli autem animæ omnino inferos patere, satìs Dominus in argumento illo pauperis requiescentis, & divitis ingemiscentis, ex persona Abrahæ sanxit, non posse inde relegari renuntiatorem dispositionis infernæ; quod vel tunc licere potuisset, vt Moysi, & prophetis cre-

[a] Ephes. 6. 12.
[b] 2. Thess. 2. 4. Matth. 24. 24. 1. Reg. 28. 15.
[c] Matth. 6. 21.

detetur. Sed etsi quasdam revocavit in corpora Dei virtus, in documenta iuris sui, non idcirco communicabitur fidei, & audaciæ magorum, & fallaciæ somniorum, & licentiæ poëtarum. Atquin in resurrectionis exemplis, cùm Dei virtus, sive per Prophetas, sive per Christum, sive per Apostolos in corpora animas repræsentat, solida, & contrectabili, & satiata veritate, præiudicatum est hanc esse formam veritatis, vt omnem mortuorum exhibitionem incorporalem præstigias iudices.

CAPVT LVIII.

Ad diem vsque resurrectionis erroneè dicit Animas innocentium apud inferos letari, malorum autem etiam pro peccatis cogitatu commissis pœnas luere. Rectè autem sentit secundùm Evangelium, modica quæque delicta, vsque ad iudicij tempus in carcere purgatorij plecti. Errat in hoc tantùm, si post exactam ibi pœnitentiam, in locum refrigerij sub terra situm, non ad cœli gloriam statim transire intelligat secundùm præfatum eius errorem. Cæterùm in fine capitis, errorem suum de paracleto Montano insinuat.

In p. ad circa f. V. Animæ passibilitas, 3. Et in p. In Alphab. Errorum. V. Animæ iustorum, non martyrum, cœlum non adeunt ante resurr. 3. Circa f. In Alphab. Errorum. V. Paracletus, 2. Et V. cogitatio. Et V. Purgatorium, 2. In f. V. curiositas.

OMNES ergo animæ penès inferos? inquis. Velis, ac nolis, & supplicia iam illic, & refrigeria: habes pauperem, & divitem: & quia distuli nescio quid ad hanc partem, iam opportunè in clausula reddam. Cur enim non putes, animam & puniri, & foueri in inferis interim, sub expectatione vtriusque iudicij, in quadam vsurpatione, & candida eius? Quia salvum debet esse, inquis, in iudicio divino negotium suum, sine vlla prælibatione sententiæ: tum quia & carnis operienda est restitutio, vt consortis operarum, atque mercedum. Quid ergo fiet in tempore isto? dormiemus? Atenim animæ nec in viventibus dormiunt: corporum enim est somnus, quorum & ipsa mors, cum speculo suo somno. Aut nihil vis agi illic, quò vniversa humanitas trahitur? quò spes omnis sequestratur? Delibari putas iudicium, an incipi? præcipitari, an præministrari? Iam verò, quàm iniquissimum etiam apud inferos, si & nocentibus adhuc illic benè est, & innocentibus nondum? Quid? ampliationem vis esse post mortem, confusa spe, & incerta expectatione ludentem, an vltæ recensum iam, & ordinationem iudicij inhorrentem? Semper autem expectat anima corpus, vt doleat, aut gaudeat? nonnè & de suo sufficit sibi ad vtrumque titulum passionis? Quotiens illæso corpore anima sola torquetur bile, ira, tædio plerumque nec sibi noto? quotiens item corpore adflicto, furtivum sibi anima gaudium exquirit, & à corporis importuna tunc societate secedit? Mentior, si non de ipsis cruciatibus corporis & gloriari, & gaudere sola consuevit. Respice ad Mutij animam, cùm dexteram suam ignibus solvit. Respice ad Zenonis, cùm illam Dionysij tormenta prætereunt. Morsus ferarum, ornamenta sunt iuventutis, vt in Cyro, vrsi cicatrices. Adeò novit & apud inferos anima & dolere, & gaudere sine carne: quia & in carne illæsa, si velit dolet, & læsa si velit gaudet. Hoc si ex arbitrio suo in vita, quantò magìs ex iudicio Dei post mortem? Sed nec omnia opera eum carnis ministerio anima partitur; nam

a Matth. 5. 18 & solos cogitatus, & nudas voluntates censura divina persequitur: [a] *Qui viderit ad concupiscendum, iam adulteravit in corde.* Ergo propter hoc congruentissimum est, animam, licet non exspectata carne, puniri, quod non sociata carne commisit. Sic & ob cogitatus pios, & benevolos, in quibus carne non eguit, sine carne recreabitur. Quid nunc, si & in carnalibus prior est, quæ concipit, quæ disponit, quæ mandat, quæ impellit? Et, si quando invita, prior tamen tractat, quod per corpus actura est: nunquam denique conscientia posterior erit facto: ita huic quoque ordini competit, eam priorem pensare mercedes, cui priori debeantur. In summa, quum carcerem illum, quem

b Matth. 5. 25. & seq. Evangelium demonstrat, inferos intelligamus, [b] *& nouissimum quadrantem, modicum quodque delictum* mora resurrectionis illic luendum interpretemur; nemo dubitabit animam aliquid pensare penès inferos, salva resurrectionis plenitudine, per carnem quoque. Hoc etiam Paracletus frequentissimè commendavit, si quis sermones eius, ex agnitione promissorum charismatum, admiserit. Ad omnem, vt arbitror, humanam super anima opinionem ex doctrina fidei congressi, iustæ dumtaxat, ac necessariæ curiositati satisfecimus: enormi autem & otiosæ, tantum deerit discere, quantum libuerit inquirere.

Q. SEPTIMII FLOR. TERTVLLIANI DE ANIMÆ TESTIMONIO.

IN LIBRVM DE TESTIMONIO ANIMÆ.

ARGVMENTVM.

Cùm adverteret Tertullianus, doctissimis opusculis pro Christiana fide tuenda editis, incredulitatem, & duritiem Gentilem non emolliri, novum hoc ad eos convincendos, Librum edidit, in quo fusius tractat quæ perstrinxerat paucis in Apologetico, cap. 17. de Animæ ipsius Testimonio. Huius Libri meminit ipse Libro de Carne Christi, vbi ait: plenius hæc prosequitur libellus, quem scripsimus de Testimonio Animæ. *Hunc Librum vult Pamelius in eius vita editum An. Chri. 201. Zephyrini Pontificis 3. Severi Imperatoris 8. Verùm Baronius hunc Annum Chri. non Zephyrino, sed Victoris Papæ 8. & Severi septimo adindicat.*

CAPVT PRIMVM.

Non iam ex Libris Gentilium, quibus nec in causa nostra fidem Gentiles adhibent, nisi cùm nobis adversantur, argumenta depromimus, sed ab ipsius Animæ ipsi nobisque communis Testimonio, hanc in testem advocamus pro Christianorum fide, rudem adhuc & impolitam.

Per totum. V. Fides, 2. A. p. V. Gentilium probra, 5.

AONA curiositate, & maiore longè memoria, opus est adstudendum, si qui velit ex literis receptissimis quibusque philosophorum, vel poëtarum, vel quorumlibet doctrinæ, ac sapientiæ secularis magistrorum testimonia excerpere Christianæ veritatis, vt æmuli persecutoresque eius de suo proprio instrumento, & erroris in se, & iniquitatis io nos rei revincantur. Nonnulli quidem, quibus de pristina literatura & curiositatis labor, & memoriæ tenor perseveravit, ad gentes opuscula penes oos condideruot; commemorantes & contestificantes in singula rationem, & origioem, & rraditiooem; & seotentiarum argumeota, per quæ recognosci possit; nihil nos aut novum, aut portentosum suscepisse, de quo non etiam communes & publicæ literæ ad suffragium nobis patrocineotur, si quid aut erroris ejecimus, aut æquitatis admisimus. Sed oē suis quidem magistris, aliàs probatissimis atque lectissimis, fidem inclinavit humana de incredulitate duritia; sicubi in argumenta Christianæ defensioois impingunt: tuoc vani poëtæ, cùm deos humanis passionibus & fabulis designant: tonc philosophi duri, cùm veritatis fores pulsaot: hactenus sapiens & prudens habebitur, qui propè Christiaoum pronuntiaverit; cùm si quid prudentiæ aut sapientiæ affectaverit, seu ceremonias despuens, seu seculum revincens, pro Christiano deootetur. Iam igitur nihil oobis erit cum literis & doctrina perversæ felicitatis, cui io falso potius creditur, quàm in vero: viderint si qui de vnico & solo Deo pronuntiaverunt: immò nihil omnino relatum sit, quod agnoscat Christianus, nè exprobrare possit. Nam & quod relatum est, oeque omoes sciunt, neque qui sciunt, coostare coofidunt: tantò abest vt nostris literis annuant homioes, ad quas nemo venit nisi iam Christianus. Novum testimonium advoco, immò omni litera-

tura notius, omni doctrina agitatius, omni editione vulgatius, toto homine maius, id est, totum quod est hominis. Consiste in medio Anima, seu diuina & æterna res es, secundùm plures philosophos, eò magis non mentiens: seu minimè diuina, quoniam quidem mortalis, vt Epicuro soli videtur, eò magis mentiri non debens, seu de cœlo exciperis, seu de terra conciperis, seu numeris, seu atomis concinnaris, seu cum corpore incipis, seu post corpus induceris, vnde vnde & quoquo modo hominem facis animal rationale, sensus & scientiæ capacissimum. Sed non eam te advoco, quæ scholis formata, bibliothecis exercitata, academiis & porticibus Atticis pasta, sapientiam ructas. Te simplicem, & rudem, & impolitam, & idioticam compello, qualem te habent qui te solam habent, illam ipsam de compito, de triuio, de textrino totam. Imperitia tua mihi opus est, quoniam aliquantulæ peritiæ nemo credit. Ea expostulo, quæ tecum homini infers, quæ aut ex temetipsa, aut ex quocunque auctore tuo sentire didicisti. Non es, quod sciam, Christiana: fieri enim, non nasci soles Christiana. Tamen nunc à te testimonium flagitant Christiani, ab extranea adversus tuos, vt vel tibi erubescant, quod nos ob ea oderint & irrideant, quæ te nunc consciam detineant.

CAPVT II.

Plures loquendi formulas refert, quas passim nobiscum ex naturæ visceribus promunt, quibus nobiscum Deum vnicum ethnici confitentur.

In f. V. Fides, 1. In m. V. Deusiudex, 1.

NON placemus, Deum prædicantes hoc nomine vnico vnicum, à quo omnia, & sub quo vniversa. Dic testimonium si ita scis. Nam te quoque palam & tota libertate, qua non licet nobis, domi ac foris audimus ita pronuntiare, *Quod Deus dederit, &, Si Deus voluerit.* Ea voce & aliquem esse significas, & omnem illi confiteris potestatem, ad cuius spectas voluntatem, simul & cæteros negas deos esse, dum suis vocabulis nuncupas, Saturnum, Iovem, Martem, Minervam: solum Deum confirmas, quem tantùm Deum nominas: vt & cùm illos interdum deos appellas, de alieno, & quasi pro mutuo vsa videaris. De natura quoque Dei quam prædicamus, nec te latet. *Deus bonus, Deus benefacit,* tua vox est. Planè adjicis, *Sed homo malus:* scilicet, contraria propositione obliquè, & figuraliter exprobrans, ideo malum hominem, quia à Deo bono abscesserit. Etiam, quod penès Deum bonitatis & benignitatis omnis benedictio, inter nos summum sit disciplinæ, & conversationis sacramentum, *Benedicat te Deus,* tam facilè pronuntias, quàm Christiano necesse est. At cùm in maledictum convertis benedictionem, Dei perinde dicto, omnem super nos potestatem eius consistere, secundùm nos confiteris. Sunt qui etsi Deum non negent, dispectorem planè, & arbitrum, & iudicem non putent, (in quo vtique nos maximè rejiciunt, qui ad istam disciplinam metu prædicati iudicij transvolamus) sic Deum honorantes, dum curis obseruationis, & molestiis animadversionis absolvunt, cui nè iram quidem adscribunt: nam si Deus, (inquiunt) irascitur, corruptibilis, & passionalis est: porro quod patitur, quodque corrumpitur, etiam interitum potest capere, quem Deus non capit. At iidem alibi animam divinam, & à Deo conlatam confitentes, cadunt in testimonium ipsius animæ retorquendum adversus opinionem superiorem. Si enim anima aut divina, aut à Deo data est, sine dubio datorem suum novit. Et si novit, vtique & timet, & tantum postremò adauctorem. An non timet, quem magis propitium velit, quàm iratum? Vnde igitur naturalis timor animæ in Deum, si Deus non vult irasci? Quomodo timetur, qui nescit offendi? Quid timetur, nisi ira? Vnde ira, nisi ex animadversione? Vnde animadversio, nisi de iudicio? Vnde iudicium, nisi de potestate? Cuius potestas summa, nisi Dei solius? Hinc ergo tibi, Anima, de conscientia suppetit domi ac foris, nullo irridente, vel prohibente prædicare, *Deus videt omnia, & Deo commendo, & Deus reddet, & Deus inter nos iudicabit.* Vnde tibi hoc non Christiana? atque adeò plerunque & vitta Cereris redimita, & pallio Saturni coccinata, & Isidis linteata. In ipsis denique templis Deum iudicem imploras, sub Æsculapio stans: Iunonem in ære exaurans, Minervam calceans furvis galeam formis, & neminem de præsentibus deis contestaris: in tuo foro aliunde iudicem appellas: in tuis templis alium deum pateris. O testimonium veritatis, quæ apud ipsa dæmonia testem efficit Christianorum!

CAPVT III.

Esse dæmones, execrationes publicæ testantur, quidquid Chrysippi assentator irrideat.

Per totum. V. Diabolus, 2.

ENIMVERÒ cùm dæmonia adfirmamus esse, sanè quasi non & probemus, qui ea soli de corporibus exigimus, aliqui Chrysippi adsentator inludit. Et esse, & abominationem sustinere, execrationes tuæ respondent. Dæmonium vocas, hominem aut immunditia, aut malitia, aut insolentia, aut quacunque macula, quam nos dæmoniis deputamus, aut ad necessitatem odij, importunum. Satanam denique in omni aversatione, & aspernatione, & detestatione pronuntias, quem nos dicimus malitiæ angelum, totius erroris artificem, totius sæculi interpolatorem, per quem homo à primordio circumventus, vt præceptum Dei excederet, & propterea in mortem datus, exinde totum genus de suo semine infectum, suæ etiam damnationis traducem fecit. Sentis igitur perditorem tuum. Et licet soli illum noverint Christiani, vel quæcunque apud dominum secta, & tu tamen eum nosti, dum odisti.

CAPVT IV.

Post mortem, Animam superesse immortalem, mortuorum suorum memores Gentiles attestantur, dum eis parentant, eorum cineribus terram grauem, & inferorum tormenta vel refrigeria precantur: quòd hos miseros alios fœlices dicant. Quòd ipsi famam post mortem appetant. Quòd de recens mortuo, quasi redituro dicant: Abiit iam, reversurus.

Per totum. V. Animæ immortal. 7. Et in p. in Alphab. Errorum. V. Anima nil patitur sine corpore, 2. A. m. V. Mors, 13.

IAM nunc quod ad necessariorem sententiam tuam spectet, quantum & ad ipsum statum tuum tendit, affirmamus te manere post vitæ dispunctionem, & expectare diem iudicij, proque meritis aut cruciatui destinari, aut refrigerio, vtroque sempiterno. Quibus sustinendis necessariò tibi substantiam pristinam, eiusdemque hominis materiam, & memoriam reversuram, quod & nihil mali ac boni sentire possis, sine carnis passionalis facultate, & nulla ratio sit iudicij, sine ipsius exhibitione, qui meruit iudicij passionem. Ea opinio no Christiana, etsi honestior multo Pythagorica, quæ te non in bestias transfert; etsi plenior Platonica, quæ tibi etiam dotem corporis reddit; etsi Epicurea gravior, quæ te ab interitu defendit: tamen propter nomen solum vanitati, & stupori, &, vt dicitur, præsumptioni deputatur. Sed non erubescimus, si tecum erit nostra præsumptio. Primò enim cùm alicuius defuncti recordaris, misellum vocas eum: non vti de bono vitæ ereptum, sed vt pœnæ & iudicio iam ascriptum: cæterùm aliàs securos vocas defunctos. Profiteris & vitæ incommodum, & mortis beneficium. Vocas porro securos, si quando extra portam cum obsoniis, & matteis tibi potius parentans ad busta recedis, aut à bustis dilutior redis. At ego sobriam tuam sententiam exigo: misellos vocas mortuos, cùm de tuo loqueris, cùm ab eis longè es: nam in convivio cùm quasi præsentibus & concumbentibus sortem suam exprobrare non possis, debes adulari propter quos lautius vivis. Misellum ergo vocas, qui nihil sentit? quid quòd vt sentienti maledicis cuius memoriam cum alicuius offensæ morsu facis? terram gravem imprecaris, & cineri penès inferos tormentum: æque ex bona parte, cui gratiam debes, ossibus & cineribus eius refrigerium comprecaris, & vt benè requiescat apud inferos cupis. Si nihil passionis est tibi post mortem, si nulla sensus perseverantia, si denique nihil es ipsa, vbi corpus reliquisti, cur mentiris in te, quasi aliquid vltra pati possis? immò cur in totum times mortem, si nihil est tibi timendum post mortem, qua nec experiundum post mortem? Nam etsi dici potest, ideo mortem timeri, non vltra quid minantem, sed vt commodum vitæ amputantem: atquin cùm & incommoda longè plura vitæ pariter excedant, lucratione gravioris partis metum diluit: nec iam timenda est amissio bonorum, quæ altero bono, id est, incommodorum pace, pensatur. Non est timendum quod nos liberat ab omni timendo. Si times vita decedere, quia optimam nosti: certè mortem timere non debes, quam malam nescis. At cùm times, scis malam. Non scires autem malam, quia nec timeres, si non scires aliquid esse post mortem, quod eam malam faciat vt timeas. Omittamus nunc naturalem formam timendi mortem. Nemo timeat quod evadere non potest. Ex altera parte congredior, lætioris spei post mortem. Nam omnibus ferè ingenita est famæ post mortem cupido. Lon-

gum est retexere Curtios, & Regulos, vel Græcos viros, quorum innumera elogia sunt contemptæ mortis, propter postumam famam. Quis non hodie memoriæ post mortem frequentandæ ita studet, vel vt litteraturæ operibus, vel simplici laude morum, vel ipsorum sepulcrorum ambitione nomen suum seruet? Vnde animæ hodie affectare aliquid quod velit post mortem, & tantopere præparare quæ sit vsuta post obitum? Nihil vtique de postero curaret, si nihil de postero sciret. Sed forsitan de sensu post excessum tui certior es, quàm de resurrectione quandoque, cuius non præsumptores denotamur. Atquin hoc quoque ab anima prædicatur. Nam si de aliquo iampridem defuncto, tanquam de vivo quis requirat, præ manu occurrit dicere, *Abijt iam, & reuerti debet.*

CAPVT V.

Magistrâ naturâ, à Deo doctâ teste, non debent eius testimonia friuola deputari: Cùm anima sit prior quàm littera, & homo quàm philosophus. Quod si hæc testimonia de litteris hauserit; de diuinis certè prius, quàm humanis. Vt dixerat, Apol. cap. 19.

Per totum. V. fides, 3. In m. V. Animæ vis, 3. In f. V. Scriptura S. 1.

HÆc testimonia animæ quantò vera, tantò simplicia: quantò simplicia, tantò vulgaria: quantò vulgaria, tantò communia: quantò communia, tantò naturalia: quantò naturalia, tantò divina. Non puto cuiquam frivolum & frigidum videri posse, si recogiter naturæ majestatem, ex qua censetur auctoritas animæ. Quantum dederis magistræ, tantum adiudicabis discipulæ. Magistra natura, anima discipula. Quicquid aut illa edocuit, aut ista perdidicit, à Deo traditum est, magistro scilicet ipsius magistræ. Quid anima possit de principali institutore præsumere, in te est æstimare de ea quæ est in te. Senti illam, quæ vt sentias efficit: recogita in præsagijs vatem in omnibus augurem, in eventibus prospicem. Mirum si à Deo data novit homini divinare. Tam mirum, si eum à quo data est, novit. Etiam circumventa ab adversario, meminit sui auctoris, & bonitatis, & decreti eius, & exitus sui, & adversarij ipsius. Sic mirum, si à Deo data, eadem canit, quæ Deus suis dedit nosse. Sed qui eiusmodi eruptiones animæ non putavit doctrinam esse naturæ congenitæ, & ingenitæ conscientiæ tacita commissa, dicet potius diventilatis in vulgus opinionibus publicatarum litterarum vsum iam, & quasi vitium corroboratum taliter sermocinandi. Certè prior anima quàm litera, & prior sermo quàm liber, & prior sensus quàm stilus, & prior homo ipse quàm philosophus & poëta. Nunquid ergo credendum est, ante literaturam & divulgationem eius, mutos ab huiusmodi pronuntiationibus homines vixisse? Nemo Deum & bonitatem eius, nemo mortem, nemo inferos loquebatur: mendicabat sermo, opinor, immò nec vllus esse poterat, cessantibus etiam tunc, sine quibus etiam hodie beatior, & locupletior, & prudentior esse nun potest, si ea quæ tam facilia, tam assidua, tam proxima hodie sunt in ipsis quodammodo labijs parta, retro non fuerunt, antequam literæ in seculo germinassent, antequam Mercurius (opinor) natus fuisset. Et vnde ordo ipsis literis contingit, nosse, & in vsum loquelæ disseminare, quæ nulla vnquam mens conceperat, aut lingua protulerat, aut auris exceperat? Atenim cùm divinæ scripturæ, quæ penès nos, vel Iudæos sunt, [a] *in quorum olea, ex oleastro insiti sumus*, multò secularibus literis, non modica tantùm ætate aliqua, antecedant, vt loco suo edocuimus, ad fidem earum demonstrandam; & si hæc eloquia de literis vsurpavit anima, vtique de nostris credendum erit non de vestris: quia potiora sunt ad instruendam animam priora, quàm postera, quæ & ipsa à prioribus instrui sustinebant; cùm etsi de vestris instructam concedamus, ad originem tamen principalem traditio pertineat, nostrumque omnino sit, quodcunque de nostris sumpsisse, & tradidisse contigit vobis. Quod cùm ita sit, non multum refert, à Deo formata sit animæ conscientia, an à literis Dei. Quid igitur vis homo, de humanis sententijs literarum tuarum exisse hæc in vsus communis callositatem.

[a] Rom. 11. 17 24.

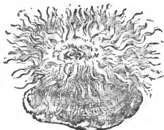
CAPVT

CAPVT VI.

Animæ, & communi naturæ, & Dei vnici vbique regnantis, omnique lingua pronuntiati testimonio credendum est; ne exprobretur in iudicio ipsi animæ, eam adversum agnitam Dei, iudicij, diaboli, veritatem, egisse.

In p. ad circa f. V. Fides, 3. Et V. Scriptura sancta, 2. In f. Et in f. V. Iudicij ordo & spectaculum, 2.

CRede itaque tuis, & de commentarijs nostris tantò magis crede divinis: sed de animæ ipsius arbitrio perinde crede naturæ. Elige quam ex his fidelius sororem observes veritatis. Si de tuis literis dubitas, neque Deus, neque natura mentitur: vt & naturæ, & Deo credas, crede animæ: ita fiet, vt & tibi credas. Illa certè est quam tanti facis, quantum illa te facit, cuius es totus, quæ tibi omnia est; sine qua nec vivere potes, nec mori, propter quam Deum negligis. Cùm enim times fieri Christianus, eam conveni; cur alium colens, Deum nominat? cur, cùm maledicendos spiritus denotat, dæmonia pronuntiat? cur ad cœlum contestatur, & ad terram detestatur? cur alibi servit, alibi vindicem convenit? cur de mortuis iudicat? cur verba habet Christianorum, quos nec auditos visosque vult? cur aut nobis dedit ea verba, aut accepit à nobis? cur aut docuit, aut didicit? Suspectam habe convenientiam prædicationis, in tanta disconvenientia conversationis. Vanus es, si huic linguæ soli, aut Græcæ, quæ propinquæ inter se habentur, reputabis eiusmodi, vt neges naturæ vniversitatem. Non Latinis, nec Argivis solis anima de cœlo cadit: omnium gentium vnus homo, varium nomen est: vna anima, varia vox: vnus spiritus, varius sonus: propria cuique genti loquela, sed loquelæ materia communis. Deus vbique, & bonitas Dei vbique; dæmonium vbique, & maledictio dæmonij vbique; iudicij divini invocatio vbique, mors vbique, & conscientia mortis vbique, & testimonium vbique: omnis anima suo iure proclamat, quæ nobis nec mutire conceditur. Meritò igitur omnis anima & rea & testis est: in tantum & rea erroris, in quantum & testis veritatis, & stabit ante aulas Dei die iudicij, nihil habens dicere. Deum prædicabas, & non requirebas: dæmonia abominabaris, & illa adorabas: iudicium Dei appellabas, nec esse credebas: inferna supplicia præsumebas, & non præcavebas: Christianum nomen sapiebas, & Christianum persequebaris.

Q. SEPTIMII FLOR. TERTVLLIANI APOLOGETICVS.

IN LIBRVM APOLOGETICVM ADVERSVS GENTES.

ARGVMENTVM.

Apologias pro Christianis multas à viris doctis, & pijs, ante, & post tempora Tertulliani scriptas, meminit Eminentissimus Cardinalis Cæsar Baronius in Annalibus. Præcessit enim Apologeticus Quadrati Atheniensis Episcopi, & Aristidis philosophi, oblati Hadriano Imperatori Anno eius nono; Christi autem 128. & Quadratus Apostolorum Discipulus, Athenis coram ipso orationem pro Christianis habuit; tantùmque profecit, vt persecutionem grauissimam sedaverit. Quo etiam tempore, literis Sereniј Graniani Asiæ Proconsulis placatus est; quibus iniquissimum esse demonstravit, innocentissimos homines clamore vulgi delatos, nominis tantùm & sectæ causa, nullius criminis reos crudelissimè torqueri: Quibus commotus Hadrianus, Minutio Fundano rescripsit Sereni successori, sicut & alijs præsidibus provinciarum, vt testis est Melito Sardensis Episcopus, in Libello quem obtulit Marco Aurelio Imperatori; sine obiectu criminum, Christianos non esse condemnandos. Iustinus etiam Philosophus & Martyr, Apologeticum scripsit Antonino Pio, Anno Chri. 150. eiusque filijs adoptivis, Marco, & Lucio philosophis, ac denique ipsi Senatui, populoque Romano illum obtulit. Et rursum idem sanctus Martyr, aliam Apologiam scripsit occasione persecutionis obortæ, propter calumniam publicam Crescentis cuiusdam philosophi Cynici, quam Imperatoribus Marco Aurelio, & Lucio vero præsentavit, Anno Christi 164. Aliam refert Baronius à Melitone Sardensi in Asia Episcopo scriptam, & Marco Aurelio oblatam Anno Christi 172. Item aliam Apollinaris Hierapolitani Episcopi, & Miltiadis Theologi, eidem Marco Aurelio Anno 172. Bardesanis Syri, sub eodem Marco Anno 175. cuius eximium opus laudat Hieronymus libro de Scriptoribus Ecclesiasticis. Athenagoræ Atheniensis philosophi, ad eundem Imperatorem Anno Christi 179. Apollonij Senatoris sub Commodo Augusto coram Senatu recitatam Anno 189. Has legimus ante Tertullianum scriptas Apologias. Tertullianus itaque sub Severo Imperatore suam scripsit ad Magistratus Romanos Anno Christi 201. & secundam ad Scapulam Proconsulem Africæ Anno Christi 203. post hunc scripsit suam Minutius Fœlix sub eodem Severo Anno 209. Cyprianus Martyr & Episcopus Carthaginensis pariter suam contra Demetrianum Africæ Proconsulem Anno Christi 256. Eulogius Cordubensis adversus detractores Martyrij à Saracenis fidelibus eius Ecclesiæ illati Anno Ch. 857.

Sed his omnibus præstat Tertulliani nostri Apologeticus, quem veteres patres & historici graves mirificè commendant. Lactantius enim lib. 5. Instit. cap. 4. dicit, Tertullianum hanc causam plenè perorasse. *Hieronymus Epist. ad Ma-*

gnum. Apologeticus, *inquit*, eius, & adversus Gentes libri, cunctam sæculi continent disciplinam. *Nicephorus lib. 4. hist. Eccles. cap. 12. Eusebius diversis in locis historiæ & in Chronicis, &c.*

Qua causa autem scripserit, refert Baronius Anno Christi 201. *Severi Imperatoris septimo, Victoris Papæ octavo; non autem Zephyrini 2. vt scripserat Pamelius in Chronico ferè semper discors à Baronio, quod adhæc attinet tempora quibus suos edidit libros Tertullianus, sicut suis locis videbimus. Dum Severus cum Antonino filio Romanum Imperium gereret, & videret Tertullianus Christianum nomen exosum Gentilibus, & in eorum contumeliam, Romæ publicatam picturam, cum inscriptione:* Deus Christianorum Ononychites. *Quiquidem erat auribus Asininis, altero pede vngulatus, librum gestans, & togatus: eosque de infantium cæde, esu humanarum carnium, & promiscuo concubitu, iactatis olim calumnijs, denuò infamari: factum tandem vt nomen ipsum Christianum sufficeret, vt absque altera investigatione delicti, tot horrendorum scelerum rei haberentur, quotquot Christiani nomen & fidem profiterentur: quod aliàs tamen Traianus, Hadrianus, & Marcus Aurelius prohibuerant, vt supra diximus; cùm inquam cerneret Tertullianus zelantissimus Christiani nominis propugnator, immanem in Christianos persecutionem Romæ excitatam, qua à Magistratibus, absente Severo vnà cum filijs in Orientem profecto, & relicto Romæ omnium curam agente Lucio Septimio Plautiano, innoxij & inauditi, vel crucibus, vel bestijs, vel ignibus, vel metallis crudelissimè damnabantur, & castissimæ fœminæ Lenonibus & prostibulis tradebantur, immò & post obitum de tumulis avulsi proijciebantur; dum Romæ ipse ageret, tacito suo nomine, pro Christianis scripsit Apologeticum, ad Magistratus siue Antistites Romanos inscriptum, in quo prædictas omnes calumnias diluit, & innocentissimam, & Reipublicæ vtilissimam, & Imperatorum observantissimam, suisque deprecationibus apud Deum sollicitam probat. Religionem Christianam.*

CAPVT PRIMVM.

Primùm occulta litterarum via captat benevolentiam, attentionemque iudicum, cùm id palam facere non liceret; & id solùm agit ne causa Christianorum ab ipsis inaudita damnetur, ob merum odium Nominis. Indeque probat, bonam esse censendam Christianorum sectam, quòd eam profitentes latere non cupiant, quod rei omnes facere solent: sed potius vltro se Christianos esse confiteantur interrogati.

Per totum. V. Christiana Religio, 14. Et in f. V. peccati mortalis gravitas, 1.

SI non licet vobis, Romani imperij antistites, in aperto & edito, in ipso ferè vertice civitatis præsidentibus ad iudicandum, palàm dispicere, & coram examinare, quid sit liquidò in causa Christianorum; si ad hanc solam speciem auctoritas vestra, de iustitiæ diligentia, in publico aut timet, aut erubescit inquirere; si denique, quod proximè accidit, domesticis iudicijs nimis operata sectæ huius infestatio obstruit defensioni; liceat veritati vel occulta via tacitarū literarum ad aures vestras pervenire: nihil de causa sua deprecatur, quia nec de conditione miratur: scit se peregrinam in terris agere; inter extraneos facilè inimicos invenire: cæterùm, genus, sedem, spem, gratiam, dignitatem in cœlis habere: vnum gestit interdum, ne ignorata damnetur: quid hìc deperit legibus in suo regno dominantibus, si audiatur? an hoc magis gloriabitur potestas earum, quò etiam auditam damnabunt veritatem? cæterùm inauditam si damnent, præter invidiam iniquitatis, etiam suspicionem merebuntur alicuius conscientiæ, nolentes audire, quod auditum damnare non possint. Hanc itaque primam causam apud vos collocamus, iniquitatis odij erga nomen Christianorum: quam iniquitatem idem titulus & onerat, & revincit, qui videtur excusare, ignorantia scilicet: quid enim iniquius, quàm vt oderint homines, quod ignorant, etiam si res meretur odium? tunc etenim meretur, cùm cognoscitur an mereatur: vacante autem meriti notitia, vnde

odij iustitia defenditur? quæ non de eventu, sed de conscientia probanda est. Cùm ergò propterea oderint homines, quia ignorant quale sit quod oderunt, cur non liceat eiusmodi illud esse, quod non debeant odisse? ità vtrumque ex alterutro redarguimus, & ignorare illos, dum oderunt; & iniustè odisse, dum ignorant. Testimonium ignorantiæ est, quæ iniquitatem dum excusat, condemnat; cùm omnes qui retrò oderant, quia ignorabant, simul desinunt ignorare, cessant & odisse. Ex his fiunt Christiani: vtique de comperto, & incipiunt odisse quod fuerant, & profiteri quod oderant; & sunt tanti, quanti & denotamur. Obsessam vociferantur civitatem in agris, in castellis, in insulis, Christianos: omnem sexum, ætatem, conditionem, & iam dignitatem transgredi ad hoc nomen, quasi detrimento mœrent: nec tamen hoc ipso modo ad æstimationem alicuius latentis boni promovent animos: non licet rectiùs suspicari, non libet propiùs experiri: hìc tantùm curiositas humana torpescit: amant ignorare, cùm alij gaudeant cognovisse. Quantò magìs hos Anacharsis denotasset imprudentes de prudentibus iudicantes, quàm immusicos de musicis? malunt nescire, quia iam oderunt: adeò quod nesciunt, præiudicant id esse, quod si sciant, odisse non poterant; quandò si nullum odij debitum deprehendatur optimum vtique sit desinere iniustè odisse: si verò de merito constet, non modò nihil odii detrahatur, sed ampliùs acquiratur ad perseverantiam, etiam iustitiæ ipsius auctoritate. Sed non ideo, inquit, bonum, quia multos convertit; quanti enim ad malum performantur? quanti transfugæ in perversum? Quis negat? tamen quod verè malum est, nè ipsi quidem, quos rapit, defendere pro bono audent: omne malum aut timore, aut pudore natura perfudit: denique malefici gestiunt latere, trepidant deprehensi, negant accusati, ne torti quidem facilè, aut semper confitentur: certè damnati mœrent: dinumerant in semetipsos, mentis malæ impetus vel fato, vel astris imputant: nolunt enim suum esse, quod malum agnoscunt. Christianus verò quid simile? neminem pudet, neminem pœnitet, nisi planè retrò non fuisse: si denotatur, gloriatur; si accusatur, non defendit: interrogatus, vel vltrò confitetur; damnatus, gratias agit. Quid hoc mali est, quod naturalia mali non habet? timorem, pudorem, tergiversationem, pœnitentiam, deplorationem: quid hoc mali est cuius reus gaudet? cuius accusatio votum est, & pœna felicitas? non potes dementiam dicere, quod revinceris ignorare.

CAPVT II.

Fusè prosequitur quod solum nomen, non autem crimen in Christianis, magna iudicum perversitate damnetur: quibus solis tormenta ingeruntur, vt negent ipsum quod sunt, cùm alij rei torqueantur, vt crimen suum confiteantur, arguit & decretum Traiani quo iusserat non interrogandos, puniendos tamen oblatos iudicibus Christianos.

In p. ad circa m. V. Christ. Religio, 17. A. p. ad circa f. V. Christ. Religio, 15.
In f. V. Christ. Religio, 16.

SI certum est denique, nos nocentissimos esse, cur à vobis ipsis aliter tractamur, quàm pares nostri, id est ceteri nocentes? cum eiusdem noxietatis eadem tractatio deberet intervenire. Quodcunque dicimur, cùm alii dicuntur, & proprio ore, & mercenariâ advocatione vtuntur, ad innocentiæ suæ commendationem: respondendi, altercandi facultas patet; quandò nec liceat indefensos, & inauditos omnino damnari. Sed Christianis solis nihil permittitur loqui, quod causam purget, quod veritatem defendat, quod iudicem non faciat injustum: sed illud solum expectatur, quod odio publico necessarium est, confessio nominis, non examinatio criminis; quandò si de aliquo nocente cognoscitis, non statim confesso eo nomen homicidæ, vel sacrilegi, vel incesti, vel publici hostis (vt de nostris elogijs loquar) contenti sitis ad pronuntiandum, nisi & consequentia exigatis, qualitatem facti, locum, modum, tempus, conscios, socios: de nobis nihil tale: cùm æquè extorqueri oporteret quodcunque falsò iactatur; quot quisque iam infanticidia degustasset; quot incesta contenebrasset; qui coqui; qui canes affuissent: ô quanta illius præsidis gloria, si eruisset aliquem qui centum iam infantes comedisset. Atquin invenimus inquisitionem quoque in nos prohibitam. Plinius enim Secundus, cùm provinciam regeret, damnatis quibusdam Christianis, quibusdam gradu pulsis, ipsâ tamen multitudine perturbatus, quid de cætero ageret consuluit tunc Trajanum imperatorem, allegans, præter obstinationem non sacrificandi, nihil aliud se de sacramentis eorum comperisse, quàm cœtus antelucanos ad canendum Christo & Deo, & ad confœderandam disciplinam: homicidium, adulterium, fraudem, perfidiam, & cœtera scelera prohibentes. Tunc Trajanus rescripsit, hoc genus inquirendos quidem non esse, oblatos verò puniri oportere: ô sententiam necessitate

confusam negat inquirendos, vt innocentes, vt mandat puniendos, & nocentes: parcit, & sævit: dissimulat, & animadvertit. Quid temetipsam censura circumvenis? Si damnas, cur non & inquiris? Si non inquiris, cur non & absolvis? Latronibus vestigandis per vniversas provincias militaris statio sortitur: in reos maiestatis, & publicos hostes omnis homo miles est: ad socios, ad conscios vsque inquisitio extenditur: solum Christianum inquiri non licet; offerri licet: quasi aliud esset acta inquisitio, quàm oblationem. Damnatis ergo oblatum, quem nemo voluit requisitum; qui puto iam non ideò meruit pœnam: quia nocens est, sed quia, non requirendus, inventus est. Itaque nec in illo ex forma malorum iudicandorum agitis erga nos, quòd cæteris negantibus adhibetis tormenta ad confitendum, solis Christianis ad negandum; cùm si malum esset, nos quidem negaremus, vos verò confiteri tormentis compelleretis. Neque enim ideò non putaretis requirenda quæstionibus scelera, quia certi essetis admitti ea ex nominis confessione, qui hodie de confesso homicida, scientes homicidium quid sit, nihilominùs ordinem extorquetis admissi: quò perversiùs, cùm præsumatis dè sceleribus nostris, ex nominis confessione cogitis tormentis de confessione decedere, vt negantes nomen, pariter vtique negemus & scelera, de quibus ex confessione nominis præsumpseratis. Sed opinor non vultis nos perire, quos pessimos creditis: sic enim soletis dicere homicidæ, Nega; laniari iubere sacrilegum, si confiteri perseveraverit. Si non ita agitis circa nos nocentes, ergo nos innocentissimos iudicatis, cùm quasi innocentissimos non vultis in ea confessione perseverare, quam necessitate, non iustitiâ damnandam à vobis sciatis. Vociferatur homo, Christianus sum: quod est, dicit: tu vis odire quod non est. Veritatis extorquendæ præsides de nobis solis mendacium elaboratis audire. Hoc sum, inquit, quod quæris an sim. Quid me torques in perversum? confiteor, & torques: quid faceres, si negarem? Planè alijs negantibus non facilè fidem accommodatis: nobis, si negaverimus, statim creditis. Suspecta sit vobis ista perversitas, ne qua vis lateat in occulto, quæ vos adversùs formam, adversùs naturam iudicandi, contra ipsas quoque leges ministret. Nisi enim fallor, leges malos erui iubent, non abscondi: confessos damnari præscribunt, non absolvi: hoc senatusconsulta, hoc principum mandata definiunt. Hoc imperium, cuius ministri estis, civilis, non tyrannica dominatio est, apud tyrannos enim tormenta etiam pro pœna adhibentur: apud vos, soli quæstioni temperantur: vestram illis seruate legem vsque ad confessionem: si cõfessione prævenjantur, vacabunt: sententiâ opus est: debito pœnæ nocens expungendus est, non eximendus: denique nemo illum gestit absolvere: non licet hoc velle: ideo nec cogitur quisquam negare. Christianum hominem omnium scelerum reum, deorum, imperatorum, legum, morum, naturæ totius inimicum existimas, & cogis negare vt absolvas, quem non poteris absolvere nisi negaverit: prævaricaris in leges: vis ergò neget se nocentem, vt eum facias innocentem; & quidem invitum iam, nec de præterito reum: vnde ista perversitas? vt etiam illud non recogitetis, sponte confesso magis credendum esse, quàm per vim neganti: vel ne compulsus negare, non ex fide negarit; & absolutus, ibidem post tribunal, de vestra rideat æmulatione iterùm Christianus. Cùm igitur in omnibus nos aliter disponitis quàm cæteros nocentes, id vnũ contendendo, vt de eo nomine excludamur, (excludimur enim, si facimus quæ faciunt non Christiani,) intelligere potestis, non scelus aliquod in causa esse, sed nomen, quod quædam ratio æmulæ operationis insequitur, hoc primum agens vt homines nolint scire pro certo, quod se nescire pro certo sciunt: ideò & credunt de nobis quæ non probantur, & nolunt inquiri, ne probentur non esse, quæ malunt credi esse, vt nomen illius æmulæ rationis inimicum, præsumptis, non probatis criminibus, de sua sola confessione damnetur: ideò torquemur confitentes, & punimur perseverantes, & absolvimur negantes, quia nominis prœlium est. Denique, quid de tabella recitatis illum Christianum, cur non & homicidam? si homicida Christianus, cur non & incestus? vel quodcũque aliud esse nos creditis? in nobis solis pudet aut piget ipsis nominibus scelerum pronuntiare. Christianus, si nullius criminis nomen est, valde ineptum; si solius nominis crimen est.

CAPVT III.

Inculcat præmissa contra Nominis solius exprobrationem in suo testimonio proferentes, quod tamen Nomen nil maledicum, aut impudicum sonet: nec novum esse quod de Magistris suis, disciplinæ Nomina sortiantur.

In p. V. Christiana Religio, 16. In f. V. Nomen, 1.

QVID? quod ita plerique clausis oculis in odium eius impingunt, vt bonum alicui testimonium ferentes, admisceant nominis exprobrationem, Bonus vir Caius

Seius, tantùm quòd Christianus. Item alius. Ego miror Lucium sapientem virum, repente factum Christianum. Nemo retractat, ne ideò bonus Caius, & prudens Lucius, quia Christianus: aut ideò Christianus, quia prudens & bonus. Laudant, quæ sciunt; vituperant, quæ ignorant: & id quod sciunt, eò quòd ignorant, corrumpunt: cùm sit iustius occulta de manifestis præiudicare, quàm manifesta de occultis prædamnare. Alij, quos retrò ante hoc nomen vagos, viles, improbos noverant, ex ipso denotant quo laudant: cæcitate odij in suffragium impingunt. Quæ mulier! quàm lasciva, quàm festiva! Qui iuvenis! quàm lusius! quàm amasius! facti sunt Christiani. Ita nomen emendationi imputatur. Nonnulli etiam de vtilitatibus suis cum odio isto paciscuntur, contenti iniuriâ, dum ne domi habeant quod oderunt. Vxorem iam pudicam, maritus iam non zelotypus eiecit: filium iam subiectum, pater retrò patiens abdicavit: servum iam fidelem, dominus olim mitis ab oculis relegavit. Vt quisque hoc nomine emendatur, offendit. Tanti non est bonum, quanti est odium Christianorum. Nunc igitur, si nominis odium est, quis nominum reatus? quæ accusatio vocabulorum? nisi si aut barbarum sonat aliqua vox nominis, aut infaustum, aut maledicum, aut impudicum. Christianus verò, quantum interpretatio est, de vnctione deducitur. Sed & cùm perperam Chrestianus pronuntiatur à vobis (nam nec nominis certa est notitia penes vos) de suavitate, vel benignitate compositum est. Oditur itaque in hominibus innocuis etiam nomen innocuum. Atenim secta oditur, in nomine vtique sui auctoris. Quid novi, si aliqua disciplina de magistro cognomentum sectatoribus suis induerit? nonne philosophi de auctoribus suis nuncupantur, Platonici, Epicurei, Pythagorici? etiam à locis conventiculorum, & stationum suarum, Stoïci, Academici? æquè medici ab Erasistrato, & grammatici ab Aristarcho, coqui etiam ab Apicio? nec tamen quemquam offendit professio, nominis cum institutione transmissi ab institutore. Planè si qui probavit malam sectam, & ita malum & auctorem, is probabit & nomen malum, dignum odio de reatu sectæ, & auctoris: ideoque ante odium nominis, competebat ptius de auctore sectam recognoscere, vel auctorem de secta. At nunc vtriusque inquisitione & agnitione neglectâ, nomen detinetur, nomen expugnatur: & ignotam sectam, ignotum & auctorem vox sola prædamnat, quia nominantur, non quia revincuntur.

CAPVT IV.

Nec legum contra veritatem recipienda est authoritas, cùm ab hominibus conceptæ errare potuerint, & proinde meritò corrigi possint, sicut Lacedæmones & Romani fecerunt, quin & ipse Seuerus leges Papias de suscipiendis liberis, vanissimè latas abrogavit.

In p. V. Gentilium probra, 9. A. p. V. Lex humana, 2. In m. V. Lex humana, 4. In f. V. Lex humana, 5.

ATQVE adeò quasi præfatus hæc ad sugillandam odij erga nos publici iniquitatem, iam de causa innocentiæ consistam; nec tantùm refutabo quæ nobis obijciuntur, sed etiam in ipsos retorquebo qui obijciunt; vt ex hoc quoque sciant omnes in Christianis non esse, quæ in se non nesciunt esse, simul vti erubescant accusantes, non dico pessimi optimos, sed iam, vt volunt, compares suos. Respondebimus ad singula, quæ in occulto admittere dicimur, quæ palàm adinveniuntur, in quibus scelesti, in quibus vani, in quibus damnandi, in quibus irridendi deputamur. Sed quoniam, cùm ad omnia occurrit veritas nostra, postremò legum obstruitur auctoritas adversus eam, vt aut nihil dicatur retractandum esse post leges, aut ingratis necessitas obsequij præferatur veritati, de legibus priùs consistam vobiscum, vt cum tutoribus legum. Iam primùm, cùm durè definitis, dicendo; Non licet esse vos, & hoc sine vllo retractatu humaniore præscribitis, vim profitemini, & iniquam ex arce dominationem, si ideò negaris licere, quia vultis; non quia debuit, non licere. Quòd si quia non debet, ideò non vultis licere, sine dubio id non debet licere, quod malè fit, & vtique hoc ipso præiudicatur licere, quod benè fit. Si bonum invenero esse, quod lex tua prohibuit, nonne ex illo præiudico prohibere eam non posse, quod, si malum esset, iure prohiberet? Si lex tua erravit, puto ab homine concepta est: neque enim de cœlo ruit. Miramini hominem aut errare potuisse in lege condenda, aut resipuisse in reprobanda? Non enim & ipsius Lycurgi leges à Lacedæmoniis emendatæ, tantum auctori suo doloris incusserunt, vt in secessu inedia de semetipso iudicarit? Nonne & vos quotidie experimentis illuminantibus tenebras antiquitatis, totam illam veterem & squalentem silvam legum, novis principalium rescriptorum, & edictorum securibus rustatis, & cæditis? Nonne vanissimas Papias leges, quæ antè liberos suscipi cogunt, quàm Iuliæ matrimonium con-

trahi, post tantæ auctoritatis senectutem, heri Severus constantissimus principum exclusit? Sed & iudicatos retrò in partes secari à creditoribus, leges erant: consensu tamen publico crudelitas posteà erasa est; in pudoris notam, capitis pœna conversa: bonorum adhibita proscriptio suffundere maluit hominis sanguinem, quàm effundere. Quot adhuc vobis repurgandæ latent leges? quas neque annorum numerus, neque conditorum dignitas commendat, sed æquitas sola: & ideò, cùm iniquæ recognoscuntur, meritò damnantur, licet damnent. Quomodò iniquas dicimus? immò si nomen puniunt, etiam stultas: si verò facta, cur in nobis de solo nomine puniunt facta, quæ in aliis de admisso, non de nomine probanda definiunt? Incestus sum; cur non requirunt? infanticida; cur non extorquent? in Deos, in Cæsares aliquid committo; cur non audior, si quid habeo quo purger? nullà lex vetat discuti, quod prohibet admitti: quia neque iudex iustè vlciscitur, nisi cognoscat admissum esse quod non licet: neque civis fideliter legi obsequitur, ignorans quale sit quod vlciscitur. Nulla lex sibi soli conscientiam iustitiæ suæ debet, sed eis, à quibus obsequium expectat. Ceterùm suspecta lex est, quæ probari se non vult: improba autem, si non probata dominetur.

CAPVT V.

Legum in Christianos latarum iniustitiam ab origine repetit, quod turpis, impius, iniustus Nerò in Christianos sævierit, quem imitatus Domitianus, coeptam tamen persecutionem repressërit. Post quem, vix aliquis Christianorum persecutor, huc vsque reperiatur.

In p. V. Dij Gentilium, 1. A. p. ad f. V. Christiana Religio, 3. A. m. V. Orationis dignitas, 3.

VT de origine aliquid retractemus eiusmodi legum; vetus erat decretum, ne qui deus ab imperatore consecraretur, nisi à senatu probatus. Scit M. Æmilius de deo suo Alburno. Facit & huc ad causam nostram, quod apud vos de humano arbitratu divinitas pensitatur: nisi homini deus placuerit, deus non erit: homo iam deo propitius esse debebit. Tiberius ergo, cuius tempore nomen Christianum in seculum intravit, Luc. 3. 1. annuntiata sibi ex Syria Palæstina, quæ illic veritatem istius divinitatis revelarant, detulit ad senatum cum prærogativa suffragij sui. Senatus, quia non ipse probaverat, respuit: Cæsar in sententia mansit, comminatus periculum accusatoribus Christianorum. Consulite commentarios vestros: illic reperietis primum Neronem in hanc sectam cummaximè Romæ orientem Cæsariano gladio ferocisse. Sed tali dedicatore damnationis nostræ etiam gloriamur. Qui enim scit illum, intelligere potest non nisi grande aliquod bonum à Nerone damnatum. Tentaverat & Domitianus, portio Neronis de crudelitate; sed qua & homo, facilè ceptum repressit, restitutis etiam quos relegaverat. Tales semper nobis insecutores, iniusti, impij, turpes, quos & ipsi damnare consuestis, à quibus damnatos restituere soliti estis. Ceterùm de tot exinde principibus ad hodiernum, divinum, humanumque sapientibus, edite aliquem debellatorem Christianorum. At nos è contrario edimus protectorem; si literæ Marci Aurelij gravissimi imperatoris requirantur, quibus illam Germanicam sitim, Christianorum fortè militum precationibus impetrato imbri discussam contestatur. Sicut non palàm ab eiusmodi hominibus pœnam dimovit, ita alio modo palàm dispersit, adjectâ etiam accusatoribus damnatione, & quidem detriore. Quales ergò leges istæ, quas adversùs nos soli exequuntur impij, iniusti, turpes, truces, vani, dementes? quas Traianus ex parte frustratus est, vetando inquiri Christianos: quas nullus Hadrianus, quamquam curiositatum omnium explorator; nullus Vespasianus, quamquam Iudæorum debellator; nullus Pius; nullus Verus impressit. Faciliùs vtique pessimi ab optimis quibusque, vt ab æmulis, quàm à suis socijs eradicandi iudicarentur.

CAPVT VI.

Probat Romanos ipsos à suorum veterum morum legibus descivisse.

In p. V. Christiana Religio, 3. A. p. V. Abstinentia, 1. Circa m. V. Mulierum ornatus, 4. Circa f. V. Novitas. In f. V. Dij Gentilium, 2.

NVnc religiosissimi legum & paternorum institutorum protectores & cultores respondeant velim, de sua fide, & honore, & obsequio erga maiorum consulta, si à nullo desciverunt? si in nullo exorbitaverunt? si non necessaria, & aptissima quæque disciplinæ, obliteraverunt? Quònam illæ leges abierunt, sumptum, & ambitionem comprimentes? quæ centum æra non amplius in cœnam subscribi iubebant, nec ampliùs quàm vnam inferri gallinam, & eam non saginatam? quæ patricium, quòd decem

pondo argenti habuisset, pro magno titulo ambitionis senatu summovebant? quæ theatra stuprandis moribus orientia statim destruebant? quæ dignitatum, & honestorum natalium insignia non temerè nec impunè vsurpari sinebant? Video enim & centenarias cœnas, à centenis iam sestertijs dicendas: & in lances (parùm est si senatorum, & non libertinorum, vel adhuc flagra rumpentium) argentaria metalla producta. Video & theatra, nec singula satis esse, nec nuda. Nam ne vel hieme voluptas impudica frigeret, primi Lacedæmonij odium pænulæ ludis excogitaverunt. Video & inter matronas, atque prostibulas nullum de habitu discrimen relictum. Circa feminas quidem etiam illa maiorum instituta ceciderunt, quæ modestiæ, quæ sobrietati patrocinabantur; cùm aurum nulla norat, præter vnico digito quem sponsus oppignerasset pronubo annulo; cùm mulieres vsquadeò vino abstinerentur, vt matronam, ob resignatos cellæ vinariæ loculos, sui inedia necarint: sub Romulo verò quæ vinum attigerat, impunè à Mecenio marito trucidata est: idcircò & oscula propinquis offerre necessitas erat, vt spiritu iudicarentur. Vbi est illa felicitas matrimoniorum de moribus vtique prosperata, quà per annos fermè sexcentos ab Vrbe condita nulla repudium domus scripsit? Nunc in feminis præ auro nullum leve est membrum: præ vino nullum liberum est osculum: repudium verò, iam & votum est, quasi matrimonij fructus. Etiam circa ipsos deos vestros quæ prospectè decreverant patres vestri, ijdem vos obsequentissimi rescidistis. Liberum patrem cum mysterijs suis consules senatus auctoritate non modo vrbe, sed vniversa Italia eliminaverunt. Serapidem, & Isidem, & Harpocratem cum suo cynocephalo, Capitolio prohibitos, id est, curia Deorum pulsos, Piso, & Gabinius Coss. non vtique Christiani, eversis etiam aris eorum abdicaverunt, turpium, & otiosarum superstitionum vitia cohibentes. His vos restitutis summam majestatem contulistis. Vbi religio? vbi veneratio maioribus debita à vobis? habitu, victu, instructu, censu, ipso denique sermone proavis renuntiastis. Laudatis semper antiquos, sed nouè de die vivitis. Per quod ostenditur, dum à bonis maiorum institutis decedítis, ea vos retinere, & custodire, quæ non debuistis, cùm quæ debuistis non custoditis. Adhuc quod videmini fidelissimè tueri à patribus traditum, in quo principaliter reos transgressionis Christianos destinatis, studium dico deorum colendorum, quo maximè erravit antiquitas, licet Serapidi iam Romano aras restruxeritis; licet Baccho iam Italico furias vestras immolaveritis, suo loco ostendam proinde despici, & negligi, & destrui à vobis, adversus maiorum auctoritatem. Nunc enim ad illam occultorum facinorum infamiam respondebo, vt viam mihi ad manifestiora purgem.

CAPVT VII.

Fusissimè prosequitur, numquam, nisi sola fama, quæ vt plurimum mendax est, de gravissimis criminibus, infanticidij, sanguinis humani pabuli, incestus, accusatos Christianos, potuisse convinci.

Per totum. V. Christ. Religio, 18.

DICIMVR sceleratissimi de sacramento infanticidij, & pabulo, inde & post convivium incesto, quòd eversores luminum canes, lenones scilicet, tenebras, tum & libidinum impiarum inverecundiam procurent. Dicimur tamen semper, nec vos quod tamdiu dicimur, eruere curatis. Ergo aut eruite, si creditis, aut nolite credere, qui non eruistis. De vestra vobis dissimulatione præscribitur, non esse, quod nec ipsi audetis eruere. Longè aliud munus carnifici in Christianos imperatis, non vt dicant quæ faciunt, sed vt negent quod sunt. Census istius disciplinæ, vt iam edidimus, à Tiberio est.
Luc. 3. 1. Cum odio sui, cepit veritas simul atque apparuit, inimica esse. Tot hostes eius, quot extranei, & quidem proprie ex æmulatione Iudæi; ex concussione milites; ex natura ipsi etiam domestici nostri. Quotidie obsidemur, quotidie prodimur: in ipsis plurimum cœtibus & congregationibus nostris opprimimur: quis vnquam taliter vagienti infanti supervenit? quis cruenta, vt invenerat, Cyclopum, & Sirenarum ora iudici reservavit? quis vel in vxoribus aliqua immunda vestigia deprehendit? quis talia facinora, cùm invenisset, celavit, aut vendidit, ipsos trahens homines? Si semper latemus, quando proditum est quod admittimus? Imò à quibus prodi potuit? Ab ipsis enim reis. Non vtique; cùm vel ex forma, omnibus mysteriis silentij fides debeatur. Samothracia, & Eleusinia reticentur: quantò magis talia, quæ prodita interim etiam humanam animadversionem provocabunt, dum divina servatur? Si ergo non ipsi proditores sui, sequitur vt extranei: & vnde extraneis notitia? cùm semper etiam piæ initiationes arceant profanos, & arbitris caveant: nisi si impij minus metuunt. Natura famæ omnibus

nibus nota est: vestrum est, *Fama malum, quo non aliud velocius vllum.* Cur malum fama? quia velox? quia index? an quia plurimùm mendax? quæ nè tunc quidem, cùm aliquid veri adfert, sine mendacij vitio est, detrahens, adjiciens, demutans de veritate. Quid? quòd ea illi conditio est, vt non, nisi cùm mentitur, perseveret: & tamdiu viuit, quamdiu non probat: siquidem vbi probavit, cessat esse, & quasi officio nuntiandi functa, rem tradit, & exinde res tenetur, res nominatur, nec quisquam dicit, verbi gratia, Hoc Romæ aiunt factum, aut, Fama est illum provinciam sortitum: sed, Sortitus est ille provinciam: &, Hoc factum est Romæ. Fama, nomen incerti, locum non habet vbi certum est. An verò famæ credat, nisi inconsideratus? quia sapiens non credit incerto. Omnium erit æstimare, quantacunque illa ambitione diffusa sit, quantacunque asseveratione constructa, quòd ab vno aliquando principe exorta sit, necessè est: exinde in traduces linguarum, & aurium serpat: & ita modici seminis vitium, cætera rumoris obscurat, vt nemo recogitet, ne primum illud os mendacium seminauerit; quòd sæpè fit, aut ingenio æmulationis, aut arbitrio suspicionis, aut non nova, sed ingenita quibusdam mentiendi voluptate. Benè autem, quod omnia tempus revelat, testibus etiam vestris proverbiis, atque sententiis, ex dispositione naturæ, quæ ita ordinavit, vt nihil diu lateat, etiam quod fama non distulit. Meritò igitur fama tamdiu conscia sola est scelerum Christianorum. Hanc indicem adversus nos profertis, quæ, quod aliquando iactavit, tantoque spatio in opinionem corroboravit, vsque adhuc probare non valuit.

CAPVT VIII.

Non tantùm falsa, sed & contra naturæ fidem, non credenda de Christianis tam horrenda crimina.

Per totum. V. Christ. Religio, 18.

VT fidem naturæ ipsius appellem adversus eos qui talia credenda esse præsumunt, ecce proponimus horum facinorum mercedem: vitam æternam repromittunt: credite interim: de hoc enim quæro, an' & qui credideris, tanti habeas ad eam tali conscientia pervenire? Veni, demerge ferrum in infantem nullius inimicum, nullius reum, omnium filium; vel si alterius officium est, tu modò assiste morienti homini, antequàm vixit; fugientem animam novam expecta; excipe rudem sanguinem: eo panem tuum satia: vescere libenter: interea discumbens dinumera loca, vbi mater, vbi soror; nota diligenter, vt cùm tenebræ ceciderint caninæ, non erres: piaculum enim admiseris, nisi incestum feceris: talia initiatus, & consignatus vivis in æuum. Cupio respondeas, si tanti æternitas? Aut si non, ideo nec credenda. Etiam si credideris, nego te velle. Etiam si volueris, nego te posse. Cur ergo alij possint, si vos non potestis? cur non possitis, si alij possunt? Aliâ nos, opinor, naturâ. Cynopæne, aut Sciapodes? alij ordines dentium? alij ad incestam libidinem nervi? Qui ista credis de homine, potes & facere: homo es & ipse, quod & Christianus: qui non potes facere, non debes credere: homo est enim & Christianus, & quod & tu. Sed ignorantibus subjicitur, & imponitur. Nihil enim tale de Christianis asseverari sciebant, observandum vtique sibi, & omni vigilantia investigandum. Atquin volentibus initiari moris est, opinor, prius patrem illum sacrorum adire; quæ præparanda sint describere: tum ille; Infans tibi necessarius, adhuc tener, qui nesciat mortem, qui sub cultro tuo rideat: item panis, quo sanguinis lutulentiam colligas: præterea candelabra, & lucernæ, & canes aliqui, & offulæ, quæ illos ad eversionem luminum extendant: ante omnia, cum matre, & sorore tua venire debebis. Quid si noluerint? vel nullæ fuerint? quid denique singulares Christiani? Non erit, opinor, legitimus Christianus, nisi frater, aut filius. Quid nunc & si ista omnia ignaris præparantur? Certè postea cognoscunt, & sustinent, & ignoscunt. Timent plecti: qui, si proclament, defendi merebuntur, qui etiam vltro perire malint, quàm sub tali conscientia vivere. Age nunc, timeant; cur etiam perseverant? Sequitur enim ne vltra velis id te esse, quod si prius scisses, non fuisses.

CAPVT IX.

Eadem crimina falsò Christianis imposita, verè in Gentiles, vt ab his perpetrata retorquet.

In p. V. Christ. Religio, 18. A. p. V. Homicidium, 3. Et V. Sanguis humanus, 2. Circa m. V. Sanguis humanus, 1. & 3. In m. V. Gentilium probra, 10. A. m. ad circa f. Gentilium probra, 7. In f. V. gentilium probra, 8.

HÆc quò magis refutaverim, à vobis fieri ostendam, partim in aperto, & partim in occulto, per quod forsitan & de nobis credidistis. Infantes penes

Africam Saturno immolabantur palam vſque ad proconſulatum Tiberij, qui ipſos ſacerdotes in eiſdem arboribus templi ſui obumbratricibus ſcelerum, votivis crucibus expoſuit, teſte militia patriæ noſtræ, quæ idipſum munus illi proconſuli functa eſt. Sed & nunc in occulto perſeveratur hoc ſacrum facinus. Non ſoli vos contemnunt Chriſtiani, nec vllum ſcelus in perpetuum eradicatur, aut mores ſuos aliqui Deus mutat. Cùm propriis filiis Saturnus non pepercit, extraneis vtique non parcendo perſeverabat, quos quidem ipſi parentes ſui offerebant, & libentes reſpondebant, & infantibus blandiebantur, ne lacrimantes immolarentur. Et tamen multum homicidio paricidium differt. Maior ætas apud Gallos Mercurio proſecabatur. Remitto Tauricas fabulas theatris ſuis. Ecce in illa religioſiſſima vrbe Æneadarum piorum, eſt Iupiter quidam, quem ludis ſuis humano proluunt ſanguine. Sed beſtiarij, inquitis. Hoc opinor minus quàm hominis: an hoc turpius, quòd mali hominis? certè tamen de homicidio funditur: ô Iovem Chriſtianum, & ſolum patris filium de crudelitate. Sed quoniam de infanticidio nihil intereſt, ſacro, an arbitrio perpetretur, licet de paricidio interſit, convertar ad populum. Quot vultis ex his circunſtantibus, & in Chriſtianorum ſanguinem hiantibus, ex ipſis etiam vobis iuſtiſſimis & ſeveriſſimis in nos præſidibus, apud conſcientias pulſem, qui natos ſibi liberos enecent? Siquidem & de genere necis differt, vtique crudelius in aqua ſpiritum extorquetis, aut frigori, & fami, & canibus exponitis: ferro enim mori ætas quoque maior optaverit: nobis verò homicidio ſemel interdicto, etiam conceptum vtero, dum adhuc ſanguis in hominem deliberatur, diſſoluere non licet: homicidij feſtinatio eſt, prohibere naſci: nec refert, natam quis eripiat animam, an naſcentem diſturbet: homo eſt, & qui eſt futurus: etiam fructus omnis iam in ſemine eſt. De ſanguinis pabulo, & eiuſmodi tragicis ferculis, legite necubi relatum ſit, (eſt apud Herodotum, opinor) defuſum brachiis ſanguinem ex alterutro deguſtatum, nationes quaſdam fœderi comparaſſe: neſcio quid & ſub Catilina tale deguſtatum eſt: aiunt & apud quoſdam gentiles Scytharum, defunctum quemque à ſuis comedi. Longè excurro. Hodie iſtic Bellonæ ſacratos, ſanguis de femore proſciſſo in palmulam exceptus, eſui datus ſignat: item illi, qui munere in arena noxiorum iugulatorum ſanguinem recentem, avida fiti, comitiali morbo medentes auferunt, vbi ſunt? item illi, qui de arena ferinis obſoniis cœnant? qui de apro, qui de ceruo petunt? Aper ille quem cruentavit, colluctando deterſit: cervus ille in gladiatoris ſanguine iacuit: ipſorum vrſorum alvei appetuntur cruditantes adhuc de viſceribus humanis: ructatur proinde ab homine caro paſta de homine. Hæc qui editis, quantum abeſtis à conviviis Chriſtianorum? Minus autem & illi faciunt, qui libidine fera humanis membris inhiant, quia vivos vorant? minus humano ſanguine ad ſpurcitiam conſecrantur, quia futurum ſanguinem lambunt? non edunt infantes plane, ſed magìs puberes. Erubeſcat error veſter Chriſtianis, qui ne animalium quidem ſanguinem in epulis eſculentis habemus; qui propterea quoque ſuffocatis, & morticinis abſtinemus, ne quo ſanguine contaminemur, vel intra viſcera ſepulto: denique inter tentamenta Chriſtianorum, botulos etiam cruore diſtentos admovetis, certiſſimi ſcilicet illicitum eſſe penes illos, per quod exorbitare eos vultis. Porro quale eſt, vt quos ſanguinem pecoris horrere confiditis, humano inhiare credaris? niſi fortè ſuaviorem eum experti: quem quidem & ipſum proinde examinatorem Chriſtianorum adhiberi vt foculum, vt acerram, oportebat: proinde enim probarentur ſanguinem humanum appetendo, quemadmodum ſacrificium reſpuendo: alioquin necandi ſi guſtaſſent, quemadmodum ſi non immolaſſent, & vtique non deeſſet vobis in auditione cuſtodiarum, & damnatione, ſanguis humanus. Proinde inceſti qui magìs, quàm quos ipſe Iupiter docuit? Perſas cum ſuis matribus miſceri Ctefias refert: ſed & Macedones ſuſpecti, quia cùm primum OEdipum tragœdiam audiſſent, ridentes inceſti dolorem, ΕΛΑΥΝΕ, dicebant, ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΗΤΕΡΑ. Iam nunc recogitate quantum liceat erroribus, ad inceſta miſcenda, ſuppeditante materias paſſivitate luxuriæ. In primis filios exponitis ſuſcipiendos ab aliqua prætereunte miſericordia extranea, vel adoptandos melioribus parentibus emancipatis. Alienati generis neceſſe eſt quandoque memoriam diſſipari: & ſimul error impegerit, exinde iam tradux proficiet inceſti, ſerpente genere cum ſcelere. Tunc deinde quocunque in loco, domi, peregrè, trans freta comes eſt libido: cuius vbique ſaltus facilè poſſunt alicubi ignaris filios pangere, velut ex aliqua ſeminis ſparſione; vt ita ſparſum genus per

commercia humana concurrat in memorias suas, neque eas cœtus incesti sanguinis agnoscat. Nos ab isto eventu diligentissima, & fidelissima castitas sepsit; quantùmque ab stupris, & ab omni post matrimonium excessu, tantùm & ab incesti casu tuti sumus: quidam multo securiores totam vim huius erroris virgine continentia depellunt, senes pueri. Si hæc in vobis esse consideraretis, proinde in Christianis non esse perspiceritis: ijdem oculi renuntiassent vtrumque: sed cæcitatis duæ species facilè concurrunt, vt qui non vident, quæ sunt, & videre videantur, quæ non sunt. Sic per omnia ostendam. Nunc de manifestis.

CAPVT X.

Refellit obiectionem, quòd Christiani Deos non colerent; eo quòd ipsa Gentilium conscientia negare non possit, eos homines fuisse, & non Deos.

In p. V. Christ. Religio, 19. A. p. ad f. V. Dij Gentilium, 3.

DEos, inquitis, non colitis, & pro imperatoribus sacrificia non impenditis. Sequitur, vt eadem ratione pro aliis non sacrificemus, quia nec pro nobis ipsis, semel deos non colendo: itaque sacrilegij, & maiestatis rei convenimur. Summa hæc causa, imò tota est, & vtique digna cognosci; si non præsumptio, aut iniquitas iudicet; altera, quæ desperat; altera quæ recusat veritatem. Deos vestros colere desinimus, ex quo illos non esse cognoscimus. Hoc igitur exigere debetis, vti probemus non esse illos deos, & idcirco non colendos, quia tunc demum coli debuissent, si dij fuissent: tunc & Christiani puniendi, si quos non colerent, quia putarent non esse, constaret illos deos esse. Sed nobis, inquitis, dij sunt. Appellamus, & provocamus à vobis ad conscientiam vestram: illa nos iudicet, illa nos damnet, si poterit negare omnes istos deos vestros homines fuisse: si & ipsa inficiàs ierit, de suis antiquitatum instrumentis revincetur, de quibus eos didicit; testimonium perhibentibus ad hodiernum, & civitatibus in quibus nati sunt; & regionibus in quibus aliquid operati vestigia reliquerunt, in quibus etiam sepulti demonstrantur. Nec ego per singulos decurram, tot ac tantos, novos, veteres, barbaros, Græcos, Romanos, peregrinos, captivos, adoptivos, proprios, communes, masculos, feminas, rusticos, vrbanos, nauticos, militares: otiosum est etiam titulos persequi, vt colligam in compendium, & hoc non quò cognoscatis, sed recognoscatis: certè enim oblitos agitis. Antè Saturnum deus penes vos nemo est: ab illo census totius, vel potioris, vel notioris divinitatis: itaque quod de origine constiterit, id & de posteritate conveniet. Saturnum itaque, quantùm literæ docent, neque Diodorus Græcus, aut Thallus, neque Cassius Severus, aut Cornelius Nepos, neque vllus commentator eiusmodi antiquitatum, aliud quàm hominem promulgaverunt: si quantùm rerum argumenta, nusquam invenio fideliora, quàm apud ipsam Italiam, in qua Saturnus, post multas expeditiones, postque Attica hospitia, consedit exceptus ab Iano, vel Iane, vt Salij volunt: mons quem incoluerat, Saturnius dictus: civitas, quam depalaverat, Saturnia vsque nunc est: tota denique Italia post Oenotriam, Saturnia cognominabatur: ab ipso primum tabulæ, & imagine signatus numus, & inde ærario præsidet. Tamen si homo Saturnus, vtique ex homine: & quia ab homine, non vtique de cœlo, & terra. Sed cuius parentes ignoti erant, facilè fuit eorum filium dici, quorum & omnes possumus videri: quis enim non cœlum, & terram, matrem, ac patrem venerationis & honoris gratia appellet, vel ex consuetudine humana, quà ignoti, vel ex inopinato apparentes de cœlo supervenisse dicuntur? proinde Saturno repentino vbique cœlitem contigit dici: nam & terræ filios vulgus vocat, quorum genus incertum est: taceo quòd ita rudes adhuc homines agebant, vt cuiuslibet novi viri aspectu quasi divino commoverentur: cùm hodie iam politi, quos ante paucos dies luctu publico mortuos sint confessi, in deos consecrent. Satis iam de Saturno, licet paucis. Etiam Iovem ostendemus tam hominem, quàm ex homine, & deinceps totum generis examen tam mortale, quàm seminis sui par.

CAPVT XI.

Et quidem, perperam post mortem homines Dij facti creduntur, cùm Gentiles dignissimos inferis deputaverint, & pessimos quosque inter Deos transcripserint.

A. p. V. Dei vnius notitia, 7. Et ad circa m. V. Dij Gentilium, 4. In m. ad f. V. Dij Gentilium, 5. A. m. V. Infernus, 1.

ET quoniam sicut illos homines fuisse non audetis negare, ita post mortem deos factos instituistis asseverare, causas quæ hoc exegerint retractemus. In primis quidem necesse est concedatis esse aliquem sublimiorem deum, & mancipem quendam

divinitatis, qui ex hominibus deos fecerit: nam neque sibi illi potuissent sumere divinitatem, quam non habebant, nec alius præstare eam non habentibus, nisi qui propriè possidebat: cæterùm si nemo esset, qui deos faceret, frustra præsumitis deos factos, auferendo factorem: certè quidem si ipsi se facere potuissent, nunquam homines fuissent, possidentes scilicet melioris conditionis potestatem. Igitur si est qui faciat deos, revertor ad causas examinandas faciendorum ex hominibus deorum: nec vllas invenio, nisi si ministeria, & auxilia officijs divinis desideravit ille magnus Deus. Primò indignum est, vt alicuius opera indigeret, & quidem mortui, cùm dignius ab initio deum aliquem fecisset, qui mortui erat operam desideraturus. Sed nec operæ locum video: totum enim hoc mundi corpus, sive innatum & infectum secundùm Pythagoram, sive natum & factum secundùm Platonem, semel vtique in ista constructione dispositum, & instructum, & ordinatum, cum omni rationis gubernaculo inventum est: imperfectum non potuit esse, quod perficit omnia: nihil Saturnum, & Saturniam gentem expectabat. Vani erunt homines, nisi certi sint, à primordio & pluvias de cœlo ruisse, & sydera radiasse, & lumina floruisse, & tonitrua mugisse, & ipsum Iovem, quæ in manu eius ponitis, fulmina timuisse: item omnem frugem, ante Liberum, & Cererem, & Minervam, immò ante illum aliquem principem hominem, de terra exuberasse; quia nihil continendo, & sustinendo homini prospectum, post hominem potuit inferri. Denique invenisse dicuntur, necessaria ista vitæ, non instituisse: quod autem invenitur, fuit; & quod fuit, non eius deputabitur qui invenit, sed eius qui instituit: erat enim antequàm inveniretur: cæterùm si propterea Liber deus, quòd vitem demonstravit, malè cum Lucullo actum est, qui primus cerasa ex Ponto Italiæ promulgavit, quòd non est propterea consecratus, vt novæ frugis auctor, quia inventor, & ostensor. Quamobrem si ab initio & instructa, & certis exercendorum officiorum suorum rationibus dispensata vniversitas constitit, vacat ex hac parte causa allegendæ humanitatis in divinitatem, quia quas illis stationes, & potestates distribuistis, tam fuerunt ab initio, quàm & fuissent, etiam si deos istos non creassetis. Sed convertimini ad causam aliam, respondentes collationem divinitatis, meritorum, remunerandorum fuisse rationem: & hinc conceditis, opinor illum deum deificum iustitia præcellere, qui nec temerè, nec indignè, nec prodigè tantum præmium dispensarit. Volo igitur merita recensere, an eiusmodi sint, vt illos in cœlum extulerint, & non potius in imum tartarum merserint, quem carcerem pœnarum infernarum, cùm vultis, affirmatis: illuc enim abstrudi solent impij quique in parentes, & in sorores incesti, & maritarum adulteri & virginum raptores, & puerorum contaminatores, & qui sæviunt, & qui occidunt, & qui furantur, & qui decipiunt, & quicunque similes sunt alicuius dei vestri, quem neminem integrum à crimine aut vitio probare poteritis, nisi hominem negaveritis. Atquin vt illos homines fuisse non possitis negare, etiam istæ notæ accedunt, quæ nec deos postea factos credi permittunt. Si enim talibus vos puniendis præsidetis, si commercium, colloquium, convictum malorum & turpium probi quique respuitis, horum autem pares deus ille maiestatis suæ consortio ascivit, quid ergo damnatis, quorum collegas adoratis? suggillatio est in cœlo vestra iustitia: deos facite criminosissimos quosque, vt placeatis diis vestris: illorum est honor, consecratio coæqualium. Sed, vt omittam huius indignitatis retractatum; probi, & integri, & boni fuerint: quot tamen potiores viros apud inferos reliquistis? aliquem de sapientia Socratem, de iustitia Aristidem, de militia Themistoclem, de sublimitate Alexandrum, de felicitate Polycratem, de copia Crœsum, de eloquentia Demosthenem: quis ex illis diis vestris gravior & sapientior Catone? iustior & militarior Scipione? quis sublimior Pompeio? felicior Sylla? copiosior Crasso? eloquentior Tullio? quanto dignius istos deos ille assumendos expectasset, præscius vtique potiorum? ... operavit, opinor, & cœlum semel clusit, & nunc vtique melioribus apud inferos mussitantibus erubescit.

CAPVT XII.

Deos, nomina esse vana mortuorum, vel simulacra facta ex communi vasorum aliorum materia, quorum fatum consecratio vana demutat. Quæ quidem vt ab artificibus formentur, eadem à rotis, ignibus, malleis patiuntur, quæ Christiani iniustè perpeti coguntur.

Per totum. V. Dij Gentilium, 6. Et in f. V. Dij Gentilium, 17.

CEsso iam de istis, vt qui sciam me ex ipsa veritate demonstraturum quid non sint, cùm ostendero quid sint. Quantùm igitur de diis vestris, nomina solummodò video quorūdam veterum mortuorum, & fabulas audio, & sacra de fabulis recognosco:

quantùm autem de simulacris ipsis, nihil aliud deprehendo, quàm materias, sorores esse vasculorum, instrumentorumque communium, vel ex iisdem vasculis; & instrumentis, quasi fatum consecratione mutantes, licentia artis transfigurante, & quidem contumeliosissimè, & in ipso opere sacrilegè: vt reverà nobis, maximè qui propter deos ipsos plectimur, solatium pœnarum esse possit, quod eadem & ipsi patiuntur, vt fiant. Crucibus, & stipitibus imponitis Christianos: quod simulacrum non prius argilla desormat, cruci, & stipiti superstructa? in patibulo primum corpus dei vestri dedicatur. Vngulis deraditis latera Christianorum: at in deos vestros per omnia membra validius incumbunt asciæ, & runcinæ, & scobinæ. Cervices ponimus: ante plumbum, & glutinum, & gomphos sine capite, sunt dii vestri. Ad bestias impellimur: certè quas Libero, & Cybele, & Cœlesti applicatis. Ignibus vrimur: hoc & illi à prima quidem massa. In metalla damnamur: inde censentur dii vestri. In insulas relegamur: solet & in insula aliqui deus vester aut nasci, aut mori. Si per hæc constat divinitas aliqua, ergo qui puniuntur, consecrantur, & numina erunt dicenda supplicia. Sed planè non sentiunt has iniurias, & contumelias suæ fabricationis dii vestri, sicut nec obsequia. O impiæ voces! ô sacrilega convicia! Infrendite, inspumate, iidem estis, qui Senecam aliquem pluribus & amarioribus de vestra superstitione perorantem probatis. Igitur si statuas & imagines frigidas mortuorum suorum simillimas non adoramus, quas milvi, & mures, & araneæ intelligunt, nonnè laudem magis, quàm pœnam merebatur repudium agniti erroris? possumus enim videri lædere eos, quos certi sumus omnino non esse? quod non est, nihil ab vllo patitur, quia non est.

CAPVT XIII.

Perbellè refellit obiectionem Gentilium, qua sibi Deos esse, *respondebant. Quod pulcherrimè retundit, adductis ipsorum ludibrijs in Deos, tam publicos, quàm domesticos iactatis.*

In p. ad circa f. V. Dii Gentilium, 17. In m. V. Templum, 2. In f. V. Dii Gentilium, 10.

SED nobis dii sunt, inquis. Et quomodo vos è contrario impij, & sacrilegi, & irreligiosi erga deos vestros deprehendimini? qui quos præsumitis esse, negligitis; quos timetis, destruitis; quos etiam vindicatis, illuditis. Recognoscite si mentior. Primò, quia cùm alij alios colitis, vtique quos non colitis, offenditis: prælatio alterius, sine alterius contumelia non potest procedere, quia nec electio, sine reprobatione: iam ergo contemnitis, quos reprobatis, quos reprobando offendere non timetis: nam vt supra perstrinximus, status dei cuiusque in senatus æstimatione pendebat. deus non erat, quem homo noluisset, & nolendo damnasset. Domesticos deos, quos Lares dicitis, domestica potestate tractatis, pignerando, venditando, demutando, aliquando in cacabulum, de Saturno, aliquando in trullam, de Minerva, vt quisque, contritus, atque contusus est, dum diu colitur; vt quisque deum sanctiorem expertus est domesticam necessitatem. Publicos æquè, publico iure fœdatis, quos in hastario vectigales habetis: sic capitolium, sic olitorium forum petitur: sub eadem voce præconis, sub eadem hasta, sub eadem annotatione quæstoris, divinitas addicta conducitur: sed enim agri tributo onusti, viliores: hominum capita stipendio censa, ignobiliora: nam hæ sunt notæ captivitatis: dii verò, qui magis tributarij, magis sancti: immò qui magis sancti, magis tributarij: maiestas quæstuaria efficitur; circuit cauponas religio mendicans: exigitis mercedem pro solo templi, pro aditu sacri: non licet deos nosse gratis: venales sunt. Quid omnino ad honorandos eos facitis, quod non etiam mortuis vestris confertis? ædes proinde, aras proinde: idem habitus, & insignia in statuis: vt ætas, vt ars, vt negotium mortui fuit, ita deus est: quo differt ab epulo Iovis, silicernium? à simpulo obba? ab aruspice, pollinctor? nam & aruspex mortuis apparet. Sed dignè imperatoribus defunctis honorem divinitatis dicatis, quibus & viventibus eum addicitis: accepto ferent dii vestri, immò gratulabuntur, quòd pares eis fiant domini sui: sed cùm Larentinam publicum scortum, velim saltem Laidem, aut Phrynen, inter Iunones, & Cereres, ac Dianas adoratis; cùm Simonem magum statua, & inscriptione sancti dei inauguratis; cùm de pædagogijs aulicis, nescio quem synodi deum facitis, licet non nobiliores dii veteres; tamen contumeliam à vobis deputabunt, hoc & aliis licuisse, quod soli ab antiquitate præceperant. Volo & ritus vestros recensere, non dico quales sitis in sacrificando; cùm enecta, & tabidosa, & scabiosa quæque mactatis: cùm de opimis, & integris, supervacua quæque truncatis; capitula, & vngulas, quæ domi quoque pueris, vel canibus destinassetis; cùm de decima Herculis, nec tertiam partem in aram eius imponitis: laudo magis sapientiã, quòd de perdito aliquid eripitis.

CAPVT XIV.

Quæ ludibria Deorum apud Poëtas, & Philosophos eorum leguntur.

Per totum. V. Dii Gentium, 10.

SED conuersus ad litteras vestras, quibus informamini ad prudentiam, & liberalia officia, quanta invenio ludibria! Deos inter se propter Trojanos & Achivos, vt gladiatorum paria congressos depugnasse. Venerem humana sagitta sauciatam. Martem tredecim mensibus in vinculis penè consumptum. Iovem ne eandem vim à cæteris cœlitibus experiretur, operâ cuiusdam monstri liberatum: & nunc flentem Sarpedonis casum: nunc fœdè subantem in sororem, sub commemoratione non ita dilectarum iam pridem amicarum. Exinde, quis non Poëta ex auctoritate principis sui, dedecorator invenitur deorum? hic Apollinem Admeto regi pascendis pecoribus addicit: ille Neptuni structorias operas Laomedonti locat: est & ille de Lyricis, Pindarum dico, qui Æsculapium canit, avaritiæ merito, quia medicinam nocenter exercebat, fulmine iudicatum: malus Iupiter, si fulmen illius est, impius in nepotem, invidus in artificem: hæc neque vera prodi, neque falsa confingi apud religiosissimos oportebat. Nec tragici quidem, aut comici parcunt, & non ærumnas, vel errores domus alicuius dei præfantur: taceo de Philosophis, Socrate contentus, qui in contumeliam deorum quercum, & hircum, & canem deierabat. Sed propterea damnatus est Socrates; quia deos destruebat. Planè olim, id est, semper, veritas odio est: tamen cùm pœnitentia sententiæ Athenienses, & criminatores Socratis postea afflixerint, & imaginem eius auream in templo collocatint, rescissa damnatio testimonium Socrati reddidit. Sed & Diogenes nescio quid in Herculem ludit: & Romanus Cynicus Varro trecentos Ioves, siue Iupiteres dicendum, sine capitibus introducit.

CAPVT XV.

Quàm pudenda de dijs impunè ac liberè, Mimographi in scenis & theatris repræsentent.

In p. ad circa. f. V. Dii Gentium, 10. Circa f. V. Templum, 1. Inf. V. Christiana Religio. 6.

CÆTERA lasciviæ ingenia etiam voluptatibus vestris per deorum dedecus operantur: dispicite Lentulorum, & Hostiliorum venustates, vtrum mimos, an deos vestros in iocis & strophis rideatis: mœchum Anubim, & masculum Lunam, & Dianam flagellatam, & Iovis mortui testamentum recitatum, & tres Hercules famelicos irrisos. Sed & histrionum literæ omnem fœditatem eorum designant: luget Sol filium detractum de cœlo lætantibus vobis: & Cybele pastorem suspirat fastidiosum non erubescentibus vobis: & sustinetis Iovis elogia cantari, & Iunonem, Venerem, Minervam à pastore iudicari. Quid, quod imago dei vestri ignominiosissimum caput & famosum vestit? quod corpus impurum, & ad istam artem effeminatione productum Minervam aliquam, vel Herculem repræsentat? nonne violatur maiestas, & divinitas constupratur plaudentibus vobis? Planè religiosiores estis in cavea, vbi super sanguinem humanum, super inquinamenta pœnarum proinde saltant dii vestri, argumenta & historias noxiis ministrantes, nisi quòd & ipsos deos vestros sæpè noxii induunt: vidimus aliquando castratum Atyn illum deum ex Pessinunte: & qui vivus ardebat, Herculem induerat: risimus & inter ludicras meridianorum crudelitates, Mercurium mortuos cauterio examinantem: vidimus & Iovis fratrem gladiatorum cadavera cum malleo deducentem. Singula ista quæque adhuc investigare quis posset: si honorem inquietant divinitatis, si maiestatis fastigia adsolant, de contemptu vtique censentur, tam eorum qui eiusmodi factitant, quàm eorum quibus factitant. Sed ludicra ista sint. Cæterùm si adiiciam, quæ non minus conscientiæ omnium recognoscent, in templis adulteria componi, inter aras lenocinia tractari, in ipsis plerunque æedituorum & sacerdotum tabernaculis, sub iisdem vittis & apicibus, & purpuris, ture flagrante libidinem expungi, nescio ne plus de vobis dii vestri, quàm de Christianis querantur, certè sacrilegi de vestris semper apprehenduntur. Christiani enim templa nec interdiu norunt: spoliarent forsitan ea & ipsi, si & ipsi ea adorarent. Quid ergo colunt, qui talia non colunt? iam quidem intelligi subiacet veritatis esse cultores, qui mandacii non sint: nec errare amplius in eo, in quo errasse se recognoscendo cessaverint. Hoc prius capite. & omnem hinc sacramenti nostri ordinem haurire, repercussis ante tamen opinionibus falsis.

CAPVT XVI.

De Ononichite Christianorum Deo, crucis, & Solis cultu dicta confutat, in eosque retorquet, & crucem, ab ipsis Gentibus, in deorum simulacris, tropæis, signis & vexillis excultam. Solem autem non adoratum à Christianis, licet diem Solis, hoc est Dominicam observent, & orent ad Orientem conversi.

In p. V. Christ.Religio,6. In m.V.Crux,16. Circa f. V.Sol,1. In f.V.Dij Gentilium,7.

NAM & quidam somniastis caput asininum esse deum nostrum: hanc Cornelius Tacitus suspicionem eiusmodi inseruit: is enim in quinta historiarum suarum bellum Iudaïcum exorsus ab origine gentis,etiam de ipsa tam origine,quàm de nomine & religione gentis, quæ voluit, argumentatus, Iudæos refert Ægypto expeditos, sive, vt putavit, extorres, vastis Arabiæ in locis aquarum egentissimis, cùm siti macerarentur, onagris, qui fortè de pastu potum petituri æstimabantur, indicibus fontis vsos, ob eam gratiam consimilis bestiæ superficiem consecrasse: atque ita inde præsumptum opinor, nos quoque, vt Iudaïcæ religionis propinquos, eidem simulacro initiari. At enim idem Cornelius Tacitus, sanè illa mendaciorum loquacissimus, in eadem historia refert, Cn. Pompeium, cùm Hierusalem cepisset, proptereaque templum adisset, speculandis Iudaïcæ religionis arcanis, nullum illic reperisse simulacrum. Et vtique si id colebatur, quod aliqua effigie repræsentabatur, nusquam magis quàm in sacrario suo exhiberetur, eò magis, quia nec verebatur extraneos arbitros, quanquam vana cultura: solis enim sacerdotibus adire licitum: etiam conspectus cæterorum velo oppanso interdicebatur. Exo. 26. 1. & seq. Vos tamen non negabitis, & iumenta omnia, & totos cantherios cum sua Epona coli à vobis. Hoc forsitan improbamur, quòd inter cultores omnium pecudum bestiarumque, asinarij tantùm sumus. Sed & qui crucis nos religiosos putat, consecraneus erit noster, cùm lignum aliquod propitiatur: viderit habitus, dum materiæ qualitas eadem sit; viderit forma, dum id ipsum Dei corpus sit: & tamen, quantò distinguitur à crucis stipite, Pallas Attica? & Ceres Pharia, quæ sine effigie, rudi palo, & informi ligno prostat? pars crucis est omne robur, quod erecta statione defigitur: nos, si fortè, integrum, & totum deum colimus. Diximus originem deorum vestrorum à plastis de cruce induci: sed & victorias adoratis, cùm in tropæis, cruces intestina sint tropæorum: religio tota castrensis signa veneratur, signa iurat, signa omnibus deis præponit: omnes illi imaginum suggestus insignes, monilia crucum sunt: siphara illa vexillorum, & cantabrorum, stolæ crucum sunt: laudo diligentiam, noluistis nudas & incultas cruces consecrare. Alij planè humanius & verisimilius Solem credunt deum nostrum: ad Persas, si fortè, deputabimur, licet Solem non in linteo depictum adoremus, habentes ipsum vtique in suo clypeo: denique inde suspicio, quòd innotuerit, nos ad orientis regionem precari: sed & plerique vestrum affectatione aliquando & cœlestia adorandi, ad Solis ortum labia vibratis. Æquè si diem Solis lætitiæ indulgemus, alia longè ratione quàm religione Solis, secundo loco ab eis sumus, qui diem Saturni, otio, & victui decernunt, exorbitantes & ipsi ab Iudaïco more, quem ignorant. Sed nova iam Dei nostri in ista proximè civitate editio publicata est, ex quo quidam frustrandis bestiis mercenarius noxius, picturam proposuit cum eiusmodi inscriptione, DEVS CHRISTIANORVM ONOCHOETES: is erat auribus asininis, altero pede vngulatus, librum gestans, & togatus. Risimus & nomen, & formam. Sed illi debebant adorare statim biforme numen, quia & canino, & leonino capite commistos, & de capro & de ariete cornutos, & à lumbis hircos, & à cruribus serpentes, & planta, vel tergo alites deos receperunt. Hæc ex abundanti, ne quid rumoris inrepercussum quasi de conscientia præterissemus. Quæ omnia conversi iam ad demonstrationem religionis nostræ repurgavimus.

CAPVT XVII.

Deum verum vnum esse, tam ex operibus divinis, quàm ex animæ testimonio probat ex ipsis deorum cultoribus.

Per totum. V. Dei vnius notitia,3. In m. ad f. V. Athei, 1.

QVOD colimus, a *Deus vnus est*, qui totam molem istam cum omni instrumento elementorum, corporum, spirituum, verbo quo iussit, ratione qua disposuit, virtute qua potuit, de nihilo expressit, in ornamentum maiestatis suæ, vnde & Græci nomen mundo ΚΟϹΜΟΝ accommodaverunt. *Invisibilis est, etsi videatur*: incomprehensibilis, etsi per gratiam repræsentetur: inæstimabilis, etsi humanis sensibus æstimetur: a Deut. 6, 4. Esa. 40, 2.

ideo verus & tantus est: cæterùm quod videri communiter, quod comprehendi, quod æstimari potest, minus est & oculis quibus occupatur, & manibus quibus contaminatur, & sensibus quibus invenitur: quod verò immensum est, soli sibi notum est: hoc est quod Deum æstimari facit, dum æstimari non capit: ita eum vis magnitudinis, & notum hominibus objicit, & ignotum. Et hæc est summa delicti, nolentium recognoscere, quem ignorare non possunt. Vultis ex operibus ipsius tot ac talibus quibus continemur, quibus sustinemur, quibus oblectamur, etiam quibus exterremur? vultis ex animæ ipsius testimonio comprobemus? quæ licet carcere corporis pressa, licet institutionibus prauis circunscripta, licet libidinibus ac concupiscentijs evigorata, licet falsis deis exancillata, cùm tamen resipiscit, vt ex crapula, vt ex somno, vt ex aliqua valetudine & sanitatem suam potitur, Deum nominat, hoc solo nomine, quia proprio Dei veri. *Deus magnus, Deus bonus*, &, *Quod Deus dederit*, omnium vox est: iudicem quoque contestatur illum, *Deus videt, &, Deo commendo, &, Deus mihi reddet*: ô testimonium animæ naturaliter Christianæ! denique pronuntians hæc non ad capitolium, sed ad cœlum respicit: novit enim sedem Dei vivi: ab illo, & inde descendit.

CAPVT XVIII.

Præter præmissa vnius divinitatis testimonia, Scripturam Sacram id plenius docentem tradidit Deus; quam & Ptolomæus Philadelphus Ægypti Rex Gentilis iussit in Græcum ex Hæbræo transferri, quod nec ipsi ignorant.

In p. ad m. V. Dei vnius notitia, 3. A. p. ad f. V. Scriptura sacra, 1.

SED quò plenius & impressius tam ipsum, quàm dispositiones eius, & voluntates adiremus, instrumentum adiecit litteraturæ, si qui velit de Deo inquirere, & inquisito invenire & invento credere, & credito deservire. Viros enim iustitia, & innocentia dignos, Deum nosse, & ostendere à primordio in seculum emisit spiritu divino inundatos, quo prædicarent Deum vnicum esse, qui vniversa condiderit, qui hominem
Gen. 1. per totum. de humo struxerit, (hic enim est verus Prometheus) qui seculum certis temporum dispositionibus, & exitibus ordinaverit; exinde qui signa maiestatis suæ iudicantis edi-
Gen. 7. 21. derit per imbres, per ignes; qui demerendo sibi disciplinas determinaverit, quas ignoratis, aut desertis, sed observantibus præmia destinarit; qui producto ævo isto iudicatu-
Gen. 19. 24. rus sit suos cultores in vitæ æternæ retributionem, profanos in ignem æquè perpetem & iugem, suscitatis omnibus ab initio defunctis, & reformatis, & recensitis ad vtriusque meriti dispunctionem.
Math. 24. & 30. Hæc & nos risimus aliquando: de vestris fuimus: fiunt, non nascuntur Christiani. Quos diximus prædicatores, prophetæ de officio præfandi vocantur: voces eorum, itemque virtutes, quas ad fidem divinitatis edebant, in thesauris literarum manent, nec istæ nunc latent. Ptolemæorum eruditissimus, quem Philadelphum supernominant, & omnis literaturæ sagacissimus: cum studio bibliothecarum Pisistratum, opinor, æmularetur, inter cætera memoriarum, quibus aut vetustas, aut curiositas aliqua ad famam patrocinabatur, ex suggestu Demetrij Phalerei grammaticorum probatissimi, cui præfecturam mandaverat, libros à Iudæis quoque postulavit, proprias atque vernaculas literas, quas soli habebant: ex ipsis enim, & ad ipsos semper prophetæ peroraverant, scilicet ad domesticam dei gentem, ex patrum gratia. Hebræi retrò, qui nunc Iudæi. Igitur & literæ Hebrææ, & eloquium. Sed ne notitia vacaret, hoc quoque Ptolemæo à Iudæis subscriptum est, septuaginta & duobus interpretibus indultis, quos Menedemus quoque philosophus providentiæ vindex, de sententiæ communione suspexit. Affirmavit hæc vobis etiam Aristæus, ita in Græcum stilum ex aperto monumenta reliquit. Hodie apud Serapeum: Ptolemæi bibliothecæ, cum ipsis Hebraicis literis exhibentur. Sed & Iudæi palam lectitant: vectigalis libertas vulgo aditur sabbatis omnibus: qui adierit, inveniet Deum: qui etiam studuerit intelligere, cogetur & credere.

CAPVT XIX.

Scripturæ sacræ authoritatem commendat antiquitas, cùm Moyses eius scriptor, omnes alias, & Gentes, & plerasque vrbes, ipsos etiam Gentium Deos ætate præcesserit.

Per totum. V. Scriptura S. 1.

PRIMAM instrumentis istis auctoritatem summa antiquitas vindicat, apud vos quoque religionis est instar, fidem de temporibus asserere. Omnes itaque substantias, omnesque materias, origines, ordines, venas veterani cuiusque stili vestri, gentes etiam plerasque, & vrbes insignes, & canas memoriarum, ipsas denique effigies literarum indices,

indices custodesque rerum, & puto adhuc minus dicimus, ipsos inquam deos vestros, ipsa templa, & oracula, & sacra, vnius interim prophetæ scrinium seculis vincit, in quo videtur thesaurus collocatus totius Iudaici sacramenti, & inde etiam nostri. Si quem audistis interim Moysem, Argivo Inacho pariter ætate est: quadringentis penè annis, nam & septem minus, Danaum & ipsum apud vos vetustissimum prævenit, mille circiter cladem Priami antecedit: possem etiam dicere quingentis amplius & Homerum, habens quos sequar: cæteri quoque prophetæ, etsi Moysi postumant, extremissimi tamen eorum, non retrosiores deprehenduntur primoribus vestris sapientibus, & legiferis, & historicis. Hæc quibus ordinibus probari possint, non tam difficile est nobis exponere, quàm enorme; nec arduum, sed interim longum: multis instrumentis, cum digitorum supputariis gesticulis adsidendum est: referanda antiquissimarum etiam gentium archiva, Ægyptiorum, Chaldæorum, Phœnicum: advocandi municipes eorum, per quos notitia subministrata est, aliqui Manethon Ægyptius, & Berosus Chaldæus, sed & Iromus Phœnix Tyri rex; sectatores quoque eorum, Mendesius Ptolemæus, & Menander Ephesius, & Demetrius Phalereus, & rex Iuba, & Appion, & Thallus, & qui istos aut probat, aut revincit Iudæus Iosephus antiquitatum Iudaicarum vernaculus vindex; Græcorum etiam censuales conferendi, & quæ quando sint gesta, vt concatenationes temporum aperiantur, per quæ luceant annalium numeri: peregrinandum est in historias, & literas orbis. Et tamen quasi partem iam probationis intulimus, cùm per quæ probari possint, aspersimus: verùm differre præstat, nè vel minus persequamur festinando, vel diutius evagemur persequendo.

CAPVT XX.

Scriptura sacra exordium & finem mundi, & quidquid medio tempore agitur, annuntians, & prædicens, alias omnes, maiestate, & divinitate præcedit.

In p. ad vltra m. V. Scriptura S. 1. in f. In m. V. Prophetia, 1.

PLvs iam offerimus pro ista dilatione, maiestatem scripturarum, si non vetustatem: divinas probamus, si dubitatur, antiquas: nec hoc tardius, aut aliunde discendum: coram sunt quæ docebunt, mundus, & sæculum, & exitus: quicquid agitur, prænuntiabatur: quicquid videtur, audiebatur: quòd terræ vorant vrbes, quòd insulas maria fraudant, quòd externa, atque interna bella dilaniant, quòd regnis regna compulsant, quòd fames, & lues, & locales quæque clades, & frequentiæ pleraque montium vastant, quod humiles sublimitate, sublimes humilitate mutantur, quòd iustitia rarescit, & iniquitas increbrescit, bonarum omnium disciplinarum cura torpescit, quòd etiam officia temporum, & elementorum munia exorbitant, quòd & monstris, & portentis naturalium forma turbatur, providenter scripta sunt: dum patimur, leguntur; dum recognoscimus, probantur: idoneum, opinor, testimonium divinitatis, veritas divinationis. Hinc igitur apud nos futurorum quoque fides tuta est, iam scilicet probatorum: quia cum illis, quæ quotidie probantur, prædicebantur: eædem voces sonant, eædem literæ notant, idem spiritus pulsat: vnum tempus est divinationi, futura præfandi: apud homines, si fortè, distinguitur, dum expungitur: dum ex futuro præsens, dehinc ex præsenti præteritum deputatur. Quid delinquimus, oro vos, futura quoque credentes, qui iam didicimus illis per duos gradus credere?

Matth. 24. 6. 7.

CAPVT XXI.

Licet vetustissimis Iudæorum Libris Christiana Religio suffulta sit, longè tamen distat à Secta Iudæorum, qui iam patrij soli sui exules, per orbem vagantur: sed iuxta prophetias, ex omni populo, & gente collecta est ex veris Dei veri cultoribus, ex quo Christus Dominus, verus Deus, & homo verus, Sermo Dei, atque ratio, mundi opifex, natus ex Virgine, sub Pilato passus, suscitatus à mortuis, Discipulis ad prædicandum Evangelium deputatis, ascendit in cælum. Nec mirum si à Christo cultum Dei acceperit, cùm Iudæi, Romani, & Græci cultum Dei ab hominibus hauserint.

A. p. V. Iudæi, 8. In m. V. Chri. aduentus duplex, 3. A. m. V. Sol, 3. Et V. Chri. Magnalia, 9. & V. Fides, 13. Et V. Iudæi, 6. Circa f. V. Christiana Religio, 2. Et V. Christiana Religio, 4. Et V. Christ. Religio, 11. Et V. Mendacium, 1. In f. V. Christ Religio, 8.

SEd quoniam edidimus antiquissimis Iudæorum instrumentis sectam istam esse suffultam, quam aliquanto novellam, vt Tiberiani temporis, plerique sciunt, profitentibus nobis quoque; fortassean hoc nomine de statu eius retractetur, quasi sub vmbraculo insignissimæ religionis, certè licitæ, aliquid propriæ præsumptionis abscondat;

Luc. 3. 1.

ideo verus & tantus est: cæterùm quod videri communiter, quod comprehendi, quod æstimari potest, minus est & oculis quibus occupatur, & manibus quibus contaminatur, & sensibus quibus invenitur: quod verò immensum est, soli sibi notum est: hoc est quod Deum æstimari facit, dum æstimari non capit: ita eum vis magnitudinis, & notum hominibus objicit, & ignotum. Et hæc est summa delicti, nolentium recognoscere, quem ignorare non possunt. Vultis ex operibus ipsius tot ac talibus quibus continemur, quibus sustinemur, quibus oblectamur, etiam quibus exterremur? vultis ex animæ ipsius testimonio comprobemus? quæ licet carcere corporis pressa, licet institutionibus prauis circunscripta, licet libidinibus ac concupiscentijs evigorata, licet falsis deis exancillata, cùm tamen resipiscit, vt ex crapula, vt ex somno, vt ex aliqua valetudine & sanitatem suam potitur, Deum nominat, hoc solo nomine, quia proprio Dei veri. *Deus magnus, Deus bonus,* &, *Quod Deus dederit,* omnium vox est: iudicem quoque contestatur illum, *Deus videt, &, Deo commendo, &, Deus mihi reddet:* ô testimonium animæ naturaliter Christianæ! denique pronuntians hæc non ad capitolium, sed ad cœlum respicit: novit enim sedem Dei vivi: ab illo, & inde descendit.

CAPVT XVIII.

Præter præmissa vnius divinitatis testimonia, Scripturam Sacram id plenius docentem tradidit Deus; quam & Ptolomæus Philadelphus Ægypti Rex Gentilis iussit in Græcum ex Hebræo transferri, quod nec ipsi ignorant.

In p. ad m. V. Dei vnius notitia, 3. A. p. ad f. V. Scriptura sacra, 11

SED quò plenius & impressius tam ipsum, quàm dispositiones eius, & voluntates adiremus, instrumentum adiecit litteraturæ, si qui velit de Deo inquirere, & inquisito invenire & invento credere, & credito deservire. Viros enim iustitia, & innocentia dignos, Deum nosse, & ostendere à primordio in seculum emisit spiritu divino
gen. 1. per totum. inundatos, quo prædicarent Deum vnicum esse, qui vniversa condiderit, qui hominem de humo struxerit, (hic enim est verus Prometheus) qui seculum certis temporum dispositionibus, & exitibus ordinaverit; exinde qui signa maiestatis suæ iudicantis ediderit per imbres, per ignes; qui demerendo sibi disciplinas determinaverit, quas ignoratis, aut deseritis, sed observantibus præmia destinarit; qui producto ævo isto iudicaturus sit suos cultores in vitæ æternæ retributionem, profanos in ignem æquè perpetem & iugem, suscitatis omnibus ab initio defunctis, & reformatis, & recensitis ad vtriusque meriti dispunctionem. Hæc & nos risimus aliquando: de vestris fuimus: fiunt, non nascuntur Christiani. Quos diximus prædicatores, prophetæ de officio præfandi vocantur: voces eorum, itemque virtutes, quas ad fidem divinitatis edebant, in thesauris literarum manent, nec istæ nunc latent. Ptolemæorum eruditissimus, quem Philadelphum supernominant, & omnis literaturæ sagacissimus: cum studio bibliothecarum Pisistratum, opinor, æmularetur, inter cætera memoriarum, quibus aut vetustas, aut curiositas aliqua ad famam patrocinabatur, ex suggestu Demetrij Phalerei grammaticorum probatissimi, cui præfecturam mandaverat, libros à Iudæis quoque postulavit, proprias atque vernaculas literas, quas soli habebant: ex ipsis enim, & ad ipsos semper prophetæ peroraverant, scilicet ad domesticam dei gentem, ex patrum gratia. Hebræi retrò, qui nunc Iudæi. Igitur & literæ Hebrææ, & eloquium. Sed ne notitia vacaret, hoc quoque Ptolemæo à Iudæis subscriptum est, septuaginta & duobus interpretibus indultis, quos Menedemus quoque philosophus providentiæ vindex, de sententiæ communione suspexit. Affirmavit hæc vobis etiam Aristæus, ita in Græcum stilum exaperto monumenta reliquit. Hodie apud Serapeum: Ptolemæi bibliothecæ, cum ipsis Hebraicis literis exhibentur. Sed & Iudæi palam lectitant: vectigalis libertas vulgo aditur sabbatis omnibus: qui adierit, inveniet Deum: qui etiam studuerit intelligere, cogetur & credere.

Marginal references: gen. 7. 11. — gen. 19. 24. — Matth. 24. & 30.

CAPVT XIX.

Scripturæ sacræ authoritatem commendat antiquitas, cùm Moyses eius scriptor, omnes alias, & Gentes, & plerasque vrbes, ipsos etiam Gentium Deos ætate præcesserit.

Per totum. V. Scriptura S. 1.

PRIMAM instrumentis istis auctoritatem summa antiquitas vindicat, apud vos quoque religionis est instar, fidem de temporibus asserere. Omnes itaque substantias, omnesque materias, origines, ordines, venas veterani cuiusque stili vestri, gentes etiam plerasque, & vrbes insignes, & canas memoriarum, ipsas denique effigies literarum indices,

indices custodesque rerum, & puto adhuc minus dicimus, ipsos inquam deos vestros, ipsa templa, & oracula, & sacra, vnius interim prophetæ scrinium seculis vincit, in quo videtur thesaurus collocatus totius Iudaïci sacramenti, & inde etiam nostri. Si quem audistis interim Moysem, Argivo Inacho pariter ætate est: quadringentis penè annis, nam & septem minus, Danaum & ipsum apud vos vetustissimum prævenit, mille circiter cladem Priami antecedit: possem etiam dicere quingentis amplius & Homerum, habens quos sequar: cæteri quoque prophetæ, etsi Moysi postumant, extremissimi tamen eorum, non retrosiores deprehenduntur primoribus vestris sapientibus, & legiferis, & historicis. Hæc quibus ordinibus probari possint, non tam difficile est nobis exponere, quàm enorme; nec arduum, sed interim longum: multis instrumentis, cum digitorum supputariis gesticulis adsidendum est: reseranda antiquissimarum etiam gentium archiva, Ægyptiorum, Chaldæorum, Phœnicum: advocandi municipes eorum, per quos notitia subministrata est, aliqui Manethon Ægyptius, & Berosus Chaldæus, sed & Iromus Phœnix Tyri rex; sectatores quoque eorum, Mendesius Ptolemæus, & Menander Ephesius, & Demetrius Phalereus, & rex Iuba, & Appion, & Thallus, & qui istos aut probat, aut revincit Iudæus Iosephus antiquitatum Iudaïcarum vernaculus vindex: Græcorum etiam censuales conferendi, & quæ quando sint gesta, vt concatenationes temporum aperiantur, per quæ luceant annalium numeri: peregrinandum est in historias, & literas orbis. Et tamen quasi partem iam probationis intulimus, cùm per quæ probari possint, asperfimus: verùm differre præstat, nè vel minus persequamur festinando, vel diutius evagemur persequendo.

CAPVT XX.

Scriptura sacra exordium & finem mundi, & quidquid medio tempore agitur, annuntians, & prædicens, alias omnes, maiestate, & divinitate præcedit.

In p. ad vltra m. V. Scriptura S. 1. In f. In m. V. Prophetia, 1.

PLvs iam offerimus pro ista dilatione, maiestatem scripturarum, si non vetustatem: divinas probamus, si dubitatur, antiquas: nec hoc tardius, aut aliunde discendum: coram sunt quæ docebunt, mundus, & sæculum, & exitus: quicquid agitur, prænuntiabatur: quicquid videtur, audiebatur: quòd terræ vorant vrbes, quòd insulas maria fraudant, quòd externa, atque interna bella dilaniant, quòd regnis regna compulsant, quòd fames, & lues, & locales quæque clades, & frequentiæ pleraque montium vastant, quod humiles sublimitate, sublimes humilitate mutantur, quòd iustitia rarescit, & iniquitas increbrescit, bonarum omnium disciplinarum cura torpescit, quòd etiam officia temporum, & elementorum munia exorbitant, quòd & monstris, & portentis naturalium forma turbatur, providenter scripta sunt: dum patimur, leguntur: dum recognoscimus, probantur: idoneum, opinor, testimonium divinitatis, veritas divinationis. Hinc igitur apud nos futurorum quoque fides tuta est, iam scilicet probatorum: quia cum illis, quæ quotidie probantur, prædicebantur: eædem voces sonant, eædem literæ notant, idem spiritus pulsat: vnum tempus est divinationi, futura præfandi: apud homines, si fortè, distinguitur, dum expungitur: dum ex futuro præsens, dehinc ex præsenti præteritum deputatur. Quid delinquimus, oro vos, futura quoque credentes, qui iam didicimus illis per duos gradus credere?

Matth. 24. 6. 7.

CAPVT XXI.

Licet vetustissimis Iudæorum Libris Christiana Religio suffulta sit, longè tamen distat à Secta Iudæorum, qui iam patrij soli sui exules, per orbem vagantur: sed iuxta prophetias, ex omni populo, & gente collecta est ex veris Dei veri cultoribus, ex quo Christus Dominus, verus Deus, & homo verus, Sermo Dei, atque ratio, mundi opifex, natus ex Virgine, sub Pilato passus, suscitatus à mortuis, Discipulis ad prædicandum Evangelium deputatis, ascendit in cælum. Nec mirum si à Christo cultum Dei acceperit, cùm Iudæi, Romani, & Græci cultum Dei ab hominibus hauserint.

A. p. V. Iudæi, 8. In m. V. Chri. aduentus duplex, 3. A. m. V. Sol, 3. Et V. Chri. Magnalia, 9. & V. Fides, 13. Et V. Iudæi, 6. Circa f. V. Christiana Religio, 2. Et V. Christiana Religio, 4. Et V. Christ. Religio, 11. Et V. Mendacium, 1. In f. V. Christ. Religio, 8.

SED quoniam edidimus antiquissimis Iudæorum instrumentis sectam istam esse suffultam, quam aliquanto novellam, vt Tiberiani temporis, plerique sciunt, profitentibus nobis quoque; fortassean hoc nomine de statu eius retractetur, quasi sub vmbraculo insignissimæ religionis, certè licitæ, aliquid propriæ præsumptionis abscondat:

Luc. 3. 1.

vel quia præter ætatem, neque de victus exceptionibus, neque de solemnitatibus dierum, neque de ipso signaculo corporis, neque de consortio nominis, cum Iudæis agimus, quod vtique oporteret si eidem Deo manciparemur. Sed & vulgus iam scit Christum, vt aliquem hominum, qualem Iudæi iudicaverunt, quò facilius quis nos hominis cultores existimaverit. Verùm neque de Christo erubescimus, cùm sub nomine eius deputari & damnari iuvat, neque de Deo aliter præsumimus. Necesse est igitur pauca de Christo, vt Deo. Tantùm Iudæis erat apud Deum gratia, ob insignem iustitiam & fidem originalium auctorum, vnde illis & generis magnitudo, & regni sublimitas floruit, & tanta fælicitas, vt Dei vocibus, de promerendo Deo, & non offendendo præmonerentur. Sed quanta deliquerint, fiducia patrum inflati, deviantes ab disciplina in profanum modum, etsi ipsi non confiterentur, probaret exitus hodiernus ipsorum: dispersi, palabundi, & cœli, & soli sui extorres vagantur per orbem, sine homine, sine Deo rege, quibus nec advenarum iure, terram patriam saltem vestigio salutare conceditur. Cùm hæc illis sanctæ voces præminarentur, eædem semper omnes ingerebant fore, vti sub extimis curriculis sæculi, ex omni iam gente, & populo, & loco cultores sibi allegeret Deus multo fideliores, in quos gratiam transferret, pleniorem quidem ob disciplinæ auctoris capacitatem. Huius igitur gratiæ, disciplinæque arbiter & magister, illuminator atque deductor generis humani filius Dei annuntiabatur: non quidem ita genitus, vt erubescat in filij nomine, aut de patris semine; non de sororis incesto, nec de stupro filiæ, aut coniugis alienæ, deum patrem passus est squamatum, aut cornutum, aut plumatum amatorem, aut in aurum conversum. Iovis enim ista sunt numina vestri: cæterùm Dei filius nullam de impudicitia habet matrem: etiam quam videtur habere, non nupserat. Sed prius substantiam edisseram, & ita nati-

Gen. 1. 1. uitatis qualitas intelligetur. Iam ediximus, Deum vniversitatem hanc mundi, verbo,

Io. 1. 1. & ratione, & virtute molitum. Apud vestros quoque sapientes, ΛΟΓΟΝ, id est, sermonem atque rationem constat artificem videri vniversitatis: hunc enim Zeno determinat factitatorem, qui cuncta in dispositione formaverit: eundem & fatum vocari, & deum, & animum Iovis, & necessitatem omnium rerum. Hæc Cleanthes in spiritum congerit, quem permeatorem vniversitatis affirmat: & nos etiam sermoni, atque rationi, itemque virtuti, per quæ omnia molitum Deum ediximus, propriam substantiam spiritum inscribimus, cui & sermo insit prænuntianti, & ratio adsit disponenti, & virtus præsit perficienti. Hunc ex Deo prolatum didicimus, & prolatione generatum, & idcirco filium Dei, & Deum dictum ex vnitate substantiæ: nam & Deus spiritus: & cùm radius ex sole porrigitur, portio ex summa; sed Sol erit in radio, quia solis est radius, nec separatur substantia, sed extenditur: ita de spiritu spiritus, & de deo deus, vt lumen de lumine accensum: manet integra & indefecta materiæ matrix, etsi plures inde traduces qualitatum mutueris: ita & quod de deo profectum est, deus est, & dei filius, & vnus ambo: ita & de spiritu spiritus, & de deo deus: modulo alterum, non numero; gradu, non statu fecit: & à matrice non recessit, sed excessit. Iste igitur dei radius, vt retrò semper prædicabatur, delapsus in virginem quandam, & in vtero eius caro figuratus nascitur homo deo mistus: caro spiritu instructa nutritur, adolescit, affatur, docet, operatur, & Christus est. Recipite interim hanc fabulam, similis est vestris, dum ostendimus quomodo Christus probetur. Sciebant qui penes vos fabulas ad destructionem veri-

Matth. 2. 4. tatis istius æmulas præministraverunt; sciebant & Iudæi venturum esse Christum, scilicet quibus prophetæ loquebantur: nam & nunc adventum eius expectant, nec alia magis inter nos & illos compulsatio est, quàm quòd iam venisse non credunt: duobus enim adventibus eius significatis; primo, qui iam expunctus est in humilitate conditionis humanæ; secundo, qui concludendo sæculo imminet in sublimitate divinitatis exertæ, primum non intelligendo, secundum, quem manifestius prædicatum sperant, vnum existimaverunt: ne enim intelligerent pristinum, crediturі si intellexissent, & consecuturi salutem si credidissent, meritum fuit delictum eorum. Ipsi

Esa. 6. 10. legunt ita scriptum, *Multatos se sapientia, & intelligentia, & oculorum, & aurium fruge.*

Io. 12. 40. Quem igitur solummodo hominem præsumpserant de humilitate, sequebatur vti ma-

Matth. 4. 23. gum æstimarent de potestate, cùm ille verbo dæmonia de hominibus excuteret, cæcos

& 9. 6. & 20. reluminaret, leprosos purgaret; paralyticos restringeret, mortuos denique verbo red-

25. 33. deret vitæ, elementa ipsa famularet, compescens procellas, & freta ingrediens, ostendens sese ΛΟΓΟΝ Dei, id est, verbum illud primordiale, primogenitum, virtute & ratione comitatum, & spiritu fultum: ad doctrinam verò eius quia revincebantur magistri primoresque Iudæorum, ita exasperabantur, maximè quòd ad eum

ingens multitudo deflecteret, vt postremò oblatum Pontio Pilato Syriam tunc ex parte Romana procuranti, violentia suffragiorum in crucem dedi sibi extorserint. Prædixerat & ipse ita facturos. Parum hoc, si non & prophetæ retro. Et tamen suffixus spiritum cum verbo dimisit, prævento carnificis officio. Eodem momento dies medium orbem signante sole subducta est: deliquium vtique putaverunt, qui id quoque super Christo prædicatum non sciérunt: ratione non deprehensa, negaverunt: & tamen eum mundi casum relatum in arcanis vestris habetis. Hunc Iudæi detractum, & sepulcro conditum, magna etiam militaris custodiæ diligentia circumsederunt, nè quia prædixerat tertia die resurrecturum se à morte, discipuli furto amoliti cadaver fallerent suspectos. Sed ecce die tertia concussa repente terra, & mole revoluta quæ obstruxerat sepulcrum, & custodia pavore disjecta, nullis apparentibus discipulis, nihil in sepulcro repertum est, præterquàm exuviæ sepulcri: nihilominus tamen primores, quorum intererat & scelus divulgare, & populum vectigalem & famularem sibi à fide revocare, surreptum à discipulis iactitaverunt: nam nec ille se in vulgus eduxit, ne impij errore liberarentur, vt & fides non mediocri præmio destinata, difficultate constaret: cum discipulis autem quibusdam apud Galilæam Iudææ regionem ad 40. dies egit, docens eos quæ docerent: dehinc ordinatis eis ad officium prædicandi per orbem, circumfusa nube in cœlum est ereptus, multò melius quàm apud vos asseverare de Romulis Proculi solent. Ea omnia super Christo Pilatus, & ipse iam pro sua conscientia Christianus, Cæsari tunc Tiberio nuntiavit: sed & Cæsares credidissent super Christo, si aut Cæsares non essent seculo necessarij, aut si & Christiani potuissent esse Cæsares: discipuli quoque diffusi per orbem, præcepto magistri Dei paruerunt, qui & ipsi à Iudæis insequentibus multa perpessi, vtique pro fiducia veritatis libenter, Romæ postremò per Neronis sævitiam sanguinem Christianum seminaverunt. Sed monstrauimus vobis idoneos testes Christi, ipsos illos, quos adoratis: multum est, si eos adhibeam, vt credatis Christianis, propter quos non creditis Christianis: interim hic est ordo nostræ institutionis: hunc edidimus & sectæ, & nominis censum cum suo auctore: nemo iam infamiam incutiat, nemo aliud existimet, quia nec fas est vlli de sua religione mentiri: eò enim, quod aliud à se coli dicit, quàm colit, negat quod colit, & culturam in alterum transfert, & transferendo iam non colit quod negavit. Dicimus, & palàm dicimus, & vobis torquentibus: lacerati & cruenti vociferamur, Deum colimus per Christum: illum hominem putate: per eum, & in eo se cognosci vult Deus, & coli. Vt Iudæis respondeamus, & ipsi Deum per hominem Moysem colere didicerunt: vt Græcis occurram, Orpheus Pieriæ, Musæus Athenis, Melampus Argis, Trophonius Bœotiæ, initiationibus homines obligaverunt: vt ad vos quoque dominatores gentium aspiciam, homo fuit Pompilius Numa, qui Romanos operosissimis superstitionibus oneravit: licuerit & Christo commentari divinitatem, rem propriam; non qui rupices, & adhuc feros homines multitudine tot numinum demerendorum attonitos efficiendo, ad humanitatem temperaret, quod Numa: sed qui iam expolitos, & ipsa vrbanitate deceptos, in agnitionem veritatis ocularet. Quærite ergo, si vera est ista divinitas Christi: si ea est, qua cognita ad bonum quis reformatur, sequitur vt falsa renuntietur quævis alia contraria comperta: in primis illa, quæ delitescens sub nominibus, & imaginibus mortuorum, quibusdam signis, & miraculis, & oraculis fidem divinitatis operatur.

Matth.27.2 & seq.
Matth.27.50
Matth.27.62 Matth.28.11. & seq.
Marc.16.19 Luc.24.51. Act.1.9.
Marc.16.

CAPVT XXII.

Dæmones à Philosophis, Poëtis, Magis, Socrate, Platone, vulgo etiam indocto cogniti, id vnum satagunt, vt vnus Deus non quæratur, & pro eo lapides pro dijs habeantur.

In p. V. Diabolus, 1. A. p. in Alphab. Error. V. Angeli amat. fœmin. 1. Et V. Angelus, 1. Et V. Diabolus, 15. In m. ad f. V. Diabolus, 10.

ATQVE adeò dicimus esse substantias quasdam spiritales: nec nomen novum est. Sciunt dæmonas philosophi, Socrate ipso ad dæmonij arbitrium expectante: quidni? cùm & ipsi dæmonium adhæsisse à pueritia dicatur, dehortatorium planè à bono: dæmonas sciunt poëtæ, & iam vulgus indoctum in vsum maledicti frequentat: nam & Satanam principem huius mali generis, proinde de propria conscientia animæ, eadem execramenti voce pronuntiat: angelos quoque etiam Plato non negavit: vtriusque nominis testes esse, vel magi adsunt. Sed quomodo de angelis quibusdam sua sponte corruptis, corruptior gens dæmonum evaserit damnata à Deo cum generis auctoribus, & cum eo, quem diximus, principe, apud literas sanctas ordine cognoscitur. Nunc de operatione eorum satis erit exponere. Operatio eorum est hominis eversio:

sic malitia spiritalis à primordio auspicata est in hominis exitium: itaque corporibus quidem & valetudines infligunt, & aliquos casus acerbos; animæ verò repentinos, & extraordinarios per vim excessus: suppetit illis ad vtramque substantiam hominis adeundam, subtilitas, & tenuitas sua. Multum spiritalibus viribus licet, vt invisibiles, & insensibiles in effectu potius, quàm in actu suo appareant; si poma, si fruges, nescio quod auræ latens vitium in flore præcipitat, in germine exanimat, in pubertate convulnerat; ac si cæca ratione tentatus aër, pestilentes haustus suos offundit. Eadem igitur obscuritate contagionis, aspiratio dæmonum, & angelorum, mentis quoque corruptelas agit, furoribus, & amentiis fœdis, ac sævis libidinibus, cum erroribus variis; quorum iste potissimus, quo Deos istos, captis, & circunscriptis hominum mentibus commendat, vt & sibi pabula propria nidoris, & sanguinis procuret simulacris, & imaginibus oblata. Et quæ illis accuratior pascua est, quàm vt hominem à recogitatu veræ divinitatis avertant præstigiis falsæ divinationis? quas & ipsas quomodo operentur, expediam. Omnis spiritus ales: hoc & angeli, & dæmones: igitur momento vbique sunt: totus orbis, illis locus vnus est, quid vbi geratur, tam facilè sciunt, quàm enuntiant: velocitas, divinitas creditur, quia substantia ignoratur: sic & auctores interdum videri volunt eorum, quæ annuntiant: & sunt planè malorum nonnunquam, bonorum tamen nunquam: dispositiones etiam Dei, & tunc prophetis concionantibus exceperunt, & nunc lectionibus resonantibus carpuor: ita & hinc sumentes quasdam temporum sortes, æmulantur divinitatem, dum furantur divinationem. In oraculis autem, quo ingenio ambiguitates temperent in eventus, sciunt Crœsi, sciunt Pyrrhi. Cæterùm testudinem decoqui cum carnibus pecudis, Pythius eo modo renuntiavit, quo supra diximus: momento apud Lydiam fuerat. Habent de incolatu aëris, & de vicinia siderum, & de commercio nubium, cœlestes sapere paraturas, vt & pluvias, quas iam sentiunt, repromittant. Benefici planè & circa curas valetudinum: lædunt enim primò, dehinc remedia præcipiunt, ad miraculum oova, sive contraria, post quæ desinunt lædere, & curasse creduntur. Quid ergo de cæteris ingeniis, vel etiam viribus fallaciæ spiritalis edisseram? phantasmata Castorum, & aquam cribro gestatam, & navem cingulo promotam, & barbam tactu irrufatam; vt numina lapides crederentur, & Deus verus non quæreretur.

CAPVT XXIII.

Cùm Magi eadem phantasmata illusionesque præstent, cum dæmonibus, eos sua potestate assistentibus, qui eadem quoque cum Dijs Gentium operentur; facilè suadetur, ipsos dæmones esse, qui volunt se coli vt Deos, vtpote qui ea ipsa faciant, quæ delusis hominibus, Deos esse persuadent. Qui tamen in energumenis, à Christianis adjurati, fatentur se non esse Deos.

In p. V. Diabolus, 14. A. p ad f. V. Christiana Religio, 5. In f. V. Athei, 2.

PORRÒ si & Magi phantasmata edunt, & iam defunctorum infamant animas, si pueros in eloquium oraculi elidunt, si multa miracula circulatoriis præstigiis ludunt, si & somnia immittunt, habentes semel invitatorum angelorum, & dæmonum assistentem sibi potestatem, per quos & capræ, & mensæ divinare consueverunt: quantò magìs ea potestas de suo arbitrio, & pro suo negotio studeat totis viribus operari, quod alienæ præstat negotiationi? aut si eadem & angeli, & dæmones operantur, quæ & dij vestri, vbi est ergo præcellentia divinitatis, quam vtique superiorem omni potestate credendum est? Non ergo dignius præsumetur ipsos esse, qui se deos faciant, cùm eadem edant, quæ faciant deos credi, quàm pares angelis, & dæmonibus, deos esse? Locorum differentia distinguitur, opinor, vt à templis deos æstimetis, quos alibi deos non dicitis: vt aliter dementire videatur qui sacras turres pervolat, aliter qui recta viciniæ transilit: & alia vis pronuntietur in eo qui genitalia, vel lacertos, alia, qui sibi gulam prosecat. Compar exitus furoris, & vna ratio est instigationis. Sed hactenus verba; iam hinc demonstratio rei ipsius, qua ostendemus vnam esse vtriusque nominis qualitatem. Edatur hìc aliquis sub tribunalibus vestris, quem dæmone agi constet: iussus à quolibet Christiano loqui spiritus ille, tam se dæmonem confitebitur de vero, quam alibi deum de falso: æquè producatur aliquis ex iis, qui de deo pati existimantur, qui aris inhalantes, numen de nidore concipiunt, qui ructando conantur, qui anhelando profantur: ista ipsa virgo Cœlestis pluviarum pollicitatrix, iste ipse Æsculapius medicinarum demonstrator, alia die morituris Socordio, & Thanatio, & Asclepiodoto vitæ subministrator, nisi se dæmones confessi fuerint, Christiano mentiri non audentes, ibidem illius Christiani procacissimi sanguinem fundite. Quid isto opere manifestius? quid hac probatione fidelius? simplicitas veritatis in medio est: virtus

illi sua assistit: nihil suspicari licebit: magia, aut aliqua eiusmodi fallacia fieri dicetis, si oculi vestri & aures permiserint vobis. Quid autem iniici potest adversus id, quod ostenditur nuda sinceritate? Si altera parte verè Dei sunt, cur sese dæmonia mentiuntur? an vt nobis obsequantur? iam ergo subiecta Christianis divinitas vestra: nec divinitas deputanda est, quæ subdita est homini, &, si quid ad dedecus facit, æmulis suis. Si altera parte dæmones sunt, vel angeli, cur se alibi pro dijs agere respondent? nam sicut illi qui dij habentur, dæmones se dicere noluissent, si verè dij essent, scilicet nè se de maiestate deponerent: ita & isti, quos directò dæmonas nostis, non auderent alibi pro diis agere, si aliqui omnino dij essent, quorum nominibus vtuntur: vererentur enim abuti maiestate superiorum sine dubio, & timendorum. Adeò nulla est divinitas ista, quam tenetis: quia si esset, neque à dæmoniis affectaretur, neque à diis negaretur. Cùm ergo vtraque pars concurrit in confessionem, deos esse negans, agnoscite vnum genus esse, id est, dæmonas. Verùm vtrobique iam deos quærite: quos enim præsumpseratis, dæmonas esse cognoscitis. Eadem verò opera nostra, ab eisdem diis vestris non tantùm hoc detegentibus, quod neque ipsi dij sint, neque vlli alij, etiam illud in continenti cognoscitis, qui sit verè Deus, & an ille, & an vnicus, quem Christiani profitemur, & an ita credendus colendusque, vt fides, vt disciplina disposita est Christianorum. Dicant ibidem, Ecquis ille Christus, cum sua fabula? si homo communis conditionis? si magus? si post mortem de sepulcro à discipulis surreptus? si nunc denique penes inferos? si non in cœlis potius, & inde venturus cum totius mundi motu, cum horrore orbis, cum planctu omnium, sed non Christianorum, vt Dei virtus, & Dei spiritus, & sermo, & sapientia, & ratio, & Dei filius? quodcunque ridetis, rideant & illi vobiscum: negent Christum omnem ab æuo animam restituto corpore iudicaturum: dicant hoc, pro tribunali si forte, Minoën, & Radamanthum, secundùm consensum Platonis, & Poëtarum, esse sortitos: suæ saltem ignominiæ, & damnationis notam refutent: renuant se immundos spiritus esse, quod vel ex pabulis eorum, sanguine, & fumo, & putidis rogis pecorum, & impuratissimis linguis ipsorum vatum intelligi debuit: renuant ob malitiam prædamnatos se in eundem iudicij diem, cum omnibus cultoribus, & operatoribus suis. Atqui omnis hæc nostra in illos dominatio, & potestas, de nominatione Christi valet, & de commemoratione eorum, quæ sibi à Deo per arbitrum Christum imminentia expectant. Christum timentes in Deo, & Deum in Christo, subjiciuntur servis Dei & Christi: ita de contactu, dèque afflatu nostro, contemplatione, & repræsentatione ignis illius correpti, etiam de corporibus nostro imperio excedunt inviti, & dolentes, & vobis præsentibus erubescentes. Credite illis cùm verum de se loquuntur, qui mentientibus creditis: nemo ad suum dedecus mentitur, quin potius ad honorem: magis fides proxima est adversus semetipsos confitentes, quàm pro semetipsis negantes. Hæc denique testimonia deorum vestrorum Christianos facere consuerunt, quia plurimùm illis credendo, in Christo domino credimus: ipsi literarum nostrarum fidem accendunt: ipsi spei nostræ fidentiam ædificant: colitis illos, quod sciam, etiam de sanguine Christianorum: nollent itaque vos, tam fructuosos, tam officiosos sibi amittere, vel nè à vobis quandoque, an Christianis fugentur, si illis sub Christiano, volente vobis veritatem probare, mentiri liceret.

CAPVT XXIV.

Licet constaret dæmones esse Deos, non tamen deberent invidere Christianis, qui summum Deum, etiam Platoni cognitum colunt; cùm liceret non tantùm Romanis, sed & singulis provincijs, & vrbibus proprios Deos habere & colere.

In p. V. Christ. Religio, 5. A. p. ad f. V. Christiana Religio, 7.

OMNIS ista confessio illorum, qua se deos negant esse, quaque non alium Deum respondent, præter vnum cui nos mancipamur, satis idonea est ad depellendum crimen læsæ maximè Romanæ religionis. Si enim non sunt Dei pro certo, nec religio pro certo est. Si religio non est, quia nec Dei pro certo, nec nos pro certo rei sumus læsæ religionis. At è contrario in vos exprobratio resultavit, qui mendacium colentes, veram religionem veri Dei non modò negligendo, quin insuper expugnando, in verum committitis crimen veræ irreligiositatis. Nam, vt constaret illos deos esse, nonne conceditis de æstimatione communi aliquem esse sublimiorem, & potentiorem, velut principem mundi, perfectæ potentiæ & maiestatis? nam & sic plerique disponunt divinitatem, vt imperium summæ dominationis esse penes vnum, officia eius penes multos velint; vt Plato Iovem magnum in cœlo, comitatum exercitu describit deorum

pariter & dæmonum: itaque oportere & procurantes, & præfectos, & præsides pariter suspici: & tamen, quod facinus admittit, qui magis ad Cæsarem promerendum, & operam, & spem suam transfert? nec appellationem Dei, ita vt Imperatoris, in alio quàm principe confitetur? cùm capitale esse iudicetur, alium præter Cæsarem & dicere & audire? Colat alius Deum, alius Iovem: alius ad cœlum supplices manus tendat, alius ad aram Fidei: alius, si hoc putatis, nubes numeret orans, alius lacunaria: alius suam animam Deo suo voveat, alius hirci. Videte enim, nè & hoc ad irreligiositatis elogium concurrat, adimere libertatem religionis, & interdicere optionem divinitatis, vt non liceat mihi colere quem velim, sed cogar colere quem nolim. Nemo se ab inuito coli volet, nè homo quidem: atque ideo & Ægyptiis permissa est tam vanæ superstitionis potestas, avibus, & bestiis consecrandis, & capite damnandis, qui aliquem huiusmodi deum occiderint. Vnicuique etiam provinciæ, & civitati suus deus est; vt Syriæ Astartes, vt Arabiæ Disares, vt Noricis Belenus, vt Africæ Cœlestis, vt Mauritaniæ Reguli sui. Romanas, vt opinor, provincias edidi, nec tamen Romanos deos earum, quia Romæ non magis coluntur, quàm qui per ipsam quoque Italiam municipali consecratione censentur, Casiniensium Deluentinus, Narniensium Visidianus, Æsculanorum Ancaria, Volsiniensium Nursia, Ocriculanorum Valentia, Sutrinorum Nortia, Faliscorum, in honorem patris Curris, & accepit cognomen Iuno. Sed nos soli arcemur à religionis proprietate: lædimus Romanos, nec Romani habemur, quia non Romanorum Deum colimus. Benè quod omnium Deus est, cuius velimus, aut nolimus, omnes sumus: sed apud vos quodvis colere ius est, præter Deum verum, quasi non hic magis omnium sit, cuius omnes sumus.

CAPVT XXV.

Romani Imperio potiti præsumuntur, quòd Deos præ cæteris Gentibus coluerint: quibus tamen simulacra, vel templa non nisi post Reges exactos erexerunt.

A. p. ad m. V. Dij Gentilium, 13. In m. ad f. V. Dij Gentilium, 15.

SATIS mihi quidem videor probasse de falsa, & vera divinitate, cùm demonstravi, quemadmodum probatio consistat, non modò disputationibus, nec argumentationibus, sed ipsorum etiam testimoniis, quos deos creditis, vt nihil iam ad hanc causam sit retractandum: quoniam tamen Romani nominis propriè mentio occurrit, non omittam congressionem, quam provocat illa præsumptio dicentium, Romanos pro merito religiositatis diligentissimæ in tantum sublimitatis elatos, vt orbem occuparint, & adeò deos esse, vt præter cæteros floreant, qui illis officium præter cæteros faciant: scilicet ista merces à Romanis deis pro gratia expensa est. Sterculus, & Mutunus, & Larentina provexit imperium: peregrinos enim deos non putem extraneæ genti magis fautum voluisse quàm suæ; & patrium solum, in quo nati, adulti, nobilitati, sepultique sunt, transfretanis dedisse. Viderit Cybele, si vrbem Romanam, vt memoriam Trojani generis adamavit, vernaculi sui scilicet adversus Achivorum arma protecti, si ad vltores transire prospexit, quos sciebat Græciam Phrygiæ debellatricem subacturos. Itaque maiestatis suæ in vrbem collatæ grande documentum nostra etiam ætate proposuit, cùm M. Aurelio apud Syrmium reipublicæ exempto die sextodecimo calendarum Aprilium, Archigallus ille sanctissimus die nono calendarum earundem, quo sanguinem impurum, lacertos quoque castrando libabat, pro salute Marci iam intercepti solita æquè imperia mandavit. O nuntios tardos, ô somniculosa diplomata, quorum vitio excessum imperatoris non antè Cybele cognovit. Næ deam talem riderent Christiani. Sed non statim & Iupiter Cretam suam Romanis fascibus concuti sineret, oblitus antrum illud Idæum, & æra Corybantia, & iucundissimum illic nutricis suæ odorem. Nonne omni capitolio tumulum illum suum præposuisset, vt ea potius orbi terra præcelleret, quæ cineres Iovis texit? Vellet Iuno Punicam vrbem, posthabita Samo dilectam, ab Æneadarum vtique gente deleri? quod sciam, *hic illius arma, Hic currus fuit; hoc regnum dea gentibus esse, Si qua fata sinant, iam tum tenditque fovetque:* misera illa conjux Iovis, & soror, adversus fata non valuit: planè *fato stat Iupiter ipse:* nec tantum tamen honoris fatis Romani dicaverunt, dedentibus sibi Carthaginem adversus destinatum votumque Iunonis, quantum prostitutissimæ lupæ Larentinæ. Plures deos vestros regnasse certum est: igitur si conferendi imperij tenent potestatem, cùm ipsi regnarent, à quibus acceperant eam gratiam? quem coluerat Saturnus, & Iupiter? aliquem, opinor, Sterculum, sed Romæ postea cum indigenis: etiam si qui non regnarunt, tamen regnabatur ab aliis nondum cultoribus suis, vt qui nondum dij habe-

bantur: ergo aliorum est regnum dare, quia regnabatur multò ante quàm isti dij inciderentur. Sed quàm vanum est fastigium Romani nominis, religiositatis meritis deputare, cùm post imperium, sive adhuc regnum, auctis iam rebus religio profecerit: nam etsi à Numa concepta est curiositas superstitiosa, nondum tamen aut simulacris, aut templis res divina apud Romanos constabat, frugi religio, & pauperes ritus, & nulla capitolia certantia cœlo, sed temeraria de cespite altaria, & vasa adhuc Samia, & nidor exilis, & deus ipse nusquam: nondum enim tunc ingenia Græcorum, atque Tuscorum fingendis simulacris vrbem innundaverant. Ergo non ante religiosi Romani, quàm magni: ideoque non ob hoc magni, quia religiosi. Atqui quomodo ob religionem magni, quibus magnitudo de irreligiositate provenit? Ni fallor enim omne regnum, vel imperium bellis quæritur, & victoriis propagatur. Porro bella & victoriæ, captis & eversis plurimùm vrbibus constant: id negotium sine deorum iniuria non est: eædem strages mœnium, & templorum: pares cædes civium, & sacerdotum: nec dissimiles rapinæ sacrarum divitiarum, & profanarum. Tot igitur sacrilegia Romanorum, quot trophæa: tot de deis, quot de gentibus triumphi: tot manubiæ, quot manent adhuc simulacra captivorum deorum. Et ab hostibus ergo suis sustinent adorari, & illis imperium sine fine decernunt, quorum magis injurias, quàm adorationes remunerasse debuerant. Sed qui nihil sentiunt, tam impunè læduntur, quàm frustra coluntur. Certè non potest fidei convenire, vt religionis meritis excrevisse videantur, qui, vt suggessimus, religionem aut lædendo creverunt, aut crescendo læserunt. Etiam illi, quorum regna conflata sunt in imperij Romani summam, cùm ea amitterent, sine religionibus non fuerunt.

CAPVT XXVI.

Solus verus Deus regna dispensare credendus est, cuius est mundus in quo regnant Reges. Quod patet ex Imperijs, qui ante Romanum floruerunt.

In p. V. Rex, 1. A. p. ad f. V. Dij Gentilium, 14.

VIDETE igitur nè ille regna dispenset, cuius est & orbis qui regnatur, & homo ipse qui regnat: ne ille vices dominationum ipsis temporibus in sæculo ordinaverit, qui antè omne tempus fuit, & sæculum corpus temporum fecit: ne ille civitates extollat aut deprimat, sub quo fuit aliquando sine civitatibus gens hominum. Quid erratis? prior est quibusdam diis suis silvestris Roma: antè regnavit, quàm tantum ambitum capitolij extrueret: regnaverunt & Babylonij ante Pontifices, & Medi ante Quindecim viros, & Ægyptij ante Salios, & Assyrij ante Lupercos, & Amazones ante virgines Vestales: postremò si Romanæ religiones regna præstant, nunquam retrò Iudæa regnasset despectrix communium istarum divinitatum, cuius & deum victimis, & templum donis, & gentem fœderibus aliquandiu honorastis, nunquam dominaturi eius, si non vltimò deliquisset in Christum.

CAPVT XXVII.

Non sunt ergo criminandi Christiani, quasi rei læsæ divinitatis, si Dijs sacrificare nolunt, quos non Deos sciunt esse, sed dæmones, à quibus sacrilega ista sacrificia exiguntur.

A. p. V. Diabolus, 16.

SATIS hæc adversus intentatiunem læsæ divinitatis, quò non videamur lædere eam, quam ostendimus non esse. Igitur provocati ad sacrificandum, obstruimus gradum pro fide conscientiæ nostræ, qua certi sumus, ad quos ista perveniant officia, sub imaginium prostitutione, & humanorum nominum consecratione. Sed quidam dementiam existimant, quòd cùm possimus & sacrificare in præsenti, & illæsi abire, manente apud animum proposito, obstinationem saluti præferamus. Datis scilicet consilium, quo vobis abutamur: sed agnoscimus vnde talia suggerantur, quis totum hoc agitet, & quomodo nunc astutia suadendi, nunc duritia sæviendi, ad constantiam nostram dejiciendam operetur. Ille scilicet spiritus dæmoniacæ, & angelicæ paraturæ, qui noster ob divortium æmulus, & ob Dei gratiam invidus, de mentibus vestris adversus nos prœliatur, occulta inspiratione modulatis & subornatis ad omnem, quam in primordio exorsi sumus, & iudicandi perversitatem, & sæviendi iniquitatem: nam licet subjecta sit nobis tota vis dæmonum, & eiusmodi spiritus, vt nequam tamen servi, metui nonnunquam contumaciam miscent, & lædere gestiunt, quos aliàs verentur: odium enim etiam timor spirat: præterque & desperata conditio eorum ex prædamnatione, solatium reputat fruendæ interim malignitatis, de pœnæ mora: & tamen apprehensi subiguntur, & conditioni suæ succidunt, & quos de longinquo oppugnant, de proximo ob-

fecrant. Itaque cùm vice rebellantium ergaftulorum, fiue carcerum, vel metallorum, vel hoc genus pœnalis feruitutis, erumpunt adverfum nos, in quorum poteftate funt, certi impares fe effe, & hoc magis, perditos, ingratis refiftimus vt æquales, & repugnamus perfeverantes in eo quod oppugnant, & illos nunquam magis detriumphamus, quàm cum pro fidei obftinatione damnamur.

CAPVT XXVIII.

Gentiles in Deos impij conuincuntur, quòd Dijs fuis, & ipfi Iovi minus honoris, quàm fuis Imperatoribus exhibeant.

Per totum. V. Dij Gentilium, 16.

QVONIAM autem facilè iniquum videretur, liberos homines in vitos vrgeri ad facrificandum, nam & aliàs divinæ rei faciundæ libens animus indicitur, certè ineptum exiftimaretur, fi quis ab alio cogeretur ad honorem deorum, quos vltro fui caufa placare deberet, ne præ manu effet, iure libertatis dicere, Nolo mihi Iovem propitium: tu qui es? me conveniat Ianus iratus ex qua velit fronte: quid tibi mecum eft? Formati eftis ab iifdem vtique fpiritibus, vt nos pro falute imperatoris facrificare cogatis: & impofita eft tam vobis neceffitas cogendi, quàm nobis obligatio periclitandi. Ventum eft igitur ad fecundum titulum læfæ auguftioris maieftatis: fiquidem maiore formidine, & callidiore timiditate Cæfarem obfervatis, quàm ipfum de Olympo Iovem: & meritò, fi fciatis: quid enim? ex viventibus quilibet, non mortuo potior? fed nec hoc vos ratione facitis, potius quàm refpectu præfentaneæ poteftatis: adeò & in ifto irreligiofi erga deos veftros deprehendimini, cùm plus timoris humano dominio dicatis: citius denique apud vos per omnes deos, quàm per vnum genium Cæfaris pejeratur.

CAPVT XXIX.

Quærit an Dij quibus volunt Gentiles facrificari, poffint falutem præftare Imperatoribus; cum Dij ipfi fua templa, aras, ftatuas, tueri non valeant, nifi vigilibus Cæfarum excubijs.

Per totum. V. Dij Gentilium, 16.

CONSTET igitur prius, fi ifti quibus facrificatur; falutem imperatoribus, vel cuilibet homini impertiri poffunt, & ita nos crimini addicite. Si angeli, aut dæmones, fubftantia peffimi fpiritus, beneficium aliquod operantur, fi perditi confervant, fi damnati liberant, fi denique, quod in confcientia veftra eft, mortui vivos tuentur, iam vtique fuas primo ftatuas, & imagines, & ædes tuerentur, quæ, vt opinor, Cæfarum milites excubiis fuis falua præftant: puto autem hæ ipfæ materiæ de metallis Cæfarum veniunt; & tota templa de nutu Cæfaris conftant: multi denique dij habuerunt Cæfarem iratum: facit ad caufam, fi & propitium; cùm illis aliquid liberalitatis, aut priuilegij confert: ita qui funt in Cæfaris poteftate, cuius & toti funt, quomodo habebunt falutem Cæfaris in poteftate, vt eam præftare poffe videantur, quam facilius ipfi à Cæfare confequantur? Ideo ergo committimus in maieftatem imperatorum, quia illos non fubjicimus rebus fuis? quia non ludimus de officio falutis ipforum, qui eam non putamus in manibus effe plumbatis? fed vos religiofi, qui eam quæritis vbi non eft, petitis à quibns dari non poteft, præterito eo, in cuius eft poteftate: infuper eos debellatis, qui eam fciunt petere, qui etiam puffint impetrare, dum fciunt petere.

CAPVT XXX.

Iuftius, & vtilius Chriftianos Deum æternum, vivum & verum, expanfis manibus, nudo capite, medullitus deprecari pro Imperatorum falute; quem ipfimet vt omnium fummum, & optimum fibi effe propitium exoptant.

Per totum. V. Imperator, 2. A. m. V. Orationis dignitas, 2.

m.2.c.1. NOs enim pro falute imperatorum Deum invocamus æternum, Deum verum, Deum vivum, quem & ipfi imperatores propitium fibi, præter ceteros malunt: fciunt quis illis dederit imperium: fciunt quà homines, quis & animam: fentiunt eum effe Deum folum, in cuius folius poteftate funt, à quo funt fecundi, poft quem primi, ante omnes, & fuper omnes deos: quidni? cùm fuper omnes homines, qui vtique vivunt, & mortuis antiftant: recogitant quovfque vires imperij fui valeant, & ita Deum intelligunt, adverfus quem valere non poffunt; per eum valere fe cognofcunt: cœlum denique debellet imperator: cœlum captivum triumpho fuo invehat: cœlo mittat excubias;

excubias: cœlo vectigalia imponat: non potest: ideo magnus est, quia cœlo minor est: illius enim est ipse, cuius & cœlum est, & omnis creatura: inde est imperator, vnde & homo, ante quàm imperator: inde potestas illi, vnde & spiritus: illuc suspicientes Christiani manibus expansis, quia innocuis; capite nudo, quia non erubescimus; denique sine monitore, quia de pectore, oramus pro omnibus imperatoribus, vitam illis prolixam, imperium securum, domum tutam, exercitus fortes, senatum fidelem, populum probum, orbem quietum, & quæcunque hominis & Cæsaris vota sunt: hæc ab alio orare non possum, quàm à quo scio me consecuturum, quoniam & ipse est qui solus præstat, & ego sum cui impetrare debetur; famulus eius, qui eum solus obseruo, qui propter disciplinam eius occidor, qui ei offero opimam & maiorem hostiam, quàm ipse mandavit, orationem de carne pudica, de anima innocenti, de spiritu sancto profectam: non grana turis vnius assis, non Arabicæ arboris lacrimas, nec duas meri guttas, nec sanguinem reprobi bovis mori optantis, & post omnia inquinamenta, etiam conscientiam spurcam: vt mirer, cùm hostiæ probantur penes vos à vitiosissimis sacerdotibus, cur præcordia potius victimarum, quàm ipsorum sacrificantium examinantur? Sic ita nos ad Deum expansos vngulæ fodiant, cruces suspendant, ignes lambant, gladij guttura detruncent, bestiæ insiliant, paratus est ad omne supplicium ipse habitus orantis Christiani. Hoc agite, boni præsides; extorquete animam Deo supplicantem pro imperatore.

CAPVT XXXI.

Credant Gentiles, Christianos Imperatoribus esse devotos, etiam persecutoribus; quibus divinæ litteræ iubent orare pro persequentibus, maximè pro Regibus.

Per totum. V. Imperator, 2.

ADVLATI nunc sumus imperatori; & mentiti vota quæ diximus, ad evadendam scilicet vim. Planè proficit ista fallacia: admittitis nos enim probare quodcunque defendimus. Qui ergo putaveris nihil nos de salute Cæsarum curare, inspice Dei voces, litteras nostras, quas neque ipsi supprimimus, & plerique casus ad extraneos transferunt: scitote ex illis præceptum esse nobis, ad redundantiam benignitatis, etiam pro inimicis Deum orare, & persecutoribus nostris bona precari: qui magis inimici & Matth.5.44. persecutores Christianorum, quàm de quorum maiestate convenimur in crimen? Sed etiam nominatim atque manifestè, *a* *Orate*, inquit, *pro regibus, & pro principibus, & potestatibus, vt omnia tranquilla sint vobis*: 1.Tim.2.1.2. cùm enim concutitur imperium, concussis etiam cæteris membris eius; vtique & nos, licet extranei à turbis, in aliquo loco casus invenimur.

CAPVT XXXII.

Christianos quidem non iurare per Genios, id est dæmones quos adjurant, & pellunt ab energumenis, sed Deum verum Imperatori propitium velle, & orare, & pro Romano maximè Imperio, cuius duratione pendet extremi iudicij dies.

In p. ad m. V. Imperator, 2. In f. V. Iuramentum, 3.

EST & alia maior necessitas nobis orandi pro imperantoribus, etiam pro omni statu imperij, rebusque Romanis, qui vim maximam vniverso orbi imminentem, ipsamque clausulam seculi, acerbitates horrendas comminantem, Romani imperij com- 2.Thess.2.3. meatu scimus retardari: itaque nolumus experiri, & dum precamur differri, Romanæ diuturnitati favemus. Sed & iuramus, sicut non per genios Cæsarum, ita per salutem eorum, quæ est augustior omnibus geniis: nescitis genios dæmonas dici, & inde diminutiva voce dæmonia: nos iudicium Dei suspicimus in imperatoribus, qui gentibus illos præfecit: id in eis scimus esse, quod Deus voluit, ideoque & salvum volumus esse quod Deus voluit, & pro magno id iuramento habemus: cæterùm dæmonas, id est genios, adjurare consuevimus vt illos de hominibus exigamus, non dejerare vt illis honorem divinitatis conferamus.

CAPVT XXXIII.

Imperatorem à Christianis Deum non appellari, cùm in ipsis etiam triumphis, illi à tergo suggeratur, vt hominem se esse meminerit.

In p. ad m. V. Imperator, 5. In f. V. Imperator, 1.

SED quid ego amplius de religione atque pietate Christiana in imperatorem? quem necesse est suspiciamus, vt eum quem Dominus noster elegit: & meritò dixerim, Noster est magis Cæsar, à nostro Deo constitutus. Itaque & in eo plus ego illi operor

in salutem, quòd non solùm ab eo postulo eam qui potest præstare, aut quod talis postulo, qui merear impetrare: sed etiam quòd temperans maiestatem Cæsaris infra Deum, magis illum commendo Deo, cui soli subjicio: subjicio autem cui non adæquo. Non enim Deum imperatorem dicam, vel quia mentiri nescio, vel quia illum deridere non audeo, vel quia nec ipse se deum volet dici: si homo sit, interest homini Deo cedere: satis habet appellari imperator: grande & hoc nomen est, quod à Deo traditur: negat illum imperatorem, qui Deum dicit: nisi homo sit, non est imperator: hominem se esse etiam triumphans in illo sublimissimo curru admonetur: suggeritur enim ei à tergo, Respice post te, Hominem te memento: & vtique hoc magis gaudet, tanta se gloria coruscare, vt illi admonitio conditionis suæ sit necessaria: minor erat, si tunc deus diceretur, quia non verè diceretur: maior est, qui revocatur ne se deum existimet.

CAPVT XXXIV.

Imperatorem Dominum dicere, prout Deum sonat, nefas est Christianis, cùm nec Augustus Cæsar, Dominum se vocari sit passus.

In p. V. Dominus, 1. In m. ad f. V. Imperator, 6.

AVGVSTVS, imperij formator, ne dominum quidem dici se volebat. Et hoc enim Dei est cognomen. Dicam planè imperatorem dominum: sed quando non cogor, vt dominum, dei vice, dicam. Cæterùm liber sum illi. Dominus enim meus vnus est, Deus omnipotens, & æternus, idem qui & ipsius. Qui pater patriæ est, quomodo dominus est? Sed & gratius nomen est pietatis, quàm potestatis. Etiam familiæ magis patres, quàm domini vocantur: tantò abest vt imperator Deus debeat dici; non modò turpissima, sed & perniciosa adulatione: tanquam si habens imperatorem, alterum appelles: nonnè maximam & inexorabilem offensam contrahes eius, quem habuisti, etiam ipsi timendam, quem appellasti? Esto religiosus in Deum, qui vis illum propitium imperatori: desine alium deum credere, atque ita & hunc deum dicere, cui Deo opus est. Si non de mendacio erubescit adulatio, eiusmodi hominem deum appellans, timeat saltem de infausto: maledictum est, ante apotheosin deum Cæsarem nuncupare.

CAPVT XXXV.

Christianos dici non debere hostes publicos, si Imperatorum solemnia non Gentili more, sed modestè & pudicè celebrent: cùm Gentiles etiam dum fausta acclamant Cæsari, immò & sub ipsis sacris, in Cæsarem conspirent, testibus Cassijs, Nigris, & Albinis.

In p. ad circa f. V. Imperator, 4. In p. V. Festorum observatio, 2. In f. V. Astrolog. 3.

PROPTEREA igitur publici hostes Christiani, quia imperatoribus neque vanos, neque mentientes, neque temerarios honores dicant, quia veræ religionis homines etiam solemnia eorum, conscientia potius quam lascivia celebrant. Grande videlicet officium: focos & toros in publicum educere, vicatim epulari, civitatem tabernæ habitu abolefacere, vino lutum cogere, catervatim cursitare ad injurias, ad impudentias, ad libidinas illecebras. Siccine exprimitur publicum gaudium, per publicum dedecus? Hæccine solemnes dies principum decent, quæ alios dies non decent? Qui observant disciplinam de Cæsaris respectu, hi eam propter Cæsarem deserent? & malorum morum licentia, pietas erit? occasio luxuriæ, religio deputabitur? O nos merito damnandos! cur enim vota, & gaudia Cæsarum, casti, & sobrij, & probi expungimus? cur die læto non laureis postes obumbramus? nec lucernis diem infringimus? honesta res est solemnitate publica exigente, induere domui tuæ habitum alicuius novi lupanaris. Velim tamen in hac quoque religione secundæ maiestatis, de qua in secundum sacrilegium convenimur Christiani, non celebrando vobiscum solemnia Cæsarum, quo more celebrari, nec modestia, nec verecundia, nec pudicitia permittunt, fidem & veritatem vestram demonstrare, nè fortè & istic deteriores Christianis deprehendantur, qui nos nolunt Romanos haberi, sed hostes principum Romanorum. Ipsos Quirites, ipsam vernaculam septem collium plebem convenio, an alicui Cæsari suo parcat illa lingua Romana? testis est Tiberis, & schola bestiarum. Iam si pectoribus ad translucendũ quandam specularem materiam natura obduxisset, cuius non præcordia insculpta apparerent novi, ac novi Cæsaris scenam, congiario dividundo præsidentis? etiam illa hora qua adclamant, DE NOSTRIS ANNIS TIBI IVPITER AVGEAT ANNOS: hæc Christianus tam

enunciare non novit, quàm de novo Cæsare optare. Sed vulgus, inquis, vt vulgus. Tamen Romani: nec vlli magis depostulatores Christianorum quàm vulgus. Planè cæteri ordines pro auctoritate religiosi ex fide: nihil hosticum de ipso senatu, de equite, de castris, de palatiis ipsis spirant. Vnde Cassij, & Nigri, & Albini? vnde qui inter Duas lauros obsident Cæsarem? vnde qui faucibus eius exprimendis palæstricam exercent? vnde qui armati palatium irrumpunt, omnibus Sigerijs atque Parthenijs audaciores? de Romanis (nisi fallor) id est, de non Christianis: atque adeò omnes illi sub ipsa vsque impietatis eruptione, & sacra faciebant pro salute imperatoris, & genium eius dejerabant; alij foris, alij intus; & vtique publicorum hostium nomen Christianis dabant. Sed & qui nunc scelestarum partium socij, aut plausores quotidie revelantur, post vindemiam paricidarum racematio superstes, quàm recentissimis & ramosissimis laureis postes præstruebant? quàm elatissimis & clarissimis lucernis vestibula nebulabant? quàm cultissimis & superbissimis toris forum sibi dividebant? non vt gaudia publica celebrarent, sed vt vota propria iam edicerent in aliena solemnitate, & exemplum atque imaginem spei suæ inaugurarent, nomen principis in corde mutantes. Eadem officia dependunt & qui astrologos, & aruspices, & augures, & magos de Cæsarum capite consultant, quas artes vt ab angelis desertoribus proditas, & à Deo interdictas, nè suis quidem caussis adhibent Christiani. Cui autem opus est perscrutari super Cæsaris salute, nisi à quo aliquid adversus illam cogitatur, vel optatur? aut post illam speratur, & sustinetur? non enim ea mente de caris consulitur, qua de dominis: aliter curiosa est solicitudo sanguinis, aliter servitutis.

CAPVT XXXVI.

Christianos longè abesse ab conspirationibus in Cæsaream majestatem, quibus ex lege sit cautum, cuiquam malè velle, aut de aliquo temere iudicare.

Per totum. V. Christ. Religiô, 20.

SI hæc ita sunt, vt hostes deprehendantur, qui Romani vocabantur, cur nos, qui hostes existimamur, Romani negamur, non possumus & Romani esse, & hostes non esse? cum hostes reperiantur, qui Romani habebantur? adeò pietas, & religio, & fides imperatoribus debita, non in huiusmodi officijs consistit, quibus & hostilitas magis ad velamentum sui potest fungi, sed in iis moribus, quibus civilitas tam verè in imperatorem, quàm circa omnes necesse habet exhiberi: neque enim hæc opera bonæ mentis solis imperatoribus debentur à nobis: nullum bonum sub exceptione personarum administramus, quia nobis præstamus, qui non ab homine, aut laudis, aut præmij expensum captamus, sed à Deo exactore, & remuneratore indifferentis benignitatis: iidem sumus imperatoribus, qui & vicinis nostris: malè enim velle, malè facere, malè dicere, malè cogitare de quoquam ex æquo vetamur: quodcunque non licet in imperatorem, id nec in quemquam: quod in neminem, eo forsitan magis nec in ipsum, qui per Deum tantus est.

CAPVT XXXVII.

Si nec læsi Christiani vicem rependere sua lege sinuntur, in privatas quoque personas vlciscendo: quomodo sævirent in Reges, qui tot iniurijs lacessiti, quamvis numerosissimi, ab vltione & conspiratione prorsus abstinuerunt?

In p. V. Christ. Religio, 20. Et V. Vltio, 3. Circa f. V. Christianus, 3. In f. V. Christianus, 21.

SI inimicos, vt supra diximus, iubemur diligere, quem habemus odisse? Item si læsi vicem referre prohibemur, nè de facto pares simus, quem possumus lædere? Nam Matth. 5. 44. de isto ipsi recognoscite. Quoties enim in Christianos desævitis, partim animis propriis, partim legibus obsequentes? quoties etiam præteritis vobis, suo iure nos inimicum vulgus invadit lapidibus & incendiis? ipsis Bacchanalium furiis, nec mortuis parcunt Christianis, quin illos de requie sepulturæ, de asylo quodam mortis, iam alios, iam nec totos, avellant, dissecent, distrahant. Quid tamen vnquam denotastis de tam conspiratis, de tam animatis ad mortem vsque, pro iniuria repensatum? quando vel vna nox pauculis faculis largiter vltionis posset operari, si malum malo dispungi penès nos liceret. Sed absit vt aut igni humano vindicetur divina secta, aut doleat pati in quo probatur. Si enim & hostes exertos, non tantùm vindices occultos agere vellemus, deesset nobis vis numerorum & copiarum? Plures nimirum Mauri, & Marcomanni, ipsique Parthi, vel quantæcunque, vnius tamen loci, & suorum finium, gentes, quàm totius orbis. Hesterni sumus, & vestra omnia implevimus, vrbes, insulas, castella,

municipia, conciliabula, castra ipsa, tribus, decurias, palatium, senatum, forum: sola vobis relinquimus templa. Cui bello non idonei, non prompti fuissemus, etiam impares copiis, qui tam libenter trucidamur, si non apud istam disciplinam magis occidi liceret, quàm occidere? Potuimus & inermes, nec rebelles, sed tantummodò discordes, solius divortij invidiâ adversus vos dimicasse. Si enim tanta vis hominum in aliquem orbis remoti sinum abrupissemus à vobis, suffudisset vtique dominationem vestram tot qualiumcunque amissio civium, immò etiam & ipsa destitutione punisset: procul dubiò expavissetis ad solitudinem vestram, ad silentium rerum, & stuporem quendam quasi mortui orbis: quæsissetis quibus imperaretis: plures hostes, quàm cives vobis remansissent: nunc enim pauciores hostes habetis præ multitudine Christianorum. Quis autem vos ab illis occultis, & vsquequaque vastantibus mentes, & valetudines vestras hostibus raperet? à dæmoniorum incursibus dico, quæ de vobis sine præmio, sine mercede depellimus. Sufficeisset hoc solum nostræ vltioni, quòd vacua exinde possessio immundis spiritibus pateret. Porro nec tanti præsidij compensationem cogitantes, non modò non molestum vobis genus, verùm etiam necessarium, hostes iudicare maluistis, qui sumus planè, non generis humani tamen, sed potius erroris.

CAPVT XXXVIII.

Falsò imponitur Christianis quælibet factio; cùm ab omni prorsus publico cœtu & spectaculo abstineant.

In p. ad f. V. Christianus, 14.

PROINDE nec paulò lenius inter licitas factiones, sectam istam deputari oportebat, à qua nihil tale committitur, quale de illicitis factionibus timeri solet. Nisi fallor enim, prohibendarum factionum causa de providentia constat modestiæ publicæ, ne civitas in partes scinderetur, quæ res facilè comitia, concilia, curias, conciones, spectacula etiam, æmulis studiorum compulsationibus inquietaret, cùm iam & in quæstu habere cœpissent venalem, & mercenariam homines violentiæ suæ operam. At enim nobis ab omni gloriæ, & dignitatis ardore frigentibus, nulla est necessitas cœtus, nec vlla magis res aliena, quàm publica: vnam omnium rempublicam agnoscimus, mundum: æquè spectaculis vestris in tantum renuntiamus, in quantum originibus eorum, quas scimus de superstitione conceptas: quin & ipsis rebus de quibus transiguntur, præterimus: nihil est nobis cum insania circi, cum impudicitia theatri, cum atrocitate arenæ, cum xysti vanitate. Licuit Epicureis aliquam decernere voluptatis veritatem. Quo vos offendimus, si alias præsumimus voluptates? Si oblectari novisse nolumus, nostra injuria est; si fortè, non vestra. Sed reprobamus quæ placent vobis, Nec vos nostra delectant.

CAPVT XXXIX.

Si quis cœtus fit inter Christianos, Orationis pro Imperatoribus maximè faciendæ causa fit, ad Scripturæ, & verbi Divini auditum, exhortationes, censuras, quibus ob delicta, per rei sanctæ præsides, indigni à communione fidelium arcentur. Illic Eleemosynas conferri, egenis, & exulibus dispensandas. Fratres dici communi naturæ causa, maximè ob Deum Patrem, & substantiam communem, excepto coniugio, & Cœnas sobrias, Agapes, oratione præmissa fieri.

In p. V. Christ. Religio, 11. Et V. Orationis conditiones, 12. A. p. V. Excommunicatio, 1. Et V. Iudex, 1. Et V. Simonia. Et V. Eleemosyna, 3. In m. V. Vxor, 3. Circa m. V. Charitas proximi, 4. Circa f. V. Cœna, 2. In f. V. Christ. Religio, 12.

EDAM iam nunc ego ipse negotia Christianæ factionis, vt qui mala refutaverim, bona ostendam. Corpus sumus de conscientia religionis, & disciplinæ vnitate, & spei fœdere. Coimus ad Deum, quasi manu facta precationimus ambiamus. Hæc vis Deo grata est. Oramus etiam pro imperatoribus, pro ministris eorum, ac potestatibus, pro statu seculi, pro rerum quiete, pro mora finis. Coimus ad literarum divinarum commemorationem: si quid præsentium temporum qualitas, aut præmonere cogit, aut recognoscere: certè fidem sanctis vocibus pascimus, spem erigimus, fiduciam figimus, disciplinam præceptorum nihilominus inculcationibus densamus. Ibidem etiam exhortationes, castigationes, & censura divina. Nam & iudicatur magno cum pondere, vt apud certos de Dei conspectu: summumque futuri iudicij præiudicium est, si quis ita deliquerit, vt à communicatione orationis, & conventus, & omnis sancti commercij relegetur. Præsident probati quique seniores, honorem istum non pretio, sed

testimonio adepti; neque enim pretio vlla res Dei constat. Etiam si quód arcæ genus est, non dehonoraria summa quasi redemptæ religionis congregatur: modicam vnusquisque stipem menstrua die, vel cùm velit, & si modò velit, & si modò possit, apponit: nam nemo compellitur, sed sponte confert. Hæc quasi deposita pietatis sunt. Nam inde non epulis, nec potaculis, nec ingratis voratrinis dispensatur, sed egenis alendis, humandisque, & pueris ac puellis re ac parentibus destitutis, iamque domesticis senibus, item naufragis: & si qui in metallis, & si qui in insulis, vel in custodiis, dumtaxat ex causa Dei sectæ, alumni confessionis suæ fiunt. Sed eiusmodi vel maximè dilectionis operatio, notam nobis inurit penes quosdam. Vide, inquiunt, vt invicem se diligant. Ipsi enim invicem oderunt. Et, vt pro alterutro mori sint parati. Ipsi enim ad occidendum alterutrum paratiores. Sed & quòd fratrum appellatione censemur, non aliàs, opinor, infamant, quàm quòd apud ipsos omne sanguinis nomen de affectione simulatum est. Fratres autem etiam vestri sumus iure naturæ matris vnius, etsi vos parum homines, quia mali fratres. At quantò dignius fratres & dicuntur, & habentur, qui vnum patrem Deum agnoverunt, qui vnum spiritum biberunt sanctitatis, qui de vno vtero ignorantiæ eiusdem, ad vnam lucem expaverunt veritatis? Sed eò fortasse minus legitimi existimamur, quia nulla de nostra fraternitate tragœdia exclamat, vel quia ex substantia familiari fratres sumus, quæ penes vos ferè dirimit fraternitatem. Itaque qui animo, animaque miscemur, nihil de rei communicatione dubitamus. Omnia indiscreta sunt apud nos, præter vxores. In isto solo consortium solvimus, in quo solo cæteri homines consortium exercent, qui non amicorum solummodò matrimonia vsurpant, sed & sua amicis patientissimè subministrant; ex illa, credo, maiorum & sapientissimorum disciplina, Græci Socratis, & Romani Catonis, qui vxores suas amicis communicaverunt, quas in matrimonium duxerant, liberorum causa, & alibi creandorum: nescio quidem an invitas: quid enim de castitate curarent, quam mariti tam facilè donaverant? O sapientiæ Atticæ, ô Romanæ gravitatis exemplum. Lenones Philosophus, & Censor. Quid ergo mirum si tanta caritas convivatur? Nam & cœnulas nostras præterquàm sceleris infames, vt prodigas suggillatis. De nobis scilicet Diogenis dictum est, Megarenses obsonant, quasi crastina die morituri; ædificant verò quasi nunquam morituri. Sed [a] *stipulam quis in alieno oculo faciliùs perspicit, quàm in suo trabem.* Tot tribubus, & curiis, & decuriis ructantibus acescit aër. Saliis cœnaturis creditor erit necessarius. Herculanarum decimarum, & polluctorum sumptus tabularij supputabunt. Apaturiis, Dionysiis, mysteriis Atticis coquorum dilectus indicitur. Ad fumum cœnæ Serapiacæ, sparteoli excitabuntur. De solo triclinio Christianorum retractatur. Cœna nostra de nomine rationem sui ostendit: id vocatur quod dilectio penès Græcos. Quantiscunque sumptibus constet, lucrum est pietatis nomine facere sumptum: siquidem inopes quosque refrigerio isto iuvamus, non quà penes vos parasiti affectant, ad gloriam famulandæ libertatis, sub auctoramento ventris inter contumelias saginandi; sed quà penes Deum major est contemplatio mediocrium. Si honesta causa est convivij; reliquum ordinem disciplinæ æstimate qui sit, de religionis officio: nihil vilitatis, nihil immodestiæ admittit: non prius discumbitur, quàm oratio ad Deum prægustetur: editur quantum esurientes capiunt: bibitur quantum pudicis est vtile: ita saturantur, vt qui meminerint etiam per noctem adorandum Deum sibi esse: ita fabulantur, vt qui sciant Dominum audire: post aquam manualem & lumina, vt quisque dè scripturis sanctis vel dè proprio ingenio potest, provocatur in medium Deo canere: hinc probatur quomodo biberit: æquè oratio convivium dirimit: inde disceditur non in catervas cæsionum, neque in classes discursationum, nec in eruptiones lasciviarum, sed ad eandem curam modestiæ & pudicitiæ, vt qui non tam cœnam cœnaverint, quàm disciplinam. Hæc coïtio Christianorum meritè sanè illicita, si illicitis par; meritò damnanda, si non dissimilis damnandis, si quis dè ea queritur eo titulo, quo dè factionibus querela est. In cuius perniciem aliquando convenimus? hoc sumus congregati, quod & dispersi: hoc vniversi, quod & singuli; neminem lædentes, neminem contristantes. Cùm probi, cùm boni coëunt, cùm pij, cùm casti congregantur, non est factio dicenda, sed curia.

[a] Matth. 7. 3.

CAPVT XL.

Factiosos dici debere potius cœtus Gentilium, in quibus cædes Christianorum conclamantur, quasi sint publicæ calamitatis Authores, & Deorum hostes; cùm ante Christi adventum maiores Romam, orbemque concusserint, & Capitolium Senones in ipso Deorum cultu invaserint; nec templa sua à communi urbium ruina præservare potuerint.

In p. ad circa f. V. Christ. Religio, 12. Circa m. V. Hypocrita, 1. A. m. V. Annulus, 1. In f. V. Christ. Religio, 13. Et V. Dij Gentilium, 11.

AT è contrario illis nomen factionis accommodandum est, qui in odium bonorum & proborum conspirant, qui adversum sanguinem innocentium conclamant, prætexentes sanè ad odij defensionem illam quoque vanitatem, quòd existiment omnis publicæ cladis, omnis popularis incommodi Christianos esse causam. Si Tiberis ascendit ad mœnia, si Nilus non ascendit in arua, si cœlum stetit, si terra movit, si fames, si lues, statim, CHRISTIANOS AD LEONEM. Tantos ad vnum? Oro vos, ante Tiberium, id est, ante Christi adventum, quantæ clades orbem & vrbes ceciderunt. Legimus Hierannapen, & Delon, & Rhodon, & Co insulas multis cum millibus hominum pessum abiisse. Memorat & Plato maiorem Asiæ, vel Africæ terram Atlantico mari ereptam. Sed & mare Corinthium terræmotus ebibit: & vis vndarum Lucaniam Italiæ abscissam in Siciliç nomen relegavit. Hæc vtique non sine injuria incolentium accidere potuerunt. Vbi verò tunc, non dicam deorum vestrorum contemptores Christiani, sed ipsi dij vestri, cùm totum orbem cataclysmus abolevit? vel, vt Plato putavit, campestre solummodo? posteriores enim illos clade diluvij contestantur, ipsæ vrbes, in quibus nati mortuique sunt, etiam quas condiderunt, neque enim alias hodiernùm manerent, nisi & ipsæ postumæ cladis illius. Nondum Iudæum ab Ægypto examen Palæstina susceperat, nec iam illiç Christianæ sectæ origo consederat, cùm regiones
Gen. 19. 25. adfines eius Sodoma & Gomorra igneus imber exussit. Olet adhuc incendio terra, &
Sap. 10. 7. si qua illic arborum, poma conantur oculis tenus, cæterùm contacta cinerescunt. Sed nec Tuscia iam tunc, atque Campania de Christianis querebatur, cum Vulsinios de cœlo, Pompeios de suo monte persudit ignis. Nemo adhuc Romæ Deum verum adorabat, cùm Annibal apud Cannas Romanos annulos cæde sua modio metiebatur. Omnes dij vestri ab omnibus colebantur, cùm ipsum capitolium Senones occupaverunt. Et benè quòd si quid adversi vrbibus accidit, eædem clades templorum, quæ & mœnium fuerunt, vt iam hoc revincam non à deis evenire, quia & ipsis evenit. Semper humana gens malè de Deo meruit, primò quidem vt inofficiosa eius, quem cùm intelligeret ex patte non requisivit, sed & alios insuper sibi cõmentata est quos coleret; dehinc quòd non inquirendo innocentiæ magistrum, & nocentiæ iudicem & exactotem, omnibus vitiis & criminibus inolevit. Cæterum si requisisset, sequebatur vt recognosceret, & recognitum observaret, & observatum propitium magis experiretur, quàm iratum. Eundem igitur nunc quoque scire debet iratum, quem & retro semper, prius quàm Christiani nominarentur. Cuius bonis vtebatur ante editis, quàm sibi deos fingeret, cur non ab eo etiam mala intelligat evenire, cuius bona esse non sensit? Illius rea est, cuius & ingrata. Et tamen si pristinas clades comparemus, leviora nunc accidunt, ex quo Christianos à Deo orbis accepit. Ex eo enim & innocentia seculi iniquitates temperavit, & deprecatores Dei esse ceperunt. Denique cùm ab imbribus æstiva hiberna suspendunt, & annus in cura est, vos quidem balneis, & cauponis, & lupanaribus operantibus, aquilicia Iovi immolatis, nudipedalia populo denuntialis, cœlum apud capitolium quæritis, nubila de laquearibus expectatis, aversi ab ipso & Deo & cœlo: nos vero ieiuniis aridi, & omni continentia expressi, ab omni vitæ fruge dilati, in sacco & cinere volutantes, invidiâ cœlum tundimus, & cùm misericordiam extorserimus, Iupiter honoratur.

CAPVT XLI.

Gentiles sunt, qui iram Dei veri provocant Idola colendo, & Deos, hoc est dæmones adorando, in suos etiam cultores sævientes. Deus autem noster ante finem sæculi pariter & cultores suos, & impios, iuvat, & punit. Christianos porro veros nulla calamitas lædit, quibus & propera mors ad beatitudinem transitus, in votis est.

In p. V. Christ. Religio, 13. A. p. V. Christianus, 11.

VOs igitur importuni rebus humanis, vos rei publicorum incommodorum illices semper, apud quos Deus spernitur, statuæ adorantur. Etenim credibilius haberi debet eum irasci qui negligatur, quàm qui coluntur: aut næ illi iniquissimi, si propter

Christianos, etiam cultores suos lædunt, quos separare deberent à meritis Christianorum. Hoc, inquitis, & in Deum vestrum repercutere est, quod & ipse patiatur propter profanos etiam cultores suos lædi. Admittite prius dispositiones eius, & non retorquebitis. Qui enim semel æternum iudicium destinavit post seculi finem, non præcipitat discretionem, quæ est conditio iudicij, ante sæculi finem, æqualis est interim super omne hominum genus, & indulgens, & increpans, communia voluit esse & commoda profanis, & incommoda suis, vt pari consortio omnes & lenitatem eius, & severitatem experiremur. Quia hæc ita didicimus apud ipsum, diligimus lenitatem, metuimus severitatem: vos contra vtramque despicitis: & sequitur, vt omnes seculi plagæ nobis, si fortè in admonitionem, vobis in castigationem à Deo obveniant. Atquin nos nullo modo lædimur: in primis, quia nihil nostra refert in hoc ævo, nisi de eo quàm celeriter excedere: dehinc, quia si quid adversi infligitur, vestris meritis deputatur: sed etsi aliqua nos quoque perstringunt vt vobis cohærentes, lætamur magis recognitione divinarum prædicationum, confirmantium scilicet fiduciam: & fidem spei nostræ. Si verò ab eis quos colitis, omnia vobis mala eveniunt nostri causa, quid colere perseveratis tam ingratos, tam iniustos? qui magis vos in dolorem Christianorum iuvare & asserere debuerant.

CAPVT XLII.

Christiani sylvicolæ non sunt, nec infructuosi Reipublicæ, sed pariter cum Gentilibus conversantur, & vtiliter Reipublicæ collaborant. Nec vectigalia frustrantur. Et aromata vtilius & sanctius suis mortuis condiendis; quàm Dijs thurificandis impendunt.

Per totum. V. Christianis, 16. In m. V. Corona, 2. Et V. Dij Gentilium, 12. Circa f. V. Eleemosyna, 2.

SED alio quoque iniuriarum titulo postulamur, & infructuosi in negotijs dicimur. Quo pacto homines vobiscum degentes, eiusdem victus, habitus, instructus, eiusdem ad vitam necessitatis? neque enim Brachmanæ, aut Indorum gymnosophistæ sumus, silvicolæ, & exules vitæ, meminimus gratiam debere nos Deo, domino, Creatori: nullum fructum operum eius repudiamus: planè temperamus, ne vltra modum, aut perperam vtamur. Itaque non sine foro, non sine macello, non sine balneis, tabernis, officinis, stabulis, nundinis vestris, cæterisque commercijs cohabitamus hoc seculum: navigamus & nos vobiscum, & vobiscum militamus, & rusticamur, & mercamur: proinde miscemus artes, operas nostras publicamus vsui vestro: quomodo infructuosi videamur negotijs vestris cum quibus, & de quibus vivimus, non scio. Sed si ceremonias tuas non frequento, attamen & illa die homo sum. Non lavo sub noctem Saturnalibus, nè & noctem, & diem perdam: attamen lavo, & debita hora, & salubri, quæ mihi & calorem, & sanguinem servet: rigere, & pallere post lavacrum mortuus possum. Non in publico Liberalibus discumbo, quod bestiarijs supremam cœnantibus mos est: attamen vbi vbi de copijs tuis cœno. Non emo capiti coronam; quid tua interest, emptis nihilominus floribus quomodo vtar? puto gratius liberis, & solutis, & vndique vagis: sed & si in coronam coactis, nos coronam naribus novimus: viderint qui per capillum odorantur. Spectaculis non convenimus: quæ tamen apud illos cœtus venditantur si desideravero, libentius de propriis locis sumam. Tura planè non emimus, si Arabiæ queruntur, scient Sabæi, pluris & carioris suas merces Christianis sepeliendis profligari, quàm diis fumigandis. Certè, inquitis, templorum vectigalia quotidie decoquunt: stipes quorus quisque iam iactat? Non enim sufficimus & hominibus, & diis vestris mendicantibus opem ferre, nec putamus aliis quàm petentibus impertiendum: denique porrigat manum Iupiter, & accipiat: cùm interim plus nostra misericordia insumit vicatim, quàm vestra religio templatim. Sed cætera vectigalia gratias Christianis agent ex fide dependentibus debitum, quà alieno fraudando abstinemus, vt si ineatur quantum vectigalibus pereat fraude & mendacio vestrarum professionum, facilè ratio haberi possit, vnius speciei querela compensata pro commodo cæterarum rationum.

CAPVT XLIII.

Soli Lenones, perductores, aquarioli, sicarij, arioli, magi, Christianos sibi infructuosos esse conqueri possunt, eo quòd dæmonia eijciant, quibus illi serviunt.

Per totum. V. Christianus, 16.

PLANÈ confitebor, quinam, si fortè, verè de sterilitate Christianorum conqueri possunt: primi erunt lenones, perductores, aquarioli: tum sicarii, venenarii, magi: item aruspices, arioli, mathematici. His infructuosos esse: magnus fructus est. Et

tamen quodcumque dispendium est rei vestræ per hanc sectam, cum aliquo vtique præsidio compensari potest. Quanti habetis, non dico iam qui de vobis dæmonia excutiant, non dico iam qui pro vobis quoque vero Deo preces sternant, sed à quibus nihil timere possitis.

CAPVT XLIV.

Magno Reipublicæ detrimento, tot vtiles & innocentes Christiani perimuntur.

Per totum. V. Christianus, 8.

AT enim illud detrimentum reipublicæ tam grande quàm verum nemo circũspicit: illam iniuriam civitatis nullus expendit, cùm tot iusti impendimur, cùm tot innocentes erogamur: vestros enim iam cõtestamur actus, qui quotidie iudicandis custodiis præsidetis: qui sententiis elogia dispungitis. Tot à vobis nocentes variis criminũ elogiis recensentur: quis illic sicarius, qui manticularius, quis sacrilegus, aut corruptor, aut lavantium prædo, idem etiam Christianus adscribitur? aut cùm Christiani suo titulo offeruntur, quis ex illis etiam talis, quales tot nocentes? De vestris semper æstuat carcer: de vestris semper metalla suspirant: de vestris semper bestiæ saginantur: de vestris semper munerarii noxiorum greges pascunt. Nemo illic Christianus, nisi hoc tantùm: aut si & aliud, iam non Christianus.

CAPVT XLV.

Soli Christiani verè Innocentes sunt, quibus deus verus Innocentiam persuadet, quàm Gentilibus imperat dominatio, vel humana æstimatio.

Per totum. V. Christianus, 5.

NOs ergo soli innocentes. Quid mirum, si necesse est? Enim vero necesse est. Innocentiam à Deo edocti, & perfectè eam novimus, vt à perfecto magistro revelatam, & fideliter custodimus, vt ab incontemptibili dispectore mandatam. Vobis autem humana æstimatio innocentiam tradidit, humana item dominatio imperavit: inde nec plenæ, nec adeò timendæ estis disciplinæ, ad innocentiæ veritatem. Quanta est prudentia hominis, ad demonstrandum quid verè bonum? quanta auctoritas ad exigendum? tam illa falli facilis, quam ista contemni. Atque adeò, quid plenius dictum est, a *Non occides*, an verò, *Ne irascaris quidem*? quid perfectius prohibere adulterium, an etiam ab oculorum solitaria concupiscentia arcere? quid eruditius de maleficio, an & de maleloquio interdicere? quid instructius iniuriam non permittere, an nec vicem iniuriæ sinere? Dum tamen sciatis ipsas leges quoque vestras, quæ videntur ad innocentiam pergere, de divina lege, vt antiquiore, formam mutuatas. Diximus iam de Mosis ætate. Sed quanta auctoritas legum humanarum? cùm illas & evadere homini contingat, plerumque in admissis delitescenti, & aliquando contemnere ex involuntate, vel necessitate delinquenti: recogitate etiam pro brevitate supplicii cuiuslibet, non tamen vltra mortem remansuri. Sic & Epicurus omnem cruciatum doloremque depretiat, modicum quidem comtemptibilem pronuntiando, magnum verò, non diuturnum. Enim verò nos qui sub Deo omnium speculatore dispungimur, quique æternam ab eo pœnam providemus, meritò soli innocentiæ occurrimus, & pro scientiæ plenitudine, & pro latebrarum difficultate, & pro magnitudine cruciatus, non diuturni, verùm sempiterni, eum timentes, quem timere debebit & ipse qui timentes iudicat, Deum, non Proconsulem timentes.

a Matth. 5. 21. 27. & seq.

CAPVT XLVI.

Cùm Iustiores quique Gentilium, Christianam Sectam; non divinam, sed philosophicam sentiant, non debent Christiani magis ad Deorum cultum cogi, quàm philosophi, quorum alij in suis libris deos destruunt, alij in principes latrant. Meliores vtique Christiani, quàm philosophi.

A. p. ad circa. s. V. Christ. Religio, 10. In s. V. Christianus, 24.

COnstitimvs, vt opinor, adversus omnium criminum intentationem, quæ Christianorum sanguinem flagitat. Ostendimus totum statum nostrum, & quibus modis probare possimus, ita esse sicut ostendimus, ex fide scilicet, & antiquitate divinarum literarum: item ex confessione spiritalium potestatum. Qui nos revincere audebit, non arte verborum, sed eadem forma, qua probationem constituimus, de veritate debebit reniti. Sed interim incredulitas, dum de bono sectæ huius obducitur, quod vsu iam, & de commercio innotuit, non vtique divinum negotium existimat, sed magis philosophiæ genus. Eadem, inquit, & philosophi monent, atque profitentur: innocentiam, iustitiam, patientiam, sobrietatem, pudicitiam. Cur ergo quibus comparamur de disciplina,

disciplina, non proinde adæquamur ad licentiam impunitatemque disciplinæ? vel cur & illi, vt pares nostri, non vrgentur ad officia, quæ nos non obeuntes periclitamur? quis enim philosophum sacrificare, aut dejerare, aut lucernas meridie vanas prostituere compellit? Quinimo & deos vestros palam destruunt, & superstitiones vestras commentariis quoque accusant, laudantibus vobis: plerique etiam in principes latrant, sustinentibus vobis, & facilius statuis & salariis remunerantur, quam ad bestias pronuntiantur. Sed merito. Philosophi enim, non Christiani cognominantur: nomen hoc philosophorum dæmonia non fugat: quidni? cum secundum deos philosophi dæmonas deputent. Socratis vox est, Si dæmonium permittat. Idem & cum aliquid de veritate sapiebat deos negans, Æsculapio tamen gallinacium prosecari iam in fine iubebat: credo ob honorem patris eius: quia Socratem Apollo sapientissimum omnium cecinit. O Apollinem inconsideratum? Sapientiæ testimonium reddidit ei viro, qui negabat deos esse. In quantum odium flagrat veritas, in tantum qui eam ex fide præstat, offendit: qui autem adulterat, hoc maxime nomine gratiam pangit apud insectatores veritatis. Philosophi adfectant veritatem, & adfectando corrumpunt, vt qui gloriam captant. Christiani & necessario appetunt, & integre præstant, vt qui saluti suæ curant. Adeo neque de scientia, neque de disciplina, vt putatis, æquamur. Quid enim Thales ille princeps physicorum sciscitanti Cræso de divinitate certum renuntiavit commeatus deliberandi sæpe frustratus? Deum quilibet opifex Christianus & invenit, & ostendit, & exinde, totum, quod in Deo quæritur, re quoque assignat: licet Plato affirmet factitatorem vniversitatis, neque inveniri facilem, & inventum enarrari in omnes difficilem. Cæterùm si de pudicitia provocemur, lego partem sententiæ Atticæ in Socratem corruptor: adolescentium pronuntiatur: Christianus adsexum nec feminæ mutat. Novi & Phrynen meretricem Diogenis supra recumbentis ardori subantem; audio & quendam Speusippum de Platonis schola in adulterio periisse: Christianus vxori suæ soli masculus nascitur. Democritus excæcando semetipsum, quòd mulieres sine concupiscentia aspicere non posset, & doleret si non esset potitus, incontinentiam emendatione profitetur: at Christianus salvis oculis feminas non videt: animo adversus libidinem cæcus est. Si de probitate defendam, ecce lutulentis pedibus Diogenes superbos Platonis toros alia superbia deculcat: Christianus nec in pauperem superbit. Si de modestia certem; ecce Pythagoras apud Thurios, Zenon apud Prienenses tyrannidem adfectant. Christianus vero nec ædilitatem. Si de animi æquitate congrediar, Lycurgus apocarterésin optavit, quòd leges eius Lacones emendassent: Christianus etiam damnatus gratias agit. Si de fide comparem, Anaxagoras depositum denegavit hospitibus: Christianus & extra fidelis vocatur. Si de simplicitate consistam, Aristoteles familiarem suum Hermiam turpiter loco excedere fecit; Christianus nec inimicum suum lædit. Idem Aristoteles tam turpiter Alexandro regendo potius adulatur, quàm Plato Dionysio ventris gratia venditatur. Aristippus in purpura sub magna gravitatis superficie nepotatur: & Hippias, dum civitati insidias disponit, occiditur: hoc pro suis omni atrocitate dissipatis nemo vnquam tentavit Christianus. Sed dicet aliquis etiam de nostris excedere quosdam à regula disciplinæ. Desinunt tamen Christiani haberi penes nos. Philosophi verò illi cum talibus factis, in nomine, & in honure sapientiæ perseverant apud vos. Adeò, quid simile Philosophus, & Christianus? Græciæ discipulus, & cœli? famæ negotiator, & salutis? verborum, & factorum operator? rerum ædificator, & distructor? interpolator erroris, & integrator veritatis? furator eius, & custos?

CAPVT XLVII.

Christiana Religio in antiquitate sanctæ Scripturæ fundata, ex qua Poetæ & Philosophi, quidquid rectè sapiunt, hauserunt, licet non vt in ea legerunt, purè scripserint. Hos imitati sunt hæretici, fabulas ei plurimas immiscentes: contra quos præscribit regulam veritatis à Christo per Apostolos traditam. Nec dicant Gentiles, non esse credendum Christianis, iudicium, gehennam, paradisum asserentibus, quia nec Philosophis, aut Poëtis creditur, eadem scribentibus.

Per totum. V. Scriptura sancta, 4. In f. V. Novissima hominis.

ADHVC enim mihi proficit antiquitas præstructa divinæ literaturæ, quò facilè credatur, thesaurum eam fuisse posteriori cuique sapientiæ. Et si non onus iam voluminis temperarem, excurrerem in hanc quoque probationem. Quis poëtarum, quis sophistarum, qui non de prophetarum fonte potaverit? Inde igitur & philosophi sitim ingenij sui rigaverunt. Inde & à quibusdam quoque ejecta philosophia, à Thebanis

L-

dico, à Spartiatis, & Argivis, dum ad nostra contaminantur. Sed homines gloriæ, (vt diximus) & eloquentiæ solius libidinosi, si quid in sanctis offenderunt digestis, exinde regestum, pro instituto curiositatis ad propria verterunt, neque satis credentes divina esse, quò minus interpolarent, neque satis intelligentes, vt adhuc tunc subnubila, etiam ipsis Iudæis obumbrata, quorum propria videbantur. Nam & si qua simplicitas erat veritatis, eò magis scrupulositas humana fidem aspernata nutabat, per quod in incertum miscuerunt etiam quod invenerant certum. Inventum enim solummodò Deum, non vt invenerant disputaverunt: vt & de qualitate, & de natura eius, & de sede disceptent. Alij incorporalem asseverant, alij corporalem, quà Platonici & Stoïci: alij ex atomis, alij ex numeris, quà Epicurus, & Pythagoras: alij ex igne, quà Heraclito visum est. Et Platonici quidem curantem rerum; contra Epicurei otiosum, & inexercitum, & vt ita dixerim, neminem humanis rebus: positum verò extra mundum Stoïci, qui figuli modo extrinsecus torqueat molem hanc: intra mundum Platonici, qui gubernatoris exemplo, intra illud maneat, quod regat. Sic & de ipso mundo, natus innatusve sit, decessurus mansurusve sit, variant. Sic & de animæ statu, quam alij divinam & æternam, alij dissolubilem contendunt, vt quis sensit, ita & intulit, aut reformavit. Nec mirum si vetus instrumentum ingenia philosophorum interverterunt. Ex horum semine etiam nostram hanc novitiolam paraturam viri quidam suis opinionibus ad philosophicas sententias adulteraverunt, & de vna via, obliquos multos & inexplicabiles tramites sciderunt. Quod ideo suggesserim, ne cui nota varietas sectæ huius in hoc quoque nos philosophis adæquare videatur, & ex varietate defensionum iudicet veritatem. Expeditè autem præscribimus adulteris nostris, illam esse regulam veritatis, quæ veniat à Christo, transmissa per comites ipsius, quibus aliquanto posteriores diversi isti commentatores probabuntur. Omnia adversus veritatem de ipsa veritate constructa sunt, operantibus æmulationem istam spiritibus erroris. Ab iis adulteria huiusmodi salutaris disciplinæ subornata: ab his quædam etiam fabulæ immissæ, quæ de similitudine fidem infirmarent veritatis, vel eam sibi potius evincerent, vt quis ideo non putet Christianis credendum, quia nec poëtis, nec philosophis: vel ideo magis
Matth.25.31. poëtis & philosophis existimet credendum, quia non Christianis. Itaque ridemur
Matth.5.22. Deum prædicantes iudicaturum: sic enim & poëtæ & philosophi tribunal apud in-
Gen.2.8. feros ponunt: & gehennam si comminemur, quæ est ignis arcani subterranea ad
Gen.3.24. pœnam thesaurus, proinde decachinnamur: sic enim & Pyriphlegeton apud mortuos amnis est: & si paradisum nominemus, locum divinæ amœnitatis recipiendis sanctorum spiritibus destinatum, maceria quadam igneæ illius zonæ, à notitia orbis communis segregatum, Elysij campi fidem occupaverunt. Vnde hæc, oro vos, philosophis aut poëtis tam consimilia? non nisi de nostris sacramentis. Si de nostris sacramentis, vt de prioribus: ergo fideliora sunt nostra magisque [illegible]denda, quorum imagines quoque fidem invenerunt. Si de suis sensibus, iam ergo sacramenta nostra imagines posteriorum habebuntur, quod rerum forma non sustinet: nunquam enim corpus vmbra, aut veritatem imago præcedit.

CAPVT XLVIII.

Resurrectio corporum, reditus est animæ eiusdem, in idem corpus, non verò transmigratio Pythagorica in varia corpora.

In p. V. Resurrectionis fides, 5. A. p. in Alphab. Errorum. V. Anima nil patitur sine corp. 1. Et V. Resurrect. probat exemplis, 3. A. m. ad circa f. V. Æternitas, 3. In f. V. Infernus, 2.

AGE iam, si qui philosophus affirmet, vt ait Laberius de sententia Pythagoræ, hominem fieri ex mulo, colubram ex muliere, & in eam opinionem omnia argumenta eloquij virtute distorserit, nonne consensum movebit, & fidem infiget, etiam ab animalibus abstinendi? propterea que persuasum quis habeat, nè fortè bubulam de aliquo proavo suo obsonet? At enim Christianus, si de homine hominem, ipsumque de Caio Caium reducem repromittat, lapidibus magìs, nec saltem cæstibus, à populo exigetur. Si quæcunque ratio præest animarum humanarum reciprocandarum in corpora, cur non in eandem substantiam redeant, cùm hoc sit restitui, id esse quod fuerat? Iam non ipsæ sunt quæ fuerant, quia non potuerunt esse quod non erant, nisi desinant esse quod fuerant. Multis etiam iocis & otio opus erit, si velimus ad hanc partem lasciuire: quis in quam bestiam reformari videretur. Sed de nostra magìs defensione, qui proponimus multo vtique dignius credi, hominem ex homine rediturum, quemlibet pro quolibet, dum hominem: vt eadem qualitas animæ in eandem restauretur

conditionem, etsi non effigiem. Certè quia ratio restitutionis destinatio iudicij est, necessariò idem ipse qui fuerat exhibebitur, vt boni seu contrarij meriti iudicium à Deo referat. Ideoque repræsentabuntur & corpora: quia neque pati quicquam potest anima sola, sine materia stabili, id est carne; & quod omnino de iudicio Dei pati debent animæ, non sine carne meruerunt, intra quam omnia egerunt. Sed quomodo, inquis, dissoluta materia exhiberi potest? Considera temetipsum, ô homo, & fidem rei invenies. Recogita quid fueris antequam esses: vtique nihil: meminisses enim, si quid fuisses. Qui ergo nihil fueras, prius quàm esses, idem nihil factus cùm esse desieris, cur non possis rursus esse de nihilo, eiusdem ipsius auctoris voluntate, qui te voluit esse de nihilo? Quid novi tibi eveniet? qui non eras, factus es; cùm iterum non eris, fies. Redde si potes, rationem qua factus es, & tunc require qua fies. Et tamen facilius vtique fies, quod fuisti aliquando, quia æquè non difficilè factus es, quod nunquam fuisti aliquando. Dubitabitur, credo, de Dei viribus, qui tantum corpus hoc mundi, de eo quod non fuerat, non minus quàm de morte vacationis, & inanitatis, composuit, animatum spiritu omnium animatore. Signatum & per ipsum humanæ resurrectionis exemplum in testimonium vobis. Lux quotidie interfecta resplendet, & tenebræ pari vice decedendo succedunt: sidera defuncta revivіscunt: tempora vbi finiuntur, incipiunt: fructus consumuntur, & redeunt: certè semina non nisi corrupta & dissoluta fœcundius surgunt: omnia pereundo servantur, omnia de interitu reformantur. Tu homo, tantum nomen, si intelligas te, vel de titulo Pythiæ discens, dominus omnium morientium & resurgentium, ad hoc morietis, vt pereas? Vbicunque resolutus fueris, quæcunque te materia destruxerit, hauserit, aboleverit, in nihilum prodegerit, reddet te: eius est nihilum ipsum, cuius & totum. Ergo, inquitis, semper moriendum erit, & semper resurgendum. Si ita rerum dominus destinasset, ingratis experireris conditionis tuæ legem. At nunc non aliter destinavit, quàm prædicavit. Quæ ratio vniversitatem ex diversitate composuit, vt omnia æmulis substantiis sub vnitate constarent, ex vacuo & solido, ex animali & inanimali, ex comprehensibili &, incomprehensibili, ex luce & tenebris, ex ipsa vita & morte, eadem ævum quoque ita destinata ac distincta conditione conseruit, vt prima hæc pars ab exordio rerum quam incolimus, temporali ætate ad finem defluat: sequens vero, quam expectamus, in infinitam æternitatem propagetur. Cùm ergo finis & limes medius, qui interhiat, adfuerit, vt etiam mundi ipsius species transferatur, æquè temporalis, quæ illi dispositioni æternitatis aulæi vice oppansa est, tunc restituetur omne humanum genus, ad expungendum quod in isto ævo boni, seu mali meruit, & exinde pendendum in immensam æternitatis perpetuitatem. Ideoque nec mors iam, nec rursus ac rursus resurrectio, sed erimus iidem qui nunc, nec alij post; Dei quidem cultores apud Deum semper: superinduti substantia propria æternitatis; profani verò, & qui non integrè ad Deum, in pœnam æque iugis ignis, habentes ex ipsâ natura eius, divina scilicet, subministrationem incorruptibilitatis. Nouerunt & philosophi diversitatem arcani, & publici ignis. Ita longè alius est qui vsui humano, alius qui iudicio Dei apparet, sive de cœlo fulmina stringens, sive de terra per vertices montium eructans: non enim absumit, quod exurit: sed dum erogat, reparat: adeò manent montes semper ardentes, & qui de cœlo tangitur, salvus est, vt nullo iam igni decinerescat. Et hoc erit testimonium ignis æterni: hoc exemplum iugis iudicij pœnam nutrientis. Montes vruntur, & durant. Quid nocentes, & Dei hostes?

CAPVT XLIX.

Mirum est prædicationem ignis æterni, à Gentilibus summam scientiam in philosophis reputari, in Christianis autem, meram præsumptionem. Quæ quidem æterni supplicij fides, etsi falsa esset & inepta, nulli tamen noxia esset, sed vtilis & necessaria, vel ipso metu ad meliorem frugem compellens. Etsi ridenda esset, iniustè tamen tot supplicijs punienda.

In p. V. Infernus, 2. A. p. V. Christianus, 9. In m. ad f. V. Martyres, 1.

HÆc sunt quæ in nobis solis præsumptiones vocantur, in philosophis, & poëtis summæ scientiæ, & insignia ingenia: illi prudentes, nos inepti: illi honorandi, nos irridendi: immò eò amplius, & puniendi. Falsa nunc sint quæ tuemur, & meritò præsumptiones, attamen necessaria: inepta, attamen vtilia. Siquidem meliores fieri coguntur, qui eis credunt, metu æterni supplicij, & spe æterni refrigerij. Itaque non expedit falsa dici, nec inepta haberi, quæ expedit vera præsumi. Nullo titulo damnari licet omnino quæ prosunt. In vobis itaque præsumptio est hæc ipsa, quæ damnat vtilia. Proinde nec inepta esse possunt: certè & si falsa, & inepta, nulli tamen noxia: nam &

multis aliis similia, quibus nullas pœnas irrogatis, vanis & fabulosis, inaccusatis & impunitis, vt innoxiis: sed in eiusmodi enim, si vtique, inrisu iudicandum est, non gladiis, & ignibus, & crucibus, & bestiis: de qua iniquitate sæuitiæ non modo cæcum hoc vulgus exultat & insultat, sed & quidam vestrum, quibus favor vulgi de iniquitate captatur, gloriantur: quasi non totum, quod in nos potestis, nostrum sit arbitrium: certè, si velim, Christianus sum: tunc ergo me damnabis, si damnari velim: cùm verò quod in me potes, nisi velim, non potes, iam meæ voluntatis est, quod potes, non tuæ potestatis. Proinde & vulgus vanè de nostra vexatione gaudet. Proinde enim nostrum est gaudium quod sibi vindicat, qui malumus damnari, quàm à Deo excidere. Contra illi qui nos oderunt, dolere, non gaudere debebant, consecutis nobis quod elegimus.

CAPVT L.

Tormenta Christianos honorant. Et ea fortiter pati Gentiles ipsi commendant. Vnde mirum est per ludibrium Martyres, Sarmenticios & Semiaxios vocitari. Hinc provocat ad cruciandum præsides, quòd persecutione fidelium numerus accrescat.

In p. V. Martyres, 2. A. p. V. Martyres, 1. A. m. V. Resurrect. probat exemplis, 2 Circa f. V. Castitatis custod. 11. Et V. Martyres, 17. In f. V. Martyr. 10.

ERGO, inquitis, cur querimini quod vos insequamur, si pati vultis; cùm diligere debeatis, per quos patimini quod vultis? Planè volumus pati: verùm eo more, quo & bellum nemo quidem libens patitur, cùm & trepidare, & periclitari sit necesse: tamen & prœliatur omnibus viribus, & vincens in prœlio gaudet, qui de prœlio querebatur, quia & gloriam consequitur, & prædam. Prœlium est nobis, quòd provocamur ad tribunalia, vt illic sub discrimine capitis pro veritate certemus. Victoria est autem, pro quo certaveris, obtinere. Ea victoria habet & gloriam placendi Deo, & prædam viuendi in æternum. Sed obducimur. Certè cum obtinuimus: ergo vincimus cùm occidimur: denique evadimus cùm obducimur. Licet nunc sarmenticios, & semaxios appelletis, quia ad stipitem dimidij axis revincti, sarmentorum ambitu exurimur. Hic est habitus victoriæ nostræ: hæc palmata vestis: tali curru triumphamus: meritò itaque victis non placemus. Propterea enim desperati & perditi existimamur. Sed hæc desperatio & perditio penes vos, in causa gloriæ & famæ, vexillum virtutis extollunt. Mutius dexteram suam libens in ara reliquit: ô sublimitas animi. Empedocles totum sese Catanensium Ætneis incendiis donavit: ô vigor mentis. Aliqua Carthaginis conditrix rogo secundum matrimonium dedit: ô præconium castitatis. Regulus ne vnus pro multis hostibus viveret, toto corpore cruces patitur: ô virum fortem, & in captivitate victorem. Anaxarchus cùm in exemplum ptisanæ pilo contunderetur. Tunde, tunde, aiebat, Anaxarchi follem, Anaxarchum enim non tundis: ô philosophi magnanimitatem, qui de tali exitu suo etiam iocabatur. Omitto eos qui cum gladio proprio, aliove genere mortis mitiore de laude pepigerunt: ecce enim & tormentorum certamina coronantur à vobis. Attica meretrix carnifice iam fatigato, postremò linguam suam comesam in faciem tyranni sævientis expuit, vt expueret & vocem, ne conjuratos confiteri posset, si etiam victa voluisset. Zeno Eleates consultus à Dionysio, Quidnam philosophia præstaret? cùm respondisset, Contemptum mortis, flagellis tyranni subiectus, sententiam suam ad mortem vsque signabat. Certè Laconum flagella sub oculis etiam hortantium propinquorum acerbata, tantum honoris cer[...]ant, quantum sanguinis fuderint. O gloriam licitam, quia humanam, cui nec præsumptio perdita, nec persuasio desperata reputatur, in contemptu mortis & atrocitatis omnimodæ, cui tantum pro patria, pro imperio, pro amicitia pati permissum est, quantum pro Deo non licet. Et tamen illis omnibus & statuas defunditis, & imagines inscribitis, & titulos incidits in æternitatem; quantum de monimentis potestis scilicet, præstatis & ipsi, quodammodo mortuis resurrectionem: hanc qui veram à Deo sperat, si pro Deo patiatur, insanus est. Sed hoc agite. boni præsides, meliores multò apud populum, si illis Christianos immolaveritis, cruciate, torquete, damnate, atterite nos: probatio est enim innocentiæ nostræ iniquitas vestra: ideo nos hæc pati Deus patitur: nam & proximè ad lenonem damnando Christianam, potius quàm ad leonem, confessi estis labem pudicitiæ apud nos atrociorem omni pœna, & omni morte reputari. Nec quicquam tamen proficit exquisitior quæque crudelitas vestra, illecebra est magis sectæ. Plures efficimur, quoties metimur à vobis: semen est sanguis Christianorum. Multi apud vos ad tolerantiam doloris & mortis hortantur, vt Cicero in Tusculanis, vt Seneca in Fortuitis, vt Diogenes, vt Pyrrhon, vt Callinicus; nec tamen tantos in[...]eniunt verba discipulos, quantos

Christiani factis docendo. Illa ipsa obstina io, quam exprobratis, magistra est. Quis enim non contemplatione eius concutitur ad requirendum quid intus in re sit? Quis non vbi requisivit, accedit? vbi accessit, pati exoptat? vt Dei totam gratiam redimat, vt omnem veniam ab eo compensatione sanguinis sui expediat? omnia enim huic operi delicta donantur. Inde est, quod ibidem sententiis vestris gratias agimus. Vt est æmulatio divinæ rei, & humanæ; cùm damn. mur à vobis, à Deo absolvimur.

Q. SEPTIMII FLOR. TERTVLLIANI DE BAPTISMO.

IN LIBRVM DE BAPTISMO.

ARGVMENTVM.

Tertullianus singulares Libros contra hæreticos scripturus, orditur ab hæresi perniciosissima, quæ aquam baptismi tollebat, saluti prorsus necessariam. Quæ quidem tantò stultior, quantò à fœmina suam traxit originem. Hæc, prophetissa apud Phrygas in Pepusa ortum dedit. Vbi mulieres, Presbyteri, & Episcopi munijs se immiscebant, vt Epiphanius hæresi 48. 49. & 52. & Augustinus hæresi 27. notant. Cæterùm constat hunc Librum scriptum, priusquàm fieret Montanista; Priscillam & Maximillam Quintillæ in prophetia pares cum Montano paracleto postea super Apostolos extollens. Suum probat in fine dicens: Tertulliani peccatoris memineritis. *De Baptismo scripsit iuxta Pamelium in eius vita, Anno Christi ducentesimo quarto, Zephyrini quinto: Severi vndecimo. Aliter Baronius Chronicum observat, substituens dicto Christi Anno Zephyrini secundum, & Severi decimum.*

CAPVT PRIMVM.

Vtilitatem huius libri commendat, scribens de Baptismi dignitate, omnia delicta levante, & in vitam æternam liberante. Invehiturque in hæresim Quintillæ, Caïana prognatam, quæ vitam eripit, pisciculos aquis abstrahens.

In p. V. Baptismi effectus, 3. A. p. V. Baptismi præparatio, 1. In m. ad f. V. Aqua, 8.

FELIX sacramentum aquæ nostræ, quâ abluti delictis pristinæ cæcitatis, in vitam æternam liberamur. Non erit otiosum digestum istud, instruens tam eos qui cùm maximè formantur, quàm & illos qui simpliciter credidisse contenti, non exploratis rationibus traditionum, intentatam, probabilem fidem per imperitiam portant. Atque adeò nuper conversata istic quædam de Caïana hæresi, vipera venenatissima, doctrina sua plerosque rapuit, in primis baptismum destruens: planè secundum naturam: nam ferè viperæ, & aspides, ipsique reguli serpentes arida & inaquosa sectantur. Sed nos pisciculi secundum ἰχθὺν nostrum Iesum Christum in aqua nascimur: nec aliter quàm in aqua permanendo salvi sumus. Ita Quintilla monstrosissima, cui nec integrè quidem docendi ius erat, optimè norat pisciculos necare, de aqua auferens.

CAPVT II.

Aquæ simplicitas à Deo electa, qui suo more stulta mundi eligit: nec mirandum si mors aquâ tollitur, cùm diuina opera omnem admirationem excedant.

A. p. ad f. V Dei potentia, 2.

SED ENIM quanta vis est peruersitatis ad fidem labefactandam, vel in totum non recipiendam, vt ex his eam impugnet, ex quibus constat. Nihil adeò est quod tam obduret mentes hominum, quàm simplicitas diuinorum operum quæ in actu videtur, & magnificentia quæ in effectu repromittitur: vt hìc quoque quoniam tanta simplicitate, sine pompa, sine apparatu nouo aliquo, denique sine sumptu homo in aqua demissus, & inter pauca verba tinctus, non multò vel nihilo mundior resurgit, eò incredibilis existimetur consecutio æternitatis. Mentior, si non è contrario idolorum solemnia vel arcana, de suggestu, & apparatu, deque sumptu fidem & auctoritatem sibi exstruunt. Prò misera incredulitas, quæ denegas Deo proprietates suas, simplicitatem, & potestatem! Quid ergo? nonnè mirandum, & lauacro dilui mortem? Atquin eò magìs credendum, si quia mirandum est, idcirco non creditur: qualia enim decet esse opera diuina, nisi super omnem admirationem? Nos quoque ipsi miramur, sed quia credimus: cæterùm, incredulitas miratur, non credit. Miratur enim simplicia, quasi vana; magnifica, quasi impossibilia. Et sit planè vt putas, satis ad vtrumque diuina
a 1 Cor. 1. 17. pronuntiatio præcucurrit. [a] *Stulta mundi elegit Deus, vt confundat sapientiam eius, & præ-*
Matth. 19. 26 *difficilia penès homines, facilia penès Deum.* Nam si Deus & sapiens, & potens, quod etiam prætereuntes eum non negant, meritò in aduersariis sapientiæ potentiæque, id est in stultitia & impossibilitate materias operationis suæ instituit: quoniam virtus omnis ex his causam accipit, à quibus prouocatur.

CAPVT III.

Nil mirum si aqua baptismi viuificet animas, cùm tanta ab exordio mundi, vis, gratia, & authoritas aquæ fuerit à Deo collata.

Per totum. V. Aqua, 3.

HVIVS memores pronuntiationis tanquam præscriptionis, nihilominus quàm stultum & impossibile sit aqua reformari, tractemus: quid vtique ista materia tantæ dignationis meruerit officium? vt opinor, auctoritas liquidi elementi exigenda est. Atquin plurima suppetit, & quidem à primordio. Nam vnum ex his est, quæ ante om-
a Gen. 1. 1. nem mundi suggestum impolita adhuc specie penès Deum quiescebant. [a] *In primordio,* inquit, *fecit Deus cœlum & terram. Terra autem erat inuisibilis, & incomposita, & tenebræ erant super abyssum, & spiritus Dei super aquas ferebatur.* Habes homo in primis ætatem venerari aquarum, quòd antiqua substantia; dehinc dignationem, quòd diuini spiritus sedes, gratior scilicet cæteris, tunc elementis. Nam & tenebræ totæ adhuc sine cultu siderum informes, & tristis abyssus, & terra imparata, & cœlum rude: solus liquor, semper materia perfecta, læta, simplex, de suo pura, dignum vectaculum Deo subjiciebat. Quid quòd exinde dispositio mundi, modulatricibus quodammodo aquis Deo
b Gen. 1. 6. 7. constitit. Nam [b] *vt firmamentum cœleste suspenderet in medietate, distinctis aquis fecit: & vt*
Prou. 8. 28. *terram aridam suspenderet, segregatis aquis expediit:* ordinato dehinc per elementa mũdo,
Esa 40. 12. cùm incolæ darentur, primis aquis præceptum est animas proferre: primus liquor quod viueret edidit, nè mirum sit in baptismo si aquæ animare nouerunt. Nam ipsius quoque hominis figulandi opus, sociantibus aquis absolutum est: de terra materia conuenit, non tamen habilis, nisi humecta & succida, quam scilicet ante quartum diem segregatæ aquæ, in stationem suam superstite humore limo temperarant. Si exinde vniuersa vel plura prosequar, quæ de elementi istius auctoritate commemorem, quanta vis eius aut gratia: quot ingenia, quot officia, quantum instrumentum mundo ferat: vereor nè laudes aquæ potius quàm baptismi rationes videar congregasse, licet eò plenius docerem non esse dubitandum, si materiam, quam in omnibus rebus & operibus suis Deus disposuit, etiam in sacramentis propriis parere fecit: si quæ vitam terrenam gubernat, & in cœlesti procurat.

CAPVT IV.

Spiritus Domini ab initio mundi ferebatur super aquas, à cuius sanctitate, vim sanctificandi in baptismo conceperunt.

In p. V. Aqua, 3. A. p. V. Aqua, 5. Circa f. V. Peccatum, 1. In f. V. Aqua, 2.

SED ea satis erit præcerpsisse, in quibus & ratio baptismi recognoscitur prima quæ iam tunc etiam ipso habitu prænotabatur ad baptismi figuram, Dei spiritu qui ab initio superevectabatur, super aquas intinctorum moraturum. Sanctum autem vtique super sanctum ferebatur, aut ab eo quod superferebatur, id quod ferebat, sanctitatem mutuabatur. Quoniam subjecta quæque materia, eius quæ desuper imminet, qualitatem rapiat necesse est, maximè corporalis spiritalem, & penetrare & insidere facilem, per substantiæ suæ subtilitatem. Ita de sancto sanctificata natura aquarum, & ipsa sanctificare concepit. Nemo dicat, Nunquid ipsis enim aquis tinguimur, quæ tunc in primordio fuerunt? non vtique ipsis, nisi ex ea parte, qua genus quidem vnum, species verò complures. Quod autem generi adtributum est, etiam in specie redundat. Ideoque nulla distinctio est, mari quis an stagno, flumine an fonte, lacu an alveo diluatur: nec quicquam refert inter eos quos Ioannes in Iordane, & quos Petrus in Tiberi tinxit: nisi & ille spado, quem Philippus inter vias fortuita aqua tinxit, plus salutis aut minus retulit. Igitur omnes aquæ de pristina originis prærogativa sacramentum sanctificationis consequuntur, invocato Deo. Supervenit enim statim Spiritus de cœlis, & aquis superest, sanctificans eas de semetipso, & ita sanctificatæ, vim sanctificandi combibunt. Quamquàm ad simplicem actum competat similitudo, vt quoniam vice sordium delictis inquinamur, aquis abluamur. Sed delicta sicut non in carne comparent, quia nemo super cutem portat maculam idololatriæ, aut stupri, aut fraudis: ita eiusmodi in spiritu sordent, qui est auctor delicti. Spiritus enim dominatur, caro famulatur: tamen vtrumque inter se communicant reatum, spiritus ob imperium, caro ob ministerium. Igitur medicatis quodammodo aquis per angeli interventum, & spiritus in aquis corporaliter diluitur, & caro in eisdem spiraliter mundatur.

Act. 8. 38.

CAPVT V.

Si authore diabolo res divinas æmulante, Gentiles in sacris Isidis, aut Mithræ initiati, aqua velut baptismo expiari se credebant, multò verius aqua Deo vero Authore ægris animis medebitur, delicta abluet, extinguet pœnam, hominem ad Dei similitudinem, & æternæ vitæ confectionem reformabit.

In p. ad vltra m. V. Aqua, 2. Circa f. V. Angelus, 5. In f. V. Baptismi effectus, 6.

SED ENIM nationes extraneæ ab omni intellectu spiritalium potestatum, eadem efficacia idolis suis subministrant: sed viduis aquis sibi mentiuntur. Nam & sacris quibusdam per lavacrum initiantur, Isidis alicuius, aut Mithræ: ipsos etiam deos suos lavationibus efferunt. Cæterùm, villas, domos, templa, totasque vrbes aspergine circumlatæ aquæ expiant passim. Certè ludis Apollinaribus, & Eleusiniis tinguntur; idque se in regenerationem, & impunitatem perjuriorum suorum agere præsumunt. Item penès veteres, quisquis se homicidio infecerat, purgatrice aqua se expiabat. Igitur si de sola natura, aquis, quòd proptia materia sit abluendi, in auspicia emundationis blandiuntur, quantò id verius aquæ præstabunt per Dei auctoritatem, à quo omnis natura earum constituta est? Si religione aquam medicari putant, quæ potior religio quàm Dei vivi? Quo agnito, hìc quoque studium diaboli cognoscimus res Dei æmulantis, cùm & ipse baptismum in suis exercet. Quid simile? Immundus emundat, perditor liberat, damnatus absolvit: suam videlicet operam destruet diluens delicta, quæ inspirat ipse. Hæc quidem in testimonium posita sunt repellentibus fidem, si minimè credant rebus Dei, quarum adfectationibus apud æmulum Dei credunt. An non & aliàs sine vllo sacramento immundi spiritus aquis incubant, adfectantes illam in primordio divini Spiritus gestationem? Sciunt opaci quique fontes, & avij quique rivi, & in balneis piscinæ, & euripi in domibus, vel cisternę, & putei, qui rapere dicuntur, scilicet per vim spiritus nocentis. Nam & apopnictos, & lymphatos, & hydrophobos vocant, quos aquæ necaverunt, aut amentia, vel formidine exercuerunt. Quorsum ista retulimus? nè quis durius credat, angelum Dei sanctum, aquis in salutem hominis temperandis adesse, cùm angelus malus prophanum commercium eiusdem elementi, in perniciem hominis frequentet. Angelum aquis intervenire, si novum videtur,

a Io. 5. 2. 4. exemplum futuri præcucurrit. *Piscinam Bethsaidam angelus* [illegible] *tiens commovebat: observabant qui valetudinem querebantur. Nam si quis prævenerat desc.* [illegible] *re illuc, querı post lavacrum desinebat.* Figura ista medicinæ corporalis, spiritalem medicinam canebat, ea forma, qua semper carnalia in figura spiritalium antecedunt. Proficiente itaque hominibus gratia Dei, plus aquis, & angelo accessit; qui vitia corporis remediabant, nunc
Io. 5. 4. spiritum medentur: qui temporalem operabantur salutem, nunc æternam reformant: [illegible] vnum semel anno liberabant, nunc quotidie populos conservant, deleta morte per [illegible]utionem delictorum. Exempto scilicet reatu, eximitur & pœna. Ita restituitur [illegible]mo Deo ad similitudinem eius, qui retro ad imaginem Dei fuerat: imago in effigie, similitudo in æternitate censetur. Recipit enim illum Dei Spiritum, quem tunc de adflatu eius acceperat, sed post amiserat per delictum.

CAPVT VI.

Aqua mundati, ad potiora sancti Spiritus dona præparantur, per peccatorum ablutionem, quam exorat fides obsignata in nomine Trinitatis, adiecta etiam speciali Ecclesiæ mentione, dum per se Catechumenus, aut infans patrini voce Symbolum profitetur.

A. p. Verbo Baptismi forma. In f. V. Ecclesia, 2.

NON quòd in aquis Spiritum sanctum consequamur, sed in aqua emundati sub angelo, Spiritui sancto præparamur. Hic quoque figura præcessit. Sic enim Ioan-
a Luc. 1. 76. nes antè præcursor Domini fuit, a *præparans vias eius*: ita & angelus baptismi arbiter, superventuro Spiritui sancto vias dirigit, ablutione delictorum, quam fides impetrat,
b Deut 19. 15. obsignata in Patre, & Filio, & Spiritu sancto. Nam si b *in tribus testibus stabit omne*
Matth. 18. *verbum*, quantò magis, dum habemus per benedictionem eosdem arbitros fidei, quos &
15. & seq. sponsores salutis, sufficit ad fiduciam spei nostræ etiam numerus nominum divinorum? Quum autem sub tribus & testatio fidei & sponsio salutis pignerentur, necessariò adji-
Matth. 18. citur Ecclesiæ mentio: quoniam vbi tres, id est Pater, & Filius, & Spiritus sanctus,
20. ibi Ecclesia, quæ trium corpus est.

CAPVT VII.

Ob Christum ab vnctione dictum, baptizati vnguntur, quæ vnctio, sicut aqua, spiritualiter proficit.

Per totum. V. Baptismi Cerimoniæ, 1.

EXINDE egressi de lavacro, perunguimur benedicta vnctione, de pristina disciplina, qua vngui oleo de cornu, in sacerdotium solebant. Ex quo Aaron à Moyse vnctus est, vnde Christus dicitur à chrismate, quod est vnctio, quæ Domino nomen accommodavit, facta spiritalis, quia spiritu vnctus est à Deo patre, sicut in Actis:
a Act. 4. 6. a *Collecti sunt enim verè in ista civitate adversus sanctum filium tuum, quem vnxisti.* Sic & in nobis carnaliter currit vnctio, sed spiritaliter proficit: quomodo & ipsius baptismi carnalis actus, quòd in aqua mergimur; spiritalis effectus, quòd delictis liberamur.

CAPVT VIII.

Manus vnctis imponitur; vt in figura, Iacob in crucis modum compositis manibus, Ephraïm, & Manassem benedixit. Qua Spiritus sanctus, vt olim in Christum baptizatum specie Columba, simplicitatis & innocentiæ Symbolum delabitur: qui & in Columba Noë delineatus est.

In p. ad circa f. V. Baptismi Cerimoniæ, 2. In f. V. Relapsus, 9.

DEHINC manus imponitur, per benedictionem advocans & invitans Spiritum sanctum. Sanè humano ingenio licebit spiritum in aquam arcessere, & concorporationem eorum accommodatis desuper manibus alio spiritu tantæ claritatis animare, Deo autem in suo organo non licebit per manus sanctas sublimitatem modulari spirita-
Gen. 48. 13. & seq. lem? Sed est hoc quoque de veteri sacramento, quo nepotes suos ex Ioseph, Ephraïm & Manassem, Iacob capitibus impositis, & intermutatis manibus benedixerit, & quidem ita transversim obliquatis in se, vt Christum deformantes, iam tunc portenderent benedictionem in Christum futuram. Tunc ille sanctissimus Spiritus super emundata
Matth. 3. 16. & benedicta corpora libens à Patre descendit, super baptismi aquas, tanquam pristinam sedem recognoscens conquiescit, columbæ figura delapsus in Dominum, vt natura Spiritus sancti declararetur per animal simplicitatis & innocentiæ: quod etiam
a Matth. 10. corporaliter ipso felle careat columba: ideoque, a *Estote (inquit) simplices sicut columbæ*:
16. nè hoc quidem sine argumento præcedentis figuræ. Quemadmodum enim, post aquas diluvij,

diluvij, quibus iniquitas antiqua purgata est, post baptismum (vt ita dixerim) mundi,
pacem cœlestis iræ, præco columba terris adnuntiavit demissa ex arca, & cum olea re- Gen.8.11.
uersa: quod signum etiam apud nationes paci prætenditur: eadem dispositione spiri-
talis effectus, terræ, id est, carni nostræ, emergenti de lavacro post vetera delicta, co-
lumba sancti Spiritus advolat, pacem Dei adferens, emissa de cœlis, vbi Ecclesia est Luc.3.16.
arca figurata. Sed mundus rursus delinquit, quo malè comparetur baptismus diluvio.
Itaque igni destinatur, sicut & homo qui post baptismum delicta restaurat, vt hoc quo-
que in signum admonitionis nostræ debeat accipi.

CAPVT IX.

Aquam baptismi rubrum mare mergens Ægyptios, salvans Hebræos, aquæ Marath ligno dulcoratæ, aqua de petra, figurant: sine qua vix Christus legitur operatus, aut passus.

In p. ad m. V. Aqua, 6. In m. ad f. V. Aqua, 4.

QVOT igitur patrocinia naturæ, quot privilegia gratiæ, quot solemnia disciplinæ,
figuræ, præstructiones, precationes, religionem aquæ ordinaverunt? Primò qui-
dem quum populus de Ægypto expeditus, vim regis Ægypti per aquam transgressus Exo.14.22.
evadit, ipsum regem cum totis copiis aqua extinxit, Quæ figura manifestior in baptismi 27.
sacramento? Liberantur de sæculo nationes, per aquam scilicet, & diabolum domina-
torem pristinum, in aqua oppressum derelinquunt. Item aqua de amaritudinis vitio
in vsum commodum suavitatis Moseï ligno remediatur. Lignum illud erat Christus, Exo.15.26.
venenatæ & amaræ retro naturæ venas, in saluberrimas aquas baptismi, scilicet ex sese
remedians. Hæc est [a] *aqua, quæ de comite petra populo defluebat. Si enim petra Christus,* a 1. Cor.10.4.
sine dubio aquæ in Christo baptismum videmus benedici. Quanta aquæ gratia penès
Deum, & Christum eius est, ad baptismi confirmationem! Numquam sine aqua Chris- Matth.3.16.
tus. Siquidem & ipse aquâ tinguitur: prima rudimenta potestatis suæ, vocatus ad nu- Io.2.8.
ptias, aquâ auspicatur: quum sermonem facit, sitientes ad aquam suam invitat sempi- Io.7.37.
ternam: quum de agape docet, aquæ calicem pauperi oblatum, inter opera dilectionis Matth.10.42
probat: apud puteum vires resumit: super aquam incedit: libenter transfretat: Io.4.6.
aquam discentibus ministrat: perseverat testimonium baptismi vsque ad passionem: Matth.14.25
quum deditur in crucem, aqua intervenit: sciunt Pilati manus: quum vulneratur, aqua Io.13.4.
de latere prorumpit: scit lancea militis. Matth 27.
Io.19.34.

CAPVT X.

Baptisma Ioannis, rudimentum erat & præparatio remissionis peccatorum, & sanctificationis in Christo futuræ.

A.p. ad m. V. Baptismus Ioannis, 1. A.m. in Alphab. Errorum. V. Ioannes, 2. In f. V. Relapsus, 10.

DIXIMVS quantum mediocritati nostræ licuit de vniversis, quæ baptismi religio-
nem struunt, nunc ad reliquum statum eius æquè vt potero progrediar de
quæstiunculis quibusdam. Baptismus ab Ioanne denuntiatus iam tunc habuit quæstio- Luc.20.4.
nem, ab ipso quidem Domino propositam Pharisæis, [a] *cœlestis nè is baptismus esset, an verò* a Matth.21.
terrenus? De quo illi non valuerunt constanter respondere, vtpote [b] *non intelligentes,* 25.
quia nec credentes. Nos porro, quantula fide sumus, tantulo & intellectu possumus æsti- b Esa.7.9.
mare, divinum quidem eum baptismum fuisse, mandatu tamen, non & potestate, quòd
& Ioannem à Domino missum legimus in hoc munus, cæterùm humanum conditione.
Nihil enim cœleste præstabat, sed cœlestibus præministrabat, pœnitentiæ scilicet præ-
positus, quæ est in hominis potestate. Denique legis Doctores & Pharisæi, qui credere
noluerunt, nec pœnitentiam egêre. Quòd si pœnitentia humanum est, & baptismus
ipsius eiusdem conditionis fuerit necesse est: aut daret & Spiritum sanctum, & remis-
sionem delictorum, si cœlestis fuisset. [c] *Sed neque peccatum dimittit, neque Spiritum indulget* c Marc.2.7.
nisi Deus solus. Etiam ipse Dominus, [d] *nisi ipse prius ascenderet ad Patrem, aliter negavit* Luc.5.21.
Spiritum descensurum: id quod Dominus nondum conferebat, servus vtique præstare d Io.16.7.
posset? Adeò postea in Actis Apostolorum invenimus, quoniam qui Ioannis baptis-
mum habebant, [e] *non accepissent Spiritum sanctum, quem nè auditu quidem noverant.* e Act.19.4.
Ergo non erat cœleste, quod cœlestia non exhibebat: quum ipsum quod cœleste in
Ioanne fuerat, spiritus prophetiæ; post totius spiritus in Dominum translationem
vsque adeò defecerit, vt quem prædicaverat, quem advenientem designaverat, post-
modum an ipse esset, miserit scitatum. Agebatur itaque baptismus pœnitentiæ, Io.1.27.29.
quasi candidatus remissionis, & sanctificationis in Christo subsecuturæ. Nam quòd Matth.11.2.3.

prædicabat baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem delictorum, in futuram remiſſionem, enuntiatum eſt. Si quidem pœnitentia antecedit, remiſſio ſubſequitur, & hoc eſt viam præparare: qui autem præparat, non idem ipſe perficit, ſed alij perficiendum procurat. Ipſe profitetur ſua non eſſe cœleſtia, ſed Chriſti, dicendo: *f Qui de terra eſt, de terra loquitur: qui de ſupernis venit, ſuper omnes eſt.* Item *g in ſola ſe pœnitentia tinguere, venturum mox qui tingueret in ſpiritu & igni.* Scilicet, quia vera, & ſtabilis aquæ fides qua tinguitur in ſalutem, ſimulata autem & infirma, igni tinguitur in iudicium.

f Io. 3. 31.
g Luc. 3. 16.

CAPVT XI.

Chriſtus ante inſtitutum à ſe baptiſma ſuum, non baptizabat per ſe, ſed per diſcipulos ſuos, baptiſmo ſcilicet Ioannis. Chriſti enim baptiſma non niſi eius paßione & morte vim ſanctificandi accepit.

In p. ad m. V. Baptiſmi miniſter, 1. In f. V. Baptiſmus Io. 5.

a Io. 4. 2. Luc. 3. 16.

SED ecce (inquiunt) venit Dominus, & non tinxit. Legimus enim: *a Et tamen is non tinguebat, verùm diſcipuli eius*; quia reuerà ipſum ſuis manibus tincturum Ioannes prædicaſſet. Non vtique ſic intelligendum eſt, ſed ſimpliciter dictum more communi. Sicut eſt, verbi gratia, Imperator propoſuit edictum, aut, Præfectus fuſtibus cecidit: nunquid ipſe proponit, aut nunquid ipſe cædit? ſemper is dicitur facere, cui præminiſtratur. Ita erit accipiendum: *b Ipſe vos tinguet*, pro eo quod eſt, per ipſum tinguemini, vel in ipſum. Sed nè moveat quoſdam, quòd non ipſe tinguebat. In quem enim tingueret? in pœnitentiam? quò ergo illi præcurſorem? in peccatorum remiſſionem? quam verbo dabat; in ſemetipſum? quem humilitate celabat; in Spiritum ſanctum? qui nondum à Patre deſcenderat; in Eccleſiam? quam nondum Apoſtoli ſtruxerant. Itaque tinguebant diſcipuli eius vt miniſtri, vt Ioannes antè præcurſor, eodem baptiſmo Ioannis, nè qui alio putet, quia nec exſtat alius niſi poſtea Chriſti, qui tunc vtique à diſcentibus dari non poterat, vtpote nondum adimpleta gloria Domini, nec inſtructa efficacia lavacri per paſſionem, & reſurrectionem: quia nec mors noſtra diſſolui poſſet niſi Domini paſſione, nec vita reſtitui ſine reſurrectione ipſius.

b Ibid.

CAPVT XII.

Apoſtoli nulli, præter Paulum, Chriſti Baptiſmum ſuſceperunt, vt pote nondum inſtitutum, ſed tantùm promiſſum; electio enim ad Apoſtolatum, & individuæ ſocietatis gratia, potuit illis vim baptiſmi ſupplere.

Per totum. V. Baptiſmi neceſſitas. Et in p. V. Pauli converſio, 3. Et à. p. ad m. V. Baptiſmus, Io 4. In m. V. Baptiſmi materia, 3. A. m. V. Eccleſia, 8.

QVVM verò præſcribitur nemini ſine baptiſmo competere ſalutem, ex illa maximè pronuntiatione Domini, qui ait: *a Niſi natus ex aqua quis erit, non habet vitam*, ſuboriuntur ſcrupuloſi, immò temerarij retractatus quorundam, quomodo ex iſta præſcriptione, Apoſtolis ſalus competat, quos tinctos non invenimus in Domino, præter Paulum. Immò cùm Paulus ſolus ex illis baptiſmum Chriſti induerit, aut præiudicatum eſſe de cæterorum periculo, qui careant aqua Chriſti, vt præſcriptio ſalva ſit, aut reſcindi præſcriptionem, ſi etiam non tinctis ſalus ſtatuta eſt. Audivi, Domino teſte, eiuſmodi, nè quis me tam perditum exiſtimet, vt vltro exagitem libidine ſtili, quæ aliis ſcrupulum incutiant. Et nunc illis, vt potero, reſpondebo, qui negant Apoſtolos tinctos. Nam ſi humanum Ioannis baptiſmum inierant, & Dominicum deſiderabant, quatenus vnum baptiſmum definierat ipſe Dominus, dicens Petro perfundi nolenti: *b Qui ſemel lavit, non habet neceſſe rurſum*: quod vtique non tincto, non omnino dixiſſet: & hæc eſt probatio exerta adverſus illos, qui adimunt Apoſtolis etiam Ioannis baptiſmum, vt deſtruant aquæ ſacramentum. An credibile videri poteſt, in his perſonis viam tunc Domini non præparatam, id eſt baptiſmum Ioannis, quæ ad viam Domini per totum orbem aperiendam deſtinabantur? Ipſe Dominus nullius pœnitentiæ debitor tinctus eſt, peccatoribus non fuit neceſſe? Quid ergo? alij tincti non ſunt: non tamen comites Chriſti, ſed æmuli fidei, legis Doctores & Phariſæi. Vnde & ſuggeritur, quum adverſantes Domino tingui noluerint, eos qui Dominum ſequebantur, tinctos fuiſſe, nec cum æmulis ſuis ſapuiſſe, maximè quando Dominus cui adhærebant, teſtimonio Ioannem extuliſſet, *c Nemo, dicens, maior inter natos fœminarum Ioanne baptizatore.* Alij planè ſatis coactè iniiciunt, tunc Apoſtolos

a Io. 3. 5.
Act. 9. 6.
b Io. 13. 6.
c Matth. 11. 11.

baptismi vicem implesse, quum in navicula fluctibus adspersi operti sunt; ipsumque Petrum per mare ingredientem, satis mersum. Vt opinor autem, aliud est aspergi vel intercipi violentia maris, aliud tingui disciplina religionis. Cæterùm navicula illa figuram Ecclesiæ præferebat, quòd in mari, id est sæculo, fluctibus, id est persecutionibus & tentationibus inquietatur, Domino per patientiam velut dormiente, donec orationibus sanctorum in vltimis suscitatus compescat sæculum, & tranquillitatem suis reddat. Nunc sive tincti quoquomodo fuerunt, sive inloti perseveraverunt, vt & illud dictum Domini de vno lavacro, sub Petri persona, ad nos tantummodò spectet, de salute tamen Apostolorum satis temerarium est æstimare, quia non illis vel primæ adlectionis, & exindæ individuæ familiaritatis prærogativa, compendium baptismi conferre posset, cùm illi, opinor, sequebantur illum, qui credenti cuique salutem pollicebatur. [d] *Fides tua te*, aiebat, *salvum fecit, &*, [e] *Remittuntur tibi peccata*: credenti vtique, nec tamen tincto. Id si Apostolis defuit, nescio; quorum fides vno verbo Domini suscitata, teloneum dereliquit; patrem & navem, & artem qua vitam sustentabat, deseruit: patris exequias despexit: summum illud Domini præceptum, [f] *Qui patrem, aut matrem mihi prætulerit, non est me dignus*, antè perfecit, quàm audivit.

Matth. 8. 24. Matth. 14. 29 Matth. 8. 24. & seq. [d] Marc. 10. 52 [e] Matth. 9. 5. Matth. 9. 9. Matth. 4. 21. 22. Matth. 8. 21. [f] Matth. 10. 37

CAPVT XIII.

Lex quidem baptismi imposita, & forma præscripta. Io. 3. & Matth. 28. Sed necessitas eius non obligavit, nisi post Christi passionem: postquam & Paulus ab Anania baptizatus est.

In p. V. Baptismi necessitas, à. m.

HIc ergo scelestissimi illi provocant quæstiones. Adeò dicunt, baptismus non est necessarius, quibus fides satis est: nam & Abraham nullius aquæ, nisi fidei sacramento Deo placuit. Sed in omnibus posteriora concludunt, & sequentia antecedentibus prævalent. Fuerit salus retro per fidem nudam, ante Domini passionem & resurrectionem: at vbi fides aucta est credendi in nativitatem, passionem, resurrectionemque eius, addita est ampliatio sacramento, obsignatio baptismi, vestimentum quodammodo fidei, quæ retro erat nuda, nec potest iam, sine sua lege. Lex enim tinguendi imposita est, & forma præscripta. [a] *Ite*, inquit, *docete nationes, tinguentes eas in nomen Patris, & Filij, & Spiritus sancti*. Huic legi collata definitio illa: [b] *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu, non intrabit in regnum cælorum*: obstrinxit fidem ad baptismi necessitatem. Itaque omnes exinde credentes tinguebantur. Tunc & Paulus vbi credidit, tinctus est. Et hoc est quod Dominus in illa plaga orbationis, præceperat, [c] *Exurge, dicens, & introi Damascum, illic tibi demonstrabitur quid debeas agere*, scilicet tingui, quod solum ei deerat. Alioquin satis didicerat, atque crediderat Nazarenum esse Dominum Dei filium.

Gen. 15. 6. [a] Matth. 28. 19. [b] Io. 3. 5. [c] Act. 9. 7.

CAPVT XIV.

Licet Paulus ad prædicandum magis, quàm ad baptizandum missus sit, aliquos tamen legitur babtizasse, quod & Apostoli facere iussi sunt.

Per totum. V. Verbum Dei, 4.

SED de ipso Apostolo revoluunt, quòd dixerit, [a] *Non enim me ad tinguendum Christus misit*: quasi hoc argumento baptismus adimatur. Cur enim [b] *tinxit Gaium, & Crispum, & Stephanæ domum?* quanquam etsi non eum miserat Christus ad tinguendum, tamen aliis Apostolis præceperat tinguere. Verùm hæc pro conditione tunc temporis ad Corinthios scripta sunt, [c] *cùm schismata, & dissensiones inter illos movebantur, dum alius Paulo deputat, alius Apollo*. Propter quod pacificus Apostolus, nè sibi omnia defendere videretur, non ad tinguendum ait se missum, sed ad prædicandum. Nam & prius est prædicare, posterius tinguere. Sed sit prius prædicatum: puto autem licuit & tinguere, cui licuit prædicare.

[a] 1. Cor. 1. 17. [b] Ibid. 14. [c] Ibid. 12.

CAPVT XV.

Vnum est aquæ baptisma initerabile, sicut vnus Deus, & vna est Ecclesia.

In p. ad f. V. Baptismus non reïteratur, 2. In p. ad vltra m. in Alphab. Errorum. V. Baptismus hær 2.

NEscio si quid amplius ad controversiam baptismi ventilatur. Sanè retexam quod suprà omisi, nè imminentes sensus videar intercidere. Vnus omninò baptismus est nobis, tam ex Domini evangelio, quàm ex Apostoli litteris; quoniam [a] *vnus Deus, & vnum baptisma, & vna Ecclesia in cælis*. Sed circa hæreticos sanè quid custodiendum sit, dignè quis retractet: ad nos enim editum est. Hæretici autem nullum habent con-

Io. 3. 4. [a] Ephes. 4. 5.

fortium nostræ disciplinæ, quos extraneos vtique testatur ipsa ademptio communicationis. Non debeo in illis cognoscere, quod mihi est præceptum, quia non idem Deus est nobis & illis, nec vnus Christus, id est, idem; ideoque nec baptismus vnus, quia non idem: quem quum ritè non habeant, sine dubio non habent: nec capit numerari, quod non habetur: ita nec possunt accipere, quia non habent. Sed de isto plenius iam nobis in Græco digestum est. Semel ergo lavacrum inimus, semel delicta diluuntur, quia ea iterari non oportet. Cæterùm, Israel Iudæus quotidie lavat, quia quotidie inquinatur. Quod nè in nobis quoque factitaretur, propterea de vno lauacro definitum est. Fælix aqua quæ semel abluit, quæ ludibrio peccatoribus non est, quæ non adsiduitate sordium infecta rursus quos diluit, inquinat.

CAPVT XVI.

Baptismus sanguinis, idem præstat quod aquæ lavacrum.

Per totum. V. Baptismus sanguinis, 2.

a Luc. 12. 50. EST quidem nobis etiam secundum lavacrum, vnum & ipsum, sanguinis scilicet, de
b 1. Io. 5. 8. quo Dominus: a *Habeo*, inquit, *baptismo tingui*, quum iam tinctus fuisset: b *venerat*
Io. 19. 34. *enim per aquam & sanguinem*, sicut Ioannes scripsit, vt aqua tingueretur sanguine glorificaretur; proinde, nos faceret aqua vocatos, sanguine electos. Hos duos baptismos de vulnere perfossi lateris emisit; quatenus qui in sanguinem eius crederent, aqua lavarentur: qui aqua lavissent, etiam sanguinem potarent. Hic est baptismus, qui lavacrum & non acceptum repræsentat, & perditum reddit.

CAPVT XVII.

Officium conferendi baptismi pertinet ad Episcopum, & cum eius authoritate, ad Presbyteros, & Diaconos, nisi compellat necessitas.

Per totum. V. Baptismi minister, 2.

SVPEREST ad concludendam materiolam, de observatione quoque dandi & accipiendi baptismum commonefacere. Dandi quidem habet ius summus sacerdos, qui est Episcopus: dehinc Presbyteri, & Diaconi: non tamen sine Episcopi auctoritate, propter Ecclesiæ honorem; quo salvo, salva pax est. Alioquin etiam laïcis ius est: quod enim ex æquo accipitur, ex æquo dari potest: nisi Episcopi iam; aut Presbyteri, aut Diaconi vocantur, discentes. Domini sermo non debet abscondi ab vllo. Proinde & baptismus, æquè Dei census, ab omnibus exerceri potest: sed quantò magis laïcis disciplina verecundiæ & modestiæ incumbit? cùm ea maioribus competant, nè sibi adsumant dicatum Episcopis officium Episcopatus. Æmulatio schismatum mater est.
a 1. Cor. 6. 12. a *Omnia licere* dixit sanctissimus Apostolus, *sed non omnia expedire*. Sufficiat scilicet, in necessitatibus vtaris, sicubi, aut loci, aut temporis, aut personæ conditio compellit. Tunc enim constantia succurrentis excipitur, cùm vrget circunstantia periclitantis: Quoniam reus erit perditi hominis, si supersederit præstare, quod liberè potuit. Petulantia autem mulieris quæ vsurpavit docere, vtique non etiam tinguendi ius sibi pariet: nisi si quæ nova bestia evenerit similis pristinæ: vtquemadmodũ illa baptismũ auferebat, ita aliqua per se eum conferat. Quod si quæ Paulo perperam adscripta sunt; ad licentiam mulierum docendi tinguendique defendunt; sciant in Asia presbyterum, qui eam scripturam construxit, quasi titulo Pauli de suo cumulans, convictum atque confessum id se amore Pauli fecisse, loco decessisse. Quàm enim fidei proximum vide-
b 1. Cor. 14. retur, vt is docendi & tinguendi daret feminæ potestatem, qui ne discere quidem con-
34. stanter mulieri permisit? b *Taceant*, inquit, *& domi maritos suos consulant*.

CAPVT XVIII.

Baptisma non est temerè conferendum, sed pro cuiusque conditione, & dispositione.

Per totum. V. Baptismi minister, 3. Et à. p. V. Gratia Dei, 1. Et in m. V. Pauli conversio, 4.

a Luc. 6. 30. CÆTERÙM, baptismum non temerè credendum esse, sciant quorum officium est, a *Omni petenti te dato*, suum habet titulum; proinde ad eleemosynam pertinentem.
b Matth. 7. 6. Immo illud potius perspiciendum, b *Nolite dare sanctum canibus, & porcis proijcere marga-*
c 1. Tim. 5. *rita vestra*, c *& Manus ne facilè imposueris, ne participes aliena delicta*. Si Philippus tam faci-
22 lè tinxit eunuchum, recogitemus manifestam & exertam dignationem Domini inter-
Act. 8. 29. cessisse. Spiritus Philippo præceperat in eam viam pertendere; spado & ipse inventus
& seq. est non otiosus, nec qui subitò tingui concupisceret: sed ad templum orandi gratia, pro-

fectus, scripturæ divinæ impressus, sic oportebat deprehendi, cui vltro Deus Apostolum miserat, ad quem rursus spiritus vt se curriculo eunuchi adiungeret, iussit: scriptura ipsius fidei occurrit; in tempore exhortatus, adsumitur, Dominus ostenditur; fides non moratur; aqua non expectatur; Apostolus perfecto negotio, eripitur. Sed & Paulus reverà citò tinctus est. Citò enim cognoverat Simon hospes vas eum esse electionis constitutum: Dei dignatio suas præmittit prærogativas; omnis petitio, & decipere, & decipi potest. Itaque pro cuiusque personæ conditione ac dispositione, etiam ætate, cunctatio baptismi vtilior est: præcipuè tamen circa parvulos. Quid enim necesse est sponsores etiam periculo ingeri? quia & ipsi per mortalitatem destituere promissiones suas possunt, & proventu malæ indolis falli. Ait quidem Dominus, [d] *Nolite illos prohibere ad me venire*: Veniant ergo, dum adolescunt; veniant dum discunt, dum quò veniant docentur; fiant Christiani, quum Christum nosse potuerint: quid festinat innocens ætas ad remissionem peccatorum? cautius agetur in secularibus, vt cui substantia terrena non creditur, divina credatur: norint petere salutem, vt petenti dedisse videaris. Non minore de causa innupti quoque procrastinandi, in quibus tentatio præparata est, tam virginibus per maturitatem, quàm viduis per vacationem, donec aut nubant, aut continentiæ corroborentur. Si qui pondus intelligant baptismi, magis timebunt consecutionem, quàm dilationem: fides integra, secura est de salute.

Act. 9. 6. & 1.
d Matth. 19. 14.

CAPVT XIX.

Baptismi solemnis tempus, Pascha & Pentecoste.

Per totum. V. Baptismi solemnis tempus.

DIEM baptismo solenniorem Pascha præstat; cùm & passio Domini in quam tinguimur, adimpleta est. Nec incongruenter quis ad figuram interpretabitur, quòd cùm vltimum Pascha Dominus esset acturus, missis discipulis ad præparandum: [a] *Invenietis*, inquit, *hominem aquam baiulantem*. Paschæ celebrandæ locum de signo aquæ ostendit. Exinde Pentecoste ordinandis lavacris latissimum spatium est, quo & Domini resurrectio inter discipulos frequentata est, & gratia Spiritus sancti dedicata, & spes adventus Domini subostensa, quòd tunc in cœlos recuperato eo, [b] *angeli ad Apostolos dixerunt sic venturum quemadmodum & in cœlos conscendit*, vtique in Pentecoste. Sed enim Hieremias cùm dicit: [c] *Et congregabo illos ab extremis terræ in die festo*, Paschæ diem significat, & Pentecostes, qui est propriè dies festus. Cæterùm omnis dies Domini est, omnis hora, omne tempus habile baptismo: si de solennitate interest, de gratia nihil refert.

a Marc. 14. 12.
Luc. 22. 10.
Act. 2. 2.
b Act. 1. 11.
c Hier. 31. 8.

CAPVT XX.

Baptizandi Catechumeni, se disponere debent crebris orationibus, ieiuniis, geniculationibus, & vigiliis, confessione omnium delictorum, non tamen publica; carnis item contra futuras tentationes maceratione.

In p. V. Baptismi præparatio, 1. A. p. V. Confessio peccati, 6. Et V. Tentatio, 3. In m. V. Ieiunij obligatio, 3. In f. V. Orationis conditiones, 6.

INGRESSVROS baptismum, orationibus crebris, ieiuniis & geniculationibus, & pervigiliis orare oportet, & cum confessione omnium retro delictorum, vt exponant etiam baptismum Ioannis: [a] *Tinguebantur*, inquit, *confitentes delicta sua*. Nobis gratulandum est, si non publice confitemur iniquitates, aut turpitudines nostras. Simul enim & de pristinis satisfacimus conflictatione carnis & spiritus, & subsecuturis tentationibus munimenta præstruimus. [b] *Vigilate & orate*, inquit, *ne incidatis in tentationem*. Et ideo credo tentati sunt, quoniam obdormierunt, vt adprehensum Dominum destituerint, & qui cum eo perstiterit, & gladio sit vsus, rer etiam negaverit: nam & præcesserat dictum, [c] *neminem intentatum regna cœlestia consecuturum*. Ipsum Dominum post lavacrum statim tentationes circumsteterunt, quadraginta diebus ieiuniis functum. Ergo & nos, dicet aliquis, à lavacro potius ieiunare oportet. Et quis enim prohibet, nisi necessitas gaudij, & gratulatio salutis? Sed Dominus, quantum existimo, de figura Israëlis exprobrationem in ipsum retorsit. Namque populus mane trangressus, in solitudine translatus per quadraginta annos, illic cùm divinis copiis aleretur, nihilominus ventris & gulæ meminerat, quàm Dei. Deinde Dominus post aquam segregatus, in deserto, quadraginta dierum ieiunia emensus, ostendit [d] *non pane vivere hominem Dei, sed Dei Verbo*: tentationesque plenitudini & immoderantiæ ventris adpositas, abstinentiâ elidi. Igitur benedicti quos gratia Dei expectat, cùm de illo sanctissimo lavacro

a Matth. 3. 6.
b Matth. 26. 41.
Ibid. 52.
c Luc 22. 28.
Matth. 4. 2.
d Matth. 4. 4.

novi natalis ascenditis, & primas manus apud matrem cum fratribus aperitis, petite de Patre, petite de Domino, peculia, gratias, distributiones Charismatum, subjicientes
e Matth. 7.7. *e petite, & accipietis*, inquit, *quæsistis enim & invenistis; pulsatis, & apertum est vobis.*
Tantùm oro, vt cùm petitis, etiam Tertulliani peccatoris memineritis.

Q. SEPTIMII FLOR. TERTVLLIANI DE CARNE CHRISTI.

IN LIBRVM DE CARNE CHRISTI.

ARGVMENTVM.

Toto hoc Libro, Carnis Christi veritatem solidissimis argumentis ex Scriptura depromptis, adversus hæreticos eius impugnatores probat. Cuius & meminit Libro 5. contra Marcionem capite 2. Propterea, *inquit*, & nos volumen præmisimus de Carne Christi; quo eam & solidam probamus, adversum phantasmatis nativitatem, & humanam vindicamus, adversus qualitatis proprietatem. *Et rursum*: Igitur quantum ad hæreticos, demonstravimus quo cuneo occurrendum sit à nobis. Et occursum est iam suo quoque titulo, dè Carne Domini adversus quatuor hæreses, ad hanc maximè quæstionem præstruendam. *Illæ autem hæreses sunt, Marcionis, Apellis, Valentini, & Saturnini, qui Carnem Christi putativam invexit. De Carne Christi scripsisse Tertullianum Anno Chri. ducentesimo octavo, Zephyrini nono, Severi decimoquinto, Author est Pamelius. Sed Baro. Zephyrini sexto, Severi decimoquarto, refert res gestas Anno Christi præcitato.*

CAPVT PRIMVM.

Præmittere se dicit hunc Librum, Libro de fide resurrectionis, quam impugnantes, Carnis Christi veritatem varijs quæstionibus dissoluerent.

In p. V. Christi caro, 9. In f. V. Chri. nativitas, 1.

Vi fidem resurrectionis, antè istos Sadducæorum propinquos, sine controversia moratam, ita student inquietare, vt eam spem negent etiam ad carnem pertinere, meritò Christi quoque carnem quæstionibus distrahunt, tanquam aut nullam omnino, aut quoquo modo aliam, præter humanam: nè si humanam constiterit fuisse, præiudicatum sit adversus illos eam resurgere omni modo, quæ in Christo resurrexerit. Igitur vnde illi destruunt carnis vota, inde erunt præstruenda. Examinemus corporalem substantiam Domini, de spiritali enim certum est. Caro quæritur: veritas & qualitas eius retractatur: an fuerit, & vnde, & cuiusmodi fuerit. Renuntiatio eius, dabit legem nostræ resurrectioni. Marcion, vt carnem Christi negaret, negavit etiam nativitatem; aut vt nativitatem negaret, negavit & carnem: scilicet nè invicem sibi testimonium redderent & responderent, nativitas & caro: quia nec nativitas sine carne, nec caro sine nativitate: quasi non eadem licentia hæretica & ipse potuisset, aut admissa carne nativita-

tem negare, vt Apelles discipulus, & postea desertor ipsius: aut carnem & nativitatem confessus, aliter illas interpretari, vt condiscipulus & condesertor eius Valentinus. Sed & qui carnem Christi putativam introduxit, æquè potuit nativitatem quoque phantasma confingere, vt & conceptus, & prægnatus, & partus virginis, & ipsius exinde infantis ordo, τῷ δοκεῖν haberentur: eosdem oculos, eosdemque sensus fefellissent, quos carnis opinio clusit.

CAPVT II.

Christi nativitatem, præscriptione traditionis Apostolicæ probat contra Marcionem, qui eius historiam, ex Lucæ Evangelio detruncabat.

In p. V. Christi nativitas, 1. A. p. V. Marcion, 7. In m. ad f. V. Traditio, 1.

PLANÈ nativitas à Gabriele annuntiatur: quid illi cum angelo Creatoris & in virgi- Luc.1.26.
nis vterum conceptus inducitur: quid illi cum Esaïa propheta Creatoris? Odit Esa.7.14.
moras, qui subirò Christum de cœlis deferebat. Aufer hinc, inquit, molestos semper Luc.2.1.
Cæsaris census, & diversoria angusta, & sordidos pannos: & dura præsepia. Videtit Luc.2.7. &
angelica multitudo, Dominum suum noctibus honorans. Seruent potius pecora pasto- 9.10.
res: & Magi nè fatigentur de longinquo; dono illis aurum suum. Melior fit & Hero-
des, nè Hieremias glorietur. Sed nec circuncidatur infans, nè doleat: nec ad templum Luc.2.21.
deferatur, nè parentes suos oneret sumptu oblationis: nec in manus tradatur Simeoni, Luc.2.22. &
nè senex moriturus exinde contristetur. Taceat & anus illa, nè fascinet puerum. His seq.
opinor consiliis, tot originalia instrumenta Christi delere Marcion ausus es, nè caro eius probaretur. Ex qua, oro te, auctoritate? si propheta es, prænuntia aliquid? si Apostolus, prædica publicè: si Apostolicus, cum Apostolis senti: si tantùm Christianus es, crede quod traditum est: si nihil istorum es, meritò dixerim, morere: nam & mortuus es, qui non es Christianus, non credendo, quod creditum Christianos facit. Et eo magis mortuus es, quò magis non es Christianus. qui cùm fuisses, excidisti, rescindēdo quod retro credidisti: sicut & ipse confiteris in quadam epistola; & tui non negant, & nostri probant. Igitur rescindens quod credidisti, iam non credens rescidisti: non tamen quia credere desiisti, rectè rescidisti: atque in rescindendo quod credidisti, probas, antequam rescinderes, aliter fuisse quod credidisti. Aliter illud, ita erat traditum: porro, quod traditum erat, id erat verum, vt ab eis traditum, quorum fuit tradere. Ergo quod erat traditum rescindens, quod erat verum rescidisti. Nullo iure fecisti. Sed plenius eiusmodi præscriptionibus adversus omnes hæreses, alibi iam vsi sumus, post quas nunc ex abundanti retractamus, desiderantes rationem, qua non putaveris natum esse Christum.

CAPVT III.

Nativitas Carnis, nec impossibilis, nec inconveniens fuit Deo.

In p. V. Christi Nat. 3. A. p. V. Christi Incarnat. 7. A. m. in Alphab. Error. V. Angeli, 4. Circa f. V. Marcion, 8. In f. in Alphabeto Errorum. V. Spiritus,

NECESSÈ est, quatenus hoc putas arbitrio tuo licuisse, vt aut impossibilem, aut inconvenientem Deo existimaveris nativitatem. Sed Deo nihil impossibile, nisi quod non vult. An ergo noluerit nasci (quia si voluit, & potuit, & natus est) consideremus. Ad compendium decurro. Si enim nasci se Deus noluisset quacunque de causa, nec hominem se videri præstitisset. Nam quis hominem videns, eum negaret natum? Ita quod noluisset esse, nec videri omnino voluisset. Omnis rei displicentis, etiam opinio reprobatur. Quia nihil interest, vtrum sit quid, an non sit; si, cùm non sit, esse præsumitur. Planè interest vt falsò non patiatur, quod verè non est. Sed satis erat illi, inquis, conscientia sua: viderint homines, si natum putabant, quia hominem videbant. Quantò ergo dignius, quantòque constantius humanam sustinuisset existimationem verè natus, eandem existimationem etiam non natus subiturus, cum iniuria conscientiæ suæ? quam tu adfiduciam reputas, vt non natus, adversus conscientiam suam natum se existimari sustineret? quid tanti fuit, edoce, vt consciens Christus quid esset, id se quod non erat, exhiberet? Non potes dicere, Nè si natus fuisset, & hominem verè induisset, Deus esse desisset, amittens quod erat, dū fit quod non erat. Periculum enim status sui Deo nullū est. Sed ideo, inquis, nego Deū in hominem verè conversum, ita vt & nasceretur, & carne corporaretur; quia qui sine fine est, etiam inconvertibilis sit necessè est: converti enim in aliud, finis est pristini: non cōpetit ergo conversio eius, cui non competit finis. Planè natura convertibilium ea lege est, ne permaneant in eo quod convertitur in eis: & ita non permanendo pereant, dum perdunt, convertendo,

quod fuerunt: sed nihil Deo par est: natura eius ab omnium rerum conditione distat. Si ergo quæ à Deo distant, à quibus Deus distat, cùm convertuntur, amittunt quod fuerunt: vbi erit diversitas divinitatis à ceteris rebus, nisi vt contrarium obtineat? id est, vt Deus & in omnia converti possit, & qualis est, perseverare? alioquin par erit eorum, quæ conversa amittunt quod fuerunt: quorum vtique Deus in omnibus impar non est, si nec in exitu conversionis. Angelos Creatoris conversos in effigiem humanam, aliquando legisti, & credidisti, & tantam corporis gestasse veritatem, vt & pedes eis laverit Abraham, & manibus ipsorum ereptus sit Sodomitis Loth: conluctatus quoque homini angelus, toto corporis pondere, dimitti desideravit, adeò detinebatur. Quod ergo angelis inferioribus; Deo licuit, vti conversi in corpulentiam humanam, angeli nihilominus permanerent, hoc tu potentiori Deo auferes; quasi non valuerit Christus verè hominem indutus, Deus perseverare? Aut nunquid & angeli illi, phantasmata carnis apparuerunt? sed non audebis hoc dicere: nam si sic apud te angeli Creatoris, sicut & Christus, eius Dei erit Christus, cuius angeli tales, qualis & Christus. Si scripturas opinioni tuæ resistentes, non de industria alias rejecisses, alias corrupisses, confudisset te in hac specie evangelium Ioannis, prædicans [a] *spiritum columbæ corpore delapsum desedisse super Dominum.* Qui spiritus cùm hoc esset, tam verè erat & columba, quàm & spiritus: nec interfecerat substantiam propriam, assumpta substantia extranea. Sed quæris, corpus columbæ vbi sit, resumpto spiritu in cœlum: æquè & angelorum: eadem ratione interceptum est, qua & editum fuerat: si vidisses cùm de nihilo proferebatur; scisses, cùm in nihilum subdecebatur: si non fuit initium visibile, nec finis. Tamen corporis soliditas erat, quoquo momento corpus videbatur. Non potest non fuisse, quod scriptum est.

Gen. 18. 1. & seq. Gen 19. 1. Gen. 32. 24.

a Io. 1 32.

CAPVT IV.

Nativitas carnis nec indigna Deo fuit, neque stulta.

In p. ad m. V. Caro Chri. 19. A. p. V. Marcion, 19. In f. V. Chri. Incarnatio, 8. 9.

IGITVR si neque vt impossibilem, neque vt periculosam Deo repudias corporationem, superest vt quasi indignam rejicias, & accuses. Ab ipsa quidem exorsus nativitate, perora age iam, spurcitias genitalium in vtero elementorum, humoris, & sanguinis fœda coagula, carnis ex eodem cœno alendæ per novem menses: describe vterum de die inolescentem, gravem, anxium, nec somno tutum, incertum libidinibus fastidij, & gulæ. Invehere iam & in ipsum mulieris enitentis pudorem, vel pro periculo honorandum, vel pro natura religiosum. Horres vtique & infantem, cum suis impedimentis profusum vtique, & oblitum. Dedignaris quòd pannis dirigitur, quòd vnctionibus formatur, quòd blanditijs deridetur. Hanc venerationem naturæ, Marcion, despuis: & quo modo natus es? odisti nascentem hominem: & quo modo diligis aliquem? tè quidem planè non amasti, cùm ab Ecclesia & fide Christi recessisti. Sed videris, si tibi displices, aut si aliter es natus. Certè Christus dilexit hominem illum in immunditijs, in vtero coagulatum, illum per pudenda prolatum, illum per ludibria nutritum. Propter eum descendit: propter eum prædicavit: propter eum omni se humilitate dejecit vsque ad mortem, & mortem crucis: amavit vtique quem magno redemit. Si Christus Creatoris est, suum meritò amavit: si ab alio Deo est, magis adamavit, quando alienum redemit. Amavit ergo cum homine etiam nativitatem, etiam carnem eius. Nihil amari potest sine eo, per quod est, id quod est. Aufer nativitatem, & exhibe hominem: adime carnem, & præsta quem Deus redemit; si hæc sunt homo, quem Deus redemit; Tu hæc erubescenda illi facis, quæ redemit? & indigna, quæ nisi dilexisset, non redemisset? Nativitatem reformat à morte, regeneratione cœlesti, carnem ab omni vexatione restituit, leprosam emaculat, cœcam perluminat, paralyticam redintegrat, dæmoniacam captat, mortuam resuscitat; & nasci in illam erubescit? Si revera de lupa, aut sue, aut vacca prodire voluisset, & feræ aut pecoris corpore indutus, regnum cœlorum prædicaret, tua, opinor, illi censura præscriberet, Turpe hoc Deo, & indignum hoc Dei filio, & stultum: propterea quia ita credat. Sit plane stultum: de nostro sensu iudicemus Deum. Sed circumspice Marcion, si tamen non delesti: [a] *Stulta mundi elegit Deus, vt confundat sapientia.* Quænam hæc stulta sunt? conuersio hominis ad cultum veri Dei? rejectio erroris? disciplina iustitiæ, pudicitiæ, patientiæ, misericordiæ, innocentiæ? omnia hæc quidem stulta non sunt. Quære ergo de quibus dixerit. Et si te præsumpseris invenisse, non erit tam stultum, quàm credere in Deum natum, & quidem ex virgine; & quidem carneum, qui per illas naturæ contumelias

a 1. Cor. 1. 27.

melias volutatus fit. Dicat hæc aliquis ſtulta non eſſe: & alia ſint, quæ Deus in æmulationem elegerit ſapientiæ ſæcularis: & tamen apud illam facilius creditur, Iupiter taurus factus, aut cynus; quàm verè homo Chriſtus, penès Marcionem.

CAPVT V.

Quidquid contradicat Marcion, vt vere, & non phantaſticè crucifixus & mortuus, ita verè natus eſt Chriſtus.

In p. V. Incarnatio, 9. In m. V. Chri. paſſio, 15. In f. V. Caro Chri. 17.

SVNT planè & alia tam ſtulta, quæ pertinent ad contumelias & paſſiones Dei: aut
prudentiam dicant, Deum crucifixum. Aufer hoc quoque, Marcion, immò hoc
potius. Quid enim indignius Deo? quid magis erubeſcendum, naſci an mori? carnem
geſtare, an crucem? circumcidi, an ſuffigi? educari, an ſepeliri? in præſepe deponi, an
in monumento recondi? Sapientior eris, ſi nec iſta credideris. Sed non eris ſapiens,
niſi ſtultus in ſæculo fueris, Dei ſtulta credendo. An ideo paſſiones à Chriſto non reſcidiſti,
quia vt phantaſma vacabat à ſenſu earum? Diximus retro æquè illum & nati-
uitatis, & infantiæ imaginariæ vacua ludibria ſubire potuiſſe. Sed iam hinc reſponde,
interfector veritatis. Nonne verè crucifixus eſt Deus? nonnè verè mortuus, vt verè
crucifixus? nonnè verè reſuſcitatus, vt verè ſcilicet mortuus? Falsò ergo ſtatuit [a] *inter* a 1. Cor. 2. 2.
nos ſcire Paulus tantùm Ieſum crucifixum: falsò ſepultum ingeſſit, falsò reſuſcitatum in-
culcavit. Falſa eſt igitur & fides noſtra; & phantaſma erit totum quod ſperamus à
Chriſto. Sceleſtiſſime hominum, qui interemptores excuſas Dei. Nihil enim ab eis
paſſus eſt Chriſtus, ſi nihil verè eſt paſſus. Parce vnicæ ſpei totius orbis: quid deſtruis
neceſſarium dedecus fidei? Quodcunque Deo indignum eſt, mihi expedit. Salvus ſum,
ſi non confundar de Domino meo: [b] *Qui mei*, inquit, *confuſus fuerit, confundar & ego eius.* b Luc. 9. 26.
Aliàs non invenio materias confuſionis, quæ me per contemptum ruboris probent
benè impudentem, & fæliciter ſtultum. Crucifixus eſt Dei filius: non pudet, quia pu-
dendum eſt: & mortuus eſt Dei filius: prorſus credibile eſt, quia ineptum eſt: & ſe-
pultus reſurrexit: certum eſt, quia impoſſibile eſt. Sed hæc quomodo in illo vera erunt,
ſi ipſe non fuit verus; ſi non verè habuit in ſe quod figeretur, quod moreretur, quod
ſepeliretur & reſuſcitaretur? carnem ſcilicet ſanguine ſuffuſam, oſſibus ſtructam, ner-
uis intextam, venis implexam, quæ naſci & mori novit. Humana ſine dubio, vt nata
de homine, ideoque mortalis hæc erit in Chriſto, quia Chriſtus homo, & filius homi-
nis; Aut cur homo Chriſtus & filius hominis, ſi nihil hominis & nihil ex homine?
niſi aut aliud eſt homo quàm caro; aut aliunde caro hominis, quàm ex homine; aut
aliud Maria, quàm homo; aut homo, Deus Marcionis. Aliter, non diceretur homo
Chriſtus, ſine carne; nec hominis filius, ſine aliquo parente homine: ſicut nec Deus,
ſine ſpiritu Dei; nec Dei filius, ſine Deo patre. Ita vtriuſque ſubſtantiæ cenſus, ho-
minem & Deum exhibuit: hinc natum, inde non natum: hinc carneum, inde ſpirita-
lem: hinc infirmum, inde præfortem: hinc morientem, inde viventem: quæ pro-
prietas conditionum, divinæ & humanæ, æqua vtique naturæ vtriuſque veritate diſ-
puncta eſt, eadem fide, & ſpiritus & carnis: virtutes, ſpiritum Dei; paſſiones, carnem
hominis probaverunt. Si virtutes non ſine ſpiritu, perinde & paſſiones non ſine carne.
Si caro cum paſſionibus ficta, & ſpiritus ergo cum virtutibus falſus. Quid dimidias
mendacio Chriſtum? totus veritas fuit. Maluit, crede, naſci, quàm ex aliqua parte
mentiri, & quidem in ſemetipſum; vt carnem geſtaret, ſine oſſibus duram, ſine muſ-
culis ſolidam, ſine ſanguine cruentam, ſine tunica veſtitam, ſine fame eſurientem, ſine
dentibus edentem, ſine lingua loquentem; vt phantaſma auribus fuerit ſermo eius
per imaginem vocis. Fuit itaque phantaſma etiam poſt reſurrectionem, cùm manus &
pedes ſuos diſcipulis inſpiciendos offerret: [c] *Aſpicite*, inquit, *quòd ego ſum; quia ſpiritus* c Luc. 24. 39.
oſſa non habet, ſicut me habentem videtis: ſine dubio manus, & pedes, & oſſa, quæ ſpiritus
non habet, ſed caro. Quomodo hanc vocem interpretaris, Marcion, qui à Deo optimo,
& ſimplici, & bono tantùm, infers Ieſum? Ecce fallit, & decipit, & circumvenit om-
nium oculos, omnium ſenſus, omnium acceſſus, & contactus. Ergo iam Chriſtum non
dè cœlo deferre debueras, ſed dè aliquo circulatorio cœtu; nec Deum præter homi-
nem, ſed Magum hominem; nec ſalutis pontificem, ſed ſpectaculi artificem; nec
mortuorum ſuſcitatorem, ſed vivorum avocatorem. Niſi quòd &, ſi magus fuit, na-
tus eſt.

CAPVT. VI.

Christus, non de syderibus & superioris mundi substantijs, vt vult Apelles, carnem sumpsit, sed de matre Virgine.

In p. ad m. V. Apelles, 3. A. p. in Alphab. Error. V. Angeli, 4. inf. In m. V. Trinit. 2. persona filius, 10. A. m. ad f. in Alphab. Error. V. Angeli, 5. In m. V. Mors, 3.

SED quidam discentes Pontici illius, *supra magistrum sapere* compulsi, concedunt Christo carnis veritatem, sine præiudicio tamen renuendæ nativitatis. Habuerit, inquiunt, carnem, dum omnino non natam. Pervenimus igitur de calcaria (quod dici solet) in carbonariam, à Marcione ad Apellem, qui posteaquam à disciplina Marcionis, in mulierem carne lapsus, dehinc in virginem Philumenem spiritu eversus est, solidum Christi corpus, sed sine nativitate, suscepit ab ea prædicare. Et angelo quidem illi Philumenes, eadem voce Apostolus respondebit, quà ipsum illum iam tunc præcinebat, dicens: *a Etiamsi angelus de cælis aliter evangelizaverit vobis, quàm nos evangelizavimus, anathema sit.* His verò quæ insuper argumentantur, nos resistemus. Confitentur verè corpus habuisse Christum. Vnde materia, si non ex ea qualitate, in qua videbatur? Vnde corpus, si non caro corpus? Vnde caro, si non nata? quia nasci haberet, ea futura quæ nascitur. Dè sideribus, inquiunt, & de substantiis superioris mundi mutuatus est carnem. Et vtique proponunt, non esse mirandum corpus sine nativitate, cùm & apud nos angelis licuerit, nulla vteri opera in carne processisse. Agnoscimus quidem ita relatum; sed tamen quale est, vt alterius regulæ fides, ab ea fide quam impugnat, instrumentum argumentationibus suis mutuetur? Quid illi cum Moyse, qui Deum Moysi rejicit? Si alius Deus est, aliter sint res eius. Sed vtantur hæretici omnes scripturis eius, cuius vtuntur etiam mundo. Erit illis hoc quoque in testimonium iudicij, quod de exemplis ipsius, blasphemias suas instruunt. Facilè est veritati etiam nihil tale adversus eos præscribenti obtinere. Igitur, qui carnem Christi ad exemplum proponunt angelorum, non natam dicentes, licet carnem; comparent velim & causas tam Christi, quàm angelorum, ob quas in carne processerint. Nullus vnquam angelus ideo descendit, vt crucifigeretur, vt mortem experiretur, vt à morte suscitaretur. Si nunquam eiusmodi fuit causa angelorum corporandorum, habes causam cur non nascendo acceperint carnem. Non venerant mori, ideo nec nasci. At verò Christus mori missus, nasci quoque necessariò habuit, vt mori posset. Non enim mori solet, nisi quod nascitur. Mutuum debitum est inter se nativitati cum mortalitate. Forma moriendi, causa nascendi est. Si propter id quod moritur, mortuus est Christus; id autem moritur, quod & nascitur; consequens erat, immò præcedens, vt æquè nasceretur propter id, quod nascitur: quia propter idipsum mori habebat, quod, quia nascitur, moritur. Nam competebat non nasci, pro quo mori competebat. Atquin tunc quoque inter angelos illos, ipse Dominus apparuit Abrahæ, sine nativitate cum carne, scilicet pro eadem causæ diversitate. Sed vos hoc non recipitis, non eum Christum recipientes, qui iam tunc & adloqui, & liberare, & iudicare humanum genus ediscebat in carnis habitu, non natæ adhuc, quia nondum morituræ, nisi prius & nativitas eius, & mortalitas adnuntiaretur. Igitur probent angelos illos, carnem de sideribus concepisse. Si non probant, quia nec scriptum est, nec Christi caro inde erit, cui angelorum accomodant exemplum. Constat angelos carnem non propriam gestasse, vtpote naturas substantiæ spiritalis; &, si corporis alicuius, sui tamen generis: in carnem autem humanam transfigurabiles ad tempus videri, & congredi cum hominibus posse. Igitur, cùm relatum non sit vnde sumpserint carnem, relinquitur intellectui nostro non dubitare, hoc esse proprium angelicæ potestatis, ex nulla materia corpus sibi sumere. Quantò magis, inquis, ex aliqua? Certum est: sed nihil dè eo constat, quia scriptura non exhibet. Cæterùm, qui valent facere semetipsos quod natura non sunt, cur non valeant etiam ex nulla substantia facere? Si fiunt quod non sunt, cur non ex eo fiant quod non est? Quod autem non est, cùm fit, ex nihilo est. Propterea nec requiritur, nec ostenditur, quid postea factum sit corporibus illorum. Quod de nihilo fuit, nihil factum est. Possunt nihil ipsum convertere in carnem, qui semetipsos potuerunt convertere in carnem. Plus est naturam demutare, quàm facere materiam. Sed &, si de materia necessè fuit angelos sumpsisse carnem, credibilius vtique est de terrena materia, quàm de vllo genere cœlestium substantiarum; cùm adeo terrenæ qualitatis extiterit, vt terrenis pabulis pasta sit. Fuerit nunc quoque siderea, eodem modo terrenis pabulis pasta, quando

a Ad Gal. 1. 8.

Gen. 18. 1.

terrena non esset, quo terrena cœlestibus pasta est, quando cœlestis non esset, (legimus enim manna esui populo fuisse; [b] *Panem*, inquit, *angelorum edit homo*) non tamen infringitur semel separata conditio Dominicæ carnis, ex causa alterius dispositionis. Homo verè futurus vsque ad mortem, eam carnem oportebat, vt indueret, cuius est mors. Eam porro carnem, cuius est mors, nativitas antecedit. [b] Psal. 77. 29.

CAPVT VII.

Nil iuvat hæreticos nativitatem Christi impugnantes, illud Evangelij, Quæ mihi mater, & qui mihi fratres?

In p. ad circa f. V. Christi caro, 6. A. p. V. Hæretici quomodo tractandi, 8. In f. V. Parentes.

SED quotiens de nativitate contenditur, omnes qui respuunt eam, vt præiudicantem de carnis in Christo veritate, ipsum Deum volunt negare esse natum, quòd dixerit, [a] *Quæ mihi mater, & qui mihi fratres?* Audiat igitur & Apelles, quid iam respon- [a] Matth. 12. sum sit à nobis Marcioni, eo libello quo ad Evangelium ipsius provocavimus: conside- 48. randam scilicet materiam pronuntiationis istius. Primò quidem, nunquam quisquam adnuntiasset illi matrem, & fratres eius foris stare, qui non certus esset & habere illum matrem, & fratres, & ipsos esse, quos tunc nuntiabat; vel retro cognitos, vel tunc ibidem compertos; licet propterea abstulerint hæreses ista de Evangelio, quòd & creditum patrem eius Ioseph fabrum, & matrem Mariam, & fratres, & sorores eius optimè notos sibi esse dicebant, qui mirabantur doctrinam eius. Sed tentandi gratia nuntiauerant ei matrem, & fratres, quos non habebat. Hoc quidem scriptura non dicit, aliàs non tacens, quum quid tentationis gratia factum est circa eum: [b] *Ecce*, inquit, *surrexit* [b] Matth. 22. *legis doctor, tentans eum.* Et alibi, [c] *Et accesserunt ad eum Pharisæi, tentantes*: quod nemo 35. prohibebat hîc quoque significari, tentandi gratia factum. Non recipio, quod extra [c] Matth. 19. 3. scripturam de tuo infers. Dehinc, materia tentationis debet subesse. Quid tentandum Matth. 22. 20 putaverunt in illo? vtique natusne esset, an non? Si enim hoc negavit responsio eius, hoc captavit nuntiatio tentatoris. Sed nulla tentatio tendens ad agnitionem eius, de quo dubitando tentat, ita subitò procedit, vt non antè præcedat quæstio, quæ dubitationem inferens, cogat tentationem. Porro, si nusquam de nativitate Christi volutatum est, quid tu argumentaris, voluisse illos per tentationem sciscitari, quod nunquam produxerunt in quæstionem? Eò adjicimus, etiam si tentandus esset de nativitate, non vtique hoc modo tentaretur, earum personarum adnuntiatione, quæ poterant etiam nato Christo non fuisse. Omnes nascimur, & tamen non omnes aut fratres, habemus aut matrem. Adhuc potest & patrem magis habere, quàm matrem, & avunculos, magis quàm fratres. Adeò non competit tentatio nativitatis, quam licebat & sine matris, & sine fratrum nominatione constare. Facilius planè est, vt certi illum & matrem, & fratres habere, divinitatem potius tentaverint eius, quàm nativitatem; an intus agens, sciret quid foris esset, mendacio petitus præsentiæ adnuntiatæ eorum, qui in præsentia non erant: nisi quòd, etsi vacuisset tentationis ingenium, poterat evenire, vt quos illi nuntiabant foris stare, ille eos sciret absentes esse, vel valetudine, vel negotij, vel peregrinationis notæ iam necessitate. Nemo tentat eo modo, quo posse se sciat ruborem tentationis referre. Nulla igitur materia tentationis competente, liberatur simplicitas nuntiationis, quòd verè mater & fratres eius supervenissent. Sed, quæ ratio responsi, matrem & fratres ad præsens negantis? discat etiam Apelles. [d] *Fratres Domini non cre-* [d] Io. 7. 5. *diderant in illum*, sicut Evangelio antè Marcionem edito continetur. Mater æquè non demonstratur adhæsisse illi, cùm Marthæ, & Mariæ aliæ, in commercio eius frequen- Luc. 8. 21. tentur. Hoc denique in loco apparet incredulitas eorum: cùm is doceret viam vitæ, cùm Dei regnum prædicaret, cùm languoribus & vitijs medendis operaretur, extraneis defixis in illum, tam proximi aberant. Denique superveniunt, & foris subsistunt, nec introeunt, non computantes scilicet quid intus ageretur; nec sustinent saltem, quasi necessarius aliquid adferrent eo, quod ille tum maximè agebat, sed amplius interpellant, & à tanto opere revocatum volunt. Oro te, Apelles, vel tu, Marcion, si fortè tabula ludens, vel de histrionibus, aut aurigis contendens, tali nuntio avocareris, nonnè dixisses, [e] *Quæ mihi mater, aut qui fratres?* Deum prædicans, & probans Christus, [f] *Le-* [e] Matth. 12. *gem & Prophetas adimplens*, tanti retro ævi caliginem dispargens, indignè vsus est hoc 48. dicto, ad percutiendam incredulitatem foris stantium, vel ad excutiendam importuni- [f] Matth. 5. 17. tatem ab opere revocantium? Cæterùm, ad negandam nativitatem, alius fuisset & locus, & tempus, & ordo sermonis, non eius qui posset pronuntiari etiam ab eo, cui & mater esset, & fratres. Cùm indignatio parentes negat, non negat, sed objurgat. De-

N ij

nique, potiores fecit alios, & meritum prælationis ostendens, audientiam scilicet verbi, demonstrat qua conditione negaverit matrem, & fratres. Qua enim alios sibi adoptavit, qui ei adhærebant, ea abnegavit illos, qui ab eo absistebant. Solet [g] *etiam id implere Christus, quod alios docet.* Quale ergo erat, si docens non tanti facere matrem, aut fratres, quanti Dei verbum, ipse Dei verbum nunciata matre, & fraternitate desereret? Negavit itaque parentes, quomodo docuit negandos pro Dei opere. Sed aliàs figura est synagogæ, in matre abiuncta, & Iudæorum, in fratribus incredulis. Foris erat in illis Israël; discipuli autem novi intus audientes, & credentes, & cohærentes Christo, Ecclesiam deliniabant, quam potiorem matrem, & digniorem fraternitatem, recusato carnali genere nuncupavit. Eodem sensu denique & illi exclamationi respondit; [b] *non matris vterum, & vbera negans, sed fæliciores designans, qui verbum Dei audiunt.*

g Matth. 10. 37.

b Luc. 11. 27. 28.

CAPVT VIII.

Cùm Apelleciani dicant Angelum quemdam igneum substantias cœlestes instituisse, ex pœnitentia delicti, sequitur carnem Christi fuisse peccatricem, si eam ex syderibus sumpsit.

In m. V. Confessio peccati, 1.

SOLIS istis capitulis, quibus maximè instructi sibi videntur Marcion, & Apelles, secundùm veritatem integri, & incorrupti Evangelij interpretatis, satis esse debuerat, ad probationem carnis humanæ in Christo, per defensionem nativitatis. Sed quoniam & isti Apelleiaci, carnis ignominiam prætendunt maximè, quam volunt ab igneo illo præside mali, sollicitatis animabus adstructam, & idcirco indignam Christo, & ideirco de sideribus illi substantiam competisse, debeo illos de sua paratura repercutere. Angelum quendam inclytum nominant, qui mundum hunc instituerit, & instituto eo pœnitentiam admiscuerit. Et hoc suo loco tractavimus, nam est nobis adversus illos libellus, an qui spiritum, & voluntatem, & virtutem Christi habuerit ad ea opera, dignum aliquid pœnitentia fecerit, cùm angelum etiam dè figura erraticæ ovis interpretentur. Teste igitur pœnitentia institutoris sui, delictum erit mundus; siquidem omnis pœnitentia confessio est delicti, quia locum non habet nisi in delicto. Si mundus delictum est; quàm corpus, & membra delictum erit! perinde & cœlum, & cœlestia, & quicquid inde conceptum prolatumque est: & [a] *mala arbor, malos fructus edit necesse est.* Caro igitur Christi de cœlestibus structa, de peccati constat elementis, peccatrix de peccatorio censu; & pars iam erit eius substantiæ, id est nostræ, quam vt peccatricem Christo dedignantur inducere. Ita si nihil de ignominia interest, aut aliam purioris notæ materiam excogitent Christo, quibus displicet nostra, aut eandem agnoscant, qua etiam cœlestis melior esse non potuit. Legimus planè, [b] *Primus homo dè terræ limo; secundus homo, dè cœlo.* Non tamen ad materiæ differentiam spectat, sed tantum terrenæ retro substantiæ carnis, primi hominis, id est Adæ, cœlestem dè spiritu substantiam opponit secundi hominis, id est Christi. Et adeò ad spiritum, non ad carnem, cœlestem hominem refert: vt quos ei comparat, constet in hac carne terrena, cœlestes fieri; spiritu scilicet. Quod si secundùm carnem quoque cœlestis Christus, non compararentur illi, non secundùm carnem cœlestes. Si ergo [c] *qui fiunt cœlestes, qualis & Christus,* terrenam carnis substantiam gestant; hinc quoque confirmatur, ipsum etiam Christum in carne terrena fuisse cœlestem, sicut ij sunt qui ei adæquantur.

a Matth. 7. 17.

b 1. Cor. 15. 47.

c Ibid. 48.

CAPVT IX.

Omnia veræ carnis propria signa, in Christi carne fuerunt.

In p. ad m. V. Carnis humanæ infirmitas, 1. In f. V. Chri. caro, 12.

PRÆTENDIMVS adhuc, Nihil quod ex alio acceptum sit, vt aliud sit, quàm id de quo sit acceptum, ita aliud esse, vt non suggerat vnde sit acceptum. Omnis materia sine testimonio originis suæ non est, etsi demutetur in novam proprietatem. Ipsum certè corpus nostrum, quod de limo figulatum, etiam ad fabulas Nationum veritas transmisit, vtriusque originem elementi confitetur; carne, terram; sanguine, aquam. Nam licet alia sit species qualitatis; hoc est, quod ex alio aliud fit, cæterùm, quid est sanguis, quàm rubens humor? quid caro, quàm terra conversa in figuras suas? Considera singulas qualitates, musculos vt glebas, ossa vt saxa; etiam circum papillas, calculos quosdam; aspice nervorum tenaces connexus, vt traduces radicum; & venarum ramosos discursus, vt ambages rivorum; & lanugines, vt muscos; & comam, vt cespitem; & ipsos medullarum in abdito thesauros, vt metalla carnis. Hæc omnia terrenæ

Gen. 2. 3.

originis signa & in Christo fuerunt; & sunt quæ illum Dei filium celavêre; non aliàs tantummodò hominem existimatum, quàm extantem humana substantia corporis. Aut edite aliquid in illo cœleste, de Septentrionibus, & Vergilijs, & Suculis emendicatum. Nam quæ enumeravimus, adeò terrenæ testimonia carnis sunt, vt & nostræ. Sed nihil novum, nihil peregrinum deprehendo. Denique, verbis tantummodò & factis, doctrina, & virtute sola Christum hominem obstupescebant. Notaretur autem etiam carnis in illo novitas miraculo habita. Sed carnis terrenæ non mira conditio, ipsa erat quæ cætera eius miranda faciebat, cùm dicerent, a *Vnde huic doctrina & signa ista?* etiam despicientium formam eius, hæc erat vox. Adeò nec humanæ honestatis corpus fuit, nedum cœlestis claritatis. Tacentibus apud nos quoque Prophetis, b *de ignobili aspectu eius*, ipsæ passiones, ipsæque contumeliæ loquuntur: passiones quidem, humanam carnem; contumeliæ verò, inhonestam. An ausus esset aliquis vngue summo perstringere corpus novum? sputaminibus contaminare faciem, nisi merentem? Quid dicis cœlestem carnem, quam vnde cœlestem intelligas, non habes? Quid terrenam negas, quam vnde terrenam agnoscas, habes? Esurijt sub diabolo, sitijt sub Samaritide, lacrymatus est super Lazarum, trepidavit ad mortem: *caro enim*, inquit, *infirma*: sanguinem fudit postremò. Hæc sunt, opinor, signa cœlestia. Sed quomodo, inquam, contemni, & pati posset, sicut & dixi, si quid in illa carne de cœlesti generositate radiasset? Ex hoc ergo convincimus nihil in illa de cœlis fuisse, propterea vt contemni, & pati posset.

a Matth.13.54. b Isa.53.2. Matth 4.2. Io. 4.7. Io. 11.35. Matth.26.38 41.

CAPVT X.

Probat contra alios hæreticos carnem Christi non fuisse animalem, sive animam; quasi anima sit facta caro, & caro vicissim anima.

In p. ad f. V. Christi caro, 3.

CONVERTOR ad alios æquè sibi prudentes, qui carnem Christi animalem affirmant, quòd anima caro sit facta, ergo & caro anima: & sicut caro animalis, ita & anima carnalis. Et hîc itaque causas requiro. Si vt animam salvam faceret in semetipso suscepit animam Christus, quia salva non esset nisi per ipsum, dum in ipso; non video cur eam carnem fecerit animalem, induendo carnem; quasi aliter animam salvam facere non posset, nisi carneam factam. Cùm enim nostras animas non tantùm non carneas, sed etiam à carne disjunctas salvas præstet: quantò magis illam, quam ipse suscepit, etiam non carneam redigere potuit in salutem? Item cùm præsumant, non carnis, sed animæ nostræ solius liberandæ caussa processisse Christum; primò, quàm absurdum est, vt animam solam liberaturus, id genus corporis eam fecerit, quod non erat liberaturus? Deinde, si animas nostras per illam quam gestavit, liberare susceperat, illam quoque quam gestavit, nostram gestasse debuerat, id est, nostræ formæ, cuiuscunque formæ est in occulto anima nostra non tamen carneæ. Cæterùm, non nostram animam liberavit, si carneam habuit; nostra enim carnea non est. Porro, si non nostram liberavit, quia carneam liberavit; nihil ad nos; quia non nostram liberavit. Sed nec liberanda erat, quæ non erat nostra, vt scilicet carnea: non enim periclitabatur, si non erat nostra, id est, non carnea. Sed liberatam constat illam. Ergo non fuit carnea: & fuit nostra, si ea fuit quæ liberaretur, quoniam periclitabatur. Iam ergo si anima non fuit carnalis in Christo; nec caro potest animalis fuisse.

CAPVT XI.

Christus verè, at propriè, animam suam carne humana induit, qua hominibus visibilis appareret.

A. p. V. in Alphab. Errorum. V. Animæ corp. & effigies, 4. In m. in Alph. Error. Deus corpor. 1.

SED aliam argumentationem eorum convenimus, exigentes, cur animalem carnem subeundo Christus, animam carnalem videatur habuisse. Deus, enim inquiunt, gestivit animam visibilem hominibus exhibere, faciendo eam corpus, quæ retro invisibilis extiterit: natura nihil, nec semetipsam videns, præ impedimento carnis huius: vt etiam disceptaretur, nata anima an non; mortalisnè sit, an non? Itaque animam corpus effectam in Christo, vt eam & nascentem, & morientem, &, quod sit amplius, resurgentem videremus. Et hoc autem quale erat, vt per carnem demonstraretur anima sibi, aut nobis, quæ per carnem non poterat agnosci: vt sic ostenderetur, dum id fit, cui latebat, id est caro? tenebras videlicet accepit, vt lucere posset. Denique, adhuc prius retractemus, an isto modo ostendenda fuerit anima: an in totum invisibilem eam retro allegent; vtrum quasi incorporalem, an etiam habentem aliquod genus corporis

proptij? Et tamen cùm invisibilem dicant corporalem eam constituunt, habentem quod invisibile sit. Nihil enim habens invisibile, quomodo potest invisibilis dici? Sed nè esse quidem potest, nisi habens per quod sit. Cùm autem sit, habeat necesse est aliquid per quod est. Si habet aliquid per quod est, hoc erit corpus eius. Omne quod est, corpus est sui generis. Nihil est incorporale, nisi quòd non est. Habente igitur anima invisibile corpus, qui visibilem eam facere susceperat, vtique dignius id eius visibile fecisset, quod invisibile habebatur: quia nec hic mendacium, aut infirmitas. Deo competit mendacium, si aliud animam quàm quod erat demonstravit; infirmitas, si id quod erat, demonstrare non valuit. Nemo ostendere volens hominem, cassidem, aut personam ei inducit. Hoc autem factum est animæ, si in carne conversa, alienam induit superficiem. Sed & si incorporalis anima deputetur, vt aliqua vi rationis occulta, sit quidem anima, corpus tamen non sit, quicquid est anima; proinde impossibile Deo non erat, & proposito eius congruentius competebat nova aliqua corporis specie eam demonstrare quàm ista communi omnium, alterius iam notitiæ; nè sine causa visibilem ex invisibili facere gestisset animam, istis scilicet quæstionibus opportunam, per carnis in illam humanæ desensionem. Sed non poterat Christus inter homines, nisi homo videri. Redde igitur Christo fidem suam: vt qui homo voluerit incedere, animam quoque humanæ conditionis ostenderit, non faciens eam carneam, sed induens eam carne.

CAPVT XII.

Christus venit, non tantùm vt anima seipsam cognosceret; sed vt ipsam salvam faceret.

In p. V. Hominis dignitas, 1. A. p. ad m. V. Animæ vis, 11. Circa f. V. Ignorantia, 3. In f. V. Christi caro, 4.

OSTENSA sit nunc anima per carnem, si constiterit illam ostendendam quoquomodo fuisse, id est, incognitam sibi, & nobis. Quamquam in hoc vana distinctio est quasi nos seorsum ab anima simus; cùm totum quod sumus anima sit. Denique, sine anima nihil sumus? nè hominis quidem: sed cadaveris nomen. Si ergo ignoramus animam, ipsa se ignorat. Itaque superest hoc solummodò inspicere, an se anima hîc ignorarit, vt nota quoquo modo fieret. Opinor sensualis est animæ natura. Adeò nihil animale, sine sensu; nihil sensuale, sine anima. Et vt impressius dixerim, animæ anima, sensus est. Igitur cùm omnibus anima sentire præstet, & ipsa sentiat omnium etiam sensus, nedum qualitates, qui verisimile est, vt ipsa sensum sui ab initio sortita non sit? Vnde illi scire, quod interdum sibi sit necessarium, ex naturalium necessitate, si non scit suam qualitatem, cui quid necessarium est? Hoc quidem in omni anima recognoscere est; notitiam sui dico; sine qua notitia sui, nulla anima se ministrare potuisset. Puto autem magis hominem, animal solum rationale, compotem & animam esse fortitum, quæ illum facit animal rationale, ipsa in primis rationalis. Porro, quomodo rationalis, quæ efficit hominem rationale animal, si ipsa rationem suam nescit, ignorans semetipsam? Sed adeò non ignorat, vt auctorem, & arbitrum, & statum suum notit. Nihil adhuc dè Deo discens, Deum nominat. Nihil adhuc de iudicio eius admittens, Deo commendare se dicit. Nihil magis audiens, quàm spem nullam esse post mortem, & benè, & malè defuncto cuique imprecatur. Plenius hæc prosequitur libellus quem scripsimus de testimonio animæ. Alioquin, si anima semetipsam ignorans erat ab initio, nihil à Christo cognovisse debuerat, nisi qualis esset. Nunc autem non effigiem suam didicit à Christo, sed salutem. Propterea filius Dei descendit, & animam subiit; non vt ipsa se anima cognosceret in Christo, sed vt Christum in semetipsa. Non
a 1. Io. 1. 2. enim se ignorando, de salute periclitatur, sed Dei verbum. *a Vita*, inquit, *manifestata*
b Luc. 19. 20. *est*, non anima: &, *b Veni*, inquit, *animam salvam facere.* Non dixit, ostendere. Ignorabamus nimirum animam, licet invisibilem, nasci, & mori, nisi corporaliter exhiberetur. Ignoravimus planè resurrecturam cum carne: hoc erit quod Christus manifes-
Io. 11. 11. tavit. Sed & hoc non aliter in se, quàm in Lazaro aliquo, euius caro non erat animalis, ita nec anima carnalis. Quid ergo amplius innotuit nobis, de animæ ignorate retro dispositione? Quid invisibile eius fuit, quod visibilitatem per carnem desideraret?

CAPVT XIII.

Caro, & anima, diversæ omnino substantiæ, in Christo fuerunt.

Per totum. V. Christi caro, 4. Et à. p. V. Nomen, 3.

CARO facta est anima, vt anima ostenderetur. Nunquid ergo & caro anima facta est, vt caro manifestaretur? Si caro anima est, iam non anima est, sed caro. Si

anima caro est, iam non caro est, sed anima. Vbi ergo caro, & vbi anima est: alterutrum facta est. Immo si neutrum sunt, dum alterutrum alterum fiunt: certè perversissimum, vt carnem nominantes, animam intelligamus, & animam significantes, carnem interpretemur. Omnia periclitabuntur, aliter accepi quàm sunt, & amittere quod sunt, dum aliter accipiuntur, si aliter quàm sunt, cognominantur. Fides nominum, salus est proprietatum. Etiam quum demutantur qualitates, accipiunt vocabulorum possessiones. Verbi gratia, Argilla excocta, testæ vocabulum suscipit; nec communicat vocabulo pristini generis, quia nec cum ipso genere. Proinde & anima Christi caro facta, non potest non id esse quod facta est, & id non esse, quod fuerit, aliud scilicet facta. Et quoniam proximum adhibuimus exemplum, plenius eo vtemur. Certè enim, testa ex argilla vnum est corpus, vnumque vocabulum, vnius scilicet corporis: nec potest dici & argilla; quia quod fuit, non est: quod autem non est, omnino non adhæret. Ergo & anima caro facta, vniformis, solidata: scilicet singularitas tota est, & indiscreta substantia. In Christo verò invenimus animam, & carnem simplicibus & nudis vocabulis editas; id est, animam animam, & carnem carnem: nusquam animam carnem, aut carnem animam: quando ita nominari debuissent, si ita fuissent. Sed etiam sibi quamque substantiam divisè pronuntiaras ab ipso, vtique pro duarum qualitatum distinctione, seorsum animam, & seorsum carnem. Quid [a] *anxia est*, inquit, *anima mea vsque ad mortem?* & [b] *Panis quem ego dedero pro salute mundi, caro mea est.* Porro, si anima caro fuisset, vnum esset in Christo carnea anima, aut caro animalis: at quum dividit species, carnem, & animam, duo ostendit: si duo, iam non vnum: si non vnum, iam nec anima carnalis, nec caro animalis. Vnum enim est anima caro, aut caro anima. Nisi & seorsum aliam gestabat animam, præter eam quæ caro erat, & aliam circumferebat carnem, præter illam quæ anima erat. Quòd si vna caro, & vna *anima; illa tristis vsque ad mortem, & illa panis pro mundi salute*, salvus est numerus duarum substantiarum, in suo genere distantium, excludens carneæ animæ vnicam speciem.

a Matth. 26. 38.
b Io. 6. 51.
Ibid. supra.

CAPVT XIV.

Non Angelus, sed Christus ipse Dei filius Incarnatus Salvator est.

Per totum. V. Christ. Elogia, 7.

SED angelum, aiunt, gestavit Christus. Qua ratione? Qua & hominem Eadem ergo est & causa, vt hominem gestaret Christus: salus hominis fuit causa; scilicet ad restituendum quod perierat. Homo perierat, hominem restitui oportuerat. Vt angelum gestaret Christus, nihil tale de causa est: nam etsi angelis perditio reputatur, [a] *in ignem præparatum diabolo & angelis eius*, nunquam tamen illis restitutio repromissa est. Nullum mandatum de salute angelorum suscepit Christus à Patre. Quod Pater neque repromisit, neque mandavit, Christus administrare non potuit. Cui igitur rei angelum quoque gestavit, nisi vt satellitem furtem, cum quo salutem hominis operaretur? Idoneus enim non erat Dei filius, qui solus hominem liberaret, à solo & singulari serpente deiectum. Ergo iam non vnus Deus, nec vnus salutificator, si duo salutis artifices, & vtique alter altero indigens. An verò, vt per angelum liberaret hominem? Cur ergò descendit ad id, quod per angelum erat expediturus? Si per angelum, quid & ipse? Si per se, quid & angelus? Dictus est quidem [b] *magni consilij angelus*, id est nuntius officij, non naturæ vocabulo. Magnum enim cogitatum patris, super hominis scilicet restitutione, annuntiaturus seculo erat. Non ideo tamen sic angelus intelligendus, vt aliqui Gabriel aut Michael. Nam & [c] *filius à domino vineæ mittitur ad cultores, sicut & famuli de fructibus petitum.* Sed non propterea vnus ex famulis deputabitur filius, quia famulorum successit officio. Facilius ergo dicam, si fortè, ipsum filium angelum, id est nuntium patris, quàm angelum in filio. Sed quum de filio ipso sit pronuntiatum, [d] *Minuisti eum modicum quid citra angelos*, quomodo videbitur angelum induisse, sic infra angelus diminutus, dum homo fit, quà caro, & anima, & filius hominis? quà autem [e] *spiritus Dei, & virtus altissimi*, non potest infra angelos haberi, Deus scilicet & Dei filius. Quantò ergo, dum hominem gestat, minor angelis factus est, tantò non, dum angelum gestat. Poterit hæc opinio Hebioni convenire, qui nudum hominem, & tantùm ex semine Dauid, id est, non & Dei filium, constituit Iesum: planè Propheris aliquo gloriosiorem, vt ita in illo angelus fuisse dicatur, quemadmodum in aliquo Zacharia. Nisi quòd à Christo nunquam est dictum: [f] *Et ait mihi angelus, qui in me loquebatur.* Sed nec quotidianum illud omnium Prophetarum: *Hæc dicit Dominus.* Ipse enim erat Dominus coram, ex sua auctoritate pronuntians, [g] *Ego autem dico vobis.* Quid vltra? adhuc Esaïam exclamantem audi. [h] *Non angelus, neque legatus, sed ipse Dominus salvos eos fecit.*

a Matth. 25. 41.
b Esa. 9. 6.
c Marc. 12. 37.
d Psal. 8. 6.
e Luc. 1. 35.
f Zach. 1. 14.
g Matth. 5. 22. & seq.
h Esa. 63. 9.

CAPVT XV.

Christi caro non fuit spiritalis, vt voluit Valentinus.

Per totum. V. Christi Caro, 5. In p. V. Hæret. Elogia, 16. A. m V. Hæret. Elogia, 17. In f. V. Resurrectionis fides., 6.

LIcvit & Valentino ex priuilegio hæretico, carnem Christi spiritalem comminisci. Quidvis eam fingere potuit, quisquis humanam credere noluit; quando (quod ad omnes dictum est) si humana non fuit, nec ex homine; non video ex qua
a Io. 8. 40. substantia ipse se Christus hominem, & filium hominis pronuntiarit. [a] *Nunc autem*
b Matth. 12. 8. *vultis occidere hominem, veritatem ad vos loquutum. Et,* [b] *Dominus est sabbati filius hominis.*
c Esa. 53. 3. De ipso enim Esaias, [c] *Homo in plaga, & sciens ferre imbecilitatem.* Et Hieremias. [d] *Et*
d Ier 17. 9. *homo est, & quis cognoscet illum?* Et Daniel, [e] *Et super nubes tanquam filius hominis.* Etiam
e Dan. 7. 13. Paulus Apostolus, [f] *Mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus.* Item Petrus in Actis
f 1. Tim. 2. 5. Apostolorum, [g] *Iesum Nazarenum virum vobis à Deo destinatum, vtique hominem.* Hæc
g Act. 2. 22. sola sufficere vice præscriptionis debuerunt ad testimonium carnis humanæ, & ex homine sumptæ, & non spiritalis; sicut nec animalis, nec sidereæ, nec imaginariæ; si sine studio, & artificio contentionis, hæreses esse potuissent. Nam vt penes quendam ex Valentini natione legi, primò non putant terrenam, & humanam Christo substantiam informatam, nè deterior angelis Dominus deprehendatur, qui non terrenæ carnis ex-
h Io. 1. 13. titerunt. Dehinc, quòd oporteret similem nostri carnem, similiter nasci; [h] *Non de spiritu, nec de Deo; sed ex viri voluntate.* Et cur non de corruptela, sed de incorruptela? Et quare non, sic vt & illa resurrexit, & in cœlo resumpta est, ita & nostra par eius, statim assumitur? aut cur illa, par nostræ, non æque in terram dissoluta est? Talia & ethnici volutabunt. Ergo Dei filius in tantum humilitatis exhaustus? &, si resurrexit in exemplum spei nostræ, cur nihil tale de nobis probatum est? Meritò ethnici talia, sed merito & hæretici. Nunquid enim inter illos distat; nisi quòd ethnici non credendo cre-
i Psal. 8. 6. dunt; at hæretici, credendo non credunt? Legunt denique, [i] *Minorasti eum modico citra*
k Psal. 21. 6. *angelos,* & negant inferiorem substantiam Christi; [k] *nec hominem se, sed vermem* pronun-
l Esa. 53. 2. tiatis; qui [l] *nec formam habuit, nec speciem, sed forma eius ignobilis, despecta citra omnes homines. Homo in plaga, & sciens ferre imbecilitatem.* Agnoscunt hominem Deo mixtum, & negant hominem. Mortuum credunt, & quod est mortuum, ex incorruptela natum esse contendunt; quasi corruptela aliud sit à morte. Sed & nostra caro statim resurgere de-
Psal. 109. 2. bebat. Expecta: nondum inimicos suos Christus oppressit, vt cum amicis de inimicis triumphet.

CAPVT XVI.

Contra Alexandrum disputat, probans Carnem Christi etiam sine viri semine, veram tamen, nec peccatricem extitisse.

In p. V. Hæret. Elogia, 17. in f. In p. ad m. V. Chri. Caro, 15. In f. V. Maria, 2.

INsvper, argumentandi libidine, ex forma ingenii hæretici, locum sibi fecit Alexander ille; quasi nos affirmemus, idcirco Christum terreni census induisse carnem, vt evacuaret in semetipso carnem peccati. Quod etsi diceremus; quacunque ratione muniremus sententiam nostram, dũ nè tanta amentia, qua putavit, tãquam ipsam carnem Christi opinemur, vt peccatricem, evacuatam in ipso; cùm illam & ad dexteram patris in cœlis præsidere meminerimus, & venturam inde, suggestu paternæ claritatis, prædicemus. Adeò vt evacuatam non possumus dicere; ita nec peccatricem; nec evacua-
a 1. Pet. 2. 22. tam, [a] *in qua dolus non fuit.* Defendimus autem, non carnem peccati evacuatam esse in Christo, sed peccatum carnis; non materiam, sed naturam; nec substantiam, sed cul-
b Rom. 8. 3. pam; secundùm Apostoli auctoritatem dicentis, [b] *Evacuavit peccatum in carne.* Nam &
c Rom. 8. 3. alibi. [c] *In similitudine,* inquit, *carnis peccati fuisse Christum:* non quòd similitudinem carnis acceperit, quasi imaginem corporis, & non veritatem; sed similitudinem peccatricis carnis vult intelligi: quòd ipsa non peccatrix caro Christi, eius fuit par, cuius erat peccatum; genere, non vitio, Adæ: quando hinc etiam confirmamus, eam fuisse carnem in Christo, cuius natura est in homine peccatrix: & sic in illa peccatum evacuatum, quòd in Christo sine peccato habeatur, quæ in homine sine peccato non habebatur. Nam neque ad propositum Christi faceret evacuantis peccatum carnis, nón In ea carne evacuare illud, in qua erat natura peccati, neque ad gloriam. Quid enim magnum, si in carne meliore, & alterius, id est non peccatricis naturæ nævum peccati redemit? Ergo, inquis, si nostram induit, peccatrix fuit caro Christi. Noli constringere explicabilem

sensum:

sensum: nostram enim induens, suam fecit; suam faciens, non peccatricem eam fecit. Cæterùm, (quod ad omnes dictum sit, qui ideo non putant carnem nostram in Christo fuisse, quia non fuit ex viri semine) recordentur Adam ipsum in hanc carnem, non ex semine viri factum. Sicut terra conversa est in hanc carnem, sine viri semine; ita & Dei verbum potuit sine coagulo, in eiusdem carnis transire materiam. Gen. 2. 3.

CAPVT XVII.

Ex Scripturis probat Christum ex Virgine nasci debuisse.

Per totum. V. Maria, 2. Circa f. V. Homicid. 4.

SED remisso Alexandro cum suis syllogismis, quos in argumentationibus rorquet, etiam cum psalmis Valentini, quos magna impudentia, quasi idonei alicuius auctoris interserit, ad vnam iam lineam congressionem dirigamus; An carnem Christus ex virgine acceperit; vt hoc præcipuè modo humanam eam constet, si ex humana matrice substantiam traxit. Quanquam liquit iam & de nomine hominis, & de statu qualitatis, & de sensu tractationis, & de exitu passionis, humanam constitisse. Antè omnia autem commendanda erit ratio quæ præfuit, vt Dei filius de virgine nasceretur. Nouè nasci debebat, novæ narivitaris dedicator; de qua signum daturus Dominus, ab Esaïa prædicabatur. Quod est istud signum? [a] *Ecce virgo concipiet in vtero, & pariet filium.* Concepit igitur virgo, & peperit *Emmanuelem, nobiscum Deum.* Hæc est nativitas nova, dum homo nascitur in Deo; in quo homine Deus natus est, carne antiqui seminis suscepta, sine semine antiquo, vt illam novo semine, id est spiritaliter reformatet, exclusis antiquitatis sordibus expiatam. Sed tota novitas ista, sicut & in omnibus, de veteri figurata est, rationali per virginem dispositione Domino nascente. Virgo erat adhuc terra, nondum opere compressa, nondum sementi subacta: [b] *ex ea hominem factum accepimus, à Deo in animam vivam.* Igitur, si [c] *primus Adam de terra traditur*; meritò sequens, vel *novissimus Adam*, vt Apostolus dixit, proinde de terra, id est carne nondum generationi resignata, *in spiritum vivificantem* à Deo est prolatus. Et tamen, nè mihi vacet incursus nominis Adæ, vnde Christus Adam ab Apostolo dictus est, si terreni non fuit census homo eius? Sed & hîc ratio defendit, quod Deus imaginem, & similitudinem suam à diabolo captam, æmula operatione recuperavit. In virginem enim adhuc Evam irrepserat verbum ædificatorium mortis: In virginem æquè introducendum erat Dei verbum extructorium vitæ, vt quod per eiusmodi sexum abierat in perditionem, per eundem sexum redigeretur in salutem. Crediderat Eva serpenti: credidit Maria Gabrieli: quod illa credendo deliquit, hæc credendo delevit. Sed Eva nihil tunc concepit in vtero ex diaboli verbo. Immò concepit. Nam exinde vt abjecta paterer, & in doloribus pareret, verbum diaboli semen illi fuit: enixa est denique diabolum fratricidam. Contrà, Maria eum edidit, qui carnalem fratrem Israël, interemptorem suum, salvum quandoque præstaret. In vuluam ergo Deus verbum suum detulit, bonum fratrem, vt memoriam mali fratris eraderet. Inde prodeundum fuit Christo, ad salutem hominis, quò homo iam damnatus intraverat.

[a] Esa. 7. 14.
[b] Gen. 2. 2.
[c] 1. Cor. 15. 45
Ibid.
Gen. 3. 6.
Luc. 1. 38.
Gen. 4. 2. 8.

CAPVT XVIII.

Dei filius ex viri semine nasci non debuit, ne iuxta Hebionis dogma, hominis tantùm, & non Dei filius haberetur.

Per totum. V. Maria, 7.

NVNC, vt simplicius respondeamus, non competebat ex semine humano Dei filium nasci, nè si totus esset filius hominis, non esset & Dei filius, nihilque haberet amplius Salomone, & amplius Iona, & de Hebionis opinione credendus erat. Ergo, iam Dei filius ex patris Dei semine, id est spiritu, vt esset & hominis filius, caro ei sola erat ex hominis carne sumenda, sine viri semine. Vacabat enim viri semen, apud habentem Dei semen. Itaque, sicut nondum natus ex virgine, patrem Deum habere potuit sine homine matre: æquè cùm de virgine nasceretur, potuit matrem habere hominem sine homine patre. Sic denique homo cum Deo, dum caro hominis cum spiritu Dei. Caro sine semine, ex homine: spiritus cum semine, ex Deo. Igitur si fuit dispositio rationis super filium Dei ex virgine proferendum, cur non ex virgine acceperit corpus, quod de virgine protulit? Quia aliud est quod à Deo sumpsit: quoniam, inquiunt, [a] *verbum caro factum est.* Vox ista, quid caro factum sit, contestatur, nec tamen periclitatur, quasi statim aliud sit factum caro, & non verbum. Si ex carne factum est verbum

[a] Io. 1. 14.

caro, aut si ex semine ipso factum est, scriptura dicat. Quum scriptura non dicat, nisi quod sit factum, non & vnde sit factum: ergo ex alio, non ex semetipso suggerit factum. Si non ex semetipso, sed ex alio; iam hinc tracta, ex quo magis credere congruat, carnem factum verbum, nisi ex carne, in qua & factum est: vel quia ipse Dominus sen-
b Io. 3. 6. tentialiter & definitiuè pronuntiavit, b *Quod in carne natum est, caro est*, quia ex carne natum est. Sed si dè homine tantummodò dixit, non & dè semetipso: planè nega homi-
Ibid. nem Christum; & ita, defende non & in ipsum competisse. Atquin subjicit, *Et quod de*
c Io. 4. 24. *spiritu natum est, spiritus est*: c *quia Deus spiritus est*, & dè Deo natus est. Hoc vtique vel eò magis in ipsum tendit, & si in credentes eius. Si ergo & hoc ad ipsum, cur non & illud suprà? neque enim dividere potes, hoc ad ipsum, illud suprà ad cæteros homines, qui vtramque substantiam Christi, & carnis, & spiritus, non negas. Cæterùm, si tam carnem habuit, quàm spiritum; cùm de duarum substantiarum conditione pronuntiat, quas & ipse gestat, non potest videri de spiritu quidem suo, de carne verò non sua determinasse. Ita, cùm ipse sit de spiritu Dei, & *spiritus Deus est*, & Deus ex Deo natus ipse est, & ex carne hominis, homo in carne generatus.

CAPVT XIX.

Valentino non favet illud Ioannis ab eo corruptum: non ex sanguine, nec ex carnis voluntate, nec ex viri, sed ex Deo natus est.

Per totum. V. Maria, 7. Circa f. V. Semen.

a Io. 1. 13. QVID est ergo, a *Non ex sanguine, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt?* Hoc quidem capitulo ego potius vtar, quum adulteratores eius obduxero. Sic enim scriptum esse contendunt, b *Non ex sanguine, nec ex carnis voluntate,*
b Io. 1. 13. *nec ex viri, sed ex Deo natus est*: quasi suprà dictos credentes in nomine eius, designet, vt ostendat esse semen illud arcanum electorum, & spiritalium, quod sibi imbuunt. Quomodo autem ita erit, quum omnes qui credunt in nomine Domini, communi lege generis humani ex sanguine, & ex carnis, & ex viri voluntate nascantur: etiam Valentinus ipse? Adeò singulariter, vt de Domino scriptum est: *Et ex Deo natus est*. Meritò, quia verbum Dei, & cum verbo *Dei spiritus, & in spiritu Dei virtus*, & quicquid Dei est Christus. Quà caro autem, non ex sanguine, nec ex carnis & viri voluntate: quia ex Dei voluntate verbum caro factum est. Ad carnem enim, non ad verbum pertinet negatio formalis nostræ nativitatis, quia caro sic habebat nasci, non verbum. Negans au-
Io. 1. 13. tem *ex carnis quoque voluntate natum*, cur non negavit etiam ex substantia carnis? neque enim quia ex sanguine negavit, substantiam carnis renuit, sed materiam seminis, quam constat sanguinis esse calorem, vt despumatione mutatum in coagulum sanguinis feminæ. Nam ex coagulo in caseo vis est substantiæ, quam medicando constringit, id est lactis. Intelligimus ergo, ex concubitu nativitatem Domini negatam, quod sapit voluntas viri, & carnis, non ex vuluæ participatione. Et quid vtique tam exaggeranter inculcavit, non ex sanguine, nec ex carnis voluntate, aut viri, natum; nisi quia ea erat caro, quam ex concubitu natam nemo dubitaret? Negans porro ex concubitu, non negauit ex carne; immo confirmavit ex carne: quia non proinde negavit ex carne, sicut ex concubitu negavit. Oro vos, si Dei spiritus non de vulua carnem participaturus descendit in vuluam, cur descendit in vuluam? potuit enim extra eam fieri caro spiritalis, simplicius multò, quàm intra vuluam fieret extra vuluam. Sine causa eò se intulit, vnde nihil extulit. Sed non sine causa descendit in vuluam: Ergo ex illa accepit. Quia si non ex illa accepit, sine causa in illam descendit, maximè eius qualitatis caro futurus, quæ non erat vuluæ, id est spiritalis.

CAPVT XX.

Christum ex virgine, & non tantùm per virginem natum Scriptura testatur.

Per totum. V. Maria, 6. In p. V. Hæreticorum Elogia, 1.

Matth. 1. 16. QVALIS est autem tortuositas vestra, vt ipsam *Ex* syllabam præpositionis officio
Rom. 1. 3. adscriptam, auferre quæratis, & alia magis vti, quæ in hac specie non invenitur penes scripturas sanctas? Per virginem dicitis natum, non ex virgine; & in vulua, non
a Matth. 1. 20. ex vulua: quia & angelus in somnis ad Ioseph, a *Nam quod in ea natum est*, inquit, *de spiritu sancto est*; non dixit ex ea. Nempe tamen, etsi ex ea dixisset, in ea dixerat. In ea enim erat, quod ex ea erat. Tantumdem ergo, & cùm dicit, in ea, & ex ea, consonat: quia ex ea erat, quod in ea erat. Sed benè, quod idem dicit Matthæus, originē Domini decurrēs ab

Abraham vsque ad Mariam, [b] *Iacob*, inquit, *generauit Ioseph, virum Mariæ ex qua nascitur Christus.* Sed & Paulus Grammaticis istis silentium imponit: [c] *Misit*, inquit, *Deus filium suum factum ex muliere.* Nunquid per mulierem, aut in muliere? Hoc quidem impressius, quod factum potius dicit, quàm natum: simplicius enim enuntiasset natum. Factum autem dicendo; &, [d] *verbum caro factum est*, consignauit; & carnis veritatem ex virgine factam adseuerauit. Nobis quoque ad hanc speciem Psalmi patrocinabuntur, non quidem apostatæ & hæretici, & Platonici Valentini; sed sanctissimi & receptissimi prophetæ David. Ille apud nos canit Christum, per quem se cecinit ipse Christus. Accipe Christum, & audi Dominum patri Deo colloquentem: [e] *Quia tu es qui auulsisti me ex vtero matris meæ*: ecce vnum. *Et spes mea ab vberibus matris meæ, super te sum projectus ex vulua*: ecce aliud: *Et ab vtero matris meæ Deus meus es tu*: ecce aliud. Nunc ad sensus ipsos decertemus. *Auulsisti me*, inquit, *ex vtero*. Quid auellitur, nisi quod inhæret? quod infixum, innexum est ei, à quo vt auferatur, auellitur? Si non adhæsit vtero quomodo auulsus est? si adhæsit qui auulsus est, quomodo adhæsisset, nisi dum ex vtero est per illum neruum vmbilicarem, quasi folliculi sui traducem, adnexus origini vuluæ? Etiam cùm quid extraneum extraneo adglutinatur, ita concarnatur, & conuisceratur cum eo cui adglutinatur, vt cùm auellitur, rapiat secum ex corpore aliquid à quo auellitur, quasi sequelam quandam abruptæ vnitatis, & producis mutui coïtus. Cæterùm, quæ vbera matris suæ nominat? sine dubio quæ hausit. Respondeant obstetrices, medici, & physici, de vberum natura, an aliter manare soleant, sine vuluæ genitali passione, suspendentibus exinde venis sentinam illam inferni sanguinis, & ipsa translatione decoquentibus, in materiam lactis lætiorem. Inde adeò fit, vt vberum tempore, menses sanguinum vacent. Quod si *verbum caro ex se factum est*, non ex vuluæ communicatione, nihil operata vulua, nihil functa, nihil passa; quomodo fontem suum transfudit in vbera, quæ, nisi habendo, non mutat? habere autem sanguinem non potuit lacti subministrando, si non haberet causas sanguinis ipsius; auulsionem scilicet suæ carnis. Quid fuerit nouitatis in Christo ex virgine nascendi palàm est: scilicet solummodò hoc, quòd ex virgine, secundùm rationem quam edidimus; & vti virgo esset regeneratio nostra, spiritaliter ab omnibus inquinamentis sanctificata per Christum, virginem & ipsum, etiam carnaliter, vt ex virginis carne.

[b] Ibid. 16.
[c] Gal. 4. 4.
[d] Io. 1. 14.
[e] Psal. 21. 9. & seq.
Io. 1. 14.

CAPVT XXI.

Non tantùm per Virginem, vt volunt hæretici, sed verè ex Virginis substantia veram carnem sumpsisse Christum, scriptura conuincit.

In p. V. Maria, 6. In f. V. Maria, 5.

SI ergo contendunt hoc competisse nouitati, vt quemadmodum non ex viri semine, ita nec ex virginis carne caro fieret Dei verbum; quare non hoc sit tota nouitas, vt caro non semine nata, carne processerit? Accedam adhuc cominus ad cõgressum. [a] *Ecce*, inquit, *virgo concipiet in vtero*: quidnam? vtique Dei verbum, non viri semen: certè vt pareret filium. Nam, *Et pariet*, inquit, *filium*. Ergo vt ipsius fuit concepisse, ita ipsius est quod peperit: licet non ipsius fuerit quod concepit. Contrà, si verbum ex se caro factum est; iam ipsum se concepit & peperit, & vacat prophetia. Non enim virgo concepit, neque peperit, si non quicquid peperit ex verbi concepto, caro ipsius est. Sola hæc autem Prophetæ vox euacuabitur? an & angeli, conceptum & partum virginis adnuntiantis? an & omnis iam scriptura, quæcunque matrem pronuntiat Christi? Quomodo enim mater, nisi quia in vtero eius fuit? Sed nihil ex vtero eius accepit; quod matrem eam faceret, in cuius vtero fuit. Hoc nomen non debet caro extranea. Matris vterum non appellat, nisi filia vteri caro. Filia vteri porro non est, si sibi nata est. Tacebit igitur & Elizabeth Prophetam portans, iam Domini sui conscium infantem, & insuper Spiritu sancto adimpleta. Sine causa enim dicit, [b] *Et vnde mihi vt mater Domini mei ad me veniat?* Si Maria non filium, sed hospitem in vtero gestabat Iesum, quomodo dicit, [c] *Benedictus fructus vteri tui?* Quis hic fructus vteri, qui non ex vtero germinauit? qui non in vtero radicem egit? qui non eius est, cuius est vterus? Et qui vtique fructus vteri? Christus. An quia [d] *ipse est flos de virga proiecta ex radice Iesse: radix autem Iesse*, genus David: virga ex radice, Maria ex David; flos ex virga, filius Mariæ, qui dicitur Iesus Christus, ipse erit & fructus? Flos enim fructus: quia per florem, & ex flore omnis fructus eruditur in fructum. Quid ergo? negant & fructui suum florem, & flori suam virgam, & virgæ suam radicem, quo minus suam radix sibi vendicet, per virgam, proprietatem eius quod ex virga est, floris & fructus. Siquidem omnis gradus generis,

[a] Esa. 7. 14.
Matth. 1. 20.
Luc. 1. 28.
Luc. 1. 42.
[b] Ibid. 43.
[c] Ibid. 42.
[d] Esa. 11. 1.

Matth. 1. 1. & seq. ab vltimo ad principalem recensetur: vt iam nunc carnem Christi, non tantùm Mariæ, sed & David per Mariam, & Iesse per David, sciant adhærere. Ideo hunc fructum ex
Luc 3. 23. lumbis David, id est, ex posteritate carnis eius, iurat illi Deus concessurum in throno
Psal. 131. 11. ipsius. Si ex lumbis David, quantò magis ex lumbis Mariæ, ob quam in lumbis David.

CAPVT XXII.

Christum verè de Virgine natum scriptura testatur.

Per totum. V. Maria, 5. Et à. p. V. Matthæus. Et à. p. V. Pauli doctrina, 13.

DELEANT igitur & testimonia dæmonum, filium David proclamantia Iesum: sed testimonia Apostolorum delere non poterunt, si dæmonum indigna sunt. Ipse in primis Mathæus fidelissimus Evangelij commentator, vt comes Domini, non aliam ob causam, quàm vt nos originis Christi carnalis compotes faceret, ita exorsus est:
a Matth. 1. 1. *a Liber genituræ Iesu Christi filij David, filij Abraham.* His originis fontibus genere manante, cùm gradatim ordo deducitur ad Christi nativitatem, quid aliud quàm caro ipsa Abrahæ, & David, per singulos traducem sui faciens, in virginem vsque describitur, inferens Christum? immo ipse Christus? proditurde virgine? Sed & Paulus, vt pote eiusdem Evangelij & discipulus, & magister, & testis, quâ eiusdem ipsius Christi Apo-
b Rom. 1. 3. stolus, confirmat *b Christum ex semine David secundùm carnem*, vtique ipsius. Ergo ex semine David caro Christi. Sed secundùm Mariæ carnem, ex semine David: ergo ex Mariæ carne est, dum ex semine est David. Quocunque detorsetis dictum, aut ex carne est Mariæ, quod ex semine est David: aut ex David semine est, quod ex carne est Mariæ. Totam hanc controversiam dirimit idem Apostolus, ipsum definiens esse Abrahæ semen. Cùm Abraham, vtique multò magìs David, quasi recentioris. Rete-
c Gen. 22. 18. xens enim promissionem benedictionis nationum in nomine Abraham, *c Et in semine*
Gen. 26. 5. *tuo benedicentur omnes nationes*; *d non*, inquit, *dixit, seminibus, tanquam de pluribus: sed semine,*
d Gal. 3. 16. *tanquam de vno, quod est Christus.* Qui hæc legimus & credimus,, quam debemus & possumus agnoscere in Christo carnis qualitatem? vtique non aliam, quàm Abraham; si-
e Esa. 11. 1. quidem semen Abraham Christus: nec aliam, quàm Iesse; si quidem *e ex radice Iesse flos*
Psal. 131. 11. *Christus*: nec aliam, quàm David; siquidem fructus ex lumbis David, Christus: nec aliam, quàm ex Maria; siquidem ex Mariæ vtero, Christus; Et adhuc superius? nec
f 1. Cor. 15. 45 aliam, quàm, Adam; siquidem *f secundus Adam, Christus.* Consequens ergo est, vt aut illos spiritalem carnem habuisse contendant, quò eadem conditio substantiæ deducatur in Christo; aut concedant carnem Christi spiritalem non fuisse, quæ non de spiritali stirpe censetur.

CAPVT XXIII.

Scriptura prædixit, & sua censura perstrinxit illos omnes hæreticos, vene, carni Christi contradicentes, & Christus factus illis signum contradictionis, prophetiam Simeonis implevit. Sed & ipse Tertullianus de virginis partu crudè nimis & durè scripsit.

In V. Alphab. Errorum V. Maria, 1. In f. V. Hæreticorum Elogia, 2.

SED agnoscimus adimpleri propheticam vocem Simeonis, super adhuc recentem
a Luc. 2. 34. infantem Dominum pronuntiatam, *a Ecce hic positus est in ruinam & suscitationem multorum in Israël, & in signum quod contradicetur.* Signum enim nativitatis Christi, secun-
b Esa. 7. 14. dùm Esaïam, *b Propterea dabit vobis Dominus ipse signum, Ecce virgo concipiet in vtero, & pariet filium.* Agnoscimus ergo signum contradicibile, conceptum & partum virginis Mariæ; de quo Academici isti, *Peperit, & non peperit, Virgo, & non virgo*; quasi non, etsi ita dicendum esset, à nobis magìs dici conveniret. Peperit enim, quæ ex sua carne; & non peperit, quæ non ex viri semine. Et virgo, quantum à viro; non virgo, quantum à partu. Non tamen vt ideo, Peperit, & non peperit; & ideo, Virgo, quæ non virgo: quia non de visceribus suis mater. Sed apud nos nihil dubium, nec retortum in ancipitem defen-
c Matth. 5. 37. sionem. Lux, lux; & tenebræ, tenebræ: & *c Est, est: &, Non, non. Quod amplius, hoc à malo est.* Peperit, quæ peperit: & si virgo concepit, in partu suo nupsit; ipsa patefacti corporis lege: in quo nihil interfuit, de vi masculi admissi, an emissi, idem illud sexus resignaverit. Hæc denique vulva est, propter quam & de aliis
d Exo. 13. 12. 15. scriptum est, *d Omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum vocabitur Domino.* Quis verè sanctus, quàm Dei filius? Quis propriè vulvam adaperuit, quàm qui clausam patefecit? Cæterùm omnibus nuptiæ patefaciunt. Itaque magìs patefacta est, quia magìs erat clausa. Vtique magìs non virgo dicenda

est, quam virgo; saltu quodam mater, antè quàm nupta. Et quid vltra de hoc retractandum est? cùm hac ratione Apostolus, non ex virgine, sed [e] *ex muliere editum filium Dei pronuntiavit*; agnovit adapertæ vuluæ nuptialem passionem. Legimus quidem apud Ezechielem [f] *de vacca illa, quæ peperit, & non peperit.* Sed videte, nè vos iam tunc providens Spiritus sanctus notarit hac voce, disceptaturos super vterum Mariæ. Cæterùm, non, contra illam suam simplicitatem, pronuntiasset dubitativè, Esaïa dicente, [g] *Concipiet, & pariet.*

e Galat. 4. 4.
f Ezech. vel vetus lectio, quæ excidit. Vel Poëta Iudæus.
g Esa. 7. 14.

CAPVT XXIV.

Scriptura prædixit, & suggillavit omnes illos hæreticos veræ Carni Christi contradicentes.

Per totum V. Hæreticorum Elogia, 1.

QVOD enim Esaïas iaculatur in suggillatione hæreticorum ipsorum, & in primis, [a] *Væ qui faciunt dulce amarum, & tenebras lucem*: istos scilicet notat, qui nec vocabula ista in luce proprietatum suarum conservant; vt anima non alia sit, quàm quæ vocatur; & caro non alia quàm quæ videtur; & Deus non alius, quàm qui prædicatur. Ideo etiam Marcionem prospiciens, [b] *Ego sum*, inquit, *Deus*; *& alius absque me non est.* Et cùm in alio idipsum eodem modo dicit: [c] *Ante me Deus non fuit*, nescio quas illas Valentinianorum Æonum genealogias pulsat. Et, [d] *Non ex sanguine, neque ex carnis, & viri voluntate, sed ex Deo natus est*, Hebioni respondit. Æquè, [e] *Etiamsi angelus de cœlo aliter evangelizaverit vobis quàm nos, anathema sit*; ad energema Appelleiacæ virginis Philumenes filum dirigit: certè, [f] *qui negat Christum in carne venisse, hic Antichristus est*: Nudam, & absolutam, & simplici nomine naturæ suæ pronuntians carnem, omnes disceptatores eius ferit. Sicut & definiens ipsum quoque Christum vnum, multiformis Christi argumentatores quatit, qui alium faciunt Christum, alium Iesum; alium elapsum de mediis turbis, alium detentum; alium in secessu montis, in ambitu nubis sub tribus arbitris clarum; alium cæteris passivum, ignobilem; alium magnanimum, alium verò trepidantem; novissimè, alium passum, alium resuscitatum: per quod suam quoque in alia carne resurrectionem adseverant. Sed benè, quod [g] *idem veniet* de cœlis, qui est passus; idem omnibus apparebit, qui est resuscitatus. [h] *Et videbunt & agnoscent, qui eum confixerunt*: vtique ipsam carnem, in quam sævierunt; sine qua, nec ipse esse poterit, nec agnosci: vt & illi erubescant, qui adfirmant carnem in cœlis vacuam sensu, vt vaginam exempto Christo sedere: aut qui carnem & animam tantundem, aut tantummodò animam, carnem verò non iam.

a Esa. 5. 20.
b Esa. 45. 5.
c Esa. 46. 9.
d Io. 1. 13.
e Gal. 1. 8.
f 1. Io. 4. 3.
Matth. 17. 1. & seq. Luc. 9. 28.
g Act. 1. 11.
h Zach. 12. 10. Io. 19. 37.

CAPVT XXV.

Brevi Epilogo tractata retexit, transitum faciens ad scribendum de Resurrectione Librum.

SED hactenus de materia præsenti satis. Iam enim arbitror instructam esse carnis in Christo, & ex virgine natæ, & humanæ probationem. Quod & solum discussum sufficere potuisset, citra singularum ex diverso opinionum congressionem; quam & argumentationibus earum, & scripturis quibus vtuntur, provocavimus ex abundanti; vti eo, quod probavimus, quid, & vnde fuerit Christi caro; quid non fuerit, adversus omnes præcaverimus. Vt autem clausulam de præfatione communi faciat resurrectio carnis nostræ alio libello defendenda, hîc habebit præstructionem; manifesto iam, quale fuerit quòd in Christo resurrexit.

Q. SEPTIMII FLOR. TERTVLLIANI DE CASTITATIS EXHORTATIONE.

IN LIBRVM DE CASTITATIS EXHORTATIONE.

ARGVMENTVM.

Tertullianus amicum quemdam post uxoris obitum ad castitatem hortatur, sed iam factus hæreticus, secundas nuptias, Montanum secutus, ut stupra damnat. De quo Augustinus Libro de hæresibus, 86. hæresi. Factus, *inquit*, hæreticus, transiit ad Cataphryges quos ante destruxerat: cœpit etiam secundas nuptias contra Apostolicam doctrinam, tanquam stupra damnare. *Nicephorus porro lib. 4. Hist. Eccles. cap. 34. hunc Librum primò recitat inter eos quos contra Ecclesiam scripsit. Suum tandem esse fatetur his verbis in fine.* Memento in orationibus tuis Tertulliani ad hæc exhortantis. *Pamelius in vita Tertulliani Librum hunc refert ad Annum Chri. ducentesimum decimumtertium, Zephyrini decimumquartum, Antonini secundum. Dissentit Baronius, ponens hoc Anno Zephyrini vndecimum, & Antonini primum.*

CAPVT PRIMVM.

Amicum ad continentiam hortatur, & infirmitati carnis opponit Dei voluntatem sanctificationem nostram exigentem. Castitatem autem dividit in virginalem, matrimonialem ex consensu mutuo, & Monogamiam sive vidualem.

In p. ad m. V. Voluntas humana, 1. A. p. V. Castitatis species, 1. In f. V. Viduitas, 3.

NON dubito, Frater, re post vxorem in pacem præmissam ad compositionem animi conversum, dè exitu singularitatis cogitare, & vtique consilij indigere: quamquam in huiusmodi cum fide sua conloqui debet vnusquisque, eiusque vires consulere: tamen quoniam in ista specie, carnis necessitas cogitatum movet, quæ ferè apud eandem conscientiam fidei resistit, opus est fidei extrinsecus consilio, tanquam advocato aduersus carnis necessitates. Quæ quidem necessitas facillimè circumscribi potest, si voluntas potius Dei, quàm indulgentia consideretur. Nemo indulgentia vtendo prome-
a 1. Thess. 4. 3. retur, sed voluntati obsequendo. *a Voluntas Dei est sanctificatio nostra.* Vult enim imagi-
b 1. Io. 3. 3. nem suam nos etiam similitudinem fieri, *b vt simus sancti, sicuti ipse sanctus est.* Id bonum, Sanctificationem dico, in species distribuo complures, vt in aliqua earum deprehendamur. Prima species est, Virginitas à nativitate. Secunda, Virginitas à secunda nativitate, id est à lavacro, quæ aut in matrimonio purificat, ex compacto; aut in viduitate perseverat, ex arbitrio. Tertius gradus superest Monogamia, quum post matrimonium vnum interceptum, exinde sexui renuntiatur. Prima virginitas felicitatis est, non nosse in totum à quo postea optabis liberari. Secunda, virtutis est; contemnere cuius vim optimè noris. Reliqua species hactenus nubendi post matrimonium morte disiunctum, præter virtutis, etiam modestiæ laus est. Modestia est enim, ablatum non desiderare,
Matth. 10. 29. & ablatum à Domino Deo; sine cuius voluntate, nec folium dè arbore delabitur, nec passer assis vnus ad terram cadit.

CAPVT II.

Nuptias dicit non tam ex voluntate Dei, qui primas nuptias morte dissoluit, quàm ex hominis voluntate repeti.

In p. V. Viduitas, 3. Et in Alphab. Errorum. V. Nuptiæ, 18. A. p. ad circa. f. V. Voluntas humana, 1. In f. V. Diabolus, 17.

QVàm denique modesta illa vox est, *a Dominus dedit, Dominus abstulit: vt Domino visum est, ita factum est?* Et ideo si nuptias sublatas restauremus, sine dubio contra voluntatem Dei nitimur, volentes habere rursus, quod habere nos noluit. Si enim voluisset, non abstulisset. Nisi si & hoc voluntatem Dei interpretamur, quasi & rursus nos voluerit habere, quod iam noluit. Non est bonæ, & solidæ fidei, sic omnia ad voluntatem Dei referre, & ita adulari sibi vnumquemque, dicendo, nihil fieri sine nutu eius, vt non intelligamus, esse aliquid in nobis ipsis. Cæterùm, excusabitur omne delictum, si contenderimus nihil fieri in nobis, sine Dei voluntate; & ibit definitio ista in destructionem totius disciplinæ, etiam ipsius Dei, si aut quæ non vult, de sua voluntate producat; aut nihil est, quod Deus non vult. Sed quando vetat quædam, quibus etiam supplicium æternum comminatur; vtique enim quæ vetat, non vult, à quibus & offenditur: sicut è contrario quæ vult, & præcipit, & accepto facit, & æternitatis mercede dispungit. Itaque quum vtrumque ex præceptis eius didicerimus, quid velit, & quid nolit; tamen nobis est voluntas, & arbitrium eligendi alterum, sicut scriptum est, *Ecce posui antè te bonum, & malum:* gustasti enim de arbore agnitionis. Et ideo non debemus quod nostro expositum est arbitrio, in Dei referre voluntatem, quos vult ipse & velle, qui malum non vult. Ita nostra est voluntas, cùm malum volumus, adversus Dei voluntatem, qui bonum vult. Porro, si quæris vnde venit ea voluntas, qua quid volumus adversus Dei voluntatem; dicam, Ex nobis ipsis. Nec temerè; semini enim tuo respondeas necesse est; siquidem ille princeps & generis, & delicti, Adam, voluit quod deliquit. Neque enim diabolus voluntatem ei imposuit delinquendi, sed materiam voluntati subministravit. Cæterùm voluntas Dei in obaudientiam venerat. Proinde & tu si non obaudieris Deo, qui te proposito præcepto liberæ potestatis instituit, per voluntatis libertatem volens deverges in id quod Deus non vult; & ita te putas à diabolo subversum, qui etsi quid vult te velle quod Deus non vult, non tamen facit vt & velis; quia nec tunc istos protoplastos ad voluntatem * dilecti subegit; immò neque invitos, neque ignorantes quid Deus nollet: vtique enim nolebat fieri, cùm admisso mortem destinabat. Ita diaboli opus vnum est, tentare quod in te est, an velis: at vbi voluisti, sequitur, vt & sibi subiungat, non operatus in te voluntatem, sed nactus occasionem voluntatis.

a Iob. 1. 21.
Eccli. 15. 18.
Gen. 3. 5.
* delicti

CAPVT III.

Apostolus Nuptias, indulgentiam dixit; dicens, melius esse nubere, quàm vri; quod mali Tertullianus interpretatur, docens. Bonas tantùm esse Nuptias in comparatione mali; sicut melius est vno oculo carere, quàm duobus.

In p. ad m. V. Dei voluntas, 1. In m. ad f. V. Nuptiæ quatenus bonæ, 1. Et V. Nuptiæ 2. probrosæ, 1.

IGITVR quum solum sit in nobis velle, & in hoc probetur nostra erga Deum mens, an ea velimus, quæ cum voluntate ipsius faciant; altè, & impressè recogitandam esse dico Dei voluntatem, quid etiam in occulto velit. Quæ enim in manifesto, scimus omnes, eaque ipsa qualiter in manifesto sint, perspiciendũ est. Nam etsi quædam videntur voluntatem Dei sapere, dum à Deo permittuntur, non statim omne quod permittitur, ex mera & tota voluntate procedit eius qui permittit. Ex indulgentia est, quodcumque permittitur; quæ etsi sine voluntate non est, quia tamen aliquam habet causam in illo cui indulgetur, quasi de invita venit voluntate, passa caussam sui, quæ cogit voluntatem. Vide qualis sit voluntas, cuius alter est causa. Secunda item species consideranda est, non puræ voluntatis. Vult nos Deus agere quædam placita sibi, in quibus non indulgentia patrocinatur, sed disciplina dominatur. Si tamen alia istis præposuit, vtique quæ magis vult, dubiumnè est ea nobis sectanda esse, quæ mavult; quum quæ minus vult, quia alia magis vult, perinde habenda sint atque si nolit? Nam ostendens quid magis velit, minorem voluntatem maiore delevit: quantòque notitiæ tuæ vtramque proposuit, tantò definiit, id te sectari debere, quod declaravit se magis velle. Ergo si ideo declaravit, vt id secteris quod magis vult, sine dubio nisi ita facis, contra voluntatem eius sapis, sapiendo contra potiorem eius voluntatem; magisque offendis, quàm

1. Cor. 7. 6.

quàm promereris, quod vult quidem faciendo, & quod mavult respuendo. Ex parte delinquis; ex parte, si non delinquis, non tamen promereris. Porro & promereri nolle, delinquere, est. Secundum igitur matrimonium, si est ex illa Dei voluntate, quæ indulgentia vocatur, negabimus meram voluntatem, cui indulgentia est causa; si
1. Cor. 7. 6. ex ea, cui potior alia præponitur, continentiæ magis appetendæ, didicerimus non potiorem à potiore rescindi. Hæc præstrinxerim, vt iam Apostoli voces decurram. In primis autem non videbor irreligiosus, si, quod ipse profitetur, animadvertam; omnem illum indulgentiam nuptiarum dè suo, id est, dè humano sensu, non dè divino
a 1. Cor. 7. 8. 9. præscripto induxisse. Nam & quum dè viduis, & innuptis definiit [a] *vti nubant, si continere non possunt, quia melius sit nubere, quàm vri*, conversus ad alteram speciem, [b] *Nuptis*
b Ibid. 10. *autem denuntio*, inquit, *non quidem ego, sed Dominus*. Ita ostendit, ex tralatione personæ suæ in Dominum, id quod suprà dixerat, non ex Domini persona, sed ex sua pronuntiasse, *Melius est nubere, quàm vri*. Quæ vox licet ad eos pertineat, qui innupti, vel vidui à fide deprehenduntur; quia tamen omnes eam ad nubendi licentiam amplectuntur, velim pertractare, quale bonum ostendat, quod melius est pœna; quod non potest videri bonum, nisi pessimo comparatum; vt ideo bonum sit nubere, quia deterius est ardere. Bonum ita est, si perseveret nomen obtinens sine comparatione, non dico mali, sed etiam boni alterius; vt & si bono alij comparatur, & alio adumbratur, nihilominus remaneat in boni nomine. Cæterùm, si per mali conditionem cogitur bonum dici, non tam bonum est, quàm genus mali inferioris, quod à superiore malo obscuratum ad nomen boni impellitur. Aufer denique conditionem comparationis, vt non dicas, *Melius est nubere, quàm vri*; & quæro, an dicere audeas, *Melius est nubere*; non adjiciens quid sit id quod melius est. Ergo quod non melius, vtique nec bonum; quia abstulisti & removisti conditionem comparationis, quæ dum melius illud facit, ita bonum haberi cogit, *Melius est nubere, quàm vri*; sic accipiendum est, quomodo melius est vno oculo, quàm duobus carere: si tamen à comparatione discedas, non erit melius vnum oculum habere, quia nec bonum. Nemo igitur captet ex hoc capitulo defensionem, quod propriè ad innuptos & viduos spectat, quibus nulla adhuc conjunctio numeratur: quamquam ostenderim etiam illis intelligendam esse permissi conditionem.

CAPVT IV.

Apostolus exemplo suo vellet omnes esse continentes, beatiorem quoque dicit in castitate perseverantem.

In p. V. Nuptiæ vt bonæ, 1. A. p. ad vltram. In Alphab. Errorum. V. Nuptiæ, 19.

a 1. Cor. 7. 27. CÆTERÙM, dè secundo matrimonio, scimus planè Apostolum pronuntiasse, [a] *Solutus es ab vxore, nè quæsieris vxorem: sed si duxeris, non delinquis.* Perinde tamen & huius sermonis ordinem, *dè consilio suo*, non dè divino præcepto introducit. Multum au-
b 1. Cor. 7. 25. tem interest inter Dei præceptum, & consilium hominis. [b] *Præceptum Domini*, inquit, *non habeo; sed consilium do, quasi misericordiam consecutus à Domino fidelis esse.* Cæterùm, neque in Evangelio, neque in ipsius Pauli Epistolis, ex præcepto Dei invenias permissam matrimonij separationem. Vnde vnum habendum confirmatur; quia quod à Domino permissum non invenitur, id ignoscitur. Adde quod & hæc ipsa humani consilij interiectio, quasi iam recogitationem excessus sui passa, statim se refrenat & revocat, quum
c Ibid. 28. & 29. subiungit, [c] *Verumtamen huiusmodi, pressuram carnis habebunt*; quum parcere se eis dicit; quum tempus in collectum esse adjicit, quo [c] *oporteat etiam habentes matrimonia pro non ha-*
c Ibid. *bentibus agere*: quum sollicitudinem nuptorum & innuptorum committit. Per hæc enim docens, cur non expediat nubere, dissuadet ab eo quod suprà indulserat. Et hoc dè primo matrimonio; quantò magis dè secundo? Quum verò nos ad exemplum suum horta-
Ibid. 7. tur, vtique ostendens quid nos velit esse, id est continentes, pariter declarat quid nos esse nolit, id est incontinentes. Ita & ipse quum aliud vult, id quod non vult nec sponte nec veritate permittit. Si enim vellet, non permisisset, immò imperasset. Sed
d Ibid. 39. ecce rursus, [d] *Mulierem marito defuncto dicit nubere posse, si cui velit, tantùm in Domino. At-*
e Ibid. 40. *enim fælicior erit*, inquit, *si sic permanserit secundùm meum consilium. Puto [e] autem, & ego Dei Spiritum habeo.* Videmus duo consilia, quo suprà nubendi veniam facit, & quo postmodum continentiam nubendi indicit. Cui ergo, inquis, adsentabimur? Inspice & lege. Quum veniam facit, hominis prudentis consilium adlegat. Quum continentiam indicit, Spiritus sancti consilium adfirmat. Sequere admonitionem cui divinitas patrocinatur. Spiritum quidem Dei etiam fideles habent; sed non omnes fideles Apostoli.
f Ibid. Quum ergo qui se fidelem dixerat, adjecit postea, [f] *Spiritum Dei se habere*, quod nemo dubitaret

dubitaret etiam dè fideli; idcirco id dixit, vt sibi Apostoli fastigium redderet. Propriè enim Apostoli Spiritum sanctum habent in operibus prophetiæ, & efficacia virtutum, documentisque linguarum, non ex parte, quod cæteri. Ita Spiritus sancti auctoritatem ad eam speciem adire fecit, cui nos magis obsequi voluit; & factum est iam non consilium diuini Spiritus, sed pro eius maiestate, præceptum.

CAPVT V.

Deus vnicam Adæ dans vxorem, vnius Christi & Ecclesiæ Monogamiam delineavit.

In p. ad vltra m. V. Ecclesia, 3. A. m. ad circa f. in Alphab. Errorum V. Nuptiæ, 20. In f. V. Monogamia, 1.

AD legem semel nubendi dirigendam, ipsa origo humani generis patrocinatur, contestans quid Deus in primordio constituerit, in formam posteritati recensendam. Nam quum hominem figulasset, eique parem necessariam prospexisset, vnam de costis eius mutuatus, vnam illi fæminam finxit; quum vtique nec artifex, nec materia defecisset: plures costæ in Adam, & infatigabiles manus in Deo, sed non plures vxores apud Deum: & ideo homo Dei Adam, & mulier Dei Eva, vnis inter se nuptiis functi, formam hominibus Dei, dè originis auctoritate, & prima Dei voluntate sanxerunt. Denique, [a] *Erunt duo*, inquit, *in carne vna*; non tres, neque quatuor. Alioquin, iam non vna caro, nec duo in vnam carnem. Tunc erunt si conjunctio, & concretio in vnitarem semel fiat. Si verò rursus aut sæpius, iam vna esse desiit; & erunt non duo in vnam carnem, sed vna planè costa in plures. At quum Apostolus [b] *in Ecclesiam, & Christum interpretatur, Erunt duo in vnam carnem*; secundùm spiritales nuptias Ecclesiæ & Christi; vnus enim Christus, & vna eius Ecclesia; agnoscere debemus duplicatam & exaggeratam esse nobis vnius matrimonij legem, tam secundùm generis fundamentum, quàm secundùm Christi sacramentum. Dè vno matrimonio censemur vtrubique, & carnaliter in Adam, & spiritaliter in Christo. Duarum nativitatum, vnum est monogamiæ præscriptum. In vtraque degenerat, qui dè monogamia exorbitat. Numerus matrimonij à maledicto viro cœpit. Primus Lamech duabus maritatus, tres in vnam carnem effecit.

Gen. 2. 21. [a] Ibid. 14. [b] Ephes. 5. 31. & 32. Gen. 4. 19. Gen. 16. 3. Gen. 29. 17. & seq. Gen. 30. 26.

CAPVT VI.

Tempore iam ad exitum mundi properante, iam obsolescere cœpit illud Genesis indictum, Crescite & multiplicamini.

In p. ad m. V. Monogamia, 2. In f. V. Vltio, 1.

SED & benedicti, inquis, Patriarchæ non modò pluribus vxoribus, verùm etiam concubinis, conjugia miscuerunt. Ergo propterea nobis quoque licebit, innumerùm nubere? Sanè licebit, si adhuc typi, futuri alicuius sacramenta, supersunt, quos nuptiæ tuæ figurent; vel si etiam nunc locus est vocis illius, [a] *Crescite, & multiplicamini*; id est, si nondum alia vox supervenit, [b] *Tempus iam in collecto esse; restare vt & qui vxores habent, tanquam non habentes agant*: vtique enim continentiam indicens, & compescens concubitum, feminarium generis, abolefecit [c] *Crescite*, illud, *& multiplicamini*. Vt opinor autem vnius & eiusdem Dei, vtraque pronuntiatio, & dispositio est; qui tum quidem in primordio sementem generis emisit, indultis conjugiorum habenis, donec mundus repleretur, donec novæ disciplinæ materia proficeret: nunc verò sub extremitatibus temporum, compressit quod emiserat, & revocavit quod indulserat: non sine ratione prorogationis in primordio, & pastinationis in vltimo. Semper initia laxantur. Propterea sylvam quis instituit, & crescere finit, vt tempore suo cædat. Sylva erit vetus dispositio, quæ ab Evangelio novo deputatur, in quo & [d] *securis ad radices arboris posita*. Sic & [e] *Oculum pro oculo, & dentem pro dente*, iam senuit; ex quo iuvenuit, [f] *Malum pro malo nemo reddat*. Puto autem etiam in humanas constitutiones, atque decreta, posteriora pristinis prævalere.

[a] Gen. 1. 28. [b] 1. Cor. 7. 29. [c] Gen. 1. 28. [d] Matth 3. 10. [e] Exo. 21. 24. [f] Rom. 12. 17.

CAPVT VII.

Vtriusque testamenti Sacerdotes, debent esse Monogami.

In p. V. Monogamia, 13. Et V. Vltio, 2. Circa m. V. Ordo sacer. 2. In m. V. Ecclesia, 1. Et in Alph. Errorum. V. Ecclesia in tribus, 1. In f. in Alphab. Errorum. V. Nuptiæ, 21.

CVR autem dè pristinis exemplis non ea potius agnoscamus, quæ, cùm posterioribus communicant, dè disciplina & forma vetustatis, ad novitatem transmittunt? Ecce enim in veteri lege animadverto castratam licentiam sæpius nubendi.

a Leuit.21.14 Cautum in Leuitico: *a Sacerdotes mei non plus nubunt.* Possum dicere, etiam illud plus esse, quod semel non est. Quod non vnum est, numerus est. Denique, post vnum, incipit numerus. Vnum autem est, omne quod semel est. Sed Christo seruabatur, sicut in cæteris, ita in isto quoque legis plenitudo. Inde igitur apud nos plenius, atque instructius præscribitur, vnius matrimonij esse oportere, qui alleguntur in ordinem sacerdotalem. Vsque adeò quosdam memini digamos loco deiectos.

1. Tim.3.3. Tit.1.6. Sed dices: Ergo cæteris licet quos excipit. Vani erimus, si putaverimus quod sacerdotibus non liceat, laïcis licere. Nonnè & laïci, sacerdotes sumus? Scriptum est,

b Apoc.1.6. *b Regnum quoque nos, & sacerdotes Deo & Patri suo fecit.* Differentiam inter Ordinem, & Plebem, constituit Ecclesiæ auctoritas, & honor per Ordinis consessum sanctificatus: adeò vbi ecclesiastici ordinis non est consessus, & offers, & tinguis, & sa-

Matth.18.20. cerdos es tibi solus. Sed vbi tres, ecclesia est, licet laïci. Vnusquisque enim sua fide

c Rom.2.11. 13. vivit: *c nec est personarum acceptio apud Deum; quoniam non auditores legis iustificantur à Deo, sed factores,* secundùm quod & Apostolus dicit. Igitur si habes ius sacerdotis in temetipso, vbi necesse est, habeas oportet etiam disciplinam sacerdotis, vbi necesse sit habere ius sacerdotis. Digamus tinguis? Digamus offers? Quantò magìs laïco digamo capitale est, agere pro sacerdote, quum ipsi sacerdoti digamo facto, auferatur agere sacerdotem? Sed necessitati, inquis, indulgetur. Nulla necessitas excusatur, quæ potest non esse. Noli denique digamus deprehendi, & non committis in necessitatem administrandi, quod non licet digamo. Omnes nos Deus ita vult dispositos

d Ephes.4.5. esse, vt vbique sacramentis eius obeundis apti simus. *d Vnus Deus, vna fides*, vna & disciplina. Vsque adeò nisi & laïci ea observent, per quæ presbyteri adleguntur, quomodo erunt presbyteri, qui de laïcis adleguntur? Ergo pugnare debemus antè laïcum iussum, à secundo matrimonio abstinere, dum presbyter esse non alius potest, quàm laïcus semel fuerit maritus.

CAPVT VIII.

Esto, liceat nuptias repetere: id tamen non expedit.

In p. V. Voluntas humana, 2. Per totum. In Alphab. Errorum nuptiæ, 21. in m. Et in m. V. Nuptiæ secundæ probrosæ, 2.

a 1.Cor.6.12. LIGEAT nunc denuò nubere, si omne quod licet, bonum est. Idem Apostolus exclamat, *a Omnia licent, sed non omnia prosunt.* Quod non prodest, oro te, bonum potest dici? Si licita sunt & quæ non pro salute, ergo & quæ non bona sunt, licita sunt. Quid autem magìs velle debebis, quod ideo bonum est, quia licet, an quod ideo quia prodest? Multum existimo esse inter licentiam, & vtilitatem. Dè bono non dicitur, licet; quia bonum permitti non exspectat, sed adsumi. Permittitur autem quod an bonum sit, in dubio est, quod potest etiam non permitti, si non habeat aliquam sibi cau-

1.Cor.7.2.9. sam primam. Propter incontinentiæ periculum, permittitur nubere secundò: quia nisi licentia alicuius non bonæ rei subiaceret, non esset in quo probaretur qui divinæ voluntati, & qui suæ potestati, obsequeretur: quis nostrûm vtilitatis præsentiam sectetur, & quis occasionem licentiæ amplexetur. Licentia plerunque tentatio est disciplinæ, quoniam disciplina per tentationem probatur, tentatio per licentiam operatur.

b 1. Cor. 6.12. 1.Cor.9.5. Ita fit, vt *b omnia liceant, sed non omnia expediant*; dum tentatur cui permittitur, & iudicatur, dum in permissione tentatur. Licebat & Apostolis nubere, & vxores circumducere: licebat & dè Evangelio ali: sed qui iure hoc vsus non est in occasionem, ad exemplum nos suum provocat; docens in eo esse probationem, in quo licentia experimentum abstinentiæ præstruxit.

CAPVT IX.

Apostolo teste, bonum est homini, mulierem non tangere.

In p.ad vltra m. in Alphab. Errorum, V. Nuptiæ, 21. in f.

a 1.Cor.7.32. SI penitus sensus eius interpretemur, non aliud dicendum erit secundum matrimonium, quàm species stupri. Quum enim dicat, *a maritos hoc in sollicitudine habere, quemadmodum sibi placeant*; non vtique dè moribus: (nam bonam sollicitudinem non sugillaret) & dè cultu, & ornatu, & omni studio formæ, ad inlecebras moliendas sollicitos intelligi velit; dè forma autem, & cultu placere, carnalis concupiscentiæ ingenium sit, quæ etiã stupri causa est; ecquid videtur tibi stupri adfine esse secundũ matrimoniũ,

b Matth.5.28. quoniam ea in illo deprehẽdo quæ stupro cõpetunt? Ipse Dominus, *b Qui viderit*, inquit,

mulierem ad concupiscendum, iam stupravit eam in corde suo. Qui autem eam ad ducendum viderit, minus, an plus fecit? Quid si etiam duxerit? quod non faceret, nisi & ad ducendum concupisset, & ad concupiscendum vidisset. Nisi si potest duci vxor, quam non videris, nec concupieris. Multum sanè interest, maritus, an cœlebs aliam concupiscat. Omnis mulier, etiam cœlibi alia est, quandiu aliena; nec per aliud tamen fit marita, nisi per quod & adultera. Leges videntur matrimonij, & stupri, differentiam facere, per diversitatem illiciti, non per conditionem rei ipsius. Alioquin quæ res & viris, & fœminis omnibus adest ad mattimonium & stuprum? commixtio carnis scilicet, cuius concupiscentiam Dominus stupro adæquavit. Ergo, inquis, iam & primas, id est, voas nuptias destruis. Nec immeritò, quoniam & ipsæ ex eo constant, quo & struprum. Ideo [c] *optimum est homini mulierem non attingere*, & ideo virginis principalis sanctitas, quia caret stupri adfinitate. Et cùm hæc etiam de primis & vnis nuptiis, prætendi ad causam continentiæ possint, quantò magis secundo matrimonio recusando præiudicabunt? Gratus esto, si semel tibi indulsit Deus nubere: gratus autem eris, si iterum indulsisse illum tibi nescias. Cæterùm, abuteris indulgentia, cùm sine modestia vteris. Modestia à modo intelligitur. Non tibi sufficit de summo illo immaculatæ virginitatis gradu, in secundum recidisse nubendo, sed in tertium adhuc devolveris, & in quartum, & fortassis in plures, postquàm in secunda statione continens non fuisti: quia nec prohibere plures nuptias voluit, qui dè secundis provocandis retractavit. Nubamus igitur quotidie, & nubentes ab vltimo die deprehendamur; tanquam Sodoma, & Gomorra: quo die, [d] *Væ illud super prægnantes* adimplebitur, id est, super maritos, & incontinentes: de nuptiis enim vteri, & vbera, & infantes.

[c] 1. Cor. 7. 1.

[d] Matth. 24. 19.

CAPVT X.

Continentia necessaria est Christiano, cui assidua est oratio necessaria.

In p. ad m. V. Viduitas, 4. In m. ad f. V. Orationis conditiones, 5.

ET quando finis nubendi? Credo post finem vivendi. Renuntiemus carnalibus, vt aliquando spiritalia fructificemus. Rape occasionem, etsi non exoptatissimam, attamen opportunam, non habere cui debitum solueres, & à quo exolueteris. Desiisti esse debitor. O te felicem! dimisisti debitorem: sustine damnum. Quid si, quod diximus damnum, lucrum sentias? Per continentiam enim negotiaberis magnam substantiam sanctitatis; parsimoniâ carnis, spiritum adquires. Recogitemus enim ipsam conscientiam nostram, quam alium se homo sentiat, cùm fortè à sua fœmina cessat: spiritaliter sapit. Si orationem facit ad Dominum, propè est cœlo. Scripturis incumbit, totus illic est. Si psalmum canit, placet sibi. Si dæmonem adjurat, confidit sibi. Ideo Apostolus temporalem purificationem, orationum commendandarum causâ adjecit, vt sciremus, quod ad tempus prodest, semper nobis exercendum esse, vt semper prosit. Quotidie, omni momento oratio hominibus necessaria est, vtique & continentia, postquàm oratio necessaria est. Oratio de conscientia procedit: si conscientia erubescat, erubescit oratio. Spiritus deducit orationem ad Deum: si spiritus reus apud se sit, conscientiæ erubescentis, quomodo audebit orationem ducere ab illa, de qua erubescente, & ipse suffunditur sanctus minister? Etenim est prophetica vox veteris Testamenti, [a] *Sancti eritis, quia Deus sanctus.* & rursus, [b] *Cum sancto sanctificaberis, & cum viro innocente innocens eris, & cum electo electus.* Debemus enim ità ingredi in disciplina Domini, vt dignum est, non secundùm carnis calentes concupiscentias. Ita enim & Apostolus dicit, quòd [c] *sapere secundùm carnem, mors sit; secundùm spiritum verò sapere, vita æterna sit in Christo Iesu Domino nostro.* Si hæc obfusio, etiam quum in vnis nuptiis res carnis exercetur, Spiritum sanctum avertit, quantò magis quum in secundo matrimonio agitur?

[a] Leuit. 11. 44

[b] Psal. 17. 26.

[c] Rom. 8. 6.

CAPVT XI.

Pudendum dicit simul apud Deum orare, pro defuncta vxore, & nova nupta, per Sacerdotem Monogamum, circumdatum virginibus, & viduis.

In p. V. Orationis conditiones, 5. In m. V. Purgatorij pœnæ, 1.

DVPLEX enim rubor est; quia in secundo matrimonio, duæ vxores eundem circunstant maritum; vna spiritu, alia in carne: neque enim pristinam poteris odisse, cui etiam religiosiorem reservas affectionem, vt iam receptæ apud Dominum, pro cuius spiritu postulas, pro qua oblationes annuas reddis. Stabis ergo ad Dominum cum tot vxoribus, quot in oratione commemoras? & offeres pro duabus? & commen-

dabis illas duas per sacerdotem dè monogamia ordinatum, aut etiam dè virginitate sancitum? circumdatum virginibus, ac vniviris? & ascendet sacrificium tuum libera fronte? & inter cæteras voluntates bonæ mentis, postulabis tibi, & vxori castitatem?

CAPVT XII.

Frustra obtenduntur à renupturis vitæ necessaria aliunde subministranda, & liberorum susceptio magis onerosa quàm consolatoria.

Per totum. V. Viduitas, 5. A. m. V. Homicidium, 1.

SCro quibus causationibus coloremus insatiabilem carnis cupiditatem: prætendimus necessitates adminiculorum, domum administrandam, familiam regendam, loculos, claves custodiendas, lanificium dispensandum, victum procurandum, curas communiendas. Scilicet solis maritorum domibus benè est. Perierunt cœlibum fami-
2. Tim. 2. 4. liæ, res spadonum, fortunæ militum, aut peregrinantium sine vxoribus. Non enim nos & milites sumus? eò quidem maioris disciplinæ, quantò tanti imperatoris: Non & nos
1. Cor. 5. 6. peregrinantes in isto sæculo sumus? cur autem ita dispositus es, ô Christiane, vt sine vxore non possis? Nunc & consors onerum domesticorum necessaria est. Habe aliquam vxorem spiritalem: adsume dè viduis, fide pulcram, paupertate dotatam, ætate signatam. Bonas nuptias feceris. Huiusmodi vxores, etiam plures haberi, Deo gratum est. Sed posteritatem recogitant Christiani, quibus crastinum non est. Hæredes Dei servus desiderabit, qui semetipsum de sæculo exhæredavit? Et ideo quis repetat matrimonium, si dè pristino non habeat liberos? Habebit itaque hoc primum, vt diutius
Philipp. 1. 23. velit vivere, ipso Apostolo festinante ad Dominum? certè expeditissimus in persecutionibus, constantissimus in martyriis, promptissimus in communicationibus, temperantissimus in acquisitionibus: postremò securus morietur, relictis filiis forsitan qui illi parentent. Nunquid ergo huiusmodi & reipublicæ prospectu aguntur, nè civitates deficiant, si suboles non exerceantur; nè leges, nè iura, nè commercia delabantur, nè templa derelinquantur; nè non sint qui adclament, Christianis leonem [illegible]æc enim audire desiderant, qui filios quærunt. Sufficiant ad consilium viduitatis ve[illegible]ta, præcipuè apud nos, importunitas liberorum, ad quos suscipiendos, legibus compelluntur homines; quia sapiens quique nunquam libens filios desiderasset. Quid ergo facies si nouam vxorem dè tua conscientia impleveris? dissolvas medicaminibus conceptum? Puto nobis non magis licere nascentem nocere, quàm natum. Sed fortasse illo tempore prægnantis vxoris, remedium tantæ sollicitudini à Deo petere audebis, quod in te positum recusasti. Aliqua, opinor, sterilis prospicietur, iam vel frigidioris ætatis. Satis consultè, & in primis fideliter. Nullam enim credidimus Deo volente sterilem, aut anum enixam: quod adeò magis evenire potest, si quis præsumptione huius providentiæ suæ, Dei æmulationem provocarit. Scimus denique quendam ex fratribus, quum propter filiam suam, secundo matrimonio sterilem captasset vxorem, tam iterum patrem factum, quàm & iterum maritum.

CAPVT XIII.

Monogamiam confirmat, Ethnicorum exemplis, & viduarum, quæ ab Ecclesia Diaconissæ ordinantur, & Deo nuptæ pudoris filiæ consecrantur.

In p. V. Monogamia, 12. A. p. ad m. V. Castitatis custodia, 9. Circa f. V. Castitatis excellentia, 4.

AD hanc meam cohortationem, frater dilectissime, accedunt etiam sæcularia exempla, quæ sæpè nobis etiam in testimonio posita sunt, quum quid bonum, & Deo placitum ab extraneis quoque agnoscitur, & testimonio oneratur. Denique, monogamia apud Ethnicos ita in summo honore est, vt & virginibus legitimè nubentibus vnivira pronuba adhibeatur; & si auspicij causa, vtique boni auspicij est. Item, vt in quibusdam solemnibus, & officiis, prior sit vnivira locus. Certè Flaminica nonnisi vnivira est, quæ & Flaminis lex est. Nam cùm ipsi Pontifici maximo iterare matrimonium non licet, vtique Monogamiæ gloria est: cùm autem Dei sacramenta Satanas adfectat, provocatio est nostra; immò suffusio, si pigri sumus ad continentiam Deo exhibendam; quam diabolo quidam præstant, nunc virginitate, nunc viduitate perpetua. Novimus virgines Vestæ, & Iunonis, apud Achaiæ oppidum, & Apollinis, apud Ephesos, & Minervæ quibusdam locis. Novimus & continentes viros, & quidem Tauri illius Ægyptij antistites. Fæminas verò Cereri Africanæ; cui etiam sponte abdicato matrimonio adsenescunt, aversantes exinde contactum masculorum, vsque ad

oscula filiorum. Invenit scilicet diabolus, post luxuriam, etiam castitatem perditricem, quò magìs reus sit Christianus, qui castitatem recusaverit conservatricem. Erunt nobis in testimonium, & fœminæ quædam sæculares, ob vniviratus obstinationem, famam consequutæ. Aliqua Dido, quæ profuga in alieno solo, vbi nuptias regis vltro optasse debuerat, nè tamen secundas experiretur, maluit è contrario *vri quàm nubere:* vel illa Lucretia, quæ etsi semel per vim, & invita, alium virum passa est, sanguine suo maculatam carnem abluit, nè viveret iam non sibi invita. Plura exempla curiosius dè nostris invenias, & quidem tantò potiora, quantò facilius est vivere in castitate, quàm pro ea mori; hoc est, animæ id bonum misceri, quàm non vivendo separari. Quanti igitur, & quantæ in Ecclesiasticis ordinibus dè continentia censentur, qui Deo nubere maluerunt, qui carnis suæ honorem restituerunt, quique se iam illius ævi filios dicaverunt, occidentes in se concupiscentiam libidinis, & totum illud quod intra paradisum non potuit admitti? Vnde præsumendum est hos, qui intra paradisum recipi volent, tandem debere cessare ab ea re, à qua paradisus intactus est.

Q. SEPTIMII FLOR. TERTVLLIANI DE CORONA.

IN LIBRVM DE CORONA MILITIS.

ARGVMENTVM.

Cùm Lucius Septimius Severus pater, & Marcus Aurelius Antoninus Caracalla filius, liberaliter Donativum militibus dispensarent; vnus inter milites Christianus, expostulatus à Tribuno, Donativum Cæsarum singulis ex Ordine dispensante, quid causæ esset, vt solus inter milites Lauream Castrensem capite gestantes, manu ipse præferret; hic se Christianum esse respondens, cui Religionis causa coronatum incedere non liceret; suo purpuratus sanguine in carcerem conijcitur. De quo cùm variæ iactarentur sententiæ, quasi solus inter tot commilitones hocce facto videri gestisset Christianus; Tertullianus occasionem arripuit, hoc Libro fusissimè probare, inlicitum esse Christianis capitibus coronari. Scripsit autem cùm esset Romæ iuxtà Pamelium, idque Anno Chr. ducentesimo nono, Zephyrini decimo. Severi decimosexto. Baro. autem, Victoris octavo; Severi septimo, vult scriptum.

CAPVT PRIMVM.

Præmissam historiam liberalitatis Imperatorum, & facti militis coronam manu & non capite gestantis, eiusque carcerationem bellè describit.

In p. V. Miles, 2. In m. V. Iudicium temerarium, 2. A. m. V. Pastor, 2. Et in Alphab. Errorum. V. Fuga in perseq. 2. In f. V. Corona, 5.

ROXIMÈ factum est. Liberalitas præstantissimorum imperatorum expungebatur in castris: milites laureati adibant: quidam illic magìs Dei miles, cæteris constantior fratribus, qui se *a* *duobus dominis servire posse* præsumpserant, solus libero capite, coronamento in manu otioso, vulgato iam & istâ disciplinâ Christiano, relucebat. Singuli designare, & ludere eminus, infrendere cominus: murmur Tribuno defertur: & persona iam ex ordine

a Matth. 6. 24. Luc. 16. 13.

decesserat. Statim tribunus, Cur, inquit, tam diversus habitu? Negavit ille sibi cum cæteris licere. Causas expostulatus, Christianus sum, respondit. O militem gloriosum in Deo! Suffragia exinde, & res ampliata, & reus ad Præfectos. Ibidem gravissimas penulas posuit, relevari auspicatus: speculatoriam morosissimam de pedibus absolvit, terræ sanctæ insistere incipiens: gladium nec dominicæ defensioni necessarium reddidit: laurea & de manu corruit: & nunc russatus sanguinis sui spe, [b] *calceatus de Evangelij paratura, succinctus acutiore verbo Dei* totus de Apostolo armatus, & de martyrij candida melius coronandus, donativum Christi in carcere expectat. Exinde sententiæ super illo, nescio, an Christianorum, non enim aliæ ethnicorum, vt de abrupto, & præcipiti, & mori cupido, qui de habitu interrogatus, nomini negotium fecerit: solus scilicet fortis, inter tot fratres commilitones solus Christianus. Planè superest vt etiam martyria recusare meditentur, qui prophetias eiusdem Spiritus sancti respuerunt. Mussitant denique, Tam bonam & longam pacem periclitari. Nec dubito quosdam scripturas emigrare, sarcinas expedire, [c] *fugæ accingi de civitate in civitatem.* Nullam enim aliam Evangelij memoriam curant. Novi & pastores eorum, in pace leones, in prœlio cervos. Sed de quæstionibus confessionum alibi docebimus. At nunc quatinus & illud opponunt, Vbi autem prohibemur coronari? hanc magis localem substantiam causæ præsentis adgrediar, vt & qui ex sollicitudine ignorantiæ quærunt, instruantur: & qui in defensionem delicti contendunt revincantur, ipsi vel maximè Christiani laureati, quibus id solum quæstio est; quasi aut nullum, aut incertum saltem, haberi possit delictum quod patiatur quæstionem. Nec nullum autem, nec incertum, hinc interim ostendam.

Exo. 3. 5. Matth. 26. 52 [b] Ephes. 6. 14. & seq. [c] Matth. 10. 23

CAPVT II.

Consuetudinem fidelium invaluisse, ne quis inter eos coronatus incederet; proindeque hunc vsum transgredi nefas esse, nec quærendam esse curiosè, huius sancti vsus rationem.

In p. V. Corona, 5. A. m. ad f. V. Traditio, 5.

NEMINEM dico fidelium coronam capite nosse aliàs, extra tempus tentationis eiusmodi. Omnes ita observant, à catechumenis, vsque ad confessores, & martyras, vel negatores. Videris vnde auctoritas moris, de qua nunc maximè quæritur. Porro cùm quæritur, cur quid observetur, observari interim constat. Ergo nec nullum nec incertum videri potest delictum, quod committitur in observationem suo iam vindicandam nomine, & satis auctoratam consensus patrocinio: planè, vt ratio quærenda sit: sed salva observatione: [a] *nec in destructionem eius, sed in ædificationem potius:* quò magis observes, cùm fueris etiam de ratione securus. Quale est autem, vt tunc quis in quæstionem provocet observationem, cùm ab ea excidit? & tunc requirat vnde habuerit observationem, cùm ab ea desiit? quando etsi ideo velit videri ad quæstionem vocare, vt ostendat se non deliquisse in observationis destitutione, nihilominus deliquisse eum constet retro in observationis præsumptione. Si enim non deliquit hodie suscepta corona, deliquit aliquando recusata. Et ideo non ad eos erit iste tractatus, quibus non competit quæstio, sed ad illos qui studio discendi, non quæstionem deferunt, sed consultationem. Nam & semper quæritur de isto, & laudo fidem quæ ante credidit observandum esse, quàm didicit. Et facilè est statim exigere, vbi scriptum sit, nè coronemur. At enim vbi scriptum est, vt coronemur? Expostulantes enim scripturæ patrocinium in parte diversa, præiudicant suæ quoque parti scripturæ patrocinium adesse debere. Nam si ideo dicetur coronari licere, quia non prohibeat scriptura, æquè retorquebitur, ideo coronari non licere, quia scriptura non iubeat. Quid faciet disciplina? vtrumque recipiet? quasi neutrum prohibitum sit? An vtrumque reijciet, quasi neutrum præceptum sit? Sed quod non prohibetur, vltro permissum est. Immò prohibetur, quod non vltro est permissum.

[a] 2. Cor. 13. 10 Esa. 7. 9.

CAPVT III.

Traditiones non scriptas, sed vsu receptas, tenendas esse, quales sunt in baptismatis, & Eucharistiæ Sacramentis, oblatione pro mortuis, & natalitijs; de crucis in fronte signaculo, de non ieiunando in die Dominico.

Per totum. V. Traditio, 5. A. p. V. Baptismi cerimoniæ, 3. A. m. V. ad Eucharistiam dispositio, 7. Et V. Purgatorij pœnæ, 4. In f V. Crux, 17.

ET quamdiu per hanc lineam serram reciprocabimus, habentes observationem inveteratam, quæ præveniendo statum fecit? Hanc si nulla scriptura determinavit, certè consuetudo corroboravit, quæ sine dubio de traditione manavit. Quomodo enim

vſurpari quid poteſt, ſi traditum prius non eſt? Etiam in traditionis obtentu exigenda eſt, inquis, auctoritas ſcripta. Ergo quæramus, an & traditio niſi ſcripta noo debeat recipi? Planè negabimus recipiendam, ſi nulla exempla præiudicent aliarum obſervationum, quas ſine vllius ſcripturæ inſtrumento, ſolius traditionis titulo, & exinde conſuetudinis patrocinio vindicamus. Denique vt à baptiſmate ingrediar, Aquam adituri ibidem, ſed & aliquantò prius in ecleſia ſub antiſtitis manu conteſtamur nos renuntiare diabolo, & pompæ, & angelis eius: dehinc ter mergitamur, amplius aliquid reſpondentes, quàm Dominus in Evangelio determinavit: inde ſuſcepti, lactis, & mellis concordiam prægustamus: exque ea die, lavacro quotidiano per totam hebdomadem abſtinemus. Euchariſtiæ ſacramentum, & in tempore victus, & omoibus mandatum à Domino, etiam antelucanis cœtibus, nec de aliorum maou quàm præſidentium ſumimus. Oblationes pro defunctis, pro natalitiis annua die facimus. Die Dominico ieiunium nefas ducimus, vel de geniculis adorare. Eadem immunitate à die Paſchæ in Pentecoſten vſque gaudemus. Calicis, aut panis etiam noſtri, aliquid decuti in terram terram anxiè patimur. Ad omnem progreſſum atque promotum, ad omnem aditum & exitum, ad veſtitum, ad calciatum, ad lavacra, ad menſas, ad lumina, ad cubilia, ad ſedilia, quacumque nos converſatio exercet, frontem crucis ſignaculo terimus.

CAPVT IV.

Præmiſſarum obſervationum vſu, conſtat traditionem non ſcriptam recipiendam eſſe, quæ conſuetudine confirmatur, etiam pro lege in civilibus rebus recipi ſolita. Hoc caput tranſcripſit Iſidorus lib. 5. Etym. cap. 3.

Per totum. V. Traditio, 5. circa m.

HARVM, & aliarum huiuſmodi diſciplinarum ſi legem expoſtules ſcripturarum, nullam invenies: traditio tibi prætendetur auctrix, conſuetudo confirmatrix, & fides obſervatrix. Rationem traditioni, & conſuetudini, & fidei patrocinaturam aut ipſe perſpicies, aut ab aliquo qui perſpexerit, diſces: interim non nullam eſſe credes, cui debeatur obſequium. Adjicio vnum adhuc exemplum, quatinus & de veteribus docere conveniet. Apud Iudæos tam ſolennè eſt fœminis eorum velamen capitis, vt inde noſcantur. Quæro legem. Apoſtolum differo. Si Rebecca conſpecto procul 1. Cor. 11. 5. 10
ſponſo velamen invaſit, privatus pudor legem facere non potuit, aut cauſæ ſuæ fecerit. Gen. 24. 64.
Tegantur virgines ſolæ, & hoc nuptum venientes, nec antè quàm cognoverint ſponſos. Si & Suſanna in iudicio revelata, argumentum velandi præſtat, poſſum dicere, & hîc Dan. 13. 32. & ſeq.
velamen arbitrij fuit: rea venerat, etubeſcens de infamia ſua, meritò abſcondens decorem, vel quia timens iam placere. Cæterùm io ſtadio mariti, non putem velatam deambulaſſe, quæ placuit. Fuerit nunc velata ſemper: in ipſa quoque legem habitus requiro, vel in quacumque alia. Si legem ouſquam reperio, ſequitur vt traditio conſuetudini morem hunc dederit, habiturum quandoque Apoſtoli auctoritatem ex interpretatione rationis. His igitur exemplis renuntiatum erit, poſſe etiam non ſcriptam traditionem in obſervatione defendi, confirmatam conſuetudine, idonea teſte probatæ tuoc traditionis, ex perſeverantia obſervationis. Conſuetudo autem etiam in ciuilibus rebus pro lege ſuſcipitur, cùm deficit lex: nec differt, ſcriptura, an ratione conſiſtat, quaodo & legem ratio commendet. Porro ſi ratione lex conſtat, lex erit omne iam quod ratione conſtitetit, à quocumque productum. An non putas, omni fideli licere concipere, & conſtituere, dumtaxat quod Deo congtuat, quod diſciplinæ conducat, quod ſaluti proficiat, dicente Domioo: [a] *Cur autem non & à vobis ipſis quod iuſtum eſt iudicatis?* a Luc. 12. 57.
& non de iudicio tantùm, ſed de omni ſententia rerum examinandarum. Dicit & Apoſtolus: [b] *Si quid ignoratis, Deus vobis revelabit:* ſolitus & ipſe conſilium b Philip. 3. 15.
ſubminiſtrare, cùm præceptum Domini non habebat: & quædam edicere à ſemetipſo, ſed & [c] *ipſe ſpiritum Dei habens deductorem omnis veritatis.* Itaque conſilium, & edictum c 1. Cor. 7. 40.
eius, divini iam præcepti inſtar obtinuit, de rationis divinæ patrocioio. Hanc nunc Io. 16. 13.
expoſtula, ſalvo traditionis reſpectu, quocumque traditore cenſetur: nec auctorem reſpicias, ſed auctoritatem, & in primis conſuetudinis ipſius; quæ propterea colenda eſt, nè non ſit ratioois interpres: vt ſi & hanc Deus dederit, tunc diſcas, non an obſeruanda ſit tibi conſuetudo, ſed cur major efficitur ratio Chriſtiaoarum obſervationum, cùm illas etiam natura defendit, quæ prima omnium diſciplina eſt. Ideoque hæc prima præſcribit, coronam capiti non convenire.

CAPVT V.

Christianam obseruationem de non coronando capite, natura ipsa, & author eius Deus, tuetur & docet.

Per totum. V. Corona, 1.

PVTO autem naturæ dominus Deus noster est, qui figuravit hominem: & fructibus rerum appetendis, iudicandis, consequendis certos in eo sensus ordinavit, per propria membrorum quodammodo organa. Auditum in auribus fodit, visum in oculis accendit, gustum in ore conclusit, odoratum in naribus ventilavit, contactum in manibus extimavit. Per hæc exterioris hominis administrantia, munerum divinorum ab anima deducuntur ad sensus. Quis igitur fructus ex floribus? substantia enim propria, certè præcipua, coronarum, flores agri. Aut odor, inquis, aut color, aut pariter vtrumque. Qui erunt sensus coloris, & odoris? visus opinor, & odoratus. Istos sensus quæ membra sortita sunt? oculi, nisi fallor, & nares. Vtere itaque floribus visu, & odoratu, quorum sensuum fructus est. Vtere per oculos, & nares, quorum sensuum membra sunt. Substantia tibi à Deo tradita est, habitus à seculo: quamquam nec habitus extraordinarius ordinario vsui obstrepit. Hoc sint tibi flores, & inserti, & innexi, & in filo, & in scirpo, quod liberi, quod soluti: spectaculi scilicet, & spiraculi res. Coronam si fortè fascem existimas florum per seriem comprehensorum, vt plures simul portes, vt omnibus pariter vtaris, iam verò & in sinum conde, si tanta munditia est: in lectulum sparge, si tanta mollitia est: & in poculum crede, si tanta innocentia est: tot modis fruere, quot & sentis. Cæterùm in capite quis sapor floris? qui coronæ sensus? nisi vinculi tantùm: quo neque color cernitur, neque odor ducitur, nec teneritas commendatur. Tam contra naturam est florem capite sectari, quàm cibum aure, quàm sonum nare. Omne autem quod contra naturam est, monstri meretur notam penes omnes, penes nos verò etiam elogium sacrilegij in Deum, naturæ dominum & auctorem.

CAPVT VI.

Lex naturalis à Deo est, in naturalibus tabulis scripta.

In p. V. Corona, 1. In f. V. Corona, 12.

QVæris igitur Dei legem? habes communem istam in publico mundi, in naturalibus tabulis, ad quas, & Apostolus solet provocare: vt cùm in velamine feminæ
a 1. Cor. 11. 14. [a] *Nec natura vos*, inquit, *docet?* vt cùm ad Romanos, [b] *Naturâ facere dicens Nationes ea*
b Rom. 2. 14. *quæ sunt legis*; & legem naturalem suggerit, & naturam legalem. Sed & in priore
c Rom. 1. 26. epistola, [c] *naturalem vsum conditionis, in non naturalem masculos, & fæminas inter se demutasse affirmans ex retributione erroris in vicem pœnæ*, vtique naturali vsui patrocinatur. Ipsum Deum secundùm naturam prius novimus, & Deum appellantes deorum, & bonum præsumentes, & iudicem invocantes: quæris, an conditioni eius fruendæ natura nobis debeat præire, ne illâ rapiamur, qua Dei æmulus vniversam conditionem certis vsibus,
d Rom. 8. 20. homini mancipatam, cū ipso homine corrupit, vnde eam & Apostolus [d] *invitam ait vanitati succidisse* vanis primùm vsibus, tum turpibus, & iniustis, & impijs, subversam? Sic itaque & circa voluptates spectaculorum infamata conditio est, ab eis, qui naturâ quidem, Dei omnia sentiunt, ex quibus spectacula instruuntur, scientiâ autem deficiunt illud quoque intelligere, omnia esse à diabolo mutata. Sed & huic materiæ propter suaviludios nostros Græco quoque stilo satisfecimus.

CAPVT VII.

Coronarum vsus, origine ipsa prohibetur, cùm à Dijs inventas eas scribat Claudius Saturninus, Libro de Coronis.

Per totum. V. Corona, 11.

PROINDE coronarij isti agnoscant interim naturæ auctoritatem communis sapientiæ nomine, quà homines; sed propriæ religionis pignora, quà Deum naturæ de proximo colentes: atque ita, velut ex abundanti, cæteras quoque rationes dispiciant, quæ nostro privatim capiti coronamentis, & quidem omnibus, interdicunt. Nam & vrgemur à communione naturalis disciplinæ, converti ad proprietatem Christianæ totam iam defendendam, per cæteras quoque species coronarum, quæ aliis vsibus prospectæ videntur, vt aliis substantiis structæ; nè quia non ex floribus constant, quorum vsum natura signavit (vt ipsa hæc laurea militaris) non credantur admittere sectæ interdictionem,

tionem, quia evaserint naturæ præscriptionem. Video igitur & curiosius & plenius agendum ab originibus, vsque ad profectus & excessus rei. Literæ ad hoc seculares necessariæ: de suis enim instrumentis secularia probari necesse est. Quantulas attigi, credo sufficient. Si fuit aliqua Pandora, quam primam feminarum memorat Hesiodus, hoc primum caput coronatum est à Charitibus, cùm ab omnibus muneraretur; vnde Pandora. Nobis verò Moyses propheticus non poëticus pastor, principem feminam Evam facilius pudenda foliis, quàm tempora floribus, incinctam describit. Nulla ergo Pandora. Sed & de mendacio erubescenda est coronæ origo. Iam nunc & de veritatibus suis. Certè enim Græcos fuisse constat auctores rei, vel illuminatores. Saturnum Pherecides ante omnes refert coronatum, Iovem Diodorus post devictos Titanas. Dat & Priapo tænias idem; & Ariadnæ sertum ex auro & Indicis gemmis: Vulcani opus, Liberi munus: ac postea sidus. Iunoni vitem Callimachus induxit. Ita & Argis signum eius palmite redimitum, subjecto pedibus eius corio leonino, insultantem ostentat novercam de exuuiis vtriusque privigni. Hercules nunc populum capite præfert, nunc oleastrum, nunc apium. Habes tragœdiam Cerberi, habes Pindarum, atque Callimachum, qui & Apollinem memorat interfecto Delphyne dracone, lauream induisse. Liberum, eundem apud Ægyptios Ositin Harpocration industria hederatum argumentatur, quòd hederæ natura sit cerebrum ab heluco defensare. Sed & aliàs Liberum principem coronæ planè laureæ; in qua ex Indis triumphavit etiam vulgus agnoscit, cum dies in illum solennes, Magnam appellat coronam. Si & Leonis Ægyptii scripta evolvas, prima Isis repertas spicas capite circumtulit, rem magis ventris: Plura quærentibus, omnia exhibebit præstantissimus in hac quoque materia commentator Claudius Saturninus. Nam est illius de Coronis liber, & origines, & causas, & species, & solennitates earum ita edisserens, vt nullam gratiam floris, nullam lætitiam frondis, nullum cespitem, aut palmitem, non alicuius capiti invenias consecratum. Quo satis instruamur; quàm alienum iudicare debeamus coronati capitis institutionem, ab eis prolatam, & in eorum deinceps honorem dispensatam, quos seculum deos credidit. Si enim mendacium divinitatis diabolus operatur in hac etiam specie, à primordio mendax, sine dubio, & eos ipse prospexerat, in quibus id mendacium divinitatis ageretur. Quale igitur habendum est apud homines veri Dei, quod à candidatis diaboli introductum, & ipsis à primordio dicatum est, quodque iam tunc idololatriæ initiabatur ab idolis, & idolis adhuc vivis? [a] *non quasi aliquid sit idolum, sed quoniam quæ idolis alij faciunt ad dæmones pertinent.* Porro si quæ alij idolis faciunt ad dæmones pertinent, quantò magis quod ipsa sibi idola fecerunt, cùm adviverent? Ipsi scilicet sibi procuraverunt dæmones, per eos in quibus esurierunt ante quod procuraverunt. a 1. Cor. 10. 19

CAPVT VIII.

Si quæ sunt quæ in communibus, aut Dei rebus pariter cùm Gentilibus vsurpamus; his tantum vtimur in necessarijs vitæ, aliàs respuimus.

Per totum. V. Christianus, 26.

TEne interim hanc fidem, dum incursum quæstionis excutio. Iam enim audio dici: Et alia multa ab eis prolata, quos seculum deos credidit; tamen in nostris hodie vsibus, & in pristinorum sanctorum, & in Dei rebus, & in ipso Christo deprehendi, non aliàs scilicet hominem functo, quàm per communia illa ista instrumenta exhibitionis humanæ. Planè ita sit, nec antiquius adhuc in origines disceptabo. Primus litteras Mercurius enarraverit; necessarias confitebor & commerciis rerum, & nostris erga Deum studiis. Sed & si nervos idem in sonum strinxit, non negabo & hoc ingenium cum sanctis fecisse, & Deo ministrasse, audiens David. Primus medelas Æsculapius exploraverit; memini & Esaiam Ezechiæ languenti aliquid medicinale mandasse. Scit & Paulus [a] *stomacho vinum modicum prodesse.* Sed & Minerva prima molita sit navem; a Esa. 38. 21.
videbo navigantem Ionam, & Apostolos. Plus est, quod & Christus vestietur: habebit 1. Tim. 5. 23.
etiam penulam Paulus. Si & vniuscuiusque supellectilis, & singulorum vasculorum Ionæ 1. 3.
aliquem ex diis seculi auctorem nominant, agnoscant necesse est & recumbentem in Luc 8. 22. &
lectulo Christum, & cùm pelvem discipulorum pedibus offert, & cùm aquam ex vrceo seq.
ingerit, & cùm linteo circunstringitur, propria Osiridis veste. Huiusmodi quæstioni Act 13. 4.
sic vbique respondeo, admittens quidem vtensilium communionem, sed provocans 2. Tim. 4. 13.
eam ad rationalium, & irrationalium distinctionem, quia passivitas fallit, obumbrans Io. 13. 4. &
corruptelam conditionis, quà [b] *subiecta est vanitati.* Dicimus enim ea demum & nostris, seq. b Rom. 8. 20.

& superiorum vsibus, & Dei rebus, & ipsi Christo competisse, quæ meras vtilitates, & certa subsidia, & honesta solatia necessariis vitæ humanæ procurant: vt ab ipso Deo inspirata credantur priore prospectore, & instructore, & oblectatore, si fortè, hominis sui. Quæ verò hunc ordinem excesserint: ea non convenire vsibus nostris, præsertim quæ, propter ea scilicet, nec apud sæculum, nec in Dei rebus, nec in conversationibus Christi recognosci est.

CAPVT IX.

Nullus Dei minister, princeps, index, legitur fuisse coronatus; nec ipsum templum, arca, & a quibus figurabatur, nullum Dei servum coronandum, nisi quomodo Christus coronatus est.

In p. V. Corona, 4. In m. V. Chri. passio, 12. In f. V. Corona, 3.

3. Reg. 6. 1. & seq. QVis denique Patriarches, quis Prophetes, quis Levites, aut Sacerdos, aut Atchon, quis vel postea Apostolus, aut Evangelizator, aut Episcopus invenitur corona-
3. Reg 8. 1. tus? Puto nec ipsum Dei templũ, nec arca testamenti, nec tabernaculum mattyrij, nec
1. Esdræ 5. 3. & seq. altare, nec candelabrum: quibus vtique & in prima dedicationis solennitate, & in secunda restitutionis gratulatione competisset coronari, si dignum Deo esset. Atquin si
1. Cor. 10. 6. figuræ nostræ fuerunt, *a (nos enim sumus, & templa Dei,* & altaria, & luminaria, & vasa,)
a 1. Cor. 3. 16. 17. hoc quoque figuratè portendebant, homines Dei coronari non oportere. Imagini ve-
Matth. 27. 26 ritas respondere debebit. Si forsitan opponis ipsum Christum coronatum, ad hoc breuiter interim audies: Sic & tu coronare: licitum est. Tamen nec illam impietatis contumeliosæ coronam populus consciuit. Romanorum militum commentum fuit, ex vsu
1. Esdræ 2. 65. tei sæcularis, quem populus Dei nec publicæ vnquam lætitiæ, nec ingenitæ luxuriæ nomine admisit; facilius cum tympanis & tibiis & psalteriis revertens de captivitate Ba-
b Exo. 32. 6. byloniæ, quàm cum coronis: *b & post cibum, & potum, exurgens ad ludendum* sine coronis. Nam neque lætitiæ descriptio, neque luxuriæ denotatio, de coronæ decore, aut dede-
c Esa. 5. 12. cote tacuisset: adeo & Esaïas, *c Quoniam,* inquit, *cum tympanis, & tibiis & psalterijs bibunt vinum:* dicturus esset etiam cum coronis, si vnquam hic vsus fuisset in Dei rebus.

CAPVT X.

Christiani servi Dei viventis, coronari non debent; cùm mortui, Idola, eorumque fores, hostiæ, Aræ, Sacerdotes, coronentur.

In p. ad circa f. V. Corona, 7. In m. V. Christianus, 27. A. m. V. Occasio. Circa f. V. Corona, 13.

ITA cùm idcirco proponis, deorum sæcularium ornamenta, etiam apud Deum deprehendi, vt inter hæc coronam quoque capitis communi vsui vindices; ipse tibi iam præscribis non habendum in communionem vsus, quod non inveniatur in Dei rebus. Quid enim tam indignum Deo, quàm quod dignum idolo? Quid autem tam dignum idolo, quàm quod & mortuo? Nam & mortuorum est ita coronari: quoniam & ipsi idola statim fiunt, & habitu, & cultu consecrationis, quæ apud nos secunda idololatria est. Igitur qui sensu careant, illorum erit perinde vti ea re, cuius careant sensu, atque si abuti ea vellent, si sensu non carerent. Nulla verò distantia est abutendi, eùm veritas cessat vtendi, cessante natura sentiendi; Qua vult quis abutatur, cùm non ha-
1. Cor. 7. 31. beat qua vtatur? Nobis autem abuti apud Apostolum non licet, facilius non vti docentem: nisi quòd nec abutuntur qui nihil sentiunt: sed vacat totum, & est ipsum quoque opus mortuum, quantùm in idolis: vivum planè quantùm in dæmoniis, ad quæ
a Psal. 113. 4. pertinet superstitio. *a Idola nationum,* inquit David, *argentum & aurum: oculos habent, nec vident: nares, nec odorantur: manus, nec contrectant.* Per hæc enim floribus frui est. Quòd si tales edicit futuros, qui idola fabricantur, tales iam sunt qui secundùm idolo-
b Tit. 1. 15. rum ornatum quid vtuntur. *b Omnia munda mundis; ita & immunda omnia immundis:* nihil autem immundius idolis. Cæterùm substantiæ mundæ, vt Dei res, & hac sua conditione communes vsui: sed ipsius vsus administratio interest. Nam & ego mihi gallinacium macto, non minus quàm Æsculapio Socrates: & si me odor alicuius loci offenderit, Arabiæ aliquid incendo: sed non eodem ritu, nec eodem habitu, nec eodem apparatu, quo agitur apud idola. Si enim verbo nudo conditio polluitur, vt Aposto-
c 1. Cor. 10. 28 lus docet: *c Si quis autem dixerit; hoc idolothytum est, ne contigeris:* multò magis eùm saltitaveris habitu, & ritu, & apparatu idolothytorum, contaminatur. Ita & corona idolothytum efficitur. Hoc enim ritu, & habitu, & apparatu idolo immolatur auctoribus suis: quorum eo vel maximè proprius est vsus, nè in communionem

possit admitti, quod in Dei rebus non invenitur. Propterea Apostolus inclamat: [d] *Fugite idololatriam:* omnem vtique & totam. Recogita silvam, & quantæ latitant spinæ. Nihil dandum idolo, sic nec sumendum ab idolo. [e] *Si in idolio recumbere alienum est à fide,* quid in idoli habitu videri? *quæ communio Christo & Beliæ?* & ideo fugite. Longum enim divortium mandat ab idololatria; in nullo proximè agendum. Draco etiam terrenus de longinquo homines spiritu absorbet. Altius Ioannes, [f] *Filioli,* inquit, *custodite vos ab idolis:* Non iam ab idololatria quasi ab officio, sed ab idolis, id est ab ipsa effigie eorum. Indignum enim vt imago Dei vivi, imago idoli & mortui fias. Vsque adhuc proprietatem istius habitus & ex originis censu, & ex superstitionis vsu idolis vindicamus, ex eo præterea, quòd dum in rebus Dei non refertur, magis magisque imago illorum deputatur, in quorum & antiquitatibus, & solennitatibus, & officiis convenitur. Ipsæ denique fores, & ipsæ hostiæ, & aræ, ipsi ministri, & sacerdotes eorum coronantur. Habes omnium collegiorum sacerdotalium coronas apud Claudium. Sed & illam intersstruximus distinctionem differentiæ rationalium, & irrationalium, eis occurrentem, qui communionem in omnibus, de quorundam exemplorum occasione defendunt. Ad hanc itaque partem causas iam ipsas coronarias inspici superest, vt dum ostendimus extraneas, immò & contrarias disciplinæ, nullam earum rationis patrocinio fultam probemus, quò possit habitus huiusmodi, vsus quoque communioni vindicari: etsi sunt quidam, quorum exempla nobis objectantur.

d Ibid. 14.
e 1. Cor. 6. 15.
f 1. Io. 5. 21.
Baruch. 6. 9.

CAPVT XI.

Cùm coronarum causa sint prælia & victoriæ; militia in Gentilium castris, non convenit Christianis.

In p. ad m. V. Militia, 3. Circa f. V. Excusatio, & V. Officium, 1. In f. V. Militia, 4.

ETENIM, vt ipsam causam coronæ militaris aggrediar, puto prius conquirendum, an in totum Christianis militia conveniat. Quale est alioquin de accidentibus retractare, cùm à præcedentibus culpa sit? Credimusne humanum sacramentum divino superduci licere, & in alium dominum respondere post Christum? & ejerare patrem, ac matrem, & omnem proximum, quos & Lex honorari, & post Deum diligi præcipit, quos & Evangelium solo Christo pluris non faciens, sicquoque honoravit? Licebit in gladio conversari, Domino pronuntiante, [a] *Gladio periturum, qui gladio fuerit vsus?* Et prœlio operabitur filius pacis, cui nec litigare conveniet? Et vincula, & carcerem, & tormenta & supplicia administrabit, nec suarum vltor injuriarum? Iam stationes, aut aliis magis faciet quàm Christo? aut & Dominico die, quando nec Christo? & excubabit pro templis, quibus renuntiavit? & cœnabit illic, vbi Apostolo non placet? & quos interdiu exorcismis fugavit, noctibus defensabit, incumbens & requiescens super pilum, quo perfossum est latus Christi? vexillum quoque portabit æmulum Christi? & signum postulabit à principe, qui iam à Deo accepit? mortuus etiam tuba inquietabitur æneatoris, qui excitari à tuba angeli expectat? & cremabitur ex disciplina castrensi Christianus, cui cremare non licuit; cui Christus merita ignis indulsit? Quanta alia in delictis circumspici possunt castrensium munium, transgressioni interpretanda? Ipsum de castris lucis in castra tenebrarum nomen deferre, transgressio est. Planè si quos militia præventos fides posterior invenit, alia conditio est, vt illorum quos Ioannes admittebat ad lavacrum; vt Centurionum fidelissimorum, quem Christus probat, & quem Petrus catechizat: dum tamen suscepta fide, atque signata, aut deserendum statim sit, vt à multis actum: aut omnibus modis cavillandum, nè quid adversus Deum committatur, quæ nec ex militia permittuntur; aut novissimè perpetiendum pro Deo, quod æquè fides pagana condixit. Nusquam enim delictorum impunitatem, aut martyriorum immunitatem militia promittet. Nusquam Christianus aliud est. Vnum evangelium, & idem Iesus: [b] *negaturus omnem negatorem, & confessurus omnem confessorem Dei: & salvam facturus animam pro nomine eius amissam, perditurus autem de contrario adversus nomen eius lucri habitam.* Apud hunc tam miles est, paganus fidelis; quàm paganus est, miles infidelis. Non admittit status fidei necessitates. Nulla est necessitas delinquendi, quibus vna est necessitas non delinquendi. Nam & ad sacrificandum, & directò negandum, necessitate quis premitur tormentorum sive pœnarum: tamen nec illi necessitati disciplina connivet: quia potior est necessitas timendæ negationis, & obeundi martyrij, quàm evadendæ passionis, & implendi officij. Cæterùm subvertit totam substantiam sacramenti causatio eiusmodi, vt etiam voluntariis delictis fibulam laxet. Nam & voluntas, poterit necessitas contendi, habens scilicet vnde cogatur, vel ipsam præstruxe-

Matth 10. 37.
Exo 20. 12.
Leuit. 19. 18.
a Matth. 26. 52.
1. Cor. 6. 6.
Matth 5. 9.
39.
1. Cor. 8. 11.
Io 19. 34.
Luc. 3. 16.
Matth. 8. 5. & seq.
Act 10. 34.
b Matth. 10. 33. 39.

rim & ad cæteras officialium coronarum causas, quibus familiarissima est advocatio necessitatis: cùm idcirco aut officia fugienda sint, ne in delictis incidamus; aut & martyria toleranda sint, vt officia rumpamus. De prima specie quæstionis etiam militiæ ipsius illicitæ, pluta non faciam, vt secunda reddatur, nè si omni ope expulero militiam, frustra iam de corona militari provocarim. Puta denique licere militiam, vsque ad causam coronæ.

CAPVT XII.

Corona Laurea, myrtea, oleacea, sive in dispensatione donativi, sive solemnibus Cæsarum, sive Castrenses, sivæ munificæ, sive in triumpho dentur; non congruunt Christianis.

Per totum. V. Militia, 4.

SED & de corona prius dicamus. Laurea ista, Apollini, vel Libero sacra est: illi, vt deo telorum; huic, vt deo triumphorum. Sic docet Claudius, cùm & myrto ait milites redimiri solere. Veneris enim myrtum, matris Æneadarum, etiam amiculæ Martis, per Iliam & Romulos, Romani. Sed ego Venerem non credo ex hac parte cum Marte Romanam, qua pellicis dolor est. Quum & olea militia coronatur, ad Mineruam est idololatria, armorum æquè deam: sed & paci cum Neptuno initæ, ex hac arbore coronatam. In his erit serti militaris superstitio polluta & polluens, omniaque iam polluentur & causis. Ecce annua votorum nuncupatio quid videtur? Prima in principiis, secunda in capitoliis. Accipe post loca, & verba. TVNC TIBI IVPITER BOVE CORNIBVS AVRO DECORATIS VOVIMVS ESSE FVTVRVM. Cuius sententiæ vox est? vtique negationis. Etiamsi tacet illic Christianus ore, coronatus capite respondit. Eâdem laureâ in donativi dispensatione denuntiatur planè
a Matth.26.15. non gratuita idololatria, [a] *aliquibus aureis venditans Christum, vt argenteis Iudas.* Hoc erit, [b] *Non potestis Deo servire & mammonæ:* mammonæ manum tradere, & à Deo ab-
b Matth 6.24 sistere? Hoc erit, [c] *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ Dei Deo:* nec hominem
c Matth.22.21. Deo reddere, & denatium Cæsari auferte? Triumphi laurea foliis struitur, an cadaueribus? lamnis ornatur, an bustis? vnguentis delibuitur, an lacrimis coniugum & matrum? fortasse quorundam & Christianorum: & apud barbaros enim Christus. Qui hanc portaverit in capite causam, nonne & ipse oppugnavit. Est & alia militia regiarum familiarum. Nam & castrenses appellantur, munificæ & ipsæ solennium Cæsatianorum. Sed & tu proinde miles ac servus alterius es: & si duorum, Dei & Cæsatis, certè tunc non Cæsaris, cùm te Deo debes, etiam in communibus, credo, potiori.

CAPVT XIII.

Coronæ laureæ publicorum ordinum, Aureæ Magistratuum, Hetruscæ, provinciales, quibus coronantur equi publici, vulgus in solemnitatibus municipalibus, & principalibus, in nuptijs sponsæ, in manumissione servi, Agonisticæ, Libitinæ, quibus denique ludus, Amphitheatra, spoliaria, lupanaria, pistrina, carcer coronantur, Christiano non conveniunt.

In p. V. Corona, 10. A. p. V. Nuptiæ cum Infideli prohibitæ, 4. In m. V. Libertas, 1. A. m. V. Corona, 11. Et V. Corona, 6. A. m. a 1 f.

CORONANT & publicos ordines laureis publicæ causæ: magistratus verò insuper aureis. Superferuntur etiam illis Hetruscæ. Hoc vocabulum est coronarum, quas gemmis, & foliis ex auro quercinis ob Iovem insigneis, ad deducendas thensas cum palmatis togis sumunt. Sunt & provinciales aureæ, imaginum iam, non virorum, capita maiora quærentes. Sed tui ordines, & tui magistratus, & ipsum curiæ nomen, Ecclesia
a Hebr.12.23. Apoc.21.27. est Christi. Illius es, [a] *conscriptus in libris vitæ.* Illic purpuræ tuæ, sanguis Domini: &
b Luc.3.9. Esa.11.1. clavus latus in cruce ipsius; illic [b] *securis ad caudicem arboris posita; illic virga ex radice Iesse.* Viderint & publici equi cum coronis suis. Dominus tuus, vbi secundùm scrip-
c Matth 21.2. turam [c] *Ierusalem ingredi voluit, nec asinum habuit privatum.* [d] *Isti in curribus, & isti in*
d Psal.19.8. *equis, nos autem in nomine Domini Dei nostri invocabimus.* Ab ipso incolatu Babylonis illius
Apoc.18.14. in Apocalypsi Ioannis submovemur, ne dum à suggestu. Coronatur & vulgus nunc ex principalium prosperitatum exultatione, nunc ex municipalium solennitatum pro-
e 2.Cor.5.6. prietate: & est omnis publicæ lætitiæ luxuria captatrix. Sed tu [e] *peregrinus mundi huius,*
f Philip.3.20. *ciuis supernæ Ierusalem.* [f] *Noster,* inquit, *municipatus in cælis.* Habes tuos census, tuos fas-
g Io.16.20. tos: nihil tibi cum gaudiis sæculi; immò contrarium debes. [g] *Sæculum enim gaudebit,*
h Matth.5.5. *vos verò lugebitis.* Et puto, [h] *Felices,* ait, *lugentes,* non coronatos. Coronant & nuptiæ
Gen.24.3. sponsos: ideo non nubamus ethnicis, nè nos ad idololatriam vsque deducant, à qua
i 1.Cor.7.39. apud illos nuptiæ incipiunt: habes legem à Patriarchis quidem, habes Apostolum [i] *in*

Domino nubere iubentem. Coronat & libertas fecularis. Sed tu iam *redemptus es à Christo, & quidem magno.* Servum alienum, quomodo sæculum manumittet? Et si libertas videtur, sed & servitus videbatur. Omnia imaginaria in sæculo, & nihil veri. Nam & tunc liber hominis eras, redemptus à Christo: & nunc servus es Christi, licet manumissus ab homine. Si veram putes sæculi libertatem, vt & corona consignes, redisti in servitutem hominis, quam putas libertatem: amisisti libertatem Christi, quam putas servitutem. Nunquid & agonisticæ causæ disputabuntur, quas statim tituli sui damnant? & sacras, & funebres scilicet: hoc enim superest vt Olympius Iupiter, & Nemæus Hercules, & misellus Archemorus, & Antinoüs infelix in Christiano coronentur, vt ipse spectaculum fiat, quod spectare debet. Vniversas (vt arbitror) causas enumeravimus: nec vlla nobiscum est: omnes alienæ, profanæ, illicitæ, semel iam in sacramenti testatione ejeratæ. Hæ enim erant pompæ diaboli & angelorum eius, officia sæculi, honores, solennitates, popularitates, falsa vota, humana servitia, laudes vanæ, gloriæ turpes: & in omnibus istis idololatria, in solo quoque censu coronarum quibus omnia ista redimita sunt. Præfabitur quidem Claudius etiam cœlum sideribus apud Homeri carmina coronatum: certè à Deo, certè homini: igitur & homo ipse à Deo coronandus est. Cæterùm à seculo coronantur & lupanaria, & latrinæ, & pistrina, & carcer, & ludus, & ipsa amphitheatra, & ipsa spoliaria, ipsæque libitinæ. Quàm sacersanctus, quàmque honestus ac mundus sit habitus iste, noli de vno poëtico cœlo, sed de totius mundi commerciis æstimare. At enim Christianus nec ianuam suam laureis infamabit, si norit quantos deos etiam ostiis diabolus affinxerit, Ianum à ianua, Limentinum à limine, Forculum & Cardam, à foribus & cardinibus, & apud Græcos Thyræum Apollinem, & Antelios dæmonas.

1. Cor. 6. 20.
1. Cor. 7. 21. 22.

CAPVT XIV.

Cùm Christus pro vtroque sexu spinis fuerit coronatus, idololatriæ coronam fugere debet Christianus.

In p. V. Corona, 6. A. p. V. Mulierum ornatus, 3. Et à. p ad f. V. Corona, 8. Et in m. V. Chr. passio, 18.

TANTÒ abest vt capiti suo munus inferat idololatriæ, immò iam dixerim Christo, siquidem *a caput viri Christus est*, tam liberum, quàm & Christus: nè velamento quidem obnoxium, nedum obligamento. Porrò & quod obnoxium est velamento, caput fœminæ, hoc ipso iam occupatum, non vacat etiam obligamento: habet humilitatis suæ sarcinam. Si *b nudo capite videri non debet propter angelos*, multò magis coronato fortasse tunc illos coronatos scandalizaverit. Quid enim est in capite fœminæ corona, quàm formæ lena, quàm summa lasciviæ nota, extrema negatio verecundiæ, conflatio illecebræ? Propterea nec ornabitur operosius mulier ex Apostoli prospectu, vt nec *crinium artificio coronetur.* Qui tamen & *c viri caput est*, & fœminæ facies, vir Ecclesiæ Christus Iesus, quale, oro te, fertum pro vtroque sexu subiit? ex spinis opinor & tribulis, in figuram delictorum, quæ nobis protulit terra carnis, abstulit autem virtus crucis, omnem aculeum mortis in Dominici capitis tolerantia obtundens. Certè præter figuram, contumelia in promptu est, & turpitudo, & dedecoratio, & his implexa sævitia; quæ tunc Domini tempora & fœdaverunt, & lancinaverunt: vti tu nunc laurea, & myrto, & olea, & illustri aliqua fronde, & quod magis vsui est, centenariis quoque rosis de horto Midæ lectis, & vtrisque liliis, & omnibus violis coroneris, etiam gemmis forsitan, & auro, vt & illam Christi coronam æmuleris, quæ postea ei obvenit, quia & *d favos post fella gustavit*; nec antè rex gloriæ à cœlestibus salutatus est, quàm rex Iudæorum proscriptus cruci; *e minoratus primò à patre modicum quid citra angelos, & ita gloria & honore coronatus.* Si ob hæc caput ei tuum debes, tale si potes ei repende, quale suum pro tuo obtulit: aut nec floribus coroneris, si spinis non potes: quia non floribus potes.

a 1. Cor. 11. 3.
b 1. Cor. 11. 10.
1. Tim. 2. 9.
c 1 Cor. 11. 3.
Ephes. 5. 23.
Matth. 27. 29
Esa. 53. 2. 3.
d Luc. 24. 42.
Psal. 23. 10.
Matth. 27. 37.
e Psal. 8. 7.

CAPVT XV.

Coronam vitæ Apostolo repositam, quam Seniores, Angelus & ipse filius hominis gestant, fidelis expectet.

Per totum. V. Corona, 8. Et in m. V. Chri. Elogia, 26.

SERVA Deo rem suam intaminatam. Ille eam, si volet, coronabit. Immò & vult. Denique invitat: *a Qui vicerit*, inquit, *dabo ei coronam vitæ. Esto & tu fidelis, ad mortem. Decerta & tu bonum agonem, cuius b coronam & Apostolus repositam sibi meritò confidit.* Accipit & angelus victoriæ coronam procedens in candido equo, vt vinceret: & alius

a Apoc. 2. 10.
b 2. Tim. 4. 7. 8.
Apoc. 6. 2.

Apoc.10.1. & 4.3. Iridis ambitu ornatur, cœlesti prato. Sedent & presbyteri coronati: eodemque auro &
Apoc.4.4. ipse Filius hominis supra nubem micat. Si tales imagines in visione, quales veritates
Apoc.14.14. in repræsentatione? Illas aspice, illas odora. Quid caput strophiolo aut dracontario
c Apoc.1.6. damnas, diademati destinatum? Nam & c reges nos Deo & patri suo fecit Christus Iesus.
d Esa.11.1. Quid tibi cum flore morituro? Habes d *florem ex virga Iesse, super quem tota diuini spiritus gratia requieuit*, florem incorruptum, immarcessibilem, sempiternum: quem & bonus miles eligendo, in cœlesti ordinatione, dignatione profecit. Erubescite commilitones eius, iam non ab ipso iudicandi, sed ab aliquo Mithræ milite qui cùm initiatur in speleo, in castris verè tenebrarum coronam interposito gladio sibi oblatam, quasi mimum martyrij dehinc capiti suo accommodatam, monentur obuia manu à capite pellere, & in humerum, si fortè, transferre, dicens, Mithran esse coronam suam: atque exinde nunquam coronatur, idque in signum habet ad probationem sui, sicubi tentatus fuerit de Sacramento: statimque creditur Mythræ miles, si deiecerit coronam, si eam in Deo suo esse dixerit. Agnoscamus ingenia diaboli, idcirco quædam de diuinis affectantis, vt nos de suorum fide confundat & iudicet.

Q. SEPTIMII FLOR. TERTVLLIANI DE CVLTV FEMINARVM, I.

IN LIBRVM PRIMVM DE CVLTV FEMINARVM.

ARGVMENTVM.

Hunc fœtum esse Tertulliani legitimum, tres Codices Vaticani manuscripti testantur, & eiusdem Author ipse meminit Libro de Spectaculis. Scripsit autem occasione excessus habitus muliebris, tam in cultu, quàm in ornatu; teste Pamelio, An. Christi ducentesimo quinto; Zephyrini sexto, Seueri duodecimo. Sed computat aliter Baronius, prædictum Annum Christi, Zephyrini tertio, & Seueri vndecimo coniungens.

CAPVT PRIMVM.

Mulieres docet luctui magis, & pœnitentiæ habitui studere, quàm ornatui, si Euæ matris ignominiam recogitent, & mercedem modestiæ, & pœnitentiæ repositam in cœlis.

In p. ad m. V. Mulierum ornatus, 1. A. m. ad f. V. Ornamenta vestium & colorum, 1.

SI tanta in terris moraretur fides, quanta merces eius expectatur in cœlis, nulla omnino vestrûm, Sorores dilectissimæ, ex quo Deum viuum cognouisset, & de sua, id est, fœminæ conditione didicisset, lætiorem habitum, nè dicam gloriosiorem appetisset, vt nô magis in sordibus ageret, & squalorem potius affectaret, ipsam se circumferens Euam lugentem & pœnitentem, quò plenius id quod de Eva trahit (ignominiam dico primi delicti & inuidiam perditionis humanæ) omnis satisfactionis habitu expiaret.
a Gen.3.16. a *In doloribus & anxietatibus paries mulier, & ad virum tuum conuersio tua, & ille dominabitur tui:* & Euam te esse nescis? Viuit sententia Dei super sexum istum in hoc sæculo; viuat & reatus necessè est. Tu es diaboli ianua, tu es arboris illius resignatrix, tu es diuinæ legis prima desertrix, tu es quæ eum persuasisti, quem diabolus aggredi non valuit. Tu imaginem Dei, hominem, tam facilè elisisti. Propter tuum meritum, id est mortem, etiam filius Dei mori habuit: & adornari tibi in mente est super pelli-

ceas tuas tunicas? Age nunc si ab initio rerum, & Milesij oves tonderent, & Seres arbores nerent, & Tyrij tinguerent, & Phryges insuerent, & Babylonij intexerent, & margaritæ canderent, & ceraunia coruscarent: si ipsum quoque aurum iam de terra cum cupiditate prodisset; si iam & speculo tantùm mentiri liceret: hæc Eva concupisset, de paradiso expulsa, iam mortua, opinor. Ergo nec nunc appetere debet, aut nosse, si cupit reviviscere, quæ nec habuerat, nec noverat, quando vivebat. Ideo omnia ista damnatæ, & mortuæ mulieris impedimenta sunt, quasi ad pompam funeris constituta.

CAPVT II.

Angeli desertores, metallorum opera, incantationes, inspectiones syderum, & maximè omnia muliebris ornamenti instrumenta invenerunt, quibus in baptismo renuntiavimus, qui & mulierum amatores hæc in mercedem libidinis, fœminis contulerunt.

In p. V. Ornamenta vestium, 1. A. p. V. Diabolus, 13. Et in Alph. Error. V. Angeli amat. fœmin. 3. A. p. ad m. V. Ornamenta vestium, 4. Circa m. in Alph. Error. V. Angeli amat. fœmin. 4. A. m. V. Infernus, 7. Et V. Mulierum ornatus, 7. ad f.

NAM & illi qui ea constituerunt, damnati in pœnam mortis deputantur: illi scilicet angeli, qui ad filias hominum de cœlo ruerunt, vt hæc quoque ignominia fœminæ accedat. Gen. 6. 2. Nam cùm & materias quasdam benè occultas, & artes plerasque non benè revelatas, sæculo multò magis imperito prodidissent, (si quidem & metallorum operta nudaverant, & herbarum ingenia traduxerant, & incantationum vires provulgaverant, & omnem curiositatem, vsque ad stellarum interpretationem designaverant) propriè & quasi peculiariter fœminis instrumentum istud muliebris gloriæ contulerunt; lumina lapillorum, quibus monilia variantur: & circulos ex auro, quibus brachia artantur: & medicamenta ex fuco, quibus lanæ colorantur: & illum ipsum nigrum pulverem, quo oculorum exordia producuntur. Hæc qualia sint, interim iam ex Doctorum suorum qualitate, & conditione pronuntiari potest, quòd nihil ad integritatem peccatores, nihil ad castitatem adamatores, nihil ad timorem Dei desertores spiritus aut monstrare potuerunt, aut præstare. Si doctrinæ dicendæ sunt; mali magistri malè docuerint necesse est. Si mercedes pro libidine; nullius rei turpis, merces decora est. Quid autem tanti fuit ista monstrare sive conferre? vtrumne mulieres sine materiis splendoris, & sine ingeniis decoris placere non possent hominibus, quæ adhuc incultæ, & incompositæ, & (vt ita dixerim) crudæ ac rudes, angelos moverant? Annè sordidi, & per gratuitum vsum contumeliosi amatores viderentur, si nihil fœminis in connubium allectis contulissent? Sed hæc non capit æstimare. Nihil plus desiderare poterant quæ angelos possidebant: magno scilicet nupserant. Enimverò qui vtique interdum cogitabant vnde cecidissent, & post libidinum vaporata momenta cœlum suspirabant, illud ipsum bonum fœminarum naturalis decoris, vt causam mali, sic remuneraverunt, nè eis profuisset fælicitas sua, sed vt devectæ de simplicitate & sinceritate, vnà cum ipsis in offensam Dei pervenirent. Certi erant omnem & gloriam, & ambitionem, & affectionem per carnem placendi, Deo displicere. Hi sunt nempe [a] *angeli, quos iudicaturi sumus*: hi sunt angeli, quibus in lavacro renuntiamus. a 1. Cor. 6. 3. Hæc sunt vtique, per quæ ab homine iudicari meruerunt. Quid ergo faciunt apud iudices suos res eorum? Quod est commercium damnaturis cum damnandis? opinor quod [b] *Christo & Beliæ*. b 2. Cor. 6. 15. Qua constantia tribunal illud ascendimus, decreturi adversus eos quorum munera appetimus? Nam & vobis eadem tunc substantia angelica repromissa, idem sexus qui & viris, eandem iudicandi dignationem pollicetur. Matth. 22. 30. Nisi ergo hic iam præiudicaverimus res eorum prædamnando, quas in illis tunc damnaturi sumus, illi potius nos iudicabunt atque damnabunt.

CAPVT III.

Liber Henoch, de Angelis mulierum amatoribus, & excultoribus tractans, licet in Canone Iudæorum non habeatur, & diluvio deletus reputetur; potuit tamen per Noë Spiritu sancto dictante restitui, vel per Esdram totius Iudaicæ scripturæ restauratorem; maximè cùm teste Iuda in Epistola, iudicium extremum nuntiarit, in quo Apostatas Angelos iudicabimus.

A. p. V. Mathusalem. In m. V. Scriptura, 5. 5.

SCIO scripturam Enoch, quæ hunc ordinem angelis dedit, non recipi à quibusdam, quia nec in armarium Iudaïcum admittitur. Opinor non putaverunt illam ante cataclysmum editam, post eum casum orbis omnium rerum abolitorem, salvam esse

potuisse. Si ista ratio est, recordentur pronepotem ipsius Enoch, fuisse superstitem cataclysmi Noë, qui vtique domestico nomine, & hereditaria traditione audierat, & meminerat de proavi sui penes Deum gratia, & de omnibus prædicatis eius: cùm Enoch filio suo Matusalæ nihil aliud mandaverit, quàm vt notitiam eorum posteris sui traderet. Igitur sine dubio potuit Noë in prædicationis delegatione successisse, vel quia & aliàs non tacuisset, tam de Dei conservatoris sui dispositione, quam de ipsa domus suæ gloria. Hoc si non tam expeditè haberet, illud quoque assertionem scripturæ illius tueretur: perinde potuit abolefactam eam violentia cataclysmi, in spiritu rursus reformare: quemadmodum & Hierosolymis Babylonia expugnatione deletis, omne instru-
1. Esdræ 7.6. mentum Iudaïcæ literaturæ per Esdram constat restauratum. Sed cum Enoch eadem scriptura etiam de Domino prędicarit, à nobis quidem nihil omnino rejiciendum est,
a 2. Tim. 3. 16 quod pertineat ad nos. Et legimus [a] *omnem scripturam ædificationi habilem, divinitus inspirari:* à Iudæis potest iam videri propterea reiecta, sicut & cætera ferè quæ Christum sonant. Nec vtique mirum hoc, si scripturas aliquas non receperunt de eo locutas, quem & ipsum coràm loquentem non erant recepturi. Eò accedit quòd Enoch apud
Iud. 14. Iudam Apostolum testimonium possidet.

CAPVT IV.

Esto, mundi muliebris, auro, argento, gemmis, vestibusque constantis, dæmonibus non imputetur inventio; satis est quod ad ambitionem Christianæ fœmina indignam pertineat. Cultus autem, capilli, cutis, & partium oculos trahentium, impudicitiam & prostitutionem fidelium continentiæ adversam sapit.

Per totum. V. Ornamenta deponenda, 4. Et in p. in Alphab. Error. V. Angeli amat. fœmin. f.

NVLLA nunc muliebri pompæ nota inusta sit prædamnationis de exitu auctorum: nihil angelis illis imputetur propter repudium cœli, & matrimonium carnis: rerum ipsarum qualitates examinemus, consilia quoque concupiscentiæ earum deprehendamus. Habitus fœminæ duplicem speciem circumfert, cultum, & ornatum. Cultum dicimus, quem mundum muliebrem vocant: Ornatum, quem immundum muliebrem convenit dici. Ille in auro, & argento, & gemmis, & vestibus deputatur: Iste in cura capilli, & cutis, & earum partium corporis quæ oculos trahunt. Alteri ambitionis crimen intendimus, alteri prostitutionis: vt iam hinc prospicias, Dei ancilla, quid ex his disciplinæ tuæ conveniat, quæ de diversis institutis censearis, scilicet humilitatis, & castitatis.

CAPVT V.

Metalla quæque pretiosa, eiusdem functum ferro, & ære, terrestris originis; quibus necessaria opera magis, quàm auro, argentoque parantur.

Per totum. V. Aurum, 1.

AVRVM & argentum principes materiæ cultus sæcularis assint necesse est, vnde sunt: Terra scilicet planè gloriosior, quoniam in maledictorum metallorum feralibus officinis, pœnali opere deplorata, nomen terræ in igni reliquit, atque exinde de tormentis in ornamenta, de suppliciis in delicias, de ignominiis in honores, metalli refuga mutatur. Sed & ferri, & æris, & aliarum vilissimarum materiarum par conditio est, & terreni generis, & metallici operis: quò nihilo generosior iudicari possit auri & argenti substantia penes naturam. Quod si de qualitate vsus gloria est auro & argento: atquin magis ferro & æri: quorum ita disposita est vtensilitas, vt & proprias operas plures, & necessariores exhibeant rebus humanis, & nihilominus auri & argenti de suo vicem accommodent iustioribus causis. Nam & annuli ferro fiunt: quædam esui & potui vascula ex ære adhuc servat memoria antiquitatis. Viderit si etiam ad spurca instrumentis auri & argenti demens copia deservit. Certè nec ager auri opere paratur, nec navis argenti vigore contexitur. Nullum bidens aurum demergit in terram, nullus clavus argentum intimat tabulis. Taceo totius vitæ necessitates ferro & æri innixas, cùm illæ ipsæ divites materiæ, & de metallis refodi, & in quocunque vsu procudi sine ferri & æris operario vigore non possint. Iam igitur æstimandum est vnde obveniat tanta dignitas auro & argento, cùm & consanguineis quantum ad genus, & potioribus quantum ad vtensilitatem materiis præferantur.

CAPVT

CAPVT VI.

Gemmæ aliud nihil sunt, quàm calculi, aut maris conchæ vel lapilli de draconis capite eruti; vt vel hoc, mulier ornari erubescat, de dracone, cuius caput est iussa conterere.

In p. ad m. V. Ornamenta Gemmarum, 1. In m. V. Ornamenta Gemmarum, 3. In f. V. Ornamenta Gemmarum, 5.

SED & lapillos istos qui cum auro superbiam iungunt, quid aliud interpreter, nisi lapillos & calculos, & eiusdem terræ minutalia: nec tamen aut fundamentis demandandis, aut parietibus moliendis, aut fastigiis sustinendis, aut rectis densandis necessaria? Olim hunc mulierum stuporem ædificare noverunt: quia tardè teruntur vt niteant, & subdolè substruuntur vt floreant, & anxiè forantur vt pendeant, & auro lenocinium mutuum præstant. Sed & si quid de mari Britannico, aut Indico ambitio piscatur, conchæ genus est, non dico conchylio, aut ostreo, sed nec peloride gratius de sapore: ad hoc enim conchas noverim maris poma. Quòd si concha illa aliquid intrinsecus pustulat, vitium eius magìs debet esse quàm gloria. Et licet margaritum vocetur, non aliud tamen intelligendum quàm conchæ illius aliqua dura & rotunda verruca. Aiunt & de frontibus draconum gemmas erui, sicut & in piscium cerebris lapidositas quædam est. Hoc quoque deerat Christianæ, vt de serpente cultior fiat. Sic calcabit diaboli caput, dum de capite eius, cervicibus suis, aut & ipsi capiti ornamentum struit.

CAPVT VII.

Aurum, & gemmæ, sola raritate peregrina pretium habent, quæ proprio in solo ab incolis contemnuntur, & reorum pœnis impenduntur.

Per totum. V. Raritas, 1. A. p. V. Aurum, 1.

HÆc omnia de raritate & peregrinitate sola, gratiam possident. Denique intra terminos patrios non tanti habentur. Semper abundantia contumeliosa in semetipsam est. Apud barbaros quosdam, quia vernaculum est aurum & copiosum, auro vinctos in ergastulis habent, & divitiis malos onerant, tantò locupletiores, quantò nocentiores. Aliquando re vera inventum, quomodo aurum non ametur. Gemmarum quoque nobilitatem vidimus Romæ, de fastidio Parthorum & Medorum, cæterorumque Gentilium suorum coram matronis erubescentem, nisi quòd nec ad ostentationem ferè habentur: latent in circulis smaragdi, & cylindros vaginæ suæ solus gladius sub sinu novit, & in peronibus vniones emergere de luto cupiunt: nihil denique tam gemmatum habent, quàm quod gemmatum esse non debet, si non comparet: aut ideo comparet, vt neglectum quoque ostendatur.

CAPVT VIII.

Colores mixti à diabolo inventi, Deo displicent; & licet eorum materia à Deo sit creata, non excusat ornatus; cùm apparatus idololatriæ constet rebus à Deo conditis.

In p. V. Raritas. A. p. ad f. V. Ornamenta vestium, 2.

PROINDE & vestium de coloribus honorem servi etiam eorum terunt. Sed & parietes Tyriis, & hyacinthinis, & illis regiis velis, quæ vos operosè resoluta transfiguratis, pro pictura abutuntur. Vilior est apud illos purpura, quàm rubrica. Quis enim est vestium honor iustus, de adulterio colorum injustorum? Non placet Deo quod non ipse produxit: nisi si non potuit purpureas, & aërinas oves nasci iubere: si potuit, ergo iam noluit: quod Deus noluit, vtique non licet fingi. Non ergo naturâ optima sunt ista, quæ à Deo non sunt auctore naturæ. Sic à diabolo esse intelliguntur, ab interpolatore naturæ. Alterius enim esse non possunt, si Dei non sunt: quia æmuli sint necesse est, quæ Dei non sunt: alius autem præter diabolum & angelos eius, æmulus Dei non est. Cæterùm si materiæ ex Deo sunt, non statim & huiusmodi fructus illarum. Nam & omnes istæ profanæ spectaculorum sæcularium voluptates, sicut de illis suum volumen edidimus, ipsa etiam idololatria ex rebus Dei constat: non tamen ideo circi furoribus, aut arenæ atrocitatibus, aut scenæ turpitudinibus Christianum affici oportet, quia Deus & equum, & pantheram, & vocem homini dedit: nec ideo idololatriam impunè faciet Christianus, quia Dei conditio est tus, & merum, & ignis qui vescitur, & animalia quæ victimæ fiunt, cùm & ipsa materia quæ adoratur, Dei sit. Sic ergo & circa actum, materiarum census à Deo descendens, accusat Deo extraneum, vt reum scilicet gloriæ sæcularis.

CAPVT IX.

Ambitio, & vana gloria, pretium dat ornamentis, quibus immensi sumptus impenduntur, vt fastui muliebri satisfiat.

In p. ad vltra m. V. Raritas, 2. In f. V. Ornamenta Gemmarum, 2.

NAM vt quædam rerum, per singulas quasque terras, & vnamquamque regionem maris à Deo distributa sunt, invicem sibi peregrina, & apud cæteros mutuò rara, apud suos iure, si vtique vel appetuntur, vel negliguntur, quia non tantus est in illis feruor gloriæ, inter domesticos frigidæ. Sed enim ex possessionum distributione, quam Deus vt voluit, ordinavit, raritas & peregrinitas apud extraneos semper gratiam inveniens, de simplici causa non habendi quæ Deus alibi collocavit, concupiscentiam concitat habendi. Ex hac vitium aliud extenditur, immoderatè habendi: quod & si fortè habendum sit, modus tamen debetur. Hæc erit ambitio, vnde & nomen eius interpretandùm, quod concupiscentia apud animum ambiente nascatur ad gloriæ votum: grande scilicet votum, quod (vt diximus) non natura, nec veritas, sed vitiosa animi passio concupiscentia commendavit, & alia vitia ambitionis & gloriæ: sic & pretia rebus inflammavit, vt se quoque accenderet. Nam tantò maior fit concupiscentia, quantò magni fecit quod concupiit: de brevissimis loculis patrimonium grande profertur: vno lino decies sestertiûm inseritur: saltus & insulas tenera ceruix circumfert: graciles aurium cutes calendarium expendunt, & sinistra per singulos digitos de saccis singulis ludit. Hæ sunt vires ambitionis, tantarum vsurarum substantiam vno & muliebri corpusculo bajulare.

Q. SEPTIMII FLOR. TERTVLLIANI DE CVLTV FEMINARVM, II.

IN LIBRVM SECVNDVM DE CVLTV FEMINARVM.

ARGVMENTVM.

Prosequitur hoc Libro superfluum carpere mulierum cultum: singillatim autem capilli pungit, & cutis curam. De hoc item Libro Cyprianus Libro de habitu & disciplina virginum, quædam transcripsit ad verbum. Eodem Chri. Anno, quo primus, editus est.

CAPVT PRIMVM.

Pudicitia Ancillis Christi congrua, non in sola carnis integritate consistit, sed & in simplici & modesto cultu & ornatu, quo à Gentilibus discerni debent.

In p. V. Castit. excell. 3. Circa m. V. Castitatis species, 4.

ANCILLÆ Dei vivi, conseruæ & sorores meæ, quo iure deputor vobiscum, postremissimus equidem meo iure conservitij & fraternitatis, audeo ad vos facere sermonem, non vtique affectionis, sed affectioni procurans in causa vestræ salutis. Ea salus nec fœminarum modò, sed etiam virorum, in exhibitione præcipuè pudicitiæ est. Nam cùm omnes
a 1. Cor. 3. 16. 17. *a templum Dei simus*, illato in nos & consecrato Spiritu sancto, eius templi æditua & antistita pudicitia est, quæ nihil immundum nec profanum inferri sinat,

ne Deus ille qui inhabitat, inquinatam sedem offensus derelinquat. Sed modo nos non de pudicitia, cui indicendæ & exigendæ sufficiunt instantia vbique divina præcepta, verùm de pertinentibus ad eam, id est, qualiter vos incedere oporteat. Pleræque enim (quod ipsum mihi, vtique reprehendendo in omnibus, reprehendere Deus permittat) aut ignorantes simpliciter, aut dissimulantes audaciter, ita ingrediuntur, quasi pudicitia in sola carnis integritate, & stupri aversatione consistat, nec quicquam & extrinsecus opus sit, de cultus dico & ornatus dispositione, studiis formæ & nitoris, eandem superficiem circumferentes quam feminæ Nationum, à quibus abest conscientia veræ pudicitiæ: quia nihil verum in his qui Deum nesciunt, præsidem & magistrum veritatis. Nam etsi qua in Gentilibus pudicitia credi potest, vsque adeo imperfectam & inconditam constat, vt licèt in animo aliquatenus tenax sui agat, in habitus tamen licentias se dissolvat, pro perversitate Gentilium appetendo cuius rei devitat effectum. Quota denique est quæ ne placere quidem extraneis concupiscat? quæ non vel idcirco se expingi curet? & neget appetitam? Quamquam & hoc Gentili pudicitiæ familiare sit non delinquere, attamen velle, vel etiam nolle, attamen non denegare. Quid mirum? perversa sunt omnia quæ Dei non sunt. Viderint igitur quæ non totum bonum obtinendo, facilè & quod obtinent, malo commiscent.

CAPVT II.

Mulier studens placere decoro cultu, prodit se non habere conscientiam integram: fit laqueus spectatori, & viam pandit tentationi.

In p. V. Mulierum ornatus, 6. A. p. ad m. V. Timor Dei, 5. In m. ad f. V. Pulchritudo, 1.

VOs ab illis, vt in cæteris, incessu quoque divertere necessarium est: quoniam perfectæ, id est Christianæ pudicitiæ, appetitionem sui non tantùm non appetendam, sed etiam execrandam vobis sciatis: primò quòd non de integra conscientia venit studium placendi per decorem, quem naturaliter invitatorem libidinis scimus: quid igitur excitas in te malum istud? quid invitas, cuius te profiteris extraneam? tum quòd tentationibus viam aperire non debemus, quæ nonnunquam (quod Deus à suis abigat) instando perficiunt, certè vel spiritum scandalo permovent. Debemus quidem ita sanctè & tota fidei substantia incedere, vt confisæ & securæ simus de conscientia nostra, optantes perseverare id in nobis, non tamen præsumentes. Nam qui præsumit, minus iam veretur; qui minus veretur, minus præcavet; qui minus præcavet, plus periclitatur. Timor, fundamentum salutis est: Præsumptio, impedimentum timoris. Vtilius ergo si speremus nos posse delinquere, quàm si præsumamus non posse: sperando enim timebimus, timendo cavebimus, cavendo salvi eremus: contrà si præsumamus, neque timendo, neque præcavendo salvi erimus. Qui securus agit, non & sollicitus, non possidet tutam & firmam securitatem. At qui sollicitus est, is verè poterit esse securus. Et de suis quidem servis Dominus pro misericordia sua curet: vt etiam præsumere illis de bono suo feliciter liceat. Quid autem alteri periculo sumus? quid alteri concupiscentiam importamus? quam si Deus non ampliando legem, facto stupri non discernat in pœna, nescio an impunè * habeat, quæ alicui fuerit causa perditionis. Perit enim ille * abeat.
simul vt tuam formam concupierit, & facta es tu gladius illi: vt etsi à culpa vaces, ab Matth. 5. 28.
invidia non libereris: vt cùm in alicuius agro lattocinium gestum est, crimen quidem dominum non continget: dum rus tamen ignominia notatur, ipse quoque in familia aspergitur. Expingamus nos, vt alteri pereant: vbi est ergo: a *Diliges proximum tuum sicut* a Matth. 19.
teipsum? Nolite vestra tantùm curare, sed alterius. Nulla enuntiatio Spiritus sancti, ad 19.
præsentem tantùm materiam, & non ad omnem vtilitatis occasionem dirigi & suscipi debet. Cùm igitur & nostra, & aliorum causa versetur in studio periculosissimi decoris, iam non tantùm confictæ & elaboratæ pulcritudinis suggestum recusandum à vobis sciatis, sed etiam naturalis speciositatis obliterandum dissimulatione & incuria, vt perinde oculorum incursibus molestum. Nam etsi accusandus decor non est, vt fælicitas corporis, vt divinæ plasticæ accessio, vt animæ aliqua vestis * bona; timendus est * vrbana.
tamen, propter iniuriam & violentiam sectatorum, quam etiam pater fidei Abraham Gen 12. 13. &
in vxoris suæ specie pertimuit, & sororem mentitus Saram, salutem contumelia re- 20. 2.
demit.

CAPVT III.

De forma gloriam captans, in carne gloriatur, quæ tamen in nulla gloriari debet, nisi cùm pro Christo laniatur, vt per tormenta spiritus coronetur.

In p. V. Pulchritudo, 1. A. p. V. Vana gloria, 4. A. m. ad f. V. Gloria vera. In f. V. Vxor, 1.

NVNC non sit timenda dignitas formæ, vt nec possidentibus gravis, nec appetentibus exitiosa, nec conjunctis periculosa; non exposita tentationibus, non circumdata scandalis existimetur: sufficit quòd angelis Dei non est necessaria. Nam vbi pudicitia, ibi vacua pulcritudo; quia propriè vsus & fructus pulcritudinis, luxuria, nisi si quis aliam messem decori corporis arbitratur. Illæ sibi formositatem & datam extendant, & non datam requirant, quæ quod ab illa flagitatur, sibi quoque præstare se putent, quod alteri præstant. Dicet aliquis, Quid ergo non & exclusa luxuria, & admissa castitate, laudes corporis gloriam licet? Viderit quem iuvat de carne gloriari. Nobis autem primò quidem nullum gloriæ studium est: quia gloria exaltationis ingenium est: porro exaltatio non congruit professoribus humilitatis ex præsceptis Dei: dehinc si omnis gloria vana, & stuporata, quantò magis quæ in carne? nobis dumtaxat. Nam etsi gloriandum est, in spiritus bonis, non in carne placere velle debemus, quia spiritalium sectatores sumus. Quibus operamur, illis gaudeamus: de his gloriam carpamus, de quibus salutem speramus. Planè gloriabitur Christianus etiam in carne, sed quum propter Christum lacerata duraverit, vt spiritus in ea coronetur, non vt oculos & suspiria adolescentium post se trahat. Ita quod ex omni parte in vobis vacat, meritò & non habentes fastidiatis, & habentes negligatis. Sanctæ feminæ, si naturaliter speciosæ, non adeo sit occasio: certè si & fuerit, non adjuvare, sed etiam impedire debet.

1. Cor. 11. 10.

CAPVT IV.

Nec dicat mulier, ornare se, vt placeat viro. Fidelis enim non considerat formam, & infidelis eam suspectam habet.

Per totum. V. Vxor, 1.

QVASI Gentilibus dicam, Gentili & communi omnium præcepto alloquens vos, solis maritis vestris placere debetis. In tantùm autem placebitis eis, in quantum aliis placere non curaveritis. Securæ estote, benedictæ; vxor nulla deformis est marito suo: satis placuit cùm electa est, seu moribus, seu forma commendata: ne qua vestrûm putet, si temperaverit à compositione sui, odium & aversionem maritorum prosecuturam: omnis maritus castitatis exactor est: formam verò Fidelis non expostulat, quia non iisdem bonis quæ Gentiles bona putant, capimur: Infidelis contrà, etiam suspectam habet, vel ex illa scelerata in nos opinione Gentilium. Cui ergo pulcritudinem tuam nutris? si fideli, non exigit: si infideli, simplicem non credit: quid gestis aut suspecto, aut non desideranti placere?

CAPVT V.

Peccant graviter, & Deum artificem arguunt, quæ fucum sibi superducunt.

In p. V. Ornatus modestus, 1. A. p. ad f. V. Fucus.

HÆc vtique non in crudam in totum & ferinam habitudinem insinuanda vobis suggeruntur, nec de bono squaloris & pædoris suademus, sed de modo, & cardine, & iustitia corporis excolendi. Non supergrediendum vltra quàm simplices & sufficientes munditiæ concupiscunt, vltra quàm Deo placet. In illum enim delinquunt, quæ cutem medicaminibus vrgent, genas rubore maculant, oculos fuligine porrigunt. Displicet nimirum illis plastica Dei: in ipsis se nimirum arguunt & reprehendunt artificem omnium. Reprehendunt enim cùm emendant, cùm adjiciunt, vtique ab aduersario artifice sumentes additamenta. Is est diabolus. Nam quis corpus mutare monstraret, nisi qui & hominis spiritum malitia transfiguravit? ille indubitatè huiusmodi ingenia concinnavit, vt in vobis pareat manus vos quodammodo Deo inferre. Quod nascitur, opus Dei est. Ergo quod infingitur, diaboli negotium est. Divino operi Satanæ ingenia superducere quàm scelestum est? Servi nostri ab inimicis nostris nihil mutuantur: milites ab hoste imperatoris sui nihil concupiscunt. De adversario enim eius in cuius manu sis, aliquid vsui postulare, transgressio est. Christianus à Malo illo adjuvabitur in aliquo? nescio an hoc nomen ei perseverer: erit enim eius, de cuius

doctrinis instrui concupiscit. Quantùm autem à vestris disciplinis & professionibus aliena sunt, quàm indigna nomine Christiano, faciem fictam gestare, quibus simplicitas omnis indicitur? effigiē mentiri, quibus lingua non licet? appetere quod datum non sit, quibus alieni abstinentia traditur? adulterium in specie exercere, quibus studium pudicitiæ sit? Credite benedictæ: quomodo præcepta Dei custodietis, liniamenta eius in vobis non custodientes?

CAPVT VI.

Gallæ & Germanæ capillum croco mutantes, & cerebro perniciem curant, & malè sibi igneo colore ominantur.

Per totum. V. Capillus,1.

VIDEO quasdam capillum croco vertere. Pudet eas etiam nationis, quòd non Germaniæ atque Galliæ sint procreatæ: ita iam capillos transferrunt: malè ac pessimè sibi auspicantur flammeo capite, & decorum putant quod inquinant. Atquin & detrimentum crinibus medicaminum vis inurit, & cerebro perniciem etiam cuiuslibet sinceri humoris assiduitas reservat, tum Solis animando simul, & siccando capillo exoptabilis ardor nocet. Quis decor cum iniuria? quæ cum immunditiis pulcritudo? Crocum capiti suo mulier Christiana ingeret vt in aram? Quodcumque enim immundo spiritui excremari solet, id nisi probis, & necessariis, & salutaribus vsibus adhibeatur, ad quod Dei creatura prospecta est, sacrificium videri potest. Sed enim Dominus ait, *a Quis vestrûm potest capillum atrum ex albo facere, aut album ex atro?* Itaque revincunt Deum. a Matth.5.36. Ecce, inquiunt, pro albo vel atro, flavum facimus, gratia faciliorem: quamvis & atrum ex albo conantur facere, quas pœniteat senectam vsque vixisse. Prò temeritas! Erubescit ætas exoptata votis, furtum conficitur, adolescentia in qua delinquimus suspiratur, occasio gravitatis interpollatur. Absit sapientiæ filiabus stultitia tanta. Senectus eùm plus occultari studuerit, plus detinetur. Hæc est æternitas vera de capilli iuventute. Hanc incorruptibilitatem habemus superindnere ad novam domum, quam monarchia pollicetur. 1. Cor.15.53. Benè properatis ad Dominum: benè festinatis excedere de iniquissimo seculo; quibus ad finem propinquare deforme est. 2. Cor.5.1.

CAPVT VII.

Arguit structuram alieni capillamenti textilis, vel collyridas quasdam suis capitibus imponentes.

Per totum. V. Capillus,1. Et in m. V. Velandæ mulieres,8.

QVID item tanta ordinandi crinis operositas ad salutem subministret? quòd crinibus vestris quiescere non licet, modò substrictis, modò relaxatis, modò suscitatis, modò elisis? Aliæ gestiunt in cincinnos coërcere, aliæ vt vagi & volucres elabantur, non bona simplicitate. Affigitis prætera nescio quas enormitates capillamentorum, nunc in galeri modum, quasi vaginam capitis & operculum verticis, nunc in cervicum retro suggestum. Mirum quòd non contra Dominica præcepta contenditur. *a Ad mensuram neminem sibi adijcere posse* pronuntiatum est. a Matth.6.27. Vos verò adjicitis ad pondus, collyras quasdam, vel scutorum vmbilicos cervicibus astruendo. Si non pudet enormitatis, pudeat inquinamenti: ne exuvias alieni capitis, forsan immundi, forsan nocentis & gehennæ destinati, sancto & Christiano capiti supparetis. Immò omnem hanc ornatus servitutem à libero capite depellite. Frustra laboratis ornatæ videri, frustra peritissimos quosque structores capillaturæ adhibetis *b Deus vos velari iubet.* Credo ne quarumdam capita videantur. b 1. Cor.11.5. 10. Atque vtinam miserrimus ego, in illa die Christianæ exultationis, vel infra calcanea vestra caput elevem: videbo, an cum cerussa, & purpurisso, & croco, & illo ambitu capitis resurgatis: an taliter expictas angeli *c in nubila sublevent obviam Christo in aëre.* c 1. Thess.4.17. Si nunc bona & Dei sunt, tunc quoque occurrent resurgentibus corporibus, & sua loca agnoscent. Sed non potest resurgere nisi caro & spiritus solus ac purus. Damnata sunt igitur, quæ in carne & spiritu non resurgunt, quia Dei non sunt. Damnatis hodie abstinete. Hodie vos Deus tales videat, quales tunc videbit.

CAPVT VIII.

Multò magis rei sunt viri præstigias formæ affectantes, vt placeant feminis.

In p. ad m. V. Ornamenta deponenda,1. Et V. Capillus, 1. In f. V. Castit custodia,6.

VIDELICET nunc vir, vt sexu æmulus, fęminas à suis depello. An & nobis quædam respectu obeundæ gratuitatis, propter metum debitum Domino detrahuntur? Si-

quidem & viris propter fęminas, vt fęminis propter viros vitio naturæ ingenita est placendi voluntas; propriasque præstigias formæ & hic sexus sibi agnoscit, barbam acrius cædere, intervellere, circumradere, capillum disponere, & decolorare caniciem, primam quamque subducere totius corporis lanuginem, pigmento quoque muliebri distringere, cætera pulveris cuiusdam aspritudine levigare, tum speculum omni occasione consulere, anxiè inspicere: cùm tamen: cognito Deo, adempta placendi voluntate per luxuriæ occasionem, omnia illa vt otiosa, aut hostilia recusantur. Nam vbi Deus, ibi pudicitia, ibi gravitas adiutrix & socia eius. Quo ergo pacto pudicitiam sine instrumento suo, id est sine gravitate tractabimus? Quomodo autem gravitatem administrandæ pudicitiæ abhibebimus, nisi & in facie, & in cultu, & in totius hominis contemplatione severitas circumferatur?

CAPVT IX.

Præscindenda sunt superflua vestium impedimenta, & si Natalium, vel dignitatum ratio poscit, vt fœminæ pompaticè procedant, vtantur hoc mundo quasi non vtantur: cùm sint quæ modestiam & continentiam profiteantur propter Regnum cœlorum, & ex adverso cultus sit irritamentum libidinis.

In p. ad m. V. Castitatis custodia, 6. In m. V. Ornamenta deponenda, 5. A. m. ad f. V. Ornamenta deponenda, 2.

QVAMOBREM erga vestitum quoque & reliqua compositionis vestræ impedimenta, perinde vobis curanda est amputatio, & decussio redundantioris nitoris. Nam quid prodest, faciem quidem frugi, & expeditam, & simplicitatem condignam divinæ disciplinæ exhibere, cætera verò corporis, laciniosis pomparum & deliciarum ineptiis occupare? Hæ pompæ quàm de proximo curent luxuriæ negotium, & obstrepant pudicitiæ disciplinis, dinoscere in facili est, quòd gratiam decoris cultus societate prostituant: adeò si desint, irritam & ingratam reddunt, velut exarmatam & naufragam. Contrà si forma defecit, adminiculum nitoris quasi de suo gratiam supplet. Ætates denique requietas iam, & in portum modestiæ subductas, splendor & dignitas cultus auocant, & severitatem appetitionibus inquietant, compensantibus scilicet habitus irritamentum, pro frigore ætatis. Ergo benedictæ, primò quidem vt lenones & prostitutores vestitus & cultus nè in vos admiseritis, tum si quas divitiarum vel natalium, vel retro dignitatum ratio compellit, ita pompaticas progredi, vt sapientiam non videantur consecutæ, temperare malum huiusmodi curate, nè totis habenis licentiam vsurpetis prætextu necessitatis. Quomodo enim humilitatem quam nostri profitentur, implere poteritis, non perpastinantes divitiarum vestrarum vel elegantiarum vsum, quæ ad gloriam faciunt? Gloria autem exaltare, non humiliare consuevit. Non enim vtemur nostris? Quis autem prohibet vti? secundùm Apostolum tamen, qui nos [a] *vti monet mundo isto, quasi non abutamur. Præterit enim habitus mundi huius. Et qui emunt, sic agant quasi non possidentes.* Cur ita? quoniam præmiserat dicens: [b] *Tempus in collecto est.* Si ergo *vxores quoque ipsas sic habendas demonstrat tanquam non habeantur, propter angustias temporum,* quid sentiat de vanis instrumentis earum? Non enim & multi ita faciunt, & se spadonatui obsignant, propter regnum Dei, tam fortem & vtique permissam voluptatem sponte ponentes? Numquid non aliqui ipsam Dei creaturam sibi interdicunt, abstinentes vino, & animalibus esculentis, quorum fructus nulli periculo, aut sollicitudini adjacent, sed humilitatem animæ suæ in victus quoque castigatione Deo immolant? Satis igitur & vos vsæ estis divitiis atque deliciis, satis dotum vestrarum fructus decidistis ante notitiam salutarium disciplinarum. [c] *Nos sumus in quos decurrerunt fines sæculorum. Nos destinati à Deo antè mundum in extimatione temporali.* Itaque castigando & castrando (vt ita dixerim) sæculo erudimur à Domino. [d] *Nos sumus circumcisio* omnium, spiritalis & carnalis: nam & in spiritu & in carne sæculo circuncidimur.

[a] 1. Cor. 7. 31.
[b] Ibid.
Matth. 19. 12.
[c] 1. Cor. 10. 11.
[d] Philipp. 3. 3.

CAPVT X.

Non à Deo, sed ab Angelis apostaticis sunt colores, & alia ornatus superflua, & licet hunc cultum non prohiberet Esaias, vel eò quòd non ædificet, abijciendus est fideli.

In p. ad m. V. Ornamenta vestium, 3. Circa m. in Alphab. Error. V. Angeli amat. fœmin. 6. A. m. ad f. V. Ornamenta deponenda, 3.

NIMIRVM enim Deus demonstravit succis herbarum & concharum salivis incoquere lanas, exciderat illi, cùm vniversa nasci iuberet, purpureas & coccineas oues mandare: Deus & ipsarum vestium officinas commentus, quæ leves & exiles, solo

pretio graves essent; Deus & auri tanta opera produxit complectendis & distinguendis lapillis: scrupulosa Deus auribus vulnera intulit: & tanti habuit vexationem operis sui, & cruciatus infantiæ innocentis, tunc primum dolentis, vt ex illis ad ferrum nati corporis cicatricibus, grana nescio quæ penderent, quæ planè Parthi peronibus quoque suis bullarum vice inserunt. Quamquam & aurum ipsum, cuius vos gloria occupat, cuidam genti ad vincula servire ferunt Gentilium litteræ. Adeò non veritate bona sunt, sed raritate: artibus autem per angelos peccatores, qui & ipsas materias prodiderunt, inductis, operositas cum raritate commissa, pretiositatem, & ex ea libidinem possidendæ pretiositatis feminarum excitavit. Quod si iidem angeli, qui & materias eiusmodi & illecebras detexerunt, auri dico & lapidum illustrium, & operas eorum tradiderunt, & iam ipsum calliblepharum, vellerumque tincturas inter cætera docuerunt, damnati à Deo sunt, vt Enoch refert, quomodo placebimus Deo, gaudentes rebus illorum, qui iram & animadversionem Dei propterea provocaverunt? Nunc Deus ista prospexerit, Deus permiserit, nullam de conchylio vestem Esaias increpet, nullas lunulas reprobet, nullum botronatum retundat: tamen non vt Gentiles, ita nos quoque nobis adulemur, institutorem sulummodò Deum existimantes, non etiam despectorem institutorum suorum. Quantò enim vtilius & cautius egerimus, si præsumamus omnia quidem à Deo provisa tunc, & in sæculo posita, vti nunc esset in quibus disciplina servorum eius probaretur: vt per licentiam vtendi, continentiæ experimenta procederent? Nonne sapientes patres familiæ de industria quædam servis suis offerunt atque permittunt, vt experiantur an & qualiter permissis vtantur, si probè, si moderatè? Quantò autem laudabilior qui abstinuerit in totum, qui timuerit etiam indulgentiam Domini? Sic igitur & Apostolus: [a] *Omnia, inquit, licent, sed non omnia expediunt.* Quantò facilius illicita timebit, qui licita verebitur?

Gen. 6. 2. Esa. 3. 16. & seq. a 1 Cor. 6. 12. 1. Cor. 10. 23.

CAPVT XI.

Nulla causa est mulieri fideli, qua foras ornata procedat. Vel enim vt infirmos visitet, vel audiat Verbum Dei, aut sacrificio assistat, vel vt Gentilium amicitiæ satisfaciat; in quibus omnibus debet simplicitatem & modestiam profiteri.

In p ad vltra m. V. Ornatus modestus, 2. In f. V. Ornamenta deponenda, 6.

QVæ autem vobis causæ extructius prodeundi, quum remotæ sitis ab his quæ talium indigent? Nam nec templa circumitis, nec spectacula postulatis, nec festos dies Gentilium nostis. Propter istos enim conventus, & mutuum videre ac videri, omnes pompæ in publicum proferuntur, aut vt luxuria negotietur, aut gloria insolescat: Vobis autem nulla procedendi causa non tetrica. Aut imbecillus aliqui ex fratribus visitatur, aut sacrificium offertur, aut Dei sermo administratur. Quidvis horum, gravitatis & sanctitatis negotium est, cui opus non sit habitu extraordinario, & composito, & soluto. Ac si necessitas amicitiarum officiorumque Gentilium vos vocat, cur non vestris armis indutæ procedatis, tantò magis, quantò ad extraneas fidei? vt sit inter Dei ancillas, & Diaboli, discrimen: vt exemplo sitis illis, vt ædificentur in vobis: vt (quomodo ait Apostolus) [a] *magnificetur Deus in corpore vestro*, magnificatur autem in corpore, per pudicitiam, vtique & per habitum pudicitiæ competentem. Sed enim à quibusdam dicitur; [b] *Nè blasphemetur nomen in nobis*, si quid de pristino habitu & cultu detrahamus. Non auferamus ergo vitia pristina, simus & moribus iisdem, si & superficie eadem: & tunc verè non blasphemabunt Nationes. Grandis blasphemia est, ex qua dicatur, Ex quo facta est Christiana pauperius incedit. Timebis pauperior videri, ex quo locupletior facta es? & sordidior, ex quo mundior? secundum Gentilium, an secundum Dei placitum incedere Christianos oportet?

a Philip. 1. 20. b Rom. 2. 24.

CAPVT XII.

Lenocinia formæ & ornatus curiosus prostitutis mulieribus convenit, eisque attribuitur in scriptura.

Per totum. V. Ornamenta deponenda, 6.

OPTEMVS tantummodò, ne iustæ basphemationis causa simus. Quantò autem magis blasphemabile est, si quæ sacerdotes pudicitiæ dicimini, impudicarum ritu procedatis cultæ, & expictæ? Aut quid minus habent infelicissimæ illæ publicarum libidinum victimæ? quas si quæ leges à maritalibus & matronalibus decoramentis coërcebant, iam certè sæculi improbitas quotidie insurgens honestissimis quibusque feminis,

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI,

DE FVGA IN PERSECVTIONE.

IN LIBRVM DE FVGA IN PERSECVTIONE.

ARGVMENTVM.

Tertullianus hic Montani dogma secutus est, quo, teste Baronio An. Chri. 173. censuit, Martyrij tempore nequaquam fugiendum esse, sed loco sistendum, imò nec quacumque occasione Martyrium redimere licere: quod ex eiusdem paracleti Montani authoritate hoc libro tuetur Tertullianus. Cùm tamen ex Apollonio constet, referente Hieronymo in Ep. ad Ephes. lib. 2. cap. 3. eiusdem sectæ virum, eorum opinione celebrem, ingenti collatâ pecuniâ se à martyrio redemisse. In quo serpentis Antiqui nequitia patet, qui cùm cerneret nil se per Gnosticos à martyrio dehortantes profecisse, mox via contraria per Montanum, Christianos satis sponte martyrium subeuntes, in præceps agere conatus est; vt omnibus vltro se morti dantibus, Ecclesia Christi omnino deficeret. Hunc porro librum tertium contra Ecclesiam scripsisse, De Fuga in Persecutione ad Fabium, *testis est Hieronymus in Catalogo Script. Eccles. & Nicephorus lib. 4. Historiæ Eccles. cap. 12. & 34. Et qui lib. de Patientia cap. 13. fugam in persecutione non improbaverat dicens:* Si fuga vrgear, incommoda fugæ caro militat, &c. *Factus Montanista eandem reprobat. Fugit Cyprianus, & biennio profugus 29. scripsit Epistolas. Et inter eas Ep. 56. ad Thibarit.* Et si, *inquit,* fugientem in solitudine ac montibus latro oppresserit, fera invaserit, fames, aut sitis, aut frigus afflixerit, vel per maria præcipiti navigatione properantem, tempestas ac procella submerserit: spectat militem suum Christus vbicumque pugnantem, & persecutionis caussa, pro nominis sui honore morienti, præmium reddit, quod daturum se in persecutione promisit. Nec minor est martyrij gloria, non publicè, & inter multos perisse, cùm pereundi caussa sit, propter Christum perire. *Et libro de Lapsis:* Secundus, *inquit,* ad gloriam gradus est, cautâ secessione substractum Domino reservari, &c. relinquenda erat patria, &c. *Athanasius item fugit, & pro fuga sua Apologiam scripsit. Augustinus quoque Ep. 180. ad Honoratum fugam in persecutione approbavit: Perversum adverte Lector iam Tertullianum; cùm libro de Corona militis cap. 1. scriberet contra Episcopos nostros:* Novi & Pastores eorum in pace Leones, in prœlio cervos. *De Fuga conscriptum censet Pamelius in eius vita ante decessum L. Septimij Severi. An. Chri. ducentesimo duodecimo, Zephyrini decimotertio. Sed Baronius aliter supputat, & ponit hoc An. Chri. Zephyrini duodecimum, & Severi decimumoctavum.*

CAPVT PRIMVM.

Fabiano Catholico, necdum Paracletum Montanum imbuto, quærenti an fugere in persecutione liceret, interruptam ad hanc quæstionem responsionem plenè profert. Ac primò quidem persecutionem Dei voluntate fieri docet, qui coronam & præmium proponit sustinenti.

A. p. ad. f. V. Tentario, 1. Et in Alphab. Errorum. V. Paracletus, 16.

QVæsisti proximè, Fabi frater, fugiendum necnè sit in persecutione, quod nescio quid annuntiaretur. Ibidem ego oblocutus aliquid pro loco ac tempore, & quarundam personarum importunitate, semitractatam materiam abstuli mecum, plenius eam dè stilo nunc renuntiaturus, vt porè quam mihi & tua consultatio commendarat, & conditio temporum suo iam nomine injunxerat. Quantò enim frequentiores imminent persecutiones, tantò examinatio procuranda est, quomodo eas excipere fides debeat. Pro-

a Io. 16. 3. curanda autem examinatio penès vos, qui, si fortè, Paracletum non recipiendo *a deductorem omnis veritatis*, meritò adhuc etiam aliis quæstionibus obnixi estis. Igitur consultationi tuæ ordinem quoque induimus, animadvertentes antè determinari oportere de statu ipsius persecutionis, vtrùm à Deo obveniat, an à diabolo, quò facilius de obitu eius constare possit. Omnis enim rei inspectio, auctore cognito planior. Satìs est quidem præscribere, Nihil fieri sine Dei voluntate. Sed non statim hac sententiâ cæteris retractatibus locum dabimus, nè à præsenti articulo avocemur, si quis responderit, Ergo & malum à Deo, & delictum à Deo; nihil iam in diabolo, nihil etiam in nobis ipsis. De persecutione nunc quæritur. Circa hanc interim dixerim; Nihil fieri sine Dei voluntate, respiciens eam in primis dignam Deo esse, &, vt ita dixerim, necessariam; ad probationem scilicet servorum eius, sive reprobationem. Quis est enim exitus persecutionis, quis effectus alius, nisi probatio, & reprobatio fidei, quâ suos vtique Dominus examinavit? Hoc omne iudicium est, persecutio, per quam quis aut probatus, aut re-
b Matth. 3. 12. probatus iudicatur. Porro, iudicium soli Deo competit. Hæc *b pala illa, quæ & nunc Dominicam aream purgat*, Ecclesiam scilicet, confusum acervum fidelium eventilans,
Gen. 28. 12. frumentum martyrum, & paleas negatorum. Hæc enim, scalæ quas somniat Iacob,
1. Cor. 9. 25. aliis ascensum in superiora, aliis descensum ad inferiora demonstrantes. Sic & agonem intelligi capit, persecutionem. A quo certamen edicitur, nisi à quo corona & præmia
Apoc. 2. 10. proponuntur? Legis edictum agonis istius in Apocalypsi, quibus præmiis ad victoriam
c Ephes. 6. 2. invitet, vel maximè illos qui propriè vicerint in persecutione, vincendo *c luctati, reverà non adversùs carnem & sanguinem, sed adversùs spiritalia nequitiæ*. Ita agnosces ad eundem agonothetam pertinere certaminis arbitrium, qui invitat ad præmium. Totum quod agitur in persecutione, gloria Dei est probantis, & reprobantis; imponentis, & deponentis. Quod autem ad gloriam Dei pertinet, vtique ex voluntate illius eveniet. Sed quando Deus magìs creditur, nisi cùm magìs timetur? nisi in tempore persecutionis? Tunc Ecclesia in attonito est. Tunc & fides in expeditione sollicitior, & disciplinatior, in iejuniis, & stationibus, & orationibus, & humilitate, in alterutra diligentia & dilectione, in sanctitate & sobrietate. Non enim vacatur nisi timori, & spei. Adeò & ex hoc ipso ostenditur nobis, non posse diabolo deputari eam, quæ meliores efficit Dei servos.

CAPVT II.

Persecutionem diabolus, aut ministri eius, pro libito suo, & propriâ potestate inferre non possunt, sed ex Dei permissu, probare, vel reprobare, vel cohibere volentis.

V. Tentatio, 2. per totum.

SI, quòd iniquitas à Deo non est, sed à diabolo, persecutio autem ex iniquitate consistit, (quid enim iniquius quàm veri Dei antistites, omnis sectatores veritatis, nocentissimorum more tractari?) ideo videtur persecutio à diabolo evenire, à quo iniquitas agitur, ex qua constat persecutio: scire debemus, quatenus nec persecutio est sine iniquitate diaboli, nec probatio fidei sine persecutione, propter probationem fidei necessariam iniquitatem, non patrocinium præstare persecutioni, sed ministerium præcedere enim Dei voluntatem, circa fidei probationem, quæ est ratio persecutionis; sequi autem diaboli iniquitatem, ad instrumentum persecutionis, quæ ratio est probationis. Nam & aliàs, inquantùm iustitiæ iniquitas æmula est, intantùm materia est ad testimonia eius, cuius est æmula; vt sic iustitia in iniquitate perficiatur, quomodo
a 2. Cor. 12. *a virtus in infirmitate perficitur. b Nam infirma mundi electa sunt à Deo, vt confundantur for-*
b 1. Cor. 1. 27. *tia; & stulta eius, vt confundantur sapientia*. Ita & iniquitas adhibetur, vt iustitia probetur, confundens iniquitatem. Igitur quod ministerium non est arbitrij, sed servitij; (arbitrium enim Domini,) persecutio, propter fidei probationem; ministerium autem iniquitas diaboli, propter persecutionis instructionem; ita eam per diabolum si fortè, non à diabolo evenire credimus. Nihil Satanæ in servos Dei vivi licebit, nisi permiserit Dominus, vt aut ipsum destruat per fidem electorum, in tentatione victricem; aut homines eius fuisse traducat, qui defecerint ad illum. Habes exemplum Iob, cui diabolus nullam potuit incutere tentationem, nisi à Deo accepisset potestatem, nec in
c Iob. 1. 12. substantiam quidem eius, nisi Dominus, *c Ecce, dixisset, omnia quæ sunt ei, in manu tua do,*
d Iob. 2. 6. & seq. *in ipsum autem nè extenderis manum*. Denique nec extendit, nisi posteaquàm & hoc postulanti Dominus, *d Ecce, dixisset, trado tibi illum, tantùm animam eius custodi*,

Sic & in Apostolos facultatem tentationis postulavit, non habens eam nisi ex permissu. Siquidem Dominus in Evangelio ad Petrum, [e] *Ecce*, inquit, *postulavit Satanas, uti cer-* e Luc.22.31.
neret vos velut frumentum: verùm ego rogavi pro te, nè deficeret fides tua; id est, nè tantum diabolo permitteretur, vt fides periclitaretur. Quo ostenditur, vtrumque apud Deum esse, & concussionem fidei, & protectionem, cùm vtrumque ab eo petitur, concussio à diabolo, protectio à filio. Et vtique cùm filius Dei protectionem fidei habet in sua potestate, quam à Patre postulat, [f] *à quo omnem accipit potestatem in cœlis, & in terris*; f Matth.28.
quale est vt concussionem fidei diabolus in manu sua habeat? Sed in legitima Oratione 18.
cùm dicimus ad Patrem, [g] *Nè nos inducas in tentationem*, (quæ autem major tentatio, g Matth.6.13.
quàm persecutio?) ab eo illam profitemur accidere, à quo veniam eius deprecamur: hoc est enim quod sequitur, *Sed erue nos à maligno*; id est, *nè nos induxeris in tentationem*, Ibid.
permittendo nos maligno. Tunc enim eruimur diaboli manibus, cùm illi non tradimur in tentationem. Nec in porcorum gregem diaboli legio habuit potestatem, nisi eam dè Marci.5.12.
Deo impetrasset: tantùm abest vt in oves Dei habeat. Possum dicere, porcorum quoque setas tunc numeratas apud Deum fuisse; nedum capillos sanctorum. Habere vi- Matth.10.30.
detur diabolus propriam iam potestatem, si fortè in eos qui ad Deum non pertinent, semel [h] *in stillam situlæ, & in pulverem areæ, & in salivam* Nationibus deputatis à Deo, ac h Esa.40.15.
per hoc diabolo expositis in vacuam quodammodo possessionem. Cæterùm, in domesticos Dei nihil illi licet ex propria potestate; quia quando liceat, id est, ex quibus causis, exempla in scripturis signata demonstrant. Aut enim ex causa probationis conceditur ei ius tentationis, provocato, vel provocanti, vt in superioribus: Aut ex causa reprobationis traditur ei peccator quasi carnifici in pœnam, vt Saul; [i] *Et abscessit*, inquit, i 1.Reg.16.14
spiritus Domini à Saüle, & concutiebat eum spiritus nequam à Domino, & suffocabat eum. Aut ex causa cohibitionis, vt Apostolus refert [l] *datum sibi sudem angelum Satanæ, vt colaphi-* l 2.Cor.12.7.
zetur: Nec hanc speciem permitti diabolo in sanctos humiliandos per carnis vexationem, nisi simul vt & [m] *virtus tolerantiæ scilicet in infirmitate perfici possit*: nam & ipse Apos- m Ibid.
tolus [n] *Phigellum, & Hermogenem tradidit Satanæ, uti emendentur, nè blasphement.* Vides n 2.Tim.1.15.
iam & à servis Dei facilius diabolum accipere potestatem, tantò abest, vt eam ex proprietate possideat.

CAPVT III.

Scripturis probat, à Deo persecutiones immitti.

V. Tentatio 1. per totum.

CVm ergo & hæc exempla magis in persecutionibus eveniant, siquidem magis tunc probamur, vel reprobamur, & magis tunc humiliamur, vel emendamur, ab eo permittatur, vel imperetur; necesse est catholicè fieri hæc, à quo & ex parte; scilicet ab illo qui dicit, [a] *Ego sum qui facio pacem, & condo mala*; id est bellum. Hoc est a Esa.45.7.
enim contrarium paci. Nostræ autem paci quid est bellum, quàm persecutio? Si persecutionis vel maximè exitus, aut vitam adferunt, aut mortem, aut plagam, aut sanationem; habes auctorem eiusdem, [b] *Ego percutiam, & sanabo; ergo vivificabo, & morti-* b Deut.32.39.
ficabo. [c] *Vram*, inquit, *illos, sicut vritur argentum; & probabo*, inquit, *illos, sicut probatur au-* c Zach.13.9.
rum. Cùm enim exurimur persecutionis ardore, tunc probamur dè fidei tenore. Hæc erunt [d] *ignea jacula diaboli*, per quæ fidei vstio, & conflatio administratur; ex Dei ta- d Ephes.6.16
men voluntate. Dè isto quis dubitare possit ignoro, nisi planè frivola & frigida fides, deprehendens eos qui timidè conveniunt in Ecclesiam. Dicitis enim, quoniam inconditè convenimus, simul convenimus, & complures concurrimus in Ecclesiam; quærimur à Nationibus, & timemus nè turbentur Nationes. An non scitis quòd Deus omnium sit Dominus? Et si velit Deus, tunc persecutionem patieris; si verò noluerit, silebunt Nationes. Credas vtique; si tamen in eum Deum credis, [e] *sine cuius voluntate nec* e Matth.10.29
passer vnius assis cadit in terram. Nos autem puto multis passeribus antistamus.

CAPVT IV.

Fugienda persecutio non est, quæ à Deo mittitur.

Per totum. V. Fuga in persec. 2. A. p. V. Bonitas, 2.

IGITVR si constat à quo persecutio eveniat, possumus iam consultationem tuam inducere, & determinare ex hoc ipso prætractatu, Fugiendum in persecutione non esse. Si enim persecutio à Deo evenit, nullo modo fugiendum erit quod à Deo evenit. Sicut duplex ratio defendit, quia neque debeat devitari, neque evadi possit quod à Deo evenit. Non debet devitari, quia bonum. Necesse est enim bonum esse omne quod Deo

a Gen. 1. per totum, & 31. visum est. Et nunquid ideo in Genesi sic positum est, *a Et vidit Deus quia bonum est*; non quòd ignoraret bonum esse, nisi vidisset; sed vt hoc sono portenderet bonum esse, quod Deo visum est? Multa quidem sunt, quæ à Deo eveniant, & alicuius malo eveniant. Immò bonum est ideo, quia à Deo evenit, vt divinum, & rationale. Quid enim divinum non rationale, non bonum? Quid bonum, non divinum? Si autem sensui cuiusque videtur, non sensus hominis præiudicat statui, sed status sensui. Status enim vniuscuiusque, certum quid est, & dat sensui legem, ita sentiendi statum, sicuti est. Si autem statu quidem bonum, quod à Deo venit: (nihil enim à Deo non bonum, quia divinum, quia rationale) sensui verò malum videtur, erit status in tuto, sensus in vitio. Statu optima res Pudicitia, & Veritas, & Iustitia, quæ à multorum sensu displicent. Nunquid ideo status sensui addicitur? Ita & persecutio statu bona est, quia divina & rationalis dispositio; sensui eorum verò quorum malo venit, displicet. Vides etiam illud malum rationem apud Deum habere, cùm quis in persecutione evertitur dè salute, sicut & illud bonum ratione contingere, cùm quis ex persecutione proficit in salute? Nisi si irrationaliter quis aut perit apud Dominum, aut salvus est: is non poterit persecutionem malum dicere, quæ etiam in mali parte bonum est, dum ratione administratur. Ita si bonum persecutio quoquo modo, quia dè statu constat, meritò definimus, quod bonum est, vitari non oportere; quia delictum sit, quod bonum est, recusare; eo amplius quod Deo visum est: iam verò nec posse vitari, quia à Deo evenit, cuius voluntas non poterit evadi. Igitur qui putant fugiendum, aut malum exprobrant Deo, si persecutionem vti malum fugiant; bonum enim nemo devitat; aut fortiores se Deo existimant, qui putant se evadere posse, si Deus tale aliquid voluerit evenire.

CAPVT V.

Non recipit dicentes se fugere, nè Christum negare compellantur, & excidentes à fide pereant.

Per totum. V. Fuga in persec. 2. Et circa f. in Alphab Errorum. V. Fuga, 5.

SED, Quod meum est, inquit, fugio, nè peream, si negavero: illius est, si voluerit etiam fugientem me reducere in medium. Hoc mihi prius responde, Certus es te negaturum si non fugeris, an incertus? Si enim certus, iam negasti; quia præsumendo re negaturum, id despopondisti, de quo præsumpsisti; & vanè iam fugis nè neges, qui si negaturus es, iam negasti. Si verò incertus es, cur non ex æqualitate incerti metus inter vtrumque eventum, etiam confiteri te posse præsumis; & salvum magis fieri quò minus fugias; sicut negaturum te præsumis, vt fugias? Iam nunc aut in nobis est vtrumque, aut totum in Deo, Si in nobis est confiteri, aut negare, cur non id præsumimus quod est melius, id est, confessuros nos? nisi si vis confiteri, pati nun vis. Nolle autem confiteri, negare est. Si verò in Deo totum est, cur non totum relinquimus arbitrio eius? agnoscentes virtutem, & potestatem, quòd possit nos sicut fugientes reducere in medium; ita & non fugientes, immò & in medio populo conversantes obumbrare. Quale est, vt ad fugiendum, Deo honorem reddas, qui possit te etiam fugientem producere in medium; ad contestandum autem, inhonores illum, desperans potentiam protectionis ab illo? Quare non magis ex hac parte constantiæ & fiduciæ in Deum, dicis, Ego, quod meum est, facio, non discedo. Deus si voluerit, ipse me protcget. Hoe potius nostrum est, stare sub Dei arbitrio, quàm fugere sub nostro. Rutilius sanctissimus martyr, quum totiens fugisset persecutionem dè loco, in locum, etiam periculum (vt putabat) nummis redemisset, post totam securitatem quam sibi prospexerat; ex inopinato apprehensus, & præsidi oblatus, tc[illegible]ntis dissipatus, credo pro fugæ castigatione; dehinc ignibus datus, passionem qua[illegible] vitarat, misericordiæ Dei retulit. Quid aliud voluit Dominus nobis demonstrare hoc documento, quàm fugiendum non esse; quia nihil fuga prosit, si Deus nolit?

CAPVT VI.

Præceptum Christi, de Fuga à civitate in civitatem, renuit patrocinari fugientibus.

In p. V. Fuga in persec. 2. Et in Alphab. Errorum. V. Fuga, 4. A. p. V. Fuga in persec. 1. In m. in Alphab. Errorum. V. Fuga, 5. A. m. V. Pauli conversio 6. In f. in Alphab. Errorum. V. Fuga, 5.

IMMÒ, inquit, quia præceptum adimplevit, fugiens de civitate in civitatem. Sic enim voluit quidam, sed & ipse fugitivus, argumentari, & qui proinde nolunt intelligere
a Matth. 10. 23. sensum Domini illius pronuntiationis, vt eam ad velamentum timiditatis suæ vtantur, cùm & personas suas habuerit, & tempora, & causas; *a Cùm cœperint*, inquit, *persequi vos*,

fugite de civitate in civitatem. Hoc in personas propriè Apostolorum, & in tempora, & in causas eorum pertinere defendimus, sicut præcedentes, & subsequentes sensus probabunt, qui nonnisi in Apostolos competunt: [b] *In viam Nationum nè ieritis, & in civitatem Samaritanorum nè introjeritis; sed ite potius ad oves perditas domus Israëlis.* Nobis autem & via Nationum patet, in qua & inventi sumus, & vsque in finem incedimus; & nulla civitas excepta est, qua per totum orbem prædicamus: sed nec cura nobis Israëlis injuncta est extra ordinem, nisi quà & omnibus gentibus prædicare debemus. Etiam, si apprehendamur, non in concilia eorum perducemur, nec in synagogis illorum flagellabimur; sed Romanis vtique potestatibus, & tribunalibus objiciemur. Sic igitur & fugæ præceptum, Apostolorum conditio desiderabat, quoniam primò prædicandum erat ad oves perditas domus Israëlis. Vt ergo perficeretur prædicatio, apud quos priores perfici oportebat, [c] *vti panem antè filij quam canes sumerent*; ideo illis fugere tunc ad tempus præcipit, non propter eludendum periculum proprio nomine persecutionis, (atquin persecutiones eos passuros prædicabat, & tolerandas docebat) sed propter profectum annuntiationis, nè statim oppressis, Evangelij quoque disseminatio periretur. Noque enim quasi tacitè in aliquam civitatem transfugiendum erat, sed quasi vbique annuntiaturis; & ex hoc vbique persecutiones subituris, donec replerent doctrina sua. Denique, [d] *Non consummabitis*, inquit, *civitates Israëlis*. Adeò intra terminos Iudææ præceptum fugæ continebatur. Nobis autem nulla Iudææ præfinitio competit prædicationis; [e] *in omnem iam carnem effuso Spiritu sancto.* Itaque Paulus, & Apostoli ipsi, memores præcepti Dominici, contestantur illud apud Israël, quem iam doctrina sua impleverant, [f] *Vobis oportuit in primis sermonem Dei tradi. Sed quoniam repulistis eum, nec dignos vos æterna vita existimastis, ecce convertimus nos ad Nationes.* Atque exinde conversi & ipsi sicut antecessores instituerant, & viam Nationum abierunt, & in civitates Samaritarum introjerunt; vt [g] *in totam scilicet terram exiret sonus eorum, & in terminos orbis voces eorum.* Si ergo cessavit exceptio viæ Nationum, & introïtus in civitates Samatitanorum, cur non cessaverit & fugæ præceptum pariter emissum? Denique ex quo, saturato Israële, Apostoli in Nationes transierunt, nec fugerunt dè civitate in civitatem, nec pati dubitaverunt. Atquin & Paulus, qui se per murum concesserat expediri dè persecutione, quà ad hoc tempus erat præcepti; idem iam in clausula officij, & in consummatione præcepti discipulis magnopere deprecantibus, nè se Hierosolyma committeret, passurus illic quæ Agabus prophetaverat, sollicitudini eorum non subscripsit; sed è contrario, [h] *Quid*, inquit, *facitis lacrymantes, & conturbantes cor meum? Ego enim non modò vincula pati optaverim, sed etiam mori Hierosolymis pro nomine Domini mei Iesu Christi. Atque ita omnes ajerunt, Fiat voluntas Domini.* Quæ erat voluntas Domini? vtique non fugiendi iam persecutionem. Cæterùm, poterant & priorem Domini voluntatem proposuisse qua fugere mandaverat, qui illum persecutionem vitasse maluerant. Igitur, cùm etiam sub Apostolis ipsis temporale fuit fugæ præceptum, sicut & reliquorum præscriptorum, non potest apud nos perseverare, quod apud doctores nostros concessavit, etsi non propriè ad illos fuisset emissum: Aut si perseverare illud Dominus voluit,* dereliquerunt Apostoli, qui non vsque in finem fugere curaverunt.

[Margin notes: b Ibid. 5. — Ibid. 17. — c Matth. 15. 26. — d Matth. 10. 23. — e Ioel. 2. 28. — f Act. 13. 46. — g Psal. 18. 5. — Act. 9. 25. — Act. 21. 11. — h Ibid. 13. — Ibid. 14. — * deliquerunt.]

CAPVT VII.

Christus ad passionem invitans, fugere dissuadet.

In p. V. Fuga in persec. 4. Et iii Alphab. Error. V. Fuga, 5.

VIDEAMVS nunc an & cætera Domini edicta congruant perpetuo fugæ præcepto. Primò quidem, si à Deo persecutio est; quale est vt idem fugiendam eam mandet, qui & infert? quam si evadi vellet, melius non immitteret, nè voluntatem suam alia voluntate prævaricari videretur. Aut pati enim nos voluit persecutionem, aut fugere. Si fugere, quomodo pati? si pati, quomodo fugere? Iam verò quanta inæqualitas sententiarum, iubentis fugere, & invitantis ad passionem, contrariam fugæ? [a] *Qui confessus fuerit in me, & ego confitebor in illo coram Patre meo.* Quomodo confitebitur fugiens? quomodo fugiet confitens? *Qui me confusus fuerit, & ego confundar eum coram patre.* Si devito passionem, confundo confessionem. [b] *Fœlices qui persecutionem passi fuerint causa nominis mei.* Infœlices ergo qui fugiendo ex præcepto non erunt passi. [c] *Qui sustinuerit in finem, iste salvabitur.* Qui ergo me iubens fugere, vis in finem sustinere? Tanta diversitas sententiarum si non congruit divinæ gravitati, apparet ex his quoque præceptum fugæ suam tunc habuisse rationem quam ostendimus. Sed infirmitatem, inquit, quorundam prospiciens Dominus, pro sua humanitate nihilominus & portum fugæ de-

[Margin notes: a Matth. 10. 32. 33. — b Matth. 5. 10. — c Matth. 10. 22.]

monstravit. Non enim idoneus erat etiam sine fuga tam turpi, & indigno, & servili præsidio salvos facere in persecutione, quos sciret infirmos. Atquin non fovet, sed recusat semper infirmos; primùm docens non fugiendos esse persecutores, sed potius
d Matth. 10. 28. non timendos. *d Nolite timere eos qui corpus occidere possunt, animæ autem nihil valent facere. Sed timete eum qui & corpus & animam perdere potest in gehennam.* Atque exinde quæ
e Luc. 14. 26. 27. timidis præfinit? *e Qui pluris fecerit animam suam quàm me, non est me dignus: & Qui non tollit crucem suam, & sequitur me, non potest esse meus discipulus.* Postremò, in Apocalypsi non fugam timidis offert, sed inter cæteros reprobos *f particulam in stagno sulphuris &*
f Apoc. 21. 8. *ignis, quod est mors secunda.*

CAPVT VIII.

Christus quidem fugit persecutionem, sed tantùm quoadvsque suam doctrinam impleret.

In p. V. Chri. Infirma, 2.

Matth. 10. 23. Matth 26. 52. & 53. REFVGIT & ipse vim interdum, sed eadem ratione qua Apostolis fugere præceperat; donec scilicet doctrinam suam impleret; qua consummata, non dico stetit, sed nec auxilium à Patre angelorum exercituũ desideravit increpito etiam Petri gladio.
a Matth. 26. 38. & b 41. Professus quidem & ipse est, *a animam anxiam vsque ad mortem, b & carnem infirmam*; vt tibi ostenderet, primò, in se vtramque substantiam humanam fuisse, ex proprietate anxietatis animæ, & imbecillitatis carnis: nè aliam (vt quidam nunc induxerunt) aut carnem, aut animam Christi interpretareris; dehinc, vt demonstratis conditionibus earum, scires illas nihil valere per semetipsas sine spiritu. Et ideo præponit, *c Spiritus*
c Matth. 26. 41. *promptus*; vt vtramque conditionem substantiæ vtriusque respiciens, intelligas in te esse etiam fortitudinem spiritus, quomodo & infirmitatem carnis; ac iam hinc scias quid vnde facias, & quid cui subjicias; infirmum scilicet forti: ne, vt nunc facis, dè carnis quidem infirmitate causeris, dè spiritus autem firmitate dissimules. Postulavit & ipse à Patre, *d Si fieri posset, transiret ab illo calix passionis.* Postula & tu, sed stans vt ille, sed po-
d Matt. 26. 39. stulans tantùm, sed subiungens & reliqua; *Verùm non quod ego volo, sed quod tu.* Fugiens autem quomodo hoc postulabis, ipse tibi præstans calicis translationem; nec quod pater vult faciens, sed quod tu?

CAPVT IX.

Apostoli à fugiendi præcepto longè absuerunt, cùm hortati sint ad passiones sustinendas.

In p. in Alphab. Errorum. V. Fuga, 6. A. p. ad m. V. Fuga in persec 5. In f. V. Amor Dei, 1.

OMNIA Apostoli secundùm Deum vtique docuerunt, omnia evangelizare voluerunt. Vbi illos ostendis præceptum fugiendi dè civitate in civitatem restaurasse? quia nec potuissent tale quid constituere tam contrarium exemplis suis, vt fugam mandarent; qui cum maximè dè vinculis, vel insulis, quibus ob confessionem, non ob fugam nominis continebantur, ad Ecclesias scribebant. Infirmos sustinere iubet Paulus,
1. Tess. 5. 14. Rom. 14. 1. vtique enim non fugientes (quomodo enim sustinebantur absentes?) An patientiâ dicit sustinendos, sicubi per infirmitatem fidei suæ offenderint? Sic & pusillanimes con-
a Ephes. 4. 27. solari, non tamen in fugam mitti. Sed cùm admonet, *a Nè locum malo demus*; non fugæ
b Ephes. 5. 16. suggerit consilium, sed iracundiæ docet temperamentum. Et si *b redimendum tempus dicit, quia dies nequam sunt*; non per fugam, sed per sapientiam conversationis, luctari
c Ibid. 8. nos vult commeatum. Cæterùm, *c qui lucere nos iubet velut filios lucis*, non iubet fuga abscondi vt filios tenebrarum. *Stare immobiles præcipit*; vtique nec fuga mobiles: *& accinctos*, in fugam, an in occursum Evangelij? arma quoque demonstrat, quæ fugituris
d Ephes. 6. 11. & seq. non essent necessaria, inter quæ & *d clypeum quo possitis tela diaboli extinguere*, resistentes
e 1. Io. 3. 16. sine dubio, & excipientes omnem vim illius. Proinde & Ioannes *e pro fratribus quoque animas ponendas docet*, nèdum pro Domino. Hoc à fugientibus non potest adimpleri.
Apoc. 21. 8. Denique memor Apocalypsis suæ, in qua timidorum exitum audierat, dè sensu admo-
f 1. Io. 4. 18. net & ipse timorem rejiciendum. *f Timor*, inquit, *non est in dilectione. Sedenim perfecta di-*
g Apoc. 21. 8. *lectio foras mittit timorem; quia timor suppliciamentum habet*, vtique *g ignem stagni*, *h Qui*
h 1. Io. 4. 18. *autem timet, non est perfectus in dilectione*; Dei scilicet. Porro, quis fugiet persecutionem, nisi qui timebit? Quis timebit, nisi qui non amavit? Spiritum verò si consulas, quid magis sermone illo Spiritus probat? Namque omnes penè ad martyrium exhortatur, non ad fugam, vt & illius commemoremur, *Publicaris*, inquit, *bonum tibi est. Qui enim non publicatur in hominibus, publicatur in Domino. Ne confundaris, iustitia te producit in medium. Quid confunderis, laudem ferens? Potestas fit, cùm conspiceris ab hominibus.* Sic & alibi. *Nolite in lectulis, nec in aborsibus, & febribus mollibus optare exire, sed in martyrijs; vt glorificetur qui est passus pro vobis*

CAPVT X.

Fugiendum non esse docuit Ionas, à fuga redire compulsus à Deo.

In p. ad m. in Alphab. Errorum. V. Fuga, 6. à p. In m. ad f. V. Fuga in persec. 3.

SED omissis quidam divinis exhortationibus, illum magis Græcum versiculum sæcularis sententiæ sibi adhibent; *Qui fugiebat, rursus prœliabitur*; vt & rursus forsitan fugiat. Et quando vincet, qui quum fugerit, victus est? Bonum militem Christo imperatori suo præstat, qui tam plenè ab Apostolo armatus, tubâ persecutionis auditâ, diem deserit persecutionis. Respondebo & ego dè sæculo aliquid, *Vsque adeonè mori miserum est?* Moriatur quoquo modo, aut victus, aut victor. Nam etsi negando ceciderit, cum tormentis tamen prœliatus. Malo miserandum quàm erubescendum. Pulcrior est miles in prœlio amissus, quàm in fuga salvus. Times hominem, Christiane, quem timeri oportet ab angelis; siquidem [a] *angelos iudicaturus es*: quem timeri oportet à dæmoniis; siquidem & in dæmonas accepisti potestatem: quem timeri oportet ab vniverso mundo; siquidem & in te mundus iudicatur. [b] *Christum indutus es, siquidem in Christum tinctus es.* Qui fugis diabolum, depreciasti Christum, qui in te est. Fugitivum cum diabolo te reddidisti. Sed Dominum fugiens, exprobras omnibus fugitivis sui vanitatem consilij. Fugerat &. quidam animosus Prophetes Dominum, trajecerat ab Ioppe Tarsum, quasi & à Deo transfretaret; sed illum non dico in mari, & in terra, verùm in vtero etiam bestiæ invenio, In quo nec mori per triduum potuit, nec vel sic Deum evadere. Quantò melius Dei servus? qui sive inimicus Dei imminet, non fugit eum; sed potius contemnit, confidens scilicet de tutela Domini; sive Deum reformidat, quantò magis sub oculis eius astitit, dicens, Dominus est, potens est: omnia illius sunt: vbi vbi fuero, in manu eius sum; faciat quod vult, non discedo; & si perire me volet, ipse me perdat, dum me ego servo illi. Malo invidiam ei facere, per voluntatem ipsius pereundo, quàm bilem, per meam evadendo.

a 1. Cor. 6. 3. Luc. 10. 17. 1. Cor. 6. 2. b Gal. 3. 27. Ion. 1. 3.

CAPVT XI.

Prælati saltem, ovili stante, fugere non debent in persecutione.

A. p. ad f. V. Pastor, 1.

HOc sentire, & facere omnem servum Dei oportet, etiam minoris loci, vt majoris fieri possit, si quem gradum ex persecutionis tolerantia ascenderit. Sed quum ipsi auctores, id est, ipsi Diaconi, Presbyteri, & Episcopi fugiunt, quomodo laïcus intelligere poterit, quâ ratione dictum, [a] *Fugite de civitate in civitatem?* Itaque, quum duces fugiunt, quis dè gregario numero sustinebit ad gradum in acie figendum suadentes? Certè quidem [b] *bonus pastor animam pro pecoribus ponit*; vt Moyses non Domino adhuc Christo revelato, etiam in se figurato ait, [c] *Si perdis hunc populum*, inquit, *& me pariter cum eo disperde.* Cæterùm, Christo confirmante figuras suas; [d] *malus pastor est, qui viso lupo fugit, & pecora diripienda derelinquit*: projicietur de villa pastor huiusmodi: detinebuntur illi missionis suæ mercedes in compensationem; immò & de priore peculio eius exigetur detrimenti dominici restitutio. [e] *Etenim qui habet, dabitur ei; ab eo autem qui non habet, etiam quod videtur habere, auferetur.* Sic Zacharias comminatur; [f] *Exurge romphæa in pastores, & evellite oves, & superducam manum meam in pastores.* In quos & Ezechiel, & Hieremias iisdem minis perorant, quòd non tantùm de pecoribus improbè vescantur, pascentes potius semetipsos; verùm quòd dispersum gregem faciant in prædam esse omnibus bestiis agri, dum non est pastor illis. Quod nunquam magis fit, quàm cùm in persecutione destituitur Ecclesia à Clero. Si & Spiritum quis agnoverit, audiet & fugitivos denotantem. Porro, si eos qui gregi præsunt, fugere cùm lupi irruunt, nec decet, immò nec licet, (qui enim talem pastorem malum pronuntiauit, vtique damnavit: omne autem quod damnatur, illicitum factum est sine dubio,) ideo præpositos Ecclesiæ in persecutione fugere non oportebit. Cæterùm, si grex fugere deberet, non deberet præpositus gregis stare, sine caussa staturus ad tutelam gregis, quam grex non desideraret, ex licentia fugæ scilicet.

a Matth. 10. 23. b Io. 10. 11. c Exo. 32. 32. d Io. 10. 12. e Luc. 8. 18. f Zach. 13. 7. Ezech. 34. 1. & seq. Hier. 23. 1. & seq.

CAPVT XII.

Fugam persecutionis nullo modo pecuniâ redimendam esse.

Per totum, de Fuga in persec. 6.

QVOD pertineat, frater, ad tuum problema, habes sententiæ nostræ responsionem, & exhortationem. Porro, qui quærit, An persecutio fugienda sit, sequentem quoque quæstionem iam prospiciat necesse est; an si fugienda non est, redimenda certè

sit. Vltro igitur & dè hoc tibi suggeram, definiens persecutionem, quam constat non esse fugiendam, proinde nec redimendam. Pretium interest. Cæterùm, sicut fuga, redemptio gratuita est; ita redemptio nummaria, fuga est. Certè & huius, timiditatis consilium est. Quod times, redimis; ergo fugis. Pedibus stetisti, curristi nummis. Hoc ipsum quod stetisti ex redemptione, fugisti. Vt autem redimas hominem tuum nummis, quem sanguine suo redemit Christus, quàm indignum Deo, & dispositione eius,
a Rom. 8. 32. *a qui filio suo non pepercit pro te, vt fieret maledictum pro nobis; quia maledictus qui pependerit*
Gal. 3. 13. *in ligno; qui tanquam ovis ad victimam ductus est, & tanquam agnus antè tondentem, sic non*
Esa. 53. 7. *aperuit os; sed posuit dorsum suum in flagella, maxillas autem in palmas; & faciem non avertit*
Psal. 37. 18. *à sputaminibus, & inter iniquos deputatus est, & traditus est in mortem, mortem autem crucis.*
Thren. 3. 30.
Esa. 50. 6. Totum hoc, vt nos à peccatis lucraretur. Sol cessit diem emptionis nostræ. Apud in-
Philipp. 2. 8. feros emancipatio nostra est, & stipulatio nostra in cœlis. *b Sublevatæ sunt portæ sempi-*
b Psal. 23. 7. *ternæ, vt introiret rex gloriæ, Dominus virtutum*, hominem dè terris, immò ab inferis, mercatus in cœlos. Quis est nunc qui adversùs illum reluctatur, immò depreciat, & mercedem eius tam magno comparatam, pretiosissimo scilicet sanguine, commaculat? Iam ergo melius fugere, quàm fieri viliorem, si non tantò sibi constabit homo, quanti constitit Domino. Et Dominus quidem illum redemit, ab angelis munditenentibus
Ephes. 6. 12. potestatibus, à spiritalibus nequitiæ, à tenebris huius ævi, à iudicio æterno, à morte perpetua. Tu autem pro eo pacisceris cum delatore, vel milite, vel furunculo aliquo præside, sub tunica & sinu, (quod aiunt) vt furtivo, quem coram toto mundo Christus emit, immò & manumisit. Hunc ergo liberum pretio æstimabis, & pretio possidebis, nisi eodem; quanto (vt diximus) Domino constitit, sanguine suo scilicet? Vt quid ergo dè homine Christum redimis in homine, in quo Christus est? Non aliter & Simon facere tentavit, cùm pecuniam Apostolis obtulit pro spiritu Christi. Audiet ergo & iste,
c Act. 8. 18. qui se redimens, Christi spiritum redemit, *c Pecunia tua tecum sit in interitum, quoniam*
& seq. *gratiam Dei pretio consequendam putasti.* Quis talem abnegatorem spernat? Quid enim dicit ille concussor? Da mihi pecuniam. Certè nè eum tradat: siquidem non aliud venditat, quàm quod præstaturus est præmio tuo. Cùm das, vtique nè tradaris voluisti. Non traditus autem, traduci habebas? Ergo dum nolendo tradi, non vis traduci, nolendo, negasti, quod te esse traduci noluisti. Immò inquis, dum nolo traduci quod sum, sum confessus id esse, quod nolo traduci, id est Christianum. Potes itaque te martyrem vindicare? constanter ostendisse Christum? Redimens, non ostendisti. Apud vnum si fortè confessus es, ergo & apud plures nolendo confiteri, negasti. Ipsa salus iudicabit hominem excidisse, dum evadit. Excidit ergo qui maluit evasisse. Negatio est, etiam martyrij recusatio. Christianus pecuniâ salvus est; & in hoc nummos habet nè patiatur, dum adversùs Deum erit dives. Atenim Christus sanguine fecit dives pro illo.
d Matth. 5. 3. *d Fœlices itaque pauperes, quia illorum est*, inquit, *regnum cœlorum*, qui animam solam in
e Matth. 6. 24. confiscato habent. Si *e non possumus Deo servire, & Mammonæ*, possumus à Deo redimi, & à Mammona? Quis enim magìs serviet Mammonæ, quàm quem Mammonas redemit? Postremò, quo exemplo vtêris in redemptionem traditionis? Apostoli perse-
Act. 4. 34. 35. cutionibus agitati, quando se pecuniâ tractantes liberaverunt? quæ illis vtique non
& Act. 5. 2. deerat, ex prædiorum pretiis ad pedes eorum depositis; certè multis locupletibus cre-
2. Tim. 1. 16. dentibus viris ac fœminis, qui his etiam refrigeria subministrabant. Quando Onesipho-
& 4. 9. rus, aut Aquila, aut Stephanus, hoc modo eis in persecutione succurrerunt? Paulus
Act. 6. 5. quidem, cùm Felix præses pecunias accepturum se pro eo à discipulis sperasset, dè
Act. 24. 23. 26. quo & ipse in secreto tractavit cum ipso, neque ipse pro se, neque discipuli pro eo numerarunt. Illi vtique discipuli, qui flentes quòd Hierosolymam tendere perseveraret, & persecutiones prædicatas illic non præcaveret, postremò inquiunt, *f Fiat voluntas*
f Act. 21. 14. *Dei.* Quæ ista voluntas? vtique vt pateretur pro nomine Domini, non vt redimeretur.
g 1. Io. 3. 16. Oportet enim *g quomodo Christus animam suam posuit pro nobis; ita fieri pro eo & à nobis; nec tantùm pro ipso, immò etiam pro fratribus propter ipsum.* Quod Ioannes docens, non & fratribus numerandum, sed moriendum potius pronuntiavit. Nihil interest, si quem Christianum redimere non debeas, aut emere. Et adeò voluntas Dei sic est. Aspice
h Prou. 2. 1. regnorum & imperiorum vtique à Deo dispositum statum, *h in cuius manu cor regis*, tanta cottidie ærario augendo prospiciuntur remedia censuum, vectigalium, collationum, stipendiorum: nec vnquam vsque adhuc ex Christianis tale aliquid prospectum est, sub aliquam redemptionem capitis & sectæ redigendis, cùm tantæ multitudinis nemini
i 1. Cor. 6. 20. ignotæ, fructus ingens meti posset. *i Sanguine empti*, sanguine munerati, nullum num-
l Ephes. 4. 15. mum pro capito debemus: quia *l caput nostrum Christus est.* Non decet Christum pecu-
& cap. 5. 23. niâ constare. Quomodo & martyria fieri possent in gloriàm Domini, si tributo licen-

tiam

tiam sectæ compensaremus? Itaque qui eam præmio paciscitur, dispositioni diuinæ aduersatur. Cùm igitur nihil nubis Cæsar indixerit in hunc modum stipendiariæ sectæ, sed nec indici vnquam tale quid possit, Antichristo iam instante, & in sanguinem, non in pecunias hiante Christianorum, quomodo mihi proponere potest scripturam esse [m] *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari?* Miles me, vel delator, vel inimicus concutit, nihil Cæsari exigens, immò contrà faciens; cùm Christianum legibus humanis reum, mercede dimittit. Alius est denarius, quem Cæsari debeo, qui ad eum pertinet, dè quo tunc agebatur, tributarius, à tributarijs scilicet, non à liberis debitus. Aut quomodo *reddam quæ sunt Dei Deo?* vtique proinde imaginem & monetam ipsius, inscriptam nomine eius, id est, hominem Christianũ? Quid autem Deo debeo, sicut denarium Cæsari, nisi sanguinem, quem pro me filius fudit ipsius? Quod si Deo quidem hominem, & sanguinem meum debeo; nunc verò in eo sum tempore, vt quod Deo debeo, expostuler, vtique fraudem Deo facio, id agens, nè quod debeo, soluam. Benè obseruavi præceptum, *Cæsari reddens quæ sunt Cæsaris, Deo verò quæ sunt Dei* abnegans.

m Matth. 22. 21.
Ibid.
Ibid.

CAPVT XIII.

Scriptura dicens: Omni petenti te, tribue: & facite vobis amicos de Mammona iniquitatis; *non dè redimenda vexatione, sed dè Eleemosyna, intelligenda est.*

Per totum. V. Fuga in persec. 7.

SED & [a] *omni petenti me dabo.* In causa eleemosynæ, non in concussuræ. *Petenti*, inquit. Porro, qui concutit, non petit. Qui comminatur, si non acceperit, non postulat, sed extorquet. Non eleemosynam expectat, qui non miserandus, sed timendus venit. Dabo igitur misericordiæ, non timiditatis meæ nomine; vbi qui accepit, Deum honorat, & benedictionem mihi reddit: non vbi amplius se benefactum præstitisse credit, & prædam suam adspiciens dicit, Dè reatu est. [b] *Pascam & inimicum.* Sed inimicitiæ alios habent titulos. Non tamen dixit traditorem, aut persecutorem, aut concussorem. Nam huic quantò magis *carbones aceruabo super caput*, si non me redemero? Proinde, inquit, [c] *Qui tibi tunicam sustulerit, vel etiam pallium concede*: ad eum pertinet, qui rem, non qui fidem meam eripere quæsierit. Concedam & pallium non minanti traditionem. Si minatus fuerit, etiam tunicam reposcam. Omnium iam nunc Dominicarum pronuntiationum sui sunt, & causæ, & regulæ termini, non in infinitum, nec ad omnia spectant. Atque adeò qui *omni petenti dari iubet*, ipse signum petentibus non dat. Alioquin si omnibus passim petentibus dandum puras, tu mihi videris, non dico vinum febricitanti, sed etiam venenum, aut gladium mortem desideranti daturus. [d] *Facite autem vobis amicos de Mammona*; quomodo intelligendum sit, parabola præmissa doceat, ad populum Iudaïcum dicta, qui commissam sibi rationem Domini cùm malè administrasset, deberet de Mammonæ hominibus, quod nos eramus, amicos sibi potius prospicere, quàm inimicos; & releuare nos à debitis peccatorum, quibus Deo detinebamur, si nobis dè dominica ratione conferrent; vt cùm cœpisset ab huius deficere gratia, ad nostram fidem refugientes, reciperentur in tabernacula æterna. Quamvis nunc puta aliam interpretationem parabolæ & sententiæ istius, dum scias verisimile non esse, vt concussores nostri in amicitiam redacti per Mammonam, *e recipiant tunc nos in tabernacula æterna.* Sed quid non timiditas persuadebit? quasi & fugere scriptura permittat, & redimere præcipiat. Parum denique est, si vnus aut alius ita eruitur: massaliter totæ Ecclesiæ tributum sibi irrogauerunt. Nescio dolendum, an erubescendum sit, cùm in matricibus Beneficiariorum, & Curiosorum, inter tabernarios, & lanios, & fures balnearum, & aleones, & lenones, Christiani quoque vectigales continentur. Hanc episcopatui formam Apostoli prouidentius condiderunt, vt regno suo securi frui possent sub obtentu procurandi. Scilicet enim talem pacem Christus ad Patrem regrediens, mandauit à militibus per Saturnalicia redimendam.

a Luc. 6. 30.
b Rom. 12. 20.
Prou. 25. 21.
Ibid.
c Luc. 6. 35.
Luc. 6. 30.
Luc. 11. 29.
d Luc 16. 9.
e Ibid.

CAPVT XIV.

Collectam facere, & Dominicam celebrare, si diu non licet, instante persecutione, noctu fiat. Ceterùm timor pellendus foras. Fabium hortatur ne fugam pecuniâ redimat, & duram licet paracleti subeat disciplinam.

In p. ad m. V. Fuga in persec. 7. in f. in Alphab. Errorum V. Fuga, 6.

SED quomodo colligemus, inquis; quomodo Dominica solemnia celebrabimus? Vtique quomodo & Apostoli; fide, non pecuniâ tuti; [a] *quæ fides si montem transferre*

a Matth. 21. 21.

T

potest, multò magìs militem. Esto sapientiâ, non præmio cautus. Neque enim statim & à populo eris tutus, si officia militaria redemeris. Vna ergò tibi & Fides, & Sapientia, ad tutelam opus est: quibus non adhibitis, & redemptionem tuam potes perdere; adhibitis, haud redemptionem desiderare. Postremò si colligere interdiu non potes, habes noctem, luce Christi luminosa adversus eàm. Non potes discurrere per singulos, sit tibi & in tribus Ecclesia. Melius est turbas tuas aliquando non videas, quàm addicas. Serva Christo virginem sponsam. Nemo quæstum de ea faciat. Hæc tibi, frater, dura forsitan, & intolerabilia videntur. Sed recita Deum dixisse, *b Qui capit, capiat*; id est, qui non capit, discedat. Non potest qui pati timet, eius esse qui passus est. At qui pati non timet, iste perfectus erit in dilectione, vtique Dei. *c Perfecta enim dilectio foras mittit timorem.* Et ideo *d multi vocati, pauci electi.* Non quæritur *e qui latam viam sequi paratus sit, sed qui angustam.* Et ideo Paracletus necessarius *f deductor omnium veritatum*, exhortator omnium tolerantiarum: Quem qui receperunt, neque fugere persecutionem, neque redimere noverunt, habentes ipsum qui pro nobis erit, sicut *g locuturus in interrogatione*, ita juvaturus in passione.

b Matth. 19. 12.
c 1. Io. 4. 18
d Matth. 22. 14.
e Matth. 7. 13.
f Io. 16. 13.
g Luc. 12. 11.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI,

ADVERSVS HERMOGENEM.

IN LIBRVM ADVERSVS HERMOGENEM.

ARGVMENTVM.

Tertullianus hunc Librum scripsit contra Hermogenem in Africa dogmatizantem, materiam Deo coæuam; de qua, non verò de nihilo, Deus mundum creavit. Huius Libri meminit scribens contra Valentinianos, cap. 14. Hæc, *inquit*, erit materia, quæ nos commisit cum Hermogene, cæterisque, qui Deum ex materia, non ex nihilo operatum cuncta præsumunt. *Hieronymus ad Ctesiphontem, contra Pelagianos transfert illud, ex hoc Libro depromptum:* Patriarchæ hæreticorum Philosophi. *Cap. 8. cont. Hermog. Pamelius vult scripsisse hunc Librum An. Chri. ducentesimo sexto. Zephyr. septimo, Severi decimo tertio. Baro. Zephyr. 4. Severi duodecimo.*

CAPVT PRIMVM.

Hæretici sua dogmata, veritate antiquâ posteriora condiderunt: Hermogenis porro dogma, hominis pictoris, & lubrici, & falsarij, à fidei regula ad Philosophos transijt, cum Stoicis materiam Deo coæternam astruens.

SOLEMVS hæreticis compendij gratia de posteritate præscribere. In quantum enim veritatis regula prior, quæ etiam futuras hæreses prænuntiavit, in tantum posteriores quæque doctrinæ hæreses præiudicabuntur, quia sunt quæ futuræ veritatis antiquiore regula prænuntiabantur. Hermogenis autem doctrina tam novella est, denique ad hodiernum homo in sæculo, & natura quoque hæreticus etiam turbulentus: qui loquacitatem, facundiam existimet; & impudentiam, constantiam

deputet; & maledicere singulis, officium bonæ conscientiæ iudicet. Præterea pingit illicitè, nubit assiduè: legem Dei in libidinem defendit, in artem, contemnit: bis falsarius, & cauterio, & stilo: totus adulter, & prædicationis, & carnis: siquidem & nubentium contagio fœtet, nec ipse Apostolicus Hermogenes in regula perseveravit. Sed viderit persona, cum doctrina mihi quæstio est. Christum Dominum non alium videtur aliter cognoscere, alium tamen facit quem aliter cognoscit: immò totum quod est Deus, aufert, nolens illum ex nihilo vniversa fecisse. A Christianis enim conversus ad Philosophos, de Ecclesia in Academiam & Porticum, inde sumpsit à Stoïcis Materiam cum Domino ponere, quæ ipsa semper fuerit neque nata, neque facta, nec initium habens omnino nec finem, ex qua Dominus omnia postea fecerit.

CAPVT II.

Hermogenes sic argumentatur: cùm Deus ex seipso, aut de nihilo mundum facere non potuerit, eum proinde ex materia fecit.

Per totum. V. Materia, 1. In p. V. Hermogenis Elogia, 3.

HANC primam vmbram planè sine lumine pessimus pictor illis argumentationibus coloravit, præstruens aut Dominum de semetipso fecisse cuncta, aut de nihilo, aut de aliquo: vt cùm ostenderit neque ex semetipso fecisse potuisse, neque ex nihilo, quod superest exinde confirmet, ex aliquo eum fecisse, atque ita aliquid illud, Materiam fuisse. Negat illum ex semetipso facere potuisse: quia partes ipsius fuissent, quæcunque ex semetipso fecisset Dominus. Porro in partes non devenire, vt indivisibilem & indemutabilem, & eundem semper quà Dominus. Cæterùm, si de semetipso fecisset aliquid, ipsius fuisset aliquid. Omne autem & quod fieret, & quod faceret, imperfectum habendum; quia ex parte fieret, & ex parte faceret: aut si totus totum fecisset, oportuisset illum simul & totum esse, & non totum; quia oporteret & totum esse, vt faceret semetipsum; & totum non esse, vt fieret de semetipso. Porro difficillimum. Si enim esset, non fieret, esset enim: si verò non esset, non faceret, quia nihil esset: eum autem qui semper fit, non fieri, sed esse illum in ævum ævorum. Igitur non de semetipso fecisse illum, qui non eius fuerit conditionis, vt de semetipso facere potuisset. Proinde ex nihilo non potuisse eum facere, sic contendit, Bonum & optimum definiens Dominum, qui bona atque optima tam velit facere quàm sit; immò nihil non bonum atque optimum, & velle eum, & facere. Igitur omnia ab eo bona & optima oportuisse fieri, secundùm conditionem ipsius. Inveniri autem & mala ab eo facta, vtique non ex arbitrio, nec ex voluntate: quia si ex arbitrio & voluntate, nihil incongruens & indignum sibi faceret. Quod ergo non arbitrio suo fecerit, intelligi oportere ex vitio alicuius rei factum, ex materia esse sine dubio.

CAPVT III.

Etsi Deus semper fuerit, Dominus tamen non semper fuit: quia Deus, substantiæ nomen est; Dominus autem, potestatis.

In p. V. Materia, 1. A. p. ad vltra m. V. Deus Dominus, 1. Et in Alphab. Errorum. V. Trinitas, 1. Circa f. V. Hermogenis Elogia, 1. In f. V. Deus Dominus, 2.

ADJICIT & aliud: Deum semper Deum, etiam Dominum fuisse, nunquam non Deum. Nullo porro modo potuisse illum semper Dominum haberi, sicut & semper Deum, si non fuisset aliquid retrò semper, cuius semper Dominus haberetur: fuisse itaque Materiam semper Deo Domino. Hanc coniecturam eius iam hinc destruere properabo, quam hactenus propter non intelligentes adiecisse duxi, vt sciant, cætera quoque argumenta tam intelligi, quàm revinci. Dei nomen dicimus semper fuisse apud semetipsum, & in semetipso, Dominum verò non semper: diversa enim vtriusque conditio. Deus substantiæ ipsius nomen, id est divinitatis; Dominus verò non substantiæ, sed potestatis: substantiam semper fuisse cum suo nomine, quod est Deus, postea Dominus, accedentis scilicet rei mentio. Nam ex quo esse cœperunt, in quæ potestas Domini ageret, ex illo per accessionem potestatis, & factus & dictus est Dominus: quia & pater Deus est, & iudex Deus est; non tamen ideo pater & iudex semper, quia Deus semper. Nam nec pater potuit esse ante filium, nec iudex ante delictum. Fuit autem tempus, cùm & delictum, & filius non fuit, quod iudicem, & qui patrem Dominum faceret. Sic & Dominus non ante ea, quorum Dominus existeret, sed Do-

minus tantùm futurus quandoque, ficut pater per filium, ficut index per delictum; ita & Dominus per ea, quæ fibi feruitura feciffet. Argumentari tibi videor Hermogenes. Nauiter fcriptura nobis patrocinatur, quæ vtrumque nomen ei diftinxit, & fuo tempore oftendit. Nam Deus quidem quod erat femper, ftatim nominat: [a] *In principio fecit Deus cœlum & terram.* Ac deinceps quamdiu faciebat, quorum Dominus futurus erat, Deus folummodò ponit. [b] *Et dixit Deus, & fecit Deus, & vidit Deus,* & nufquam adhuc Dominus. At vbi vniuerfa perfecit, ipfumque vel maximè hominem qui propriè Dominum intellecturus erat, Dominus etiam cognominatur. Tunc etiam Dominus nomen adjunxit: [c] *Et accepit Deus Dominus hominem quem finxit. Et præcepit Dominus Deus.* Ac exinde Dominus qui retrò Deus tantùm, ex quo habuit cuius effet. Nam Deus fibi erat, rebus autem tunc Deus, cùm & Dominus. Igitur in quantum putabit ideo Materiam femper fuiffe, quâ Dominus femper effet, in tantùm conftabit nihil fuiffe, quia conftat Dominum non femper fuiffe. Adjiciam & ego propter non intelligentes, quorum Hermogenes extrema linea eft, & quidem epinœmata illius retorquebo adversùs illum. Cùm enim neget Materiam natam, aut factam, fic quoque inuenio Domini nomen, Deo non competiffe in Materiam: quia libera fuerit necefsè eft, quæ originem non habendo, non habuit auctorem, quod erat, nemini feruiens. Itaque ex quo Deus poteftatem fuam exercuit in eam, faciendo ex Materia, ex illo, Materia Dominum Deum paffa, demonftrat hoc illum tamdiu non fuiffe, quàmdiu fuit.

a Gen. 1. 1.
b Gen. 1. per totum.
c Gen. 2. 6.

CAPVT IV.

Qui materiam Deo coæternam facit, duos effe Deos inducit.

Per totum. V. Materia, 3.

HINC denique incipiam de Materia retractare, quòd eam Deus fibi comparet, proinde non natam, proinde non factam, proinde æternam: fine initio, fine fine propofitam. Quis enim alius Dei cenfus, quàm æternitas? quis alius æternitatis ftatus, quàm femper fuiffe, & futurum effe, ex prærogatiua nullius initij, & nullius finis? Hoc fi Dei eft proprium, folius Dei erit, cuius eft proprium: quia etfi alij adfcribatur, iam non erit Dei proprium, fed commune cum eo cui & adfcribitur. [a] *Nam, etfi funt qui dicuntur Dei, fiue in cœlo, fiue in terra, nomine; cæterùm, vnus Deus pater, ex quo omnia:* quò magis apud nos folius Dei effe debeat, quod Dei proprium eft: &, vt dixi, iam non proprium effet, quia alterius effet. Quòd fi Deus eft, vnicum fit neceffe eft, vt vnius fit. Aut quid erit vnicum & fingulare, nifi cui nihil adæquabitur? quid principale, nifi quod fuper omnia? nifi quod ante omnia, & ex quo omnia? Hæc Deus folus habendo eft, & folus habendo, vnus eft. Si & alius habuerit; tot iam erunt Dei, quot habuerint quæ Dei funt. Ita Hermogenes duos deos infert. Materiam parem Deo infert. Deum autem vnum effe oportet: quia quod fummum fit, Deus eft: fummum autem non erit, nifi quod vnicum fuerit: vnicum autem effe non poterit, cui aliquid adæquabitur: adæquabitur autem Deo Materia, eùm æterna cenfetur.

a 1. Cor. 8. 5.

CAPVT V.

Si innata eft, & ab æterno materia, ficut innatus, & fempiternus eft Deus: duo funt fine initio & fine, duo mundi Authores, duo Dij.

Per totum. V. Materia, 3.

SED Deus, Deus eft: Materia, Materia eft. Quafi diuerfitas nominum comparationi refiftat, fi ftatus idem vindicetur. Sit & natura diuerfa, fit & forma non eadem, dummodo ipfius ftatus vna fit ratio. Innatus Deus, an non & innata Materia? Semper Deus, an non femper & Materia? Ambo fine initio, ambo fine fine, ambo etiam auctores vniuerfitatis: tam qui fecit, quàm de qua fecit. Neque enim poteft non & Materia auctrix omnium deputari, de qua vniuerfitas confiftit. Quomodo refpondebit? Non ftatim Materiam comparari Deo, fi quid Dei habeat, quia non totum habendo, non concurrat in plenitudinem comparationis? Quid Deo reliquit amplius, vt non totum Dei, Materiæ dedifse videatur? Vel quâ, inquit, & fic habente Materiâ, falva fit Deo & auctoritas & fubftantia, quâ folus & primus auctor eft, & Dominus omnium cenfeatur. Veritas autem fic vnum Deum exigit defendendo, vt folius fit quicquid ipfius eft. Ita enim ipfius erit, fi fuerit folius: & ex hoc alius Deus non poffit admitti, dum nemini licet habere de Deo aliquid. Ergo, inquis, nec nos habemus Dei aliquid. Immò habemus, & habebimus, fed ab ipfo, non à nobis. Nam & Dei erimus,

si meruerimus illi esse de quibus prædicavit, [a] *Ego dixi, vos Dei estis*; *&, Stetit Deus in ecclesia deorum*: sed ex gratia ipsius, non ex nostra proprietate: quia ipse est solus qui deos faciat. Materiæ autem proprium facit, quod cum Deo habet: aut si à Deo accepit, quod est Dei, ordinem dico æternitatis, potest credi, & habere illam cum Deo aliquid, & Deum illam non esse. Quale est autem, cùm confitetur ille aliquid cum Deo habere, & vult solius Dei esse, quod Materiam non negat habere?

[a] Psal. 81. 6. Ibid. 1.

CAPVT VI.

Cùm Hermogenes eadem tribuat materiæ quæ Deo, contra Scripturæ Authoritatem, non potest asserere Deum esse solum, primum omnium authorem & Dominum.

Per totum. V. Materia, 3.

DICIT salvum Deo esse, vt & solus sit, & primus, & omnium auctor, & omnium Dominus, & nemini comparandus, quę mox Materiæ quoque adscribit. [a] *Ego quidem Deus*, contestabitur Deus, *& iuravit nonnunquam per semetipsum, quòd alius non sit qualis ipse*: sed mendacem eum faciet Hermogenes: erit enim & Materia qualis Deus, infecta, innata, initium non habens, nec finem. Dicet Deus: [b] *Ego primus*? & quomodo primus, cui Materia coætanea est? Inter coætaneos autem & contemporales ordo non est, aut & Materia prima est. [c] *Extendi*, inquit, *cœlum solus*: atquin non solus, cum eà enim extendit, de qua & extendit. Cum proponit, salvo Dei statu fuisse Materiam; vide nè ei reddatur à nobis, proinde salvo statu Materiæ fuisse Deum, communi tamen statu amborum. Salvum ergo erit & Materiæ, vt & ipsa fuerit, sed cum Deo: quia & Deus solus: sed cum illa. Et ipsa prima cum Deo, quia & Deus primus cum illa: sed & illa incomparabilis cum Deo, quia & Deus incomparabilis cum illa, & auctrix cum Deo, & domina cum Deo. Sic aliquid, & non totum Materiæ habere: ita illi nihil reliquit Hermogenes, quod non & Materiæ contulisset: vt non Materia Deo, sed Deus potius Materiæ compatetur. Atque adeò, cùm ea quæ propria Dei vindicamus, semper fuisse, sine initio, sine fine, & primum fuisse, & solum, & omnium auctorem, Materiæ quoque competant; quæro quid diversum & alienum à Deo, ac per hoc privatim Materia possederit, per quod Deo non compararetur? In qua omnia Dei propria recensentur, satis præjudicant de reliqua comparatione.

[a] Esa. 45. 21. 23.
[b] Esa. 41. 4. & 44. 6.
[c] Esa. 44. 24.

CAPVT VII.

Cùm æternitas materiæ nec minorem, nec subjectam Deo esse convincat, frustra Hermogenes dicit eam minorem, & subjectam Deo, illique incomparabilem.

Per totum V. Materia, 3.

SI minorem & inferiorem Materiam Deo, & idcirco diversam ab eo, & idcirco incomparabilem illi contendit, vt majori, vt superiori: præscribo non capere vllam diminutionem & humiliationem, quòd sit æternum & innatum: quia hoc & Deũ faciat tantũ, quantus est, nullo minorem, neque subjectiorem, immò omnibus majorem & sublimiorem. Sicut enim cætera quæ nascũtur aut finiũt, & idcirco æterna non sunt, semel opposita fini, quæ & initio admittũt ea quæ Deus non capit, diminutionem dico interim & subjectionem, quia nata & facta sunt: ita & Deus ideo ea non capit, quia nec natus omnino, nec factus est. Materiæ autem status talis est. Igitur & duobus æternis, vt innatis, vt infectis, Deo atque Materiâ, ob eandem rationem communis status, ex æquo habentibus, id quod neque diminui, nec subjici admittit, id est, æternitatem: neutrum dicimus altero esse minorem, sive maiorem: neutrum altero humiliorem, sive superiorem; sed stare ambo ex pari magna, ex pari sublimia, ex pari solidæ & perfectæ felicitatis, quæ censetur æternitas. Neque enim proximi erimus opinionibus Nationum, quæ si quando coguntur Deum confiteri, tamen & alios infra illum volunt. Divinitas autem gradum non habet, vtpote vnica; quæ si & in Materia erit, vt proinde innata, & infecta, & æterna, aderit vtrobique: quia minor se nusquam poterit esse. Quomodo ergo discernere audebit Hermogenes? atque ita subjicere Deo Materiam, æternam æterno, innatam innato, auctricem auctori? dicere audentem. Et ego prima, & ego ante omnia, & ego à quo omnia: par fuimus, simul fuimus, ambo sine initio, sine fine: ambo sine auctore, sine Deo. Quis me Deus subjicit contemporali, coætaneo? Si quia Deus dicitur, Habeo & ego meum nomen. Aut ego sum Deus, aut ille Materia: quia ambo sumus quod alter est nostrum. Putas itaque Materiam Deo non comparasse, quam scilicet subiciat illi?

CAPVT VIII.

Hermogenes dicens, Deum indiguisse materiâ ad opificium mundi, Deum subijcit materiæ, eique postponit.

Per totum. V. Materia, 4.

AVQVIN etiam præponit illam Deo, & Deum potius subiicit Materiæ, cùm vult eum de Materia cuncta fecisse. Si enim ex illa vsus est ad opera mundi, iam & Materia superior invenitur: quæ illi copiam operandi subministravit, & Deus subjectus Materiæ videtur, cuius substantiæ eguit. Nemo enim non eget eo de cuius vtitur: nemo non subiicitur ei cuius eget, vt possit vti: sic & nemo de alieno vtendo non minor est eo de cuius vtitur. Et nemo qui præstat de suo vti, non in hoc superior est eo cui præstat vti. Itaque Materia ipsa quidem Deo non eguit, sed egenti se Deo præstitit, divitem, & locupletem, & liberalem, minori opinor, & invalido, & minus idoneo de nihilo facere quæ vellet. Grande reverà beneficium Deo contulit, vt haberet hodie per quem Deus cognosceretur, & omnipotens vocaretur: nisi quòd iam non omnipotens, si non & hoc potens, ex nihilo omnia proferre. Sanè & sibi præstitit aliquid Materia, vt & ipsa cum Deo possit agnosci coæqualis Deo, immò & adiutrix: nisi quod solus eam Hermogenes cognovit, & hæreticorum patriarchæ Philosophi. Prophetis enim & Apostolis vsque adhuc latuit, puto & Christo.

CAPVT IX.

Dicere non potest Hermogenes, Deum tanquam Dominum, vsum fuisse materiâ in productione mundi; cùm Dominus non esset, antequam aliquid condidisset, cuius Dominus dici posset. Proinde, vi, aut precariò materia vsus est.

Per totum. V. Materia, 6.

NON potest dicere Deum vt Dominum Materiâ vsum ad opera mundi: Dominus enim non potuit esse substantiæ coæqualis. Sed precariò forsitan vsus est. Et ideo precariò, non dominio, vt cùm ea mala esset, de mala tamen sustinuerit vti, scilicet ex necessitate mediocritatis suæ, quâ non valebat ex nihilo vti; non ex potestate, quam si habuisset omninò vt Deus in Materiam, quam malam norat, antè eam in bonum convertisset vt dominus & bonus, vt ità de bono, non de malo vteretur. Sed quia bonus quidem, dominus autem non, ideo qualem habuit, tali vsus, necessitatem suam ostendit cedentem conditioni materiæ: quam, si dominus fuisset, emendasset. Sic enim Hermogeni respondendum est, cùm ex dominio, defendit Deum materiâ vsum, & de re non suâ, scilicet non factâ ab ipso. Iam ergo malum ab ipso, qui est mali, si non auctor, quia non effector, certè permissor, quia dominator. Si verò materia non & ipsius, quâ malum Dei non est: de alieno ergo vsus, aut precariò vsus est, quâ egens ejus: aut & iniuriâ, quâ prævalens eius. His enim tribus modis aliena sumuntur, iure, beneficio, impetu; id est, dominio, precariò, vi. Dominio non suppetente, eligat Hermogenes, quid Deo congruat, precariò, an vi de materia cuncta fecisse.

CAPVT X.

Excusari non potest Hermogenes à blasphemia nata ex dogmate suo, quâ Deus author mali fingitur, nisi malum à materia, non à Deo deducat. Si enim Deus non est author mali, eius saltem dissimulator & assertor invenitur, qui ante mundi conditionem, tamdiu tulerit, nec reformarit, aut potius abstulerit materiæ malum.

In p. V. Materia, 6. A. p. ad f. V. Creatio, 6.

NON ergo melius censuisset Deus, nihil omnino faciendum, quàm precario, aut vi faciendum, & quidem de malo? nonnè etiamsi materia optima fuisset, æquè indecorum sibi existimasset, de alieno, licèt bono? Fatuè satis, si ita gloriæ suæ causâ molitus est mundum, vt debitorem se alienæ substantiæ ostenderet, & quidem non bonæ. Ergo, inquit, ex nihilo faceret vt mala quoque arbitrio eius imputarentur? Magna, bona fide cæcitas hæreticorum pro huiusmodi argumentatione, cùm ideo aut alium Deum bonum & optimum volunt credi, quia mali auctorem existiment Creatorem: aut materiam cum Creatore proponunt, vt malum à materia, non à Creatore deducant: quando nullus omnino Deus liberetur istâ quæstione, vt non auctor mali videri proinde possit, quisquis ille est, qui malum etsi non ipse fecit, tamen à quocunque, & vnde vnde, passus est fieri. Audiat igitur & Hermogenes, dum alibi de mali ratione

distinguimus, interim se quoque nihil egisse hac sua iniectione. Ecce enim, etsi non auctor, sed assentator mali invenitur Deus, qui malum materiæ tanto sustinuit de bono, ante mundi constitutionem, quam vt bonus, & mali æmulus emendasse debuerat. Aut enim potuit emendare, sed noluit: aut voluit quidem, verùm non potuit infirmus Deus. Si potuit, & noluit, malus & ipse, quia malo favit: & sic iam habetur auctor eius, quod licet non instituerit, quia tamen si noluisset illud esse, non esset, ipse iam fecit esse, quod noluit non esse: quo quid est turpius? Si id voluit esse, quod ipse noluit fecisse, adversùm semetipsum egit, cùm & voluit esse, quod noluit fecisse & noluit fecisse, quod voluit esse. Quasi bonum voluit esse, & quasi malum noluit fecisse. Quod non faciendo, malum iudicavit, id sustinendo, bonum pronuntiavit, malum pro bono sustinendo, & non potius eradicando, assertor eius inventus est: malè, si per voluntatem; turpiter, si per necessitatem. Aut famulus erit mali Deus, aut amicus; cum materiæ malo conversatus, nedum etiam de malò eius operatus.

CAPVT XI.

Hermogenes æternam materiam asserens, suadere non potest materiam esse malam. Aut si malum credi potest id quod æternum est, insuperabile est, & frustra conamur malum auferre à nobis.

Per totum V. Materia, 7.

ET tamen vnde nobis persuadet Hermogenes, malam esse materiam? Non enim poterit non malum dicere, cui malum adscribit. Nam definimus diminutionem, & subiectionem capere non posse quod sit æternum, vt alij coæterno inferius deputetur. Ita & nunc nec malum dicimus competere illi, quia nec subijci ex hoc possit, quod nullo modo potest subjici, quia æternum est. Sed cùm aliàs summum bonum constet esse quod sit æternum vt Deus, per quod solus est Deus, dum æternus est; & ita bonus, dum Deus: quomodo materiæ inerit malum, quam vt æternam, summum bonum credi necesse est? Aut, si quod æternum est, poterit & mali capax esse, poterit hoc & in Deum credi: & sine causa gestivit malum à Deo transferre, si competit & æterno, competendo materiæ. Iam verò si quod æternum est, malum potest credi, invincibile & insuperabile erit malum, vt æternum: & ita nos frustra laboramus dè [a] *auferendo malo ex nobis ipsis*, tum & Deus hoc frustra mandat & præcipit: immò & iudicium frustra constituit Deus; iniustitiâ vtique puniturus. Quod si tunc erit mali finis, cùm præses eius [b] *diabolus abierit in ignem, quem præparavit illi Deus & angelis eius, prius in puteum abyssi relegatus*, [c] *cum revelatio filiorum Dei redemerit conditionem à malo, vtique vanitati subiectam*; cùm restitutâ innocentiâ & integritate conditionis, [d] *pecora condixerint bestijs & parvuli de serpentibus luserint*; [e] *cùm Pater Filio posuerit inimicos sub pedes* [f] *vtique operarios mali*: vtique si finis malo competit, necesse est competierit initium, eritque materia habens initium, habendo & finem mali. Quæ enim malo deputantur, secundùm mali statum computantur,

[a] 1. Cor. 5. 13. Matth. 24. 51. [b] Apoc. 20. 5. [c] Rom. 8. 19. [d] Esa. 11. 6. & seq. [e] Psal. 109. 1. 1 Cor. 15. 25. [f] Matth. 7. 23.

CAPVT XII.

Si mala est materia, non potest esse æterna, quam ex mala in bonam mutavit Deus, faciens omnia bona. Quod autem æternum est, immutabile est.

In p. V. Materia, 7. A. p. d f. V. Æternorum, 7.

AGE nunc, malam ac pessimam credamus esse materiam, vtique naturâ; sicut Deum bonum & optimum credimus, proinde naturâ: porro naturam certam & fixam haberi oportebit, tam in malo perseverantem apud materiam, quàm in bono apud Deum inconvertibilem & indemutabilem. Scilicet quia si demutabitur natura in materia de malo in bonum, demutari poterit & in Deo de bono in malum. Hoc loco dicet aliquis: [a] *Ergo de lapidibus filij Abrahæ non suscitabuntur, & genimina viperarum non facient pœnitentiæ fructum, & filij iræ non fient filij pacis*, si natura mutabilis non erit. Temerè ad ista exempla respicies, ô homo: non enim competunt ad causam materiæ, quæ innata est, ea quæ nata sunt, lapides, & viperæ, & homines: horum enim natura habendo institutionem, habere poterit & cessationem. Materiam verò tene semel æternam determinatam, vt infectam, vt innatam, & ideo indemutabilis & incorruptibilis naturæ credendam, ex ipsius etiam sententia Hermogenis, quam opponit, cùm Deum negat ex semetipso facere potuisse; quia non demutetur quod sit æternum, amissurum scilicet quod fuerat, dum fit ex demutatione quod non erat, si non esset æternum. Dominum verò æternum aliud esse non posse, quàm quod est semper. Hac

[a] Matth. 3. 7.

& ego definitione meritò illum repercutiam, Materiam æquè reprehendo; cùm ex illa
b Gen. 1. 31. mala, pessimâ etiam, bona atque optima à Deo fiunt: b *Et vidit Deus quia bona, & benedixit ea Deus*, vtique quà optima, non certè quà mala ac pessima. Demutationem igitur admisit materia, & si ita est, statum æternitatis amisit: mortua est denique sine sua forma. Sed æternitas amitti non potest: quia nisi amitti non possit, æternitas non est. Ergo nec demutationem potuit admisisse: quia si æternitas est, demutari nullo modo potest.

CAPVT XIII.

Si nulla facta est in materia mutatio, hæc malæ simul & bonæ est naturæ: proinde nec Deus censendus erit Author boni, nisi occasione materiæ.

Per totum. V. Creatio, 5.

ET quæretur, quomodo ex ea bona facta sint, quæ ex demutatione nullo modo facta sunt? Vnde in mala ac pessima boni atque optimi semen? Certè a *nec bona*
a Matth. 7. 18. *arbor fructus malos edit*: quia nec Deus nisi bonus: *nec mala arbor, bonos*: quia nec materia est nisi pessima. Aut si dabimus illi aliquid etiam boni germinis, iam non erit vniformis naturæ, id est, malæ in totum: sed iam tum duplex, id est bonæ & malæ naturæ. Et quæretur iterum, an in bono & malo *poterit convenire luci & tenebris, dulci & amaro*. Aut si potuit vtriusque diversitas boni & mali concurrisse, & duplex natura fuisse materiæ, amborum ferax fructuum, iam nec bona ipsa Deo deputabuntur, vt nec mala illi imputentur: sed vtraque species de materiæ proprietate sumpta, ad materiam pertinebit. Quo pacto neque gratiam bonorum Deo debebimus: nec invidiam malorum, quia nihil de suo operatus ingenio: per quod probabitur manifestè materiæ deseruisse.

CAPVT XIV.

Ex principijs Hermogenis sequitur, Deum seruire materiæ, & mala quædam ex necessitate producere de materia mala.

Per totum V. Creatio, 5.

NAM etsi dicatur, licet ex occasione materiæ, suo tamen arbitrio bona protulisse, quasi nactus bonum materiæ, quamquam & hoc turpe sit, certè cum ex eadem etiam mala profert, vel hæc vtique non de suo arbitrio proferendo, servit materiæ, aliud non habens facere quàm ex malo proferre; invitus vtique quà bonus, ex necessitate vt invitus, & ex servitute vt ex necessitate. Quid ergo dignius, ex necessitate eum condidisse mala, an ex voluntate? Siquidem ex necessitate condidit, si ex materia: ex voluntate, si ex nihilo. Iam enim sine causa laboras, nè malorum auctor constituatur Deus: quia etsi de materia fecit, ipsi deputabuntur qui fecit, proinde quatenus fecit. Planè sic interest vnde fecerit, ac si de nihilo fecisset; nec interest vnde fecerit, vt inde fecerit, vnde eum magìs decuit. Magìs autem eum decuit ex voluntate fecisse, quàm ex necessitate; id est, ex nihilo potius, quàm ex materia. Dignius est Deum etiam malorum auctorem liberum credere, quàm servum. Quæcunque potestas ei, quàm pusillitas competit. Si & sic concedimus materiam quidem nihil boni habuisse, Dominum verò si quid boni edidit, suâ virtute edidisse, aliæ æquè oborientur quæstiones. Primò, si bonum in materia omnino non fuit, non ex materia bonum factum est, quod materia scilicet non habuit. Dehinc, si non ex materia, iam ergo ex Deo factum. Si nec ex Deo, iam ergo ex nihilo factum. Hoc enim superest secundùm Hermogenis dispositionem.

CAPVT XV.

Rectius creditur & dicitur, Deus omnia ex nihilo creasse.

Per totum V. Creatio, 5.

PORRO si bonum, neque ex materia factum est, quia non erat in illa, vt in malas neque ex Deo, quia nihil potuit ex Deo fieri, sicut definit Hermogenes: invenitur bonum iam ex nihilo factum, vt ex nullo factum, vt neque ex materia, neque ex Deo. Et si bonum ex nihilo, cur non & malum? immò cur non omnia ex nihilo, si aliquid ex nihilo: nisi si insufficiens fuit divina virtus omnibus producendis, quæ aliquid protulerit ex nihilo. Aut si ex materia mala bonum processit, quia neque ex nihilo, neque ex Deo; sequetur vt ex conversione processerit materiæ, contra denegatam æterni conversionem. Ita vnde bonum constitit, iam negabit Hermogenes inde illud constare potuisse.

potuisse. Necesse est autem ex aliquo eorum processerit, ex quibus negauit procedere potuisse. Cæterùm, si ideo malum non ex nihilo, nè Dei fiat, de cujus arbitrio videbitur factum, sed ex materia, vt ipsius sit, de cujus substantia erit factum: & hic vt dixi, auctor mali habebitur Deus, qui cum eadem virtute & voluntate debuisset omnia bona ex materia protulisse, aut tantùm bona, non omnia tamen bona, protulisset etiam mala; vtique aut volens esse mala, si poterat efficere nè essent; aut non valens efficere omnia bona, si voluit & non fecit: dum nihil intersit per infirmitatem Dominus auctor mali extiterit, an per voluntatem. Aut quæ fuit ratio, vt cùm bona fecisset quasi bonus, etiam mala protulisset quasi non bonus, cùm non congruentia sibi solummodò edidit. Quid necesse erat suo opere prolato, etiam materiæ negotium curare, proinde & malum proferendo, solus vt cognosceretur bonus de bono, materia autem nè cognosceretur mala de malo? Plus bonum floruisset sine mali afflatu. Nam & Hermogenes expugnat quorundam argumentationes, dicentium mala necessaria fuisse ad inluminationem bonorum, ex contrariis intelligendorum. Ergo aut nec propterea locus mali proferendi fuit: aut si qua alia ratio exegit illud induci, cur non & ex nihilo potuerit induci, ipsa ratione excusatura Dominum nè mali auctor existimaretur, quæ nunc, cùm de materia operatur mala, excusat: si excusat, adeò vbique & vndique illuc compellitur quæstio quò nolunt, qui ipsam mali rationem non examinando, nec dignoscendo, quomodo illud aut Deo adtribuant, aut à Deo separent, pluribus, & indignioribus destructionibus Deum objiciunt.

CAPVT XVI.

Hermogenes conuincitur, Authorem mali Deum facere: quia vel Deo tribuendum est bonum & malum, quod ex materia fecit, aut ipsi materia, aut vtrumque vtrique, vt iam sint ambo pariter & boni & mali affines.

Per totum. V. Creatio. 5.

IGitur in præstructione hujus articuli, & alibi forsitan retractandi, equidem diffinio; aut Deo adscribendum & bonum & malum, quæ ex materia fecit: aut materiæ ipsi, ex qua fecit: aut vtrumque vtrique, quia ambo sibi obligantur, qui fecit & de qua fecit: aut alterum alteri. tertius enim præter materiam & Deum non est. Porro si Dei erit vtrumque, videbitur Deus etiam mali auctor: Deus autem vt bonus, auctor mali non erit. si materiæ vtrumque, videbitur materia etiam boni matrix. mala autem in totum materia boni non erit matrix. si vtriusque erit, vtrumque: in hoc quoque comparabitur Deo materia, & pares erunt ambo, ex æquo mali ac boni adfines. æquari autem Deo materia non debet, nè duos deos efficiciat. si alterum alterius, vtique Dei bonum, & materiæ malum: neque malum Deo, neque materiæ bonum adscribitur: & bona autem & mala Deus, de materia faciendo, cum ea facit. Hæc si ita sunt, nescio quà possit euadere sententia Hermogenis, qui Deum, quoquomodo de materia malum condidit, siue voluntate, siue necessitate, siue ratione, non putet mali auctorem. Porro si mali auctor est ipse qui fecit, planè socia materia per substantiæ suggestum, excludis jam causam materiæ introducendæ. Nihilominus enim, & per materiam Deus auctor mali ostenditur, si ideo materia præsumpta est, nè Deus mali auctor videretur. Exclusa itaque materia, dum excluditur causa ejus, superest vt Deum omnia ex nihilo fecisse constet. Videbimus an & mala, cùm apparuerit quæ mala, & an mala interim ea quæ putas. Dignius enim de suo arbitrio produxit, hæc quoque producendo de nihilo, quàm de præjudicio alieno, si de materia produxisset. Libertas, non necessitas, Deo competit. malo voluerit mala à semetipso condidisse, quàm non potuerit non condidisse.

CAPVT XVII.

Hermogenis sententia repugnat fidei & scripturæ, vnicum Deum asserentis, à quo omnia sine vllius consilio vel adiutorio processerunt.

Per totum. V. Creatio. 5.

VNici Dei status hanc regulam vindicat: non aliter vnici, nisi quia solius: non aliter solius, nisi quia nihil cum illo. sic & primus erit, quia omnia post illum: sic omnia post illum, quia omnia ab illo: sic ab illo, quia ex nihilo, vt illi quoque scripturæ ratio constet, [a] *Quis cognouit sensum Domini? Aut quis illi consiliarius fuit? aut quem consultatus est? aut viam intelligentiæ & scientiæ quis demonstrauit illi? quis tradidit, & retribuetur ei?* Nemo vtique: quia nulla vis, nulla materia, nulla natura substantiæ alterius aderat illi. Porro si de aliquo operatus est, necesse est ab ea ipsa acceperit & consilium, & tra-

a Rom. 11. 34. Esa. 40. 13.

principium alterius rei. De cætero si sic ponamus, verbi gratia: In principio fecit figulus
peluim, vel vrnam; jam non materiam significabit principium: non enim argillam no-
minaui principium, sed ordinem operis; quia figulus antè cætera primùm peluim & vrnã
fecit, exinde facturus & cætera; ad ordinationem operum principii vocabulum pertine-
bit, non ad originem substantiarum. Possum & aliter principium interpretari, non abs re
tamen: nam & in Græco principii vocabulum, quod est ARXH, non tantùm ordinatiuum, Esa. 1. 23.
sed & potestatiuum capit principatum. vnde & ARXONTAS dicunt principes & magistra- Psal. 2. 2.
tus. Ergo secundùm hanc quoque significationem, principium pro principatu & potesta-
te sumetur. In principatu enim & in potestate Deus fecit cœlum & terram.

CAPVT XX.

Verba Genesis. In principio Creauit Deus &c. *Intelligenda sunt sicut verba Ioannis*: In principio erat Verbum &c. omnia per ipsum facta sunt: *quia Deus omnia in sua Sapientia, id est filio suo, rerum omnium principio, Creauit ex nihilo.*

In p. V. Principium. Inf. V. Creatio. 1.

SED vt nihil aliud significet Græca vox, quàm principium; & principium nihil aliud
capiat, quàm initium: habemus etiam illam initium agnoscere, quæ dicit: [a] *Dominus* a Prou 8.22
condidit me initium viarum suarum in opera sua. Si enim per Sophiam Dei omnia facta sunt; Io. 1, 2.
& cœlum ergo & terram Deus faciens in principio, id est initio, in Sophia sua fecit. Deni-
que si principium materiam significaret, non ita scriptura instruxisset, *In principio Deus*
fecit, sed ex principio. Non enim in materia, sed ex materia fecisset. De Sophia autem
potuit dici, [b] *in principio*. In Sophia enim primò fecit, in qua cogitando & disponendo jam b Gen. 1. 1.
fecerat; quoniam etsi ex materia facturus fuisset, antè in Sophia cogitando & disponendo
jam fecerat. Quoniam etsi erat [c] *initium viarum*, quia cogitatio & dispositio prima Sophiæ c Prou. 8.22
sit operatio, de cogitatu viam operibus instituens, hanc & inde auctoritatem scripturæ
mihi vindico, quod & Deus qui fecit, & ea quæ fecit ostendens, vnde fecerit, non proinde
testatur. Nam quum in omni operatione tria sint principalia, qui facit, & quod fit, & ex quo
fit: tria nomina sunt edenda in legitima operis enarratione: persona factoris, species facti,
forma materiæ. Si materia non edetur, vbi & opera, & operator eduntur, apparet ex nihilo
eum operatum. Proinde enim ederetur ex quo, si ex aliquo fuisset operatus. Denique
Euangelium, vt supplementum instrumenti veteris adhibebo, in quo vel eò magis debue-
rat ostendi Deus ex aliqua materia vniuersa fecisse, quòd illic etiam per quem omnia fece-
rit reuelatur. [d] *In principio erat sermo.* in quo [e] *principio scilicet, Deus fecit cœlum & terram.* d Io. 1. 1.
[f] *Et sermo erat apud Deum, & Deus erat sermo. Omnia per ipsum facta sunt, & sine illo factum* e Gen. 1. 1.
est nihil. Cùm igitur & hîc manifestetur & factor, id est Deus, & facta, id est omnia, & per f Io. 1. 1. &
quem, id est sermo; nonne & vnde omnia facta essent à Deo per sermonem, exegisset or- seq.
do profiteri, si ex aliquo facta essent? Ita quod non fuit, non potuit scriptura profiteri. Et
non profitendo, satìs probauit non fuisse: quia profiteretur si fuisset.

CAPVT XXI.

Scriptura satis indicat Deum ex nihilo cuncta creasse, eo ipso quod non dicit, ex aliquo facta.

Per totum. V. Creatio. 1.

ERGO, inquis, si tu ideò præjudicas ex nihilo facta omnia, quia non sit manifestè relatum de materia præcedenti factum quid, vide ne diuersa pars ideo contendat ex materia omnia facta, quia proinde non apertè significatum sit, ex nihilo quid factum. Planè retorqueri quædam facilè possunt: non statim & ex æquo admitti, vbi diuersitas causæ est. Dico enim, etsi non apertè scriptura pronuntiauit ex nihilo facta omnia, sicut nec ex materia, non tantam fuisse necessitatem apertè significandi de nihilo facta omnia, quanta esset, si ex materia facta fuissent. Quoniam quod fit ex nihilo, eo ipso dum non ostenditur ex aliquo factum, manifestatur ex nihilo factum: & non periclitatur, nè ex aliquo factum existimetur, quando non demonstretur ex quo sit factum. Quod autem ex aliquo fit, nisi hoc ipsum apertè declaratur ex aliquo factum, dum illud ex quo factum sit non ostenditur, periclitabitur primò videri ex nihilo factum, quia non editur ex quo sit factum. Dehinc, etsi ea sit conditione, vt non possit videri non ex aliquo, proinde periclitabitur ex alio longè factum videri, quàm ex quo factum est, dum non proponitur vnde sit factum. Ita si ex nihilo Deus cuncta fecisse non potuit, etsi scriptura non adjecisset illum ex nihilo fecisse; ex materia eum fecisse omni modo debuit edixisse, si & ex materia fecisset: quia illud in totum habebat intelligi, etsi non significaretur: at istud in dubio, nisi significaretur.

CAPVT XXII.

Spiritus sanctus in scriptura refert, cùm aliquid ex aliquo producitur, & quid sit illud quod fit, & illud ex quo fit.

Per totum. V. Creatio. 1. In f. Hæretici scripturæ corruptores. 11.

ATQVE adeò Spiritus sanctus hanc scripturæ suæ rationem constituit, vt cùm quid ex aliquo fit, & quod fit, & vnde fit referat.[a] *Fruticet,* inquit, *terra herbam fœni, seminantem semen secundum genus, & secundū similitudinem, & lignum fructuosum faciens fructum, cuius semen in ipso in similitudinem. Et factum est sic. Et produxit terra herbam fœni seminantem semen secundùm genus, & lignum fructuosum faciens fructum, cuius semen in ipso in similitudinē.* Et rursus: [b] *Et dixit Deus: Producant aquæ repentia animarum viuarum, & volatilia volantia super terram per firmamentum cœli. Et factum est sic. Et fecit Deus cetos magnos, & omnem animam animalium repentium, quæ produxerunt aquæ secundùm genus ipsorum.* Item post hæc, [c] *Et dixit Deus: Producat terra animam viuentem secundùm genus, quadrupedia & repentia, & bestias terræ, secundùm genus ipsorum.* Si ergo ex jam factis rebus, alias res Deus proferens, ostendit per Prophetam, & dicit quid vnde protulerit: (quamquam possimus vnde vnde illas prolatas æstimare, dum nē ex nihilo; jam enim facta erant quædam, ex quibus prolatæ videri possent:) si tantam curam instructionis nostræ insumpsit Spiritus sanctus, vt sciremus quid vnde processerit, nonne proinde nos & de cælo & de terra compotes reddidisset, significando vnde ea esset operatus, de aliqua materia origo constaret illorum? vt tantò magis ex nihilo ea videretur operatus, quantò nihil adhuc erat factum, ex quo operatus videretur. Itaque sicut ea quæ de aliquo prolata sunt, ostendit vnde prolata sint, ita quæ non ostendit vnde prolata sint, ex nihil prolata confirmat. Igitur *in principio Deus fecit cælum & terram.* Adoro scripturæ plenitudinem, qua mihi & factorem manifestat, & facta. In euangelio verò amplius & ministrum, atque arbitrum rectoris, inuenio sermonem. An autem de aliqua subjacenti materia facta sint omnia, nusquam adhuc legi. Scriptum esse doceat Hermogenis officina. Si non est scriptum, timeat [d] *Væ illud, adjicientibus, aut detrahentibus* destinatum.

a Gen. 1. 11. & seq.

b Gen 1. 20

c Gen. 1. 24.

d Apoc. 22. 18. & seq.

CAPVT XXIII.

Hermogenes abusus est sequentibus in Genesi verbis, terra erat inuisibilis, & incomposita.

Per totum. V. terra. 1. in p.

SED ex sequentibus argumentatur; quia scriptum sit: [a] *Terra autem erat inuisibilis, & incomposita.* Nam & terræ nomen redigit in materiam, quia terra sit, quæ facta est ex illa. Et, *erat,* in hoc dirigit, quasi quæ semper retrò fuerit innata & infecta. *Inuisibilis autem & rudis,* quia informem, & confusam, & inconditam vult fuisse materiam. Has quidem opiniones ejus singillatim reuincam, sed interim volo sic ei respondere. Putamus his articulis materiam demonstrari. Nunquid tamen, quia erat ante omnia, & tale aliquid esse ex ea factum scriptura significat? Atquin nihil tale significat. Fuerit licet materia, quantum sibi licet, vel potius Hermogeni: potuit & fuisse, & tamen nihil Deus ex illa fecisse, vel quia non decebat Deum alicujus eguisse, certè quia nec ostenditur quicquam ex materia fecisse. Sine causa ergo esset, inquis. Non planè adeo sine causa. Nam etsi mundus non est factus ex illa, sed hæresis facta est, & quidem hoc impudentior, quòd non ex materia facta est hæresis, sed materiam ipsam potius hæresis fecit.

a Gen. 1. 2.

Ibid.

CAPVT XXIV.

Terra nomen, non significat materiam.

Per totum. V. Terra 1. à p.

REVERTOR nunc ad singulos articulos, per quos putauit significatam esse materiam. Et primò de nominibus expostulabo. Horum enim alterum legimus, quod est terræ: alterum non inuenimus, quod est materiæ. Quæro ergo, Cùm materiæ nominatio non extet in scriptura, quomodo ei etiam terræ appellatio accommodetur in alio jam genere substantiæ nota? Quo magis materiæ quoque nominatio extitisse debuerat, consecuta etiam terræ appellationem, vt scirem terram commune cum materia esse nomen, nè illud ei soli substantiæ vindicarem, cujus & proprium, in qua magis notum est; vel nè illud in quācumque aliam speciem, nec vtique omni materiæ communicare possem, si vellem. Cùm enim non extat proprium vocabulum ejus rei, cui cōmune vocabulum adscribitur quantò non compāret cui adscribatur, cuicunque alii poterit adscribi. Ita Hermogenes, etsi materiam ostenderet nominatam, deberet eandem probare terram quoque cognominatam, vt ita vtrumque illi vocabulum vindicaret.

CAPVT XXV.

Scriptura non dicit duas esse terras, vnam quam Deus primò ab initio fecerit, alteram ex qua, tanquam materia alia fecerit.

Per totum. V. Terra. 1. circa.

VVLT igitur duas proponi terras in ista scriptura: vnam, quam in principio Deus fecit: aliam, materiam, ex qua fecit, de qua dictum sit: [a] *Terra autem erat inuisibilis, & rudis.* Vtique si quęram, ex duabus, quę cui nomen terræ accommodare debeat? dicetur, hanc quę facta sit ex illa ex qua facta est, vocabulum deriuasse, quia verisimilius sit ab origine sobolem potius, quàm originem à sobole vocitari. Hoc si ita est, alia nobis obuoluitur quæstio, an competat terram hanc quam Deus fecit, ex illa ex qua fecit, cognomentum deriuasse. Audio enim apud Hermogenē, cæterosque Materiarios hæreticos, terram quidem illā informē, & inuisibilem, & rudem fuisse: hanc verò nostram proinde & formā, & cōspectum, & cultum, à Deo consecutam. Aliud ergo factam quàm erat ea, ex qua facta est. Porro aliud facta, non potuit cum ea de nominatione sociari, à cujus conditione desciuerat. Si nomen proprium materiæ illius fuit terra, hæc quæ non est materia, aliud scilicet facta, terræ quoque non capit nomen alienum, & statu suo extraneum. Sed materia facta, id est terra, habuit cum sua origine consortium nominis, sicut & generis. Non adeò. Nam & testam, licet ex argilla confectam, jam non argillam vocabo, sed testam: & electrum, licet ex auro, & argento fœderatum, nec argentum tamen, nec aurum appellabo, sed electrum, à cujus habitu quid diuertit, pariter & à vocatu ejus recedit, appellationis, sicut & conditionis proprietate. Quàm autem transierit de statu terræ illius, id est materiæ, ista terra, vel eò palàm est, quòd hæc apud Genesim testimonium boni accipit: [b] *Et vidit Deus quia bonum*: illa autem apud Hermogenem, in originem & causam malorum deputatur. Postremò, si ideo hæc terra, quia illa, cur non & materia hæc quoque, quia illa? Immò jam & cœlum, & omnia, si ex materia constant, & terræ & materiæ vocari debuerūt. Satis ista de terræ nomine (in quo materiam intelligi voluit) quod nomen vniuselementi omnes sciunt, natura primùm, deinde scriptura docente; nisi & Sileno illi apud Midam regem adseueranti de alio orbe, credendum est, auctore Theopompo. Sed & deos multos idem refert.

a Gen. 1. 2.
b Gen. 1. 10.

CAPVT XXVI.

Vna tantùm terra facta narratur, dehinc qualis ipsa fuerit facta, describitur.

Per totum. V. Terra. 1. In m. à p. V. firmamentum.

[a] NOBIS autem vnus Deus, & vna est terra, quā in principio Deus fecit; cujus ordinem incipiens scriptura decurrere, primò factam eam edicit, dehinc qualitatem ipsius edisserit. sicut & cœlum primò factum professa, [b] *In principio fecit Deus cœlum*, dehinc dispositionem ejus superinducit: [c] *Et separauit inter aquam quæ erat infra firmamentum, & quæ super firmamentum, & vocauit Deus firmamentum cœlum*, ipsum quod in primordio fecerat. Proinde & de homine: [d] *Et fecit Deus hominem: ad imaginem Dei fecit illum.* Dehinc qualiter fecerit reddit: [e] *Et finxit Deus hominem de limo terræ, & afflauit in faciem eius flatum vitæ, & factus est homo in animam viuam.* Et vtique sic decet narrationem inire, primò præfari, postea prosequi; nominare, deinde describere. Alioquin vanum, si ejus rei cujus nullam præmiserat mentionem, id est materiæ, nè ipsum quidem nomen, subitò formam, & habitum promulgauit: antè enarrat qualis esset, quàm an esset; ostendit figuram deformari, nomen abscondit. At quantò credibilius secundùm nos, ejus rei dispositionem scriptura subjunxit, cujus institutionem, simulque nominationem præmisit. Quàm denique integer sensus est, [f] *In principio Deus fecit cœlum & terram, terra autem erat inuisibilis & rudis.* quam Deus scilicet fecit, de qua, scriptura cùm maximè edixerat. Nam & *autem* ipsum, velut fibula conjunctiuæ particulæ, ad connexum narrationi oppositum est, *Terra autem.* Hoc enim verbo reuertitur ad eam, de qua suprà dixerat, & alligat sensum. Adeo aufer hinc, *autem*, & soluta compago est, vt tunc possit de alia terra dictum videri, *Terra erat inuisibilis & rudis.*

a 1. Cor. 8. 6
b Gen. 1. 1.
c Gen. 1. 7.
d Gen. 1. 27.
e Ibid.
f Gen. 1. 1.
Ibid. 2.

CAPVT XXVII.

Particula, erat, *non significat terram fuisse tanquam non factam, & ab æterno existentem: id enim de quacumque re dicitur, quod erat, post quàm facta est.*

Per totum. V. Terra 1. à in circa f. V. hæretici scripturæ corruptores. 3.

SED tu supercilia capitis, nutu digiti accommodato, altius tollens, & quasi retro jactās: *Erat*, inquis, quasi semper fuerit, scilicet innata & infecta, & idcirco materia credenda. At ego sine vllo lenocinio pronunciationis, simpliciter respondebo, de omni re posse dici, *Erat*, etiam de ea quæ facta, quæ nata sit, quæ aliquando non fuerit, & quæ materia non sit. Omne enim quod habet esse, vnde vnde habeat, siue per initium, siue sine initio, hoc ipso

quod est, etiam *Erat* dicetur. Cui competit prima verbi positio in definitionem, ejusdem etiam declinatio verbi decurret in relationem. *Est*, definitionis caput; *Erat*, relationi facit. Hæ sunt argutiæ, & subtilitates hæreticorum, simplicitatem communium verborum torquentes in quæstionem. Magna scilicet quæstio est, Si *erat terra*, quæ facta est.

CAPVT XXVIII.

Non sanent Hermogeni verba scripta de terra, Inuisibilis, & incomposita.

Per totum. V. Terra. 1. in f.

Ibid. SANE discutiendum, an ei competat *inuisibilem, & rudem fuisse*, quæ facta est, an ei ex qua facta est, vt ejusdem sit *erat*, cujus & quod erat. Atquin non tantùm probabimus istum habitum huic terræ competisse, sed & illi alii non competisse. Nam si nuda materia Deo subjacebat, nullo scilicet elemento obstruente; si quidem nondum quicquam erat, præter ipsam, & Deum; vtique inuisibilis esse non poterat. Quia etsi tenebras volet in substantia fuisse materiæ, cui articulo respondere debebimus suo ordine, etiam homini tenebræ visibiles sunt; (hoc enim ipsum quod sunt tenebræ, videtur,) nedum Deo. Et vtique si inuisibilis esset, nullo modo cognosceretur qualitas ejus. Vnde ergo compertū est Hermogeni, informem, & confusam & inconditam illam fuisse, quæ vt inuisibilis latebat: aut si hoc à Deo reuelatū est, probare debet. Sic & an rudis dici potuerit, expostulo. Certè enim rude illud est, quod imperfectum est. Certè imperfectum non potest esse, nisi quod factū est. Quod enim minus factum est, imperfectum est. Certè, inquis. Ergo materia quæ facta non erat in totum, imperfecta esse non potuit. Quæ imperfecta non fuit, etiam rudis non fuit. Initium non habens, quia facta non fuit, caruit & rudimento. Initii enim accidens est, rudimentum. Terra verò quæ facta est, meruit & rudis dici. Statim enim vt facta est, habuit imperfectæ locum ante perfectionem.

CAPVT XXIX.

Non terra sola primò incomposita fuit, sed omnia opera sua Deus prius inculta, suo ordine composuit, & perfecit.

In p. da. m. V. Progressus. 1. à m. ad f. V. Terra. 2.

SI quidem omnia opera sua Deus ordine consummauit, incultis primò elementis depalans quodammodo mundum, dehinc exornatis velut dedicans. Nam & lumen non statim splendore solis impleuit, & tenebras non statim solatio lunæ temperauit, & cœlum non statim sideribus, stellisque signauit, & maria non statim belluis frequentauit, & ipsam terram non statim varia fœcunditate dotauit: Sed primò esse ei contulit; dehinc non in

a Esa. 45. 18 vacuum esse, suppleuit. Sic enim & Esaias: [a] *Non in vacuum*, ait, *fecit illam, sed inhabitari.*

b Gen. 1. 1. Postea ergo quàm facta est, futura etiam perfecta, interim [b] *erat inuisibilis & rudis*. Rudis quidem, hoc quoq; ipso quòd inuisibilis, vt nec visui perfecta, simul & vt de reliquo nondum instructa. Inuisibilis verò, vt adhuc aquis, tanquam munimento genitalis humoris, obducta, qua forma, etiam adfinis ejus caro nostra producitur. Nam & Dauid ita canit:

c Psal. 23. 1. [c] *Domini est terra, & plenitudo eius, orbis terræ, & omnes qui habitant in illa. Ipse super maria fundauit eam, & super flumina preparauit eam.* Segregatis enim aquis in cauationem finuum, emicantior facta est arida, quæ antehac aquis tegebatur. Exinde itaque & visibilis efficitur,

d Gen. 1. 9. dicente Deo: [d] *Congregetur aqua in congregationem vnam, & videatur arida. Videatur*, inquit, non fiat, iam enim facta erat, sed inuisibilis vsque tunc videri sustinebat. Arida autem, quòd erat futura ex diuortio humoris, tamen terra. [e] *Et vocauit Deus aridam terram*,

e Ibid. 10. non materiam. Sic & perfectionem postea consecuta, definit rudis haberi, cùm pronuntiat

f Gen. 1. 11. Deus: [f] *Fruticet terra herbam fœni seminantem semen secundùm genus, & secundùm similitudinem, & lignum fructuosum faciens fructum, cuius semen in ipso in similitudinem.*

g Ibid. 23. Item: [g] *Producat terra animam viuam secundùm genus, & quadrupedia, & repentia, & bestias terræ secundùm genus.* Impleuit igitur ordinem suum scriptura diuina. Quam enim prædixerat inuisibilem, & rudem, ei & visionem reddidit, & perfectionem. Non alia autem materia erat inuisibilis & rudis. Ergo materia erit postea visibilis & perfecta. Volo itaque videre materiam; visibilis enim facta est. Volo & perfectā eam recognoscere, vt ex illa etiam fœni herbā, & ex illa decerpam lignum fructuosum, & ex illa animalia vsui meo famulentur. Sed materia quidem nusquā: terra verò, hæc, id est coram. Hanc video, hanc perfruor,

h Esa. 45. 18 ex quo inuisibilis & rudis esse desiit, de qua manifestissimè Esaias: [h] *Hæc dicit Dominus qui fecit cœlum. Iste Deus qui demonstrauit terram, & fecit illam.* Certè eandem demonstrauit,

i Gen. 1. 9. quam & fecit. Quomodo demonstrauit? Vtique dicendo: [i] *Videatur arida.* Quare videri jubet, nisi quia retro non videbatur? vt sic quoque eam non in vacuum fecisset faciendo visibilem, & ita habilem. Et sic per omnia probatur nobis, hanc quam incolimus, eandem & factam esse à Deo & ostensam, nec aliam fuisse rudem & inuisibilem, quàm quæ & facta & ostensa est. atque ita, [l] *Terra autem erat inuisibilis & rudis*, ad eam pertinet quam Deus

l Gen. 1. 2. cum cœlo separauit.

CAPVT. XXX.

Hermogeni non fauent, imò aduersantur hæc verba: tenebræ super abyssum, & spiritus Dei ferebatur super aquas.

In p. V. Chaos In m. ad f. V. Materia. 10.

SIC & sequentia conjecturam Hermogenis instruere videbuntur: *Et tenebræ super abyssum, & spiritus Dei super aquas ferebatur*; quasi & hæ confusæ substantiæ, massalis illius molis argumenta portendant. Atquin sigillatim definiens *tenebras, abyssum, spiritum Dei, aquas*, nihil confusum, nec in confusione incertum æstimari facit tam diuisa relatio certorum & distinctorum elementorum. Hoc quidem amplius, quum situs proprios eis adscribit, *tenebras super abyssum, spiritum super aquas*, negauit confusionem substantiarum, quarum demonstrando dispositionem, demonstrauit etiam distinctionem. Vanissimum denique, vt materia quæ informis inducitur, de tot formarum vocabulis informis adseueretur, non edito quid sit illud corpus confusionis, quod vnicum vtique credendum est, si informe est: vniforme etenim, quod informe est. Informe autem quod ex varietate confusum est, vnam habeat necesse est speciem, quod non habet speciem, dum ex multis vnam habet speciem. Cæterùm, aut habebat in se species istas materia, de quarum vocabulis intelligenda esset; tenebras dico, & abyssum, & spiritum, & aquas, aut non habebat. Gen. 1. 3.
Si enim habebat, quomodo inducitur non habens formas? Si non habebat, quomodo agnoscitur?

CAPVT. XXXI.

Solius cæli & terræ in principio facta mentio, nil pro Hermogene facit; sub illis enim cætera creatura continentur.

Per totum. V. Creatio. 4.

SED & illud vtique captabitur: de cœlo solo, & de terra ista scripturam significasse, quod eam [a] *in principio Deus fecerit*: de speciebus autem supra dictis nihil tale: & ideo [a] Gen. 1. 1. eas quæ factæ non significentur, ad infectam materiam pertinere. Respondebimus huic quoq; scrupulo. Scriptura diuina satis differeret, si summas ipsas rerum à Deo factas commendasset cœlum & terram, habentes vtique suggestus suos proprios, qui in ipsis summis intelligi possent. Suggestus autem cœli & terræ primò tunc fuerint tenebræ, & abyssus, & spiritus, & aquæ. Nam terræ quidem suberat abyssus, & tenebræ. Si enim abyssus infra terram, tenebræ autem super abyssum, sine dubio & tenebræ, & abyssus, infra terram. Gen. 1. 2.
Cœlo verò spiritus & aquæ subiacebant: nam si aquæ super terram, quæ eam texerant, spiritus autem super aquas, pariter & spiritus & aquæ super terram. Quæ verò super terram, ea vtique infra cœlum. Et sicut terra abysso & tenebris, ita & cœlum spiritui & aquis incubabat, & complectebantur. Et ita nouum non est, vt id solum quod continet nominetur, quà summale: in isto autem intelligatur & quod continetur, quà portionale. Ecce, si dicam, Ciuitas extruxit theatrum & circum: scena autem erat talis & talis, & statuæ super euripum, & obeliscus super omnia ferebatur: quia non & has species edixerim factas à ciuitate, non erunt ab ea cum circo & theatro? an ideo non adjeci factas has quoque species, quia inerant eis quæ facta prædixeram, & inesse quibus inerant, intelligi poterant? Sed vacet hoc exemplum, vt humanum: aliud de auctoritate scripturæ ipsius arripiam. [b] *Fecit*, inquit, *Deus hominem de terra, & adflauit in faciem eius flatum vitæ, & factus est homo in animam viuam.* [b] Gen. 2. 7. Faciem quidem ejus hic nominat, sed nec ipsam factam à Deo dixit, Costam verò, & ossa, & carnem, & oculos, & sudorem, & sanguinem postea loquitur, quæ nec tunc facta à Deo significauit. Quid respondebit Hermogenes? Nunquid & membra hominis ad materiam pertinebunt, quia non nominatim facta referuntur? An & hæc in hominis factitatione censentur? Proinde membra erunt cœli, & terræ, abyssus, & tenebræ, spiritus, & aquæ. In corporibus enim membra sunt facta, in corporibus & membra sunt nominata. Nullum elementum non membrum est ejus elementi, quo continetur: Omnia autem elementa, cœlo, aut terra continentur.

CAPVT XXXII.

Abyssus & tenebræ, à Deo factæ, materiæ Hermogenis innatæ non conueniunt.

In p. adultra m. V. Creatio. 4. à m V. materia. 11.

HÆc responderim pro scriptura presenti, quatenus hîc solorum corporum factitationem commendare videtur, cœli, & terræ. Sciuit esse qui vltro in corporibus & membra cognoscerent, & ideo compendio vsa est. Prouidit tamen & hebetes, & insidiosos, qui dissimulato tacito intellectu, ipsis quoque membris, verbum factitationis significatorium exigerēt. Itaque & propter istos singulas species factas docet aliis in locis. Habes
a Prou. 8. 24. Sophiam, a *Prior autem abysso genita sum*, dicentem: vt credas abyssum quoque genitam, id est factam, quia & filios facimus, licet generemus. Nihil interest facta, an nata sit abyssus, dum initium detur illi, quod non datetur, si materiæ subjecta esset. De tenebris verò
b Esa. 45. 7. ipse Dominus per Esaïam: b *Ego, qui struxi lucem, & feci tenebras*. De spiritu æque Amos:
c Amos. 4. 13. d Gen. 1. 1. c *Qui solidat tonitruum, & condit spiritum, & adnuntiat in homines Christum suum*: eum spiritum conditum ostendens, qui in terras conditas deputabatur, d *qui super aquas ferebatur*, librator, & adflator, & animator vniuersitatis: non, vt quidam putant, ipsum Deum
e Io. 4. 24. f Esa. 57. 16. significari spiritum, e *quia Deus spiritus*. Neque enim aquæ Dominum sustinere sufficerent;
g Prou. 8. 30. sed eum spiritum dicit, de quo etiam venti constiterunt, vt ait per Esaïam: f *Quia spiritus à me exiuit, & flatum omnem ego feci*. Item de aquis eadem Sophia: g *Et cùm firmos ponebat fontes eius quæ subcœlo est, ego eram modulans cum ipso*. Quum ergo & eas species probamus à Deo factas, etsi in Genesi tantummodo nominantur sine factitationis mentione, respon-
h Gen. 1. 1. debitur fortasse ex diuerso: Planè factas eas, sed ex materia. vt stilus quidem Moysi; h *Et tenebræ super abyssum, & spiritus Dei super aquas ferebatur*; materiam sonet: cæteræ verò scripturæ quæ ex materia factæ sint species, in disperso demonstrent. Ergo sicut terra de terra, ita & abyssus ex abysso, & tenebræ ex tenebris, & spiritus & aquæ, ex spiritu & aquis constiterunt. Et sicut suprà diximus, non potuit informis fuisse materia, si species habebat, vt & aliæ ex ea sint confectæ; nisi quòd non aliæ, sed ipsæ ex semetipsis: si quidem non capit diuersas fuisse quæ iisdem nominibus eduntur. quò jam operatio diuina otiosa videri possit, si quæ erant fecit: cùm generosior esset, quæ non erant facta, si fierent. Igitur vt concludam, aut materiam tunc significauit Moyses cùm scribit, *Et tenebræ super abyssum, & spiritus Dei super aquas ferebatur*: Aut quum hæ species alibi postea demonstrantur factæ à Deo, debuerunt æquè demonstrari ex materia, quam Moyses præmiserat, factæ: Aut si species istas, & non materiam significauit Moyses, vbi materia demonstrata sit quæro.

CAPVT XXXIII.

Omnia itaque constat à Deo facta, sine materia præiacente, quæ licet fuisset, à Deo facta inter omnia, vel ante omnia, credenda esset.

Per totum. V. Materia. 5.

SEd dum illam Hermogenes inter colores suos inuenir, (inter scripturas enim Dei inuenire non potuit) satis est quòd omnia & facta à Deo constat, & ex materia facta non constat: quæ etiam si fuisset, ipsam quoque à Deo factam credidissemus: quia nihil innatum præter Deum præscribentes, obtineremus. In hunc vsque articulum locus est retractatui, donec ad scripturas prouocata deficiat exhibitio materiæ. Expedita summa est:
Io. 1. 3. nihil inuenio factum, nihil ex nihilo, quia quod factum inuenio, non fuisse cognosco. Etiam si quid ex aliquo factum est, ex facto habet censum, vt ex terra herba, & fructus, & pecudes, & figuratio hominis ipsius: vt ex aquis natatiles, & volatiles animæ. Huiusmodi origines rerum ex his prolatarum, potero materias appellare; sed factas à Deo & ipsas.

CAPVT XXXIV.

Omnia ex nihilo facta suadet, vel ex eo quod omnia in nihilum redigenda putet, scriptura teste. Sed non proprie in nihilum, quale fuit, ex quo omnia facta sunt.

In p. ad. m. V. Creatio. 2. In m. V. scriptura nou. test. 3. à m. materia, 2. Inf. V. Æternitas. 2.

a Esa. 34. 4. Apoc. 6. 14. b Matth. 24. 35. c Apoc. 21. 1. d Psal. 101. 26. 27. 28. CÆterum, omne ex nihilo constitisse, illa postremò dispositio suadebit quæ omnia in nihilum redactura est. Si quidem & a *cœlum conuoluetur vt liber*, imò nusquam fiet cum ipsa terra, cum qua primordiò factum est. b *Cœlum & terra præteribunt*, inquit, c *Cœlum primum, & terra prima abierunt, & locus non est inuentus illis*: quia scilicet quod & finit, locum amittit. Sic & Dauid, d *Opera manuum tuarum cœli, & ipsi peribunt. Nam etsi mutabit*

bit illos velut opertorium, & mutabuntur, sed mutari, perire est pristino statui, quem, dum
mutantur, amittunt. [e] *Et stellæ quidem de cælo ruent, sicut fici arbor*, [f] *quum valido commota* e Matth.24
vento, acerba sua amittit. [g] *Montes verò tanquam cera liquescent à conspectu Domini:* [h] *quum* 29. 32.
surrexerit, scilicet confringere terram. [i] *Sed & paludes*, inquit, *arefaciam.* [l] *Et quærent aquam*, f Apoc.6.13
nec inuenient, etiam mare hactenus. Quæ omnia etsi alter putauerit spiritaliter interpretãda, g Psal. 96. 5.
non tamen poterit auferre veritatem ita futurorum, quomodo scripta sunt. Si quæ enim h Esa 2.19.
figuræ sunt, ex rebus consistentibus fiant necesse est, non ex vacantibus: quia nihil potest i Esa.40.15.
alii similitudinem de suo præstare, nisi sit ipsum, quod tali similitudine præstet. Reuertor l Esa.41.17.
igitur ad causam, definientem omnia ex nihilo edita, in nihilum peruentura. Ex æterno Apoc.20.1.
enim, id est ex materia, nihil Deus interibile fecisset, nec ex majoribus minora cõdidisset, cui magis congruat ex minoribus majora producere, id est ex interibili æternum. quod & carni nostræ pollicetur; cujus virtutis, & potestatis suæ, hunc jam arrabonem voluit in nobis collocasse, vt credamus etiam illum vniuersitatem ex nihilo velut emortuam, quæ scilicet non erat, in hoc vt esset, suscitasse.

CAPVT XXXV.

Hermogenes sibi contradicit, materiam fingens non esse corporalem, neque incorporalem.

In m. ad f. V. materia. 9.

DE cætero verò statu materiæ, etsi non est retractandum, prius enim erat vt eam esse constaret, tamen ac si constiterit, persequendus est ordo: quò magis eam non esse constet, cujus nec reliquus status consistat, simul vt contrarietates suas agnoscat Hermogenes. Prima, inquit, facie videtur nobis incorporalis esse materia: exquisita autem ratione recta, inuenitur neque corporalis, neque incorporalis. Quæ est ista ratio recta, quæ nihil recti renuntiat, id est nihil certi? Nisi fallor enim, omnis res aut corporalis, aut incorporalis sit necesse est: (vt concedam interim esse aliquid incorporale de substantiis duntaxat, cum ipsa substantia corpus sit rei cuiusque) certè post corporale, & incorporale, nihil tertium. Age nunc sit & tertium; quod illa recta ratio Hermogeniana compererit, quæ neque corporalem, neque incorporalem materiam facit: vbi est? quale est? quid vocatur? quid describitur? quid intelligitur? Tantùm hoc ratio renuntiauit, nec corporalem materiam, nec incorporalem.

CAPVT XXXVI.

Materiam stulte inducit Hermogenes, partim corporalem, partim incorporalem.

à p. V. motus.

SED ecce contrarium subjicit, aut alia fortasse ratio ei occurrit, ex parte corporalem renuntians materiam, & ex parte incorporalem. Iam ergo nè neutrum sit, vtrumque materia censenda est? Erit enim corporalis, & incorporalis aduersus renuntiationem rectæ rationis illius, planè rationem non reddentis sententiæ suæ, sicut nec alia reddit. Corporale enim materiæ vult esse, de quo corpora edantur: incorporale verò, inconditum motum eius. Si enim, ait, corpus tantummodò esset, nihil ei incorporale appareret; id est motus. Si verò in totum incorporalis fuisset, nullum corpus ex ea fieret. Quantò hæc rectior ratio! nisi quòd si tam rectas lineas ducis, Hermogenes, quàm ratio ista, pictor te bardior non est. Quis enim tibi concedit motum in secundam partem substantiæ deputare? cùm substantiua res non sit, quia nec corporalis; sed accidens, si fortè, substantiæ & corpori, vt actus, & pulsus, vt lapsus, vt casus, ita & motus. Nam siue à semetipso quid mouetur, actus eius est motus, certè pars substantiæ non est, sicut tu motum substantiam facis materiæ incorporalem Omnia denique mouentur, aut à semetipsis, vt animalia; aut ab aliis, vt inanimalia: tamen nec hominem, nec lapidem & corporalem, & incorporalem dicemus, quia & corpus habeat & motum, sed vnam omnibus formam solius corporalitatis, quæ substantiæ res est: si qua incorporalia eis adsunt, aut actus, aut passiones, aut officia, aut libidines eorum, non portiones deputamus. Quò ergo facit, portionem materiæ in motum disponere, qui non ad substantiam pertinet, sed ad substantiæ habitum? Quid enim si immobilem placuisset tibi inducere materiam, nunquid immobilitas, secunda pars formæ videretur? Sic itaque nec motus. Sed de motu & alibi licebit.

CAPVT XXXVII.

Hermogenes sibi ipsi non congruit, hinc dicens materiam boni, & mali adfinem; inde nec bonam, nec malam.

Per totum. V. materia. 8. in f. V. mutatio. 2.

NVNC enim video te ad aliam rursus rationem reuerti, quæ tibi nihil certi renuntiare consueuit. Nam sicut nec corporalem, nec incorporalem infers materiam, ita nec bonam, nec malam adlegas: & proinde superargumentans; Si enim, inquis, esset bona, quæ semper hoc fuerat, non desideraret compositionem Dei: si esset natura mala, non accepisset translationem in melius: nec quicquam compositionis suæ adplicuisset illi Deus tali natura: Inuacuùm enim laborasset. Verba hæc tua sunt: quorum te & alibi meminisse oportuerat, nè quid his contrarium inferres. Sed quoniam de mali, & boni ambiguitate super materiam, in præteritis aliquid tractauimus, nunc ad præsentem, & solam propositionem & argumentationem tuam respondebo. Nec dicam, & hîc te certum aliquid debuisse pronuntiasse: aut bonam, aut malam, aut tertium aliquid: sed ne hîc, quod tibi libuit pronuntiasse, custodisse. Rescindis enim quod pronuntiasti, nec bonam, nec malam: quia cùm dicis, Si esset bona, non desideraret componi à Deo, malam portendis: & cùm adponis, Si esset mala natura, non admitteret in melius translationem, bonam subostendis: atque ita & boni, & mali adfinem constituisti, quam nec bonam, nec malam pronunciasti. Vt autem argumentationem, qua putasti te propositionem tuam confirmaturum, retundam; oppono etiam illud; Si bona fuisset materia semper, quare non desideraset in melius reformari? Quod bonum, non desiderat, aut non optat, aut non capit profectum? vt fiat de bono melius. Æquè, si mala natura fuisset, quare non potuerit à
a Matth. 3. 9. Deo conuerti, vt à potentiore, vt ab eo [a] *qui lapidum quoque naturam conuertere valeat in filios Abrahæ*? Nempe ergo non tantùm comparas Deum Materiæ, sed & subjicis, à quo natura materiæ deuinci & edomari in melius non potuisset. Sed & quam hîc non vis natura malam, alibi te confessum negabis.

CAPVT XXXVIII.

Hermogenes suam materiam in loco infra Deum statuens ipsi subiacentem; eam alibi asserit infinitam.

Per totum. V. materia. 13.

DE situ materiæ id tracto, quod & de motu, vt peruersitatem tuam traducat. Subjacentem facis Deo materiam, & vtique locum illi, qui sit infra Deum. In loco ergo materia. Si in loco, ergo intra locum, si intra locum, ergo determinatur à loco, intra quem est: si determinatur, habet lineam extremam, quam, quantum propriè pictor, agnoscis finem esse omni rei, cuius linea extrema est. Non ergo erit infinita materia, quæ dû in loco est, à loco determinatur; & dû determinatur ab illo, extrema eum linea patitur. At tu infinitam facis, dicens: Infinita est autem, eo quòd semper est. Et si qui discipulorum tuorum voluerit argumentari, quasi infinitatem æuo, non modo corporis intelligi velis: atquin corporaliter infinitam, corporaliter immensam, & incircunscriptam, sequentia ostendunt. Vnde, inquis, nec tota fabricatur, sed partes eius. Adeò corpore infinita, non tempore est. Et obduceris, corpore eam infinitam faciens, cùm locum ei adscribens, intra locum, & extremam loci lineam includis. Sed tamen cur non totam eam formauerit Deus, non scio; nisi quà aut inualidus, aut inuidus. Itaque dimidium eius, quæ non tota formata sit, quæro, vt qualis tota fuerit agnoscam. Debuerat enim Deus, vt exemplarium antiquitatis, ad gloriam operis palàm fecisse.

CAPVT XXXIX.

Hermogenes stultè materiam æternam dixit, quam alibi definitiuam, comprehensibilem, & mutabilem asserit.

Per totum. V. materia. 13.

SIT nunc definita, sicut rectius tibi videtur, per demutationes suas & translationes: sit & comprehensibilis, vt quæ fabricatur, inquis, à Deo, quia & conuertibilis, & demutabilis, & dispartibilis. Demutationes enim ejus, inquis dispartibilem eam ostendunt. Er hîc à lineis tuis excidisti, quibus circa personam Dei visus es, præscribens Deum illam non ex semetipso fecisse, quia in partes venire non posset, qui sit æternus & manens in æuum, ac per hoc immutabilis, & indiuisibilis. Si & materia eadem æternitate censetur, neque initium habens, neque finem, eadem ratione non poterit pati dispertitionem & demutationem, quà nec Deus. In æternitatis consortio posita, participet cum illo necesse est & vires, & leges, & conditiones æternitatis. Æquè cùm dicis, Partes autem ejus omnia

simul ex omnibus habent, vt ex partibus totum dinoscatur. Vtique eas partes intelligi vis, quæ ex illa prolatæ sunt, quæ hodie videntur à nobis. Quomodo ergo omnia ex omnibus habent, vtique ex pristinis, quando quæ hodie videntur, aliter habeant quàm pristina fuerunt? Dicis in melius reformatam materiam, vtique de deterioribus: & vis meliora deteriorum exemplarium ferre.

CAPVT. XXXX.

Hermogenes sibi non constat, dicens materiam in melius reformatam.

Per totum. V. Materia. 12.

CONFVSA res erat, nunc verò composita est. Et vis ex compositis, incomposita præberi, Nulla res speculum alterius rei, id est non coæqualis. Nemo se apud tonsorem, pro homine nullum inspexit: nisi si qui putat in hac extructione mundi, dispositæ jam & comptæ, informem & incultam materiam respondere. Quid hodie informe in mundo, quid retro speciatum in materia, vt speculum sit mundus materiæ? Cùm ornamenti nomine sit penes Græcos mundus, quomodo inornatæ materiæ imaginem refert, vt dicas totum, eius partibus cognosci? Certè ex illo toto erit etiam hoc, quod non venit in deformationem. Et suprà edidisti, non totam eam fabricatam. Igitur vel hoc rude, & confusum, & incompositum, non potest in expolitis, & distinctis, & compositis recognosci, quæ nec partes materiæ appellari conuenit, cùm à forma eius, ex mutatione diuisa recesserunt.

CAPVT. XXXXI.

Motus materiæ perperam tribuitur ab Hermogene.

Per totum. V. materia. 14.

REVERTOR ad motum, vt vbique te lubricum ostendam. Inconditus, & confusus, & turbulentus fuit materiæ motus. Sic enim & ollæ vndique ebullientis similitudinem apponis. Et quomodo alibi alius à te adfirmatur? Cùm enim vis materiam nec bonam, nec malam inducere; Igitur, inquis, subjacens materia æqualis momenti habens motum, neque ad bonum, neque ad malum plurimùm vergit. Si æqualis momenti, jam non turbulentus, nec cacabacius; sed compositus, & temperatus; scilicet, qui inter bonum, & malum suo arbitrio agitatus, in neutram tamen partem pronus & præceps, mediæ (quod aiunt) aginæ, æquilibrato impetu ferebatur. Hæc inquies non est, hæc turbulentia & passiuitas non est; sed moderatio, & modestia, & iustitia motationis neutram in partem inclinantis. Planè si huc, & illuc, aut in alterum magis proclinaret, tunc inconcinnitatis, & inæqualitatis, & turbulentiæ denotari mereretur. Porro si neque ad bonum, neque ad malum pronior erat motus, vtique inter bonum, & malum agebatur: vt ex hoc quoque materiam determinabilem appareat, cujus motus nec malo, nec bono pronus, eò quòd in neutrum vergebat, intra vtrumque ab vtroque pendebat, & hoc nomine ab vtroque determinabatur. Sed & bonum, & malum in loco facis, cùm dicis motum materiæ in neutrum eorum fuisse propensum. Materia enim quæ in loco erat, neque huc neque illuc deuergens, in loca non deuergebat, in quibus erat bonum, & malum. Dans autem locum bono, & malo, corporalia eà facis, faciendo localia; quia quæ locum habent, prius est vt corporalia sint. Denique incorporalia proprium locum non haberent, nisi in corpore, cùm corpori accidunt. Ad bonum autem, & malum non deuergente materia, vt aut corporalia, aut localia non deuergebat. Bonum ergo, & malum, erras si substantias esse vis: Substantias enim facis, quibus loca adsignas. Loca autem adsignas, cùm materiæ motum ab vtraque regione suspendis.

CAPVT XXXXII.

Quantum sibi contrarietur Hermogenes.

Per totum. V. materia. 14

DISPERSISTI omnia, nè de proximo, quàm contraria sibi sint, relucerent. At ego colligam singula, & conferam. Inconditum adseueras motum materiæ, eamque adjicis sectari informitatem: dehinc alibi, desiderare componi à Deo. Desiderat formationem quæ sectatur informitatem? aut sectatur informitatem, quæ desiderat formationem? Non vis videri Deum æquati materiæ: & subjicis, habere illam cum Deo communionem. Impossibile enim, inquis, non habentem illam commune aliquid cum Deo, ornari eam ab ipso, atquin si commune aliquid habebat cum Deo; non desiderabat exor-

nari ab ipso, pars scilicet Dei per communionem. Aut & Deus poterat ornari à materia, habendo cum illa aliquid & ipse commune, & jam in hoc necessitati subjicis Deum, si fuit aliquid in materia, propter quod eam formaret. Commune autem inter illos facis, quòd à semetipsis, & semper mouentur. Quid minus materiæ, quàm Deo adscribis? Totum consortium diuinitatis hoc erit, libertas, & æternitas motus. Sed Deus compositè, materia inconditè mouentur. Tamen diuinum proinde, motu proinde libero, & æterno. Atquin plus materiæ das, cui licuit sic moueri, quomodo Deo non licuit.

CAPVT XXXXIII.

Hermogenes stultè certamen inquietum, & tarditatem materiæ, sine motui adscripsit.

In p. V. materia 14. in m. ad f. V. materia. 9.

DE motu & illud notauerim. Nam, secundùm ollæ similitudinem sic erat, inquis, materiæ motus, antequam disponeretur, concretus, inquietus, inadprehensibilis præ nimietate certaminis. Dehinc subjicis: Stetit autem in Dei compositionem, & inadprehensibilem habuit conditum motum, præ tarditate inconditi motus. Suprà certamen motui adscribis, hîc tarditatem. Nam de natura materiæ quoties cadas, accipe. Suprà dicis: Si autem esset materia naturâ mala, non accepisset translationem in melius: nec Deus aliquid compositionis accommodasset illi: in vacuum enim laborasset. Finisti igitur duas sententias; nec materiam naturâ malam, nec naturam ejus à Deo potuisse conuerti. Horum immemor, postea infers: At vbi accepit compositionem à Deo, & ornata est, cessauit à natura. Si in bonum reformata est, vtique de malo reformata est. Et si per compositionem Dei, cessauit à natura mali, natura cessauit ergo, & mala fuit natura antè compositionem, & desinere potuit à natura post reformationem.

CAPVT XXXXIV.

Hermogenes tam à Stoicis, quam à Prophetis dissidet deum disputat de creatione mundi.

Per totum. V. materia 15.

SED & qualiter operatum facias Deum, sequitur vt ostendam. Planè à Philosophis recedis, sed tamen & à Prophetis. Stoïci enim volunt, Deum sic per materiam decucurrisse, quomodo mel per fauos. At tu non, inquis, pertransiens illam facit mundum, sed solummodò adparens, & adpropinquans ei, sicut facit quid decor solummodò adparens, & Magnes lapis solummodò adpropinquans. Quid simile Deus fabricans mundum, & decor vulnerans animum, aut Magnes adtrahens ferrum? Nam etsi adparuit Deus materiæ, sed non vulnerauit illam, quod decor animam: & si adpropinquauit, sed non cohæsit illi, quod Magnes ferro. Puta nunc exempla tua competere. Certè si adparendo, & adpropinquando materiæ, fecit ex illa Deus mundum, vtique ex quo adparuit fecit, & ex quo adpropinquauit. Ergo quando non fecerat retro, nec adparuerat illi, nec adpropinquauerat. Et cui credibile est, Deum non adparuisse materiæ, vel quà consubstantiali suæ
Dan. 3. 57. & seq. per æternitatem? ab ea longè fuisse quem credimus vbique esse, & vbique adparere? cui etiam inanimalia, & incorporalia laudes canunt apud Danielem. Quantus hic locus, in quo Deus à materia tantùm distabat, vt neque adpareret, neque adpropinquaret ante mundi molitionem? credo peregrinatus est ad illam de longinquo, cùm primùm ei voluit adparere, & adpropinquare.

CAPVT XXXXV.

Prophetæ, & Apostoli, verius quam Hermogenes, docent Deum non solùm visu & accessu, sed in Verbo, & Spiritu sancto, modo inuestigabili, cuncta de nihilo creasse.

In p. ad circa. f. V. Creatio. 3 in f. V. Hermogenis elogia. 4.

a Prou. 8. 22. b Io. 1. 3. c Psal. 32. 6. Esa. 48. 13. d Psal. 101. 26. e Esa. 40. 12 f Hier. 51. 15.

AT enim Prophetæ, & Apostoli non ita tradunt mundum à Deo factum, adparente solummodò, & adpropinquante materiæ, qui nec materiam vllam nominauerunt: sed primò Sophiam conditam, [a] *initium viarum in opera ipsius*: dehinc & sermonem prolatum, [b] *per quem omnia facta sunt, & sine ipso factum est nihil.* Denique [c] *sermone ejus cæli confirmati sunt, & spiritu ipsius vniuersæ virtutes eorum.* Hic est Dei dextra, & manus ambæ, per quas operatus est ea quæ molitus est. [d] *Opera enim manuum tuarum*, inquit, *cæli*; [e] *per quas & mensus est terram, & palmo cælum.* Noli ita Deo adulari, vt velis illum solo visu, & solo accessu, tot ac tantas substantias protulisse, & non propriis viribus instituisse. Sic enim & Hieremias commendat: [f] *Deus faciens terram in valentia sua, parans orbem in*

intelligentia sua, & suo sensu extendit cælum. Hæ sunt vires ejus, quibus enixus, totum hoc condidit. Major est gloria ejus, si laborauit. Deniq. g *septima die requieuit ab operibus.* Vtrumque suo more. Aut si adparens solummodò, & adpropinquans fecit hunc mundum, nunquid cùm facere desiit, rursus adparere, & adpropinquare cessauit? Atquin magis adparere cœpit, & vbique conueniri Deus, ex quo factus est mundus. Vides ergo quemadmodum operatione Dei vniuersa consistunt, *valentia facientis terram, intelligentia parantis orbem, & sensu extendentis cælum*: non adparentis solummodò, nec adpropinquantis, sed adhibentis tantos animi sui nisus, sophiam, valentiam, sensum, sermonem, spiritum, virtutem, quæ illi non erant necessaria, si adparendo tantummodò, & adpropinquando profectus fuisset. Hæc autem sunt h *inuisibilia ejus*, quæ secundùm Apostolum *ab institutione mundi de factis eius conspiciuntur*, non materiæ nescio quæ, sed sensualia ipsius. i *Quis enim cognouit sensum Domini?* De quo exclamat, *O profundum diuitiarum & Sophia, vt ininuentibilia iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius!* Quid hæc magis sapiunt, quàm vt ex nihilo omnia facta sint? quæ nec inueniri, nec inuestigari nisi à solo Deo possent: alioqui inuestigabilia, si ex materia sunt inuestigata, & inuenta. Igitur inquantum constitit materiam nullam fuisse, ex hoc etiam quòd nec talem competat fuisse qualis inducitur, intantùm probatur omnia à Deo ex nihilo facta; & nisi quòd Hermogenes eundem statum describendo materiæ, quo est ipse, inconditum, confusum, turbulentum, ancipitis, & præcipitis, & feruidi motus, documentum artis suæ dum ostendit, ipse se pinxit.

g Gen. 2. 2.
h Rom. 1. 20
i Rom. 11. 34. 33.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI DE IDOLOLATRIA.

IN LIBRVM DE IDOLOLATRIA ARGVMENTVM.

Post editum, vt ex ipso Tertulliano constat, de Spectaculis librum, hunc de idololatria scripsit, in quo capite 13. mentionem facit præcedentis, his verbis: de spectaculis autem. & voluptatibus huiusmodi, suum jam volumen impleuimus. *Hunc imitatus est Cyprianus scribens de idolorum vanitate. B. quoque Isidorus libro 8. Originum cap. vltimo, agens de idoli nomine, ipsissimis Tertulliani verbis vtitur, ex cap. 3. libri de idololatria depromptis. Cæterùm persecutione perseuerante, scripsit hunc librum, vt Christianos, ignorantia crassa laborantes, & in solo idolorum cultu idololatriam consistere putantes, à qualibet eius specie penitus deterreret. Editus est liber iuxta Pamelium in eius vita An. Chr. ducentesimo quinto. Zephyrini sexto. Seueri duodecimo. Secundum Baronium autem An. Chr. ducentesimo sexto. Zephyrini quarto. Seueri duodecimo.*

CAPVT I.

Summum omnium crimen in quo omnia sunt, idololatria est: & in omni crimine idololatria inuenitur.

Per totum. V. idol. 3.

PRINCIPALE crimen generis humani, summus seculi reatus, tota causa judicii, Idololatria. Nam etsi suam speciem tenet vnumquodque delictum, & si suo quoque nomine judicio destinatur, in idololatriæ tamen crimine expungitur. Omitte titulos, operas recognosce, idololatres, idem homicida est. quæris quem occiderit? si quid ad elogii ambitionem facit, non extraneum, nec inimicum, sed ipsum se. quibus insidiis? erroris sui. quo telo? offensa Dei. quot plagis? quotquot idololatriis. Qui negat idololatren perisse, is negabit idololatren homicidiũ fecisse. Proinde adulterium & stuprũ in eodem recognoscas. nam qui falsis deis seruit, sine dubio adulter est veritatis, quia omne falsum adulteriũ est. Sic & stupro mergitur. Quis enim immundis spiritibus operatus, non cõspurcatus & constupratus incedit? Atque adeò scripturæ sanctæ stupri vocabulo vtuntur in idololatriæ exprobratione. Fraudis conditio ea est, opinor, si quis alienum rapiat, aut alii debitum deneget, & vtique erga hominem admissa fraus maximi criminis nomen est. At enim idololatria fraudem Deo facit, honores illi suos denegans, & cõferens aliis, vt fraudi etiam contumeliam conjungat. Quòd si tam fraus, quam stuprum, atque adulterium mortem

Ezech. 23. 3. & seq.

adferunt, jam in his æque idololatria de homicidii reatu non liberatur. Post talia crimina, tam exitiosa, tam deuoratoria salutis, cætera quoque aliquem ad modum, & seorsum proinde disposita, & idololatria conditionem suam repræsentant. In illa & concupiscentiæ seculi. Quæ enim idololatriæ solemnitas, sine ambitione cultus & ornatus? In illa, lasciuiæ, & ebrietates, cum plurimùm victus, & ventris, & libidinis causa frequentantur. In illa, iniustitia: quid enim iniustius ea, quæ justitiæ patrem nescit? In illa etiam vanitas, quum tota ejus ratio vna sit? In illa, mendacium, quum tota substantia ejus mendax sit. Ita fit, vt omnia in idololatria, & in omnibus idololatria, deprehendatur. Sed & aliàs quum vniuersa delicta aduersus Deum sapiant, nihil autem quod aduersus Deum sapiat, non dæmoniis, & immundis spiritibus deputetur, quibus idola mancipantur, sine dubio idololatriam admittit, quicunque delinquit: id enim facit quod ad idolorum mancipes pertinet.

CAPVT II.

Idololatria in multos ramos diuiditur, & diuersimodè seruos Dei subuertit.

In p. V. Idol. 3. à p. ad f. V. oculus. 3.

SED vniuersa criminum discedant in operum suorum proprietates, remaneat idololatria in eo quod ipsa est: sufficit sibi tam inimicum Deo nomen, tam locuples substantia criminis, quæ tot ramos porrigit, tot venas diffundit, vt de hoc cùm maximè materia suscepta sit, quot modis nobis præcauenda sit idololatriæ latitudo. Quoniam multifariàm seruos Dei, nec tantùm ignorata, sed etiam dissimulata subuertit. Plerique idololatriam simpliciter existimant his solis modis interpretandam, Si quis aut incendat, aut immolet,
Matth. 5. 28 aut polluceat, aut sacris aliquibus, aut sacerdotiis obligetur: quemadmodum si quis existimet adulterium in osculis, & in amplexibus, & in ipsa carnis congressione censendum:
Ibid. 22. aut homicidium in sola sanguinis profusione, & in animæ ereptione reputandum. Atenim
a 1. Io. 3. 15. Dominus quàm extensius ista disponat, certi sumus, cùm adulterium etiam in concupiscentia designat, si oculum quis impegerit libidinosè, & animam commouerit impudicè: cùm homicidium etiam in verbo maledicti vel conuicii judicat, & in omni impetu
b Matth. 5. 20. iræ, & in negligentia caritatis in fratrem; sicut Ioannes docet, [a] *homicidam esse qui oderit fratrem.* Alioquin in modico consisteret, & diaboli ingenium de malitia, & Dei Domini de disciplina, qua nos aduersus diaboli latitudines munit, si in his tantùm delictis judicaremur, quæ etiam nationes decreuerunt vindicanda. Quomodo [b] *abundabit iustitia nostra super Scribas & Pharisæos*, vt Dominus præscripsit, nisi abundantiam aduersariæ ejus, id est, injustitiæ perspexerimus? Quòd si caput injustitiæ idololatria est, prius est vti aduersus abundantiam idololatriæ præmuniamur, dum illam non solum in manifestis recognoscimus.

CAPVT III.

Idololatriæ origo, & interpretatio. Nec tantùm hominis forma, sed quacunque alia specie consecrata, Idola censenda sunt.

In p. V. idol. participes. 1. in m. V. idol. 2. in f. idololatriæ participes. 2.

IDOLVM aliquandiu retrò non erat. Priusquàm huius monstri artifices ebulissent, sola templa, & vacuæ ædes erant, sicut in hodiernum quibusdam locis vetustatis vestigia permanent. Tamen idololatria agebatur, non in isto nomine, sed in isto opere. Nam & hodie extra templum, & sine idolo agi potest. At vbi artifices statuarum, & imaginum, & omnis generis simulacrorum diabolus sæculo intulit, rude illud negotium humanæ calamitatis, & nomen de idolis consequutum est, & profectum. Exinde jam caput facta est idololatriæ ars omnis quæ idolum quoquomodo edit. Neque enim interest, an plastes effingat, an celator exsculpat, an Phrygio detexat: quia nec de materia refert, an gypso, an coloribus, an lapide, an ære, an argento, an filo formetur idolum. Quando enim & sine idolo idololatria fiat: vtique cùm adest idolum nihil interest quale sit, qua de materia, quà de effigie, ne qui putet id solum idolum habendum, quod humana effigie sit
Exod. 32. 48 consecratum. Ad hoc necessaria est vocabuli interpretatio. εἶδος Græcè formam sonat, ab eo per diminutionem εἴδωλον deductum, æquè apud nos formulam fecit. Igitur omnis forma, vel formula idolum se dici exposcit. Inde idololatria omnis circa omne idolum famulatus & seruitus. Inde & omnis idoli artifex, eiusdem & vnius est criminis: nisi parùm idololatriam populus admisit, quia simulacrum vituli, & non hominis sibi consecrauit.

CAPVT IV.

Christiani idolorum artifices, rei sunt idololatriæ, vt cultores.

Per totum. idol. participes. 2.

IDOLVM tam fieri, quàm coli Deus prohibet. quantò præcedit vt fiat quod coli possit, tantò prius est ne fiat, si coli non licet. Propter hanc causam, ad eradicandam scilicet materiam idololatriæ, lex diuina proclamat: [a] *Ne feceris idolum*. Et conjungens, [b] *Neque similitudinem eorum quæ in cœlo sunt, & quæ in terra, & quæ in mari*. Toto mundo ejusmodi artibus interdixit seruis Dei. Antecesserat Enoch prædicens, omnia elementa, omnem mundi censum, quæ cœlo, quæ mari, quæ terra continentur, in idololatriam versuros dæmonas, & spiritus desertorum angelorum, vt pro Deo, aduersus Dominum consecrarentur. Omnia igitur colit humanus error, præter ipsum omnium conditorem. Eorum imagines, idola; imaginum consecratio, idololatria. Quicquid idololatria committit, in artificem quemcunque, & cujuscunque idoli deputetur necesse est. Denique idem Enoch simul & cultores idoli, & fabricatores in comminatione prædamnat. Et rursus: *Iuro vobis, peccatores, quod in diem sanguinis & perditionis iustitia parata est. Qui seruitis lapidibus, & qui imagines facitis aureas, & argenteas, & ligneas, & lapideas, & fictiles, & seruitis phantasmatibus, & dæmonijs, & spiritibus infamibus, & omnibus erroribus non secundùm scientiam, nullum ab iis inuenietis auxilium*. Esaïas verò: [c] *Testes, ait, vos estis, si est Deus absque me, & non erant tunc qui fingunt & exsculpunt. omnes vani qui faciunt libita sibi, quæ illis non proderunt*. Et deinceps tota illa pronuntiatio, quàm artifices, quàm cultores detestatur: cujus clausula est, [d] *Cognoscite quod cinis sit cor illorum, & terra, & nemo animam suam liberare possit*. Vbi æquè Dauid, & factores. [e] *Tales fiant*, inquit, *qui faciunt ea*. Et quid ego modicæ memoriæ homo? vltra quid suggeram? quid recolam de scripturis? quasi aut non sufficiat vox Spiritus sancti, aut vltra deliberandum sit, an maledixerit atque damnauerit Dominus ipsos prius artifices eorum, quorum cultores maledicit & damnat.

a Exo. 20. 4.
b Ibid
c Esa. 44. 6. 8. & seq.
d Ibid. 20.
e Psal. 113. 8

CAPVT V.

Artifices idolorum non excusantur Apostoli opus manuum indicentis loco, artes enim tantùm à Deo non prohibitas & ab Ecclesia receptas, in opere manuum intellexit.

Per totum. V. idol. participes 4.

PLANE' impensius respondebimus ad excusationes huiusmodi artificum, quos nunquam in domum Dei admitti opportet, si quis eam disciplinam norit. Iam illa objici solita vox: Non habeo aliud quo viuam: districtius repercuti potest, Viuere ergo habes. quid tibi cum Deo est? si tuis legibus. Tum quòd & de scripturis audent argumentari, dixisse Apostolum, [a] *Vt quisque fuerit inuentus, ita & perseueret*. Possumus igitur omnes in peccatis perseuerare ex ista interpretatione. nec enim quisquam nostrum non peccator inuentus est, cùm Christus non alia ex causa descenderit, quàm peccatorum liberandorum. Item, Eumdem præcepisse dicunt, [b] *secundùm suum exemplum, & manibus vnusquisque operetur ad victum*. Si hoc præceptum ab omnibus manibus defenditur, credo & fures, & aleatores manibus suis viuere, & ipsos latrones manibus agere, quo viuant. item falsarios vtique non pedibus, sed manibus operari malas literas. histriones verò non manibus solis, sed totis membris victum elaborare. Pateat igitur ecclesia omnibus, qui manibus, & suo opere tolerantur, si nulla exceptio est artium, quas Dei disciplina non recipit. Sed ait quidam, aduersus similitudinis interdictæ propositionem, Cur ergo Moses in eremo simulacrum serpentis ex ære fecit? Seorsum figuræ, quæ dispositioni alicui arcanæ præstruebantur, non ad derogationem legis, sed ad exemplarium causæ suæ. Alioquin si hæc vt aduersarii legis interpretemur, nunquid & nos, quod & Marcionitæ, inconstantiam adscribimus omnipotenti? quem illi hoc modo destruunt, vt mutabilem, dum alibi vetat, alibi mandat. Si quis autem dissimulat illam effigiem ærei serpentis, suspensi in modum, figuram designasse Dominicæ crucis, à serpentibus, id est, ab angelis diaboli liberaturæ nos, dum per semetipsam diabolum, id est, serpentem interfectum suspendit, siue quæ alia figuræ istius expositio dignioribus reuelata est, dummodò Apostolus affirmet [c] *omnia tunc figurate populo accidisse*: benè quod idem Deus qui lege vetuit similitudinem fieri, extraordinario præcepto serpentis similitudinem indixit. Si eundem Deum obseruas, habes legem eius, [d] *Ne feceris similitudinem*: si & præceptum factæ postea similitudinis respicis, & tu imitare Moysen; ne facias aduersus legem simulacrum aliquod, nisi Deus jusserit.

a 1. Cor. 7. 20. 24.
b 1. Cor. 4. 12.
1. Thess. 4. 11.
Num. 21. 9.
c 1. Cor. 10. 6.
d Exo. 20. 4.

CAPVT VI.

Artifices idolorum soluunt pactum, quo in baptismo diaboli pompis renuntiauerant: Deos plures facto confitentur, & eos colunt, qui colendos faciunt.

Per totum. V. idol. participes. 3.

SI nulla lex Dei prohibuisset idola fieri à nobis, si nulla vox Spiritus sancti fabricatoribus idolorum non minus quàm cultoribus comminaretur, de ipso sacramento nostro interpretaremur nobis, aduersas esse fidei ejusmodi artes. Quomodo enim renuntiauimus diabolo, & angelis eius, si eos facimus? Quod repudium diximus iis, non dico cum quibus, sed de quibus viuimus? Quam discordiam suscepimus in eos, quibus exhibitionis nostræ gratia obligati sumus? Potes lingua negasse, quod manu confiteris? verbo destruere, quod facto struis? vnum Deum prædicare, qui tantos efficis? verum Deum prædicare, qui falsos facis? Facio (ait quidam) sed non colo. quasi ob aliquam causam colere non audeat, nisi ob quam & facere non debeat. scilicet ob Dei offensam vtrubique. Immò tu colis, qui facis vt coli possint. Colis autem non spiritu vilissimi nidoris alicujus, sed tuo proprio: nec anima pecudis impensa, sed anima tua. Illis ingenium tuum immolas, illis sudorem tuum libas, illis prudentiam tuam accendis. Plus es illis, quàm sacerdos, cùm per te habeant sacerdotem. Diligentia tua numen nomen illorum est. Negas te quod facis, colere? Sed illi non negant, quibus hanc saginatiorem, & auratiorem, & majorem hustiam cædis, salutem tuam.

CAPVT VII.

Ecclesia arcet à Communione fidelium, manus artifices idolorum: & iure prohibet eas Domini corpus accipere, & multò magis in ordinem Ecclesiasticum assumi, qui dæmonibus corpora fabricant, & Corpus Domini quotidiè scandalizant, scilicet Ecclesiam, operibus suis, & manibus præscindendis.

Per totum. V. ad Eucharistiam dispositio 6. & V. Idololat. participes. 2.

TOTA die ad hanc partem zelus fidei perorabit, ingemens Christianum ab idolis in ecclesiam venire: de aduersarii officina, in domum Dei: attollere ad Deum patrem manus matres idolorum: his manibus adorare, quæ foris aduersus Deum adorantur: eas manus admouere corpori Domini, quæ dæmoniis corpora conferunt. Nec hoc sufficit. Parùm fit, si ab aliis manibus accipiant, quod contaminant, sed etiam ipsi tradunt aliis, quod contaminauerunt. Adleguntur in ordinem ecclesiasticum artifices idolorum. Pro scelus! Semel Iudæi Christo manus intulerunt, isti quotidie corpus eius lacessunt. O manus præcidendæ! Videtint jam, an per similitudinem dictum sit, a *Si te manus tua scandalizat, amputa eam.* Quæ magis amputandæ, quàm in quibus Domini corpus scandalizatur?

a Matth. 5. 30.

CAPVT VIII.

Idololatræ sunt, templi, Aræ, ædiculæ, domus, bracteæ, & cuiusuis insignis & ornamenti idolorum opifices.

In p. V. idol. participes. 3. à p V. ad Eucharistiam dispositio. 6. à p. ad f. V. Ars. 2. in f. V. idololatriæ participes. 5.

SVNT & aliæ complurium artium species, quæ etsi non contingunt idolorum fabricationem, tamen ea sine quibus idola nihil possunt, eodem crimine expediunt. Nec enim differt, an extruas vel exornes: si templum, si aram, si ædiculam eius instruxeris: si bratteam expresseris, aut insignia, aut etiam domum fabricaueris: major est ejusmodi opera, quæ non effigiem confert, sed auctoritatem. Si ista ita necessitas exhibitionis obtenditur, habent & alias species, quæ sine exorbitatione disciplinæ, id est, sine idoli confictura opem victus præstent. Scit albarius tector & tecta sarcire, & tectoria inducere, & cisternam liare & cymatia distendere, & multa alia ornamenta, præter simulacra parietibus incrispare. Scit & pictor, & marmorarius, & ærarius, & quicunque cælator, latitudines suas vtique multò faciliores. Nam qui signum describit, quantò facilius abacum linit? qui de talia Martem exsculpit, quantò citius armarium compingit? Nulla ars non alterius artis, aut mater, aut propinqua est. Nihil alterius vacat. Tot sunt artium venæ, quot hominum concupiscentiæ. Sed de mercedibus, & manus pretiis interest. Proinde interest & de labore. Minor merces frequentiore actu repensatur. Quot parietes signa desiderant

desiderant? quot templa, & ædes idolis ædificantur? Domus verò, & prætoria, & balnea, & insulæ quantæ? Soccus, & baxa quotidie deaurantur, Mercurius, & Seraphis non quotidie. Sufficiat ad quæstum artificiorum. frequentior est omni superstitione luxuria, & ambitio. Lances, & scyphos facilius ambitio quàm superstitio desiderabit. Coronas quoque magis luxuria, quàm solemnitas erogat. Cùm igitur ad hæc artificiorum genera cohortemur, quæ idolum quidem, & quæ idolo competunt, non attingant, sint autem & hominibus communia sæpè, quæ & idolis, hoc quoque cauere debemus, ne quid scientibus nobis ab aliquibus de manibus nostris in rem idolorum postuletur. Quòd si concesserimus, & non remediis jam vsitatis egerimus, non puto nos à contagio idololatriæ vacare, quorum manus non ignorantium in officio, vel in honore, & vsu dæmoniorum deprehenduntur.

CAPVT. IX.

Magia, Mathematicæ, Astrologiæ Professores, Idololatriæ participant.

In p. a l m. V. Astrologia. 1. à p. in alphab. Error. V. Angeli amat. fœmin. 2. in m. V. Relapsus. 6. in f. V. magia. 4.

ANIMADVERTIMVS inter artes, etiam professiones quasdam obnoxias idololatriæ. De Astrologis, ne loquendum quidem est. Sed quoniam quidam istis diebus prouocauit, defendens sibi perseuerantiam professionis istius, paucis vtar. Non allego quod idola honoret, quorum nomina cœlo inscripsit, quibus omnem Dei potestatem addixit: quòd propterea homines non putant Deum requirendum, præsumentes stellarum nos immutabili arbitrio agi. vnum propono, Angelos esse illos desertores Dei, amatores fœminarum, proditores etiam huius curiositatis, propterea quoque damnatos à Deo, Gen. 6. 2. O diuina sententia, vsque ad terram pertinax, cui etiam ignorantes testimonium reddunt: Expelluntur Mathematici, sicut angeli eorum. Vrbs, & Italia interdicitur Mathematicis, sicut cœlum angelis eorum. eadem pœna est exilii discipulis, & magistris. Sed a *Magi, & Astrologi ab Oriente venerunt*. Scimus Magiæ, & Astrologiæ inter se societatem. a Matth. 2. 1. 2. Primi igitur stellarum interpretes natum Christum annuntiauerunt, primi munerauerunt. Hoc nomine Christum, (opinor) sibi obligauerunt. Quid tum? Ideo nunc & Mathematicis patrocinabitur illorum Magorum religio? De Christo scilicet est mathesis hodie; stellam Christi, non Saturni, & Martis, & cujusque ex eodem ordine mortuorum, obseruat & prædicat. At enim scientia ista vsque ad Euangelium fuit concessa, vt Christo edito nemo exinde natiuitatem alicujus de cœlo interpretetur. Nam & b *tus illud, & myrrham, & aurum, ideo infanti tunc Domino obtulerunt*, quasi clausulam sacrificationis; & b Matth. 2. 11. gloriæ secularis, quam Christus erat adempturus. Quòd igitur iisdem Magis somnium, sine dubio ex Dei voluntate, suggessit, vt irent in sua, sed alia, non qua venerant, via; Matth. 2. 12. id est, ne pristina secta sua incederent, nonnè illos Herodes persequeretur; qui nec persequutus est, etiam ignorans alia via digressos, quoniam & qua venerant, ignorabat. Adeò viam rectam, & disciplinam intelligere debemus. Itaque magis præceptum, vt exinde aliter incederent. Sic & alia illa species magiæ quæ miraculis operatur, etiam aduersus Moysen æmulata, patientiam Dei traxit ad Euangelium vsque. Nam exinde & Simon Exod. 7. 11. Magus jam fidelis, quoniam aliquid adhuc de circulatoria secta cogitaret, vt scilicet inter Act. 8. 18. miracula professionis suæ, etiam Spiritũ sanctũ per manuum impositionem enundinaret, maledictus ab Apostolis de fide ejectus est. alter magus, qui cum Sergio Paulo, quoniam iisdem aduersabatur Apostolis, luminum amissione multatus est. Hoc & Astrologi retu- Act. 13. 8. lissent credo, si qui in Apostolos incidissent. Attamen cùm magia punitur, cujus est species Astrologia, vtique & species in genere damnatur. Post Euangelium, nusquam inuenias aut sophistas, aut Chaldæos, aut incantatores, aut conjectores, aut magos, nisi planè punitos. c *Vbi sapiens, vbi liberator, vbi conquisitor huius æui? Nonne infatuauit Deus sapientiam huius sæculi.* Nihil scis, Mathematice, si nesciebas te futurum Christia- c 1. Cor. 1. 20. num. si sciebas, hoc quoque scire debueras, nihil tibi futurum cum ista professione. Ipsa te de periculo suo instrueret, quæ aliorum climacterica præcanit. d *Non est tibi pars neque sors in ista ratione.* Non potest regna cœlorum sperare, cujus digitus aut radius abuti- d Act. 8. 21. tur cœlo.

Y

CAPVT. X.

Cùm fidelium sit potius discere humanas literas, quàm docere; ludimagistri cæterique literarumprofessores, vt pote idolorum solemnia obseruantes, multimodè sunt affines idololatriæ.

In p. ad m. V. idol. participes 9. in m. ad f. V. Christianus. 2.

QVÆRENDVM autem est etiam de ludimagistris, & cæteris professoribus literarum. Imò non dubitandum affines illos esse multimodæ idololatriæ. Primùm quibus necesse est deos Nationum prædicare; nomina, genealogias, fabulas, ornamenta honorifica quæque eorum enuntiare; tum solemnia, festaque eorundem obseruare; vt quibus vectigalia sua suppetant. Quis ludimagister sine tabula VII idolorum, quinquatria tamen non frequentabit? Ipsam primam noui discipuli stipem, Mineruæ & honori, & nomini consecrat, vt etsi non prophanatus alicui idolo, verbotenus de idolothyto esse dicatur. quid minus est inquinamenti eo quod præstat quæstus & nominibus & honoribus idolo nuncupatus? quàm Minerualia Mineruæ, quàm Saturnalia Saturni; quæ etiam seruiculis sub tempus Saturnalium celebrari necesse est. Etiam strenæ captandæ, & septimontium, & brumæ, & caræ cognationis honoraria exigenda omnia. Floræ scholæ coronandæ. Flaminicæ, & ædiles sacrificant; creatis schola honoratur feriis. Idem fit idoli natali, omnis diaboli pompa frequentatur. Quis hæc competere Christiano existimabit, nisi qui putabit conuenire etiam non magistro? Scimus dici posse, Si docere literas Dei seruis non licet, etiam nec discere licebit; & quomodo quis institueretur ad prudentiam interim humanam, vel ad quemcunque sensum, vel actum, cùm instrumentum sit ad omnem vitam literatura? quomodo repudiamus sæcularia studia, sine quibus diuina non possunt? Videamus igitur necessitatem literatoriæ eruditionis, respiciamus ex parte eam admitti non posse, ex parte vitari. fideles magìs discere quàm docere literas capit. diuersa est enim ratio discendi & docendi. Si fidelis literas doceat, insertas idolorum prædicationes sine dubio, dum docet, commendat: dum tradit, affirmat: dum commemorat, testimonium dicit: deos ipsos hoc nomine obsignat, cùm lex prohibeat (vt diximus) deos pronuntiari, & nomen hoc in vano collocari. hinc prima diabolo fides ædificatur, ab initiis eruditionis. quære an idololatriam committat, qui de idolis catechizat? At cùm fidelis hæc discit, si jam sapit qui sit, neque recipit neque admittit, multò magìs si dudū sapit. Aut vbi cœpetit sapere, prius sapiat oportet quod prius didicit, id est de Deo, & fide. Proinde illa respuet nec recipiet: & erit tam tutus, quàm qui sciens, venenum ab ignaro accipit, nec bibit. Huic necessitas ad excusationem deputatur, qui aliter discere non potest. Tantò autē facilius est literas non docere, quàm non discere, quantò & reliqua scholarum de publicis ac propriis solemnitatibus inquinamenta facilius discipulus fidelis non adibit, quàm magister frequentabit.

Exo. 23. 13. & 24.
Exo. 20. 3. & seq.

CAPVT XI.

Exercentes mercaturam rerum ad idololatriam pertinentium, ei sunt affines.

In p. ad vltra. m. V. Auaritia. 1. à m. ad citra. f. V. idol. participes. 8. in f. V. ats. 1.

DE negotiationibus cætera delictorum recogitemus, in primis [a] *cupiditatem, radicem omnium malorum, qua quidam irretiti, circa fidem naufragium sunt passi*: quamuis & *idololatria* ab eodem Apostolo dicta sit [b] *cupiditas*. Tum mendacium, cupiditatis ministrum. Taceo de perjurio, quando nè jurare quidem liceat. Negotiatio seruo Dei apta est? Cæterùm si cupiditas abscedat, quæ est causa adquirendi, cessante causa adquirendi, non erit necessitas negotiandi. Sit nunc aliqua justitia quæstus, secura de cupiditatis, & mendacii obseruatione, in crimen offendere idololatriæ eam opinor, quæ ad ipsam idolorum animam, & spiritum pertinet, quæ omne dæmonium saginat. Sanè, non illa principalis idololatria? Viderint si eædem merces, tura dico, & cætera peregrinitatis ad sacrificium idolorum, etiam hominibus ad pigmenta medicinalia, nobis quoque insuper ad solatia sepulturæ vsui sunt. Certè cùm pompæ, cùm sacerdotia, cùm sacrificia idolorum de periculis, de damnis, de incommodis, de cogitationibus, de discursibus negotiationibusve instruuntur, quid aliud quàm procurator idolorum demonstraris? Nemo contendat, posse hoc modo omnibus negotiationibus controuersiam fieri. Grauiora delicta quæque, pro magnitudine periculi diligentiam extendunt obseruationis, vt non ab his tantùm abscedamus, sed & ab iis per quæ fiunt. Licet enim ab aliis fiat, non interest, si per me. In nullo necessarius esse debeo alii, cùm facit quod mihi non licet. Ex hoc quod vetor facere, intelligere debeo curandum mihi esse ne fiat per me. Denique in alia causa non

a 1. Tim. 6. 10.
b Ephes. 5. 5. Matth. 5. 34.

leuioris reatus, præjudicium istud obseruo. Nam quòd mihi de stupro interdictum sit, aliis ad eam rem nihil aut operæ, aut conscientiæ exhibeo. Nam quòd ipsam carnem meam à lupanaribus segregaui, agnosco me, neque lenocinium, neque id genus lucrum alterius causa exercere posse. Sic & homicidii interdictio, ostendit mihi lanistam quoque ab ecclesia arceri: nec per se non faciet quod faciendum aliis subministrat. Ecce magis proximum præjudicium. Si publicarum victimarum redemptor ad fidem accedat, permittes ei in eo negotio permanere? aut si jam fidelis id agere susceperit, retinendum in ecclesia putabis? non opinor. nisi si quis & de turario dissimulabit. scilicet ad alios peruenit procuratio sanguinis, ad alios odorum. Si antequam idola in sæculo essent, his mercibus adhuc informis idololatria transigebatur, si & nunc ferè sine idolo opus idololatriæ incendiis odorum perpetratur, ecquid majoris operæ & erga dæmonia turarius: nam facilius sine idolo idololatria, quàm sine turarii merce. Ipsius fidei conscientiam perrogemus. quo ore Christianus turarius, si per templa transibit, fumantes aras despuet, & exsufflabit, quibus ipse prospexit? qua constantia exorcizabit alumnos suos, quibus domum suam cellarium præstat? Ille quidem si excluserit dæmonium, non sibi placeat de fide. neque enim inimicum exclusit. facilè debuit de eo impetrare, quem quotidie pascit. Nulla igitur ars, nulla professio, nulla negotiatio, quæ quid aut instruendis, aut formandis idolis administrat, carere poterit titulo idololatriæ: nisi si aliud omnino interpretemur idololatriam, quàm famulatum idolorum colendorum.

CAPVT XII.

Præmissa opera, necessitatis humanæ prætextu calcato, relinquenda sunt, vt contraria fidei; cùm & Apostoli pro Domino, etiam licita dimiserint.

Per totum. V. Ars. 1. circa. f. V. fides. 6.

MALE' nobis de necessitatibus humanæ exibitionis supplaudimus, si post fidem obsignatam dicimus, Non habeo quo viuam. Iam hîc enim plenius illi abruptæ propositioni respondebo, Serò dicitur. ante enim fuit deliberandum, ex similitudine [a] *prouidentissimi ædificis illius qui prius sumptus operis cum viribus suis supputat, ne vbi cæperit, defectus, postea erubescat.* Sed & nunc habes dicta Domini, & exempla adimentia tibi omnem causationem. Quid enim dicis? Egebo. Sed [b] *felices egenos* Dominus appellat. Victum non habebo: Sed [c] *nolite*, inquit, *cogitare de victu.* [d] *Et vestitus habemus exemplum, lilia.* Substantia mihi opus erat: Atquin [e] *omnia vendenda sunt, & egentibus diuidenda.* Sed filiis & posteritati prouidendum: [f] *Nemo aratro manum imponens & retro spectans, aptus est operi.* Sed conditionalis eram: [g] *Nemo duobus dominis seruire potest.* [h] *Si vis Domini discipulus esse, crucem tuam tollas, & Dominum sequaris necesse est*, id est, angustias & cruciatus tuos, vel corpus solùm, quod in modum crucis est. [i] *Parentes, conjuges, liberi propter Deum relinquendi erunt.* De artibus & negotiationibus, & de professionibus etiam, liberorum & parentum causa dubitas? jam tunc demonstratum est nobis & pignera, & artificia, & negotia propter Dominum derelinquenda, cum [l] *Iacobus & Ioannes vocati à Domino, & patrem nauemque derelinquunt.* cum [m] *Matthæus de teloneo suscitatur.* cum etiam [n] *sepelire patrem tardum fuit fidei.* Nemo eorum quos Dominus allegit, Non habeo, dixit, quo viuam. Fides famem non timet. Scit etiam famem non minus sibi contemnendam propter Deum, quàm omne mortis genus. Didicit non respicere vitam, quantò magis victum? Quotusquisque hæc adimpleuit? Sed [o] *quæ penes homines difficilia, penes Deum facilia.* Sic tamen nobis de mansuetudine & clementia Dei blandiamur, vt non vsque ad idololatriæ adfinitates necessitatibus largiamur.

[a] Luc. 14. 28
[b] Matth. 5. 3.
[c] Matth. 6. 25.
[d] Ibid. 30.
[e] Matth. 19. 21.
[f] Luc. 9. 62.
[g] Matth. 6. 24.
[h] Matth. 16. 24.
[i] Marc. 10. 29.
[l] Matt. 4. 21.
[m] Matth. 9. 9.
[n] Matth. 8. 21. Rom. 8. 35.
[o] Luc. 18. 27. Marc. 10. 27.

CAPVT XIII.

Non tantùm à spectaculis, & sacris idolorum, sed & à festis etiam illorum extraordinariis abstinendum.

In p. V. ars. 1. à p. V. Christianus 25. inf. V. pudor. 1.

SED omnem adflatum eius vice pestis etiam de longinquo deuitemus, non his tantùm quæ præmisimus, sed in vniuersa serie humanæ superstitionis, siue deis suis, siue defunctis, siue regibus mancipatæ, vt ad eosdem spiritus immundos pertinentis, modò per sacrificia & sacerdotia, modò per spectacula, & hoc genus, modò per festos dies. Sed de sacrificiis & de sacerdotiis quid loquar? De spectaculis autem & voluptatibus ejusmodi suum jam volumen impleuimus. Hoc loco retractari oportet de festis diebus, & aliis extraordinariis solemnitatibus, quas interdum lasciuiæ, interdum timiditati nostræ subscri-

bimus, aduerſus fidei diſciplinam communicantes Nationibus in idolicis rebus. De hoc quidem primò conſiſtam, an cum ipſis quoque Nationibus communicare in hujuſmodi ſeruus Dei debeat, ſiue habitu, ſiue victu, vel quo alio genere lætitiæ earum. a *Gaudere cum gaudentibus, & lugere cum lugentibus*, de fratribus dictū eſt ab Apoſtolo ad vnanimitatem cohortante. Cæterum ad hæc b *nihil communionis eſt lumini & tenebris, vitæ & morti*: aut ſcindimus quod eſt ſcriptum, c *Sæculum gaudebit, vos verò lugebitis*. Si cum ſæculo gaudemus, verendum eſt ne cum ſæculo & lugeamus. Sæculo autem gaudente lugeamus, & ſæculo poſtea lugente gaudebimus. Sic & d *Lazarus apud inferos in ſinu Abrahæ refrigerium conſecutus, contrà diues in tormento ignis conſtitutus, alternas malorum & bonorum vices æmula retributione compenſant*. Sunt quidam dies munerum, quæ apud alios honoris titulum, apud alios mercedis debitum expungunt. Nunc ergo, inquis, recipiam meum, vel rependam alienum. Si hunc morem ſibi homines de ſuperſtitione conſecraverunt, tu extraneus ab omni eorum vanitate, quid participas idolothyta ſolemnia? quaſi tibi quoque præſcriptum ſit de die, quò minus id quod homini debes, vel tibi ab homine debetur, citra diei obſeruationem luas, vel recipias. Da formam qua velis agi tecum. Cur enim & lateas, cùm ignorantia alterius tuam conſcientiam contamines? ſi non ignoraris quod ſis Chriſtianus, tentaris, & contra conſcientiam alterius agis, tanquam non Chriſtianus. Enim-verò & diſſimulaberis. tentatus, addictus es. Certè ſiue hac, ſiue illac, reus es confuſionis in Domino. e *Qui autem confuſus ſuper me fuerit penès homines, & ego confundar ſuper illo*, inquit, *penes patrem meum, qui eſt in cælis*.

a Rom. 12. 15. b 2. Cor. 6. 15. c Io. 16. 20. d Luc. 16. 22. e Matth. 10. 33. Luc. 12. 9.

CAPVT. XIV.

Cùm Gentiles nullum diem feſtum noſtrum obſeruent, nec nos, etiam prætextu eos lucrandi per blaſphemiam Dei, eorum Saturnalia, Ianuaria, aliaque id genus frequentare debemus.

In p. V. Scandalum. 3. à p. ad f. V. charitas proximi. 5.

SED enim plerique jam induxerunt animo, ignoſcendum eſſe, ſi quando, quæ ethnici faciunt, nè nomen blaſphemetur. Porro blaſphemia quæ nobis omnino deuitanda eſt, hæc opinor eſt, Si quis noſtrum ad juſtam blaſphemiam ethnicum deducat, aut fraude, aut injuria, aut contumelia, aliave materia dignæ querelæ, in qua nomen meritò percutitur, vt meritò iraſcatur & Dominus. Cæterùm ſi de omni blaſphemia dictum eſt, a *Veſtri cauſa nomen meum blaſphematur*, perimus vniuerſi; cum totus circus ſceleſtis ſuffragiis nullo merito nomen laceſſit. deſinamus, & non blaſphemabitur. Immò blaſphemetur, dum ſumus in obſeruatione, non in exorbitatione diſciplinæ, dum probamur, non dum reprobamur. O blaſphemiam martyrii affinem! quæ tunc me teſtatur Chriſtianum, cùm propter eam deteſtatur. benedictio eſt nominis, maledictio cuſtoditæ diſciplinæ. *Si* b *hominibus*, inquit, *vellem placere, ſeruus Chriſti non eſſem*. Sed idem alibi jubet, c *Omnibus placere curemus*; d *Quemadmodum ego*, inquit, *omnibus per omnia placeo*. e Nimirum Saturnalia & Kalendas Ianuarias celebrans hominibus placebat? an modeſtia & patientia? an grauitate? an humanitate? an integritate? Proinde cùm dicit, e *Omnibus omnia factus ſum, vt omnes lucrifaciam*, nunquid idololatris idololatres? nunquid ethnicis ethnicus? nunquid ſæcularibus ſæcularis? Sed etſi non prohibet nos conuerſari cum idololatris, & adulteris, & cæteris criminoſis, dicens, f *Cæterùm de mundo exiretis*: non vtique eas habenas conuerſationis immutat, vt quoniam neceſſe ſit & conuiuere nos & commiſceri cum peccatoribus, idem & compeccare poſſimus. Ibi eſt cōmercium vitæ, quod Apoſtolus concedit: ibi peccare, quod nemo permittit. Licet conuiuere cum ethnicis, commori non licet. Conuiuamus cum omnibus: conlætemur ex communione naturæ, non ſuperſtitionis. Pares anima ſumus, non diſciplina: compoſſeſſores mundi, non erroris. Quòd ſi nobis nullum jus eſt communionis in ejuſmodi cum extraneis, quantò ſceleſtius eſt hæc inter fratres frequentare? Quis hoc ſuſtinere aut defendere poteſt? Iudæis dies ſuos feſtos exprobrat Spiritus ſanctus. g *Sabbata*, inquit, *veſtra, & neomenias, & ceremonias odit anima mea*. Nobis, quibus ſabbata extranea ſunt, & neomeniæ, & feriæ à Deo aliquando dilectæ, Saturnalia, & Ianuariæ, & Brumæ, & Matronales frequentantur? munera commeant? ſtrenæ conſonant? luſus, conuiuia cunſtrepunt? O melior fides nationum in ſuam ſectam: quæ nullam ſolemnitatem Chriſtianorum vindicat! Non Dominicum diem, non Pentecoſten, etiam ſi noſſent, nobiſcum communicaſſent; timerent enim nè Chriſtiani viderentur. nos ne ethnici pronuntiemur, non veremur. Si quid & carni indulgendum eſt, habes. non tamen dies tantùm, ſed & plures. Nam ethnicis ſemel annuus dies quiſque feſtus eſt; tibi octauus quiſque dies. excerpe ſingulas ſolennitates nationum, & in ordinem exſere, Pentecoſten implere non poterunt.

a Eſa. 52. 5. Rom. 2. 24. b Gal. 1. 10. c Rom. 15. 2. d 1. Cor. 10. 33. e 1. Cor. 9. 22. f 1. Cor. 5. 10. g Eſa. 1. 14.

CAPVT. XV.

Licet Magistratibus parere debeamus; Iuxta limites tamen Christianæ disciplinæ, Nec licet nobis in solemnibus Cæsarum, tabernas, aut Ianuas lucernis ornare, aut laureis coronare. Tum quòd varij sint ostiorum dii, tum quòd omnis idololatria cœperit ab hominum cultu, & dii gentium prius homines fuerint.

Per totum. V. idol. participes. 6. à p. V. Homo Imago Dei. 5. circa f. V. Rex. 3.

SED a *luceant*, inquit, *opera vestra*. At nunc lucent tabernæ, & januæ nostræ: plures jam inuenies ethnicorum fores sine lucernis, & laureis, quàm Christianorum. De ista quoque specie quid videtur? Si idoli honor est, sine dubio idoli honor idololatria est. Si hominis causa est, recogitemus omnem idololatriam in hominis causam esse. Recogitemus omnem idololatriam in homines esse culturam, cùm & ipsos deos nationum homines retrò fuisse, etiam apud suos constet. Itaque nihil interest, superioris, an hujus sæculi viris superstitio ista præstetur. Idololatria non propter personas quæ apponuntur, sed propter officia ista damnata est, quæ ad dæmonas pertinent. b *Reddenda sunt Cæsari quæ sunt Cæsaris*. benè quòd apposuit, *& quæ sunt Dei, Deo*. Quæ ergo sunt Cæsaris? scilicet de quibus tunc consultatio mouebatur, c *præstandusne esset census Cæsari, an non. Ideo & monetam ostendi sibi Dominus postulauit, & de imagine cujus esset requisiuit.* & cùm audisset, Cæsaris: *Reddite, ait, quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo*. id est imaginem Cæsaris Cæsari, quæ in nummo est; & imaginem Dei Deo, quæ in homine est: vt Cæsari quidem pecuniam reddas, Deo temetipsum. Alioquin, quid erit Dei, si omnia Cæsaris? Ergo, inquis, honor Dei est, lucernæ pro foribus, & laurus in postibus? non vtique quod Dei honor est, sed quod eius qui pro Deo hujusmodi officiis honoratur, quantum in manifesto est, salua operatione quæ est in occulto, ad dæmonia perueniens. Certi enim esse debemus, si quos latet per ignorantiam literaturæ sæcularis, etiam ostiorum deos apud Romanos, Cardeam à cardinibus appellatam, & Forculum à foribus, & Limentinum à limine, & ipsum Ianum à janua: & vtique scimus, licet nomina inania atque conficta sint, cùm tamen in superstitionem deducuntur, rapere ad se dæmonia, & omnem spiritum immundum, per consecrationis obligamentum. Alioquin dæmonia nullum habent nomen sigillatim, sed ibi nomen inueniunt, vbi & pignus. Etiam apud Græcos Apollinem Thyræum, & Antelicos dæmonas ostiorum præsides legimus. Hæc igitur ab initio præuidens Spiritus sanctus, etiam ostia in superstitionem ventura, præcecinit per antiquissimum Propheten Enoch. Nam & aliàs alia ostia in balneis adorari videmus. Si autem eorum sunt quæ in ostiis adorentur, ad eos & lucernæ, & laureæ pertinebunt. Idolo feceris quidquid ostio feceris. Hoc in loco ex auctoritate quoque Dei contestor, quia nec tutum est subtrahere quodcumque vni fuerit ostensum, vtique omnium causa. Scio fratrem per visionem eadem nocte castigatum grauiter, quòd januam eius subitò annuntiatis gaudiis publicis serui coronassent. Et tamen non ipse coronauerat, aut præceperat, nam antè processerat, & regressus deprehenderat factum: adeò apud Deum in hujusmodi etiam disciplina familiæ nostræ æstimamur. Igitur quòd attineat ad honores regum, vel imperatorum, satis præscriptum habemus, in omni obsequio esse nos oportere, secundum Apostoli præceptum d *subditos magistratibus, & principibus, & potestatibus*; sed intra limites disciplinæ, quousque ab idololatria separamur. Propterea enim & illud exemplum trium fratrum præcucurrit, qui aliàs obsequentes erga regem Nabuchodonosor, honorem imaginis eius constantissimè respuerunt, probantes idololatriam esse, quicquid humani honoris modum ad instar diuinæ sublimitatis extollit. Sic & Daniel cætera Dario subnixus, tamdiu fuit in officio, quandiu à periculo disciplinæ vacaret. Nam id ne subiret, non magis leones regios timuit, quàm illi regios ignes. Accendant igitur quotidie lucernas, quibus lux nulla est. adfingant postibus lauros postmodum arsuras, quibus ignes imminent; illis competunt & testimonia tenebrarum, & auspicia pœnarum. Tu e *lumen es mundi, & arbor virens semper*. Si templis renuntiasti, nè feceris templum januam tuam. Minus dixi: si lupanaribus renuntiasti, nè indueris domui tuæ faciem noui lupanaris.

a Matth. 5. 16.
b Matth. 22. 21.
Luc. 20. 25.
c Ibid.
Ibid. supra.
d Rom. 13. 1. & seq.
Dan. 3. 18
Dan. 6, 16.
e Matth. 5. 14.
Psal. 1. 4.

CAPVT XVI.

Possunt fideles interesse aliis solemnitatibus, communibus, & priuatis, sponsalium & Nuptiarum, non tamen idolorum his præsidentium sacrificiis.

In p. ad m. V. vestis. 7. à in m. ad f. V. officium. 1.

CIRCA officia verò priuatarum, & communium solemnitatum, vt togæ puræ, vt sponsalium, vt nuptialium, vt nominalium, nullum putem periculum obseruari de

flatu idololatriæ quæ interuenit: causæ enim sunt considerandæ quibus præstatur officium. eas mundas esse opinor per semetipsas, quia neque vestitus virilis, neque annulus, aut conjunctio maritalis, de alicujus idoli honore descendit. Nullum denique cultum à
a Deut. 22. 5. Deo maledictum inuenio, nisi muliebrem in viro. a *Maledictus enim*, inquit, *omnis qui muliebribus induitur*. Toga verò etiam appellationis virilis est. Nuptias quoque celebrari non magis Deus prohibet, quàm nomen imponi. Sed his accommodantur sacrificia. Sim vocatus; nec adsacrificii sit titulus officii & operæ meæ expunctio, quantum sibi libet. Vtinam quantum sibi quidem; nec videre possemus, quæ facere nobis nefas est. sed quoniam ita Malus circundedit sæculum idololatria, licebit adesse in quibusdam, quæ nos homini non idolo officiosos habent. Planè ad sacerdotium & sacrificium vocatus non ibo, proprium enim idoli officium est; sed neque consilio, neque sumptu, aliave opera in ejusmodi fungar. Si propter sacrificium vocatus adsistam, ero particeps idololatriæ: si me alia causa conjungit sacrificanti, ero tantum spectator sacrificii.

CAPVT XVII.

Non licet seruis, dominorum suorum idololatriæ ministrare.

Per totum. V. officium 1.

CÆTERVM quid facient serui vel liberti fideles? item officiales sacrificantibus dominis, vel patronis vel præsidibus adhærentes? Sed si merum quis sacrificanti tradiderit, immò si verbo quoque aliquo sacrificio necessario adjuuerit, minister habebitur idololatriæ. Hujus regulæ memores, etiam magistratibus, & potestatibus officium possumus reddere secundùm Patriarchas, & cæteros majores, qui regibus idololatris vsque ad finem idololatriæ apparuerunt. Hinc proximè disputatio oborta est; An seruus Dei, alicujus dignitatis, aut potestatis administrationem capiat, si ab omni specie idololatriæ intactum se
Gen. 41. per totum. aut gratia aliqua, aut astutia etiam, præstare possit. secundùm quòd & Ioseph, & Daniel mundi ab idololatria, & dignitatem, & potestatem administrauerunt, in ornamento
Dan. 2. & 7. præfecturę totius Ægypti, siue Babyloniæ. Cedamus itaque succedere alicui posse, vt in quoquo honore, in solo honoris nomine incedat, neque sacrificet, neque sacrificiis auctoritatem suam accommodet, non hostias locet, non curas templorum deleget, non vectigalia eorum procuret, non spectacula edat de suo, aut de publico, aut edendis præsit; nihil solemne pronuntiet, vel edicat, nè juret quidem. jam verò quæ sunt potestatis, neque iudicet de capite alicuius, vel pudore; feras enim de pecunia, neque damnet, neque prædamnet, neminem vinciat, neminem recludat, aut torqueat; si hæc credibile est fieri posse.

CAPVT XVIII.

Christianus ab initio renuntiator pompæ diaboli, ab omni superfluo ornatu, & honorum apparatu, maxime idololatriæ proprio abstinere debet.

In p. ad m. V. Vestis. 9. in m. ad f. V. Vestis. 8.

IAM verò de solo suggestu & apparatu honoris retractandum. proprius habitus vniuscujusque est, tam ad vsum quotidianum, quàm ad honorem & dignitatem. Igitur pur-
Gen. 41. 42. Dan. 5. 29. pura illa & aurum, ceruicis ornamentum, eodem more apud Ægyptios, & Babylonios insignia erant dignitatis, quo more nunc prætextæ, vel trabeæ, vel palmatæ, & coronæ aureę sacerdotum, prouincialium, sed non eadem conditione. Tantùm enim honoris nomine conferebantur his qui familiaritatem regum merebantur. vnde & purpurati regum vocabantur à purpura, sicut apud nos à toga candida candidati: sed non vt suggestus ille sacerdotiis quoque aut aliquibus idolorum officiis adstringeretur. Nam si ita esset, vtique tantæ sanctitatis & constantiæ viri statim habitus inquinatos recusassent, statimque apparuisset, Danielem idolis non deseruisse, nec Belem nec draconem colere, quòd
Dan. 14. 3. 4. 24. multò postea apparuit. Simplex igitur purpura illa, nec jam dignitatis erat, sed ingenuitatis apud Barbaros insigne. Quemadmodum enim & Ioseph qui seruus fuerat, & Daniel
Gen. 41. 42. qui per captiuitatem statum verterat, ciuitatem Babyloniam, & Ægyptiam sunt con-
Dan. 5. 29. secuti, per habitum barbaricæ ingenuitatis: sic penès nos quoque fideli, si necesse fuerit, poterit & pueriliis prętexta concedi & puerilis stola, natiuitatis insignia, non potestatis, generis, non honoris; ordinis, non superstitionis. Cæterùm purpura, vel cætera insignia dignitatum & potestatum, insertæ dignitati & potestatibus idololatriæ ab initio dicata, habent profanationis suæ maculam. cùm præterea ipsis etiam idolis induantur prætextæ, & trabeæ, & laticlaui, fasces quoque & virgæ præferantur; & meritò: nam dæmonia

magistratus sunt sæculi. hujus collegii insignia, fasces & purpuras, gestant. Quid ergo proficies, si suggestu quidem vtaris, opera verò eius non administres? Nemo in immundis mundus videri potest. Tunicam si induas inquinatam per se, poterit forsitan illa non inquinari per te, sed tu per illam mundus esse non poteris. Iam nunc qui de Ioseph, & Daniel argumentaris, scito non semper comparanda esse vetera & noua, rudia & polita, cœpta & explicita, seruilia & liberalia. nam illi etiam conditione serui erant. tu verò [a] *nullius seruus, in quantum solius Christi*, qui te etiam captiuitate sæculi liberauit, ex forma Dominica agere debebis. Ille Dominus in humilitate & ignobilitate incessit, domicilio incertus: nam [b] *filius*, inquit, *hominis non habet vbi caput collocet.* vestitu incultus. neque enim dixisset, [c] *Ecce qui teneris vestiuntur, in domibus regum sunt.* [d] *vultu denique & aspectu inglorius*, sicut & Esaias pronuntiauerat. Si potestatis jus quoque nullum nè in suos quidem exercuit, quibus sordido ministerio functus est; si regem denique fieri, conscius sui regni, refugit, plenissimè dedit formam suis, dirigendo omni fastigio, & suggestu, tam quàm dignitatis quàm potestatis. Quis enim magis iis vsus fuisset quàm Dei filius? quales & quanti eum fasces producerent? qualis purpura de humeris eius floreret? quale aurum de capite radiaret? nisi gloriam sæculi alienam & sibi & suis iudicasset? Igitur quam noluit rejecit, quam rejecit damnauit, quam damnauit in pompa diaboli deputauit. Non enim damnasset, nisi non sua: alterius autem esse non possent, nisi diaboli, quæ Dei non sunt. Tu si diaboli pompam ejerasti, quicquid ex ea attigeris, id scias esse idololatriam; vel hoc te commonefaciat, omnes huius sæculi potestates & dignitates non solum alienas, verùm & inimicas Dei esse, quòd per illas aduersus Dei seruos supplicia consulta sunt, per illas & pœnæ ad impios paratæ irrogantur. Sed natiuitas, & substantia tua molestæ tibi sunt aduersus idololatriam. Ad euitandum, remedia deesse non possunt; cùm etsi defuerint, superest vnicum illud, quod felicior factus non in terris magistratus, sed in cœlis.

Gen. 41. 42. Dan. 5. 29. a 1. Cor. 6. 20. b Luc. 9. 58. c Matth. 11. 8. d Esa. 53. 2. 3 Io. 13. 4. Io. 6. 15.

CAPVT XIX.

Militia sub signo diaboli, vel immolationi, aut capitali iudicio addicta, non conuenit militanti sub signo Christi.

Per totum. V. malitia. 5.

POSSIT in isto capitulo etiam de militia definitum videri, quæ inter dignitatem & potestatem est. At nunc de isto quæritur, an fidelis ad militiam conuerti possit, & an militia ad finem admitti, etiam caligata, vel inferior quoque, cui non sit necessitas immolationum, vel capitalium iudiciorum. Non conuenit sacramento diuino & humano, signo Christi & signo diaboli, castris lucis & castris tenebrarum: non potest vna anima duobus deberi, Deo & Cæsari. Et virgam portauit Moyses, fibulam & Aaron; cingitur loro & Ioannes; agmen agit & Iesus Naue; bellauit & populus, si placet & ludere. Quomodo autem bellabit, immò quomodo etiam in pace militabit, sine gladio; quem Dominus abstulit? Nam & si adierant milites ad Ioannem, & formam obseruationis acceperant, si etiam Centurio crediderat; omnem postea militem Dominus in Petro exarmando discinxit. nullus habitus licitus est apud nos illicito actui ascriptus.

Matt. 22. 21 Exod 4. 2. Exo. 28. 13. Matth. 3. 4. Exo. 17. 10. Luc. 3. 14. Matth. 8. 10 Matth. 26. 52.

CAPVT XX.

Idola Deos dicere, aut iurare per eos, & dicere: me Hercule, me Dius Fidius, & similia, *interdictum nobis.*

Per totum. V. idol. participes 10.

SED enim cùm conuersatio diuinæ disciplinæ non factis tantùm, verùm etiam verbis periclitetur, nam sicut scriptum est, [a] *Ecce homo & facta eius, ita: Ex ore tuo iustificaberis*, meminisse debemus esse in verbis quoque idololatriæ incursum præcauendum, aut de consuetudinis vitio, aut timiditatis. Deos Nationum nominari lex prohibet, non vtique nè nomina eorum pronuntiemus, quæ nobis vt dicamus conuersatio extorquet. Nam id plerumque dicendum est, In templo Æsculapii illum habes, & vico Isidis habito, & sacerdos Iouis factus est, & multa alia in hunc modum, quando & hominibus hoc genus nomina inducuntur. Neque enim Saturnum honoro, si quem ita vocauero suo nomine; tam non honoro, quàm Marcum, si vocauero Marcum. sed ait: [b] *Nomen aliorum deorum neque commemorabitur, neque audietur de ore tuo.* Hoc præcepit, ne deos vocemus illos. Nam & in prima parte legis, [c] *Non sumes*, inquit, *nomen Domini Dei tui in vano*, id est idolo. Cecidit igitur in idololatriam, qui idolum nomine Dei honorauerit. Quòd si deos

a Matth. 12. 37. Exo. 23. 13. b Ibid. c Exo. 20. 7.

dicendum erit, adjiciendum est aliquid, quo appareat, quia non ego illos deos dico. Nam & scriptura deos nominat; sed adjicit suos, vel, nationum. Sicut Dauid cum deos nominasset, vbi ait: [d] *Dei autem nationum dæmonia.* Sed hoc mihi ad sequentia magìs præstructum est. cæterùm consuetudinis vitium est *me Hercule dicere, me Dius fidius*, accedente ignorantia quorundam qui ignorant iusjurandum esse per Herculem. Porro quid erit dejeratio per eos quos ejerasti, quàm præuaricatio fidei cum idololatria? quis enim per quos dejerat, non honorat?

d Psal. 95. 5.

CAPVT XXI.

Nec iurare per idola licet, nec adiuranti acquiescere, nec per Deos imprecari.

Per totum. V. iuramentum. 2.

TIMIDITATIS est autem, cùm te alius per deos suos obligat juratione vel aliqua testificatione, & tu, ne intelligaris, quiescis. nam æquè quiescendo confirmas majestatem eorum, cuius causa videberis obligatus. Quid refert deos nationum dicendo deos, an audiendo confirmes? jures per idola, an ab alio adjuratus adquiescas? Cur non agnoscamus versutias Satanæ, qui quod ore nostro perficere non potest, id agit vt suorum ore perficiat, per aures inferens nobis idololatriam? Certè quisquis ille est, aut amica, aut inimica congressione adstringit. Si inimica, jam ad pugnam vocaris, & scis tibi dimicandum esse. si amica, quantò securius in Dominum transferes responsionem tuam, vt dissoluas obligationem eius, per quem te Malus honori idolorum, id est, idololatriæ quærebat annectere? Omnis patientia eiusmodi, idololatria. Honoras eos, quibus impositis obsequium præstitisti. Scio quendam, cui Dominus ignoscat, quum illi in publico per litem dictum esset, *Iupiter tibi sit iratus.* respondisse, *Immò tibi.* Quid aliter fecisset ethnicus, qui Iouem Deum credidit? etiam si non per eundem retorsisset maledictum, nec per vllum Iouis similem, confirmauerat Iouem Deum, per quem se maledictum indignè tulisse demonstrauerat remaledicens. Ad quid enim indigneris per eum maledictus quem scis nihil esse? Nam si insanis, jam esse confirmas, & erit idololatria professio timoris tui; quantò magìs cùm per ipsum remaledicis, eodem Ioui honorem facis, quo & ille qui te prouocauit? fidelis autem in eiusmodi ridere debet, non insanire. Immò secundùm præceptum, nè per Deum quidem remaledicere, sed planè benedicere per Deum, vt & idola destruas, & Deum prædices, & adimpleas disciplinam.

CAPVT XXII.

Non est ferendum, deos propitios nobis Ethnicum, pro beneficio adprecari; sed Dei causa, nos fecisse, respondendum est.

Per totum. V. iuramentum. 2. à p. V. idol. participes. 11.

ÆQVE benedici per deos Nationum Christo initiatus non sustinebit, vt semper rejiciat immundam benedictionem, & eam sibi in Deum conuertens emundet. Benedici per deos nationum, maledici est per Deum. Si cui dedero eleemosinam, vel aliquid præstitero beneficii, & ille mihi deos suos, vel coloniæ genium, propitios imprecetur, jam oblatio mea, vel operatio, idolorum honor erit, per quæ benedictionis gratiam compensat. Cur autem non sciat me Dei causa fecisse, vt & Deus potius glorificetur, & dæmonia non honorentur in eo quod propter Deum feci? Sed Deus videt, quoniam propter ipsum feci. pariter videt quoniam propter ipsum fecisse me nolui ostendere, & præceptum eius idolothytum quodammodo feci. Multi dicunt, Nemo se debet promulgare. puto autem, nec negare: negat enim quicunque dissimulat, in quacunque causa pro ethnico habitus. Et vtique omnis negatio idololatria est, sicut omnis idololatria negatio, siue in factis, siue in verbis.

CAPVT XXIII.

Pecuniam mutuans ab Ethnico, nec debet scripto, sub iuramento promittere se redditurum, Christo prohibente iuramentum.

Per totum. V. iuramentum. 2.

SED est quædam ejusmodi species in facto, & in verbis, acuta & infesta vtrimque, licet tibi blandiatur, quasi vacet in vtroque, dum factum non videtur, quia dictum non tenetur. Pecuniam de ethnicis mutuantes, sub pignoribus fiduciati, fiducia jurati cauent, & sic negant scire. Volunt scilicet tempus persecutionis, & locum tribunalis, & perso-

fiduciatis.

nam

nam præsidis. Præscribit Christus a *non esse iurandum*. Scripsi, inquit, sed nihil dixi; lingua, non littera occidit. Hic ego naturam, & conscientiam aduoco. naturam, quia nihil potest manus scribere, etiamsi lingua in dictitando cessat immobilis & quieta, quod non anima dictauerit, quamquam & ipsi linguæ anima dictauerit, aut à se conceptum, aut ab alio traditum. Iam nè dicatur, Alius dictauit, hìc conscientiam appello, an quod alius dictauit anima suscipiat, & siue comitante, siue residente lingua ad manum transmittat. & benè quòd in animo conscientia delinqui Dominus dixit? b *Si, inquit, concupiscentia vel malitia in cor hominis ascenderit, pro facto teneri*. Cauisti igitur; quod in cor ruum planè ascendit, quod neque ignorasse te contendere potes, neque voluisse. Nam cùm caueres scisti; cum scires, vtique voluisti, & es tam in facto quàm cogitatu; nec potes leuiore crimine maius excludere, vt dicas falsum planè effici cauendo, quod non facis. Tamen non negaui, quia non iuraui. Immò etsi nihil tale fecisses, tamen diceris deierare, si consenseris. Non valet tacita vox in stilo, & mutus in litteris sonus. At enim Zacharias temporali vocis orbatione multatus, animo collocutus, linguam irritam transit, manibus suis à corde dictat, & nomen filij sine ore pronuntiar, loquitur in stilo, auditur in cera manus omni sono clarior, litera omni vocalior. Quære an dixerit, qui dixisse compertus est. Dominum oremus nè quà nos eiusmodi contractus necessitas circumsistat; & si ita inuenerit, det fratribus operandi copiam, vel nobis obrumpendæ omnis necessitatis constantiam; nè illæ litteræ negatrices Vicariæ oris nostri, in die iudicij aduersus nos proferantur, signatæ signis, non iam aduocatorum, sed Angelorum.

a Matth. 5. 33. & seq.

b Matth. 5. 28

Luc. 1. 20.

CAPVT XXIV.

Epilogo concludit, inter tot Idololatriæ scopulos fidem nostram debere nauigare securam.

Per totum V. Idol. participes. 12.

INTER hos scopulos & sinus, inter hæc vada & freta Idololatriæ velificata Spiritu Dei fides nauigat tuta, si cauta, secura si attonita. Cæterùm inenatabile excussis profundum est, inextricabile impactis naufragium est, irrespirabile deuoratis hypobrychium in Idololatria: quicumque fluctus eius, offocant: omnis vortex eius ad inferos desorbet. Nemo dicat, quis tam tutò præcauebit? Exeundum de sæculo erit. Quasi non tanti sit exire, quàm Idololatren in sæculo stare. Nihil esse facilius potest, quàm cautio Idololatriæ, si timor eius in capite sit. Quæcumque necessitas minor est, periculo tanto comparata, propterea Spiritus sanctus, consultantibus tunc Apostolis vinculum & iugum nobis relaxauit, vt Idololatriæ deuitandæ vacaremus. Hæc erit lex nostra; quò expedita, hoc plenius administranda; propria Christianorum per quam ab Ethnicis agnoscimur, & examinamur. Hæc accedentibus ad fidem proponenda, & ingredientibus in fidem inculcanda est, vt accedentes deliberent, obseruantes perseuerent, non obseruantes, renuntient sibi. Viderimus enim si secundùm arcæ typum, & coruus, & miluus, & lupus, & canis, & serpens in Ecclesia erit. Certè Idololatres in arcæ typo non habetur. Nullum animal in Idololatren figuratum est. Quod in arca non fuit, in Ecclesia non sit.

Act. 15. 28

Esa. 34. 14. Matth. 7. 15. Philipp. 3. 2. Luc. 10. 19. Gen. 7. 7.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI DE IEIVNIIS.

In Librum de Ieiunijs Argumentum.

In hoc quoque libro contra fideles quos vocat Psychicos, id est animales, & Spiritum Montani non sequentes scribit, Montanistam se factum ostendit: Et à Hieronymo in Catal. Script. Eccl. & Nicephoro lib. 4. hist. cap. 12. & 34. quartus hic liber contra Ecclesiam scriptus refertur. Montanus autem Ieiunia noua & penitus inusitata inuexit, de quibus Baronius an. Chri. 173. & Hiero. Epist. 54. notat Montanistas tres in anno fecisse quadragesimas, quasi tres passi essent Saluatores: cùm Ecclesia ex traditione Apostolica, post passionem Christi, vnicam celebret. Sed reuerà Montanus; non ideo tres inuexit, quod tres crederet saluatores; sed plures idcirco celebrauit teste Tertulliano cap. 13. videlicet ad tentationes & clades imminentes auertendas, & ad exercendam abstinentiæ disciplinam. Sed hæc Ieiunia reprobauit Ecclesia, nè Spiritum Montani approbaret, tum quòd indicere noua ieiunia; non Montani,

sed Episcoporum propriam esset, vt & hoc libro testatus est Tertullianus. Hieronymus porro libro 2. cont. Iouinianum Ieiuniorum hostem, qua hic sanè scripsit, ad verbum ferè transtulit. Suum esse hunc librum testatur ipse, initio huius libri citans librum de Monogamia. Et libri de pudicitia cap. 1. Exit igitur & hic aduersus Psychicos ritulus: *alludens ad hunc de Ieiunijs inscriptum aduersus Psychicos. Pamelius scriptionem huius libri refert ad annum Chri.* 215. *Zephyr.* 16. *Antonini* 4. *Baro. ad Zephyr.* ✠. *Antonini* 4.

CAPVT PRIMVM.

Carpit Psychicos Monogamia, & abstinentia à Montano, Priscilla, & Maximilla Prophetissis eius, à viris abductis, indicta, aduersantes.

In p. in Alphab. errorum V. Psychici 2. à P. Vide Luxuria 10. V. ieiunij effectus 1. circa. M. V. Luxuria 1. in M. in alphab. errorum V. Paracletus 10. in f. V. ieiunij impugnatio. 1.

IRARER Psychicos, si sola luxuria tenderentur, qua sæpius nubunt & non etiam ingluuie lacerarentur, qua ieiunia oderunt. monstrum scilicet haberetur libido sine gula, cùm duo hæc tam vnita atque concreta sint, vt si disjungi omnino potuissent, ipsi prius ventri pudenda non adhærerent. Specta corpus, & vna regio est. denique pro dispositione membrorum, ordo vitiorum; prior venter, & statim cætera saginæ substructa lasciuia est: per edacitatem salacitas transit. Agnosco igitur animalem fidem, studio carnis qua tota constat, tam multiuorantiæ, quàm multinubentiæ pronam. vt meritò spiritalem disciplinam pro substantia æmulam, in hac quoque specie continentiæ accuset; proinde gulæ frænos induentem, per nullas interdum, vel feras, vel aridas escas, quemadmodum & libidini, per vnicas nuptias. Piget iam cum talibus congredi, pudet & iam de eis altercari, quorum nec defensio verecunda est. Quomodo enim protegam castitatem, & sobrietatem sine taxatione aduersariorum? quinam isti sint semel nominabo, exteriores, & interiores botuli Psychicorum. Hi Paracleto controuersiam faciunt; propter hoc nouæ prophetiæ recusantur: non quòd alium Deum prædicent Montanus, Priscilla, & Maximilla, nec quòd Iesum Christum soluant, nec quod aliquam fidei aut spei tegulam euertant; sed quòd planè doceant sæpius ieiunare, quàm nubere. De modo quidem nubendi iam edidimus Monogamię defensionem, nunc de castigatione victus, secunda, vel magis prima continentiæ pugna est. Arguunt nos quòd ieiunia propria custodiamus, quòd stationes plerumque in vesperam producamus, quòd etiam xerophagias obseruemus, siccantes cibum ab omni carne, & omni iurulentia, & vuidioribus quibusque pomis; ne quid vinositatis vel edamus, vel potemus. lauacri quoque abstinentiam, congruentem arido victui. Nouitatem igitur obiectant, de cuius inlicito præscribant; aut hæresim iudicandam, si humana præsumptio est; aut pseudoprophetiam pronuntiandam, si spiritalis indictio est, dum quaqua ex parte *anathema audiamus, qui aliter adnuntiamus.* a Gala. 1. 8. 9.

CAPVT II.

Refellit Catholicorum obiectionem, qua dicebant vel statutis per legem diebus, vel ex proprio arbitrio electis ieiunandum. & falso dicit à nobis tanquam nouas reici Xerophagias siue aridas escas.

Per totum V. ieiunij impugnatio 1.

NAM quòd ad ieiunia pertineat, certos dies à Deo constitutos opponunt, vt cùm in Leuitico præcipit Dominus Moysi decimam mensis septimi, diem placationis, *Sancta a inquiens, erit vobis dies, & vexabitis animas vestras; & omnis anima quæ vexata non*
a Leuit. 23. 27. & seq. *fuerit illa die, exterminabitur de populo suo.* Certè in Euangelio illos dies ieiunijs determinatos putant, in quibus ablatus est sponsus, & hos esse iam solos legitimos ieiunio-
Matth. 9. 15. rum Christianorum, abolitis legalibus, & propheticis vetustatibus. Vbi volunt enim, agnoscunt quid sapiat, *Lex & Prophetæ vsque ad Ioannem.* Itaque de cæterò differenter
Matth. 11. 13. ieiunandum ex arbitrio, non ex imperio nouę disciplinæ, pro temporibus & causis vniuscuiusque. Sic & Apostolos obseruasse, nullum aliud imponentes iugum certo-
Act. 15. 20. rum, & in commune omnibus obeundorum ieiuniorum; proinde nec stationum, quæ & ipsæ suos quidem dies habeant quartæ feriæ, & sextæ: passiuè tamen currant, ne-
Act. 10. 3. que sub lege præcepti, neque vltra supremam diei, quando & orationes ferè hora nona concludat de Petri exemplo, quod Actis refertur. Xerophagias verò nouum affectati officij nomen, & proximum ethnicæ superstitioni; quales castimoniæ Apim,

Isidem, & magnam Mattem certorum eduliorum exceptione putificant; cùm fides libera in Christo, nè Iudaicæ quidem legi abstinentiam quorundam ciborum debeat, semel in totum macellum ab Apostolo admissa, detestatore eorum [c] *qui sicut nubere prohibeant, ita iubeant cibis abstinere à Deo conditis*; & ideo nos esse jam tunc prænotatos [d] *in nouissimis temporibus abscedentes à fide, intendentes spiritibus, mundi seductoribus, doctrinis mendaciloquorum, inustam habentes conscientiam*. Quibus oro te ignibus? credo quibus nuptias sæpè deducimus, & cœnas quotidie coquimus. Sic & cum Galatis nos quoque percuti aiunt [e] *obseruatores dierum, & mensium, & annorum*. Iaculantur interea & Esaïam pronuntiasse, [f] *Non tale ieiunium Dominus elegit*; id est, non abstinentiam cibi, sed opera iustitiæ quæ subtexit. & ipsum Dominum in Euangelio ad omnem circa victum scrupulositatem, compendio respondisse, [h] *non his communicari hominem, quæ in os inferantur, sed quæ ore proferantur*; cùm & ipse manducaret, & biberet vsque in notationem, [i] *Ecce homo vorator, & potator*. sic & Apostolum docere, [l] *quòd esca nos Deo non commendet, neque abundantes si edamus, neque deficientes si non edamus*. His & hujusmodi sensibus eò jam subtiliter tendunt, vnusquisque pronior ventri vt possit superuacua nec adeò necessaria, existimare sublati, vel diminuti, vel demorati cibi officia, præponente scilicet Deo, justitiæ, & innocentiæ opera. Et scimus quales sint carnalium commodorum suasoriæ; quum facilè dicatur, Opus est de totis præcordiis credam, diligam Deum & proximum mihi. [m] *In his enim duobus præceptis tota Lex pendet, & Prophetæ*, non in pulmonum, & intestinorum meorum inanitate.

1. Cor. 10. 25. — [c] 1. Tim. 4. 3. & — [d] ibid. 1. 2. — [e] Gal. 4. 10. — [f] Esa. 58. 5. — [h] Matth. 15. 11. & 16. — [i] Matth. 11. 19. — [l] 1. Cor. 8. 8. — [m] Matth. 22. 40.

CAPUT III.

Authoritas abstinentiæ fundatur in prima lege data Adæ. Quam gula violatam par est ieiunio reparari.

§ p. ad f. V. Gula. 2.

ITAQVE nos hoc prius affirmare debemus, quòd occultè subrui periclitatur, quantum valeat apud Deum inanitas ista, & antè omnia, vnde ratio ipsa processerit hoc modo promerendi Deum; tunc enim agnoscetur obseruationis necessitas, cùm eluxerit rationis auctoritas, à primordio recensendæ. Acceperat Adam à Deo legem non gustandi de arbore agnitionis boni & mali, moriturus si gustasset. verùm & ipse tunc in psychicum reuersus, post ecstasin spiritalem, in qua [a] *magnum illud sacramentum in Christum & Ecclesiam* prophetauerat; [b] *nec jam capiens quæ erant spiritus*, facilius ventri quàm Deo cessit, pabulo potius quàm præcepto annuit; salutem gula vendidit. manducauit denique & periit. saluus alioquin, si vni arbusculæ jeiunare maluisset. vt jam hinc animalis fides semen suum recognoscat, exinde deducens carnalium appetitionem, & spiritualium recusationem. Teneo igitur à primordio homicidam gulam, tormentis atque suppliciis inediæ puniendam, etiam si Deus nulla jeiunia præcepisset; ostendens tamen vnde sit occisus Adam, mihi reliquerat intelligenda remedia offensæ, qui offensam demonstrarat: vltro cibum, quibus modis, quibusque temporibus potuissem, pro veneno deputarem, & antidotum famem sumerem, per quam purgarem mortis à primordio causam, in me quoque cum ipso genere transductam; certus hoc Deum velle, cuius contrarium noluit, satisque confidens placituram illi continentiæ curam, à quo damnatam comperissem incontinentiæ culpam. Porro, cùm & ipse jeiunium mandet, & animam conquassatam, propriè vtique cibi angustiis, sacrificium appellet, quis jam dubitabit, omnium erga victum macerationum hanc fuisse rationem, qua rursus interdicto cibo, & obseruato præcepto, primordiale jam delictum expiaretur, vt homo per eandem materiam causæ satis Deo faciat, per quam offenderat, id est, per cibi interdictionem; atque ita salutem æmulo modo reaccenderet inedia, sicut extinxerat sagina, pro vnico illicito, plura licita contemnens.

Gen. 2. 17. — [a] Ephes. 5. 32. — [b] 1. Cor. 2. 14. — Gen. 3. 6. 19. — Psal. 58. 19.

CAPUT IV.

Deus permisit initio ciborum omnium vsum, vt postea quosdam rationabiliter adimeret.

Per totum. V. ieiunii effectus. 2.

HÆc ratio seruabatur apud prouidentiam Dei, pro temporibus omnia modulantis, nè quis ex diuerso ad dejiciendam propositionem nostram; Cur ergo, dicat, non

ſtatim Deus aliquam victus cõſtituit caſtigationem? quinimò & auxit permiſſionem. Nam in primordio quidem herbidum ſolummodò & arboreum homini pabulum addixerat:
a Gen. 1. 29. a *Ecce dedi vobis omne fœnum ſementiuum ſeminans ſemen quod eſt ſuper terram; & omne lignum quod habet in ſemetipſo fructum ſeminis ſementiui, vobis erit in eſcam*: Poſtea verò ad Noë enumerata ſubjectione omnium beſtiarum terræ, & volatilium cœli, & mouentium
b Gen. 9. 3. & ſeq. in terra, & piſcium maris, & omnis viuentis; b *Erunt*, inquit, *vobis in eſcam*: *Velut olera fœni dedi vobis vniuerſa. verùm, carnem in ſanguine animæ ſuæ non edetis.* Nam & hoc ipſo quòd eam ſolam carnem eſui eximit, cujus anima non per ſanguinem effunditur, omnis reliquæ carnis vſum conceſſiſſe manifeſtum eſt. Ad hæc reſpondemus, non competiſſe onerari hominem aliqua adhuc abſtinentiæ lege, qui cum maximè tam leuem interdictio-
Gen. 2. 17. nem, vnius ſcilicet pomi, tolerare non potuit; remiſſum itaque illum libertate ipſa cor-
Gen. 9. 4. roborandum. Æquè poſt diluuium in reformatione generis humani, ſuffeciſſe vnam in-
c Gen. 9. 5. terim legem à ſanguine abſtinendi, promiſſo vſu cæterorum. Iam enim iudicium Dominus oſtenderat per diluuium; adhuc etiam comminatus fuerat c *per exquiſitionem ſanguinis de manu fratris, & de manu beſtiæ.* Omnis itaque iuſtitiam iudicii præminiſtrans, materiam libertatis emiſit, per veniam ſupparans diſciplinam; permittens omnia, vt demereret quædam plus; exacturus, ſi plus commiſiſſet; abſtinentiam imperaturus, cùm indulgentiam præmiſiſſet; quò magis, vt diximus, primordiale delictum expiaretur majoris abſtinentiæ operatione, in majoris licentiæ occaſione.

CAPVT V.

Progreſſu temporis, vt hominem ad ieiunium diſponeret; quorundam immundorum animalium vſum inhibuit.

In p. V. ieiunij antiquitas. 2. à p. ad f. V. Gula. 3.

Leuit. 11. 1. & ſeq. DENIQVE, vbi jam & familiaris populus allegi Deo cœpit, & reſtitutio hominis imbui potuit, tunc leges diſciplinæque omnes impoſitæ, etiam quæ decerperent victum, ademptis quibuſdam veluti immundis, quò facilius aliquando jejunia toleraret homo, perpetua in quibuſdam abſtinentia vſus. Nam & primus populus primi hominis reſculpſerat crimen, pronior ventri, quàm Deo deprehenſus; cum de duritia Ægyptiæ
Exo. 14. 4. ſeruitutis, valida manu Dei, & ſublimi brachio ereptus Dominus eius viſus, & terræ lacte
Exo 33. 3. & melle mananti deſtinatus; ſtatim autem ſolitudinis incopioſæ circumſpectu ſcandali-
a Exo. 16. 2. 3. & ſeq. zatus, ſaturitatis Ægyptiæ detrimenta ſuſpirans, in Moyſen & Aaron muſſitauit; a *Vtinam obiiſſemus percuſſi à Domino in terra Ægypti, quando ſuper ollas carnium ſedebamus, & panes in plenitudinem comedebamus. Quomodo eduxiſti nos in hæc deſerta ad interficiendam ſynagogam iſtam fame?* Eadem ventris prælatione, deplorātus erat eoſdem duces ſuos, &
b Num. 11. 5. 6. Dei arbitros, quos deſiderio carnis, & recordatu Ægyptiarum copiarum exacerbabat, b *Quis nos veſcet carne? venerunt in mentem nobis piſces quos in Ægypto edebamus gratis, & cucumeres, & pepones, & porri, & cepe, & allia. At nunc anima noſtra arida, nihil niſi manna vident oculi noſtri.* Ita & illis xerophagiæ panis angelici diſplicebant, allium potius & cepe, quàm cœlum fragrare malebant. Et ideo tam ingratis gratiora, & eſculentiora quæque detracta ſunt, puniendæ ſimul gulæ, & exercendæ continentiæ cauſa, vt illa damnaretur, iſta erudiretur.

CAPVT VI.

Ieiunos rebus diuinis aptiores eſſe probat natura, & ſcriptura, Moyſi & Eliæ exemplo.

In p. ad m. V. ieiunij effectus 5. à m. ad f. V. ieiunij effectus. 10.

NVNC ſi temerè rationes caſtigati à Deo victus, & caſtigandi propter Deum à nobis, ad primordiorum experimenta reuocauimus; conſcientiam communem conſulamus: ipſa natura enuntiabit, quales nos antè pabulum & potum, in virgine adhuc ſaliua, exhibere conſuerit rebus dumtaxat ſenſus agendis, quo diuina tractantur, ſi multò pollentioris mentis, ſi multò vjuacioris cordis, quàm cùm totum illud domicilium interioris hominis, eſcis ſtipatum, vinis inundatum, decoquendis jam ſtercoribus æſtuans, præmeditatorium efficitur latrinarum; in quo planè nihil tam in proximo ſuperſit, quàm ad
a Exo. 32. 6. laſciuiam ſapere. a *Manducauit populus & bibit, & ſurrexerunt ludere.* Intellige ſanctæ ſcripturæ verecundiam: luſum niſi impudicum non denotaſſet. Cæterùm, quotusquiſq; meminerit religionis, occupatis memoriæ locis, impeditis ſapientiæ mẽbris? nemo ita vt decet, ita vt par eſt, ita vt vtile eſt, recordabitur Dei in eo tempore, quo ipſum ſibi hominem excidere ſolemne eſt. Omnem diſciplinam victus aut occidit, aut vulnerat. Mentior, ſi non

Dominus ipse obliuionem sui exprobrans Israëli, causam plenitudini deputat, [b] *Incrassatus est dilectus, & pinguefactus & dilatatus est, & dereliquit Deum qui fecit eum, & abcessit à Domino salutificatore suo.* Denique in eodem Deuteronomio, eandem causam praecaueri jubens, *Nè*, inquit, *cùm manducaueris & biberis, & domos optimas ædificaueris, ouibus & bubus tuis multiplicatis, & argento & auro, extollatur cor tuum, & obliuiscaris Domini Dei tui.* Praeposuit corruptelae diuitiarum edacitatis enormitatem, cui ipsae diuitiae procurant. Per illas scilicet, [d] *incrassatum erat cor populi, ne oculis videret, & auribus audiret, & corde conijceret*, adipibus obstructo, quas nominatim esui abstulit, dedocens hominem saginae studere: Caeterum, cui cor erectum potius inueniebatur, quàm impinguatum, quadraginta diebus, totidemque noctibus, supra humanae naturae facultatem jeiunium perennauit, spiritali fide virtutem subministrante; & vidit oculis Dei gloriam, & audiuit auribus Dei vocem, & corde conjecit Dei legem, jam tunc docentis [e] *non in solo pane viuere hominem, sed in omni verbo Dei*; cùm quidem nec ipsum Moysen Deo pastum, indiamque eius nomine saginatam, constanter contemplari valeret pinguior populus. Meritò igitur etiam in carne se Dominus ei ostendit collegae iejuniorum suorum, non minus & Heliae. Nam & Helias hoc primum quòd famen fuerat imprecatus, satis jam se ieiuniis vouerat. [f] *Viuit*, inquit, *Dominus, cui adsisto in conspectu eius, si erit ros istis annis, & imber.* Dehinc minantem Iezabel fugiens post vnicum pabulum & potum, quem ab angelo expergefactus inuenerat, & ipse quadraginta diebus & noctibus vacuo ventre, arido ore peruenit in montem Choreb; vbi cùm in spelunca deuertisset, quam familiari congressu Dei exceptus est! [g] *Quid tu Helia hic?* multò amicior ista vox, quàm, [h] *Adam, vbi es?* Illa enim pasto homini minabatur, ista jejuno blandiebatur. Tanta est circumscripti victus praerogatiua, vt Deum praestet homini contubernalem, parem reuera pari. Si enim [i] *Deus aeternus non esuriet*, vt testatur per Esaïam, hoc erit tempus, quo homo Deo adaequetur, cùm sine pabulo viuit.

b Deut. 32. 15.
c Deut. 8. 12.
d Esa. 6. 10.
Exo. 24. 18.
e Matth. 4. 4.
Exo. 34. 28. & seq.
Matth 17. 3
f 3. Reg. 17. 1.
g 3. Reg. 19. 8.
h Gen. 3. 9.
i Esa. 40. 28.

CAPVT VII.

Exemplis veteris Testamenti filiorum Israël, Ezechiae, Niniue, Achab, Annae matris Samuëlis, Danielis, ieiunium commendat.

Per totum. V. ieiunij effectus. 7.

PROCESSIMVS itaque jam ad exempla, vti reuoluamus vtilitatis efficacia, potestates istius officii, quod etiam iratum Deum homini reconciliat. Deliquerat Israël, in aquarione apud Maspha congregatus à Samuele, sed ita statim delictum ieiunio diluit, vt periculum proelii simul fugerit. Cùm maximè Samuël offerebat holocaustum, in nullo magis procuratam audimus Dei clementiam, quàm abstinentiâ populi. Et allophyli proelio admouebant, ibidem Dominus intonuit voce magna super allophylos, & confusi sunt, & corruerunt in conspectu Israëlis; & processerunt viri Israël ex Maspha, & persecuti sunt allophylos, & vsque Bethcor caeciderunt pastos impasti, armatos inermes. Haec erunt vires jeiunantium Deo. coelum pro eiusmodi militat. Habes formam praesidii, etiam spiritalibus bellis necessariam. Proinde cùm rex Assyriorum Sennacherib, compluribus jam ciuitatibus captis, Israëli per Rapsacen blasphemias & minas intentaret, nihil aliud illum à proposito in Aethiopias auertit. Dehinc, quid aliud centum & octoginta milia de exercitu eius per angelum absumpsit, quàm Ezechiae regis humiliatio? Siquidem duritia hostis annuntiata, vestem scidit, saccum induit, eodemque habitu seniores sacerdotum ad Deum per Esaïam adire jussit, vtique jeiunio preces prosequente. neque enim cibi tempus in periculo, nec saturitatis cultus in sacco. semper inedia moeroris sequela est, sicut laetitia accessio saginae. Per hanc moeroris sequelam & inediam, etiam ciuitas illa peccatrix Niniue dè exitio praedicato liberatur. Satis enim poenitentia scelerum commendauerat Deo jeiunium triduò functa, etiam pecudibus enectis, quibus iratus Deus non erat. Sodoma quoque, & Gomorra euasissent, si ieiunassent. Hoc remedium agnoscit & Achab, cùm illi post transgressionem, & idololatriam, & necem Nabuthae, propter vineam interempti à Iezabel, exprobrasset Helias, [a] *Qualiter occidisti, & hereditatem possedisti: in loco, quo sanguinem Nabutha canes delinxerant, tuum quoque delingent*; destituit semetipsum, & saccum carni suae imposuit, & ieiunauit, & dormiuit in sacco. & tunc sermo Domini ad Heliam, [b] *Vidisti vt reueritus sit Achab à facie mea: pro eo quòd reueritus est, non superducam lesuram in diebus ipsius, sed in diebus filij eius superducam eam*, qui non erat ieiunaturus. Ita ieiunium, in Deum reuerentiae opus est, per quod Anna quoque ambiens vxor Helcanae, retro sterilis impetrauit facilè à Deo inanem cibo ventrem filio implere, & quidem Propheta. sed non modò naturae mutationem, aut periculo-

1. Reg. 7. 6. & 10.
4. Reg. 18. 19. & cap. 19 1. & seq.
Ionae. 3. 7.
Gen. 19. 24.
a 3. Reg. 21. 19.
b Ibid. 27. & 29.
1. Reg. 1. 7. 15.

rum auersionem, aut delictorum obliterationem; verùmetiam sacramentorum agnitionem, ieiunia de Deo merebuntur. Adspice Danielis exemplum, circa somnium regis Babylonis omnes turbantur sophistæ, negant vltro de præstantia humana posse cognosci. (Dan. 2. 16.) Solus Daniel Deo fidens, & sciens quod ad demerendam Dei gratiam faceret, spatium tridui postulat, eum sua fraternitate ieiunat, atque ita orationibus commendatis, & ordinem, & significationem somnii per omnia instruitur, tyranni sophistis parcitur, Deus glorificatur, Daniel honoratur; non minorem Dei gratiam & postea quoque relaturus anno primo regis Darii, cùm ex recogitatu prædicatorum temporum ab Hieremia, dedit faciem suam Deo in ieiuniis, & sacco, & cinere. Nam & angelus missus ad eum, hanc statim professus est causam diuinæ dignationis: (c Dan. 9. 23.) c *Veni*, inquit, *demonstrare tibi quatenus miserabilis es*, ieiunando scilicet. Si Deo miserabilis, leonibus in lacu fuerat horribilis; vbi (Dan. 14. 36.) quidem illi sex diebus jeiunanti, prandium angelus procurauit.

CAPVT VIII.

Exempla noui Testamenti, in Anna Prophetissa, Christo, Cornelio, Paulo, ieiunium honorant.

In p. V. ieiunij effectus. 9 in m. V. ieiunij effectus. 9 & ibid. ieiunij effectus. 11. in f. V. ieiunij effectus 8.

REDDIMVS & cætera, ad noua enim nunc documenta properamus. In limine Euangelii, (a Luc. 2. 37.) a *Anna prophetis filia Phanuelis*, quæ infantem Dominum & agnouit, & multa super eo prædicauit expectantibus redemptionem Israëlis, post egregium titulum veteris, & vniuiræ viduitatis, ieiuniorum quoque testimonio augetur; ostendens in quib. officiis assideri Ecclesiæ debeat, & à nullis magis intelligi Christum, quàm semel nuptis, & sæpe ieiunis. (b Matth. 4. 2) Ipse mox Dominus baptisma suum, & in suo omnium, ieiuniis dedicauit, b *habens efficere panes ex lapidibus*, (c Matth. 11. 19.) etiam Iordanem vino forstasse manare, si c *ita vorator, & potator fuisset*. Immò nouum hominem, in veteris sugillationem, virtute fastidiendi cibi initiabat, vt eum diabolo rursus per escam tentare quærenti, fortiorem fame tota ostentaret. Præstituit exinde jeiuniis legem, sine tristitia transigendis. Cur enim triste, quod salutare? (Math. 6 16) Docuit etiam aduersus diriora dæmonia jeiuniis prœliandum. (Math. 17. 20.) Quid enim mirum, si eadem operatione spiritus iniquus educitur, quà sanctus inducitur? Denique, vt in Centurionem Cornelium, necdum tinctum, dignatio Spiritus sancti, eum charismate insuper (Act. 10. 31.) prophetiæ festinasset, jeiunia eius legimus exaudita. Puto autem & Apostolus in secunda (2. Cor. 11. 27.) Corinthiorum, inter labores suos, & pericula, & incommoda, post famem ac sitim, jeiunia quoque plurima enumerat.

CAPVT IX.

Daniel & fratres eius, Elias, Dauid, Samuel, Aaron, Paulus & Timotheus, abstinentiam vini, & xerophagias commendant.

In p. ad m. V. abstinentia. 3. in m. ad f. V. abstinentia. 4.

PRINCIPALIS hæc species in castigatione victus, potest jam de inferioribus quoque abstinentiæ operationibus præjudicare, vt & ipsis pro modo vtilibus, aut necessariis. Nam exceptio eduliorum quorundam, portionale jeiunium est. Inspiciamus igitur & xerophagiarum nouitatem, aut vanitatem, si non & in his tam antiquissimæ, quàm efficacissimæ religionis operatio est. Redeo ad Danielem, & fratres eius, leguminum pa- (a Dan. 1. 16. 17.) bulum, & aquæ potum, ferculis & œnophoris regiis præferentes, atque exinde formosiores, nè qui de specie quoque corpusculi metuat; cæterùm spiritu insuper cultos. a *Dedit enim Deus in adolescentulis scientiam, & intelligentiam in omni literatura, & Danieli in omni verbo, & in somniis, & in omni sophia*, qua hoc ipsum quoque saperet, quibus modis de (b Dan. 10. 2. 3.) Deo impetraretur agnitio sacramentorum. Anno denique tertio Cyri regis Persarum, cùm in recogitatum incidisset visionis, aliam formam humiliationis prospexit. b *In illis*, inquit, *diebus, ego Daniel eram lugens, per tres hebdomadas, panem suauem non edi, caro & vinum non introierunt in os meum, oleo vnctus non sum, donec consumerentur tres hebdomades*; (c Ibid. versu 11. 12.) quibus transactis, angelus emissus est taliter adloquens: c *Daniel, homo es miserabilis; nè timueris, quoniam ex die prima qua dedisti animam tuam recogitatui, & humiliationi coram Deo, exauditum est verbum tuum, & ego introiui verbo tuo*. Ita xerophagiarum miseratio, & humiliatio metum expellunt, & aures Dei aduertunt, & occultorum compotes faciunt.
(3. Reg. 17. 6) Reuertor etiam ad Heliam, cùm corui illum pane, & carne saturare consuessent, cur post-
(3. Reg. 19. 2) modum apud Bersabee Iudææ, excitato ei de somno, quidam ille angelus sine dubio panem solum & aquam obtulit? defecerant corui qui eum liberalius pascerent? an difficilè angelo fuerat aliquem alicunde de conuiuio regis ministrum, cum instructissimo ferculo

raptum, ad Heliam transferre; sicut Danieli in lacum leonum esurienti, prandium me-
tentium exhibitum est? Sed constitui oportebat exemplum docens in tempore pressuræ,
& persecutionis, & cujuscunque circunstantiæ, xerophagiis esse viuendum. Tali victu Dan.14. 35.
Dauid exomologesin suam expressit, d *cinerem quidem edens velut panem*, id est, panem 36.
velut cinerem aridum, & sordidum, *potum verò fletu miscens*, vtique pro vino. Habet d Psal. 101.
enim & abstinentia vini suos titulos, quæ & Samuelem Deo vouerat, & Aaronem con- 10.
secrarat. Nam de Samuele mater, e *Et vinum*, inquit, *& ebriamen non bibet*: talis enim
& ipsa Deum orabat. Et Dominus ad Aaron, f *Vinum & siceram non bibetis, tu & filii tui* e 1. Reg. 1. 11
post te, si quando ingrediemini tabernaculum, vel ascendetis ad altare, & non moriemini. Adeò & ibid. versu 15.
morientur qui non sobrii in Ecclesia ministrauerint. Sic & Israëli proximo exprobrat, f Leuit. 10.
g *Et potum dabatis sanctificatis meis vinum*. Et hæc autem strictura potus, xerophagiæ por- 9.
tio est. quamquam vbi abstinentia vini, aut à Deo exigitur; aut ab homine vouetur, illic g Amos. 2. 12
intelligatur etiam pabuli pressura, formam præstruens potui. Qualis enim esus, talis & h 2. Cor. 11.
potus. Verisimile non est, vt quis dimidiam gulam Deo immolet, aquis sobrius, & cibis 27.
ebrius. An autem & Apostolus xerophagias norit, qui majora celebrauerat, h *sitim & fa-*
mem & multa ieiunia, i *qui ebrietates, & commessationes recusauerat*, vel de discipulo Timo- i Rom 13. 13
theo argumenti satis est, quem l *propter stomachum, & assiduas imbecillitates, modico vino* l 1. Tim. 5.
monens vti, quo ille non ex institutione, sed ex deuotione abstinebat, (cæterùm, sto- 23.
macho magis consuetudo prodesset) hoc ipso abstinentiam vini dignam Deo suasit, quam
ex necessitate dissuasit.

CAPVT. X.

Stationem, siue statorum ac solemnium ieiuniorum productionem vsque ad vesperam probat exemplis Moysi, Iosue, Saülis, & Danielis.

In p. V. ieiunij antiquitas. 7. à p.. V. ieiunij antiquitas. 3. & V. orationis conditiones. 14. & V. Traditio. 3. in m. V. ieiunij antiquitas. 4. V. Chri. Passio. 27. à m. ad f. V. ieiunij antiquitas. 6.

ÆQVE stationes nostras, vt indignas; quasdam verò & in serum constitutas, nouitatis nomine incusant, hoc quoque munus & ex arbitrio obeundum esse dicentes,
& non vltra nonam detinendum, de suo scilicet more. Sed quod pertineat, ad interdi-
ctionis quæstionem, semel pro omnibus causis respondebo. Nunc ad proprium hujus
speciei articulum, de modo temporis dico, de ipsis prius expostulandum, vnde hanc for-
mam, nona dirimendis stationibus præscribant. Si, quia Petrus, & qui cum eo, ad ho-
ram nonam orationis templum introgressi leguntur, quis mihi probabit illos ea die statio-
ne functos, vt horam nonam ad clausulam, & expunctionem stationis interpretetur? At-
qui facilius inuenias Petrum hora sexta capiendi cibi causa, prius in superiora ad oran-
dū ascendisse, quò magis sexta diei finiri officio huic possit, quæ illud absolutura post ora-
tionem videbatur. Porro, cùm in eodem commentario Lucæ, & tertia hora orationis de- Act. 2. 15.
monstretur, sub qua Spiritu sancto initiati, pro ebriis habebantur; & sexta, qua Petrus Act. 10. 9. 10
ascendit in superiora; & nona, qua templum sunt introgressi; cur non intelligamus, sal- Act. 3. 1.
ua planè indifferentia semper, & vbique, & omni tempore orandi, tamen tres istas ho-
ras, vt insigniores in rebus humanis, quæ diem distribuunt, quæ negotia distinguunt, quæ
publicè resonant; ita & solenniores fuisse in orationibus diuinis? quod etiam suadet Da-
nielis quoque argumentum, ter die orantis; vtique per aliquarum horarum exceptio- Dan. 6. 10.
nem; non aliarum autem, quàm insigniorum, exinde Apostolicarum, tertiæ, sextæ,
nonæ. Hinc itaque & Petrum dicam ex vetere potius vsu nonam obseruasse, tertio oran-
tem supremæ orationis munere. Hæc autem propter illos, qui se putant ex forma Petri
agere, quam ignorant, non quasi respuamus nonam, cui & quarta sabbati, & sexta plu- Act. 3. 1.
rimùm fungimur: sed quia eorum quæ ex traditione obseruantur, tantò magis dignam
rationem adferre debemus, quantò carent scripturæ auctoritate, donec aliquo cœlesti
charismate aut confirmentur, aut corrigantur. a *Et si qua*, inquit, *ignoratis, Dominus* a Philip. 3.
vobis reuelabit. Itaque seposito confirmatore omnium istorum Paracleto, duce vniuersæ 15.
veritatis, an dignior apud vos ratio adferatur in nonam obseruandi requiro, vt etiam
Petro ea ratio deputanda sit, si statione tunc functus est. Venit enim de exitu Domini, Act. 3. 1.
quem etsi semper commemorari oportet sine differentia horarum, impressius tamen tum
ei secundum ipsum stationis vocabulum addicimur. Nam & milites nunquam immemo-
res sacramenti, magis stationibus parent. Itaque in eam vsque horam celebranda pressura
est, in qua b *à sexta contenebratus orbis* defuncto Domino lugubre fecit officium, vt tunc
& nos reuertamur ad jucunditatem, cùm & mundus recepit claritatem. Hoc si magis ad b Matth. 27.
religionem sapit Christianam, dum magis Christi gloriam celebrat, possum æquè sera- 45.

stationis ex eodem rei ordine statum figere, vt ieiunemus ad serum, expectantes tempus Dominicæ sepulturæ; cùm Ioseph postulatum detulit corpus, & condidit. Inde & irreligiosum est, antè famulorum carnem refrigerare, quàm domini. Sed hoc ex argumentationum prouocatione commiserim, coniecturas coniecturis, & tamen puto fideliotibus, repercutiens. Videamus an aliquid tale nobis de vetustatibus quoque patrocinetur. In Exodo, habitus ille Moysi aduersus Amalech orationibus prœliantis, vsque in occasum perseuerans, nonnè statio fuit sera? Iesum Naue debellantem Amorrhæos, prandisse illa die existimamus, qua ipsis elementis stationem imperauit? [b] *Stetit sol in Gabaon, & luna in Aialon, stetit sol & luna in statione, donec vltus est populus de inimicis suis & stetit sol in medio cælo, & non accedebat in occasum, & in finem diei vnius. Non fuit dies talis retro & in nouissimo, vtique tam prolixus; vt*, inquit, *exaudiret Deus hominem*, patrem scilicet solis, instantem tandiu in officio, stationem etiam sera longiorem. Certè Saül & ipse in prœlio constitutus, manifestè munus istud indixit, [c] *Maledictus homo, qui ederit panem ad vesperam vsque, dum vlciscar de inimico meo; & non gustauit totus populus eius, & tota terra non prandebat*. Tantam autem Deus præstitit auctoritatem edicto stationis illius, & Ionathan filius Saülis, quamquam ignarus ieiunationis in serum definitæ, gustum mellis admiserat, & sorte mox de delicto sit traductus, & vix per precem populi periculo exemptus: gulæ enim, licet simplicis, reus fuerat. Sed & Daniel, anno primo regis Darii, cùm ieiunus in sacco, & cinere exomologesin Deo ageret. [d] *Et adhuc*, inquit, *loquente me in oratione, ecce vir quem videram in somnis initio, velociter volans adpropinquauit mihi, quasi hora vespertini sacrificii*. Hæc erit statio sera, quæ ad vesperam ieiunans, pinguiorem orationem Deo immolat.

Matth. 27. 58.

Exo. 17. 12.

[b] Iosue. 10. 12. & seq.

[c] 1. Reg. 14. 24.

[d] Dan. 9. 21.

CAPVT XI.

Non nouam esse huiusmodi ieiuniorum obseruantiam, cùm partim à Deo præcepta sit, partim ab homine per votum impleta.

In p. in alphab. Errorum. V. Psychici. 3. à p V. ieiunij antiquitas 1. & V. ieiunij obligatio. 1.

OMNIA autem ista credo ignota eis quia ad nostra turbantur, aut sola forsitan lectione, non etiam intentione comperta, secundùm majorem vim imperitorum, apud gloriosissimam scilicet multitudinem Psychicorum. Propterea per singulas dixerimus species ieiunationum, xerophagiarum, stationum, vt dum recensemus secundùm vtriusque Testamenti paraturam, quantum proficiant recusati, vel recisi, vel retardati pabuli officia, eos retundamus qui hæc velut vacantia infirmant. Item dum pariter ostendimus, quo semper in ordine fuerint religionis, eos reuincamus qui hæc vt noua accusant; nec nouum enim, quod semper; nec vacuum, quod vtile. Sed & illud in medio est, quædam ex his officiis à Deo homini imperata, legem constituisse; quædam ab homine Deo oblata, votum expunxisse: tamen & votum, cùm à Deo acceptatum est, legem in posterum facit, per auctoritatem acceptatoris. exinde enim faciendum mandauit, qui factum comprobauit. Itaque & hinc in alia specie altercatio diuersæ partis obducitur, cùm dicunt, aut pseudoprophetia est, si spiritualis vox solennia ista constituit; aut hæresis, si humana præsumptio adinuenit. Eam enim formam reprehendentes qua & vetera decucurrerunt, & ex ea retorquentes quæ & aduersarii veterum aduersus illa poterant retractare; aut & illa recusare debebunt, aut certè ista suscipere necessariò, maximè cùm & ista, à quocunque institutore sint, siue spiritali, siue tantùm fideli, eidem Deo currant, cui & vetera. indubitatè enim & hæresis, & pseudoprophetia diuinitatis diuersitate iudicabuntur apud nos omnes, vnici Dei Creatoris, & Christi eius antistites, adeòque indifferenter hanc partem defendo, illis offerens in quo velint gradum figere. Spiritus diaboli est, dicis ô Psychice. Et quomodo Dei nostri officia indicit, nec alii offerenda quàm Deo nostro? Aut contende diabolum cum Deo facere nostro, aut Satanas Paracletus habeatur. Sed hominem Antichristum adfirmas; hoc enim vocantur hæretici nomine, penès Ioannem. Et quomodo quisquis ille est in Christo nostro, hæc erga Dominum nostrum officia disposuit, cùm & Antichristi erga Deum, aduersus nostrum processerint Christum? Quo itaque putas laterum confirmatum apud nos spiritum, cùm imperat, an cùm probat quæ Deus noster & imperauit semper, & probauit? Sed rursus palos terminales figitis Deo, sicut de gratia, ita de disciplina; sicut de charismatibus, & de solemnibus; vt proinde officia cessauerint, quemadmodum & beneficia eius; atque ita negetis vsque adhuc eum munia imponere, quia & hîc [a] *Lex & Prophetæ vsque ad Ioannem*: superest vt totum auferatis, quantum in vobis tam otiosum.

[a] Luc. 16. 16

CAPVT

CAPVT. XII.

Peccata ieiuniis ablui, sapientiam Xerophagiis extorqueri, bella stationibus superari, per hæc fidelem ad martyria disponi.

à p. V. ieiunij antiquitas. 5. inf. in alphab. Errorum. V. paracletus. 11.

IAM enim & in ista specie ditati saturatique regnatis, non delicta incusantes, quæ ieiuniis elimentur, nec reuelationum scientia indigentes, quæ xerophagiis extorqueantur, nec bella propria metuentes, quæ stationibus discutiantur. Vt ab Ioanne Paracletus obmutuisset, ipsi nobis Prophetæ in hanc maximè causam extitissemus: jam non dico ad exorandam Dei iram, nec ad impetrandam tutelam eius, aut gratiam, sed ad præmuniendam per nosmetipsos nouissimorum temporum conditionem, indicentes omnem ταπεινοφρόνησιν cùm carcer edisœndus, & fames ac sitis exercendæ, & tam inediæ, quàm anxii victus tolerantia vsurpanda sit, vt in carcerem talis introeat Christianus, qualis inde prodisset; non pœnam illic passurus, sed disciplinam; nec sæculi tormenta, sed sua officia; eoque fidentior processurus ad certamen è custodia abusus, nihil habens carnis, sic vt nec habeant tormenta materiam; cùm sola, & arida sit cute loricatus, & contra vngulas corneus; præmisso jam sanguinis succo, tanquam animæ impedimentis, properante jam & ipsa, quæ iam sæpè ieiunans, mortem de proximo norit. Planè vestrum est, in carceribus popinas exhibere martyribus incertis, ne cõsuetudinem quærant, nè tædeat vitæ, nè noua abstinentiæ disciplina scãdalizentur, quã nec ille Pristinus vester, non Christianus martyr attigerat; quem & facultate custodiæ liberæ, aliquandiu fartum omnibus balneis, quasi baptismate melioribus, & omnibus luxuriæ secessibus, quasi Ecclesiæ secretioribus, & omnibus vitæ istius illecebris, quasi æternæ dignioribus, hoc puto obligatum nè mori vellet, postremo ipso tribunalis die, luce summa, condito mero, tanquam antidoto præmedicatum, ita eneruastis, vt paucis vngulis titillatus, hoc enim ebrietas sentiebat, quem Dominum confiteretur, interroganti præsidi respondere non potuerit amplius. atque ita de hoc iam extortus, cùm singultus, & ructus solos haberet, in ipsa negatione digessit. Ideo sobrietatis disciplinam qui prædicant, pseudoprophetæ; ideo hæretici, qui obseruant. Quid ergo cessatis Paracletum, quem in Montano negatis, in Apicio credere?

CAPVT XIII.

Respondet obiectionibus sibi ipsi factis supra capite. 2. & probat non esse relinquenda ieiunia cuiusuis arbitrio, cùm Episcopi soleant ea indicere vniuersæ plebi: præsertim in Græcia, vbi Concilia generalia colliguntur.

In p. in alphab. Errorum. V. paracletus, 11. à p. ad m. V. ieiunij impugnatio. 2 & V. seruus Dei 1. in m. V. Episcopus. circa. f. V. Traditio. 4. inf. V. Concilium

PRÆSCRIPTIS constituta esse solennia huic fidei, scripturis, vel traditione maiorum, nihilque obseruationis amplius adiiciendum, ob illicitum innouationis. State in isto gradu si potestis. Ecce enim consulo vos, & præter Pascha ieiunantes, citra illos dies quibus ablatus est sponsus, & stationum semiieiunia interponentes, & vero interdum pane & aqua victitantes, vt cuique visum est. denique respondetis hæc ex arbitrio agenda, non ex imperio. Mouistis igitur gradum, excedendo traditionem, cùm quæ non sint constituta, obitis. Quale est autem, vt tuo arbitrio permittas, quod imperio Dei non das? plus humanæ licebit voluntati, quàm diuinæ potestati? Ego me sæculo, non Deo liberum memini: sic meum est vltro officium facere Domino, sicut indicere illius est. non tantùm obsequi ei debeo, sed & adulari: illud enim imperio eius, hoc arbitrio meo præsto. Benè autem quòd & Episcopi vniuersæ plebi mandare ieiunia assolent; non dico de industria stipium conferendarum, vt vestræ capturæ est; sed interdum & ex aliqua sollicitudinis Ecclesiasticæ causa. Itaque si & ex hominis edicto, & in vnum omnes ταπεινοφρόνησιν agitatis, quomodo in nobis ipsam quoque vnitatem ieiunationum, & xerophagiarum, & stationũ denotatis? nisi fortè in senatus consulta, & in principum mandata coïtionibus opposita delinquimus. Spiritus sanctus, cùm in quibus vellet terris, & per quos vellet prædicaret, ex prouidentia imminentium, siue Ecclesiasticarum tentationum, siue mundialiũ plagarum, qua paracletus, id est aduocatus, ad exorandum iudicem, huiusmodi officiorum remedia mandabat. Puta nunc, ad exercendam sobrietatis & abstinentiæ disciplinam. hunc qui recipimus, necessario etiam quæ tunc constituit obseruamus. Adspice ad Iudaïcos fastos, & inuenies nihil nouum, si quæ patribus sunt præcepta, omnis deinceps posteritas hæreditaria religione custodit. Aguntur præterea per Græcias, illa certis in locis concilia ex vniuersis Ecclesiis, per quę & altiora quæque in commune tractantur, & ipsa

Matth. 9. 15

repræsentatio totius nominis Christiani magna veneratione celebratur. Et hoc quàm di-
a Psal. 132. 1. gnum fide auspicante, congregari vndique ad Christum? a *Vide quàm bonum, & quàm iucundum habitare fratres in vnum.* hoc tu psallere non facilè nosti, nisi quo tempore
b Rom. 12. 15. cum compluribus cœnas. Conuentus autem illi stationibus prius, ieiunationibus operati; b *dolere cum dolentibus, & ita demum congaudere gaudentibus* norunt. Si & ista solennia, quibus tunc præsens patrocinatus est sermo, nos quoque in diuersis prouinciis fungimur, in spiritu inuicem repræsentati, lex est sacramenti.

CAPVT XIV.

Respondet Paulum scribentem ad Galatas, Iudaicas tantùm obseruationes dierum, mensium, Annorum interdicere, non autem Christianas: nos enim Annuum Pascha mense primo celebramus. A Paschate, quinquaginta dies in omni exultatione decurrimus; Stationibus quartam & sextam Sabbati, & parasceuem ieiuniis consecramus.

In p. V. festorum obseruatio. 1. & V. ieiunij impugnatio. 4. in f. in alphab. Errorum V. quadragesima.

a Gal. 4. 10. HORVM igitur a *tempora obseruantes, & dies & menses & annos,* Galaticamur. Planè, si Iudaicarum ceremoniarum, si legalium solennitatum obseruantes sumus; illas
Rom. 9. 4. enim Apostolus dedocet, compescens veteris Testamenti in Christo sepulti perseuerantiam, & noui sistens. Quòd b *si noua conditio in Christo*, jam noua & solennia esse debe-
b Gal. 6. 15. bunt; aut si omnem in totum deuotionem temporum, & dierum, & mensium, & annorum erasit Apostolus, cur Pascha celebramus annuo circulo, in mense primo? cur quinquaginta exinde diebus in omni exultatione decurrimus? cur stationibus quartam, & sextam sabbati dicamus, & ieiuniis Parasceuem? quamquam vos etiam sabbatum, si quando continuatis, nunquam nisi in Pascha ieiunandum, secundùm rationem alibi redditam; nobis certè omnis dies, etiam vulgata, consecratione celebratur. Nec ergo apud Apostolum differentiæ ratio, distinguentem noua, & vetera: Sed & hic inæqualitas vestra ridebitur, cùm vetustatum formam nobis exprobratis, in quo causam nouitatis accusatis.

CAPVT XV.

Apostolus prædicens hæreticos, cibos damnaturos, non Montanum, sed Marcionem, Tatianum, & alios, opera Creatoris vt mala respuentes prædamnauit. Esaias autem ieiunium potius confirmauit, quàm abstulit.

In p. in alpbab. Errorum. V. quadragesima. In m. V. ieiunij impugnatio. à m. ad f. V. ieiunij obligatio. 2.

1. Tim. 4. 3. REPROBAT etiam illos qui iubebant cibis abstinere, sed de prouidentia Spiritus sancti, prædamnans jam hæreticos perpetuam abstinentiam præcepturos, ad destruēda, & despicienda opera Creatoris: quales inueniam apud Marcionem, apud Tatianum, apud Iouem, hodiernum de Pythagora hæreticum; non apud Paracletum. Quantula est enim apud nos interdictio ciborum? duas in anno hebdomadas xerophagiarum, nec totas, exceptis scilicet sabbatis, & dominicis, offerimus Deo, abstinentes ab eis, quæ non reiicimus, sed differimus. Atquin ad Romanos scribens, vos nunc compungit detractatores
a Rom. 14. 20. hujus officii, a *Nè propter pabulum solueritis*, inquit, *opus Dei.* Quod opus? de quo ait,
b & 21. & versu. 2. 3. 4 & 6. b *Bonum est carnem non edere, & vinum non portare. Nam qui in istis seruit, placabilis & propitiabilis Deo nostro est. Quidam credit omnia manducanda esse, quidam autem infirmus olera vescitur; qui manducat, nè nullificet non manducantem. Tu quis es, qui alienum seruum iudicas? Et qui manducat, & qui non manducat, Deo agit gratias.* Cùm autem humano arbi-
1. Cor. 10. 25. trio vetet controuersiam fieri, quantò magis diuino? Ita, sciebat quosdam castigatores, & interdictores victus incusare, qui ex fastidio, non qui ex officio abstinerent; probare
Rom. 8. 8. verò qui in honorem, non qui in conuitium Creatoris. Et si claues macelli tibi tradidit,
c 1. Cor. 8. 8. permittens esui omnia, ad constituendam idolothytorum exceptionem, non tamen in macello regnum Dei inclusit. c *Nec enim*, inquit, *esus aut potus, est Dei regnum. & Esca nos Deo non commendat*; non vt de arida dictum putes, sed potius de vncta, & accurata.
Ibid. Siquidem subiiciens, *Nec si manducauerimus, abundabimus; nec si non manducauerimus, deficiemus*; tibi magis insonat, qui abundare te existimas, si edas? & deficere, si non edas,
Matth. 11. Matth. 4. 2. & ideo ista detractas. Dominum quoque quàm indignè ad tuam libidinem interpretaris,
d Matt. 5. 6. passim manducantem, & bibentem. sed puto quod etiam ieiunarit, qui d *beatos*, non
Io. 4. 32. saturatos, sed *esurientes & sitientes*, pronuntiarit; qui escam profitebatur, non quam
e Io. 6. 27. discipuli existimarant, sed paterni operis perfectionem; docens e *operari escam, qua*
e Io. 6. 21. *permanet in vitam æternam*; in ordinaria etiam oratione, panem mandans postulan-
Matth. 6. 11 & Luc. 11. 3. dum, non & Attalicas diuitias. Sic & Esaias, non negauit Deum elegisse jeiunium,

sed quale non elegerit, enumerauit. [f] *In diebus enim*, inquit, *jejuniorum vestrorum* *inueniuntur voluptates vestræ, & omnes subiectos vobis succutitis, aut ad conuitia & lites jejunatis, & caditis pugnis. non tale ieiunium ego elegi*; sed quale subjecit, & subjiciendo non abstulit, sed confirmauit. [f] Esa. 58. 3.

CAPVT XVI.

eus infensus gulæ, & approbator ieiunii illud per Ioëlem præcipit; quid quod & Ethnicis D in idolorum sacris abstinentia commendatur, gulosis verò Deus venter est?

à p. ad m. V. gula. 4. in m. V. ieiunij obligatio. 4. in f. V. gula. 6.

NAM & si mauult opera iustitiæ, non tamen sine sacrificio; quod est anima confli-ctata jejuniis. ille certè Deus, cui nec populus incontinens gulæ placuit, nec sacer- Num. 11. 33.
dos, nec prophetes. Manent adhuc monumenta concupiscentiæ, vbi sepultus est popu- 34.
lus carnis auidissimus, vsque ad choleram, ortygometras cruditando. Eliditur pro tem-
pli foribus senior Heli, filii eius in acie ruunt; nurus expirat in partu. hanc enim merue- 1. Reg. 4. 17.
rat à Deo plagam domus impudens, sacrificiorum carnalium defraudatrix. Sameas, ho- 18.
mo Dei, cùm exitum prophetasset idololatriæ introductæ à rege Hieroboam, post ma-
num eius regis arefactam, & statim restitutam, post altare diffusum, ob hæc signa, & 3. Reg. 11. 28.
satisfactione inuitatus à rege, planè excusauit. Prohibitus enim à Deo fuerat, illic cibum 3. Reg. 13. 4.
in totum attingere; sed ab alio mox sene mentito prophetiam, temerè pastus, secundùm & seq.
verbum Dei ibidem factum super mensam; non est in paternis sepultus. leonis enim in via
occursu prostratur, & apud exteros conditus, pœnam deserti jejunii luit. Hæc erunt
exempla & populo, & episcopis, etiam spiritalibus, si quam incontinentiam gulæ admi-
serint. Sed nec apud inferos admonitio cessauit; vbi in diuite quidem conuiuia cruciantur, Luc. 16. 25.
in paupere verò jejunia recreantur, habentia præceptores Moysen, & Prophetas. Nam &
Iohel exclamauit, [a] *Sancite ieiunium, & prædicate curationem*; prospiciens jam & tunc & [a] Ioel. 1.
alios Apostolos, & Prophetas sancituros jejunium, & prædicaturos officia curantia Deum. 14. & 2. 15.
Vnde & qui in idolis comendis, & in aris ornandis, & ad singulas horas salutandis adu-
lantur, curationem facere dicuntur. Sed & omnem ταπεινοφρόνησιν ethnici agnoscunt. Cùm
stupet cœlum, & aret annus, nudipedialia denuntiantur, magistratus purpuras ponunt,
fasces retrò auertunt, precem indigitant, hostiam instaurant. Apud quasdam verò colo-
nias prætereà annuo ritu saccis velati, & cinere conspersi, idolis suis inuidiam supplicem
objiciunt, balnea & tabernacula in nonam vsque cluduntur. Vnus in publico ignis
apud aras, aquæ nec in lancibus. Niniuiticum credo justitium. Iudaicum certè jejunium Ionæ. 3. 5.
vbique celebratur, cùm omissis templis, per omne litus, quocunque in aperto aliquan-
do jam precem ad cœlum mittunt; & licet cultu, & ornatu mœroris munus infament,
tamen fidem abstinentiæ adsectant, & stellæ auctoritatem demorantis suspirant. Sed
benè, quòd in nostris xerophagiis blasphemias ingerens, Casto. Isidis, & Cybeles, eas
adæquas. Admitto testimonialem comparationem. Hinc diuinam constabit, quam
diabolus diuinorum æmulator imitatur. Ex veritate mendacium struitur, ex religione
superstitio compingitur. Hinc tu eò irreligiosior, quantò ethnicus paratior. Ille denique
idolo gulam suam mactat, tu Deo non vis. [b] *Deus enim tibi venter est*, & pulmo templum, [b] Philip. 3.
& aqualiculus altare, & sacerdos cocus, & sanctus Spiritus nidor, & condimenta charis- 18.
mata, & ructus prophetia.

CAPVT XVII.

Gulosus Esaü primogenita vendenti similis, cuius Deus venter est, & gula cognata luxuria. Inuehitur in Catholicos, abutens Apostoli locis.

In p. V. gula. 6. circa m. V. luxuria 18. in f. V. ieiunij effectus. 3.

VETVS es, vera si velimus dicere, tu qui tantum gulæ indulges, & meritò te priorem jactitas; semper agnosco sapere Esaü venatorem ferarum, ita passim indagandis turbis studes, ita de campo laxissimæ disciplinæ tuæ venis, ita spiritu deficis. si tibi lenticulam defruto inrufatã obtulero, statim totos primatus tuos vẽdes; apud te agape in cacabis feruet, fides in culinis calet, spes in ferculis jacet. Sed major his est agape, quia per hanc adulescentes tui cum sororibus dormiunt. Appẽdices scilicet gulæ lasciuia, atque luxuria. quã societatem & Apostolus sciens, cùm præmisisset, [a] *Non in ebrietatibus, nec in comessationibus*; adjunxit, *Nec in cubilibus, & libidinibus* Ad elogium gulæ tuæ pertinet, quòd duplex apud te præsidentibus honor binis partibus deputatur; cùm Apostolus duplicem honorem dederit, vt & fratribus, & præpositis. Quis sanctior inter vos, nisi conuiuandi frequen- [a] Rom. 13. 13.

tior, nisi obsonandi pollucibilior, nisi calicibus instructior? Meritò homines solius animæ, & carnis, spiritalia recusatis. talibus si placerent Prophetæ, mei non erant. Cur ergo non
b Esa. 22. 13. constanter prędicatis b *Manducemus, & bibamus, cras enim moriemur.* Sicuti nos non dubitamus exertè mandare, Ieiunemus, fratres & sorores, nè forte cras moriamur.
c Rom. 8. 8. Palàm disciplinas nostras vindicemus. Nos certi sumus, c *eos qui in carne sunt, Deo placere non posse*; non vtique in substantia carnis, sed in cura, sed in affectione, sed in operatione, sed in voluntate. Macies non displicet nobis: neque enim ad pondus
d Io. 3. 34. Deus carnem tribuit, d *sicut nec spiritum ad mensuram.* facilius si fortè per angustam salutis ianuam introibit caro exilior, citius resuscitabitur caro leuior, diutius in sepultura durabit caro aridior. Saginentur pugiles, & pyctæ Olympici: illis ambitio corporis competit, quibus & vires necessariæ, & tamen illi quoque xerophagijs inualescunt. sed nostra alia robora, aliæque vires, sicut & alia certamina; e *quibus non*
e Ephes. 6. 12. *est luctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus mundi potestates, aduersus spiritalia malitiæ.* aduersus hæc, non carne & sanguine, sed fide, & spiritu robusto oportet adsistere. Cæterum, saginatior Christianus vrsis, & leonibus fortè, quàm Deo, erit necessarius; nisi quòd aduersus & bestias maciem exercere debebit.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI CONTRA IVDÆOS.

In librum aduersus Iudæos,

ARGVMENTVM.

Pace adhuc Ecclesiæ vigente, tempore quo Mauri obsidebantur à Romanis, ante bellum Britannicum, Tertullianus scripsit hunc librum, occasione disputationis exortæ, inter Iudæorum proselytum, & Christianum, quem Pamelius ipsum Tertullianum fuisse suspicatur: qui cùm videret strepitu spectatorum, disputationis solutionem non posse plenè verbo absolui, scripto perfecit, solidè Iudæos confutans & confundens rationibus & testimonijs ex scriptura depromptis. Ex quo libro multa iisdem verbis retexit libro 3. contra Marcionem, sicut & Cyprianus duobus primis ad Quirinum scriptis contra Iudæos. Eusebius item in Chronico, Tertulliani sententiam refert hic de Christi natiuitate præscriptam. Et D. Hieron. commentario in Danielem, non exiguam partem capitis noni huius libri transcripsit. Pamelius suspicatur scriptum an. Chri. centesimo vonagesimo nono Zephyrini primo, Seueri sexto. Baro. contra, Zephyrini septimo, Seueri 11. anno Chri. 209.

CAPVT PRIMVM.

Probat Gentiles etiam ad Dei legem audiendam posse suscipi, nec eos à Dei gratia excludi; nec esse quòd Iudæi aduersus Gentiles glorientur, cùm & ipsi ad Idola deflexerint à verbo Dei audiendo auersi.

1 p. V. Gentilium laudabilia 4. in f. V. Iudæi 7.

ROXIME accidit. Disputatio habita est Christiano, & proselyto Iudæo. Alternis vicibus contentioso fune vterque diem in vespe tam traxerunt. obstrepentib. etiam quibusdam ex partibus singulorum, nubilo quodam veritas obumbrabatur. Placuit ergo quod per concentum disputationis minus plenè potuit dilucidari, inspici curiosius, & lectionis stilo quæstiones retractatas terminare. Nam occasio quidem defendendi etiam Gentibus sibi diuinam gratiam,
Rom. 3. 28. habuit hinc prærogatiuam, quod sibi vindicare Dei legem instituerit homo ex gentibus, nec de prosapia Israëlitûm Iudæus. Hoc enim sat esse, posse gentes admitti ad
a Esa. 40. 15. Dei legem, ne Israël adhuc superbiat, quòd a *gentes velut stillicidium situlæ, aut puluis ex area deputentur.* Quamquam habeamus ipsum Deum idoneum pollicitatorem &
b Gen. 22. 17. fidelem sponsorem, qui Abrahæ promiserat quòd b *in semine eius benedicerentur omnes*
c Gen. 25. 22. 23. *nationes terræ & quod* c *ex vtero Rebeccæ duo populi & duæ gentes essent processuræ*: vtique Iudæorum, id est Israël; & Gentium, id est noster. Vterque ergo populus & gens est ap-

pellatus, nè de nominis appellatione priuilegium gratiæ sibi quis audeat defendere. *Duos etenim populos & duas gentes processuras ex vnius feminæ vtero Deus* destinauit, nec discreuit gratiam in nominis appellatione, sed in partus editione: vt [d] *qui prior esset de vtero processurus, minori subijceretur*, id est posteriori. Sic namque ad Rebeccam Deus locutus est, dicens: *Duæ gentes in vtero tuo sunt, & duo populi de ventre tuo diuidentur, & populus populum superabit, & maior seruiet minori.* Itaque cùm populus seu gens Iudæorum anterior sit tempore, & major per gratiam primæ dignationis in lege, noster verò minor ætate temporum intelligatur, vtpote in vltimo sæculi spatio adeptus notitiam diuinæ miserationis, proculdubiò secundùm edictum diuinæ locutionis, prior, & major populus, id est Iudaicus, seruiat necesse est minori; & minor populus, id est Christianus, superet majorem. Nam & secundùm scripturarum diuinarum memorias populus Iudæorum major, id est antiquior, derelicto Deo, idolis seruiuit, & diuinitate abrelicta simulacris fuit deditus, dicente populo ad Aaron: [e] *Fac nobis deos qui nos antecedant.* Quod cùm ex monilibus fœminarum, & annulis virorum, aurum fuisset igne conflatum, & processisset eis bubulum caput, huic figmento vniuersus Israël relicto Deo honorem dederunt dicentes: [f] *Hi sunt dei qui nos ejecerunt de terra Ægypti.* Sic namque posterioribus temporibus, quibus reges eis imperabant, & cum Hieroboam vaccas aureas, & lucos colebant, & Bahali se mancipabant: vnde probatur eos semper idololatriæ crimine reos designatos, ex instrumento diuinarum scripturarum. Noster verò populus minor, id est posterior, relictis idolis quibus antè deseruiebat, ad eundem Deum conuersus est, à quo Israël, vt supra memorauimus, abscesserat. Sic namque populus minor, id est posterior, populum majorem superauit, dum gratiam diuinæ dignationis consequitur, à qua Israel est repudiatus.

d Gen. 25. 23.
e Exod. 32. 1.
f Ibid. 4.
3. Reg. 12. 28.
Iudic. 2. 17.
Rom. 9. 12.

CAPVT II.

Legem Moysi Iudæis datam, lex primordialis, omnium fons præceptorum, primis parentibus in Paradiso data, & lex naturalis in Noë & Abraham, Sacerdotium denique Melchisedech ipsius quoque Gentilis, præcessit Iudæorum sacrificium.

In p. V. lex vetus 1. In M. V. lex prima 2. & V. lex prima 7. in f. V. legis veteris abrogatio. 1.

IGITVR gradum conferamus, & summam quæstionis ipsius certis lineis determinemus. cur etenim Deus vniuersitatis conditor, mundi totius gubernator, hominis plasmator, vniuersarum gentium sator legem, per Moysen vni populo dedisse credatur, & non omnibus gentibus attribuisse dicatur? Nisi enim omnibus eam dedisset, nullo pacto ad eam etiam proselytos ex gentibus accessum habere permitteret. sed vt congruit bonitati Dei & æquitati ipsius, vt pote plasmatoris generis humani, omnibus gentibus eandem legem dedit, quam certis & statutis temporibus obseruari præcepit, quando voluit, & per quos voluit, & sicut voluit. Namque in principio mundi, ipsi Adæ & Euæ legem dedit, nè de fructu arboris plantatæ in medio paradisi ederent: quod si contrà fecissent, morte morerentur. quæ lex eis sufficeret, si esset custodita. In hac enim lege Adæ data, omnia præcepta condita recognoscimus, quæ postea pullulauerunt data per Moysen, id est, [a] *Diliges Dominum Deum tuum de toto corde tuo, & ex tota anima tua. &, Diliges proximum tibi tanquam te, &, Non occides, non mæchaberis, non furaberis, falsum testimonium non dices. Honora patrem tuum, & matrem, &, Alienum non concupisces.* Primordialis lex est enim data Adæ & Euæ in paradiso, quasi matrix omnium præceptorum Dei. Denique si Dominum Deum suum dilexissent, contra præceptum eius non fecissent: si proximum diligerent, id est semetipsos, persuasioni serpentis non credidissent, atque ita in semetipsos homicidium non commisissent, excidendo de immortalitate, faciendo contra Dei præceptum. à furto quoque abstinuissent, si de fructu arboris clam non degustassent, nec à conspectu Domini Dei sui sub arbore delitescere gestissent. nec falsum asseueranti diabolo, participes efficerentur, credendo ei quòd similes Dei essent futuri. atque ita nec Deum offendissent vt patrem, qui eos de limo terræ quasi ex vtero matris figurauerat. si alienum non concupissent, de fructu illicito non gustassent. Igitur in hac generali & primordiali Dei lege, quam in arboris fructu obseruari Deus sanxerat, omnia præcepta legis posterioris specialiter indita fuisse cognoscimus, quæ suis temporibus edita germinauerunt. Eiusdem est enim postea subducere legem, qui antè præmiserat præceptum: quoniam & ipsius est erudire postea, qui antè iustos formare instituerat. Quid enim mirum, si is auget disciplinam, qui instituit? si is perficit, qui cœpit? Denique ante legem Moysi scriptam in tabulis lapideis, legem fuisse contendo non scriptam, quæ naturaliter intel-

Gen. 2. 17.
a Deut. 6. 5.
Exod. 20. 13.
Luc. 19. 18.
Gen. 6. 8.
Iac. 2. 23.

ligabatur, & à patribus custodiebatur. Nam vnde Noë iustus inuentus, si non illum naturalis legis iustitia præcedebat? vnde Abraham amicus Dei deputatus, si non de
b Gen. 14. 18. æquitate & iustitia legis naturalis? vnde b *Melchisedech sacerdos Dei summi* nuncupatus, si non ante Leuiticæ legis sacerdotium Leuitæ fuerunt, qui sacrificia Deo offerebant?
Heb. 7. 1. sic enim post suprascriptos Patriarchas data lex est Moysi, eo tempore postea quàm ab Ægypto excesserunt. post interuallum multorum temporum & spatia. Denique post
Exo. 20. 1. quadringentos & triginta annos Abrahæ data est lex. Vnde intelligimus Dei legem
Gal. 3. 17. etiam ante Moysen, nec in Coreb tantùm, aut in Sina & in eremo, sed antiquiorem
Exo. 33. 6. primùm in paradiso, post Patriarchis, atque ita & Iudæis certis temporibus reforma-
Exo. 20. 1. tam; vt non iam ad Moysi legem ita attendamus, quasi ad principalem legem, sed ad subsequentem, quam certo tempore Deus & Gentibus exhibuit, & repromissam per Prophetas in melius reformauit, & præmonuit futurum. vt sicuti certo tempore data est lex per Moysen, ita temporaliter obseruata & custodita credatur: nec adimamus hanc Dei potestatem, pro temporum conditione, legis præcepta reformantem in hominis salutem. Denique qui contendit & sabbatum adhuc obseruandum quasi salutis medelã, & circuncisionem octaui diei propter mortis comminationem; doceat in præteritum iustos sabbatizasse, aut circuncidisse, & sic amicos Dei effectos. Nam si circun-
Gen. 3. 6. cisio purgat hominẽ, Deus Adam incircuncisum cùm faceret, cur eum non circuncidit vel posteaquam deliquit, si purgat circuncisio? Certè in paradiso constituens eum incircuncisum, colonum paradisi præfecit. Igitur cùm neq; circumcisũ neq; sabbatizan-
Gen. 4. 4. tem Deus Adam instituerit; consequenter quoque sobolem eius Abel offerentem sibi
c ibid. 7. sacrificia, incircuncisum, nec sabbatizantem laudauit, accepto ferens quæ offerebat in simplicitate cordis, & reprobans sacrificium fratris eius Caïn, c *qui quod offerebat,*
Gen. 6. 8. *non rectè diuidebat.* Noë quoque incircuncisum Deus, sed & non sabbatizantem de di-
Gen. 5. 24. luuio liberauit. nam & Enoch iustissimum non circuncisum, nec sabbatizantem de hoc mundo transtulit, qui necdum mortem gustauit, vt æternitatis candidatus iam
d Gen. 14. 18 nobis ostenderet, nos quoque sine legis onere, Moysi Deo posse placere. d *Melchisedech quoque summi Dei sacerdos* incircuncisus, & non sabbatizans, ad sacerdotium Dei
Gen. 19. 16. allectus est. Probat & Loth frater Abrahæ, quod pro meritis iustitiæ, sine legis obser-
Gen. 17. 2, 4. 5. uatione, de Sodomitarum incendio sit liberatus.

CAPVT III.

Circumcisio quidem carnalis Abrahæ data ad tempus, sed in signum tantùm, quo Iudæus dignosceretur in extremis temporibus, nimirum quando pro suis meritis, ab ingressu sanctæ ciuitatis arceretur; nunc verò obedienti populo Christiano indulta circumcisio spiritalis in salutem.

In p. V. legis veteris abrogatio. I. à p. V. Circumcisio 3.

SED Abraham, inquit, circuncisus est. Sed antè Deo placuit quàm circunciderctur, nec tamen sabbatizauit. Acceperat enim circuncisionem, sed quæ esset in signum temporis illius, non in salutis prærogatiuam. Denique sequentes Patriarchæ incircuncisi fuerunt, vt Melchisedech, qui ipsi Abrahæ iam circunciso, reuertenti de
a Gen. 14. 18. prœlio, a *panem & vinum obtulit* incircuncisus. Sed & filius, inquit, Moysi tum ab angelo præfocatus fuisset, si non Seffora mater eius calculo præputium infantis circun-
Exo. 4. 25. & seq. cidisset. Vnde, inquit, maximum periculum est si præputium carnis quis non circunciderit. Et ideo si salutem circuncisio omni modo adferret, etiam ipse Moyses in filio suo non intermisisset, quo minus octaua die circunciderct eum, quando constet Sefforam coactam ab angelo id fecisse in itinere. Consideremus itaque quod non potuerit vnius infantis coacta circuncisio, omni populo præscribere, & quasi legem huius præcepti condere. Nam prouidens Deus quòd hanc circuncisionem in signum, non in salutem esset daturus populo Israël, idcirco filium Moysi ducis futuri instigat circuncidi, vt cùm cœpisset per eum populo dare præceptum circuncisionis, non aspernaretur populus, videns exemplum istud in ducis filio iam celebratum. Dari enim habebat circuncisio, sed in signum: vnde Israël in nouissimo tempore dignosci haberet, quan-
b Esai. 1. 7. do secundùm sua merita in sanctam ciuitatem ingredi prohiberetur, per verba pro-
c ibid. 8. phetarum dicentium: b *Terra vestra deserta, ciuitates vestræ igni exustæ, regionem vestram*
d ibid. 2. *in conspectu vestro alieni comedent, & deserta & subuersa à populis extraneis*, c *derelinquetur filia Sion sicut casa in vinea, & sicut custodiarium in cucumerario, & quasi ciuitas quæ expugna-*
e ibid. 15. *tur.* Et ideo subsequens sermo prophetæ exprobrat eis dicens, d *Filios generaui, & exal-*
f ibid. 4. *taui, ipsi autem spreuerunt me.* Et iterum: e *Et si extenderitis manus, auertam faciem meam à vobis: & si multiplicaueritis preces, non exaudiam vos. manus enim vestra sanguine plenæ*

sunt. Et iterum: [f] *Vagens peccatrix, populus plenus peccatis, filij scelerati, dereliquistis Deum & in indignationem misistis sanctum Israel.* Hæc igitur Dei prouidentia fuit, dandi circuncisionem Israel in signum, vnde dignosci posset, cùm adueniret tempus, quo meritis suis suprà dictis in Hierusalem admitti prohiberetur: quod & quia futurum erat, nuntiabarut; & quia factum videmus, recognoscimus. Sicut ergo circuncisio carnalis, quæ temporalis erat, tributa est in signum populo contumaci, ita spiritalis data est in salutem populo obaudienti, dicente Prophera Hieremia: [g] *Innouate vobis nouitatem, & nolite seminare in spinis. Circuncidimini Deo, & circuncidite praputium cordis vestri.* Et alio loco dicit: [h] *Ecce enim dies veniunt, dicit Dominus, & disponam domui Iuda, & domui Iacob testamentum nouum, non tale quale iam dedi patribus eorum, in die quo eos eduxi de terra Ægypti.* Vnde intelligimus & priorem circuncisionem tunc datam cessaturam, & nouam legem non talem qualem iam dederat patribus processuram, annuntiari, sicut Esaïas prædicauit dicens [i] *quòd in nouissimis diebus manifestus futurus esset mons Domini, & domus Dei super vertices montium: & exaltabitur, inquit, super colles, venient super illum omnes gentes, & ambulabunt multi, & dicent: Venite ascendamus in montem Domini, & in domum Dei Iacob*; non in Esaü prioris filij, sed in Iacob sequentis, id est populi nostri, [k] *cuius mons Christus est sine manibus concidentium pracisus, implens omnem terram*, apud Danielem ostensus. Denique ex hac domo Dei Iacob, etiam legem nouam processuram sequentibus verbis annuntiat Esaïas dicens: [l] *De Sion enim exiet lex, & verbum Domini ex Hierusalem, & iudicauit inter gentes*, id est inter eos qui ex gentibus sumus vocati: [m] *& concident*, inquit, *gladios suos in aratra, & lanceas suas in falces, & non accipiet gens super gentem gladium, & iam non discent præliari.* Igitur intelliguntur alij quàm nos, qui noua lege edocti ista obseruamus, oblitterata veteri lege, cuius abolitionem futuram actus ipse demonstrat? Nam vetus lex vltione gladij se vindicabat, [n] *& oculum pro oculo eruebat*, & vindictam injuriæ retribuebat. Noua autem lex clementiam designabat, & belli pristina in æmulos legis & hostis exsecutionem, in pacificos actus arandæ, & colandæ terræ reformabat. Igitur, sicut suprà ostendimus, quod vetus lex & circuncisio carnalis cessatura pronuntiata est, ita & nouæ legis, & spiritalis circuncisionis obseruantia, in pacis obsequia eluxit. [o] *Populus enim, inquit, quem non noueram, seruiuit mihi, in obauditu auris obaudiuit me*, Prophetæ annuntiauerunt. Quis autem populus qui Deum ignorabat, nisi noster, qui retro Deum nesciebamus? & quis in auditu auris audiit, nisi nos, qui relictis idolis, ad Deum conuersi sumus? Nam Israel qui Deo fuerat cognitus, quique ab eo in Ægypto exaltatus fuerat, & per Erythræum pelagum transuectus est, quique in eremo manna cibatus, quadraginta annis ad instar æternitatis redactus, nec humanis passionibus contaminatus, aut sæculi huius cibis pastus, sed angelorum panibus manna cibatus, & satisque beneficijs Deo obligatus, Domini & Dei sui oblitus est, dicens ad Aaron, [p] *Fac nobis deos qui nos pracedant: Moyses enim ille, qui nos ejecit de terra Ægypti, dereliquit nos, & quid illi acciderit nescimus.* Et ideo nos, [q] *qui non populus Dei, retro facti sumus populus eius*, accipiendo nouam legem suprà dictam, & nouam circuncisionem ante prædictam.

[f] ibid 4. [g] Hier. 4. 3. 4. [h] Hier. 31. 31. Hebr. 8. 8. [i] Esa. 2. 2. 3. [k] Dan. 2. 34. 44. [l] Esa. 2. 3. 4. [m] ibid. [n] Leuit. 24. 20. [o] Psal. 17. 45. Exo. 14. 18. 21. Exo. 16. 15. & seq. Psal. 77. 24 25. [p] Exo. 32. 1. [q] Osee. 1. 10. Rom. 9. 26.

CAPVT IV.

Sabbatum Iudaorum temporaneum fuit, & figura æterni sabbati, neque enim ante legem Moysi à sanctis Patriarchis, nec post eam ab omnibus perpetuò obseruatum, vt patet in Iosue, & Machabæis.

In p. ad vltra M. V. Sabbatum 12. à m. ad f. V. Sabbatum 7.

SEQVITVR itaque, vt quatenus circuncisionis carnalis, & legis veteris abolitio expuncta suis temporibus demonstratur, ita sabbati quoque obseruatio temporaria fuisse demonstretur. Dicunt enim Iudæi, quòd à primordio [a] *sanctificauerit Deus diem septimum, requiescendo in eo ab omnibus operibus suis quæ fecit*, & inde etiam Moyses dixisse ad populum: [b] *Mementote diem sabbatorum: sanctificate eum. Omne opus seruile non facietis in eo* præterquàm quod ad animum pertinet. Vnde nos intelligimus magis sabbatizare nos ab omni opere seruili semper debere, & non tantùm septimo quoque die, sed per omne tempus. Ac per hoc quærendum nobis, quod sabbatum nos Deus vellet custodire. Nam sabbatum æternum, & sabbatum temporale scripturæ designant. Dicit enim Esaïas propheta [c] *Sabbata vestra odit anima mea.* Et alio loco dicit: [d] *Sabbata mea profanastis.* Vnde dignoscimus, sabbatum temporale esse humanum, & sabbatum æternum censeri diuinum, de quo per

[a] Gen. 2. 3. [b] Exo. 20. 10. & seq. Leuit. 23. 3. [c] Esa. 1. 14. [d] Ezech. 22. 8.

e Esa. 66. 23. Esaïam prædicat: e *Et erit, inquit, mensis ex mense, & dies de die, & sabbatum de sabbato, & veniet omnis caro adorare in Hierusalem, dicit Dominus.* Quod intelligimus adimpletum temporibus Christi, quando omnis caro, id est omnis gens, adorare in Hierusalem venit Deum patrem, per Iesum Christum filium eius, sicut per Prophetam prædicatum est: f *Ecce proselyti per me ad te ibunt.* Sic igitur antè hoc sabbatum temporale,
f Esa. 54. 15. erat & sabbatum æternum præostensum & prædictum, quomodo & ante circumcisionem carnalem fuit & spiritalis circumcisio præostensa. Denique doceant, sicuti
Gen. 4. 4. jam præloquuti sumus, Adam sabbatizasse: aut Abel hostiam Deo sanctam offeren-
Gen. 5. 24. tem, sabbati religione placuisse: aut Enoch translatum, sabbati cultorem fuisse: aut
Gen. 6. 8 Noë arcæ fabricatorem propter diluuium immensum, sabbatum obseruasse: aut Abra-
Gen. 11. 2. ham in obseruatione sabbati Isaac filium suum obtulisse, aut Melchisedech in suo
Gen. 14. 18. sacerdotio legem sabbati accepisse. Sed dicturi sunt Iudæi, ex quo hoc præceptum datum est per Moysen, exinde obseruandum fuisse. Manifestum est itaque, non æternum, nec spiritale, sed temporale fuisse præceptum, quod quandoque cessaret. Denique adeò non in vacatione sabbati, id est, diei septimi, hæc solennitas celebranda
Iosue 6. 1. & seq. est, vt Iesus Naue, eo tempore quo Hiericho ciuitatem debellabat, præceptum sibi à Deo diceret, vti populo mandaret, vt sacerdotes arcam testamenti Dei septem diebus circumferrent in circuitu ciuitatis: atque ita septimi diei circuitu peracto, sponte ruerunt muri ciuitatis. Quod ita factum est, & finito spatio diei septimi, sicut prædictum erat ruerunt muri ciuitatis. Ex quo manifestè ostenditur, in numero istorum dierum septem incurrisse diem sabbati. Septem enim dies vndecunque initium acceperint, sabbati diem secum concludant necessè est, quo die non tantum sacerdotes sint operati, sed & in ore gladij præda facta sit ciuitas ab omni populo Israël. Nec dubium est, opus
1. Machab. 2. 41. seruile eos operatos, cùm prędas belli agerent ex Dei præcepto. Nam & temporibus Machabæorum sabbatis pugnando fortiter fecerunt, & hostes Allophylos expugnauerunt, legemque paternam ad pristinum vitæ statum pugnando sabbatis reuocauerunt. Nec putem aliam legem eos deffendisse, nisi in qua de die sabbatorum meminerant esse præscriptum. Vnde manifestum est ad tempus, & præsenris causæ necessitatem, huiusmodi præcepta valuisse, & non ad perpetui temporis obseruationem huiusmodi legem eis Deum ante dedisse.

CAPVT II.

Constat ex Psalmis & Malachia, vetera sacrificia ab ipso Abel & Cain, & in Leuitico præscripta, & oblata, fuisse figuras & prophetias sacrificiorum spiritualium: quæ prioribus reprobatis, acceptabilia forent Domino.

In p V. sacrificia vet. 1. in m. ad f. V. Sacrificia vetera 2. in f. V. lex noua. 6.

SIc & sacrificia terrenarum oblationum & spiritualium sacrificiorum prædicata ostendimus. Et quidem à primordio majoris filij, id est Israël, terrena fuisse in Caïn præostensa sacrificia: & minoris filij Abel, id est populi nostri, sacrificia diuersa demonstrata. Namque major natu a *Caïn de fructu terræ obtulit munera Deo: mi-*
a Gen. 4. 4. & seq. *nor verò filius Abel de fructu ouium suarum. Respexit Deus in Abel & in munera eius: in Caïn autem & in munera eius non respexit. Et dixit Deus ad Caïn: Quare concidit vultus tuus? nonne si rectè quidem offeras, non rectè autem diuidas, peccasti? quiesce. ad te enim conuersio tua, & ipse tui dominabitur. Et tunc dixit Caïn ad Abel fratrem suum: Eamus in campum. & abiit cum eo illic, & interfecit eum. Et tunc dixit Deus ad Caïn: Vbi est Abel frater tuus? Et dixit: Nescio. nunquid custos fratris mei sum ego? Et dixit ei Deus: Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. propter quod, maledicta terra quæ aperuit os suum ad excipiendum sanguinem fratris tui. gemens & tremens eris super terram. Et dixit Caïn ad Dominum: Maius delictum meum, quàm vt remittatur mihi, & eÿcies me hodie à facie terræ, & à facie tua abscondar, & ero gemens & tremens super terram, & omnis qui me inueneri, occidet.* Ex hoc igitur duplicia
Deut. 12. 5. & seq. duorum populorum sacrificia præostensa iam tunc à primordio animaduertimus. Denique cùm per Moysen in Leuitico lex sacerdotalis conscriberetur, inuenimus præscriptum populo Israëli, vt sacrificia nullo in loco offerrentur Deo, quàm in terra repromissionis, quam Dominus Deus daturus esset populo Israëli & fratribus eorum; vt introducto Israël, illic celebrarentur sacrificia, & holocausta tam pro peccatis, quàm pro animabus, & nusquam alibi nisi in terram sanctam. Cur itaque postea per Prophetas prædicat Spiritus futurum, vt in omni terra, aut in omni
b Malach. 1. 10. 11. loco offerantur sacrificia Deo, sicut per Malachiam angelum vnum ex duodecim Prophetis dicit: b *Non recipiam sacrificium de manibus vestris, quoniam ab oriente sole vsque*

ad

ad occidentem, nomen meum clarificatum est in omnibus gentibus, dicit Dominus omnipotens.
Et in omni loco offeruntur sacrificia munda nomini meo. Item in Psalmis Dauid dicit:
[c] *Afferte Deo patria gentium*: Indubitatè quòd in omnem terram exire habebat præ- [c] Psal. 65.7.
dicatio Apostolorum. [d] *Afferte Deo claritatem & honorem, afferte Deo sacrificia nominis eius:* [d] Ibid.
[e] *Tollite hostias, & introite in atria eius.* Namque quòd non terrenis sacrificijs, sed spiritali- [e] Ibid. 8.
bus Deo litandum sit, ita legimus vt scriptum est: [f] *Cor contribulatum & humiliatum hostia* [f] Psal. 50.
Deo est. Et alibi: [g] *Sacrifica Deo sacrificium laudis, & redde Altissimo vota tua.* Sic itaque sa- 18.
crificia spiritalia laudis designantur, & [h] *cor contribulatum acceptabile sacrificium Deo* [g] Psal. 49.
demonstratur. Itaque quomodo carnalia sacrificia reprobata intelliguntur, de qui- 15.
bus & Esaias loquitur, dicens, [i] *Quò mihi multitudinem sacrificiorum vestrorum? dicit Do-* [h] Psal. 50.
minus; ita sacrificia spiritalia accepta prædicantur, vt Prophetæ annuntiant. [k] *Quo-* 18.
niam etsi attuleritis, inquit, mihi similam, vanum supplicamentum, execramentum mihi est. [i] Esa. 1.11. [k] ibid. 13.
Et adhuc dicit: [l] *Holocaustomata & sacrificia vestra, & adipem hircorum, & sanguinem* [l] ibid 14.
taurorum nolo: nec si veniatis videri mihi. quis enim exquisiuit hæc de manibus vestris? De [m] Malach.
spiritalibus verò sacrificiis addit, dicens: [m] *Et in omni loco sacrificia munda offerentur* 1.11.
nomini meo, dicit Dominus.

CAPVT VI.

Concludit ex prædictis, legem nouam, in veteris ceremonijs, prophetijsque promissam, venire debere: proinde disquirendum an noua legis lator jam venerit, an expectandus adhuc vt veniat.

In p. V. lex noua 6. in f. V. Christi aduentus primus 1.

IGITVR cùm manifestum sit, & sabbatum temporale ostensum, & sabbatum æter-
num prædictum; circuncisionem carnalem prædictam, & circuncisionem spiritalem
præindicatam: legem quoque temporalem, & legem æternalem denuntiatam: sacri-
ficia carnalia & sacrificia spiritalia præostensa; sequitur vt præcedenti tempore datis
omnibus istis præceptis carnaliter populo Israël, superueniret tẽpus, quo legis antiquæ,
& ceremoniarum veterum præcepta cessarent, & nouæ legis promisso, & spiritalium
crificiorum agnitio, & noui Testamenti pollicitatio superueniret, fulgente nobis [a] *lu-* [a] Luc. 1.78.
mine ex alto, qui sedebamus in tenebris, & in vmbra mortis detinebamur. Itaque necessitas 79.
nobis incumbit, vt quoniam prædicatam nouam legem à Prophetis prædiximus, &
non talem qualis iam data esset patribus eorum, eo tempore quo eos de terra Ægypti
produxit, ostendere & probare debeamus, tam legem illam veterem cessasse, quam le-
gem nouam promissam nunc operari. Et quidem in primis quærendum, an expectetur
nouæ legis lator, & noui testamenti hæres, & nouorum sacrificiorum sacerdos, & no-
uæ circuncisionis purgator, & æterni sabbati cultor, qui legem veterem compescat, &
nouum testamentum statuat, noua sacrificia offerat, & ceremonias antiquas reprimat,
& circuncisionem veterem, cum suo sibi sabbato compescat [b] *& nouum regnum quod non* [b] Dan. 7.
corrumpatur, adnuntiet. Nam etiam nouæ legis lator, sabbati spiritalis cultor, sacrifi- 14.
ciorum æternorum antistes, regni æterni æternus dominator, quærendum an iam
venerit necne. Etsi iam venit, seruiendum est illi: si necdum venit; sustinendus est,
dummodò manifestum sit aduentu eius comprimi legis veteris præcepta, & operari
debere nouæ legis exordia. &, in primis definiendum est, non potuisse cessare Legem
antiquam & Prophetas, nisi venisset is, qui per eandem Legem & per eosdem Prophetas
venturus annuntiabatur.

CAPVT VII.

Probat iam venisse Christum, ex prophetijs regni eius super gentes, & regni æterni.

In p. V. Christi aduentus primus 1. à p. V. fides 1. in f. V. Christi elogia 11.

IGITVR in isto gradum conferamus, an, qui venturus Christus annuntiabatur, iam venerit, an venturus adhuc speretur, quod ipsum vt probari possit, etiam tempora sunt nobis requirenda, quando venturum Christum Prophetæ annuntiauerunt: vt si in ista tempora recognouerimus venisse eum, sine dubio ipsum esse credamus, quem venturum Prophetæ canebant, in quem nos, gentes scilicet, credituri annuntiabamur: & cùm constiterit venisse, indubitatè etiam legem nouam ab ipso datam credamus, & testamentum nouum in ipso, & per ipsum nobis dispositum non diffiteamur. Venturum enim Christum nec Iudęos refutare scimus, vtpote qui in aduentum eius spem suam porrigant. Nec de isto pluribus quærendum, cùm retro omnes Prophetæ de eo

a Esa. 45. 1. Praecinuerint, vt Esaias dicit: a *Sic dicit Dominus Deus Christo meo Domino, cuius tenui dexteram, vt exaudiant illum gentes: fortitudines regum disrumpam, aperiam ante illum portas, & ciuitates non claudentur illi.* Quod ipsum adimpletum videmus. Cui enim dexteram tenet pater Deus, nisi Christo filio suo? quem exaudierunt omnes gentes, id est, cui omnes gentes crediderunt, cuius & praedicatores Apostoli in Psalmis Dauid ostenduntur:

b Psal. 18. 5. b *In vniuersa*, inquit, *terra exiit sonus eorum, & vsque ad terminos terrae verba eorum.* In quem enim alium vniuersae gentes crediderunt, nisi in Christum qui iam venit? Cui enim & aliae gentes crediderunt;

c Act. 2. 9. & seq. c *Parthi, Medi, Elamitae, & qui inhabitant Mesopotamiam, Armeniam, Phrygiam, Cappadociam; & incolentes Pontum, & Asiam, & Pamphyliam; immorantes Aegyptum, & regionem Africae quae est trans Cyrenem inhabitantes? Romani & incolae;* tunc & in Hierusalem Iudaei, & ceterae gentes: vt iam Getulorum varietates, & Maurorum multi fines; Hispaniarum omnes termini, & Galliarum diuersae nationes, & Britannorum inaccessa Romanis loca, Christo verò subdita; & Sarmatarum, & Dacorum, & Germanorum, & Scytharum; & abditarum multarum gentium; & prouinciarum, & insularum multarum nobis ignotarum, & quae enumerare minus possumus? In quibus omnibus locis Christi nomen, qui iam venit, regnat: vt

d Esa. 45. 2. e Apoc. 3. 7. f Psal. 106. 16. pote d *ante quem omnium ciuitatum portae sunt apertae*, e *& cui nullae sunt clausae*: f *ante quem serae ferreae sunt comminutae, & valuae aereae sunt apertae.* Quamquam & ista spiritaliter sint intelligenda, quo praecordia singulorum variis modis à diabolo obsessa, fide Christi sint reserata: attamen perspicuè sunt adimpleta, vt pote in quibus omnibus locis populus nominis Christi inhabitet. Quis enim omnibus regnare potuisset, nisi Christus Dei filius;

Dan. 7. 14. qui omnibus in aeternum gentibus regnaturus nuntiabatur? Nam si Salomon regnauit, sed in finibus Iudaeae tantùm, à Bersabee vsque Dan termini eius regni signantur.

3. Reg. 4. 25. Si verò Babyloniis & Parthis regnauit Darius, non habuit in omnibus gentibus potestatem. Si Aegyptiis Pharao, vel quisque ei in hereditate regni successit: illic tantùm potitus est regni sui dominium. Sic Nabuchodonosor cum suis regulis, ab India vsque Aethiopiam habuit regni sui terminos. Sic Alexander Macedo nunquam Asiam vniuersam, & caeteras regiones postea quam deuicerat, tenuit. Sic Germani adhuc vsque limites suos transgredi non sinuntur. Britanni intra Oceani sui ambitum conclusi. Maurorum gens, & Getulorum barbaries à Romanis obsidentur, ne regionum suarum fines excedant. Quid de Romanis dicam, qui de legionum suarum praesidiis imperium suum muniunt, nec trans istas gentes porrigere vires regni sui possunt? Christi autem regnum & nomen vbique porrigitur, vbique creditur, ab omnibus gentibus suprà enumeratis colitur, vbique regnat, vbique adoratur, omnibus vbique tribuitur aequaliter; non regis apud illum major gratia; non Barbari alicuius inferior laetitia, non dignitatum aut natalium cuiusquam discreta merita, omnibus aequalis, omnibus rex, omnibus iudex, omnibus Deus & Dominus est. Nec dubites credere quod asseueramus, cùm videamus fieri.

CAPVT VIII.

Conuincit aduenisse Christum, ex natiuitate eius, ducatu, passione, exterminio Ierusalem à Daniele prophetatis in 70. hebdomadibus.

Per totum V. Heddomes. 70. à m. V. Christi obed. 9. circa f. in alphab. errorum V. Christus reuelat. 9. 5.

ITAQVE requirenda tempora praedictae & futurae natiuitatis Christi, & passionis eius, & exterminij ciuitatis Hierusalem, id est, vastationis eius. Dicit enim Daniel:

a Dan. 9. 26. a *& ciuitatem sanctam, & sanctum exterminari cum duce venturo, & destrui pinnaculum vsque ad interitum.* Venturi itaque Christi ducis sunt tempora requirenda, quae inuestigabimus in Daniele: quibus computatis, probabimus venisse eum, etiam ex temporibus praescriptis, & ex signis competentibus, & ex operationibus eius. Quae probamus ex consequentibus quae post aduentum eius futura adnuntiabantur, vt iam adimpleta omnia, quàm prospecta credamus. Sic igitur de eo Daniel praedicauit, vt & quando & quo in tempore gentes esset liberaturus, ostenderet, & quoniam post passionem Christi ista ciuitas exterminari haberet. Dicit enim sic:

b Dan. 9. 1. b *In primo anno, sub Dario filio Assueri ex semine Medorum, qui regnauit super regnum Chaldaeorum, ego Daniel intellexi in libris numerum annorum.*

c ibid. 20. & seq. c *Et adhuc me loquente in oratione, ecce vir Gabriel, quem vidi in visione in principio, volans, & tetigit me, quasi hora sacrificij vespertini, & intelligere fecit me, & locutus est mecum, & dixit: Daniel, nunc exiui imbuere te intelligentia, in principio obsecrationis tuae exiuit sermo. Et ego veni vt adnuntiem tibi, quia vir desideriorum tu es, & cogita in verbo, & intellige in visione. LXX. hebdomadae breuiatae sunt super plebem tuam, & super ciuitatem sanctam, quoadusque inueteretur delictum, & signentur peccata, & exorentur*

injustitia, & inducatur iustitia æterna, vt & signetur visio & prophetes, & vt vngatur sanctus sanctorum. Et scies & perspicies & intelliges à perfectione sermonis, integrando & readificando Hierusalem vsque ad Christum ducem, hebdomadas septem & dimidiam, & LXII. & dimidiam, & conuertet, & adificabitur in lætitiam, & conuallationem, & innouabuntur tempora, & post hebdomadas has LXXII. & exterminabitur vnctio, & non erit: & ciuitatem & sanctum exterminabit cum duce aduentente, & concidentur quomodo in cataclysmo vsque ad finem belli, quod concidetur vsque ad interitum. Et confirmabit testamentum in multis. Hebdomada vna & dimidia hebdomadis, auferetur meum sacrificium & libatio, & in sancto execratio vastationis, & vsque ad finem temporis consummatio dabitur super hac vastatione. Animaduertamus igitur terminum, quomodo in vero prædixit LXX. hebdomadas futuras, in quibus si receperint eum, [d] *ædificabitur in latitudinem, & in longitudinem, & innouabuntur tempora.* Prouidens autem Deus quid esset futurum, & quoniam non tantùm non recipient eum, verùm & insequentur, & tradent eum morti, & recapitulauit, & dixit: [e] *In sexaginta duabus hebdomadibus nasci illum, & vngi sanctum sanctorum.* [f] *Hebdomades autem VII. & dimidia cum implerentur, pati habere, & ciuitatem exterminari post vnam & dimidiam hebdomadam*, quo scilicet tempore septem & dimidia hebdomadæ completæ sunt. Dicit enim sic: [g] *Et ciuitatem & sanctum exterminari cum duce venturo, & concidentur sicut in cataclysmo, & destruet pinnaculum vsque ad interitum.* Vnde igitur ostendimus quoniam venit Christus intra LXII. & dimidiam hebdomadas? Numerabimus autem à primo anno Darii, quomodo in ipso tempore ostenditur Danieli visio ipsa. Dicit enim: [h] *Et intellige, & conijce ad perfectionem sermonis respondente me tibi hac.* Vnde à primo anno Darij debemus computare quando hanc visionem vidit Daniel. Videamus igitur anni quomodo impleantur vsque ad aduentum Christi. Darius enim regnauit annis XIX. Artaxerxes regnauit annis XL. Deinde rex Ochus, qui Cyrus, regnauit annis XXIIII. Argus anno vno. Alius Darius, qui & Melas nominatus est, annis XXII. Alexander Macedo annis duodecim. Deinde post Alexandrum, qui & Medis & Persis regnarat, quos reuicerat, & in Alexandria regnum suum firmauerat, quando & nomine suo eam appellauit, regnauit illic in Alexandria Soter annis XXXV. cui succedens Philadelphus, regnauit annis triginta nouem. Huic succedit Euergetes, annis XXV. Deinde Philopator annis XVII. Post hunc Epiphanes, annis XXIV. Item alius Euergetes, annis XXIX. Soter annis XXXVIII. Ptolemæus annis XXXVIII. Cleopatra annis XX. mensibus VI. Item adhuc Cleopatra conregnauit Augusto annis XIII. Post Cleopatram Augustus alijs annis XLIII. Nam omnes anni imperij Augusti, fuerunt anni LVI. Videmus autem quoniam quadragesimo & primo anno imperij Augusti, quo post mortem Cleopatræ imperauit, nascitur Christus. Et superuixit idem Augustus, ex quo nascitur Christus, annis XV. Et erunt reliqua tempora annorum in diem natiuitatis Christi anni XLI. Efficiuntur autem anni CCCCXXXVII. menses VI. vnde adimplentur LXII. hebdomadæ & dimidia, quæ efficiunt annos CCCCXXXVIII. menses VI. in diem natiuitatis Christi. [i] *Et manifestata est justitia æterna, & vnctus est sanctus sanctorum, id est Christus, & signata est visio, & prophetia, & dimissa sunt peccata*, quæ per fidem nominis Christi, omnibus, in eum credendibus, remittuntur. Quid est autem quod dicit [k] *signari visum & Prophetiam?* Quoniam omnes Prophetæ nuntiabant de ipso quod esset venturus, & pati haberet: igitur quoniam adimpleta est prophetia per aduentum eius, propterea signati visionem & prophetiam dicebat, quoniam ipse est signaculum omnium Prophetarum, adimplens omnia quæ retro de eo Prophetæ nuntiauerunt. Post enim aduentum Christi & passionem ipsius, [l] *jam non visio, neque prophetes est*, qui Christum nuntiet venturum. Denique hoc si non ita est, exhibeant Iudæi Prophetarum post Christum aliqua volumina, Angelorum aliquorum visibilia miracula, quæ retro Patriarchæ viderunt vsque ad aduentum Christi, qui iam venit, ex quo *signata est visio & prophetia*, id est statuta. Et meritò Euangelista: [m] *Lex & Prophetæ vsque ad Ioanem baptizatorem.* Baptizato enim Christo, id est, sanctificante aquas in suo baptismate, omnis plenitudo spiritalium retro charismatum in Christo cessauerunt, signante visionem & prophetias omnes, quas aduentu suo adimpleuit. Vnde firmissimè dicit aduentum eius *signare visum & prophetiam.* Itaque ostendentes & numerum annorum, & tempus LX. duarum & dimidiæ hebdomadarum, adimpletum, tunc venisse Christum, id est natum; videamus aliæ VII. & dimidia hebdomades, quæ sunt subdiuisæ in abscissione priorum hebdomadarum, in quo actu sint adimpletæ. Post enim Augustum, qui superuixit post natiuitatem Christi, anni XV. efficiuntur. cui successit Tiberius Cæsar & imperium habuit annis XXII. mensibus septem, diebus viginti. huius quintodecimo anno imperij passus est Christus, annos habens quasi XXX. quum pa-

d Dan. 9. 25.
e ibid. 24.
f ibid. 25.
g ibid. 26.
h ibid. 25.
i ibid. 24.
k Dan. 9. 24.
l Psal. 73. 9.
Dan. 9. 24.
m Matth. 11. 13.
Luc. 16. 16.

teretur, Item Caius Cæsar, qui & Caligula, annis III. mensibus VII. diebus XIII. Nero Cæsar annis IX. mensibus IX. diebus XIII. Galba mensibus VII. diebus VI. Otho mensibus III. diebus v. Vitellius mensibus VIII. diebus x. Vespasianus anno primo imperii sui debellauit Iudæos, & fiunt anni numero quinquaginta duo, menses sex. Nam imperauit annis nouem: atque ita in diem expugnationis suæ Iudæi impleuerunt hebdomadas LXX. prædictas à Daniele. Igitur expletis his quoque temporibus, & debellatis Iudæis, postea cessauerunt illic libamina & sacrificia, quæ exinde illic celebrari non potuerunt. Nam
n Dan. 9. 25. & vnctio illic exterminata est post passionem Christi. Erat enim prædictum n *exterminari*
o Psal. 21. 18 *vnctionem*, sicut est in psalmis prophetatum: o *Exterminauerunt manus meas & pedes*. Quæ passio huius exterminii intra tempora LXX. hebdomadarum perfecta est sub Tiberio Cæsare, Coss. Rubellio Gemino, & Fusio Gemino, mense Martio, temporibus Paschæ,
Exo. 12. 15. die VIII. Calendarum Aprilium, die prima azymorum, quo agnum vt occiderent ad vesperam à Moyse fuerat præceptum. Itaque omnis synagoga filiorum Israël eum interfecit,
p Matt. 25. 25. dicentes ad Pilatum, cùm vellet eum dimittere: p *Sanguis huius super nos, & super filios nostros. &, Si hunc dimiseris, non es amicus Cæsaris: vt adimpleri possent omnia quæ de eo fuerant scripta.*
Io 19. 12.
Act. 13. 33.

CAPVT IX.

Varis prophetiis prænuntiata Christi natiuitas, est impleta.

In p. V. Chri. aduentus primus. 2. à p. V. scripturæ sensus. 3. à p. ad vltram. V. Chri. elogia. 18. à m. V. Iesus. 2. & V. Angelus. 10. & in alphab. Errorum. V. filius in carne visus. 1. circa. f. V. Chri. elogia. 24. in f. V. Christi Aduentus primus. 8.

INCIPIAMVS igitur probare natiuitatem Christi à Prophetis esse nuntiatam. Sic
a Esa. 7. 13. Esaias dicit, a *Audite domus Dauid, non pusillum vobis certamen cum hominibus, quoniam Deus præstat certamen. propter hoc ipse Deus dabit vobis signum: Ecce virgo concipiet in vtero, & pariet filium, & vocabitis nomen eius Emmanuel, quod interpretatur, Nobiscum Deus.*
b Esa. 8. 4. *Butyrum & mel manducabit.* b *Quoniam prius quam cognoscat infans vocare patrem aut matrem, accipiet virtutem Damasci, & spolia Samariæ aduersus regem Assyriorum.* Itaque dicunt Iudæi: Prouocemus istam prædicationem Esaiæ, & faciamus comparationem, an Christo qui jam venit, competat illi primò nomen quod Esaias prædicauit, & insignia eius quæ de eo nuntiauit. Equidem Esaias prædicat *eum Emmanuelem vocari oportere, dehinc virtutem sumpturum Damasci, & spolia Samariæ aduersus regem Assyriorum.* Porro, inquiunt, iste qui venit, neque sub eiusmodi nomine est editus, neque re bellica functus. At nos è contrario, admonendos eos existimauimus, vti cohærentia quoque huius capituli reco-
c Esa. 7. 14. gnoscant. subiuncta est enim & interpretatio. c *Emmanuel, Nobiscum Deus*, vti non solum sonum nominis spectes, sed & sensum. Sonus enim Hebraïcus, quod est *Emmanuel*, suæ gentis est. Sensus autem eius, quod est, *Deus nobiscum*, ex interpretatione communi est. Quæro ergo, an ista vox, *Nobiscum Deus*, quod est *Emmanuel*, exinde quo Christus inluxit, agitetur in Christo? Et puto ex toto non negabis. Nam qui ex Iudaïsmo credunt Christo, ex quo in eum credunt, Emmanuel cùm volent dicere, *nobiscum Deum* esse significant. Atque ita constat iam venisse illum qui prædicabatur Emmanuel, quia quod significat Emmanuel, venit, id est *Nobiscum Deus*. Æquè & sono nominis inducuntur, cùm *virtutem Damasci, & spolia Samariæ aduersus regem Assyriorum*, sic accipiunt, quasi bella-
d Esa. 8. 4. torem portendant Christum, non animaduertentes quid scriptura præmittat: d *Quoniam prius quàm cognoscat puer vocare patrem aut matrem, accipiet virtutem Damasci & spolia Samariæ aduersus regem Assyriorum.* Antè est enim inspicias ætatis demonstrationem, an virum iam Christum exhibere ista ætas possit, nedum imperatorem. Scilicet vagitu ad arma esset conuocaturus infans, & signum belli, non tuba, sed crepitacillo daturus: nec ex equo, vel de muro, sed de nutricis & gerulæ suæ dorso, siue collo, hostem destinaturus; atque ita Damascum & Samariam pro mammis subacturus. Aliud est, si penes vos infantes in prœlium erumpunt, credo ad solem vncti prius, dehinc pannis armati, & butyro stipendiati, qui antè norint lanceare, quàm lancinare. Enimverò si nusquam hoc natura concedit, antè militare, quàm virum facere, antè virtutem Damasci sumere, quàm patrem nosse, sequitur vt figuratè pronuntiatum videatur. Sed & virginem, inquiunt, parere natura non patitur, & tamen credendum est Prophetæ. Et meritò. Præstruxit enim
e Esa. 7. 14. fidem incredibili rei dicendo, quòd signum esset futurum: e *Propterea, inquit, dabitur vobis signum, Ecce virgo concipiet in vtero, & pariet filium.* Signum autem à Deo, nisi nouitas aliqua monstruosa fuisset, signum non videretur. Denique si quando ad dejiciendos aliquos ab hac diuina prædicatione, vel conuertere singulos simplices quosque gestitis,

mentiri audetis quasi non virginem, sed iuuenculam concepturam & parituram scriptura contineat, hinc quoque reuincimini, quòd nihil signi videri possit res quotidiana, iuuenculæ scilicet prægnatus & partus. In signum ergo nobis posita virgo mater meritò creditur, infans verò bellator non æquè. Non enim & hic signi ratio versatur, sed signo natiuitatis nouæ adscripto, exinde post signum alius iam ordo infantis educitur, *mel & butyrum manducaturi*. Nec hoc vtique in signum est, & hoc enim infantiæ est; sed *accepturum virtutem Damasci, & spolia Samariæ aduersus regem Assyriorum*, hoc est mirabile signum. Seruate modum ætatis, quærite sensum prædicationis. immò reddite veritati, quæ credere non vultis, & tam intelligitur prophetia, quàm renuntiatur expuncta. Maneant enim Orientales illi Magi infantiam Christi recentem auro & ture munerantes, & acceperit infans virtutem Damasci sine prœlio & armis. Nam præter quod omnibus notum est, Orientis virtutem, id est vires, auro & odoribus pollere solitam, certum est, & ex diuinis scripturis, virtutem quoque cæterarum gentium aurum constituere. Sicut per Zachariam dicit: [f] *Et Iudas pertendet Hierusalem, & congregabit omnem valentiam populorum per circuitum, aurum, & argentum.* Nam de hoc auri munere etiam Dauid dixit: [g] *Et dabitur illi de auro Arabiæ.* Et iterum: [h] *Reges Arabum & Saba munera afferent illi.* Nam & Magos reges ferè habuit Oriens, & Damascus Arabiæ retro deputabatur, antequam transcripta esset in Syrophœnicem, ex distinctione Syriarum, cuius tunc virtutem Christus accepit, accipiendo insignia eius, aurum scilicet, & odores: spolia autem Samariæ, ipsos Magos, qui cùm illum cognouissent, & muneribus honorassent, quasi dominum & regem, sub testimonio inducis & ducis stellæ, spolia sunt facti Samariæ, id est idololatriæ, credentes videlicet in Christum. Idololatriam enim Samariæ nomine notauit, vt ignominiosæ ob idololatriam, qua desciuerat tunc à Deo sub rege Hieroboam. nec hoc enim nouum scripturis diuinis, figuratè vti translatione nominum, ex comparatione criminum. Nam & archontas Sodomorum appellat archontas vestros, & populum vestrum, populum Gomorrhæ vocat, cùm iam olim essent ciuitates istæ extinctæ. Et alibi per Prophetam ad populum Israël: [i] *Pater*, inquit, *tuus Amorrhæus, & mater tua Cethea.* quorum ex genere procreati non sunt, sed ob consimilem impietatem: quos aliquando etiam filios suos dixerat per Esaïam Prophetam: [k] *Filios generaui & exaltaui.* Sic & Ægyptus nonnunquam totus orbis intelligitur apud illum, superstitionis & maledictionis elogio. Sic & Babylon apud Ioannem nostrum, Romanæ vrbis figura est, proinde & magnæ, & regno superbæ, & sanctorum debellatricis. Hoc itaque modo Magos quoque Samaritanorum appellatione titulauit, & despoliatos, quòd habuerant cum Samaritis, vt diximus, idololatriam. *Aduersus regem* autem *Assyriorum*, aduersus diabolum, qui ad hoc regnare putat, si sanctos à religione Dei deturbat. Adiuuabitur autem hæc nostra interpretatio, dum & alibi bellatorem Christum scripturæ designant, ob armorum quorundam vocabula, & eiusmodi verba. Sed ex reliquorum sensuum comparatione conuincentur Iudæi: [l] *Accingere*, inquit Dauid, *ensem supra femur.* Sed quid suprà legis de Christo, [m] *Tempestiuus decore super filios hominum, effusa est gratia in labiis tuis.* Valde autem absurdum est, si quem ad bellum ense cingebat, ei de tempestiuitate decoris, & labiorum gratia blandiebatur; de quo subiungens, dicebat: [n] *Extende: & prospera, & regna*, Et adjecit: [o] *Propter lenitatem, & iustitiam tuam.* Quis enim ense operabitur, & non contraria lenitati & iustitiæ exercet? id est, dolum, & asperitatem, & iniustitiam, própria scilicet negotia prœliorum. Videamus ergo an alius sit ensis ille, cuius est alius actus, id est? [p] *Dei sermo diuinus, bis acutus* duobus testamentis, legis antiquæ, & legis nouæ, acutus sapientiæ suæ æquitate, reddens vnicuique secundùm actum suum. Licuit ergo & Christo Dei in psalmis sine bellicis rebus ensem sermonis Dei præcingi figuratò, cui prædicta tempestiuitas congruat cum gratia labiorum, quèm tunc cingebatur super femur apud Dauid, quando venturus in terras ex Dei patris decreto nuntiabatur: [q] *Et deducet*, inquit, *te magnitudo dexteræ tuæ*, virtus scilicet gratiæ spiritalis, de qua Christi agnitio deducitur. [r] *Sagitta tua*, inquit, *acutæ*, per volantia vtique Dei præcepta, minantes traductionem vniuscuiusque cordis, compungentes & transfigentes conscientiam quamque. *Populi sub te cadent*, vtique adorantes. Sic bellipotens & armiger Christus est, sic accipiet spolia, non solius Samariæ, verùm & omnium gentium. Agnosce & spolia figurata, cuius & arma allegorica didicisti. Atque ita in tantùm Christus qui venit, non fuit bellator, quia non talis ab Esaïa prædicabatur. Sed si Christus, inquiunt, qui venturus creditur, non Iesus dicitur, quare is qui venit, Iesus Christus appellatur? Constabit autem vtrumque nomen in Christo Dei, in quo inuenitur etiam Iesus appellatus. Disce erroris tui morem. Dum Moysi successor destinaretur Auses filius Naue, transfertur certè de pristino nomine, & incipit vocari Iesus. Certè, inquis. Hanc prius dicimus figuram futuri fuisse.

[f] Zach. 14. 14.
[g] Psal. 71. 15
[h] Ibid. 10.
Matth. 2. 1. & seq.
Esa. 1. 23.
[i] Ezech. 16. 3.
[k] Esa. 1. 2.
Esa. 19. 1. & seq.
Apoc. 17. 5.
[l] Psal. 44. 4
[m] Ibid. 3.
[n] Ibid. 5.
[o] Ibid. 6.
[p] Apoc. 1. 16
[q] Psal. 44. 5.
[r] Ibid. 6.
Ibid.
Num. 13. 17

Nam quia Iesus Christus secundum populum, quod sumus nos, nationes in sæculi deserto
commorantes antea, introducturus esset in terram repromissionis, melle & lacte manan-
tem, id est, in vitæ æternæ possessionem, quâ nihil dulcius: idque non per Moysen, id
est, non per legis disciplinam, sed per Iesum, id est, per nouæ legis gratiam prouenire
habebat circuncisis nobis petrina acie, id est, Christi præceptis (petra enim Christus,
1.Cor.10.4 multis modis & figuris prædicatus est) ideo is vir qui in huius sacramenti imaginem para-
batur, etiam nominis Dominici inauguratus est figura, vt Iesus nominaretur. Nam qui
Exo.3.2.& ad Moysem loquebatur, ipse erat Dei filius, qui & semper videbatur. [s] *Deum enim patrem*
c.4.5.&c.6. *nemo vidit vnquam, & vixit*: & ideo constat ipsum Dei filium Moysi esse loquutum, & di-
3 & seq. xisse ad populum: [t] *Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam*, id est populi, *qui te cu-*
f Exo.33.20 *stodiat in itinere, & introducat in terram quam præparaui tibi: Intende illi, & audi eum, &*
s Exo.23.20 *nè inobediens fueris ei: non enim celabit te; quoniam nomen meum super illum est.* Populum
Iosue.3.1.& enim introducturus erat Iesus in terram repromissionis, non Moyses. Angelum quidem
seq. dixit eum, ob magnitudinem virtutum, quas erat editurus (quas virtutes fecit Iesus
Iosue.10.12 Naue, & ipsi legitis) & ob officium Prophetæ, nuntiantis scilicet diuinam voluntatem,
u Malach.3. sicuti & præcursorem Christi Ioannem, futurum angelum appellat per Prophetam Spi-
1. ritus, dicens ex persona Patris: [u] *Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam*, id est
x Matth.11. 10. Christi, [x] *qui præparabit viam tuam ante te.* Nec nouum est Spiritui sancto angelos appel-
Marc.1.2. lare eos, quos ministros suæ virtutis Deus præfecit. Idem enim Ioannes non tantùm an-
Luc.7.27. gelus Christi vocatus est, sed & lucerna, lucens ante Christum. [y] *Paraui enim lucernam*
Psal.103.5 *Christo meo*, Dauid prædicat. Quare ipse Christus veniens adimplere Prophetas, dicit ad
Marc.1.2. Iudæos: [z] *Ille fuit*, inquit, *lucerna ardens & lucens*: vt pote, qui non tantùm [aa] *vias eius pa-*
Luc.7.27. *rabat in eremo, sed & agnum Dei demonstrando, illuminabat mentes hominum* præconio suo;
y Psal.131. 17. vt eum esse intelligerent agnum, quem Moyses passurum nuntiabat. Sic & Iesus ob no-
z Io.5.35. minis sui futurum sacramentum: id enim nomen suum confirmauit, quod ipse ei indide-
aa Io.1.22. 23. rat, quia non angelum, nec Ausen, sed Iesum eum iusserat exinde vocari. Sic igitur
vtrumque nomen competit Christo Dei, vt & Iesus appellaretur. Et quoniam ex semine
Exo 12.5.& Dauid, genus trahere deberet virgo, ex qua nasci oportuit Christum, vt suprà memora-
seq. uimus, euidenter Propheta in sequentibus dicit: [bb] *Et nascetur*, inquit, *virga de radice*
Num.13.17. *Iesse*, quod est Maria, *& flos de radice eius ascendet. Et requiescet super illum spiritus Dei, &*
bb Esa.11.1. *spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & virtutis, spiritus agnitionis & pietatis, spi-*
ritus Dei timoris implebit illum. Neque enim vlli hominum vniuersitas spiritalium docu-
mentorum competebat, nisi in Christum, flori quidem ob gratiam adæquatum, ex stirpe
autem Iesse deputatum, per Mariam scilicet inde censendum. Fuit enim de patria Be-
Luc.2.1.2. thlehem, & de domo Dauid, sicut apud Romanos in censu descripta est Maria, ex qua
nascitur Christus. Expostulo etiam & quia à Prophetis prædicabatur ex Iesse genere ven-
turus, & omnem humilitatem, & patientiam, & tranquillitatem esset exhibiturus, an
venerit? atque ita is homo qui talis ostenditur, ipse erit Christus, qui venit. De hoc enim
cc Esa.53.3. Propheta dicit: [cc] *Homo in plaga positus, & sciens ferre imbecillitatem: qui tanquam ouis ad*
7. *victimam ductus est. & sicut agnus coram tondente se non aperuit os suum.* [dd] *Si neque conten-*
dd Esa.4.2. *dit, neque clamauit, neque audita est foris vox eius, qui arundinem contusam*, id est quassam
ee Matth.12 Israëlis fidem, [ee] *non comminuit: qui linum ardens*, id est, momentaneum ardorem Gen-
20. tium *non extinxit*, sed lucere magis fecit ortu luminis sui, non potest alius esse, quàm
qui prædicabatur. Oportet itaque actum Christi eius qui venit, ad scripturarum re-
gulam recognosci. Duplici enim, nisi fallor, operatione distinctum eum legimus, præ-
dicationis, & virtutis. Sed de vtroque titulo sic disponam: itaque specialiter dispunga-
mus ordinem cœptum, docentes prædicatorem adnuntiatum Christum, vt per Esaïam,
ff Esa.58.1. [ff] *Exclama*, inquit, *in vigore, & ne peperceris; exalta vt tuba vocem tuam, & adnuntia ple-*
bi meæ facinora ipsorum, & domui Iacob delicta eorum. Me de die in diem quærunt, & cognos-
cere vias meas cupiunt. Quasi populus qui iustitiam fecerit, & iudicium Dei non dereliquerit:
gg Esa.35.4. & reliqua. Virtutes autem facturum à patre, Esaias dicit: [gg] *Ecce Deus noster iudicium re-*
5. *tribuit, ipse veniet, & saluos faciet nos. Tunc infirmi curabuntur, & oculi cæcorum videbunt,*
& aures surdorum audient, & claudus saliet velut ceruus, & mutorum lingua soluentur, &
cætera, quæ operatum Christum nec vos diffitemini, vt pote qui dicebatis, quod [hh] *pro-*
pter opera eum non lapidaretis, sed quoniam ista sabbatis faciebat.
hh Io.10.33

CAPVT X.

Figuræ & Prophetiæ de passione & cruce Dominica impletæ referuntur.

à p. V. Chri.passio. 6. & V. Crux. 1. & V. Christus iudex. 5. circa.m. V. Chri.passio. 13. & V. crux. 4. & V. crux. 5. in m. V. crux. 6. à m. V. crux. 7. & V. crux. 8. & V. Echaristia. 3. circa. f. V. Chri.passio. 3. in f. V. Chri.passio. 25.

DE exitu planè passionis eius ambigitis, negantes passionem crucis in Christum præ-
dicatam, & argumentantes insuper non esse credendum, vt ad id genus mortis ex- a Gal. 3. 13.
posuerit Deus filium suum, quòd ipse dixit: [a] *Maledictus omnis homo qui pependit in*
ligno. Sed huius maledictionis sensum antecedit rerum probatio. Dicit enim in Deute- b Deut. 21. 22. 23.
ronomio: [b] *Si autem fuerit in aliquo delicto, ita vt iudicium mortis sit, & morietur, suspende-*
ris eum in ligno. Sed & sepultura sepelietis eum ipsa die: quoniam maledictus à Deo est omnis
qui suspensus fuerit in ligno, & non inquinabitis terram quam Dominus Deus tuus dabit tibi
in sortem. Igitur non in hanc passionem Christum maledixit; sed distinctionem fecit, vt
qui in aliquo delicto iudicium mortis habuisset, & moreretur suspensus in ligno, hic ma-
ledictus à Deo esset, quia propter merita delictorum suorum suspenderetur in ligno.
Alioquin Christus, qui dolum de ore suo locutus non est, quique omnem iustitiam & hu-
militatem exhibuit; & vt suprà de eo prædictum memorauimus, non pro meritis suis in id
genus mortis expositus est: sed vt ea quæ prædicta sunt à Prophetis, per vos ei obuentu- c Psal. 34. 12.
ra implerentur, sicut in psalmis ipse spiritus Christi iam canebat, dicens: [c] *Retribuebant* d Psal. 68. 5.
mihi mala pro bonis: &, [d] *Quæ non rapueram, tunc exsoluebam.* [e] *Exterminauerunt manus* e Psal. 21. 18.
meas & pedes; &, [f] *Miserunt in potum meum fel, & in siti mea potauerunt me aceto*; &, [g] *Super* f Psal. 68. 22.
vestem meam miserunt sortem: sicuti cætera quæ in illum commissuri essetis, prædicta sunt. g Psal. 21. 19.
Quæ quidem omnia ipsa perpessus, non pro actu suo aliquo malo passus est, sed vt scri-
pturæ implerentur de ore Prophetarum. Et vtique sacramentum passionis ipsius figurari
in prædicationibus oportuerat: quantóque incredibile, tantò magis scandalum futurum,
si nudè prædicaretur: quantòque magnificum, tantò magis obumbrandum, vt difficultas Gen. 22. 16.
intellectus gratiam Dei quæreret. Itaque in primis Isaac quum à patre hostia duceretur, Gen. 37. 28.
& lignum ipsi sibi portaret, Christi exitum iam tunc denotabat, in victimam concessi à
patre, lignum passionis suæ bajulantis. Ioseph & ipse Christum figurauit, vel hoc solo,
ne cursum demorer ipse, quod persecutionem à fratribus passus est, & venundatus est in
Ægyptum, ob Dei gratiam, sicut & Christus à Iudæis carnalibus fratribus venundatus, h Deut. 33. 17.
à Iuda quum traditur. Nam & benedicitur in hæc verba Ioseph: [h] *Tauri decor eius, cornua*
vnicornis cornua eius, in eis nationes ventilabit pariter ad summum vsque terræ. Non vtique
rhinoceros destinabatur vnicornis, vel minotaurus bicornis, sed Christus in illo signifi-
cabatur: taurus ob vtramque dispositionem, aliis ferus vt iudex, aliis mansuetus vt sal-
uator: cuius cornua essent crucis extima. nam & in antenna nauis, quæ crucis pars est,
cornua extremitates vocantur: vnicornis autem media stipitis, palus. Hac denique vir-
tute crucis, & hoc more cornutus, vniuersas gentes & nunc ventilat per fidem, auferens
à terra in cœlum, & tunc ventilabit per iudicium, deiiciens de cœlo in terram. Idem
erit & alibi taurus apud eandem scripturam, cum Iacob in Simeonem & Leui porrexit
benedictionem, de Scribis & Pharisæis prophetat: ex illis enim deducitur census illorum. i Gen. 49. 5.
interpretatur enim spiritaliter sic, [i] *Simeon & Leui perfecerunt iniquitatem ex sua secta*, k Ibid. 6.
qua scilicet Christum sunt persecuti. [k] *In concilium eorum ne veniret anima mea, & in sta-*
tionem eorum ne incumberint iecora mea: quoniam indignatione sua interfecerunt homines, id
est, Prophetas; *& in concupiscentia sua subneruauerunt taurum*, id est Christum, quem post
necem Prophetarum interfecerunt, & neruos eius suffigendo clauis, desæuierunt. Cæte-
rùm vanum, si post homicidium iam ab eis commissum, alicuius bouis ipsis exprobrat Exo. 17. 11.
carnificinam. Iam verò Moyses, quid vtique tunc tantùm cùm Iesus aduersus Amalech
prœliabatur, expansis manibus orabat residens; quando in rebus tam attonitis magis vti-
que genibus positis, & manibus cædentibus pectus, & facie humi volutata, orationem
commendare debuisset? nisi quia illic vbi nomen Iesu dimicabat, dimicaturi quandoque
aduersus diabolum, crucis habitus quoque erat necessarius, per quem Iesus victoriam esset Num. 21. 8.
relaturus. Idem rursus Moyses post interdictam omnis rei similitudinem, cur æneum ser-
pentem ligno impositum, pendentis habitu in spectaculum Israëli salutare proposuit, eo
tempore quo à serpentibus post idololatriam exterminabantur? nisi quod hic Domini-
cam crucem intentabat, qua serpens diabolus publicabatur, & læso cuique ab eiusmodi
colubris, id est angelis eius, à delictorũ pecunia ad Christi crucis sacramenta intento, salus
efficiebatur. Nam qui in illa tunc respiciebat, à morsu serpentium liberabatur. Age l Psal. 95. 10.
nunc, si legisti penes Prophetam in psalmis, [l] *Deus regnauit à ligno*; expecto quid intelligas,

m Esa. 9. 6. ne forte lignarium aliquem regem significari putetis, & non Christum, qui exinde à
passione Christi superata morte regnauit. Proinde & Esaïas [m] *Quoniam puer*, inquit, *natus
est nobis*. Quid nouum, si non de filio Dei dicit? *Filius datus est nobis*, *cuius imperium fa-
ctum est super humerum ipsius*. Quis omnino regum insigne potestatis suæ humero præfert;
& non aut capite diadema, aut in manu sceptrum, aut aliquam propriæ vestis notam?
Sed solus nouus *rex sæculorum* Christus Iesus, nouæ gloriæ & potestatem, & sublimitatem
suam in humero extulit, crucem scilicet, vt secundùm superiorem prophetiam exinde
n Hier. 11. 19. *Dominus regnaret à ligno*. De hoc enim ligno etiam Deus insinuat per Hieremiam quòd
essetis dicturi: [n] *Venite, mittamus in panem eius lignum, & conteramus eum à terra viuorum,
o Io. 6. 46. & nomen illius non memorabitur amplius*. Vtique in corpus eius lignum missum est. Sic
Luc. 22. 19. enim Christus reuelauit, [o] *panem corpus suum appellans*, cuius retro corpus in panem Pro-
phetes figurauit. Si adhuc quæres Dominicæ crucis prædicationem, satìs jam poterit tibi
p Psal. 21. 18 facere XXI. psalmus, totam Christi continens passionem, canentis jam tunc gloriam
q Ibid. 22. suam: [p] *Foderunt*, inquit, *manus meas & pedes*. quæ propria est atrocitas crucis. Et rursus
cùm auxilium patris imploraret: [q] *Saluum me fac*, inquit, *ex ore leonis*, vtique mortis, *&
de cornibus vnicornuorum humilitatem meam*: de apicibus scilicet crucis, vt suprà ostendi-
mus. quam crucem nec ipse Dauid passus est, nec vllus regum Iudæorum, nè putetis alterius
alicuius prophetari passionem, quàm eius qui solus à populo tam insigniter crucifixus est,
Nunc & si omnes interpretationes istas respuerit, & inriserit duritia cordis vestri, proba-
uimus sufficere posse mortem Christi prophetatam, vt ex hoc quòd non esset edita qua-
r Esa. 57. 12 litas mortis, intelligatur per crucem euenisse, nec alij deputandam fuisse passionem cru-
s Esa. 53. 9. cis, quàm cuius mors prædicabatur. Nam mortem eius, & passionem, & sepulturam vna
voce Esaïæ volo ostendere: [r] *A facinoribus*, inquit, *populi mei perductus est ad mortem*, [s] *&
t Esa. 57. 2. dabo malos pro sepultura eius, & diuites pro morte eius. quia scelus non fecit, nec dolus in ore
eius inuentus est, & Deus voluit eximere à morte animam eius*, &c. Dicit etiam adhuc, [t] *Se-
pultura eius sublata est è medio*. Nec sepultus enim est nisi mortuus, nec sepultura eius su-
u Esa. 53. 12. blata est è medio, nisi per resurrectionem eius. Denique subiungit [u] *Propterea ipse multos
in hæreditatem habebit, & multorum diuidet spolia*. Quis enim alius, nisi qui natus est, vt
suprà ostendimus, *pro eo quòd tradita est in mortem anima eius?* Ostensa enim causa gratiæ
eius, pro iniuria scilicet mortis repensandæ, pariter ostensum est, hæc illum propter
mortem consecuturum; post mortem vtique resurrectionem consecuturum. Nam quod
x Amos. 8. in passione eius accidit, vt media dies tenebresceret, Amos Propheta annuntiat, dicens:
9. 10. [x] *Et erit*, inquit, *in die illa dicit Dominus, occidet sol media die, & tenebrescet super terram
dies luminis, & conuertam dies festos vestros in luctum, & omnia cantica vestra in lamenta-
Exo. 12. 1. tionem, & imponam super lumbos vestros saccum, & super omne caput caluitium, & ponam
& seq. eum quasi luctum dilecti, & eos qui cum illo, quasi diem mœroris*. Hoc enim & Moyses ini-
& Ibid. 8. tio primi mensis nouorum facturos vos prophetauit, cùm omne vulgus filiorum Israël ad
y Ibid. 11. vesperam agnum esset immolaturus: & hanc solennitatem diei huius, id est Paschæ azy-
Matth. 16. morum, cum amaritudine manducaturos præcanebat: & adjecit, [y] *Pascha esse Domini*, id
17. est passionem Christi. Quod ita quoque adimpletum est, vt prima die azymorum inter-
z Tob. 2. 6. ficeretis Christum, & vt prophetiæ adimplerentur, properauit dies vesperam facere, id
est tenebras efficere: quæ media die factæ sunt: atque ita [z] *dies festos vestros conuertit Deus
in luctum, & cantica vestra in lamentationem*. Post passionem enim Christi etiam captiuitas
vobis & dispersio obuenit, prædicata per Spiritum sanctum.

CAPVT XI.

Ezechielis & Danielis Prophetia de clade Hierusalem propter Christi eidiũ ventura impleta est.

In p. ad m. V. Christi passio. 25. à p. V. crux. 15. in f. V. Christi obedientia. 10.

NAM & pro istis meritis vestris, cladem vestram futuram Ezechiel nuntiat: & non
solùm in isto sæculo quæ jam euenit, sed in die retributionis quæ subsequetur. Qua
a Ezech. 8. clade nemo liberabitur, nisi qui passione Christi, quem respuitis, fuerit obsignatus. Sic
12. & seq. enim scriptum est: [a] *Et dixit Dominus ad me, Fili hominis, vidisti quæ seniores Israël fa-
ciunt vnusquisque eorum in tenebris, vnusquisque in cubiculo abscondito. quoniam dixerunt:
Non videt nos Dominus, dereliquit Dominus terram. & dixit ad me: Adhuc conuersus vide-
bis facinora majora quæ isti faciunt. Et introduxit me ad limina januæ domus Domini quæ aspi-
cit ad Aquilonem, & ecce illic mulieres sedentes, & plangentes Thammuz. & dixit Dominus
ad me: Fili hominis, vidisti? Nunquid modica domus Iuda, vt faciant facinora quæ fecerunt?
& adhuc visurus es adfectiones maiores eorum. Et introduxit me in ædem domus Domini inte-
riorem, & ecce in liminibus templi Domini inter medium altaris, quasi viginti quinque viri*
poste-

posteriora sua dederunt ad templum Domini, & facies suas contra orientem, hi adorabant solem. & dixit ad me: Vides, fili hominis? Nunquid pusilla domus Iuda, vt faciant facinora quæ fecerunt hic? Quoniam impleuerunt impietates suas, & ecce ipsi quasi subsannantes. Ego faciam cum indignatione mea, non parcet oculus meus, neque miserebor. Exclamabunt ad aures meas voce magna, & non exaudiam eos, sed neque miserebor. [b] *Et clamauit in aures meas voce magna dicens: Adproximauit vindicta ciuitatis huius & vnusquisque habuit vasa exterminij in manu sua. Et ecce sex viri veniebant ad viam portæ altæ, quæ respiciebat ad Aquilonem, & vniuscuiusque bipennis dispersionis erat in manu eius. Et vnus vir in medio eorum indutus podere, & zona saphiri in lumbis eius. Et introierunt, & steterunt in proximis altaris ærei, & claritas Dei Israël ascendit à Cherubin, qui fuit super ea in subdiual domus. Et vocauit hominem qui indutus erat podere, qui habuit super lumbos suos zonam, & dixit ad eum Dominus:* [c] *Transi mediam Hierusalem, & scribe signum Tau in frontibus virorum qui gemunt, & dolent super omnia facinora quæ fiunt in medio eorum. Et in his dixit ad audientem: Ite post eum in ciuitatem, & concidite, & nolite parcere oculis vestris, & ne misereamini senioris, aut iuuenis, aut virginis: & paruulos & mulieres interficite omnes, vt perdeleantur. Omnes autem super quos est Tau signum, ne accesseritis. Et à sanctis meis incipite.* Huius autem signi sacramentum variis modis prædicatũ est, in quo vita hominibus præstruebatur, in quod Iudæi nõ essent crediturі. Sicut Moyses antè nuntiabat in Exodo dicens: [d] *Eiiciemini de terra in quam introibitis, & in nationibus illis non eritis in requiem. Et non erit stabilitas vestigio pedis tui, & dabit tibi Deus cor tædians, & tabescentem animam, & oculos deficientes, vt non videant, & erit vita tua pendens in ligno ante oculos tuos: & non credes vitæ tuæ.* Itaque quoniam impleta est prophetia per aduentum eius, id est per natiuitatem, quam suprà memorauimus, & passionem quam euidenter ediximus, propterea & Daniel [e] *signari visionem & Prophetam* dicebat, quoniam Christus est signaculum omnium Prophetarum, adimplens omnia quæ retro erant de eo nuntiata: post enim aduentum eius & passionem ipsius [f] *iam non visio neque prophetes.* Vnde firmissimè dicit aduentum eius [g] *signare visum & prophetam.* Itaque ostendentes & numerum annorum, & tempus LXII. & dimidiæ hebdomadarum adimpletarum, probauimus tunc venisse Christum, id est natum: & septem dimidiæ hebdomadarum, quæ sunt subdiuisæ in abscisionem priorum hebdomadarum, intra quæ tempora passum ostendimus Christum: atque ita LXX. hebdomadibus conclusis, & ciuitate exterminata, & sacrificium & vnctionem exinde cessare. Sufficit hucusque de his interim ordinem Christi decurrisse, quo talis probatur qualis adnuntiabatur, etiam ex ista consonantia scripturarum, quas ex præiudicio maioris partis aduersum Iudæos, elocuti sumus. Neque enim in dubium deducant vel negent, quæ scripta proferimus: vt ex hoc quoque paria esse scripturis diuinis negare non possint: vt quæ post Christum futura prædicabantur, adimpleta cognoscantur. Neque enim dispositio expuncta inueniretur, nisi ille venisset post quem habebant expungi quæ nuntiabantur, quæ completa esse etiam probarentur.

[b] Ezech. 9. 1. & seq.
[c] Ibid. 4. & seq.
[d] Deut. 28. 65.
[e] Dan. 9. 24
[f] Psal. 73. 9.
[g] Dan. 9. 24

CAPVT XII.

Testimonia scripturæ repetit de conuersione Gentium ad Christum.

Per totum. V. Chri. aduentus primus. 6.

ASPICE vniuersas nationes, de voragine erroris humani exinde emergentes ad Dominum Deum Creatorem, & ad Deum Christum eius; & si audes, nega prophetatum. Statim tibi promissio patris occurrit in psalmis dicens [a] *Filius meus es tu, ego hodie genui te.* [b] *Pete à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam & possessionem tuam terminos terræ.* Nec poteris eum magis Dauid filium dicere, quàm Christum: aut terminos terræ Dauid potius promissos, qui intra vnicam Iudæam regnauit, quàm Christo, qui totum iam orbem Euangelij sui fide cepit, sicut per Esaiam dicit: [c] *Ecce dedi te in dispositionem generis mei in lucem gentium, aperire oculos cæcorum*, vtique errantium, *exsoluere de vinculis vinctos* id est, de delictis liberare; *& de domo carceris*, id est mortis; *sedentes in tenebris*, ignorantiæ scilicet. Quæ si per Christum eueniunt, non in alium erunt prophetata, quàm per quem expuncta consideramus.

[a] Psal. 2. 7.
[b] Ibid. 8.
[c] Esa. 42. 6.

CAPVT XIII.

Alijs scriptura locis Christum iam venisse conuincit.

In p. V. Chri. aduentus primus. 6. & V. Chri. aduentus primus. 4. & V. Chri. passio. 13. & V. Chri. passio. 5. & V. Maria. 3. & V. crux. 12. circa. m. V. Iudæi. 1. à m. V. crux. 13. & V. Chri. passio. 9. circa. f. V. Chri. magnalia. 7. & V. Dei iustitia & bonitas. 6. & à m. ad f. V. Chri. passio. 24.

IGITVR quoniam filij Israël adfirmant nos errare recipiendo Christum, qui iam venit, præscribamus eis ex ipsis scripturis iam venisse Christum qui prædicabatur. Quamuis ex temporibus Danielis prædicantis probauerimus iam venisse Christum, qui nuntiabatur. Nasci enim eum oportuit in Bethlehem Iudæ. sic enim scriptum est in Propheta: [a] *Et tu Bethlehem non minima es in ducibus Iuda. Ex te enim exiet dux qui pascat populum meum Israël.* Si autem adhuc natus non est, qui processurus dux de tribu Iuda ex Bethlehem nunciabatur, oportet enim eum de tribu Iuda & à Bethlehem procedere; animaduertimus autem nunc neminem de genere Israël in ciuitate Bethlehem remansisse, & exinde quod interdictum est, ne in confinio ipsius regionis demoretur quisquam Iudæorum, vt hoc quoque esset adimpletum per Prophetam: [b] *Terra vestra deserta, ciuitates vestræ igni exustæ*, id est, quod belli tempore eis euenerit, *Regionem vestram in conspectu vestro exteri comedent, & deserta & subuersa erit à populis alienis.* Et alio loco sic per Prophetam dicitur: [c] *Regem cum claritate videbitis*, id est, Christum facientem virtutes in gloria Dei patris, *& oculi vestri videbunt terram de longinquo:* quod vobis pro meritis vestris, post expugnationem Hierusalem, prohibitis ingredi in terram vestram, de longinquo eam oculis tantùm videre permissum est. [d] *Anima*, inquit, *vestra meditabitur timorem*, scilicet quo tempore excidium sui passi sunt. Quomodo igitur [e] *nascetur dux de Iudæa*, & quatenus *procedet de Bethlehem*, sicut diuina Prophetarum volumina nuntiant, cùm nullus omnino sit illic in hodiernum derelictus ex Israël, cuius ex stirpe possit nasci Christus? Si enim secundùm Iudæos adhuc non venit, cùm venire cœperit, vnde vngetur? Lex enim præcepit, [f] *in captiuitate non licere vnctionem chrismatis regalis confici.* Si autem iam nec vnctio est illis, vt Daniel prophetauit: dicit enim, [g] *Exterminabitur vnctio:* ergo iam non est illic vnctio, quia nec templum, vbi erat cornu, de quo reges vngebantur. Si ergo non est vnctio, vnde vngetur dux qui nascetur in Bethlehem? aut quomodo procedet de Bethlehem, cùm de germine Israël nullus omnino sit in Bethlehem? Iteratò denique ostendamus, & iam Christum secundùm Prophetas, & passum, & in cœlis iam receptum, & inde venturum secundùm prædicationes Prophetarum. Nam post aduentum eius secundùm Danielem, quòd ipsa ciuitas exterminari haberet legimus, & ita factum recognoscimus. Dicit enim scriptura: [h] *Sic & ciuitatem & sanctum simul exterminari cum duce*, indubitatè, qui de Bethlehem, & de tribu Iuda esset processurus. Vnde & manifestum est quòd ciuitas simul eo tempore exterminari deberet, cùm dux eius in ea pati haberet, secundùm scripturas Prophetarum, dicentium: [i] *Expandi manus meas tota die ad populum contumacem, contradicentem mihi. Qui ambulant viam non bonam, sed post peccata sua.* Et in psalmis dicit: [l] *Exterminauerunt manus meas & pedes, dinumerauerunt omnia ossa mea. Ipsi autem contemplati sunt, & viderunt me:* &, [m] *In siti mea potauerunt me aceto.* Hæc Dauid passus non est, vt de se meritò dixisse videatur, sed Christus qui crucifixus est. Manus autem & pedes non exterminantur, nisi eius qui à ligno suspenditur. Vnde & ipse Dauid [n] *regnaturum ex ligno* Dominum dicebat: nam & alibi Propheta ligni huius fructum prædicabat dicens: [o] *Terra dedit benedictiones suas.* Vtique illa terra virgo nondum pluuiis rigata nec imbribus fœcundata, ex qua homo tunc primum plasmatus est, ex qua nunc Christus secundùm carnem ex virgine natus est. [p] *Et lignum*, inquit, *attulit fructum suum.* Non illud lignum in paradiso, quod mortem dedit protoplastis, sed lignum passionis Christi, vnde [q] *vita pendens à vobis credita non est.* hoc enim lignum tunc in sacramento erat, quo Moyses aquam amaram indulcauit; vnde populus qui siti peribat in eremo, bibendo reuixit: sicuti nos qui de sæculi calamitatibus extracti, in quo commorabamur, siti pereuntes, id est, verbi diuini potu priuati, ligno passionis Christi aquam edulcatam baptismatis potantes, fide quæ est in eum reueximus, à qua fide Israël excidit, secundùm Hieremiam dicentem: [r] *Mittite, & interrogate nimis, si facta sunt talia: si mutabant gentes deos suos, & isti non sunt dij. Populus autem meus mutauit gloriam suam, ex quo nihil proderit eis. Expauit cœlum super isto.* Et quomodo & quando expauit? Indubitatè quando passus est Christus, [s] *Et horruit*, inquit, *plurimum nimis, & sol media die tenebricauit.* Et quando horruit nimis, nisi in passione Christi, cùm [t] *terra quoque contremuit, & velum templi scissum est,*

a Micheæ 5. Matth. 2. 6.
b Esa. 1. 7.
c Isa. 33. 17.
d ibid. 18.
e Micheæ 5. 2.
f Deut. 28. 36. 40.
g Dan. 9. 26
h Dan. 9. 26. Micheæ 5. 2. Matth. 2. 6.
i Esa. 65. 2.
l Psal. 21. 18
m Psal. 68. 26.
n Psal. 95. 10
o Psal. 66. 5. Gen. 2. 5.
p Ioel. 2. 22. Gen. 2. 17. Gen. 3. 19.
66.
q Deut. 28. Exo. 15. 25.
r Hier. 2. 10. & seq.
s Amos. 8. 9.
t Matth. 27. 51.

monumenta dirupta sunt? [u] *Quoniam duo hac mala fecit populus meus. Me, inquit, dereliquerunt fontem aqua vita, & foderunt sibi lacus contritos, qui non poterunt aquam continere.* u Hier. 2. 22. & seq.
indubitatè non recipiendo Christum, [x] *fontem aqua vita*: lacus contritos cœperunt habere, id est, synagogas in dispersiones gentium, in quibus iam Spiritus sanctus non immoratur, vt in præteritum in templo commorabatur ante aduentum Christi, qui est verum Dei templum. Nam & istam sitim diuini spiritus eos passuros dixerat Propheta Esaias dicens: [y] *Ecce qui seruiunt mihi, manducabunt, vos autem esurietis. Seruientes* y Esa. 65. 13.
mihi potabuntur, vos autem sitietis, & à contribulatione spiritus vlulabitis. Remittetis enim nomen vestrum, in societatem electis meis, vos autem interficiet Dominus. Eis autem qui seruiunt mihi, nomen nominabitur nouum, quod benedicetur in terris. Adhuc huius li- 4. Reg. 6.
gni sacramentum in Regnorum legimus celebratum. Nam cùm filij Prophetarum 6.
super flumen Iordanem lignum securibus cæderent, exilijt ferrum, & mersum est in flumine, atque ita Heliseo Propheta superueniente petunt ab eo filij Prophetarum, vti ferrum flumini quod mersum fuerat erueret. Atque ita Heliseus accepto ligno, & misso in eum locum vbi submersum fuerat ferrum, statim supernatauit, & lignum mersum est, quod receperunt filij Prophetarum. Ex quo intellexerunt quod Heliæ spiritus in eum sit repræsentatus. Quid manifestius huius ligni sacramento? quod duritia huius seculi mersa in profundo erroris, & à ligno Christi, id est passionis eius, in baptismo liberatur, vt quod perierat olim per lignum in Adam, id restitueretur per lignum Christi. nobis igitur qui successimus in loco Prophetarum, ea sustinentibus hodie in sæculo, quæ semper passi sunt Prophetæ propter diuinam religionem. Alios enim lapidauerunt, alios fugauerunt, plures verò ad mortis necem tradiderunt, quod negare non possunt. Hoc lignum sibi & Isaac filius
Abrahæ ad sacrificium ipse portabat, cùm sibi eum Deus hostiam fieri præcepisset. Sed Gen. 22. 6.
quoniam hæc fuerant sacramenta, quæ temporibus Christi perficienda seruabantur:
& Isaac cum ligno reseruatus est, ariete oblato in vepre cornibus hærente: & Christus Ioh. 19. 17.
suis temporibus lignum humeris suis portauit, inhærens cornibus crucis, corona spi- & ibid. 2.
nea in capite eius circundata. Hunc enim oportebat pro omnibus gentibus fieri sacrificium, [aa] *qui tanquam ouis ad victimam ductus est, & velut agnus coram tondente se sine vo-* aa Esa. 53. 7.
ce, sic non aperuit os suum. Hic enim Pilato interrogante nihil locutus est: [bb] *in humilita-* Ioh. 19. 9.
te enim iudicium eius sublatum est. Natiuitatem autem eius quis enarrabit? quia nullus bb Esa. 53. 8.
omnino hominũ natiuitatis Christi fuit conscius in conceptu, quum virgo Maria verbo
Dei prægnans inueniretur. [cc] *Et quia tolleretur à terra vita eius.* Cùm vtique post resurre- cc Ibid.
ctionem eius à mortuis, quæ die tertia effecta est, cœli eum receperunt, secundùm pro-
pheriam Osee emissam huiusmodi: [dd] *Ante lucem surgent ad me dicentes; Eamus, & reuerta-* dd Osee. 6. 1.
mur ad Dominum Deum, quoniam ipse eripiet, & liberabit nos. Post biduum, die tertia, quæ est & seq.
resurrectio eius gloriosa, de terra in cœlos eum recepit, vnde & venerat ipse spiritus ad virginem, cuius neque natiuitatem, neque passionem Iudæi agnouerunt. Igitur quoniã adhuc contendunt Iudæi, necdum venisse Christum eorum quem tot modis adprobauimus venisse, recognoscant Iudæi exitum suum, quem post aduentum Christi relaturi præcinebantur ob impietatem, qua eum & despexerunt, & interfecerunt. Primò enim
ex qua die, secundùm illud dictum Esaïæ, [ee] *proiecit homo abominamenta sua aurea, & argen-* ee Esa. 2. 8.
tea, quæ fecerunt adorandis vanis & noctuis: id est, ex quo gentes, nos, dilucidata per Chri-
stum veritate, projecimus idola, (videant Iudæi) & quod sequitur, expunctum est. [ff] *Tu-* ff Esa. 3. 3.
lit enim Dominus sabaoth à Iudæis, & ab Hierusalem, inter cætera; & sapientem architectum, qui ædificat ecclesiam Dei templum, & ciuitatem sanctam, & domum Domini. Nam exinde
destitit apud illos Dei gratia. [gg] *Et mandatum est nubibus ne pluerent imbrem super vi-* gg Esa. 5. 6.
neam Sorech, id est cœlestibus beneficiis, ne prouenirent domui Israël. [hh] *Fecerat enim spi-* hh Matth.
nas, ex quibus Christum coronauerat: & non iustitiam, sed clamorem, quo in crucem eum extorse- 27. 29.
rat: & ita subtractis charismatis prioribus, [ii] *lex & Prophetæ vsque ad Ioannem* fuerunt: & ii Matth. 11.
piscina Bethsaïda vsque ad aduentum Christi, curando inualetudines ab Israël; desiit à 13.
beneficiis deinde, cùm ex perseuerantia furoris sui nomen Domini per ipsos blasphe- Io. 5. 2.
maretur: sicut scriptum est, [ll] *Propter vos nomen Dei blasphematur in Gentibus.* Ab illis enim ll Esa. 52. 5.
incepit infamia, & tempus medium à Tiberio, vsque ad Vespasianum. Quæ cùm ita cõ-
misissent, [mm] *nec intellexissent Christum in tempore suæ visitationis inueniendum,* [nn] *Facta est* mm Luc. 19.
terra eorum deserta, & ciuitates eorum igni exusta. Regionem ipsorum in conspectu eorum ex- 44.
tranei deuorantes: derelicta est filia Sion tamquam specula in vinea, vel vt in cucumerario casula: nn Esa. 1. 7. 8.
ex quo scilicet Israel Dominum non cognouit, & populus eum non intellexit, sed dereliquit ma- Ibid. 3.
gis, & ad indignationem prouocauit sanctum Israel. Sic & machæræ conditionalis
comminatio: [oo] *Si nolueritis, nec obaudieritis, gladius vos comedet,* probauit Christum oo Esa. 1. 20.

fuisse,q...m non audiendo perierunt. qui & in psalmo dispersionem eius postulat à Patre,
pp Psal. 58. 11. dicens: [pp] *Disperge illos in virtute tua.* qui & rursum per Esaïam exustionem eorum orat:
qq Esa. 50. 11. [qq] *Propter me*, inquit, *hæc facta sunt vobis, in anxietate dormietis*. Hæc igitur cùm pati prædicarentur Iudæi propter Christum, & passos eos esse inueniamus, & in dispersionem demorari cernamus, manifestum est propter Christum Iudæis ista accidisse, conspirante sensu scripturarum cum exitu rerum, & ordinis temporum. Aut si nondum venit Christus, propter quem hæc passuri prædicabantur, quum venerit ergo patientur. Et vbi tunc filia Sion relinquenda, quæ nulla hodie est? vbi ciuitates exurendæ, quæ jam in tumulis exustæ sunt? vbi dispersio gentis, quæ jam extorris? Redde statum Iudææ quem Christus inueniat, & alium contende venire.

CAPVT XIV.

Cæcitas Iudæorum arguitur, qui cùm primum Christi aduentum humilem non cognouerint, quem sublimem expectant, secundum in sublimitate & maiestate non sustinebunt. Sed venit in primo, & veniet in secundo talis omnino qualis est prophetatus.

In p. ad vltra. m. V. Chri. aduentus duplex. 1. à p. V. Chri. elogia. 14. à p. V. Eucharistiæ effectus. 5. in f. V. Chri. Aduentus primus. 5.

DISCITE nunc ex abundanti erroris vestri ducatum. Duos dicimus Christi habitus à Prophetis demonstratos, totidem aduentus eius prænotasse. Vnum in humilitate
a Esa. 53. 7. vtique primum, cùm [a] *tanquam ouis ad victimam duci habebat, & tanquam agnus ante ton-*
b Ibid. 2. *dentem sine voce, sic non aperuit os suum.* nè aspectu quidem honestus. [b] *Annuntiamus enim*, inquit, *de illo, sicut puerulus, sicut radix in terra sitienti, & non erat ei species, neque gloria. Et vidimus eum, & non habebat speciem neque decorem, sed species eius inhonorata, deficiens*
c Rom. 9. 33. *citra filios hominum, homo in plaga, sciens ferre infirmitatem*: scilicet vt positus à Patre [c] *in*
d Psal. 8. 6. *lapidem offensionis*; [d] *& minoratus ab eo modicum citra angelos*. [e] *vermem se pronuntiat, & non*
e Psal. 21. 7. *hominem, ignominiam hominis, & abiectionem populi.* Quæ ignobilitatis argumenta, primo aduentui competunt: sicut sublimitatis secundo; cùm fiet, iam non lapis offensionis,
f Ephes. 2. 20. nec petra scandali; sed [f] *lapis summus angularis*, post reprobationem adsumptus, & subli-
g Dan. 2. 35. matus in consummationem: [g] *& petra sanè illa apud Danielem de monte præcisa*, quæ imaginem sæcularium regnorum comminuet & conteret. De quo secundo aduentu idem
h Dan. 7. 13. 14. Daniel dixit: [h] *Et ecce cum nubibus cæli tanquam filius hominis veniens, venit vsque ad veterem dierum, & aderat in conspectu eius. Et qui adsistebant, adduxerunt illum, & data est ei potestas regia, & omnes nationes terræ secundùm genus, & omnis gloria seruient illi; & potestas illius æterna, quæ non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur.* Tunc scilicet spe-
i Psal. 44. 3. & seq. ciem honorabilem, & decorem habiturus est indeficientem supra filios hominum. [i] *tempestiuus enim decore citra filios hominum. Effusa est gratia*, inquit, *in labijs tuis, propterea benedixit te Deus in sæcula. Accingere ensem tuum circa femur tuum potens tempestiuitate, &*
k Psal. 8. 6. *pulchritudine tua.* cùm & Pater postea, cùm [k] *diminuit illum modicum qui citra angelos, glo-*
l Zach. 12. 10. *ria & honore coronauit illum, & subiecit omnia sub pedibus eius.* [l] *Et tunc cognoscent eum, quem pupugerunt. Et cadent pectora sua tribus ad tribum*, vtique quòd retro non agnouerint eum, in humilitate conditionis humanæ constitutum. Hieremias inquit: [m] *Et homo est, &*
m Hier. 17. 19. *quis cognoscet illum?* quia & [n] *Natiuitatem eius*, inquit Esaïas, *quis enarrabit?* Sic & apud
n Esa. 53. 8. Zachariam in persona ipsius, immò & in ipsius nominis sacramento, verus summus sacerdos Patris Christus Iesus, duplici habitu in duos aduentus delineatur. Primò sordidis indutus est, id est, carnis passibilis & mortalis indignitate, cùm & diabolus aduersabatur ei, auctor scilicet Iudæ traditoris, qui eum etiam post baptismum tentauerat. Dehinc
o Zach. 3. 3. & seq. [o] *spoliatus pristinas sordes, exornatus podere & mitra, & cidari munda*, id est secundi aduen-
Io. 13. 2. tus: quoniam gloriam & honorem adeptus demonstratur. Nec poteritis eum Iosedech
Matth. 4. 3. filium dicere, qui nulla omnino veste sordida, sed semper sacerdotali fuit exornatus, nec vnquam sacerdotali munere priuatus. Sed Iesus iste Christus Dei patris summus sacerdos, qui primo aduentu suo humana forma & passibilis venit in humilitate vsque ad passionem; ipse etiam effectus hostia per omnia pro omnibus nobis, qui post resurrectionem
p Psal. 109. 3. suam indutus podere [p] *sacerdos in æternum* Dei patris nuncupatus est. Sic enim & duorum
Leuit. 16. 5. hircorum, qui jeiunio offerebantur, faciam interpretationem. Nonne & illi vtrumque
& seq. ordinem nominis Christi, qui jam venit, ostendunt; pares quidem atque consimiles,
Matth. 27. propter eundem Domini conspectum, qui non alia venturus est forma, vt qui agnosci
28. & seq. habet à quibus & læsus est. Vnus autem eorum circundatus coccino, maledictus, & consputatus, & conuulsus, & compunctus, à populo extra ciuitatem abjiciebatur in perditionem, manifestis notatus insignibus Christi passionis; qui coccinea circundatus veste,

& consputatus, & omnibus contumeliis afflictus, extra ciuitatem crucifixus est. Alter verò pro delictis oblatus, & sacerdotibus tantùm templi in pabulum datus, secundæ repræsentationis argumenta signabat: qua delictis omnibus expiati sacerdotes templi spiritalis, id est Ecclesiæ, Dominicæ gratiæ quasi visceratione quadam fruerentur, ieiunantibus cæteris à salute. Igitur quoniam primus aduentus & plurimis figuris obscuratus, & omni inhonestate prostratus, canebatur: secundus verò & manifestus, & Deo condignus: idcirco quem facilè & intelligere & credere potuerunt, eum solum intuentes, id est, secundum, qui est in honore & gloria, non immeritò decepti sunt circa indigniorem, certè obscuriorem, id est, primum. Atque ita in hodiernum negant venisse Christum suum, quia non in sublimitate venerit, dum ignorant in humilitate primò fuisse venturum. Sufficit hucusque de his, interim ordinem Christi decucurrisse, quo talis probatur, qualis annuntiabatur: vt jam ex ista consonantia scripturarum diuinarum intelligamus, & quæ post Christum futura prædicabantur, ex dispositione diuina credantur expuncta. Nisi enim ille venisset, post quem habebant expungi, nullo modo euenissent quæ in aduentum eius futura prædicabantur. Igitur si vniuersas nationes de profundo erroris humani exinde emergentes ad Deum Creatorem & Christum eius cernitis, prophetatum non audetis negare: quia etsi negaretis, statim vobis in psalmis, sicuti jam prælocuti sumus, promissio Patris occurreret, dicentis: q *Filius meus es tu, ego hodie genui te, Pete à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ*: nec poteritis in istam prædicationem magis Dauid filium Salomonem vindicare, quàm Christum Dei filium: nec terminos terræ, Dauid filio promissos, qui intra vnicam Iudæam regnauit, quàm Christo filio Dei, qui totum jam orbem Euangelii sui radiis illuminauit. Denique & r *thronus in æuum* magis Christo Dei filio competit, quam Salomoni, temporali scilicet regi, qui soli Israël regnauit. Christum enim hodie s *inuocant nationes, quæ eum non sciebant*; & populi hodie ad Christum confugiunt, quem retro ignorabant. non potes futurum contendere, quod vides fieri. Hæc aut prophetata nega, quum coram videntur: aut adimpleta, quum leguntur: aut si non negas vtrumque, in eo erunt adimpleta, in quem sunt prophetata.

Hebr. 13. 11. Leuit. 16. 7. q Psal. 2. 7. r Psal. 44. 7. Hebr. 1. 8. s Esa. 65. 1.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI ADVERSVS MARCIONEM LIBER PRIMVS.

In librum primum aduersus Marcionem.

ARGVMENTVM.

Anno Christi 146. *Telesphori quinto, Antonij Pij VII. vt ibidem notat Baronius, Marcion Ponticus emersit, qui licet iuxta Tertullianum hîc cap.* 19. *docere cœperit Anno post Christi passionem* 115. *cum dimidio, mensisque medio; Christumque ipsum velit passum ætatis suæ* 30. *si quis ab eo tempore deducat præscriptum Annorum numerum, inueniet Marcionem Anno Christi* 146. *docere cœpisse. Marcionem porro Cerdonis discipulum facit noster Author, libro de præscr. cap.* 51. *qui duo principia inuexit, siue duos Deos, vnum bonum, alterum sæuum. bonum superiorem, sæuum mundi Creatorem. legem & prophetas repudiauit. Deo Creatori renuntiauit. Christum Dei superioris filium asseruit, non verè, sed in phantasmate incarnatum, non natum, vel passum, sed quasi natum, & passum. Solius animæ resurrectionem probans, negauit carni. Solum Euangelium Lucæ, non tamen totum recepit. Epistolas Pauli neque omnes, nec integras. Acta Apostolorum, & Apocalypsin vt falsa reiecit. Epiphanio teste hæresi* 41. *à Simone Mago, & Saturnino, suam hausit hæresin, quam primò in Syria, deinde Romæ docuit. Marcion autem Cerdonis discipulus Ponticus genere, ex vrbe Sinope prodiit, ex Stoicorum schola Philosophus. filius fuit Episcopi pietate illustris. Marcion in prima ætate virginitatem coluit, & solitariam vitam: postea cum virgine corruptus est, ideoque à patre suo Episcopo Ecclesia pulsus, cum veniam ab eo impetrare non*

posset, Romam venit post obitum Hygini, vbi nec receptus est, obstante patre. Quo factum est vt Cerdoni adhæserit. Hæc Tertull. de præscr. cap. 30. & 51. & Epiph. hæres. 42. verùm propter hæresin maximè quam docuerat, Roma pulsus est. Nam iuxta Irenæum, lib. 3. cap. 3. vel antè, vel sub Aniceto Romam venisse traditur, quo tempore S. Polycarpo occurrit: Tertullianus autem sub Eleutherio eiectum ab Ecclesia tradit de prescr. cap. 30. Philastrius lib. de hæres. cap. 30. scribit, eum primò in Asia errores suos docuisse, ibique à Ioannis Discipulis conuictum, Romam venisse. Hinc, quod ait Tertull. de prescr. cap. 30. eum in Catholicam primò doctrinam credidisse, intelligendum est, eum scriptis professum esse fidem Catholicam, vt reciperetur: sicut idem ait. 4. cont. Marc. cap. 4. & de carne Chri. cap. 2. sed sæpe ad vomitum recidit. Hic cum Cerdone duos Deos posuit. Malum, mundi, & legis authorem; bonum, legis nouæ, & Christi veteris solutoris parentem. Tertull. 1. cont. Marc. cap. 15. nouem deos induxisse refert. duos item Christos; carnem malam, à malo Creatore factam, non resurrecturam Vetuit propagationem; coniugatos baptismo, & salute exclusit; virginitatem prædicauit. Orig. teste in Rom. 2. solos saluandos discipulos suos dixit. &c. contra hunc Tertull. pro vno Deo tuendo scripsisse se dicit, de resurr. cap. 2. Occursum est jam suo quoque titulo; de Deo vnico aduersus Marcionem. *librorum contra Marcionem tempus refert Pamelius ad An. Chri. 208. Zephyr. 9. Seuer 15. Baro. autem ad An. Chri. 209. Zephyr. 7. Seueri 15. editum hunc librum ante præscriptiones constat.*

CAPVT PRIMVM.

Cùm Tertullianus iam aliquid contra Marcionem scripsisset, & quidam à fide excidens, librum mendosissimum propalasset, illud opus Author emendatum ampliauit, quod ad quinque libros excreuit. Primò itaque inuehitur in Marcionem ex patria Barbara Ponticum; dehinc quòd Deum blasphemiis onerarit, nuptias abstulerit, Euangelium corroserit, à Regula fidei desciuerit.

à p. V. Marcion. 1. & V. Eucharistiæ effectus. 6. circa. f. V. Marcion. 3.

1. SI quid retro gestum est nobis aduersus Marcionem, iam hic viderit. Nouam rem aggredimur ex vetere. primum opusculum quasi properatum, pleniore postea compositione rescideram: hanc quoque nondum exemplarijs suffectam, fraude tunc fratris, dehinc apostatæ, amisi: qui fortè descripserat quædam mendosissimè, & exhibuit frequentiæ. Emendationis necessitas facta est. Innouationis eius occasio, aliquid adjicere persuasit. Ita stilus iste nunc de secundo tertius, & de tertio iam hinc primus, hunc opusculi sui exitum necessariò præfatur, nè quem varietas eius in disperso reperta confundat. Pontus qui dicitur Euxinus, naturâ negatur, nomine illuditur. Cæterùm, hospitalem Pontum, nec de situ æstimes: ita ab humanioribus fretis nostris, quasi quodam barbariæ suæ pudore secessit: gentes ferocissimæ habitabant, si tamen habitatur in plaustro. sedes incerta, vita cruda, libido promiscua, & plurimùm nuda, etiam cùm abscondunt, suspensis de iugo pharetris indicibus, nè temerè qui intercedat. Ita nec armis suis erubescunt. Parentum cadauera cum pecudibus cæsa, conuiuio conuorant. Qui non ita decesserint, vt escatiles fuerint, maledicta mors est. Nec feminæ sexu mitigantur, secundùm pudorem: vbera excludunt; pensum securibus faciunt; malunt militare, quàm nubere. Duritia de cœlo quoque: dies nunquam patens: Sol nunquam libens; vnus aër, nebula; totus annus, hibernum; omne quod flauerit, Aquilo est. Liquores ignibus redeunt, amnes glacie negantur, montes pruina exaggerantur. Omnia torpent, omnia rigent; nihil illic nisi feritas calet; illa scilicet, quæ fabulas scenis dedit, de sacrificiis Taurorum, & amoribus Cholcorum, & crucibus caucasorum. Sed nihil tam barbarum ac triste apud Pontum, quàm quod illic Marcion natus est, Scytha tetrior, Hamaxobio instabilior, Massageta inhumanior, Amazona audacior; nubilo obscurior, hyeme frigidior, gelu fragilior; istro fallacior, Caucaso abruptior. Quidni? penès quem verus Prometheus, Deus omnipotens, blasphemiis lancinatur. Iam & bestiis illius barbariæ importunior Marcion. Quis enim tam castrator carnis castor, quàm qui nuptias abstulit? Quis tam comesor mus Ponticus, quàm qui Euangelia corrosit? Næ tu, Euxine, probabiliorem

fetam philosophis edidisti, quàm Christianis. Nam illa canicula Diogenes, hominem inuenire cupiebat, lucernam meridie circumferens: Marcion, Deum quem inuenerat, extincto lumine fidei suæ amisit. Non negabunt discipuli eius, primam illius fidem nobiscum fuisse, ipsius litteris testibus: vt hinc iam destinari possit hæreticus, qui deserto quod prius fuerat, id postea sibi elegerit, quod retro non erat. In tantum enim hæresis deputabitur quod postea inducitur, in quantum veritas habebitur quod retro & à primordio traditum est. Sed alius libellus hunc gradum sustinebit aduersus hæreticos, etiam sine retractatu doctrinarum reuincendos, quòd hoc sint, dè præscriptione nouitatis. Nunc quatenus admittenda congressio est, interdum, nè compendium præscriptionis vbique aduocatum, diffidentiæ deputetur, regulam aduersarij prius prætexam, nè cui lateat in qua principalis quæstio dimicatura est.

CAPVT II.

Marcion secutus magistrum suum Cerdonem, duos deos induxit, nostrum quidem Creatorem, malum, suum verò, bonum.

Per totum. V. Marcionis Deos. 20.

DVos Ponticus deos adfert, tanquam duas symplegadas naufragij sui: quem negare non potuit, id est, Creatorem, id est nostrum, & quem probare non poterit, id est suum: passus infelix huius præsumptionis instinctum, de simplici capitulo Dominicæ pronuntiationis, in homines, non in deos disponentis exempla illa [a] *bonæ, & mala arboris, quòd neque bona malos, neque mala bonos proferat fructus*: id est, neque mens, vel fides bona, malas edat operas, neque mala bonas. Languens enim (quod & nunc multi, & maximè hæretici) circa mali quæstionem, Vnde malum? & obtusis sensibus ipsa enormitate curiositatis, inueniens Creatorem pronuntiantem, [b] *Ego sum, qui condo mala*; quantò ipsum præsumpserat mali auctorem, & ex aliis argumentis, quæ ita persuadent peruerso cuique, tantò in Creatorem interpretatus [c] *malam arborem, malos fructus condentem*, scilicet mala; alium Deum præsumpsit esse debere in partem bonæ arboris bonos fructus. Et ita in Christo quasi aliam inueniens dispositionem, solius & puræ benignitatis, vt diuersæ à Creatore, facilè nouam, & hospitam argumentatus est diuinitatem, in Christo suo reuelatam, [d] *modicoque exinde fermento totam fidei massam hæretico acore decepit.* Habuit & Cerdonem quendam, informatorem scandali huius. Quò facilius duos deos cæci perspexisse se existimauerunt. Vnum enim non integrè viderant. Lippientibus etiam singularis lucerna numerosa est. Alterum igitur deum, quem confiteri cogebatur, dè malo infamando destruxit: alterum, quem commentari connitebatur, dè bono præferendo construxit. Has naturas, quibus disposuerit articulis, per ipsas responsiones nostras ostendimus.

a Luc. 6. 43. Matth. 7. 17

b Isa. 45. 7.

c Matth. 7. 17

d 1. Cor. 5. 6.

CAPVT III.

Catholica veritas exertè docet Deum non esse, si vnicus non est; quia summus est tantus, cui nullus alius potest adæquari.

Per totum. V. Dei vnius notitia 9.

PRINCIPALIS itaque, & exinde tota congressio, dè numero; an duos deos liceat induci, si forte poëtica, & pictoria licentia, & tertia iam hæretica. Sed veritas Christiana destrictè pronuntiauit: Deus, si non vnus est, non est: quia dignius credimus non esse, quodcunque non ita fuerit, vt esse debebit. Deum autem vt scias vnum esse debere, quære quid sit Deus, & non aliter inuenies. Quantum humana conditio de Deo definire potest, id definio, quod & omnium conscientia agnoscet: Deum, summum esse, magnum, in æternitate constitutum, innatum, infectum, sine initio, sine fine. Hunc enim statum æternitati censendum, quæ summum magnum Deum efficiat; dum hoc est in Deo ipsa, atque ita & cætera; vt sit Deus summum magnum, & forma, & ratione, & vi, & potestate. Cùm de isto conueniat apud omnes (nemo enim negabit, Deum summum magnum quid esse, nisi qui poterit Deum, imum modicum quid è contrario pronuntiare; vt Deum neget, auferendo quod Dei est) quæ erit iam conditio ipsius summi magni? nempe vt nihil illi adæquetur, id est, vt non sit aliud summum magnum; quia si fuerit, adæquabitur; & si adæquabitur, non erit iam summum magnum, euersa conditione, &, vt ita dixerim, lege, quæ summo magno nihil sinit adæquari. Ergo vnicum sit necesse est, quod fuerit summum magnum, par non habendo, nè non sit summum magnum. Ergo non aliter erit, quàm per quod habet esse, id & vnicum

omnino. Proinde Deus cùm summum magnum sit, rectè veritas nostra pronuntiauit: Deus, si non vnus est, non est. Non quasi dubitemus esse Deum, dicendo, Si non vnus, non est: sed quia quem confidimus esse, id eum definiamus esse, quod si non est, Deus non est; summum scilicet magnum. Porro, summum magnum, vnicum sit necesse est. Ergo & Deus vnicus erit. non aliter Deus, nisi summum magnum, nec aliter summum magnum, nisi parem non habens: nec aliter parem non habens, nisi vnicus fuerit. Certè quemcunque alium Deum induxeris, non alia poteris eum forma tueri Deum, quàm vt & illi proprium diuinitatis adscripseris, sicut æternum, ita & summum magnum. Duo ergo summa magna quomodo consistent; cùm hoc sit summum magnum, par non habere? par autem non habere, cùm vni competat, in duobus esse nullo modo possit.

CAPVT IV.

Duo summè magna, suis etiam distincta finibus, non possunt consistere.

Per totum. V. Dei vnius notitia. 10.

SED argumentabitur quilibet, Posse & duo summa magna consistere, distincta, atq; disjuncta in suis finibus, & vtique aduocabit exemplum; Regna terrarum tanta numero, & tamen summa magna in suis quibusque regionibus. & putabit vtique humana diuinis conferenda. Iam ergo si huic argumentationi locus dabitur, quid prohibet, non dico & tertium, & quartum Deum inducere, verùm tot iam numero, quot & gentium reges. Dè Deo agitur, cuius hoc principaliter proprium est, nullius exempli capere cōparationem. Hoc natura ipsa, si non aliquis Esaias, vel ipse per Esaiam Deus concionabitur, [a] *Cui me similabitis?* Diuinis forsitan comparabuntur humana; Deo non ita. Aliud enim Deus, aliud quæ Dei. Denique, qui exemplo vteris regis, quasi summi magni, vide nè iam non possis eo vti. Rex enim, etsi summum magnum est in suo solio, vsque ad Deum, tamen infra Deum: comparatus autem ad Deum, excidet iam de summo magno translatio in Deum. Hoc si ita, quomodo vteris eius rei exemplo ad Dei comparationē, quæ dum ad comparationem accedit, amittitur? Quid nunc, si nec inter reges plurifarium videri potest summum magnum, sed vnicum & singulare; apud eum scilicet qui [b] *rex regum* ob summitatem magnitudinis, & subiectionem cæterorum graduum, quasi culmen dominationis excipitur? Sed etiā alterius formæ reges, qui singulares in vnione imperij præsunt, si minutalibus, vt ita dixerim, regnis vndique conferantur in examinationem, qua constet quis eorum præcellat in substantiis & viribus regni, in vnum necessè est summitas magnitudinis eliquetur, omnibus gradatim per comparationis exitum, dè magnitudinis summa expressis, & exclusis. Adeò & si in disperso multifarium videtur summum magnum, suis viribus, & sua natura, & suo statu vnicum est. Proinde cùm duo dij conferuntur, vt duo reges, & duo summa magna, in alterum concedat necessè est vnio summi magni, ex sententia comparationis, qua summum victoria sua constat, superato æmulo alio magno, non tamen summo; atque ex defectione æmuli, solitudinem quandam dè singularitate præstantiæ suæ possidens, vnicum est. Ineluctabilis iste complexus, in hoc sententiam constringit, aut negandum Deum esse summum magnum, quod nemo patietur sapiens; aut nulli alij communicandum.

a Isa. 40.

b 1. Tim. 6. 15.

CAPVT V.

Si duo summè magna admittantur, poterunt & plura recipi; sicut & Valentinus diuinitatis examen, ad satum vsque triginta Æonum effudit.

In p. V. Dei vnius notitia. 10. in m. ad f. V. Dei notitia. 11.

AVT quæ ratio, duo summa magna composuit? Primò enim exigam, cur non plura; si duo? quando locupletiorem oporteret credi substantiam diuinitatis, si competeret ei numerus. Honestior, & liberalior Valentinus, qui simul ausus est duos concipere, Bythion, & Sigen; cùm vsque ad triginta Æonum fœtus, tanquam Æneiæ scrophæ, examen diuinitatis effudit. Quæcunque ratio plura summa magna non patitur admitti; eadem nec duo, vt ipsa plura post vnum: post vnum enim, numerus. Quæ potuit duo admittere, eadem potuit & plura; post duo enim, multitudo: vnione iam excessa. Denique, apud nos vis rationis istius ipso termino plures deos credi non finit, quòd nec duos, illa regula vnum Deum sistens, qua Deum id esse oporteat, cui nihil adæquetur, vt summo magno: vnicum autem sit, cui nihil adæquetur. Iam nunc, duo summa magna, duo paria, cui operæpretio, cui emolumento deputarentur? quid interfuit

quid interfit numeri, cùm duo paria non differant vno? Vna enim res est, quæ eadem in duobus est. Etiam si plura essent paria, tantundem omnia vnum fuissent; nullo inter se differendo, quà paria. Porro, si neutrum ex duobus altero distat, iam vt ambo summa magna, quà Dei ambo, neutrum plus altero præstat, nullam rationem numeri sui ostendunt, præstantiam non habentes. Numerus autem diuinitatis summa ratione constare deberet; vel quoniam & cultura eius in anceps deduceretur. Ecce enim duos intuens deos, tam pares, quàm duo summa magna, quid facerem si ambos colerem? vererer nè abundantia officii, superstitio potius, quàm religio existimaretur; quia duos tam pares & in altero ambos possem in vno demereri: hoc ipsum testimonio præstans parilitati, & vnitati eorum, dum alterum in altero venerarer, dum in vno mihi duo sunt. Si alterum colerem, æquè recogitarem nè suffundere viderer numeri vanitatem, sine differentia superuacui; hoc est, tutius censerem neutrum colendum, quàm alterum cum scrupulo colendum, aut ambos vanè.

CAPVT VI.

Non tantùm duo dij pares, sed nec dispares constitui possunt.

Per totum. V. Dei vnius notitia. 11.

SIc adhuc videmur disputare, quasi Marcion duos pares constituat. Nam dum defendimus Deum summum magnum vnicum credi oportere, excludentes ab eo parilitatem, tanquam de duobus paribus, de his retractauimus: nihilominus tamen, docendo pares esse non posse secundùm summi magni formam, satis confirmauimus duos esse non posse. alioquin certi Marcionem dispares deos constituere; alterum iudicem, ferum, bellipotentem; alterum mitem, placidum, & tantummodò bonum, atque optimum. Dispiciamus æquè & hanc partem, an diuersitas saltim, duos capiat, si parilitas capere non potuit. Porro & hìc eadem regula summi magni patrocinabitur nobis, vt pote quæ totum statum vendicet diuinitatis. Conueniens enim, & quodammodo injecta manu detinens aduersarii sensum, non negantis Creatorem Deum, iustissimè præscribo illi diuersitati locum non esse inter eos, qui ex æquo deos confessus, non potest facere diuersos. non quia non & homines licet, sub eadem appellatione diuersissimos esse; sed quia Deus non erit dicendus, quia nec credendus, nisi summum magnum. Cùm ergo summum magnum cogatur agnoscere, quem Deum non negat, non potest admitti, vt summo magno aliquam adscribat diminutionem, quia subjiciatur alij summo magno. Desinit enim, si subjiciatur. Non est autem Dei, desinere de statu suo, id est, de summo magno. Nam & in illo Deo potiore, periclitari poterit summum magnum, si depreciari capit in Creatore. Ita cùm duo dii pronuntiantur duo summa magna, necesse est neutrum altero aut majus sit, aut minus; neutrum altero aut sublimius, aut dejectius. Nega Deum, quem dicis deteriorem: nega summum magnum, quem credis minorem. Deum verò confessus, vtrumque duo summa magna confessus es. Nihil alteri adimes, aut alteri adscribes. Agnoscens diuinitatem, negasti diuersitatem.

CAPVT. VII.

Marcioni non fauet, quod aliis à Deo vero, Dei nomen attribuitur: quia ideo quòd plures, dij vocentur, nulli eorum, sed tantùm vni Deo vero per essentiam, summè magni possessio competit.

In p. ad vlt. a. m. V. nomen Dei. 1.

TENTABIS adhæc de nomine Dei concutere retractatum, vt passiuo, & in alios quoque permisso, quia scriptum sit, [a] *Deus deorum stetit in ecclesia deorum: in medio autem deos dijudicabit. &c.* [b] *Ego dixi, vos dij estis*; nec tamen idcirco eis competat possessio summi magni, quia dei cognominentur; ita nec Creatori. Respondebo & stulto, qui nec hoc recogitauerit, nè tantundem & in Deum Marcionis possit retorqueri, vt & illum Deum dictum; nec ideo tamen summum magnum probatum, sicut nec angeli, aut homines Creatoris. Si communio nominum conditionibus præiudicat, quanti nequam serui regum hominibus insultant, Alexandri, & Darii, & Holofernis? nec tamen ideo regibus, id quod sunt, detrahetur. Nam & ipsa idola gentium, dei vulgo; sed Deus nemo, ea re qua Deus dicitur. Ita ego non nomini Dei, nec sono, nec notæ nominis huius, summum magnum in Creatore defendo; sed ipsi substantiæ, cui nomen hoc contigit. Hanc inueniens solam innatam, infectam; solam æternam, & vniuersitatis conditricem; non nomini, sed statui; nec appellationi, sed conditioni eius, summum magnum & ad-

a Psal. 81. 1.
b Ibid. 6.

commendare debebo, quò constantius vtar rationis editæ patrocinio. antè omnia quidem, quale est, vt qui Deum agnoscis Creatorem, & priorem de notitia confiteris, non eisdem modis & alium scias tibi examinandum, quibus jam in alio didicisti, Deum nosse? Omnis res anterior, posteriori normam præministrauit. Duo nunc dii proponuntur, ignotus, & notus. De noto vacat quæstio: Esse eum constat, quià notus non fuisset, nisi esset. De ignoto instat altercatio: Potest enim & non esse; quia si esset, notus fuisset. Quod ergo quæritur quamdiu ignoratur, incertum est quamdiu quæritur: & potest non esse, quamdiu incertum est. Habes Deum certum, quà notum, & incertum, quà ignotum. Si ita est, ecquid tibi videtur iusta ratione defendi, vt ad normam, & formam, & regulam certorum, probentur incerta? Cæterùm, si ad hanc causam, & ipsam adhuc incertam, etiam argumenta de incertis adhibeantur, series implicabitur quæstionum, ex ipsorum quoque argumentorum æquè incertorum retractatu, periclitantium de fide per incertum; & ibitur in illas jam [b] *indeterminabiles quæstiones, quas Apostolus non amat.* b 1. Tim. 1. 4.
Sin de certis, & indubitatis, & absolutis regulæ, partibus incertis, & dubiis, & inexpeditis præiudicabunt, planè, in quibus diuersitas status inuenitur, fortasse an non prouocentur incerta ad formam certorum, vt liberata à reliqua comparationis prouocatione, per diuersitatem status principalis. Quum vero duo dii proponuntur, communis est illis status principalis. Quod enim Deus est, ambo sunt; innati, infecti, æterni. Hic erit status principalis. Cætera viderit Marcion, si in diuersitate disposuit. posteriora enim sunt in retractatu; immò nec admittentur, si de principali statu constet. Porro constat, quia dei ambo: & ita de quorum statu constat communem esse, cùm sub eo ad probationem deuocantur; si incerta sunt, ad eorum certorum formam prouocanda erunt, cum quibus de communione status principalis censentur, vt proinde & de probatione communicent. Hinc itaque constantissimè dirigam, Deum non esse, qui sit hodiè incertus, quia retro ignotus: quando quem constat esse, ex hoc ipso constat, quòd nunquam fuerit ignotus, ideo nec incertus.

CAPVT X.

Deus ab initio semper cognitus, quem, anima, & conscientia etiam Ethnica, non ignorauit.

Per totum. V. Dei vnius notitia. 4.

SIQVIDEM à primordio rerum, conditor earum, cum ipsis pariter compertus est; ipsis ad hoc prolatis, vt Deus cognosceretur. Nec enim si aliquanto posterior Moses, primus videtur in templo literarum suarum Deum mundi dedicasse, idcirco à Pentateucho natales agnitionis supputabuntur; cùm totus Mosis stilus notitiam Creatoris non instituat, sed à primordio enarret à paradiso, & Adam, non ab Ægypto, & Mose recensendam. Denique, maior popularitas generis humani, nè nominis quidem Mosis compotes, nedum instrumenti, Deum Mosis tamen norunt; etiam tantam idololatria dominationem obumbrante, seorsum tamen illum quasi proprio nomine Deum perhibent, *& Deum deorum, &, Si Deus dederit, &, Quod Deo placet, &, Deo commendo.* Vide an nouerint, quem omnia posse testantur. nec hoc vllis Mosis libris debent. Antè anima, quàm prophetia. Animæ enim à primordio conscientia, Dei dos est: eadem nec alia & in Ægyptiis, & in Syris, & in Ponticis. Iudæorum enim Deum, dicunt animæ Deum. Noli, barbare hæretice, priorem Abraham constituere, quàm mundum. Et si vnius familiæ Deus fuisset Creator, tamen posterior tuo non etat, etiam Ponticis antè eum notus. Accipe igitur ab antecessore formam, à certo incertus, à cognito incognitus. Nunquam Deus latebit, nunquam Deus deerit: semper intelligetur, semper audietur; etiam videbitur quomodo volet. Habet Deus testimonia, totum hoc quod sumus, & in quo sumus. Sic probatur & Deus, & vnus, dum non ignoratur; alio adhuc probari laborante.

CAPVT XI.

Deus esse non potest, ille quem Marcion inducit, qui nihil creauit cùm Deus omnium Dominus, Creationis iure esse debeat.

In p. ad m. V. Dei vnius notitia. 4. in f. V. Marcionis Deus. 3.

ET meritò, inquiunt; quis enim non tam suis notus est, quàm extraneis? Nemo. Teneo & hanc vocem. Quale est enim, vt aliquid extraneum Deo sit, cui nihil extraneum esset, si quis esset? quia Dei hoc est, omnia illius esse, & omnia ad illum pertinere: vel nè statim audiret à nobis, Quid ergo illi cum extraneis? quod plenius suo loco audiet. At nunc satis est, nullum probari, cuius nihil probatur. Sicut enim

Creator, ex hoc & Deus, & indubitatus Deus, quia omnia ipsius, & nihil extraneum illi: ita & aliis idcirco non Deus, quia omnia non eius, ideoque & extranea. Denique, si vniuersitatis Creatoris est, jam nec locum video Dei alterius. Plena & occupata sunt omnia suo auctore. Si vacat aliquid spatii alicuius diuinitati in creaturis, planè falsæ vacabit. Patet mendacio veritas. Tanta vis idolorum, cur non recipiat alicubi Deum Marcionis? Igitur & hoc ex forma Creatoris expostulo, Deum ex operibus cognosci debuisse, alicuius proprii sui mundi, & hominis, & sæculi: quando etiam error orbis, propterea deos præsumpserit, quos homines interdum confitetur, quoniam aliquid ab vnoquoque prospectum videtur vtilitatibus, & commodis vitæ: Ita & hoc ex forma Dei creditum est diuinum esse, instituere, vel demonstrare quid aptum, & necessarium sit rebus humanis. Adeò inde auctoritas accommodata falsæ diuinitati, vnde præcesserat veræ. Vnam saltem cicerculam Deus Marcionis propriam protulisse debuerat, vt nouus aliquis Triptolemus prædicaretur. Aut exhibe rationem Deo dignam, cur nihil condiderit, si est; quia condidisset, si fuisset: illo scilicet præiudicio, quo & nostrum Deum non aliàs manifestum est esse, quàm quia totum condidit hoc. Semel enim præscriptio stabit, non posse illos & Deum confiteri Creatorem, & eum quem volunt æquè Deum credi, non ad eius formam probare, quam & ipsi, & omnes Deum: vt quando hoc ipso nemo Creatorem Deum dubitet, quia totum hoc condidit; hoc ipso nemo debeat credere Deum & illum qui nihil condidit, nisi ratio fortè proferatur. Duplex ista videatur necesse est, vt aut noluerit condere quid, aut non potuerit. Tertium cessat. Sed non potuisse, indignum Deo est. Noluisse, an dignum, volo inquirere. Dic mihi, Marcion, voluit Deus tuus cognosci se quocunque in tempore? annè alio proposito & descendit, & prædicauit, & passus resurrexit, quàm vt cognosceretur? Et sine dubio si cognitus est, voluit: nihil enim circa eum fieret, nisi voluisset. Quid ergo tantopere notitiam sui procurauit, vt in dedecore carnis exhiberetur; & quidem majore, si
Deut. 21. 23 falsæ? Nam hoc turpius, si mentitus est substantiam corporis, & qui maledictum in se Creatoris admisit, ligno suspensus. Quanto honestius per aliqua propriæ molitionis in-
Esa. 44. 24 dicia cognitionem sui præstruxisset? maximè aduersus eum cognosci habens, apud quem ex operibus ab initio cognitus non erat. Nam & quale est, vt Creator quidem ignorans esse alium super se Deum, vt volunt Marcionitæ, qui solum se etiam iurans adseuerabat, tantis operibus notitiam sui armauerit, quam potuerat non ita curasse, secundùm singularitatis suæ præsumptionem: ille autem sublimior, sciens inferiorem Deum tam instructum, nullam sibi prospexerit agnoscendo paraturam? quando etiam insigniora, & superbiora opera debuisset condidisse, vt Deus ex operibus cognosceretur, secundùm Creatorem; & ex honestioribus, potior & generosior Creatore.

CAPVT XII.

Etsi Deum Marcionis esse daremus, cogeremur tamen dicere, eum frustra esse & sine causa, qui nullam rem haberet, cuius se Dominum meritò iactare posset.

In p. V. Marcionis Deus. 3.

CÆTERVM, etsi esse eum possemus confiteri, sine caussa esse eum deberemus argumentari. Sine caussa enim esset, qui rem non haberet: quia res omnis causa est, vt sit aliquis, cuius res sit. Porro, inquantum nihil oportet esse sine causa, id est sine re: quia si sine causa sit, perinde est atque si non sit, non habens rei causam, rem ipsam: in tantum Deum dignius credam non esse, quàm esse sine causa. Sine causa enim est, qui rem non habendo, non habet causam. Deus autem sine causa, id est sine re, esse non debet. Ita, quoties ostendo eum sine causa esse, tanquam sit, hoc constituo non esse illum: quia si fuisset, omnino sine causa non fuisset. Sic & ipsam fidem dico illum sine causa ab homine captare, aliter solito Deum credere ex operum auctoritate formatum, quia nihil tale prospexit, per quod homo Deum didicit. Nam etsi credunt plerique in illum, non statim ratione credunt, non habentes Dei pignus, opera eius Deo digna. Itaque hoc nomine cessationis, & defectionis operum, & impudentiæ, & malignitatis adfinis est: impudentiæ, qua fidem non debitam sibi captat, cui præstruendæ nihil prospexit: malignitatis, qua plures incredulitatis reos fecit, nihil fidei procurando.

CAPVT XIII.

Philosophis testibus probat, mundum esse opus non indignum Deo.

In p. ad circa. f. V. mundus. 1. in f. V. Dei potentia. 4.

QVVM Deum hoc gradu expellimus, cui nulla conditio tam propria, & Deo digna, quàm Creatoris, testimonium præsignarit, narem contrahentes impudentissimi Marcionitæ, conuertuntur ad destructionem operum Creatoris. Nimirum, inquiunt, grande opus,& dignum Deo, mundus. Nunquid ergo Creator minimè Deus? Planè Deus. Ergo nec mundus Deo indignus. nihil etenim Deus indignum fececit: etsi mundum homini, non sibi fecit: etsi omne opus inferius est suo artifice. Et tamen si quale quid fecisse indignum est Deo, quantò indignius Deo est, nihil eum omnino fecisse vel indignum, quo posset etiam dignior um auctor sperari? Vt ergo aliquid & dè isto huius mundi indigno loquar, cui & apud Græcos ornamenti & cultus, non sordium nomen est, indignas videlicet substantias ipsi illi sapientiæ professores, dè quorum ingeniis omnis hæresis animatur, deos pronuntiauerunt, vt Thales aquam, vt Heraclitus ignem, vt Anaximenes aërem, vt Anaximander vniuersa cœlestia, vt Strato cœlum & terram, vt Zeno aërem & ætherem, vt Plato sidera; quæ genus deorum igneum appellat, quum dè mundo. Considerando scilicet & magnitudinem, & vim, & potestatem, & honorem, & decorem, opem, fidem, legem singulorum elementorum, quæ omnibus gignendis, alendis, conficiendis, reficiendisque conspirant, vt plerique Physicorum, formidauerunt initium ac finem mundo dare, nè substantiæ eius, tantæ scilicet, minus Dei haberentur; quas colunt & Persarum Magi, & Ægyptiorum Hierophantæ, Indorum Gymnosophistæ. Ipsa quoque vulgaris superstitio communis idololatriæ, eùm in simulactis, dè nominibus, & fabulis veterum mortuorum pudet, ad interpretationem naturalium refugit, & dedecus suum ingenio obumbrat, figurans Iouem in substantiam feruidam, & Iunonem eius in aëriam, secundùm sonum Græcorum vocabulorum, item Vestam in ignem, & Camenas in aquam, & Magnam matrem in terram seminalia demessam, lacertis aratam, lauactis rigatam. Sic & Osiris quod semper sepelitur, & in viuido quæritur, & cum gaudio inuenitur, reciprocarum frugum, & viuidorum elementorum, & recidiui anni fidem argumentantur: Sicut aridæ, & ardentis naturæ sacramenta leones Mithræ philosophantur. Et superiores quidem situ aut statu substantias sufficit facilius deos habitas, quàm Deo indignas. Ad humilia deficiam. Vnus, opinor, de sepibus flosculus, non dico de pratis; vna cuiuslibet maris conchula, non dico de Rubro; vna tetraonis pinnula, taceo de pauo, sordidum artificem pronuntiabit tibi Creatorem?

CAPVT XIV.

Minutissima quaque animalia Deum authorem clamant, vindicem lædendo, bonum iuuando. Aquam quoque Creatoris, oleum, & panem, quo suum corpus Christus repræsentat, hoc est præsens facit; Deus Marcionis in suis sacramentis probat.

In p. V. Dei potentia. 4. à p. ad f. V. Dei Potentia. 1.

AT quum & animalia intides minutiora, quæ maximus artifex dè industria, ingenijs aut viribus ampliauit, sic magnitudinem in mediocritate probari docens, quemadmodum [a] *virtutem in infirmitate*, secundùm Apostolum; imitare, si potes, apis ædificia, formicæ stabula, aranei tetia, bombycis stamina: sustine, si potes, illas ipsas lectuli, & tegetis tuæ bestias, cantharidis venena, muscæ spicula, culicis & tubam, & lanceam. Qualia erunt maiora, cùm tam modicis aut iuuaris, aut lædetis, vt nec in modicis despicias Creatorem? Postremò, te tibi circumfer, intus ac foris considera hominem. placebit tibi vel hoc opus Dei nostri, quod tuus dominus ille Deus melior adamauit; propter quem in hæc paupertina elementa de tertio cœlo descendere laborauit; cuius causa in hac cellula Creatoris etiam crucifixus est. Sed ille quidem vsque nunc nec aquam reprobauit Creatoris, qua suos abluit; nec oleum, quo suos vnguit; nec mellis & lactis societatem, qua suos infantat; nec panem, quo ipsum corpus suum repræsentat; etiam in sacramentis propriis egens mendicitatib. Creatoris. At tu [b] *super magistrum discipulus, & seruus super dominum*, sublimius illo sapis, destruens quæ ille desiderat. Volo inspicere si ex fide saltem, vt non & ipse quæ destruis, appetas. Aduersaris cœlum; & libertatem cœli in habitationibus captas. Despicis terram; planè inimicæ iam tuæ carnis matricem; & omnes medullas eius victui extorques: Reprobas &

[a] 2. Cor. 12. 9.

[b] Matth. 10. 24.

mare; sed vsque ad copias eius, quas sanctiorem cibum deputas. Rosam tibi si obtulero, non fastidies Creatorem. Hypocrita, vt apocarteresi probes te Marcionitam, id est, repudiatorem Creatoris (nam hæc apud vos pro martyrio affectari debuisset, si vobis mundus displiceret) in quamcunque materiam resolueris, substantiam Creatoris vteris. Quanta obstinatio duritiæ tuæ? Deprecias, in quibus & viuis, & moreris.

CAPVT XV.

Pauper valde, & sine substantia est Deus Marcionis: tum quòd ad 15. vsque Seueri Annum, cælum, & mundum non habuerit proprium. Tum etiam quod nouem alioquin deos admittat Marcion.

Per totum. V. Marcionis Deus. 22. & 1 p. in alphab. Errorum. V. Christus reuelatus. 1.

POST hæc, vel antè hæc, quum dixeris esse & illi conditionem suam, & suum mundum, & suum cœlum; dè cœlo quidem illo tertio videbimus, si & ad Apostolum vestrum discutiendum peruenerimus; interim, quæcunque substantia est, cum suo vtique Deo apparuisse debuerat. At nunc quale est, vt Dominus à XII. Tiberij Cæsaris reuelatus sit, substantia verò ad decimum quintum iam Seueri Imperatoris, nulla omnino comperta sit, quæ friuolis Creatoris præcellens, vtique latere desisset, non latenre iam Domino suo & auctore? Et ideo si ipsa non potuit manifestari in hoc mundo, quomodo Dominus paruit eius in hoc mundo? Si Dominum cepit hic mundus, cur substantiam capere non potuit, nisi Domino fortassi maiorem? Iam nunc dè loco quæstio est, pertinens & ad mundum illum superiorem, & ad ipsum Deum eius. Ecce enim, si & ille habet mundum suum infra se, supra Creatorem, in loco vtique fecit eum, cuius spatium vacabat inter pedes suos, & caput Creatoris. Ergo & Deus ipse in loco erat; & mundum in loco faciebat; & erit iam locus ille maior & Deo, & mundo. Nihil enim non maius est, id quod capit, eo quòd capitur. & videndum, nè qua adhuc illic vacent subsiciua, in quib. & tertius aliqui stipare Deus secum mundo suo possit. Ergo iam incipe deos computare. Erit enim & locus, Deus; non tantùm quà Deo maior: sed & quà innatus, & infectus; ac per hoc, æternus, & Deo par; in quo semper Deus fuerit. Dehinc, si & ille mundum ex aliqua materia subiacente molirus est, innata, & infecta, & contemporali Deo, quemadmodum & de Creatore Marcion sentit, redigis & hoc ad maiestatem loci, qui & Deum, & materiam, duos Deos, clusit. Et materia enim Deus, secundùm formam diuinitatis; innata scilicet, & infecta, & æterna. Aut si dè nihilo molitus est mundum, hoc & dè creatore sentire cogetur, cui materiam subjicit in substantia mundi. Sed ex materia & ille fecisse debebit; eadem ratione occurrente illi quoque Deo, quæ opponeretur Creatori, vt æquè Deo. Atque ita tres interim mihi deos numera Marcionis, Factorem, & Locum, & Materiam. Proinde & Creatorem in loco facit; vtique eadem conditione censendo; & materiam ei subjicit, vtiq. innatam, & infectam, & hoc nomine æternam, vt Domino. Amplius, & Malum materiæ deputans, innatum innatæ, infectum infectæ, & æternum æternæ, quartum iam hinc Deum fecit. Habes igitur in superioribus tres substantias diuinitatis; in inferioribus, quatuor. His quum accedunt & sui Christi; alter qui apparuit sub Tiberio; alter qui à Creatore promittitur, manifestam iam fraudem Marcion patitur ab eis, qui duos inferre præsumunt, quum nouem assignet, licet nesciens.

CAPVT XVI.

Deus Marcionis Inuisibilium tantùm opifex dici non potest: quia idem author est visibilium & inuisibilium.

Per totum. V. Deus Creator. 3.

NON comparente igitur mundo alio, sicut nec Deo eius, consequens est, vt duas species rerum, visibilia & inuisibilia, duobus auctoribus deis diuidant, & ita suo Deo inuisibilia defendant. Quis autem poterit inducere in animum, nisi spiritus hæreticus, eius esse inuisibilia, qui nihil visibile præmiserit; quàm eius qui visibilia operatus, inuisibilium quoque fidem fecerit: quum iustius multo sit aliquibus exemplariis adnuere, quàm nullis? Videbimus, & Apostolus cui auctori inuisibilia deputet, quum & illum explorauerimus. Nunc enim communib. plurimùm sensibus, & argumentationibus iustis, secuturæ scripturarum quoque aduocationi fidem sternimus, confirmantes diuersitate hanc visibilium, & inuisibilium adeò Creatori deputandam, sicuti tota operatio eius ex diuersitatibus constat; ex corporalibus & incorporalibus, ex ani-

malibus & inanimalibus, ex vocalibus & mutis, ex mobilibus & statiuis, ex genitalibus & sterilibus, ex aridis & succidis, ex calidis & frigidis. Sic & hominem ipsum diuersitas temperauit, tam in corpore, quàm in sensu. Alia membra fortia, alia infirma: alia honesta. alia inhonesta: alia gemina, alia vnica: alia comparia, alia disparia. Proinde & in sensu nunc lætitia, nunc anxietas: nunc amor, nunc odium: nunc ira, nunc lenitas. Quod si ita est, vt æmula inter se conditionis vniuersitas, ista modulata sit, iam igitur & visibilibus inuisibilia debentur, non alteri auctori deputanda, quàm cui & æmula eorum, ipsum Creatorem diuersum notantia, iubentem quæ prohibuit, & prohibentem quæ iussit; percutientem, & sanantem. Cur in hac sola specie vniformem eum capiunt; visibilium solummodò conditorem, quem proinde credendum sit, & visibilia & inuisibilia condidisse, quemadmodum & vitam & mortem, & mala & pacem? Et vtique si illa inuisibilia maiora sunt visibilibus creaturis suo loco magnis, sic quoque congruit eius esse maiora, cuius & magna, quia nec magna, nedum maiora, ei competant, cuius nec modica comparent.

CAPVT XVII.

Non sufficit Deo vnicum opus, quod suo tribuit Marcion, liberationẽ hominis: cùm Deus senetur per alia etiam opera, notum se mundo fecerit.

In p. V. Marcionis Deus. 6. in m. V. Marcionis Deus. 7.

His compressi, erumpunt dicere: Sufficit vnicum hoc opus Deo nostro, quòd hominem liberauit summa & præcipua bonitate sua, & omnibus locustis anteponenda. O Deum maiorem, cuius tam magnum opus non potuit inueniri, quàm in homine Dei minoris! Enimverò, prius est vt eum probes esse, per quæ Deum probari oportet; per opera; tunc deinde per beneficia. Primò enim quæritur, an sit; & ita, qualis sit. Alterum dè operibus, alterum dè beneficiis dinoscetur. Cæterùm, non quia liberasse dicitur hominem, ideo esse eum constat: sed si esse constiterit, tunc & liberasse Eccli. 11.14
dicetur; vt & an liberauerit constet; quia potuerit & esse, & non liberasse. Quomodo Esa. 45.7.
ergo, quia liberasse dicetur, etiam esse credetur? quum potuerit & esse, & non liberasse? Nunc in isto articulo ab ignoti Dei quæstione deductis, satis constitit, tam nihil illum condidisse, quàm debuisse condidisse, vti cognosceretur ex operibus, quia si fuisset, cognosci debuisset; & vtique à primordio rerum. Deum enim non decuisse latuisse. Regrediar necessè est ad originem quæstionis Dei ignoti, vt cæteros quoque ramulos eius excutiam. Primò enim quæri oportebit, qui postea se protulerit in notitiam; cur postea, & non à primordio rerum? quibus vtique necessarius, quà Deus, & quidem melior, quò necessarior, latere non debuit. Non enim potest dici non fuisse aut materiam, aut causam cognoscendi Deum, quum & homo à primordio esset in sæculo, cui nunc subuenit; & malitia Creatoris, aduersus quam vt bonus subuenit. Igitur aut ignorauit & causam, & materiam suæ reuelationis necessariæ, aut dubitauit, aut non potuit, aut noluit. Omnia hæc Deo indigna. maximè optimo. Sed & hunc locum alibi implebimus, exprobratione seræ reuelationis, sicut nunc sola demonstratione.

CAPVT XVIII.

Deus ille Marcionis non rectè dicitur reuelatus, qui neque per naturam se suis operibus, neque per doctrinam, suis se scripturis & prophetiis reuelauit.

Per totum. V. Marcionis Deus. 9.

PROCESSERIT, age, iam in notitiam quando voluit, quando potuit, quando hora fatalis aduenit, fortasse enim anabibazon ei obstabat, aut aliquæ maleficæ, aut Saturnus quadratus, aut Mars trigonus. Nam & Mathematici plurimùm Marcionitæ: nec hoc erubescentes, dè ipsis etiam stellis viuere Creatoris. Tractandum & hic de reuelationis qualitate, an dignè cognitus sit; vt constet an verè; & ita credatur esse, quem dignè constiterit reuelatum. digna enim Deo probabunt Deum. Nos definimus Deum, primò natura cognoscendum, dehinc doctrina recognoscendum: natura ex operibus, doctrina ex prædicationibus. Sed cui nulla natura est, naturalia instrumenta non suppetunt. Ergo vel prædicationibus reuelationem sui debuerat operari; maximè aduersus eum reuelandus, qui & conditionis, & prædicationis operibus tot ac tantis, vix tamen hominum fidem impleuerat. Quomodo itaque reuelatus est? Si per humanam coniecturam, nega Deum aliàs cognosci posse quàm per semetipsum: nec tantùm ad formam prouocans Creatoris, verùm & ad conditionem tam diuinæ magnitudinis,

quàm humanæ mediocritatis. nè maior Deo homo videri possit, qui eum non vltro volentem cognosci, suis viribus quodammodo in publicum agnitionis extraxerit: quum humana mediocritas facilius deos fingere sibi norit, secundùm totius æui experimenta, quàm verum sectari, quem naturâ iam intelligunt. Alioquin, si sic homo Deum commentabitur, quomodo Romulus Consum, & Tatius Cloacinam, & Hostilius Pauorem, & Metellus Albutnum, & quidam antè hoc tempus Antinoüm; hoc aliis licebit: nos Marcionem naucletum nouimus, non regem, nec imperatorem.

CAPVT XIX.

Deus Marcionis dici non potest in Christo suo reuelatus: tum quòd Christus plus quam 115. annis ante Deum Marcionis apparuerit, cùm Deus Marcionis tantùm sub Antonino fuerit reuelatus: Tum quòd Christus præcesserit separationem illam Euangelij à lege veteri, quam Marcion in suo Antithese on libro primus adinuenit.

Ap. V. Marcionis Christus. 4. à m. ad. f. V. Marcionis Deus. 21.

IMMÒ, inquiunt Marcionitæ, Deus noster, etsi non ab initio, etsi non per conditionem, sed per semetipsum reuelatus est, in Christo Iesu. Dabitur & in Christum, liber de omni statu eius. Distingui enim materias oportet, quò plenius & ordinatius tractentur. Interim satis erit, ad præsentē gradum ita occurrere, vt ostendam Christum Iesum non alterius Dei circumlatorem, quàm Creatoris; & quidem paucis. Anno xv. Tiberij, Christus Iesus dè cœlo manare dignatus est, spiritus salutaris: Marcionis salutem, qui ita voluit, quoto quidem anno Antonini maioris de Ponto suo exhalauerit aura canicularis, non curaui inuestigare. Dè quo tamen constat, Antoninianus hæreticus est, sub Pio impius. A Tiberio autem vsque ad Antoninum, anni ferè cxv. & dimidium anni, cum dimidio mensis. tantumdem temporis ponunt inter Christum, & Marcionem. Quum igitur sub Antonino primus Marcion hunc Deum induxerit, sicut
Luc. 3. 1. probauimus; statim, qui sapis, plana res est. Præjudicaut tempora, quòd sub Antonino primùm processit, sub Tiberio non processisse, id est Deum Antoniniani imperij, Tiberiani non fuisse: atque ita non à Christo reuelatum, quem constat à Marcione primùm prædicatum. Hoc nunc vt probem constare, quod superest ab ipsis aduersariis sumam. Separatio Legis, & Euangelij, proprium & principale opus est Marcionis: nec poterunt negare discipuli eius, quod in summo instrumento habent, quo denique initiantur, & indurantur in hanc hæresin. Nam hæ sunt antitheses Marcionis, id est, contrariæ oppositiones; quæ conantur discordiam Euangelij cum Lege committere, vt ex diuersitate sententiarum vtriusque instrumenti, diuersitatem quoque argumententur deorum. Igitur, quum ea separatio Legis & Euangelij, ipsa sit quæ alium Deum Euangelij insinuauerit, aduersus Deum Legis; apparet antè eam separationem, Deum in notitia non fuisse, qui ab argumento separationis innotuit: atque ita non à Christo reuelatum, qui fuit antè separationem; sed à Marcione commentatum, qui instituit separationem aduersus Euangelij Legisque pacem, quam retro illæsam, & inconcussam, ab apparentia Christi, vsque ad audaciam Marcionis, illa vtique ratio seruauit, quæ non alium Deum & Legis, & Euangelij tuebatur, præter Creatorem; aduersus quem tanto post tempore separatio à Pontico immissa est.

CAPVT XX.

Nec dicat Marcion se non nouam fidei regulam texuisse, sed corruptam veterem emendasse, exemplo Pauli Petrum, reprehendentis: quia Paulus non fidem Creatoris in Petro, sed conuersationem reprehendit.

In p. V. Marcionitæ. 1. à p. ad. f. V. legis veteris abrogatio. 2.

HVIC expeditissimæ probationi defensio quoque à nobis necessaria est, aduersus obstrepitacula diuersæ partis. Aiunt enim Marcionem non tam innouasse regulam, separatione Legis & Euangelii, quàm retro adulteratam recurasse. O Christe patientissime Domine! qui totannis interuersionem prædicationis tuæ sustinuisti, donec
a Gal. 2. 9. tibi scilicet Marcion subueniret. Nam & ipsum [a] *Petrum, cæterosque, columnas Apostola-*
b 14. ibid. 4. *tus*, à Paulo reprehensos opponunt, [b] *quòd non rectò pede incederent ad Euangelij veritatem;* ab illo certè Paulo, qui adhuc in gratia rudis, trepidans denique [c] *ne in vacuum cucurrisset*
c Gal. 2. 2. *aut curreret, tunc primùm cum antecessoribus Apostolis conferebat.* Igitur si feruenter, vt adhuc neophytus, aduersus Iudaismum aliquid in conuersatione reprehendendum existimauit, passiuum scilicet conuictum, postmodùm & ipse vsu [d] *omnibus omnia futurus,*
d 1 Cor. 9. 20. *vt omnes lucraretur, Iudæis quasi Iudæus, & eis qui sub lege, tanquam sub lege:* tu illam solius

con-

conuersationis, placituræ postea accusatori suo, reprehensionem suspectam vis haberi, etiam dè prædicationis erga Deum præuaricatione. Atquin dè prædicationis vnitate, quod suprà legimus, [e] *dexteras iunxeram*, & ipsa officij distributione, dè Euangelij societate condixerant: sicut & alibi, [f] *Siue ego, inquit, siue illi, sic prædicamus*. Sed etsi [g] *quosdam falsos fratres irrepsisse describit, qui vellent Galatas ad aliud Euangelium transferre*, ipse demonstrat adulterium illud Euangelij, non ad alterius Dei & Christi fidem transferendam, sed ad disciplinam Legis conseruandam, habuisse intentionem, reprehendens scilicet illos circumcisionem vindicantes; [h] *& obseruantes tempora, & dies, & menses, annos* Iudaicarum ceremoniarum, quas iam exclusas agnouisse debuerant, secundùm innouatam dispositionem Creatoris, olim de hoc ipso prædicantis per Prophetas suos. vt per Esaiam: [i] *Vetera transierunt, inquit; ecce noua quæ ego nunc facio*. & alibi. [k] *Et disponam testamentum, non quale disposui ad patres vestros, cùm illos eduxissem de terra Ægypti*. sic & per Hieremiam: [l] *Renouate vobis nouamen nouum, & circumcidimini Deo vestro, & circumcidimini præputia cordis vestri*. Hanc ergo circumcisionem iam sistens Apostolus, & hoc nouamen, illas quoque vetustates cæremoniarum dissuadebat, dè quibus idem conditor earum quandoque cessatutis profitebatur, per Osee: [m] *Et auertam omnes iocunditates eius, & dies festos eius, & neomenias, & sabbata, & omnes ceremonias eius*. Sic enim & per Esaiam: [n] *Neomenias vestras, & sabbata, & diem magnum non sustineo: ferias & ieiunium, & dies festos vestros odit anima mea*. Quod si & Creator omnia hæc iampridem recusauerat, & Apostolus ea iam recusanda pronunriabat, ipsa sententia Apostoli consentanea decretis Creatoris, probat non alium Deum ab Apostolo prædicatum, quàm cuius decreta cupiebat iam agnosci; falsos & Apostolos, & fratres notans in hac causa, qui Euangelium Christi Creatoris transferrent, à nouitate prænuntiata à Creatore, ad vetustatem recusatam à Creatore.

e Gal. 2. 9. f 1. Cor. 15. 11. g Gal. 1. 6. Gal. 5. 2. h Gal. 4. 10. i Esa. 43. 19. k Hier. 31. 31. l Hier. 4. 4. Gal. 5. 1. 2. m Osee. 2. 11. n Esa. 1. 14. Gal. 1. 6.

CAPVT XXI.

Firma semper & sana fides mansit in Deum Creatorem, & Christum eius filium, non tantum in Apostolis, sed & in Ecclesiis Apostolicis, in quibus Christus non alterius quàm Dei Creatoris filius ostenditur.

In p. V. legis veteris abrogatio. 2.

CÆTERVM, si quasi nouum Deum prædicans, veteris Dei legem cupiebat excludere, quare dè Deo quidem nouo nihil præscribit, sed dè vetere lege solummodò? nisi quoniam fide manente in Creatorem, solā lex eius concessare debebat? vt & Psalmus ille præcecinerat: [a] *Disrumpamus à nobis vincula eorum, & abiiciamus eorum iugum à nobis*: Ex quo scilicet [b] *tumultuata sunt gentes, & populi meditati sunt inania: adstiterunt reges terræ, & magistratus conuenerunt in vnum, aduersus Dominum, & aduersus Christum eius*. Et vtique si alius Deus prædicaretur à Paulo, nulla disceptatio esset seruandæ legis, necnè, non pertinentis scilicet ad Dominum nouum, & æmulum legis. Ipsa enim Dei nouitas atque diuersitas, abstulisset non modò quæstionem veteris & alienæ legis, verùm omnem eius mentionem. Sed hic erat totus status quæstionis, quòd cùm idem Deus legis in Christo prædicaretur, legi eius derogaretur. Stabat igitur fides semper in Creatore, & Christo eius; sed conuersatio, & disciplina nutabat. Nam & alij dè idolothytoedendo, alij dè mulierum velamento, alii dè nuptiis vel repudiis, nonnulli & dè spe resurrectionis, disceptabant; dè Deo, nemo. Nam si fuisset hæc quoque quæstio disceptata, & ipsa apud Apostolum inueniretur, vel quantò principalis. Quòd si post Apostolorum tempora, adulterium veritas passa est circa Dei regulam; ergo iam Apostolica traditio nihil passa est in tempore suo, circa Dei regulam, & non alia agnoscenda erit traditio Apostolorum, quàm quæ hodie apud ipsorum Ecclesias editur. Nullam autem Apostolici census Ecclesiam inuenias; quæ non in Creatore christianizet. Aut si hæ erunt à primordio corruptæ, quæ erunt integræ? nimirum aduersariæ Creatoris. Exhibe ergo aliquam ex tuis Apostolici census, & obduxeris. Igitur, cùm omnibus modis constet alium Deum in regula sacramenti istius non fuisse à Christo vsque ad Marcionem, quàm Creatorem, satis iam & probatio nostra munita est, qua ostendimus notitiam Dei hæretici, ex Euangelij & Legis separatione cepisse, & definitio superior instructa est, Non esse credendum Deum, quem homo de suis sensibus composuerit, nisi planè Prophetes, id est, non de suis sensibus. Quòd si, Marcion, poterit dici, debebit etiam probari. Nihil retractare oportebat: hoc enim cuneo veritatis, omnis extruditur hæresis, cùm Christus non alterius Dei, quàm Creatoris circumlator ostenditur.

a Psal. 2. 3. b Versu. 1. & 2. ibid.

E e

CAPVT XXII.

Deus Marcionis dici non potest naturaliter bonus, quòd ab initio lapsum hominem non erexerit.

A p. V. Marcionis Deus. 11. in m. V. Dei bonitas. 2. à m. V. Marcionis Deus. 13.

SED quomodo funditus euertetur Antichristus, nisi cæteris quoque iniectionibus eius elidendis locus detur, relaxata præscriptionum defensione? Accedamus igitur iam hinc ad ipsam Dei personam, vel potius vmbram, & phantasma, secundùm Christum ipsius, per idque examinetur, per quod Creatori præfertur. Et vtique erunt regulæ certæ ad examinandam Dei bonitatem. Sed prius est vt inueniam illam, & adprehendam, & ita ad regulas perducam. Quum enim circumspicio tempora, nusquam est à primordio materiarum, & introitu causarum, cum quibus debuerat inueniri, exinde agens quod agi habuit. Erat enim iam & mors,[a] *& aculeus mortis delictum*, & ipsa malitia Creatoris; aduersus quam subuenire deberet alterius Dei bonitas, primæ huic regulæ diuinæ bonitatis occurrens, si se naturalem probaret, statim succurrens, vt causa cœpit. Omnia enim in Deo naturalia, & ingenita esse debebunt, vt sint æterna, secundùm statum ipsius; nè obuenientia, & extranea reputentur; ac per hoc, temporalia, & æternitatis aliena. Ita & bonitas perennis & iugis exigetur in Deo, quæ in thesauris naturalium proprietatum reposita & parata, antecederet causas & materias suas; & primam quamque susciperet, non despiceret, & destitueret, si antecedebat. Denique, non minus & hic quæram, cur non à primordio operata sit bonitas eius, quam dè ipso quæsiuimus, cur non à primordio sit reuelatus? Quidni? qui per bonitatem reuelari haberet, si qui fuisset. Non posse quid, Deo non licet, nedum naturalibus suis fungi; quæ si continentur, quo minus currant, naturalia non erunt. Et otium enim sui natura non nouit. hinc censetur, si agat; si nec noluisse videbitur exercere bonitatem interim naturæ nomine. Natura enim se non potest nolle, quæ se ita dirigit, vt si cessauerit, non sit. Sed cessauit aliquando in Deo Marcionis, dè opere bonitas. Ergo non fuit naturalis bonitas, quæ potuit aliquando cessasse, quod naturalibus nō licet. Et si nō erit naturalis, iam nec æterna credenda, nec Deo par; quia non æterna, dum non naturalis: quæ denique nullam sui perpetuitatem, aut dè præterito constituat, aut dè futuro repromittat. Nam & à primordio non fuit, & in finem sine dubio non erit. Potest enim & non esse quandoque, sicut non fuit aliquando. Igitur, cùm constet in primordio cessasse bonitatem Dei illius: (non enim à primordio liberauit hominem;) & voluntate potius eam, quàm infirmitate cessasse, iam voluntas suppressæ bonitatis, finis inuenietur malignitatis. Quid enim tam malignum, quàm nolle prodesse cùm possis? quàm vtilitatem cruciare? quàm iniuriam finere? Totum denique Creatoris elogium in illum rescribetur, qui sæuitias eius, bonitatis suæ mora iuuit. Nam in cuius manu est quid nè fiat, eius iam deputatur, cùm fit. Homo damnatur in mortem, ob vnius arbusculæ delibationem, & exinde proficiunt delicta cum pœnis; & pereunt iam omnes, qui paradisi nullum cespitem norūt. Et hoc melior aliqui Deus aut nescit, aut sustinet? Si vt ex hoc melior inueniretur, quantò Creator deterior haberetur, satis & in isto consilio malitiosus, qui & illum voluit oneratum operationibus eius admissis, & sæculum in vexatione detinuit. Quid de tali medico iudicabis, qui nutriat morbum mora præsidij, & periculum extendat dilatione remedij, quò pretiosius aut famosius curet? Talis & in Deum Marcionis dicenda sententia est, mali permissorem, iniuriæ fautorem, gratiæ lenocinatorem, benignitatis præuaricatorem, quam non statim causæ suæ exhibuit. Planè, si natura bonus, exhibiturus, & non accessione: si ingenio optimus, & non disciplina: si ab æuo Deus, & non à Tiberio; immò (quod verius) à Cerdone, & Marcione. Tiberio nunc Deus ille præstiterit, vt imperio eius diuina bonitas in terris dedicaretur.

a 1. Cor. 15. 56.

CAPVT XXIII.

Marcionis Deus non est rationabiliter bonus, qui hominem ab alio Deo creatum adiuuerit.

In p. ad m. V. inimici dilectio. 3. à m. ad f. V. Marcionis Deus. 14.

ALTERAM illi regulam prætendo; sicut naturalia, ita rationalia esse debere in Deo omnia. Exigo rationem bonitatis: quia nec aliud bonum haberi liceat, quod non rationaliter bonum sit, nedum vt ipsa bonitas irrationalis deprehendatur. Facilius malum, cui rationis aliquid adfuerit, pro bono habebitur, quàm vt bonum ratione desertum, non pro malo iudicetur. Nego rationalem bonitatem Dei Marcionis, iam hoc primò, quod in salutem processerit hominis alieni. Scio dicturos: atquin hanc esse principalem, & perfectam bonitatem, cùm sine vllo debito familiaritatis, in extraneos voluntaria & libera effunditur, secundùm quam, inimicos quoque

nostros & hoc nomine iam extraneos diligere iubeamur. Cùm ergo nō à primordio ho- Matt. 5.44.
minē respexit, à primordio extraneū, cessando præiudicauit cū extraneo nihil sibi esse. Luc. 6. 27.
Cæterùm disciplinam diligendi extraneum, vel inimicum, anteccessit præceptum *a diligendi proximū tanquā teipsum.* Quod etsi ex lege Creatoris, & tu quoq; illud excipere de- a Leuit. 19.
bebis, vt à Christo nō destructū, sed potius exstructū. Nam, quò magis proximū diligas, 18.
diligere iuberis inimicum, & extraneum. Exageratio est debitæ bonitatis, exactio in debitæ. Antecedit autem debita indebitam, vt principalis, vt dignior ministra & comite sua, id est, indebita. Prior igitur cùm prima bonitatis ratio sit, in rem suam exhiberi ex iustitia; secunda autem in alienam, *b ex redundantia iustitiæ super Scribarum & Pharisæorū;* quale est secundam ei rationem referri, cui deficit prima? non habenti proprium homi- b Matth. 5.
nem, ac per hoc quoque exiguæ? Porro, exigua quæ suum non habuit, quomodo in alie- 20.
num redundauit? Exhibe principalem rationem, & tunc vindica sequētem. Nulla res Luc. 11. 39.
sine ordine rationalis potest vindicari, tātò abest vt ratio ipsa in aliquo ordinem amittat. Rationis.
Sit nunc & à secundo gradu incipiens ratio bonitatis, in extraneum scilicet, nec secundus illi gradus ratione constabit, alio modo destructus. Tunc enim rationalis habebitur vel secunda in extraneum bonitas, si sine iniuria eius operetur, cuius est res. Quamcunque bonitatem, iustitia prima efficit rationalem. Sic & in principali gradu rationalis erit cùm in rem suam exhibetur, si iusta sit, sic & in extraneum rationalis videri poterit, si non sit iniusta. Cæterùm, qualis bonitas, quæ per iniuriam constat, & quidem pro extraneo? Fortasse enim pro domestico aliquatenus rationalis habeatur bonitas iniuriosa: pro extraneo verò, cui nec proba legitimè deberetur, qua ratione tā iniusta rationalis defendetur? Quid enim iniustius, quid iniquius, & improbius, quā ita alieno benefacere seruo, vt domino eripiatur, vt alij vindicetur, vt aduersus caput domini subornetur, & quidem, quo indignius, in ipsa adhuc domo domini, de ipsius adhuc horreis viuens, sub ipsius adhuc plagis tremens? Talis adsertor etiam damnaretur in sæculo, nedum plagiator. Non aliter Deus Marcionis inrumpens in alienum mundū, eripiens Deo hominem, patri filium, educatori alumnum, domino famulum; vt eum efficiat Deo impium, patri irreligiosum, educatori ingratum, domino nequam. Oro te, si rationalis bonitas talem facit, qualem faceret irrationalis? Non putem impudentiorē, quàm qui in aliena aqua, alij Deo tinguitur, ad alienum cœlum alij Deo expanditur, in aliena terra alij Deo sternitur, super alienum panē alij Deo gratiarum actionibus fungitur, dè alienis bonis, ob alium Deū, nomine eleemosynæ & dilectionis operatur. Quis iste Deus tam bonus, vt homo ab illo malus fiat? tam propitius, vt alium illi Deum, & Dominum quidem ipsius faciat iratum?

CAPVT XXIV.

Marcionis Deus non est perfectè bonus, quia solam animam saluat: non autem carnem: quam tamen baptizat, virginitati consecrat, & martyrio.

In p. V. Marcionis Deus. 17. ad circa. f. 3 p. V. Dei bonitas. 6. & V. electi. in m. V. carnis opera, vt instrumenti, &c. 8. in f. V. Marcionis Deus. 16.

SED Deus, sicut æternus, & rationalis, ita opinor & perfectus in omnibus. *a Eritis enim perfecti, quēadmodū Pater vester qui in cælis est.* Exhibe perfectā quoq; bonitatē eius. Etsi a Matth. 6.
dè imperfecta satis cōstat, quæ neq; naturalis inuenitur, neq; rationalis, nunc & alio or- 48.
dine traducetur: nec iā imperfecta, immò & defecta, exigua, & exhausta, minor numero materiarū suarū, quæ nō in omnibus exhibetur. Nō enim omnes salui fiunt, sed pauciores omnibus & Iudæis, & Christianis Creatoris. Pluribus vero pereuntibus, quomodo perfecta defenditur bonitas ex maiore parte cessatrix? paucis aliqua, pluribus nulla, cedēs perditioni, partiaria exitij? Quòd si plures salui nō erunt, erit iā non bonitas, sed malitia perfectior. Sicut enim bonitatis operatio est, quæ facit saluos: ita malignitatis, quæ non facit saluos. Magis autem nō faciens saluos, dum paucos facit, perfectior erit in nō iuuando, quàm iuuando. Non poteris & in Creatorem referre bonitatem, in omnes defectionem. Quem enim iudicem tenes, dispensatorē si fortè bonitatis ostendis intelligendum, non profusorem; quod Deo tuo vindicas. Vsqueadeò hac sola eum præfers bonitate Creatori; quam si solā profitetur, & totam, nulli deesse debuerat. Sed nolo iam de parte maiore pereuntium, imperfectum bonitatis arguere Deum Marcionis: sufficit ipsos, quos saluos facit, imperfectæ salutis inuentos, imperfectā bonitatem eius ostendere: scilicet anima tenus saluos, carne deperditos, quæ apud illum non resurgit. Vnde hæc dimidiatio salutis, nisi ex defectione bonitatis? Quid enim tam perfectæ bonitatis, quàm totum hominē redigere in salutem, totum damnatum à Creatore, totum à Deo

optimo allectum? Quod sciam, & caro tinguitur apud illum, & caro de nuptiis tollitur, & caro in confessione nominis desæuitur. Sed & si carni delicta reputantur, præcedit animæ reatus, & culpæ principatus animæ potius adscribendus, cui caro ministri nomine occurrit. carens denique anima caro, hactenus peccat. Ita & in hoc iniusta bonitas, & sic quoque imperfecta; innocentiorem substantiam relinquens in exitium, obsequio, non arbitrio delinquentem: cuius Christus etsi non induit veritatem, vt ruæ hæresi visum est, imaginem tamen eius subire dignatus est. Ipsum quod mentitus est illam, aliquid ei debuit debuisse. Quid est autem homo aliud quàm caro? Si quidem nomen hominis, materia corporalis, non animalis, ab auctore sortita est. ᵇ *Et fecit hominem Deus, inquit, limum de terra*; non animam: anima enim de adflatu. *Et factus est homo in animam viuam.* quid? vtique qui de limo. ᶜ *Et posuit Deus hominem in paradiso*: qood finxit, non quod flauit: qui caro nunc, non qui anima. Itaque si ita est, quo ore contendens perfectum bonitatis titulum, quæ non iam à partitione speciali hominis liberandi defecit, sed à proprietate generali? Si plena est gratia, & solida misericordia, quæ soli animæ salutaris est; plus præstat hæc vita, qua toti, & integri fruimur. Cæterùm, ex parte resurgere, mulrari erit, non liberari. Erat & illud perfectæ bonitatis, vt homo liberatus in fidem Dei optimi, statim eximeretur de domicilio atque dominatu Dei sæui. At nunc & febricitas, ô Marcionita, & cæteros tribulos, & spinas dolor carnis ruæ tibi edit; nec fulminibus tantùm, aut bellis, & pestibus, aliisque plagis Creatoris, sed & scorpiis eius obiectus; in quo te putas liberatum de regno eius, cuius te muscæ adhuc calcant? Si de futuro erutus es, cur non & de præsenti, vt perfecte? Alia est nostra conditiò, apud auctorem, apud iudicem, apud offensum principem generis. Tu tantummodò bonum Deum præfers. non potes autem perfecte bonū ostendere, à quo non perfecte liberaris.

ᵇ Gen. 2. 7.
ᶜ Ibid. 8.
Gen. 3. 18.

CAPVT XXIII.

Deus verus, non est solius bonitatis causâ æstimandus.

Ap. V. Dei iustitia & bonitas. 1. in m. V. Marcionis Deus. 12.

QVOD adtinet ad bonitatis quæstionem, his lineis deduximus eam minimè Deo adæquari, vt neque ingenitā, neque rationalem, neque perfectā; sed & improbam, & iniustā, & ipso iam bonitatis nomine indignam: quòd scilicet in quantum Deo congruat, in tantum Deum non esse conueniat, qui de tali bonitate etiam præferatur, nec de tali modo, verùm & sola. Iam enim & hoc discuti par est; An Deus de sola bonitate censendus sit, negatis cæteris appendicibus, sensib. & affectibus, quos Marcionitæ quidem à Deo suo abigunt in Creatorem, nos verò & agnoscimus in Creatore, vt Deo dignos. Et ex hoc quoque negabimus Deum, in quo non omnia quæ Deo digna sint, constent. Si aliquem de Epicuri schola, Deum adfectauit Christi nomine titulare, vt quod beatum, & incorruptibile sit, neque sibi, neque alij molestias præstet (hanc enim sententiam ruminans Marcion, remouit ab illo seueritates, & iudiciarias vires) aut in totum immobilem, & stupentem Deum concepisse debuerat; & quid illi cum Christo, molesto, & Iudæis per doctrinam, & sibi per sensum? aut & de cæteris motibus eum agnouisse, & quid illi cum Epicuro, nec sibi nec Christianis necessario? Ecce enim hoc ipso quod retro quietus, qui nec notitiam sui aliquo interim opere curauerit, post tantum æui senserit in hominis salutem, vtique per voluntatem, nonnè cōcupiscibilis tunc fuit nouæ voluntati, vt & cæteris motibus videatur obnoxius? Quæ autem voluntas sine concupiscentiæ stimulo est? Sed & cura accedet voluntati. Quis volet, quod non concupiscet? Quis enim volet, quid & concupiscet, & non curabit? Igitur cùm & voluit, & concupiit in hominis salutem, iam & sibi, & aliis negotium fecit, Epicuro nolente, consiliario Marcione. Nam & aduersarium sibi constituit, ipsum illud, aduersus quod & voluit, & concupiit, & curauit, siue delictum, siue mortem: in primis ipsum arbitrum eorum, & dominum hominis Creatorem. Porro, nihil sine æmulatione decurret, quod sine aduersatio non erit. Denique volens, & concupiscens, & curans hominem liberare, hoc ipso iam æmulatur & eum à quo liberat; aduersus eum scilicet sibi liberaturus; & ea de quibus liberat, in alia liberaturus. Proinde enim æmulationi concurrant necesse est officiales suæ, in ea quæ æmulatur, ira, discordia, odium, dedignatio, bilis, nolentia, offensa. Hæc omnia, si æmulationi adsistunt, æmulatio autem liberando homini procurat; liberatio autem hominis, operatio bonitatis est; non poterit ea bonitas sine sensibus, & affectibus, per quos administratur aduersus Creatorem; nè sic quoque irrationalis proscribatur, si careat & sensibus, & affectibus debitis. Hæc multò plenius defendemus in causa Creatoris, in qua & exprobrantur.

CAPVT XXVI.

Deus verus, etiam iustus, & vindex esse debet, & pœnarum pro meritis exactor.

In p. V. Dei iustitia, & bonitas. 1.

AT hîc sufficit, peruersissimum Deum ostendi, in ipso præconio solitariæ bonitatis, qua nolunt ei adscribere eiusmodi motus animi, quos in Creatore reprehendunt. Si enim neque æmulatur, neque irascitur, neque damnat, neque vexat, vtpote qui nec iudicem præstat; non inuenio quomodo illi disciplinarum ratio consistat, & quidem plenior. Quale est enim, vt præcepta constituat non executurus? vt delicta prohibeat, non vindicaturus? quia non iudicaturus: extraneus scilicet ab omnibus sensibus seueritatis, & animaduersionis. Cur enim prohibet admitti, quod non defendit admissum? cùm multò rectius non prohibuisset, quod defensurus non esset, quàm vt non defenderet quod prohibuisset: immò & permisisse directò debuit, sine causa prohibiturus, vt non defensurus. Nam & tunc tacitè permissum est, quod sine vltione prohibetur. Et vtique non aliud prohibet admitti, quàm quod non amat fieri. Stupidissimus ergo qui non offenditur facto quod non amat fieri: quando offensa comes sit frustratæ voluntatis. Aut si offenditur, debet irasci, si irascitur, debet vlcisci. Nam & vltio, fructus est iræ; & ira, debitum offensæ; & offensa, vt dixi, comes frustratæ voluntatis. Sed non vlciscitur; ergo nec offenditur. Sed non offenditur; ergo nec læditur voluntas eius, cùm fit quod fieri noluit: & fit iam delictum secundùm voluntatem eius: quia non fit aduersus voluntatem, quod non lædit voluntatem. Aut si hoc erit diuinæ virtutis, siue bonitatis, nolle quidem fieri, & prohibere fieri; non moueri tamen, si fiat; dicimus iam motum esse illum qui noluit. & vanè non moueri ad factum, qui motus sit ad non faciendum, quando noluit fieri. Nolendo enim, prohibuit. non enim & iudicauit? nolendo fieri, & idcirco prohibendo, non faciendum enim iudicauit, & prohibendum pronuntiauit. Ergo & ille iam iudicat. Si indignum est Deum iudicare, aut si eatenus dignum est Deum iudicare, quà tantummodò nolit, & prohibeat; non etiam defendat admissum. Arquin nihil Deo tam indignum, quàm non exequi quod noluit, & prohibuit admitti. Primò, quòd qualicunque sententiæ suæ & legi, debeat vindictam, in auctoritatem, & obsequij necessitatem. Secundò, quia æmulum sit necessè est quod noluit admitti, & nolendo prohibuit. Malo autem parcere Deum, indignius sit, quàm animaduertere: & quidem Deo optimo, qui non aliàs plenè bonus sit, nisi mali æmulus, vti boni amorem, odio mali exerceat, & boni tutelam expugnatione mali impleat.

CAPVT XXVII.

Si Deus tantùm bonus, non etiam vindex esset, sine timore viuerent peccatores, omni se nequitiæ mancipantes.

In m. V. Timor Dei. 7. In f. V. Marcionis Deus. 15.

SED iudicat planè malum nolendo, & damnat prohibendo: dimittit autem non vindicando, & absoluit non puniendo. O Deum veritatis præuaricatorem, sententiæ suæ circumscriptorem! Timet damnare quòd damnat, timet odisse quod non amat: factum finit, quod fieri non finit: mauult ostendere quid nolit, quàm probare. Hoc erit bonitas imaginaria: disciplina, phantasma: & ipsa transfunctoria præcepta, secura delicta. Audite, peccatores, quique nondum hoc estis, vt esse possitis: Deus melior inuentus est, qui nec offenditur, nec irascitur, nec vlciscitur; cui nullus ignis coquitur in gehenna, cui nullus dentium frendor horret in exterioribus tenebris; bonus tantùm est. denique, prohibet delinquere, sed litteris solis. In vobis est, si velitis, illi obsequium subsignare, vt honorem Deo habuisse videamini: timorem enim non vult. Atque adeò præ se ferunt Marcionitæ, quòd Deum suum omnino non timeant. Malus autem, inquiunt, timebitur; bonus autem diligetur. Stulte, quem Dominum appellas, negas timendum; cùm hoc nomen potestatis sit, etiam timendæ? At quomodo diliges, nisi timeas non diligere? Planè nec pater tuus est, in quem competat & amor, propter pietatem; & timor, propter potestatem? nec legitimus dominus, vt diligas propter humanitatem, & timeas propter disciplinam? Sic denique plagiarij diliguntur, non etiam timentur. Non enim timebitur, nisi iusta & ordinaria dominatio. Diligi autem potest etiam adultera. Sollicitatione enim constat, non auctoritate; & adulatione, non potestate. Quid denique adulantius, quàm delicta non exequi? Age itaque, qui Deum non times quasi bonum, quid non in omnem libidinem ebullis?

summum, quod sciam, fructum vitæ omnibus qui Deum non timent; quid non frequentas tam solemneis voluptates circi furentis, & caueæ sæuientis, & scenæ lasciuientis? quid non & in persecutionibus statim oblata acerra, animam negatione lucraris? Absit, inquis, absit. Ergo iam times delictum, & timendo probasti illum timeri, qui prohibet delictum. Aliud est, si eadem Dei tui peruersitate, quem non times, obseruas, qua & ille quod non vindicat, prohibet. Multò adhuc vanius cùm interrogati, quid fiet peccatori cuique die illo? respondent, abjici illum quasi ab oculis. Nonnè & hoc iudicio agitur? iudicatur enim abjiciendus, & vtique iudicio damnationis, nisi si in salutem abjiciatur peccator, vt & hoc Deo optimo competat. Et quid erit abjici, nisi amittere id quod erat consecuturus, si non abjiceretur? id est salutem. Ergo salutis in detrimentum abjicietur: & hoc decerni non poterit nisi ab irato, & offenso, & executore delicti, id est iudice.

CAPVT XXVIII.

Ridet Marcionis Deum non habentem neque quo puniat, neque quo delicta remittat, igne & aqua propria carens. Nec congruè regenerare posit homines, quos non genuit. Nec Spiritum sanctum conferre, qui nec Animam contulit. &c.

Per totum V. Marcionis deus. 15.

EXITVS autem illi abiecto quis? Ab igne, inquiunt, Creatoris deprehendentur. Adeonè nullum habet elementum, vel in hanc causam prouisum, quo peccatores suos vel sine sæuitia relèget, nè illos dedat Creatori? Quid tunc Creator? Credo sulphuratiorem eis gehennam præparabit, vt blasphemis suis scilicet: nisi quòd * *Deus zelotes* fortasse an desertoribus aduersarii sui parcat. O Deum vsquequaque peruersum, vbique irrationalem, in omnibus vanum, atque ita neminem! cuius non statum, non conditionem, non naturam, non vllum ordinem video consistere; jam nec ipsum fidei eius sacramentum. Cui enim rei baptisma quoque apud eum exigitur? Si remissio delictorum est, quomodo videbitur delicta dimittere, qui non videbitur retinere? quia retineret, si iudicaret. Si absolutio mortis est, quomodo absolueret à morte, qui non deuinxit ad mortem? deuinxisset enim, si à primordio damnasset. Si regeneratio est hominis, quomodo regenerat, qui non generauit? Iteratio enim non competit ei, à quo quid nec semel factum est. Si consecutio est Spiritus sancti, quomodo spiritum adtribuet, qui animam non prius contulit? quia factura est quodammodo spiritus, anima. Signat igitur hominem, nunquam apud se resignatum; lauat hominem, nunquam apud se coinquinatum; & in hoc totum salutis sacramentum, carnem mergit exortem salutis. Nec rusticus terram rigabit, fructum non relaturam, nisi tam vanus, quàm Deus Marcionis. Proinde, cur tantam, siue sarcinam, siue gloriam, infirmissimæ, aut indignissimæ carni imponit sanctitatem? Quid dicam autem de disciplinæ vanitate, qua sanctificat substantiam sanctam? Quid aut onerat infirmam, aut exornat indignam? Quid non salute remunerat, quam onerat, vel exornat? Quid fraudat mercedem operis, non rependens carni salutem? Quid & honorem sanctitatis in illa mori patitur?

* Exo. 20. 5.

CAPVT XXIX.

Marcionis hæresis stulta, solos Baptizans cælibes, & virgines, tollens & omnino coniugium à Deo benedictum, quo & genus hominum propagatur; & virgines, cælibes, omnis denique speciei sancti nascuntur.

In p. ad m. V. Nuptias impugnant hæretici. 3. in m. in alphab. Errorum V. nuptiæ. 6. à m. ad f. V. nuptias impugnant hæretici. 4.

NON tinguitur apud illum caro, nisi virgo, nisi vidua, nisi cælebs, diuortio baptisma mercata, quasi non etiam spadonibus ex nuptiis nata. Sine dubio ex damnatione coniugij institutio ista constabit. Videamus an iusta: non quasi destructuri fælicitatem sanctitatis, vt aliqui Nicolaitæ assertores libidinis atque luxuriæ; sed qui sanctitatem sine nuptiarum damnatione nouerimus, & sectemur, & præferamus; non vt malo bonum, sed vt bono melius. Non enim projicimus, sed deponimus nuptias: nec præscribimus, sed suademus sanctitatem; seruantes & bonum, & melius pro viribus cuiusque sectando. tunc denique coniugium exertè defendentes, cùm inimicè accusatur spurcitiæ nomine, in destructionem Creatoris, qui proinde coniugium pro rei honestate benedixit, in crementum generis humani, quemadmodum & vniuersum conditionis, in integros, & bonos vsus. Non ideo autem & cibi damnabuntur, quia operosius exquisiti in gulam com-

mittunt: vt nec vestitus ideo accusabuntur, quia pretiosius comparati in ambitionem tumescunt. Sic nec matrimonii res ideo despuentur, quia in temperantius diffusæ in luxuriam inardescunt. Multum differt inter causam, & culpam; inter statum, & excessum. Ita huiusmodi non institutio, sed exorbitatio reprobanda est, secundùm censuram institutoris ipsius; cuius est tam, [a] *Crescite, & multiplicamini*, quàm &, [b] *Non adulterabis*, & , [c] *Vxorem proximi tui non concupisces*; morte punientis & incestam, sacrilegam, atque monstrosam in masculos, & in pecudes libidinum insaniam. Sed & si nubendi iam modus ponitur, quem quidem apud nos spiritalis ratio, Paracleto auctore, defendit, vnum in fide matrimonium præscribens; eiusdem erit modum figere, qui modum aliquando diffuderat: is colliget, qui sparsit: is cædet siluam, qui plantauit: is metet segetem, qui seminauit: is dicet, [d] *Superest, vt & qui vxores habent, sic sint quasi non habeant*, cuius & retro fuit, [e] *Crescite, & multiplicamini*: eiusdem finis, cuius & initium. Non tamen vt accusanda cæditur silua, nec vt damnanda secatur seges; sed vt tempori suo parens. Sic & connubii res, non vt mala, securem & falcem admittit sanctitatis, sed vt matura defungi, vt ipsi sanctitati reseruata, cui cædendo præstat & esse. Vnde iam dicam Deum Marcionis cùm matrimonium vt malum, & impudicitiæ negotium reprobat, aduersus ipsam facere sanctitatem, cui videtur studere: Materiam enim eius eradit. Quia si nuptiæ non erunt, sanctitas nulla est. Vacat enim abstinentiæ testimonium, cùm licentia eripitur. Quoniam ita quædam in diuersis probantur. Sicut & [f] *virtus in infirmitate perficitur*, sic & abstinentia nubendi in facultate dinoscitur. Quis denique abstinens dicetur, sublato eo à quo abstinendum est? Quæ temperantia gulæ in fame? quæ ambitionis repudiatio in egestate? quæ libidinis infrænatio in castratione? Iam verò semenem generis humani compescere in totum, nescio an hoc quoque optimo Deo congruat. Quomodo enim saluum hominem volet, quem vetat nasci, de quo nascitur, auferendo? quomodo habebit in quo bonitatem suam signet, quem esse non patitur? quomodo diligit, cuius originem non amat? Timet forsitan redundantiam sobolis, nè laboret plures liberando, nè multos faciat hæreticos, nè generosiores habeat Marcionitas ex Marcionitis. Non erit immanior duritia Pharaonis, nascentium enecatrix: nam ille animas adimit, hic non dat. Ille aufert de vita, hic non admittit in vitam. Nihil apud ambos de homicidio differt: sub vtroque, homo interficitur; sub altero, iam editus; sub altero edendus. Gratus esses, ô Deo hæretice, si isses in dispositionem Creatoris, quòd marem & fœminam miscuit: vtique enim & Marcion tuus, ex nuptiis natus est.

a Gen. 1. 28.
b Exo. 20. 14.
c Deut. 5. 21. Leuit. 20. 15
d 1. Cor. 7. 29.
e Gen. 1. 28.
f 2. Cor. 12. 9.
Exo. 1. 16.

CAPVT XXX.

Breui Epilogo, lectorem sequentibus libris preparat decurrendis.

SATIS hæc de Deo Marcionis, quem & definitiones vnicæ diuinitatis, & conditiones statuum eius, omnino non esse confirmant. Sed & totius opusculi series in hoc vtique succedit. Proinde, si cui minus quid videmur egisse, speret reseruatum suo tempori, sicut & ipsarum scripturarum examinationem, quibus Marcion vtitur.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI
ADVERSVS MARCIONEM LIB. II.

In librum secundum aduersus Marcionem.

ARGVMENTVM.

Liber hic secundus, meritò à Pamelio inscriptus est, De Deo iusto, & tamen optimo. *quia diuinam bonitatem asserit, æquitate & iustitia potius compleri, quàm imminui; cùm Marcion suæ diuinitati solam bonitatem adscriberet. Cæterùm libro de Anima cap. 21. alludit ad caput. 5. 6. 7. 8. in quibus hîc agit de libero arbitrio. vbi dicebat:* Hæc erit vis diuinæ gratiæ, potentior vtique natura, habens in nobis subiacentem sibi liberam arbitrii potestatem &c. Inesse autem nobis, τὸ αὐτεξούσιον naturaliter, iam & Marcioni ostendimus. *vnde patet prius scripsisse contra Marcionem, quàm de Anima. Item libro de Resur. cap. 14.* Nisi, *inquit*, homo deliquisset, optimum solummodo Deum nosset, ex na-

turæ proprietate; At nunc etiam iustum eum patitur, ex causæ suæ necessitate; tamen & hoc ipso optimum, dum & iustum. Et bono enim iuuando, & malo puniendo, iustitiam exhibens, vtramque sententiam bono præstat; (id est, ex plenitudine bonitatis;) hinc vindicans istud, inde remunerans illud. Sed cum Marcione plenius disces, an hoc Dei sit totum. *Scorpiaci item cap. 5. huius etiam secundi libri mentionem facit, vbi ait:* longum est, vt Deum meum bonum ostendam; quod iam à nobis didicerunt Marcionitæ. *tempus quo scripsit in libri primi argumento præscripsimus.*

CAPVT PRIMVM.

Cùm libro primo Tertullianus probauerit Deum Marcionis, Deum non esse, & vnicam esse diuinitatem: hoc secundo libro probat Deum nostrum verè Deum esse, nempe bonum, & vnicum quærendum, adorandum, & promerendum, & timendum.

Per totum. V. Dei vnius notitia. 2.

OCCASIO reformandi opusculi huius, cui quid acciderit primo libello præfati sumus, hoc quoque contulit nobis, vtì duobus diis aduersus Marcionem retractandis, sui cuique titulum, & volumen distingueremus, pro materiæ diuisione; alterum De m definientes omnino non esse, alterum defendentes dignè Deum esse: quatenus ita Pontico placuit alterum inducere, alterum excludere. Non enim poterat ædificare mendacium, sine demolitione veritatis. Aliud subruere necesse habuit, vt quod vellet, exstrueret. Sic ædificat, qui propria paratura caret. Oportuerat autem in hoc solum disceptasse, quòd nemo sit Deus ille qui Creatori superducitur; vt falso Deo depulso, regulis certis, & vnicam & perfectam præscribentibus diuinitatem, nihil iam quæreretur in Deum verum: quem quantò constaret esse, sic quoque dum alium esse non constat, tantò qualemcunque sine controuersia haberi deceret, adorandum potius, quàm iudicandum; & demerendum magis, quàm retractandum, vel quàm timendum ob seueritatem. Quid enim amplius homini necessarium, quàm cura in Deum verum, in quem (vt ita dixerim) inciderat, quia alius Deus non erat.

CAPVT II.

Deus vnus non curiosè, & ex proprio sensu iudicandus, sed simplici fide credendus; non hæretica electione diiudicandus; quem Adam licet peccando vindicem fecerit, non tamen ex iustitia malum, vt Marcion blasphemauit.

In p. V. Dei vnius notitia. 2. à p. V. Dei vnius notitia. 1. in f. V. hęretici diuersi 1.

AT nunc negotium patitur Deus omnipotens, dominus & conditor vniuersitatis; ideo tantùm opinor, quia à primordio notus est, quia nunquam latuit, quia semper illuxit, etiam antè Romulum ipsum, nedum antè Tiberium: nisi quòd solis hæreticis cognitus non est, qui ei negotium faciunt: propterea alium Deum existimantes præsumendum, quia quem constat esse, reprehendere magis possunt, quàm negare; de arbitrio sensus sui pensitantes Deum aliqui: proinde atque si cæcus, vel fluitantibus oculis, ideo alium solem præsumere velit mitiorem & salubriorem; quia quem videat, non videt. Vnicus Sol est, ô homo, qui mundum hunc temperat; & quando non putas, optimus & vtilis, & quum tibi acrior & infestior, vel etiam sordidior atque corruptior, rationi tamen suæ par est. Eam tu si perspicere non vales, iam nec vllius alterius Solis, si qui fuisset, radios sustinere potuisses, vtique maioris. Nam qui inferiorem Deum cæcutis, quid in sublimiorem? Quin potius infirmitati tuæ parcis, nec in periculum extenderis, habens Deum certum & indubitatum & hoc ipso satis visum, cùm id primùm conspexeris eum esse, quem non scias, nisi ex parte qua voluit ipse. Sed Deum quidem vt sciens non negas, vt nesciens retractas: immò & accusas quasi sciens; quem si scires, non accusares, immò nec retractares. Reddens nomen illi, negas substantiam nominis, id est magnitudinis, quæ Deus dicitur, non tantam eam agnoscens, quantam si homo omnifariàm nosse potuisset, magnitudo non esset. Esaïas iam tum Apostolus, prospiciens hæ-

a Esa. 40. 14 retica corda: [a] *Quis*, inquit, *cognouit sensum Domini, aut quis illi consiliarius fuit, aut ad quem consultauit? aut viam intellectus, & scientia quis demonstrauit ei?* Cui & Apostolus

b Rom. 11. 33. 34. condicet: [b] *O profundum diuitiarum, & sophia Dei: vt inuestigabilia iudicia eius!* vtique

Dei

Dei iudicis; *& inuestigabiles viæ eius!* vtique intellectus, & scientiæ, quis ei nemo monstrauit: nisi forte isti censores diuinitatis, dicentes: Sic non debuit Deus; & Sic magis debuit. [e] *quasi si cognoscat aliquis quæ sint in Deo, nisi spiritus Dei.* [d] *Mundi autem habentes spiritum, non agnoscentes in sapientia Dei, per sapientiam Deum*, consultiores sibimet videntur Deo. Quoniam sicut [e] *sapientia mundi, stultitia est penès Deum: ita & sapientia Dei, stultitia est penès mundum.* Sed nos scimus *stultum Dei sapientius hominibus; & inualidum Dei, validius hominibus.* Et ita Deus tunc maximè magnus, cùm homini pusillus: & tunc maximè optimus, cùm homini non bonus: & tunc maximè vnus, cùm homini duo, aut plures. Quòd si à primordio, [f] *homo animalis non recipiens ea quæ sunt spiritus*, stultitiam existimauit Dei legem, vt quam obseruare neglexit; ideoque non habendo fidem etiam quod videbatur habere, ademptum est illi, paradisi gratia, & familiaritas Dei, per quam omnia Dei cognouisset, si obedisset: quid mirum si redhibitus materiæ suæ, & in ergastulum terræ laborandæ relegatus, in ipso opere prono & deuexo ad terram, vsurpatum ex illa spiritum mundi, vniuerso generi suo tradidit, duntaxat animali, & hæretico, non recipienti quæ sunt Dei? Aut quis dubitabit, ipsum illud Adæ delictum, hæresin pronuntiare, quod per electionem suæ potius, quàm diuinæ sententiæ admisit? Nisi quòd Adam nunquam [g] *figulo suo dixit, Non prudenter desinxisti me.* confessus est seductionem: non occultauit seductricem. rudis admodum hæreticus fuit. non obaudiit: non tamen blasphemauit Creatorem, nec reprehendit auctorem, quem à primordio sui bonum & optimum inuenerat: & ipse si fortè iudicem fecerat à primordio.

c 1. Cor. 2. 11
d 1. Cor. 1. 21
e 1. Cor. 1. 25
f 1. Cor. 2. 14
Luc. 8. 18.
g Rom 9. 20.

CAPVT III.

Dei bonitas etiam ante hominis formationem, bonis se operibus manifestauit.

In p. V. Dei vnius notitia. 6. à p. ad f. V. Dei bonitas. 3.

IGITVR oportebit ineuntes examinationem in Deum notum, si quæritur in qua conditione sit notus, ab operibus eius incipere, quæ priora sunt homine, vt statim cum ipso comperta bonitas eius, & exinde constituta atque præscripta, aliquem sensum suggerat nobis intelligendi, qualiter sequens rerum ordinatio euaserit. Possunt autem discipuli Marcionis cognoscentes bonitatem Dei nostri, dignam quoque Deo agnoscere per eosdem titulos, per quos indignam ostendimus in Deo illorum. Iam hoc ipsum, quod materia est agnitionis suæ, non apud alium inuenit, sed de suo sibi fecit. Prima denique bonitas Creatoris, qua se Deus noluit in æternum latere, id est, non esse aliquid, cui Deus cognosceretur. Quid enim tam bonum, quàm notitia, & fructus Dei? Nam etsi nondum apparebat, hoc bonum esse, quia nondum erat quicquam cui appareret; sed Deus præsciebat quid boni apparitur um esset: & ideo in suam summam commisit bonitatem, appariturí boni negotiatricem, non vtique repentinam, nec obuentitiæ bonitatis, nec prouocatitiæ animationis, quasi exinde censendam, quo cœpit operari. Si enim ipsa constituit initium, exinde quo cœpit operari, non habuit initium ipsa cùm fecit. Initio autem facto, ab ea etiam ratio temporum nata est, vt pote quibus distinguendis & notandis, sidera, & luminaria cœlestia disposita sunt. [a] *Erunt enim*, inquit, *in tempora, & menses, & annos.* Ergo nec tempus habuit antè tempus, quæ fecit tempus: sicut nec initium antè initium, quæ constituit initium. Atque ita carens & ordine initii, & modo temporis, de immensa & interminabili ætate censebitur; nec poterit repentina, vel obuentitia, & prouocatitia reputari, non habens vnde reputetur, id est, aliquam temporis speciem; sed & æterna, & Deo ingenita, & perpetua præsumenda, ac per hoc Deo digna, suffundens iam hinc bonitatem dei Marcionis, non dico initiis, & temporibus, sed ipsa malitia Creatoris posteriorem, si tamen malitia potuit à bonitate committi.

a Gen. 1. 14.

CAPVT IV.

Dei bonitas, homini domicilium mundi prospexit, suis operibus benedicens; dehinc hominem non verbo tantùm & iussu, sed & manu fecit eique viuam animam inspirauit, & delitias paradisi contulit, legem dedit, & transgressionis periculi admonuit.

In p. V. Dei bonitas. 5. in m. V. Maria 10. & Homo Imago Dei. 1. à m. V. Ecclesia. 7. in f. V. lex prima. 6.

IGITVR, quum cognoscendo Deo, hominem prospexisset bonitas Dei ipsius, etiam hoc præconio suo addidit, quòd prius domicilium homini commentata est, aliquam postmodum molem maximam, postmodum & majorem, vt in magna tanquam in minore proluderet, atque proficeret: & ita de bono Dei, id est de magno, ad optimum quoque eius, id est, ad majus habitaculum promouetetur. Adhibet operi bono optimum etiam ministrum, sermonem suum. ᵃ *Eructauit*, inquit, *cor meum sermonem optimum.* Agnoscat hinc primum fructum optimum, vtique optimæ arboris Marcion: imperitissimus rusticus quidem in malam, bonam inseruit: sed non valebit blasphemiæ surculus, arescet cum suo artifice, & ita se bonæ arboris natura testabitur. Adspice ad summam, qualia sermo fructificauerit. ᵇ *Et dixit Deus, Fiat, & factum est; & vidit Deus quia bonum*: non quasi nesciens bonum, nisi videret; sed quia bonum, ideo videns, honorans, & consignans, & dispungens bonitatem operum, dignatione conspectus. Sic & benedicebat, quæ benè faciebat, vt tibi totus Deus commendaretur, bonus, & dicere, & facere. Maledicere adhuc sermo non norat, quia nec malè facere. Videbimus causas, quæ hoc quoque à Deo exegerunt. Interim mundus ex bonis omnibus constitit, satis præmonstrans quantum boni pararetur illi, cui præparabatur hoc totum. Quis denique dignus incolere Dei opera, quàm *ipsius imago, & similitudo*? Eam quoque bonitas & quidem operantior operata est, non imperiali verbo, sed familiari manu, etiam verbo blandiente præmisso, ᶜ *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram.* Bonitas dixit, bonitas finxit hominem de limo, in tantam substantiam carnis, ex vna materia tot qualitatibus exstructam. Bonitas inflauit animam, non mortuam, sed viuam. Bonitas præfecit vniuersis fruendis atque regnandis, etiam cognominandis. Bonitas amplius delicias adiecit homini, vt quamquam totius orbis possidens, in amœnioribus moraretur, translatus in paradisum, iam tunc de mundo in Ecclesiam. Eadem bonitas & adiutorium prospexit, nè quid non boni; ᵈ *Non est enim*, inquit, *bonum, solum esse hominem.* Sciebat illi sexum Mariæ, & deinceps Ecclesiæ profuturum. Sed & quam arguis legem, quam in controuersias torques, bonitas erogauit, consulens homini quo Deo adhæreret, nè non tam liber, quàm abiectus videretur, æquandus famulis suis cæteris animalibus, solutis à Deo, & ex fastidio liberis: sed vt solus homo glotiaretur, quòd solus dignus fuisset qui legem à Deo sumeret; vtque animal rationale, intellectus & scientiæ capax, ipsa quoque libertate rationali contineretur; ᵉ *ei subiectus, qui subiecerat illi omnia.* Cuius legis obseruandæ consilium, bonitas pariter adscripsit: ᶠ *Quæ die autem ederitis, morte moriemini.* Benignissimè enim demonstrauit exitum transgressionis, nè ignorantia periculi, negligentiam iuuaret obsequii. Porro, si legis imponendæ ratio præcessit, sequebatur etiam obseruandæ, vt pœna transgressioni adscriberetur; quam tamen euenire noluit, qui antè prædixit. Agnosce igitur bonitatem Dei nostri interim, vel hucusque ex operibus bonis, ex benedictionibus bonis, ex indulgentiis, ex prouidentiis, ex legibus & præmonitionibus bonis, & benignis. Iam hinc ad quæstiones omnes.

a Psal. 44. 1.
b Gen. 1. per totum.
c Gen. 1. 26.
Gen. 2. 8.
d Gen. 2. 18.
e 1. Cor. 15. 28.
f Gen. 2. 17.

CAPVT V.

Quidquid oblatret Marcion, non Deo præscio, & bono; sed hominis arbitrio, eius imputandus est lapsus.

In p. ad vltra. m. V. blasphemia. à m. V. libertas. 3. in f. V. libertas. 5.

Apoc. 22. 15 O canes, quos foras Apostolus expellit, latrantes in Deum veritatis! hæc sunt argumentationum ossa quæ obroditis. Si Deus bonus, & præscius futuri, & auertendi mali potens, cur hominem, & quidem imaginem & similitudinem suam, immò & substantiam suam, per animæ scilicet censum, passus est labi de obsequio legis in mortem, circumventum à diabolo? Si enim & bonus, qui euenire tale quid nollet, & præscius qui euenturum non ignoraret, & potens qui depellere valeret, nullo modo euenisset, quod sub his tribus conditionibus diuinæ maiestatis euenire non posset. Quod si euenit, absolutum est, è contrario Deum neque bonum credendum, neque præscium, neque potentem. Siquidem in quantum nihil tale euenisset, si talis Deus, id est bonus, & præscius, & potens; in tantum ideo euenit, quia non talis Deus. Ad hæc, Prius est istas species in Creatore defendere, quæ in dubium vocantur; bonitatem dico, & præscientiam; & potentiam. Nec immorabor huic articulo, ptæeunte definitione etiam ipsius

Io. 10. 25.

etiam ipsius Christi. Ex operibus ineundæ probationes. Opera Creatoris vtrumque testantur, & bonitatem eius, qua bona, sicut ostendimus; & potentiam quà tanta; & quidem ex nihilo. Nam etsi ex aliqua materia, vt quidam volunt, hoc ipso tamen ex nihilo, dum non id fuerunt, quod sunt. Postremò, vel sic magna, dum bona: vel sic Deus potens, dum omnia ipsius, vnde & omnipotens. De præscientia verò quid dicam? quæ tantos habet testes, quantos fecit prophetas? Quamquam quis præscientiæ titulus in omnium auctore, qua vniuersa vtique disponendo præscit, & præsciendo disposuit. Certè ipsam transgressionem; quam nisi præsciisset, nec cautionem eius delegasset sub metu mortis. Igitur si & fuerunt in Deo istæ facultates, præ quibus nihil mali euenire homini aut potuisset, aut debuisset, & nihilominus euenit; videamus & hominis conditionem, ne per illam potius euenerit, quod per Deum euenire non potuit. Liberum, & sui arbitrii, & suæ potestatis inuenio hominem à Deo institutum, nullam magis imaginem & similitudinem Dei in illo animaduertens, quàm eiusmodi status formam. Neque enim facie & corporalibus lineis, tam variis in genere humano, ad vniformem Deum expressus est; sed in ea substantia, quam ab ipso Deo traxit, id est animæ, ad formam Dei respondentis, & arbitrii sui libertate, & potestate signatus est. Hunc statum eius confirmauit etiam ipsa lex, tunc à Deo posita. Non enim poneretur lex ei, qui non haberet obsequium debitum legi in sua potestate: nec rursus comminatio mortis transgressioni adscriberetur, si non & contemptus legis in arbitrii libertatem homini deputaretur. Sic & in posteris legibus Creatoris inuenias,[a] *proponentis antè hominem bonum & malum, vitam & mortem*: sed nec aliàs totum ordinem disciplinæ per præcepta dispositum, auocante Deo, & minante, & exhortante; nisi & ad obsequium, & ad contemptum libero & voluntario homine. Gen. 2. 17. a Eccli. 15. 18

CAPVT VI.

Dei bonitas, & humanæ naturæ perfectio exigebat, vt homo liber crearetur; alias non iustè boni, vel malè facti merces ei redderetur, qui non voluntate, sed necessitate, benè, vel malè ageret.

In p. V. libertas. 9. à p. V. Bonitas. 1. circa m. V. Dei bonitas. 4. & V. libertas. 2. & V. libertas. 5. in f. à m. V. libertas. 8. circa f. V. lex prima. 4. in f. V. libertas. 4.

SED quoniam ex hoc iam intelligimur, eò struentes liberam hominis potestatem arbitrii sui, vt quod ei euenit, non Deo, sed ipsi debeat exprobrari; ne & tu hinc iam opponas, non ita illum institui debuisse, si libertas & potestas arbitrii exitiosa futura esset; hoc quoque prius defendam, ita institui debuisse, quò fortius commendem, & ita institutum, & dignè Deo institutum, potiore ostensa ea causa quæ ita fecit institui. Bonitas Dei, & ratio eius, huic quoque instituto patrocinabuntur, in omnibus conspirantes apud Deum nostrum. Nec ratio enim sine bonitate, ratio est; nec bonitas sine ratione, bonitas: nisi fortè penès Deum Marcionis irrationaliter bonum, sicut ostendimus. Oportebat Deum cognosci: bonum hoc vtique, & rationale. Oportebat dignum aliquid esse, quod Deum cognosceret: quid tam dignum prospici posset, quàm imago Dei & similitudo? Et hoc bonum, sine dubio, & rationale. Oportebat igitur imaginem & similitudinem Dei, liberi arbitrii, & suæ potestatis institui, in qua hoc ipsum, imago & similitudo Dei deputaretur; arbitrii scilicet libertas & potestas: in quam rem ea substantia homini incommodata est, quæ huius status esset, adflatus Dei; vtique liberi & suæ potestatis. Sed & aliàs quale erat vt totius mundi possidens homo, non in primis animi sui possessione regnaret, aliorum dominus, sui famulus? Habes igitur & bonitatem Dei agnoscere ex dignatione, & rationem ex dispositione. Sola nunc bonitas deputetur, quæ tantum homini largita sit, id est, arbitrii libertatem. Aliud sibi ratio defendat in eiusmodi institutionem. Nam bonus natura Deus solus. Qui enim quod est sine initio habet, non institutione habet illud, sed natura. Homo autem, qui totus ex institutione est, habens initium, cum initio sortitus est formam qua esset: atque ita non natura in bonum dispositus est, sed institutione; non suum habens bonus esse quia non natura in bonum dispositus est, sed institutione, secundùm institutorem bonum, scilicet bonorum conditorem. Vt ergo bonum iam suum haberet homo, emancipatum sibi à Deo, & fieret proprietas iam boni in homine, & quodammodo natura, de institutione adscripta est illi, quasi libripens emancipati à Deo boni, libertas & potestas arbitrii, quæ efficeret, bonum, vt proprium, iam sponte præstari ab

homine; quoniam & hoc ratio bonitatis exigeret voluntariè exercendæ: ex libertate scilicet arbitrii, non fauente institutioni, non seruiente: vt ita demum bonus consisteret homo, si secundùm institutionem quidem, sed ex voluntate iam bonus inueniretur, quasi de proprietate naturæ: proinde vt & contra malum (nam & illud vtique Deus prouidebat) fortior homo prætenderet, liber scilicet & suæ potestatis: quia si careret hoc iure, vt bonum quoque non voluntate obiret, sed necessitate, vsurpabilis etiam malo futurus esset ex infirmitate seruitii, proinde & malo, sicut bono famulus. Tota ergo libertas arbitrii in vtramque partem concessa est illi, vt sui dominus constanter occurreret, & bono sponte seruando, & malo sponte vitando: quoniam & aliàs positum hominem sub iudicio Dei, oportebat iustum illud efficere de arbitrii sui meritis, liberi scilicet. Cæterùm, nec boni, nec mali merces iure pensaretur ei, qui aut bonus, aut malus necessitate fuisset inuentus, non voluntate. In hoc & lex constituta est, non excludens, sed probans libertatem, de obsequio sponte præstando, vel transgressione sponte committenda; ita in vtrumque exitum libertas patuit arbitrii. Igitur si & bonitas, & ratio Dei inuenitur circa libertatem arbitrii concessam homini, non oportet omissa prima definitione bonitatis, atque rationis, quæ antè omnem tractatum constituenda est, pòst factis præiudicare, non ita Deum instituere debuisse, quia aliter quàm Deum deceret euasit; sed dispecto, quia ita debuerit instituere, saluo eo quod dispectum est, cætera explorare. Cæterùm, facilè est offendentes statim in hominis ruinam, antequàm conditionem eius inspexerint, in auctorem referre quod accidit, quia nec auctoris examinata sit ratio. Denique, & bonitas Dei à primordio operum perspecta, persuadebit nihil à Deo mali euenire potuisse, & libertas hominis recogitata, se potius ream ostendet, quod ipsa commisit.

CAPVT VII.

Dei grauitas, fides, & constantia traditam semel homini, non debuit impedire libertatem, licet ea abusurum esse præsciret. Nec enim legislatori, præmonenti, terrenti, gratiam qua homo tentationem vinceret, & libertatem qua gratia sibi subiecta vti possit tribuenti, culpa imputanda est, sed homini, gratia & libertate sponte sua abutenti.

In p. V. libertas. 4. à p. ad f. V. libertas. 10.

HAc definitione omnia Deo salua sunt; & natura bonitatis, & ratio dispositionis, & præscientiæ, & potentiæ copia. Exigere tamen à Deo debes & grauitatem summam, & fidem præcipuam in omni institutione eius, vt desinas quærere, an Deo nolente potuerit quid euenire. Tenens enim grauitatem & fidem Dei boni, sed rationalibus institutionibus eius vindicandas, nec illud miraberis, quòd Deus non intercesserit aduersus ea, quæ noluit euenire; vt conseruaret ea, quæ voluit. Si enim semel homini permiserat arbitrii libertatem & potestatem, & dignè permiserat, sicut ostendimus, vtique fruendas eas ex ipsa institutionis auctoritate permiserat; fruendas autem quantum in ipso, secundùm ipsum; id est, secundùm Deum, id est, in bonum: quis enim aduersus se permittet aliquid? quantum verò in homine, secundùm motus libertatis ipsius? Quis enim non hoc præstat ei, cui semel frui præstat, vt pro animo & arbitrio suo fruatur? Igitur consequens erat, vti Deus secederet à libertate, semel concessa homini; id est, contineret in semetipso & præscientiam & præpotentiam suam, per quas intercessisse potuisset, quo minus homo malè libertate sua frui aggressus, in periculum laberetur: Si enim intercessisset, rescidisset arbitrii libertatem, quam ratione & bonitate permiserat. Denique, puta intercessisse, puta rescidisse illum arbitrii libertatem,

Gen. 2.17. dum reuocat ab arbore, dum ipsum circumscriptorem colubrum à congressu fœminæ

Gen. 3.15. arcet, nonnè exclamaret Marcion? O dominum futilem, instabilem, infidelem, rescindentem quæ instituit! Cur permiserat liberum arbitrium, si intercedit? cur intercedit, si permisit? Eligat vbi semetipsum erroris notet, in institutione, an in rescissione. Nonnè tunc magis deceptus ex impræscientia futuri videretur, cùm obstitisset? & quod quasi ignorans quomodo euasurum esset, indulserat, quis non diceret? Sed etsi præscierat malè hominem institutione sua vsurum, quid tam dignum Deo, quàm grauitas, quàm fides institutionum qualiumcunque? Vidisset homo, si non benè dispunxisset, quod benè acceperat; vt ipse legi reus fuisset, cui obsequi noluisset, non vt legislator ipse fraudem legi suæ faceret, non sinendo præscriptum eius impleri. Hæc dignissime peroraturus in Creatorem, si libero arbitrio hominis, ex prouidentia & potentia, quas exigis, obstitisset; nunc tibi insusurra pro Creatore & grauitatem, & patientiam, & fidem, institutionibus suis functo, vt & rationalibus, & bonis.

CAPVT VIII.

Homini soli peccatum imputandum est, quem Deus ad rectè viuendum, in plena libertate & gratia creauerat.

In p. V. lex prima 5. à p. V. mors 8. In m. V. Hominis dignitas. 6. & V. lex prima 3. in f. V. libertas. 11. & in alphab. errorum. V. libertas.

NEQVE enim ad viuendum solummodò produxerat hominem, vt non ad rectè viuendum, in respectu scilicet Dei, legisque eius. Igitur viuere quidem ille ipse præstiterat, ᵃ*facto in animam viuam*; rectè verò viuere demandatat, admonitio in legis obsequium. Ita non in mortem institutum hominem probat, qui nunc cupit in vitam restitutum; ᵇ*malens peccatoris pœnitentiam, quàm mortem.* Igitur, sicut Deus homini vitæ statum induxit; ita homo sibi mortis statum attraxit. Et hoc non per infirmitatem, sicuti nec per ignorantiam, nè quid auctori imputaretur. Nam etsi angelus qui seduxit; sed liber, & suæ potestatis, qui seductus est; sed imago & similitudo Dei, fortior angelo; sed adflatus Dei generosior spiritu materiali, quo angeli constiterunt. ᶜ*Qui facit, inquit, spiritus angelos, & apparitores flammam ignis.* Quia nec vniuersitatem homini subiecisset infirmo dominandi, & ᵈ*non potiori angelis*, quibus nihil tale subiecit. Sic nec legis pondus imposuisset, si grauis lex inualido sustinendi; nec quem excusabilem sciret nomine imbecillitatis, eum definitione mortis conuenisset. postremò, non liberrate, nec potestate arbitrij fecisset infirmum, sed potius defectione earum. Atque adeò eundem hominem, eandem substantiam animæ, eundem Adæ statum, eadem arbitrij libertas & potestas, victorem efficit hodie de eodem diabolo, cùm secundùm obsequium legum eius administratur.

a Gen. 2. 3.
b Ezech. 18. 23.
Gen. 2. 3.
Gen 3. 5.
c Psl. 103. 4.
Hebr. 1. 7.
d Psl. 8. 6.
Gen. 2. 3.

CAPVT IX.

Deo peccatum hominis anima & voluntate libera commissum imputandum non est, ex eo quod anima ex afflatu Dei sit homini infusa, neque enim ideo debuit sicut Deus, sic impeccabilis esse anima; quæ licet rationalis, libera, immortalis, ad imaginem Dei Creata, aliquando etiam futuri sit præscia; tamen non ad omnem vim diuinitatis, & indefectibilitatis est prouecta.

In p. ad circa f. V. Animæ dignitas. 2. à m. V. Hominis dignitas. 7. in f. V. peccatum. 2.

QVOQVO tamen, inquis, modo substantia Creatoris delicti capax inuenitur, quum adflatus Dei, id est anima, in homine deliquit: nec potest non ad originem summam referri corruptio portionis. Ad hoc interpretanda erit qualitas animæ. In primis tenendum, quod Græca scriptura signauit, adflatum nominans, non spiritum. Quidam enim de Græco interpretantes, non recogitata differentia, nec curata proprietate verborum, pro adflatu, spiritum ponunt, & dant hæreticis occasionem spiritum Dei delicto infuscandi, id est, ipsum Deum. & vsurpata iam quæstio est. Intellige itaque adflatum minorem spiritu esse, etsi de spiritu accidit, vt aurulam eius, non tamen spiritum. nam & aura vento rarior, etsi de vento aura, non tamen ventus aura. Capit etiam imaginem spiritus, dicere flatum. nam & ideo homo imago Dei, id est, spiritus: ᵃ*Deus enim spiritus.* Imago ergo spiritus, flatus. Porro, imago veritati non vsquequaque adæquabitur. Aliud est enim secundùm veritatem esse; aliud ipsam veritatem esse. Sic & adflatus, quum imago sit spiritus, non potest ita imaginem Dei comparare, vt quia veritas, id est spiritus, id est Deus, sine delicto est; ideo & adflatus, id est imago, non debuerit admisisse delictum. In hoc erit imago minor veritate, & adflatus spiritu inferior, habens illas vtique lineas Dei, quà immortalis anima, quà libera & sui arbitrij, quà præscia plerumque, quà rationalis, capax intellectus & scientiæ: tamen & in his imago, & non vsque ad ipsam vim diuinitatis; sic nec vsque ad integritatem à delicto; quia hoc soli Deo cedit, id est veritati; & hoc solùm imagini nō licet. Sicut enim imago, quū omnes lineas exprimat veritatis, vi tamen ipsa caret, non habens motum: ita & anima, imago spiritus, solā vim eius exprimere non valuit, id est, non delinquendi fœlicitatem. Cæterū, nō esset anima, sed spiritus; nec homo, qui animā sortitus est, sed Deus. Et aliàs autē, non omne quod Dei erit, Deus habebitur: vt expostules Deum & adflatum, id est, vacuum à delicto, quia Dei sit adflatus. Nec tu enim si in tibiam flaueris, hominē tibiam feceris, quamquam de anima tua flaueris sicut & Deus de spiritu suo. Denique, quum manifestè scriptura dicat: *Flasse Deum in faciem hominis, & factum hominē in animā viuam,* non in spiritum viuificatorem; separauit eam à conditione factoris. Opus enim aliud sit necesse est ab artifice, id est, inferius artifice. Nec vrceus enim factus à figulo, ipse erit

a Io. 4. 24.
Gen. 2. 3.

figulus; ita nec adflatus factus à spiritu, ideo erit spiritus. Ipsum quod anima, vocitatus est flatus. Vide etiam nè dè adflatus conditione, transfietit in aliquam diminutiorem qualitatem. Ergo, inquis, dedisti animæ infirmitatem suprà negatam. Planè quum illam exigis Deo parem, id est, delicti immunem, dico infirmam: quum verò ad angelum prouocatur, fortiorem defendam necessè est dominũ vniuersitatis; [b] *cui iam angeli*
b Hebr. 1.7. 14. *administrant*; [c] *qui etiã angelos iudicaturus est*, si in Dei lege cõstiterit, quod in ptimordio noluit. Hoc ipsum ergo potuit adflatus Dei admittere. Potuit, sed non debuit: potuisse
c 1. Cor. 6.3. enim habuit, per substantiæ exilitatẽ, quà adflatus, non spiritus: non debuisse autẽ, per arbitrij potestatem, quà liber, non seruus; adsistente amplius demonstratione non delinquendi sub comminatione moriendi, qua substrueretur substantiæ exilitas, & tegeretur sententiæ libertas. Itaque non per illud iam videri potest anima deliquisse, quod illi cum Deo affine est, id est, per adflatum: sed per illud quod substantiæ accessit, id est, per liberum arbitrium; à Deo quidem rationaliter attributum; ab homine verò, quà voluit agitatum. Quòd si ita se habent, omnis iam Dei dispositio, dè mali exprobratione purgatur. Libertas enim arbitrij non ei culpam suam respuet, à quo data est; sed à quo, non vt debuit, administrata est. Quod denique malum diseribes Creatori? si delictum hominis; non erit Dei, quod est hominis: nec idem habendus est delicti auctor, qui inuenitur interdictor, immò & condemnator. Si mors malum, nec mors comminatori suo, sed contemptori faciet inuidiam, vt auctori. Contemnendo enim, eam fecit; non vtique futuram, si non contempsisset.

CAPVT X.

Quamuis in diabolum tentatorem transfunderetur hominis culpa, non tamen Deo eius Creatori deberet abscribi. Hunc enim Deus non diabolum, id est delatorem, sed Angelum & bonum fecit.

In p. V. peccatum 3. à p ad circa f. V. Angelus 2. in f. V. diabolus. 20.

a Ps. 103. 5. Hebr. 1. 7. SED etsi ab homine in diabolum transcripseris mali elogium, vt in instinctorẽ delicti, vti sic quoque in Creatorẽ dirigas culpam, vt in auctorẽ diaboli, [a] *qui facit angelos spiritus*: ergo quod factus à Deo est, id est angelus, id erit eius, qui fecit; quod autem factus à Deo non est, id est diabolus, id est delator, superest vt ipse sese fecerit, deferendo dè
Gen. 3. 3. & seq. Deo, & quidem falsum: primò, quòd Deus illos ex omni ligno edere vetuisset: dehinc quasi morituri non essent, si edissent: tertiò, quasi Deus illis inuidisset diuinitatem. Vnde igitur malitia mendacij & fallaciæ in homines, & infamiæ in Deum? à Deo vtique
Ezec. 28.12 non, qui & angelum ex forma operum bonorum, instituit bonum. Denique sapientissimus omnium editur, antequam diabolus; nisi malum est sapientia. Et si euoluas Eze-
b Ezech. 28. 1. 12. & seq. chielis prophetiam, facilè animaduertes tam institutione bonum angelum illum, quàm sponte corruptum. In persona enim principis Sor, ad diabolum pronuntiatur: [b] *Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, sume planctum super principem Sor; & dices, Hæc dicit Dominus, Tu es resignaculum similitudinis*; qui scilicet integritatem imaginis & similitudinis resignaueris; *Plenus sapientia, corona decoris*; hoc vt eminentissimo angelorum, vt archangelo, vt sapientissimo omnium; [c] *In delicijs paradisi Dei tui natus es*; Illic enim,
c Ibid. 13. vbi Deus, in secunda animalium figuræ formatione, angelos fecerat. *Lapidem optimum indutus es; Sardium, topazium, smaragdum, carbunculum, saphirum, iaspin, lyncurium, achaten, amethystum, chrysolithum, beryllum, onychinum; & auro replesti horrea tua, & thesauros tuos. Ex qua die conditus es, cum Cherub posui te in monte sancto Dei. fuisti in medio lapidum igneorum. fuisti inuituperabilis in diebus tuis, ex qua die conditus es, donec inuentæ sunt læsuræ*
d Ibid. 16. *tuæ.* [d] *De multitudine negotiationis tua promas tuas replesti, & deliquisti*: Et cætera. Quæ ad sugillationem angeli, non ad illius principis propriè pertinere manifestum est, eo quòd
Gen. 2. 15. nemo hominum in paradiso Dei natus sit; nè ipse quidem Adam, translatus potius
Ezec. 28.14 illuc: nec eum Cherub positus in monte sancto Dei, id est, in sublimitate cœlesti, de
Luc. 10.18. qua Satanam Dominus quoque decidisse testatur; nec inter lapides igneos demoratus,
Ezec. 28.14. inter gemmantes siderum ardentium radios, vnde etiam quasi fulgur deiectus est Satanas. Sed ipse auctor delicti, in persona peccatoris viri denotabatur; retro quidem
Ibid. 15. *inuituperabilis à die conditionis sua*, à Deo in bonum conditus, vt à bono conditore inuituperabilium conditionum, & excultus omni gloria angelica, & apud Deum consti-
Ibid. tutus, quà bonus, apud bonum: postea verò à semetipso translatus in malum. *Ex quo enim, inquit, apparuerunt læsuræ tuæ*: illi eas reputans, quibus scilicet læsit hominem ejectum à Dei obsequio: & ex illo, deliquit, ex quo delictum seminauit; atque ita exinde *negotiationis, id est, malitia sua multitudinem exercuit*; delictorum scilicet & censuum, non

minus & ipse liberi arbitrij institutus, vt spiritus. Nihil enim Deus proximum sibi non libertate eiusmodi ordinasset. Quem tamen & prædamnando, testatus est ab institutionis forma, libidine propria conceptæ vltro malitiæ exorbitasse; & commearum operationibus eius admetiendo, rationem bonitatis suæ egit; eodem consilio differens extinctionem diaboli, quo hominis restitutionem. Certamini enim dedit spatium, vt & homo eadem arbitrij libertate elideret inimicum, quà succiderat illi; probans suam, non Dei culpam; & ita salutem dignè per victoriam recuperaret; & diabolus amarius puniretur, ab eo quem eliserat antè deuictus; & Deus tantò magis bonus inueniretur, sustinens hominem gloriosiorem in paradisum, ad licentiam decerpendæ arboris vitæ, iam de vita regressurum.

CAPVT XI.

Non malitia Deo, sed bona iustitia adscribenda est; si post peccatum hominis, iudicem se, & seuerum exhibuit.

In f. V. Dei Iustitia & bonitas. 9. in f. V. Dei iustitia & miseric. 3.

IGITVR vsque ad delictum hominis, Deus à primordio tantùm bonus, exinde iudex, & seuerus, &, quod Marcionitæ volunt, sæuus. statim mulier in doloribus parere, & viro seruire damnatur: sed quæ antè sine vlla contristatione, per benedictionem, in crementum generis audierat; *Crescite* tantùm *& multiplicamini*: sed quæ in ad iutorium masculo, non in seruitium fuerat destinata. statim & terra maledicitur; sed antè benedicta. statim tribuli & spinæ; sed antè fœnum, & herbæ, & arborum fructuosa. statim sudor, & labor panis; sed antè ex omni ligno victus immunis, & alimenta secura. exinde homo ad terram, sed antè de terra. exinde ad mortem, sed antè ad vitam. exinde in scorteis vestibus, sed antè sine scrupulo nudus. Ita prior bonitas Dei, secundùm naturâ; seueritas posterior, secundû causam. Illa ingenita, hæc accidens: illa propria, hæc accommodata: illa edita, hæc adhibita. Nec natura enim, inoperaram debuit continuisse bonitatem; nec causa, dissimulatam euasisse seueritatem. Alteram sibi, alteram rei Deus præstitit. Incipe nunc etiam iudicis statum, vt adfinem mali arguere; qui idcirco alium Deum somniasti solummodò bonum, quia non potes iudicem: quamquam & illum, vt iudicem ostendimus. Aut si non iudicem, certè peruersum ac vanum, disciplinæ non vindicandæ, id est, non iudicandæ constitutorem. Non reprobas autem Deum iudicem, qui non iudicem Deum probas? Ipsam sine dubio iustitiam accusare debebis, quæ iudicem præstat, aut & eam in species malitiæ deputare, id est, iniustitiam in titulos bonitatis adscribere. Nunc enim iustitia malum, si iniustitia bonum. Porro, quum cogeris iniustitiam dè pessimis pronuntiare, eodem iugo vrgeris, iustitiam dè optimis censere. Nihil enim æmulum mali, non bonum; sicut & boni æmulum nihil, non malum. Igitur quantò malum iniustitia, tantò bonum iustitia. Nec species solummodò, sed tutela reputanda bonitatis; quia bonitas nisi iustitia regatur vt iusta sit, non erit bonitas, si iniusta sit. Nihil enim bonum, quod iniustum: bonum autem omne, quod iustum.

Gen. 3. 16. Gen. 1. 28. Gen. 1. 18. Gen. 3. 16. Gen. 1. 11. Gen. 3. 18. Gen. 2. 19. Gen. 3. 19. Gen. 2. 25. Gen. 3. 21.

CAPVT XII.

Perperam hinc Deus bonus, inde alius Deus iustus à Marcione diuiditur, cùm indiuiso semper fœdere bonitas & Iustitia, in vno Deo vero coniunctæ sint.

In p. V. Dei Iust. & miseric. 3. à p. ad f. V. Dei Iustitia & bonitas. 5.

ITA si societas, & conspiratio bonitatis, atque iustitiæ, separationem earum non potest capere, quò ore constitues diuersitatem duorum deorum in separatione? seorsum deputans deum bonum, & seorsum deum iustum? Illic consistit bonum, vbi & iustum. A primordio denique Creator tam bonus, quàm & iustus: pariter vtrumque processit. Bonitas eius operata est mundum, iustitia modulata est. quæ etiam tum mundum iudicauit ex bonis faciendum; quia cum bonitatis consilio iudicauit. Iustitiæ opus est, quòd [a] *inter lucem & tenebras separatio pronuntiata est*; inter diem, & noctem; inter cœlum, & terram; inter aquam superiorem, & inferiorem; inter maris cœtum, & aridæ molem; inter luminaria maiora, & minora, diurna atque nocturna; inter marem & fœminam; inter arborem agnitionis mortis, & vitæ; inter orbem, & paradisum; inter aquigena, & terrigena animalia. Omnia vt bonitas concepit, ita iustitia distinxit. Totum hoc iudicatò dispositum & ordinatum est. Omnis situs, habitus elementorum,

[a] Gen. 1. 4. & 6.

effectus, motus, status, ortus, occasus singulorum, indicia sunt Creatoris; nè putes eum exinde iudicem definiendum; quo malum cepit; atque ita iustitiam, dè causa mali offusces. His enim modis ostendimus eum, cum auctrice omnium bonitate prodisse, vt & ipsam ingenitam Deo & naturalem, nec obuentitiam deputandam, quæ in Domino inuenta sit arbitratrix operum eius.

CAPVT XIII.

Omne opus Iustitiæ diuina, eius bonitati plurimum seruit, cùm iudicij timor homines non ad malum, sed ad bonum impellat.

In p. V. Dei Iustitia, & bonitas. 5. à p. ad f. V. Dei Iustitia & bonitas. 7.

ATENIM, vt malum postea erupit, atque inde iam cepit bonitas Dei cum aduersario agere, aliud quoque negotium eadem illa iustitia Dei nacta est iam, secundùm aduersionem dirigendæ bonitatis, vt seposita libertate eius, qua & vltro Deus bonus, pro meritis cuiusque pensetur; dignis offeratur, indignis denegetur, ingratis auferatur; proinde omnibus æmulis vindicetur. Ita omne hoc iustitiæ opus, procuratio bonitatis est, quod iudicando damnat, quod damnando punit; quod, vt diciris, sæuit; vtique bono, non malo proficit. Denique timor iudicij ad bonum, non ad malum confert. Non enim sufficiebat bonum per semetipsum commendari, iam sub aduersario laborans. Nam etsi commendabile per semetipsum, non tamen & conseruabile, quia expugnabile iam per aduersarium, nisi vis aliqua præesset timendi, quæ bonum etiam nolentes appetere, & custodire compelleret. Cæterùm, tot illecebris mali expugnantibus bonum, quis illud appeteret, quod impunè contemneret? quis custodiret, quod sine periculo amitteret? Legis [a] *mali viam latam, & multo frequentiorem:*
a Matt. 7. 13. nonne omnes illa laberentur, si nihil in illa timeretur? Horremus terribiles minas Creatoris, & vix à malo auellimur. quid si nihil minaretur? Hanc iustitiam, malum dices, quæ malo non fauet? Hanc bonum negabis, quæ bono prospicit? Non qualem oportet Deum velles; qualem malles expediret? sub quo delicta gauderent? cui diabolus illuderet? Illum bonum iudicares Deum, qui hominem possetmagis malum facere, securitate delicti? Quis boni auctor, nisi qui & exactor? Proinde, quis mali extraneus, nisi qui & inimicus? quis inimicus, nisi qui & expugnator? quis expugnator, nisi qui & punitor? Sic totus Deus bonus est, dum pro bono omnia est. Sic denique omnipotens, quia & iuuandi, & lædendi potens. Minus est, tantummodò prodesse, quia non aliud quid possit quàm prodesse. De eiusmodi, qua fiducia bonum sperem, si hoc solum potest; quomodo innocentiæ mercedem sector, si non & nocentiæ spectem? diffidam necesse est; nè nec alteram partem remuneretur, qui vtramque non valuit. Vsqueadeò iustitia etiam plenitudo est diuinitatis ipsius, exhibens Deum perfectum, & patrem, & dominum: patrem, clementia: dominum, disciplina. patrem, potestate blanda: dominum, seuera. patrem, diligendum piè: dominum, timendum necessatiè. diligendum, quia [b] *malit misericordiam, quàm sacrificium;* & timendum, quia nolit pec-
b Osee. 6. 6. Matt. 9. 13. catum. diligendum, quia [c] *malit pœnitentiam peccatoris, quàm mortem;* & timendum, quia
c Ezec. 33. 11 nolit peccatores sui iam non pœnitentes. Ideo lex vtrumque definit, [d] *Diliges Deum,*
d Deut. 6. 5. 13. [e] *& Timebis Deum.* Aliud obsecutori proposuit, aliud exorbitatori.

CAPVT XIIII.

Deus in Scripturis mali pœna tantùm, non autem culpæ author dicitur.

In p. V. Dei Iustitia & bonitas. 7. & per totum. V. malum.

AD omnia tibi occurrit Deus idem. [a] *percutiens, sed & sanans;* [b] *mortificans, sed & viuificans;* [c] *humilians, sed & sublimans; condens mala, sed & pacem faciens.* vt etiam
a Deut. 32. 39. & hinc respondeam hæreticis: Ecce enim, inquiunt, ipse se conditorem profitetur
b 1. Reg. 2. 6. 7. malorum, dicens, *Ego sum qui condo mala.* Amplexi enim vocabuli communionem, duas malorum species in ambiguitate turbantem; quia mala dicuntur, & delicta, & suppli-
c Esa. 45. 7. cia; passim volunt eum conditorem intelligi malorum, vt & malitiæ auctor tenun-
Ibid. tietur. Nos autem adhibita distinctione vtriusque formæ, separatis malis delicti, & malis supplicij, malis culpæ & malis pœnæ, suum cuique parti definimus auctorem: malorum quidem peccati & culpæ, diabolum: malorum verò supplicij & pœnæ, Deum creatorem; vt illa pars, malitiæ deputetur, ista iustitiæ; mala condentis iudicia, aduersus mala delicti. Dè his ergo Creator profitetur malis, quæ congruunt iudici. Quæ quidem illis mala sunt, quibus rependuntur: cæterùm, suo nomine bona,

quà

quà iusta, & bonorum defensoria, & delictorum inimica, atque in hoc ordine, Deo Gen. 3. 3.
digna. Aut proba ea iniusta, vt probes malitiæ deputanda, id est, iniustitiæ mala: quia Gen. 7. 10.
si iustitiæ erunt, iam mala non erunt, sed bona: malis tantummodò mala, quibus Gen. 19. 24.
etiam directò bona pro malis damnantur. Constitue igitur iniustè hominem diuinæ legis voluntarium contemptorem id retulisse, quo voluit caruisse; iniustè malitiam æui illius imbribus, dehinc & ignibus excisam; iniustè Ægyptum fœdissimam, superstitiosam, amplius hospitis populi conflictatricem, decemplici castigatione percussam.
a *Indurat cor Pharaonis*: sed meruerat in exitium subministrari, qui iam negauerat a Exo. 7. 17. & seq.
Deum; qui iam legatos eius toties superbus excusserat; qui iam populo laborem operis adiecerat: posttemò, quà Ægyptius olim Deo reus fuerat gentilis idololatriæ, ibin Num. 11. 1. & Num. 21. 6.
& crocodilum citius colens, quàm Deum viuum. Impendit & ipsum populum, sed ingratum. Immisit & pueris vrsos, sed irreuerentibus in Prophetam. 4. Reg. 2. 24.

CAPVT XV.

Iustitia, & proinde bonitas Dei est, quæ seueritas cæcorum oculis apparet.

In p. V. malum. à p. ad f. V Dei Iustitia. 3.

IVSTITIAM ergo primò iudicis dispice, cuius si ratio constiterit, tunc & seueritas, & per quæ seueritas decurrit, rationi & iustitiæ reputabuntur. Ac nè pluribus immoremur, adserite causas cæteras quoque, vt sententias condemnetis, excusate delicta, vt iudicia reprobetis. Nolite reprehendere iudicem, sed reuincite malum iudicem. Nam & si patrum delicta ex filiis exigebat, duritia populi talia remedia compulerat, vt vel posteritatibus suis prospicientes, legi diuinæ obedirent. Quis Exo. 20. 5. Gen. 12. 3.
enim non magis filiorum salutem, quàm suam curet? Sed etsi benedictio patrum, se- Gen. 13. 15. 16.
mini quoque eorum destinabatur, sine vllo adhuc merito eius; cur non & reatus patrum in filios quoque redundaret? Sicut gratia, ita & offensa; vt per totum genus & Gen. 15. 18.
gratia decurreret, & offensa. saluo eo quod postea decerni habebat: Non dicturos Gen. 17. 7.
a *acidam vuam patres manducasse, & filiorum dentes obstupuisse*; id est, b *non sumpturum* Gen. 18. 18.
patrem delictum filij, nec filium delictum patris; sed vnumquemque delicti sui reum futurum; Hier. 31. 29.
vt post duritiam populi, duritia legis edomita, iustitia iam non genus, sed personas iu- a Ezech. 18. 2. & 18. 19.
dicaret. Quamquam si euangelium veritatis accipias, ad quos pertineat sententia reddentis in filios patrum delicta cognosces. ad illos scilicet qui hanc vltro sibi sententiam fuerant irrogaturi, c *Sanguis illius super capita nostra, & filiorum nostrorum*. c Matth. 27. 25.
Hoc itaque omnis prouidentia Dei censuit, quod iam audierat.

CAPVT XVI.

Quæ ad iustitiam pertinent, non magis exprobranda sunt Iudici, quàm medico, vrendi, ligandi, secandi, instrumenta.

In p. V. Dei Iustitia. 3. à p. ad f. V. Passiones. & in m. in alphab. Errorum. V. Deus corporeus. 2.

BONA igitur & seueritas, quia iusta, si bonus iudex, id est iustus. Item cætera bona, per quæ opus bonum currit bonæ seueritatis, siue ira, siue æmulatio, siue sæuitia. Debita enim omnia hæc sunt seueritati, sicut seueritas debitum est iustitiæ. Vindicanda erit procacitas ætatis verecundiam debentis. Atque ita non poterunt iudici exprobrari, quæ iudici accedunt, carentia & ipsa culpa, sicut & iudex. Quid enim, si medicum quidem dicas esse debere, ferramenta verò eius accuses, quod secent, & inurant, & amputent, & constringent? quando sine instrumento artis, medicus esse non possit. Sed accusa malè secantem, importunè amputantem, temerè inurentem, atque ita ferramenta quoque eius, vt mala ministeria, reprehende. Proinde est enim, cùm Deum quidem iudicem admittis, eos verò motus & sensus, per quos iudicat, destruis. Philip.
Deum nos à Prophetis & à Christo, non à philosophis, nec ab Epicuro, erudimur. Qui credimus Deum etiam in terris egisse, & humani habitus humilitatem suscepisse ex causa humanæ salutis, longè sumus à sententia eorum qui nolunt Deum curare quidquam. Inde venit ad hæreticos quoque definitio eiusmodi: Si Deus irascitur, & æmulatur, & extollitur, & exacerbatur; ergo & corrumpetur, ergo & morietur. Benè autem quòd Christianorum est, etiam mortuum Deum credere, & tamen viuentem in æuo æuorum. Stultissimi, qui dè humanis diuina præiudicant, vt quoniam in homine corruptoriæ conditionis habentur huiusmodi passiones, idcirco & in Deo eiusdem status existimentur. Discerne substantias, & suos eis distribue sensus, tam di-

CAPVT XVIII.

Ad Marcionis antitheses progrediens; probat pœnam talionis, ciborum immundorum interdictionem, & onera sacrificiorum, ad Dei bonitatem pertinere.

In p. V. lex Vetus. 5. in m. V. lex vetus. 6. à m. ad f. V. lex vetus. 7.

SED quæ potius legis bona defendam, quàm quæ hæresis concupiit, vt talionis de-
finitionem, [a] *oculum pro oculo, dentem pro dente, & liuorem pro liuore repetentis?* Non a Leuit. 24.
enim iniuriæ mutuò exercendæ licentiam sapit, sed in totum cohibendæ violentiæ 20.
prospicit, vt quia durissimo, & infideli in Deum populo longum, vel etiam incredibile
videretur à Deo expectare defensam, edicendam postea per Prophetam, [b] *Mihi defen-* b Deut. 32. 35
sam, & ego defendam, dicit Dominus: interim commissio iniuriæ, metu vicis statim oc-
cursuræ repastinaretur; & licentia retributionis, prohibitio esset prouocationis; vt sic
improbitas astuta cessaret, dum secundâ permissâ, prima terretur; & primâ deterritâ,
nec secunda committitur, quà & aliàs facilior timor talionis, per eundem saporem
passionis. Nihil amarius quàm idipsum pati, quod feceris aliis. Et si lex aliquid cibis Deut 14. 3.
detrahit, & immunda pronuntiat animalia, quæ aliquando benedicta sunt, consilium & seq.
exercendæ continentiæ intellige, & frænos impositos illi gulæ agnosce, quæ quum pa- Gen. 1. 22.
nem ederet angelorum, cucumeres & pepones Ægyptiorum desiderabat. Agnosce 24.
simul & comitibus gulæ, libidini scilicet atque luxuriæ prospectum, quæ ferè ventris Psal. 77. 29.
castigatione frigescunt. [c] *Manducauerat enim populus, & biberat, & surrexerat ludere.* Num 11. 5.
proinde vt & pecuniæ ardor restingueretur ex parte, qua dè victus necessitate causa- c Exo. 32. 6.
tur, pretiosorum ciborũ ambitio detracta est. Postremò, vt facilius homo ad ieiunan-
dum Deo formaretur, paucis, & non gloriosis escis assuefactus, & nihil de lautioribus
esuriturus. Reprehendendus sanè Creator, quòd cibos potius populo suo abstulit, Leuit. 1. 2.
quàm ingratioribus Marcionitis. Sacrificiorum quoque onera, & operationum, & Leuit. 2. 2.
oblationum negotiosas scrupulositates nemo reprehendat, quasi Deus talia sibi pro- & seq.
priè desiderauerit, qui tam manifestè exclamat; [d] *Quò mihi multitudinem sacrificiorum* d Esa. 1. 11.
vestrorum? Et quis exquisiuit ista dè manibus vestris? sed illam Dei industriam sentiat, qua 12.
populum pronum in idololatriam & transgressionem, eiusmodi officiis religioni suæ
voluit adstringere, quibus superstitio sæculi agebatur, vt ab ea auocaret illos, sibi iu-
bens fieri quasi desideranti, nè simulacris faciendis delinqueret.

CAPVT XIX.

Legis veteris cerimoniæ, Dei bonitatem commendant; ideo enim eas iniunxit; vt ne momento quidem à Dei cultu vacarent Hebræi.

Per totum. V. lex vetus. 7. in m. V. Ira. 1.

SED & in ipsis commerciis vitæ, & conuersationis humanæ, domi, ac foris, adus- Matt. 23. 25.
que curam vasculorum omnifariam distinxit, vt istis legalibus disciplinis occurrẽ-
tibus vbique, nè vllo momento vacarent à Dei respectu. Quid enim faceret [a] *beatum* a Psal. 1. 2.
hominem, quàm in lege Domini voluntas eius? & in lege Domini meditabitur die ac nocte.
Quam legem non duritia promulgauit auctoris, sed ratio summæ benignitatis, populi
potius duritiam edomantis, & rudem obsequio fidem, operosis officiis dedolantis:
vt nihil dè arcanis atringam significantis legis, spiritalis scilicet, & propheticæ, & in
omnibus penè argumentis figuratæ. Sufficit enim in præsenti, si simpliciter hominem
Deo obligabat, vt nemo eam reprobare debeat, nisi cui non placet Deo deseruire. Ad
hoc beneficium, non onus legis adiuuandum, etiam Prophetas eadem bonitas Dei or-
dinauit, docentes Deo digna; [b] *Auferre nequitias dè anima, discere benefacere, ex-* b Esa. 1. 16.
quirere iudicium, iudicare pupillo, & iustificare viduam, diligere quæstiones, fugere im-
proborum contactum, dimittere conflictam in integram, dissipare scripturam iniustam,
[c] *infringere panem esurienti, & tectum non habentem inducere in domum tuam; nudum* c Esa. 58. 6.
si videris, contegere, & domesticos seminis tui non despicere; [d] *compescere linguam à ma-* 7.
lo, & labia nè loquantur dolum; declinare à malo, & facere bonum; quærere pacem, & d Psal. 33. 13.
sectare eam; [e] *irasci, & non delinquere*, id est, in ira non perseuerare, siue sæuire; [f] *non* e Psal. 4. 5.
abire in concilium impiorum, nec stare in via peccatorum, nec in cathedra pestilentium se- f Psal. 1. 1.
dere. Sed vbi? [g] *Vide quàm bonum, & quàm iucundum habitare fratres in vnum,* [h] *medi-* g Psal. 132. 1.
tantes die ac nocte in lege Domini; [i] *Quia bonum scilicet fidere in Dominum, quàm* h Psal. 1. 1.
fidere in hominem; & sperare in Dominum, quàm sperare in principes. Qualis enim i Psal. 17. 8.

apud Deum merces homini? [k] *Et erit tanquam lignum quod plantatum est iuxta exitus*
k Psal. 1. 3. *aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo; & folium eius non decidet; & omnia quæcunque faciet, prosperabuntur illi.* [l] *Innocens autem, & purus corde; qui non accepit*
l Psal. 23. 4. *in vanum nomen Dei, & non iurauit ad proximum suum in dolo: iste accipiet benedictionem à Domino, & misericordiam à Deo salutificatore suo.* [m] *Oculi enim Domini super ti-*
m Ps. 32. 18. *mentes eum, sperantes in misericordiam ipsius, ad eliberandas animas eorum de morte,* vtique æterna, *& nutricandos eos in fame,* vtique vitæ æternæ. [n] *Multæ enim pressuræ iustorum, & ex omnibus liberabit eos Dominus.* [o] *Honorabilis mors in conspectu Domini*
n Ps. 33. 19. *sanctorum eius. Dominus custodit omnia ossa eorum: unum ex ipsis non comminuetur.* Re-
o Ps. 115. 5. *dimet Dominus animas seruorum suorum.* Pauca ista de tantis scripturis Creatoris in-
p Ps. 33. 20. tulimus, & nihil puto iam ad testimonium Dei optimi deest, quod satis & præcepta bonitatis, & promissa consignant.

CAPVT XX.

Iustus & misericors Deus, iussit Ægyptios ab Hebræis spoliari, ad compensandam filiorum occisorum, & sexcentorum millium hominum per tot annos operum iacturam.

In p. V. Dei bonitas. 1. à p. ad f. V. furtum.

Deut. 14. 10 SED ENIM sepiæ isti, quorum figura illud quoque pisculentum dè cibis Lex recusauit, vt traductionem sui senciunt, tenebras hinc blasphemiæ interuomunt, atque ita intentionem vniuscuiusque iam proximam dispargunt, iactitando & adseuerando ea quæ relucentem bonitatem Creatoris infuscent.
Exo. 11. 2. Sed & per istas caligines sequemur nequitiam, & in lucem extrahemus ingenia tenebrarum, obiicientia Creatori vel maximè fraudem illam & rapinam auri & argenti, mandatam ab illo Hebræis in Ægyptios. Age, infelicissime hæretice, teipsum expostulo arbitrum: cognosce in vtramque gentem prius, & ita dè auctore præcepti iudicabis. Reposcunt Ægyptij dè Hebræis vasa aurea & ar-
Exo. 12. 35. gentea. contrà, Hebræi mutuas petitiones instituunt, allegantes sibi quoque eorumdem patrum nomine, ex eodem scripturæ instrumento, mercedes restitui oportere illius operariæ seruituris, pro lateribus deductis, pro ciuitatibus & villis ædificatis. Quid iudicabis, optimi Dei elector? Hebræos fraudem agnoscere debere, an Ægyptios compensationem? Nam & aiunt ita actum per legatos vtrinque; Ægyptiorum
Exo. 1. 11. quidem repetentium vasa, Iudæorum verò reposcentium operas suas: & tandem vasis istis renuntiauerunt sibi Ægyptij. Hodie aduersus Marcionitas amplius allegant Hebræi, negantes compensationi satis esse quantumvis illud auri & argenti, si sexcentorum millium operæ, per tot annos, vel singulis nummis diurnis æstimentur. Quæ autem pars maior? repetentium vasa, an incolentium villas & vrbes? Querela ergo maior Ægyptiorum, an gratia Hebræorum? Vt solo iniuriarum iudicio Hebræi Æ-
Exo 5. 14. & 16. gyptios repercuterent, liberi homines in ergastulum subacti, vt solas scapulas suas Scribæ extentes apud subsellia sua ostenderent, flagellorum contumeliosa atrocitate laceratas: non paucis lancibus & scyphis, pauciorum vtique diuitum vbique, sed rotis & ipsorum facultatibus, & populariam omnium collationibus, satisfaciendum Hebræis pronuntiasses? Igitur si bona Hebræorum causa, bona iam & causa, id est, mandatum Creatoris, qui & Ægyptios gratos fecit nescientes, & suum populum in tempore expeditionis angusto aliquo solatio tacitæ compensationis expunxit.
Exo. 1. 16. 22 Planè minus exigi iussit: Hebræis enim etiam filios Ægyptij restituere debuerant.

CAPVT XXI.

Deus sibi contrarius non fuit, prohibens Sabbato operari, & iubens Sabbato arcam circumferri.

Per totum. V. Dei immutabilitas. 1.

SIc & in cæteris contrarietates præceptorum ei exprobras, vt mobili & instabili; prohibentis sabbatis operari, & iubentis arcam circumferri per dies octo, id est,
Iosue 6. 15. etiam sabbato, in expugnatione ciuitatis Hiericho. Nec sabbati enim inspicis legem, opera humana, non diuina prohibentem. Siquidem, [a] *Sex, inquit, diebus operare, & facies omnia opera tua, septima autem die sabbata Domino Deo tuo; non facies in ea omne opus.*
a Exo. 20. 9. quod? vtique tuum. Consequens enim est, vt ea opera sabbato auferret, quæ sex diebus suprà indixerat: tua scilicet, id est, humana, & quotidiana. Arcam verò cir-

cumferre, neque quotidianum opus videri poreſt, neque humanum; ſed & rarum, & ſacroſanctum, & ex ipſo tunc Dei præcepto, vtique diuinum. quod & ipſe quid ſignificaret, ediſſererem, niſi longum eſſet figuras argumentorum omnium Creatoris expandere, quas forſitan nec admittis. Sed plus eſt, ſi dè abſolutis reuincamini, ſimplicitate veritatis, non curioſitate: ſicut & nunc certa diſtinctio eſt ſabbari, humana, non diuina opera prohibentis. Ideoque qui ſabbatis lignatum ierat, morti datus eſt: ſuum enim opus fecerat, lege interdictū. Qui verò arcam ſabbatis circumtulerant, impunè geſſerunt: non ſuum enim, ſed Dei opus, ex præcepto ſcilicet ipſius adminiſtrauerant. Ioſuē 6. 15. Num. 15. 31. & ſeq.

CAPVT XXII.

Non repugnat lex Idolorum, ſiue ſimilitudinum non adorandarum, cum ænei ſerpentis, & Cherubim Effigie. Iuſtéque ſibi Deus, non Idolis voluit offerri ſacrificia, quæ rurſus iuſtiſſimè reprobauit.

In p. V. Dei Immutabilitas. 2. in m. ad f. V. Dei immutabilitas. 3.

PROINDE & [a] *ſimilitudinem vetans fieri omnium quæ in cælo, & in terra & in aquis*, oſtendit & cauſas, idololatriæ ſcilicet ſubſtantiam cohibentes. ſubjicit enim, *Non adorabitis ea, neque ſeruietis illis*. Serpentis autem ænei effigies poſtea præcepta Moſi à Domino, non ad idololatriæ titulum pertinebat, ſed ad remediandos eos qui à ſerpentibus infeſtabantur. Et taceo dè figura remedij. Sic & Cherubim, & Seraphim aurea in arcæ figurarum exemplum, certè ſimplex ornamentum, accommodata ſuggeſtui, longè diuerſas habendo cauſas ab idololatriæ conditione, ob quam ſimilitudo prohibetur, non videntur ſimilitudinum prohibitarum legi refragari, non in eo ſimilitudinis ſtatu deprehenſa, ob quem ſimilitudo prohibetur. Diximus de ſacrificiorum rationali inſtitutione, auocantis ſcilicet ab idolis ad Deum officia ea; quæ ſi rurſus ejecerat, dicens, [b] *Quò mihi multitudinem ſacrificiorum veſtrorum?* hoc ipſum voluit intelligi, quòd non ſibi ea propriè exegiſſet. [c] *Non enim bibam, inquit, ſanguinem taurorum*: quia & alibi ait, [d] *Deus æternus non eſuriet, nec ſitiet.* Nam etſi ad oblationes Abel [e] aduertit; & holocauſta Noe odoratus eſt libenter, quæ iucunditas ſiue viſcerum vervecinorum, ſiue nidoris ardentium victimarum? Sed animus ſimplex, & Deum metuens, offerentium ea quæ à Deo habebant, & pabuli, & ſuauis olentiæ gratia apud Deum deputabatur, non quæ fiebant exigentis, ſed illud propter quod fiebant, ob honorem ſcilicet Dei. Si cliens diuiti, aut regi nihil deſideranti, tamen aliquid viliſſimi munuſculi obtulerit, quantitas & qualitas muneris infuſcabit diuitem, & regem, an delectabit titulus officij? At ſi cliens ei munera vltro, vel etiam edicta, ordine ſuo offerat, & ſolemnia regis obſeruet, non ex fide tamen, nec corde puro, nec pleno circa cætera quoque obſequia, nonnè conſequens, vt rex ille, vel diues exclamet: [f] *Quò mihi multitudinem munerum tuorum? Plenus ſum. &, Solemnitates, & dies feſtos, & veſtra ſabbata odit anima mea*: veſtra dicendo, quæ ſecundùm libidinem ſuam, non ſecundùm religionem Dei celebrando, ſua iam, non Dei fecerant: conditionalem idcirco & rationalem demonſtrauit recuſationem eorum quæ adminiſtranda præſcripſerat.

a Exo. 20. 4. 5. Num. 21. 9. Exo. 25. 18. b Eſaiæ 1. 11. c Pſ. 49. 13. d Eſa. 40. 28 e Gen. 4. 4. Gen. 8. 20. 21. f Eſa. 1. 11.

CAPVT XXIII.

Cùm boni ſit Iudicis, pro præſentibus meritis, Eligere, & reprobare; Deus abſque leuitate: ſecundùm præſentia merita, probat nunc, quandoque reprobandos, aut reprobat aliquando probatos.

Per totum. V. Dei Immutabilitas. 4.

SI verò etiam circa perſonas leuem vultis intelligi, quum reprobat aliquando probatos; aut improuidum, quum probat quandoque reprobandos, quaſi iudicia ſua aut damnet præterita, aut ignoret futura: atquin nihil tam bono & iudici conuenit, quàm pro præſentibus meritis & reiicere, & adlegere. Adlegitur Saül, ſed nondum deſpector Prophetæ Samuelis. Reiicitur Salomon, ſed iam à mulieribus alienis poſſeſſus, & idolis Moabitarum, & Sidoniorum mancipatus. Quid faceret Creator, nè à Marcionitis reprehenderetur? Benè adhuc agentes prædamnaret iam propter futura delicta? Sed Dei boni non erat, nondum merentes prædamnare. Proinde peccantes nunc non recuſaret propter priſtina benefacta. Sed iuſti iudicis non erat, reſciſſis iam bonis priſtinis ſcelera donare. Aut quis hominum ſine delicto, vt eum Deus ſemper adlegeret, quem nunquam poſſet recuſare? Vel quis item ſine aliquo bono opere, vt eum Deus ſemper recuſaret, quem nunquam poſſet

1. Reg. 9. 2. & c. 15. 1. 3. Reg. 11. 4. & ſeq.

posset adlegere? Exhibe bonum semper, & non recusabitur: exhibe malum semper, & nunquam adlegetur. Cæterùm, si idem homo, vt in vtroque pro temporibus, in vtroque dispungetur à Deo, & bono, & iudice, qui non leuitate, aut improuidentia sententias vertit; sed censura grauissima & prouidentissima, merita temporis cuiusque dispensat.

CAPVT XXIV.

Malè Marcion Dei pœnitentiam interpretatur, quæ apud Græcos non delicti confessionem, sed animi mutationem sonat, etsi Deus non animum suum, sed opera mutet.

Per totum. V. Dei immutabilitas. 5. & in m. V. Dei iustitia. 2.

SIc & pœnitentiam apud illum prauè interpretaris, quasi proinde mobilitate vel im-
prouidentia, immò iam ex delicti recordatione pœniteat: quoniam quidem dixerit,
[a] *Pœnituit quòd regem fecerim Saül*; præscribens scilicet, pœnitentiam confessionem sa-
a 1. Reg. 15. 11. pere mali operis alicuius vel erroris. Porro non semper. Euenit enim in bonis factis
pœnitentiæ confessio, ad inuidiam & exprobrationem eius qui beneficii ingratus extite-
rit. sicut & tunc circa personam Saülis honorandam, annuntiatur à Creatore: qui non
deliquerat quum Saülem assumit in regnum, & sancto Spiritu auget: optimum enim ad-
huc; [b] *qualis*, inquit, *non erat in filiis Israëlis*, dignissimè adlegerat. sed nec ignorauerat
b 1. Reg. 9. 2 & cap. 10. 10. ita euenturum. nemo enim te sustinebit improuidenti[a]m adscribentem Deo ei, quem
Deum non negans, confiteris & prouidum: hæc enim illi propria diuinitas constat. Sed
malum factum Saülis (vt dixi) onerabat pœnitentiæ suæ professione; quam, vacante
delicto circa Saülis adlectionem, consequens est inuidiosam potius intelligi, non crimi-
nosam. Ecce, inquis, criminosam eam animaduerto circa Niniuitas, dicente scriptura
Ionæ: [c] *Et pœnituit Dominum de malitia quam dixerat facturum se illis, nec fecit.* Sicut &
c Ionæ. 3. 10. ipse Ionas ad Dominum: [d] *Propterea præueni profugere in Tharsos, quia cognoueram te esse*
d Ionæ. 4. 2. *misericordem & miserescentem, patientem, & plurimum misericordiæ, pœnitentem malitia-
rum.* Benè igitur quòd præmisit optimi Dei titulum, patientissimi scilicet super malos,
& abundantissimi misericordiæ & miserationis super agnoscentes & deplangentes deli-
cta sua, quales tunc Niniuitæ. Si enim optimus qui talis, de isto prius cessisse debebis,
non competere in talem, id est in optimum, etiam malitiæ concursum. Et, quia Marcion
e Matt. 7. 18 defendit [e] *arborem bonam, malos quoque fructus non licere producere*, sed malitiam tamen
nominauit, quod optimus non capit, nunquid aliqua interpretatio subest etiam earum
malitiarum intelligendarum, quæ possint & in optimum decucurrisse? Subest autem.
Dicimus denique malitiam nunc significari, non quæ ad naturam redigatur Creatoris
quasi mali, sed quæ ad potestatem, quasi iudicis; secundùm quam enuntiarit, [f] *Ego sum*
f Esa. 45. 7. *qui condo mala. &*, [g] *Ecce ego emitto in vos mala.* non peccatoria, sed vltoria: quorum
g Hier. 18. 11 satìs diluimus infamiam, vt congruentium iudici. Sicut autem, licet mala dicantur, non
reprehenduntur in iudice; nec hoc nomine suo malum iudicem ostendunt: ita & ma-
litia hæc erit intelligenda nunc, quæ ex illis malis iudiciariis deputata, cum ipsis competat
iudici. Nam & apud Græcos interdum malitiæ, pro vexationibus, & læsuris, non pro
malignitatibus ponuntur; sicut & in isto articulo. atque adeò, si eius malitiæ pœnituit
Io. 3. 4. Creatorem, quasi creaturæ reprobandæ scilicet, & delictum vindicandæ. Atqui nec vl-
lum admissum criminosum reputabitur Creatori qui iniquissimam ciuitatem dignè meri-
tòque decreuerat abolendam. Ita, quod iustè destinauerat, non malè destinans, ex iu-
stitia, non ex malitia destinarat; sed pœnam ipsam, malitiam nominauit, ex malo, &
merito passionis ipsius. Ergo, dices, si malitiam iustitiæ nomine excusas, quia iustè exitium
destinarat in Niniuitas, sic quoque culpandus est, qui iustitiæ, vtique non pœnitendæ,
pœnitentiam gessit. Immò nec iustitiæ, inquam, pœnitebit Deum; & superest iam
agnoscere quid sit pœnitentia Dei. Non enim si hominem ex recordatione plurimùm
delicti, interdum & ex alicuius boni operis ingratia pœnitet, ideo & Deum proinde. In
quantum enim Deus nec malum admittit, nec bonum damnat; in tantum nec pœni-
tentiæ boni, aut mali apud eum locus est. Nam & hoc tibi eadem scriptura determinat,
dicente Samuele Saüli, [h] *Discidit Dominus regnum Israël de manu tua hodie, & dabit illud*
h 1. Reg. 15. 28. 29. *proximo tuo, optimo super te; & scindetur Israël in duas partes; & non conuertetur, neque
pœnitentiam aget; quia non sicut homo est ad pœnitendum.* Hæc itaque definitio, in omnibus
aliam formam diuinæ pœnitentiæ statuit, quæ neque ex improuidentia, neque ex leuitate,
neque ex vlla boni, aut mali operis damnatione reputetur, sicut humana. Quis ergo erit
mos pœnitentiæ diuinæ? Iam relucet, si non ad humanas conditiones eam referas. Nihil

enim aliud intelligetur, quàm simplex conuersio sententiæ prioris, quæ etiam sine reprehensione eius possit admitti, etiam in homine, nedum in Deo, cuius omnis sententia caret culpa. Nam & in Græco sono, pœnitentiæ nomen, non ex delicti confessione, sed ex animi demutatione compositum est, quam apud Deum, pro rerum variantium sese occursu, regi ostendimus.

CAPVT XXV.

Marcion frustra ignorantiam arguit Dei nostri Creatoris, non intelligens ipse, quo sensu dixerit: Adam vbi es? vbi est Abel frater tuus? descendens videbo. *&c.*

In p. ad vltra m. V. Dei infirma. 3. circa f. V. Christi incarnatio. 1. & V. confessio peccati. in f. V. Dei infirma. 4.

IAM nunc vt omnia eiusmodi expediam, ad cæteras pusillitates, & infirmitates, & incongruentias (vt putatis) interpretandas, purgandasque pertendam. Inclamat Deus, [a] *Adam vbi es?* scilicet ignorans vbi esset; & caussato nuditatis pudore, an de arbore gustasset interrogat, scilicet incertus. Immò nec incertus admissi, nec ignorans loci. Enimuerò oportebat conscientia peccati delitescentem, euocatum prodere in conspectum Domini, non sola nominis inclamatione, sed cum aliqua iam tunc admissi sugillatione. Nec enim simplici modo, id est, interrogatorio sono legendum est, *Adam vbi es?* sed impresso, & incusso, & imputatiuo; *Adam vbi es!* id est, in perditione es; id est, iam hic non es; vt increpandi, & dolendi exitus vox sit. Cæterùm, [b] *qui totum orbem comprehendit manu, velut nidum*; [c] *cuius cœlum thronus, & terra scabellum*, nimirum huius oculos aliqua paradisi portio euaserat; quò minus illi vbicunque Adam antè euocationem viseretur, tam latens, quàm de interdicta fruge sumens? Speculatorem vineæ, vel horti tui, lupus aut furunculus non latet. Deum puto de sublimioribus oculatiorem aliquid subiecti præterire non posse. Stulte, qui tantum argumentum diuinæ maiestatis, & humanæ instructionis, naso agis. Interrogabat Deus, quasi incertus, vt & hic liberi arbitrii probans hominem, in caussa aut negationis, aut confessionis daret ei locum sponte confitendi delictum, & hoc nomine releuandi: sicut de Caïn sciscitatur, [d] *vbi nam frater eius*; quasi non iam *vociferatum à terra sanguinem Abelis audisset*: sed vt & ille haberet potestatem, ex eadem arbitrii potestate, spontè negandi delicti, & hoc nomine grauandi; atque ita nobis conderentur exempla confitendorum potius delictorum, quàm negandorum: vt iam tunc initiaretur euangelica doctrina [e] *Ex ore tuo iustificaberis, & ex ore tuo damnaberis.* Nam etsi Adam propter statum legis deditus morti est, sed spes ei salua est, dicente Domino, [f] *Ecce Adam factus est tanquam vnus ex nobis*: de futura scilicet adlectione hominis, in diuinitatem. Denique, quid sequitur? [g] *Et nunc nequando extendat manum, & sumat de ligno vitæ, & viuat in æuum.* Interponens enim, & nunc, præsentis temporis verbum, temporalem, & ad præsens dilationem vitæ fecisse se ostendit. Ideoque nec maledixit ipsum Adam, nec Euam, vt restitutionis candidatos, vt confessione releuatos. Caïn verò maledixit, & cupidum morte luere delictum, mori interim vetuit, vt præter admissum, etiam negationis eius oneratum. Hæc erit ignorantia Dei nostri, quæ ideo simulabitur, nè delinquens homo, quid sibi agendum sit, ignoret. Sed ad Sodomam, & Gomorrham descendens, [h] *Videbo, ait, si secundùm clamorem peruenientem ad me consumment, si verò non; vt agnoscam.* Et hîc videlicet ex ignorantia incertus, & scire cupidus. An hic sonus pronuntiationis necessarius, non dubitatiuum, sed comminatiuum exprimens sensum, sub sciscitationis obtentu? Quòd si descensum quoque Dei irrides, quasi aliter non potuerit perficere iudicium, nisi descendisset; vide nè tuum æquè Deum pulses. Nam & ille descendit, vt quod vellet, efficeret.

[a] Gen. 3. 9.
[b] Esa. 10. 14
[c] Esa. 66. 1.
[d] Gen. 4. 9.
[e] Matth. 12. 37.
[f] Gen. 3. 22.
[g] Ibid.
Gen. 4. 11.
[h] Gen. 18. 21

CAPVT XXVI.

Marcion perperam arguit Creatorem dicentem: Iuraui per memetipsum & sine me; & indignatus ira disperdam illos.

In p. V. iuramentum. 1. in m. ad f. V. Dei infirma. 1. in f. V. Chri. Elogia. 10.

SED & iurat Deus. Nunquid fortè per Deum Marcionis? Immò, inquit, quod multo vanius, per semetipsum. Quid velles faceret? si alius Deus non erat in conscientia eius, hoc cùm maximè iurantis, [a] *alium absque se omnino non esse?* Igitur pejerantem deprehendis, an vanè dejerantem? Sed non potest videri pejerasse, qui alium esse non sciuit, vt dicitis. Quod enim scit, hoc dejerans verè, non pejerauit. Sed nec vanè dejerat, alium Deum non esse. Tunc enim vanè dejeraret, si non fuissent qui alios deos crederent.

[a] Esa. 45. 23

tunc quidem simulactorum cultores, nunc verò & hæretici. Iurat igitur per semetipsum, vt vel iuranti Deo, credas alium Deum omnino non esse. Hoc vt Deus faceret, tu quoque Marcion coëgisti; iam tunc enim prouidebatis. Proinde, si & in promissionibus, aut comminationibus iurat, fidem in primordiis arduam extorquens, nihil Deo indignum est, quod efficit Deo credere. Satis & tunc pusillus Deus in ipsa etiam ferocia sua, cùm ob
b Exo.32.10. vituli consecrationem efferatus in populum, de famulo suo postulat Moyse, [b] *Sine me, & in ira disperdam illos, & faciam te in nationem magnam.* Vnde meliorem soletis affirmare
c Exo.32.32. Moysen Deo suo, deprecatorem, immò & prohibitorem iræ. [c] *Non facies,* inquit, *istud, aut & me vnà cum eis impende.* Miserandi vos quoque cum populo, qui Christum non agnoscitis in persona Mosi figuratum, patris deprecatorem, & oblatorem animæ suæ pro populi salute. Sed sufficit, si & Moysi propriè donatus est populus ad præsens: quòd vt famulus postulare posset à domino, id dominus à se postulauit. Ad hoc enim famulo
Ibid. dixit, *Sine me, & disperdam illos.* vt ille postulando, & semetipsum offerendo non sineret; atque ita disceres quantum liceat fideli, & Prophetæ apud Deum.

CAPVT. XXVII.

Marcionitæ majores in Christo suo pusillitates admittunt, quàm quas objiciunt Creatori: Cùm apparitianes factæ in veteri Testamento, Christo sint adscribenda.

In p ad circa. f. V. Dei infirma. 2. & à p. in alphab. Errorum V. filius visus in carne. 3. & à m. ibid. 4. circa f. V. Christi incarnatio. 11. in f. V. Marcionitę. 3.

IAM nunc vt & cætera compendio absoluam, quæcunque adhuc vt pusilla, & infirma, & indigna, colligitis ad destructionem Creatoris, simplici & certa ratione proponam:
Gen.12.1. & seq. Deum non potuisse humanos cōgressus inire, nisi humanos & sensus, & affectus suscepisset,
Gen. 17. 1. & seq. per quos vim maiestatis suæ, intolerabilem vtique humanæ mediocritati, humilitate temperaret, sibi quidem indigna, homini autem necessaria; & ita iam Deo digna; quia
Gen.18.1.& seq. nihil tam dignum Deo, quàm salus hominis. De isto pluribus retractarem, si cum ethnicis agerem; quamquam & cum hæreticis non multo diuersa congressio stet. Quatenus &
Philip. 2. 6. ipsi Deum in figura, & in reliquo ordine humanæ conditionis diuersatum iam credidistis, non exigetis vtique diutius persuaderi, Deum conformasse semetipsum humanitati, sed de vestra fide reuincimini. Si enim Deus, & quidem sublimior, tanta humilitate fastigium maiestatis suæ strauit, vt etiam morti subjiceret, & morti crucis; cur non putetis nostro quoque Deo aliquas pusillitates congruisse, tolerabiliores tamen Iudaïcis contumeliis, & patibulis, & sepulchris? An hæ sunt pusillitates, quæ jam præjudicare debebunt
Gen.3.9.& seq. Christum humanis passionibus objectum, ejus Dei esse, cui humanitates exprobrantur à vobis? Nam & profitemur Christum semper egisse in Dei Patris nomine; ipsum con-
Gen.12.1.& seq. gressum cum Patriarchis, & Prophetis, filium Creatoris, sermonem ejus, quem ex semetipso proferendo, filium fecit; & exinde omni dispositioni suæ, voluntatique pre-
Io.1.1.&14. *a* Psal. 8. 6. fecit; [a] *Diminuens illum modico citra angelos,* sicut apud Dauid scriptum est: qua di-
Gen. 18. 21. minutione, in hæc quoque dispositus est à Patre, quæ vt humana reprehenditis, ediscens
Gen. 3. 9. & seq. iam inde à primordio, iam inde hominem, quod erat futurus in fine. Ille est qui descendit; ille qui interrogat ille qui postulat; ille qui iurat. Cæterùm, patrem nemini vi-
Gen.4.6. & seq. sum, etiam commune testabitur euangelium, dicente Christo, [b] *Nemo cognouit patrem nisi filius;* Ipse enim & veteri Testamento pronuntiarat: [c] *Deum nemo videbit, & viuet;*
Exo. 32. 10. patrem inuisibilem determinans, cuius auctoritate, & nomine ipse erat Deus, qui vide-
b Gen 22.16 Math.11.27 batur Dei filius. Sed & penès nos, Christus in persona Christi accipitur, quia & hoc
c Exo.33.20. modo noster est. Igitur quæcunque exigitis Deo digna, habebuntur in patre inuisibili, incongressibilique & placido, & (vt ita dixerim) philosophorum Deo. Quæcunque autem vt indigna reprehenditis, deputabuntur in filio, & viso, & audito, & congresso, arbitro patris & ministro, miscente in semetipso hominem & Deum; in virtutibus, Deum; in pusillitatibus hominem; vt tantum homini conferat, quantum Deo detrahit: rotum denique Dei mei penès vos dedecus, sacramentum est humanæ salutis. Conuersabatur Deus, vt homo diuinè agere doceretur. Ex æquo agebat Deus cum homine, vt homo ex æquo agere cum Deo posset. Deus pusillus inuentus est, vt homo maximus fieret. Qui talem Deum dedignaris, nescio an ex fide credas Deum crucifixum. Quanta itaque peruersitas vestra erga vtrumque ordinem Creatoris? Iudicem cum dedignaris, & seueritatem judicis secundum merita causarum congruentem pro sæuitia exprobratis. Deum optimum exigitis, & lenitatem eius benignitati congruentem, pro captu mediocritatis humanæ deiectius conuersatam, vt pusillitatem depreciaris. Nec magnus vobis placet, nec modicus; nec iudex, nec amicus. Quid si nunc eadem & in vestro deprehen-

dantur

dantur? Iudicem quidem & illum esse iam ostendimus, in libello suo; de iudice necessarie seuerum, & de seuero sicut sæuum, si tamen sæuum.

CAPVT XXVIII.

Retorquet per recapitulationem in Deum Marcionis, quæ in Deum nostrum Creatorem torserat.

Per totum. V. Marcionitæ. 3. & in f. V. Verbum Dei 11. in fine.

NVNC & de pusillitatibus, & malignitatibus, cæterisque notis, & ipse aduersus Marcionem antitheses æmulas faciam. Si ignorauit Deus meus esse alium super se, etiam tuus omnino non sciuit esse alium infra se. Quod enim ait Heraclitus ille tenebrosus, eadem via sursum, & deorsum. Denique si non ignorasset, & ab initio ei occurrisset. Delictum, & mortem, & ipsum auctorem delicti, diabolum, & omne malum, quod Deus meus passus est esse: hoc & tuus, qui illum pati passus est. Mutauit sententias suas Deus noster: proinde quā & vester. qui enim genus humanum tam serò respexit, eam sententiam mutauit, qua tanto æuo non respexit. Pœnituit in aliquo Deum nostrum: sed & vestrum. Eo enim quòd tandem animaduertit ad hominis salutem, pœnitentiam dissimulationis pristinæ fecit, debiram malo facto. Porro, malum factum deputabitur negligentia salutis humanæ, nonnisi per pœnitentiam emendata apud Deum vestrum. Mandauit fraudem Deus noster; sed auri & argenti. Quantò autem homo pretiosior auro, & argento, tantò fraudulentior Deus vester, qui hominem domino, & factori suo eripit.[a] *Oculum pro oculo* reposcit Deus noster; sed & vester vicem prohibens, iterabilem magis iniuriam facit. Quis enim non rursus percutiet, non repercussus? Ne sciit Deus noster qualeis adlegeret: ergo nec vester. Iudam traditorem adlegisset, si præsciisset. Si & mentitum alicubi dicis Creatorem, longè maius mendacium est in tuo Christo, cuius corpus non fuit verum. Multos sæuitia Dei mei absumpsit: tuus quoque Deus, quos saluos non facit, vtique in exitium disponit. Deus meus aliquem iussit occidi: tuus semetipsum voluit interfici; non minus homicida in semetipsum, quàm in eum, à quo vellet occidi. Multos autem occidisse Deum eius probabo Marcioni. Nam fecit homicidam, vtique periturum, nisi si populus nihil deliquit in Christum. Sed expedita virtus veritatis, paucis amat. Multa mendacio erunt necessaria.

[a] Exo. 21. 24

CAPVT XXIX.

Probat Deum verum, bonum & optimum, non tantùm lenitate, sed & seueritate constare debere; nec duos Deos propter duo attributa misericordiæ, & Iustitiæ, debere distingui.

Per totum. V. Dei Iustitia & miseric. 4.

CÆTERVM, ipsas quoque antitheseis Marcionis cominus cæcidissem, si operosiore destructione earum, egeret defensio Creatoris tam boni, quàm & iudicis, secundùm vtriusque partis exempla congruentia Deo, vt ostendimus. Quòd si vtraque pars bonitatis, atque iustitiæ, dignam plenitudinem diuinitatis efficiunt, omnia potentis; compendio interim possum antitheses retudisse, gestientes ex qualitatibus ingeniorum, siue legum, siue virtutum discernere, atque ita alienare Christum à Creatore, vt optimum à iudice, & mitem à fero, & salutarem ab exitioso. Magis enim eos coniungunt, quos in eis diuersitatibus ponunt quæ Deo congruunt. Aufer titulum Marcionis, & intentionem, atque propositum operis ipsius, & nihil aliud præstat; quàm demonstrationem eiusdem Dei optimi, & iudicis: quia hæc duo in solum Deum competunt. Nam & ipsum studium in eis exemplis opponendi Christum Creatori, ad vnitatem magis spectat. Adeò enim ipsa, & vna erat substantia diuinitatibus, bona, & seuera; & eisdem exemplis, & in similibus argumentis, vt bonitatem suam voluerit ostendere, in quibus præmiserat seueritatem. Quia nec mirum erit, diuersitas temporalis, si postea Deus mitior, pro rebus edomitis, qui retro austerior, pro indomitis. Ita per antitheseis facilius ostendi potest ordo Creatoris, à Christo reformatus, & repercussus, & redditus potius quàm exclusus; quum præsertim Deum tuum ab omni motu amariore secernas, vtique & ab æmulatione Creatoris scilicet. Nam si ita est, quomodo eum antitheseis singulas species Creatoris æmulatum demonstrant? agnoscam igitur & in hoc, per illas, Deum meum zelotem, qui res suas arbustiores in primordiis, bona & rationali æmulatione maturitatis, præcurauerit suo iure. Cuius antitheseis etiam ipse mundus eius agnoscet, ex contrarietatibus elementorum, summa

tamen ratione modulatus. Quamobrem, inconsideratissime Marcion, alium Deum lucis ostendisse debueras, alium verò tenebrarum; quò facilius alium bonitatis, alium seueritatis persuasisses. Cæterùm eius erit antithesis, cuius est & in mundo.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI ADVERSVS MARCIONEM LIBER TERTIVS

In librum tertium aduersus Marcionem.

ARGVMENTVM.

Marcione superioribus libris de vnico Deo primò, dehinc Iusto, & tamen optimo conuicto; tertium nunc aggreditur dè Christo eiusdem Dei Creatoris filio comprobando. Quem tertium librum supra promiserat, lib. 1. cap. 19. dabitur & in Christum liber, de omni statu eius. *Et libro de Resurr. cap. 2. sic præfatus fuerat de tribus prioribus libris Contra Marcionem: vocans eos:* de Deo vnico, & Christo eius. *Vnde & hic initio Capitis 1.* Iam hinc ordo de Christo. *de tempore quo scriptus est, consule libri primi argumentum.*

CAPVT PRIMVM.

Cùm duobus prioribus libris probauerit alium Deum præter Creatorem non esse credendum, hoc conuincere parat nec alium Christum esse, quàm filium Creatoris. Nec enim Apostolica, vel etiam hæretica Scriptura, ante Marcionis hæresim, alterius Dei vel Christi fecere mentionem.

In p. ad vltra. m. V. Deus Creator. 2

SECVNDVM vestigia pristini operis, quod amussim reformare perseueramus, iam hinc ordo de Christo, licet ex abundanti, post decursam defensionem vnicæ diuinitatis. Satis etenim præiudicatum est, Christum non alterius Dei intelligendum, quàm Creatoris, quum determinatum est, alium Deum non credendum præter Creatorem, quem adeò Christus prædicauerit, & deinceps Apostoli non alterius Christum annuntiauerint, quàm eius Dei, quem Christus prædicauit, id est Creatoris, vt nulla mentio alterius Dei, atque ita nec alterius Christi agitata sit antè scandalum Marcionis. Facillimè hoc probatur Apostolicarum, & hæreticarum ecclesiarum recensu; illic scilicet pronuntiandam regulæ interuersionem, vbi posteritas inuenitur: quod etiam primo libello intexui. Sed & nunc congressio ista seorsus Christum examinatura, eò vtique proficiet, vt dum Christum probamus Creatoris, sic quoque Deus excludatur Marcionis. Decet veritatem totis viribus vti suis, non vt laborantem. Cæterùm, in præscriptionum compendijs vincit. Sed decretum est, vt gestientem vbique aduersario occurrere, in tantum furenti, vt facilius præsumpserit eum venisse Christum, qui nunquam sit annuntiatus, quàm eum qui semper sit prædicatus.

CAPVT II.

Christus Marcionis tam subitus apparens, suspectus est, nullo patris mittentis, de misso filio, testimonio præmisso.

Per totum. V. Marcionis Christus. 1. in f. V. fides. 11.

HINC denique gradum confero, an debuerit tam subitò venisse. Primò, quia & ipse Dei sui filius: hoc enim ordinis fuerat, vt antè pater filium profiteretur, quàm patrem filius; & antè pater de filio testaretur, quàm filius de patre. Dehinc & quia missus, præter filij nomen. Proinde enim præcessisse debuerat mittentis patrocinium in testimonium missi, quia nemo veniens ex alterius auctoritate, ipse eam sibi ex sua affirmatione defendit; sed ab ipsa defendi se potius expectat, præeunte suggestu eius, qui auctoritatem præstat. Cæterùm, nec filius agnosceretur, quem nunquam pater nun-

cupauit; nec missus credetur, quem nunquam mandator designauit; nuncupaturus pater, & designaturus mandator, si fuisset. Suspectum habebitur omne, quod exorbitarit à regula; rerumque principalis gradus non finit posterius agnosci partem post filium, & mandatorem post mandatum, & Christum post Deum. Nihil origine sua prius est in agnitione, quia nec in dispositione. Subitò filius, & subitò missus, & subitò Christus. Atquin nihil putem à Deo subitum, quia nihil à Deo non dispositum. Si autem dispositum, cur & non prædicatum, vt probari posset, & dispositum ex prædicatione, & diuinum ex dispositione? Et vtique tantum opus, quod scilicet humanæ saluti parabatur, vel eatenus subitum non fuisset, quà per fidem profuturum. In quantum enim credi habebat, vt prodesset; in tantum paratum desiderabat, vt credi posset, substructam fundamentis dispositionis & prædicationis; quo ordine fides informata, meritò & homini indiceretur à Deo, & Deo exhiberetur ab homine; ex agnitione debens credere quia posset; quæ scilicet credere didicisset ex prædicatione.

CAPVT III.

Non sufficit quod ait Marcion, quod Christus signa fecerit, quibus se missum probaret; Pseudoprophetis etiam futura facillima prodigia, Christo testante. Maximè cùm & Creator, & serui eius quos reprobat Marcion, maxima ediderint.

In p. ad circa. f. V. Marcionis Christus. 2. in f. V. Marcionis Christus. 3.

NON fuit, inquis, ordo eiusmodi necessarius: quia statim se & filium, & missum, & Dei Christum rebus ipsis esset probaturus, per documenta virtutum. At ego negabo, solam hanc illi speciem ad testimonium competisse, quam & ipse postmodum exauctorauit. Siquidem [a] *edicens multos venturos, & signa facturos, & virtutes magnas edituros*; auersionem etiam electorum; nec ideo tamen admittendos; temerariam signorum, & virtutum fidem ostendit, vt etiam apud pseudochristos facillimatum Aut quale est, si inde se voluit probari, & intelligi, & recipi; ex virtutibus dico; ynde cæteros noluit, æquè & ipsos tam subitò venturos, quàm à nullo auctore prædicatos? Si quia prior eis venit, & prior virtutum documenta signauit, idcirco, quasi locum in balneis, ita fidem occupauit, posteris quibusque præripuit, vide nè & ipse in conditione posteriorum deprehendatur, posterior inuentus Creatore, antè iam cognito, & proinde virtutes antè operato, & non aliter præfato non esse alijs credendum, post eum scilicet. Igitur si priorem venisse, & priorem de posteris pronuntiasse, hoc fidem cludet, prædamnatus erit & ipse iam ab eo quòd posterior est agnitus, & solius erit auctoritas Creatoris, hoc in posteros constituendi, qui nullo posterior esse potuit. Iam nunc quum probaturus sim Creatorem easdem virtutes, quas solas ad fidem Christo tuo vindicas, interdum per famulos suos retro edidisse, interdum per Christum suum edendas destinasse, possim & ex hoc meritò præscribere, tantò magis Christum non ex solis virtutibus credendum fuisse, quantò illum non alterius quàm Creatoris interpretari potuissent, vt respondentes virtutibus Creatoris, & editis per famulos suos, & in Christum suum repromissis. Quamquam etsi alia documenta inuenirentur in tuo Christo, noua scilicet, facilius crederemus etiam noua eiusdem esse, cuius & vetera, quàm cuius tantummodò noua; egentia experimentis fidei victricis vetustatis; vt sic quoque prædicatus venire debuerit, tam prædicationibus proprijs exstruentibus ei fidem, quàm virtutibus, præsertim aduersus Christum Creatoris venturum, & signis & prophetis propriis munitum; vt æmulus Christi per omnes diuersitatum species reluceret. Sed quomodo à Deo nunquam prædicato Christus eius prædicaretur? Hoc est ergo quod exigit, nec Deum, nec Christum tuum credi, quia & Deus ignotus esse non debuit, & Christus agnosci per Deum debuit.

a Luc. 17. 23. Matt. 24. 24

Exo. 7. 10 & seq. Esa. 42. 7.

CAPVT IV.

Si Christus Marcionis ideo post Deum Creatorem apparuit, vt opera eius in melius reformaret debuit quoque eadem causa, post Christum Creatoris apparere.

In p. V. Marcionis Christus. 3. à p. ad f. V. Marcionis Christus. 5.

DEDIGNATVS, opinor, est imitati ordinem Dei nostri, vt displicentis, vtcumque maximè reuincendi. Nouus nouè venire voluit; filius antè patris professionem, & missus antè mandatoris auctoritatem; vt & ipsam fidem monstrosissimam induceret, qua antè crederetur Christum venisse, quàm sciretur fuisse. Competit mihi etiam illud retractare, cur non post Christum venerit. Nam cùm intueor dominum eius, tanto æuo

patientissimum acerbissimi Creatoris adnuntiantis interea in homines Christum suũ, quacunque id ratione fecit, tam reuelationem, quàm intercessionem suam differens, eadem ratione dico illum patientiam debuisse Creatori, in Christo quoque suo dispositiones suas executuro, vt perfecta & expleta omni operatione æmuli Dei, & æmuli Christi, tunc & ipse proprias dispositiones superduceret. Cæterùm, pœnitentia rantæ patientiæ fecit, quòd non in finem rerum Creatoris perseuerauerit. Vanè sustinuit prædicari Christum eius, quem non sustinuit exhiberi. Aut sine causa intercidit temporis alieni decursum; aut sine causa tamdiu non intercidit. Quid illum detinuit, quidve turbauit? Atquin in vtrumque commisit, post Creatorem quidem tam tarde reuelatus, antè Christum verò eius tam properè. Alterum verò iamdudum debuerat traduxisse, alterum nondum. Nè illum quidem tamdiu sæuientem sustinuisse: istum verò adhuc quiescentem inquierasse; circa ambos excidens ab optimi Dei titulo, certè varius & ipse, & incertus; tepidus scilicet in Creatorem, & calidus in Christum, & vanus vtrubique Non magìs enim compescuit Creatorem, quàm obstitit Christo. Manet & Creator, qualis omnino est; veniet & Christus, qualis scribitur. Quid venit post Creatorem, quem emendare non valuit? Quid antè Christum eius reuelatus est, quem reuocare non potuerit? Aut si emendauit Creatorem, post illum reuelatus est, vt emendanda præcederent: ergo & Christum eius æquè emendaturus expectasse debuerat, proinde & illius posterior emendaror futurus, sicut Creatoris. Aliud est, si & ipse post illum rursus adueniet; vt primo quidem aduentu processerit aduersus Creatorem, legem & Prophetas destruens eius; secundo verò procedat aduersus Christum, regnũ redarguens eius. Tunc ergo concluſurus ordinem suum, tunc si fortè credendus est, aut si iam hinc perfecta res est eius; vanè ergo venturus est, nihil scilicet peracturus.

CAPVT V.

Probaturus Christum filium fuisse Creatoris, ipso testimonio Scripturæ eius quam impleuit; duo in prophetis pensanda docet. Primò in eis futura frequenter, pro iam transactis poni. Secundò pleraque in eis figuratè portendi.

Ap. V. Scriptura. 5. 9. in m. ad f. V. Scripturæ sensus. 5.

HIs proluserim quasi dè gradu primo adhuc, & quasi dè longinquo. Sed & hinc iam ad certum & cominus dimicaturus, video aliquas etiam nunc lineas prædu-cendas, ad quas erit dimicandum; ad scripturas scilicet Creatoris. Secundùm eas enim probaturus, Christum Creatoris fuisse, vt postea Christo suo adimpletas, necessè habeo ipsarum quoque scripturarum formam, & (vt ita dixerim) naturam demãdare, nè tunc in controuersiam deductæ, quum adhibentur ad causas, & sua & causarum defensione commixtæ, obtundant lectoris intentionem. Duas itaque causas prophetici eloquij adlego agnoscendas abhinc aduersariis nostris; Vnam, qua futura interdum pro iam transactis enuntiantur. Nam & diuinitati competit, quæcunque decreuerit, vt perfecta reputare, quia non fit apud illam differentia temporis, apud quam vniformem statum temporum dirigit æternitas ipsa, & diuinationi propheticæ magìs familiare est id quod prospiciat, dum prospicit, iam visum, atque ita iam expunctum, id est, omni mo-
a Esa. 50. 6. do futurum demonstrare, sicut per Esaïam, [a] *Dorsum meum posui in flagella, maxillas autem meas in palmas; faciem meam verò non auerti à sputaminibus.* Siue enim Christus iam tunc in semetipsum secundùm nos, siue Prophetes dè semetipso secundùm Iudæos pronuntiabat, nondum tamen factum pro iam transacto sonabat. Alia species erit, qua pleraque figuratè protenduntur per ænigmata, & allegorias, & parabolas, aliter intelli-
b Ioel. 3. 18. genda quàm scripta sunt. Nam & [b] *montes legimus distillaturos dulcorem*; non tamen vt
Exo. 3. 8. sapam dè petris, aut defrutum dè rupibus speres: & [c] *terram audimus lacte & melle manan-*
& cap. 13. 5. *tem*; non tamen vt dè glebis credas te vnquam placentas & samias coacturum: quia nec
Esa. 43. 20.
c Esa. 41. 18. statim aquilicem & agricolam se Deus repromisit, dicens, [d] *Ponam flumina in regione si-*
19. *tienti, [e] & in solitudine cedrum, & buxum.* Sicut & prædicans dè Nationum conuersione:
f Esa. 43. 20. [f] *Benedicent me bestiæ agri, sirenes, & filiæ passerum*; non vtique ab hirundinum pullis, &
1. Cor. 9. 9. vulpeculis, & illis monstruosis fabulosisque cantricibus fausta omnia relaturus est. Et
10.
1. Cor. 10. 4. quid ego dè isto genere amplius? quum etiam hæreticorum Apostolus, ipsam legem
Gal. 4. 22. indulgentem bubus terentibus os liberum; non dè bubus, sed dè nobis interpretetur:
24. & petram potui subministrando comitem, Christum adleget fuisse, docens proinde &
Ephes. 5. 32. Galatas, duo argumenta filiorum Abrahæ allegoricè cucurrisse, & suggerens Ephesiis,
quòd in primordio dè homine prædicatum est, relicturo patrem & matrem, & futuris
duobus in vnam carnem, id se in Christum, & Ecclesiam agnoscere.

CAPVT VI.

Iudæorum error, quo Christum Creatoris velut extraneum crucifixerunt, quem ignorantes Dei filium, merum hominem crediderunt, Marcioni non fauet: quia & ipsammet eorum ignorantiam & errorem scriptura prædixit.

In p. ad vltra. m. V. Marcionitæ. 5. & V. script. sensus. 5. à m. in Alphab. errorum. V. filius visus in carne. 5. circa. f. V. Trinitas. 2. persona filius. 1. in f. V. Iudæi. 4.

SI satis constat de istis interim duabus proprietatibus Iudaicæ litteraturæ; memento, lector, constitisse vt quum tale quid adhibuerimus, non retractetur de forma scripturæ, sed de statu causæ. Quum igitur hæretica dementia eum Christum venisse præsumeret, qui nunquam fuerat annuntiatus; sequebatur vt eum Christum nondum venisse contenderet, qui semper fuerat prædicatus: atque ita coacta est cum Iudaïco errore sociari, & ab eo argumentationem sibi struere, quasi Iudæi certi & ipsi alium fuisse qui venit, non modò respuerint eum vt extraneum, verùm & interfecerint eum vt aduersarium, agnituri sine dubio, & omni officio religionis prosecuturi, si ipsorum fuisset. Scilicet nauclero illi non quidem Rhodia lex, sed Pontica cauerat, errare Iudæos in Christum suum non licere; quando etsi nihil tale prædicatum in illos inueniretur, vel sola vtique humana conditio deceptui obnoxia, persuasisset, Iudæos errare potuisse, quà homines; nec statim præiudicium sumendum de sententia eorum, quos credibile fuerit errasse. Porro, quum & prædicatum sit, non agnituros eos Christum, ideoque etiam perempturos; iam ergo ipse erit & ignoratus, & interemptus ab illis in quem ita admissuri prænotabantur. Hoc si probari exigis, non eas scripturas euoluam, quæ interemptibilem Christum edicentes vtique & ignorabilem affirmant: Nisi enim ignoratus nihil scilicet pati posset: sed reseruatis eis ad caussam passionum, eas prædicationes in præsenti sufficiet adhibere, quæ interim ignorabilem probent Christum, & hoc breuiter, dum ostendunt omnem vim intellectus ademptam populo à Creatore. [a] *Auferam*, inquit, *sapientiam sapientium illorum, & prudentiam prudentiũ eorum abscondam.* & [b] *Aure audietis & non audietis: & oculis videbitis: & non videbitis: Incrassatum est enim cor populi huius, & auribus grauiter audierunt, & oculos concluserunt, nè quando auribus audiant, & oculis videant, & corde conjiciant, & conuertantur, & sanem illos.* Hanc enim obtusionem salutarium sensuum meruerant, [c] *labiis diligentes Deum, corde autem longè absistentes abeo.* Igitur si Christus quidem annuntiabatur à Creatore, [d] *solidante tonitrum, & concludente spiritum, & annuntiante in homines Christum suum,* secundùm Amos Prophetam: Si omnis spes Iudæorum, nè dicam etiam Gentium, in Christi reuelationem destinabatur, sine dubio id demonstrabantur non agnituri, & non intellecturi, ablatis agnitionis & intelligentiæ viribus, sapientia atque prudentia, quod annuntiabatur, id est Christus, erraturis in eum principalibus sapientibus eorum, id est Scribis, & prudentibus eorum, id est Pharisæis: pariter & [e] *populo auribus audituro, & non audituro*, vtique Christum docentem: [f] *& oculis visuro, & non visuro*, vtique Christum signa facientem, secundùm quod & alibi: [f] *Et quis cæcus, nisi pueri mei? & quis surdus, nisi qui dominatur eorum?* Sed & quum exprobrat per eundem Esaïam, [g] *Filios generaui, & exaltaui: at illi me rejecerunt. Agnouit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui: Israël autem me non cognouit, & populus me non intellexit.* Nos quidem certi, Christum semper in Prophetis locutum, spiritum scilicet Creatoris, sicut Propheta testatur, [h] *Spiritus persona eius, Christus Dominus*, qui ab initio vicarius patris, in Dei nomine & auditus sit, & visus; scimus ipsius voces eiusmodi fuisse iam tunc Israëli exprobrantis, quæ in illum commissuri prædicabantur, [i] *Dereliquistis Dominum, & in iram prouocastis Sanctum Israël.* Si verò non in Christum, sed in ipsum potius Deum volueris referre omnem Iudaïcæ ignorantiæ de pristino reputationem, nolens etiam retro sermonem & spiritum, id est Christum Creatoris despectum ab eis, & non agnitum, sic quoque reuinceris. Non negans enim filium, & spiritum, & substantiam Creatoris esse Christum eius, concedas necesse est, eos qui patrem non agnouerint, nec filium agnoscere potuisse, per eiusdem substantiæ conditionem; cuius si plenitudo intellecta non est, multò magis portio; certè quà plenitudinis consors. His ita dispectis, iam apparet quomodo & respuerint Iudæi Christum, & interemerint; non vt extraneum Christum intelligentes, sed vt suum non agnoscentes. Qui enim extraneum intelligere potuissent, de quo nihil vnquam fuerat adnuntiatum, quum intelligere non potuissent, de quo semper fuerat prædicatum? Id enim intelligi, vel non intelligi capit, quod habendo substantiam prædicationis, habebit & materiam vel agnitionis, vel erroris. Quod verò materia caret, non admittit sapientiæ euentum. Et adeò non quà alterius Dei, Christum auersati persecutique sunt; sed quà

1 Cor. 2. 8.
a Esa. 29. 14.
b Esa. 6. 9. 10.
c Esa. 27. 13.
d Amos. 4. 13.
Hier. 14. 8
e Matt. 13. 14
f Esa. 42. 19.
g Esa. 1. 2.
h Thren. 4. 20.
i Esa. 1. 4.

solummodò hominem, quem planum in signis, & æmulum in doctrinis existimabant, vt & ipsum hominem, quà suum, id est Iudæum, sed Iudaïsmi exorbitatorem & destructorem, deduxerint in iudicium, & suo iure punierint, alienum scilicet non iudicaturi. Tantò abest vt alienum Christum intellexisse videantur, qui nec hominem eius vt alienum iudicauerunt.

CAPVT VII.

Marcionitæ & Iudæi conuincuntur de duobus Christi aduentibus prophetatis, quorum primum abiectum & humilem non cognouerunt.

In p. V. Marcionitæ. 4. in p. ad f. V. Christi aduentus duplex. 1. contra Iud c. 14 in p. ad vltra. m. circa. f. V. Chri. passio. 14.

a Luc. 6.39. Math. 15. 14. DISCAT nunc hæreticus ex abundanti cum ipso licebit Iudæo, rationem quoque errorum eius, à quo ducatum mutuatus, in hac argumentatione, [a] *cæcus à cæco in eandem decidit foueam.* Duos dicimus Christi habitus à Prophetis demonstratos, totidem

b Esa. 53. 7. aduentus eius prænotasse: Vnum in humilitate, vtique primum; quum [b] *tanquam ouis ad*

c Versu. 2. & seq. *victimam deduci habebat, & tanquam agnus ante tondentem sine voce, ita non aperiens os suum; nec adspectu quidem honestus.* [c] *Adnuntiauimus enim,* inquit, *de illo: sicut puerulus, sicut radix in terra sitienti; & non est species eius, neque gloria. Et vidimus eum, & non habebat speciem,*

d Esa. 8. 14. *neque decorem; sed species eius inhonorata, deficiens citra filios hominum. homo in plaga, &*

e Psal. 8. 6. *sciens ferre infirmitatem.* vt positus à patre in [d] *lapidem offensionis, & petram scandali;* [e] *mi-*

f Psal. 21. 7. *noratus ab eo modicum citra angelos;* [f] *vermem se pronuntians, & non hominem; ignominiam hominis, & nullificamen populi.* Quæ ignobilitatis argumenta primo aduentui competunt,

g Ephes. 2. 20. sicut sublimitatis secundo; quum fiet iam non lapis offensionis, nec petra scandali; sed [g] *lapis summus angularis,* post reprobationem assumptus, & sublimatus in consummationem

h Dan. 2. 34. templi, ecclesiæ scilicet; & [h] *petra sanè illa,* apud Danielem, *de monte præcisa,* quæ imaginem sæcularium regnorum comminuet & conteret. De quo secundo aduentu idem Pro-

i Dan. 7. 13. phetes: [i] *Et ecce cum nubibus cæli, tanquam filius hominis veniens, venit vsque ad veterem dierũ, & aderat in conspectu eius & qui assistebant, adduxerũt illum, & data est ei potestas regia, & omnes nationes terræ secundum genera, & omnis gloria famulabunda; & potestas eius vsque in æuum, quæ non auferetur; & regnum eius, quod non vitiabitur.* Tunc scilicet habiturus & speciem honorabilem, & decorem indeficientem supra filios hominum. [k] *Tempe-*

k Psal. 44. 3. *stiuus enim,* inquit, *decore citra filios hominum; effusa est gratia in labiis tuis, propterea benedixit te Deus in æuum. Accingere ensem super femur tuum, potens tempestiuitate tua, & pulcritudine tua;* quum & pater, postea quam [l] *diminuit eum modicum quid citra angelos, gloria*

l Psal. 8. 6. *& honore coronabit illum, & subyciet omnia sub pedibus eius.* Tunc & [m] *cognoscent eum, qui*

m Zach. 12 10. *compugerunt; & cadent pectora sua tribus ad tribum;* vtique quod retro non agnouerunt eum

n Hier. 17. 9 in humilitate conditionis humanæ constitutum. [n] *Et homo est,* inquit Hieremias; *& quis*

o Esa. 53. 8. *cognoscet illum? quia &,* [o] *Natiuitatem eius,* inquit Esaïas, *quis enarrabit?* Sic & apud Za-

Zac. 3. 3. & seq. chariam, in persona Iesu; immò & in ipsius nominis sacramento, verus summus sacerdos patris Christus Iesus, duplici habitu in duos aduentus delineatur. Primò, sordidis

Io. 13. 2. indutus, id est, carnis passibilis & mortalis indignitate, quum & diabolus aduersabatur

Math. 4. 3. ei, auctor scilicet Iudæ traditoris, nè dicam etiàm post baptisma tentator. Dehinc, despoliatus pristinas sordes, & exornatus podere, & mitra, & cidari munda; id est, secundi aduentus gloria & honore. Si enim & duorum hircorum qui ieiunio offerebantur faciam interpretationem, nonnè & illi vtrumque ordinem Christi figurant? Pares quidem atque consimiles propter eundem Dominum conspectum, qui non in alia venturus est forma, vt qui agnosci habeat, à quibus & læsus est. Alter autem eorum circumdatus coccino, maledictus, & consputatus, & conuulsus, & compunctus à populo extra

Leu. 16. 7. & seq. ciuitatem abiiciebatur in perditionem, manifestis notatus insignibus Dominicæ passionis. Alter verò pro delictis oblatus, & sacerdotibus templi in pabulum datus, secundæ repræsentationis argumenta signabat, qua delictis omnibus expiatis, sacerdotes templi spiritalis, id est ecclesiæ, Dominicæ gratiæ quasi visceratione quadem fruerentur, ieiunantibus cæteris à salute. Igitur, quoniam primus aduentus & plurimum figuris obscuratus, & omni inhonestate prostratus canebatur; secundus verò & manifestus, & Deo condignus; idcirco, quem facilè & intelligere & credere potuerunt, eum solum intuentes, id est secundum, qui est in honore & gloria, non immeritò decepti sunt circa obscuriorem, certè indigniorem, id est primum. Atque ita in hodiernum negant venisse Christum suum, quia non in sublimitate venerit, dum ignorant etiam in humilitate fuisse venturum.

CAPVT VIII.

Probat Christum verè, in carne venisse, alias apertissimus mortis Christi & resurrectionis fructus negabitur. Marcionitas porro & eorum Authores à Ioanne dictos meritò Antichristos.

Per totum. V. Marcionis Christus. 6.

DESINAT nunc hæreticus à Iudæo, aspis (quod aiunt) à vipera mutuari venenum; euomat iam hinc proprii ingenii virus, phantasma vindicans Christum. Nisi quòd & ista sententia alios habebit auctores, præcoquos & abortiuos quodammodo Marcionitas, quos Apostolus Ioannes [a] *Antichristos pronuntiauit, negantes Christum in carne venisse*; & tamen non vt alterius Dei jus constituerent, quia & de isto notati fuissent; sed quoniam incredibile præsumpserant Deum carnem. quò magis Antichristus Marcion sibi eam rapuit præsumptionem; aptior scilicet ad renuendam corporalem substantiam Christi, qui ipsum Deum eius nec auctorem carnis induxerat, nec resuscitatorem: optimum videlicet, & in isto, diuersissimum à mendaciis & fallaciis Creatoris. Et ideo Christus eius nè mentiretur, nè falleret, & hoc modo Creatoris forsitan deputaretur, non erat quod videbatur, & quod erat mentiebatur; caro nec caro, homo nec homo: proinde Deus Christus, nec Deus. Cur enim non etiam Dei phantasma portauerit? An credam ei de interiore substantia, qui fit de exteriore frustratus? Quomodo verax habebitur in occulto, tam fallax repertus in aperto? Quomodo autem in semetipso veritatem spiritus fallacia carnis confundens, negatam ab Apostolo, lucis, id est veritatis, & fallaciæ, id est tenebrarum, commisit communicationem? Iam nunc quum mendacium deprehenditur Christi caro: sequitur vt omnia quæ per carnem Christi gesta sunt, mendacio gesta sint; congressus, contactus, conuictus; ipsæ quoque virtutes. Si enim tangendo aliquem liberauit à vitio, vel tactus ab aliquo; quod corporaliter actum, non potest verè actum credi, sine corporis ipsius veritate. Nihil solidum ab inani, nihil plenum à vacuo perfici licuit. Putatiuus habitus, putatiuus actus: imaginarius operator, imaginariæ operæ. Sic nec passiones Christi, eius fidem merebuntur. nihil enim passus est, qui non verè est passus. Verè autem pati phantasma non potuit. Euersum est igitur totum Dei opus. Totum Christiani nominis & pondus & fructus, mors Christi negatur, quam tam impressè Apostolus demandat, vtique veram, summum eam fundamentum Euangelii constituens, & salutis nostræ, & prædicationis suæ: [b] *Tradidi enim*, inquit, *vobis inprimis, quòd Christus mortuus sit pro peccatis nostris, & quòd sepultus sit, & quòd resurrexerit tertia die*. Porro, si caro eius negatur, quomodo mors eius aduersatur, quæ propria carnis est passio [c] *per mortem deuertentis in terram, de qua est sumpta*, secundùm legem sui auctoris? Negata verò morte, dum caro negatur, nec de resurrectione constabit. Eadem enim ratione non resurrexit, qua mortuus non est, non habendo substantiam scilicet carnis; cuius sicut & mors, ita & resurrectio est. Proinde resurrectione Christi infirmata, etiam nostra subuersa est. Nec ea enim valebit, propter quam Christus venit, si Christus non resurrexit. Nam sicut illi, qui dicebant resurrectionem mortuorum non esse, reuincuntur ab Apostolo, ex resurrectione Christi: ita resurrectione Christi non consistente, aufertur & mortuorum resurrectio. atque ita [d] *inanis est fides nostra, inanis est prædicatio Apostolorum. inueniuntur autem etiam falsi testes Dei, quòd testimonium dixerint quasi resuscitauerit Christum, quem non resuscitauit. & sumus adhuc in delictis. & qui in Christo dormierunt, perierunt.* sanè resurrecturi, sed phantasmate forsitan, sicut & Christus.

a 1. Io. 4. 2. 3. — 2. Cor. 6. 15. — Luc. 7. 39. Luc. 8. 44. Math. 8. 3. Sic 15. & c. 9. 20. 21. 19. & cap. 14. 36. — b 1. Cor. 15. 3 — c Gen. 3. 19. — d 1. Cor. 15. 14.

CAPVT IX.

Perperam Marcionitæ, contra veram Christi carnem opponunt Angelos Creatoris in carne putatiua apparuisse Abrahæ, & Loth, & verè congressos & pastos, & in vera carne, licet non nata: ipse quoque Tertullianus erronè dicit, in qua tamen quia nata non erat, nec pro nobis mori disposita fuit.

In p. V. Alphab. Error. V. Angeli. circa m. in alphab. Error V. Angeli. 2. circa. f. V. Christi incarnat. 2 & in alphab. Error. V. Angeli. 2. in f. & ibid. V. filius. in carne visus. 6. in f V. Resurrect. gloria & dotes 9.

IN ista quæstione, qui putaueris opponendos esse nobis Angelos Creatoris, quasi & illi in phantasmate putatiuæ vtique carnis egerint apud Abraham, & Loth, & tamen verè sint & congressi, & pasti, & operati quod mandatum eis fuerat; primò, non admitteris ad eius Dei exempla, quem destruis. nam & quantò meliorem & perfectiorem Deum inducis, tantò non competunt illi eius exempla, quò nisi diuersus in totum, non erit omnino melior atque perfectior. Dehinc scito, nec illud concedi tibi, vt putatiua fuerit in angelis caro, sed veræ & solidæ substantiæ humanæ. Si enim difficilè non fuit illi, putatiuæ carnis veros & sensus, & actus exhibere, multò facilius habuit veris & sensibus, & actibus

Gen. 18. 2. & seq. Gen. 19. 1.

veram dedisse substantiam carnis, vel quà proprius auctor & artifex eius. Tuus autem Deus, eò quòd carnem nullam omnino produxerit, meritò fortasse phantasma eius intulerit, cuius non valuerat veritatem. Meus autem Deus, qui illam de limo sumptam, in hac reformauit qualitate, nondum ex semine coniugali, & tamen carnem; æquè potuit ex quacunque materia angelis quoque adstruxisse carnem, qui etiam mundum ex nihilo, in tot, ac talia corpora, & quidem verbo, ædificauit. Et vtique si Deus tuus veram quandoque substantiam angelorum hominibus pollicetur; [a] *Erunt enim*, inquit, *sicut angeli*; cur non & Deus meus veram substantiam hominum angelis accommodarit, vnde vnde sumptam? Quia nec tu mihi respondebis, vnde illa apud te angelica sumatur: sufficit mihi hoc definire, quòd Deo congruit; veritatem scilicet eius rei, quam tribus testibus sensibus obiecit, visui, tactui, auditui. Difficilius Deo mentiri, quam carnis veritatem vnde producere, licet non natæ. Cæterùm, & aliis hæreticis definientibus carnem illam in angelis ex carne nasci debuisse, si verè fuisset humana, certa ratione respondemus, quà & humana verè fuerit, & innata. Humana verè, propter Dei veritatem, à mendacio & fallacia extranei; & quia non possent humanitus tractari ab hominibus, nisi in substantia humana. Innata autem, quia solus Christus in carnem ex carne nasci habebat, vt natiuitatem nostram natiuitate sua reformaret: atque ita etiam mortem nostram morte sua dissolueret; resurgendo in carne, in qua natus est, vt & mori posset. Ideoque & ipse cum angelis tunc apud Abraham in veritate quidem carnis apparuit, sed nondum natæ; quia nondum morituræ; sed & discentis iam inter homines conuersari. Quò magis angeli neque ad moriendum pro nobis dispositi, breuem carnis commeatum non debuerunt nascendo sumpsisse, quia nec moriendo depositũri eam fuerant. sed vnde vnde sumptam, & quoquo modo omnino dimissam, mentiti eam tamen non sunt. Si Creator [b] *facit angelos spiritus, & apparitores suos ignem flagrantem*; tam verè spiritus, quàm & ignem; idem illos verè fecit & carnem: vt nunc recordemur, & hæreticis renunciemus, eius esse promissum, homines in angelos reformandi quandoque, qui angelos in homines formarit aliquando.

a Matth. 22. 30.
Gen. 18. 4.
Baruch. 3. 38.
b Psal. 103. 5.
Matth. 22. 30.
Gen. 18. 2.

CAPVT X.

Si Christus carnem aspernatus esset, vt indignam; certè & eius imaginem, siue phantasma, debuisset dedignari.

In p. V. Marcionis Deus, 18. ad circa. f. à p. in alphab. Error. V. filius in carne visus. 7. in f. V. Chri. incarnatio. 13.

IGITVR non admissus ad consortium exemplorum Creatoris, vt alienorum, & suas habentium causas, velim edas & ipse consilium Dei tui, quo Christum suum non in veritate carnis exhibuit. Si aspernatus est illam, vt terrenam, &, vt dicitis, stercoribus infersam, cur non & simulachrum eius proinde despexit? Nullius enim dedignandæ rei imago dignanda est: sequitur statum similitudo. Sed quomodo inter homines conuersaretur, nisi per imaginem substantiæ humanæ? Cur ergo non potius per veritatem: vt verè conuersaretur, si necesse habeat conuersari? quantò dignius necessitas fidem, quam stropham, administrasset? Satis miserum Deum instituis, hoc ipso, quod Christum suum non potuit exhibere, nisi in indignæ rei effigie, & quidem alienæ. Aliquantis enim indignis conueniet vti, si nostris; sicut alienis non congruet vti licet dignis. Cur enim non in aliqua alia digniore substantia venit, & in primis sua, nè & indigna, & aliena videretur eguisse? Si Creator meus per rubum quoque & ignem, idem postea per nubem & globum cum homine congressus est, & elementorum corporibus in repræsentationibus sui visus est, satis hæc exempla diuinæ potestatis ostendunt, Deum non eguisse aut falsæ, aut etiam veræ carnis paratura. Cæterùm, si ad certum spectamus, nulla substantia digna est, quam Deus induat. Quodcunque induerit ipse, dignum facit, absque mendacio tamen. Et ideo, quale est, vt dedecus existimarit veritatem potius, quàm mendacium carnis? Atquin honorauit illam fingendo. Quanta iam caro est, cuius phantasma necessarium fuit Deo superiori?

Exo. 3. 2. & cap. 19. 16. & c. 24. 15.

CAPVT XI.

Putatiuam in Christo carnem stultè Marcion agnouit, nè ex vera, natiuitatem quoque admittere cogeretur. Poterat quippe & putatiuam natiuitatem, simili carni confirmare. Cum autem Deo conuenientior sit veritas, quàm mendacium, omne phantasma tam carnis, quàm natiuitatis, excludendum est ab eo.

In p. ad m. V. Chri. caro. 7. à p. in alphab. Error. V. Angeli. 3. in m. V. mulier. 3. in f. V. Chri. nat. 2.

TOTAS istas præstigias putatiuæ in Christo corpulentiæ, Marcion illa intentione suscepit, nè ex testimonio substantiæ humanæ, natiuitas quoq; eius defenderetur, atque

ita

ita Christus Creatoris vindicaretur, vt qui nascibilis, ac per hoc, carneus annuntiaretur. Stultissimè & hic Ponticus; quasi non facilius crederetur caro in Deo nō nata, quā falsa; præstruentibus vel maximè fidem istam Angelis Creatoris, in carne vera conuersatis, nec tamen nata. Nam & Philumene illa magis persuasit Apelli, cæterisque desertoribus Marcionis, ex fide quidem Christum circumtulisse carnem; nullius tamen natiuitatis; vt pote de elementis eam mutuatum. Quòd si verebatur Marcion, nè fides carnis, natiuitatis quoque fidem induceret; sine dubio qui homo videbatur, natus vtique credebatur. nam & [a] *mulier quadam exclamauerat, Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ hausisti*, &c, [b] *Quomodo mater & fratres eius dicti sunt foris stare?* Et videri nus de his capitulis suo tempore. Certè quum & ipse se filium hominis prædicaret, natum scilicet profitebatur. Nunc vt hæc omnia ad Euangelij distulerim examinationem, tamen quod suprà statui, si omni modo natus credi habebat, qui homo videbatur; vanè natiuitatis fidem consilio imaginariæ carnis expungendam putauit. Quid enim profuit, non verè fuisse, quod pro vero haberetur, tam carnem, quàm natiuitatem? Aut si dixeris, viderit opinio humana: iam Deum tuum honoras fallaciæ titulo, si aliud se sciebat esse, quàm quod homines fecerat opinari. Iam tunc potuisti etiam natiuitatem putatiuam illi accommodasse, nè in hanc quoque impegisses quæstionem. Nam & mulierculæ nonnunquam prægnantes sibi videntur, aut sanguinis tributo, aut aliqua valetudine inflatæ. Et vtique debuerat phantasmatis scenam decucurrisse, nè originem carnis non desaltrasset, qui personam substantiæ ipsius egisset. Planè natiuitatis mendacium recusasti: ipsam enim carnem veram edidisti. Turpissimum scilicet Dei, etiam vera natiuitas. Age iam, perora in illa sanctissima & reuerenda opera naturæ: inuehere in totum quod es: carnis atque animæ originem destrue: cloacam voca ventrem, tanti animalis, id est, hominis producendi officinam: persequere & partus immunda, & pudenda tormenta, & ipsius exinde puerperij spurcos, anxios, ludicros exitus. Tamen quum omnia ista destruxeris, vt Deo indigna confirmes, non erit indignior morte natiuitas, & cruce infantia, & natura pœna, & carne damnatio. Si verè ista passus est Christus, minus fuit nasci. Si mendacio passus est, vt phantasma, potuit & mendacio nasci. Summa ista Marcionis argumenta, per quæ alium efficit Christum, satis opinor ostendimus non consistere omnino, dum docemus magis vtique competere Deo veritatem, quàm mendacium eius habitus, in quo Christum suum exhibuit. Si veritas fuit, caro fuit: si caro fuit, natus est. Ea enim quæ expugnat hæc hæresis, confirmantur, quum ea per quæ expugnat destruuntur. Itaque si carneus habebitur, quia natus; & natus, quia carneus; quia phantasma non fuerit, ipse erit agnoscendus, qui in carne, & ex natiuitate venturus adnuntiabatur à Creatoris prophetis, vtpote Christus Creatoris.

Gen. 18. 2. & seq.

a Luc. 11. 27
b Matt. 12. 47

CAPVT XII.

Esaiæ prophetia de Christo Emmanuele vocando, impleta est, non quidem vocis sono, sed significatione nominis: nobiscum enim fuit Christus Deus homo.

A p. V. Chri Aduentus primus. 5.

PROVOCA nunc, vt soles, ad hanc Esaiæ comparationem Christi, contendens illam in nullo conuenire. Primò enim, inquis, Christus Esaiæ [a] *Emanuel* vocari habebit; dehinc [b] *virtutem sumere Damasci, & spolia Samariæ aduersum regem Assyriorum*. Porro, iste qui venit, neque sub eiusmodi nomine est editus, neque vlla re bellica functus est. At ego te admonebo, vti cohærentia quoque vtriusque capituli recognoscas. Subiuncta est enim & interpretatio [c] *Emmanuelis, Nobiscum Deus*; vti non solùm sonum nominis spectes, sed & sensum. Sonus enim Hebraïcus, quod est *Emmanuel*, suæ gentis est. Sensus autem eius quod est, *Deus nobiscum*, ex interpretatione communis est. Quære ergo, an ista vox, *Nobiscum Deus*, quod est *Emmanuel*, exinde quod Christus illuxit, agitetur in Christo. Et puto nō negabis, vtpote qui & ipse dicas, *Deus nobiscū* dicitur, id est *Emmanuel*. Aut si tam vanus es, vt quia penes te, *Nobiscum Deus* dicitur, non *Emmanuel*; idcirco nolis venisse illum, cuius proprium sit vocari *Emmanuel*; quasi nō hoc sit *& Deus nobiscū*, inuenies apud Hebræos Christianos, immò & Marcionitas, Emmanuelē nominare, cùm volunt dicere, *Nobiscū Deus*: sicut & omnis gens, quoquo sono dixerit, *Nobiscum Deus*, Emmanuelem pronuntiabit, in sensu sonum expungens. Quod si *Emmanuel nobiscum Deus est*, Deus autem nobiscum Christus est, qui etiam in nobis est: (*quotquot enim in Christum tincti estis, Christum induistis*) tam proprius

a Esa. 7. 1.
b Esa. 8. 4.
c Math. 1. 13
Gal. 3. 26. 27.

est Christus in significatione nominis, quod est, *nobiscum Deus;* quàm in sono nominis, quod est *Emmanuel.* Atque ita constat venisse iam illum qui prædicabatur Emmanuel, quia quod significat *Emmanuel, venit, id est, nobiscum Deus.*

CAPVT XIII.

Christum infantem adorandum à Magis, & spolia Samariæ, id est tria munera accepturum Isaias prophetauit.

In p. V. Chri. Elogia. 19. à p. V. Maria. 9. & V. Chri. Elogia. 20.

a Esa. 8. 4. AEQVE & sono nominum duceris, cùm [a] *virtutem Damasci, & spolia Samariæ, & regem Assyriorum,* sic accipis, quasi bellatorem portendant Christum Creatoris,
b Ibid. non animaduertens quid scriptura præmittat. [b] *Quoniam priusquam cognoscat puer vocare patrem & matrem, accipiet virtutem Damasci, & spolia Samariæ aduersus regem Assyriorum.* Antè est enim inspicias ætatis demonstrationem, an hominem iam Christum exhibere possit, nèdum imperatorem. Scilicet vagitu ad arma esset conuocaturus infans, & signa belli, non tuba, sed crepitacillo daturus: nec ex equo, vel dè curru, vel dè muro, sed dè nutricis aut gerulæ suæ collo, siue dorso hostem destinaturus: atque ita Damascum, & Samariam pro mamillis subacturus. Aliud est si penès Ponticos, Barbariæ gentis infantes in prælium erumpunt, credo ad solem vncti prius, dehinc pannis armati, & butyro stipendiati; qui antè norint lanceare, quàm lancinare. Enimverò, si nusquam hoc natura concedit, antè militare quàm viuere; antè virtutem Damasci sumere, quàm patris & matris vocabulum nosse, sequitur vt figurata pronuntiatio videatur. Sed & virginem, inquit, parere natura non patitur, & tamen creditur prophetæ. Et meritò. Præstruxit enim fidem incredibili rei, rationem edendo, quòd in signo esset futura, [c] *Propterea, inquit, dabit vobis Dominus signum: Ecce virgo concipiet in vtero, &*
c Esa. 7. 14 *pariet filium.* Signum autem à Deo, nisi nouitas aliqua monstruosa, tam dignum non fuisset. Denique & Iudæi, si quando ad nos dejiciendos mentiri audent, quasi non virginem, sed iuuenculam concepturam, & parituram scriptura contineat, hinc reuincuntur, quòd nihil signi videri possit res quotidiana, iuuenculæ scilicet prægnatus, & partus. In signum ergo disposita virgo & mater, meritò creditur: infans verò bellator non æquè. Non hîc signi ratio versatur. Sed signo natiuitatis nouæ adscripto, exinde post signum, alius ordo iam infantis edicitur, mel & butyrum manducaturi. Nec hoc vtique in signum est, malitiæ non assensaturi; & hoc enim infantia est; sed [d] *accepturi*
d Esa. 8. 4. *virtutem Damasci, & spolia Samariæ aduersus regem Assyriorum.* Serua modum ætatis, & quære sensum prædicationis: immò, redde Euangelio veritatis, quæ posterior detraxisti; & tam intelligitur propheria, quàm renunriatur expuncta. Maneant enim orientales illi Magi, in infantia Christum recentem auro, & thure munerantes; & *accepterit in-*
Matth. 2. 11. *fans virtutem Damasci* sine prælio & armis. Nam præter quod omnibus notum est, Orientis virtutem, id est vim & vires, auro, & odoribus pollere solitam; certè est
e Zach. 14. 14. Creatori, virtutem cæterarum quoque gentium constituere; sicut per Zachariam, [e] *Et Iudas pertendet apud Hierusalem, & congregabit omnem valentiam populorum per*
f Psal. 71. 15. *circuitum, aurum, & argentum.* De illo autem tunc auri munere etiam Dauid, [f] *Et da-*
Ibid. 10. *bitur illi ex auro Arabiæ.* & rursus, [g] *Reges Arabum & Saba munera adferent illi.* Nam & Magos reges habuit ferè Oriens, & Damascus Arabiæ retro deputabatur, antequam transcripta esset in Syrophœnicen, ex distinctione Syriarum; cuius tunc virtutem Christus accepit, accipiendo insignia eius; aurum scilicet, & odores. Spolia autem Samariæ, ipsos Magos: qui cùm illum cognouissent, & muneribus honorassent, & genu posito adorassent, quasi Deum, & regem, sub testimonio indicis & ducis stellæ, spolia sunt facti Samariæ, id est idololatriæ, credentes videlicet in Christum. Idololatriam
Esa. 1. 23. enim Samariæ nomine notauit, vt ignominiosæ, ob idololatriam, qua desciuerat tunc à Deo, sub rege Hieroboam. Nec hoc enim nouum est Creatori figuratè vti transla-
h Ezech. 16. 3. & 45. tione nominum, ex comparatione criminum. Nam & archontas Sodomorum, appellar archontas Iudæorum; & populum ipsum, populum Gomorrhæ vocat. & idem ali-
i Esai. 1. 2. bi, [h] *Pater,* inquit, *tuus Amorrhaus, & mater tua Cethea;* ob consimilem impietatem. quos
Esa. 19. 1. & seq. aliquando etiam suos filios dixerat, [i] *Filios generaui, & exaltaui.* Sic & Ægyptus, non-
Apoc. 17. 9. nunquam totus orbis intelligitur apud illum, superstitionis, & maledictionis elogio. Sic & Babylon etiam apud Ioannem nostrum, Romanæ vrbis figura est; proinde magnæ, & regno superbæ, & sanctorum Dei debellatricis. Hoc itaque vsu, Magos quoque, Samaritarum appellatione ritulauit despoliatos, quod habuerant cum Samaritis,
k Esa. 8. 4. vt diximus, idololatriam. [k] *Aduersus regem autem Assyriorum,* aduersus Herodem intel-

lige; cui vtique aduersati sunt Magi tunc, non [l] *renuntiando* de Christo, quem interi- l Matt. 2. 12.
pere quærebat.

CAPVT XIV.

Psalterium, & Apocalypsis Christo arma bellica, non propriè sed figuratè adscribunt.

In p. V. Chri. Elogia 17. à p. V. ad circa. f. lex vetus & noua. 4.

ADIVVABITVR hæc nostra interpretatio, dum & alibi bellatorem existimans Christum, ob armorum quorundam vocabula, & eiusmodi verba, ex reliquorum quoque sensuum comparatione conuinceris: [a] *Accingere*, inquit Dauid, *ense super fe-* a Psal. 45. 4.
mur. Sed quid suprà legis dè Christo? [b] *Tempestiuus decore præter filios hominum: effusa est* b Ibid. 3.
gratia in labijs tuis. Rideo, si quem ad bellum ense cingebat, ei de tempestiuitate decoris, & labiorum gratia blandiebatur. Sic item subiungens: [c] *Extende, & prosperare, &* c Ibid. 5.
regna; adjecit, [d] *Propter veritatem, & lenitatem, & iustitiam.* Quis enim hæc ense opera- d Ibid. 6.
bitur, & non contraria potius lenitati, & iustitiæ, dolum & asperitatem & iniustitiam, propria scilicet negotia præliorum? Videamus ergo, an alius sit ensis ille, cuius alius est actus. Nam & Apostolus Ioannes in Apocalypsi, ensem describit ex ore Dei prodeuntem, bis acutum, præacutum; quem intelligi oportet sermonem diuinum, bis acutum duobus Testamentis, Legis & Euangelij: acurum sapientia, infestum diabolo; [e] Apoc. 1. 16. & c. 19. 15. e Ephes. 6.
armantem nos aduersus hostes spiritales nequitiæ & concupiscentiæ omnis, amputantem 11. 12.
etiam à carissimis ob Dei nomen. Quòd si Ioannem agnitum non vis, habes commu- f Ibid. 14
nem magistrum Paulum, [f] *præcingentem lumbos nostros veritate, & lorica iustitiæ, & calciantem nos præparationem Euangelij pacis*, non belli: [g] *adsumere iubentem scutum fidei, in quo* g Ibid. 16.
possimus omnia diaboli ignita tela extinguere; & galeam salutaris, & gladium spiritus; quod h Mat. 10. 34
est, inquit, Dei sermo. [h] *Hanc & Dominus ipse macharam venit mittere in terram, non pacem.* Si tuus Christus est, ergo & ipse bellator est. si bellator non est, machæram intentans allegoricam, licuit ergo & Christo Creatoris in psalmo, sine bellicis rebus, ensem sermonis Dei præcingi figuratò, cui supradicta tempestiuitas congruat, & gratia labiorum; quem tunc iam cingebatur super femur, apud Dauid, quandoque missurus in terram. Hoc est enim quod ait, [i] *Et extende, & prosperare, & regna.* Extendens sermonem i Psal. 44. 4.
in omnem terram ad vniuersarum gentium vocationem; prosperaturus successu fidei, qua est recepturus; & regnans exinde, qua mortem resurrectione deuicit. [l] *Et deducet* l Ibid. 6.
te, inquit, mirificè dextera tua; virtus scilicet gratiæ spiritalis, qua Christi agnitio deducitur. [m] *Sagitta tua acuta*, per volantia vbique præcepta, & minæ, & traductiones cor- m Ibid. 7.
dis, compungentes & transfigentes conscientiam quamque. *Populi sub te concident*, vtique adorantes. Sic bellipotens & armiger Christus Creatoris. sic & nunc accipiens spolia, nôn solius Samariæ, verum & omnium gentium. Agnosce & spolia figurata, cuius & arma allegorica didicisti. Figuratè itaque & Domino eiusmodi loquente, & Esa. 8. 4.
Apostolo scribente, non temerè interpretationibus eius vtimur, quarum exempla etiam aduersarij admittuntat: que ita in tantum Esaïæ erit Christus qui venit, in quantum non fuit bellator, quia non talis ab Esaïa prædicatur.

CAPVT XV.

Marcionis Christo, vncti nomen non congruit, tum quòd vnus sit Christus, & hic Creatoris dictus: tum quòd Phantasmati, non competat vngi.

Per totum. V. Chri. Elogia. 1.

DE quæstione carnis, & per eam natiuitatis, & vnius interim nominis Emmanuëlis hueusque. De cæteris verò nominibus, & in primis Christi, quid pars diuersa respondebit? Si proinde commune est apud vos Christi nomen, quemadmodum & Dei, vt sicut vtriusque Dei filium Christum competat dici, sic vtrumque patrem Dominum, certè ratio huic argumentationi refragabitur. Dei enim nomen quasi naturale diuinitatis, potest in omnes communicari, quibus diuinitas vindicatur, sicut & idolis, dicente Apostolo, [a] *Nam & sunt qui dicuntur dij, siue in cælo, siue in terris.* Christi verò nomen, a 1. Cor 8 5.
non ex natura veniens, sed ex dispositione, proprium eius efficitur, à quo dispositum inuenitur. Nec in communicationem alij Deo subiacet, maximè æmulo, & habenti suam dispositionem, cui & nomina priuata debebit. Quale est enim quòd diuersas dispositiones duorum commentati deorum, societatem nominum admittunt in discordiam dispositionum? quando nulla magis probatio adsisteret

duorum & æmulorum deorum, quàm si in dispositione eorum etiam diuersitas nominum inueniretur. Nullus enim status differentiarum, nonnisi proprietatibus appellationum consignatur. quibus deficientibus si quando, tunc Græca catachresis de alieno abutendo succurrit. Apud Deum autem deficere puto nihil debet, nec dè alieno instrui

Psal. 2. 7. dispositiones eius. Quis hic Deus est, qui filio quoque suo nomina à Creatore vindi-

Thren. 4. 20. cat? non dico aliena, sed vetera & vulgara, quæ vel sic non competerent Deo nouo & incognito. Quomodo denique docet, [b] *nouam plagulam non assui veteri vestimento, nec*

Esa. 45. 1. *vinum nouum veteribus vtribus credi*, adsutus ipse, & indutus nominum senio? Quomo-

Dan. 9. 26. do abscidit Euangelium à Lege, tota Lege vestitus? in nomine scilicet Christi. Quis

b Luc. 5. 36. illum prohibuit aliud vocari, aliud prædicantem, aliunde venientem? cùm propterea nec corporis susceperit veritatem, nè Christus Creatoris crederetur? Vanè autem noluit eum se videri, quem voluit vocari: quando etsi verè corporeus fuisset, magìs Christus Creatoris non videretur, si non vocaretur. At nunc substantiam respuit, cuius nomen accepit, etiam substantiam probaturus ex nomine. Si enim Christus vnctus est, vngui vtique corporis passio est. Qui corpus non habuit, vngui omnino non potuit. qui vngui omnino non potuit, Christus vocari nullo modo potuit. Aliud est, si & nominis phantasma affectauit. Sed quomodo, inquit, irreperet in Iudæorum fidem, nisi per solenne apud eos & familiare nomen? Inconstantem, aut subdolum Deum narras; aut diffidentiæ, aut malitiositatis consilium est, fallendo quid promouere. Multò liberius atque simplicius egerunt Pseudoprophetæ, aduersus Creatorem in sui Dei nomine venientes. Sed nec effectum consilij huius inuenio: cùm facilius aut suum crediderint Christum, aut planum potius aliquem, quàm alterius Dei Christum, sicut Euangelium probabit.

CAPVT XVI.

Nomen Iesu competens Christo Creatoris, Christo Marcionis aduerso, Commune esse non potest.

Per totum. V. Iesus. 3.

NVNC si nomen Christi, vt sportulam furunculus, captauit, cur etiam Iesus voluit

Mat. 1. 16. 21 appellari, non tam exspectabili apud Iudæos nomine? Nec enim si nos per Dei

Luc. 1. 31. gratiam intellectum consecuti sacramentorum eius, hoc quoque nomen agnoscimus Christo destinatum, ideo & Iudæis, quibus adempta est sapientia, nota erit res. Denique ad hodiernum, Christum sperant, non Iesum; & Heliam potius interpretantur Christum, quàm Iesum. Qui ergo & in eo nomine venit, in quo Christus non præsu-

Matt. 16. 13 mebatur, potuit in eo solo nomine venisse, quod solum præsumebatur. Cæterùm, cùm

Matt. 11. 14. duo miscuit, speratum, & insperatum, expugnatur vtrumque consilium eius. Siue enim

Matt. 17. 10 ideo Christus, vt interim quasi Creatoris irreperet, obstrepit Iesus; quia non sperabatur Iesus in Christo Creatoris: siue ideo Iesus, vt alterius haberetur, non finit Christus; quia non alterius sperabatur Christus, quàm Creatoris. Quid horum constare possit, ignoro. Constabit autem vtrumque in Christo Creatoris, in quo inuenitur etiam Iesus. Quomodo inquis? disce & hic cum partiarijs erroris tui Iudæis. Quum successor Moysi destinaretur Auses filius Naue, transfertur certè de pristino nomine, & incipit

Num. 13. 17. vocari Iesus? Certè, inquis. Hanc prius dicimus figuram futuri fuisse. Nam quia Iesus

Iosuë. 4. 18. Christus secundum populum, quod sumus nos nati in sæculi desertis, introducturus

& cap. 5. 12. erat in terram promissionis, melle & lacte manantem, id est, vitæ æternæ possessionem, qua nihil dulcius; idque non per Moysen, id est, non per legis disciplinam; sed per Iesum, id est, per Euangelij gratiam prouenire habebat, circumcisis nobis petrina acie,

1. Cor. 10. 4. id est Christi præceptis (petra enim Christus:) ideo is vir, qui in huius sacramenti imagines parabatur, etiam nominis Dominici inauguratus est figura, Iesus cognominatus. Hoc nomen ipse Christus suum iam tunc esse testatus est, quum ad Moysen loquebatur: Quis enim loquebatur, nisi spiritus Creatoris, qui est Christus? Cùm ergo man-

a Exo. 23. 20 dato diceret populo, [a] *Ecce ego mitto angelum meum antè faciem tuam, qui te custodiat in via,*

Exo. 32. 34. *& introducat in terram, quam paraui tibi: intende illi, & exaudi eum; nè inobaudieris eum: non enim celauit te, quoniam nomen meum super illum est.* Angelum quidem eum dixit, ob magnitudinem virtutum, quas erat editurus, & ob officium Prophetæ, nuntiantis scilicet diuinam voluntatem: Iesum autem, ob nominis sui futuri sacramentum. Identidem nomen suum confirmauit, quod ipse ei indiderat; quia non angelum, nec Ausen, sed Iesum eum iusserat exinde vocitari. Ergo si vtrumque nomen competit in Christum

Num. 13. 17. Creatoris, tantò vtrumque nō competit in Christum non Creatoris; sicut nec reliquus

ordo. Facienda est denique iam hinc inter nos certa ista & iusta præscriptio, & vtrique parti necessaria, qua determinatum sit, nihil omnino commune esse debere alterius Dei Christo cum Christo Creatoris. Nam & à vobis proinde diuersitas defendenda est, sicut à nobis repugnanda est: quia nec vos probare poteritis, alterius Dei venisse Christum, nisi eum longè alium demonstraueritis à Christo Creatoris: nec nos eum Creatoris vindicare, nisi talem eum ostenderimus, qualis constituitur à Creatore. Dè nominibus iam obduximus. Mihi vindico Christum, mihi defendo Iesum.

CAPVT XVII.

Iisdem verbis retexit Scriptura testimonia de vili habitu Christi patientis, quæ iam libro contra Iudæos, præmiserat.

Per totum. V. Chri. passio. 8.

RELIQVVM ordinem eius cum scripturis conferamus. Quodcunque illud corpusculum sit, quoniam habitum, & quoniam conspectum fuit; si inglorius, si ignobilis, si inhonorabilis, meus erit Christus: talis enim habitu, & aspectu annuntiabatur. Adest rursus Esaïas, [a] *Annuntiauimus, inquit, coram ipso, velut puerulus, velut radix in terra sitienti, & non est species eius, neque gloria; & vidimus eum, & non habebat speciem neque decorem; sed species eius inhonorata, deficiens citra omnes homines.* Sicut & suprà patris ad filium vox. [b] *Quemadmodum expauescent multi super te, sic sine gloria erit ab hominibus forma tua.* Nam etsi [c] *tempestiuus decore*, apud Dauid, *supra filios hominum*; sed in allegorico illo statu gratiæ spiritalis, cùm [d] *accingitur ensem sermonis*, qui verè species, & decor, & gloria ipsius est: cæterum habitu incorporabili apud eundem Prophetam; [e] *vermis etiam & non homo, ignominia hominis, & nullificamen populi.* Neque interiorem qualitatem eius, eiuscemodi adnuntiant. Si enim [f] *plenitudo in illo spiritus consistit, agnosco virgam de radice Iesse.* flos eius, meus erit Christus, in quo requieuit, secundùm Esaïam, *spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & vigoris, spiritus agnitionis & pietatis, spiritus timoris Dei.* neque enim vlli hominum diuersitas spiritalium documentorum competebat, nisi in Christum: flori quidem, ob gratiam spiritus adæquarum; ex stirpe autem Iesse deputatum per Mariam inde censendum. Expostulo autem dè proposito, si das ei omnis humilitatis, & patientiæ, & tranquillitatis intentionem? & ex his Esaïæ erit Christus, [g] *Homo in plaga, & sciens ferre imbecillitatem*: qui [h] *tanquam ouis ad victimam adductus est, & tanquam agnus antè tondentem non aperuit os.* [i] *qui neque contendit, neque clamauit, nec audita est foris vox eius: qui arundinem contusam*, id est, quassam Iudæorum fidem, *non comminuit: qui linum ardens*, id est, momentaneum ardorem Gentium *non extinxit*, sed lucernam magis fecit ortu luminis sui. Non potest alius esse, quàm qui prædicebatur. Oportet actum eius ad scripturarum regulam recognosci, duplici, nisi fallor, operatione distinctum, prædicationis, & virtutis. Sed de vtroque titulo sic disponam, vt quoniam ipsum quoque Marcionis Euangelium discuti placuit, dè speciebus doctrinarum, & signorum, illuc differamus quasi in rem præsentem: hîc autem generaliter expungamus ordinem cœptum, docentes prædicatorem interim annuntiari Christum per Esaïam: [k] *Quis enim, inquit, in vobis, qui Deum metuit? & exaudiat vocem filij eius?* Item medicatorem. [l] *Ipse enim, inquit, imbecillitates nostras abstulit, & languores portauit.*

[a] Esa. 53. 2.
[b] Esa. 52. 14.
[c] Psal. 44. 3.
[d] Ibid 4.
[e] Psal. 21. 6.
[f] Esa. 11. 2. & seq.
[g, h] Esa. 53. 3 & 7.
[i] Esa. 42. 2. 3
[k] Esa. 50. 10
[l] Esa. 53.

CAPVT XVIII.

Repetit vt supra quæ ex Pentatheucho Moysi de Christi cruce dixerat.

In p. V. Chri passio. 8. à p. V. Scriptura sacra. 8. & V. Chri. passio. 10. & V. Crux. 2.

DE exitu planè puto diuersitatem tentatis inducere, negantes passionem crucis in Christum Creatoris prædicatam, & argumentantes insuper non esse credendum, vt in id genus mortis exposuerit Creator filium suum, quod ipse maledixerat [a] *Maledictus, inquit, omnis qui pependerit in ligno.* Sed huius maledictionis sensum differo, dignæ sola prædicatione crucis, dè qua nunc maximè quæritur, quia & aliàs antecedit rerum probatio rationem. Dè figuris prius edocebo. Et vtique vel maximè sacramentum istud figurari in prædicatione oportebat; quantò incredibile, tantò magis scandalo futurum, si nudè prædicaretur: quantòque magnificum, tantò magis obumbrandum, vt difficultas intellectus gratiam Dei quæreret. Itaque in primis Isaac, quum à patre in hostiam deditus, lignum sibi ipse portaret, Christi exitum iamtunc denotabat, in victimam concessi à patre, & lignum passionis suæ baiulantis. Ioseph & ipse in

[a] Deut. 21. 23
1. Cor. 1. 23.
Gen. 22. 6.
10. 19. 17.

Christum figuratus, nec hoc solo (nè demoret cursum) quòd persecutionem à fratribus passus est, & venundatus in Ægyptum, ob Dei gratiam, sicut & Christus à Iudæis carnaliter fratribus venundatus, à Iuda cùm traditur. Nam & benedicitur in hæc verba, b *Tauri decor eius, cornua vnicornis cornua eius, in eis nationes ventilabit pariter ad summum vsque terræ:* non vtique rhinoceros destinabatur vnicornis, nec Minotaurus bicornis; sed Christus in illo significabatur, taurus ob vtramque dispositionem; alijs ferus, vt iudex; alijs mansuetus, vt saluator; cuius cornua essent crucis extima. nam & in antenna nauis, quæ crucis pars est, extremitates cornua vocantur: vnicornis autem, media stipitis, palus. Hac denique virtute crucis, & hoc more cornutus, vniuersas gentes & nunc ventilat per fidem, auferens à terra in cœlum; & tunc per iudicium ventilabit, dejiciens de cœlo in terram. Idem erit & alibi taurus apud eandem scripturam; quum Iacob in Simeonem, & Leui exporrigens benedictionem, id est, in Scribas & Pharisæos (ex illis enim deducitur census istorum) spiritaliter interpretatur: c *Simeon, & Leui perfecerunt iniquitatem, ex sua hæresi*, qua scilicet Christum sunt persecuti. d *In concilium eorum nè veniret anima mea, & in stationem eorum nè incuberint tecora mea: quia indignatione sua interfecerunt homines*, id est Prophetas; *& in concupiscentia sua ceciderunt neruos tauro*, id est Christo, quem post necem Prophetarum interfecerunt, & suffigendo neruos eius clauis, desæuierunt. Cæterùm, vanum si post homicidia, alicuius bouis illis exprobrat carnificinam. Iam verò Moyses, quid vtique tunc tantùm, cùm Iesus aduersus Amalech præliabatur, expansis manibus orabat residens; quando in rebus tam attonitis, magis vtique genibus depositis, & manibus cædentibus pectus, & facie humi volutante, orationem commendare debuisset; nisi quia illic vbi nomen Domini Iesu dimicabat, dimicaturi quandoque aduersus diabolum, crucis quoque erat habitus necessarius, per quam Iesus victoriam esset relaturus. Idem rursus Moyses post interdictam omnis rei similitudinem, cur æreum serpentem ligno impositum, pendentis habitu in spectaculum Israëli salutare proposuit, eo tempore, quo à serpentibus exterminati sunt? nisi quòd & hîc Dominicæ crucis vim intentabat, qua serpens diabolus publicabatur, & læso cuique à spiritalibus colubris, intuenti tamen & credenti in eam, sanitas morsuum peccatorum, & salus exinde prædicabatur.

b Deut. 33. 17. c Gen. 49. 5. d Ibid. 6. Exo 17. 11. Num. 21 9.

CAPVT XIX.

Dicta de Christi cruce commemorat ex Psalmis & Prophetis.

Ap. V. Eucharistia. 4. in m. V. Crux 7. à m. V. Marcionis Christus. 7. in f. V. Chri. Passio. 4.

AGE nunc si legisti penès Dauid, a *Dominus regnauit à ligno*, expecto quid intelligas, nisi fortè lignarium aliquem regem significari Iudæorum, & non Christum, qui exinde à passione ligni superata morte regnauit. Etsi enim b *mors ab Adam regnauit vsque ad Christum*, cur Christus non regnasse dicatur à ligno, ex quo crucis ligno mortuus, regnum mortis exclusit? Proinde & Esaias, c *Quoniam, inquit, puer natus est nobis, & datus est nobis filius.* Quid noui, si non de filio Dei dicit? *Cuius imperium factum est super humerum ipsius.* Qui omnino regum insigne potestatis suæ humero præfert, & non aut capite diadema, aut manu sceptrum, aut aliquam propriæ vestis notam? Sed solus nouus rex nouorum æuorum Christus Iesus, nouæ gloriæ & potestatem, & sublimitatem suam humero extulit, crucem scilicet, vt secundùm superiorem prophetiam exinde *Dominus regnaret à ligno.* Hoc lignum & Hieremias tibi insinuat, dicturis prædicans Iudæis, d *Venite, mittamus lignum in panem eius.* vtique in corpus. Sic enim Deus in Euangelio quoque vestro reuelauit. e *panem corpus suum appellans*, vt & hinc iam eum intelligas corporis sui figuram pani dedisse, cuius retro corpus in panẽ Prophetes figurauit, ipso Domino hoc sacramentũ postea interpretaturo. Si adhuc quæris Dominicæ crucis prædicationẽ, satis iam tibi potest facere vigesimus primus psalmus, totã Christi continens passionem, canentis iam tunc gloriam suam: f *Foderunt, inquit, manus meas, & pedes;* quæ propriè atrocitas crucis. Et rursus, quum auxilium Patris implorat, g *Saluum, inquit, fac me ex ore leonis*, vtique mortis; *& de cornibus vnicornis humilitatem*; de apicibus scilicet crucis, vt supra ostendimus. Quam crucem nec ipse Dauid passus est, nec vllus rex Iudæorum; nè putes alterius alicuius prophetari passionem, quàm eius qui solus à populo tam insigniter crucifixus est. Nunc & si omnes istas interpretationes respuerit & irriserit hæretica duritia, concedam illi nullam Christi crucem significatam à Creatore: quia nec ex hoc probabit alium esse qui crucifixus est. nisi fortè ostenderit hunc exitum eius à suo Deo prædicatum; vt diuersitas passionum, ac per hoc etiam personarum; ex diuersitate prædica-

a Psal. 95. 9. b Rom. 5. 14. c Esa. 9. 6. d Hier. 11. 19. e Io. 6. 51. Hier. 22. 19. f Psal. 21. 18. g Ibid. 22.

tionum vindicetur. Cæterùm, nec ipso Christo eius prædicato, nedum cruce ipsius, sufficit in meum Christum solius mortis prophetia. Ex hoc enim quòd non est edita qualitas mortis, potuit & per crucem euenisse, tunc alij deputanda, si in alium fuisset prædicatum. nisi si nec mortem volet Christi mei prophetatam; quò magis erubescat, si suum quidem Christum mortuum annuntiat, quem negat natum: meum verò mortalem negat, quem nascibilem confitetur. Et mortem autem, & sepulturam, & resurrectionem Christi mei, vna voce Esaiæ volo ostendere, dicentis: [h] *Sepultura eius sublata* b Esa. 57.2.
dè medio est. Nec sepultus enim esset, nisi mortuus; nec sepultura eius sublata dè medio, nisi per resurrectionem. Denique subiecit. [i] *Propterea ipse multos hereditati habebit,* i Esa. 53.12.
& multorum diuidet spolia. Quis enim alius, nisi qui natus est, vt suprà ostendimus? *Pro eo quod tradita est anima eius in mortem.* Ostensa est enim causa gratiæ huius, pro iniuria scilicet mortis repensandæ, pariter ostensum est, hæc illum propter mortem consecu- l Esa. 53. 12.
turum, post mortem vtique, per resurrectionem consecuturum.

CAPVT XX.

Probat ex psalmis conuersas Nationes ad Christum Creatoris, nec de Dauid, nec de Salomone posse intelligi.

In p. V. fides. 11. à p. ad f. V. Gentilium laudabilia. 2. in m. V. Maria. 4.

SVFFICIT hucusque de his interim ordinem Christi decucurrisse, quo talis probatus, qualiter adnuntiabatur, non alius haberi debeat, quàm qui talis adnuntiabatur, vt iam ex ista consonantia rerum eius, & scripturarum Creatoris, illis etiam restituenda sit fides ex præjudicio maioris partis, quæ ad diuersas sententias, vel in dubium deducuntur, vel negantur. Amplius nunc superstruimus ea quoque paria ex scripturis Creatoris, quæque post Christum futura præcinebantur. Nec enim dispositio expuncta inueniretur, si non ille venisset, post quem habebat euenire. Adspice vniuersas nationes dè voragine erroris humani, exinde emergentes ad Deum Creatorem, & ad Deum Christum; & si audes, nega prophetatum. Sed statim tibi in psalmis promissio Patris occurret, [a] *Filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula dè me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.* Nec poteris magis Dauid a Psal. 2. 7.
filium eum vendicare, quàm Christum; aut terminos terræ Dauid potius promissos, qui intra vnicam Iudæorum gentem regnauit, quàm Christo, qui totum iam orbem Euangelij sui fide cepit. Sic & per Esaiam, [b] *Ecce dedi te in te in dispositionem generis mei,* b Esa. 41. 6.
in lucem nationum aperire oculos cæcorum; vtique errantium; *exsoluere dè vinculis vinctos,* id 7.
est dè delictis liberare; *& de cella carceris,* id est mortis; *sedentes in tenebris,* ignorantiæ scilicet. Quæ si per Christum eueniunt, non in alium erunt prophetata, quàm per quem eueniunt. Item alibi, [c] *Ecce testimonium cum nationibus posui, principem & imperantem na-* c Esa. 55. 4.
tionibus. Nationes quæ te non sciunt, inuocabunt te, & populi confugient ad te. Nec enim hæc in Dauid interpretaberis; quia præmisit, [d] *Et disponam vobis dispositionem æternam, religiosa & fidelia Dauid.* Atquin hinc magis Christum intelligere debebis ex Dauid depu- d Ibid. 3.
tatum carnali genere, ob Mariæ virginis censum: de hoc enim promisso iuratur in psalmo ad Dauid; [e] *Ex fructu ventris tui collocabo super thronum tuum.* Quis iste venter est? e Ps. 131. 11.
ipsius Dauid? vtique non: neque enim pariturus esset Dauid. sed nec vxoris eius: non enim dixisset, *Ex fructu ventris tui,* sed potius, Ex fructu ventris vxoris tuæ. Ipsius ergo dicendo ventrem, superest vt aliquem dè genere eius ostenderit, cuius ventris futurus esset fructus Caro Christi, quæ ex vtero Mariæ floruit. Ideoque & fructum ventris tantùm nominauit, vt propriè ventris; quasi solius ventris, non etiam viri: & ipsum ventrem ad Dauid redegit; ad principem generis, & familiæ patrem. nam quia viro deputare non poterat virginis eum ventrem, patri deputauit. Ita, quæ in Christo noua dispositio inuenitur hodie, hæc erit quam tunc Creator pollicebatur; [f] *religiosa & fidelia* f Esa. 55. 3.
Dauid appellans, quæ erant Christi, quia Christus ex Dauid: immò ipsa erit caro eius; *religiosa & fidelia Dauid,* iam sancta religione, & fidelis ex resurrectione. Nam & Nathan propheta in secundo Basiliarum, professionem ad Dauid facit [g] *Semini eius quod* g 2. Reg. 7.
erit, inquit, ex ventre ipsius. Hoc si in Salomonem simpliciter edisseres, risum mihi in- 12.
cuties. Videbitur enim Dauid peperisse Salomonem. An & hic Christus significatur, ex eo ventre semen Dauid, qui esset ex Dauid, id est Mariæ? Quin & ædem Dei magis Christus ædificaturus esset, hominem scilicet sanctum, in quo potiore templo inhabitaret Dei spiritus, & in Dei filium magis Christus habendus esset, quàm Salomon filius Dauid. Denique & [h] *thronus in æuum, & regnum in æuum,* magis Christo competit quàm h Ps. 44. 7.
Salomoni, temporali scilicet regi. Sed & à Christo misericordia Dei non abscessit; Sa- Hebr. 1. 8.

3.Reg.11.9. lomoni verò etiam ira Dei accessit, post luxuriam, & idololatriam. Suscitauit enim illi Satan hostem Idumæum. Cùm ergo nihil horum competat in Salomonem, sed in Christum, certa erit ratio interpretationum nostratum, ipso etiam exitu rerum probante, quas in Christum apparet prædicatas: & ita in hoc erunt, *sancta & fidelia Dauid.* Hunc Deus testimonium nationibus posuit, non Dauid: principem & imperantem nationibus: non Dauid, qui soli Israëli imperauit. Christum hodie [i] *inuocant Nationes, quæ eum non*

i Esa. 55.3.4 *sciebant*; & populi ad Christum hodie confugiunt, quem retro ignorabant. Non potest futurum dici, quod vides fieri.

CAPVT XXI.

Probat scripturis, & Iudæos, & Gentiles ad Christum Creatoris conuertendos.

In p. ad circa. f. V. Gentilium laudabilia. 2. à p. V. Chri. Elogia. 31.

SIc nec illam injectionem tuam potes sistere ad differentiam duorum Christorum; quasi Iudaïcus quidem Christus, populo soli ex dispersione redigendo destinetur à Creatore, vester verò omni humano generi liberando collatus sit à Deo optimo; quum postremò priores inueniantur Christiani Creatoris, quàm Marcionis: exinde vocatis

a Psal. 95.10 omnibus populis in regno eius, ex quo [a] *Deus regnauit à ligno*, nullo adhuc Cerdone, nedum Marcione. Sed & reuictus de Nationum vocatione, conuertere iam in proselytos.

b Esa. 16. 4. Quæris qui de Nationibus transeant ad Creatorem, quando & proselyti diuersæ, & propriæ conditionis seorsum à Propheta nominentur: [b] *Ecce inquit Esaias, proselyti per me accedent ad te*; ostendens ipsos quoque proselytos per Christum accessuros ad Deum. Et Nationes, quod sumus nos, proinde suam habebant nominationem, sperantes in Chri-

c Esa. 42.4. stum: [c] *Et in nomine*, inquit, *eius, Nationes sperabunt.* Proselyti autem, quos in Nationum prædicatione substituis, non in Christi nomine sperare solent, sed in Moysi ordine, à quo institutio illorum est. Cæterùm, allectio Nationum à nouissimis diebus exorta est.

d Esa. 2. 2. Iisdem verbis Esaïas, [d] *Et erit*, inquit, *in nouissimis diebus manifestus mons Domini*; vtique sublimitas Dei: *& ædes Dei super summos montes*; vtique Christus, catholicum Dei templum, in quo Deus colitur, constitutum super omnes eminentias virtutum, & potesta-

e Ibid. 2. 3. tum. [e] *Et venient ad eum vniuersæ Nationes; & ibunt multi, & dicent: Venite, ascendamus in montem Domini, & in ædem Dei Iacob; & annuntiabit nobis viam suam, & incedemus*

f Ibid. 4. *in ea.* [f] *Ex Sion enim exibit lex, & sermo Domini in Hierusalem.* Hæc erit via sua, nouæ legis Euangelium, & noui sermonis, in Christo jam, non in Moyse. *Et iudicabit inter Nationes*; de errore scilicet earum. *Et reuincent populum amplum*, ipsorum in primis Iudæorum, & proselytorum. *Et concident macharas suas in aratra, & sibynas in falces*, id est, animorum nocentium, & linguarum infestarum, & omnis malitiæ atque blasphemiæ ingenia, conuertent in studia modestiæ, & pacis. *Et non accipiet gens super gentem macharam*: vtique discordiæ, *& non discent amplius bellare*, id est inimicitias perficere; vt & hîc discas Christum non bellipotentem, sed paciferum repromissum. Hæc aut prophetata nega, quum coràm videntur; aut adimpleta, quum leguntur. Aut si non negas vtrumque, in eo erunt adimpleta, in quem sunt prophetata. Inspice enim adhuc etiam ipsum introgressum, atque decursum vocationis in Nationes, à nouissimis diebus adeuntes ad Deum Creatorem, non in proselytos, quorum à primis magis diebus est allectio. Etenim fidem istam Apostoli induxerunt.

CAPVT XXII.

Prædictum fuit, Dei Creatoris Apostolos, & fideles omnes eadem cum Christo passuros.

In p. ad m. V. Apostoli. 4. à p. V. legis veteris abrogatio. 3. à m. V. crux. 9. in f. V. Ecclesia. 13.

a Esa. 52. 7. HAbes & Apostolorum opus prædicatum, [a] *Quam tempestiui pedes euangelizantium*
Rom. 10.15. *pacem, euangelizantium bona*, non bellum, nec mala. Respondit & Psalmus, [b] *In*
b Psal. 18. 4. *omnem terram exiuit sonus eorum, & in terminos terræ voces eorum*; circumferentium scili-
c Esa. 2. 3. cet [c] *legem ex Sion profectam, & sermonem Domini ex Hierusalem*; vt fieret quod scriptum
d Esa. 46.12 est: [d] *Longè quique à iustitia mea appropinquauerunt iustitia mea & veritati.* Quum huic
13. negotio accingerentur Apostoli, renuntiauerunt presbyteris & archontibus, & sacerdo-
Act. 4. 19. Act. 13. 46. tibus Iudæorum. An non vel maximè, inquit, vt alterius Dei prædicatores? Atquin
e Esa. 52.11 ipsius eiusdem, cuius scripturam cum maximè implebant. [e] *Diuertite, diuertite*, inclamat Esaïas, *excedite illinc, & immundum ne attigeritis*; blasphemiam scilicet in Christum. *Excedite de medio eius*, vtique synagogæ; *separamini qui Dominica vasa portatis.*

Iam

Iam enim secundùm suprà scripta, [f] *reuelauerat Dominus brachio suo sanctum*, id est, f Io. 11. 28.
virtute sua, Christum coram nationibus, [g] *vt viderint vniuersæ nationes, & summa* Esa. 53. 1.
terræ salutem, quæ erat à Deo. Sic & ab ipso Iudaïsmo diuertentes, cùm legis obligamenta g Psal. 97. 2.
& onera Euangelica iam libertate mutarent, psalmum exequebantur, [h] *Disrumpamus* 2. 3.
vincula eorum, & abjiciamus à nobis iugum eorum: Postea certè quàm [i] *tumultuata sunt* h Psal. 2. 3.
gentes, & populi meditati sunt inania: Astiterunt reges terræ, & principes congregati sunt in i Ibid. 1. 2.
vnum, aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. Quæ dehinc passi sunt Apostoli?
Omnem, inquis, iniquitatem persecutionum, ab hominibus scilicet Creatoris, vt aduer-
sarii eius, quem prædicabant. Ecquid Creator, si aduersarius erat Christi, non modò
prædicat hoc passuros Apostolus eius, verùm & exprobrat? Nam neque prædicaret alte-
rius Dei ordinem, quem ignorabat, vt vultis; neque exptobrasset, quod ipse curasset.
[k] *Videte quomodo perit iustus. neque quisquam excipit corde, & viri iusti auferuntur, nec quis-* k Esa. 57. 1.
quam animaduertit. A persona enim iniustitiæ, sublatus est iustus. quis, nisi Christus? [l] *Venite,* l Sap. 2. 12.
inquiunt, auferamus iustum, quia inutilis est nobis. Præmittens itaque, & subiungens pro-
inde passum etiam Christum, æquè iustos eius eadem passuros, tam Apostolos, quàm &
deinceps omnes fideles prophetauit, signatos illa nota scilicet, de qua Ezechiel: [m] *Dicit* m Ezech. 9.
Dominus ad me, Pertransi medio portæ in media Hierusalem, & da signum Tau in frontibus 4.
virorum. Ipsa est enim littera Græcorum Tau, nostra autem T, species crucis, quam
portendebat futuram in frontibus nostris, apud veram & catholicam Hierusalem, in qua
fratres Christi, filios scilicet Dei, gloriam Patri Deo relaturos, psalmus vigesimus pri-
mus canit ex persona ipsius Christi ad Patrem, [n] *Enarrabo nomen tuum fratribus meis: in* n Psal. 21. 23
medio ecclesiæ hymnum tibi dicam. Quod enim in nomine & spiritu ipsius hodie fieri habe-
bat, meritò à se futurum prædicabat. Et paulo infrà: [o] *A te laus mihi in ecclesia magna.* &
in sexagesimo septimo, [p] *In ecclesiis benedicite Dominum Deum*; vt pariter concurreret & o Ibid. 26.
Malachiæ prophetia, [q] *Non est voluntas mea, dicit Dominus, & sacrificia vestra non accipiam;* p Psal. 67. 27
quoniam ob ortu solis, vsque in occasum nomen meum glorificatum est in nationibus, & in om- q Malach. 1.
ni loco sacrificium nomini meo offertur, & sacrificium mundum; gloriæ scilicet relatio, & be- 10. & seq.
nedictio, & laus, & hymni. Quæ omnia cùm in te quoque deprehendantur, & signacu-
lum frontium, & ecclesiarum sacramenta, & munditiæ sacrificiorum, debes iam erum-
pere vti dicas, spatium Creatoris tuo Christo prophetasse.

CAPVT XXIII.

Quia cum Iudæis Christum venisse Marcion negat, probat eorum ruinam prædictam impletam:
Quæ quidem frustra fieret, si eam paterentur, propter alterius Dei, quàm ipsius Creatoris Chri-
stum, à potestatibus Creatoris: in crucem quippe agi non potuit phantasticus Christus: neque
Creator alterum vlcisci, quàm Christum suum.

In p. ad m. V. Iudæi. 7. à p. V. Chri. passio. 11. in f. V. Chri. Magnalia 10.

NVNC quia cum Iudæis negas venisse Christum eorum, recognosce & exitum ipso-
rum, quem post Christum relaturi prædicabantur, ob impietatem qua eum & despe-
xerunt, & interemerunt. Primùm enim ex die, qua secundùm Esaïam, [a] *Proiecit homo as-* a Esa. 2. 20.
pernamenta sua aurea, & argentea, quæ fecerunt adorandis vanis, & noctuis; id est, ex quo
genus hominum dilucidata per Christum veritate, idola projecit: vide an quod sequitur
expunctum sit: [b] *Abstulit enim Dominus sabaoth à Iudæa, & ab Hierusalem inter cætera, &* b Esa. 2. 2.
Prophetam, & sapientem architectum; Spiritum scilicet sanctum, qui ædificat ecclesiam,
templum scilicet, & domum, & ciuitatem Dei. Nam exinde apud illos destitit Dei gratia.
[c] *Et mandatum est nubibus, nè pluerent imbrem super vineam Sorech*; id est, cœlestibus bene- c Esa. 2. 6. 7.
ficiis, nè prouenirent domui Israëlis. *Fecerat enim spinas*, ex quibus Dominum corona-
uerat; *& non iustitiam, sed clamorem*, quo in crucem eum extorserat. Et ita subtractis Matth. 27.
charismatum roribus, [d] *Lex & Prophetæ vsque ad Ioannem.* Dehinc, cùm ex perseueran- 26.
ria furoris, & nomen Domini per ipsos blasphemaretur, sicut scriptum est: [e] *Propter vos* Luc. 23. 25.
blasphematur nomen meum in nationibus (ab illis enim cœpit Infamia) & tempus medium Esa. supra.
à Tiberio, vsque ad Vespasianum, non pœnitentiam intellexissent, [f] *facta est terra eorum* d Matt. 11. 13
deserta, ciuitates eorum exustæ igni, regionem eorum sub ipsorum conspectu extranei deuorant. e Es. 52. 5.
derelicta est filia Sion, tanquam specula in vinea, vel in cucumerario casula; *ex quo scilicet Israël* f Esa. 1. 7. 8.
Dominum non cognouit, & populus eum non intellexit, sed dereliquit, in indignationem prouo- g Ibid. 3.
cauit Sanctum Israelis. Sic & machæræ conditionalis comminatio: *Si nolueritis, nec audie-* h Ibid. 20.
ritis me, machæra vos comedet; probauit Christum fuisse, quem non audiendo perierunt:
qui & in psalmo quinquagesimo octauo, dispersionem eis postulat à Patre: [i] *Disperge eos* i Psal. 58. 12
in virtute tua. qui & rursus per Esaïam, in exustionem eorum perorans, [l] *Propter me,* l Esa. 50. 11.

m Esa. 53. 9. inquit, *hæc facta vobis. in anxietate dormietis.* Satis vanè, si hæc non propter eum passi
sunt, qui propter se passuros pronuntiarat, sed propter Christum Dei alterius. Atquin
Christum, inquam, alterius Dei dicitis, à Creatoris virtutibus & potestatibus, vt ab æmulis
in crucem actum. Sed ecce defensus ostenditur à Creatore: [m] *& dati sunt pessimi pro sepultura eius*, qui scilicet subreptum eum asseuerauerant: *& locupletes pro morte eius*; qui
scilicet & à Iuda traditionem redemerant, & à militibus falsum testimonium cadaueris
subrepti. Igitur, aut non propter illum acciderunt ista Iudæis; sed reuinceris conspirante
sensu scripturarum cum exitu rerum, & ordine temporum: aut si propter illum acciderunt, non potuit Creator vlcisci, nisi suum Christum, remuneraturus potius Iudam, si
aduersarium Domini sui peremissent. Certè si nondum venit Christus Creatoris, propter quem hæc passuri prædicantur; quum venerit ergo, patientur. Et vbi tunc *filia Sion
derelinquenda*, quæ nulla hodie est? *vbi ciuitates exurendæ*, quæ iam in tumulis? vbi *dispersio gentis*, quæ iam extorris? Redde statum Iudææ, quem Christus Creatoris inueniat,
& alium contende venisse. Iam verò quale est, vt per cœlum suum admiserit, quem in
terra sua esset interempturus; honestiore, & gloriosiore regni sui regione violata, ipsa
n Exo. 20. 5. aula sua, & arce calcata? An hoc magìs adfectauit? Planè [n] *Deus zelotes*, tamen vicit.
Erubesce, qui victo Deo credis. Quid sperabis ab eo qui se protegere non valuit? Aut
enim per infirmitatem oppressus est à virtutibus, & hominibus Creatoris, aut per malitiositatem, vt tantum illis sceleris patientia infigeret.

CAPVT XXIV.

Cùm Marcion diceret à Deo suo restituendam esse Iudaam, remittit lectorem ad sequentem librum, de sinu Abrahæ scriptum, & ad opus quod periit; de spe fidelium: *vbi aget de restitutione Iudææ: hic porro fusius tractat suum dè mille Annis post resurrectionem, in omni lætitia traducendis, errorem.*

In p. V. Marcionis Deus. 9. à p. in alphab. Errorum. V. mille anni. 2. circa m. V. Resurrect. gloria, & dotes. 10. in m. V. gloria cœli. 3 à m. V. Prædestinatio. circa f. V. Chri. Elogia. 22. & V. ingratitudo & V. spes 2. in f. V. Marcionis Christus. 9.

IMMO, inquis, spero ab illo (quod & ipsum faciat ad testimonium diuersitatis) regnum Dei æternæ, & cœlestis possessionis. Cæterùm, vester Christus pristinum statum Iudæis pollicetur, ex restitutione terræ, &, post decursum vitæ, apud inferos in sinu
Luc. 16. 22. Abrahæ refrigerium. Deum optimum; si reddit placatus, quod & abstulerat iratus! O
a Esa. 45. 7. Deum tuum qui & [a] *cadit & sanat, condit mala, & facit pacem*! O Deum etiam ad inferos
vsque misericordem! Sed de sinu Abrahæ, suo tempore. De restitutione verò Iudææ,
quam & ipsi Iudæi, ita vt describitur, sperant, locorum & regionum nominibus inducti,
quomodo allegorica interpretatio in Christum, & in ecclesiam, & in habitum, & fructum
eius spiritaliter competat, & longum est persequi, & in alio opere digestum, quod inscri-
Apoc. 20. 4. bimus, *De spe fidelium*; & in præsenti vel eo otiosum, quia non de terrena, sed de cælesti
& cap. 21. 2. promissione sit quæstio. Nam & confitemur in terra nobis regnum repromissum; sed
antè cœlum, sed alio statu; vt pote post resurrectionem, in mille annos, in ciuitate diuini
b Gal. 4. 26. operis Hierusalem cœlo delata, quam & Apostolus [b] *matrem nostram sursum* designat; &
c Philip. 3. 20. politeuma nostrum, id est, [c] *municipatum in cælis esse* pronuntians, alicui vtique cœlesti
ciuitati eum deputat. Hanc & Ezechiel nouit, & Apostolus Ioannes vidit, & qui apud
Ezech. 48. 31. fidem nostram est, nouæ prophetiæ sermo testatur, vt etiam effigiem ciuitatis antè repræsentationem eius conspectui futuram in signum prædicarit. Denique proximè expun-
Apoc. 21. 2. ctum est orientali expeditione. Constat enim, ethnicis quoque testibus, in Iudæa per
dies quadraginta, matutinis momentis, ciuitatem de cœlo pependisse, omni mœniorum
habitu euanescente de profectu diei, & aliàs de proximo nullam. Hanc dicimus excipiendis resurrectione sanctis, & refouendis omnium bonorum vtique spiritalium copia, in
compensationem eorum quæ in sæculo vel despeximus, vel amisimus, à Deo prospectam.
Siquidem & iustum, & Deo dignum, illic quoque exultare famulos eius, vbi sunt & afflicti
in nomine ipsius. Hæc ratio regni terreni, post cuius mille annos, intra quam ætatem
concluditur sanctorum resurrectio, pro meritis maturius, vel tardius resurgentium, tunc
& mundi destructione, & iudicii conflagratione commissa, demutati in atomo, in an-
1. Cor. 15. 52. gelicam substantiam, scilicet per illud incorruptelæ superindumentum, transferemur in
Matth. 22. 30. cœleste regnum, de quo nunc sic ideo retractatur, quasi non prædicato apud Creatorem,
ac per hoc alterius Dei Christum probante, à quo primo & solo sit reuelatum. Disce
Gen 13. 15. iam hinc illud & prædicatum à Creatore, & sine prædicatione credendum apud Creatorem. Quid tibi videtur, cùm Abrahæ semen, post primam promissionem, qua in multitu-

dinem arenæ repromittitur, ad instar quoque stellarum destinatur; nonnè & terrenæ, & Gen. 26. 4.
cœlestis dispositionis auspicia sunt? Quum Isaac benedicens Iacob filium suum, ᵈ *Det, ait, tibi Deus de rore cœli, & de opimitate terræ*; nonnè vtriusque indulgentiæ exempla sunt? d Gen. 27. 28
Denique animaduertenda est hîc etiam structura benedictionis ipsius. Nam circa Iacob, qui quidem posterioris, & prælatioris populi figura est, id est nostri, prima promissio cœlestis est roris; secunda, terrenæ opimitatis. Nos enim primò ad cœlestia inuitamur, cùm à sæculo auellimur, & ita postea inuenimur etiam terrena consecuturi. Et Euangelium vestrum quoque habet, ᵉ *Quærite primùm regnum Dei, & hæc adjicientur vobis*. Cæterum, ad Esaü promittit benedictionem terrenam, & subjicit cœlestem: ᶠ *De opimitate terræ* dicens *erit inhabitatio tua, & à rore cœli*. Iudæorum enim dispositio in Esaü, priorum natu, & posteriorum affectu filiorum, à terrenis bonis imbuta per legem, postea ad cœlestia per Euangelium credendo deducitur. Quum verò ᵍ *Iacob somniat scalas obfirmatas in terra ad cœlum, & angelos alios ascendentes, & alios descendentes, innixum desuper Dominum*, temerè si fortè interpretabimur, scalis his iter ad cœlum demonstrari, quò alii perueniant, vnde alij decidant, Domini constitutum esse iudicio. Cur autem vt euigilauit, & primùm loci horrore concussus est, conuertitur ad interpretationem somnii? Cùm enim dixisset, ʰ *Quàm terribilis est locus iste; Non est*, inquit, *aliud, sed ædes Dei, & hæc porta cœli*. Christum Dominum enim viderat, templum Dei, & portam eundem, per quem aditur cœlum. Et vtique portam cœli non nominasset, si cœlum non aditur apud Creatorem. Sed est & porta quæ recipit, & quæ perducit, strata iam à Christo; de quo Amos, ⁱ *Qui ædificat in cœlum ascensum suum*; vtique non sibi soli, sed & suis qui cum illo erunt, &, ˡ *Circumdabis enim illos tibi*, inquit, *tanquam ornamentum sponsæ*. Ita per illum ascensum ad cœlestia regna tendentes, miratur spiritus dicens, ᵐ *Volant velut qui sunt milui*. ⁿ *Vt nubes volant, & velut pulli columbarum ad me*; scilicet simpliciter, vt columbæ. ° *Auferemur enim in nubibus obuiam Domino*, secundum Apostolum (illo scilicet filio hominis veniente in nubibus, secundùm Danielem) *& ita semper cum Domino erimus*, eatenus dum & in terra, & in cœlo, qui ob vtriusque promissionis ingratos, ipsa etiam elementa testatur: ᵖ *Audi cœlum, & in aures percipe terra*. Et ego quidem, etiam si nullam spei cœlestis manum mihi toties scriptura porrigente, satis haberem huius quoque promissionis præiudicium, quòd iam terrenam gratiam teneam, expectarem aliquid & de cœlo, à Deo cœli, sicut & terræ: ita crederem Christũ sublimiora pollicentẽ, eius esse qui & humiliora promiserat, qui experimenta majorũ de paruulis fecerat; qui hoc inauditi si fortè regni præconium soli Christo reseruauerat, vt per famulos quidem terrena gloria, cœlestis verò per ipsum Deum annuntiaretur. At tu hinc quoque alium argumentaris Christum, quòd regnum nouum annuntiet. Prius est, aliquod exemplum indulgentiæ proferas, nè meritò dubitem de fide tantæ promissionis, quam sperandam dicis; immò antè omnia est, vt quem cœlestia prædicas repromittere, aliquod cœlum probes eius. At nunc vocas ad cœnam, nec domum ostendis: allegas regnum, nec regiam monstras. An quia Christus tuus cœleste regnum repromittit, non habens cœlum, quomodo & hominem præstitit, non habens carnem? O phantasma inane! ô præstigia magnæ etiam promissionis.

e Luc. 12. 31.
f Gen. 27. 39
g Gen. 28. 12
h Gen. 28, 17.
i Amos. 9. 6
l Esa. 49. 18.
m Esa. 31 5.
n Esa. 60 8.
o 1. Thess. 4. 17.
Dan. 7. 13.
p Esa. 1. 2.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI

ADVERSVS MARCIONEM LIBER QVARTVS

In librum quartum aduersus Marcionem.

ARGVMENTVM.

Aduersus opus Marcionis, inscriptum, Antitheses ex contrarietatum oppositionibus, *quo contendebat legem veterem & nouam aduersari sibi, & duos diuersos Deos inducebat, vnum veteris, alterum noui Testamenti Authorem; hunc quartum librum contra Marcionem scribit. Quoties porro in alijs operibus suis Tertullianus mentionem facit Euangelij Marcionis, toties alludit ad hunc librum quartum. Sicut Cùm libro de carne Christi cap. 7. expendit hæc verba, Luc. 8.* quæ mihi mater & qui mihi fratres; Audiat inquit & Apelles, quid iam responsum sit à

etiam ipsotum sacrificiorum alia officia potiora, & quidem apud nationes destinarit dicente Malachia; [m] *Non est voluntas mea in vobis, inquit Dominus, & sacrificia vestra non excipiam de manibus vestris; quoniam à solis ortu vsque ad occasum, glorificatum est in nationibus nomen meum, & in omni loco sacrificium nomini meo offertur, & sacrificium mundum*, scilicet simplex oratio, dè conscientia pura: necesse est, omnis demutatio veniens ex innouatione, diuersitatem ineat cum his quotum fit, & contrarietatem ex diuersitate. Sicut enim nihil demutatum, quod non diuersum; ita nihil diuersum, quod non contrarium. Eiusdem ergo deputabitur etiam contrarietas ex diuersitate, cuius fuerit demutatio ex innouatione. Qui disposuit demutationem, iste instituit & diuersitatem. qui prædicauit innouationem, iste prænuntiauit & contrarietatem. Quid differentiam rerum, ad distantiam interpretaris potestatum? quid antitheseis exemplorum distotques aduersus Creatorem, quas in ipsis quoque sensibus, & adfectionibus eius potes recognoscere? [n] *Ego, inquit, percutiam, & ego sanabo: Ego, inquit, accidam, & ego viuificabo;* [o] *condens scilicet mala, & faciens pacem;* quà etiam soles illum mobilitatis quoque, & inconstantiæ nomine teprehendere; prohibentem quæ iubet, & iubentem quæ prohibet. Cur ergo non & antitheseis ad naturalia reputasti, contrarij sibi semper Creatoris? nec mundum saltim recogitare potuisti, nisi fallor, etiam apud Ponticos, ex diuersitatibus structum æmularum inuicem substantiarum? Prius itaque debueras alium Deum luminis, alium tenebrarum determinasse, vt ita posses alium Legis, alium Euangelij adseuerasse. Cæterùm, præiudicatum est ex manifestis, cuius opera, & ingenia per antitheseis constant, eâdem formâ cònstare etiam sacramenta.

m Malach. 1. 2. 11.
n Deut. 32. 39.
o Esa. 45. 7.

CAPVT II.

Præter Euangelium Lucæ, quod vnicum Marcion, sine titulo, & truncatum admittebat; reliqua tria Euangelia, authoritatem sibi vendicant.

In p. V. Euangelium. 1. in m. V. Marcion. 10. & 17. circa. f. V. Pauli doctrina. 2.

HABES nunc ad antitheses expeditam à nobis tesponsionem. Transeo nunc ad Euangelij, sanè non Iudaïci, sed Pontici, interim adulterati demonstrationem, præstructuram ordinem quem aggredimur. Constituimus in primis, Euangelicum Instrumentum Apostolos auctores habere, quibus hoc munus Euangelij promulgandi ab ipso Domino sit impositum. Si & Apostolicos, non tamen solos, sed cum Apostolis, & post Apostolos. Quoniam prædicatio discipulorum suspecta fieri posset de gloriæ studio, si non adsistat illi auctoritas magistrorum, immò Christi, qui magistros Apostolos fecit. Denique, nobis fidem ex Apostolis Ioannes, & Matthæus insinuant; ex Apostolicis, Lucas & Marcus instaurant, iisdem regulis exorsi, quantum ad vnicum Deum attinet Creatorem, & Christum eius, natum ex virgine, supplementum Legis & Prophetarum. viderit enim si narrationum dispositio variauit, dummòdo de capite fidei conueniat, de quo cum Marcione non conuenit. Contrà Marcion, Euangelio, scilicet suo, nullum adscribit auctorem, quasi non licuerit illi titulum quoque adfingere, cui nefas non fuit ipsum corpus euertere. Et possem hìc iam gradum figere, non agnoscendum contendens opus, quod non erigat frontem, quod nullam constantiam præferat, nullam fidem repromittat de plenitudine tituli, & professione debita auctoris. Sed per omnia congredi malumus, nec dissimulamus quod ex nostro intelligi potest. Nam ex iis commentatoribus quos habemus, Lucam videtur Marcion elegisse, quem cæderet. Porro, Lucas non Apostolus, sed Apostolicus; non magister, sed discipulus; vtrique magistro minor; certè tanto posterior, quanto posterioris Apostoli sectator, Pauli sine dubio: vt & si sub ipsius Pauli nomine, Euangelium Marcion intulisset, non sufficeret ad fidem singularitas Instrumenti, destituta patrocinio antecessorum. exigeretur enim id quoque Euangelium quod Paulus inuenit, cui fidem dedit, cui mox suum congruere gestijt. Siquidem propterea [a] *Hierosolymam ascendit ad cognoscendos Apostolos, & consultandos, ne fortè in vacuum cucurrisset*, id est, nè non secundùm illos credidisset, & non secundùm illos euangelizaret. Denique, vt cum auctoribus contulit, & conuenit dè regula fidei, *dexteras miscuere*, & exinde officia prædicandi distinxerunt; vt illi in Iudæos, Paulus in Iudæos & in Nationes. Igitur si ipse illuminator Lucæ, auctoritatem antecessorum & fidei, & prædicationi suæ optauit, quantò magis eam Euangelio Lucæ expostulem, quæ Euangelio magistri eius fuit necessaria? Aliud est, si penès Marcionem à discipulatu Lucæ, cœpit religionis Christianæ sacramentum: cæterùm, si & retro decucurrit, habuit vtrique authenticam paraturam, per quam ad Lucam vsque peruenit, cuius testimonio adsistente, Lucas quoque possit admitti.

Matt. 28. 19. 20.
a Gal. 2. 1. 2. & seq.
Ibid.

CAPVT III.

Paulus ad Galatas scribens, Apostolos de conuersatione tantummodò reprehendit, non autem de corruptione Euangeliorum, quæ à Pseudoapostolis fuere peruersa.

In p. V. Pauli doctrina. 11. in f. V. Marcion. 11.

SED ENIM Marcion nactus epistolam Pauli ad Galatas, etiam ipsos Apostolos suggillantis, vt [a] *non recto pede incedentes ad veritatem Euangelij*, simul & accusantis Pseudapostolos quosdam peruertentes Euangelium Christi, connititur ad destruendum statum eorum Euangeliorum, quæ propria, & sub Apostolorum nomine eduntur, vel etiam Apostolicorum; vt scilicet fidem, quam illis adimit, suo conferat. Porro, etsi [b] *reprehensus est Petrus, & Ioannes, & Iacobus, qui existimabantur columna*, manifesta causa est. Personarum enim respectu videbantur variare conuictum. Et tamen, cùm ipse Paulus [c] *omnibus omnia fieret, vt omnes lucraretur*, potuit & Petro hoc in consilio fuisse, aliquid aliter agendi quàm docebat. Proinde, si & Pseudapostoli irrepserant, horum quoque qualitas edita est, circumcisionem vindicantium & Iudaicos fastos. adeò non dè prædicatione, sed dè conuersatione, à Paulo denotabantur; æquè denotaturo, si quid dè Deo Creatore, aut Christo eius errassent. Igitur distinguenda erunt singula. Si Apostolos præuaricationis, & simulationis suspectos Marcion haberi queritur, vsque ad Euangelij deprauationem, Christum iam accusat, accusando quos Christus elegit. Si verò Apostoli quidem integrum Euangelium contulerunt, dè sola conuictus inæqualitate reprehensi, Pseudapostoli autem veritatem eorum interpolauerunt, & inde sunt nostra Digesta; quod erit germanum illud Apostolorum Instrumentum, quod adulteros passum est? quod Paulum illuminauit, & ab eo Lucam? Aut si tam fundirus deletum est, vt cataclysmo quodam, ita inundatione falsariorum oblitteratum; iam ergo nec Marcion habet verum. Aut si ipsum erit verum, id est Apostolorum, quod Marcion habet solus; & quomodo nostro consonat, quod non Apostolorum, sed Lucæ refertur; Aut si non statim Lucæ deputandum est, quo Marcion vtitur, quia nostro consonat, scilicet adulteratum etiam circa titulum; cæterùm Apostolorum est. iam ergo & nostrum, quod illi consonat, æquè Apostolorum est, sed adulteratum de titulo quoque.

a Gal. 2. 11.
b Gal. 2. 9.
c 1. Cor. 9. 22.

CAPVT IV.

Tertullianus disputans dè Euangelio Lucæ, quod Marcion adulterans suum fecit, Tertullianus suum quoque facit meliori titulo integritatis conseruata, & antiquitates Iure; Corruptionem Marcioni imputat, qui de Catholico factus est hæreticus.

Per totum. V. Euangelium. 3.

FVNIS ergo ducendus est contentionis, pari hinc inde nisu fluctuante. Ego meum dico verum, Marcion suum. ego Marcionis adfirmo adulteratum, Marcion meum. Quis inter nos determinabit, nisi temporis ratio, ei præscribens auctoritatem, quod antiquius reperietur; & ei præjudicans vitiationem, quod posterius reuincetur? In quantum enim falsum corruptio est veri, in tantum præcedat necesse est veritas falsum. Prior erit res passione, & materia æmulatione. Alioquin, quàm absurdum, vt si nostrum antiquius probauerimus, Marcionis verò posterius; & nostrum antè videatur falsum, quàm haberet dè veritate materiam, & Marcionis antè credatur æmulationem à nostro expertum, quàm est editum? & postremò id verius existimetur, quod est serius, post tot ac tanta iam opera, atque documenta Christianæ religionis sæculo edita, quæ edi vtique non potuissent sine Euangelij veritate, id est, antè Euangelij veritatem? Quod ergo pertinet ad Euangelium interim Lucæ, quatenus communio eius inter nos, & Marcionem, dè veritate disceptat, adeò antiquius Marcione est, quod est est secundùm nos, vt & ipse illi Marcion aliquando crediderit; quum & pecuniam in primo calore fidei Catholicæ Ecclesiæ contulit, proiectam mox cum ipso postea quàm in hæresim suam à nostra veritate desciuit. Quid nunc si negauerint Marcionitæ, primam apud nos fidem eius, aduersus epistolam quoque ipsius? Quid si nec epistolam agnouerint? Certè antitheses non modò fatentur Marcionis, sed & præferunt. ex his mihi probatio sufficit. Si enim id Euangelium quod Lucæ refertur penès nos (viderimus an & penès Marcionem) ipsum est quod Marcion per antitheses suas arguit, vt interpolatum à protectoribus Iudaïsmi, ad concorporationem Legis, & Prophetarum,

qua etiam Christum inde confingerent, vtique non potuisset arguere, nisi quod inuenerat. Nemo post futura reprehendit quæ ignorat futura; emendatio culpam non antecedit. Emendator sanè Euangelij, à Tiberianis vsque ad Antoniniana tempora euersi, Marcion solus & primus obuenit, expectatus tamdiu à Christo pœnitentem iam quòd Apostolos præmisisse properasset sine præsidio Marcionis. nisi quod humanæ temeritatis, non diuinæ auctoritatis negotium est hæresis, quæ sic semper emendat Euangelia, dum vitiat; quum etsi discipulus Marcion, [a] *non tamen super magistrum.* & si Apostolus Marcion, [b] *Siue ego, inquit Paulus, siue illi, sic prædicamus.* & si Prophetes Marcion, & spiritus Prophetarum Prophetis erunt subditi: non enim euersionis sunt, sed pacis. Etiam si angelus Marcion, citius anathema dicendus, quàm euangelizator, quia aliter euangelizauit. Itaque dum emendat, vtrumque confirmat; & nostrum anterius, id emendans quod inuenit; & id posterius, quod de nostri emendatione constituens, suum & nouum fecit. a Matth. 10. 24. b 1. Cor. 15. 11. 1. Cor. 14. 3. 11. Gal. 1. 8.

CAPVT V.

Constat, Euangelium Lucæ ab Apostolis traditum, Autoritatem habere ab Ecclesiis Apostolicis: & proinde alia tria Euangelia, sicut & Apocalypsim Ioannis.

In p. V. Euangelium. 3. à p. V. Euangelium. 4. & V. Lucas. a & V. Lucas. 1. in m. V. Marcion. 12. in t. V. Hæret. Script. corruptores. 5.

IN summa, si constat id verius quod prius, id prius quod & ab initio, id ab initio, quod ab Apostolis; pariter vtique constabit, id esse ab Apostolis traditum, quod apud Ecclesias Apostolorum fuerit sacrosanctum. Videamus quod lac à Paulo Corinthij hauserint; ad quam regulam Galatæ sint recorrecti; quid legant Philippenses, Thessalonicenses; Ephesij; quid etiam Romani dè proximo sonent, quibus Euangelium & Petrus & Paulus sanguine quoque suo signatum reliquerunt. Habemus & Ioannis alumnas Ecclesias. Nam etsi Apocalypsin eius Marcion respuit, ordo tamen Episcoporum ad originem recensus, in Ioannem stabit auctorem. Sic & cæterarum generositas recognoscitur. Dico itaque apud illas, nec solas iam Apostolicas; sed apud vniuersas, quæ illis dè societate sacramenti confœderantur, id Euangelium Lucæ ab initio editionis suæ stare quod commaximè tuemur: Marcionis verò, plerisque nec notum; nullis autem notum, vt non eo damnatum. Habet planè & illud ecclesias, sed suas; tam posteras quàm adulteras; quarum si censum requiras, facilius apostaticum inuenias, quàm apostolicum; Marcione scilicet conditore, vel aliquo de Marcionis examine. Faciunt fauos & vespæ: faciunt ecclesias & Marcionitæ. Eadem auctoritas ecclesiarum apostolicarum, cæteris quoque patrocinabitur Euangelijs, quæ proinde per illas, & secundùm illas habemus; Ioannis dico, & Matthæi; licet & Marcus quod edidit, Petri adfirmetur, cuius interpres Marcus. nam & Lucæ Digestum, Paulo adscribere solent. Capit magistrorum videri, quæ discipuli promulgarint. Itaque & dè his Marcion flagitandus, quid omissis eis, Lucæ potius institerit; quasi non & hæc apud ecclesias à primordio fuerint, quemadmodum & Lucæ. Atquin hæc magis à primordio fuisse credibile est, vt priora, quà apostolica; vt cum ipsis ecclesiis dedicata. Cæterùm, quale est, si nihil Apostoli ediderunt, vt discipuli potius ediderint, qui nec discipuli existere potuissent, sine vlla doctrina magistrorum? Igitur dum constet hæc quoque apud ecclesias fuisse, cur non hæc quoque Marcion attigit, aut emendanda, si adulterata, aut agnoscenda, si integra? Nam & competit, vt si qui Euangelium peruertebant, eorum magis curarent peruersionem, quorũ sciebant auctoritatem receptiorem. ideo & Pseudapostoli, quòd per falsum Apostolos imitarentur. In quantum ergo emendasset quæ fuissent emendanda, si fuissent corrupta, in tantum confirmauit non fuisse corrupta, quæ non putauit emendanda. Denique emendauit, quod corruptum existimauit. Sed nec hoc meritò, quia non fuit corruptum. Si enim apostolica integra decurrerunt; Lucæ autem quod est secundùm nos, adeò congruit regulæ eorum, vt cum illis apud ecclesias maneat, iam & Lucæ constat integrum decucurrisse, vsque ad sacrilegium Marcionis. Denique, vbi manus illi Marcion intulit, tunc diuersum & æmulum factũ est apostolicis. Igitur dabo consilium discipulis eius, vt aut & illa conuertant, licet serò, ad formam sui, quò cum apostolicis conuenire videantur (nam & quotidie reformant illud, prout à nobis quotidie reuincuntur:) aut erubescant dè magistro vtrobique traducto, quum Euangelij veritatem nunc ex conscientia tramittit, nunc ex impudentia euertit. His ferè compendiis vtimur, quum de Euangelij fide aduersus hæreticos experimur, defendentibus & temporum ordinem posteritati

Margin notes: 1. Cor. 3. 2. Gal. 6. 16. Apoc. 2. 1. 8. 12. & seq. Apoc. 3. 1. 7. & seq. Gal. 1. 7. 2. Cor. 11. 13.

falsariorũ præscribentẽ,& auctoritatem Ecclesiarum traditioni Apostolorum patrocinantem: quia veritas falsũ præcedat necesse est;& ab eis procedat, à quibus tradita est.

CAPVT VI.

Probat nullam esse veteris & noui Testamenti contrarietatem: cùm Christus impleuerit Prophetias Creatoris, leges adiuuerit, promissiones effectu compleuerit.

In m. V. Marcionis Christus. 8. & V. Marcion. 13. circa. f. V. Chri. Obedientia. 3.

Luc. 3. 1. & Luc. 4. 23. & 31. SED alium iam hinc inimus gradum, ipsum (vt professi sumus) Euangelium Marcionis prouocantes, sic quoque probaturi adulteratum. Certè enim totum quod elaborauit, etiam antithesis præstruendo, in hoc cogit, vt veteris & noui Testamenti diuersitatem constituat; proinde Christum suum à Creatore separatum, vt Dei alterius, vt alienum Legis & Prophetarum. Certè propterea contraria quæque sententiæ suæ erasit, conspirantia cum Creatore, quasi ab assertoribus eius intexta: competentia autem sententiæ suæ reseruauit. Hæc cõueniemus, hæc amplectemur, si nobiscum magis fuerint, si Marcionis præsumptionem percusserint, tunc & illa constabit eodem vitio hæreticæ cæcitatis erasa, quo & hæc reseruata. sic habebit intentio & forma opusculi nostri, sub illa vtique conditione, quæ ex vtraque parte condicta sit. Constituit Marcion alium esse Christum, qui Tiberianis temporibus à Deo quondam ignoto reuelatus sit in salutem omnium gentium: alium qui à Deo Creatore in restitutionem Iudaïci status sit destinatus, quandoque venturus. Inter hos magnam, & omnem differentiam scindit, quantam inter iustum, & bonum, quantam inter Legem, & Euangelium, quantam inter Iudaïsmum,& Christianismum. Hinc erit & nostra præscriptio, qua defigimus, nihil Christo Dei alterius commune esse debere cum Creatore. cæterùm, Creatoris pronuntiandum, si administrauerit dispositiones eius, si impleuerit prophetias eius, si adiuuerit leges eius, si repræsentauerit promissiones eius, si restaurauerit virtutes eius, si sententias reformauerit, si mores, si proprietates expresserit. Huius pacti, & huius præscripti quæso te, lector, memineris vbique, & incipe recognoscere aut Marcionis Christum, aut Creatoris.

CAPVT VII.

Cùm Marcion erasis tribus primis capitibus Lucæ, & initio statim de cœlo in terram pariter Creatoris Christum descendisse fingit: & in Synagogam adducit; sciat non ibi legem, & prophetas soluisse Creatoris, sed implesse: quem & dæmonium, vtpote iam prophetatum, & Iesum, & sanctum agnouit. Marcion ex Scriptura ipsa quam admittit, conuincitur.

In p. V. Chri. Magnalia. 11. à p. V. Chri. Aduentus primus. 7. & V. Chri. Infirma. 1. Circa. m. V. Chri. Natiuitas. 5. in m. V. Chri. Verba. 10. à m. V. Christus Iudex. 4. in f. V. Chri. seueritas. 1.

ANNO quintodecimo principatus Tiberiani, proponit eum descendisse in ciuitatem Galilææ, Capharnaum; vtique dè cœlo Creatoris, in quod de suo antè descenderat. Ecquid ergo ordinis fuerat, vt prius de suo cœlo in Creatoris descendens describeretur? Cur enim non & ista reprehendam, quæ non implent fidem ordinariæ narrationis, deficientis in mendacio semper? Planè semel dicta sint, per quæ iam alibi retractauimus: An descendens per Creatorem, & quidem aduersus ipsum potuerit ab eo admitti, & inde tramitti in terram æquè ipsius. Nunc autem & reliquum ordinem descensionis expostulo tenens descendisse illum. Viderit enim sicubi apparuisse positũ est. Apparere, subitũ ex inopinato sapit conspectum, qui semel impegerit oculos in id quod sine mora apparuit. Descendisse autẽ, dum fit, videtur, & subit oculos; de facto etiã ordinem facit. Atque ita cogit exigere, quali habitu, quali suggestu, quonam impetu, vel temperamento, etiã quo in tempore diei, noctis vè descenderit. Prætereà quis viderit descendentẽ, quis retulerit, quis asseuerauerit, rem vtique nec asseuerantì facilè credendam. Indignũ denique vt Romulus quidẽ ascensus sui in cœlũ habuerit Proculum affirmatorẽ, Christus verò Dei, descensus dè cœlo suo sui non inuenerit annuntiatorem. quasi non sic & ille ascenderit iisdem mendacij scalis, sicut & iste descendit. Quid autem illi cum Galilæa, si non erat Creatoris? cui ista regio destinabatur ingressuro prædicationem, dicente Esaïa, [a] *Hoc primum bibito, citò facito, regio Zabulon, & terra Nepthalim, & cæteri qui maritimam ad Iordanem, Galilææ nationum, populus qui sedetis in tenebris, videte lumen magnum. qui habitatis terram, sedentes in vmbra mortis, lumen ortum est super vos.* Benè autem quòd & Deus Marcionis, illuminator vindicatur nationum: quò magis debuerit vel dè cœlo descendere, etsi vtique in Pontum potius

a Esa. 9. 1.

descen-

descendere, quàm in Galilæam. Cæterùm, & loco, & illuminationis opere, secundùm
prædicationem occurrentibus Christo, iam eum prophetatum incipimus agnoscere;
ostendentem in primo ingressu [b] *venisse se, non vt Legem & Prophetas dissolueret, sed vt po-* b Matt. 5. 17.
tius adimpleret. Hoc enim Marcion, vt additum, erasit. Sed frustra negabit Christum di-
xisse, quod statim fecit ex parte. Prophetiam enim interim dè loco adimpleuit; dè cœ-
lo statim ad synagogam vt dici solet, Ad quod venimus, hoc age. Marcion aufer etiam
illud dè Euangelio: [c] *Non sum missus nisi ad oues perditas domus Israel. &, Non est auferre pa-* c Matt. 15. 24
nem filijs, & dare eum canibus; nè scilicet Christus Israëlis videretur. Sufficiunt mihi fa- 26.
cta pro dictis. Detrahe voces Christi mei, res loquentur. Ecce venit in synagogam:
certè ad oues perditas domus Israëlis. Ecce, doctrinæ suæ panē prioribus offert Israëli-
tis; certè vt filios præfert. Ecce, aliis cum nondum impertit; certè vt canes prætetit.
Quibus autem magìs impertisset, quàm extraneis Creatoris, si ipse in primis non fuis-
set Creatoris? Et tamen quomodo in synagogam potuit admitti tam repentinus, tam
ignotus? cuius nemo adhuc certus dè tribu, dè populo, dè domo, dè censu denique
Augusti? quem testem fidelissimum Dominicæ natiuitatis Romana archiua custo-
diunt. Meminerant certè, [d] *nisi circumcisum scirent, non admittendum in sancta sanctorum.* d Deut 12. 3.
Sed etsi passim synagoga adiretur, non tamen ad docendum, nisi ab optimè cognito, & 7.
explorato, & probato, iam pridem in hoc ipsum, vel aliunde commendato cum hoc
munere. [e] *Stupebant autem omnes ad doctrinam eius.* Planè. *Quoniam, inquit, in potestate* e Luc. 4. 32.
erat sermo eius. Non quoniam aduersus Legem & Prophetas docebat. Vtique enim elo-
quium diuinum & vim & gratiam præstabat, magìs exstruens quàm destruens substan-
tiam Legis & Prophetarum. Alioquin non stuperent, sed horrerent; nec mirarentur,
sed statim auersarentur destructorem Legis & Prophetarum; & vtique in primis alte-
rius Dei prædicatorem: quia nec potuisset aduersus Legem & Prophetas docere, &
hoc nomine aduersus Creatorem, non præmissa diuersæ atque æmulæ diuinitatis pro-
fessione. Quum ergo nihil tale scriptura significet, nisi solam vim & potestatem sermo-
nis admirationi fuisse, facilius ostendit, secundùm Creatorem docuisse illum, quia non
negauit; quàm aduersus Creatorē, quia non significauit. Atque ita aut eius erit agnos-
cendus, secundùm quem docuit; aut præuaricator iudicandus, si secundùm eum, ad-
uersus quem venerat, docuit. [f] *Exclamat ibidem spiritus dæmonis, Quid nobis & tibi est,* f Luc. 4. 34.
Iesu? venisti perdere nos; scio qui sis, sanctus Dei. Hic ego non retractabo, an & hoc co-
gnomentum competierit ei, quem nec Christum vocari oporteret, si non Creatoris.
Alibi iam de nominibus expostulatum est. At nunc discepto, quomodo hoc eum vo-
cari, cognouerit dæmon, nulla vnquam retro emissa prædicatione in illum, à Deo igno-
to, & in id temporis muto, cuius nec sanctum eum contestari potuit, vt ignoti etiam
ipsi suo Creatori. Quid autem iam tale ediderat nouæ diuinitatis, per quod posset alte-
rius Dei sanctus intelligi? tantum quod synagogam introgressus, & nec sermone ope-
ratus aliquid aduersus Creatorem? Sicut ergo quem ignorabat, nullo modo poterat Num. 13. 17.
Iesum & sanctum Dei agnoscere; ita, quem norat, agnouit. Nam & Prophetam me- g Matt. 1. 20
minerat sanctum Dei prædicasse, & Iesum nomen Dei esse in filio Naue. Hæc & ab Luc. 1. 31.
angelo exceperat secundùm nostrum Euangelium, [g] *Propterea, quod in te nascetur, voca-*
bitur sanctum filius Dei, & vocabis nomen eius Iesum. Sed & habebat vtique sensum ali-
quem Dominicæ dispositionis (licet dæmon tamen) magìs quàm alienæ, & nondùm
satìs cognitæ. Nam & præmisit, [g] *Quid nobis & tibi?* non quasi in extraneum Iesu, ad
quem pertinent spiritus Creatoris. Nec enim dixit, *Quid tibi, & nobis? sed, quid nobis &* g Luc. 4. 34
tibi? se deplorans, & sorti suæ exprobrans: quam iam videns, adiicit, *Venisti perdere nos.*
adeo iudicis & vltoris, & vt ita dixerim, sæui Dei filium agnouerat Iesum, non optimi
illius & punire nescientis. Quorsum hunc locum præmisimus? vt Iesum & à dæmone Ibid.
non alium doceamus agnitum, & à semetipso non alium confirmatum quàm Creato-
ris. Atquin, inquis, [h] *increpuit illum Iesus.* Planè vt inuidiosum, & in ipsa confessione h Luc. 4. 35.
petulantem, & malè adulantem; quasi hæc esset summa gloria Christi, si ad perditio-
nem dæmonum venisset, & non potius ad hominum salutem; qui nec discipulos dè
subactione spirituum, sed dè candida salutis gloriari volebat. Aut cur eum increpuit? Si
quasi mentitum in totum, ergo non fuit Iesus, nec Dei sanctus omnino. Si quasi ex par-
te mentitum, quòd eum Iesum quidem & sanctum Dei, sed Creatoris existimasset, in-
iustissime increpuit hoc sentientem, quod sciebat sentiendum; & hoc non existiman-
tem, quòd ignorabat existimandum, alium Iesum, & alterius Dei sanctum. Quòd si
verisimiliorem statum non habet increpatio, nisi quem nos interpretamur, iam ergo
& dæmon nihil mentitus est, non ob mendacium increpitus: ipse enim erat Iesus;

præter quem alium dæmon agnouisse non poterat; & Iesus eum confirmauit, agnouerat dæmon, dum non ob mendacium increpat dæmonem.

CAPVT VIII.

Christus Nazaræus dictus, detentus & captus, & tactu sanans, & à dæmonibus agnitus, quos seuerè increpabat, & in solitudinem succedens, de more Creatoris; ad Marcionem nullo modo pertinere potest.

In p. V. Chri. Elogia 25. à p. V. Christi caro. 13. in m. V. Chri. caro. 10. & Chri. feueritas. 2. circa. f. V. solitudo. 2.

Matth. 2. 23. Esa. 11. 1. a Thren. 4. 7. NAZARÆVS vocari habebat secundùm prophetiam Christus Creatoris. vnde & ipso nomine nos Iudæi Nazaræos appellant per eum. Nam & sumus, de quibus scriptum est, a *Nazarai exalbati sunt super niuem*. Qui scilicet retro luridati delinquen-Matth. 2. 23 tiæ maculis, & nigrati ignorantiæ tenebris. Christo autem appellatio Nazaræi competitura erat ex infantiæ latebris, ad quas apud Nazareth descendit, vitando Archelaum filium Herodis. Hoc propterea non omisi, quia Christum Marcionis oportuerat omnem commercium eierasse, etiam locorum familiarium Christi Creatoris, habentem Matth. 17. 21. tanta Iudææ oppida, non ita Christo Creatoris per Prophetas emancipata. Cæterùm, Luc. 4. 16. & seq. Prophetarum erit Christus, vbicunque secundùm Prophetas inuenitur. Et tamen apud Nazareth quoque nihil noui notatur prædicasse, dum aliò, merito vnius prouer-Luc. 4. 29. bij, eiectus refertur. Hic primum manus ei iniectas animaduertens, necessè habeo iam de substantia eius corporali præfinire, quòd non possit phantasma credi, qui contactum, & quidem violentia plenum, detentus & captus, & ad præcipitium vsque protractus, admiserit. Nam etsi per medios euasit, sed antè iam vim expertus, & postea dimissus; scilicet soluto, vti adsolet, tumultu, vel etiam irrupto, non tamen per caligi-Luc. 4. 40. nem eluso, quæ nullo omnino tactui succidisset, si fuisset. *Tangere enim & tangi, nisi corpus, nulla potest res*, etiam secularis sapientiæ digna sententia est. Ad summam, & ipse mox tetigit alios, quibus manus imponens, vtique sentiendas, beneficia medicinarum conferebat, tam vera, tam non imaginaria, quàm erant per quas conferebat. Ipse igi-b Esa. 53. 4. tur est Christus Esaiæ, remediator valetudinum. b *Hic, inquit, imbecillitates nostras aufert, & languores portat.* Portare autem Græci etiam pro eo solent ponere, quod est, tollere. Sufficit interim mihi generalis repromissio. Quodcunque curauerit Iesus, meus est. Veniemus tamen & ad species curationum. Cæterùm, & à dæmoniis liberare, cura-c Luc. 4. 41. tio est valetudinis. Itaque spiritus nequam, quasi ex forma iam prioris exempli cum testimonio excedebant vociferantes. c *Tu es filius Dei.* Cuius Dei, vel hìc pareat. Sed proinde increpabantur, & iubebantur tacere. Proinde enim Christus ab hominibus, non à spiritibus immundis, volebat se filium Dei agnosci. Ille Christus duntaxat, cui hoc congruebat: quia præmiserat per quos posset agnosci, & vtique digniores prædicatores. Illius erat, præconium immundi spiritus respuere, cui sancti abundabant. Porrò, qui nunquam fuerat annuntiatus, si tamen volebat agnosci, (frustra autem venerat, si nolebat) non esset aspernatus testimonium alienæ & cuiuscunque substantiæ, qui propriæ non habebat, qui in aliena descenderat. Iam nunc & quà destructor Creatoris, nihil magìs gestisset, quàm à spiritibus ipsius agnosci, & diuulgari præ timore, nisi quòd Marcion Deum suum timeri negat, defendens bonum non timeri, sed iudicem, apud quem sint materiæ timoris, ira, sæuitia, iudicia, vindicta, damnatio. Sed & dæmonia timore vtique cedebant. Ergo timendi Dei filium confitebantur, occasionem habitura non cedendi, si non timendi. Et ille iussu, & increpitu ea expellens, non suasu quà bonus, timendum se exhibebat. Aut nunquid ideo increpabat, quia timebatur, nolens timeri? Et quomodo ea volebat excedere, quod nisi timore non facerent? Cecidit ergo in necessitatem, quà disparem se naturæ suæ ageret: cùm posset, vt bonus semel eis parcere. Cecidit & in aliam præuaricationis notam, quum se à dæmoniis quasi Luc. 4. 42. filium Creatoris sustineret timeri, vt iam non propria potestate expelleret dæmonia, Exo. 19. 16. sed per Creatoris auctoritatem. In solitudinem procedit. Solennis & huiusmodi regio d Esa. 36. 1. Creatoris. Oportebat sermonem illic quoque videri in corpore, vbi egerat aliquando & 41. 19. & in nube. Competebat & Euangelio habitus loci, qui placuerat & Legi. d *Capiat ita-e Luc. 4. 43. que incunditatem solitudo*, hoc Esaias promiserat. Detentus à turbis: e *Oportet me, inquit, & alijs ciuitatibus annuntiare regnum Dei.* Ostenderat iam alicubi Deum suum? Non puto adhuc vsque. Sed de eis loquebatur, qui alium quoque Deum nouerant. Nec hoc credo. Ergo si nec ille alium Deum ediderat, nec illi nouerant præter Creatorem, eiusdem Dei regnum portendebat, quem solum sciebat notum eis qui audiebant.

CAPVT IX.

Christus, piscatores vocat, leprosos mundat, sacrificium pro mundatione indicit, quo probet se filium esse Creatoris, cuius legem implet.

In p. V. Apostoli. 1 à p. V. Societas mala. 1. & V. Christus Medicus. 6. & V. Gentilium probra. 3 in m. V. Christus Medicus. 7. à m. V. Chri. Elogia. 31. & V. Vanagloria. 1. in f V. Chri. obedientia. 4.

DE tot generibus operum, quid vtique ad piscaturam respexit, vt ab illa in Apo-
stolos sumeret Simonem, & filios Zebedæi? Non enim simplex factum videri po-
test, dè quo argumentum processurum erat, dicens Petro trepidanti dè copiosa inda- a Luc. 5. 10.
gine piscium: [a] *Nè time, abhinc enim homines eris capiens.* Hoc enim dicto, intellectum
illis suggerebat adimpletæ prophetiæ. se eum esse qui per Hieremiam pronuntiarat,
[b] *Ecce ego mittam piscatores multos, & piscabuntur illos;* homines scilicet. Denique [c] *reli-* b Hier. 16. 16
ctis nauiculis sequuti sunt eum; ipsum intelligentes, qui cœperat facere quod edixerat. c Luc. 5. 11
Aliud est, si adfectauit de nauiculariorum collegio, adlegere, habiturus Apostolum
quandoque nauclerum Marcionem. Præstruximus quidem aduersus antitheses, nihil
proficere proposito Marcionis, quam putat diuersitatem legis & Euangelij, vt &
hanc à Creatore dispositam; denique prædicatam in repromissione nouæ legis, &
noui sermonis, & noui Testamenti. Sed quoniam artenrius argumentarur apud illum
suum nescio quem συμπαλαίπωρον, id est commiseronem, & συμμισούμενον, id est, co- Luc. 5. 13.
odibilem, in leprosi purgationem, non pigebit ei occurrere, & in primis figuratæ legis Num. 5. 2.
vim ostendere; quæ in exemplo leprosi non contingendi, immò ab omni commercio & seq.
submouendi, communicationem prohibebat hominis delictis commaculati; cum qua-
libus & Apostolus [d] *cibum quoque vetat sumere:* participari enim stigmata delictorum, d 1. Cor. 5. 11
quasi ex contagione, si quis se cum peccatore miscuerit. Itaque Dominus volens al-
tius intelligi Legem, per carnalia spiritalia significantem; & hoc nomine non de-
struens, sed magis exstruens, quam pertinentius volebat agnosci, [e] *Tetigit leprosum*, à e Luc. 5. 13.
quo etsi homo inquinari potuisset, Deus vtique non inquinaretur; incontaminabilis
scilicet. Ita non præscribetur illi quod debuerit legem obseruare, & non contingere
immundum, quem contactus immundi non erat inquinaturus. Hoc magìs meo Chri-
sto competere sic doceo, dum tuo non competere demonstro. Si enim vt æmulus legis
tetigit leprosum, nihil faciens præceptum legis, per contemptum inquinamenti, quo-
modo posset inquinari, qui corpus non habebat quod inquinaretur? phantasma enim
inquinari non posset. Qui ergo inquinari non poterat vt phantasma, iam non virtute
diuina incontaminabilis erit, sed phantasmatis inanitate: nec contempsisse videri po-
test inquinamentum, cuius materiam non habebat: ita nec legem destruxisse, qui in-
quinamentum ex occasione phantasmatis, non ex ostentatione virtutis euaserat. Si Luc. 4. 27.
autem Helisæus prophetes Creatoris, vnicum leprosum Naaman Syrum ex tot leprosis 4 Reg 5 10.
Israëlitis emundauit, nec hoc ad diuersitatem facit Christi; quasi hoc modo melioris, Luc. 5. 12.
dum Israëlitem leprosum emundauit exrraneus, quem suus Dominus emundare non
valuerat; Syro facilius emundato, significato per Nationes emundationis in Christo
lumine earum, quæ septem maculis capitalium delictorum inhorrerent, idololatria,
blasphemia, homicidio, adulterio, stupro, falso testimonio, fraude. Quapropter septies
quasi per singulos titulos in Iordane lauit: simul & vt toties hebdomadis caneret expia-
tionem, quia vnius lauacri vis & plenitudo Christo soli dicabatur, facturo in terris, sicut
sermonem compendiatum, ita & lauacrum. Nam & hoc opponit Marcion, Helisæum
quidem materia eguisse, aquam adhibuisse, & eam septies: Christum verò verbo solo, 4. Reg 5. 14
& hoc semel functum, curationem statim repræsentasse. Quasi non audeam & verbum Luc. 4. 36.
ipsum in substantiam Creatoris vindicare. Nullius rei non ille potior auctor, qui prior. 39. Luc. 5. 24.
Incredibile planè, vt potestas Creatoris verbo remedium vitij vnius operata sit, quæ
verbo tantam mundi molem semel protulit. Vnde magis dignoscitur Christus Crea-
toris, quàm ex verbi potestate? Sed ideo alius Christus, quia aliter quàm Helisæus,
quia potentior Dominus famulo suo. Quid constituis Marcion, proinde res agi à ser-
uis, quemadmodum ab ipsis dominis? Non times ne in dedecus tibi vertat, si ideo
Christum negas Creatoris, quia potentior fuerit famulo Creatoris, qui ad Helisæi pu-
sillitatem maior agnoscitur, si tamen maior? Par enim curatio; licet distet operatio.
Quid amplius præstitit tuus Christus, quàm meus Helisæus? Immo, quid magnum
præstitit tui Christi verbum? quum id præstiterit quod fluuius Creatoris. Secundùm
hæc, cetera quoque occurrunt. Quantũ enim ad gloriæ humanæ auersionẽ pertinebat,
vetuit eum diuulgare: quantum autem ad tutelam legis, iussit ordinem impleri: [f] *Vade,*

ostende te sacerdoti, & offer munus quod præcepit Moyses. Argumenta enim figurata vt po-
f Luc. 5. 14. te prophetatæ legis, adhuc in suis imaginibus tuebatur, quæ significabant hominem quondam peccatorem, verbo mox Dei emaculatum, offerre debere munus Deo apud templum, orationem scilicet & actionem gratiarum apud Ecclesiam, per Christum
g Luc. 5. 14. Iesum catholicum Patris sacerdotem. Itaque adiecit, g *Vt sit vobis in testimonium.* Sine
h Matt. 5. 17. dubio, quo testabatur h *se legem non dissoluere, sed adimplere,* quo testabatur seipsum esse,
i Esa. 53. 4. i *qui morbos & valetudines eorum suscepturus adnuntiabatur.* Hanc tam congruentem & debitam interpretationem testimonij, adulator Christi sui Marcion, sub obtentu mansuetudinis & lenitatis quærit excludere. Nam & bonus, inquit, prætereа sciens omnem qui lepra esset liberatus, solennia legis executurum, ideo ita præcepit. Quid tum? Perseuerauitnè in bonitate, id est, permissione legis, an non? Si enim bonus perseuerauit, nunquam destructor erit legis, nec Dei alterius habebitur, cessante legis destructione, per quam alterius Dei vindicatur. Si non perseuerauit bonus, destruendo postea legem, falsum ergo testimonium postea collocauit apud illos in curatione leprosi: deseruit enim bonitatem, dum destruit legem. Malus iam, quando legis euersor: si bonus, quum legis indultor. Sed & eo quòd indulsit legi obsequium, bonam legem confirmauit. Nemo enim malo obsequi patitur. Ergo & sic malus, si obsequium malæ legi indulsit: & sic deterior, si bonæ legis destructor aduenit. Proinde si vt sciens, omnem qui lepra liberatus esset, ita facturum, ideo præcepit munus offerre, potuit & non præcepisse quod sciebat vltro futurum. In vanum ergo descendit, quasi legem destructurus, quum cedit obsecutoribus legis. Atquin quasi sciens formam eorum, magis ab ea auertendos præuenire debuerat, si in hoc venerat. Cur ergo non tacuit, vt homo solo suo arbitrio legi obediret? tunc enim aliquatenus posset videri patientiæ suæ præstitisse. Sed adijcit etiam auctoritatem suam exaggeratam testimonij pondere. Cuius iam testimonij, nisi legis assertæ? Certè nihil interest quomodo firmauerit legem, siue quà bonus, siue quà superuacuus, siue quà patiens, siue quà inconstans, dum te, Mar-
l Matt. 5. 17. cion, de gradu pellam. Ecce præcepit legem impleri. Quocunque modo præcepit, eodem potuit etiam illam præmisisse sententiam, l *Non veni legem dissoluere, sed adimplere.* Quid ergo tibi fuit de Euangelio erasisse quod saluum est? confessus es enim præ bonitate fecisse illum, quod negas dixisse. Constat ergo dixisse illum, quia & fecit; & te potius vocem Domini de Euangelio erasisse, quàm nostros inieciſſe.

CAPVT X.

Paralyticum sanans Christus, & filius hominis peccata dimittens, legem implet Patris sui Creatoris.

In p. V. Christi Mirac. 4. à p. V. Chri. lenitas. 4. & V. Remissio peccati. circa. m. V. Chri. Elogia. 4. & à m. V. Martyres. 6. circa. f. V. Chri. leni as. 5. in f. V. Christi Elogia. 5.

CVRATVR *& paralyticus*, & quidem in cœtu, spectante populo. a *Videbit enim, inquit Esaïas, populus sublimitatem Domini, & gloriam Dei.* Quam su-
a Luc. 17. b Es. 35. 2. blimitatem, & quam gloriam? c *Conualescite manus dimissæ & genua dissoluta*: hoc
ibid. 3. erit paralysis. *Conualescite nec timete.* Non otiose iterans, *Conualescite*; nec va-
Luc. 5. 24. nè subiungens, *Nec timete*: quoniam cum redintegratione membrorum, vi-
e Luc. 5. 21. rium quoque repræsentationem pollicebatur. d *Exsurge, & tolle grabatum tuum*: simul & animi vigorem, ad non timendos qui dicturi erant, e *Quis dimittet peccata, nisi solus Deus?* Habes itaque iam & specialis medicinæ dispunctam prophetiam, & eorum quæ medicinam sunt secuta. Pariter & dimissorem delictorum Chri-
f Esa. 53. 12. stum recognosce apud eundem Prophetam, f *Quoniam, inquit, in plurimis dimittet de-*
g Esa. 1. 18. *licta eorum. &, Delicta nostra ipse aufert.* Nam & in priore, ex ipsius Domini persona, g *Et si fuerint delicta vestra tanquam roseum, velut niuem exalbabo; & si tanquam coccinum, velut*
h Micheæ. 7. 18. *lanam exalbabo.* In roseo, sanguinem ostendens Prophetarum; in coccino, Domini, vt clariorem. Etiam Micheas de venia delictorum, h *Quis Deus quomodo tu? eximens iniquitates, & prætereuns iniustitias residuis hereditatis tuæ. Non tenuit in testimonium iram suam, quia voluit misericordiam. Auertet, & miserebitur nostri. Demerget delicta nostra, & demerget in profunda maris peccata nostra.* Sed etsi nihil tale in Christum fuisset prædica-
Ioan. 5. 10. tum, haberem huius benignitatis exempla in Creatore, promittentia mihi & in filio patris adfectus. Video Niniuitas scelerum veniam consecutos à Creatore, nè di-
i 2. Reg. 12. 14. xerim tunc quoque à Christo, quia à primordio egit in patris nomine. Lego & Nathan prophetam agnoscenti Dauid delictum suum in Vriam, dixisse, i *Et Dominus circumduxit delictum tuum, & non morieris.* Proinde & Achab regem,

maritum Iezabel, reum idololatriæ, & sanguinis Nabuthæ, veniam meruisse, pæniten- [k] 3. Reg. 21.
tiæ nomine: Ionatham filium Saulis, resignati ieiunij culpam deprecatione delesse. Quid 28.
de ipso populo retexam, totiens delictorum indulgentia restituto? ab eo scilicet Deo, 1. Reg. 14.
qui [l] *mauult misericordiam quàm sacrificium*, & [m] *peccatoris pænitentiam, quàm mortem.* 45.
Prius est igitur, neges Creatorem indulsisse aliquando delicta; consequens, vt ostendas [l] Osee. 6. 6.
nec in Christum suum tale quid eum prædicasse: & ita probabis nouam istam Christi noui [m] Ezech. 33.
scilicet benignitatem, si probaueris nec parem Creatori, nec prædicatam à Creatore. 11.
Sed & peccata dimittere, an eius possit esse qui negetur tenere; & an eius sit absoluere,
cuius non sit etiam damnare; &, an congruat eum ignoscere, in quem nihil sit admissum;
alibi iam congressi maluimus admonere, quàm retractare. De filio hominis, duplex est
nostra præscriptio, neque mentiri posse Christum, vt se filium hominis pronuntiaret, si
non verè erat: neque filium hominis constitui, qui non sit natus ex homine, vel patre,
vel matre; atque ita discutiendum, cuius hominis filius accipi debeat, patris, an matris.
Si ex Deo patre est, vtique non ex homine. si non & ex homine, superest vt ex homine
sit matre. si ex homine, iam apparet quia ex virgine. Cui enim homo pater non datur,
nec vir matri eius deputabitur. porro, cui vir non deputabitur, virgo est. Cæterum,
duo iam patres habebuntur, Deus, & homo, si non virgo sit mater. Habebit enim virum,
vt virgo non sit; & habendo virum duos patres faciet, Deum, & hominem, ei qui & Dei,
& hominis esset filius. Talem, si fortè, Castori, aut Herculi natiuitatem tradunt fabulæ.
Si hæc ita distinguuntur, id est, si ex matre filius est hominis, qui ex patre non est; ex
matre autem virgine, quia non ex patre homine; hic erit Christus Esaiæ, quem con- Esa. 7. 14.
cepturam virginem prædicat. Qua igitur ratione admittas filium hominis, Marcion,
circumspicere non possum. Si patris hominis, negas Dei filium; si & Dei, Her-
culem de fabula facis Christum; si matris tantùm hominis, meum concedis; si
neque patris hominis, ergo nullius hominis est filius; & necesse est mendacium
admiserit, qui se quod non erat, dixit. Vnum potest angustiis tuis subuenire,
si audeas aut Deum tuum patrem Christi hominem quoque cognominare, quod de
Æone fecit Valentinus; aut virginem hominem negare, quod ne Valentinus quidem
fecit. Quid nunc si ipso titulo filij hominis censetur Christus apud Danielem?
nonnè sufficiet ad probationem prophetici Christi? Quum enim id se appellat quod in
Christum prædicabatur Creatoris, sine dubio ipsum se præstat intelligi, in quem prædi-
cabatur. Nominum communio simplex, si fortè, videri potest, tamen nec Christum,
nec Iesum vocari debuisse defendimus, diuersitatis conditionem tenentes. Appellatio
autem, quod est filius hominis, in quantum ex accidenti obuenit, in tantum difficile est
vt & ipsa concurrat super nominis communionem Ex accidenti enim proprio est, maxi-
mè quum causa non conuenit eadem, per quem deueniat in communionem. Atque
adeò si & Christus Marcionis natus ex homine diceretur, tunc & ipse caperet appellatio-
nis communionem, & essent duo filii hominis, sicut & duo Christi, & duo Iesus. Ergo quum
appellatio propria est eius, in quo habet causam, si alij vindicetur, in quo est communio
nominis, non etiam appellationis, suspecta iam sit communio nominis quoque in eo,
cui vindicatur sine causa communio appellationis; & sequitur vt vnus idemque credatur,
qui & nominis, & appellationis capacior inuenitur, dum alter excluditur, qui non habet
appellationis communionem, carens causa; nec alius erit capacior vtriusque, quàm
qui prior, & nomen sortitus est Christi, & appellationem filii hominis; Iesus scilicet
Creatoris. Hic erat visus Babylonio regi in fornace, cum martyribus suis [n] *quartus, tan-* [n] Dan. 3. 92
quam filius hominis; idem ipsi Danieli reuelatus directò [o] *filius hominis, veniens cum cæli* [o] Dan. 7. 13,
nubibus iudex, sicut & scriptura demonstrat. Hoc dixi sufficere potuisse de nominatione
prophetica, circa filium hominis. Sed plus mihi scriptura confert, ipsius scilicet Do-
mini interpretatione. Nam cùm Iudæi solummodò hominem eius intuentes, necdum
& Deum certi, quà Dei quoque filium, meritò retractarent non posse hominem delicta
dimittere, sed Deum solum, cur non secundùm intentionem eorum de homine eis respon-
debitis, [p] *Habere eum potestatem dimittendi delicta*, quando & filium hominis nominans, [p] Luc. 5. 24.
hominem nominaret? nisi quia ideo ipsa voluit eos apellatione filii hominis, ex instru-
mento Danielis repercutere, vt ostenderet Deum & hominem qui delicta dimitteret;
illum scilicet solum filium hominis apud Danielis prophetiam, consecutum iudicandi Dan. 7. 13.
potestatem, ac per eam vtique & dimittendi delicta. qui enim iudicat, & absoluit, vt 14.
scandalo isto discusso per scripturæ recordationem facilius eum agnoscerent, ipsum esse
filium hominis ex ipsa peccatorum remissione. Denique, nusquam adhuc professus est
se filium hominis, quàm in isto loco primùm, in quo primùm peccata dimisit, id est, in
quo primùm iudicauit, dum absoluit. Ad hæc, quodcunque diuersa pars fuerit argu-

mentatā, quale sit, dispice. Nam in illam necesse est amentiam tendat, vt & filium hominis defendat, nè mendacem eum faciat; & ex homine neget natum, nè filium virginis concedat. Quòd si & auctoritas diuina, & rerum natura, & communis sapientia non admittunt insaniam hæreticam, occasio est & hic interpellandi quàm breuissimè de substantia corporis aduersus phantasmata Marcionis. Si natus ex homine est; vt filius hominis, corpus ex corpore est. Planè facilius inuenias hominem natum, cor non habere, vel cerebrum, sicut ipsum Marcionem, quàm corpus, vt Christum Marcionis. Atque adeò inspice cor Pontici, aut cerebrum.

CAPVT XI.

Christus publicanum recipiens, cum peccatoribus manducans, sponsi nomen assumens; vinum nouum & vetus, sicut & pannum inducens in parabolam, se probat impletorem, non destructorem legis.

In p. V. Christus Medicus. 2. à p. ad m. V. Ioannes Baptista. 1. Circa m. V. Chri. Elogia. 27. à m. V. Noptias Impugnant hæretici. 6 circa. f. V. Chri. obed. 6. & V. Hære. relogia. 3. in f. V. Chri. Verba. 6.

PVBLICANVM adlectum à Domino in argumentum deducit, quasi ab aduersario legis adlectum, extraneum legis, & Iudaïsmi prophanum. Excidit ei vel de Petro,
Luc. 5. 27. 28. Legis homine, & tamen non tantùm adlecto, sed etiam testimonium consecuto agnitio-
Matth. 16. 17. nis præstitæ à patre. Nusquam legerat, lumen, & sp m, & expectationem Nationum,
Luc. 9. 21. prædicari Christum. Atquin probauit potius Iudæos, dicendo, *Medicum sanis non*
Esa. 42. 1. *esse necessarium, sed malè habentibus.* Si enim malè valentes voluit intelligi ethnicos,
Esa. 49. 22. & publicanos quos adlegebat, sanos Iudæos confirmabat, quibus medicum necessarium,
Gen 49. 10. negabat. Hoc si ita est, malè descendit ad legem destruendam, quasi ad malam valetu-
Luc. 5. 31. dinem remediandam; in qua qui agebant, benè valebant, quibus medicus necessarius non erat. Quale est autem, vt similitudinem medici proposuerit, nec impleuerit? Nam sicut sanis medicum nemo adhibet; ita nec in tantum extraneis, quantum est homo à Deo Marcionis, suum habens & auctorem, & protectorem, & ab illo potius medicum Christum. Hoc similitudo præjudicabat, ab eo magis præstari medicum, ad quem pertinent qui languent. Vnde autem & Ioannes venit in medium? Subitò Christus, subitò & Ioannes. Sic sunt omnia apud Marcionem, quæ suum, & plenum habent ordinem apud Creatorem. Sed de Ioanne, certa alibi. Ad præsentes quosque articulos respondendum est. Nunc illud tuebor, vt demonstrem & Ioannem Christo, & Christum Ioanni conuenire, vtique Prophetæ Creatoris, quà Christum Creatoris; atque ita erubescat hæreticus, Ioannis ordinem frustra frustratus. Si enim nihil omnino administrasset Ioannes,
Esa. 40. 3. secundùm Esaïam vociferator in solitudinem, & præparator viarum Dominicarum, per
Matth. 3. 1. 2 denuntiationem, & laudationem pœnitentiæ; si non etiam ipsum inter cæteros tinxisset,
Luc. 5. 33. nemo discipulos Christi manducantes & bibentes, ad formam discipulorum Ioannis, assiduè ieiunantium & orantium prouocasset. quia si qua diuersitas staret inter Christum, & Ioannem, & gregem vtriusque, nulla esset comparationis exactio, vacaret prouocationis intentio. Nemo enim miraretur, & nemo torqueretur, si diuersæ diuinitatis æmulæ prædicationes, de disciplinis quoque inter se non conuenirent, non conuenientes prius de auctoritatibus disciplinarum: adeò Ioannis erat Christus, & Ioannes Christi; ambo Creatoris, & ambo Lege & Prophetis, prædicatores, & magistri. Sed & Christus rejecisset Ioannis disciplinam, vt Dei alterius; & discipulos defendisset, vt meritò aliter incedentes, aliam scilicet & contrariam initiatos diuinitatem. At nunc humiliter reddens
a Luc. 5. 34. rationem, quod[a] *non possent ieiunare filii sponsi, quamdiu cum eis esset sponsus; postea verò ieiunaturos promittens, cum ablatus abeis sponsus esset*; nec discipulos defendit, sed potius excusauit, quasi non sine ratione reprehensos; nec Ioannis rejecit disciplinam, sed magìs concessit, tempori Ioannis eam præstans, vt tempori suo eam destinans; reiecturus alioquin eam, & defensurus æmulos eius, si non ipsius fuisset iam quæ erat. Teneo meum
b Psal. 18. 5. Christum, etiam in nomine sponsi, de quo psalmus, [b] *Ipse tanquam sponsus egrediens de thalamo suo: & à summo cœli profectio eius, & diuersio eius ad summum vsque eius.* Qui etiam
c Esa. 61. 10. per Esaïam gaudens ad patrem, [c] *Exultet*, inquit, *anima mea in Domino; induit enim me indumentum salutaris, & tunicam iucunditatis velut sponso: circumposuit mihi mitram velut sponsæ.* In se enim, & Ecclesiam deputat, de qua idem Spiritus ad ipsum, *Et circumpones tibi omnes eos, velut ornamentum sponsæ.* Hanc sponsam Christus sibi etiam per Salomo-
Cant. 4. 8 nem, ex vocatione gentium accersit. Siquidem legisti, [d] *Veni sponsa de Libano.* Elegantèr
Gen. 2. 24. Libani vtique montis mentione injecta, qui thuris vocabulum est penès Græcos. De ido-

lolatria enim sibi sponsabat ecclesiam. Nega te nunc dementissimum, Marcion. Ecce legem tui quoque Dei impugnas: Nuptias non conjungit, conjunctas non admittit, neminem tinguit nisi cœlibem, aut spadonem, morti, aut repudio baptisma seruat. Quid itaque Christum eius sponsum facis? Illius hoc nomen est, qui [e] *masculum & feminam coniunxit, non qui separauit.* Errasti in illa etiam Domini pronuntiatione, qua videtur noua, & vetera discernere. Inflatus es vtribus veteribus, & excerebratus es nouo vino; atque ita veteri, id est, priori Euangelio pannum hæreticæ nouitatis adsuisti. In quo, alter Creator (velim discere) quum per Hieremiam præcepit, [f] *Nouate vobis nouamen nouum*; nonnè à veteribus auertit? quum per Esaiam edicit, [g] *Vetera transierunt; ecce noua quæ ego facio*, nonnè ad noua conuertit? Olim hanc statuimus destinationem pristinorum à Creatore potius repromissam, à Christo exhiberi, sub vnius & eiusdem Dei auctoritate, cuius sint & vetera, & noua. Nam & [h] *vinum nouum is non committit in veteres vtres*, qui & veteres vtres non habuerit; *& nouum additamentum nemo iijicit veteri vestimento*, nisi cui non defuerit & vetus vestimentum. Ille non facit quid, si faciendum non est, qui non habeat vnde faciat, si faciendum esset. Itaque si in hoc dirigebat similitudinem, vt ostenderet se Euangelii nouitatem separare à Legis vetustate, suam demonstrabat, & illam à qua separabat, alienorum separatione non fuisse notandam; quia nemo alienis sua adjungit, vt ab alienis separare possit. Separatio per coniunctionem capit, de qua fit. Ira, quæ separabat, & in vno ostendebat fuisse, sicut & fuissent, si non separaret. Et tamen sic concedimus separationem istam per reformationem, per amplitudinem, per profectum, sicut fructus separatur à semine, quum sit fructus ex semine: sic & Euangelium separatur à Lege, dum prouehitur ex Lege: aliud ab illa, sed non alienum; diuersum, sed non contrarium. Nec forma sermonis in Christo noua. quum similitudines objicit, quum quæstiones refutat, de septuagesimo septimo venit psalmo, [i] *Aperiam*, inquit, *in parabolam os meum*, id est similitudinem: *eloquar problemata*, id est, edisseram quæstiones. Si hominem alterius gentis probare voluisses, vtique de proprietate loquelæ probares.

Gen. 2. 24. — e Matth. 19. 6. — Luc. 5. 36. — f Hier. 4. 4. — g Esa. 43. 18. 19. 2. Cor 15. 17 — h Luc. 5. 37. — i Psal. 77. 2.

CAPVT XII.

Christus & discipuli eius, in operibus necessitatis, aut misericordia nō fuerūt Sabbati violatores.

In p. V. Chr, obed. 7. à p. V. Marcionis Deus, 2. & V. sabbatum. 9. & 3. & 6. in m. V. sabbatum. 11. à m. V. sabbatum. 10. & 4. circa. f. V. sabbatum. 10. in f.

DE sabbato quoque illud præmitto, nè hanc quæstionem consistere potuisse, si non [a] *Dominum sabbati* circumferret Christus. Nec enim disceptaretur cur destrueret sabbatum, si destruere deberet. porro, destruere debere, si alterius Dei esset, nec quisquam miraretur facientem quod illi congruebat. Mirabantur ergo, quia non congruebat illi Deum Creatorem circumferre, & sabbatum eius impugnare. Et vt prima quæque decidamus, nè eadem vbique nouemus, ad omnem argumentationem aduersarii, ex aliqua noua Christi institutione nitentem: hæc iam definitio stabit, ideo de nouitate institutionis cuiusque disceptatum; quia de nouitate diuinitatis nihil erat vsque adhuc editum, sicuti nec disceptatum: nec posse retorqueri ex ipsa nouitate institutionis cuiusque satis aliam à Christo demonstratam diuinitatem, quando & ipsam nouitatem pronuntiatam à Creatore constiterit, in Christo non esse mirandam. Et oporruerit vtique prius alium Deum exponi, postea disciplinam eius induci; quia Deus auctoritatem præstet disciplinæ, non Deo disciplina: nisi si & Marcion planè tam peruersas non per magistrum litteras didicit, sed per litteras magistrum. Cætera de sabbato ita dirigo: Si sabbatum Christus interuertit, secundùm exemplum fecit Creatoris. Si quidem in obsidione ciuitatis Hierichuntis, circumlata per muros arca testamenti septem diebus, etiam sabbatum operatione destruxit, vt putant qui hoc & de Christo existimant, ignorantes neque Christum sabbatum destruxisse, neque Creatorem, vt mox docebimus. Et tamen per Iesum tunc quoque concussum est sabbatum, vt & hoc in Christum renuntiaretur, etiam si odio insecutus est solennissimum Iudæorum diem, vt Christus non Iudæorum. Dè odio quoque sabbati professus Creatorem, vt Christus ipsius, sequebatur, exclamantem ore Esaiæ, [b] *Neomenias, & sabbata vestra odit anima mea.* Sed & hæc quoquo modo dicta sint, scimus adhibendam tamen in hac specie etiam abruptam defensionem, aduersus abruptam prouocationem. Nunc & ad ipsam materiam disceptabo, in qua visa est destruere sabbatum Christi disciplina. Esurierant discipuli; ea die spicas decerptas manibus effrixerant, cibum operati ferias ruperant. Excusat illos Christus, & reus est sabbati læsi: accusant Pharisæi, Marcion captat status controuersiæ (vt aliquid cludam cum mei

a Luc. 6. 5. — Iosue. 6. 1. & seq. — b Esa. 1. 14. — Luc. 6. 1

Domini veritate) scripti & volũtatis. dè scriptura enim sumitur Creatoris, & dè Christi
Ibid. 4. voluntate color, quasi dè exemplo Dauid introgressi sabbatis templum, & operati cibum, audenter fractis panibus propositionis. Meminerat enim & ille hoc priuilegium
1. Reg. 21. 6. donatum sabbato à primordio, quo dies ipse compertus est; veniam ieiunij dico. Quum
Exo. 16. 26. enim prohibuisset Creator in biduum legi manna, solummodò permisit in parasceue, vt sabbati sequentis ferias, pridiana pabuli paratura, ieiunio liberaret. Benè igitur quòd & causam eandẽ secutus est Dominus in sabbati, si ita volunt dici, destructione: benè quòd & adfectum Creatoris expressit, in sabbato non ieiunandi honore. Denique, tunc demum sabbatum destruxisset, etiam ipsum Creatorem, si discipulos sabbato ieiunare mandasset, aduersus statum scripti, & voluntatis Creatoris. Sed quoniam discipulos non constanter tuebatur, sed excusat, quoniam humanam opponit necessitatem, quasi deprecatricem; quoniam potiorem honorem sabbati seruat, non contristandi, quàm vacandi; quoniam Dauid, comitesque eius, cum discipulis suis æquat in culpa, & in venia; quoniam placet illi, quia Creator indulsit; quoniam de exemplo eius, ipse tam bonus est; ideo alienus est à Creatore. Exinde obseruant Pharisæi, si medicinas sabbatis ageret, vt accusarent eum: certè quà sabbati destructorem, non quà noui Dei professorem; fortasse enim hunc solum articulum vbique ingeram, alium Christum nusquam prædicatum. In totum autem errabant Pharisæi circa sabbati legem, non animaduertentes, conditionaliter eam indicentem ferias operum, sub certa
c Exo. 20. 10. specie eorum. Nam quum dè die sabbati dicit, c *Omne opus tuum non facies in ea*; dicendo, *Tuum*, de humano opere definiit, quod quisque ex artificio, vel negotio suo exequitur, non dè diuino. Opus autem salutis, & incolumitatis, non est hominis, sed Dei proprium. sicut & rursus in lege: d *Non facies, inquit, omne opus in ea*, nisi quod fiet omni
d Leuit 23. 3 animæ, id est, in causa animæ liberandæ: quia opus Dei, etiam per hominem fieri potest in salutem animæ, à Deo tamen; quod facturus fuerat & Christus homo, quia & Deus. In hunc ergo sensum legis inducere volens illos per manus aresactæ restitutionem, interrogat, e *Licetnè sabbatis benefacere, an non? animam liberare, an perdere?* Vt id
e Luc. 6. 9. operis promittens, quod pro anima facturus esset, admoneret eos, quæ opera sabbati lex prohiberet; humana scilicet; & quæ præciperet, diuina scilicet, quæ fierent animæ omni; f *Dominus sabbati* dictus, quia sabbatum, vt rem suam, tuebatur. Quod etiamsi
f Luc. 6. 5. destruxisset, meritò, quà Dominus magìs ille qui instituit. Sed non omnino destruxit,
Iosuë. 6. 1. & seq. quà Dominus; vt hinc iam apparere possit, nè tum quidem in arcæ circumlatione apud Hierichuntem, sabbatum à Creatore destructum. Nam & illud opus Dei erat, quod ipse præceperat, & quod propter animas diposuerat hominum suorum, in discrimine
g Esa. 1. 14. belli constitutas. Sed & si odium alicubi sabbatorum professus est, g *vestra sabbata* dicendo, hominum ea deputans, non sua, quæ sine Dei timore celebrat populus plenus de-
h Esa. 29. 13. lictis; h *labijs Deum diligens, non corde*; suis sabbatis, id est, quæcunque disciplina eius
i Esa. 58. 13. agerentur, alium statum fecit, quæ per eundem postea Propheten i *vera, & delicata*, &
Esa. 56. 2. non prophananda pronuntiat. Ita nec Christus omnino sabbatum rescindit, cuius le-
Luc. 6. 1. gem tenuit & suprà in causa discipulorum, pro anima operatus; esurientibus enim solarium cibi indulsit; & nunc manum aridam curans, factis vbique ingerens, k *Non veni*
[illegible] *dissoluere legem, sed adimplere*; nec Marcion hac voce os ei obstruxit. Adimpleuit enim
Luc. 6. 1. & 6 & hic legem, dum conditionem interpretatur eius, dum operum differentiam illumi-
Matt. 5. 17. nat, dum facit quæ lex de sabbati ferijs excipit, dum ipsum sabbati diem benedictione Patris à primordio sanctum, benefactione sua efficit sanctiorem; in quo scilicet diuina præsidia ministrabat, quod aduersarius aliis diebus præstitisset, nè sabbatum Creatoris ornaret, nè opera debita sabbato redderet. In quo die, si & Helisæus prophetes Sunamitis filium mortuum restituit in vitam, vides, Pharisæe, tuque Marcion, olim Creatoris esse sabbatis benefacere, animam liberare, non perdere; nihil Christum noui intulisse, quod sit ex forma, ex lenitate, ex misericordia, ex prædicatione quoque
l Esa. 35. 3. Creatoris. Nam & hic specialis medicinæ propheticam repræsentat. l *Inualescunt manus dissolutæ, sicut & genua dissoluta* in paralytico.

CAPVT XIII.

Christus in monte pernoctans in oratione, duodecim Apostolos eligens, Petro nomen mutans, Gentiles excipiens; veteri testamento se conformauit.

In p. V. Chri. verba. 2. à p. ad m. V. Apostoli. 2. in m. V. Petri priuilegia. 3. in f. V. Ecclesia. 6.

a Esa. 40. 9. Rom. 10. 15. CERTE a *euangelizat Sion, & Hierusalem pacem & bona omnia*. certè b *ascendit in*
b Luc. 6. 12. *montem, & illic pernoctat in oratione*; & vtique auditur à Patre. Euolue igitur Prophetas,

Prophetas, & ordinem totum recognosce. [c] *In montem excelsum*, inquit Esaïas, *ascende*, c Esa. 40. 9.
qui euangelizas Sion; extolle cum vigore vocem tuam, qui euangelizas Hierusalem. Adhuc d Luc. 4. 32.
in vigore obstupescebant in doctrina eius; [d] *Erat enim docens, tanquam virtutem habens*, e Esa. 52. 6.
& rursus, [e] *Propterea cognoscet populus nomen meum in illa die.* Quod nomen, nisi Christi?
Quod ego sum ipse qui loquebar. Tunc enim ipse erat qui in Prophetis loquebatur, sermo, f Esa. 52. 7.
filius Creatoris. *Adsum*, dum hora est, [f] *in montibus, vt euangelizans auditionem pacis*, Rom. 10. 15
euangelizans bona. Item Naum ex duodecim, [g] *Quoniam ecce veloces pedes in monte* g Nahum. 1.
euangelizantis pacem. Dè voce autem nocturnæ orationis ad Patrem, manifestè Psal- 15.
mus,[h] *Deus meus, clamabo per diem, & non exaudies; & nocte, & non in vanitatem mihi.* & h Psal. 21. 2.
alibi, de loco & voce eadem, Psalmus: [i] *Voce mea ad Dominum exclamaui, & exaudiuit* i Psal. 3. 4.
me de monte sancto suo. Habes nominis repræsentationem, habes actum euangelizantis,
habes locum montis, & tempus noctis, & sonum vocis, & auditum pacis; habes Christum Prophetarum. Cur autem duodecim Apostolos elegit, & non alium quemlibet
numerum? Næ & ex hoc meum Christum interpretari possem, non tantùm vocibus
Prophetarum, sed & argumentis rerum prædicatum. Huius enim numeri figuras
apud Creatorem deprehendo: [k] *Duodecim fontes Elim; &*, [l] *Duodecim gemmas in tu-* k Num. 33. 9
nica sacerdotali Aaronis; [m] *& duodecim lapides ab Iesu de Iordane electos, & in arcam testa-* l Exo. 28. 17
menti conditos. Totidem enim Apostoli portendebantur; proinde vt fontes & amnes, 18.
rigaturi aridum retro, & desertum à notitia orbem Nationum; sicut & per Esaïam, m Iosue. 4. 3.
[n] *Ponam in terra inaquosa flumina.* proinde vt gemmæ, illuminaturi sacram Ecclesiæ n Esa. 43. 20
vestem, quam induit Christus Pontifex Patris. proinde vt & lapides, solidi fide, quos
de lauacro Iordanis Iesus verus elegit, & in sacrarium testamenti sui recepit. Quid
tale de numeri defensione competit Christo Marcionis? Non potest simpliciter factum
ab illo quid videri, quod potest videri non simpliciter factum à meo. Eius erit res, apud Luc. 6. 14.
quem inuenitur rei præparatura. Mutat & Petro nomen de Simone; quia & Creator Io. 4. 42
Abrahæ & Saræ, & Auseæ nomina reformauit, hunc vocando Iesum, illis syllabas ad- Gen. 17. 15.
jiciendo. Sed & cur Petrum? Si ob vigorem fidei, multæ materiæ solidæque nomen Num. 13. 17.
de suo accommodarent. An quia [o] *& petra, & lapis Christus*? Siquidem & legimus o Rom. 9. 33
[p] *positum eum in lapidem offendiculi, & in petram scandali.* Omitto cætera. Itaque adfe- p 1. Petr. 2. 8.
ctauit carissimo discipulorum, de figuris suis peculiariter nomen communicare, puto Esa. 8. 14.
propius quàm de non suis. [q] *Conueniunt à Tyro, & ex alijs regionibus multitudo etiam* q Luc. 6. 17.
transmarina. hoc spectat Psalmus, [r] *Et ecce Allophili, & Tyrus, & populus Æthiopum,* r Psal. 86. 4
isti fuerunt illic. Mater Sion dicet homo, & homo factus est in illa, (quoniam Deus homo 5.
natus est) & ædificauit eam voluntate Patris: vt scias ad eum tunc Gentiles conuenisse,
quia Deus homo erat natus, ædificaturus ecclesiam ex voluntate Patris, ex Allophylis
quoque. Sic & Esaïas, [s] *Ecce isti veniunt de longinquo; isti autem veniunt ab aquilone, &* s Esa. 49. 12.
mari; alij autem de terra Persarum. De quibus & rursus[t] *Attolle per circuitum oculos tuos, &* t Ibid. 18.
vide, & omnes congregati sunt. Dè quibus infrà, [u] *Vides ignotos, & extraneos: Et dices* u Ibid. 21.
cordi tuo, quis istos genuit mihi? Porro, hos quis mihi educauit? At hi mihi vbi fuerunt?
Hic erit Christus non Prophetarum? Et quis erit Christus Marcionitarum? si peruersitas placet, qui non fuerit Prophetarum.

CAPVT XIV.

Sermonis Domini in monte dè octo beatitudinibus, cum veteri testamento concordia.

In p. V. Chri. Verba. 3. à p. V. Viduitas. 11. circa. m. V. spes. 3. & V. esurientes. à m. ad f. V. Tentatio. 5.

VENIO nunc ad ordinarias sententias eius, per quas proprietatem doctrinæ suæ inducit ad edictum (vt ita dixerim) Christi, [a] *Beati mendici (sic enim exigit interpre-* a Luc. 6. 20.
tatio vocabuli quod in Græco est) quoniam illorum est regnum cælorum. Iam hoc ipsum quod
à benedictionibus cepit, Creatoris est, qui vniuersa, prout edidit, nulla alia voce, quàm
benedictionibus dedicauit. [b] *Eructauit enim*, inquit, *cor meum sermonem optimum.* Hic b Psal. 44. 1.
erit sermo optimus, benedictionis scilicet, qui & noui quoque Testamenti initiator
agnoscitur de veteri exemplo. Quid ergo mirum est, si & ab affectibus Creatoris ingressus est per huiusmodi dictionem, semper mendicos, & pauperes, & humiles, ac viduas, & pupillos vsque diligentis, consolantis, asserentis, vindicantis? vt hanc Christi
quasi priuatam benignitatem, riuulum credas de fontibus saluatoris. Reuerà quòd dirigam nescio, in tanta frequentia eiusmodi vocum, tanquam in silua, vel in prato, vel in
nemore pomorum, passim prout incidit, res petenda est. Inclamat Psalmus, [c] *Iudicate*
pupillo, & mendico, & humilem & pauperem iuste tractate. Liberate pauperem, & c Psal. 81. 3. 4.
mendicum de manu peccatoris eruite. Item Psalmus septuagesimus primus, [d] *Iustitia* d Psal. 71. 4.

e Ibid 18. *iudicabit mendicos populi, & faciet saluos filios pauperum.* Et sequentibus de C... e *Omnes nationes seruient ei.* Dauid autem vni genti Iudaïcæ præfuit, nè quis in Dauid putet
f Ibid.12. & seq. dictum, quia & ille susceperat humiles, & necessitatibus laborantes. f *Quòd liberauerit,* inquit, *à dynasta mendicum, parcet mendico & pauperi, & animas pauperum saluas faciet. Ex vsura & iniustitia redimet eorum animas, & honoratum nomen eorum in conspectu ipsius.*
g Psal.9.18. 19. Item, g *Auertantur peccatores in inferos, omnes nationes quæ Dei obliuiscuntur; quoniam non*
h Psal.112.5. 6. *in finem obliuioni habebitur mendicus: tolerantia pauperum non peribit in finem.* Item, h *Quis sicut Deus noster, qui habitat in excelsis, & humilia prospectat in cælo & in terra? Qui suscitat mendicum de terra, & de stercore exaltat pauperem. vti sedere eum faciat cum principibus populi;* vtique in regno suo. Sic & retro in Basiliis, Anna mater Samuelis, spiritu gloriam
i 1.Reg.2.8. Deo reddens, i *Qui* inquit, *excitat pauperem de terra, & mendicum, vti sedere eum faciat cum dynastis populi;* vtique in regno suo. *& in thronis gloriæ;* vtique regalibus. Per
l Esa. 5. 13. Esaïam verò, quomodo inuehitur in vexatores egenorum? l *Vos autem ad quid incendistis vineam meam, & rapina mendici in domibus vestris? Cur vos læditis populum meum, &*
m Esa.10.1. *faciem mendicorum confunditis?* & rursus, m *Væ qui scribunt nequitiam; scribentes enim scribunt nequam, vitantes iudicia mendicorum, & diripientes iudicata pauperum populi mei.*
n Esa. 1. 17. 18. Quæ iudicia pupillis quoque & viduis exigit, vt & ipsis egenis solatii. n *Iudicate pupillo, & iustè tractate viduam, & venite conciliemur, dicit Dominus.* Cui tantus adfectus in omnem conditionem humilitatis Creatoris est, eius erit & regnum quod à Christo repromittitur; ad cuius adfectum jamdudum pertinent ii, quibus repromittitur. Nam & si putas Creatoris quidem terrenas promissiones fuisse, Christi verò cœlestes: benè quòd cœlum nullius alterius vsque adhuc Dei apparet, nisi cuius & terra. benè quod Creator vel minora promisit, vt facilius illi & de majoribus credam, quàm qui nunquam de minoribus prius fidem liberalitatis suæ struxit. o *Beati esurientes, quoniam ipsi satu-*
o Luc.6.21. *rabuntur.* Possem hunc titulum in superiorem transmisisse, quod non alii sunt esurientes, quàm pauperes & mendici, si non & hanc promissionem Creator specialiter in Euangelii scilicet sui præstructionem destinasset. Siquidem per Esaïam, de eis quos vocaturus
p Esa.5.26. esset à summo terræ; vtique Nationes: p *Ecce,* inquit, *velociter & leuiter aduenient.* Velociter, quà properantes sub finibus temporum. Leuiter quà sine oneribus pristinæ
q Esa.49.10 legis. q *Non esurient, neque sitient:* ergo saturabuntur. quod vtique nisi esurientibus
r Esa.65.13. & seq. & sitientibus non promittitur. Et rursus, r *Ecce,* inquit, *qui seruiunt mihi, saturabuntur; vos autem esurietis. Ecce qui seruiunt mihi, bibent; vos autem sitietis.* Videbimus & contraria ista, an Christo præministrentur: interim quòd esurientibus saturitatem repro-
ſ Luc.6.21. mittit, Dei Creatoris est. ſ *Beati plorantes, quia ridebunt.* Decurre sententiam Esaïæ,
Esa.65.12. & seq. *Ecce qui seruiunt mihi, exultabunt in iucunditate; vos autem confundemini. Ecce qui seruiunt mihi, oblectabuntur; vos autem clamabitis præ dolore cordis.* Et hæc contraria apud Christum recognosce. Certè oblectatio & exultatio in jucunditate illis promittitur, qui in diuersa conditione sunt; mœstis, & tristibus, & anxiis. scilicet etiam Psalmus cxxv.
t Psal.125.6. t *Qui seminant,* inquit, *in lachrimis, in exultatione metent.* Porro, tam exultantibus, & iucunditatem capientibus risus accedit, quàm merentibus & dolentibus fletus. Ita Creator, materias risus, & fletus prædicans, risuros plorantes prior dixit. Igitur qui à consolatione pauperum, & humilium, & esurientium, & flentium exorsus est, statim
Esa. 61.1. se illum repræsentare gestiuit, quem demonstrauerat per Esaïam: u *Spiritus Domini*
x Luc.6.20 *super me, propter quod vnxit me ad euangelizandum pauperibus.* x *Beati mendici, quoniam*
y Esa.61.2. *illorum est regnum cælorum;* y *misit me curare obtritos corde.* z Beati *qui esuriunt, quo-*
z Luc.6.21. aa Esa 61.2. *niam ipsi saturabuntur;* aa *aduocare languentes.* bb *Beati qui plorant, quoniam ridebunt;*
bb Luc.6.21. cc *dare lugentibus Sionis gloriam, & pro cinere, vnguenti iucunditatem, & gloriæ habitum*
cc Esa. 61.3. *pro spiritu tædii.* Hæc si statim admissus Christus administrauit, aut ipse est, qui se ad hæc venturum prædicauit, aut si nondum venit qui prædicauit, ridiculè, sed necessa-
dd Luc.6.22 riè dixerim, fortasse mandauerit Christo Marcionis: dd *Beati eritis, quum vos odio habebunt homines, & exprobrabunt, & ejicient nomen vestrum, velut nequam, propter filium hominis.* Hac pronuntiatione sine dubio ad tolerantiam exhortatur. Quid minus
ee Esa.51.7. Creator per Esaïam? ee *Nè metueritis ignominiam ab hominibus, & nullificatione eorum nè minuamini.* Quæ ignominia? quæ nullificatio? quæ futura erat propter filium hominis. Quem istum? qui est secundùm Creatorem. Vnde probabimus? excidio
ff Esa.52.5. in ipsum quoque prædicato? sicut per Esaïam ad auctores odii Iudæos, ff *Propter vos*
gg Esa.49.7. *blasphematur nomen meum in Nationibus.* & alibi, gg *Sancite eum qui circumscribit animam suam, qui aspernamento habetur à Nationibus, famulis, & magistratibus.* Si enim odium in illum filium hominis prædicabatur qui secundùm Creatorem est, Euangelium

autem nomen Christianorum, vtique à Christo deductum, odio futurum contestatur, propter filium hominis, quod est Christus, cum filium hominis in causa odii constituit, qui erat secundùm Creatorem, in quem odium prædicabatur. Et vtique si nondum venisset, non potuisset nominis odium, quod agitur hodie, personam nominis antecessisse. Nam & sancitur penès nos, & animam suam circumscribit, propter nos eam ponens; & aspernamento habetur à Nationibus. Et qui natus est, ipse erit filius hominis, propter quem & nomen nostrum recusatur.

CAPVT XV.

Christus væ dicens Pharisæis, maledictionibus veteris testamenti respondit.

à p. V. Dei iustitia & bonitas. 10. & V. Vana gloria. 2. & V. diues. 2. circa. m. V. Diuitiæ. 6. circà. f. V mundus. 6.

[a] SECVNDVM *hæc*, inquit, *faciebant Prophetis patres eorum*. O Christum versipellem: nunc destructorem, nunc assertorem Prophetarum: destruebat vt æmulus, conuertens discipulos eorum; sibi asscrebat vt amicus, sugillans insectatores eorum. Porro, in quantum non congruisset Christo Marcionis assertio Prophetarum, ad quorum venerat destructionem; in tantum congruit Christo Creatoris sugillatio in insectatores Prophetarum, quos in omnibus adimplebat; vel quia magis Creatoris est delicta patrum filiis exprobrare, quàm eius Dei, qui nec propria cuiusque castigat. Sed non statim, inquis, Prophetas tuebatur, si iniquitatem Iudæorum affirmatam volebat, quòd nec cum Prophetis suis piè egissent. Atquin nulla hîc iniquitas exprobranda erat Iudæis, laudandis potius & probandis, si eos figurauerunt, ad quorum destructionem post tantum æui Deus optimus motus est. Sed puto iam & non optimus, iam aliquid & cum Creatore moratus, nec in totum Epicuri Deus. Ecce enim demutat in maledictionem, & ostendit eum se esse, qui nouit offendi, & irasci: Væ enim dicit. Sed sit nobis quæstio de verbi istius qualitate, quasi non tam maledictionis sit, quàm admonitionis. Et quid causæ interest, quando & admonitio non sit sine aculeo comminationis, maximè per Væ amarior facta? Et admonitio autem, & comminatio, eius erunt qui norit irasci. Nemo enim admonebit, & nemo comminabitur nè quid faciat, nisi qui factum vindicabit: nemo vindicarit, nisi qui norit irasci. Alii agnoscunt quidem verbum maledictionis, sed volunt Christum sic Væ pronuntiasse, non quasi ex sententia sua propriè, sed quòd Væ à Creatore sit, & voluerit illis asperitatem Creatoris opponere, quo suam suprà in benedictionibus sufferentiam commendaret. quasi non Creatori competat, quà vtrumque præstanti, & bonum Deum, & iudicem; vt quia præmiserat in benedictionibus benignitatem, subijceret etiam in maledictionibus seueritatem, amplitudinem disciplinæ vtriusque instruendæ, tam ad benedictionem sectandam, quàm ad maledictionem præcauendam. Nam & ita præmiserat, [b] *Ecce posui ante vos benedictionem, & maledictionem*. Quod etiam in hanc Euangelii dispositionem portendebat. Alioquin, qualis est ille, qui vt suam insinuaret bonitatem, Creatoris opposuit asperitatem? Infirma commendatio est, quæ de alterius destructione fulcitur. Atqui opponens asperitatem Creatoris, timendum eum confirmauit. si timendum, magis vtique obaudiendum, quàm negligendum; & incipit iam Christus Marcionis Creatori docere. Tunc, si Væ Creatoris est, quod in diuites spectat, ergo Christus non est diuitibus offensus, sed Creator; & ratas habet Christus diuitum causas, superbiam dico, & gloriam, & sæculi studia, & Dei incuriam, per quæ Væ merentur à Creatore. Sed quomodo non eiusdem sit diuites reprobare, qui suprà mendicos probarit? Nemo non contrarium eius quod probauerit, reprobat. Itaque si Creatori deputabitur maledictio in diuites, eiusdem defendetur benedictio in mendicos; & totum iam opus Christi, Creatoris est. Si Deo Marcionis adscribetur benedictio in mendicos, eiusdem imponetur & maledictio in diuites; & erit par iam Creatoris, tam bonus, quàm & iudex; nec erit iam discrimini locus, quo duo dei fiunt; sublatoque discrimine, supererit vnum Deum renuntiari Creatorem. Igitur Væ, si & vox maledictionis est, vel alicujus austerioris inclamationis, & à Christo dirigitur in diuites, debeo Creatorem diuitum quoque aspernatorem probare, sicut probaui mendicorum aduocatorem: vt Christum in hac quoque sententia Creatoris ostendam, locupletantis quidem Salomonem: Sed quia permissa sibi optione, maluit ea postulare, quæ sciebat Deo grata, sapientiam; meruerat etiam diuitias consequi, quas non magis voluit: quamquam & diuitias præstare, non incongruens Deo sit, per quas & diuites solatio iuuantur, & multa inde opera iustitiæ & dilectionis administrantur. Sed accidentia vitia diuitiis, illa in Euangelio quoque, [c] *Væ diuitibus*, adscribunt: *Quoniam*, inquit,

[a] Luc. 6. 23.
Luc. 16. 25. 26.
[b] Deut. 30. 29.
Luc. 6. 24.
Ibid. 20.
3. Reg. 3. 13.
[c] Luc. 6. 24.

recepistis aduocationem vestram. vtique ex diuitiis, de gloria earum, & sæcularibus fructi-
d Deut. 8. 12 & seq. bus. Itaque in Deuteronomio Moyses, d *Nè*, inquit, *cum manducaueris, & repletus*
fueris, & domos magnas ædificaueris, pecoribus & bubus tuis multificatis, & pecunia, &
auro, exaltetur cor tuum, & obliuiscaris Domini Dei tui. Quemadmodum & Ezechiam
regem thesauris inflatum, & de eis potius, quàm de Deo gloriatum apud illos qui ex
e Esa. 39. 6. Perside aduenerant, insilit per Esaïam, e *Ecce dies veniunt, & auferentur omnia quæ in*
domo tua sunt; & quæ patres tui congesserunt, in Babylonem transferentur. Sic & per Hie-
f Hier. 9. 23 remiam quoque edicit; f *Nè glorietur diues in diuitiis suis; & qui gloriatur, scilicet in Deo*
Esa. 3. 16. & *glorietur.* Sic & in filias Sionis inuehitur per Esaïam, cultu & diuitiarum abundantia in-
g Esa. 5. 14. Luc. 6. 24. flatas; comminabundus: & alibi nobilibus, & superbis: g *Dilatauit orcus animam suam;*
& aperuit os suum, & descendent incliti, & magni, & diuites: (hoc erit Christi Væ, super
diuites) & humiliabitur homo; vtique exaltatus diuitiis. *& inhonorabitur vir;* vtique ob
h Esa. 10. 33. substantiam honorabilis. De quibus & rursus; h *Ecce Dominus virtutum conturbabit glo-*
riosos cum valentia, & elati comminuentur, & ruent gladio sublimes. qui magis quàm diuites?
i Luc. 6. 24. i *Quia receperunt scilicet aduocationem suam*, gloriam & honorem, sublimitatem ex diuitiis.
l Psal. 48. 17 A quibus auertens nos in psalmo quadragesimo octauo, l *Nè timueris*, inquit, *cum diues*
factus fuerit homo, & cum abundabit gloria eius; quoniam cum morietur, non tollet omnia,
m Psal 61. 11 *nec descendet cum illo gloria sua.* Item in sexagesimo primo, m *Nè desideraueritis diuitias;*
& si relucent, nè adieceritis cor. Idipsum postremò verbum Væ, olim per Amos in diuites
n Amos. 6. 1. & seq. affluentes deliciis destinatur: n *Væ*, inquit, *qui dormiunt in lectis eburneis, & deliciis fluunt*
in thoris suis; qui edunt hædos de gregibus caprarum, & vitulos de gregibus boum lactantes,
complaudentes ad sonum organorum. tanquam perseuerantia deputauerunt, & non tanquam
Iuxta. 70. *fugientia: qui bibunt vinum liquatum, & vnguentis primariis vnguntur,* Igitur & si tan-
tummodò dehortantem à diuitiis ostenderem Creatorem, non etiam prædamnantem
diuites, etiam verbo ipso quo & Christus, nemo dubitaret ab eodem adiectam in diuites
comminationem per Væ Christi, à quo ipsarum materiarum, id est, diuitiarum dehor-
tatio præcucurrisset. Comminatio enim dehortationis, accessio est. Ingerit, o *Væ*
o Luc. 6. 25. *etiam saturatis, quia esurient; etiam ridentibus nunc, quia lugebunt.* His respondebunt
p Esa. 65. 14 illa, quæ suprà benedictionibus opposita sunt apud Creatorem. p *Ecce qui mihi seruiunt,*
saturabuntur; vos autem esurietis; vtique quia saturati estis. *Et ecce qui mihi seruiunt, oble-*
ctabuntur; vos autem confundemini; vtique ploraturi qui nunc ridetis. Sicut enim in Psalmo,
q Psal. 115. 5 q *Qui seminant in lacrymis, in lætitia metent: ita in Euangelio, qui in risu seminant, scilicet*
ex lætitia, in lacrymis metent. Hæc olim Creator simul posuit, Christus solummodò di-
r Luc. 6. 26. stinguendo, non mutando, renouauit. r *Væ, cum vobis benedixerint homines. secundùm*
hæc faciebant & pseudoprophetis patres illorum. Æquè Creator benedictionis & laudis huma-
s Esa. 3. 12. næ sectatores incusat per Esaïam, s *Populus meus qui vos beatos dicunt seducunt vos; & vias*
pedum vestrorum disturbant. Prohibet & alias fidere omnino in hominem, sic & in laudem
t Hier. 17. 5 hominis, vt per Hieremiam, t *Maledictus homo, qui spem habet in homine.* Nam & in Psal-
u Psal. 117. 8. 9. mo centesimo decimo septimo, u *Bonum est fidere in Dominum, quàm fidere in hominem.*
Et bonum est sperare in Dominum, quàm sperare in principes. Ita, totum quod ab homine
captatur, abdixit Creator, nedum benedictionem. Pseudoprophetas autem laudatos
siue benedictos à patribus eorum, tam eius est exprobrare, quàm Prophetas vexatos &
recusatos: sicut iniuriæ Prophetarum non pertinuissent ad Deum ipsorum; ita nec gratiæ
Pseudoprophetarum displicuissent, nisi Deo Prophetarum.

CAPVT XVI.

Dilectionem proximi, & inimici, commendauit, & vltionem prohibuit Christus, iuxta veterem legem.

In p. V. inimicorum dilectio. 1. à p. V. Dei iustitia. 1. in m. V. Eleemosyn. 5. in f. V. charitas proximi. 3.

a Luc. 6. 27. 4. Esdræ. 15. 1. a SED *vobis dico*, inquit, *qui auditis*, ostendens hoc olim mandatum à Creatore; *Loquere in aures audientium. Diligite inimicos vestros, & benedicite eos qui vos oderunt, & orate pro eis qui vos calumniantur.* Hæc Creator vna pronuntiatione clusit per
b Esa. 66. 5. Esaïam; b *Dicite, fratres nostri estis, eis qui vos oderunt.* Si enim qui inimici sunt, & oderunt, & maledicunt, & calumniantur, fratres appellandi sunt; vtique & benedici odientes, & orari pro calumniatoribus iussit, qui eos fratres deputari præcepit. Nouam planè patientiam docet Christus, etiam vicem iniuriæ cohibens, permissam à Creatore; c *oculum*
c Exo. 21. 24 Luc. 6. 29. *exigente pro oculo, & dentem pro dente*: contrà, ipse alteram amplius maxillam offerri iubens, & super tunicam pallio quoque cedi. Planè hæc Christus adiecerit, vt supple-

menta consentanea disciplinæ Creatoris. Atque adeò hoc statim renuntiandum est,
an disciplina patientiæ prædicatur penes Creatorem. Si per Zachariam præcepit,
[d] *Nè vnusquisque malitiæ fratris sui meminerit;* sed nec proximi. nam & rursus, d Zach.7.10
[e] *Malitiam, inquit, proximi sui vnusquisque nè recogitet.* multò magis patien- e Zach.8.17.
tiam indixit iniuriæ, qui indixit obliuionem. Sed & quum dicit, [f] *Mihi vindictam,* f Deut. 32.
& ego vindicabo: proinde patientiam docet vindictæ expectatricem. In quantum ergo 35. 43.
non capit, vt idem videatur & [g] *dentem pro dente, oculum pro oculo*, in vicem iniuriæ exi- g Exo.21 24
gere, qui non modò vicem, sed etiam vitionem, etiam recordationem & recogitatio- h Deut. 32.
nem iniuriæ prohibet: in tantùm aperitur nobis, quomodo [h] *oculum pro oculo, & dentem* 35. 43.
pro dente censuerit, non ad secundam iniuriam talionis permittendam, quam prohibue-
rat interdicta vltione; sed ad primam coercendam, quam prohibuerat opposito talio-
ne, vt vnusquisque respiciens licentiam secundæ iniuriæ, à prima semetipsum contine-
ret. Facilius enim vim comprimi scit repræsentatione talionis, quàm repromissione
vltionis. Vtrumque autem constituendum fuit pro natura, & fide hominum; vt qui
Deo crederet, vltionem à Deo expectaret. qui minus fideret, leges talionis timeret.
Hanc legis voluntatem dè intellectu laborantem, Dominus & sabbati, & legis, & om-
nium paternarum dispositionum, Christus & reuelauit, & compotem fecit, mandans
alterius quoque maxillæ oblationem; vt tantò magis vicem iniuriæ extingueret, quam
& Lex per talionem voluerat impedisse, certè quam prophetia manifestè coercuerat;
& memoriam iniuriæ prohibens, & vltionem ad Deum redigens. Ita si quid Christus
intulit, non aduersario, sed adiutore præcepto, non destruxit disciplinas Creatoris.
Denique, si in ipsam rationem patientiæ præcipiendæ, & quidem tam plenæ atque
perfectæ, consideremus, non consistet, si non est Creatoris, qui vindictam repromittit,
qui iudicem præstat. Alioquin, si tantum patientiæ pondus, non modò non repercu- Luc.6.28.&
tiendi, sed & aliam maxillam præbendi; & non modò non remaledicendi, sed etiam seq.
benedicendi; & non modò non retinendi tunicam, sed amplius & pallium conceden-
di, is mihi imponit, qui non sit me defensurus, in vacuum patientiam præcepit, non
exhibens mihi mercedem præcepti; patientiæ dico fructum, quod est vltio; quam mihi
permisisse debuerat, si ipse non præstat; aut si mihi non permittebat, ipse præstare. quo-
niam & disciplinæ interest, iniuriam vindicari: metu enim vltionis, omnis iniquitas
refrænatur. cæterùm, passim emissa libertate dominabitur; vtrumque oculum effossu-
ra, & omnem dentem excitatura, præ impunitatis securitate. Sed hoc est Dei optimi,
& tantùm boni, patientiæ iniuriam facere, violentiæ ianuam pandere, probos non de-
fendere, improbos non coercere. [i] *Omni petenti te, dato;* vtique indigenti: vel tantò ma- i Luc. 6. 30.
gis indigenti, si etiam & abundanti. Nè quis ergo indigeat, datori imperatam habes in
Deuteronomio formam Creatoris: [k] *Non erit, inquit, in te indigens; vti benedicens bene-* k Deut. 15.4
dicens benedicat te Dominus Deus tuus; datorem scilicet, qui fecerit non esse indigentem.
Et plus hîc, non enim petenti iubet dari. *Sed non sit*, inquit, *indigens in te;* id est, cura Ibid.
vltro nè sit. quò magìs petenti præiudicat dandum, etiam in sequentibus: [l] *Si autem* l Ibid 7. 8.
fuerit indigens è fratribus tuis, non auertes cor tuum, nec constringes manum tuam à fratre tuo
indigente. Aperiens aperies illi manum, fœnus fœnerabis illi quantum desiderarit. fœnus
enim nisi petenti dari non solet. Sed dè fœnore postmodum. Nunc si qui voluerit argu-
mentari, Creatorem quidem fratribus dari iussisse, Christum verò omnibus petenti-
bus; vt hoc sit nouum atque diuersum: immò vnum erit ex his, per quæ lex Creatoris
erit in Christo. Non enim aliud Christus in omnes præcepit, quàm quod Creator in
fratres. Nam etsi maior est bonitas quæ operatur in extraneos, sed non prior ea quæ
antè debetur in proximos. Quis enim non diligens proximos, poterit diligere extra-
neos? Quòd si secundus gradus bonitatis est in extraneos, qui in proximos primus est;
eiusdem erit secundus gradus, cuius & primus; facilius quàm vt eius sit secundus, cuius
non extitit primus. Ita, Creator & secundùm naturæ ordinem, primùm in proximos
docuit benignitatem, emissurus eam postea & in extraneos; & secundùm rationem
dispositionis suæ, primò in Iudęos, postea & in omne hominum genus. Ideoque, quam-
diu intra Israëlem erat sacramentum, meritò in solos fratres misericordiam mandabat.
At vbi Christo [m] *dedit gentes hæreditatem, & possessionem terminos terræ*, & cœpit ęxpungi m Psal. 2. 8.
quod dictũ est per Osee, [n] *Non populus meus, populus meus; & non misericordiã consequuta mi-* n Osee.1. 9.
sericordiã consequuta, Natio scilicet: exinde Christus in omnes legẽ paternę benignitatis
extendit, neminem excipiens in miseratione, sicut in vocatione. Ita & si quid amplius
docuit, hoc quoque in hæreditatẽ gentiũ accepit. [o] *Et sicut vobis fieri vultis ab hominibus,* o Luc. 6. 31.
ita & vos facite illis. In isto præcepto vtique alia pars eius subauditur: *Et sicut vobis non*
vultis fieri ab hominibus, ita & vos nè faciatis illis. Hoc si nouus Deus & ignotus retro, &

nondum planè editus præcepit, qui me nulla ante hac institutione furmauerit, quà prius scirem quid deberem mihi velle vel nolle, atque ira & aliis facere, quæ mihi vellem; non facere, quæ & mihi nollem, passiuitatem sententiæ meæ permisit, nec adstrinxit me ad conuenientiam voluntatis & facti, vt id aliis faciam quod mihi velim, & id nec aliis faciam quod mihi nolim. Non enim definiit quid mihi, atque aliis debeam velle, vel nolle; vt ad legem voluntatis parem factum; & possim alij non præstare, quod ab alio mihi velim præstitum, amorem, obsequium, solatium, præsidium, & eiusmodi bona: proinde nec alij facere, quod ab alio mihi fieri nolim, vim, iniuriam, contumeliam, fraudem, & eiusmodi mala. Denique, hac inconuenientia voluntatis & facti, agunt Ethnici nondum à Deo instructi. Nam etsi natura bonum & malum notum est, non tamen Dei disciplina: qua cognita, tunc demum conuenientia voluntatis & facti, ex fide vt sub metu Dei agitur. Itaque Deus Marcionis quum maximè reuelatus sit, tamen reuelatus non potuit huius præcepti, dè quo agitur, tam strictum, & obscurum, & cæcum adhuc, & facilius pro meo potius arbitrio interpretandum, compendium emittere, cuius nullam præstruxerat distinctionem. At enim Creator meus & olim, & vbique præcepit indigentes, pauperes, & pupillos, & viduas protegi, iuuari, refrigera-
p Esa. 58. 7. ri: sicut & per Esaiam; p *Infringito esurienti panem tuum; & mendicos qui sine tecto sunt, in*
q Ezech. 18. 7. *domum tuam inducito; & nudum si videris, tegito*, Item per Ezechielem, dè viro iusto; q
r Exo. 20. 13. *Panem suum dabit esurienti, & nudum conteget*. Satis ergo tunc me docuit ea facere aliis, quæ mihi velim fieri. Proinde denuntians, r *Non occides, Non adulterabis, Non furaberis, Non falsum testimonium dices*: docuit nè faciam aliis quæ fieri mihi nolim; & ideo ipsius erit præceptum in euangelio, qui illud retro & præstruxit, & distinxit, & ad arbitrium
f Esa. 10. 23. disciplinæ suæ disposuit; & meritò iam compendio substrinxit, quoniam & aliàs f *recisum sermonem facturus in terris Dominus*, id est Christus, prædicabatur.

CAPVT VII.

Fœnus, & vsuram omnem, Christus secundùm legem veterem interdixit.

In p V. Vsura. à p. V. Remissio iniuriæ. 3. in m. V. Dei Iustitia, & bonitas. 11. à m. V. hæreticorum Elogia. 5. circa f. V. Eleemosyna. 1. & V. Marcion. 18.

a Luc. 6. 34. HIc nunc de fœnore quum interponit, a *Et si fœneraueritis à quibus speratis vos recepturos, quæ gratia est vobis?* percurre sequentia Ezechielis, dè eodem viro iusto:
b Ezech. 18. 8. b *Pecuniam, inquit, suam fœnori non dedit: & quod abundauerit, non sumet*; fœnoris scilicet redundantiam, quod est vsura. Prius igitur fuit, vt fructum fœnoris eradicaret, quo facilius assuefaceret hominem ipsi quoque fœnori, si fortè, perdendo, cuius fructum didicisset amittere. Hanc etenim dicimus operam Legis fuisse procurantis Euangelio. Quorundam tunc fidem paulatim ad perfectum disciplinæ Christianę nitorem, primis
c Ibid. 7. quibusque præceptis, balbutientis adhuc benignitatis informabat. Nam & suprà: c *Et pignus*, inquit, *reddet*; vtique si non sit soluendo: quia soluturo vtique pignus restituen-
d Deut. 24. 11. 13. dum esse, vtrum homo scriberet? Multò manifestius in Deuteronomio, d *Non dormies super pignus eius: Redditione reddes illi pallium circa solis occasum, & dormiet in pallio suo.*
e D . Adhuc clarius suprà: e *Dimittes omne debitum quod tibi proximus debet, & fratrem tuum non reposces: quoniam remissio Domini Dei tui inuocata est*. Porro, quum debitum dimitti iubet, vtique non exsoluturo, plus etiam est; &, si exsoluturo, quum reposci vetat, quid aliud docet quàm non exsoluturo fœneremus, qui tam detrimentum fœnori in-
f Luc. 6. 35. dixit? f *Et eritis filij Dei*. Nihil impudentius, si ille nos sibi filios faciet, qui nobis filios facere non permisit, auferendo connubium. Quomodo in id nomen allecturus est suos, quod iam erasit? Filius spadonis esse non possum, maximè quum patrem habeam eundem, quem & omnia. Nam tam pater omnium, qui conditor vniuersitatis, quàm spado qui nullius substantiæ conditor. Et si marem ac fœminam non miscuisset Creator, & si non vniuersis quoque animalibus filios concessisset, hoc eram eius antè paradisum, antè delictum, antè exilium, antè duos, vnum. denuò factus filius sui statim, quum mo manibus enixus est, quum dè suo halitu mouit. Ille me nunc rursus filium nuncupat,
Gen. 2. 3. iam non in animam, sed in spiritum pariens. g *Quia ipse*, inquit, *suauis est aduersus ingra-*
g Luc. 6. 35. Matth. 5. 45. *tos & malos*. Euge, Marcion, satis ingeniosè detraxisti illi pluuias, & soles, nè Creator videretur. Sed quis iste suauis, qui nè cognitus quidem vsque adhuc? quomodo suauis, à quo nulla beneficia præcesserunt? Hoc gemus suauitatis, qua soles, & imbres qui fœnerauerat, non recepturus ab humano genere, vt Creator; qui pro tanta elementorum liberalitate, facilius idolis, quàm sibi debitum gratiæ referentes homi-
h Psal. 18. 11. nes, vsque adhuc sustinet. Verè suauis etiam spiritalibus commodis. h *Eloquia enim*

Domini dulciora super mel, & fauos. Ille igitur & ingratos sugillauit, qui gratos experiri merebatur. Cuius soles, & imbres tu quoque Marcion ingratus habuisti. Cæterùm, tuus non poterat iam queri ingratos, qui non parauerat gratos. Misericordiam quoque præcipiens: [i] *Estote*, inquit, *misericordes, sicut pater vester misertus est vestri.* Hoc erit, [k] *Panem infringito esurienti, & mendicos sine tecto in domum tuam inducito, & nudum si videris, tegito, &c.* [l] *Iudicate pupillo, & iustificate viduam.* Agnosco doctrinam eius veterem, qui [m] *mauult misericordiam, quàm sacrificium.* Aut si alius nunc misericordiam præcepit, quia & ipse misericors sit; cur tanto æuo misericors mihi non fuit? [n] *Nolite iudicare, nè iudicemini. Nolite condemnare, nè condemnemini. Dimittite, & dimittemini. Date, & dabitur vobis. Mensuram bonam, pressam, ac fluentem dabunt in sinum vestrum. Eadem qua mensi eritis mensura, remetietur vobis.* Vt opinor, hæc, retributionem pro meritis prouocatam sonant. A quo ergo retributio? Si ab hominibus tantùm; ergo humanam docet disciplinam, & mercedem, & in totum hominibus obediemus. Si à Creatore, vt à iudice & dispunctore meritorum; ergo illi nostrum impellit obsequium, apud quem constituit retributionem captandam, vel timendam, prout quisque iudicauerit, aut condemnauerit, aut dimiserit, aut mensus fuerit. Si ab ipso: ergo & ille iam iudicat, quod Marcion negat. Eligant itaque Marcionitæ, nè tanti sit dè magistri regula excidere, quanti Christum aut hominibus, aut Creatori docentem habere. Sed [o] *cæcus cæcum ducit in foueam.* Credunt aliqui Marcioni. Sed [p] *non est discipulus super magistrum.* Hoc & meminisse debuerat Apelles, Marcionis dè discipulo emendator. [q] *Eximat dè oculo suo trabem hæreticus, tunc in oculo Christiani si quam putat stipulam, reuincat.* Proinde & [r] *arbor bona non proferat malum fructum*, quia nec veritas hæresim: *nec mala bonum*, quia nec hæresis veritatem. Sic nec Marcion *aliquid boni dè thesauro Cerdonis malo protulit*, nec Apelles dè Marcionis; multò enim hæc congruentius in ipsos interpretabimur, quæ Christus in homines allegorizauit; non in duos Deos, secundùm scandalum Marcionis. Puto me non temerè huc vsque adhuc lineæ insistere, qua definio, nusquam omnino alium Deum à Christo reuelatum. In hoc solo adulterium Marcionis manus stupuisse miror, nisi quod etiam latrones timent. Nullum maleficium sine formidine est, quia nec sine conscientia sui. Tam diu ergo & Iudæi non alium Deum notant, quàm præter quem neminem adhuc notant; nec alium Deum appellabant, quàm quem solum norant. Si ita est, quis videbitur dixisse, [f] *Quid vocatis, Domine, Domine?* Vtrumnè qui nunquam hoc fuerat vocatus, vt nusquam adhuc editus? An ille qui semper Dominus habebatur, vt à primordio cognitus? Deus scilicet Iudæorum. Quis item adiecisse potuisset, *Et non facitis quæ dico?* Vtrumnè qui cùm maximè edocere tentabat, an qui à primordio ad illos, & Legis & Prophetarum eloquia mandauerat? qui & inobedientiam illis exprobrare posset, etiam si nunquam alias exprobrasset. Porro, qui antè Christum, [t] *populus iste me labijs diligit, cor autem eorum longè absistit à me*, concionatus est, veterem vtique illis contumaciam imputabat. Alioquin quàm absurdum, vt nouus Deus, nouus Christus, nouæ tantæque religionis illuminator, contumaces & inobsequentes pronuntiaret, quos non potuisset experiri.

[i] Luc. 6.36.
[k] Esa. 58.7.
[l] Esa. 1.17.
[m] Osee. 6.6.
[n] Luc. 6.37.38.
[o] Luc. 6.39.
[p] Et ibid. 40
[q] Ibid. 42.
[r] Ibid. 43.
[f] Luc. 6.46.
Ibid.
[t] Esa. 29.13.

CAPVT XVIII.

Christus fidem Centurionis extollens, & mortuos suscitans, & miracula faciens, Ioanne maior vbique filium Creatoris se probat, & veram suam carnem Magdalenæ contactu.

In p. V. Chri. Verba. 4. à p. ad Vltra. m. in alphab. Errorum. V. Ioannes. 3. circa f. V. Christi humilitas. in f. V. Magdalena.

PROINDE extollenda fide Centurionis, incredibile si is professus est [a] *talem se fidem nec in Israële inuenisse*, ad quem non pertinebat fides Israëlis. Sed nec exinde pertinere poterat adhuc cruda, vt probaretur vel compararetur, nè dixerim adhuc nulla. Sed cur non licuerit illi alienæ fidei exemplo vti? Quoniam si ita esset, dixisset talem fidem nec in Israële vnquam fuisse; cæterum, dicens talem fidem debuisse inueniri in Israële; quique ad hoc venisset, vt eam inueniret, Deus scilicet & Christus Israëlis, quam non sugillasset, nisi exactor & sectator eius. Æmulus verò etiam maluisset eam talem inuentam, ad quam infirmandam & destruendam magìs venerat, non ad comprobandam. Resuscitauit & mortuum filium viduæ, non nouum documentum. Hoc & Prophetæ Creatoris ediderant, quantò magìs filius? Adeò autem in illud vsque momenti, nullum alium Dominus Christus intulerat, vt omnes illic Creatori gloriam retulerint, dicentes, [b] *Magnus Prophetes prodijt in nobis, & respexit Deus populum suum.* Quis Deus? vtique cuius populus, & à quo Prophetæ. Quòd si illi quidem

[a] Luc. 7.9.
Luc. 7.15.
[b] Luc. 7.16.

Æquè dè parabolis semel sufficiat probatum, hoc genus eloquij à Creatore promissũ. At nunc illa quoque pronuntiatio eius ad populum, [d] *Aure audietis, & non audietis*, dedit Christo frequenter inculcare, [e] *Qui habet aures, audiat.* Non quasi ex diuersitate, audire permitteret Christus, quem ademisset Creator: sed quia comminationem exhortatio sequebatur, Primò, *aure audietis, & non audietis*: dehinc, *qui habet aures, audiat.* Non enim audiebant vltro qui aures habebant; sed ostendebat aures cordis necessarias; quibus illos auditutos negarat Creator. Et ideo per Christum adiicit, [f] *Videte quomodo audiatis, & non audiatis*; non corde scilicet audientes, sed aure. Si dignum sensum pronuntiationi accommodes, pro sensu eius qui auditui suscitabat, etiam dicendo, *Videte quomodo audiatis*, non audituris minabatur. Sanè nominatur mitissimus Deus, quia nec iudicat, nec irascitur. Hoc probat etiam subiacens sensus, [g] *Ei qui habet, dabitur; ab eo autem qui non habet, etiam quod habere se putat, auferetur ei.* Quid dabitur? adiectio fidei, vel intellectus, vel salus ipsa. Quid auferetur? vtique quod dabitur. A quo dabitur, & auferetur? Si à Creatore auferetur, ab eo & dabitur. Si à Deo Marcionis dabitur, ab eo & auferetur. Quoquo tamen nomine comminatur ablationem, non erit eius, Dei qui nescit comminari, quia non nouit irasci. Miror autem quum [h] *lucer nam negat abscondi solere*, qui se tanto sæculo absconderat maius & necessarius lumen, quum *omnia de occulto in apertum repromittit*, qui Deum suum vsque adhuc obumbrat, expectans, opinor, nasci Marcionē. Venimus ad cõstantissimum argumentũ omnium qui Domini natiuitatem in controuersiam deferunt. Ipse, inquiunt, cõtestatur se non esse natũ, dicendo, [i] *Quæ mihi mater, & qui mihi fratres?* Ita semper hæretici, aut nudas, & simplices voces coniecturis quò volunt rapiunt; aut rursus conditionales, & rationales simplicitatis conditione dissoluunt, vt hoc in loco. Nos contrariò dicimus. primò non potuisse illi annuntiari, quòd mater, & fratres eius foris starent quærentes videre eum, si nulla illi mater, & fratres nulli fuissent; quos vtique norat qui annuntiarat, vel retro notos, vel tunc ibidem compertos, dum eum videre desiderant, vel dum ipsi nuntium mandant. Ad hanc primam propositionem nostram solet ex diuerso responderi, Quid enim, si tentandi gratia nuntiatum est ei? Sed hoc scriptura non dicit, quæ quantò significare solet ex tentatione quid factum, [l] *Ecce legis doctor adsurrexit tentans eum*; & dè tributi consultatione, [m] *Et accesserunt ad eum Pharisæi tentantes eum*; tantò vbi non facit tentationis mentionem, non admittit tentationis interpretationem. Et tamen ex abundanti causas tentationis expostulo, cui rei tentauerint illum, per nominationem matris & fratrum. Si vt scirent natus nè esset, an non; quando de hoc fuit quæstio, quam ex ista tentatione discuterent? Quis autem dubitaret natum, quem videret hominem? quem audisset filium se hominis professum? quem dè conspectu omnis humanæ qualitatis dubitarent Deum, aut filium Dei credere; Propheten facilius existimantes licet magnum aliquem, vtique tamen natum. Etiamsi in exploratione natiuitatis tentandus fuisset, quodcunque aliud argumentum tentationi competisset, quàm per earum personarum mentionem, quas potuit etiam natus non habere. Dic mihi: Omnibus natis mater adviuit? omnibus natis adgenerantur & fratres? non licet patres magis & sorores habere, vel & neminem? Sed & census constat actos sub Augusto nunc in Iudæa per Sentium Saturninum, apud quos genus eius inquirere potuissent. Adeò nullo modo constitit ratio tentationis istius. At verè mater & fratres eius foris stabant. Superest & dispicere sensum non simpliciter pronuntiantis, [n] *Quæ mihi mater, aut fratres?* quasi ad generis & natiuitatis negationem; sed & ex causæ necessitate, & conditione rationali. Tam proximas enim personas foris stare, extraneis intus defixis ad sermones eius, amplius & auocare eum à solenni opere quærentes, meritò indignatus est. Non tam abnegauit, quàm abdicauit. Atque adeò quum præmisisset: [o] *Quæ mihi mater, & qui mihi fratres?* subiungens, *Nisi qui audiunt verba mea, & faciunt ea?* transtulit sanguinis nomina in alios, quos magis proximos pro fide iudicaret. Nemo autem transfert quid, nisi ab eo qui habet id quod transfert. Si ergo matrem & fratres eos fecit qui non erant, quomodo negauit eos qui erant? meritorum scilicet conditione, non ex proximorum negatione; in semetipso docens, [p] *Qui patrem aut matrem, aut fratres præponeret verbo Dei, non esse dignum discipulum.* Cæterum, ex hoc magis matrem & fratres confitebatur, quod illos nolebat agnoscere; quod alios adoptabat, confirmabat quos ex offensa negauit, quibus non vt veriores substituit, sed vt digniores. Denique nihil magnum, si fidem sanguini præposuit, quem non habebat.

[d] Esa. 6. 10. [e] Luc. 8. 8. [f] Ibid. 10. [g] Luc. 8. 18. Matth. 13. 12 [h] Luc. 8. 16. [i] Luc. 8. 21. [l] Matth. 22. 35. [m] Matth. 19. 3. [n] Luc. 8. 21. [o] Luc. 8. 21. [p] Luc. 14. 26.

CAPVT XX.

Christus ventis & mari imperat, dæmonum legionem pellit, hæmoroissam curat, & fidem eius laudat, probans se Deum & verum hominem, vbique legem implens.

Nn

In p. V Chri. Miracula. 1. à p. V. Christus Medicus. 9. in m. V. Chri. infirma. 3. circa. f. V. Christus Medicus. 5. in f. V. Christi Caro. 11.

a Luc. 8. 25. QVIS a *autem iste est, qui & ventis & mari imperat*? nimirum nouus dominator atque possessor elementorum, subacti iam, & exclusi Creatoris. Non ita est. Sed agnorant substantiæ auctorem suum, quæ famulis quoque eius obaudire cõsueuerant. Inspice Exodum, Marcion, adspice mari rubro, vastiori super omnia stagna Iudææ, vir-

Exo. 14. 21. gam Moysi imperantem, vt funditus prosciſſum, & pari vtrimque stupore discriminis fixum, sicco populum pede, intestino itinere transmitteret, rursusque sub eiusdem virgæ nutu, redeunte natura, Ægyptium exercitum vndarũ concordia obrueret: in quod opus & Austri seruierunt. Lege & Sortes familiæ dirimendæ, in transitum eius Iordanis machæram fuisse, cuius impetum atque decursum planè & Iesus docuerat Prophetis transmeantibus stare. Quid ad hæc? Si tuus Christus est, non erit potentior famulis

Iosuë. 3. 1. & seq & 4. 10. Creatoris. Sed his solis exemplis vsus essem, si non etiam prædicatio marinæ istius ex-

b Psal. 28. 3. peditionis Christum antecessisset. Nam quum transfretat, Psalmus expungitur; b *Do-*

c Habac. 3. 3. *minus*, inquit, *super aquas multas*: quum vndas freti discutit, Abacuc adimpletur; c *Dispargens*, inquit, *aquas itinere*: quum ad minas eius eliditur mare, Naum quoque absolui-

d Naum. 1. 4 tur; d *Comminans*, inquit, *mari, & arefaciens illud*; vtique cum ventis, quibus inquietabatur. Vnde vis meum vindicem Christum? dè exemplis, an dè Prophetis Creatoris? Age nunc, qui militarem & armatum bellatorem prædicari putas, non figuratè, nec allegoricè, qui bellũ spiritale aduersus spiritales hostes, spiritali militia, & spiritalibus armis,

Luc. 8 30. spiritaliter debellaturus esset: Quum inuenis in vno homine multitudinem dæmonum, legionem se professam; vtique spiritalem; disce & Christum expugnatorẽ spiritalium hostium, spiritaliter armatum, & spiritaliter bellicosum intelligendũ; atque ita ipsum esse, qui cum legione quoque dæmonum erat dimicaturus; vt & dè hoc bello Psalmus

e Psal. 23. 8. possit videri pronuntiasse, e *Dominus validus, Dominus potens in bello*. Nam cum vltimo hoste morte præliatus, per tropæum crucis triumphauit. Cuius autem Dei filium Iesum legio testata est? Sine dubio cuius tormenta & abyssum nouerant, & timebant, nec enim videntur posse ignorasse adhuc, quòd noui, & ignoti Dei virtus operaretur in terris; quia verisimile non est, Creatorem ignorasse. Si enim alium supra se Deum ignorauerat aliquando, tamen iam infra cœlum suum agentem, vtique cõpererat. Quod autem Dominus comperisset, iam & vniuersæ familiæ innotuisset in eodem mundo, & intra eundem ambitum cœli, quo peregrina diuinitas conuersaretur. In quantùm ergo & Creator sciſſet eam, & substantiæ eius, si fuisset; in tantum quia nulla fuit, non alium dæmones sciebant, quàm Dei sui Christum. Non depetunt ab alio, quod meminissent petendum sibi à Creatore, veniam scilicet abyssi Creatoris. Denique impetrauerunt. Quo merito? Quia mentiti erant; quia sæui Dei filium eum fecerant? Et qualis erit, qui mentitos iuuabat, qui infamantes sustinebat? Sed enim quia mentiti non erant, quia Deum abyssi, & suum cognouerant, ita eum se & ipse confirmauit, quem adcognouerunt dæmones, Iesum iudicem & vltoris Dei filium. Ecce aliquid & dè illis pusillitatibus, & infirmitatibus Creatoris in Christo. Ignorantiã enim & ego adscribere ei volo. Permittite mihi aduersus hæreticum. Tangitur à fœmina quæ sanguine fluita-

f Luc. 8. 45. bat, & nesciuit à qua. f *Quis me*, inquit, *tetigit*? Etiam excusantibus discipulis, perseuerat in ignorantiæ voce, *Tetigit me aliquis*. id que dè argumento affirmat. *Sensi enim virtutem ex me profectam*. Quid dicit hæreticus? Sciebatnè personã? Et cur quasi ignorans lo-

g Gen. 3. 9. quebatur? Vt confessionem certè prouocaret: vt timorem probaret. Sic & Adam aliquando quæsierat, quasi ignorans, g *Adam vbi es*? Habes & Creatorem cum Christo ex-

Leuit. 15. 25. cusatum, & Christum Creatori adæquatum. Sed & hoc, qui aduersarius legis; vt quia lex à contactu fœminæ sanguinantis summouet, idcirco gestierit non tantũ contactum eius admittere, sed etiam sanitatem donare. O Deum non natura beneficum, sed æmu-

h Luc. 8. 48 latione! At enim si fidẽ mulieris inuenimus ita meruisse, quum dicit, h *Fides tua te saluam fecit*, quis es, vt æmulationẽ legis interpreteris in isto facto, quod ipse Dominus ex fidei remuneratione editũ ostendit? Sed hanc vis mulieris fidẽ constituere, qua contempserat legẽ. Et cui credibile, vt mulier nullius adhuc Dei conscia, nullius adhuc nouæ legis initiata, legem irrumperet eam cui adhuc tenebatur? Qua denique fide irrupit? in quem Deum credens? quem spernens? Creatorẽ? Certè enim ex fide tetigit. Si ex fide Creatoris, quæ alium Deũ ignorabat; & quomodo legẽ eius irrupit? Tam enim irrupit, si irrupit, quã ex fide Creatoris. Quomodo enim vtrumque conueniet, vt & irruperit, & ex

i Osee. 6 6. fide eam irruperit, propter quã irrupisse non debuit? Dicam. Fides hæc fuit primò, qua

Matt. 9. 13. Deũ suum confidebat i *misericordiam malle, quàm ipsum sacrificiũ*: qua cum Deũ certa erat

operari in Christo: qua sic eum tetigit, non vt hominem sanctum, nec vt Prophetam, quem contaminabilem pro humana substantia sciret, sed vt ipsum Deum, quem nulla spurcitia pollui posse præsumpserat. Itaque non temerè interpretata est sibi legem, ea contaminari significantem, quæ essent contaminabilia: non Deum, quem in Christo confidebat. Sed & illud recogitauit, ordinarium & solennem menstrui, vel partualis sanguinis fluxum in lege taxari, qui veniat ex officio naturæ, non ex vitio valetudinis. Illa autem ex vitio valetudinis redundabat, cui non modum temporis, sed diuinæ misericordiæ auxilium necessarium sciebat. Atque ita potest videri legem non irrupisse, sed distinxisse. Hæc erit fides, quæ contulerat etiam intellectum. [1] *Nisi credideritis, inquit, non intelligetis.* Hanc fidem probans Christus eius fœminæ, quæ solum credebat Creatorem, eius fidei se Deum respondit, quam probauit. Nec illud omittam, quòd dum tangitur vestimentum eius, vtique corpori, non phantasmati, inditum corpus quoque demonstrabatur; non quasi iam dè hoc retractemus, sed quia ad præsentem conspirat quæstionem. Si enim non erat veritas corporis, phantasma vtique contaminari quà res vacua, non posset. Qui ergo non potest contaminari præ inanitate substantiæ, quomodo voluisset? Vt æmulus legis mentiebatur, qui non verè polluebatur.

[1] Esa. 7. 9.
Luc. 8. 43.

CAPVT XXI.

Christus Discipulos ad prædicandum mittit, & victus & vestitus curam prohibet, interrogat quem se putent homines, pascit in solitudine, & multiplicat panes, persecutiones prædicit, & in his confessionem exigit, secundùm veterem legem.

In p. V. prouidentia. 1. à p. V. Christus Iudex. 3. & V. prouidentia 6. & V. Petri priuilegia. 1. in m. V. Martyres. 7. circa f. V. Christi Caro. 8. in f. V. fides 23.

DIMITTIT discipulos ad prædicandum Dei regnum. Nunquid vel hic edidit, cuius? Prohibet eos, victui aut vestitui quid in viam ferre: Quis hoc mandasset, [a] *nisi qui & coruos alit, & flores agri vestit?* [b] *qui boni quoque terentis libertatem oris, ad veniam pabuli, ex opere summouendi, antè præcepit: quia dignus operarius mercede sua.* Hæc Marcion deleat, dum sensui salua sint. At [c] *quum iubet puluerem excutere dè pedibus, in eos à quibus excepti non fuissent;* & [d] *hoc in testimonium mandat fieri:* nemo testatur, quod non iudicio destinatur: inhumanitatem qui in testationem redigi iubet, iudicem comminatur. Nullum Deum nouum à Christo probatum, illa etiam opinio omnium declarauit, quia [e] *Christum Iesum, alij Ioannem, alij Heliam, alij vnum aliquem ex veteribus Prophetis* Herodi asseuerabant. Ex quibus quicunque fuisset, non vtique ob hoc est suscitatus, vt alium Deum post resurrectionem prædicaret. Pascit populum in solitudine, dè pristino scilicet more. Aut si non eadem & maiestas, ergo iam minor est Creatore; qui non vno die, sed annis quadraginta, nec dè inferioribus materiis panis, & piscis, sed dè manna cœlesti, nec quinque circiter, sed sexcenta millia hominum protelauit. Adeò autem ea fuit maiestas, vt & pabuli exiguitatem non tantùm sufficere, verum etiam exuberare, de pristino voluerit exemplo. Sic enim & in tempore famis sub Helia, viduæ Sareptensi modica, & suprema alimenta ex Prophetiæ benedictione, per totum famis tempus redundauerant. Habes tertiam Basiliarum. si & quartam resoluas, inuenies totum hunc ordinem Christi circa illum Dei hominem, qui oblatos sibi viginti hordeaceos panes, quum populo distribui iussisset, & minister eius proinde comparata multitudine, & pabuli mediocritate, respondisset, [f] *Quid ergo hoc dem in conspectu centum hominum? Da,* inquit, *& manducabunt: quoniam hæc dicit Dominus, Et manducauerunt, & reliquerunt reliquias,* secundùm dictum Domini. O Christum & in nouis veterem! Hæc itaque quæ viderat, Petrus, & cum pristinis comparat, & non tantùm retro facta, sed & in futurum iam tunc prophetantia recognouerat, interroganti Domino, quisnam illis videretur, quum pro omnibus responderet, [g] *Tu es Christus:* non potest non eum sensisse Christum, nisi quem nouerat in scripturis, quem iam recensebat in factis. Hoc & ipse cõfirmat vsque adhuc patiens, immò & silentiũ indicens. Si enim Petrus quidem non poterat alium eum confiteri, quàm Creatoris: Ille autem præcepit, [h] *ne cui hoc diceret:* vtique id noluit prouulgari, quod Petrus senserat. Immò, inquis, quia non rectè senserat, noluit mendaciũ disseminari. Sed aliam silentij causam edixit: [i] *Quia oportet filiũ hominis multa pati, & reprobari à Presbyteris, & Scribis, & Sacerdotibus, & interfici, & post tertiũ diem resurgere.* Quæ quum prædicata sint, & ipsa in Christum Creatoris, sicut suis locis implebimus, sic quoque ipsum se ostendit esse, in quẽ prædicabantur. Certè & si non essent prædicata, eam causam indicti silentij protulit, quæ non Petri errorẽ demonstraret, sed obeundarũ passionũ necessitatẽ. [l] *Qui voluerit,* inquit, *animã*

Luc. 10. 4.
[a] Luc. 12. 24 & seq.
[b] 1. Tim. 5. 18.
Luc. 10. 7.
[c] Luc. 10. 11.
Matt. 10. 14
[d] Luc. 9. 5.
[e] Luc. 9. 19.
Luc. 9. 17.
Exo. 12. 34. & 16. 13. 15.
3. Reg. 17. 13. & 14.
[f] 4. Reg. 4. 42. & seq.
Luc. 9. 17.
Io. 6 12.
[g] Luc. 9 20.
[h] Ibid. 21.
[i] Ibid. 22.
[l] Luc. 9. 24

Dan.3.92. *suam saluam facere, perdet illam; & qui perdiderit eam propter me, saluam faciet eam.* Certè filius hominis hanc sententiam emisit, Perspice igitur & tu cum rege Babylonio, fornacem eius ardentem, & inuenies illic tanquam filium hominis; (nondum enim verè erat, nondum scilicet natus ex homine) iam tunc istos exitus constituentem. Saluas facit animas trium fratrum, qui eas pro Deo perdere conspirauerant: Chaldæorum verò perdidit, quas illi per idololatriam saluas facere maluerant. Quæ est ista noua doctrina, cuius vetera documenta sunt? Quamquam & prædicationes martyriorum, tam

m Esa. 57.1. futurorum, quàm à Deo mercedem relaturorum decucurrerunt. m *Vide*, inquit Esaias, *quomodo perit iustus, & nemo excipit corde. Et viri iusti auferuntur, & nemo considerat.* Quando magis hoc fit, quàm in persecutione sanctorum eius? Vtique non simplex, nec dè

n Luc. 9.24. naturæ lege communis, sed illa insignis, & pro fide militaris; in qua n *qui animam suam propter Deum perdit, seruat illam*: vt & hîc tamen iudicem adcognoscas, qui malum animæ lucrum, perditionem eius, & bonum animæ detrimentum, salute eius remuneratu-

o Luc. 9.26. rus. Sed & zelotem Deum mihi exhibet, o *malum malo reddentem*. *Qui confusus*, inquit, *mei fuerit, & ego confundar eius.* quando nec confusionis materia conueniat, nisi meo Christo: cuius ordo magis pudendus, vt etiam hæreticorum conuitii pateat, omnem natiuitatis, & educationis fœditatem, & ipsius etiam carnis indignitatem, quanta amaritudine possunt perorantibus. Cæterùm, quomodo ille erit obnoxius confusionis, qui eam non capit? non vulua, licet virginis, tamen fœminæ, coagulatus, & si non semine, tamen ex lege substantiæ corporalis, ex fœminæ humore: non caro habitus antè formam: non pecus dictus, post figuram: non decem mensium cruciatu deliberatus: non subita dolorum concussione, cum tanti temporis cœno, per corporis cloacam effusus ad terram: nec statim lucem lacrymis auspicatus, & primo retinaculi sui vulnere: nec multum ablutus; nec sale & melle medicatus; nec pannis iam sepulturæ inuolucrum initiatus: nec exinde per immunditias inter sinus volutatus, molestus vberibus, diu infans, vix puer, tardè homo: sed dè cœlo expositus, semel grandis, semel totus, statim Christus, spiritus, & virtus, & Deus tantum. Cæterùm, vt non verus, qui non videbatur; ita nec dè crucis maledicto erubescendus, cuius carebat veritate, carens corpore.

p Luc. 9. 26. Non poterat itaque dixisse, p *Qui mei confusus fuerit.* noster hoc debuit pronuntiasse,
q Psal. 8. 6. q *Minoratus à patre, modicò citra angelos*: r *Vermis, & non homo; ignominia hominis, & nulli-*
r Psal. 21. 6. *ficamen populi*; quatenus ita voluit, s *vt liuore eius sanaremur*, vt dedecore eius salus nostra
s Esa. 53. 5. constaret. Et meritò se pro suo homine deposuit, pro imagine & similitudine sua, non aliena; vt, quoniam homo non erubuerat lapidem, & lignum adorans, eadem constantia non confusus dè Christo. pro impudentia idololatriæ, satis Deo faceret per impudentiam fidei. Quid horum Christo tuo competit, Marcion, ad meritum confusionis? Planè pudere te debet, quòd illum ipse finxisti.

CAPVT XXII.

Transfigurationis Christi mysterium, per singulas partes in veteri lege delineatum.

In p. ad f. V. Chri. Magnalia. 6. à p. in Alphab. Errorum V. Ecstasis. 4. & ibid. V. Psychici. 1. à m. V. Verbum Dei. 2.

NAM & hoc vel maximè erubescere debuisti, quòd illum cum Moyse & Helia in secessu montis conspici pateris, quorum destructor aduenerat. Hoc scilicet intel-

a Luc. 9. 35. ligi voluit vox illa dè cœlo, a *Hic est filius meus dilectus, hunc audite*: id est, non Moysen
& seq. iam, & Heliam. Ergo sufficiebat vox sola sine ostentatione Moysi, & Heliæ. Definiendo enim quem audirent, quoscunque alios vetuisset audiri. Aut nunquid Esaiam, & Hieremiam, cæterosque quos non ostendit, permisit audiri, si vetuit quos ostendit? Nunc & si præsentia illorum fuit necessaria, non vtique in colloquio ostenderentur, quod familiaritatis indicium est: nec in consortio claritatis, quod dignationis & gratiæ exemplum est: sed in sordibus aliquibus, quod destructionis argumentum est, immò in tenebris Creatoris; quibus discutiendis erat missus. longè etiam discreti à claritate Christi, qui voces & litteras ipsas eorum, ab Euangelio suo erat separaturus. Sic in alienos demonstrat illos, dum secum habet. Sic relinquendos docet, quos sibi iungit. Sic destruit, quos de radiis suis exstruit. Quid faceret Christus ipsorum? Credo secundùm peruersitatem, tales eos reuelasset, quales Christus Marcionis debuisset; aut

Exo. 34. 6. quoscunque alios secum, quàm Prophetas suos. Sed quid tam Christus Creatoris, quàm
3. Reg. 17. 18 secum ostendere prædicatores suos? cum illis videri, quibus in reuelationibus erat vi-
& seq. sus: cum illis loqui, qui eum fuerant locuti: cum eis gloriam suam communicare, à
4. Reg. 19. quibus Dominus gloriæ nuncupabatur: cum principalibus suis, quorum alter populi

informator aliquando, alter reformator quandoque; alter initiator veteris Testamen- Deut. 18.
ti, alter consummator noui? Igitur & Petrus meritò contubernium Christi sui agnos- 3. Reg. 17.
cens indiuiduitate eius, suggerit consilium, [b] *Bonum est nos hîc esse.* Bonum planè, vbi Exo. 33.
Moyses scilicet, & Helias. Et, *Faciamus hîc tria tabernacula; vnum tibi, & Moysi vnum,* 3. Reg. 19.
& Heliæ vnum: sed nesciens quid diceret. Quomodo nesciens? vtrumnè simplici errore, Exo. 20. b Luc. 9. 33.
an ratione quam defendimus in causa nouæ prophetiæ, gratiæ ecstasin, id est, amen-
tiam conuenire? In spiritu enim homo constitutus, præsertim quum gloriam Dei con-
spicit, vel quum per ipsum Deus loquitur, necessè est excidat sensu, obumbratus sci-
licet virtute diuina; dè quo inter nos, & Psychicos quæstio est. Interim facilè est amen-
tiam Petri probare. Quomodo enim Moysem & Heliam cognouisset nisi in spiritu? Matth. 17. 4
Nec enim imagines eorum vel statuas populus habuisset & similitudines, Lege prohi- Luc. 9 3.
bente; nisi quia in spiritu viderat. & ita quod dixisset, in spiritu, non in sensu consti- Exo. 20. 4.
tutus, scire non poterat. Cæterùm, si sic nescit quasi errans, eo quòd putaret illorum
esse Christum: ergo iam constat & suprà Petrum interrogatum à Christo, quem se
existimarent, vt dè Creatoris dixisse, [c] *Tu es Christus;* quia si tunc alterius Dei illum co-
gnouisset, hîc quoque non errasset. Quòd si ideo & hic errauit, quia & supra; ergo cer- c Luc 9 20. Matt. 16. 15.
tus es in illum diem quoque nullam nouam diuinitatem à Christo reuelatam, & vsque
adhuc non errasse Petrum, Christo vsque adhuc nihil eiusmodi reuelante; & tamdiu
non alterius deputandum Christum, quàm Creatoris, cuius omnem & hîc ordinem
expressit. Tres dè discentibus arbitros futuræ visionis & vocis assumit; & hoc Crea-
toris est, [d] *In tribus*, inquit, *testibus stabit omne verbum.* In montem secedit. Agnosco Luc. 9. 28.
formam loci. Nam & pristinum populum apud montem & visione, & voce sua Crea- d Deut. 19. 15
tor initiarat. Oportebat in eo suggestu consignari nouum Testamentum, in quo con- Luc. 9. 28.
scriptum vetus fuerat; sub eodem etiam ambitu nubis, quam nemo dubitauit dè aëre Exo. 19 3.
Creatoris conglobatam, nisi & nubes suas illò deduxerat, quia & ipse per cœlum Crea- Ibid. 9.
toris viam ruperat; aut proinde & nubilo Creatoris precariò vsus est. Itaque nec nunc
muta nubes fuit, sed vox solita dè cœlo, & Patris nouum testimonium super Filio: at-
que in secundo Psalmo, [e] *Filius meus es tu: ego hodie genui te.* Dè quo & per Esaïam,
[f] *Quis Deum metuens, audiat vocem filij eius?* Itaque iam repræsentans eum, [g] *Hic est filius* e Psal. 2 7.
meus, vtique subauditur, quem repromisi. Si enim repromisit aliquando, & postea di- f Esa. 50 10.
cit, *Hic est;* eius est exhibentis voce vti in demonstratione promissi, qui aliquando g Luc. 9. 35.
promisit; non eius cui possit responderi, Ipse enim tu quis es qui dicas, *Hic est filius*
meus; dè quo non magis præmisisti, quàm teipsum, quod prius eras reuelasti? *Hunc igi-*
tur audite, quem ab initio edixerat audiendum in nomine Prophetæ, quoniam & Pro-
phetes existimari habebat à populo. [h] *Prophetam*, inquit Moyses, *suscitabit vobis Deus ex* h Deut. 18.
filijs vestris; secundùm carnalem scilicet censum: *tanquam me audieritis illum.* Omnis 15. 18. 19.
autem qui illum non audierit, exterminabitur anima eius dè populo suo. *Sic & Esaïas,*
[i] *Quis in vobis metuens, exaudiat vocem filij eius?* Quam & ipse pater commendaturus i Esa. 50. 10.
erat. Sistens enim verba filij sui, dicendo scilicet, *Hic est filius meus dilectus; hunc audite*
inquit. Itaque & si facta translatio sit auditionis à Moyse, & Helia in Christo, sed non
vt ab alio Deo, nec ad alium Christum, sed à Creatore in Christum eius, secundùm
decessionem veteris, & successionem noui Testamenti [k] *Non legatus*, inquit Esaïas, *nec* k Esa. [illegible]
nuntius, sed ipse Dominus saluos eos fecit. ipse iam prædicans & implens Legem, & Pro-
phetas. Tradidit igitur pater filio discipulos nouos; ostensis prius cum illo Moyse, & Luc. 9. 36.
Helia in claritatis prærogatiua, atque ita dimissis, quasi iam & officio & honore dispun-
ctis; vt hoc ipsum confirmaretur; propter Marcionem, societatem esse etiam claritatis
Christi cum Moyse, & Helia. Totum autem habitum visionis istius habemus etiam
apud Abacuc, vbi Spiritus ex persona interdum Apostolorum, [l] *Domine, audiui auditum* l Habac. 3. 1.
tuum, & extimui. Quem magis, quàm vocis cœlestis illius, [m] *Hic est filius meus dilectus,* m Luc. 9 35.
hunc audite? [n] *Consideraui opera tua, & excidi mente.* Quando magis, quàm cùm visa clari- n Habac. 3. 2
tate eius, *nesciit quid diceret Petrus? In medio duorum animalium cognosceris*, Moysi & He- o Luc. 9. 33.
liæ. Dè quibus & Zacharias vidit in figura duarum olearum, & duorum ramulorum p Habac. 3 2 Exo. 7.
oleæ. Nam hi sunt, de quibus dictum est illi, [q] *Duo filij opimitatis adsistunt Domino vni-* q Zach. 4. 14
uersæ terræ. Et rursum idem Abacuc, [r] *Operuit cælos virtus;* vtique nubilo illo. Et *splendor* r Habac. 3. 3
eius vt lux erit; vtique qua etiam vestitus eius refulsit. Et si commemoremur promissio- Luc. 9. 29.
nis Moysi, hîc inuenietur expuncta. Quum enim desiderasset conspectum Domini
Moyses dicens, [s] *Si ergo inueni gratiam coram te, manifesta te mihi, vt cognoscenter videam*
te; eum conspectum desiderans, in quo hominem esset acturus, quod Propheta scie- s Exo. 33. 13.
bat. cæterùm, [t] *Dei faciem (iam audierat) nemo homo videbit, & viuet. Et hunc*, inquit, *ser-* t Exo 33. 20.
monem quem dixisti faciam tibi. Et rursus Moyses, [u] *Ostende mihi gloriam tuam.* Et Dominus u Ibid. 18.

x Ibid. 23. similiter de futuro, x *Ego præcedam in gloria mea.* & reliqua. Et in nouissimo, *Ex tunc videbis posteriora mea.* Non lumbos, nec suras; sed quam desiderauerat gloriam in
y Num. 12.6 posterioribus temporibus reuelandam. In qua, facie ad faciem visibilem se ei repromittit, etiam ad Aaronem dicens, y *Si fuerit Propheces in vobis, in visione cognoscar illi, & in vi-*
& Ibid. 8. *sione loquar ad eum, non quomodo ad Moysem; os ad os loquar ad eum in specie (vtique hominis, quam erat gestaturus,) non in ænigmate.* Nam & si Marcion noluit eum colloquenteni
z Exo. 33.11 Exo. 34 35. Domino ostensum, sed stantem; & tamen z *& stans os ad os stabat, & faciem ad faciem cum illo*, inquit, non extra illum, in gloriam ipsius, nedum in conspectum. Dè qua gloria non aliter illustratus discessit à Christo, quàm solebat à Creatore: proinde tunc oculos percutiens filiorum Israëlis, quemadmodum & nunc excæcati Marcionis, qui hoc quoque argumentum aduersus se facere non vidit.

CAPVT XXIII.

Aduentitium & nouellum Marcionis Christum exagitat, eiusque interpretationem ridet, quærens vnde veniat. Christus autem noster, iustus & lenis, pueros admittit, & volentem sequi repellit; arcet alium à sepultura patris, omnia iuxta legem veterem loquens, & agens.

In p. V. Chri verba, 7. à p. V. Humilitas. 1. in m. V. Deiiustitia, & bonitas. 13. & V. pueri, & V. Nuptias impugnant hæretici. 5. circa. f. V. Hypocrisis. 3. V. Sacerdotium. 3. in f. V. Relapsus. 1.

a Luc. 9.41. SVSCIPIO in me personam Israëlis. Stet Christus Marcionis, & exclamet, a *O genitura incredula, quousque ero apud vos? quousque sustinebo vos?* Statim à me audire debebit, Quisquis es eperchomene, prius ede qui sis, & à quo venias, & quod in nobis tibi ius. Vsque adhuc Creatoris est totum apud te. Planè si ab illo venis, & illi agis, admittimus increpationem. Si verò ab alio, dicas velim quid nobis vnquam de tuo commisisti, quod credere debuissemus, vt exprobres incredulitatem, qui nec teipsum aliquando nobis reuelasti? Quàm olim apud nos agere cœpisti, vt tempus queraris? in quibus nos su-
b Luc. 9.41. stinuisti, vt patientiam imputes? Asinus de Æsopi puteo modò venis, & jam exclamas. Suscipio adhuc & personam discipulorum in quos insiliit, b *O Natio incredula, quàmdiu ero vobiscum, quàm diu vos sustinebo?* Hanc eruptionem eius vtique hoc modo iustissimè repercuterem: quisquis es eperchomene, prius ede qui sis, à quo venias, quod tibi jus sit in nobis? vsque adhuc puto creatoris es, & ideo secuti sumus recognoscentes omnia illius in te. Quod si ab illo venis, admittimus increpationem. Si vero alii agis, oro te, dicas quid nobis aliquando commisisti duntaxat de tuo, quod jam credidisse debuissemus, vt exprobres incredulitatem, qui nec auctorem tuum vsque adhuc edis? Quàm olim autem apud nos agere cœpisti? vt tempus quoque opponas. In quibus autem nos sustinuisti, vt & patientiam jactes? Asinus de Æsopi puteo modò huc apparuit, & iam exclamat. Quis non ita iniustitiam increpationis retudisset, si eius eum credidisset, qui nondum queri debuisset? nisi quò nec ille eos insilisset, si non olim apud illos in Lege, in Prophetis, in virtutibus & beneficiis deuersatus, incredulos semper fuisset expertus. Sed ecce
c Luc. 9.47. & seq. c *Christus diligit paruulos, tales esse docens debere, qui semper majores velint esse.* Creator
4. Reg. 2. 24 autem vrsos pueris immisit, vlciscens Helisæum propheten, conuicia ab eis passum. Satis impudens antithesis, quum tam diuersa committit, paruulos & pueros: innocentem adhuc ætatem, & iudicii iam capacem, quæ conuiciari poterat, nè dicam blasphemare.
Exo. 1. 15. Quà ergo iustus Deus, nec pueris impiis pepercit, exigens maiori ætati honorem, & vtique magis à minore. Quà verò bonus adeò diligit paruulos, vt apud Ægyptum benefecerit obstetricibus protegentibus partus Hebræos periclitantes edicto Pharaonis. Ita & hæc affectio Christi cum Creatore est. Iam nunc Deus Marcionis, qui connubium
Exo. 1. 16. aduersabatur, quomodo videri potest paruulorum dilector, quorum tota causa connubium est? Qui semen odit, fructum quoque execratur necesse est. Næ ille fæuior haben-
Gen. 2. 28. dus Ægyptio rege. nam Pharao educari non sinebat infantes: iste nec nasci, auferens vitam illis etiam decem mensium in vtero. Atenim quanto credibilius, vt eius deputetur
4. Reg. 1. 10. affectio in paruulos, qui benedicendo connubium in propagationem generis humani, ipsum quoque fructum connubii benedicendo promisit, qui de infantia primus est. Re-
Luc. 9. 54. præsentat Creator ignium plagam Helia postulante in illo Pseudopropheta. Agnosco iudicis seueritatem; è contrario, Christi lenitatem, increpantis eandem animaduersio-
d Esa. 42. 2. nem destinantes discipulos, super illum viculum Samaritarum. Agnoscat & hæreticus ab eodem seuerissimo iudice promitti hanc Christi lenitatem. d *Non contendet*, inquit, *nec vox eius in platea audietur. harundinem quassatam non comminuet, & linum fumigans*
e 3. Reg. 19. 12. *non extinguet.* Talis vtique multò magis hominem non erat crematurus. Nam & tunc ad
Luc. 9. 57. Heliam, e *Non in igni (inquit Dominus) sed in spiritu miti.* Atenim humanissimus Deus,

tur recusat eum, qui se tam induiduum illi comitem offert? Si quia superbè, vel ex hy- Luc. 9.57.
pocrisi dixerat, *Sequar te quocunque ieris*; ergo aut superbiam, aut hypocrisin recusandam
iudicando iudicem gessit. Et vtique damnauit, quem recusauit, non consecuturum scili-
cet salutem. Nam sicut ad salutem vocat, quem non recusat, vel etiam quem vltro vocat;
ita in perditionem damnat quem recusat. Illi autem caussato patris sepulturam, quum
respondet, [f] *Sine, mortui sepeliant mortuos suos: tu autem vade, & annuntia regnum Dei*; f Luc. 9. 59.
vtramque legem Creatoris manifestè confirmauit, & de sacerdotio in Leuitico prohi- 60.
bentem sacerdotes supremis etiam parentum interesse: [g] *Super omnem*, inquit, *animam* g Leuit. 21. 1.
defunctam sacerdos non introibit, & super parentem suum non contaminabitur. Et de deuo- 11.
tione in Arithmis, Nam & illic, qui se Deo vouerit, inter cætera iubet, [h] *nè super vllam* h Num. 6. 6.
animam introeat defunctam, nè super patris quidem, aut matris, aut fratris. Puto autem & 7.
deuotioni, & sacerdotio destinabat, quem prædicando regno Dei imbuerat. Aut si non
ita est, satis impius pronuntiandus, qui nulla ratione legis intercedente, sepulturas pa- Luc. 9. 61. 62
rentum despici à filiis imperabat. Quum verò & tertium illum, prius suis valedicere pa- Gen. 19. 17.
rantem, prohibet retro respectare, sectam Creatoris exequitur. Hoc & ille noluerat
fecisse, quos ex Sodomis liberarat.

CAPVT XXIV.

Discipulos septuaginta mittit Christus, eosque iubet omnia secundùm legem veterum exequi.

In p. V. Discipuli. & V. Prouidentia. 5. à p. V. Calceus. 2. & V. Deus iudex. 3. & V. Pax. 2. & V. salutatio. in m. V. misericordia. 2. à. m. V. iudicii tempus. 1. & V. Pastor. 3. circa. f. V. Christianus. 21. & V. Christianus. 19. in f. V. Christus medicus. 3.

[a] ADLEGIT *& alios septuaginta Apostolos* super duodecim. Quo enim a Luc. 10. 1.
duodecim? secundùm totidem fontes in Elim; si non & septuaginta, se- Num. 33. 9
cundùm totidem arbusta palmarum? Antitheses plurimum caussarum diuersitas fecit,
non potestatum. Sed qui diuersitatem caussarum non respexit, facilè eam potestatem
existimauit. Profectionem filiorum Israëlis, Creator, etiam illis spoliis aureorum, & ar-
genteorum vasculorum, & vestium, præter oneribus consparsionum offarcinatam edu- Num. 33. 1.
xit de Ægypto: Christus autem nec virgam discipulis in viam ferre præscripsit. Illi enim Exo. 12. 34.
in solitudinem promouebantur; hi autem in ciuitates mittebantur. Considera caussa- & seq.
rum offerentiam, & intelliges vnam & eandem potestatem, quæ secundùm penuriam & Luc. 10. 4.
copiam expeditionem suorum disposuit; proinde per ciuitates abundaturam circunci-
dens, sicut & egituram per solitudinem struxerat. Etiam [i] *calciamenta portare vetuit illos.* Ipse i Luc. 10. 4.
enim erat, sub quo nec in solitudine per tot annos populus calciamenta detriuerat. [k] *Nemi-* Deut. 29. 5.
nem, inquit, *per viam salutaueritis.* O Christum destructorem Prophetarum, à quibus hoc k Luc. 10. 4.
quoq; accepit! Helisæus, quum Giezin puerum suum mitteret in viam ad filium Sunamiti-
dis resuscitandũ dè morte, puto sic ei præcepit; [l] *Accinge lumbos tuos, & sume bacillum meum*
in manum, & vade: quemcumque conueneris in via, nè benedixeris eum; id est, nè saluta- l 4. Reg. 4.
ueris: *& qui te benedixerit, nè responderis ei*, id est, nè resalutaueris. Quæ est enim inter 28.
vias benedictio, nisi ex occursu mutua salutatio? Sic & Dominus, [m] *In quam introissent* Ibid.
domum, pacem ei dicere; exemplo eodem est. Mandauit enim & hoc Helisæus, quum in- m L[illegible] 10. 5.
troisset ad Sunamitin, diceret ei, [n] *Pax viro tuo, pax filio tuo.* Hæc erunt potius nostræ n 4. Reg. 4.
antitheses, quæ comparant, non quæ separant Christum. [o] *Dignus est autem operarius* 26.
mercede sua quis magìs pronuntiarit quàm Deus iudex? Quia & hoc ipsum iudicare est, o Luc. 10. 7.
dignum facere mercede operarium. Nulla retributio non ex iudicatione constitit. Iam
nunc & hîc lex consignatur Creatoris, etiam boues operantes dignos operarios mercede
iudicantis. [p] *Boui*, inquit, *terenti os non colligabis.* Quis tam præstans in homines, nisi qui
& in pecudes? Quòd si & Christus dignos mercede pronuntiat operarios, excusauit præ- p Deut. 25.
ceptum illud Creatoris, de vasis aureis & argenteis Ægyptiorum auferendis. Qui enim 4. & 1. Cor.
villas & vrbes operati fuerant Ægyptiis, digni vtique operarii mercede, non ad fraudem 9. 9.
sunt instructi, sed ad mercedis compensationem, quam aliàs à dominatoribus exigere non & 1. Tim. 5.
poterant. Regnum Dei, neque nouum, neque inauditum, sic quoque confirmauit, dum 18.
illud iubet annuntiari adpropinquasse. Quod enim longè fuerit aliquãdo, id potest dici ad Exo. 12. 2. &
propinquasse. Si autem nunquam retro fuisset, antequam adpropinquasset, nec dici potuis- 36.
set adpropinquasse, quod nunquam longè fuisset. Omne quod nouum & incognitum est, Exo. 1. 11.
subitum est. Omne quod subitum est, quum annuntiatur, tunc primùm speciem inducens, Luc. 10. 9.
tunc primùm accipit tempus. Cæterum, nec retro tardasse poterit, quamdiu non annun-
tiabatur nec ex quo annuntiari cœperit, adpropinquasse. Etiam adjicit, vt eis qui illos
non recepissent, dicerent; [q] *Scitote tamen adpropinquasse regnum Dei.* Si hoc non & commi- Luc. 10. 11.

q Luc. 10. 11. nationis gratia mandat, vanissimè mandat. Quid enim ad illos si adpropinquaret regnũ, nisi quia cum iudicio adpropinquat? in salutẽ scilicet eorum, qui annuntiationem eius
Luc. 9. 5. receepissent. Quomodo? si comminatio non potest sine executione, habes Deum executorem in comminatore, & iudicem in vtroque? Sic & puluerem iubet excuti in illos, in testificationem, & hærentiam terræ eorum, nedum communicationis reliquæ. Si enim inhumanitas & inhospitalitas nullam ab eo relaturæ sunt vltionem, cui rei præmittit testificationem, minas vtique portendentem? Porro, quum etiam Creator in
Deut. 23. 3. Deuteronomio, Ammonitas, & Moabitas prohibeat recipi in Ecclesiam, quòd populum Ægypto profectum, inhumanè & inhospitaliter copiis defraudassent: ergo in Christum inde manasse constabit communicationis interdictum, vbi habet formam, r *Qui vos spernit, me spernit.* Hoc & Moysi Creator, s *Non te contempserunt, sed me.* Tam
r Luc. 10. 16. s 1. Reg. 8. 7 enim Apostolus Moyses, quàm & Apostoli Prophetæ. Æquanda erit auctoritas vtriusque officij, ab vno eodemque Domino Apostolorum, & Prophetarum. Quis nunc
t Luc. 10. 19. t *dabit potestatem calcandi super colubros, & scorpios?* Vtrumnè omnium animalium Dominus, an nec vnius lacertæ Deus? Sed benè quòd Creator hanc potestatẽ etiam paruulis
u Esa. 11. 8. pueris per Esaiam repromisit, u *conijcere manum in cauernam aspidum, & in cubile natorum aspidum, nec omnino lædi.* Et vtique scimus (salua simplicitate scripturæ; nam nec & ipsæ
x Ephes. 6. 12 bestiæ nocere poterunt, vbi fides fuerit) figuratè scorpios & colubros portendi x *spiritalia malitiæ*, quorum ipse quoque princeps in serpentis, & draconis, & immanissimæ cuiusque bestiæ nomine depuretur, penès Creatorem, largitum hanc potestatem priori
y Psal. 90. 13. Christo suo; sicut nonagesimus Psalmus ad eum, y *Super aspidem, & basiliscum incedes, & conculcabis leonem, & draconem;* sicut etiam Esaias, z *Illa die superducet Dominus Deus ma-*
z Esa. 27. 1. *charam sanctam, magnam & fortem,* Christum scilicet suum, *in draconem illum colubrum*
aa Esa. 35. 8. *magnum, & tortuosum, & interficiet eum illa die.* Sed quum idem, aa *Via munda, & via sancta vocabitur, & non transibit illic immundum, nec erit illic via immunda: qui autem dispersi erunt, vadent in ea, & non errabunt; & non erit illic leo, nec ex bestijs pessimis quicquam ascendet in eam, nec inuenietur illic;* quum via fidem demonstret, per quam ad Deum perueniemus, iam tunc eidem viæ, id est fidei, hanc erogationem, & subiectionem bestiarum pollicetur. Denique & tempora promissionis congruere inuenias, si quæ antecedunt, legas. bb *Inualescite manus dimissæ, & genua resoluta. Tunc patefient oculi cæcorum, &*
bb Esa. 35. 3. & seq. *aures exaudient surdorum. Tunc saliet claudus vt ceruus, & clara erit lingua mutorum.* Igitur
Luc. 10. 19. vbi medicinarum edidit beneficia, tunc & scorpios, & serpentes sanctis suis subdidit,
Luc. 10. 22. ille scilicet qui hanc potestatem, vt & aliis præstaret, prior acceperat à Patre, & secun-
9. dùm ordinem prædicationis exhibuit.

CAPVT XXV.

Christus laudat Patrem quòd absconderit sua sapientibus; legis perito quid faciendum respondet.

In p. V. Marcionis Deus numero 10. à p. V. Humilitas. 2. circa. m. V. Chri. Magnalia. 5. à m. V. Apostoli. 3. à m. adf. V. Amor Dei. 3.

a Luc. 10. 21. QVIS Dominus cœli inuocabitur, qui non prius factor ostenditur? a *Gratias enim, inquit, ago, & confiteor, Domine cœli, quod ea quæ erant abscondita sapientibus, & prudentibus, reuelaueris paruulis.* Quæ ista? & cuius? & à quo abscondita? & à quo reuelata? Si à Deo Marcionis abscondita, & reuelata, qui omnino nihil præmiserat; in quo aliquid absconditum esse potuisset, non prophetias, non parabolas, non visiones, non vlla rerum, aut verborum, aut nominum argumenta, per allegorias & figuras, vel ænigmatum nebulas obumbrata; sed ipsam magnitudinem sui absconderat, quam cummaximè per Christum reuelabat, satis iniquè. Quid enim deliquerant sapientes & prudentes, vt absconderetur illis Deus? ad quem cognoscendum non suffecerat sapientia atque prudentia illorum, nulla via data ab ipso per aliquam operum prædicationem, vel vestigia, per quæ sapientes atque prudentes deducerentur. Quamquam & si in aliquo deliquissent erga Deum ignotum, pone tunc notum; non tamen zelotem eum experiri debuissent, qui dissimilis Creatoris inducitur. Igitur si nec materias præmiserat, in quibus aliquid occultasset; nec reos habuerat, à quibus occultasset; nec debuerat occultasse, etiam si habuisset; iam nec reuelator ipse erit, qui absconditor non fuit: ita nec Dominus cœli, nec Pater Christi; sed ille, in quem competunt omnia. Nam & abscondit præmisso obscuritatis propheticæ instrumento, cuius intellectum fides mereretur: b *Nisi enim credideri-*
b Esa. 7. 9. Rom. 1. 21. *tis, non intelligetis;* & reos habuit sapientes atque prudentes, ex ipsis operibus tot ac

tantis

tantis intelligibilem Deum non requirentes, vel perperàm in illum philosophantes;
& ingenia hæreticis subministrantes; & nouissimè, c *zelotes est*. Denique olim hoc per c Exo. 20 5.
Esaiam concionabatur, quod Christus gratulatur; d *Perdam sapientiam sapientium, &* d Esa. 29.14.
prudentiam prudentium eclabo. Sicut & alibi tam abscondisse, quàm reuelatum esse signi- e Esa. 45. 3.
ficat, e *Et dabo illis thesauros absconditos, inuisibiles aperiam illis*. Er rursus, f *Quis alius di-* f Esa. 44.25.
ssipiet signa ventriloquorum, & diuinationes ex corde; auertens in posteriora sapientes, & cogi-
tationes eorum infatuans? Si autem & Christum suum illuminatorem Nationum desi-
gnauit, g *Posui te in lucem Nationum*; quas interpretamur in nomine paruulorum, sensu g Esa. 42. 6.
scilicet retro paruas, & imprudentia infantes; iam verò & humilitate fidei pusillas: fa- & cap. 49. 6.
cilius vtique credemus eundem etiam paruulis reuelasse per Christum, qui & retro
absconderit, & per Christum reuelationem repromiserit. Aut si Deus Marcionis, ea
quæ à Creatore abscondita retro fuerant, patefecit: ergo iam Creatori negotium gessit,
r s eius edisserens. Sed in destructionem, inquis, vti traduceret eas: ergo illis tra-
duxisse debuerat, quibus Creator abscondidit, sapientibus & prudentibus. Si enim
benignitate faciebat, illis erat agnitio præstanda, quibus fuerat negata; non paruulis,
quibus nihil Creator inuiderat. Et tamen vsque adhuc, puto, probamus exstructio-
nem potius Legis & Prophetarum inueniri in Christo, quàm destructionem. h *Omnia* h Luc. 10 22
sibi tradita dicit à Patre. Credas, si Creatoris est Christus, cuius omnia; quia non minori
se tradidit omnia filio Creator, quæ per eum condidit, per sermonem suum scilicet:
Cæterùm, si eperchomenos ille, quæ sunt omnia quæ illi à Patre sunt tradita? quæ sunt
Creatoris? Ergo bona sunt quæ Pater Filio tradidit; & bonus iam Creator, cuius om-
nia bona sunt; & ille iam non bonus, qui in aliena bona inuasit, vt filio traderet, do-
cens alieno abstinere. Certè mendicissimus, qui nec filium vnde ditaret habuit, nisi
dè alieno. Aut si nihil dè Creatoris traditum est ei à Patre, & quomodo hominem
Creatoris sibi vendicat? Aut si solus homo ei traditus est; omnia homo non est. Scri-
ptura autem omnium edicit traditionem filio factam. Sed & si omnia ad hominum ge-
nera, id est, ad omnes Nationes interpretaberis; & has filio tradidisse Creatoris est:
i *Dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ*. Aut si habet & ipse i Psal. 2. 8.
aliqua sua, quæ omnia filio traderet, pariter cum homine Creatoris, ostende vnum
aliquod ex omnibus, in fidem, in exemplum; nè tam meritò non credam eius esse om-
nia, cuius nihil video, quàm meritò credam, etiam quæ non video eius esse, cuius sunt
vniuersa quæ video. Sed, k *Nemo scit qui sit pater, nisi filius; & qui sit filius, nisi pater, &* k Luc. 10.22
cuicunque filius reuelauerit. Atque ita Christus ignotum Deum prædicauit. Hinc enim
& alij hæretici fulciuntur, opponentes Creatorē omnibus notum, & Israëli, secundùm
familiaritatē, & rationibus secundùm naturam. Et quomodo ipse testatur nec Israëli
cognitum se? l *Israel autem me non cognouit, & populus me non intellexit*; nec Nationibus,
m *Ecce enim nec dè Nationibus*, inquit, *nemo*; propter quod & n *illas stillicidium situla depu-* l Esa. 1. 3.
tauit, & o *Sionem tanquam speculam in vinea dereliquit*. Vide ergo an confirmatio sit pro- m Esa. 63.3.
pheticæ vocis, exprobrantis ignorantiam in Deum humanam, quæ fuerit ad filium vs- n Esa. 40.15
que. Nam & ideo subtexuit, p *ab eo cognosci Patrem, cui Filius reuelauerit*: quoniam ipse o Esa. 1. 8.
erat, q *qui positus à Patre illuminatio Nationum annuntiabatur*, vtique dè Deo illuminan- p Luc. 10 22
darum; etiam Israëlis, vtique per agnitionem Dei pleniorem. Ita non proficient argu- q E... 4. 26.
menta in fidem Dei alterius, quæ Creatori competere possunt: quia quæ non compe-
tent Creatori, hæc poterunt in fidem proficere Dei alterius. Si & sequentia inspicias,
r *Beati oculi qui vident quæ videtis: Dico enim vobis, quia Prophetæ non viderunt quæ vos vide-* r Luc. 10.23.
tis; dè superiori sensu descendunt; adeo neminem, vt decuit, Deum cognouisse, quan-
do nec Prophetæ vidissent, quæ sub Christo videbantur. Nam si non meus esset Chri-
stus, nec Prophetarum hoc in loco mentionem collocasset. Quid enim mirum, si non
viderant res Dei ignoti, & tanto pòst æuo reuelari? Quæ autem fuisset fœlicitas eorum
qui tunc videbant quæ alij meritò vidisse non poterant, si non erant consecuti repræ-
sentationem eorum quæ nunquam prædicauerant, nisi quoniam poterant vidisse, qui
Dei sui res quas etiam prædicauerant, non tamen viderant? Hæc autem fœlicitas
erit aliorum, qui videbant, quæ alij tantùm prædicauerant. Denique ostendemus, &
iam ostendimus, ea visa in Christo, quæ fuerant prædicata; abscondita tamen & ab
ipsis Prophetis, f *vt absconderentur & à prudentibus seculi*. In Euangelio veritatis, le- f Matth. 11.
gis doctor Dominum aggressus, t *Quid faciens*, inquit, *vitam æternam consequar?* 25.
In hæretico, vita solummodò posita est, sine æternæ mentione, vt doctor dè ea t Luc. 10.25.
vita videatur consuluisse, quæ in lege promittitur à Creatore longæua; & Dominus Exo. 20.12.
ideo illi secundùm legem responsum dedisse, u *Diliges Dominum Deum tuum ex toto* u Deut. 6.5.
corde tuo, & ex tota anima tua, & totis viribus tuis; quoniam dè lege vitæ sciscitabatur. Luc. 10. 27.

Sed ſciebat vtique legis doctor, quo pacto vitam legalem conſequi poſſet, v..non dè ea interrogaſſet, cuius regulas etiam docebat. Sed quia & mortui jam ſuſcitabantur à Chriſto, exſuſcittaus ad ſpem æternæ vitæ, per exempla recidiuæ, nè plus aliquid obſeruationis exigeret ſublimior ſpes, idcirco conſuluit de æternæ vitæ conſecutione. Itaque Dominus vt nec ipſe alius; nec aliud nouum inferens præceptum, quàm quod principaliter ad omnem ſalutem, & vtramque vitam facit, ipſum caput ei legis opponit, omniſariam diligendi Dominum Deum ſuum. Denique ſi de vita longæua & ille conſuluit, & Chriſtus reſpondit, quæ ſit penès Creatorem; non de æterna quæ ſit penès Marcionis Deum, quomodo conſequitur æternam? Non vtique eodem modo quo & longæuam. Pro differentia enim mercedum, operarum quoque credenda diſtantia eſt. Ergo non ex dilectione Dei tui conſequetur vitam æternam Marcionites, ſicut longæuam dilector Creatoris. Sed quale eſt, vt non magis diligendus ſit, qui æternam pollicetur, ſi diligendus eſt qui longæuam repromittit? Ergo eiuſdem erit vtraque vita, quum eadem eſt vtrique vitæ captanda diſciplina. Quod Creator docet, id & Chriſto opus eſt diligi, vt præſter, interueniente & hîc illa præſcriptione, qua facilius apud eum debeant credi maiora, apud quem minora præcedunt; quàm apud eum, cui nullam de maioribus fidem aliqua minora præparauerunt. Viderit nunc ſi æternam noſtri addiderunt. Hoc mihi ſatis eſt, quod Chriſtus ille æternæ, non longæ vitæ inuitator, de longæua conſultus quam deſtruebat, non ad æternam potius exhortatus eſt hominem, quam inferebat. Quid oro te, feciſſet Chriſtus Creatoris, ſi qui Creatori diligendo ædificauerat hominem, non erat Creatoris? Credo negaſſet diligendum Creatorem.

CAPVT XXVI.

Chriſtus docet orationem dominicam, parabolas orationis inducit, dæmonium ſurdum expellit; mulier de turba ei acclamat.

In p. V. Oratio. 4. à p. ad vltra. m. V. Oratio. 5. circa. f. V. Chriſtus medicus. 8. inf. V. Chriſti. caro. 6. in f.

QVVM in quodam loco oraſſet ad patrem illum ſuperiorem, ſatis impudentibus &
Luc. 11. 1. temerariis oculis ſuſpiciens ad cœlum Creatoris, à quo tam aſpero & ſæuo, & grandine & fulmine potuiſſet elidi, ſicut & Hieruſalem ſuffigi ab eo potuit; aggreſſus
a Ibid. eum ex diſcipulis quidam, a *Domine*, inquit, *doce nos orare, ſicut & Ioannes diſcipulos ſuos docuit*; ſcilicet quia alium Deum aliter exiſtimaret orandum. Hoc qui præſumpſerat, prius eſt probet alium Deum editum à Chriſto. nemo enim antè voluiſſet orare noſſe, quàm didiciſſet quem oraret. Igitur ſi didicerat, proba. Si nuſquam vſque adhuc probas, ſcito illum in Creatorem fotmam orationis poſtulaſſe in quam etiam diſcipuli Ioannis orabant. Sed quia & Ioannes nouum aliquem ordinem orationis induxerat, ideo hoc & à Chriſto diſcipulus eius poſtulandum non immeritò præſumpſerat, vt & illi de proprio magiſtri ſui inſtituto, non alium, ſed aliter Deum orarent. Proinde nec Chriſtus antè orationis notitiam diſcipulo contuliſſet, quàm Dei ipſius. Ita & ipſe in eum docuit orationem, quem diſcipulus vſque adhuc nouerat. Denique ſenſus orationis quem Deum
Luc. 11. 1. ſapiant recognoſce. Cui dicam, Pater? ei qui me omnino non facit? à quo, originem
Ibid. 2. non traho? an ei qui me faciundo, & inſtruendo generauit? A quo Spiritum ſanctum
b Pſ[illegible] 5. poſtulem? à quo nec mundialis ſpiritus præſtatur? b *an à quo fiunt etiam angeli ſpiritus*? cuius
c [illegible] & in primordio c *ſpiritus ſuper aquas ferebatur*? Eius regnum optabo venire, quem nun-
Luc. 11. 2. quam regem gloriæ audiui? d *in cuius manu etiam corda ſunt regum*? Quis dabit mihi pa-
d Prou. 21. 1. nem quotidianum? qui nec milium mihi condit, an qui etiam de cœlo panem angelo-
Luc. 11. 3. rum quotidianum populo ſuo præſtitit? Quis mihi delicta dimittet? qui ea non judican-
Pſal. 77. do non retinet? an qui ſi dimiſerit, retinebit vt iudicet? Quis non ſinet nos deduci
Luc. 11. 4. in tentationem? quam poterit tentator non timere, an qui à primordio tentatorem
Luc. 11. 4. angelum prædamnauit? Hoc ordine, qui alii Deu ſupplicat, & non Creatori, non orat
Luc. 11. 9. illum, ſed infamat. Proinde à quo petam, vt accipiam? apud quem quæram, vt inueniam? ad quem pulſabo, vt aperiatur mihi? Quis habet petenti dare, niſi cuius om-
Matth. 11. 25 nia? cuius ſum etiam ipſe qui peto. Quid autem perdidi apud Deum illum, vt apud eum quæram & inueniam? Si ſapientiam atque prudentiam, has Creator abſcondit; apud eum ergo quæram. Si ſalutem & vitam, & has apud Creatorem. Nihil alibi quæretur vt inueniatur, quàm vbi latuit vt appareat. Si nec alio rſum pulſabo, quàm vnde ſum functus. Denique, ſi accipere, & inuenire, & admitti, laboris & inſtantiæ fructus eſt illi qui petiit, & quæſiuit, & pulſauit; intellige hæc à Creatore mandari, & repromitti. Ille enim Deus optimus, vltro veniens ad præſtandum non ſuo homini, nullum illi laborem, nec inſtantiam indixiſſet. Iam enim non optimus, ſi non vltro daret non petenti, & inuenire præſtaret non quærenti, & aperiret non pulſanti. Creator

autem potuit indicere ista per Christum, vt quia delinquendo homo offenderat Deum suum, laboraret, & instantia petendi acciperet, & quærendi inueniret, & pulsandi introiret. Sic & præmissa similitudo, nocturnum panis petitorem amicum facit, non alienum; & ad amicum pulsantem, non ad ignotum. Luc.11.5. Amicus autem etiamsi offendit, magis Creatoris est homo, quàm Dei Marcionis. Itaque ad eum pulsat, ad quem ius illi erat, cuius ianuam norat, quem habere panes sciebat, cubantem jam cum infantibus, quos nasci voluerat. Etiam quod sero pulsatur, Creatoris est tempus. illius & serum, cuius sæculum, & sæculi occasus. ad Deum autem nouum, nemo serò pulsasset, tantùm quòd lucescentem. Creator est, qui & ianuam olim Nationibus cluserit, quæ olim pulsabatur Iudæis; is & exurgit, & dat, & si iam non quasi amico, non tamen quasi extraneo homini, Ibid. 7. sed quasi molesto, inquit. Molestum autem tam citò Deus recens neminem pati potuit. Agnosce igitur & Patrem, quem etiam appellas Creatorem. Ipse est qui scit quid filii Exo..16.13. postulent. Nam & panem petentibus, de cœlo dedit manna; & carnem desiderantibus, 15. emisit ortygometram; [e] *non serpentem pro pisce, nec scorpium pro ouo.* Num. 11.4. Illius autem erit non dare malum pro bono, cuius vtrumque sit. e Luc.11.11. Cæterùm, Deus Marcionis non habens scorpium, non poterat id se dicere non daturum, quod non habebat; sed ille qui habens & scorpium, non dat. Itaque & Spiritum sanctum is dabit, apud quem est & non sanctus. [f] *Quum surdum dæmonium expulisset*, (vt & ista specie curationis Esaiæ occurrisset) f Luc.11.13. in Beelzebule dictus ejicere dæmonia: *Si ego*, inquit, *in Beelzebule ejicio dæmonia, filij* 14. & seq. *vestri in quo ejiciunt?* hac voce quid magis portendit, quàm ejicere se, in quo & filii eorum? In virtute scilicet Creatoris. Nam si putas sic accipiendum, *Si ego in Beelzebule ejicio dæmonia, filii vestri in quo?* quasi illos sugillaret in Beelzebule ejicientes, resistet tibi prior sensus, *non posse Satanam diuidi aduersus semetipsum.* Adeò nec illi in Beelzebule ejiciebant; sed, vt diximus, in virtute Creatoris: quam vt intelligi faceret, subjungit, *Quòd si ego in digito Dei expello dæmonia, ergonè appropinquauit in vos regnum Dei?* Apud Pharaonem enim venefici illi adhibiti aduersus Moysen, virtutem Creatoris, digitum Dei appellauerunt: [g] *Digitus Dei est hoc.* quòd significaret etiam modicum, validissimum tamen. g Exo. 8.19. Hoc & Christus ostendens, commemorator, non obliterator vetustatum, scilicet suarum, virtutem Dei, *digitum Dei dixit*; non alterius intelligendam, quàm eius apud quem hoc erat appellata. Ergo & regnum ipsius appropinquauerat, cuius & virtus digitus vocabatur. Meritò igitur applicuit ad parabolam [h] *fortis illius* h Luc.11.21. *armati, quem validior alius oppressit*, principem dæmoniorum, quem Beelzebulem & Satanam suprà dixerat, significans digito Dei oppressum, non Creatorem ab alio Deo subactum. Cæterùm, quomodo adhuc staret regnum eius in suis terminis, & legibus, & officiis, quem licet integro mundo, vel sic potuisset videri superasse validior ille Deus Marcionis, si non secundùm legem eius etiam Marcionitæ morerentur, in terram defluendo, sæpè & à scorpio docti non esse superatum Creatorem. [i] *Exclamabat mulier de turba, Beatum vterum qui illum portasset, & vbera quæ illum educassent.* i Luc.11.28. Et Dominus; *Immò Beati qui sermonem Dei audiunt & faciunt.* Quia & retrò sic rejecerat matrem aut fratres; dum auditores, & obsecutores Dei præfert. Nam nec hîc mater adsistebat illi. Adeò nec retrò negauerat, vt nè tum quum id rursus audit. rursus proinde fœlicitatem ab vtero & vberibus matris suæ, transtulit in discipulos; à qua non transtulisset, si eam non haberet.

CAPVT XXVII.

Pharisæis signum petentibus, aliisque seuerè respondet in omnibus filius Creatoris.

à p. V. lauacrum. & V. mandata Dei. 1. circa. f. Chri. verba. 8. & V. Chri. verba. 9. & V. Christus iudex. 7. in f. V. Deus iudex. 6.

ALIBI malo purgare quæ reprehendunt Marcionitæ in Creatore. Hîc enim sufficit, si ea in Christo reperiuntur. Ecce inæqualis, & ipse inconstans, leuis, aliud docens, aliud faciens: Iubet [a] *omni petenti dare*, [b] *& ipse signum petentibus non dat.* a Luc.6.30. Tanto æuo lucem suam ab hominibus abscondit, & negat lucernam abstruendam; b Luc.11.29. sed confirmat super candelabrum proponendam, vt omnibus luceat. Luc. 8.16. Vetat remaledicere, multò magis vtique maledicere; & Væ ingerit Pharisæis, & doctoribus legis. Luc.6.28. Quis est tam similis Dei mei Christus, nisi ipsius? Sæpè jam fiximus, nullo modo potuisse illum destructorem legis denotari, si alium Deum promulgasset. Luc. 11. 42. Ideo & tunc Pharisæus, qui illum 43. & seq. vocarat ad prandium, retractabat penès se, cur non prius tinctus esset, quàm recubuisset secundùm legem, qui Deum legis circumferret? Iesus autem etiam interpretatus est ei legem, dicens, [c] *Illos calicis, & catini exteriora emundare; interiora autem ipsorum* c Luc.11.37. 38.39.

plena esse rapina & iniquitate. vt significaret vasculorum munditias, hominum esse in-
telligendas apud Deum: quia & Pharisæus de homine, non de calice illoto, apud se tra-
ctauerat. *Ideo exteriora*, inquit, *calicis lauatis*, id est carnem: *interiora autem vestra non*
emundatis, id est animam. adjiciens, *Nonne qui exteriora fecit*, id est carnem; *& interiora*
fecit, id est animam? quo dicto apertè demonstrauit, cuius vterque sit, [d] *præponentis*
d Osee.6.6. *misericordiam*, non modò lauacro hominis, *sed etiam sacrificio.* Subjungit enim, [e] *Date*
e Luc.11.41. *quæ habetis eleemosinam, & omnia munda erunt vobis.* Quòd si & alius potest Deus mi-
sericordiam mandasse, non tamen antequam cognitus. Porro & hîc apparet, illos
non de Deo increpitos, sed de eius disciplina, à quo illis & figuratè vasculorum
Luc.11.42. munditiæ, & manifestè misericordiarum opera imperabantur. Sic & olufcula deci-
mantes, vocationem autem & dilectionem Dei prætereuntes objurgat. Cuius Dei
vocationem & dilectionem, nisi cuius & rutam & mentam, ex forma legis de decimis
offerebant? Totum enim exprobrationis hoc erat, quod modica curabant; ei vtique,
f Deut. 6.5. cui majora non exhibebant, dicenti, [f] *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo,*
& ex tota animo tua, & ex totis viribus tuis, qui te vocauit ex Ægypto. Cæterùm, nec tem-
pus admisisset, vt Christus tam præcoquam, immò tam acerbam adhuc dilectionem,
Luc.14.7. expostularet nouo & recenti Deo, nè dixerim nondum palàm facto. Primatum quo-
que captantes locorum, & honorem salutationum, quum incusat, sectam Creatoris
administrat, eiusmodi principes Sodomorum Archontas appellantis, prohibentis etiam
confidere in præpositos, immò & in totum [g] *miserrimum hominem pronuntiantis, qui*
g Hier.17.5. *spem habet in homine.* Quòd si propterea quis adfectat principatum, vt de officiis alio-
rum glorietur, quia officia vetuit eiusmodi sperandi, & confidendi in hominem, idem
& adfectatores principatuum increpuit. Inuehitur & in doctores ipsos legis, quòd
h Luc.11.46 [h] *onerarent alios importabilibus oneribus, quæ ipsi nè digito quidem aggredi auderent*, non
legis onera sugillans, quasi derestator eius. quomodo enim detestator, qui cum maximè
potiora legis prætereuntes incusabat, eleemosinam, & vocationem, & dilectionem
i Ibid 42. Dei, nè hæc quidem grauia, [i] *nedum decimas rutarum, & munditias catinorum*? Cæte-
rùm, excusandos potius censuisset, si importabilia portare non possent. Sed quæ onera
taxat? quæ ipsi de suo exagerabant, docentes præcepta doctrinas hominum, commo-
k Esa. 5. 8. dorum suorum causa, [k] *jungentes domum ad domum, vt quæ proximi sunt, auferrent,*
l Ibid. [l] *clamantes populum*, [m] *amantes munera, sectantes retributionem, diripientes iudicata pau-*
m Esa 1. 23. *perum*; [n] *vti esset illis vidua in rapinam, & pupillus in prædam.* Dè quibus idem Esaïas,
n Esa. 10. 2. [o] *Væ qui valent in Hierusalem.* & rursus, [p] *Qui vos postulant, dominantur vestri.* Qui
o Esa. 5. 22. magìs quàm legis doctores? Hi si & Christo displicebant, vt sui displicebant. Alienæ
p Esa. 3. 12. enim legis doctores non omnino pulsasset. Cur autem [q] *Væ audiunt etiam, quòd ædifi-*
q Luc.11.47 *carent Prophetis monimento, interemptis à patribus eorum*, laude potius digni, qui ex isto
r Exo.10.5. opere pietatis testabantur se non consentire factis patrum; si non erat [r] *zelotes*, qua-
lem arguunt Marcionitæ, *delicta patrum de filijs exigentem vsque in quartam natiuita-*
tem? Quam verò clauem habebant legis doctores, nisi interpretationem legis? ad cuius
Luc. 11. 52 intellectum neque ipsi adibant, non credentes scilicet: [s] *Nisi enim credideritis, non in-*
s Esa 7. *telligetis; neque alios admittebant.* vtique *docentes præcepta potius, & doctrinas hominum.*
Qui ergo nos ipsos introeuntes, nec aliis aditum præstantes, increpabat, obtrectator
habendus est legis, an fautor? Si obtrectator, placere debebant & præclusores legis.
Luc. 11. 42. & seq. si fautor, iam non & æmulus legis. Sed hæc omnia ad infuscandum Creatorem inge-
rebat, vt sæuum, erga quem delinquentes, Væ habituri essent. Et quis sæuum non
potius timeret prouocare, deficiendo ab eo? Tantò magìs ergo demerendum docebat,
quem timendum ingerebat. Sic oportebat Christum Creatoris.

CAPVT XXVIII.

Christus discipulos monet cauere à Pharisæis, Deum timendum, se confitendum, daturum Spiritum quid loquatur, item de diuisione hæreditatis, & diuite sollicito de horreis secundùm legem.

In p. V. Hypocrita. 2. à p. V. Timor Dei. 1. & V. Martyres. 11. & V. Spiritus. 5. 9. in m. V. Christ verba. 5. in f. V. diuitiæ. 7.

MERITO itaque non placebat illi hypocrisis Pharisæorum, labiis scilicet amantium
Deum, non corde: [a] *Cauete*, inquit discipulis, *à fermento Pharisæorum, quod est hy-*
a Luc. 12. 1. Esa. 29. 13. *pocrisis*, non prædicatio Creatoris. Odit contumaces Patris Filius; non vult suos tales exi-
stere in illum: non in alium, in quem hypocrisis fuisset admissa, cuius exemplum à disci-
pulis caueretur. Ita Pharisæorum prohibet exemplum. In eum prohibebat illud admitti,

in quem admittebant Phariſæi. Igitur quoniam hypocriſim eorum taxarat, vtique ce-
lantem occulta cordis, & incredulitatis ſcelera ſuperficialibus officiis obumbrantem;
[b] *quæ clauem agnitionis habens, nec ipſa introiret, nec alios ſineret*: ideo adiicit, [c] *Nihil autem* b Luc.11.52.
opertum, quod non pateſiet; & nihil abſconditum, quòd non dignoſcetur; nè quis exiſtimet illum c Luc.12.2.
Dei ignoti retro & occulti reuelationem, & adagnitionem intentare, quum ſubiiciat;
etiam quæ inter ſe muſſitarent vel tractarent, ſcilicet ſuper ipſo dicentes, [d] *Hic non ex-*
pellit dæmonia niſi in Beelzebule, in apertum proceſſura, & in ore hominum futura, ex d Luc.11.15.
Euangelij promulgatione. Deinde conuerſus ad diſcipulos; [e] *Dico autem*, inquit, *vobis*
amicis meis, nolite terreri ab eis qui vos ſolummodò occidere poſſunt, nec poſt hoc vllam in vobis e Luc.12.4.
habent poteſtatem. ſed iis erit Eſaïas prædicens, [f] *Vide quomodo iuſtus auſertur, & nemo ad-*
uertit. [g] *demonſtrabo autem vobis quem timeatis. timete eum, qui poſtquam occiderit, poteſta-* f Eſa.57.1.
tem habet mittendi in gehennam; Creatorem vtique ſignificans. *itaque dico vobis, hunc ti-* g Luc.12.5.
mete. Et hoc in loco ſufficeret mihi, ſi, quem timeri iubet, offendi vetat; & quem of- Ibid.
fendi vetat, demereri iubet, & qui hæc mandat ipſius eſt, cui timendo, & non offen-
dendo, & demerendo procurat. Sed habeo & dè ſequentibus ſumere: [h] *Dico enim vo-*
bis, Omnis qui confitebitur in me coram hominibus, confitebor in illo coram Deo. Qui confite- h Luc.12.8.
buntur autem in Christo, occidi habebunt coram hominibus, nihil vtique amplius paſ-
ſuri poſt occiſionem ab illis. Hic ergo erunt quos ſuprà præmonet, nè timeant tan-
tummodò occidi; ideo præmittens non timendam occiſionem, vt ſubiungeret ſub-
ſtruendam confeſſionem: [i] *Et omnis qui negauerit me coram hominibus, denegabitur coram* i Luc.12.9.
Deo, ab eo vtique qui illum confitentem confeſſurus fuiſſet. Si enim confeſſorem con-
fitebitur, ipſe eſt qui & negatorem negabit. Porro, ſi confeſſor eſt, cui nihil timendum
eſt poſt occiſionem. negator erit cui timendum eſt etiam poſt mortem. Itaque quum
Creatoris ſit quod timendum eſt poſt mortem, gehennæ ſcilicet pœna, & negator ergo
Creatoris eſt. Si autem & negator, & confeſſor, qui poſt occiſionem nihil ab homine
paſſurus eſt, à Deo planè paſſurus, ſi negaret. atque ita Christus Creatoris eſt, qui
oſtendit negatores ſuos, Creatoris gehennam timere debere. Poſt deterritam itaque
negationem, ſequitur & blaſphemiæ formidandæ admonitio, [l] *Qui dixerit in filium*
hominis, remittetur illi; qui autem dixerit in Spiritum ſanctum, non remittetur ei. Quòd ſi l Luc.12.10.
iam remiſſio, & retentio delicti, iudicem Deum ſapiunt, huius erit Spiritus ſanctus
non blaſphemandus, non remiſſuri ſcilicet blaſphemiam; ſicut & ſuprà non negandus,
occiſuri ſcilicet etiam in gehennam. Quòd ſi & blaſphemiã Christus à Creatore auer-
tit, quomodo aduerſarius ei venerit, non ſcio. Aut ſi & per hæc ſeueritatem eius in-
fuſcat, non remiſſuri blaſphemiam, & occiſuri etiam in gehennam, ſupereſt vt & illius
diuerſi Dei impunè & Spiritus blaſphemetur, & Christus negetur, & nihil interſit dè
cultu eius, de vè contemptu; & ſicut dè contemptu nulla pœna, ita dè cultu nulla ſpe-
randa ſit merces. Perductos ad poteſtates, prohibet ad interrogationem cogitare dè
reſponſione: [m] *Sanctus enim*, inquit, *Spiritus docebit vos ipſa hora quid eloqui debeatis*. Si
eiuſmodi documentum Creatoris eſt, eius erit & præceptum, cuius præceſſit exem- m Luc.12.11.12.
plum. Balaam prophetes in Arithmis arceſſitus à rege Balach, ad maledicendum Iſ- Num.22.12
raëlem, cum quo prælium inibat; ſimul ſpiritu implebatur, non ad quam venerat ma- & cap.23.5.
ledictionem, ſed quam illi ipſa hora ſpiritus ſuggerebat, benedictionem pronuntiabat, & c.
antè profeſſus apud nuntios regios, mox etiam apud ipſum, id ſe pronuntiaturum quod 24.1.& seq.
Deus ori eius indidiſſet. Hæ ſunt nouæ doctrinæ noui Christi, quas olim famuli Crea-
toris initiauerunt. Ecce planè diuerſum exemplum Moyſi, & Christi. Moyſes rixan-
tibus fratribus vltro intercedit, iniurioſum increpat, [n] *Quid proximum tuum percutis?* Et
reiicitur ab illo, *Quis te conſtituit magiſtrum, aut iudicem ſuper nos?* Christus verò poſtu- n Exo.2.13.
latus à quodam, vt inter illum & fratrem ipſius diuidunda hereditate componeret; Luc.12.13.
operam ſuam, & quidem tam probæ cauſæ denegauit. Iam ergo melior Moyſes meus,
Christo tuo, fratrum paci ſtudens, iniuriæ occurrens. Sed enim optimi, & non iudicis
Dei Christus: [o] *Quis me*, inquit, *iudicem conſtituit ſuper vos?* Aliam vocem excuſationis o Luc.12.14.
inuenire non potuit, nè ea vteretur qua improbus vir, & impius frater aſſertorem pro-
bitatis atque pietatis excuſſerat. Denique probauit malam vocem, vtendo ea; & ma-
lum factum, pacis inter fratres componendæ declinatione. Aut nunquid indignè tu-
lerit, hoc dicto fugatum Moyſen? Ideoque in cauſa pari diſceptantium fratrum, voluit
illos commemoratione eiuſdem dicti confudiſſe? Planè ita. Ipſe enim tunc fuerat in
Moyſe, qui talia audierat, ſpiritus ſcilicet Creatoris. Puto iam alibi ſatis commendaſ- p Dan.5.20.
ſe nos, diuitiarum gloriam damnari à Deo noſtro. [p] *ipſos dynaſtas detrahente dè ſolio, &* Luc.1.52.
pauperes alleuante dè ſterquilinio. Ab eo ergo erit & parabola diuitis blandientis ſibi dè 1 Reg.2.8.
prouentu agrorum ſuorum, cui Deus dicit; [q] *Stulte, hac nocte animam tuam repoſcent: quæ* Pſ.112.7.8. q Luc.12.20.

autem parasti, cuius erunt? Sic denique rex de gazis, & apotheeis delitiatum suarum apud Persas gloriatus, per Esaiam malè audiuit.

CAPVT XXIX.

Non agendam curam victus, & vestitus; lumbos succingendos: de igne in terram misso, alijsque Christi verbis secundum legem.

In p. V. Prouidentia. 2. à p. V. Seruus Dei. 4. à p. ad circa. f. V. Christus Iudex. 9. in f. V. Iudex. 3.

Esa. 39. 2. & seq. & 4. Reg. 20. 13. Luc. 12. 23. & seq. QVis nollet curam nos agere animæ dè victu, & corporis dè vestitu, nisi qui ista homini antè prospexit? & exinde præstans, meritò curam eorum, tanquam æmulam liberalitatis suæ, prohibet? qui & substantiam ipsius animæ accommodauit potiorem esca, & materiam ipsius corporis figurauit potiorem tunica? cuius & corui non serunt, nec metunt, nec in apothecas condunt, & tamen aluntur ab ipso. Cuius & lilia & fœnum non texunt, nec nent, & tamen vestiuntur ab ipso; cuius & Salomon gloriosissimus, nec vllo tamen flosculo cultior. Cæterùm, nihil tam abruptum, quàm vt alius præstet, alius dè præstantia eius securè agere mandet, & quidem derogator ipsius. Denique, si quasi derogator Creatoris, non vult dè eiusmodi friuolis cogitari, dè quibus nec corui, nec lilia laborent, vltro scilicet pro sua vilitate subiectis, paulo post parebit. Interim cur illos modicæ fidei incusat, id est cuius fidei? eiusnè quam nondum poterant perfectam exhibere Deo, tantùm quòd velato, quum maximè discentes eum; an quam hoc ipso titulo debebant Creatori, vt i c ederent hæc illum vltro generi humano subministrare, nec dè eis cogitarent? Nam & quum subiicit, [a] *Hæc enim nationes mundi quærunt*; non credendo scilicet in Deum conditorem omnium, & præbitorem, quos pares gentium nolebat, in eundem Deum modicos fidei increpabat, in quem gentes incredulas notabat. Porro eùm & adiicit, [b] *Scit autem Pater opus esse hæc vobis*; prius quæram quem patrem intelligi velit Christus. Si ipsorum Creatorem demonstrat, & bonum confirmat, qui scit quid filijs opus sit. Sin illum alium Deum, quomodo scit necessarium esse homini victum atque vestitum, quorum nihil præstitit? Si enim scisset, præstitisset. Cæterùm, si scit quæ sunt homini necessaria, nec tamen præstitit, aut malignitate, aut infirmitate non præstitit. Professus autem necessaria hæc homini, vtique bona confirmauit. Nihil enim mali necessarium. Et non erit iam depreciator operum & indulgentiarum Creatoris, vt quod suprà distuli, expunxerim. Porro, si quæ necessaria scit homini, alius & prospexit, & præstat, quomodo hæc ipse repromittit? An dè alieno bonus est? [c] *Quærite enim*, inquit, *regnum Dei, & hæc vobis adijcientur.* Vtique ab ipso. Quòd si ab ipso, qualis est qui aliena præstabit? Si à Creatore cuius & sunt, quis est qui aliena promittat? Ea si regno accedent, secundo gradu restituenda, eius est secundus gradus, cuius & primus; eius victus atque vestitus, cuius & regnum. Ita tota promissio Creatoris est, parabolarum status, similitudinum peræquatio, si nec alium spectant, quàm cui per omnia pariauerint. Sumus serui, Dominum enim habemus Deum. [d] *Succingere debemus lumbos*, id est, expediti esse ab impedimentis laciniosæ vitæ & implicitæ: Item, [e] *lucernas ardentes habere*, id est, mentes à fide accensas, & operibus veritatis relucentes; atque ita [f] *expectare Dominum*, id est Christum. Vnde redeuntem? si à nuptijs, Creatoris est, cuius nuptiæ. Si non Creatoris, nec ipse Marcion inuitatus ad nuptias isset, Deum suum intuens detestatorem nuptiarum. Defecit itaque parabola in persona Domini, si non esset, cui nuptiæ competunt. In sequenti quoque parabola satis errat, qui [g] *furem illum, cuius horam si paterfamilias sciret, non sineret suffodi domum suam*, in personam disponit Creatoris. Fur enim Creator, quomodo videri potest Dominus totius hominis? Nemo sua furatur, aut suffodit, sed ille potius qui in aliena descendit, & hominem à Domino eius alienat. Porro, quum furem nobis diabolum demonstret, cuius horam etiam in primordio si homo scisset, nunquam ab eo suffossus esset. propterea iubet [h] *vt parati simus, quia qua non putamus hora, filius hominis adueniet*; non quasi ipse sit fur, sed iudex, scilicet eorum qui se non parauerint, nec cauerint furem. Ergo si ipse est filius hominis, iudicem teneo, & in iudice Creatorem defendo. Si verò Christum Creatoris, in nomine filij hominis hoc loco ostendit, vt eum furem portendat, qui quando venturus sit, ignoremus, habes suprà scriptum, Neminem rei suæ furem esse, saluo & illo, quòd in quantum timendum Creatorem ingerit, in tantum illi negotium agens, Creatoris est. Itaque interroganti Petro in illos, an & in omnes parabolam dixisset; ad ipsos, & ad vniuersos qui Ecclesiis præfuturi essent, proponit actorum similitudinem, quorum qui benè tractauerit conseruos absentia Domini, reuerso eo omnibus bonis præponetur: qui verò secus egerit,

[a] Ibid. 30.
[b] Ibid.
[c] Ibid. 31.
[d] Luc. 12. 35.
[e] Ibid. 3
[f] Ibid.
[g] Ibid. 39.
[h] Ibid. 40.
Ibid. 41.

reuerso Domino qua die non putauerit, hora qua non sciérit; illo scilicet filio hominis Christo Creatoris, non fure, sed iudice; [i] *segregabitur, & pars eius cum infidelibus ponetur.* [i] Ibid. 46.
Proinde igitur, aut & hîc iudicem Dominum opponit, & illi catechizat; aut si Deum optimum, iam & illum iudicem affirmat, licet nolit hæreticus. Temperare enim tentant hunc sensum, quum Deo eius vindicatur: quasi tranquillitatis sit, & mansuetudinis, segregare solummodò, & partem eius cum infidelibus ponere, ac si non sit vocatus, vt statui suo redditus: quasi non & hoc ipsum iudicato fiat. Stultitia! Quis erit exitus segregatorum? Nonnè amissio salutis? Siquidem ab eis segregabuntur, qui salutem consequentur. Quis igitur infidelium status? Nonnè damnatio? Aut si nihil patientur segregari & infideles, æquè in diuerso nihil consequentur retenti, & fideles. Si verò consequentur salutem retenti & fideles, hanc amittant necesse est ex diuerso segregati & infideles. Hoc erit iudicium, quod qui intendit, Creatoris est. Quem alium intelligam, cædentem seruos paucis, aut multis plagis, & prout commisit illis, ita & exigentem ab eis, quàm retributorem Deum? Cui me decet obsequi, nisi remuneratori? Proclamat Christus tuus, [k] *Ignem veni mittere in terram;* ille optimus, nullius gehennæ Dominus; qui paulò antè discipulos, nè ignem postularent inhumanissimo viculo, coercuerat. quando iste Sodomam, & Gomorrham nimbo igneo exussit? quando cantatum est, [l] *Ignis antè ipsum præcedet, & cremabit inimicos eius?* quando & per Osee comminatus est, [m] *Ignem emittam in ciuitates Iuda?* [n] *Ignis exarsit ex indignatione mea?* Non mentiatur. Si non est ille qui [o] *de rubo quoque ardenti vocem suam emisit*, viderit quem ignem intelligendum contendat. Etiam si figura est, illo ipso quod de meo elemento argumenta sensui suo sumit, meus est, qui de meis vtitur. Illius erit similitudo ignis, cuius & veritas. Ipse melius interpretabitur ignis istius qualitatem, adiiciens, [p] *Putatis venisse me pacem mittere in terram? non, dico vobis, sed separationem.* Machæram quidem scriptum est. Sed Marcion emendat, quasi non & separatio opus sit machæræ. Igitur & ignem euersionis intendit, qui pacem negauit. Quale prælium, tale & incendium. qualis machæra, talis & flāma: neutra congruens Domino. Denique, [q] *Diuidetur*, inquit, *pater in filium, & filius in patrem; & mater in filiam, & filia in matrem; & nurus in socrum & socrus in nurum.* Hoc prælium inter parentes, si in ipsis verbis tuba cecinit Prophetæ, vereor nè Michæas Christo Marcionis prædicarit. Et ideo [r] *hypocritas pronuntiabat, cæli quidem & terræ faciem probantes, tempus verò illud non dinoscentes.* Quo scilicet adimplens omnia quæ super ipsos fuerunt prædicata, nec aliter docens, debuerant agnosci. Cæterum, quis posset eius tempora nosse, cuius per quæ probaret non habebat? Meritò exprobrat etiam [f] *quòd iustum non à semetipsis iudicarent.* Olim hoc mandat per Zachariam: [t] *Iustum iudicium, & pacatorium iudicate.* Per Hieremiam, [u] *Facite iudicium & iustitiam.* Per Esaïam, [x] *Iudicate pupillo, & iustificate viduam;* imputans etiam vineæ Soreeh, [y] *quòd non iudicium fecisset, sed clamorem.* Qui ergo docuerat vt facerent ex præcepto, is exigebat vt facerent & ex arbitrio. Qui seminauerat præceptum, ille & redundantiam eius vrgebat. Iam verò quàm absurdum vt ille mandaret iustè iudicare, qui Deum iustum destruebat. Nam & [z] *iudicem qui mittit in carcerem, nec ducit inde, nisi soluto etiam nouissimo quadrante;* in persona Creatoris, obtrectationis nomine differunt. Ad quod necesse habeo eodem gradu occurrere. Quotiescunque enim seueritas Creatoris opponitur, totiens illius est Christus, cui per timorem cogit obsequium.

[k] Luc. 12. 47. 48. [k] Luc. 12. 49
Gen. 19. 24. [l] Psal. 96. 3. [m] Osee. 8. 14 [n] Esa. 30. 27 30. [o] Exo. 3. 4. [p] Luc. 12. 51. [q] Luc. 12. 52. 53. Micheæ. 7. 6 [r] Luc. 12. 56 [f] Luc. 12. 57 [t] Zach. 8. 16 [u] Hier. 22. 3. [x] Esa. 1. 17. [y] Esa. 5. 7. [z] Luc. 12. 58

CAPVT XXX.

Christus Sabbato curat, & Parabolas sinapis, & fermenti inducit; alios eijciendos, alios admittendos regno, dicit filius Creatoris, & legis impletor.

In p. V. Sabbatum. 5. à p. V. Verbum Dei. 9. in m. V. Azyma. & V. Iudicij ordo & spectaculum. 4.

QVÆSTIONEM rursus de curatione sabbato facta, quomodo discussit? [a] *Vnusquisque vestrûm sabbatis non soluit asinum, aut bouem suum à præsepi, & ducit ad potum.* Ergo secundùm conditionem legis operatus, legem confirmauit, non dissoluit, [b] *iubentem nullum opus fieri*, nisi quod fieret omni animæ, quanto potius humanæ? Parabolarum congruentiam vbique recognosco exigere. [c] *Simile est regnum Dei*, inquit, *grano sinapis, quod accepit homo, & seminauit in horto suo.* Quis in persona hominis intelligendus? vtique Christus: Quia licet Marcionis, filius hominis est dictus, quia accepit à Patre semen regni; sermonem scilicet Euangelij; & seminauit in horto suo, vtique in mundo, puta nunc in homine. Sed cùm in suo horto dixerit, nec mundus autem, nec homo illius sit, sed Creatoris; ergo qui in suum seminarit, nec Creator ostenditur. Aut si, vt hunc laqueum euadant, conuerterint hominis personam à Christo,

[a] Luc. 13. 15. [b] Leuit. 23. 3 [c] Luc. 13. 19.

in hominem accipientem ſemen regni, & ſeminantem in horto cordis ſui; nec ipſa
materia alij conueniet quàm Creatori. Quale eſt enim, vt leniſſimi Dei regnum ſigni-
ficet ſemen, quod etiam iudicij feruor lacrymoſa auſteritate ſubſequitur? Dè ſequen-
Luc. 13. 21. ti planè ſimilitudine vereor, nè forte alterius Dei regno portendat. Fermento enim
Exo. 12. 15. comparauit illud; non azymis, quæ familiariora ſunt Creatori. Congruit & hæc con-
Exo. 23. 15. iectura mendicantibus argumenta. Itaque & ego var tem vanitate depellam, fer-
& 34. 17. mentationem quoque congruere dicens regno Creatori, quia poſt illam clibanus, vel
Luc. 12. 27. furnus gehennæ ſequatur. Quoties adhuc ſe iudicem oſtendit, & in iudice Creato-
Matth 13. 30 rem? Quoties vtique eiecit, & damnat reiiciendo. Sicut hîc quoque; [d] *Quum ſurrexe-*
d Luc. 13. 25. *rit*, inquit, *paterfamilias*. Quò? niſi quò dixit Eſaïas, [e] *Quum ſurrexerit comminuere ter-*
e Eſa. 2. 19. *ram; & cluſerit oſtium*; vtique excludendis iniquis, *quibus pulſantibus reſpondebit, Neſcio*
vnde ſitis. Et rurſus enumerantibus quòd coram illo ederint, & biberint, & in plateis
f Luc. 13. 27. eorum docuerit, adiicit, [f] *Recedite à me omnes operarij iniquitatis: illic erit fletus, &*
frendor dentium. Vbi? foris ſcilicet, vbi erunt excluſi, oſtio cluſo ab eo: ergo erit
pœna, à quo fit excluſio in pœnam, [h] *quum videbunt iuſtos introeuntes in regnum Dei, ſe*
verò detineri foris. A quo? Si à Creatore, quis erit ergo intus recipiens iuſtos in regnum?
Deus bonus. Quid ergo illuc Creatori, vt foris detineat in pœnam, quos aduerſarius
eius excluſit, ſuſcipiendos à ſe, vtique magìs in aduerſarij bilem? Sed & ille exclu-
ſurus iniquos, ſciat vtique Creatorem illos detenturum in pœnam, aut non ſciat opor-
tet. Ergo, aut nolente eo detinebuntur, & minor eſt illo qui detinet, cedens ei nolens,
aut ſi vult ita fieri, ipſe ita faciendum iudicauit, & non erit melior Creatore, ipſe au-
ctor infamiæ Creatoris. Hæc ſi nulla ratione conſiſtunt, vt alius punire, alius liberare
credatur, vnius erit tam iudicium, quàm & regnum; & dum vnius eſt vtrumque, qui
& iudicat, Creatoris eſt.

CAPVT XXXI.

Dè vocandis ad cœnam vel prandium, & dè cœna, ad quam multi vocati ſunt iuxta legem, & prophetas.

In p. V. Pauper. 2. à p. ad f. V. Cœna. 1.

AD prandium, vel ad cœnam quales vocari iubet? Quales oſtenderat per Eſaïam,
a Eſa. 58. 7. [a] *Confringe panem tuum eſurienti; & mendicos, & qui ſine tecto ſunt, induc in domũ tuam;*
b Luc. 14. 14 qui ſcilicet [b] *humanitatis iſtius vicem retribuere non poſſint*. Hanc ſi Chriſtus captari ve-
c Eſa. 1. 23. tat, in reſurrectione eam repromittens, Creatoris eſt forma, cui non placent [c] *aman-*
tes munera, ſectantes retributionem. Etiam inuitatoris parabola cui magìs parti occur-
d Luc. 14. 16. rat, expende. [d] *Homo quidam fecit cœnam, & vocauit multos;* vtique cœnæ paratura,
vitæ æternæ ſaturitatem figurat. Dico primò, extraneos, & nullius iuris affines inuitari
ad cœnam non ſolere; certè facilius ſolere domeſticos, & familiares. Ergo Creatoris
eſt inuitaſſe, ad quem pertinebant qui inuitabantur, & per Adam quà homines, & per
Patres quà Iudaïci; non eius, ad quem neque natura pertinebant, neque prærogatiua.
Ibid Dehinc, ſi is mittit ad conuiuas, qui cœnam parauit; ſic quoque Creatoris eſt cœna,
qui miſit ad conuiuas admonendos, antè iam vocatos per Patres, admonendos autem
per Prophetas: non qui neminem miſerit ad monendum, nec qui nihil prius egerit ad
vocandum, ſed ipſe deſcenderit ſubito: tantùm quòd innoteſcens, iam inuitans; tan-
tùm quòd inuitans, iam in conuiuium cogens; eandem faciens horam cœnandi, & ad
Ibid. 23. cœnam inuitandi. [e] *Excuſant ſe inuitati*. Si ab alio Deo, meritò, quia ſubito inuitati. Si
e Ibid. 18. non meritò, ergo nec ſubitò. Si autem non ſubitò inuitati; ergo à Creatore, à quo
olim. Cuius denique declinauerant vocationem tunc primò, dicentes ad Aaronem,
f Exo. 32. 1. [f] *Fac nobis Deos, qui præeant nobis*. atque exinde, [g] *Aure audientes, & non audientes;* vo-
g Eſa 6. 9. 10 cationem ſcilicet Dei; qui pertinentiſſimè ad hanc parabolam per Hieremiam, [h] *Au-*
h Hier. 11. 4. *dite*, inquit, *vocem meam, & ero vobis in Dominum, & vos mihi in populum; & ibitis in omni-*
bus vijs meis, quaſcunque mandauero vobis. Ecce inuitatio Dei. [i] *Et non audierunt*, inquit, *&*
i Ibid. 10. *non aduerterunt aurem ſuam*. Ecce recuſatio populi. [k] *Sed abierunt in ijs quæ concupierunt*
k Hier. 7. 23. 24. *corde ſuo malo. Agrum emi, & boues mercatus ſum, & vxorem duxi*. Et adhuc ingerit, [l] *Et*
l Luc. 14 18. & ſeq. *emiſi ad vos omnes famulos meos Prophetas*. Hic erit Spiritus ſanctus admonitor conuiua-
rum, [m] *die, & antè lucem. Et non audijt populus meus, & non intendit auribus ſuis, & obdurauit*
m Hier. 7. 25 *collum ſuum*. Hoc vt patrifamilias renuntiatum eſt, motus tunc, (benè quòd & motus;
Luc. 14. 24. negat enim Marcion moueri Deum ſuum, ita & hoc meus eſt) mandat dè plateis, & vi-
Ibid. 21. cis ciuitatis facere ſublectionem. Videamus an eo ſenſu quo rurſus per Hieremiam,
n Hier. 2. 31. [n] *Nunquid ſolitudo factus ſum domui Iſraëlis? aut terra in incultum derelicta?* id eſt, Nunquid
non

non habeo quos adlegam, aut vnde adlegam? *quoniam dixit populus meus, Non venimus ad te.* Iraque misit ad alios vocandos, ex eadem adhuc ciuitate. Dehinc loco abundante, præcepit etiam dè vijs, & sepibus colligi; id est, nos iam dè extraneis gentibus. illa scilicet æmulatione, qua in Deuteronomio, ᵒ *Auertam faciem meam ab eis, & monstrabo quid illis in nouissimis*, id est, alios possessuros locum eorum; *quoniam genitura peruersa est, filij in quibus fides non est. Illi obæmulati sunt me in non Deo, & prouocauerunt me in iram in idolis suis; & ego obæmulabor eos in non Natione, in Natione insipienti prouocabo eos in iram;* in nobis scilicet, quorum spem Iudæi gerunt, de qua illos gustaturos negat Dominus; ᵖ *derelicta Sione tanquam specula in vinea, & in cucumerario casula*, posteaquàm & nouissimam in Christum inuitationem recusauit. Quid ex hoc ordine secundùm dispositiones, & prædicationes Creatoris recensendo, competere potest illi, cuius nec ordinem habet, nec dispositionem, ad parabolæ conspirationem, qui totum opus semel fecit? Aut quæ erit prima vocatio eius, & quæ secundo actu admonitio? Antè debent alij excusare, postea alij conuenisse. Nunc autem pariter vtramque partem inuitare venit. dè ciuitate, dè sepibus, aduersus speculum parabolæ nec potest iam fastidiosos iudicare, quos nunquam retro inuitauit, quos cum maximè aggreditur. Aut si dè futuro eos iudicat, contempturos vocationem; ergo & subiectionem loco eorum ex gentibus, dè futuro portendit. Planè ad hoc secundò venturus est, vt gentibus prædicet. Et si venturus est autem, puto non quasi vocaturus adhuc conuiuas, sed iam collocaturus. Interea qui cœnæ istius vocationem, in cœleste conuiuium interpretaris, spiritalis saturitatis, & iucunditatis, memento & terrenas promissiones vini, & olei & frumenti, & ipsius ciuitatis, æquè in spiritalia figurari à Creatore.

Luc. 14. 23.
ᵒ Deut. 32. 20. & seq.
Luc. 14. 24.
ᵖ Esa. 1. 8.

CAPVT XXXII.

De oue, & drachma perditis, & inuentis, iuxta prophetas, ab eodem, qui non vult mortem peccatoris.

Per totum. V. Pœnitens.

OVEM & drachmam perditam quis requirit? Nonnè qui perdidit? Quis autem perdidit? Nonnè qui habuit? Quis verò habuit? Nonnè cuius fuit? Si igitur homo non alterius est res, quàm Creatoris; is eum habuit, cuius fuit. Is perdidit, qui habuit. Is requisiuit, qui perdidit. Is inuenit, qui quæsiuit. Is exultauit, qui inuenit. Ita vtriusque parabolæ argumentum vacat circa eum, cuius non est ouis, neque drachma, id est homo. Non enim perdidit, quia non habuit; nec requisiuit, quia non perdidit; nec inuenit, quia nec requisiuit; nec exultauit, quia non inuenit. Atque adeò exultare illius est dè pœnitentia peccatoris, id est, dè perditi recuperatione; qui se professus est olim, ᵃ *malle peccatoris pœnitentiam, quàm mortem.*

Luc. 15. 4.
ᵃ Ezech. 18. 23. & 33. 11.

CAPVT XXXIII.

De Deo & Mammona, lege & Prophetis vsque ad Ioannem, secundùm legem, locutus est Christus.

In p. ad m. V. Dominus 3. à m. V. Dei scientia. 2. & V. Christus Iudex. 10. circa f. V. Ioannes Bapt. 3 in f. V. Veritas. 2.

QVIBVS duobus dominis neget posse seruiri, quia alterum offendi sit necessè, alterum defendi, ipse declarat, ᵃ *Deum proponens, & Mammonam.* Deinde Mammonam quem intelligi velit, si interpretem non habes, ab ipso potes discere. Admonens enim nos, de sæcularibus suffragia nobis prospicere amicitiarum, secundùm serui illius exemplum, *qui ab actu summotus, dominicos debitores, diminutis cautionibus, releuat in subsidium sibi. Et ego*, inquit, *dico vobis, facite vobis amicos de Mammona iniustitiæ*; dè nummo scilicet, dè quo & seruus ille. Iniustitiæ auctorem & dominatorem totius sæculi nummum scimus omnes. Cui famulatam videns Pharisæorum cupiditatem, amentauit hanc sententiam, ᵇ *Non potestis Deo seruire, & Mammonæ.* Irridebant denique Pharisæi pecuniæ cupidi, quòd intellexissent scilicet Mammonam dè nummo dictũ, nè quis existimet in Mammona, Creatorem intelligendũ, & Christum à Creatoris illos seruitute reuocasse. Quid? nunc potius ex hoc disce, vnum à Christo Deũ ostensum. Duos enim dominos nominauit, Deum, & Mammonam, Creatorem & nummum. Denique, *non potestis Deo seruire*; vtique ei, cui seruire videbantur; *& Mammonæ*, cui magìs destinabantur. Quòd si ipse alium se ageret, non duos dominos, sed tres demonstrasset. Et Creator enim Dominus, quia Deus. Et vtique magìs Dominus, quàm

ᵃ Luc. 16. 9.
Luc. 16. 3. & seq.
ᵇ Luc. 16. 13.

Mammonas; magìsque obseruandus, quà magis Dominus. Quare est enim, vt qui Mammonam Dominum dixerat, & cum Deo iunxerat, verè ipsorum Dominum taceret, id est Creatorem? Aut nunquid tacendo eo, concessit seruiendum ei esse, si solummodò sibi, & Mammonæ negauit posse seruiri? Ita, cùm vnum Deum ponit, nominaturus & Creatorem, si alius esset ipse, Creatorem nominauit, quem Dominum
c Luc.16.11. sine alio Deo non posuit. Et illud itaque relucebit, quomodo dictum, c *Si in Mammona iniusto fideles non extitistis, quod verum est, quis vobis credet?* In nummo scilicet iniusto, non in Creatore, quem & Marcion iustum facit. d *Etsi in alieno fideles inventi non estis,*
d Ibid. 12. *quod meum est, quis dabit vobis?* Alienum enim debet esse à seruis Dei, quod iniustum est. Creator autem, quomodo alienus erat Pharisæis, proprius Deus Iudaicæ gentis? Si ergo hæc non cadunt in Creatorem, sed in Mammonam, *quis vobis credet quod verius est? & quis vobis dabit quod meum est?* non potest quasi alius dixisse de alterius Dei
Ibid. gratia. Tunc enim videretur ita dixisse, si eos in Creatorem, non in Mammonam infideles notando, per Creatoris mentionem, distinctiones fecisset Dei alterius, non commissuri suam veritatem infidelibus Creatoris. Quomodo tunc alterius videri potest, si non ad hoc proponatur, vt à re de qua agitur, separetur? Si autem & iustificantes se coram hominibus Pharisæi, spem mercedis in homine ponebant, illo eos sensu
e Hierem.17 increpabat, quo & propheta Hieremias, e *Miser homo, qui spem habet in homine:* & adiicit, f *Scit autem Deus corda vestra;* illius Dei vim commemorabat, qui g *lucernam se pronun-*
5. f Luc.16.15. *tiabat, scrutantem renes & corda:* si superbiam tangit, h *Quod elatum est apud homines,*
g Hier. 11.20 *perosum est Deo,* Esaiam ponit antè oculos; i *Dies enim Domini sabbaoth, in omnem*
h Luc.16.15. *contumeliosum & superbum, in omnem sublimem & elatum, & humiliabuntur.* Possum
i Esa. 2.12. iam colligere, cur tanto æuo Deus Marcionis fuerit in occulto. Expectabat, opinor, donec hæc omnia disceret à Creatore. Didicit ergo vsque ad Ioannis tempora, atque
k Luc.16.16 ita exinde processit annuntiare regnum Dei, dicens; k *Lex & Prophetæ vsque ad Ioannem, ex quo regnum Dei annuntiatur.* Quasi non & nos limitem quendam agnoscamus Ioannem constitutum inter vetera & noua, ad quem desineret Iudaismus, & à quo inciperet Christianismus: non tamen vt ab alia virtute facta sit sedatio Legis & Prophetarum, & initiatio Euangelij, in quo est Dei regnum, Christus ipse. Nam etsi probauimus & l *vetera transitura, & noua successura* prædicari à Creatore; si & Ioannes ante-
l Esa. 43.18. cursor & præparator ostenditur viarum Domini, Euangelium superducturi, & regnum
Malach.3.1. Dei promulgaturi; & ex hoc iam quod Ioannes venit, ipse erit Christus, qui Ioannem erat subsecuturus, vt antecursorem; & si desierunt vetera, & cœperunt noua interstite Ioanne, non erit mirum quod ex dispositione est Creatoris, vt aliunde magis probetur, quàm ex Legis & Prophetarum in Ioannem occasu & exinde ortu, regnum Dei. m *Transeat igitur cælum & terra citius, sicut & Lex & Prophetæ; quàm vnus apex verborum Do-*
m Luc 16.17 *mini. Verbum enim,* inquit *Esaias,* n *Dei nostri manet in æuum.* Nam quoniam in Esaia iam
n Esa. 40.8. tunc Christus, sermo scilicet & spiritus Creatoris, Ioannem prædicarat, o *vocem cla-*
o Ibid. 3. *mantis in deserto parare viam Domini,* in hoc venturum, vt Legis & Prophetarum ordo exinde cessaret, per adimpletionem, non per destructionem, & regnum Dei à Christo
p Luc. 16.17. annuntiaretur: ideo subtexuit, p *facilius elementa transitura, quàm verba sua;* confirmans hoc quoque quod de Ioanne dixerat, non præteriisse.

CAPVT XXXIV.

De Prohibito diuortio, deque approbato Coniugio, inferno & sinu Abrahæ, Moyse & Prophetis Commendatis à Christo filio Creatoris.

In p. ad m. V. Matrimonium. 4. à p. ad m. V. Repudium. 2. in m. V. Adulterium Herodis. à m. V. Diues. 4. & V. Abraham. 1. & in Alphab. Errorum. V. Anima Iustorum exclusa cœlo ante resurrect. 4. circa. f. V. Iudicii ordo & Spectac. 5. & V. Paradisus. in f. V. Verbum Dei. 3.

a Luc.16.18. SED Christus diuortium prohibet, dicens; a *Qui dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit: qui dimissam à viro duxerit, æquè adulter est.* Vt sic quoque prohibeat diuortium, illicitum facit repudiatæ matrimonium. Moyses
b Deut 24.1. verò permittit repudium in Deuteronomio; b *Si sumpserit quis vxorem, & habitauerit cum ea, & euenerit non inuenire eam apud eum gratiam, eo quòd inuentum sit in illa impudicum negotium, scribet libellum repudij, & dabit in manu eius, & dimittet illam de domo sua.* Vides diuersitatem Legis, & Euangelij, Moysi, & Christi? Planè. Non enim recepisti illud quoque Euangelium eiusdem veritatis, & eiusdem Christi, in quo prohibens
c Matth. 19. diuortium, propriam quæstionem eius absoluit; c *Moyses propter duritiam cordis vestri,*
6. & seq. *præcepit libellum repudij dare: à primordio autem non fuit sic, quia scilicet, qui marem & femi-*

nam fecerat, Erunt duo, dixerat, in carne vna; Quod Deus itaque iunxit, homo disiunxerit? Hoc enim responso, & Moysi constitutionem protexit, vt sui; & Creatoris institutionem direxit, vt Christus ipsius. Sed quatenus ex his reuincendus es, quæ recepisti, sic tibi occurram, ac si meus Christus. Nonne & ipse prohibens diuortium, & patrem tamen gestans eum qui marem & fœminam iunxit, excusauerit potius, quàm destruxerit Moysi constitutionem? Sed ecce sic tuus sit iste Christus, contrarium docens Moysi & Creatori, vt si non contrarium ostendero, meus sit. Dico enim illum conditionaliter nunc fecisse diuortij prohibitionem, si ideo quis dimittat vxorem, vt aliam ducat: [d] *Qui dimiserit*, inquit, *vxorem, & aliam duxerit, adulterium commisit, & qui à marito dimissam duxerit, æquè adulter est*; ex eadem vtique causa, qua non licet dimitti, vt alia ducatur: illicitè enim dimissam pro indimissa ducens, adulter est. Manet enim matrimonium, quod non ritè diremptum est. Manente matrimonio nubere, adulterium est. Ita si conditionaliter prohibuit dimittere vxorem, non in totum prohibuit. & quod non prohibuit in totum, permisit aliàs, vbi causa cessat ob quam prohibuit. Et iam non contrarium Moysi docet, cuius præceptum alicubi conseruat: nondum dico confirmat. Aut si omnino negas permitti diuortium à Christo, quomodo tu nuptias dirimis? nec coniungens marem & fœminam, nec alibi coniunctos ad sacramentum baptismatis, & Eucharistiæ admittens, nisi inter se coniurauerint aduersus fructum nuptiarum, vt aduersus ipsum Creatorem? Certè quid facit apud te maritus, si vxor eius commiserit adulterium? habebitnè illam? Sed nec tuum Apostolum sinere scis coniungi prostitutæ, membra Christi. Habet itaque & Christum assertorem iustitia diuortij. Iam hinc confirmatur ab illo Moyses, ex eodem titulo prohibens repudium, q[illegible] & Christus, [e] *si inuentum fuerit in muliere negotium impudicum.* Nam & in Euangelio M[illegible]thæi; [f] *Qui dimiserit*, inquit, *vxorem suam præter causam adulterij, facit eam adulterari: & qui ita adulter censetur & ille, qui dimissam à viro duxerit.* Cæterùm, præter ex causa adulterij, nec Creator disiungit, quod ipse scilicet coniunxit: eodem alibi Moyse constituente, eum qui ex compressione matrimonium fecerat, non posse dimittere vxorem in omne tempus. Quòd si ex violentia coactum matrimonium stabit, quantò magis ex conuenientia voluntarium? sicut & prophetiæ auctoritate, [g] *Vxorem iuuentutis tuæ non dimittes.* Habes itaque Christum vltro vestigia vbique Creatoris ineuntem, tam in permittendo repudio, quàm in prohibendo. Habes etiam nuptiarum, quoquo velis latere, prospectorem, quas nec separari vult, prohibendo repudium; nec cum macula haberi, tunc permittendo diuortium. Erubesce non coniungens, quos tuus quoque Christus coniunxit. Erubesce etiam disiungens sine eo merito, quo disiungi voluit & tuus Christus. Debeo nunc & illud ostendere, vnde hanc sententiam deduxerit Dominus, quòve direxerit. Ita enim plenius constabit, eum non ad Moysen destruendum spectasse, per repudij propositionem subitò interpositam: quia nec subitò interposita est, habens radicem ex eadem Ioannis mentione. Ioannes enim retundens Herodem, quòd aduersus legem vxorem fratris sui defuncti duxisset, habentis filiã ex illa, (non aliàs hoc permittente, immò & præcipiente lege, quàm si frater illiberis decesserit, vt à fratre ipsius, & ex costa ipsius suppareretur semen illi) coniectus in carcerem fuerat, ab eodem Herode postmodùm & occisus. Facta igitur mentione Ioannis Dominus, & vtique successus exitus eius, illicitorum matrimoniorum, & adulterij figuras iaculatus est in Herodem; adulterum pronuntians, etiam qui dimissam à viro duxerit: quò magis impietatem Herodis oneraret, qui non minus morte quàm repudio dimissam à viro duxerat; & hoc fratre habente ex illa filiam, & vel eo nomine illicitè; ex libidinis, non ex legis instinctu; ac propterea Propheten quoque adsertorem legis occiderat. Hoc mihi disseruisse proficiet, etiam subsequens argumentum diuitis apud inferos dolentis, & pauperis in sinu Abrahæ requiescentis. Nã & illud, quantũ ad scripturæ superficiem, subitò propositum est, quantum ad intentionem sensus, & ipsum cohæret mentioni Ioannis malè tractati, & sugillarui Herodis malè meritati, vtriusque exitum deformans, Herodis tormenta, & Ioannis refrigeria: vt iam audiret Herodes, [h] *Habent illic Moysen, & Prophetas, illos audiant.* Sed Marcion aliorsum cogit, scilicet vtramque mercedem Creatoris, siue tormenti, siue refrigerij apud inferos, determinat eis positã, qui Legi & Prophetis obedierint; Christi verò & Dei sui cœlestem definit sinum & portum. Respondebimus, & hac ipsa scriptura reuincente oculos eius, quæ ab inferis discernit Abrahæ sinum pauperi. [i] *Aliud enim inferi*, vt puto, aliud quoque *Abrahæ sinus. Nam & magnum ait intercedere regiones istas profundum, & transitum vtrimque prohibere. Sed nec alleuasset diues oculos, & quidem de longinquo*, nisi in superiora, & dè altitudinis longinquo, per immensam illam distantiam sublimitatis, & pro-

[d] Luc. 16. 18
1. Cor. 6. 15.
[e] Deut. 24. 1.
[f] Matt. 19. 9. Luc. 16. 18.
Deut. 22. 28
[g] Malach. 2. 15.
M[illegible] 14. 4
M[illegible] 17.
Luc. 3. 19.
Leuit. 20. 21
Deut. 25. 5.
Luc. 16. 16. 18. & seq.
Luc. 16. 23.
[h] Ibid. 29.
[i] Luc. 16. 22.

funditatis. Vnde apparet sapienti cuique, qui aliquando Elysios audierit, esse aliquam localem determinationem, quæ sinus dicta sit Abrahæ, ad recipiendas animas filiorum
k Gen. 17. 4. eius, etiam ex Nationibus, k *patris scilicet multarum Nationum* in Abrahæ censum deputandarum, & ex eadem fide, qua & Abraham Deo credidit, nullo sub iugo legis, nec in signo circumcisionis. Eam itaque regionem, sinum dico Abrahæ, etsi non cœlestem, sublimiorem tamen inferis, interim refrigerium præbituram animabus iustorum, do-
Luc. 16. 23. nec consummatio rerum, resurrectionem omnium plenitudine mercedis expungat: tunc apparitura cœlesti promissione, quam Marcion suo vindicat, quasi nou à Crea-
l Amos. 9. 6. tore promulgatam. Ad quam l *ascensum suum Christus ædificat in cœlum*, secundùm
m Esa. 33. 14. Amos: utique suis, vbi est & locus æternus, dè quo Esaïas, m *Quis annuntiabit vobis locum æternum*, nisi scilicet Christus *incedens in iustitia, loquens viam rectam, odio habens iniustitiam & iniquitatem*? Quòd si æternus locus repromittitur, & ascensus in
Gen. 15. 5. Luc. 16. 22. cœlum ædificatur à Creatore, promittente etiam semen Abrahæ velut stellas cœli futurum, vtique ob cœlestem promissionem, salua ea promissione, cur non capiat, sinum Abrahæ diei temporale aliquod animarum fidelium receptaculum, in quo iam delinietur futuri imago, ac candida quædam vtriusque iudicij prospicIatur? admonens quoque vos hæreticos, dum in vita estis, Moysen & Prophetas vnum Deum prædicantes Creatorem, & vnum Christum prædicantes eius, & vtrumque iudicium, pœnæ &
n Deut. 32. 39. salutis æternæ, apud vnicum Deum positum; n *qui occidat & viuificet*. Immò, inquit, nostri Dei monela dè cœlo, non Moysen & Prophetas iussit audiri, sed Christum;
1. Reg. 2. 6. o Luc. 9. 35. o *Hunc audite*. Meritò. Tunc enim Apostoli satis iam audierant Moysen & Prophetas, qui secuti erant Christum, credendo Moysi & Prophetis. Nec enim accepisset Petrus
Ibid. 20. dicere, *Tu es Christus*, antequam audiuisset, & credidisset Moysi & Prophetis, à quibus solis adhuc Christus annuntiabatur. Hæc igitur fides eorum meruerat, vt etiam voce
p Esa. 52. 7. cœlesti confirmaretur, iubente illum audiri, quem agnouerant; p *euangelizantem pacem,*
q Esa. 33. 14. *euangelizantem bona*; q *annuntiantem locum æternum*; r *ædificantem illis ascensum suum in cœ-*
r Amos. 9. 6. *lum*. Apud inferos autem dè eis dictum est, f *Habent illic Moysen & Prophetas, audiant*
s Luc. 16. 29. *illos*: qui non credebant, vel qui nec omnino sic credebant esse post mortem superbiæ diuitiarum, & gloriæ delitiarum, supplicia annuntiata à Moyse & Prophetis: decreta
t Luc. 1. 52. autem ab eo Deo, t *qui dè thronis deponit dynastas, & dè sterculinis eleuat inopes*. Ita quum
1. Reg. 2. 8. vtrinque pronuntiationis diuersitas competat Creatori, non erit diuinitatum statuenda distantia, sed ipsarum materiarum.

CAPVT XXXV.

De va dicto scandalis, venia danda fratri, de decem leprosorum mundatione, dè Aduentu Iudicis improuiso secundum legem.

In p. V. Scandalum. 4. à p. ad vltra m. V. Chri. Elogia. 33. & V. Correctio. & V. Remissio Iniuriæ. 2. à m. V. Gratiarum actio. & V. Regnum Dei. 1. circa. f. V. Christus Iudex. 8.

a Luc. 17. 1. 2 CONVERSVS ibidem ad discipulos, a *Va, dicit, auctori scandalorum: expedisset ei si natus non fuisset, aut si molino saxo ad collum deligato præcipitatus esset in profundum, quàm vnum ex illis modicis, vtique discipulis eius, scandalizasset*. Æstima quale supplicium comminetur illi. Nec enim alius vlciscetur scandalum discipulorum eius. Agnosce igitur & iudicem; & illo adfectu pronuntiantem dè cura suorum, quo &
b Zach. 2. 8. Creator retro: b *Qui tetigerit vos, ac si pupillam oculi mei tangat*. Idem sensus eiusdem est.
Luc. 17. 3. Peccantem fratrem iubet corripi; quod qui non fecerit, vtique deliquit, aut ex odio volens fratrem in delicto perseuerare, aut ex acceptione personæ, parcens ei; habens
c Leuit. 19. 17 Leuiticum, c *Non odies fratrem tuum in animo tuo, traductione traducens proximum tuum*,
d Exo. 23. 4. vtique & fratrem; *& non sumes propter illum, delictum*. Nec mirum si ita docet, d *qui pecora quoque fratris tui, si errantia in via inueneris, prohibet despicias; quominus ea reducas fra-*
Luc. 17. 4. *tri tuo*: nedum ipsum sibi. Sed & veniam des fratri in te delinquenti iubet, etiam septies. parum planè. Plus est enim apud Creatorem, qui nec modum statuit, in infini-
e Leuit. 19. 18. tum pronuntians, e *Fratris malitiæ memor nè sis*. Nec petenti eam præstes mandat, sed & non petenti. Non enim dones offensam vult, sed obliuiscaris. Lex leprosorum quantæ
Leuit. 13. 1. & seq. sit interpretationis erga species ipsius vitij, & inspectationis summi sacerdotis, nostrū
Leuit. 14. 2. & seq. erit scire: Marcionis, morositatem legis opponere, vt & hic Christum æmulum eius affirmet, præuenientem solenia legis etiam in curatione decem leprosorum, quos tantummodò ire iussos vt se ostenderent sacerdotibus, in itinere purgauit, sine tactu iā, &
Luc. 17. 14. sine verbo, tacita potestate, & sola voluntate: quasi necesse sit, semel remediatore languorū & vitiorū annuntiato Christo, & dè effectibus probato, dè qualitatibus curationū retractari: aut Creatorē in Christo ad legē prouocari; si quid aliter quā lege distinxit,

ipse perfecit : cùm aliter vtique Dominus per semetipsum operetur , siue per filium ; ali-
ter per Prophetas famulos suos ; maximè documenta virtutis & potestatis ; quæ vt cla-
riora & validiora , quà propria , distare à vicariis fas est. Sed eiusmodi & alibi jam dicta
sunt , in documento superiore. Nunc etsi præfatus est , [f] *multos tunc fuisse leprosos apud* [f] Luc. 4. 27.
Israëlem in diebus Helisæi prophetæ , & neminem eorum purgatum nisi Naaman Syrum : non 4. Reg. 5. 14
vtique numerus faciet ad differentiam Deorum , in destructionem Creatoris , vnum re-
mediantis, & prælationem eius qui decem emundarit. Quis enim dubitabit plures potuisse
curari ab eo , qui vnum curasset , quàm ab illo decem , qui nunquam retro vnum ? Sed
hac cum maximè pronuntiatione diffidentiam Israëlis , vel superbiam pulsat ; quòd cùm
multi essent illic leprosi , & Prophetes non deesset , etiam edito documento , nemo de-
cucurrisset ad Deum operantem in Prophetis. Igitur , quoniam ipse erat authenticus
pontifex Dei Patris , inspexit illos secundùm legis arcanum , significantis Christum esse
verum disceptatorem , & elimatorem humanarum macularum. Sed & quòd in manife-
sto fuit legis , præcepit ; [g] *Ite ostendite vos sacerdotibus.* Cur ? si illos antè erat emundatu- [g] Luc. 17. 14.
rus. An quasi legis illusor , vt in itinere curatis ostenderet , nihil esse legem cum ipsis sa-
cerdotibus ? Et vtique viderit , si cui tam opiniosus videbitur Christus. immò digniora
sunt interpretanda, & fidei iustiora. ideo illos remediatos, quà secundùm legem iussi abire
ad sacerdotes , obaudierant : neque enim credibile est , emeruisse medicinam à destructo-
re legis , obseruatores legis. Sed cur pristino leproso nihil tale præcepit ? quia nec Heli-
sæus Syro Naaman ; & tamen non idcirco non erat Creatoris. Satìs respondi ; sed qui
credidit , intelligit etiam altius aliquid. Disce igitur & causas. In Samariæ regionibus 3. Reg. 11. 29
res agebatur , vnde erat & vnus interim ex leprosis. Samaria autem desciuerat ab Israële, & seq.
habens schisma illud ex decem tribubus , quas auulsas per Achiam prophetam , colloca-
uerat apud Samariam Hieroboam. Sed & aliàs semper sibi placentes erant Samaritani
de montibus & puteis patrum ; sicut in Euangelio Ioannis , Samaritana illa in colloquio
Domini apud puteum , [h] *Ne tu maior sis* , & cætera Et rursus , *Patres nostri in isto monte* [h] Io. 4. 20.
adorauerunt , & vos dicitis quia Hierosolymis oportet adorare. Itaque , qui & per Amos , [i] *Væ* [i] Amos. 6. 1.
dixerit eis , *qui confident in monte Samariæ* ; jam & ipsam restituere dignatus , de industria,
iubet ostendere se sacerdotibus , vtique qui non erant , nisi vbi & templum ; subjiciens
Samaritam Iudæo , quoniam ex Iudæis salus Israëlitæ , & Samaritanæ. Tota enim pro-
missio Tribui Iudæ Christus fuit : vt scirent Hierosolymis esse & sacerdotes, & templum,
& matricem religionis , & fontem, non puteum , salutis. Et ideo , vt vidit agnouisse illos
legem Hierosolymis expungendam , ex fide iam iustificandos , sine legis ordine reme- Luc. 17. 14.
diauit. Vnde & vnum illum solutum ex decem , memorem diuinæ gratiæ Samariten mi-
ratus , non mandat offerre munus ex lege ; quia satis jam obtulerat , gloriam Deo red-
dens , hoc & Domino volenti interpretari legem. Et tamen cui Deo gratiam reddidit
Samarites , quando nec Israëlites alium Deum vsque adhuc didicisset ? cui alii , quàm
cui omnes remediati retro à Christo ? Ideo , [k] *Fides tua te saluum fecit* , audit : quia intel- [k] Luc. 17. 19
lexerat veram se Deo omnipotenti oblationem, gratiarum scilicet actionem, apud verum
templum , & verum pontificem eius Christum facere debere. Sed nec Pharisæi possunt
videri de alterius Dei regno consuluisse Dominum , quando venturum sit, quamdiu alius
à Christo editus Deus non erat ; nec ille de alterius regno respondisse , quàm de cuius
consulebatur. [l] *Non venit* , inquit , *regnum Dei cùm obseruatione : nec dicunt , Ecce hîc , ecce*
illic : Ecce enim regnum Dei intra vos est. Quis non ita interpretabitur , *intra vos est* , id est [l] Luc. 17. 20.
in manu , in potestate vestra : si audiatis , si faciatis Dei præceptum ? Quod si in præcepto 21.
est Dei regnum , propone igitur contrà , secundùm nostras antitheses , Moysen , & vna
sententia est. [m] *Præceptum* , inquit , *excelsum non est , nec longè à te. Non est in cœlo , vt dicas ,*
Quis ascendet in cœlum , & deponet nobis illud , & auditum illud faciemus ? nec vltra mare [m] Deut 30.
est , vt dicas , Quis transfretabit & sumet illud nobis , & auditum illud faciemus ? Prope te est 11. & seq.
verbum , in ore tuo , & in corde tuo , & in manibus tuis facere illud. Hoc erit , [n] *Non hîc , nec*
illic ; ecce enim intra vos est regnum Dei. Et nè argumentetur audacia hæretica , de regno [n] Luc. 17. 20
Creatoris , de quo consulebatur , non de suo respondisse eis Dominum , sequentia obsi- 21.
stunt. Dicens enim , [o] *Filium hominis antè multa pati , & reprobari oportere , antè aduen-*
tum suum ; in quo & regnum substantialiter reuelabitur , suum ostendit & regnum de quo [o] Luc. 17. 25
responderat , quod passiones & reprobationes ipsius expectabat. Reprobari autem ha-
bens , & postea agnosci & assumi , & extolli , etiam ipsum verbum , reprobari , inde de-
cerpsit , vbi in lapidis ænigmate , vtraque reuelatio eius apud Dauid canebatur ; prima
recusabilis , secunda honorabilis : [p] *Lapis* , inquit , *quem reprobauerunt ædificantes , iste*
factus est in caput anguli. A Domino factum est hoc. Vanum enim , si credidimus Deum [p] Psal. 117. 22.
de contumelia , aut gloria scilicet alicuius prædicasse , vt non eum portenderet , quem & Dan. 2. 45.
Esa. 8. 14.

in lapidis, & in petræ, & in montis figura portenderet. Sed si de suo loquitur aduentu, cur eum diebus Noë, & Loth comparat, tetris & atrocibus, Deus & lenis, & mitis? Cur
1. Cor. 10. 4 admonet, g meminisse vxoris Loth, quæ præceptum Creatoris non impunè contempsit,
g Luc. 17. 26 & 32. si non cum iudicio venit vindicandorum præceptorum suorum? Etiam si vindicat vt & ille, si iudicat me, non debuit per eius documenta formare quem destruit, nè ille me formare videatur. Si verò & hîc non de suo loquitur aduentu sed de Iudæi Christi, expectemus etiam nunc nè quid de suo prædicet, illum interim esse credentes, quem omni loco prædicat.

CAPVT XXXVI.

De parabolis iudicis interpellati à vidua, publicani & pharisæi, iuuene iusso omnia vendere, cæco illuminato filium Dauid clamante.

In p. V. orationis conditiones. 11. à p. V. misericordia. 1. in m. ad f. V. Iesus. 4.

a Luc. 18. 4. NAM & orandi perseuerantiam, & instantiam mandans, parabolam iudicis ponit, coacti audire viduam, instantia & perseuerantia interpellationum eius. Ergo iudicem Deum ostendit orandum, non se, si non ipse est iudex. Sed subjunxit, a facturum *Deum vindictam electorum suorum*. Si ergo ipse erit iudex, qui & vindex, Creatorem
b Ibid. 7. 8. ergo meliorem Deum probauit, b *quem electorum suorum clamantium ad eum die ac nocte vindicem ostendit*. Et tamen, cùm templum Creatoris inducit, & duos adorantes diuer-
Luc. 18. 10. sa mente describit, Pharisæum in superbia, Publicanum in humilitate; ideoque alterum reprobatum, alterum iustificatum descendisse; vtique docendo qua disciplina sit orandum, eum & hîc orandum constituit, à quo relaturi essent eam orandi disciplinam, siue reprobatricem superbiæ, siue iustificatricem humilitatis. Alterius Dei nec templum,
Ibid. 14. nec oratores, nec iudicium inuenio penès Christum, nisi Creatoris. Illum iubet adorare in humilitate, vt alleuatorem humilium; non in superbia, vt destructorem superborum. Quem alium adorandum mihi ostendit? qua disciplina? qua spe? Neminem opinor. Nam & quam docuit orationem, Creatori probauimus conuenire. Aliud est si etiam
c Luc. 18. 19 adorari quà Deus optimus, & vltro bonus non vult. Sed c *quis optimus, nisi vnus*, inquit, *Deus*, Non quasi ex duobus diis vnum optimum ostenderit; sed vnum esse optimum
d Matth. 5. 45. Deum solum, qui sic vnus sit optimus, quà solus Deus. Et vtique optimus, d *qui pluit super iustos & iniustos, & solem suum oriri facit super bonos & malos*, sustinens, & alens, &
e Luc. 18. 18. iuuans etiam Marcionitas. Denique interrogatus ab illo quodam e *Præceptor optime, quid faciens vitam æternam possidebo*? de præceptis Creatoris an ea sciret, id est faceret, expostulauit, ad contestandum, præceptis Creatoris vitam acquiri sempiternam. Cùm-
f Ibid. 22. que ille principaliora quæque affirmasset obseruasse se ab adolescentia: f *Vnum*, inquit, *sibi deest. Omnia quæcunque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo, & veni, sequere me*. Age Marcion, omnesque jam commiserones, & coodibiles eius hæretici, quid audebitis dicere? Resciditnè Christus priora præcepta, non occidendi, non adulterandi, non furandi, non falsum testandi, diligendi patrem & matrem? An & illa seruauit, & quod deerat, adjecit? quamquam & hoc præceptum largitionis in egenos vbique diffusum sit in Lege & Prophetis, vti gloriosissimus ille obseruator præceptorum, pecuniam multo cariorem habiturus traduceretur. Saluum est igitur & hoc in Euangelio,
g Matt. 5. 17. g *Non veni dissoluere Legem & Prophetas, sed potius adimplere*. Simul & cætera dubitatione liberauit, manifestando vnius esse & Dei nomen, & optimi, & vitam æternam, & thesaurum in cœlo, & semetipsum; cuius præcepta supplendo, & conseruauit, & auxit;
Luc. 18. 19. secundùm Micheam quoque hoc loco recognoscendus, dicentem; h *Si annuntiauit tibi*
h Mich. 6. 8. *homo quid bonum? aut quid à te Dominus exquirit, quàm facere iudicium, diligere misericordiam, & paratum esse sequi Dominum Deum tuum*? Et homo enim Christus annuntians quid sit bonum, scientiam legis; i *Præcepta*, inquit, *scis? facere iudicium; Vende*, inquit,
i Luc. 18. 20 *quæ habes; diligere misericordiam; Et da*, inquit, *egenis; paratum esse ire cum Deo; Et veni*, inquit, *sequere me*. Tam distincta fuit à primordio Iudæa gens per tribus, & populos, & familias, & domos, vt nemo facilè ignorari de genere potuisset, vel de recentibus Augustianis censibus, adhuc tunc fortassè pendentibus. Iesus autem Marcionis, & natus non dubitaretur, qui homo videbatur; vtique quà non natus, nullam potuerat generis sui in publico habuisse notitiam, sed erat vnus aliqui deputandus ex iis, qui quoquo modo ignoti habebantur. Quum igitur prætereuntem illum cæcus audisset, cur exclamauit,
l Luc. 18. 38. l *Iesu fili Dauid, miserere mei*, nisi quia filius Dauid, id est, ex familia Dauid non temerè deputabatur; per matrem & fratres, qui aliquando ex notitia vtique annuntiati ei fue-
m Ibid. 39. rant? Sed m *antecedentes increpabant cæcum, vti taceret*. Meritò, quoniam quidem voci-

ferabatur, non quia de Dauid filio mentiebatur. Aut doce increpantes illos sciſſe, quòd Ieſus non eſſet filius Dauid; vt idcirco ſilentium cæco indixiſſe credantur. Sed & ſi doceres, facilius illos ignoraſſe præſumeretur, quàm Dominum falſam in ſe prædicationem ſuſtinere potuiſſe. Sed patiens Dominus: Non tamen confirmator erroris, immò etiam detector Creatoris; vt non prius hanc cæcitatem hominis illius enubilaſſet, nè vltra Ieſum filium Dauid exiſtimaret. Atquin, nè patientiam eius infamaretis, nec vllam rationem diſſimulationis illis affingeretis, nec filium Dauid negaretis, manifeſtiſſimè confirmauit cæci prædicationem, & ipſa remuneratione medicinæ, & teſtimonio fidei. [n] *Fides*, inquit, *tua te ſaluum fecit.* Quid vis cæcum crediſſe? Ab alio Deo deſcendiſſe Ieſum, ad deiectionem Creatoris? ad deſtructionem Legis & Prophetarum? non illum eſſe, [o] *qui ex radice Ieſſe*, & ex fructu lumborum Dauid deſtinabatur, cæcorum quoque remunerator? Sed nondum puto eiuſmodi tunc cæci erant, qualis Marcion, vt hæc fuerit cæci illius fides, qua crediderit in voce, Ieſu filii Dauid. Qui hoc ſe & cognouit, & ab omnibus cognoſci voluit, fidem hominis etſi melius oculatam, etſi veri luminis compotem, exteriore quoque viſione donauit, vt & nos regulam, ſimulque mercedem fidei diſceremus. Qui vult videre Ieſum, Dauid filium credat per virginis cenſum. Qui non ita credet, non audiet ab illo: [p] *Fides tua te ſaluum fecit.* Atque ita cæcus remanebit, ruens in antitheſim, ruentem & ipſam antitheſim. Sic enim [q] *cæcus cæcum deducere ſolet.* Nam ſi aliquando Dauidem in recuperatione Sionis offenderant cæci reſiſtentes, quòminus admitteretur; (in figuram populi proinde cæci, non admiſſuri quandoque Chriſtum filium Dauid) ideo Chriſtus ex diuerſo, cæco ſubuenit, vt hinc ſe oſtenderet non eſſe filium Dauid, & ex animi diuerſitate bonus cæcis, quos ille juſſerat cædi. Et cur fidei, & quidem prauæ, præſtitiſſe ſe dixit? Atquin & hoc filius Dauid, & antitheſim de ſuo retundendam. Nam & quid Dauid offenderant, cæci: nunc verò eiuſdem carnis homo ſupplicem ſe obtulerat filio Dauid, idcirco ei ſatisfacienti quodammodo placatus filius Dauid, reſtituit lumina, cum teſtimonio fidei, qua hoc ipſum crediderat, exorandum ſibi eſſe filium Dauid. Et tamen Dauid audacia hominum puto offenderat, non valetudo.

n Ibid. 42.
o Eſa. 11. 1. Pſal. 131. 11. Act. 2. 30.
p Luc. 18. 42
q Luc. 6. 39.
2. Reg. 5. 6. 8.
Luc. 19. 9.

CAPVT XXXVII.

De Zachæo excipiente Dominum, ſeruorum parabola, & fœnerata eis pecunia.

In p. V. Zachæus. circa. f. V. Chri. elogia. 9.

CONSEQVITVR & Zachæi domus ſalutem. Quo merito? Nunquid vel ille crediderat Chriſtum à Marcione veniſſe? Atquin adhuc in auribus erat omnium vox illa cæci, [a] *Miſerere mei, Ieſu fili Dauid; Et omnis populus laudes referebat Deo*: non Marcionis, ſed Dauid. Enimverò Zachæus etſi allophylus fortaſſe, tamen aliqua notitia ſcripturarum ex commercio Iudaico adflatus; plus eſt autem, & ignorans Eſaïam, præcepta eius impleuerat. [b] *Confringito*, inquit, *panem tuum eſurienti; & non habentes tectum, in domum tuam inducito*; hoc cum maximè agebat, exceptum domo ſua paſcens Dominum: [c] *Et nudum ſi videris, contegito*; hoc cum maximè promittebat, in omnia miſericordiæ opera dimidium ſubſtantiæ offerens; diſſoluens violentiorum contractuum obnexus, & dimittens conflictatos in laxamentum, & omnem conſcriptionem iniquam diſſipans, dicendo; [d] *Et ſi cui quid per calumniam eripui, quadruplum reddo.* Itaque Dominus, *Hodie*, inquit, *ſalus huic domui.* Teſtimonium dixit, ſalutaria eſſe quæ præceperat Prophetes Creatoris. Cùm verò dicit, [e] *Venit enim filius hominis ſaluum facere quod perit*; jam non contendo eum veniſſe vt ſaluum faceret quod perierat, cuius fuerat, & cui perierat quod ſaluum venerat facere; ſed in alterius quæſtionis gradum dirigo. Dè homine agi nulla dubitatio eſt. Hic quum ex duabus ſubſtantiis conſtet, ex corpore, & anima, quærendum eſt, ex qua ſubſtantiæ ſpecie periſſe, videatur. Si ex corpore, ergo corpus perierat, anima non. *Quod perierat, ſaluum facit filius hominis*: habet igitur & caro ſalutem, ſi & anima perierat, animæ perditio ſaluti deſtinatur: caro quæ non periit, ſalua eſt. Si totus homo perierat ex vtraque ſubſtantia, totus homo ſaluus fiat neceſsè eſt; & eliſa eſt ſententia hæreticorum negantium carnis ſalutem. Iam & Chriſtus Creatoris confirmatur, qui ſecundùm Creatorem totius hominis, pollicebatur. Seruotum quoque parabola, qui ſecundùm rationem fœnetatæ pecuniæ dominicæ dijudicantur, judicem oſtendit Deum, etiam ex parte ſeueritatis; non tantùm honorantem, verùm & auferentem quod quis videatur habuiſſe. Aut ſi & hic Creatorem finxerit [f] *auſterum, tollentem quod non poſuerit, & metentem quod non ſeuerit*; hìc quoque me ille inſtruit, cuius pecuniam vt fœnerem edocet.

a Luc. 18. 38 43.
b Eſa. 58. 7.
c Ibid.
Luc. 19. 6.
d Luc. 19. 8.
e Luc 19. 10.
f Luc. 19. 21

CAPVT XXXVIII.

Christus de baptismo Ioannis, septem fratrum vxore & filio Dauid interrogatus.

In p. V. Baptismus Ioannis 2. à p. V. Homo imago dei. 6. & in Alphab Error. V. Anima ex substantia Dei. & à p. ad circa. f. V. nuptiæ vt bonæ. 5. & V. Responsio. 1. & circa. m. V. Responsio. 1. in f. V Chri. Elogia. 6.

Luc. 20. 4. SCIEBAT Christus baptisma Ioannis vnde esset. & cur quasi nesciens interrogabat? Sciebat non responsuros sibi Pharisæos. & cur frustra interrogabat? An vt ex ore ipsorum iudicaret illos, vel ex corde? Refer ergo & hæc ad excusationem Creatoris, &
Luc. 20. 6. ad comparationem Christi; & considera jam quid secuturum esset, si quid Pharisæi ad interrogationem renuntiassent. Puta illos renuntiasse humanum Ioannis baptisma, sta-
Gen. 2. 17. tim lapidibus elisi fuissent. Existeret aliqui Marcion aduersus Marcionem, qui diceret: O Deum optimum! ô Deum diuersum à Creatoris exemplis! Sciens præceps ituros homines, ipse illos in præruptum imposuit. Sic enim & de Creatore, in arboris lege, tra-
a Luc. 20. 6. ctatur. Sed de cœlis fuit baptisma Ioannis. a *Et quare*, inquit Christus, *non credidistis ei?* Ergo qui credi voluerat Ioanni, increpaturus quòd non credidissent, eius erat, cuius sacramentum Ioannes administrabat. Certè nolentibus renuntiare quid saperent,
b Luc. 20. 8. quum & ipse vicem opponit; b *Et ego non dico vobis in qua virtute hæc facio*; malum pro
c Luc. 20 25 malo reddit. c *Reddite quæ Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.* Quæ erunt Dei? quæ
Matth. 22. 21. similia sunt denario Cæsaris, imago scilicet & similitudo eius. Hominem igitur reddi iubet Creatori, in cuius imagine, & similitudine, & nomine, & materia expressus est. Quærat sibi monetam Deus Marcionis. Christus denarium hominis, suo Cæsari iubet reddi, non alieno; nisi quòd necesse est qui suum denarium non habet. Iusta & digna præscriptio est in omni quæstione ad propositum interrogationis pertinere debere sensum responsionis. Cæterùm, aliud consulenti, aliud respondere, dementis
Luc 20. 29. est. Quò magis absit à Christo, quod nè homini quidem conuenit. Sadducæi resurrectionis negatores, de ea habentes interrogationem, proposuerant Domino ex lege
Deut. 25. 5. materiam mulieris, quæ septem fratribus ex ordine defunctis, secundum præceptum legale nupsisset, cuius viri deputanda esset in resurrectione. Hæc fuit materia quæstionis, hæc substantia consultationis. Ad hoc respondisse Christum necesse est. Ne-
d Luc. 20. 34 minem timuit, vt quæstiones aut declinasse videatur, aut per occasionem earum, quod aliàs palam non docebat, subostendisse. Respondit igitur d *Huius quidem æui filios nubere.* Vides quàm pertinenter ad causam. Quia dè æuo venturo quærebatur, in quo neminem nubere definiturus, præstruxit, hîc quidem nubi, vbi sit & mori. quos verò dignatus sit Deus illius æui possessione, & resurrectione à mortuis, neque nubere, ne-
e Ibid. 35. que nubi; quia nec morituri jam sint quum e *similes angelorum sint, Dei & resurrectionis filij facti.* Quum igitur sensus responsionis non in aliud sit dirigendus, quàm ad propositum interrogationis; si hoc sensu responsionis, propositum absoluitur interroga-
Luc. 20. 27. tionis, non aliud responsio Domini sapit, quàm quo quæstio absoluitur. Habes & tempora permissarum, & negatarum nuptiarum, non ex sua propria, sed ex resurrectionis quæstione. Habes & ipsius resurrectionis confirmationem, & totum quod Sadducæi sciscitabantur, non de alio Deo interrogantes, nec de proprio nuptiarum iure quærentes. Quòd si ad ea facis respondere Christum, dè quibus non est consultus, negas eum de quibus interrogatus est, respondere potuisse, Sadducæorum scilicet sapientia captum. Ex abundanti nunc & post præscriptionem, retractabo aduersus argumentationes cohæ-
f Luc. 20. 35 rentes. Nacti enim scripturæ textum, ita in legendo decucurrerunt: f *Quos autem dignatus est Deus illius æui*, illius æui Deo adiungunt, quo alium Deum faciant illius æui. Quum sic legi oporteat, *Quos autem dignatus est Deus*, vt facta hîc distinctione post Deum, ad sequentia pertineat, *Illius æui*; id est, quos dignatus sit Deus, illius æui possessione & resurrectione. Non enim de Deo, sed de statu illius æui consulebatur, cuius vxor futura esset post resurrectionem in illo æuo. Sic & de ipsis nuptiis responsum sub-
g 34. Ibid. uertunt; g *Vt filii huius æui nubunt & nubuntur*, dè hominibus dictum sit Creatoris, nuptias permittentis: se autem quos Deus illius æui, alter scilicet, dignatus sit resurrectione, jam & hîc non nubere, quia non sint filii huius æui. quando de nuptiis illius æui consultus, non de huius, eas negauerat de quibus consulebatur. itaque qui ipsam vim & vocis, & pronuntiationis, & distinctionis exceperant, nihil aliud senserunt, quàm
h Luc. 20. 39. quod ad materiam consultationis pertinebat. Atque adeò Scribæ, h *Magister, inquiunt, benè dixisti.* Confirmauerat enim resurrectionem, formam eius edendo aduersus Sadducæorum opinionem. Denique testimonium eorum qui ita eum respondisse præsumpse-
i Psal. 109. 1 rant, non recusauit. Si autem Scribæ Christum filium Dauid existimabant, i *ipse autem Dauid*

Dauid Dominum eum appellat; quid hoc ad Christum? Non Dauid errorem Scribarum obtundebat, sed honorem Christo Dauid procurabat; quem Dominum Christum magìs quàm filium Dauid confirmabat; quod non congrueret destructori Creatoris. At ex nostra parte, quàm conueniens interpretatio? Nam qui olim à cæco illo filius Dauid fuerat inuocatus, quod tunc reticuit, non habens in præsentia Scribas, nunc vltro coram eis dè industria protulit; vt se, quem cæcus secundùm Sribarum doctrinam filium tantùm Dauid prædicarat, Dominum quoque eius ostenderet: remunerata quidem fide cæci, qua filium Dauid crediderat illum; pulsata verò traditione Scribarum, qua non & Dominum eum norant. Quodcunque ad gloriam spectaret Christi Creatoris, sic non alius tueretur, quàm Christus Creatoris. Luc. 18. 38.

CAPVT XXXIX.

Dè venturis in nomine Christi, cæterisque præcurrentibus iudicium iuxta Prophetas & Euangelium, diuersisque docendi temporibus.

In p. V. Marcionitæ. 6. à p. V. iudicium extremum. 5. & V. Martyres. 1. & 14. in m. V. Christus iudex. 6. à m. V. iudicium extremum. 5. circa f. V. iudicium extremum. 4. & V. bonitas. 5. in f. V. Christi verba. 1.

OLIM constitit de nominum proprietate ei illam competere, qui prior & Christum suum in homines annuntiaret, & Iesum transnominaret. Constabit itaque & de impudentia eius, [a] *qui multos dicat venturos in nomine ipsius*; quòd non sit ipsius, si non Christus & Iesus Creatoris est, ad quem proprietas nominum pertinet. amplius, & prohibeat eos recipi, quorum & ipse par sit, vt qui proinde in nomine venit alieno, si non ipsius erat à mendacio nominis præuenire discipulos, qui per proprietatem nominis possidebat veritatem eius. [b] *Venient denique illi, dicentes, Ego sum Christus.* Recipies eos, qui consimilem recepisti. Et hic enim in nomine suo venit. Quid nunc quòd & ipse veniet nominum Dominus, Christus, & Iesus Creatoris? Rejicies illum? Et quàm iniquum, quàm iniustum, & optimo Deo indignum, vt non recipias eum in nomine suo venientem, qui alium in nomine eius recepisti? Videamus & quæ signa temporibus imponat. [c] *Bella, opinor, & regnum super regnum, & gentem super gentem, & pestem, & fames, terræque motus, & formidines, & prodigia dè cælo*: quæ omnia seuero, & atroci Deo congruunt. Hæc quum adjicit *etiam oportere fieri*, quem se prestat? destructorem an probatorem Creatoris? cuius dispositiones confirmat impleri oportere, quas vt optimus tam tristes, quàm atroces abstulisset potius, quàm constituisset, si non ipsius fuissent. Antè hæc autem persecutiones eis prædicat & passiones venturas, in martyrium vtique & in salutem. Accipe prædicatum in Zacharia: [d] *Dominus*, inquit, *omnipotens proteget eos. Et consument illos, & lapidabunt lapidibus funda, & bibent sanguinem illorum velut vinum, & replebunt pateras quasi altaris; & saluos eos faciet Dominus illo die, velut oues, populum suum, quia lapides sancti volutant.* Et nè putes hæc in passiones prædicari, quæ illos tot bellorum nomine ab allophylis manebant; respice ad species. Nemo in prædicatione bellorum legitimis armis debellandorum, lapidationem enumerat, popularibus cœtibus magìs, & inermi tumultui familiarem. Nemo tanta in bello sanguinis flumina paterarum capacitate metitur, aut vnius altaris cruentationi adæquat. Nemo oues appellat eos, qui in bello armati, & ipsi ex eadem feritate certantes cadunt; sed qui in sua proprietate, atque patientia, dedentes potius semetipsos, quàm vindicantes trucidantur. Denique, quia [e] *lapides*, inquit, *sancti volutant*, non quia milites pugnant. *Lapides enim sunt, &* [f] *fundamenta, super quæ nos ædificamur; exstructi*, secundùm Paulum, *super fundamentum Apostolorum*, qui lapides sancti oppositi omnium offensui, volutabant. Et hîc igitur ipse [g] *vetat cogitari, quid responderi oporteat apud tribunalia*, qui & Balaam, quod non cogitauerat, immo contra quàm cogitauerat, suggessit; & Moysi causato linguæ tarditatem, os repromisit, & sapientiam ipsam, cui nemo resisteret, per Esaïam demonstrauit: [h] *Hic dicet, Ego Dei sum, & clamabit in nomine Iacob, & alius inscribetur in nomine Israëlis.* Quid enim sapientius, & incontradicibilius confessione simplici & exerta, in martyris nomine, cum Deo inualescentis? quod est interpretatio Israëlis. Nec mirum si his cohibuit præcogitationem, qui & ipse à Patre excepit pronuntiandi tempestiuè subministrationem: [i] *Dominus mihi dat linguam disciplinæ, quando debeam proferre sermonem.* Nisi Marcion Christum non subiectum Patri infert. A proximis quoque persecutiones, & nominis ex odio, vtique blasphemiam prædicatam, non debeo rursus ostendere. Sed [k] *per tolerantiam*, inquit, *saluos facietis vosmetipsos*; dè qua scilicet Psalmus: [l] *Tolerantia*, inquit, *iustorum non peribit in finem.* Quia & alibi, [m] *Honorabilis mors iustorum*; ex tolerantia sine dubio, quia & Zacharias; [n] *Corona autem erit eis qui tolerauerint.* Sed nè audeas argumentari, Apostolos, vt alterius Dei præcones, à Iudæis

[a] Luc. 21. 8.
[b] Ibid.
[c] Luc. 21. 9.
Luc. 21. 19.
[d] Zach. 9. 15
[e] Ibid.
[f] Ephes. 2. 20.
[g] Luc. 21. 14. 15.
Num. 22. 38 & cap. 23. 5. & 24. 5.
Exo. 4 10.
Luc. 21. 15.
[h] Esa. 44. 5.
Gen. 32. 28.
Esa. 50. 4.
[k] Luc. 21. 19
[l] Psal. 9. 19.
[m] Psal. 115. 5.
[n] Zach. 6. 14.

vexatos; memento Prophetas quoque eadem à Iudæis passos, non tamen non alterius
o Luc. 21. 25. Dei Apostolos fuisse, quàm Creatoris. Sed monstrato dehinc tempore excidii, o *quum cœpisset vallari exercitibus Hierusalem signa iam vltimi finis enarrat, solis & lunæ siderumque prodigia, & in terra angustias Nationum obstupescentium, velut à sonitu maris fluctuantis pro expectatione imminentium orbi malorum. Quod & ipsæ vires cælorum concuti habeant,*
p Ioel. 2. 30. accipe Ioelem: p *Et dabo prodigia in cælo, & in terra, sanguinem & ignem, & fumi vaporem. Sol conuertetur in tenebras, & in sanguinem luna, priusquam adueniet dies magnus*
q Habac. 3. *& illustris Domini.* Habes & Abacuc, q *Fluminibus disrumpetur terra, videbunt te: & parturient populi: Disperges aquas gressu: Dedit abyssus sonum suum; sublimitas timoris eius elata est: Sol & luna constitit in suo ordine, in lucem coruscationis tuæ ibunt in fulgorem: Fulgur scutum tuum, in comminatione tua diminues terram; & in indignatione tua depones Nationes.* Conueniunt, opinor, & Domini pronuntiationes, & Prophetarum, de concussionibus mundi, & orbis, elementorum, & Nationum. Post hæc quid Do-
r Luc. 21. 27 minus? r *Et tunc videbunt filium hominis venientem de cælis cum plurima virtute.* f *Quum*
f Ibid. 28. *autem hæc fient, erigetis vos, & leuabitis capita, quoniam adpropinquauit redemptio vestra.*
t Ibid. 31. In tempore scilicet regni, de quo subiectarit ipsa parabola, t *Sic & vos quum videritis omnia hæc fieri, scitote adpropinquasse regnum Dei.* Hic erit dies magnus Domini, & illu-
u Dan. 7. 13. stris, venientis de cœlis filii hominis, secundùm Danielem, u *Ecce cum cæli nubibus tanquam filius hominis adueniens, &c. Et data est illi regia potestas*; quam in parabola
Luc. 19. 15. postulaturus exierat, relicta pecunia seruis, quæ fœneraretur. Et vniuersæ Nationes,
x Psal. 2. 8. quas promiserat ei in psalmo Pater, x *Postula de me, & dabo tibi gentes hereditatem*
y Dan. 7. 14. *tuam*: y *Et gloria omnis seruiens illi, & potestas eius æterna, quæ non auferetur, & re-*
z Luc. 20. 36. *gnum eius quod non corrumpetur*; quia nec morientur in illo, z *nec nubent, sed erunt sicut angeli.* De eodem aduentu filii hominis, & fructu eius apud Abacuc, aa *Existi*
aa Habac. 3. 13. *in salutem populi tui, ad saluos faciendos Christos tuos*; erecturos scilicet se, & capita
Luc. 21. 28. leuaturos in tempore regni redemptos. Igitur cùm & hæc quæ sunt promissionum, proinde conueniant, sicut & illa quæ sunt concussionum, ex consonantia Propheticarum, & Dominicarum pronuntiationum; nullam hîc poteris interstruere distinctionem; vt concussiones quidem referas ad Creatorem, sæuitiæ scilicet Deum, quas nec sinere, nedum expectare deberet Deus Optimus, promissiones verò Deo optimo deputes, quas Creator ignorans illum non prophetasset. Aut si suas prophetauit, non distantes à promissionibus Christi, par erit in libertate optimo Deo; nec plus videbitur à Christo tuo repromitti, quàm à meo filio hominis. Ipsum decursum scripturæ
Luc. 21. 7. & 30. Euangelium, ab interrogatione discipulorum, vsque ad parabolam fici, ita inuenies contextu sensus filio hominis, hinc atque illinc adhærere, vt in illum compingat & tristia, & læta; & concussiones, & promissiones; nec possis separare ab illo alteram partem. Vnius enim filii hominis aduentu constituto inter duos exitus, concussionum & promissionum; necesse est ad vnum pertineant filium hominis, & incommoda nationum, & vota sanctorum: quia ita positus est in medio, vt communis exitibus ambobus, alterum conclusurus aduentu suo, id est, incommoda Nationum; alterum incipiens, id est, vota sanctorum; vt siue mei Christi concesseris aduentum filii hominis, quò mala imminentia ei deputes, quæ aduentum eius antecedunt, cogaris etiam bona ei adscribere, quæ ab aduentu eius oriuntur; siue tui malueris, quò bona ei adscribas, quæ ab aduentu eius oriuntur, cogaris mala quoque ei deputare, quæ aduentum eius antecedunt. Tam enim mala cohærent aduentui filii hominis, antecedendo, quàm & bona subsequendo. Quære igitur, quem ex duobus Christis, constituas in persona vnius filii hominis, in quem vtraque dispositio referatur. Aut & Creatorem optimum, aut Deum tuum asperum dedisti natura. In summa ipsius parabolæ considera exem-
bb Luc. 21. 30 plum: bb *Adspice ficum, & arbores omnes, quum fructum protulerint, intelligunt homines æstatem adpropinquasse. Sic & vos, quum videritis hæc fieri, scitote in proximo esse regnum Dei.* Si enim fructificationes arbuscularum, signum æstiuo tempori præstant, antecedendo illud; proinde & conflictationes orbis, signum prænotant regni, præcedendo illud. Omne autem signum eius est, cuius est res, cuius est signum. Et omni rei ab eo imponitur signum, cuius est res. Ita si conflictationes signa sunt regni, sicut fructificationes æstatis; ergo & regnum Creatoris est, cuius conflictationes deputantur, quæ signa sunt regni. Præmiserat oportere hæc fieri tam atrocia, tam dira, Deus optimus; certè à Prophetis & à Lege prædicata, adeò Legem & Prophetas non destruebat, quum quæ prædicauerant, confirmat perfici oportere. Adhuc ingerit; cc *Non*
cc Ibid. 32. 33 *transiturum cælum ac terram, nisi omnia peragantur.* Quænam ista? Si quæ à Creatore sunt, meritò sustinebunt elementa Domini sui ordinem expungi. Si quæ à Deo

optimo, nescio an sustineat cœlum & terra perfici, quæ æmulus statuit. Hoc si patietur Creator, zelotes Deus non est. Transeat, age nunc, terra & cœlum. Sic enim Dominus eorum destinauit, dum verbum eius maneat in æuum. sic enim & Esaïas prænuntiauit, Admoneantur & discipuli, [dd] *nè quando grauentur corda eorum crapula & ebrietate, & sæcularibus curis; & insistat eis repentinus dies ille, velut laqueus*; vtique oblitis Deum ex plenitudine, & cogitatione mundi, Moysi erit admonitio. Adeò is [ee] *liberabit à laqueo diei illius*, qui hanc admonitionem retro intulit. Erant & loca alia apud Hierusalem ad docendum, erant & extra Hierusalem adsecedendum; sed enim [ff] *per diem in templo docebat*; vt qui per Osee prædixerat, [gg] *In templo meo me inuenerunt, & illic disputatum est ad eos*, Ad noctem verò in elæonem secedebat: Sic enim Zacharias demonstrarat; [hh] *Et stabunt pedes eius in monte eleæone*. Erant horæ quoque auditorio competentes; Diluculo conueniendum erat; quia per Esaïam quum dixisset, [ii] *Dominus dat mihi linguam disciplinæ*, Adiecit, *Apposuit mihi mane aurem ad audiendum*. Si hoc est prophetias dissoluere, quid erit adimplere?

dd Luc. 21. 34. 35. Deut. 8. 12. Deut. 32. 15. ee Psal. 90. 3 ff Luc. 21. 37 gg Osee. 12. 4. hh Zach. 14. 4. ii Esa. 50. 4.

CAPVT XL.

De esu Paschæ, Iudæ proditione, corporis & sanguinis Dominici distributione iuxta prophetas.

Per totum. V. Eucharistia. 6. in m. V. Marcion. 2.

PROINDE scit & quando pati opportet eum, cuius passionem lex figurat. Nam è tot festis Iudæorum, Paschæ diem elegit: In hoc enim sacramentum pronuntiarat Moyses, [a] *Pascha est Domini*. Ideo & adfectum suum ostendit, [b] *Concupiscentia concupiui Pascha edere vobiscum, antequam patiar*. O legis destructorem, qui concupierat etiam Pascha seruare! Nimirum veruecina illum Iudaïca delectaret? An ipse erat, [c] *qui tanquam ouis ad victimam adduci habens, & tanquam ouis coram tondente, sic os non aperturus*; figuram sanguinis sui salutaris implere concupiscebat? Poterat & ab extraneo quolibet tradi; nè dicerem & in hoc Psalmum expunctum, [d] *Qui mecum panem edit, leuabit in me plantam*. Poterat & sine præmio tradi: Quanta enim opera traditoris circa eum, qui populum coram offendens, nec tradi magìs potuisset, quàm inuadi? Sed hoc alii competisset Christo, non qui prophetias adimplebat. Scriptum est enim, [e] *Pro eo quòd venundedêre iustum*. Nam & quantitatem & exitum pretii postea Iuda pœnitente reuocati, & in emptionem dati agri figuli, sicut in Euangelio Matthæi continetur, Hieremias præcanit, [f] *Et acceperunt triginta argentea pretium appretiati, vel honorati, & dederunt ea in agrum figuli*. Professus itaque *se concupiscentia concupisse edere Pascha*, vt suum (indignum enim vt quid alienum concupisceret Deus) acceptum panem, & distributum discipulis, corpus illum suum fecit, [g] *hoc est corpus meum* dicendo, id est, figura corporis mei. Figura autem non fuisset, nisi veritatis esset corpus. Cæterùm, vacua res, quod est phantasma, figuram capere non posset. Aut si propterea panem corpus sibi finxit, quia corporis carebat veritate: ergo panem debuit tradere pro nobis. Faciebat ad vanitatem Marcionis, vt panis crucifigeretur. Cur autem *panem corpus suum appellat*, & non magìs peponem, quem Marcion cordis loco habuit? non intelligens veterem fuisse istam figuram corporis Christi dicentis per Hieremiam, [h] *Aduersus me cogitauerunt cogitatum dicentes, Venite, conjiciamus lignum in panem eius*, scilicet crucem in corpus eius. Itaque illuminator antiquitatum, quid tunc voluerit significasse panem, satìs declarauit, corpus suum vocans panem. Sic & in calicis mentione testamentum constituens sanguine suo obsignatum, substantiam corporis confirmauit. Nullius enim corporis sanguis potest esse, nisi carnis. Nam & si qua corporis qualitas non carnea opponetur nobis, certè sanguinem nisi carnea non habebit. Ita consistit probatio corporis, dè testimonio carnis; probatio carnis, dè testimonio sanguinis. Vt autem & sanguinis veterem figuram in vino recognoscas, aderit Esaïas, [i] *Quis*, inquit, *qui aduenit ex Edom? rubor vestimentorum eius ex Bosor. Sic decorus in stola vinolenta cum fortitudine? Quare rubra vestimenta tua? & indumenta sicut dè foro torcularis pleno conculcato?* Spiritus enim propheticus, velut jam contemplandus Dominum ad passionem venientem, carne scilicet vestitum, vt in ea passum, cruentum habitum carnis, in vestimentorum rubore designat, conculcatæ, & expressæ vi passionis, tanquam de foro torcularis; quia exinde quasi cruentati homines, dè vini rubore descendant. Multo manifestius Genesis in benedictione Iudæ, ex cuius tribu, carnis census Christi processurus, jam tunc Christum in Iuda delineabat. [k] *Lauabit*, inquit, *in vino stolam suam, & in sanguine vuæ amictum suum*, stolam, & amictum, carnem demonstrans, & vinum sanguinem. Ita & nunc sanguinem suum in vino consecrauit, qui tunc vinum in sanguine figurauit.

Leuit. 15. 5. & seq. Luc. 25. 15. a Exo. 12. 11. b Luc. 22. 15. c Esa. 53. 7. Luc. 22. 15. Psal. 40. 10. d Luc. 21. 21. 47. & seq. e Amos. 2. 6 Matth. 27. 3. 6. 7. f Hier. 32. 9. Zach. 11. 12. 13. g Luc. 22. 19 Ibid. h Hier. 11. 19 i Esa. 63. 1. k Gen. 49. 12.

CAPVT XLI.

Imprecatur Iudæ, & osculo eius; & de Christo, & Dei filio interrogatur.

In p. V. Chri. Passio. 1. & Eucharistia. 6. à p. ad f. V. Chri. passio. 2.

a Luc. 22. 22 VÆ, [a] *ait, per quem traditur filius hominis.* Ergo iam Væ, constat imprecationis, &
comminationis inclamationem intelligendam, & irato & offenso deputandam:
nisi si Iudas impunè erat tantum sceleris relaturus. Aut si impunè, vacat Væ. Si non
impunè, vtique ab eo puniendus, in quem scelus traditionis admisit. Porro, si sciens
passus est hominem, quem ipse comitatui suo asciuerat, in tantum scelus ruere, noli
iam de Creatore circa Adam retractare, quæ in tuum quoque Deum retorquentur, aut
ignorasse illum qui non ex prouidentia obstitit peccaturo, aut obsistere non potuisse, si
ignorabat; aut noluisse, si & sciebat, & poterat; atque ita malitiosum iudicandum, qui
Luc. 22. 33. 34. passus sit hominem suum ex delicto perire. Suadeo igitur agnoscas potius & in isto
Exo. 20. 5. Creatorem, quàm parem illi Deum optimum, aduersus sententiam tuam facias. Nam
Luc. 12. 48. & Petrum præsumptoriè aliquid elocutum, negationi potius destinando, zelotem
b Esa. 29. 13. Deum tibi ostendit. Debuit etiam osculo tradi, propheticus scilicet Christus, vt eius
Luc. 24. 66. scilicet filius, [b] *qui labijs à populo diligebatur.* Perductus in consessum, an ipse esset Christus,
interrogatur. Dè quo Christo Iudæi quæsissent, nisi dè suo? Cur ergo non vel tunc
alium eis prodidit? Vt pati posset, inquis. Id est, vt ille optimus ignorantes adhuc in
c Ibid. 67. scelus mergeret. Atquin & si dixisset, passurus esset. [c] *Si dixero enim*, inquit, *vobis, non
credetis.* Porro non credituri, perseuerassent in necem eius. Et cur non magìs passurus
esset, si alterius Dei, ac per hoc, aduersarium Creatoris manifestasset? Ergo non vt
pateretur, alium se tunc quoque supersedit ostendere: sed quoniam ex ore eius confessionem
extorquere cupiebant, nec confesso tamen credituri, qui eum ex operibus
scripturas adimplentibus agnouisse debuerant: Ita eius fuit, occultasse se, cui vltro
d Luc. 22. 69 debebatur agnitio. Et tamen adhuc eis manum porrigens, [d] *Abhinc*, inquit, *erit filius
Dan. 7. 13. hominis sedens ad dexteram virtutis Dei.* Suggerebat enim se ex Danielis prophetia filium
e Ps. 109. 1. hominis, & è psalmo Dauid, [e] *sedentem ad dexteram Dei.* Itaque ex isto dicto, & scripturæ
f Luc. 22. 70 comparatione illuminati, quem se vellet intelligi, [f] *Ergo*, inquiunt, *tu Dei filius es?*
Cuius Dei, nisi quem solum nouerant? Cuius Dei, nisi quem in psalmo meminerant
dixisse filio suo, *Sede ad dexteram meam?* Sed respondit, *Vos dicitis quia ego sum.* Atquin
confirmauit id se esse quod illi dixerant, dum rursus interrogant. Vnde autem probabis
interrogatiuè, & non ipsos confirmatiuè pronuntiasse, *Ergo tu filius Dei es?* Vt quia
g Luc. 22. 70 obliquè ostenderat, se per scripturas filium Dei intelligendum, sic senserunt, [g] *Ergo tu
Dei es filius?* quod te non vis apertè dicere; æquè ita & ille, *Vos dicitis*, confirmatiuè respondit;
& adeò sic fuit pronuntiatio eius, vt perseuerauerint in eo, quod pronuntiatio
sapiebat.

CAPVT XLII.

Interrogatur Christus, & Iudicatur apud Pilatum & Herodem. Crucifigitur. Mortem eius elementa lugent. Sepelitur & hæc omnia implet secundùm Prophetas.

In p. ad circa. m. V. Chri. passio. 2. à m. V. Angelus. 8. circa. f. V. Chri. obed. 8. in f. V. Christi caro. 14.

PERDVCTVM enim illum ad Pilatum onerare cœperunt, [a] *quod se regem diceret*;
a Luc. 23. 2. Christum sine dubio Dei filium, [b] *sessurum ad Dei dexteram.* Cæterùm, alio eum ti-
b Luc. 22. 70 tulo grauassent, incertian filium Dei se dixisset, nisi [c] *Vos dicitis* sic pronuntiasset, hoc
c Luc. 23. 3. se esse quod dicerent. Pilato quoque interroganti, *Tu es Christus*; proinde, *Tu dicis*; nè
metu potestatis videretur amplius respondisse. Constitutus est igitur Dominus in iu-
d Esa. 3. 13. dicio. [d] *Et statuit in iudicio populum suum. Ipse Dominus in iudicium venit cum presbyteris, &
archontibus populi*, secundùm Esaïam. Atque exinde omne scriptum passionis suæ im-
e Psal. 2. 1-2. pleuit. [e] *Tumultuatæ sunt ibidem nationes, & populi meditati sunt inania. Astiterunt reges
terræ, & archontes congregati sunt in vnum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius.*
Nationes, Romani qui cum Pilato fuerant. Populi, Tribus Israelis. Reges, in Herode;
Archontes, in summis sacerdotibus. Nam & Herodi velut munus à Pilato missus,
f Osee. 10. 6. Osee vocibus fidem reddidit; dè Christo enim prophetauerat, [f] *Et vinctum eum ducent
Luc. 23. 8. xenium regi.* Delectatus est denique Herodes viso Iesu, nec vocem vllam ab eo audi-
g Esa. 53. 7. uit. [g] *Tanquam agnus enim coram tondente, sic non aperuit os suum; quia Dominus dederat illi
linguam disciplinæ, vt sciret quomodo cum oporteret proferre sermonem.* Illam scilicet linguam,

quam in Psalmo[h] *adglueinatam gutturi suo* tunc probabat, non loquendo. Et Barrabas h Psal. 21.16.
quidem nocentissimus, vita, vt bonus, donatur; Christus verò iustissimus, vt homicida Luc. 23.18.
morti expostulatur. Sed & duo scelesti circumfiguntur illi, [i] *vt inter iniquos scilicet de-* Ibid. 33.
putaretur. Vestitum planè eius militibus diuisum, partim sorte concessum, Marcion i Esa. 53. 12.
abstulit, respiciens Psalmi prophetiam, [k] *Dispertiti sibi sunt vestimenta mea, & in vesti* Luc. 23. 34.
tum meum sortem miserunt. Aufer igitur & crucem ipsam. Idem tamen Psalmus dè eo k Psal. 21.19
non tacet: [l] *Foderunt manus meas, & pedes meos.* totus in illo exitus legitur: *Circumdede-* l Ibid. 18. &
runt me canes, synogoga maleficorum circumuallauit me. Omnes qui spectabant me, naso irride- seq.
bant me. Locuti sunt labijs, & capita mouerunt. Sperauit in Deum, liberet eum. Quò iam te-
stimonium vestimentorum? habe falsi tui prædam, totus Psalmus vestimenta sunt
Christi. Ecce autem & elementa concutiuntur. Dominus enim patiebatur ipsorum.
Cæterùm, aduersario læso, cœlum luminibus floruisset, magìs sol radijs insultasset,
magìs dies stetisset, libenter spectans pendentem in patibulo Christum Marcionis.
Hæc argumenta quoque mihi competissent, etsi non fuissent prædicata. [m] *Cœlum*, in- m Esa. 50 3.
quit Esaïas, *vestiam tenebris.* Hic erit dies, dè quo & Amos, [n] *Et erit illa die, dicit Domi-* n Amos 8.9
nus, occidet sol meridie; (*Habes & horæ sextæ significationem*) *& contenebrabit super terram,* o Luc. 23.45.
[o] *Scissum est & templi velum, angeli eruptione,* [p] *derelinquentis filiam Sionis, tanquam in vi-* p Isa. 1. 8.
neo speculam, & in cucumerario casulam. O quantùm perseuerauit, etiam trigesimo psal- Ps. 30. 6.
mo Christum ipsum reddere! [q] *Vociferatur ad Patrem*, vt & moriens vltima voce Pro- q Luc. 23.40
phetas adimpleret. *Hoc dicto exspirauit.* Quis? spiritus semetipsum, an caro spiritum?
Sed spiritus semetipsum exspirare non potuit. Alius est qui exspirat, alius qui exspira-
tur. Si spiritus exspiratur, ab alio exspiretur necesse est. Quòd si solus spiritus fuisset,
discessisse potius diceretur, quàm exspirasse. Quis igitur exspirat spiritum, nisi caro?
quæ & spirat, quando illum habet; & ita eum quum amittit, exspirat. Denique, si
caro non fuit, sed phantasma carnis; phantasma autē spiritus fuit; spiritus autem seme-
tipsum exspirauit, & exspirando discessit, sine dubio phantasma discessit, quum spiritus
qui erat phantasma, discessit, & nusquam comparuit phantasma cum spiritu. Nihil ergo
remansit in ligno. Nihil pependit etiā post exspirationē. Nihil dè Pilato postulatū. Ni-
hil de patibulo detractū. Nihil syndone inuolutū, Nihil sepulcro nouo conditum. At-
quin nō nihil. Quid igitur illud fuit? Si phantasma, adhuc ergo inerat & Christus. Si dis- Matt 27.26
cesserat Christus, ergo abstulerat phantasma. Superest impudentiæ hæreticæ dicere, Marc 15.19.
phantasma illic phantasmatis remansisse. Sed si & Ioseph corpus fuisse nouerat, quod Io. 19. 2. 17.
tota pietate tractauit: ille Ioseph, qui non consenserat in scelere Iudæis: [r] *Beatus vir* 34.
qui non abiit in consilio impiorum, & in via peccatorū non stetit, & in cathedra pestium non edit. Luc. 23. 52.
Oportuerat etiam sepultorem Domini prophetari, ac iam tunc merito benedici. 53.
r Psal. 1.1.

CAPVT XLIII.

Mulieres vncturæ Christum, Angelos vident, Resurrectionem Annuntiant. Christus Discipulis Emmaüs, & turbatis Apostolis apparet, cibum petit, Apostolos ad prædicandum mittit. In omnibus ipso Euangelio Marcionis, hoc est Lucæ, Marcion ipse per omnia conuincitur.

In p. V. Mulierum virtus. 6. à p. V. Angelus. 9. & V. Mulierum virtus. 7. à m. ad circa. f. Vide Chri. caro. 16.

SI nec mulierum illarum officium prætetit prophetia, quæ antè lucem conuenerunt
ad sepulcrum, cum odorum pa[illegible]ra. De hoc enim per Osee, [a] *Vt quærant*, inquit, a Osee. 5 15.
faciem meam, antè lucem vigilabunt a[illegible] dicentes, Eamus; & conuertamur ad Dominum, quia Luc. 24.3.
ipse eripuit, & curabit nos; percussit, & miserebitur nostri; sanabit nos post biduum, in die tertia b Esa 57. 2.
resurgemus. Quis enim hæc non credat in recogitatu mulierum illarum volutata, inter Luc. 24. 4.
dolorem præsentis destitutionis, qua percussæ sibi videbantur à Domino, & spem re-
surrectionis ipsius, qua restitui rītè arbitrabantur? Corpore autem non inuento, [b] *subla-*
ta erat sepultura eius dè medio, secundùm Esaïam. Sed & duo ibidem angeli apparuerunt.
Tot ferè laterensibus vti solebat, [c] *in duobus testibus consistens Dei sermo.* Reuertentes c Deut. 19.15
quoque à sepulcro mulieres, & ab illa angelorum visione prospiciebat Esaïas; *Mulie-*
res, inquit, *venientes è visione, venite;* ad renuntiandam scilicet Domini resurrectio- Luc. 24.9.
nem. Benè autem, quod incredulitas discipulorum perseuerabat, vt in finem vsque de-
fensio nostra consisteret, Christum Iesum non alium se discipulis edidisse, quàm Pro-
phetarum. Nam quum duo ex illis iter agerent, & Dominus eis adiunxisset, non com- d Esa. 27. 11.
parens quòd ipse esset, etiam dissimulans dē conscientia rei gestæ; [e] *Nos autem putaba-* Luc. 24. 13.
mus, inquiunt, *ipsum esse redemptorem Israelis;* vtique suum Christum, id est Creatoris. e Ibid. 21.
adeò nec alium se ediderat illis. Cæterùm, non existimarent eum Creatoris; & quum

Creatoris existimaretur, non sustinuisset hanc dè se existimationem, si non is esset qui existimatur: aut ipse erit auctor erroris, & præuaricator veritatis aduersus Dei optimi titulum. Sed nec post resurrectionem alium se eis ostendit, quàm quem existimatum
f Ibid. 25. sibi dixerant. Planè inuectus est in illos: f *O insensati, & tardi corde, in non credendo omnibus quæ locutus est ad vos!* Quæ locutus non alterius se Dei esse probat, sed eiusdem Dei. Nam eadem & angeli ad mulieres: Rememoramini quæ locutus sit vobis in Galilæa,
g Ibid. 46. dicens, g *Quòd oportet tradi filium hominis, & crucifigi, & tertia die resurgere.* Et quare oportebat, nisi quia ità à Deo Creatore scriptum? Igitur increpauit illos, vt dè sola passione scandalizatos, & vt dubios dè fide resurrectionis annuntiatæ sibi à fœminis, per quæ non crediderant ipsum fuisse, quem existimarant. Itaque quod existimauerant, id volens credi se, cum se confirmabat quem existimauerant, Creatoris scilicet Christum redemptorem Israelis. Dè corporis autem veritate, quid potest clarius?
h Luc. 24. 38. quum hæsitantibus eis nè phantasma esset, immò phantasma credentibus, h *Quid turbati estis* (inquit) *& quid cogitationes subeunt in corda vestra? Videte manus meas & pedes, quia ego ipse sum; quoniam spiritus ossa non habet, sicut me habentem videtis.* Et Marcion quædam contraria sibi, illa credo industria eradere dè Euangelio suo noluit, vt ex his quæ eradere potuit, nec erasit, illa quæ erasit, aut negetur erasisse, aut meritò erasisse dicatur. Nec parcit nisi eis quæ non minus aliter interpretando quàm delendo subuertit. Vult itaque sic dictum; quasi, *Spiritus ossa non habet, sicut me videtis habentem*, ad spiritum referatur, *sicut me videtis habentem*; id est, non habentem ossa, sicut & spiritus. Et quæ ratio tortuositatis istius? quum simpliciter pronuntiare potuisset, Quia spiritus ossa non habet, sicut me videtis non habentem. Cur autem inspectui eorum manus & pe-
i Luc. 24. 39. des suos offert, quæ membra ex ossibus constant, si ossa non habebat? Cur adiicit, i *Et scitote quia ego sum.* quem scilicet corporeum retro nouerant? Aut si phantasma erat vsquequaque, cur illos phantasma credentes increpabat? Atquin adhuc eis non credentibus, propterea cibum desiderauit, vt se ostenderet etiam dentes habere. Impleuimus, vt opinor, sponsionem. Exhibuimus Iesum Christum Prophetarum doctrinis, sententiis, adfectibus, sensibus, virtutibus, passionibus etiam resurrectione, non alium quàm Creatoris. Siquidem & Apostolos mittens ad prædicandum vniuersis Nationi-
k Psal. 18. bus, k *in omnem terram exire sonum eorum, & in terminos terræ voces eorum*, Psalmum adimplendo, præcepit. Misereor tui, Marcion, frustrà laborasti. Christus enim Iesus in Euangelio tuo, meus est.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI

ADVERSVS MARCIONEM LIBER QVINTVS

In librum quintum aduersus Marcionem.

ARGVMENTVM.

Quia Marcion librum quoque Apostolicum inscripserat, & ex Epistolis Pauli mutilatis, & diuerso ordine redactis consarcinauerat, sicut & Euangelium Lucæ corruperat; Tertullianus præmisso libro 4. quo ex Euangelio Lucæ Marcionem conuicerat, Christum esse filium Creatoris, non destructorem, sed adimpletorem per omnia legis, & prophetarum eius: sic libro isto quinto probat, non alium Deum & Christum ab Apostolo prædicari, quàm Deum Creatorem, & filium eius Christum Iesum. Promiserat hunc librum Tertullianus cùm scriberet aduersus Marcionem lib. 1. cap. 15. Si inquit, & ad Apostolum vestrum discutiendum venerimus *Et cap. 16.* Videbimus, & Apostolus cui Author inuisibilia deputet, cùm & illum explorauerimus. *Cæterùm Marcion in totum Epistolas ad Timotheum, Titum, & Hebræos ex libro suo Apostolico reiecit, sicut & Actus Apostolorum: tempus quo scripsit, habes supra in primi libri argumento.*

CAPVT PRIMVM.

Originem petit à Marcione sui Apostoli Pauli, quam non potest ex Euangelio probare, sed tantùm ex Actis Apostolorum quæ ipse reycit.

In p. V. origo. à p. V. testimonium. 1. in m. V. Pauli conuersio. 1. à m. V. Pauli doctrina. 5. in f. V. Hæretici Scripturæ corruptores. 6.

NIHIL SINE ORIGINE, nisi Deus solus. quæ quantum præcedit in statu omnium rerum, tantum præcedat necesse est etiam in retractatu earum, vt constare de statu possit. Quia nec habeas dispicere quid quale sit, nisi certus an sit, quum cognoueris vnde sit. Et ideo ex opusculi ordine ad hanc materiam deuolutus, Apostoli quoque Pauli originem à Marcione desidero, nouus aliqui discipulus, nec vllius alterius auditor, qui nihil, interim credam, nisi nihil temere credendum. temerè porro credi quodcunque fine originis agnitione creditur, quique dignissimè ad sollicitudinem redigam istam inquisitionem, quum is mihi affirmatur Apostolus, quem in albo Apostolorum apud Euangelium non deprehendo. Denique audiens postea eum à Domino electum, iam in cœlis quiescentem quasi improuidentiam existimo, si non antè sciuit illum sibi necessarium Christus; sed iam ordinato officio Apostolatus, & in sua opera dimisso, ex incursu, non ex prospectu adiiciendum existimauit; necessitate, vt ita dixerim, non voluntate. Quamobrem, Pontice nauclere, si nunquam furtiuas merces, vel illicitas, in acatos tuas recepisti; si nullum omnino onus auertisti, vel adulterasti, cautior vtique & fidelior in Dei rebus, edas velim nobis quo symbolo susceperis Apostolum Paulum? quis illum tituli charactere percusserit? quis transmiserit tibi? quis imposuerit, vt possis eum constanter exponere? nè illius probetur, qui omnia Apostolatus eius instrumenta protulerit. Ipse se, inquit, Apostolum est professus, & quidem non ab hominibus, nec per hominem, sed per Iesum Christum. Planè profiteri potest semetipsum quiuis. Verùm professio eius alterius auctoritate conficitur: alius scribit, alius subscribit, alius obsignat, alius actis refert. Nemo sibi & professor, & testis est. Præter hæc vtique legisti, [a] *multos venturos qui dicant, Ego sum Christus.* Si est qui se Christum mentiatur, quantò magis qui se Apostolum prædicet Christi? Adhuc ego in persona discipuli, & inquisitoris conuersor, vt iam hinc & fidem tuam obtundam, qui vnde eam probes non habes; & impudentiam suffundam, qui vindicas, & vnde possis vindicare non recipis. Sit Christus, sit Apostolus, vt alterius, dum non probantur nisi de instrumento Creatoris. Nam mihi Paulum etiam Genesis olim repromisit. Inter illas enim figuras, & propheticas super filios suos benedictiones, Iacob quum ad Benjamin direxisset, [b] *Benjamin*, inquit, *lupus rapax, ad matutinũ comedet adhuc, & ad vesperã dabit escã.* Ex tribu enim Benjamin oriturũ Paulum prouidebat, lupum rapacem, ad matutinum comedentẽ, id est, prima ætate vastaturum pecora Dominĩ, vt persecutorẽ Ecclesiarum; dehinc ad vesperam escã daturum, id est, deuergente iã ætate oues Christi educaturũ, vt doctorem Nationum. Nã & Saülis primò asperitas insectatiqnis erga Dauid, dehinc pœnitentia & satisfactio, bona pro malis recipientis; non aliud protendebat quàm Paulum in Saüle, secundũ tribus & Iesum in Dauid, secundũ virginis censum. Hęc figurarũ sacramenta si tibi displicent, certe Acta Apostolorum hunc mihi ordinem Pauli tradiderunt, à te quoque non negandum. Inde Apostolum ostendo persecutorem, [c] *non ab hominibus, neque per hominem*; inde & ipsi credere inducor; inde te à defensione eius expello; nec timeo dicentem, Tu ergo negas Apostolum Paulum? non blasphemo quem tueor. Nego, vt te probare compellam. Nego, vt meum esse conuincam. Aut si ad nostram fidem spectas, recipe quæ eam faciunt. Si ad tuam prouocas, ede quæ eam præstruuot. Aut proba esse, quæ credis; aut si non probas, quomodo credis? Aut qualis es aduersus eum credens, à quo solo probatur esse quod credis? Habe nunc & Apostolum de meo, sicut & Christum; tam meum Apostolum, quàm & Christum. Iisdem & hîc dimicabimus lineis, in ipso gradu prouocabimus præscriptionis, Oportere scilicet & Apostolum, qui Creatoris negetur, immò & aduersus Creatorem profeteatur, nihil docere, nihil sapere, nihil velle secundùm Creatorem; & in primis tanta constantia alium Deum edicere, quanta à lege Creatoris abrupit. Neque enim verisimile est, vt auertens à Iudaismo, non pariter ostenderet in cuius Dei fidem auerteret: quia nemo transire posset à Creatore, nesciens ad quem transeundum sibi esset. Siue enim Christus iam alium Deum reuelauerat, sequebatur etiam Apostoli testatio; vel, ne non eius Dei Apostolus haberetur, quem Christus reuelauerat; & quia non licebat abscondi ab Apostolo, qui iam reuelatus

[a] Luc. 21. 8.

[b] Gen. 49. 27

1. Reg. 18. 9. & 11. & 19. 1. 2. & c. 20. 33. & c. 23. 23. & c. 24. 3. & 17. 18. Act. 9. 1. 5. & seq.

[c] Gal. 1. 1.

fuisset à Christo. Siue nihil tale de Deo Christus reuelauerat, tantò magis ab Apostolo debuerat reuelari, qui iam non posset ab alio, non credendus sine dubio si nec ab Apostolo reuelatus. Quod idcirco præstruximus, vt iam hinc profiteamur nos proinde probaturos, nullum alium Deum ab Apostolo circumlatum, sicut probauimus, nec à Christo; ex ipsis vtique Epistolis Pauli, quas proinde mutilatas etiam de numero, forma iam hæretici Euangelij præiudicasse debebit.

CAPVT II.

Ex capite primo ad Galatas, admittit quidem legis Mosaïcæ Cerimonias reprobatas, non tamen Authorem eius Creatorem, qui & mutandum vetus in nouum Testamentum pariter suum prædixit. Nec aliud esse Euangelium, quàm quod Paulus prædicauit secundum Creatorem & Christum eius.

In p ad m V. Pauli doctrina. 7. à p. V. Ioannes Bapt. 4. in m. V. Euangelium. 1 à m. ad f. V. Acta Apost. 1.

PRINCIPALEM aduersus Iudaïsmum epistolam nos quoque confitemur, quæ Galatas docet. Amplectimur etenim omnem illam legis veteris abolitionem, vt & ipsam de Creatoris venientem dispositione, sicut sæpe iam in isto ordine tractauimus, de prædicata nouatione à Prophetis Dei nostri. Quod si Creator quidem [a] *vetera, cessura promisit, noua scilicet oritura*; Christus verò tempus distinctionis istius, ([b] *Lex & Prophetæ vsque ad Ioannem*,) terminum in Ioanne statuens inter vtrumque ordinem, desinentium exinde veterum, & incipientium nouorum: necessariè & Apostolus in Christo post Ioannem reuelato vetera infirmat, noua verò confirmat: atque ita non alterius Dei fidem curat quàm Creatoris, apud quem & vetera decessura prædicabantur. Igitur & legis destructio, & Euangelij ædificatio, pro me faciunt in ista quoque epistola, ad eam Galatarum præsumptionem pertinentes, qua præsumebant Christum, vt putà Creatoris, salua Creatoris lege credendum: quòd adhuc incredibile videretur, legem à suo auctore deponi. Porro, si omnino alium Deum ab Apostolo audissent, vltro vtique scissent abscedendum sibi esse à lege eius Dei quem reliquissent, alium secuti. Quis enim expectaret diutius discere, quòd nouam deberet sectari disciplinam, qui nouum Deum recepisset? Immò quia eadem quidem diuinitas prædicabatur in Euangelio, quæ semper fuerat in Lege, disciplina verò non eadem, hic erat totus quæstionis status; An lex Creatoris ab Euangelio deberet excludi, in Christo Creatoris. Denique, aufer hunc statum, & vacat quæstio. Vacante autem quæstione, vltro omnibus agnoscentibus discedendum sibi esse ab ordine Creatoris, per fidem Dei alterius, nulla Apostolo materia competisset id tam presè docendi quod vltro fides ipsa dictasset. Igitur tota intentio epistolæ istius nihil aliud docet, quàm legis discessionem venientem de Creatoris dispositione, vt adhuc suggeremus. Si item nullius noui Dei exerit mentionem, quod nusquam magis fecisset, quàm in ista materia, vt rationem scilicet ablegandæ legis, vnica hac & sufficientissima definitione proponeret nouæ diuinitatis, apparet quomodo scribat; [c] *Miror vos tam citò transferri, ab eo qui vos vocauit in gratiam, ad aliud Euangelium*: Ex conuersatione aliud, non ex religione; ex disciplina, non ex diuinitate. Quoniam quidem Euangelium Christi à lege euocare deberet ad gratiam, non à Creatore ad alium Deum. Nemo enim illos mouerat à Creatore, vt viderentur sic ad aliud Euangelium transferri, quasi dum ad Creatorem transferuntur. Nam & adjiciens, [d] *quòd aliud Euangelium omnino non esset*, Creatoris confirmat id, quod esse defendit. Si enim & Creator Euangelium repromittit, dicens per Esaiam, [e] *Ascende in montem excelsum, qui euangelizas Sion; extolle vocem in valentia tua, qui euangelizas Hierusalem.* Item ad Apostolorum personam, [f] *Quàm tempestiui pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona*: vtique & nationibus euangelizantium; quoniam & [g] *In nomine eius*, inquit, *nationes sperabunt*, Christi scilicet; cui ait, [h] *Posui te in lumen nationum.* Est autem Euangelium etiam Dei noui, quod vis tunc ab Apostolo defensum. Iam ergo duo sunt Euangelia apud duos Deos, & mentitus erit Apostolus, dicens [i] *quòd aliud omnino non est*, quum sit & aliud; quum sic suum Euangelium defendere potuisset, vt potius demonstraret, non vt vnum determinaret. Sed fortasse vt fugias hinc; & ideo, dices, subtexit, [k] *Licet angelus de cœlo aliter euangelizauerit, anathema sit*; quia & Creatorem sciebat euangelizaturum. Rursus ergo te implicas. Hoc est enim quo astringeris. Duo enim Euangelia confirmare, non est eius qui aliud iam negarit. Tamen lucet sensus eius qui suam præmisit personam. *Sed & si nos aut angelus de cœlo aliter euangelizauerit.* Verbi enim gratia dictum est. Cæterùm, si nec ipse aliter

a Esa. 43. 18. 19.
b Luc. 16. 16.
2. Cor. 5. 17
c Gal. 1. 6.
d Ibid.
e Esa. 48. 9.
f Esa. 52. 7.
g Esa. 42. 4.
h Ibid. 6.
i Gal. 1. 6.
k Gal. 1. 8.

aliter euangelizaturus, vtique nec angelus. Ita angelum ad hoc nominauit, quò multò magis hominibus non esser credendum, quando nec angelo, nec Apostolo; non angelum ad Euangelium referret Creatoris. Exinde, decurrens ordinem conuersionis suæ, dè persecutore in Apostolum; scripturam Actorum Apostolicorum confirmat, apud quam ipsa etiam epistolæ istius materia recognoscitur, [l] *intercessisse quosdam, qui dicerent circumcidi oportere, & obseruandam esse Moysi legem*: tunc Apostolos dè ista quæstione consultos, ex auctoritate Spiritus renuntiasse, [m] *non esse imponenda onera hominibus, qua patres ipsi non potuissent sustinere*. Quòd si ex hoc congruunt Paulo Apostolorum Acta, cur ea respuatis iam apparet, vt Deum scilicet non alium prædicantia quàm Creatorem, nec Christum alterius quàm Creatoris, quando nec promissio Spiritus sancti aliunde probetur exhibita, quàm de instrumento Actorum. Quæ vtique verisimilè non est, ex parte quidem Apostolo conuenire, quum ordinem eius secundùm ipsius testimonium ostendunt; ex parte verò diffidere, quum diuinitatem in Christo Creatoris annunriant: vt prædicationem quidem Apostolorum omnino sit secutus Paulus, qui formam ab eis deducendæ legis accepit.

Gal. 1. 13. *l* Gal. 5. 1. *m* Act. 15. 10. Act. 2. 2.

CAPVT III.

Idem Confirmat ex Capite 2. & 3. ad Galatas, vbi; de ascensu Petri in Ierusalem, Circumcisione reiecta, conuersatione diuersa, eadem tamen fide in Deum Creatorem.

In p. V. Pauli doctrina. 3. à p. V. Pauli doctrina. 8. circa. m. V. Pauli doctrina. 10. & V. Pauli virtutes. 1. in m. V. Ioannes Bapt. 2. à m. V. fides. 5. circa. f. V. Benedictio & V. Chri. infirma. 8. in f. V. Abrahā. 2.

DENIQVE, ad patrocinium Petri cæterorumque Apostolorum, ascendisse Hierosolymam post annos quatuordecim, scribit, vt conferret cum illis dè Euangelij sui regula; [a] *nè in vacuum tot annis cucurrisset, aut curreret*; si quid scilicet citra formam illorum euangelizaret. Adeò ab illis probari, & constabiliri desiderarat. Quòd si quando vulris Iudaïsmi magis affines subintelligi, quum nec Titum dicit circumcisum; iam incipit ostendere solam circumcisionis quæstionem, ex defensione adhuc legis, concussam ab eis, quos propterea [b] *falsos & superinductitios fratres* appellat, non aliud statuere pergentes quàm perseuerantiam legis, ex fide sine dubio integra Creatoris; atque ita peruertentes Euangeliū, non interpolatione scripturæ, qua Christum Creatoris effingerent, sed retentione veteris disciplinæ ne legem Creatoris excluderent. Ergo, [c] *Propter superinductitios*, inquit, *falsos fratres, qui subintrauerant ad speculandam libertatem nostram, quam habemus in Christo, vt nos subigerent seruituti, nec ad horam cessimus subiectioni*. Intendamus enim & sensui ipsi, & causæ eius, & apparebit vitiatio scripturæ. Quum præmittit, [d] *Sed nec Titus, qui mecum erat, quum esset Græcus, coactus est circumcidi*: dehinc subiungit, [e] *propter superinductitios falsos fratres*, & reliqua: contrarij vtique facti incipit reddere rationem, ostendens propter quid fecerit; quod nec fecisset, nec ostendisset; si illud propter quod fecit, non accidisset. Denique, dicas velim, non subintroissent falsi illi fratres ad speculandam libertatem eorum, cessissent subiectioni? non opinor. Ergo cesserunt, quia fuerunt propter quos cederetur. hoc enim rudi fidei, & adhuc dè legis obseruatione suspensæ competebat, ipso quoque Apostolo, *nè in vacuum cucurrisset, aut curreret*, suspecto. Itaque frustrandi erant falsi fratres, speculantes libertatem Christianam, nè ante eam in seruitutem abducerent Iudaïsmi, *quàm Paulus sciret se non in vacuum cucurrisse*, quàm dexteras ei darent antecessores, quàm ex censu eorum in nationes prædicandi munus subiret. Necessariò igitur cessit ad tempus. Et sic ei ratio constat, Timotheum circumcidendi, & rasos introducendi in templum, quæ in Actis edicuntur, adeò vera, vt Apostolo consonent profitenti: [f] *Factum se Iudæis Iudæum, vt Iudæos lucrifaceret; & sub lege agentem, propter eos qui sub lege agerent: sic & propter superinductitios illos, & omnibus nouissimè omnia factum, vt omnes lucraretur*. Si hæc quoque intelligi ex hoc postulant, id quoque nemo dubitauit, eius Dei & Christi prædicatorem Paulum, cuius legem, quamuis excludens, interim tamen pro temporibus admiserat, statim amoliendam si nouum Deum protulisset. Benè igitur quòd & [g] *dexteras Paulo dederunt Petrus, & Iacobus, & Ioannes; & dè officij distributione pepigerunt, vt Paulus in nationes, illi in circumcisionem; tantùm vt meminissent egenorum*. & hoc secundùm legem Creatoris, pauperes & egenos fouendis, sicut in Euangelij vestri retractatu probatum est. Adeò constat dè lege sola fuisse quæstionem, dum ostenditur quid ex lege custoditi conuenerit. Sed [h] *reprehendit Petrum, non rectò pede incedentē ad Euangelij veritatē*. Planè reprehendit; nō ob aliud tamen, quàm ob inconstantiā victus, quem pro personarū qualitate

a Gal. 2. 1. & seq. Gal. 2. 3. *b* Ibid. 4. *c* Gal. 2. 4. *d* Ibid. 3. *e* Ibid. 4. Gal. 1. 6. & c. 2. 1. & seq. Act. 16. 3. &c. 21. 26. *f* 1. Cor. 9. 20. 21. *g* Gal. 2. 9. 10. *h* Gal. 2. 11. & seq.

Ibid. 12. variabat, [i] *timens eos qui erant ex circumcisione*; non ob aliquam diuinitatis peruersitatem, dè qua & aliis in faciem restitisset, qui dè minote causa conuersationis ambiguæ, Petro ipsi non pepercit. Sed quomodo Marcionitæ volunt credi? Dè cætero pergat
k Ibid. 16. Apostolus, [k] *negans ex operibus legis iustificari hominem, sed ex fide.* eiusdem tamen Dei, cuius & lex. Nec enim laborasset fidem à lege discernere, quam diuersitas vltro ipsius diuinitatis discreuisset, si fuisset. Meritò [l] *non readificabat quæ destruxit.* destrui autem
Ibid. 18. lex habuit, ex quo vox Ioannis clamauit in eremo, [m] *Parate vias Domini; vt fierent riui,*
m Luc. 3. 4. Esa. 40. 3 & seq. *& colles, & montes repleti, & humiliati, & tortuosa & aspera, in rectitudinem, & in campos,* id est, Legis difficultates, in Euangelij facilitates. Meminerat iam & Psalmi esse tempus, [n] *Disrumpamus à nobis vincula eorum, & abijciamus à nobis iugum ipsorum: Ex quo tu-*
n Psal. 23. o Ibid. 1. 2. *multuatæ sunt gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ, & magistratus con-*
p Gal. 3. 11. *gregati sunt in vnum, aduersus Dominum, & aduersus Christum ipsius; vt iam ex fidei liber-*
q Habac 2. 4. *tate iustificetur homo, non ex legis seruitute:* [q] *Quia iustus ex fide viuit.* Quòd si Propheras Abacuc prænuntiauit, habes & Apostolum Prophetas confirmantem, sicut & Christus. Eius ergo Dei erit *fides, in qua viuet iustus*; cuius & lex, in qua
r Gal. 3. 9. 10. 13. non iustificatur operarius. Proinde, si [r] *in lege maledictio est, in fide verò benedictio*;
s Deut 11. 26 vtrumque habes propositum apud Creatorem. [s] *Ecce posui*, inquit, *antè te maledictionem,*
t Gal. 3. 13. *& benedictionem.* Non potes distantiam vindicare; quæ etsi rerum est, non ideo aucto-
u Deut. 21. 23. rum; quæ ab vno auctore proponitur. Cur autem [t] *Christus factus sit pro nobis maledictio*; ipso Apostolo edocente manifestum est, quàm nobis cum faciat, id est, secundùm fidem Creatoris. Neque enim quia Creator pronuntiauit, [u] *Maledictus omnis in ligno suspensus*; ideo videbitur alterius Dei esse Christus, & idcirco à Creatore iam tunc in lege maledictus. Et quomodo præmaledixisset eum Creator, quem ignorat? Cur autem non magìs competat Creatori, filium suum dedisse maledictioni suæ, quàm illi Deo tuo subdidisse maledictioni, & quidem pro homine alieno? Denique, si atrox videtur hoc in Creatore circa filium, proinde tuo in Deo. Si verò rationale & in tuo; proinde
x Deut. 11. 26. & in meo, & magìs in meo. Facilius enim crederetur, eius esse, per maledictionem Christi, benedictionem prospexisse homini, qui & [x] *maledictionem aliquando, & bene-*
y Gal. 3. 14. *dictionem proposuerit ante hominem*, quàm qui neutrum vnquam sit apud te professus.
Habac. 2. 4. [y] *Accepimus igitur benedictionem spiritalem per fidem*, inquit, *ex qua scilicet viuet iustus* secundùm Creatorem. Hoc est ergo quod dico, eius Dei fidem esse, cuius est forma gra-
z Gal. 3. 26. tiæ fidei. Sed & quum adiicit, [z] *Omnes enim filij estis fidei*; ostenditur quid suprà hæretica industria eraserit; mentionem scilicet Abrahæ, qua nos Apostolus filios Abrahæ per
aa Gen. 15 6 Rom 4 3 Gal. 3 6. fidem affirmat, secundùm quam mentionem, hic quoque filios fidei notauit. Cæterùm, quomodo filij fidei? Et cuius fidei, si non Abrahæ? Si enim [aa] *Abraham Deo credidit, & deputatum est iustitiæ; atque exinde pater multarum nationum meruit nuncupari*: nos autem
bb Habac. 2. 4. Gal. 3. 11. credendo Deo magìs, proinde iustificamur, sicut Abraham; & vitam proinde consequimur, sicut [bb] *iustus ex fide viuit*; sic fit vt & suprà, filios nos Abrahæ pronuntiarit, quà patris fidei, & hîc filios fidei, per quam Abraham pater nationum fuerat repromissus. Ipsum, quòd fidem à circumcisione reuocabat, nonnè Abrahæ filios constituere quærebat, qui in carnis integritate crediderat? Denique, alterius Dei fides, ad formam Dei alterius non potest admitti, vt credentes iustitiæ deputet, vt iustos viuere faciat, vt nationes filios fidei dicat: Totum hoc eius est, apud quem antè iam notum est sub eadem Abrahæ mentione, dum ipso sensu reuincatur.

CAPVT IV.

Prosequitur ex capite 4. 5. & 6. ad Galatas dè veteri testamento, elementis mundi, adoptione filiorum per Spiritum, nec reuertendum ad elementa & obseruationes Iudaïcas. Item dè duobus Abrahæ filijs, & testamentis, Circumcisionis abrogatione, lege impleta per dilectionem, & Christi stigmatibus.

In p. V. Pauli virtutes. 2. à p. V. testamentum. 3. & V. Marcion. 4. & V. tempus. & V. Chri. obe. 1. & V. legis vet. abrogatio. 9. circa. m. V. testamentum. 1. & V. legis Veteris abrogatio. 4. in m. V. Marcion. 5. & V. Christianus. 13. à m. V. legis vet. abrogatio. 5. & V. legis Vet. abrogatio. 10. circa. f. V. Circumcisio. 1. & V. Charitas proximi. 2. & Deus Iudex. 7. inf. V. Stigmata.

a Gal. 4. 3. ADHVC, [a] inquit, *secundùm hominem dico, dum essemus paruuli, sub elementis mundi*
b Gal. 3. 15. *eramus positi, ad deseruiendum eis.* Atquin non est hoc humanitus dictũ: Non enim exemplũ est, sed veritas. Quis enim paruulus, vtique sensu, quod sunt nationes; nõ elementis subiectus est mundi, quæ pro Deo suspicit? Illud autem facit, quod quum [b] *se-*

cundùm hominem dixiſſet, tamen teſtamentum hominis nemo ſpernit aut ſuperordinat. Exem-
plo enim humani teſtamenti permanentis, diuinum tuebatur. [c] *Abrahæ dictæ ſunt pro-* c Ibid. 16.
miſsiones, & ſemini eius. Non dixit, ſeminibus, quaſi pluribus; ſed ſemini, tanquam vni, quod
Chriſtus eſt. Erubeſcat ſpongia Marcionis, niſi quòd ex abundanti retracto, quæ abſtu-
lit, quum validius ſit illum ex his reuinci quæ ſeruauit. [d] *Quum autem euenit impleri tem-* d Gal. 4. 4.
pus, miſit Deus filium ſuum; vtique is, qui etiam ipſorum temporum Deus eſt, quibus Gen. 1. 14.
ſæculum conſtat; qui ſigna quoque temporum ordinauit, ſoles, & lunas, & ſidera, &
ſtellas; qui filij denique ſui reuelationem in extremitatem temporum & diſpoſuit, & e Eſa. 2. 2.
prædicauit. *In nouiſsimis diebus erit manifeſtus mons Domini.* & [f], *In nouiſsimis diebus ef-*
fundam dè ſpiritu meo in omnem carnem, ſecundùm Ioelem. Ipſius erat ſuſtinuiſſe tem- f Ioël. 2. 28.
pus impleri, cuius erat etiam finis temporis, ſicut initium. Cæterùm, Deus ille otio-
ſus, nec operationis, nec prædicationis vllius; atque ita nec temporis alicuius; quid
omnino egit quod efficeret tempus impleri? etiam implendum ſuſtineri? Si nihil, ſatis
vanum eſt, vt Creatoris tempora ſuſtinuerit, ſeruiens Creatori. Cui autem rei [g] *miſit*
filiũ ſuum? vt eos qui ſub lege erant, redimeret: hoc eſt, [h] *vt efficeret tortuoſa in viã rectam, &* g Gal. 4. 5.
aſpera in vias leues, ſecundùm Eſaïam, [i] *vt vetera tranſirent, & noua orirentur*; [k] *Lex noua* h Eſa. 40. 3. 4
ex Sion, & ſermo Domini ex Hieruſalem; & [l] *vt adoptionem filiorum acciperemus*, vtique na- i Eſa. 43. 18. 19.
tiones, quæ filij non eramus. [m] *Et ipſe enim lux erit nationum*, [n] *& in nomine eius nationes* k Eſa. 2. 3.
ſperabunt. Itaque, vt certum eſſet nos filios Dei eſſe, [o] *miſit ſpiritum ſuum in corda noſtra,* l Gal. 4. 5.
clamantem, Abba pater. [p] *In nouiſsimis enim*, inquit, *diebus effundam dè meo ſpiritu in om-* m Eſa. 11. 10.
nem carnem. Cuius gratia, niſi cuius & promiſſio gratiæ? Quis pater, niſi qui & factor? n Eſa. 42. 4.
Poſt has itaque diuitias, [q] *non erat reuertendum ad infirma, & mendica elementa.* Elemen- o Gal. 4. 6.
ta autem apud Romanos quoque, etiam primæ litteræ ſolent dici. Non ergo per p Ioel 2. 28.
mundialium elementorum derogationem, à Deo eorum auertere cupiebat; etſi di- Act. 2. 2.
cendo ſuprà, [r] *Si ergo his qui non natura ſunt Dei ſeruitis;* phyſicæ, id eſt, naturalis ſuper- q Gal. 4. 9.
ſtitionis elementa, pro Deo habentis, ſugillabat errorem, nec ſic tamen elemento- r Ibid. 8.
rum Deum taxans. Sed quæ velit intelligi elementa, primas ſcilicet litteras legis, ipſe
declarat: [s] *Dies obſeruatis, & menſes, & tempora, & annos; & ſabbata,* vt opinor, & cœnas s Ibid. 10.
puras, & ieiunia, & dies magnos. Ceſſare enim ab his quoque, ſicut & circumciſione,
oportebat ex decretis Creatoris, qui & per Eſaïam; [t] *Neomenias veſtras, & ſabbata, &*
diem magnum non ſuſtinebo: Ieiunium, & ferias, & ceremonias veſtras odit anima mea. & t Eſa. 1. 14.
per Amos, [u] *Odi, reieci ceremonias veſtras, & non odorabor in frequentijs veſtris.* item per
Oſee, [x] *Auertam vniuerſas iucunditates eius, & ceremonias eius, & ſabbata, & neomenias* u Amos. 5. 21
eius, & omnes frequentias eius. Quæ ipſe conſtituerat, inquis, eraſit? Magis quàm x Oſee. 2. 2.
alius: aut ſi alius, ergo ille adiuuit ſententiam Creatoris, auferens quæ & ille damna-
uerat. Sed non huius loci quæſtio, cur leges ſuas Creator infregerit. Sufficit quòd in-
fracturum probauimus, vt confirmetur nihil Apoſtolum aduerſus Creatorem deter-
minaſſe, cùm & ipſa amolitio legis à Creatore ſit. Sed vt furibus ſolet aliquid excidere
dè præda, in indicium; ita credo & Marcionem nouiſſimam Abrahæ mentionem de-
reliquiſſe, nullam magìs auferendam, etſi ex parte conuertit. Si enim [y] *Abraham duos* y Gal. 4. 22. & ſeq.
liberos habuit, vnum ex ancilla, & alium ex libera: ſed qui ex ancilla, carnaliter natus eſt;
qui verò ex libera, per repromiſsionem. Quæ ſunt allegorica, id eſt, aliud portendentia: *Hæc*
ſunt enim duo teſtamenta, ſiue duæ oſtenſiones, ſicut inuenimus interpretatum; *Vnum à* Epheſ. 1. 20.
monte Sina, in ſynagogam Iudæorum, ſecundùm legem, *generans in ſeruitutem; Aliud*
ſuper omnem principatum, generans vim, dominationem, & omne nomen quod nominatur, non
tantùm in hoc æuo, ſed & in futuro; quæ eſt mater noſtra, in quam repromiſimus ſanctam
Eccleſiam: (ideoque adiicit, [z] *Propter quod, fratres, non ſumus ancillæ filij; ſed liberæ.*) z Gal. 4. 31.
Vtique manifeſtauit & Chriſtianiſmi generoſitatem in filio Abrahæ ex libera nato,
allegoriæ habere ſacramentum; ſicut & Iudaïſmi ſeruitutem legalem, in filio ancil-
læ: atque ita eius Dei eſſe vtramque diſpoſitionem, apud quem inuenimus vtriuſque Ibid.
diſpoſitionis deliniationem. Ipſum quod ait, *Qua libertate Chriſtus nos manumiſit;* nonnè
eum conſtituit manumiſſorem, qui fuit Dominus? Alienos enim ſeruos nè Galba qui-
dem manumiſit, facilius liberos ſolututus. Ab eo igitur præſtabitur libertas, apud Gal. 5. 1.
quem fuit ſeruitus legis. Et meritò. Non decebat manumiſſos rurſus iugo ſeruitutis,
id eſt, legis adſtringi; iam Pſalmo adimpleto, [aa] *Diſrumpamus vincula eorum, & abijcia-* aa Pſal. 2. 3. & 2.
mus à nobis iugum ipſorum: Poſtquam Archontes congregati ſunt in vnum, aduerſus Domi- Gal. 5. 1.
num, & aduerſus Chriſtum ipſius. Dè ſeruitute igitur exemptos, ipſam ſeruitutis notam bb Hier. 4. 4
eradere perſeuerabat, circumciſionem; ex prædicationis ſcilicet propheticæ auctori- cc Deut. 10.
tate; memor, dictum per Hieremiam, [bb] *Et circumcidimini præputia cordis veſtri.* Quia 15.
& Moyſes, [cc] *Circumcidetis duricordiam veſtram*, id eſt, non carnem. Denique, ſi circum- dd Gal. 5. 6.

d Gal. 5. 6. cisionem ab alio Deo veniens excludebat, cur etiam [dd] *præputiationem negat quicquam valere in Christo, sicut & circumcisionem*? præferre enim debebat æmulam eius, quam expugnabat, si ab æmulo circumcisionis Deo esset. Porro, quia & circumcisio, & præputiatio vni Deo deputabantur, ideo vtraque in Christo vacabat, propter fidei præ- ee Esa. 11. 10. lationem; illius fidei, de qua erat scriptum, [ee] *Et in nomine eius Nationes credent*; illius ff Gal. 5. 6. fidei, quam dicendo [ff] *per dilectionem perfici*, sic quoque Creatoris ostendit. Siue enim gg Deut. 6. dilectionem dicit quæ in Deum, & hoc Creatoris est, [gg] *Diliges Deum ex toto corhh Deut. 5. de tuo, & ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis*: siue quæ in proximum; [hh] *& proximum 20. 21. tuum tanquam te*, Creatoris est. [ii] *Qui autem turbat vos, iudicium feret.* A quo Deo? Ab ii Gal. 5. 10. optimo? Sed ille non iudicat. A Creatore? Sed nec ille damnabit adsertorem circumcisionis. Quòd si non erit alius qui iudicet nisi Creator, iam ergo non damnabit Legis defensores, nisi qui ipse eam cessare constituit. Quid nunc si & confirmat illam ex parte qua debet? [kk] *Tota enim*, inquit, *Lex in vobis adimpleta est: Diliges proximum tuum kk Gal. 5. 14. tanquam te.* Aut si sic vult intelligi, *Adimpleta est*, quasi iam non adimplenda; ergo non vult vt diligam proximum tanquam me, vt & hoc cum lege cessauerit. Sed perseuerandum erit semper in isto præcepto. Ergo lex Creatoris etiam ab aduersario probata est; nec dispendium, sed compendium ab eo consecuta est, redacta summa in vnum iam præceptum. Sed nec hoc alij magis competit, quàm auctori. Atque adeò quum dicit [ll] *Onera vestra inuicem sustinete, & sic adimplebitis legem Christi*; Si hoc non potest fieri, ll Gal. 6. 2. nisi quis diligat proximum suum tanquam se, apparet, [mm] *Diliges proximum tuum tan-mm Gal 5. 14 quam te*; per quod auditur, *Inuicem onera vestra portate*, Christi esse legem, quæ sit Creatoris: atque ita Christum Creatoris esse, dum Christi est lex Creatoris. [nn] *Erratis, Deus nn Gal. 6. 7. non deridetur.* atquin derideri potest Deus Marcionis, qui nec irasci nouit, nec vlcisci. [oo] *Quod enim seminauerit homo, hoc & metet.* Ergo retributionis & iudicij Deus oo Ibid. 8. intentat. [pp] *Bonum autem facientes non fatigemur. &*, [qq] *Dum habemus tempus, operemur bo-pp Ibid. 9. qq Ibid. 10. num.* Nega Creatorem bonum facere præcepisse, & diuersa doctrina sit diuersæ diuinitatis. Porro, si retributionem prædicat, ab eodem erit & corruptionis messis, & vitæ. rr Ibid. 9. [rr] *Tempore autem suo metemus*; quia & Ecclesiastes, [ss] *Tempus*, inquit, *est omni rei.* Sed & ss Eccl. 3. 2. mihi famulo Creatoris [tt] *mundus crucifixus est; non tamen Deus mundi*; *& ego mundo*, non & seq. tamen Deo mundi. Mundum enim, quantum ad conuersationem eius posuit, cui rett Gal. 6 14. nuntiando mutuo transfigimur, & inuicem morimur; persecutores vocat Christi. uu Ibid. 17. Quum verò adiicit, [uu] *Stigmata Christi in corpore suo gestare se* (vtique corporalia competunt) iam non putatiuam, sed veram & solidam carnem professus est Christi, cuius stigmata corporalia ostendit.

CAPVT V.

Ex prima Corinth. cap. 1. notat Paulum, iuxta Esaiam, præfari pacem, & gratiam; Deo vtique Creatore offenso. Crucem item, & sapientum Confusionem, & stultorum in sacrificijs veteribus electionem, ad Creatorem pertinere.

In p. V. Gratia Dei. 1. à p. V. Crux. 10. circa f. V. Chri. Infirma. 7. & V. mundus. 7. in f. V. lex vetus. 2.

PRÆSTRVCTIO superioris epistolæ ita duxit, vt de titulo eius non retractauerim, certus & alibi retractari eum posse; communem scilicet, & eundem in epia 1. Cor. 1. 3 stolis omnibus: quòd non vtique salutem præscribit eis quibus scribit, sed [a] *gratiam, & pacem.* Non dico, quid illi cum Iudaïco adhuc more, destructori Iudaïsmi? Nam & hodie Iudæi, in pacis nomine, appellant, & retro in scripturis sic salutabant. Sed intelb Esa. 52. 7. ligo illum defendisse officio suo prædicationem Creatoris, [b] *Quàm maturi pedes euan-Nahum. 1. 15 gelizantium bona, euangelizantium pacem!* Euangelizator enim bonorum, id est, gratiæ Rom. 10. 15. Dei, paci eam præferendam sciebat. Hæc cùm [c] *à Deo Patre nostro, & Domino Iesu adc 1. Cor. 1. 3. nuntians*, communibus nominibus vtatur, competentibus nostro quoque sacramento, non puto dispici posse, quis Deus Pater, & Dominus Iesus prædicetur, nisi ex accidentibus, cui magis competant. Primò quidem Patrem Dominum præscribo, non alium agnoscendum, quàm & hominis, & vniuersitatis Creatorem & institutorem. Porro, Patri etiam Domini nomen accedere ob potestatem, quod & filius per Patrem capiat. Dehinc, gratiam, & pacem non solùm eius esse, à quo prædicabantur, sed eius qui fuerit offensus; nec gratia enim fit, nisi offensæ, nec pax, nisi belli: & populus autem, per disciplinæ transgressionem, & omne hominum genus, per naturæ dissimulationem, & deliquerat, & rebellauerat aduersus Creatorem. Deus autem Marcionis & quia ignotus, non potuit offendi, & quia nescit irasci. Quæ ergo gratia à non offenso?

quæ pax à non rebellato? Ait [d] *crucem Christi stultitiam esse perituris, virtutem autem, &*
sapientiam Dei, salutem consecuturis. Et vt ostenderet vnde hoc eueniret, adiicit, Scriptum d1.Cor.1.18
est enim, [e] *Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium irritam factam.* Si hæc
Creatoris sunt, & quæ ad causam crucis pertinent, stultitiæ deputatæ; ergo & crux, & e Ibid. 19.
per crucem Christus, ad Creatorem pertinebit, à quo prædicatum est quod ad crucem
pertinet. Aut si Creator, quà æmulus, idcirco sapientiã abstulit, vt crux Christi, scilicet
aduersarij, stultitia deputetur; & quomodo potest aliquid ad crucẽ Christi nõ sui Crea-
tor pronuntiasse, quem ignorabat quum prædicabat? Sed & cur apud Dominum opti-
mum, & profusæ misericordiæ, alij salutem referunt, credentes crucẽ, virtutem & sa-
pientiam Dei esse; alij perditionẽ, quibus Christi crux stultitia reputatur, si non Crea-
toris est, aliquam & populi, & humani generis offensam, detrimento sapientiæ atque
prudentiæ multasse? Hoc sequentia confirmabunt, quum dicit, [f] *Nonnè infatuauit Deus* f Ibid. 20.
sapientiam mundi? Cùmque & hic adiicit; quare; [g] *Quoniam in Dei sapientia non intellexit* g Ibid. 21.
mundus per sapientiam Deum: boni duxit Deus per stultitiam prædicationis saluos facere cre-
dentes. Sed prius dè mundo disceptabo, quatenus subtilissimi hæretici hîc vel maximè,
mundum per Dominum mundi interpretantur: nos autem hominem qui sit in mundo,
intelligimus ex forma simplici loquelæ humanæ, qua plerunque id quod continet, po-
nimus pro eo quod continetur; Circus clamauit, & Forum locutum est, & Basilica
fremuit; id est, qui in his locis rem gerunt. Igitur, quia homo, non Deus mundi, *in* Ibid.
sapientia non cognouit Deum, quem cognoscere debuerat, & Iudæus in sapientia scriptu-
rarum, & omnis gens in sapientia operum: ideo Deus idem, qui in sapientia sua non
erat agnitus, statuit sapientiam hominum stultitia repercutere, saluos faciendo cre-
dentes quosque in stultam crucis prædicationẽ. [h] *Quoniã Iudæi signa desiderant*; qui iam h Ibid 22.
dè Deo certi esse debuerant: *Et Græci sapientiã quærunt*; qui suam scilicet, non Dei sapien-
tiam sistunt. Cæterũ, si nouus Deus prædicaretur, quid deliquerant Iudæi signa deside-
rantes quibus crederent? aut Græci sapientiã sectantes, cui magis crederent? Ita & re-
muneratio ipsa in Iudæos, & Græcos, & zeloten Deũ confirmat, & iudicẽ, qui ex retri-
butione æmula & iudice, infatuauerit sapientiã mũdi. Quòd si eius sunt & causæ, cuius
adhibentur scripturæ; ergo dè Deo tractans Apostolus nõ intellecto, dè Creatore vti-
que docet intelligendum, etiam quòd [i] *scandalum Iudæis prædicat Christum*, prophetiam
super illo consignat Creatoris dicentis per Esaïam, [k] *Ecce posui in Sion lapidem offensio-* i1.Cor.1.23.
nis, & petram scandali: petra autem fuit Christus, etiam Marcion seruat. Quid est autem k Esa 8.14.
[l] *stultum Dei sapientius hominibus*, nisi crux & mors Christi? Quid *infirmum Dei, fortius* Esa. 28.16.
homine, nisi natiuitas & caro Dei? Cæterùm, si nec natus ex virgine Christus, nec car- Rom. 9.33.
ne constructus; ac per hoc neque crucem, neque mortem verè perpessus est, nihil in 1 Cor 10.4.
illo fit stultum & infirmum; nec iam [m] *stulta mundi elegit Deus, vt confundat sapientiam;* l1.Cor.1.25
nec infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia; nec inhonesta, & minima, & contemptibi-
lia, quæ non sunt, id est, quæ non verè sunt, *vt confundat quæ sunt*, id est, quæ verè sunt. m Ibid. 27.
Nihil enim à Deo dispositũ, est verè modicum & ignobile, & contemptibile, sed quod Leuit 2 3.4.
ab homine: apud Creatorẽ autem etiã vetera, stultitiæ, & infirmitati, & inhonestati, & 5.6.
pusillitati, & contemptui deputari possunt. Quid stultius, quid infirmius, quàm sacri- Leuit.2.2.
ficiorum cruentorum, & holocaustomatum nidorosorum à Deo exactio? Quid infir-
mius, quàm vasculorum, & grabatorum purgatio? Quid inhonestius, quàm carnis iam
erubescentis, alia dedecoratio? Quid tam humile, quàm talionis indictio? Quid tam
contemptibile, quàm ciborum exceptio? Totum, quod sciam, vetus Testamentum
omnis hæreticus irridet. [n] *Stulta enim mundi elegit Deus, vt confundat sapientiam.* Marcio-
nis Deus nihil tale. Quia nec æmulatur contraria contrariis redarguere, [o] *nè glorietur* n1.Cor.1 27
omnis caro; vt quemadmodum scriptum est, [p] *Qui gloriatur, in Domino glorietur.* In quo? o1.Cor.1.29
vtique in eo qui hoc præcepit. nisi Creator præcepit, vt in Deo Marcionis glorietur.

CAPVT VI. p1.Cor.1 31

Ex prima Corinth. cap. 2. & 3. Agit de Sapientia Dei abscondita, & Domino gloriæ ignoto Cru-
cifixo à virtutibus. De prudentia autem architecti Pauli, sapientia mundi stulta apud Deum,
iuxta prophetas scribente Apostolo.

p. V. lex vetus. 2. à p. Deus Creator. 1. à p. ad vltra. m. V. Dei Sapientia. 1. circa. f. V. Templum.
3. & V. Doctrina Pauli. 12. in f. V. mundus. 5. & V. Spes. 1.

IGITVR per hæc omnia ostendit, [a] *cuius Dei sapientiam loquatur inter perfectos:* a1.Cor.2.6
Eius scilicet, [b] *qui sapientiam sapientium abstulerit, & prudentiam prudentium* b1.Cor.1.19 & seq.

eum, [p] *super quod prout quisque superstruxerit*, dignam scilicet, vel indignam doctrinam, p 1. Cor. 3.13
si opus eius per ignem probabitur, si merces illi per ignem rependetur, Creatoris est; *Quia*
per ignem iudicatur vestra superædificatio, vtique sui fundamenti, id est sui Christi: [q] *nescitis* q Ibid. 16.
scitis quòd templum Dei sitis, & in vobis inhabitet spiritus Dei, Si homo, & res, & opus, &
imago, similitudo, & caro per terram, & anima per adflatum Creatoris est; totus ergo in
alieno habitat Deus Marcionis, si non Creatoris sumus templum. [r] *Quod si templum Dei* r Ibid 17.
quis vitiauerit, vitiabitur, vtique à Deo templi. Vltorem intentans, Creatorem inten- ſ 1. Cor 3.18
tabit. [s] *Stulti estote, vt sitis sapientes.* Quare? *Sapientia enim huius mundi, stultitia est* 19.
penès Deum. Penès quem Deum? Si nihil nobis & adhuc sensuum pristina præjudicaue-
runt, benè quòd & hìc adstruit, Scriptum est enim, [t] *Deprehendens sapientes in nequitia*
illorum. Et rursus, [u] *Dominus scit cogitationes sapientium, quod sint superuacuæ.* In totum t Iob. 5.13. u Psal 93.11
enim præscriptum à nobis, nulla illum sententia vti potuisse eius Dei, quem destruere x 1 Cor. 3.21
deberet, si non illi doceret. [x] *Ergo*, inquit, *nemo glorietur in homine.* Et hoc secundùm y Hier. 17.5.
Creatoris disciplinam, [y] *Miserum hominem, qui spem habet in hominem*; &, [z] *Bonum est* z Psal. 117.
fidere in Deo, quàm fidere in homine: ita & gloriari. 8.

CAPVT VII.

Ex prima Corinth. cap. 4. 5. 6. 7. 8. 9 & 10. Iuxta vetus testamentum, probat Christum illuminatorem occultorum, spectaculum se factum mundo, Christum Pascha immolatum, cauendum à fornicatione, templum Spiritus corrumpente, in Domino nubendum: Nihil esse idolum, manibus laborandum, omnia in figuris prius acta.

In p. V. Deus iudex. 1. à p. V. mundus. 3. & V. Pauli doctrina. 1. & V. Angelus. 3 11. à p. V. luxuria. 23. & V. ad Euchar. dispositio. 5 & V. luxuria. 8. & V. matrimonium. 3. circa. m. V. castit. cust. 11. & V. nuptiæ cum infideli prohibitio. 3. in m. V. idolum. 1. & V. mundus. 4. à m. V. Pauli virtutes. 10. circa f. V. Chri. Elogia. 15. & V. Marcionis deus. 4.

[a] ET *occulta tenebrarum ipse inluminabit*, vtique per Christum, qui Christum inlu- a 1. Cor 4.5.
minationem repromisit; se quoque lucernam pronuntiauit [b] *scrutantem corda &* 1 Cor. 3.21.
renes. Ab illo erit & laus vnicuique, à quo & contrarium laudis, vt à iudice. Certè, in- b Psal 7.10
quis, vel hìc mundum, Deum mundi interpretatur, dicendo, *Spectaculum facti su-* c 1. Cor. 4 5.
mus mundo, & angelis, & hominibus. Quia si mundum, homines mundi significasset,
non etiam homines postmodùm nominasset. Immò nè ita argumentareris, prouidentia
Spiritus sancti demonstrauit, quidnam dixisset, [d] *Spectaculum facti sumus mundo; dum* d 1. Cor 4.9
angelis qui mundum ministrant, *& hominibus* quibus ministrant. Verebatur nimirum
tantæ constantiæ vir, nè dicam Spiritus sanctus, præsertim ad filios scribens, [e] *quos in* e 1 Cor. 4 15
Euangelio generauerat; liberè Deum mundi nominare, aduersus quem, nisi exertè, non
posset videri prædicare. Non defendo secundùm legem Creatoris displicuisse illum, qui
mulierem patris sui habuit. communis & publicæ religionis secutus sit disciplinam. Sed
cùm eum damnat [f] *dedendum satanæ*, damnatoris Dei præco est. Viderit & quomodo di- f 1. Cor. 5.5.
xerit *in interitum carnis, vt spiritus saluus sit in die Domini*, dum & de carnis interitu, &
de salute spiritus iudicarit; & [g] *auferri iubens malum de medio*, Creatoris frequentissimam g Deut. 13.5.
sententiam commemorauerit. [h] *Expurgate vetus fermentum, vt sitis noua conspersio, sicut* & cap. 17.7.
estis azymi. Ergo azymi figuræ erant nostræ apud Creatorem. [i] *Sic & pascha nostrum im-* h 1. Cor 5.7
molatus est Christus. Quare pascha Christus, si non pascha figura Christi, per similitudi- Exo. 12.15.
nem sanguinis salutaris, & pecoris Christi? Quid nobis, & Christo, imagines imbuit so- i 1. Cor. 5.7.
lemnium Creatoris, si non erant nostræ? Auertens autem nos à fornicatione; manifestat
carnis resurrectionem. [x] *Corpus*, inquit, *non fornicationi, sed Domino, & Dominus cor-* x 1. Cor. 6.
pori; vt templum Deo, & Deus templo. Templum ergo Deo peribit, & Deus templo. 13.
Atquin vides, [l] *Qui Dominum suscitauit, & nos suscitabit*, in corpore quoque suscitabit; l Ibid. 14.
quia corpus Domino, & Dominus corpori. Et benè quod aggerat, [m] *Nescitis corpora ve-* m Ibid. 15.
stra membra esse Christi? Quid dicet hæreticus? Membra Christi non resurgent, quæ no-
stra jam non sunt? [n] *Empti enim sumus pretio magno.* Planè nullo, si phantasma fuit Chri- n Ibid. 20.
stus, nec habuit vllam substantiam corporis, quam pro nostris corporibus dependeret.
Ergo Christus habuit quo nos redimeret; & si aliquo magno redemit hæc corpora, in quæ
eadem committenda fornicatio non erit, vt in membra jam Christi, non nostra: vtique
sibi salua præstabit, quæ magno comparauit. Iam nunc quomodo honorabimus? quo-
modo tollemus Deum in corpore perituro? Sequitur de nuptiis congredi, quas Marcion
constantior Apostolo prohibet. etenim Apostolus, etsi bonum continentiæ præfert, ta- 1. Cor. 7 1. 27.
men conjugium & contrahi permittit, & vsui esse, & magìs retineri, quàm disjungi sua- Matth. 19. 6 8.
det. Planè Christus vetat diuortium, Moyses verò permittit. Marcion totum concubi- Deut. 24. 1.

Dei imago. Igitur si Creatoris est imago, (ille enim Christum sermonem suum intuens
hominem futurum, [c] *Faciamus*, inquit, *hominem ad imaginem, & similitudinem nostram*;) c Gen. 1.26.
quomodo possum alterum habere caput, non eum cuius imago sum? Cùm enim imago
sim Creatoris, non est in me locus capitis alterius. Sed & quare [d] *mulier potestatem super ca-*
put habere debebit? Si quia ex viro, & propter virum facta est secundùm institutionem Crea- d 1. Cor. 11. 10.
toris sic quoque eius disciplinam Apostolus curauit, de cuius institutione causas disciplinæ
interpretatur. Adjicit etiam, [e] *Propter angelos.* Quos? id est, cuius? Si Creatoris aposta- e Ibid.
tas, meritò, vt illa facies quæ eos scandalizauit, notam quandam referat de habitu humi-
litatis, & obseruatione decoris. Si verò propter angelos Dei alterius, quid veretur, si Gen. 6.2.
nec ipsi Marcionitæ fœminas appetunt? Sæpè iam ostendimus hæreses apud Apostolum,
inter mala vt malum poni, & eos probabiles intelligendos, qui hæreses vt malum fugiant. 1. Cor. 1. 11. 19.
Proinde panis & calicis sacramento, iam in Euangelio probauimus corporis, & sangui-
nis dominici veritatem, aduersus phantasma Marcionis. Sed & omnem iudicii mentio- Luc. 22.19. 20.
nem Creatori competere, vt Deo iudici, toto penè opere tractatum est. Nunc de spi-
ritalibus dico, hæc quoque in Christum à Creatore promissa, sub illa præscriptione
iustissima opinor, qua non alterius credenda sit exhibitio, quàm cuius probata fuerit re- 1 Cor. 11. 29
promissio. Pronuntiauit Esaïas, [f] *Prodibit virga de radice Iesse, & flos de radice ascendet, & * f Esa 11. 1.
requiescet super eum spiritus Domini. dehinc species eius enumerat: *Spiritus sapientiæ & in-*
telligentiæ, spiritus consilii & valentiæ, & spiritus agnitionis & religionis. spiritus eum re-
plebit timoris Dei. Christum enim in floris figura ostendit, oriturum ex virga profecta
de radice Iesse, id est virgine, generis Dauid filii Iesse, in quo Christo consistere habe-
ret tota substantia spiritus; non quasi postea obuentura illi, qui semper spiritus Dei fuerit,
antè carnem quoque; nè ex hoc argumenteris prophetiam ad eum Christum pertinere,
qui vt homo tantùm, ex solo censu Dauid, postea consecuturus sit Dei sui spiritum. Sed
quoniam exinde quo floruisset in carne sumpta ex stirpe Dauid, requiescere in illo om-
nis haberet operatio gratiæ spiritalis, & concessare, & finem facere quantum ad Iudæos; g Esa. 3. 2.
sicut & res ipsa testatur, nihil exinde spirante penès illos Spiritu Creatoris, [g] *ablato à Iu-* h Luc. 16 16
dæa sapiente, & prudente architecto, & consiliario, & propheta; vt hoc sit, [h] *Lex & Prophetæ* i Psal. 67. 19
vsque ad Ioannem. Accipe nunc quomodo & à Christo in cœlum recepto, charismata k Ephes. 4.
obuentura pronuntiarit. [i] *Ascendit in sublimitatem*, id est, in cœlum. [k] *captiuam duxit* 18.
captiuitatem, id est, mortem, vel humanam seruitutem. *data dedit filiis hominum*; id est
donatiua, quæ charismata dicimus. Eleganter *Filiis hominum* ait, non passim hominibus;
nos ostendens *filios hominum*, id est, verè hominum, Apostolorum. [l] *In Euangelio enim*, l 1. Cor. 4. 15
inquit, *Ego vos generaui.* &, [m] *Filii mei, quos parturio rursus.* Iam nunc & illa promissio m Gal. 4 19.
Spiritus absolutè facta per Ioelem, [n] *In nouissimis diebus effundam de meo spiritu in omnem* n Ioel. 2. 28.
carnem, & prophetabunt filii filiæque eorum. Et super seruos & ancillas meas de meo spiritu ef- Act. 2. 17.
fundam. Et vtique si in nouissimos dies gratiam Spiritus Creator repromisit, Christus
autem spiritalium dispensator, in nouissimis diebus apparuit, dicente Apostolo, [o] *At* o Gal 4. 4.
vbi tempus expletum est, misit Deus filium suum. & rursus, [p] *Quia tempus iam in collecto est*; p 1. Cor 7. 29
apparet & de temporum vltimorum prædicatione, hanc gratiam Spiritus ad Christum q 1. Cor. 12. 8.
prædicatoris pertinere. Compara denique species Apostoli, & Esaïæ; [q] *Alij*, inquit, *da-* r Esa. 11. 2.
tur per spiritum sermo sapientiæ; statim & Esaïas [r] *spiritum sapientiæ* posuit. *Alij sermo*
scientiæ: hic erit *sermo intelligentiæ & consilii. Alii fides in eodem spiritu*: hic erit *spiritus*
religionis & timoris Dei. Alii donum curationum, alii virtutum: hic erit *valentiæ spiritus*,
Alii prophetia, alii distinctio spirituum, alij genera linguarum, alii interpretatio linguarum:
hic erit *agnitionis spiritus.* Vides Apostolum & in distributione facienda vnius Spiritus,
& in specialitate interpretanda, Prophetæ conspirantem. Possum dicere, ipsum,
qui corporis nostri per multa, & diuersa membra vanitatem, & charismatum vario-
rum compagini adæquauit; eundem & corporis humani, & Spiritus sancti Dominum 1. Cor. 12. 12.
ostendit, qui meritum charismatum noluerit esse in corpore Spiritus, quæ nec in cor- 1. Cor 13. 1. &. seq.
pore humano collocauit, qui de dilectione quoque omnibus charismatibus præpo- s Matth. 22. 37.
nenda, Apostolum instruxerit principali præcepto; quod probauit & Christus;
[s] *Diliges Dominum de totis præcordiis, & totis viribus, & tota anima tua; & proximum* Luc. 10 27.
tibi tanquam teipsum. Quod, etsi in lege scriptum esset, commemorat: in aliis lin- Deut 6. 5.
guis, & in aliis labiis locuturum Creatorem, cum hac commemoratione charisma 1. Cor. 14. 21 Esa. 28. 11.
linguarum confirmat, nec hic potest videri alienum chrisma Creatoris prædicatione 1. Cor. 14. 34.
confirmasse. Æquè præscribens silentium mulieribus in Ecclesia, nè quid dicendi
duntaxat gratia loquantur, (cæterùm prophetandi ius & illas habere iam ostendit, 1. Cor. 15. 5.
quum mulieri etiam prophetandi velamen imponit) ex lege accipit subjiciendæ fe- Gen. 3. 16.
minæ auctoritatem, quam (vt semel dixerim) nosse non debuit, nisi in destructionem.

bitum auferens fidelibus, (viderint enim catechumeni eius) repudium antè nuptæ jubens, cuius sententiam sequitur, Moysi, an Christi? Atquin & Christi Apostolus quum
o 1. Cor. 7. 10 præcipit o *mulierem à viro non discedere; aut si discesserit, manere innuptam, aut reconciliari viro*; & repudium permisit, quod non in totum prohibuit; & matrimonium confirmauit, quod primò vetuit disjungi; & si fortè disjunctum, voluit reformari. Sed &
p 1. Cor. 7. 29. continentiæ quas ait causas? p *Quia tempus in collecto est.* Putaueram, quia Deus alius in Christo; & tamen à quo est collectio temporis, ab eo erit & quod collectioni temporis congruit. Nemo alieno tempori consulit. Pusillum Deum adfirmas tuum, Marcion,
q 1. Cor. 7. 39. quem in aliquo coangustat tempus Creatoris. Certè præscribens. q *Tantum in Domino esse nubendum*; nè qui fidelis ethnicum matrimonium contrahat, legem tuetur Creatoris,
Deut. 7. 3 allophylorum nuptias vbique prohibentis. r *Sed, & si sunt, qui dicuntur Dei, siue in cælis,*
r 1 Cor. 8. 5 *siue in terris*; apparet quomodo dixerit, non quasi verè sint qui dicantur, quando non
s Ibid. 4. sint: de idolis enim cœpit, de idolothytis disputaturus: s *Scimus quod idolum nihil sit.* Creatorem autem & Marcion Deum non negat; ergo non potest videri Apostolus Creatorem quoque inter eos posuisse, *qui Dei dicantur, & tamen non sint*; quando etsi fuissent,
t 1. Cor. 8. 6 t *nobis tamen vnus esset Deus Pater.* Ex quo omnia nobis, nisi cuius omnia? Quænam ista?
u 1. Cor. 3. 22. Habes in præteritis, u *Omnia vestra sunt, siue Paulus, siue Apollo, siue Cephas; siue mundus, siue vita, siue mors, siue præsentia, siue futura.* Adeò omnium Deum Creatorem facit, à quo & mundus, & vita, & mors; quæ alterius Dei esse non possunt. Ab eo igitur inter omnia, & Christus. x *Ex labore suo vnumquemque docens viuere oportere*; satis exempla
x 1. Cor. 9. 8. 9. præmiserat militum, pastorum, rusticorum; sed diuina illi auctoritas deerat. Legem igitur opponit Creatoris ingratis, quam destruebat: sui enim Dei nullam talem habe-
y Deut. 25. 4 bat. y *Boui*, inquit, *terenti os non obligabis.* & adjicit, z *Nunquid de bubus pertinet ad Do-*
z 1 Cor. 9. 10. *minum*? etiam & bubus propter homines benignum? *Propter nos enim scriptum est*, inquit. Ergo & legem allegoricam, secundùm nos probauit, & de Euangelio viuentibus patrocinantem; ac propter hoc non alterius esse Euangelizatores, quàm cuius lex, quæ prospexit illis, cùm dicit, *Propter nos enim scriptum est.* Sed noluit vti legis potestate, quia maluit gratis laborare. Hoc ad gloriam suam retulit, quam negauit quenquam euacuaturum, non ad Legis destructionem, quam alium probauit vsurum. Ecce autem & in pe-
aa 1. Cor. 10. 4. tram offendit cœcus Marcion, aa *de qua bibebant in solitudine patres nostri.* Si enim petra illa Christus fuit, vtique Creatoris, cuius & populus. Cui rei figuram extranei sacra-
Num. 20. 11 menti interpretatur? An vt hoc ipsum doceret, figurata fuisse vetera in Christum ex illis
bb 1. Cor. 10. 6. recensendum? Nam & reliquum exitum populi decursurus, præmittit, bb *Hæc autem exempla nobis sunt facta.* Dic mihi à Creatore alterius quidem ignoti Dei, hominibus exempla sunt facta; an alius Deus ab alio mutuatur exempla, & quidem æmulo? Dè illo me terret sibi, à quo fidem meam transfert. Meliorem me illi aduersarius faciet? Iam si dereliquero eadem quæ & populus, eademnè passurus sum, an non? Atquin si non eadem, vanè mihi timenda proponit, quæ non sum passurus. Passurus autem à quo ero? Si à Creatore: qualia infligere ipsius est? & quale erit, vt peccatorem æmuli sui puniat magis, quàm è contrario foueat Deus zelotes? Si ab illo Deo: Atquin punire non nouit. Ita, tota ista propositio Apostoli nulla ratione consistit, si non ad disciplinam Creatoris est. Denique
cc Ibid. 11. & in clausula, præfationi respondet. cc *Hæc autem quemadmodum euenerunt illis, scripta sunt ad nos commonendos, in quos fines æuorum decucurrerunt.* O Creatorem, & præscium jam, & admonitorem alienorum Christianorum! Prætereo, si quando paria eorum quæ retractata sunt quædam, & breuiter expungo. Magnum argumentum Dei alterius,
dd 1. Cor. 10. 25. dd *permissio omnium obsoniorum; aduersus Legem*; quasi non & ipsi confiteamur Legis onera dimissa: sed ab eo qui imposuit, qui nouationem repromisit; ita & cibos qui abstulit, reddit, quod & à primordio præstitit. Cæterùm, si quis alius Deus fuisset destructor Dei nostri, nihil magis suos prohibuisset, quàm de copiis aduersarii viuere.

CAPVT VIII.

Ex prima Corinth. cap. 11. 12. 13 & 14. caput viri Christum non velandum, sed mulierem, fugiendas hæreses. Dona Spiritus effusa, tacere debere mulieres viris subiectas, probat.

In p. V. Chri. Elogia 29. à p. V. Chri. Elogia. 25. & V. Velandæ mul. 3. & in alphab. Errorum. V. Angeli amatores fœmin. 9. & V. Eucharisti. 2. à m. V. amor dei. 2. circa. f. V. mulierum virtus. 2. inf. V. abstinentia 2. & in alphab. Errorum. V. Ecstasis. 5. & V. Marcionis Deus. 5.

a 1. Cor. 11. 3 a CAPVT *viri Christus est.* Quis Christus, qui non est viri auctor? Caput enim ad auctoritatem posuit; auctoritas autem non alterius erit, quàm auctoris. Cuius
b Ibid. 4. denique viri caput est? Certè de quo subjicit, b *Vir enim non debet caput velare, cùm sit Dei*

Dei imago. Igitur si Creatoris est imago, (ille enim Christum sermonem suum intuens
hominem futurum, [e] *Faciamus*, inquir, *hominem ad imaginem, & similitudinem nostram*;) e Gen. 1.26.
quomodo possum alterum habere caput, non eum cuius imago sum? Cùm enim imago
sim Creatoris, non est in me locus capitis alterius. Sed & quare [d] *mulier potestatem super ca-*
put habere debebit? Si quia ex viro, & propter virum facta est secundùm institutionem Crea- d 1. Cor. 11. 10.
toris sic quoque eius disciplinam Apostolus curauit, de cuius institutione causas disciplinæ e Ibid.
interpretatur. Adjicit etiam, [e] *Propter angelos.* Quos? id est, cuius? Si Creatoris aposta-
tas, meritò, vt illa facies quæ eos scandalizauit, notam quandam referat de habitu humi- Gen. 6.2.
litatis, & obseruatione decoris. Si verò propter angelos Dei alterius, quid veretur, si
nec ipsi Marcionitæ fœminas appetunt? Sæpè iam ostendimus hæreses apud Apostolum,
inter mala vt malum poni, & eos probabiles intelligendos, qui hæreses vt malum fugiant. 1. Cor. 1. 11. 19.
Proinde panis & calicis sacramento, iam in Euangelio probauimus corporis, & sangui- Luc. 22.19. 20.
nis dominici veritatem, aduersus phantasma Marcionis. Sed & omnem iudicii mentio-
nem Creatori competere, vt Deo iudici, toto penè opere tractatum est. Nunc de spi-
ritalibus dico, hæc quoque in Christum à Creatore promissa, sub illa præscriptione 1 Cor. 11. 19
iustissima opinor, qua non alterius credenda sit exhibitio, quàm cuius probata fuerit re-
promissio. Pronuntiauit Esaïas, [f] *Prodibit virga de radice Iesse, & flos de radice ascendet, &* f Esa 11. 1.
requiescet super eum spiritus Domini. dehinc species eius enumerat: *Spiritus sapientiæ & in-*
telligentiæ, spiritus consilii & valentiæ, & spiritus agnitionis & religionis. spiritus eum re-
plebit timoris Dei. Christum enim in floris figura ostendit, oriturum ex virga profecta
de radice Iesse, id est virgine, generis Dauid filii Iesse, in quo Christo consistere habe-
ret tota substantia spiritus; non quasi postea obuentura illi, qui semper spiritus Dei fuerit,
antè carnem quoque; nè ex hoc argumenteris prophetiam ad eum Christum pertinere,
qui vt homo tantùm, ex solo censu Dauid, postea consecuturus sit Dei sui spiritum. Sed
quoniam exinde quo floruisset in carne sumpta ex stirpe Dauid, requiescere in illo om-
nis haberet operatio gratiæ spiritalis, & concessare, & finem facere quantum ad Iudæos; g Esa. 3. 2.
sicut & res ipsa testatur, nihil exinde spirante penès illos Spiritu Creatoris, [g] *ablato à Iu-* h Luc. 16 16
dæa sapiente, & prudente architecto, & consiliario, & propheta; vt hoc sit, [h] *Lex & Prophetæ* i Psal. 67. 19
vsque ad Ioannem. Accipe nunc quomodo & à Christo in cœlum recepto, charismata k Ephes. 4. 18.
obuentura pronuntiarit. [i] *Ascendit in sublimitatem*, id est, in cœlum. [k] *captiuam duxit*
captiuitatem, id est, mortem, vel humanam seruitutem. *data dedit filiis hominum*; id est
donatiua, quæ charismata dicimus. Eleganter *Filiis hominum* ait, non passim hominibus;
nos ostendens *filios hominum*, id est, verè hominum, Apostolorum. [l] *In Euangelio enim*, l 1. Cor 4. 15
inquit, *Ego vos generaui. &*, [m] *Filii mei, quos parturio rursus.* Iam nunc & illa promissio m Gal. 4 19.
Spiritus absolutè facta per Ioelem, [n] *In nouissimis diebus effundam de meo spiritu in omnem* n Ioel. 2. 28.
carnem, & prophetabunt filii filiæque eorum. Et super seruos & ancillas meas de meo spiritu ef- Act. 2. 17.
fundam. Et vtique si in nouissimos dies gratiam Spiritus Creator repromisit, Christus
autem spiritalium dispensator, in nouissimis diebus apparuit, dicente Apostolo, [o] *At* o Gal 4. 4.
vbi tempus expletum est, misit Deus filium suum. & rursus, [p] *Quia tempus iam in collecto est*; p 1. Cor 7. 29
apparet & de temporum vltimorum prædicatione, hanc gratiam Spiritus ad Christum q 1. Cor. 12. 8.
prædicatoris pertinere. Compara denique species Apostoli, & Esaïæ; [q] *Alij*, inquit, *da-* r Esa. 11. 2.
tur per spiritum sermo sapientiæ; statim & Esaïas [r] *spiritum sapientiæ* posuit. *Alij sermo*
scientiæ: hic erit *sermo intelligentiæ & consilii. Alii fides in eodem spiritu*: hic erit *spiritus*
religionis & timoris Dei. Alii donum curationum, alii virtutum: hic erit *valentia spiritus*,
Alii prophetia, alii distinctio spirituum, alij genera linguarum, alii interpretatio linguarum:
hic erit *agnitionis spiritus.* Vides Apostolum & in distributione facienda vnius Spiritus,
& in specialitate interpretanda, Prophetæ conspirantem. Possum dicere, ipsum,
qui corporis nostri per multa, & diuersa membra vnitatem, & charismatum vario-
rum compagini adæquauit; eundem & corporis humani, & Spiritus sancti Dominum 1. Cor. 12. 12.
ostendit, qui meritum charismatum noluerit esse in corpore Spiritus, quæ nec in cor- 1. Cor. 13. 1. &. seq.
pore humano collocauit, qui de dilectione quoque omnibus charismatibus præpo- s Matth. 22.
nenda, Apostolum instruxerit principali præcepto; quod probauit & Christus; 37.
[s] *Diliges Dominum de totis præcordiis, & totis viribus, & tota anima tua; & proximum* Luc. 10 27.
tibi tanquam teipsum. Quod, etsi in lege scriptum esset, commemorat: in aliis lin- Deut 6. 5.
guis, & in aliis labiis locuturum Creatorem, cum hac commemoratione charisma 1. Cor. 14. 21
linguarum confirmat, nec hic potest videri alienum chrisma Creatoris prædicatione Esa. 28. 11.
confirmasse. Æquè præscribens silentium mulieribus in Ecclesia, nè quid dicendi 1. Cor. 14. 34.
duntaxat gratia loquantur, (cæterùm prophetandi ius & illas habere iam ostendit,
quum mulieri etiam prophetandi velamen imponit) ex lege accipit subijciendæ fe- 1. Cor. 15. 5.
minæ auctoritatem, quam (vt semel dixerim) nosse non debuit, nisi in destructionem. Gen. 3. 16.

Sed vt iam à spiritalibus recedamus, res ipsæ probare debebunt, quis nostrum temerè Deo suo vendicet; & an nostræ parti possit opponi, hæc, & si Creator repromisit in suum Christum nondum reuelatum, vt Iudæis tantùm destinatum, suas habitura in suo tempore, in suo Christo, & in suo populo operationes. Exhibeat itaque Marcion Dei sui dona, aliquos Prophetas, qui tamen non de humano sensu, sed de Dei Spiritu sint locuti; qui & futura prænuntiarint, & cordis occulta traduxerint.
1. Cor. 14. 16 Edat aliquem psalmum, aliquam visionem, aliquam orationem, dumtaxat spiritalem, in ecstasi, id est amentia, si qua linguæ interpretatio accessit. Probet mihi, etiam mulierem apud se prophetasse, ex illis suis sanctioribus fœminis; magni ducam. Si hæc omnia facilius à me proferuntur, & vtique conspirantia regulis, & dispositionibus, & disciplinis Creatoris, sine dubio Dei mei erit & Christus, & Spiritus, & Apostolus.

CAPVT IX.

Caput 15. primæ Corinth. de resurrectione mortuorum exponit contra Marcionem.

In p. V. Deus Marcionis. 5. à p. V. Resurrectionem impugnant Hæret. 1 & V. Resurrectio. Probat. Rationibus. 11. circa. m. V. Chri. nat. 4. à m. V. Chri. Elogia 30. circa. f. V. mulier. 8 in f. V. Chri. Elogia. 13.

HABET professionem meam, qui voluerit eam exigere. Interim Marcionites nihil eiusmodi exhibebit, qui timet iam pronuntiare, cuius magis Christus nondum sit reuelatus. Sicut meus expectandus est, qui à primordio prædicatus est, illius, idcirco non est, quia non à primordio sit. Melius nos credimus in Christum futurum, quàm hæreticus in nullum. Mortuorum resurrectionem quomodo quidam tunc negarint, prius dispiciendum est. Vtique eodem modo quo & nunc. Siquidem semper resurrectio carnis negatur. Cæterùm, animam & sapientium plures diuinam vindicantes, saluam repromittunt; & vulgus ipsum ea præsumptione defunctos colit, qua animas eorum manere confidit. Cæterùm, corpora aut ignibus statim, aut feris, aut etiam diligentissimè condita, temporibus tamen aboleri manifestum est. Si ergo carnis resurrectionem negantes Apostolus retundit, vtique aduersus illos tuetur, quod illi negabant, carnis scilicet resurrectionem. Habes cōpendio responsum. Cætera jam ex abūdanti. Nam & ipsum quòd mortuorum resurrectio dicitur, exigit defendi proprietates vocabulorum. Mortuum itaque non est, nisi quod amisit animam, de cuius facultate viuebat. Corpus est quod amittit animam, & amittendo fit mortuum: ita Mortui vocabulum corpori competit. Porro, si resurrectio mortui est, mortuum autem non aliud est, quàm corpus, corporis erit resurrectio. Sic & Resurrectionis vocabulum non aliam rem vindicat, quàm quæ cecidit. Surgere enim potest dici & quod omnino non cecidit, quod semper retro jacuit. Resurgere autem non nisi eius quod cecidit. Iterum enim surgendo, quia cecidit, resurgere dicitur. Re enim syllaba, iterationi semper adhibetur. Cadere ergo dicimus corpus in terram, per mortem, sicut & res ipsa testatur, ex Dei leg. corpori enim dictum est, [a] *Terra es, & in*
a Gen. 3. 19. *terram ibis*. Ita quod de terra est, ibit in terram. Hoc abit, quod in terram ibit, hoc resurgit,
b 1. Cor. 15. 21. quod cadit. [b] *Quia per hominem mors, & per hominem resurrectio.* Hìc mihi & Christi corpus ostenditur in nomine hominis, qui constat ex corpore, vt sepè iam docuimus. Quòd
c Ibid. 22. si [c] *sic in Christo viuificamur omnes, sicut mortificamur in Adam*: quando in Adam corpore mortificamur, sic necessè est & in Christo corpore viuificemur. Cæterùm, similitudo non constat, si non in eadem substantia mortificationis in Adam, viuificatio concurrat in Christo. Sed interposuit adhuc aliquid de Christo, & propter præsentem disceptationem non omittendum. Tantò magis enim probabitur carnis resurrectio, quantò Christum
d Psal. 109. 1. 2. eius Dei ostendero, apud quem creditur carnis resurrectio. Quum dicit, [d] *Oportet enim regnare eum, donec ponat inimicos eius sub pedes eius*: jam quidem & ex hoc vltorem Deum edicit, atque exinde ipsum qui hoc Christo repromiserit, *Sede ad dexteram meam, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum: Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion,*
4. Reg. 19. 1. & seq. *& dominabitur in medio inimicorū tuorum: Tecum*, &c. Sed necessè est, ad meam sententiā pertinere defendam eas scripturas, quas & Iudæi nobis auocare conantur. Dicunt deniq;
& Esa. 37. 36 hunc Psalmum in Ezechiam cecinisse, quia is sederit ad dexteram templi, & hostes eius
e Psal. 109. 4 auerterit Deus, & absumpserit; Propterea igitur, &c. [e] *antè luciferum ex vtero generaui te*;
Luc. 2. per totum. in Ezechiam conuenire, & in Ezechiæ natiuitatem. Nos edimus Euangelia, (de quorum fide aliquid vtique iam in tanto opere istos confirmasse debemus) nocturna natiuitate declarantia Dominum, vt hoc sit antè luciferum, & ex stella Magis intellecta, & ex testimonio angeli, qui nocte pastoribus annuntiauit natum esse cummaximè Christum; & ex loco partus: in diuersorium enim ad noctem conuenitur. Fortasse an & mysticè factum
f Psal. 109. 4 sit vt nocte Christus nasceretur, lux veritatis futurus ignorantiæ tenebris. Sed nec [f] *gene-*

nuite, edixisset Deus, nisi filio puero. Nam etsi de toto populo ait, g *Filios generaui*; sed non adiecit, *Ex vtero*. Cur autem adjecit, *Ex vtero*, tam vanè: quasi aliquis hominum ex vtero natus dubitaretur? nisi quia curiosius voluit intelligi in Christum; *Ex vtero generaui te*, id est, ex solo vtero, sine viri semine; carni deputans ex vtero spiritus. Quod & in ipso hic accedit h *Tu es sacerdos in æuum*. Nec sacerdos autem Ezechias nec in æuum etsi fuisset. *secundum ordinem*, inquit, *Melchisedec*. Quid Ezechias ad Melchisedec Altissimi sacerdotem, & quidem non circumcisum, qui Abraham circumcisum jam accepta decimarum oblatione benedixit? At in Christum conueniet ordo Melchisedec, quoniam quidem Christus proprius & legitimus Dei antistes, præputiati sacerdotij pontifex, tum in Nationibus constitutus, à quibus magìs suscipi habebat, cognituram se quandoque circumcisionem, & Abrahæ gentem, cùm vltimò venerit, acceptatione & benedictione dignabitur. Est & alius Psalmus ita incipiens, i *Deus iudicium tuum regi da*; id est, Christo regnaturo: *Et iustitiam tuam filio regis*, id est populo Christi. Filii enim eius sunt, qui in ipso renascuntur. Sed & hic Psalmus Salomoni canere dicetur quæ tamen soli competunt Christo, docere non poterunt etiam cætera non ad Salomonem, sed ad Christum pertinere? k *Descendit*, inquit, *tanquam imber super vellus, & velut stilla destillantes in terram*. Placidum descensum eius, & insensibilem describens de cœlo in carnem. Salomon autem etsi descendit alicunde, non tamen sicut imber, quia non de cœlo. Sed simpliciora quæque proponam: l *Dominabitur*, inquit, *à mari ad mare, & à flumine vsque ad terminos terræ*. Hoc soli datum est Christo. Cæterùm, Salomon vni & modicæ Iudææ imperauit. m *Adorabunt illum omnes reges*: quem omnes, nisi Christum? *Et seruient ei omnes Nationes*: cui omnes, nisi Christo? n *Sit nomen eius in æuum*: cuius nomen in æternum, nisi Christi? *Antè solem manebit nomen eius*: antè solem enim sermo Dei, id est Christus. o *Et benedicentur in illo vniuersæ gentes*: in Salomone nulla natio benedicetur; in Christo verò omnis. Quid nunc si & Deum eum Psalmus iste demonstrat? Et beatum eum dicent: p *Quoniam benedictus Dominus Deus Israëlis, qui facit mirabilia solus. Benedictum nomen gloriæ eius, & replebitur vniuersa terra gloria eius*. Contrà Salomon (audeo dicere) etiam quam habuit in Deo gloriam, amisit, per mulierem in idololatriam vsque pertractus. Itaque quum in medio psalmo illud quoque positum sit, q *Inimici eius puluerem lingent*; subjecti vtique pedibus ipsius, ad illud pertinebit, propter quod hunc psalmum & intuli, & ad meam sententiam defendi, vt confirmauerim & regni gloriam, & inimicorum subiectionem, secundum dispositionem Creatoris, consecuturus, non alium credendum, quàm Creatoris.

g Esa. 1. 2.
h Psal 109. 5
Gen. 14. 19. 20. Heb. 6. 20. & 7. 1.
i Psal. 71. 1. & seq.
k Ibid. 6.
l Ibid. 8.
m Ibid. 11.
n Ibib. 17.
o Ibid. 18.
p Ibid. 19.
3. Reg. 11. 4.
q Ibid. 9.

CAPVT X.

Prosequitur exponere reliquam partem capitis 15. primæ Corinth. de resurrectione.

à p. V. Resurrect. probat. script. 14. & 15. & V. Resurrect. gloria & dotes. 8. à p. ad m. V. Chri. Elogia. 5. circa. m. in Alphab Errorum. V. Anima corp. & effig. 8. à m. V. carnis infirmitas. 3. circa. f. V. Resurrect. impugn hæret. 14. in f. V. mors 17.

REVERTAMVR nunc ad resurrectionem, cui & aliàs quidem proprio volumine satisfecimus, omnibus hæreticis resistentes; sed nec hic desumus propter eos qui illud opusculum ignorant. a *Quid ait, facient qui pro mortuis baptizantur, si mortui non resurgunt?* Viderit institutio ista. Kalendæ si fortè Februariæ respondebunt illi, pro mortuis petere. Noli ergo Apostolum nouum statim auctorem, aut confirmatorem eius denotare, vt tantò magìs sisteret carnis resurrectionem, quantò illi qui vanè pro mortuis baptizarentur, fide resurrectionis hoc facerent. Habemus illum alicubi b *vnius baptismi* definitorem. Igitur & pro mortuis tingui, pro corporibus est tingui; mortuum enim ostendimus. c *Quid facient qui pro corporibus baptizantur, si corpora non resurgunt?* Atque adeò rectè hunc gradum figimus, vt & Apostolus secundam disceptationem æquè de corpore induxerit. d *Sed dicent quidam, Quomodo mortui resurgent? quo autem corpore venient?* Defensa etenim resurrectione quæ negabatur, consequens erat de qualitate corporis retractare, quæ non videbatur. Sed de ista cum aliis congredi conuenit. Marcion enim in totum carnis resurrectionem non admittens, & soli animæ salutem repromittens, non qualitatis, sed substantiæ facit quæstionem. Porro & ex his manifestissimè obducitur, quæ Apostolus ad qualitatem corporis tractat, propter illos qui dicunt, e *Quomodo resurgent mortui? quo autem corpore venient* (jam enim prædicauit resurrecturum esse corpus,) de corporis qualitate tractari. Denique si proponit *exempla grani tritici, vel alicuius eiusmodi, vel quibus det corpus Deus prout volet. Si vnicuique seminum, proprium ait esse corpus; & aliam quidem carnem hominum, aliam verò pecudum, & volucrum; & corpora cœlestia, atque terrena; & aliam gloriam solis, & lunæ aliam, & stellarum aliam*: nonnè carnalem, &

a 1. Cor. 15. 29.
b Ephes. 4. 5.
c 1. Cor. 15. 29.
d 1. Cor. 15. 35.
e 1. Cor. 15. 37. & seq.

corporalē portendit resurrectionē, quam per carnalia, & corporalia exempla cōmendat? nonnē etiam ab eo Deo eam spondet, à quo sunt & exēpla? *Sic & resurrectio*, inquit. Quomodo? sicut & granum corpus seritur, corpus resurgit. Seminationem denique vocauit dissolutionem corporis in terram; Quia [f] *seritur in corruptela, resurgit in honestatem, & virtutē.* Cuius ille ordo in dissolutione, si auferas corpus resurrectioni, quod dedisti dissolutioni, vbi consistet diuersitas exitus? Proinde & si [g] *seritur animale, resurgit spiritale.* Et si habet aliquod proprium corpus anima vel spiritus, vt possit videri corpus animale animam significare, & corpus spiritale spiritum; non ideo animam dicit in resurrectione spiritum futurum, sed corpus, quod cum anima nascendo, & per animam viuendo, animale dici capit, futurum spiritale, dum per spiritum surgit in æternitatem. Denique, si non anima, sed caro seminatur in corruptela, dum dissoluitur in terram, iam non anima erit corpus animale, sed caro, quæ fuit corpus animale. Siquidem dè animali efficitur spiritale, sicut & infrà dicit, [h] *Non primum quod spiritale.* Ad hoc enim & dè ipso Christo præstruit, [i] *Factus primus homo Adam in animam viuam; nouissimus Adam in spiritum viuificantem*; licet stultissimus hæreticus noluerit ita esse. Dominum enim posuit nouissimum, pro nouissimo Adam; veritus scilicet, nè si & Dominum nouissimum haberet, Adam, & eiusdem Christum defenderemus in Adam nouissimo, cuius & primum. Sed falsum relucet. Cur enim primus Adam, nisi quia & nouissimus Adam? Non habent ordinem inter se nisi paria quæque, & eiusdem vel nominis, vel substantiæ, vel auctoris. Nam etsi potest in diuersis quoque esse aliud primum, aliud, nouissimum; sed vnius auctoris. Cæterùm, si & auctor alius, & ipse quidem potest nouissimus dici. Quod tamen intulerit primum est; nouissimum autem, si primo par sit. Par autem primo non est, quia non eiusdem auctoris est. Eodem modo & in nomine hominis reuincetur. [k] *Primus*, inquit, *homo de humo terrenus; secundus, Dominus dè cœlo.* Quare secundus, si non homo, quod & primus? Aut nunquid & primus Dominus, & secundus? Sed sufficit, si in Euangelio filium hominis adhibet Christum & hominem, & in nomine Adam, eum negare non poterit. Sequentia quoque eum comprimunt. Quum enim dicit Apostolus, [l] *Qualis qui dè terra*, homo scilicet, *tales & terreni homines* vtique. Ergo & qualis qui dè cœlo, homo; tales & qui dè cœlo, homines. Non enim poterat hominibus terrenis, non homines cœlestes opposuisse, vt statum, ac spem studiosius distingueret, in appellationis societate. Statu enim ac spe dicit terrenos, atque cœlestes homines; tamen ex pari, qui secundùm exitum aut in Adam, aut in Christo deputantur. Et ideo iam ad exhortationem spei cœlestis: [m] *Sicut portauimus*, inquit, *imaginem terreni, portemus & imaginem cœlestis*; non ad substantiam vllam referens resurrectionis, sed ad præsentis temporis disciplinam. Portemus enim, inquit, non portabimus; præceptiuè, nos promissiuè, volens nos sicut ipse incessit, ita incedete, & à terreni, id est, veteris hominis imagine abscedere, quæ est carnalis operatio. Denique, quid subiungit? [n] *Hoc enim dico, fratres, quia caro & sanguis regnum Dei non possidebunt.* Opera scilicet carnis & sanguinis; quibus & ad Galatas scribens, abstulit Dei regnum. solitus & aliàs substantiam pro operibus substantiæ ponete; vt quum dicit, [o] *Eos qui in carne sunt, Deo placere non posse.* quando enim placere Deo poterimus, nisi dum in carne hac sumus? aliud tempus operationis nullum opinor est. Sed si in carne quanquam constituti, carnis opera fugiamus; tum, non erimus in carne, dum non in substantia carnis non sumus, sed in culpa. Quod si in nomine carnis opera, non substantiam carnis iubemur exponere; operibus ergo carnis, non substantiæ carnis, in nomine carnis denegatur Dei regnum. Non enim id damnatur, in quo malè fit, sed id quod fit. Venenum dare, scelus est; calix tamen in quo datur, reus non est. Ita & corpus carnalium operum vas est, anima est autem quæ in illo venenum alicuius mali facti temperat. Quale autem, vt si anima auctrix operum carnis merebitur Dei regnum, per expiationem eorum quæ in corpore admisit, corpus ministrum solummodò, in damnatione permaneat? Venefico absoluto, calix erit puniendus? Et tamen non vtique carni defendimus Dei regnum, sed resurrectionem substantiæ suæ, quasi ianuam regni, per quam aditur. Cæterùm, aliud resurrectio, aliud regnum. Primò enim resurrectio, dehinc regnum. Resurgere itaque dicimus carnem, sed mutatam consequi regnum. [p] *Resurgent enim mortui incorrupti*; illi scilicet, qui fuerant corrupti, dilapsis corporibus in interitum. *Et nos mutabimur in atomo*, in oculi momentaneo motu. [q] *Oportet enim corruptiuum hoc*; tenens vtique carnem suam dicebat Apostolus, *induere incorruptelam, & mortale hoc immortalitatem*; vt scilicet habilis substantia efficiatur regno Dei. [r] *Erimus sicut angeli.* Hæc erit demutatio carnis resuscitatæ. Aut si nulla erit, quomodo induet incorruptelam, & immortalitatem? Aliud igitur factæ per demutatio-

f Ibid. 43.
g 1. Cor. 15. 44.
h Ibid. 46.
i 1. Cor. 15. 45.
k Ibid. 47.
l Ibid. 48.
m Ibid. 49.
n 1. Cor. 15. 50.
Gal. 5. 19. 21
o Rom. 8. 8.
p 1. Cor. 15. 52.
q Ibid. 53.
r Matth. 22. 30.

nem, tunc consequetur Dei regnum; iamnon caro: nec sanguis, sed quod illi corpus f 1. Cor. 15.
Deus dederit. Et ideo rectè Apostolus, f *Caro & sanguis regnum Dei non consequentur*; de- 50.
mutationi illud adscribens, quæ accedit resurrectioni. Si autem t *tunc fiet verbum, quod* t 1. Cor. 15.
scriptum est apud Creatorem, *Vbi est, mors, victoria tua, vel contentio tua? Vbi est, mors* 54. 55.
aculeus tuus? Verbum autem hoc Creatoris est, per Prophetam; Eius erit & res, id est Osee. 13. 14.
regnum, cuius & verbum fiet in regno. Nec alij u *Deo gratias dicit, quòd nobis victoriam,* u 1. Cor. 15.
vtique dè morte, referre præstiterit; quàm illi à quo verbum insultatorium dè morte 57.
& triumphatorium accepit.

CAPVT XI.

Ex cap. 1. 3. & 4. Ep. 2. ad Corinth. probat benedictum Deum Creatorem Patrem Christi, Deum misericordiarum, promisisse pro littera prius data, Spiritum; auferendum velamen Moysi, aperta facie contemplandum Christum, Deum sæculi excæcasse mentes infidelium, illuxisse cordibus fidelium. Thesaurum lucis in vase fictili, mortificationem & vitam Christi manifestari in corporibus nostris, interioris hominis renouationem.

In p. V. Dei misericordia seorsim. 1. à p. Vide Iudæi. 3. & V. lex noua. 7. & V. lex vetus, & noua. 2. circa. m. V. Deus Iudex. 5. in m. V. Gentilium laudabilia. 5. à m. V. Chri. magnalia. 4. & V. Hæret. Script. corruptores. 8. circa. f. V. Hominis dignitas. 3. in f. V. Resurrect. gloria, & dotes. 4.

SI Deus commune vocabulum factum est vitio erroris humani, quatenus plu- a 2. Cor. 1. 3.
res Dei dicuntur atque creduntur in sæculo, a *Benedictus tamen Deus Domini no-* Gen. 1. per
stri Iesu Christi Pater, non alius quàm Creator intelligetur, qui & vniuersa bene- totum.
dixit; habes Genesim; & ab vniuersis benedicitur; habes Danielem. Proinde si Dan. 3. à
pater potest dici sterilis Dei nullius magis nomine, quàm Creatoris; *misericor-* versu 17. &
diarum tamen pater idem erit, qui b *misericors, & miserator*, c *& misericordiæ plu-* seq.
rimus est dictus: habes apud Ionam cum ipso misericordiæ exemplo, quam Niniui- b Ps. 110. 4.
tis exorantibus præstitit, facilis & Ezechiæ fletibus flecti, & Achab marito Iezabelis c Ion. 4. 2. & 3. 10.
deprecanti, sanguinem ignoscere Nabuthæ, & Dauid agnoscenti delictum statim in- 4. Reg. 20. 5.
dulgere; d *malens scilicet pœnitentiam peccatoris, quàm mortem*, vtique ex misericordiæ af- 3. Reg. 11. 29.
fectu. Si quid tale Marcionis Deus edidit, vel edixit, agnoscam patrem misericordia- 3. Reg. 12. 13.
rum. Si verò ex eo tempore hunc titulum ei adscribit, quo reuelatus, quasi exinde sit d Ezech. 33.
pater misericordiarum, quo liberare instituit genus humanum: atquin & nos ex eo 1.
tempore negamus illum, ex quo dicitur reuelatus. non potest igitur aliquid ei adscribere, quem tunc ostendit, cùm aliud ei adscribit. Si enim prius constaret eum esse, tunc & adscribi ei potest. Accidens enim est quod adscribitur: accidentia autem antecedit ipsius rei ostensio, cui accidunt; maximè cùm iam alterius est, quod adscribitur ei, qui prius non sit ostensus. tantò magis negabitur esse, quantò per quod adfirmatur esse, eius est, qui iam ostensus est. Sic & testamentum nouum non alterius erit, quàm qui
illud repromisit; & si non littera, at eius spiritus, hoc erit nouitas. Denique, qui litte- 2. Cor. 3. 6.
ram tabulis lapideis inciderat, idem & dè spiritu edixerat, e *Effundam dè meo spiritu in* Exo. 24. 12.
omnem carnem. Et si littera occidit, spiritus verò viuificat, eius vtrumque est, qui ait, f *Ego* e Ioël. 2. 28.
occidam, & ego viuificabo; percutiam, & sanabo. Olim duplicem vim Creatoris vindicaui- 2. Cor. 3. 6.
mus, & iudicis, & boni; littera occidentis, per Legem; & spiritu viuificantis, per Euan- f Deut. 32. 39.
gelium. Non possunt duos Deos facere, quæ & si diuersa, apud vnum recenseri præue-
nerunt. Commemorat & dè velamine Moysi, quo faciem tegebat incontemplabilem g 2. Cor. 3. 7.
filijs Israël. Si ideo vt claritatem maiorem defenderet g *noui Testamenti, quod manet in* Exo. 34. 30.
gloria, quàm veteris, quod euacuari habebat; hoc & meæ conuenit fidei, præponenti Euangelium Legi. & vide nè magis meæ. Illic enim erit superponi quid, vbi fuerit & illud
cui superponitur. At cùm dicit, h *Sed obtusi sunt sensus mundi*; non vtique Creatoris, sed h 2. Cor. 3.
populi qui in mundo est. Dè Israële enim dicit; i *Ad hodiernum vsque, velamen idipsum* 14.
in corde eorum. Figuram ostendit fuisse velamen faciei in Moyse, velaminis cordis in i Ibid.
populo; quia nec nunc apud illos perspiciatur Moyses corde, sicut nec facie tunc. Quid est ergo adhuc velatum in Moyse, quod pertineat ad Paulum, si Christus Creatoris à Moyse prædicatus nondum venit? quomodo iam operta & velata adhuc denotantur corda Iudæorum, nondum exhibitis prædicationibus Moysi, id est dè Christo, in quo eum intelligere deberent? Quid ad Apostolum Christi alterius, si Dei sui sacra-
menta Iudæi non intelligebant, nisi quia velamen cordis illorum ad cæcitatem, qua k Ibid. 16.
non perspexerant Christum, Moysi pertinebat? Denique, quod sequitur, k *Quum verò conuerterit ad Deum, auferetur velamen*; hoc Iudæo propriè dicit, apud quem & est velamen Moysi: qui quum transierit in fidem Christi, intelligit Moysen dè Christo præ-

dicasse. Cæterùm, quomodo auferetur velamentum Creatoris in Christo Dei alterius,
l 2. Cor. 3. 18 cuius sacramenta velasse non potuit Creator; ignoti videlicet ignota? Dicit ergo, [l] *nos*
m Exo. 34. 29. 30. & seq. *iam aperta facie*, vtique cordis, quod velatum est in Iudæis, *contemplantes Christum, eadem imagine transfigurari à gloria* (qua scilicet & Moyses transfigurabatur à gloria Domini) [m] *in gloriam*: ita corporalem Moysi inluminationem dè congressu Domini, &
corporale velamen dè infirmitate populi proponens, & spiritalem reuelationem, &
spiritalem claritatem in Christo superducens, [n] *tanquam à Domino*, inquit, *spiritum*,
n 2. Cor. 3. 18 torum ordinem Moysi, figuram ignorati apud Iudæos, agniti verò apud nos Christi
fuisse testatur. Scimus quosdam sensus ambiguitatem pati posse, dè sono pronuntiationis, aut dè modo distinctionis, quum duplicitas earum intercedit. Hanc Marcion
captauit sic legendo, [o] *In quibus Deus æui huius*: vt Creatorem ostendens Deum huius
o 2. Cor. 4. 4. æui, alium suggerat Deum alterius æui. Nos contrà, sic distinguendum dicimus, [p] *In*
p Ibid. *quibus Deus*; dehinc; [q] *æui huius excæcauit mentes infidelium*; In quibus, Iudæis infideli-
q Esa. 29. 13 bus; in quibus opertum est aliquibus Euangelium adhuc sub velamine Moysi. [r] *Illis*
Matth. 7. 6. *enim Deus labijs diligentibus eum, corde autem longè absistentibus ab eo*, minatus fuerat,
r Esa. 6. 9. 10 [s] *Aure audietis, & non audietis. Oculis videbitis, & non videbitis; Et nisi credideritis, nec in-*
s Esa. 7. 9. *telligetis; Et auferam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium irritam faciam.* Hæc
t Esa. 29. 14. autem non vtique dè Euangelio Dei ignoti abscondendo minabatur. Ita, etsi *huius æui*
Deus, sed infidelium huius æui excæcat cor, quod Christum eius non vltro recognouerint, dè scripturis intelligendum. Et positum in ambiguitate distinctionis hactenus
tractasse, nè aduersario prodesset contentus victoriæ, næ vltro possum & in totum
contentionem hanc præterisse simpliciori responso. præ manu erit huius æui Domi-
u Esa. 14. 14. num, diabolum interpretari, qui dixerit, Propheta referente, [u] *Ero similis Altissimi*,
ponam in nubibus thronum meum; sicut & tota huius æui superstitio illi mancipata est, qui
excæcet infidelium corda, & in primis, apostatæ Marcionis. Denique, non vidit oc-
x 2. Cor. 4. 6. currentem sibi clausulam sensus, [x] *Quoniam Deus qui dixit ex tenebris lucem lucescere, re-*
luxit in cordibus nostris, ad illuminationem agnitionis suæ, in persona Christi. Quis dixit,
y Gen. 1. 3. [y] *Fiat lux*? Et de illuminatione mundi, quis Christo ait, [z] *Posui te in lumen Nationum, se-*
z Esa. 42. 6. *dentium scilicet in tenebris, & in vmbra mortis*? Cui respondet Spiritus in Psalmo, ex
aa Psal. 4. 7. prouidentia futuri, [aa] *Significatum est*, inquit, *super nos lumen persona tua Domine*. Persona
bb Thren. 4. 20. autem Dei, [bb] *Christus Dominus*. Vnde & Apostoli suprà, [cc] *Qui est imago*, inquit, *Dei*.
cc 2. Cor. 4. 4. Igitur si Christus persona Creatoris dicentis, *Fiat lux*; & Christus, & Apostoli, &
Euangelium, & velamen, & Moyses, & tota series, secundùm testimonium clausulæ,
Gen. 1. 3. Creatoris est Dei huius æui, certè non eius qui nunquam dixit, *Fiat lux*. Prætereo hìc
& de alia epistola, quam nos ad Ephesios præscriptam habemus, hæretici verò ad Lao-
dd Ephes. 2. 11. & 12. dicenos. Ait enim [dd] *meminisse Nationes, quòd illo in tempore cùm essent sine Christo, alieni ab Israële, sine conuersatione, & testamentis, & spe promissionis, etiam sine Deo essent, in mundo* vtique, etsi dè Creatore. Ergo si nationes sine Deo dixit esse, Deus autem illis diabolus est, non Creator, apparet Dominum æui huius eum intelligendum, quem Na-
tiones pro Deo receperunt, non Creatorem quem ignorant. Quale est autem vt non
ee 2. Cor. 4. 7. eiusdem habeatur [ee] *thesaurus in fictilibus vasis nostris*, cuius & vasa sunt? Nam si gloria
Dei est in fictilibus vasis tantum thesauri haberi; vasa autem fictilia Creatoris sunt; er-
go & gloria Creatoris est, cuius vasa eminentiam virtutis Dei sapiunt, & virtus ipsa.
Ibid. Quia propterea in vasa fictilia commissa sunt, vt eminentia eius probaretur. Cæterùm,
iam non erit alterius Dei gloria, ideoque nec virtus, sed magìs dedecus, & infirmitas,
ff 2. Cor. 4. 10. cuius eminentiam fictilia & quidem aliena ceperunt. Quod si hæc sunt [ff] *fictilia vasa, in quibus tanta nos pati dicit, in quibus etiam mortificationem circumferimus Domini*; satìs ingratus Deus, & iniustus, si non & hanc substantiam resuscitaturus est, in qua pro fide
eius tanta tolerantur, in qua & mors Christi circumfertur, in qua & eminentia virtutis
gg Ibid. 11. consecratur. Sed enim proponit, [gg] *Vt & vita Christi manifestetur in corpore nostro*, scilicet
sicut & mors eius circumfertur in corpore. Dè qua ergo Christi vita dicit? qua nunc
viuimus in illo? Et quomodo in sequentibus, non ad visibilia, nec ad temporalia, sed
ad inuisibilia, & ad æterna; id est, non ad præsentia, sed ad futura exhortatur? Quod si
dè futura vita dicit Christi, in corpore eam dicens apparituram, manifestè carnis re-
hh Ibid. 16. surrectionem prædicauit. [hh] *exteriorem quidem hominem nostrum corrumpi* dicens, & non
quasi æterno interitu post mortem, verùm laboribus, & incommodis, dè quibus præ-
Ibid. misit, adiiciens, *Et non deficiemus. Nam & interiorem hominem nostrum renouari dè die in diem* dicens, hìc vtrumque demonstrat, & corporis corruptionem, ex vexatione tentationum, & animi renouationem, ex contemplatione promissionum.

CAPVT XII.

Ex cap. 5. 6. 7. 11. 12. & 13. Ep. 2. ad Corinth. probat domum nos habere non manu factam in cælis, superinduendos, deuorandum mortale à vita, interim pignoratos Spiritu, peregrinari à Domino, donec ad tribunal Christi pro merito recipiamus: noua facta omnia, mundanda inquinamenta, vt digna simus membra Virginis Ecclesiæ. Pseudapostolos transfiguratos, sicut Angelus malus. Creatoris esse paradisum, Apostolum colaphizatum; ipsumque sæuientem iuxta Creatorem inducit.

In p. V. Resurrect. gloria, & dotes. 4. circa. m. V. mors. 15. in m. V. Iudicij ordo & spectac. 3. circa. f. V. Ecclesia 4. & V. Pauli Virtutes 12. in f. V. Timor Dei. 2.

TERRENI domicilij nostri. Non sic ait [a] *habere nos domum æternam, non manu factam in cælis*, quia quæ manu facta sit Creatoris, intereat, in totum dissoluta post mortem. Hæc enim ad mortis metum, & ad ipsius dissolutionis contristationem consolandam, retractans etiam per sequentia manifestius, quum subiicit; [b] *Ingemere nos de isto tabernaculo corporis terreni, quod de cælo est superindui cupientes: siquidem & despoliati non inueniemur nudi*; id est, recipiemus quod despoliati sumus, id est corpus. Et rursus, [c] *Et enim qui sumus in isto tabernaculo corporis, ingemimus quòd grauemur, nolentes exui, sed superindui*. Hîc enim expressit, quod in prima epistola strinxit, [d] *Et mortui resurgent incorrupti*, qui iam obierunt; *& nos mutabimur*, qui in carne fuerimus deprehensi à Deo. *Et illi enim resurgent incorrupti*, recepto scilicet corpore, & quidem integro, vt & hoc sint, incorrupti: & hi propter temporis vltimum iam momentum, & propter merita vexationum Antichristi, compendium mortis; sed mutati consequentur, superinduti magìs quod de cœlo est, quàm exuti corpus. Ita si hi super corpus, induent cœleste illud, vtique & mortui recipient corpus, super quod & ipsi induant incorruptelam de cœlo; quia & de illis ait, [e] *Necesse est corruptiuum istud induere incorruptelam, & mortale istud immortalitatem*. Illi induunt, cùm receperint corpus; isti superinduunt, quia non amiserint corpus. & ideo non temerè dixit, [f] *Nolentes exui corpore, sed superindui*; id est, nolentes mortem experiri, sed vita præueniri; *vti deuoretur mortale hoc à vita*, dum eripitur morti per superindumentum demutationis. Ideo quia ostendit hoc melius esse, nè contristemur mortis si fortè præuentu, & [g] *arrabonem nos spiritus dicit à Deo habere*, quasi pignoratos in eandem spem superindumenti; *& abesse à Domino, quamdiu in carne sumus, ac propterea debere boni ducere abesse potius à corpore, & esse cum Domino*, vt & mortem libenter excipiamus. Atque adeò, [h] *omnes ait nos oportere manifestari antè tribunal Christi, vt recipiat vnusquisque quæ per corpus admisit, siue bonum, siue malum*. Si enim tunc retributio meritorum, quomodo iam aliqui cum Deo poterunt deputari? Et tribunal autem nominando, & dispunctionem boni, ac mali operis, vtriusque sententiæ iudicem ostendit, & corporum omnium repræsentationem confirmauit. Non enim poterit, quod corpore admissum est, non corpore iudicari. Iniquus enim Deus, si non per id punitur quis aut iuuatur, per quod operatus est. [i] *Si qua ergo conditio noua in Christo, vetera transierunt, ecce noua facta sunt omnia*, impleta est Esaïæ prophetia. Si etiam iubet vt [k] *mundemus nos ab inquinamento carnis & sanguinis*; non substantiam capere regnum Dei; si & [l] *virginem sanctam destinat Ecclesiam assignare Christo*, vtique vt sponsam sponso: non potest imago coniungi inimico veritatis rei ipsius. Si & Pseudapostolos dicit operarios dolosos, transfiguratores sui, per hypocrisin scilicet, conuersationis, non prædicationis adulteratæ reos taxat. adcò dè disciplina, non de diuinitate dissidebatur. Si [m] *transfiguratur Satanas in angelum lucis*, non potest hoc dirigi in Creatorem. Deus enim, non angelus, Creator; in Deum lucis, non in angelum transfigurate se dictus esset, si non eum Satanam significaret, quem & nos & Marcion angelum nouimus. Dè paradiso suus stilus est, ad omnem quam patitur quæstionem. Hic illud fortè mirabor, si proprium potuit habere paradisum Deus, nullius terrenæ dispositionis, nisi si etiam paradiso Creatoris precariò vsus est, sicut & mundo. Et tamen hominem tollere ad cœlum Creatoris, exemplum est in Helia. Magìs verò mirabor Dominum optimum, percutiendi, & sæuiendi alienum; nec proprium saltem, sed Creatoris angelum Satanæ, colaphizando Apostolo suo applicuisse, & ter ab eo obsecratum non concessisse. Emendat igitur & Deus Marcionis secundum Creatorem, elatos æmulantem; vt [n] *deponentem scilicet de solio dynastas*. Aut nunquid ipse est, qui & in corpus Iob dedit Satanæ potestatem, [o] *vt virtus in infirmitate comprobaretur*? Quid & formam Legis adhuc tenet Galatarum castigator, [p] *in tribus testibus præfiniens statutum omne verbum*? Quid & [q] *non parsurum se peccatoribus comminatur*, lenissimi Dei prædicator? Immò & ipsam *durius*

[a] 2. Cor. 5. 1.
[b] Ibid. 2.
[c] Ibid. 4.
[d] 1. Cor. 15. 52.
[e] Ibid. 53.
[f] 2. Cor. 5. 4.
Ibid.
[g] Ibid. 5.
[h] 2. Cor. 5. 10
[i] 2. Cor. 5. 17.
Esa. 43. 19.
[k] 2. Cor. 7. 1.
[l] 2. Cor. 11. 2
[m] 2 Cor. 11. 14.
4. Reg 2. 11.
2. Cor. 12. 7.
[n] Dan. 5 20.
Luc. 1. 52.
Iob. 2. 5.
[o] 2. Cor. 12. 9.
Gal. 1. 6.
[p] Deut. 19. 15 & Ibid. 3. 1.
[q] 2. Cor. 13. 2. 10.

agendi in præsentia potestatem à Domino datam sibi adfirmat. Nega nunc, hæretice, timeri Deum tuum, cuius Apostolus timebatur.

CAPVT XIII.

Ex Epistola ad Romanos cap. 1. 2. 3. 5. 6. & 7. Iustitiam Dei reuelatam, & iram probat. Iudicanda occulta hominum. Furantes arguit. Deum blasphemari, Circumcisionem cordis præferri. Pacem apud Deum prius iratum haberi: legem & gratiam ab eodem Deo datam. Christum surrexisse. Per legem bonam cognitionem peccati.

A p. V. Marcion. 15. à m. V. Circumcisio. 4. & Pax. 1. circa. f. V. lex vetus, & noua. 3. in f. V. lex vetus. 3.

QVANDO opusculum profligatur, breuiter iam retractanda sunt quæ rursus occurrunt; quædam verò tramittenda quæ sæpius occurrerunt. Piget de Lege adhuc congredi, qui toties probauerim, * concessionem eius nullum argumentum præstare diuersi Dei, in Christo, prædicatam scilicet, & repromissam in Christum apud Creatorem, quatenus & ipse Apostolus legem plurimum videtur excludere. Sed & iudicem Deum ab Apostolo circumferri sæpè iam ostendimus, & in iudice vltorem, & Creatorem in vltore. Itaque & hîc cùm dicit, ^a *Non enim me pudet Euangelij: Virtus enim Dei est in salutem omni credenti, Iudæo & Græco, quia iustitia Dei in eo reuelatur, ex fide in fidem.* Sine dubio & Euangelium, & salutem iusto Deo deputat, non bono, vt ita dixerim, secundùm hæretici distinctionem, transferenti ex fide Legis, in fidem Euangelij; suæ vtique Legis, & sui Euangelij. Quoniam & ^b *iram dicit reuelari de cælo, super impietatem & iniustitiam hominum, qui veritatem in iniustitia detinent.* Cuius Dei ira? vtique Creatoris. Ergo & veritas eius erit, cuius & ira, quæ reuelari habet in vltionem veritatis. Etiam adijciens, ^c *Scimus autem iudicium Dei secundùm veritatem esse*; & iram ipsam probauit, ex qua venit iudicium pro veritate, & veritatem rursus eiusdem Dei confirmauit, cuius iram probauit, probando iudicium. Aliud est, si veritatem Dei alterius in iniustitia detentam Creator iratus vlciscitur. Quantas autem foueas in ista vel maximè epistola Marcion fecerit, auferendo quæ voluit, de nostri instrumenti integritate parebit. Mihi sufficit quæ proinde eradenda non vidit, quasi negligentias, & cæcitates eius accipere. Si enim ^d *iudicabit Deus occulta hominum*, tam eorum qui in lege deliquerunt, quàm eorum qui sine lege; quia ^e *& hi legem ignorant, & natura faciunt quæ sunt legis*, vtique is Deus iudicabit, cuius sunt & lex, & ipsa natura, quæ legis est instar, ignorantibus legem. Iudicabit autem quomodo? ^f *Secundùm Euangelium*, inquit, *per Christum.* Ergo & Euangelium, & Christus illius sunt, cuius & lex, & natura, quæ per Euangelium, & Christum vindicabuntur, adeò illo iudicio Dei quod & suprà, secundùm veritatem. Ergo quà defendenda *reuelatur de cælo ira*, nonnisi à Deo iræ: ita & hic sensus pristino cohærens, in quo iudicium Creatoris edicitur, non potest in alium Deum referri, qui nec iudicat, nec irascitur, sed in illum, cuius dum hæc sunt iudicium dico, & iram, etiam illa ipsius sint necesse est, per quem hæc habent transigi, Euangelium, & Christus. & ideo vehitur in transgressores Legis, docentes non furari, & furantes, vt homo Dei legis, non vt Creatorem ipsum his modis tangens, qui & furari vetans, fraudem mandauerit in Ægyptios auri & argenti, quemadmodum & cætera in illum retorquent. Scilicet Apostolus verebatur conuicium Deo palàm facere, à quo non verebatur diuertisse? Adeò autem Iudæos incesserat, vt ingesserit propheticam increpationem, ^g *Propter vos nomen Dei blasphematur.* Quàm ergo peruersum, vt ipse blasphemaret eum, cuius blasphemandi causa malos exprobrat. Præfert & circumcisionem cordis, præputiationi; apud Deum Legis, est facta ^h *circumcisio cordis, non carnis; spiritu, non littera.* Quod si hæc est circumcisio Hieremiæ, ^i *Et circumcidemini præputia cordis*; sicut & Moysis, ^k *Circumcidemini duricordiam vestram*: eius erit spiritus circumcidens cor, cuius & littera metens carnem eius. &, ^l *Iudæus qui in occulto, cuius & Iudæus in aperto*; quia nec Iudæum nominare vellet Apostolus non Iudæorum, Dei seruum. *Tunc lex, nunc iustitia Dei per fidem Christi.* Quæ est ista distinctio? Seruiuit Deus tuus dispositioni Creatoris, dans ei tempus, & Legi eius: An eius tunc, cuius & nunc? eius lex, cuius & fides Christi distinctio dispositionum est, non deorum. Monet ^n *iustificatos ex fide Christi, non ex lege pacem ad Deum habere.* Ad quem? Cuius nusquam fuimus hostes, an eius legi, & naturæ rebellauimus? Nam si in eum competit pax, cum quo fuit bellum, ei & iustificabimur, & eius erit Christus, ex cuius fide iustificabimur, ad cuius pacem competit redigi hostes eius aliquando. ^o *Lex autem*, inquit, *subintro iuit, vt abundaret delictum.* Quare? *Vt superabundaret*, inquit, *gratia.* Cuius Dei

* Cessionē.
a Rom. 1. 16.
b Rom. 1. 18.
c Rom. 2. 2.
d Rom. 2. 16
e Rom. 2. 11. 14
f Ibid. 16.
g Rom. 2. 24
h Rom. 2. 29
i Hier. 4. 4.
k Deut. 10. 16.
l Rom. 2. 28. 29.
m Rom. 3. 22
n Rom. 5. 1.
o Rom. 5. 20

Dei gratia, si non eius & lex? nisi si Creator ideo legem intercalauit, vt negotium Ibid.
procuraret gratiæ Dei alterius, & quidem æmuli, nè dixerim ignoti; *vt quemadmodum apud ipsum regnauerat peccatum in mortem, ita & gratia regnaret in iustitia in vitam per Iesum Christum*, aduersarium ipsius. Propter hoc, p *omnia concluserat lex Creatoris sub delicto*, q *& totum mundum deduxerat in reatum, &* r *omne os obstruxerat, nè qui gloriaretur per illam; vt gratia seruaretur in gloriam Christi*, non Creatoris, sed Marcionis. Possum & hîc de substantia Christi præstruere, ex prospectu quæstionis subsecuturæ. f *Mortuos enim nos*, inquit, *Legi*. Ergo corpus Christi & potest corpus contendi, non statim caro. Sed & quæcunque substantia sit; cùm eius nominat corpus, quem subiicit ex mortuis resurrexisse, non potest aliud corpus intelligi, quàm carnis, in quam lex mortis est dicta. Ecce autem & testimonium perhibet legi, & causa delicti eam excusat. t *Quid ergo dicemus? Quia lex peccatum? Absit*. Erubesce, Marcion: Absit. abominatur Apostolus criminationem legis. *Sed ego delictum non scio nisi per legem*. O summum ex hoc præconium legis, per quam liquuit delictum latere. u *Non ergo lex seduxit, sed peccatum per præcepti occasionem*. Quid Deo imputas Legis, quod Legi eius Apostolus imputare non audet? Atquin & accumulat, x *Lex sancta, & præceptum eius iustum, & bonum*. Si taliter veneratur legem Creatoris, quomodo ipsum destruat nescio. Quis discernit duos Deos, iustum alium, bonum alium; cùm is vtrumque debeat credi, cuius præceptum & bonum, & iustum est? Si autem & spiritalem confirmat legem, vtique & prophetiam, vtique & figuratam. Debeo enim & hinc constituere Christum lege figuratè prædicatum, quò nec à Iudæis omnibus potuerit agnosci.

p Gal. 3. 22.
q Rom 3. 23.
r Ibid. 19.
f Rom. 6. 11.
t Rom. 7. 7.
Ibid.
u Ibid. 11.
x Ibid. 12.
Rom. 7. 14.

CAPVT XIV.

Ex Rom. cap. 8. 10. 11. 12. 13 & 14. In Christo probat veram carnem, similitudinem tantùm carnis peccati. Nos non esse debere in carnis operibus. Resurrectura corpora secundùm Christum. Iudæos zelari sine scientia. Finem legis Christum. Iudicia Dei inscrutabilia. Mali odium, fraternitatis amorem, spei gaudium, pacem cum omnibus habendam, Iudicij comminationem à Paulo doceri secundùm Creatorem.

In p. V. Chri. Infirma. 6. à p. V. Carnis Infirmitas. 4. & V. Chri. Magnalia. 8. circa. m. V. Iudæi. 5. circa. f. V. Charitas proximi. 1. & V. Vltio. 1.

HVNC a *si Pater misit in similitudinem carnis peccati*; non ideo phantasma dicetur caro, quæ in illo videbatur. Peccatum enim carni suprà adscripsit, & illam fecit b *legem peccati habitantem in membris suis, & aduersantem legi sensus*: Ob hoc igitur c *missum Filium in similitudinem carnis peccati, vt peccati carnem simili substantia redimeret*, id est carnea, quæ peccatrici carni similis esset, quum peccatrix ipsa non esset. Nam & hæc erit Dei virtus, in substantia pari perficere salutem. Non enim magnum, si spiritus Dei carnem remediaret; sed si caro consimilis peccatrici, dum caro est, sed non peccati. Ita similitudo ad titulum peccati pertinebit, non ad substantiæ mendacium. Nam nec addidisset, peccati, si substantiæ similitudinem vellet intelligi, vt negaret veritatem. Tantùm enim carnis posuisset, non & peccati. Quum verò tunc sic struxerit, *carnis peccati*, &, substantiam confirmauit, id est carnem; & *similitudinem* ad vitium substantiæ retulit, id est ad peccatum. Puta nunc similitudinem substantiæ dictam, non ideo negabitur substantiæ veritas. Cur ergo similis, vera? Quia vera quidem, sed non ex semine: de statu similis, sed vera de censu, non verò dissimilis. Cæterùm, similitudo in contrariis nulla est. Spiritus non diceretur carnis similitudo, quia nec caro similitudinem spiritus caperet; sed phantasma diceretur, si id quod non erat, videbatur. Similitudo autem dicitur, quum est quod videtur. Est enim, dum alterius par est. Phantasma autem, quà hoc tantùm est, non est similitudo. Et hîc autem ipse differens, quomodo nolit esse nos in carne, quum simus in carne; vt scilicet non simus in operibus carnis, ostendit hac ratione scripsisse, d *Caro & sanguis regnum Dei consequi non possunt*; non substantiam damnans, sed opera eius: quæ quia possunt non admitti à nobis in carne adhuc positis, non ad reatum substantiæ, sed ad conuersationis pertinebunt. Item si e *corpus quidem mortuum propter delictum*, (*adeò non animæ, sed corporis mors est*) *spiritus autem vita propter iustitiam*; ei vtique obueniet vita propter iustitiam, cui mors obuenit propter delictum, id est corpori. Non enim alicui restituitur quid, nisi qui illud amisit; & ita erit resurrectio mortuorum, dum est corporum. Nam & subiungit, f *Qui suscitauit Christum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra*.

a Rom. 8. 3.
b Rom 7. 23.
c Rom. 8. 3.
d 1. Cor. 15. 50.
e Rom. 8. 10.
f Rom. 8. 11.

Adeò & carnis resurrectionem confirmauit, absque qua, nec corpus aliud dici capit, nec mortale aliud intelligi, & Christi substantiam corporalem probauit. Siquidem proinde viuificabuntur & mortalia corpora nostra, quemadmodum & ille resuscitatus est, non aliàs proinde, nisi quia in corpore. Salio & hîc amplissimum abruptum inter-
g Rom. 10. 2 cisæ scripturæ: sed adprehendo testimonium perhibentem Apostolum Israëli, g *quòd zelum Dei habeant*; sui vtique, *non tamen per scientiam. Deum enim*, inquit, *ignorantes, & suam iustitiam sistere quærentes, non subiecerunt se iustitiæ Dei. Finis enim legis Christus in iustitiam omni credenti.* Hîc erit argumentatio hæretici, quasi Deum superiorem ignorauerint Iudæi, qui aduersus eum iustitiam suam, id est, legis suæ constituerint, non recipientes Christum finem legis. Cur ergo & zelo eorum erga Deum proprium testimonium perhibet, si non & inscientiam erga eundem Deum eis exprobrat? *quòd zelo quidem Dei agerentur, sed non per scientiam; ignorantes scilicet eum*, dum dispositiones eius in Christo ignorant, consummationem legis staturo, atque ita suam iustitiam tuentur aduersus illum. Atque adeò ipse Creator & ignorantiam erga se eorum contestatur,
h Esa. 1. 3. h *Israël me non agnouit, & populus meus me non intellexit; &* i *quod iustitiam suam magis sistere-*
Rom. 10. *rent*, k *docentes doctrinas præcepta hominum; necnon &* l *congregati essent aduersus Dominum,*
k Luc. 11. 46 *& aduersus Christum ipsius*; ex inscientia scilicet. Nihil igitur potest in alium Deum ex-
l Psal. 2. 2. poni, quod competit in Creatorem, quia & aliàs immeritò Apostolus Iudæos dè ignorantia sugillasset, erga Deum ignotum. Quid enim deliquerant, si iustitiam Dei sui aduersus eum sistebant, quem ignorabant? Atquin exclamat, m *O profundum diuitiarum,*
m Rom. 11. 33. *& sapientiæ Dei, & inuestigabiles viæ eius!* Vnde illa eruptio? ex recordatione scilicet scripturarum, quas retro reuoluerat, ex contemplatione sacramentorum, quæ suprà disseruerat in fidem Christi, ex lege venientem. Hæc si Marcion dè industria non erasit, quid Apostolus eius exclamat, nullas intuens diuitias Dei tam pauperis & egeni, quàm qui nihil condidit, nihil prædicauit, nihil denique habuit, vt qui in aliena descendit? Sed enim & opes & diuitiæ Creatoris olim absconditæ, nunc reseratæ. Sic enim repromiserat, n *Et dabo illis thesauros occultos, inuisibiles aperiam eis.* Inde ergo exclama-
n Esa. 45. 3. rum est, o *O profundum diuitiarum & sapientiæ Dei*, cuius iam thesauri patebant: Id Esaïæ,
o Rom. 11 33. & sequentia de eiusdem Prophetæ instrumento, p *Quis enim cognouit sensum Domini,*
p Esa. 40. 13. *aut quis consiliarius eius fuit? Quis porrexit ei, & retribuetur illi?* Qui tanta, de scripturis
q Rom. 12 9 ademisti, quid ista seruasti? quasi non & hæc Creatoris? Planè noui Dei præcepta vi-
r 1. Cor. 5. 13. 1. Pet. 3. 11. deamus. q *Odio*, inquit, *habentes malum, & bono adhærentes.* Aliud est enim apud Crea-
2. Pet. 1. 7. torem, r *Auferte malum de vobis, & declina à malo, & fac bonum. Amore fraternitatis inui-*
s Leuit. 19. 18. *cem adfectuosi.* Non enim idipsum est, s *Diliges proximum tanquam te. Spe gaudentes*; vti-
que Dei. t *Bonum est enim sperare in Dominum, quàm sperare in magistratus.* u *Pressuram su-*
Rom. 12. 12. t Psal. 117. 9. *stinentes*; x *Exaudiet enim te Dominus in die pressura.* Habes Psalmum, y *Benedicite, & no-*
u Rom. 12. 12 *lite maledicere.* Quis hoc docebit, quàm qui omnia benedictionibus condidit? z *Non*
x Psal. 19. 1. *altum sapientes, sed humilibus adsectantes, nè sitis apud vos sapientes.* Væ enim audiunt per
y Rom. 12. 14 Esaïam. aa *Malum pro malo nemini retribueritis; &* bb *malitiæ fratris vestri nè memineritis.*
Gen. 1. 22. *Nec vosmetipsos vlciscentes.* cc *Mihi enim vindictam, & ego vindicabo, dicit Dominus. Pa-*
z Rom. 12. 16. *cem cum omnibus hominibus habetote.* Ergo & legalis talio non retributionem iniutiæ permittebat, sed inceptionem, metu retributionis comprimebat. Meritò itaque to-
aa Rom. 12. 17. tam Creatoris disciplinam principali præcepto eius conclusit, *Diliges proximum tanquam*
bb Leuit. 19. 18. *te.* Legis supplementum, si ex ipsa Lege est, quis sit Deus legis iam ignoro: Metuo nè Deus Marcionis. Si verò Euangelium Christi hoc præcepto adimpletur, Christi au-
cc Deut. 32. 35. tem, non est Creatoris, quo iam contendimus, dixerit Christus an non, ff *Ego non veni legem dissoluere, sed implere?* Frustra de ista sententia neganda Ponticus laborauit. Si
dd Rom. 12. 18. Euangelium Legem non adimpleuit, ecce Lex Euangelium adimpleuit. Benè autem
Deut. 19. 21. quòd & in clausula, Tribunal Christi comminatur; vtique iudicis, & vltoris, vtique
ee Rom. 13. 9 Creatoris; illum certè constituens promerendum, quem intentat timendum, etiam si
Leuit 19. 18. alium prædicaret.

ff Matth. 5. 17.

CAPVT XV.

1. Thess. 2. 15 *Ex Epistola 1. ad Thessalonicenses, cap. 2. 4. & 5. Breuitatem commendat. Queritur Paulus prophetas Creatoris, & Christum eius à Iudæis occisos. dicit Deum velle nostram sanctitatem, à stupro, non à connubio abstinere. rapiendos in aëra suscitandos. Spiritum non extinguendum, nec prophetas Creatoris contemnendos. hominē totum Christo saluatori in fine repræsentandum.*

In p. V. Verbum Dei. 12. à p. V. Dei vnius notitia. 12. & V. Hæret. Script. corruptores. 10. & V. Nuptiæ vt bonæ. 7. in m. V. Prophetia. 2. & V. Resurrect. gloria & dotes. 6. circa f. in Alphab. Errorum. V. Animæ corp. & effig. 9. in f. V. Resurrect. impug. hæret. 7.

BREVIORIBVS quoque epistolis non pigebit intendere. est sapor & in paucis. Occiderant Iudæi Prophetas suos. Possum dicere, Quid ad Apostolum Dei alterius, & quidem optimi, qui nec suorum delicta damnare dicatur, quique & ipse Prophetas eosdem destruendo quodammodo perimat? Quid enim tam mali admisit apud illum Israël, si occidit quos & ille reprobauit? si prior inimicam in eos sententiam statuit? deliquit autem apud Deum ipsorum. Is exprobrauit iniquitatem, ad quem pertinet læsus: certè quiuis alius, quàm aduersarius læsi. Sed nec onerasset illos, imputando etiam
Domini necem, [a] *qui & Dominum interfecerunt*, dicendo, *& Prophetas suos*; licet suos, a Ibid.
adiectio sit hæretici. Quid enim tam acerbum, si alterius Dei prædicatorem Christum interemerunt, qui sui Dei Prophetas contrucidauerunt? Status autem exaggerationis, quòd & Dominum & famulos eius peremissent. Denique, si alterius Dei Christum, alterius Prophetas peremerunt, æquauit impietates, non exaggerauit. Æquanda autem non fuit; ergo exaggerari non potuit, nisi in eundem Dominum commissa, ex vtro- b 1. Thess. 4.
que titulo. Ergo eiusdem Dei Christus, & Prophetæ. Quam autem [b] *sanctitatem nostram,* 3.
voluntatem Dei dicat, ex contrariis quæ prohibet, agnosceres. *Abstinere*, inquit, *à stupro*, c Ibid. 4. 5.
non à matrimonio. [c] *Scire vnumquemque suum vas in honore tractare.* Quomodo? *dum non in libidine qua gentes.* Libido autem nec apud gentes matrimonio adscribitur, sed extraordinarijs, & non naturalibus, & portentosis. Sanctitas, luxuriæ est, turpitudini quoque, & immunditiæ contraria, quæ non matrimonium excludat, sed libidinem; quæ vas nostrum in honore matrimonij tractet. Hunc autem locum, salua alterius, id est, plenioris sanctitatis prælatione, tractauerim; continentiam, & virginitatem nuptiis anteponens; sed non prohibitis. destructores enim Dei nuptiarum, non sectatores castitatis retundo. At, [d] *Eos qui remaneant in aduentum Christi, cum eis qui mortui in Christo* d 1. Thess. 4.
primi resurgent, quòd in nubibus auferentur in aërem obuiam Domino. Agnosco his iam tunc 17.
prospectis mirari substantias cœlestes [e] *ipsam Hierusalem quæ sursum est*, & per Esaïam e Gal. 4. 26.
pronuntiare, [f] *Qui nam hic velut nubes volant, tanquam columbæ cum pullis ad me?* f Esa. 60. 8.
Hunc ascensum si Christus nobis præparauit, erit ille Christus, de quo Amos: [g] *Qui* g Amos. 9. 6.
ascensum suum ædificat in cælos, vtique sibi & suis: Exinde, à quo sperabo nunc, nisi
à quo hæc audiui? [h] *Quem spiritum prohibet extingui? & quas prophetias vetat nihili ha-* h 1. Thess. 5.
beri? vtique non Creatoris Spiritum, nec Creatoris prophetias, secundùm Marcio- 19. 20.
nem. Quæ enim destruxit, ipse iam extinxit, & nihili fecit, nec potest prohibere quæ nihili fecit. Ergo incumbit Marcioni exhibere hodie apud Ecclesiam suam, exinde spiritum Dei sui, qui non sit extinguendus, & prophetias quæ non sint nihili habendæ. Et si exhibuit quod putat, sciat nos quodcunque illud ad formam spiritalis, & propheticæ gratiæ, atque virtutis prouocaturos, vt & futura prænuntiet, & occulta cordis reuelet, & sacramenta edisserat. Quum nihil tale protulerit ac probarit, nos proferemus & spiritum, & prophetias Creatoris, secundùm ipsum prædicantes. Atque ita constabit Apostolum de quibus dixerit, de eis scilicet quæ futura erant in Ecclesia eius Dei, qui dum est, Spiritus quoque eius operatur, & promissio celebratur. Age nunc qui salutem carnis abnuitis, & si quando corpus in huiusmodi prænominatur, aliud nescio quid interpretamini illud, quàm substantiam carnis; quomodo Apostolus omnes in nouis substantijs, certis nominibus distinxit? & omnes in vno voto constituit salutis;
Optans [i] *vt spiritus noster, & corpus, & anima sine querela, in aduentum Domini, & salutifica-* i 1. Thess. 5.
toris nostri Christi conseruentur? Nam & animam posuit, & corpus, tam duas res, quàm 23.
diuersas: licet enim & animæ corpus sit aliquod suæ qualitatis, sicut & spiritus; cùm tamen & corpus, & anima distinctè nominantur, habet anima suum vocabulū proprium, non egens communi vocabulo corporis; id relinquitur carni, quæ non nominata proprio, communi vtatur necesse est. Etenim aliam substantiam in homine non video, post spiritum, & animam, cui vocabulum corporis accommodetur, præter carnem. Hanc totiens in corporis nomine intelligens, quotiens non nominatur; multò magis hic, cùm quæ dicitur corpus, suo nomine appellatur.

CAPVT XVI.

Ex 2. ad Thessalonicens. cap. 1. 2. & 3. persecutores fidelium puniendos, eos autem in Iudicio quieturos. Antichristum antea reuelandum, ab Angelo Creatoris occidendum; Indignum cibo non operantem Omnia loqui Paulum iuxta veterem legem Creatoris.

In p. V. Iudicium extremum. 7. in m. V. Antichristus. 1. in m. ad f. V. Antichristus. 2. in f. V. Labor.

COGIMVR quædā identidem iterare, vt cohærentia eis cōfirmemus; Dominū & hic retributorem vtriusque meriti, dicimus circumferri ab Apostolo, aut Creatorē,

aut (quod nolit Marcion) parem Creatoris, apud quem iustum fit afflictatoribus nostris rependi afflictationem; & nobis qui affligemur requietem, [a] *in reuelatione Domini Iesu venientis à cælo cum angelis virtutis suæ, & in flamma ignis.* Sed flammam, & ignem, delendo, hæreticus extinxit, nè scilicet nostratem Deum faceret. Lucet tamen vanitas liturae. Cùm enim *ad vltionem venturum scribat Apostolus Dominum, exigendam de eis qui Deum ignorent, & qui non obaudiant Euangelio, quos ait pœnam luituros, exitialem, æternam, à facie Domini, & à gloria valentiæ eius:* Sequitur vt flammam ignis inducat; scilicet veniens ad puniendum; ita & in hoc, nolente Marcione, crematoris Dei Christus est, & in illo Creatoris est, quod etiam de ignorantibus Dominum vlciscitur, id est de ethnicis. Seorsum enim posuit Euangelio non obaudientes, siue Christianos peccatores, siue Iudæos. Porro de ethnicis exigere pœnas, qui Euangelium fortè non norint, non est Dei eius, qui naturaliter sit ignotus, nec vsquam nisi in Euangelio sit reuelatus, non omnibus scibilis. Creatori autem etiam naturalis agnitio debetur, ex operibus intelligendo, & exinde in pleniorem notitiam requirendo. Illius est ergo etiam ignorantes Deum plectere, quem non liceat ignorari. Ipsum quod ait, [b] *A facie Domini, & à gloria valentiæ eius,* verbis vsus Esaiæ, ex ipsa causa eundem sapit *Dominum consurgentem, vt comminuat terram.* Quis autem est [c] *homo delicti, filius perditionis, quem reuelari prius oportet ante Domini aduentum, extollens se super omne quod Deus dicitur, & omnem religionem; consessurus in templo Dei, & Deum se iactaturus?* Secundùm nos quidem, Antichristus, vt docent veteres & nouæ prophetiæ; vt Ioannes Apostolus, qui [d] *iam Antichristos dicit processisse in mundum, præcursores Antichristi spiritus, negantes Christum in carne venisse, & soluentes Iesum,* scilicet in Deo Creatore. Secundùm verò Marcionem, nescio, nè Christus sit Creatoris: nondum enim venit apud illum. Quisquis est autem ex duobus, quæro, cur [e] *veniat in omni virtute, & signis, & ostentis mendacij? Propterea,* inquit, *quòd dilectionem veritatis non susceperint, vt salui essent; & propter hoc erit eis instinctum fallaciæ, vt iudicentur omnes, qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati.* Igitur si Antichristus est secundùm nos, & Deus Deus erit Creator, qui eum mittit ad impingendos eos in errorem, qui non crediderunt veritati, vt salui fierent; eiusdem erit veritas, & salus, qui ex submissu erroris vlciscitur, id est Creatoris, cui & competit zelus ipse, errore decipere, quos veritate non cepit. Si verò non est Antichristus secundùm nos, ergo Christus est Creatoris secundùm Marcionem. Et quale erit vt ad vlciscendam veritatem suam, Christum Creatori submittat? Sed & si dè Antichristo consentit. Proinde dixerim, quale est, vt [f] *illi Satanas angelus Creatoris sit necessarius? & occidatur ab eo, habens fallaciæ operatione fungi Creatori?* In summa, si indubitatum est, eius esse & angelum, & veritatem, & salutem, cuius & ira, & æmulatio, & fallaciæ immissio, aduersus contemptores & desultores, etiam aduersus ignorantes, (vt iam & Marcion de gradu cedat, Deum quoque suum zeloten concedens) quis dignius irascetur? puto qui à primordio rerum naturam operibus, beneficijs, plagis, prædicationibus, testibus ad agnitionem sui præstruxit, nec tamen agnitus est: an qui semel vnico Euangelij instrumento, & ipso incerto, nec palàm alium Deum prædicante, productus est? Ira cui competit vindicta, ei competet materia vindictæ: Euangelium dico, & veritas, & salus. [g] *Iubere autem operari eum qui velit manducare,* eius disciplina est, *qui boni trituranti os liberum iussit.*

a 2. Thess. 1. 7.
b Esa. 2. 19.
c 2. Thess. 2. 3.
d 1. Io. 2. 18. 1. Io. 4. 2.
e 2. Thess. 2. 9.
Esa. 11. 4.
f 2. Thess. 2. 8.
g 2. Thess. 2. 3. 8. 10. 11.

CAPVT XVII.

Ex Ep. ad Ephesios cap. 1. & 2. Mutatum eius titulum in Laodicenos queritur. Cælum & terram Creatoris, probat ad Christum omnium caput esse redacta. Sperasse in Christum Iudæos antequam veniret, à prophetis promissum Spiritum: Christum regem gloriæ, cæcorum illuminatorem: principem aeris operari in filys diffidentiæ, & iræ. Factum & conditum hominem in natura & gratia ab eodem Deo & Christo, à quo Gentiles alienati prius, prope facti sunt. In Christo Iudæum & Gentilem Pacificates per crucem, & vnum lapidem angularem.

In p. V. Traditio. 7. à p. V. Spiritus. 5. 6. & V. Christi Incarnatio. 13. & V. Chri. Elogia. 8. circa. m. V. mundus. & V. diabolus. 4. in m. V. peccati diuisio. 2. à m. V. hominis dignitas. 4. circa. f. V. Chri. passio. 20. & V. Chri. obedientia. 5. in f. V. Chri. Incarnatio. 10. & V. Marcion. 5.

ECCLESIÆ quidem veritate epistolam istam ad Ephesios habemus emissam, non ad Laodicenos; sed Marcion ei titulum aliquando interpolare gestiit, quasi & in isto diligentissimus explorator. Nihil autem de titulis interest, cùm ad omnes Apostolus scripserit, dum ad quosdam: certè tamen eum Deum prædicans in Christo, cui

competunt quæ prædicantur. Cui ergo competent [a] *secundùm boni existimationem, quam proposuerit in sacramento voluntatis suæ, in dispensationem adimpletionis temporum (ut ita dixerim, sicut verbum illud in Græco sonat) recapitulare (id est, ad initium redigere, vel ab initio recensere) omnia in Christum, quæ in cœlis, & quæ in terris;* nisi cuius erunt omnia ab initio, etiam ipsum initium, à quo & tempora, & temporum adimpletiones, dispensatio, ob quam omnia ad initium, recensentur in Christo? Alterius autem Dei, quod initium, id est vnde? cuius opus nullum? quæ tempora, sine initio? quæ adimpletio, sine temporibus? quæ dispensatio, sine adimpletione? Denique, quid in terris egit iam olim, vt longa aliqua temporum adimplendorum dispensatio reputetur, ad recensenda omnia in Christo, etiam quæ in cœlis? Nec in cœlis autem res ab altero actas existimabimus quæcunque sunt, quàm ab eo, à quo & in terris acta omnibus constat. Quòd si non capit alterius omnia ista deputari ab initio, quàm Creatoris, quis credet ab alio ea recenseri in Christum alium, & non à suo auctore, & in suum Christum? Si Creatoris sunt, diuersa sint necesse est à diuerso Deo. Si diuersa, vtique cōtraria. Quomodo ergo contraria recenseantur in eum, à quo denique destruuntur? Nam & sequentia quem renuntiant Christū, cùm dicit, [b] *Vt simus in laudem gloriæ nos qui præsperauimus in Christum?* Qui enim præsperasse potuerunt, id est, antè sperasse in Deum, quàm veniret; nisi Iudæi, quibus Christus prænuntiabatur ab initio? Qui ergo prænuntiabatur, ille & præsperabatur. Atque adeò hoc ad se, id est, ad Iudæos refert, vt distinctionem faciat, conuersus ad Nationes: [c] *In quo & vos quum audissetis sermonem veritatis, Euangelium, in quo credidistis, & signati estis spiritu promissionis eius sancto.* Cuius promissionis? factæ per Ioelem, [d] *In nouissimis diebus effundam de meo spiritu in omnem carnem;* id est, & in Nationes. Ita & Spiritus & Euangelium in eo erit Christo, qui præsperabatur, dum prædicabatur. Sed & Pater gloriæ ille est, cuius Christus rex gloriæ canitur in Psalmo ascendens, [e] *Quis est iste rex gloriæ? Dominus virtutum ipse est rex gloriæ.* Ab illo spiritus sapientiæ optatur, apud quem hæc quoque spiritalium species enumerantur, inter septem spiritus per Esaïam, Ille dabit illuminatos cordis oculos; qui etiam exteriores oculos luce ditauit; cui displicet cæcitas populi. [f] *Et quis cæcus, nisi pueri mei? &, Excæcati sunt famuli Dei.* Apud illum sunt & diuitiæ hæreditatis in sanctis; qui eam hæreditatem ex vocatione Nationum repromisit: [g] *Postula de me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam.* Ille inoperatus est in Christum valentiam suam, suscitando eum à mortuis, & collocando eum ad dexteram suam, & subiiciendo omnia; qui & dixit, [h] *Sede ad dexteram meam, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* Quia & alibi spiritus ad Patrem de filio, [i] *Omnia subiecisti sub pedibus eius.* Si ex his alius Deus & alius Christus infertur quæ recognoscuntur in Creatore, quæramus iam Creatorem. Planè puto inuenimus, quum dicit, [k] *Illos delictis mortuos, in quibus ingressi erant, secundùm æuum mundi huius, secundùm principem potestatis aëris huius, qui operatur in filijs incredulitatis.* Sed mundum non potest & hic pro Deo mundi Marcion interpretari. Non enim simile est creatum Creatori, factum factori, mundus Deo. Sed nec princeps potestatis aëris dicetur, qui est princeps potestatis sæculorum. Nunquam enim præses superiorum de inferioribus notatur, licet & inferiora ipsi deputentur. Sed nec incredulitatis operator videri potest, quam ipse potius à Iudæis, & à Nationibus patitur. Sufficit igitur, si hæc non cadunt in Creatorem. Si autem & est in quem magis competant, vtique magis hoc Apostolus sciit. Quis iste? Sine dubio ille, qui ipsi Creatori filios incredulitatis obstruit, aëre isto potitus, sicut dicere eum profert, & refert: [l] *Ponam in nubibus thronum meum, Ero similis Altissimo.* Hic erit diabolus, quem & alibi, (si tamen ita & Apostolū legi volunt) [m] *Deum huius* agnoscemus. Ita enim totū sæculum mendacio diuinitatis impleuit. Qui planè si non fuisset, tunc hæc in Creatorē spectasse potuissent. Sed & in Iudaïsmo conuersatus Apostolus, nē quia interposuit, [n] *de delictis, in quibus & nos omnes conuersati sumus,* ideo delictorum Dominū & principem aëris huius Creatorem præstat intelligi, sed quia in Iudaïsmo vnus fuerat de filijs incredulitatis, diabolū habens operatorem, quum persequeretur Ecclesiā, & Christū Creatoris. Propter quod & [o] *iracundiæ filij fuimus,* inquit, *sed natura.* Ne quia filios appellauit Iudæos Creator, argumētetur hæreticus Dominū iræ Creatorē. Quum enim dicit, *Fuimus natura filij iracundiæ;* Creatoris autem non natura sunt filij Iudæi, sed adlectione patrū; *iræ filios* ad naturā retulit, non ad Creatorem. Ad summā subiungens, *Sicut & cæteri;* qui vtique filij Dei non sunt. Apparet cōmuni naturæ omniū hominum & delicta, & concupiscentias carnis, & incredulitatem, & iracundiā reputare, diabolo tamen captante naturā, quàm & ipse iam infecit delicti semine illato. [p] *Ipsius,* inquit, *sumus factura, conditi in Christo.* Aliud est enim facere, aliud cōdere. Sed vtrumque vni dedit. Homo autē factura Creatoris est. Idē ergo condidit in

a Ephes. 1.10
b Ephes. 1.12
c Ephes. 1.13
d Ioël. 2.28.
e Ps. 23.10.
Ephes. 1.17. 18.
f Esa. 31.2. Esa. 41.19.
g Psal. 2.8.
h Ps. 109.1.
i Psal. 8.8.
k Ephes. 2. 1.2.
l Esa 14.14.
m 2. Cor. 4. 4.
n Ephes. 1.2.
Act. 9.1. & seq.
o Ephes. 2.3. & seq.
Ibid. sup.
p Ephes. 2. 10.

Christo,qui & hoc fecit.Quantũ enim ad substantiam,fecit, quantum ad gratiã,condidit.
q Ephes.2.11 Inspice & cohærentia: q *Memores vos aliquando nationes in carne fuisse, appellabamini præputium, ab ea quæ dicitur circuncisio in carne manu facta, quòd essetis illo in tempore sine Christo, alienati à conuersatione Israëlis, & peregrini testamentorum & promissionis eorum, spem non habentes, & sine Deo in mundo.* Sine quo autem Deo fuerunt nationes, & sine quo Christo?
r Ibid. 13. Vtique eo, cuius erat conuersatio Israëlis, & testamenta, & promissio. r *At nunc*, inquit, *in Christo, vos, qui eratis longè, facti estis propè in sanguine eius.* A quibus erant retro longè? A quibus suprà dixit: A Christo Creatoris, à conuersatione Israëlis, à testamentis, à spe promissionis, à Deo ipso. Si hæc ita sunt, ergo his propè fiunt nunc nationes in Christo, à quibus tunc longè fuerant. Si autem conuersationi Israëlis, quæ est in religione Dei Creatoris, & testamentis, & promissioni, & ipsi Deo eorum proximi sumus facti in Christo, ridiculum satis, si nos alterius Dei Christus, de longinquo admouit Creatori. Meminerat Apostolus ita prædicatum de nationum vocatione ex longin-
ſ Esa. 46. 12. 13. quo vocandarum. ſ *Qui longè erant à me, appropinquauerunt iustitiæ meæ.* Tam enim iustitia, quàm & pax Creatoris in Christo annuntiabatur, vt sæpè iam ostendimus. t *Itaque*
t Ephes. 2. 14. Ibid. *ipse est*, inquit, *pax nostra, qui fecit duo vnum*; Iudaicum scilicet populum, & Gentilem, *quod propè, & quod longè, soluto medio pariete inimicitiæ, in carne sua.* Sed Marcion abstulit sua vt inimicitiæ daret carnem, quasi carnali vitio, non Christo æmulæ. Sicubi alibi dixit, & hîc, Non Marrucine, sed Pontice, cuius suprà sanguinem confessus es, hîc ne-
u Ephes.2.15 gas carnem. Si u *legem præceptorum sententiis vacuam fecit*; adimplendo certè legem, (va-
x Exo. 20. 1. & seq. cat enim iam, x *Non adulterabis*, quum dicitur, *Nec videbis ad concupiscendum*: vacat *Non*
Matth. 5. 28 & seq. *occides*, quum dicitur, *Nec maledices*;) aduersarium legis de adiutore non potes facere. y *Vt duos conderet in semetipso.* Qui fecerat, idem condens, secundùm quod & suprà.
y Ephes.2.15 *Ipsius enim factura sumus, conditi in Christo. In vnum nouum hominem faciens pacem.* Si verè nouum, verè & hominem, non phantasma. Nouum autem, & nouè natum ex
z Ibid. 16. virgine, Dei spiritu; z *vt reconciliet ambos Deo*; & Deo, quem vtrumque genus offenderat, & Iudaicum, & Gentile. *In vno corpore*, inquit, *cùm interfecisset inimicitiam in eo per cru-*
aa Ibid.17. 18. *cem.* Ita & hîc caro corpus in Christo, quod crucem pati potuit. Hoc itaque aa *annuntiante pacem iis qui propè, & iis qui longè accessum consecuti simul ad Patrem*; bb *iam non sumus pe-*
bb Ibid. 19. *regrini, nec aduenæ, sed conciues sanctorum, sed domestici Dei*; vtique eius, à quo suprà
cc Ibid. 20. Ephes. 2. 20. ostendimus alienos fuisse nos, & longè constitutos. cc *Superædificati super fundamentum*
dd 1. Cor 12. 28. *Apostolorum.* Abstulit hæreticus, *& Prophetarum*; oblitus dd *Dominum posuisse in Ecclesia sicut Apostolos, ita & Prophetas.* Timuit scilicet ne & ee *super veterum Prophetarum funda-*
ee Ephes. 4. 11 12. *menta, ædificatio nostra constaret in Christo*; cùm ipse Apostolus vbique nos de Prophetis exstruere non cesset. Vnde enim accepit *summum lapidem angularem dicere Christum*, nisi
ff Ephes. 2. 20. de Psalmi significatione: *Lapis quem reprobauerunt ædificantes, iste factus est summo anguli?*
gg Psal. 117. 21. Dè manibus hæretici præcidentis non miror, syllabas subtrahit, quum paginas totas plerumque subducat.

CAPVT XVIII.

Ex Epist. ad Ephes. 3. 4. 5. & 6. Apostolum notam fecisse dispensationem incarnationis principatibus, Christum captiuasse captiuitatem. Mendacium, & iram deponendam & ebrietatem. Psallendum Deo. Virum & mulierem inuicem diligendos. Filiorum & parentum debitum: luctandum armis spiritalibus contra dæmones. vinctum Paulum liberè prædicasse.

a Ephes. 3. 8. 9. DATAM, inquit *sibi Apostolus gratiam nouissimo omnium, illuminandi omnes: quæ dispensatio sacramenti occulti ab æuis in Deo, qui omnia condidit.* Rapuit hæreticus, *in*, præpositionem, & ita legi fecit, *Occulti ab æuis Deo, qui omnia condidit.* Sed emicat
b Ibid. 10. falsum. Infert enim Apostolus, b *Vt nota fiat principatibus, & potestatibus, in supercœlestibus, per Ecclesiam, multifaria sapientia Dei.* Cuius dicit principatibus, & potestatibus? Si Creatoris, quale est vt principatibus, & potestatibus eius ostendi voluerit Deus ille sapientiam suam, ipsi autem non? quando nec potestates sine suo principe potuissent quid cognoscere. Aut si ideo Deum non nominauit hîc, quasi in illis & princeps ipse reputetur: Ergo & *occultatum sacramentum principatibus, & potestatibus eius, qui omnia condidit,* pronuntiasset; proinde in illis deputans ipsum. Quòd si illis dicit occultatum, illi debebat dixisse manifestum: Ergo non Deo erat occultatum, sed in Deo omnium conditore;
c ... 11. occultum autem principatibus & potestatibus eius. c *Quis enim cognouit sensum Domini,*

aut quis consiliarius ei fuit? Hìc captus hæreticus fortasse mutauit, vt dicat; Deum suum
suis potestatibus & principatibus notam facere voluisse dispensationem sui sacramenti,
quam ignorasset Deus conditor omnium. Et quò competebat prætendere ignorantiam
Creatoris extranei, & longa separatione discreti, quum domestici quoque superioris Dei
nescissent? Tamen & Creatori notum erat futurum. An non vtique notum, quod sub cœ-
lo in terra eius habebat reuelari? Ergo ex hoc confirmatur quod suprà struximus. Si enim
Creator cogniturus erat quandoque occultum illud Dei superioris sacramentum, & ita
scriptura habebat, *Occulti Deo, qui omnia condidit*; sic inferre debuerat, *Vt nota fiat illi mul-
tifaria sapientia Dei*, tunc & potestatibus & principatibus cuiuscunque Dei, cum quibus
sciturus esset Creator. Adeò subtractum constat; quod & sic veritati suæ saluum est. Vo-
lo nunc & ego tibi de allegoriis Apostoli controuersiam nectere. Quas nouus in Prophe-
tis habuisset formas? [d] *Captiuam*, inquit, *duxit captiuitatem*. Quibus armis? quibus prœ- d Ephes. 4. 8
liis? de cuius gentis vastatione? de cuius ciuitatis euersione? quas feminas, quos pueros, Psal. 67. 19.
quosve regulos catenis victor inseruit? Nam & quum apud Dauid Christus canitur [e] *suc-* e Psal. 44. 4.
cinctus gladio super femur, aut apud Esaïam [f] *spolia accipiens Samariæ & virtutem Damasci*, f Esa. 8. 3.
verè eum & visibilem excondis prœliatorem; agnosce igitur iam & armaturam, & mi-
litiam eius spiritalem, si iam didicisti esse captiuitatem spiritalem, vt & hanc illius agnos-
cas: vel quia & captiuitatis huius mentionem de Prophetis Apostolus sumpsit, à quibus
& mandata. [g] *Deponentes mendacium, loquimini veritatem ad proximum suum quisque. &*, g Ephes. 4. 25.
Irascimini, & nolite delinquere; ipsis verbis quibus Psalmus exponeret sensus eius. [h] *Sol* Ibid. 26.
non occidat super iracundiam vestram. [i] *Nolite communicare operibus tenebrarum.* [k] *Cum iusto* Psal. 45.
enim iustus eris, & cum peruerso peruerteris. &, [l] *Auferte malum de medio vestrum. &*, [m] *Exi-* h Ephes. 4.
te de medio eorum; Immundum nè attigeritis. [n] *Separamini, qui fertis vasa Domini. Sic &*, 26.
Inebriari vino, dedecor; inde est, vbi sanctorum inebriatores increpantur: *Et* [p] *potum da-* i Ephes. 5. 11
batis sanctis meis vinum. quod prohibitus erat potare & Aaron sacerdos, & filii eius, cùm k Psal 17. 27
adirent ad sancta. Et, [q] *Psalmis & hymnis Deo canere* docere illius est, qui cum tympanis l 1. Cor. 5. 13
potius & psalteriis vinum bibentes incusari à Deo norat. Ita, cuius inuenio præcepta, & m 2. Cor. 6.
semina præceptorum, vel augmenta, eius Apostolum agnosco. Cæterùm, [r] *mulieres vi-* 17.
ris subiectas esse debere, vnde confirmat? [s] *Quia vir*, inquit, *caput est mulieris.* Dic mihi, n Esa. 52. 11.
Marcion, de opere Creatoris Deus tuus legi suæ adstruit auctoritatem? Hoc iam planè o Ephes. 5.
minus est, cùm & ipsi Christo suo, & Ecclesiæ eius inde statum sumit? [t] *Sicut & Christus* 18.
caput est Ecclesiæ. Similiter & cùm dicit, [u] *Carnem suam diligit, qui vxorem suam diligit,* p Amos. 2. 12
sicut & Christus Ecclesiam. Quantum honoris carni datur in Ecclesiæ nomine? *Nemo*, in- Num. 6. 3.
quit, *carnem suam odio habet*, nisi planè Marcion solus: *sed & nutrit, & fouet eam, sicut &* Leuit. 10. 9.
Christus Ecclesiam. At tu solus eam odisti, auferens illi resurrectionem. Odisse debebis q Ephes. 5. 19
& Ecclesiam, quia proinde diligitur à Christo. At enim Christus amauit & carnem sicut Esa. 5. 11. 12.
Ecclesiam. Nemo non diliget imaginem quoque sponsæ, immò & seruabit illam, & ho- r Ephes. 5. 22.
norabit, & coronabit. Habet similitudo cum veritate honoris consortium. Laborabo s Ibid. 23.
ego nunc eundem Deum probare masculi, & Christi; mulieris, & Ecclesiæ; carnis, & t Ephes. 5. 23
spiritus; ipso Apostolo sententiam Creatoris adhibente, immò & disserente: [x] *Propter* u Ibid. 29.
hoc relinquet homo patrem & matrem, & erũt duo in carnem vnam. [y] *Sacramentum hoc magnum* Ephes. Ibid
est. Sufficit inter ista, si Creatoris magna sunt apud Apostolum sacramenta, minima x Ephes. 5. 31.
apud hæreticos. Sed *ego autem dico*, inquit, *in Christum & Ecclesiam*. Habet interpre- y Ibid. 31.
tationem, non separationem sacramenti. Ostendit figuram sacramenti ab eo præmini- Ibid.
stratam, cuius erat vtique sacramentum. Quid videtur Marcioni? Creator quidem
ignoto Deo figuras præministrare non potuit: etiam quia aduersario, si noto. Deus su-
perior, ab inferiore, & ad destruendum potius mutuari nihil debuit. [z] *Obaudiant & pa-* z Ephes. 6.
rentibus filii. Nam & si Marcion abstulit, *Hoc est enim primum in promissione præceptum*; 1. 2.
Lex loquitur, *Honora patrem & matrem, &*, [aa] *Parentes, enutrite filios in disciplina & cor-* Exo. 20. 12.
reptione Domini. Audisti enim & veteribus dictum, [bb] *Narrabitis hæc in auribus filiorum* aa Ephes. 6. 4.
vestrorum, & filii vestri æquè in auribus filiorum suorum. Quò iam mihi duos Deos, si vna bb Deut. 6.
est disciplina? & si duo sunt, illum sequar qui prior docuit. Sed [cc] *aduersus munditenentes* 7.
luctatio si nobis, ô quanti iam Dii Creatores! Cur enim non & hoc vindicem, vnum cc Ephes. 6.
munditenentem nominari debuisse, si Crearorem significabat, cuius essent quas præmisit 12.
potestates? Porro, quum suprà quidem [dd] *induere nos iubeat armaturam, in qua stemus ad* dd Ibid. 11.
machinationes diaboli; iam ostendit diaboli esse, quæ diabolo subjungit, [ee] *potestates, &* ee Ibid. 12.
munditenentes tenebrarum istarum, quæ & nos diabolo deputamus. Aut si diabolus crea-
tor est, quis erit diabolus apud Creatorem? An sicut duo Dei, ita & duo diaboli, & plu-
raliter porestates, & munditenentes? Sed quomodo Creator & diabolus & Deus idem?
cùm diabolus non idem & Deus & diabolus. Aut enim ambo & Dei, si ambo iam dia-

u[?]cens, sed secundùm literas seculares, & *secundùm traditionem*; scilicet hominum subtili-
loquorũ, & philosophorum: longum est quidem, & alterius operis, ostendere, hac sentẽtia
omnes hæreses damnari, quòd omnes ex subtililoquentiæ viribus, & philosophiæ regu-
lis constent. Sed Marcion principalem suæ fidei terminum, de Epicuri schola agnoscat,
Dominum inferens hebetem, nè timeri eum dicat, collocans & cum Deo Creatore ma-
teriam, de porticu Stoïcorum: negans carnis resurrectionem, dè qua proinde nulla phi-
losophia consentit. Cuius ingeniis tam longè abest veritas nostra, vt & iram Dei excitare
formidet, & omnia illum ex nihilo protulisse confidat, & carnem eandem restiturum re-
promittat, & Christum ex vulua virginis natum non erubescat, ridentibus philosophis,
& hæreticis, & ethnicis ipsis. [q] *Stulta enim mundi elegit Deus, vt confundat sapientes*: ille q 1. Cor. 1.
sine dubio, qui ex respectu huius suæ dispositionis [r] *perditurum se sapientiam sapientium* 27.
præminabatur. Hac simplicitate veritatis contraria subtililoquentiæ, & philosophiæ, r Esa. 29.14
nihil peruersi possumus sapere. Denique si nos Deos cum Christo viuificat, donans deli-
cta nobis; non possumus credere ab eo delicta donari, in quem admissa non fuerint, vt
retro ignotum. Age jam quum dicit, [f] *Nemo vos iudicet in cibo & potu, & in parte diei festi,* f Coloss. 2.
& neomenia, & sabbati, quæ est vmbra futurorum, corpus autem Christi; quid tibi videtur, 16.
Marcion? De lege jam non retractamus, nisi quòd & hîc quemadmodum exclusa sit edo-
cet, dum scilicet de vmbra transfertur in corpus, id est, de figuris ad veritatem, quod est
Christus. Ergo & vmbra eius, cuius & corpus: id est & lex eius, & Christus. Segrega alii
Legem, & alii Deo Christum, si potes aliquam vmbram ab eo corpore, cuius vmbra est,
separare. Manifestè Legis est Christus, si corpus est vmbræ. Si autem & aliquos taxat,
[t] *qui ex visionibus angelicis dicebant cibis abstinendum, nè attigeris, nè gustaueris, vo-* t Coloss. 2.
lentes in humilitate sensus incedere, non tenentes caput; non ideo Legem, & Moysen pulsat, 18.
de angelica superstitione constituerit interdictionem quorundam edulium. Moysen enim
à Deo accepisse Lege constat. Denique, hanc disciplinam, [u] *Secundùm præcepta*, inquit, u Ibid. 22.
& doctrinam hominum deputauit in eos, qui caput non tenerent, id est, ipsum; in quo om-
nia recensentur, in Christum ad initium reuocata; etiam indifferentia escarum. Cætera x Esa. 43 19
præceptorum, vt eadem, satis sit jam alibi docuisse, quàm à Creatore manarint; qui cùm y Hier. 4.4.
[x] *vetera prædicaret transitura, noua facturus vniuersa*, mandans etiam, [y] *Nouate vobis noua-* z Coloss. 3.
men nouum iam tunc docebat [z] *deponere veterem hominem, & nouum induere*. 9.

CAPVT XX.

Ex Epist. ad Philipenses cap. 1. 2. & 3. multos non quidem Deum alium, sed animo à Charitate alieno prædicare. Christum non in nuda Effigie, sed veritate Deum & hominem, vere crucis mortem passum. Paulum dicta lucra veteris legis, reputare detrimenta, non rejecto Deo legis, sed præposita fide & iustitia Christi filii Creatoris in lege promissi. Municipatum nostrum in cœlis, cum stellis id est Abrahæ posteris. Vbi corpus nostrum suscitatum confirmabit corpori gloriæ suæ sublatum in cœlum.

In p. V. Doctor. a. à p. V. Eucharistia. 5. à m. V. Pauli doctrina. 6. in f. V. Resurrect. gloria & dotes. 5.

CVM prædicationis enumerat varietatem, [a] *Quòd alii ex fiducia vinculorum eius, au-* a Philipp. 1.
dentius sermonem enuntiarent; alii per inuidiam & contentionem; quidam verò & per 14. & seq.
*sermonis existimationem, plerique ex dilectione, nonnulli ex æmulatione, iam aliqui & ex
simultate Christum prædicarent*; erat vtique vel locus taxandæ ipsius prædicationis,
de diuersitate sententiæ, quæ tantam efficeret etiam animorum varietatem. Sed
causas solas animorum, non regulas sacramentorum in diuersitate proponens, vnum
tamen Christum, & vnum eius Deum, quocunque consilio prædicatum confirmat; &
ideò, [b] *Nihil mea*, inquit, *siue causatione, siue veritate Christus annuntietur*; quia vnus an- b Philipp. 1.
nuntiabatur, siue ex causatione, siue ex veritate fidei. Ad finem enim prædicationis 18.
retulit mentionem veritatis, non ad regulæ ipsius: quia vna quidem erat regula, sed fi-
des prædicantium quorundam vera, id est simplex, quorundam nimis docta. Quod quum
ita sit, apparet eum Christum prædicatum, qui semper annuntiabatur. Nam si alius
longè ab Apostolo induceretur, fecisset diuersitatem nouitas rei. Nec enim defuissent,
qui prædicationem euangelicam nihilominus in Christum Creatoris interpretaren-
tur; quum & hodie major pars sit omnibus in locis sententiæ nostræ quàm hæ-
reticæ. Quò nè hîc Apostolus de diuersitatis denotatione & increpatione tacuisset.
Ita quum diuersitas nè taxatur quidem, nouitas non probatur. Planè de substantia
Christi putant & hîc Marcionitæ suffragari Apostolum sibi, quòd phantasma carnis
fuerit in Christo, quum dicit, quod [c] *in effigie Dei constitutus, non rapinam existimauit pa-* c Philip. 2.6.
& seq.

riari Deo, *sed exhausit semetipsum accepta effigie serui*, non veritate; *& in similitudine hominis*, non in homine; *& figura inuentus homo*, non substantia, id est non carne: quasi non & figura, & similitudo, & effigies substantiæ quoque accedant. Benè autem quòd & alibi Christum, d *imaginem Dei inuisibilis appellat.* Nunquid ergo & hîc quà in effigie eum Dei collocat? Æquè non erit Deus Christus verè, si nec homo verè fuit in effigie hominis constitutus. Vtrubique enim veritas necesse habebit excludi, si effigies, similitudo, & figura phantasmati vindicabitur. Quòd si in effigie, & imagine, qua filius Patris verè Dei prædicatus est, etiam in effigie, & imagine hominis, qua filius hominis, verè hominem inuentum. nam & inuentum ratione posuit, id est certissimè hominem. quod enim inuenitur, constat esse. Sic & Deus inuentus est per virtutem, sicut homo per carnem; quia nec morti subditum pronuntiasset; non in substantia mortali constitutum. Plus est autem quod adiecit, e *Et mortem Crucis.* Non enim exaggerat atrocitatem, extollendo virtutem subiectionis, quam imaginariam phantasmate scisset, frustrato potius eam, quàm experto; nec virtute functo in passione, sed lusu. Quæ autem retro f *lucri duxerat*; quæ & suprà numerat, *gloriam carnis, notam circumcisionis, generis Hebræi ex Hebræo censum, titulum Tribus Benjamin, Pharisææ candidæ dignitatem: hæc modo detrimento sibi deputat*: non Deum, sed stuporem Iudæorum. g *Hæc ac si stercora existimat, præ comparatione agnitionis Christi*, non præ rejectione Dei Creatoris, h *habens iustitiam, non suam iam quæ ex Lege, sed quæ per ipsum*, scilicet Christum, ex Deo. Ergo, inquis, hac distinctione Lex non ex Deo erat Christi. Subtiliter satis. Accipe itaque subtilius. Quum enim dicit, *Non quæ ex lege, sed quæ per ipsum*; non dixisset, Per ipsum, de alio, quàm cuius fuit lex. i *Noster*, inquit, *municipatus in cælis.* Agnosco veterem ad Abraham promissionem Creatoris, k *Et faciam semen tuum tanquam stellas in cœlo.* l *Ideo & stella à stella differt in gloria.* Quòd si Christus adueniens de cœlis, m *transfigurabit corpus humilitatis nostræ, conformale corpori gloriæ suæ*; resurget ergo corpus hoc nostrum, quod humiliatur in passionibus, & in ipsa lege mortis in terram dejectum. Quomodo enim transfigurauerit, si nullum erit? Aut si de eis dictum, qui in aduentu Dei deprehensi in carne deputari habebunt, quid facient qui primi resurgent? Non habebunt de quo transfigurentur? Atquin, Cum illis, dicit, n *simul rapiemur in nubibus obuiam Domino.* Si cum illis sublati, vtique cum illis & transfigurati.

d Coloss. 1. 15.
e Philipp. 2. 8.
f Philipp. 3. 7.
Ibid.
g Ibid. 8.
h Ibid. 9.
i Philip. 3. 20.
k Gen. 22. 17
l 1. Cor. 15. 42.
m Philipp. 3 21.
n 1. Thess. 4. 17.

CAPVT XXI.

Solam Epistolam ad Philemonem intactam reliquit Marcion, reiectis duabus ad Timotheum, & altera ad Titum de statu ecclesiastico tractantibus. hic ex Apostolo tractata iam alibi scripserat, non superuacua repetitione, nec dilatione suspecta.

ad Philemon.

In p. V. Marcion. 14.

SOLI huic epistolæ breuitas sua profuit, vt falsarias manus Marcionis euaderet. Miror tamen, quum ad vnum hominem literas factas receperit, quid ad Timotheum duas, & vnam ad Titum, de Ecclesiastico statu compositas recusauerit. Adfectauit, opinor, etiam numerum epistolarum interpolare. Memento, inspector, quòd ea quæ pertractata sunt, retro de Apostolo quoque probauerimus; & si qua in hoc opus dilata erant, expunxerimus; nè aut hîc superuacuam existimes iterationem, qua confirmauimus spem pristinam; aut illic suspectam habeas dilationem, qua eruimus tempora ista. Si totum opusculum inspexeris, nec hîc redundantiam, nec illic diffidentiam iudicabis.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI
AD MARTYRAS.

In librum ad Martyras.

ARGVMENTVM.

Scripsit & hunc Christianus, ad hortandos Martyres in carcere constitutos, initio quintæ sub Seuero persecutionis. Quem imitatus est Cyprianus, tam libro de Exhortatione, & laude Martyrij, quàm in suis ad Martyres, & Confessores Epistolis. Tempus quo scripsit, Pamelius in eius vita, retulit ad Annum Christi ducentesimum secundum, Zephirini tertium, Seueri nonum. Baro. verò incidere facit cum hoc Christi anno Victoris nonum, & Seueri octauum.

CAPVT PRIMVM.

Carceratos Martyres ad pacem hortatur, vel ex eo quòd eam ab ipsis, & per ipsos, ab Ecclesiæ pace & communione præcisi soleant exorare.

In p. V. Martyres. 16. à p. V. Animæ dignitas. 6. & V. Spiritus. 5. 12. circa f. V. carcer. 1. in f. V. Martyres. 13. & V. pax. 4.

NTER carnis alimenta, benedicti Martyres designati, quæ vobis & domina mater Ecclesia de vberibus suis, & singuli fratres de opibus suis propriis in carcerem subministrant, capite aliquid & à nobis, quod faciat ad spiritum quoque educandum. Carnem enim saginari, & spiritum esurire non prodest. Immò si quod infirmum est curatur, æquè quod infirmius est negligi non debet. Nec tantus ego sum, vt vos alloquar. Veruntamen & gladiatores perfectissimos non tantùm magistri & præpositi sui, sed etiam idiotæ, & superuacuè quique adhortantur de longinquo, vt sæpè de ipso populo dictata suggesta profuerint. In primis ergo benedicti, [a] *nolite contristare Spiritum sanctum*, qui vobiscum introiit carcerem. Si enim non vobiscum nunc introisset, nec vos illic hodie fuissetis. Et ideo date operam, vt illic vobiscum perseueret: ita vos inde perducat ad Dominum. Domus quidem diaboli est & carcer, in qua familiam suam continet. Sed vos ideo in carcerem peruenistis, vt illum etiam in domo sua conculcetis. Iam enim foris congressi conculcaueratis. Non ergo dicat: In meo sunt, tentabo illos vilibus scidiis, affectionibus, aut inter se dissentionibus. Fugiat conspectum vestrum, & in ima sua delitescat, contractus & torpens, tanquam coluber excantatus, aut effumigatus. Nec illi tam benè sit in suo regno, vt vos committat: sed inueniat munitos, & concordia armatos: quia pax vestra bellum est illi. Quam pacem quidam in ecclesia non habentes, à martyribus in carcere exorare consueuerunt. Et ideo eam etiam propterea in vobis habere, & fouere, & custodire debetis: vt si fortè & aliis præstare possitis.

a Ephes. 4. 30.

CAPVT II.

Carcer grauis censendus non est, vt pote qui Confessores grauissimo mundi carcere liberet, qui iudicia Dei subit, non alicuius iudicis. Et in carcere quidem, velut in eremo Prophetæ Deo vacant, & necessaria vitæ à Christianis accipiunt.

In p. V. Martyres. 8. à p. V. Bonitas. 4. in m. ad f. V. carcer. 2.

CÆTERA æquè animi impedimenta vsque ad limen carceris deduxerint vos, quousque & parentes vestri. Exinde segregati estis à mundo. Si enim recogitemus ipsum magis mundum carcerem esse, exisse vos è carcere, quàm in carcerem introisse intelligimus. Maiores tenebras habet mundus quæ hominum præcordia excæcant. Grauiores catenas induit mundus, quæ ipsas animas hominum constringunt. Peiores immunditias expirat mundus, libidines hominum. Plures postremò mundus reos continet, scilicet vniuersum hominum genus. Iudicia denique non Proconsulis, sed Dei sustinet. Quò vos, benedicti, de carcere in custodiarium si fortè translatos existimetis. Habet tenebras, sed [a] *lumen estis ipsi*. Habet vincula, sed vos soluti
Deo estis. Triste illic expirat, sed [b] *vos odor estis suauitatis*. Iudex expectatur, sed [c] *vos* a Matth. 5.
estis de iudicibus ipsis iudicaturi. Contristetur illic qui fructum sæculi suspirat. Christia- 14.
nus etiam extra carcerem sæculo renuntiauit, in carcere autem etiam carceri. Nihil in- b 2. Cor. 2.
terest vbi sitis in sæculo, extra sæculum estis. Et si aliqua amisistis vitæ gaudia, negotiatio 15.
est aliquid amittere, vt majora lucreris. Nihil adhuc dico de præmio, ad quod Deus c 1. Cor. 6. 2.
martyres inuitat. Ipsam interim conuersationem sæculi & carceris comparemus, si non & seq.
plus in carcere spiritus acquirit, quàm caro amittit; immò & quæ iusta sunt, caro non amittit per curam ecclesiæ, agapen fratrum: & insuper quæ semper vtilia fidei spiritus adipiscitur. Non vides alienos deos, non imaginibus eorum incurris, nos solennes Nationum dies ipsa commixtione participas, non nidoribus spurcis verberaris, non clamoribus spectaculorum atrocitates, vel furores, vel impudicitias celebrantium cæderis: non in loca libidinum publicarum oculi tui impingunt: vacas à scandalis, à tentationibus,
à recordationibus malis, iam & à persecutione. Hoc præstat carcer Christiano, quod Marc. 1. 3.
eremus Prophetis. Ipse Dominus in secessu frequentius agebat, vt liberius oraret, vt Luc. 4. 1.
sæculo cederet; gloriam denique suam discipulis in solitudine demonstrauit. Auferamus Matth. 17. 1.
carceris nomen, secessum vocemus. Etsi corpus includitur, etsi caro detinetur, omnia 2.
spiritui patent. Vagare spiritu, spatiare spiritu, & non stadia opaca, aut porticus longas Marc. 9. 1.
proponens tibi, sed illam viam quæ ad Deum ducit. Quotiens eam spiritu deambulaueris, Luc. 6. 12.
totiens in carcere non eris. Nihil crus sentit in neruo, cùm animus in cœlo est. Totum Matth. 7. 13.

d Matth. 6. 21. hominem animus circumfert, & quò velit transfert. d *Vbi autem erit cor tuum, illic erit & thesaurus tuus.* Ibiergo sit cor nostrum, vbi volumus habere thesaurum.

CAPVT III.

Carceris molestiam leuat cogitatio militiæ Christianæ, cui nomen in baptismo dedimus. Agoni nostro præsidet Deus Pater, Xisto nostro præest Spiritus, adstat adiutor Christus, qui nos ad locum certaminis adduxit, & expofuit luctæ.

In p. V. Martyriom. 13. in m. ad f. V. gloria cœli. 6.

Sit nunc, benedicti, carcer etiam Christianis molestus. Vocati sumus ad militiam Dei viui, iam tunc, cum in sacramenti verba respondimus. Nemo miles ad bellum cum deliciis venit, nec de cubiculo ad aciem procedit, sed de papilionibus expeditis & substrictis: vbi omnis duritia, & imbonitas, & insuauitas constitit. Etiam in pace, labore & incommodis bellum pati iam ediscunt: in armis deambulando, campum decurrendo, fossam moliendo, testudinem densando. Sudore omnia constant, nè corpora atque animi expauescant: de vmbra ad solem, de sole ad cœlum, de tunica ad loricam, de silentio ad clamorem, de quiete ad tumultum. Proinde vos, benedicti, quodcumque hoc durum est, exercitationem virtutum animi & corporis deputate. Bonum agonem subituri estis, in quo agonothetes Deus viuus est: xystarches Spiritus sanctus: corona æternitas: brabium angelicæ substantiæ politia in cœlis, gloria in sæcula sæculorum. Itaque epistates vester Christus Iesus, qui vos spiritu vnxit, & ad hoc scamma produxit; voluit vos ante diem agonis ad duriorem tractationem à liberiore conditione seponere, vt vires corroborarentur in vobis. Nempe enim & athletæ segregantur ad strictiorem disciplinam, vt robori ædificando vacent: continentur à luxuria, à cibis lætioribus, à potu iucundiore: coguntur, cruciantur, fatigantur; quantò plus in exercitationibus laborauerint, tantò plus de victoria sperant. a *Et illi*, inquit Apostolus, *vt coronam corruptibilem*
a 1. Cor 9. 25. *consequantur. Nos æternam consecuturi*, carcerem nobis pro palæstra interpretemur, vt ad stadium tribunalis, benè exercitati incommodis omnibus, producamur: quia virtus duritia extruitur, mollitia verò destruitur.

CAPVT IV.

Carnis infirmitas à martyrio non excusat, nec suppliciorum timori; cùm vanæ intuitu gloriæ tot viri, & fœminæ Gentilium, dura quæque pertulerint.

In p. V. carnis infirmitas. 6. à p. ad f. V. fortitudo. 1.

a Matt. 26. 41. Scimus ex Dominico præcepto, a *quòd caro infirma sit, spiritus promptus.* Non ergo nobis blandiamur, quia Dominus consensit, carnem infirmam esse. Propterea enim prædixit spiritum promptum esse, vt ostenderet quid cui debeat esse subiectum, scilicet, vt caro seruiat spiritui, infirmior fortiori, vt ab eo etiam ipsa fortitudinem assumat. Colloquatur spiritus cum carne de communi salute, nec iam de incommodis carceris, sed ipso agone & prælio cogitans. Timebit forsitan caro gladium grauem, & crucem excelsam, & rabiem bestiarum, & summam ignium pœnam, & omne carnificis ingenium in tormentis: sed spiritus contraponat sibi & carni, acerba licet ista, à multis tamen æquo animo excepta, immò & vltro appetita, famæ & gloriæ causa; nec à viris tantùm, sed etiam à fœminis, vt vos quoque, benedictæ, sexui vestro respondeatis. Longum est si enumerem singulos qui se gladio confecerint, animo suo ducti. De fœminis ad manum est Lucretia, quæ vim stupri passa, cultrum sibi adegit in conspectu propinquorum, vt gloriam castitati suæ pareret. Mutius dexteram suam in ara cremauit, vt hoc factum eius fama haberet. Minus fecerunt philosophi, Heraclitus, qui se bubulo stercore oblitum exussit; item Empedocles, qui in ignes Ætnæi montis dissiluit, & Peregrinus, qui non olim se rogo immisit; cùm feminæ quoque contempserint ignes. Dido, nè post virum dilectissimum nubere cogeretur: Item Asdrubalis vxor, quæ iam ardente Carthagine, cùm maritum suum supplicem Scipioni videret, cum filiis suis in incendium patriæ deuolauit. Regulus, dux Romanorum captus à Carthaginiensibus cùm se vnum pro multis captiuis Carthaginiensibus compensari noluisset, maluit hostibus reddi, & in arcæ genus stipatus, vndique extrinsecus clauis transfixus, tot cruces sensit. Bestias fœmina libens appetiit, & vtique aspides, serpentes, tauro, vel vrso horridiores, quas Cleopatra immisit sibi, nè in manus inimici perueniret. Sed mortis metus non tantus est, quantus tormentorum. Itaque, cessit carnifici meretrix Atheniensis; quæ conscia coniurationis, cùm propterea torqueretur à tyranno, & non prodidit coniuratos, &

nouissimè linguam suam comestam in faciem tyranni expuit: vt nihil agere se scirent tormenta, etsi vltra perseuerarent. Nam quæ hodie apud Lacedæmonas solennitas maxima est, διαμαστίγωσις, id est flagellatio, non latet. In quo sacro ante aram nobiles quique adolescentes flagellis affliguntur astantibus parentibus, & propinquis, & vti perseuerent adhortantibus. ornamentum enim & gloria deputabitur maiore quidem titulo, si anima potius cesserit plagis, quàm corpus. Igitur si tantum terrenæ gloriæ licet de corporis & animi vigore, vt gladium, ignem, crucem, bestias, tormenta contemnant sub præmio laudis humanæ, possum dicere, [b] *modica sunt ista passiones ad consecutionem gloriæ cælestis & diuinæ mercedis.* Si tanti vitrum, quanti margaritum? Quis ergo non libentissimè tantum pro vero habeat erogare, quantum alij pro falso? [b] Rom. 8. 18

CAPVT V.

Gladiatores tot acerba cum affectatione subeuntes, confundent in Iudicio Christianos, Martyria pro veritate, & salute perpeti recusantes.

Per totum. V. fortitudo. 2.

OMITTO nunc gloriæ causam. Eadem omnia sæuitiæ & cruciatus certamina, iam apud homines affectatio quoque & morbus quidam animi conculcauit. Quot otiosos affectatio armorum ad gladium locat? Certè ad feras ipsas affectatione descendunt, & de morsibus & de cicatricibus formosiores sibi videntur. Iam & ad ignes quidam se autorauerunt, vt certum spatium in tunica ardente conficerent. Alij inter venatorum taureas scapulis patientissimis inambulauerunt. Hæc, benedicti, non sine causa Dominus in sæculum admisit, sed ad nos & nunc exhortandos, & in illo die confundendos, si reformidauerimus pati pro veritate in salutem, quæ alij affectauerunt pro vanitate in perditionem.

CAPVT VI.

Attendant pro Christo carcerati, quanta etiam liberis, ab ignibus, feris, latronibus, plerumque ferenda sint pericula, his maximè temporibus, quibus Imperatoris causa, inopinatos casus, vel ab eius aduersarijs, vel si ipsi contra eum steterint, patiantur ab illo.

Per totum. V. fortitudo. 3.

SED hæc exempla constantiæ omittamus de affectatione venientis. Conuertamur ad ipsam conditionis humanæ contemplationem, vt & illa nos instruant, si qua constanter adeunda sint, quæ & inuitis euenire consueuerunt. Quoties enim incendia viuos cremauerunt? quotiens feræ, & in siluis suis, & in mediis ciuitatibus elapsæ caueis, homines deuorauerunt? quot à latronibus ferro, ab hostibus etiam cruce extincti sunt, torti prius, immò & omni contumelia expuncti? Nemo non etiam hominis causa pati potest, quod in causa Dei pati dubitat. Ad hoc quidem vel præsentia nobis tempora documenta sint, quantæ qualesque personæ inopinatos natalibus, & dignitatibus, & corporibus, & ætatibus suis, exitus referunt, hominis causa: aut ab ipso, si contra eum fecerint, aut ab aduersarijs eius, si pro eo steterint.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI

DE MONOGAMIA.

In librum de Monogamia.

ARGVMENTVM.

Cùm Anno ducentesimo decimo tertio, vt notat Nicephorus, primum suum, factus hæreticus, contra Ecclesiam de exhortatione Castitatis librum edidisset: secundum hunc scripsit de Monogamia, vt refert in eius vita Pamelius, anno Christi 214. Zephyrini. 15. Antonini. 3. Sed Pamelium corrigit, vno aut altero Anno frequenter errantem in Chronico, Cardinalis Baronius. Vult enim hunc secundum li-

brum contra Ecclesiam à Tertulliano editum Anno Chri. 216. Zephyrini 14. Antonini Caracallæ 4. In quo quidem iam olim, & nuper confutatas Cathaphrygum hæreses pertinacißimè defendit; & inter cæteras, Bigamiam ab Apostolo, & antiqua traditione permissam, Montanum secutus, improbauit, edito hoc de Monogamia libro, hoc ipso Anno, vt patet ex capite 13. eiusdem libri; in quo, à tempore scriptæ Epistolæ primæ Pauli ad Corinthios, hoc est, ab Anno Chri. 57. Centum sex numerat Annos. de qua eius hæresi S. Augustinus lib: de bono Viduitatis. cap. 4. Hinc, inquit, maximè Cataphrygatum, & Nouatianorum hæreses tumuerunt, quas buccis sonantibus, non sapientibus, Tertullianus inflauit, dum secundas nuptias tanquam illicitas maledico dente concidit, quas omnino licitas Apostolus sobria mente concedit. *Cæterùm tam validis argumentis pro Monogamiæ honestate luctatur, vt seposita hæresi, qua secundas nuptias tanquam inlicitas reprobat, ad vidualem prorsus continentiam seruandam lectorem inducat.*

CAPVT PRIMVM.

Monogamiam commendaturus, mediam se dicit tenere sententiam inter hæreticos nuptias omnino reÿcientes, & Catholicos Psychicos siue animales, eas iterantes.

In p. ad m. V Alphab. Error. V. Nuptiæ 7. & V. Psychici. 5. in m. ibid. 6. à m. V. Castit. Custod. 10. & in Alphab. Error. V. Psychici. 7. in f. V. luxuria. 14.

HÆRETICI nuptias auferunt, Psychici ingerunt. Illi nec semel, isti non semel nubunt. Quid agis, Lex Creatoris? Inter alienos spadones, & vtigas tuos, tantundē quęteris de domestico obsequio quantū de fastidio extraneo; proinde & te lædunt qui abutuntur, quemadmodum qui non vtuntur. Verūneque continentia eiusmodi laudanda, quia hæretica est; neque licentia defendenda, quia psychica est. illa blasphemat, ista luxuriat; illa destruit nuptiarū Deum, ista confundit. Penès nos autē, quos Spiritales meritò dici facit agnitio spiritalium charismatum, continentia tam religiosa est, quàm licentia verecunda, quandoquidem ambæ cum Creatore sunt. Continentia legem nuptiarum honorat, licentia temperat. Illa non cogitur, ista regitur. Illa arbitrium habet, hæc modum. Vnum matrimonium nouimus, sicut vnum Deum. Magis honorem refert lex nuptiarum, vbi habet & pudorem. Sed Psychicis non recipientibus spiritum, ea quæ sunt spiritus non placent. Ita, dum quæ sunt spiritus non placent, ea quæ sunt carnis placebunt, contraria spiritui. [a] *Caro, inquit, aduersus spiritum concupiscit, & spiritus aduersus carnem.* Quid autem concupiscet caro, quàm quæ magis carnis sunt? Propterea quod & in primordio extranea spiritus facta est: [b] *Non, inquit, permanebit spiritus meus in istis hominibus in æuum, eo quòd caro sint.*

a Gal. 5. 17.

b Gen. 6. 3.

CAPVT II.

Montanum Paracletum vocat, quem falsò asserit nihil contra veritatem docuisse; cùm tamen libro de Præscriptionibus cap. 52. inter hæreticos recenseat Cataphrygas, eo quod dicerent Paracletum in Montano plura, meliora, & maiora docuisse, quàm Christus in Euangelio. Hic autem docet Christum Ioannis 16. de Montano seueriorem disciplinam inducturo promisisse: Adhuc multa habeo loqui vobis, quæ non potestis portare modò; cùm autem venerit Spiritus paracletus, ille docebit vos omnem veritatem.

Per totum. In alphab. Errorum. V. Paracletus 9.

ITAQVE Monogamiæ disciplinam in hæresim exprobrant. Nec vlla magis ex causa Paracletum negare coguntur, quàm dum existimant nouæ disciplinæ institutorem, & quidem durissimæ illis, vt iam de hoc primùm confitendum sit in generali tractatu; An capiat, Paracletum aliquid tale docuisse, quod aut nouum deputari possit, aduersus Catholicam traditionem, aut onerosum; aduersus leuem sarcinam Domini? De vtroque autem ipse Dominus pronuntiauit. Dicens enim, [a] *Adhuc multa habeo quæ loquar ad vos, sed nondum potestis portare ea: quum venerit Spiritus sanctus, ille vos ducet in omnem veritatem;* satis vtique prætendit ea acturum illum quæ & noua existimari

a Io. 16. 12.

possint, vt nunquam retrò edita, & aliquantò onerosa, vt idcirco non edita. Ergo, inquis, hac argumentatione quiduis nouum, & onerosum Paraclero adscribi poterit, etsi ab aduersario spiritu fuerit. Non vtique. Aduersarius enim spiritus, ex diuersitate prædicationis appareret, primò regulam adulterans fidei, & ita ordinem adulterans disciplinæ; quia cuius gradus prior est, eius corruptela antecedit, id est fidei, quæ prior est disciplina. Antè quis dè Deo hæreticus sit necesse est, & tunc dè instituro. Paracletus autem multa habens edocere, quæ in illum distulit Dominus, secundùm præfinitionem, ipsum primo Christum contestabitur, qualem credimus, cum toto ordine Dei Creatoris, & ipsum glorificabit, & de ipso commemorabit; & sic de principali regula agnitus, illa multa quæ sunt disciplinarum reuelabit, fidem dicente pro eis integritate prædicationis, licet nouis, quia nunc reuelantur; licet onerosis, quia nec nunc sustinentur; non alterius tamen Christi, quàm qui habere se dixit, & alia multa, quæ à Paraclero edocerentur; non minus istis onerosa, quàm illis à quibus nondum tunc sustinebantur.

CAPVT III.

Monogamiam docet non esse nouam; vt pote cùm Christus & Apostoli continentiam prætulerint nuptijs.

In p. V. Monogamia. 4. & in alphab. Errorum. V. Paracletus. 9. à p. V. permissio. 1. & in alphab. Errorum. V. Nuptiæ. 8. circa. m. V. Nuptiæ vt bonæ. 2. in m. V. Nuptiæ vt bonæ. 4. & in alphab. Errorum. V. Nuptiæ. 9. à m. V. Castit. excell. 6. inf. in alphab. Errorum. V. Nuptiæ 10.

SED an onerosa Monogamia, viderit adhuc impudens infirmitas carnis. An autem noua, de hoc interim constet. Illud enim amplius dicimus, etiamsi totam & solidam virginitatem siue continentiam Paraclerus hodie determinasset, vt ne vnis quidem nuptiis feruorem carnis despumare permitteret, sic quoque nihil noui inducere videretur; ipso Domino spadonibus aperiente regna cœlorum, vt & ipso spadone; ad quem spectans & Apostolus, propterea & ipse castratus, continentiam mauult. Sed saluo, inquis, iure nubendi. Planè saluo. & videbimus quousque; nihilominus iam ex
ea parte destructo, qua continentiam præfert. [a] *Bonum*, inquit, *homini mulierem non con-* Matt. 19. 12.
tingere. Ergo malum est contingere. Nihil enim bono contrarium, nisi malum. Ideo- 1. Cor. 7. 7.
que [b] *superesse, vt & qui habeant vxores sic sint, quasi non habeant*; quò magis qui non ha- a1. Cor. 7. 1.
bent, habere non debeant. Reddit etiam causas cur ita suadeat; quod innupti de Deo b Ibid. 29.
cogitent; nupti vero quomodo in matrimonio quis suo placeat. Et possum contendere, non mere bonum esse, quod permittitur. Quod enim mere bonum est, non permittitur, sed vltro licet. Permissio habet causam, aliquando & necessitatis. Denique, in
hac specie non est voluntas permittentis nubere. Aliud enim vult: [c] *Volo vos*, inquit, c1. Cor. 7. 8.
omnes sic esse, quomodo & ego. Et quum ostendit melius esse, quid vtique se velle confirmat, quàm quod melius esse præmisit? Et ita, si aliud quàm quod voluit permittit, non voluntate, sed necessitate permittens, non mere bonum ostendit, quod inuitus indul-
sit. Denique quum dicit, [d] *Melius est nubere quàm vri*; quale id bonum intelligendum d1 C. 7
est, quod melius est pœna? quod non potest videri melius, nisi pessimo comparatum? Bonum illud est, quod per se hoc nomen tenet, sine comparatione non dico mali, sed etiam boni alterius; vt si & alij bono comparatum adumbretur, remaneat nihilominus in boni nomine. Cæterum, si per mali collationem cogitur bonum dici, non tam bonum est, quàm genus mali inferioris, quod ab altiore malo obscuratum, ad nomen boni impellitur. Aufer denique conditionem, vt non dicas, *Melius est nubere, quàm vri*;
& quæro an dicere audeas, *Melius nubere*; non adiiciens quo melius sit. Fit ergo iam Ibid.
non melius; & dum non melius, nec bonum; sublata conditione, quæ dum melius illud facit alio, ita bonum haberi cogit. Melius est vnum oculum amittere, quàm duos: si tamen discedas à comparatione mali vtriusque, non erit melius vnum oculum habere; quia nec bonum. Quid nunc, si omnem indulgentiam nubendi, de suo, id est, de
humano sensu accommodat ex necessitate qua diximus, Quia *melius sit nubere quàm*
vri? Denique, conuersus ad alteram speciem dicendo, [e] *Nuptis autem denuntio, non ego*, Ibid. 6. & 9.
sed Dominus; ostendit illa quæ suprà dixerat, non Dominicæ auctoritatis fuisse, sed hu- e1. Cor. 7. 10.
manæ æstimationis. At vbi ad continentiam reflectit animos, [f] *Volo autem vos sic esse om-* f1 Cor. 7. 7.
nes. Puto autem, inquit, *& ego spiritum Dei habeo*; vt si quid indulserat ex necessitate, id
Spiritus sancti auctoritate reuocaret. Sed & Ioannes monens sic nos incedere debere Ibid. 40.
quemadmodum & Dominus, vtique etiam secundùm sanctitatem carnis admonuit 1. Io. 2. 6.
incedere, adeo manifestè. [g] *Et omnis*, inquit, *qui spem istam in illo habet, castificat se, sicut* g1. Io. 3. 3.

...tatactum ... à primordio, inuenimus nos ad initium dirigi à Christo: sicut in quæ-
stione repudij, dicens [a] *illud propter duritiam ipsorum à Moyse esse permissum; ab initio au-*
tem non ita fuisse; sine dubio ad initium reuocat matrimonij indiuiduitatem. Ideoque a Matt.19.8
[b] *quos Deus ab initio coniunxit in vnam carnem duos, hodie homo non separabit.* Dicit & b Ibid.
Apostolus scribens ad Ephesios, [c] *Deum proposuisse in semetipso ad dispensationem adimple-* c Ephes. 1.
tionis temporum, ad caput, id est, ad initium *reciprocare vniuersa in Christo, quæ sunt super* 9. 10.
cælos & super terras in ipso. Sic & duas Græciæ litteras summam & vltimam sibi induit Ibid.
Dominus, initij & finis concurrentium in se figuras: vti quemadmodum α ad ω vsque
voluitur, & rursus ω ad α replicatur, ita ostenderet in se esse & initij decursum ad Apoc. 1. 8.
finem, & finis recursum ad initium; vt omnis dispositio in eum desinens, per quem 18. & c. 22.
cœpta est, per Sermonem scilicet Dei, [d] *qui caro factus est*, proinde desinat quemadmo- 13.
dum & cœpit. Et adeo in Christo omnia reuocantur ad initium, vt & fides reuersa sit d Io. 1. 14.
à circumcisione ad integritatem carnis illius, sicut ab initio fuit; & libertas ciborum, Gal. 4. 4. 5.
& sanguinis solius abstinentia; sicut ab initio fuit & matrimonij indiuiduitas, sicut ab Act. 15. 28.
initio fuit, & repudij cohibitio, quod ab initio non fuit; & postremò totus homo in pa- Matth. 19. 8
radisum reuocatur, vbi ab initio fuit. Cur ergo vel Monogamum illo non debeat
Adam referre, qui non potest tam integrum præstare, quàm inde missus est? Quantum
pertinet itaque ad initij restitutionem, id à te exigit & dispositionis & spei tuæ ratio,
quod ab initio fuit, secundum initium quod tibi & in Adam censetur, & in Noë re-
censetur. Elige in quo eorum initium tuum deputes. In ambobus te sibi Monogamiæ
censura defendit. Sed & si initium transmittit ad finem, vt α ad ω, quomodo finis re-
mittit ad initium, vt ω ad α, atque ita census noster transfertur in Christum, animalis
in spiritalem; quia [e] *non primò quod spiritale est, sed quod animale, dehinc quod spiritale*:
proinde videamus, an idipsum debeas huic quoque censui secundo; an in eadem te e 1. Cor. 15
forma esse conueniat, in qua nouissimus quoque Adam, in qua & primus; quando no- 46.
uissimus Adam, id est Christus, innuptus in totum, quod etiam primus Adam ante ex-
silium. Sed donato infirmitati tuæ carnis suæ exemplo, perfectior Adam, id est Chri-
stus, eo quoque nomine perfectior quà integrior, volenti quidem tibi spado occurrit
in carne. si vero non sufficis, Monogamus occurrit in spiritu, vnam habens Ecclesiam
sponsam, secundùm Adam & Euæ figuram; quam Apostolus [f] *in illud magnum sacra-*
mentum interpretatur, in Christum & Ecclesiam, competisse carnali Monogamiæ per spi- f Ephes. 5. 32.
ritalem. Vides igitur quemadmodum etiam in Christo nouans censum, non possis eum
sine Monogamiæ professione deferre, nisi carne sis quod spiritu ille est, licet & quod
fuit in carne, æquè esse debueris.

CAPVT VI.

Monogamiam Isaac, Ioseph, Aaronis, & Moysi, opponit Bigamiæ Abrahæ, Dauidis, & Salomonis.

In p. ad vltra. m. in alphab. Errorum. V. Nuptiæ. 12. inf. V. Iesus. 1. & V. Monogamia. 10.

SED adhuc nobis quæramus aliquos originis principes. Non placent enim quibus-
dam Monogami parentes, Adam & Noe, fortasse nec Christus. Ad Abraham
denique prouocant, prohibiti patrem alium præter Deum agnoscere. Sit nunc pater
noster Abraham, sit & Paulus. [a] *In Euangelio*, inquit, *ego vos generaui.* Etiam Abrahæ te Matth. 23. 9.
filium exhibe. Non enim passiuus tibi census est in illo. Certum tempus est, quo tuus a 1. Cor. 4. 15
pater est. [b] *Si enim ex fide filij deputamini Abrahæ*, vt Apostolus docet, dicens ad Galatas, b Gal. 3. 7.
Cognoscitis nempe, quia qui ex fide, isti sunt filij Abrahæ; quando [c] credidit Abraham Deo, & de- Ibid.
putatum est ei in iustitiam? opinor adhuc in Monogamia, quia in circumcisione nondum. c Gen. 15. 6.
Quod si postea in vtrumque mutatus est, & in Digamiam per ancillæ concubinatum, Gen. 16. 3.
& in Circumcisionem per testamenti signaculum, non potes illum patrem agnoscere, Gen. 17. 10.
nisi tunc, cùm Deo credidit; siquidem secundùm fidem filius eius es, non secundùm Gen. 15. 6.
carnem. Aut si posteriorem Abraham patrem sequeris, id est Digamum, recipe & Cir-
cumcisum. Si reiicis Circumcisum, ergo recusabis & Digamum. Duas dispositiones
eius binis inter se modis diuersas, miscere non poteris. Digamus cum Circumci-
cisione esse orsus est, Monogamus cum Præputiatione. Recipis Digamiam, admitte
& Circumcisionem. Tueris Præputiationem, teneris & Monogamiæ. Adeo autem Mo-
nogami Abrahæ filius es, sicut & Præputiati; vt si circumcidaris, iam non sis filius, quia
non eris ex fide, sed ex signaculo fidei in præputiatione iustificatæ. Habes Apostolum, Gal. 3. 6.
disce cum Galatis. Proinde etsi Digamiam tibi intuleris, non es illius Abrahæ filius, cu-
ius fides in Monogamia præcessit. Nam etsi postea pater multarum nationum nuncu-
patur, sed earum quæ ex fide Digamiam præcedente filij habebant deputari Abrahæ.

Exinde res viderint. Aliud sunt figuræ, aliud formæ. Aliud imagines, aliud definitiones. Imagines transeunt adimpletæ, definitiones permanent adimplendæ. Imagines prophetant, definitiones gubernant. Quid Digamia illa Abrahæ portendat, idem Apostolus edocet, interpretator vtriusque Testamenti, sicut idem semen nostrum in Isaac vocatum determinat. Si ex libera es, ad Isaac pertinens, hic certè vnum matri-
2 Reg 3.14 monium pertulit. Isti itaque sunt, vt opinor, in quibus censeor. Cæteros nescio. Quo-
2. Reg. 11.15 rum si exempla circumspicis, alicuius Dauid etiam per sanguinem nuptias sibi inge-
27. rentis, alicuius Salomonis etiam vxoribus diuitis; meliora sectari iussus, habes & Io-
3. Reg 11.3. seph vnijugum, & hoc nomine, audeo dicere, patre meliorem; habes Moysen, Dei de
Gen. 41.45. proximo arbitrum; habes Aaronem principalem sacerdotem. Secundus quoque Moy-
Gen. 29.31. & seq. & 30. ses populi secundi, qui imaginem nostram in promissionem Dei induxit, in quo primò
4.26. nomen Domini dedicatum est, non fuit digamus.
Exo. 2. 14. & Exo. 6, 23.

CAPVT VII.

Num. 13.17. *Lex vetus licet quoad onera Sacrificiorum & Ceremoniarum, sublata sit, manet integra quoad præcepta Iustitiæ, quæ etiam in nobis debet superabundare. Vtraque porro lex sacerdotibus Monogamiam inducit; omnes autem Christiani orationes offerendo sunt quodammodo sacerdotes.*

In p. V. legis vet. abrogatio. 7. à p. in alphab. Errorum. V. Nuptiæ. 13. à m. ad f. V. Monogamia. 14. & V. Nuptiæ cum infideli prohibitæ. 2.

POST vetera exempla originalium personarum, æquè ad vetera transeamus instrumenta legalium scripturarum, vt per ordinem de omni nostra paratura retractemus. Et quoniam quidam interdum nihil sibi dicunt esse cum lege, quam Christus non dissoluit, sed adimpleuit; interdum quæ volunt legis arripiunt; plane & nos sic dicimus decessisse legem, vt onera quidem eius, quæ secundùm sententiam Apostolo-
Act. 15. 10. rum nec Patres sustinere voluerunt, concesserint; quæ verò ad iustitiam spectant, non tantum reseruata permaneant, verùm & ampliata; vt scilicet [a] *redundare possit iustitia*
a Matt 5.20 *nostra super Scribarum & Pharisæorum iustitiam.* Si iustitia, vtique & pudicitia. Si ergo quoniam in lege præcipitur, vt quis fratris sui vxorem sine liberis defuncti in matrimo-
Deut. 25. 5. nium adsumat, ad suscitandum fratri suo semen; idque sæpius euenire in vnam perso-
Matt. 22.24 nam potest secundùm callidam illam quæstionem Sadducæorum, ideo & aliàs putant permissam frequentiam nuptiarum, intelligere debebunt primò rationem ipsius præcepti, & ita scient illam rationem iam cessantem ex eis esse quæ euacuata sunt legis. Necessario succedendum erat in matrimonium fratris sine liberis defuncti. Primùm,
b Gen. 1.28. quia adhuc vetus illa benedictio decurrere habebat, [b] *Crescite & redundate;* Dehinc,
Exo. 20. 5. quoniam patrum delicta etiam de filijs exigebantur: Tertiò, quoniam spadones, &
Hier. 22.30. & Esa. 4.1. steriles ignominiosi habebantur. Itaque, nè proinde maledicti iudicarentur, qui non naturæ reatu, at mortis præuentu orbi decessissent, ideo illis ex suo genere vicaria, & quasi postuma soboles supparabatur. At vbi &, *Crescite & redundate*, euacuauit extre-
c 1. Cor. 7. mitas temporum, inducente Apostolo, [c] *Superest, vt & qui habent vxores, sic sint, ac si non*
29. *habeant, quia tempus in collecto est*, & desiit [d] *vua acerba à patribus manducata filiorum den-*
d Hier. 31.29 *tes obstupefacere: vnusquisque enim in suo delicto morietur;* & spadones non tantùm igno-
Esa. 56.4. minia caruerunt, verùm & gratiam meruerunt, inuitati in regna cœlorum, sepulta
Leuit. 20.21. lege succedendi in matrimonium fratris, contrarium eius obtinuit non succedendi in matrimonium fratris. Et ita, vt prædiximus, quod cessauit valere, cessante ratione, non potest alij argumentationem accommodare. Ergo non nubet defuncto viro vxor, fratri vtique nuptura, si nupserit. Omnes enim nos fratres sumus: Et illa [e] *nuptura in Domino habet nubere*, id est, non ethnico, sed fratri; quia & vetus lex adi-
e 1. Cor. 7.39 mit coniugium allophylorum. Cum autem & in Leuitico cautum sit, [f] *Quicunque sum-*
Exo. 34.16. *pserit fratris vxorem, immunditia est, turpitudo, siue liberis morientur;* sine dubio dum ille
f Leuit. 20. 21. prohibetur denuo nubere, & illa prohibetur, non habens nubere nisi fratri. Quomodo ergo Apostolo conueniet & legi, quam non in totum impugnat, cum ad epistolam ipsius venerimus, ostendetur. Interim quod pertineat ad legem, magis nobis competunt argumentationes eius. Denique prohibet eadem, Sacerdotes denuo nubere: Fi-
Leuit. 22.13. liam quoque sacerdotis iubet viduã vel eiectam, si semen non fuerit illi, in domũ patris sui regredi, & de pane eius ali. Ideo, si semen non fuerit illi; non, vt si fuerit, denuo nubat, (quanto magis enim non nubet, si filios habeat?) sed vt si habuerit, à filio potius alatur quàm à patre, quo & filius præceptum Dei exequatur, [g] *Honora patrem & matrem.*
g Exod. 20. 12. Nos autẽ Iesus summus sacerdos & magnus patris, de suo vestiens, (quia qui in Christo

tinguuntur, Christum induerunt) [h] *sacerdotes Deo patri suo fecit*; secundùm Ioannem. h Apoc. 1. 6.
Nam & illum adolescentem festinantem ad exequias patris ideo reuocat, vt ostendat Matth. 8.21.
sacerdotes nos vocari ab eo, quos lex vetabat parentum sepulturæ adesse: [i] *Super om-* i Leuit. 21.10
nem, inquit, *animam defunctam sacerdos non introibit; & super patrem suum, & super matrem*
suam non contaminabitur. Ergo & nos hoc interdictum obseruare debemus? Non vtique.
Viuit enim vnicus pater noster Deus, & mater Ecclesia; & neque ipsi mortui sumus,
qui Deo viuimus; neque mortuos sepelimus, quia & illi viuunt in Christo. Certe sacer-
dotes sumus à Christo vocati, Monogamiæ debitores ex pristina Dei lege, quæ nos
tunc in suis sacerdotibus prophetauit.

CAPVT VI.

Ipsa nouæ legis initia, Monogamiam præferunt in Zacharia, Anna vidua, Simeone Iusto, Ioanne Baptista Virgine, Petro Cælibe, cæterisque Apostolis.

In p. ad m. V. Monogamia. 11. à p. V. Alphabet. Errorum. V. Maria. 2. circa. m. V. Apostoli. 9. in f. V. Castitatis custodia. 7.

NVNC ad legem propriè nostram, id est, ad Euangelium, conuersi, qualibus exci-
pimur exemplis? dum ad sententias peruenimus, ecce statim quasi in limine, duæ
nobis antistites Christianæ sanctitatis occurrunt Monogamia & Continentia: alia pu-
dica, in Zacharia sacerdote; alia integra, in Ioanne antecursore; alia placans Deum,
alia prædicans Christum; alia totum prædicans sacerdotem, alia plus præferens quàm Luc. 1. 5. 17
Propheten, scilicet eum, qui non tantùm prædicauerit, aut demonstrauerit coràm, ve- & 1. 37.
rumetiam baptizauerit Christum. Quis enim corpus Domini dignius initiaret, quàm Matth. 1 9.
eiusmodi caro, qualis & concepit illud & peperit? Et Christum quidem virgo enixa est,
semel nuptura post partum, vt vterque titulus sanctitatis in Christi censu dispungere-
tur, per matrem & virginem & vniuiram. At vbi infans templo exhibetur, quis illum Luc. 2. 7.
in manus suscipit? quis in spiritu primus agnoscit? Vir iustus, & cautus, & vterque non
Digamus, vel ne dignius mox Christus à fœmina prædicaretur vetere vidua & vniuira, Luc. 2 28.
quæ & templo dedita satis in semetipsa portendebat, quales spiritali templo, id est, Ec- Ibid. 37.
clesiæ debeant adhærere. Tales arbitros infans Dominus expertus, non alios habuit &
adultus. Petrum solum inuenio maritum, per socrum; Monogamum præsumo, per Ec-
clesiam, quæ super illum ædificata, omnem gradum ordinis sui de Monogamis erat Matth. 8.15.
collocatura. Cæteros cùm maritos non inuenio, aut spadones intelligam necessè est, Matth. 16.18
aut continentes. Nec enim si penès Græcos communi vocabulo censentur mulieres & 1. Tim. 3. 2.
vxores, pro consuetudinis facilitate, (ceterum, est proprium vocabulum vxorum) ideo Tit. 1. 6.
Paulum sic interpretabimur, quasi demonstret vxores Apostolos habuisse. Si enim de
matrimonijs disputaret, (quod in sequentibus facit, vbi magis Apostolus aliquod
exemplum nominare potuisset,) rectè videretur dicere, [a] *Non enim habemus potestatem*
vxores circumducendi, sicut ceteri Apostoli & Cephas? At vbi ea subiungit, quæ de victua- a 1. Cor. 9. 5.
ria exhibitione abstinentiam eius ostendunt, dicentis: [b] *Non enim potestatem habemus*
manducandi & bibendi? non vxores demonstrat ab Apostolis circumductas; quas & qui b Ibid. 4.
non habent, potestatem tamen manducandi & bibendi habent; sed simpliciter mulie-
res, quæ illos eodem instituto quo & Dominum comitantes, ministrabant. Iam vero si
Christus [c] *reprobat Scribas & Pharisæos, sedentes in cathedra Moysi, nec facientes quæ docerent*,
quale est vt & ipse super cathedram suam collocaret, qui sanctitatem carnis præcipere c Matt. 23. 2.
magis, non etiam obire meminissent, quam illis omnibus modis insinuarat & docen-
dam & agendam? in primis de suo exemplo, tunc de cæteris argumentis: Cùm [d] *puero-*
rum dicit esse regnum cælorum; cùm consortes illis facit alios post nuptias pueros; [e] *cùm ad simpli-*
citatem columbæ prouocat, auis non tantum innocuæ, verùm & pudicæ, quam vnam vnus d Matth. 19.
masculus nouit; cùm [f] *Samaritanæ maritum negat*, vt adulterum ostendat numerosum 14.
maritum; cùm in reuelatione gloriæ suæ de tot Sanctis & Prophetis, Moysen & He- Ibid. 12.
liam secum mauult: alterum monogamum, alterum spadonem. non enim aliud fuit e Matth. 10.
Helias, quàm [g] *Ioannes, qui in virtute & spiritu venit Heliæ*; [h] *cùm ille vorator & potator ho-* 16.
mo, prandiorũ & cœnarũ cum publicanis & peccatoribus frequentator, semel apud vnas nuptias f Io. 4. 17.
cœnat multis vtique nubentibus. Totiens enim voluit celebrare eas, quotiens & esse. Matth. 17. 3.
g Luc. 1. 17.
h Matth. 11. 19.
Io. 2. 2.

CAPVT IX.

Monogamiam erroneè probat ex illicito repudio, vultque morte soluto matrimonio, illud repetere cum altero coniuge esse adulterium, non minus quam si repudiata coniuge viua quis alteram duceret.

Per totum. V. Monogamia. 15. & in m. in alphab. Errorum. V. Nuptiæ. 13.

SED hæ argumentationes potius existimentur de coniecturis coactæ, si non & sententiæ adstiterint, quas Dominus emisit in repudij retractatu, quod permissum aliquando iam prohibet; in primis, [a] *quia ab initio non fuit sic*, sicut matrimonij numerus; tum, quia [b] *quos Deus coniunxit, homo non separabit*; scilicet nè contra Dominum faciat. Solus enim ille separabit, qui & coniunxit. separabit autem, non per duritiam repudij, quam exprobrat & compescit, sed per debitum mortis. Siquidem [c] *vnus ex passeribus duobus non cadit in terram sine patris voluntate.* Igitur, si quos Deus coniunxit, homo non separabit repudio; æquè consentaneum est, vt [d] *quos Deus separauit morte, homo non coniungat matrimonio*; proinde contra Dei voluntatem iuncturus separationem, atque si separasset coniunctionem. Hoc quantum ad Dei voluntatem non destruendam, & initij formam restruendam. Cæterùm, & alia ratio conspirat, immò non alia, sed quæ initij formam imposuit, & voluntatem Dei mouit ad prohibitionem repudij: Quoniam [e] *qui dimiserit vxorem suam, præterquam ex causa adulterij, facit eam adulterari; & qui dimissam à viro duxerit, adulterat vtique.* Non & nubere legitimè potest repudiata; & si quid tale commiserit sine matrimonij nomine, non capit elogium adulterij, quà adulterium in matrimonio crimen est? Deus aliter censuit citra quàm homines, vt in totum, siue per nuptias, siue vulgo, alterius viri admissio adulterium pronuntietur. Videamus enim quid sit matrimonium apud Deum, & ita cognoscemus quid sit æque adulterium. Matrimonium est, cùm Deus iungit duos in vnam carnem, aut iunctos deprehendens in eadem carne, coniunctionem signauit. Adulterium est, cùm quoquo modo disiunctis duobus, alia caro, immo aliena miscetur, de qua dici non possit, [f] *Hæc est caro ex carne mea, & hoc os ex ossibus meis.* Semel enim hoc & factum & pronuntiatum sicut ab initio, ita & nunc in aliam carnem non potest conuenire. Itaque sine causa dices, Deum viuo marito nolle repudiatam alij viro iungi, quasi mortuo velit; quando si mortuo non tenetur, proinde nec viuo; tam repudio matrimonium dirimente quàm morte, non tenebitur ei, cui per quod tenebatur, abruptum est; adeo non interest viuo an mortuo viro nubat. Neque enim in illum delinquit, sed in semetipsam. [g] *Omne delictum quod admiserit homo, extra corpus est: qui autem adulteratur, in corpus suum delinquit.* Adulteratur autem, sicut suprà præstruximus, qui aliam carnem sibi immiscet super illam pristinam, quam Deus aut coniunxit in duos, aut coniunctam deprehendit. Ideoque abstulit repudium, quod ab initio non fuit; vt [h] *quod ab initio fuit*, muniat duorum in vnam carnem perseuerantiam, ne necessitas vel occasio tertiæ concatnationis irrumpat, soli causæ permittens repudium, si forte præuenerit, cui præcauetur. Adeo autem repudium à primordio non fuit, vt apud Romanos post annum sexcentesimum Vrbis conditæ, id genus duritiæ commissum denotetur. Sed illi etiam non repudiantes adulteria commiscent; nobis etsi repudiemus, ne nubere quidem licebit.

[a] Matt. 19. 8
[b] Ibid. 6.
[c] Matth. 10. 29.
[d] Matt. 19. 6
[e] Matt. 19. 9
[f] Gen. 2. 23.
[g] 1. Cor 6. 18
[h] Matt. 19. 8

CAPVT X.

Idem rursus confirmat dicens, Dei voluntate facto per mortem coniugij etiam sancti & pacifici diuortio, non licere aliam ducere, cùm & adhuc iunctus sit defunctæ animo pro qua orat, & anniuersarium ei procurat, & consortium in prima resurrectione sperat. Vbi & errorem suum Millenariorum insinuat.

In p. ad vltra. m. V. Monogamia. 15. in m. ad f. V. Monogamia. 16. & V. Purgatorij pœnæ. 3.

VIDEO iam hinc ad Apostolum nos prouocari. Ad cuius sensum facilius perspiciendum, tanto instantius præculcandum est mulierem magis defuncto marito teneri, quo minus alium virum admittat. Recogitemus enim repudium, aut discordia fieri, aut discordiam facere; mortem verò ex lege Dei, non ex hominis offensa euenire. idque omnium esse debitum, etiam non maritorum. Igitur si repudiata quæ per discordiam, & iram, & odium, & causas eorum, iniuriam vel contumeliam, vel quamlibet querelam, & anima & corpore separata est, tenetur inimico, ne dicam marito; quanto magis illa, quæ neque suo, neque mariti vitio, sed Dominicæ legis euentu, à matrimonio non separata, sed relicta, eius erit etiam defuncti, cui etiam defuncto concordiam debet? A quo repudium non audijt, non diuertit; cui repudium non scripsit, cum ipso est; quem amisisse noluit, retinet. Habet secum animi licentiam, qui omnia homini quæ non habet, imaginario fructu repræsentat. Ipsam denique interrogo feminam, Dic mihi, soror, in pace præmisisti virum tuum? Quid respondebit? An in discordia? Ergo hoc magis ei vincta est, cum quo habet apud Deum causam. Non discessit, quæ tenetur. sed in pace. Ergo perseueret in ea cum illo necesse est,

quem iam repudiare non poterit, ne sic quidem nuptura si repudiate potuisset. Enimvero & pro anima eius orat, & refrigetium interim adpostulat ei, & in prima resurrectione consortium, & offert annuis diebus dormitionis eius. Nam hæc nisi fecerit, vere repudiauit quantum in ipsa est; & quidem hoc iniquius, quanto quomodo potuit, quia non potuit; & hoc indignius, quanto iam indignius, si quia non meruit. Aut nunquid nihil erimus post mortem, secundùm aliquem Epicurum, & non secundùm Christum? Quòd si credimus mortuorum resurrectionem, vtique tenebimur, cum quibus resurrecturi sumus, rationem de alterutro reddituri. Si autem [i] *in illo æuo neque nubent neque nubentur, sed erunt æquales angelis*; non ideo non tenebimur coniugibus defunctis, quia non erit restitutio coniugij. Atquin eò magis tenebimur, quia in meliorem statum destinamur, resurrecturi in spiritale consortium, agnituri tam nosmetipsos quàm & nostros. Cæterum, quomodo gratias Deo in æternum canemus, si non manebit in nobis sensus & memoria debiti huius? si substantia, non conscientia reformabimur? Ergo qui cum Deo erimus, simul erimus, dum omnes apud Deum vnum (licet merces varia, licet [k] *multæ mansiones penes Patrem eundem*) [l] *vno denario eiusdem mercedis operati*, id est vitæ æternæ, in qua magis [m] *non separabit quos coniunxit Deus*, quàm in ista minore vita separari vetat. Cùm hæc ita sint, quomodo alij viro vacabit, quæ suo etiam in futurum occupata est? Vtique autem sexui loquimur, etsi ad alterum sermo est; quia vna disciplina præest. Alium habebit in spiritu, alium in carne? Hoc erit adulterium, vnius feminæ in duos viros conscientia. si alter à carne disiunctus est, sed in corde remaneti; illic (vbi etiam cogitatus sine carnis congressu, & adulterium antè perficit ex concupiscentia, & matrimonium ex voluntare) vsque adhuc maritus est, ipsum illud possidens, per quod & factus est, id est animum: in quo si & alius habitabit, hoc erit crimen. Cæterùm, non est exclusus, si à viliore commercio carnis decessit. Honoratior maritus est, quando mundior factus est.

i Matth. 22. 30.
k Io. 14. 2.
l Matth. 20. 10.
m Matt. 19. 6
Matth. 5. 28

CAPVT XI.

Apostoli loco abutitur, quem intelligit de vxore ante fidem susceptam amissa, vbi permittit vxore defuncta, in Domino Nubere.

In p. V. Nuptiæ secundæ probrosæ. 4. à p. in alphab. Errorum. V. Psychici. 8. & ibid. 9. & V. Purgatorij pœnæ. 5. à p. ad f. in alphab. Errorum. V. Nuptiæ. 14. & à m. V. fides. 18. & circa. f. V. Psychici. 10.

VT igitur [a] *in Domino nubas* secundùm Legem & Apostolum, (si tamen vel hoc curas) qualis es id mattimonium postulans, quod eis à quibus postulas, non licet habere; ab Episcopo monogamo, à Presbyteris & Diaconis eiusdem sacramenti, à Viduis, quarum sectam in re recusasti? Et illi plane sic dabunt viros & vxores, quomodo buccellas, Hoc enim est apud illos, [b] *Omni petenti te dabis*. Et coniungent vos in Ecclesia virgine, vnius Christi vnica sponsa. Et orabis pro maritis tuis, nouo & vetere. Elige cui te adulteram præstes. Puto, ambobus. Quod si sapias, taceas defuncto. Repudium sit illi, silentium tuum, alienis iam doralibus scriptum. Hoc modo nouum promereberis maritum, si veteris obliuiscatis. Debes magis illi placere, propter quem Deo placere non maluisti. Hæc Psychici volunt Apostolum probasse, aut in torum non recogitasse, cùm scriberet, [c] *Mulier vincta est in quantum temporis viuit vir eius; si autem mortuus fuerit, libera est: cui vult, nubat; tantum in Domino*. Ex hoc enim capitulo defendunt licentiam secundi matrimonij, immo & plurimi, si secundi: quod enim semel esse desiit, omni obnoxium est numero. Quo autem sensu Apostolus scripsetit, ita relucebit, si prius constet, non hoc illum sensu scripsisse, quo Psychici vtuntur. Constabit autem si quis ea recordetur, quæ huic capitulo diuersa sunt & apud doctrinam, & apud voluntatem, & apud propriam ipsius Pauli disciplinam. Si enim secundas nuptias permittit, quæ ab initio non fuerunt, quomodo adfirmat [d] *omnia ad initium recolligi in Christo*? Si vult nos iterare coniugia, quomodo semen nostrum in Isaac semel marito auctore defendit? Quomodo totum ordinem ecclesiæ de Monogamis disponit, si non hæc disciplina præcedit in laïcis, ex quibus ecclesiæ ordo proficit? Quomodo in matrimonio adhuc positos, à fructu matrimonij auocat dicens, [e] *In collecto esse tempus*, si per mortem matrimonio elapsos, iterum in matrimonium reuocat? Hæc si diuersa sunt ei capitulo, de quo agitur, constabit, vt diximus, non hoc illum sensu scripsisse, quo Psychici vtuntur. Quia facilius est, vt aliquam rationem habeat vnum illud capitulum, quæ cum ceteris sapiat, quàm vt Apostolus diuersa inter se docuisse videatur. Eam rationem in ipsa materia poterimus recognoscere. Quæ ista materia

a 1. Cor. 7. 39
1. Tim. 3. 3.
Tit. 1. 5.
b Matt. 5. 42
c 1. Cor. 7. 39.
d Ephes. 1. 10.
Gal. 4. 31.
1. Tim. 3. 3.
Tit. 1. 6.
e 1. Cor. 7. 29
Ibid. 39.

Apostolo fuit scribendi talia? tirocinium nouæ & cummaximè orientis ecclesiæ, quam
1.Co.3.2. lacte scilicet educabat, nondum solido cibo validioris doctrinæ: adeo vt præ illa infantia fidei ignorarent adhuc quid sibi agendum esset circa carnis & sexus necessitatem. Cuius etiam ipsas species ex rescriptis intelligimus, cùm dicit, De his autem quæ scribitis,
f1.Cor.7.1. [f] *Bonum est homini mulierem non attingere. propter fornicationes autem, vnusquisque vxorem suam habeat.* Ostendit fuisse qui in matrimonio à fide deprehensi, verebantur ne non liceret eis matrimonio suo exinde vti, quia in carnem sanctam Christi credidissent. Et ta-
gIbid. 6. men [g] *secundum veniam concedit, non secundum imperium*; id est, indulgens, non præci-
hIbid. 7. piens ita fieri. Cæterùm, [h] *malebat omnes id esse quod & ipse.* Proinde & de repudio rescribens, demonstrat quosdam de isto quoque cogitasse: vel maxime, qui & in ethnicis ma-
iIbid. 25. trimoniis non putabant post fidem sibi perseuerandum. Quærebant & [i] *de virginibus con-*
k Ibid. 8. *silium, (præceptum enim Domini non erat)* [k] *Bonum esse homini si sic permaneat*; vtique qui-
l1.Cor.7.27 modo à fide fuerit inuentus. [l] *Vinctus es vxori, nè quæsieris solutionem. Solutus es ab vxore, ne quæsieris vxorem: Si autem acceperis vxorem, non deliquisti:* Quia ante fidem soluto ab vxore, non numerabitur post fidem secunda vxor, quæ post fidem prima est. A fide enim
m28. Ibid. etiam ipsa vita nostra censetur. Sed hic [m] *parcere se dicit illis. Alioquin pressuram carnis subsecuturam, præ angustiis temporum* impedimenta matrimonii recusantibus. quin potius de Domino sollicitudinem habendam promerendo, quàm de marito. & ita reuocat quod
nIbid. 20.
oIbid. 39. permisit. Sic ergo in eodem ipso capitulo, quo definit, [n] *Vnumquemque, in qua vocatione vocabitur, in ea permanere debere*; adiiciens, [o] *Mulier vincta est, quamdiu viuit vir eius: si autem dormierit, libera est; cui volet nubat, tantum in Domino*: hinc quoque eam demonstrat intelligendam, quæ & ipsa fuerit inuenta soluta à viro, quomodo & vir solutus ab vxore; per mortem vtique, non per repudium facta solutione: quia repudiatis non
pIbid. 28. permitteret nubere, aduersus pristinum præceptum. [p] *Itaque mulier si nupserit, non delinquet*, quia nec hîc secundus maritus deputabitur, quia est à fide primus; & adeo sic est, vt
qIbid. 39. propterea adiecerit, [q] *Tantum in Domino*; quia de ea agebatur, quæ ethnicum habuerat, & amisso eo crediderat; nè scilicet etiam post fidem ethnico se nubere posse præsumeret; licet nec hoc Psychici curent. Sciamus plane non sic esse in Græco authentico, quomodo in vsum exiit per duarum syllabarum aut callidam aut simplicem euersionem. Si dormierit vir eius, quasi de futuro sonet; ac per hoc videatur ad eam pertinere, quæ jam in fide virum amiserit. Hoc quidem si ita esset in infinitum emissa licentia, totiens virum dedisset, quotiens amissus esset, sine vllo pudore nubendi, etiam ethnicis congruente.
rIbi. 39. Sed etsi ita esset, quasi de futuro: [r] *Si cuius maritus mortuus fuerit*, tantundem & futurum ad eam pertineret, cuius ante fidem morietur maritus. Quæuis accipe, dum cetera non
s1.Cor.7.22. euertas. Nam cùm & illa sententiæ cedant, [s] *Seruus vocatus es, nè curaueris*: [t] *Impræputia-*
tIbid.18. *tus vocatus es, nè circumcidaris: Circumcisus vocatus es, nè adduxeris.* quibus concurrit,
uIbid 27. [u] *Vinctus es vxori, nè quæsieris solutionem: solutus es ab vxore, nè quæsieris vxorem*; satis manifestum est, ad eos hæc pertinere, qui in noua & recenti vocatione constituti, de his consulebant, in quibus à fide fuerant deprehensi. Hæc erit interpretatio capituli istius de hoc examinanda, an & tempori, & causæ, & tam exemplis & argumentis præcedentibus, quam & sententiis & sensibus subsequentibus; & in primis, an ipsius Apostoli & consilio proprio congruat & instituto: nihil enim custodiendum est, quàm ne diuersus sibi quis deprehendatur.

CAPVT XII.

Quod Paulus de clericis Monogamiæ deuinctis, hoc frustra cæteris fidelibus præceptum asserit.

Per totum. in alphab. Errorum. V. nuptiæ. 15. in m. V. Sacerdotium. 4.

AVDI & subtilissimam econtrario argumentationem. Adeò, inquiunt, permisit Apostolus iterare connubium, vt solos qui sunt in Clero, Monogamiæ iugo adstrinxerit: quod enim quibusdam præscribit, id non omnibus præscribit. Nunquid ergo & quod omnibus præcipit, solis episcopis non præscribit; si quod episcopis præscribit, non omnibus præcipit? An ideo omnibus, quia & episcopis? & ideo episcopis, quia & omnibus? Vnde enim episcopi & Clerus? nonne de omnibus? Si non omnes Monogamiæ tenentur, vnde Monogami in Clerum? An ordo aliqui seorsum debebit institui Mono-
aApoc.1.6. gamorum de quo adlectio fiat in Clerum? Sed quum extollimur & inflamur aduersus Clerum, tunc vnum omnes sumus; tunc omnes sacerdotes; quia [a] *sacerdotes nos Deo & Patri fecit*: quum ad peræquationem disciplinæ sacerdotalis prouocamur, deponimus infulas, & impares sumus. De Ecclesiasticis ordinibus agebatur, quales ordinari oportet. Oportebat igitur omnem communis disciplinæ formam sua fronte pro-

poni, edictum quodammodo futurum vniuersis in præsessione; quo magis sciret plebs eum ordinem sibi obseruandum, qui faceret præpositos, & ne vel ipse honor aliquid sibi ad licentiam, quasi de priuilegio loci blandiretur. Prospiciebat Spiritus sanctus dicturos quosdam, omnia licent episcopis; sicut ille vester Vthinensis nec Scantidiam timuit. Quot enim & digami præsident apud vos, insultantes vtique Apostolo, certè non erubescentes, cùm hæc sub illis leguntur. Age iam qui putas exceptionem monogamiæ de episcopis factam, recede & à reliquis titulis disciplinæ, qui cum monogamia episcopis adscribuntur: Noli esse [b] *irreprehensibilis, sobrius, benè moratus, ornatus, hospitalis, docibilis; quin verò & vino deditus, & manu promptus ad cadendum, & pugnax, & pecuniæ amans, & domum non regens, nec filiorum curans disciplinam, sed nec ab extraneis bonam famam sectans.* Si enim suam habent episcopi legem circa monogamiam, etiam cætera quæ monogamiæ accedere oportebit, episcopis erunt scripta. Laïcis verò, queis monogamia non conuenit, cætera quoque aliena sunt. Euasisti, Psychice, si velis, vincula disciplinæ totius. Præscribe constanter non omnibus præcipi, quæ quibusdam sint præcepta; aut si cætera quidem communia sunt, monogamia verò solis episcopis imposita est, nunquid illi soli Christiani pronuntiandi, in quos tota disciplina collata est?

b 1. Tim. 3. 3. & seq.

CAPVT XIII.

Aliis duobus Apostoli locis abutitur, sub adulterij pœna, obstringens Monogamiæ, eas quæ veteris legis indulgentiæ renuntiauerunt, vel infidelitati, gratia lege suscepta.

Per totum. in Alphab. Errorum. V. nuptiæ. 15. in f.

SED & Timotheo scribens, [a] *vult iuuenculas nubere, filios suscipere, matres familiæ agere.* Ad eas dirigit, quales suprà denotat, iuuenculas viduas, quæ in viduitate deprehensæ, & aliquandiu adsectatæ, [b] *postquam in delitiis habuerunt Christum, nubere volunt, habentes iudicium quòd primam fidem resciderunt;* illam videlicet, à qua in viduitate inuentæ, & professæ eam, non perseuerant. Propter quod vult eas nubere, nè primam fidem susceptæ viduitatis, postea rescindant; non vt totiens nubant, quotiens in viduitate tentata, immò & in deliciis habita, noluerint perseuerare. Legimus eum & ad Romanos scribentem: [c] *Quæ autem sub viro est mulier, viuenti viro vincta est; si autem obierit, euacuata est à lege viri. Nempe ergo viuente viro adulterare putabitur, si iuncta fuerit alteri viro: Si verò obierit vir, liberata est à lege,* quòd non sit adultera facta alti viro. Sed & sequentia recognosce, quò sensus iste, qui tibi blanditur, euadat: [d] *Itaque*, inquit, *fratres mei, morti ficamini & vos legi per corpus Christi, vt efficiamini alteri, ei scilicet qui à mortuis resurrexit, vti fructum feramus Deo. Cùm enim eramus in carne, passiones delictorum, quæ per legem, efficiebantur in membris nostris ad fructum ferendum morti: nunc autem euacuati sumus à lege, mortui in quo tenebamur, ad seruiendum Deo in nouitate spiritus, & non in vetustate litteræ.* Igitur si mortificari nos iubet legi per corpus Christi, quod est ecclesia, quæ spiritu nouitatis constat; non per litteram vetustatis, id est legis; auferens te à lege, quæ non tenet vxorem marito defuncto, quominus alii viro fiat; ad contrariam te redigit conditionem, nè amisso viro nubas; quantùmque non deputaueris adultera, facta alteri viro, post mortem mariti, si adhuc in lege agere deberes; tantò ex diuersitate conditionis, adulterii te præiudicat, post mortem mariti, alii nubentem: quia iam mortificata es legi, non potest tibi licere, cùm recessisti ab ea, apud quam tibi licebat.

a 1. Tim. 5. 14.
b 1. Tim. 5. 11.
c Rom. 7. 2.
d Ibid. 4.

CAPVT XIV.

Frustra Apostolum exponit quasi permiserit tantùm fidelibus, in primis nascentis Ecclesiæ cunabulis soluto morte matrimonio renubere, quod postea Spiritus sanctus in paracleto Montano, perfectiore iam Christianissimo interdixit.

Per totum. in alphab. Errorum. V. nuptiæ. 16. in m. V. Monogamia. 18. & in alphab. Errorum. V. paracletus. 14. à m. V. nuptiæ secundæ probrosæ. 5. circa. f. V. nuptiæ secundæ probrosæ. 6. & in alphab. Errorum. V. paracletus. 15.

NVNC si & absolutè Apostolus permisisset in fide amisso matrimonio nubere, proinde fecisset quemadmodum & cætera, quæ aduersus formam regulæ suæ pro conditione temporum gessit, circũcidens Timotheum propter superinductitios falsos fratres; & rasos quosdam inducens in templum, propter obseruationem Iudæorum: ille qui Galatas in lege volentes agere, castigat. Sed ita res exigebant, [a] *vt omnibus omnia fieret, quò omnes lucrifaceret,* [b] *parturiens illos, donec formaretur Christus in ipsis;* & calefa-

Act. 16. 3.
Gal. 2. 3. 4.
Act. 21. 24.
a 1. Cor. 9. 21. 22.
b Gal. 4. 19.

1.Cor.7. 6. ciens tanquam nutrix paruulos fidei, docendo quædam per veniam, non per imperium,
Ibid.39. (aliud est enim indulgere, aliud iubere:) proinde temporalem licentiam permittens denuò nubendi, propter infirmitatem carnis; quemadmodum Moyses repudiandi, propter
Deut. 24. 1. duritiam cordis. Et hic itaque reddemus supplementum sensus istius. Si enim Christus
c Matth. 19. 8. abstulit quod Moyses præcepit, [c] *quia ab initio non fuit sic*, nec sic ideo ab alia venisse virtute reputabitur Christus; cur non & Paracletus abstulerit, quod Paulus indulsit? quia & secundum matrimonium ab initio non fuit, nec ideo suspectus habendus sit, quasi spiritus alienus, tantùm vt Deo, & Christo dignum sit quod superducitur? Si Deo & Christo dignum fuit, duritiam cordis tempore expleto compescere, cur non dignius sit & Deo & Christo, infirmitatem carnis tempore iam collectiore discutere? Si iustum est, matrimonium non separari, vtique & non iterari honestum est. Denique, apud sæculum, vtrumque in bona disciplina deputatur, aliud Concordiæ nomine, aliud Pudicitiæ. Regnauit duritia cordis vsque ad Christum, regnauerit & infirmitas carnis vsque ad Paracletum. Noua lex abstulit repudium, habuit quod auferret. Noua prophetia, secundum
Deut. 14. 1. matrimonium, non minus repudium prioris. Sed facilius duritia cordis Christo cessit,
Matt. 19. 8. quàm infirmitas carnis. Plus hæc sibi Paulum defendit, quàm illa Moysen; si tamen de-
1.Cor. 7. 6. fendit, quum indulgentem eum captat, præscribentem recusat; quæ potiores sententias, & perpetuas voluntates eius eludit; quæ non finit nos hoc Apostolo præstare, quod mauult. Et quousque infirmitas ista impudentissima in expugnando meliora perseuerabit?
Io.16.12. Tempus eius donec Paracletus operaretur, fuit, in quem dilata sunt à Domino, quæ tunc sustineri non poterant, quæ iam nemini competit portare non posse; quia per quem datur
d Matth. 26 41. portare posse, non deest. Quamdiu causabimur carnem? quia dixit Dominus, [d] *Caro infirma* Sed præmisit &, *Spiritus promptus*; vt vincat spiritus carnem, vt cedat quod infir-
e Matth 19. 12. mum est fortiori. Nam &, [e] *Qui potest capere, capiat*, inquit; id est, qui non potest, discedat. Discessit & ille diues, qui non ceperat substantiæ diuidendæ egenis præceptum, & dimissus est sententiæ suæ à Domino. Nec ideo duritia imputabitur Christo, de arbitrii cuiuscunque liberi vitio: [f] *Ecce*, inquit, *posui antè te bonum & malum, elige quod bonum est*,
f Eccli.15.18 si non potes, quia non vis, (posse enim te, si velis, ostendit; quia tuo arbitrio vtrumque proposuit,) discedas oportet ab eo, cuius non facis voluntatem.

CAPVT XV.

Hæresim suam defendit, de secundis nuptiis adulteris, nec Montanistas semel nubendo, & sæpius ieiunando, ab Apostolo prædamnatos; & magis dignos venia qui tormentis negant, quàm qui secundis nuptiis Dei voluntati & pudicitiæ renuntiant.

In p. in alphab. Errorum. V. Nuptiæ. 16. in f. V. Luxuria. 11.

1.Tim 4.3. QVÆ igitur hic duritia nostra, si non facientibus voluntatem Dei renuntiamus? Quæ hæresis, si secundas nuptias, vt illicitas, iuxta adulterium, iudicamus? Quid est enim adulterium, quàm matrimonium illicitum? Notat Apostolus eos, qui in totum nubere prohibebant, qui & de cibis interdicebant, quos Deus condidit. Nos verò non magis nuptias auferimus, si secundas recusamus; quàm cibos reprobamus, si sæpius ieiunamus. Aliud est auferre, aliud temperare; aliud est, legem non nubendi ponere; aliud, modum nubendi statuere. Planè qui exprobrant nobis duritiam, vel hæresim in hac causa, si in tantùm fouent carnis infirmitatem, vt in nubendo frequenter, sustinendam putent; cur illam in alia causa neque sustinent, neque venia fouent, cùm tormentis expugnata est in negationem? Vtique enim illam magis excusari capit, quæ in prælio cecidit, quàm quæ in cubiculo; quæ in equuleo succubuit, quàm quæ in lectulo; quæ crudelitati cessit, quàm quæ
Matth.10. 22. libidini; quæ gemens deuicta est, quàm quæ subans. Sed illam quidem à communicatione depellunt, qui non sustinuit in finem; hanc verò suscipiunt, quasi & hæc sustinuerit in finem. Propone quid vtraque non sustinuerit in finem, & inuenies eius causam honestiorem, quæ sæuitiam, quàm quæ pudicitiam sustinere non potuit. Et tamen nec cruentam defectionem infirmitas carnis excusat, nedum impudicam.

CAPVT XVI.

Varias excusationes secundò nubentium, explodit.

In p. V. nuptiæ secundæ probrosæ. 7. à p. V. Hermogenis Elogia. 5. & V. nuptiæ secundæ probrosæ. 10. & in Alphab. Errorum. V. Psychici. 11. in m. ad circa. f. in alphab. Errorum. V. nuptiæ. 17. in f. V. iudicii tempus. 3. & V. mulier. 4.

RIDEO autem cùm infirmitas carnis opponitur, quæ summa fortitudo dicenda est. Iterum nubere, est res virium; resurgere in opera carnis de continentiæ otio, substantia

ſtantia eſt laterum. Talis infirmitas, & tertio, & quarto, & vſque ſeptimo forſitan matrimonio ſufficit; vt quæ totiens fortior, quotiens fuerit infirmior, habitura iam non Apoſtolum auctorem, ſed Hermogenem aliquem, plures ſolitum mulieres ducere, quàm pingere. materia enim in illo abundat, vnde & animam eſſe præſumens, multò magis ſpiritum à Deo non habet, iam nec Pſychicus, quia non de afflatu Dei Pſychicus. Quid ſi inopiam quis cauſetur, vt carnem ſuam apertè proſtitutam profiteatur, exhibitionis cauſa nubentem, oblitus de victu & veſtitu non eſſe cogitandum? habet Deum etiam coruorum educatorem, etiam florum excultorem. Quid ſi ſolitudinem domus obtendat? quaſi vna mulier frequentiam præſtet, homini ad fugam proximo. habet viduam vtique, quam adſumat licebit. Non vnam generis huius vxorem, ſed etiam plures habere conceſſum eſt. Quid ſi de poſteritate quis cogitet iiſdem animis, quibus oculis vxor Loth, vt ideo quis repetat matrimonium, quia de priore liberos non habuit; hæredes ſcilicet Chriſtianus quæret, ſæculi totius exhæres? habet fratres, habet Eccleſiam matrem. Aliud eſt, ſi & apud Chriſtum legibus Iuliis agi credunt, & exiſtimant cœlibes & orbos ex teſtamento Dei ſolidum non poſſe capere. Nubant igitur huiuſmodi in finem vſque, vt in iſta confuſione carnis; ſicut Sodoma & Gomorrha, & diluuii dies, ab illo vltimo exitu ſæculi deprehendantur. Adijciant tertium dictum, [a] *Manducemus, & bibamus*, & nubamus: *cras enim moriemur*; non recogitantes, [b] *Væ illud prægnantibus & lactantibus*, multò grauius & amarius euenturum in concuſſione totius mundi, quàm euenit in vaſtatione vnius particulæ Iudææ. Satis opportunos nouiſſimis temporibus fructus iteratis matrimoniis colligant, vbera fluitantia, & vteros nauſeantes, & pipiantes. Parent Antichriſto in quæ libidinoſius ſæuiat. Adducet illis carnifices obſtetrices.

Matth. 6. 26. 30. Gen. 19. 26. a Matth. 24. 38. 1. Cor. 15. 32. b Luc. 21. 23. 6.

CAPVT XVII.

Opponit fidelibus Ethnicorum Monogamorum, & Virginum exemplum, in confuſionem.

In p. ad circa. f. V. Caſtit. cuſtod. 8. in f. V. monogamia. 9.

HABEBVNT planè Chriſto quod adlegent, ſpecioſum priuilegium, [a] *carnis vſquequaque imbecillitatem.* Sed hanc iudicabunt iam non Iſaac monogamus pater noſter, nec Ioannes aliqui Chriſti ſpado, nec Iudith filia Merari, nec tot alia exempla Sanctorum. Solent ethnici iudices deſtinari, Exurget regina Carthaginis, & decernet in Chriſtianas, quæ profuga, & in alieno ſolo, & tantæ ciuitatis cummaximè formatrix, cùm regis nuptias vltro optaſſe debuiſſet; nè tamen ſecundas eas experiretur, maluit è contrario vri quàm nubere. Aſſidebit & illi matrona Romana, quæ etſi per vim nocturnam, nihilominus, experta alium virum, maculam carnis ſuo ſanguine abluit, vt Monogamiam in ſemetipſam vindicaret. Fuerunt & quæ pro viris mori mallent, quàm poſt viros nubere. Idolis certè & monogamia, & viduitas apparent. Fortunæ muliebri coronam non imponit, niſi vniuira; ſicut nec matri Matutæ. Pontifex maximus, & Flaminica nubunt ſemel. Cereris ſacerdotes, viuentibus etiam viris & conſentientibus, amica ſeparatione viduantur. Sunt & quæ de tota continentia iudicent nos, virgines Veſtæ, & Iunonis Achaïcæ, & Dianæ Scythicæ, & Apollinis Pythii. Etiam bouis illius Ægyptii antiſtites, de continentia, infirmitatem Chriſtianorum iudicabunt. Erubeſce caro, quæ Chriſtum induiſti. Sufficiat tibi ſemel nubere, in quod à primordio facta es, in quod à fine reuocaris. Redi in Adam, vel priorem, ſi in nouiſſimum non potes. Semel guſtauit ille de arbore, ſemel concupiit, ſemel pudenda protexit, ſemel Deo erubuit, ſemel ruborem ſuum abſcondit, ſemel de paradiſo ſanctitatis exulauit, ſemel exinde nupſit. Si in illo fuiſti, habes tuam formam; ſi in Chriſtum tranſiſti, melior eſſe debebis. Exhibe tertium Adam, & hunc digamum, & tunc poteris eſſe, quod inter duos non potes.

a Matth. 26. 41. Matth. 11. 10. Iudith. 8. 1. Iudith. 16. 61.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI

AD NATIONES LIBER PRIMVS.

ARGVMENTVM.

Quoniam duo ſequentes libri ad Nationes Inſcripti, ex antiquiſſimo primùm codice Agobardi per Iacobum Godofredum Iuriſconſultum in lucem editi, & Bibliothecæ Regiæ donati, denuò opera Nicolai Rigaltij Doctiſſimi Viri, typis mandati, ſano eius Iudicio cæmenta magis, ac rudera Tertulliano fuerunt, quàm perpoliti, & dedolati libri, quibus accuratius ipſe poſtea Apologeticum & laboratius elimauit; haſi diutius, num in Alphabeto librorum eius etiam iſtos duos texerem, & propria ſingulis capitibus argumenta præfigerem, Scholiaque his congrua in Omniloquio rationali ſubſcriberem; Sed nè quid deeſſet operi tanto, & vt amicorum conſilio morigerum me præſtarem, hoc etiam iugum collo meo impoſui. Ad argumentum vtriuſque libri, quod attinet, idem vtrobique fuit ſcopus Authoris, vt Chriſtianam diſciplinam, & nomen, aduerſus Gentilium calumnias tueretur. Qui plura volet, conſulat Argumentum prolixum ſatis in librum eiuſdem Apologeticum aduerſus Gentes. Cæterùm frequens in iſtis libris helleniſmus non ſufficienter arguit, ſpeciales Græcè conſcriptos fuiſſe contra Gentiles libros: tum quòd in cæteris operibus frequentiſſimè græcizet: tum quòd vt apertiſsimè liquet, in toto Apologetico, eaſdem, vel ad verbum, vel ad ſenſum, mutato tantùm ordine, ſententias proferat. Vnde patet non ſine magna tam celebris Authoris iniuria poſſe cenſeri, perpetuâ ferè Batologiâ vel Apologeticum, vel duos ad Nationes libros fuiſſe contextos. Hieronymus certè æquus arbiter ſagaxque diſcretor, Apologeticum, à libris contra Gentes editis ſic diſcreuit; vt in Epiſt. ad Magnum, ſcriberet: Apologeticus eius, & aduerſus Gentiles libri, cunctam ſæculi continent diſciplinam. *Ego certè non pauca in his libris ad Nationes reperi, quæ nec in Apologetico; neque in alijs eius operibus inueniri poſſunt.*

CAPVT PRIMVM.

Eo ipſo iudices Ethnici exaggerant iniuſtitiæ ſuæ crimen, eoque apertè conuincuntur, quòd Chriſtianos condemnent, quorum vitam ignorant, & Chriſtiana diſciplina ſanctitas gratis odio habetur ignorata ex induſtria, quæ cognita amatur.

Per totum. V. Chriſtiana Religio. 14. inf.

ESTIMONIVM ignorantiæ veſtræ, quæ iniquitatem dum defendit, reuincit, in promptu eſt; quòd omnes qui vobiſcum retro ignorabant, & vobiſcum oderant, ſimul eis contigit ſcire, deſinunt odiſſe, qui deſinunt ignorare. Immò fiunt & ipſi quod oderant, & incipiunt odiſſe quod fuerant. Adeò quotidie adoleſcentem numerum Chriſtianorum ingemitis. Obſeſſam vociferamini ciuitatem: in agris, in Caſtellis, in inſulis Chriſtianos. Omnem ſexum, omnem ætatem, omnem denique dignitatem tranſgredi à vobis, quaſi detrimento, doletis: nec tamen hoc ipſo, ad æſtimationem alicuius latentis boni animos promouetis. Non licet rectius ſuſpicari, non licet propius experiri; hîc tantùm curioſitas humana inueniſſe. Mauultis neſcire, quia iam odiſtis; quaſi certè non odituros vos ſciaris. Arquin ſi nullum erit odij, reperietur optimum vtique, ab iniuſtitia priore diſcedere: ſin verò cauſa conſtiterit, nihil odio detrahetur: quod adeò amplius, iuſtitiæ ſcientia cumulabitur: niſi ſi emendari pudet, aut excuſari piget. Scio planè, qua reſponſione ſoletis redundantiæ noſtræ teſtimonium conuenire: non vtique eo bonum præiudicari, quia pleroſque conuertat, & ſibi rapiat, inquitis. Noui demutationem mentis in malas partes. Quot

assertores bonæ vitæ? Quot transfugæ in peruersum? Multi bona fide, immò iam plu-tes, pro extremitatibus temporum. Verùm, deficit adæquatio comparationis istius. Nam de malo ita constat apud omnes, vt nè ipsi quidem rei qui ad malum transeunt, & à vobis in peruersa diuertunt, defendere malum pro bono audeant. Turpia timori, pudori impia habent: denique gestiunt latere, deuitant apparere; trepidant deprehensi, negant accusati: nè torti quidem facilè, aut semper confitentur, certè damnati mœrent: exprobrant etenim quod erant, in semetipso: malæ mentis ab innocentia transitum, vel fato imputant: adeò nolunt suum esse, quia malum negare non possunt. Christiani verò quid tale cōsequuntur? Neminem pudet, neminem pœnitet, nisi tantùm pristinorum. Si denotatur, gloriatur: si trahitur, non subsistit: si accusatur, non defendit: interrogatus, confitetur: damnatus, gloriatur. Quod hoc malum est, in quo mali natura cessat?

CAPVT II.

Iudicum Ethnicorum peruersitas patet, & Christianæ disciplinæ sanctitas elucet, quod cùm cæteros reos torqueant, vt ad criminis sui confessionem cogant; solos Christianos excruciant, vt Christum, & seipsos Christianos esse negare compellant, quod vnicum est eorum crimen.

Per totum. V. Christiana Religio. 15. in f.

IN quo ipsi etiam contra formam iudicandorum malorum iudicatis. Nam nocentes quidem perductos, si admissum negent, tormentis vrgetis ad confessionem: Christianos verò sponte confessos, tormentis comprimitis ad negationem. Quæ tanta peruersitas, vt confessioni repugnetis, tormentorum officia mutetis, gratis reum euadere, inuitum compellentes negare. Præsides extorquendæ veritatis, de solis nobis mendacium exquiritis, vt dicamus nos non esse quod sumus. Opinor, non vultis nos malos esse: ideoque gestitis de isto nomine excludere! Sanè cæteros ad hoc tenditis, & excarnificatis, vt negent esse quod dicuntur! Atquin illis negantibus non creditis: nobis, si negauerimus, statim creditis. Si certi estis nos nocentissimos esse, cur etiam in hoc aliter quàm nocentes, à vobis agimur? Non dico, quòd neque accusationi, neque recusationi spatium commodetis. Soletis & inaccusatos, & indefensos non temerè damnare. Sed verbi gratia, si de homicida * consuratur, non statim confesso eo nomen homicidæ, dispuncta causa est, aut satiata cognitio. Quanquam confessis difficilè creditis: verùm insuper consequentia exigitis; quotiens ex. * Consultatur. dem egetit, quibus telis, quibus in locis, quibus spolijs, socijs, receptoribus; nè quid omnino mali hominis delitescat, aut desit aliquid instruendæ ad sententiam veritati. Porro dè nobis, quos atrocioribus, ac pluribus criminibus depuratis, breuiora, ac leuiora elogia conficitis. Credo, non vultis oneratos, quos omni opere perditos vultis; aut non putatis requirenda, quæ nostis! Hoc ergo peruersius, si cogitis negare, de quibus certissimè sciris. Immò, quod magìs odio vestro competebat, forma iudicandi, proprio studio non ad negationem certare, nè quos odistis, liberaretis; sed ad confessionem singulorum scelerum, quò magìs inimicitiæ satiarentur exaggeratione pœnarum, dum recognoscitur quòt quisque iā conuiuia illa celebrasset, quotiens in tenebris incursasset incesta. Quid? quòd eradicandi generis diffundenda erat requisitio, porrigenda quæstio in socios conscio sque. Perducerentur infantarij, & coqui, & ipsi canes pronubi; emendata res esset. etiam spectaculis gratià adgregaretur. Quanto enim studio in caueam conueniretur, depugnaturo aliquo, qui centum infantes deuorasset? Sed enim tam horrenda, tamque monstruosa de nobis deferuntur; vtrique erui debuerunt, nè incredibilia viderentur, & odium in nos publicum refrigesceret. Nam & plerique fidem talium temperant, horrentes naturam quærere pabulum ferinum, quam concubitus ab humano genere præclusit.

CAPVT III.

Solo nomine, absque vlla criminis inquisitione, Christiani à Iudicibus Ethnicis peruersissimè cruciantur, cùm nomen Christianum nil barbarum sonet aut infaustum, sed iucundum sit, & suaue.

Per totum. V. Christiana Religio. 16. in m.

VOs igitur, aliàs diligentissimi, ac pertinacissimi discussores scelerum longè minorum, cum talibus, tam horrendis, & omnem impietatem supergressis, eam diligentiam deferatis; neque confessionem recipiendo iudicantibus semper laborandam; neque exquisitionem digerendo; damnatoribus semper consulendam; iam apparet,

vituperant quæ nesciunt, & id quod sciunt, eò quòd nesciunt, vitiant. Nemini subuenit, nè ideo bonus quis & prudens, quia Christianus: aut ideo Christianus, quia prudens & bonus: cùm sit humanius occulta manifestis adiudicare, quàm manifesta de occulto præiudicare? Aliquos retro antè hoc nomen vagos, viles, improbos norant, emendatos repentè mirantur, & tamen mirari quàm assequi norunt. Alij tanta obstinatione certant, vt cum suis vtilitatibus depugnent, quas de commercio istius nominis capere possunt: Scio maritum, vnum atque alium, anxium retro de vxoris suæ moribus, qui nè mures quidem in cubiculum inrepentes sine gemitu suspicionis sustinebat; comperta causa nouæ sedulitatis, & insuetatæ captiuitatis, omnem vxori patientiam obtulisse, negasse zelotypum, maluisse lupæ, quàm Christianæ maritum. ipsi suam licuit in peruersum demutare naturam, mulieri non permisit in melius reformari. Pater filium de quo queri desierat, exheredauit. Dominus seruum, quem præterea necessarium senserat, in ergastulum dedit: Simul quis intellexerit Christianum, mauult nocentem. nam & ipsa per se traducitur disciplina, nec aliunde prodimur, quàm de bono nostro: si & mali de suo malo radiant, cur nos soli contra instituta naturæ pessimi de bono denotamur? Quid enim insignè præferimus, nisi primam sapientiam, qua friuola humanæ manus opera non adoramus: abstinentiam, qua ab alieno temperamus: pudicitiam, quam nec oculis contaminamus: misericordiam, qua super indigentes flectimur: ipsam veritatem, qua offendimus: ipsam libertatem, pro qua mori nouimus? qui vult intelligere qui sint Christiani, istis indicibus vtatur necesse est.

CAPVT V.

Nomen Christiani Auaritiam, luxuriam, omne crimen excludit. Et qui criminosi sunt, sola superficie Christiani sunt. Et qui magno in bonorum numero pauci mali sunt, bonorum præstantiam sua peruersitate exaggerant & declarant.

V. Nomen. 1. in m.

QVOD ergo dicitis, Pessimi, & probrosissimi auaritia, luxuria, improbitate: Non negabimus quosdam: sufficit & hoc ad testimonium nominis nostri, si non omnes, si non plures: Necesse est in corpore, & quantum velis integro, aut puro, vt næuus aliqui effruticet, aut verrucula exsurgat, aut lentigo sordescat: Cælum ipsum nulla serenitas tam colata purgat, vt non alicuius nubiculæ flocculo resignetur: Modica macula in fronte, in parte quadam exemplari visa, quo vniuersitas munda est: Maior boni portio modico malo ad testimonium sui vtitur. Cùm tamen aliquos de nostris malos probatis, iam hoc ipso Christianos non probatis: Quærite, secta cui malitiæ deputatur? Ipsi in conloquio, si quando aduersus nos, cur ille, inquitis, fraudator, si abstinentes Christiani? Cur immitis si misericordes? adeo testimonium redditis, non esse tales Christianos, dum cur tales sint, qui dicuntur Christiani, retorquetis. Multum distantiæ inter crimen, & nomen; inter opinionem, & veritatem. Nam & nomina sic sunt instituta, vt fines suos habeant inter, dici, & esse. quot denique Philosophi dicuntur, nec tamen legem Philosophiæ adimplent? Omnes nomen de professionibus gestant. Seducant nomen, sine professionis præstantia, qui superficie vocabuli infamant veritatem Non statim sunt, qui dicuntur; sed quia non sunt, frustra dicuntur: & fallunt eos qui rem nomini addicunt, cùm de re, status nominis competat. Et tamen eiusmodi, neque congregant, neque participant nobiscum, facti per delicta denuò vestri: quando nè illis quidem misceamur, quos vestra vis atque sæuitia ad negandum subegit. Vtique enim facilius inter nos inuiti desertores disciplinæ, quàm voluntarij continerentur. Cæterùm sine causa vocatis Christianos, quos ipsi negant Christiani, qui se negare non norunt.

CAPVT VI.

Leges Gentilium stulta & iniusta, quæ non inquisita & ignorata gesta puniri volunt.

Per totum. V. leges Gentilium 3. in f.

HIs propositionibus, responsionibusque nostris, quas veritas de suo suggetit, quotiens comprimitur, & coarctatur conscientia vestra, tacitæ ignorantiæ suæ testis, confugitis æstuantes ad arulam quandam, id est legum authoritatem; quòd vtique non plecterent sectam istam, nisi de meritis apud conditore legum constitisset. Quid ergo prohibuit apud exsecutores quoque legum proinde constare, cùm de cæteris criminibus; quæ similiter legibus arcentur ac puniuntur, nisi prius requiratur, pœna

cessat? verbi gratia homicidam, adulterum, lege: discutitur tamen de ordine admissi: Et tamen cognitum est omnibus genus facti. Christianum puniunt leges: si quod est factum Christiani, erui debet: nulla lex prohibet inquirere: atquin pro legibus facit inquisitio: quomodo enim legem obseruabis, cauendo quod lege prohibetur, adempta diligentia cauendi, per defectum agnoscendi quid obserues? nulla sibi lex debet conscientiam iustitiæ suæ, sed eis à quibus captat obsequium: Cæterùm suspecta lex est, si probari se non vult. Meritò igitur tamdiu iustæ in Christianos, & reuerendæ, & obseruandæ censentur, quamdiu ignoratur quod persequuntur: meritò post agnitionem iniquissimæ repertæ, cum suis machæris, & patibulis, & leonibus despuuntur. Legis iniustæ honor nullus est. Vt opinor autem dubitatur de iniquitate legum quarumdam, cùm quotidie nouis consultis, constitutisque, duritias nequitiasque earum temperetis.

CAPVT VII.

Non est credendum famæ, vt potè plurimùm incertæ, & mendaci: quæ Christianis mysteriis imponit atrocissima & incredibilia infanticidii, esus humanæ carnis, & incestus crimina; quæ nec ab extraneis sciri, nec à Christianis, Ethnicis prodi potuerunt; nè tantorum criminum rei punirentur.

V. Christiana religio. 18. in m. & seq.

* Apoc. 7. m. VNDE ergo, inquitis, tantū de vobis famæ licuit, cuius testimoniū suffecerit forsitan conditoribus legum? Quis oro, sponsor aut illis tunc, aut exinde vobis, de fide? fama est. Nonnè hæc est *fama malum, quo non aliud velocius vllum*? cur malum, si vera semper sit, non mendacio plurimùm; quæ nè tum quidē cùm vera defert, à libidine mendacii cessat, vt non falsa veris intexat, adiiciens, detrahens, varietate confundens? Quid? quòd ea conditio illi, vt non nisi cum mentitur, perseueret? Tamdiu enim viuit, quamdiu non probat quicquam: siquidem approbata cadit, & quasi officio nuntiandi functa, decedit; exinde res tenetur, res nominatur: nec quisquam dicit, verbi gratia, Hoc Romæ aiunt factum: aut Fama est, illum prouinciam fortitum: sed, ille prouinciam sortitus est: &, Hoc factū est Romæ. Nemo famam nominat, nisi incertus, quia nemo sit famā, sed cōscientia, certus: nemo famæ credit, nisi stultus, quia sapiens non credit incerto. Fama quantacunque ambitione diffusa est, ab vno aliquando ore exorta sit necesse est, exinde in traduces quodammodo linguarum, & aurium serpit, & modicum originum vitium, rumores obscurat: vt nemo recogitet, nè primum illud os mendacia seminauerit; quod sæpè fit aut æmulationis ingenio, aut suspicionis arbitrio, aut etiam noua mentiendi voluptate. Sed benè, quòd omnia tempus reuelat, testibus sententiis, & prouerbiis vestris, ipsâque naturâ, quæ ita ordinata est, vt nihil latcat, etiam quod fama non prodidit. Videte qualem prodiciam aduersus nos subornastis, quia quod semel detulit, tantoque tempore ad

* Apoc. c. 7. à p. fidem corroborauit, vsque adhuc probare non potuit. * Principe Augusto nomen hoc ortum est: Tiberio, disciplina eius inluxit: sub Nerone, damnatio inualuit, vt iam hinc de persona persecutoris ponderetis. Si pius ille princeps, impii Christiani: si iustus, si castus, iniusti, & incesti Christiani: si non hostis publicus, nos publici hostes: quales simus damnator ipse demonstrauit, vtique æmula sibi puniens: & tamen permansit, erasis omnibus, hoc solum institutum Neronianum: iustum denique, vt dissimile sui auctoris. Igitur ætati nostræ nondum anni CCL: Tot iniqui interea, tot cruces diuinitatem consecutæ, tot infantiæ trucidatæ, tot panes cruentati, tot strages lucernarum, tot errores nuptiarum: & adhuc Christianis sola fama decernit. Habet quidem grande fundamentum de vitio ingenii humani, fælicius in acerbis atrocibusque mentitur: quantò enim proni ad malitiam, tantò ad mali fidem opportuni estis: facilius denique falso malo, quàm vero bono creditur. Si quem tamen apud vos prudentiæ locum iniquitas reliquisset, ad explorandam famæ fidem, vtique iustitia poscebat dispicere, à quibus potuisset fama in

* Apoc. c. 8. vulgus, & ita in totum orbem dari: * Ab ipsis enim Christianis non opinor, cùm vel ex forma, ac lege omnium mysteriorum, silentii fides debeatur: quantò magis talium, quæ prodita non euitarent interim, humana animaduersione, præsentaneum supplicium? Si ergo non ipsi proditores sui, sequitur vt extranei: Oro vos, extraneis vnde notitia? cùm etiam iusta, & licita mysteria omnem arbitrii extraneum caueant? nisi inlicita minus spernunt: Atquin extraneis tam honorare, quàm confingere magis competit...: domesticorum curiositas furata est per rimulas, & cauernas. Quid? cùm domestici eos vobis prodant? omnes à nullis magis prodimur, quantò magis, si atrocitas tanta sit; quæ iustitia indignationis omnem familiaritatis fidem rumpit, non potuerit continere, quod horruit, mens: quod expauit, oculus? Hoc quoque mirum, si & ille qui tanto impatientiæ

iure prosiluit, deferre, non & probare gestit, & ille qui audiit, & non videre curauit: siquidem par fructus est & delatoris, si quod detulit probet: & auditoris, si quod audit, etiam sibi credat. Tunc, inquitis, primò delatum & exhibitum est; auditum, & inspectum est, atque exinde famæ commendatum. Hoc quidem superscendit omnem admirationem, si semel deprehensum est, quod semper admittitur: nisi desiuimus iam talia factitare. atquin & idem vocamur, & in iisdem deputamur, & de die redundamus quod plures, hoc pluribus odiosi: magis increscit odium, increscente materia. proficiente multitudine reorum, quid ita non proficit multitudo nuntiatorum? * Quod sciam, & conuersatio notior facta est: scitis & dies conuentuum nostrorum: itaque & obsidemur, & opprimimur, & in ipsis arcanis congregationibus detinemur. Quis vnquam tamen semeso pueri superuenit? quis in cruentato pane vestigia dentium deprehendit? quis tenebris repentino lumine inruptis, immunda aliqua, nè dixerim incesta, indicia recognouit? Si præmio impetramus, nè tales in publicum extrahamur, quare & opprimimur? possumus & omnino non extrahi: quis enim proditionem criminis alicuius, sine crimine ipso, aut vendit, aut redimit? Sed quid extraneis speculatoribus & indicibus detractem, quia talia obiciatis, quæ non ab ipsis nobis cum maxima vociferatione publicentur, aut statim audita si prius demonstrantur, aut postea reperta si intectim celentur? Sine dubio enim initiatum volentibus, mos est prius ad magistrum, * sacrorum vel patrem adire: tum ille dicet, Infans tibi qui adhuc vagetur necessarius qui immoletur, & panis aliquantum qui in sanguine infringatur: præterea, candelabra quæ canes annexi deturbent, & offulæ quæ eosdem canes: sed & mater aut soror tibi necessaria est. Quid si nullæ erunt? opinor legitimus Christianus esse non poteris? Hæc, oro vos, denunciata ab aliis sustinent prodi? Diuersum opus. Non est scire illos: prius fallaciæ negotium perpetratur, ignaris & dapes, & nuptiæ subjiciuntur. Nihil enim vnquam retro de Christianis mysteriis audierunt. Tamen postea cognoscant necesse est, vel aliis quos inducunt præministranda. Cæterùm quàm vanum est profanos scire, quod nesciat sacerdos? Tacent igitur, & accepto ferunt; & nihil tragœdiæ Thyestæ, vel Oedipodis erumpunt; & non protrahunt ad populum: fide in ministros; & magistris, & de ipsis, potiores morsus jam doctis.... rapiunt. Si nihil tale probetur, grande nescio quid æstimari oportet, cuius compensatio tantarum atrocitatum tolerantia constat. Miseræ atque miserandæ Nationes, ecce proponimus vobis disciplinæ nostræ sponsionem: Vitam æternam sectatoribus & conseruatoribus suis spondet, è contrario * profanis & æmulis supplicium æternum æterno igni comminatur: ad vtramque causam mortuorum resurrectio prædicatur. Viderimus de fide istorum, dum in suo loco digeruntur: Interim credite, quemadmodum nos: volo enim scire, si per talia scelera adire parari estis, quemadmodum nos? Veni, si quis es, demerge ferrum in infantem; vel si alterius officium est, tu modò specta morientem animam antequam vixit, certè excipe rudem sanguinem in quo panem tuum saties, vescere libenter: interea discumbens dinumera loca vbi mater, aut soror torum presserit: nota diligenter, vt cùm tenebræ inruerint, tentantes scilicet diligentiam singulorum, non erres, extraneam incursans: piaculum feceris, nisi incestum. Hæc cùm expunxeris, viues in æuum. Cupio respondeas, si tanti facias æternitatem? immò idcirco nec credis, & iam si credideris, nego te velle; & iam si velles, nego te posse. cur autem alii possint, si vos non potestis? cur non possitis, si alii possunt? Impunitatem, æternitatem quanto constare vultis? An hæc nobis omni modo redimendæ videntur? an alii ordines dentium Christianorum, & alii specus faucium, & alii ad incesti libidinem nerui? Non opinor: satis enim id est nobis, sola veritate à vestra positione discerni.

Marginalia: * Apoc. c. 8. — * Apoc. c. 9. — * Apoc. c. 8. — in p.

CAPVT VIII.

Christianos esse quoddam tertium hominum genus, & præ cæteris atrox & crudele, probari non potest, nisi ex fabulis Gentilium, Psammetichi Regis Ægypti crudelitate, qui primum linguam & hominum genus inuestigauit, truncata cuiusdam nutricis lingua duos infantes educantis.

V. Christiana. Religio. 18. à m.

PLANE,* Tertium genus dicimur. Cynopæ, nè aliqui, vel Sciapodes: vel aliqui de subterranea Antipodes? Si qua istic apud vos saltem ratio est, edatis velim primum, & secundum genus, vt ita de tertio constet. Psammethicus quidem putauit tibi se ingenio exploratum, si de primâ generis: dicitur enim, infantes recenti è partu seorsum à commercio hominum alendos tradidisse nutrici, quam & ipsam propterea elinguauerat, vt in totum exules vocis humanæ, non auditu formarent loquelam, sed suo promentes, eam primam nationem designarent, cuius sonum natura dictasset: Prima vox BEKKOS

Marginalia: * Apoc c. 8. — in m.

renuntiata est: Interpretatio eius, *Panis* apud Phrygas nomen est: Phryges primi genus exinde habentur. Sed hoc vnũ erit de vanitatibus vestrarũ fabularum, non otiose nobis retractandũ, quo fidẽ vestræ vanitatibus, quã veritatibus deditã demonstrare gestimus. An omnino credibile sit, tali membro detecto, vastato ipsius animæ organo, & vsque radicitus cæso, castratis faucibus, quæ etiam extrinsecus periculosè vulnerantur, exinde tabo in præcordia refluente, postremò aliquamdiu cessantibus alimentis, vitam nutrici perdurasse? Age nunc, perseuerauerit Philomelæ medicamentis .... quam & ipsam prudentiores, non linguæ cæde, sed pudoris rubore mutam interpretantur. si ergo vixit, potuit effutire aliquid obtusum; & exarticulatum sonum, tinnitumque, sine modulatu labellorum, expanso ore; lingua stupente; de solis faucibus eogi licet: id fors tunc infantes, quia vnicum, facilius commenrari; paulò modulatius, vt-pote linguatuli, in ventum alicuius interpretationis impegerint. Sint nunc primi Phryges, non tamen tertij Christiani: quantæ enim aliæ gentium series post Phrygas? Verùm recogitate, nè quos Tertium genus dicitis, principem locum obtineant, si quidem non vlla gens non Christiana; itaque quæcunque gens prima, nihilominus Christiana. Ridicula dementia, nouissimos dicitis, & tertios nominatis. Sed de superstitione, tertium genus deputamur, non de natione; vt sint Romani, Iudæi, dehinc Christiani. Vbi autem Græci? vel si in Romanorum superstitionibus censentur, quandoquidem etiam deos Græciæ Roma sollicitauit; vbi saltem Ægyptij, & ipsi, quod sciam, priuatæ curiosæque religionis? Porro, si tam monstruosi qui tertij loci, quales habendi, qui primo, & secundo antecedunt?

CAPVT IX.

Gentiles probat stultos pariter & ambitiosos, qui omnem cladem publicam imputant Christianis cùm ipsorum dij cultores suos à communibus calamitatibus non deffendant.

V. Christiana Religio, 12. in m.

SED quid ego mirer vana vestra, cùm ex forma naturali, concorporata & concreta intercessit malitia, & stultitia, sub eodem mancipe erroris? Sanè, quia non miror, enumerem necesse est, & vos recognoscendo miremini, in quantam stultitiam incidatis, * qui omnis cladis publicæ vel iniuriæ nos causas esse vultis; si Tiberis redundauerit, si Nilus non redundauit, si cœlum stetit, si terra mouit, ... tiua vastauit, si famis afflixit, statim omnium vox, Christi .... tum. Quasi modicum habeant, aut aliud metuere! Quid igitur? Opinor, vt contemptores deorum vestrorum, hæc iacula eorum prouocamus. Vt supra edidimus, ætatis nostræ nondum anni trecenti, quantæ clades antè id spatium supra vniuersum orbem, ad singulas vrbes, & prouincias ceciderunt? quanta bella externa, & intestina? quot pestes, fames, ignes, hiatus, motusque terrarum sæculum digessit? vbi tunc Christiani, cùm res Romana tot historias laborum suorum subministrauit? vbi tunc Christiani, cùm Hierennape, & Delphos, & Rhodos, & Creta insulæ multis cum millibus hominum pessum ierunt, vel quam Plato memorat maiorem Asiam, aut Africam in Atlantico mari mersam: cùm Vulsinios de cœlo, Tarpeios de suo monte perfudit ignis; cùm terræ motu mare Corinthium ereptum est? cùm totum orbem cataclysmus aboleuit? Vbi tunc non dicam contemptores deorum Christiani, sed ipsi Dei vestri, quos clade illã posteriores, loca, oppida approbant, in quibus nati, morati, sepulti sunt, etiam quæ condiderunt: non aliàs enim superfuissent ad hodiernum, nisi postuma cladis illius?* Sed relegere & reuoluere non curatis testimonia temporum, aliter vobis renunciata, inprimis nè deos vestros, iniustissimos pronuncietis, qui propter contemptores, etiam cultores suos lædunt: tunc enim vosmetipsos errare probatis, si deos traditis, qui vos à meritis profanorum non discernunt. Quòd si, vt vnus atque alius .... mus ait, idcirco vobis quoque irascuntur, quoniam de nostra eradicatione negligitis, absolutum est de infirmitate & medioeritate eorum: nam non irascerentur vobis in animaduersione cessantibus, si ipsi exsequi possent. Quamquam & aliàs confiremini istud, si quando illos supplicio nostro videmini vlcisci: Ab aliud, à maiore defenditur: Pudeat igitur deos ab homine defendi.

* Apol. cap. 40. in p.

* Apol. cap. 40. in m.

CAPVT X.

Retorquet in Gentiles calumnias impositas Christianis, & mutatas leges & disciplinas veteres exprobrat, maximè circa deorum cultum quem Gentiles ipsi peruertunt. Et quidem indignissimè contra Deos, Poëta, Philosophi, tragœdi, comœdi insultant.

V. Dij Gentium. 2. in m.

EFFVNDITE iam omnia venena, omnia calumniæ tela infligite huic nomini, non cessabo vltra repellere: at postmodum obtundentur expositione totius nostræ disciplinæ: nunc verò eadem ipsa de nostro corpore vulsa, in vos retorquebo; eadem vulnera criminum, in vobis defossa monstrabo; quò machæris vestris, admentationibusque cadatis. Iam primò, quòd in nos generali accusatione dirigitis, diuortium ab institutis maiorum; considerate etiam atque etiam, nè vobiscum communicemus crimen istud. Ecce enim per omnia vitæ ac disciplinæ corruptam, imò deletam in vobis antiquitatem recognosco. De legibus quidem iam supra dictum est, quod eas nouis de die consultis, constitutisque obruistis. De reliqua verò conuersationis humanæ dispositione palàm subiacet, quanta à maioribus mutaueritis, cultu, habitu, apparatu, ipsoque victu, ipsoque sermone; nam pristinum, vt rancidum relegatis. exclusa vbique antiquitas in negotijs, in officijs. rotam auctoritatem maiorum, vestra auctoritas deiecit. Sanè, quod vobis magìs probro est, laudatis semper vetustates, & nihilominus recusatis; qua peruersitate tant..... maiorum apud vos permanere probati debuerunt, cùm ea quæ probatis, recusetis? Sed & ipsum quod videmini à maioribus traditũ fidelissimè custodire & defendere, vel quo maximè reos nos transgressionis postulatis, de quo totum odium Christiani nominis animatur, deorum dico culturam, perinde à vobis destrui ac despici ostendam: nisi quòd non perinde: nos enim contemptores deorum haberi nulla ratio est, quia nemo contemnit, quod sciat omnino non esse.* Quod omnino est, id contemni potest; quod nihil est, nihil patitur. Igitur quibus est, ab eis patiatur necesse est. Quo magis oneramini, credentes esse, & contemnentes; colentes & despuentes, honorantes & lacessentes. Licet etiam hinc recognoscere, inprimìs, cùm alij alios Deos colitis, eos quos non colitis, vtique contemnitis. prælatio alterius, sine alterius contumelia esse non potest, nec vlla electio, non reprobatione componitur. qui de pluribus suscipit aliquem, eum quem non suscipit despexit. Sed, tot ac tanti ab omnibus coli non possunt! Iam ergo tunc primò contempsistis, non veriti scilicet ita instituere, vt omnes coli non possent. Atenim illi sapientissimi ac prudentissimi maiores, quorum institutis renuntiare non nostis, maximè in persona deorum vestrorum, ipsi quoque impij deprehenduntur. Mentior, si nunquam censuerant, Nè qui imperator fanum, quod in prælio vouisset, prius dedicasset, quàm Senatus probasset: * vt contigit M. Æmilio, qui vouerat Alburno deo. vtique enim impiissimum, immò contumeliosissimum admissum est, in arbitrio, & libidine sententiæ humanæ locare honorem diuinitatis, vt Deus non sit, nisi cui esse permiserit Senatus. * Sæpè Censores inconsulto populo adsolauerunt. certè Liberum patrem cum sacro suo Consules Senatus auctoritate, non vrbe solummodò, verùm tota Italia eliminauerunt. Cæterũ, Serapem, & Isidem, & Arpocratem, & Anubem prohibitos capitolio Varro cõmemorat, eorumque statuas à Senatu deiectas, nonnisi per vim popularium restructas, sed tamen & Gabinius Consul Kalendis Ianuarijs, cùm vix hostias probaret, præ popularium cœtu, quia nihil de Serape, & Iside constituisset, potiorem habuit Senatus censurã, quàm imperium vulgi, & aras institui prohibuit. Habetis igitur in maioribus vestris, etsi non nomen, attamen sectam Christianam, quæ Deos negligit. Horum; si vos saltem integrum honoribus vestris, rei esse læsæ religionis: sed inuenio conspirasse à vobis tam superstitionis, quàm impietatis profectum. quanto enim inreligiosiores deprehendimini? * Priuatos enim Deos, quos Lares, & Penates domesticâ consecratione perhibetis, domesticâ licentiâ inculcatis, venditando, pignerando pro necessitate, ac voluntate. Essent quidem tolerabiliora eiusmodi contumaciæ sacrilegia, nisi quòd eo iam contumeliosiora; quod modica. Sed aliquo solatio priuatorum & domesticorum deorum querelæ iuuantur, quod publicos turpius contumeliosiusque tractatis. Iam primùm, quos in hastarium regessistis publicanis subd...tis, omni quinquennio inter vectigalia vestra proscriptos addicitis. sic Serapeum, sic Capitolium petitur, addicitur, conducitur....... sub eadem voce præconis, eadem exactione quæstoris. Sed enim agri tributo onusti viliores, hominum capita stipendio censa, ignobiliora. nam hæ sunt captiuitate notæ pœna, Dei vero qui magìs tributarij, magìs sancti, immò qui magìs sancti, magìs tributarij; maiestas constituitur in questũ, negotiatio religione proscribitur, sanctitas locationẽ mendicat: exigitis mercedem pro solo templi, pro aditu sacri, pro stipitibus, pro ostijs: venditis totam diuinitatẽ, non licet eam gratis coli; plus denique publicanis reficitur, quàm sacerdotibus. Non suffecerat vectigalium deorum contumelia, de contemptu scilicet æstimanda, nec contenti estis deis honorem non habuisse, nisi etiam quemcunque habetis,

* Apol. c. 6.
* Apol. c. 13.
* Apol. c. 5.
* Apol. c. 6.
* Apol. c. 13.

depretictis aliqua indignitate. Quid enim omnino ad honorãdos eos facitis, quod non etiam mortuis vestris ex æquo præbeatis? exstruitis deis templa, æquè mortuis templa; extruitis aras deis, æquè mortuis aras, eisdem titulis superscribitis literas; easdem statuis inducitis formas, vt cuique ars, aut negotium, aut ætas fuit: senex de Saturno, imberbis de Apolline, virgo de Diana figuratur, & miles in Marte, & in Vulcano faber ferri consecratur. Nihil itaque mirum si hostias easdẽ mortuis, quas & deis cæditis, eosdemque odores excrematis. Quis istam contumeliam excuset, quæ vt aut mortuos cum deis deputet? Regibus quidem etiam sacerdotia adscripta sunt, sacrique apparatus, vt tensæ, & currus, & solisternia, & lectisternia .... rie & ludi. Planè, quoniam illis cœlum patet, hoc quoque non sine contumelia deorũ. Primò quidem, quòd non decuerit alios eis adnumerari, quibus datum sit post mortem Deos fieri: Secundùm, quòd tam liberè atque manifestè coram populo non peieraret contemplator Proculus in cœlũ recepti, nisi contemneret quos deieraret, quàm ipse, quàm ij qui ei peierare permittunt: consentiunt enim ipsi nihil esse quod deierant, immò insuper & præmio afficiunt, quia publicè contempserit periurij vindices. quanquam periurij apud vos vnusquisque purus est. Immò iam per Deos deierandi periculũ euanuit, potiore habita religione, per Cæsarem deierandi, quod & ipsum ad offuscationem pertinet deorum vestrorum; facilius enim per Cæsarẽ peierantes punirentur, quàm per vllum Iouem. Sed contemptus honestior est, habens quandam superbiæ gloriam: venit enim aliquando etiam de fiducia, vel conscientiæ securitate, vel naturali sublimitate animi. Derisus verò quanto lascivior, tanto denotatior ad contumeliæ morsum.* Recognoscite igitur quã derisores inueniamini numinũ vestrorũ, non dico quales sitis in sacrificando, quòd enecta, & rabida quæque mactatis; de opimis autẽ, & integris, superuacua esui, capitula, & vngulas, & plumarum, setarumque præuulsa, & si quid domi quoque habituri non fuissetis. Omitto quæ vulgæ, aut sacrilegæ gulæ videbuntur, maiorũ propè religionem conuenire: atquin doctissimi, grauissimi, quatenus grauitas, atque prudentia, de doctrina proficere credunt, & ii reuerentissimi erga Deos vestros semper existunt, nec eis cessit literatura, quàm vt aut turpia, aut vana, aut falsa de deis inferat. Ab ipso exordiar Homero vestro; eius vnda omnis, & omne æquor, cui quantum honorẽ additis, tantum deis vestris derogastis, magnificando qui de eis lusit. Adhuc meminimus Homeri: ille opinor est, qui diuinã maiestatem humanã conditione tractault, casibus, & passionibus humanis Deos imbuens, *qui de illis fauore diuersis, gladiatoria quòdammodo paria commisit: Venerem sauciat sagitta humanâ, Martẽ tredecim mensibus in vinculis detinet, fortasse periturum; eadem Iouem penè perpessum à cœlitum plebe traducit, aut lacrimas eius super Sarpedonem excutit, aut luxuriantem cum Iunone fœdissimè inducit, commendato libidinis desiderio, per commemorationem, & enumerationem amicarum. Exinde quis non poëtarum, ex auctoritate principis sui, in Deos insolens, aut vera prodendo, aut falsa fingendo? Et tragici quidem, aut comici pepercerunt, vt non ærumnas, ac pœnas Dei præfarentur?* Taceo de philosophis, quos superbia seueritatis, & duritia disciplinæ ab omni timore securos, nonnullus etiam afflatus veritatis, aduersus Deos erigit: denique & Socrates in contumeliam eorum quercum, & canem, & hircum iurat. nam etsi idcirco damnatus est, cùm pœnituerit Athenienses damnationis, discriminatores quoque impenderit, restituitur testimonium Socratis, & possum retorquere, probatum esse in illo, quod nunc reprobatur in nobis. Sed & Diogenes nescio quid in Herculem lusit, & Romani stili Diogenes Varro trecentos Ioues, seu Iuppiteres dicendũ est, sine capitibus inducit.* Cætera lasciuiæ ingenia, etiam voluptates vestras per dedecus deorum administrant. Dispicite apud vos Lentulorum, & Hostiorum sacrilegas venustates, vtrum mimos, an Deos vestros in strophis & iocis rideatis? Sed & histrionicas literas magna cum voluptate suscipitis, quæ omnem fœditatem designant deorum: constuprantur coram vobis maiestates in corpore impuro: famosum, & diminutum caput, imago cuiuslibet Dei vestit. luget Sol filium fulmine extinctũ, lætantibus vobis. Cybela pastorem suspirat fastidiosum, non erubescentibus vobis, & sustinetis Iouis elogia modulari. Planè religiosiores estis in gladiatorum cauea, vbi super sãguinem humanũ, super inquinamenta pœnarum, proinde saltant Dei vestri argumenta, & historias nocentibus erogandis, aut in ipsis deis nocentes puniuntur. Vidimus sæpè castratũ Attin Deum à Pessinunte, & qui viuus cremabatur, Herculẽ induerat. Risimus & meridiani ludi de deis lusum, quo Dis Pater, Iouis frater gladiatorũ exsequias cũ malleo deducit, quo Mercurius, in caluitio pennatulus, in caducæo ignitulus, corpora exanimata iam, mortemve simulantia è cauterio probat. Singula ista, quæque adhuc inuestigare quis possit, si honorem inquietant diuinitatis, si maiestatis fastigium adsolant, de contemptu

*Apol. c. 14.
* Apol. 14.
* Apol. 14.
* Apol. 15.

vtique censentur, tam eorum qui eiusmodi factitant, quàm eorum qui ita suscipiunt. Quare nescio, nè plus de vobis Dei vestri, quàm de nobis querantur........ ex alia parte adulamini, redimitis si qua delinquitis, & postremò licet vobis in eos, quos esse voluistis: nos verò in totum auersamur.

CAPVT XI.

Gentiles, Tacito Authore, finxerunt Christianos contempto deorum cultu, Deum Asinino capite colere; cùm ipsi omnis generis animalia colant.

V. Christiana Religio 6.

NEc tantùm in hoc nomine, rei desertæ communis religionis, sed superductæ monstruosæ superstitionis. nam, vt quidam somniastis, caput asininum esse Deum nostrum, hanc Cornelius Tacitus suspicionem fecit. * Is enim in quarta Historiarum suarum, vbi de bello Iudaico digerit, ab origine gentis exorsus, & tam de ipsa origine, quàm de nomine religionis, vt voluit, argumentatus; Iudæos refert in expeditione; vastis in locis aquæ inopia laborantes, onagris, qui de pastu aquam petituri æstimabantur, indicibus, fontibus vsos euasisse, ita ob eam gratiam, consimilis bestiæ superficiem à Iudæis coli. Inde opinor præsumptum, nos quoque vt Iudaicæ religionis propinquos, eidem simulacro initiari. Atenim idem Cornelius Tacitus, sanè ille mendaciorum loquacissimus, oblitus affirmationis suæ, in posterioribus refert, Pompeium magnum, Iudæis debellatis captisque, Hierosolimis templum adisse, & perscrutatum nihil simulacri repperisse. Vbi ergo is Deus fuerit? vtique nusquam magis quàm in templo tam memorabili, præsertim omnibus præter sacerdotibus clauso, quò non vererentur extraneum. Sed quid ego defendam, professus interim confessionem temporalem, omnium in vobis ex pari transferendorum? Credatur Deus noster, asinina aliqua persona: certè negabitis vos eadem habere nobiscum? Sanè vos totos asinos colitis, & cum sua Epona, & omnia iumenta. & pecora, & bestias, quæ perinde cum suis præsepibus consecratis. Et hoc fortitan crimini datis, quòd inter cultores omnium, tantùm asinarij sumus? Apol. 16. in p. Apoc. c. 16. in p. & seq.

CAPVT XII.

Frustra Gentiles exprobrant Christianis cultum crucis, cùm eam ipsi in deorum suorum simulacris fingendis, tropæis & signis excolant.

V. Crux. 16. Circa. f.

SED & qui nos crucis antistites affirmat, consacraneus erit noster. Crucis' qualitas, signum est de ligno: Etiam de materia colitis penès vos cum effigie. Quamquam sicut vestrum humana figura est, ita & nostrum sua propria; viderint nunc liniamenta, dum vna sit qualitas; viderit forma, dum ipsum sit Dei corpus. Quòd si de hoc differentia intercedit, quantò distinguitur à crucis stipite, Pallas Attica, & Ceres Pharia, quæ sine forma, rudi palo, & solo staticulo ligni informis repræsentatur? Pars crucis, & quidem maius, est omne robur, quod de recta statione defigitur. Sed nobis tota crux imputatur, cum antenna scilicet sua, & cum illo sedilis excessu. Hoc quidem vos inexcusabiliores, qui mutilum, & truncum dicastis lignum, quod alij plenum, & structum consecrauerunt. Enimverò de reliquo integra est religio vobis integræ crucis, sicut ostendam. Ignoratis autem etiam originem istam deis vestris, de isto patibulo prouenisse: nam omne simulacrum, seu ligno, seu lapide desculpitur, seu ære defunditur, seu quacunque alia locupletiore materia producitur, plasticæ manus præcedant necesse est; plasta autem lignum crucis in primo statuit, quoniam ipsi quoque corpori nostro tacita & secreta linea crucis situs est: quod caput, emicat; quod spina, dirigitur; quod humerorum obliquatio........ Si statueris hominem manibus expansis, imaginè crucis feceris. Huic igitur exordio, & velut statumini argilla desuper intexta paulatim membra complet, & corpus struit, & habitum quem placuit argillæ, intus cruci ingerit: inde circino, & plumbeis modulis præparatio simulacri in marmor, in lutum, vel æs, vel quodcùnque placuit Deum fieri, transmigratur: A cruce, argilla; ab argilla, Deus: quodammodo transit crux in Deum, per argillam. Cruce igitur consecratis, à qua incipitur consecratur. Exempli gratia dictũ erit, nempe de oliuæ nucleo, & nuce persici, & grano piperis sub terra temperato, arbor exsurgit in ramos, in comam, in speciem sui generis. eam si transferas, vel de brachijs eius in aliam subolem vtaris, cui deputabitur quod de traduce prouenit? non illi grano, aut nuci, aut nucleo? Nam cùm tertius gradus secũdo adscribitur, æquè primo secũdus, sic tertius redigitur ad primũ, transmissus per Apol. 16. in m.

secundum. Nec diutius super isto argumentandũ est, quando natutali præscriptione, omne omnino genus, censum ad originem refert; quantòque genus censetur origine, tantò origo conuenitut in genere. Si igitur in genere deorum, crucum originem colitis, hic erit nucleus, & granum primordiale, ex quibus apud vos simulacrorum siluæ propagantur. At manifesta iam: Victorias, vt numina, & quidem augustiora, quantò lætiora, veneramini. Con .... one quid melius extollant, cruces erunt intestina quodammodo tropæorum. Itaque in victorijs, & cruces colit castrensis religio, signa adorat, signa deierat, signa ipsi Ioui præfert. Sed ille imaginum suggestus, & totius auri cultus, monilia crucum sunt. Sic etiam in cantabris atque vexillis, quæ non minore sanctitate militia custodit, siphara illa, vestes crucum sunt. Erubescitis, opinor, incultas, & nudas cruces colere.

CAPVT XIII.

Gentiles perperam imputant probro Christianis cultum Solis, in die Dominico, & oratione versus Orientem, quem & ipsi pariter colunt, quin etiam cum Iudæis communicant in cerimonijs.

V. Sol. 1. circa. f.

Apol. 16. à m. ALII planè humanius, Solem Christianum Deum æstimant, quòd innotuerit ad orientis partem facere nos precationem, vel die solis lætitiam curare. Quid vos minus facitis? Non plerique affectatione adorandi aliquando etiam cœlestia, ad solis initium labra vibratis? Vos certè estis, qui etiam in laterculum septem dierum solem recepistis, & ex diebus ipsum prælegistis, quo die lauacrum subtrahatis, aut in vesperam differatis, aut otium, & prandium curetis: quod quidem facitis, exorbitantes & ipsi à vestris, ad alienas religiones: Iudæi enim festi, sabbata, & cœna pura, & Iudaici ritus lucernarum, & ieiunia cum azymis, & orationes litorales, quæ vtique aliena sunt à dijs vestris. Quare, vt ab excessu reuertar, qui solem, & diem eius nobis exprobratis, agnoscite vicinitatem; non longè à Saturno, & sabbatis vestris sumus.

CAPVT XIV.

Gentiles Iudæo cuidam apostatæ & impostori, Deum Christianorum asininum renuntianti credunt, & nobis insultant, cùm ipsi Deos plurimos animalium capita vel pennas autum habentes colant.

V. dij Gentilium 7. in f.

Apol. 16. in f. NOVA iam de Deo nostro fama suggessit. adeò nuper quidam perditissimus in ista ciuitate, etiam suæ religionis desertor, solo detrimento cutis Iudæus, vtique magis post bestiarum morsus, ad quas se locando quotidie toto iam corpore decutit; cùm incedit, picturam in nos proposuit sub ista proscriptione, ONOCHOETES. Is erat auribus canteriorum, & in toga, cum libro, altero pede vngulato; & credidit vulgus Iudæo. Quod enim aliud genus seminarium est infamiæ nostræ? Itaque in tota ciuitate Onochoetes prædicatur. Sed & hoc, tamque hesternum, & auctoritate temporis destitutum, & qualitate auctoris infirmum, libenter excipiam studio retorquendi. Videamus igitur, an hîc quoque nobiscum deprehendamini. neque enim interest quâ formâ, dum de formâ simulacra curemus. Sunt penès vos, & canino capite, & leonino, & de boue, & de ariete, & hirco cornuti dij, caprigenæ, vel anguini, & alites plantâ, fronte & tergo. Quid itaque nostrum vnicum denotatis? Plures Onochoetæ penès vos, deprehenduntur.

CAPVT XV.

Gentiles crudeliores infanticidæ Christianis, & auidiores humanæ carnis & sanguinis, sæuitiam cum voluptate coniungentes.

V. Sanguis humanus. 3. in f.

*Apol. 9. in m. SI in deis æqualitate concurrimus, sequitur vt sacrificij, vel sacri quoque inter nos diuersitas nulla sit, vt ex alia specie comparationis satisfiat. Nos infanticidio litamus, siue initiamus: Vos, si de memoria abierunt, quæ cæde hominis, quæque infanticidijs transegisse, recognoscetis suo ordine: nunc enim differimus pleraque, nè eadem videamur vbique retractare. Interim, vt dixi, ex alia parte non deest adæquatio: nam etsi nos aliter, tamen non aliter vos quoque infanticidæ, qui infantes editos enecantes, legibus quidem prohibemini, sed nullæ magìs leges tam impunè, tam securè sub

omnium conſcientia, vnius æ...... tabellis eluduntur. Sed nec eo diſtant, ſi vos non ritu ſacri, neque Deo necatis: atquin hoc aſperius, quòd frigore, & fame, aut beſtiis ......, tis, aut longiore in aquis morre demergitis. At & ſi quo .... diſſimilius penès vos ſit, eo adicite, quo veſtra pignora ex........s, & ſupplebitur, immò ſuperaceruabitur in vobis quicquid.........ratione defecerit. Sed de ea impietatis hoſtia dicimur.....dum ita quoque in vobis recognoſcitur, vbi opportunius poſitum eſt, non multo ſecernimur à veſtra voracitate; ſi illa impudica eſt, noſtra verò crudelis; coniungimur ſi fortè naturâ, quà ſemper ſæuitia cum impudicitia concordat. Quamquam quid minus, imò quid non amplius facitis? parum ſcilicet humanis viſceribus inhiatis, quia viuos, & puberes deuoratis? parum humanum ſanguinem lambitis, quoniam futurum ſanguinem elicitis? parum infante veſcimini, quia infantem totum præcoquum perhauritis?

CAPVT XVI.

Non eſt quod Gentiles verecundos ſaltem in tenebris inceſtus Caſtiſſimis chriſtianis obijciant, quos ipſi palàm exercent; & Oedipum inceſtum per ignorantiam ad miſſum flentem rident, & ludunt in ſcena, & in alio adoleſcente Romano iudicis authoritate compenſant.

V. Gentilium probra. 7. à m.

VENTVM eſt ad horam lucernarum, & caninum miniſterium, & ingenia tenebrarum. Quo in loco metuo nè cedâ. Quid enim tale in vobis detinebo? Verùm iam laudate conſilium inceſti verecundi, quòd adulteram noctem commenti ſumus, nè aut lucem aut veram noctem contaminaremus; quòd etiam luminibus terrenis parcendum exiſtimauimus; quòd noſtram quoque conſcientiam ludimus: quodcunque enim facimus, ſi volumus, ſuſpicamur. Cæterùm inceſta veſtra, pro ſua libertate, & luce omni, & nocte omni, & totâ cœli conſcientiâ fruuntur, quodque felicius proueniat, cùm palam miſceatis inceſta toto conſcio cœlo, ſoli ipſi ignoratis: nos verò etiam in tenebris, ſcelera noſtra recognoſcere poſſumus.* Planè Perſæ, Cteſias edit, tam ſcientes, quàm non horrentes cum matribus liberè fiunt. ſed & Macedones, id quod probauerunt, palàm eſt factitare; ſi quidem cùm primus ſcenam eorum Oedipus intrauit, trucidatus oculos, riſu ac d..iu exceperunt: Tragœdus conſternatus retractâ perſonâ: Nunquid, air, Domini, diſplicui vobis? reſponderunt Macedones: Immò ru quidem pulcrè. Aut ſcriptor vaniſſimus ſi finxit, aut Oedipus dementiſſimus ſi ira fecit; atque exinde alterum, ΕΛΑΥΝΕ, dicebat, ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΗΤΕΡΑ. Sed, vna vel alia gens, quantula macula totius orbis? nos enim omnem infecimus ſolem, omnem polluimus oceanum! Date igitur aliquam nationem vacantem ab eis quæ omne hominum genus ad inceſtum trahunt. ſi qua gens concubitu ipſo, & ætatis, ac ſexus neceſſitate, nè dixerim libidine, & luxuria caret, ea erit quæ carebit inceſto: ſi qua ab humana conditione, priuatâ quadam naturâ remora eſt, vt neque ign..antiæ, neque caſui oppoſita ſit, ea erit quæ ſola Chriſtianis reſpondere conſtantius poſſit. Reſpicite igitur luxuriam inter errores, & ventos fluctuantem, ſi deſunt populi, quos ad hoc ſceleris incurſent lata vada, & aſpera erroris? Inprimis, cùm infantes veſtros alienæ miſericordiæ exponitis, aut in adoptionem melioribus parentibus, obliuiſcimini quanta materia inceſti ſubminiſtratur, quanta occaſio caſibus aperitur? Planè ex aliqua diſciplina ſeueriores, aut certo reſpectu eiuſmodi euentuum, à libidine temperatis, quocunque loco, domi, aut peregrè; vt non diſperſio ſeminum, & ſaltus vbique luxuriæ, neſcientibus filios edat, quos aut ipſi poſtmodum parentes, aut alij..... incurſent, quando etiam ætatum moderatio, libidine excluſa ſit. Quotcunque adulteria, quotcunque ſtupra, quotcunque publicatæ libidinis....... ſiue ſtatiuo, vel ambulatorio titulo, tot ſanguinis mixtiones, tot compagines generis, tot inde traduces ad inceſtum; vnde adeò mimis, & comœdis argumentorum venæ fluunt; vnde iſta quoque, talis antè tragœdia, erupit. Fuſciano præfecto Vrbi, iudicata punitione reatus, fortuitâ negligentiâ comitum vltra ianuam progreſſus iter, prætereuntibus tractus, domo excidit. Græculus (vel à limine) Græculo more captauerat (intrans.) inde mutatus Aſiæ ætate, Romam in venalicio refertur. emit imprudens parer, & vtitur Græco, dehinc, vt veſtra, adoleſcentem Dominus in agrum, & vincula legat. illic iamdudum pædagogus, & nutrix pœnas dabant. repræſentatur eis tota cauſa; referunt inuicem exitus ſuos. illi, quòd alumnus in pueritia periſſet. ille, ſe quoque à pueritia periſſe. Cæterùm, eodem euentu Romæ natum honeſtâ domo. forſitan & ſigna quædam retexuerit. Igitur, Dei voluntate, vt tanta ſæculo macula exprobraretur, ſpiritus de die concutit: tempora

Apol. c. 9 à m.

cum ætate respondent, aliquid & oculi de lineamentis recordantur, proprietates nonnullæ in corpore recensentur. dominos, immò iam parentes, tantùm prolatæ inquisitionis diligentia impellit. inuestigatur venaliciarius, infeliciter invenitur. reuelato scelere, parentes sibi laqueo medentur. bona filio malè superstiti præfectus adscribit, non ad hereditatem, sed ad stipendium stupri, & incesti. Satis erat vnum istud exemplum publicæ erubescentiæ eiusmodi scelerum delitescentium in vobis. Nihil semel euenit in rebus humanis; semel planè etni potest. De sacramentis nostræ religionis opinor intentatis. & sunt paria vestris etiam non sacramentis.

CAPVT XVII.

Gentiles plus rei sunt læsæ maiestatis imperatoriæ, suis factionibus & irrisionibus, quam Christiani per eorum Genios non iurantes.

V. Imperator. 4. in f.

DE obstinationibus verò, vel præsumptionibus, si qua proponiris, nè istæ quidem ad communionem comparationis absistunt. Prima obstinatio est, quæ secunda ab eis religio constituitur Cæsarianæ maiestatis, quòd inreligiosi dicamur in Cæsares, neque imagines eorum repropitiando, neque genios dejerando: Hostes populi nuncupamur. (Apoc. 30. à p.) Ita verò fit; cùm ex vobis nationibus, quotidie Cæsares, & Parthici, & Medici, & Germanici fiant. Hoc loco Romana gens viderit, in quibus indomitæ, & extraneæ nationes. vos tamen de nostris aduersus nostros conspiratis. Agnoscimus sanè Romanam in Cæsares fidem! Nulla vnquam conjuratio erupit, nullus in senatu, vel in palariis ipsis sanguinis Cæsaris notam fixit! nulla in prouinciis affectata maiestas! Adhuc Syriæ cadauerum odorib. spirant. adhuc Galliæ Rhodano suo non lauant. Sed omitto vesaniæ crimina, quia nec ista Romanum nomen admittunt. Vanitatis sacrilegia conueniam, & ipsius vernaculæ gentis inreuerentiam recognoscam, & festiuos libellos, quos statuæ sciunt, & illa obliqua nonnunquam dicta à concilio, atque maledicta, quæ Circi sonant. si non armis, saltim lingua semper rebelles estis. Sed aliud, opinor est, non iurare per genium Cæsaris. Dubitatur enim de perjuris iure, cùm nè per deos quidem vestros ex fide dejeretis. Sed non dicimus, Deum imperatorem, super hoc enim, quod vulgo aiunt, sannam facimus. Immò quid Deum Cæsarem dicitis, & deridetis, dicendo quod non est; & maledicitis, quia non vult esse quod dicitis: mauult enim viuere, quàm Deus fieri.

CAPVT XVIII.

Stultè Gentiles obstinationem & duritiem imponunt Christianis, spe Resurrectionis & immortalis gloriæ tormenta gaudenter subeuntibus; cum Gentiles tam dura pertulerint pro vana gloria, vt patet exemplis.

V. Martyres. 1. circa. f.

(Apoc. 35. & 32.) RELIQVVM obstinationis in illo capitulo collocatis: quòd neque gladios, neque cruces, neque bestias vestras, non ignem, non tormenta, ob duritatem, ac contemptum mortis, animo recusemus. Atenim hæc omnia apud priores, majoresque vestros non contemni modò, sed etiam magnâ laude pensari ac virtute didicerunt. Gladius quot, & quantos viros voluntarios: piget prosequi. Crucis verò nouitatem, numerosæ, abstrusæ, Regulus vester libenter dedicauit. Regina Ægypti bestiis suis vsa est. Ignes post Carthaginensem feminam Asdrubale marito in extremis patriæ constantiorem docuerat inuadere ipsa Dido. Sed & tormenta mulier Attica fatigauit tyranno negans: postremò, nè cederet corpus, & sexus, linguam suam pastam expuit, totum eradicatæ confessionis ministerium. Sed vestris ista ad gloriam, nostris ad duritiam deputatis. Destruite nunc gloriam majorum, quò nos quoque destruatis: contenti estote detrahere etiam laudi parentum ad præsens, nè nobis locum detis. De his forsitan & temporum qualitas, robustioris antiquitatis exegerit ingenia duriora: at nunc tranquillitas pacis, & ingenia mitiora, & mentes hominum etiam in extraneos.... Ergo, inquitis, veteribus vos comparate: nobis necesse est in vobis odio prosequi, quod à nobis non probatur, quia nec inuenitur in nobis. Responde igitur ad singulas species. non eadem voce exempla deposco. Si contemptu scilicet mortis, gladius de majoribus fabulas fecit, vtique non vitæ amore, gladio vos ad lanistas auctoratis; sed mortis nomen militiæ datis. Si feminæ alicui de bestiis famosa mors est, medio quotidie pacis, sponte liberâ ad bestias itis. Si crucem, configendi corporis machinam, nullus adhuc ex vobis Regulus pepigit, attamen iam ignis contemptus euasit, ex quo se quidam proximè vestiendum incendiali tu-

nica ad certum vsquequaque locum auctorauit. Si flagris mulier insultauit, hoc quoque proximè inter venatorios ordine transcurso, remensus est, vt taceam de Laconica gloria.

CAPVT XIX.

Stultius Ethnici iudicium, pœnas & mercedes, & metempsychosin credunt, quàm Christiani Dei iudicium extremum & resurrectionem ad vitam, vel mortem æternam.

V. nouissima hominis. in f.

HVCVSQVE, opinor, horrenda obstinationum Christianarum; quæ si vobiscum communicamus, superest deridenda personarum conferamus: quamquam de persuasionibus omnis obstinatio nostra præstruitur: mortuorum enim præsumimus resurrectionem. Spes resurrectionis, fastidium est mortis. Ridete igitur quantumlibet stupidissimas mentes, quæ moriuntur, vt viuant: sed quò facilius rideatis, & resolutius decachinnetis, arreptâ spongiâ, vel interim linguâ delete literas interim vestras, quæ similiter asseuerant animas in corpora redituras. Attamen quantò acceptabilior nostra præsumptio est, quæ in eadem corpora redituras defendit? vobis autem quantò vanius traditum est, hominis spiritum in carne, vel mulo, aut pauone rediturum? Item, Iudicium annuntiamus à Deo pro cuiusque meritis post interitum destinatum. id vos Minoi, & Radamantho adscribitis, iustiore interim Aristide recusato. Eo iudicio iniquos æterno igni, pios & insontes amœno in loco dicimus perpetuitatem transituros. apud vos..... quoque Pyriphlegetontis, & Elysii non alia conditio disponitur. Nec Mythici, ac Poëtici soli talia canunt, sed & Philosophi de animarum reciprocatione, & iudicii distributione confirmant. Apoc. 47. in f.

CAPVT XX.

Epilogo concludit, Gentiles debere Christianos diligere, saltem tanquam sibi in impietate, & duritia similes. Quòd si ex ipsa similitudinis æmulatione, eos oderint, saltem non eos inauditâ & inexcussâ, & probatâ causa, non iudicent; seipsos scrutentur, & emendent, & auferant trabem de oculo suo, vt arguant festucam in nostro.

V. Gentilium probra. 9. in m.

QVONIAM igitur vsque, inquissimæ Nationes, non agnoscitis, immò insuper execramini vestros, si nihil inter nos diuersitas habet, si vnum & eidem sumus? Quia non audistis quod estis, date dextras potius, compingite oscula, miscete complexus, cruenti cum cruentis, incesti cum incestis, coniurati cum coniuratis, obstinati & vani cum æqualibus. pariter deorum numina læsimus, pariter indignationem eorum prouocamus. Habetis & vos Tertium genus, etsi non de tertio ritu, attamen de tertio sexu. illud aptius de viro, & fœmina, viris & fœminis iunctum. Aut nunquid ipso vos collegio offendimus? Solet æqualitas æmulationis materiam sumministrare. sic figulus figulo, faber fabro inuidet. Immò iam de fine simulata confessio redigit conscientiam ad veritatem, & ad constantiam veritatis, (nam omnia ista in nobis solis erunt, & à nobis solis reuincuntur quibus inlata sunt, agnitione scilicet diuersæ partis, vnde scientia instructa, & consilium inspirat, & iudicium gubernat. Vestra denique sententia est, Nè causam quis iudicet, nisi duobus auditis. quod in nobis solis negligitis. naturæ vitio satisfacitis, vt quæ in nobis non refutetis, in aliis...... tis, aut quorum reatum in vobis memineritis, ea in alios iactetis...... opere occupatiores eritis, in extraneos casti, in vosmetipsos incesti. exertiores foris, subiecti domi. Hæc est iniquitas, vt gnari ab ignaris, absoluti à reis iudicemur. [a] *Auferte stipulam de oculo vestro, aut trabem de oculo vestro, vt stipulam de alieno extrahatis.* emendate vosmetipsos prius, vt Christianos puniatis: Nisi, quod emendaueritis, non punietis, immò eritis Christiani; immò si fueritis Christiani, eritis emendati. Discite quod in nobis accusetis, & non accusabitis. recognoscite quid in vobis non accusetis & accusabitis. Patet etiam hinc vobis, quantum aperire potuerimus, è paucis istis libellulis, erroris inspectio, & veritatis recognitio. damnate veritatem, sed inspectam si potestis, & probare errorem, sed repertum si putatis. Quòd si præscribitur vobis, errorem amare, & odisse veritatem; cur quod amatis & oditis, non noueritis?

a Luc 6.41. 42.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI

AD NATIONES LIBER SECVNDVS.

ARGVMENTVM.

Totus est in hoc libro Tertullianus in confutanda irridendaque tripartita Theologia Gentilium, quæ diuidit Deos in genus Physicum, Posticum, & Gentile, siue ciuile. Et conuincit neque cœlos & astra propter motum, nec elementa, vel homines mortales, & maximè criminosos, posse meritò deos reputari, neque rerum à Deo vero conditarum inuentores. Illudit etiam innumeræ turbæ deorum quos rebus omnibus, & actibus humanis seruientibus præficiunt. Adeò vridiculum sit & impium dicere Romanum imperium à talibus diis foueri & propagari, quod vnus & verus Deus instituit, prouexit, & ad statutum vsque tempus conseruabit.

CAPVT PRIMVM.

Gentiles arguit, colentes deos ab hominibus factos; ridetque sapientissimum authorem gentilium Varronem, omnem Theologiam, & deorum notitiam diuidentem in fabulosam, physicam, & gentilem, siue ciuilem.

Vide Dij gentium. 1.

NVNC de deis vestris, miserandæ Nationes, congredi vobiscum defensio nostra desidetat, prouocans ipsam conscientiam vestram, ad censendum, an verè dei, vt vultis; an falsò, vt scire non vultis? Hæc enim materia est erroris humani, per artificem eius, nè ignorantia erroris....., quò magis rei sitis. Patent oculi, nec vident; hiant aures, nec audiunt; cor stupet saliens, nescit animus quod agnoscit. Denique, si tantam peruersitatem vna præscriptione discuti liceret, in expedito esset nuntiatio, cùm omnes istos deos ab hominibus institutos, non......... hinc excidere fidem veræ diuinitatis, quòd nihil vtique aliquando cœptum, diuinum videri iure possit. Sed enim multa sunt, quibus teneritas conscientiæ obduratur in callositatem voluntarii erroris. Ingenti manu veritas obsidetur. at ipsa de sua virtute secura est. quidni? quoscunque vult de ipsis aduersariis socios, protectoresque sibimet assumit, & omnem illam expugnatorum multidinem prosternit. Aduersus hæc igitur nobis negotium est, aduersus institutiones majorum, auctoritates receptorum, leges dominantium, argumentationes prudentium; aduersus vetustatem, consuetudinem, necessitatem; aduersus exempla, prodigia, miracula, quæ omnia adulterinam istam diuinitatem corroborauerunt. Quare secundùm vestros commentarios, quos ex omni Theologiæ genere cepistis, gradum conferens, quoniam major in huiusmodi penès vos auctoritas litterarum, quàm rerum est, elegi ad compendium Varronis opera, qui rerum diuinarum, ex omnibus retro digestis, commentus, idoneum se nobis scopum exposuit. Hunc si interrogem, qui insinuatores deorum? aut philosophos designat, aut populos, aut poëtas. Triplici enim genere, deorum censum distinxit: vnum esse physicum, quod philosophi retractant; aliud mythicum, quod inter poëtas volutetur; tertium gentile, quod populi sibi quique adoptauerunt. Igitur cum philosophi physicum coniecturis concinnarint, poëtæ mythicum de fabulis traxerint, populi gentile vltrò præsumpserint, vbinam veritas collocanda? in coniecturis? sed incerta conceptio est; in fabulis? sed fœda relatio est; in adoptationibus? sed passiua & municipalis adoptatio est. Denique apud philosophos incerta, quia varia; apud poëtas omnia indigna, quia turpia; apud populos passiua omnia, quia volũtaria. Porro diuinitas, si veram retractes, ea definitione est, vt istud neque argumentationibus incertis colligatur, neque fabulis indignis contaminetur, neque adoptationibus passiuis iudicetur. haberi enim debet, sicut est, certa, integra, communis, quia scilicet omnium. Cæterùm, quem Deum credam? quem suspicio æstimauit, quem historia jactauit, quem ciuitas voluit? Dignius multo neminem credam, quàm dubitandum, aut pudendum, aut adoptiuum.

CAPVT II.

CAPVT II.

Philosophi Gentiles veri Dei timore destituti, qui est initium sapientiæ, veram eius cognitionem habere nonpossunt: & licet scripturas sanctas ex parte legerint, eas corruptas in suum sensum detorserunt: ac in varias sectas opinionum diuersitate diuisi sunt.

V. scriptura sancta. 4.

SED Physicorum auctoritas philosophorum, vt mancipum sapientiæ patrocinatur. Sanè mera sapientia philosophorum, cuius infirmitatem prima hæc contestatur, varietas opinionum, veniens de ignorantia veritatis. Quis autem sapiens, expers veritatis, qui ipsius sapientiæ ac veritatis patrem & dominum Deum ignoret? .... diuina aliàs enuntiatio Salomonis, [a] *Initium*, inquit, *sapientia, metus in Deum.* Porro timoris origo, notitia est: quis enim timebit quod ignorat? Ita qui Deum timuerit, omnium notitiam & veritatem adsecutus, plenam atque perfectam sapientiam obtinebit. * Hoc autem philosophiæ non liquido successit. licet enim per curiositatem omnimodæ literaturæ inspiciendæ, diuinis quoque scripturis, vt antiquioribus, possint videri incursasse, & inde nonnulla dempsisse, cum tamen .....nt, probant sese aut omnia despexisse, aut non omnibus ...., nam & alias veritatis simplicitas per scrupulositatem ...... ve fide nutat, & ita accedente libidine gloriæ, ad proprii ingenii opera mutasse, per quod incertum abiit etiam quod inuenerant, & facta est argumentationum inundatio, de stillicidio vno, atque alio veritatis; inuento enim solummodò eo, non vt inuenerunt expofuerunt, vt de qualitatis eius, & de naturâ, etiam de sede disceptent. Platonici quidem, curantem rerum, & arbitrum, & iudicem: Epicurei, otiosum & inexercitum, &, vt ita dixerim, neminem. positum verò extra mundum, Stoici: intra mundum, Platonici. quem non penitus admiserant, neque nosse potuerunt, neque timere, nec inde sapere, exorbitantes scilicet ab initio sapientiæ, id est, metu in Deum. Extant testimonia tam ignoratæ, quàm dubitatæ inter philophos diuinitatis. Diogenes consultus, quid in cœlis agatur? Nunquam, inquit, ascendi. Item, an dei essent? Nescio, inquit, nisi vt sint, expedire. Thales Milesius, Crœso sciscitanti, quid de deis arbitraretur? post aliquot deliberandi commeatus, nihil renuntiauit. Socrates ipse deos istos, quasi certus negabat. idem Æsculapio gallinacium secari quasi certus iubebat. Et ideo cùm tam incerta & inconstans definiendi de Deo philosophia deprehenditur, quem potuit......... re eius, quem non liquidò tenebat determinare? De mundo .... dicimus? Hunc enim physicum theologiæ genus cogunt: q...... ta deos tradiderunt, vt Dionisius Stoicus trifariam deos diuidat: vnam vult speciem, quæ in promptu sit, vt solem, lunam ...... aliam, quæ non compareat, vt Neptunum: reliquam, quæ de hominibus ad diuinitatem transisse dicitur, vt Herculem, Amphiaraum. Æquè Arcesilaüs trinam formam diuinitatis ducit, Olympios, Astra, Titaneos; de Cœlo & Terra ex his, Saturno & Ope Neptunum, Iouem, & Orcum, & cæteram successionem. Xenocrates Academicus bifariàm facit, Olympios & Titanios, qui de cœlo & terra. Ægyptiorum plerique quatuor deos credunt, solem & lunam, cœlum ac terram. Cum reliquo igni superno, deos ortos Democritus suspicatur, cuius instar vult esse Naturam Zeno. Vnde & Varro ignem mundi animum facit, vt perinde in mundo ignis omnia gubernet, sicut animus in nobis. Atqui vanissimè: nam cùm est, inquit, in nobis, ipsi sumus; cùm exiuit, emorimur. Ergo & ignis cùm de mundo per fulgura proficiscitur, mundus emoritur.

a Eccli. 1. 16.

* Apol. 47 à p.

CAPVT III.

Gentiles perperam elementa mundi deos esse credidere, & cœlum & astra animalia à motu, diuina stultè censuerunt, à quibus dij quoque orti, animales, & mortales fuisse conuincuntur.

V. Dei vnius notitia. 3. in f.

HIs ita expeditis, videmus physicum istud ad hoc subornatum, vt deos elementa contendat, cùm ex his etiam alios deos natos alleget: Dei enim nonnisi de deis nascerentur, quos quoniam in mythico; apud poëtas plenius suo loco examinabimus, tamen quod de ipsis interim retractandum est, quod ad præsentem speciem facit, simul & de præsenti specie ad ipsos ..... an ostensuri sumus, deos nullo modo videri posse, qui de elementis nati dicuntur, vt jam hinc præiudicatum sit, deos elementa non esse, cùm qui de elementis nati dicuntur, dei non sunt: æquè demonstrando, orta deos non esse ad illam agnatorum speciem præstruemus rectè, non esse defendi, quorum parentes, id est elementa, dei non sunt. Scitum, Deum è Deo nasci, quemadmodum de non deo, non

Deum. Igitur, quod elementa contineat mundus iste, vt summaliter tractem de vniuersitate, partibus eius præministrans; nam quæ conditio eius, eadem vtique erit & elementorum & membrorum, aut ab aliquo institutus sit necesse est, quà Platonis humanitas; aut à nullo, quà Epicuri duritia. Et si institutus est, habendo initium, habebit & finem. ita quod aliquando non fuit ante initium, & quandoque non erit post finem, non capit vtique videri Deus, carens substantia diuinitatis, id est, æternitate, quæ sine initio & fine censetur. Si verò institutus omnino non est, ac propterea Deus habendus, quod vt Deus neque initium, neque finem sui patitur, quomodo quidam assignant elementis, quæ deos volunt, generationem, cum Stoici negent quicquam Deo nasci? Item, quomodo volunt, quos de elementis natos ferunt, deos haberi, cùm Deum negent nasci? Itaque quod mundi erit, hoc elementis adscribetur, cœlo dico, & terræ, & sideribus, & igni, quæ deos & deorum parentes aduersus negatam generationem Dei & natiuitatem frustra credi proposuit Varro. & qui Varro indicauerat animalia esse cœlum & astra. Quòd si ita est, etiam mortalia sint necesse est, secundùm animalis formam: nam etsi immortalem constat animam, ipsi hoc soli licebit, non etiam illi cui adnectitur, id est corpori. nemo autem negabit mortale corpus esse; cùm & contingamus ea, & contingamur ab eis, certa corpora ex illis decidere videamus. Ergo si animalia, deposità ratione animæ, quà corporum conditio, mortalia, non vtique dii elementa. Et tamen vnde animalia Varroni videntur elementa? Quoniam mouentur. Ac, nè ex diuerso proponatur, multa alia moueri, vt rotas, vt plaustra, vt machinas cæteras, vltrò præuenit dicens, eò animalia credita, quòd per semetipsa mouerentur, nullo extrinsecus apparente motatore eorum aut minatore, sicut apparet qui rotam compellit, & plaustra voluit, & machinam temperat. Igitur nisi animalia, non mobilia per se. Porro allegans, quid non appareat, ostendit quid quæsisse debuerat, id est, artificem & arbitrum motus; neque enim statim non est, quod quia non videmus, non credimus esse. Immò eo altius inuestigandum est quod non videatur, vt quod videatur, quale sit scire possimus. Alioquin si tantùm ea quæ comparent, ideo esse creduntur quia comparent, quomodo deos etiam eos recipitis, qui non comparent? si autem videntur esse qui non sunt, cur non sint & qui non videntur? Motatorem dico cœlestium rerum. Sint ergo & animalia, quia mobilia per se, & iam mobilia per se, quia non per alium; tamen illa non statim Dei, quia animalia, ita nec ideo quia per se mobilia; aut quid vetat vniuersa animalia, vt mobilia per se, Deos haberi? .... hà sanè vanitate Ægyptiis licet.

CAPVT IV.

Stultè Gentiles Deos suos à motu & cursu dixerunt, cùm plerique sint immobiles. Nec Zenonis materia Deus est, multò minus elementa ex ea facta. Nec sol Deus est, aut qualibet astra, sed Deus vnus verus immutabilis opifex mundi, quem si Thales contemplatus esset, non cælum, in foueam non cecidisset.

V. mundus. 1. circa. f.

AIVNT quidam propterea Deos fuisse appellatos, quod θέϊν & σείεσθαι procurrere, ac motari interpretatio est. Sanè vocabulum istud non est alicuius maiestatis; à cursu enim, & motu, non ab diuinitatis denominatione formatum est. Sed cùm etiam ille vnus Deus quem colimus, Θεὸς cognominetur, nec tamen aut motus vllus, aut cursus eius appareat, quia nec visibilis cuiquam sit, palàm est, vt vocabulum istud .... sumptum propriumque, quia senatiuum, diuinitatis inuentum .... interpretationis eius astutiâ verisimilis est non à cursu & motu Θεοὺς dictos, sed de appellatione veri Dei mutuatum, vti quos æquè Deos excudissetis, Θεοὺς cognominaretis. Denique quàm ita sit, probatio suppetit, cùm etiam vniuersos Deos vestros, in quibus nullius cursus aut motus officium denotatur, Θεοὺς communiter appelletis. itaque si æquè Θεοὺς æquè immobiles, disceditur vocabuli interpretatione pariter, & diuinitatis opinione, quæ à cursu, & motu modulata rescinditur. Quòd si nomen istud proprium diuinitatis, & simplex, nec interpretatorium in illo Deo reprehensum, in cætera quæ Deos vultis, docete etiam qualitatis inter illos esse consortium, vt iure consistat collegium nominis, communione substantiæ. Porro Θεὸς ille iam hoc solo, quòd non sit in promptu, vacat à comparatione eorum quæ in promptu sunt & visui, & sensui. sed sensui satis, quod est testimonii ad diuersitatem occulti, & manifesti renuntiatio; si elementa palàm proposita omnibus; si contra Deus, nemini, quomodo poteris ex ea parte quam non vidisti, quæ vides congredi? Cùm ergo non habes conjungere sensu, ... ratione, quid vocabulo conjungis, vt conjungas etiam potestate? Ecce enim Zeno quoque materiam mundialem à Deo separat, vel eum per illam, tanquam mel per fauos transisse dicit. Itaque materia & Deus, duo

vocabula, duæ res. pro discrimine vocabulorum etiam res separantur, etiam materiæ conditio, vocabulum sequitur. quòd si materia non est, quia sic & appellatio præscribit quomodo quæ sunt in materia, id est elementa, dei habebuntur, cùm membra à corpore alig.... esse non possint? Sed quid ego cum argumentationibus physiologicis? S....... ascendere debuit de statu mundi, non in incerta descen .... lo Platonica forma, quadratum eum, angulatumque com......... do circino rotundo ita collegit, quod sine capite, solum credi laborat. Sed Epicurus qui dixerat, Quæ super nos, nihil ad nos; cum & ipse cœlum inspicere desiderat, solis orbem pedalem deprehendit. adhuc scilicet frugalitas & in cœlis agebatur. Denique vt ambitio profecit, etiam sol aciem suam extendit, ita illum orbem majorem Peripatetici denotauerunt. Oro vos, quid sapit conjecturarum libido? Quid probat tanta præsumptione asseuerationis otium, affectatæ morositatis eloquii artificio adornatum? Meritò ergo Milesius Thales, dum totum cœlum examinat & ambulat oculis, in puteum cecidit..... r, multum irrisus Ægyptio illi: In terra, inquit, nihil perspiciebas, cœlum tibi speculandum existimas? Itaque casus eius per figuram....... s notat, scilicet eos qui stupidam exerceant curiositatem..... naturæ, quam prius in artificem eius & præsidem, in vacuum..... ndum habituros.

CAPVT V.

Varronis Theologia Physica aberrat à vero, Deos, faciens elementa, cœlos, astra Deo vero, omnium authore, & ex eius prouidentia, hominis vtilitati, vel castigationi famulantia.

V. Sol. 1. circa. f

QVIN ergo ad humaniorem aliquanto con..... imur opinionem, quæ de communi omnium sensu, & simplici cog...... deducta videatur? Nam & Varro meminit eius, creditam præterea dicens elementorum diuinitatem, quòd nihil omnino sine suffragio illorum gigni, ali, prouehi possit, ad vitæ humanæ, & terræ sationem; quando nè ipsa quidem corpora, aut animas sufficere licuisset, sine elementorum temperamento, quo habitatio ista mundi, circulorum conditionibus fœderata præstatur, nisi quòd hominum incolatui denegauit enormitas frigoris, aut caloris. Itaque Deos credi: solem, qui dici de suo cumulet, fruges calotibus. p...... & annum stationibus seruet: lunam, solatium noctium, patrocinium mensium gubernaculis. item sidera, signacula quædam temporum ad mutationen notandorum. ipsum denique cœlum, sub quo omnia; terram, super quam omnia, & quicquid illorum inter se ad commoda humana conspirat. Nec tantum beneficiis, fidem diuinitatis elementis conuenire, sed etiam de diuersis quæ tanquam de ira & offensa eorum incidere soleant, vt fulmina, vt grandines, vt ardores, vt auræ pestilentes: item diluuia: item hiatus motusque terrarum. Et iure credi Deos, quorum natura honoranda sit in secundis, metuenda sit in aduersis: domina scilicet iuuandi & nocendi. Porro, si ita sentiuntur in..... conuersatione, non perinde rebus ipsis quibus iuuantur, siue læduntur, aut gratias referunt, aut querelas intendunt; sed his sub quorum ducatu & potestate operatio rerum decurrit. Nam in voluptatibus vestris non tibiæ aut citharæ coronam ad præmium adiudicatis, sed artifici, qui tibiam & citharam suauitatis temperet vi. Æquè, cùm quis valetudine malè est, non lanis, nec antidotis, aut malagmatis ipsis gratiam meministis; sed medicis, quorum operâ atque prudentiâ remedia proueniunt. Item in aduersis, qui ferro sauciantur, non gladium ipsum, aut lanceam accusant; sed hostem, vel latronem. Et quos .... tegulas aut imbrices arguunt, sed vetustatem, sicut & naufragi non petris & fluctibus imputant, sed procellæ. Meritò. Certum enim est, quodcunque est, ei adscribendum, non per quod fit, sed à quo fit; quia is est caput facti, & qui vt fiat, & per quid fiat, instituit. Et sunt in omnibus rebus tres tituli isti, quod est, per quod est, & à quo est; quia prius est, qui quid velit fieri, & quod possit, inueniri. Et ita rectè in cæteris agitis, auctorem considerantes. At in physicis contra naturam regula vestra, qua in cæteris sapientiam iudicatis, auferendo summum gradum auctoris, & quæ fiunt, non à quo fieri, ... ita credere contingit elementorum potestates & ar... esse, quæ sunt seruitutes, & officia. Non in ista inuestigatione ali..... us artificis intus & domini, seruitutis autem non tendimus elementorum,...... operis eorum quas facis potestatis. Sed Dei non seruiunt: ea igitur quæ seruiunt, Dei non sunt. Aut doceant vulgo fieri, vt de licentia passiuitatis, libertas approbetur; de libertate, dominatio; de dominatione, diuinitas intelligatur. Nam si omnia hæc super nos certis curriculis, legitimis decursibus, propriis spatiis, æquis vicibus sub legis instar constituta voluendis temporibus, & exercendis temporum ducatibus occurrere

meminerunt, ... ex ipsa obseruatione conditionum suarum, & fide operum & instantia .... & cura demutationum, memoria reciprocatorum, aliquam dominationem sibi præesse persuadeant vobis, cui apparere videatur vniuersa negotiatio mundialis, perueniens ad humani generis vtilitatem, & ..... nem? Non enim potes dicere, ea sibi agere ista, ac sibi curare, nec quicquam hominum causâ disponere, cùm propterea defendas elementis diuinitatem, quòd ab illis aut iuuari te, aut lædi sentias: nam si sibi præstant, nihil eis debes.

CAPVT VI.

Licet tolerabilior sit Error Elementa & astra colentium, iuxta Physicorum Theologiam, quàm secundùm mythicam Poëtarum, Deos commentitios adorantium, dij tamen esse non possunt creaturæ mutabiles, ortui, occasui, defectibus obnoxiæ.

V. Sol. 1. in f.

AGE iam, conceditisnè diuinitatem non modò non seruiliter currere, sed in primis integrè stare, neque minui, neque intercipi, neque corrumpi debere? Cæterùm abiit omnis felicitas eius, si quid patitur vnquam. Ecce autem & astra intercidunt, & intercidisse se attestantur. Confitetur & luna quantum amiserit, cùm resumit. iam maiora eius detrimenta soletis in aquæ speculo considerare, vt nihil amplius vllam ..... credam quod magi norunt. Ipse etiam sol sæpè defectione tentatus est. Fingite quaslibet rationes cœlestium casuum, non volet Deus aut minor fieri, aut esse desinere. Viderint igitur humanæ doctrinæ patrocinia, quæ coniectandi artificio sapientiam mentiuntur, & veritatem. Nam aliàs natura sic est, vt qui melius dixerit, hic verius dixisse videatur: non qui verius, is melius. Cæterùm cui res examinabitur, verisimilius vtique dicet, elementa ista ab aliquo regi, quàm vltro .....: igitur non Deos, quæ sub aliquo. At si in isto erratur, melius est simpliciter, quàm, vt physici, diligenter. Sed enim si ad mythic....... tes, melius iam in physico mortalitas errat, eis diuinitatem adscribendo, quæ super hominem putat situ, & vi, & magnitudine, & diuinitate sentiri: quod enim super hominem, credas Deo proximum.

CAPVT VII.

Gentilium Theologia Mythica ridicula & obscœna, homines indignos cœlo donat, & transcribit in Deos.

V. Dij Gentilium. 10. circa. m.

CÆTERVM vt ad mythicum transeamus, quod poëtis deputatur, nescio an tantum .... mediocritati nostræ, an tanti de documentis diuinitatis conf......... vt Mopsus Africanus, & Bœotus Amphiaraus. delibanda enim nunc est species ista, cuius suo loco ratio reddetur. Interim, hos certè homines fuisse, vel eò palam est, quod non constanter Deos illos, sed heroas appellatis. Quid ergo contendimus? si addicenda mortuis diuinitas erat, non vtique talibus. Ecce vos, cum eadem licentiâ præsumptionis, sepulcris regum vestrorum cœlum infamatis, nonnè probaros quosque iustitia, virtute, pietate, & omni bono, eiusmodi consecrationis solatio honestatis, contenti pro talibus etiam inrideri peierantes. At è contrario impios, turpes etiam, pristinis humanæ gloriæ præmijs aufertis, decreta eorum, & titulos lancinatis, imagines detrahitis, monetam repercutitis. Ille autem conspector omnium, comprobator, immo largitor bonorum, tantæ indulgentiæ suæ ordinationem vulgo prostituet, & plus diligentiæ atque iustitiæ hominibus licebit in distribuendis diuinitatibus sapere? Mundiores erunt regum & principum comites, quàm summi Dei? Atquin horretis & auersamini vagos, exules, ...s, debiles, sordidè natos, inhonestè institutos: contra incestos, adulteros, raptores, parricidas etiam legibus exerendis. Ridendum, an irascendum sit, tales Deos credi, quales homines esse non debeant? Sed enim in isto mythico genere, quod poëtæ ferunt, quàm incerti agitis circa conscientiæ pudorem, & pudoris defensionem. Nam quotiens mise..... turpia, vel atrocia deorum exprobramus, allegationem poëti .... e vt fabulosa defenditis? quotiens vltro siletur de eiusmodi poëtica? Non modò non horretis, sed insuper honoratis, vtque in necessarijs artibus habetis. denique per hanc initiatricem literaturæ, ingenuitatis studia producitis. Criminatores deorum poëtas eliminari Plato censuit: ipsum Homerum sanè coronatum ciuitate pellendum. At cùm excipiatis illos, & retineatis, cur non credatis talia retexentibus de deis vestris? Igitur si creditis poëtis, cur tales Deos colitis? Si ideo colitis, quia non

credidistis poëtis, cur laudem mendacibus fertis, nec cauetis ne offendatis eos, quorum detrectatores honoratis? Sanè fides à poëtis non exigenda! Nonnè qui dicitis Deos post mortem factos, homines confitemini antè mortem? Quid ergo noui, si qui homines fuerint, humanis aut casibus, aut criminibus, aut fabulis polluuntur? Non credit poëtis? cùm de relationibus eorum, etiam sacra quædam dispofuetitis? Cur rapitur sacerdos Cereris, si non tale * Ceres passa est? cur Saturno alieni liberi immolantur, si ille suis pepercit? cur Ideæ masculus amputatur, si nullus illi fastidiosior adolescens, libidinis frustratæ dolore castratus est? cur Herculeum polluctum mulieres Lanuuinæ non gustant, si non mulierum causa p ...... Mentiuntur sanè poëtæ! sed non ideo quòd talia gesserint .... homines quas defuerint, nec quod diuinas adscripserint fo ...... diuinitatis, cùm interim vobis credibilius visum est Deos fuisse, sed non tales; quàm tales, sed non Deos. * Apol. c. 15.

CAPVT VIII.

Theologia Gentilis quæ cultum cuiusque Dei priuati vrbium, & Oppidorum docet, vilis est, ridicula, & Ægyptiaca superstitio ad bestias vsque colendas deiecta, non contenta suo Serapi, siue Ioseph prouido nutritore, nisi etiam Anubim semi-hominem & canem adoraret.

V. Dij Gentium, 2. circa. f.

SVPEREST gentile illud genus inter populos deorum, quos libidine sumptos, non pro notitia veritatis, docet priuata notitia. Deum ergo existimo vbique notum, vbique præsentem, vbique dominantem, omnibus colendum, omnibus demerendum. Atenim cùm illi quoque quos totus orbis communiter colit, excidant probationi veræ diuinitatis; quantò magis isti, quos ne ipsi quidem municipes sui norunt? Nam quæ idonea auctoritas præcucurrit eiusmodi theologiæ, quam etiam fama destituit? Quanti sunt qui norint visu, vel auditu Atargatin Syrorum: Cælestem Afrorum: Varsutinam Maurorum: Obodan & Dusaren Arabum: Belenum, Noricum: vel, quos Varro ponit, Casiniensium Deluentinum, Narniensium Visidianum: Atheniensium Numentinum: Æsculanorum Anchariam, & quam Præuerim: Vulsiniensium Nortiam, quorum nè nominum quidem dignitas humanis cognominibus distat? satis rideo etiam Deos decuriones cuiusque municipij, quibus honor intra muros suos determinatur. Hæc libertas adoptandorum Deorum, quousque profecerit, Ægyptiorum superstitiones docent, qui etiam bestias priuatas colunt sp ... crocodilos, & anguem suum. Parum est, si etiam hominem consecrarunt. Illum dico, quem non iam Ægyptus aut Græcia, verùm totus orbis...... Afri iurant; De cuius statu quid conijci potest, apud nostras literas, vt verisimile videtur, positum est. Nam * Serapis iste, quidam olim Ioseph .... fuit de genere sanctorum, iunior inter cæteros fratres, sed excelsior .... ab ijsdem fratribus, per liuorem venum in Ægyptum datus, seruiebat in familia regis Ægyptiorum Pharao: à regina minus pudicâ desideratus: sed quia non obsequebatur, è contrario ab eadem delatus, à rege in carcerem datur. Illic somnia quibusdam non perperam interpretatus, vim spiritus sui ostendit. Interea rex quoque somnia terribilia quædam illi, detractis quos conuocauerat, voluit exponere. Ioseph expedimenta de carcere edocuit, somnium regi aperit: illos boues septem opimissimos, defluentes, totidem annorum vbertatem significare: Posteriores æquè septem ineptos, subsequentium septem annorum inopiam. Prædicare itaque sæpè de recondendis præsidijs in futuram famem, de copia priore. Credidit rex: exitus rerum & prudentem, & sanctum semper, & necessarium probauit. Itaque Pharao vniuersæ Ægypto & frumentandæ, & exinde curandæ eum præfecit. Hunc Serapidem ex suggestu, quo caput eius ornatum, vocauerunt: cuius suggestus modialis figura, frumentationis memoriam obsignat; & curam frugum super caput eius fuisse, ipsis spicis, quibus per ambitum notatur, apparet. Propterea & canem, quem apud inferos deputant, sub dexterâ eius dicauerunt, quòd sub manu eius compressatus Ægyptiorum: & Phariam adiungunt, quam filiam regis Pharao deriuatio nominis esse demonstrat: nam & tunc Pharao, inter cætera honorum & remunerationum, filiam quoque in matrimonium ei dederat. Sed quia & feras, & homines colere susceperant, vtramque faciem in vnum Anubin contulerunt, in quo naturæ conditionisque suæ potius argumenta videri possunt consecrasse gens rixosa, suis regibus recontrans, in extraneis deiecta, sanè & gula, & spurcitia .... etiam serui ipsa. * Apol. 6. circa. f.

CAPVT IX.

Arguit Varronem diuidentem Deos Romanorum in Deos certos & incertos. Ipse verò partitur in Communes & proprios, in assumptos & factos ex hominibus, & natos ex ipsis hominibus dijs factis Deos. Cùm autem ob merita vitæ, Romani deificauerint mortales homines, Æneam & Romulum in multis indignos, plures melius meritos à diuinitate excluserunt.

V. Dij Gentium. 5. circa. f.

HÆc secundùm tripertitam dispositionem .... diuinitatis, aut notiora, aut indigniora digessimus, vt possit iam videri satis responsum de Physico genere, de Poëtico, de gentibus. Et quoniam omnis substitútio, non iam Philosophorum, nec poëtarum, nec populorum à quibus tradita est, sed Dominantium Romanorum, à quibus occupata est, auctoritatem sibi extruxit; alia iam nobis ineunda est humani erroris latitudo: immò silua cædenda, quæ vndique conceptis superstitionum seminibus, vitij pueritatem obumbrauit. Sed & Romanorum Deos Varro bifariàm disposuit, incertos, & electos. Tantam vanitatem? Quid enim erat illis cum incertis, si certos habebant? nisi si atticos stupores recipere voluerunt? nam & Athenis ara est inscri-
aAct.17.23. cripta, a *Ignotis Deis*. Colit ergo quis quod ignorat? Tùm si certos habebant, contenti esse debuerunt, nec electos desiderare. In quo etiam inreligiosi deprehenduntur. Si enim Dei, vt bulbi, seliguntur; qui non seliguntur, reprobi pronuntiantur. Nos verò bifariam Romanorum Deos recognoscimus, communes, & proprios, id est, quos cum omnibus habent, & quos ipsi sunt commenti. Et numquid hi sunt publici, & aduentitij dicti? Hoc enim aræ docent, Aduentitiorum, ad fanum Carnæ: Publicorum, in Palectio. Quare? cùm communes Dei, quàm* Physico quàm in mythico comprehendan-
* tam. tur; actum est de istis speciebus. De proprijs dicere ...... &c. De Romanis stupeamus, tertium illud genus hostilium deorum ...... e eò quòd nulla gens alia tantum sibi superstitionis inuenerit, ... duas species dirigimus; alios de hominibus assumptos, alios inde conceptos. Igitur quoniam idem illis color suppetit consecrationis mortuorum, tanquam ob merita vitæ, eandem & nos responsionem opponamus necesse est; neminem ex his quoque tanti fuisse. Patrê diligentem Ænean crediderût, militê numquam gloriosum, lapide debilitatum: Quod telum quantum volgare, atque caninum, tanto ignobile volnus! Sed & proditor Patriæ Æneas inuenitur. tam Æneas, quàm Antenor. Ac si hoc verum nolunt, Æneas certè patriâ flagrante; dereliquit socios; feminæ Punicæ subijciendus, quæ maritum Hasdrubalem, Æneæ timiditate supplicantem hosti, non comitata, raptis secum filijs, formam & Patrem sibi habere non in fugam sapit, sed in ignes ardentis Carthaginis, vt in amplexus patriæ pereuntis incubuit. Pius Æneas, ob vnicum Puerum, & decrepitum senem, Priamo & Astyanacte destitutis: Atquin Romanis magis detestandus, qui pro salute principum & domus eorum, aduersus liberos, & coniuges, & omne pignus suum deierant. Consecrat filium Veneris, & hoc Volcanus sciens patitur, & Iuno concedit. Si vere di Parentum in cœlo sedent, cur non Potiùs Argiui Iuuenes Dei habiti, quòd matrem, nè in sacris piaculum committeret, plus quàm humano more, iugales prouexerunt? Cur non magìs dea, quæ magìs pia, illa filia Patris in carcere fame defecti vberibus suis educatrix? Quid aliud Æneæ gloriosum, nisi quòd prælio Laurentino nusquam comparuit? Rursus forsitan fulito more, quasi desertor è prælio fugerit. Romulus æquè post mortem Deus, si quia vrbem condidit, Deus; & alij, vsque in feminas, vrbium auctores. Sanè Romulus & fratrem interfecit, & alienas virgines dolo rapuit. ideo Deus, ideo Quirinus est, quia tunc parentibus quiritatum est per illum! Quid Sterculus meruit ad diuinitatem? si agros stercoribus iuuando diligens fuit, Plus fimi Augias conferebat. Si Faunus Pici filius in iusagitabatur mente ictus, curari eum magis, quâ consecrari decebat. si Fauni filia pudicitia præcellebat, vt nè conuersaretur quidem inter viros, aut barbariâ, aut conscientiâ deformitatis, aut rubore insaniæ paternæ, quanto dignior Bona Dea Penelopa, quæ inter tot vilissimos amatores diuersata, obsessam castitatem tenerè protexit? Est & Sanctus, propter hospitalitatem à rege Plotio fanum consecutus: Potuit & Vlixes de humanissimo Alcinoo vnum amplius Deum vobis contulisse.

CAPVT X.

Scriptores Gentilium pudere debuerat in Deos referre Parentinam scortum Herculis, iactantem se eo functam per somnum, Ganymedem chariorem Ioui quam Antinoum Adrianum.

V. Dij Gentilium. 10. circa. f.

AD fœdiora festino. Non Puduit Auctores vestros de Larentina palàm facere. scortum hæc meritorium fuit, siue dùm Romuli nutrix, & ideo lupa, quia scorrum; siue dum Herculis amica est, etiam mortui Herculis, id est, iam Dei. Nam ferunt, æditum eius solum forte in æde calculis ludentem, vt sibi conclusorem, quem non habebat, repræsentaret, vnâ manu Herculis nomine, aliâ ex sua persona lusum inisse, si ipse vicisset, cœnulam, & scortulum ex stipitibus Herculis sumeret: si verò Hercules, id est, manus altera, eadem Herculi exhiberet. Vicit manus Herculis. (id quoque potuit duodecim titulis eius adscribi.) Æditus cœnam Herculi dependit, scortum Larentinam conducit: cœnat ignis, qui sol, & ipsius Herculis co .... nia ara consumpsit: Larentina in æde sola dormit .... de lenonio ludo iactirat se somnijs functâ, & potuit, dum animo contemplatur, somnio pati. Eam de æde progredientem mane primo quidam Adolescens, tertius quod aiunt Hercules concupiscit: ad se .... id dictum sibi ab Hercule, vtique .... ceantur. non enim impune licue .... dem quoque scribit: mox illa prop .... per Herculem fuerat insecuta, agrum .... diuinitatem & filiabus suis, quas vtipsas h .... dium à Larentina Romanorum numina d gni .... sola de tot vxoribus Herculi cara, sola enim diues .... or Cerere quæ mortuo placuit. Tot exemplis & vo .... quis non Deus affirmari potuit? Quis denique Antinoo controuersiam diuinitatis agitauit, quod decorior Ganymedes, aut Carior suo amatori ..... ? apud vos mortuis cœlum, viam ab inferis, ad astra subigitis: Pass....... ea ascendunt, nè multum putetis vos præstare regibus vestris.

CAPVT XI.

Gentiles vacuas vmbras Deos præfecerunt singulis hominis rebus & statibus, conceptui, natali, nutritioni, &c.

V. Angelus. 4. in f.

NON contenti eos Deos asseuerare, qui visi retto, auditi, contrectatique sunt, quorum effigies descriptæ, negotia digesta, memoria propagata, vmbras nescio quas incorporales, inanimales, & nomina de rebus efflagitant, deosque sanciunt, diuidentes omnem statum hominis singulis potestatibus ab ipso quidem vteri conceptu; vt sit Deus Consequius quidam, qui consationibus concubitalibus præsit; & Fluuionia, quæ infantem in vtero .... hinc Vitumnus, & Sentinus, per quem viuiscat infans & sentiat .... : dehinc Diespiter, qui puerum perducat ad partum. Cum prin .... & Candelifera, quoniam ad candelæ lumina pariebant, & quæ ....us dictæ. Peruersè natos .... to Prosæ Carmentis esse prouin .... : & ab effatu Farmus, & alijs à lo .... nem ad cauendum sumministrar .... rix & Albana, & vna Runcinia. Mirum .... non esse prouitos. Exinde & primi cibi sum ...., Potina & Edula, & statuendi infantis sta ....do, Abeona, & Domiduceam, & habent Edeam .... æ & Malam. Item voluntatis, Volumnum, Voletam .... Pauentinam, Pauoris: Spei Veniliam: Voluptaris, Volupiam .... ntiæ, Præstitiam: æquè ab actu Peragenorem: à Consiliis Consum: Iuuentam, nouorum togatorum: virorum iam, fortuna barbata .... nuptialibus disferam. Afferenda est, ab afferendis dotibus ordinata : .... dor & Mutunus, & Turunus, & dea Pertunda, & Subigus, & Prema ...... Parcite Dei impudentes, luctantibus sponsis nemo interuenit, ... quorum votum est, foris gaudentes erubescunt.

CAPVT XII.

Ridet vanitatem Gentilium circa deorum cultum, quorum varietatem primò diuidit, dehinc probat omnes fuisse homines, ab ipso primo Deo Saturno, cuius originem fusè probat; & Phisiologiam explodit, de tempore ab doctis eorum expositam, & de Saturno profert Sybillæ testimonium, antiquius, & credibilius omnibus eorum labris.

V. Dij Gentilium. 3. circa. f.

ET quoniam vsque Deos ..... quia differendum quales Deos recepetitis, quantum vobis erubes ..... * Rideam vanitatem, an exprobtem cæcitatem, est admodum incertum. Nam quot Deos, & quos vtique producam? Maiores, an & minores? veteres, an & nouicios? mares, an & feminas? cœlibes, an & le ...... ? artifices, an & inertes? *Apol. c. 10.

rusticos, an & vrbanos? ciues, an & peregrinos? Tot enim familiæ, tot nationes, census bona fide quærunt, vt dispici, & distingui, describique non possint: vt quanto diffusa res est, tanto substringenda nobis erit. & ideo, qui in ista specie vnum tuemur propositum, demonstrandi illos omnes homines fuisse; non quidem vt cognoscatis, nam quasi oblita agitis; compendio, ab ipsa dispiciendi ratione, summam originem generis illorum retractando, Origo enim, totius posteritatis. Ea origo deorum vestrorum, Saturno, vt opinor, signatur. Neque enim si Varro antiquissimos Deos Iouem, Iunonem, & Mineruam refert, nobis excidisse debet, omnem Patrem filijs antiquio-
* Apol.c.10. rem, tam Saturnum Ioue, quàm cœlum Saturno: * De cœlo enim & Terra Saturnus. & tamen cœli & Terræ originem omitto. Erant vnde cœlibes Diu & orbi, antequam mariti & parentes. Longo scilicet æuo crescendum illis fuit ad tantam proceritatem. Denique, simul cœpit & cœlo vox insolescere, & vbera Terræ lapillescere, faciunt nuptias inter se. Credo, aut cœlum descendit ad sponsam, aut terra ascendit ad sponsum: Concepit tamen Terra de cœlo, & peperit illa Athos: Athos Saturnum: mira ratione. Vtri Parentum similis? Sed & peperit; certè ante Saturnum neminem procreauerunt, nisi vnam postea opem, exinde de subole cessatum est. Nam Saturnus quidem cœlum castrauit dormientem, legimus cœlum genere masculino: Cæterùm quomodo pater, nisi masculinus? Sed & vnde castrandum? falx illi: Hoc f..l....? Nondum enim Vulcanus artifex ferri. Terra vero orbata distulit, etsi adhuc iuuenili ætate, alij nubere. Sed nec habebat cœlum ..... tamen nisi illam mare amplectitur, sed olet salsuginem .... aquis assuera. Ita Saturnus vnicus masculus cœli atque Terræ. Sed ipse pubescens sorori suæ iungitur. Nondum leges quæ incesta prohiberent, nec quæ paricidium plecterent. Itaque filios virili sexu deuorabat: melius ipse quàm lupi, si exponeret: Timebat scilicet, nè quis illorum de Paterna falce didicisset. Nato mox, & abalienato Ioue, saxum infantis ementiti deglutiuit. Hoc ingenio diu securus, tandem filio quem nondum digesserat, in tenebris adulto, oppressus, regnoque priuatus est. Hunc vobis patriarcham deorum, cœlum & Terra, poëtis obstetricantibus, procreauerunt. Sed eleganter quidam sibi videntur Physiologicè per allegoricam argumentationem de Saturno interpretari; Tempus esse, & ideo cœlum & Terram parentes, vt & ipsos origini nullos, & ideo falcatum, quia tempore omnia deruuntur. & ideo voratorem suorum, quòd omnia ex se edita in seipsum consumat. Nominis quoque testimonium compellant: Cronium dictum græcè, vt Chronon: Æquè Latini vocabuli à sationibus rationem ...... nt, qui eum procreatorem coniectantur: per eum seminalia cœli in terram deferri: Opem adiungunt, quòd opem viuendi semina conferant: & quòd opere semina euadant. Quæ, oro, huius translationem...... ponas. Aut Saturnus fuit, aut Tempus? Quomodo Saturnus........ quomodo Tempus? vtrumque enim non pores, corporale in-eo...... mare. Quid autem prohibuit Tempus coli in sua qualitate?......... hominis, aut fabulam huminis in sua specie, non in tempo........? Quid sibi vult intellectio ista, nisi fœdas materias mentitis argumentationibus colorare? Saturnum neque ideo qui .. d .... tempus, aut dum eum Tempus facis, iam nec hominem vis fuisse. Pla .... s omnino Saturnus in terris humanæ qualitatis apud veteres memorias recensetur. Potest incorporaliter fingi quoduis, quod non fuerit omnino: vacat fingendi locus, vbi veritas est. Cùm autem Saturnum constat vixisse, frustra demutatis: non concedirur vobis, quem non negabitis fuisse hominem, qui neque Deus, neque tempus defendi potest. Exstat apud literas vestras vsquequaque Saturni Census: legimus apud Cassium Seuerum, apud Cornelios, Nepotem & Tacitum, apud Græcos quoque Diodorum, quiue alij antiquitatum canos collegerunt. Nec fideliora vestigia .... quam in ipsa Italia signata sunt: Nam post plurimas terras, & Attica hospitia, Italiæ, vel, vt tunc vocabatur, Oenotriæ, consedit: Exceptus ab Iano, siue Iane, vt si alij vocant: Mons quem coluerat, Saturnius dictus: vrbs, quam depalauerat, Saturnia vsque nunc est: tota denique Italia de Saturno vocabatur: Tali teste, terram, quæ nunc dominatur orbi, etiamsi de origine Saturni dubitatur, de actu tamen constat hominem illum fuisse. Ita si homo Saturnus, proculdubio d....: Immò, quia homo, non vtique de cœlo atque Terra, sed cui parentes ignoti, quibusdam facilè illum deorum filium dici, quorum possunt omnes videre. Quis enim non cœlum ac Terram Patrem ac matrem venerationis gratia appellet? An de consuetudine humanâ, quâ ignoti quique, ex inopinato apparentes, de cœlo aduenisse dicuntur. Proinde ..... semper eg..... repentino, vbique inoleuit cœlitem dici. Nam & volgo generis incertos, Terræ filios iactitamus. Nihil allego de statu antiquitatis, qua ... rudes tunc agebantur & oculi, & mentes hominum, & cuiuslibet noui viri aspectu, quasi diuino commouerentur, nedum

nedum & regis,& quidem primi. Adhuc de Saturno immorabor, quòd & cæteris compendium præstituam, satiatâ primordiorum disputatione: nec prætermittam potiora testimonia diuinarum literarum, quibus fides pro antiquitate superior debetur. Antè enim sibylla, quàm omnis literatura extitit. Illa scilicet sibylla veri vera vates, & cuius vocabula dæmoniorum vatibus induistis. Ea Senario versu in hunc sensum de Saturni prosapia, & rebus eius exponit: *Decimâ*, inquit, *genitura hominum, ex quo cataclysmum prioribus accidit, regnauit Saturnus, & Titan, & Iamfetus, Terræ & cæli fortissimi filij*. Si qua ergo, vel vestris .... oribus literis vestris superioribus, sed id citro magis proximis ..... in illius ætatis, fides adiacet.

CAPVT XIII.

Deos natos & mortales proinde conuincit, nec factos nisi ab hominibus Deos, nec ob merita: cùm Saturnus crudelis, Iupiter Incestus, libidinosus & impius fuerit.

V. Dij Gentilium. 5. circa. f.

SATIS de Saturno & prosapia eius ..... um est, homines fuisse: Tenemus compendium, in cæteros originis præscriptionem, nè per singulos euagemur. Qualitas Posteritatis à principibus generis ostenditur, mortalia demortalibus, terrena de terrenis, gradus ad gradus comparantur, nuptiæ, conceptus, natales cucurrerunt, Patriæ sedes, regna, monumenta l......... qui natos non possunt negare, mortuos credant: qui mortuos confitentur, Deos non putent. Sed enim manifestis vis sua adsistit: Quos à primordio non .... diuinitatem, affirmando illos post mortem Deos factos, vt Varro, & qui cum eo somniauerunt. * Hic igitur consisto: ..... alle .... in hoc nomen & numen, vt in ordinem senatorium, ... vestra .... cedatis iam necesse est, aliquem summum dominatorem ...... allegendi potestatem, & quasi Cæsarem: neque quisquam alijs præstare potest, qui non ipse dominetur. Cæterùm si potuerunt Deos sese facere post mortem, a .... deterioris conditionis abinitio esse voluerunt, aut si nemo est qui Deos fecerit, quomodo facti dicentur, qui non nisi ab alio fieri potuissent? Ita nullus vobis datur renuendi locus, esse mancipem quemdā diuinitatis. Perspiciamus itaque causas allegendæ mortalitatis in cœlū. Harum duplicē rationem credo proferetis: Aut enim illu .... quis idem præstans facit, vt habeat vel amminicula, vel munimenta, vel etiā ornamenta fastigij sui: aut meritorum necessitas .... s dignis quibusque. Aliud quid suspicari non datur. Nemo .... giendo alicui, aut non sua, aut illius causa facit. Sed neque .... petere numini inest tanta & potestas, vt scilicet ..... faciat, & si tanta humanitas inrogetur, qui egeat operâ vel adiumento quorumdam, & quidem mortuorum, quo mirum magis, cum alios sibi immortales instituere potuisset. Nec diutius de .... tus conquiret, qui humana diuinis comparauit, sa .... rior opinio est, discuti debet, si Deus renimis .... buta si pristinis viris .... recogitandum, quod exinde nemo dig .... si capere iam locus non potest. Tantis videlicet .... a meruerit antiquitas. Ergo an meruerit, re .... metuisse, proponat ipsius merita. Si quid in cunabulis .... litatis, Valent, ad suffragium diuinitatis, incestorum .... Opem & Saturnum fratres recepistis. Furtiuus Infans ..... ter indignus & tecto, & vbere humano, meritoque incre ..... tam mala manebant. Adultus denique qualemcumque genitorem .... licissimum, regem aurei scilicet sæculi, sub quo laboris inopiæ ..... æ pax quiescebat: sub quo nulli subigebant arua coloni, ... tellus nullo poscente ferebat. Sed oderat Patrem incestum eius .... castratorem. Ecce autem & ipse cum Sorore miscetur, vt huic primū dictum putem, τῷ πατρὸς τὸ παιδίον, Tam Pius pater, quam Pius filius si iam tunc legibus ageretur, in duos Culleos diuidi Iouem decuit ..... dubitaret, libidine ab incesto corroborata, in leuiora, id est, ... & stupra diffundere? de quo Poëtica sic lusitauit. * Quomodo ...... de fugitiuo palam factum solemus & operam eius percon....... abusui nundinate, modo in pretia luxuriæ eum figurando .... bouem, aut pretium bouis pensauerit, & imbrem Pergulis ... aditum pecuniâ ruperit: modo in similitudines actuum ip ...... im, qui tapuit, cycnum, qui cantauerat. Adeò non fabulæ istæ sunt de fa .... sit an non Lasciu .... na hominum, quos .... emissa iam ptidem à fide per incr .... non est nobis extensius agendum. si enim & re .... pibus & proseminatoribus suis morata plebs eademq .... natura, alibi auctoritas exigebat similitudinem morum ......, quanto deterior, qui non melior? Priuato enim titulo Iouem optimum ...... tis, est & Vergilij æquus Iupiter optimus. Proinde incesti in suos, impudici in extraneos, impij, iniusti, cui nullam insignem infami iam fabula reliquit .. Deus fieri non fuit dignus.

* Apol. 11.

* Apol. 11.

CAPVT XIV.

Gentiles stulti & Impij transcribentes in diuos Herculem Lasciuum, auarum Æsculapium, Theseum Ariadnæ seruatricis suæ desertorem.

V. Dij Gentilium. 10. circa. f.

SED quoniam alios seorsum volunt in diuinitatem ab hominibus receptos, & distingui internatiuos, & factos, secundùm Dionysium Stoïcum, de ista quoque specie adiciam. De ipso quidem Hercule .... ma responsionis, an dignus cœlo & diuinitate, sic enim pro v....... meritis addicunt diuinitatem? si ob virtutem, quòd feras constan .... rit, quid tam memorabile? nonne ludo puniti, vel etiam ad ..... arenariæ vilitatis plurimas in vnum, & quidem studiosiores ..... ciunt? Si ob peragratum orbem, quantis & locupletibus dulcis .... tas, aut Philosophis famulatoria mendicitas idem præstitit? non meminerunt Asclepiadem Cynicum vnicâ vacculâ, cuius & dorso vehebatur, & si quando vbere alebatur, orbem totum oculis subegisse? si .... etiam ad inferos adijt, quis hoc nesciat, Viam ad inferos omni .... as plurimas .... si ille Pompeius .... qui nec hostiasal .... n vnum agnulum Byrsæ Cartha .... te: Quo magis Scipio quàm Hercules ob .... ti deputatur? Adicite potius Hercula .... rum, vxorum, & fœtas Omfales, & ob decori pueri amissio .... desertam militiam Argonautarum: Adicite ad gloriam post turpitudinem tantam, etiam furias eius: Auctorate sagittas, quæ filios & vxorem confixerunt: Qui tunc dignius rogo se se inrogasset præ dolore parti .... Qui vxoris ob Lasciuiam, venenis circumuentus, magis metu, quàm honestâ motte moreretur. Hunc vos de pyrâ in cœlum sublevate tanta facilitate, qua & alium ignis & diuini confectum, qui pauca c ... ingenia commentus, dicebatur mortuos ad vitam recurasse ...... filius, tam homo, quàm Iouis nepos, Saturni pronepos .... spurius vt incerto patre, vt Argiuus Socrates detulit ...... repertum, turpius Ioue educatum, canino scilicet vbere .... nemo
*Apol. c. 14 negare potest, fulmine haustus est. * Malus Iupiter si fulmen ipsius est; impius in ne potem, inuidus in artificem. Sed enim pin ...... um eius non occultauit, cupiditatem & auaritiam lucri ...... atam, qua quidem ille viuos ad mortem, non mortu ...., præuaricatione venalis medicinæ agebat. Dicitur etiam mater eius eodem casu obisse: merito fam m ...... bestiam ediderat, isdem quasi scalis ad cœlum erupisse. Et tamen Athenienses sciens eiusmodi Deis sacrificare. Nam Æsculapio & matri inter mortuos parentant, quasi non & ipsi Thesea suum adorent. Mer. ..... Deum, qui nisi conseruatricem suam in littore peregrino dereliquit, eadem obliuione, immo amentia, quæ Patri causa mottis fuit.

CAPVT XV.

Stultitiam Romanorum irridet, homines mortuos inter astra referentes, singulis rebus & locis, numina præficientes, rerum inuentores pro dys colentes, & fœlicitatem Imperij Romani deorum cultum & protectioni imputantes, non verò fortitudini bellicæ, vel Deo vero, qui regit omnia, dat omnia, & regna dispensat iusto arbitrio.

V. Dij Gentium. 15. circa. f.

LONGVM foret recensere etiam de illis quos in Sidera sepelistis, & audacites Dei .... tratis. Sic opinor digni de cœlo Castores, & Perseus, & Erigona, quemadmodum & Iouis exoletus. Sed quid mirandum? etiam Canes, & scorpios, Cancros in cœlum transtulistis. Differo de his quos in oraculis .... & testimonium hic diuini, qui & Tristitiæ Deos arbitros esse voltis .... dius, qui animam corpore viduet, quem intra muros cludi non permittendo, damnastis? Item cæculus, qui oculos sensu exanimet, Orbana, quæ in orbitatem semina extinguat, & ipsius mortis ..... vt cætera transuolem, etiam locorum vrbis, vel loca, Deos at ...... pattem, & diua Arquis, & lana, & montium septemontium : ... illi faciunt, qui in isdem locis aras vel ædes habent, præterea .... in alieno loco, aut mercedibus habitant. Taceo Ascensum ..... & Leuicolam à cliuis. Taceo Deos Forculum, à foribus, & Cardeam à cardinibus; & liminum Limentinum, siue qui alij inter Vicinos ap .... num Ianitorum adorantur. Quid enim magnum? Cum & habeant in Lupanaribus, in Culinis, & in imo Carcere: in L .... itaque propr .... alijsque Romanorum Deis, quibus totius vitæ officia distribuuntur, taliter vt cæteris opus non sit. Immò, cùm priuatim apud Romanos deputentur, quos supra signauimus, nec facile fotis cogniti, quomodo ea omnia quibus illos præf-

se voluerunt, in omni genere humano, & in omni gente proueniunt? Vbi prædes eorum, non modò honore, sed ipsa quoque notitia carent. Sed enim quidam fructus, & necessaria victui demonstrauerunt? Quæso vos, cùm dicitis inuenisse illos, non confitemini prius fuisse quæ inuenirentur Cur ergo non auctorem potius honoratis, cuius hæc dona sunt: sed auctorem transfertis in repertores? ..... quàm inuenisset, vtique auctori gratias egit, vtique illum Deum sensit: .... ministerium institutoris, à quo & ipse institutus est qui inuenit .... sum quod inuenirentur. Ficum viridem Romæ nemo nouerat .... um Cato senatui intulit, vt quo iam prouincia hostilis esset, cui sub ...... semper instabat exprimeret. * Cerasum Cn. Pompeius de Ponto .... Italiæ prouolgauit. Potuerunt mihi nouorum apud Romanos pomorum ....fuisse præconium diuinitatis. Tam vanum hoc, quàm etiam .... commenta Deos haberi: quibus si comparentur nostræ ætatis ......, o dignius posteris, quàm prioribus consecratio competisset ... on in omnibus iam artificijs antiquitas exoleuit, vsu quotidiano instruente nouitatem: atque adeò quos ob artes sanctis ...... in ipsis artibus & prouocatis in æmulis insuperatos. * Denique ... toribus suis non negatis omnibus his quos Deos antiquitas voluit, Posteritas c......... superstitionum ...;l..., præsumptio, cui .... bemus: Propterea scilicet Romanos totius orbis domi,...... se, quod officiis religionum meruerint domina...... cis præualeant. Nimirum Sterculus ...... hoc Imperium .... seu Romanorum distin .... tem extraneo potius .... tores & destitutores in .... ti, Sepultique sunt. * Ita nempe .... oblitus antrum illud idæum .... dissimum odorem. Nonne omni Capitolio .... vt illa potius terra regnaret, ... posthabita Samo dilecta, & vtique Æneadarum ignibus adoleri .... *Hic illius arma, hic currus fuit, hoc regnum dea gentibus esse, si qua fata sinant, iam tunc tenditque fouetque.* Misera aduersus fata non valuit. Nec tamen tantum honoris Romani fatis decreuerint, vt debentibus Carthaginem sibi, quantum Larentinæ. Si Dei isti conferendi in pote...... uit enim Iupiter Cretæ, & Saturnus Italiæ, & Isis Ægypto .... regnauerunt, quibus etiam operati plerique traduntur. Itaque ...... mines facit, & dediritius Admeri Ciues Romanos imper ...... lem cultorem suum Crœsum ambiguis sortibus fallendo .... timebat Deum Verum constanter prænuntiare regno exc ...., potestate regnandi quoquo velut in vrbes suas tueri ....., potuissent. Si Romanis præstitisse valuerunt, Cur Athenas à Xerxe Minerua non defendit? Vel cur Delfos de manu Pyrrhi Apollo non eruit? Seruarint vrbem Romanam, qui sua perdiderunt? Si hoc Religiositas Romana meruit. Arqui, non post summum imperium auitis iam rebus superstitio quæsita est? & si à Numa sacra introducta sunt, nondum tamen aut simulachris, aut templis res vestras diuinas frustrabant. * Frugi religio, & Pauperrina superstitio, altaria temeraria, & vasa sordida, & nidor.... ex illis, & Deus ipse nusquam ..... religiosi, quàm maiores, quia religiosi. Arquin quomodo .... religionem, & Deorum profundissimam Curam imperium Romanis .... videri possit, quod læsis potius Deis auctum est? Nisi fallor enim, omne regnum vel imperium bellis quæritur, & bellis ampliatur. Porro .... ib & Dei vrbis, nam eadem Strages & mœnium, & templorum, pares cædes & Ciuium, & Sacerdotum, eædem rapinæ profanorum & sacrorum. Tot sacrilegia Romanorum, quot trophæa: tot de deis, quot de gentibus triumphi. Manent & simulacra captiua, & vtique sentientes Deos non amant. Sed quia nihil sentiunt, impunè læduntur & qui non læduntur, frustra adorantur. Itaque quorum Fastigium .... adultum est, non possunt videri religionis meritis excreuisse .... nis siue lædendo creuerunt. Regnum vniuersæ nationes temporibus habuerunt, vt Assyrij, vt Medi, vt Persæ, vt Ægyptij........ aut penes quosdam, & tamen qui amiserunt, non sine religionibus & Cultu, & de Propitiorum deorum mora .... Cessit vniuersa penè dominatio. Sors temporum ita volutat ..... Quærite quis temporum vices ordinauit. Idem regnat, dispensat, & nunc penes Romanos eam summam, tanquam pecuniam de multis nominibus exactam in vnam arcam congregauit. Quid de ea statuerit, sciunt proximi ei.

*Apol. c. 11.

* Apol. 25.

*Apol. c. 25

* Apoc. c. 25

Apol. c. 26.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI
IN LIBRVM DE ORATIONE, ARGVMENTVM.

Orationis Dominicæ laudem, & expositionem, antequam fieret Hæreticus aggressus est; quem & Cyprianus imitatus est; & S. Hilarius vtriusque in hac causa commentarij memor Canone 5. in Mathæum. Magdeburgenses frustra ad Errorem Montanistarum referunt, quæ hoc libro tam lucidè de Sacrosancto Missæ Sacrificio, & corpore Domini scripsit; cùm Hilarius exertè dicat, hunc librum ab eo scriptum, antequam impingeret in hæresim Montanistarum. Vt & constat prius scripsisse librum de Pœnitentia, quàm incideret in dogma Nouatianorum. Scriptionem huius libri Pamelius in eius vita retudit in Annum Chri. ducentesimum primum, Zephyrini tertium, Seueri octauum. A quo discrepat Baro. vt prænotauimus, Victoris octauum, & Seueri septimum, eidem Chri. Anno substituens.

CAPVT PRIMVM.

Orationem Dominicam ab ipso Christo eius Authore, & Noui Testamenti Discipulis traditore, commendat, quam & totius Euangelicæ Disciplinæ compendium prædicat.

In p. V. Chri. Magnalia. 1. & V. Oratio. 1 à p. V. lex noua. 2. circa. m. V. Oratio. 2. & in alphab. Errorum. V. Ioannes. 1. in m. V. orationis conditiones. 10. à m. ad f. V. oratio. 6.

DEI spiritus, & Dei sermo, & Dei ratio, sermo rationis, & ratio sermonis, & spiritus, vtrumque Iesus Christus Dominus noster, nobis, discipulis noui Testamenti, nouam orationis formam determinauit. Oportebat enim in hac quoque specie [a] *nouum vinum nouis vtribus recondi,*
Matth. 6. 9. Luc. 11. 1. a Matth. 9. 16. *& nouam plagulam nouo adsui vestimento.* Cæterùm quicquid retro fuerat, aut demutatum est, vt circumcisio: aut suppletum, vt reliqua lex: aut impletum, vt prophetia: aut perfectum, vt fides ipsa. Omnia de carnalibus, in spiritalia renouauit noua Dei gratia, superducto Euangelio expunctore totius retro vetustatis, in quo & Dei spiritus, & Dei sermo, & Dei ratio approbatus est Dominus noster Iesus Christus: spiritus quo valuit, sermo quo docuit, ratio qua venit. Sic igitur oratio à Christo constituta ex tribus constituta est. ex sermone, quo enunciatur: ex spiritu, quo tantùm potest: ex ratione, qua suscipitur. Docuerat & Ioannes discipulos suos adorare. sed omnia Ioannis, Christo præstruebantur, donec ipso aucto, sicut idem Ioannes prænun-
b Io. 3. 30. tiabat, [b] *illum augeri oportere, se verò deminui*, totum præministri opus, cum ipso spiritu transiret ad Dominum. Ideo nec exstat in quæ verba docuerit Ioannes adorare, quòd
c Io. 3. 31. terrena cœlestibus cesserint. [c] *Qui de terra est*, inquit, *terrena fatur*; *& qui de cœlo adest, qua vidit, ea loquitur.* Et quid non cœleste, quod Domini Christi est; vt hæc quoque
Matth. 6. 6. orandi disciplina? Consideremus itaque, benedicti, cælestem eius sophiam, in primis de præcepto secretè adorandi: quo & fidem hominis exigebat, vt Dei omnipotentis, & conspectū, & auditum sub tectis, & in abditis etiam adesse confideret: & modestiam fidei desiderabat, vt quem vbique audire, & videre sideret, ei soli religionem suam offerret, sequente sophia in sequenti præcepto, quod etsi proinde pertineat ad fidem & modestiam fidei, si non agmine verborum adeundum putemus ad Dominum, quem vltro suis prospicere certi simus; attamen breuitas ista, quod ad tertium sophiæ gradum faciat, magnæ ac beatæ interpretationis substantia fulta est: quantùmque substringitur verbis, tantùm diffunditur sensibus. Neque enim propria tantùm orationis officia complexa est, venerationem Dei, aut hominis petitionem, sed omnem penè sermonem Domini, omnem commemorationem disciplinæ, vt re-vera in oratione breuiarium totius Euangelij comprehendatur.

CAPVT II.

Orationis Dominicæ præfatio, fidem commendat, & Deum orari docet.

Per totum. V. Trinit. 1. Persona Pater. 1.

INCIPIT à testimonio Dei, & merito fidei, quum dicimus,[a] PATER QVI IN COELIS ES. Nam & Deum oramus, & fidem commendamus, cuius meritum est hæc appellatio. Scriptum est,[b] *Qui in eum crediderint, dedit eis potestatem vt filii Dei vocentur.* Quamquam frequentissimè Dominus patrem nobis pronuntiauit Deum. immò & præcepit,[c] *nè quem in terris patrem vocemus, nisi quem habemus in cœlis.* Itaque sic adorantes etiam præceptum obimus. Fælices qui patrem agnoscunt. Hoc est quod Israëli exprobratur, quod cœlum ac terram Spiritus contestatur;[d] *Filios*, dicens, *genui, & illi me non agnouerunt.* Dicendo autem patrem; Deum quoque cognominamus. Appellatio ista & pietatis, & potestatis est. Item in patre filius inuocatur.[e] *Ego enim*, inquit, *& pater vnum sumus.* Nè mater quidem Ecclesia præteritur. Si quidem in filio & patre mater recognoscitur, de qua constat & patris, & filii nomen. Vno igitur genere aut vocabulo, & Deum cum suis honoramus, & præcepti meminimus, & oblitos patris denotamus.

a Matt. 6. 9.
b Io 1. 12. Matth. 7. 9. & c. 10. 29. & 16. 17. & 21. 13.
c Matth. 23. 9.
d Esa. 1. 1.
e Io. 10. 30. Gen. 32. 29. Exo. 3. 6. 14 Matth. 21. 9

CAPVT III.

Prima petitione, quærimus, vt in nobis nomen Domini in seipso sanctum, sanctificetur.

In p. V. Trinit. 1. Persona, Pater. 1. à p. V. nomen. Dei. 2.

NOMEN Dei patris nemini proditum fuerat. Etiam qui de ipso interrogauerat Moyses, aliud quidem nomen audierat. Nobis reuelatum est in filio. Iam enim filius nouum patris nomen est.[a] *Ego veni*, inquit, *in nomine patris.* Et rursus,[b] *Pater glorifica nomen tuum.* Et apertius, *Nomen tuum manifestaui hominibus.* Id ergo vt SANCTIFICETVR postulamus. Non quòd deceat homines benè Deo optare, quasi sit & alius de quo ei possit optari aut laboret nisi optemus. Planè[c] *benedici Deum omni loco ac tempore* condecet, ob debitam semper memoriam beneficiorum eius ab omni homine. Sed & hoc benedictionis vice fungitur. Cæterùm quando non sanctum & sanctificatum est per semetipsum nomen Dei, cùm cæteros sanctificet ex semetipso? Cui illa[d] *angelorum circunstatia non cessant dicere, Sanctus, Sanctus, Sanctus.* Proinde igitur & nos angelorum, si meminerimus, candidati iam hinc cœlestem illam in Deum vocem, & officium futuræ claritatis ediscimus. Hoc quantum ad gloriam Dei. alioquin quantùm ad nostram petitionem, cùm dicimus,[e] *Sanctificetur nomen tuum*, id petimus vt sanctificetur in nobis, qui in illo sumus: simul & in cæteris quos adhuc gratia Dei expectat, vt & huic præcepto pareamus,[f] *orando pro omnibus, etiam pro inimicis nostris.* Ideoque suspensa enuntiatione non dicentes; Sanctificetur in nobis, in omnibus dicimus.

a Io. 5. 42. & Io. b. 12. 28. Io. 17. 6. Matth. 6. 9. Psal. 33. 1.
c Psal 103. 22
d Esa. 6. 3. Apoc. 4. 8.
e Matth. 6. 9
f Matth. 5. 44.

CAPVT IV.

Secunda petitio poscit vt voluntas Dei planè in nobis fiat, tam in terra nostra, id est carne, quàm in cælo, id est spiritu; & cùm Dei voluntas sit salus nostra, tam hic in terra, quàm illic in cælo, salui simus. Nec quidquam etiam in aduersis mali nobis Dei voluntate venire credamus. & exemplo Christi patientia nos, Dei voluntati conformantes, offeramus.

Per totum. V. Dei voluntas. 2.

SECVNDVM hanc formam subjungimus,[a] FIAT VOLVNTAS TVA IN COELIS ET IN TERRA, non quòd aliquis obsistat quo minus voluntas Dei fiat, & ei successum voluntatis suæ oremus, sed in omnibus petimus fieri voluntatem eius. Ex interpretatione enim figurata carnis & spiritus, nos sumus cœlum, & terra. Quamquam etsi simpliciter intelligendum est, idem tamen est sensus petitionis, vt in nobis fiat voluntas Dei in terris, vt possit scilicet fieri & in cœlis. Quid autem Deus vult quàm incedere nos secundùm suam disciplinam? Petimus ergo substantiam, & facultatem voluntatis suæ subministret nobis, vt salui simus & in cœlis, & in terris; quia summa est voluntatis eius, salus eorum quos adoptauir. Est & illa Dei voluntas, quam Dominus administrauit prædicando, operando, sustinendo. Sic enim ipse pronuntiauit, *non suam, sed Patris facere se voluntatem.* Sine dubio quæ faciebat, ea erant voluntas patris, ad quæ nunc nos velut ad exemplaria prouocamur, vt prædicemus, & operemur, & sustineamus ad mortem vsque. Quæ vt implere possimus, opus est Dei voluntate. Ita dicentes, *Fiat voluntas tua*, vel eò nobis benè optamus, quòd nihil mali sit in Dei voluntate, etiam si quid pro meritis cuiusque secus inrogatur. Iam hoc dicto, ad sufferentiam nosmetipsos præmonemus. Dominus quoque cùm sub instantiam passionis, infirmitatem carnis demonstrare iam in sua carne voluisset,[b] *Pater*, inquit, *transfer poculum istud. Et recordatus, nisi quod mea non, sed tua fiat voluntas.* Ipse erat voluntas, & potestas patris; & tamen ad demonstrationem sufferentiæ debitæ, voluntati se patris tradidit.

a Matth. 6. 10.
Io. 6. 39.
Io. 6. 38.
b Luc. 22. 42

CAPVT V.

Cùm semper regnet, petimus vt nobis citò regnum eius, consummatio sæculi, & resurrectio adueniat à Martyribus exoptata.

Per totum. V. Regnum Dei. 2.

Matth. 5. 10. a Prou. 21. 1. VENIAT quoque REGNVM TVVM, ad id pertinet, quod & *Fiat voluntas tua*, in nobis scilicet. Nam Deus quando non regnat? a *in cuius manu cor omnium regum est*. Sed quicquid nobis optamus, in illum auguramur, & illi deputamus, quod ab illo expectamus. Itaque si ad Dei voluntatem, & ad nostram suspensionem, pertinet regni Dominici repræsentatio, quomodo quidam protractum quendam sæculo postulant; cùm regnum Dei, quod vt adueniat oramus, ad consummationem sæculi tendat? Optamus maturius regnare, & non diutius seruire. Etiam si præfinitum in oratione non esset, de b Heb. 4. 11. postulando regni aduentu, vltro eam vocem protulissemus, b *festinantes ad spei nostræ* c Apoc. 6. 9. 10. *complexum*. c *Clamant ad Dominum inuidia animæ martyrum sub altari: Quonam vsque non vlcisceris, Domine, sanguinem nostrum de incolis terræ?* Nam vtique vltio illorum à sæculi d Matth. 6. 10. fine dirigitur. Immò quàm celeriter d *veniat, Domine, regnum tuum*: Votum Christianorum, confusio nationum, exultatio angelorum, propter quod conflictamur, immo potius propter quod oramus.

CAPVT VI.

Panem carni, eique necessaria petimus, & animæ quotidianam & perpetuam corporis Christi participationem, & indiuiduam ab Ecclesia & sacramentorum eius communione societatem.

In p. V. orationis conditiones. 16. à p. V. Eucharistiæ effectus. 7. in m. ad f. V. orationis conditiones. 15.

SED quàm eleganter diuina sapientia ordinem orationis instruxit: vt post cœlestia, id est, post Dei nomen, Dei voluntatem, & Dei regnum, terrenis quoque necessitati- a Matth. 6. 33. bus petitioni locum faceret? nam & edixerat Dominus: a *Quærite prius regnum, & tunc vobis etiam hæc adjicientur*. Quamquam PANEM NOSTRVM QVOTIDIANVM DA NOBIS Matth. 6. 11 HODIE, spiritaliter potius intelligamus. Christus enim panis noster est, quia vita Chri- b Io. 6. 35. stus, & vita panis. b *Ego sum*, inquit, *panis vitæ*. Et paulo supra: c *Panis est sermo Dei viui,* c Ibid. 33. *qui descendit de cœlis*. Tum quod & corpus eius in pane censetur: d *Hoc est corpus meum*. d Luc. 22. 19 Itaque petendo panem quotidianum, perpetuitatem postulamus in Christo, & indiuiduitatem à corpore eius. Sed & quia carnaliter admittitur ista vox, non sine religione potest Matth. 6. 11 fieri & spiritalis disciplinæ. Panem enim peti mandat, quod solum fidelibus necessarium e Ibid. 32. est: e *cætera enim nationes requirunt*. Ita & exemplis inculcat, & parabolis retractat, cùm f Matth. 15. 26. dicit: f *Nunquid panem filiis pater aufert, & canibus tradit?* Item, g *Nunquid filio panem pos-* g Matth. 7. 9 *tenti lapidem tradit?* Ostendit enim quid à patre filii expectent. Sed & h *nocturnus ille pul-* h Luc. 11. 5. *sator panem poscebat*. Meritò autem adiecit; i *Da nobis hodie*, vt qui præmiserat; k *Nolite* i Matth. 6. 11. 34. *de crastino cogitare quid edatis*. Cui rei parabolam quoque accommodauit l *illius hominis,* k Luc. 11. 3. *qui prouenientibus fructibus ampliationem horreorum & longæ securitatis spatia cogitauit, is* l Luc. 12. 16. *ipsa nocte moritur*.

CAPVT VII.

Confessio delicti, petitione veniæ exprimitur, & ipsum delictum debitum est, quod nisi conseruo remittenti, non remittetur; sed exigetur vsque ad quadrantem nouissimum.

à p. ad circa. f. V. peccatum. veniale. 2.

Io. 8. 46. Matth. 6. 12. CONSEQVENS erat, vt obseruata Dei liberalitate, etiam clementiam eius precaremur. quid enim alimenta proderunt, si illi reputamur reuera quasi taurus ad victimam? Sciebat Dominus se solum sine delicto esse. Docet itaque, petamus DIMITTI NOBIS DEBITA NOSTRA. Exomologesis est, petitio veniæ: quia qui petit veniam, a Ezech. 33. 11. delictum confitetur. Sic & pœnitentia demonstratur acceptabilis Deo, quia a *vult eam quàm mortem peccatoris*. Debitum autem in scripturis delicti figura est, quod perinde b Matth. 5. 25. iudicio debeatur, & b *ab eo exigatur, nec euadat iustitiam exactionis; nisi donetur exactio,* Matth. 18. 32. *sicut illi seruo dominus debitum remisit*. Huc enim spectat exemplum parabolæ totius. Nam & quòd c *idem seruus à domino liberatus, non perinde parcit debitori suo, ac propterea delatus* c Matth. 5. 26. *penes dominum, tortori delegatur ad soluendum nouissimum quadrantem, id est, modicum vsque delictum, competit, quod remittere nos quoque profitemur debitoribus nostris*. Iam & alibi ex d Luc. 6. 37. specie orationis: d *Remittite*, inquit, *& remittetur vobis*. Et cum e *interrogasset Petrus, si* e Matth. 18. 21. *septies remittendum esset fratri: Immo*, inquit, *septuagies septies*; vt legem in melius refor-

maret, quod in Genesi [f] *de Caïn septies, de Lamech autem septuagies septies vltio reputata est.* f Gen. 4. 24

CAPVT VIII.

Non modò orare docemur dimitti nobis admissa delicta, sed & admittenda, à nobis amoliri, nec in tentationem nos Deus patiatur inferri.

Per totum. V. diabolus. 19.

ADIECIT ad plenitudinem tam expeditæ orationis, vt non de remittendis tantùm, sed etiam de auertendis in totum delictis supplicaremus, [a] NE NOS INDVCAS IN TENTATIONEM, id est, ne nos patiaris induci, ab eo vtique qui tentat. Cæterùm absit vt Dominus tentare videatur, quasi aut ignoret fidem cuiusque, aut dejicere gestiens. Diaboli est & infirmitas, & malitia. Nam & Abrahamum non tentandæ fidei gratia, sacrificare de filio jusserat, sed probandæ, vt per eum faceret exemplum præcepto suo, quo mox præcepturus erat, neque pignora Deo cariora habenda. Ipse à Diabolo tentatus, præsidem & artificem tentationis demonstrauit. Hunc locum posterioribus confirmat: [b] *Orate, dicens, ne tentemini.* Adeò tentati sunt Dominum deserendo, qui somno potius indulserant, quàm orationi. Eo respondet clausula interpretans quid sit, [c] *Ne nos deducas in tentationem.* Hoc est enim, SED DEVEHE NOS A MALO.

a Matth. 6. 13. Iac. 1. 13. Gen. 22. 1. b Luc. 22. 46 c Matth. 6. 13.

CAPVT IX.

Præter substantiales petitiones, Deus misericors ius dedit & alia etiam ab eo poscere: quæ sunt orationes, siue collectæ missarum.

In p. V. Oratio. 7. in m. V. oratio. 3. in f. V. orationes. 1.

COMPENDIIS paucorum verborum, quot attinguntur edicta Prophetarum, Euangeliorum, Apostolorum, sermones Domini, parabolæ, exempla, præcepta? quot simul expunguntur officia? Dei honor in patre, fidei testimonium in nomine, oblatio obsequii in voluntate, commemoratio spei in regno, petitio vitæ in pane, exomologesis debitorum in deprecatione, sollicitudo tentationum in postulatione tutelæ. Quid mirum? Deus solus docere potuit, vt se vellet orari. Ab ipso igitur ordinata religio orationis, & de spiritu ipsius, jam tunc cùm ex ore diuino ferretur, animata suo priuilegio ascendit in cœlum, commendans patri quæ filius docuit. Quoniam tamen Dominus prospector humanarum necessitatum, seorsum post traditam orandi disciplinam, [d] *Petite*, inquit, *& accipietis.* & sunt quæ petantur pro circunstantia cuiusque, præmissa legitima & ordinaria oratione, quasi fundamento, accidentium jus est desideriorum, jus est superfluendi extrinsecus petitiones, cum memoria tamen præceptorum, nè quantum à præceptis, tantùm ab auribus Dei longè simus.

d Luc. 11. 9.

CAPVT X.

Accessuros ad Altare, orationis & sacrificii causa, memores oportet esse præceptorum Dei, & vacuos ira, & omni animi perturbatione: ne Sanctus & quietus Dei Spiritus, inquinatum & inquietum hominis spiritum non admittat, sed nec agnoscat quidem.

In p. V. ira. 2. per totum. V. orationis conditiones. 2.

MEMORIA præceptorum viam orationibus sternit ad cœlum, quorum præcipuum est: [a] *Ne prius ascendamus ad Dei altare, quàm si quid discordiæ vel offensæ cum fratribus contraxerimus, resoluamus.* Quid est enim ad pacem Dei recedere sine pace? ad remissionem debitorum cum retentione? Quomodo placabit patrem, iratus in fratrem, cùm omnis ira ab initio interdicta sit nobis? Nam & Ioseph dimittens fratres suos ad perducendum patrem: [b] *Et nè*, inquit, *irascimini in via.* nos scilicet monuit. Aliàs enim via cognominatur disciplina nostra. Tum nè in via orationis constituti, ad patrem cum ira incedamus. Exinde apertè Dominus amplians legem, iram in fratrem homicidio superponit; nè verbo quidem malo permittit expungi; [c] *etiam si irascendum est, non vltra solis receptum, vt Apostolus admonet.* Quàm autem temerarium est, aut diem sine oratione transigere, dum cessas fratri satisfacere, aut orationem perseuerante iracundia perdere. Nec ab ira solummodo, sed omni omnino confusione animi, libera debet esse orationis intentio, de tali spiritu emissa, qualis est spiritus ad quem mittitur. Neque enim agnosci poterit à Spiritu sancto, spiritus inquinatus; aut tristis à læto, aut impeditus à libero: Nemo aduersarium recipit, nemo nisi comparem suum admittit.

a Matth. 5. 23. Gen. 4. 5. b Gen. 45. 24. Psal. 118. 2. & seq. Matth. 5. 22 c Ephes. 4. 26. Sap. 1. 7.

CAPVT XI.

Non decet lotis manibus & corde sordido Iudaico more orare Christianum, qui expandens orando manus Christum crucifixum repræsentat.

In p. ad circa. f. V. Orationis conditiones. 3.

CÆTERVM quæ ratio est, manibus quidem ablutis, spiritu verò sordente orationem obire? quando & ipsis manibus spiritales munditiæ sint necessariæ, vt à falso, à cæde, à sæuitia, à veneficijs, ab idololatria, cæterisque maculis quæ spiritu conceptæ manuum opera transfigurur, puræ alleuentur. Hæ sunt veræ munditiæ, non quas plerique superstitiosè curant, ad omnem orationem etiam cum lauacro totius corporis aquam sumentes. Id cùm scrupulosè percontarer, & rationem requirerem, comperi commemorationem esse in Domini deditionem. Nos Dominum adoramus, non dedimus. immò & aduersari debemus deditoris exemplo, nec propterea manus abluere, nisi quòd conuersationis humanæ inquinamentum conscientiæ causa lauemus. Cæterùm satis mundæ sunt manus, quas cum toto corpore in Christo semel lauimus. Omnibus licet membris lauet quotidie Israël, nunquam tamen mundus est. Certè manus eius semper immundæ sanguine prophetarum, & ipsius Domini cruentatæ in æternum. Et ideo conscientia parrum hereditarij rei, nec attollere eas ad Dominum audent, ne exclamet aliquis Esaias, ne exhorreat Christus. Nos verò non attollimus tantùm, sed etiam expandimus è Dominica passione modulatum, & orantes confitemur Christo.

Esa. 1. 15.

CAPVT XII.

Gentiles imitari non debemus ex superstitione penulas orando deponentes, multo minus sub sacrificij & orationis finem quasi tædio confectos coram Dei maiestate, & angelo orationis præside, segniter assidere dedecet.

In p. ad m. V. Orationis conditiones. 8. in m. ad f. V. Orationis conditiones. 9. in f. V. Angelus. 6.

SED quoniam vnum aliquod attigimus vacuæ obseruationis, non pigebit cætera quoque denotare, quibus meritò vanitas exprobranda est, siquidem sine vllius aut Dominici, aut Apostolici præcepti auctoritate fiunt. huiusmodi enim non religioni, sed superstitioni deputantur, affectata & coacta, & curiosi potius, quàm rationalis officij; certè vel eo coërcenda, quòd gentilibus adæquent. Vt est quorundam, expositis pænulis orationem facere: sic enim adeunt ad idola Nationes. Quod vtique si fieri
1. Cor. 11. 4. oporteret, Apostoli qui de habitu orandi docent, comprehendissent, nisi si qui putant
2. Tim. 4. 13 Paulum pænulam suam in oratione penès Carpum reliquisse. Deus scilicet non audiat
Dan. 3. 21. pænulatos, qui tres sanctos in fornace Babylonij regis orantes cum sarabaris & tyaris
24. suis exaudiuit? Item quod assignata oratione, assidendi mos est quibusdam, non perspicio rationem, nisi si Hermas ille, cuius scriptura ferè Pastor inscribitur, transacta oratione non lectum assedisset, verùm aliud quid fecisset, id quoque ad obseruationem vindicaremus. Vtique non. Simpliciter enim & nunc positum est, *Cùm adorassem, & as-*
Luc. 1. 11. *sedissem super lectum*, ad ordinem narrationis, non ad instar disciplinæ. Alioquin nusquam erit adorandum, nisi vbi fuerit lectus. Immò contra scripturam fecerit, si quis in cathedra, aut subsellio sederit. Porro cùm perinde faciant Nationes, adoratis sigillaribus suis residendo, vel propterea in nobis reprehendi meretur, quod apud idola celebratur. Eò apponitur & irreuerentiæ crimen, etiam ipsis Nationibus, si quid saperent, intelligendum. Si quidem irreuerens est assidere sub conspectu, contraque conspectum eius, quem quammaximè reuerearis ac venereris: quantò magis sub conspectu Dei viui, angelo adhuc orationis astante, factum istud irreligiosissimum est, nisi exprobramus Deo quòd nos oratio fatigauerit.

CAPVT XIII.

Humiliter, & modestè, nec elatâ voce, & strepitu proximis importuno, orandum est, & adorandum numen Diuinum.

Per totum. V. Orationis conditiones. 9.

ATQVI cum modestia, & humilitate adorantes magìs, commendabimus Deo
Luc. 18 10. preces nostras, ne ipsis quidem manibus sublimius elatis, sed temperatè ac probè
11. elatis. ne vultu quidem in audaciam erecto. Nam ille Publicanus, qui non tantùm prece, sed & vultu humiliatus atque deiectus orabat, iustificatior Pharisæo procacissimo

ſimo diſceſſit. Sonos etiā vocis ſubiectos eſſe oportet. aut quantis arteriis opus eſt, ſi pro ſono audiamur? Deus autem non vocis, ſed cordis auditor eſt, ſicut conſpector. Dæmonium oraculi Pythij: a *Et mutum*, inquit, *intelligo*, *& non loquentem exaudio*. Dei aures ſonum expectant? Quomodo ergo oratio Ionæ de ventre ceti, per tantæ beſtiæ viſcera, ab ipſis abyſſis, per tantam æquoris molem, ad cœlum potuit euadere? Quid amplius referent iſti qui clarius adorant, niſi quòd proximis obſtrepunt? Immò prodendo petitiones ſuas, quid minus faciunt, quàm ſi in publico orent? a Ionæ. 2. 2.

CAPVT XIV.

Arguit ieiunantes, & habita oratione, oſculum fratribus ſubtrahentes, cum iniuria ſacrificij, à quo non eſt recedendum ſine oſculo, pacis ſignaculo. Illos item carpit, qui ſtatum ac ſolemne ieiunium ſolui putabant Dominici corporis ſumptione: cùm & illud accipere, & reſeruare poſſent, & vtrique debito ſatisfacere, ieiunium ſcilicet integrum ſeruando, & ſacrificio participando.

In p. V. Pax. 3. in m. V. Statio. à m. V. oſculum 2. in f. V. Orationis conditiones. 7.

ALIA iam conſuetudo inualuit, ieiunantes habita oratione cum fratribus, ſubtrahunt oſculum pacis, quod eſt ſignaculum orationis. Quando autem magis conferenda cum fratribus pax eſt, niſi cùm oratio commendabilior aſcendit, vt ipſi de noſtra operatione participes, iam audeant de ſua pace fratri transfigere? Quæ oratio cum diuortio ſancti oſculi integra? quem Domino officium facientem impedit pax? quale ſacrificium eſt, à quo ſine pace receditur? Quæcunque operatio ſit, non erit potior præcepti obſeruatione, quo iubemur ieiunia noſtra celare. Iam enim de abſtinentia oſculi agnoſcimur ieiunantes. Sed & ſi qua ratio eſt, ne tamen huic præcepto reus ſis, potes domi, ſi fortè, inter quos latere ieiunium in totum non datur, differre pacem. Vbicumque autem alibi operationem tuam abſcondere potes, debes meminiſſe præcepti: ita & diſciplinæ foris, & conſuetudini domi ſatisfacies. Sic & die Paſchæ, quo communis & quaſi publica ieiunij religio eſt, meritò deponimus oſculum, nihil curantes de occultando quod cum omnibus faciamus. Similiter & Stationum diebus, non putant plerique ſacrificiorum orationibus interueniendum, quòd Statio ſoluenda ſit, accepto corpore Domini. Ergo deuotum Deo obſequium Euchariſtia reſoluit? An magìs Deo obligat? Nonnè ſolemnior erit Statio tua, ſi & ad aram Dei ſteteris? Accepto corpore Domini, & reſeruato, vtrumque ſaluum eſt; & participatio ſacrificij, & executio officij. Si Statio de militari exemplo nomen accipit; nam & a *militia Dei ſumus*; vtique nulla lætitia, ſiue triſtitia obueniens caſtris, Stationes militum reſcindit. Nam lætitia libentius, triſtitia ſollicitius adminiſtrabit diſciplinam. De habitu verò duntaxat feminarum, varietas obſeruationis efficit, poſt ſanctiſſimum Apoſtolum, nos vel maximè nullius loci homines impudenter retractare: niſi quòd non impudenter, ſi ſecundum Apoſtolum retractemus. De modeſtia quidem cultus & ornatus, aperta præſcriptio eſt etiam Petri, cohibentis eodem ore, quia eodem & ſpiritu, & veſtium gloriam, & agri ſuperbiam, & crinium lenonem operoſitatem. Sed quod promiſcuit obſeruatur per Eccleſias, quas .... *Cætera deſunt in omnibus noſtris Codicibus.* a 2. Cor. 10. 4. 1. Tim. 1. 18. 1. Tim. 2. 9. 1. Pet. 3. 3.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI IN LIBVM DE PALLIO

ARGVMENTVM.

Tertullianus, pace orbi Romano reddita, Seueri Imperatoris Anno tertio, vna cum Antonino, & Geta filijs Auguſtis creatis regnante, cùm dimiſſa Toga, Pallium induiſſet, ſeueriorem Chriſtianæ diſciplinæ regulam amplexatus, vt notat Baronius An. Chri. 197. Cùm idcirco leuitatis & inconſtantiæ notam apud Carthaginenſes incurriſſet, hunc librum de Pallio, ſcripſit, quo facti ſui rationem reddit. Sed non Victoris Anno decimo, ſed quarto; nec Seueri ſecundo, ſed tertio, vult hunc librum editum Cardinalis Baronius.

CAPVT PRIMVM.

Pallij laudes ab eius primò vetuſtate commendat, quòd & Carthagini, & Vtica, & toti Africa in vſu fuerit. Afri quippe veteres Tunicis ſtrictioribus Pallium ſuperinducere ſolebant,

quod erat Sacerdotum Æsculapij Indumentum. Toga porro quæ à Pelasgis ad Lydas, & ab his transiit ad Romanos, non nisi extremis patriæ suæ temporibus, vsu recepta est.

In p. V. Carthaginenses.1. à p. V. Carthag. 2. & V. otium. 2. in f. V. Carthag 3.

RINCIPES semper Africæ, viri Carthaginienses, vetustate nobiles, nouitate fælices, gaudeo vos tam prosperos temporum, cùm ira vacat, ac iuuat, habitus denotare. Pacis hæc & annonæ oria: ab imperio, & à cœlo benè est. Tamen & vobis habitus aliter olim; tunicæ fuere, & quidem in fama de subteminis studio, & luminis concilio, & mensuræ temperamento: quod neque trans crura prodigæ, nec intra genua inuerecundæ, nec brachiis parcæ, nec manibus artæ, sed nec cingulo sinus diuidere expetitum: quadrata iustitia beatæ in viris stabant. Pallium, extrinsecus habitus, & ipse quadrangulus, ab vtroque laterum regestus, & ceruicibus circunstrictus, in fibulæ morsu humeris acquiescebat. Instar eius hodie Æsculapio iam vestro sacerdotium est. Sic & in proximo soror ciuitas vestiebat, & sicubi alibi in Africa Tyros. At cùm sæcularium sortium vatiauit vrna, & Romanis Deus maluit, soror quidem ciuiras suopte arbitrio mutare properauit, vt adpulsum Scipionem antè iam de habitu salutasset, Romanum præcoqua. Vobis verò post iniuriæ beneficium, vt senium non fastigium exemptis, post Gracchi obscæna omina, & Lepidi violenta ludibria, post trinas Pompeij aras, & longas Cæsaris moras, vbi mœnia Statilius Taurus imposuit, solennia Sentius Saturninus enarrauit, cùm concordia iuuat, toga oblata est. Pro, quantum circumeauit, à Pelasgis ad Lydos, à Lydis ad Romauos, vt ab humeris sublimioris populi Cathaginienses complecteretur: Exinde tunicam longiorem cinctu arbitrante suspenditis, & pallij iam teretis redundantiam tabulata congregatione fulcitis: & si quid præterea conditio, vel digniras, vel temporalitas vestit, pallium tamen generaliter vestrum immemores, etiam denoratis. Equidem haud miror præ documento superiore. Nam & arietem, non quem Laberius reciprocicornem, lanicutem, testitrahum, sed trabes machina est, quæ muros frangere militat, nemini vnquam adhuc libratum, illa dicitur Carthago *studiis asperrima belli*, prima omnium armasse in oscillum penduli impetus, commentata vim tormenti de bile pecoris caput vindicantis. Cùm tamen vltimant tempora patriæ, & aries iam Romanus in muros quondam suos audet, stupuere illico Carthaginienses, vt nouum, extraneum ingenium: *Tantum æui longinqua valet mutare vetustas*. Sic denique nec pallium agnoscitur.

CAPVT II.

Non mirum si vestem verterit; cùm totus orbis primùm diluuio sit mutatus; dehinc assidua temporum vicissitudine, cælum, astra, tellus, Maria, Insulæ, regna & populi aliò commeantes, mutationi subiaceant.

In p. V. Carthag. 3. & V. Mutatio. 4. circa. m. Mutatio. 5. à m. V. Mutatio. 6. & V. Mutatio. 7. ad f. & V. Scriptura Sac. 3. circa. f. V. Seuerus Imperator.

SIT nunc aliunde res, nè Pœnicum inter Romanos aut erubescat, aut doleat. Certè habitū vertere naturæ totius solenne munus est. Fungitur & ipso mundus interim iste quem incumbimus. Viderit Anaximander si plures putat: viderit si quis vspiam alius ad Meropas, vt Silenus, penes aures Midæ blartit, aptas sanè grandioribus fabulis. Sed & si quem Plato æstimat, cuius imago hic sit, etiam ille habeat necesse est proinde mutare. Quippe si mundus, ex diuersis substanrijs officijsque constabit, ad formam eius quod mundus hic est: neque enim mundus, si non vt mundus proinde. Diuersa in vnum, ex demutatione diuersa sunt. Denique diuersitatis discordiam vices fœderant. Ita mutando erit mundus omnis, qui & diuersitatibus corporatus, & vicibus tēperatus. Nostra certè metatio, quod clausis vel in totū Homericis oculis liquet, totum versiforme est. Dies & nox inuicē vertunt. Sol stationibus annuis, luna modulationibus menstruis variat. Siderum distincta confusio interdum deicit quid, interdum resuscitat. Cœli ambitus, nunc sub diuo splendidus, nunc nubilo sordidus: aut imbres ruunt, aut si qua missilia cum imbribus, dehinc substillum, & denuò sudum. Sic & mari fides infamis, dum & flabris æquè mutantibus, de tranquillo probum, de flustris temperarum, & extemplò de decumanis inquietat. Sic & terram si recenseas temporatim vestiri amantem, propè siseandem negare, memor viridem cùm conspicis flauam, mox visurus & canam. Cæteri quoque eius ornatus si quid, non aliud ex alio mutant, & montium scapulæ decurrendo, & fontium venæ cauillando, & fluminum viæ obhumando? Mutauit & totus orbis aliquando, aquis omnibus obsitus. Adhuc matis cōchæ, & buccinæ

peregrinantur in montibus, cupientes Platoni probare etiam ardua fluitasse. Sed & enatando rursus in forma: mutauit rursus orbis, alius idem. Mutat & nunc localiter habitus, cùm situs læditur: cùm inter insulas nulla iam Delos, arenæ Samos, & Sibylla non mendax: cùm in Atlantico Libyã aut Asiam adæquans quæritur: cùm Italię quondam latus, Hadria Tyrrhenoque quassantibus mediotenus interceptum, reliquias Siciliam facit: cùm tota illa plaga discidij, cõtentiosos æquorũ coitus angustiis retorquens, nouum vitij mari imbuit, non exspuentis naufragia, sed deuorantis. Patitur & continens de cœlo, aut de suo. Aspice ad Palæstinam, qua Iordanes amnis finium arbiter, vastitas ingens, & orba regio, & frustra ager: at vrbes retro, & populi frequentes, & solus audiebat: dehinc vt Deus censor est, impietas ignium meruit imbres. Hactenus Sodoma, & nulla Gomorrha, & cinis omnia, & propinquitas maris iuxta cum solo mortem viuit. Ex huiuscemodi nubilo, & Tuscia Vulsinios pristinos deusta, quò magis de montibus suis Campania speret, erepta Pompeios. Sed absit. Vtinam & Asia secura iam sit de soli ingluuie. Vtinam & Africa semel voraginem pauerit, vnicis castris fraudatis expiata. Multa & alia huiusmodi detrimenta habitum orbis mutauere, situsque mouere. Bellis quoque plurimùm licuisse & tristitia perget, non minus quàm regnorum vices recensere. Quoties & ista mutauerunt, iam inde à Nino Beli progenie? si tamen Ninus regnare primus, vt autumat superiorum profanitas. Fermè apud vos vltra stilus non solet. Ab Assyrijs, si fortè, æui historiæ patescũt. Qui verò diuinas lectitamus, ab ipsius mundi natalibus compotes sumus. Sed læta iam malo: quippe & læta mutant. Denique si quid mare diluit, cœlum deussit, terra subduxit, gladius detotondit, alias versura cõpensati redit. Nam & primitus maiorem ambitum terra cassa, & vacans hominum, & sicubi aliqua gens occuparat, sibimet soli erat. Itaque colere omnia (si demum intelligis alibi stipantem copiam, alibi deserentem) runcare atque rustare instituit, vt inde velut ex surculis & propaginibus, populi de populis, vrbes de vrbibus, per vbique orbis pangerentur. Trans volauere redundantium gentium examina. Scythæ exuberant Persas: Phœnices in Africam eructant: Romanos Phryges pariunt: Chaldæum semen in Ægyptum educatur, dehinc cùm inde transducitur Iudæa gens est. Sic & Herculea posteritas, Temeno pariter Peloponesum occupando producunt. Sic & Iones Nelei comites Asiam nouis vrbibus instruunt. Sic & Corinthij cum Archia mœniunt Syracusas. Sed vanum iam antiquitas, quando curricula nostra coram. Quantum reformauit orbis sæculum istud? quantum vrbium aut produxit, aut auxit, aut reddidit præsentis imperij triplex virtus? Deo tot Augustis in vnum fauente, quot census transcripti? quot populi repurgati? quot ordines illustrati? quot barbari exclusi? Reuerà orbis, cultissimum huius imperij rus est, eradicato omni aconito hostilitatis, & cacto, & rubo subdolæ familiaritatis, convultus & amœnus super Alcinoi pometum, & Midæ rosetum. Laudans igitur orbem mutantem, quid denotas hominem?

Gen. 7. 10. & 24. Gen. 8. 1. & seq. Gen. 9. 1 & seq. Gen. 19. 24. Gen. 1. 1. Gen. 46. 5. & seq. Gen. 50. 23. Psal. 113. 1.

CAPVT III.

Animalia quoque formam pro veste mutant, vt pauus, serpens, hyæna, Chamæleon, homo denique varias indumentorum formas quotidie mutat, & qui prius nudus, inde ficulneis verenda tectus, tum pelliceis indutus, vt addictus labori; tandem iam non tegendo, sed ornando potius vestibus corpori studet.

In p. ad m. V. Mutatio. 8. in m. ad circa. f. V. Mutatio. 9. circa. f. V. Bombix. in f. V. Pallium. 4.

MVTANT & bestiæ pro veste formam: quamquam & pauo pluma vestis, & quidem de cataclistis: immò omni conchylio pressior, quà colla florent: & omni patagio inauratior, quà terga fulgent: & omni syrmate solutior, quà caudæ iacent: multicolor, & discolor, & versicolor: nunquã ipsa, semper alia, etsi semper ipsa quando alia, toties denique mutãda, quoties mouenda. Nominandus est & serpens licet ponè pauũ: nam & iste quod sortitus est conuertit, corium & æuum. Si quidẽ vt senium persensit, in angustias stipat, pariterque speeũ ingrediens, *ab ipso statim limine erasus, exuuiis ibidem relictis nouus explicat: cum squamis & anni recusantur. Hyæna, si obserues, sexus annalis est; marem & feminã alternat. Taceo ceruum, quòd & ipse ætatis suæ arbiter, serpente pastus, veneno languescit in iuuentutẽ. Est & quadrupes, tardigrada, agrestis, humilis, aspera. testudinẽ Pacuuianam putas? non est: capit & alis * bestiola versiculũ, de mediocribus oppidò, sed nomen grande. Chamæleontẽ qui audieris, haud ante gnarus, iã time bis aliquid amplius cũ leone. at cùm offenderis apud vineã fermè sub pampino totũ, ridebis illico audaciam & Græciã nominis: quippe nec succus est corpori, *quo minutioribus multò liquet. Chamæleon, pellicula, viuit. ccpitulum statim à dorso, nam deficit ceruix, itaq; durũ reflecti, sed circumspectu emissicij ocelli, immò luminis puncta vertiginant. hebes, fessus vix à terra suspendit, molitur incessũ stupẽs & promouet,

* Et cute egrediens. * Alias. * Qui.

gradum magis demonstrat, quã explicat, ieiunus scilicet semper & indefectus, oscitans vescitur, follicans ruminat, de vento cibus. Tamen & chamæleon mutare totus, nec alius, valet. Nam quum illi coloris proprietas vna sit, vt quid accessit, inde suffunditur. Hoc soli chamæleonti datum, quod vulgò dictum est, de corio suo ludere. Multa dicendum fuit, vt ad hominem præstructim perueniretur. Hunc quoque primordio accipitis, nudus certè & inuestis figulo suo constitit: post denuum sapientiam, haud dum licitum, præreptam potitur. ibidem quod in nouo corpore indebitum adhuc pudori

Gen. 3 7. & 21. erat, protegere festinans, in ficulneis folijs interim circumdat: dehinc cùm de originis loco exterminat,* pellitus orbi vt metallo datur. Sed arcana ista, nec omnium nosse.

* Quippe d eliquerat. * Vasit. Cedo iam de vestro, quod Ægyptij narrant, & Alexander digerit, & mater legit: ea tempestate Ositidis, qua ad illum ex Libya Ammon facit, * ouium diues. Denique cum ipsis Mercurium autumant forte palpati arietis mollitie delectatum, diglubasse ouiculam: dumque pertentat, & quod facilitas materiæ suadebat, tractu

* Eliquasse. * In vestis pristinæ. prosequente filum eliquat, * in restis * pristini modum, quem philyræ tenus iunxerat, exisse. Sed vos omnem lanicij dispensationem, structuramque telarum Mineruæ maluistis, cùm penes Arachnen diligentior officina. Exinde materia: nec de ouibus dico Milesiis, & Selgicis, & Altinis, aut quis Tarentum, vel Bætica cluit, natura colorante, sed quoniam & arbusta vestiunt, & lini herbida post virore lauacro niuescunt: nec fuit satis tunicam pangere & serere, ni etiam piscari vestitum contigisset: Nam &

* Lautiores de mari vellera, quo muscosæ lanositatis plautiores * conchæ comant. Prorsus haud latet bombycem, vermiculi genus est, quæ per aërem liquando, araneorum horoscopis idonius sedes tendit, dehinc deuorat, mox aluo reddere; proinde si necaueris, animata iam stamina volues. Tantam igitur paratutam materiarum, ingenia quoque vestificinæ prosecuta, primùm tegendo homini, quà necessitas præcessit; dehinc & ornando, immò & inflando, quà ambitio successit, varias indumentorum formas promulgauere: quarum pars gentilitus inhabitantur, cæteris incommunes: pars verò passiuitus omnibus vtiles, vt hoc pallium, etsi Græcum magis, sed lingua iam penes Latium est: cum voce vestis intrauit. Atque adeò ipse qui Græcos prater vrbem censebat, literas eorum vocemque senex iam eruditus, idem Cato iuridicinæ suæ in tempore humerum exertus, haud minus palliato habitu Græcis fauit.

CAPVT IV.

Honorabile esse, habitum mutare, vt Deus colatur Religiosius. Probrosum autem, si sexus in habitu mutetur, si. ut Achylles in Virginem, Hercules in Omphalem, Omphales in Herculem, Cleomachus in Cinædum transfiguratus. Aut Phisco Sardanapalus, Nero & alij pariter immutarunt. Carpit item Empedoclem, Alexandrum, Vespillonem, Lenonem, Lanistam, fœminas quoque habitum matrona mutantes.

In p. V. Carthag. 4. à p. V. Capillus. 2. & V. Mutatio. 10. ad circa. m.

QVID nunc, si est Romanitas omni salus, nec honestis tamen modis ad Graios estis? Aut, ni ita est, vnde gentium in prouincijs melius exercitis, quas natura agro potius eluctando commodauit, studia palæstræ malè senescentia, & cassum laborantia, & lutea vnctio, & puluerea volutatio, & arida saginatio? Vnde apud aliquos Numidas, etiam equis cæsariatos, iuxta cutem tonsor, & cultri vertex solus immunis? Vnde apud hirtos & hirsutos, tam rapax à culo resina, tam furax à mento volsella? Prodigium est hæc sine pallio fieri. Illius est hæc tota res Asiæ. Quid tibi Libya, & Europa cum xysticis munditijs, quas vestire non nosti? Reuerà enim quale est, Græcatim depilari magis quàm amiciri? Habitum transferre ita demum culpæ propè est, si non consuetudo, sed natura mutetur. Sat refert inter honorem temporis, & religionem. Det consuetudo fidem tempori, natura Deo. Naturam itaque concussit Larissæus heros, in virginem mutando: ille ferarum medullis educatus, vnde & nominis concilium, quandoquidem labijs vacuerat ab vberum gustu; ille apud rupicem, & syluicolam, & monstrum eruditorem scrupea schola eruditus. Feras, si in puero matris sollicitudinem pa-

* Hirticulus. hystriculus. riens, certè iam * histriculus, certè iam virum alicui clanculus functus, adhuc sustinet stolam fundere, comam struere, cutem fingere, speculum consulere, collum demulcere, aurem quoque foratu effeminatus, quod illi apud Sigæum strongyla seruat. Planè postea miles est: necessitas enim reddidit sexum. De prælio sonuerat, nec arma longè. Ipsum, inquit, ferrum virum attrahit. Cæterùm si post incentiuum quoque puellam perseuerasset, potuit & nubere. Ecce itaque mutatio, monstrum equidem geminum, de viro femina, mox de femina vir, quando neque veritas negari debuisset,

neque fallacia confiteri. Vtcrque habitus mutandi malus: alter aduersus naturam, alter contra salutem. Turpius adhuc libido virum cultu trãsfigurauit, quàm aliqua materna formido, tametsi adoratur à vobis, qui potius erubescendus est, scytalo sagittipelliger ille, qui totam epitheti sui fortem cum muliebri cultu compensauit. Tantum Lydiæ clancularia licuit, vt Hercules in Omphale, & Omphale in Hercule prostitueretur. Vbi Diomedes, & cruenta præsepia? vbi Busiris & bustuaria altaria? vbi Geryon ter vnus? Cerebris adhuc eorum, claua fœtere malebat, tùm vnguentis offunderetur. Vetus iam Hydræ, Centaurorumque sanguis in sagittis, pumice speculi excludebatur, insultante luxuria, vt post monstra transfixa, coronam forsitan suerent. Ne sobriæ mulieris quidé, aut viraginis alicuius scapulæ, sub exuuiis bestiæ tantæ introire potuissent, nisi diu mollitas, & euigoratas, & exceduratas, quod apud Omphale balsamo, aut telino spero factum. Credo & iubas pectinem * passas; ne ceruicem eneruem inureret sciria leonina, hiatus crinibus infarsus, genuini inter antias adumbrati. Tota oris contumelia mugiret, si posset: Nemea certè, si quis loci genius, ingemebat: tunc enim se circumspexit leonem perdidisse. Qualis ille Hercules in serico Omphales fuerit, iam Omphale in Herculis scorto designata descripsit. Sed & qui antè Tirynthium accesserat pugil Cleomachus, post Olympiæ cum incredibili mutatu de masculo fluxisset, intra cutem cæsus & vltra, inter fullones iam Nouianos coronandus, meritòque mimographò Lentulo in Catinensibus commemoratus, vtique sicut vestigia cæstuum virijs occupauit, ita & endormidis solocem aliqua multicia synthesi extrusit. Physconem, & Sardanapalum tacendum est, qui nisi insignes libidinum, alias reges nemo nosset. Tacendum autem, nè quid & illi de Cæsaribus quibusdam vestris obmussitent, pariter propudiosis: nè caninæ fortè constantiæ mandatum sit, impuriorem Physcone, & molliorem Sardanapalo Cæsarem designare, & quidem Subneronem. Nec tepidior vis vanæ quoque gloriæ mutandis induuijs, & iam viro saluo. Calor est omnis affectus: verùm cùm in affectationem flabellatur, iam de incendio gloriæ ardor est. Habes igitur ex isto fomite æstuantem magnum regem, sola gloria minorem. Vicerat Medicam gentem, & victus est Medica veste. Triumphalem cataphracten amolitus, in captiua Sarabara decessit: pectus squamarum signaculis disculptum, textu pellucido tegendo nudauit, & anhelum adhuc ab opere belli, vt mollius, ventilante serico extinxit. Non erat satis animi tumens Macedo, ni illum etiam vestis inflatior deiectasset. Nisi quòd & philosophi puto ipsi aliquid eiusmodi affectant. Audio enim & in purpura philosophatum. Si philosophus in purpura, cur non & in baxa? Tyrium calciari nisi auro, minimè Græcatur. Dicet, atquin alius & fericatus, & crepidam æratus incessit? dignè quidem, vt bacchantibus indumentis aliquid subtinniret, cymbalo incessit: Quòd si iam tunc locorum Diogenes de dolio latraret, non cænulentis pedibus, vt thori Platoniei sciunt, sed omnino totum Empedoclem in adyta Cloacinarum detulisset, vt qui se cœlitem delirarat, sorores prius suas, dehinc homines Deus salutaret. Tales igitur habitus qui de natura & modestia transferunt, & acie figere, & digito destinare, & nutu tradere merito sit. Prorsus si quis * Menandrico fluxu delicatam vestem humi protrahat, audiat * penes se & comicus, *Qualem demens iste chlamydem disperdit?* Enimverò iam dudum censoriæ intentionis episcynio disperso quantum denotatui, passiuitas offert libertinos in equestribus, subuerbustos in liberalibus, dediticios in ingenuis, rupices in vrbanis, scurras in forensibus, paganos in militaribus: vespillo, leno, lanista tecũ vestiuntur. Conuerte & ad fœminas, habes spectare quod Cæcina Seuerus grauiter senatui impressit, matronas sine stola in publico. Denique Lentuli Auguris consultis, quæ ita sese exauctorasset, pro stupro erat pœna: quoniam quidem indices custodesque dignitatis habitus, vt lenocinij factitandi impedimenta, sedulò quædam desuefecerant. At nunc in semetipsas lenocinando, quò planius adeantur, & stolam, & supparum, & crepidulam, & caliendrum, ipsas quoque iam lecticas, & sellas, queis in publico quoque domesticè ac secretè habebantur, eierauere. Sed alius extinguit sua lumina, alius non sua accendit. Aspice lupas popularium libidinum nundinas, ipsas quoque frictrices, & si præstat oculos abducere ab eiusmodi propudijs occisæ in publico castitatis, aspice tamen vel sublimis, iam matronas videbis. Et cùm latrinarum antistes sericum ventilat, & immundiorem loco ceruicē monilibus consolatur, & armillis quas ex virorum fortium donis, ipsæ quoque matronæ temerè vsurpassent, omnium pudendorum conscias manus inserit, impuro cruri purum, aut mulleolum indueit calceum: cur istos non spectas, vel illos item habitus qui nouitati suæ stare religionem mentiuntur? cùm ob cultum omnia candidatum, & ob notam vittæ, & priuilegium galeri, Ceteri initiantur: cùm ob diuersam affectionem tenebricæ vestis, & tetrici supra

* Passus, nè.

* Mæandrico.

* Pone se quod.

caput velleris, in Bellonæ, mentes fugantur: cùm latioris pupuræ ambitio, & galatici ruboris superjectio Saturnum commendat: cùm ipsum hoc pallium morosius ordinatum, & crepidæ Græcatum Æsculapio adulantur. Quantò tunc magis arguas illud, & vrgeas oculis, & si jam simplicis, & inaffectatæ, tamen superstitionis reum? Enimverò cùm hanc primum sapientiam vestit, quæ vanissimis superstitionibus renuit, tunc certissimè pallium super omnes exuuias & peplos augusta vestis: superque omnes apices & tutulos sacerdos suggestus. Deduc oculos suadeo, reuerere habitum vnius interim erroris tui renuntiatorem.

CAPVT V.

Pallii simplicitatem, facilitatemque commendat, cui non vt in Toga induenda, sit opus artificio. Togam siue Togatos plus Reipublica nocuisse, quam milites loricatos. Pallium autem à strepitu fori & belli procul esse, non adulari vitiis, sed ambitionem & gulam arguere, quarum exempla commemorat, Tullii, Sulla, Drusillani, Vedii, Hortensii, &c.

In p. V. Pallium. 1. à p. V. Calceus. 1. circa. m. V. Pallium. 2. in m. ad f. V. Pallium. 4. à m. V. Dominus. 2.

TAMEN, inquis, ita à toga ad pallium? quid enim si à diademate & à sceptro? an aliter mutauit Anacharsis, cùm regno Scythiæ philosophiam præuertit? Nulla in melius transgressi sint signa, est habitus iste quod faciat. Prius etiam ad simplicem captatelam eius, nullo tædio constat: adeò nec artificem necesse est, qui pridie rugas ab exordio formet, & inde deducat in talias, totumque contracti vmbonis figmentum custodibus forcipibus assignet, dehinc diluculo tunica prius cingulo correpta, quam præstabat moderatiorem texuisse, recognito rursus vmbone, & si quid exorbitauit reformato, partem quidem de læuo promittat, ambitum verò eius ex quo sinus nascitur jam deficientibus tabulis, retrahat à scapulis, & exclusa dextera in læuam, adhuc congerat cum alio pari tabulato in terga deuoto, atque ita hominem sarcina vestiat. Conscientiam denique tuam perrogabo, qui te prius in toga sentias indutum, annè onustum? habere vestem, an bajulare? Si negabis, domum consequar, videbo quid statim à limine properes. Nullius profectò alterius indumenti expositio quàm togæ gratulatur. Calceos nihil dicimus, proprium togæ tormentum, immundissimam pedum tutelam, verum & falsam. quem enim non expediat in algore, & ardore rigere nudipedem, quàm in calceo vincipedem? magnum incessui munimentum sutrinæ Venetiæ prospexere, perones effœminatos. At enim pallio nihil expeditius, etiam si duplex, quod Cratetis. mora nusquam vestiendo, cùm ponitur: quippe tota molitio eius, operire est solutim. Id ex vno circumjectu licet, equidem nusquam inhumano, ita omnia hominis simul contegit. Humerum velans, exponit, vel includit, cæteroquin humerum adhæret, nihil circumfulcit, nihil circumstringit, nihil de tabularum fide laborat, facilè sese regit, facilè reficit: etiam cùm exponitur, nulli cruci in crastinum demandatur. Si quid interulæ subter est, vacat zonæ tormentum: si quid calceatus inducitur, mundissimum opus est: aut pedes nudi magis, certè viriles magis quàm in calceis. Hæc pro pallio interim, quantum nomine comitiasti. Jam verò & de negotio prouocat. Ego, inquit, nihil foro, nihil campo, nihil curiæ debeo: nulli officio aduigilo, nulla rostra præoccupo, nulla prætoria obseruo: canales non, *odoro, cancellos non adoro, subsellia non contundo, jura non conturbo, causas non elatro, non iudico, non milito, secessi de populo. in me vnicum negotium mihi est. nisi aliud non curo, quàm ne curem. Vita meliore magis in secessu fruare, quàm in promptu, sed ignauiam infamabis. Scilicet patriæ, & imperio, reique viuendum est. Erat olim ista sententia. *Nemo alij nascitur moriturus sibi.* Certè cùm ad Epicuros, & Zenonas ventum est, sapientes vocas, totum quietis magisterium, qui eam summæ atque vnicæ voluptatis nomine consecrauere. Tamen propemodum mihi quoque licebit in publicum prodesse. Soleo de qualibet margine, vel ara medicinas moribus dicere, quæ felicius publicis rebus & ciuitatibus, & imperiis bonas valetudines conferent, quàm tuæ operæ. Quippe si pergam ad acuta tecum, plus togæ læsere rempublicam, quàm loricæ. Atquin nullis vitiis adulor, nullis veternis parco, nulli impetigini. Adigo cauterem ambitioni, qua M. Tullius quingentis millibus nummum orbem citri emit: qua bis tantum Asinius Gallus pro mensa eiusdem Mauritaniæ numerat. Hem quantis facultatibus æstimauere ligneas maculas! item qua lances centenarii ponderis Sulla molitur! Vereor fanè nè parua sit ista trutina, cùm Drusillanus, equidem seruus Claudii, quinquagenariam promulsidem ædificat, supraſcriptis fortasse mensis necessariam, cui si officina extructa est, debuit & triclinium. Immergo æquè scapellum acerbitati ei qua Vedius

* adoro

Pollio seruos murænis inuadendos obiectabat. Noua scilicet sæuitia delectato terrenæ bestiæ, & edentulæ, & exunguis, & excornis; de piscibus placuit feras cogere, vtique statim coquendis, vt in visceribus earum, aliquid de seruorum suorum corporibus & ipse gustaret. Præcidam gulam, qua Hortensius orator primus pauum cibi causa potuit occidere: qua Aufidius Lurco primus sagina corpora vitiauit, & coactis alimentis in adulterinum prouexit saporem: qua Asinius Celer mulli vnius obsonium sex sestertiis detulit: qua Æsopus histrio ex auibus eiusdem pretiositatis, vt canoris & loquacibus quibusque, centum millium patinam confiscauit. Filius eius post tale pulpamentum potuit sumptuosius esurire: marguarita namque vel ipso nomine pretiosa dehausit, credo ne mendicius patre cœnasset. Taceo Nerones, & Apicios, & Rufos. dabo catharticum impuritati Scauri, & aleæ Curii, & vinolentiæ Antonii. & memento istos interim ex multis togatos fuisse, * Quales apud pallium? Haud facilè has purulentias ciuitatis quis eliciet, & exsuppurabit, ni sermo palliatus.

* Quales apud pallium haud facilè. Has purulentias, &c.

CAPVT VI.

Pallij ipso occursu, mores improbi compescuntur, hoc non modo philosophum, sed omnium artium liberalium professores induit; contrà, Toga etiam vilissimos cerdones, & gladiatores. Pallium tandem nunquam gloriosius extollitur, quàm cùm à philosopho Gentili, in Christianum deuoluitur.

Per totum. V. Pallium. 4.

SERMONI, inquit, me suasisti, medicamine sapientissimo. Verùm etsi eloquium quiescat, aut infantia subductum, aut verecundia retentum, nam & elinguis philosophia vita contenta est, ipse habitus sonat. Sic denique auditur philosophus, dum videtur. De occursu meo vitia suffundo. Quis non æmulum suum, cùm videt, patitur? Quis oculis in eum potest, in quem mentibus non potest? Grande pallii beneficium est, sub cuius recogitatu improbi mores vel erubescunt. Viderit nunc philosophia quid prosit: nec enim sola mecum est. Habeo & alias artes in publico vtiles. De meo vestiuntur, & primus informator literarum, & primus enodator vocis, & primus numerorum arenarius, & Grammaticus, & Rhetor, & Sophista, & Medicus, & Poëta, & qui Musicam pulsat, & qui Stellarem conjectat, & qui volaticam spectat. Omnis liberalitas studiorum quatuor angulis tegitur. Planè post Romanos Equites, verùm & accedones, & omnis gladiatorum ignominia, togata producitur. Hæc nimirum indignitas erit, *à toga, ad pallium*. Sed ista pallium loquitur. At ego iam illi etiam diuinæ sectæ ac disciplinæ commercium confero. Gaude pallium, & exulta, melior jam te Philosophia dignata est, ex quo Christianum vestiore cœpisti.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI

IN LIBRVM DE PATIENTIA

ARGVMENTVM.

Patientiæ laudes fusissimè hoc libro prosequitur Tertullianus, & captata lectoris sui beneuolentia, eam sibi potissimum exoptat. Hunc secutus est Cyprianus scribens & ipse librum de bono patientiæ, in quem multa de suo Magistro verba transcripsit: Scriptus est liber referente supra Pamelio, eodem Anno, quo liber ad Martyras; Christi scilicet ducentesimo secundo, Zephyrini tertio, Seueri nono. secundum Baron. autem erit Annus Victoris nonus, & Seueri octauus.

CAPVT PRIMVM.

Philosophi Gentiles, omnem sapientiæ suæ gloriam, ex affectata patientia traxerunt.

In p. ad m. V. patientia 1. in m. V. patientiæ necessitas. 1. à m. V. patientia. 2. in f. V. patientia in quibus exercenda. 1.

ONFITEOR ad Dominum Deum, satis temere me, si non etiam impudenter, de patientia componere ausum, cui præstandæ idoneus omnino non sim, vt homo nullius boni: quando oporteat demonstrationem, & commendationem alicuius rei adortos, ipsos prius in administratione eius rei deprehendi, & constantiam cõmonendi, propriæ conuersationis auctoritate dirigere, ne dicta factis deficientibus erubescãt. Atque vtinam erubescere istud remedium ferat, vti pudor non exhibendi quod aliis suggestum imus, exhibendi fiat magisterium: nisi quòd bonorum quorumdam, sicuti & malorum, intolerabilis magnitudo est: vt ad capienda & præstanda ea, sola gratia diuinæ inspirationis operetur. Nam quod maximè bonum, id maximè penès Deum, nec alius id, quàm qui possidet dispensat, vt cuique dignatur. Itaque velut solatium erit disputare super eo quod frui non datur; vice languentium, qui cum vacent à sanitate, de bonis eius tacere non norunt. Ita miserrimus ego, semper æger caloribus impatientiæ, quam non obtineo patientiæ sanitatem, & suspirem, & inuocem, & perorem necesse est, cùm recordor, & in meæ imbecillitatis contemplatione digero, bonam fidei valetudinem, & Dominicæ disciplinæ sanitatem, non facilè cuiquam, nisi patientia adsideat, prouenire. Ita proposita Dei rebus est, vt nullum præceptum obire quis, nullum opus Domino complacitum perpetrare, extraneus à patientia possit. Bonum eius, etiam qui cæci viuunt, summæ virtutis appellatione honorant. Philosophi quidem, qui alicuius sapientiæ animalia deputantur, tantum illi subsignant, vt cùm inter sese variis sectarum libidinibus & sententiarum æmulationibus discordent, solius tamen patientiæ in commune memores huic vni studiorum suorum commiserint pacem. in eam conspirant, in eam fœderantur, illam adfectatione virtutis vnanimiter student, omnem sapientiæ ostentationem de patientia præferunt. Grande testimonium eius est, cùm etiam vanas sæculi disciplinas ad laudem & gloriam promouet. Aut numquid potius iniuria, cùm diuina res in secularibus artibus volutatur? Sed viderint illi, quos mox sapientiæ suæ cum sæculo destructæ ac dedecoratæ pudebit.

CAPVT II.

Deus ipse tanta patientia in ferendis hominum nequitiis prabet exemplum, vt sua gloria detrahere videatur: adeò vt Gentiles Deum esse dubitent tamdiu vindictam differentem.

Per totum. V. Patientiæ exempla. 5.

NOBIS exercendæ patientiæ auctoritatem, non affectatio humana caninæ æquanimitatis stupore formata, sed viuæ ac cœlestis disciplinæ diuina dispositio delegat, Deum ipsum ostendens patientiæ exemplum iam primum, [a] *qui rorem lucis huius super iustos & iniustos æqualiter spargit*: qui temporum officia, elementorum seruitia, totius geniture tributa, dignis simul, & indignis patitur simul occurrere, sustinens ingratissimas Nationes, ludibria artium & opera manuum suarum adorantes, nomen cum familia ipsius persequentes, luxuriam, auaritiam, iniquitatem, malignitatem quotidie insolescentem, vt sua sibi patientia detrahat: plures enim Dominum idcirco non credunt, quia sæculo iratum tamdiu nesciunt.

[a] Matth. 5. 45.

CAPVT III.

Christus propius & familiarius hominibus, factus est in omnibus exemplum patientiæ.

Per totum. V. Patientiæ exempla. 6.

ET hæc quidem diuinæ patientiæ species, quasi de longinquo, fors vt de supernis æstimetur. Quid illa autem quæ inter homines palàm in terris quodammodo manu apprehensa est? Nasci se Deus in vtero patitur matris, & expectat, & natus adolescere sustinet, & adultus non gestit agnosci, sed contumeliosus insuper sibi est, & à seruo suo tinguitur, & tentatoris congressus solis verbis repellit. Cùm de domino fit magister, docens hominem euadere ad salutem, scilicet veniam offensæ patientiæ eruditus, [a] *non contendit, non reclamauit, nec quisquam in plateis vocem eius audiuit, arundinem quassatam non fregit, linum fumigans non restrinxit*. Nec enim mentitus fuerat propheta, imò ipsius Dei contestatio, spiritum suum in filio cum tota patientia collocantis. Nullum volentem sibi adhærere non suscepit: nullius mensam tectumvè despexit. Aquam ipse lauandis discipulorum pedibus ministrauit. Non peccatores, non publicanos aspernatus est. Non illi saltem ciuitati quæ eum recipere noluerat iratus est, cùm etiam discipuli tam contumelioso oppido cœlestes ignes repræsentari voluissent. Ingratos curauit, insidiatoribus cessit. Parum hoc, si non etiam proditorem suum secum habuit, nec constanter denotauit.

[a] Esa. 42. 2. Io. 13. 4. Matth. 9. 10 Luc. 9. 52. & seq. Luc. 17. 18. Matth. 14. 13. Matth. 26. 4.

uit. Cùm verò traditur, cùm adducitur, vt pecus ad victimam; sic enim [b] *non magis aperit os, quàm agnus sub tondentis potestate.* [c] *Ille legiones angelorum, si voluisset, vno dicto de cælis affuissent, ne vnius quidem discentis gl.... m vltorem probauit. Patientia Domini in Malcho vulnerata est. Itaque & gladij opera maledixit in posterum, & sanitatis restitutione ei quem non ipse vexauerat satisfecit* per patientiam misericordiæ matrem. Taceo quod figitur. in hoc enim venerat. Nunquid tamen subeundæ morti etiam contumeliis opus fuerat? Sed saginari voluptate patientiæ discessurus volebat. Despuitur, verberatur, deridetur, fœdis vestitur, fœdioribus coronatur. Mira æquanimitatis fides. Qui in hominis figura proposuerat latere, nihil de impatientia hominis imitatus est. Hinc vel maximè Pharisæi Dominum agnoscere debuistis. patientiam huiusmodi nemo hominum perpetraret. Talia tantaque documenta, quorum magnitudo penes Nationes quidem detractatio fidei est, penes nos verò ratio & structio, satis apertè non sermonibus modò in præcipiendo, sed etiam passionib. in sustinendo probant his [d] *quibus credere datum est*, patientiam Dei esse naturam, effectum, & præstantiam ingenitæ cujusdam proprietatis.

b Esa. 53. 7.
c Matth. 26. 53.
Io. 18. 11.
Matth. 26. 52.
Matth. 27. 35.
d Philipp. 1. 29.

CAPVT IV.

Exemplo seruorum & pecudum à quibus exigimus obedientiam patientem, inducimur ad eam summo omnium Domino, largissimo & æquissimo remuneratori præstandam

In m. V. Seruus Dei. 2. in f. V. patientiæ necessitas. 4.

IGITVR si probos quosque seruos & bonæ mentis, pro ingenio dominico conuersari videmus (siquidem artificium promerendi, obsequium est: obsequii verò disciplina, morigera subjectio est) quantò magis nos secundùm Dominum moratos inueniri oportet? Seruos scilicet Dei viui, cujus iudicium in suos, non in compede, aut pileo vertitur, sed in æternitate aut pœnæ, aut salutis. Cui seueritati declinandæ, vel liberalitati inuitandæ, tanta obsequij diligentia opus est, quanta sunt ipsa quæ aut seueritas comminatur, aut liberalitas pollicetur. Et tamen nos non de hominibus modò seruitute subnixis, vel quolibet alio jure debitoribus obsequii, verùm etiam de pecudibus, etiam de bestiis obedientiam exprimimus, intelligentes vsibus nostris à Domino prouisas traditasque. Meliora ergo nobis erunt in obsequii disciplina, quæ nobis Deus subdit? Agnoscunt denique quæ obediunt. nos cui soli subditi sumus, Domino scilicet, auscultare dubitamus? At quàm injustum est, quàm etiam ingratum, quod per alterius indulgentiam de aliis consequaris, idem illi per quem consequeris de temetipso non rependere? Nec pluribus de obsequii exhibitione debita à nobis Domino Deo. Satis enim agnitio Dei quid sibi incumbat, intelligit. Ne tamen vt extraneum de obsequio videamur interjecisse, ipsum quoque obsequium de patientia trahitur. Nunquam impatiens obsequitur, aut patiens quis obluctatur. Quam ergo dominus omnium bonorum & demonstrator & acceptator Deus in semetipso circumtulit, quis de bono eius latè retractet? cui item dubium sit *omne bonum, qui ad Deum pertineat*, pertinentibus ad Deum tota mente sectandum? Per quæ in expedito & quasi in præscriptionis compendio de patientia constitutum est.

CAPVT V.

Patientia bonum, ex impatientia malo dignoscitur. Hæc primò in diabolo orta est, quæ & mulierem, & per eam dejecit Adam, & exinde velut seminarium omnis delicti facta est, quæ & Cain primus homicida, & homines in varia crimina delapsi.

à p. ad m. V. impatientia. 1. in m. V. impatientia. 2. à m. ad f. V. impatientia. 3.

VERVNTAMEN procedere disputationem de necessariis fidei non est otiosum, quia nec infructuosum. Loquacitas in ædificatione nulla turpis, si quando turpis. Itaque si de aliquo bono sermo est, res postulat contrarium quoque boni recensere. Quid enim sectandum sit, magis illuminabis, si quod vitandum sit, proinde digesseris. Consideremus igitur de impatientia: an sicut patientia in Deo, ita aduersaria eius in aduersario nostro nata atque comperta sit. vt ex isto appareat, quàm principaliter fidei aduersetur. Nam quod ab æmulo Dei conceptum est, vtique non est amicum Dei rebus. Eadem discordia est rerum, quæ & auctorum. Porro cùm Deus optimus, diabolus è contrario pessimus, ipsa sui diuersitate testantur neutrum alteri facere, vt nobis non magis à malo aliquid boni, quàm à bono aliquid mali editum videri possit. Igitur natales impatien-

Gen. 1. 26. tiæ in ipso diabolo deprehendo, jam tunc cùm Dominum Deum vniuersa opera quæ fecisset, imagini suæ, id est, homini subjecisse impatienter tulit. Nec enim doluisset, si sustinuisset: nec inuidisset homini, si non doluisset. Adeò decepit eum, quia inuiderat. Inuiderat autem, quia doluerat. Doluerat, quia patienter vtique non tulerat. Quid primùm fuerit ille angelus perditionis, malus an impatiens, contemno quærere: palam cùm sit, impatientiam cum malitia, aut malitiam ab impatientia auspicatam; deinde inter se conspirasse, & indiuiduas in vno patris sinu adoleuisse. At enim quam primus senserat, per quam delinquere intrauerat, de suo experimento quid ad peccandum adjutaret instructus, eandem impingendo in crimen homini aduocauit. conuenta statim illi mulier,
Gen. 3. 1. non temerè dixerim, per colloquium ipsum eius afflata est spiritu impatientia infecto. vsque adeò nunquam omnino peccasset, si diuino interdicto patientiam perseruasset. Quid quòd non sustinuit sola conuenta, sed apud Adam nondum maritum, nondum aures sibi debentem, impatiens etiam tacendi est? ac traducem illum eius quod à Malo hauserat, facit. Perit igitur & alius homo per impatientiam alterius: perit mox & ipse per impatientiam suam vtrubique commissam, & circa Dei præmonitionem, & circa diaboli circumspectionem: illam seruare, hanc refutare non sustinens. Hinc prima iudicii, vnde delicti origo: hinc Deus irasci exorsus, vnde offendere homo inductus. Inde in Deo prima patientia, vnde indignatio prima. Qui tunc maledictione sola contentus, ab animaduersionis impetu in diabolo temperauit. Aut quod crimen ante istud impatientiæ admissum homini imputatur? Innocens erat, & Deo de proximo amicus, & paradisi colonus. At vbi semel succidit impatientiæ, desiuit Deo sapere, desiuit
Gen. 3. 17. & seq. cœlestia sustinere posse. Exinde homo terræ datus, & ab oculis Dei ejectus, facilè vsurpari ab impatientia cœpit in omne quod Deum offenderet. Nam statim illa semine diaboli concepta, malitiæ fœcunditate iram filium procreauit: editum suis artibus erudiit.
Gen. 4. 1. Quod enim ipsum Adam & Euam morti immerserat, docuit & filium ab homicidio incipere. Frustra istud impatientiæ adscripserim, si Caïn ille primus homicida, & primus
Gen. 4. 8. fratricida, oblationes suas à Domino recusatas æquanimiter nec impatienter tulit: si iratus fratri suo non est, si neminem denique interemit. Cùm ergo non occidere potuerit nisi iratus, nec irasci nisi impatiens, demonstrat quod per iram gessit, ad eam referendum, à qua ira suggesta est. Et hæc quidem impatientiæ tunc infantis quodammodo incunabula. Cæterùm quanta mox incrementa? nec mirum. Nam si prima deliquit, consequens est vt quia prima, idcirco & sola sit matrix in omne delictum, defundens de suo fonte varias criminum venas. De homicidio quidem dictum est. Sed ira editum à primordio, etiam quascumque postea causas sibi inuenit, ad impatientiam vt ad originem sui confert. Siue enim quis inimicitiis, siue prædæ gratia id scelus conficit, prius est vt aut odii, aut auaritiæ fiat impatiens. Quicquid compellit, sine impatientia sui non est vt perfici possit. Quis adulterium sine libidinis impatientia subiit? Quod & si pretio in feminis cogitur, venditio illa pudicitiæ, vtique impatientia contemnendi lucri ordinatur. Hæc vt principalia penes Dominum delicta. Nam vt compendio dictum sit, omne peccatum impatientiæ ascribendum. Malum impatientia est boni. Nemo impudicus non impatiens pudicitiæ, & improbus probitatis, & impius pietatis, & inquietus quietis. Vt malus vnusquisque fiat, bonus perseuerare non poterit. Talis igitur excetra delictorum: cur non Dominum offendat improbatorem malorum? An non ipsum quoque Israël
Exo. 16. 3. per impatientiam semper in Deum deliquisse manifestum est? exinde quum oblitus brachii cœlestis quo Ægyptiis afflictationibus fuerat exactus, de Aaron sibi deos duces postulat; quum in idolum auri sui collationes defundit: tam necessarias enim Moysis cum
Exo. 17. 2. Domino congredientis impatienter exceperat moras. Post mannæ escatilem pluuiam, post petræ aquatilem sequelam desperant de Domino, tridui sitim non sustinendo. nam hæc quoque illis impatientia à Domino exprobratur. Ac nè singula peruagemur, numquam non per impatientiam delinquendo perierunt. Quomodo autem manus prophetis
Act. 7. 25. 56. intulerunt, nisi per impatientiam etiam videndi? Quòd si patientiam iniissent, liberarentur.

CAPVT VI.

Patientia fidem Abrahæ præcessit & secuta est. Christus legem nouam veteri superponens, iram patientia vincere docuit.

In p. ad m. V. patientiæ necessitas. 6. in m. ad f. V. patientiæ necessitas. 12.

a Gal. 3. 6. Gen. 15. 6. IPSA adeò est, quæ fidem & subsequitur, & antecedit. Denique a *Abraham Deo credidit, & iustitia deputatus ab illo est*: sed fidem eius patientia probauit, quum filium

immolare iussus est, ad fidei non tentationem dixerim, sed typicam contestationem. Cæterùm Deus, quem iustitiæ deputasset, sciebat. Tam graue præceptum quod nec Domino perfici placebat, patienter & audiuit, & si Deus voluisset, impleffet. Meritò ergo benedictus, quia & fidelis: meritò fidelis, quia & patiens. Ita fides patientia illuminata, quum in nationes seminaretur per semen Abrahæ quod est Christus, gratiam legi superduceret, ampliandæ adimplendæque legi adiutricem suam patientiam præfecit, quod ea sola ad iustitiæ doctrinam retro defuisset. Nam olim & *oculum pro oculo, & dentem pro dente repetebant, & malum malo fænerabant.* nondum enim patientia in terris, quia nec fides. scilicet interim impatientia occasionibus legis fruebatur. Facile erat, absente Domino patientiæ & magistro. qui postquam superuenit, & gratiam fidei patientia composuit, jam nec verbo quidem lacessere, [b] *nec Fatuè quidem dicere sine iudicii periculo licet.* Prohibita ira restricti animi, compressa petulantia manus, exemptum linguæ venenum. plus lex quàm amisit, inuenit: dicente Christo: [c] *Diligite inimicos vestros, & maledicentibus benedicite: & orate pro persecutoribus vestris, vt filii sitis patris vestri cælestis.* Vides quem nobis patrem patientia acquirat? Hoc principali præcepto vniuersa patientiæ disciplina succincta est, quando nè dignè quidem malefacere concessum est.

Gen. 22. 2. Gal. 3. 16. Exo. 21. 24. Dent. 19. 21 [b] Matth. 5. 22. [c] Ibid. 44.

CAPVT VII.

Diuitiarum contemptus, & cupiditatum euersio, patientiæ exercitatio est.

In p. ad m. V. patientia in quibus exercenda. 3. à p. V. Christi infirma. 4. in m. ad f. V. eleemosina. 4. à m. V. patientiæ necessitas. 5.

IAM verò percurrentibus nobis causas impatientiæ, cætera quoque præcepta suis locis respondebunt. Si detrimento rei familiaris animus concitatur, omni penè in loco de contemnendo sæculo scripturis Dominicis commonetur: nec major ad pecuniæ contemptum exhortatio subjacet, quàm quòd ipse Dominus in nullis diuitiis inuenitur. semper pauperes iustificat, diuites prædamnat. Ita detrimentum patientiæ, fastidium opulentiæ præministrauit, demonstrans per abiectionem diuitiarum, læsuras quoque earum computandas non esse. Quod ergo nobis appetere minimè opus est, quia nec Dominus appetiuit, detruncatum vel etiam ademptum non ægrè sustinere debemus. [a] *Cupiditatem omnium malorum radicem* spiritus Domini per Apostolum pronuntiauit. Eam non in concupiscentia alieni tantùm constitutam interpretemur: nam & quod nostrum videtur, alienum est: nihil enim nostrum, quoniam Dei omnia, cujus ipsi quoque nos. Itaque si damno affecti impatienter senserimus, de non nostro amissum dolentes, adfines cupiditatis deprehendemur. Alienum quærimus, quum alienum amissum ægrè sustinemus. Qui damni impatientia concitatur, terrena cœlestibus anteponendo, de proximo in Deum peccat. Spiritum enim quem à Domino sumpsit secularis rei gratia concutit. Libentes igitur terrena amittamus, cœlestia tueamur. Totum licet sæculum pereat, dum patientiam lucrifaciam. Iam qui minutum sibi aliquid aut furto, aut vi, aut etiam ignauia, non constanter sustinere constituit: nescio an facilè, vel ex animo ipse rei suæ manum inferre posset in causa eleemosinæ. Quis enim ab alio secari omnino non sustinens, ipse ferrum corpori suo ducit? Patientia in detrimentis exercitatio est largiendi & communicandi. Non piget donare eum, qui non timet perdere. Alioquin quomodo [b] *duas habens tunicas alteram earum nudo dabit, nisi idem sit, qui auferenti tunicam, etiam pallium offerre possit?* Quomodo [c] *amicos de mammona* fabricabimus nobis, si eum in tantùm amauerimus, vt amissum non sufferamus? Peribimus cum perdito. Quid hîc inuenimus, vbi habemus amittere? Gentilium est omnibus detrimentis impatientiam adhibere, qui rem pecuniariam fortasse animæ anteponant. Nam & faciunt, cùm lucri cupiditatibus quæstuosa pericula mercimoniorum in mari exercent: cùm pecuniæ causa etiam in foro nihil damnationi timendum aggredi dubitant. cùm denique ludo & castris sese locant, cùm per viam in mores bestiarum latrocinantur. Nos verò secundùm diuersitatem, qua cum illis sumus, non animam pro pecunia, sed pecuniam pro anima deponere conuenit: seu sponte in largiendo, seu patienter in amittendo.

Matth. 5. 3. Luc. 6. 20. [a] 1. Tim. 6. 10. [b] Matth. 5. 40. [c] Luc. 16. 9.

CAPVT VIII.

Patientia non tantùm graues, sed & leues sufferre docet iniurias.

In p. V. eleemosina, 4. à p. ad f. V. patientia in quibus exercenda. 4.

IPSAM animam, ipsumq; corpus in sæculo isto expositum omnibus ad injuriam gerimus, ejusque injuriæ patientiam subimus: minorum deliberatione lædemur? Absit à seruo

Christi tale inquinamentum, vt patientia majoribus tentationibus præparata in friuolis excidat. Si manu quis tentauerit prouocare, præstò est Dominica monela, *Verberanti te*, inquit, *in faciem, etiam alteram genam obuerte*. Fatigetur improbitas patientia tua. Quiuis ictus ille sit dolore & contumelia constrictus, grauius à Domino vapulat. Plus improbum illum cædis sustinendo. Ab eo enim vapulabit, cuius gratia sustines. Si linguæ amaritudo, maledicto siue conuicio eruperit, respice dictum: [a] *Quum vos maledixerint, gaudete.* [b] *Dominus ipse maledictus in lege est, & tamen* [c] *solus est benedictus.* Igitur dominum serui consequamur, & maledicamur patienter; vt benedicti esse possimus. Si parum æquanimiter audiam dictum aliquod in me proteruum aut nequam, reddam & ipse amaritudinis vicem necesse est, aut cruciabor impatientia muta. Quum ergo percussero maledicto, quomodo secutus inueniar doctrinam Domini qua traditum est, [d] *non vasculorum inquinamentis, sed eorum quæ ex ore promuntur, hominem communicari?* Item: Manere nos omnis vani & supervacui dicti reatum? Sequitur ergo, vt à quo nos Dominus arcet, idem ab alio æquanimiter pati admoneat. Hìc jam de patientiæ voluptate. Nam omnis injuria, seu lingua, seu manu incussa, cùm patientiam offenderit, eodem exitu dispungetur, quo telum aliquod in petra constantissimæ duritiæ libratum & obtusum. Concidet enim ibidem irrita opera & infructuosa, & nonnunquam repercussum in eum qui emisit reciproco impetu sæuiet. Nempe idcirco quis te lædit, vt doleas; qui fructus lædentis in dolore læsi est. Ergo cùm fructum eius euerteris non dolendo, ipse doleat necesse est amissione fructus sui. tunc tu non modò illæsus abis, quod etiam solum tibi sufficit, sed insuper aduersarii tui & frustratione oblectatus, & dolore defensus. Hæc est patientiæ vtilitas, & voluptas.

Matth. 5. 39. — a Matth. 5. 11. 12. — b Deut. 21. 23. — c Gal. 3. 13. — d Matth. 15. 17. & seq. Matth. 12. 36.

CAPVT IX.

Parentum & amicorum amissionem, & ex ea dolorem temperat virtus patientiæ.

Per totum. V. patientia in quibus exercenda. 5.

NE illa quidem impatientiæ species excusatur in amissione nostrorum, vbi aliqua doloris patrocinatur affectio. Proponendus est enim respectus denuntiationis Apostoli, qui ait: [a] *Ne contristemini dormitione cuiusquam, sicut Nationes quæ spe carent.* Et meritò. *Credentes enim resurrectionem Christi, in nostram quoque credimus, propter quos ille & obiit, & resurrexit.* Ergo cùm constet de resurrectione mortuorum, vacat dolor mortis, vacat & impatientia doloris. Cur enim doleas, si periisse non credis? Cur impatienter feras subductum interim, quem credis reuersum? Profectio est, quam putas mortem. Non est lugendus qui antecedit, sed planè desiderandus. Id quoque desiderium patientia temperandum. Cur enim immoderatè feras abiisse, quem mox subsequeris? Cæterùm impatientia in huiusmodi, & spei nostræ malè ominatur, & fidem prævaricatur. Et Christum lædimus, cùm euocatos quosque ab illo, quasi miserandos, non æquanimiter accipimus. [b] *Cupio*, inquit Apostolus, *recipi jam, & esse cum Christo.* quantò melius ostendit votum Christianorum? ergo votum si alios consequutos impatienter dolemus, ipsi consequi nolumus.

a 1. Thess. 4. 13. & seq. — b Philip. 1. 23.

CAPVT X.

Appetitum vindictæ, gloria aut malitia conceptum, patientia prohibet, eam Deo seruatam immolans.

In p. ad m. V. impatientia. 4. circa. f. V. iudicium temerarium. 3. in f. V. impatientia. 5.

EST & alius summus impatientiæ stimulus, vltionis libido, negotium curans aut gloriæ, aut malitiæ. Sed & gloria vtique vana, & malitia nunquam non Domino odiosa, hoc quidem loco maximè, cùm alterius malitia prouocata, superiorem se in exequenda vltione constituit, & remunerans nequam duplicat, quod semel factum est. Vltio penes errorem, solatium videtur doloris: penès veritatem, * certamen redarguitur malignitatis. Quid enim refert inter prouocantem, & prouocatum, nisi quòd ille prior in maleficio deprehenditur, at ille posterior? Tamen vterque læsi hominis Domino reus est: qui omne nequam & prohibet & damnat. Nulla in maleficio ordinis ratio est: nec locus secernit, quod similitudo conjungit. Absolutè itaque præcipitur [a] *malum malo non rependendum.* Par factum, par habet meritum. Quomodo id obseruabimus, si fastiditi ante in fastidio vltionis non erimus? Quem autem honorem litabimus domino Deo, si nobis arbitrium defensionis arrogauerimus? Nos vtres, vasa fictilia, seruulis nostris assumentibus sibi de conseruis vltionem, grauiter offendimur: eosque qui nobis

* certè. — a Rom. 12. 17.

patientiam obtulerint suam, vt memores humilitatis, seruitutis, ius Dominici honoris diligentes, non probamus modò, sed ampliorem quàm ipsi sibi præsumpsissent, satisfactionem facimus: id nobis in Domino tam iusto ad æstimandum, tam potenti ad perficiendum periclitatur? Quid ergo credimus iudicem illum, si non & vltorem? Hoc se nobis repromittit dicens: [b] *Vindictam mihi & ego vindicabo.* id est, Patientiam mihi, & ego patientiam remunerabo. Cùm enim dicit, [c] *Nolite iudicare ne iudicemini*, nonne patientiam flagitat? Quis enim non iudicabit alium, nisi qui patiens erit non defendi? Quis idcirco iudicat, vt ignoscat? Ac si ignoscet, tamen iudicantis impatientiam cauit, & honorem vnici iudicis, id est, Dei abstulit. Quantos verò casus huiusmodi impatientia incursare consueuit? Quotiens pœnituit defensione? quotiens instantia eius deterior facta est causis suis? Quoniam nihil impatientia susceptum, sine impetu transigi nouit: nihil impetu actum, aut non offendit, aut corruit, aut præceps abiit. Iam si leuius defendaris, insanies: si vberius, oneraberis. Quid mihi cum vltione, cuius modum regere non possum per impatientiam doloris? Quòd si patientiæ incubabo, non dolebo: si non dolebo, vlcisci non desiderabo.

b Deut. 32. 35. 43.
c Matt. 7. 1.

CAPVT XI.

Patientia innumeras tentationes diaboli retundit, & regni cœlestis mercedem repositam expectat.

In p. V. Patientia in quibus excercenda. 2. à p. ad m. V. Patientia in quibus habenda. 6. à m. ad f. V. Patientia. 3.

POST has principales impatientiæ materias, vt potuimus tegestas, quid inter cæteras euagemur, quæ domi, quæ foris? Lata atque diffusa est operatio Mali, multiplicia spiritus incitamenta iaculantis, & modò paruula, modò maxima. Sed paruula de sua mediocritate contemnas, maximis pro sua exuperantia cedas. Vbi minor iniuria, ibi nulla necessitas impatientiæ. At vbi maior iniuria, ibi necessarior iniuriæ medela, patientia. Certemus igitur quæ à Malo infliguntur sustinere, vt hostis studium æmulatio nostræ æquanimitatis eludat. Si verò quædam ipsi in nos, aut imprudentia, aut sponte etiam superducimus, æquè patienter obeamus quę nobis imputamus. Quòd si à Domino nonnulla credimus incuti, cui magis patientiam quàm Domino præbeamus? Quin insuper gratulari & gaudere nos docet, dignatione diuinæ castigationis. [a] *Ego*, inquit, *quos diligo, castigo.* O seruum illum beatum, cuius emendationi Dominus instat! cui dignatur irasci! quem admonendi dissimulatione non decipit! Vndique igitur adstricti sumus officio patientiæ administrandæ. Quaqua ex parte, aut erroribus nostris, aut Mali insidijs, aut admonitionibus Domini interuenit vsus eius officij, magna merces, felicitas scilicet. Quos enim felices Dominus nisi patientes nuncupauit? dicendo, [b] *Beati pauperes spiritu, illorum est enim regnum cælorum.* Nullus profectò spiritu pauper, nisi humilis. Quis enim humilis nisi patiens? quia nemo subiicere sese potest, sine prima patientia subiectionis ipsius. [c] *Beati*, inquit, *flentes atque lugentes*: Quis talia sine patientia tolerat? itaque talibus & aduocatio, & risus promittitur. [d] *Beati mites*: hoc quidem vocabulo impatientes non licet omnino censeri. Item quum [e] *pacificos eodem titulo felicitatis notat, & filios Dei* nuncupat, nunquid impatientes pacis affines? Stultus hoc senserit. Quum vero, [f] *Gaudete & exultate, dicit, quotiens vos maledicent & persequentur: merces enim vestra plurima in cælo.* id vtique non exultationis impatientiæ pollicetur: quia nemo in aduersis exultabit, nisi antè ea contempserit: nemo contemnet, nisi patientiam gesserit.

a Apoc. 3. 19
b Matth. 5. 3.
c Ibid. 5.
d Ibid. 4.
e Ibid. 9.
f Ibid 12.

CAPVT XII.

Patientia, pacis, pœnitentiæ, fidei, spei, Charitatis est ministra.

In p. V. Patientiæ necessitas. 10. à p. ad m. V. Patientiæ necessitas. 3. in m. V. Patientiæ necessitas. 11. in f. V. Patientiæ necessitas.

QVOD ad pacis gratissimæ Deo adtinet disciplinam, quis omnino impatientiæ natus, vel semel ignoscet fratri suo? [a] *nè dicam septies, sed & septuagies septies?* Quis iudicium cum aduersario suo dirigens, negotium conuenientia soluet, nisi prius animi dolorem, duritiam, amaritudinem, venena scilicet impatientiæ amputarit? Quomodo [b] *remittes; & remittetur tibi?* si tenax iniuriæ, per absentiam patientiæ fueris? [c] *Nemo conuulsus animum in fratrem suum, munus apud altare perficiet, nisi prius reconciliando fratri reuersus ad patientiam fuerit.* [d] *Sol super iram nostram si occiderit*, periclitamur. Non licet

a Matth. 18. 22.
Matt. 5. 25.
b Luc. 6. 37.
c Matt. 5. 23. 24.
d Ephes. 4. 26.

nobis vna die sine patientia manere. At enim cùm omnem speciem salutaris disciplinæ gubernet, quid mirum quòd etiam pœnitentiæ ministrat, solitæ lapsis subuenire? cùm disiuncto matrimonio, ex ea tamen causa, qua licet seu viro, seu feminæ ad viduitatis perseuerantiam substineri; hæc expectat, hæc exoptat, hæc exorat, pœnitentiam quandoque inituris, salutem? Quantùm boni vtrique confert? alterum non adulterum facit, alterum emendat. Sic & illis Dominicarum similitudinum exemplis de patientia

e Luc. 15. 4. sanctis adest [e] *Erroneam ouem patientia pastoris requirit & inuenit.* Nam impatientia vnam facilè contemneret. Sed laborem inquisitionis patientia suscipit, [f] *& humeris insuper*

f Ibid. 20. *aduehit baiulus patiens peccatricem derelictā. Illum quoque prodigum filiū patientia patris & recipit, & vestit & pascit, & apud impatientiā irati fratris excusat. Saluus est igitur qui perierat,* quia pœnitentiam iniit. Pœnitentia non perit, quia patientiam inuenit. Nam dilectio summum fidei sacramentum, Christiani nominis thesaurus, quam Apostolus totis viribus sancti Spiritus commendat, cuius nisi patientiæ disciplinis eruditur? [g] *Dilectio,*

g 1. Cor. 13. 4. & seq. inquit, *magnanimis est*: ita patientiam sumit. *Benefica est*: malum patientia non facit. *Non æmulatur*: id quidem patientiæ proprium est. *Nec proteruum sapit*: modestiam de patientia traxit. *Non inflatur, non proterit*: non enim ad patientiam pertinet. *Nec sua requirit*, si offert sua, dum alteri prosit: *Nec incitatur*. Cæterùm quid impatientiæ reliquisset? Ideo, inquit, *dilectio omnia sustinet, omnia tolerat.* vtique quia patiens. Meritò

h 1. Cor. 13. 8. ergo [h] *nunquam excidet: nam cætera euacuabuntur, consummabuntur. Exhauriuntur linguæ, scientiæ, prophetiæ: permanent fides, spes, dilectio.* Fides, quam Christi patientia induxit: spes, quam hominis patientia expectat: dilectio, quam Deo magistro patientia comitatur.

CAPVT XIII.

Patientia non tantùm in animo, sed & in corpore multipliciter Deum honorat & promeretur, Ieiunia, continentiam in omni statu, & quaslibet persecutionum molestias pro Deo constanter sustinere suadens.

In p. V. Patientiæ necessitas. 8. in m. V. Patientiæ exempla. 3. & V. Patientiæ necessit. 8. & in f. V. Patientiæ necessitas. 9.

VSQVE huc de patientia tandem simplici, & vniformi, & tantùm in animo

* Eadem. constituta: cùm * eandem etiam in corpore, demerendo Domino, multipli-

* Adlaborer. citer adlaborem: * vt pote quæ ab ipso Domino in corporis quoque virtute edita est; si quidem rector animus facilè communicat Spiritus inuecta, cum habitaculo suo. Quæ igitur negotiatio patientiæ in corpore? In primis *adflictatio carnis, hostia Domino placatoria* per humiliationis sacrificium, quum sordes cum angustia victus Domino libat, contenta simplici pabulo, puroque aquæ potu, quum ieiunia coniungit, quum cineri & sacco inolescit. Hæc patientia corporis precationes commendat, deprecationes affirmat: hæc aures Christi Dei aperit, seueritatem dispergit, clementiam elicit. Sic ille

Dan. 4. 29. rex Babylonius offenso Domino cùm squalore & pædore septenni, ab humana forma exulasset, immolata patientia corporis sui, & regnum recuperauit, & quod optabilius est homini, satis Deo fecit. Iam si altiores & feliciores gradus corporalis patientiæ digeramus, eadem sanctitati quoque procurat continentiam carnis. hæc & viduam te-

Matt. 19. 12. net, & virginem adsignat, & voluntarium spadonem ad regna cœli leuat. quod de virtute animi venit, in carne perficitur, carnis patientia. In persecutionibus denique præliatur. Si fuga vrgeat, aduersus incommoda fugæ caro militat. Si & carcer premat, caro in vinculis, caro in ligno, caro in solo, & in illa paupertate lucis, & in illa penuria mundi. Quum verò producitur ad experimentum fælicitatis, ad occasionem secundæ intinctionis, ad ipsum diuinæ sedis ascensum, nulla plus illic quàm patientia corporis.

a Matth. 26. 41. Si a *Spiritus promptus, sed caro sine patientia infirma*, vbi salus spiritus & carnis ipsius. At cùm hoc Dominus de carne dicit infirmam pronuntians, quid ei firmandæ opus sit, ostendit, patientia scilicet aduersus omnem subuertendæ fidei, vel puniendæ paraturam, vt verbera, vt ignem, vt crucem, bestias, gladium constantissimè toleret, quæ Prophetæ, quæ Apostoli sustinendo vicerunt.

CAPVT XIV.

Patientia suffulti viribus, Iob, Isaias, Stephanus, præclara nobis eius exempla reliquerunt.

In p. V. Patientiæ necessitas. 9. à p. ad f. V. Patientiæ exempla. 4.

HIs patientiæ viribus secatur Esaias, & de Domino non tacet. lapidatur Stephanus, & veniam hostibus suis postulat. O fœlicissimum illum quoque, qui omnem patientiæ speciem aduersus omnem diaboli vim expunxit: quem non abacti greges, non illæ in pecore diuitiæ, non filij vno ruinæ impetu adempti, non ipsius denique corporis in vlcere cruciatus, à patientia & fide Domino debita exclusit; quem diabolus rotis viribus frustra cæcidit. Neque enim à respectu Dei tot doloribus auocatus ille est, sed constitit nobis in exemplum & testimonium, tam spiritu quàm carne, tam animo quàm corpore, patientiæ perpetrandæ: vt neque damnis sæcularium, nec amissionibus carissimorum, nec corporis quidem conflictationibus succidamus. Quale in illo viro ferettum Deus * diabolo exstruxit? Quale vexillum de inimico gloriæ suæ extulit; cùm ille homo ad omnem aceruum nuntiorum nihil exore promeret, nisi *Deo gratias*; cùm vxorem iam malis delassatam, & praua remedia suadentē execraretur? Quid? ridebat Deus: quid? dissecabatur Malus, quum Iob immundam vlceris sui redundantiam magna æquanimitate destringeret, cùm erumpentes bestiolas inde in eosdem specus & pastus * reformosæ carnis ludendo reuocaret. Itaque operarius ille victoriæ Dei, retusis omnibus iaculis tentationum lorica, clypeoque patientiæ, & integritatem mox corporis à Deo recuperauit, & quæ amiserat conduplicata possedit. Et si filios quoque restitui voluisset, patet iterum vocaretur. Sed maluit in illo die reddi sibi. Tantùm gaudij, securus de Domino, distulit. sustinuit tam voluntariam orbitatem, ne sine aliqua patientia viueret.

Hebr 11.37. Act. 7. 58.

* Deus, dei. Iob. 1. 21. & 2. 10.

* Foraminosæ.

CAPVT XV.

Patientia omnibus Dei mandatis nos subijciens, eum detinet debitorem; quæ in omni sexu & ætate formosa, & fidelem delectat, & sua specie Gentilem inuitat.

In p. ad m. V. Patientiæ necessitas. 13. in m. ad f. V. Patientiæ exempla. 7.

ADeò satis idoneus patientiæ sequester Deus. Si iniuriam deposueris penes eum, vltor est: si damnum, restitutor est: si dolorem, medicus est: si mortem, resuscitator est. Quantum patientiæ licet, vt Deum habeat debitorem? Nec immeritò. Omnia enim placita eius tuetur: omnibus mandatis eius interuenit. Fidem munit, pacem gubernat, dilectionem adiuuat, humilitatem instruit, pœnitentiam expectat, exomologesin adsignat, carnem regit, spiritum seruat, linguam frænat, manum continet, tentationes inculcat, scandala pellit, martyria consummat: pauperem consolatur, diuitem temperat, infirmum non extendit, valentem non consumit, fidelem delectat, Gentilem inuitat: seruum Domino, Dominum Deo commendat, fœminam exornat, virum approba-: amatur in puero, laudatur in iuuene, suspicitur in sene. In omni sexu, in omni ætate formosa est. Age iam, si & effigiem habitumque eius comprehendamus. Vultus illi tranquillus & placidus, frons pura, nulla mœroris aut iræ rugositate contracta: remissa æquè in lætum modum supercilia; oculis humilitate, non infœlicitate deiectis: os taciturnitatis honore signatum: color qualis securis & innoxiis: motus frequens capitis in diabolum, & minax risus. Cæterùm amictus circum pectora candidus, & corpori impressus; vt qui nec inflatur, nec inquinatur. Sedet enim in throno Spiritus eius mitissimi & mansuetissimi, qui non turbine glomeratur, non nubilo liuet, sed est teneræ serenitatis, apertus & simplex, quem tertiò vidit Helias: Nam vbi Deus, ibidem & alumna eius, patientia scilicet. Cùm ergo Spiritus Dei, * indiuidua patientia comitatur eum. Si non eam cum Spiritu admiserimus, in nobis morabitur semper? Immò nescio an diutius perseueret. Sine sua comite ac ministra, omni loco ac tempore angatur necesse est. Quodcumque inimicus eius inflixerit, solus sustinere non poterit, carens instrumento sustinendi.

3. Reg. 19. 12.

* Descendit.

CAPVT XVI.

Patientia quam laudauit, non est Gentilis, & à diabolo Dei æmulo persuasa, sed vera, Christiana, & cœlestis.

Per totum. V. Patientiæ exempla. 1.

HÆc patientiæ ratio, hæc disciplina, hæc opera cœlestis, & veræ, scilicet Christianæ, non vtilla patientia gentium terræ, falsa, probrosa. Nam vt in isto quoque Domino diabolus æmulatetur, quasi planè ex pari, nisi quòd ipsa diuersitas mali & boni, æqualiter magnitudinis par est, docuit & suos patientiam propriam: illam dico, quæ maritos dote venales, aut lenocinijs negotiantes, vxorum potestatibus

ſubiicit: quæ aucupandis orbitatibus, omnem coacti obſequij laborem mentitis adfectionibus tolerat: quæ ventris operarios, contumelioſis patronis ſubiectione libertatis addicit. Talia nationes patientiæ ſtudia nouerunt: & tanti boni nomen fœdis operationibus occupant: patientes riualium, & diuitum, & inuitatorum. Impatientes ſolius Dei viuunt. Sed viderit ſua, & ſui præſidis patientia, quam ſubter ignis expectat. Cæterùm nos amemus patientiam Dei, patientiam Christi: rependamus illi, quam pro nobis ipſe dependit. Offeramus patientiam ſpiritus, patientiam carnis, qui in reſurrectionem carnis & ſpiritus credimus.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI
IN LIBRVM DE POENITENTIA.

ARGVMENTVM.

Ante perſecutionem ſub Seuero fidelibus intentatam, Tertullianus ſcripſit hunc librum, peccatorem ſe confitens omnium notarum, & nulli rei, niſi pœnitentiæ natum; *cuius mentionem facit S. Pacianus Epiſcopus Barcinonenſis Symproniano ſcribens contra Nouatianos, D. autem, Cyprianus lib. de lapſis, actum pœnitentiæ ex eo deprompſit, vt patet ſub finem; Magiſtrum ſuum in reliquis imitatus. Tres porro Vaticani codices manuſcripti, ſub Tertulliani titulo hunc librum agnoſcunt; vt mirum ſit Rhenanum, & Eraſmum, in dubium reuocaſſe hunc inter legitimos Tertulliani fœtus eſſe cenſendum. Teſte Pamelio in eius vita ſcripſit hunc librum An. Chri. ducenteſimo primo, Zephyrini tertio, Seueri octauo: à quo diſſidet Baronius Annum Chri. præfatum, cum Victoris octauo; Seueri Septimo compingens.*

CAPVT PRIMVM.

Negat germanam eſſe definitionem Pœnitentiæ à Gentilibus inductam: quã dicebant, eam eſſe quandam animi paſſionem, prioris ſententiæ retractatiuam, quam etiã in bene geſtis adhibent.

In p. V. Pœnitentia. 1. in m. ad f. V. Pœnitentia. 2.

POENITENTIAM, hoc genus hominum quod & ipſi retro fuimus, cæci ſine Domini lumine, natura tenus norunt, paſſionem animi quandam eſſe, quæ veniat de offenſa ſententiæ prioris. Cæterùm à ratione eius tantùm abſunt, quantùm ab ipſo rationis auctore. Quippe res Dei ratio. Quia Deus omnium conditor, nihil non ratione prouidit, diſpoſuit, ordinauit; nihil non ratione tractari intelligique voluit. Igitur ignorantes quique Deum, rem quoque eius ignorent neceſſe eſt: quia nullus omnino theſaurus extraneis patet. Itaque vniuerſam vitæ conuerſationem ſine gubernaculo rationis tranſfretantes, imminentem ſæculo procellam vitare non norunt. Quàm autem in pœnitentiæ actu irrationaliter deuerſentur, vel vno iſto ſatis erit expedire, cùm illam etiam in bonis factis ſuis adhibent. Pœnitet fidei, amoris, ſimplicitatis, patientiæ, miſericordiæ. prout quid in ingratiam cecidit, ſemetipſos execrantur, quia benefecerint: eamque maximè pœnitentiæ ſpeciem, quæ optimis operibus irrogatur, in corde figunt: meminiſſe curantes nè quid boni turſus præſtent: contra, pœnitentiæ malorum leuius incubant. Denique facilius per eandem delinquunt, quàm per eam rectè faciunt.

CAPVT II.

Vera pœnitentia procedit ex metu Dei, concepto, de malis & delictis in eum commiſſis: pœnitentiam Deus in ſeipſo dedicauit; reſcindens iræ ac vindictæ in hominem conceptæ ſententiam. Ioannes Baptiſmum pœnitentiæ præministrauit. Pœnitentiæ acceptator & remunerator eſt Deus, vtpote Iuſtus, boni & mali arbiter, & redditor.

In p. V. Pœnitentia. 2. & V. Timor. Dei. 8. à p. V. Pœnitentiæ conditiones. 4. à p. ad m. V. Pœnitentia. 4. circa. m. V. Pœnitentia. 5. à m. V. Ratio. à m. ad f. V. Pœnitentia. 3.

Quòd

QVOD si Dei, ac per hoc rationis quoque compotes agerent, merita primò pœnitentiæ expenderent, nec vnquam eam ad argumentum peruersæ emendationis adhiberent: modum denique pœnitendi temperarent, quia & delinquendi tenerent, timentes Dominũ scilicet. Sed vbi metus nullus, emendatio proinde nulla: vbi emendatio nulla, pœnitentia necessariò vana: quia caret fructu suo, cui eam Deus sæuit, id est, hominis saluti. Nam Deus post tot ac tanta delicta humanæ temeritatis à principe generis Adam auspicata, post condemnatum hominem cum sæculi dote, post eiectum paradiso, mortique subiectum: quum rursus ad suam misericordiam maturauisset: iam inde in semetipso pœnitentiam dedicauit, rescissa sententia irarum pristinatum, ignoscere pactus operi & imagini suæ. Itaque & populum sibi congregauit, & multis bonitatis suæ largitionibus fouit, & ingratissimũ totiens expertus, ad pœnitentiam semper hortatus est. & prophetando vniuersorum prophetarum emisit ora: mox gratiam pollicitus, quam in extremitatibus temporum per spiritum suum vniuerso orbi illuminaturus esset, præire intinctionem pœnitentiæ iussit, vt quos per gratiam vocaret ad promissionem semini Abraham destinatam, per pœnitentiæ subsignationem antè componeret. Non tacet Ioannes: a *Pœnitentiam inito dicens*: iam enim salus nationibus appropinquabit, Dominus scilicet afferens, * secundùm Dei promissum. Cui præministrans, pœnitentiam destinabat purgandis mentibus præpositam: vt quicquid error vetus inquinasset, quicquid in corde hominis ignorantia contaminasset, id pœnitentia verrens & radens, & foras abjiciens, mundam pectoris domum superuenturo Spiritui sancto paret, quo se ille cum cœlestibus bonis libens inferat. Horum bonorũ vnus est titulus, salus hominis, criminum pristinorum abolitione præmissa. Hæc pœnitentiæ causa, hæc opera, negotium diuinæ misericordiæ curans: quod homini profecit, Deo seruit. Cæterùm ratio eius quam cognito Domino discimus, certam formam tenet, nè bonis vnquam factis cogitatisue quasi violenta aliqua manus injiciatur. Deus enim reprobationem bonorum ratam non habet, vtpote suorum: quorum cùm auctor & defensor sit, necesse est proinde & acceptator. si acceptator, etiam remunerator. Viderit ergo ingratia hominum, si etiam bonis factis pœnitentiam cogit. Viderit & gratia, si captatio eius ad benefaciendum incitamento est. terrena, mortalis vtraque. Quantulum enim compendij, si grato benefeceris? vel dispendij, si ingrato? Bonum factũ Deum habet debitorem, sicut & malum: quia iudex omnis remunerator est causæ. At cùm iudex Deus iustitiæ catissimæ sibi exigendæ tuendæque præsideat, & in eam, omnẽ summam disciplinæ suæ sanciat, dubitandum est, sicut in vniuersis actibus nostris, ita in pœnitentiæ quoque causa iustitiam Deo præstandam esse? quod quidem ita impleri licebit, si peccatis solummodò adhibeatur. Porto peccatum, nisi malum factum dici non meretur, nec quisquam benefaciendo delinquit: quòd si non delinquit, cur pœnitentiam inuadit delinquentium priuatum? cur malitiæ officium, bonitati suæ imponit? Ita euenit, vt cùm aliquid vbi non oportet adhibetur, illic vbi oportet, negligatur.

Gen. 3. 19. 23. Gen. 6. 6. Gen. 8. 21. Gen. 9. 11. a Matth. 3. 2. * Afferes secundũ Dei promissum.

CAPVT III.

Pœnitentia addicta sunt, carnis & operis, spiritus & voluntatis peccata, quibus vtriusque hominis, interioris & exterioris Author Deus offenditur. Voluntas autem adeò est origo peccati, vt omne peccatum voluntate committatur, eique imputetur omne delictum, præter ea quæ ignorantia, casui, vel necessitati deputantur.

A p. V. Peccati mortalis grauitas. 4. à p. ad f. V. Peccati diuisio. 4.

QVORVM ergo pœnitentia iusta & debita videatur, id est, quæ delicto deputanda sint, locus quidem expostulat denotare, sed otiosum videri potest. Domino enim cognito, vltro spiritus à suo auctore respectus, emergit ad notitiam veritatis, & admissus ad Dominica præcepta, ex ipsis statim eruditur in peccato deputandum, à quo Deus arceat. quoniam cùm Deum grande quid boni constet esse: vtique bono nisi malum non displiceret, quod inter contraria sibi nulla amicitia est. Perstringere tamen non pigebit, delictorum quædam esse carnalia, id est, corporalia: quædam verò spiritalia. Nã cùm ex hac duplicis substantiæ congregatione confectus homo fit, non aliunde delinquit, quàm vnde constat. Sed non eo inter se differunt, quòd corpus & spiritus duo sunt: alioqui eo magis paria sunt, quia duo vnum efficiunt: nè quis pro diuersitate materiarum peccata eorum discernat, vt alterum altero leuius, aut grauius existimet. Siquidem & caro, & spiritus, Dei res: alia manu eius expressa, alia adflatu eius consummata. Cùm ergo ex pari ad Dominũ pertineant, quodcumque eorum deliquerit, ex pari Dominũ offendit. An tu discernas actus carnis & spiritus? quotum & in vita,

Gen. 2. 27. & 3.

& in morte, & in resurrectione, tantùm communionis atque consortij est, vt pariter
tunc aut in vitam, aut in iudicium suscitentur: quia scilicet pariter aut deliquerint, aut
innocentes egerint. Hoc eò præmiserimus, vt non minorem alteri, quàm vtrique parti,
si quid deliquerit, pœnitentiæ necessitatem intelligamus impendere. Communis
reatus amborum est, communis & iudex, Deus scilicet: communis igitur & pœnitentiæ
medela. Exinde spiritalia & corporalia nominantur, quòd delictum omne, aut agitur,
aut cogitatur: Vt corporale sit quod in facto est: quia factum, vt corpus & videri &
contingi habet: spiritale verò, quod in animo est, quia spiritus neque videtur, neque
tenetur. Per quod ostenditur, non facti solùm, verùm & voluntatis delicta vitanda, &
pœnitentia purganda esse. Neque enim si mediocritas humana facti solum iudicat,
quia voluntatis latebris par non est: idcirco crimina eius etiam sub Deo negligamus.
Deus in omnia sufficit. Nihil à conspectu eius remotum, vnde omnino delinquitur.
Quia non ignorat, nec omittit, quominus in iudicium decernat. Dissimulator & præuaricator
perspiraciæ suæ non est. Quid? quod voluntas facti origo est? Viderint enim,
si qua casui, aut necessitati, aut ignorantiæ imputantur, quibus exceptis, iam nonnisi
voluntate delinquitur. Cùm ergo facti origo est, non tantò potior ad pœnam est,
quanto principalis ad culpam, quæ nè tunc quidem liberatur cùm aliqua difficultas
perpetrationem eius intercipit. Ipsa enim sibi imputatur, nec excusari poterit
per illam perficiendi infelicitatem, operata quod suum fuerat. Denique Dominus,
Matth. 5.28 quemadmodum se adiectionem legi superstruere demonstrat, nisi & voluntatis
interdicendo delicta? quum adulterum, non eum solum definit, qui cominus in alienū
matrimonium cecidisset, verumetiam illum, qui aspectus concupiscentia contaminasset.
adeò quod prohibetur administrare, satis periculosè animus sibi repræsentat, & temerè
per voluntatem expungit effectum. Cuius voluntatis cùm vis tanta sit, cur non,
solatium sui saturans, pro facto cedat? pro facto ergo plectetur. Vanissimum est dicere:
Volui, nec tamen feci. Atquin perficere debes, quia vis: aut nec velle, quia nec perficis.
Sed ipse conscientiæ tuæ confessione pronuntias. Nam si bonum concupisceres, perficere
gestisses: porro sicut malum non perficis, nec concupiscere debueras Quaquà te
constitueritis, crimine astringetis: quia aut malū volueris, aut bonum non adimpleueris.

CAPVT IV.

Pœnitentia peccatori amplexanda est, vt naufrago tabula, quam non modo imperat Deus, sed ad eam etiam inuitat proposito præmio.

In p. V. Peccati diuisio. 4. per totum. V. Pœnitentia. 9. in m. V. Mandatum Dei 3. circa. f. V. Contritio.

OMNIBVS ergo delictis, seu carne, seu spiritu, seu facto, seu voluntate commissis,
qui pœnam per iudicium distinauit, idem & veniam per pœnitentiam
a Ezech. 18. spopondit, dicens ad populum: [a] *Pœnitere, & saluum faciam te.* Et iterum: [b] *Viuo*, inquit,
21. 30. *Dominus, & pœnitentiam malo quam mortem.* Ergo pœnitentia vita est, cùm præponitur
Ezech. 18. 13 morti. Eam tu peccator, mei similis (immò me minor: ego enim præstantiam in delictis
b Ezec. 33. 11. meam agnosco) ita inuade, ita amplexare, vt naufragus alicuius tabulæ fidem. Hæc te
peccatorum fluctibus mersum proleuabit, & in portum diuinæ clementiæ protelabit.
Rape occasionem inopinatæ felicitatis: vt ille tu, nihil quondam penes Deum, nisi
c Esa. 40. 15. [c] *stilla situlæ, & area puluis, & vasculum figuli; arbor exinde fias illa quæ penes aquas seritur, &*
Dan. 2. 35. *in folijs perennat, & tempore suo fructus agit; quæ non ignem, non securim videbit;* Pœniteat
Psal. 1. 3. errorum reperta veritate, pœniteat amasse quæ Deus non amat; quando ne nos qui-
Hier. 19. 11. dem ipsi, seruulis nostris ea quibus offendimur, non odisse permittimus. Obsequij
Matth. 3. 10. enim ratio in similitudine animorum constituta est. De bono pœnitentiæ enumeran-
Matt. 7. 19. do diffusa, & per hoc magno eloquio committenda materia est. Nos verò pro nostris
angustiis vnum inculcamus, bonum atque optimum esse quod Deus præcipit. Audaciam
existimo de bono diuini præcepti disputare. Neque enim quia bonum est, idcirco
auscultare debemus, sed quia Deus præcipit. Ad exhibitionem obsequij, prior est
maiestas diuinæ potestatis. Prior est auctoritas imperantis, quàm vtilitas seruientis.
Bonum est pœnitere, an non? Quid reuoluis? Deus præcipit. At enim ille non præcipit
d Ezech. 33. tantùm, sed etiam hortatur. Inuitat præmio, salute; iurans, etiam: [d] *Viuo*, dicens, cupit
11. credi sibi. O beatos nos, quorum causa Deus iurat! O miserrimos, si nec iuranti Domino
credimus! Quod igitur Deus tantopere commendat, quod etiam humano more
sub deieratione testatur, summa vtique grauitate & aggredi & custodire debemus; vt
in asseueratione diuinæ gratiæ permanentes, in fructu quoque eius & emolumento
proinde perseuerare possimus.

CAPVT V.

Pœnitentia functus, caueat à relapsu delicti. Si enim Ignorantia Dei non excusat à culpa, quantò grauius & periculosius post eius agnitionem, actamque pœnitentiam denuo peccatur? Nec satis est Deum corde & Animo suscipere, & negare facto, nec potest quis salua fide & Dei timore, peccare rursus, in gehennam absque dubio detrudendus.

In p. ad vltra. m. V. Relapsus. 4. In f. V. peccator. 2.

HOc enim dico, pœnitentiam quæ per Dei gratiam ostensa & indicta nobis, in gratiam nos Domino reuocat, semel cognitam atque susceptam, nunquam posthac iteratione delicti resignari oportere. Iam quidem nullum ignorantiæ prætexum tibi patrocinatur; quòd Domino agnito præceptisque eius admissis, denique pœnitentia delictorum functus, rursus te in delicta restituis. Ita, in quantum ignorantia segregaris, in tantum contumaciæ adglutinaris. Nam si idcirco te deliquisse pœnituerat, quia Dominum cœperas timere, cur quod metus gratia gessisti, rescindere maluisti, nisi quia metuere desiisti? Neque enim timorem alia res quàm contumacia subuertit. Cùm etiam ignorantes Dominum nulla exceptio tueatur à pœna, (quia Deum in aperto constitutum, & vel ex ipsis cœlestibus bonis comprehensibilem ignorari non licet) quantò cognitum despici periculosum est? Despicit porro qui bonorum ac malorum intellectum ab illo consecutus, quod intelligit fugiendum, quodque iam fugit, resumens, intellectui suo, id est, Dei dono contumeliam facit: respuit datorem, cùm datum deserit; negat beneficum, cùm beneficium non honorat. Quemadmodum ei potest placere, cuius munus sibi displicet? Ita in Dominum non modo contumax, sed etiam ingratus apparet. Cæterùm non leuiter in Dominum peccat, qui quum æmulo eius diabolo pœnitentia renuntiasset, & hoc nomine illum Domino subiecisset, rursus eumdem regressu suo erigit, & exultationem eius seipsum facit; vt denuò Malus, recuperata præda sua aduersus Dominum, gaudeat. Nonnè, quod dicere quoque periculosum est, sed ad ædificationem proferendum est, diabolum Domino præponit? Comparationem enim videtur egisse, qui vtrumque cognouerit; & iudicatò pronunciasse, eum meliorem cuius se rursus esse maluerit. Ita, qui per delictorum pœnitentiam instituerat Domino satisfacere, diabolo per aliam pœnitentiam satisfaciet; eritque tantò magis perosus Deo, quantò æmulo eius acceptus. Sed aiunt quidam: Satis Deum habere, si corde & animo suspiciatur, licet actu minus fiat. Itaque, se saluo metu ac fide peccare; hoc est, salua castitate, matrimonia violare: salua pietate, parenti venenum temperare. Sic ergo & ipsi, salua venia, in gehennam detrudentur: dum saluo metu peccant. Primum exemplum peruersitatis: quia timent, delinquunt: opinor non delinquerent, si non timerent. Igitur qui Deum nolit offensum, nec reuereatur omnino, si timor offendendi patrocinium est. Sed ista ingenia de semine hypocritarum pullulare consueuerunt, quorum indiuidua cum diabolo amicitia est, quorum pœnitentia nunquam fidelis.

CAPVT VI.

Quamuis ritè Baptizandi certi sint de omnium abolitione delictorum, non ideo tamen debent Catechumeni opera pœnitentiæ detrectare: quia debet peccator ante veniam, & promissam æternæ vitæ mercedem, peccata sua deplorare.

In p. V. Nouitius. 1. à p. V. Pœnitentiæ conditiones. 1. & V. Pœnitentiæ Conditiones. 2. in m. V. Confessio peccati. 5. & V. Dei misericordia. 4. à m. V. Nouitius. 4. & Relapsus. 5. circa. f. V. opera bona. 2. in f. V. Nouitius. 3.

QVICQVID ergo mediocritas nostra ad pœnitentiam semel capessendam, & perpetuò continendam suggerere conata est, omnes quidem deditos Domino spectat, vt omnis salutis in promerendo Deo petitores; sed præcipuè nouitiolis istis imminet: qui, cùm maximè incipiunt diuinis sermonibus aures rigare, quique catuli infantiæ adhuc recentis, nec perfectis luminibus incerta reptant: & dicunt quidem pristinis renuntiare, & pœnitentiam assumunt, sed includere eam negligunt. Interpellat enim illos ad desiderandum ex pristinis aliquid, ipse finis desiderandi: velut poma, cùm iam in acorē vel amaritudinem senescere incipiunt, ex parte aliqua tamen adhuc ipsi gratiæ suæ adulantur. Omne præterea cunctationis & tergiuersationis erga pœnitentiā vitium, præsumptio intinctionis importat. Certi enim indubitatæ veniæ delictorum, medium tempus interim furantur; & commeatum sibi faciunt delinquendi, quàm eruditionem non delinquendi. Quàm porro ineptum, quàm iniquum, pœnitentiam non

adimplere, & veniam delictorum sustinere? hoc est, pretium non exhibere, ad mercem manum emittere. Hoc enim pretio Dominus veniam addicere instituit; hac pœnitentiæ compensatione redimendam proponit impunitatem. Si ergo qui venditant, prius nummum quo paciscuntur examinant, ne scalptus, neve rasus, ne adulter: etiam Dominum credimus, pœnitentiæ probationem prius inire; tantam nobis mercedem, perennis scilicet vitæ, concessurum. Sed differamus tantisper pœnitentiæ veritatem. Tunc opinior emendatos liquebit, cùm absoluimur. Nullo pacto. Sed cùm pendente venia, pœna prospicitur: cùm adhuc liberari non meremur, vt possimus mereri: cùm Deus comminatur, non cùm ignoscit. Quis enim seruus, posteaquam libertate mutatus est, furta sua & fugas sibi imputat? Quis miles, postquam castris suis emissus, pro notis suis satagit? Peccator ante veniam deflere se debet, quia tempus pœnitentiæ idem quod periculi & timoris. Neque ego renuo, diuinum beneficium, id est, abolitionem delictorum, inituris aquam omnimodo saluum esse; sed vt eò peruenire contingat, elaborandum est. Quis enim tibi tam infidæ pœnitentiæ viro, asperginem vnam cuiuslibet aquæ commodabit? Furto quidem aggredi, & præpositum huius rei asseuerationibus tuis circumduci facile est. Sed Deus thesauro suo prouidet, nec finit obrepere indignos. Quid denique ait? [a] *Nihil occultum, quod non reuelabitur.* quantascunque tenebras factis tuis superstruxeris, [b] *Deus lumen est.* Quidam autem sic opinantur: quasi Deus necesse habeat præstare etiam indignis, quod spopondit; & liberalitatem eius faciunt seruitutem. Quòd si necessitate nobis symbolum mortis indulget, ergo inuitus facit. Quis enim permittit permansurum, id quod ti bueritinuitus? non enim multi postea excidunt? non à multis donum illud aufertur? Hi sunt scilicet, qui obrepunt: qui pœnitentiæ fidem aggressi, [c] *super arenas domum ruituram collocant.* Nemo ergo sibi adulетur, quia inter Auditorum tirocinia deputatur, quasi eò etiam nunc sibi delinquere liceat. Dominum simul cognoueris, timeas: simul inspexeris, reuerearis. Cæterùm quid te cognouisse interest, cùm iisdem incubas, quibus retro ignarus? Quid autem te à perfecto Dei seruo separat? An alius est intinctis Christus, alius audientibus? num spes alia? vel merces: alia formido iudicij, alia necessitas pœnitentiæ? Lauacrum illud obsignatio est fidei, quæ fides à pœnitentiæ fide incipitur, & commendatur. Non ideo abluimur, vt delinquere desinamus, sed quia desiimus: quoniam iam corde loti sumus. Hæc enim prima Audientis intinctio est, metus integer. exinde quoad Dominum senseris, fides sana, conscientia semel pœnitentiam amplexata. Cæterùm si ab aquis peccare desistimus, necessitate, non sponte innocentiam induimus. Quis ergo in bonitate præcellens, cui non licet, an cui displicet malo esse? qui iubetur, an qui delectatur à crimine vacare? Ergo nec à furto manus auertamus, nisi claustrorum duritia repugnet; nec oculos à stupri concupiscentijs refrænemus, nisi à custodibus corporum obstructi; si nemo Domino deditus, delinquere desinet, nisi intinctione alligatus. Quòd si qui ita senserit, nescio an intinctus magis contristetur, quod peccare desierit, quàm lætetur quod euaserit. Itaque Audientes, optare intinctionem, non præsumere oportet. Qui enim optat, honorat: qui præsumit, superbit. In illo verecundia, in isto petulantia apparet. Ille satagit, hic negligit. Ille mereri cupit, at hic vt debitum sibi repromittit. Ille sumit, hic inuadit. Quem censeas digniorem, nisi emendatiorem? quem emendatiorem, nisi timidiorem, & idcirco vera pœnitentia functum? Timuit enim adhuc delinquere, ne non mereretur accipere. At ille præsumptor, cùm sibi repromitteret, securus scilicet, timere non potuit: sic nec pœnitentiam impleuit, quia instrumento pœnitentiæ, id est metu caruit. Præsumptio, inuerecundiæ portio est: inflat petitorem, despicit datorem. Itaque decipit nonnunquam. Antè enim quàm debeatur repromittit, quo semper is qui est præstaturus offenditur.

[a] Luc. 8. 17. Matt. 10. 26
[b] 1. Io. 1. 5.
[c] Matth. 7. 26.

CAPVT VII.

Non ideo debet quis malus esse, & sua peccata reiterare, quia Deus bonus secunda post baptismum pœnitentiæ locum dedit. Si tamen relabimur, iterum pœnitentiam agamus, rursum à Deo misericordiam consecuturi.

In p. ad circa. f. V. Pœnit. conditiones. 5. in f. V. Pœnitentia. 7. & V. Relapsus. 14.

HVCVSQVE, Christe Domine, de pœnitentiæ disciplina seruis tuis discere, vel audire contingat, quousque etiam delinquere non oportet audientibus: vel nihil iam de pœnitentia nouerint, nihil eius requirant. Piget secundæ, immò iam vltimæ spei subtexere mentionem: ne retractantes de residuo auxilio pœnitendi, spatium adhuc delinquendi demonstrare videamur. Absit vt aliquis ita interpretetur, quasi eò

ſibi etiam nunc pateat ad delinquendum, quia patet ad pœnitendum: & redundantia clementiæ cœleſtis, libidinem faciat humanæ temeritatis. Nemo idcirco deterior ſit, quia Deus melior eſt, toties delinquendo, quoties ignoſcitur. Cæterùm finem vtique euadendi habebit, cùm offendendi non habebit. Euaſimus ſemel, hactenus periculoſis noſmetipſos inſeramus, etſi iterum euaſuri videmur. Plerique naufragio liberati, exinde repudium & naui, & mari dicunt, & Dei beneficium, ſalutem ſuam ſcilicet, memoria periculi honorant. Laudo timorem, diligo verecundiam: nolunt iterum diuinæ miſericordiæ oneri eſſe; formidant videri inculcare, quod conſecuti ſunt: bona certè ſollicitudine iterum experiri vitant, quod ſemel didicerunt timere. Ita modus temeritatis, teſtatio eſt timoris. Timor autem hominis, Dei honor eſt. Sed enim peruicaciſſimus hoſtis ille, nunquam malitiæ ſuæ otium facit. Atquin tunc maximè ſæuit, cùm hominem plenè ſentit liberatum: tunc plurimùm accenditur, dum extinguitur. Doleat & ingemiſcat neceſſe eſt, venia peccatorum permiſſa, tot in homine mortis opera diruta, tot titulos damnationis teirb ſuæ eraſos. Dolet, quòd ipſum, & angelos eius Chriſti ſeruus, ille peccator iudicaturus eſt. Itaque obſeruat, oppugnat, obſidet: ſi quà poſſit aut oculos concupiſcentia carnali ferire, aut animum illecebris ſæcularibus irretire, aut fidem terrenæ poteſtatis formidine euertere: aut à via certa peruerſis traditionibus detorquere: non ſcandalis, non tentationibus deficit. Hæc igitur venena eius prouidens Deus, clauſa licet ignoſcentiæ ianua, & intinctionis ſera obſtructa, aliquid adhuc permiſit patere. Collocauit in veſtibulo pœnitentiam ſecundam, quæ pulſantibus patefaciat; ſed iam ſemel, quia iam ſecundò, ſed amplius nunquam, quia proximè fruſtra. Non enim & hoc ſemel ſatis eſt? Habes quod iam merebaris: amiſiſti enim quod acceperas. Si tibi indulgentia Domini accommodat vnde reſtituas quod amiſeras, iterato beneficio gratus eſto, nedum ampliato: maius eſt enim reſtituere, quàm dare: quoniam miſerius eſt perdidiſſe, quàm omnino non accepiſſe. Verùm non ſtatim ſuccidendus ac ſubruendus eſt animus deſperatione, ſi ſecundæ quis pœnitentiæ debitor fuerit, pigeat ſanè peccare rurſus, ſed rurſus pœnitere non pigeat; pigeat iterum periclitari, ſed non iterum liberari. Neminem pudeat. Iteratæ valetudinis, iteranda medicina eſt. Gratus in Dominum extiteris, ſi quod tibi Dominus offert, non recuſaueris. Offendiſti, ſed reconciliari adhuc potes. Habes cui ſatisfacias, & quidem volentem.

CAPVT VIII.

Clementia diuina in recipiendis pœnitentibus, multis locis Scriptura conteſtatur.

In p. ad circa. f. V. Pœnitentia. 7. in m. V. peccator. 1. in f. V. Confeſſio peccati. 2.

ID ſi dubitas, euolue quæ ſpiritus eccleſiis dicat: [a] *Deſertam dilectionē Epheſiis imputat:* [b] *Stuprum & idolothytorum eſum Thyatirenis exprobrat:* [c] *Sardos non plenorū operum incuſat: Pergamenos docentes peruerſa reprehendit: Laodicenos fidentes diuitiis obiurgat: & tamen omnes ad pœnitentiam commonet ſub cōminationibus quidem.* Non comminaretur autē non pœnitenti, ſi non ignoſceret pœnitenti. Dubium, ſi non & alibi hanc clementiæ ſuæ profuſionem demonſtraſſet. Non ait, [e] *qui ceciderit, reſurget; & qui auerſatus fuerit, conuertetur?* Ille eſt ſcilicet, ille eſt qui [f] *miſericordiam mauult, quàm ſacrificium.* [g] *Lætantur cœli, & qui illic angeli, pœnitentia hominis.* Heus tu peccator bono animo ſis: vides vbi de tuo reditu gaudeatur. Quid illa ſimilitudinum Dominicarum argumenta nobis volunt? Quod *mulier drachmam perdidit, & requirit, & reperit, & amicas ad gaudium inuitat:* nonnè reſtituti peccatoris exemplum eſt? [h] *Errat & vna paſtori ouicula, ſed grex vna carior non erat: vna illa conquiritur, vna pro omnibus deſideratur, & tandem inuenitur, & humeris paſtoris ipſius refertur:* multùm enim errando laborauerat. Illum etiam mitiſſimum patrem non tacebo, qui [i] *prodigum filium reuocat, & poſt inopiam pœnitentem libens ſuſcipit, immolat vitulum præopimum, conuiuio gaudium ſuum exornat.* Quidni? filium enim inuenerat, quem amiſerat, cariorem ſenſerat, quem lucrifecerat. Quis ille nobis intelligendus pater? Deus ſcilicet. tam pater nemo; tam pius nemo. Is ergo te filium ſuum, etſi acceptum ab eo prodegeris, etſi nudus redieris, recipiet, quia rediſti: magiſque de regreſſu tuo, quàm de alterius ſobrietate lætabitur. Sed ſi pœniteat ex animo, ſi famem tuam cum ſaturitate mercenariorum paternorum compares, ſi porcos immundum relinquas pecus, ſi patrem repetas vel offenſum: [k] *Deliqui, dicens, pater, nec dignus ego iam vocari tuus.* Tantùm releuat confeſſio * delictorum, quantùm diſſimulatio exaggerat. Confeſſio enim ſatisfactionis conſilium eſt, diſſimulatio, contumaciæ.

a Apoc. 2. 4.
b Apoc. 2. 20
c Et 3. 2. & 2. 12. 15.
d Et 3. 17. 20.
e Hier. 8. 4.
f Oſee. 6. 6. Matt. 9. 13.
g Luc. 15. 18
h Luc. 15. 4.
i Ibid. 11. & ſeq.
k Ibid. 21.
* Delictorū.

CAPVT IX.

ἐξομολόγησις Graeca vox opus exprimit pœnitentiæ. hæc humiliandi hominis ars est, saccum cinerem, squalorem, jeiunia, fletus adgeniculationes, fratrum pedibus, & supplicationes, carni peccatrici, & animo delinquenti, mœrorem inducens,

In p. V. Confessio peccati. 2. & Exomolegesis. 1. à m. V. Exomologesis. 3. à m ad f. V. pœnitentia. 6. in p. V. Confessio peccati. 3.

HVIVS igitur pœnitentiæ secundæ & vnius, quanto in arto negotium est tantò operosior probatio est; vt non sola conscientia præferatur, sed aliquo etiam actu administretur. Is actus qui magis Græco vocabulo exprimitur & frequentatur, exomologesis est, qua delictum Domino nostrum confitemur, non quidem vt ignaro, sed quatenus satisfactio confessione disponitur, confessione pœnitentia nascitur, pœnitentia Deus mitigatur. Itaque exomologesis prosternendi & humilificandi hominis disciplina est, conuersationem injungens misericordiæ illicem, de ipso quoque habitu atque victu mandat, sacco & cineri incubare, corpus sordibus obscurare, animum mœroribus dejicere, illa quæ peccauit tristi tractatione mutare: cæterùm & potum pura nosse, non ventris scilicet, sed animæ causa: plerumque verò jejuniis preces alere, ingemiscere, lacrymari, mugire dies noctesque ad Dominum Deum suum, presbyteris aduolui, & caris Dei adgeniculari, omnibus fratribus legationes deprecationis suæ iniungere. Hæc omnia exomologesis, vt pœnitentiam commendet, vt de periculi timore Dominum honoret, vt in peccatorem ipsa pronuntians pro Dei indignatione fungatur, & temporali afflictione æterna supplicia non dicam frustretur, sed expungat. Cùm igitur prouoluit hominem, magis reuelat: cùm squalidum facit, magis mundatum reddit, cum accusat, excusat, cùm condemnat, absoluit. In quantùm non peperceris tibi, in tantùm tibi Deus, crede, parcet.

CAPVT X.

Peccator ne similis sit ægro in verecundioribus partibus Medico celandis, nec pœnitentiam differat, & in suo pudore pereat.

Per totum. V. Pudor. 3. in f. V. Confessio. 4. & Exomolog. 2.

PLEROSQVE ramen hoc opus, vt publicationem sui aut suffugere, aut de die in diem differre, præsumo, pudoris magis memores, quàm salutis: velut illi, qui in partibus verecundioribus corporis contracta vexatione, conscientiam medentium vitant, & ita cum erubescentia sua pereunt. Intolerãdum scilicet pudori, Domino offenso satisfacere, saluti prodacta reformari. Næ tu verecundia bonus, ad delinquendum expandens frontem, ad deprecandum verò subducens. Ego rubori locum non facio, cùm plus de detrimento eius acquiro; cùm ipse hominem quodammodo exhortatur, Ne me respexeris dicens, pro te mihi melius est perire. Certè periculum eius tunc, si fortè, onerosum est, cùm penes insulaturos irrisiloquio consistit, vbi de alterius ruina alter attollitur, vbi prostrato superscenditur. Cæterùm inter fratres atque conseruos, vbi communis spes, metus, gaudium, dolor, passio (quia communis spiritus de communi Domino & patre) quid tu hos aliud quàm te opinaris? Quid consortes casuum tuorum, vt plausores fugis? Non potest corpus de vnius membri vexatione lætum agere: condoleat vniuersum, & ad remedium conlaboret, necesse est. In vno altero Ecclesia est, Ecclesia verò Christus. Ergo cùm te ad fratrum genua protendis, Christum contrectas, Christum exoras. Æquè illi cùm super te lacrymas agunt, Christus patitur, Christus patrem deprecatur. Facilè impetratur semper, quod filius postulat. Grande planè emolumentum verecundiæ, occultatio delicti pollicetur. Videlicet, si quid humanæ notitiæ subduxerimus, proinde & Deum celabimus. Adeonè existimatio hominum, & Dei conscientia comparantur? An melius est damnatum latere, quàm palam absolui? Miserum est sic ad exomologesin peruenire. Malo enim ad miseriam peruenitur: sed vbi pœnitendum est, desinit miserum, quia factum est salutare. Miserum est secari, & cauterio exuri, & pulueris alicujus mordacitate cruciari: tamen quæ per insuauitatem medentur, ea & emolumento curationis offensam sui excusant, & præsentem injuriam, superuenturæ vtilitatis gratia commendant.

CAPVT XI.

Timenda non sunt in agenda pœnitentia carnis incommoda, cùm vel vnius Anni magistratum ambientes, multas etiam contumelias vexationesque vltro subeant.

In p. V. satisfactio. 1. in m. ad f. V. æternitas. 5.

QVID si præter pudorem; quem potiorem putant, etiam incommoda corporis reformident, quòd inlotos, quòd sordulentos, quòd extra lætitiam oportet deuersari, in asperitudine sacci, & horrore cineris, & oris de jejunio vanitate? Num ergo in coccino, & Tyrio pro delictis supplicare nos condecet? Cedo acum crinibus distinguendis, & puluerem dentibus elimandis, & bisulcum aliquid ferri vel æris vnguibus repastinandis: si quid ficti nitoris, si quid coacti ruboris, in labia aut genas vrgeat: præterea exquirito balneas lætiores hortulani maritimive secessus: adjicito ad sumptum: conquirito altilium enormem saginam, defæcato senectutem vini: cùmque quis interrogarit, cui nam ea largiaris? Deliqui dicito in Deum, & periclitor in æternum perire: itaque nunc pendeo, & maceror, & excrucior, vt Deum reconciliem mihi, quem delinquendo læsi. Sed enim illos qui ambitus obeunt capessendi magistratus, neque pudet, neque piget incommodis animæ & corporis, nec incommodis tantùm, verùm & contumeliis omnibus eniti in causa votorum suorum. Quas non ignobilitates vestium affectant? quæ non atria nocturnis & crudis salutationibus occupant? ad omnem occursum majoris cuiusque personæ decrescentes, nullis conuiuiis celebres, nullis comessationibus congreges, sed exules à libertatis & lætitiæ felicitate: idque totum propter vnius anni volaticum gaudium. Nos, quod securium virgarumve petitio sustinet, in periculo æternitatis tolerare dubitamus? & castigationem victus atque cultus offenso Domino præstare cessabimus quæ Gentiles nemine omnino læso sibi irrogant? Hi sunt de quibus scriptura commemorat: [a] *Væ illis qui delicta sua velut procero fune nectunt.* a Prou. 5. 22

CAPVT XII.

Si quis de agenda pœnitentia tergiversetur, ignis æterni gehennam æthnæis fornacibus, inferni fumariolis depictum ob oculos ponat: Ceruum, & hyrundinem, in medicina pœnitentiæ imitetur: regem Babylonium, & Adamum paradiso, & regno per pœnitentiam restitutos, recogitet.

In p. ad m. V. Æ. 5· in m. & V. Exomologesis. 4. à p. ad f. V. Pœnitentia. 8.

SI de exomologesi retractas, gehennam in corde considera, quam tibi exomologesis extinguet: & pœnæ prius magnitudinem imaginare, vt de remedii adeptione non dubites. Quid illum thesaurum ignis æterni æstimamus, quum fumariola quædam eius, tales flammarum ictus suscitent, vt proximæ vrbes aut jam nullæ extent, aut idem sibi de die sperent? Dissiliunt superbissimi montes ignis intrinsecus fœtu; &, quod nobis judicii perpetuitatem probat, cùm dissiliant, cùm deuorentur, nunquam tamen finiuntur. Quis hæc supplicia interim montium, non judicii minantis exemplaria deputabit? quis scintillas tales, non magni alicuius & inæstimabilis foci missilia quædam & exercitoria jacula consentiet? Igitur cùm scias aduersus gehennam, post prima illa intinctionis Dominicæ munimenta, esse adhuc in exomologesi secunda subsidia, cur salutem tuam deseris? cur cessas aggredi, quod scias mederi tibi? Mutæ quidem animæ & irrationales, medicinas sibi diuinitus attributas in tempore agnoscunt. Ceruus sagitta transfixus, vt ferrum, & irreuocabiles moras eius de vulnere expellat, scit sibi dictamno medendum. Hirundo si excæcauerit pullos, nouit illos oculare rursus de sua chelidonia. Peccator restituendo sibi institutam à Domino exomologesin sciens, præteribit illam, quæ Babylonium regem Dan. 4. 30. 33. in regna restituit? Diu enim pœnitentiam Domino immolarat, septenni squalore exomologesin operatus, vnguium aquilinum in morem efferatione, & capilli incuria horrorem leoninum præferente. Pro malæ tractationis! Quem homines perhorrebant, Deus recipiebat. Contrà autem Ægyptius imperator, qui populum Dei aliquando afflictum diu Domino suo denegatum persecutus, in prœlium irruit, post tot documenta plagarum, Exo. 14. 28 discidio maris, quod soli populo peruium licebat, reuolutis fluctibus perit. Pœnitentiam enim & ministerium eius exomologesin abjecerat. Quid ego vltra de istis duabus humanæ salutis quasi plancis, stili potius negotium, quàm officium conscientiæ meæ curans? Peccator enim omnium notarum cùm sim, nec vlli rei nisi pœnitentiæ natus, non facilè possum super illa tacere, quam ipse quoque & stirpis humanæ, & offensæ in Dominum princeps Adam, exomologesi restitutus in paradisum suum, non tacet.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI
DE PRÆSCRIPTIONE HÆRETICORVM.

In librum de Præscriptione Hæreticorum.

ARGVMENTVM.

Contra hæreticos, eorumque hæreses ad sua vsque tempora grassantes scripsit hunc librum. Cùm enim videret parum disputationibus cum hæreticis cauillatoribus profici, aptius indicauit certis eos præscriptionibus, sine doctrinarum retractatu conuincere. Huius libri meminit libro de carne Christi, vbi ait: sed plenius inquit, eiusmodi præscriptionibus aduersus omnes hæreses alibi jam vsi sumus; *& lib. 1. cont. Marc.* alius libellus hunc gradum sustinebit, Aduersus hæreticos etiam sine retractatu doctrinarum reuincendos, quòd hoc sint (id est hæretici conuicti) de præscriptione nouiratis. *Ita etiam initio libri contra Hermogenem, libro aduersus Praxean, & 4. cont. Marcionem eandem repetit præscriptionem quam inculcat hoc libro cap. 28. 29. & 31.* Id verum esse, quòd prius sit traditum: falsum & hæreticum quod posterius & nouum. *Scripsit hunc secundùm Pamelium in eius vita, Ann. Chri. ducentesimo tertio, Zephyrini quarto, Seueri decimo. dissonat Baron. ab eo, Zephyrini primum, & Seueri nonum, An. Chri. prædicto subscribens.*

CAPVT PRIMVM.

Eo ipso quod prædictæ sunt futuræ hæreses, cùm de nouo oriuntur, nullam fidelibus admirationem excitare debent.

Per totum. V. Hæresis. 5.

Matth. 24. 11. 24. 1. Cor. 11. 19 a Rom. 5. 4

ONDITIO præsentium temporum etiam hanc admonitionem prouocat nostram, non oportere nos mirari super hæreses istas: siue quia sunt; futuræ enim prænuntiabantur: siue quia fidem quorundam subuertunt; ad hoc enim sunt, vt fides habendo a *tentationem, haberet etiam probationem.* Vanè ergo & inconsideratè plerique hoc ipso scandalizantur quòd tantùm hæreses valeant. Quantùm si non fuissent? Cùm quid fortitum est vt omnimodò sit, causam accipit ob quam sit. Hæc vim consequitur per quam, nè esse non possit.

CAPVT II.

Præcauenda & abominandæ sunt hæreses vt mortiferæ, non timendæ, aut mirandæ; vt pote quæ nullas habeant vires, nisi apud infirmos in fide.

Per totum. V. hæresis. 5.

FEBREM denique inter cæteros mortiferos, & cruciarios exitus, erogando homini deputatos, neque quia est, miramur, est enim: neque quia erogat hominem, ad hoc enim est. proinde hæreses ad languorem, & interitum fidei productas, si expauescimus hoc eas posse; prius est vt expauescamus hoc eas esse; quæ dam sunt, quæ habent posse; & dum possunt, habent esse. Sed enim febrem & malum, & de causa, & de potentia sua vt notum est, abominamur potius, quàm miramur; & quantum in nobis est præcauemus; non habentes abolitionem eius in nostra potestate: hæreses verò mortem æternam, & maioris ignis ardorem inferenteis, malunt quidam mirari quòd hoc possint quàm deuitare nè possint: cùm habeant deuitandi potestatem. Cæterùm, nihil valebunt, si illas tantum valere non mirentur. Aut enim dum mirantur, in scandalum subministrantur: aut quia scandalizantur, ideò mirantur, quasi quòd tantum valeant, ex aliqua veniat veritate. Mirum scilicet, vt malum vires suas habeat: nisi quòd hæreses apud eos multum valeant, qui in fide non valent. In pugilum & gladiatorum, plerumque non quia fortis est, vincet quis, aut quia non potest vinci; sed quoniam ille qui victus est, nullis viribus fuit: adeò idem

idem ille victor, benè valenti postea comparatus, etiam superatus recedit. Non aliter hæreses, de quorundam infirmitatibus habent, quod valent; nihil valentes, si in benè valentem fidem incurrant.

CAPVT III.

Cùm personæ ex fide commendentur, non autem fides ex personis; scandalum sumendum non est, nec vacillandum in fide, si ipsi fidei principes ab ea deficiant.

In p. V. scandalum. 2. à p. V. Chri. Innocentia. 1. & V. fides. 21. circa m. V. perseuerantia. in f. V. Apostatæ 1.

SOLENT quidem isti infirmiores, de quibusdam personis ab hæresi captis ædificari in
ruinam. Quare ille, vel ille fidelissimi, prudentissimi, & vsitatissimi in Ecclesia, in
illam partem transierunt? quis hoc dicens, non ipse sibi respondet: Neque prudentes, 1. Reg. 9. 2.
neque fideles, neque vsitatos æstimandos, quos hæreses potuerint demutare? & hoc mi-
rum, opinor, vt probatus aliqui retro, postea excidat? Saül bonus præ cæteris liuore po- a Reg. 13. 14
stea euertitur. Dauid vir bonus [a] *secundùm cor Domini*; postea cædis & stupri reus est. Act. 13. 22.
Solomon omni gratia & sapientia donatus à Domino, ad idololatriam à mulieribus indu- Psal 88. 21.
citur. Soli enim Dei filio seruabatur sine delicto permanere. Quid ergo si episcopus, si 1. Reg. 13. 14
diaconus, si vidua, si virgo, si doctor, si etiam martyr lapsus à regula fuerit, ideo hæreses 3. Reg. 11. 4.
veritatem videbuntur obtinere? Ex personis probamus fidem, an ex fide personas? Ne- & 14.
mo sapiens est, nisi fidelis: nemo major, nisi Christianus. nemo autem Christianus, b Matth. 10.
nisi [b] *qui ad finem vsque perseuerarit*. Tu, vt homo, extrinsecus vnumquemque nosti: pu- 22.
tas quod vides: vides autem quousque oculos habes. Sed [c] *oculi*, inquit, *Domini alti*. *Ho-* c 1. Reg. 16.
mo in faciem, Deus in præcordia contemplatur. Et ideo [d] *cognoscit Dominus qui sunt eius*, [e] *&* 7.
plantam quam non plantauit pater, eradicat: & [f] *de primis nouissimos ostendit*, & [g] *ventilabrum* d 2. Tim. 2.
in manu portat ad purgandam aream suam. Auolent quantum volent paleæ leuis fidei quo- 19.
cunque afflatu tentationum, eò purior massa frumenti in horrea Domini reponetur. e Matth. 15.
Nonne ab ipso Domino quidam discentium scandalizati deuerterunt? Nec tamen pro- f Matth. 20.
pterea cæteri quoque discedendum à vestigiis eius putauerunt. Sed qui scierunt illum 16.
[h] *vitæ esse verbum, & à Deo venisse*, perseuerarunt in comitatu eius vsque ad finem: cùm g Matth. 3. 12.
illis, [i] *si vellent & ipsi discedere, placidè obtulisset*. Minus est si & Apostolum eius aliqui h Io. 5. 6. 16.
Phygellus, & Hermogenes, & Phyletus, & Hymenæus reliquerunt: ipse traditor Chri- i Io. 6. 67.
sti de Apostolis fuit. Miramur de Ecclesiis eius, si à quibusdam deseruntur, cùm ea nos 1. Tim. 1. 20.
ostendant Christianos, quæ patimur ad exemplum ipsius Christi: [k] *Ex nobis*, inquit, *pro-* 2. Tim. 2. 17
dierunt, sed non fuerunt ex nobis. si fuissent ex nobis, permansissent vtique nobiscum. k 1. Io. 2. 19.

CAPVT IV.

Recordemur Christum & Apostolos futuras hæreses prædixisse, & fugiendas præcepisse.

In p. V. Hæresis 6. in m. V. Hæresis. 7. in f. V. Hæret. Elogia. 19.

QVIN potius memores simus tam Dominicarum prænunciationum, quàm Aposto-
licarum litterarum, quæ nobis & futuras hæreses prænuntiarunt, & fugiendas præ-
finierunt: & sicut esse illas non expauescimus, ità posse id propter quod fugiendæ sunt, a Matth. 24
non miremur. Instruit Dominus multos esse venturos, [a] *sub pellibus ouium rapaces lupos*. 11. 24.
Quænam istæ sunt pelles ouium, nisi nominis Christiani extrinsecus superficies? Qui Matth. 7. 15.
lupi rapaces, nisi sensus & spiritus subdoli, ad infestandum gregem Christi extrinsecus de- 2. Cor. 11. 13
litescentes? Qui pseudoprophetæ sunt, nisi falsi prædicatores? Qui pseudapostoli, nisi 15.
adulteri euangelizatores? Qui antichristi interim & semper, nisi Christi rebelles? Nunc 1. Io. 2. 18. 22
sunt hæreses, non minus doctrinarum peruersitate Ecclesiam lacessentes, quàm tunc
antichristus persecutionum atrocitate persequetur: nisi quòd persecutio & martyras fa- b 1. Cor. 11.
cit, hæresis apostatas tantùm. Et ideo [b] *hæreses quoque oportebat esse, vt probabiles quique* 19.
manifestarentur, tam qui in persecutionibus steterint, quàm qui ad hæreses non exorbita-
uerint. Neque enim eos probabiles intelligi jubet, qui in hæresim fidem demutant: sicut Ibid.
ex diuerso sibi interpretantur, quia dixit alibi: [c] *Omnia examinate, quod bonum est tenete.* c 1. Thess. 5.
Quasi non liceat omnibus malè examinatis in electionem alicuius mali impingere per 21.
errorem.

CAPVT V.

Non tantùm schismata & dissensiones, sed & ipsas hæreses, scriptura futuras, & fugiendas esse prædixit.

Per totum. V. Hæresis. 12.

PORRO, si dissensiones & schismata increpat, quæ sine dubio mala sunt, & in conti-
nenti hæreses subjungit. quod malis adjungat, malum vtique profitetur, & quidem
b 1. Cor. 11. majus: cùm ideo credidisse se dicat de schismatibus & dissentionibus, quia sciret [b] *etiam*
19. *hæreses oportere esse*. ostendit enim grauioris mali prospectu de leuioribus se facilè credi-
disse. certè non vt ideo de malis crediderit, quia hæreses bonæ essent, sed vti de pejoris
quoque notæ tentationibus præmoneret non esse mirandum, quas diceret tendere *ad pro-*
1. Cor. 11. *babiles quosque manifestandos*, scilicet quos non potuerint deprauare. Denique si totum
& seq. capitulum ad vnitatem continendam, & separationes coërcendas sapit: hæreses verò
& 1. Cor. 11. non minus ab vnitate diuellunt, quàm schismata & dissensiones, sine dubio & hæreses in
18. 19. ea conditione reprehensionis constituit, in qua schismata & dissentiones: ac per hoc non
eos probabiles facit, qui in hæreses diuerterint, cùm maximè diuerti ab eiusmodi objur-
c Rom. 11. get, edocens [c] *vnum omnes loqui, & idipsum sapere*, quod etiam hæreses non sinunt.
16.

CAPVT VI.

*Hæreses Apostolus insinuat ab electione dictas, quæ quis vtitur, ad eas instituendas, aut susci-
piendas.*

In p. V. Hæresis 11. à p. V. Hæresis 1. in f. V. Apelles. 1.

Gal. 5. 20. NEC diutius de isto, si idem est Paulus, qui & alibi hæreses inter carnalia crimina
a Tit. 3. 10. numerat, scribens ad Galatas; & qui Tito suggerit, [a] *hominem hæreticum post primam*
11. *correptionem recusandum, quod peruersus sit eiusmodi & delinquat, vt à semetipso damnatus.*
ad Tit. 3. 11. Sed & omni penè epistola, de adulterinis doctrinis fugiendis inculcas, hæreses taxat,
quarum opera sunt adulteræ doctrinæ: hæreses dictæ Græca voce ex interpretatione ele-
ctionis, qua quis siue ad instituendas, siue ad suscipiendas eas vtitur. Ideo & sibi damna-
tum dixit hæreticum, quia & in quo damnatur, sibi elegit. Nobis verò nihil ex nostro ar-
bitrio inducere licet, sed nec eligere quod aliquis de arbitrio suo induxerit. Apostolos
Domini habemus auctores, qui nec ipsi quicquam ex suo arbitrio, quod inducerent, ele-
b Gal. 1. 8. gerunt; sed acceptam à Christo disciplinam fideliter nationibus adsignauerunt. Itaque
c 2. Cor. 11. [b] *etiamsi Angelus de cælis aliter euangelizaret, anathema diceretur à nobis*. Prouiderat jam
14. tunc Spiritus sanctus futurum in virgine quadam Philemene [c] *angelum seductionis; trans-*
figurantem se in angelum lucis, cuius signis & præstigiis Apelles inductus, nouam hæresin
induxit.

CAPVT VII.

*Hæreses à philosophia inuectæ, ex quo, & curiositatis nomine præscribit Apostolus eas
cauendas esse.*

In f. V. fides. 16.

a 2. Tim. 4. HÆ sunt doctrinæ hominum & dæmoniorum, [a] *prurientibus auribus* natæ de ingenio
3. sapientiæ sæcularis, quam Dominus stultitiam vocans, stulta mundi in confusio-
nem etiam philosophiæ ipsius elegit. Ea est enim materia sapientiæ sæcularis, temeraria
interpres diuinæ naturæ & dispositionis. Ipsæ denique hæreses à philosophia subornantur.
Inde Æones, & formæ nescio quæ, & trinitas hominis apud Valentinum: Platonicus
fuerat. Inde Marcionis Deus melior de tranquillitate: à Stoïcis venerat. Et vt anima in-
terire dicatur, ab Epicureis obseruatur. Et vt carnis restitutio negetur, de vna omnium
philosophorum schola sumitur. Et vbi materia cum Deo æquatur, Zenonis disciplina est:
Et vbi aliquid de igneo Deo allegatur, Heraclitus interuenit. Eadem materia apud hæ-
reticos, & philosophos volutatur, idem retractatus implicantur. Vnde malum, & quare?
& vnde homo, & quomodo? & quod proximè Valentinus proposuit, Vnde Deus? Sci-
licet de ethymesi, & ectromate. Miserum Aristotelem! qui illis dialecticam instituit,
artificem struendi & destruendi, versipellem in sententiis, coactam in conjecturis, du-
ram in argumentis, operariam contentionum, molestam etiam sibiipsi, omnia retractan-
b 1. Tim. 1. 4 tem, ne quid omnino tractauerit. Hinc [b] *illæ fabulæ & genealogiæ interminabiles, & quæ-*
c Coloss. 2. 8 *stiones infructuosæ, & sermones serpentes velut cancer*; à quibus nos Apostolus refrænans,
nominatim philosophiam contestatur caueri oportere, scribens ad Colossenses: [c] *Videte
ne quis vos circumueniat per philosophiam & inanem seductionem, secundùm traditionem
hominum, præter prouidentiam Spiritus sancti.* Fuerat Athenis, & istam sapientiam
humanam, affectatricem, & interpolatricem veritatis, de congressibus nouerat,

veritatis, de congressibus nouerat, ipsam quoque in suas hæreses multipartitam varietate sectarum inuicem repugnantium. Quid ergo Athenis & Hierosolymis? quid Academiæ & Ecclesiæ? quid hæreticis & Christianis? Nostra institutio de porticu Salomonis est, qui & ipse tradiderat [d] *Dominum in simplicitate cordis esse quærendum.* Viderint qui Stoïcum, & Platonicum, & Dialecticum Christianismum protulerunt. d Sap. 1. 1.

CAPVT VIII.

Christus excitans nos, vt quæramus & pulsemus, non inuitat ad curiositatem credentes, sed Deum non adhuc agnoscentes, vt quæstionibus instruantur.

Per totum. V. fides. 16. & à p. in alphab. Errorum. V. Ioannes. 3. inf.

NOBIS curiositate opus non est post Christum Iesum, nec inquisitione post Euangelium. Cùm credimus, nihil desideramus vltra credere. Hoc enim priùs credimus, non esse quod vltra credere debeamus. Venio itaque ad illum articulum, quem & nostri prætendunt ad ineundam curiositatem, & hæretici inculcant ad importandam scrupulositatem. Scriptum est inquiunt; [a] *Quærite, & inuenietis.* Quando hanc vocem Dominus emisit, recordemur. Puto in primitiis ipsis doctrinæ suæ, cùm adhuc dubitaretur apud omnes, an Christus esset: & cum adhuc nec Petrus illum Dei filium pronuntiasset: cùm etiam Ioannes de illo certus esse desisset Meritò ergo tunc dictum est, [b] *Quærite & inuenietis*, quando quærendus adhuc erat, qui adhuc agnitus non erat. Et hoc quantum ad Iudæos. ad illos enim pertinet totus sermo suggillationis istius, qui habebant vbi quærerent Christum. [c] *Habent*, inquit, *Moysen & Heliam, id est Legem & Prophetas* Christum prædicantes: secundùm quod & alibi apertè: [d] *Scrutamini*, inquit, *scripturas*, in quibus salutem speratis. *illæ enim de me loquuntur.* Hoc erit, [e] *Quærite & inuenietis.* nam & sequentia in Iudæos competere manifestum est, *Pulsate & aperietur vobis.* Iudæi retro penes Deum fuerant, dehinc ejecti ob delicta, extra Deum esse cœperunt. Nationes verò nunquam penes Deum, [f] *nisi stillicidium de situla, & puluis ex area;* & foris semper. Itaque qui foris semper, quomodo pulsabit eò vbi nunquam fuit? quam januam nouit, in quam nec receptus, nec ejectus aliquando? an qui scit se intus fuisse & foras actum, is potius pulsauit, & ostium nouit? Etiam, *Petite & accipietis*, ei competit, qui sciebat à quo esset petendum, à quo & erat aliquid repromissum: à Deo scilicet Abraham, Isaac & Iacob, quem nationes non magis nouerant quàm vllam repromissionem eius. Et ideo ad Israël loquebatur: [g] *Non sum*, inquit, *missus, nisi ad oues perditas domus Israël. Nondum canibus jactabat panem filiorum:* [h] *nondum in viam nationum ire mandabat.* Siquidem in fine præcepit, vt vaderent ad docendas & tinguendas nationes; consecuturi mox [i] *Spiritum sanctum paracletum, qui illos deducturus esset in omnem veritatem.* Et hoc ergo illò facit. Quod si nationibus destinati doctores Apostoli, ipsi quoque doctorem consequuturi erant paracletum; multò magis vacabat erga nos, [k] *Quærite & inuenietis;* quibus vltro erat obuentura doctrina per Apostolos, & ipsis Apostolis per Spiritum sanctum. Omnia quidem dicta Domini omnibus posita sunt. per aures Iudæorum ad nos transierunt; sed pleraque in personas directa, non proprietatem admonitionis nobis constituerunt, sed exemplum.

a Matth. 7. 7. Matth. 16. 16. b Matth. 11 2 c Luc. 16. 29. d Io. 5. 39. e Matth. 7. 7. f Esa. 40. 15. 1. Cor. 5. 12. 13. & Coloss. 4 5. 1. Tim. 3. 2. Matth. 7. 7. Exo. 3. 6. g Matth. 15. 24. 26. h Matth. 10. 5. Matth. 28. 19. i Io. 16. 13. k Matth. 7. Rom. 15. 19.

CAPVT IX.

Plenè credentibus, nihil vlterius est quærendum.

In p. V. scripturæ sensus. 4. à p. V. fides. 1.5

CEDO nunc sponte de gradu isto. omnibus dictum sit, [l] *Quærite & inuenietis*, tamen & hîc expedit sensu certare cum interpretationis gubernaculo. Nulla vox diuina ita dissoluta est & diffusa, vt verba tantum defendantur, & ratio verborum non constituatur. Sed in primis hoc propono: Vnum vtique & certum aliquid institutum esse à Christo, quod credere omnimodo debeant nationes, & idcirco quærere, vt possint, cùm inuenerint, credere. Vnius porro & certi instituti, infinita inquisitio non potest esse. quærendum est donec inuenias, & credendum vbi inueneris: & nihil amplius, nisi custodiendum quod credidisti: dum hoc insuper credas, aliud non esse credendum, ideoque nec requirendum, cùm id inueneris & credideris quod ab eo institutum est, qui non aliud tibi mandat inquirendum, quàm quod instituit. De hoc quidem si qui dubitat, constabit penes nos esse id quod à Christo institutum est. Interim ex fiducia probationis præuenio, admonens quosdam nihil esse quærendum vltra quæ crediderunt id esse quod quærere debuerunt: nè, [m] *Quærite & inuenietis*, sine disciplina rationis interpretentur.

l Matth. 7. 7. m Matth. 7. 7.

CAPVT X.

Si semper quærimus, nusquam inueniemus, numquam credemus.

Per totum. V. fides. 15.

RATIO autem dicti huius in tribus articulis constitit: In re, in tempore, in modo. In re, vt quid sit quærendum consideres. In tempore, vt quando. In modo, vt quousque. Igitur quærendum est quod Christus instituit. vtique quando non inuenis. vtique donec inuenias. Inuenisti autem, cùm credidisti. nam non credidisses, si non inuenisses; sicut nec quæsisses, nisi vt inuenires. Ad hoc ergo quæris vt inuenias, & ad hoc inuenis vt credas. Omnem prolationem quærendi & inueniendi, credendo fixisti. hunc tibi modum statuit fructus ipse quærendi. hanc tibi fossam determinauit ipse, qui te non vult aliud credere, quàm quod instituit, ideoque nec quærere. Cæterùm si quia & alia tanta ab aliis sunt instituta, propterea in tantum quærere debemus, in quantum possumus inuenire, semper quæremus, & nunquam omnino credemus. Vbi enim erit finis quærendi? vbi statio credendi? vbi expunctio inueniendi? Apud Marcionem? sed & Valentinus proponit, *Quærite & inuenietis*. Apud Valentinum? sed & Apelles hac me pronuntiatione pulsabit, & Hebion, & Simon, & omnes ordine non habent aliud, quo se mihi
a Matth. 7. 7. insinuantes, me sibi addicant. Ero itaque nusquam dum vbique conuenio, [a] *Quærite & inuenietis*, & velut si nusquam, & quasi qui nunquam apprehenderim illud quod Christus instituit, quod quæri oportet, quod credi necesse est.

CAPVT XI.

Is solus quærit, qui vel perdidit, vel numquam habuit.

Per totum V. fides 16.

IMPVNE erratur nisi delinquatur; quamuis errare, delinquere est. impunè, inquam, vagatur, qui nihil deserit. At enim si quod debui credere credidi, & aliud denuò puto requirendum, spero vtique & aliud esse inueniendum, nullo modo speraturus istud, nisi quia aut non credideram qui videbar credidisse, aut desii credidisse. Ita fidem meam deserens, negator inuenior. Semel dixerim, Nemo quærit, nisi qui aut non habuit, aut
a Luc. 15. 4. & seq. perdidit. [a] *Perdiderat vnam ex decem drachmis anus illa*, & ideo quærebat: vbi tamen inuenit, quærere desiit. Panem vicinus non habebat, & ideo pulsabat: vbi tamen apertum
Luc. 11. 4. est ei, & accepit, pulsare cessauit. Vidua à judice petebat audiri, quia non admittebatur:
Luc 18. 2. & seq. sed vbi audita est, hactenus institit. Adeò finis est & quærendi, & pulsandi, & petendi.
b Luc. 11. 8. [b] *Petenti enim dabitur*, inquit, *& pulsanti aperietur, & quærenti inuenietur.* Viderit qui quærit semper, quia non inuenit. illic enim quærit vbi non inuenietur. Viderit qui semper pulsat, quia nunquam aperietur. illic enim pulsat, vbi nemo est. Viderit qui semper petit, quia nunquam audietur. ab eo enim petit qui non audit.

CAPVT XII.

Si fideles, quid vltra quærimus, id à nostris, in nostro, de nostro quæramus, non ab hæreticis quos fugere iubemur.

Per totum. V. fides. & in alphab. Errorum. Baptismus hæret. 1.

NOBIS etsi quærendum esset adhuc & semper, vbi tamen quæri oportet? apud hæreticos? vbi omnia extranea & aduersaria nostræ veritati; ad quos vetamur accedere. Quis seruus cibaria ab extraneo, nè dicam ab inimico domini sui sperat? Quis miles ab infœderatis, nè dicam ab hostibus regibus, donatiuum & stipendium captat; nisi
2. Io. 1. 10. planè desertor, & transfuga, & rebellis? Etiam anus illa intra tectum suum drachmam
Luc. 15. 4. requirebat. etiam pulsator ille vicini januam tundebat. etiam vidua illa non inimicum,
Luc. 11. 4. licet durum, iudicem interpellabat. Nemo inde instrui potest, vnde destruitur. nemo ab
Luc. 18. 2. eo illuminatur, à quo contenebratur. Quæramus ergo in nostro, & à nostris, & de nostro: idque duntaxat quod salua regula fidei potest in quæstionem deuenire.

CAPVT XIII.

Regula siue Symbolum fidei, ideo nobis traditum est, vt simpliciter profiteamur, non autem de eo curiosè quæramus.

Per totum. V. Fides. 17. & in. p. V. Spiritus. S. 2. in. m.

REGVLA est autem fidei, vt iam hinc quid defendamus profiteamur, illa scilicet qua creditur: Vnum omnino Deum esse; nec alium præter mundi conditorem; qui vniuersa de nihilo produxerit, per verbum suum primò omnium demissum: Id Verbum filium eius appellatum, in nomine Dei variè visum à Patriarchis, in Prophetis semper auditum, postremò delatum ex spiritu patris Dei & virtute, in virginem Mariam, carnem factum in vtero eius, & ex ea natum egisse Iesum Christum: exinde prædicasse nouam legem, & nouam promissionem regni cœlorum; virtutes fecisse: fixum cruci; tertia die resurrexisse: in cœlos ereptum sedisse ad dexteram Patris: misisse vicariam vim Spiritus sancti, qui credentes agat: venturum cum claritate, ad sumendos sanctos in vitæ æternæ, & promissorum cœlestium fructum, & ad profanos adiudicandos igni perpetuo, facta vtriusque partis resuscitatione cum carnis restitutione.

CAPVT XIV.

Regula fidei nobis à Christo tradita, nullas apud nos recipit quæstiones, nisi eas quæ hæreticos faciunt, & quas hæretici inuehunt.

In p. ad m. V. Fides. 17. à m. ad f. V. Hæretici quomodo tractandi. 2.

HÆC regula à Christo, vt probabitur, instituta, nullas habet apud nos quæstiones, nisi quas hæreses inferunt, & quæ hæreticos faciunt. Cæterùm manente forma eius in suo ordine; quantumlibet quæras & tractes, & omnem libidinem curiositatis effundas, si quid tibi videtur vel ambiguitate pendere, vel obscuritate obumbrari: est vtique frater aliqui doctor, gratia scientiæ donatus: est aliqui inter exercitatos conuersatus; aliqui tecum curiosus, tecum tamen quærens: nouissimè ignorare melius est, nè quod non debeas noris, quia quod debeas nosti. ᵃ *Fides*, inquit, *tua te saluum fecit*: non exercitatio scripturarum. Fides in regula posita est: habes legem, & salutem de obseruatione legis: exercitatio autem in curiositate consistit, habens gloriam solam de peritiæ studio. Cedat curiositas fidei, cedat gloria saluti. Certè aut non obstrepant, aut quiescant. Aduersus regulam nihil scire, omnia scire est. Vt non inimici essent veritatis hæretici, vt de refugiendis eis non præmoneremur, quale est conferre cum hominibus, qui & ipsi adhuc se quærere profitentur? Si enim adhuc verè quærunt, nihil adhuc certi reppererunt: & ideo quæcunque videntur interim tenere, dubitationem suam ostendunt quandiu quærunt. Itaque tu qui perinde quæris, spectans ad eos qui & ipsi quærunt, dubius à dubijs, incertus ab incertis, ᵇ *cæcus à cæcis, in foueam deducaris necesse est.* Sed quum decipiendi gratia prætendunt se adhuc quærere, vt nobis per sollicitudinis iniectionem tractatus suos insinuent: denique vbi adierint ad nos, statim, quæ dicebant quærenda esse, defendunt: iam illos sic debemus reputare, vt sciant nos non Christo, sed sibi negatores esse. Cùm enim quærunt adhuc, nondum tenent: cùm autem non tenent, nondum crediderunt. cùm autem nondum crediderunt, non sunt Christiani. At cùm tenent quidem & credunt, quærendum tamen dicunt vt defendant: antequam defendant, negant quod confitentur se nondum credidisse, dum quærunt. Qui ergo nec sibi sunt Christiani, quantò magis nobis? Qui per fallaciam veniunt, qualem fidem disputant? cui veritati patrocinantur, qui eam à mendacio inducunt?

ᵃ Luc. 18. 42.

ᵇ Matth. 15. 14.

CAPVT XV.

Hæretici nullo modo admittendi sunt ad disputationem de Scripturis.

Per totum. V. Hæret. quomodo tractandi. 4.

SED ipsi de scripturis agunt, & de scripturis suadent. Aliunde scilicet loqui possent de rebus fidei, nisi ex litteris fidei? Venimus igitur ad propositum: hoc enim dirigebamus, & hoc præstruebamus adlocutionis præfatione, vt iam hine de eo congrediamur de quo aduersarij prouocant. Scripturas obtendunt, & hac sua audacia statim quosdam mouent: in ipso verò congressu firmos quidem fatigant, infirmos capiunt, medios cum scrupulo dimittunt. Hunc igitur potissimùm gradum obstruimus, non admittendos eos ad vllam de scripturis disputationem. Si hæ sunt illæ vires eorum, vti eas habere possint, dispici debet cui competat possessio scripturarum, nè is admittatur ad eam, cui nullo modo competit.

CAPVT XVI.

Apostolus audiendus est, qui disputationem cum hæretico sic prohibuit, vt post vnam correptionem prorsus vitandum iusserit.

Per totum. V. Hæretici quomodo tractandi. 4.

HOc de consilio diffidentiæ, aut de studio aliter ineundæ constitutionis induxerim, nisi ratio constiterit, in primis illa, quòd fides nostra obsequium Apostolo
1. Tim. 6. 4. debeat, prohibenti quæstiones inire, nouis vocibus aures accommodare, ª *hæreticum*
40. *post vnam correptionem conuenire*, non post disputationem. Adeò interdixit disputatio-
a Tit. 3. 10. nem, correptionem designans causam hæretici conueniendi: & hoc vnam, scilicet,
b Matth. 18. quia non est Christianus: nè more Christiani, semel & iterum, & ᵇ *sub duobus aut tribus*
16. *testibus* castigandus videretur; cùm ob hoc sit castigandus, propter quod non sit cum illo disputandum: deinde quoniam nihil proficiat congressio scripturarum, nisi planè vt stomachi quia ineat euersionem, aut cerebri.

CAPVT XVII.

Nil proficit cum hæretico congressus de Scripturis. Quasdam enim non recipiunt, receptas autem addendo, vel detrahendo corrumpunt: aut non recipiunt integras, vel receptas diuersis expositionibus, à vero sensu auertunt.

Per totum. V. Hæretici quomodo tractandi. 4.

ISTA hæresis non recipit quasdam scripturas: & si quas recipit, non recipit integras: adiectionibus & detractionibus ad dispositionem instituti sui interuertit: & si aliquatenus integras præstat, nihilominus diuersas expositiones commentata conuertit. Tantùm veritati obstrepit adulter sensus, quantùm & corruptor stilus. variæ præsumptiones. necessariò nolunt agnoscere ea per quæ reuincuntur. his nituntur quæ ex falso composuerunt, & quæ de ambiguitate ceperunt. Quid promouebis exercitatissime scripturarum, cùm si quid defenderis, negetur: ex diuerso, si quid negaueris, defendatur. Et tu quidem nihil perdes, nisi vocem in contentione: nihil consequeris, nisi bilem de blasphematione.

CAPVT XVIII.

Is etiam cuius instruendi causa, cum hæretico de Scriptura disputas, pari vtrimque disceptatione confusus, incertior exit quàm venerat.

Per totum. V. Hæretici quomodo tractandi. 4.

ILLE verò, si quis est cuius causa in congressum descendis scripturarum, vt eum dubitantem confirmes, ad veritatem, an magis ad hæreses deuerget? hoc ipso motus, quòd te videat nihil promouisse, æquo gradu negandi & defendendi aduersa parte, statu certè pari, altercatione incertior discedet, nesciens quam hæresin iudicet. Hæc vtique & ipsi habent in nos retorquere. Necesse est enim & illos dicere à nobis potius adulteria scripturarum & expositionum mendacia inferri, qui proinde sibi defendant veritatem.

CAPVT XIX.

Id vnum decertandum, cui fides & Scriptura competat: à quo, per quos, & quibus tradita sit Regula, qua fiunt Christiani.

In p. V. Hæretici quomodo tractandi. 4. in f. V. Doctor. 1.

ERGO non ad scripturas prouocandum est: nec in his constituendum certamen, in quibus aut nulla, aut incerta victoria est, aut par incertæ. Nam etsi non ita euaderet conlatio scripturarum, vt vtramque partem parem sisteret, ordo rerum desiderabat illud priùs proponi, quod nunc solum disputandum est: Quibus competat fides ipsa: Cuius sint scripturæ: A quo, & per quos, & quando, & quibus sit tradita disciplina quâ fiunt Christiani. vbi enim apparuerit esse veritatem & disciplinæ, & fidei Christianæ, illic erit veritas scripturarum, & expositionum, & omnium traditionum Christianarum.

CAPVT XX.

Christus vnicam fidei vnius doctrinam tradidit Apostolis, quam ipsi promulgarunt Gentibus, & in vnaquaque ciuitate instituerunt Ecclesias, ex quibus quotidie aliæ fiunt Ecclesiæ, quæ cum illa prima ab Apostolis condita, de qua ortæ sunt, omnes vna sunt.

Per totum. V. Doctor. 1. & à p. V. Apostoli. 7. in m. V. Spiritus. S. 2. in f. in f. V. Ecclesia. 10.

CHristvs Iesus Dominus noster, permittat dicere interim, quisquis est, cuiuscunque Dei filius, cuiuscunque materiæ homo & Deus, cuiuscunque fidei præceptor, cuiuscunque mercedis repromissor, quid esset, quid fuisset, quam patris voluntatem administraret, quid homini agendum determinaret, quamdiu in terris agebat, ipse pronuntiabat, siue populo palàm, siue discentibus seorsum. ex quibus, duodecim præcipuos lateri suo adlegerat destinatos Nationibus magistros. Itaque vno eorum
decusso, reliquos vndecim digrediens ad patrem post resurrectionem,[a] *iussit ire, & do-* Matth.10.2.
cere Nationes, intinguendas in Patrem, & in Filium, & in Spiritum sanctum. Statim igitur Matt. 17. 3.
Apostoli (quos hæc appellatio Missos interpretatur) [b] *assumpto per sortem duodecimo* a Matth.28.
Matthia in locum Iudæ, ex auctoritate prophetiæ, quæ est in psalmo Dauid, consecuti 19.
promissam vim Spiritus sancti ad virtutes & eloquium, primò per Iudæam contestata b Act. 1. 26.
fide in Iesum Christum, & Ecclesiis institutis; dehinc in orbem profecti, eandem do- Psal. 108.7.
ctrinam eiusdem fidei Nationibus promulgauerunt, & proinde Ecclesias apud vnam- Psal. 40.10.
quamque ciuitatem condiderunt, à quibus traducem fidei, & semina doctrinæ, cæteræ Act. 2. 3.
exinde Ecclesiæ mutuatæ sunt, & quotidie mutuantur vt Ecclesiæ fiant. ac per hoc & Act. 8. 9. 11.
ipsæ Apostolicæ deputantur, vt soboles Apostolicarum Ecclesiarum. Omne genus ad Act. 13. 13.
originem suam censeatur necesse est. Itaque tot ac tantæ Ecclesiæ, vna est illa ab Apo- Marc. 16. 20
stolis prima, ex qua omnes. Sic omnes prima, & Apostolicæ, dum vna omnes probant Act. 13. 1.
vnitatem: dum est illis communicatio pacis, & appellatio fraternitatis, & contessera- Act. 14. 20. & seq.
tio hospitalitatis. quæ iura non alia ratio regit, quàm eiusdem sacramenti vna traditio. Act. 14. 22.

CAPVT XXI.

Recipiendi non sunt alij prædicatores, præter eos quos Christus instituit: nec alia doctrina quàm illa, quam Apostoli verbo vel scripto, Ecclesia tradiderunt, quamque ipsi à Christo, Christus à Deo suscepit. Hoc proinde testimonium erit veritatis doctrinæ nostræ, quod in omnibus communicamus cum Apostolicis Ecclesiis.

Per totum. V. Fides 14. & in p. V. Doctor. 1.

HInc igitur dirigimus præscriptionem, si Dominus Iesus Christus Apostolos Matth. 10. 5.
misit ad prædicandum, alios non esse recipiendos prædicatores, quàm Christus a Matt. 11. 27
instituit; quia [a] *nec alius patrem nouit nisi filius, & cui filius reuelauit*, nec alijs videtur re- Matth. 10. 1. & seq.
uelasse filius, quàm Apostolis quos misit ad prædicandum, vtique quod illis reuelauit. Luc. 10. 1. & seq.
Quid autem prædicauerint, id est, quid illis Christus reuelauerit, & hîc præscribam
non aliter probari debere, nisi per easdem Ecclesias, quas ipsi Apostoli condiderunt, 2. Thess. 2. 14.
ipsi eis prædicando, tam viua, quod aiunt, voce, quàm per epistolas postea. Si hæc ita sunt, constat proinde omnem doctrinam, quæ cum illis Ecclesiis Apostolicis matricibus & originalibus fidei conspiret, veritati deputandam; sine dubio tenentem quod Ecclesiæ ab Apostolis, Apostoli à Christo, Christus à Deo accepit: omnem vero doctrinam de mendacio præiudicandam, quæ sapiat contra veritatem Ecclesiarum, & Apostolorum, & Christi, & Dei. Superest ergo vti demonstremus, an hæc nostra doctrina, cuius regulam suprà edidimus, de Apostolorum traditione censeatur, & ex hoc ipso, an ceteræ de mendacio veniant. Communicamus cum Ecclesiis Apostolicis, quod nulli doctrina diuersa. hoc est testimonium veritatis.

CAPVT XXII.

Quidquid oblatrent hæretici, Apostoli omnia necessaria sciuerunt & tradiderunt: quibus Christus exposuit Scripturas, & misit Spiritum sanctum veritatis totius Magistrum.

In p. V. Fides. 14. in f. à p. ad f. V. Apostoli. 5. & V. Ioannes Euangelista. circa m. V. Petri priuilegia. 4. in f. V. Acta Apost. 1.

SEd quoniam tam expedita probatio est, vt si statim proferatur, nihil iam sit retractandum, ac si prolata non sit à nobis, locum interim demus diuersæ parti, si quid putant ad infirmandam hanc præscriptionem mouere se posse. Solent dicere, Non omnia Apostolos sciisse, eadem agitati dementia, qua rursus conuertunt: Omnia quidem Apostolos sciisse, sed non omnia omnibus tradidisse; in vtroque Christum reprehensioni subijcientes, qui aut minus instructos, aut parum simplices Apostolos miserit. Quis igitur integræ mentis credere potest aliquid eos ignorasse, quos magistros
Dominus dedit, indiuiduos habens in comitatu, in discipulatu, in conuictu; quibus a Matt. 13. 11
obscura quæque seorsim disserebat, illis dicens [a] *datum esse cognoscere arcana, quæ populo* Luc. 8. 10.
intelligere non liceret? Latuit aliquid Petrum, ædificandæ Ecclesiæ petram dictum, b Matt. 16. 18

c Io. 21. 20. b *claues regni cælorum consecutam, & soluendi & alligandi in cælis & in terris potestatem?*
Io. 13. 24. Latuit & Ioannem aliquid, c *dilectissimum Domino, pectori eius incubantem, cui soli Do-*
Io. 19. 26. *minus Iudam traditorem præmonstrauit, quem loco suo filium Mariæ demandauit?* Quid eos
d Matt. 17. 3. ignorasse voluit, d *quibus etiam gloriam suam exhibuit, & Moysen & Helian, & insuper de*
Luc. 9. 33. 35. *cælo Patris vocem?* non quasi cæteros reprobans, sed quoniam e *in tribus testibus stabit om-*
e Deut. 19. 15 *ne verbum*. Ignorauerunt itaque & illi, quibus post resurrectionem quoque f *in itinere*
f Luc. 24. 25 *omnes scripturas edisserere dignatus est*. Dixerat planè aliquando: g *Multa habeo adhuc vobis*
g Io. 16. 12. *loqui, sed non potestis modò ea sustinere*. tamen adjiciens: h *Cùm venerit ille spiritus veritatis,*
h Ibid. 13. *ipse vos deducet in omnem veritatem*: ostendit illos nihil ignorasse, quos omnem veritatem consecutos per spiritum veritatis repromiserat; & vtique impleuit repromis-
Act. 2. 3. & sum, probantibus Actis Apostolorum descensum Spiritus sancti. Quam scripturam
seq. qui non recipiunt, nec Spiritus sancti esse possunt, qui necdum spiritum possint agnoscere discentibus missum, sed nec Ecclesiam defendere, qui, quando, & quibus incunabulis institutum est hoc corpus, probare non habent. Tanti est enim illis non habere probationes eorum quæ defendunt, nè pariter admittantur traductiones eorum quæ mentiuntur.

CAPVT XXIII.

Paulus non arguit in Petro ignorantiam, sed conuersationem.

In p. V. Apostoli. 5. in m. ad f. V. Pauli doctrina. 9.

PROPONVNT ergo ad sugillandam ignorantiam aliquam Apostolorum, quòd
a Gal. 2. 11. Petrus & qui cum eo, a *reprehensi sint à Paulo*. Adeò, inquiunt, aliquid eis defuit, vt ex hoc etiam illud struant, potuisse postea pleniorem scientiam superuenire, qualis obuenerit Paulo reprehendenti antecessores. Possumus & hic Acta Apostolorum repudiantibus dicere: Prius est vti ostendatis quis iste Paulus, & quid ante Apostolum, & quomodo Apostolus: quatenus & alias ad quæstiones plurimùm eo vtuntur. Neque enim, si ipse se Apostolum de persecutore profitetur, sufficit vnicuique examinate credenti; quando nec Dominus ipse de se testimonium dixerit. Sed credant sine scripturis, vt credant aduersus scripturas: tamen doceant, ex eo quod allegant Petrum à
Gal. 2. 11. Paulo reprehensum, aliam Euangelij formam à Paulo superductam, citra eam quam
Act. 9. 1. & præmiserat Petrus, & cæteri. Quin demutatus in prædicatorem de persecutore, dedu-
seq. citur ad fratres à fratribus, vt vnus ex fratribus, & ad illos ab illis qui ab Apostolis
Act. 21. 40. fidem induerant. Dehinc, sicut ipse enarrat, b *ascendit in Hierosolyma cognoscendi Petri*
b Gal. 1. 18. *causa*, ex officio & iure scilicet eiusdem fidei & prædicationis. Nam & illi non essent mirati, de persecutore factum prædicatorem, si aliquid contrarium prædicaret: nec
c Gal. 2. 9. Dominum præterea magnificassent, quia aduersarius eius Paulus obuenerat. Itaque & c *dexteram ei dederunt*, signum concordiæ & conuenientiæ: & inter se distributionem officij ordinauerunt, non separationem Euangelij: nec vt aliud alter, sed vt aliis alter prædicarent; Petrus in Circumcisionem, Paulus in Nationes. Cæterùm si reprehensus est Petrus, quòd cùm conuixisset ethnicis, postea se à conuictu eorum separabat, personarum respectu: vtique conuersationis fuit vitium, non prædicationis. non enim ex hoc alius Deus, quàm Creator; & alius Christus, quàm ex Maria; & alia spes quàm resurrectio annuntiabatur.

CAPVT XXIV.

Tempora, personæ, & causæ diuersæ Apostolum agere mouerunt circa circumcisionem: qui Petro in martyrio æqualis, nec in cælum raptus, diuersam à Petro doctrinam accepit.

In p. ad m. V. Pauli doctrina. 9. in m. V. Petri priuilegia. 5.

NON mihi tam benè est, immò non mihi tam malè est, vt Apostolos committam. Sed quoniam peruersissimi isti illam reprehensionem ad hoc obtendunt, vt suspectam faciant doctrinam superiorem, respondebo quasi pro Petro: ipsum Paulum
a 1. Cor. 9. 22 dixisse, a *factum se esse omnibus omnia, Iudæis Iudæum, non Iudæis non Iudæum, vt omnes lucrificaret*. Adeò pro temporibus, & personis, & causis quædam reprehendebant, in quæ & ipsi æquè pro temporibus, & personis, & causis committebant: quemadmodum si & Petrus reprehenderet Paulum, quòd prohibens circuncisionem, circuncideritipse
Gal. 6. 12. 13 Timotheum. Viderint qui de Apostolis iudicant. Benè quòd Petrus Paulo & in mar-
b 2. Cor. 12. tyrio adæquatur. Sed et si b *in tertium vsque cælum ereptus Paulus, & in paradisum delatus*
4. & seq. *audijt quædam illic*, non possunt videri fuisse, quæ illum in aliam doctrinam instructiorem
præsta-

præstarent, cùm ita fuerit conditio eorum, *vt nulli hominum proderentur*. Quòd si ad alicuius conscientiam manauit, nescio quid illud, & hoc se aliqua hæresis sequi affirmat, aut Paulus secreti proditi reus est, aut & alius postea in paradisum ereptus debet ostendi, cui permissum sit eloqui, quæ Paulo mutire non licuit.

CAPVT XXV.

Apostoli qui nihil necessarium ignorauerunt, nil pariter fidelibus occultauerunt.

Per totum. V. Pauli doctrina. 4.

SED, vt diximus, eadem dementia est; cùm confitentur quidem, nihil Apostolos ignorasse, nec diuersa inter se prædicasse; non tamen omnia volunt illos omnibus reuelasse: quædam enim palàm, & vniuersis; quædam secretò, & paucis demandasse:
quia & hoc verbo vsus est Paulus ad Timotheum:[a] *O Timothee, depositum custodi*. Et rur- a 1. Tim. 6.
sum:[b] *Bonum depositum serua*. Quod hoc depositum est tacitum, vt alteri doctrinæ de- 20.
putetur? An illius denuntiationis, de qua ait:[c] *Hanc denuntiationem commendo apud te,* b 2. Tim. 1.
fili Timothee. Item illius præcepti, de quo ait:[d] *Denuntio tibi ante Deum, qui viuificat om-* 14.
nia, & Iesum Christum, qui testatus est sub Pontio Pilato bonam confessionem, custodias præ- c 1. Tim. 1. 18
ceptum. Quod autem præceptum, & quæ denuntiatio? Ex supra & infra scriptis intelli- d 1. Tim. 6.
getur; non nescio quid subostendi hoc dicto de remotiore doctrina, sed potius incul- 13.
cari de non admittenda alia præter eam, quam audierat ab ipso: & puto palam:[e] *Coram multis*, inquit, *testibus*. Quos multos testes, si nolunt Ecclesiam intelligi, nihil interest, quando nihil tacitum fuerit, quod sub multis testibus proferebatur. Sed nec
quia voluit[f] *illum hæc fidelibus hominibus demandare, qui idonei sint & alios docere*; id quo- e 1. Tim. 6. 12
que ad argumentum occulti alicuius euangelij interpretandum est. Nam cùm dicit, f 2. Tim. 2.
Hæc, de eis dicit, de quibus in præsenti scribebat: de occultis autem, vt de absentibus 2.
apud conscientiam, non *hæc*, sed *illa* dixisset. Ibid.

CAPVT XXVI.

Apostoli non promiscuè & temerè mysteria canibus & porcis proiecerunt, licet lucernam non absconderint sub modio, aliquo timore perterriti, omnes vniformes in tradenda regula veritatis.

Per totum. V. Pauli Doctrina. 4.

PORRO consequens erat, vt cui demandabat euangelij administrationem, non passim, nec inconsideratè administrandam, adjiceret secundùm Dominicam vo-
cem, nè[a] *margaritam porcis, & sanctum canibus iactaret*. Dominus palàm edixit, sine vlla a Matt. 7. 6.
significatione alicuius tecti sacramenti. Ipse præceperat,[b] *si quid in tenebris & in abscon-* b Matth. 10.
dito audissent, in luce & in tectis prædicarent. Ipse per similitudinem præfigurauerat,[c] *nè* 27.
vnam mnam, id est vnum verbum eius, *sine fructu in abdito reseruarent*. Ipse docebat,[d] *lu-* c Luc. 19. 23.
cernam non sub modium abstrudi solere, sed in candelabrum constitui, vt luceat omnibus qui in d Matt. 5. 15.
domo sunt. Hæc Apostoli, aut neglexerunt, aut minimè intellexerunt, si non adimple-
uerunt, abscondentes aliquid de lumine, id est, de Dei verbo, & Christi sacramento.
Neminem, quod scio, verebantur, non Iudæorum vim, non ethnicorum: quò magis Act. 4. 2.
vtique in Ecclesia liberè prædicabant, qui in synagogis, & in locis publicis non tacebant. immò neque Iudæos conuertere, neque ethnicos inducere potuissent, nisi quod credi ab eis volebant, ordine exponerent. multò magis iam credentibus Ecclesiis nihil subtraxissent, quòd aliis paucis seorsum demandarent. Quamquam etsi quædam inter domesticos, vt ita dixerim, disserebant, non tamen ea fuisse credendum est, quæ aliam regulam fidei superducerent, diuersam & contrariam illi, quam catholicæ in medium proferebant: vt alium Deum in Ecclesia dicerent, alium in hospitio: aliam Christi substantiam designarent in aperto, aliam in secreto: aliam spem resurrectionis apud om-
nes annuntiarent, aliam apud paucos: cùm ipsi obsecrarent in epistolis suis,[e] *vt idipsum* e 1. Cor. 1.
& vnum loquerentur omnes, & non essent schismata & dissensiones in Ecclesia, quia siue Paulus, 10.
siue alij, eadem prædicarent. Alioquin meminerant,[f] *Sit sermo vester, est, est: non, non: quod* f Matt. 5. 37
amplius, hoc à malo est, nè scilicet euangelium in diuersitate tractarent.

CAPVT XXVII.

Licet Ecclesias corripiat Apostolus, aliqualiter aberrantes à Disciplina, emendatas sciant hæretici, quæ eandem fidem & scientiam & conuersationem cum alijs stantibus tenuerunt.

Per totum. V. Apostoli. 8.

SI ergo incredibile est, vel ignorasse Apostolos plenitudinem prædicationis, vel non omnem ordinem regulæ omnibus edidisse, videamus ne fortè Apostoli quidem simpliciter & plenè, Ecclesiæ autem suo vitio aliter acceperint, quàm Apostoli proferebant. Omnia ista scrupulositatis incitamenta inuenias prætendi ab hæreticis.

a Gal. 3. 1. b Gal. 5. 7. c Gal. 1. 6. d 1. Cor. 3. 2. e 1. Cor. 8. 2. Rom. 1. 8. Rom. 15. 14. Eph. 1. 16. Philipp. 1. 3.

Tenent correptas ab Apostolo Ecclesias, [a] *O insensati Galatæ, quis vos fascinauit?* & [b] *Tam benè currebatis, quis vos impedijt?* ipsumque principium, [c] *Miror quod sic tam cito transferimini ab eo qui suos vocauit in gratia, ad aliud euangelium.* item ad Corinthios scriptum, quòd [d] *essent adhuc carnales, qui lacte educarentur, nondum idonei ad pabulum;* [e] *qui putarent se scire aliquid, quando nondum scirent quemadmodum scire oporteret.* Cùm correptas Ecclesias opponunt, credant emendatas. sed & illas recognoscant, de quarum fide, & scientia, & conuersatione Apostolus gaudet, & Deo gratias agit: quæ tamen hodie cum illis correptis vnius institutionis iura miscent.

CAPVT XXVIII.

Erratum censeri non debet, sed traditum, quod apud multos vnum & idipsum inuenitur.

Per totum. V. Ecclesia. 11. inf. V. Traditio. 9.

a Io. 14. 26. & 16. 13.

AGE nunc, omnes errauerint, deceptus sit & Apostolus de testimonio reddendo: nullam respexerit Spiritus sanctus, [a] *vti eam in veritatem deduceret*, ad hoc missus à Christo, ad hoc postulatus de Patre, vt esset doctor veritatis: neglexerit officium, Dei villicus, Christi vicarius, finens Ecclesias aliter interim intelligere, aliter credere, quod ipse per Apostolos prædicabat: ecquid verisimile est, vt tot ac tantæ in vnā fidem errauerint? nullus inter multos euentus vnus est. exitus variasse debuerat error doctrinæ Ecclesiarum. exterùm, quod apud multos vnum inuenitur, non est erratum, sed traditum. Audeat ergo aliquis dicere illos errasse qui tradiderunt?

CAPVT XXIX.

Hæreses, vera vtique Doctrina posteriores, errauerunt.

In f. V. Fides. 8.

QVOQVO modo sit erratum; tam diu vtique regnauit error, quàm diu hæreses non erant. Aliquos Marcionitas, & Valentinianos liberanda veritas expectabat: interea perperam euangelizabatur, perperam credebatur, tot millia millium perperam tincta, tot opera fidei perperam administrata, tot virtutes, tot charismata perperam operata: tot sacerdotia, tot ministeria perperam functa: tot denique martyria perperam coronata. aut si non perperam, nec in vacuum, qualiḋest vt antè res Dei currerent, quàm cuius Dei notum esset? antè Christiani, quàm Christus inuentus? antè hæresis, quàm vera doctrina? Sed enim in omnibus veritas imaginem antecedit: post rem similitudo succedit. Cæterùm, satis ineptum, vt prior in doctrina hæresis habeatur, vel quoniam ipsa est quæ futuras hæreses cauendas prænuntiabat. Ad eius doctrinæ Ecclesiam scriptum est, immo ipsa doctrina ad Ecclesiam scribit: [a] *Etsi Angelus de cælo aliter euangelizauerit citra quàm nos, anathema sit.*

Math. 24. 5. 11. 24. a Gal. 1. 19.

CAPVT XXX.

Valentinus, & Marcion sub Eleuthero Pontifice, Doctrinæ Catholicæ in Ecclesiâ Romanæ traditæ primò crediderunt, donec ob curiositatem inquietam bis ejecti, tandem extremo Anathemate præcisi, suas hæreses seminarunt. Sicut & alij hæretici qui miraculis Apostolatus sui nouitatem probare non possunt.

In p. V. Fides. 8. & V. Marcion. 10. à p. V. Hæresis. 2. circa. m. V. Apelles. 2. in f. V. Hæretici quomodo tractandi. 9.

VBI tunc Marcion, Ponticus nauclerus, Stoïcæ studiosus? Vbi Valentinus Platonicæ sectator? Nam constat illos, neque adeò olim fuisse, Antonini ferè principatu, & in Catholicæ primò doctrinam credidisse apud Ecclesiam Romanensem, sub episcopatu Eleutherij benedicti, donec ob inquietam semper eorum curiositatem, quam fratres quoque vitabant, semel & iterum eiecti, Marcion quidem cum ducentis sestertijs quæ Ecclesiæ intulerat, nouissimè in perpetuum discidium relegari, venena

doctrinarum suarum disseminauerunt. Postmodum idem Marcion pœnitentiam confessus, cùm conditioni datæ sibi occurrit, ita pacem recepturus, si cæteros quos perditioni erudisset, Ecclesiæ restitueret, morte præuentus est. [b] *Oportebat enim hæreses esse.* b 1. Cor. 11.
nec tamen ideo bonum hæreses, quia eas esse oportebat. Quasi non & malum oportuerit esse. nam & Dominum tradi oportebat, sed [c] *væ traditori*: nè quis etiam hinc hæreses defendat. Si & Apellis stemma retractandum est, tam non vetus & ipse, quam Marcion institutor & præformator eius: sed lapsus in fœminam, desertor continentiæ Marcionensis, ab oculis sanctissimi magistri Alexandriam secessit. inde post annos regressus non melior, nisi tantùm qua iam non Marcionites, in alteram fœminam impegit, illam virginem Philumenen, quam suprà edidimus, postea verò immane prostibulum & ipsam, cuius energemate circumuentus, quas ab ea didicit Phanerosei scripsit. Adhuc in sæculo supersunt qui meminerint eorum, etiam proprij discentes & successores ipsorum, nè se posteriores negare possint. Quamquam & *de operibus suis*, vt dixit Dominus, *reuincuntur*. Si enim Marcion nouum Testamentum à vetere separauit, posterior eo quod separauit, quia separare non posset, nisi quod vnitum fuit: vnitum ergo ante quàm separaretur, postea separatum, posteriorem ostendit separatorem. Item Valentinus, aliter exponens, & sine dubio emendans, hoc omnino quicquid emendat, vt mendosum retro, anterius fuisse demonstrat. Hos vt insigniores & frequentiores adulteros veritatis nominamus. Cæterùm & Nigidius nescio quis, & Hermogenes, & multi alij qui adhuc ambulant peruertentes vias Dei, ostendant mihi ex qua auctoritate prodierunt. Si alium Deum prædicant, quomodo eius Dei rebus, & litteris, & nominibus vtuntur aduersus quem prædicant? si eundem, quomodo aliter? Probent se nouos Apostolos esse: dicant Christum iterum descendisse, iterum ipsum docuisse, iterum crucifixum, iterum mortuum, iterum resuscitatum: sic enim Apostolos solet facere, dare illis præterea virtutem, eadem signa edendi, quæ & ipse. Volo igitur & virtutes eorum proferri: nisi quòd agnosco maximam virtutem eorum, qua Apostolos in peruersum æmulantur. illi enim de mortuis viuos faciebant, isti de viuis mortuos faciunt.

19. c Marc. 14. 21

CAPVT XXXI.

Quod prius traditum est, verum ac Dominicum censendum est, quod autem posterius, falsum.

Per totum. V. Fides. 9.

SED ab excessu, reuertar ad principalitatem veritatis, & posteritatem mendacitatis disputandam, ex illius quoque parabolæ patrocinio, quæ [a] *bonum semen frumenti à Domino seminatum* in primore constituit, aucuarum autem sterilis seni adulterium ab inimico diabolo postea superducit. Propriè enim doctrinarum distinctionem figurat, quia & alibi [b] *verbum Dei seminis similitudo est.* Ita ex ipso ordine manifestatur, id esse Dominicum & verum, quod sit priùs traditum: id autem extraneum & falsum, quod sit posteriùs immissum. Ea sententia manebit aduersus posteriores quasque hæreses, quibus nulla constantia de conscientia competit ad defendendam sibi veritatem.

Marc. 16. 17. 20. a Matth. 13. b Luc. 8. 11.

CAPVT XXXII.

In Communicationem recipiendi non sunt hæretici, licet sint Apostolorum coëtanei, qui probare non possunt ordinem Episcoporum suorum, sic ab initio decurrentium, vt primus eorum Episcopus habeat aliquem ex Apostolis, aut Apostolicis viris antecessorem: sicut exertè probat Smyrnensis & Romana Ecclesia.

Per totum. V. Hæretici quomodo tractandi, 10. in p. ad vltra. m. V. Ecclesia. 11.

CÆTERVM, si quæ audent interserere se ætati Apostolicæ, vt ideo videantur ab Apostolis traditæ, quia sub Apostolis fuerunt, possumus dicere: Edant ergo origines Ecclesiarum suarum: euoluant ordinem episcoporum suorum, ita per successiones ab initio decurrentem, vt primus ille episcopus aliquem ex Apostolis, vel Apostolicis viris, qui tamen cum Apostolis perseuerauerit, habuerit auctorem & antecessorem. Hoc enim modo Ecclesiæ Apostolicæ census suos deferunt: sicut Symyrnæorum Ecclesia Polycarpum ab Ioanne conlocatum refert: sicut Romanorum, Clementem à Petro ordinatum itidem. perinde vtique & cæteræ exhibent, quos ab Apostolis in episcopatum constitutos Apostolici seminis traduces habeant. Confingant tale aliquid hæretici. Quid enim illis post blasphemiam inlicitum est? Sed etsi confinxerint, nihil promouebunt. Ipsa enim doctrina eorum cum Apostolica comparata, ex diuersitate &

contrarietate sua pronuntiabit, neque Apostoli alicuius auctoris esse, neque Apostolici: quia sicut Apostoli non diuersa inter se docuissent, ita & Apostolici non contraria Apostolis edidissent. nisi illi qui ab Apostolis didicerunt, aliter prædicauerunt. Ad hanc itaque formam probabuntur ab illis Ecclesiis, quæ licet nullum ex Apostolis, vel Apostolicis, auctorem suum proferant, vt multò posteriores, quæ denique quotidie instituuntur: tamen in eadem fide conspirantes, non minus Apostolicæ deputantur, pro consanguinitate doctrinæ. Ita omnes hæreses ad vtramque formam à nostris Ecclesiis prouocatæ, probent se quaquà putant Apostolicas. Sed adeò nec sunt: nec probare possunt quod non sunt: nec recipiuntur in pacem & communicationem ab Ecclesiis quoquo modo Apostolicis. scilicet, ob diuersitatem sacramenti, nullo modo Apostolicæ.

CAPVT XXXIII.

Ab initio demonstrata & damnata sunt ab Apostolis hæreses, ex quibus cæteræ sua semina deprompserunt.

Per totum. V. Hæresis. 13.

ADHIBEO super hæc, ipsarum doctrinarum recognitionem, quæ tunc sub Apostolis fuerunt, ab iisdem Apostolis & demonstratæ & deieratæ. Nam & sic facilius traducentur: dum autiam tunc fuisse deprehendentur, aut ex illis quæ iam tunc fuerunt, semina sumpsisse. Paulus in prima ad Corinthios, notat negatores & dubitatores resurrectionis. hæc opinio propria Sadducæorum. partem eius vsurpat Marcion, & Apelles, & Valentinus, & si qui alij resurrectionem carnis infringunt. Et ad Galatas scribens, inuehitur in obseruatores & defensores circuncisionis & legis: Hebionis hæresis est. Timotheum instruens, nuptiarum quoque interdictores suggillat: ita instituunt Marcion & Apelles eius secutor. Æquè tangit eos, qui dicerent factam iam resurrectionem: id de se Valentiniani adseuerant. Sed cùm [a] *genealogias indeterminatas nominat*, Valentinus agnoscitur: apud quem Æon ille nescio qui noui & non vnius nominis, generat è sua Charitate Sensum & Veritatem: & hi æquè procreant duos, Sermonem & Vitam: dehinc & isti generant Hominem & Ecclesiam. estque hæc prima ogdoas Æonum. exinde decem alij, & duodecim reliqui Æones miris nominibus oriuntur, in meram fabulam tringinta Æonum. Idem Apostolus, cùm [b] *improbat elementis seruientes*, aliquid Hermogenis ostendit, qui materiam non natam introducens, Deo non nato eam comparat, & ita matrem elementorum deam faciens, potest ei seruire quam Deo comparat. Ioannes verò in Apocalypsi idolothyra edentes, & stupra committentes iubetur castigare. Sunt & nunc alij Nicolaitæ, Caiaua hæresis dicitur. At in epistola eos maximè [c] *antichristos vocat, qui Christum negarent in carne venisse, & qui non putarent Iesum esse Filium Dei.* Illud Marcion, hoc Hebion vindicauit. Simonianæ autem magiæ disciplina angelis seruiens, vtique & ipsa inter idololatrias deputabatur, & à Petro Apostolo in ipso Simone damnabatur.

1. Cor. 11. 15 & seq. Gal. 5. 1. & seq. 1. Tim. 4. 3. 2. Tim. 2. 17 18. a Tit. 3. 9. b Gal. 4. 3. 9. Apoc. 2. 20. c 1. Io. 1. 7. Coloss. 2. 18 Act. 8. 10.

CAPVT XXXIV.

Nouellæ hæreses ab Apostolis prænuntiatæ, commune habent cum primis & suæ prænuntiationis, & prædamnationis consortium.

Per totum. V. Hæresis. 13.

HÆC sunt, vt arbitror, genera doctrinarum adulterinarum, quæ sub Apostolis fuisse, ab ipsis Apostolis discimus: & tamen nullam inuenimus institutionem, inter tot diuersitates peruersitatum, quæ de Deo Creatore vniuersorum controuersiam mouerit. Nemo alterum Deum ausus est suspicari. Facilius de Filio, quàm de Patre hæsitabatur, donec Marcion præter Creatorem alium Deum solius bonitatis induceret: Apelles Creatorem, angelorum nescio quem gloriosum superioris Dei, faceret Deum legis & Israelis, illum igneum affirmans: Valentinus Æonas suos spargeret, & vnius Æonis vitium in originem deduceret Dei Creatoris. His solis, & his primis reuelata est veritas diuinitatis. maiorem scilicet dignationem, & pleniorem gratiam à diabolo consecutis, qui Deum sic quoque voluerit æmulari, vt de doctrinis venenorum, quod Dominus negauit, ipse faceret, [a] *discipulos super magistrum.* Eligant igitur sibi tempora vniuersæ hæreses, quæ quãdo fuerint, dummodo intersit quæ quando, dũ de veritate non sint. vtique quæ ab Apostolis nominatæ non fuerunt, sub Apostolis fuisse non possunt. si enim fuissent, nominarentur & ipsæ vt & ipsæ coërcendæ. quæ verò sub Apo-

a Luc. 6. 40.

stolis fuerunt, in sua nominatione damnantur. Siue ergo eædem nunc sunt aliquanto expolitiores, quæ sub Apostolis rudes, habent suam exinde damnationem: siue aliæ quidem fuerunt, aliæ autem postea obortæ, quiddam ex illis vsurpauerunt, habendo cum eis consortium prædicationis, habeant necesse est etiam consortium damnationis, præcedente illo fine supradicto posteritatis, quo etsi nihil de damnatitiis participarent, de ætate sola præiudicarentur: tantò magis adulteræ, quantò nec ab Apostolis nominatæ. Vnde firmius constat, has esse, quæ adhuc tunc nuntiabantur futuræ.

CAPVT XXXV.

Disciplina Christiana nulla prædictarum præscriptionum censura argui potest.

In p. V. Hæresis. 13. à p. ad f. V. Fides 10.

HIs definitionibus prouocatæ à nobis & reuictæ hæreses omnes, siue quæ posteræ, siue quæ coætaneæ Apostolorum, dummodo diuersæ: siue generaliter, siue specialiter notatæ ab eis, dummodo prædamnatæ; audeant respondere & ipsæ aliquas eiusmodi præscriptiones aduersus nostram disciplinam. Si enim negant veritatem eius, debent probare illam quoque hæresin esse, eadem forma reuictam, qua ipsæ reuincuntur: & ostendere simul vbinam quærenda sit veritas, quam apud illas non esse iam constat. Posterior nostra res non est. immò omnibus prior est: hoc erit testimonium veritatis, vbique occupantis principatum. ab Apostolis vtrique non damnatur. immò defenditur: hoc erit indicium proprietatis. Quam enim non damnant, qui extraneam quamque damnauerunt, suam ostendunt, ideoque & defendunt.

CAPVT XXXVI.

Constat percurrenti Ecclesias Apostolicas, quarum in Cathedris etiamnum præsident Episcopi, & Romanam maximè, vbi Petrus & Paulus sunt martyrio coronati; suam ab Apostolis hausisse fidem, per quam Baptismi, Confirmationis, & Eucharistiæ, Sacramenta ministrat.

Per totum. V. Ecclesia. 9. circa. f. V. Eucharistiæ effectus. 8. & V. Spiritus S. 5.

AGE iam qui voles curiositatem melius exercere in negotio salutis tuæ, percurre Ecclesias Apostolicas, apud quas ipsæ adhuc cathedræ Apostolorum suis locis præsident, apud quas ipsæ authenticæ litteræ eorum recitantur, sonantes vocem, & repræsentantes faciem vniuscuiusque. Proxima est tibi Achaïa? habes Corinthum. Si non longè es à Macedonia, habes Philippos, habes Thessalonicenses. Si potes in Asiam tendere, habes Ephesum. Si autem Italiæ adiaces, habes Romam, vnde nobis quoque auctoritas præstò est. Ista quàm felix Ecclesia: cui totam doctrinam Apostoli cum sanguine suo profuderunt: vbi Petrus passioni Dominicæ adæquatur: vbi Paulus Ioannis exitu coronatur: vbi Apostolus Ioannes posteaquàm in oleum igneum demersus, nihil passus est, in insulam relegatur. videamus quid didicerit, quid docuerit, cum Africanis quoque Ecclesiis contesserarit. Vnum Deum nouit, Creatorem vniuersitatis, & Christum Iesum ex virgine Maria filium Dei Creatoris, & carnis resurrectionem: Legem & Prophetas cum Euangelicis & Apostolicis litteris miscet, & inde potat fidem: eam aqua signat, sancto Spiritu vestit, Eucharistia pascit, martyrium exhortatur, & ita aduersus hanc institutionem neminem recipit. Hæc est institutio, non dico iam quæ futuras hæreses prænuntiabat, sed de qua hæreses prodierunt. Sed non fuerunt ex quo factæ sunt aduersus illam. Etiam de oliuæ nucleo mitis, & opimæ, & necessariæ asper oleaster oritur, etiam de papauere ficus gratissimæ, & suauissimæ, ventosa & vana caprificus exsurgit. Ita & hæreses de nostro frutice, non nostro genere, veritatis grano, sed mendacio siluestres. 1. Io. 2. 19.

CAPVT XXXVII.

Cum eandem veritatis Regulam, ab Apostolis Ecclesiæ traditam teneamus, nullo modo debemus hæreticos admittere ad disputationem de Scripturis. Quia cùm non sint Christiani, exhæredati sunt à possessione litterarum Christianarum.

Per totum. V. Hæretici quomodo tractandi. 1.

SI hæc ita se habent, vt veritas nobis adiudicetur, quicunque in ea regula incedimus, quam Ecclesia ab Apostolis, Apostoli à Christo, Christus à Deo tradidit, constat ratio propositi nostri, definientis non esse admittendos hæreticos ad ineundam de scripturis prouocationē, quos sine scripturis probamus ad scripturas non pertinere.

Si enim hæretici sunt, Christiani esse non possunt, non à Christo habendo, quod de suâ electione sectati hæreticorum nomina admittunt. Ita non Christiani, nullum jus capiunt Christianarum litterarum. ad quos merito dicendum est, Qui estis? quando, & vnde venistis? quid in meo agitis, non mei? quo denique Marcion jure siluam meam cædis? qua licentia Valentine fontes meos transvertis: qua potestate Apelles limites meos commoues? mea est possessio. quid hîc cæteri ad voluntatem vestram seminatis & pascitis? mea est possessio, olim possideo, prior possideo, habeo origines firmas, ab ipsis auctoribus quorum fuit res. ego sum hæres Apostolorum. sicut cauerunt testamento suo, sicut fidei commiserunt, sicut adjurauerunt, ita teneo. vos certè exhæredauerunt semper & abdicauerunt, vt extraneos, vt inimicos. Vnde autem extranei & inimici Apostolis hæretici, nisi ex diuersitate doctrinæ, quam vnusquisque de suo arbitrio, aduersus Apostolos aut protulit, aut recepit?

CAPVT XXXVIII.

Non est disputandum de scriptura cum hæreticis. Cùm enim corruptio Doctrinæ eorum procedat à corruptione scripturæ, quam multipliciter peruertunt & deprauant, non potest ex corrupta scriptura erui sana Doctrina.

Per totum. V. Hæretici quomodo tractandi. 1.

ILLIC igitur & scripturarum, & expositionum adulteratio deputanda est, vbi diuersitas doctrinæ inuenitur. Quibus fuit propositum aliter docendi, eos necessitas coëgit aliter disponendi instrumenta doctrinæ. Alias enim non potuissent aliter docere, nisi aliter haberent per quæ docerent. Sicut illis non potuisset succedere corruptela doctrinæ, sine corruptela instrumentorum eius: ita & à nobis integritas doctrinæ non competisset sine integritate eorum, per quæ doctrina tractatur. Etenim quid contrarium nobis in nostris? quid de proprio intulimus, vt aliquid contrarium et quod esset in scripturis deprehensum, detractatione, vel adjectione, vel transmutatione remediaremus? Quod sumus, hoc sunt scripturæ ab initio suo: ex illis sumus, antequam aliter fuit; antequam à vobis interpolarentur. Cùm autem omnis interpolatio posterior credenda sit, veniens vtique ex causa æmulationis, quæ neque prior, neque domestica vnquam est eius quod æmulatur, tam incredibile est sapienti cuique, vt nos adulterum stilum intulisse videamur scripturis, qui sumus à principio & primi, quàm illos non intulisse qui sunt & posteri & aduersi. Alius manu scripturas, alius sensus expositione interuertit. Neque enim si Valentinus integro instrumento vti videtur, non callidiore ingenio, quàm Marcion manus intulit veritati. Marcion enim exertè & palàm machæra, non stilo vsus est: quoniam ad materiam suam cædem scripturarum confecit. Valentinus autem pepercit: quoniam non ad materiam scripturas, sed materiam ad scripturas, excogitauit: & tamen plus abstulit, & plus adjecit auferens proprietates singulorum quoque verborum, & adjiciens dispositiones non comparentium rerum.

CAPVT XXXIX.

Hæretici similes sunt Centonum consarcinatoribus.

In p. ad circa. f. V. Hæretici quomodo tractandi 1. in f. V. hæresis. 3.

a Ephes. 6. 12. ERANT ingenia de a *spiritalibus nequitiæ, cum quibus luctatio est nobis* fratres: meritò
b 1. Cor. 11. 19. contemplanda, fidei necessaria, b *vt electi manifestentur*, vt reprobi detegantur. Et ideo habent vim, & in excogitandis instruendisque erroribus fælicitatem: non adeò mirandam, quasi difficilem & inexplicabilem, cùm de sæcularibus quoque scripturis exemplum præstò sit eiusmodi facilitatis. Vides hodie ex Virgilio fabulam in totum aliam componi, materia secundùm versus, versibus secundùm materiam concinnatis. dènique Hosidius Geta Medeam tragœdiam ex Virgilio plenissimè exsuxit. meus quidem propinquus, ex eodem poëta inter cætera stili sui otia, Pinacem Cebetis explicuit. Homerocentones etiam vocari solent, qui de carminibus Homeri propria opera more centonario, ex multis hinc inde compositis, in vnum sarciunt corpus. Et vtique fœcundior diuina literatura ad facultatem cuiusque materiæ. Nec periclitor dicere, ipsas quoque scripturas sic esse ex Dei voluntate dispositas, vt hæreticis materias subministrarent, cùm
c 1. Cor. 11. 19. legam: c *Oportere hæreses esse*, quæ sine scripturis esse non possunt.

CAPVT XXXX.

Eadem arte diabolus suasit hæreticis, vt scripturas peruerterent, æmulatione veritatis, qua diuina sacramenta in idolorum cultu æmulatur, lauans, in fronte signans, panis oblationem celebrans.

In p. V. Hæresis.3. in p. ad circa. f. V. diabolus.7. in f. V. Hæresis.4.

SEQVITVR, à quo intellectus interpretetur eorum quæ ad hæreses faciant? A diabolo scilicet, cujus sunt partes interuertendi veritatem, qui ipsas quoque res sacramentorum diuinorum, idolorum mysteriis æmulatur. Tingit & ipse quosdam, vtique credentes & fideles suos: expositionem delictorum de lauacro repromittit; & si adhuc memini, Mithra signat illic in frontibus milites suos: celebrat & panis oblationem, & imaginem resurrectionis inducit, & sub gladio redimit coronam. Quid quòd & summum Pontificem vnius nuptiis statuit; habet & virgines, habet & continentes. Cæterùm si Numæ Pompilii superstitiones reuoluamus, si sacerdotalia officia, insignia, & priuilegia, si sacrificalia ministeria & instrumenta, & vasa ipsorũ sacrificiorum, ac piaculorum & votorum curiositates consideremus, nonnè manifestè diabolus morositatem illam Iudaicæ legis imitatus est? Qui ergo ipsa res de quibus sacramenta Christi administrantur, tam æmulanter affectauit exprimere in negotiis idololatriæ, vtique & idem & eodem ingenio gestit, & potuit instrumenta quoque diuinarum rerum & sanctorum Christianorum, sensum de sensibus, verba de verbis, parabolas de parabolis, profanæ & æmulæ fidei attemperare. Et ideo, neque à diabolo immissa esse [a] *spiritalia nequitiæ*, ex quibus etiam hæreses veniunt, dubitare quis debet, neque ab idololatria distare hæreses, quum & auctoris & operis eiusdem sint, cuius & idololatria. Deum aut fingunt alium aduersus Creatorem; aut si vnicum Creatorem confitentur, aliter eum disserunt, quàm in vero est. Itaque omne mendacium quod de Deo dicunt, quodammodo genus est idololatriæ. a Ephes. 6. 12.

CAPVT XXXXI.

Omnia apud hæreticos sunt confusa, quis sit fidelis aut Catechumenus, non discernitur. Promiscuè mulieres exorcisant & tingunt. Ministeria pariter, & officia communia laicis, & clericis, & omnis conuersatio inordinata.

Per totum. V. Hæret. Elogia. 12.

NON omittam ipsius etiam conuersationis hęreticę descriptionem, quàm futilis, quàm terrena, quàm humana sit; sine grauitate, sine auctoritate, sine disciplina; vt fidei suæ congruens. In primis quis catechumenus, quis fidelis, incertum est: pariter adeunt, pariter audiunt, pariter orant: etiam ethnici si superuenerint, [a] *sanctum canibus, & porcis margaritas*, licet non veras, jactabunt. Simplicitatem volunt esse, prostrationem disciplinæ, cuius penes nos curam lenocinium vocant. pacem quoque passim cum omnibus miscent. Nihil enim interest illis, diuersa tractantibus, dum ad vnius veritatis expugnationem conspirent. Omnes tument, omnes scientiam pollicentur. Antè sunt perfecti catechumeni, quàm edocti. Ipsę mulieres hęreticæ, quàm procaces! quę audeant docere, contendere, exorcismos agere, curationes repromittere, forsitan & tingere. Ordinationes eorum temerariæ, leues, inconstantes. nunc neophytos conlocant, nunc sæculo obstrictos, nunc apostatas nostros, vt gloria eos obligent, quia veritate non possunt. Nusquam facilius proficitur, quàm in castris rebellium, vbi ipsum esse illic, promereri est. Itaque alius hodie Episcopus, cras alius: hodie Diaconus, qui cras Lector: hodie Presbyter, qui cras Laicus. nam & Laicis sacerdotalia munera injungunt. a Matth. 7. 6.

CAPVT XXXXII.

Id vnum satagunt hæretici in administratione Verbi Dei, non vt conuertant ethnicos, sed vt peruertant catholicos. Suis item præsidibus reuerentiam non exhibent. vnde & schismata inter se pariunt, in sua fidei regula non consonant, nec cum authoribus suis.

In p. ad m. V. Hæret. Elogia. 12. à p. V. Hæret. Elogia. 15.

DE verbi autem administratione quid dicam; cùm hoc sit negotium illis, non ethnicos conuertendi, sed nostros euertendi? hanc magis gloriam captant, si stantibus ruinam, non si jacentibus eleuationem operentur: quoniam & ipsum opus eorum non de suo proprio ædificio venit, sed de veritatis destructione. Nostra suffodiunt, vt sua ædi-

ficent. Adime illis Legem Moysi, & Prophetas, & Creatorem Deum: accusationem eloqui non habent. Ita fit vt ruinas facilius operentur stantium ædificiorum, quàm extructiones jacentium ruinarum. Ad hæc solummodo opera humiles, & blandi, & summissi agunt. Cæterùm, nec suis Præsidibus reuerentiam nouerunt. Et hoc est quòd schismata apud hæreticos ferè non sunt: quia cùm sint, non parent. schisma est vnitas ipsis. Mentior si non etiam à regulis suis variant inter se, dum vnusquisque proinde suo arbitrio modulatur quæ accepit, quemadmodum de suo arbitrio ea composuit ille qui tradidit. Agnoscit naturam suam, & originis suæ mortem, profectus rei. Idem licuit Valentinianis quod Valentino, idem Marcionitis quod Marcioni, de arbitrio suo fidem innouare. Denique penitus inspectæ hæreses omnes in multis cum auctoribus suis dissentientes deprehenduntur. Plerique nec Ecclesias habent, sine matre, sine sede, orbi fide extorres, sine lare vagantur.

CAPVT XLIII.

Hæreticorum, cum Philosophis, Astrologis, circulatoribus, Magis, conuersatio praua, index verus est, doctrinæ eorum non veræ.

In p. V. Hæret. Elogia. 8. à p. ad f. V. Timor. Dei. 6. & V. opera bona. 1.

NOTATA sunt etiam commercia hæreticorum cùm magis quàmplurimus: cum circulatoribus, cum astrologis, cum philosophis, curiositati scilicet deditis. [a] *Quærite & inuenietis*, vbique meminerunt. Adeò & de genere conuersationis qualitas fidei æstimari potest: doctrinæ index disciplina est. Negant Deum timendum. Itaque libera sunt illis omnia & soluta. Vbi autem Deus non timetur, nisi vbi non est? Vbi Deus non est, nec veritas vlla est. Vbi veritas nulla est, meritò & talis disciplina est. At vbi Deus, ibi [b] *metus in Deum, qui est initium sapientiæ*. Vbi metus in Deum, ibi grauitas honesta, & diligentia adtonita, & cura sollicita, adlectio explorata, & communicatio deliberata, & promotio emerita, & subjectio religiosa, & apparitio deuota, & processio modesta, & Ecclesia vnita, & Dei omnia.

a Matth. 7. 7

b Psal. 110. 1.

CAPVT XLIV.

Prouocat hæreticos ad Christi tribunal, & exterret metu futuri iudicij, si nihil his præscriptionibus moueantur; eos item, qui hæreticos audiunt.

In p. V. Timor. Dei. 6. in p. ad m. V. Hæret. Elogia. 10.

PROINDE hæc pressioris apud nos testimonia disciplinæ ad probationem veritatis accedunt: à qua deuertere nemini expedit, qui meminerit futuri iudicii, [a] *quo omnes nos necesse est apud Christi tribunal astare, reddentes rationem*, in primis ipsius fidei. Quid ergo dicent qui illam stuprauerint adulterio hæretico, virginem traditam à Christo? Credo allegabunt, nihil vnquam sibi ab illo, vel ab Apostolis eius, de feris & peruersis doctrinis futuris prænuntiatum, & de cauendis abominandisque præceptum. Agnoscant suam potius culpam, quàm illorum, qui nos tantò antè præstruxerunt. Adjicient præterea multa de auctoritate cuiusque doctoris hæretici, illos maximè doctrinæ suæ fidem confirmasse, mortuos suscitasse, debiles reformasse, futura significasse, vti meritò Apostoli crederentur. Quasi nec hoc scriptum sit, [b] *venturos multos, qui etiam virtutes maximas ederent, ad fallaciam muniendam corruptæ prædicationis*. Itaque veniam merebuntur: qui verò memores Dominicarum, & Apostolicarum denuntiationum in fide integri steterint, credo de venia periclitabuntur, respondente Domino: Prænuntiaueram planè futuros fallaciæ magistros in meo nomine, & Prophetarum, & Apostolorum etiam; & discentibus meis eadem ad vos prædicare mandaueram, semel euangeliũ, & eiusdem regulæ doctrinam Apostolis meis delegaueram: sed quum vos non crederetis, libuit mihi postea aliqua inde mutare. resurrectionem promiseram, etiam carnis; sed recogitaui nè implere non possem. natum me ostenderam ex virgine; sed postea turpe mihi visum est. patrem dixeram, qui solem & pluuias facit; sed alius me pater melior adoptauit. prohibueram vos aurem accommodare hæreticis, sed erraui. Talia capit opinari eos qui exorbitant, & fidei veritatis periculum non cauent.

a 2. Cor. 5. 10.

b Matth. 24 11. 24.

CAPVT XLV.

Specialiter recenset hæreticos qui ad sua vsque tempora paruerunt, incipiens à Iudaismo, Dositheo, Sadducæis, Pharisæis.

Per totum. V. Hæretici diuersi. 2.

SED

SED nunc quidem generaliter actum est à nobis aduersus hęreses omnes, certis, & iustis, & necessariis præscriptionibus repellendas à conlatione scripturarum. De reliquo, si Dei gratia annuerit, etiam specialiter quibusdam respondebimus. Hæc in fide veritatis ci........legentibus pax & gratia Domini nostri Iesu Christi in æternum.

CONTRA HÆRETICOS EXPLICIT.

Sequentia non leguntur in vetustißimo codice Agobardi.

VORUM HÆRETICORUM, vt plura prætercam, pauca perstringam. Taceo enim Iudaïsmi hæreticos. Dositheum, inquam Samaritanum, qui primus ausus est Prophetas, quasi non in Spiritu sancto locutos, repudiare. Taceo Sadducæos, qui ex hujus erroris radice surgentes, ausi Matth. 22. sunt ad hanc hæresim etiam resurrectionem carnis negare. Prætermitto Matth. 16. 1. 12. Pharisæos, qui additamenta quædam Legi adstruendo à Iudæis diuisi sunt: Matth. 22. vnde etiam hoc accipere ipsum quod habent nomen, digni fuerunt: cum his etiam He- 16. rodianos, qui Christum Herodem esse dixerunt.

CAPUT XLVI.

Hæretici ab initio Ecclesiæ & Euangelij, fuere, Simon Magus, Menander, Saturninus, Basilides, Nicolaus.

Per totum. V. Hæretici diuersi. 2. à p.

AD eos me conuerto, qui ex Euangelio hæretici esse voluerunt: ex quibus est primus omnium Simon Magus, qui in Actis Apostolorum condignam meruit ab Apostolo Act. 8. 10. Petro iustamque sententiam. Hic ausus est summam se dicere virtutem, id est, summum Deum. mundum autem ab angelis suis institutum. à dæmone se oberrante, qui esset sapientia, descendisse quærendum apud Iudæos. se in phantasmate Dei non passum, sed esse quasi passum. Post hunc Menāder discipulus ipsius, similiter Magus, eadem dicens quæ Simon ipse: quicquid se Simon dixerat, hoc se Menander esse dicebat, negans habere posse quēquam salutem, nisi in nomine suo baptizatus fuisset. Secutus est post hæc & Saturninus, & hic similiter dicens, Innascibilem virtutem, id est Deum, in summis & illis infinitis partibus & in superioribus manere, longè autem distantes ab hoc angelos inferiorem mundū fecisse: & quia splendor quidam luminis desursum in inferioribus refulsisset, ad similitudinem illam superiorem, propter illius luminis angelos hominem instituere, angelos curasse: hunc super terram jacuisse reptantem: cujus lumen illud & virtutem misericordiam, scintillam saluam esse, cætera hominis perire. Christum in substantia corporis non fuisse, & phantasmate tantùm quasi passum fuisse. resurrectionem carnis nullo modo futuram esse. Postea Basilides hæreticus erupit: hic esse dicit summum Deum nomine Abraxam, ex quo mentem creatam, quam Græce NOYN appellat. Inde Verbum. Ex illo prouidentiam, ex prouidentia virtutem, & sapientiam: Ex ipsis inde principatus, & potestates, & angelos factos, deinde infinitas angelorum editiones & probolas; ab istis angelis trecentos sexaginta quinque cælos institutos: & mundum in honore Abraxæ cujus nomen hunc in se habebat numerum computatum. In vltimis quidem angelis, qui hunc fecerunt mundum, nouissimum ponit Iudæorum Deum, id est, Deum Legis & Prophetarum: quem Deum negat, sed angelum dicit. Huic sortitò obtigisse semen Abrahæ, atque ideo hunc de terra Ægypti filios Israël in terram Chanaam transtulisse. Hunc turbulentiorem præ cæteris angelis, atque ideo & seditiones frequenter & bella concutere, sed & humanum sanguinem fundere. Christum autem, non ab hoc qui fecerit mundum, sed ab illo Abraxa missum venisse in phantasmate: sine substantia carnis fuisse: hunc passum à Iudæis non esse, sed vice ipsius Simonem crucifixum esse: vnde nec in eum credendum esse qui sit crucifixus, nè quis confiteatur in Simonem credidisse. Martyria negat esse facienda. Carnis resurrectionem grauiter impugnat, negans salu- Act. 6. 5. tem corporibus repromissam. Alter hæreticus Nicolaüs emersit: hic de septem Diaconis, qui in Actis Apostolorum allecti sunt, fuit. Hic dicit tenebras in concupiscentia luminis, & quidem fœda & obscena, fuisse: ex hac permixtione pudor est dicere quæ fœtida & immunda sunt. Æones enim refert quosdam turpitudinis natos, & complexus, & permixtiones execrabiles obscenasque conjunctas, & quædam ex ipsis adhuc turpiora.

natos præterea dæmones, & deos, spiritus septem, & alia satis sacrilega pariter & fœda: quæ referre erubescimus, & jam prætérimus. Satis est nobis quòd totam istam hæresim Nicolaïtarum, Apocalipsis Domini grauissima sententiæ auctoritate damnauit,
a Apoc.2.6. dicendo: a *Quia hoc tenes, odisti doctrinam Nicolaïtarum, quam odi & ego.*

CAPVT XLVII.

Ophitarum, Cainæorum, Setthoitarum, hæreses.

Per totum. V. Hæretici diuersi. 2. à p.

ACCESSERVNT his hæretici etiam illi, qui Ophitæ nuncupantur. Nam serpentem magnificant in tantùm, vt illum etiam ipsi Christo præferant. Ipse enim, inquiunt, scientiæ nobis boni & mali originem dedit. Huius animaduertens potentiam
Gen.3.4.5. & majestatem Moyses, inquiunt, æreum posuit serpentem: & quicunque ipsum aspe-
Num.21.9. xerunt, sanitatem consecuti sunt. Ipse, aiunt præterea, Christus in Euangelio suo imi-
a Ioan.3.14. tatur serpentis ipsius sacram potestatem, dicendo: a *Et sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis.* Ipsum introducunt ad benedicenda Eucharistia sua. Sed tota istius erroris & scena, & doctrina inde fluxit. Dicunt enim de illo summo primario Æone complures alios Æones extitisse inferiores, omnibus tamen istis Æonem antestare, cujus sit nomen Ialdabaoth. Hunc autem conceptum esse ex altero Æone Æonibus inferioribus permixto: seque postea, cùm in superiora voluisset eniti, grauitate materiæ permixta sibi, non potuisse ad superiora peruenire, in medietate relictum, extendisse totum, effecisse sic cœlum. Ialdabaoth tamen inferius descendisse, & fecisse sibi, filios septem: quem occlusisse superiora dilatatione; vt quia angeli quæ superiora essent, scire non possent, ipsum solum Deum putarent. Virtutes igitur illas, & angelos inferiores hominem fecisse: & quia ab infirmioribus & mediocribus virtutibus institutus esset, quasi vermem jacuisse reptantem. Illum verò Æonem ex quo Ialdabaoth processisset, inuidia commotum, scintillam quandam jacenti homini immisisse, qua excitatus per prudentiam saperet, & intelligere posset superiora. Sic rursum Ialdabaoth istum in indignationem conuersum, ex semetipso edidisse virtutem, & similitudinem serpentis: & hanc fuisse virtutem in paradiso, id est, istum fuisse serpen-
Gen.3.4.5. tem, cui Eua quasi filio Dei crediderat. Decerpsit, inquiunt, de fructu arboris, atque ideo generi humano scientiam bonorum & malorum contribuit. Christum autem non in substantia carnis fuisse. salutem carnis sperandam omnino non esse. Necnon etiam erupit alia quoque hæresis, quæ dicitur Caïnorum. Et ipsi enim magnificant Caïn, quasi ex quadam potenti virtute conceptum, quæ operata sit in ipso. Nam Abel ex inferiore virtute conceptum, procreatum: & ideo inferiorem repertum. Hi qui hoc adserunt, etiam Iudam proditorem defendunt, admirabilem illum & magnum esse memorantes, propter vtilitates quas humano generi contulisse jactatur. Quidam enim ipsorum, gratiarum actionem Iudæ propter hanc causam reddendam putant. Animaduertens enim, inquiunt, Iudas, quòd Christus vellet veritatem subuertere, tradidit illum, ne subuerti veritas posset. Et alii sic contrà disputant & dicunt: Quia potestates huius mundi nolebant pati Christum, nè humano generi per mortem ipsius salus pararetur, saluti consulens generis humani, tradidit Christum, vt salus, quæ impediebatur per virtutes, quæ obsidebant nè pararetur Christus, impediri omnino non posset: & ideo per passionem Christi non posset salus humani generis retardari. Sed & illa hæresis processit, quæ dicitur Setthoïtarum. Hujus peruersitatis doctrina hæc est: Duos homines ab angelis constitutos, Caïn & Abel: propter hos magnas inter angelos contentiones & discordias extitisse; ob hanc causam illam Virtutem quæ super omnes virtutes esset, quam matrem pronuntiant, dum Abel interfectum dicerent, voluisse concipi & nasci hunc Seth loco Abelis, vt euacuarentur angeli illi, qui duos priores illos homines condidissent, dum hoc semen mundum moritur, & nascitur. Permixtiones enim dicunt angelorum & hominum iniquas fuisse: ob quam causam illam Virtutem, quam (sicut diximus) pronuntiauit matrem, ad vindictam etiam cataclysmum inducere, vt & illud permixtionis semen tolleretur: & hoc solum semen, quod esset purum, integrum custodiretur. Sed enim illos qui seminis illos prioris instituissent, occultè & latenter, & ignorante illa matre Virtute, cum illis octo animabus in arcam misisse etiam semen Caïn, quo semen malitiæ non periret, sed cum cæteris conseruatum, & post cataclysmum terris redditum, exemplo

cæterorum excresceret, & effunderetur, & totum orbem & impleret & occuparet. De Christo autem sic sentiunt, vt dicant illum tantummodo Seth, & pro ipso Seth ipsum fuisse.

CAPVT XLVIII.

Carpocrates, Cerinthus, Hebion, hæretici.

Per totum. V. Hæretici diuersi. 2. in m.

CARPOCRATES præterea hanc tulit sectam. Vnam esse dicit Virtutem in superioribus principalem; ex hac prolatos angelos, atque virtutes: quos distantes longè à superioribus virtutibus, mundum istum in inferioribus partibus condidisse: Christum non ex virgine Maria natum, sed ex semine Ioseph, hominem tantummodo genitum, sanè præ ceteris justitiæ cultu, vitæ integritate meliorem: hunc apud Iudæos passum: solam animam ipsius cœlo receptam, eò quòd & firmior & robustior cæteris fuerit: ex quo colligeret, tentata animarum sola salute, nullas corporis resurrectiones. Post hunc Cerinthus hæreticus erupit, similia docens. Nam & ipse mundum institutum esse ab illis dicit: Christum ex semine Ioseph natum proponit, hominem illum tantummodò sine diuinitate contendens, ipsam quoque legem ab angelis datam perhibens: Iudæorum Deum non Dominum, sed angelum promens. Hujus successor Hebion fuit, Cerintho non in omni parte consentiens, quòd à Deo dicat mundum, non ab angelis factum: & quia scriptum sit, [a] *Nemo discipulus super magistrum, nec seruus super dominum*. Legem etiam proponit, scilicet ad excludendum Euangelium, & vindicandum Iudaïsmum.

[a] Matth. 10. 24.

CAPVT XLIX.

Valentinus, eiusque Discipuli Ptolomæus, Secundus, Heracleon.

Per totum. V. Hæretici diuersi. 2. à m.

VALENTINVS autem hæreticus multas introducit fabulas. has ego circumducens breuiter expediam. Introducit enim Pleroma, & Æones triginta: exponit autem hos per syzygias, id est, conjugationes quasdam. Nam dicit in primis, esse Bythom & Silentium; ex his processisse semen, Mentem & Veritatem: ex quibus erupisse Verbum & Vitam: de quibus rursum creatum Hominem & Ecclesiam. Sed enim ex his quoque processisse duodecim Æonas; de Sermone autem & Vita, Æonas alios decem: hanc esse Æonum triacontada, quæ fit in Pleromate ex ogdoade & decade, ac dyodecade. Tricesimum autem Æonem, Bython illum videre voluisse, & ad videndum illum ausum esse in superiora Pleromatis conscendere. Et quoniam ad magnitudinem ipsius videndam capax non fuit, in defectione fuisse, & penè dissolutum esse, nisi quia missus ad constabiliendum illum, ille quem appellant Horon, confirmasset illum dicto Iao. Hoc pronuntiatio appellat. Istum autem Æonem in defectionem factum Achamoth dicit in passionibus desiderii quibusdam fuisse, & ex passionibus materias edidisse. Expauit enim, inquit, & extimuit, & contristata est, & ex his passionibus concepit & edidit. Hinc fecit cœlum & terram, & mare, & omnia quæcunque sunt in eis, ob quam causam omnia infirma esse & fragilia, & caduca, & mortalia quæcunque sunt ab ipso facta: quoniam quidem ipse fuerit de aporiatione conceptus atque prolatus: hunc tamen instituisse istum mundum ex his materiis, quas Achamoth, vel pauendo, vel timendo, vel contristando, vel sudando præstiterat. Nam ex pauore, inquit, tenebræ factæ sunt: ex timore & ignorantia spiritus nequitiæ & malignitatis: ex tristitia & lacrymis, humida fontium, fluminum materia, marisque. Christum autem missum ab illo propatore qui est Bythos. Hunc autem in substantia corporis nostri non fuisse, sed spiritale nescio quod corpus de cœlo deferentem, quasi aquam per fistulam, sic per Mariam virginem transmeasse, nihil inde vel accipientem, vel mutuantem. Resurrectionem huius carnis negat, sed alterius. Legis & Prophetarum quædam probat, quædam improbat: id est, omnia improbat, dum quædam reprobat. Euangelium habet etiam suum, præter hæc nostra. Post hunc exstiterunt Ptolomæus, & Secundus hæretici, qui cum Valentino per omnia consentiunt. In illo solo differunt. Nam cùm Valentinus Æonas tantùm triginta finxisset, isti addiderunt alios complures. quatuor enim primùm, deinde alios quatuor aggregauerunt. Et quod dicit Valentinus Æonem trigesimum excessisse de pleromate, vt in defectionem, negant isti. Non enim ex illa triacontade fuisse hunc, qui fuerit

in defectionem, propter desiderium videndi propatoris. Extitit præterea Heracleon alter hæreticus, qui non Valentino paria sentit, sed nouitate quadam pronuntiationis vult videri alia sentire. Introducit enim in primis illud fuisse quod pronuntiat, & deinde ex illa monade duo, ac deinde reliquos Æonas, deinde introducit totum Valentinum.

CAPVT L.

Marcus & Colarbasus, hæretici.

Per totum. V. Hæretici diuersi. 2. â m.

NON defuerunt post hos Marcus quidam, & Colarbasus, nouam hæresin ex Græcorum alphabeto componentes. Negant enim veritatem sine istis posse litteris inueniri; immò totam plenitudinem & perfectionem veritatis in istis literis esse dispositam. Propter hanc enim causam Christum dixisse: Ego sum A & Ω. Denique Iesum Christum descendisse, id est, columbam in Iesum venisse, qui Græco nomine quùm περιστερά pronuntietur, habeat secundùm numerum, DCCCI. Percurrunt isti ω, ψ, χ, φ, υ, τ, totum vsque ad Alpha Beta, & computant ogdoadas & decadas, ita vt adferre illorum omnes vanitates ineptum sit & otiosum, quod tamen non tantum jam vanum, sed etiam periculosum sit. Alterum Deum fingunt præter Creatorem. Christum in substantia negant carnis fuisse. negant carnis resurrectionem futuram.

CAPVT LI.

Cerdon, Marcion, eiusque sequaces Lucasus, & Apelles.

Per totum. V. Hæretici diuersi. 2. â m.

ACCEDIT his Cerdon quidam. hic introducit initia duo, id est duos deos, vnum bonum, & alterum sæuum. bonum superiorem: sæuum hunc, mundi Creatorem. Hic Prophetas & Legem repudiat, Deo Creatori renuntiat, superioris Dei filium Christum venisse tractat: hunc in substantia carnis negat, in phantasmate solo fuisse pronuntiat: nec omnino passum, sed quasi passum: nec ex virgine natum, sed omnino nec natum. resurrectionem animæ tantummodo probat, corporis negat. solum euangelium Lucæ, nec tamen totum recipit. Apostoli Pauli neque omnes, neque totas epistolas sumit. Acta Apostolorum, & Apocalypsin quasi falsa rejicit. Post hunc discipulus ipsius emersit Marcion quidam nomine, Ponticus genere, Episcopi filius, propter stuprum cujusdam virginis ab Ecclesiæ communicatione abjectus. Hic ex occasione qua dictum sit,[a] *Omnis arbor bona bonos fructus facit; mala autem malos*, hæresin Cerdonis approbare conatus est, eadem dicere, quæ ille superior hæreticus antè dixerat. Extitit post hunc Lucanus quidam nomine, Marcionis sectator atque discipulus: & hic per eadem vadens blasphemiæ genera, eadem docet quæ Marcion & Cerdon docuerant. Post hos subsequitur Apelles, discipulus Marcionis, qui posteaquam in carnem suam lapsus est, à Marcione segregatus est. hic introducit vnum Deum infinitis superioribus partibus. hunc potestates multas, angelosque fecisse: propterea & aliam virtutem quam dicit, Dominum dicit, sed angelum ponit. Hoc vult videri mundum institutum ad imitationem mundi superioris, cui mundo permiscuisse pœnitentiam; quia non illum tam perfectè fecisset, quam ille superior mundus institutus fuisset. Legem & Prophetas repudiat. Christum neque in phantasmate dicit fuisse, sicut Marcion, neque in substantia veri corporis, vt Euangelium docet, sed eo quod è superioribus partibus descenderet, ipso descensu sideream sibi carnem & aërem contexuisse: hunc in resurrectione singulis quibusque elementis, quæ in descensu suo mutuata fuissent in ascensu reddidisse, & sic dispersis quibusque corporis sui partibus, in cœlo spiritum tantùm reddidisse. hic carnis resurrectionem negat; solo vtitur & Apostolo, sed Marcionis, id est non toto. Animarum solarum dicit salutem. Habet præterea priuatas, sed extraordinarias lectiones suas, quas appellat phanerosceis Philumenes cujusdam puellæ, quam quasi prophetissam sequitur. Habet præterea suos libros, quos inscripsit Syllogismorum, in quibus probare vult, quod omnia quæcunque Moyses de Deo scripserit, vera non sint, sed falsa sint.

[a] Matth. 7. 17.

CAPVT LII.

Tatianus, tam ij qui secundum Phrygas dicebantur, κατὰ Proclum: ac secundùm Æschinem, Montanistæ.

Per totum. V. Hæretici diuersi. 2. circa. f.

His hæreticis omnibus accedit Tatianus quidam alter hæreticus. hic Iustini martyris discipulus fuit; post hunc diuersa sentire cœpit. totus enim secundùm Valentinum sapit, adijciens illud, Adam nec salutem consequi posse: quasi nun, si rami salui fiant, & radix salua sit. Accesserunt alij hæretici, qui dicuntur secundùm Phrygas: sed horum non vna doctrina est. Sunt enim qui Kata Proclum dicuntur, sunt qui secundum Æschinem pronuntiantur. Hi habent aliam communem blasphemiam, aliam blasphemiam non communem, sed peculiarem & suam: & communem quidem illam, qua in Apostolis quidem dicant Spiritum sanctum fuisse, Paracletum non fuisse: & qua dicant Paracletum plura in Montano dixisse, quàm Christum in Euangelium protulisse; nec tantùm plura, sed etiam meliora atque maiora. Priuatam autem blasphemiam illi qui sunt Kata Æschinem, hanc habent, qua adjiciunt etiam hoc, vt dicant Christum ipsum esse filium & patrem.

CAPVT LIII.

Blastus, vterque Theodotus, Praxeas, & Victorinus.

Per totum. V. Hæretici diuersi. 2. inf.

Est præterea his omnibus etiam Blastus accedens, qui latenter Iudaïsmum vult introducere. Pascha enim dicit non aliter custodiendum esse, nisi secundùm legem Moysi XIV. mensis. Quis autem nesciat, quoniam Euangelica gratia euacuatur, si ad Legem Christum redigit? Accedit his Theodotus hæreticus Byzantius: qui posteaquàm Christi pro nomine comprehensus negauit, in Christum blasphemare non destitit. doctrinam enim introduxit, qua Christum hominem tantummodò diceret, Deum autem illum negaret; ex Spiritu quidem sancto natum ex virgine, sed hominem solitarium atque nudum, nulla alia præ ceteris, nisi sola iustitiæ auctoritate. Alter post hunc Theodotus hæreticus erupit, qui & ipse introduxit alteram sectam, & ipsum hominem Christum tantummodò dicit ex Spiritu sancto, ex virgine Maria conceptum pariter & natum; sed hunc inferiorem esse quàm Melchisedech, eo quòd dictum sit de Christo *a tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.* Nam illum Melchisedech præcipuæ gratiæ cœlestem esse virtutem: eo quòd agat Christus pro hominibus, deprecator & aduocatus ipsorum factus. Melchisedech facere pro cœlestibus angelis atque virtutibus: nam esse illum vsque adeò Christo meliorem, *b vt apator sit, ametor sit, agenealogetus sit, cuius neque initium, neque finis comprehensus sit, aut comprehendi possit.* Sed post hos omnes, etiam Praxeas quidam hæresim introduxit, quam Victorinus corroborare curauit. Hic Deum Patrem Omnipotentem Iesum Christum esse dicit; hunc crucifixum passumque contendit & mortuum: præterea seipsum sibi sedere ad dexteram suam, cum prophana & sacrilega temeritate proponit.

a Ps. 109. 4.
b Hebr. 7. 3.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI ADVERSVS PRAXEAM.

In librum aduersus Praxeam.

ARGVMENTVM.

Praxeas, in cuius hæresim hic Tertullianus inuehitur, Asiaticus fuit, vel saltem in Asia conuersatus, Montanistarum hæresim hauserat. Non quòd Montanus ipse circa Trinitatis mysterium errauerit, vt testis est Theodoretus, libro 3. hæret. fabularum: sed quòd eius Scholæ varij discipuli in varios errores impegerint. Inter alios Æschines magistri sui disciplinam peruertit, & cum Filio Patrem in Trinitate confudit. Praxeas itaque ab Æschine virus haustum in Asia, effudit in Romam. Quod cùm apud Catholicos etiam proprio Chyrographo eierasset, relapsus vt canis

ad vomitum, communi Patrum calculo Ecclesia deiectus. Augustinus libro de hæresibus cap. 41. Praxeas, inquit, & Hermogenes eadem sentientes, in Africa fuisse dicuntur, nec tamen plures sectæ, sed vnius sectæ plura nomina. *Praxeani eius discipuli dicti sunt, Patropassiani, & Monarchiani, quòd in vna deitatis persona eius Monarchiam assererent, & in filio Patrem crucifigerent. De hæresi Praxeæ Tertullianus supra libro de præscr. cap.* 53. Post hos omnes, inquit, etiam Praxeas quidam hæresim introduxit, quam Victorinus corroborare curauit. Hic Deum Patrem omnipotentem, Iesum Christum esse dixit: hunc crucifixum, passumque contendit; mortuum præterea seipsum sibi sedere ad dexteram suam, cum profana & sacrilega temeritate proponit. *Cæterùm hunc librum contra hæreticos priuatos vltimum scripsit Tertullianus ipse iam hæreticus & Montanisectarius, vt patet ex eo quod ipse scribit hic cap. 1. questus de Praxea suis artibus Pontificem Romanum à Prophetissis Montani, Prisca & Maximilla approbandis deterruisse.* Duo inquit, negotia diaboli Praxeas Romæ procurauit, prophetiam expulit, & hæresim intulit, paracletum fugauit, & Patrem crucifixit & cæt. & nos quidem postea agnitio paracleti atque defensio disiunxit à Psychicis. *Pamelius refert conscriptum hunc librum à Tertulliano, cùm Roma Carthaginem rediisset Anno. Chri.* 210. *Zephyrini.* 11. *Seueri.* 17. *Sed Baronius hunc Christi Annum Zephyrini* 8. *& Seueri* 16. *coniungit, Additque Anno Chri.* 210. *Tertullianum scripsisse de Pallio. Quod si verum est, fieri non potest vt contra Praxeam eodem Anno scripserit. Pallium enim induit cùm factus esset Christianus, & sub fidei eius adhuc calentis initijs. Contra Praxeam autem, vt ipse fatetur, iam disiunctus à Psychicis, & Montanista factus. Praxeam porro prodiisse testatur Baronius Anno Christi* 196. *Victoris* 3. *& Seueri* 2. *Aduertat lector, durè satis & impropriè plurima hic à Tertulliano de Trinitate scripta; nec mirum; nondum enim hoc mysterium à Concilijs & Patribus, proprijs terminis expressum fuerat. Quod postea Athanasius, Hilarius, Augustinus, cæterique præstitere. duriora quæque in omniloquij rationalis scholijs inueniet emollita, & exposita.*

CAPVT PRIMVM.

Praxeam Asiaticum, paracleti sui profligatorem carpit, dicentem, Patrem descendisse in virginem, & ex ea natum, & passum, ipsumque esse Iesum Christum.

In p alm V, Trinitas. 1. in m. V. Martyrium. 11. & in Alphab. errorum V. Ecstasis 7. & V. paracletus. 6. à m. V. hæresis 14. circa f. in Alphab. errorum V. Ecstasis. 6. & V. paracletus. 7. in f. V. hæresis. 15.

VARIE diabolus æmulatus est veritatem. Adfectauit illam aliquando defendendo concutere. Vnicum Dominum vindicat omnipotentem, mundi conditorem, vt & de vnico hæresim faciat. Ipsum dicit patrem descendisse in virginem, ipsum ex ea natum, ipsum passum, denique ipsum esse Iesum Christum. Excidit sibi coluber, quia Iesum Christum post baptisma Ioannis tentans, vt filium Dei adgressus est; certus filium Deum habere, vel ex ipsis scripturis, de quibus tunc tentationem struebat; [a] *si tu es filius Dei, dic vt lapides isti panes fiant*: item, [b] *si tu es filius Dei, deijce te hinc: scriptum est enim* [c] *quòd mandauit angelis suis super te*, vtique pater, [d] *vt te manibus suis tollant, necubi ad lapidem pedem tuum offendas.* Aut numquid mendacium Euangelijs exprobrauit, dicens, Viderit Matthæus, & Lucas: cæterùm, ego ad ipsum Deum accessi, ipsum omnipotentem cominus tentaui. Ideo & accessi, ideo & tentaui. Cæterùm, si filius Dei esset, nunquam illum fortasse dignarer. Sed enim ipse potius [e] *à primordio mendax est*; & si quem hominem de suo subornauerit, vt Praxean. Nam iste primus ex Asia hoc genus peruersitatis intulit Romæ: homo & aliàs inquietus; insuper de iactatione martyrij inflatus, ob solum, & simplex, & breue carceris tædium; quando *etsi corpus suum tradidisset exurendum, nihil profecisset*, [f] *dilectionem*

a Matt. 4. 3.
b Ibid.
c Ps. 90. 14.
d Ibid.
e Io. 8. 44.
f 1. Cor. 13. 3.

Dei non habens, cuius charismata quoque expugnauit. Nam idem tunc Episcopum Romanum, agnoscentem iam Prophetias Montani, Priscæ, Maximillæ, & ex ea agnitione pacem Ecclesiis Asiæ, & Phrygiæ inferentem, falsa de ipsis prophetis, & Ecclesiis eorum adseuerando, & præcessorũ eius auctoritates defendendo, coëgit & litteras pacis reuocare iam emissas, & à proposito recipiendorum charismatum concessare. Ita duo negotia diaboli Praxeas Romæ procurauit, prophetiam expulit, & hæresim intulit; paracletum fugauit, & patrem crucifixit. Frutificauerant auenæ Praxeanæ; hic quoque [g] *superseminatæ; dormientibus multis* in simplicitate doctrinæ; traductæ dehinc per quem Deus voluit, etiam euulsæ videbantur. Denique cauerat pristinum; doctor de emendatione sua; & manet Chirographum apud Psychicos, apud quos tunc gesta tes est, exinde silentium. Et nos quidem postea agnitio paracleti, atque defensio, disiunxit à Psychicis. Auenæ verò illæ vtique tunc semen excusserant. Ita aliquandiu per hypocrisin subdola viuacitate latitauit, & nunc denuò erupit. Sed & denuo eradicabitur, si voluerit Dominus, in isto commeatu; si quo minus, [h] *die suo colligentur omnes adulteræ fruges, & cum cæteris scandalis igni inextinguibili cremabuntur.*

[g] Matth. 13. 25.

[h] Matth. 13. 25. 30.

CAPVT II.

Symbolum fidei contrarium est hæresi Praxeanæ, quo ab initio Euangelij docemur hanc esse Oeconomiam, siue dispositionem, vt credamus in vnitate deitatis, diuinarum personarum Trinitatem, Patrem, & filium & Spiritum sanctum.

A p. V. Christi Incarnat. 4. & in alphab. Errorum. V. Ectasis. 8. in m. ad f. V. Trinitas 4.

ITAQVE post tempus pater natus, & pater passus: ipse Deus, Dominus omnipotens, Iesus Christus prædicatur. Nos verò & semper, & nunc magis, vt instructiores per [a] *Paracletum deductorem scilicet omnis veritatis*; vnicum quidem Deum credimus. sub hac tamen dispensatione, quam œconomiam dicimus, vt vnici Dei sit & filius, sermo ipsius, qui ex ipso processerit, [b] *per quem omnia facta sunt, & sine quo factum est nihil.* hunc missum à Patre in virginem, & ex ea natum hominem & Deum, filium hominis, & filium Dei, & cognominatum Iesum Christum. hunc passum, hunc mortuum & sepultum secundùm scripturas, & resuscitatum à Patre, & in cœlos resumptum, sedere ad dexteram Patris, venturum iudicare viuos & mortuos. qui exinde miserit, secundùm promissionem suam, à Patre Spiritum sanctum Paracletum, sanctificatorem fidei eorum qui credunt in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum. Hanc regulam ab initio Euangelij decucurrisse, etiam antè priores quosque hæreticos, nedum antè Praxeam hesternum, probabit tam ipsa posteritas omnium hæreticorum, quàm ipsa nouellitas Praxeæ hesterni. Quo peræquè aduersus vniuersas hæreses iam hinc præiudicatum sit, id esse verum quodcumque primum; id esse adulterum, quodcunque posterius. Sed salua ista præscriptione, vtique tamen propter instructionem, & munitionem quorundam, dandus est etiam retractatibus locus: vel nè videatur vnaquæque peruersitas, non examinata, sed præiudicata damnari, maximè hæc, quæ se existimat meram veritatem possidere, dum vnicum Deum non aliàs putat credendum, quàm si ipsum eundemque & Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum dicat: quasi non sic quoque vnus sit omnia, dum ex vno omnia, per substantiæ scilicet vnitatem; & nihilominus custodiatur œconomiæ sacramentum, quæ vnitatem in Trinitatem disponit, tres dirigens, Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum. Tres autem non statu, sed gradu; nec substantia, sed forma; nec potestate, sed specie: vnius autem substantiæ, & vnius status, & vnius potestatis; quia vnus Deus, ex quo & gradus isti, & formæ, & species, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti deputantur. Quomodo autem numerum sine diuisione patiuntur, procedentes retractatus demonstrabunt.

[a] Io. 16. 13.

[b] Io. 1. 3.

CAPVT III.

Monarchiam Dei sic admittimus, vt non negemus; Patrem filium habere à se distinctum, nec dicamus Patrem seipsum sibi filium fecisse.

Per totum. V. Trinitas. 4.

SIMPLICES enim quique, nè dixerim imprudentes, & idiotæ, quæ maior semper credentium pars est, quoniam & ipsa regula fidei à pluribus Diis sæculi, ad vnicum & verum Deum transfert; non intelligentes vnicum quidem, sed cum sua œconomia esse credendum, expauescunt ad œconomiam. Numerum & dispositionem trinitatis, diuisionem præsumunt vnitatis; quando vnitas ex semetipsa deriuans trinitatem, non

destruatur ab illa, sed administretur. Itaque duos, & tres iam iactitant à nobis prædicari, se verò vnius Dei cultores præsumunt. quasi non & vnitas irrationaliter collecta, hæresim faciat; & trinitas rationaliter expensa, veritatem constituat. Monarchiam, inquiunt, tenemus. Et ita sonum ipsum vocaliter exprimunt etiam Latini, etiam Opici, vt putes illos tam benè intelligere monarchiam, quàm enuntiant. Sed monarchiam sonare student Latini, œconomiam intelligere nolunt etiam Græci. At ego, si quid vtriusque linguæ præcerpsi, monarchiam nihil aliud significare scio, quàm singulare & vnicum imperium: non tamen præscribere monarchiam, ideo, quia vnius sit, eum cuius sit, aut filium non habere, aut ipsum se sibi filium fecisse, aut monarchiam suam, non per quos velit, administrare. Atquin nullam dico dominationem ita vnius sui esse, ita singularem, ita monarchiam, vt non etiam per alias proximas personas administretur, quas ipsa prospexerit officiales sibi. Si verò & filius fuerit ei, cuius monarchia sit, non statim diuidi eam, & monarchiam esse desinere, si particeps eius adsumatur & filius: sed proinde illius esse principaliter, à quo communicatur in filium; & dum illius est, proinde monarchiam esse, quæ à duobus tam vnicis continetur. Igitur si & monarchia diuina, per tot legiones, & exercitus angelorum administratur,
a Dan.7.10. sicut scriptum est, [a] *Millies millia adsistebant ei, & millies centena millia apparebant ei*: nec ideo vnius esse desiit, vt desinat monarchia esse, quia per tanta millia virtutum procuratur: quale est vt Deus diuisionem, & dispersionem pati videatur in Filio, & in Spiritu sancto, secundum & tertium sortitis locum, tam consortibus substantiæ Patris, quas non patitur in tot angelorum numero, & quidem tam à substantia alienis? Membra, & pignora, & instrumenta, & ipsam vim, ac totum censum monarchiæ, euersionem deputas eius. non rectè. Malo te ad sensum rei, quàm ad sonum vocabuli exerceas. Euersio enim monarchiæ illa est tibi intelligenda, quum alia dominatio suæ conditionis, & proprij status, ac per hoc æmula, superducitur; quum alius Deus infertur aduersus Creatorem. Tunc malè, quum plures, secundùm Valentinos, & Prodicos: tunc in monarchiæ euersionem, quum in Creatoris destructionem.

CAPVT IV.

Probat ex Apostolicis Epistolis contra Praxeam, Patrem, & Filium, & Spiritum, à Patre per Filium, diuersas esse personas.

Per totum. V. Trinitas. 4.

a Io.5.19. CÆTERVM, qui filium non aliunde deduco, sed dè substantia Patris, [a] *nihil facientem sine Patris voluntate, omnem à Patre consecutum potestatem*, quomodo possum de fide destruere monarchiam, quam à Patre Filio traditam, in filio seruo? Hoe mihi & in tertium gradum dictum sit, quia Spiritum non aliunde puto, quàm à Patre, per Filium. Vide ergo nè tu potius monarchiam destruas, qui dispositionem, & dispensationem eius euertis in tot nominibus constitutam, in quor Deus voluit. Adeò autem manet in suo statu, licet trinitas inferatur, vt etiam restitui habeat Patri, à filio. Siquidem
b 1. Cor.15. 24. & seq. Apostolus scribit de vltimo fine, [b] *quum tradiderit regnum Deo, & Patri. Oportet enim eum regnare vsque dum ponat inimicos eius Deus sub pedes ipsius*; scilicet secundùm Psal-
c Ps.109.1.2 mum, [c] *Sede ad dexteram meam, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* [d] *Cùm*
d 1. Cor.15. 28. *autem subiecta erunt illi omnia, vtique absque eo qui ei subiecit omnia, tunc & ipse subijcietur illi, qui ei subiecit omnia, vt sit Deus omnia in omnibus.* Videmus igitur non obesse monarchiæ filium; etsi hodie apud filium est; quia & in suo statu est apud filium, & cum suo statu restituetur Patri à filio. Ita eam nemo hoc nomine destruet, si filium admittat, cui & traditam eam à Patre, & à quo quandoque restituendam Patri constat. Hoc vno capitulo Epistolæ Apostolicæ potuimus iam & Patrem, & Filium ostendisse duos esse, præterquàm ex nominibus patris, filij, etiam ex eo quod qui tradidit regnum, & cui traditu; item qui subiecit, & cui subiecit, duo sint necesse est.

CAPVT V.

Filius in Scripturis, Dei Patris ratio, & non ipse Pater dicitur.

In p. V. Trinitas. 4. à p ad f. V. Trinitas. 3. à m. in alphab. Errorum. V. Animæ origo ex substantia Dei. 2.

SED quia duos vnum volunt esse, vt idem Pater & Filius habeatur, oportet & totum de filio examinari, an sit, & qui sit, & quomodo sit; & ita res ipsa formam suam scripturis, & interpretationibus earum patrocinantibus vindicabit. Aiunt quidem & Genesim

Genesim in Hebraico ita incipere, [a] *In principio Deus fecit sibi filium*. Hoc vt firmum non sit, alia me argumenta deducunt ab ipsa Dei dispositione, qua fuit antè mundi constitutionem, adusque filij generationem. Antè omnia enim Deus erat solus, ipse sibi & mundus, & locus, & omnia. Solus autem; quia nihil aliud extrinsecus præter illum. Cæterùm, nè tunc quidem solus; habebat enim secum, quam habebat in semetipso; rationem suam scilicet. Rationalis enim Deus, & ratio in ipso prius; & ita, ab ipso omnia. Quæ ratio, sensus ipsius est. Hanc Græci λόγον dicunt, quo vocabulo etiam sermonem appellamus. Ideoque iam in vsu est nostrorum, per simplicitatem interpretationis, [b] *Sermonem dicere in primordio apud Deum fuisse*; cùm magis rationem competat antiquiorem haberi; quia non sermonalis à principio, sed rationalis Deus etiam antè principium; & quia ipse quoque sermo ratione consistens, priorem eam vt substantiam suam ostendat. Tamen & sic, nihil interest. Nam etsi Deus nondum sermonem suum miserat, proinde eum cum ipsa, & in ipsa ratione, intra semetipsum habebat, tacitè cogitando, & disponendo secum, quæ per sermonem mox erat dicturus. Cum ratione enim sua cogitans atque disponens, sermonem eam efficiebat, quam sermone tractabat. Idque quo facilius intelligas, ex teipso antè recognosce, vt ex imagine & similitudine Dei, quam habeas & tu in temetipso rationem, qui es animal rationale, à rationali scilicet artifice non tantùm factus, sed etiam ex substantia ipsius animatus. Vide quum tacitus tecum ipse congrederis, ratione hoc ipsum agi intra te, occurrente ea tibi cum sermone ad omnem cogitatus tui motum, & ad omnem sensus tui pulsum. Quodcunque cogitaueris, sermo est; quodcunque senseris, ratio est. Loquaris illud in animo necesse est; & dum loqueris, conlocutorem pateris sermonem, in quo inest hæc ipsa ratio, qua cum eo cogitans loquaris, per quem loquens cogitas. Ita secundus quodammodo in te est sermo, per quem loqueris cogitando, & per quem cogitas loquendo. ipse sermo alius est. Quanto ergo plenius hoc agitur in Deo, cuius tu quoque imago & similitudo censeris, quòd habeat in se etiam tacendo rationem, & in ratione sermonem? Possum itaque non temerè præstruxisse, & tunc Deum antè vniuersitatis constitutionem solùm non fuisse, habentem in semetipso proinde rationem, & in ratione sermonem, quem secundum à se faceret agitando intra se.

[a] Gen. 1. 1.
[b] Io. 1. 1.
Gen. 1. 27.

CAPVT VI.

Filius Dei Patris Sophia à Patre distincta persona vocatur.

Per totum. V. Trinitas. 3.

HÆc vis, & hæc diuini sensus dispositio, apud scripturas etiam in Sophiæ nomine ostenditur. Quid enim sapientius ratione Dei, siue sermone? Itaque Sophiam quoque exaudi, vt secundam personam conditam. Primo, [a] *Dominus creauit me initium viarum in opera sua, priusquàm terram faceret, priusquàm montes collocarentur: antè omnes autem colles generauit me*; in sensu suo scilicet condens, & generans. Dehinc adsistentem eam, ipsa separatione cognosce, [b] *Cùm pararet*, inquit, *cœlum, aderam illi simul; & cùm fortia faciebat super ventos, quæ sursum nubila; & cùm tutos ponebat fontes eius quæ sub cœlo, ego eram cum illo compingens; ego eram ad quam gaudebat: quotidie autem oblectabar in persona ipsius*. Nam vt primùm Deus voluit ea quæ cum sophiæ ratione, & sermone disposuerat intra se, in substãtias, & species suas edere, ipsum optimum protulit sermonem, habentem in se indiuiduas suas, Rationẽ, & Sophiam; vt per ipsum fierent vniuersa, per quem erant cogitata atque disposita, immò & facta iam, quantùm in Dei sensu. Hoc enim eis deerat, vt coràm quoque in suis speciebus, atque substãtijs cognoscerẽtur & tenerẽtur.

[a] Prou. 8. 22
[b] Ibid. 27. & seq.

CAPVT VII.

Filius Dei Patris Sermo vocatur.

In p. ad m. V. Trinitas. 3. in m. ad f. V. Trinit. 2. persona filius. 3. circa. f. in alphab. Errorum. V. Deus corporeus. 3.

TVNC igitur etiam ipse sermo speciem, & ornatum suum sumit, sonum, & vocem, cùm dicit Deus, [a] *Fiat lux*. Hæc est natiuitas perfecta sermonis, dum ex Deo procedit: conditus ab eo primùm ad cogitatum, in nomine Sophiæ, [b] *Dominus condidit me initium viarum*. Dehinc generatus ad effectum: [c] *Cùm pararet cælum, aderam illi simul*. Exinde eum patrem sibi faciens, de quo procedendo filius factus est, primogenitus, vt antè omnia genitus; & vnigenitus, vt solus ex Deo genitus: propriè de vulua cordis ipsius, secundùm quod & pater ipse testatur, [d] *Eructauit cor meum sermonem optimum*.

[a] Gen. 1. 3.
[b] Prou. 8. 22.
[c] Ibid. 27.
Coloss. 1. 15.
Io. 1. 18.
[d] Psal. 44. 1.

filium dicere, & radicis fruticem, & fontis fluuium, & solis radium; quia omnis origo parens est; & omne quod ex origine profertur, progenies est: multò magis sermo Dei, qui etiam propriè nomen filij accepit: nec frutex tamen à radice, nec fluuius à fonte, nec radius à sole discernitur, sicut nec à Deo sermo. Igitur secundùm horum exemplorum formam profiteor me duos dicere, Deum, & sermonem eius, patrem & filium ipsius. Nam & radix & frutex duæ res sunt, sed coniunctæ. Et fons & flumen duæ species sunt, sed indiuisæ. Et sol & radius duæ formæ sunt, sed cohærentes. Omne quod prodit ex aliquo, secundum sit eius necesse est de quo prodit, non ideo tamen est separatum. Secundus autem vbi est, duo sunt. Et tertius vbi est, tres sunt. Tertius enim est Spiritus à Deo, & filio, sicut tertius à radice, fructus ex frutice. Et tertius à fonte, riuus ex flumine. Et tertius à sole, apex ex radio. Nihil tamen à matrice alienatur, à qua proprietates suas ducit. Ita trinitas per consertos, & connexos gradus à patre decurrens, & monarchiæ nihil obstrepit, & œconomiæ statum protegit.

CAPVT IX.

Licet dicamus alium Patrem, alium Filium, alium Spiritum sanctum, non substantia, sed persona nomine: inseparabilem & vnicam deitatis essentiam in tribus confitemur.

In p. ad circa f. V. Trinitas. 13. in f. V. Trinitas. 5.

HANC me regulam professum, qua inseparatos ab alterutro Patrem, & Filium & Spiritum testor, tene vbique; & ita, quid quomodo dicatur, agnosces. Ecce enim dico alium esse patrem, & alium Filium, & alium Spiritum. Male accipit idiotes quisque, aut peruersus hoc dictum, quasi diuersitatem sonet, & ex diuersitate separationem protendat, Patris, & Filij, & Spiritus. Necessitate autem hoc dico, cùm eundem patrem, & filium, & spiritum contendunt, aduersus œconomiam monarchiæ adulantes, non tamen diuersitate alium filium à patre, sed distributione; nec diuisione alium, sed distinctione; quia non sit idem pater, & filius, vel modulo alius ab alio. Patet enim tota substantia est; filius verò deriuatio totius & portio, sicut ipse profitetur, [a] *Quia pater maior me est. A quo & minoratus canitur* in Psalmo, [b] *modicum quid citra angelos.* Sic & pater alius à filio, dum filio maior; dum alius qui generat, alius qui generatur; dum alius qui mittit, alius qui mittitur; dum alius qui facit, alius per quem fit. Benè quòd & Dominus vsus hoc verbo in persona Paracleti, non diuisionem significauit, sed dispositionem: [c] *Rogabo enim,* inquit, *patrem, & alium aduocatum mittet vobis, Spiritum veritatis.* Sic alium à se paracletum, quomodo & nos à patre alium filium, vt tertium gradum ostenderet in paracleto, sicut nos secundum in filio, propter œconomiæ obseruationem. Ipsum quod pater & filius dicuntur, nonnè aliud ab alio est? Vtique enim omnia quod vocantur, hoc erunt; & quod erunt, hoc vocabuntur: & permiscere se diuersitas vocabulorum non potest omnino, quia nec rerum, quarum erunt vocabula. [d] *Est est, non non: nam quod amplius est, hoc à malo est.*

a Io. 14. 28.
b Psal. 8. 6.
c Io. 14. 16.
d Matt 5. 37

CAPVT X.

Mendacium arguit Monarchianorum dicentium Patrem seipsum sibi filium fecisse, quòd correlata & diuersa sint Pater & filius. Et licet nihil impossibile sit Deo, cuius velle est posse, probari tamen non posse, id Deum voluisse quòd non fecisse probetur.

In p. ad m. V. Trinitas. 5. in m. ad f. V. Trinitas. 2. in f. V. Dei potentia. 5.

ITA aut pater aut filius est, & neque dies eadem & nox, neque pater idem & filius, vt sint ambo vnus, & vtrumque alter; quod vanissimi isti Monarchiani volunt. Ipse se, inquiunt, filium sibi fecit. Atquin pater filium facit, & patrem filius. Et qui ex alterutro fiunt, à semetipsis sibi fieri nullo modo possunt, vt pater se sibi filium faciat, & filius se sibi patrem præstet. Quæ instituit Deus, etiam ipse custodit. Habeat necesse est pater filium, vt pater sit; & filius patrem, vt filius sit. Aliud est autem habere, aliud esse. Verbi gratia, vt maritus sim, habeam oportet vxorem; non ipse mihi ero vxor. Sic etiam, vt pater sim, filium habeo, non ipse mihi ero filius, & vt filius sim, patrem habeo, non ipse mihi ero pater. Quæ enim me faciunt si habuero, tunc ero pater, si filium habeam; filius ero, si patrem. porro, si ipse ero quid eorum, iam non habeo quod ipse ero: nec patrem, quia ipse ero pater; nec filium, quia ipse ero filius. In quantum autem alterum ex his habere me oportet, alterum esse; in tantum si vtrumque fuero, alterum non ero, dum alterum non habeo. Si enim ipse ero filius qui & pater, iam non habeo filium, sed ipse sum filius. Non habendo autem filium, dum ipse sum filius,

quomodo pater ero? Habere enim filium debeo, vt pater sim. Non sum ergo filius, quia patrem non habeo, qui facit filium. Æquè si ipse sum pater, qui & filius, iam non habeo patrem, sed ipse sum pater. Non habendo autem patrem, dum ipse sum pater, quomodo filius ero? Habere enim patrem debeo, vt filius sim. Non ergo ero pater, quia filium non habeo, qui facit patrem. Hoc erit totum ingenium diaboli, alterum ex altero excludere, dum vtrumque in vnum, sub monarchiæ fauore concludens, neutrum haberi facit. Vt & pater non sit, qui scilicet filium non habet; & filius non sit, qui æquè patrem non habet. Dum enim pater est, filius non erit. Sic monarchiam tenent, qui nec patrem, nec filium continent. Sed nihil Deo difficile. Quis hoc nesciat: e *& impossibilia apud seculum, possibilia apud Deum* quis ignoret? f *Et stulta mundi elegit Deus, vt confundat sapientiam.* Legimus omnia. Ergo, inquiunt, difficile non fuit Deo, ipsum se & patrem, & filium facere, aduersus traditam formam rebus humanis. nam & sterilem parere, contra naturam, difficile Deo non fuit, sicut nec virginem. Planè nihil Deo difficile. Sed si tam abruptè in præsumptionibus nostris hac sententia vtamur, quidvis de Deo confingere poterimus, quasi fecerit, quia facere potuerit. Non autem quia omnia potest facere, ideo vtique credendum est illum fecisse, etiam quod non fecerit. Sed an fecerit, requirendum. Potuit, ita saluus sim, Deus pennis hominem ad volandum instruxisse, quod & miluis præstitit; non tamen quia potuit, statim & fecit. Potuit & Praxeam, & omnes pariter hæreticos statim extinxisse; non tamen quia potuit, extinxit. g *Oportebat enim & miluos esse, & hæreticos*: oportebat & patrem crucifigi. Hac ratione erit aliquid & difficile Deo; id scilicet quodcunque non fecerit. non quia non potuerit, sed quia noluerit. Dei enim posse, velle est; & non posse, nolle. quod autem voluit, & potuit, & ostendit. Ergo quia si voluit semetipsum sibi filium facere, potuit; & quia si potuit, fecit: tunc probabis illum & potuisse, & voluisse, si probaueris illum fecisse.

e Matth. 19. 26.
f 1. Cor. 1. 27
g 1. Cor. 11. 19.

CAPVT XI.

Cùm apertè Scriptura distinguat Patrem & filium: nullibi dicit, Patrem seipsum fecisse filium.

In p. V. Dei potentia 5. & in p. ad circa f V. Trinitas. 2. in f. V. Trinitas. 14.

PROBARE autem tam apertè debebis ex scripturis, quàm nos probamus illum sibi filium fecisse sermonem suum. Si enim filium nominat, filius autem non alius erit, quàm qui ex ipso prodiit; sermo autem prodiit ex ipso, hic erit filius, non ipse de quo prodiit. Non enim ipse prodiit ex semetipso. Porro, qui eundem patrem dicis, & filium, eundem & protulisse ex semetipso facis, & prodisse quod Deus est. Si potuit fecisse, non tamen fecit. Aut exhibe probationem quam expostulo meæ similem; id est, sic scripturas eundem filium, & patrem ostendere, quemadmodum apud nos distinctè pater, & filius demonstrantur; distinctè, inquam, non diuisè, sicut ego profero dictum à Deo, a *Eructauit cor meum sermonem optimum.* Sic tu contrà opponas, alicubi dixisse Deum, b *Eructauit me cor meum sermonem optimum*; vt ipse sit qui & eructauit, & quod eructauit; & ipse qui protulerit, & qui prolatus sit, si ipse est & sermo, & Deus. Ecce ego propono patrem filio dixisse, c *Filius meus es tu, ego hodie generaui te.* Si velis vt credam ipsum esse patrem & filium, ostende sic pronuntiatum alibi, *Dominus dixit ad se, filius meus sum ego, ego hodie generaui me.* proinde &, d *Antè luciferum generaui me. &*, e *Dominus condidi me initium viarum in opera mea; ante omnes autem colles generaui me*; & si qua alia in hunc modum sunt, Quem autem verebatur Deus Dominus vniuersitatis, ita pronuntiare, si ita res erat; an verebatur nè non crederetur, si simpliciter se & patrem & filium pronuntiasset? Vnum tamen veritus est, mentiri. Veritus autem semetipsum, & suam veritatem. Et ideo veracem Deum credens, scio illum non aliter quàm disposuit pronuntiasse, nec aliter disposuisse, quàm pronuntiauit. Tu porro eum mendacem efficias, & fallacem, & deceptorem fidei huius, si eùm ipse esset sibi filius, alij dabat filij personam, quando scripturæ omnes & demonstrationem, & distinctionem trinitatis ostendant. A quibus & præscriptio nostra deducitur, non posse vnum atque eundem videri qui loquitur, & de quo loquitur, & ad quem loquitur: quia neque peruersitas, neque fallacia Deo congruat; vt cùm ipse esset ad quem loquebatur, ad alium potius, & non ad semetipsum loquatur. Accipe igitur & alias voces patris de filio per Esaïam, f *Ecce filius meus quem elegi, dilectus meus in quem benè sensi. Ponam Spiritum meum super ipsum, & iudicium Nationibus annuntiabit.* Accipe & ad ipsum. g *Magnum tibi est, vt voceris filius meus, ad statuendas tribus Iacob, & ad conuertendam dispersionem Israelis. Posui te in lucem Nationum, vt sis salus in extremum terræ.* Accipe nunc & filij voces de patre, h *Spiritus Domini super me; quapropter vnxit me, ad euangelizandum hominibus.*

a Psal. 44. 1.
b Ps. 44. 1.
c Psal. 2. 7.
d Ps. 109. 4.
e Prou. 8. 22.
f Esa. 42. 1.
g Esa. 49. 6.
h Esa. 61. 1.
27.

Item ad patrem in Psalmo, de eodem; [i] *Ne dereliqueris me, donec annuntiem brachium* i Psal.70.
tuum natiuitati vniuersæ venturæ. Item in alio, [k] *Domine, quid multiplicati sunt qui compri-* 20.
munt me? Sed & omnes pene Psalmi, Christi personam sustinent; filium ad patrem, id k Ps. 4.3.1.
est, Christum ad Deum verba facientem repræsentant. Animaduerte etiam Spiritum
loquentem ex tertia persona de patre, & filio, [l] *Dixit Dominus Domino meo, sede ad* l Ps. 109.1.
dexteram meam, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Item per Esaiam, m Esa. 45.1.
[m] *Hæc dicit Dominus Domino meo Christo.* Item per eundem ad patrem de filio, [n] *Domine,* n Esa.53.1.2.
*quis credidit auditui nostro? & brachium Domini cui reuelatum est? Annuntiauimus de illo,
sicut puerulus, sicut radix in terra sitienti, & non erat forma eius, nec gloria.* Hæc pauca de
multis. Nec enim adfectamus vniuersas scripturas euoluere, eùm & in singulis capi-
tulis plenam maiestatem, & auctoritatem contestantes, maiorem congressum in retra-
ctatibus habeamus. His itaque paucis, tamen manifestè distinctio Trinitatis exponi-
tur. Est enim ipse qui pronuntiat Spiritus, & pater ad quem pronuntiat, & filius de quo
pronuntiat. Sic & cætera quæ nunc ad patrem de filio, vel ad filium, nunc ad filium de
patre, vel ad patrem; nunc ad Spiritum pronuntiantur, vnamquamque personam in
sua proprietate constituunt.

CAPVT XII.

Pluralitas personarum in hominis Creatione inducitur, & Deus singularis.

In p. ad m. V. Trinitas. 14. & V. Homo Imago Dei. 1. & 4. in m. ad f. V. Trinitas. 6.

SI te adhuc numerus scandalizat Trinitatis, quasi non connexæ in vnitate simplici,
interrogo quomodo vnicus & singularis pluraliter loquitur? [a] *Faciamus hominem* a Gen.1.26.
ad imaginem & similitudinem nostram; cùm debuerit dixisse, Faciam hominem ad ima-
ginem & similitudinem meam; vtpote vnicus & singularis. Sed & in sequentibus,
[b] *Ecce Adam factus est tanquam vnus ex nobis.* fallit aut ludit; vt cùm vnus, & solus, & b Gen.3.22.
singularis esset, numerosè loqueretur: aut nunquid angelis loquebatur, vt Iudæi in-
terpretantur, quia nec ipsi filium agnoscunt; an quia ipse erat pater, filius, Spiritus,
ideo pluralem se præstans, pluraliter sibi loquebatur? Immò quia iam adhærebat illi
filius, secunda persona, sermo ipsius; & tertia, Spiritus in sermone, ideo pluraliter pro-
nuntiauit, *Faciamus*, &, *Nostram*, &, *Nobis*. Cum quibus enim faciebat hominem, &
quibus faciebat similem? cum filio quidem, qui erat induturus hominem; Spiritu
verò, qui erat sanctificaturus hominem, quasi cum ministris & arbitris, ex vnitate
trinitatis loquebatur. Denique, sequens scriptura distinguit inter personas. [c] *Et fecit* c Gen. 1.26.
Deus hominem, ad imaginem Dei fecit illum. Cur non, suam, si vnus qui faciebat, & non
erat ad cuius faciebat? Erat autem ad cuius imaginem faciebat: ad filij scilicet; qui
homo futurus certior & verior, imaginem suam fecerat dici hominem, qui tunc de li-
mo formari habebat, imago veri & similitudo. Sed & in antecedentibus operibus mun-
di quomodo scriptum est? Primùm quidem, nondum filio apparente, [d] *Et dixit Deus, Fiat* d Gen. 1.3.
lux, & facta est: ipse statim [e] *sermo lux vera, quæ illuminat hominem venientem in hunc mun-* e Io. 1. 9.
dum, & per illum mundialis quoque lux. Exinde autem in sermone Christo adsistente &
administrante, Deus voluerit fieri, & Deus fecit. [f] *Et dixit Deus, Fiat firmamentum, & fe-* f Gen. 1.6.
cit Deus firmamentum; & dixit Deus, Fiant luminaria. & fecit Deus luminare maius & minus. g Io. 1 1.
Sed & cætera vtique idem fecit qui & priora, id est [g] *sermo Dei, per quem omnia facta sunt,
& sine quo factum est nihil.* Qui si ipse Deus est, secundùm Ioannem, *Deus erat sermo*; ha- Ibid.
bes duos, alium dicentem vt fiat, alium facientem. Alium autem quomodo accipere
debeas, iam professus sum; personæ, non substantiæ nomine; ad distinctionem, non ad
diuisionem. Cæterùm, etsi vbique teneo vnam substantiam in tribus cohærentibus, ta-
men alium dicam oportet ex necessitate sensus, eum qui iubet, & eum qui facit. Nam
nec iuberet si ipse faceret, dum iuberet fieri per eum. Tamen iubebat, haud sibi iussu-
rus si vnus esset; aut sine iussu facturus, quia non expectasset vt sibi iuberet.

CAPVT XIII.

*Licet Deum, ac Dominum, tres personas agnoscamus, non tamen tres Deos, aut Dominos dici-
mus. Sicut Solis radium Solem dicimus, non duos Soles.*

In p. ad m. V. Trinitas. 6. à p. in alphab. Errorum. V. paracletus. 8. in f. V. Trinitas. 16.

ERGO, inquis, si Deus dixit, & Deus fecit; si alius Deus dixit, & alius fecit, duo dij
prædicantur. Si tam durus es, puta interim; & vt adhuc amplius hoc putes, accipe &
in Psalmo duos deos dictos, [a] *Thronus tuus Deus in æuũ, virga regni tui: Dilexisti iustitiam,* a Ps. 44. 8.

& odisti iniquitatē, propterea vnxit te Deus, Deus tuus. Si ad Deum loquitur, & vnctum Deū
a Esa.45.14. à Deo adfirmat; scilicet hîc duos deos proponit. Inde & Esaïas ad personam Christi, [b] *Et Sabain*, inquit, *viri elati ad te transibunt, & post te sequentur vincti manibus, & te adorabunt, quia in te Deus est. Tu enim es Deus noster, & nesciebamus, Deus Israëlis.* Et hic enim dicendo, Deus in te, &, tu Deus, duos proponit, qui erat, & in quo erat; Christum &
c Io.1.1. Spiritum. Ipsum plus est, quòd in Euangelio totidem inuenies, [c] *In principio erat sermo, & sermo erat apud Deum, & Deus erat sermo.* Vnus qui erat, & alius penes quem erat. Sed &
d Psal.109 1. nomen Domini in duobus lego; [d] *Dixit Dominus Domino meo, sede ad dexteram meam.*
e Esa.53.1. Et Esaïas hæc dicit, [e] *Domine quis credidit auditui nostro? & brachium Domini cui reuelatum est?* Brachium enim tuum, nomen Domini dixisset, si non Dominum patrem, &
f Gen.19.24 Dominum filium intelligi vellet. Etiam adhuc antiquior Genesis, [f] *Et pluit Dominus super Sodomam & Gomorram sulphur, & ignem de cœlo, à Domino.* Hæc aut nega scripta, aut quis es, vt non putes accipienda quemadmodum scripta sunt, maximè quæ non in allegoriis, & parabolis, sed in definitionibus, & certis, & simplicibus habent sensum? Quod si ex illis es qui tunc Dominum non sustinebant, Dei se filium ostendentem, nec eum
g Psal. 81.1. 6. Dominum crederent, recordare tu cum illis scriptum esse, [g] *Ego dixi, vos dij estis, & filij altissimi, &, Stetit Deus in ecclesia deorum*; vt si homines per fidem filios Dei factos, deos scriptura pronuntiare non timuit; scias illam multò magis vero & vnico Dei filio, Dei nomen jure contulisse. Ergo, inquis, prouocabo te, vt hodie quoque ex auctoritate istarum scripturarum constanter duos deos, & duos dominos prædices. Absit. Nos enim qui & tempora, & causas scripturarum per Dei gratiam inspicimus, maximè Paracleti, non hominum discipuli, duos quidem definimus, patrem & filium, & jam tres cum Spiritu sancto, secundùm rationem œconomiæ, quæ facit numerum: nè (vt vestra peruersitas infert) pater ipse credatur natus & passus; quod non licet credi, quoniam non ita traditum est. Duos tamen deos, & duos dominos nunquam ex ore nostro proferimus; non quasi non & Pater Deus, & filius Deus, & Spiritus sanctus Deus, & Deus vnusquisque; sed quoniam retrò & duo dii, & duo domini prędicabantur; vt, vbi venisset Christus, & Deus agnosceretur, & Dominus vocaretur, quia filius Dei & Domini. Si enim vna persona & Dei & Domini in scripturis inueniretur, meritò Christus non esset admissus ad nomen Dei & Domini. Nemo enim alius, præter vnus Deus, & vnus Dominus prædicabatur, & futurum erat vt ipse pater descendisse videretur, quia vnus Deus & vnus Dominus legebatur; & tota œconomia eius obumbraretur, quę in materiam fidei prospecta, atque dispensata est. At vbi venit Christus, & cognitus est à nobis, quòd ipse sit qui numerum retro fecerat, factus secundus à patre, & cum Spiritu tertius, & jam pater per ipsum plenius manifestatus; redactum est jam nomen Dei & Domini in vnionem. vt quia Nationes à multitudine idolorum transierunt ad vnicum Deum, & differentia constitue-
h Ephes.5 8 retur inter cultores vnius, & plurimæ diuinitatis. Nam & [h] *lucere in mundo Christianos oportebat, vt filios lucis, lumen mundi* vnum & Deum, & Dominum colentes, & nominantes. Cæterùm, si ex conscientia, qua scimus Dei nomen & Domini, & patri, & filio, & Spiritui conuenire, deos & dominos nominaremus, extinxissemus faces nostras etiam ad martyria timidiores, quibus euadendi quoque pateret occasio jurantibus statim per deos & dominos, vt quidam hæretici, quorum dii plures. Itaque deos omnino non dicam, nec dominos; sed Apostolum sequar, vt si pariter nominandi fuerint pater, & filius,
Rom.1.1. Deum patrem appellem, & Iesum Christum Dominum nominem. Solùm autem Chri-
i Rom.9.5. stum potero Deum dicere, sicut idem Apostolus. [i] *Ex quibus Christus, qui est*, inquit, *Deus super omnia benedictus in æuum omne.* Nam & radium solis seorsum solem vocabo; solem autem nominans cuius est radius, non statim & radium solem appellabo. Nam etsi soles duos non faciam, tamen & solem, & radium eius, tam duas res, & duas species vnius indiuisæ substantiæ numerabo, quàm Deum, & sermonem eius, quàm patrem, & filium.

CAPVT XIV.

Pater & filius diuersæ personæ sunt. Vnde & vetus testamentum patrem inuisibilem, filium visibilem dicit.

Per totum. V. Trinit. 2. persona. filius. 7.

ADHVC & illa nobis regula adsistit duos vindicantibus patrem, & filium, quæ inuisibilem Deum determinauit. Cùm enim Moyses in Ægypto desiderasset Domini
a Exo.33.13. 20. conspectum dicens, [a] *Si ergo inueni gratiam coram te, manifesta mihi te, vt cognoscenter videam te. Non potes videre*, inquit, *faciem meam. Non enim videbit homo faciem meam, & viuet*; id est, morietur qui viderit. Inuenimus enim & à multis Deum visum, & ne-

minem tamen eorum qui eum viderant, mortuum. Visum quidem Deum, secundùm Gen 12. 7.
hominum capacitatem, non secundùm plenitudinem diuinitatis. Nam Patriarchæ Deum & 17. 1. &
vidisse referuntur, vt Abraham, & Iacob; & Prophetæ, vt Esaïas, vt Ezechiel, & tamen 18. 1. & 26.
mortui non sunt. Igitur aut mori debuerant, si eum viderant; [b] *Deum enim nemo videbit,* 2. & 32. 30.
& viuet: aut si Deum viderunt, & mortui non sunt, scriptura mentitur, Deum dixisse, Esa. 7. 3.
Faciem meam homo si viderit non viuet: aut scriptura mentitur, cùm inuisum, aut cùm Ezech. 1. 1.
visum Deum profert. Iam ergo alius erit qui videbatur, quia non potest idem inuisibilis b Exo. 33. 20
definiri, qui videbatur; & consequens erit, vt inuisibilem patrem intelligamus, pro plenitudine majestatis: visibilem verò filium agnoscamus, pro modulo deriuationis: Sicut nec solem nobis contemplari licet, quantum ad ipsam substantiæ summam quæ est in cœlis; radium autem eius toleramus oculis, pro temperatura portionis quæ in terram inde porrigitur. Hic ex diuerso volet aliquis etiam filium inuisibilem contendere, vt sermonem, vt spiritum; & dum vnicam conditionem patris & filii vindicat, vnum potius atque eundem confirmare patrem, & filium. Sed diximus scripturam differentiæ patrocinari, per visibilis, & inuisibilis distinctionem. Nam & illud adjiciunt ad argumentationem:
Quòd si filius tunc ad Moysen loquebatur, ipse [c] *faciem suam nemini visibilem* pronun- c Exo. 33 20
tiaret, quia scilicèt ipse inuisibilis pater fuerit in filii nomine. Ac per hoc, sic eundem volunt accipi visibilem, & inuisibilem, quomodo eundem patrem & filium: quoniam &
paulo suprà, antequam faciem Moysi negasset, scriptum sit, [d] *Dominum ad Moysen lo-* d Ibid. 11.
cutum coràm, velut si quis loquatur ad amicum suum, non minus quàm & Iacob: [e] *Ego vidi,* e Gen. 32. 30
inquit, *Dominum facie ad faciem.* Ergo visibilis & inuisibilis idem. Et quia idem vtrumque, ideo & ipse, quà pater, inuisibilis; & quà filius, visibilis. Quasi non expositio scripturæ quæ fit à nobis, filio competat, patre seposito in sua inuisibilitate. Dicimus enim & filium suo nomine eatenus inuisibilem, quà sermo, & spiritus Dei, ex substantiæ conditione jam nunc, & quà Deus, & sermo, & spiritus: visibilem autem fuisse antè carnem
eo modo quo dicit ad Aaron, & Mariam, [f] *Et si fuerit Prophetes in vobis, in visione cognos-* f Num. 12.
car illi, & in somnio loquar illi non quomodo Moysi: Os ad os loquar illi in specie, id est verita- 6. 7.
te; & non in ænigmate, id est, non in imagine. sicut & Apostolus, [g] *Nunc videmus tan-* g 1. Cor. 13.
quam per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Igitur quum Moysi seruat con 12.
spectum suum, & colloquium facie ad faciem in futurum, (nam hoc postea adimpletum Exo. 33. 11.
est in montis secessu, sicut legimus in Euangelio visum cum illo Moysen conloquentem) 13. Math 17. 3.
apparet retro semper in speculo, & ænigmate, & visione, & somnio Deum, id est, filium Luc. 9. 30.
Dei, visum tam Prophetis, & Patriachis, quàm & ipsi adhuc Moysi. Et ipse quidem Do- Esa. 17. 3.
minus si fortè coràm ad faciem loquebatur, non tamen vt est, homo faciem eius videret, Gen. 12. 7.
nisi fortè in speculo & in ænigmate. Denique, si sic Moysi locutus est Dominus, vt & Exo. 33. 11.
Moyses faciem eius cominus sciret, quomodo statim atque ibidem desiderat faciem eius videre: quam quia viderat, non desideraret? Quomodo æquè & Dominus negat videri faciem suam posse, quam ostenderat, si tamen ostenderat? Aut quæ est facies Dei, cujus
conspectus negatur, si erat quæ visa est? [h] *Vidi*, inquit Iacob, *Deum facie ad faciem, &* h Gen. 32. 30
salua facta est anima mea. Alia debet esse facies, quæ si videatur, occidit. Aut nunquid filius quidem videbatur, & sic facies, sed ipsum hoc in visione, & somnio, & speculo, & ænigmate: quia sermo, & spiritus, nisi imaginaria forma videri non potest. Faciem autem suam dicit, inuisibilem patrem. Quis enim pater non facies erit filii, nomine auctoritatis, quam genitus à patre consequitur? Non enim & de aliqua majore persona con-
gruit dicere, Facies mea est ille homo, &, faciem mihi præstat. [i] *Pater*, inquit, *major me* i Io. 14. 28.
est. Ergo facies erit filii pater. Nam & scriptura quid dicit? [k] *Spiritus persona eius, Chri-* k Thren. 4.
stus Dominus. Ergo si Christus personæ paternæ spiritus est, meritò cuius spiritus perso- 20
na erat, id est patris, eum faciem suam, ex vnitate scilicet, pronuntiauit. Mirarer planè,
an facies filii pater accipi possit, qui est caput eius. [l] *Caput enim Christi Deus.* l 1. Cor. 11. 3

CAPVT XV.

Nouum testamentum vel in eo Patrem distinguit à filio; quòd illum inuisibilem, istum visibilem doceat.

In p. ad circa. f. V. Trinitatis 2. persona filius. 7. in m. V. Trinit. 2. persona filius. 4. à m. V. Pauli conuersio. 2. in f. V. Trinit. 1. persona Pater. 2.

SI hunc articulum quæstionibus scripturæ veteris non expediam, de nouo Testamento sumam confirmationem nostræ interpretationis; nè quodcunque in filium reputo, in patrem proinde defendas. Ecce enim & in Euangeliis, & in Apostolis, visibilem & inuisibilem Deum deprehendo, sub manifesta & personali distinctione conditionis vtriusque.

Adam vsque ad Patriarchas & Prophetas, in visione, in somnio, in speculo, in ænigmate, ordinem suum præstruens ab initio semper, quem erat persecuturus in finem. ita semper ediscebat, & [f] *Deus in terris cum hominibus conuersari* non alius potuit quàm sermo, qui caro erat futurus. Ediscebat autem, vt nobis fidem sterneret, vt facilius crederemus filium Dei descendisse in sæculum, si & retro tale quid gestum cognosceremus. [g] *Propter nos enim sicut scripta sunt*, ita & gesta sunt, *in quos euorum fines decurrerunt*. Sic etiam adfectus humanos sciebat jam tunc, suscepturus etiam ipsas substantias hominis, carnem & animam; interrogans Adam quasi nesciens, [h] *vbi es Adam?* [i] *pænitens quod hominem fecisset*, quasi non præsciens; tentans Abraham, quasi ignorans quid sit in homine; offensus, reconciliatus eisdem: & si qua hæretici apprehendunt quasi Deo indigna, ad destructionem Creatoris, ignorantes hæc in filium competisse, qui etiam passiones humanas, & sitim, & esuriem, & lachrymas, & ipsam natiuitatem, ipsamque mortem erat subiturus: Propter hoc [k] *minoratus à patre modicum quid citra angelos*. Sed hæretici quidem nec filio Dei deputabunt conuenire, quæ tu ipsi patri inducis, quasi ipse se deminorauerit propter nos; cùm scriptura alium dicat ab alio minoratum, non ipsum à semetipso. Quid si & alius *qui coronabatur gloria & honore*, alius qui coronabat, vtique filium pater? Cæterùm, quale est, vt Deus omnipotens ille inuisibilis, [l] *quem nemo vidit hominum, nec videre potest*: ille [m] *qui inaccessibilem lucem habitat: ille qui non habitat in manu factis*; à [n] *cuius conspectu terra contremiscit*, [o] *montes liquescunt vt cera*; [p] *qui totum orbem manu adprehendit velut nidum*, [q] *cui cælum thronus, & terra scabellum*; in quo omnis locus, non ipse in loco; qui vniuersitatis extrema linea est; ille altissimus, in paradiso ad vesperam deambulauerit, quærens Adam; & arcam post introitum Noë clauserit; apud Abraham sub quercu refrigerauerit; & Moysen de rubo ardenti vocarit; & in fornace Babylonii regis quartus apparuerit, (quamquam filius hominis est dictus) ni hæc in imagine, & speculo, & ænigmate fuissent? Scilicet & hæc nec de filio Dei credenda fuisse, si scripta non essent; fortasse non credenda de patre, licet scripta, quem isti in vuluam Mariæ deducunt, & in Pilati tribunal imponunt, & in monumento Ioseph concludunt. Hinc igitur apparet error illorum. Ignorantes enim, à primordio omnem ordinem diuinæ dispositionis per filium decucurrisse, ipsum credunt patrem & visum, & congressum, & operatum, & sitim & esurientem passum, (aduersus Prophetam dicentem, [r] *Deus æternus non sitiet, nec esuriet omnino* quantò magis nec morietur, nec sepelietur) ita vnum Deum semper egisse, id est patrem, quæ per filium gesta sunt.

Exo. 3. 2. Esa. 7. 3. [f] Baruch. 3. 38. [g] 1. Cor. 10. 11. [h] Gen. 3. 9. [i] Gen. 6. 6. Gen. 22. 2. Exo. 32. 27. [k] Psal. 8. 6. Ibid. [l] 1. Tim. 6. 16. [m] Act. 17. 24. [n] Io. 2. 10. [o] Psal. 96. 5. [p] Esa. 10. 14. [q] & c. 66. 1. Gen. 3. 8. Gen. 7. 16. Gen. 18. 1. Exo. 3. 2. Dan. 3. 92. Matth. 27. 2. 59. [r] Esa. 40. 28

CAPVT XVII.

Nomina patris, filio competunt; Dei Omnipotentis, Altissimi, Domini virtutum, Regis Israël.

In p. V. Trinit. 2. persona. filius. 8. à p. ad f. V. Trinit. 2. persona. filius. 5.

Facilius existimauerunt patrem in filii nomine egisse, quàm filium in patris; dicente ipso Domino, [a] *Ego veni in patris mei nomine*. Item ad ipsum patrem, [b] *Nomen tuum manifestaui hominibus*. Condicente etiam scriptura, [c] *Benedictus qui venit in nomine Domini*; vtique filius in patris nomine. Sed & nomina patris, [d] *Deus omnipotens*, [e] *Altissimus*, [f] *Dominus virtutum*, [g] *Rex Israëlis*, [h] *Qui est*. Quatenus ita scripturæ docent, hæc dicimus & in filium competisse, & in his filium venisse, & in his semper egisse, & sic ea in se hominibus manifestasse. [i] *Omnia*, inquit, *patris, mea sunt*. Cur non & nomina? Cùm ergo legis *Deum omnipotentem, & Altissimum, & Deum virtutum, & Regem Israëlis, & Qui est*; vide nè per hæc filius etiam demonstretur; suo iure Deus omnipotens, quà sermo Dei omnipotentis, quaque omnium accepit potestatem; Altissimus, quà dextra Dei exaltatus, sicut Petrus in Actis concionatur, Dominus virtutum, quia omnia subjecta sunt illi à patre; Rex Israëlis, quia ille propriè excidit sors gentis istius; Item, *Qui est*, quoniam multi filii dicuntur, & non sunt. Si autem volunt & Christi nomen patris esse, audient suo loco. Interim, hîc mihi promotum sit responsum aduersus id quod & de Apocalypsi Ioannis proferunt: [k] *Ego Dominus qui est, & qui fuit, & venit omnipotens*; & sicubi alibi Dei omnipotentis appellationem non putant etiam filio conuenire: quasi qui venturus est, non sit omnipotens: cùm & filius omnipotentis tam omnipotens sit, quàm Deus Dei filius.

[a] Io. 5. 43. [b] Io. 17. 6. [c] Matth. 21. 9. [d] Gen. 28. 3. [e] Gen. 14. 18. [f] Psal. 23. 7. 10. [g] Esa. 44. 6. [h] Exo. 3. 14. [i] Io. 16. 15. Exo. 3. 14. Matth. 28. 18. Act. 2. 33. 1. Cor. 15. 25. 28. Exo. 3. 14. [k] Apoc. 1. 8.

CAPVT XVIII.

Scriptura Deum vnicum prædicantes, excludunt idola, non verò vnicum Dei filium.

Per totum. V. Trinitas. 7.

SED hanc societatem nominum paternorum in filio nè perspiciant, perturbat illos scriptura, si quando vnicum Deum statuit: quasi non eadem & deos,& dominos duos proposuerit, vt suprà ostendimus. Ergo quia duos & vnum, inquiunt, inuenimus, ideo ambo vnus atque idem, & filius & pater. Porro, non periclitatur scriptura, vt illi de tua argumentatione succurras, nè sibi contraria videatur. Habet rationem & quum vnicum Deum statuit, & quum duos patrem & filium ostendit; & sufficit sibi. Filium nominari ab ea constat. Saluo enim filio rectè vnicum Deum potest determinasse, cuius est filius. Non enim desinit esse, qui habet filium ipse vnicus, suo scilicet nomine, quotiens sine filio nominatur. Sine filio autem nominatur, quum principaliter determinatur, vt prima persona, quæ antè filii nomen erat proponenda; quia pater antè cognoscitur, & post
l Esa. 45.5. patrem filius nominatur. [l] *Igitur vnus Deus pater, & alius absque eo non est.* Quod ipse inferens, non filium negat, sed alium Deum. Cæterùm, alius à patre filius non est. Denique, inspice sequentia hujusmodi pronuntiationum, & inuenies ferè ad idolorum factitatores, atque cultores, definitionem earum pertinere; vt multitudinem falsorum deorum vnio diuinitatis expellat, habens tamen filium, quantò indiuiduum & inseparatum à patre, tantò in patre reputandum, etsi non nominatum. Atquin si nominasset illum, separasset, ita dicens; Alius præter me non est, nisi filius meus. Alium enim etiam filium fecisset, quem de aliis excepisset. Puta solem dicere: Ego sol, & alius præter me non est, nisi radius meus; nonnè denotasses vanitatem; quasi non & radius in sole deputetur. Itaque præter semetipsum non esse alium Deum, hoc propter idololatriam tam Nationum, quàm Israëlis: etiam propter hæreticos, qui sicut Nationes manibus, ita & ipsi verbis idola fabricantur, id est, alium Deum, & alium Christum. Igitur & cùm se vnum pronuntiabat, filio pater procurabat, nè ab alio Deo Christus venisse credatur, sed ab illo qui
m Ibid. 22. prædixerat, [m] *Ego Deus, & alius absque me non est*; qui se vnicum, sed cum filio ostendit, cum quo cœlum solus extendit.

CAPVT XIX.

Locus Esaiæ, extendi cœlum solus, *non excludit Trinitatem personarum, vt patet ex aliis locis.*

à p. V. Trinit. 2. persona filius. 6. in f. V. Trinitas. 11.

a Esa. 44. 14 QVIN & hoc dictum eius, in argumentum singularitatis arripient: [a] *Extendi*, inquit,
cælum solus. Quantum ad cæteras virtutes, solus, præstruens aduersus conjecturas
hæreticorum, qui mundum ab angelis, & potestatibus diuersis volunt structum; qui &
Ibid. ipsum Creatorem aut angelum faciunt, aut ad alia quæ extrinsecus, vt opera mundi, igno-
rantem quoque subornatum. Aut si sic *solus cælum extendit*, quomodo isti præsumunt in
b Prou. 8. 27
c Rom. 11. 34 peruersum hæretici, quasi singularis non amittatur Sophia illa dicens [b] *Cùm pareret cælos,*
d Prou. 8. 30 *ego aderam illis simul.* Et si dixit Apostolus, [c] *Quis cognouit sensum Domini? quis illi consilio*
fuit? vtique præter Sophiam ait, quæ illi aderat. In ipso tamen, & [d] *cum illo vniuersa com-*
pingebat, non ignorante quid faceret. Præter Sophiam autem, præter filium dicit, qui est
e 1. Cor. 2. 11 Christus, Sophia & virtus Dei, secundùm Apostolum, solus sciens sensum patris. [e] *Quis*
enim scit quæ sunt in Deo, nisi spiritus qui in ipso est? non qui extra ipsum. Erat ergo qui non
f Io. 1. 3. solum Deum faceret, nisi à cæteris solum. Sed & Euangelium recusetur, quòd dicat [f] *om-*
g Psal. 32. 6. *nia per sermonem à Deo facta esse, & sine eo nihil factum.* Nisi enim fallor, & alibi scriptum
est, [g] *Sermone eius cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnes virtutes eorum.* Et Sermo au-
tem, Virtus, & Sophia, ipse erit Dei filius. Ita si per filium omnia, cœlum quoque per
h Esa. 44. 24 filium extendens, non [h] *solus extendit*, nisi illa ratione, qua à cæteris solus. Atque adeò
i Ibid. 25. statim de filio loquitur, [i] *Quis alius dejecit signa ventriloquorum & diuinationes à corde,*
auertens sapientes retrorsum, & consilium eorum infatuans? sistens verba filij sui, dicendo sci-
k Matth. 17. 5. licet, [k] *Hic est filius meus dilectus; hunc audite.* Ita filium subjungens, ipse interpretator
l Esa. 44. 24 est, quomodo [l] *cælum solus extenderit*, scilicet cum filio solus, sicut cum filio vnum. Pro-
m Psal. 32. 6 inde & filii erit vox, *Extendi cælum solus; quia* [m] *sermone cæli confirmati sunt.* Quia, Sophia,
Prou. 8. 27 id est, Sermone adsistente [n] *paratum est cælum; &, Omnia per Sermonem sunt facta* compe-
o Io. 1. 3. tit & filium solum extendisse cœlum, quia solus operationi patris ministrauit. Idem
p Esa. 41. 4. erit dicens, [p] *Ego primus, & insuper ventura ego sum.* Primùm scilicet omnium, sermo, [q] *In*
q Io. 1. 1. *principio erat sermo*; in quo principio prolatus à patre est. Cæterùm, pater non habens
initium, vt à nullo prolatus, vt innatus, non potest videri. Qui solus fuit semper, ordinem
habere non potuit. Igitur si propterea eundem & patrem & filium credendum putauerunt, vt vnum Deum vindicent, salua est vnio eius, qui quum sit vnus, habet & filium, æquè & ipsum cisdem scripturis comprehensum. Si filium nolunt secundùm à patre reputari, nè secundus duos faciat deos dici, ostendimus etiam duos deos in scriptura relatos, & duos dominos; & tamen nè de isto scandalizentur, rationem reddimus; quà Dei,

Dei, non duo dicantur, nec Domini, ſed quà pater & filius duo; & hoc non ex ſeparatione ſubſtantiæ, ſed ex diſpoſitione, quum indiuiduum & inſeparatum filium à patre pronuntiamus; nec ſtatu, ſed gradu alium; qui etſi Deus dicatur, quando nominatur ſingularis, non ideo duos deos faciat, ſed vnum, hoc ipſo quòd & Deus ex vnitate patris vocari habeat.

CAPVT XX.

Praxea non fauet Chriſtus dicens: Ego & pater vnum ſumus, qui me videt, videt & patrem: Ego in patre, & pater in me.

Per totum. V. Hæret ſcript. corruptores. 4. & 1 p. V. Trinitas. 9.

SED argumentationibus eorum adhuc retundendis opera præbenda eſt, ſi quid de ſcripturis ad ſententiam ſuam excerpent, cætera nolentes intueri, quæ & ipſa regulam ſeruant, & quidem ſalua vnione diuinitatis, & monarchiæ ſonitu. Nam ſicut in veteri-
bus nihil aliud tenent quàm, [a] *Ego Deus, & alius præter me non eſt*; ita in Euangelio, reſ- a Eſa. 45. 5.
ponſionem Domini ad Philippum tuentur, [b] *Ego & pater vnum ſumus. &*, [c] *Qui me viderit, videt & patrem. &, Ego in patre, & pater in me.* His tribus capitulis totum inſtrumen- b Io. 10. 30. c Io. 14. 9. 10
tum vtriuſque Teſtamenti volunt cedere, cùm oporteat ſecundùm plura, intelligi pauciora. Sed proprium hoc eſt omnium hæreticorum. Nam quia pauca ſunt, quæ in ſilua inueniri poſſunt, pauca aduerſus plura defendunt, & poſteriora aduerſus priora ſuſcipiunt. Regula autem omni rei ſemper ab initio conſtituta, ex prioribus, in poſteriora præſcribit, vtique & in pauciora.

CAPVT XXI.

Ex Euangelio Ioannis, Patris perſona, à filij perſona alia & diſtincta conuincitur.

Per totum. V. Trinitas. 9.

ADSPICE itaque quanta præſcribant tibi etiam in Euangelio, antè omnem argumentationem tuam. Et in primis, ipſa ſtatim præfatio Ioannis Euangelizatoris de-
monſtrat, quod retro fuerit, qui caro fieri habebat: [a] *In principio erat ſermo, & ſermo erat apud Deum, & Deus erat ſermo. Hic erat in principio apud Deum. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil.* Nam ſi hæc non aliter accipi licet, quàm quomodo ſcripta ſunt, a Io. 1. & ſeq.
indubitanter alius oſtenditur, qui fuerit à principio, alius apud quem fuit: alium ſermonem eſſe, alium Deum; licet & Deus ſermo; ſed quà Dei filius, non quà pater: alium per quem omnia, alium à quo omnia. Alium autem quomodo dicamus, ſæpè jam edidimus; quo alium dicamus neceſſe eſt, non eundem; alium autem, non quaſi ſeparatum, ſed diſpoſitione alium, non diuiſione. Hic ergo factus eſt caro non ipſe cujus erat ſermo.
[b] *Hujus gloria viſa eſt tanquam vnici à patre*, non tanquam patris. [c] *Hic vnus ſinum pa-* b Iob. 1. 14.
tris diſſeruit; non ſinum ſuum pater. Præcedit enim, [d] *Deum nemo vidit vnquam.* Idem c Io. 1. 18.
& agnus Dei ab Ioanne deſignatur, non ipſe cujus eſt dilectus. Certè filius Dei ſemper, d Ibid. 29.
ſed non ipſe cujus eſt filius. Hoc eum Nathanaël ſtatim ſenſit, ſicut & alibi Petrus, [e] *Tu* e Matth. 16.
es filius Dei. Hoc & ipſe rectè ſenſiſſe illos confirmat, Nathanaëli quidem reſpondens, 16.
[f] *Quia dixi, vidi te ſub ficu, ideo credis*; Petrum verò [g] *beatum adfirmans, cui non caro,* f Io. 1. 48.
neque ſanguis reuelaſſet (quòd & patrem ſenſerat,) *ſed pater qui in cœlis eſt.* Quo dicto, g Matth. 16.
vtriuſque perſonæ conſtituit diſtinctionem, & filii in terris, quem Petrus agnouerat Dei 17.
filium; & patris qui in cœlis, qui Petro reuelauerat, quod Petrus agnouerat Dei filium Chriſtum. Cùm in templum introiit, Ædem patris appellat, vt filius. Cùm ad Nicode-
mum dicit, [h] *Ita dilexit Deus mundum, vt filium ſuum vnicum dederit, in quem omnis qui* h Io. 3. 16.
crediderit, non pereat, ſed habeat vitam ſempiternam. Et rurſus; [i] *Non enim miſit Deus filium* i Io. 3. 16. 17.
in mundum, vt judicet mundum, ſed vt ſaluus ſit mundus per eum. Qui crediderit in illum, non judicatur: qui non crediderit in illum, jam iudicatus eſt; quia non credidit in nomine
vnici filij Dei. Ioannes autem cùm interrogaretur, quid de Ieſu contingeret: [k] *Pater*, in- k Io. 3. 35. 36
quit, *diligit filium, & omnia tradidit in manu eius. Qui credit in filium, habet vitam æter-* l Io. 4. 25.
nam: qui non credit in filium Dei, non videbit Deum, ſed ira Dei manebit ſuper eum. Quem verò Samaritidi oſtendit? [l] *Meſſiam qui dicitur Chriſtus*, filium vtique ſe, non patrem demonſtrauit: qui & alibi Chriſtus Dei filius, non pater dictus eſt. Exinde diſcipulis, [m] *Meum eſt*, inquit, *vt faciam voluntatem eius qui me miſit, vt conſumem opus eius.* Et
ad Iudæos, de paralitici ſanitate, [n] *Pater meus vſque modo operatur, & ego operor.* Pater, m Io. 4. 34.
& ego, filius dicit. Denique, propter hoc magìs Iudæi illum interficere volebant: n Io. 5. 17.

non tantùm quòd solueret sabbatum, sed quòd patrem suum Deum diceret, æquans
o Io.5.19. & seq. se Deo. Tunc ergo dicebat ad eos, o *Nihil filius facere potest à semetipso, nisi viderit patrem facientem. Quæ enim ille facit, eadem & filius facit. Pater enim diligit filium, & omnia demonstrauit illi quæ ille fecit, & maiora istis opera demonstrauit illi, vt vos miremini. Quomodo enim suscitat mortuos & viuificat, ita & filius quos vult viuificat. Neque enim pater iudicat, sed omne iudicium dedit filio, vti omnes honorent filium, sicut honorant patrem. Qui non honorat filium, non honorat patrem, qui filium misit. Amen amen dico vobis, quòd qui audit sermones meos, & credit ei qui me misit, habet vitam æternam; & in iudicium non venit, sed transit de morte in vitam. Amen dico vobis, quod veniet hora, qua mortui audient vocem filij Dei; & cùm audierint, viuent. Sicut enim pater habet vitam æternam à semetipso, ita &*
p Io. 5.36. *filio dedit vitam æternam habere in semetipso; & iudicium dedit illi facere in potestate, quia filius hominis est*; per carnem scilicet, sicut & filius Dei per spiritum eius. Adhuc adjicit, p *Ego autem habeo maius quàm Ioannis testimonium. Opera enim quæ pater mihi dedit consummare, illa ipsa de me testimonium perhibent, quod me pater miserit. Et qui me misit pater, ipse testimonium dixit de me.* Subjungens autem, q *Neque vocem eius audistis vnquam, neque formam*
q Io. 5.37. *eius vidistis*; confirmat retro non patrem, sed filium fuisse, qui videbatur & audiebatur.
r Io. 5.41. Denique dicit, r *Ego veni in patris mei nomine, & non me recepistis*? Adeò semper filius erat in Dei, & regis, & domini, & omnipotentis, & altissimi nomine. Interrogantibus au-
f Io 6.28. 29. & seq. tem quid facere debeant, respondit, f *Vt credatis in eum quem Deus misit. Panem quoque se adfirmat, quem pater præstaret de cœlo.* t *Ergo omne quod ei daret pater ad se venire, nec*
t Io.6.37. *rejecturum se, quia de cœlo descendisset, non vt suam, sed vt patris faceret voluntatem. Voluntatem autem patris esse, vti qui viderit filium, & crediderit in eum, vitam & resurre-*
u Io 6. 44. & seq. *ctionem consequatur.* u *Neminem porro ad se venire posse, nisi quem pater adducat: Omnem qui à patre audisset & didicisset, venire ad se. Non quasi patrem aliquis viderit*, adjiciens & hîc, vt ostenderet patris esse sermonem, quem docti fiant. At quum discedunt ab eo multi, & Apostolis suis offert, si velint discedere & ipsi; quid respondit Simon Petrus?
x Io.6.69. x *Quò discedimus? verba vitæ habes, & nos credimus quod tu sis Christus.* Patrem
Io. 7.15. illum esse, an patris Christum?

CAPVT XXII.

Idipsum ex eodem Euangelio probat.

Per totum. V. Trinitas. 9.

a Io. 7.28. CVIVS autem doctrinam dicit, ad quam mirabantur? suam an patris? Æquè ambigentibus inter se, nè ipse esset Christus, vtique non pater, sed filius: a *neque me scitis*, inquit, *vnde sim, & non veni à meipso; sed est verus qui me misit, quem vos non nostis.*
Ibid. 29. *Ego noui illum, quia ab illo sum, & ille me misit.* Non dixit, Quia ipse sum, & ipse me misi; sed ille me misit. Item, cùm misissent ad inuadendum eum Pharisæi: b *Modicum adhuc*
q Ibid. 11. *temporis, ait, vobiscum sum, & vado ad eum qui me misit.* At vbi se negat esse solum?
c Io.8.16. c *Sed ego, inquit, & qui me misit pater*; nonne duos demonstrat, tam duos, quàm inseparatos? immò totum erat hoc quod docebat inseparatos duos esse. Siquidem & legem
d Ibid. 18. proponens duorum hominum testimonium confirmantem, subjungit: d *Ego testimonium dico de me, & testimonium dicit de me, qui me misit pater.* Quod si vnus esset, dum idem est & filius & pater, non vteretur legis patrocinio fidem imponentis, non vnius testimonio, sed duorum. Item, interrogatus e *vbi esset pater, Neque se, neque patrem notum esse*
e Ibid. 19. *illis* respondens, duos dixit ignotos: quòd si ipsum nossent, patrem nossent; non quidem quasi ipse esset pater & filius, sed quia per indiuiduitatem neque agnosci, neque
f Ibid. 26. ignorari alter sine altero potest. f *Qui me, ait, misit, verax est; & ego quæ ab eo audiui ea*
Ibid. 27. *loquor in mundum.* Interpretante extrinsecus scriptura, non cognouisse illos quòd de patre dixisset, cùm scilicet cognoscere debuissent sermones patris in filio esse, legendo
g Hier. 1. 9. apud Hieremiam, g *Et dixit mihi Dominus, Ecce dedi sermones meos in os tuum.* Et apud
h. Esa 50.4. Esaïam, h *Dominus dat mihi linguam disciplinæ ad cognoscendum quando oporteat dicere ser-*
i Io.8.28. *monem.* Sicut ipse rursus i *Tunc*, inquit, *cognoscetis quòd ego sum, & à memetipso nihil loquar: sed sicut me docuit, ita & loquor; quia & qui me misit, mecum est.* Et hoc ad testimonium indiuiduorum duorum. Item, in altercatione Iudæorum, exprobrans quod occi-
k Ibid. 38. dere eum vellent: k *Ego*, inquit, *quæ vidi penès patrem meum, loquor; & vos quod vidistis penès patrem vestrum, id facitis: & nunc vultis occidere hominem veritatem vobis loquutum,*
l Ibid. 42. *quam audiuit à Deo.* &, l *Si Deus esset pater vester, dilexissetis me. Ego enim ex Deo exiui & veni* (& tamen non separantur, licet exisse dixerit, vt quidam arripiunt hujus

dicti occasionem. Exiuit autem à patre, vt radius ex sole, vt riuus ex fon-
te, vt frutex ex semine. [m] *Ego dæmonium non habeo, sed honoro patrem meum.* m Ibid. 49.
&, [n] *Si ego me ipse glorificem, nihil est gloria mea. Est qui me glorificet pater, quem vos* n Ibid. 54.
dicitis Deum esse vestrum; nec nostis illum, at ego noui eum. Et si dicam, Non noui, ero
similis vestri mendax: sed noui illum, & sermonem eius seruo. Ac cùm subiungit, [o] *Abra-* o Ibid. 56.
ham diem meum vidit, & lætatus est; nempe demonstrat filium Abrahæ retro visum, non
patrem. Item, super cæcum illum [p] *patris opera dicit se facere oportere.* Cui post restitutio-
nem luminum: [q] *Tu,* inquit, *credis in filium Dei?* & interroganti quis esset iste, ipse se p Io. 9. 4.
demonstrans, vtique filium demonstrauit, quem credendum esse dixerat. Dehinc, co- q Ibid. 35 37.
gnosci se profitetur à patre, & patrem à se. Et ideo [r] *se diligi à patre, quòd animam suam* r Io. 10. 15.
ponat; quia hoc præceptum accepisset à patre. Et interrogatus à Iudæis, si ipse esset Christus, 17.
(vtique Dei; nam vsque in hodiernum Iudæi Christum Dei, non ipsum patrem spe-
rant; quia nunquam Christus pater scriptus est venturus:) [s] *Loquor,* inquit *vobis, & non* s Io. 10. 14.
creditis. Opera quæ ego facio in nomine patris, ipsa de me testimonium dicunt. Quod testimo- 15.
nium? ipsum scilicet esse, de quo interrogabant, id est Christum Dei. De ouibus etiam
suis, quòd [t] *nemo illas de manu eius eriperet. Pater enim quod mihi dedit, maius est omnibus.* t Io. 10. 28.
&, [u] *Ego & pater vnum sumus.* Hîc ergo iam gradum volunt figere stulti, immò cæci, 29.
qui non videant: primò, *ego, & pater,* duorum esse significationem; dehinc in nouis- u Ibid. 30.
simo, *sumus,* non ex vnius esse persona, quod pluraliter dictum est; tum quòd, *vnum* Ibid.
sumus, non, vnus sumus. Si enim dixisset, vnus sumus, potuisset adiuuare sententiam
illorum. Vnus enim singularis numeri significatio videtur. Adhuc cùm duo, masculini
generis. Vnum dicit, neutrali verbo, quod non pertinet ad singularitatem, sed ad vni-
tatem, ad similitudinem, ad coniunctionem, ad dilectionem patris, qui filium diligit;
& ad obsequium filij, qui voluntati patris obsequitur. *Vnum sumus,* dicens, *ego & pater,*
ostendit duos esse, quos æquat & iungit. Adeò addit etiam [x] *multa se opera à patre osten-*
disse, quorum nihil lapidari mereretur. Et nè putarent ideo se illum lapidare debere, quasi x Io. 10. 32.
se Deum ipsum, id est patrem voluisset intelligi; quia dixerat, *Ego & pater vnum sumus;* y Ibid. 30.
quà filium Dei Deum ostendens, non quà ipsum Deum. [z] *Si in lege,* inquit, *scriptum est,* z Io. 10. 34. & seq.
Ego dixi, vos dij estis; & non potest solui scriptura; quem pater sanctificauit, & misit in mun-
dum, vos eum blasphemare dicitis, quia dixi, filius Dei sum? Si non facio opera patris mei, noli-
te credere: si verò facio, & mihi credere non vultis, vel propter opera credite. Et scitote quod ego
in patre sim, & pater in me. Per opera ergo erat pater in filio, & filius in patre; & ita per
opera intelligimus vnum esse patrem, & filium. Adeò totum hoc perseuerabat indu-
cere, vt duo tamen crederentur in vna virtute: quia aliter filius credi non posset, nisi
duo crederentur.

CAPVT XXIII.

Item ex alijs verbis Christi, distinctio personarum conuincitur.

Per totum. V. Trinitas. 9.

POST hæc autem Martha filium Dei eum confessa, non magìs errauit, quàm Pe-
trus, & Nathanaël; quanquam etsi errasset, statim didicisset. Ecce enim ad susci- Io. 11. 27.
tandum fratrem eius à mortuis, ad cœlum, & ad patrem Dominus suspiciens: [a] *Pater,* Matt. 16. 16.
inquit, (*vtique filius*) *gratias ago tibi, quòd me semper exaudias. Propter istas turbas circun-* Io. 1. 49.
stantes dixi, vt credant quod tu me miseris. Sed & in conturbatione animæ, [b] *Et quid di-* a Io. 11. 41.
cam? Pater, saluum me fac de ista hora. Atquin propter hoc veni in istam horam. Verùm, pater, b Io. 12. 27.
glorifica nomen tuum; in quo erat & filius. *Ego,* inquit, *veni in patris nomine.* Inde scilicet 28.
suffecerat filij ad patrem vox. Ecce ex abundantia respondet de cœlo pater, filio con- c Io. 5. 43.
testatur: [d] *Hic est filius meus dilectus, in quo bene sensi, audite illum.* Ita & in isto, [e] *Glori-* d Matt. 17. 5.
ficaui, & glorificabo: rursus quot personæ tibi videntur, peruersissime Praxea, nisi quot e Io. 12. 28.
& voces? habes filium in terris, habes patrem in cœlis. Non est separatio ista, sed dis-
positio diuina. Cæterùm, scimus Deum etiam intra abyssos esse, & vbique consistere,
sed vi & potestate. Filium quoque, vt indiuiduum, cum ipso vbique. Tamen in ipsa
œconomia, pater voluit filium in terris haberi, se verò in cœlis; quò & ipse filius suspi-
ciens, & orabat & postulabat à patre, quò & nos erectos docebat orare: [f] *Pater noster qui*
es in cœlis. Et cùm sit & vbique, hanc sedem suam voluit pater; [g] *Minorauit filium mo-* f Matt. 6. 9.
dico citra angelos, ad terram demittendo; gloria tamen & honore coronaturus illum, in cœlos g Psal. 8. 6.
resumendo. Hæc iam præstabat illi, dicens, [h] *Et glorificaui, & glorificabo.* Postulat filius
de terris, pater promittit à cœlis. Quid mendacem facis & patrem, & filium, si aut pa- h Io. 12. 28.
ter de cœlis loquebatur ad filium, cùm ipse esset filius apud terras; aut filius ad patrem

precabatur, cùm ipse esset pater apud cœlos? Quale est vt filius item postularet à semet-
ipso, postulando à patre, si filius erat pater? aut iterum pater sibi ipse promitteret, pro-
mittendo filio, si pater erat? vt sic duos diuisos diceremus, quomodo iactitatis; tolera-
bilius erat duos diuisos, quàm vnum Deum versipellem prædicare. Itaque ad istos
i Io. 12. 30. tunc Dominus pronuntiauit, [i] *Non propter me ista vox venit, sed propter vos; vt credant hi*,
& patrem & filium, in suis quemque nominibus, & personis, & locis. Sed adhuc excla-
k Ibid. 44. mat Iesus & dicit, [k] *Qui credit in me, non in me credit, sed in eum credit qui me misit, (quia*
per filium in patrem creditur, & auctoritas credendi filio, pater est.) & qui conspicit me, conspicit
eum qui me misit. Quomodo? [l] *Quoniam scilicet à memetipso non sum locutus, sed qui me misit*
m Esa. 50. 4. *pater, ipse mihi mandatum dedit quid dicam, & quid loquar.* [m] *Dominus enim dat mihi linguam*
n Io. 12. 50. *disciplinæ, ad cognoscendum quando oporteat dicere sermonem quem ego loquor.* [n] *Sicut mihi pa-*
ter dixit, ita & loquor. Hæc quomodo dicta sint, Euangelizator, & vtique tam clarus,
o Io. 13. 1. 3. discipulus Ioannes, magìs quàm Praxeas nouerat, ideoque ipse de suo sensu, [o] *Ante au-*
tem solemnitatem Pascha, inquit, *sciens Iesus omnia sibi tradita à patre esse, & se ex Deo exis-*
se, ad Deum vadere. Sed Praxeas ipsum vult patrem de semetipso exisse, & ad semet-
p Ibid. 2. ipsum abisse, vt [p] *diabolus in cor Iudæ*, non filij traditionem, sed patris ipsius immiserit.
Nec diabolo benè, nec hæretico, quia nec in filio, bono suo diabolus operatus est tra-
ditionem. Filius enim traditus est Dei, qui erat in filio hominis, sicut scriptura sub-
iungit, [q] *Nunc glorificatus est filius hominis, & Deus glorificatus est in illo*. Quis Deus? vti-
q Ibid. 31. que non pater, sed sermo patris, qui erat in filio hominis, id est in carne, in qua & glo-
rificatus iam; virtute verò & sermone, & antè Iesum Et [r] *Deus*, inquit, *glorificauit illum*
r Ibid. 32. *in semetipso*, id est, pater filium in semetipso habens, etsi porrectum ad terram, mox per
resurrectionem glorificauit, morte deuicta.

CAPVT XXIV.

Distinctio personarum probatur ex interrogatione Philippi, & responso Christi.

Per totum. V. Trinitas. 9.

a Io. 14. 5. ERANT planè qui & tunc non intelligerent. Quoniam & Thomas aliquandiu in-
b Ibid. 6. credulus: *Domine enim*, inquit, *non scimus quò eas, & quomodo viam nouimus? Et Ie-*
sus, [b] *Ego sum via, veritas, & vita. Nemo venit ad patrem nisi per me. Si cognouissetis me, co-*
gnouissetis & patrem: sed abhinc nostis illum, & vidistis illum. Et peruenimus iam ad Phi-
c Ibid. 8. lippum, qui spe excitatus videndi patris, nec intelligens quomodo visum patrem au-
d Ibid. 9. disset: [c] *Ostende*, inquit, *nobis patrem, & sufficit nobis.* [d] *Et Dominus; Philippe, tanto tem-*
pore vobiscum sum, & non cognouistis me? Quem dicit cognosci ab illis debuisse, (hoc enim
solum discuti oportet) quasi patrem, an quasi filium? Si quasi patrem, doceat Praxeas,
tanto tempore Christum cum eis conuersatum, patrem aliquando non dico intelligi,
verùm vel æstimari potuisse. Nobis omnes scripturæ, & veteres Christum Dei, & nouæ
filium Dei præfiniunt. Hoc & retro prædicabatur, hoc & ab ipso Christo pronuntiaba-
e Matt. 17. 5. tur; immò iam & ab ipso patre coram de cœlis filium profitente, & filium glorificante:
f Io. 12. 28. [e] *Hic est filius meus*. &, [f] *Glorificaui, & glorificabo*. Hoc & à discipulis credebatur, hoc &
à Iudæis non credebatur: hoc se volens credi ab illis, omni hora patrem nominabat, &
patrem præferebat, & patrem honorabat. Si ita est, ergo non patrem tanto tempore
secum conuersatum ignorauerant, sed filium, Et Dominus eum se ignoranti expro-
brans; quem ignorauerant, eum vtique agnosci volebat, quem tanto tempore non
agnosci exprobrauerat, id est filium. Et apparere iam potest quomodo dictum sit, [g]
g Io. 14. 9. *Qui me videt, videt & patrem*. Scilicet quo & suprà, [h] *Ego & pater vnum sumus*. Quare?
h Io. 10. 32. quia, *Ego ex Deo exiui & veni*. &, [k] *Ego sum via. Nemo ad patrem venit, nisi per me*. &, [l] *Ne-*
i Io. 8. 14. *mo ad me venit, nisi pater eum adduxerit*. &, [m] *Omnia mihi pater tradidit*. &, [n] *Sicut pater viui-*
k Io. 14. 6. *ficat, ita & filius*. &, [o] *Si me cognouistis, & patrem cognouistis*. Secundùm hæc enim, vica-
l Io. 6. 44. rium se patris ostenderat, per quem pater & videretur in factis, & audiretur in ver-
m Io. 13. 3. bis, & cognosceretur in filio, facta & verba patris administrante; quia inuisibilis pater,
n Io. 5. 21. quod & Philippus didicerat in lege, & meminisse debuerat: [p] *Deum nemo videbit, &*
o Io. 14. 7. *viuet*. Et ideo sugillatur patrem videre desiderans quasi visibilem, & instruitur visibi-
p Exo. 33. 20 lem eum in filio fieri ex virtutibus, non ex personæ repræsentatione. Denique si pa-
q Io. 14. 9. trem eundem filium vellet intelligi, dicendo, [q] *Qui me videt, patrem videt*: quomodo
r Ibid. 10. subijcit: [r] *Non creditis quia ego in patre, & pater in me est*? Debuerat enim subiunxisse,
Non creditis quia ego sum pater? Aut quò exaggerauit, si non illud manifestauit quod
voluerat intelligi, se scilicet filium esse? Porro dicendo, [f] *Non creditis quia ego in patre, &*
f Ibid. 10.

& pater in me: propterea potius exaggerauit, nè quia dixerat, *Qui me videt, & patrem vides*, pater existimaretur: quod nunquam existimari se voluit, qui semper se filium, & à patre venisse profitebatur. Igitur & manifestam fecit duarum personarum coniunctionem, nè pater seorsum quasi visibilis in conspectu desideraretur, & vt filius repræsentator patris haberetur. Et nihilominus hoc quoque interpretatus est, quomodo pater esset in filio, & filius in patre. [t] *Verba*, inquit, *quæ ego loquor vobis, non sunt mea vtique quia patris. Pater autem manens in me, facit opera*. Per opera ergo virtutum, & verba doctrinæ, manens in filio pater per ea videtur, per quæ manet, & per eum in quo manet: ex hoc ipso apparente proprietate vtriusque personæ, dum dicit: [u] *Ego sum in patre, & pater in me*. Atque adeò, *Credite*, ait. Quid? Me patrem esse? Non puto scriptum esse; sed, *Quia ego in patre, & pater in me. Si quominus, vel propter opera credite*. Ea vtique opera, per quæ pater in filio, non visu, sed sensu videbatur.

[f] Ibid. 10.
[t] Ibid. 10.
[u] Ibid. 10. 11

CAPVT XXV.

Confirmatur distinctio personarum vsque ad finem Euangelij Ioannis.

In p. V. Spiritus S. 1. à p. ad f. V. Trinitas. 10.

POST Philippum, & totam substantiam quæstionis istius, quæ in finem Euangelij perseuerant in eodem genere sermonis, quo pater & filius in sua proprietate distinguuntur, [a] *paracletum quoque à patre se postulaturum, quum ascendisset ad patrem, & missurum repromittit* & quidem alium, sed iam præmisimus quomodo alium. Cæterùm, [b] *de meo sumet*, inquit, sicut ipse de patris. Ita connexus patris in filio, & filij in paracleto, tres efficit cohærentes, alterum ex altero: qui tres vnum sint, non vnus: quomodo dictum est, [c] *Ego & pater vnum sumus*; ad substantiæ vnitatem, non ad numeri singularitatem. Percurre adhuc, & inuenies quem patrem credis, vice patris dictum. [d] *Et patrem agricolam*, vtique in terra tu putas fuisse. Hunc rursus in cœlis à filio agnosci, cùm illuc respiciens, discipulos suos patri tradit. Sed & si in isto Euangelio non esset reuelatum; [e] *Deus meus, ad quid me dereliquisti*? &, [f] *Pater, in tuis manibus depono spiritum meum*: tamen post resurrectionem, & deuictæ gloriam mortis, exposita necessitate omnis humilitatis, cùm iam patrem se posset ostendere tam fideli feminæ, ex dilectione, non ex curiositate, nec ex incredulitate Thomæ, tangere eum aggressæ: [g] *Nè*, inquit, *contigeris me, nondum ascendi ad patrem meum. Vade autem ad fratres meos (quin & in hoc se filium ostendit; Filios enim appellasset illos, si pater fuisset) & dices eis, Ascendo ad patrem meum & patrem vestrum, Deum meum & Deum vestrum*. Pater ad patrem, & Deus ad Deum; an filius ad patrem, & sermo ad Deum? Ipsa quoque clausula Euangelij propter quid consignat hæc scripta, nisi [h] *vt credatis*, inquit, *Iesum Christum filium Dei*? Igitur quæcunque ex his putaueris ad demonstrationem eiusdem patris, & filij proficere tibi posse, aduersus definitiuam Euangelij sententiam niteris. Non ideo enim scripta sunt, vt patrem credas Iesum Christum, sed vt filium.

Io. 14. 9 10.
a Ibid. 16.
b Io. 16. 14.
c Io. 10. 30.
d Io. 15. 1.
e Matt. 27. 46.
f Luc. 23 46
g Io. 20. 17.
h Ibid. 31.

CAPVT XXVI.

Personarum distinctio probatur ex alijs Euangelijs, & forma baptismi iniuncta.

Per totum. V. Trinitas. 10.

PROPTER vnum Philippi sermonem, & Domini responsionem ad eum, videmus Ioannis Euangelium decucurrisse, nè tot manifestè pronuntiata, & antè & postea vnus sermo subuertat secundùm omnia potius, quàm aduersus omnia, etiam aduersus suos sensus interpretandus. Cæterùm, vt alia Euangelia non interponam, quæ de natiuitate Dominica idem confirmant, sufficit eum qui nasci habebat ex virgine, ab ipso annuntiari angelo, filium Dei determinatum: [a] *Spiritus Dei superueniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit te. Propterea quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei*. Volent quidem & hîc argumentari, sed veritas præualebit. Nempe, inquiunt, filius Dei Deus est, & virtus Altissimi, Altissimus est. Nec pudet illos inijcere, Quòd si esset, scriptum fuisset. quem enim verebatur, vt non apertè pronuntiaret, Deus superueniet, & Altissimus obumbrabit te? Dicens autem spiritus Dei, & si spiritus Dei Deus, tamen non directò Deum nominans, portionem totius intelligi voluit, quæ cessura erat in filij nomen. Hic spiritus Dei, idem erit sermo. Sicut enim Ioanne dicente, [b] *Sermo caro factus est*; spiritum quoque intelligimus in mentione sermonis: ita & hîc sermonem quoque agnoscimus in nomine spiritus. Nam & spiritus substantia est sermonis, & sermo operatio spiritus, & duo vnum sunt. Cæterùm, alium Ioannes pro-

a Luc. 1. 35.
b Io. 1. 14.

fitebitur carnem factum, alium angelus carnem futurum, si non & spiritus sermo est, & sermo spiritus. Sicut ergo sermo Dei, non est ipse, cuius est, ita nec spiritus; & si Deus dictus est, non tamen ipse est, cuius est dictus. Nulla res alicuius, ipsa est, cuius est. Planè cùm quid ex ipso est, & sic eius est, dum ex ipso sit, potest tale quid esse, quale & ipse, ex quo est, & cuius est. Et ideo spiritus Dei Deus, & sermo Dei Deus, quia ex Deo, non tamen ipse, ex quo est. Quòd si Deus Dei, tanquam substantiua res, non erit ipse Deus, sed hactenus Deus, quia ex ipsius Dei substantia, quà & substantiua res est, & vt portio aliqua totius. Multò magis virtus altissimi, non erit ipse altissimus, quia nec substantiua res est quod est spiritus, sicut nec sapientia, nec prouidentia; & hæc enim substantiæ non sunt, sed accidentia vniuscuiusque substantiæ. Virtus spiritui accidit, nec ipsa erit spiritus. His itaque rebus quodcunque sunt, spiritu Dei, & sermone, & virtute collatis in virginem, quod de ea nascitur, filius Dei est. Hoc se & in istis Euangelijs ipse testatur statim à puero: c *Non scitis*, inquit, *quod in patris mei me esse oportet*? Hoc & Satanas eum in tentationibus nouit, d *Si filius Dei es*. Hoc & exinde dæmonia confitentur. e *Scimus qui sis, filius Dei*. Patrem & ipse adorat. Christum se Dei à Petro agnitum non negat. Insultans in spiritu ad patrem: f *Confiteor*, inquit, *tibi pater, quod absconderis hæc à sapientibus*. Hîc quoque patrem nemini notum nisi filio adfirmat. g *Et patris filium confessurum confessores, & negaturum negatores suos apud patrem*; inducens parabolam filij, non patris, in vineam missi post aliquot seruos, & occisi à malis rusticis, & à patre defensi; h *ignorans & ipse diem, & horam vltimam soli patri notam*; i *disponens regnum discipulis, quomodo & sibi dispositum dicit à patre*, k *habens potestatem legiones angelorum postulandi ad auxilium à patre, si vellet*, l *exclamans quòd se Deus reliquisset*, m *in patris manibus spiritum ponens*; & post resurrectionem spondens missurum se discipulis promissionem patris; & n *nouissimè mandans, vt tinguerent in patrem, & filium, & spiritum sanctum*, non in vnum. Nam nec semel, sed ter, ad singula nomina, in personas singulas tinguimur.

c Luc. 2. 49.
d Matt. 4. 3.
e Marc 1. 24
f Matth. 16. 17.
Matt. 11. 26. 27.
g Matth. 10. 32.
Matt. 21. 37.
h Matth 24. 36.
i Luc. 22. 29
k Matth. 26. 27.
l Matth. 27. 46.
m Luc. 23. 46.
n Matth. 28. 19.

CAPVT XXVII.

Praxeanos constat seipsos destruere, dicentes se in vna persona distinguere Patrem, spiritum, & filium carnem, cùm filius carnem tantùm induerit, non autem in eam fuerit transformatus. Perseuerauit enim in forma Dei, nec desiit esse quod fuerat.

A p. V. Trinit. 2. persona filius. 2. & V. Christi Incarnat. 3. in m. ad circa. f. V. Christi incarnat. 5. in f. V. Trinitas. 12.

ET quid ego in tam manifestis moror, quum ea aggredi debeam, de quibus manifesta obumbrare quærunt? Vndique enim obducti distinctione patris, & filij, quam manente coniunctione disponimus, vt solis, & radij, & fontis, & fluuij, per indiuiduum tamen numerum duorum, & trium: aliter eam ad suam nihilominus sententiam interpretari conantur, vt æquè in vna persona vtrumque distinguant, patrem & filium, dicentes filium carnem esse, id est hominem, id est Iesum: patrem autem spiritum, id est Deum, id est Christum. Et qui vnum eundemque contendunt patrem & filium, iam incipiunt diuidere illos potius, quàm vnare. Si enim alius est Iesus, alius Christus; alius erit filius, alius pater; quia filius Iesus, & pater Christus. Talem monarchiam apud Valentinum fortasse didicerunt, duos facere, Iesum & Christum. Sed hæc iniectio eorum ex prætractatis iam retusa est, quòd sermo Dei, vel spiritus, Dei & virtus altissimi dictus sit, quem patrem faciunt. Non enim ipsæ sunt, cuius dicuntur, sed ex ipso, & ipsius. Et aliter tamen in isto capitulo reuincentur. Ecce, inquiunt, ab angelo prædicatum est, a *Propterea quod nascetur sanctum, vocabitur filius Dei*. Caro itaque nata est, Caro vtique erit filius Dei: Immò de spiritu Dei dictum est. Certè enim b *de Spiritu sancto virgo concepit*; & quod concepit, id peperit: id ergo nasci habebat, quod erat conceptum, & pariundum; id est spiritus, c *cuius & vocabitur nomen Emmanuel, quod est interpretatum, Nobiscum Deus*. Caro autem Deus non est, vt de illa dictum sit, d *Quod nascetur sanctum, vocabitur filius Dei*: sed ille qui in ea natus est, Deus; de quo & Psalmus, e *Quoniam Deus homo natus est in illa, & ædificauit eam voluntate patris*. Quis Deus in ea natus? Sermo & spiritus, qui cum sermone de patris voluntate natus est. Igitur sermo in carne, dum & de hoc quærendum, quomodo sermo caro sit factus; vtrumnè quasi transfiguratus in carne, an indutus carnem? Immò indutus. Cæterùm, Deum immutabilem, & informabilem credi necesse est, vt æternum. Transfiguratio autem, interemptio est pristini. Omne enim quodcunque transfiguratur in aliud, desinit esse quod fuerat, & incipit esse quod non erat. Deus autem neque desinit esse, neque aliud

a Luc. 1. 35.
b Luc. 1. 31. 35
c Matt. 1. 23.
d Luc. 1. 35.
e Psal. 86. 5.

potest

potest esse. [f] *Sermo autem Dei; & sermo Domini manet in æuum*, perseuerando scilicet in sua forma. Quem si non capit transfigurari, consequens est, vt sic caro factus intelligatur, dum fit in carne, & manifestatur, & videtur, & contrectatur per carnem: quia & cætera sic accipi exigunt. Si enim sermo ex transfiguratione, & demutatione substantiæ, caro factus est, vna iam erit substantia Iesus ex duabus, ex carne & spiritu mixtura quædam, vt electrum ex auro, & argento; & incipit nec aurum esse, id est spiritus; neque argentum, id est caro, dum alterum altero mutatur, & tertium quid efficitur. Neque ergo Deus erit, Iesus. Sermo enim desiit esse, qui caro factus est; neque caro, id est homo. caro enim non propriè est, qui sermo fuit. Ita ex vtroque neutrum est; aliud longè tertium est, quàm vtrumque. Se denim inuenimus illum directò, & Deum & hominem expositum, ipso hoc Psalmo suggerente, [g] *Quoniam Deus homo natus est in illa, ædificauit eam voluntate patris*; certè vsquequaque filium Dei, & filium hominis, cùm Deum & hominem, sine dubio secundùm vtramque substantiam, in sua proprietate distantem: quia neque sermo aliud quàm Deus, neque caro aliud quàm homo. Sic & Apostolus de vtraque eius substantia docet: [h] *Qui factus est*, inquit, *ex semine Dauid*. Hic erit homo & filius hominis, [i] *qui definitus est filius Dei secundum spiritum*. Hic erit Deus, & sermo Dei filius. Videmus duplicem statum, non confusum, sed coniunctum in vna persona, Deum & hominem Iesum. De Christo autem differo. Et adeò salua est vtriusque proprietas substantiæ, vt & spiritus res suas egerit in illo; id est virtutes, & opera, & signa; & caro passiones suas functa sit, esuriens sub diabolo, sitiens sub Samaritide, flens Lazarum, anxia vsque ad mortem; denique & mortua est. Quòd si tertium quid esset, ex vtroque confusum, vt electrum, non tam distincta documenta parerent vtriusque substantiæ. Sed & spiritus carnalia, & caro spiritalia egissent, ex translatione; aut neque carnalia, neque spiritalia, sed tertiæ alicuius formæ confusione: immò aut sermo mortuus esset, aut caro mortua non esset, si sermo conuersus esset in carnem; aut caro enim immortalis fuisset, aut sermo mortalis. Sed quia substantiæ ambæ in statu suo quæque distinctè agebant, ideo illis & operæ, & exitus sui occurrerunt. Disce igitur cum Nicodemo, [k] *Quia quod in carne natum est, caro est; & quod de spiritu, spiritus est*. Neque caro spiritus fit, neque spiritus caro. In vno planè esse possunt. Ex his Iesus constitit, ex carne homo, ex spiritu Deus, quem tunc angelus ex ea parte qua spiritus erat, Dei filium pronuntiauit, seruans carni filium hominis dici. Sic & Apostolus etiam [l] *Dei & hominum appellans sequestrem*, vtriusque substantiæ confirmauit. Nouissimè qui filium Dei, carnem interpretaris, exhibe qui sit filius hominis. Aut nunquid spiritus erit? sed spiritum patrem ipsum vis haberi; quia [m] *Deus spiritus*, quasi non & Dei spiritus: sicut & [n] *sermo Deus*, & Dei sermo.

[f] Io. 1. 1. Esa. 40. 8.
[g] Psal. 86. 5.
[h] Rom. 1. 3.
[i] Rom. 1. 3.
Matth. 4. 2. Io. 4. 7. Io. 11. 33. Matt. 26. 38.
[k] Io. 3. 6. Luc. 1. 35.
[l] 1. Tim. 2. 5.
[m] Io. 4. 24.
[n] Io. 1. 1.

CAPVT XXV.

Stultè Praxeani faciunt Patrem Christum, & filium Iesum, vnctio quippe à qua dicitur Christus, non competit Patri: & Scriptura vbique eumdem filium, & Christum Iesum, & Dei Christum appellant.

In p. ad circa. f. V. Trinitas. 12. in f. V. Chri. Infirma. 5.

ITAQVE Christum facis patrem, stultissime, qui nec ipsam vim inspicias nominis huius, si tamen nomen est Christus, & non appellatio potius; vnctus enim significatur. Vnctus autem non magìs nomen est, quàm vestitus, quàm calceatus, accidens nomini res. An tu, si ex aliquo argumento vestitus quoque vocaretur Iesus, quomodo Christus ab vnctionis sacramento, æquè Iesum filium Dei diceres, vestitum verò patrem crederes? Nunc de Christo. Si pater Christus est, pater vnctus est, & vtique ab alio. Aut si à semetipso, proba. Sed non ita docent Acta Apostolorum, in illa exclamatione Ecclesiæ ad Deum, [a] *Conuenerunt enim vniuersi in ista ciuitate aduersus sanctum filium tuum Iesum, quem vnxisti: Herodes & Pilatus cum Nationibus*; ita & filium Dei Iesum contestati sunt, & filium à patre vnctum. Ergo Iesus idem erit Christus, qui à patre vnctus est; non pater, qui filium vnxit. Sic & Petrus, Firmissimè [b] *itaque cognoscat omnis domus Israël, quod & Dominum, & Christum*, id est vnctum, *fecerit eum Deus hunc Iesum, quem vos crucifixistis*. Ioannes autem, etiam [c] *mendacem notat eum, qui negauerit Iesum esse Christum: contrà, de Deo natum omnem, qui crediderit Iesum esse Christum*. Propter quod & hortatur vt credamus nomini filij eius Iesu Christi, [d] *vt scilicet communio sit nobis cum patre, & filio eius Iesu Christo*. Sic & Paulus vbique Deum patrem ponit, & Dominum nostrum Iesum Christum. Cùm ad Romanos scribit [e] *Gratias agit Deo per Dominum nostrum Iesum Christum*. Cùm ad Galatas; [f] *Non ab hominibus*

[a] Act. 4. 27.
[b] Act. 4. 10.
[c] 1. Io. 2. 22.
[d] 1. Io. 1. 3.
[e] Rom. 1. 8.
[f] Gal. 1. 1.

se Apostolum praefert, nec per hominem; sed per Iesum Christum, & Deum patrem. Et habes tota instrumenta eius, quae in hunc modum pronuntiant, & duos proponunt, Deum patrem, & Dominum nostrum Iesum Christum filium patris, & Iesum ipsum esse Christum, in altero quoque nomine Dei filium. Nam exinde eo iure quo vtrumque nomen vnius est, id est Dei filij, etiam alterum sine altero eiusdem est. Et siue Iesus tantummodò positum est, intelligitur & Christus; quia Iesus vnctus est. Siue solummodò Christus idem est Iesus, quia vnctus est Iesus. Quorum nominum alterum est proprium, quod ab angelo impositum est: alterum accidens, quod ab vnctione conuenit; dum tamen Christus filius sit, non pater. Postremò, quàm caecus est, qui nec in Christi nomine intelligit alium Deum portendi, si Christo nomen patris
g Io. 20.17. adscribat? Si enim Christus pater Deus est, qui dicit, [g] *Ascendo ad patrem meum, & patrem vestrum, & Deum meum, & Deum vestrum;* vtique alium patrem super se & Deum
h Amos. 4.13 ostendit. Si item pater Christus est, alius est [h] *qui solidat tonitruum, & condit spiritum, &*
i Psal. 2.1. *adnuntiat in homines Christum suum.* Et si [i] *adstiterunt reges terrae, & archontes congregati sunt in vnum, aduersus Christum ipsius;* alius erit Dominus, contra cuius Christum congre-
k Esa. 45.1. gati sunt reges, & archontes. Et si, [k] *Haec dicit Dominus Domino meo Christo;* alius erit Do-
l Ephes. 1.17 minus qui loquitur ad patrem Christi. Et cùm Apostolus scribit, [l] *Vti Deus Domini nostri Iesu Christi det vobis spiritum sapientiae, & agnitionis;* alius erit Deus Christi Iesu cha-
m Rom. 8.11 rismatum spiritualium largitor. Certè, nè per omnia euagemur, [m] *qui suscitauit Christum, suscitaturus est & mortalia corpora nostra;* iamque alius erit suscitator, quàm pater mortuus, & pater suscitatus, si Christus qui est mortuus, pater est.

CAPVT XXIX.

Nos credimus, & dicimus Christum filium Dei crucifixum & mortuum, secundùm humanam naturam: Patrem autem dici non posse compassum, quia tantùm Deus est, & impassibilis natura.

In p. ad circa. f. V. Chri. infirma. 5. à p. V. Christi Incarnat. 6. in f. V. Spiritus. S. 10.

OBMVTESCAT, obmutescat ista blasphemia: sufficiat Christum filium Dei mortuum dici: & hoc, quia ita scriptum est. Nam & Apostolus non sine onere
a 1. Cor. 15.3 pronuntians [a] *Christum mortuum*, adiecit, *secundùm scripturas;* vt duritiam pronuntiationis, scripturarum auctoritate molliret, & scandalum auditori euerteret. Quamquam cùm duae substantiae censeantur in Christo Iesu, diuina, & humana, constet autem immortalem esse diuinam, sicut mortalem quae humana sit, apparet, quatenus eum mortuum dicat; id est, quà carnem, & hominem, & filium hominis, non quà spiritum, & sermonem, & Dei filium. Dicendo denique, [b] *Christus mortuus est*, id est vnctus: id
b 1. Cor. 15 3 quod vnctum est, mortuum ostendit, id est carnem. Ergo, inquis, & nos eadem ratione Patrem mortuum dicentes, quà vos Filium, nos blasphemamus in Dominum Deum: non enim ex diuina, sed ex humana substantia mortuum dicimus. Atquin blasphema-
c Deut. 21. 23. tis non tantum, quia mortuum dicitis patrem, sed & quia crucifixum. [c] *Maledictione enim crucifixi*, quae ex lege in filium competit, (quia [d] *Christus pro nobis maledictio factus*
d Gal. 3. 13. *est*, non pater,) Christum in patrem conuertentes, in patrem blasphematis. Nos autem dicentes Christum crucifixum, non maledicimus illum, sed maledictum legis referimus; quia nec Apostolus hoc dicens blasphemauit. Sicut autem, de quo quid capit dici, sine blasphemia dicitur; ita quod non capit, blasphemia est, si dicatur. Ergo nec compassus est pater filio; sic enim directam blasphemiam in patrem veriti, diminui eam hoc modo sperant, concedentes iam patrem, & filium duos esse; si filius quidem patitur, pater verò compatitur. Stultè & in hoc. Quid est enim compati, quàm cum alio pati? Porro, si impassibilis pater, vtique & incompassibilis. Aut si compassibilis, vtique passibilis. Nihil ei vel hoc timore tuo praestas. Times dicere passibilem, quem dicis compassibilem. Tam autem incompassibilis pater est, quàm impassibilis etiam filius, ex ea conditione qua Deus est. Sed quomodo filius passus est, si non compassus est & pater? Separabatur à filio, non à Deo. Nam & fluuius si aliqua turbulentia contaminatur, quamquam vna substantia de fonte decurrat, nec secernatur à fonte, tamen fluuij iniuria non pertinebit ad fontem. Et licet aqua fontis sit, quae patiatur in fluuio; dum non in fonte patitur, sed in fluuio; non fons patitur, sed fluuius qui ex fonte est. Ita, etsi spiritus Dei quid pati posset in filio, quia tamen non in patre pateretur, sed in filio, pater passus non videretur. Sed sufficit nihil spiritum Dei passum suo nomine; quia si quid passus est, in filio quidem passus est, in quo erat & pater, cùm filius pateretur in carne; quia hoc retractatum. Nec quisquam negabit, quando & nos pati pro Deo non possumus, nisi spiritus Dei sit in nobis, qui &

loquitur de nobis, quæ sunt confessionis; non ipse tamen patiens, sed pati posse præstans.

CAPVT XXX.

Tantùm abest vt filio compassus sit Pater; quinimo filius ad patrem exclamauit: Deus Deus meus, vt quid dereliquisti me?

In p. V. Chri. passio. 16. itẽ. V. Trinitas. 15. & in Alphab. Errorum. V. Extasis 9.

ALIOQVIN si vltrà pergas, potero tibi durius respondere, & te cum ipsius Domini pronuntiatione committere, vel dicam, quid de isto quæris? habes ipsum exclamantem in passione, [a] *Deus meus, Deus meus, vt quid me dereliquisti?* Ergo aut filius patiebatur à patre derelictus, & pater passus non est, qui filium dereliquit; aut si pater erat qui patiebatur, ad quem Deum exclamabat? Sed hæc vox carnis & animæ, id est hominis, non sermonis; nec spiritus, id est non Dei, propterea emissa est, vt impassibilem Deum ostenderet, qui sic filium dereliquit, dum hominem eius tradidit in mortem. Hoc & Apostolus sensit, scribens, [b] *Si pater filio non pepercit.* Hoc & Esaias prior pronuntiauit, [c] *Et Dominus eum tradidit pro delictis nostris.* Sic reliquit, dum non parcit: sic reliquit, dum tradit. Cæterùm, non reliquit pater filium, [d] *in cuius manibus filius spiritum suum posuit.* Denique posuit, & statim obiit: Spiritu enim manente in carne, caro omnino mori non potest. Ira, relinqui à patre, mori fuit filio. [e] *Filius igitur & moritur, & resuscitatur à Patre, secundùm scripturas.* Filius *ascendit in superiora cœlorum, qui & descendit in interiora terræ:* [g] *hic sedet ad dexteram patris*, non pater ad suam. Hunc videt Stephanus cùm lapidatur, adhuc stantem ad dexteram Dei, vt exinde sessurum, [h] *donec ponat illi pater omnes inimicos sub pedibus suis.* [i] Hic & venturus est rursus super nubes, cœli, talis, qualis & ascendit. Hic interim acceptum [l] *à patre munus effudit Spiritum sanctum*, tertium nomen diuinitatis, & tertium gradum maiestatis, vnius prædicatorem Monarchiæ, sed & œconomiæ interpretatorem, si quis sermones nouæ prophetiæ eius admiserit, & [k] *deductorem omnis veritatis*, quæ est in patre, & filio, & Spiritu sancto, secundùm Christianum Sacramentum.

a Matth. 27. 46. Psal. 21. 1.
b Rom. 8. 32
c Esa. 53. 5.
Psal. 30. 6.
d Luc. 23. 46
e 1. Cor. 15. 3
f Io. 3. 13.
g Marci 16. 19.
Act. 7. 55.
h Ps. 109. 2.
i Act. 1. 11.
l Act. 2. 2.
k Io. 16. 13.

CAPVT XXXI.

Iudaicum est, vnum Deum tantùm Patrem agnoscere, cui populo non ita expressa fides trium personarum reuelata est in veteri lege, sicut nobis in noua manifestata est expressè Trinitas. Antichristorum porro est negare patrem & filium.

Per totum. V. Trinitas. 15.

CÆTERVM, Iudaïcæ fidei ista res, sic vnum Deum credere, vt filium adnumerare ei nolis, & post filium, Spiritum. Quid enim erit inter nos, & illos, nisi differentia ista? Quod opus Euangelij, quæ est substantia noui Testamenti, statuens [a] *legem & prophetas vsque ad Ioannem*, si non exinde pater, & Filius, & Spiritus, tres crediti, vnum Deum sistunt? sic Deus voluit nouare sacramentum, vt nouè vnus crederetur per filium, & Spiritum, vt coram iam Deus in suis propriis nominibus, & personis cognosceretur, qui & retro per Filium, & Spiritum prædicatus, non intelligebatur. Viderint igitur [b] *Antichristi, qui negant Patrem, & filium.* Negant enim patrem, dum eundem filium dicunt; & negant filium, dum eundem patrem credunt, dando illis quæ non sunt, auferendo quæ sunt. [c] *Qui verò confessus fuerit Christum filium Dei*, non patrem, [d] *Deus in illo manet, & ipse in Deo. Nos credimus testimonio Dei, quo testatus est de filio suo, Qui filium non habet, nec vitam habet.* Non autem filium, qui eum alium, quàm filium credit.

a Matth. 11. 13.
b 1. Io. 2. 22.
c 1. Io. 4. 15.
d 1. Io. 5. 11. 12.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI
DE PVDICITIA.

In librum de Pudicitia.

ARGVMENTVM.

Argumentum huius libri suggerit nobis S. Hieronymus Epist. 146. ad Damasum de duobus filiis. Vehementer, inquit, admiror Tertullianum in eo libro,

sunt femina; nec erudiri, ita deserta sunt studia; nec cogi, ita exarmata sunt iura. Deni-
que, de qua incipimus, eousque iam exoleuit, vt non eiuratio, sed moderatio libidi-
num, Pudicitia credatur; isque satis castus habeatur, qui minus castus fuerit. Sed vi-
derit sæculi pudicitia cum sæculo ipso, cum suo ingenio si nascebatur, cum suo studio
si erudiebatur, cum suo seruitio si cogebatur; nisi quòd infelicior etiam, si stetisset, vt
infructuosa, quæ non apud Deum egisset. Malim nullum bonum, quàm vanum. Quid
prodest esse, quod esse non prodest? Nostrorum bonorum status iam exigitur, Chri-
stianæ pudicitiæ ratio concutitur: quæ omnia de cœlo trahit, & naturam per lauacrum
regenerationis, & disciplinam per instrumentum prædicationis, & censuram per iudi-
cia ex vtroque Testamento, & coacta constantius ex metu, & voto æterni ignis, & re-
gni. Aduersus hanc nonnè dissimulare potuissem? Audio etiam edictum esse propo-
situm, & quidem peremptorium; Pontifex scilicet Maximus, quod est, Episcopus
Episcoporum, edicit: Ego & mœchiæ, & fornicationis delicta, pœnitentia functis di-
mitto. O edictum, cui adscribi non poterit Bonum factum! Et vbi proponetur libera-
litas ista? Ibidem, opinor, in ipsis libidinum ianuis, sub ipsis libidinum titulis. Illic eius-
modi pœnitentia promulganda est, vbi delinquentia ipsa versabitur. Illic legenda est
venia, quò cum spe eius intrabitur. Sed hoc in Ecclesia legitur, & in Ecclesia pronun-
tiatur, & virgo est. Absit, absit à sponsa Christi tale præconium. Illa quæ vera est, quæ
pudica, quæ sancta, carebit etiam aurium maculis. Non habet quibus hoc repromit-
tat. Et si habuerit, non repromittit: quoniam & [a] *terrenum Dei templum citius spelunca la-* [a] Matth. 21.
tronum appellari potuit à Domino, quàm mœchorum & fornicatorum. Erit igitur & hic 13.
aduersus Psychicos titulus, aduersus meæ quoque sententiæ retro penès illos societa-
tem, qu[illegible] magìs hoc mihi in notam leuitatis obiectent. Nunquam societatis repudium
delicti præiudicium est: quasi non facilius sit errare cum pluribus, quando veritas cum
paucis ametur. Atenim me non magìs dedecorabit vtilis leuitas, quàm ornarit no-
cens. Non suffundor errore quo carui, quia caruisse delector, quia meliorem me & pu-
diciorem recognosco. Nemo proficiens erubescit. Habet & in Christo scientia ætates
suas, per quas deuolutus est & Apostolus. [b] *Quum paruulus*, inquit, *essem, tanquam paruu-* [b] 1. Cor. 13.
lus loquebar, tanquam paruulus sapiebam. At vbi vir sum factus, ea quæ paruuli fuerant, eua- 11.
cuaui. Adeò diuertit à sententiis pristinis, nec idcirco deliquit, quòd [c] *æmulator factus* [c] Gal. 1. 14.
est, non paternarum traditionum, sed Christianarum; [d] *optans etiam vt præciderentur, qui cir-* [d] Ibid. 7.
cumcisionem detinendam suadebant. Atque vtinam & isti, qui meram, & veram integrita-
tem carnis obtruncant, amputantes non summam superficiem, sed intimam effigiem
pudoris ipsius, quum mœchis & fornicatoribus veniam pollicentur, aduersus principa-
lem Christiani nominis disciplinam, quam ipsum quoque seculum vsque adeò testa-
tur, vt, si quando, eam in feminis nostris inquinamentis potius carnis, quàm tormentis
punire contendat, id volens eripere, quod vitæ anteponant. Sed iam hæc gloria extin-
guitur, & quidem per eos, quos tantò constantius oportuerat eiusmodi maculis nul-
lam subscribere veniam, quantò propterea quotiens volunt, nubunt, nè mœchiæ &
fornicationi succidere cogantur: quoniam [e] *melius est nubere quàm vri.* Nimirum pro- [e] 1. Cor. 7. 9.
pter continentiam, incontinentia necessaria est, incendium ignibus extinguetur. Cur
ergo & crimina postmodùm indulgent pœnitentiæ nomine, quorum remedia præsti-
tuunt multinubentiæ iure? Nam & remedia vacabunt, cùm crimina indulgentur; &
crimina manebunt, si remedia vacabunt. Itaque vtrobique de sollicitudine, & negli-
gentia ludunt, præcauendo vanissimè quibus parcunt; & parcendo ineptissimè quibus
præcauerunt; cùm aut præcauendum non sit, vbi parcitur; aut parcendum non sit, vbi
præcauetur. Præcauent enim, quasi nolint admitti tale quid; indulgent autem, quasi
velint admitti, quando si admitti nolint, non debeant indulgere: si indulgere velint,
non debeant præcauere. Nec enim mœchia & fornicatio de modicis, & de maximis
delictis deputabuntur, vt vtrumque competat & sollicitudo quæ præcauet, & securitas
quæ indulget. Sed cùm ea sint, quæ culmen criminum teneant, non capit & indulgeri
quasi modica, & præcaueri quasi maxima. Nobis autem maxima, aut summa sic quo-
que præcauentur, dum nec secundas quidem post fidem nuptias permittitur nosse,
nuptialibus, & dotalibus si fortè tabulis à mœchiæ & fornicationis opere diuersas.
Et ideo durissimè nos infamantes, Paracletum, disciplinæ enormitate, digamos foris
sistimus, eundem limitem liminis mœchis quoque & fornicatoribus figimus, ieiunas
pacis lacrymas profusuris, nec amplius ab Ecclesia quàm publicationem dedecoris re-
laturis.

CAPVT II.

Scripturas iustitiæ & seueritati diuinæ fauentes opponit eidem scripturæ misericordiam & indulgentiam erga peccatores commendanti. Discernit autem ex eadem quædam peccata remissibilia, quædam autem irremissibilia.

In p. in alphab. Errorum. V. Remissio. 2. à p. ad vltra. m. in alphab. errorum. V. Remissio. 3. in m. V. peccati diuisio. 3. inf. in Alphab. Errorum. V remissio. 3.

Io. 2. 13. Osee. 6. 6. Ezech. 33. 11 a 1. Tim. 4. 10.
CÆTERVM, Deus, inquiunt, bonus, & optimus, & misericors, & miserator, & misericordiæ plurimus, quam omni sacrificio anteponit, non tantì ducens peccatoris
mortem, quàm pænitentiam [a] *saluificator omnium hominum, & maximè fidelium.* Itaque
Luc. 6. 35. & filios Dei misericordes, & pacificos esse opportebit, [b] *donantes inuicem sicut & Christus*
b Eph 4. 32. *donauit nobis;* [c] *non iudicantes, nè iudicemur.* [d] *Domino enim suo stat quis vel cadit. tu quis es,*
c Matth. 7. 1 *vt seruum iudices alienum?* [e] *dimitte, & dimittetur tibi.* Talia & tanta futilia eorum, quibus
d Rom. 14. 4 & Deo adulantur, & sibi lenocinantur, effeminantia magis, quàm vigorantia discipli-
e Luc. 6. 37 nam. quantis & nos contrariis possumus repercutere, quæ & Dei seueritatem intentent,
Psal. 7. 12. Deut. 32. 39. & nostram constantiam prouocent? Quia etsi bonus natura Deus, tamen & iustus. Ex
f Esa. 45. 7. causa enim, sicut sanare nouit, ita & cædere; [f] *faciens pacem, sed & condens mala,* [g] *pæni-*
Efech. 33. *tentiam malens,* sed & Hieremiæ mandans, nè pro populo peccatore deprecaretur. [h] *Quo-*
g 11. *niam si ieiunauerint*, inquit, *non exaudiam obsecrationem eorum.* & rursus, [i] *Et tu nè adoraue-*
h Hier. 14. *ris pro populo, & nè postulaueris pro his in prece & oratione, quoniam non exaudiam in tempore*
i Hier. 11. 14 12. *quo inuocauerint me, in tempore afflictionis suæ.* Et adhuc suprà, idem misericordiæ præla-
Osee 6. 6. tor, quàm sacrificij, [k] *Et tu nè adoraueris pro populo isto. &, Nè postulaueris misericordiam*
k Hier. 7. 16 *consequi eos. &, Nè accesseris pro his ad me, quoniam non exaudiam* vtique misericordiam
l Exo. 20. 5. postulantes, vtique ex pœnitentia flentes & jejunantes, & adflictationem suam offeren-
m Gal. 6. 7. tes Deo. [l] *Deus enim zelotes, & qui naso* [m] *non deridetur*, adulantium scilicet bonitati eius.
n Esa. 42. 14 Et qui licet patiens, tamen per Esaïam comminetur patientiæ finem. [n] *Tacui, nunquid*
& semper tacebo, & sustinebo? Quieui, velut parturiens exsurgam, & arescere faciam. [o] *Ignis*
enim præcedet antè faciem ipsius, & exuret inimicos eius, [p] *non solùm corpus, verùm & animas*
o Psal. 96. 3. *occidens in gehennam.* Cæterùm, iudicantibus quomodo Dominus comminetur, ipse de-
p Matth. 10. 28. monstrat. [q] *Quo enim iudicio iudicaueritis, iudicabitur de vobis.* Ita non prohibuit iudica-
q Matth. 7. 2. re, sed docuit. Vnde & Apostolus iudicat, & quidem in causa fornicationis, [r] *dedendum*
eiusmodi hominem Satanæ in interitum carnis, increpans etiam quòd fratres non apud san-
r 1. Cor. 5. 3. 4. ctos iudicarentur. Adjiciens enim inquit, [s] *Vt quid mihi eos qui foris sunt, iudicare? Dimit-*
tis autem, vt dimittatur tibi à Deo. Delicta mundantur, quæ quis in fratrem, non Deum
1. Cor. 6. 1. admiserit. Debitoribus denique dimissuros nos in oratione profitemur. Sed non decet
s 1. Cor 5. 12 vltrà de auctoritate scripturarum eiusmodi funem contentiosum alterno ductu in diuersa
Luc. 6. 37. Matth. 6. 12. distendere, vt hac restringere frenos disciplinæ, illa laxare videantur, quasi incertæ, &
pœnitentiæ subsidium, illa prosternere per lenitatem, hæc negare per austeritatem. Porro
& auctoritas scripturæ in suis terminis stabit, sine alterutra oppositione, si & pœnitentiæ
subsidium suis conditionibus determinatur, sine passiua concessione, & ipsæ prius causæ
distinguantur, sine confusa propositione. Causas pœnitentiæ delicta condicimus. Hæc
diuidimus in duos exitus. Alia erunt remissibilia, alia irremissibilia. Secundùm quod nemi-
ni dubium est alia castigationem mereri, alia damnationem. Omne delictum aut venia
expungit, aut pœna: venia, ex castigatione; pœna, ex damnatione. De ista differentia
jam & quasdam præmisimus altercationes scripturarum, hinc retinentium, hinc dimit-
t Io. 5. 16. tentium delicta. Sed & Ioannes docebit, [t] *Si quis scit fratrem suum delinquere delictum non*
u Ibid. *ad mortem, postulabit, & dabitur vita ei; quia non ad mortem delinquit*, hoc erit remissibile.
[u] *Est delictum ad mortem: non pro illo dico vt quis postulet*, hoc erit irremissibile. Ita, vbi est
conditio vel ratio postulationis, illic etiam remissionis: vbi nec postulationis, ibi æquè
nec remissionis. Secundùm hanc differentiam delictorum, pœnitentiæ quoque conditio
discriminatur. Alia erit, quæ veniam consequi possit, in delicto scilicet remissibili. Alia
quæ consequi nullo modo possit, in delicto scilicet irremissibili. Et superest specialiter de
mœchiæ, & fornicationis statu examinare, in quam delictorum partem debeant redigi.

CAPVT III.

Licet sint quædam peccata irremissibilia per hominem, sunt tamen remissibilia per Deum, apud quem agenda est pœnitentia cum spe veniæ.

Per totum. in alphab. Errorum V. Remissio. 3.

SED prius decidam intercedentem ex diuerso responsionem ad eam pœnitentiæ speciem, quam cummaximè definimus venia carere. Si enim, inquiunt, aliqua pœnitentia caret venia, jam nec in totum agenda tibi est. Nihil enim agendum est frustrà. Porro, frustrà agetur pœnitentia, si caret venia. Omnis autem pœnitentia agenda est. Ergo omnis veniam consequatur, nè frustrà agatur; quia non erit agenda, si frustrà agetur. Porro, frustrà agetur, si venia carebit. Meritò vtique ita opponunt, quoniam hujus quoque pœnitentiæ fructum, id est veniam, in sua potestate vsurpauerunt. Quantum enim ad illos, à quibus pacem humanam consequitur: quantum autem ad nos, qui solùm Dominum meminimus delicta concedere, & vtique mortalia, non frustrà agetur. Ad Dominum enim remissa, & illi exinde prostrata, hoc ipso magis operabitur veniam, quòd eam à solo Deo exorat, quòd delicto suo humanam pacem sufficere non credit, quòd Ecclesiæ mauult erubescere; quàm communicare. Adsistit enim pro foribus eius, & de notæ suæ exemplo cæteros admonet, & lacrymas fratrum sibi quoque aduocat, & redit plus vtique negotiata, compassionem scilicet, quàm communicationem. Et si pacem hic non metit, apud Dominum seminat. Nec amittit, sed præparat fructum. Non vacabit ab emolumento, si non vacauerit ab officio. Ita nec pœnitentia hujusmodi vana, nec disciplina ejusmodi dura est. Deum ambæ honorant: illa nihil sibi blandiendo, facilius impetrabit; ista nihil sibi adsumendo, plenius adiuuabit.

CAPVT IV.

Docet se fornicationis & Mœchiæ nomine, omnia carnis, & libidinis complecti peccata.

In p. in alphab. Errorum. V. Remissio. 3. à p. V. luxuria. 7. circa. f. V. Nuptiæ in Ecclesia contrahendæ. 2.

POSSVMVS igitur demandata pœnitentiæ distinctione, ad ipsorum jam delictorum regredi sensum, an ea sint quæ veniam ab omnibus consequi possint. In primis, quod mœchiam & fornicationem nominamus; vsus expostulat: habet & fides quorundam nominum familiaritatem: ita in omni opusculo vsum custodimus. Cæterùm, & si adulterium, & si stuprum dixero, vnum erit contaminatæ carnis elogium. Nec enim interest nuptam alienam, an viduam quis incurset, dum non suam fœminam. Sicut nec locis refert, in cubiculis, an in curribus pudicitia trucidetur. Omne homicidium extra siluam, latrocinium est. Ita & vbicunque, vel in quamcunque, semetipsum adulterat, & stuprat, qui aliter quàm nuptiis vtitur. Ideo penès nos occultæ quoque conjunctiones, id est, non prius apud Ecclesiam professæ, iuxta mœchiam & fornicationem iudicari periclitantur. Nec inde consertæ obtentu matrimonii crimen eludant. Reliquas autem libidinum furias impias, & in corpora, & in sexus, vltra iura naturæ, non modò lumine, verùm omni Ecclesiæ tecto submouemus; quia non sunt delicta, sed monstra.

CAPVT V.

Probat ex scriptura Mœchiam, idololatriæ, & homicidio comparari.

In p. ad circa. f. V. luxuria. 4. in f. in alphab. Errorum. V. Remissio. 4.

ERGO mœchia, quod etiam fornicationis est res, secundùm opus criminis, quanti æstimanda sit sceleris, prima lex Dei præstò est. Siquidem post interdictam alienorum deorum superstitionem, ipsorumque idolorum fabricationem; post commendatam sabbati venerationem; post imperatam in parentes, secundam à Deo religionem, nullum aliud in talibus titulis firmandis, monendisque substruxit præceptum, quàm, [a] *Non mœchaberis*. Post spiritalem enim castitatem, sanctitatemque, corporalis sequebatur integritas. Et hanc itaque muniuit, hostem statim eius prohibendo, mœchiam. Quale delictum jam intellige, cujus cohibitionem post idololatriæ ordinauit. Nihil secundùm, longinquat à primo. Nihil tam proximum primo, quàm secundum. Quod fit ex primo, aliud quodammodò primum est. Itaque mœchia adfinis idololatriæ. Nam & idololatria mœchiæ nomine, & fornicationis sæpè populo exprobrata, etiam forte conjungetur illi, sicut & serie; etiam damnatione cohærebit illi, sicut & dispositione. Eò amplius præmittens, *Non mœchaberis*; adiungit, [b] *Non occides*. Onerauit vtique mœchiam, quam homicidio anteponit. In prima itaque fronte sanctissimæ legis, in primis titulis cœlestis edicti, principalium vtique delictorum præscriptione signata, de loco modum, de ordine statum, de confinio meritum cuiusque dignoscas. Est & mali dignitas, quod in summo, aut in medio pessimorum collocatur. Pompam quandam atque suggestum adspicio mœchiæ, hinc deducatum idololatriæ antecedentis, hinc comitatum homicidij insequentis. Inter duos

a Exo. 20. Exo. 34. 15.
b Exo. 20. 14

dam; & turpes de prostitutione nuptias, propter Osee; & non tantùm frequentatas, verùm & semel plures, propter patres nostros: vtique enim dignum est peræquari nunc quoque gratiam circa omnia retro indulta, si de pristino aliquo exemplo venia mœchiæ vindicatur. Habemus quidem & nos eiusdem vetustatis exempla pro sententia nostra, non modo non indulti, verumetiam repræsentati iudicij fornicationis. Et vtique sufficit tantum numerum viginti quatuor millium populi fornicantis in filias Moab, vna plaga ruisse. Sed malo in gloriam Christi, à Christo deducere disciplinam. Habuerint pristina tempora omnis impudicitiæ, si volunt Psychici, etiam potestatem. Luserit ante Christum caro, immò perierit antequam à Domino suo requisita est; nondum erat digna dono salutis, nondum apta officio sanctitatis: adhuc in Adam deputabatur cum suo vitio, facilè quod se speciosum viderat concupiscens, & ad inferiora respiciens, & de ficulneis foliis pruriginem retinens: inhærebat vsquequaque libidinis virus, & iactæ sordes non ablui idoneæ, quod nec ipsæ adhuc aquæ lauerant. At vbi sermo Dei descendit in carnem, nè nuptiis quidem resignatam; [o] *& sermo caro factus est*, nè nuptiis quidem resignanda, quæ ad lignum, non incontinentiæ, sed tolerantiæ accederet; quæ non dulce aliquid, sed amarum aliquid inde gustaret; quæ non ad inferos, sed ad cœlum pertineret; quæ non lasciuiæ frondibus, sed sanctimoniæ floribus præcingeretur; quæ munditias suas aquis traderet; exinde caro quæcunque in Christo reliquas sordes pristinas soluit; alia iam res est, noua emergit iam, non ex seminis limo, non ex concupiscentiæ fimo, sed ex aqua pura & spiritu mundo. Quid itaque illam de pristino excusas? Non corpus Christi; non membra Christi; non templum Dei vocabatur, cùm veniam mœchiæ consequebatur. Itaque si exinde quo statum vertit, & in Christum tincta, induit Christum, & magno redempta est, sanguine scilicet Domini & Agni; tenes aliquot exemplum, siue præceptum, siue formam, siue sententiam indultæ siue indulgendæ fornicationis atque mœchiæ; habes etiam temporis à nobis definitionem, ex quo deputetur ætas quæstionis.

Osee. Gen. 1 Gen. 3 Gen. 3 o Io. 1. 14. 1. Cor. 12. 27 & c. 6. 15. 19 2. Cor. 6. 16. Gal. 3. 27. 1. Cor. 6. 20.

CAPVT VII.

Fusè prosequitur parabolam ouis, & drachmæ perditæ, quam Ethnico, & non fideli vult aptari.

In p. in alphab. Errorum. V. Remissio. 6. & V. Chri. lenitas. 2. in m. in Alphab. errorum. V. remissio. 6. in f. & V. spectacula. 21. circa. f. V. luxuria. 3.

A Parabolis licebit incipias, vbi est ouis perdita à Domino requisita, & humeris eius reuecta. Procedant ipsæ picturæ calicum vestrorum, si vel in illis perlucebit interpretatio pecudis illius, vtrumnè Christiano, an ethnico peccatori de restitutione conliniet. Præscribimus enim ex naturæ disciplina, ex lege auris & linguæ, ex mentis sanitate, ea semper responderi, quæ prouocantur, id est, ad ea quæ prouocant. Prouocabat, vt opinor, quòd Pharisæi publicanos & peccatores ethnicos admittendum Dominum, & cum illis de victu communicantem indignati mussitabant. Ad hoc Dominus, Pecudis perditæ restitutionem, cui alii configurasse credendum est, quàm ethnico perdito, de quo agebatur; non de Christiano, qui adhuc nemo? aut quale est, vt Dominus quasi cauillator responsionis, omissa specie præsenti quam repercutere deberet, de futura laboret? Sed ouis propriè Christianus, & grex Domini, Ecclesiæ populus, & pastor bonus Christus, & ideo Christianus in oue intelligendus, qui ab Ecclesiæ grege errauerit. Ergo nihil ad Pharisæorum mussitationem respondisse vis Dominum, sed ad tuam præsumptionem. Et tamen ita eam vindicare debebis, vt neges in ethnicum competere, quæ in Christianum existimas conuenire. Dic mihi, nonnè omne hominum genus vnus Dei grex est? Nonnè vniuersarum gentium idem Deus, & Dominus, & pastor est? Quis magìs perit à Deo, quàm ethnicus, quamdiu errat? Quis magìs requiritur à Deo, quàm ethnicus, quando reuocatur à Christo? Denique, antecedit hic ordo in ethnicis. Siquidem non aliter Christiani ex ethnicis fiunt, nisi prius perditi, & à Deo requisiti, & à Christo reportati. Ita etiam hunc ordinem seruari oportet, vt in eos tale aliquid interpretemur, in quibus prius est. At tu, opinor, hoc velles, vt ouem non de grege perditam faceret, sed de arca, vel de armario. Sic, etsi ethnicorum reliquum numerum iustum ait, non ideo Christianos esse ostendit, cum Iudæis agens, & illos cummaximè obtundens, quòd indignarentur spei ethnicorum: sed vt exprimeret aduersus liuorem Pharisæorum suam gratiam, & beneuolentiam, etiam circa vnum ethnicum, præposuit vnius peccatoris salutem ex pœnitentia, quàm illorum ex iustitia. Aut nunquid non iusti Iudæi, & quibus pœnitentia opus non esset, habentes gubernacula disciplinæ, & timoris instrumenta, Legem, & Prophetas? Posuit igitur illos in parabola; & si non quales erant, sed quales esse debuerant, quò magìs suffunderentur, & aliis, & non sibi pœnitentiam audientes

Luc. 15. 4. 5.

necessariam. Proinde in drachmæ parabola, vt ex eadem materia prouocata, æquè ethnicum drachmam interpretantur; etsi in domo amissam, quasi in Ecclesia; etsi ad lucernæ lumen repertam, quasi ad Dei verbum. Atquin totus hic mundus vna omnium domus est, in quo, magìs in ethnico gratia Dei inlucet, qui in tenebris inuenitur; quàm Christiano, qui iam in Dei luce est. Denique, & oui, & drachmæ vnus error adscribitur. Nam si iam in Christianum peccatorem defingerentur, post fidem perditam, & iterata amissio eorum, & restitutio notaretur. Decedam nunc paulisper de gradu isto, quò magìs eum etiam decedendo commendem, cùm sic quoque obduxero diuersæ partis præsumptionem. Condico Christianum iam peccatorem in parabola vtraque portendi, non tamen ideo eum adfirmandum, qui de facinore mœchiæ, & fornicationis restitui per pœnitentiam possit. Licet enim perisse dicatur, erit & de perditionis genere retractare, quia & ouis non moriendo, sed errando; & drachma non intereundo, sed latitando perierunt. Ita, licet dici perisse, quod saluum est. Perit igitur & fidelis elapsus in spectaculum quadrigarii furoris, & gladiatorii cruoris, & scenicæ fœditatis, & xysticæ vanitatis, in lusus, in conuiuia sæcularis solennitatis, in officium, in ministerium alienæ idololatriæ; aliquas artes adhibuit curiositatis: in verbum ancipitis negationis, aut blasphemiæ impegit, ob tale quid extra gregem datus est, vel & ipse fortè ira, tumore, æmulatione, quid denique sæpe fit, dedignatione castigationis abrupit, debet requiri, atque reuocari. Quod potest recupetari, non poterit, si foris perseuerauerit. Benè interpretaberis parabolam, viuentem adhuc reuocans peccatorem. Mœchum verò, & fornicatorem, quis non mortuum statim admisso pronuntiauit? Quo ore mortuum restitues in gregem, ex parabolæ eius auctoritate, quæ non mortuum pecus reuocat? Denique, si meministi Prophetarum, cùm pastores increpantur, puto Ezechielis est vox, [a] *Pastores,*
a Ezech. 34. 3. & 4. *ecce lac deuoratis, & lanis vestimini; quod forte est, occidistis; quod infirmum est, non curastis, quod comminutum est, non ligastis, quod expulsum est, non conuertistis; quod periit, non requisistis.* Nunquid & de mortuo exprobrat, quòd non & illud in gregem reficere curauerint? Planè ingerit, quòd perire oues fecerint, & à bestiis agri comedi: neque possunt nec perire in mortem, nec comedi, si relinquantur, vt non perditæ in mortem & comestæ resumantur. Iuxta drachmæ quoque exemplum, etiam intra
Luc. 15. 8. domum Dei Ecclesiam, licet esse aliqua delicta, pro ipsius drachmæ modulo ac pondere mediocria, quæ ibidem delitescentia, mox ibidem & reperta, statim ibidem cum gaudio emendationis transigantur. Mœchiæ verò, & fornicationis non drachma, sed talentum, quibus exquirendis, non lucernæ spiculi lumine, sed totius solis lancea opus est. Simul apparuit, statim homo de Ecclesia expellitur, nec illic manet, nec gaudium confert repertrici Ecclesiæ, sed luctum; nec congratulationem aduocat vicinarum, sed contristationem proximarum fraternitatum. Commissa itaque etiam hac nostra, cum illorum interpretatione, eò magis in ethnicum spectabunt, & ouis, & drachmæ argumenta, quantò nec in eius delicti Christianum competere possunt, propter quòd in Christianum de diuersa parte coguntur.

CAPVT VIII.

Parabolam filii prodigi vult non Iudæo & fideli, sed ethnico competere.

Per totum. V. scriptura noui testamenti. 4. à p. ad m. V. Iudæi. 9.

SED enim plerosque interpretes parabolarum idem exitus decipit, quem in vestibus purpura oculandis sæpissimè euenire est; quum putaueris rectè conciliasse temperamenta colorum, & credideris comparationes eorum inter se animasse, erudito mox vtroque corpore, & luminibus expressis, errorem omnem traducta diuersitas euomet. Ea-
Luc. 15. 11. & seq. dem itaque caligine, circa filiorum quoque duorum parabolam quibusdam ad præsens concolorantibus figuris, à vero lumine exorbitant eius comparationis, quam parabolæ materia prætexit. Duos enim populos in duobus filiis collocant, Iudaïcum majorem, Christianum minorem. Nec enim possunt exinde Christianum peccatorem in filio mi-
Rom. 9. 4. nore disponere veniam consecuturum, nisi in majore Iudaïcum expresserint. Porro, si Iudaïcum ostendero deficere à comparatione filii majoris, consequenter vtique nec Christianus admittetur ad configurationem filii minoris. Licet enim filius audiat &
a Luc. 15. 29 Iudæus, & major, quia prior in adoptione; licet & Christiano reconciliationem Dei
b Esa. 6. 10. Patris inuideat, quod vel maximè diuersa pars carpit, sed non erit Iudæi dictum ad
c Esa. 29. 13. Patrem, [a] *Ecce quot annis tibi seruio, & præceptum tuum nunquam præterii.* Quando enim non transgressor legis Iudæus, [b] *aure audiens, & non audiens?* [c] *odio habens tra-*

ducentem in portis, & aspernamento sermonem sanctum? Sic nec Patris ad Iudæum erit vox, [d] *Tu semper mecum es, & omnia mea, tua sunt.* Iudæi enim apostatæ filii pronuntiantur; generati quidem, & in altum elati, sed [e] *qui non computauerint Dominum, & qui dereliquerint Dominum, & in iram prouocauerint Sanctum Israëlis.* Omnia planè Iudæo concessa dicemus, cui etiam conditio gratior quæque de gula erepta est, nedum ipsa terra paternæ promissionis. Atque adeò non minus hodie Iudæus, quam minor filius prodacta substantia Dei in aliena regione mendicat, seruiens vsque adhuc principibus eius, id est, sæculi hujus. Quærant igitur alium Christiani suum fratrem; Iudæum enim parabola non recipit. Multo aptius Christianum majori, & Iudæum minori filio adæquassent secundùm fidei comparationem, si ordo vtriusque populi ab vtero Rebeccæ designatus, permitteret demutationem, nisi quòd & clausula refragaretur. Christianum enim de restitutione Iudæi gaudere, & non dolere conueniet: siquidem tota spes nostra, cum reliqua Israëlis exspectatione conjuncta est. Ita & si quædam faciant, sed aliis contrà sapientibus interemitur exemplorum peræquatio. Quanquam etsi omnia adspeculum respondere possint, vnum sit præcipuum periculum interpretationum, nè aliorsum temperetur felicitas comparationum quam quò parabolæ cuiusque materia mandauit. Meminimus enim & histriones, cùm allegoricos gestus adcommodant canticis, alia longè à præsenti & fabula, & scena, & persona, & tamen congruentissimè exprimentes. Sed viderit ingenium extraordinarium. Nihil enim ad Andromacham. Sic hæretici easdem parabolas quò volunt tribuunt, non quò debent aptissimè excludunt. Quare aptissimè? quoniam à primordio secundum occasiones parabolarum, ipsas materias confinxerunt doctrinarum. Vacauit scilicet illis solutis à regula veritatis, ea conquirere atque componere, quorum parabolæ videntur.

[d] Luc. 15. 31.
[e] Esa. 1. 3. 4.
Luc. 15. 13. 14.
Gen. 25. 22.
Luc. 15. 28.
Rom. 11. 5. 12. 25.

CAPVT IX.

Prosequitur eandem parabolam prodigi ad pœnitentiam admissi, gentili adaptare.

In p. V. scriptura noui test. 4. in f. à p. V. publicani, & V. scriptura noui test. 5. & V. Christianus. 23. & V. Dei misericordia. 3. in m. in alphab. Errorum. V. Remissio. 7. & V. gentilium probra. 3. à m. V. ad Eucharistiam dispositio. 3. circa f. V. Martyres. 9.

NOs autem, quia non ex parabolis materias commentamur, sed ex materiis parabolas interpretamur, nec valde laboramus omnia in expositione torquere, dum contraria quæque caueamus: quare centum oues? & quid vtique decem drachmæ? & quæ illæ scopæ? Necesse erat, qui vnius peccatoris salutem grauissimam Deo volebat exprimere, aliquam numeri quantitatem nominaret, de quo vnum quidem perisse describeret; necesse erat vt habitus requirentis drachmam in domo, tam scoparum, quàm lucernæ adminiculo adcommodaretur. Huiusmodi enim curiositates, & suspecta faciunt quædam, & coactarum expositionum subtilitate plerunque deducunt à veritate. Sunt autem quæ & simpliciter posita sunt ad struendam, & disponendam, & texendam parabolam, vt illuc perducantur, cui exemplum procuratur. Et duo vtique filii illuc spectabunt, quò & drachma, & ouis. Quibus enim cohærent, eandem habent causam, eandem vtique mussitationem Pharisæorum erga commercium Domini ethnicorum: aut si quis dubitat ethnicos fuisse publicanos apud Iudæam, vsurpatam iam pridem Pompeii manu, atque Luculli, legat Deuteronomium; [a] *Non erit vectigal pendens ex filys Israël.* Nec tam execrabile esset nomen publicanorum apud Dominum, nisi extraneum, vendentium ipsius cœli, & terræ, & maris transitus. Peccatores autem cùm adjungit publicanis, non statim Iudæos ostendit, etsi aliqui fuisse potuerunt. Sed vnum genus ethnicorum alios ex officio peccatores, id est publicanos; alios ex natura, id est, non publicanos, pariter ponendo distinxit. Cæterùm, nec denotaretur cum Iudæis communicans victum, sed cum ethnicis, quorum mensa, Iudaïca disciplina depellit. Nunc de filio prodigo id prius considerandum est quod vtilius. Non enim admittetur exemplorum adæquatio, licet imagini congruentissima, si fuerit saluti nocentissima. Totum autem statum salutis in tenore disciplinæ constitutum subuerti videmus ea interpretatione, quæ ex diuerso affectatur. Nam si Christianus est, qui acceptam à Deo patre substantiam (vtique baptismatis, vtique Spiritus sancti, & exinde spei æternæ) longè euagatus à patre prodegit ethnicè viuens, si exutus bonis mentis, etiam principi sæculi, (cui alii quàm diabolo?) seruitium suum tradidit, & ab eo, porcis alendis, immundis sc. spiritibus curandis præpositus, resipuit ad patrem reuerti: jam non mœchi & fornicarii, sed idololatræ & blasphemi & negatores, & omne apostatarum genus, hac parabola patri satisfacient; & elisa est verissimè hoc magis modo tota substantia sacramenti. Quis enim timebit prodigere, quod habebit postea recuperare?

Luc. 15. 4.
[a] Deut. 20. 11. & 23. 19.
Luc. 15. 2.
Luc. 15. 13. 14.

Quis curabit perpetuò conseruare, quod non perpetuo poterit amittere? securitas delicti etiam libido est eius. Recuperabit igitur & apostata vestem priorem, indumentum Spiritus sancti, & anulum denuò signaculum lauacri, & rursus illi mactabitur
Matth.22. 11. Christus, & recumbet eo in thoro, de quo indignè vestiti, à tortoribus solent tolli, & abijci in tenebras, nedum spoliati. Plus est igitur, si nec expedit in Christianum conuenire ordinem filii prodigi. Quod si nec in Iudæum integrè filii imago concurrit, ad propositum Domini simpliciter interpretatio gubernabitur. Venerat Dominus vtique, [b] *vt*
b Luc.19.10. *quod perierat, saluum faceret*; [c] *medicus languentibus magis quàm sanis necessarius.* Hoc &
c Matth.9. 12. in parabolis figurabat, & in sententiis prædicabat. Quis perit hominum? quis labat de valetudine, nisi qui Deum nescit? Quis saluus ac sanus, nisi qui Deum nouit? Has duas species de genere fraternas hæc quoque signabit parabola. Vide an habeat ethnicus substantiam in Deo patre census, & sapientiæ, & naturalis agnitionis in Deum; per quàm &
d 1.Cor.1.21 Apostolus notat [d] *in sapientia Dei non cognouisse mundum per sapientiam Deum*, quam vtique à Deo acceperat. Hanc itaque prodegit longè à Domino moribus factus inter errores &
Luc.15.12. 13. illecebras & libidines sæculi, vbi fame veritatis compulsus, tradidit se principi huius æui. Ille eum præfecit porcis, vt familiare id dæmonum pecus pasceret) vbi nec ille cōpos esset
Luc.15.15. & seq. vitalis escæ, simulque alios videret in opere diuino abundantes pane cœlesti. Recordatur patris Dei, satisfacto redit, vestem pristinam recipit; statum scilicet eum, quem Adam transgressus amiserat. Anulum quoque accipit tunc primum, quo fidei pactionem interrogatus obsignat, atque ita exinde opimitate Domini corporis vescitur, Eucharistia scilicet. Hic erit prodigus filius, qui nunquam retro frug; qui statim prodigus, qui non statim Christianus. Hunc & Pharisæi de sęculo ad patris complexus reuertentem, in publicanis, & peccatoribus mœrebant. Et ideo ad hoc solum majoris fratris accommodatus est liuor; non quia innocentes, & Deo obsequentes Iudæi, sed quia inuidentes nationibus salutem, planè quos semper apud patrem esse oportuerat. Et vtique Iudæus ad primam statim vocationem Christiani gemit, non ad secundam restitutionem. Illa enim etiam ethnicis relucet, hæc verò quæ in Ecclesiis agitur, nè Iudæis quidem nota est. Puto me & materiæ parabolarum, & congruentiæ rerum, & tutelæ disciplinarum accommodatiores interpretationes reddidisse. Cæterùm, si in hoc gestit diuersa pars ouem, & drachmam, & filii luxuriam, Christiano peccatori configurare, vt mœchiam & fornicationem pœnitentia donent, aut & cætera delicta pariter capitalia concedi oportebit, aut paria quoque eorum mœchiam, & fornicationem inconcessibilia seruari. Sed plus est, quod nihil aliud argumentari licet citra id de quo agebatur. Denique, si aliorsum parabolas transducere liceret, ad martyrium potius dirigeremus spem illarum, quod solum om-
Luc.15.20. & seq. ni substantia prodacta restituere filium poterit, & drachmam inter omnia, licet in stercore repertam, cum gaudio prædicabit, & ouem per aspera quæque & abrupta fugitiuam, humeris ipsius Domini in gregem referet. Sed malumus in scripturis minus si fortè sapere, quàm contrà. Proinde sensum Domini custodire debemus, atque præceptum. Non est leuior transgressio in interpretatione, quàm in conuersatione.

CAPVT X.

Pœnitentiam peccatoribus & publicanis competere; & Ouem pastoris humero impositam in calice pictam, non esse ad secundam pœnitentiam detorquendam.

In m. V. castitatis custodia. 3. & in alphab. Errorum. V. Psychici. 14. à m. in alphab. Errorum. V. Remissio. 6. in f. in f. V. pœnitentiæ, conditiones. 3.

EXCVSSO igitur iugo in ethnicum differendi parabolas istas, & semel dispecta, vel recepta necessitate non aliter interpretandi, quàm materia propositi est; contendunt iam nec competere ethnicis pœnitentiæ denuntiationem, quorum delicta obnoxia ei non sint, ignorantiæ scilicet imputanda, quam sola natura ream Deo faciat. Porro, nec remedia sapere, quibus pericula ipsa non sapiant; illic autem pœnitentiæ constare rationem, vbi conscientia, & voluntate delinquitur, vbi & culpa sapiat, & gratia; illum
Ionæ. 4.1. & seq. lugere, illum volutari qui sciat & quid amiserit, & quid sit recuperaturus, si pœnitentiam Deo immolarit, vtique eam magis filiis offerenti, quàm extraneis. Num ergo & Ionas idcirco ethnicis Niniuitis non putabat pœnitentiam necessariam, cùm caussaretur in prędicationis officio? an potius misericordiam Dei prouidens etiam in extraneos profusam, quasi destructuram præconium, verebatur? atque adeò propter ciuitatem profanam, nondum Dei compotem, adhuc ignorantia delinquentem, penè periit Prophetes? nisi quòd exemplum passus est Dominicæ passionis, ethnicos quoque pœnitentes redempturæ. Benè quòd & Ioannes Domini vias sternens, non minus militantibus, & publicanis, quàm

filijs Abraham, pœnitentiæ erat præco. Ipse Dominus Sidoniis, & Tyriis præsumpsit pœnitentiam, si virtutum documenta vidissent. Atquin ego illam naturalibus magis peccatoribus competere contendam, quàm voluntariis. Magis enim merebitur fructum eius, qui nondum eo vsus est, quàm qui iam & abusus est; magisque sapient remedia prima, quàm exoleta. Nimirum Dominus ingratis benignus magis, quàm ignaris, & citius reprobatis misericors, quàm nondum probatis; vt non magis irascatur contumeliis clementiæ suæ, quàm blandiatur; & non libentius extraneis eam impertiat, quàm in filiis perdidit, cùm gentes sic adoptauerit, dum Iudæi de patientia ludunt. Sed hoc volunt Psychici, vt Deus iudex, eius *a peccatoris pœnitentiam malit quàm mortem*, qui mortem pœnitentia maluit. Quod si ita est, peccando promeremur. Age tu funambule pudicitiæ & castitatis, & omnis circa sexum sanctitatis, qui tenuissimum filum disciplina eiusmodi veri auia, pendente vestigio ingrederis, carnem spiritu librans, animam fide moderans, oculum metu temperans, Quid itaque in gradu totus es? perge sane si potueris, si volueris, dum tam securus & quasi in solido es. Nam si qua te carnis vacillatio, animi auocatio, oculi euagatio de tenore decusserit, Deus bonus est. suis, non ethnicis, sinum subiicit; secunda te pœnitentia excipiet; eris iterum de mœcho Christianus. Hæc tu mihi benignissime Dei interpres. Sed cederem tibi, si scriptura Pastoris, quæ sola mœchos amat, diuino instrumento meruisset incidi, si non ab omni concilio Ecclesiarum etiam vestrarum, inter apocrypha & falsa iudicaretur, adultera & ipsa, & inde patrona sociorum, à qua & aliàs initiaris; cui ille si fortè patrocinabitur pastor, quem in calice depingis, prostitutorem & ipsum Christiani sacramenti, meritò & ebrietatis idolum, & mœchiæ asylum post calicem subsecuturæ, de quo nihil libentius bibas, quàm ouem pœnitentiæ secundæ. At ego eius pastoris scripturas haurio, qui non potest frangi. Hunc mihi statim Ioannes offert cum pœnitentiæ lauacro & officio dicentem, *b Facite dignos pœnitentiæ fructus; & ne dixeritis, Patrem habemus Abraham, (ne scilicet rursum blandimenta delinquentiæ de patrum resumerent gratia.) Potest enim Deus de lapidibus istis filios suscitare Abrahæ.* Sic & nos sequitur, vt eos qui hactenus delinquant facientes dignum pœnitentiæ fructum. Quid enim ex pœnitentia maturescit, quàm emendationis effectus? Sed & si venia potius est pœnitentiæ fructus, hanc quoque consistere non licet sine cessatione delicti. Ita cessatio delicti radix est veniæ, vt venia sit pœnitentiæ fructus.

a Ezech. 33.
b Matth. 3. 8
Ibid. 9.

CAPVT XI.

Peccatores, & mœchos maximè à Christo potestatis plenitudine receptos, idque ante passionem.

In p. V. Chri. lenitas. 3. per totum. in alphab. Errorum. V. Remissio. 8.

EXINDE quod ad Euangelium pertinet, parabolarum quidem discussa iam quæstio est. Si verò & factis aliquid tale pro peccatoribus edidit Dominus, vt cùm peccatrici feminæ etiam corporis sui contactum permittit lauanti lacrymis pedes eius, & crinibus detergenti, & vnguento sepulturam ipsius inauguranti; vt cùm Samaritanæ sexto iam matrimonio, non mœchæ, sed prostitutæ, etiam quod nemini facilè, quis esset ostendit, nihil ex hoc aduersariis confertur, etsi iam Christianis veniam delictorum præstitisset. Nunc enim dicimus, soli Domino hoc licet: hodie potestas indulgentiæ eius operetur. Ad illa tamen tempora quibus in terris egit, hoc definimus, nihil aduersum nos præiudicare, si peccatoribus etiam Iudæis venia conferebatur. Christiana enim disciplina à nouatione Testamenti, & vt præmisimus, à redemptione carnis, id est, Domini passione censetur. Nemo perfectus antè repertum ordinem fidei; nemo Christianus antè Christum cœlo resumptum; nemo sanctus antè Spiritum sanctum de cœlo repræsentatum, ipsius disciplinæ determinatorem.

Luc. 7. 37. & seq.
Matth. 26. 8
Io. 4. 17. & seq.

CAPVT XII.

Prouocat Catholicos à Spiritu sancto extraneos, vt probent post baptismum lapsis datam veniam ab Apostolis. & legem nouam veteri strictius, à fornicatione coercere sicut ab Idololatria & homicidio.

In p. in Alphab. Errorum. V. Remissio. 8. à p. V. Luxuria. 5. in m. V. lex noua. 5. in f. V. lex noua. 8.

ITAQVE isti qui alium Paracletum in Apostolis, & per Apostolos receperunt, quem nec in Prophetis proprius agnitum, iam nec in Apostolis possident, age nunc vel de Apostolico instrumento doceant, maculas carnis post baptisma respersæ, pœnitentia

dilui posse. nos in Apostolis quoque veteris legis formam salutamus, circa mœchiæ, quanta sit, demonstrationem; nè fortè lenior existimetur in nouitate disciplinarum, quàm in vetustate. Cùm primùm intonuit Euangelium, & vetera concussit, vt de legis retinendæ necnè statu disceptaretur, primam hanc regulam de auctoritate Spiritus sancti, Apostoli emittunt ad eos, qui iam ex nationibus allegi cœperant. a *Visum est*, inquiunt, *Spiritui sancto, & nobis, nullum amplius vobis adijcere pondus, quàm eorum à quibus necesse est abstineri, à sacrificijs, & à fornicationibus & sanguine: à quibus obseruando rectè agitis. vectante vos Spiritu sancto.* Sufficit & hîc seruatum esse mœchiæ, & fornicationi locum honoris sui, inter idololatriam, & homicidium. Interdictum enim sanguinis multò magis humani intelligemus. Porro, qualia videri volunt Apostoli crimina, quæ sola in obseruatione de lege pristina excerpunt? quæ sola necessariò abstinenda præscribunt? Non quòd alia permittant, sed quòd hæc sola proponant, vtique non remissibilia, qui ethnicorum causa, cætera legis onera remissibilia fecerunt. Cur ergo ceruicem nostram à tanto iugo excusant, nisi vt illi compendia ista disciplinæ semper imponant? Cur tot vincula indulgent, nisi vt perpetuò ad necessariora constringant? Soluerunt à pluribus, vt nocentioribus obseruandis obligaremur. Compensatione res acta est: lucrati sumus multa, vt aliqua præstemus. Compensatio autem reuocabilis non est, iisdemque reuocabitur, iteratione mœchiæ vtique, & sanguinis, & idololatriæ. Tota enim iam lex sumetur, si veniæ conditio soluetur. Sed non leuiter nobiscum pactus est Spiritus sanctus, etiam vltro pactus, quò magìs honorandus. Sponsionem eius nemo dissoluet, nisi ingratus. Iam nec recipiet quæ dimisit, nec dimittet quæ retinuit. Nouissimi Testamenti semper indemutabilis status est, & vtique recitatio decreti, consiliumque illud cum sæculo definet. Satìs denegauit veniam eorum, quorum custodiam elegit; vindicauit, quæ non proinde concessit. Hinc est quòd neque sanguini pax ab Ecclesiis redditur. De qua finitione sua Apostolos excidisse, puto, non licet credere; aut si credere quidam possunt, debebunt probare.

a Act. 15. 28.

CAPVT XIII.

Corinthio fornicatori indulgentiam concessam ab Apostolo discutit, quem prius Sathanæ dederat, vt & Hymenæum, & Alexandrum blasphemos.

Ap. V. Ita. 3. & in alphab. Errorum. V. Remissio. 9. in m. V. Pauli virtutes. 13. circa. f. V. fides. 19. in f. in alphabeto Errorum. V. Remissio. 9. in f.

NOVIMVS planè & hîc suspiciones eorum. Reuerà enim suspicantur, Apostolum Paulum in secunda ad Corinthios, eidem fornicatori veniam dedisse, quem in prima dedendum Satanæ in interitum carnis pronuntiarit; impium patris de matrimonio heredem, quasique ipsum postea stilum verterit scribens; a *Si quis autem contristauit, non me contristauit; sed ex parte, nè vos onerem omnes. Satis est talis increpatio quæ à multis fit. Vti è contrario magis vos donare & aduocare, ne forte abundantiore tristitia deuoretur eiusmodi. Propter quod oro vos, constituatis in eum dilectionem. In hoc enim & scripsi, vti cognoscam probationem vestram, quòd in omnibus obauditis mihi. Si cui autem donaueritis, & ego. Nam & ego si quid donaui, donaui in persona Christi, ne fraudemur à Satana: quoniam non ignoramus iniectiones eius.* Quid hîc de fornicatore? quid de paterni thori contaminatore? Quid de Christiano ethnicorum impudentiam supergresso intelligitur? Cùm proinde vtique speciali venia absoluisset, quem speciali ira damnasset. Obscurius inisseretur, quàm indignatur. Apertior est in austeritate, quàm in lenitate. Atquin facilius ira, quàm indulgentia obliqua est. Magìs tristiora cunctantur, quàm lætiora. De modica scilicet indulgentia agebatur; quæ si fortè nunc æstimaretur, quando maxima quæque non soleant etiam sine prædicatione donari, tantò abest, sine significatione. Et tu quidem pœnitentiam mœchi, ad exorandam fraternitatem in Ecclesiam inducens, conciliciatum, & concineratum, cum dedecore & horrore compositum, prosternis in medium antè viduas; antè presbyteros, omnium lacinias inuadentem, omnium vestigia lambentem, omnium genua detinentem, inque eum hominis exitum, quantis potes misericordiæ inlecebris, bonus pastor, & benedictus papa concionaris, & in parabola ouis, capras tuas quæris; tua ouis nè rursus de grege exiliat; quasi non exinde iam liceat, quod nec semel licuit: cæteras etiam metu comples cummaximè indulgens. Apostolus verò sceleratam libidinem, fornicationis incesto onustam tam proiectè ignouisset, vt nec hunc saltem habitum legatum pœnitentiæ, quem ab ipso didicisse deberes, ab eo exegerit, nihil de postero sit comminatus, nihil de cætero allocutus? Quinimmò & vltro obsecrat constituerent in eum di-

a 2 Cor. 2. 5. & seq.

Luc. 15. 4.

lectionem, quasi satisfaciens, non quasi ignoscens. Et tamen dilectionem audio, non
communicationem. Quod & ad Thessalonicenses, [b] *Si quis autem non obaudit sermoni* b 2. Thess. 3.
nostro per epistolam, hunc notate, ne commisceamini illi, vt reuereatur; non quasi inimicum de- 14.
putantes, sed quasi fratrem obiurgantes. Adeò potuisset dicere & fornicatori dilectionem
solummodò concessam, non & communicationem. Incesto verò nec dilectionem,
quem scilicet [c] *auferri iussisset de medio ipsorum*, multò magis vtique de animo. Sed vere- c 1. Cor. 5. 2.
batur ne fraudarentur à Satana circa eius personæ amissionem, [d] *quem Satanæ ipse prose-* d 1. Cor. 5. 2.
cerat; [e] *aut ne abundantia mœroris deuoraretur; quem in interitum carnis addixerat.* Hîc iam e 2. Cor. 2. 7
carnis interitum in officium pœnitentiæ interpretantur, quòd videatur ieiuniis, & sor- 1. Cor. 5. 5.
dibus, & incuria omni, & dedita opera malæ tractationis, carnem exterminando satis
Deo facere; vt ex hoc argumententur fornicatorem, imò incestum illum, non in per-
ditionem Satanæ ab Apostolo traditum, sed in emendationem; quasi postea veniam
ob interitum, id est conflictationem carnis consecuturum: igitur & consequutum.
Planè idem Apostolus [e] *Hymenæum, & Alexandrum Satanæ tradidit, vt emendarentur non*
blasphemare, sicut Timotheo suo scribit: Sed & ipse [f] *datum sibi ait sudem, angelum Sata-* e 1. Tim. 1. 20.
næ, à quo colaphizaretur ne se extolleret. Si & hoc tangunt vt traditos Satanæ ab illo, in f 2. Cor. 12.
emendationem, non in perditionem intelligamus, quid simile blasphemia, & ince- 7.
stum, & anima ab his integra, immò non aliunde quàm ex summa sanctitate, & ex
omni innocentia elata, quæ in Apostolo colaphis si fortè cohibebatur, per dolorem, vt
aiunt, auriculæ, vel capitis. Incestum verò atque blasphemia totos homines in posses-
sionem ipsi Satanæ, non angelo eius tradidisse meruerunt. Et de hoc enim interest,
immò & ad hoc plurimùm refert, quòd illos traditos ab Apostolo legimus Satanæ;
Apostolo verò angelum datum Satanæ. Postremò, cùm deprecatur Dominum Paulus, 1. Cor. 5. 5. 4
quid audit? [g] *Satis habe gratiam meã; virtus enim in infirmitate perficitur.* Hoc qui Satanæ g 2. Cor. 12. 9.
deduntur, audire non possunt Hymenæi autem, & Alexandri crimen si & in isto & in
futuro æuo irremissibile est, blasphemia scilicet, vtique Apostolus non aduersus ter-
minum Domini sub spe veniæ *dedisset Satanæ, iam à fide in blasphemiam mersos.* Vnde &
naufragos eos iuxta fidem pronuntiauit, non habentes iam solatium nauis Ecclesiæ. Illis 1. Tim. 1. 19.
enim venia negatur, qui de fide in blasphemiam impegerunt. Cæterum, ethnici, &
hæretici quotidie ex blasphemia emergunt. Sed & si dixit, [h] *Tradidi eos Satanæ, vti dis-* h Ibid. 20.
ciplinam acciperent non blasphemandi; de cæteris dix[illegible] qui illis traditis Satanæ, id est, ex-
tra Ecclesiam proiectis, erudiri haberent blas[illegible]andum non esse. Sic igitur & ince-
stum fornicatorem non in emendationem, s[illegible]n perditionẽ tradidit Satanæ; ad quem
iam super ethnicos delinquendo transierat; vt discerent fornicandum nõ esse. Denique 1. Cor. 5. 5.
in interitum, inquit, *carnis*, non in cruciatum; ipsam substantiam damnans, per quam
exciderat, quæ exinde iam perierat baptismate amisso; [i] *vt spiritus*, inquit, *saluus sit in* i Ibid.
die Domini. Et de hoc enim quæratur si spiritus hominis ipsius saluus erit. Ergo saluus
erit spiritus tanto scelere pollutus, propter hoc perdita carne, vt saluus sit in pœna.
Ergo pœnam sine carne censebit contraria interpretatio, si resurrectionẽ carnis amit-
timus. Superest igitur vt eum spiritum dixerit, qui in Ecclesia censetur, saluum, id est,
integrum præstandum in die Domini ab immunditiarum contagione, eiecto incesto
fornicatore. Siquidem subiungit, [l] *Non scitis quod modicum fermentum totam desipiat con-* l Ibid. 6.
spersionem? Et tamen fornicatio incesta non erat modicum, sed grande fermentum.

CAPVT XIV.

Examinat veniam datam incesto Corinthio, aliasque seueras Pauli correptiones; grauiusque actum cum incesto latâ sententiâ, quàm cum inflato sola comminatoria. Nec latam rescidisse sententiam.

Ap. adm. V. Pauli doctrina. 14. circa. m. V. excommunicatio. 1.

ET his itaque discussis quæ intercesserant, regredior ad secundam Corinthiorum, vt probem illud quoque Apostoli dictum. Sufficiat eiusmodi homini increpatio ista quæ à multis, non in fornicatoris personam conuenire. Si enim dedendum Satanæ pronuntiauerat in interitum carnis, vtique damnauerat eum magìs, quàm increpauerat. Alius ergo erat, cui voluit sufficere increpationem. Siquidem fornicator non increpationem de sententia eius retulerat, sed damnationem. Nam & hoc ipsum dispiciendum tibi offero, an fuerint in epistola prima & alij qui Apostolum contristauerint inconditè agentes; & contristati sint ab illo, increpationẽ referentes iuxta sensum epistolæ secundæ, ex quibus in ea veniam aliquis potuerit adipisci. Animaduertamus autẽ totam epistolã primam, vt ita dixerim, non atramento, sed felle conscriptam,

tumentem, indignantem, dedignantem, comminantem, inuidiosam, & per singulas
causas in quosdam quasi mancipes earum figuratam. Sic enim exegetant schismata, &
æmulationes, & dissensiones, & præsumptiones, & elationes, & contentiones; vt &
inuidia onerarentur, & correptione retunderentur, & superbia elimarentur, & auste-
a 1. Cor. 1. 14 ritate deterrerentur. Et qualis inuidia humilitatis aculeus? [a] *Deo gratias ago, quod ne-*
15. *minem vestrûm tinxerim, nisi Crispum, & Gaium; ne qui dicat quòd in nomine meo tinxerim.*
b 1. Cor. 2. 2. [b] *Nec enim iudicaui scire aliquid in vobis, quàm Iesum Christum, & hunc crucifixum.* [c] *Et pu-*
c 1. Cor. 4. 9. *to, nos Deus Apostolos nouissimos elegit velut bestiarios, quoniam spectaculum facti sumus huic*
mundo, & angelis, & hominibus, [d] *& purgamenta huius mundi facti sumus, omnium peripse-*
d Ibid. 13. *ma. &,* [e] *Non sum liber, non sum Apostolus, non Christum Iesum Dominum nostrum vidi.* De
e 1 Cor. 9. 1. quali contrà supercilio pronuntiare compulsus est, *Mihi autem in modico est, vt à vobis*
f 1. Cor. 4. 3. *interroger, aut ab humano die: neque enim conscius mihi sum. &,* [g] *Gloriam meam nemo ina-*
g 1. Cor. 9. 15 *niet:* [h] *Non scitis quod angelos sumus iudicaturi?* Cæterùm libertas quàm apertæ obiurga-
h 1. Cor. 6. 3. tionis, quàm exerta acies machæræ spiritalis? [i] *Iam ditati estis, iam saturati estis, iam re-*
i 1. Cor. 4. 8. *gnatis. &,* [k] *Si quis se putat scire, nondum scit quemadmodum oporteat eum scire.* Nonnè &
k 1. Cor. 8. 2 tunc in faciem alicuius impingens? [l] *Quis enim,* inquit, *te discernit? Quid autem habes*
l 1. Cor. 4. 7. *quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?* Nonne & illos in os
m 1. Cor. 8. cædit? [m] *Quidam autem in conscientia vsque nunc quasi idolothytum edunt. Sic autem delin-*
10. 12. *quentes, percutiendo conscientias fratrum infirmas, in Christum delinquent.* Iam verò & no-
n 1. Cor. 9. 4. minatim, [n] *Aut non habemus potestatem manducandi & bibendi, & mulieres circunducendi,*
5. *sicut & cæteri Apostoli, & fratres Domini, & Cephas? &, Si alij de potestate vestra consequun-*
o 1. Cor. 10. *tur, non magis nos?* Æquè & illos singulari stilo figit, [o] *Propterea qui se putat stare, videat*
12. *ne cadat. &,* [p] *Si quis contentiosus videtur, nos talem consuetudinem non habemus, neque Eccle-*
p 1. Cor. 11. *sia Domini.* Tali clausula maledicto detexta, [q] *Si quis non amat Dominum Iesum, sit ana-*
16. *thema, maranatha;* aliquem vtique percussit. Sed illic magìs stabo, vbi Apostolus magis
q 1. Cor. 16. feruet, vbi ipse fornicator alijs quoque negotium fecit. [r] *Quasi non sim venturus ad vos,*
22. *inflati sunt quidem; Veniam autem citius, si permiserit Dominus, & cognoscam non sermonem*
r 1. Cor. 4. *eorum qui inflati sunt, sed virtutem. Non enim in sermone est regnũ Dei, sed in virtute. Et quid*
18. *vultis veniam ad vos, in virga, an in spiritu lenitatis?* Quid enim suberat? [s] *Auditur in vobis*
s 1. Cor. 5. 1. *in totũ fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec in gentibus, vt vxorem patris sui quis habeat. Et*
1. Cor. 5. 13. *vos inflati estis, & non luxistis potius, vt auferatur de medio vestrũ qui tale facinus admisit?* Pro
quo lugerent? vtique pro mortuo. Ad quem lugerent? vtique ad Dominum. Quomo-
do? *vt auferatur de medio illorum?* non vtique vt extra Ecclesiam detur; hoc enim non à
Deo postularetur quod erat in præsidentis officio, sed vt per mortem hanc quoque
communem & propriam carnis ipsius, quæ iam cadauer, quæ capulum esset immun-
ditia irrecuperabili rabiosum, plenius de Ecclesia deberet auferri. Et ideo, quomodo
t Ibid. 5. interim potuit auferri, [t] *iudicauit dedendum eiusmodi Satanæ in interitum carnis.* Maledici
enim eam sequebatur, quæ diabolo projiciebatur, vt sacramento benedictionis exau-
ctoraretur, nunquam in castra Ecclesiæ reuersura. Videmus itaque hoc in loco diuisam
Apostoli seueritatem, in quendam inflatum, & in quendam incestum; in alterum vir-
ga, in alterum sententia armatum. Virga, quam minabatur; sententia, quam exeque-
batur: illam adhuc coruscantem, hanc statim fulminantem, quà increpabat, quaque
damnabat. Certumque est exinde increpitum quidem sub intentatione virgæ tremuis-
se, damnatum verò sub repræsentatione pœnæ perisse: statim ille timens plagam; abiit
ille luens pœnam. Cùm ad Corinthios eiusdem Apostoli litteræ iterant veniam; fit
planè, sed incertum cui, quia nec persona, nec causa proscribitur. Res cum sensibus
conferam. Si incestus opponitur, ibidem erit & inflatus. Sanè relatio satìs habetur,
cùm inflatus increpitus est, incestus verò damnatus est. Inflato ignoscitur, sed incre-
pito: incesto non videtur ignotum, vt damnato. Si ei ignoscebatur, cui deuoratio ex
mœrore nimio timebatur, deuorari adhuc increpitus periclitabatur, deficiens ob com-
minationem, & mœrens ob increpationem: damnatus verò & culpa, & sententia, iam
deuoratus deputabatur, qui non mœrere haberet, sed pati quod antè passionem mœre-
re potuisset. Si idcirco ignoscebatur, ne fraudaremur à Satana, in eo vtique detrimen-
tum præcauebatur, quòd nondum perisset: nihil de transacto præcauetur, sed de ad-
huc saluo. Damnatus autem, & quidem in possessionem Satanæ, iam tunc perierat
Ecclesiæ, cùm tale facinus admiserat, nedum cùm & ab ipsa eierabatur. Quomodo ve-
reretur fraudem pati eius, quem iam & ereptum amiserat, & damnatum habere non
potuerat? Postremò, quid iudicem indulgere conueniet, quod pronuntiatione deci-
derit? an quod interlocutione suspenderit? & vtique eum iudicem, qui non solet ea
quæ destruxit, reædificare, ne transgressor habeatur. Age iam si non tot personas prima
epistola

epistola contristasset, si neminem increpuisset, neminem terruisset, solum incestum cæcidisset, si nullum in causam eius in pauorem misisset, inflatum consternasset; nonnè melius suspicareris, & fidelius argumentareris aliquem porius longè alium apud Corinthios tunc in eadem causa fuisse, vt increpitus, & territus, & mœrore iam saucius, propterea permittente modulo delicti, veniam postea ceperit, quàm vt eam incesto fornicatori interpretareris? Hoc enim legisse debueras, & si non in epistola, sed in ipsa Apostoli secta, à pudore clarius quàm stilo eius impressum; nè scilicet Paulum Apostolum Christi, doctorem Nationum in fide, & veritate, vas electionis, Ecclesiarum conditorem, censorem disciplinarum, tantæ leuitatis inficeres, vt aut damnauerit temerè, quem mox esset absoluturus, aut temerè absoluerit, quem non temerè damnasset, ob solam licet fornicationem simplicis impudicitiæ, nedum ob incestas nuptias, & impiam luxuriam, & libidinem parricidalem, quam nec nationibus comparat, nè consuetudini deputaretur; quam absens iudicarat, nè spatium reus lucraretur; quam aduocata etiam Domini virtute damnauerat, ne humana sententia videretur. Lusit igitur & de suo spiritu, & de Ecclesiæ angelo, & de virtute Domini, si quod de consilio eorum pronuntiauerat, rescidit.

CAPVT XV.

Locos Pauli profert Moechiam & fornicationem damnantes, & continentiam commendantes, quibus confirmat Paulum non dedisse veniam incesto.

Ad circa. f. à p. in Alphabeto Errorum. V. Remissio. 11. inf. V. Pauli virtutes. 4.

SI etiam sequentia illius epistolæ ad intentionem Apostoli extendas, nec ipsa comparabuntur ad obliterationem incesti, ne & hic suffundatur Apostolus posteriorum incongruentia sensuum. Quale est enim vt cummaximè incesto fornicatori postliminium largitus Ecclesiasticæ pacis, statim ingesserit de auersatione immunditiarum, de amputatione macularum, de exhortatione sanctimoniarum, quasi nihil contrarium paulò antè decreuerit? Compara denique an eius sit dicere, [a] *Propterea habentes ministrationem istam, secundùm quod misericordiam consecuti sumus, non deficimus, sed abdicamus occulta dedecoris*; qui non dedecoris tantùm, sed & sceleris manifestum dedamnauerit. An eiusdem sit excusare aliquam impudicitiam, qui inter titulos laborum suorum, post angustias atque pressuras, post ieiunia & vigilias, castimoniam quoque prædicarit? An eiusdem sit recipere in communicationem reprobos quosque qui scribat; [b] *Quæ enim societas iustitiæ, & iniquitati? quæ autem communicatio luci, & tenebris? quæ consonantia Christo, & Belial? aut quæ pars fideli, cum infideli? aut quis consensus templo Dei, & idolis?* Nonnè constanter audire debebit, Et quomodo discernis, quæ supra incesti restitutione iunxisti? Illo enim concorporato rursus Ecclesiæ, & iustitia cum iniquitate sociatur, & tenebræ cum luce communicant, & Belial consonat Christo, & infidelis cum fideli sacramenta participat. Et videtint idola, ipse templi Dei vitiator in templum Dei conuenit. Nam & hic, [c] *Vos enim*, inquit, *estis templum Dei viui. dicit enim. Quia inhabitabo in vobis, & inambulabo, & ego Deus illorum, & illi erunt mihi populus. Propter quod discedite de medio eorum, separamini, immundum nè attigeritis.* Hoc quoque euoluis, ô Apostole, vt cummaximè ipse tanto immunditiarum gurgiti manum tradis, immò & adhuc superdicis, [d] *Habentes igitur promissionem istam dilecti, emundemus nos ab omni inquinamento carnis, & spiritus, perficientes castimoniam in Dei timore.* Oro te, qui talia infigit mentibus nostris, reuocauerat aliquem fornicatorem in Ecclesiam? an ideo scribit, nè tibi nunc reuocasse videatur? Hæc sicuti & præteritis præscribere, ita & sequentibus præiudicare debebunt. In finem enim epistolæ dicens; [e] *Nè rursus cùm venero humiliet me Deus, & lugeam multos eorum qui ante deliquerunt, & pœnitentiam non egerunt super immunditia quam admiserunt, fornicatione, & vilitate*: Non vtique recipiendos constituit, si pœnitentiam iniissent, quos in Ecclesia inuenturus erat, sed lugendos, & sine dubio eiiciendos, vt pœnitentiam perderent. Et cæterùm, non competit eum de communicatione aliquid hîc ostendisse, qui eam suprà luci & tenebris, iustitiæ & iniquitati negarat. Sed ignorant Apostolum omnes isti, qui aliquid contra naturam 1. Cor. 7. 7. atque propositum hominis ipsius, contra formam & regulam doctrinarum eius intel- 1. Cor. 5. 13. ligunt, vt sanctitatis omnis etiam ex semetipso magistrum, impuritatis omnis execratorem & expiatorem, & vbique talem, citius incesto, quàm alicui humaniori reo Ecclesiam reddidisse præsumant.

[a] 2. Cor. 4. 1

[b] 2. Cor. 6. 15

[c] Ibid. 16.

[d] 2. Cor. 7. 1

[e] 2. Cor. 12. 21.

CAPVT XVI.

Moechiæ fugam, & templi Dei sanctimoniam, & imaginis eius curam, ex Apostolo commendat.

In p. V. Pauli virtutes. 4. & in Alphabeto Errorum V. Remissio. 12. à p. V. Pauli Virtutes. 5. circa. m. V. Luxuria. 9. in m. V. Pauli virtutes. 6. à m. in alphabeto errorum. V. Remissio. 13. circa. f V. Nuptiæ vt bonæ. 6. & Pauli virtutes. 7. in f. V. Hæretici Script. corruptores. 9.

NEcesse est igitur vsque illis Apostolum ostendi, quem ego & in secunda Corinthiorum talem defendam, qualem in omnibus litteris noui: qui & in prima, a 1. Cor. 3. 16 primus omnium templum Dei dedicauit: a *Non scitis vos templum Dei esse? & in vobis Dominum habitare?* qui & templo sanciendo, purificandoque æditualem legem scripsit, b Ibid. 17. b *Si quis templum Dei vitiauerit, vitiabit illum Deus: templum enim Dei sanctum est, quod estis vos.* Age iam quis omnino vitiatum Deo redintegrauit, id est, traditum Satanæ c 1 Cor. 3. 18. in interitum carnis, cùm idcirco substruxerit, c *Nemo seducat semetipsum*, id est, nemo præsumat vitiatum, Deo redintegrari denuò posse. Sicut rursus inter cætera, immò & d 1. Cor 6. 9 antè cætera, d *mœchos, & fornicatores, & molles, & masculorum concubitores negans regnum consecuturos*, præmisit, *Ne erraueritis*; scilicet si putaueritis eos consecuturos. Quibus autem regnum adimitur, vtique nec vita permittitur, quæ inest regno. Etiam ingee Ibid. 11. rens, e *Sed hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis in nomine Domini Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri.* Quantò delicta ista antè lauacrum accepto facit, tantò f 1 Cor. 6. 13 post lauacrum irremissibilia constituit. Siquidem denuò ablui non licet. Agnosce & in sequentibus Paulum, columnam immobilem disciplinarum, f *Cibi ventri, & venter* g Gen 1. 26. *cibis; Deus & hunc & illos conficit; corpus autem non fornicationi, sed Deo* g *Faciamus enim* h 1. Cor. 6. 13 *hominem*, ait Deus, *ad imaginem & similitudinem nostram. & fecit hominem Deus: ad imai Io. 1. 14. *ginem & similitudinem Dei fecit illum.* h *Dominus corporis*; i *& sermo enim caro factus est.* k 1. Cor. 6. 14. k *Deus autem & Dominum suscitauit, & nos suscitabit per virtutem suam*; propter corporis l Ibid. 15. scilicet nexû cum illo. Et ideo, l *Scitis corpora vestra membra Christi*; quia & Christus Dei m Io. 2. 19. templû; m *Euertite templum hoc, & ego illud in triduo resuscitabo.* n *Auferens membra Christi,* n 1. Cor. 6. 15. & seq. *faciã membra fornicariæ? Nõ scitis quòd qui adglutinatur fornicariæ, vnũ corpus efficitur?* o *Erũt enim duo in vnam carnem. Qui autẽ adglutinatur Domino, vnus est spiritus. Fugite fornicatio*o Ephes. 6. 31 *nem.* Si reuocabilem venia, quomodo fugiã, mœchus denuò futurus? nihil profecero, si eam fugero; vnum ero corpus, cui communicando adglutinabor. p *Omne delictum quod* p 1. Cor. 6. 18 *amiseris homo, extra corpus est; qui autem fornicatur, in corpus suum peccat.* Ac nè hoc dictum in licentiam fornicationis inuaderes, vt in rem tuam, non Domini delicturus, aufert te tibi, & Christo sicut disposuerat adiicit, *Et non estis vestri.* Statim apponens, q *Em*q Ibid. 20. *pti enim estis pretio*; sanguine scilicet Domini. *Glorificate, & tollite Dominum in corpore vestro.* Hoc qui præcipit, vide an ignouerit ei qui dedecorauerit Dominum, & qui eiecerit eum de corpore suo, & quidem per incestum. Si vis omnem notitiam Apostoli ebibere, vt intelligas quanta securi censuræ omnem siluam libidinum cædat, & eradicet, & excaudicet, nè quidquam de recidiuo fruticare permittat, adspice illum à iusta fruge naturæ, à matrimonij dico pomo animas ieiunare cupientem. r *De qui*r 1 Cor. 7. 1. *bus autem scripsistis, Bonum est homini mulierem non contingere: sed propter fornicationem vnusquisque vxorem suam habeat; vir vxori, & vxor viro debitum reddat.* Huius boni fibulam quis illum nesciat inuitum relaxasse, vt fornicationi obuiam esset; quam si cui indulsit, vel indulget, vtique consilium remedij sui infregit: & tenebitur iam frænandis continentiæ coniugiis, si fornicatio, ob quam permittuntur, non timebitur. Non enim timebitur quæ ignoscetur. Et tamen ignouisse se profitetur matrimonij vsum, f 1. Cor. 7. 7 non imperasse. f *Vult enim omnes sibi adhærere.* Si autem licita ignoscuntur, illicita t 1. Cor. 7. 8 qui sperant? t *Innuptis quoque & viduis bonum esse dicit exemplo eius perseuerare. si verò deficerent, nubere; quia præstat nubere quàm vri.* Quibus oro ignibus deterius est vri? concupiscentiæ, an pœnæ? Atquin si fornicatio habet veniam, non vrit concupiscentia eius. Apostoli autem magis est pœnæ ignibus prouidere. Quòd si pœna est quæ vrit, ergo veniam non habet fornicatio, quam manet pœna. Interea u Matt. 5. 32 & diuortium prohibens, pro eo aut viduitatis perseuerantiam, aut reconciliationem pacis, dominico præcepto, aduersus mœchiam procurat; quia, u *Qui dimiserit vxorem, præter causam mœchiæ, facit eam mœchari; & qui dimissam à viro ducit, mœchatur.* Quanta remedia Spiritus sãctus instaurat, nè id scilicet denuò admittatur, quod ignosx 1. Cor. 7. 27. ci denuò non vult. Iam si vsquequaque optimum dicit homini sic esse, x *Iunctus es vxori, nè quæsieris solutionem*, vt mœchiæ locum non des. *Solutus es ab vxore, ne quæsieris vxorem*,

vt opportunitatem tibi serues. *Quod & si duxeris uxorem, & nupserit virgo, non peccat: pressuram tamen carnis habebunt huiusmodi.* Et hic parcendo permittit. y *Caterùm, tempus in collecto constituit, vt & qui habent vxores, sic sint tanquam non habentes. Præterit enim habitus huius mundi;* iam scilicet non desiderantis, z *Crescite, & multiplicamini.* Sic vult nos præter sollicitudinem degere, quia aa *innupti de Domino curent, quomodo placeant Deo; nupti verò de mundo recogitent, quomodo placeant coniugio.* Sic melius facere pronuntiat virginis conseruatorem, quàm erogatorem. Sic & illam beatiorem decernit, quæ amisso viro fidem ingressa amauerit occasionem viduitatis. Sic hæc omnia continentiæ consilia vt diuina commendat; bb *Puto,* inquit, *& ego spiritum Dei habeo.* Quis iste est assertor audacissimus omnis impudicitiæ, mœchorum, & fornicatorum, & incestorum planè fidelissimus aduocatus, quibus honorandis suscepit hanc causam aduersus Spiritum sanctum, vt falsum testimonium recitet de Apostolo eius? Nihil tale Paulus indulsit, qui totam carnis necessitatem, de probis etiam titulis obliterare conatur. Indulget sanè, non adulteria, sed nuptias. Parcit sanè matrimoniis, non stupris. Tentat nè naturæ quidem ignoscere, nè culpæ blandiatur; studet compescere benedictionis concubitum, ne maledictionis excusetur. Hoc ei supererat, carnem vel à sordibus purgare; à maculis enim non potest. Sed est hoc solenne peruersis, & idiotis, & hæreticis, iam & Psychicis vniuersis, alicuius capituli ancipitis occasione aduersus exercitum sententiarum instrumenti totius armari.

y 1. Cor. 7. 29. z Gen. 1. 25. aa 1. Cor. 7. 34. bb Ibid 40. 1. Cor. 7. 6. 28.

CAPVT XVII.

Peccata carnis vbique damnante Paulo, & sanctimoniam commendante, credibile non est eum incesto Corinthio veniam indulsisse.

In p. V. Pauli virtutes. 8. à p. ad vltra. m. V. Relapsus. 8. circa f. V. Pauli virtutes. 9. & V. luxuria. 19. in f. in Alphab. Errorum. V. Remissio. 14.

PROVOCA ad Apostolicam aciem; adspice epistolas eius, omnes pro pudicitia, pro castitate, pro sanctitate prætendunt, omnes in luxuriæ, & lasciuiæ, & libidinis negotia iaculantur. Quid denique & Thessalonicensibus scribit? a *Aduocatio enim nostra non ex seductione, nec ex immunditia.* &, b *Hæc est voluntas Dei, sanctimonia vestra, abstinere vos à fornicatione, scire vnumquemque vas suum possidere in sanctimonia, & honore, non in libidine concupiscentiæ, sicut Nationes quæ Deũ ignorant.* Quid Galatæ legunt? c *Manifesta sunt opera carnis.* Quænam ista? In primis posuit *fornicationẽ, immunditiam, lasciuiam, quæ prædico vobis sicut prædixi, quod qui talia agunt, regnũ Dei non sunt consecuturi hereditate.* Romani verò quid magis discunt, quàm non derelinquere Dominũ post fidem? d *Quid ergo dicemus? perseuerabimus in delinquentia, vt superet gratia? Absit. Qui mortui sumus delinquentiæ, quomodo viuemus in ea adhuc? An ignoratis, quod qui tincti sumus in Christo Iesu, in mortem eius sumus tincti? Consepulti ergo illi sumus per baptismum in mortem; vt sicut Christus resurrexit à mortuis, ita & nos in nouitate vitæ incedamus. Si enim consepulti sumus simulacro mortis eius, sed & resurrectionis erimus, hoc scientes, quod vetus homo noster confixus est illi. Si autem mortui sumus cum Christo, credimus quod & conuiuemus cum illo; scientes quod Christus suscitatus à mortuis, iam non moriatur, mors non iam dominetur eius: Quod enim mortuus est delinquentiæ, mortuus est semel: quod autem viuit, Deo viuit. Ita & reputate vosmetipsos mortuos quidem delinquentiæ, viuentes autem Deo per Christum Iesum.* Igitur semel Christo mortuo, nemo potest post Christũ mortuus delinquentiæ, & maximè tantæ, reuiuiscere. Aut si possit fornicatio, & mœchia denuò admitti, poterit & Christus denuò mori. Instat autem Apostolus prohibens regnare delinquentiam in corpore nostro mortali, cuius infirmitatẽ carnis nouerat. e *Sicut enim exhibuistis membra vestra famula immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatẽ; ita & nunc exhibete ea famula iustitiæ, in sanctimoniam.* Nam etsi f *habitare bonũ in carne sua negauit,* sed secundùm legẽ litteræ, in qua fuit; secundũ autem legẽ spiritus, cui nos adnectit, liberat ab infirmitate carnis. g *Lex enim,* inquit, *spiritus vitæ manumisit te à lege delinquentiæ, & mortis.* Licet enim ex parte ex Iudaïsmo disputare videatur; sed in nos dirigit integritatem, & plenitudinem disciplinarum, propter quos h *laborantes in lege per carnem, miserit Deus filium suum in similitudinem carnis delinquentiæ; & propter delinquentiam damnauerit delinquentiam in carne;* vt ius legis, inquit, i *impleretur in nobis, qui non secundùm carnem, sed secundùm spiritum incedimus. Qui enim secundùm carnem incedunt, ea quæ carnis sunt, sapiunt; & qui secundùm spiritum, ea quæ sunt spiritus.* Sensum autẽ carnis, mortẽ adfirmauit esse. Dehinc & inimicitiã & in Deum, & k *eos qui sunt in carne,* id est in sensu carnis, *Deo placere non posse.* &, l *Si*

a 1. Thess. 2. 3. b 1. Thess. 4. 3. 4. c Gal. 5. 19. d Rom. 6. 1. & seq. e Ibid 19. f Rom. 7. 18. g Rom. 8. 2. h Rom. 8. 3. i Rom. 8. 4. & seq. k Rom. 8. 8. l Rom. 8. 13.

secundùm carnem viuitis, inquit, *futurum est vt moriamini.* Quid autem intelligimus car-
nis sensum, & carnis vitam, nisi quodcunque pudet pronuntiare? Cætera enim carnis
m Ephes. 2. & Apostolus nominasset. Proinde & Ephesiis pristina reputans, de futuro monet. [m]
3. *In quibus & nos conuersati sumus, facientes concupiscentias, & voluptates carnis.* Notans deni-
n Ephes. 4. que illos qui se negassent, scilicet Christianos, eo quòd [n] *se tradidissent in operationem*
20. *immunditiæ omnis:* [o] *Vos autem*, inquit, *non sic didicistis Christum.* Et iterum sic dicit, [p] *Qui*
o Ibid. 18. 19. *furabatur, iam non furetur. Sed & qui mœchabatur, hactenus non mœchetur; & qui fornicabatur,*
p Ibid. 28. *hactenus non fornicetur.* Adiecisset enim & hæc, si talibus veniã porrigere consuesset, vel
q Ephes. 4. porrigi omnino voluisset, qui nec verbo pollui volens, [q] *Omnis*, inquit, *sermo turpis non*
29. *procedat ex ore vestro.* Item, [r] *Fornicatio autem, & immunditia omnis nè nominetur quidem*
r Ephes. 5. 3. *inter vos, sicut decet sanctos, (tantò abest vt excusetur) hoc scientes, quod omnis fornicator aut*
immundus non habeat Dei regnum. Nemo vos seducat inanibus verbis. Propter hoc venit ira
Dei super filios incredulitatis. Quis seducit inanibus verbis, nisi qui concionatur remissi-
bilem esse mœchiam? non intuens etiam fundamenta eius ab Apostolo effossa; cùm
s Rom. 13. 13 [s] *ebrietates, & comessationes compescit*, sicut & hîc, [t] *Et nolite inebriari vino, in quo est luxu-*
t Ephes. 5. 18 *ria.* Demonstrat & Colossensibus, quæ [u] *membra mortificent super terram, fornicationem,*
u Coloss. 3. 5 *immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & turpiloquium.* Concede iam tot ac ta-
libus sententiis vnum illud quod tenes: pauca multis, dubia certis, obscura manifestis
Gal. 5. 1. adumbrantur. Etiam si pro certo Apostolus Corinthio illi fornicationem donasset, es-
set aliud quod semel contra institutum suum pro ratione temporis fecerat. Circumci-
dit Timotheum solum, & tamen abstulit circumcisionem.

CAPVT XVIII.

Ex locis veteris testamenti, & Pauli, Moechos excommunicatos fuisse, demonstrat; solique Deo, & non Episcopis, grauia & irremissibilia relinquenda peccata.

In p ad m. in Alphabeto Errorum V. Remissio. 14. à p. V. Societas mala. 2. circa f. in Alphab. Errorum. V. Remissio 15.

SED hæc, inquit, ad interdictionem pertinebunt omnis impudicitiæ, & addictio-
nem omnis pudicitiæ, saluo tamen loco veniæ, quæ non statim denegatur, si de-
licta damnantur, quando veniæ tempus cum damnatione concurrat, quam excludit.
Sequebatur & hoc Psychicos sapere, & ideo reseruauimus huic loco, quæ apertè ad
communicationem Ecclesiasticam causis eiusmodi negandam, etiam antiquitùs cauta
sunt. Nam & in Prouerbiis Salomon, quæ Parœmias dicimus, specialiter de mœcho
a Prou. 6. 32 nusquam expiabili, [a] *Mœchus autem*, inquit, *per indigentiam sensuum perditionem animæ*
suæ acquirit; dolores, & dehonestationes sustinet. Ignominia autem eius non abolebitur in
æuum. Plena enim zeli indignatio viri non parcet in die iudicij. Hoc si de ethnico putaueris
b 2. Cor. 6. dictum, certè de fidelibus iam audisti per casum, [b] *Excedite de medio eorum, & sepa-*
17. *ramini, & immundum ne tetigeritis.* Habes statim in Psalmis, [c] *Beatum virum qui non*
c Psal. 1. 1. *abierit in concilio impiorum, & in via peccatorum non steterit, & in cathedra pestilentiæ non*
d Psal. 25. 4. *sederit.* Cuius & postea vox, [d] *Non sedi cum consessu vanitatis, & cum iniquè agentibus non*
introibo, (hoc de Ecclesia malè agentium) & cum impiis non sedebo. &, *Lauabo cum*
innocentibus manus meas, & altare tuum circumdabo, Domine, vt solus plures; quoniam qui-
e Psal. 17. 28. dem, [e] *Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocens eris, & cum electo electus eris, &*
29. *cum peruerso peruersus eris.* Et alibi, [f] *Peccatori autẽ dicit Dominus, Vt quid tu exponis iustifica-*
f Ps. 49. 17. *tiones meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Si videbas furem, currebas cum eo, &*
18. *cum adulteris portionem tuam ponebas.* Hinc igitur informatus & Apostolus, *Scripsi*, in-
g 1. Cor. 5. 9. quit, *vobis in epistola, non commisceri fornicatoribus, non vtique fornicatoribus huius mundi*,
& seq. & reliqua. *Cæterùm, oportebat vos exire de mundo, nunc autem scribo vobis, si qui frater no-*
minatur in vobis fornicator, aut idololatres, (quid enim tam coniunctum?) aut fraudator,
(quid enim tam propinquum?) & cætera, cum talibus ne cibum quidem sumere, nedum Eu-
charistiam. [h] *Modicum scilicet fermentum totam desipit conspersionem.* Item ad Timotheum,
h 1. Cor. 5. 9. [i] *Manus nemini citò imponas, neque communices delictis alienis.* Item ad Ephesios, [k] *No-*
i 1. Tim. 5. *lite ergo participes esse eorum. Fuistis enim aliquando tenebræ.* Et adhuc pressius, *Nolite com-*
22. *municare operibus infructuosis tenebrarum, immò & reuincite ea. Quæ enim in occulto ab eis*
k Ephes. 5. *fiunt, turpe est edicere.* Quid turpius impudicitiis? Si autem & ab otiosè incedente fra-
7. 8. tre denuntiat subduci Thessalonicensibus, quantò magis & à fornicatore? Hæc enim
Ibid. consultata sunt Christi [l] *Ecclesiam diligentis, qui se pro ea tradidit vti eam sanctificet, emun-*
2. Thess. 3. 6. *dans lauacro aquæ in verbo, vt sistat sibi Ecclesiam gloriosam, non habentem maculam, aut*
l Ephes. 5. 25 *rugam*, vtique post lauacrum; *sed sit sancta, & sine opprobrio*, exinde scilicet *sine ruga*
& seq.

vetuſtatis, vt virgo; *ſine macula* fornicationis, vt ſponſa; ſine probro vilitatis, vt emundata. Quòd ſi & hic reſpondere concipias, adimi quidem peccatoribus, vel maximè carne pollutis, communicationem, ſed ad præſens, reſtituendam ſcilicet ex pœnitentiæ ambitu, ſecundùm illam clementiam Dei, [m] *mauult peccatoris pœnitentiam, quàm mortem.* hoc enim fundamentum opinionis veſtræ vſquequaque pulſandum eſt. Dicimus itaque, clementiæ diuinæ, ſi ita eſſe competiſſet, demonſtrationem ſui etiam poſt fidem lapſis, ita Apoſtolus diceret, [n] *Nolite communicare operibus tenebrarum*, niſi pœnitentiam egerint. &, [o] *Cum talibus nec cibum quidem ſumere*, niſi poſteaquam caligas fratrum voluntando deterſerint. &, [p] *Qui templum Dei vitiauerit, vitiabit illum Deus*, niſi omnium focorum cineres in Eccleſia de capite ſuo excuſſerit. Debuerat enim, quæ damnauerat, proinde determinaſſe, quoniam vſque, & ſub conditione damnaſſet; ſi temporali, & conditionali, & non perpetua ſeueritate damnaſſet. Porro, cùm in omnibus epiſtolis, & poſt fidem, talem prohibeat admitti, & admiſſum à communicatione detrudat, ſine ſpe conditionis vllius, aut temporis, noſtræ magis ſententiæ adſiſtit; eam [q] *pœnitentiam oſtendens Dominum malle*, quæ antè fidem, quæ ante baptiſma, morte peccatoris potior habeatur, ſemel diluendi per Chriſti gratiam, [r] *ſemel pro peccatis noſtris morte functi.* Nam hoc etiam in ſua perſona Apoſtolus ſtatuit. Adfirmans enim [f] *Chriſtum ad hoc veniſſe, vt peccatores ſaluos faceret, quorum primus ipſe fuiſſet*, quid adiicit? [t] *Et miſericordiam ſum conſecutus, quoniam ignorans feci in incredulitate.* Ita clementia illa Dei, [u] *malentis pœnitentiam peccatoris, quàm mortem*, ad ignorantes adhuc, & adhuc incredulos ſpectat, quorum cauſa liberandorum venerit Chriſtus, non qui iam Deum norint, & ſacramentum didicerint fidei. Quòd ſi clementia Dei ignorantibus adhuc, & infidelibus competit, vtique & pœnitentia ad ſe clementiam inuitat, ſalua illa pœnitentiæ ſpecie poſt fidem, quæ aut leuioribus delictis veniam ab Epiſcopo conſequi poterit; aut maioribus, & irremiſſibilibus à Deo ſolo.

m Ezech 33. 11.
n Epheſ. 5. 11
o 1. Cor. 5. 11.
p 1. Cor. 3. 17
q Ezech 33.
r Rom. 6. 10
f 1. Tim. 1. 15
t Ibid. 13.
u Ezech. 33. 11.

CAPVT XIX.

Apocalypſim Ioannis, & Epiſtolam, nec non rurſum Paulum, Moechos ad pœnitentiam non recipere contendit.

Per totum. In alphab. Errorum. V. Remiſſio. 16. à p. In Alphab. Errorum. V. Baptiſmus. hæret. 3. & V. Scriptura. S. 6. circa m. V. Chri. paſſio. 22. circa f. V. peccatum veniale I.

SED quonam vſque de Paulo, quando etiam Ioannes neſcio quid diuerſæ parti ſupplaudere videatur; quaſi in Apocalypſi manifeſtè fornicationi poſuerit pœnitentiæ auxilium, vbi ad angelum Thyatirenorum [a] *ſpiritus mandat habere ſe aduerſus eum, quòd teneret mulierem Iezabel, quæ ſe Prophetin dicit & docet, atque ſeducit ſeruos meos ad fornicandum, & edendum de idolothytis. Et largitus ſum illi temporis ſpatium, vt pœnitentiam intret, nec vult eam inire nomine fornicationis. Ecce dabo eam in lectum, & mœchos eius cum ipſa in maximam preſſuram, niſi pœnitentiam egerint operum eius.* Benè autem quòd Apoſtolis & fidei & diſciplinæ regulis conuenit. [b] *Siue enim ego*, inquit, *ſiue illi, ſic prædicamus.* Totius itaque ſacramenti intereſt, nihil credere ab Ioanne conceſſum, quod à Paulo ſit denegatum. Hanc æqualitatem Spiritus ſancti qui obſeruauerit, ab ipſo deducetur in ſenſus eius. Hæreticam enim feminam, quæ quod didicerat à Nicolaïtis, docere ſuſceperat, in Eccleſiam latenter introducebat, & meritò ad pœnitentiam vrgebat. Cui enim dubium eſt hæreticum inſtitutione deceptum, cognito poſtmodum caſu, & pœnitentia expiato, & veniam conſequi, & in Eccleſiam redigi? Vnde & apud nos vt ethnico par, immò & ſuper ethnicum hæreticus, etiam per baptiſma veritatis, vtroque homine purgatus admittitur. Aut ſi certus es mulierem illam, poſt fidem viuam, in hæreſin poſtea expiraſſe, vt non quaſi hæreticæ, ſed quaſi fideli peccatrici, veniam ex pœnitentia vindices, ſanè agat pœnitentiam, ſed in finem mœchiæ; non tamen & reſtitutionem conſequutura. Hæc enim erit pœnitentia, quam & nos deberi quidem agnoſcimus multò magis, ſed de venia Deo reſeruamus. Denique ea Apocalypſis in poſterioribus, propudioſos, & fornicatores, ſicut timidos, & incredulos, & homicidas, & veneficos, & idololatras, qui tale quid in fide fuerint, in ſtagnum ignis ſine vlla conditionali damnatione decreuit. Non enim de ethnicis videbitur ſapere, cùm de fidelibus pronuntiarit, [c] *Qui vicerint, hereditate habebunt iſta, & ero illis Deus, & illi mihi in filios*: & ita ſubiunxerit, *Timidis autem, & incredulis, & propudioſis, & fornicatoribus, & homicidis, & veneficis, & idololatris particula in ſtagno ignis, & ſulphuris, quod eſt mors ſecunda.* Sic & rurſus, *Beati qui ex præceptis agunt*, [d] *vt in lignum vitæ habeant poteſtatem, & in portas ad introeundum in ſanctam ciuitatem. Canis, veneficus,*

a Apoc. 2. 20.
b 1. Cor. 15. 11.
Apoc. 21. 8.
c Apoc. 21. 7. 8.
d Apoc. 22. 14.

fornicator, homicida foras. vtique, qui non ex præceptis agant. Illorum eſt enim foras
e 1 Cor. 5.14 dari, qui intus fuerunt. Cæterum, [e] *quid mihi eos qui foris ſunt iudicare?* præceſſerat. De
f 1. Io. 1. 7. epiſtola quoque Ioannis carpunt ſtatim, Dictum eſt, [f] *Sanguis filij eius emundat nos ab omni*
delicto. Semper ergo, & omnifariàm delinquemus, ſi ſemper, & ab omni delicto emun-
g Ibid. 5. dat nos ille; aut ſi non ſemper, non etiam poſt fidem; & ſi non ab omni delicto, non
etiam à fornicatione. Vnde autem exorſus eſt? [g] *Lumen prædixerat Deum, & tenebras non*
eſſe in illo, & mentiri nos ſi dicamus, nos communionem habere cum eo, & in tenebris inceda-
mus. Si verò, inquit, *in lumine incedamus, communionem cum ea habebimus, & ſanguinis*
Ieſu Chriſti Domini noſtri emundat nos ab omni delicto. Ergo in lumine incedentes delinqui-
h Ibid. 9. mus, & in lumine delinquentes emundabimur? Nullo pacto. [h] *Qui enim delinquit, non*
in lumine eſt, ſed in tenebris. Vnde & oſtendit quomodo emundabimur à delicto, in lumine
incedentes, in quo delictum agi non poteſt. adeò ſic *emundari* nos ait, non quà delinqua-
i 1. Io. 1. 7. mus, ſed quà non delinquamus. [i] *Incedentes enim in lumine, tenebris verò non communican-*
tes emundati agemus, non depoſito, ſed non admiſſo delicto. Hæc eſt enim vis Dominici
ſanguinis, vt quos iam delicto mundarit, & exinde in lumine conſtituerit, mundos ex-
k Ibid. 8. 9. inde præſtet, ſi in lumine incedere perſeuerauerint. Sed ſubjicit, inquis, [k] *Si dicamus nos*
delictum non habere, ſeducimus noſmetipſos, & veritas non eſt in nobis. Si confitemur delicta
l Ibid. 10. *noſtra, fidelis & iuſtus eſt vt dimittat ea nobis, & emundet nos ab omni iniuſtitia.* [l] nunquid ab
immunditia? Aut ſi ita eſt, ergo & ab idololatria. Sed aliud in ſenſu eſt. Ecce enim &
rurſus, *Si dicamus, ait, nos non deliquiſſe, mendacem facimus illum, & ſermo eius non eſt in*
m 1. Io. 2. 1. *nobis.* Eò amplius, [m] *Filioli, hæc ſcripſi vobis, nè delinquatis; & ſi deliqueritis, aduocatum ha-*
bemus apud Deum Patrem, Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe placatio eſt pro delictis noſtris. Se-
cundum hæc, inquis, & delinquere nos, & veniam habere conſtabit. Quid ergo fiet,
quàm procedens aliud inuenio? Negat enim nos omnino delinquere, & in hoc plurimùm
tractat, vt nihil tale concedat, proponens ſemel à Chriſto delicta deleta, non habitura
poſtea veniam, in quo nos ſenſus ad admonitionem caſtimoniæ demandat. [n] *Omnis*, in-
n 1. Io. 3. 3. quit, *qui habet ſpem iſtam, caſtificat ſemetipſum, quia & ille caſtus eſt. Omnis qui facit deli-*
ctum, & iniquitatem facit & delictum eſt iniquitas. Et ſcitis quod ille manifeſtatus ſit, vt au-
o Ibid. 6 & ſeq. *ferat delicta*; vtique hactenùs admittenda. Siquidem ſubjungit, [o] *Omnis qui manet in illo,*
non delinquit. Omnis qui delinquit, neque vidit, neque cognouit eum. Filioli, nemo vos ſe-
ducat. Omnis qui facit iuſtitiam, iuſtus eſt, ſicut & ille iuſtus eſt. Qui facit delictum, ex dia-
bolo eſt, quoniam diabolus à primordio delinquit. In hoc enim manifeſtatus eſt filius Dei, vt
Coloſſ. 2. 14 *ſoluat opera diaboli.* Nam & ſoluit, liberans hominem per lauacrum, donato chirographo
p 1. Io. 3. 9. mortis. [p] *Et ideo omnis qui ex Deo naſcitur, non facit delictum, quia ſemen Dei manet in illo;*
& non poteſt delinquere, quia ex Deo natus eſt. In hoc manifeſti ſunt filij Dei, & filij diaboli.
In quo? niſi illi non delinquendo, ex quo de Deo nati ſunt; iſti delinquendo, quia de
q Ibid. 10. diabolo ſunt; perinde atque ſi nunquam ſint ex Deo nati. Quòd ſi dicit; [q] *Qui non eſt*
iuſtus, ex Deo non eſt; qui non pudicus, quomodo rurſus ex Deo fiet, qui jam eſſe deſiit?
1 Io. 1. 8. 10 Iuxta eſt igitur, vt excidiſſe ſibi dicamus Ioannem, in primore quidem epiſtola negan-
1. Io. 3. 9. tem nos ſine delicto eſſe; nunc verò præſcribentem non delinquere omnino: & illic qui-
dem aliud de venia blandientem, hic verò diſtrictè negantem, filios Dei quicunque de-
1. Io. 3. 16. liquerint. Sed abſit. Nam nec ipſi excidimus à qua digreſſi ſumus diſtinctione delictorum.
Pſal. 4. 5. Et hîc enim illam Ioannes commendauit, quòd ſint quædam delicta quotidianæ incurſio-
Epheſ. 4. 26 nis, quibus omnes ſimus obiecti. Cui enim non accidit, aut iraſci iniquè, & vltra ſolis
Eſa. 58. 13. occaſum; aut & manum immittere, aut facilè maledicere, aut temerè iurare, aut fidem
Matth. 5. 34 pacti deſtruere; aut verecundia, aut neceſſitate mentiri: in negotiis, in officiis, in quæ-
ſtu, victu, in viſu, in auditu quanta tentamur, vt ſi nulla ſit venia iſtorum, nemini ſalus
competat. Horum ergo erit venia per exoratorem Patris Chriſtum. Sunt autem & con-
traria iſtis, vt grauiora & exitioſa, quæ veniam non capiant, non homicidium, idolola-
tria, fraus, negatio, blaſphemia, vtique & mœchia, & fornicatio, & ſi qua alia violatio
templi Dei. Horum vltrà exorator non erit Chriſtus; *hæc non admittet omnino, qui natus*
ex Deo fuerit, non futurus Dei filius, ſi admiſerit. Ita Ioanni ratio conſtabit diuerſitatis,
diſtinctionem delictorum diſponenti, cùm delinquere filios Dei nunc adnuit, nunc ab-
nuit. Proſpiciebat enim clauſulam litterarum ſuarum, & illi præſtruebat hos ſenſus, di-
r 1. Io. 5. 16. cturus in fine manifeſtius, [r] *Si quis ſcit fratrem ſuum delinquere delictum non ad mortem, po-*
Hier. 7. 16. *ſtulabit, & dabit ei vitam Dominus, qui non ad mortem delinquit. Eſt enim delictum ad mor-*
& cap. 14 11 *tem: non de eo dico vt quis poſtulet.* Meminerat & ipſe Hieremiam prohibitum à Deo de-
s 1. Io. 5. 16. 17. precari pro populo mortalia delinquente. [s] *Omnis iniuſtitia delictum eſt, & eſt delictum ad*
mortem. Scimus autem quod omnis qui ex Deo natus ſit, non delinquit; ſcilicet delictum quod
ad mortē eſt. Ita nihil iam ſupereſt, quàm aut neges mœchiam, & fornicationem mortalia

esse delicta, aut inremissibilia fatearis, pro quibus nec orari permittitur.

CAPVT XX.

Ex Leuitico, & Epistola ad Hebraos, prorsus abijciendos Ecclesia mœchos, tanquam leprosos, frustra probat; quasi caro semel lota excludat mœchum à venia.

Per totum. V. in alphab. Errorum. V. Remissio. 16. in m. & f. à p. V Pauli doctrina. 15. in f. V. luxuria. 11.

DISCIPLINA igitur Apostolorum propriè quidem instruit, ac determinat principaliter sanctitatis omnis erga templum Dei antistitem, & vbique de Ecclesia eradicantem omne sacrilegium pudicitiæ, sine vlla restitutionis mentione. Volo tamen ex redundantia alicujus etiam comitis Apostolorum testimonium superducere, idoneum confirmandi de proximo iure disciplinam magistrorum. Exstat enim & Barnabæ titulus ad Hebræos. adeò satis auctoritatis viro, vt quem Paulus iuxta se constituerit in abstinentiæ tenore: [a] *aut ego solus & Barnabas non habemus hoc operandi potestatem?* Et vtique receptior apud Ecclesias epistola Barnabæ, illo apocrypho Pastore mœchorum. Monens itaque discipulos, omissis omnibus initiis, ad perfectionem magis tendere, nec rursus fundamenta pœnitentiæ jacere ab operibus mortuorum; [b] *Impossibile est enim*, inquit, *eos qui semel inluminati sunt, & donum cæleste gustauerunt, & participauerunt Spiritum sanctum, & verbum Dei dulce gustauerunt, occidente jam æuo cùm exciderint, rursus reuocari in pœnitentiam, refigentes cruci in semetipsos filium Dei, & dedecorantes. Terra enim quæ bibit sæpius deuenientem in se humorem, & peperit herbam aptam his propter quos & colitur, benedictionem Dei consequitur. Proferens autem spinas reproba, & maledictioni proxima, cujus finis in exustionem.* Hoc qui ab Apostolis didicit, & cum Apostolis docuit, nunquam mœcho, & fornicatori secundam pœnitentiam promissam ab Apostolis norat. Optimè enim legem interpretabatur, & figuras eius jam in ipsa veritate seruabat. Ad hanc denique speciem disciplinæ de leproso cautum fuit, [c] *Si autem varietas effloruerit in cutem, & totam cutem texerit à capite vsque ad pedes, per omnem conspectum, & sacerdos cùm viderit, emundabit eum, quoniam conuertit in album, mundus est. Qua verò die visus fuerit in eiusmodi color viuus, inquinatus est.* Conuersum enim hominem de pristino carnis habitu in candorem fidei, quæ vitium & macula æstimatur in sæculo, & totum nouatum mundum voluit intelligi, qui jam non fit varius, non fit de pristino & nouo aspersus. *Si verò post abolitionem in vetustatem aliquid ex illa reuixerit, rursum in carne eius quod emortuum delicto habebatur, immundum judicari, nec expiari jam à sacerdote.* Ita mœchia de pristino recidiua, & vnitatem noui coloris, à quo fuerat exclusa, commaculans, immundabile est vitium. Item de domo, [d] *Si de qua maculæ, & cauositates adnuntiata in parietibus sacerdoti fuissent, priusquam introiret ad inspiciendam eam, iubet auferri de domo omnia, ita immunda non futura quæ domus essent. Dehinc introgressus sacerdos, si inuenisset cauositates viridicantes, vel rubescantes, & adspectum earum humiliorem citra parietum formam; exiret ad januam, & secerneret domum illam septem diebus. Dehinc, die septima regressus, si animaduertisset diffusum in parietibus tactum illum, imperaret extrahi eos lapides, in quibus lepra fuisset, & abjici extra ciuitatem in locum immundum, sumi alios lapides politos, & solidos, & reponi loco pristinorum, & puluere alto inlini domum.* Oportet enim cùm peruenitur ad summum sacerdotem Patris Christum, de domo hominis nostri, in tempore hebdomadis, auferri omnia impedimenta prius, vt munda sit quæ remanet domus, caro, & anima; & vbi introierit eam sermo Dei, & inuenerit maculas ruboris, & viroris, extrahi statim & abjici foras sensus mortiferos, & cruentos: (nam & Apocalypsis viridi equo mortem, russeo autem prœliatorem imposuit) proque illis politos, & in compaginem aptos, & firmos substruit lapides, in Abrahæ filios fiunt, vt ita homo habilis Deo sit. Quòd si post recuperationem, & reformationem, rursus sacerdos animaduerterit in eadem domo, de pristinis causis aliquid & maculis, immundam eam pronuntiauit, & iussit deponi materias, & lapides, & omnem structuram eius, abjici in locum immundum. Hic erit homo caro atque anima, qui post babtisma, & introitum sacerdotum reformatus, denuò resumit scabra, & maculas carnis, & abjicitur extra ciuitatem in locum immundum; [e] *deditus scilicet Satana in carnis interitum*; nec amplius reædificatur in Ecclesia post ruinam. Sic & de famulæ concubitu, quæ homini esset reseruata, necdum redempta, necdum liberata. [f] *Prospicitur*, inquit, *illi, & non morietur*, quia nondum est manumissa cui seruabatur. Nondum enim caro à Christo manumissa cui seruabatur, impunè contaminabatur, ita jam manumissa non habet veniam.

a 1. Cor. 9. 6
b Hebr. 6. 4.
c Leuit. 3. 12
d Leuit. 14. 37.
Apoc. 6. 4. 8
Matth. 3. 9.
Leuit. 14. 44.
e 1. Cor. 5. 3. 4.
f Leuit. 19. 20.

CAPVT XXI.

Peccata tantùm in hominem commissa remitti poss: ab Apostolis, grauia in Deum admissa à Deo tantùm. Solique Ecclesiæ Montani & duarum Prophetissarum eius, non verò Episcoporum numero, datam potestatem peccata remittendi, si quæ sit potestas, superna scilicet Ecclesiæ cælesti, Deo nempe qui spiritus est, in personarum Trinitate, per hominem spiritalem Montanum, Priscam & Maximillam, hancque Ecclesiam sequentes, peccata iudicante.

Per totum. In alphab. Errorum. V. Remissio 17. à p. V. Chri. lenitas. 1. circa. m. in alphab. Error. V. Paracletus. 12. in m. V. Petri priuilegia. 6. circa f. in alphab. Errorum. V. Psychici. 16. in f. in Alphab. Errorum. V. Ecclesia in tribus. 2. & ibid. V. paracletus. 15.

HÆc si Apostoli magis norant, magìs vtique curabant, Sed & in hunc jam gradum decurram excernens inter doctrinam Apostolorum, & potestatem. Disci-
a Io. 4. 24. plina hominem gubernat, potestas adsignat, seorsum quod potestas, [a] *Spiritus autem*
b Ephes. 2. 11 *Deus.* Quid autem docebat? [b] *non communicandum operibus tenebrarum.* Obserua quod
c Marc. 2. 7. jubet. Quis autem poterat donare delicta? hoc solius ipsius est. [c] *Quis enim dimittit delicta, nisi solus Deus:* & vtique mortalia quæ in ipsum fuerint admissa, & in templum eius.
d Matth 18. 22. Nam tibi quæ in te reatum habeant, [d] *etiam septuagies septies juberis indulgere* in persona Petri. Itaque si & ipsos beatos Apostolos tale aliquid indulsisse constaret, cuius venia à Deo, non ab homine, competeret; non ex disciplina, sed ex potestate fecisse. Nam & mortuos suscitauerunt, quod Deus solus; & debile redintegrauerunt, quod nemo nisi Christus: immò & plagas inflixerunt, quod noluit Christus. Non enim decebat eum sæuire, qui pati venerat. [e] *Percussus est Ananias, & Elimas; Ananias morte, Elimas*
e Act. 5. 5.
f Act. 13. 11. *cæcitate*, vt hoc ipso probaretur Christum & hæc facere potuisse. Sic & Prophetæ cædem, & cum ea mœchiam pænitentibus ignorauerant, quia & seueritatis documenta fecerunt. Exhibe igitur & nunc mihi, Apostolice, prophetica exempla, & agnoscam diuinitatem, & vindica tibi delictorum eiuscemodi remittendorum potestatem. Quod si disciplinæ solius officia sortitus es, nec imperio præsidere, sed ministerio, quis aut quantus es indulgere? qui neque Prophetam, nec Apostolum exhibens, cares ea virtute cuius est indulgere. Sed habet, inquis, potestatem Ecclesia delicta donandi: hoc ego magis & agnosco, & dispono, qui ipsum Paracletum in Prophetis nouis habeo dicentem, Potest Ecclesia donare delictum, sed non faciam, nè & alia delinquant. Quid si pseudopropheticus spiritus pronuntiauit? Atquin magìs euersoris fuisset, & semetipsum de clementia commendare, & cæteros ad delinquentiam temperare. Aut si & hoc secundùm spiritum veritatis adfectare gestiuit; ergo spiritus veritatis potest quidem indulgere fornicatoribus veniam, sed cum plurium malo, non vult. De tua nunc sententia quæro vnde hoc jus Ecclesiæ vsurpes. Si quia dixerit Petro Domi-
g Matth. 16. 18. 19. nus, [g] *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, Tibi dedi claues regni cælestis*, vel, *Quæcunque alligaueris vel solueris in terra, erunt alligata, vel soluta in cælis*; idcirco præsumis & ad te deriuasse soluendi, & alligandi potestatem, id est, ad omnem Ecclesiam Petri propinquam; qualis es euertens atque commutans manifestam Domini intentionem personaliter hoc Petro conferentem, *Super te*, inquit, *ædificabo Ecclesiam meam,*
Matth. 16. 18. & seq. *&, Dabo tibi claues*, non Ecclesiæ. *&, Quæcunque solueris vel alligaueris*, non quæ soluerint vel alligauerint. Sic enim & exitus docet. In ipso Ecclesia exstructa est, id est
h Act. 2. 22. per ipsum; ipse clauem imbuit; vide quam; [h] *Viri Israëlitæ, auribus mandate quæ dico; Iesum Nazarenum virum à Deo vobis destinatum*, & reliqua. Ipse denique primus in
Act. 10. 11. Christi baptismo reserauit aditum cœlestis regni, quo soluuntur alligata retro delicta,
Act. 5. 5. & alligantur quæ non fuerint soluta, secundùm veram salutem; & Ananiam vinxit vin-
Act. 3. 7. culo mortis, & debilem pedibus absoluit vitio valetudinis. Sed & in illa disceptatione custodiendæ necnè legis; primus omnium Petrus Spiritu instinctus, & de nationum
i Act. 15. 10. vocatione præfatus, [i] *Et nunc*, inquit, *cur tentastis Dominum de imponendo iugo fratribus, quod neque nos, neque patres nostri sufferre valuerunt? Sed enim per gratiam Iesu credimus nos salutem consecuturos, sicut & illi.* Hæc sententia & soluit quæ omissa sunt legis, & alligauit quæ reseruata sunt. Adeò nihil ad delicta fidelium capitalia, potestas soluendi &
k Matth. 18 22. alligandi Petro emancipata. Cui si præceperat Dominus [k] *etiam septuagies septies delinquenti in eum fratri indulgere*; vtique nihil alligare, id est, retinere mandasset, nisi fortè ea quæ in Dominum, non in fratrem quis admiserit. Præiudicatur enim non dimittenda in Deum delicta, quum in homine admissa donantur. Quid nunc & ad Ecclesiam, & quidem tuam, Psychice? Secundùm enim Petri personam spiritalibus potestas ista conueniet, aut Apostulo, aut Prophetæ. Nam & Ecclesia propriè & principaliter

liter ipse est Spiritus, in quo est trinitas vnius diuinitatis, Pater, & Filius, & Spiritus
sanctus. Illam Ecclesiam congregat, quam Dominus in tribus posuit. Atque ita ex- Matth. 18.
inde etiam numerus omnis qui in hanc fidem conspirauerint, Ecclesia ab auctore & 20.
consecratore censetur. Et ideo Ecclesia quidem delicta donabit; sed ecclesia Spiritus,
per spiritalem hominem; non ecclesia, numerus episcoporum. Domini enim, non fa-
muli est jus & arbitrium; Dei ipsius, non sacerdotis.

CAPVT XXII.

Inuehitur in Martyres siue Confessores carceratos adhuc de sua salute periclitantes; qui veniam & pacem Ecclesiæ fidei negatoribus & vi tormenti subuersis negabant, quam Mœchis indulgebant, ea vtique indignioribus.

Per totum. in alphab. Errorum. V. Remissio. 17. à p. V. Christi. passio. 19. circa. f. V. Baptismus sanguinis. 1.

AT tu jam & in martyras tuos effundis hanc potestatem, vt quisque ex consensione
vincula induit adhuc mollia in nouo custodiæ nomine, statim ambiunt mœchi,
statim adeunt fornicatores, iam preces circumsonant, iam lacrymæ circumstagnant
maculati cuiusque; nec vlli magis aditum carceris redimunt, quàm qui Ecclesiam per-
diderunt. Violantur viri ac fœminæ in tenebris planè ex vsu libidinum notis, & pacem
ab his quærunt, qui de sua periclitantur. Alii ad metalla confugiunt, & inde com-
municatores reuertuntur, vbi iam aliud martyrium necessarium est delictis post mar-
tyrium nouis. Quis enim in terris, & in carne, sine culpa? quis martyr sæculi incola,
denariis supplex, medico obnoxius, & fœneratori? Putà nunc sub gladio iam capite
librato, putà in patibulo iam corpore expanso, putà in stipite iam leone concesso;
putà in axe, iam incendio adstructo, in ipsa dico securitate & possessione martyrij, quis
permittit homini donare, quæ Deo reseruanda sunt? à quo ea sine excusatione dam-
nata sunt; quæ nec Apostoli, quod sciam, martyres & ipsi, donabilia iudicauerunt.
Denique iam ad bestias depugnauerat Paulus Ephesi; cum interitum decernit ince-
sto. Sufficiat martyri propria delicta purgasse. Ingrati, vel superbi est, in alios quoque 1 Cor. 15. 32
spargere, quod pro magno fuerit consecutus. Quis alienam mortem sua soluit, nisi 1. Cor. 5. 5.
solus Dei filius? Nam & in ipsa passione liberauit latronem. Ad hoc enim venerat, vt
ipse à delicto purus, & omnia sanctus, pro peccatoribus obiret. Proinde qui illum Luc. 23. 43.
æmularis donando delicta, si nihil ipse deliquisti, planè patere pro me. Si verò pecca- Hebr. 7. 26
tores, quomodo oleum faculæ tuæ sufficere, & tibi, & mihi poterit? Habeo etiam
nunc quo probem Christum. Si propterea Christus in martyre est, vt mœchos, & for-
nicatores martyr absoluat, occulta cordis edicat, vt ita delicta concedat, & Christus
est. Sic enim Dominus Iesus Christus potestatem suam ostendit, [a] *Quid cogitatis ne-
quam in cordibus vestris? Quid enim facilius est, dicere paralytico, Dimittuntur tibi peccata;* a Matth. 9.
an, Surge & ambula? Igitur vt sciatis filium hominis habere dimittendorum peccatorum in 4 5.
terris potestatem, tibi dico, paralytice, Surge & ambula. Si Dominus tantum de potesta-
tis suæ probatione curauit, vti traduceret cogitatus, & ita imperaret sanitatem, nè
non crederetur posse delicta dimittere; non licet mihi eandem potestatem, in aliquo,
sine eisdem probationibus credere. Quum tamen mœchis, & fornicatoribus à martyre
expostulas veniam, ipse confiteris eiusmodi crimina nonnisi proprio martyrio diluen-
da, qui præsumis alieno. Quod si est, iam & martyrium aliud erit baptisma. [b] *Habeo
enim*, inquit, *& aliud baptisma.* Vnde & [c] *ex vulnere lateris Dominici aqua, & sanguis,* b Luc. 12. 50.
vtriusque lauacri paratura, manauit. Debeo ergo & primo lauacro alium liberare, si c Io. 19. 34.
possum secundo; ingeramusque in sinum necesse est, Quæcunque auctoritas, quæ-
cunque ratio mœcho, & fornicatori pacem ecclesiasticam reddit, eadem debebit &
homicidæ, & idololatræ pœnitentibus subuenire; certè negatori, & vtique illi, quem
in prælio confessionis tormentis colluctatum sæuitia dejecit. Cæterùm, indignum
Deo, & illius misericordia, qui pœnitentiam peccatoris morti præfertur, vt facilius Ezech. 33. 11
in Ecclesiam redeant, qui subando, quàm qui dimicando ceciderunt. Vrget nos dicere
indignitas. Contaminata potius corpora reuocabis, quàm cruentata? Quæ pœnitentia
miserabilior, titillatam prosternens carnem, an verò laniatam? Quæ justior venia in
omnibus caussis, quam voluntarius, an quam inuitus peccator implorat? Nemo volens,
negare compellitur; nemo nolens, fornicatur. Nulla ad libidinem vis est, nisi ipsa;
nescit quodlibet cogi. Negotiationem porro quanta compellunt ingenia carnificis,
& genera pœnarum? Quis magis negauit, qui Christum vexatus, an qui delectatus
amisit? qui quum amitteret, doluit; an qui quum amitteret, lusit? Et tamen illæ cica-
trices Christiano prælio insculptæ, & vtique inuidiosæ apud Christum, quia vicisse

tumentem, indignantem, dedignantem, comminantem, inuidiosam, & per singulas
causas in quosdam quasi mancipes earum figuratam. Sic enim exegerant schismata, &
æmulationes, & dissensiones, & præsumptiones, & elationes, & contentiones; vt &
inuidia onerarentur, & correptione retunderentur, & superbia elimarentur, & auste-
a 1.Cor.1.14 ritate deterrerentur. Et qualis inuidia humilitatis aculeus? [a] *Deo gratias ago, quod ne-*
15 *minem vestrûm tinxerim, nisi Crispum, & Gaium; ne qui dicat quòd in nomine meo tinxerim.*
b 1 Cor.2.2. [b] *Nec enim iudicaui scire aliquid in vobis, quàm Iesum Christum, & hunc crucifixum.* [c] *Et pu-*
c 1.Cor.4.9. *to, nos Deus Apostolos nouissimos elegit velut bestiarios, quoniam spectaculum facti sumus huic*
mundo, & angelis, & hominibus, [d] *& purgamenta huius mundi facti sumus, omnium peripse-*
d Ibid.13. *ma. &,* [e] *Non sum liber, non sum Apostolus, non Christum Iesum Dominum nostrum vidi.* De
e 1 Cor.9.1. quali contrà supercilio pronuntiare compulsus est, *Mihi autem in modico est, vt à vobis*
f 1.Cor.4.3. *interroger, aut ab humana die: neque enim conscius mihi sum. &,* [g] *Gloriam meam nemo ina-*
g 1.Cor.9.15 *niet:* [h] *Non scitis quod angelos sumus iudicaturi?* Cæterùm libertas quàm apertæ obiurga-
h 1.Cor.6.3. i 1 Cor.4.8. tionis, quàm exerta acies machæræ spiritalis? [i] *Iam ditati estis, iam saturati estis, iam re-*
k 1.Cor.8.2 *gnatis. &,* [k] *Si quis se putat scire, nondum scit quemadmodum oporteat eum scire.* Nonnè &
l 1.Cor.4.7. tunc in faciem alicuius impingens? [l] *Quis enim,* inquit, *te discernit? Quid autem habes*
m 1. Cor. 8. *quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?* Nonne & illos in os
10.12. cædit? [m] *Quidam autem in conscientia vsque nunc quasi idolothytum edunt. Sic autem delin-*
n 1.Cor.9.4. *quentes, percutiendo conscientias fratrum infirmas, in Christum delinquent.* Iam verò & no-
5. minatim, [n] *Aut non habemus potestatem manducandi & bibendi, & mulieres circunducendi,*
sicut & cæteri Apostoli, & fratres Domini, & Cephas? &, Si alij de potestate vestra consequun-
o 1. Cor. 10. *tur, non magis nos?* Æquè & illos singulari stilo figit, [o] *Propterea qui se putat stare, videat*
12. *ne cadat.* &, [p] *Si quis contentiosus videtur, nos talem consuetudinem non habemus, neque Eccle-*
p 1. Cor. 11. *sia Domini.* Tali clausula maledicto detexta, [q] *Si quis non amat Dominum Iesum, sit ana-*
16. *thema, maranatha;* aliquem vtique percussit. Sed illic magìs stabo, vbi Apostolus magis
q 1. Cor. 16. feruet, vbi ipse fornicator alijs quoque negotium fecit. [r] *Quasi non sim venturus ad vos,*
22. r 1. Cor. 4. *inflati sunt quidem; Veniam autem citius, si permiserit Dominus, & cognoscam non sermonem*
18. *eorum qui inflati sunt, sed virtutem. Non enim in sermone est regnũ Dei, sed in virtute. Et quid*
s 1.Cor.5.1. *vultis veniam ad vos, in virga, an in spiritu lenitatis?* Quid enim suberat? [s] *Auditur in vobis*
in totũ fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec in gentibus, vt vxorem patris sui quis habeat. Et
1.Cor. 5. 13. *vos inflati estis, & non luxistis potius, vt auferatur de medio vestrũ qui tale facinus admisit?* Pro
quo lugerent? vtique pro mortuo. Ad quem lugerent? vtique ad Dominum. Quomodo? *vt auferatur de medio illorum?* non vtique vt extra Ecclesiam detur; hoc enim non à Deo postularetur quod erat in præsidentis officio, sed vt per mortem hanc quoque communem & propriam carnis ipsius, quæ iam cadauer, quæ capulum esset immunditia irrecuperabili sabiosum, plenius de Ecclesia deberet auferri. Et ideo, quomodo
t Ibid. 5. interim potuit auferri, [t] *iudicauit dedendum eiusmodi Satanæ in interitum carnis.* Maledici
enim eam sequebatur, quæ diabolo projiciebatur, vt sacramento benedictionis exauctoraretur, nunquam in castra Ecclesiæ reuersura. Videmus itaque hoc in loco diuisam Apostoli seueritatem, in quendam inflatum, & in quendam incestum; in alterum virga, in alterum sententia armatum. Virga, quam minabatur; sententia, quam exequebatur: illam adhuc coruscantem, hanc statim fulminantem, quà increpabat, quaque damnabat. Certumque est exinde increpitum quidem sub intentatione virgæ tremuisse, damnatum verò sub repræsentatione pœnæ perisse: statim ille timens plagam, abiit ille luens pœnam. Cùm ad Corinthios eiusdem Apostoli litteræ iterant veniam; sit planè, sed incertum cui, quia nec persona, nec causa proscribitur. Res cum sensibus conferam. Si incestus opponitur, ibidem erit & inflatus. Sanè relatio satìs habetur, cùm inflatus increpitus est, incestus verò damnatus est. Inflato ignoscitur, sed increpito: incesto non videtur ignotum, vt damnato. Si ei ignoscebatur, cui deuoratio ex mœrore nimio timebatur, deuorari adhuc increpitus periclitabatur, deficiens ob comminationem, & mœrens ob increpationem: damnatus verò & culpa, & sententia, iam deuoratus deputabatur, qui non mœrere haberet, sed pati quod antè passionem mœrere potuisset. Si idcirco ignoscebatur, ne fraudaremur à Satana, in eo vtique detrimentum præcauebatur, quòd nondum perisset: nihil de transacto præcauetur, sed de adhuc saluo. Damnatus autem, & quidem in possessionem Satanæ, iam tunc perierat Ecclesiæ, cùm tale facinus admiserat, nedum cùm & ab ipsa eierabatur. Quomodo vereretur fraudem pati eius, quem iam & ereptum amiserat, & damnatum habere non potuerat? Postremò, quid iudicem indulgere conueniet, quod pronuntiatione deciderit? an quod interlocutione suspenderit? & vtique eum iudicem, qui non solet ea quæ destruxit, reædificare, ne transgressor habeatur. Age iam si non tot personas prima

epistola

epistola contristasset, si neminem increpuisset, neminem territsset, solum incestum cæcidisset, si nullum in causam eius in pauorem misisset, inflatum consternasset; nonnè melius suspicareris, & fidelius argumentateris aliquem potius longè alium apud Corinthios tunc in eadem causa fuisse, vt increpitus, & territus, & mœrore iam saucius, propterea permittente modulo delicti, veniam postea ceperit, quàm vt eam incesto fornicatori interpretareris? Hoc enim legisse debueras, & si non in epistola, sed in ipsa Apostoli secta, à pudore clarius quàm stilo eius impressum; nè scilicet Paulum Apostolum Christi, doctorem Nationum in fide, & veritate, vas electionis, Ecclesiarum conditorem, censorem disciplinarum, tantæ leuitatis inficeres, vt aut damnauerit temerè, quem mox esset absoluturus; aut temerè absoluerit, quem non temerè damnasset, ob solam licet fornicationem simplicis impudicitiæ, nedum ob incestas nuptias, & impiam luxuriam, & libidinem parricidalem, quam nec nationibus comparat, nè consuetudini deputaretur; quam absens iudicarat, nè spatium reus lucraretur; quam aduocata etiam Domini virtute damnauerat, ne humana sententia videretur. Lusit igitur & de suo spiritu, & de Ecclesiæ angelo, & de virtute Domini, si quod de consilio eorum pronuntiauerat, rescidit.

CAPVT XV.

Locos Pauli profert Mœchiam & fornicationem damnantes, & continentiam commendantes, quibus confirmat Paulum non dedisse veniam incesto.

Ad circa. f. à p. in Alphabeto Errorum. V. Remissio. 11. inf. V. Pauli virtutes. 4.

SI etiam sequentia illius epistolæ ad intentionem Apostoli extendas, nec ipsa comparabuntur ad obliterationem incesti, ne & hic suffundatur Apostolus posteriorum incongruentia sensuum. Quale est enim vt cummaximè incesto fornicatori postliminium largitus Ecclesiasticæ pacis, statim ingesserit de auersatione immunditiarum, de amputatione macularum, de exhortatione sanctimoniarum, quasi nihil contrarium paulò antè decreuerit? Compara denique an eius sit dicere, [a] *Propterea habentes ministrationem istam, secundùm quod misericordiam consecuti sumus, non deficimus, sed abdicamus occulta dedecoris;* qui non dedecoris tantùm, sed & sceleris manifestum dedamnauerit. An eiusdem sit excusare aliquam impudicitiam, qui inter titulos laborum suorum, post angustias atque pressuras, post ieiunia & vigilias, castimoniam quoque prædicauit? An eiusdem sit recipere in communicationem reprobos quosque qui scribat; [b] *Quæ enim societas iustitiæ, & iniquitati? quæ autem communicatio luci, & tenebris? quæ consonantia Christo, & Belial? aut quæ pars fideli, cum infideli? aut quis consensus templo Dei, & idolis?* Nonnè constanter audire debebit, Et quomodo discernis, quæ supra incesti restitutione iunxisti? Illo enim concorporato rursus Ecclesiæ, & iustitia cum iniquitate sociatur, & tenebræ cum luce communicant, & Belial consonat Christo, & infidelis cum fideli sacramenta participat. Et viderint idola, ipse templi Dei viciator in templum Dei conuenit. Nam & hic, [c] *Vos enim*, inquit, *estis templum Dei viui. dicit enim. Quia inhabitabo in vobis, & inambulabo, & ego Deus illorum, & illi erunt mihi populus. Propter quod discedite de medio eorum, separamini, immundum nè attigeritis.* Hoc quoque euoluis, ô Apostole, vt cummaximè ipse tanto immunditiarum gurgiti manum tradis, immò & adhuc superdicis, [d] *Habentes igitur promissionem istam dilecti, emundemus nos ab omni inquinamento carnis, & spiritus, perficientes castimoniam in Dei timore.* Oro te, qui talia infigit mentibus nostris, reuocauerat aliquem fornicatorem in Ecclesiam? an ideo scribit, nè tibi nunc reuocasse videatur? Hæc sicuti & præteritis præscribere, ita & sequentibus præiudicare debebunt. In finem enim epistolæ dicens, [e] *Nè rursus cùm venero humiliet me Deus, & lugeam multos eorum qui ante deliquerunt, & pœnitentiam non egerunt super immunditia quam admiserunt, fornicatione, & vilitate:* Non vtique recipiendos constituit, si pœnitentiam iniissent, quos in Ecclesia inuenturus erat; sed lugendos, & sine dubio eiiciendos, vt pœnitentiam perderent. Et cæterùm, non competit eum de communicatione aliquid hîc ostendisse, qui eam suprà luci & tenebris, iustitiæ & iniquitati negarat. Sed ignorant Apostolum omnes isti, qui aliquid contra naturam atque propositum hominis ipsius, contra formam & regulam doctrinarum eius intelligunt, vt sanctitatis omnis etiam ex semetipso magistrum, impuritatis omnis exectatorem & expiatorem, & vbique talem, citius incesto, quàm alicui humaniori reo Ecclesiam reddidisse præsumant.

[a] 2. Cor. 4. 1
[b] 2. Cor. 6. 15
[c] Ibid. 16.
[d] 2. Cor. 7. 1
[e] 2. Cor. 12. 21.
1. Cor. 7. 7.
1. Cor. 5. 13.

CAPVT XVI.

Mœchiæ fugam, & templi Dei sanctimoniam, & imaginis eius curam, ex Apostolo commendat.

In p. V. Pauli virtutes. 4. & in Alphabeto Errorum V. Remissio. 12. à p. V. Pauli Virtutes. 5. circa. m. V. Luxuria. 9. in m. V. Pauli virtutes. 6. à m. in alphabeto errorum. V. Remissio. 13. circa. f V. Nuptiæ vt bonæ. 6. & Pauli virtutes. 7. in f. V. Hæretici Script. corruptores. 9.

NECESSE est igitur vsque illis Apostolum ostendi, quem ego & in secunda Co-
rinthiorum talem defendam, qualem in omnibus litteris noui: qui & in prima,
a 1. Cor. 3. 16 primus omnium templum Dei dedicauit: a *Non scitis vos templum Dei esse? & in vobis*
Dominum habitare? qui & templo sanciendo, purificandoque æditualem legem scripsit,
b Ibid. 17. b *Si quis templum Dei vitiauerit, vitiabit illum Deus: templum enim Dei sanctum est, quod*
estis vos. Age iam quis omnino vitiatum Deo redintegrauit, id est, traditum Satanæ
c 1. Cor. 3. 18. in interitum carnis, cùm idcirco substruxerit, c *Nemo seducat semetipsum*, id est, nemo
præsumat vitiatum, Deo redintegrari denuò posse. Sicut rursus inter cætera, immò &
d 1. Cor 6. 9 antè cætera, d *mœchos, & fornicatores, & molles, & masculorum concubitores negans regnum*
consecuturos, præmisit, *Ne erraueritis*; scilicet si putaueritis eos consecuturos. Quibus
autem regnum adimitur, vtique nec vita permittitur, quæ inest regno. Etiam inge-
e Ibid. 11. rens, e *Sed hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis in nomine Domini Iesu*
Christi, & in spiritu Dei nostri. Quantò delicta ista antè lauacrum accepto facit, tantò
post lauacrum irremissibilia constituit. Siquidem denuò ablui non licet. Agnosce & in
f 1 Cor. 6. 13 sequentibus Paulum, columnam immobilem disciplinarum, f *Cibi ventri, & venter*
g Gen. 1. 26. *cibis; Deus & hunc & illos conficit; corpus autem non fornicationi, sed Deo* g *Faciamus enim*
h 1. Cor. 6. 13 *hominem*, ait Deus, *ad imaginem & similitudinem nostram. & fecit hominem Deus: ad ima-*
i Io. 1. 14. *ginem & similitudinem Dei fecit illum.* h *Dominus corpori;* i *& sermo enim caro factus est.*
k 1. Cor. 6. 14. k *Deus autem & Dominum suscitauit, & nos suscitabit per virtutem suam;* propter corporis
l Ibid. 15. scilicet nexũ cum illo. Et ideo, l *Scitis corpora vestra membra Christi;* quia & Christus Dei
m Io. 2. 19. templũ; m *Euertite templum hoc, & ego illud in triduo resuscitabo.* n *Auferens membra Christi,*
n 1. Cor. 6. 15. & seq. *faciã membra fornicariæ? Nõ scitis quòd qui adglutinatur fornicariæ, vnũ corpus efficitur?* o *Erũt*
o Ephes. 6. 31 *enim duo in vnam carnem. Qui autẽ adglutinatur Domino, vnus est spiritus. Fugite fornicatio-*
nem. Si reuocabilem venia, quomodo fugiã, mœchus denuò futurus? nihil profecero, si
eam fugero; vnum ero corpus, cui communicando adglutinabor. p *Omne delictum quod*
p 1. Cor. 6. 18 *admiserit homo, extra corpus est; qui autem fornicatur, in corpus suum peccat.* Ac nè hoc dictum
in licentiam fornicationis inuaderes, vt in rem tuam, non Domini delicturus, aufert
te tibi, & Christo sicut disposuerat adducit, *Et non estis vestri.* Statim apponens, q *Em-*
q Ibid. 20. *pti enim estis pretio*; sanguine scilicet Domini. *Glorificate, & tollite Dominum in corpore*
vestro. Hoc qui præcipit, vide an ignouerit ei qui dedecorauerit Dominum, & qui eie-
cerit eum de corpore suo, & quidem per incestum. Si vis omnem notitiam Apostoli
ebibere, vt intelligas quanta securi censuræ omnem siluam libidinum cædat, & era-
dicet, & excaudicet, nè quidquam de recidiuo fruticare permittat, adspice illum à
iusta fruge naturæ, à matrimonij dico pomo animas ieiunare cupientem. r *De qui-*
r 1 Cor. 7. 1. *bus autem scripsistis, Bonum est homini mulierem non contingere: sed propter fornicationem*
vnusquisque vxorem suam habeat; vir vxori, & vxor viro debitum reddat. Huius boni
fibulam quis illum nesciat inuitum relaxasse, vt fornicationi obuiam esset; quam si cui
indulsit, vel indulget, vtique consilium remedij sui infregit: & tenebitur iam frænan-
dis continentiæ coniugiis, si fornicatio, ob quam permittuntur, non timebitur. Non
enim timebitur quæ ignoscetur. Et tamen ignouisse se profitetur matrimonij vsum,
s 1. Cor. 7. 7 non imperasse. s *Vult enim omnes sibi adhærere.* Si autem licita ignoscuntur, illicita
t 1. Cor. 7. 8 qui sperant? t *Innuptis quoque & viduis bonum esse dicit exemplo eius perseuerare. si verò*
deficerent, nubere; quia præest nubere quàm vri. Quibus oro ignibus deterius est vri?
concupiscentiæ, an pœnæ? Atquin si fornicatio habet veniam, non vrit concu-
piscentia eius. Apostoli autem magìs est pœnæ ignibus prouidere. Quòd si pœ-
na est quæ vrit, ergo veniam non habet fornicatio, quam manet pœna. Interea
u Matt. 5. 32 & diuortium prohibens, pro eo aut viduitatis perseuerantiam, aut reconciliatio-
nem pacis, dominico præcepto, aduersus mœchiam procurat; quia, u *Qui dimiserit*
vxorem, præter causam mœchiæ, facit eam mœchari; & qui dimissam à viro ducit, mœchatur.
Quanta remedia Spiritus sãctus instaurat, nè id scilicet denuò admittatur, quod ignos-
x 1. Cor. 7. 27. ci denuò non vult. Iam si vsquequaque optimum dicit homini sic esse, x *Iunctus es vxori,*
nè quæsieris solutionem, vt mœchiæ locum non des. *Solutus es ab vxore, ne quæsieris vxorem,*

vt opportunitatem tibi serues. *Quod & si duxeris vxorem, & nupserit virgo, non peccat: pressuram tamen carnis habebunt huiusmodi.* Et hic parcendo permittit. *y Cæterùm; tempus in collecto constituit, vt & qui habent vxores, sic sint tanquam non habentes. Præterit enim habitus huius mundi;* iam scilicet non desiderantis, *z Crescite, & multiplicamini.* Sic vult nos præter sollicitudinem degere, quia *aa innupti de Domino curent, quomodo placeant Deo; nupti verò de mundo recogitent, quomodo placeant coniugio.* Sic melius facere pronuntiat virginis conseruatorem, quàm erogatorem. Sic & illam beatiorem decernit, quæ amisso viro fidem ingressa amauerit occasionem viduitatis. Sic hæc omnia continentiæ consilia vt diuina commendat; *bb Puto,* inquit, *& ego spiritum Dei habeo.* Quis iste est assertor audacissimus omnis impudicitiæ, mœchorum, & fornicatorum, & incestorum plane fidelissimus aduocatus, quibus honorandis suscepit hanc causam aduersus Spiritum sanctum, vt falsum testimonium recitet de Apostolo eius? Nihil tale Paulus indulsit, qui totam carnis necessitatem, de probis etiam titulis obliterare conatur. Indulget sanè, non adulteria, sed nuptias. Parcit sanè matrimoniis, non stupris. Tentat nè naturæ quidem ignoscere, nè culpæ blandiatur; studet compescere benedictionis concubitum, ne maledictionis excusetur. Hoc ei supererat, carnem vel à sordibus purgare; à maculis enim non potest. Sed est hoc solenne peruersis, & idiotis, & hæreticis, iam & Psychicis vniuersis, alicuius capituli ancipitis occasione aduersus exercitum sententiarum instrumenti totius armari.

y 1. Cor. 7. 29.
z Gen. 1. 25.
aa 1. Cor. 7. 34.
bb Ibid 40.
1. Cor. 7. 6. 28.

CAPVT XVII.

Peccata carnis vbique damnante Paulo, & sanctimoniam commendante, credibile non est eum incesto Corinthio veniam indulsisse.

In p. V. Pauli virtutes. 8. à p. ad vltra. m. V. Relapsus. 8. circa f. V. Pauli virtutes. 9. & V. luxuria. 19. inf. in Alphab. Errorum. V. Remissio. 14.

PROVOCA ad Apostolicam aciem; adspice epistolas eius, omnes pro pudicitia, pro castitate, pro sanctitate prætendunt, omnes in luxuriæ, & lasciuiæ, & libidinis negotia iaculantur. Quid denique & Thessalonicensibus scribit? *a Aduocatio enim nostra non ex seductione, nec ex immunditia.* &, *b Hæc est voluntas Dei, sanctimonia vestra, abstinere vos à fornicatione, scire vnumquemque vas suum possidere in sanctimonia, & honore, non in libidine concupiscentiæ, sicut Nationes quæ Deũ ignorant.* Quid Galatæ legunt? *c Manifesta sunt opera carnis.* Quænam ista? In primis posuit *fornicationẽ, immunditiam, lasciuiam, qua prædico vobis sicut prædixi, quod qui talia agunt, regnũ Dei non sunt consecuturi hereditate.* Romani verò quid magis discunt, quàm non derelinquere Dominũ post fidem? *d Quid ergo dicemus? perseuerabimus in delinquentia, vt superet gratia? Absit. Qui mortui sumus delinquentiæ, quomodo viuemus in ea adhuc? An ignoratis, quod qui tincti sumus in Christo Iesu, in mortem eius sumus tincti? Consepulti ergo illi sumus per baptismum in mortem; vt sicut Christus resurrexit à mortuis, ita & nos in nouitate vitæ incedamus. Si enim consepulti sumus simulacro mortis eius, sed & resurrectionis erimus; hoc scientes, quod vetus homo noster confixus est illi. Si autem mortui sumus cum Christo, credimus quod & conuiuemus cum illo; scientes quod Christus suscitatus à mortuis, iam non moriatur, mors non iam dominetur eius. Quod enim mortuus est delinquentiæ, mortuus est semel: quod autem viuit, Deo viuit. Ita & reputate vosmetipsos mortuos quidem delinquentiæ, viuentes autem Deo per Christum Iesum:* Igitur semel Christo mortuo, nemo potest post Christũ mortuus delinquentiæ, & maximè tantæ, reuiuiscere. Aut si possit fornicatio, & mœchia denuò admitti, poterit & Christus denuò mori. Instat autem Apostolus prohibens regnare delinqoentiam in corpore nostro mortali, cuius infirmitatẽ carnis nouerat. *e Sicut enim exhibuistis membra vestra famula immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatẽ; ita & nunc exhibete ea famula iustitiæ, in sanctimoniam.* Nam etsi *f habitare bonũ in carne sua negauit,* sed secundùm legẽ litteræ, in qua fuit; secundũ autem legẽ spiritus, cui nos adnectit, liberat ab infirmitate carnis. *g Lex enim,* inquit, *spiritus vitæ manumisit te à lege delinquentiæ, & mortis.* Licet enim ex parte ex Iudaismo disputare videatur; sed in nos dirigit integritatem, & plenitudinem disciplinarum, propter quos *h laborantes in lege per carnem, miserit Deus filium suum in similitudinem carnis delinquentiæ, & propter delinquentiam damnauerit delinquentiam in carne;* vt *i ius legis,* inquit, *impleretur in nobis, qui non secundùm carnem, sed secundùm spiritum incedimus. Qui enim secundùm carnem incedunt, ea quæ carnis sunt, sapiunt; & qui secundùm spiritum, ea quæ sunt spiritus.* Sensum autẽ carnis, mortẽ adfirmauit esse. Dehinc & inimicitiã & in Deum, & *k eos qui sunt in carne,* id est in sensu carnis, *Deo placere non posse.* &, *l Si*

a 1. Thess. 2. 3.
b 1. Thess. 4. 3. 4.
c Gal. 5. 19.
d Rom. 6. 1. & seq.
e Ibid 19.
f Rom. 7. 18
g Rom. 8. 2.
h Rom. 8. 3.
i Rom. 8. 4. & seq.
k Rom. 8. 8.
l Rom. 8. 13.

secundùm carnem viuitis, inquit, *futurum est vt moriamini*. Quid autem intelligimus carnis sensum, & carnis vitam, nisi quodcunque pudet pronuntiare? Cætera enim carnis
m Ephes. 2. & Apostolus nominasset. Proinde & Ephesiis pristina reputans, de futuro monet. [m]
3. *In quibus & nos conuersati sumus, facientes concupiscentias, & voluptates carnis*. Notans deni-
n Ephes. 4. que illos qui se negassent, scilicet Christianos, eo quòd [n] *se tradidissent in operationem*
20. *immunditiæ omnis*: [o] *Vos autem*, inquit, *non sic didicistis Christum*. Et iterum sic dicit, [p] *Qui*
o Ibid. 18. 19. *furabatur, iam non furetur. Sed & qui mœchabatur, hactenus non mœchetur; & qui fornicabatur,*
p Ibid. 18.
q Ephes. 4. *hactenus non fornicetur*. Adiecisset enim & hæc, si talibus veniã porrigere consuesset, vel
29. porrigi omnino voluisset, qui nec verbo pollui volens, [q] *Omnis*, inquit, *sermo turpis non*
r Ephes. 5. 3. *procedat ex ore vestro*. Item, [r] *Fornicatio autem, & immunditia omnis ne nominetur quidem inter vos, sicut decet sanctos, (tantò abest vt excusetur) hoc scientes, quod omnis fornicator aut immundus non habeat Dei regnum. Nemo vos seducat inanibus verbis. Propter hoc venit ira Dei super filios incredulitatis*. Quis seducit inanibus verbis, nisi qui concionatur remissibilem esse mœchiam? non intuens etiam fundamenta eius ab Apostolo effossa; cùm
s Rom. 13. 13 [s] *ebrietates, & comessationes compescit*, sicut & hîc, [t] *Et nolite inebriari vino, in quo est luxu-*
t Ephes. 5. 18 *ria*. Demonstrat & Colossensibus, quæ [u] *membra mortificent super terram, fornicationem,*
u Coloss. 3. 5 *immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & turpiloquium*. Concede iam tot ac talibus sententijs vnum illud quod tenes: pauca multis, dubia certis, obscura manifestis
Gal. 5. 1. adumbrantur. Etiam si pro certo Apostolus Corinthio illi fornicationem donasset, esset [illegible] illud quod semel contra institutum suum pro ratione temporis fecerat. Circumcidit Timotheum solum, & tamen abstulit circumcisionem.

CAPVT XVIII.

Ex locis veteris testamenti, & Pauli, Moechos excommunicatos fuisse, demonstrat; solique Deo, & non Episcopis, grauia & irremissibilia relinquenda peccata.

In p ad m. in Alphabeto Errorum V. Remissio. 14. à p. V. Societas mala. 2. circa f. in Alphab. Errorum. V. Remissio 15.

SED hæc, inquit, ad interdictionem pertinebunt omnis impudicitiæ, & addictionem omnis pudicitiæ, saluo tamen loco veniæ, quæ non statim denegatur, si delicta damnantur, quando veniæ tempus cum damnatione concurrat, quam excludit. Sequebatur & hoc Psychicos sapere, & ideo reseruauimus huic loco, quæ apertè ad communicationem Ecclesiasticam causis eiusmodi negandam, etiam antiquitùs cauta sunt. Nam & in Prouerbiis Salomon, quæ Parœmias dicimus, specialiter de mœcho
a Prou. 6. 32 nusquam expiabili, [a] *Mœchus autem*, inquit, *per indigentiam sensuum perditionem animæ suæ acquirit; dolores, & dehonestationes sustinet. Ignominia autem eius non abolebitur in æuum. Plena enim zeli indignatio viri non parcet in die iudicij*. Hoc si de ethnico putaueris
b 2. Cor. 6. dictum, certè de fidelibus iam audisti per cassum, [b] *Excedite de medio eorum, & sepa-*
17. *ramini, & immundum ne tetigeritis*. Habes statim in Psalmis, [c] *Beatum virum qui non*
c Psal. 1. 1. *abierit in concilio impiorum, & in via peccatorum non steterit, & in cathedra pestilentiæ non*
d Psal. 25. 4. *sederit*. Cuius & postea vox, [d] *Non sedi cum consessu vanitatis, & cum iniquè agentibus non introibo*, (hoc de Ecclesia malè agentium) & cum impiis non sedebo. &, *Lauabo cum innocentibus manus meas, & altare tuum circundabo, Domine*, vt solus plures: quoniam qui-
e Psal. 17. 28. dem, [e] *Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocens eris, & cum electo electus eris, &*
29. *cum peruerso peruersus eris*. Et alibi, [f] *Peccatori autẽ dicit Dominus, Vt quid tu exponis iustifica-*
f Ps. 49. 17. *tiones meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Si videbas furem, currebas cum eo, &*
18. *cum adulteris portionem tuam ponebas*. Hinc igitur informatus & Apostolus, *Scripsi*, in-
g 1. Cor. 5. 9. quit, *vobis in epistola, non commisceri fornicatoribus, non vtique fornicatoribus huius mundi,*
& seq. & reliqua. *Cæterùm, oportebat vos exire de mundo, nunc autem scribo vobis, si quis frater nominatur in vobis fornicator, aut idololatres, (quid enim tam coniunctum?) aut fraudator, (quid enim tam propinquum?) & cætera, cum talibus ne cibum quidem sumere*, nedum Eucharistiam. [h] *Modicum scilicet fermentum totam desipit conspersionem*. Item ad Timotheum,
h 1. Cor. 5. 9. [i] *Manus nemini citò imponas, neque communices delictis alienis*. Item ad Ephesios, [k] *No-*
i 1. Tim. 5. *lite ergo participes esse eorum. Fuistis enim aliquando tenebræ*. Et adhuc pressius, *Nolite com-*
22. *municare operibus infructuosis tenebrarum, immò & reuincite ea. Quæ enim in occulto ab eis*
k Ephes. 5. *fiunt, turpe est edicere*. Quid turpius impudicitiis? Si autem & ab otiosè incedente fra-
7. 8.
Ibid. tre denuntiat subduci Thessalonicensibus, quantò magis & à fornicatore? Hæc enim
2. Thess. 3. 6. consultata sunt Christi [l] *Ecclesiam diligentis, qui se pro ea tradidit vti eam sanctificet, emun-*
l Ephes. 5. 25 *dans lauacro aquæ in verbo, vt sistat sibi Ecclesiam gloriosam, non habentem maculam, aut*
& seq. *rugam*, vtique post lauacrum; *sed sit sancta, & sine opprobrio*, exinde scilicet *sine ruga*

vetustatis, vt virgo; *sine macula* fornicationis, vt sponsa; sine probro vilitatis, vt emundata. Quòd si & hic respondere concipias, adimi quidem peccatoribus, vel maximè carne pollutis, communicationem, sed ad præsens, restituendam scilicet ex pœnitentiæ ambitu, secundùm illam clementiam Dei, [m] *maualt peccatoris pœnitentiam, quàm mortem.* hoc enim fundamentum opinionis vestræ vsquequaque pulsandum est. Dicimus itaque, clementiæ diuinæ, si ita esse competisset, demonstrationem sui etiam post fidem lapsis, ita Apostolus diceret, [n] *Nolite communicare operibus tenebrarum*, nisi pœnitentiam egerint. &, [o] *Cum talibus nec cibum quidem sumere*, nisi postcaquam caligas fratrum volutando detexerint. &, [p] *Qui templum Dei vitiauerit, vitiabit illum Deus*, nisi omnium focorum cineres in Ecclesia de capite suo excusserit. Debuerat enim, quæ damnauerat, proinde determinasse, quoniam vsque, & sub conditione damnasset; si temporali, & conditionali, & non perpetua seueritate damnasset. Porro, cùm in omnibus epistolis, & post fidem, talem prohibeat admitti, & admissum à communicatione detrudat, sine spe conditionis vllius, aut temporis, nostræ magis sententiæ adsistit; eam [q] *pœnitentiam ostendens Dominum malle*, quæ ante fidem, quæ ante baptisma, morte peccatoris potior habeatur, semel diluendi per Christi gratiam, [r] *semel pro peccatis nostris morte functi.* Nam hoc etiam in sua persona Apostolus statuit. Adfirmans enim [s] *Christum ad hoc venisse, vt peccatores saluos faceret, quorum primus ipse fuisset*, quid adicit? [t] *Et misericordiam sum consecutus, quoniam ignorans feci in incredulitate.* Ita clementia illa Dei, [u] *malentis pœnitentiam peccatoris, quàm mortem*, ad ignorantes adhuc, & adhuc incredulos spectat, quorum causa liberandorum venerit Christus, non qui iam Deum norint, & sacramentum didicerint fidei. Quòd si clementia Dei ignorantibus adhuc, & infidelibus competit, vtique & pœnitentia ad se clementiam inuitat, salua illa pœnitentiæ specie post fidem, quæ aut leuioribus delictis veniam ab Episcopo consequi poterit; aut maioribus, & irremissibilibus à Deo solo.

m Ezech 33. 11.
n Ephes. 5. 11
o 1. Cor. 5. 11.
p 1. Cor. 3 17
q Ezech 33.
r Rom. 6. 10
s 1 Tim. 1. 15
t Ibid. 13.
u Ezech. 33 11.

CAPVT XIX.

Apocalypsim Ioannis, & Epistolam, nec non rursum Paulum, Moechos ad pœnitentiam non recipere contendit.

Per totum. In alphab. Errorum. V. Remissio. 16. à p. in Alphab. Errorum. V. Baptismus. hæret. 3. & V. Scriptura. S. 6. circa m. V. Chri. passio. 22. circa f. V. peccatum veniale 1.

SED quonam vsque de Paulo, quando etiam Ioannes nescio quid diuersæ parti supplaudere videatur; quasi in Apocalypsi manifestè fornicationi posuerit pœnitentiæ auxilium, vbi ad angelum Thyatirenorum [a] *spiritus mandat habere se aduersus eum, quòd teneret mulierem Iezabel, quæ se Prophetin dicit & docet, atque seducit seruos meos ad fornicandum, & edendum de idolothytis. Et largitus sum illi temporis spatium, vt pœnitentiam iniret, nec vult eam inire nomine fornicationis. Ecce dabo eam in lectum, & mœchos eius cum ipsa in maximam pressuram, nisi pœnitentiam egerint operum eius.* Benè autem quòd Apostolis & fidei & disciplinæ regulis conuenit. [b] *Siue enim ego*, inquit, *siue illi, sic prædicamus.* Totius itaque sacramenti interest, nihil credere ab Ioanne concessum, quod à Paulo sit denegatum. Hanc æqualitatem Spiritus sancti qui obseruauerit, ab ipso deduceturin sensus eius. Hæreticam enim feminam, quæ quod didicerat à Nicolaïtis, docere susceperat, in Ecclesiam latenter introducebat, & meritò ad pœnitentiam vrgebat. Cui enim dubium est hæreticum institutione deceptum, cognito postmodum casu, & pœnitentia expiato, & veniam consequi, & in Ecclesiam redigi? Vnde & apud nos vt ethnico par, immò & super ethnicum hæreticus, etiam per baptisma veritatis, vtroque homine purgatus admittitur. Aut si certus es mulierem illam, post fidem viuam, in hæresin postea expirasse, vt non quasi hæreticæ, sed quasi fideli peccatrici, veniam ex pœnitentia vindices, sanè agar pœnitentiam, sed in finem mœchiæ; non tamen & restitutionem consequutura. Hæc enim erit pœnitentia, quam & nos deberi quidem agnoscimus multò magis, sed de venia Deo reseruamus. Denique eâ Apocalypsis in posterioribus, propudiosos, & fornicatores, sicut timidos, & incredulos, & homicidas, & veneficos, & idololatras, qui tale quid in fide fuerint, in stagnum ignis sine vlla conditionali damnatione decreuit. Non enim de ethnicis videbitur sapere, cùm de fidelibus pronuntiarit, [c] *Qui vicerint, hereditate habebunt ista, & ero illis Deus, & illi mihi in filios*: & ita subiunxerit, *Timidis autem, & incredulis, & propudiosis, & fornicatoribus, & homicidis, & veneficis, & idololatris particula in stagno ignis, & sulphuris, quod est mors secunda.* Sic & rursus, *Beati qui ex preceptis agunt*, [d] *vt in lignum vitæ habeant potestatem, & in portas ad introeundum in sanctam ciuitatem. Canis, veneficus,*

a Apoc. 2. 20.
b 1 Cor. 15. 11.
Apoc. 21. 8.
c Apoc. 21. 7. 8.
d Apoc. 22. 14.

fornicator, homicida foras. vtique, qui non ex præceptis agant. Illorum est enim foras
e 1 Cor. 5. 14 dari, qui intus fuerunt. Cæterum, [e] *quid mihi eos qui foris sunt iudicare?* præcesserat. De
f 1. Io. 1. 7. epistola quoque Ioannis carpunt statim, Dictum est, [f] *Sanguis filij eius emundat nos ab omni*
delicto. Semper ergo, & omnifariàm delinquemus, si semper, & ab omni delicto emun-
g Ibid. 5. dat nos ille; aut si non semper, non etiam post fidem; & si non ab omni delicto, non
etiam à fornicatione. Vnde autem exorsus est? [g] *Lumen prædixerat Deum, & tenebras non*
esse in illo, & mentiri nos si dicamus, nos communionem habere cum eo, & in tenebris inceda-
mus. Si verò, inquit, *in lumine incedamus, communionem cum ea habebimus, & sanguinis*
Iesu Christi Domini nostri emundat nos ab omni delicto. Ergo in lumine incedentes delinqui-
h Ibid. 9. mus, & in lumine delinquentes emundabimur? Nullo pacto. [h] *Qui enim delinquit, non*
in lumine est, sed in tenebris. Vnde & ostendit quomodo emundabimur à delicto, in lumine
incedentes, in quo delictum agi non potest. adeò sic *emundari* nos ait, non quà delinqua-
i 1. Io. 1. 7. mus, sed quà non delinquamus. [i] *Incedentes enim in lumine, tenebris verò non communican-*
tes emundati agemus, non deposito, sed non admisso delicto. Hæc est enim vis Dominici
sanguinis, vt quos iam delicto mundarit, & exinde in lumine constituerit, mundos ex-
k Ibid. 8. 9. inde præstet, si in lumine incedere perseuerauerint. Sed subjicit, inquis, [k] *Si dicamus nos*
delictum non habere, seducimus nosmetipsos, & veritas non est in nobis. Si confitemur delicta
l Ibid. 10. *nostra, fidelis & iustus est vt dimittat ea nobis, & emundet nos ab omni iniustitia.* [l] nunquid ab
immunditia? Aut si ita est, ergo & ab idololatria. Sed aliud in sensu est. Ecce enim &
rursus, *Si dicamus, ait, nos non deliquisse, mendacem facimus illum, & sermo eius non est in*
m 1. Io. 2. 1. *nobis.* Eò amplius, [m] *Filioli, hæc scripsi vobis, nè delinquatis; & si deliqueritis, aduocatum ha-*
bemus apud Deum Patrem, Iesum Christum iustum, & ipse placatio est pro delictis nostris. Se-
cundum hæc, inquis, & delinquere nos, & veniam habere constabit. Quid ergo fiet,
quum procedens aliud inuenio? Negat enim nos omnino delinquere, & in hoc plurimùm
præstat, vt nihil tale concedat, proponens semel à Christo delicta deleta, non habitura
postea veniam, in quo nos sensus ad admonitionem castimoniæ demandat. [n] *Omnis*, in-
n 1. Io. 3. 3. quit, *qui habet spem istam, castificat semetipsum, quia & ille castus est. Omnis qui facit deli-*
ctum, & iniquitatem facit & delictum est iniquitas. Et scitis quod ille manifestatus sit, vt au-
o Ibid. 6 & seq. *ferat delicta*; vtique hactenùs admittenda. Siquidem subjungit, [o] *Omnis qui manet in illo,*
non delinquit. Omnis qui delinquit, neque vidit, neque cognouit eum. Filioli, nemo vos se-
ducat. Omnis qui facit iustitiam, iustus est, sicut & ille iustus est. Qui facit delictum, ex dia-
bolo est, quoniam diabolus à primordio delinquit. In hoc enim manifestatus est filius Dei, vt
Coloss. 2. 14 *soluat opera diaboli.* Nam & soluit, liberans hominem per lauacrum, donato chirographo
p 1. Io. 3. 9. mortis. [p] *Et ideo omnis qui ex Deo nascitur, non facit delictum, quia semen Dei manet in illo;*
& non potest delinquere, quia ex Deo natus est. In hoc manifesti sunt filij Dei, & filij diaboli.
In quo? nisi illi non delinquendo, ex quo de Deo nati sunt; isti delinquendo, quia de
q Ibid. 10. diabolo sunt; perinde atque si nunquam sint ex Deo nati. Quòd si dicit; [q] *Qui non est*
iustus, ex Deo non est; qui non pudicus, quomodo rursus ex Deo fiet, qui jam esse desiit?
1 Io. 1. 8. 10 Iuxta est igitur, vt excidisse sibi dicamus Ioannem, in primore quidem epistola negan-
1. Io. 3. 9. tem nos sine delicto esse; nunc verò præscribentem non delinquere omnino: & illic qui-
dem aliud de venia blandientem, hic verò districtè negantem, filios Dei quicunque de-
1. Io. 3. 16. liquerint. Sed absit. Nam nec ipsi excidimus à qua digressi sumus distinctione delictorum.
Psal. 4. 5. Et hîc enim illam Ioannes commendauit, quòd sint quædam delicta quotidianæ incursio-
Ephes. 4. 26 nis, quibus omnes simus obiecti. Cui enim non accidit, aut irasci iniquè, & vltra solis
Esa. 58. 13. occasum; aut & manum immittere, aut facilè maledicere, aut temerè iurare, aut fidem
Matth. 5. 34 pacti destruere; aut verecundia, aut necessitate mentiri: in negotiis, in officiis, in quæ-
stu, victu, in visu, in auditu quanta tentamur, vt si nulla sit venia istorum, nemini salus
competat. Horum ergo erit venia per exoratorem Patris Christum. Sunt autem & con-
traria istis, vt grauiora & exitiosa, quæ veniam non capiant, non homicidium, idolola-
tria, fraus, negatio, blasphemia, vtique & mœchia, & fornicatio, & si qua alia violatio
templi Dei. Horum vltrà exorator non erit Christus; *hæc non admittet omnino, qui natus*
ex Deo fuerit, non futurus Dei filius, si admiserit. Ita Ioanni ratio constabit diuersitatis,
distinctionem delictorum disponenti, cùm delinquere filios Dei nunc adnuit, nunc ab-
nuit. Prospiciebat enim clausulam litterarum suarum, & illi præstruebat hos sensus, di-
r 1. Io. 5. 16. cturus in fine manifestius, [r] *Si quis scit fratrem suum delinquere delictum non ad mortem, po-*
Hier. 7. 16. *stulabit, & dabit ei vitam Dominus, qui non ad mortem delinquit. Est enim delictum ad mor-*
& cap. 14. 11 *tem: non de eo dico vt quis postulet.* Meminerat & ipse Hieremiam prohibitum à Deo de-
s 1. Io. 5. 16. 17. precari pro populo mortalia delinquente. [s] *Omnis iniustitia delictum est, & est delictum ad*
mortem. Scimus autem quod omnis qui ex Deo natus sit, non delinquit; scilicet delictum quod
ad mortẽ est. Ita nihil iam superest, quàm aut neges mœchiam, & fornicationem mortalia

esse delicta, aut inremissibilia fatearis, pro quibus nec orari permittitur.

CAPVT XX.

Ex Leuitico, & Epistola ad Hebraos, prorsus abijciendos Ecclesia mœchos, tanquam leprosos, frustra probat; quasi caro semel lota excludat mœchum à venia.

Pertotum. V. in alphab. Errorum. V Remissio. 16. in m. & f. à p. V Pauli doctrina. 15. in f. V. luxuria. 11.

DISCIPLINA igitur Apostolorum propriè quidem instruit, ac determinat principaliter
sanctitatis omnis erga templum Dei antistitem, & vbique de Ecclesia eradicantem
omne sacrilegium pudicitiæ, sine vlla restitutionis mentione. Volo tamen ex redundan-
tia alicujus etiam comitis Apostolorum testimonium superducere, idoneum confirmandi
de proximo iure disciplinam magistrorum. Exstat enim & Barnabæ titulus ad Hebræos.
adeò satis auctoritatis viro, vt quem Paulus iuxta se constituerit in abstinentiæ tenore:
[a] *aut ego solus & Barnabas non habemus hoc operandi potestatem?* Et vtique receptior apud a 1. Cor. 9. 6
Ecclesias epistola Barnabæ, illo apocrypho Pastore mœchorum. Monens itaque disci-
pulos, omissis omnibus initiis, ad perfectionem magis rendere, nec rursus fundamenta
pœnitentiæ jacere ab operibus mortuorum; [b] *Impossibile est enim*, inquit, *eos qui semel in-* b Hebr. 6. 4.
*luminati sunt, & donum cœleste gustauerunt, & participauerunt Spiritum sanctum, & verbum
Dei dulce gustauerunt, occidente jam æuo cùm exciderint, rursus reuocari in pœnitentiam, re-
figentes cruci in semetipsos filium Dei, & dedecorantes. Terra enim qua bibit sæpius deuenientem
in se humorem, & peperit herbam aptam his propter quos & colitur, benedictionem Dei consequi-
tur. Proferens autem spinas reproba, & maledictioni proxima, cujus finis in exustionem.* Hoc
qui ab Apostolis didicit, & cum Apostolis docuit, nunquam mœcho, & fornicatori se-
cundam pœnitentiam promissam ab Apostolis norat. Optimè enim legem interpretaba-
tur, & figuras eius jam in ipsa veritate seruabat. Ad hanc denique speciem disciplinæ de
leproso cautum fuit, [c] *Si autem varietas effloruerit in cutem, & totam cutem texerit à capite* c Leuit. 13. 12
*vsque ad pedes, per omnem conspectum, & sacerdos cùm viderit, emundabit eum, quoniam
conuertit in album, mundus est. Qua verò die visus fuerit in eiusmodi color viuus, inquinatus
est.* Conuersum enim hominem de pristino carnis habitu in candorem fidei, quæ vitium
& macula æstimatur in sæculo, & totum nouatum mundum voluit intelligi, qui jam non
sit varius, non sit de pristino & nouo aspersus. *Si verò post abolitionem in vetustatem ali-
quid ex illa reuixerit, rursum in carne eius quod emortuum delicto habebatur, immundum ju-
dicari, nec expiari jam à sacerdote.* Ita mœchia de pristino recidiua, & vnitatem noui colo-
ris, à quo fuerat exclusa, commaculans, immundabile est vitium. Item de domo, [d] *Si* d Leuit. 14.
qua macula, & cauositates adnuntiata in parietibus sacerdoti fuissent, priusquam introiret ad 37.
*inspiciendam eam, iubet auferri de domo omnia, ita immunda non futura qua domus essent.
Dehinc introgressus sacerdos, si inuenisset cauositates viridicantes, vel rubescantes, & adspe-
ctum earum humiliorem citra parietinam formam; exiret ad januam, & secerneret domum
illam septem diebus. Dehinc, die septima regressus, si animaduertisset diffusum in parietibus
tactum illum, imperaret extrahi eos lapides, in quibus lepra fuisset, & abjici extra ciuitatem in
locum immundum, sumi alios lapides politos, & solidos, & reponi loco pristinorum, & puluere
alio inlini domum.* Oportet enim cùm peruenitur ad summum sacerdotem Patris Chri-
stum, de domo hominis nostri, in tempore hebdomadis, auferri omnia impedimenta
prius, vt munda sit quæ remanet domus, caro, & anima; & vbi introierit eam sermo Dei,
& inuenerit maculas ruboris, & viroris, extrahi statim & abjici foras sensus mortiferos,
& cruentos: (nam & Apocalypsis viridi equo mortem, russeo autem prœliatorem impo- Apoc. 6. 4. 8
suit) proque illis politos, & in compaginem aptos, & firmos substruit lapides, in Abrahæ Matth. 3. 9.
fiunt, vt ita homo habilis Deo sit. Quòd si post recuperationem, & reformationem, rur- Leuit. 14.
sus sacerdos animaduerterit in eadem domo, de pristinis causis aliquid & maculis, im- 44.
mundam eam pronuntiauit, & iussit deponi materias, & lapides, & omnem structuram
eius, abjici in locum immundum. Hic erit homo caro atque anima, qui post babtisma, &
introitum sacerdotum reformatus, denuò resumit scabra, & maculas carnis, & abjicitur
extra ciuitatem in locum immundum; [e] *deditus scilicet Satana in carnis interitum*; nec am- e 1. Cor. 5. 3.
plius reædificatur in Ecclesia post ruinam. Sic & de famulæ concubitu, quæ homini esset 4.
reseruata, needum redempta, necdum liberata. [f] *Prospicitur*, inquit, *illi, & non morietur*,
quia nondum est manumissa cui seruabatur. Nondum enim caro à Christo manumissa f Leuit. 19.
cui seruabatur, impunè contaminabatur, ita jam manumissa non habet veniam. 20.

liter ipse est Spiritus, in quo est trinitas vnius diuinitatis, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Illam Ecclesiam congregat, quam Dominus in tribus posuit. Atque ita exinde etiam numerus omnis qui in hanc fidem conspirauerint, Ecclesia ab auctore & consecratore censetur. Et ideo Ecclesia quidem delicta donabit; sed ecclesia Spiritus, per spiritalem hominem; non ecclesia, numerus episcoporum. Domini enim, non famuli est jus & arbitrium; Dei ipsius, non sacerdotis. Matth. 18. 20.

CAPVT XXII.

Inuehitur in Martyres siue Confessores carceratos adhuc de sua salute periclitantes, qui veniam & pacem Ecclesiæ fidei negatoribus & vi tormenti subuersis negabant, quam Mœchis indulgebant, ea vtique indignioribus.

Per totum. in alphab. Errorum. V. Remissio. 17. à p. V. Christi. passio. 19. circa. f. V. Baptismus sanguinis. 1.

AT tu jam & in martyras tuos effundis hanc potestatem, vt quisque ex consensione vincula induit adhuc mollia in nouo custodiæ nomine, statim ambiunt mœchi, statim adeunt fornicatores, iam preces circumsonant, iam lacrymæ circumstagnant maculati cuiusque; nec vlli magis aditum carceris rediment, quàm qui Ecclesiam perdiderunt. Violantur viri ac fœminæ, in tenebris planè ex vsu libidinum notis, & pacem ab his quærunt, qui de sua periclitantur. Alii ad metalla confugiunt, & inde communicatores reuertuntur, vbi iam aliud martyrium necessarium est delictis post martyrium nouis. Quis enim in terris, & in carne, sine culpa? quis martyr sæculi incola, denarius supplex, medico obnoxius, & fœneratori? Putà nunc sub gladio iam capite librato, putà in patibulo iam corpore expanso, putà in stipite iam leone concesso; putà in axe, iam incendio adstructo, in ipsa dico securitate & possessione martyrij, quis permittit homini donare, quæ Deo reseruanda sunt? à quo ea sine excusatione damnata sunt; quæ nec Apostoli, quod sciam, martyres & ipsi, donabilia iudicauerunt. Denique iam ad bestias depugnauerat Paulus Ephesi; cum interitum decernit incesto. Sufficiat martyri propria delicta purgasse. Ingrati, vel superbi est, in alios quoque spargere, quod pro magno fuerit consecutus. Quis alienam mortem sua soluit, nisi solus Dei filius? Nam & in ipsa passione liberauit latronem. Ad hoc enim venerat, vt ipse à delicto purus, & omnia sanctus, pro peccatoribus obiret. Proinde qui illum æmularis donando delicta, si nihil ipse deliquisti, planè patere pro me. Si verò peccatores, quomodo oleum faculæ tuæ sufficere, & tibi, & mihi poterit? Habeo etiam nunc quo probem Christum. Si propterea Christus in martyre est, vt mœchos, & fornicatores martyr absoluat, occulta cordis edicat, vt ita delicta concedat, & Christus est. Sic enim Dominus Iesus Christus potestatem suam ostendit, [a] *Quid cogitatis nequam in cordibus vestris? Quid enim facilius est, dicere paralytico, Dimittuntur tibi peccata; an, Surge & ambula? Igitur vt sciatis filium hominis habere dimittendorum peccatorum in terris potestatem, tibi dico, paralytice, Surge & ambula.* Si Dominus tantum de potestatis suæ probatione curauit, vti traduceret cogitatus, & ita imperaret sanitatem, nè non crederetur posse delicta dimittere; non licet mihi eandem potestatem, in aliquo, sine eisdem probationibus credere. Quum tamen mœchis, & fornicatoribus à martyre expostulas veniam, ipse confiteris eiusmodi crimina nonnisi proprio martyrio diluenda, qui præsumis alieno. Quod si est, iam & martyrium aliud erit baptisma. [b] *Habeo enim*, inquit, *& aliud baptisma.* Vnde & [c] *ex vulnere lateris Dominici aqua, & sanguis,* vtriusque lauacri paratura, manauit. Debeo ergo & primo lauacro alium liberare, si possum secundo; ingeramusque in sinum necesse est, Quæcunque auctoritas, quæcunque ratio mœcho, & fornicatori pacem ecclesiasticam reddit, eadem debebit & homicidæ, & idololatræ pœnitentibus subuenire; certè negatori, & vtrique illi, quem in prælio confessionis tormentis colluctatum sæuitia dejecit. Cæterùm, indignum Deo, & illius misericordia, qui pœnitentiam peccatoris morti præuertit, vt facilius in Ecclesiam redeant, qui subando, quàm qui dimicando ceciderunt. Vrget nos dicere indignitas. Contaminata potius corpora reuocabis, quàm cruentata? Quæ pœnitentia miserabilior, titillatam prosternens carnem, an verò laniatam? Quæ justior venia in omnibus caussis, quam voluntarius, an quam inuitus peccator implorat? Nemo volens, negare compellitur; nemo nolens, fornicatur. Nulla ad libidinem vis est, nisi ipsa; nescit quodlibet cogi. Negotiationem porro quanta compellunt ingenia carnificis, & genera pœnarum? Quis magis negauit, qui Christum vexatus, an qui delectatus amisit? qui quum amitteret, doluit; an qui quum amitteret, lusit? Et tamen illæ cicatrices Christiano prælio insculptæ, & vtique inuidiosæ apud Christum, quia vicisse

1 Cor. 15. 32
1. Cor. 5. 5.
Luc. 23. 43.
Hebr. 7. 26
a Matth. 9. 4.
b Luc. 12. 50.
c Io. 19. 34.
Ezech. 33. 11

cupierunt, & sic quoque gloriosæ, quia non vincendo cesserunt; in quas adhuc & diabolus ipse suspirat, cum sua infelicitate, sed casta; cum pœnitentia mœrente, sed non erubescente ad Dominum de venia. Denuò dimittitur eis, qui piaculariter negauerunt. Solis illis [d] *caro infirma*. Atqui nulla tam fortis caro, quàm quæ spiritum elidit.

[d] Luc 22.34 Matth.20.41.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI
DE RESVRRECTIONE CARNIS.

In librum de Resurrectione carnis,

ARGVMENTVM.

Tractatum amplissimum aduersus hæreticos aggreditur: veritatem resurrectionis in eadem carne futuræ in sæculi fine, selectissimis ex scriptura locis, & solidissimis rationibus probat, nodos omnes & perplexitates scripturarum, in contrarium ab aduersariis proferri solitas exponens. Hunc librum verè à Tertulliano conscriptum, conuincit, quòd in eo aliorum à se scriptorum faciat mentionem. Capite enim secundo citat librum de Anima, de carne Christi, & librum secundum, & tertium contra Marcionem, quorum alterum rursum citat cap. 14. & lib. de Anima cap. 17. & 45. lib. autem de carne Christi sub finem; Resurrectio, inquit, nostræ carnis, alio libello defendenda. hic habebit præstructionem, manifesto iam, quale fuerit, quod in Christo resurrexit. *Item lib. 5. contra Marcionem cap. 10. primam ad Corinthios explicans*: Reuertamur, inquit, nunc ad resurrectionem, cui & aliàs quidem proprio volumine satisfecimus, omnibus hæreticis resistentes: sed nec hìc desumus, propter eos qui illud opusculum ignorant. *Hic etiam liber, sicut & de Carne Christi, teste Pamelio, scriptus est Anno Christi ducentesimo octauo, Zephyrini Nono, Seueri decimoquinto. Baronius Chronicon mutat, & ponit Zephirini sextum, Seueri decimum quartum.*

CAPVT PRIMVM.

Resurrectio mortuorum explosa vulgo gentilibus, & ab Epicuro & Seneca, Platonicis & Pythagoricis, licet errantibus subodorata; spes est firmissima Christianorum.

In p. V. Resurrectionis fides. 1. à p. ad m. V. Animæ immortalitas. 4. in m. ad f. V. Animæ immortalitas. 3. & V. Resurrect. impug. hæret. 3.

FIDVCIA CHRISTIANORVM, resurrectio mortuorum. illâ, credentes sumus, hoc credere veritas cogit. Veritatem Deus aperit. Sed vulgus irridet, existimans nihil superesse post mortem: Et tamen defunctis parentant; & quidem impensissimo officio, pro moribus eorum, pro temporibus esculentorum; vt quos negant sentire quicquam, escam desiderare præsumant. At ego magis ridebo vulgus, tunc quoque, quum ipsos defunctos atrocissimè exurit, quos postmodum gulosissimè nutrit; iisdem ignibus & promerens, & offendens. O pietatem de crudelitate ludentem! sacrificat, an insultat, quum crematis cremat? Planè cum vulgo interdum & sapientes sententiam suam jungunt. Nihil esse post mortem, Epicuri schola est. Ait & Seneca, omnia post mortè finiri, etiam ipsam. Satis est autem, si non minor philosophia Pythagoræ, & Empedocli. Sed Platonici immortalem animam è contrario reclamant: immò adhuc proximè etiam in corpora remeabilem affirmant; etsi non in eadem, etsi non in humana tantummodò; vt Euphorbus in Pythagoram, Homerus in pauum, recensentur. Certè recidiuatum animæ corporalem pronuntiauerunt; tolerabilius murata, quàm negata qualitate: pulsata saltem, licet non adita veritate. Ita sæculum, resurrectionem mortuorum, nec quum errat, ignorat.

CAPVT II.

Sadducæi Epicureis affines, resurrectionem negant; Marcion, Basilides, Valentinus, & Apelles, veram in Christo carnem; & veram eius, & nostram resurrectionem abnuunt. solius animæ resurrectionem admittunt hæretici, quam immortalem credunt, excepto Lucano.

In p. V. Resurrect. impug hæret. 2. circa m. V. Hæret. Elogia. 13. in f. V. Animæ immortal. 1.

SI verò & apud Deum aliqua secta est, Epicuræis magis adfinis, quàm Prophetis; sciemus quid audiant à Christo Sadducæi. Christo enim seruabatur, omnia retrò occulta nudare, dubitata dirigere, prælibata supplere, prædicata repræsentare: mortuorum certè resurrectionem, non modò per semetipsum, verùm etiam in semetipso probare. Nunc autem ad alios Sadducæos præparamur, partiarios sententiæ illorum Ita dimidiam agnoscunt resurrectionem, solius scilicet animæ; aspernati carnem, sicut & ipsum dominum carnis. Nulli denique alii salutem corporali substantiæ inuident, quàm alterius diuinitatis hæretici. Ideoque & Christum aliter disponere coacti, nè Creator carnis habeatur, in ipsa prius carne eius errauerunt; aut nullius veritatis contendentes eam, secundùm Marcionem, & Basilidem; aut propriæ qualitatis secundùm hæreses Valentini, & Apellem. Atque ita sequitur, vt salutem eius substantiæ excludant, cuius Christum consortem negant; certi illam summo præindicio resurrectionis instructam, si iam in Christo resurrexit caro. Propterea & nos volumen præmisimus, De carne Christi, quo eam & solidam probamus, aduersum phantasmatis vanitatem, & humanam vindicamus, aduersus qualitatis proprietatem; cuius conditio, Christum & hominem, & filium hominis inscripserit. Carneum enim atque corporeum probantes eum, proinde & obducimus, præscribendo nullum alium credendum Deum præter Creatorem, dum talem ostendimus Christum, in quo dignoscitur Deus, qualis promittitur à Creatore. obducti, dehinc de Deo carnis auctore, & de Christo carnis redemptore, iam & de resurrectione carnis reuincentur. Congruenter scilicet. & hoc fermè modo dicimus ineundam cum hæreticis disceptationem. Nam & ordo semper à principalibus deduci exposcit, vt de ipso prius constet, à quo dicatur dispositum esse, quod quæritur. Atque adeò & hæretici, ex conscientia infirmitatis, nunquam ordinariè tractant. Certi enim, quàm laborant in alterius diuinitatis insinuatione, aduersus Deum mundi, omnibus naturaliter notū de testimoniis operum; certè & in sacramentis priorem, & in prædicationibus manifestiorem; sub obtentu quasi vrgentioris causæ, id est, ipsius humanæ salutis ante omnia requirendæ, à quæstionibus resurrectionis incipiunt: quia durius creditur resurrectio carnis, quàm vna diuinitas: atque ita tractatum, viribus ordinis sui destitutum, & scrupulis potius oneratum depreciantibus carnem, paulatim alterius diuinitatis temperant sensum, ex ipsa spei concussione, & demutatione. Dejectus enim vnusquisque vel motus de gradu eius spei quam susceperat apud Creatorem, facilè jam declinatur ad alterius spei auctorem, etiam vltro suspicandum. Per diuersitatem enim promissionum, diuersitas insinuatur deorum. Sic multos irretitos videmus; dum antè de resurrectione carnis eliduntur, quàm de vnione diuinitatis eliduntur. Igitur, quantum ad hæreticos, demonstrauimus quo cuneo occurrendum sit à nobis; & occursum est iam suo quoq; titulo. de Deo quidem vnico, & Christo eius, aduersus Marcionem: de carne verò Domini, etiam aduersus quatuor hæreses; ad hanc maximè quæstionem præstruendam, vti nunc de sola carnis resurrectione ita digeram, tanquam penès nos incertum, dum sit quoq; certum penes Creatorem. Nam & multi rudes; & plerique sua fide dubii, & simplices: plures, quos instrui, dirigi, muniri oportebit; quia & hoc latere, vnio diuinitatis defendetur. Sicuti enim negata carnis resurrectione, cōcutitur; ita vindicata, constabilitur. Animæ autē salutem credo retractatu carere. Omnes enim ferè hæretici eam quoquo modo velint, tamen non negant. Viderit vnus aliqui Lucanus, nec huic quidem substantiæ parcens, quam secundùm Aristotelem dissoluens, aliud quid pro ea subijcit, quasi sit tertium quiddam resurrecturum neque anima, caro, id est non homo, sed vrsus forsitan, quà Lucanus. Habet & iste à nobis plenissimum de omni statu animæ stilum, quam in primis immortalem tuentes, solius carnis & defectionem agnoscimus, & refectionem cùm maximè adserimus; redactis in ordinatium materiæ corpus, si qua & alibi pro causarum incursione præstricta distulimus. Nam vt quædam prælibari solemne est, ita & differri necesse est, dummodò & prælibata suppleantur suo corpore, & dilata reddantur suo nomine.

Matth. 22. 24. & seq.

CAPVT III.

Ethnici quidem audiendi sunt, cùm de Deo & Anima secundùm veritatem sentiunt, sed cùm hæretici à philosophis gentilium aut plebe contraria fidei mutuantur; sunt omnino respuendi, & intra scripturæ limites eiusque simplices & germanos sensus, coercendi.

In p. V. Animæ immortalitas. 1. in m. V. Hæret. Elogia. 7. in f. V. Hæret. Elogia. 18. & V. Scripturæ sensus. 1.

EST quidem & de communibus sensibus sapere in Dei rebus; sed in testimonium veri, non in adiutorium falsi; quod sit secundùm diuinam, non contra diuinam dispositionem. Quædam enim natura nota sunt: vt immortalitas animæ penès plures: vt Deus noster penès omnes. Vtar ergo & sententia Platonis alicuius pronuntiantis, *Omnis anima immortalis*. Vtar & conscientia populi, contestantis Deum deorum. vtar & reliquis communibus sensibus, qui Deum iudicem prædicant; *Deus videt*, *&*, *Deo commendo*. At cùm aiunt, *Mortuum, quod mortuum*; *&*, *Viue, dum viuis*; *&*, *Post mortem omnia finiuntur, etiam ipsa*; tunc meminero, & [a] *cor vulgi cinerem à Deo deputatum*; *& ipsam sapientiam sæculi, stultitiam pronuntiatam.* Tunc si & hæreticus ad vulgi vitia, vel sæculi ingenia confugerit, Discede, dicam, ab ethnico, hæretice; etsi vnum estis omnes, qui Deum fingitis, dum hoc tamen in Christi nomine facis, dum Christianus tibi videris, alius ab ethnico es: redde illi suos sensus, quia nec ille de tuis instruitur. [b] *Quid cæco duci inniteris*, si vides? quid vestiris à nudo, si Christum induisti? quid alieno vteris clypeo, si ab Apostolo armatus es? Ille potius à te discat carnis resurrectionem confiteri, quàm tu ab illo diffiteri. quia si & à Christianis negari oporteret, sufficeret illis de sua scientia, non de vulgi ignorantia instrui. Adeò non erit Christianus, qui eam negabit, quam confitentur Christiani, & his argumentis negabit, quibus vtitur non Christianus. Aufer denique hæreticis, quæ cum ethnicis sapiunt; vt de scripturis solis quæstiones suas sistant, & stare non poterunt. Communes enim sensus simplicitas ipsa commendat, & compassio sententiarum, & familiaritas opinionum; eòque fideliores existimantur, quia nuda, & aperta, & omnibus nota definiunt. Ratio autem diuina, in medulla est, non in superficie; & plerumque æmula manifestis.

a Isa. 44. 20. & 25. 1. Cor. 1. 20.

b Matth. 15. 14.

CAPVT IV.

Hæretici frustra cum Ethnicis resurrectionem impugnant, tanta gloriæ, eius ignobilitatem opponentes.

In p. V. Hæret. Elogia. 18. & V. scripturæ sensus. 1. à p. ad f. V. Resurrect. impug hæret. 4.

ITAQVE hæretici inde statim incipiunt, & inde præstruunt; dehinc interstruunt, vnde sciunt facilè capi mentes, de communione fauorabili sensuum. An aliud prius, vel magis audias tam ab hæretico, quàm ab ethnico? & non protinus, & non vbique conuicium carnis, in originem, in materiam, in casum, in omnem exitum eius? immundæ à primordio ex fæcibus terræ, immundioris deinceps ex seminis sui limo, friuolæ, infirmæ, criminosæ, onerosæ, molestæ? & post totum ignobilitatis elogium, caducæ in originem terram, & cadaueris nomen; & de isto quoque nomine perituræ in nullum inde iam nomen, in omnis iam vocabuli mortem? Hanc nè ergo vis sapiens, & visui, & contactui, & recordatui tuo ereptam, persuadere quòd se receptura quandoque sit in integrum de corrupto, in solidū de casso, in plenum de inanito, in aliquid omnino de nihilo? & vtique redhibentibus eam ignibus, & vndis, & aluis ferarum, & rumis alitum, & lactibus piscium, & ipsorum temporum propria gula? Adeone autem eadem sperabitur quæ intercidit, vt claudus, & luscus, & cæcus, & leprosus, & paralyticus reuertantur, vt redisse non libeat pristinum? an integri, vt iterum talia pati timeant? Quid tum de consequentiis carnis? Rursusnè omnia necessaria illi, & in primis pabula, atque potacula; & pulmonibus natandum, & intestinis æstuandum, & pudendis non pudendum, & omnibus membris laborandū? rursus, vlcera, & vulnera, & febris, & podagra, & mors redoptanda? Nimirum hæc erunt vota carnis recuperandæ, iterum cupere de ea euadere. Et nos quidem hæc aliquanto honestius pro stili pudore. Cæterùm, quantum etiam spurciloquij licet illorum in congressibus experiri, tam ethnicorum, quàm hæreticorum!

CAPVT V.

Indigna non est resurrectione caro, quam Deus ipse fecit.

In p. V. Resurrect. impug. hæret. 4. à p. V. carnis dignitas. 4. V. circa. m. carnis dignitas. 3. in m. ad circa. f. V. carnis dignitas. 8. in f. V. carnis excell in ord. ad Animam. 1.

IGITVR quoniam & rudes quique de communibus adhuc sensibus sapiunt, & dubii, & simplices, per eosdem sensus denuò inquietantur; & vbique primus iste in nos aries temperatur, quo carnis conditio quassatur; necessariò & à nobis carnis primùm conditio munietur. Vituperationē, laudatione depellas. Ita nos rhetoricari quoq; prouocant hæretici, sicut etiam philosophari. Futile, & friuolum illud corpusculum, quod

malum denique appellare non horrent, etsi angelorum fuisset operatio, vt Menandro, & Marco placet; etsi ignei alicuius exstructio, æquè angeli, vt Apelles docet; sufficeret ad auctoritatem carnis, secundæ diuinitatis patrocinium. Angelos post Deum nominus. Iam nunc, quisquis ille summus Deus hæretici cuiusque est, non immeritò ab ipso quoque deducere tem carnis dignitatem, à quo voluntas producendæ ei adfuisset. Vtique enim prohibuisset fieri, quam fieri scisset, si fieri noluisset. Ita & secundùm illos, æquè caro, Dei res. Nihil operis, non eius est, qui passus est esse. Benè autem, quòd plures, & duriores quæque doctrinæ, totam hominis figulationem Deo nostro cedunt. Quantus hic sit, satis nosti, qui vnicum credidisti. Incipiat iam tibi caro placere, cuius artifex tantus est. Sed & mundus, inquis, Dei opus est, & tamen [a] *præterit habitus huius mundi*, Apostolo quoque auctore: nec idcirco restitutio mundi præiudicabitur, quia Dei opus est. Et vtique si vniuersitas irreformabilis post decessum, quid portio? Planè, si portio vniuersitati adæquatur. Ad distantiam enim prouocamus. Primò quidem, quòd [b] *omnia sermone Dei facta sunt; & sine illo nihil.* Caro autem & sermone Dei constitit propter formam, nè quid sine sermone. *Faciamus enim hominem*, antè præmisit. & [c] amplius, manu, propter prælationem; nè vniuersitati compararetur. [d] *Et finxit*, inquit, *Deus hominem.* Magnæ sine dubio differentiæ ratio, pro conditione scilicet rerum. Minora enim, quæ fiebant, eo cui fiebant. Siquidem homini fiebant, cui mox à Deo addicta sunt. Meritò igitur, vt famula, iussu & imperio, & sola vocali potestate vniuersa processerant. Contrà, homo, vt Dominus eorum, in hoc ab ipso Deo exstructus est, vt Dominus esse posset, dum fit à Domino. Hominem autem memento carnem propriè dici, quæ prior vocabulum hominis occupauit: [e] *Et finxit Deus hominem, limum de terra.* Iam homo, qui adhuc limus. *Et insufflauit in faciem eius, flatum vitæ; & factus est homo*, id est limus, *in animam viuam. Et posuit Deus hominem, quem finxit, in paradiso.* Adeò homo figmentum primò, dehinc totus. Hoc eò commendarim, vt quicquid omnino homini à Deo prospectum atque promissum est, non soli animæ, verùm & carni scias debitum: vt si non ex consortio generis, certè vel ex priuilegio nominis.

a 1.Cor.7.31
b Io.1.3.
c Gen.1.26.
d Gen.2.7.
e Gen.2.7.8

CAPVT VI.

Caro resurrectione digna, quam Deus propria sua manu extruxit.

In p. V. Carnis dignitas. 5. à p. V. Carnis dignitas. 9. & V. Homo imago Dei. 3. in m. V. Carnis dignitas. 2. in f. V. Carnis dignitas. 1.

PERSEQVAR itaque propositum. si tamen tantum possim carni vindicare, quantum contulit ille qui eam fecit, iam tunc gloriantem, quòd illa pusillitas, limus, in manus Dei quæcunque sunt, peruenit; satis beatus, etsi solummodò contactus. Quid enim si nullo amplius opere, statim figmentum de contactu Dei constitisset? Adeò magna res agebatur, qua ista materia exstruebatur. Itaque totiens honoratur, quotiens manus Dei patitur, dum tangitur, dum decerpitur, dum deducitur, dum effingitur. Recogita totum illi Deum occupatum ac deditum, manu, sensu, opere, consilio, sapientia, prouidentia, & ipsa in primis adfectione, quæ liniamenta ducebat. Quodcunque enim limus exprimebatur, Christus cogitabatur homo futurus, quod & limus, & caro sermo, quod & terra tunc. Sic enim præfatio Patris ad Filium, [a] *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. Et fecit hominem Deus.* id vtique quod finxit. *ad imaginem Dei fecit illum*, scilicet Christi. [b] *Et sermo enim Deus, qui in effigie Dei constitutus, non rapinam existimauit pariari Deo.* Ita limus ille iam tunc imaginem induens Christi futuri in carne, non tantùm Dei opus erat, sed & pignus. Quò nunc facit, ad infuscandam originem carnis, nomen terræ ventilare, vt sordentis, vt iacentis elementi? cùm, etsi alia materia excudendo homini competisset, artificis fastigium recogitari oporteret, qui illam & eligendo dignam iudicasset, & tractando fecisset. Phidiæ manus, Iouem Olympium ex ebore molitæ, adorantur; nec iam bestiæ, & quidem insulsissimæ deus est; sed summum sæculi numen; non quia elephantus, sed quia Phidias tantus. Deus viuus, & Deus verus, quamcunque materiæ vilitatem non de sua operatione purgasset, & ab omni infirmitate sanasset? An hoc supererit, vt honestius homo Deum, quàm hominem Deus finxerit? Nunc, etsi scandalum limus; alia iam res est. Carnem iam teneo, non terram: licet & caro audiat, [c] *Terra es, & in terram ibis*: origo recensetur, non substantia reuocatur. Datum est esse aliquid origine generosius, & demutatione fælicius. Nam & aurum terra, quia de terra: hactenus tamen terra: ex quo aurum, longè alia materia, splendidior atque nobilior de obsoletiore matrice. Ita & Deo licuit, carnis aurum, de limi, quibus putas, sordibus, excusato, censu eliquasse.

a Gen.1.26.
a Ibid.
b Philipp.2.6.
c Gen.3.19.

CAPVT VII.

Caro licet primò fuerit limus, in Carnis dignitatem à Deo mutatus fuit.

In p. V. Carnis dignitas. 6. à p V. Carnis excell. in ord. ad animam. 5 in m. V. Carnis dignitas. 7. à m. V. Carnis excell. in ord. ad animam. 4. & à m ad f. V. carnis excell. in ord. ad animam.

SED dilutior videatur auctoritas carnis, quia non & ipsam propriè manus diuina tractauit, sicuti limum. Quando in hoc tractauit limum, vt postmodum caro fieret ex limo, carnis vtique negotium gessit. Sed adhuc velim discas, quando & quomodo
Gen. 3. 21. caro floruerit ex limo. Neque enim, vt quidam volunt, illæ pelliciæ tunicæ, quas Adam & Eua, paradisum exuti induerunt, ipsæ erunt carnis ex limo reformatio; quum aliquanto prius & Adam, substantiæ suæ traducem, in fœmina iam carne recognouerit:
d Gen. 2. 23. [d] *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro ex carne mea*; & ipsa delibatio masculi in fœminam carne suppleta sit; limo, opinor, supplenda, si Adam adhuc limus. Oblitteratus igitur
e Gen. 2. 3. & deuoratus est limus in carnem. Quando? quum [e] *factus est homo in animam viuam*, de Dei flatu, vapore scilicet, idoneo torrere quodammodo limum in aliam qualitatem; quasi in testam, ita in carnem. Sic & figulo licet argillam temperato ignis adflatu, in materiam robustiorem recorporare, & in aliam ex alia fingere speciem, aptiorem pristina, & sui iam generis ac nominis. Nam etsi scriptum est, [f] *Nunquid argilla di-*
f Rom. 9. 20. *cet figulo*, id est, homo Deo; etsi Apostolus, *In testaceis, ait, vasculis*; tamen & argilla homo, quia limus antè; & testa caro, quia ex limo per adflatus diuini vaporem, quam postea pelliciæ tunicæ, id est, cutes superductæ, vestierunt. Vsque adeò, si detraxeris cutem, nudaueris carnem: Ita, quod hodie spolium efficitur, si detrahatur, hoc fuit indumentum cùm superstruebatur. Hinc & Apostolus, circuncisionem, [g] *despoliatio-*
g Ad Coloss. 2. 11. *nem carnis* appellans, tunicam cutem confirmauit. Hæc cùm ita sint, habes & limum de manu Dei gloriosum, & carnem de adflatu Dei gloriosiorem, quo pariter caro & limi rudimenta deposuit, & animæ ornamenta suscepit. Non es diligentior Deo, vel tu quidem Scythicas, & Indicas gemmas, & rubentis maris grana candentia, non plumbo, non ære, non ferro, nè argento quoque oblaquees; sed electissimo, & insuper operosissimo de scrobes auro; vinis item, & vnguentis pretiosissimis quibusque vasculorum prius congruentiam cures; proinde perfectæ ferruginis gladijs, vaginarum adæques dignitatem: Deus verò animæ suæ vmbram, spiritus sui auram, oris sui operam, vilissimo alicui commiserit capulo, & indignè collocando, vtique damnauerit. Collocauit autem, an potius inseruit, & immiscuit carni? tanta quidem concretione, vt incertum haberi possit, vtrumnè caro animam, an carnem anima circumferat: vtrumnè animæ caro, an anima appareat carni: Sed & magis animam inuehi atque dominari credendum est, vt magis Deo proximam. hoc quoque ad gloriam carnis exuberat, quod proximam Deo & continet, & ipsius dominationis compotem præstat. Quem enim naturæ vsum, quem mundi fructum, quem elementorum saporem, non per carnem anima depascitur? quidni? per quam omni instrumento sensuum fulta est, visu, auditu, gustu, odoratu, contactu; per quam diuina potestate respersa est, nihil non sermone perficiens, vel tacitè præmisso. & sermo enim de organo carnis est; Artes per carnem; studia, ingenia, per carnem; opera, negotia, officia, per carnem: atque adeò totum viuere animæ, carnis est, vt non viuere, animæ nihil aliud sit, quàm à carne denertere. Sic etiam ipsum mori carnis est, cuius & viuere. Porro, si vniuersa per carnem subiacent animæ, carni quoque subiacent. per quod vtaris, cum eo vtaris necesse est: ita caro, dum ministra, & famula animæ deputatur, consors, & cohæres inuenitur. si temporalium, cur non & æternorum?

CAPVT VIII.

Carnis dignitas pensatur ex eo quòd per eam anima Sacramentorum gratiam percipiat, virtutes exerceat, martyrij gloriam adipiscatur.

In p. V. Carnis dignitas in ord. ad gratiam. 1. à p. V. Ordo sacer. 1. in m. V. Eucharistiæ effectus. 3. in m. ad f. V. Resurrect. probatur rationibus. 8.

ET hæc quidem, velut de publica forma humanæ conditionis, in suffragium carni procurauerim. Videamus nunc de propria etiam Christiani nominis forma, quanta huic substantiæ friuolæ ac sordidæ, apud Deum prærogatiua sit: etsi sufficeret illi, quòd nulla omnino anima salutem possit adipisci, nisi dum est in carne, crediderit: adeò caro salutis est cardo. Denique cùm anima Deo allegitur, ipsa est quæ efficit, vt anima

allegi possit. Scilicet caro abluitur, vt anima emaculetur. Caro vngitur, vt anima consecretur. Caro signatur, vt & anima muniatur. Caro manus impositione adumbratur, vt & anima spiritu illuminetur. Caro corpore & sanguine Christi vescitur, vt & anima de Deo saginetur. Non possunt ergo separari in mercede, quas opera coniungit. Nam & sacrificia Deo grata, conflictationes dico animæ, iciunia, & feras, & aridas escas, & adpendices huius officij sordes, caro de proprio suo incommodo instaurat. Virginitas quoque, & viduitas, & modesta in occulto matrimonij dissimulatio, & vna notitia eius, de bonis carnis Deo adolentur. Age iam, quid de ea sentis, quum pro nominis fide in medium extracta, & odio publico exposita, decertat? quum in carceribus maceratur, teterrimo lucis exilio, penuria mundi, squalore, pædore, contumelia victus; nè somno quidem libera; quippe ipsis etiam cubilibus vincta, ipsisque stramentis lancinata; quum iam & in luce, omni tormentorum machinatione laniatur; quum denique suppliciis erogatur, enisa reddere Christo vicem, moriendo pro ipso, & quidem per eandem crucem sæpè, nèdum per atrociora quoque ingenia pœnarum? Næ illa beatissima, & gloriosissima, quæ potest apud Christum Dominum parere debito tanto, vt hoc solum debeat ei, quòd ei debere desierit: hoc magis vincta, quod absoluta.

CAPVT IX.

Quidni Carni Christus resurrectionem conferat, quam licet infirmam, & carnem peccati dictam, dilexit?

Per totum. V. Resurrectio probatur rationibus. 10.

IGITVR, vt retexam, quam Deus manibus suis ad imaginem Dei struxit, quam de suo adflatu ad similitudinem suæ viuacitatis animauit, quam incolatui, fructui, dominatui, totius suæ operationis præposuit, quam sacramentis suis disciplinisque vestiuit; cuius mundicias amat, cuius castigationes probat, cuius passiones sibi adpreciat; hæccinè non resurget, totiens Dei? Absit, absit, vt Deus manuum suarum operam, ingenij sui curam, adflatus sui vaginam, molitionis suæ reginam, liberalitatis suæ heredem, religionis suæ sacerdotem, testimonij sui militem, Christi sui sororem, in æternum destituat interitum. Bonum Deum nouimus: solum, optimum, à Christo eius addiscimus; qui dilectionem mandans, post suam, in proximum, faciet & ipse quod præcepit: diliget carnem, tot modis sibi proximam. &, a *si infirmam, sed virtus in infirmitate perficitur*: &, si imbecillam, sed b *medicum non desiderant, nisi malè habentes*: &, si inhonestam, sed c *inhonestioribus maiorem circundamus honorem*: &, si perditam, sed d *ego*, inquit, *veni, vt quod perijt saluum faciam*: &, si peccatricem, sed e *malo mihi*, inquit, *salutem peccatoris, quàm mortem*: &, si damnatam, sed f *ego*, inquit, *percutiam, & sanabo*. Qui ea exprobras carni, quæ Deum expectant? quæ in Deum sperant? quæ honorantur ab illo? quibus subuenit? Ausim dicere, si hæc carni non accidissent, benignitas, gratia, misericordia; omnis vis Dei benefica, vacuisset.

Gen. 1. 28
Gen. 2. 7. 8
Luc. 18. 19.
Matt. 22. 39.
a 2. Cor. 12. 9.
b Luc. 5. 31.
c 1. Cor. 12. 23.
d Luc. 19. 10.
e Ezech. 18. 23.
f Deut. 32. 39.

CAPVT X.

Scriptura sacra, humanam Carnem prædicat & exaltat.

Per totum. V. Resurrectio probatur rationibus. 10.

TENES scripturas, quibus caro infuscatur: tene etiam, quibus inlustratur. Legis cùm caro deprimitur: adige oculos, & cùm caro releuatur. a *Omnis caro fœnum*. non hoc solùm pronuntiauit Esaias; sed &, b *Omnis caro videbit salutare Dei*. Notatur in Genesi dicens Deus, c *Non manebit spiritus meus in hominibus istis, quia caro sunt*. Sed & auditur per Ioelem, d *Effundam de spiritu meo in omnem carnem*. Apostolum quoque nè de vno stilo noris, quo carnem plerumque compungit. Nam, etsi negat e *habitare bonum quicquam in carne sua*; etsi adfirmat f *eos qui in carne sint, Deo placere non posse, & quia concupiscat aduersus spiritum*: &, si qua alia ita ponit, vt carnis non tamen substantia, sed actus inhonoretur: dicemus quidem alibi, nihil propriè carni exprobrari oportere, nisi in animæ sugillationem, quæ carnem ministerio sibi subigit. Verùm interim & in illis litteris Paulus est; quum h *stigmata Christi in corpore suo portat*: quum nostrum, vt i *Dei, templum vitiari vetat*: quum k *corpora nostra, membra Christi facit*: quum monet, l *Tollere, & magnificare Deum in corpore nostro*. Itaque, si ignominiæ carnis resurrectionem eius expellunt, cur non dignitates potius inducent? Quoniam Deo magis congruit in salutem redigere, quod reprobauit interdum, quàm in perditionem dedere, quod etiam aliquando probauit.

a Esa. 40. 7.
b Ibid. 5.
c Gen. 6. 3.
d Ioel. 2. 28.
e Rom. 7. 18
f Rom. 8. 8.
g Gal. 5. 17.
h Gal. 6. 17.
i 1. Cor. 3. 16
k 1. Cor. 6. 15
l Ibid. 20.

CAPVT XI.

Qui Carnis resurrectionem negant, lautius eam tractant: eius porro resurrectio, Dei potentiam non excedit.

In p V. Resurrect. impug. hæret. 5. à p. in alphab. Errorum. V. Ecstasis. 2. & V. paracletus. 3. à p. ad f. V Resurrectio probat. exemplis. 4.

HVCVSQVE de præconio carnis aduersus inimicos, & nihilominus amicissimos eius. Nemo enim tam carnaliter viuit, quàm qui negant carnis resurrectionem. Negantes enim eius pœnam, despiciunt & disciplinam. De quibus luculenter & Paracletus per prophetidem Priscam, *Carnes sunt, & carnem oderunt*. Quam si tanta auctoritas munit, quanta illi ad meritum salutis patrocinari possit, nunquid etiam Dei ipsius potentiam, & potestatem, & licentiam recensere debemus, an tantus sit, qui valeat dilapsum, & deuoratum, & quibuscunque modis ereptum tabernaculum carnis reædificare, atque restituere? An & aliqua nobis exempla huius sui iuris in publico naturæ promulgauit, nè qui fortè adhuc nesciant Deum nosse, qui non alia lege credendus est, quàm vt omnia posse credatur? Planè apud Philosophos habes, qui mundum hunc innatum infectumque defendant: sed multò melius, quod omnes ferè hæreses natum, & factum mundum annuentes, conditionem Deo nostro adscribunt. Igitur confideli m, totum hoc ex nihilo protulisse, & Deum nosti, fidendo quod tantum Deus valeat. Nam & quidam, infirmiores hoc prius credere, d materia potius subiacenti volunt ab illo vniuersitatem dedicatam secundùm Philosophos. Porro, etsi ita in vero haberetur, quum tamen longè alias substantias, longèque alias species ex reformatione materiæ diceretur protulisse, quàm fuisset ipsa materia; non minus defenderem ex nihilo eum protulisse, si ea protulerat, quæ omnino non fuerant. Quo enim interest, ex nihilo quid proferri, an ex aliquo; dum quod non fuit, fiat? quando etiam non fuisse nihil sit fuisse. Sic & fuisse èconttario, non nihil est fuisse. Nunc, etsi interest, tamen vtrumque mihi adplaudit. Siue enim ex nihilo Deus molitus est cuncta, poterit & carnem in nihilum perductam, exprimere de nihilo. Siue de materia modulatus est alia, poterit & carnem quocunque dehaustam euocare de alio. Et vtique idoneus est reficere, qui fecit; quantò plus est fecisse, quàm refecisse: initium dedisse, quàm reddidisse. Ita restitutionem carnis faciliorem credas institutione. Aspice nunc ad ipsa quoque exempla diuinæ potestatis.

CAPVT XII.

Dei potentia resurrectionis exempla profert in diei, & noctis, hyemis, & æstatis, rerumque vicissitudinibus, & resurrectionibus.

Per totum. V. Resurrect. probatur Exemplis. 4.

DIES moritur in noctem, & tenebris vsquequaque sepelitur. Funestatur mundi honor: omnis substantia denigratur. Sordent, silent, stupent cuncta: vbique iustitium est. Ita lux amissa lugetur: tamen rursus cum suo cultu, cum dote, cum sole, eadem & integra, & tota vniuerso orbi reuiuiscit; interficiens mortem suam, noctem; rescindens sepulturam suam, tenebras; hæres sibimet existens, donec & nox reuiuiscat, cum suo & illa suggestu. Redaccenduntur enim & stellarum radij, quos matutina succensio extinxerat, reducuntur & siderum absentiæ, quas temporalis distinctio exemerat. redornantur & specula lunæ, quæ menstruus numerus adtriuerat. reuoluuntur hyemes, & æstates, verna, & autumna, cum suis viribus, moribus, fructibus. Quippe etiam terræ de cœlo disciplina est arbores vestire post spolia, flores denuò colorare, herbas rursus imponere, exhibere eadem quæ absumpta sint semina; nec prius exhibere, quàm absumpta. Mira ratio: de fraudatrice seruatrix; vt reddat, intercipit; vt custodiat, perdit; vt integret, vitiat; vt etiam ampliet, prius decoquit. Siquidem vberiora & cultiora restituit, quàm exterminauit. reuerà fœnore interitu, & iniuria vsura, & lucro damno. Semel dixerim, vniuersa conditio recidiua est. *Quodcunque conueneris, fuit: quodcunque amiseris, nihil non iterum est.* Omnia in statum redeunt, quum abscesserint: omnia incipiunt, quum desierint: ideo finiuntur, vt fiant. Nihil deperit, nisi in salutem. Totus igitur hic ordo reuolubilis rerum, testatio est resurrectionis mortuorum. Operibus eam præscripsit Deus, antè quàm litteris: viribus prædicauit, antè quàm vocibus. Præmisit tibi naturam magistram, submissurus & prophetiam, quò facilius credas prophetiæ, discipulus naturæ: quò statim admittas, quum audieris quod vbique iam

iam videris: nec dubites Deum carnis etiam resuscitatorem, quem omnium noris restitutorem. Et vtique si omnia homini resurgunt, cui procurata sunt, porro non homini, nisi & carni; quale est vt ipsa depereat in totum, propter quam, & cui nihil deperit?

CAPVT XIII.

Phœnix, humanæ resurrectionis insigne speculum.

Per totum. V. Resurrect. probat. Exemplis. 5.

SI patum vniuersitas resurrectionem figurat; si nihil tale conditio signat, quia singula eius non tam mori, quàm desinere dicantur; nec redanimari, sed reformari existimentur; accipe plenissimum, atque firmissimum huius spei specimen. Siquidem, animalis est res, & vitæ obnoxia & morti; illum dico alitem Orientis peculiarem, de singularitate famosum, de posteritate monstruosum: qui semetipsum lubenter funerans renouat, natali fine decedens, atque succedens; iterum phœnix, vbi iam nemo; iterum ipse, qui non iam; alius idem. Quid expressius atque signatius in hanc causam? aut cui alij rei tale documentum? Deus etiam scripturis suis, [a] *Et florebis enim*, inquit, *velut phœnix*; id est, de morte, de funere: vti credas, de ignibus quoque substantiam corporis exigi posse. [b] *Multis passeribus antistare nos Dominus pronuntiauit*: si non & phœnicibus, nihil magnum.

a Psal 91.12
b Matth.10. 31.

CAPVT XIV.

Dei omnium arbitri in bono maloque pensando iudicium, certum est resurrectionis argumentum.

A p. ad m. V. Dei Iustitia & bonitas. 8. à p. ad f. V. Resurrect. probatur rationibus. 9. circa. f V. iudicium extremum æternum. 1.

SED homines semel interibunt, auibus Arabiæ de resurrectione securis? Talia interim diuinarum virium liniamenta, non minus parabolis operato Deo, quàm locuto, veniamus & ad ipsa edicta, atque decreta eius, quò cummaximè diuisionem istam materiæ ordinamus. Exorsi enim sumus ab auctoritate carnis, an ea sit cui dilapsæ salus competat: dehinc, prosecuti de potentia Dei, an tanta sit quæ salutem conferre dilapsæ rei soleat: nunc, si probauimus vtrumque, velim etiam de causa requiras; an sit aliqua tam digna, quæ resurrectionem carnis necessariã, & rationi certè omnimodò debitam vindicet. quia subest dicere, etsi carò capax restitui, etsi diuinitas idonea restituendi, sed causa restitutionis præesse debebit. Accipe igitur & causã, qui apud Deum discis, tam optimũ, quàm & iustum: de suo optimum, de nostro iustum. Nisi enim homo deliquisset, optimũ solummodò Deũ nosset, ex naturæ proprietate; at nunc etiã iustum eum patitur, ex causæ necessitate: tamen & hoc ipso optimum, dum & iustum. Et bono enim iuuando, & malo puniendo, iustitiam exhibens, vtramque sententiam, bono præstat: hinc vindicans istud, inde remunerans illud. Sed cum Martione plenius disces, an hoc sit Dei totũ. Interim talis est noster; meritò iudex, quia Dominus; meritò Dominus quia auctor; meritò auctor, quia Deus. Hinc & ille, nescio quis hæreticorum. meritò non iudex; non enim Deus: merito non Dominus; non enim auctor. nescio iam si Deus, qui nec auctor, quod Deus; nec Dominus, quod auctor. Igitur si Deo, & Domino & auctori congruentissimum est, iudicium in hominẽ destinare, de hoc ipso, an Dominum, auctorem suum agnoscere, & obseruare curarit, an non: vtique iudicium resurrectio expunget. Hæc erit tota causa, immò necessitas resurrectionis; congruentissima scilicet Deo, destinatio iudicij: de cuius dispositione dispicias, an vtrique substantiæ humanæ dijudicandæ censura diuina præsideat, tam animæ, quàm & carni. Quod enim congruet iudicari, hoc competet etiam resuscitari. Dicimus plenum primo, perfectumque credendum iudiciũ Dei, vt vltimum iam, atque exinde perpetuum: vt sic quoque iustum, dum non in aliquo minus: vt sic quoque Deo dignum, dum pro tanta eius patientia, plenum atque perfectũ. Itaque plenitudinem perfectionemque iudicij, non nisi de totius hominis repræsentatione constare. Totum porro hominẽ ex vtriusque substantiæ concretione parere: idcircoque in vtraque exhibendum; quem totum oporteat iudicari; qui nisi totus, vtique non vixerit. Qualis ergo vixerit, talem iudicari; quia de eo quod vixerit, habeat iudicari. Vita est enim causa iudicij; per tot substantias dispungenda, per quot & functa est.

CAPVT XV.

Anima cum carne, tam in bono quàm in malo opere societas, debet cum carne suscitata communicare mercedem.

Per totum. V. Resurrectio probat. Rationibus. 9.

AGE iam, scindant aduersarij nostri carnis, animæque contextum, prius in vitæ administratione, vt ita audeant scindere illud, etiã in vitæ remuneratione. Negent operarum societatem, vt meritò possint etiam mercedem negare. Non sit particeps in

sententia caro, si non fuerit & in causa. Sola anima teuocetur, si sola decedit, Atenim non magis sola decedit, quàm sola decucurrit illud, vnde decedit: vitam hanc dico. Adeò autem non sola anima transigit vitam, vt nec cogitatus, licet solos, licet non ad effectum per carnem deductos, auferamus à collegio carnis. Siquidem in carne, & per carnem agitur ab anima, quod agitur in corde. Hanc denique carnis speciem, arcem
a Matt.9.4. animæ, etiam Dominus in sugillationem cogitatuum taxat, [a] *Quid cogitatis in cordibus*
b Matth. 5. *vestris nequam?* & [b] *Qui conspexerit mulierem ad concupiscendum, iam adulterauit in corde.*
28. Adeò & sine opere, & sine effectu, cogitatus, carnis est actus. Sed etsi in cerebro, vel in medio superciliorum discrimine, vel vbi philosophis placet, principalitas sensuum consecrata est, quod hegemonicon appellatur, caro erit omne animæ cogitatorium. Nunquã anima sine carne est, quandiu in carne est. Nihil non cum illa agit, sine qua non est. Quære adhuc an cogitatus quoque per carnem administrentur, qui per carnem dinoscuntur extrinsecus. Volutet aliquid anima, vultus operatur indicium: facies intentionũ omnium speculum est. Negent factorum societatem, cui negare non possunt cogitatorum. Et illi quidē delinquentias carnis enumerant: ergo peccatrix tenebitur supplicio. Nos verò etiam virtutes carnis opponimus: ergo & benè operata tenebitur præmio. Et si anima est, quæ agit & impellit in omnia, carnis obsequium est: Deum non licet aut iniustum iudicem credi, aut inertem: iniustum, si sociam bonorum operum à præmiis arceat; inertem, si sociam malorum à suppliciis secernat: quum humana censura eò perfectior habeatur, quò etiam ministros facti cuiusque deposcit, nec parcens, nec inuidens illis, quò minus cum auctoribus aut pœnæ, aut gratiæ communicent fructum.

CAPVT XVI.

Caro vasculum quidem animæ est, sed socia, simul boni, maliue comministra, resurgere debet, receptura pro meritis.

Per totum. V. Resurrect. probat. rationibus. 9.

SED quum imperium animæ, obsequium carni distribuimus, prospiciendum est, nè & hoc alia argumentatione subuertant; vt velint carnem sic in officio animæ collocare, non quasi ministram, nè ex hoc sociam cogantur agnoscere. Dicent enim, ministros, & socios habere arbitrium ministrandi, atque sociandi, & potestatem suæ voluntatis in vtrumque; homines scilicet & ipsos: idcirco cum auctoribus merita communicare, quibus operam sponte accommodant: Carnem autem, nihil sapientem, nihil sentientem per semetipsam, non velle, non nolle de suo habentem, vice potius vasculi apparere animæ, vt instrumentum, non vt ministerium. Itaque animæ solius iudicium præsidere, qualiter vsa sit vasculo carnis; vasculum verò ipsum non esse sententiæ obnoxium: quia nec calicem damnari, si quis eum veneno temperarit; nec gladium ad bestias pronuntiari, si quis eo latrocinium fuerit operatus. Iam ergo innocens caro, ex ea parte qua non reputabuntur illi operæ malæ: & nihil prohibet innocentiæ nomine saluam eam fieri. Licet enim nec bonæ operæ reputentur illi, sicut nec malæ; diuinæ tamen benignitati magis competit innocentes liberare. beneficis enim debet. optimi est autem, etiam quod non debetur, offerre. Et tamen calicem, non dico venenarium, in quem mors aliqua ructarit, sed fictricis, vel archigalli, vel gladiatoris, aut carnificis spiritu infectum, quæro an minus damnes, quàm oscula ipsorum? nostris quoque sordibus nubilum, vel non pro animo temperatum, elidere solemus, quò magis puero irascamur: gladium verò latrociniis ebrium quis non à domo tota, nedum à cubiculo, nedum à capitis sui officio relegarit; præsumens scilicet, nihil aliud se quàm inludia animatum somniaturum, vigentium, & inquietantium sanguinis sui concubinum? Atenim & calix benè sibi conscius, & de diligentia ministerij commendatus, de coronis quoque potatoris sui inorabitur, aut aspergine florum honorabitur: & gladius benè de bello cruentus, & melior homicida, laudem suam consecratione pensabit. Est ergo & in vascula, & in instrumenta sententiam figere, vt dominorum, & auctorum meritis & ipsa communicent: vt huic quoque argumentationi satis fecerim, licet ab exemplo vacet diuersitas rerum. Omne enim vas, vel instrumentum aliunde in vsus venit, extranea omnino materia à substantia hominis: caro autem ab exordio vteri consata, conformata, congenita animæ, etiam in omni operatione miscetur illi.
a 1.Thessa4. Nam etsi vas vocatur apud Apostolum, [a] *quam iubet in honore tractari*, eadem tamen
4.
2.Cor.4.16. ab eodem *homo exterior* appellatur: ille scilicet limus, qui prior titulo hominis inci-
Gen.2.7. sus est, non calicis, aut gladij aut vasculi vllius. Vas enim, capacitatis nomine dicta

est, quà animam capit & continet: homo verò, de communione naturæ, quæ eam non instrumentum in operationibus præstat, sed ministerium. Ita & ministerium tenebitur iudicio, etsi de suo nihil sapiat: quia portio est eius, quæ sapit, non supellex. Hoc & Apostolus sciens, nihil carnem agere per semetipsam, quod non animæ deputetur; nihilominus [b] *peccatricem iudicat carnem*; nè eo quod ab anima videtur impelli, iudicio b Rom. 8.3. liberata credatur. Sic & cùm aliquas laudis operas carni indicit, [c] *Glorificate*, inquit, c 1. Cor. 6. *& tollite Deum in corpore vestro*, certus & hos conatus ab anima agi; idcirco tamen & 20. carni eos mandat, quia & illi fructum repromittit. Alioquin nec exprobratio competisset in alienam culpæ, nec adhortatio in extraneam gloriæ; & exprobratio enim, & exhortatio vacatent erga carnem, si vacaret & merces, quæ in resurrectione captatur.

CAPVT XVII.

Licet anima separata principium in se sensus habens, aut doleat, aut gaudeat: debet tamen & carnem operum suorum administram, vtriusque sensus facere participem.

In p. in Alphab. Errorum. V. Animæ corp. & effig. 5. circa. m. V. Animæ passibilitas. 4 in f. V. Resurrectio probatur rationibus. 9.

SIMPLICIOR quisque fautor sententiæ nostræ, putabit, carnem etiam idcirco repræsentandam esse iudicio, quia aliter anima non capiat passionem tormenti, seu refrigerij, vtpote incorporalis: hoc enim vulgus existimat. Nos autem animam corporalem & hîc profitemur, & in suo volumine probamus, habentem proprium genus substantiæ, soliditatis, per quam quid & sentire, & pati possit. Nam & nunc animas torqueri, fouerique penès inferos, licet nudas, licet adhuc exules carnis, probauit Lazari exemplû. Dedi igitur aduersario dicere: Ergo, quia habet corpulentiam propriam, de suo sufficiet ad facultatem passionis, & sensus, vt non egeat repræsentatione carnis. Immò eatenus egebit; non quà sentire quid sine carne non possit, sed quà necesse est illam etiam cum carne sentire. Quantum enim ad agendum de suo sufficit, tantum & ad patiendum. Ad agendum autem, minus de suo sufficit. Habet enim de suo solummodò cogitare, velle, cupere, disponere: ad perficiendum autem, operam carnis expectat. Sic itaque & ad patiendum, societatem carnis expostulat; vt tam plenè per eam pati possit, quàm sine ea plenè agere non potuit. Et ideo in quæ de suo sufficit, eorum interim sententiam pendit, concupiscentiæ, & cogitatûs, & voluntatis. Porro, si hæc satis essent ad plenitudinem meritorum, vt non requirerentur & facta, sufficeret in totum anima ad perfectionem iudicij, de his iudicanda, in quæ agenda sola suffecerat. Quum verò etiam facta deuincta sint meritis; facta autẽ per carnem administrentur; iam non sufficit animam sine carne foueri, siue cruciari, pro operibus etiã carnis; etsi habet corpus, etsi habet membra; quæ proinde illi non sufficiunt ad sentiendum plenè, quemadmodum nec ad agendum perfectè. Idcirco, pro quoquo modo egit; pro eo & patitur apud inferos, prior degustans iudicium, sicut prior induxit admissum: expectans tamen & carnem, vt per illam etiam facta compenset, cui cogitata mandauit. Denique, hæc erit ratio in vltimum finem destinati iudicij, vt exhibitione carnis, omnis diuina censura perfici possit. Alioquin non sustineretur in finem, quod & nunc animæ decerpunt apud inferos, si solis animabus destinaretur.

CAPVT XVIII.

Recapitulatione facta priorum pro resurrectione rationum, eandem ex Scripturis probare aggreditur.

In p. V. Resurrect. probatur ex Script. 5. à p. ad f. V. Resurrect. impug. hæret. 6. à m. V. Animæ immort. 8.

HVCVSQVE præstructionibus egerim, ad muniendos sensus omnium scripturarum, quæ carnis recidiuatum pollicentur. Cui quum tot auctoritates iustorum patrociniorum procurent, honores dico substantiæ ipsius, tum vires Dei, tum exempla earum, tum rationes iudicij, & necessitates ipsius: vtique secundùm præiudicia tot auctoritatum, scripturas intelligi oportebit, non secundùm ingenia hæreticorum, de sola incredulitate venientia: quia incredibile habeatur restitui substantiam interitu subductam; non quia aut substantiæ ipsi inemeribile sit, aut Deo impossibile, aut iudicio inhabile. Planè incredibile, si nec prædicatum diuinitus fuerit: nisi quòd, etsi prædicatum id à Deo non fuisset, vltro præsumi debuisset, vt propterea non prædicatum, quia tot auctoritatibus præiudicatum. At cùm diuinis quoque vocibus personet, tantò abest vt aliter intelligatur, quàm desiderant illa, à quibus etiam sine diuinis vocibus

persuadetur. Videamus igitur hoc primum, quonam titulo spes ista proscripta sit. Vnum opinor apud omnes edictum Dei pendet, Resurrectio mortuorum. Duo verba expedita, decisa, detersa. Ipsa conueniam, ipsa discutiam, cui se substantiæ addicant. Quum audio resurrectionem homini imminere, quæ tam necesse est, quid eius cadere sortitum sit. Siquidem nihil resurgere expectabit, nisi quod antè succiderit. Qui ignorat carnem cadere per mortem, potest eam nec stantem nosse per vitam. Sententiam Dei natura pronuntiat; a *Terra es, & in terram ibis*. Et qui non audiuit, videt. nulla mors non ruina membrorum est. Hanc corporis sortem Dominus quoque expressit, quum ipsa substantia indutus, b *Diruite*, inquit, *templum istud, & ego illud triduo resuscitabo*. Ostendit enim, cuius sit dirui, cuius elidi, cuius iacere: cuius & releuari, & resuscitari: quamquam & animam circumferret c *trepidantem vsque ad mortem*, sed non cadentem per mortem. Quia & scriptura, d *De corpore*, inquit, *suo dixerat*. Atque adeò caro est, quæ morte subruitur, vt exinde à cadendo cadauer renuntietur. Anima porro, nec vocabulo cadit, quia nec habitu ruit. Arquin ipsa est, quæ ruinam corpori infert, quum efflata est: sicut ipsa est, quæ illud de terra suscitabit ingressa. Non potest cadere, quæ suscirauit ingressa. Non potest ruere, quæ elidit egressa. Artius dicam, ne in somnum quidem cadit anima cum corpore, nè tum quidem sternitur cum carne. Etenim agitatur in somnis, & iactitatur; quiesceret autem, si iaceret; & iaceret, si caderet. Ita nec in veritatem mortis cadit, quæ nec in imaginem eius ruit. Sequens nunc vocabulum, Mortuorum, æquè dispice, cui substantiæ insidat: quamquam in hac materia admittamus, interdum mortalitatem animæ assignari ab hæreticis: vt, si anima mortalis resurrectionem consecutura est, præiudicium sit & carni non minus mortali resurrectionem communicaturæ. Sed nunc proprietas vocabuli vindicanda est suæ sorti. Iam quidem, eo ipso quòd resurrectio caducæ rei est, id est carnis, eadem erit & in nomine mortui: quia caducæ rei est resurrectio, quæ dicitur mortuorum. Sic & per Abraham patrem fidei, diuinæ familiaritatis virum, discimus. Postulans enim Saræ humandæ locum de filiis Chet, e *Date ergo*, inquit, *mihi possessionem sepulcri vobiscum, & humabo mortuum meum*, carnem scilicet. Neque enim animam humandæ spatium desiderasset, etsi anima mortalis crederetur, etsi mortuus dici meteretur. Quod si mortuus, corpus est, corporum erit resurrectio, quum dicitur mortuorum.

a Gen. 3. 19.
b Io. 2. 19.
c Matth. 26. 38.
d Io. 2. 21.
e Gen. 23. 4.

CAPVT XIX.

Perperam hæretici Scripturas ad litteram resurrectionem asserentes, in allegoricum sensum detorquent.

Per totum. V. Resurrect. Impug. hæret. 6.

ET hæc itaque dispectio tituli, & præconij ipsius, fidem vtique defendens vocabulorum, illuc proficere debebit, vt si quid pars diuersa turbat, obtentu figurarum, & ænigmatum, manifestiora quæque præualeant; & de incertis certiora præscribant. Nacti enim quidam solemnissimam eloquij prophetici formam, allegorici & figurati plerunque, non tamen semper, resurrectionem quoque mortuorum manifestè annuntiatam, in imaginariam significationem distorquent; asseuerantes, ipsam etiam mortem spiritaliter intelligendam. Non enim hanc esse in vero, quæ sit in medio, discidium carnis atque animæ; sed ignorantiam Dei, per quam homo mortuus Deo, non minus in errore iacuerit, quàm in sepulcro. itaque & resurrectionem eam vindicandam, qua quis adita veritate redanimatus, & reuiuificatus Deo, ignorantiæ morte discussa, velut de sepulcro veteris hominis eruperit: quia & Dominus Scribas & Pharisæos a *sepulcris dealbatis* adæquauerit. Exinde ergo, resurrectionem fide consecutos, cum Domino esse, quum eum in baptismate induerint. Hoc denique ingenio etiam in colloquiis sæpè nostros decipere consueuerunt: quasi & ipsi resurrectionem carnis admittant. Væ, inquiunt, qui non in hac carne resurrexerit: nè statim illos percutiant, si resurrectionem statim abnuerint. Tacitè autem, secundum conscientiam suam, hoc sentiunt, Væ qui non, dum in hac carne est, cognouerit arcana hæretica: hoc est enim apud illos resurrectio. Sed & plerique ab excessu animæ resurrectionem vindicantes, de sepulcro exire, de sæculo euadere interpretantur; quia & sæculum mortuorum sit habitaculum, id est, ignorantium Deum: Vel etiam de ipso corpore, quia & corpus vice sepulcri conclusam animam, in sæcularis vitæ morte detineat.

a Matth. 23. 27.

CAPVT XX.

Prophetæ non allegoricè & figuratiuè omnia scripserunt. Si enim omnia sint figura, non inue-

nientur res, quarum illæ sunt figura. Et in Christo patet, Prophetas pulchriores ad litteram verè fuisse impletas.

In p. V. Resurrect. impug. hæret. 6. & V. Resurrect. probat. Script. 6. & à p. ad f. V. scripturæ sensus. 2. in f. V. Resurrect. probat. Script. 6.

OB huiusmodi igitur coniecturas, primam præstructionem eorum depellam, qua volunt omnia Prophetas per imagines concionatos; quando si ita esset, nè ipsæ quidem imagines distingui potuissent, si non & veritates prædicatæ fuissent, ex quibus imagines deliniarentur. Atque adeò, si omnia figuræ, quid erit illud, cuius figuræ? quomodo speculum obtendes, si nusquam est facies? Adeò autem non omnia imagines, sed & veritates: nec omnia vmbræ, sed & corpora: vt in ipsum quoque Dominum insigniora quæque luce clarius prædicarentur. Nam & virgo concepit in vtero, non figuratè; & [a] *peperit Emmanuelem, nobiscum Deum Iesum*, non obliquè: etsi obliquè, [b] *Accepturum virtutem Damasci, & spolia Samariæ*, sed manifestè, [c] *Venturum in iudicium cum presbyteris & archontibus populi*. Nam & *tumultuatæ sunt gentes* in persona Pilati, *&* [d] *populi meditati sunt inania*, in persona Israel. [e] *Astiterunt reges terræ*, Herodes: *& archontes congregati sunt in vnum*, Anna & Caïphas *aduersus Dominum, & aduersus Christum eius* [f] *qui & tanquam ouis ad iugulationem adductus est, & tanquam agnus ante tondentem*, scilicet Herodem, [g] *sine voce;* [h] *sic non aperuit os suum;* [i] *dorsum suum ponens ad flagella*, [k] *& maxillas ad palmas; &* [l] *faciem non auertens à sputaminum iaculis; deputatus etiam inter iniquos; perfossus manus & pedes; sortem passus in vestimento; & potus amaros; & capitum irridentiũ nutus;* [m] *triginta argenteis adpreciatus à proditore*. Quæ hîc figuræ apud Esaïam? quæ imagines apud Dauid? quæ ænigmata apud Hieremiam? nè virtutes quidem eius per parabolas profatos. Aut nunquid nec [n] *oculi patefacti sunt cæcorum? nec inclaruit lingua mutorum? nec manus aridæ, & genua dissoluta renaluerunt? nec claudi salierunt vt ceruus?* Quæ etsi ipsi spiritaliter quoque interpretari solemus, secundùm comparationem animalium vitiorum à Domino remediatorum; quum tamen & carnaliter adimpleta sunt, ostendunt Prophetas in vtramque speciem prædicasse; saluo eo quo plures voces eorum nudæ, & simplices, & ab omni allegoriæ nubilo puræ, defendi possint: vt quum exitus gentium & vrbium resonant, Tyri, & Ægypti, & Babylonis, & Idumææ, & Carthaginiensium nauium: vt quum ipsius Israëlis plagas aut venias, captiuitates, restitutiones, vltimæque dispersionis exitum perorant. Quis hæc interpretabitur magìs, quàm recognoscet? res in litteris tenentur, vt litteræ in rebus legantur. Ita non semper, nec in omnibus allegorica forma est prophetici eloquij; sed interdum, & in quibusdam.

a Esa. 7. 14.
b Esa. 8. 4.
c Esa. 3. 14.
d Psal. 2. 1.
e Ibid. 2.
f Esa. 53. 7.
g Luc. 23. 9.
h Esa. 53. 7.
i Esa. 50. 6. & seq.
k Psal. 37. 18
l Esa. 53. 12. Ps. 21. 18. 19
m Zach. 11. 13.
n Esa. 3. 55. 6

CAPVT XXI.

Tot ac tanta sunt exerta Scripturæ testimonia pro resurrectione Carnis, vt nullam relinquant Allegoriæ suspicionem.

In p. V. Resurrect. probat. Script. 6. inf. in m. ad f. V. iudicium extremum æternum 3.

SI ergo interdum, & in quibusdam, inquis, cur non & in edicto resurrectionis, spiritaliter intelligendæ? Quoniam quidem plurima ratio intercedit. Primò enim, quid facient tot ac talia instrumenta diuina, ita apertè corporalem contestantia resurrectionem, vt nullam admittant figuratæ significantiæ suspicionem? Et vtique æquum sit, quod & suprà demandauimus; incerta de certis, & obscura de manifestis præiudicari: vel nè inter discordiam certorum, & incertorum, manifestorum, & obscurorum, fides dissipetur, veritas periclitetur, ipsa diuinitas vt inconstans denotetur: tum quòd verisimile non est, vt ea species sacramenti, in quam fides tota committitur, in quam disciplina tota connititur, ambiguè annuntiata, & obscurè proposita videatur: quando spes resurrectionis, nisi manifesta de periculo & præmio, neminem ad eiusmodi præsertim religionem, publico odio, & hostili elogio obnoxiam, persuaderet. Nullum opus certum est, mercedis incertæ. Nullus timor iustus est periculi dubij. Et mercedem, & periculum, in resurrectionis pendet euentu. Sed etsi temporalia, & localia, & personalia Dei decreta, atque iudicia in vrbes, & gentes, & reges, tam apertè prophetia iaculata est; quale est, vt æternæ dispositiones eius, & vniuersales in omne hominum genus, lucem sui fugerint? quantò maiora, tantò clariora esse deberent, vt maiora crederentur. Et puto Deo nec liuorem, nec dolum, nec inconstantiam, nec lenocinium adscribi posse, per quæ ferè promulgatio maiorum cauillatur.

Esa. 13. 1. & seq. & c. 19. 1. & seq. & c. 21. 1. & seq. & c. 24. 1. & seq. ad 32.

animo ostendit resurgere, quod solo adhuc possumus cœlestia attingere; quæ non quæreremus, nec saperemus, si possideremus. Subjicit etiam: [e] *Mortui enim estis*, scilicet delictis, non vobis; *& vita vestra abscondita est cum Christo in Deo.* Nondum ergo apprehensa est, quæ abscondita est. Sic & Ioannes, [f] *Et nondum*, ait, *manifestatum est, quid futuri simus. Scimus quia si manifestauerit, similes eius erimus.* Tantò abest, vt simus iam quod nescimus: vtique sciturí, si iam essemus. Adeò contemplatio est spei in hoc spatio per fidem, non repræsentatio; nec possessio, sed expectatio. De qua spe & expectatione Paulus ad Galatas, [g] *Nos enim spiritu ex fide spem iustitiæ expectamus*: non ait, tenemus. Iustitiæ autem Dei dicit, ex iudicio, quo iudicabimur de mercede. ad quam pendens & ipse, quum Philippensibus scribit, [h] *Si quà*, inquit, *concurram in resuscitationem quæ est à mortuis. non, quia iam accepi, aut consummatus sum.* Et vtique crediderat, & omnia sacramenta cognouerat, Vas electionis, Doctor Nationum; & tamen adjicit, *Persequor autem si adprehendam in quo sum adprehensus à Christo. Eo amplius, Ego me, fratres, non puto adprehendisse. vnum planè: oblitus posteriorum in priora me extendens, secundùm scopum persequor ad palmam incriminationis, per quam concurrerem*: vtique in resuscitationem à mortuis; suo tamen tempore, sicut ad Galatas, [i] *Benè autem facientes nè tædeat. tempore enim suo metemus.* sicut & ad Timotheum de Onesiphoro, [k] *Det illi Dominus inuenire misericordiam in illo die.* In quem diem ac tempus, & [l] *ipsi præcipit custodire mandatum immaculatum, irreprehensibile, in apparentiam Domini Iesu Christi, quam suis temporibus ostenderet, beatus & solus potentator, & rex regnantium, & dominus dominantium*; de Deo dicens. De quibus temporibus & Petrus in Actis, [m] *Pœniteat itaque vos, & resipiscite ad abolenda delicta vestra, vt tempora vobis superueniant refrigerij, ex persona Dei, & mittat prædesignatum vobis Christum; quem oportet accipere cœlos, adusque tempora exhibitionis omnium, quæ locutus est Deus, ore sanctorum Prophetarum.*

[e] Ibid.
[f] 1. Io 3. 2.
[g] Gal. 5. 5.
[h] Philipp 3. 11. & seq.
[i] Gal 6. 9.
[k] 2. Tim. 1. 18.
[l] 1. Tim. 6. 14.
[m] Act. 3. 19

CAPVT XXIV.

Apostolus in vtraque ad Thessalonic. apertè confirmat veram carnis resurrectionem.

à p. V. iudicium extremum. 6, à m. ad f. V. iudicij tempus. 4.

QVÆ hæc tempora, cum Thessalonicensibus disce. Legimus enim, [a] *Qualiter conuersi sitis ab idolis, ad seruiendum viuo & vero Deo, ad expectandum è cœlis filium eius, quem suscitauit ex mortuis, Iesum.* Et rursus, [b] *Quæ enim spes nostra, vel gaudiū, vel exultationis corona, quàm & vos coram Domino nostro Iesu Christo, in aduentu ipsius?* Item, [c] *Coram Deo & patre nostro, in aduentu Domini nostri Iesu Christi, cum vniuersis sanctis eius.* De quorum dormitione minus mœrenda docens, simul & tempora resurrectionis exponit dicens, [d] *Si enim credimus quòd Iesus mortuus sit, & resurrexerit; sic & Deus eos qui dormierunt, per Iesum adducet cum ipso. Hoc enim dicimus vobis in sermone Domini, quod nos qui viuimus, qui remanemus in aduentum Domini nostri, non præueniemus eos qui dormierunt, Quoniam ipse Dominus in iussu, & voce archangeli & tuba Dei descendet de cælo, & mortui in Christo primi resurgent: deinde nos qui viuimus: qui simul cum illis tollemur in nubibus obuiam Christo in aerem, & ita semper cum Domino erimus.* Quæ vox archangeli, quæ tuba Dei audita iam? nisi fortè in cubiculis hæreticorum? Nam etsi tuba Dei, euangelicus sermo dici potest, qui illos iam vocaret; sed aut mortui erunt iam corporaliter, vt resurrexerint, & quomodo viuunt? aut in nubes erepti; & quomodo hîc sunt? miserrimi reuerà, vt Apostolus pronuntiauit, *qui in ista tantùm vita sperantes habebuntur*; excludendo, dum rapiunt, quod post illam repromittitur; [e] *frustrati circa veritatem, non minus quàm Phygellus, & Hermogenes.* Et ideo maiestas Spiritus sancti perspicax eiusmodi sensuum, & in ipsa ad Thessalonicenses epistola suggerit; [f] *De temporibus autem, & temporum spatiis, fratres, non est necessitas scribendi vobis. ipsi enim certissimè scitis quòd dies Domini, quasi fur nocte, ita adueniet. quum dicent, Pax; &, Tuta sunt omnia; tunc illis repentinus insistet interitus.* Et in secunda, pleniore sollicitudine ad eosdem; [g] *Obsecro autem vos, fratres, per aduentum Domini nostri Iesu Christi, & congregationem nostram ad illum, ne citò commoueamini animo, neque turbemini, neque per spiritum, neque per sermonem*, scilicet pseudoprophetarum; *neque per epistolam*, scilicet pseudapostolorum, *ac si per nostram, quasi insistat dies Domini. Nè quis vos seducat vllo modo. quoniam nisi veniat abscessio primo*, huius vtique regni, *& reueletur delinquentiæ homo*, id est Antichristus, *filius perditionis, qui aduersatur, & superextollitur in omne quod Deus dicitur, vel religio; vti sedeat in templo Dei adfirmans Deum se. Nonnè meministis, quòd cùm apud vos essem, hæc dicebam vobis? Et nunc quid detineat scitis, ad reuelandum eum in suo tempore. Iam enim arcanum iniquitatis agitatur; tantùm qui nunc tenet, teneat; donec de medio fiat.* quis, nisi Romanus status?

[a] 1. Thess. 1. 9.
[b] 1. Thess. 3. 19.
[c] Ibid. 13.
[d] 1. Thess. 4. 14. & seq.
[e] 1. Cor. 15. 19. 2. Tim. 1. 15
[f] 1. Thess. 5. 1.
[g] 2. Thess. 2. 1. & seq.

cuius abscessio in decem reges dispersa, Antichristum superducet. *& tunc reuelabitur iniquus, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & euacuabit apparentia aduentus sui; cuius est aduentus secundùm operationem satanæ, in omni virtute, & signis, atque portentis mendacij, & in omni seductione iniustitiæ, eis qui pereunt.*

CAPVT XXV.

Ioannes item in Apocalypsi, ipsum tempus Resurrectionis notat.

In p. in alphab. Errorum. V. mille anni. 3. à p. ad f. V. Resurrect. impug. hæret. 8.

a Apoc. 6. 9. ETIAM in Apocalypsi Ioannis, ordo temporum sternitur, quem [a] *martyrum quoque animæ sub altari, vltionem, & iudicium flagitantes sustinere didicerunt*; vt prius & Apoc. 15. 7. orbis de pateris angelorum plagas suas ebibat, & prostituta illa ciuitas à decem regi- & c. 16. 1. & seq. bus dignos exitus referat, & bestia Antichristus, cum suo pseudopropheta certamen & cap. 17. 6. Ecclesiæ Dei inferat, atque ita diabolo in abyssum interim relegato, primæ resurre- & cap. 19. 19 ctionis prærogatiua de solijs ordinetur; dehinc & igne dato, vniuersalis resurrectionis & cap 20. 3. censura de libris iudicetur. Quum igitur & status temporum vltimorum scripturæ notent, & totam Christianæ spei frugem in exodio sæculi collocent; apparet, aut tunc adimpleri totum quodcunque nobis à Deo repromittitur; & vacat quod hîc iam ab hæreticis vindicatur; aut, si & agnitio sacramenti, resurrectio est, salua vtique illa creditur, quæ in vltimo prædicatur; & sequitur, vt eo ipso, quo hæc spiritalis vindicatur, illa corporalis præiudicetur. quia si nulla tunc nnunriaretur, meritò sola hæc, & tantummodò spiritalis, vindicaretur. quum verò & in vltimum tempus edicitur, corporalis agnoscitur; quia non & tunc spiritalis annuntiatur. Cur enim iterum annuntiaretur resurrectio eiusdem conditionis, id est spiritalis; quum aut nunc eam deceret expungi, sine vlla differentia temporum; aut tunc, sub omni clausula temporum? Ita nobis magis competit etiam spiritalem defendere resurrectionem, ab ingressu fidei, qui plenitudinem eius agnoscimus exitum sæculi.

CAPVT XXVI.

Scriptura etiam figuratè, terræ nomine carnis resurrectionem expressit.

In p. ad m. V. Resurrectio probatur ex scriptura. 1. circa. m. V. carnis dignitas in ord. ad glor. 6. in m. ad circa. f. V. mandata Dei. 2 à m. V. Eucharistiæ effectus. 1. in f. V. carnis dignitas in ord. ad gloriam. 5.

VNVM adhuc respondebo ad propositionem priorem allegoricarum scripturarum, licere & nobis corporalem resurrectionem, de patrocinio figurati proinde eloquii prophetici vindicare. Ecce enim, diuina in primordio sententia, terram ho- a Gen. 3. 19. minem pronuntiando, [a] *Terra es, & in terram ibis*, secundùm substantiam scilicet carnis, quæ de terra erat sumpta, & quæ prior homo fuerat appellata, sicut ostendimus, dat mihi disciplinam, in carnem quoque interpretandi, si quid iræ, vel gratiæ in terram Deus statuit: quia nec propriè terra iudicio eius obnoxia est, quæ nihil boni, seu mali b Gen. 4. 11. admisit. [b] *maledicta quidem, quæ hauserit sanguinem*; sed & hoc ipsum in figuram carnis homicidæ. Nam etsi iuuari, seu lædi habet terra, id quoque propter hominem; vt ille iuuetur, siue lædatur, per consistorii sui exitus; quò magis ipse pensabit, quæ propter illum etiam terra patietur. Itaque & quum comminatur terræ Deus, carni potius comminari eum dicam; & quum quid terræ pollicetur, carni potius polliceri eum intelli- c Psal. 96. 1. gam. vt apud Dauid, [c] *Dominus regnauit, exultet terra*, id est, caro sanctorum, ad quam d Ibid. 4. pertinet regni diuini fructus. dehinc subiungit, [d] *Vidit, & concussa est terra: Montes sicut* e Io. 19. 37. *cera liquefacti sunt à facie Domini*; caro scilicet prophanorum: &, [e] *Videbunt enim eum in quem confixerunt.* Atque adeò si simpliciter de terra elemento, vtrumque existimabitur prænuntiatum, quomodo congruet, & concuti, & liquefieri eam à facie Domini, quo supra regnante exultauit? Sic & apud Esaiam, [f] *Bona terræ edetis*; bona carnis intel- f Esa. 1. 19. ligentur, quæ illam manent in regno Dei reformatam, & angelificatam, & consecu- g 1. Cor. 2. 9. turam [g] *quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt.* Alioquin, satis vanum, vt ad obsequium, Deus fructibus agri, & cibariis vitæ huius inuitet, quæ etiam inreligiosis, & blasphemis, semel homini addicta conditione, communicat; h Matth. 5. 45. [h] *pluens super bonos, & malos, & solem suum emittens super iustos, & iniustos.* Felix nimirum fides, si ea consecutura sunt, quibus hostes Dei, & Christi non modò vtuntur, verùm i Rom. 1. 25. etiam abutuntur, [i] *ipsam conditionem colentes aduersus conditorem.* Bulbos, & tubera, in Deut. 8. 3. k Matth. 4. terræ bonis deputabis, Domino pronuntiante, [k] *nè in pane quidem victurum hominem.*

Sic

Sic Iudæi terrena solummodò sperando, cœlestia amittunt, ignorantes & panem de cœlesti repromissum, & oleum diuinæ vnctionis, & vinum spiritus, aquam animæ vigorantis, ex vite Christi. sicut & ipsam terram sanctam, Iudaicum propriè solum te- putant, carnem potius Domini interpretandam, quæ exinde & in omnibus Christum inducis, sancta sit terra. verè sancta, per incolatum Spiritus sancti. verè *lacte & melle manans*, per suauitatem spei ipsius. verè Iudæa, per Dei familiaritatem. [l] *non enim, qui in manifesto, Iudæus; sed qui in occulto.* vt & templum Dei eadem sit, & Hierusalem; audiens ab Esaia, [m] *Exurge, exurge Hierusalem, induere fortitudinem brachij tui; Exurge sicut in primordio diei.* scilicet in illa integritate, quæ fuerat antè delictum transgressionis. Quæ enim in eam Hierusalem voces eiusmodi competent exhortationis, & aduocationis; [n] *quæ occidit Prophetas, & lapidauit ad se missos, & ipsum postremò Dominum suum confixit?* Sed nec vlli omnino terræ salus repromittitur, quam oportet cum totius [o] *mundi habitu præterire.* Etiam, si quis audebit terram sanctam, paradisum potius argumentari, quam & Patrum dici capiat, Adæ scilicet, & Euæ: proinde & in paradisum restitutio carni videbitur repromissa, quæ eum incolare, & custodire sortita est. vt talis illuc homo reuocetur, qualis indepulsus est.

Exo. 3. 5.
[l] Rom. 2. 28
[m] Esa. 51. 9.
[n] Matth. 13. 37.
Luc. 13. 34.
[o] 1. Cor. 7. 31

CAPVT XXVII.

Vestimentorum & cellarum nomine in scriptura, resurrectio delineatur.

In p. V. carnis dignitas. in ord. ad gloriam. 3 in m. ad f. V. Resurrect. probatur ex scrip. 4.

HABEMVS etiam vestimentorum in scripturis mentionem, ad spem carnis allegotizare, quia & Apocalysis Ioannis, [a] *Hi sunt, ait, qui vestimenta sua non coinquinauerunt cum mulieribus; virgines* scilicet significans, & [b] *qui semetipsi castrauerunt propter regna cælorum.* itaque [c] *in albis erunt vestibus*, id est, in claritate innubæ carnis. Et in Euangelio, indumentum nuptiale, sanctitas carnis agnosci potest. Itaque Esaias docens, [d] *quale ieiunium elegerit Dominus*, quum subjicit de mercede bonitatis, [e] *Tunc*, inquit, *lumen tuum temporaneum erumpet, & vestimenta tua citius orientur:* non subsericam vtique, nec pallium, sed carnem volens accipi, ortum carnis resurrecturæ de mortis occasu prædicauit. adeò nobis quoque suppetit allegorica defensio corporalis resurrectionis. Nam & quum legimus, [f] *Populus meus, introite in cellas promas quantulum, donec ira mea prætereat*; sepulchra erunt cellæ promæ, in quibus paulisper requiescere habebunt, qui in finibus sæculi sub vltima ira, per Antichristi vim excesserint. Aut cur cellarum promarum potius vocabulo vsus est, & non alicuius loci receptorij; nisi quia in cellis promis caro salita, & vsui reposita seruatur, depromenda illinc suo tempore? Proinde enim & corpora medicata condimentis sepulturæ, mausoleis, & monumentis sequestrantur, processura inde cùm iusserit Dominus. Quod cùm ita intelligi congruat; & quæ enim ab ita Dei cellariorum nos refugia seruabunt? hoc ipso quod ait, donec ira prætereat, quæ extinguet Antichristum; post iram, ostendit processuram carnem de sepulcro, in quo ante iram fuerit illata. nam & de cellariis non aliud effertur, quàm quod infertur; & post Antichristi eradicationem, agitabitur resurrectio.

[a] Apoc 3. 4.
Apoc 14. 4.
[b] Matth 19. 12.
[c] Apoc. 3. 4.
[d] Esa. 58. 5.
[e] & 8.
[f] Esa. 26. 20.

CAPVT XXVIII.

Non tantùm verbis, sed & factis, vt pote Moysi manu viuificata, & sanata resurrectio figuratur.

In p. ad m. V. Resurrectio probatur ex scriptura. 2. à m. ad f. V. Resurrect. impug. hæret. 10. circa f. V. scriptura S. 8. Inf.

SCIMVS autem, sicut vocibus, ita & rebus prophetatum. tam dictis, quàm & factis prædicatur resurrectio. Quum Moyses manum in sinum condit, & emortuam profert; & rursus insinuat, & viuidam explicat; nonne hoc de toto homine portendit? Siquidem trina virtus Dei, per illa trina signa denotabatur cum suo ordine. primò diabolum serpentem, quamquam formidabilem, subactum homini; dehinc carnem de sinu mortis retractura: atque ita omnem sanguinem executura iudicio. De quo, apud eundem Prophetam, [a] *Quoniam & vestrum*, inquit Deus, *sanguinem exquiram de omnibus bestijs, & de manu hominis, & de manu fratris exquiram.* Porro, nihil exquiritur, nisi quod reposcitur; nihil reposcitur, nisi quod & reddetur. Et vtique reddetur quod vltionis nomine reposcetur & exquiretur. neque enim vindicari poterit, quod omnino non fuerit. Erit autem, dum restituitur, vti vindicetur. In carnem itaque dirigitur, quicquid in sanguinem prædicatur, sine qua non erit sanguis. caro suscitabitur, vt sanguis vindicetur. Sunt & quædam ita pronuntiata, vt allegoriæ quidem nubilo careant, nihilominus tamen ipsius simplicitatis suæ sitiant interpretationem. quale est apud

Exo. 4. 6
Ibid.
[a] Gen. 9. 5.

b Esa.38.16. 1.Reg.2.6. Deut.32.39. Esaïam, [b] *Ego occidam, & viuificabo.* certè posteaquam occiderit, viuificabit. Ergo per mortem occidens, per resurrectionem viuificabit. caro est autem quæ occiditur per mortem; caro itaq; & viuificabitur per resurrectionem. certè, si occidere, carni animam eripere est; viuificare, contrarium eius, carni animam referre est; caro resurgat necesse est, cui anima per occisionem erepta, referenda est per viuificationem.

CAPVT XXIX.

Exemplum resurrectionis, facta est visio Ezechielis.

Per totum. V. Resurrect. impug. hæret. 10.

IGITVR, si & allegoricæ scripturæ, & argumenta rerum, & simplices voces, resurrectionem carnis, quamquam sine nominatione ipsius substantiæ subradiant; quantò magis, quæ hanc spem in ipsas substantias corporales speciali mentione determinãt, a Ezech.37.1.& seq. non erunt deducendæ in quæstionem? Accipe Ezechielem: [a] *Et facta est*, inquit, *super me manus Domini, & extulit me in spiritu Dominus, & posuit me in medio campi. is erat ossibus refertus. & circumduxit me super ea per circuitum, & ecce multa super faciem campi, & ecce arida satis. Et ait ad me, Fili hominis, si viuent ossa ista? Et dixi, Adonai Domine, tu scis. Et ait ad me, Propheta in ossa hæc, & dices, Ossa arida, audite sermonem Domini. Hæc dicit Dominus Adonai ossibus istis: Ecce ego affero in vos spiritum, & viuetis, & dabo in vos spiritum, & reducam vos in carnes. circumdabo vobis cutem, & dabo in vobis spiritum, & viuetis, & cognoscetis quod ego Dominus. Et prophetaui secundùm præceptum, & ecce vox dum propheto, & ecce motus, & accedebant ossa ad ossa. Et vidi, & ecce super ossa nerui, & caro ascendit, & circumposita sunt eis cutes, & spiritus in eis non erat. & ait ad me, Propheta ad spiritum, fili hominis; propheta, & dices ad spiritum, Hæc dicit Dominus Adonai: A quatuor ventis veni spiritus, & spira in istis interemptis, & viuant. Et prophetaui ad spiritum, sicut præcepit mihi, & introiuit in ea spiritus, & vixerunt, & constiterunt super pedes suos valentia magna satis. Et ait ad me: Fili hominis, ossa ista omnis domus Israël est. Ipsi dicunt, Exaruerunt ossa nostra, & perit spes nostra, auulsi sumus in eis. Propterea propheta ad eos, Ecce ego patefacio sepulcra vestra; & educam vos de sepulcris vestris, populus meus; & inducam vos in terram Israel; & cognoscetis quòd ego Dominus aperuerim sepulcra vestra, & eduxerim vos de sepulcris vestris, populus meus; & dabo vobis spiritum, & viuetis, & requiescetis in terra vestra, & cognoscetis quod ego Dominus locutus sim & fecerim, dicit Dominus.*

CAPVT XXX.

Visionem Ezechielis resurgentium mortuorum, perperam hæretici de solo volunt allegoricè populi Israëlis statu intelligi.

Per totum. V. Resurrect. impug. hæret. 10.

HANC quoque prædicationem scio qualiter concutiant in allegoriæ argumenta- a Ezech.37.11. tionem. quia dicendo, [a] *Ossa ista omnis domus Israël est*, imaginem ea fecerit Israël, & à propria conditione transtulerit: atque ita figuratam esse, non veram resurrectionis prædicationem. Statum enim Iudæorum deformari, quodammodo emortuum, & exaridum & dispersum in campo orbis. itaque & imaginem resurrectionis in illum allegorizari, quia recolligi habeat, & recompingi os ad os, id est, tribus ad tribum, & populus ad populum, & recorporari carnibus facultatum, & neruis regni, atque ita de sepulcris, id est, de habitaculis captiuitatis tristissimis, atque teterrimis educi, & refrigerij nomine respirare, & viuere exinde in terra sua Iudæa. Et quid post hæc? morientur sine dubio. Et quid post mortem? nulla opinor resuscitatio, si non hæc erit ipsa, quæ Ezechieli reuelatur. Sed enim & aliàs prædicatur resurrectio: ergo & hæc erit, & temerè in statum eam Iudaïcarum rerum conuertunt. At si alia est illa quam defendimus, mea interest; dum sit & corporum resurrectio, sicut & rerum Iudaïcarum. Denique, hoc ipso quod recidiuatus Iudaïci status, de recorporatione, & redanimatione ossium figuratur, id quoque euenturum ossibus probatur. Non enim posset de ossibus figura componi, si non id ipsum & ossibus euenturum esset. Nam & si figmentum veritatis in imagine est; imago ipsa, in veritate est sui; necesse est esse prius sibi, quò alij configuretur. de vacuo similitudo non competit. de nullo parabola, non conuenit. Ita oportebit ossium quoque credi reuisceratonem, & respirationem qualis dicitur, de qua possit exprimi Iudaïcarum rerum reformatio, qualis affingitur. Sed magis religiosum est, veritatem de suæ auctoritate simplicitatis defendi, quam sensus diuinæ propositionis expostulat. Si enim b Ezech.37.11. ad res Iudaïcas spectaret hæc visio, statim reuelato situ ossium, subiecisset, [b] *Ossa ista,*

omnis domus Israëlis est; & cætera deinceps. At cùm ostensis ossibus, de propria spe eorum qui obloquitur, nundum nominato Israële, & fidem teniat Prophetæ, [c] *Fili* c & 3. Ibid. & seq. *hominis, si viuent ossa hæc*? vt & ille responderet, *Domine, tu scis*; non vtique Deus Prophetæ fidem de ea retentasset, quæ futura non esset, quam nunquam Israël audisset, quam credi non oporteret. Sed quoniam prædicabatur quidem resurrectio mortuorum, Israël vero pro sua incredulitate diffiden- scandalizabatur; & aspiciens habitum senescentis sepulturæ, desperabat resurrect- nem; vel non in eam potius animum dirigebat, sed in circunstantias suas; idcirco Leus, & Prophetam, quà & ipsum dubium, præstruxit ad constantiam prædicationis, reuelato ordine resurrectionis; & populo id credendum mandauit, quod Prophetæ reuelauit, ipsos dicens esse ossa quæ erant resurrectura, qui non credebant resurrectura. Denique in clausula, *Et cognoscetis*, inquit, *quòd ego Dominus locutus sim, & fecerim*: id vtique facturus, quod fuerat locutus. cæterùm, non id facturus quod locutus, si aliter facturus.

CAPVT XXXI.

Licet Ezechielis visio allegoricè intelligeretur, alia sunt aperta de vera resurrectione oracula.

Per totum. V. Resurrect. impug. hæret. 10.

PLANE si & populus allegoricè mussitaret ossa sua arefacta, & spem suam perditam, dispersionis exitu querulus, meritò videretur & Deus figuratam desperationem figurata promissione consolatus. Sed quum dispersionis quidem iniuria nondum populo accidisset, resurrectionis verò spes apud illum sæpissimè cecidisset, & manifestus, est, de corporum interitu labefactans fiduciam resurrectionis: ita & Deus eam restruebat fidem, quam populus destruebat. Quamquam etsi aliqua præsentium rerum tunc conflictatione mœrebat Israël, non idcirco in parabola accipienda esset reuelationis intentio, sed in testationem resurrectionis, vt in illam spem erigeret illos, æternæ scilicet salutis, & necessarioris restitutionis, & auerteret à respectu præsentium rerum. Ad hoc enim & alij Prophetæ, [a] *Exibitis de sepulcris, veluti vituli de vinculis soluti, & conculcabitis inimicos*. a Malach. 4 2. Et rursum, [b] *Gaudebit cor vestrum, & ossa vestra velut hèrba orientur*: b Esa. 66. 14 quia & herba de dissolutione & corruptela seminis reformatur. In summa, si propriè in Israëlis statum resurgentium ossium imago contenditur, cur etiam non Israëli tantummodò, verùm & omnibus gentibus eadem spes annuntiatur, & recorporandarum, & redanimandarum reliquiarum, & de sepulcris exsuscitandorum mortuorum? De omnibus enim dictum est, [c] *Viuent mortui, & exurgent de sepulcris: ros enim qui à te est, medela est ossibus eorum*. c Esa. 26. 19. Item alibi, [d] *Veniet adorare omnis caro in conspectu meo, dicit Dominus*. d Esa. 66. 23 Quando? quum [e] *præterire cæperit habitus mundi huius*. e 1 Cor. 7. 31 Suprà enim, Quemadmodum [f] *cælum nouum, & terra noua, quæ ego facio in conspectu meo, dicit Dominus; ita stabit semen vestrum*. f Esa. 65. 17. & 66. 22. Tunc ergo quod subjicit, implebitur, [g] *Et exibunt (vtique de sepulcris) & videbunt artus eorum qui impiè egerunt, quoniam vermis illorum non decidet, & ignis eorum non extinguetur, & erunt conspectui omni carni*; g Ibid. 24. scilicet quæ resuscitata & egressa de sepulcris, Dominum pro hac gratia adorabit.

CAPVT XXXII.

Alijs scripturæ locis probatur, aliunde quàm ex sepulcris mortuos esse reproducendos; nec animam in scriptura semper de anima rationali, sed etiam de vita intelligi animali

Per totum. V. Resurrect. impnant hæret. 10.

SED nè solummodò eorum corporum resurrectio videatur prædicati, quæ sepulcris demandantur, habes scriptum, [a] *Et mandabo piscibus maris, eructabunt ossa quæ sunt comesta, & faciam compaginem ad compaginem, & os ad os*. a Apoc. 20. 13. Ergo, inquis, & pisces resuscitabuntur, & cæteræ bestiæ & alites carniuoræ, vt reuomant quos comederunt: quia & apud Moysen legis, [b] *exquiri sanguinem de omnibus bestijs*? b Gen. 9. 5. Non vtique. Sed idcirco nominantur bestiæ, & pisces in redhibitionem carnis, & sanguinis, quò magis exprimatur resurrectio etiam deuoratorum corporum, quum de ipsis deuoratoribus exactio edicitur. Puto autem huius quoque diuinæ potestatis documentum idoneum Ionam, quum incorruptus vtramque substantiam, carnem atque animam, de aluo piscis euoluitur. Ionæ. 2. 1. & 11. Luc. 11. 30. Et vtique triduò concoquendæ carni viscera ceti tam suffecissent, quàm capulum, quàm sepulcrum, quàm senium requieræ, atque reconditæ alicuius sepulturæ. saluo eo, quòd & bestias, feros in Christianum vel maximè nomen homines, vel

ipsos etiam iniquitatis angelos figurauit, de quibus sanguis exigetur per vltionem pensandam. Quis ergo discendi magis adfinis, quàm præsumendi; & credendi diligentior, quàm contendendi; & diuinæ potius sapientiæ religiosus, quàm suæ libidinosus, audiens aliquid à Deo destinatum in carnes, & cutes, & neruos, & ossa, aliud quid hæc commentabitur, quasi non in hominem destinetur, quod in istas substantias prædicatur? Aut enim nihil in hominem destinatur; non liberalitas regni, non seueritas iudicij, non quodcunque est resurrectio: aut si in hominem destinatur, necesse est in eas substantias destinetur, ex quibus homo structus est, in quem destinatur. Illud etiam de argutissimis istis demutatoribus ossium, & carnium, & neruorum, & sepulcrorum requiro; cur si quando in animam quid pronuntiatur, nihil aliud animam interpretantur, nec transfingunt eam in alterius rei argumentum: quum verò in aliquam speciem corporalem quid edicitur, omnia potius asseuerant, quàm quod nominatur? Si corporalia parabolæ, ergo & animalia. si non & animalia, ergo nec corporalia. Tam enim corpus homo, quàm & anima. vt non possit altera species admittere ænigmata, altera excludere.

CAPVT XXXIII.

Christum in Euangelio non parabolicè semper, sed & propriè, maximè verò de resurrectione carnis sermonem habuisse, in qua debitam mercedem cuique reddet.

à p. V. scriptura noui test. 2. in m. V. Resurrect. probat. script. 7. in f. V. Resurrect probat. rationib. 12.

SATIS hæc de Prophetico instrumento. ad Euangelia nunc prouoco; hic quoque occursus prius eidem astutiæ eorum, qui proinde & Dominum omnia in parabolis pronuntiasse contendunt, quia scriptum est, [a] *Hac omnia locutus est Iesus in parabolis, &*
a Matth. 13. 34. *sine parabola non loquebatur ad illos*, scilicet ad Iudæos. nam & discipuli, [b] *Quare, aiunt,*
b Ibid. 10. *in parabolis loqueris?* & Dominus; [c] *Propterea in parabolis loquor ad eos, vt videntes non*
c Ibid. 13. *videant, & audientes non audiant*, secundùm Esaiam. Quòd si ad Iudæos in parabolis, iam
Esa. 6. 9. non ad omnes: si non ad omnes in parabolis, iam non semper, nec omnia parabolæ; sed quædam, cùm ad quosdam. ad quosdam autem, dum ad Iudæos. nonnunquam planè & ad discipulos. Sed quomodo referat scriptura, considera: [d] *Dicebat autem &*
d Luc. 18. 19 *parabolam ad eos*: ergo & non parabolam dicebat, quia non notaretur quum parabolam loquebatur, si ita semper loquebatur. Et tamen nullam parabolam non aut ab ipso in-
Matth. 13. 3. & seq. uenias edissertatam: vt de seminatore in verbi administratione; aut à commentatore
Luc. 18. 2. & seq. Euangelij præluminatam, vt iudicis superbi, & viduæ instantis ad perseuerantiam orationis; aut vltro coniectandam, vt arboris fici, dilatæ in spem, ad instar Iudaicæ infru-
Luc 13. 6. & seq. ctuositatis. Quòd si nec parabolæ obumbrant Euangelij lucem; tantò abest, vt sententiæ & definitiones, quarum aperta natura est, aliter quàm sonant sapiant. Definitionibus autem & sententiis Dominus edicit, siue iudicium, siue regnum Dei, siue resur-
e Matth. 11. 24. rectionem: [e] *Tolerabilius erit*, inquit, *Tyro, & Sidoni in die iudicij*: &, [f] *Dicite illis, quod appropinquauerit regnum Dei*: &, [g] *Retribuetur tibi in resurrectione iustorum.* Si nomina ab-
f Matth. 10. 7. soluta sunt rerum, id est, iudicij, & regni Dei, & resurrectionis, vt nihil eorum in parabolam comprimi possit; nec ea in parabolas compellantur, quæ ad dispositionem, &
g Luc. 14. 14. transactionem, & passionem regni, iudicij, & resurrectionis prędicantur; atque ita corporalia defendentur, vt corporalibus destinata; id est, non spiritalia, quia non figurata. Nam & ideo præstruximus, tam corpus animæ, quàm & carnis, obnoxium esse mercedibus, pro communi operatione pensandis; nè corporalitas animæ occasionem subministrans figurarum, corporalitatem carnis excludat: quum vtramque participem & regni, & iudicij, & resurrectionis oporteat credi. Et nunc eò pergimus, vti corporalitatem carnalem propriè demonstremus à Domino significari in omni resurrectionis mentione, salua animali, quam & ipsam pauci receperunt.

CAPVT XXXIV.

Totius saluator hominis Christus, saluabit & carnem quam perire non sinet.

Per totum. V. Resurrect. probatur rationibus. 12.

a Luc. 19. 10 IMPRIMIS, cùm [a] *ad hoc venisse se dicit, vti quod perijt, saluum faciat, quid dicas perisse?* hominem, sine dubio. Totumne, an ex parte? Vtique totum. Siquidem transgressio, quæ perditionis humanæ causa est, tam animæ instinctu, ex concupiscentia, quàm & carnis actu, ex degustatione commissa, totum hominem elogio transgressionis inscripsit,
Luc. 15. 4. atq; exinde meritò perditionis impleuit. Totus itaque saluus fiet, qui perit totus delinquendo. nisi si & ouis illa sine corpore amittitur, & sine corpore reuocatur. Nam si caro

quoque eius, cum anima (quod pecus totũ est) humeris boni pastoris aduehitur, ex vtraque vtique substãtia restituendi hominis exemplũ est. aut quàm indignũ Deo, dimidiũ hominem redigere in salutem? pœnè minus facere. cùm etiam sæcularium principum plena semper indulgentia vindicetur. Diabolus validior in hominis iniuriam intelligitur, totum eum elidens: Deus infirmior renuntiabitur, non totum eum releuans? Atquin & Apostolus suggerit, [b] *Vbi delictum abundauerit, illic gratiam superabundasse.* [b] Rom 5.20 Quomodo denique saluus habebitur, qui poterit & perditus dici? carne, scilicet perditus, anima verò saluus. nisi quòd iam & anima in perdito constituatur necesse est, vt salua effici possit. id enim saluum effici oportebit, quod perditum fuerit. Porro autem: recipimus animæ immortalitatem, vt perdita non in interitum credatur, sed in supplicium, id est, in gehennam. Et, si ita est, iam non animam spectabit salus; saluam scilicet sua natura per immortalitatem; sed carnem potius, quam interibilem constat apud omnes. Aut si & anima interibilis, id est non immortalis, quod & caro; iam & carni forma illa ex æquo proficere debebit, proinde mortali & interibili; quia id quod perit, saluum facturus est Dominus. Nolo nunc contentioso fune deducere, hac, an illac hominem perditio depostulet, dum vtrimque eum salus destinet, in ambas substantias peræquata. Ecce enim, ex quacunque substantia hominem petisse præsumpseris, ex altera non perit. Saluus ergo erit iam ex qua non perit, & saluus nihilominus fiet, ex qua perit. Habes totius hominis restitutionem; dum & quodcunque eius perit, saluum facturus est Dominus; & quodcunque non perit, vtique non erit perditurus. Quis vltra de vtriusque substantiæ securitate dubitabit, quum altera salutem consecutura sit, altera amissura eam non sit? Et tamen adhuc sensum rei exprimit Dominus, [c] *Ego, dicens, veni; non vt meam, sed vt Patris qui misit me, faciam voluntatem.* Quam, oro te? *Vt omne quod dedit mihi, non perdam ex eo quicquam, sed resuscitem illud in nouissima die.* Quid à Patre Christus acceperat, nisi quod & induerat? hominem sine dubio, carnis animæque texturam. Neutrum ergo eorum quæ accepit, perire patietur: immò nec quicquam vtriusque; immò nec modicum. quod si modicum caro, ergo nec carnem; quia nec modicum: nec quicquam, quia nec quicquam. Atquin, si non & carnem resuscitabit nouissima die, iam non modicum patietur perire de homine; sed, pro tanta dixerim parte, propè totum. Ingeterens amplius, [d] *Hæc est Patris voluntas, vt omnis qui videt filium, & credit in eum, habeat vitam æternam, & suscitem illum nouissima die.* plenitudinem extruit resurrectionis. distribuit enim vtrique substantiæ, per officia, propriam mercedem salutis; & carni per quam filius aspiciebatur, & animæ per quam credebatur. Ergo, dices, illis erit promissa res, à quibus Christus videbatur. Sit planè ita, vt & ad nos eadem spes inde manauerit. Nam si videntibus, & idcirco credentibus, fructuosa tunc fuerunt opera carnis, atque animæ; multò magis nobis. [e] *Feliciores enim*, inquit, *qui non viderunt, & credunt*; quando etsi illis negaretur carnis resurrectio, certè fæliciotibus competiisset. Quomodo enim fœlices, si ex parte perituri?

[c] Io. 6.38.
Ibid.
[d] Ibid. 40.
[e] Io. 20.29.

CAPVT XXXV.

Animam & corpus perdere in gehennam æternam minitatus Christus; supponit resurrectionem, sicut assistentia ouium & hædorum à dextris & sinistris in Iudicio, & nullius capilli deperditio, & pedum & manuum constrictio, & in tenebras missio.

In p. ad m. V. Resurrect. probat. Script. 8. in m. V. infernus. 5. à m. ad f. V. Resurrect. probat. Script. 8.

SED & præcipit, [a] *Eum potius timendum, qui corpus, & animam occidat in gehennam*, id est Dominum solum; *non qui corpus occidant, anima autem nihil nocere possint*, id est, humanas potestates. Adeò hîc & anima immortalis natura recognoscitur, quæ non possit occidi ab hominibus; & carnis esse mortalitatem, cuius sit occisio; atque ita resurrectionem quoque mortuorum carnis esse, quæ in gehennam, nisi resuscitata, non poterit occidi. Sed quoniam & hic de interpretatione corporis quæstio cauillatur; ego corpus hominis non aliud intelligam, quàm omnem istam struem carnis, quoquo genere materiarum concinnãtur atque variatur; quod videtur, quod tenetur. quod denique ab hominibus occiditur. Sic & parietis corpus, non aliud admittam, quàm cæmenta, quàm saxa, quàm lateres. Si quis arcanum aliquod corpus inducit, ostendat, reuelet, probet ipsum esse etiam quod occidatur ab homine, & de illo erit dictum. Item si animæ corpus opponitur, vacabit astutia. Cùm enim vtrumque proponitur, *corpus atque animam occidi in gehennam*, distinguitur corpus ab anima, & relinquitur intelligi corpus id quod in promptu sit; caro scilicet, quæ sicut occidetur in gehennam, si non magis à Deo timuerit occidi; ita & viuificabitur in vitam æternam, si maluerit

[a] Matth. 10. 28.

ab hominibus potius interfici. Proinde si quis occisionem carnis, atque animæ in gehennam ad interitum & finem vtriusque substantiæ arripiet, non ad supplicium, (quasi consumendarum, non quasi puniendarum) recordetur ignem gehennæ æternum, prædicari in pœnam æternam, & inde æternitatem occisionis agnoscat, propterea humanæ, vt temporali, prætimendam. Tunc & æternas substantias eredet, quatum æterna sit occisio in pœnam. Certè cùm post resurrectionem, corpus cum anima occidi habeat à Deo in gehennam, satis de vtroque constabit, & de carnali resurrectione, & de æterna occisione. Absurdissimum alioquin, si idcirco resuscitata caro occidatur in gehennam, vti finiatur, quod & non resuscitata pateretur. In hoc scilicet reficietur, ne sit, cui non esse iam euenit. Eidem nos spei fulciens, passerum quoque subiunxit exemplum,

b Matth. 10. 31 quod [b] *ex duobus non cadat alter in terram sine Dei voluntate*: vt & carnem, quæ ceciderit in terram, proinde credas & resurgere posse, per eiusdem Dei voluntatem. Nam etsi passeribus hoc non licet; sed *nos multis passeribus antistamus*, eò quòd cadentes resurgamus. *Quorum denique capillos capitis omnes numeratos affirmat*, saluos vtique repromittit,

c Io. 6. 39. Perituros enim, quæ ratio in numerum redegisset? nisi quia hoc est, [c] *vt omne quod Pater mihi dedit, non perdam ex eo quicquam*, id est, nec capillum, sicut nec oculum, nec

d Matt. 8. 12 dentem. Cæterùm, vnde [d] *erit fletus, & dentium frendor in gehenna*, nisi ex oculis, & den-

e Matth. 22. 13. tibus? occiso scilicet etiam corpore in gehennam, & [e] *detrusi in tenebras exteriores*, quæ oculorum propria sunt tormenta; si quis in nuptiis, minus dignis operibus fuerit indu-

f Matt. 8. 11. tus, *constringendus statim manibus & pedibus*. vtpote qui cum corpore surrexit. Sic ergo

g Apoc. 2. 7. & [f] *recumbere ipsum in Dei regno, & sedere in thronis Christi, & assistere ad dexteram tunc vel*

Matt. 22. 24 *sinistram*, [g] *& edere de ligno vitæ*, corporalis dispositionis fidelissima indicia sunt.

CAPVT XXXVI.

Contra Sadducæos Christus probauit resurrectionem, & innuptis Angelicam similitudinem filijs resurrectionis repromisit.

Per totum. V. Resurrect. probat. Script. 8. à m. V. Resurrect. gloria & dotes. 11.

VIDEAMVS nunc, an & Sadducæorum versutiam elidens, nostram magis sententiam erexerit. Causa, opinor, quæstionis, fuit destructio resurrectionis. Siquidem Sadducæi, neque animæ, neque carnis admittunt salutem: & ideo ex qua vel maximè specie resurrectionis fides labefactatur, ex ea argumentum problemati suo accommodauerunt. de carnis scilicet obtentu, nupturæ, necne, post resurrectionem, sub eius mulieris persona, quæ septem fratribus nupta, in dubio haberetur, cui eorum restitueretur. Porro, seruentur sensus tam quæstionis quàm responsionis, & controuersiæ occursum est. Si enim Sadducæi quidem respuebant resurrectionem, Dominus autem eam confirmabat, & scripturarum ignaros increpans, earum scilicet quæ resurrectionem prædicassent, & virtutis Dei incredulos, idoneæ vtique mortuis resuscitandis, postremò subjiciens, *Quoniam autem mortui resurgant*; sine dubio, &

Ibid. 31. confirmando, esse quod negabatur; id est, resurrectionem mortuorum apud Deum viuorum, talem quoque eam confirmabat esse, qualis negabatur; vtriusque scilicet substantiæ humanæ. Neque enim si nupturos tunc negauit, ideo nec resurrecturos demonstrauit. Atquin [a] *filios resurrectionis* appellauit, per eam quodammodo nasci habentes;

a Luc. 20. 34 35. post quam [b] *non nubent*, sed resuscitati: *similes enim erunt angelis*; quà non nupturi, quia

b Matth. 22. 30. nec morituri; sed quà transituri in statum angelicum, per indumentum illud incorruptibilitatis, per substantiæ, resuscitatæ tamen, demutationem. Cæterùm, nec quæreretur, nupturi, siue morituri, necnè, rursus essemus, si non eius vel maximè substantiæ restitutio in dubium vocaretur, quæ propriè & moritur, & nuptiis fungitur, id est carnis. Habes igitur Dominum confirmantem aduersus hæreticos Iudæorum, quod & nunc negatur apud Sadducæos Christianorum, solidam resurrectionem.

CAPVT XXXVII.

Frustra obijciunt hæretici illud Christi: Caro non prodest quidquam: *& quomodo Verbum caro factum sit Spiritus, & vita. Suscitaturus mortuos Christus, non tantum peccatores ad gratiam, sed carne mortuos, ad carnis vitam.*

In p. ad vltim. m. V. Eucharistia. 2. in m. ad f. V. Resurrect. ration. probatur. 13.

a Io. 6. 64. SIC, etsi [a] *carnem ait nihil prodesse*, ex materia dicti dirigendus est sensus. Nam quia durum & intolerabilem existimauerunt sermonem eius, quasi verè carnem suam

Ibid. illis edendam determinasset; vt in spiritum disponeret statum salutis, præmisit, *Spiritus*

est qui viuificat. atque ita subiunxit, *Caro nihil prodest;* ad viuificandum scilicet. Exequitur etiam quid velit intelligi spiritum, *Verba quæ locutus sum vobis, spiritus sunt, vita sunt.* sicut & suprà, [b] *Qui audit sermones meos, & credit in eum qui me misit, habet vitam æternam, & in iudicium non veniet, sed transiet de morte ad vitam.* Itaque sermonem constituens viuificatorem, quia spiritus & vita sermo, eundem etiam carnem suam dixit; quia & [c] *sermo caro erat factus;* proinde in causam vitæ appetendus, & deuorandus auditu, & ruminandus intellectu, & fide digerendus. Nam & paulò antè, carnem suam, [d] *panem quoque cœlestem* pronuntiarat; vrgens vsquequaque per allegoriam necessariorum pabulorum, memoriam patrum, qui panes & carnes Ægyptiorum præuerterant diuinæ vocationi. Igitur conuersus ad recogitatus illorum, quia senserat dispergendos, [e] *Caro, ait, nihil prodest.* Quid hoc ad destruendam carnis resurrectionem? Quasi non liceat esse aliquid, quod etsi nihil prosit, aliud tamen ei prodesse possit. *Spiritus prodest,* viuificat enim. Caro nihil prodest, mortificatur enim. Itaque, secundùm nos magis collocauit vtriusque propositionem. Ostendens enim quid prosit, & quid non prosit; pariter illuminauit, quid cui prosit: spiritum scilicet carni mortificatæ viuificatorem. [f] *Veniet enim hora,* inquit, *quum mortui audient vocem filij Dei; & qui audierint, viuent.* Quid mortuum, nisi caro? & quid vox Dei, nisi sermo? & quid sermo, nisi spiritus? Meritò carnem resuscitaturus, quod factus est ipse; & ex morte, quam passus est ipse; & ex sepulcro, quo illatus est ipse. Denique quum dicit, [g] *Ne mireminì, quòd veniet hora, in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei; & procedent, qui bona fecerunt, in vitæ resurrectionem; qui mala, in resurrectionem iudicij:* nemo iam poterit aliud mortuos interpretari, qui sint in monumentis; nisi corpora & carnem: quia nec ipsa monumenta aliud, quàm cadauerum stabula. siquidem & ipsi homines veteres; id est, peccatores; id est, mortui per ignorantiam Dei, quos monumenta intelligendos argumentantur hæretici; de monumentis processuri in iudicium, apertè prædicantur. Cæterùm, quomodo de monumentis monumenta procedent?

b Io. 5. 24.
c Io. 1. 14.
d Io. 6. 31. & 49. 59.
e Io. 6. 64.
f Io. 5. 25.
g Io. 5. 25 & seq.

CAPVT XXXVIII.

Mortui à Christo suscitati, fidem disposuerunt credendæ omnium resurrectioni, non iam quoad animam, cùm omnium non sit fides & gratia, sed quoad carnem.

Per totum. V. Resurrect. gloria & dotes. 3. à p. V. Dei potentia. 6.

POST dicta Domini, facta etiam eius quid sapere credamus, de capulis, de sepulcris, mortuos resuscitantis? Cui rei istud? Si ad simplicem ostentationem potestatis, aut ad præsentem gratiam redanimationis, non adeò magnum illi, denuò morituros suscitare. Enimverò, si ad fidem potius sequestrandam futuræ resurrectionis, ergo & illa corporalis præscribitur, de documenti sui forma. Nec sustinebo dicentes, idcirco tunc resurrectionem animæ soli destinatam, in carnem quoque præcucurrisse, quia non potuisset aliter ostendi resurrectio animæ inuisibilis, nisi per visibilis substantiæ resuscitationem. Malè Deum norunt, qui non putant illum posse, quod non putant; & tamen sciunt potuisse, si instrumentum Ioannis norunt. Qui enim animas adhuc solas martyrum sub altari quiescentes, conspectui subdidit, posset vtique & resurgentes oculis exhibere sine carne. At ego Deum malo decipere non posse, de fallacia solummodò infirmum, ne aliter documenta præmisisse, quàm rem disposuisse videatur. immò, ne si exemplum resurrectionis sine carne non valuit inducere, multò magis plenitudinem exempli in eadem substantia exhibere non possit. Nullum verò exemplum maius est eo, cuius exemplum est. Maius est autem, si animæ cùm corpore resuscitabuntur, in documentum, sine corpore resurgendi; vt tota hominis salus dimidiæ patrocinaretur: quando exemplorum conditio illud potius expeteret, quod minus haberetur; animæ dico solius resurrectionem, velut gustum, carnis etiam resurrecturæ suo in tempore. Atque adeò, secundùm nostram verò æstimationem, exempla illa mortuorum à Domino suscitatorum, commendabant quidem & carnis, & animæ resurrectionem; nè cui substantiæ negaretur hoc donum: quæ tamen exempla, eo minus aliquid edebant (non enim in gloriam, nec in incorruptibilitatem; sed in mortem aliam suscitabantur) quàm ediderit Christus.

Matth 9. 25.
Luc. 7. 15.
Io. 11. 11.
Apoc. 6. 9.

CAPVT XXXIX.

Resurrectionem mortuorum Paulus in Actis contestatur.

Per totum. V. Resurrect. ex Script. probat. 10.

RESVRRECTIONEM Apostolica quoque instrumenta testantur. nam & Apostolis nullum aliud negotium fuit, dumtaxat apud Israëlem, quàm veteris Testamenti resignandi, & noui consignandi, & potius iam Dei in Christo concionandi. Ita & de resurrectione nihil noui intulerunt, nisi quòd & ipsam in gloriam Christi annuntiabant; de cætero, simplici & nota iam fide receptam, sine vlla qualitatis quæstione, solis refragantibus Sadducæis. adeò facilius fuit negari in totum mortuorum resurrectionem, quàm aliter intelligi. Habes Paulum, apud summos sacerdotes, sub Tribuno,
a Act. 23. 6. inter Sadducæos, & Pharisæos, fidei suæ professorem, a *Viri*, inquit, *fratres, ego Pharisæus sum, filius Pharisæorum; de spe nunc & de resurrectione iudicor apud vos*: Vtique communi; nè quia iam transgressor legis videbatur, de præcipuo fidei totius articulo, id est de resurrectione, ad Sadducæos sapere existimaretur. Ita, quam nolebat videri rescindere, fidem resurrectionis vtique confirmabat secundùm Pharisæos, respuens nega-
Act. 26. 22. tores eius Sadducæos. Proinde & apud Agrippam, nihil se ait proferre, citra quam Prophetæ annuntiassent. Ergo seruabat resurrectionem quoque, qualem Prophetæ annuntiarant. Nam & de resurrectione mortuorum apud Moysen scriptum comme-
b Gen. 9. 5. morans, corporalem eam norat; in qua scilicet b *sanguis hominis exquiri habebit*. Itaque talem prædicabat, qualem & Pharisæi susceperant, & Dominus ipse defende-
Act. 17. 32. tat; & Sadducæi, nè talem quoque crederent, in totum esse noluerant. Sed nec Athenienses aliam intellexerant à Paulo porrendi. denique irriserant: non irrisuri omnino, si animæ solius restitutionem ab eo audissent. suscepissent enim vernaculæ suæ philosophiæ frequentiorem præsumptionem. At vbi nationes præconium resurrectionis inauditæ retro, ipsa nouitate concussit; & digna incredulitas rei tantæ, quæstionibus fidem torquere cœpit; tunc & Apostolus per totum penè instrumentum, fidem huius spei corroborare curauit, & esse eam ostendens, & nondum transactam: & (de quo magìs quærebatur) corporalem: & quod insuper dubitabatur, non aliter corporalem.

CAPVT XL.

Frustra hæretici abutuntur Apostoli loco, de interioris, & exterioris hominis corruptione, & renouatione loquente: caro enim Christo compassa conregnabit.

Per totum. V. Resurrect. impug. hæret. 9.

NIHIL autem mirum, si & ex ipsius instrumento captentur argumenta, quum
a 1. Cor. 11. 19. a *oporteat hæreses esse*; quæ esse non possent, si non & perperam scripturæ intelligi possent. Nactæ denique hæreses duos homines ab Apostolo editos; interiorem, id est animam; & exteriorem, id est carnem: salutem quidem animæ, id est interiori hominis
b 2. Cor. 4. 16. exitium verò carni, id est exteriori, adiudicauerunt: quia scriptum sit Corinthiis, b *Nam etsi homo noster exterior corrumpitur, sed interior renouatur die & die*. Porro, nec anima per semetipsam homo, quæ figmento, iam homini appellato, postea inserta est: nec caro sine anima, homo, quæ post exilium animæ, cadauer inscribitur. Ita vocabulum, homo, consertarum substantiarum duarum quodammodo fibula est. sub quo vocabulo non possunt esse nisi cohærentes. Porro, Apostolus interiorem hominem, non tam animam quàm mentem atque animum intelligi mauult; id est, non substantiam ipsam, sed
c Ephes. 3. 17. substantiæ saporem. Siquidem Ephesiis scribens, c *in interiorem hominem habitare Christum*, sensibus vtique initiandum Dominum significauit. Denique adiunxit, *Per fidem*: &, *In cordibus vestris*: &, *In dilectione*. Fidem quidem, & dilectionem, non substantiua animæ ponens, sed conceptiua. In cordibus autem dicens, quæ substantiua sunt carnis, iam & ipsum interiorem hominem carni deputauit, quem in corde constituit. Inspice
d 2. Cor. 4. 16. nunc quomodo d *exteriorem quidem hominem corrumpi allegarit, interiorem verò renouari die, ac die*. Nec illam corruptelam carnis affirmes, quam ex die mortis, in perpetuum defectura patiatur: sed quam in istius vitæ spatio, antè mortem, & vsque ad mortem, vexationibus & pressuris, tormentis atque suppliciis, nominis causa experietur. Nam & *homo interior* hîc vtique renouari habebit per suggestum spiritus, proficiens fide, & disciplina *die, ac die*: non illic, id est, non post resurrectionem: vbi non vtique *die, ac*
e Ibid. 17. *die renouari* habemus, sed semel ad summam. De sequentibus disce: e *Quod enim ad præsens est*, inquit, *temporale, & leue pressuræ nostræ, per supergressum, in supergressum, æternum gloriæ pondus perficiet in nobis, non intuentibus quæ videntur*; id est passiones; *sed quæ non videntur*, id est mercedes. *Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ verò non videntur, æterna*. Pressuras enim & læsuras, quibus corrumpitur homo exterior, vt leues & temporales, idcirco contemnendas affirmat, præferens mercedum æternarum, inuisibilium, & gloriæ

gloriæ pondus in compensationem laborum, quos hîc caro patiendo corrumpitur. Adeò non illa est corruptio, quam in perpetuum carnis interitum, ad resurrectionem expellendam exteriori homini adscribunt. Sic & alibi: [f] *Siquidem, ait, compatimur, vti* f Rom.8.17.
& conglorificemur. reputo enim non dignas esse passiones huius temporis, ad futuram gloriam, quam nos habet reuelari. Et hic minora ostendit incommoda præmijs suis. Porro, si per carnem compatimur, cuius est propriè passionibus corrumpi, eiusdem erit & quod pro compassione promittitur. Atque adeò carni adscribit pressuratum proprietatem, vt & suprà dicat: [g] *Quum venissemus autem in Macedoniam, nullam remissionem habuit* g 2. Cor.7.5.
caro nostra. Dehinc, vt animæ daret compassionem: *In omnibus*, inquit, *compressi. Extrinsecus pugnæ*; debellantes scilicet carnem: *Intrinsecus timor*; affligens scilicet animam. Adeo *etsi corrumpitur homo exterior*, non vt amittens resurrectionem, sed vt sustinens vexationem, corrumpi intelligetur. & hoc non sine interiore. Ita amborum erit 2. Cor.4.16.
etiam conglorificari, sicut & compati. Secundùm collegia laborum, consortia etiam decurrant necesse est præmiorum.

CAPVT XLI.

Domicilium, & mansio in cælo carni promittitur à Paulo.

Per totum. V. Resurrect. probat. Script. 11.

EANDEM adhuc sententiam exequitur, remunerationes vexationibus præferens. [a] *Scimus enim*, inquit, *quoniam etsi terrena domus nostra huius tabernaculi dissoluatur,* a 2.Cor.5.1.
habemus domum non manufactam, æternam in cælis; id est, per hoc quod dissoluetur caro nostra per passiones, domicilium consecuturi sumus in cœlis. Meminerat Euangelicæ definitionis: [b] *Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quia illorum est regnum* b Matt.5.10
cælorum. Non tamen carnis restitutionem negauit, si compensationem mercedis opposuit; cùm ipsi compensatio debeatur, cui dissolutio deputatur, scilicet carni. Sed quia domum dixerat, carnem, eleganter voluit & in mercedis comparatione, vocabulo domus vti; ipsi domui, quæ dissoluetur per passionem, meliorem domum repromittens per resurrectionem. Nam & Dominus [c] *multas mansiones*, quasi domus, *apud Patrem* re- c Io.14.2.
promittit. Quanquam nec de domicilio mundi potest intelligi; quo dissoluto, æterna sedes repromittatur in cœlis: quia & quæ sequuntur, ad carnem manifestè pertinentia, ostendunt priora omnino ad carnem pertinere. Diuisionem enim facit Apostolus, quum subjicit: [d] *Nam & hoc gemimus; domicilium nostrum, quod de cælo est, superindui de-* d 2.Cor.5.2
siderantes; siquidem induti, non nudi inueniamur; id est, antè volumus superinduere virtutem cœlestem æternitatis, quàm carne exuamur. Huius enim gratiæ priuilegiũ illos manet, qui ab aduentu Domini deprehendentur in carne, & propter duritias temporum Antichristi merebuntur, compendio mortis per demutationem expunctæ, concurrere cum resurgentibus; sicut Thessalonicensibus scribit, [e] *Hoc enim dicimus vobis* e 1. Thess.4.
in sermone Domini, quòd nos qui viuimus, qui remanemus in aduentu Domini, non præuenie- 15. & seq.
mus eos qui dormierunt. Quoniam ipse Dominus, in iussu, & voce archangeli, & in tuba Dei, descendet de cælo; & mortui in Christo resurgent primi: dehinc nos cum ipsis simul rapiemur in nubibus obuiam Domino in aera, & ita semper cum Domino erimus.

CAPVT XLII.

Demutatio in melius, & raptus in aera carni suscitatæ promittitur, & mortale hoc deuorabitur à vita, cùm ossa penitus aliqua non deuorantur à morte.

Per totum. V. Resurrect. probat. Script. 11. in m.

HORVM demutationem ad Corinthios reddit, dicens [a] *Omnes quidem resurge-* a 1. Cor.15.
mus, non autem omnes demutabimur, in atomo, in momentaneo motu oculi, in nouissi- 51.
ma tuba; sed illi scilicet soli, qui inuenientur in carne. [b] *Et mortui, inquit, resurgent* b 1.Thess.4.
primi, & nos demutabimur. Hac ergo prius dispositione prospecta, reliqua reuocabis 16.
ad superiorem sensum. Nam cùm adjicit, [c] *Oportet enim corruptiuum istud induere incor-* c 1. Cor.15.
ruptelam, & mortale istud induere immortalitatem; hoc erit illud domicilium de cœlo, 53.
quod gementes in hac carne superinduere desideramus; vtique super carnem, in qua deprehendemur; quia [d] *grauari nos ait, qui sumus in tabernaculo; quod nolumus exui, sed potius superindui; vti deuoretur mortale à vita*, scilicet dum demutatur, superinduendo d 2.Cor.5.4
quod est de cœlis. Quis enim non desiderabit, dum in carne est, superinduere immortalitatem, & continuare vitam, lucrifacta morte per vicariam demutationem, [e] *nè inferos experiatur, vsque nouissimum quadrantem exacturos?* Cæterùm, demutationem e Matt.5.26

etiam post resurrectionem consecuturus est, inferos iam expertus. Abhinc enim definimus, carnem quidem omni modo resurrecturam, atque illa ex demutatione superuentura, habitum angelicum suscepturam. Aut si in his solis qui inuenientur in
f 1. Cor. 54. carne, demutari eam oporrebit, *f vti deuoretur mortale à vita*, id est caro ab illo superindumento cælesti & æterno: ergo qui mortui deprehendentur, vitam non consequentur, priuati iam materia, &, vt ita dixerim, esca vitæ, id est carne. Aut necesse est recipiant eam & illi, vt & in ipsis mortale deuorari possit à vita, si vitam sunt consequuturi. Sed in mortuis, inquis, iam deuoratū erit mortale istud. Non vtique in omnibus. Quantos enim licebit vel pridianos inueniri, tam recentia cadauera, vt nihil in illis deuoratum videri possit? Vtique enim deuoratum non aliud existimas, quàm interceptum, quàm abolitum, quàm omni sensu ereptum: quod comparere omni genere cessauerit. Nec gigantum autem antiquissima cadauera deuorata constabit, quorum crates adhuc viuunt. Diximus iam de isto alibi. Sed & proximè in ista ciuitate, quum Odei fundamenta, tot veterum sepulturarū sacrilega, collocarentur; quingentorum ferè annorum ossa, adhuc succida, & capillos olentes populus exhorruit. Constat, non tantùm ossa durare, verùm & dentes incorruptos perennare; quæ vt semina retinentur fructificaturi corporis in resurrectione. Postremò, etsi tunc deuoratum inuenietur mortale in omnibus mortuis, certè à morte, certè ab æuo, certè per ætatem; nunquid à vita, nunquid à superindumento, nunquid ab immortalitatis ingestu? Porro, qui ab his ait deuoratum iri mortale, ab aliis negauit. Et vtique hoc à diuinis viribus, non à naturalibus legibus perfici præstarique conueniet. Ergo cùm à vita habeat deuorari quod mortale est, id exhiberi omnifariam necesse est vt deuoretur; & deuorati, vt demutetur. Si ignem dicas accendi oportere, non potes id per quod accenditur, alibi necessarium adfirmare,
g 2. Cor. 5. 3. alibi non. Sic & cùm infulcit: *g Siquidem exuti, non inueniemur nudi*, de eis scilicet qui non in vita, nec in carne deprehendentur à die Domini; non aliàs negauit nudos, quos prædixit exutos, nisi quia reuestitos voluit intelligi eadem substantia, qua fuerant spoliati. Vt nudi enim, inuenientur; carne deposita, vel ex parte discissa, siue detrita. (& hoc enim nuditas potest dici) dehinc recipient eam, vt re induti carnem, fieri possint etiam superinduti immortalitatem. Superindui enim, nisi vestito iam, conuenire non poterit.

CAPVT XLIII.

Non fauet Paulus hæreticis loquens de peregrinatione à corpore, cùm expressè subijciat nos recepturos per corpus, quidquid in eo gessimus.

In p. ad m. V. Martyres. 15. in m. ad f. V. Resurrect. probat. Script. 12.

a 2. Cor. 5. 6. 7. PROINDE cùm dicit: *a Itaque confisi semper, & scientes quod cùm immoramur in corpore, peregrinamur à Domino: per fidem enim incedimus, non per speciem*; manifestum est hoc quoque non pertinere ad offuscationem carnis, quasi separantis nos à Domino. Et
b Ibid. 7. hic enim exhortatio fastidiendæ vitæ huius obuertitur; siquidem *b peregrinamur à Domino quamdiu viuimus: per fidem incedentes, non per speciem*; id est spe, non re: & ideo sub-
c Ibid. 8. iungit, *c Fidentes autem, & bonum ducentes magis peregrinari à corpore, & immorari ad Dominum*: scilicet vt per speciem magis incedamus, quàm per fidem; per rem potius, quàm per spem. Vides quàm & hic corporum contemptum ad martyriorum præstantiam referat. Nemo enim peregrinatus à corpore, statim immoratur penes Dominum, nisi ex martyrij prærogatiua: paradiso scilicet, non inferis, deuersurus. Defecerant autē Apostolo verba ad significandum de corpore excessum. An ratione etiam nouè loquitur? temporalem enim absentiam à corpore volens significare, peregrinari nos ab eo dixit, quoniam qui peregrinatur, etiam reuertetur in domicilium. Exinde etiam ad omnes:
d 2. Cor. 5. 9 *d Et ideo gestimus*, inquit, *siue peregrinantes, siue immorantes placibiles Deo esse. Omnes enim*
e Ibid. *manifestari nos oportet pro tribunali Christi Iesu*. Si omnes, & totos: si totos, & interiores & exteriores, id est, tam animas, quàm & corpora; *e vt vnusquisque*, inquit, *reportet quæ per corpus secundùm quæ gessit, bonum, siue malum*. Hoc iam quomodo legas, quæro. quasi turbatè enim per hyperbaton struxit. vtrumnè quæ per corpus reportanda erunt, an quæ per corpus gesta sunt? Sed & si quæ per corpus reportanda sunt, corporalis indubitatè resurrectio est: & si quæ per corpus gesta sunt, per corpus vtique pensanda sunt, per quod & gesta sunt. Ita & totus hic à capite tractatus Apostoli, tali clausula detextus qua carnis resurrectio ostenditur, secundùm hæc erit intelligendus quæ cum clausula consonant.

CAPVT XLIV.

Vas quidem fictile corpus thesaurum continet, & sepulchrum Christi dicitur, dum hic mortificatur: sed in resurrectione eiusdem, vita Christi merito empta, & similis vitæ immortali Christi, in eodem manifestabitur.

Per totum. V. Resurrect. probat. Script. 12. à p. ad f. V. Carnis excell. in ord. ad gratiam. 2.

SI enim adhuc ad superiora respectes, vnde mentio hominis exterioris & interioris inducta est, nonne & dignitatem, & spem carnis integram inuenies? Dum enim [a] *de lumine, quod illuxerit Deus in cordibus nostris, ad illuminationem agnitionis gloriæ suæ, in persona Christi, dicit habere nos thesaurum istum in testaceis vasis*, scilicet in carne: vtrumnè quia testacea est, secundùm originem in limo destruetur; an quia diuini thesauri conditorium est, extolletur? Atquin, si lumen ipsum illud verum, quod est in persona Christi, vitam in se continet, eaque vita cum lumine committitur in carnem; peritura est, in quam vita committitur? Planè, si periturus & ipse thesaurus. perituris enim peritura creduntur; sicut [b] *veteribus vtribus, nouum vinum*. Cùm item subjicit, [c] *Semper mortificationem Christi Iesu circumferentes in corpore nostro*; qualis ista res est, quæ post Dei templum, iam & sepulcrum Christi potest dici? Cur autem [d] *mortificationem Domini circumferimus in corpore? vti & vita*, inquit, *manifestetur*. vbi? in corpore. in quo? in mortali. Ergo, in carne planè mortali, secundùm culpam; sed & vitali, secundum gratiam. Vide quantam? *vt in illa, vita Christi manifestetur*. In re ergo aliena salutis, in substantia perpetuæ dissolutionis, manifestabitur vita Christi æterna, iugis, incorrupta, iam & Dei vita? aut cuius temporis, vita Domini manifestabitur in corpore nostro? Illa quidem quam vixit vsque in passionem; quæ non modò apud Iudæos in manifesto fuit, verùm etiam omnibus nunc gentibus prodita est. Adeò eam significat, quæ [e] *portas adamantinas mortis, & æneas seras inferorum infregit*, quæ exinde iam nostra est. Denique, manifestabitur in corpore. quando? post mortē. quomodo? dum resurgimus in corpore, sicut & Christus. Nè enim quis argumentetur, nunc habere [f] *manifestari vitam Iesu in corpore nostro* per disciplinam sanctitatis, & patientiæ, & iustitiæ, & sapientiæ, quibus Domini vita floruerit, prouidentissima Apostoli intentio ingerit: *Si enim nos qui viuimus, in mortem tradimur, propter Iesum, vt vita eius manifestetur in corpore nostro mortali*. ideo defunctis nobis hoc ait futurum in corpore nostro. Quòd si tunc, quomodo nisi resuscitato eo? proinde & in clausula: [g] *Scientes, ait, quòd qui suscitauit Iesum, & nos suscitabit cum ipso, quia iam resurrexit à mortuis*: nisi quia, cum ipso, sicut ipsum, sapit? Si verò sicut ipsum, non vtique sine carne.

[a] 2. Cor. 4.6 [b] Matt. 9.17 [c] 2. Cor. 4. 10. [d] Ibid. 11. [e] Psal. 106.16. [f] 2. Cor. 4.11 Ibid. [g] Ibid. 14.

CAPVT XLV.

Hæretici abutuntur Apostolo, in depositione veteris hominis, non enim carnem morte deponi præcipit, vt eam acceleremus, sed veterem & corruptam conuersationem.

Per totum. V. Homo vetus & nouus. 3. in f. in Alphab. Errorum. V. Animæ corp. & effigies. 6.

SED & rursus alia cæcitate in duos homines impingunt, in veterem, & in nouum; monente Apostolo, [a] *deponere nos veterem hominem*, qui corrumpitur per concupiscentiam seductionis; renouari autem spiritu sensus; [b] *& induere nouum hominem, qui secundum Deum conditus est, in iustitia, & religione veritatis*; vt & hic ad duas substantias distinguendo, vetustatem ad carnem, nouitatem ad animam, corruptionem perpetuam veteri defendat, id est carni. Porro, si secundùm substantias, nec anima nouus homo, quia posterior; nec caro ideo vetus, quia prior. quantulum enim temporis inter manum Dei, & afflatum? ausim dicere, etiamsi multò prior anima caro, eo ipso quod anima impleri se exspectauit, priorem eam fecit. Omnis enim consummatio atque perfectio, etsi ordine postumat, effectu tamen anticipat. Magis illud prius est, sine quo priora non possunt. Si caro vetus homo, quando istud? à primordio? atquin Adam nouus totus, & ex nouo vetus nemo. nam & exinde à benedictione genituræ, caro atque anima simul fiunt, sine calculo temporis; & quæ simul in vtero etiam seminantur, quod docuimus in commentario animæ, contemporant fœtu, coætant: nam duos istos homines; sanè ex substantia duplici, non tamen & ætate. sic vnū edunt, dum prior neuter est. * Scitius est, totos nos aut veteres, aut nouos esse: quā enim alterū possimus esse, nescimus. Sed Apostolus veterē hominē manifestè notat: * *Expone eum*, inquit, secundùm res.

[a] Ephes. 4. 22. [b] Ibid. * Citius. * Exponentes.

c Ephes. 4. 22. pristinam conuersationem, *veterem hominem*, non secundùm alicuius substantiæ senium. Neque enim carnem præcipit deponamus, sed quæ & alibi carnalia ostendit; Gal. 5. 19. opera, non corpora accusans, de quibus & hîc subjicit: d *Deponentes mendacium, loquimini veritatem vnusquisque ad proximum suum, quoniam membra alterutrum sumus. Irascimini autem, & nolite delinquere. Sol non occidat super iracundiam vestram. Neque dederitis locum diabolo. Qui furabatur, iam non furetur, immò potius laboret operando manibus, vti habeat impartire indigenti.* e *Omnis sermo turpis non procedat ex ore vestro, sed qui sit optimus ad ædificationem fidei, vt gratiam audientibus præstet. Et nolite contristare Spiritum Dei sanctum, in quo signati estis, in redemptionis die. Omnis amaritudo, & ira, & clamor, & blasphemia, & indignatio auferatur à vobis, cum omni malitia. Estote autem in alterutrum benigni, misericordes, donantes inuicem, sicut & Deus vobis donauit in Christo.* Igitur qui carnem, veterem hominem existimant, cur non mortem sibi properant, vt vetere homine deposito, præceptis Apostoli occurrant? Nos enim qui totam fidem in carne administrandam credidimus, immò & per carnem, cuius est & os ad proferendum optimum quemque sermonem, & lingua ad non blasphemandum, & cor ad non indignandum, & manus ad operandum & largiendum; tam vetustatem hominis, quàm nouitatem; ad moralem, non ad substantialem differentiam pertinere defendimus. Atque ita, pariter agnoscimus, hominem qui secundùm pristinam conuersationem vetus fuerit, eundem & corrumpi, ita dictum secundùm concupiscentiam seductionis, quemadmodum & veterem, secundùm pristinam conuersationem, non secundùm carnem, per interitum perpetuum. Cæterùm, carne tam saluum quàm eundem: vtpote vitiosam disciplinam, non corpulentiam exutum.

d Ephes. 4. 25. Psal 4. 5. Ephes. 4. 27

e Ibid. 29. & seq.

CAPVT XLVI.

Apostolus non carnis substantiam, sed opera carnis & peccata damnat.

Per totum. V. Carnis infirmitas. 2.

Ephes. 4. 22 TALEM vbique Apostolum recognoscas, ita carnis opera damnantem, vt carnem damnare videatur: sed nè ita quis existimet, ex aliorum vel cohærentium sensuum suggestu procurantem. Nam & dicens: a *Eos qui in carne sunt, Deo placere non posse,* statim de prauo intellectu, ad integrum reuocat, adjiciens: b *Vos autem non estis in carne, sed in spiritu.* Eos enim quos in carne esse constabat, negando in carne esse, in operibus carnis non esse monstrabat: atque illos demum Deo placere non posse; non qui in carne essent, sed qui carnaliter viuerent: placere autem Deo illos, qui c *in carne positi, secundum spiritum incederent.* Et rursus: d *Corpus quidem ait, mortuum, sed propter delinquentiam: sicut spiritum, vitam, propter iustitiam.* Vitam autem morti opponens in carne constitutæ, sine dubio illic & vitam repromisit ex iustitia, vbi mortem determinauit ex delinquentia. Cæterùm, frustrà opposuit vitam morti, si non est illic vbi est & ipsa, cui eam opposuit, excludendæ vtique de corpore. Porro, si vita mortem de corpore excludit, non potest id perficere, nisi illuc penetret, vbi est quod excludit. Et quid ego nodosius, cùm Apostolus absolutius? e *Si enim*, inquit, *spiritus eius qui suscitauit Iesum, habitat in vobis; qui suscitauit Iesum à mortuis, suscitabit & mortalia corpora vestra, propter inhabitantem spiritum eius in vobis*: vt & si animam quis corpus mortale præsumpserit, quum hoc & carnem negare non possit, carnis quoque resuscitationem cogatur agnoscere, secundùm eiusdem status communionem. Ex sequentibus adhuc discas, opera carnis damnari, non ipsam. f *Itaque, fratres, ait, debitores sumus, non carni, vt secundùm carnem viuamus: si enim secundùm carnem vixeritis, futurum est vt moriamini: si verò spiritu, carnis actus mortificaueritis, viuetis.* Porro, vt ad singula quæque respondeam; si in carne constitutis, secundùm spiritum tamen degentibus, salus repromittitur; iam non caro aduersatur saluti, sed operatio carnis. Operatione autem carnis exclusa, quæ causa est mortis, salua iam caro ostenditur, causa carens mortis. g *Lex enim*, inquit, *spiritus vitæ in Christo Iesu, manumisit me à lege delinquentiæ, & mortis*: certè quam præmisit, h *habitare in membris nostris.* Ergo iam membra nostra lege mortis non tenebuntur, quia nec delinquentiæ, à quibus manumissa sunt. i *Quod enim inualidum erat legis, in quo infirmabatur per carnem, misso Deus filio suo in simulacro carnis delinquentiæ, & per delinquentiam, damnauit delinquentiam in carne*, non carnem in delinquentia: neque enim domus cum habitatore damnabitur. k *Habitare enim peccatum dixit in corpore nostro.* Damnata autem delinquentia, caro absoluta est: sicut indemnata ea, legi mortis & delinquentiæ obstricta est. Sic & l *sensum carnis, mortem appellauit, dehinc & inimicitiam ad Deum*, sed non carnem ipsam. Cui ergo, dices, reputabitur sensus carnis, si non sub-

a Rom. 8. 8. b Et. 9.

c Rom. 8. 4. d Rom. 8. 10.

e Rom. 8. 11.

f Rom. 8. 12

g Rom. 8. 2.

h Rom. 7. 23

i Rom. 8. 3.

k Rom. 7. 20.

l Rom. 8. 7.

ſtantiæ ipſi? Planè, ſi probaueris aliquid carnẽ de ſuo ſapere. Si verò ſine anima nullius
eſt ſenſus, intellige ſenſum carnis ad animam eſſe referendum; carni interdum deputa-
tum, quia per carnem adminiſtratur: Et ideo [m] *habitare ait delinquentiam in carne*, quia m Rom. 7. 20.
& anima, à qua delinquentia inducitur, inquilina eſt carnis, mortificatæ quidem, ſed
non ſuo, verùm delinquentiæ nomine. Nam & alibi: [n] *Quomodo*, inquit, *etiam nunc*, n Coloſſ. 2. 20.
velut viuentes in mundo, ſententiam fertis? non ad mortuos ſcribens, ſed ad eos qui de-
ſinere deberent, mundialiter viuere.

CAPVT XLVII.

Paulus è contra vitam & ſalutem carni repromittit, & non ſoli animæ, ſed totius hominis ſubſtantiæ.

In p. V. Carnis infirmitas. 2. in m. ad circa. f. V. Baptiſmi effectus. 1. circa. f. V. Hæretici ſcripturæ S. corruptores. 1. in f. V. Reſurrect. gloria & dotes. 2. in f. V. Chriſtus Iudex. 2.

HÆc enim erit vita mundialis, qua [a] *veterem hominem dixit confixum eſſe Chriſto;* a Rom. 6. 6.
non corporalitatem, ſed mortalitatem. Cæterùm, ſi non ita accipimus, non eſt
corporalitas noſtra confixa, nec crucem Chriſti caro noſtra perpeſſa eſt; ſed quemad-
modum adiecit, [b] *Vti euacuetur corpus delinquentiæ*; per emendationem vitæ, non per in- b Rom. 6. 8.
teritum ſubſtantiæ; ſicut ait, *Vti hactenus delinquentiæ ſeruiamus*. & vt hac ratione com-
mortui Chriſto, credamus, quòd etiam conuiuamus illi. [c] *Sic enim*, inquit, *& vos reputa-* c Ibid. 11.
te mortuos quidem vos. Cuinam? carni? non, ſed delinquentiæ. Ergo ſalui erunt carni;
viuentes autem Deo in Chriſto Ieſu; per carnem vtique; cui mortui non erunt; delin-
quentiæ ſcilicet mortui, non carni. Nam & adhuc ingerit: [d] *Ne ergo regnauerit in cor-* Rom. 6. 12.
pore veſtro mortali delinquentia, ad obaudiendum illi, & ad exhibendum membra veſtra ar- d Rom. 6. 19
ma iniuſtitiæ, delinquentiæ; ſed exhibete voſmetipſos Deo, velut ex mortuis viuos; non ve- & ſeq.
lut viuos, ſed velut ex mortuis viuos: *& membra veſtra, arma iuſtitiæ*. Et rurſus: [d] *Sicut
exhibuiſtis membra veſtra famula immunditiæ, & iniquitatis ad iniquitatem; ita & nunc ex-
hibete membra veſtra famula iuſtitiæ, in ſanctificium. Quum enim ſerui eſſetis delinquentiæ,
liberi eratis iuſtitiæ. Quem ergo fructum habebatis ſuper his, de quibus nunc confundimini?
finis enim illorum mors. Nunc vero liberi facti à delinquentia, famulati autem Deo, habetis
fructum veſtrum in ſanctificium; finem autem, vitam æternam. Stipendia enim delinquentiæ,
mors: donatiuum autem Dei, vita æterna in Chriſto Ieſu Domino noſtro.* Ita per totam hanc
ſenſuum ſeriem, ab iniuſtitia, & delinquentia membra noſtra diuellens, & iuſtitiæ,
& ſanctimoniæ adiungens, & transferens eadem à ſtipendio mortis, ad donatiuum
vitæ æternæ; carni vtique compenſationem ſalutis repromittit, cui nullam omnino
competiſſet imperari propriam ſanctimoniæ & iuſtitiæ diſciplinam, ſi non ipſius eſſet
& præmium diſciplinæ: ſed nec ipſum baptiſma committi, ſi per regenerationem, non
etiam reſtitutioni inauguraretur, hoc quoque Apoſtolo ingerente: [e] *An ignoratis,* e Rom. 6. 3.
*quod quicunque in Chriſtum Ieſum tincti ſumus, in mortem eius tincti ſumus? conſepulti ergo
illi ſumus per baptiſma in mortem, vti quemadmodum ſurrexit Chriſtus à mortuis, ita & vos in
nouitate vitæ incedamus*. Ac nè de iſta tantùm vita putes dictum, quæ ex fide per baptiſ-
ma in nouitate viuenda eſt, prouidentiſſimè adſtruit: [f] *Si enim complantati fuerimus* f Ibid. 5.
ſimulacro mortis Chriſti, ita & reſurrectionis erimus. Per ſimulacrum enim morimur in
baptiſmate, ſed per veritatem reſurgimus in carne, ſicut & Chriſtus. [g] *vt ſicut regnauit* g Rom. 5. 21
*in morte delictum; ita & gratia reguet per iuſtitiam in vitam ſempiternam, per Ieſum Chriſtum
Dominum noſtrum*. Quomodo ita, ſi non æquè in carne? Vbi enim mors, ibi & vita poſt
mortem; quia & vita ibi antè, vbi poſtea mors. Nam ſi regnum mortis nihil operatur,
quàm carnis diſſolutionem; proinde, vitam contrariam morti, contrarium oportet
operari; id eſt, carnis redintegrationem; vt ſicut deuorauerat mors inualeſcendo, ita
& mortali deuotato ab immortalitate, audire poſſit, [h] *Vbi eſt, mors, aculeus tuus? vbi* h 1. Cor. 15. 55.
eſt, mors, contentio tua? Sic enim & [i] *gratia illic ſuperabundabit, vbi & iniquitas abun-
dauit*. [k] *Sic & virtus in infirmitate perficietur*. [l] *quod perijt, ſaluum faciens; quod mortuum* i Rom 5. 20.
eſt, viuificans; quod percuſſum eſt, ſanans; quod languit, medicans; quod ereptum eſt, redi- k 2. Cor. 12. 9.
mens; quod famulatum eſt, liberans; quod ſeductum eſt, reuocans; quod eliſum eſt, ſuſcitans.
& quidem de terra [m] *in cœlum, vbi noſtrum municipatum*. Philippenſes quoque ab Apo- l Ezech. 34. 16.
ſtolo diſcunt: Vnde & *ſaluificatorem noſtrum expectamus Ieſum Chriſtum, qui trans-* m Philipp. 3. 20.
figurabit corpus noſtræ humilitatis, conformale corpori gloriæ ſuæ; ſine dubio poſt reſur-
rectionem, quia nec ipſe Chriſtus glorificatus eſt antè paſſionem. Hæc erunt
corpora noſtra, quæ Romanos [n] *obſecrat exhibere, hoſtiam viuam, ſanctam, placibi-
lem Deo*. Quomodo viuam, ſi peritura ſunt? quomodo ſanctam, ſi prophana ſunt? n Rom. 12. 1.

CAPVT XXXXIX.

Differentia vtriusque Adæ, & vtriusque in nobis imago diuersa: & quomodo caro, & sanguis regnum Dei non possideat.

à p. V. Christi, Elogia. 2. à m. ad f. V. Resurrect. impug. hæret. 12.

VEntvm est nunc ad carnem, & sanguinem reuerà totius quæstionis: quas substantias, quali conditione exhæredauerit Apostolus à Dei regno, æquè de antecedentibus discere est. [a] *Primus*, inquit, *homo de terra choicus*, id est limacius, id est Adam. *Secundus homo de cœlo*, id est sermo Dei, est Christus: non aliàs tamen homo, licet de cœlo, nisi quia & ipse caro atque anima, quod homo, quod Adam. Nam & suprà [b] *nouissimus Adam* dictus, de consortio substantiæ commercium nominis traxit; quia nec Adam ex semine caro, quod & Christus. [c] *Qualis ergo choicus, tales & choici; qualis cœlestis, tales & cœlestes.* Substantia tales? an primò disciplina? dehinc & dignitate, quam & disciplina captauit? Atquin, substantia nullo modo separabuntur choici, atque cœlestes, semel ab Apostolo homines dicti. Si enim Christus solus verè cœlestis, immò & supercœlestis; homo tamen, quà caro atque anima, nihilo ex ista substantiarum conditione, à choica qualitate discernitur: proinde & qui cœlestes secundùm illum, non de substantia præsenti, sed de futura claritate cœlestes prædicati intelliguntur. quia & retro, vnde distinctio ista manauit de dignitatis differentia, ostensa est [d] *alia supercœlestium gloria, alia superterrenorum; & alia solis, alia luna, alia stellarum. quia & stella à stella differt in gloria*, non tamen in substantia. Denique, præmissa differentia dignitatis in eadem substantia, & nunc sectandæ, & tunc capessendæ, subjungit etiam exhortationem, vt hîc habitum Christi sectemur ex disciplina, & illic fastigium consequamur ex gloria: [e] *Sicut portauimus imaginem choici, portemus etiam imaginem supercœlestis.* Portauimus enim imaginem choici per collegium transgressionis, per consortium mortis, per exilium paradisi. Nam etsi in carne hîc portatur imago Adæ, sed non carnem monemur exponere. Si non carnem, ergo conuersationem, vt proinde & cœlestis imaginem gestemus in nobis; non iam Dei, nec iam in cœlo constituti; sed secundùm lineamenta Christi incedentes [f] *in sanctitate, & iustitia, & veritate.* Atque adeò ad disciplinam totum hoc dirigit, vt hîc dicat portandam imaginem Christi in ista carne, & in illo tempore disciplinæ. *Portemus* enim præceptiuo modo, dicens, huic tempori loquitur, in quo homo nulla alia substantia est, quàm caro, & anima; aut si quam aliam, id est, cœlestem substantiam hæc fides spectat, huic tamen repromissa sit, cui ad illam elaborare, mandatur. Quum igitur imaginem choici, & cœlestis in conuersatione constituat; illam ejectandam, hanc verò sectandam; dehinc adiungat, [g] *Hoc enim dico*, (id est, propter ea quæ suprà dixi: coniunctio est enim, sensus supplementum antecedentibus reddens) *quòd caro & sanguis regnum Dei hæreditati possidere non possunt.* nihil aliud intelligi mandat carnem, & sanguinem, quàm supradictam imaginem choici: quæ si in conuersatione censetur vetustatis, conuersatio autem vetustatis, non capit Dei regnum, proinde caro, & sanguis non capiendo Dei regnum, ad conuersationem rediguntur vetustatis. Planè, si nunquam Apostolus pro operibus substantiam posuit, nec hîc ita vtatur. Si verò [h] *in carne adhuc constitutos, negauit esse in carne*, in operibus carnis negans esse; formam eius subruere non debes; non substantiam, sed opera substantiæ alienantis à Dei regno. Quibus etiam ad Galatas manifestatis, [i] *prædicere se, & prædixisse profitetur; quòd qui talia agunt, regnum Dei non sunt hæreditate consecuturi, non portantes scilicet imaginem cœlestis, sicut portauerant choici*; ideoque ex vetere conuersatione, nihil aliud deputandi quàm caro, & sanguis. Nam & si subitò in hanc definitionem erupisset Apostolus: [k] *eliminandam carnem, & sanguinem à Dei regno*, sine vllius suprà sensus præstructione, nonnè duas istas substantias proinde hominem veterem interpretaremur, carni & sanguini deditum, id est, esui & potui; cuius sit dicere aduersus fidem resurrectionis, [l] *Manducemus & bibamus, cras enim moriemur?* Et hoc enim infulciens Apostolus, carnem & sanguinem de fructibus ipsorum, manducandi & bibendi, sigillauit.

[a] 1. Cor. 15. 47
[b] Ibid. 46
[c] Ibid. 48.
[d] Ibid. 40. & 41.
[e] Ibid. 49.
[f] Ephes. 5. 8.
[g] 1. Cor. 15. 50.
[h] Rom. 8. 9.
[i] Gal. 5. 21.
[k] 1. Cor. 15. 50.
[l] Ibid. 32.

CAPVT L.

Resurrectio etiam carni reproba dabitur, sed non Dei regnum.

Per totum. V. Resurrect. impug. hæret. 12.

SEd & omissis huiusmodi interprætationibus, carnis & sanguinis opera taxantibus, ipsas quoque substantias non aliter, quàm sunt, intellectas, licebit resurrectioni

dicit, istud corruptiuum, & istud mortale, cutem ipsam tenens dicit. Certè istud nisi de subiecto, nisi de comparenti pronuntiasse non potuit. Demonstrationis corporalis est verbum. Aliud autem corruptiuum, aliud corruptela; & aliud mortale, & aliud mortalitas. Aliud enim quod patitur, aliud quod pati efficit. Ita, quæ patiuntur corruptelam, mortalitatem, caro scilicet, & sanguis, ea necesse est patiantur & incorruptelam, & immortalitatem.

CAPVT LII.

Apostolus mortuos asserit in eodem corpore suscitandos.

Per totum. V. Resurrect. impug. hæret. 18. & à m. V. Martyres. 12. & V. gentilium probra. 1.

VIDEAMVS iam nunc quo corpore venturos mortuos disputet. Et benè, quòd a 1. Cor. 15.
erupit statim ostendere; quasi quis eiusmodi quærat. [a] *Stulte*, inquit, *tu quod se-* 36.
minas, non viuificatur, nisi mortuum fuerit. Hoc ergo iam de exemplo seminis constet,
non aliam viuificari carnem, quàm ipsam quæ erit mortua. Et ita sequentia relucebunt.
Nihil enim aduersus regulam exempli licebit intelligi. nè quia sequitur, [b] *Et quod se-* b Ibid. 37.
minas, non corpus quod futurum est, seminas, idcirco aliud resurrecturum corpus, quàm
quod moriendo seminatur, existimes, cæterùm, excidisti ab exemplo. Nunquam
enim frumento seminato, & in terra dissoluto, hordeum erumpit, & non idipsum
genus grani, eademque natura, & qualitas, & forma. Denique, vnde, si non idipsum?
& corruptela enim ipsum est, dum ipsius est. Non enim & suggerit, quomodo non, c Ibid. 38.
quod futurum est, corpus seminatur? dicens; [c] *Sed nudum granum, si fortè, frumenti,*
aut alicuius eiusmodi: Deus autem dat illi corpus, prout vult. Certè ei grano, quod nudum
seminari ait. Certè, inquis. Ergo saluum est, cui dare habet Deus corpus. Quomodo
autem saluum est, si nusquam est? si non resurgit? si non idipsum resurgit? Si non resur-
git, saluum non est. Si non est saluum, accipere corpus à Deo non potest. Sed enim
saluum omni modo constat. Ad quid ergo dabit illi Deus, prout vult, corpus, habenti
vtique proprium corpus illud nudum, nisi vt iam non nudum resurgat? ergo additum
erit quod corpori superstruitur: nec exterminatur illud, cui superstruitur, sed auge-
tur. Seritur enim solummodò granum sine folliculi veste, sine fundamento spicæ, sine
munimento aristæ, sine superbia culmi. Exurgit autem copia fœneratum, compagine
ædificatum, ordine structum, cultu munitum, & vsquequaque vestitum. Hæc sunt
ei corpus à Deo aliud; in quod, non abolitione, sed ampliatione mutatur. Et vnicui-
que seminum suum corpus deputauit; non suum, id est, non pristinum: vt tunc & il-
lud suum sit, quod extrinsecus à Deo adquirit. Serui igitur exemplo; & conserua spe-
culum eius, carni; eandem credens fructificaturam, quæ sit seminata; ipsam, etsi
pleniorem; non aliam, etsi aliter reuertentem. Accipiet enim & ipsa suggestum &
ornatum, qualem illi Deus voluerit superducere secundùm merita. Sine dubio ad d Ibid. 39.
hoc dirigit, [d] *Non omnis caro, eadem caro*: non ad denegandam substantiæ communio-
nem, sed prærogatiuæ peræquationem; corpus, honoris, non generis, in differentiam
redigens. In hoc & figurata subjicit exempla animalium, & elementorum. [e] *Alia* e 1. Cor. 15.
caro hominis, id est serui Dei, qui verè homo est: *alia iumenti*, id est ethnici, de quo & 39.
Propheta: [f] *Adsimilatus est*, inquit, *homo irrationabilibus iumentis* [g] *Alia caro volucrum*, f Psal. 48. 13.
id est martyrum, qui ad superiora conantur: *alia autem piscium*, id est, quibus aqua 21.
baptismatis sufficit. Sic & de supercœlestibus corporibus argumenta committit. [h] *Alia* g 1. Cor. 15.
solis gloria, id est, Christi: *& alia lunæ*, id est Ecclesiæ: *& alia stellarum*, id est seminis 39. h Ibid. 41.
Abrahæ. *Et stella enim à stella differt in gloria; corpora terrena, & cælestia*; Iudæus scilicet,
& Christianus. Cæterùm, si non figuratè, satis vanè mulorum, & miluorum carnes, *&*
corpora cælestium luminum apposuit humanis, non pertinentia ad conditionis compara-
tionem, sicut nec ad resurrectionis consecutionem. Postremò, cùm per hæc, differen-
tiam gloriæ, non substantiæ, conclusisset: [i] *Sic*, inquit, *& resurrectio mortuorū*. Quomodo? i Ibid. 42.
non de alio aliquo, sed de sola gloria differens. Rursus enim resurrectionem ad eandem
substantiam reuocans, & ad granum denuò spectans, [k] *Seminatur*, inquit, *corruptela, re-* k Ibid. 43.
surgit incorruptela: seminatur in dedecoratione, resurgit in gloria: seminatur in infirmitate, re-
surgit in virtute: seminatur corpus animale, resurgit spiritale. Certè non aliud resurgit, quàm
quod seminatur: nec aliud seminatur, quàm quod dissoluitur humi: nec aliud dissolui-
tur humi, quàm caro. hanc enim sententia Dei elisit: [l] *Terra es, & in terram ibis*; quia & de l Gen. 3. 19.
terra erat sumpta. Hinc & Apostolus concepit seminari eam, dicere, quū redhibetur in

Ibid. terram, quia & feminibus fequeftratorium terra eft, illic deponendis, & inde repetendis. Ideoque & reconfignat imprimens, *Sic enim fcriptum eft*: nè aliud exiftimes effe feminari, quàm *In terram ibis, ex qua es fumptus*: fic nè alterius quàm carnis, fic enim fcriptum eft.

CAPVT LIII.

Apoftolus veram carnem, non verò animam, per corpus animale intellexit.

In p. V. Refurrect. impug. hæret. 15. à p. V. Carnis. excell. in ord. ad animam. 2. in m. ad f. V. Refurrect. gloria & dotes. 7. & in m. in Alphab. Errorum. V. Animæ corp. & effig. 7.

SED corpus animale, animam quidam argumentatur, vt illum à carne auocent recidiuatum. Porro, quum conftet, fixumque fit, illud refurrecturum corpus, quod fuerit feminatum, ad ipfius rei exhibitionem prouocabuntur. Aut oftendant animam feminatam poft mortem, id eft mortuam, id eft humi elifam, disjectam, diffolutam, quod in illam à Deo decretum non eft: proponant corruptelam eius, & dedecorationem, infirmitatem, vt ipfius fit etiam exfurgere in incorruptelam, & in gloriam, & in virtutem. Sedenim in Lazaro, præcipuo refurrectionis exemplo, caro iacuit in infirmitate, caro penè computruit in dedecorationem, caro interim putuit in corruptionem; & tamen Lazarus caro refurrexit; cum anima quidem; fed incorrupta; quam nemo vinculis lineis ftrinxerat, nemo in fepulcro collocarat, nemo iam fœtere fenferat, nemo quatriduò viderat feminatam. Totum habitum, totum exitum Lazari, omnium quoque caro hodie experitur, anima verò nullius. In qua ergo ftilus Apoftoli compatet; de qua eum loqui conftat; ea erit [a] *& corpus animale, quum feminatur; & fpiritale, quum fufcitatur.* Nam vt ita intelligas, manum adhuc porrigit, æquè de eiufdem fcripturæ auctoritate, [b] *factum retexens primum hominem Adam in animam viuentem.* Si Adam homo primus, caro autem homo antè animam, fine dubio caro erit facta in animam. facta porro in animam, cùm effet corpus, vtique animale corpus eft facta. Quid eam appellati velint, quàm quod per animam facta eft? quàm quod antè animam non fuit? quàm quod poft animam non erit, nifi quum refurgit? Recepta enim anima, rurfus animale corpus efficitur, vt fiat fpiritale. Non enim refurgit, nifi quod fuit. Ita, vnde carni competit corpus animale dici, inde animæ nullo modo competit. Caro enim antè corpus, quàm animale corpus. Animata enim, poftea facta eft corpus animale. Anima verò etfi corpus; tamen, quia ipfa eft corpus non animatum, fed animans potius, animale corpus non poteft dici, nec fieri quod facit. Alij enim accidens facit illud animale: non accidens autem alij, quomodo fe faciet animale? Sicut ergo antè animale corpus, caro, recipiens animam; ita & poftea fpiritale, induens fpiritum. Hunc ordinem Apoftolus difponens, in Adam quoque, & in Chrifto eum meritò diftinguit, vt in capitibus diftinctionis ipfius. Et quum Chriftum, nouiffimum Adam appellat, hinc eum recognofce ad carnis, non ad animæ refurrectionem omnibus doctrinæ viribus operatum. Si enim & primus homo Adam caro, non anima, qui denique [c] *in in animam viuam factus eft; & nouiffimus Adam Chriftus*, ideò Adam, quia homo; ideo homo, quia caro, non quia anima: atque ita fubjungit, [d] *Non primum quod fpiritale, fed quod animale, poftea quod fpiritale*, fecundùm vtrumque Adam. Et quid tibi videtur corpus animale, & corpus fpiritale in eadem carne diftinguere, cuius diftinctionem in vtroque Adam, id eft, in vtroque homine præftruxit? Ex qua enim fubftantia pariant, inter fe Chriftus, & Adam? Scilicet ex carne. licet & ex anima. Sed carnis nomine, homo vterque funt. Prior enim caro, homo. Ex illa & ordinem admittere potuerunt, vt alter primus, alter nouiffimus homo, id eft Adam, deputarentur. Cæterùm, diuerfa in ordinem difponi non poffunt; de fubftantia duntaxat. de loco enim, aut tempore, aut conditione, forfitan poffint. Hìc autem de fubftantia carnis, primus & nouiffimus dicti funt: ficut & rurfus, [e] *primus homo de terra, & fecundus de cœlo.* quia etfi de cœlo fecundùm fpiritum, fed homo fecundùm carnem. Itaque, cùm carni conueniat ordo in vtroque Adam, non animæ; vt *primus homo in animam viuam, nouiffimus in fpiritum viuificantem*, diftincti fint; æquè diftinctio eorum, carni diftinctionem præjudicauit; vt de carne fit dictum, [f] *Non primum quod fpiritale, fed quod animale, poftea quod fpiritale*: atque ita eadem fit & fupràintelligenda, & quæ [g] *feminetur corpus animale, & qua refurgat corpus fpiritale; quia non primum quod fpiritale, fed quod animale: quia primus Adam in animam, nouiffimus Adam in fpiritum.* totum de homine, totum de carne, quando de homine. Quid ergo dicemus? nonnè & nunc habet caro fpiritum ex fide? vt quærendum fit, quomodo corpus animale dicatur feminari

Margin notes: Io. 11. 11. — a 1 Cor. 15. 44. — b Ibid. — 1. Cor. 15. 22. — c Ibid. 45. — d Ibid. 46. — e Ibid. 47. — f Ibid. 46. — g Ibid. 44.

Planè accepit & hîc spiritum caro, sed arrabonem; animæ autem non arrabonem, sed plenitudinem. Itaque etiam propterea maioris substantiæ nomine, animale corpus nuncupata est, in qua seminatur; futura proinde per plenitudinem spiritus insuper spiritale, in qua resuscitatur. Quid mirum, si magis inde vocitata est, vnde conferta est, quàm vnde respersa?

CAPVT LIV.

Vita quidem resurrectionis, quod in carne mortale est, non autem ipsam carnis substantiam deuorabit.

Per totum. V. Resurrect. impug hæret. 16.

ITA de vocabulorum occasionibus plurimùm quæstiones subornantur, sicut & de verborum communionibus. Nam, quia & illud apud Apostolum positum est, [a] *Vti deuoretur mortale à vita*; caro scilicet; deuorationem quoque ad perditionem scilicet carnis arripiunt: quasi non bilem, & dolorem dicamur deuorare, id est, abscondere, ac regere, & intra nosmetipsos continere. Denique, quum & illud scriptum sit, [b] *Oportet mortale hoc induere immortalitatem*, ostenditur quomodo mortale deuoretur à vita, dum indutum immortalitate absconditur, & tegitur, & intus continetur; non dum absumitur, & amittitur. Ergo & mors, inquis, salua erit, quum fuerit deuorata. Ideo discerne pro sensibus, communionem verborum, & integrè intelligis. Aliud enim mors, & aliud mortale. Aliter itaque deuorabitur mors, & aliter mortale. Mors non capit immortalitatem, mortale autem capit. Denique & scriptum est, quòd *necesse sit mortale hoc induere immortalitatem*. Quomodo ergo capit? dum *deuoratur à vita*. Quomodo deuoratur à vita? dum recipitur, & redigitur, & includitur in ipsam. Cæterùm, mors meritò in interitum deuoratur, quia & ipsa in hoc deuorat. [c] *Deuorauit*, inquit, *mors inualescendo, & ideo deuorata est in contentionem*. [d] *Vbi est, mors, aculeus tuus? vbi est, mors, contentio tua?* Proinde & vita, mortis scilicet æmula, per contentionem deuorabit in salutem, quod per contentionem deuorauerat mors in interitum.

a 1. Cor. 5. 4. b 1. Cor. 15. 53. c 1. Cor. 5. 4. d 1. Cor. 15. 55.

CAPVT LV.

Demutatio carnis in melius, non est substantiæ eius destructio.

In p. ad m. V. Resurrect. impug. hæret. 16. à m. ad f. V. Resurrect. impug. hæret. 17.

QVAMQVAM igitur resurrecturam carnem probantes, hoc ipso non aliam resurrecturam probemus, quàm de qua agitur; tamen singulæ quæstiones, & causæ earum, proprios quoque flagitant congressus, licet aliunde iam cæsæ. Interpretabimur itaque plenius & vim, & rationem demutationis, quæ fermè subministrat alterius carnis resurrecturæ præsumptionem; quasi demutari, desinere sit in totum, & de pristino perire. Discernenda est autem demutatio, ab omni argumento perditionis. Aliud enim demutatio, aliud perditio. Porro, non aliud, si ita demutabitur caro, vt pereat. Peribit autem demutata, si non ipsa permanserit in demutatione, quæ exhibita fuerit in resurrectione. Quemadmodum enim perit, si non resurgit; ita etsi resurgit quidem, verùm in demutationem subducitur, æquè perit. Æquè enim non erit, ac si non resurrexerit. Et quàm ineptum, si in hoc resurgit, vt non sit: quæ potuit non resurrexisse, nec esse; quia non esse iam cœperat. Non miscebuntur omnino diuersa, mutatio atque perditio; operibus vtique diuersa. perdit hæc, illa mutat. Quomodo ego, quod perditum est, mutatum non est: ita quod mutatum est, perditum non est. Perisse enim est, in totum non esse quod fuerit: mutatum esse, aliter esse est. Porro, dum aliter est, idipsum potest esse: habet enim esse quod non perit. Mutationem enim passum est, non perditionem. Atque ideò potest & demutari quid, & ipsum esse nihilominus. vt & totus homo in hoc æuo substantia quidem ipse sit, multifariàm tamen demutetur, & habitu, & ipsa corpulentia, & valetudine, & conditione, dignitate, & ætate, studio, negotio, artificio, facultatibus, legibus, moribus; nec quicquam tamen amittat hominis; nec ita alius efficiatur, vt cesset idem esse: immò nec alius efficiatur, sed aliud. Hanc formam demutationis diuina etiam documenta testantur. Mutatur Mosi manus, & quidem adinstar emortuæ, exanguis; & ex albida, frigida; sed & recepto calore, & refuso colore, eadem caro & sanguis est. Mutatur postea & facies eiusdem, incontemplabili claritate. Sed Moses erat proinde, qui non non videbatur. Sic & Stephanus angelicum iam fastigium induerat, sed non alia genua lapidationi succiderant. Dominus quoque in secessu montis etiam vestimenta luce mutauerat, sed liniamenta Petro agnoscibilia seruauerat.

Exo. 4. 6. Exo. 34. 30. 2. Cor. 3. 7. & seq. Act. 6. 15. & cap. 7. 55. Matth. 17. 2. 3.

vbi etiam Moses, & Helias; alter in imagine carnis nondum receptæ, alter in veritate,
4.Reg. 2.11. nondum defunctæ, eandem tamen habitudinem corporis, etiam in gloria perseuerare
doeuerunt. De quo exemplo instructus & Paulus, [a] *Qui transfigurabit*, inquit, *corpus*
a Philipp. 3. 21. *humilitatis nostræ, conformale corpori gloriæ suæ.* Quòd si & transfigurationem, & conuer-
b 1.Reg. 10. 6. sionem, in transitum substantiæ cuiusque defendis, ergo & [b] *Saül in alium virum con-*
uersus, de corpore excessit; & ipse [c] *Satanas, quum in angelum lucis transfiguratur*, quali-
c 2. Cor. 11. 14. tatem suam amittit; non opinor. Ita & in resurrectionis euentum mutati, conuerti, re-
formati licebit, cum salute substantiæ.

CAPVT LVI.

Non debet alia carnis substantia pro meritis remunerari, quàm ipsa quam nunc constat benè, vel malè operari.

Per totum. V. Resurrectionis fides. 3.

ETENIM quàm absurdum, quàm verò & iniquum; vtrumque autem quàm Deo indignum, aliam substantiam operari, aliam mercede dispungi; vt hæc quidem caro per martyria lanietur, alia verò coronetur: item è contrario, hæc quidem caro in spurcitiis volutetur, alia verò damnetur. Nonnè præstat omnem semel fidem à spe resurrectionis abducere, quàm de grauitate, atque iustitia Dei ludere? Marcionem pro Valentino resuscitari? quando neque mentem, neque memoriam, neque conscientiam hominis hodierni credibile sit aboleri, per indumentum illud mutatorium immortalitatis, & incorruptelæ; vocaturo scilicet emolumento, & fructu resurrectionis, & statu diuini vtrobique iudicij. Si non meminerim me esse qui merui, quomodo gloriam
Psal. 95. 2. Deo dicam? quomodo canam illi nouum canticum, nesciens me esse qui gratiam Deo debeam? Cur autem solius carnis demutatio excipitur, non & animæ simul, quæ in omnibus præfuit carni? quale est, vt eadem anima, quæ hac in carne totum vitæ ordi-
Gal. 6. 6. 7. nem decucurrit, quæ in hac carne Deum didicit, & Christum induit, spem salutis seminauit, in alia, nescio qua, metat fructum? Næ illa gratiosissima caro, cui gratis vita constabit. Quod si non & anima mutabitur, iam nec animæ resurrectio est; nec ipsa enim resurrexisse credetur, si non alia resurrexerit.

CAPVT LVII.

Scriptura vult nos credere integram, & perfectam carnis resurrectionem.

In p. ad m. V. Resurrectionis gloria & dotes. 1. à m. ad f. V. Æternitas. 4.

HINC iam illa vulgaris incredulitatis est: *Si*, inquiunt, ipsa, eademque substantia reuocatur, cum sua forma, linea, qualitate; ergo & cum insignibus suis reliquis: Itaque & cæci, & claudi, & paralytici, vt quis insignis excesserit, ita & reuertetur. Quid nunc? etsi ita dedignaris tantam gratiam qualiscunque à Deo consequi. Non enim & nunc animæ solius admittens salutem, dimidiatis hominibus eandem adscribis? Quid est, credere resurrectionem, nisi integram credere? Si enim caro de dissolutione reparabitur, multò magis de vexatione reuocabitur. Minoribus majora præscribunt. Cuiuscunque membri detruncatio, vel obtusio, nonnè mors membri est? si vniuersalis mors resurrectione rescinditur, quid portionalis? Si demutamur in gloriam, quantò magis in incolumitatem? Vitiatio corporum, accidens res est, integritas propria est. in hac nascimur. etiamsi in vtero vexemur, iam hominis est passio. Prius est genus, quàm casus. Quomodo vita confertur à Deo, ita & refertur. Quales eam accipimus, tales & recipimus. Naturæ, non iniuriæ reddimur. quod nascimur, non quod lædimur, reuiuiscimus. Si non integros Deus suscitat, non suscitat mortuos. Quis enim mortuus integer, etsi integer moritur? Quis incolumis, qui exanimis? quod corpus inlæsum, quum interemptum? quum frigidum? quum expallidum? quum edurum? quum cadauer? Quomodo magis homo debilis, nisi quum totus? quomodo magis paralyticus, nisi quum immobilis? Ita, nihil aliud est mortuum resuscitari, quàm integrum fieri; nè ex ea parte mortuus adhuc sit, ex qua nunc resurrexit. Idoneus Deus reficere quod fecit. Hanc suam & potestatem, & liberalitatem satis iam in Christo spopondit, immò & ostendit, non tantùm resuscitatorem carnis, verùm etiam redintegratorem.
a 1. Cor. 15. 52. Atque adeo & Apostolus: [a] *Et mortui*, inquit, *resurgent incorrupti*. Quomodo? nisi integri,
qui retro corrupti, tam vitio valetudinis, quàm & senio sepulturæ? Nam & suprà, vtrumq;
b Ibid. 53. proponens, [b] *oportere & corruptiuum istud induere incorruptelã, & mortale istud immortalitatẽ;*

non iterauit sententiam, sed differentiā demandauit. Immortalitatem ... ad rescissionem mortis; incorruptelam, ad obliterationem corruptelæ diuidendo; alteram ad resurrectionem, alteram ad redintegrationem temperauit. Puto autem & Thessalonicensibus omnis substantiæ integritatem repromisit. Itaque nec in posterum timebuntur corporum labes. Nihil poterit amittere integritas, vel conseruata, vel restituta, ex quo illi etiam si quid amiserat, redditur. Præscribens enim adhuc easdem passiones obituram carnem, si eadem resurrectura dicatur, naturam aduersus Dominum suum temerè defendis, legem aduersus gratiam impiè asseris. quasi Domino Deo non liceat & mutare naturam, & sine lege seruare. Quomodo ergo legimus, [c] *Quæ impossibilia apud homines, possibilia apud Deum sunt?* &, [d] *Stulta mundi elegit Deus, vt sapientiam mundi confundat?* Oro te, si famulum tuum libertate mutaueris, quia eadem caro atque anima permanebunt, quæ flagellis, & compedibus, & stigmatibus obnoxiæ retro fuerant, idcirconè illa eadem pati oportebit? non opinor. Atquin & vestis albæ nitore, & aurei annuli honore, & patroni nomine, ac tribu mensaque honoratur. Permitte hanc & Deo potestatem, per vim illius demutationis; conditionem, non naturam reformandi; dum & passiones auferuntur, & munitiones conferuntur. Ita manebit quidem caro etiam post resurrectionem, eatenus passibilis quà ipsa, quà eadem; ea tamen impassibilis, quà in hoc ipsum manumissa à Domino, nè vltra pati possit.

1. Thess. 5. 23
c Matth. 19. 26.
d 1. Cor. 1. 27.

CAPVT LVIII.

Resurrectio omnem mærorem, & gemitum ablegabit, & incorruptos restituet, eadem potestate, qua Deus vestes, calceamenta Hebræorum, ipsumque Ionam à ceto, tres pueros à fornace, Henoch & Heliam à morte seruauit.

Per totum. V. Æternitas. 4.

IOCVNDITAS, [a] inquit *Esaias, æterna super caput eorum.* Nihil æternum, nisi post resurrectionem. *Aufugit*, inquit, *dolor, & mæror, & gemitus ab illis.* Proinde & Ioanni angelus: [b] *Et delebit Deus omnem lacrymam ab oculis eorum.* Vtique ex iisdem oculis qui retro fleuerant, quique adhuc flere potuissent, si non omnem lacrymæ imbrem indulgentia diuina siccaret. Et rursus: [c] *Deus enim delebit omnem lacrymam ab oculis eorum; & mors hactenus.* Igitur & corruptela hactenus; proinde per incorruptelam fugata, quemadmodum mors per immortalitatem. Si dolor, & mæror, & gemitus, ipsaque mors ex læsuris & animæ, & carnis obueniunt, quomodo auferentur, nisi cessauerint causæ, scilicet læsuræ carnis, atque animæ? vbi casus aduersi apud Deum? aut vbi incursus infesti apud Christum? vbi dæmoniaci impetus apud Spiritum sanctum? iam & ipso diabolo cum angelis suis ignibus merso? Vbi necessitas, aut quod dicitur fortuna, vel fatum? quæ resuscitatis plaga post veniam? quæ reconciliatis ira post gratiam? quæ infirmitas post virtutem? quæ imbecillitas post salutem? Quod [d] *vestimenta & calciamenta filiorum Israëlis quadraginta illis annis indetrita, & inobsoleta manserunt: quòd & in ipsis corporibus vnguium, & capillorum facilia crementa, habilitatis & dignitatis iustitia defixit*; nè etiam enormitas corruptelæ deputaretur: quòd Babylonij ignes, trium fratrum nec tiaras, nec sarabara, quamquam Iudæis aliena, læserunt: quòd Ionas deuoratus à bellua maris, in cuius aluo naufragia digerebantur, triduò post incolumis expuitur: quòd hodie Enoch & Helias, nondum resurrectione dispuncti, quia nec morte functi; quà tamen de orbe translati, & hoc ipso iam æternitatis candidati, ab omni vitio, & ab omni damno, & ab omni iniuria, & contumelia, emunitatem carnis ediscunt, cuinam fidei testimonium signant, nisi qua credi oportet, hæc futuræ integritatis esse documenta? [e] *Figuræ enim nostræ fuerunt* Apostolo auctore, quæ scripta sunt, vt & Dominum potentiorem credamus omni corporum lege, & carnis magis vtique conseruatorem, cuius etiam vestimenta, etiam calciamenta protexit.

a Esa. 35. 10.
Ibid.
b Apoc. 7. 18
c Apoc. 21. 4
d Deut. 29. 5
Dan. 3. 94.
Ion. 2. 11.
Gen. 5. 24.
4. Reg. 2. 11.
e 1. Cor. 10. 6. 11.
Deut. 29. 5.

CAPVT. LIX.

Anima simul & caro, salutis, aut pœnæ sententiam accipiet.

In p. V. Æternitas. 1. à p. ad f. V. Resurrectionis fides. 4.

SED futurum, inquis, æuum alterius est dispositionis, & æternæ: igitur huius æui substantiam non æternam, diuersa possidere non posse. Planè si homo propter dispositionem futuram, & non dispositio propter hominem. Sed enim Apostolus scribens, [a] *Siue mundus, siue vita, siue mors, siue futura, siue præsentia, omnia vestra sunt*, eosdem c... stituit hæredes etiam futurorum. Nihil tibi largitur Esaias dicens, [b] *Omnis caro fænum.*

a 1. Cor. 3. 22.

b Esa. 40.7. & 5. & alibi: *Et videbit omnis caro salutare Dei.* Exitus, non substantias distinxit. Quis enim iudicium Dei non in sententia duplici statuit, salutis & pœnæ? *Omnis igitur caro fœnum,*
Luc. 3. 6. quæ igni destinatur; & *omnis caro videbit salutare Dei,* quæ saluti ordinatur. Ego me scio neque alia carne adulteria commisisse, neque nunc alia carne ad continentiam eniti. Si quis est bina pudenda circumferens, potest iam & demere fœnum carnis immundæ, & solam sibi reseruare, quæ visura sit Dei salutare. Sed quum idem Prophetes etiam
Esa. 40.15. & 42. 4. & 55. 1. nationes ostendat, nunc deputatas velut puluerem & saliuam; nunc speraturas & credituras in nomen & in brachium Domini, nunquid & de nationibus fallimur? & aliæ quidem sunt crediture, aliæ in puluerem deputatæ, ex diuersitate substantiæ? Sed & Christus intra oceanum, & de isto cœlo quod nobis incubat, verum lumen nationibus offulsit; & ipsi Valentiniani hîc errare didicerunt; nec alia erit forma nationum cre-
Esa. 60. 3. dentium, nisi quæ & non credentium, de carne, de anima. Sicut ergo easdem nationes non genere, sed sorte distinxit; ita & carnes, quæ in ipsis nationibus vna substantia est, non materia, sed mercede disiunxit.

CAPVT LX.

Resurrectio eumdem sexum, & membra restituet, licet tunc ab operibus vitæ necessarijs vacatura.

Per totum. V. Resurrectionis fides 4. in m.

Ecce autem, vt adhuc controuersiam exaggerent, carni maximè eidem, de officiis quoque membrorum argumentantur, aut & ipsa dicentes permanere debere in suis operibus & fructibus, vt eidem corpulentiæ adscripta: aut, quia constet discessura esse officia membrorum, corpulentiam quoque eradant; cuius scilicet perseuerantia credenda non sit, vtique sine membris, quia nec membra credenda sint sine officijs. Quò enim iam, inquiunt, spelunca hæc oris, & dentium statio, & gulæ lapsus, & compitum stomachi, & alui gurges, & intestinorum perplexa proceritas, quum esui, & potui locus non erit? Quò huiusmodi membra admittunt, subigunt, deuoluunt, diuidunt, digerunt, egerunt? quò manus ipsæ, & pedes, & operarij quique artus, quum victus etiam cura cessabit? quò renes conscij feminum, & reliqua genitalium vtriusque sexus, & conceptuum stabula, & vberum fontes, discessuro concubitu, & fœtu, & educatu? postremò, quò totum corpus? totum scilicet vacaturum? Ad hæc ergo præstruximus, non oportere committi futurorum, atque præsentium dispositiones, intercessura tunc demutatione: & nunc superstruimus officia ista membrorum necessitatibus vitæ huius, eò vsque consistere, donec & ipsa vita transferatur à temporalitate in
a 1. Cor. 15. 53. æternitatem, sicut a *animale corpus in spiritale, dum mortale istud induet immortalitatem, & corruptiuum istud incorruptelam;* & ipsa autem liberata tunc vita à necessitatibus, liberabuntur & membra ab officiis; nec ideo non erunt necessaria. Licet enim officiis liberentur, sed iudicijs retinentur: vt quis referat per corpus, prout gessit. Saluum enim
2. Cor. 5. 10. hominem tribunal Dei exigit: saluum verò sine membris non liquet eum, ex quorum non officijs, sed substantijs constat. Nisi fortè, & nauem sine carina, sine prora, sine puppi, sine compaginis totius incolumitate saluam adseuerabis. Et tamen nauem procella dissipatam, vel carie dissolutam, redactis, & recuratis omnibus membris, eandem sæpè conspeximus etiam titulo restitutionis gloriantem. De Dei artificio, & arbitrio, & iure, torquemur? Porro, si diues Dominus & liberalis, adfectui, aut gloriæ suæ præstans solam nauis restitutionem, hactenus eam voluerit operari, idcirco tu negabis necessariam illi compaginem pristinam, vt exinde iam vacaturam, cùm soli saluti nauis sine operatione conueniat? Igitur hoc tantummodò discere sufficit, an Dominus hominem saluti destinando, carnem destinarit; an eandem velit denuò esse; quam non debebis, ex futura membrorum vacatione, præscribere denuò esse non posse? Licet enim esse quid denuò, & nihilominus vacare; nec potest autem dici vacare, si non sit. Atenim si sit, poterit & non vacare: nihil enim apud Deum vacabit.

CAPVT LXI.

Cùm membra nostra Dei laudibus in resurrectione sint impendenda, non frustra resurgent; maximè cùm & hic ieiuni dentibus & faucibus, cibis; & spadones voluntarij voluptatibus carnis abstineant.

Per totum. V. Resurrectionis fides. 4. in f. & à m. V. ieiunij effectus. 11.

Sed accepisti, homo, os ad vorandum atque potandum: cur non potius ad eloquendum, vt à cæteris animalibus distes? cur non potius ad prædicandum Deum, vt

etiam hominibus antistes? Denique, Adam antè nomina animalibus enuntiauit, quàm de arbore decerpsit; antè etiam prophetauit, quàm vorauit. Sed accepisti dentes ad macellum corrodendum: cur non potius ad omnem hiatum, & rictum tuum coronandum? cur non potius ad pulsus linguæ temperandos? ad vocis articulos offensione signandos? denique & edentulos audi, & vide, vt honorem oris, & organum dentium quæras. Forata sunt inferna in viro, & in fæmina. nimirum quà libidines fluitent. cur non magis quà potuum defruta colentur? Est adhuc fæminis intus, quò semina congerantur. an quò sanguinis onera secedant, quem pigrior sexus discutere non sufficit? Dicenda enim & hæc, quatenus quæ volunt, & quorum volunt, & qualiter volunt, officia membrorum ludibriosè, de industria suffundendæ resurrectionis, oblatrant; non recogitantes, ipsas prius causas necessitatis tunc vacaturas; cibi, famem; & potus, sitim; & concubitus, genituram; & operationis victum. Sublata enim morte, neque victus fulcimenta ad præsidia vitæ, neque generis supparatura grauis erit membris. Cæterùm, & hodie vacare intestinis & pudendis licebit. Quadraginta diebus Moses, & Helias ieiunio functi, solo Deo alebantur. Iam tunc enim dedicabatur [a] *Non in pane viuet homo, sed in Dei verbo*. Ecce virtutis futuræ liniamenta. Nos quoque, vt possumus, os cibo excusamus. etiam sexum à congressione subducimus. Quot spadones voluntarij? quot virgines Christo maritatæ? quot steriles vtriusque naturæ, infructuosis genitalibus structi? Nam si & hîc iam vacare, est & officia, & emolumenta membrorum temporali vacatione, vt in temporali dispositione; nec homo tamen minus saluus est: proinde homine saluo, & quidem magìs tunc, vt in æterna dispositione, magìs non desiderabimus, quæ iam hîc non desiderare consueuimus.

Gen. 2. 20, 23.
Gen. 3. 6.
a Exo. 24. 18
3. Reg. 19. 8.
Deut 8. 3.
Matth. 4. 4

CAPVT LXII.

Erimus in resurrectione, non quidem Angeli substantia, sed sicut Angeli, gloria.

Per totum. V. Carnis dignitas in ord. ad glor. 7.

SED huic disceptationi finem Dominica pronuntiatio imponit. [a] *Erunt*, inquit, *tanquam angeli*. Si non nubendo, quia nec moriendo; vtique nec vlli simili necessitati succidendo corporalis conditionis. Quia & angeli aliquando tanquam homines fuerunt, edendo & bibendo, & pedes lauacro porrigendo. humanam enim induerant superficiem, salua intus substantia propria. Igitur, si angeli facti tanquam homines, in eadem substantia spiritus carnalem tractationem susceperunt, cur non & homines facti tanquam angeli, in eadem substantia carnis spiritalem subeant dispositionem; non magìs solennibus carnis obnoxij sub angelico indumento, quàm angeli tunc solennibus spiritus sub humano? Nec ideo non permansuri in carne, quia non & in solennibus carnis, quum nec angeli ideo non & in spiritu permanserint, quia non & in solennibus spiritus. Denique, non dixit, *Erunt angeli*, nè homines negaret: sed, *tanquam angeli*, vt homines conseruaret. Non abstulit substantiam, cui similitudinem attribuit.

a Matth 22. 30.

CAPVT LXIII.

Concludit resurrecturam Carnem, & quidem omnem, & ipsammet, & integram.

In p. ad m. V. Mors. 16. in p. V. Carnis dignitas in ord. ad gloriam. 2. à p. V. Christi Incarnat. 12. circa. m. V. Carnis dignitas in ord. ad glor. 8. in f. in Alphab. Errorum. V. Ecstasis. 3. & V. Paracletus. 4.

RESVRGET igitur caro, & quidem omnis, & quidem ipsa, & quidem integra. In deposito est vbicumque apud Deum, per fidelissimum [a] *sequestrem Dei & hominum, Iesum Christum*, qui & homini Deum, & hominem Deo reddet, carni spiritū, & spiritui carnē. Vtrumque iam in semetipso fœderauit, sponsam sponso, & sponsum sponsæ comparauit. Nam & si animam quis contenderit sponsam, vel dotis nomine, sequetur animam caro. Non erit anima prostituta, vt nuda suscipiatur à sponso. habet instrumentum, habet cultum, habet mancipium suum carnem; vt collactanea comitabitur. Sed caro est sponsa, quæ & in Christo Iesu spiritum sponsum per sanguinem pacta est. Huius interitum quem putas, secessum scias esse. Non sola anima seponitur. Habet & caro secessus suos interim, in aquis, in ignibus, in alitibus, in bestijs. quum in hæc dissolui videtur, velut in vasa transfunditur. Si etiam ipsa vasa defecerint, quum de illis quoque effluxerit, in suam matricem terram quasi per ambages resorbetur, vt rursus ex illa repræsentetur Adam; auditurus à Domino, [b] *Ecce Adam quasi vnus ex nobis factus est*: verè tunc compos mali quod euasit, & boni quod inuasit. Quid anima inuides carni?

a 1. Tim. 2. 5
b Gen. 3. 22.

intentari videmus, necesse est vel hoc modo erumpere ad proponenda ...is ea, quæ pa làm non vultis audire.

CAPVT II.

Innocentes sunt Christiani, nullius hostes sunt, multò minus imperatoris; pro quo, (à Deo) ut instituto, eiusque Imperio Romano in finem vsque seculi duraturo, orant & sacrificant.

In p. V. Dei vnius notitia. 8 à p. V. Religio. 1. & V. Deus Iudex. 4. & V. Christianus. 15. circa. f. V. Christianus. 6. & V. Christianus. 20. in f. V. vltio. 4.

NOs vnum Deum colimus, quem omnes naturaliter nostis: ad cuius fulgura & tonitrua contremiscitis, ad cuius beneficia gaudetis. Cæteros & ipsi putatis deos esse, quos nos dæmonas scimus. Tamen humani iuris, & naturalis potestatis est vnicuique quod putauerit colere: nec alij obest, aut prodest alterius religio. Sed nec religionis est, cogere religionem, quæ sponte suscipi debeat, non vi: cùm & hostiæ ab animo libenti expostulentur. Ita & si nos compuleritis ad sacrificandum, nihil præstabitis dijs vestris: ab inuitis enim sacrificia non desiderabunt, nisi contentiosi sunt: contentiosus autem Deus non est. Denique qui est verus, omnia sua ex æquo & prophanis, & suis præstat. Ideoque & iudicium constituit æternum de gratis, & ingratis. Tamen nos, quos sacrilegos existimatis, nec in furto vnquam deprehendistis, nedum in sacrilegio. Omnes autem qui templa despoliant, & per deos iurant, & eosdem colunt, & Christiani non sunt, & sacrilegi tamen deprehenduntur. Longum est, si retexamus quibus alijs modis & derideantur & contemnantur omnes dij ab ipsis cultoribus suis. Sic & circa maiestatem imperatoris infamamur. tamen nunquam Albiniani, nec Nigriani, vel Cassiani inueniri potuerunt Christiani. sed iidem ipsi, qui per genios eorum in pridie vsque iurauerant, qui pro salute eorum hostias & fecerant & vouerant, qui Christianos sæpè damnauerant, hostes eorum sunt reperti. Christianus nullius est hostis, nedum imperatoris: quem sciens à Deo suo constitui, necesse est vt & reuereatur, & honoret, & saluum velit, cum toto Romano imperio, quousque sæculum stabit: tandiu enim stabit. Colimus ergo & imperatorem sic, quomodo & nobis licet, & ipsi expedit, vt hominem à Deo secundum; & quicquid est, à Deo consecutum, & solo Deo minorem. Hoc & ipse volet. Sic enim omnibus maior est, dum solo vero Deo minor est. Sic & ipsis dijs maior est, dum & ipsi in potestate sunt eius. Itaque & sacrificamus pro salute imperatoris, sed Deo nostro & ipsius, sed quomodo præcepit Deus, pura prece. non enim eget Deus, conditor vniuersitatis, odoris aut sanguinis alicuius. hæc enim dæmoniorum pabula sunt. dæmones autem non tantùm respuimus, verùm & reuincimus, & cottidie traducimus, & de hominibus expellimus, sicut plurimis notum est. Ita nos magis oramus pro salute imperatoris, ab eo eam postulantes, qui præstare potest. Et vtique ex disciplina patientiæ diuinæ agere nos satis manifestum esse vobis potest, cùm tanta hominum multitudo, pars penè maior ciuitatis cuiusque, in silentio & modestia agimus, singuli fortè noti magis quàm omnes, nec aliunde noscibiles, quàm de emendatione vitiorum pristinorum. Absit enim vt indignè feramus ea nos pati quæ optamus, aut vltionem à nobis aliquam machinemur, quam à Deo expectamus.

Deut 6. 4. Psal. 143. 6. 1. Thess. 2. 3. 1. Tim. 2. 8.

CAPVT III.

Dolere se dicit, imminere ipsi Scapulæ, vrbibusque Christiani sanguinis sitientibus, iram Dei proximam; cuius signa præcesserant, vel nimiæ pluuiæ, vel sterilitatis; ignis item cælestis in mœnia Carthaginensia proximè pendentis, magni Solis deliquij, nec non prematuri quorundam præsidum Christianis infensorum exitus.

Per totum. V. vltio. 4. & in m. V. Sol. 1.

TAMEN (sicut supra diximus) doleamus necesse est, quod nulla ciuitas impunè latura sit sanguinis nostri effusionem. sicut & sub Hilariano præside, cùm de areis sepulturarum nostrarum adclamassent: AREÆ NON SINT: areæ ipsorum non fuerunt. messes enim suas non egerunt. Cæterùm & imbre anni præteriti, quid commeruerit genus humanum, apparuit, cataclysmum scilicet & retro fuisse propter incredulitatem & iniquitates hominum: & ignes qui super mœnia Carthaginis proximè pependerunt per noctem quid minati sint, sciunt qui viderunt, & pristina tonitrua quid sonuerint, sciunt qui obdurerunt. Omnia hæc signa sunt imminentis iræ Dei, quam necesse est quoquo modo possumus, vt & annuntiemus, & prædicemus, & deprece-

mur inte1nu localem esse. Vniuersalem enim & supremam suo tempore sentient, qui exempla eius aliter interpretantur. Nam & Sol ille, in conuentu Vticensi, extincto penè lumine adeò portentum fuit, vt non potuerit ex ordinario deliquio hoc pati, positus in suo hypsomate, & domicilio. Habetis Astrologos. Possumus æquè & exitus quorundam præsidum tibi proponere, qui in fine vitæ suæ recordati sunt deliquisse quòd vexassent Christianos. Vigellius Saturninus qui primus hic gladium in nos egit, lumina amisit. Claudius Herminianus in Cappadocia, cùm indignè ferens vxorem suam ad hanc sectam transisse, Christianos crudeliter tractasset, solusque in prætorio suo vastatus peste cùm viuus vermibus ebullisset: Nemo sciat, aiebat, ne spe gaudeant Christiani. Postea cognito errore suo, quòd tormentis quosdam à proposito suo excidere fecisset, penè Christianus decessit. Cæcilius Capella in illo exitu Byzantino, *Christiani gaudete*, exclamauit. Sed & qui videntur tibi impunè tulisse, venient in diem diuini iudicij. Tibi quoque optamus admonitionem solam fuisse, quòd cùm Adrumeticum Mauilum ad bestias damnasses, & statim hæc vexatio subsecuta est, & nunc ex eadem causa interpellatio sanguinis. Sed memento de cætero.

CAPVT IV.

Scapulam admonet, nè contra Deum belligeret. Subijciens eum post saluo iure Præfecturæ, humanitatis iura seruare, exemplo Seueri Imperatoris Patris Antonini, qui Proculum Christianum (quem & Antoninus Christiano lacte nutritus probè nouerat, vsque ad mortem in suo charum habuerit Palatio, eo quòd ab eo fuisset ol. aliquando sanatus. Idem etiam vtriusque sexus personas laudibus exornauit, & furenti in Christianos plebi palam restitit.

Ap. V. Iudex. 2. & V. Gentilium pobra. 6. & Gentilium laudabilia. 1 circa. m. V. Christianus. 22. circa. f. V. Christianus. 10.

NON te terremus, qui nec timemus. sed velim vt omnes saluos facere possimus, monendo μὴ θεομαχεῖν. Potes & officio iurisdictionis tuæ fungi, & humanitatis meminisse, vel quia & vos sub gladio estis. Quid enim amplius tibi mandatur, quàm nocentes confessos damnare, negantes autem ad tormenta reuocare? Videtis ergo quomodo ipsi vos contra mandata faciatis, vt confessos negare cogatis. Adeò confitemini innocentes esse nos, quos damnare statim ex confessione non vultis. Si autē contenditis ad elidendos nos, iam ergo innocentiam expugnatis. Quanti autem præsides, & constantiores, & crudeliores, dissimulauerunt ab huiusmodi causis? vt Cincius Seuerus, qui Thysdri ipse dedit remediū quomodo responderent Christiani, vt dimitti possent. vt Vespronius Candidus, qui Christianum, quasi tumultuosum ciuibus suis satisfacere, dimisit. vt Asper, qui modicè vexatum hominem, & statim deiectum, nec sacrificium compulit facere, antè professus inter aduocatos & adsessores, dolere se incidisse in hanc causam. Pudens etiam missum ad se Christianum, in elogio concussione eius intellecta, dimisit, scisso eodem elogio, sine accusatore negans se auditurum hominem, secundùm mandatum. Hæc omnia tibi & de officio suggeri possunt, & ab eisdem aduocatis, qui & ipsi beneficia habent Christianorum, licet adclament quæ volunt. Nam & cuiusdam notarius, cùm à dæmone præcipitaretur, liberatus est: & quorundam propinquus, & puerulus. Et quanti honesti viri (de vulgaribus enim non dicimus) aut à dæmoniis, aut valetudinibus remediati sūt? Ipse etiam Seuerus, pater Antonini, Christianorum memor fuit. Nam & Proculum Christianum, qui Torpacion cognominabatur, Euhodiæ procuratorem, qui eum per oleū aliquando curauerat, requisiuit, & in palatio suo habuit vsque ad mortem eius: quem & Antoninus optimè nouerat, lacte Christiano educatus. Sed & clarissimas feminas, & clarissimos viros Seuerus sciens huius sectæ esse, non modò non læsit, verùm & testimonio exornauit, & populo furenti in nos palàm restitit. Marcus quoque Aurelius, in Germanica expeditione Christianorum militum orationibus ad Deum factis, imbres in siti illa impetrauit. Quando non genicu-lationibus & ieiunationibus nostris etiam siccitates sunt depulsæ? Tunc & populus adclamans, DEO DEORVM QVI SOLVS POTENS EST, in Iouis nomine Deo nostro testimonium reddidit. Præter hæc, depositum non abnegamus, matrimonium nullius adulteramus, pupillos piè tractamus, indigentibus refrigeramus, *nulli malum pro malo reddimus*. Viderint qui sectam mentiuntur, quos & ipsi recusamus. Quis denique de nobis alio nomine queritur? Quod aliud negotium patitur Christianus, nisi suæ sectæ? quam incestam, quam crudelam, tanto tempore nemo probauit. Pro tanta innocentia, pro tanta probitate, pro iustitia, pro pudicitia, pro fide, pro veritate, pro Deo viuo cremamur; quod nec sacrilegi, nec hostes publici, verùm nec tot majestatis rei

pati solent. Nam & nunc à præside Legionis, & à præside Mauritaniæ vexatur hoc nomen, sed gladio tenus, sicut & à primordio mandatum est animaduerti in huiusmodi.

CAPVT V.

Hortatur vt parcat Carthagini decimandæ, suisque propinquis, & eorum amicis, ipsi denique prouinciæ, concussioni militum iam expositæ. Frustra enim Christiana secta caeditur, quæ persecutionibus augetur.

In p. V. Martyrium. 15. circa. f. V. timor Dei 4. in f. V. Christiana religio. 22.

SED majora certamina, maiora sequuntur præmia. Crudelitas vestra gloria est nostra. Vide tantùm ne hoc ipso, quod talia sustinemus, ad hoc solum videamur erumpere, vt hoc ipsum probemus, nos hæc non timere, sed vltro vocare. Arrius Antoninus in Asia cùm persequeretur instanter, omnes illius ciuitatis Christiani ante tribunalia eius se manu facta obtulerunt. cùm ille, paucis duci iussis, reliquis ait, ὦ δειλοὶ, εἰ θέλετε ἀποθνήσκειν, κρημνοὺς ἢ βρόχους ἔχετε. Hoc si placuerit & hic fieri, quid facies de tantis millibus hominum, tot viris ac feminis, omnis sexus, omnis ætatis, omnis dignitatis; offerentibus se tibi? Quantis ignibus, quantis gladiis opus erit? Quid ipsa Carthago passura est decimanda à te, cùm propinquos, cum contubernales tuos illic vnumquemque cognouerit, cùm viderit illic fortasse & tui ordinis viros & matronas, & principales quasque personas, & amicorum tuorum vel propinquos vel amicos? Parce ergo tibi, si non nobis. parce Carthagini, si non tibi. parce prouinciæ, quæ visa intentione tua, obnoxia facta est concussionibus & militum & inimicorum suorum cuiusque. ᵃ *Magistrum neminem habemus, nisi Deum solum.* Hic ante te est, nec abscondi potest, sed cui nihil facere possis. Cæterùm quos putas tibi magistros, homines sunt, & ipsi morituri quandoque. Nec tamen deficiet hæc secta: quam tunc magis ædificari scias, cùm cædi videtur. Quisque enim tantam tolerantiam spectans, vt aliquo scrupulo percussus, & inquirere accenditur, quid sit in causa; & vbi cognouerit veritatem, & ipse statim sequitur. ᵃ Matth 23. 8. 10.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI
SCORPIACE, SIVE CONTRA GNOSTICOS.

ARGVMENTVM.

Inscriptionem huic libro apposuit Author; Scorpiacum aduersus Gnosticos, *quasi diceret hoc se libro Pharmacum & antidotum præparare contra venenum Gnosticorum, qui inter cætera errorum suorum, à martyrij patientia & gloria, fideles deterrebant, & blanda specie primùm aggredientes; in cauda, & fine suum virus effundebant. In hos inuehitur Tertullianus, & ad bonum Martyrij exhortatur, primùm eius necessitatem, dehinc vtilitatem inducens. Ad hunc librum alludit ipse, de corona militis cap. 1. huncque librum promittit his verbis:* de quæstionibus Confessionum, (id est Martyriorum) alibi docebimus. *Gnostici porro teste Epiphanio hæresi 27. omnes turpitudines, easque abominabiles perpetrabant. & hæresi. 32. eorum Ecclesias lupanaria fuisse tradit; quas paradisum nominabant, vbi non nisi nudos commorari liceret. Vt non mirum sit eos qui omnibus carnis voluptatibus indulgebant, passiones in carne, & martyria pro Christo exhorruisse. Cyprianus in libro de exhortatione Martyrij, Tertullianum imitatur, & verba eius frequenter refert. Hieronymus libro contra Vigilantium huius libri meminit & tituli.* Scribit, inquit, aduersus hæresim tuam quæ erupit aduersus Ecclesiam; ne & in hoc, quasi repertor noui sceleris glorieris? Tertullianus vir eruditissimus insigne volumen quod Scorpiacum vocat rectissimo nomine: quia arcuato vulnere in Ecclesiæ corpus venena diffudit, quæ olim appellabatur Caiana hæresis, & multo tempore dormiens vel sepulta, nunc à Dormitan-

vel in sæculum expirat. Et nunc præsentia rerum est medius ardor, ipsa canicula persecutionis, ab ipso scilicet cynocephalo. Alios ignis, alios gladius, alios bestiæ Christianos probauerunt: Alij fustibus interim, & vngulis insuper, degustata martyria in carcere esuriunt. Nos ipsi vt lepores, destinata venatio, de longinquo obsidemur, & hæretici ex more grassantur. Itaque tempus admonuit aduersus nostrates bestiolas promptam mederi, theriacam stilo temperare. qui legeris, biberis. non amarum potio. Si [c] *eloquia Domini dulcia super mella & fauos*, inde pigmenta sunt: si lacte & melle promissio Dei manat, hoc sapiunt quæ illuc faciunt. *Væ autem qui dulce in amarum, & lumen in tenebras conuertunt.* Perinde enim & qui martyriis refragantur, salutem perditionem interpretantes, tam dulce in amarum, quàm lucem in tenebras reformant, atque ita miserrimam hanc vitam illi beatissimæ præuertendo, tam amarum pro dulci, quàm tenebras pro luce supponunt. c Psal 18.11. Exo. 3. 8. Esa. 5.20.

CAPVT II.

Hæreticos non lenitate, sed seueritate ad officium compellendos. Martyrium non vtile tantum, sed & necessarium. Ex veteri lege Idololatriam funditus euerti; cuius causa persecutio sæuit in Christianos.

In p. V. Martyrium. 7. à p. V. Hæretici quomodo tractandi. 6. & à p. ad f. V. Idololatriæ crimen. 4.

SED nondum de bono Martyrij, nisi debito primùm; nec antè de vtilitate eius, quàm de necessitate discendum. Auctoritas diuina præcedit, an tale quid voluerit atque mandauerit Deus, vt qui negant bonum, non suadeantur accommodum, nisi quum subacti fuerint. Ad officium hæreticos compelli, non inlici dignum est. duritia vincenda est, non suadenda. Et vtique satis optimum præiudicabitur, quod probabitur à Deo constitutum atque præceptum. Sustineant Euangelia paulisper, dum radicem eorum exprimo Legem; dum inde elicio Dei voluntatem, vnde & ipsum recognosco. [a] *Ego sum*, inquit, *Deus tuus, qui te eduxi de terra Ægypti. Non erunt tibi Dij alij prater me. Non facies tibi simulacrum eorum quæ in cælo, & quæ in terra deorsum, & quæ in mari infra terram. Non adorabis ea, neque famulaberis eis. Ego enim sum Dominus Deus tuus.* Item in eadem Exodo, [b] *Ipsi vidistis quòd de cælo locutus ad vos sim. Non facietis vobis Deos argenteos, & Deos aureos non facietis vobis.* Secundùm hæc & in Deuteronomio, [c] *Audi, Israël, Dominus Deus tuus vnus est. &*; [d] *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis.* & rursus, [e] *Ne obliuiscaris Domini Dei tui, qui te eduxit de terra Ægypti & domo seruitutis. Dominum Deum tuum timebis, & illi famulaberis soli, & illi agglutinaberis; Et in nomine eius deierabis.* [f] *Non ibitis post Deos alienos ex Dijs nationum, quæ circum vos, quia æmulatur Deus Deus tuus in te: ne iratus indignetur, & exterminet te à facie terræ.* Sed & proponens benedictiones & maledictiones: Benedictiones, inquit, [g] *si audieritis præcepta Domini Dei vestri quæcunque ego præcipio vobis hodie: Et, Non erraueritis de via, quam mandaui vobis, vt abeuntes seruiatis Deis alijs, quos non scitis.* De quibus omnifariam extirpandis: [h] *Perditione perdetis*, inquit, *omnia loca, in quibus seruierunt Nationes Deis suis, quas vos possidebitis hæreditate: subter montes & colles, & sub arbores densas quasque effodietis aras earum, euertetis & comminuetis staticulas earum, & excidetis lucos eorum, & sculptilia ipsorum Deorum concremabitis igni, & disperdetis nomen eorum de loco illo.* Adhuc ingerit quum introissent terram promissionis, & exterminassent nationes eius: [i] *Caue tibi ne sequaris eas posteaquam exterminatæ fuerint à facie tua, ne requisieris Deos illarum, dicens: Quemadmodum faciunt nationes Deis suis, & ego ita faciam.* Sed & id, [k] *Si Prophetes*, inquit, *exsurrexerit in te, aut somnium somnians, & dederit tibi signum vel ostentum, & euenerit, & dixerit, Eamus, & seruiamus Deis alijs, quos non scitis: ne audiatis sermonem Prophetæ, aut somniatoris illius; quia tentat vos Dominus Deus vester, an ex toto corde vestro, & ex tota anima vestra timeatis eum. Post Dominum Deum vestrum abibitis, & hunc timebitis, & præcepta eius custodietis, & vocem eius audietis, & illi seruietis, & illi adijcie mini. Prophetes autem & somniator ille morietur: locutus est enim ad seducendum te à Domino Deo tuo.* Sed & alio capitulo: [l] *Si autem rogauerit te frater tuus ex patre vel matre, aut filius tuus, aut filia tua, aut mulier quæ in gremio tuo est, aut amicus qui animæ tuæ par est, clam dicens, Eamus, & seruiamus Deis alijs, quos non scis, nec patres tui, ex Deis nationum quæ circum te proximè sunt, aut longè, ne velis ire cum illo, & ne audieris eum. Non parcet oculus tuus super eum, nec misereberis, nec celabis eum. adnuntians adnuntiabis de eo. manus tuæ erunt in primis ad occidendum, & manus omnis populi in nouissimis, & lapidabitis illum, & morietur, quoniam quæsiuit auertere te à Domino Deo tuo.* Subijcit etiam de ciuitatibus, si quam ex his constitisset suasu iniquorum hominum transisse ad Deos alios, vt interficerentur

a Exo. 20. 2. & seq.
b Ibid 22. 23
c Deut. 6. 4.
d Ibid. 5.
e Ibid. 13.
f Ibid. 14.
g Deut. 11. 13. 22.
h Ibid. 12. 2.
i Ibid. 30.
k Deut. 13. 1. & seq.
l Ibid. 6. & seq.
Ibid. 13.

omnes incolentes eam, & deuotamenta fierent vniuersa eius, & colligerentur omnia spolia eius in omnes exitus eius, & igni cremarentur cum omnibus vasis suis, & cum
m Ibid. 16. omni populo in conspectu Domini Dei. m *Et non erit habitabilis*, inquit, *in aeternum, non readificabitur amplius, nec adhaerebit quidquam manibus tuis ex deuotamento eius, vti auertatur Dominus ab indignatione irae suae.* Maledictionum quoque ordinem ab idolorum ex-
n Deut. 27. 15. secratione commisit: n *Maledictus homo qui fecerit sculptile, aut fusile, aspernamentum Domino, opus manuum artificis, & collocauerit illud in abscondito.* In Leuitico verò: o *Non se-*
o Leuit. 19. 4 *quimini*, inquit, *idola, & Deos fusiles non facietis vobis. Ego Dominus Deus vester.* Et alibi,
p Ibid. 25. 55. p *Filij Israel famuli pueri mei; Hi sunt quos eduxi de terra Ægypti. Ego Dominus Deus vester.*
Ibid 26. 1. *Non facietis vobis manu facta, nec sculptile statuculum statuetis vobis. Nec lapidem scopum ponetis in terra vestra. Ego Dominus Deus vester.* Et hæc quidem prima per Moysen dicta sunt à Domino, vtique pertinentia quoscunque Dominus Deus Israëlis perinde de Ægypto superstitiosissimi sæculi, & de domo humanæ seruitutis eduxerit. Sed & deinceps omne os Prophetarum eiusdem Dei vocibus sonat, eandem legem suam, eorundem præceptorum instauratione cumulantis, nec aliud primum tam principaliter denuntiantis, quàm ab omni factura, atque cultura idolorum cauere. vt per Dauid:
Psal 113. 4. & seq. & Psal. 134 15. & seq. *Dei nationum argentum & aurum; oculos habent, nec vident; aures habent, nec audiunt; nares habent, nec odorantur; os, nec loquuntur; manus, nec contrectant; pedes, nec ingrediuntur. Similes erunt illis qui faciunt ea, & qui fidunt in illis.*

CAPVT III.

Fidem desertam, & idololatriam susceptam, meritò Deus vltus est in populo suo; vt probat locis Exodi, Numerorum & Iudicum.

In p. V. Idol. 4. à p. V. Verbum Dei. 7. à p. ad f. V. Idol. 5. & V. peccator. 3.

NEc putem disceptandum, an dignè Deus prohibeat nomen, & honorem suum mendacio addici, an dignè quos ab errore superstitionis auulserit, rursus in Ægyptum regredi nolit, an dignè à se non patiatur absistere quos sibi adlegit. Ita nec illud expectabit tractari à nobis, an obseruari voluerit disciplinam quam voluit instituere, & an merito vlciscatur desertam, quam voluit obseruatam: quando frustra instituisset, si obseruari eam noluisset, & frustra obseruari voluisset, si vindicare noluisset. Sequitur enim vt has definitiones Dei aduersus superstitiones, tam euictas, quàm etiam vindi-
Exo. 32. 1. & seq. catas probem, quoniam ex his tota martyriorum ratio constabit. Aberat apud Deum in monte Moyses, quum populus tam necessariam absentiam eius impatiens, Deos sibi producere quærit, quos potius ipse perdiderit. Vrgetur Aaron, & iubet inaures fœmi-
Exo 32. 2. & seq Math. 6 21. narum suarum in ignem conferri. Amissuri enim erant in iudicium sibi vera ornamenta aurium, Dei voces. Sapiens ignis effigiem vituli defundit illis, sugillans *illic cor habentes, vbi & thesaurum*, apud Ægyptum scilicet, inter cætera animalia, bouis etiam
Num. 25. 1. & seq cuiusdam consecratricem. itaque tria millia hominum à parentibus proximis cæsa, quia tam proximum parentem Deum offenderant, transgressionis & primordia, & merita
1 Cor. 10 8. dedicauerunt. In Arithmis, quum diuertisset Israël apud Sethim, abeunt libidinatum
Psal. 105. 28 Iudic. 2. 19. ad filias Moab, inuitantur ad idola, vt & spiritu fornicarentur; edunt denique de pol-
Iud. 3. 7. & cap. 4. 1 & seq. & 6. &c. luris eorum: dehinc & adorant Deos gentis, *& Beelphegor initiantur.* Ob hanc quoque idololatriam, mœchiæ sororem, viginti tria millia domesticis obtruncata gladiis, diuinæ iræ litauerunt. Defuncto Iesu Naue, dereliquunt Deum patrum suorum, & seruiunt idolis Baalim, & Astartis; & iratus Dominus tradidit eos in manibus diripientium; & diripiebantur ab illis, & venundabantur inimicis, nec poterant omnino subsistere à facie inimicorum suorum; quocunque processerant, manus erant super illos in mala, & compressati sunt valde. Post quæ instituit super illos Deus Critas, quos Censores intelligimus. sed nec istis obaudire perseuerauerunt. vt quis Critarum obierat, illi ad delinquendum, supra quàm patres eorum, abeundo post deos aliorum, &
Iudic. 2. 19. 20. seruiendo, & adorando eos. Itaque Dominus iratus, *Quoniam quidem, ait, transgressa est gens ista pactum meum, quod disposui patribus eorum, & non audierunt vocem meam, & ego non adueriam ad auferendum virum à facie eorum ex Nationibus quas reliquit decedens Iesus.* Atque ita omnes penè annales Critarum, & deinceps Regum, reseruatis gentium circumcolarum viribus, bello, & captiuitate, & iugo allophylorum iram dispensauit Israël, quotienscunque ab illo, maximè in idololatriam exorbitauerunt.

CAPVT IV.

Martyria subeunda, docent exempla & præcepta præmissa. Nam si diuina mandata de non colendis Idolis obseruando vim patimur, intelligimus oportere nos pati, & martyrium subire; esse à Deo mandatum, ne idola colamus. Præsertim cùm ad id nos in baptismo iusiurando obstrinxerimus, velut milites pro duce suo ad sanguinem vsque pugnaturos.

In p. V. Idol. 5. per totum. V. Martyrium. 8.

HANC igitur si à primordio constat & prohibitam, de tot tantisque præceptis; & nunquam impunè commissam, de tot tantisque documentis; nec vllum tam superbum crimen apud Deum deputari, quàm huiusmodi transgressionem, vltro intelligere debemus diuinarum & denuntiationum, & executionum intentionem, iam tunc martyriis patrocinatam, non modò non dubitandis, verùm etiam sustinendis; quibus scilicet locum fecerat, prohibendo idololatriam: aliter enim martyria non euenirent; & vtique auctoritatem suam præstruxerat, volens ea euenire quibus locum fecerat. Nunc enim de Dei voluntate compungimur, & ingeminat scorpius plagam, hanc negans, hanc accusans voluntatem, vt aut alium Deum insinuet, cuius hæc non sit voluntas; aut nostrum nihilominus destruat, cuius talis sit voluntas; aut omnino neget voluntatem Dei, si ipsum negare non poterit. Nos autem de Deo alibi dimicantes, & de reliquo corpore hæreticæ cuiusque doctrinæ, nunc in vnam speciem congressionis certas producimus lineas, non alterius Dei, quàm Israëlis, eam defendentes voluntatem, quæ martyriis locum fecerit, tam ex præceptis prohibitæ semper, quàm ex iudiciis punitæ idololatriæ. Si enim præceptum obseruatum vim patitur, hoc erit quodammodo obseruandi præceptum, vt id patiar, per quod potero obseruare præceptum, vim scilicet, quæcunque mihi imminet caucnti ab idololatria. Et vtique qui imponit præceptum, extorquet obsequium. non potuit ergò noluisse ea euenire, per quæ constabit obsequium. Præscribitur mihi, ne quem alium Deum dicam; nè vel dicendo, non minus lingua, quàm manu Deum fingam; nè quem alium adorem, aut quoquo modo venerer, præter vnicum illum qui ita mandat; quem & iubeor timere, ne ab eo deserar; & de omni substantia diligere, vt pro eo moriar. Huic sacramento militans ab hostibus prouocor. par sum illis, si illis manus dedero. hoc defendendo, depugno in acie, vulneror, concidor, occidor. quis hunc militi suo exitum voluit, nisi qui tali eum sacramento consignauit?

Exo. 23. 13.

Deut. 6. 2. 5. 13.

CAPVT V.

Vt Medicina dolores vtiles adfert: sic & martyrium vtile & bonum, licet amarum, quod nos ab Idololatriæ malo liberet.

Per totum. V. Martyrium. 8. & circa. m. V. pœnitentia. 10. in f. V. patientiæ exempla. 2.

HABES igitur Dei mel voluntatem. occursum est huic plagæ. In alium ictum consideremus, de voluntatis qualitate. Longum est vt Deum meum bonum ostendam, quod iam à nobis didicerunt Marcionitæ. Deum interim sufficit dici, vt necesse sit bonum credi. Malum enim Deum qui præsumpserit, constare in vtroque non poterit. aut Deum negare debebit, quem malum existimarit: aut bonum dicere, quem Deum pronuntiarit. Bona igitur erit & voluntas eius, qui nisi bonus, non erit Deus. Probabit hoc etiam ipsius rei bonitas, quam Deus voluit; martyrij dico. Quia bonum non nisi bonus voluit. Bonum contendo martyrium apud eundem Deum, à quo & prohibetur, & punitur idololatria. Obnititur enim, & aduersatur idololatriæ martyrium. Malo autem obniti & aduersari nisi bonum non potest. Non quasi negemus esse æmulationem, tam malorum inter se, quàm & bonorum. Sed alia conditio est huius tituli. Martyrium enim non de communi aliqua militia certat cum idololatria, sed cum sua gratia. liberat enim ab idololatria. quod à malo liberat, quis non bonum pronuntiabit? quid aliud est aduersario idololatriæ, atque martyrij, quàm mortis & vitæ? in tantum vita martyrio deputabitur, quantum morti idololatria. Vitam qui malum dixerit, habet mortem quam bonum dicat. Est & hæc peruersitas hominum, salutaria excutere, exitiosa suscipere, periculosa quærere, medica malè vitare; mori denique citius, quàm curari desiderare. Nam & medicinæ præsidium plures refugiunt. plures enim stulti, plures timidi, & malè verecundi. Et est planè quasi sæuitia medicinæ, de scalpello, déque cauterio, de sinapis incendio: non tamen secari, & inuri, & extendi, ideirco malum, quia dolores vtiles adfert. nec quia tantummodò

contristat, recusabitur; sed quia necessariè contristat, adhibebitur. Horrorem operis fructus excusat. Vlulans denique ille, & gemens, & mugiens inter manus medici, postmodum easdem mercede cumulabit, & artifices optimas prædicabit, & sæuas iam negabit. Sic & martyria desæuiunt, sed in salutem. licebit & Deo in vitam æternam per ignes, & gladios, & acerba quæque curare. Sed medicum quidem miraberis etiam in illo, quòd fermè pares adhibet qualitates medelarum, aduersus qualitates querelarum, quum quasi de peruerso auxiliatur, per ea subueniens per quæ laboratur. Nam & calores caloribus amplius onerando compescit, & ardores siti potius macerando restinguit, & fellis excessus amaris quibusque potiunculis colligit, & sanguinis fluxus defusa insuper venula reuocat. Deum verò, & quidem zelotem, culpandum existimabis, si voluit certasse cum causa, & iniuriæ æmulando prodesse; mortem morte dissoluere, occisionem occisione dispargere, tormentis tormenta discutere, supplicia suppliciis euaporare, vitam auferendo conferre, carnem lædendo iuuare, animam eripiendo seruare. Peruersitas quam putas, ratio est; quod sæuitiam existimas, gratia est; ita Deo de momentaneis æterna medicante. Magnifica bono tuo Deum tecum. incidisti in manus eius, sed feliciter incidisti. incidit & ille in ægritudines tuas. Homo semper

Gen. 2. 17. medico prior negotium facit. denique sibimetipse periculum mortis attraxit. acceperat à Domino suo, vt à medico, satis vtilem disciplinam, secundùm legem viuendi, vt

Gen 3. 5. & seq. omnia quidem ederet, ab vna solummodò arbuscula temperaret, quam ipse medicus importunam interim nouerat. audiuit ille quem maluit, & abstinentiam rupit. edit inlicitum. & transgressione saturatus, in mortem cruditauit. dignissimus bona fide, in totum perire, qui voluit. Sed Dominus sustentata seruura delicti, donec tempore medicina temperaretur; paulatim remedia composuit, omnes fidei disciplinas, & ipsas æmulas vitio, verbum mortis verbo vitæ rescindentes, auditum transgressionis auditu deuotionis limantes. ita & quum mori præcipit medicus ille, veternum mortis excludit. Quid grauatur pati nunc homo ex remedio, quod non est tunc grauatus pati ex vitio? Displicet occidi in salutem, cui non displicuit occidi in perditionem? Nauseabit ad antidotum, qui hiauit ad venenum?

CAPVT VI.

Martyrium non vtile tantum, sed & gloriosum, corona proposita donandum, in quo baptismo sanguinis abluimur, secundo post lauacrum solatio.

In p. V. Martyrium. 8. in f. V. Martyres. 4.

SED si certaminis nomine Deus nobis martyria proposuisset, per quæ cum aduersario experiremur, vt à quo libenter homo elisus est, eum iam constanter elidat, hic quoque liberalitas magis quàm acerbitas Dei præest. Euulsum enim hominem de diaboli gula per fidem, iam & inculcatorem eius voluit efficere per virtutem; nè solummodò euasisset, verùmetiam euicisset inimicum. Amauit, qui vocauerat in salutem, inuitare & ad gloriam; vt gaudeamus liberati, exultemus etiam coronati. Agonas istos, contentiosa solennia, & superstitiosa certamina Græcarum, & religionum, & voluptatum, quanta gratia sæculum celebret, etiam Africæ liquuit. Adhuc Carthaginem singulæ ciuitates gratulando inquietant, donatam Pythico agone, post stadij senectutem. Ita ab æuo dignissimum creditum est, studiorum experimentum, committere artes, corporum, & vocum præstantiam exprimere præmio indice, spectaculo iudice, sententia voluptate: qua nulla sunt prælia, nonnulla vulnera. pugni quassant, calces arietant, cestus dilaniant, flagella dilacerant: nemo tamen agonis præsidem sugillauerit, quòd homines violentiæ obiectat. iniuriarum actiones, extra stadium. sed quantum liuores illi, & vibices negotiantur intendet: coronas scilicet, & gloriam, & dotem, priuilegia publica, stipendia ciuica, imagines, statuas, & qualem potest præstare sæculum de fama æternitatem, de memoria resurrectionem. pyctes ipse non queritur dolere se, nam vult. corona premit vulnera, palma sanguinem obscurat; plus victoria tumet, quàm iniuria. hunc tu læsum existimabis, quem vides lætum? sed nec victus ipse, de agonotheta casum suum exprobrabit. Deum dedecebit artes & disciplinas suas educere in medium, in hoc sæculi spatium, in *spectaculum hominibus, & angelis*,

1. Cor. 4. 9. & vniuersis potestatibus? carnem, atque animam probare de constantia atque tolerantia? dare huic palmam, huic honorem, illi ciuitatem, illi stipendia? etiam quosdam reprobare, & castigatos cum ignominia summouere? Nimirum præscribes Deo, quibus temporibus, aut modis, aut locis de familia sua iudicet; quasi non & prœiudicare sibi congruat. Quid nunc, si non certaminis nomine in martyria fidem exposuisset,

sed

ſed & proprij profectus; nonnè oportebat illam habere quem ſpei cumulum, cui
ſtudium ſuum cogeret, votumque ſuſpenderet, quò e[illegible]iteretur aſcendere, quum
terrena quoque officia in gradus æſtuent? Aut quomodo *multæ manſiones apud Patrem,* Io. 14. 2.
ſi non pro varietate meritorum? quomodo *& ſtella à ſtella diſtabit in gloria,* niſi pro di- 1. Cor. 15. 41
uerſitate radiorum? Porro, & ſi fidei propterea congruebat ſublimitatis, & claritatis
aliqua prolatio, tale quid eſſe oportuerat illud emolumenti, quod magno conſtaret
labore, cruciatu, tormento, morte. Sed reſpice compenſationem: cùm caro, & ani-
ma dependitur, quibus in homine carius nihil eſt; alterum manus Dei, alterum flatus;
ipſa dependi in profectu, quorum eſt profectus; ipſa erogari, quæ lucrifiant; eadem
pretia, quia & merces. Proſpexerat & has Deus imbecillitates conditionis huma-
næ, aduerſarij inſidias, rerum fallacias, ſæculi retia, etiam poſt lauacrum pericli-
taturam fidem, perituros pleroſque rurſum poſt ſalutem, qui veſtitum obſoletaſ- Matt. 22. 11.
ſent nuptialem, qui faculis oleum non præparaſſent, qui requirendi per montes & Matt. 25. 3.
ſaltus, & humeris eſſent reportandi. Poſuit igitur ſecunda ſolatia, extrema præ- Luc. 15. 4.
ſidia, dimicationem martyrij, & lauacrum ſanguinis exinde ſecutum. De cuius
felicitate Dauid, *Beati quorum dimiſſa ſunt delicta, & quorum operta ſunt iniquitates.* Pſal 31. 1. 2.
Beatus vir cui non imputauerit Deus delictum. Propriè enim martyribus nihil iam re-
putari poteſt, quibus in lauacro ipſa vita deponitur. Sic *dilectio operit multitudinem
delictorum, quæ Deum ſcilicet diligens ex totis viribus ſuis,* quibus in martyrio de-
certat; *ex tota anima ſua,* quam pro Deo ponit, hominem martyrem excudit. Hæc
tu remedia, conſilia, iudicia, ſpectacula, etiam Dei atrocitatem iudicabis? San-
guinem hominis Deus concupiſcit? Et tamen auſim dicere, ſi & homo regnum
Dei, ſi homo certam ſalutem, ſi & homo ſecundam regenerationem. Nulli com-
penſatio inuidioſa eſt, in qua aut gratiæ, aut iniuriæ communis eſt ratio.

CAPVT VII.

Deus per tormenta varia fidem ſuorum examinat.

Per totum. V. Martyres. 4.

INCVTIAT adhuc ſcorpius, homicidam Deum ventilans, horrebo planè
ſputcum blaſphemiæ flatum de hæretico ore fœtentem: ſed & talem Deum
de fiducia rationis amplectar, qua ratione etiam ipſe ſe plus quàm homicidam pro-
nuntiauit ex Sophiæ ſuæ perſona, voce Salomonis: *Sophia,* inquit, *iugulauit filios* Prou. 9. 2.
ſuos. Sophia, ſapientia eſt. Sapienter vtique iugulauit, dum in vitam; & rationa-
liter, dum in gloriam. O parricidij ingenium! ô ſceleris artificium! ô argumen-
tum crudelitatis, quæ idcirco occidit, nè moriatur quem occiderit! Et ideo quid
ſequitur? *Sophia in exitibus cantatur hymnis;* cantatur enim & exitus martyrum.
Sophia in plateis de conſtantia agit, benè enim *filios ſuos iugulat. Super ſummos autem* Prou. 1. 20.
muros confiſa dicit, quum quidem ſecundum Eſaïam hîc exclamat, *Ego Dei ſum. &* 21.
hic vociferatur, In nomine Iacob. & alius ſcribit, In nomine Iſraelis. O bonam matrem! Prou. 9. 2.
opto & ipſe in filios eius redigi, vt ab ea occidar. Opto occidi, vt filius fiam. Solùm au- Eſa 44. 5.
tem iugulat filios ſuos, an & torquet? Audio enim & alibi dicentem Deum, *Vram illos* Zach. 13. 9.
ſicuti vritur argentum, & probabo illos ſicuti probatur aurum. Vtique per tormenta ignium,
& ſuppliciorum, per martyria fidei examinatoria. Scit & Apoſtolus qualem Deum
adſcripſerit, quum ſcribit, *Si Deus filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis tradidit illum,* Rom. 8. 32.
quomodo non & cum illo omnia condonauit nobis? Vides quomodo etiam proprium ſuum
filium primogenitum & vnigenitum ſophia diuina iugulauerit; vtique victurum,
immò & cæteros in vitam redacturum. Poſſum dicere cum ſophia Dei, *Chriſtus eſt* Gal. 2. 20.
qui ſe tradidit pro delictis noſtris. iam & ſemetipſam ſophia trucidauit. Verba non
ſono ſolo ſapiunt, ſed & ſenſu: Nec auribus tantummodò audienda ſunt, ſed &
mentibus. Crudelem Deum, qui non intelligit, credit. Quamquam & non intel-
ligenti poſita ſententia eſt, quæ temeritatem cohibeat aliter intelligendi. *Quis
enim,* inquit, *cognouit ſenſum Dei? aut quis illi conſiliarius fuit, qui eum inſtruat; aut viam* Rom. 11. 34.
intelligentiæ quis demonſtrauit illi? Sed enim Scytharum Dianam, aut Gallorum 1. Cor. 2. 16.
Mercurium, aut Afrorum Saturnum, hominum victima placari apud ſæculum li- Eſa. 40. 13. & ſeq.
cuit. & Latio ad hodiernum Ioui, media in vrbe humanus ſanguis inguſtatur; nec
quiſquam retractat, aut non rationem præſumit aliquam, aut inæſtimabilem Dei
ſui voluntatem. Si noſter quoque Deus, propriæ hoſtiæ nomine, martyria ſibi de-

postulasset, quis illi expro[illegible]asset funestam religionem, & lugubres ritus, & aram rogum, & pollinctorem sacerdotem? & non beatum amplius reputasset, quem Deus comedisset?

CAPVT VIII.

Exempla Martyriorum in veteri lege præmissa nos inuitant.

In p. in Alphabeto Errorum. V. fuga. 7. à p. V. Martyrium. 3. & V. Ioannes Bapt. 7. à m. V. Martyres. 18 in f. V. Martyrium. 4.

VNVM igitur gradum insistimus, & in hoc solùm prouocamus, an præcepta sint à
Deo martyria, vt credas ratione præcepta, si præcepta cognoueris: quia nihil
Psal. 115. 5. Deus non ratione præceperit, Siquidem *honorata est apud illum mors religiosorum ipsius*,
vt canit Dauid; non opinor ista communis, & omnium debitum. atquin ista etiam
ignominiosa est, ex elogio transgressionis, & merito damnationis; sed illa quæ in
ipso aditur ex testimonio religionis, & prælio confessionis, pro iustitia & sacramen-
Esa 57 1. to; sicut Esaias, *Videte*, inquit, *quomodo perit iustus, & nemo excipit corde; & viri iusti
auferuntur, & nemo animaduertit; à facie enim iniustitia perit iustus. & erit honor sepultura
eius.* Habes hîc quoque & prædicationem, & remunerationem martyriorum. A pri-
Gen. 4 8. mordio enim iustitia vim patitur. Statim vt coli Deus cœpit, inuidiam religio sortita
1. Reg. 18. 10 & seq. est. qui Deo placuerat, occiditur, & quidem à fratre. quò procliuius impietas alienum
2. Reg. 15. 14 & seq. sectaretur, à suo auspicata est. Denique non modò iustorum, verumetiam & prophe-
tarum. Dauid exagitatur, Helias fugatur, Hieremias lapidatur, Esaias secatur, Za-
3 Reg 19. 2. charias inter altare & ædē trucidatur, perennes cruoris sui maculas silicibus adsignans.
Heb. 11. 37. Ipse clausula Legis & Prophetarum; nec prophetes, sed angelus dictus, contumeliosa
2. Paral. 24. 21. cæde truncatur, in puellæ psalticæ lucar. Et vtique qui spiritu Dei agebantur, ab ipso
Marc. 6. 17. 28. in martyria dirigebantur, vt & iam patiendo quæ & prædicassent. Proinde & trina fra-
ternitas, quum dedicatio imaginis regiæ vrbem vrgeret officio, non ignorauerunt
Dan. 3. 18. quid fides, quæ sola in illis captiua non fuerat, exigeret; moriendum scilicet aduersus
idololatriam. Meminerant enim & Hieremiæ scribentis ad eos, quibus illa captiuitas
Baruch 6. 3. 4. 5. imminebat: *Et nunc videbitis Deos Babyloniorum aureos, & argenteos, & ligneos por-
tari super humeros, ostentantes nationibus timorem. Cauete igitur nè & vos consimiles sitis
Allophylis, & timore capiamini, dum aspicitis turbas adorantes retro eos, & antè; sed dicite
in animo vestro, Te, Domine, adorare debemus.* Itaque dixerunt à Deo concepta fidu-
Dan. 3. 16. cia, quando vigore animi conditionales minas regis excutiunt: *Non habemus neces-
sitatem respondendi huic tuo imperio. Est enim Deus noster quem colimus, potens eruere nos
Dan. 3. 24. de fornace ignis, & ex manibus tuis; & tunc manifestum fiet tibi, quod neque idolo tuo fa-
mulabimur, nec imaginem tuam auream, quam statuisti, adorabimus.* O martyrium &
sine passione perfectum! satìs passi, satìs exusti sunt, quos propterea Deus texit,
Dan. 6. 10 11 nè potestatem eius mentiri viderentur. Nam & Danielem nullius præter Dei suppli-
cem, & idcirco à Chaldæis delatum ac depostulatum, statim vtique conclusa & visita-
ta feritas leonum deuorasset, si Darij digna præsumptio de Deo falli debuisset; Cæ-
terùm, pati oportebat omnem Dei prædicatorem atque cultorem, qui ad idololatriam
prouocatus, negasset obsequium, secundùm illius quoque rationis statum, qua & præ-
sentibus tunc, & posteris deinceps commendari veritatem oportebat, pro qua fidem
diceret passio ipsorum defensorum eius; quia nemo voluisset occidi; nisi compos veri-
tatis. Talia à primordio & præcepta, & exempla debitricem martyrij fidem ostendunt.

CAPVT IX.

Christus in nouo testamento præcipit, esse pro confessione eius subeunda martyria.

In p. ad m V. Martyrium. 4. à m. V Confessio. fidei. 1. in f. V. Pudor. 2.

SVPEREST, ne antiquitas suum quoque habuerit sacramentum, nouitatem Chri-
stianam recensere, quasi & de Deo aliam, ac proinde disciplina quoque æmulam,
a Prou 9. 2. cuius [a] *sophia filios suos iugulare* non norit. Planè alia in Christo & diuinitas, & voluntas,
& schola, martyria aut nulla in totum, aut aliter intelligenda mandarit, qui neminem
ad huiusmodi discrimen hortetur, qui pro eo passis nihil repromittat, quia pati eos
b Matt 5. 10. nolit. Et ideo præceptorum principia deducens; [b] *Beati*, inquit, *qui persecutionem pa-
tiuntur ob iustitiam, quoniam illorum est regnum cælorum.* Hoc quidem absolutè ad om-
c Ibid. 11. nes, dehinc propriè ad Apostolos ipsos; [c] *Beati eritis cùm vos dedecorauerint, & per-*

secuti fuerint, & dixerint aduersus vos omnia mala propter me: [d] *Gaudete & exultate, quoniam merces vestra plurima in cælo. Sic enim faciebant & Prophetis patres eorum;* vt etiam prophetarer, quòd & ipsi occidi haberent ad exemplum Prophetarum. Quamquam & si omnem hanc persecutionem conditionalem in solos tunc Apostolos destinasset, vtique per illos cum toto sacramento, cum propagine nominis, cum traduce Spiritus sancti, in nos quoque spectasset etiam persecutionis obeundæ disciplina, vt in hæreditarios discipulos, & Apostolici seminis frutices. Nam & rursus ad Apostolos dirigit, [e] *Ecce ego mitto vos tanquam oues in medio luporum, & cauete ab hominibus: Tradent enim vos in consessus, & in synagogis suis flagellabunt vos, & ad præsides & reges perducemini, mei causa, in testimonium illis, & nationibus, &c.* Quum autem subijcit, [f] *Tradet autem frater fratrem, & pater filium in mortem, & insurgent filij in parentes, & mortificabunt eos;* manifestè iniquitatem istam in cæteros pronuntiauit, quam in Apostolis non inuenimus. Nemo enim eorum aut fratrem, aut patrem passus est traditorem, quod plerique iam nostri. Dehinc ad Apostolos reuocat, [g] *Et eritis odio omnibus propter nomen meum.* Quantò magìs nos, quos à parentibus quoque tradi oportet? Ita, ipsa hac permistione nunc ad Apostolos, nunc ad omnes disponendo, eundem in vniuersos nominis exitum effudit, in quibus consederit nomen, cum odij sui lege. [h] *Qui autem sustinuerit vsque in finem, iste saluus fiet.* Quid sustinendo, nisi persecutionem, nisi traditionem, nisi occisionem? Nec enim aliud est sustinere in finem, quàm pati finem. Et ideo [i] *non est discipulus super magistrum.* Statim sequitur, *Nec seruus super Dominum suum:* quia cùm magister & Dominus ipse perpessus sit persecutionem, & traditionem, & occisionem; multò magìs serui & discipuli eandem expendere debebunt, nè quasi superiores, exempti de iniquitate videantur; quando hoc ipsum sufficere eis ad gloriam debeat, æquari passionibus Domini & Magistri; ad quarum tolerantiam ædificans monet, [k] *non eos timendos, qui solum corpus occidant, animam autem interficere non valeant; sed illi potius metum consecrandum, qui & corpus, & animam occidere, & perdere possit in gehenna.* Quinam hi solius corporis interemptores, nisi præsides & reges supradicti? homines opinor. Quis etiam animæ dominator, nisi Deus solus? Quis iste ignium comminator, nisi is, [l] *sine cuius voluntate nec passerum alter in terram cadit;* id est, nec altera ex duabus substantiis hominis, caro, aut anima? Quia & capillorum apud eum regestus est numerus. [m] *Nolite ergo metuere,* quum super dicit, [n] *Multis passeribus antistatis;* non frustrà, id est, non fine emolumento casuros in terram repromittit, si magìs ab hominibus, quàm à Deo occidi eligamus. [o] *Omnis igitur qui in me confessus fuerit coram hominibus, & ego confitebor in illo coram Patre meo qui in cælis est. Et omnis qui negauerit me coram hominibus, & ego negabo illum coram Patre meo qui in cælis est.* Manifesta, vt opinor, definitio & ratio est, tam confessionis, quàm negationis, etsi dispositio diuersa est. Qui se Christianum confitetur, Christi esse testatur. Qui Christi est, in Christo sit necesse est. Si in Christo est, in Christo vtique confitetur, cùm se Christianum confitetur. Hoc enim non potest esse, nisi sit in Christo. Porro, in Christo confitendo, Christum quoque confitetur qui sit in Christo, dum & ipse in illo est, vtpote Christianus. Nam & si diem dixeris, lucis rem ostendis, quæ diem præstat, licet non dixeris lucem. ita, & si non directò pronuntiauit; [p] *Qui me confessus fuerit;* non est diuersus actus quotidianæ confessionis, à sensu Dominicæ pronuntiationis. Quod enim est qui se confitetur, id est Christianum; etiam id per quod est, confitetur; id est Christum. Proinde qui se negauit Christianum, in Christo negauit, negando se in Christo esse, dum negat se Christianum. & Christum autem in se negando, dum se in Christo negat, Christum quoque negabit. Ita & qui in Christo negauerit, Christum negabit. Et qui in Christo confessus fuerit, Christum confitebitur. Suffecisset igitur, & si de confitendo tantummodò Dominus pronuntiasset. ex forma enim confessionis, contrario quoque eius præiudicaretur, id est negationi; perinde negationi negationem tependi à Domino, quemadmodum confessioni confessionem. Et ideo quum in forma confessionis, etiam negationis conditio intelligatur, apparet ad alium modum negationis pertinere, quòd de ea aliter Dominus pronuntiauit, quàm de confessione, dicendo, *Qui me negauerit;* non, *Qui in me.* Prospexerat enim, & hanc vim plerumque in expugnatione nominis subsecuturam; vt qui se Christianum negasset, ipsum quoque Christū compelleretur blasphemando negare. Sicut non olim pro * .... ipice, cum tota fide quorundam colluctatum hoc modo, horruimus. Iraque frustra erit dicere, Etsi me negauero Christianum, non negabor à Christo; non enim ipsum negaui. Ex illa enim negatione tantundem tenebitur, qua se Christianum negando, Christum in se negans, etiam ipsum negauit. Plus est autem, quòd & confusioni confuso-

[d] Et Luc. 6. 22.
[e] Matth 10. 16.
[f] Ibid. 21.
[g] Ibid. 22.
[h] Ibid.
[i] Ibid. 24.
[k] Ibid. 28.
[l] Matth. 10. 29.
[m] Ibid. 30.
[n] Ibid 31.
[o] Ibid. 32.
[p] Matth. 10. 33.
Ibid.
* Auspice.

q Matth.10. 33. Luc.12.9. nem comminatur: q *Qui me confusus fuerit coram hominibus, & ego confundar eum coram Patre meo qui in cælis est.* Sciebat enim à confusione vel maximè formari negationem: Mentis statum in fronte consistere; priorem esse pudoris, quàm corporis plagam.

CAPVT X.

Stultè Valentinus, & in hoc Gnosticus, & auersator martyrij, in cælo dicebat confessionem nominis Christi faciendam, quam hic Christus apud homines fieri præcepit.

In p. V. Confessio fidei. 2. circa. m. ad f. V. Confessio fidei. 3.

QVI verò non hîc, id est, non intra hunc ambitum terræ, nec per hunc commeatum vitæ, nec apud homines huius naturæ communis, confessionem putant constitutam, quanta præsumptio est aduersus omnem ordinem rerum in terris istis, & in vita ista, & sub humanis potestatibus experiundarum? Nimirum quum animæ de corporibus excesserint, & per singula tabulata cœlorum, de recepto dispici cœperint, & interrogari arcana illa hæreticorum sacramenta, tunc confitendum apud veras potestates, & veros homines, Theleros scilicet, & Abascantos, & Acinetos Valentini. Nostrates enim, inquiunt, nec ipse Demiurgus constanter homines probabat veros esse, a *quos stillicidium situlæ, & puluerem areæ, & sputamen, & locustas deputauit; etiam irrationa-*
a Esa.40.15. 17. *libus iumentis adæquauit.* Planè ita scriptum. non tamen idcirco aliud hominis genus intelligendū præter nos; quos quia constat esse, cōparatione potuit induere, salua & proprietate generis, & singularitate. Neque enim si vita vitiata est, vt despectui iudicata, despectis compararetur, statim natura sublata est, vt alia in nomine eius deputaretur. Atquin seruatur natura, etsi suffunditur vita; nec alios nouit Christus homines, quàm de quibus dicit, b *Quem me aiunt esse homines? &, Quomodo vultis vt faciant vobis homines,*
b Matth 16. 13 c Matt.7.12. *& ita vos facite illis.* Vide an seruauerit genus, à quibus & testimonium sui exspectet, & in quos iustitiæ vicem mandat. Illos autem cœlestes homines si expostulem mihi ostendi, facilius Aratus, Persea, & Cephea, & Erigonam, & Ariadnam inter sidera deliniabit. Quis autem prohibuit Dominum, illic etiam confessionem hominum faciendam manifestè determinare, vbi suam futuram apertè pronuntiauit? Vt ita esset positum, d *Qui in me confessus fuerit coram hominibus in cælis, & ego in illo confitebor coram*
d Matth.10. 32. Et Luc.9. 26. *Patre meo qui in cælis est.* Eripere me debuit ex isto terrenæ confessionis errore, quam suscipi noluisset, si cœlestem præcepisset; quia nullos alios homines noueram præter incolas terræ; nè ipso quidem adhuc tunc in cœlis homine conspecto. Quæ porro fides rerum, vt post excessum ad superna subleuatus, illic probarer, quo non nisi iam probatus imponerer? illic de recepto examinarer, quò nisi admittendus peruenire non possem? Christiano cœlum antè patet, quàm via; quia nulla via in cœlum, nisi cui patet cœlum; quod qui attigerit, intrabit. Quas mihi potestates ianitrices adfirmas iuxta Romanam superstitionem, Ianum quendam, & Forculum, & Limentinum? quas à
e Psal. 23.7. f Amos.9.6. cancellis ordinas potestates? Si vnquam legisti apud Dauid, e *Auferte portas principes vestri, & subleuentur portæ æternæ, & intrabit rex gloriæ.* Si item audisti apud Amos, f *Qui ascensum suum ædificat in cælos, & profusionem suam fundat in terras:* Scito & ascensum illum exinde complanatum vestigijs Domini, & introitum exinde reseratum viribus Christi, nec vllam moram, aut quæstionem in limine Christianis occursuram, qui non dinosci habeant illic, sed agnosci; nec interrogari, sed admitti. Nam & si adhuc clausum putas cœlum, memento claues eius hîc Dominum Petro, & per eum, Ecclesiæ reliquisse, quas hîc vnusquisque interrogatus atque confessus feret secum. Sed adseuerat diabolus illic confitendum, vt suadeat hîc negandum. Pulcra videlicet docu-
Matt.16.19. Matth.18.18 g Matth. 10. 28. menta præmittam, bonas mecum claues feram, g *timorem eorum, qui solum corpus occidunt, animæ autem nihil faciunt:* commendatus ero huius præcepti desertione; honestè in cœlestibus stabo, qui in terrenis stare non potui; sustinebo maiores potestates, qui minoribus cessi; merebor denique admitti, iam exclusus. Suppetit adhuc dicere, si in cœlestibus confitendum, & hîc negandum est. nam vbi alterum, ibi vtrumque. æmula enim quæque concurrunt. etiam persecutionem in cœlis agitari oportebit, quæ confessionis negationis verè materia est. Quid itaque cessas, audacissime hæretice, totum ordinem Christianæ concussionis in superna transferre, & in primis, ipsum nominis odium illic collocare, vbi ad Patris dexteram præsidet Christus? Illic constitues & synagogas Iudæorum, fontes persecutionum, apud quas Apostoli flagella perpessi sunt,
Matt.10.17. Act.5.41. Matth. 27. & populos nationum cum suo quidem circo, vbi facilè conclamant, Vsquequo genus tertium? Sed & fratres nostros, & patres, & filios, & socrus, & nurus, & domesticos nostros ibidem exhibere debebis, per quos traditio disposita est: item reges, &

præsides, & armatas potestates, apud quos causa purgand[a] est. Erit certè etiam carcer in cœlo, carens sole, aut ingratis luminosus, & vincula f[o]rtasse de zonis, & equuleus, axis ipse qui torquet. tum si lapidandus Christianus, g[r]andines aderunt; si vrendus, fulmina præ manu sunt; si trucidandus, Orionis armati manus operabitur; si bestijs finiendus, vrsas septentrio emittet, zodiacus tauros, & leones. [h] *Hæc qui sustinuerit in finem, iste erit saluus.* Ergonè & finis in cœlis, & passio, & occisio, & prima confessio? Et vbi caro, omnibus istis necessaria? vbi corpus? [i] *quod solum ab hominibus habet occidi.* Hæc nobis etiam ludicrum in modum certa ratio mandauit, nec vllus obicem præscriptionis istius extruder, vt non omnem ordinem persecutionis, omnem eius causæ firmam paraturam illuc transferre cogarur, vbi confessioni forum dederit. Siquidem confessio à persecutione deducitur, & persecutio in confessione finitur. Nec possunt non vna sequi, quæ & aditum, & exitum, id est, initium finemque disponunt. Porro & odium nominis hîc erit, & persecutio hîc erumpit, & traditio hîc produeit, & interrogatio hîc compellit, & carnificina hîc desæuit, & totum huncordinem in terris confessio, vel negatio expungit. Igitur si cætera hîc: nec confessio alibi; si confessio alibi, nec cætera hîc. Enimverò non alibi cætera; itaque nec confessio in cœlo. Aut si aliam volunt esse rationem interrogationis, & confessionis cœlestis, vtique & ordinem suum illi struere debebunt alium longè, & ab ista dispositione diuersum, quæ scripturis notatur. & possimus dicere, Viderint, dum hic ordo terrenæ interrogationis, & confessionis, ex materia decurrens persecutionis, & discordiæ publicæ in nomen, saluus sit suæ fidei; vt ita credendum sit, sicut & scribitur; ita intelligendum sit, sicuti auditur. Hîc omnem ordinem sustineo, ipso Domino non aliam regionem mundi destinante. Quid enim post confessionis, & negationis terminum subiungit? [k] *Ne putaueritis venisse me vti pacem mittam in terram, non veni, sed vt macharam, certè in terram. Veni enim diuidere hominem aduersus patrem suum, & filiam aduersus matrem suam, & socrum aduersus nurum suam; & inimici homini domestici sui.* Sic enim efficitur, vt [l] *tradat frater fratrem in mortem, & pater filium, & insurgant filij in parentes, & mori eos faciant. & qui sustinuerit in finem, hic saluus erit.* Adeò totus hic ordo dominicæ machæræ, non in cœlum missæ, sed in terram; illic constituit etiam confessionem, quæ in finem sustinendo passura est mortem.

b Matth. 10. 22.
i Ibid. 28.
k Matth. 10. 34. & seq.
l Ibid. 21. 22.

CAPVT XI.

Probat Christum alijs Euangelij locis approbasse martyria.

Per totum. V. Confessio fidei. 3.

EADEM igitur forma, cætera quoque ad martyrij statum pertinere defendimus. [a] *Qui pluris*, inquit, *fecerit etiam animam suam quàm me, non est me dignus*; id est, qui maluerit viuere me negando, quàm mori confitendo. [b] *Qui animam suam inuenerit, perdet illam: qui verò perdiderit mei causa, inueniet illam.* Proinde enim inuenit eam, qui negarit lucrifaciendo vitam; sed perdet in gehennam, qui se putat negando lucrifacere eam. Perdet autem ad præsens, qui confessus occiditur; sed inuenturus eam in vitam æternam. Ipsi denique præsides quum hortantur negationi, Serua animam tuam, dicunt; & Noli animam tuam perdere. Quomodo loqueretur Christus, nisi quomodo tractaretur Christianus? Sed quum [c] *prohibet meditari responsionem ad tribunal*, famulos suos instruit, Spiritum sanctum responsurum repromittit; & quum in carcere fratrem vult aduersari, confessoris imperat curam; & quum [d] *Deum vindictam facturum electorum suorum* adfirmat, passiones consolatur illorum: etiam in parabola seminis, post cespitem arefacti, persecutionum figurat ardorem. Hæc si non ita accipiuntur, quemadmodum pronuntiantur, sine dubio præter quàm sonant, sapiunt; & aliud in vocibus erit, aliud in sensibus; vt allegoriæ, vt parabolæ, vt ænigmata. Quemcumque igitur conceperint ventum argumentationis Scorpij isti, quocunque se acumine impegerint, vna iam linea est: ad ipsas res prouocabuntur, an secundùm scripturas transigantur. Siquidem tunc aliud significabitur in scripturis, si non idipsum reperiatur in rebus. Quod enim scriptum est, hoc euenire oportebit. Porro, tunc eueniet quod est scriptum, si non aliud eueniet. Ecce autem & odio habemur ab omnibus hominibus, nominis causa, quomodo & scriptum est; & tradimur etiam à proximis, quomodo & scriptum est; & perducimur ad potestates, & interrogamur, & torquemur, & confitemur, & trucidamur, quomodo & scriptum est. Sic Dominus edixit. Si aliter edixit hæc, cur non aliter eueniunt quàm edixit? id est, quemadmodum edixit? Arquin ne-

a Matth. 10. 39.
Luc. 14. 26.
b Matth. 10. 39.
c Matth. 10. 19.
Matth. 25. 36.
d Luc. 18. 1. & seq.
Matth. 13. 6.
Matth. 10. 22.

aliter eueniunt quàm edixi; ergo ficut eueniunt, ita edixit, & ficut edixit, ita eueniunt. Nam nec licuiffet aliter eu. nire, quàm edixit; nec ipse aliter edixiffet, quàm euenire voluiffet. Ita, non aliud fignificabunt fcripturæ, quàm in rebus recognofcimus. Aut finondum aguntur illa quæ prædicantur, quomodo hæc aguntur, quæ prædicata non funt? Non funt enim hæc prædicata quæ aguntur, fi alia funt quæ prædicantur, & non hæc quæ aguntur. At nunc, quia ipfa funt in rebus, quæ in vocibus, aliter dicta creduntur; quid fieret fi aliter facta inuenirentur? Sed hęc eft peruerfitas fidei, probata non credere, non probata præfumere. Cui peruerfitati illud quoque opponam, vt fi hæc quæ fic aguntur quemadmodum fcripta funt, non erunt ipfa quæ prædicantur, illa quæ non debeant fic agi, quemadmodum fcripta funt, nè & ipfa hotum exemplo periclitentur, excludi. fiquidem aliud in vocibus, aliud in rebus eft; & relinquitur, nec prędicata videri, quum euenerint, fi aliter prædicantur, quàm euenire habent. Et quomodo credentur quæ non erunt prædicata quia non ita erunt prędicata quomodo eueniunt? Ita hæretici quæ prædicantur, non vt probata funt credendo, ea quæ nec prædicata funt, credunt.

CAPVT XII.

Martyria approbantur ex Epiftolis Petri, & Ioannis, eiufdemque Apocalypfi.

In p V. Apoftoli. 6. & V. Pauli virtutes. 11. à p. ad circa. f. V. martyrium. 6. circa. f. V. martyrium. 9. in f. in alphab. Errorum. V. fuga. 7. in f.

QVIS nunc medullas fcripturarum magis noffet, quàm ipfa Chrifti fchola? quos & fibi difcipulos Dominus adoptauit, omnia vtique edocendos & nobis magi-
Matth. 17. 6. ftros adornauit, omnia vtique doctoros. Cui potius figuram vocis fuæ declaraffet, quàm cui effigiem gloriæ fuæ reuelauit, Petro, Iacobo, Ioanni, & poftea Paulo? quem
1. Cor 12. 2. 4. paradifi quoque compotem fecit antè martyrium? An & illi aliter, quàm fentiunt, fcribunt, fallaciæ magiftri, non veritatis? Petrus quidem ad Ponticos, [a] *Quanta enim*,
a 1. Pet. 2. 20 inquit, *gloria, fi non vt delinquentes puniamini, fuftinetis. Hæc enim gratia eft, in hoc & vocati eftis, quoniam & Chriftus paffus eft pro nobis, relinquens vobis exemplum femetipfum, vt adfequamini veftigia ipfius.* Et rurfus, [b] *Dilecti, ne expaueſcatis vftionem, quæ agitur in vo-*
b 1. Pet. 4. 12 *bis in tentationem, quafi nouum accidat vobis: Etenim fecundùm quod communicatis paffionibus Chrifti, gaudete, vti & in reuelatione gloriæ eius gaudeatis exultantes. Si dedecoramini in nomine Chrifti, beati eftis, quoniam gloria, & Dei fpiritus requiefcit in vobis, dum nè quis veftrûm patiatur, vt homicida, aut fur, aut maleficus, aut alieni fpeculator. Si autem vt Chriftianus, nè erubefcat, glorificet autem Dominum in nomine ifto.* Ioannes verò, [c] *vt etiam pro*
c 1. Io. 3. 16. *fratribus noftris animas ponamus*, hortatur, negans timorem effe in dilectione. [d] *Perfecta enim*
d 1. Io. 4. 18 *dilectio foras abijcit timorem: quoniam timor pœnam habet; & qui timet, non eft perfectus in dilectione.* Quem timorem intelligi præftat, nifi negationis auctorem? quam dilectionem perfectam adfirmat, nifi fugatricem timoris, & animatricem confeffionis? quam
Matth. 10. 35. pœnam timore puniat, nifi quam negator relaturus eft, cum corpore, & anima occidendus in gehenna? Quòd fi pro fratribus, quantò magis pro Domino moriendum docet? fatis de Apocalypfi quoque fua inftructus hæc fuadere. Mandauerat etenim fpiritus ad angelum Ecclefiæ Smyrnæorum, [e] *Ecce diabolus ex numero tuo conijciet in carce-*
e Apoc. 2. 10 *rem, vt tentemini diebus decem. efto fidelis ad mortem vfque, & dabo tibi vitæ coronam.* Item
Ibid. 13. ad Pergamenorum, de Antipa fideliffimo martyre interfecto in habitatione Satanæ.
Apoc. 3. 10. Item ad Philadelphenorum, quòd à tentatione vltima liberaretur, qui Domini no-
Apoc 2. 7. 10. men non negarat. Exinde victori cuique promittit nunc arborem vitæ, & mortis fecundæ: nunc latens manna cum calculo candido, & nomine ignoto: nunc ferreæ virgæ poteftatem, & ftellæ matutinæ claritatem: nunc albam veftiri, nec deleri
Apoc. 3. 5. 12 de libro vitæ, & columnam fieri in Dei templo, in nomine Dei & Domini, & Hierufalem cœleftis infcripta: nunc refidere cum Domino in throno eius, quod aliquando
Matth. 20. 23. Zebedæi filijs negabatur. Quinam ifti tam beati victores, nifi propriè martyres? Illorum etenim victoriæ, quorum & pugnæ; eorum verò pugnæ, quorum & fanguis. Sed & interim fub altari martyrum animæ placidum quiefcunt, & fiducia vltionis patien-
Apoc. 6. 9. tiam pafcunt, & indutę ftolis, candidam claritatis vfurpant, donec & alij confortium illarum gloriæ impleant. Nam & rurfus innumera multitudo albati, & palmis victoriæ
Apoc. 7. 14. infignes reuelantur; fcilicet de Antichrifto triumphantes, ficut vnus ex presbyteris;
f Ibid. [f] *Hi funt, ait, qui veniunt ex illa preffura magna, & lauerunt veftimentum fuum, & candidauerunt ipfum in fanguine agni.* veftitus enim animæ, caro. Sordes quidem baptifmate abluuntur, maculæ verò martyrio candidantur. Quia & Efaïas ex ruffeo, & coccino,

inueum & laneum repromittit. Magna etiam Babylon quum describitur ebria sancto- Apoc.17.6.
rum cruore, sine dubio ebrietas eius, martyriorum pocalis ministratur, quorum for- g Apoc.21.8
mido quid relatura sit, æquè ostenditur. Inter omnes enim reprobos; immò ante om- h 1 Io.4.18.
nes. g *Timidis autem*, inquit, dehinc cæteris, *particula in stagno ignis & sulphuris*. Sic Act 9.1.3.&
h *timor* eius in epistola eius, *quem dilectio foras abjicit, habet pœnam*. seq.

CAPUT XIII.

Martyria comprobantur ex beati Pauli Epistolis.

Per totum. V. Pauli conuersio 5.

PAULUS verò Apostolus de persecutore, qui primus Ecclesiæ sanguinem fudit,
postea a *gladium stilo mutans, & conuertens machæram in aratrum*; b *lupus rapax Ben-* a Esa.2.4.
jamin, dehinc ipse adferens escam secundùm Iacob, qualiter martyria, iam & sibi optabi- b Gen. 49.
lia, commendat: quum Thessalonicensibus gaudens, c *Vti*, inquit, *gloriemur in vobis*, 27.
in Ecclesiis Dei, pro tolerantia vestra & fide, in omnibus persecutionibus, & pressuris, quibus c 2. Thess. 1.
sustinetis ostentamen iusti iudicij Dei, vt digni habeamini regno eius, pro quo & patimini. 4.
Sicut & ad Romanos, d *Non solùm autem, verùmetiam exultantes in pressuris; certi quòd* d Rom.5.3.
pressura tolerantiam perficit, tolerantia verò probationem, probatio autem spem, spes verò non
confundit. Et rursus, e *Quòd si filij, & heredes; heredes quidem Dei, coheredes verò Christi:* e Rom.8.17
siquidem compatimur, vti & cum illo glorificemur. Reputo enim passiones huius temporis non
esse dignas ad gloriam, quæ in nobis reuelabitur. Et ideò postmodum, f *Quis*, inquit, *se-* f Ibid.35.
parabit nos à dilectione Christi? pressura, an angustia, an fames, an nuditas, an periculum, an g Psal.43.22
machæra? secundùm quod scriptum est, g *Tui causa mortificamur tota die, deputati sumus vt peco-*
ra iugulationis: sed in omnibus istis superuincimus pro eo qui nos dilexit. Persuasum enim ha-
bemus, quòd neque mors, neque vita, neque virtus, neque sublimitas, neque profundum, neque
alia conditio poterit nos à dilectione Dei separare, quæ est in Christo Iesu Domino nostro. Sed &
Corinthiis passiones suas enumerans, patiendum vtique præfiniuit: h *In laboribus abun-* h 2.Cor. 11.
dantius, in carceribus plurimum, in mortibus sæpius; à Iudæis quinquies quadragenas citra 23.
vnam accepi; ter virgis cæsus, semel lapidatus, & reliqua. Quæ si magis incommoda quàm
martyria videbuntur, tamen rursus, i *Propter quod*, inquit, *bene duco in infirmitatibus, in* i 2.Cor.12.
injurijs, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustijs pro Christo. Etiam in superio- 10.
ribus, k *Qui in omnibus tribulemur, sed non coangustemur; & indigeamus, sed non perindi-* k 2. Cor. 4.
geamus; quoniam persecutionibus agitemur, sed non derelinquamur; qui dejiciamur, sed non 8.
pereamus: semper mortificationem Christi Iesu in corpore nostro circumferentes. l *Sed etsi*, inquit, l Ibid.16. &
exterior homo noster vitiatur, caro scilicet, vi persecutionum; *sed interior renouatur die, &* seq.
die; anima scilicet, spe promissionum. *Nam quod ad præsens, temporale, & leue pressura*
nostra, per supergressum, in supergressum, æternum pondus gloriæ perficit nobis, non intuentibus
quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur temporalia, de incommodis di-
cens; *quæ verò non videntur, æterna*, de præmiis spondens. Thessalonicensibus verò de
vinculis scribens, vtique beatos adfirmauit, m *quibus donatum esset, non tantùm credere* m Philipp.1
in Christum, sed etiam pro ipso pati. Eundem, inquit, *agonem habentes quem in me vidistis*, 29. 30.
& nunc audistis. n *Nam & si libor super sacrificium, gaudeo & congaudeo omnibus vobis, per-* n Ibid 2.17.
inde & vos gaudete & congaudete mihi. Vides quam martyrii definiat felicitatem, cui de
gaudio mutuo acquirit solemnitatem. vt proximus denique voti sui factus est, qualiter
de prospectu eius exultans Thimotheo scribit? o *Ego enim iam libor, & tempus dijunctio-* o 2.Tim. 4.
nis instat. agonem bonum decertaui, cursum consummaui, fidem custodiui; superest corona, quam 6.
mihi Dominus illa die reddet, scilicet passionis. Satis & ipse suprà allocutus, p *Fidelis ser-* p 2.Tim.2.
mo. si enim commortui sumus Christo, & conuiuemus; si sufferimus, & conregnabimus; si nega- 11.12.
uerimus, & ille nos negabit; si non credimus, ille fidelis est, negare se non potest. Ne ergo con-
fundaris martyrio Domini nostri, neque me vinctum eius; quia prædixerat, q *Non enim dedit* q 2.Tim.1.7
nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis, dilectionis, & sanæ mentis. Virtute enim patimur
ex dilectione in Deum, & sana mente, quum ob innocentiam patimur. Sed & sicubi
tolerantiam præcipit, quibus magis eam quàm passionibus prospicit? sicubi ab idolola-
tria diuellit, quid ei magis quàm martyria præuellit.

CAPUT XIV.

Pauli verba Roman. 13. quibus monet, potestatibus subjici, nil Gnosticis fauent: sed de subiectione tantum intelligenda sunt, quæ fidei non aduersatur.

Per totum. V. Rex. 2.

a Rom. 13. 1. & seq. PLANE monet Romanos [a] *omnibus potestatibus subjici; quia non sit potestas nisi à Deo, quia non sine causa gladium gestet, & quia ministerium sit Dei, sed & vltrix*, inquit, *iram ei qui malum fecerit.* Nam & præmiserat, *Principes enim non sunt timori bono operi, sed malo. Vis autem non timere potestatem: fac bonum, & laudem ab ea referes. Dei ergo ministra est tibi in bonum. Si vero malum facias, time.* Ita, non in occasione frustrandi martyrii iubet te subjici potestatibus, sed in prouocatione benè viuendi, etiam sub illarum respectu, quasi adiutricum iustitiæ, quasi ministrarum diuini iudicii, hîc etiam de nocentibus præiudicantis. Dehinc & exequitur quomodò velit te subjici potestatibus,
b Rom. 13. 7. reddere iubens, [b] *cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal*, id est, [c] *quæ sunt*
c Matth. 22. 21. *Cæsaris, Cæsari; & quæ Dei Deo*; solius autem Dei homo. Condixerat, scilicet Petrus, [d] *Regem quidem honorandum*; vt tamen tunc rex honoretur, quum suis rebus insistit,
d 1. Petr. 2. 13. quum à diuinis honoribus longè est; quia & pater & mater diligentur, cum Deo non comparabuntur. Cæterùm, super Deum diligi nec animam licebit.

CAPVT XV.

Martyriorum exempla in Stephano, Iacobo, Petro, & Paulo, à Nerone Romæ occisis, tam Acta Apostolorum quam vera traditio profert, quos Prodicus & Valentinus, aliique Scorpij Gnostici auertissent à gloria martyrij si tum vixissent.

In p. ad circa. f. V. martyrium. 16. à p. V. Petri priuilegia. 8. in f. V. martyrium. 2.

NVM ergo & Apostolorum litteræ mobiles? & nos vsquequaque simplices animæ, & solummodò columbæ, libenter errantes? credo viuendi cupiditate. Ita verò sit, vt recedant a litteris suis sensus. Quæ tamen passos Apostolos scimus, manifesta doctrina est, hanc intelligo solam Acta decurrens; nihil quæro; carceres illic, & vincula, & flagella, & saxa, & gladii, & impetus Iudæorum, & cœtus Nationum, & Tribunorum elogia, & Regum auditoria, & Proconsulum tribunalia, & Cæsaris nomen
Luc. 14. 26. interpretem non habent. Quòd Petrus cæditur, quòd Stephanus opprimitur, quòd
Act. 4. 2. 2. Iacobus immolatur, quòd Paulus distrahitur, ipsorum sanguine scripta sunt. Et si fi-
Act. 5. 18. 40. dem Commentarii voluerit hæreticus, instrumenta Imperii loquentur, vt lapides Ie-
Act. 7. 58. rusalem. Vitas Cæsarum legimus; orientem fidem Romæ primus Nero cruentauit,
Act. 12. 2. Act. 14. 18. Tunc Petrus ab altero cingitur, quum cruci adstringitur, Tunc Paulus ciuitatis Ro-
Ioan. 21. 18. manæ consequitur natiuitatem, quum illic martyrii renascitur generositate. Hæc vbi-
Act. 25. 10. 11. cumque iam legero, pati disco; nec mea interest quos sequar martyrii magistros: sensusne, an exitus Apostolorum; nisi quòd & sensus in exitibus recognosco. Nihil enim passi fuissent, quod non prius patiendum esse sensissent. Quum vincula Paulo Agabus
Act. 21. 11. gestu quoque prophetasset discipuli flentes, & orantes nè se Hierosolyma committeret, frustra orauerunt. Ille enim quod semper docuerat, animatus; [a] *Quid fletis*, in-
a Act. 21. 13. quit, *& contristatis cor meum? At ego non modò vincula Hierosolymis pati optauerim, verùm etiam mori pro nomine Domini mei Iesu Christi.* [b] *Atque ita cesserunt, dicendo, Fiat volun-*
b Ibid. 14. *tas Domini*; fidentes scilicet, passiones ad voluntatem Dei pertinere. Non enim dehortationis consilio, sed dilectionis, retinere tentauerant, vt Apostolum desiderantes, non vt martyrium dissuadentes. Quòd si iam tunc Prodicus, aut Valentinus adsisteret, suggerens, Non in terris esse confitendum apud homines; minus verò, nè Deus humanum sanguinem sitiat, nec Christus vicem passionis, quasi & ipse de ea salutem consecuturus exposcat; statim audisset à seruo Dei, quod audierat à Domino diabolus, [c] *Recede, Satana, scandalum mihi es:* [d] *Scriptum est, Dominum Deum tuum adorabis, & illi*
c Matth. 4. 10. *soli seruies.* Sed & nunc audire debebit, quatenus multò post, venena ista suffudit,
d Matth. 2. 23. nulli infirmorum facilè nisi nocitura, si qui non hanc nostram ex fide præbiberit, vel etiam superbiberit potionem.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI
DE SPECTACVLIS.

In librum de Spectaculis,

ARGVMENTVM.

Tertullianus hunc librum scripsit, vt moneret Christianos nè ignorantia, vel dissimulatione

mulatione peccarent in spectandis ludis sæcularibus; indictis Romæ Anno 12. Seueri Imperatoris, quos & aliæ prouinciæ ad exemplar Romæ, & proinde Carthago imitari solebat. Meminit Author huius libri libro. 1. de cultu mulierum. libro autem de corona militis, non Latinè tantùm; sed & Græcè se de Spectaculis scripsisse testatur. Scriptum itaque vult Pamelius Annò Christi ducentesimo quinto, Zephyrini sexto, Seueri duodecimo. Mauult Baron. An. Chri. ducentesimosexto; Zephyrini quarto, Seueri duodecimo.

CAPVT PRIMVM.

Duas profert gentilium rationes quibus probabant primò Spectacula non repugnare Christianæ disciplinæ, sed oculis aliquod solatium tantùm afferre. Secundò per hæc instrui Christianum gladiatorum pugnis, ad huius vitæ contemptum. Quasi verò propter Deum mori pigeret Christianos.

In p. ad m. V. voluptas. 3. in f. V. Voluptas. 2.

QVI STATVS FIDEI, quæ ratio veritatis, quod præscriptum disciplinæ, inter cætera secularium errorum etiam spectaculorum voluptates adimat, Dei serui cognoscite, qui cùmmaximè ad Deum acceditis, recognoscite qui iam accessisse vos restificati & confessi estis, ne aut ignorando, aut dissimulando quis peccet. Tanta est enim voluptarum vis, vt ignorantiam proteler in occasionem, & conscientiam corrumpat in dissimulationem. Ad vtrumque adhuc forsan alicui opiniones ethnicorum blandiantur, qui in ista causa aduersus nos ita argumentari consueuerunt: Nihil obstrepere religioni in animo, & in conscientia, tanta solatia extrinsecus oculorum, vel aurium, nec verò Deum offendi oblectatione hominis, qua saluo erga Deum metu & honore, suo in tempore, & suo in loco frui scelus non sit. Atquin hoc cùmmaximè paramus demonstrare, quemadmodum ista non competant veræ religioni, & vero obsequio erga Deum verum. Sunt qui existimant Christianos, expeditum morti genus, ad hanc obstinationem abdicatione voluptatum erudiri, quò facilius vitam contemnant, amputatis quasi retinaculis eius, nec desiderent, quam iam superuacuam sibi fecerunt, vt hoc, consilio potius, & humano prospectu, non diuino præscripto definitum existimetur. Pigebat scilicet etiam perseuerantes in voluptatibus, propter Deum mori. Quamquam & si ita esset, tam apto consilio, tantæ obstinatio disciplinæ debebat obsequium.

CAPVT II.

Non tantùm pendendum est, omnia quibus constant spectacula, bona esse, vt à Deo bono condita: sed pensandum maximè, & à diabolo in prauum vsum esse conuersa. Alias nulla malorum species essent illicita; quæ pariter ex Dei operibus constant.

In p ad vltram. V. Spectacula. 13. à p. ad f. V. Creatura. & V. Voluptas. 4.

IAM verò nemo est, qui non hoc quoque prætendat, Omnia à Deo instituta, & homini attributa, sicut prædicamus, & vtique bona, vt omnia boni auctoris. inter hæc Gen. 1. 18. deputari vniuersa ista, ex quibus spectacula instruuntur, Equum verbi gratia, & leonem, & vires corporis, & vocis suauitates. Igitur neque alienum videri posse, neque inimicum Deo, quod de conditione conster ipsius: neque culpæ deputandum, quod Dei non sit inimicum, quia nec alienum. Planè & ipsæ extructiones locorum, quòd saxa, quòd cæmenta, quòd marmora, quòd columnæ, Dei res sunt, quia ea ad instrumentum terræ dedit: sed & ipsi actus sub cœlo Dei transiguntur. Quàm sapiens argumentatrix sibi videtur ignorantia humana! præsertim cùm aliquid eiusmodi de gaudiis & fructibus sæculi metuit amittere. Plures denique inuenias, quos magis periculum voluptatis, quàm vitæ, auocet ab hac secta. Nam mortem, etiam stultus, vt debitam non extimescit; voluptatem etiam sapiens, vt tantam, non contemnit: cùm alia non sit & stulto, & sapienti vitæ gratia, nisi voluptas. Nemo negat, quia nemo ignorat quod vltro natura suggerit, Deum esse vniuersitatis conditorem, eamque vniuersitatem, tam bonam, quàm homini mancipatam. Sed* quia non penitus Deum norunt, nisi naturali * Qui. iure, non etiam familiari, de longinquo non de proximo, necesse est ignorent, qualiter administrari iubeat, cùm instituit; simul quæ vis æmula ex aduerso, adulterandis vsibus diuinæ conditionis: quia neque voluntatem, neque aduersarium noueris eius, quem minus noueris. Non ergo hoc solum respiciendum est, à quo omnia sint instituta sed à quo conuersa. Ita enim apparebit cui vsui sint instituta, si appareat cui non. Mul

intereſt inter corruptelam, & integritatem; quia multum eſt inter inſtitutorem, & interpolatorem. Cæterùm omnes ſpecies malorum, quæ etiam ethnici vt indubitata & prohibent, & defendunt, ex operibus Dei conſtant. Vis homicidium ferro, veneno, magicis deuinctionibus perfici. Tam ferrum Dei res eſt, quàm herbæ, quàm angeli Nunquid tamen in hominis necem auctor iſta prouidit? Atquin omnem homicidii ſpe

a Exo. 20. ciem vno & principali præcepto interimit: a *Non occides*. Proinde aurum, æs, argentum, ebur, lignum, & quæcunque fabricandis idolis materia captatur, quis in ſęculo poſuit, niſi ſæculi actor Deus? Nunquid tamen vt hæc aduerſus ipſum adorentur? Atquin ſumma offenſa penès illum idololatria. Quid non Dei eſt, quod Deum offendit? ſed cùm offendit, Dei eſſe deſiit; & cùm deſiit, offendit. Ipſe homo omnium flagitiorum auctor, non tantùm opus Dei, verumetiam imago eſt: & tamen & corpore, & ſpiritu deſciit à ſuo inſtitutore. Neque enim oculos ad concupiſcentiam ſumpſimus, & linguam ad maliloquium, & aures exceptaculum maliloquii, & gulam ad gulæ crimen, & ventrem ad gulæ ſocietatem, & genitalia ad exceſſus impudicitiæ, & manus ad vim, & greſſus ad vagam vitam: aut ſpiritus ideo inſitus corpori, vt inſidiarum, vt fraudium, vt iniquitatum cogitatorium fieret. non opinor. Nam ſi omnem malignitatem, & ſi tantùm malitiam excogitatam, Deus exactor innocentiæ odit, indubitatè quæcunque condidit, non in exitum operum conſtat condidiſſe, quæ damnat, licet eadem opera, per ea quæ condidit adminiſtrentur, quando hæc ſit tota ratio damnationis, peruerſa adminiſtratio conditionis. Nos igitur qui Deo cognito, etiam æmulum eius inſpeximus; qui inſtitutore comperto, etiam interpolatore vnà deprehendimus, nec mirari, neque dubitare oportet; cùm ipſum hominem, opus & imaginem Dei, totius vniuerſitatis poſſeſſorem, illa vis interpolatoris & æmulatoris angeli, ab initio de integritate dejecerit, vniuerſam ſubſtantiam eius pariter cum ipſo integritati inſtitutam, pariter eum ipſo in peruerſitatem demutauit aduerſus inſtitutorem: vt quam doluerat homini conceſſam, non ſibi, in ea ipſa & hominem reum Deo faceret, & ſuam dominationem collocaret.

CAPVT III.

Reſpondet Chriſtianis objicientibus, nil in ſcripturis nominatim prohibitum de ſpectaculorum inſpectu, imò verò & primo pſalterij verſu pronuntiatum, beatus qui non abiit in concilio impiorum. *quo ſpectaculorum conuentus prohibetur.*

Per totum. V. Spectacula. 16.

HAc conſcientia inſtructa aduerſus opinionem ethnicorum, conuertamur magis ad noſtrorum retractatus. Quorûdam enim fides aut ſimplicior, aut ſcrupuloſior, ad hanc abdicationem ſpectaculorum, de ſcripturis auctoritatem expoſcit, & ſe in incertum conſtituit, quod non ſignificanter, neque nominatim denuntietur ſeruis Dei abſtinentia eiuſmodi. Planè nuſquam inuenimus quemadmodum apertè poſitum eſt,

a Exo. 20. 13 a *Non occides. Non idolum coles, non adulterium, non fraudem admittes*: ita exertè definitum, Non ibis in circum, non in theatrum: agonem, munus non exſpectabis. Sed inuenimus

b Pſal. 1. 1. ad hanc quoque ſpeciem pertinere illam primam vocem Dauid, b *Felix vir*, inquit, *qui non abijt in concilium impiorum, & in via peccatorum non ſtetit, nec in cathedra peſtium ſedit*. Nam etſi iuſtum illum videtur prædicaſſe, quod in concilio, & in ſeſſu Iudæorum de necando Domino conſultantium non communicauit, latè tamen ſemper ſcriptura diuina diuiditur, vbicunque ſecundùm præſentis rei ſenſum etiam diſciplina munitur, vt hîc quoque non ſit aliena vox à ſpectaculorum interdictione. Si enim pauculos tunc Iudæos impiorum concilium vocauit, quantò magis tantum conuentum ethnici populi? minus impij ethnici, minus peccatores, minus hoſtes Chriſti, quàm tunc Iudæi? Quid quòd & cætera congruunt? Nam apud ſpectacula. & in via ſtatur. Vias enim vocant & cardines balteorum per ambitum, & diſcrimina popularium per procliuum. Cathedra

c Pſal. 1. 1. quoque nominatur, ipſe in anfractu ad conſeſſum ſitus. Itaque contrariò c *infelix qui in quodcunque concilium impiorum abierit, & in quacunque via peccatorum ſteterit, & in quacunque cathedra peſtium ſederit*. Generaliter dictum intelligamus, cùm quid etiam ſpecialiter quædam pronuntiata, generaliter ſapiunt. Cùm Deus Iſraëlitas admonet diſcipli-

Exo. 12. 12. næ, vel obiurgat, vtique ad omnes habet: cùm Ægypto, & Æthiopiæ exitium com-

Eſa. 19. 1. & ſeq. minatur, in omnem gentem peccatricem præjudicat. Sic omnis gens peccatrix, Ægy-

d Pſal. 1. 1. ptus, & Æthiopia, à ſpecie ad genus. quemadmodum etiam de origine ſpectaculorum, omne ſpectaculum d *concilium vocat impiorum*, à genere ad ſpeciem.

CAPVT IIII.

Conuincit Christianis omnino prohibita Spectacula, cùm in baptismo & professione fidei diabolo & Angelis eius, & pompis renunciarunt: & cùm ex idololatria constet omnis Spectaculorum apparatus.

Per totum. V. Spectacula 17.

NE quis argumentari nos putet, ad principalem auctoritatem conuertar ipsius signaculi nostri. Cùm aquam ingressi Christianam fidem in legis suæ verba profitemur, renunciasse nos diabolo, & pompæ, & angelis eius ore nostro contestamur. Quid erit summum atque præcipuum, in quo diabolus, & pompæ, & angeli eius censeantur, quàm idololatria? ex qua omnis immundus & nequam spiritus, vt ita dixerim, quia nec diutius de hoc. Igitur si ex idololatria vniuersam spectaculorum paraturam constare constiterit, indubitatè præiudicatum erit, etiam ad spectacula pertinere renuntiationis nostræ testimonium in lauacro, quæ diabolo, & pompæ, & angelis eius sint mancipata, scilicet per idololatriam. Commemorabimus origines singulorum, quibus in cunabulis in sæculo adoleuerint: exinde titulos quorundam, de quibus nominibus nuncupentur: exinde apparatus, superstitionibus instruantur: tum loca, quibus præsidibus dicentur: artes, quibus auctoribus deputentur. Si quid ex his non ad idolum pertinuerit, id neque ad idololatriam, neque ad nostram ejerationem pertinebit.

CAPVT V.

Origo ludorum, in honorem deorum, & inter ritus superstitionum instituta est, & inter festa & templa deorum reputantur.

Per totum. V. Spectacula. 17. à p.

DE originibus quidem, vt secretioribus & ignotis penes plures nostrorum, altiùs, nec aliunde inuestigandum fuit, quàm de instrumentis ethnicalium literarum. Exstant auctores multi, qui super ista re commentarios ediderunt. Ab his ludorum origo sic traditur. Lydos ex Asia transuenas in Hetruria consedisse Timæus refert, duce Tyrrheno, qui fratri suo cesserat regni contentione. Igitur in Hetruria inter cæteros ritus superstitionum suarum, spectacula quoque religionis nomine instituunt. Inde Romani accersitos artifices mutuantur, tempus, enunciationem, vt ludi à Lydis vocarentur. Sed & si Varro ludos à ludo, id est à lusu interpretatur, sicut & Lupercos ludos appellabant, quod ludendo discurrant: tamen eum lusum iuuenum & diebus festis, & templis, & religionibus reputat. Nihil iam de causa vocabuli, dum rei causa idololatria sit. Nam & cùm promiscuè ludi liberalia vocarentur, honorem Liberi patris manifestè sonabant. Libero enim à rusticis primo fiebant, ob beneficium quod ei adscribunt, demonstratam gratiam vini. Exinde ludi Consualia dicti, qui initio Neptunum honorabant. Eundem enim & Consum vocant. Dehinc Equiria quis Marti Romulus dixit: quamquàm & Consualia Romulo defendunt, quòd ea Conso dicauerit deo, vt volunt, consilij: eius scilicet, quo tunc Sabinarum virginum rapinam militibus suis in matrimonia excogitauit. Probum planè consilium, & nunc quoque inter ipsos Romanos iustum & licitum, & ne dixerim penès Deum. Facit enim & hoc ad originis maculam, ne bonum existimes, quod initium à Malo accepit, ab impudentia, à violentia, ab odio, à fratricida institutore, à filio Martis: & nunc ara Conso illi in Circo defossa est ad primas metas sub terra, cum inscriptione huiusmodi, CONSVS CONSILIO, MARS DVELLO, LARES COILLO POTENTES. Sacrificant apud eam nonis Iuliis sacerdotes publici, XII. Kalend. Septembres flamen Quirinalis, & virgines. Dehinc idem Romulus Ioui Feretrio ludos instituit in Tarpeio, quos Tarpeios dictos, & Capitolinos Piso tradit. Post hunc Numa Pompilius Marti, & Robigini. Nam & Robiginem deam finxerunt. Dehinc Tullus Hostilius. Dehinc Ancus Martius, & cæteri. Qui, quotque, per ordinem, & quibus idolis ludos instituerunt positum est apud Suetonium Tranquillum, vel à quibus Tranquillus accepit. Sed hæc satis erunt ad originis de idololatria reatum.

CAPVT VI.

Ludi tam sacri, quàm funebres, idolis & eorum cultui deputati sunt, vt patet ex ipsorum titulis, quibus constat cui sint dicati.

Per totum. V. Spectacula. 17. circa. f.

ACCEDIT ad testimonium antiquitatis subsecuta posteritas, formam originis de titulis huius quoque temporis præferens, per quos signatum est cui idolo, & cui superstitioni vtriusque generis ludi notarentur, Megalenses enim, Apollinares, item Cereales, & Neptunales, & Latiares, & Florales in commune celebrantur: reliqui ludorum, de natalibus & sollemnibus regum, & publicis prosperitatibus, & municipalibus festis superstitionis causas habent. inter quos etiam priuatorum memoriis legatariæ editiones parentent: id quoque secundùm institutionis antiquitatem. Nam & à primordio bifariam ludi censebantur, sacri, & funebres; id est diis Nationum, & mortuis. Sed de idololatria nihil differt apud nos, sub quo nomine, & titulo, dum ad eosdem spiritus perueniat, quibus renuntiamus, licet mortuis. licebit diis suis faciant, proinde mortuis faciunt. vna conditio partis vtriusque est, vna idololatria, vna renuntiatio nostra aduersus idololatriam.

CAPVT. VII.

Spectacula, maximè Circensia, idololatriam sapiunt, in quibus præcedit pompa, simulacrorum series, agmen imaginum; in quibus præcedunt, intercedunt, succedunt sacra, & sacrificia, & ad ea pertinentia.

In p. V. Spectacula. 17. in f. à p. ad f V. Spectacula. 3. in f. V. peccati mortalis grauitas. 3.

COMMVNIS origo ludorum vtriusque generis, communes & tituli, vt de communibus causis, perinde apparatus communes habeant, necesse est de reatu generali idololatriæ conditricis suæ. Sed Circensium paulò pompatior suggestus, quibus propriè hoc nomen, pompa præcedens, quorum sit, in semetipsa probat de simulacrorum serie, de imaginum agmine, de curribus, de thensis, de armamaxis, de sedibus, de coronis, de exuuiis. quanta præterea sacra, quanta sacrificia præcedant, intercedant, succedant; quot collegia, quot sacerdotia, quot officia moueantur, sciunt homines illius vrbis in qua dæmoniorum conuentus consedit. Ea si minore cura per prouincias, pro minoribus viribus administrantur, tamen omnes vbique Circenses illuc deputandi, vnde & petuntur; inde inquinantur, vnde sumuntur. Nam & riuulus tenuis ex suo fonte, surculus modicus ex sua fronde, qualitatem originis continet. Viderit ambitio, siue frugalitas eius. Deum offendit qualiscunque pompa Circi. & si pauca simulacra circumferat, in vno idololatria est; & si vnam thensam trahat, Iouis tamen plaustrum est: quæuis idololatria sordidè instructa vel modicè locuples & splendida est censu criminis sui.

CAPVT VIII.

Circus ipse Soli specialiter dedicatus est, & quot sunt ornamenta eius, tot debent templa reputari. Et licet loca spectaculi non polluant, & extra spectaculi tempus adiri possint, ea tamen quæ ibi fiunt spectare licitè non possunt.

In p. ad m. V. Spectacula. 4. à m. ad f V. Spectacula 13.

ET vt de locis secundùm propositum exequar; Circus Soli principaliter consecratur: cuius ædes medio spatio, & effigies de fastigio ædis emicat, quod non putauerunt sub tecto consecrandum, quem in operto habent. Qui spectaculum primum à Circa habent, Soli patri suo editum adfirmant: ab ea & Circi appellationem argumentantur. Planè venefica eis vtique negotium gessit hoc nomine, quorum sacerdos erat, dæmonis, & angelis scilicet. Quot igitur in habitu loci ipsius idololatrias recognoscis? singula ornamenta Circi, singula templa sunt. Oua honori Castorum adscribunt, qui illos ouo editos credendo, de cycno Ioue non erubescunt. Delphinos Neptuno vomunt columnæ: Sessias à sementationibus, Messias à messibus, Tutelinas à tutela fructuum, sustinent. antè has tres aræ trinis diis parent, magnis, potentibus, valentibus. Eosdem Samothracas existimant. Obelisci enormitas, vt Hermateles adfirmar, Soli prostituta; scriptura eius, vnde eius & census, de Ægypto superstitio est. Frigebat dæmonum concilium sine sua Matre magna; ea itaque illic præsidet euripo. Consus, vt diximus, apud metas sub terra delitescit Murcias. has quoque idolum fecit. Murciam enim deam amatoris volunt, cui in illa parte ædem vouêre. Animaduerte Christiane, quot nomina immunda possederint Circum. Aliena est tibi religio, quam tot diaboli spiritus occupauerunt. De locis quidem locus est retractandi, ad præueniendam quorundam interrogationem. Quid enim, inquis, si alio in tempore Circum adiero, periclitabor de inquinamento? Nulla est præscriptio de locis. nam non sola ista conciliabula spectaculorum, sed etiam tẽpla ipsa sine periculo disciplinæ adire seruus Dei potest, vrgente

usa simplici dutaxat, quæ non pertineat ad proprium eius loci negotium, vel officium. Cæterum & plateæ, & forum, & balneæ, & stabula, & ipsæ domus nostræ sine idolis omnino non sunt. totum sæculum Satanas, & angeli eius repleuerunt. non tamen, quòd in sæculo sumus, à Deo excidimus, sed si quid de sæculi criminibus attigerimus. Proinde si Capitolium, si Serapeum sacrificator vel adorator intrauero, à Deo excidam, quemadmodum circum vel theatrum spectator. Loca nos non contaminant per se, sed quæ in locis fiunt, à quibus & ipsa loca contaminari altercati sumus: de contaminatis contaminamur. Propterea autem commemoramus quibus eiusmodi loca dicentur, vt eorum demonstremus esse quæ in his locis fiunt, quibus ipsa loca dicantur.

CAPVT IX.

Cùm Circenses ludi, dijs, vel elementis deputentur, & elementorum cultus pariter & deorum sit vetitus, ipsi quoque sunt interdicti.

Per totum. V. Spectacula. 5.

NVNC de artificio quo Circenses exhibentur. Res equestris retro simplex * agebatur, & vtique communis vsus reus non erat. Sed cùm ad ludos coactus est, transiit à Dei munere ad dæmoniorum officia. Itaque Castori & Polluci deputatur hæc species, quibus equos à Mercurio distributos Stesichorus docet. Sed & Neptunus equestris est, quem Græci Hippion appellant. Quadrigas Soli, bigas Lunæ sanxerunt. Sed & *primus Erichthonius currus, & quatuor ausus iungere equos, rapidisque rotis insistere victor.* Erichthonius Mineruæ & Vulcani filius, & quidem de caduca in terram libidine, portentum est dæmonicum, imò diabolus ipse, non coluber. Si verò Trochilus Argiuus auctor est curtus, patriæ Iunoni id opus suum dedicauit. Si Romæ Romulus quadrigam primus ostendit, puto & ipse inter idola conscriptus est, si idem est Quirinus. Talibus auctoribus quadrigæ productæ, meritò & aurigas coloribus idololatriæ vestierunt. Nam equi initio duo soli fuerunt, albus & russeus. Albus hiemi, ob niues candidas: russeus æstati, ob Solis ruborem, voti erant. Sed postea tam voluptate, quàm superstitione prouecta, russeum alij Marti, alij album Zephyris consecrauerunt: prasinum verò Terræ matri, vel verno: venetum Cœlo & Mari, vel autumno. Cùm autem omnis species idololatriæ damnata sit à Deo, vtique etiam illa damnatur, quæ elementis mundialibus profanatur.

* De dorso.

CAPVT X.

Quæ spectant Scenam, vt theatra, dijs etiam sacra sunt: Fanum quippe Veneris à Pompeio superpositum est theatro, quod Veneris templum nuncupauit. Bacchi quoque theatrum domus est. A templis & aris, itur ad theatrum. Scena autem quæ voce, modulis & organis actitantur, Apollines, Musas, Mineruas, Mercurios, habent patronos.

In p. ad vltra m. V. Spectacula. 6. à p. V. Luxuria. 10. inf. V. Spectacula. 24.

TRANSEAMVS ad scenicas res, quarum & originem communem, & titulos pares, secundùm ipsam ab initio ludorum appellationem, & administrationem coniunctam cum re equestri iam ostendimus. Apparatus etiam ex ea parte consortes, quà ad scenam. nam à templis & aris, & illa infelicitate turis, & sanguinis, inter tibias & tubas itur, duobus inquinatissimis arbitris, funerum, & sacrorum, designatore & haruspice. Ita cùm de originibus ludorum ad Circenses transimus, inde nunc ad scenicos ludos dirigimus, à loci initio. Theatrum propriè sacrarium Veneris est. Hoc denique modo id genus operis in sæculo euasit. Nam sæpè Censores nascentia cum maximè theatra destruebant, moribus consulentes, quorum scilicet periculum ingens de lasciuia prouidebant, vt iam hinc ethnicis in testimonium cedat sententia ipsorum, nobiscum faciens, & nobis in exaggerationem disciplinæ, etiam humanæ prærogatiua. Itaque Pompeius Magnus, solo theatro suo minor, cùm illam arcem omnium turpitudinum extruxisset, veritus quandoque memoriæ suæ Censoriam animaduersionem, Veneris ædem superposuit, & ad dedicationem edicto populum vocans, non theatrum, sed Veneris templum nuncupauit, Cui subiecimus, inquit, gradus spectaculorum. ita damnatum & damnandum opus templi titulo prætexit, & disciplinam superstitione delusit. sed Veneri, & Libero conuenit, duo ista dæmonia conspirata & coniurata inter se sunt, ebrietatis & libidinis. Itaque theatrum Veneris, Liberi quoque domus est. Nam & alios ludos scenicos Liberalia propriè vocabant, præter quàm Libero deuotos, quod sunt Dionysia penès Græcos, etiam à Libero institutos. Et e-

planè in artibus quoque scenicis, Liberi, & Veneris patrociniũ. Quæ priuata & propter sunt scenæ, de gestu & flexu corporis, mollitiæ Veneris, & Liberi immolant; illi per sexus, illi per luxũ, dissolutis. quæ verò voce & modis, & organis, & lyris transiguntur, Apollines, & Musas, & Mineruas, & Mercurios mancipes habent. Oderis Christiane, quorum auctores non potes non odisse. Iam nunc volumus suggerere de artibus, & de his quorum auctores in nominibus execramur. Scimus nihil esse nomina mortuorum, sicut & ipsa simulacra eorum. Sed non ignoramus, qui sub istis nominibus institutis simulacris operentur, & gaudeant, & diuinitatem mentiantur nequam spiritus, scilicet dæmones. Videmus igitur etiam artes eorum honoribus dicatas esse, qui nomina incolunt auctorum, nec ab idololatria vacare, quarum institutores etiam propterea dij habentur. Imò quod ad artes pertinet, altiùs præscripsisse debemus, dæmonas ab initio prospicientes sibi inter cætera idololatriæ, etiam spectaculorum inquinamenta; quibus hominem à Deo auocarent, & suo honori obligarent, eiusmodi quoque artium ingenia inspirasse. neque enim ab alijs procuratum fuisset, quod ad illos peruenturum esset. nec per alios tunc homines edidissent, quàm per ipsos in quorum nominibus, & imaginibus, & historijs fallaciam, consecrationis sibi negotium acturi constituerant.

CAPVT XI.

Agones seu sacri, seu funebres sint, aut dijs, aut mortuis fiunt, & omnis eorum apparatus Idololatria polluitur. Stadium quoque circum æmulatur; & artes Gymnicæ Castori, Herculi, Mercurio deputantur.

Per totum. V. Spectacula. 1.

VT ordo peragatur, ineamus etiam agonum retractatum. Origo istis de ludorum propinquitate est. Inde & ipsi sacri, vel funebres instituti, aut dijs nationum, aut
* Apollini Pythia. mortuis fiunt. Proinde tituli, Olympia Ioui, quæ sunt Romæ Capitolina; * item Herculi Nemea, Neptuno Isthmia; cæteri mortuarij agones. Quid ergo mirum, si apparatus agonum idololatria conspurcat, de coronis profanis, de sacerdotalibus præsidibus, de collegiarijs ministris, de ipso postremo boum sanguine. Vt de loco suppleam; ac de loco communi, pro collegio artium Musicarum, & Mineruallium, & Apollinarium; etiam Martialium, per duellum, per tubam, stadio circum æmulatur, quod vtique templum est, & ipsum eius idoli cuius solennitates agit. Sed & gymnicas artes Castorum, & Herculum, & Mercuriorum disciplinæ prodiderunt.

CAPVT XII.

Munus in honorem mortuorum institutum, quos humano sanguine primùm placari creditum est, dehinc placuit hanc crudelitatem voluptate Spectaculi velare, gladiatores in theatrum inducendo. Cuius Spectaculi feritas eò processit, vt & feris homines exponerent Gentiles, in quorum idolis dæmonia latibant, Amphitheatra porro crudelioribus erant sacra dæmonibus.

Per totum. V. Spectacula. 1.

SVPEREST illius insignissimis spectaculi acceptissimi recognitio. Munus dictum est ab officio: quoniam officium etiam muneris nomen est. Officium autem mortuis hoc spectaculo facere se veteres arbitrabantur, posteaquàm illud humaniore atrocitate temperauerunt. Nam olim quoniam animas defunctorum humano sanguine propitiari creditum erat, captiuos, vel mali status seruos mercati, in exequijs immolabant. Postea placuit impietatem voluptate adumbrare. Itaque quos parauerant, armis quibus tunc & qualiter poterant eruditos, tantùm vt occidi discerent; mox edicto die Inferiarum apud tumulos erogabant: Ita mortem homicidijs consolabantur. Hæc muneri origo, sed paulatim prouecti ad tantam gratiam, ad quantam & crudelitatem, quia ferarum voluptati satis non fiebat, nisi & feris humana corpora dissipatentur. Quod ergo mortuis litabatur, vtique parentationi deputabatur. Quæ species proinde idololatria est, quoniam & idololatria parentationis est species. Tam hæc, quàm illa mortuis ministrat. In mortuorum autem idolis dæmonia consistunt, vt & titulos consideremus: licet transierit hoc genus editionis ab honoribus mortuorum, ad honores viuentium, quæsturas dico, & magistratus, & flaminia, & sacerdotia: cùm tamen nominis dignitas idololatriæ crimine teneatur, necesse est quidquid dignitatis nomine administratur, communicet etiam maculas eius, à qua habet causas. Idem de apparatibus interpretabimur in ipsorum honorum suggestu deputandis, quòd purpuræ, quòd fasciæ, quòd vittæ, quòd coronæ, quòd denique conciones, & edicta, & pultes pri-

dianæ, sine pompa diaboli, sine inuitatione dæmonum non sunt. Quid ego de horrendo loco perorem, quem nec periuria sustinent? Pluribus enim & asperioribus nominibus amphitheatrum consecratur, quàm capitolium. Omnium dæmonum templum est. Tot illic immundi spiritus considunt, quot homines capit. Vt & de artibus concluslam, Martem, & Dianam vtriusque ludi præsides nouimus.

CAPVT XIII.

Idolum quidem nihil est, sed qua idolis exhibentur, seu sacrificia, seu spectacula, in honorem dæmonum fiunt, in quibus habitant. Siuè autem dijs, siue mortuis honor ille deferatur, idololatria pariter reos facit.

Per totum. V. Spectacula. 1.

SATIS, opinor, impleuimus ordinem, quot & quibus modis spectacula idololatriam committant, de originibus, de titulis, de apparatibus, de locis. De sacrificijs quidem, certi sumus nulla ex parte competere nobis ea, qui bis idolis renuntiauimus. [a] *non quòd idolum sit aliquid* (vt Apostolus ait) *sed quod quæ faciunt, dæmonijs faciunt*, consistentibus scilicet in consecrationibus idolorum, siue mortuorum, siue (vt putant) deorum. Propterea igitur, quoniam vtraque species idolorum conditionis vnius est, dùm mortui, & dij vnum sunt, vtraque idololatria abstinemus: nec minus templa, quàm monumenta despuimus: neutram aram nouimus, neutram effigiem adoramus: non sacrificamus, non parentamus, sed neque de sacrificato, & parentato edimus, quia [b] *non possumus cœnam Dei edere, & cœnam dæmoniorum.* Si ergo gulam & ventrem ab inquinamentis liberamus, quantò magis augustiora nostra, oculos, & aures ab idolothytis, & necrothytis voluptaribus abstinemus, quæ non intestinis transiguntur, sed in ipso spiritu & anima digeruntur: quorum munditia magìs ad Deum pertinet, quàm intestinorum.

a 1. Cor. 8. 4

b Ibid.

CAPVT XIV.

Spectacula non tantùm propter idololatriam, sed & propter sæculi concupiscentiam, sunt prohibita.

Per totum. V. Spectacula. 22. in p.

NVNC interposito [*] nomine idololatriæ, quod solum subjectum sufficere debet ad abdicationem spectaculorũ, alia iam ratione tractemus ex abundanti: propter eos maximè qui sibi blandiuntur, quòd non nominatim abstinentia ista præscripta sit, quasi parum etiã de spectaculis pronuntietur, cùm [c] *concupiscentia sæculi damnantur.* Nam sicut pecuniæ, vel gulæ vel dignitatis, vel libidinis, vel gloriæ: ita & voluptatis eõ cupiscentia est. Species autem voluptatis etiam spectacula. Opinor generaliter nominatæ concupiscentiæ, continent in se & voluptates. æquè generaliter intellectæ voluptates specialiter & in spectacula differuntur. Cæterùm retulimus supra de locorum conditione, quòd non per semetipsa nos inquinent, sed per ea quæ illic geruntur, per quæ simul inquinamentum combiberint, & tum alterò respuunt.

[*] Nosse.

c 1. Io. 2. 16.

CAPVT XV.

Spiritus sanctus lenis & pacificus, repugnat Spectaculis, in quibus regnant passiones omnes, & vanitas.

Per totum. V. Spectacula. 22. à p. & V. Spiritus. 11.

VIDERIT ergo, vt diximus, principalis titulus, idololatria, reliquas ipsarum rerum qualitates contra Dei omnes feramus. Deus præcepit, Spiritum sanctum, vtpote pro naturæ suæ bono tenerum, delicatum, tranquillitate, & lenitate, & quiete, & pace tractate: non furore, non bile, non ira, non dolore inquietare. Huic quomodo cum spectaculis poterit conuenire? Omne enim spectaculum sine concussione spiritus non est. Vbi enim voluptas, ibi & studium, per quod scilicet voluptas sapit. Vbi studium, ibi & æmulatio, per quam studium sapit. Porro & vbi æmulatio, ibi & furor & bilis, & ira & dolor, & cætera ex his quæ cum his non competunt disciplinæ. Nam & si qui modestè & probè spectaculis fruitur, pro dignitatis, vel ætatis, vel etiam naturæ suæ conditione: non tamen immobilis animi est, sine tacita spiritus passione. Nemo ad voluptatem venit sine adfectu, nemo adfectum sine casibus suis patitur. Ipsi casus incitamenta sunt adfectus. Cæterùm si cessat adfectus, nulla est voluptas, & est reu

Ephes. 4. 30.

ille vanitatis, eò conueniens, vbi nihil consequitur. Puto autem etiam vanitas extranea est nobis. Quid quòd & ipse se iudicat, inter eos positus, quorum se similem nolens, vtique detestatorem confitetur? Nobis satis non est, si ipsi nihil tale faciamus,
a Ps. 49. 18. nisi & talia facientibus non conferamur. a *Si furem*, inquit, *videbas, concurrebas cum eo.* Vtinam nè in sæculo quidem simul cum illis moraremur: sed tamen in secularibus separamur, quia sæculum Dei est, secularia autem diaboli.

CAPVT XVI.

Circi præsidem esse furorem, & in eo, sponsionum pro aurigis factarum causa nasci discordias.

Per totum. V. Spectacula. 22. inf.

CVm ergo furor interdicitur nobis, ab omni spectaculo auferimur, etiam à Circo, vbi propriè furor præsidet. Aspice populum ad spectaculum iam cum furore venientem, iam tumultuosum, iam cæcum, iam de sponsionibus concitatum. Tardus est illi prætor. semper oculi in vrna eius cum sortibus volutantur. Dehinc ad signum anxij pendent. vnius dementiæ vna vox est. Cognosco dementiam de vanitate: *Misit*, dicunt, & nunciant inuicem, quod simul ab omnibus visum est. Teneo testimonium cæcitatis. Non vident missum quid sit. mappam putant: sed est diaboli ab alto præcipitati gula. Ex eo itaque itur in furias, & animos, & discordias, & quidquid non licet sacerdotibus pacis. Inde maledicta, conuicia, sine iustitia odij; etiam suffragia sine merito amoris. Quid enim suum consecuturi sunt qui illic agunt, qui sui non sunt? nisi fortè hoc solũ, per quod sui non sunt. de aliena infelicitate contristantur, de aliena fælicitate lætantur. Quidquid optant, quidquid abominantur, extraneum ab illis est. ita & amor apud illos otiosus, & odium iniustum. An fors sit, tam sine causa amare liceat, quam sine causa odisse? Deus certè etiam cum causa prohibet odisse, qui b *inimicos diligi iubet*. Deus etiam cum causa maledicere non sinit, qui c *maledicentes benedici præcipit*. Sed Circo quid amarius, vbi ne principibus quidem, aut ciuibus suis parcunt? Si quid horum quibus Circus furit alicubi competit sanctis, etiam in Circo licebit: si verò nusquam, ideo nec in Circo.

b Matt. 5. 44
c Rom. 13. 1. 9.

CAPVT XVII.

Theatrum consistorium impudicitiæ, propter comædias & tragædias, fomenta libidinum, & scelerum.

Per totum. V. Spectacula. 7.

Impudicitiam omnẽ amoliri iubemur.

SImiliter nec impudicitiam omnem amare iubemur. Hoc igitur modò etiam à theatro separamur, quod est priuatum consistorium impudicitiæ, vbi nihil probatur, quàm quod alibi non probatur. Ita summa gratia eius de spurcitia plurimùm concinnata est, quam Atellanus gesticulatur, quam mimus, etiam per mulieres repræsentat, sexum pudoris exterminans, vt facilius domi, quàm in scena erubescant; quam denique pantomimus à pueritia patitur in corpore, vt artifex esse possit. Ipsa etiam prostibula, publicæ libidinis hostiæ in scena proferuntur, plus miseræ in præsentia feminarum, quibus solis latebant, perque omnis ætatis, omnis dignitatis ora transducuntur, locus, stipes, elogium, etiam quibus opus non est, prædicatur. Taceo de reliquis, etiam quæ in tenebris, & in speluncis suis delitescere decebat, ne diem contaminarent. Erubescat senatus, erubescant ordines omnes. Ipsæ illæ pudoris sui interemptrices, de gestibus suis ad lucem & populum expauescentes, semel anno erubescant. Quod si nobis omnis impudicitia execranda est, cur liceat audire quæ loqui non licet, cùm etiam
a Ephes. 5. 4 a *scurrilitatem & omne* b *vanum verbum, indicatum à Deo sciamus*? Cur æquè liceat videre,
b Matth. 12. 36. quæ facere flagitium est? Cur quæ c *ore prolata communicant hominem*, ea per oculos & aures admissa non videantur hominem communicare: cum spiritui appareant aures, &
c Matt. 7. 20 oculi, nec possit mundus præstari, cuius apparitores inquinantur? Habes igitur & theatri interdictionem, de interdictione impudicitiæ.

CAPVT XVIII.

Quæ aguntur in Stadio, diaboli negotia sunt, indigna Christiano, licet Stadium à Paulo nominetur.

In p. V. Spectacula. 7. à p. ad f. V. Spectacula. 8.

Sin &

CAPVT XVIII.

Quæ aguntur in Stadio, diaboli negotia sunt, indigna Christiano, licet Stadium à Paulo nominetur.

In p. V. Spectacula. 7. à p. ad f. V. Spectacula. 8.

SIn & doctrinam sæcularis literaturæ, vt a *stultitia apud Deum deputatam*, aspernamur, satis præscribitur nobis & de illis speciebus spectaculorum, quæ sæculari literatura lusoriam, vel agonisticam scenam dispungunt. Quod si tragœdiæ, & comœdiæ scelerum, & libidinum actrices, cruentæ & lasciuæ, impiæ & prodigæ, nullius rei aut atrocis, aut vilis commemoratio melior est. quod in facto rejicitur, etiam in dicto non est recipiendum. Quod si & *stadium* contendas in scripturis nominari, sanè obtinebis. sed quæ in stadio geruntur, indigna conspectui tuo non negabis, pugnos, & calces, & colaphos, & omnem petulantiam manus, & quamcunque humani oris', id est diuinæ imaginis, depugnationem. Non probabis vsquam vanos cursus, & iaculatus, & saltus vaniores. nusquam tibi vires aut iniuriosæ, aut vanæ placebunt; sed nec cura factitij corporis, vt plasticam Dei supergressa. Et propter Græciæ otium, altiles homines oderis. Et palæstrica diaboli negotium est. Primos homines diabolus elisit. Ipse gestus colubrina vis est, tenax ad occupandum, tortuosa ad obligandum, liquida ad elabendum. Nullus tibi coronarum vsus est. quid de coronis voluptates aucupatis?

a 1. Cor. 3. 19.

1. Cor. 9. 24

Gen. 3. 1. 4.

CAPVT XIX.

Scriptura Amphitheatri feritatem, impietatemque condemnat.

Per totum. V. Spectaculum 11.

EXpectabimus nunc & amphitheatri repudium de scripturis. Si sæuitiam, si impietatem, si feritatem permissam nobis contendere possumus, eamus in amphitheatrum. Si tales sumus quales dicimur, delectemur sanguine humano. Bonum est, cùm puniuntur nocentes. Quis hoc nisi nocens negabit? Et tamen innocens de supplicio alterius lætari non potest, cùm magis competat innocenti dolere, quòd homo, par eius, tam nocens factus est, vt tam crudeliter impendatur. Quis autem mihi sponsor est, nocentes semper vel ad bestias, vel ad quodcunque supplicium decerni, vt non innocentiæ quoque inferatur, aut vltione iudicantis, aut infirmitate defendentis, aut instantia quæstionis? Quàm melius ergo est nescire cùm mali puniuntur, ne sciam & quum boni pereunt; si tamen bonum sapiunt. Certè quidem gladiatores innocentes in ludum veniunt, vt publicæ voluptatis hostiæ fiant. Etiam qui damnantur in ludum, quale est vt de leuiore delicto in homicidas emendatione proficiant? Sed hæc ethnicis respondi. Cæterùm absit vt de istius spectaculi auersione diutius discat Christianus: quamquam nemo hæc omnia plenius exprimere potest, nisi qui adhuc spectat. malo non implere, quàm meminisse.

CAPVT XX.

Scriptura satis Spectacula prohibet, damnando peccata quæ in eis regnant. Nec vt de Deo, & Sole innocuè ea spectantibus, idem de hominibus dici potest.

In p. V. Spectacula. 11. à p. ad f. V. Spectacula. 9.

QVAM vana igitur, immò desperata argumentatio eorum, qui, sine dubio tergiuersatione amittendæ voluptatis, obtendunt, Nullam eius abstinentiæ mentionem specialiter in scripturis determinari, quæ directò prohibeat eiusmodi conuentibus inseri seruum Dei? Nouam proximè defensionem suauiludij cuiusdam audiui. Sol (inquit) immò etiam ipse Deus de cœlo spectat, nec contaminatur. Sanè Sol & in cloacam radios suos defert, nec inquinatur. Vtinam autem Deus nulla flagitiâ hominum spectaret, vti omnes iudicia euaderemus. Sed spectat & latrocinia, spectat & falsa & adulteria, & fraudes, & idololatrias, & spectacula ipsa. Et idcirco ergo nos non spectabimus, nè videamur ab illo qui omnia spectat. Comparas homo reum & iudicem: reum, qui quia videtur, reus est: iudicem, qui quia videt, iudex est. Nunquid ergo & extra limites circi furori studemus, & extra cardines theatri impudicitiæ intendimus, & insolentiæ extra stadium, & immisericordiæ extra amphitheatrum, quòd Deus etiam extra cameras, & gradus, & apulias oculos habet? Erramus, nusquam & nunquam excusatur quod Deus damnat. Nusquam & nunquam licet, quod semper & vbique non licet. Hæc est veritatis integritas, & quæ ei debetur disciplinæ plenitudo, & æqual

timoris,& fides obsequij,nō immutare sententiā,nec variare iudiciū. Non potest aliud esse,quod verè quidē est bonum,seu malum. Omnia autē penès veritatē Dei fixa sunt.

CAPVT XXI.

Ethnici defecta fidei, & constantis vbique veritatis, domi reprobant quiduis impudicum & ferum, quod in spectaculo probant & laudant.

Per totum. V. Spectacula. 9.

ETHNICI quos penès nulla est veritatis plenitudo, quia nec doctor veritatis Deus,malum ac bonum pro arbitrio ac libidine interpretantur, alibi bonum,quod alibi malum, & alibi malum, quod alibi bonum. Sic ergo euenit, vt qui in publico vix necessitate vesicæ tunicam leuet, idem in circo aliter non exultet,nisi totum pudorem in faciem omnium intenret. & qui filiæ virginis ab omni spurco verbo aures tuetur, ipse eam in theatrum ad illas voces, gesticulationesque deducat. & qui in plateis litem manu agentem aut compescit, aut derestatur, idem in stadio grauioribus pugnis suffragium ferat. & qui ad cadauer hominis communi lege defuncti exhorret, idem in amphitheatro derosa & dissipata, & in suo sanguine squalentia corpora patientissimis oculis desuper incumbat. immò qui propter homicidæ pœnam probandam ad spectaculum veniat, idem gladiatorem ad homicidium flagellis & virgis compellat inuitum. & qui insigniori cuique homicidæ leonem poscit, idem gladiatori atroci petat rudem, & pileum. illum verò confectum etiam otis spectaculo repetat, libentius recognoscens de proximo, quem voluit occidere de longinquo: tantò durior si non voluit.

CAPVT XXII.

Magna Ethnicorum peruersitas, qua simul probat, & reprobat Spectaculorum exhibitores, quos laudat, & honoribus priuat.

Per totum. V. Spectacula. 9.

QVID mirum inæquata ista hominū, miscentium & commutantiū statum boni, & mali, per inconstantiā sensus,& iudicij varietatē? Etenim ipsi auctores & administratores spectaculorum, quadrigarios, scenicos, xysticos, arenarios illos amantissimos, quibus viri animas, feminæ, aut illi etiam, corpora sua substernunt, propter quos in ea committunt, quæ reprehendunt, ex eadem arte, qua magnificiunt, deponunt, immò manifestè damnant ignominia, & capitis minutione, arcentes curia, rostris, senatu, equite, cæterisque honoribus omnibus simul ac ornamentis quibusdam. Quanta peruersitas! Amant quos mulrant, depreciant quos probant, artem magnificant, artificem notant. Quale iudicium est, vt ob ea quis offuscetur, per quæ promeretur? immò quanta confessio est malæ rei, cuius auctores, quum acceptissimi sint, sine nota non sunt.

CAPVT XXIII.

Cùm & ipsi Gentiles mulctent Spectacularum artifices, quantò magis diuina in eos iustitia desæuiet, quorum opera eius Scriptura prohibet?

In p. ad m. V. Spectacula. 14. à m. ad citra f. V. Spectacula. 15. in f. V. Spectacula. 2.

QVVM igitur humana recordatio, etiam obstrepente gratia voluptatis, damnandos eos censeat, ademptis bonis dignitatum, in quendam scopulum famositatis;
4.Reg.4.11. quantò magis diuina iustitia in eiusmodi artifices animaduertit? An Deo placebit auriga ille tot animarum inquietator, tot furiarum ministet, tot statuarum; velut sacerdos coronatus, vel coloratus vt leno, quem curtu rapiendum diabolus aduersus Heliam exornauit? Placebit qui vultus suos nouacula mutat? infidelis erga faciem suam,
a Matt.5.39 quam non contentus Saturno, & Isidi, & Libero proximam facere, insuper contume-
b Luc.12.25. lijs alaparum sic obijcit, quasi de præcepto Domini ludat? Docet scilicet & diabolus
Matth.6.27 [a] *verberandam maxillam patienter offerre.* sic & tragædos cothurnis extulit, quia [b] *nemo*
c Exo.20.4. *potest adjicere cubitum vnum ad staturam suam.* mendacem facere vult Christum. Iam verò ipsum opus personatum, quæro an Deo placeat, [c] *qui omnem similitudinem vetat fieri*, quanto magis imaginis suæ. Non amat falsum auctor veritatis: adulterium est apud illum omne quod fingitur. Proinde vocem, sexus, ætates mentientem, amores, iras, ge-
d Deut.22.5 mitus, lacrimas adseuerantem non probabit, qui omnem hypocrisin damnat. Cæterùm cùm in lege præscribit, [d] *maledictum esse qui muliebribus vestietur*, quid de pantomimo iudi-[illegible], qui etiā muliebribus curatur? Sanè & ille artifex pugnorum impunitus ibit? Tales cicatrices cæstuum, & callos pugnorū, & autiū fungos, à Deo, cū plasmaretur ac-

cepit. Ideo illos oculos Deus cõmendauit, vt vapulando deficiãt. Taceo de illo, qui hominem leoni præ se opponit, ne parum sit homicida, qui eundem postmodum iugulat.

CAPVT XXIV.

Non tantùm in baptismo Spectaculis, in pompis diaboli censendis renuntiauimus, sed & Gentiles, ex eorum repudio aliquem Christianum factum intelligunt.

Per totum. V. Spectacula. 18. in p.

QVOT adhuc modis perorabimus, nihil ex his quæ spectaculis deputantur, placitum Deo esse, aut congruens seruo Dei, quod Deo placitum non sit. Si omnia propter diabolum instituta, & ex diaboli rebus instructa monstrauimus: (nihil enim non diaboli est, vel quidquid Dei non est, vel Deo displicet.) hoc erit pompa diaboli, aduersus quam in signaculo fidei ejeramus. Quod autem ejeramus, neque facto, neque dicto, neque visu, neque prospectu participare debemus. Cæterùm nonne eieramus, & rescindimus signaculum, rescindendo testationem eius? Nunquid ergo superest, vt ab ipsis ethnicis responsum flagiremus? Illi iam nobis renuntient, an liceat Christianis spectaculo vti. Atquin hinc vel maximè intelligunt factum Christianum, de repudio spectaculorum. Itaque negat manifestè, qui per quod agnoscitur, tollit. Quid autem spei superest * huiusmodi homine? nemo in castra hostium transit, nisi proiectis armis suis, nisi destitutis signis, & sacramentis principis sui, nisi pactus simul petire. * In.

CAPVT XXV.

Spectacula omnem Dei memoriam abigunt. Pudeat de Ecclesia, & manibus ad Deum leuatis, eiusque laudibus, ad diaboli templum, plausum, & laudem histrionum procedere.

Per totum. V. Spectacula. 18. in m.

AN ille recogitabit eo tempore de Deo, positus illic vbi nihil est de Deo? pacem opinor habebit in animo, contendens pro auriga? pudicitiam edíscet, attonitus in mimos? immo in omni spectaculo nullum magis scandalum occurret, quàm ille ipse mulierum, & virorum accuratior cultus. ipsa consensio, ipsa in fauoribus aut conspiratio, aut dissensio inter se de commercio scintillas libidinum conflabellant. Nemo denique in spectaculo ineundo prius cogitat, nisi videri & videre. Sed tragædo vociferante, exclamationes ille alicuius prophetæ retractabit? & inter effeminati histrionis modos, psalmum secum comminiscetur? & cum athletæ agent, ille dicturus est repercutiendum non esse? poterit & de misericordia moneri, defixus in morsus vrsorum, & spongias retiariorum? Auertat Deus à suis tantam voluptatis exitiosæ cupiditatem. Quale est enim de Ecclesia Dei, in diaboli Ecclesiam tendere? de cœlo (quod aiunt) in cœnum? illas manus quas ad Deum extuleris, postmodum laudando histrionem fatigare? ex ore quo Amen in sanctum protuleris, gladiatori testimonium reddere? εἰς αἰῶνας ἀπ' αἰῶνος, alij omnino dicere nisi Deo, & Christo?

CAPVT XXVI.

Spectacula frequentantes, dæmonio, & morte puniti.

In p. ad. m. V. Spectacula. 18. in f. inf. V. Spectacula. 19. in p.

CVR ergo non huiusmodi etiam dæmoniis penetrabiles fiant? Nam & exemplum accidit Domino teste, eius mulieris quæ theatrum adijt, & inde cum dæmonio rediit. itaque in exorcismo cùm oneraretur immundus spiritus, quod ausus esset fidelem adgredi; constanter, *Et iustissimè quidem* (inquit) *feci, in meo eam inueni.* Constat & alij linteum in somnis ostensum eius diei nocte, qua tragœdum audierat, cum exprobratione nominatim tragœdi, nec vltra quintum diem eam mulierem in sæculo fuisse. Quot vtique & alia documenta cesserunt de his qui cum diabolo apud spectacula communicando, à Domino exciderunt? [a] *Nemo enim potest duobus dominis seruire.* [b] *Quid luci cum tenebris?* quid vitæ & morti? Odisse debemus istos conuentus & cœtus ethnicorum, vel quòd illic nomen Dei blasphematur, illic in nos quotidiani leones expostulantur, inde persecutiones decernuntur, inde tentationes emittuntur.

a Matth. 6. 24.
b 2. Cor. 6. 15. 16. Eccli. 33. 15.

QVID facies in illo suffragiorum impiorum æstuario deprehensus? non quasi aliquid illic pati possis ab hominibus. nemo te cognoscit Christianum. sed recogita quid de te fiat in cœlo. Dubitas enim illo momento, quo diabolus in Ecclesiam furit, omnes angelos prospicere de cœlo, & singulos denotare, quis blasphemiam dixerit quis audierit, quis linguam, quis aures diabolo aduersus Deum ministrauerit? Non ergo
Psal. 1. 1. fugies sedilia hostium Christi, *illam cathedram pestilentiarum*, ipsumque aërem qui desuper incubat scelestis vocibus constupratum? Sint dulcia licet, & grata, & simplicia, etiam honesta quædam. Nemo venenũ temperat felle & elleboro, sed cõditis pulmentis, & benè saporatis, & plurimùm dulcibus id mali injicit: ita & diabolus letale quod conficit, rebus Dei gratissimis & acceptissimis imbuit. omnia illic seu fortia, seu hone-
* Libacunculo. sta, seu sonora, seu canora, seu subtilia, proinde habe, ac si stillicidia mellis de * ranunculo venenato: nec tantì gulam facias voluptatis, quantì periculum per suauitatem.

CAPVT XXVIII.

Ethnici pascantur Spectaculis, lugeant Christiani, qui non in hoc sæculo gaudere debent, sed in cœlo.

Per totum. V. Voluptas. 1.

SAGINENTVR eiusmodi dulcibus conuiuæ sui. & loca, & tempora, & inuitator ipsorum est. nostræ cœnæ, nostræ nuptiæ nondum sunt: non possumus cum illis discumbere, quia nec illi nobiscum. vicibus disposita res est. nunc illi lætantur, nos conflictamur. [a] *Sæculum*, inquit, *gaudebit, vos tristes eritis*. Lugeamus ergo dum ethnici
a Io. 16. 20. gaudent, vt cùm lugere cœperint, gaudeamus, nè pariter nunc gaudentes, tunc quoque pariter lugeamus. Delicatus es, Christiane, si & in sæculo voluptatem concupiscis, immò nimium stultus, si hoc existimas voluptatem. Philosophi quidam hoc nomen quieti & tranquillitati dederunt, in ea gaudent, in ea auocantur, in ea etiam gloriantur. Tu mihi metas, & scenas, & puluerem, & arenam suspiras? Dicas velim: Non possumus viuere sine voluptate, qui mori cum voluptate debemus? Nam quod est aliud votum nostrum, quàm quod & [b] *Apostoli, exire de sæculo, & recipi apud Dominum*? Hic
b Philipp. 1. 23. voluptas, vbi & votum.

CAPVT XXIX.

Non carent suis, & quidem suauioribus Spectaculis Christiani; pro circo, cursum sæculi; pro harmonia theatri, Ecclesiæ cantica; pro agonibus, de mundo & diabolo triumphato coronam, pro gladiatorum sanguine, Christi sanguinem habentes.

Per totum. V. Voluptas. 1.

IAM nunc puta delectamentis exigere spatium hoc. Cur tam ingratus es, vt tot, & tales voluptates à Deo contributas, tibi satis non habeas, neque recognoscas? Quid enim jocundius, quàm Dei patris & Domini reconciliatio, quàm veritatis reuelatio, quàm errorum recognitio, quàm tantorum retro criminum venia? Quæ maior voluptas, quàm fastidium ipsius voluptatis? quàm sæculi totius contemptus? quàm vera libertas? quàm conscientia integra? quàm vita sufficiens? quàm mortis timor nullus, quòd calcas Deos Nationum? quòd dæmonia expellis? quòd medicinas facis? quòd reuelationes petis? quòd Deo viuis? Hæ voluptates, hæc spectacula Christianorum sancta, perpetua, gratuita. in his tibi Circenses ludos interpretare, cursus sæculi intuere, tempora labentia, spatia dinumera, metas consummationis expecta, societates Ecclesiarum defende, ad signum Dei suscitare, ad tubam angeli erigere, ad martyrum
* Scenicæ. palmas gloriare. Si * scientiæ, doctrinæ delectant, satis nobis literarum est, satis versuum est, satis sententiarum, satis etiam canticorum, satis vocum; nec fabulæ, sed veritates; nec strophæ, sed simplicitates. Vis & pugilatus, & luctatus? præstò sunt non pauca simul. Aspice impudicitiam deiectam à castitate, perfidiam cæsam à fide, sæuitiam à misericordia contusam, petulantiam à modestia adumbratam. & tales sunt apud nos agones, in quibus ipsi coronamur. Vis autem & sanguinis aliquid? habes Christi.

CAPVT XXX.

Aduentus vltimus Christi magnum exhibebit Spectaculum, orbis ardentis, Iouis & Regum, & Philosophorum vinctorum gemitus, acerbiora quàm martyrum, præsidum & persecutorum tormenta, gloriam æternam quam nec oculus vidit & cæt.

Per totum. V. Iudicij ordo & Spectaculum. 1.

QVALE autem spectaculum in proximo est, aduentus Domini iam indubitati, iam superbi, iam triumphantis? Quæ illa exultatio angelorum, quæ gloria resurgentium sanctorum? quale regnum exinde iustorum? qualis ciuitas noua Hierusalem? Atenim supersunt alia spectacula, ille vltimus, & perpetuus iudicij dies, ille nationibus insperatus, ille derisus: cùm tanta sæculi vetustas, & tot eius natiuitates vno igne hautientur. Quæ tunc spectaculi latitudo? quid admirer? quid videam? vbi gaudeam? vbi exultem? tot spectans Reges, qui in cœlum recepti nuntiabantur, cum ipso Ioue, & ipsis suis testibus, in imis tenebris congemiscentes? item præsides persecutores Dominici nominis, sæuioribus, quàm ipsi contra Christianos sæuierunt, flammis insultantibus liquescentes; præterea sapientes illos Philosophos coram discipulis suis vna conflagrantibus erubescentes, quibus nihil ad Deum pertinere suadebant; quibus animas aut nullas, aut non in pristina corpora redituras adfirmabant; etiam poëtas non ad Rhadamanti, nec ad Minois, sed ad inopinati Christi tribunal palpitantes. Tunc magis, tragœdi audiendi, magis scilicet vocales in sua propria calamitate: tunc histriones cognoscendi, solutiores multò per ignem: tunc spectandus auriga in flammea rota totus rubet: tunc xystici contemplandi, non in gymnasiis, sed in igne iaculati: nisi quòd nec tunc quidem illos velim visos, vt qui malim ad eos potius conspectum insatiabilem conferre, qui in Dominum desæuierunt. [a] *Hic est ille, dicam, fabri, aut quæstuariæ Filius, Sabbati destructor, Samarites & dæmonium habens: hic est quem à Iuda redemistis: hic est ille arundine, & colaphis diuerberatus, sputamentis dedecoratus, felle & aceto potatus. Hic est quem clam discentes subripuerunt, vt resurrexisse dicatur, vel hortulanus detraxit.* Nè lactucæ suæ frequentia commeantium adlæderentur. Vt talia spectes, vt talibus exultes, quis tibi Prætor, aut Consul, aut Sacerdos de sua liberalitate præstabit? & tamen hæc iam quodammodò habemus, per fidem spiritu imaginante repræsentata. Cæterùm qualia illa sunt, [b] *quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt*? Credo circo, & vtraque caueâ, & omni stadio gratiora.

a Marc. 6. 3. Io. 9. 16. Io. 8. 48. Matth. 26. 15. Matt. 28. 13.
b Esa. 64. 4. 1. Cor. 2. 9.

❧❧❧❧❧❧❧❧❧❧❧❧❧❧❧❧❧❧❧❧❧❧❧❧❧❧❧❧❧❧❧❧❧❧❧❧❧❧❧

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI
ADVERSVS VALENTINIANOS.

In librum aduersus Valentinianos, ARGVMENTVM.

Tertullianus hoc libro Valentinianorum fabulas ventilat, & subsannat, eas dicens risu magis quam serio congressu discutiendas. Scripsisse Tertullianum contra eos, testis est ipse Tertull. huius libri cap. 16. vbi de materia corporali, & incorporali tractat: Hæc, inquit, erit materia, quæ nos commisit cum Hermogene, cæterisque qui Deum ex materia; non ex nihilo operatum cuncta præsumunt. *Eodem quo supra Anno, contra Hermogenem, scripsit aduersus Valentinianos secundùm Pamelium, Christi nempe ducentesimo sexto, Zephyrini septimo, Seueri decimo tertio. Sed Baronius id refert ad Annum Christi ducentesimum nonum, Zephyrini septimum, Seueri decimum quintum.*

CAPVT PRIMVM.

Valentinianos numerosissimos Apostatas veritatis, esse similes in hoc Eleusinia sacra professis, quod mysteria sua fabulasque quantum possint occultent, & suspendant alto silentio suæ disciplinæ nouitios.

Per totum. V. Hæret. Elogia. 6. & V. Valentiniani. 2.

VALENTINIANI, frequentissimum planè collegium inter hæreticos, quia plurimum ex apostatis veritatis, & ad fabulas facilè est, & disciplina non terretur; nihil magis curant quàm occultare quod prædicant; si tamen prædicant, qui occultant. Custodiæ officium, conscientiæ offi iumest. Confusio prædicatur, dum religio adseueratur. Nam & illa Eleusinia, hæresis & ipsa Atticæ superstitionis, quòd tacent, pudor est. Idcirco & aditum prius cruciant, di nitiant, linguam consignant, eùm epoptas antè quin quennium instituunt; vt e

nem suspendio cognitionis ædificent: atque ita tantam maiestatem exhibere videatur, quantam præstruxerunt cupiditatem. Sequitur iam silentii officium, adtentè custodit ut quòd tardè inuenitur. Cæterùm tota in adytis diuinitas, tota suspiria epoptarum, totum signaculum linguæ, simulacrum membri virilis reuelatur. Sed naturæ venerandum nomen allegorica dispositio prætendens, patrocinio coactæ figuræ sacrilegium obscurat, conuicium falsi, simulacris excusat. Proinde quos nunc destinamus hæreticos, sanctis nominibus, & titulis, & argumentis veræ religionis, vanissima atque turpissima figmenta configurantes, facili caritati, ex diuinæ copiæ occasione, quia de multis multa succedere est, Eleusinia Valentiniani fecerunt lenocinia, * sancta silentio magno, sola taciturnitate cœlestia. Si bona fide quæras, concreto vultu, suspenso supercilio, Altum est, aiunt. Si subtiliter tentes, per ambiguitates bilingues communem fidem adfirmant. Si scire te subostendas, negant quidquid agnoscunt. Si cominus certes, fatuam simplicitatem sua cæde dispergunt. Ne discipulis quidem propriis antè committunt, quàm suos fecerint. Habent artificium quo priùs persuadeant, quàm edoceant. Veritas autem docendo persuadet, non suadendo docet.

* lenocinia sancta, silentio magna.

CAPVT II.

Frustra Valentiniani simplicitatem exprobrant Christianis, quam scriptura sancta commendat.

Per totum. V. Simplicitas. 1.

IDEO QVE simplices notamur apud illos, vt hoc tantùm, non etiam sapientes: quasi statim deficere cogatur à simplicitate sapientia, Domino vtramque iungente: [a] *Estote prudentes vt serpentes, & simplices vt columbæ.* Aut si nos propterea insipientes, quia simplices; num ergo & illi propterea non simplices, quia sapientes? Nocentissimi autem, qui non simplices, sicut stultissimi, qui non sapientes. Et tamen malim in eam partem meliori sumi vitio. Si fortè præstat minus sapere, quàm peius; errare, quàm fallere. Porro, [b] *faciem Dei spectat in simplicitate quærentes*, vt docet ipsa Sophia, non quidem Valentini, sed Salomonis. Deinde infantes testimonium Christi sanguine litauerunt. Pueros vocem, qui crucem clamant? nec pueri erant, nec infantes, id est simplices non erant. Repuerascere nos, & Apostolos iubet secundùm Deum, [c] *vt malitia infantes* per simplicitatem, ita demum *sapientes sensibus;* simul dedi in sapientiæ ordinem de simplicitate manantis. In summa Christum columba demonstrare solita est, serpens verò tentare. Illa & à primordio diuinæ pacis præco: Ille à primordio diuinæ imaginis prædo. Ita facilius simplicitas sola Deum & agnoscere poterit, & ostendere; prudentia sola, concutere potiùs, & prodere

a Matth. 10. 16.
b Sap. 1. 1.
c 1. Cor. 14. 20.
Matth. 3. 16
Gen. 3. 1 4.
Gen. 8. 11.
Gen. 3. 4.

CAPVT III.

Veritas Christiana vltro se prodit & cultores eius quantumuis simplices, Valentinianorum latere gestientium fabulas, & genealogias indeterminatas ab Apostolo prædictas, detegunt, & ipsa detectione simplici destruunt.

In p. V. simplicitas in m. ad f V. Æonum fabulæ. in f. V. Hæresis. 9.

ABSCONDAT itaque se serpens quantùm potest, totamque prudentiam in latebrarum ambagibus torqueat; altè habitet, in cæca detrudatur, per amfractus seriem suam euoluat, tortuosè procedat, nec semel totus, lucifuga bestia. Nostræ columbæ etiam domus simplex, in editis semper, & apertis, & ad lucem. Amat figura Spiritus sancti Orientem, Christi figuram. Nihil veritas erubescit, nisi solummodò abscondi: quia nec pudebit vllum aures ei dedere, eum Deum recognoscere, quem iam illi natura commisit, quem quotidie in operibus omnibus sentit, hoc solo minus notum, quòd vnicum non putauit, quòd in numero nominauit, quòd in aliis adorauit. Alioquin à turba eorum, & aliam frequentiam suadere, à domestico principatu, ad incognitum transmouere, à manifesto, ad occultum retorquere, de lumine fidem offendere est. Iam si & in totam fabulam initietur, nonnè tale aliquid dabitur te in infantia inter somni difficultates à nutricula audisse, Lamiæ turres, & pectines Solis? Sed qui ex alia conscientia venerit fidei, si statim inueniat tot nomina Æonum, tot conjugia, tot genimina, tot exitus, tot euentus, fælicitates, infelicitates, dispersæ atque concisæ diuinitatis, dubitabitnè ibidem pronuntiare [a] *has*

Zach. 3. 8. & 6. 12.
a 1. Tim. 1. 4 & ad Tit. 3.

esse fabulas, & genealogias indeterminatas, quas Apostoli spiritus, his iam tunc pullulantibus seminibus hæreticis, damnare præuenit? Meritò itaque non simplices, meritò tantummodò prudentes, qui talia neque facilè producunt, neque exertè defendunt, sed nec omnes quos edocent, perdocent; vtique astutè, vt pudenda: cæterùm inhumanè, honesta. Et tamen simplices nos, omnia scimus. Denique hunc primum cuneum congressionis armauimus, detectorem & designatorem totius conscientiæ illorum, primamque hanc victoriam auspicamur: quia quod tanto impendio absconditur, etiam solummodò demonstrare, destruere est.

CAPVT IV.

Valentiniani originem ducentes à Valentino: à quo Ptolomæus, Heracleon, Secundus, Magus Marcus, & Theotimus discipuli recesserunt, licet Valentiniani dicantur; cùm Axionicus Antiochenus solus pura eius dogmata retinuerit.

In p. ad vltra.m. V. Valentiniani 1.circa. f. V. Hæret. Elogia. 14.

NOVIMVS, inquam, optimè originem quoque ipsorum, & scimus cur Valentinianos appellemus licet non esse videantur. Abscesserunt enim à conditore, sed minimè origo deletur; & si fortè mutatur, testatio est ipsa mutatio. Sperauerat episcopatum Valentinus, quia & ingenio poterat, & eloquio. sed alium ex martyrii prærogatiua, loci potitum indignatus, de ecclesia authenticæ regulæ abrupit, (vt solent animi pro prioratu exciti, præsumptione vltionis accendi) ad expugnandam conuersus veritatem: & cuiusdam veteris opinionis semen nactus, Colarbaso viam deliniauit. eam postmodum Ptolomæus instrauit, nominibus, & numeris Æonum distinctis in personales substantias, sed extra Deum determinatas, quas Valentinus in ipsa summa diuinitatis, vt sensus, & adfectus, & motus incluserat. Deduxit & Heracleon inde tramites quosdam, & Secundus, & Magus Marcus. Multum circa imagines legis Theotimus operatus est. Ita nusquam iam Valentinus; & tamen Valentiniani, qui per Valentinum. Solus ad hodiernum Antiochiæ Axionicus memoriam Valentini integra custodia regularum eius consolatur. Alioquin tantùm se huic hæresi suadere permissum est, quantùm lupæ fœminæ formam quotidie superare solemne est. Quidni? quùm spiritale illud semen suum sic in vnoquoque recenseant. Si aliquid noui adstruxerint, reuelationem statim appellant præsumptionem, & charisma ingenium; nec vnitatem, sed diuersitatem. Ideoque prospicimus, seposita illa solemni dissimulatione sua, plerosque diuidi; quibusdam articulis, etiam bona fide dicturos, Hoc ita non est; &, Hoc aliter accipio; &, Hoc non agnosco. Varietate enim innouatur regularum facies. habet etiam colores ignorantiarum,

CAPVT V.

Tertulliano cum magistris huius sectæ disceptatio initur, nec supposititiis fictisque materiis congreditur. Sed de his disputat quas ipsius coæui Valentini, Iustinus Martyr, Miltiades, Irenæus Proculusque retulerunt.

In p. V. Hæret. quomodo tractandi. 5. à p. V. Hæresis. 11.

MIHI autem cum Archetypis erit limes principalium magistrorum, non cum adfectatis ducibus passiuorum discipulorum. Nec vndique dicemur ipsi nobis finxisse materias, quas tot iam viri sanctitate, & præstantia insignes, nec solùm nostri antecessores, sed ipsorum hæresiarcharum contemporales, instructissimis voluminibus, & prodiderunt, & retuderunt: vt Iustinus Philosophus & Martyr, vt Miltiades Ecclesiarum sophista, vt Irenæus omnium doctrinarum curiosissimus explorator, vt Proculus noster, virginis senectæ, & Christianæ eloquentiæ dignitas: quos in omni opere fidei, quemadmodum in isto, optauerim assequi. Aut si in totum hæreses non sunt, vt qui eas pellunt, finxisse credantur, mentietur Apostolus prædicator illarum. Porro si sunt, non aliæ erunt, quàm quæ retractantur. Nemo tam otiosus fertur stilo, vt materias habens, fingat.

CAPVT VI.

Perfunctoria expugnatione, & risu dignas fabulas, spondet se discussurum, solamac nudam arc Valentiniani demonstrationem se facturum esse promittens.

In f. V. hæresis. 10.

IGITVR hoc libello, quo demonstrationem solùm promittimus illius arcani, nè quem ex nominibus tam peregrinis, & coactis, & compactis, & ambiguis, caligo suffundat, quomodo eis vsuri sumus, prius demandabo. Quorundam enim de Græco interpretatio non occurrit, ad expeditam proinde nominis formam, quorundam ne de sexu genera conueniunt, quorundam vsitatior in Græco notitia est. Itaque plurimum Græca ponemus; significantiæ per paginarum limites aderūt; nec Latinis quidem deerunt Græca, sed in lineis desuper notabuntur, vt signum hoc sit personalium nominum, propter ambiguitates eorum quæ cum alia significatione communicant. Quamquam autem distulerim congressionem, solam interim professus narrationem, sicubi tamen indignitas meruerit suggillari, non erit delibatione transfunctoria expugnatio. Congressiuni lusionem deputa, Lector, ante pugnam. Ostendam, sed non imprimam vulnera. Si & ridebitur alicubi, materiis ipsis satisfiet. multa sunt sic digna reuinci; nè grauitate adorentur. Vanitati propriè festiuitas cedit. Congruit & veritati ridere, quia lætans; de æmulis suis ludere, quia secura est. Curandum planè ne risus eius rideatur, si fuerit indignus. Cæterùm vbicunque dignus risus, officium est. Denique hoc modo incipiam.

CAPVT VII.

Orditur fabulam à prima Ogdoade, siue duplici Tetrade Æonum Valentinianorum, in qua ex Bytho ac Sige, nascitur Nus & Veritas. qui Sermonem & Vitam generant. Et hi Hominem, & Ecclesiam.

Per totum. V. Valentiniani. 4. in p. V. gloria cœli. 2. à p. V. Otiosus.

PRIMVS omnium Ennius poëta Romanus, *Cœnacula maxima cœli* simpliciter pronuntiauit, de lati situs nomine, vel quia Iouem illic epulantem legerat apud Homerum. Sed hæretici quantas supernitates supernitatum, & quantas sublimitates sublimitatum, in habitaculum Dei sui cuiusque suspenderint, extulerint, expanderint, mirum est. Etiam Creatori nostro Enniana cœnacula, in ædiculatum disposita sunt forma, aliis atque aliis pergulis superstructis, & vnicuique Deo per totidem scalas distributis, quot hæreses fuerint. Meritorium factus est mundus. insulam Fæliculum credas, tanta tabulata cœlorum. nescio vbi. Illic enim Valentinianorum Deus ad summas tegulas habitat. Hunc substantialiter quidem αἰῶνα τέλειον appellant, personaliter verò, προαρχὴν & τὴν ἀρχὴν etiam Bython; quod in sublimibus habitanti minimè congruebat. Innatum, immensum, infinitum, inuisibilem, æternumque definiunt: quasi statim probent esse, si talem definiant, qualem scimus esse debere; vt sic & antè omnia fuisse dicatur. Sed vt sit, expostulo: nec aliud magis in huiusmodi denoto, quàm quòd post omnia inueniuntur, qui antè omnia fuisse dicuntur, & quidem non sua. Sit itaque Bythos iste infinitis retro æuis, in maxima & altissima quiete, in otio plurimo, placidæ & (vt ita dixerim) stupentis diuinitatis, qualem iussit Epicurus. Et tamen quem solum volunt, dant ei secundam in ipso, & cum ipso personam, Enneam, quam & Charin, & Sigen insuper nominant. Et fortè accedunt in illa cōmendatissima quiete, monere eum de proferendo tandem initio rerum à semetipso. Hoc vice seminis, in Siges suæ veluti genitalibus vuluæ locis collocat. Suscipit illa statim, prægnans efficitur, & parit vtique silentio Sige, & quem parit Nus est, simillimum patri, & parem per omnia. denique solus hic capere sufficit immensum illam, & incomprehensibilem magnitudinem patris. Ita & ipse Pater dicitur, & initium omnium, & propriè Monogenes. Atquin non propriè, siquidem non solus agnascitur. Nam cum illo processit & fæmina, Veritas. Monogenes, quia prior genitus, quanto congruentius Protogenes vocaretur? Ergo Bythos & Sige, Nus & Veritas, prima quadriga defenditur Valentinianæ factionis, matrix & origo cunctorum. Namque ibidem Nus, simul accepit prolationis suæ officium, emittit & ipse ex semetipso Sermonem & Vitam; quæ si retro non erat, vtique nec in Bytho. Et quale est vt in Deo vita non fuerit? Sed & hæc soboles, ad initium vniuersitatis, & formati Pleromatis totius emissa, facit fructum; Hominem & Ecclesiam procreat. Habes Ogdoadem, Tetradem duplicem, conjugationibus masculorum & fæminarum; cellas, vt ita dixerim, primordialium Æonum: fraterna connubia Valentinianorum deorum: census omnis sanctitatis, & maiestatis hæreticæ: nescio criminum, an numinum turbam; certè fontem reliquæ fæcunditatis.

CAPVT

CAPVT VIII.

Ex secunda Tetrade Sermo, & Vita, decem Æones simul fuderunt: homo autem & Ecclesia, duodecim. vt sic Pleroma siue plenitudo, tricenaria diuinitatis impleretur.

' Pertotum. V. Valentin. 4.

Ecce enim secunda Tetras, Sermo & Vita, Homo & Ecclesia, quòd in Patris gloriam fruticasset. Hinc numero gestientes & ipsi tale quid Patri de suo offere, alios ebuliunt fœtus, proinde coniugaleis, per copulam vtriusque naturæ: Hac Sermo & Vita decuriam æonum simul fundunt: illac Homo & Ecclesia duos amplius, æquiparando parentibus, quia & ipsi duo, cum illis decem tot efficiunt, quot ipsi procreauerunt. Reddo nunc nomina, quos decuriam dixi. Bythos & Mixis: Ageratos & Henosis: Autophyes & Hedone: Acinetos & Syncrasis: Monogenes & Macaria. Contrà, duodenarius numerus hi erunt: Paracletus & Pistis: Patricos & Elpis: Metricos & Agape: Ainus & Synesis: Ecclesiasticus & Marcariotes: Thelerus & Sophia. Cogor hic, quid ista nomina desiderent, proferre de pari exẽplo. In scholis Carthaginiensibus fuit quidam frigidissimus rhetor Latinus, Phosphorus nomine. quum vitum fortem peroraret, Venio, inquit, ad vos, optimi ciues, de prœlio, cum victoria mea, eum fœlicitate vestra, ampliatus, gloriosus, fortunatus, maximus, triumphalis. Et scholastici statim Familiæ Phosphori, Pheu. Audisti Fortunatam, & Hedonem, & Acinetum, & Theletum, acclama, Familiæ Ptolomæi, Pheu. Hoc erit Pleroma illud arcanũ, diuinitatis tricenariæ plenitudo. Videamus quæ sint istorum priuilegia numerorum, quaternarii, & octonarii, & duodenarii. Interim, in tricenario fœcunditas tota deficit; castrata est vis, & potestas, & libido genitalis æonum. Quasi non & numerorum tanta adhuc coagula superessent, nulla alia de pædagogio nomina. Quare enim non & quinquaginta, & centum procreantur? quare non & stercolæ, & sytrophi nominantur?

CAPVT IX.

Tota porro fœcunditate deficiente, Sophia confirmata à nouissimo Æone, Horo, ne dissolueretur; nulla interueniente opera coniugij, ex sola vi Passionis, abortiuum fœtum Enthymesin exposuit.

Pertotum. V. Valent. ibid.

Sed & hoc exceptio personarum est, quòd solus ille Nus ex omnibus immensi patris fruitur notione, gaudens & exultans, illis vtique mœrentibus. Planè Nus, quantum in ipso fuit, & voluerat, & tentauerat cæteris quoque communicare quæ norat, quantus & quàm incomprehensibilis pater, sed intercessit mater Sige, illa scilicet, quæ & ipsis hæreticis suis tacere præscribit: etsi de patris nutu aiunt factum, volentis omnes in desiderium sui accendi. Itaque dum macerantur intra semetipsos, dum tacita cupidine cognoscendi patrem vruntur, penè scelus factum est. Namque ex illis duodecim æonibus, quos Homo & Ecclesia ediderant, nouissima natu æon, viderit Solœcismus, Sophia enim nomen est, incontinentia sui, sine coniugis Phileti societate, prorumpit in patrem inquirere, & genus cõtrahit vitii, quod exorsum quidem fuerat in illis aliis qui circa Nun, in hunc autem, id est in Sophiam deriuarat, vt solent vitia in corpore alibi connata, in aliud membrum perniciem suam efflare. Sed enim sub prætexto dilectionis in patrem, æmulatio superabat in Nun solum de patre gaudentem. Vt verò impossibilia contendens Sophia frustrarat, & vincitur difficultate, & extenditur affectione, modico absfuit præ vi dulcedinis, & laboris deuorari & in reliquam substantiam dissolui: nec aliàs quàm pereundo cessasset, nisi bono fato in Horon incusasset, (quædam & huic vis est, fundamentum, vniuersitatis illius extrinsecus custos) quem & Crucem appellant, & Lytroten, & Carpisten, Ita Sophia periculo exempta, & tardè persuasa, declinata inuestigatione patris conquieuit, totam Enthymesin, id est, animationem, cum Passione quæ insuper acciderat exposuit.

CAPVT X.

Sophia, coniugi suo Phileto restituta est, intercedente pro ea debita propinquitate: Enthymesis verò extra Pleroma relegata est & crucifixa.

Pertotum. V. Valent. ibid. à p. V. Maria. 1 & V. Monica.

Sed quidam exitum Sophiæ, & restitutionem, aliter somniauerunt. Post irritos conatus, & spei dejectionem, deformatam eam pallore credo, & macie, & in

Zzz

formæ, vti quæ patrem non minus denegatum dolebat, quàm amissum. Dehinc in illo mœrore, ex semetipsa sola, nulla opera coniugij, concepit, & procreat fœminā Miraris hæc? Et gallina sortita est de suo parere. Sed & vultures, fœminas tantùm aiunt: & tamen sine masculo mater. Primò quidem contristari propter inconsummationem generationis: metuere postremò nè finis quoque insisteret: hærere de ratione casus curare de occultatione. Remedia nusquam. Vbi enim iam tragœdiæ, & comœdiæ, à quibus forma mutuaretur exponendi, quod citra pudorem erat natum? Dum in malis res est, suspicit, conuertit ad patrem. sed incassùm enisa, & vires deserebant. in preces succidit. Tota etiam propinquitas pro ea supplicat, vel maximè Nus. quidni? causa mali tanti. Nullus tamen Sophiæ exitus vacuit. omnes ærumnæ eius operantur. Siquidem & illa tunc conflictatio, in Materiæ originem peruenit. ignorantia, pauor, mœror, substantiæ fiunt. Ibi demum pater aliquando motus, per Monogenen Nun, quem suprà diximus Horon, in hæc promit in imagine sua feminamare, quia de patris sexu ita variant. Adijciunt autem, Horon etiam Metagogea (id est circunductorem) vocari, & Horotheten. Huius prædicant opera, & repressam ab illicitis, & purgatam à malis, & deinceps confirmatam Sophiam, & coniugio restitutam, & ipsam quidem in Pleromatis censu remansisse: Enthymesin verò eius, & illam appendicem Passionem, ab Horo relegatam, & crucifixam, & extra eum factam, Malum, quod aiunt, foras: spiritalem tamen substantiam illam, vt naturalem quendam impetum Æonis, sed informem & inspeciatam, quatenus nihil apprehendisset: ideoque fructum infirmum, & fœminam pronunciatam.

CAPVT XI.

Ne rursum talis apud Æonas concussio fieret; Nus nouam copulationem edidit, Christum scilicet & Spiritum sanctum.

Per totum. V. Valent. ibid.

IGITVR post Enthymesin extorrem, & matrem eius Sophiam coniugi reducem, ille iterum Monogenes, ille Nus, otiosus planè de patris cura atque prospectu, solidandis rebus, & Pleromati muniendo, iamque figendo, ne qua eiusmodi rursus concussio incuteret, nouam excludit copulationem, Christum & Spiritum sanctum. turpissimum par duorum masculorum: aut fœmina erit Spiritus sanctus: & vulneratur à fœmina masculus. Numen his datur vnum, procurare concinnationem Æonum. Et ab eius officij societate, duæ scholæ protinus, duæ cathedræ, inauguratio quædam diuidendæ doctrinæ Valentini. Christi erat, inducere Æonas naturam coniugiorum, (vides quant rem planè,) & innati coniectationem, & idoneos efficere generandi in se agnitionem patris, quòd capere eum non sit, neque comprehendere, non visu denique, non auditu compotiri eius, nisi per Monogenen. Et tamen tolerabo quòd ita discunt patrem nosse ne nossent. Illam magis doctrinæ denotabo peruersitatem, quòd docebantur, incomprehensibile quidem patris, causam esse perpetuitatis ipsorum: Comprehensibile verò eius, generationis illorum, & formationis esse rationem. Hac enim dispositione illud opinor insinuatur; expedire, Deum non apprehendi: siquidem inapprehensibile eius, perpetuitatis est causa: apprehensibile autem, non perpetuitatis, sed natiuitatis & formationis, egentium perpetuitatis. Filium autem constituunt apprehensibilem patris. Quomodo tamen apprehendatur, tum prolatus Christus edocuit. Spiritus verò sancti propria, vt de doctrinæ studio omnes peræquati, gratiarum actionem prosequi nossent, & veram inducerentur quietem.

CAPVT XII.

Tum ex omnibus simul Æonibus concurrentibus, perfectus Pleromatis fructus compactus est Iesus, quem Soterem, Christum, Sermonem vocant, & satellites eius Angelos.

Per totum. V. Valent. ibid. à p. V. gaudia nautica. circa. f V. Hominis dignitas. f.

ITAQVE omnes forma & sapientia peræquantur, facti omnes quod vnusquisque: nemo aliud, quia alteri omnes. Refunditur in Nus, in Sermones, in Homines, in Philetos. Æquè feminæ in Sigas, in Zoas, in Ecclesias, in Fortunatas: vt Ouidius Metamorphoseis suas deleuisset, si hodie maiorem cognouisset. Exinde refecti sunt, & constabiliti sunt, & in requiem ex veritate compositi, magno cum gaudii fructu, [illegible]is patrem concinunt. Diffundebatur & ipse lætitia, vtique benè cantantibus filiis,

& nepotibus. Quidni diffunderetur omni iocunditate, Pleromate liberato? Quis nauclerus non etiam cum dedecore lætatur? Videmus quotidie nauticorum lasciuias gaudiorum. Itaque vt nautæ ad symbolam semper exultant; tale aliquid & Æones; vnum iam omnes etiam forma, nedum sententia; conuenientibus ipsis quoque nouis fratribus, & magistris Christo, & Spiritu sancto, quod optimum, atque pulcherrimum vnusquisque florebat, conferunt in medium. Vanè opinor. Si enim vnum erant omnes ex supradicta peræquatione, vacabat symbolæ ratio, quæ fermè ex varietatis gratia constat. Vnum omnes bonum conferebant, quod omnes erant. De modo forsitan fuerit ratio, aut de forma ipsius iam peræquationis. Igitur ex ære collatitio, quod aiunt, in honorem & gloriam patris, pulcherrimum Pleromatis sidus, fructumque perfectum compingunt, Iesum: Eum cognominant Soterem, & Christum, & Sermonem, de patruitis: & Omnia iam, vt ex omnium defloratione constructum; Graculum Æsopi, Pandoram Hesiodi, Acci Patinam, Nestoris Cocetum, Miscellaneam Ptolomæi. Quàm propius fuit de aliquibus Atticis curis Pancarpon vocari, à tam otiosis auctoribus nominum? Vt autem tantum sigillarium extrinsecus quoque inornarent, satellites ei Angelos proferunt: par genus. si inter se, potest fieri: si verò Soteri consubstantiuos, (ambiguè enim positum inueni) quæ erit eminentia eius inter satellites coæquales?

CAPVT XIII.

Hactenus fuerit prima tragœdiæ scena: superest alia extra Pleroma cothurnatio.

Per totum. V. Valent. ibid.

CONTINET hic igitur ordo primam processionem pariter & nascentium, & nubentium, & generantium Æonum: Sophiæ ex desiderio patris, periculosissimum casum, Hori opportunissimum auxilium, Enthymeseos, & coniunctæ Passionis expiatum, Christi & Spiritus sancti pædagogatum, Æonum tutelarem reformatum, Soteris pauoninum ornatum, Angelorum comparaticium antistatum. Quod superest, inquis, Vos valete, & plaudite. Immò quod superest, inquam, vos audite, & projicite. Cæterùm, hæc intra cœtum Pleromatis decucurrisse dicuntur; prima tragœdiæ scena. Alia autem transiparium cothurnatio est, extra Pleroma dico. & tamen si talis sub sinu partis, intra ambitum Hori custodis, qualis extra iam in libero, vbi Deus non erat?

CAPVT XIV.

Enthimesis siue Noui nominis interpretabilis Achamoth ejecta in vacuum & inane Epicuri, licet à Christo cùm Spiritu sancto è superioribus misso ex prius informi fœtu, formata, ab Horo extremi Pleromatis custode exclusa, mœrore, metu, consternatione, ignorantia, afflicta est, quòd ad lumen Pleromatis non potuisset attingere.

Per totum. V. Valent. ibid.

NAMQVE Enthymesis, siue iam Achamoth (quod adhinc scriptum, hoc solo ininterpretabili nomine) vt cum vitio indiuiduæ Passionis explosa est in loca luminis aliena, quod Pleromatis res est, in vacuum atque inane illud Epicuri, miserabilis etiam de loco est. Certè nec forma, nec facies vlla, defectiua scilicet, & abortiua genitura. Dum ita rerum habet, flectitur à superioribus Christus, deducitur per Horon, aborsum vt illud informet de suis viribus, solius substantiæ, non etiam scientiæ forma. Et tamen cum aliquo peculio. relinquitur interim odor incorruptibilitatis, quo compos casui, potiorum desiderio suppuraretur. Hac misericordia functus, non sine Spiritus sancti societate, recurrit Christus in Pleroma. Vsus est rerum, ex liberalitatibus quoque nomina accedere. Enthymesis de actu fuit; Achamoth vnde, adhuc quæritur; Sophia de Patre manat; Spiritus sanctus ex Angelo apud Christum, à quo derelicta statim senserat desiderium. Itaque prosiluit & ipsa lumen eius inquirere; quem si omnino non nouerat, vt inuisibiliter operatum, quomodo lumen eius ignotum cum ipso requirebat? Tamen tentauit, & fortasse apprehendisset, si non idem Horos, qui matri eius tam prosperè venerat, nunc tam importunè filiæ occurrisset, vt etiam inclamarit in eam, Iao, quasi Porro Quirites, aut, Fidem Cæsaris. inde inuenitur Iao in scripturis. Ita depulsa quominus pergeret, nec habens superuolare Crucem, id est Horon, quia nullum Catulli Laureolum fuerit exercitata, vt destituta Passioni illi suæ, in trica multiplici atque perplexa, omni genere eius cœpit adfligi: mœrore, quòd non perpetrasset inceptum: metu, ne sicut luce, ita & vita orbaretur, consternatione, tum ignorantia. Nec vt mater eius. Illa enim Æon: at hæc pro conditione deterius: insurgente adhuc & alio fluctu conuersionis scilicet in Christum, à quo viuificata fuerat, & in hanc conuersionem temperata.

CAPVT XV.

Ex Mœrore & metu dicunt ortam materiam, à Pythagoricis, Stoicis, & Platone, reputatam innatam, ipsaque pariter elementa ex eodem cum materia principio producta.

Per totum. V. Valen. ibid. in m. V. lacrymæ.

AGE nunc discant Pythagorici, agnoscant Stoïci, Plato ipse, vnde Materia, quam innatam volunt, & originem, & substantiam traxerit in omnem hanc struem mundi, quòd nec Mercurius ille Trismegistus magister omnium Physicorum recogitauit. Audisti Conuersionem, genus aliud Passionis; ex hac omnis anima huius mundi dicitur constitisse, etiam ipsius Demiurgi, id est Dei nostri. Audisti mœrorem, & timorem; ex his initiata sunt cætera. Nam ex lacrymis eius vniuersa aquarum natura manauit. Hìc æstimandum, quem exitum duxerit, quantis lacrymarum generibus inundarit. Habuit & salsas, habuit & amaras, & dulces, & calidas, & frigidas guttas, & bituminosas, & ferruginantes, & sulphurantes, vtique & venenatas, vt & Nonacris inde sudaerit, quæ Alexandrum occidit; & Lyncestarum inde defluxerit, quæ ebrios efficit; & Salmacis inde se soluerit, quę masculos molles. Cœlestes imbres pipiauit Achamoth: & nos in cisternis etiam alienos luctus, & lacrymas seruare curamus. Proinde ex consternatione, & pauore corporalia elementa ducta sunt. Et tamen in tanta circunstantia solitudinis, in tanto circumspecto destitutionis, ridebat interdum, quà conspecti Christi recordans, eo de gaudio risus lumen effulsit. Cuius hoc prouidentiæ beneficium, quale illam ridere cogebat, idcirco nèc semper nos in tenebris moraremur? Nec obstupescas, qui lætitia eius tam splendidum elementum radiauerit mundo, cùm mœstitia quoque eius tam necessarium instrumentum defluxerit sæculo? O risum illuminatorem! ô fletum rigatorem! Et tamen poterat remedio iam agere cum illius loci horrore. Omnem enim obscuritatem eius discussisset, quoties ridere voluisset, vel nè cogeretur desertores suos supplicare.

CAPVT XVI.

Enthimesis ad preces conuersa, misso ad se Paracleto, Sotere, Iesu, denuo confirmata, & ab omnibus passionis iniurijs detersa, animales corpulentias ex ista conuersione produxit.

Per totum. V. Valent. ibid.

CONVERTITVR enim ad preces & ipsa, more materno. Sed Christus, quem iam pigebat rursus extra Pleroma proficisci, vicarium præfecit Paracletum. Soterem (hic erit Iesus, largito ei patre vniuersorum Æonum summam potestatem, subjiciendis eis omnibus; vt in ipso secundùm Apostolum *omnia conderentur*) ad eam emittit, cum officio, atque comitatu coætaneorum Angelorum; credas & cum duodecim fascibus. Ibi demum aduentu pompatico eius concussa Achamoth, protinus velamentum sibi obduxit, ex officio primo venerationis, & verecundiæ: dehinc contemplatur eum, fructiferumque suggestum. Quibus inde conceperat viribus occurrit illi, κύριε χαῖρε. Hic opinor susceptam ille confirmat, atque conformat agnitione iam, & ab omnibus iniurijs Passionis expumicat, non eadem negligentia in exterminium discretis, quæ acciderat in casibus matris. Sed enim exercitata vitia, & vsu vitiosa confidit: atque ita massaliter solidata, defixit seorsum in materiæ corporalem paraturam, commutans ex incorporali passione indita, habilitatem, atque naturam, qua peruenire mox posset in æmulas æquiparantias corpulentiarum; vt duplex substantiarum conditio ordinaretur: de vitiis, pessima; de conuersione, passionalis. Hæc erit materia quæ nos commisit cum Hermogene, cæterisque qui Deum ex materia, non ex nihilo operatum cuncta, præsumunt.

CAPVT XVII.

Inde Enthymesis ex contemplatione Soteris, & Angelicorum comitantium eum luminum, spiritales præ gaudio produxit substantias. Et sic facta est Trinitas generum; corporalium scilicet elementorum, animalium, & spiritalium.

Per totum. V. Valent. ibid.

ABHINC Achamoth expedita tandem de malis omnibus, ecce iam proficit, & in opera maiora frugescit. Præ gaudio enim tanti ex infelicitate successus concale-

ācta, fimulque contemplatione ipfa angelicorum luminum, vt ita dixerim, fubfermentata, pudet, fed aliter exprimere non eft, quodammodo fubauit intra fe ipfa in illos, & conceptu ftatim intumuit fpiritali, ad imaginem ipfam, quam vis lætantis, & æcitia prurientis intentionis imbiberat, & fibi intimarat. Peperit denique, & facta exinde trinitas generum eft, ex trinitate caufarum. Vnum materiale, quod ex paffione: Aliud animale, quod ex conuerfione: Tertium fpiritale, quod ex imaginatione.

CAPVT XVIII.

Demiurgus, Deus nofter Rex vniuerforum, ex animali fubftantia productus, execrandâ blafphemiâ, dicitur.

Per totum. V. Valent. Ibid.

HAc auctoritate trium fcilicet liberorum, agendis rebus exercitior facta, formare fingula genera conftituit. Sed fpiritale quidem non ita potuit attingere, vt & ipfa fpiritalis. Ferè enim paria & confubftantiua, in alterutrum valere focietas naturæ negauit. Eo animo, vnum ad animale conuertit; prolatis Soteris difciplinis. Et primum (quod cum magno horrore blafphemiæ & pronuntiandum, & legendum eft, & audiendum) Deum fingit hunc noftrum & omnium, præter hæreticorum, patrem, & Demiurgum & regem vniuerforum, quæ poft illum. Ab illo enim omnia, fi tamen ab illo, & non ab ipfa potius Achamoth, à qua occultò, nihil fentiens eius, & velut figillario extrinfecus ductu, in omnem operationem mouebatur. Denique ex hac perfonarum in operibus ambiguitate, nomen illi Metropatoris mifcuerunt, diftinctis appellationibus cæteris, fecundùm ftatus, & fitus operum: vt animalium quidem fubftantiarum, quas ad dexteram commendant, patrem nuncupent: materialium verò quas ad læuam delegant, Demiurgum nominent: Regem autem communiter in vniuerfitatem.

CAPVT XIX.

De Demiurgo, inter fe non conueniunt Valentiniani.

Per totum. V. Valent. Ibid.

SEd nec nominum proprietas competit proprietati operum, de quibus nomina omnia, cùm deberet illa, hæc omnia vocitari, à qua res agebantur, nifi quod iam nec ab illa. Cùm enim dicant Achamoth in honorem Æonum imagines commentatam, rurfus hoc in Soterem auctorem detorquent, qui per illam fit operatus: vt ipfam quidem, imaginem patris inuifibilis & incogniti daret; incognitam fcilicet & inuifibilem Demiurgo, eundem autem Demiurgum Nun filium effingeret, Archangeli verò Demiurgi opus, reliquos Æonas exprimerent. Cùm imagines audio tantas trium, quæro, Non vis nunc vt imagines rideam peruerfiffimi pictoris illorum? fæminam Achamoth, imaginem patris? & ignarum matris Demiurgum, multò magis patris? imaginem Nus ignorantis patrem? & Angelos famulos fimulacra dominorum? Hoc eft mulum de afino pingere, & Ptolomæum defcribere, de Valentino.

CAPVT XX.

Demiurgus extra Pleromatis limites conftitutus, ex materialibus fubftantijs hunc mundum condidit: feptemplicem autem cœlorum fcenam ex incorporalibus.

Per totum. V. Valent. Ibid.

IGITVR Demiurgus extra Pleromatis limites conftitutus, in ignominiofa æterni exilij vaftitate nouam prouinciam condidit, hunc mundum: repurgata confufione, & diftincta diuerfitate duplicis fubftantiæ illius, de ftrue animalium & materiarum. Ex incorporalibus corpora ædificat, grauia, leuia, fublimantia atque vergentia; cœleftia, atque terrena. Tum ipfam cœlorum feptemplicem fcenam, folio defuper fuo finit; vnde & fabbatum dictum, ab hebdomade fedis fuæ; & Ogdoas mater Achamoth, ab argumento Ogdoadis primogenitalis. Cœlos autem noeros deputant, & interdum angelos eos faciunt, ficut & ipfum Demiurgum; ficut & Paradifum, archangelum quartum; quoniam & hunc fupra cœlum tertium pangunt, ex cuius virtute fumpferit Adam, diuerfatus illic inter nubeculas, & arbufculas. Satis meminerat Ptolomæus puerilium dicibulorum, in mari poma nafci, & in arbore pifces: fic & in cœleftibus nucera præfumpfit. Operatur Demiurgus ignorans, & ideo fortaffe non fcit arbores fola terra inftitui oportere. Planè mater fciebat. Quidni fuggerebat? quæ & effe

suum ministrabat. Sed tantum fastigium filio exstruens, per ea opera quæ illum & patrem, & Deum, & regem, ante Valentinianorum ingenia testantur, cur sibi quoque ista noluit esse nota, postea quæram.

CAPVT XXI.

Varia Achamoth siue Sophiæ secundæ nomina. Demiurgus autem Deum se solum iactare non ausus sciens se factum.

Per totum. V. Valent. Ibid.

INTERIM tenendum, Sophiam cognominari & Terram, & Matrem, quasi Matrem terram, & quod magis rideas, etiam Spiritum sanctum. Ita omnem illi honorem contulerunt fœminæ, puto & barbam, ne dixerim cætera. Alioquin Demiurgus adeò rerum non erat compos, de animalibus scilicet, censu inualetudinis, spiritalia accedere, vt se solum, ratus, concionaretur, [a] *Ego Deus, & absque me non est.* Certè tamen non fuisse se retro sciebat. Ergo & factum intelligebat, & factitatorem facti esse quemcunque. Quomodo ergo solus sibi videbatur, etsi non certus, saltem suspectus de aliquo factitatore?

a Esa. 45. 6.

CAPVT XXII.

Valentiniani diabolum mundi tenentem vocant, & eum opus Demiurgi esse asserunt.

Per totum. V. Valent. Ibid

TOLERABILIOR infamia est apud illos in diabolum, vel quia origo sordidior capit. ex nequitia enim mœroris illius deputatur; ex qua Angelorum, & dæmonum, & omnium spiritalium malitiarum genituras notant. Et tamen diabolum quoque opus Demiurgi affirmant, & Mundi tenentem appellant, & superiorum magis gnarum defendunt, vt spiritalem natura, quàm Demiurgum, vt animalem. Meretur, ab illis prælationem, cui omnes hæreses procurantur.

CAPVT XXIII.

Suis singulas potestates, Pleronia, Horum, Achamoth, Demiurgum, finibus locant, quibus ignem inflabellatum addunt.

Per totum. V. Valent. Ibid. in m. V. aëris Elogia.

SINGVLARIVM autem potestatum arces his finibus collocant. In summis summitatibus præsidet tricenarius Pleroma, Horo signante lineam extremam. Inferius illum metatur medietatem Achamoth, filium calcans. subest enim Demiurgus in Hebdomade sua, magis diabolus, in isto nobiscum communi mundo coëlementato & concorporificato, (vt supra editum est) ex Sophiæ vtilissimis casibus, quà nec aërem haberet reciprocandi spiritus spatium, teneram omnium corporum vestem, colorum omnium indicem, organum temporum, si non & istum Sophiæ mœstitia colasset: sicut animalia metus, sicut conuersio eius, ipsum Demiurgum. His omnibus elementis, atque corporibus ignis inflabellatus est. cuius originalem Sophiæ passionem, quia nondum ediderunt, ego interim argumentabor, motiunculis eius excussum. Credas enim illam in tantis vexationibus etiam febricitasse.

CAPVT XXIV.

Demiurgus carnem homini creat, non ex limo terræ, sed ex materia quadam Philosophica.

Per totum. V. Valent. Ibid.

QVVM talia de Deo, vel de deis, qualia de homine figmenta? Molitus enim mundum Demiurgus, ad hominem manus confert, & substantiam ei capit, non ex ista, inquiunt, arida, quam nos vnicam nouimus terram, (quasi non etsi arida postmodum, adhuc tamen tunc aquis antè segregatis superstite limo siccauerit:) sed ex inuisibili corpore materiæ illius scilicet philosophicæ, de fluxili & fusili eius: quod vnde fuerit, haud queo æstimare, quia nusquam est. Si enim fusile & fluxile, liquoris est qualitas, liquor autem omnis de Sophiæ fletibus fluxit, sequitur vt limum ex pituitis & gramis Sophiæ constitisse credamus, quæ lacrymarũ proinde sunt fæces, sicut aquæ, quod desidet, limus est. Figulat ita hominem Demiurgus, & de adflatu suo animat. sic erit & choicus, & animalis, ad imaginem & similitudinem factus: quadruplex

res: vt imago quidem, choïcus deputetur; materialis scilicet; etsi non ex materia Demiurgus; similitudo autem, animalis: hoc enim & Demiurgus. Habes duos. Interim Carnalem superficiem postea aiunt choïco supertextam, & hanc esse pelliceam tunicam obnoxiam sensui.

CAPVT XXV.

Demiurgus hominis corpori formato afflat animam, eique pariter Achamoth spiritale semen infundit, quod vocant Ecclesiam.

Per totum. V. Valent. Ibid.

INERAT autem in Achamoth ex substantia Sophiæ matris, peculium quoddam seminis spiritalis: sicut & ipsa Achamoth in filio Demiurgo sequestrauerat, nè hoc quidem gnaro. Accipe industriam clandestinæ prouidentiæ huius. Ad hoc enim & deposuerat, & occultauerat, vt quum Demiurgus animam mox de suo adflatu in Adam communicaret, pariter & semen illud spiritale, quasi per canalem deriuaretur in choïcum: atque ita fœturatum in corpore materiali, velut in vtero, & adultum illic, idoneum inueniretur suscipiendo quandoque Sermoni perfecto. Itaque cùm Demiurgus traducem animæ suæ committit in Adam, latuit homo spiritalis, flatu insertus, & pariter corpori inductus, quia non magìs semen nouerat matris Demiurgus, quàm ipsam. Hoc semen Ecclesiam dicunt, Ecclesiæ supernæ speculum, & hominis censum: proinde eum àb Achamoth deputantes, quemadmodum animalem à Demiurgo: choïcum, substantia ἀρχῆς: carnem, materia. Habes nouum, id est quadruplum Geryonem.

CAPVT XXVI.

Hinc tria hominum genera faciunt, materiale siue carnale, animale, & spiritale, quæ diuersos exitus sortiuntur.

Per totum. V. Valent. Ibid. & in m. V. Christi caro. 1.

SIc & exitũ singulis diuidunt. Materiali quidem, id est carnali, quem & sinistrum vocant, indubitatũ interitũ: Animali verò, quem & dextrũ appellant, dubitatum euentum; vtpote inter materialem, spiritalemque nutanti, & illac debito, quà plurimum adnuerit. Cæterùm spiritalẽ emitti, in animalis comparationẽ, vt erudiri cum eo, & exerceri in conuersationibus possit. Indiguisse enim animalẽ, etiam sensibilium disciplinatum: in hoc & paraturam mundi prospectam: in hoc & Soterem animalem in mundo repræsentatum, in salutem scilicet animalis. Alia adhuc compositione monstruosum, volunt illum proficias earum substantiarum induisse, quarum summam saluti esset redacturus: vt spiritalem quidem susceperit ab Achamoth; animalem verò, quem mox à Demiurgo induit, Christum: cæterùm corporalem, ex animali substantia, sed miro & inenarrabili rationis ingenio constructum, administrationis causa, vim contulisse, quò congressui, & conspectui, & contactui, & defunctui ingratis subjaceret. Materiale autem nihil in illo fuisse, vtpote salutis alienum. quasi alijs fuerit necessarius, quàm egentibus salute. Et totum hoc, vt carnis nostræ habitum alienando à Christo, à spe etiam salutis expellant.

CAPVT XXVII.

Demiurgus Christum filium suum non ex virgine, sed per virginem, in quem Soter specie columbæ deuolauit, & in Christo impassibilis mansit: Christus autem animalis est passus.

Per totum. V. Valent. Ibid. per totum. V. Valent. Ibid. & à p. V. Christi caro. 2.

NVNC reddo de Christo: In quem tanta licentia Iesum inserunt quidam, quanta spiritale semen animali, cum inflatu infulciunt, fartilia nescio quæ commenti, & hominum, & deorum suorum. Esse enim Demiurgo suum Christum filium naturalem. Denique animalem prolatum ab ipso, promulgatum Prophetis: in Præpositionum quæstionibus positum, id est per virginem, non ex virgine editum: quia delatus in virginem transmeatorio potius, quàm generatorio more processerit; per ipsam, non ex ipsa; non matrem eam, sed viam passus. Super hunc itaque Christum deuolasse tunc in baptismatis sacramento Soterem, per effigiem columbæ. Fuisse autem & in Christo etiam ex Achamoth spiritalis seminis condimentum, nè marcesceret scilicet reli farsura. Nam in figuram principalis Tetradis, quatuor eum substantijs stipant; spit.

Achamothiana; animali Demiurgina; corporali inenarratiua; & illa Soteticiana, id est columbina. Et Soter quidem permansit in Christo impassibilis, inlæsibilis, inapprehensibilis. Denique cùm ad apprehensiones venitur, discessit ab illo, in cognitione Pilati. Proinde nec matris semen admisit iniurias, æquè insubditiuum, & ne ipsi quidem Demiurgo compertum. Patitur verò animalis & carneus Christus, in deliniationem superioris Christi, qui ad Achamoth formandam, substantiuali, non agnitionali forma, Cruci, id est Horo fuerat innixus. Ita omnia in imagines vrgent, planè & ipsi imaginarij Christiani.

CAPVT XXVIII.

Meliores & nobiliores animæ, in prophetas, Sacerdotes, & Reges, adleguntur.

Per totum. V. Valent. ibid.

INTEREA Demiurgus omnium adhuc nescius, etsi aliquid & ipse per Prophetas concionabitur, nè huius quidem operis sui intelligens: (diuidunt enim & prophetiale patrocinium in Achamoth, in semen, in Demiurgum) vbi aduentum Soteris accepit, propetè & ouanter accurrit, cum omnibus viribus suis, Centurio de Euangelio.
Math. 8. 5. Et de omnibus inluminatus, ab illo etiam spem suam discit, quòd successurus sit in locum matris. Ita exinde securus, dispensationem mundi huius, vel maximè Ecclesiæ protegendæ nomine, quanto tempore oportuerit, insequitur.

CAPVT XXIX.

Occasione Cain, Abel, & Seth, tria hominum genera faciunt, Choicum siue materiale, Animale, & spiritale.

Per totum. V. Valent. Ibid. & in f. V. opera bona. 3.

COLLIGAM nunc ex disperso, ad concludendum, quæ de totius generis humani dispositione disserant. Triformem naturam primordiò professi, & tamen inunitam in Adam, inde iam diuidunt per singulares generum proprietates, nacti occasionem distinctionis huiusmodi, ex posteritate ipsius Adæ, moralibus quoque differentijs tripartitæ. Cain, Abel, & Seth, fontes quodammodo generis humani, in totidem deriuant argumenta, naturæ atque essentiæ. Choïcum, saluti degeneratum, ad Cajn redigunt: Animale, mediæ spei deliberatum, ad Abel componunt: Spiritale, certæ saluti præiudicatum, in Seth recondunt. Sic & animas ipsas duplici proprietate discernunt, bonas, & malas: secundùm Choicum statum ex Cajn, & animalem ex Abel, spiritalem ex Seth. De obuenientia superducunt iam non naturam, sed indulgentiam, vt quos Achamoth in superioribus in animas bonas depluat, id est animali censui inscriptas. Choicum enim genus, id est malas animas, nunquam capere salutaria. Immutabilem enim & irreformabilem naturam pronuntiauerunt. Id ergo granum seminis spiritalis modicum & paruulum iactu, sed eruditu huius fides augetur atque prouehitur, ecu suprà diximus: animæque hoc ipso ita cæteris præuertunt, vt Demiurgus tunc ignorans magnì eas fecerit. Ex earum ergo laterculo, & in reges, & in sacerdotes allegere consueuerat: quæ nunc quoque si plenam atque perfectam notitiam apprehenderint istarum næniarum, naturificatæ iam spiritalis conditionis germanitate, certam obtinebunt salutem, immò omnimodò debitam.

CAPVT XXX.

Spiritalibus, quales se iactant, dicunt neque opera bona, neque martyria necessaria esse, sed nobis Psychicis, id est animalibus.

In p. V. Opera bona. 3. per totum. V. Valent. Ibid. & in m. V. opera bona. 4. in f. V. nuptiæ ab hæret. impugnatæ. 1.

IDEOQVE nec operationes necessarias sibi existimant, nec vlla disciplinæ munia obseruant: martyrij quoque eludentes necessitatem, qua volunt interpretatione. Hanc enim regulam Animali semini præstituram, vt salutem quam non de priuilegio status possidemus, de suffragio actus elaboremus. Nobis enim in scriptura huius seminis, qui imperfectæ essentiæ sumus, quia amoribus Phileti, & vtique abortui deputamur, quod mater illorum. Sed nobis quidem væ, si excesserimus in aliquo disciplinæ [illegible]: si obtorpuerimus in operibus sanctitatis atque iustitiæ: si confitendum alibi, vbi, & nō sub potestatibus istius sæculi, apud tribunalia præsidum, optauerimus.

Illi

illi verò & de passiuitate viræ, & diligentia delictorum, generositatem suam vindicent, blandiente suis Achamoth, quoniam & ipsa delinquendo profecit. Nam & honorandorum coniugiorum supernorum gratia dicitur apud illos, meditandum atque celebrandum semper sacramentum, comiti, id est fœminæ adhærendo; alioquin degenerem, nec legitimum veritatis, qui diuersatus in mundo non amauerit fœminam, nec se ei iunxerit. Et quid facient spadones, quos videmus apud illos?

CAPVT XXXI.

Quod spectat ad mercedem in mundi exitu dispensandam, dicunt Achamoth de medio tabulato ad pleroma transferendum, excipiendumque à sponso suo Sotere ex Æonum omnium defloratione compacto: Demiurgum item de hebdomade sua, hoc est septena mansione sub cælesti, transiturum in vacuum matris suæ Achamoth locum.

In p. Vt Nuptias hæret. impugnant 1. per totum V. Valent. Ibid.

SVPEREST de consummatione, & dispensatione mercedis. Vbi totam messem Achamoth seminis sui presserit, dein colligere in horreum cœperit, vel cùm ad molas delatum, & defarinatum, in conspersionis aluearia absconderit, donec totum confermentetur, tunc consummatio vrgebit. Igitur in primis ipsa Achamoth, de regione medietatis, de tabulato secundo in summum transfertur, restituta Pleromati: & statim excipit compactitius ille Soter, sponsus scilicet: ambo conjugium nouum. Et hic erit in scripturis sponsus & sponsa, & sponsale Pleroma. Credas enim, vbi de loco in locum transmigratur, leges quoque Iulias intervenire, sicut & cœnam. Et Demiurgus tunc de Hebdomade subcœlesti in superiora mutabit, in vacuum iam cœnaculum matris, sciens iam nec videns illam. Nam si ita erat, semper ignorare maluisset.

CAPVT XXXII.

Materiale porro hominum genus, cui & anima mortalis est, exceptis qui fide salutem inuenerint, in plenum & totum interitum habiturum. Psychicorum iustorum animas in medium tabulatum transituras: spiritualium denique, hoc est Valentinianorum, ad summum Pleromatis palatium traducendas in sponsas Angelorum.

Per totum. V. Valent. Ibid. & à p. ad f. V. nuptias impugnant hæret. 1.

HVMANA verò gens in hoc exitus ibit; choïcæ & materialis notæ, in totum interitum: quia [a] *omnis caro fœnum*. & anima mortalis apud illos, nisi quæ salutem fide inuenerit. Iustorum animæ, id est nostræ, ad Demiurgum in medietatis receptacula, transmittentur. Agimus gratias, contenti erimus cum Deo nostro deputari, quo ascensus. Nihil animale in Pleromatis palatium admittitur, nisi spiritale examen Valentini. Illic itaque primo despoliantur homines ipsi, id est interiores. Despoliari autem est, deponere animas, quibus induti videbantur, easque Demiurgo suo reddent, quas ab eo auerterant. Ipsi autem spiritus in totum fient intellectuales, neque detentui, neque conspectui obnoxij: atque ita inuisibiliter in Pleroma recipientur. Furtim, si ita est. quid deinde? Angelis distribuentur satellitibus Soteris. In filios putas? Non: Sed in apparitores? Ne istud quidem. Sed in imagines? Vtinam vel hoc. In quid ergo, si non pudet dicere? In sponsas. Tunc illi Sabinas raptas inter se de matrimonijs plaudent. Hæc erit Spiritalium merces, hoc præmium credendi. Fabulæ tales vtiles, vt Marcus, aut Caius in hanc carnem barbatus, & hæc omnia; seuerus maritus, pater, auus, proauus, certè quod sufficit, masculus, in Nymphone Pleromatis ab Angelo, tacendo iam dixi, & forsitan parias aliquem Onesimum Æonem. His nuptijs rectè deducendis, pro face & flammeo, tunc credo ille ignis arcanus erumpet, & vniuersam substantiam depopulatus, ipse quoque decineratis omnibus in nihilum finietur; & nulla iam fabula. Sed næ ego temerarius, qui tantum sacramentum etiam inludendo prodiderim. Verendum mihi est, nè Achamoth, quæ se nec filio agnitam voluit, insaniat; ne Phileus irascatur; ne Fortuna acerbetur. Et tamen homo sum Demiurgi, illuc habeo deuertere, vbi post excessum omnino non nubitur: *vbi superindui potius quàm despoliari*: vbi etsi despolior sexui meo, deputor angelis; non angelus, non angela. nemo mihi quicquam faciet, quem & tunc masculum inuenient.

Matt. 22. 30.
2. Cor. 5. 4.

CAPVT XXXIII.

Emendatores Ptolemæi in hac à Valentino dissident, quòd duas Bytho dent coniuges, cogitationem scilicet & voluntatem. Ex cogitatione porro genitam veritatem; ex voluntate autem Monogenem.

Per totum. V. Valent. Ibid.

PRODVCAM denique velut epicitharisma post fabulam tantam, etiam illa quæ nè ordini obstreperent, & lectoris intentionem interiectione dispargerent, hunc malui in locum distulisse, aliter atque aliter commendata ab emendatoribus Ptolemæi. Extiterunt enim de schola ipsius * discipuli super magistrum, qui duplex coniugium Bytho suo adfingerent, Cogitationem & Voluntatem. Vna enim satis non erat Cogitatio, qua nihil producere potuisset, ex duabus facillimo prolatu. Primum coniugium, Monogenem & Veritatem: ad imaginem quidem Cogitationis, fœminam Veritatem: ad imaginem Voluntatis, marem Monogenem. Voluntatis enim vis, vti quæ effectum præstat Cogitationi, maris obtinet censum.

CAPVT XXXIV.

Alij vel nullum sexum affingunt Bytho, vel Hermaphroditum effingunt.

Per totum. V. Valent. Ibid.

PVDICIORES alij, honorem diuinitatis recordati, vt etiam vnius coniugij dedecus ab eo auellerent, maluerunt nullum Bytho sexum deputare: & fortasse Hoc Deum, non Hic Deus, neutro genere pronuntiant. Alij contrà magis, & masculum & fœminam dicunt, nè apud solos Lunenses Hermaphroditum existimet Annalium commentator Fenestella.

CAPVT XXXV.

Sunt qui non principatum, sed postumatum Bytho tribuant post Ogdoadem primam: quæ ex Zetrade orta, sed alijs nominibus dicta est.

Per totum. V. Valent. Ibid. & in f. V. Ignorantia. 2.

SVNT qui nec principatum Bytho defendant, sed postumatum; Ogdoaden ante omnia præmittentes, ex Tetrade quidem & ipsam, sed & alijs nominibus deriuatam. Primò enim constituunt Proarchen, secundò Anennoëton, tertiò Arrheton, quartò Aoraton. Ex Proarche itaque processisse primo & quinto loco Archen: ex Anennoëto, secundo & sexto loco Acatalepton: ex Arrheto, tertio & septimo loco Anonomaston: ex Inuisibili, quarto & octauo loco Agenneton. Hoc quæ ratio disponat, vt singula binis locis, & quidem tam intercisis, nascantur, malo ignorare quàm discere. Quid enim recti habent, quæ tam peruersè proferuntur?

CAPVT XXXVI.

Alij malunt integram Ogdoadem illam vno partu, ex patre Bytho, & Ennœa matre effusam.

Per totum. V. Valent. Ibid. in p. V. Ignorantia. 2.

QVANTÒ meliores qui totum hoc tædium de medio amoliti, nullum Æonem voluerunt alium ex alio, per gradus reuera Gemonios, structum, sed mappa (quod aiunt) missa, semel octojugem istam, ex Patre, & Ennœa eius exclusam. Ex ipso denique eius motu nomina gerunt. Quum, inquiunt, cogitauit proferre, hoc Pater dictus est. Quum protulit, quia vera protulit, hic Veritas appellata est. Quum semetipsum voluit probari, hoc Homo pronuntiatus est. Quos autem præcogitauit, cùm protulit, tunc Ecclesia nuncupata est. Sonuit Homo sermonem, & hic est primogenitus filius: Sermoni accessit Vita, & Ogdoas prima conclusa est. Sed hoc tædium non pusillum.

CAPVT XXXVII.

Est & alius Valentinianorum Pontifex qui Manateta, & Honoteta primos facit Æonum parentes, ex quibus geniti sunt Monas, & Vnio: ex quibus rursum cæteri prognati sunt Æones.

Per totum. V. Valent. Ibid.

ACCIPE alia ingenia Curruccæ Enniani, insignioris apud eos magistri, qui & Pontificali sua auctoritate in hunc modum censuit: Est, inquit, ante omnia Proarche, inexcogitabile, & inenarrabile, & innominabile, quod ego nomino Monoteta. Cum hac, erat alia virtus, quam & ipsam appello Henoteta. Monotes & Henotes, id est Solitas & Vnitas, cùm vnum essent, protulerunt non proferentes initium omnium intellectuale, innascibile, quod sermo Monada vocauit. Huic adest consubstantiua virtus, quam appellat Vnio. Hæ igitur virtutes Solitas, Singularitas, Vnitas, Vnio, cæteras prolationes Æonum propagarunt. O differentia! Mutetur Vnio & Vnitas, Singularitas, & suum Solitas, quamquam designaueris, vnum est.

CAPVT XXXVIII.

Secundus quidam inter cæteros humanior, duas Tetradas diuidit in dextram, & sinistram; lumen & tenebras. Negat autem abortiuum illum fœtum dictum Achamoth, ab vllo Æonum deriuari.

Per totum. V. Valent. Ibid.

HVMANIOR iam Secundus, vt breuior, Ogdoadem in duas Tetradas diuidens, in dextram & sinistram, in lumen & tenebras; tantùm quod desultricem & defectricem illam virtutem non vult ab aliquo deducere triginta Æonum, sed à fructibus de substantia eorum venientibus.

CAPVT XXXIX.

Maior inter Valentinianos diuersitas est circa Iesum. Hunc enim Valentinus ex omnium Æonum flosculis, alij ex decem tantùm, alij ex duodecim, alij à Christo solum & Spiritu sancto, alij denique aliunde ortum confingunt. Vt sic Doctrina Valentinianorum in Syluas exolcuerit Gnosticorum.

Per totum. V. Valent. Ibid. & inf. V. Valentinianæ fabulæ. 3.

DE ipso iam Domino Iesu, quanta diuersitas scinditur? Hi ex omnium Æonum flosculis eum construunt: illi ex solis decem constitisse contendunt, quos Sermo & Vita protulerunt; inde & in ipsum Sermonis & Vitæ concurrerunt oculi: isti ex duodecim potius, ex Hominis & Ecclesiæ fœtu: ideoque Filium hominis aiunt pronuntiatum: alij à Christo & Spiritu sancto constabiliendæ vniuersitati prouisis, confictum: & iure, paternæ appellationis hæredem. Sunt qui filium hominis aliunde conceperint dicendum: quamquam ipsum Patrem, pro magno nominis Sacramento, Hominem appellasse præsumpserint; vt quid amplius speres de eius Dei fide, cui nunc adæquaris? Talia ingenia superfruticant apud illos, ex materni seminis redundantia. Atque ita inolescentes doctrinæ Valentinianorum, in siluas iam exolcuerunt Gnosticorum.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI
DE VELANDIS VIRGINIBVS.

In librum de Velandis Virginibus,

ARGVMENTVM.

Contrariam Apostolico præcepto consuetudinem suggillat hoc libro, & contendit non tantùm nuptas, sed & Virgines sæculares, & ad nuptias aspirantes, sed & Deo sacras velari debere, præsertim in Ecclesiis. Qua in causa iam græcè se scripsisse dicit, & in calce operis hoc opus suum esse subscribit, quem imitatus est Cyprianus, libro de disciplina & habitu Virginum. Scripsit autem referente Pamelio in eius vita Anno Chri. ducentesimo decimo, Zephyrini vndecimo, Seueri decimo septimo. Sed in computo Baronij annus Chri. 210. respondet Zephyrini. 8. & Siueri. 16.

CAPVT PRIMVM.

Consuetudo aduersus veritatem praescribere non debet. Regula quippe fidei semel data, reformationi non subiacet; cùm caetera quae ad conuersationem, & morum disciplinam spectant, de nouo in melius corrigi, & reformari possint.

In p. V Velandae Virg. *11.* in p. V. Consuetudo. à p. V. fides. 4. in m. ad circa. f. V. progressus. 2. & V. Spiritus S. 2. in f. V Spiritus. S. 2.

PROPRIVM iam negotium passus meae opinionis, latinè quoque ostendam virgines nostras velari oportere, ex quo transitum aetatis suae fecerint: hoc exigere veritatem, cui nemo praescribere potest, non spatium temporum, non patrocinia personarum, non priuilegia regionum: ex his enim ferè consuetudo initium, ab aliqua ignorantia, vel simplicitate sortita, in vsum per successionem corroboratur, & ita aduersus veritatem vindicatur. Sed Dominus noster Christus, veritatem se, non consuetudinem cognominauit, si semper Christus, & prior omnibus, aequè veritas sempiterna, & antiqua res. Viderint ergo quibus nouum est quod sibi vetus est. Haereseis non tam nouitas, quàm veritas reuincit. Quodcumque aduersus veritatem sapit, hoc erit haeresis, etiam vetus consuetudo. Caeterum suo vitio quis quid ignorat. Quod autem ignoratur, fuit tam requirendum, quàm recipiendum quod agnoscitur. Regula quidem fidei vna omnino est, sola immobilis, & irreformabilis, credendi scilicet in vnicum Deum omnipotentem, mundi conditorem, & filium eius Iesum Christum, natum ex Virgine Maria, crucifixum sub Pontio Pilato, tertia die resuscitatum à mortuis, receptum in coelis, sedentem nunc ad dexteram Patris, venturum iudicare viuos & mortuos, per carnis etiam resurrectionem. Hac lege fidei manente, caetera iam disciplinae & conuersationis, admittunt nouitatem correctionis, operante scilicet, & proficiente vsque in finem gratia Dei. Qualc est enim, vt diabolo semper operante, & adijciente quotidie ad iniquitatis ingenia, opus Dei, aut cessauerit, aut proficere destiterit? cùm propterea Paracletum miserit Dominus; vt quoniam humana mediocritas omnia semel capere non poterat, paulatim dirigeretur, & ordinaretur, & ad perfectum perduceretur disciplina, ab illo Vicario Domini Spiritu sancto. [a] *Adhuc*, inquit, *multa habeo loqui vobis, sed nondum potestis ea baiulare: cùm venerit ille Spiritus veritatis, deducet vos in omnem veritatem, & superuenientia renuntiabit vobis.* Sed & supra de hoc eius opere pronuntiauit. Quae est ergo paracleti administratio, nisi haec quòd disciplina dirigitur, quòd scripturae reuelantur, quòd intellectus reformatur, quòd ad meliora proficitur? nihil sine aetate est, & omnia tempus expectant. Denique Ecclesiastes; [b] *Tempus*, inquit, *omni rei.* Aspice ipsam creaturam paulatim ad fructum promoueri. Granum est primò, & de grano frutex oritur, & de frutice arbuscula enititur: deinde rami, & frondes inualescunt, & totum arboris nomen expanditur: inde germinis tumor, & flos de germine soluitur, & de flore fructus aperitur; is quoque rudis aliquandiu, & informis, paulatim aetatem suam dirigens, eruditur in mansuetudinem saporis. Sic & iustitia (nam idem Deus iustitiae & creaturae) primò fuit in rudimentis, natura Deum metuens: dehinc per Legem & Prophetas promouit in infantiam: dehinc per Euangelium efferbuit in iuuentutem: nunc per Paracletum componitur in maturitatem. Hic erit solus à Christo magister & dicendus & verendus. [c] *Non enim ab se loquitur, sed quae mandantur à Christo.* Hic solus antecessor, quia solus post Christum. Hunc qui receperunt, veritatem consuetudini anteponunt. Hunc qui audierunt vsque nunc, non olim prophetantem, virgines contegunt.

Io. 14. 6. — a Io. 16. 12. 13. — b Eccle 3. 1.

CAPVT II.

Consuetudo velandarum Virginum in Ecclesiis Apostolicis conseruata, praeualet consuetudini in Africam inuectae, quae proinde pristinis illis conformanda est; cùm vna sit Africa, & illarum fides, spes, Sacramenta, idem Deus, Christus, & Ecclesia.

A m. ad f. V. oculus. 2. & circa. f. V. Virgo. 2. in f. Velandae Virg. 1.

SED nolo interim hunc morem veritati deputare. Consuetudo sit tantisper, vt consuetudini etiam consuetudinem opponam. Per Graeciam, & quasdam Barbarias eius, plures Ecclesiae virgines suas abscondunt. Est & sub hoc coelo institutum istud alicubi, nè qui gentilitati Graecanicae, aut Barbaricae consuetudinem illam ascribat. Sed eas ego Ecclesias proposui, quas & ipsi Apostoli vel Apostolici viri condiderunt, & puto ante quosdam. Habent igitur & illae eandem consuetudinis auctoritatem, tempora, &

antecessores opponunt magis quàm posteræ istæ. * Quid obseruabimus, quid deligemus? Non possumus respuere consuetudinem, quam damnare non possumus, vtpote non extraneam, quia non extraneorum, cum quibus scilicet communicamus ius pacis, & nomen fraternitatis. Vna nobis & illis fides, vnus Deus, idem Christus, eadem spes, eadem lauacri sacramenta. Semel dixerim, vna Ecclesia sumus. Ita nostrum est, quodcunque nostrorum est. Cæterùm, diuidis corpus. Tamen hic, sicut in omnibus variè institutis, & dubijs & incertis fieri solet, adhibenda fuit examinatio, quæ magis ex duabus tam diuersis consuetudinibus, disciplinæ Dei conueniret. Et vtique ea deligenda, quæ virgines includit, soli Deo notas, quibus, præter quòd à Deo, non ab hominibus captanda gloria est, etiam ipsum bonum suum erubescendum est. Virginem magis laudando, quàm vituperando confundas: quia delicti durior frons est, ab ipso, & in ipso delicto, impudentiam docta. Nam illam consuetudinem, quæ virgines negat, dum ostendit, nemo probasset, nisi aliqui tales, quales virgines ipsæ. Tales enim oculi volent virginem visam, quales habet virgo quæ videri volet. Inuicem se eadem oculorum genera desiderant. Eiusdem libidinis est videri, & videre. Tam sancti viri est subfundi, si virginem viderit, quam sanctæ virginis, si à viro visa sit. * Quod.

CAPVT III.

Cùm cuiusque Virginis arbitrio relictum esset, aut velari, & nubere, aut secus facere; arguit audaciam virginum sæcularium, quæ aduersus virgines Deo sacras insurgerent, eo quod ipsæ velatæ incederent, & grauiter increpat, quòd manu sacrilega detraherent habitum, id est velum à sanctis Dei virginibus electum.

In p. ad m. V. Velandæ Virg. 1. à p. V. Scandalum. 1. circa. f. V. Velandæ Virg. 9. in f. V. Velandæ Virg. 2.

SED nec inter consuetudines dispicere voluerunt illi sanctissimi antecessores. Tamen tolerabilius apud nos ad vsque proximè, vtrique consuetudini communicabatur. Arbitrio permissa res erat, vt quæque voluisset, aut tegi, aut prostitui, sicut & nubere: quod & ipsum neque cogitur, neque prohibetur. Contenta erat veritas pacisci cum consuetudine, vt tacitè sub consuetudinis nomine frueretur se, vel ex parte. Sed quoniam cœperat agnitio proficere, vt per licentiam vtriusque moris, indicium melioris partis emergeret, statim ille aduersarius bonorum, multòque institutorum, opus suum fecit. Ambiunt virgines hominum, aduersus virgines Dei, nuda planè fronte in temerariam audaciam excitatæ. Et virgines videntur quæ aliquid à viris petere possunt, nedum tale factum, vt scilicet æmulæ earum, tantò magis liberæ, quantò Christi solius ancillæ, dedantur illis. Scandalizamur, inquiunt, quia aliæ incedunt: & malunt scandalizari, quàm prouocari. Scandalum, nisi fallor, non bonæ rei, sed malæ exemplum est, ædificans ad delictum. Bonæ res neminem scandalizant, nisi malam mentem. Si bonum est modestia, verecundia, fastidium gloriæ soli Deo captans placere, agnoscant malum suum, quæ de tali bono scandalizantur. Quid enim si & incontinentes dicant se à continentibus scandalizari, continentia reuocanda est? & nè multinubi scandalizentur, monogamia recusanda est? Cur non magis hæ querantur scandalo sibi esse petulantiam, impudentiam ostentatitiæ virginitatis? Propter eiusmodi igitur capita nundinatitia, trahantur virgines sanctæ in Ecclesiam, erubescentes quòd cognoscantur in medio, pauentes quòd detegantur accersitæ quasi ad stuprum. Non minus enim & hoc pati nolunt. Omnis publicatio virginis bonæ, stupri passio est. Et tamen vim carnis pati, minus est; quia de officio naturæ venit. Sed cùm spiritus ipse violatur in virgine, sublato velamine didicit amittere quod tuebatur. O sacrilegæ manus, quæ dicatum Deo habitum detrahere potuerunt: Quid prius aliquis persecutor fecisset, si hoc à virgine electum cognouisset? Denudasti puellam à capite, & tota iam virgo sibi non est: alia est facta. Exurge igitur, veritas, exurge, & quasi de patientia erumpe: nullam volo consuetudinem defendas; nam iam & illa, sub qua te fruebaris, * expungitur. Te esse demonstra quæ virgines tegis. Ipsa scripturas tuas interpretare, quas consuetudo non nouit. Si enim nosset, nunquam esset. * Expungatur.

CAPVT IV.

Licet Apostolus de velo tractans, expressam non fecerit Virginum mentionem; sub generali tamen fœminæ & mulieris nomine, etiam virgines comprehendit.

In p. ad circa. m. V. Velandæ Virg. 2. in m. V. mulier. 2. à m. V. Verbum Dei. 11. in f. V. nomen. 2.

QVATENVS autem & de scripturis aduersus veritatem argumentari consuetudo est, statim opponitur nobis; nullam mentionem virginum ab Apostolo factam, vbi de velamine præfinit, sed tantùm mulieres nominatas: cùm si voluisset & virgines tegi, de virginibus quoque, cum mulieribus nominatis pronuntiasset: quomodo illic, inquit, vbi de nuptijs tractat, quid obseruandum sit etiam de virginibus, declarat. itaque non contineri eas lege velandi capitis, vt non nominatas in hac lege: immò ex hoc reuelari, quia non iubentur, quæ nec nominantur. Sed & nos eandem argumentationem retorquemus. Qui enim sciebat alias vtriusque generis facere mentionem, virginis dico, & mulieris, id est non virginis, ex causa distinctionis, in his in quibus non nominat virginem, non faciens distinctionem, ostendit conditionis communionem. Cæterùm potuit hìc quoque constituere differentiam inter virginē, & mulierem, sicut alibi dicit: [a] *Diuisa est mulier, & virgo.* Igitur quas non diuisit, tacendo inalterauit. Nec tamen quia illic diuisa est & mulier & virgo, hìc quoque patrocinabitur illa diuisio, vt quidā volunt. Quanta enim alibi dicta non valent, vbi dicta scilicet nō sunt, nisi si eadē sit causa, quæ alibi, vt sufficiat semel dictum? Illa autem causa virginis mulieris, longè diuisa est ab hac specie. *Diuisa est*, inquit, *mulier & virgo.* quare? quoniam *innupta, id est virgo, cogitat ea quæ sunt Domini, vt sit sancta, & corpore & spiritu. Nupta autem (id est, non virgo,) cogitat quomodo placeat viro.* Hæc erit interpretatio diuisionis illius, nullum habens locum in isto capitulo, in quo neque de nuptijs, neque de animo & cogitatu mulieris, & virginis, pronuneiatum, sed de capite velando. Cuius nullam volens esse discrepationem Spiritus sanctus, vno nomine mulieris, etiam virginem intelligi voluit, quam propriè non nominando, à muliere non separauit, & non separando coniunxit ei à qua non separauit. Nouum est nunc ergo principali vocabulo vti, & cætera nihilominus in eo vocabulo intelligi, vbi nulla est necessitas singillatim distinguendæ vniuersitatis? Naturaliter compendium sermonis & gratum, & necessarium est: quoniam sermo laciniosus, & onerosus & vanus est. Sic & generalibus vocabulis contenti sumus comprehendentibus in se specialium intellectum. Ergo iam de vocabulo ipso. Naturale vocabulum est fæmina. Naturalis vocabuli generale mulier. Generalis etiam speciale, virgo, vel nupta, vel vidua, vel quot etiam ætatis nomina accedunt. Subiectum igitur est generali speciale, quia generale prius est: & subcessiuum antecessiuo, & portionale vniuersali: & in ipso intelligitur cui subijcitur, & in ipso significatur, quia in ipso continetur. Sic nec manus, nec pes, nec vllum membrorum desiderat significari corpore nominato. Et si mundum dixeris, illic erit & cœlum, & quæ in eo, sol & luna, & sidera, & astra, & terra, & freta, omnis census elementorum. Omnia dixeris cùm id dixeris quod ex omnibus constat. Sic & mulierem nominando, quicquid est mulieris nominauit.

CAPVT V.

Nomen mulieris, non gradum sexus, sed sexum ipsum in genere significat. Eua enim adhuc virgo, mulier est appellata.

Per totum. V. mulier. 1. à p. V. Castit. excell. 5. à m. V. Matrimonium. 1.

SED quoniam ita mulieris nomen vsurpant, vt non putent competere illud nisi ei soli quæ virum passa sit; probari à nobis oportet, proprietatem eius vocabuli, ad sexum ipsum, non ad gradum sexus pertinere, quo communiter etiam virgines censeantur. Cùm hoc genus secundi hominis à Deo factum est, [a] *in adiutorium hominis*, fæmina illa, statim mulier est cognominata, adhuc felix, adhuc digna paradiso, adhuc virgo. *Vocabitur*, inquit, *mulier*. Habes itaque nomen, non dico iam virgini commune, sed proprium. quod à principio virgo sortita est. Sed ingeniosè quidam de futuro volunt dictum, *Vocabitur mulier*: quasi quæ hoc futura esset, cùm virginitatem resignasset: quoniam & adiecit, [b] *Propterea relinquet homo patrem & matrem, & conglutinabitur mulieri suæ, & erunt duo in carne vna.* Ostendant igitur primò, vbi sit subtilitas ista, si de futuro mulier cognominata est, quod interea vocabulum acceperit? Non potest enim sine vocabulo præsentis qualitatis suæ fuisse. Cæterùm quale est, vt quæ in futurum vocaretur nomine designato, in præsenti nihil cognominaretur? [c] *Omnibus animalibus Adam nomina imposuit*, & nemini ex futura conditione, sed ex præsenti institutione, cui conditio quæcunque seruiret, hoc appellata, quod à primordio voluit. quid ergo tunc vocabatur? Atquin quotienscunque in scriptura nominatur, mulier appellatur, antequam nupta, & nunquam virgo, cùm virgo. Hoc nomen tum vnum illi fuit, & quando nihil prophetico modo dictum est. Nam

a Gen. 2. 23.
b Gen. 2. 24.
c Gen. 2. 20.
Gen. 2. 25.

scriptura refert fuisse nudos duos, Adam & mulierem eius, nec hoc de futuro t, quasi mulierem dixerit eius in præsagio vxoris, sed quoniam & innupta illius ier, vt de substantia ipsius: [d] *Hoc*, inquit, *os ex ossibus meis, & caro ex carne mea, vocabitur mulier.* Hinc ergo tacita conscientia naturæ, ipsa diuinitas animæ in vsum sermonis eduxit nescientibus hominibus (sicut & alia multa, quæ ex scriptura fieri, & dici solere alibi poterimus ostendere) vti mulieres nostras dicamus vxores. Quanquam & impropriè quædam loquamur. nam & Græci qui magis vocabulo mulieris in vxore vtuntur, alia habent propria vocabula vxoris. Sed malo hunc vsum ad scripturæ testimonium deputare. Vbi enim [e] *duo in vnam carnem efficiuntur per matrimonij nexum, caro ex carne, & os ex ossibus*, vocatur secundùm originem mulier eius, ex cuius substantia incipit censeri facta vxor. Ita mulier non natura nomen est vxoris, sed vxor conditione nomen est mulieris. Denique mulier & non vxor dici potest, non mulier autem, vxor dici non potest, quia nec esse. Constituto igitur nomine nouæ fœminæ, quod est mulier, & explicito quod prius fuit, id est nomine assignato, conuertit iam ad propheticam rationem, vti diceret, [f] *Propter hanc relinquet homo patrem & matrem.* Adeò separatum est nomen à prophetia, quantùm & ab ipsa persona, vt non vtique de ipsa Eua dixerit, sed in illas fœminas futuras, quas in matrice generis fœminini nominarit. Alioqui non *Adam relicturus erat patrem & matrem* quos non habebat, propter Euam. Ergo non ad Euam pertinet, quia nec Adam, quod prophetice dictum est. De maritorum enim conditione prædictum, qui ob mulierem parentes suos erant relicturi, quod in Euam cadere non potuit, quia nec in Adam. Si ita res est, apparet non propter futurum, mulierem cognominatam, ad quam futurum non pertinebat. Eò accedit, quod ipse rationem eius nominis edidit. Cùm enim dixisset, [g] *Vocabitur mulier*, addidit, *Quoniam ex viro suo sumpta est*, & ipso adhuc virgine. Sed dicemus & de viri nomine suo loco. Nemo itaque nomen ad prophetiam interpretetur, quod ex alia significatione deductum est: præsertim cùm apparet, vbi de futuro nomen acceperit, illic scilicet, vbi Eua cognominatur, personali iam vocabulo, quia naturale præcessit. Si enim [h] *Eua mater viuentium est*, ecce ex futuro cognominatur, ecce vxor, & non virgo prænunciatur. hoc erit vocabulum nupturæ. Ex nupta enim mater. Ita hîc quoque ostenditur non de futuro mulierem tunc nominatam, quæ postmodum accepturа erat futuræ conditionis suæ nomen. Responsum satis est ad hanc partem.

[d] Gen. 2. 23.
[e] Ibid.
[f] Gen. 2. 24.
[g] Ibid. 23.
[h] Gen. 3. 20.

CAPVT VI.

Licet Hebion Deiparam neget virginem, Gabriel tamen ad virginem missus legitur, & benedicta inter mulieres deputatur; & Paulus Christum factum ex muliere contestatur, vt & Christus matri dixit: quid mihi & tibi est mulier? Et rursum, Mulier Ecce filius tuus.

Per totum. V. Mulier. 1.

VIDEAMVS nunc si & Apostolus formam vocabuli istius secundùm Genesim obseruet, sexui deputans illud, sic mulierem vocans virginem Mariam, quemadmodum & Genesis Euam. Scribens enim ad Galatas, [i] *Misit*, inquit, *Deus filium suum factum ex muliere.* quam vtique virginem constat fuisse, licet Hebion resistat. agnosco & [k] *Angelum Gabrielem ad virginem missum*: Sed cùm [l] *benedicit illam, inter mulieres*, non inter virgines deputat: *Benedicta tu inter mulieres.* sciebat & Angelus mulierem etiam virginem dici. Sed & ad hæc duo ingeniosè quidam respondisse sibi visus est, Quoniam quidem desponsata est Maria, idcirco & ab Angelo, & ab Apostolo mulierem pronuntiatam. desponsata enim, quodammodo nupta. Tamen inter quodammodo, & verum, satis interest, dumtaxat hoc in loco. Nam alibi ita sanè habendum est. Nunc verò non quasi iam nuptam mulieres Mariam pronuntiauerunt, sed quasi nihilominus fœminam, etiamsi non sponsam, quasi hoc à primordio dictam. Illud enim præiudicet necesse est, à quo forma descendit. Cæterùm quod pertineat ad hoc capitulum, si hîc desponsatæ adæquatur, vt ideo mulier dicta sit Maria, non quà fœmina, sed quà marita, iam ergo Christus ex virgine natus est, quia ex desponsata, quæ virgo esse desierit hoc nomine. Quod si ex virgine natus est, licet ex desponsata, tamen integra, agnosce mulierem etiam virginem, etiam integram dici. Hîc certè nihil prophetice dictum videri potest, vt futuram mulierem, id est, Apostolus nominarit, dicendo, [m] *factum ex muliere.* Non enim poterat posteriorem mulierem nominare, de qua Christus nasci non habebat, id est, virum passam: sed illa quæ erat præsens, quæ erat virgo, & mulier, vocabatur per vocabuli huius proprietatem, secundùm primordii formam, virgini, & ita vniuerso mulierum generi defensam.

[i] Gal. 4. 4.
[k] Luc. 1. 28
[l] Ibid. 42.
[m] Gal. 4. 4.

CAPVT VII.

Eædem rationes quibus Apostolus iubet velari mulieres, pariter obligant virgines.

In p. V. Velandæ Virgines. 7. circa. m.[l] in alphab. Error. V. Angeli amat. fœmin. 7. inf. V. Velandæ Virgines. 6.

CONVERTAMVS ad ipsas iam rationes recensendas, per quas Apostolus docet
velari fæminam oportere, an eædem etiam virginibus competant: vt ex hoc quo-
que vocabuli communio inter virgines constet, dum eædem velaminis causæ in vtra-
a 1. Cor. 11. 3 que parte deprehenduntur. Si [a] *caput mulieris vir est*, vtique & virginis, de qua fit mu-
lier illa quæ nupsit: nisi si virgo tertium genus est monstruosum aliquod sui capitis. Si [b]
b Ibid. 6. *mulieri turpe est radi siue tonderi*, vtique & virgini. Proinde viderit sæculũ æmulum Dei
si ita virgini cæsum capillum decori mentitur, quemadmodum & puero permissum.
c Ibid. 7. Gen. 2. 21. Ergo cui æquè non conuenit radi siue tonderi, æquè conuenit operiri. Si [c] *gloria viri
d 1. Cor. 11. est mulier*, quantò magis virgo, quæ & gloria sibi est? Si *mulier ex viro & propter virum*,
costa illa Adæ virgo primum fuit. Si [d] *mulier potestatem habere super caput debet*, vel eo
iustius virgo, ad quam pertinet quod in causa est. Si enim *propter Angelos*, scilicet quos
legimus à Deo & cœlo excidisse ob concupiscentiam fæminarum; quis præsumere
potest tales Angelos, maculata iam corpora, & humanę libidinis reliquias desiderasse,
vt non ad virgines potius exarserint, quarum flos etiam humanam lididinem excusat?
e Gen. 6. 1. 2 Nam & scriptura sic suggerit, [e] *Et factum est*, inquit, *cùm cœpissent homines plures fieri
super terram, & filiæ natæ sunt eis. Conspicati autem filij Dei, filias hominum, quod pulcræ essent,
acceperunt sibi vxores ex omnibus quas legerunt*. Hìc enim nomen mulierum Græcum,
vxores sapit, quia de nuptiis mentio est. Cùm ergo filias hominum dicit, manifestè
virgines portendit, quæ adhuc apud parentes deputarentur (nam nuptæ, maritorum
nuncupantur) cùm potuerit dixisse vxores hominum; æquè non adulteros nominans
Angelos, sed maritos, dum innuptas sumunt filias hominum, quas natas suprà dixit,
sic quoque virgines significans. supra, natas, at hìc Angelis nuptas: aliud eas nescio
quàm natas, & de hinc nuptas. Debet ergo adumbrari facies tam periculosa, quæ vs-
* coram. que ad cœlum scandala iaculata est, vt * cum Deo assistens, cui rea est Angelorum
exterminatorum, cæteris quoque Angelis erubescat, & malam illam aliquando liber-
tatem capitis sui comprimat, iam nec hominum oculis offerendam. Sed etsi contami-
natas iam fæminas Angeli illi appetissent, tantò magìs propter Angelos, virgines ve-
lari debuissent, quantò magìs propter virgines, Angeli deliquisse potuissent. Si autem
f 1. Cor. 11. 15. & naturæ præiudicium adjicit Apostolus, quòd [f] *honor sit mulieris redundantia capillorum,
quia coma pro operimento est*: vtique hoc maximè virginis insigne est, quarum & ornatus
ipsa propriè sic est, vt cumulata in verticem, ipsam capitis arcem ambitu crinium
contegat.

CAPVT VIII.

Vt puer in viro, sic virgo in muliere comprehenditur, cùm & ipse Adam vir sit dictus antequam cognosceret vxorem. & apud Paulum ista vox, omnis, *atque virginem in viro, atque in muliere, comprehendit.*

Per totum. V. Virgines Velandæ. 6.

HORVM certè omnium contraria efficiunt, nè [a] *vir caput velet*: scilicet quia non
a Ibid. 7. sit naturaliter consecutus ambitionem capillorum, quia *radi siue tonderi, non sit
b Ibid. turpe illi*, quia non propter illum Angeli exorbitarint, [b] *quia gloria & imago Dei sit, quia
caput eius Christus*. Itaque cùm de viro & muliere Apostolus tractet, cur illam oporteat
velari, illum verò non, apparet cur & virginis silentium fecerit: eadem ratione sci-
licet virginem in muliere intelligendam sinens, qua & puerum vt in viro deputandum
non nominauit, totum ordinem vtriusque sexus propriis vocabulis complexus, mulie-
e Gen. 2. 23. ris & viri. Sìc Adam etiam adhuc integer, vir in Genesi est cognominatus: [e] *Vocabitur*,
inquit, *mulier, quia de viro suo sumpta est*. Sic vir Adam ante nuptiarum congressum,
quemadmodum & Eua mulier. De vtraque parte satis ad vniuersam speciem cuiusque
d 1. Cor. 11. 5. sexus Apostolus pronuntiauit, & breuiter & plenè, tam instructa definitione, [d] *Omnis*
inquit, *mulier*. Quid est omnis? nisi omnis generis, omnis ordinis, omnis conditionis,
omnis dignitatis, omnis ætatis? Siquidem omne totum est, & integrum, & nulla sui
parte defectum. Pars autem mulieris, & virgo est. Æquè & de viro non velando, *Om-*
inquit. Ecce duo diuersa nomina, vir & Mulier, Omnis vterque. Duæ leges
obnoxiæ

obnoxiæ inuicem, hinc velandi, inde nudandi. Igitur fieò quòd dictum sit *omnis vir*, Ibid. 3.
commune est nomen viri, etiam nondum viri, masculi inuestis: commune autem cùm sit nomen secundùm naturam, communis est & lex non velandi eius, qui inter viros virgo est secundùm disciplinam: cur non præiudicatum sit proinde & mulierem, virginem omnem, muliere nominata contineri consortio nominis, vt contineatur & communione legis. Si virgo mulier non est, nec vir inuestis est. Si non operitur virgo, quia mulier non sit, operiatur inuestis, quia vir non sit. Eiusdem virginitatis æqua sit venia. Sicut virgines non coguntur velari, ita pueri non iubeantur reuelari. Cur ex parte definitionem Apostoli agnoscimus absolutam circa omnem virum, nec retractamus quare non & puerum nominarit: ex parte autem præuaricamur, æquè absoluta ea circa omnem mulierem? ᵉ *Si quis*, inquit, *contentiosus est, nos talem consuetudinem non habemus*, 1. Cor. 11.
neque Ecclesia Dei. Ostendit contentionem aliquam de ista specie fuisse, ad quam extinguendam toto compendio vsus est: neque virginem nominans, vt ostenderet dubitandum de velanda non esse, & omnem nominans mulierem, cùm nominasset virginem. 16.
Sic & ipsi Corinthij intellexerunt. Hodie denique virgines suas Corinthij velant. * * Quod docuerint & cæt.
Quid docuerint Apostoli, qui didicerunt approbantes. * *Approb.

CAPVT IX.

Quaecumque mulieri iubet aut prohibet Ecclesiastica disciplina, eadem similiter virgini praescribit: adeo vt nec virgini quantumlibet Deo sacra, sicut nec mulieri, fas sit in Ecclesia docere, baptizare, offerre, aut aliquo sacerdotali munere fungi.

Ap. V. Virgo. 3. in f. V. Viduitas. 8.

VIDEAMVS nunc, an sicut naturæ & causæ argumenta virgini quoque competere monstrauimus, ita etiam disciplinæ Ecclesiasticæ præscripta de muliere, in virginem spectent. a *Non permittitur mulieri in Ecclesia loqui*, sed nec docere, nec tinguere, 1. Cor. 14.
nec offerre, nec vllius virilis muneris, nedum sacerdotalis officij sortem sibi vindicare. 34.
Quæramus an aliquid horum virgini liceat. Si virgini non licet, sed in omnibus eadem conditione subijcitur, & necessitas humilitatis cum muliere censetur, vnde illi vnum hoc licebit, quod omni feminæ non licet? Quid prærogatiuæ mereatur aduersus conditionem suam, si qua virgo est, & carnem suam sanctificare proposuit? Idcirco velaminis venia fit illi, vt in Ecclesiam notabilis & insignis introeat, vt honorem sanctitatis in libertate capitis ostendat? Potuit dignius honorari aliqua prærogatiua virilis, aut gradus, aut officij. Planè scio alicubi virginem in viduatu ab annis nondum viginti collocatam: cui si quid refrigerij debuerat Episcopus, aliter vtique saluo respectu disciplinæ, præstare potuisset, nè tale nunc miraculum, ne dixerim monstrum, in Ecclesia denotaretur: virgo vidua, hoc quidem portentuosior, quòd nec quà vidua caput texit, vtrumque se negans, & virginem quæ vidua deputetur, & viduam quæ virgo dicatur. Sed ea auctoritate illic sedet intecta, qua & virgo. Ad quam sedem præter *annos sexaginta, non tantùm vniuira, id est nupta*, * *aliquando eliguntur*, sed & matres, & quidem educatrices filiorum: scilicet, vt experimentis omnium affectuum structæ, facilè norint cæteras & consilio, & solatio iuuare, & vt nihilominus ea decucurrerint, per quæ fæmina probari potest. adeò nihil virgini ad honorem de loco permissum est. *Nuptæ aliquando. 1. Tim. 5. 9.

CAPVT X.

Cùm tot sint viri Virgines & spadones voluntarij, quorum Virginitas est laboriosior quam in fæminis, non debent Virgines fæminæ, priuata Virginitatis insignia gestare, reuelatis capitibus procedendo: cùm nullum speciale insigne sumant sibi viri virgines.

Per totum. V. Castitatis species. 2. & 3 m in alphab. Errorum. V. Nuptiæ. 2.

SIc nec de aliquibus insignibus. Cæterùm satis inhumanum, si fæminæ quidem per omnia viris subditæ, honorigeram notam virginitatis suæ præferant, quasi suspiciantur, & circumspiciantur, & magnificentur à fratribus, viri autem tot virgines, tot spadones voluntarij, cæco bono suo incedant, nihil gestantes, quod & ipsos faceret illustres. Debebunt etiam & ipsi aliqua sibi insignia defendere, aut pennas Garamantum, aut stropulos Barbarorum, aut cicadas Atheniensium, aut cirros Germanorum, aut stigmata Britonũ: aut ex diuerso fiat, capite velati in Ecclesia lateant. Certi sumus Spiritum sanctum magis masculis tale aliquid subscribere potuisse, si fæminis subscripsisset: cùm præter sexus auctoritatem, etiam ipsius continentiæ nomine masculos potius honorari oportuisset; quorum quantò sexus auidior & calidior in fæminas, tantò continentia maioris ardoris laboratior, ideoque dignior omni ostentatione

ostentatio, virginitatis est dignitas. Non enim & continentia virginitati antistat, siue viduorum, siue qui ex consensu contumeliam communem iam recusauerunt? Nam virginitas gratia constat, continentia verò virtute. Non concupiscendi, cui concupiscendo inolueris, grande certamen est. Cuius autem concupiscendi ignoraueris fructum, facilè non concupisces, aduersarium non habens, concupiscentiam fructus. Quomodo ergo non magis viris aliquid tale Deus in honorem subscripsisset, vel quia familiariori, scilicet imagini suæ, vel quia plus laboranti? Si autem nihil masculo, multò magìs fæminæ.

CAPVT XI.

Nec sequitur puellulas ab ipsa natiuitate velandas, sed ex quo seipsam virgo nubilem intelligit & viro maturam. Rebecca enim velata sponso suo occurrit, & virginès adhuc ethnicorum nupturæ, ad viros velatæ ducuntur: Quid ergo? Christi Virgines reuelandæ?

In p. ad m. V. Velandæ Virg. 12. circa. n. V. Nuptiæ vt contrahendæ 1. in m. V. Nuptiæ vt contrahendæ. 3. à m. V. Osculum. 3. circa. f. in alphab. Errorum. V. Nuptiæ 3. in f. V. Nuptiæ vt contrahendæ. 2.

SED quod supra intermisimus, ex parte subsequutæ disputationis, nè cohærentiam eius dispergeremus, nunc responso expungemus. Vbi enim gradum fiximus de Apo-
a 1. Cor. 11. 5. stoli absoluta definitione, a *Omnem mulierem* etiam omnis ætatis intelligendam, responderi ex diuerso habebat. Ergo à natiuitate & à primo nomine ætatis, virginem operiri oportere. Non ita est autem, sed ex quo se intelligere cœperit, & censum naturæ suæ inirare, & de virginis exire, & pati nouum illud quod alterius ætatis est. Nam & prin-
Gen. 2. 25. cipes generis Adam & Eua quàm diu intellectu carebant, nudi agebant. At vbi de ar-
Gen. 3. 7. bore agnitionis gustauerunt, nihil primùm senserunt quam erubescendum. Itaque sui
b 1. Cor. 11. 10. quique sexus intellectum tegmine notauerunt. Sed & si b *propter Angelos velanda est*, sine dubio ab ea ætate lex velaminis operabitur, à qua potuerunt filiæ hominum concupiscentiam sui adducere, & nuptias pati. Ex illo enim virgo desinit, ex quo potest non esse. Et ideo penes Israël illicitum est ad virum tradere, nisi post contestatam sanguine maturitatem: ita ante hunc indicem acerba res est. Igitur si tam diu virgo, quàm diu acerba est, desinit virginem, cùm matura cognoscitur, & vt non virgo iam legi applicatur, sicut & nuptiis. Et desponsatæ quidem habent exemplum Rebeccæ, quæ cùm ad sponsum ignotum adhuc ignota perduceretur, simul ipsum cognouit esse, quem de
Gen. 24. 64. longinquo prospexerat, non sustinuit dexteræ colluctationem, nec osculi congressionem, nec salutationis communicationem, sed confessa quod senserat, id est spiritu nuptam, negauit virginem velata ibidem. O mulierem iam de Christi disciplina! Ostendit enim etiam nuptias de aspectu & animo fieri, quemadmodum stuprum. Nisi quòd etiam Rebeccam quidam adhuc velant: de cæteris verò, id est, quæ desponsatæ non sunt, viderit parentum procrastinatio ex angustijs, vel scrupulositate descendens, viderit & ipsum continentiæ votum. Nihil pertinet ad ætatem sua spatia currentem, suaque debita maturitati luentem. Alia in occulto mater, natura: & alius in latenti pater,
Matt. 5. 28. tempus, filiam suam legibus suis maritarunt. Aspice nuptam iam illam tuam virginem, & animam expectatione, & carnem transfiguratione, cui tu secundum paras maritum. Iam & vox obsolefacta est, & membra completa sunt, & pudor vbique vestitur, & menses tributa dependunt: ac tu mulierem negas quam muliebria pati dicis? Si congressio viri mulierem facit, non regantur, nisi post ipsam nuptiarum passionem. Atquin etiam apud ethnicos velatæ ad virum ducuntur. Si autem ad desponsationem velantur, quia & corpore & spiritu masculo mixtæ sunt per osculum, & dexteras, per quæ primum resignarunt pudorem spiritus, per commune conscientiæ pignus, quo totam condixerunt confusionem, quantò magis tempus illas velabit, sine quo sponsari non possunt, & quo vrgente sine sponsalibus virgines desinunt esse? Tempus etiam ethnici obseruant, vt ex lege naturæ iura sua ætatibus reddant. Nam fæminas quidem à duodecim annis, masculum verò à duobus amplius ad negotia mittunt, pubertatem in annis, non sponsalibus aut nuptijs decernentes. Materfamiliæ vocatur licet virgo, & paterfamiliæ licet inuestis. A nobis nec naturalia obseruantur, quasi alius sit Deus naturæ quàm noster.

CAPVT XII.

Cuius inferiora nuda non sunt, sed à natura tecta, superiora velanda sunt. Nec sunt imitandæ quæ sola capitis reuelati nuditate suam nundinant virginitatem, & prostituunt. 1

Per totum. V. Nuptiæ vt contrahendæ. 4.

AGNOSCE & mulierem, agnosce & nuptam, de testimonijs & corporis, & spiritus, quæ patitur & in conscientia, & in carne. Hæ sunt tabellæ priores naturalium sponsalium & nuptiarum. Impone velamen extrinsecus, habenti tegumen intrinsecus. tegantur etiam superiora, cuius inferiora nuda non sunt. Vis scire quæ sit ætatis auctoritas? Propone vtramque, immaturè compressam in habitu mulieris, & quæ maturitate progressa in virginitate duret cum suo habitu, facilius illa mulier negabitur, quàm ista virgo credetur. Tanta est adeò fides ætatis, vt nec habitu obstrui possit. Quid quòd etiam hæ nostræ etiam habitu mutationem ætatis confitentur, simulque se mulieres intellexerunt, de virginibus educantur, à capite quidē ipso deponentes quod fuerunt: vertunt capillum, & acu lasciuiore comam sibi inserunt, crinibus à fronte diuisis, apertam professæ mulieritatem. Iam & consilium formæ à speculo petunt, & faciem morosiorem lauacro macerant, forsitan & aliquo eam medicamine interpolant, pallium extrinsecus iactant, calceum stipant multiformem, plus instrumenti ad balneas deferunt. Quid singula persequar? Sola autem manifesta paratura totam circumferunt mulieritatem. Sed virginari volunt sola capitis nuditate, vno habitu negantes quod toto suggestu profitentur.

CAPVT XIII.

Cùm virgines totam suam, spiritus & carnis substantiam Deo consecrent, saltem in Ecclesia, se abscondant, vt in occulto à Deo tanti boni præmium accipiant: cùm & nupturæ virgines Ethnicæ propter homines caput velent.

Per totum. V. Vana gloria. 31

SI propter homines habitu abutuntur, impleant illum etiam in hoc, vt & apud ethnicos caput velent. Certè in Ecclesia virginitatem suam abscondant, quam extrà Ecclesiam celant. Timent extraneos, reuereantur & fratres: aut constanter audeant, & in vicis virgines videri, sicut audent in Ecclesiis. Laudabo vigorem, si aliquid & apud ethnicos virginitati nundinatint. Eadem natura foris quæ & intus, eadem institutio apud Dominum eadem libertate constat. Quo ergo foris quidem bonum suum abstrudunt, in Ecclesia verò prouulgant? Exposco rationem. Vtrumne vt fratribus placeant, an vt ipsi Deo? Si vt ipsi Deo: tam idoneus est ad conspicienda quæ in occulto fiunt, quàm iustus ad remuneranda quæ soli sibi fiunt. Denique præcipit, [a] *nihil debuccinemus eorum quæ apud illum mercedem merebuntur, nec ea ab hominibus compensemus.* Quod si vnius Victoriati, vel [b] *quamcunque eleemosyna operationem, sinistrâ conscia facere prohibemur*, quantum tenebrarum circumfundere debemus; cùm tantam oblationem Deo offerimus, ipsius corporis & ipsius spiritus nostri, cùm illam ipsam naturam consecramus? Ergo quod non potest videri propter Deum fieri, quia sic fieri Deus non vult, sequitur vt hominum gratia fiat: vtique primò illicitum, vt gloriæ libidinosum. Gloria enim illicitum est eis, quorum probatio in omni humiliatione constat. Et si à Deo confertur continentiæ virtus; [c] *Quid gloriaris quasi non acceperis? Si vero non accepisti, quid habes quod datum tibi non est?* Hoc ipso autem constat à Deo datam tibi non esse, quod illam non soli Deo præstas. Videamus ergo quod humanum est, an firmum sit & verum.

a Matt. 6. 2.
b Ibid.
c Sap. 3. 22. 1. Cor. 4.

CAPVT XIV.

Refellit virgines vanas & stultas, priuilegio reuelati capitis, alias se ad numerum virginum augendum, sollicitare dicentes: quia sic coguntur eas, quæ proinde ex infirmitate in multa turpia ruunt: vnde fit vt non minus sine velo procedentes, virgines se esse mentiantur, contra conscientiam Deo notam.

In p. ad vltra. m. V. Vana gloria. 3. in m. V. mulier. 7. inf. V. pulchritudo. 2.

REFERVNT aliquandò dictum à quadam, cùm primum quæstio ista tentata est, Et quomodo cæteras sollicitabimus ad huiusmodi opus? Scilicet fælices nos facient, si plures erunt, & non Dei gratia, vel merita cuiusque. Virgines Ecclesiam, an Ecclesia virgines ornat Deo, siue commendat? Confessa est igitur gloriam esse in causa. Porro vbi gloria, illic sollicitatio: vbi sollicitatio, illic coactio; vbi coactio, illic necessitas; vbi necessitas, illic infirmitas. Meritò itaque dum caput non tegunt, vt sollicitentur gloriæ causa, ventres tegere coguntur infirmitatis ruina. Æmulatio enim illas, non religio producit: aliquando & ipse *venter Deus earum*, quia facilè virgines fraternitas suscipit. Nec tantùm autem ruunt, sed & funem longum delictorum sibi adtrahunt.

Prolatæ enim in medium, & publicato bono suo elatæ, & à fratribus omni honore & caritatis operatione cumulatæ, dum non latent vbi quid admissum est, tantum dedecoris cogitant, quantùm honoris habuerunt. Si intectum caput virginitati ascribitur, si qua virgo exciderit de gratia virginitatis, ne prodatur, intecto permanet capite: & tunc iam alieno ambulat habitu, id est quem sibi vindicat virginitas: permanet nihilominus in habitu, vel tunc saltem alieno, ne scilicet mutatione prodatur. Consciæ mulieritatis iam indubitatæ, audent nudo capite ad Deum adire. Sed æmulator Deus & Dominus,

a Matth. 10. 26.

qui dixit, [a] *Nihil occultum quod non reuelabitur*, pletasque etiam in conspectum deducit. Non enim confitebuntur, nisi ipsorum infantium suorum vagitibus proditæ. Quantum autem plures, non etiam de pluribus sceleribus suspectas habebis? Dicam, licet nolim, difficilè mulier semel fit, quæ non timet fieri, quæque iam facta, potest virginem mentiri sub Deo. Quanta item circa vterum suum audebit, nè etiam mater detegatur? Scit Deus quot iam infantes & perfici, & perduci ad partum integros duxerit, debellatos aliquandiu à matribus. Facillimè semper concipiunt, & felicissimè pariunt huiusmodi virgines, & quidem simillimos patribus. Hæc admittit flagitia coacta & inuita virginitas. Ipsa concupiscentia non latendi, non est pudica. patitur aliquid quod virginis non sit, studium placendi. vtique & viris. Quantum velis bona mente conetur, necesse est publicatione sui periclitetur, dum percutitur oculis incertis & multis, dum digitis demonstrantium titillatur, dum nimium amatur, dum inter amplexus & oscula assidua concalescit. Sic frons duratur, sic pudor teritur, sic soluitur, sic discitur aliter iam placere desiderare.

CAPVT XV.

Veræ & sinceræ virgines, etiam fæminarum oculos timent. & contra tentationes, & fascinum [illegible] familiare, ad velum, tanquam clypeum confugiunt.

Per totum V. Velandæ Virg. 10.

SED enim vera, & tota, & pura virginitas, nihil magìs timet quàm semetipsam. etiam fæminarum oculos pati non vult. alios ipsa oculos habet. confugit ad velamen capitis, quasi ad galeam, quasi ad clypeum, qui bonum suum protegat aduersus ictus tentationum, aduersus iacula scandalorum, aduersus suspiciones, & susurros, & æmulationem, ipsum quoque liuorem. Nam est aliquid etiam apud ethnicos metuendum, quod fascinum vocant, infæliciorem laudis & gloriæ enormioris euentum. Hoc nos interdum Diabolo interpretamur: ipsius est enim, boni odium. interdum Deo deputamus: illius est enim, superbiæ iudicium, *extollentis humiles, & deprimentis elatos.* Timebit itaque virgo sanctior, vel in nomine fascini, hinc aduersariũ, inde Deum: illius liuidum ingenium, huius censorium lumen: & gaudebit sibi soli & Deo nota. Sed & si cui innotuerit, sapit si tentationibus gradum obstruxerit. Quis enim audebit oculis suis premere faciem clausam, faciem non sentientem? faciem (vt dixerim) tristem? Quicumque malus cogitatus ipsa seueritate frangetur. Iam se etiam mulierem negat, quæ virginem celat.

CAPVT XVI.

Concludit de velandis Virginibus latam à Scriptura legem, à natura contestatam, exigi à disciplina Christiana à virginibus Christi: qui multo magis id à suis sponsis merito deposcit, quàm à coniugibus alienis.

In p. V. Velandæ Virg. 3. in m. V Velandæ mulieres 4 in f. V. Velandæ Virgines. 4.

IN his consistit defensio nostræ opinionis secundùm scripturam, secundùm naturam, secundùm disciplinam. Scriptura legem condit, natura contestatur, disciplina exigit. Cui ex his consuetudo opinionis prodest, vel qui diuersæ sententiæ color est? Dei est scriptura, Dei est natura, Dei est disciplina quicquid contrarium est istis, Dei non est. Si scriptura incerta est, natura manifesta est & de eius testimonio scriptura incerta non potest esse. Si de natura dubitatur, disciplina quid magìs Deo ratum sit ostendit. Nihil est illi carius humilitate, nihil acceptius modestia, nihil petosius gloria, & studio hominibus placendi. Illud itaque sit tibi & scriptura, & natura, & disciplina, quod ratum Deo inueneris, sicut iubetis [a] *omnia examinare, & meliora quæque sectari.*

a 1. Thess. 5. 21.

Superest etiam vt ad ipsas conuertamur, quo libentius ista suscipiant. Oro te siue mater, siue soror, siue filia virgo, secundùm annorum nomina dixerim, vela caput: si mater propter filios: si soror, propter fratres: si filia, propter patres. omnes in te ætates

periclitantur, indue armaturam pudoris, circumduc vallum verecundiæ, murum sexui tuo strue, qui nec tuos emittat oculos, nec admittat alienos. Adimple habitum mulieris, vt statum virginis serues. Mentire aliquid ex his quæ intus sunt, vt soli Deo exhibeas veritatem. quamquam non mentiris nuptam nupsisti enim Christo: illi tradidisti carnem tuam, illi sponsasti maturitatem tuam. Incede secundum sponsi tui voluntatem. Christus est qui & alienas sponsas & maritatas velari iubet, vtique multò magis suas.

CAPVT XVII.

Tandem nuptas monet, ne momento quidem sine velo appareant, maximè in oratione vel psalmis, aut aliqua Dei mentione, siue verbi Dei auditione. Tum ob Apostoli præceptum, tum ob mulierum Arabicarum, tum ob cuiusdam ab Angelo percussæ exemplum.

In p. V. Velandæ mulieres. 5. in m. V. Velandæ mulieres 7. à m. ad f. V. Velandæ mulieres. 6.

SED & vos admonemus alterius pudicitiæ, mulieres, quæ in nuptias incidistis, ne sic à disciplina velaminis exolescatis, ne quidem in momento horæ, vt quia reijcere illam non potestis, alio modo destruatis, neque tectæ, neque nudæ incedentes. Mitris enim, & lanis, quædam non velant caput, sed colligant; à fronte quidem protectæ, quà propriè autem caput est, nudæ. Aliæ modicè linteolis, credo ne caput premant, nec ad aures vsque demissis cerebro tenus operiuntur. Misereor; si tam infirmo auditu sunt, vt per tegmen audire non possint. Sciant quia totum caput, mulier est. limites & fines eius eo vsque porriguntur, vnde incipit vestis. quantum resoluti crines occupare possunt, tanta est velaminis regio, vt ceruices quoque ambiantur. ipsæ enim sunt quas subiectas esse oportet, propter quas [b] *potestas supra caput haberi debet*: velamen iugum illarum est. Iudicabunt vos Arabiæ fœminæ ethnicæ, quæ non caput, sed faciem quoque ita totam tegunt, vt vno oculo liberato, contentæ sint dimidiam frui lucem, quàm totam faciem prostituere. * quas propterea infelicissimas ait Romana quædam regina, quòd adamare magis, quàm adamari possint. cùm sint vel ex alterius infælicitatis, & quidem frequentioris immunitate felices, quia facilius adamari quàm adamare fœminæ possint. Et ethnicæ quidem disciplina meracior, & (vt ita dixerim) barbarior modestia. Nobis Dominus etiam reuelationibus, velaminis spatia metatus est. Nam euidam sorori nostræ Angelus in somnis ceruices quasi applauderet, verberans; Elegantes, inquit ceruices, & meritò nudæ. bonum est vsque ad lumbos à capite veleris, nè & tibi ista ceruicum libertas non prosit. Et vtique quod vni dixeris, omnibus dixeris. Quantam autem castigationem merebuntur etiam illæ, quæ inter psalmos, vel in quacunque Dei mentione retectæ perseuerant? Meritòne etiam quæ in oratione ipsa facillimè fimbriam, aut villum, aut quodlibet filum cerebro superponunt, & tectas se opinantur? Tanti caput suum metiuntur. Aliæ, quibus planè major est palma omni fimbria, & filo, non minus capite suo abutuntur, vt bestia quædam magis quàm auis, licet pennata, breui capite, protracta ceruice, cætera altegradia. Hanc aiunt, cùm delitescendum habet, caput solum planè totum in condensum abstrudere, reliquam se in aperto relinquere. Ita dum in capite secura est, nuda quà maior est, capitur tota cum capite. Tales erunt & istæ, minus quàm vtile est, tectæ. Oportet ergo omni tempore, & omni loco memores legis incedere, paratas & instructas ad omnem Dei mentionem: qui si fuerit in pectore, cognoscetur & in capite fœminarum. Hæc cum bona pace legentibus, veritatem consuetudini præponentibus, pax & gratia à Domino nostro Iesu redundet, cum Septimio Tertulliano, cuius hoc opusculum est.

b 1. Cor. 11. 10.

* mauult fœmina videre, quam videri.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI

AD VXOREM LIB. I.

In librum primum ad Vxorem,

ARGVMENTVM.

Cùm Tertullianus de Vxoris consensu continens & presbiter factus esset, persecutione adhuc Ecclesiæ regnante, Vxorem, nè post obitum suum ad secundas nuptias conuolaret,

hortatur hoc libro, ex quo Hieronymus de continentia scribens, non pauca decerpsit. Pamelius in eius vità vult scriptos esse duos sequentes ad Vxorem libros, An Christi ducentesimo quinto, Zephyrini sexto, Seueri duodecimo. sed vt praemisimus, Baronius hunc annum Christi cum Zephyrini tertio, & Seueri vndecimo copulat.

CAPVT PRIMVM.

Ad bona cœlestia, & aeterna continentiae promissi bona, hortatur Vxorem, & de non repetendis post obitum suum nuptijs, hoc monitorium velut legatum eius fidei committit.

In p. V. testamentum. 4 circa m. V. Viduitas. 1. in m. ad f. V. Resurrectionis gloria & dotes. 12 circa. f. in alphab. Errorum. V. Nuptiae. 1.

DIGNVM duxi, dilectissima mihi in Domino conserua, quid tibi sectandum sit post discessum de saeculo meum, si prior te fuero vocatus; iam hinc prouidere, vt prouisum obserues, mandare fidei tuae. Nam saecularibus satis agentes sumus, & vtrique nostrum consultum volumus. talibus tabulas ordinamus, cur non magis de diuinis atque cœlestibus posteritati nostrę prospicere debeamus, & legatum quodammodo praelegare, admonitionem & demonstrationem eorum, quae ex bonis immortalibus & hereditate cœlorum deputatur? Tu modò vt solidum capere possis hoc meae admonitionis ac fidei commissum, Deus faciat, [a] *cui sit honor, gloria, claritas, dignitas, & potestas & nunc & in saecula saeculorum.* Praecipio igitur tibi, quanta continentia potes, post excessum nostrum renuncies nuptiis, nihil mihi isto nomine collatura, nisi quod tibi proderis. Caeterùm Christianis saeculo digressis nulla restitutio nuptiarum in die resurrectionis repromittitur, translatis scilicet in Angelicam qualitatem & sanctitatem. Proinde sollicitudo nulla quae de carnis zelo venit, etiam illam septem maritorum resurrectionis dies offendet, nec quisquam illam confusurus expectat. quaestio Sadducaeorum cessit sententiae Domini. Nec putes propter carnis tuae integritatem mihi perseuerandam, de contumeliae dolore suspectum, insinuare iam hinc tibi consilium viduitatis. Nihil tunc inter nos dedecoris voluptuosi resumetur. Non enim tam friuola, tam spurca Deus suis pollicetur. Sed an tibi, vel cuicumque alii foeminae ad Deum pertinenti proficiet quod suademus, licet pertractare.

[a] Apoc. 5. 13 & cap. 7. 12. Matth. 22. 30 Ibid. 25. & seq.

CAPVT II.

Nuptias quidem à Deo benedictas & permissas, sed vnicas tantum, iam haereticè dicit.

In p. V. Monogamia. 6. à p. ad f. V. Monogamia. 9.

NON quidem abnuimus coniunctionem viri & foeminae benedictam à Deo seminarium generis humani, & replendo orbi, & instruendo sęculo, excogitatam, atque exinde permissam; vnam tamen. Nam & Adam vnus Euae maritus, & Eua vna vxor illius, vna mulier, vna costa. Sanè apud veteres nostros, ipsosque Patriarchas, non modò nubere, sed etiam plurifariam matrimoniis vti fas fuit. Erant & concubinae. Sed licet figuraliter in Synagoga Ecclesia intercesserit, vt tamen simpliciter interpretemur, necessarium fuit instituere, quae postea aut amputari aut temperari mererentur. Superuentura enim lex erat. Oportebat legis adimplendae causas praecucurrisse. Item mox legi succedere habebat Dei sermo, circumcisionem inducens spiritalem. Igitur per licentiam tunc passiuam, materiae subsequentium emendationum praeministrabantur, quas Dominus Euangelio suo, dehinc Apostolus in extremitatibus saeculi aut excidit redundantes, aut composuit inconditas.

Gen. 16. 1. Gen 30. per totum.

CAPVT III.

Licet Nuptias non legamus prohibitas, vt haereticè censuit Marcion; continentium tamen eis praetulit Apostolus, cui similis est caelibatus.

In p. V. Monogamia. 3. à p. V. Monogamia. 17. à p. ad m. V. Nuptiae vt bonae. 5. in m. V. permissio. 2

SED non ideo praemiserim de libertate vetustatis, & posteritatis castigatione vt praestruam Christum separandis matrimoniis, abolendis coniunctionibus aduenisse, quasi iam hinc finem nubendi praescribam. Viderint qui inter caetera peruersitatum suarum disjungere docent carnem in duobus vnam, negantes eum qui fęminam de masculo mutuatus, duo corpora ex eiusdem materiae consortio sumpta, rursus in se

matrimonii computatione compegit. Denique prohiberi nuptias nusquam omnino legimus, vt bonum scilicet. Quid tamē bono isto melius sit, accipimus ab Apostolo permittente quidem nubere, sed abstinentiam præferente: illud propter insidias tentationum, hoc propter angustias temporum. Qua ratione vtriusque pronunciationis inspecta, facile dinoscitur, necessitate nobis concessam esse nubendi potestatem. quod autem necessitas præstat, depreciat ipsa. Quod denique scriptum est, [a] *Melius est nubere quam vri*: quale hoc bonum est, oro te, quod mali comparatio cōmendat? vt ideo melius sit nubere, quia deterius est vri. At enim quantò melius est, neque nubere neque vri? Etiam in persecutionibus melius est ex permissu fugere de oppido, quàm comprehensum & distortum negare: atque isto beatiores, qui valent beata testimonii confessione non excidere. Possum dicere, Quod permittitur, bonum non est. Quid enim? Necesse est mori mihi. Si ploro, bonum est. * Quod si timeo quod permittitur, suspectam habet permissionis suæ causam. Quod autem melius est, nemo permisit, vt indubitatum, & sua sinceritate manifestum. Non propterea appetenda sunt quædam, quia non vetantur: etsi quodammodo vetantur, cùm alia illis præferuntur. Prælatio enim superior, dissuasio est infirmorum. Non ideo quid bonum est, nec ideo malum non est, quia non obest. Porro plenè bonum hoc antecedit, quod non modo non obest, sed insuper prodest. namque malle debes quod prodest, quàm quod non obest. Ad primum enim locum certamen omne contendit: secundus solatium habet, victoriam non habet. Quòd si Apostolo auscultamus, [b] *obliti posteriorum, & extendamur in priora*, & meliorum donatiuorum sectatores simus. Sic nobis, [c] *etsi laqueum non imponit, quid vtilitatis sit ostendit*, dicens: [d] *Innupta de Dominicis cogitat, vti corpore & spiritu sancta sit. Nupta verò sollicita est quomodo coniugi suo placeat.* Cæterùm nusquam ita nuptias permittit, vt non potius ad suum exemplum nos eniti malit. Fælicem illum, qui Pauli similis extiterit.

a 1. Cor. 7. 9

* alij delent, Quod.

b Philipp 3. 13.

c 1. Cor. 7. 35

d Ibid. 34.

CAPVT IV.

Secundas Nuptias aut concupiscentia carnis, aut ambitio sæculi persuadet: Vtramque autem refrenat seruitus Christi, cuius serui malunt Deo nubere, & in viduitate Deo oppignorata perseuerare.

In p. V. carnis infirmitas. 7. à p. V. Nuptiæ secundæ probrosæ. 8. in m. V. carnis infirmitas. 5. à m. ad f. V. Nuptiæ secundæ probrosæ. 9 in f. V. seruus Dei. 3.

SED [a] *carnem legimus infirmam*, & hinc nobis adulamur in quibusdam. Legimus tamen & *spiritum firmum*. Nam in vno sensu vtrumque positum est. Caro terrena materia est, spiritus verò cœlestis. Cur ergo ad excusationem proniores, quæ in nobis infirma sunt, opponimus; quæ verò fortia, non tuemur? Cur cœlestibus terrena non cedant? Si spiritus carne fortior, quia & generosior, nostra culpa infirmiorem sectamur. Nam disiunctis à matrimonio, duæ species humanæ imbecillitatis necessarias nuptias faciunt. Prima quidem potentissima, quæ venit de concupiscentia carnis: Sequens de concupiscentia sæculi. Sed vtraque repudianda est à seruis Dei, qui & luxuriæ & ambitioni renunciamus. Carnis concupiscentia ætatis officia defendit, decoris messem requirit, gaudet de contumelia sua: dicit virum necessarium sexui, vt auctoritatis & solatii causam, vel vt à malis rumoribus tuta sit. Et tu, aduersus consilia hæc eius, adhibe sororum nostrarum exempla, quarum nomina penes Dominum, quæ nullam formæ, vel ætatis occasionem, præmissis maritis, sanctitati anteponunt. malunt enim Deo nubere: Deo speciosæ, Deo sunt puellæ. cum illo viuunt, cum illo sermocinantur: illum diebus & noctibus tractant: orationes suas, velut dotes, Domino adsignant: ab eodem dignationem velut munera dotalia quotiescunque desiderant, consequuntur. Sic æternum sibi bonum donum Domini occupauerunt, ac iam in terris nubendo, de familia angelica deputantur. Talium exemplis fœminarum ad æmulationem te continentiæ exercens, spiritali affectione carnalem illam concupiscentiam humabis, temporalia & volatica desideria formæ, vel ætatis, immortalium bonorum compensatione delendo. Cæterùm hæc secularis concupiscentia causas habet, gloriam, cupiditatem, ambitionem, insufficientiam, per quas necessitatem nubendi subornat: videlicet cœlestia repromittens, dominari in aliena familia, in alienis opibus incubare, cultum de alieno extorquere, sumptum, quem non sentias, edere. Hæc procul à Fidelibus, quibus nulla cura tolerandæ vitæ, nisi si diffidimus de promissis Dei, [b] *qui lilia agri tanta gratia vestit, qui volatilia cœli nullo ipsorum labore pascit, qui prohibet de crastino victu vestituque curare, spondens scire se quid cuique seruorum suorum opus sit.* Non quidem

a Matth. 26. 41.

1. Io. 2. 16.

b Matth 6. 26. 30.

monilium pondera, non vestium tædia, non Gallicos mulos, nec Germanicos bajulos, quæ nuptiarum gloriam accendunt, sed sufficientiam, quæ modestiæ & pudicitiæ apta est. Præsume, oro te, nihil tibi opus esse, si Domino appareas: imò omnia habere, si habeas Dominum, cuius omnia. Cœlestia tecogita, & terrena despicies. Nihil viduitati apud Deum subsignatæ necessarium est, quàm perseuerare.

CAPVT V.

Fideles non repetunt nuptias prætextu posteritatis, quam cùm habent, præmittere cupiunt ad Dominum, quam post se relinquere.

Per totum. V. Nuptiæ secundæ probrosæ. 11. & in f. V. Viduitas. 9.

ADIICIVNT quidem sibi homines causas nuptiarum de sollicitudine posteritatis, & liberorum amarissima voluptate. Nobis otiosum est. Nam quid gestiamus liberos gerere, quos cùm habemus, præmittere optamus, respectu scilicet imminentium angustiarum, cupidi & ipsi iniquissimo isto sæculo eximi, & recipi ad Dominum? quod
Philipp. 1. 23. etiam Apostolo votum fuit. Nimirum necessaria soboles seruo Dei. Satis enim de salute nostra securi sumus, vt liberis vacemus: quærenda nobis onera sunt, quæ etiam à Gentilium plerisque vitantur, quæ legibus coguntur, quæ patricidiis expugnantur: nobis demum plurimùm importuna, quantùm fidei periculosa. Cur enim Dominus,
a Matth. 24 19. a *Væ prægnantibus & nutricantibus*, cecinit, nisi quia filiorum impedimenta testatur in illa die expeditionis incommodum futura? ea vtique nuptiis imputantur. Istud autem ad viduas non pertinebit: ad primam Angeli tubam expeditæ prosilient: quamcumque præssuram persecutionemque liberè perferent, nulla in vtero, nulla in vberibus æstuante sarcina nuptiarum. Igitur siue carnis, siue sæculi, siue posteritatis gratia nubitur, nihil ex istis necessitatibus competit Dei seruis, vt non satis habeant, semel alicui earum succubuisse, & vno matrimonio omnem concupiscentiam huiusmodi expiasse. Nubamus quotidie, & nubentes à die illo timoris deprehendamur, vt Sodoma
Gen. 19. 24. & Gomorrha. Nam illic non vtique nuptias & mercimonia solummodò agebant: sed
b Matth. 24 38. Luc. 17. 28. cùm dicit, b *Nubebant & emebant*, insigniora ipsa carnis & sæculi vitia denotat, quæ à diuinis disciplinis plurimum auocent: alterum per lasciuiendi voluptatem, alterum per acquirendi cupiditatem. Et tamen illa tunc cæcitas longè à finibus sæculi habebatur. Quid ergo fiet, si quæ olim detestabilia sunt penes Dominum, ab iis nunc nos arceat? c *Tempus*, inquit, *in collecto est. superest, vt qui matrimonia habent, tanquam non habentes, agant.*
c 1. Cor. 7. 29.

CAPVT VI.

Si continentia videtur esse difficilis, virginum à baptismo, pari consensu continentium, conjugatorum, gentilium denique sacerdotum, virginum & viduarum exempla recogitent.

In p. V. Nuptiæ secundæ vt probrosæ. 11. in p. ad circa. f. V. Viduitas. 9. à p. ad f. V. Castitatis custodia. 1.

QVOD si habentes obliterare debent quod habent, quantò magis non habentes prohibentur repetere quod non habent; vt cuius maritus de rebus abiit, exinde requiem sexui suo nubendi abstinentia injungat: quam plæreque Gentilium fæminarum memoriæ carissimorum maritorum parentant. Cùm quid difficile videtur, difficiliora alios obeuntes recenseamus. Quot enim sunt qui statim à lauacro carnem suam obsignant? Quot item qui consensu pari inter se matrimonii debitum tollunt? voluntarii spadones pro cupiditate regni cœlestis. Quod si saluo matrimonio abstinentia toleratur, quantò magis adempto? Credo enim difficilius saluum derelinqui, quàm amissum non desiderari. Durum planè & arduum satis, continentia sanctæ fœminæ post viri excessum, Dei causa, cùm Gentiles Satanæ suo, & virginitatis, & viduitatis sacerdotio perferant. Romæ quidem quæ ignis illius inextinguibilis imaginem tractant, auspicia pœnæ suæ cum ipso dracone curantes, de virginitate censentur. Achææ Iunoni apud Ægium oppidum virgo sortitur: & quæ Delphis insaniunt, nubere nesciunt. Cæterùm viduas Africanæ Cereri assistere scimus, durissima quidem obliuione
* æternum. à matrimonio allectas. Nam manentibus in * vita viris, non modò decedunt, sed & alias eis vtique ridentibus loco suo insinuant, adempto omni contactu, vsque ad osculum filiorum: & tamen durante vsu perseuerant in tali viduitatis disciplina, quæ pietatis etiam sanctæ solatia excludit. Hæc diabolus suis præcipit, & auditur. prouocat nimirum Dei seruos continentia suorum, quasi ex æquo. Continent etiam gehennæ

sacerdotes

sacerdotes. Nam inuenit quomodo homines etiam in bonis sectationibus perderet: & nihil apud eum refert, alios luxuria, alios continentia occidere.

CAPVT VII.

Continentiam nos docuit Dominus, cuius nutu matrimonium morte dissoluitur, Apostolus ad hæc & Ecclesiastica disciplina bigamos arcet à Sacerdotio, & viduam vniuiram tantùm ad ministerium admittit.

In p. V. castitatis custodia. 1. à p. V. Mors. 12. à p. ad m. V. Nuptiæ secundæ probrosæ. 3. à m. ad f. V. Vidu. ‹s 7.

NOBIS continentia ad instrumentum æternitatis demonstrata est à Domino salutis, ad testimonium fidei, ad commendationem carnis istius exhibendæ superuenturo indumento incorruptibilitatis, ad sustinendam nouissimè voluntatem Dei. Super hæc enim recogites moneo, neminem non ex Dei voluntate de sæculo educi, si nè folium quidem ex arbore sine Dei voluntate delabitur. Idem qui nos mundo infert, idem & educat necesse est. Igitur defuncto per Dei voluntatem viro, etiam matrimonium Dei voluntate defungitur. Quid tu restaures, cui finem Deus posuit? Quid libertatem oblatam tibi, iterata matrimonii seruitute fastidis? [c] *Obligatus es*, inquit, c1. Cor. 7.
matrimonio, ne quæsieris solutionem. solutus es matrimonio, ne quæsieris obligationem. Nam etsi 27.
non delinquas renubendo, carnis tamen pressuram subsequi dicit. Quare facultatem continentiæ, quantum possumus, diligamus: quam primùm obuenerit, imbibamus: vt quod in matrimonio non valuimus, in viduitate sectemur. Amplectenda occasio est, quæ adimit quod necessitas imperabat. Quantum detrahant fidei, quantum obstrepant sanctitati nuptiæ secundæ, disciplina Ecclesiæ, & præscriptio Apostoli declarat, [d] *cùm* d1. Tim. 3. 3.
digamos non sinit præsidere, cùm [e] *viduam adlegi in ordinem, nisi vniuiram, non concedit.* e1. Tim. 5. 9
aram enim Dei mundam proponi oportet. Tota illa Ecclesię candida de sanctitate conscribitur. Sacerdotium viduitatis, & cęlibatium est apud Nationes. Pro Diaboli scilicet æmulatione Regem sæculi, Pontificem Maximum rursus nubere nefas est.

CAPVT VIII.

Vxorem viduitatis honoribus monet, & viduam in aliquo virgine fortiorem esse probat.

In p. V. Viduitas. 7. & V. Viduitas. 11. in f. à p. V. Viduitas. 10. in m. ad circa f. V. Viduitas. 14. circa f. V. Luxuria 21.

QVANTVM Deo sanctitas placet, cùm illam etiam inimicus adfectat? non vtique vt alicuius boni adfinis, sed vt Dei domini placita cum contumelia adfectans. Nam de viduitatis honoribus, apud Deum vno dicto eius per Prophetam expeditum est: [a] *Iustè facite viduæ, & pupillo, & venite disputemus, dicit Dominus.* Duo ista a Esa. 1. 17. 18.
nomina inquantùm destituta auxilio humano, intantùm diuinæ misericordiæ exposita suscipit tueri pater omnium. Vide quàm ex æquo habetur, qui viduæ benefecerit, quanti est vidua ipsa, cuius adsertor cum Domino disputabit. Non tantùm virginibus datum opinor. Licet in illis integritas solida, & tota sanctitas de proximo visura sit faciem Dei, tamen vidua habet aliquid operosius: quia facilè est non appetere quod nescias, & auersari quod desideraueris numquam. Gloriosior continentia, quæ jus suum sentit: quæ quid viderit, nouit. Poterit virgo fęlicior haberi, at vidua laboriosior. Illa quod bonum semper habuit, ista quod bonum sibi inuenit. In illa gratia, in ista virtus coronatur. Quædam enim sunt diuinæ liberalitatis, quædam nostræ operationis. Quæ à Domino indulgentur, sua gratia gubernantur: quæ ab homine captantur, studio perpetrantur. Stude igitur ad virtutem continentiæ, quæ pudori procurat, sedulitati, quæ nugas non facit: frugalitati, quæ sæculum spernit. Conuictus atque colloquia Deo digna sectare, memor illius versiculi, sanctificati per Apostolum: [b] *Bonos* b1. Cor. 15.
corrumpunt mores congressus mali. [c] *Loquaces, otiosæ, vinosæ, curiosæ contubernales*, vel maximè proposito viduitatis officiunt. Per loquacitatem inrepunt verba pudoris inimica: c1. Tim. 5. 13
per otium à seueritate deducunt: per vinolentiam quiduis mali insinuant: per curiositatem æmulationem libidinis conuehunt. Nulla huiusmodi fœminarum de bono vniuiratus loqui nouit: [d] *Deus enim illis (vt ait Apostolus) venter est*, ita & quæ ventri propinqua. Hæc tibi iam hinc commendo, conserua carissima, post Apostolum quidem ex d Philipp. 3. 19.
abundanti retractata, sed tibi etiam solatio futura, quod meam memoriam, si ita euenerit, in illis frequentabis.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI AD VXOREM LIB. II.

In librum secundum ad Vxorem.

ARGVMENTVM.

Considerata infirmitatis humanæ sorte, hunc librum Vxori scripsit consulens, vt si denuò post obitum suum nubat, à matrimonio cum Gentili saltem abstineat. Editus est eodem ferè tempore quo primus.

CAPVT PRIMVM.

Apostolus non tantùm suadet, sed & præcipit abstinere à Gentilium coniugio, dicens: nubat qui volet, tantùm in Domino. *hoc est, cum fideli colente verum Deum & Dominum.*

à p. V. Repudium. 3. à p. ad f. V. Nuptiæ cum infideli prohibitæ. 1. in f. V. Mandata Dei. 4.

ROXIME' tibi, dilectissima in Domino conserua, quid feminæ sanctæ, matrimonio quacumque sorte adempto, sectandum sit, vt potui, prosequutus sum. Nunc ad secunda consilia conuertamur, respectu humanæ infirmitatis, quarundam exemplis admonentibus, quæ diuortio, vel mariti excessu, oblata continentiæ occasione, non modò abiecerunt opportunitatem tanti boni, sed nè in nubendo quidem disciplinæ meminisse voluerunt, [a] *vt in Domino potissimum nuberent.* Itaque mihi confusus est animus, nè qui nuper te ad vniuiratus, & viduitatis perseuerantiam hortatus sum, nunc mentione nuptiatum, procliuium tibi cadendi, ablationem faciam. Quòd si integrè sapis, certè istud seruandum ibi esse, quod sit vtilius. Quod verò difficile est, & non sine necessitatibus, hoc maximum propositum viræ, subresedi. nec mihi de isto quoque tetertendi ad te causæ fuissent, nisi grauiorem in ea sollicitudinem comprehendissem. Nam quantò grandis est continentia carnis quæ viduitati ministrat, tantò si non sustineatur, ignoscibile videri potest. difficilium enim facilis est venia. Quantò autem [b] *nubere in Domino* perpetrabile est, vti nostræ potestatis, tantò culpabilius est non obseruare quod possis. Eò accedit, quod Apostolus de viduis quidem & innuptis, vt ita permaneant suadet, cùm dicit: [c] *Cupio autem omnes meo exemplo perseuerare*: de nubendo vero in Domino, cùm dicit, [d] *Tantùm in Domino*, iam non suadet, sed exertè iubet. Igitur in ista maximè specie, nisi obsequimur, periclitamur. Quia suasum impunè quis negligat, quàm iussum: quòd illud de consilio veniat, & voluntati proponatur: hoc autem de potestate descendat, & necessitati obligetur: illic libertas, hic contumacia delinquere videatur.

a 1. Cor. 7. 39.
b 1. Cor. 7. 39.
c Ibid. 7.
d Ibid. 39.

CAPVT II.

Nemo sibi blandiatur de loco Apostoli dicentis, non dimittendam coniugem infidelem: id enim intelligitur de matrimonio iam contracto, in quo alteruter Dei gratia vocatur ad fidem; non autem de contrahendo à iam fideli, cum infideli.

Per totum. V. Nuptiæ cum infid. contractæ, non soluendæ. 1.

IGITVR cùm quædam istis diebus nuptias suas de Ecclesia tolleret, ac Gentili coniungeretur, idque ab aliis retro factum recordarer, miratus aut ipsarum petulantiam, aut consiliariorum præuaricationem, quòd nulla scriptura eius facti licentiam proferet, Nunquid, inquam, de illo capitulo sibi blandiuntur, primæ ad Corinthios, vbi scriptum est: [a] *Si quis fratrum infidelem habet vxorem, & illa matrimonio consentit, ne dimittat eam. Similiter mulier fidelis, infideli nupta, si consentaneum maritum experitur, ne dimiserit eum. Sanctificatur enim infidelis vir à fideli vxore, & infidelis vxor à fideli marito. cæterùm immundi essent filij vestri.* Hanc monitionem fors de fidelibus iunctis simpliciter intelligendo, putent etiam infidelibus nubere licere. Qui ita interpretatur, absit vt sciens se circumscribat. Cæterùm manifestum est scripturam istam eos fideles designare, qui in matrimonio Gentili inueni à Dei gratia fuerint, secundùm verba ipsa: [b] *Si quis*, inquit, *fidelis vxorem habet infidelem.*

a 1. Cor. 7. 12.
b Ibid

Non dicit, *Vxorem ducit infidelem*; oftendit iam in matrimonio agentem mulieris infidelis, mox gratia Dei conuersum, perseuerare eum vxore debere. scilicet propterea, nè qui fidem consecutus, putaret sibi diuertendum esse ab aliena iam & extranea quodammodo fæmina. Adeò & rationem subjicit; c *In pace nos vocari ad Dominum Deum, & posse infidelem à fideli per vsum matrimonij lucrifieri*. Ipsa etiam clausula hoc ita intelligendum esse confirmat, d *Vt quisque, ait, vocatur à Domino, ita perseueret.* vocantur autem Gentiles, opinor, non fideles. Quòd si de fidelium tantùm matrimonio pronunciasset absolutè, permiserat sanctis vulgò nubere. Si verò permiserat, nunquam tam diuersam, atque contrariam permissui suo pronunciationem subdidisset, dicens: e *Mulier defuncto viro, libera est; cui vult nubat, tantùm in Domino.* Hic certè nihil retractandum est: nam de quo retractari potuisset, Spiritus cecinit: Nè quod ait, *Cui velit nubat*, malè vteremur, adjecit, *Tantum in Domino*, id est in nomine Domini; quod est indubitatè, Christiano. Ille igitur Spiritus sanctus, qui viduas, & innuptas integritati perseuerare mauult, qui nos ad exemplum sui hortatur, nullam aliam formam repetundarum nuptiarum, nisi in Domino, præscribit. huic soli conditioni continentiæ detrimenta concedit. *Tantùm*, inquit, *in Domino*. Adjecit pondus, legi suæ; *Tantùm*. Quo sono, & modo enunciaueris dictum istud, onerosum est: & iubet, & suadet; & præcipit, & hortatur; & rogat, & comminatur. districta, expedita sententia est, & ipsa sui breuitate facunda. Sic solet diuina vox: vt statim intelligas, statim obserues. Quis enim non intelligere possit multa pericula, & vulnera fidei, in huiusmodi nuptiis quas prohibet, Apostolum prouidisse: & primò quidem carnis sanctæ, in carne Gentili Inquinamentum præcauisse? Hoc loco dicit aliquis, Quid ergo refert inter eum, qui in matrimonio Gentilis à Domino allegitur, & olim, id est, ante nuptias, fidelem, vt non proinde carni suæ caueant? cùm alter à nuptiis infidelis arceatur, alter in eis perseuerare iubeatur? cur si à Gentili inquinamur, non ille dijungitur, quemadmodum iste non obligatur? Respondebo, si Spiritus dederit, ante omnia allegans Dominum magis ratum habere matrimonium non contrahi, quàm omnino disjungi: denique diuortium prohibet, nisi stupri causa, continentiam verò commendat. Habeat igitur ille perseuerandi necessitatem, hic porro etiam non nubendi potestatem. Tunc si secundùm scripturam, qui in matrimonio Gentili à fide deprehenduntur, propterea non inquinantur, quia cum ipsis alii quoque sanctificantur; sine dubio isti, qui ante nuptias sanctificati sunt, si extraneæ carni commisceantur, sanctificare eam non possunt, in qua non sunt deprehensi. Dei autem gratia illud sanctificat, quod inuenit. Ita quod sanctificari non potuit, immundum est: quod immundum est, cum sancto non habet partem, nisi vt de suo inquinet, & occidat.

c Ibid. 15.
d Ibid. 20.
e Ibid. 39.
Ibid.
Ibid.

CAPVT III.

A communione fidelium arcendi sunt, tanquam rei stupri carnem sanctam, & membrum Christi cum Gentili, membro diaboli miscentes, nubendo Gentili.

Per totum. V. Nuptiæ cum infideli prohibitæ. 6.

HÆc cùm ita sint, fideles Gentilium matrimonia subeuntes, stupri reos esse constat, & arcendos ab omni communicatione fraternitatis, ex litteris Apostoli dicentis, a *cum eiusmodi nec cibum quidem sumendum.* Aut, numquid tabulas nuptiales die illo apud tribunal Domini proferemus? & allegabimus quod vetuit ipse? Non adulterium est quod prohibitum est. non stuprum est. Extranei hominis admissio minus templum Dei violat? minus membra Christi cum membris adulteræ commiscet? Quod sciam, b *non sumus nostri, sed pretio empti: & quali pretio? sanguine Dei.* Lædentes igitur carnem istam, eum lædimus de proximo. Quid sibi voluit ille qui dixit, delictum quidem esse extraneo nubere, sed minimum, cùm alias seposita carnis injuria ad Dominum pertinentis, omne delictum voluntarium in Domino grande sit? Quantò enim potestas vitandi fuit, tantò contumaciæ crimine oneratur. Recenseamus nunc cætera pericula aut vulnera, vt dixi, fidei ab Apostolo prouisa, non carni tantùm, verum etiam ipsi spiritui molestissima. Quis enim dubitet obliterari quotidie fidem commercio infideli? c *Bonos corrumpunt mores, confabulationes malæ*: quantò magis & conuictus, & indiuiduus vsus? Quæuis mulier fidelis Deum obseruet necesse est. Et quomodo d *potest duobus dominis deseruire*, Domino, & marito, adde Gentili? Gentilem enim obseruando, gentilia exhibebit, formam, extructionem, mundirias sæculares, blanditias turpiores, ipsa etiam matrimonii secreta maculosa: non vt penes sanctos officia sexus, cum honore ipsius necessitatis, tanquam sub oculis Dei modestè & moderatè transigantur.

a 1. Cor. 5. 11
1. Cor. 3. 16.
17.
1. Cor. 15.
b Ibid. 19.
20.
c 1. Cor. 15.
33.
d Matth. 6.
24.

CAPVT IV.

Fœmina Christiana disciplina Ecclesiastica in stationibus, ieiuniis, processionibus, vigiliis nocturnis, cœna Dominica, infanticidiy suspecta apud Ethnicos, satisfacere non potest, si Gentili nupserit.

Per totum. V. Nuptiæ cum infideli prohibitæ. 6. in m. V. Eucharistia. 7.

SED viderit qualiter viro officia pendat. Domino certè non potest pro disciplina satisfacere, habens in latere diaboli seruum, procuratorem domini sui, ad impedienda fidelium studia & officia; vt si statio facienda est, maritus de die condicat ad balneas: si ieiunia obseruanda sunt, maritus eadem die conuiuium exerceat: si procedendum erit, nunquam magis familiæ occupatio obueniat. Quis autem sinat conjugem suam visitandorum fratrum gratia, vicatim aliena & quidem pauperiora quæque tuguria circuire? Quis nocturnis conuocationibus, si ita oportuerit, à latere suo adimi libenter feret? Quis denique solemnibus Paschæ abnoctantem securus sustinebit? Quis ad conuiuium illud Dominicum, quod infamant, sine sua suspicione dimittet? Quis in carcerem ad osculanda vincula martyris reptare patietur? Iam verò alicui fratrum ad osculum conuenire? aquam sanctorum pedibus offerre? de cibo, de poculo inuadere, desiderare, in mente habere? Si peteger frater adueniat, quod in aliena domo hospitium? Si cui largiendum erit, horreum, proma, præclusa sunt.

CAPVT V.

Esto maritus Gentilis ferat, vxorem implere omnem Ecclesiæ disciplinam: vel hoc crimen est, quod Gentiles irrisores sancta nostra nouerint, quæ maritos latere non possunt, aut si suspectam habeant, sibi ipsis timeant.

Per totum. V. Nuptiæ cum infideli prohibitę. 6. in m. V. Crux. 18. circa. f. V. ad Eucharistiam dispositio. 8.

SED aliquis sustinet nostra, nec obstrepit. Hoc est igitur delictum, quod Gentiles nostra nouerunt, quod sub conscientia iniustorum sumus, quod beneficium eorum est, si quid operamur. Non potest nescire, qui sustinet: aut si celatur quia non sustinet, timetur. Cùm autem scriptura vtrumque mandet; & sine alterius conscientia, & sine nostra pressura operari Domino: nihil interest in qua parte delinquas, aut in conscientiam mariti, si sit patiens: aut in conflictationem tui, dum vitatur impatiens. ᵃ *Nolite*, inquit, *marguaritas vestras porcis iactare, ne conculcent eas, & conuersi vos quoque euertant.* Marguaritæ vestræ sunt, etiam quotidianæ conuersationis insignia. Quantò curaueris ea occultare, tantò suspectiora feceris, & magìs captanda Gentili curiositati. Latebisnè tu, cùm corpusculum tuum signas, cùm aliquid immundum flantis explodis, cùm etiam per noctem exurgis oratum? & non magiæ aliquid videberis operari? non sciet maritus quid secretò ante omnem cibum gustes? & si sciuerit panem, non illum credit esse qui dicitur? Et hæc, ignorans quisque rationem, simpliciter sustinebit? sine gemitu? sine suspicione panis, an veneni? Sustinent quidam. sed vt inculcent, vt inludant huiusmodi fœminis: quarum arcana in periculum quod credunt reseruent, si fortè lædantur. Sustinent, quarum dotes, subiectione nominis, mercedem silentii faciant. scilicet apud arbitrum speculatorem litigaturi.

1. Cor. 6. 3. 14. & seq.

a Matth. 7. 6.

CAPVT VI.

Vxor fidelis omnem inuita sustinebit à viro Gentili idololatriæ abominationem, nec cantica diuina, nec Scriptura sacræ lectionem, benedictionem, sed omnia contraria fidei audiet & videbit.

à p. ad f. V. Nuptiæ cum infideli prohibitæ. 5.

QVOD pleræque non prouidentes, aut re excruciata; aut fide perdita recognoscere consuerunt. Morarut Dei ancilla cum * laboribus alienis, & inter illos omnibus nominibus dæmonum, omnibus solennibus regum, incipiente anno, incipiente mense, nidore thuris agitabatur; & procedet de janua laureata & lucernata, vt de nouo consistorio libidinum publicarum. discumbet cum marito in sodaliriis, sæpe in popinis: & ministrabit nonnunquam iniquis, solita quondam sanctis ministrare. & non hinc præiudicium damnationis suæ agnoscet, eos obseruans ᵃ *quos erat iudicatura*? Cuius manum desiderabit? de cuius poculo participabit? Quid maritus suus illi, vel marito quid illa cantabit? Audiat sanè, audiat aliquid de scena, de taberna,

* laribus.

a 1. Cor. 6. 3

de ganea. Quæ Dei mentio? quæ Christi inuocatio? vbi fomenta fidei de scripturarum interiectione? vbi spiritus? vbi refrigerium? vbi diuina benedictio? Omnia extranea, omnia inimica, omnia damnata, adterendæ saluti à Malo immissa.

CAPVT VII.

Non est par ratio vxoris qua iam contracto matrimonio, assumpta est ad fidem: quia cùm à Deo & Apostolo approbetur in tali coniugio perseuerantia, faciliùs lucri fiunt coniuges per conuersationem fidelem.

In p. ad m. V. Nuptiæ cum infid. cõtractæ non soluendæ 1. à m. ad f. V. Nuptiæ cũ infideli prohibitæ. 7.

HÆc si illis quoque euenire possint quæ in matrimonio Gentili fidem adeptæ morantur, tamen excusantur, vt in ipsis deprehensæ à Deo, *& iubentur perseuerare, & sanctificantur, & spem lucrationis accipiunt.* Si ergo ratum est apud Deum matrimonium huiusmodi, cur non & prosperè cedat, vt pressuris, & angustiis, & impedimentis, & inquinamentis non ita lacessatur, habens iam ex parte diuinæ gratiæ patrocinium? Nam & * aliquam virtutem cœlestem, documentis dignationis alicuius, * vocatus * ille de Gentibus terrori est Gentili, quo minus sibi obstrepat, minus sciat, minus speculetur. Sensit magnalia, vidit experimenta, scit meliorem factam; sic & ipse Dei candidatus est timore. Ita faciliùs huiusmodi lucrifiunt, in quos Dei gratia consuetudinem fecit. Ceterùm aliud est, vltro & sponte in prohibita descendere. Quæ Domino non placent, vtique Dominum offendunt, vtique à Malo inferunt. Hoc signi erit, quòd solis pejoribus placet nomen Christianum. ideo inueniuntur qui tales non exhorreant, vt exterminent, vt abripiant, vt à fide excludant. Habes causam, qua non dubites, nullum huiusmodi matrimonium prosperè decurri, dum à Malo conciliatur à Domino verò damnatur.

* al. * vocata * illa.

CAPVT VIII.

Ius quoque ciuile prohibet seruos extraneas à Domino suo coniuges ducere, & addicit seruituti vxores quæ cum seruis alienis in consuetudine perseuerant, post demutationem Dominorum.

Per totum. V. Nuptiæ cum infideli prohibitæ. 7. in m. V. diues. 1.

AD hoc quæramus an iure quasi reuera dispectores diuinarum sententiarum. Nonne etiam penes Nationes seuerissimi quique domini & disciplinę tenacissimi seruis suis foras nubere interdicunt? scilicet ne in lasciuiam excedant, officia deserant, dominica extraneis promant. Nonnè insuper censuerunt seruituti vindicandos, qui cum alienis seruis, post dominorum denunciationem in consuetudine perseuerauerunt? Seueriores habebuntur terrenę disciplinæ cœlestibus præscriptis? vt Gentiles quidem extraneis junctæ, libertatem suam amittant: nostræ verò diaboli seruos sibi coniungant, & in statu suo perseuerent. Scilicet negabunt sibi à Domino per Apostolum eiusdem denunciatum. Quam huius amentiæ causam detineam, nisi fidei imbecillitatem pronam semper in concupiscentiam sæcularium gaudiorum? Quod quidem plurimùm in lautioribus deprehensum est. Nam quantò diues aliqua est matronæ nomine inflata, tantò capaciorem domum oneribus suis requirit, vt campum in quo ambitio decurrat. Sordent talibus Ecclesiæ. Difficilè in domo Dei diues, ac, si quis est, difficile celebs. Quid ergo faciant? Vnde nisi à diabolo maritum petant idoneum exhibendę sellæ, & mulabus, & cinerariis peregrinæ proceritatis? Christianus ista etiam diues forrasse non pręstet. Quæso te, Gentilium exempla proponas tibi. Pleræque & genere nobiles, & re beatę, passim ignobilibus, & mediocribus ibi coniunguntur, ad luxuriam inuentis, aut ad licentiam tectis. * Christianam fidelem fideli re minori nubere piget, locupletatiorem futuram in viro paupere? Nam si ᵃ *pauperum sunt regna cælorum*, quia diuitum non sunt, plus diues in paupere inueniet. maiore dote dotabitur de bonis eius qui in Deo diues est. Sit illa ex æquo in terris, quę in cœlis forsitan non erit.

1. Cor. 6. 14. & seq.

Matth. 19. 23.

Luc. 18. 24.

* Apud Pamel: Nonnullæ se libertis, & seruis suis confesunt, omnium hominum existimatione despecta, dummodo habeat à quibus nullum impedimentum libertatis suæ timeant.

ᵃ Matth. 5. 3

CAPVT IX.

Fælix illud coniugium Ecclesia iungit, & solemnis oblatio confirmat. Vbi duo fideles, simul orant, ieiunant nec furtiuè aut scrupulosè diuinis intersunt, nec tacitè benedicunt.

In p. V. Nupt. cum infid. prohibitæ. 7. & per totum. V. Nupt. in Ecclesia contrahendæ. 1.

DVBITANDVM, & inquirendum, & identidem deliberandum est, an idoneus sit inuectis dotalibus, cui Deus censum suum credidit? Vnde sufficiamus ad

enarrandam fælicitatem eius matrimonii, quod Ecclesia conciliat, & confirmat oblatio, & obsignat benedictio; Angeli renunciant, pater ratò habet? nam nec in terris filii sine consensu patrum rectè & iure nubunt. Quale iugum fidelium duorum vnius spei, vnius voti, vnius disciplinæ, eiusdem seruitutis? Ambo fratres, ambo conserui, nulla spiritus carnisve discretio. atquin verè [b] *duo in carne vna*. Vbi caro vna, vnus & spiritus. Simul orant, simul volutantur, & simul ieiunia transigunt, alterutro docentes, alterutro hortantes, alterutro sustinentes. in Ecclesia Dei pariter vtrique, pariter in conuiuio Dei, pariter in angustiis, in persecutionibus, in refrigeriis. neuter alterum celat, neuter alterum vitat, neuter alteri grauis est. liberè æger visitatur, indigens sustentatur. eleemosynæ sine tormento, sacrificia sine scrupulo, quotidiana diligentia sine impedimento, non furtiua signatio, non trepida gratulatio, non muta benedictio. sonant inter duos psalmi & hymni, & mutuò prouocant quis meliùs Deo suo cantet. Talia Christus videns & audiens gaudet. his pacem suam mittit. [c] *vbi duo, ibi & ipse*: vbi & ipse, ibi & Malus non est. Hæc sunt quæ Apostoli vxor illa sub breuitate intelligenda nobis reliquit. Hæc tibi suggere, si opus fuerit. His te ab exemplis quatundam reflecte. Non licet aliter fidelibus nubere: non expedit.

b Gen. 2. 24.
c Matth. 18. 20.
1. Cor. 7. per totum.

LIBRORVM TERTVLLIANI

FINIS.

INDEX ALPHABETICVS

Librorum Tertulliani & quot singuli capita contineant.

Præmonitio necessaria Lectori ad emendationem Erratorum occurrentium in textu, & scholis.

Typographorum incuria fit, vt omnis hodie Authorum industria, & labor sudet in vanum: tum quòd perfunctoriè postremæ correctioni vacent, tum quòd eam interdù prorsus omittant: tum denique quòd dum typicas formas dissoluunt, in capsas non suas, literas consimiles mittant, vnde litteræ passim pro literis sumuntur. Mutationes, itemq; omissiones, additiones, inuersiones characterũ, in solecismos, & barbarismos, turpi lapsu degenerant. Quod in literis duplicibus, ss. ff. st. sl. si. sj. pariter accidit: Quo præmonito breuitatis gratia, prudens lector supplebit in huiusmodi, vt & in diphtongis, & accentibus; vel recurret ad textum in duobus sequentibus tomis Omniloquij Rationalis distributum in locos communes. Similiter in emendandis marginum textus Erratis; diligenter aduertendo in fine argumentorum cuiuscumque capitis, ad quod verbum Omniloquij rationalis remitto lectorem. Hic interea notabiliora, quibus sensus euertitur, aduerto, principium, medium, & finem paginæ his literis signans, p. m. f.

Errata in textu Tertulliani sic corriges.

IN Præfat. pag. 2. in m. vtrisque. In textu pag. 30. in m. animas. 38. in f. constrectet. 39. à p. comarum. 52. in m probat religionem. 53. in p. confusam: negat inquirendos, vt innocentes: & mandat puniendos, vt nocentes: ibid. in m audire. 55. à m. terriore. 58. à m. credatis. & ibid. à m. Persas. 62. à p. liberatum. 74. à m. libidinis. 76. in f. piecationibus. 80. à p. quam gent. 87. in m spiritualiter. 96. in m. subducebatur. 97. in m. eiunt. 104. à p. ferse. ibid. formam. 108. à m. adimpleri. 117. à p. vniuira. 118. à p. ciuitatem. 123. à p. communio. ibid aræ, 129. in p. contenere. 134. in p. fœminas. 140. in p. atquin. 154. in m. dum. ibid. materia. 162. à m. placeo. 165. à p. iam dignitatis, quàm. 176. à m. potare. 181. à p. colendæ. 183. in m. sacrificiorum. 184. in m. regionum. ibid. à m. interitum. 187. à m. nonnumquam. 196. in m. desciuerit. ibid. Igitur. 234. à m. portenduntur. 235. in m. auribus. 241. in f. admittuns: atque. 243. in p. poteritis. 245. in m. ecce dedi te in. ibid. in m. carceris. 247. à p. Apostolos. 280. in p. exsuscitatus. 306. in f. partis. 312. in f. Charisma. 315. à p. genesim. vniuersis. 318. in f. eius. 324. in m. potuit. In summo. 327. à p. restiturum. legem, 329. in titulo. ad Martyras. 33[illegible]. in m. timor. 33[illegible] in f. tenetur. 347. in f. conditores. 357. in f. probate. 358. in p. Politicum. 359. in m. Philosophos. 367. in f. infamiam. 374. in m decet. 375. à p. subtrahunt. 378. tit. de Oratione. 381. tit. de Pallio. ibid. à p. Philosophia. ibid. à m Vestire. 390. à p. Pater. 396. in m. insultatuios. 414. à p. circulatoribus. 430. in m. inaccessibilem. 432. in m. esuriem. 433. in f. consummem. si Messiam. 446. in m. Cataphrygibus. 462. in p. iam. 493. à p. exsurge. 495. à m. impugnant. 497. in f. concinnatur. 498. à m. Deum. 506. à p. demandatione 508 à p prodest. 510. à m. Ergo. ibid. in f. non videbatur. ibid. secessu. 515. in f. sponsæ. 525. in m. Scorpiacè. 526. in m. Adorare. 542. à m spectaculorum. 547. in f. Miltiades. 551. à m. supparaitur. 552. à p. sudaueris. 557. in m. abiturum. 579. in m. portentosos. 584. in f. continentiam. 586. in marg. æternum. 591. in f. identidem.

SECVNDA PARS:

IN QVA TEXITVR, DISCVTITVR, ET DILVITVR Alphabetum Errorum perperam adſcriptorum. S. Auguſtino, in quos Tertulliano adfinis minùs acutè cernentibus viſus eſt impegiſſe.

VBI PACIFICE, MERO AC SIMPLICI veritatis, ac debita tanto Patri pietatis inſpectu, tota S. Auguſtini Doctrina, maximé de Prædeſtinatione, Gratia, & Libero Arbitrio, non jam priuata Doctoris vnius, ſed CATHOLICA, & Eccleſiæ Apoſtolicæ ac Romanæ Doctrina, & ad S. Scripturæ, Patrum, Conciliorum, SS. Pontificum, & Tridentinæ quammaximè Synodi, & Conſtitutionis Innocentij X. in quinque propoſitionum cenſura, Regulas exactè reducta, prorſus Orthodoxa conuincitur.

CVM DVPLICI INDICE, ALTERO S. SCRIPTVRÆ Selectioris ibidem illuſtratæ, altero rerum notabilium.

Operâ F. CAROLI MOREAV Auguſtiniani communitatis Bituricenſis.

Mendaces oſtendit qui maculauerunt illum, & dedit illi claritatem æternam. Sap. 10. 14.

PARISIIS,

M. DC. LVII.

INDEX ALPHABETICVS

RERVM NOTABILIVM,

QVÆ CONTINENTVR IN REFVTATIONE ERRORVM PERPERAM adſcriptorum S. Auguſtino. In quibus viſus eſt Tertulliano adſinis minus acutè cernentibus aberraſſe. Prior numerus paginam, ſecundus columnam indicat, cum intermediis litteris A, B, C, D, E.

INDICEM SCRIPTVRÆ SACRÆ HABES, cum erratis correctis in calce huius ſecundæ partis.

Angeli corporei quo ſenſu dicti.

Animæ origo.

Animæ juſtorum defunctorum.

Baptiſmus Ioco datus.

Baptiſmi miniſter.

Bona propria repetere coram judice num liceat.

Christus mortuus pro omnibus.

Coniugij actus, prolis, aut voluptatis causâ.

Coniuges non possunt jus copulæ etiam ex consensu, tertiæ personæ tradere.

Creatio mundi an fuerit in instanti.

Hæretici Augustino abutuntur, nullâ eius culpâ.

Infantibus Eucharistia quo sensu necessaria.

Infantes non Baptizatos pœnâ sensus torqueri omnium leuissimâ.

Maria Virgo sine peccato originali concepta, omni caruit actuali.

Prædestinat Deus reprobos ad pœnam, non autem ad culpam.

Retractationes Augustini laudabiles.

Veritatis terminos non transiliit Augustinus Doctrinâ transcendens alios Patres.

Virtutes Morales infidelium, quales.

FINIS.

PRÆLECTIO TOTIVS DOCTRINÆ S. P. AVGVSTINI

de gratia, cæterisque connexis, cuicumque huius Operis lectori pernecessaria. Quâ breuiter, & clarè mens Sanctissimi Doctoris, Omniloquij Tertulliani illustratoris præclarissimi, eiusdemque censoris æquissimi aperitur; & visa imperitis eius dogmata duriora molliuntur: quâque conuincitur, ea non, vt autumant, fuisse ab Innocentio X. in quinque Propositionum censurâ damnata: sed ex aduerso, dictæ Propositiones, ex Sancti Doctoris & Patris nostri principijs damnatæ reuincuntur. Quâ tandem Autor huiusce operis, velut amussi exactissima librari, & quicquid in hac maximè causa toto opere tractatum est, intelligendum esse exertè declarat.

CAPERNAITAS recolo mussitantes, & Christi verbis super oleum & chrisma nominis emollitis, Io. 6. 61.
de suauissimo carnis suæ ferculo, & virgines sanguinis poculo duritiem caussantes; cùm sincera ac liquidæ
S. P. Augustini doctrinæ seueritatem audio, nè dicam, reprobam cruditatem obiectantes. Et cùm beatæ
memoriæ Innocentius X. ex ejusdem Catholicæ doctrinæ, ab omnibus præcessoribus suis in hodiernum receptissima principijs, quinque propositiones erroneas, impias, hæreticasque dedamnauerit, vti conceptis eiusdem verbis ac sententijs, sacro-sancta Synodus Tridentina, Lutheranam ac Caluinianam hæresim prædamnarat; ipsammet Augustini doctrinam, ab initio mendax & calumniator diabolus indoctæ plebiculæ Io. 8. 44.
suasit ab eodem Pontifice fuisse damnatam.

Mihi certè licet indignissimo, & omnium discipulorum eius minimo, vel vt fidem meo adstruam operi, vel vt gloriæ
Patris tuendæ collaborem, incumbit; Catholicam in omnibus tanti Patris ac Magistri defensare doctrinam; & quod ipse pro Io. 6. 61.
Domino Capernaitis, hoc pro ipso eius obtrectatoribus respondere, ipsi duri, non sermo. In quo quidem inscripto censuræ Pon- Aug. in Psal. 88.
tificiæ elogio, duæ lippientibus oculis species cæcitatis concurrunt: vt quæ non sunt in hac doctrina, videre videantur: Tertull. Apol. 9.
& quæ sunt, aut non videant, aut si vident, inuideant. Sic hominũ mentibus serpens antiquus illudit: sic callidus veterator,
& interpolator veritatis, imperitos ludificat paruulorum sensus: vt qui stantis ab exordio hominis, contra Dominum inflauit, etiam lapsi, quantùm arte praualet, erigat libertatem. Tantâ peruersitate tortuosus, tam veri deuius ac recti coluber,
vt Regiam omnipotentis Dei Maiestatem, nullius indigam, homuncioni vilissimo subdito, Dominum Optimum mancipio Psal. 15. 2.
pessimo; strenuissimum Ducem timido ac transfugæ in hostis castra militi gregario; patrem pientissimum ac beneficentissimum
ingratissimo filio; iudicem denique æternæ pœnæ arbitrum capitaliter offensum, reo sceleratissimo, suæ faciat indul-
gentiæ & gratiæ debitorem; iniquitatis futurum aliàs iniquissimum vindicem. Qui ergo per inuidiam tumidus semper Matth. 10. 28.
& ferox sæuijt in Dominum; mirum si primordialis superbiæ tenacissimus, gratiæ veræ, hoc est indebitæ, humilitatisque perpetuo defensori, & fidelissimo gloriæ Dominicæ curatori, calumniæ aliquid atrocioris indulgeat. Quoniam itaque
sæpè in inuidiam tracta est sincerissima Sanctissimi Patris doctrina, non solùm ab aduersarijs gratiæ Pelagianis, dum viueret;
sed etiam eo ad felicem metam propiùs accedente; post ipsius quoque obitum à Massiliensibus & Gennensibus: hac verò tempestate a plerisque diuersarum partium scriptoribus: id vnum mihi proposui, in huius primi Tomi Operis calce, integerrimi
Doctoris impetita crebriùs dogmata, ab omni erroris labe & censurâ purgare; donec differo in secundi Tomi præfatione Apologeticâ, ex sancti Prosperi subtilissimi Augustinianæ Doctrinæ Disquisitoris mente, veram & genuinam Patris nostri in
præmissis omnibus argumentis sententiam aperire. Priùs hic breuiter & exertè quid ipse longâ & indefessâ librorum. S. P.
Augustini lectione, cum Præcessorum, coæuorum, & posterùm eius Patrum, Pontificum, & Conciliorum peruigili conlatione perdoctus, de Prædestinatione Sanctorum, reprobatione malorum, gratiâ Dei verâ, hoc est gratuitâ, & libero hominis
arbitrio sentiam, enarrabo.

Primùm itaque dico & sentio, Deum Opt. Max. omnium ab æterno præscium futurorum, in Adamo generis Principe,
quem fecerat rectum, voluntariè exorbitante, vniuersam humani generis massam præscisse corruptam. Quam cùm iustè Eccle. 7. 30.
posset totam cum capite, æterno damnare supplicio, non ex operibus iustitiæ, sed secundùm misericordiam suam, gratis Tit. 3. 5.
quos voluit, elegit, vt ostenderet diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparauit in gloriam, multos voca- Rom. 9. 23.
uit ex Iudæis & Gentibus: ex quibus turbam magnam ex omni tribu, lingua, populo, natione, terris vndique ex Matth. 20. 16.
omni plaga patentibus ianuis, ad Ierusalem cælestis beatitudinem prædestinauit electos. Et his quidem gratias & bene- Apoc. 7. 9.
ficia præparauit, quibus certissimè simul ac liberrimè, nullâ coactione, nullâ necessitate liberentur. Illos adoptionis & Apoc. 21. 13.
Regni filios, suâ gratiâ sanctificatos, suâ numquam gubernatione destituit: quibus, licet originalis culpa, & æterna pœna Aug. l. de dono perseuer. c. 14.
reatu dimissis; ad luctam, & cum adiutorio gratiæ victoriam, concupiscentiâ & quotidianâ diaboli tentatione relictâ, spi- Aug. lib. 11. de Gen. ad Litt. c. 6.
ritum precum misericorditer infundit; in quo clamamus Abba Pater, vt ille qui nouit figmentũ nostrũ, misereatur,
quomodo Pater miseretur filiorũ. Ex gratiâ quippe adoptionis velut fonte diuinæ bonitatis, manat in omnibus iustificatis Zach. 12. 10.
adiuuãdis, sufficiẽs orationis donũ, quo possint, & in singulis tẽtationibus suis diuinũ poscere, & in Spiritu sancto, actualiter Rom. 8. 15.
adiuuãte infirmitatem nostram, & nomine Iesu in ipso inuocato, quidquid saluti congruit, postulantes sicut oportet, au- Psal. 102. 14.
xiliũ obtinere. Quod quisquis pernicaciter negat, totũ frustratur Euangeliũ, & Paulum; & indignum Deo Patre miseri- Rom. 8. 26.
cordiarum, Filio Redemptore, & Spiritu adoptionis Sancto, dogma sustinet execrandum. Si credimus, bibimus; & 1. Cor. 12. 3.
vnusquisque in seipso debet agnoscere si bibit, & si viuit ex eo quod bibit: non enim nos deserit fons, si non de- Rom. 8. 26.
seramus fontem. Diligenter autem aduertendum est in curandis languida naturæ nostræ morbis longè aliter à Medicis Aug. tract. 32. in Io. 7. & de nat. & grat. c. 26.
agere solitum Deum. Nam Medicus homo, cùm sanauerit hominem iam de cætero sustentandum elementis & ali-

**

mentis corporalibus, vt eadem sanitas apto studio conualescat atque persistat, Deo dimittit; ipse autem Deus cùm
per Mediatorem Dei & hominum hominem Iesum Christum spiritaliter sanat ægrum, vel viuificat mortuum, id
est, iustificat impium; & cùm ad perfectam sanitatem, hoc est, ad perfectam vitam, iustitiamque perduxerit, non
deserit nisi deseratur, vt piè semper, iustèque viuatur. Sicut enim oculus corporis, etiam plenissimè sanus, nisi can-
dore lucis adiutus non potest cernere: sic homo etiam perfectissimè iustificatus, nisi æternâ luce iustitiæ diuinitùs
adiuuetur, rectè non potest viuere. Sanat ergo Deus, non solùm vt deleat quod peccauimus, sed vt præstet etiam
ne peccemus. *Sed quoniam licet iustificati & sanati gratiâ medicinali Saluatoris, ex innata superbia diuino beneficio su-*
Aug. Ibid. c. 27. *mus ingrati*, citò potest subrepere animo humano, vt quod benè operatur suum quodammodo existimet, & dicat
in abundantia sua, non mouebor in æternum; ideo qui in voluntate sua præstiterat decori eius virtutem, auertit
Psal. 29. 9. paululum faciem suam, vt qui hoc dixerat, fieret conturbatus: quoniam ipsis est tumor ille sanandus doloribus.
Intumuerat Petrus, & mori se pro Domino posse præsumens, se eum nusquam negaturum contra Dominum contestatus, ex-
teriùs interiùsque admonitus, vt vigilaret, & oraret, ne in tentationem intraret, humilitatem, vigilantiam, orationem,
inspirationem iteratam Domini deseruit, & ad modicū à Domino desertus, quantùm ad gratiæ efficacis auxilium, spernens
Eccle. 19. 1. modica, & paulatim decidens, *mortale scelus negationis incurrit. Ita prorsus iustis plerumquè euenit.* Deserit aliquantùm
Aug. ibid. Sup. Deus, vnde superbis; *quia superbis, non vt superbias: prior enim superbiendo Deum deseris, tuis viribus, non eius gratiæ*
c. 28. *benefacta tua, eius vera beneficia referendo*; vt scias non tuum, sed eius esse, & discas non superbus esse.
Psal. 16. 15. *Quod autem Deum Psaltes deprecatur*; adiutor meus esto, nè derelinquas me, Spiritum sanctum tuum ne auferas
Psal. 50. 12. à me: benedictus Deus qui non amouit orationem meam, & misericordiam suam à me: *vel cùm S. Augustinus scri-*
Psal. 65, 19. *bit*; gratiam subtrahi, aliquibus non dari, alijs ad tempus dari, cor indurari, &c. *Non sic accipienda sunt hujusmodi*
verba, quasi Deus auferat quod dedit; nemo enim amittit, nisi qui dimittit: *sed quòd ipse gratiam efficacem conferre cesset*
Aug. *ingratis, qui sæpius interiori gratiæ resistentes, &* primam charitatem relinquentes, ad tempus credunt, & in tempore
Apoc. 2. 4. tentationis recedentes, *Deum gradatim deserunt, eiusque timorem abjiciunt. Qui tandem*, cùm venerint in profundū,
Luc. 8. 13. contemnunt; & secundùm duritiam cordis, & impœnitens cor, thesaurizant sibi iram Dei. *Et quia gratiam effica-*
prou. 18. 3. *cem, non confert iratus; & duritiem cordis molliendo non aufert: amouere, vel auferre, siue subtrahere dicitur, non suf-*
Rom. 2. 5. *ficientia quidem, sed efficacia S. Spiritus auxilia; qui* postulat pro sanctis, *id est postulare facit*, adiuuans infirmitatem:
Rom. 8. 27. *cùm ex aduerso, non imprecans quidem, sed Prophetans Dauid, de impio & obdurato cecinerit*: cùm iudicatur exeat
Rom 8 26. condemnatus, & oratio eius fiat in peccatum.
Psal. 108. 6.
Prou. 16. 4. *Quia porro iuxta Doctorem Angelicum, qui* propter semetipsum vniuersa operatus est Dominus, *non vno Patris &*
Rom. 9. 17. *misericordiæ nomine, sed & iusti vindicis honore gloriatur, vt ostenderet in reprobis, sicut in Esau & Pharaone, vasis iræ &*
D. Thom. ibid. *contumeliæ, virtutem iustitiæ suæ: occulto licet, iusto tamen iudicio, in perditionis massa reliquit, quos ab æterno præsciuit*
Tertull. de Re- *vel in originali peccato, vel in actuali mortali voluntario morituros.* De suo bonus *in electos*, de nostro iustus *in reprobos.*
sur. c. 14. *Ex his infantes plurimi sine regenerationis lauacro decedentes, cum Augustino, Fulgentio, Gregorio magno, venerabili Beda,*
V. infra p. 2. 81. *alijsque tum pœnâ damni quàm sensus*, licet omnium mitissimâ, *non improbabiliter dixi puniendos. Cùm enim ex mul-*
& seq. Aug. en- *torum Summistarum sententiâ constet, (nudè & simpliciter refero)* opinionem aliquam esse probabilem, quam vel
chir. c. 93. vnus grauis Doctor asserat, nec errare qui probabiliori relictâ secutus fuerit probabilem: *quis mihi iure succenseat,*
Layman. Theol. *si tot grauissimis Patribus; in scriptura & ratione fundatissimis vltrò subscribam? Atenim quis Originalis peccati graui-*
mor. lib. 1. tr. 1. *tate pensatâ, natos iræ filios, proindéque gehennæ, possit concipere in Adam actualiter peccante, habitualiter à Deo auersos,*
c. 5. §. 2. n 6. *quin simul ac semel intelligat, cum eodem primo parente, actuali complacentiâ in creaturam, hoc est Euam secundùm Augu-*
Tannerus *stinum, peruersè conuerso, habitualiter esse conuersos? Quòd si auersioni à Deo, maximam omnium damni pœnam, in cuius*
Theol. schol. *comparatione omnis alia pœna sensus penè nulla reputatur, respondere fatentur; quid tergiuersamur leuissimam conuersioni*
dis. 2 q. 6. dub. 4. *ad creaturam, non baptizatis infantibus esse debitam? Itaut eis sicut Adæ auersio, ita & conuersio imputetur. Maximè cùm*
Filiucius quæst. *& baptizatis superstitibus, donec vsum rationis attigerint, & actu peccare potuerint, non iniustè sciamus, grauissimos mor-*
mor. tract. 21. c. *bos, & etiam dæmonum, quorum dominio, adoptionis gratiâ sunt erepti, dirissimas interdum vexationes infligi. Denique*
4. n. 118. *cùm* delictum ex vno in omnes in condemnationem, *& non tantùm* magni, sed & pusilli *sint extremo iudicio iudi-*
Sanches in *candi: & paruuli non baptizati exclusi regno, vitâ æternâ, & Christi dexterâ, sint ad sinistram ignis supplicio, & combu-*
summ. lib. 1. c. *stioni deputati, scripturâ testante, & duos tantùm à iudicio terminos definiente: non video quid ferotatis, & barbariæ, S.*
9. n. 7. *Augustini sententiæ, sit imputandum, quâ lenissimâ omnium pœnâ sensus docuit esse plectendos*: vbi sapiens flamma, &
Chrysost. t. 2. ignis quædam subterranei rationalis disciplina, tantùm exigit à singulis pœnæ, quantùm fuerit in reis culpæ. *Hinc*
homil. 24. in m. *non miror nostrum Fulgentium id* firmiter, & nullâ dubitatione credidisse, contrariamque damnasse sententiam: *&*
in Matth. c. 7. *nostrum pariter Gregorium Ariminensem Ordinis Eremitici Generalem, omnes in contrarium objectiones dissoluisse, nec Pa-*
Rom 5 18. *trum sententiam temerè quemquam reprobare debere, & hoc dum Parisijs Doctor Sorboniens, & Theologiæ Professor ageret,*
Apoc. 20. 12. *perspicacissimè docuisse.*
Io. 3. 5.
Matth. 25. 33. & seq.
Tertul. Scorp.
Aug. homil. 16. ex 50.
Fulgent. de fide ad Petrum c. 27. & c. 44
Gregor. Arimin. in 2. sent. dist 31 q. 3. vide infra pag 83.
Rom. 2. 12.
Io. 1. 9.
Aug. de Ciuit.
Deut. 25. 2.
Vide Alph err. imput. de Gentil. virt. pag. 131. & seq.
Bonifac 2. in epist. ad Cæsar.
Rom. 14. 23.

Gentiles adultos præter originale mortalia committentes, in ijsque morientes vtraque pœnâ plecti prorsus indubium: qui
quia sine lege Moysi & Christi contra legem naturæ scriptam in corde peccauerunt, sine lege, inexcusabiles peribunt. Certum
mihi tamen est, ex his plurimos, ex reliquijs insitæ naturaliter rationis, quâ Dei verbum illuminat omnem hominem ve-
nientem in hunc mundum, aliqua virtutum moralium opera peregisse, licet multis concupiscentiæ, vanitatis & amoris
proprij actibus admixta: in quibus æquus arbiter meritorum Deus, rectum à prauo discriminans, illud mercede terrena
diuitiarum & gloriæ temporalis, istud in hac & futurâ vita secundum mensuram delicti, *pœnâ meritâ solitus repensare.*
Augustinum itaque, Chrysostomum, Hieronymum, Prosperum, Gregorium magnum, Bedam, nostrumque Casalium in
libro super his Concilio Tridentino dicato, cæterosque suo loco citandos secutus, hæc summatim elicio. Primò opera ipsa mora-
lia Gentilium ex genere suo, siue vt loquitur Augustinus, ex officio bona esse & laudabilia. 2. Ab ipso Deo bono, in quan-
tum bona, mercede suâ transitoria munerata. 3. Eorum intuitu Gentiles minus pejoribus & sceleratis in inferno puniendos.
4. Eos ex signato rationis lumine non penitus extincto, humanitatis aliquid secundum hominem sanum sapere & agere po-
tuisse ex Deo naturaliter cognito, & proclius in sui similem affectus pondere, alteri non faciendo, quod sibi fieri noluissent. 5.
Tamen non iuxtà Augustinū solum, sed & plures Patres, & ipsa Apostoli verba in hac causa etiam à Bonif. II. Papâ rela-
ta, secundùm Deum omne quod non est ex fide peccatum esse, *& nihil infidelem, non tantùm vitæ æternæ meritorium,*
sed propter concupiscentiam & peccatum originale in Ethnicis plenissimè vigens, grauioresque tentationes diaboli, vix vt ait
Augustinus, ipsos aliquid verè ac solidè boni, ex integrâ scilicet causâ, operatos fuisse Gentiles, intentionis maximè rectæ de-
fectu: finis quippe præ cæteris causis in moralibus est pensandus.

Hebr. 6. 4. *Tertium genus est, hominum reproborum, qui perceptâ fide & baptismi gratiâ*, gustato dono cœlesti, in va-
2 Cor. 6 1. cuum gratiam Dei receperunt, *& interiori gratiæ sæpius resistentes*, abysso abyssum inuocante, *non coactè,*
Psal. 41. 8.

non

"5 3 8"

non necessariò, sed suâ sponte, etiam cum voluptate peccantes, ac Deum Patrem misericordiarum iterato relapsu deserentes, ab eo tandem, quantum ad auxilia efficacia iustissimè deserti, enim nutibus vita nostra momenta decurrunt, morte peccatorum pessimâ in finalis impœnitentia peccato moriuntur, quod iustus iudex, cum toto præcedentium peccatorum contextu præsciens Deus, eos ab æterno meritissimè reprobauit, & grauioribus pœnis à gentilibus, ingratitudinis merito destinauit.

Trifariàm porrò Christi Passionem pro omnibus impensam, ex pluribus Augustini locis apertè distinxi, satiatissimè præscribens, Christum Dominum primò quidem quantùm ad se, & voluntatem antecedentem, & quoad sufficientiam, pro omnibus omnino hominibus, ipso etiam reprobissimo Iudâ, natum, passum, ac mortuum. 2. Efficaciter pro omnibus fidelibus, & quibuscumque, vt habet Concilium Tridentinũ, siue Iudæis, siue Gentibus, meritum passionis eius communicatur. 3. Efficacissimè pro omnibus prædestinatis, qui sunt oues eius propriæ, quas Pastor bonus ab æterno separauit ab hædis, & in die iudicij ad æterna pascua nominatim est vocaturus à dextris. Quod tamen omnibus à Deo detur adoptionis gratia & fidei, quâ possint etiam infideles Deum verum, & Dominum nostrum Iesum Christum pijs & fidelibus orationibus inuocare, apertè repugnat Apostolicæ veritati. Non enim omnium est fides. Et quomodo inuocabunt, in quem non crediderunt? Gratiam adoptionis sine caligine manifestum est non dari paruulis sine baptismo decedentibus. Quantùm ad actualem efficacem, scimus iustis ad singulos actus dari, sine quâ nec iuste viuant, nec bonum aliquod supernaturale cogitent, velint, operentur, vt par est. Quibus non datur, iusto iudicio non dari. Peccatori autem & Dei hosti gratiam deberi, quis sanus dicat? Et hanc tamen ex misericordia, quam in ira non continet Deus, optimus pessimis frequentissimè præstat.

Psal. 33. 22. Io. 8. 24. 5. Proposit. ab Innoc. damnata ex princip. Aug. v. 2. p. p. 17. Sessione 6. cap. 2. & 3. Io. 10. 3. Math. 25. 34. 2. Thess. 3. 2. Rom. 10. 14. Aug. in ep. 107. ad Vital. & ep. 106. ad Paul. bis repetit. Prosp. c. 10. cont. Collat. Psal. 76. 10.

Nec inficior, immo indubitanter affirmo cum Paulo, sine pœnitentia esse dona & vocationem Dei: & gratiam Dei, esse vitam æternam, nisi eam, Spiritum extinguens, liberè peccans, & iustitiam suam sponte deserens, peccato interimat. Qui enim biberit ex hac aqua gratiæ, quantùm in ipsa est, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Quotidianis enim sufficientis gratiæ iuuatur auxilijs, quibus interiùs mouentibus, diuinis homo possit obedire mandatis, nisi voluntarium ipse ponens obicem, præualente concupiscentia resistat, & diuinæ bonitatis auxilia ingratè respuat, contumeliam faciens Spiritui sancto, & sanguinem testamenti pollutum ducens, Christumque rursum in corde suo crucifigens. Si enim edomitâ per gratiam excitantem & iuuantem, quam sufficientem Thomistæ vocant, cupiditate, vberius in dies, feruenti oratione posceret auxilium, ad omnia Dei præcepta actu seruanda, Sacramentorum etiam piâ susceptione, non tantùm gratiæ habitualis augmentum, sed & ad singulos actus pios actualem gratiam efficacem, secundùm Dei promissa obtineret, & in finem vsque, cum speciali auxilio, vt habet Concil. Trid. perseuerare posset.

Rom. 11. 29. Rom. 6. 23. 1. Thess. 5. 19. Io. 4. 14. Hebr. 10. 29. Aug. de grat. & lib. arbit. c. 15. Aug. concione 27. in Psal. 118.

Impossibilia autem, vt ait Augustinus, non præcipit Deus, sed iubendo monet, & facere quod possis, & petere quod non possis, & adiuuat vt possis; vt expressissimè verbis eius Sancta Synodus Tridentina definiuit. Quapropter prima & secunda ex quinque propositionibus, ipsissimus S. Augustini principijs, Innocentij X. Pontificis Maximi constitutione meritissimâ damnatione proscripta sunt: Omnis etenim culpa, etiam vltimi lapsus quem quilibet iustificatus incurrit, illius est contumacia imputanda: cùm nullâ coactione, vel necessitate labatur. Nulli enim sanctificato vires obedientiæ Deũ subtrahere, id est auxilia gratiæ sufficiẽtis subducere, cũ D. Prospero credimus, & fusius in Vindicijs Augustinianæ doctrinæ in limine secundi tomi præmittendis videbimus; Qui quidem sicubi ab Augustino dicatur subtrahere vires iratus, non de communi sufficiente gratia, quæ dat posse, sed de efficaci ad actionem applicante, intelligendum esse profiteor. Tantũ enim abest, vt iustis aliqua Dei præcepta sint impossibilia, vel vt desit ipsis gratia quâ possibilia fiant; quin ex aduerso sentiens scripserit Augustinus, nec aliquid potuisse impossibile imperare qui iustus est: nec damnaturum hominem pro eo quod non potuit vitare qui pius est. Nemo enim melius quantum possumus nouit, quàm qui nobis ipsum posse donauit.

Sess. 6. can. 22. 1. Propositio ab Innoc. damnatâ ex verbis Aug. Concil. Trid. sess. ·. cap. 11. & Can. : 0. Aug. de nat. & grat. c. 43. de grat. & lib. arb. c. 6. Io Respons. lib. 5. cap. 11. & lib. 3. cap. 9.

Cæterùm quando iusti per adiutorium gratiæ efficacis bonum opus peragunt, id totum plenâ animi libertate operantur, quam ad meritum, vel demeritum, expressè, nec semel, iuxta constitutionem Innocentij X. non præcisè in sola libertate à coactione, sed etiam in ipsa indifferentia, & libertate à necessitate dixi consistere; quâ licet gratia efficaciter operante, potest libertas dissentire si velit: agere, vel non agere; tentationi cedere, vel resistere. Vnde quoties Augustinus docuit, Deo volenti saluum facere, nullum hominis resistere arbitrium: gratiam quâ duritia cordis aufertur, à nullo duro corde respui; & Gregorius magnus, sicut nemo obsistit largitati vocantis, ita nullus obuiat iustitiæ relinquentis. Includere ergo Dei est, clausis non aperire: obdurare, quippe per iustitiam dicitur Deus, quando cor reprobum, per gratiam non emollit; Non intelligi de quacumque sufficiente interiore gratia, sed solummodo efficaci, & de absoluta voluntate Dei, quâ suauiter & fortiter disponens omnia, liberè facit ex nolentibus volentes, praua in directa faciens, & aspera in vias planas. Cui tamen gratiæ quatumuis efficaci, possent homines dissentire si vellent: sed implicat eos de facto consentire simul, & dissentire: & gratiam efficacem esse, & non efficacem, propter actuum incompossibilitatem. Et hanc plenissimam, tàm à coactione, quàm à necessitate libertatem, contra Manichæos propugnauit Augustinus; nec à gratiæ auxilio violari, sed potius eius munere ad bonum peragendum, ad singulos actus iuuari ac perfici docuit scribens contra Pelagianos: ac miris modis à Deo conciliari libertatis & gratiæ concordiam, vtraque saluâ & integrâ permanente. Vnde cùm gratiam efficacem inuincibilem, indeclinabilem, &c. vocat; nec cogentem dixit, nec impositâ ad vnum amplectendum necessitate, & sublatâ omni indifferentiâ, eligendum determinantem, intelligi voluit; sed infallibilem tantùm effectum ei tribuit, cui tamen libera potest humana voluntas resistere, si velit; licet ei numquam de facto resistat. Frustra aliàs Ecclesiasticum ipse scribentem induceret: Qui potuit transgredi, & non est transgressus, facere mala & non fecit. Ideo stabilita sunt bona illius in Domino. Sicubi verò necessitatem inducere videatur Augustinus, neutiquam eam humanæ libertati imposuit, sed ex Psalte, & Apostolo, vel consuetudini malæ, vel ex originali peccato concupiscentiæ relictæ, quam inuiti toleramus; licet ei liberè, sicut & gratiæ efficaci consentire, vel dissentire possimus. Sic enim Psaltes de necessitatibus animam suam liberari poscebat, sicut Apostolus, quis me liberabit de corpore mortis huius? quo sub lege peccati captiuatus, non quod volo bonum, inquit, illud ago, sed quod nolo malum istud facio: & rursum: sapientia carnis inimica est Deo: legi enim Dei non est subiecta, nec enim potest: & iterum, caro concupiscit aduersus spiritum, &c. Vt non quæcumque vultis, illa faciatis. Quæ omnia cum Augustino Patres de concupiscentiæ motibus, quos rationalis appetitus patitur, vniformiter exponunt. Quod si fortè sæpius libertatem vtramque, à necessitate, & coactione coniunxi, non tamen vtramque confudi, sed nolui semel atque iterum factâ expressâ mentione libertatis à necessitate, crebriùs superuacua repetitionis tædio lectorem afficere.

1. Proposit. ab Innocent. damnata ex S. Aug. princip. Aug. ser. 61. de temp. 3. proposit ab Innocent. damnata, ex princip. S. Aug. Vide infra pag. 61. col. 1. d. & col. 2. a. & seq. & p. 6 : d. . & parte 3. 85. d. a. Aug. de prædest. SS. c. 8. Greg. 11. mor. c. 5. 4. propofit. ab Innoc. damnata. Concil Trid. sess. 6. can. 4. Augustinus de fide Cont. Manich. c. 9. & 10. de act. cum Felice, c. 5. & Cont. Secund. c. 14. Aug. de corrept. & grat. c. 2. de prædest. SS. c. 5.

Cum Angelico Doctore gratiam actualem partior in operantem, & cooperantem. Quatenus enim voluntatem mouet ad benè volendum & agendum, dicitur operans, siue excitans: & quatenus cooperatur cum voluntate nostra bonum ad quod mouet, dicitur cooperans, seu adiuuans, vel auxilians. Quod pulchrè ibidem explicat, his verbis; Operatio, inquit, alicuius effectus non tribuitur mobili, sed mouenti. In illo ergo effectu, in quo mens nostra est mota, & non mouens, solus autem Deus mouens, operatio Deo attribuitur, & secundùm hoc dicitur gratia operans. In illo

Aug. ser. 115. de diuer. Eccli. 31. 10. 1. 2. q. 111. a. 2. ad 4. Ibid. in corp.

S. Aug l. de grat. & lib. arb. c. 17.

1. Io. 4. 18.

autem effectu in quo mens nostra & monetur, & mouet, operatio non solùm attribuitur Deo, sed etiam animæ; & secundùm hoc dicitur gratia cooperans. *Quam doctrinam Schola Angelus à superiores ordinis Archangelo nodisam Cherubino hausit Augustino:* Qui, inquit, vult facere Dei mandatum, & non potest, *supple proximè & completè*, iam quidem habet voluntatem bonam, sed adhuc paruam, & inualidam: poterit autem, *proximè, & actu faciet*, cùm magnam habuerit & robustam. Quando enim Martyres magna illa mandata fecerunt, magna vtique voluntate, hoc est magna charitate fecerunt, &c. Ipsam charitatem Apostolus Petrus nondum habuit, quando timore Dominum ter negauit. Timor enim non est in charitate: sicut ait Ioannes Euangelista in Epistola sua; sed perfecta charitas foras mittit timorem. Et tamen quamuis parua & imperfecta, non deerat, *eu gratia sufficiens quæ iusto nunquam deest*; quando dicebat Domino, animam meam pro te ponam. Putabat enim se posse, quod se velle sentiebat. Et quis istam, etsi paruam dare cœperat charitatem, nisi ille qui præparat voluntatem, & cooperando perficit quod operando incipit? Quoniam ipse vt velimus operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens. Propter quod ait Apostolus: certus sum, quoniam qui operatur in nobis opus bonum, perficiet vsque in diem Christi Iesu *diem mortis, & iudicij; vel iustorum semitâ sicut lux crescente vsque ad perfectam diem*. Vt ergo velimus, sine nobis operatur; cùm autem volumus, & sic volumus, vt faciamus, nobiscum cooperatur: tamen sine illo vel operante vt velimus, vel cooperante cùm volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus. De operante illo vt velimus, dictum est: Deus est enim qui operatur in vobis & velle, *à quo omnis sufficientia nostra ad cogitandum, quod velle præcedit*. De cooperante illo cùm iam volumus, & volendo facimus; scimus, inquit, quoniam diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum, &c. Quid est omnia, nisi & ipsas terribiles sæuasque passiones? Sarcina quippe illa quæ infirmitati grauis est, leuis efficitur charitati. Talibus enim Dominus dixit esse suam sarcinam leuem, qualis Petro fuit, quando passus est pro Christo, non qualis fuit quando negauit Christum. Istam charitatem, idest diuino amore ardentissimam voluntatem commendans Apostolus, dicit: quis nos separabit à charitate Christi? &c. *Si quid porrò infra legenti occurrerit, quo neminem scripserim posse solis arbitrij liberi viribus, gratiam sufficientem absque maiori, & speciali Dei auxilio reddere efficacem; id primò dictum velim, absque gratia Thomisticæ sufficienti præiudicio, quæ simplex posse tribuit, & libertatem non applicat actioni; cui licet interiori, ex duritia cordis & concupiscentia præpollente, malo denique libertatis vsu resistimus. Secundò non posse, in genere dixi, vsitatâ Christo, Paulo, Concilio Tridentino, Innocentio primo, Zozymo, Celestino citatis, scribendi normâ, qui nullum aliud posse, cum antiquis Patribus agnouerunt, quàm illud quod proximè dat agere, quo gratiam efficacem propriè intellexerunt, antequam argutiores Scholæ formulæ inuentæ fuissent, quibus difficultates enodarentur, explicatiùs distinguendo gratiam actualem, in sufficientem & efficacem. Sufficientem porrò non vacuo nomine, aut exitu frustraneo dixero; cùm magno Dei miserentis dono, sufficiat interius illuminando intellectui, & mouendo affectui, vt nostram in agendo insufficientiam, & infirmitatem cognoscentes, ex propria culpa, & reluctantiâ cognitâ suffusi humiliemur; humiliati, ampliùs, hoc est efficax Dei auxilium, implorare compellamur; quem ordinem bellè describit Augustinus.*

Philip. 1. 6.

Philipp. 2. 13.

Rom. 8. 28.

Inf. p. 114. col. 1 & 2. parte. 2. alphab. error. imput.

Aug. in Psal. 106. in versum 8. Confiteantur Domino, &c.

Suares parte prima op. trip. de grat. proleg. 6. cap. 6.

Ad commendationem eius doctrinæ quod attinet, lubet cum Suare concludere. Prosper dicit eum Apostolicè scripsisse, vel quia suam de gratia doctrinam ex Apostolo Paulo præcipuè sumpsit, & validissimis eius testimoniis illam confirmauit; vel certè, quia tam verè ac fideliter de gratia scripsit, vt Apostolica Sedes Augustini doctrinam in his quæ ad dogmata pertinent, suam fecerit, ac probauerit, &c. Vnde tandem concludo, non tantùm in rebus quas Augustinus certas existimat, sed etiam in his omnibus quæ simpliciter tanquam vera & probabiliora constanter & vbique amplectitur, sententiam eius esse præferendam, nisi communis Patrum, vel Ecclesiæ authoritas obstare videatur, quod raro, vel numquam continget. Nam si alicubi id occurrerit, explicandus erit Augustinus potiùs, quàm reprobandus. *Viderint, qui eius dogmata præsumunt, vt erronea, Innocentij X. constitutione damnata, directè, vel indirectè, verbis scriptisque famosis publicare. Neque verò quemquam puto sic à recta ratione alienum, vt Dominicanos, cæterosque Thomistas, Angelico Doctori; Franciscanos aliosque Scotistas, suo pariter subtilissimo Scoto laudabiliter mordicus adhærere censeat: Et me Augustinianum, licet indignum, tanti Patris ac Doctoris Ecclesiæ dogmata profitentem, vocet in crimen. Huic vni, ceu Viro Apostolico, & in solida petra fundato, sic tutus adhæsit, consensitque disertissimus Consentius, vt his ad eum verbis gratulatorijs, & deprecatorijs scriberet.* Tu non editorum iam à me librorum lector, sed probandorum emendator electus es. Nam in illa Epistola, quam in illis meis libellis velut præfatiunculam prætuli, huiusmodi verba conscripta sunt: placuit fluctuantem fidei nostræ cymbam B. Augustini Episcopi stabilire sententiâ. Cur ergo VIR DOCTRINÆ HVIVS QVÆ IN CHRISTO EST, CVLMEN, arguere palam, corrigendum de cætero filium dubitas, cùm SENTENTIÆ TVÆ ANCHORA, nisi morsum altiùs presserit, nos certiùs stabilire non possit? &c. DOCTRINÆ TVÆ, INGENIIQVE SERENITAS, ita nebulam nostræ mentis abstergat, vt quod nunc cogitare non possumus, à te declaratum, oculis cordis videre valeamus.

Vide infra citatū Suar. parte 2. p 41. c. 1. & 51. c. 1. & seq.

Consent. Ep. 219 ad Aug. in Supplem. parte 1. pag. 4. 6.

Prudentem in hac prælectionis clausula Lectorem admonitum velim, vt quæcumque in his argumentis, tam in calce huius primi tomi, quàm in duobus sequentibus occurrerint, iuxta præmissa, & Summorum Pontificum, & Innocentij X. memoratam maximè constitutionem, eiusdemque & Successorum eius mentem, & Conciliorum decreta, ad amussim exactissimam reducta accipiat: Et me non proprio ac singulari meo sensu, sed Sanctorum Patrum, Cypriani, Ambrosij, Hieronymi, Prosperi, Primasij, Fulgentij, Gregorij magni, Isidori Hispalensis, Venerabilis Bedæ, Anselmi, Bernardi, Thomæ Aquinatis, Gregorij nostri Ariminensis, aliorumque probatissimorum Doctorum lectis & perpensis attentè scriptis in suismet fontibus, totam prælectam sæpiùs S. P. Augustini doctrinam, germano, quoad tenuitati meæ per Deum licuit, sensu intellectam exposuisse cognoscas.

Huius doctrinæ acerrimos Vindices, per omnes fermè suorum operum paginas, opto Lectores studiosos frequenter euoluere SS. Prosperum, & Fulgentium: ex quorum alterius ad Gallos, Vincentium, & Genuenses, doctissimis disertissimisque Responsis, calumnias olim impactas Augustino, & ab imperitis hodie refricatas, in limine secundi tomi diluens, vindex pacificus confutabo. Nouam præmittens diaboli machinam, quam apertiùs detegam, & confringam fortiùs, quâ suasit imprudentibus & incautis, Augustini doctrinam in dictarum quinque propositionum condemnatione fuisse proscriptam.

Cæterùm omnibus votis, S. R. Ecclesiæ, SS. Pontificum, Patrum, Conciliorum, & Doctorum eius sententiæ me Dei munere & gratiâ fuisse in hodiernum, & arctissimo ad mortem vsque fore vinculo colligatum, sacro iureiurando contestor. Ita me Deus Optimus Maximus adiuuet & Catholicam S. P. Augustini doctrinam aduersus omnes obtrectatores seruet incolumem, eamque Dominus & motor cordium suis aduersarijs, ex nolentibus, volentes faciens, *absque coactione & necessitate, & eâ qua nouit, suauitate,* cui subest, cùm voluerit, posse, *reddat acceptam.*

S. Aug lib. 4 ad Bonifac. c. 9 de Prædestin. SS. c. 8. Sap. 12. 18.

IN ALPHABETVM SENTENTIARVM,

IN QVIBVS ERRARE VISVS EST MINVS acurè cernentibus, Tertulliano adfinis Augustinus.

PRÆFATIO.

IN calce huius primi Tomi, hæreticas, erroneas, durioresque Tertulliani sententias, sanâ S. P. N. August. doctrinâ mollíturus, correcturus, & in duobus sequentibus Tomis vbique vera & sincera eiusdem Tertull. dogmata, vero Sanctissimi Doctoris sapientiæ sale, sicut in totius operis Præfatione generali promisi, conditurus; operæpretium duxi, impactos primùm, minori quàm par est reuerentiâ, tanto Patri, à tot sæculis exhibitâ, & etiamnum debitâ, errores diluere, compositâ eiusdem indiuisim cum Tertulliani dogmatibus, doctrinâ Catholicâ: ne si fortè tacitus in parentis opprobrium iactata dissimulauero; vel supinâ ignauiâ eius dedecori subscribere, vel superuacuo labore, emendatione digna in Tertull. mendosiore Augustino corrigere; vel futili nulliusque authoritatis viro, profunda ac solida Tertulliani placita confirmare; vel tandem infatuato sale mittendo foras, & ab omnibus conculcando, Tertulliani scripta omnia videar infra, supraue sobrietatem sapientibus, aspergere.

In quo quidem instituto meo, & iustius priori huic volumini complendo, & duobus aliis exonerandis hac parte, aliàs hinc inde pro rerum & verborum in Alphabeto rationali occurrentium causâ dispergenda; & texendorum argumentorum ordini meliori prouidi consultius, si Alphabeto errorum Tertull. falsò adscriptos August. errores in Alphabetum reductos præmitterem; in quibus eidem videtur affinis. Veniam dabit eruditus & sapiens lector Filio pro Patre, discipulo pro magistro, Regulam Augustini ab adolescentia, & sincerissimam eius, ex limpidissimis ac nullo extraneæ fæculentiæ cœno turbatis fontibus haustam, & longo, nec pœnitendo labore professo doctrinam; si hanc ad censuram immeritam vocatam, ad recti iudicij, & tranquillæ conscientiæ, nulloque perturbationis nubilo ac turbine concussæ tribunal prouocans, cum omni inculpatæ tutelæ moderamine, absque vlla controuersia, mero ac sincero tuendæ apertissimæ veritatis inspectu propugnem.

Tertullianum recolo, leonis mihi cuiusdam mansuetudinem suggerentem, & in suam nutriculam animum demulcentem; quem certè me non imitari pro modulo, puderet. Planè obliuiscetur feritatis leo, mansuetudinis eruditione præuentus; & cum toto suggestu iubarum, delicium fiet Berenices alicuius Reginæ, linguâ genas eius emaculans: mores bestiam relinquent, scientia naturalium permanebit. Non obliuiscetur quidem naturalium pabulorum, naturalium remediorum. *Ego verò & leoninæ prorsus bilis oblitus, omni stili superbientis suggestu posito, non atratam felle Epistolam, qualem Tertull. laudauit in Paulo, sed ipso Solis radio scriptam pacificam S. P. August. defensionem aggrediar, vt cælestis filius agnosci* Tertull. de Anima cap. 24.

promeretur. Scientia nihilominus naturalium permanebit. *Vt progenuina filij in Patrem & nutricium pietate*, delicium eius factus, *calamo linguæ Vicario*, genas eius & frontem aspersas variorum errorum sordibus emaculem. Nec remediorum naturalium immemor; *non errores, multò minus hæreses, sed* naturalia pabula, *quinimo supernaturalia, & diuina, in omnibus eius libris sumi conuincam. Per*
Io. 10. 9. *Christum* ostium intrans, ingrediar, & egrediar, & pascua inueniam. In loco pas-
Ps. 22. 1. cuæ, ibi me collocauit. *In tanti inquam Patriarchæ Ordine, Regula, doctrina, sensu quo vult & præcipit, Summorum Pontificum, Patrum, Conciliorum oraculis, sancta Mater Ecclesia Catholica ac Romana*, ibi me collocauit. *Quicquid obstrepant, nigredinem in niue, in Sole maculas, in fonte sordes, in veritate errores, in monte Galaad pascuis medicinalibus consito, eicutas & aconita permixta arguentes; hymnum cum Ecclesia in August. solemniis decantabo*: Tu de verbis Saluatoris, dulcem panem conficis, & propinas potum vitæ de Psalmorum nectare.

Ad hæc, monenti Apostolo Iacobo morigerum me, Deo donante, præstabo. Quis, in-
Iac. 3. 13. quit, sapiens & disciplinatus inter vos? Ostendat ex bona conuersatione operationem suam in mansuetudine sapientiæ. Quòd si zelum amarum habetis, & contentiones sint in cordibus vestris, nolite gloriari, & mendaces esse aduersus veritatem. Non est enim ista sapientia desursum descendens: sed terrena, animalis, diabolica. Vbi enim zelus & contentio, ibi inconstantia & omne opus prauum. Quæ autem est desursum est sapientia, primùm quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia, & fructibus bonis, non iudicans, sine simulatione. Fructus autem iustitiæ in pace seminatur facientibus pacem. *Parebo & Apostolo prohibenti* : Nemini dans
2. Cor. 6. 3. vllam offensionem, vt non vituperetur ministerium nostrum. *Deum veracem primamque veritatem ex intimis animi medullis deprecatus, vt discussa omni caligine, deterso mentis oculo, limpidam ac sinceram hauriant omnes deposito affectu prauo, veritatis saltem apertæ notitiam.*

INDEX ALPHABETICVS.

ANgelos esse corporeos.

Animas ex traduce transmitti.

Animas iustorum vsque ad iudicium extremum suspendi à gloria & visione Dei,

Baptismum ioco datum, validum esse, nec repetendum.

Bona propria non posse à Christiano in iudicio repeti sine peccato.

Christum pro solis prædestinatis esse mortuum.

Coniugij actum extra intentionem prolis, & solo fine voluptatis, esse peccaminosum.

Coniuges posse ius corporis alteri ex consensu tradere.

Creationem mundi in instanti fuisse factam.

Doctrinam eius de gratia, prædestinatione, & libero arbitrio, non esse Catholicam, sed priuatam.

Eucharistiæ Sacramentum, esse figuram & significationem corporis Christi.

Gratiæ efficacis doctrinam tollere libertatem, & inducere necessitatem Caluinisticam.

Hæreticos omnes in eius doctrina fundatos.

Infantibus necessariam ad salutem esse Eucharistiæ sumptionem.

Infantes non baptizatos non tantum pœnâ damni, sed & sensus pœnâ torqueri.

Mariam Virginem non tantùm peccato originali, sed etiam actuali fuisse obnoxiam.

Necessitatem inducendo suo de gratia dogmate, meritum per consequens tollere bonorum operum.

Patres Augustino priores in causa gratiæ potius audiendos & sequendos, quam priuatam eius de ea doctrinam.

Peccata oblita, nec in anima, nec in corpore esse peccatoris, sed in legibus æternis.

Petrum Apostolum caput esse Pelagianorum, si in doctrina August. verum est, eum non peccasse mortaliter donec Christum negaret.

Petrum saltem in amputatione auriculæ Malchi, magni criminis reum extitisse.

Prædestinatos esse multos ad malum.

Retractationes Augustini satis probare, ipsum perperam multa scripsisse, nec tamen omnia errata retractasse,

Veritatis terminos excessisse, dum pro tuenda fide contra hæreticos disputaret.

Virtutes morales Gentilium peccata censuisse.

ANGELOS CORPOREOS

ESSE, QVO SENSV SCRIPSERIT Augustinus, & an cum Tertulliano errauerit.

TERTVLLIANVM infra videbimus pluribus locis asserentem Angelos in vera carne sæpius apparuisse firmissimè tenentem, eiusque errorem exponemus & confutabimus. Sed nunc nobis pro Augustino certandum est, quem volunt à Concilio Lateranensi sub Innocentio 3. damnatum, eiusque singulariter opinionem reiectam, cap. Firmiter de summa Trinitate, quòd Angelos corporeos esse sustinuerit, scribens maximè in Psalm. 85. & 145. & Epistol. 115.

Cui censura vt breuiter, & plenè ac planè respondeam, quæro primò cur tot ex Patribus, Basilio Magno, Athanasio, Methodio & cæteris cum Augustino sentientibus, vnum elegerint Augustinum, cuius in caput Concilij Lateranensis decretum incidat. Secundò num Concilium Lateranense, vtique Generale, secundam Nicænam Synodum hoc decreto damnauerit, quæ etiã fuerat septima Synodus Gener. vt sic honestè liceat Synodos cum Synodis cõmittere. Quanquã sciã quòd in hac Synodo magis ageretur de retinendo vsu imaginũ, & Angelos pingi posse, quã vtrũ corporei essent? Tertiò. Esto, sit definitum in Concilio Lateranensi, Cano. 1. de fide Catholica. Vnus est Deus, indiuisus in essentia, & discretus in personis, Creator omnium, &c. Is ab initio temporis vtramque de nihilo condidit creaturam, corporalem, & spiritalem; Angelicam scilicet, & mundanam. *Non tamen hac diuisione facta, negauit Angelos, corpora missionibus suis & operationibus congrua, vt humano more, cum hominibus quoties Deo placitum foret, congrederentur, assumpsisse. Nec vspiam alio sensu Augustinus Angelos corporeos appellauit, aut censuit; cùm apertissime eos spiritus, siue vt loquitur Concilium, creaturas, siue substantias spiritales appellauerit, & senserit; nihil in hoc à Dionysio Areopagita cælestis Hierarchiæ cap. 1. Athanasio libro de communi essentia Patris & Filij, & Spiritus sancti; Chrysost. homil. 22. in Genesim, aliisque dissentiens. Quid enim planius, quàm quod scribit in Psalm. 103.* Spiritus, inquit, Angeli sunt, & cùm spiritus sunt, non sunt Angeli; (*id est*

Aug. *missi, vt appareant hominibus, eisque diuina nuntient*) cùm verò mittuntur, fiunt Angeli. Angelus officij nomen est, non naturæ. Quæris nomen huius naturæ, spiritus est; quæris officiũ, Angelus est; & ex eo quod est, spiritus est; ex eo quod agit, Angelus est. *Et lib. 15. de Ciuit. cap. 23.* Scriptum est, inquit,

Aug. qui facit Angelos suos spiritus, id est, eos qui naturâ spiritus sunt, facit esse Angelos suos, iniungendo eis officium nuntiandi. *Quid clarius? Quid expressius? Quid Concil. Lateranensi conformius? Piget super ea re plura congerere: euolue lector à nobis dicenda super errore Tertulliani. Cæterùm quoties occurrerit Augustinum legenti, corporeos dixisse spiritus, intellige non innata & concreta corpora putasse habere Angelos, aut esse substantias homini similes, ex spiritu & corpore conflatas; sed substantias ex natura morè spiritales, corpora suis apta ministeriis, vel prolibito, vel prountu diuino assumentes. Nec arguendus est Augustinus si Epist 115. ad Nebridium scripsit:* Cùm cogitamus aliquid, neque id nobis in nostro corpore apparet, apparere tamen posse aereis æthereisue animantibus, quorum & sensus acerrimus, & in cuius comparatione noster ne sensus quidem putandus est. *Non enim intellexit Angelos, siue dæmones, animare aërea vel æthera corpora, per veram animationem & informationem corporum, cum quibus eorum spiritus faciant vnum compositum; sed quòd hæc corpora moueant animantium modo apparente. Hoc enim paucis interiectis ibidem explicat:* Eos qui aëreo vel æthereo corpore aliquid in corporibus agunt, quæ naturali ordine penetrant, longè maiore vti facilitate ad mouendum quidquid volunt. *Ad hæc, quid durius scripsit Augustinus, Angelos animantia vocans, quàm Ezechiel de quatuor animalibus mysticis loquens? Et quidem non de inferioris Hierarchiæ spiritibus agebat, sed de ipsis Cherubim, secundum ordinem Hierarchiæ primæ tenentibus, quos tamen animalia non semel dicere, sed & pluries inculcare non dubitauit: Ezech. c. 5.* Similitudo quatuor animalium, & hic aspectus eorum, similitudo hominis in eis, &c. Facies hominis & facies leonis à dextris ipsorum quatuor: facies autem bouis à sinistris ipsorum quatuor, & facies aquilæ desuper ipsorum quatuor. *Quid quòd & aliquid monstruosius interserit, nisi quòd ad omnem formam in corporibus assumptis habilitatem exprimendam significantius: versu 6.* Quatuor, inquit, facies vni, & quatuor pennæ vni. *Capite autem decimo v. 15.* Et eleuata sunt Cherubim: ipsum est animal quod videram iuxta fluuium Chobar. *Similiter & Ioannes Apocal. 4. 7.* In circuitu sedis quatuor animalia plena oculis ante & retro, &c. Et requiem non habebant die ac nocte dicentia; Sanctus, Sanctus, Sanctus, &c. *Et quænam illa, nisi Cherubim & Seraphim apud Esa. c. 6. 3.* Clamabant alter ad alterum Sanctus: &c.

Quantum ad locum Augustino obiectum ex eius enarratione in Psalmum 85. Nihil in ea de corporeis Angelis lego vel intelligo, nisi extremâ violentiâ detorqueatur. Nullibi enim in hunc Psalmum aduerto mentionem factam Angelorum, nisi in versiculum: Non est similis tui in dijs Domine. *Vbi quidem de dæmonibus agit, quos Gentiles in Idolis colebant.* Fingant, inquit, sibi deos pagani quos volunt, adducant fabros argentarios, aurifices, expolitores, sculptores, faciant Deos. Quales Deos? oculos habentes & non videntes, &c. Sed ista non colimus, ait, non colimus: hæc signa sunt. Et quid colitis? Aliud aliquid peius: quoniam dij gentium dæmonia. Et quid? Nec dæmonia, inquiunt, colimus. Planè nihil aliud habetis in templis, nihil aliud implet vates vestros, quàm dæmonium. Sed quid dicitis? Angelos colimus, Angelos habemus Deos. Non planè nostis Angelos. Angeli enim vnum Deum colunt. Inuenimus Angelos Apoc. 19. prohibentes homines, ne se adorarent, sed verum Deum. Sed Angelos dicant, homines dicant, quia dictum est, ego dixi dij estis, &c. Non est similis tibi in dijs Domine. Quodlibet aliud cogitet homo, non est simile quod factum est, illi qui S. Aug.

fecit, &c. Deus instabilis est, &c. Angelos cogita, virtutes, Potestates, Archangelos, Thronos, Sedes, Dominationes, non est hoc Deus. Et quid est hoc ? Solùm potui dicere quid non sit. Quæris quid sit ? Quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Quid quæris vt ascendat in linguam, quod in cor non ascendit? Non est similis tibi in dijs Domine. *Expectabam certè vt Augustinus subderet :* Deus Spiritus est. Deum nemo vidit vnquam. Regi sæculorum immortali & inuisibili, soli Deo. Qui solus habet immortalitatem, &c. *Sed quantis ambagibus, & verborum anfractu opus habet, qui hoc loco probare voluerit sensisse Augustinum Angelos aut dæmones esse corporeos ? Nec magis vrget tertius in eum locus adductus ex enarratione in Psalm. 145. versu primo.*

S. Aug. Lauda anima mea Dominum. Cùm fuerit, inquit, tale corpus nostrum, corpus iam cœleste & spiritale, corpus Angelicum, in societate Angelorum, nec sic dabit consilium animæ. Semper enim corpus, quoniam corpus est, infra animam est, & quæuis anima vilis (*ignorans, peccatrix*) excellentissimo corpore excellentior inuenitur, &c. Natura animæ præstantior est, quam natura corporis, excellit multùm, res spiritalis est, res incorporea est, vicina est substantiæ Dei. Inuisibile quiddam est, regit corpus, mouet membra, dirigit sensus, præparat cogitationes, exerit actiones, capit rerum infinitarum imagines. Et quis est tandem, fratres charissimi, qui sufficiat in laudibus animę ? Et si in animæ laudibus deficitur, quæ laus est eius qui animam condidit? &c. Expedit tibi deficere laudando Deum, quàm proficere laudando te, &c. Sed licet corpus Angelicum inferius est quàm anima, consilium superiori (*scilicet animæ hominis, vel spiritui Angelo*) dare non potest, &c. Quando potest caro dare hoc consilium animæ ? Quis est ergo qui dicit, Lauda anima mea Dominum ? Nihil inuenimus amplius in homine, quàm carnem & animam. Totus homo hoc est, spiritus & caro. An fortè ipsa anima sibi dicit, & sibi quodammodo imperat, & se exhortatur atque excitat ? *Hic rogo an de Angelo dicat, vt de homine composito, totus Angelus, spiritus & corpus ? Rogo num quamquam corpus Angelicum sit inferius anima, spiritus Angelus dicatur ab Augustino inferior anima ? An non res saltem æquè spiritalis, incorporea, & vicina est substantia Dei ? Sed dices, corpus tamen bis hoc loco dicit Angelicum. Quid ni ? Sed spiritale pronuntiauit, quale futurum est nostrum cùm immortale surrexerit. Verum non ait S. Doctor, Angelum esse corpus, aut spiritum corporeum, aut ex corpore & spiritu compositum, aut spiritum corpus animantem & informantem Angelicum. Sed corpus Angelicum dixit, quale sumpserunt Angeli in claritate apparentes Pastoribus nato Domino, & mulieribus suscitato.*

S. Aug. *Miror locum expressiorem non oppositum lib. 13. de Ciuit. cap. 22.* Neque in phantasmate Angelos edisse credendum est, quando eos homines hospitio susceperunt : quamuis vtrum Angeli essent, ignorantibus, consimili nobis indigentia vesci viderentur. Gen. 18. Vnde est quod ait Angelus in lib. Tobiæ: Videbatis me manducare, sed visu vestro videbatis : id est, necessitate reficiendi corporis, sicut vos facitis, me cibum sumere putabatis. *Et quidem Hallensis 2. p. quæst. 35. Membro 4. Scotus 2. distinct. 8. tenent Angelos verè comedere in assumpto corpore, licet non operatione vitali. Et rursum August. Epist. 99. ad Deogratias quæst. 1. dicit Angelos non ficte nec inani phantasmate, sed manifesta veritate, non tamen necessitate, sed potestate comedisse. Sed nunquam voluit Angelos per vera organa vitæ principio coniuncta, & per veram carnem humanam edisse, verè tamen cibos in corpus verum, licet non humanum, per os humano simile traiecisse. Sic D. Thom. 1. p. quæst. 51. a. 3. dicit cibum ab Angelis sumptum non potuisse in eorum corpus conuerti, sicut & Theodoretus q. 68. in Gen. Dicit ergo Augustinus non edisse in phantasmate, quia veros cibos, in vera corpora licet non animata, vel viuentia transmiserunt. Videndus Suares, qui & ab hoc errore purgat Aug.*

Animas ex traduce propagari, An cum Tertulliano, scripserit August.

Consulat lector quæ infra in Tertulliani errore fusissimè dicemus, refellendo eius dogma de anima ex traduce ; & ex ibi dicendis collige, nihil dum viueret Augustinus, ab vllo Concilio definitum de Origine animæ; hoc enim tantummodò determinatum fuit in Concil. Lateranensi sessione 8. 19. Decembris, anno 1513. præsidente Leone 10. Non est ergo quod hac causâ, grauis inuratur inscitiæ nota, vel erroris elogium inscribatur Augustino; cùm liberum antè definitionem Ecclesiæ esset cuique sentire, quod vellet. Nec Augustinus ita propendebat in opinionem animæ traductæ à parentibus, vt non esset dispositus contrariam sequi, si veritas ei constaret. Nec ideo succensebat Pelagio, quòd ipse animas à Deo ex nihilo creari sentiret, sed quòd eas peccatum originale non contrahere pertinaciter, contra fidem Ecclesiæ omniumque Patrum communem sensum tueretur. Id vnum certè, de quo agebatur, constantissimè docebat & toto animi nisu contendebat; omnem humanam animam filiorum Adam, ipso conceptus instanti, peccatum originale contrahere. Quantum enim paratus esset, aliorum potius Patrum, quàm suum in hac causa quam maximè sensum sequi, abunde testatum est, in Epist. 28. ad Hieronymum vt videmus. Cùm enim dixisset : Obsecro te, quomodo hæc opinio defenditur, qua creduntur animę, non ex illa vna primi hominis fieri omnes, sed sicut illa vna vni, ita singulis singulæ. *Subycit post multa :* Doce igitur quid sentire, quid dicere debeamus, vt constet nobis ratio nouarum animarum sigillatimque factarum singulis corporibus. *Et post multa :* Quærenda, inquit, causa est atque reddenda, quare damnentur animę quę nouæ creantur singulis quibusque nascentibus, si præter Christi Sacramentum paruuli moriantur. Damnari enim eas, si sic de corpore exierint, & sancta Scriptura, & sancta est testis Ecclesia. Vnde illa de animarum nouarum creatione sententia, si hanc fidem fundatissimam non oppugnat, sit & mea: si oppugnat, non sit & tua. *Quis hic contradicat, quis insultet Augustino quasi repugnanti Ecclesiæ & Conciliorum sensui, quæ nihil adhuc à Spiritu sancto acceperat suis fidelibus reuelandum? Quis non magis miretur paratum eius, non tantum ad totius Ecclesiæ Catholicum aliquod dogma, sed & vnius Hieronymi sensum, proprio deposito sequendum, animum supra omnem docilitatem humilem ? licet obiectos ei locos Scripturæ non plene conuincere, & aliter exponi posse subyciat.* Nolo, inquit, mihi dicatur pro hac sententia (*de creatis sigillatim singulis animabus:*) debere accipi quod scriptum est: qui finxit spiritum hominis in ipso : & qui finxit sigillatim corda eorum. Aliquid fortissimum, atque inuictissimum requirendum est, quod nos cogat Deum credere nullarum animarum, sine culpa aliqua damnatorem. *Sic enim Pelagiani argumentabantur : si animæ singulis nouæ creantur, non traxe-*

runt peccatum ex anima Adæ, neque ex Deo creatore, neque ex ipsa carne quæ non est subiectum peccati, nec ipso actu coniugij legitimo, qui etsi feruidior interdum sit, venialis tantum est, nec proinde potest infantis animam inquinare originali mortali. Vnde sequitur infantem sine baptismo morientem iniustè damnari. Quod vt solueret Augustinus ante determinationem Ecclesiæ, putabat nec sine ratione probabili animas potius ex traduce fluere, & sic peccatum ex Adamo contrahere quasi ex radice & fonte corrupta manantes, quam si à Deo immediate crearentur, à quo nihil sordidum & vitiosum procedere potest. Cæterùm sic Aug. *præscriptos locos exponit & alios.* Tantumdem valet, vel plus est forsitan, creare, quàm fingere: & tamen scriptum est; Cor mundum crea in me Deus. Nec ideo putari potest anima hoc loco optare se fieri, priusquam aliquid esset. Sicut ergo iam existens, creatur innouatione iustitiæ, sic iam existens, fingitur & conformatione doctrinæ. Nec illud quod in Ecclesiaste scriptum est: tunc conuertetur in terram puluis, sicut fuit, & spiritus reuertetur ad Dominum qui dedit illum: Istam confirmat sententiam, quam volumus esse nostram. Plus enim hoc suffragatur eis, qui ex vna putant omnes esse animas. Nam sicut conuertitur, inquiunt, puluis in terram sicut fuit: & tamen caro, de qua hoc dictum est, ad hominem non reuertitur, ex quo propagata est, sed ad terram vnde primus homo factus est: sic & spiritus ex illius vnius spiritu propagatus, non tamen ad eum reuertitur, sed ad Dominum à quo illi datus est. Verùm quia hoc testimonium ita pro istis sonat, vt non omnimodò huic opinioni quam defendi volo, videatur esse contrarium; admonendam tantùm credidi prudentiam tuam, ne talibus testimoniis ex his angustiis me conaris eruere. Nam licet nemo faciat optando, vt verum sit, quod verum non est: tamen, si fieri posset, optarem vt hæc sententia vera esset: sicut opto, vt si vera est, abs te liquidissimè, atque inuictissimè defendatur, &c. Illam verò opinionem, quod ex vna fiant omnes animæ, non discutere volo nisi necesse sit. Atque vtinam ista de qua nunc agimus, si vera est, sic abs te defendatur, vt hoc necesse iam non sit. (*Discutere scilicet.*) Quamuis autem desiderem, rogem, votis ardentibus exoptem & expectem, vt per te mihi Dominus huius rei auferat ignorantiam: tamen si, quod absit, minimè meruero, patientiam mihi petam à Domino Deo nostro: in quem sic credimus, vt aliqua nobis non aperiri etiam pulsantibus, nullo modo aduersus eum murmurare debeamus. Memini prius ipsis Apostulis dictum: multa habeo vobis dicere, sed non potestis illa portare modo. In his, quantum ad me attinet, etiam hoc deputem. Neque qui hoc sciam me indignor indignum, ne hoc ipso etiam conuincar indignior: Multa enim alia similiter nescio, quæ commemorare, vel enumerare non possum.

Hic satis mirari non possum insultari Augustini modestia, qui omnibus tanta tamque varia rerum omnium scientiâ imbutus, tantam cum ingenij sublimitate & scientiæ profunditate animi demissionem vbique coniungens, omnibus sanum aliquid sapientibus reuerentia debuerat esse & stupori.

Atque vt pateat se parum curare vndecumque petenda sit origo animæ necdum ab Ecclesia definita, modo firmiter peccatum originale à singulis hominibus contrahi teneatur, sic concludit Epistolam. Et hoc, inquit, Aug. tolerabiliter ignorarem, nisi metuerem me aliqua istarum opinionum (*egerat etiam de eorum* A *opinione qui credebant animas ab initio creatas, à Deo suo tempore mitti in corpora: & aliorum dicentium animas prius in aliqua superiore vita peccasse, & inde præcipitari in carceres corporum*) contra illud quod firmissima retinemus fide, incautis obreperet mentibus. Sed antequam sciam quænam earum potius eligenda sit, (*ex traduce, vel ex vna Adami procedentes*) hoc me non temere sentire profiteor, eam quæ vera est, non aduersari robustissimæ ac fundatissimæ fidei, qua Christi Ecclesia nec paruulos homines recentissimè natos, à damnatione credit nisi per gratiam nominis Christi, quam in suis Sacramentis commendauit, posse liberari.

In Epist. porro 157. ad Optatum, quid de animarum B *origine tunc certum esset, quid adhuc salua fidei rectitudine quæri vel nesciri possit, declarat.* Vtrum, inquit, animæ, vt corpora propagatione nascantur, sintque ex illa vna quæ primo homini creata est. An creator omnipotens, qui vtique vsque nunc operatur, si nulla propagatione nouas faciat singulis proprias: sinceritatem tuam scire volo in tam multis opusculis meis numquam me fuisse ausum de hac quæstione definitam ferre sententiam, &c. Vt in neutram assertionem meus inclinetur assensus, sed adhuc inter vtramque disceptem, nimis longum est hac Epistola exprimere, &c. Vnde si origo animæ lateat, dum tamen redemptio clareat, periculum non est. Neque enim in Christum credimus vt nascamur, sed vt renas- C camur, quomodocumque nati fuerimus. Hactenus autem dicimus sine periculo latere animæ originem, vt non tamen eam partem Dei esse credamus, sed creaturam, nec de Deo natam, sed ab illo factam atque in eius genus adoptaodam mirabili dignatione gratiæ, non parili dignitate naturæ. Nec eam corpus esse, sed spiritum: non creatorem vtique, sed creatum. Nec ideo venisse in hoc corpus corruptibile quo grauatur, quòd illuc eam vitæ in cœlestibus, vel in quibuslibet aliis partibus mundi antea malè gestæ merita compulerint, &c. Illa tamen sit fides salua, qua credimus, nullum hominum, siue maioris, siue paruulæ quamlibet & recentis ætatis, liberari à D contagione mortis antiquæ, & obligatione peccati quod prima natiuitate contraxit, nisi per vnum mediatorem Dei & hominum, hominem Christum Iesum, &c.

Deinde sub finem narratâ condemnatione Pelagij & Celestij per Pontifices Innocentium & Zozymum; S. Aug. *subdit causam à nobis prætaxatam.* Hi, inquit, non ideo sunt hæretici quia dicunt animas originem de illa prima peccatrice non ducere, quod vel aliqua fortassis ratione vera dici potest, vel sine fidei labe nesciri: sed hinc conantur efficere, vnde omnino apertissimi hæretici iudicantur; animas paruulorum nihil mali ex Adam trahere, quod sit lauacro regenerationis expiandum. Nam Pelagij E de hac re argumentatio, quæ inter alia eius damnabilia, etiam litteris Apostolicæ Sedis adiuncta est, ita se habet; (*nota argumentum hoc in litteris Innocentij & Zozymi contentum, à quibus est condemnatus Pelagius:*) Si anima, inquit, ex traduce non est, sed sola caro tantùm habet traducem peccati, sola ergo pœnam meretur. Iniustum est enim, vt hodie nata anima, non ex massa Adæ, tam antiquum peccatum portet alienum: quia nulla ratione conceditur, vt Deus qui propria peccata dimittit, vnum imputet alienum.

Dehinc liberum facit Optato, credere nouam animarum creationem cum Pelagio, modo cum Zozymo

A *& Ecclesia credat omnem animam originali peccato* S. August. *obnoxiã.* Non enim, inquit, est falsa etiam in paruulorum baptismate remissio peccatorum, nec verbo tenus dicitur, sed veraciter agitur. Nam vt iam verbis vtar quæ in ipsa Epistola beatissimi Antistitis Zozymi leguntur: fidelis Dominus in verbis suis: eiusque baptismus re ac verbis, id est opere, confessione, & remissione vera peccatorum, in omni sexu, ætate, conditione generis humani eandem plenitudinem tenet. Nullus enim nisi qui peccati seruus est, liber efficitur: nec redemptus dici potest, nisi qui verè per peccatum fuerit antè captiuus: sicut scriptum est; si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. Per ipsum enim renascimur spiritaliter, per ipsum crucifigimur mundo: ipsius morte, mortis ab Adam omnibus nobis introductæ, atque transmissæ vniuersæ animæ illud propagatione contractum chirograpum rumpitur, in quo nullus omnino natorum, antequam per baptismum liberetur, non tenetur obnoxius. In his verbis Apostolicæ sedis, tam antiqua atque fundata, certa & clara est Catholica fides, vt nefas sit de illa dubitare Christiano.

Rursum indecisam de Origine animæ quæstionem parum interesse solaere, testatur, modo indubitatum sit omnem animam originale peccatum ex Adami propagatione contrahere libr. 5. cont. Iuliaaam cap. 3. circa finem. S. Aug. Vt, inquit, anima & caro pariter vtrumque puniatur, nisi quod nascitur, renascendo emendetur, profectò aut vtrumque vitiatum ex homine trahitur, aut alterum in altero, tanquam in vase vitiato corrumpitur, vbi occulta iustitia diuinæ legis includitur. Quid autem horum sit verum, libentius disco, quàm dico, ne audeam docere quod nescio. Hoc tamen scio, id horum esse verum, quod fides vera, antiqua, Catholica, qua creditur & asseritur originale peccatum, non esse conuicerit falsum. Ista fides non negetur; & hoc quod de anima latet, aut ex otio discitur, aut sicut alia multa in hac vita sine salutis labe nescitur. Magis enim curandum est, siue in paruulis, siue in grandibus quo anima sanetur auxilio, quam quo vitiata sit merito. Quæ tamen si vitiata negabitur, nec sanabitur.

Imponitur item Augustino, dum scribitur Pelagius certo tenuisse animam non ex traduce transfundi, sed à Deo creari: vt dubius enim loquebatur de anima Pelagius. Quod expressè notaait August. lib. 3. de peccatorum merit. cap. 10. S. Aug. Attende, inquit, obsecro te, quemadmodum circunspectus vir Pelagius, nam ex eius libro hæc quæ modò posui verba transcripsi, senserit quàm in difficili de anima quæstione versetur. Non enim ait, quia anima non est ex traduce: sed si anima non est ex traduce', sed sola caro, ipsa tantùm habet traducem peccati, & ipsa sola pœnam meretur. Rectissimè faciens, de re tam obscura, de qua nulla in Scripturis sanctis certa & aperta testimonia possumus inuenire, aut difficilè possumus, cunctanter loqui, potius quàm fidenter. *Vbi quæso super hac re in Pelagium querela? Vbi insultatio, & non potius cunctationis & prudentiæ in re obscura definienda laudatio? Hæreticus nimirum laudibus effertur, & depretiatur Sanctissimus Doctor Augustinus. Quo fine scit Dominus. Esto autem, magis Augustinus inclinauerit in partem animarum ex traduce propagatarum, quòd ex hac opinione facilius & Dei iustitiam, & peccati originalis in omnes animas deriuationem intelligeret, non priuato suo sensu, sed communi totius Occidentalis Ecclesia, necdum à Deo circa hanc difficultatem illuminata; quid inde insultatur Augustino? Quid de fide tum fuisse perperam & sine fundamento inclamatur, debuisse enim credere animas à Deo immediate ex nihilo creatas: & quod longe durius auditu, idipsum per Concilia Augustini tempore fuisse determinatam: cùm certum sit in postremis tantùm his sæculis, vt diximus, fuerit in Concilio Lateranensi sub Leone 10. à centum quinquaagiata annis definitam. Quod vt clarius innotescat; ipsius Augustini verba refero, sic Optato scribentis circa finem Epistola 157. Nec ex suo sensu, sed ipsius Hieronymi iam tum animarum creationem sentientis.* Aug. A me, inquit, cùm quæsisset amicus mihi charissimus, & diuinarum studiosissimus litte- B rarum, quid de hac quæstione sentirem, eique remota verecundia, hinc æstus meos & ignorantiam fassus essem, scripsit, inde longè trans mare ad doctissimum virum (*Hieronymum*) cui rescripsit ille, vt potius me consuleret, nesciens quod iam fecerat, nec aliquid à me certum, ac definitum audire potuerat. *Respondeatur hic mihi, si vel in Oriente, vbi tum versabatur Hieronymus, vir vtique Doctissimus & Catholica veritatis tenacissimus, aliquod Concilium super ea re sanxisset, an non exerte scripsisset amico Augustini, nihil de hoc dubitandum, sed certa fide tenendum vtpote ab Ecclesia per Concilium definitum, animas non ex traduce propagari, sed à Deo immediate ex nihilo creari? An illum ad Augustinum interrogandum misisset de huiusmodi quæstione, quam solutam & definitam indubie rescribere debuisset? Sed quid subiciat Augustinus, attende.* Aug. Significauit tamen, inquit, in eadem breui Epistola sua, se potius fieri, quam propagari animas credere, simul etiam admonens animarum propaginem, quia ipse in Oriente est, Occidentalem Ecclesiam solere sentire. *En vt totus Oriens & Occidens nihil adhuc liquido credit & tenet de animæ origine. En vt Occidentalis Ecclesia animarum propaginem cum Augustino sentire sole:, & vnus tamen ex tota Ecclesia Latina eligitur Augustinus, cui sine causa insultetur. Prosequitur modestia solita, de Hieronymo loquens:* Aug. Hac ego maiore occasione comper- D ta, scripsi ad eum non breuem librum, (*prolixam intelligo Epistolam 28.*) consulens eum & petens, vt prius me doceat, & tunc ad me mittat quos doceam. Qui liber meus, non vt Doctoris, sed inquisitoris, & potius discere cupientis, apud me legi potest: mitti verò vspiam non debet, vel cuiquam foras dari, nisi cùm rescripta Domino adiuuante percepero: id quod ille sentit, promptissimè ac libentissimè defensurus, si me docere potuerit, quomodo animæ non ex Adam veniant, & tamen ex illo iustam sortem damnationis inueniant, nisi ad remissionem peccatorum renascendo perueniant.

Quaàtam ab aduersariis Augustini eiusque doctri- E *na contempta abfuerit D. Hieronymus, eadem Epistola 28. quæ tota est de inquisitione originis animæ, & 29. de loco Epistolæ Iacobi Apostoli, testatur in responsione sua quæ est Epistola 30. apud Augustinum.* Domino verè Sancto, & omni mihi affectione Venerabili Papæ Augustino Hieronymus in Christo salutem. Virum honorabilem fratrem meum filium dignationis tuæ Orosium Presbyterum, & sui merito, & te iubente suscepi, &c. (*Lator fuerat Orosius Epistolarum*) duobus libellis tuis, quos meo nomine dedicasti, eruditissimis, & omni eloquentiæ splendore fulgentibus ad tempus respondere non potui. Non quod quicquam in illis reprehendendum putem) *& certe multum repra-*

beadcadus fuisset, non tantùm quod contra ipsum Hieronymum, sed multo amplius contra Concilium & Ecclesiæ fidem scripsisset, quæ Hieronymus vtique non ignorasset:) sed quia iuxta Apostolum, vnusquisque in suo sensu abundat, alius quidem sic, alius autem sic. Certè quicquid dici potuit, & sublimi ingenio de scripturarum sanctarum hauriri fontibus, à te positum, atque dissertum est. Sed quæso reuerentiam tuam, parumper patiaris me tuum laudare ingenium. Nos enim inter nos eruditionis causa disserimus. Cæterùm æmuli, & maximè hæretici, si auersas inter nos sententias viderint, de animi calumniabuntur rancore descendere. Mihi autem decretum est te amare, te suspicere, colere, mirari, tuaque dicta quasi mea defendere. *Longè alia vox, calamus, animus Hieronymo vir isque doctissimis, ab æmulis & obtrectatoribus. Nec pigebit hanc quæstionem claudere eiusdem beati Hieronymi verbis, in eius Epist. apud Augustinum 27. in qua scribit Marcellino & Anapsychiæ de origine animarum interrogantibus.* Super animæ statu memini vestræ quæstiunculæ, imò maximè Ecclesiasticæ quæstionis: (*necdum ergo definitum erat, sed tantùm quæstione variâ ventilatum in Ecclesia:*) vtrum lapsa de cœlo sit, vt Pythagoras Philosophus, omnesque Platonici, & Origenes putant, anima. An à propria Dei substantia, vt Stoïci, Manichæus, & Hispaniæ Priscilliani hæreses suspicantur. An in thesauro habeantur Dei olim conditæ, vt quidam Ecclesiastici stultâ persuasione confidunt. An quotidie à Deo fiant, & mittantur in corpora, secundùm illud quod in Euangelio scriptum est: Pater meus vsque modo operatur, & ego operor. An certè ex traduce, vt Tertullianus, Apollinaris, & maxima pars Occidentalium autumant: vt quo modo corpus ex corpore, sic anima nascatur ex anima, & similli cum brutis animantibus conditione subsistant, (*magna tamen differentia, nam Augustinus Epist. 28. Quid, inquit, de anima firmissimè teneam, non taceo; animam hominis immortalem esse, &c.*) Aug. Super quo quid mihi videatur in opusculis contra Ruffinum scripsisse me noui. *Nec tamen sua in hoc sententia, de animæ à Deo creatione, sed Augustino potius credendum, eumque super hoc interrogandum esse subiecit.* Certè, inquit, habes ibi virum sanctum, & eruditum, Augustinum Episcopum, qui viuâ, vt aiunt, voce, docere te poterit, & suam, imò per se nostram explicare sententiam. *Nec dubito aduersantes Augustino, alter scripturos fuisse, si aequè tum, de quo hic, accuratius & penitius inspexissent. Vnum optandum est, vt Patrum veterum exemplo, modestius in posterum ac religiosius de tanto Doctore loquantur, & scribant.*

An animas Iustorum à regno cœlesti & visione Dei, ad iudicium vsque suspendi, scripserit cum Tertulliano, Augustinus.

Tertulliani errorem in hac causa proprio loco in Alphabeto errorum eius accuratius excussuri multis & expressis in contrarium Augustini sententiis, hic tantùm vnam referam ex libro 1. de peccatorum meritis cap. 20. Vbi agit de paruulo, post susceptum baptisma moriente. Si, inquit, percepto baptismate de hac vita emigrauerit, soluto reatu, Aug. cui originaliter erat obnoxius, perficietur IN ILLO LVMINE VERITATIS, quod incommutabiliter manens, IN ÆTERNVM IVSTIFICATOS PRÆSENTIA CREATORIS ILLVMINAT. *Et quid est,* in lumine videre lumen? Deum videre facie ad faciem, *frui visione beatificâ; Quàm, vt ait Augustinus,* perfici in lumine veritatis, in æternum præsentia illuminari Creatoris: *Cuius gloriæ effectualis causam subiicit, sine vlla mora, & dilatione beatificam Dei præsentiam:* Peccata enim, inquit, sola separat inter homines & Deum, quæ soluuntur Christi gratia, per quem mediatorem reconciliamur, cùm iustificat impium. *Quòd si duo sunt quæ animam iusti ab intima Dei præsentia & clara Dei visione retardant: vita præsens, & mortalitas carnis, de qua dixit Deus:* non videbit me homo & B viuet: *& reatus culpæ vel pœnæ; certè cùm infans in baptismo, vel quilibet iustus pœnitentia, & bonorum operum lauacro, prorsus à culpa & pœna liber per indulgentias satisfactione debita præstita decedit, statim absque mora in cælum migrat, & Dei visione potitur; vel saltem si quas peccati reliquias moriens vsque ad nouissimum quadrantem expiatricibus purgatorij flammis eluerit, statim beatus mundo corde, quoniam ipse Deum videbit. Hinc decernitur in Concil. Flor. in decreto de baptismo.* Baptizatis nulla pro peccatis præteritis iniungenda est satisfactio, sed morientes antequam culpam aliquam committant, statim ad regnum cælorum & Dei visionem perueniunt, *hic tantùm rem notatu dignissimam à doctissimo viro Frizonio Doctore Theologo facultatis Parisiensis in sua Gallia purpurata relatam lib. 1. in Ioanne 22. retexo.* Ioannes, inquit, pro concione recitauit, Tertulliani, Lactantij, Victorini, Prudentij, Bernardi, & Græcorum Iustini Martyris, Irenæi, Origenis, Theodoreti, Oecumenij, Theophylacti, Euthymij opinionem, de visione Dei nondum ab Ecclesia damnatam, differendo, non decernendo, dixit animas vsque ad diem iudicij præstolari. *Hic mirer eruditissimum Pontificem, inter tot Ecclesiæ Orientalis & Occidentalis Patres, Tertulliani opiniones vel præcedentes, vel subsequentes, nullam prorsus Augustini fecisse mentionem, si inter eos recensendus foret qui vel in Enchiridio ad Laurentium* D *c. 108. quem Author tam in corpore sui libri quàm in margine profert, sine in aliis libris quos ipse nusquam legisse conuincitur, scripsisset ac docuisset animas iustorum à beatifica visione differri vsque ad tempus iudicij.*

Pergit ibidem Frizonius: Multi Doctores Parisienses, & Dominicani, litteras ad Pontificem misere dogmaticas. Quæstio propterea mota, an diuorum animæ è sæculo commigrantes intuitiuè, vt loquûtur Theologi, diuinam essentiam, seu facie ad faciem, vt sanctus Paulus, videant & contemplentur antè anastasim; an verò tantùm Christi humanitatem. Certissimum est, Sanctorum animas in cœlum recipi, & frui visione Dei in- E tuitiuâ. Ita docuerunt Vrbanus quartus, Clemens 4. Gregorius 10. Nicolaus 3. & Nicolaus 4. ante Ioannem 22. Vnde sanctus Hieronymus in Epistol. ad Magnum Orat. Roman. dixit Victorino Martyri in eius libris eruditionem, non eruditionis voluntatem defuisse. Docuerat enim Victorinus, Sanctorum animas sub terra esse, & eorum in nouissimo die remunerationem venturam. *Tum claudit hanc causam constitutione ab ipso facta, & litteris eadem causa scriptis Francorum Regi.* Ante obitum edidit Constitutionem tertio Nonas Decembres, Pontificatus anno vltimo, quâ asseruit animas Sanctorum videre diuinam essentiam facie ad faciem. Antea scripserat Parisios ad Regem super ea re. *Inscriptio litteræ*

hæc fuit, Regi Franciæ illustri. Litteras Regias super responsione cæterorum Prælatorum accepimus. Adhuc in eisdem Regiis vidimus contineri, quod à pluribus dicebatur, quòd nos miseramus dilectum filium Geraldum Othonis, Generalem Ministrum fratrum Minorum Parisios, ad docendum & prædicandum, quòd animæ separatæ à corpore, & à peccatis purgatæ, diuinam essentiam vsque post resurrectionem corporum non videbant. Ad quod dicimus, & asserimus coram Deo, quòd nunquam hoc cor nostrum intrauit, nec exiuit ab ore; imò supponebamus firmiter, quod inibi latè exposità legatione suâ excellentiæ Regiæ, eiusque audito beneplacito, an vellet pro eodem negotin aliquos nuntios vel aliquem destinare, &c. Et quia procuratorem prædictum Regis Scotiæ Parisiis credimus adhuc esse, excellentiam Regiam precamur attentè, vt cum dicto procuratore se informare debeat de præmissis: & si hæc quæ præmisimus inuenerit esse vera, velit celsitudo Regia relatoribus talibus minorem in aliis fidem adhibere. Datum Auenione 6. Idus Martij anno 18. *Certè si superstes esset Augustinus ab hac se calumnia non minus verè purgaret, quàm Ioannes 22. Sed superstes est in libris suis, & per se calumnia diluitur, vt satiatissimè præmisso loco probani. Vnum eodem cum Pontifice rogo, vt quisquis huiusmodi in Augustinum scripta legerit*, & si hæc quæ præmisimus inuenerit esse vera, velit relatoribus talibus minorem in aliis fidem adhibere.

Baptismumne ioco datum, validum, nec repetendum affirmauerit S. Augustinus.

Tertullianum videbimus baptismum hæreticorum prorsus reijcientem, & D. Cyprianum eius discipulum eumdem baptismum vt irritum; proindeque baptizandum ab hæretico baptizatum sentientem: cuius exemplo & authoritate subnixi Donatistæ rebaptizabant, sed cum eo vnitatem Ecclesiæ non seruabat; quod eis exprobrat August. l. 2. de baptismo contra Donatistas c. 7. Nolite, inquit, nobis authoritatem obijcere Cypriani ad baptismi repetitionem, sed tenete nobiscum exemplum Cypriani ad vnitatis conseruationem. Nondum enim erat diligenter illa baptismi quæstio pertractata; sed tamen saluberrimam consuetudinem tenebat Ecclesia, in ipsis quoque schismaticis & hæreticis corrigere quod prauum est, non iterare quod datum est; sanare quod vulneratum est, non curare quod sanum est. Quam consuetudinem credo ex Apostolica traditione venientem, sicut multa non inueniuntur in litteris eorum, neque in Concilus posteriorum, & tamen quia per vniuersam custodiuntur Ecclesiam, non nisi ab ipsis tradita, & commendata creduntur. Hanc ergo saluberrimam consuetudinem, per Agrippinum prędecessorem suum dicit sanctus Cyprianus quasi cœpisse corrigi. Sed sicut diligentius inquisita veritas docuit, quæ post magnos dubitationis fluctus, ad plenarij Concilij confirmationem perducta est, verius creditur per Agrippinum corrumpi cœpisse, non corrigi. Irruente itaque tam magna quæstione, cùm de remissione peccatorum, & de spiritali hominis regeneratione, vtrum posset apud hęreticos, vel apud schismaticos fieri, difficilè ratio redderetur, & præcederet authorita Agrippini, & nonnullorum qui ei consenserunt hominum in hac quæstione deficientium, qui maluerunt aliquid nouum moliri, quàm tenere consuetudinem, cuius defensionem non intelligebant, irruerunt in oculos animæ veri similes rationes, & intercluserunt iter peruestigandæ veritatis.

S. August.

Pergit in excusatione Cypriani, quòd inde rationes suæ prævalere sibi viderentur consuetudini malæ, inde etiam quod paratus esset rationibus in contrarium melioribus cedere. Ibidem cap. 8. Quia, inquit, tunc non extiterant, nisi qui ei consuetudinem opponerent; defensiones autem ipsius consuetudinis non tales afferrent, quibus illa talis anima mnueretur; noluit vir grauissimus rationes suas, etsi veras, quod eum latebat, sed tamen non victas, veraci quidem, sed tamen nondum assertæ (*cognita veraci & ab Apostolis tradita*) consuetudini cedere. Quam tamen consuetudinem nisi prior ante Agrippinus, & nonnulli per Africam Coëpiscopi eius, etiam per Concilij sententias differere tentauissent, non auderet iste saltem ratiocinari aduersus eam, sed in tam obscura quæstione turbatus, & vbique intuens vniuersalem robustamque consuetudinem, coarctaret se potius, & prece & intentione mentis ad Deum, vt quod postea plenario Concilio visum est, id verum esse perspiceret & doceret. Sed cùm fatigatum, præcedentis Concilij quod per Agrippinum factum est, excepisset authoritas, maluit prædecessorum suorum tanquam inuentum defendere, quàm inquirendo amplius laborare. Nam in fine Epistolæ ad Quintum ita ostendit, in quo tanquam lectulo authoritatis, quasi fessus acquieuerit. Quod quidem, inquit, & Agrippinus bonæ memoriæ vir cum cæteris Coëpiscopis suis, qui in illo tempore in Prouincia Africa, & Numidia Ecclesiam Domini gubernabant, statuit, & deliberatâ Concilij communis examinatione firmauit, quorum sententiam religiosam & legitimam, salutarem fidei, & Ecclesiæ Catholicæ congruentem, nos etiam secuti sumus. *Tum verò sic rursum benignè excusat Cyprianum cap. 9.* Hâc, inquit, attestatione satis ostendit multo magis se fuisse commemoraturum, si quod de hac re transmarinum, vel vniuersale Concilium factum esset. Nondum autem factum erat, quia consuetudinis robore tenebatur orbis terrarum, & hæc sola opponebatur inducere volentibus nouitatem, quia non poterant apprehendere veritatem. Postea tamen dum inter multos ex vtraque parte tractatur & quæritur, non solum inuenta est, sed etiam ad plenarij Concilij authoritatem roburque perducta, post Cypriani quidem passionem, sed antequam nos nati essemus, &c. Quapropter illud vnum isti considerent quod omnibus patet: si authoritas Cypriani sequenda est, magis eam sequendam esse in vnitate seruanda, quàm in Ecclesiæ consuetudine commutanda. Si autem Concilium eius attenditur, huic est vniuersæ Ecclesiæ posterius Concilium pręponendum, cuius se membrum gaudebat, & vt se in totius corporis compage retinenda cæteri imitarentur, sæpius admonebat. Nam & Concilia posteriora prioribus apud posteros præponuntur, & vniuersum partibus semper iure optimo præponitur.

Aug.

Aug.

Sed quorsum ista? quid tot & tanta hoc loco in Cypriani excusationem ab Augustino transcripta? Quid tandem in eius defensione proficimus? Multum quidem per omnem modum. *Primò vt miremur, imitemur-*

emurque Sanctissimi Patris Nostri, in Patribus etiã errantibus, si quis locus est, excusandis benignitatem; testemur & fugiamus in eos insultantium insolentiam; in culpandis si fors apertius grauiusque errauerint, cautam piamque Aug. modestiam præ oculis habeamus. Secundò vt in causa, de qua contra Augustinum agitur, aduertamus, & sequamur, in rebus necdum ab Ecclesia definitis, sensus proprij præpropere scribendi, & loquendi, iuxta Iacobum tarditatem. Tertiò in dubiis; vti de Cypriano suspicatus est, secundùm charitatis, nil perperam agentis, non cogitantis malum, omnia in melius interpretantis affectum, habeamus & ad Deum, & orationem recursum. Quartò discamus consuetudinem & traditionem Ecclesiasticam sequi, & Concilij maximè plenarij in nondum definitis expectare sententiam. Quintò sciamus, propter odium Donatistarum rebaptizantium, quos tum maximè exagitabat, & ob recentem rebaptizantium errorem, nouissimè Concilio Generali condemnatum, summopere cauisse, ne baptismum ioco datum iterandum temerè affirmaret. Cæterum August. Ep. 48. ad Vincentium. Et l. 2. de baptismo cont. Donat. c. 4. putat Cyprianum ante obitũ errorem deposuisse. Quantò, inquit, citius ipse cum Concilio Prouinciæ suæ, vniuersi orbis authoritate, patefactâ veritate, cessisset, quia profectò & vni verum dicenti, & demonstranti posset facillimè consentire tam sancta anima, tam pacata, & fortasse factum est, sed nescimus, &c. Ideo plerumque doctioribus minus aliquid reuelatur, vt eorum patiens & humilis charitas, in qua fructus maior est, comprobetur: vel quo modo teneant Vnitatem, cùm in rebus obscurioribus diuersa sentiunt; vel quo modò accipiant veritatem, cùm contra id quod sentiebant, declaratum esse cognoscunt? Quorum duorum manifestatum tenemus vnum in beato Cypriano: id est quomodò tenuerit vnitatem cum eis à quibus diuersum sentiebat. Ait enim, neminem iudicantes, aut à iure communionis aliquem, si diuersum senserit, amouentes. Alterum autem, id est quomodo accipere potuerit veritatem, contra id quod sentiebat inuentam: & si litteræ tacent, merita clamant; si Epistola non inuenitur, corona testatur: si Concilium non indicat Episcoporum, consortium indicat Angelorum. Non enim paruum documentum est pacatissimæ animæ, in ea vnitate martyrium meruisse, vnde se diuersum sentiens noluit separare. Homines enim sumus; vnde aliquid aliter sapere quàm se res habet, humana tentatio est: Nimis autem amando sententiam suam, vel inuidendo melioribus vsque ad præcidendæ communionis, & condendi schismatis, vel hęresis sacrilegium peruenire, diabolica præsumptio est: in nullo autem aliter sapere, quàm res habet, Angelica perfectio est. Quia itaque homines sumus, sed spe Angeli sumus, quibus ęquales in resurrectione futuri sumus, quandiu perfectionem Angeli non habemus, præsumptionem diaboli non habeamus. Ideo dicit Apostolus, tentatio vos non apprehendat, nisi humana. Humanum est ergo aliquid aliter, quàm se res habet sapere. Propterea dicit alio loco: quotquot ergo perfecti, hoc sapimus, & si quid aliter sapitis, hoc quoque vobis Deus reuelabit.

Aug.

Iam ex præmissis regulis modestiæ & charitatis S. August. iudicemus, & primò, vtrum verum sit quod ei imponitur de baptismo ioco dato discutiamus; & an decreto Eugenij in Concilio Florent. §. hæc omnia, & Trident. sess. 7. Can. 11. damnatus sit error eius, discutiamus.

Err. Imput. Tert. & Aug.

Libro itaque 7. de bapt. c. 53. Solet, inquit, quęri, vtrum approbandum sit baptisma, quod ab eo qui non accepit, accipitur, si fortè hoc curiositate aliqua didicit, quemadmodum dandum sit; & vtrum nihil intersit, quo animo accipiat ille cui datur, cum simulatione, an sine simulatione: si cum simulatione, vtrum fallens, sicut in Ecclesia, vel in ea quę putatur Ecclesia: an iocans, sicut in mimo: & quod sit sceleratius, in Ecclesia fallaciter accipere; an in hæresi, vel schismate, sine fallacia, id est animo non simulato: & vtrum in hæresi fallaciter, an in mimo cum fide, si quisquam inter agendum (*in ipsa actitatione mimica*) repentinâ pietate moueatur. Quamquam talem, si etiam illi conferamus qui in ipsa Catholica fallaciter accipit, mirum si dubitatur, quis cui præferendus sit. Quid enim prosit animus veraciter dantis, fallaciter accipienti non video. Sed arbitremur etiam fallaciter aliquem dantem cùm & tradens, & accipiens fallaciter agunt in ipsa vnitate Catholica; vtrum hoc magis baptisma sit acceptandum, an illud quod in mimo datur, si quis existat fideliter subitò accipiens commotus; quantum ad ipsos quidem attinet homines, plurimum distat inter credentem in mimo, & irridentem in Ecclesia; ad ipsius autem Sacramenti integritatem, nihil interfit. (*Posito quòd materia, & forma non differat*) si enim nihil interest ad integritatem Sacramenti in ipsa Catholica, vtrum id aliqui fallaciter, an veraciter agant, cùm tamen hoc idem vtrique agant; cur extra intersit non video: quando ille qui accipit, non simulatione palliatus, sed religione mutatus est. An plus valent ad confirmandum Sacramentum, illi veraces inter quos agitur; quàm ad frustrandum illi fallaces à quibus agitur, & in quibus agitur? Et tamen si postea prodatur, nemo repetit; sed aut excommunicando punitur illa simulatio, aut pœnitẽdo sanatur. Sed nobis tutũ est est, in ea non progredi aliqua temeritate sententiæ, quæ nullo in Catholico regionali Concilio cœpta, nullo plenario Concilio terminata sunt: id autem sit cura, securę vocis asserere, quod in gubernatione Domini Dei nostri, & Saluatoris Iesu Christi vniuersalis Ecclesiæ consensione roboratum est. Veruntamen, si quis fortè me in eo Concilio constitutum, vbi talium rerum quæstio versaretur, non præcedentibus talibus, quorum sententias sequi mallem, vrgeret vt dicerem quid ipse sentirem: si eo modo affectus essem, quo eram, cùm ista dictarem, nequaquam dubitarem habere eos baptismum, qui vbicumque, & à quibuscumque illud verbis Euangelicis consecratum, sine sua simulatione & cum aliqua fide accepissent: quanquam eis ad salutem spiritalem non prodesset, si charitate caruissent; quâ Catholicæ insererentur Ecclesiæ. *Vide lector vbique Augustini modestiam. Vide hic vtique claram & perspicuam eius mentem. Quod autem asserit, nihil interesse, fallaciter an veraciter, intra vel extra Ecclesiam, à Catholico vel hæretico dari, prodesse tamen quantum ad valorem neque repetendum, etiamsi fallaciter suscipiatur; proculdubio intelligit, non fallaciam in materia, & forma, aut intentione ministri, qui vel non intenderet facere quod facit Ecclesia, vel in alia materia quàm aqua elementari, vel forma corrupta essentialiter, daret; sicut Canone 46. Apostolorum tale baptisma corruptum ab hæreticis prohibetur; & in Conc. Niceno 1. Can. 19.* De Paulianistis (*id est Pauli Samosateni sectariis qui formam corrumpebant, Christum pũrum hominem docentes*) ad Ecclesiam Catholi-

eam confugientibus, definitio prolata est, vt baptizentur omnimodis. *Sed fallaciam innuit & dantis, & accipientis, qui cum in haresi esset Donati vel alterius, quam putaret & iactaret veram esse Ecclesiam, & sic falleret semetipsum, tamen intenderet facere quod facit Ecclesia, & materiam & formam Ecclesia vera seruaret. Vel fallaciam accipit ministri vel recipientis, qui simulat pietatem. Vnde communiter Scholastici dicunt, quod qui simulato & ficto animo baptisma suscipit, hoc est volens quidem baptizari & Catholicus fieri, non vult renuntiare peccato, recipit quidem characterem, sed non percipit Sacramenti gratiam, quam deposita, & recedente huiusmodi fictione, & peccati obstaculo, tunc cùm verè ad Deum conuertitur, recipit.*

Maior difficultas est in sequentibus: Vbi autem, (S. August.) inquit, neque societas vlla esset ita credentium, neque ille qui ibi acciperet, ita crederet; sed totum ludicrè, & mimicè ageretur, vtrum approbandus esset baptismus, qui sic daretur; diuinum iudicium per alicuius reuelationis oraculum, cõcordi oratione, & impensis supplici deuotione gemitibus implorandum esse censerem. Ita sanè, vt post me dicturos sententias, ne quid iam exploratum & cognitum afferrent, humiliter expectarem: quantò magis ergo nunc, sine præiudicio diligentioris inquisitionis, vel maioris authoritatis istud dixisse accipiendus sum? *Et hic tamen magnum praiudicium honoris infertur Augustino, qui currente calamo sibi hanc quastionem obyciens, sine praiudicio diligentioris inquisitionis, repente respondit, in dubio, diuinum implorandum auxilium, & ipsi à Catholicis cum ludibrio insultatur.*

Aduertamus, quaso, tanta scientia, tantaque animi prasentia & perspicacitatis ingeny virum, non sine causa suum in huius dubij solutione suspendisse iudicium; ne reprobans baptismum, qui totus ludicrè, mimicè & iaculariter ageretur, incideret in rebaptizantium errorem, qui tunc maximè reprehendebatur ab ipsomet, in Donatistis. Ad hac, baptismi materiam nouerat aquam, secundùm Hieronymum, & Tertullianum, ab exordio mundi Spiritus sancti vectaculum, qui cùm superferretur aquis, *eas iam tum Sanctus sanctificans, lauacro salutari baptismi destinabat. Recolebat & Christum Dominum Iordanis aquas propria sanctificasse baptismo, eodem Spiritu sancto, Sanctum Sanctorum in specie vngente columba. Cogitabat eumdem Christum institutorem Sacramenti, materiam eius & formam Apostolis prascripsisse, dicendo:* Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, &c. *Et rursum, in ipso ascensus in cælum procinctu, dixisse discipulis:* Euntes docete omnes gentes baptizantes eos, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. *Didicerat à Sapiente, quia* sermo illius potestate plenus est. *A psalte hauserat, quòd* fidelis Deus in omnibus verbis suis; & quæ procedunt de labiis suis non faceret irrita.

Hac apud se recogitans, & nullam habens Ecclesia definitionem, baptismum ioco datum irritantem, quid faceret? Quò, nisi ad Deum, & orationem se conuerteret? Praterea nosse poterat, quod sancto Athanasio puero inter pueros ludenti & mimicè vtique, sicut grandiorum, & maturarum actionum mimi sunt & simia pueri, acciderat, baptismum coëuis suis ministranti. Referente quippe Ruffino, libro primo, cap. 14. & Sozomeno libro secundo, cap. 16. cùm Athanasii socij Presbyteros & Diaconos fingerent, & qua in Ecclesiis fieri solent, actitarent, ipse Episcopum A *agens, aliquos Catechumenos baptizauit. Qua videns eminus Alexander Patriarcha Alexandrinus eademque ritè & iuxta morem Ecclesia gesta intelligens, statuit eos non esse rebaptizandos, sed tantùm supplenda qua à Sacerdotibus agi solent. Athanasium verò cum aliis instruendum primò tradidit; deinde eum consiliorem suum & scribam fecit. Qui tamen & ipse in vita Sancti Antony, non semper cum Alexandro mansisse, sed profectum in eremum magno illi Antonio se adhasisse testatur. Hic quaero quid ageret Athanasius puer, nisi ludum & iocum, vsque ad ipsius Episcopi personam? Sed quia materiam & formam baptismi applicabat, & rogatus quid vellet agere, hoc inquit, quod vidi in Ecclesia factitari, ideo baptismum huiusmodi Patriarcha noluit reprobare.* B *Sed de gentilibus, & extra Ecclesiam & fidem positis est sermo. Pensitat Augustinus & iure non vult pracipitare sententiam. Supponit enim idem prorsus, iocularirer licet, inter eos fieri circa baptisma, quod fieri solet in Ecclesia.*

Quid si non tantùm ioco, sed in ipsius Ecclesia ludibrium intendat iam conferens, quàm suscipiens facere quod facit Ecclesia, & de facto faciat quod facit Ecclesia, quid respondeat Augustinus in ancipiti mentis angina, hinc iocum & multò amplius ludibrium S. Matris Ecclesia, & tanti mystery sacrilegam perosus prophanationem: inde inscrutabile Dei iudicium, potentiam omnem defectum supplere valentem, sapientiam prudentum, prudentiam infatuantem, misericordiam Christi etiam pro subsannatoribus C *suis in cruce orantem, & cum sanguine aquam ex latere in baptisma salutare fundentem; quid inquam certi in incerte hactenus articulo pronunciet, ac non magis humilis & deuotus oratione supplici diuinum expectet oraculum?*

Quin etiam probabilissimum est, dubia fuisse cogitatione fluctuantem, quomodo proposita nodum difficultatis solueret, nec baptismum huiusmodi irritum liquidò declararet, cum centum circiter annis priusquam hac scriberet, casus similis accidisset, Anno Christi 303. quem refert Martyrologium Romanum 25. Augusti & acta eius apud Surium tom. 4. sub Diocletiano & Maximiano Imperantibus, Anno 20. Ex Marcellini Papa octauus Genesius mimus, imperatore spectante, cum in theatro in le- D *cto decumbens fingeret se velle suscipere baptismum, aliis actoribus ministros agentibus, repente Dei virtute mutatus est, Angelo sibi reuelante omnia antea acta vita peccata aquâ salutari diluenda, si verè Christum induere proponeret, seriò agere cœpit quod iaculariter hactenus actitauerat: vsque adeo vt se Christianum publicè proclamans & Imperatorem, populumque ab idolorum cultu ad Christi fidem abducere tota vocis & animi contentione laborans, post multa tormenta martyrij palmam sit consecutus.* Hæc mutatio dexteræ excelsi. *Fæliciorem longè sortem adeptus Genesius Deo miserante, quam miser alter Deo vltore furentis Aiacis personam referens, quem Lucianus de Saltat. Circa finem narrat tantopere ra-* E *ptum affectu, animoque perturbatum, vt in insaniam fuerit verissimè conuersus. Martyrologium item & Menologium Gracum 18. Kal. Maij idem quod Genesio, Ardaleoni pariter Dei gratia contigisse referunt, qui ex mysteriorum Ecclesia mimo, serio factus est Christianus & Martyr. Quid quod & Augustinus Alipio iam senis scribens cum magna exultatione animi recitat cuiusdam Dioscori Archithearri conuersionem Ep. 67. qui cùm diu in ludendis Christianis* (Aug.) *rebus iaculariter effusus fuisset, post multos renisus sacrum baptisma suscepit.*

Architheater, inquit, etiam Dioſcorus Chriſtianus fidelis eſt ſimul (*cum altero Gabiniano*) gratiam conſecutus. Audi etiam quemadmodum: neque enim ceruicula illa, vel lingua, niſi aliquo prodigio domarentur. Filia eius in qua vnica acquieſcebat, ægrotabat, & vſque ad totam deſperationem ſalutis temporalis, &c. Dicitur ille ſenex tandem conuerſus ad implorandam Chriſti miſericordiam, voto ſe obligaſſe Chriſtianum fore, ſi illam ſaluam videret. Factum eſt. At ille quod vouerat diſſimulabat exſoluere: ſed adhuc manus excelſa: nam repentinâ cæcitate ſuffunditur, ſtatimque venit in mentem vnde illud eſſet: Exclamauit confitens atque iterum ſe recepto lumine impleturum eſſe quod vouerat. Recepit, impleuit, & adhuc manus excelſa. Symbolum non tenuerat, aut fortè tenere recuſauerat, & ſe non potuiſſe excuſauerat. Deus viderit. Iam tum poſt feſta omnia receptionis ſuæ, (*vel vt alij legunt poſt confeſſa omnia deceptionis ſuæ*) in paralyſim ſoluitur, multis ac penè omnibus membris & etiam linguâ. Tunc ſomno admonitus, confitetur per ſcripturam, ob hoc ſibi dictum eſſe accidiſſe quòd Symbolum non reddiderit. Poſt illam confeſſionem redduntur officia omnium membrorum, niſi linguæ ſolius: ſe tamen didiciſſe Symbolum, ideoque memoria iam tenere, nihilominus in eadem tentatione litteris faſſus eſt: ſicque omnis eſt ab eo deleta nugacitas, quæ vt ſcis, multùm decolorabat naturalem quandam eius benignitatem, cumque inſultantem Chriſtianis faciebat valdè ſacrilegum. Quid dicam, niſi Domino hymnum canamus, & ſuperexaltemus eum in ſæcula?

Quòd ſi prioris ſæculi & ſuæ etiam ætatis experientia doctus Auguſt. Dei miſericordiam nedum ioculariter baptiſmum agentibus, ſed & impietate ſacrilega ſacris eius myſterijs illudentibus, poſt tot crimina, & quod amplius eſt, in ipſo flagranti delicto baptiſmi gratiam nouerat indulſiſſe Paganis: quid tam ſannis in eo dignum & vituperio reperitur, ſi hæſitanti animo, num tantùm ioculariter, licet in totum mimicè actus & ſuſceptus baptiſmus, Deo interius dantem & ſuſcipientem mouente, & ratum faciente baptiſmum, omnemque primæ intentionis per ſubitam inſpirationis gratiam, aut alia ſibi nota via ſupplente defectum, diuini ipſe ignarus conſilij reprobare deberet, aut iterandum pronuntiare, niſi diuino dubium omne tollente oraculo?

Ne quis ergo id in poſterum, vt menti infirmæ, vel ad ſingula hæſitanti animæ vertat opprobrio: vel quod grauius eſt eum in hac cauſa ab Eugenio 4. in Concilio Flor. & à Tridentino damnatũ, minus reuerenter obtrudat; Verba ipſa vtriuſque refero, quo ne verbulo quidem aut ſyllaba perſtringitur Aug. Sic enim habet decretum Concilij Florentini, primò quidem de omnibus Sacramentis: Hæc omnia Sacramenta tribus perficiuntur, videlicet rebus tanquam materiâ, verbis tanquam formâ, & perſonâ miniſtri conferentis Sacramentum cum intentione faciendi, quod facit Eccleſia. Quorum ſi aliquid deſit, non perficitur Sacramentum. Inter hæc Sacramenta tria ſunt, Baptiſmus, Confirmatio, & Ordo, quæ characterem, id eſt ſpirituale quoddam ſignum à cæteris diſtinctum imprimunt in anima indelebile, vnde in eadem perſona non reïterantur: reliqua verò quatuor, characterem non imprimunt, & reïterationem admittunt, &c. *Tum de baptiſmo ſigillatim:* Materia huius Sacramenti eſt aqua vera & naturalis, nec refert frigida ſit, an calida: forma autem eſt, Ego te baptizo, in nomine Patris,

A &c. non tamen negamus, quin & per illa verba baptizetur talis ſeruus Chriſti, in nomine Patris, &c. Quoniam cùm principalis cauſa, ex quo baptiſmus virtutem habet, ſit ſancta Trinitas, inſtrumentalis autem ſit miniſter qui tradit exterius Sacramentum, ſi exprimitur actus qui per ipſum exercetur miniſtrum, cum ſanctæ Trinitatis inuocatione, perficitur Sacramentum. Miniſter huius Sacramenti eſt Sacerdos, cui ex officio competit baptizare. In cauſa autem neceſſitatis, non ſolùm Sacerdos vel Diaconus, ſed etiam laïcus, & mulier, imo etiam Paganus, & hæreticus baptizare poteſt dummodo formam ſeruet Eccleſiæ, & facere intendat, quod facit Eccleſia.
B *Canon autem Concilij Trident. ſeſſ. 7. non ſecundus eſt, ſed 4. de baptiſmo.* Si quis dixerit baptiſmum qui etiam datur ab hæreticis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, cum intentione faciendi quod facit Eccleſia, non eſſe verum baptiſmum, anathema ſit.

Quid hic reijcit aut damnat opinionẽ Auguſtini? De ſola intentione lis eſt, quam etiam Pagani & illuſores habere poſſunt, intendentes etiam in ludibrium Chriſti & Eccleſiæ, baptizando facere quod facit Eccleſia: vel in ipſo irriſionis actu Deo iocantis & inſultantis etiam animum conuertente. Qui actus intentionis cùm ſit occultus, nil de hoc voluit, aut debuit Auguſtinus definire, nulla adhuc Eccleſiæ expreſſa declaratione facta.
C *Videamus quid de intentione miniſtri ſenſerit doctor Angelicus quem etiamnũ lego dum hæc ſcribo, à Summis Pontificibus, Doctoribus, Vniuerſitatibus, non modo Pariari laudibus Auguſtino, ſed etiam ſuperferri. Qui ore Ioann. 22. quot articulos tot edidiſſe miracula refertur. Quem Innocent. 3. pluſquam Salomonem appellauit, cuius opiniones qui ſequitur, nunquam à ſemita veritatis aberrabit. Et hic tamen quantuſcumque vocetur, vbique & per omnes penè articulos & paginas Auguſt. dogmatibus ſolidis fundatur, ſententiis ornatur, doctrinâ decoratur. Hic itaque præmiſſis à nobis circa defectum intentionis miniſtri ſic reſpondet, 3. p. q. 64. art. 8.* Quando vnum eſt indifferens ad multa, verbi gratia ablutio, debet ad vnum effe-
D ctum determinari per intentionem. *In concluſione ſic habet:* Cùm, inquit, ea quæ in Sacramentis geruntur, poſſint diuerſimodè, & propter diuerſa agi, neceſſaria eſt in Sacramentorum adminiſtratione intentio miniſtrantis, ſeu Eccleſiæ: *Et in corpore.* Cùm miniſter ſit inſtrumentum animatum cauſæ principalis, id eſt Chriſti, debet ſuâ intentione ſe ſubijcere principali agenti, mouendo membra ſua, & applicando materiam & formam. *Et in reſponſione ad ſecundum, refert duplicem opinionem: quarum prima tenet, defectum intentionis miniſtri ſupplere Chriſtum, intus baptizantem puerum: in adultis autem, fidem & deuotionem ſuſcipientis, non quidem characterem, ſed iuſtificationem. Quod*
E *& factum eſt in baptiſmo Geneſij, deuotione eius & fide, & Chriſto ſimul ſupplente defectum intentionis rectæ miniſtri, in eo quod licet intenderet facere in repræſentatione ſua mimica, quod facit Eccleſia, Eccleſiam tamen; & Chriſtum ipſum irridere volebat. Secundam opinionem præfert, quæ dicit miniſtrum agere in perſona totius Eccleſiæ, cuius eſt miniſter; cùm in verbis quæ profert, exprimatur intentio Eccleſiæ, quæ ſufficit ad perfectionem Sacramenti, niſi contrarium exprimatur ex parte miniſtri, vel recipientis Sacramentum. Ad tertium denique:* Cùm non ſit in poteſtate hominis, iuxta pſaltem dicentem, cor meum dereliquit me, actualis aduertentia, & intentio; ſufficit virtualis. *Quibus poſitis ſic rurſum Auguſtinum excuſandum puto Cùm enim ſciret Chriſtũ hunc*

posse intentionis supplere defectum, nec posset arcanum eius super salute generis humani in tali baptismo, absque reuelatione vosse iudicium; certumque sit, quemcumque hominem etiam hereticum & paganum posse esse huius Sacramenti ministrum; ideo rectissimè censendus est dixisse, in hac causa incerta, diuinum expectandum oraculum.

Baptismi-ne gratiam peccati remissiuam, impedire malitiam ministri, scripserit Tert. consentiens Augustinus.

L*Ongè in hac causa diuersa nedum, sed & aduersa mens Augustini & Tert. Hic enim, vt in eius errore de baptismo per Aug. refutato videbimus; de baptismo c.15.* Circa hæreticos, inquit, quid custodendum sit dignè quis retractet, ad nos enim editum est. Hæretici autem, nullum habent consortium nostræ disciplinæ, quos extraneos vtique testatur ademptio communicationis. Non debeo in illis cognoscere, quod mihi est præceptum; quia non idem Deus est nobis & illis, nec vnus Christus, id est idem: ideoque nec baptismus vnus, quia non idem. Quem cùm ritè non habeant, sine dubio non habent: nec capit numerari, quod non habetur: ita nec possunt accipere, quia non habent. *Errorem hunc à magistro suo Tertulliano hauserat Cyprianus. Sed Aug l.2. contra Cresconium cap.32.* Non accipio quod de baptizandis & schismaticis beatus Cyprianus sensit, quia hoc Ecclesia non accipit, pro qua beatus Cyprianus sanguinem fudit, &c. Ita hoc Cypriani non accipio, quamuis inferior incomparabiliter Cypriano: sicut illud Apostoli Petri Galat. 2. quòd Gentes Iudaizare cogebat, nec accipio, nec facio, quamuis inferior incomparabiliter Petro, &c. Audi ex Epistolâ quam de vnitate conscripsit: Auelle, inquit, radium Solis à corpore, diuisionem lucis vnitas non capit; ab arbore frange ramum, fractus germinare non poterit: à fonte præcide riuum, præcisus arescit. In his Cypriani verbis, non intelligimus lucem non capere diuisionem, nisi in sanctis regno Dei prædestinatis, qui diuidi ab Ecclesia nullo modo possunt. (*Intellige vel iam introductis in regnum, vel si viuunt adhuc, finaliter diuidi non possunt, licet ad tempus humanâ fragilitate possint diuidi.*) Et non germinare ramum fractum, salutis æternæ germine, accipimus: ariditatem verò riui à fonte præcisi, in eo quòd S. Spiritu vacuantur, qui ab vnitate separantur, agnoscimus; non in Sacramento baptismi, quod & boni, & mali habere possunt, ita foris apertè, quemadmodum intus occultè ab Ecclesiæ sanctitate separati. *Habere autem & conferre posse Sacramentum baptismi dixit, tam bonos quàm malos, quod prudenter & cautè discernendum est, propter duplicem effectum baptismi, characterem videlicet, & gratiam remissiuam peccati. Nam apud hæreticos baptismus quidem verè & idem qui confertur in Ecclesia, quantum ad characterem pertinet & gratiam, datur infanti nihil ponenti obstaculi: adulto autem schismatico qualis erat Donatista, & hæretico sensu fidei, & cordis diuisione, ab vnitate Ecclesiæ separato, quandiu talis est, non tantùm ab hæretico, sed nè à Catholico quidem conferri potest gratia remissiua peccati: sicut nec cuicumque adulto, baptismum quidem suscipere volenti ex animo, sed peccato vel vnico mortali renuntiare nolenti.*

His positis, plana & facilis est responsio ad locum A *quem non intelligentes aliqui turpissimam notam erroris impingunt Sanctissimo Doctori, l. 5. de baptismo contra Donatistas cap.21. & 22. quasi censuerit gratiam Sacramentorum quibus fit remissio peccatorum pendere à sanctitate vel iniquitate ministri. Petrus Pictauiensis sententiarum parte 3. c.16. Et Magister sententiarum, l.4. dist.19. c.1. vbi de potestate ligandi & soluendi:* Cùm constet, inquit, non omnes Sacerdotes, illas duas claues habere, quia scientiâ discernendi plerique carent: de altera id est potentia ligandi & soluendi, quæritur vtrum omnes Sacerdotes eam habeant. Quidam enim hanc potestatem putant illis solis esse concessam qui do-
B ctrinam simul ac vitam Apostolorum seruant. Illas enim claues promisit Dominus Petro & imitatoribus eius tantum vt aiunt. Qui etiam authoritatibus vtuntur in munimentum suæ opinionis. Hoc enim dicunt Augustinum sensisse, vbi ait, remissionem peccatorum vel per seipsum facit Deus, vel per columbæ membra. Dicit etiam idem peccata dimitti, vel teneri à sanctis. Idem super Exodum, vbi de lamina aurea semper in fronte Sacerdotis. Hęc, inquit, significat fiduciam bonæ vitæ, quam qui verè perfectéque, non significatione, sed veritate Sacerdos habet, solus potest auferre peccata. Item Gregorius homil. 26. in Euangelia: Illi soli habent in hac carne positi, potestatem ligandi & soluendi sicut sancti Apostoli, qui illorum exempla simul cum doctri-
C na tenent. Item ex dictis Origenis, hæc potestas soli Petro concessa est & imitatoribus Petri. Nam quicumque vestigia Petri imitantur, habent rectè ligandi & soluendi potestatem. *Sed c. 2. opinionem alteram præfert:* Aliis, inquit, videtur, quod & mihi placere fateor, cunctis Sacerdotibus hanc clauem dari, scilicet ligandi & soluendi: sed non eam rectè & dignè habent, nisi qui vitam & doctrinam Apostolicam seruant. Nec præmissæ authoritates, malos Sacerdotes hanc potestatem negant habere, sed illos solos dignè ac rectè hac potestate vti significant, qui præditi sunt vitâ & doctrinâ Apostolicâ, &c. & per Dominum tantùm, vel per Sanctos, in quibus habi-
D tat Spiritus sanctus, dignè & rectè fit remissio, vel retentio peccatorum. Fit tamen & per illos qui sancti non sunt, sed non dignè vel rectè. Dat enim Deus benedictionem dignè poscenti, etiam per indignum ministrum. *Quod & confirmat ex Hieronymo in verba Christi ad Petrum, Matth. 16.* tibi dabo claues, &c. Habent enim, inquit, eandem iudiciariam potestatem alij Apostoli, habet & omnis Ecclesia in Episcopis & Presbyteris (*supple Parochis, vel approbatis.*) Sed ideo Petrus eam specialiter accepit, vt omnes intelligant, quia quicumque ab vnitate fidei & societate Ecclesiæ se separauerit, nec à peccatis solui, nec cælum potest ingredi. *Atqui locus August citatus ex l.5. de baptismo agebat, in quo fit remissio peccatorum: quam neque Donatistæ hæretici & schismatici, vtpote excommunicati & suspensi, vinctâ & ligatâ potestate cla-*
E *uium, licet Presbyteri & Episcopi forent, in Sacramento pœnitentiæ dare non poterant: nec ipsi, aut quicumque Laici, in baptismo gratiam peccati remissiuam, cuicumque adulto schismatico & ab vnitate Ecclesiæ diuiso conferre.*

S. Aug.

Aug.

Et hunc esse genuinum sensum August. clarissimum erit verba eius attentè consideranti. Ita enim scribit l. 5. de baptismo cont. Don. c.21. & 22 Sacramentum, inquit, gratiæ dat Deus per malos; ipsam verò gratiam non nisi per seipsum, vel per sanctos suos: *(scil. vt suprà, per malos non dat, scilicet rectè &*

Rectè : peccant enim granster in malo statu Sacramentum gratia ministrantes,) & ideo remissionem peccatorum, vel per seipsum facit, vel per illius columbæ membra , (*Ecclesia videlicet de qua in Cant. vna est columba meâ: quâ pracisi vt membra putrida, excommunicati & suspensi Donatista, in Sacramento pœnitentia remissionem dare non poterant: neque in baptismo conferre adultis schismaticis , suo schismate & odio Catholicorum obicem gratia ponentibus :*) quibus ait, si cui dimiseritis, dimittentur, si cui tenueritis , tenebuntur. Baptismum verò (*quoad characterem indelebilem , & initerabilem*) quod Sacramentum remissionis peccatorum , (*supple est,*) quia nulli dubium est, habere etiam homicidas posse , qui in tenebris sunt vsque adhuc , quia de cordibus eorum fraternum odium non exclusum est ; siue nulla eis peccata dimissa sint, si non in melius mutato corde baptizati sunt: siue continuò, dimissa redierint : & per seipsum, quia Dei est, sanctum esse cognoscimus : & siue tradatur, siue accipiatur à talibus, nullâ eorum peruersitate violari , siue intus, (*quoad characterem, vel in Ecclesia*) siue foris. *Id est in materia & forma: vel apud hareticos & schismaticos datum, legitimum est baptisma , nec repetendum , quamuis eius ministri sancti non sint , id est in charitate viui tanquam membra Ecclesia, nec participes Spiritus sancti qui sponsus est vnica columba ; quique in Christum baptizatum in Iordane specie columba descendit. Prosequitur Augustinus & clarius mentem suam aperit.*

Aug. Proinde consentimus Cypriano (*in Ep. 12. ad Iubeianum,*) hæreticos remissionem dare non posse, baptismum autem dare posse , quod quidem illis & dantibus, & accipientibus valeat ad perniciem, (*quia in malo statu, & diuisionis, non ab vno priuato proximo sed à tota Ecclesia Catholica,*) tanquam tanto munere Dei malè vtentibus : sicut etiam maligni & inuidi, quos & intus esse testatur, (*de quibus 1. Io. 2. Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis sicut area cum trituratur, quicquid inde volat, non est triticum, sed non quicquid ibi est, triticum est. Sunt enim multi hæretici & schismatici fingentes se esse Catholicos,*) remissionem peccatorum dare non possunt, cùm eos baptismum dare posse omnes fateamur. (*Quod vtique intelligendum est dare non posse, defectu accipientis , qui per haresim aut schisma est incapax remissionis peccatorum , quandiu retinet in corde maximū peccatorum , contra maximā virtutum omnium concepto & retento odio in Catholicam Ecclesiam*

Aug. *& omnem Christianum.*) Si enim de his qui in nos peccauerint dictum est, si non dimiseritis peccata hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra : quanto magis fieri non potest, vt eis peccata dimittantur, qui fratres à quibus diliguntur oderunt, & in ipso odio baptizantur, quibus tamen postea correctis, non rursus baptismus datur , sed ipsa venia quam tunc accipere non meruerunt, in vera conuersione præstatur?

Alter locus quem aduersantes August. ex Magistro Sententiarum contra ipsum opponunt , petitur ex Exo. 28. 36. & seq. Facies & laminam de auro purissimo : in qua sculpes opere cælatoris sanctum Domino. (*Sanct. Pagn. ex Hebr. sanctitas Domino. 70. sanctificationem Domini. Paraph. Chald. sculpes super ea scriptura distincta sanctum Domino*) ligabisque eam vittâ hyacinthinâ, & erit super thiaram imminens fronti Pontificis. Portabitque Aaron iniquitates eorum quæ obtulerunt & sanctificauerunt filij Israël , in cunctis muneribus & donariis suis. Erit autem lamina semper in fronte eius, vt placatus sit eis Dominus. *Locum sic exponit*

A *Aug. l. 2. quæst. in Eptateuchum q. 120.* Ibi, inquit, dicit Sacerdotem Sanctorum auferre peccata quæcumque sanctificabunt, inquit, filij Israël omnis datus Sanctorum eorum. Quod arbitror dictum in eis sacrificiis quæ offerunt pro peccatis suis: vt non sanctorum hominum intelligamus , sed sanctorum , ab eo quod sunt sancta quæ offeruntur. Cùm ergo de lamina dixisset, adiunxit atque ait, & auferet Aaron peccata eorum, quæcumque sanctificabunt filij Israël omnis datus (*Sept. apud nos habent in translatione, omnis muneris, quod aequiualet datus ,*) Sanctorum eorum : id est, Sacerdos auferet quæcumque offerunt pro peccatis suis; quæ dicuntur & sancta, quia iustificantur, & peccata, quia pro peccatis offeruntur, sicut multis lo-

B cis hoc ipsum euidenter scriptura commemorat. *Tum subijcit euidentissimā propositi obscurè dubij solutionem.* Quòd autem, inquit, adiungit, & dicit: erit super frontem Aaron semper acceptum illis in conspectu Domini , ad laminam illam reuertitur. In quo aduertendum si inueniri potest, qui non habeat necessitatem pro suis offerre peccatis , præter Christum, qui solus potest omnium auferre peccata. Intelligitur frontis ornamentum, fiducia bonæ vitæ, quam qui verè perfectéque, non significatione, sed veritate Sacerdos habet, solus potest auferre peccata, nec habet necessitatem offerre pro suis. *Stupendum planè, quàm truncato loco sic turpiter imponatur August. Videu lector duo hic ab Augustino præstari. Primò enim op-*

C *ponit Sacerdotem Sacerdoti, Aaronem Christo, figuratiuum vero, merum hominem & peccatorem, homini Deo, ab omni peccato immuni & perfectè sancto & in illo, nec solâ significatione, sed perfectâ veritate solum atque vnicum, agnum & Pontificem , qui possit omniū auferre peccata. Secundò, in huius veritatis confirmationem profert locum ex Apostolo depromptum. Hebr. 7. 26.* Talis enim decebat vt nobis esset Pontifex, Sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus , excelsior cælis factus : qui non habet necessitatem quotidie , quemadmodum Sacerdotes, (*transl. Syr. necei est necesse quotidie, vti summo Sacerdoti*) prius pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populi: hoc enim (*supple postremum, &*

D *pro populis, non pro suis,*) fecit semel seipsum offerendo. *Præclaram rationem addit Paulus* : Lex enim homines constituit Sacerdotes infirmitatem habentes : sermo autem iusiurandi (*de quo supra dixerat: Iurauit Dominus, &c. Tu es Sacerdos in æternum*) qui post legem est, (*Syr. factus est post legem psalte nimirum longè post Moysem dicente*) filium in æternum perfectum. *Rogo quid hic August. de Sacramenti ministro malo , qui non possit conferre peccatorum remissionem ? Non de ministro certè loquitur, sed de Christo Pontifice Maximo & Sanctissimo. Confirmat idipsum l. 2. cont. Ep. Parmen. c. 7.* Euigilemus, inquit, aliquando atque videamus, in Sa-

E cerdotibus illius temporis cùm corporalia vitia vitabantur, illum præfigurari, qui cùm esset Deus, factus est propter nos homo , solus verus agnus immaculatus, & Sacerdos sine vitio. Ideoque & tunc Sacerdos solus intrabat in Sancta Sanctorum, populus autem stabat foris : sicut nunc ille Sacerdos post resurrectionem suam intrauit in secreta cælorum , vt ad dexteram Patris interpellet pro nobis ; populus autem cuius ille Sacerdos est, adhuc foris gemit, &c. Vsque adeo tunc quando sine vlla macola & sine vllo vitio, quia non poterant animi Sacerdotum, corpora quærebantur; solus ille Pontifex noster præfigurabatur, non isti superbi & impij, (*Donatista*) qui fornicantem

animam non zelant sponso, sed ei audent se ostentare pro sponso.

Quod autem ministrorum malitia ipsis solis noceat, nec officiat validitati Sacramenti, neque illud dignè recipienti vbique testatur Augustinus, & sententiarum multitudine nos obruit, l. 2. cont. Cresconiũ cap. 8. vbi de malis ministris. Si, inquit, etiam talis (*prauus etiam hæreticus*) ius sibi baptismatis vsurpauerit, & dederit, non eum sibi vsurpare debuisse dico, non autem dedisse non dico: Ille verò qui accipit, si homo bonus ab homine malo, si fidelis à perfido, si pius ab impio; perniciosum erit danti, non accipienti. Illud quippe sanctum malè vtentem iudicat, benè accipientem sanctificat. Si autem & ille qui accipit, iniquè acceperit, nec sic rescissum, sed agnitum quod per se oberat, correcto proderit Sacramentum, &c. Sicut iste peccator si ius sibi prædicandi testamenti diuini vsurpauerit, sibi nihil prodest, audientibus autem & facientibus, non ipse, sed quod prædicati prodest: ita & ille qui ius baptismatis, sibi vsurpare non debuit, sibi nocet qui bonum malè vsurpauit, non ei qui bonum benè percepit. *Et l. 2. cont. litteras Petiliani cap. 48.* Si satis absolutum tibi videtur quod dixisti, qui non fuerit innocens, non habet sanctitatem. Quæro, si non habebat Saül Sacramenti sanctitatem, quid in eo Dauid venerabatur? Si autem habebat innocentiam, quare innocentem persequebatur? Nam eum propter Sacrosanctam vnctionem, & honorauit viuum, & vindicauit occisum. Et quia vel panniculum ex eius veste præscidit, percusso corde trepidauit. Ecce Saül non habebat innocentiam, & tamen habebat sanctitatem, non vitę suę, sed vnctionis: nam hoc sine innocentia nemo potest, sed Sacramenti Dei, quod & in malis hominibus sanctum est. *Et l. 5. de baptismo, cont. Donat.*

S. Aug. *cap. 19.* Non de sola consuetudine, sed etiam de veritatis ratione præsumit, qui nullorum hominum peruersitate peruersum fieri dicit Dei Sacramentum, quod etiam in peruersis esse declaratur. Certè Ioannes Apostolus apertissimè dicit. 1. 2. qui odit fratrem suum, in tenebris est vsque adhuc. Et iterum, qui odit fratrem suum, homicida est. Cur ergo intus tales baptizant, quos in maleuola anima fuisse, Cyprianus ipse commemorat? Quomodo aquam mundat & sanctificat homicida? Quomodo benedicunt oleum tenebræ? Si autem Deus adest Sacramentis, & verbis suis, per quaslibet administrentur; & Sacramenta Dei vbique recta sunt, & mali homines quibus nihil prosunt, vbique peruersi sunt: illud quale est, vt ideo putetur hæreticus non habere baptismum, quia non habet Ecclesiam? *Et c. 20.* Cur ad verba quæ præcedunt ex ore homicidæ, possit tamen Deus oleum sanctificare, & in altari quod hæretici posuerunt, non possit, nescio; nisi fortè cor hominis, quem fallaciter conuersum intus non impedit, lignum fallaciter positum impedit foris, quò minus Sacramentis suis adesse dignetur, nullis hominum falsitatibus impeditus. Si ergo ad hoc valet quod dictum est in Euangelio, Deus peccatorem non audit, vt per peccatorem Sacramenta non celebrentur; quomodo exaudit homicidam, vel super aquam baptismi, vel super oleum, vel super Eucharistiam, vel super capita eorum quibus manus imponitur? Quæ omnia tamen, & fiunt, & valent etiam per homicidas, id est per eos qui oderunt fratres, etiam in ipsa intus Ecclesia: cùm dare nemo possit quod non habet. Quomodo dat homicida Spiritum sanctum, & tamen ipse intus etiam baptizat? Deus ergo dat etiam ipso baptisante Spiritum sanctum. *Et l. 2. cont. litteras Petil. c. 52.* Nos dicimus tale cuique sacrificium fieri, qualis accedit vt offerat, & qualis accedit vt sumat: & eos de sacrificiis talium manducare, qui ad illa tales accedunt, quales & illi sunt. Itaque si offerat Deo malus, & accipiat inde bonus, tale cuique esse, qualis quisque fuerit: quia & illud scriptum est. Tit. 1. omnia munda mundis. Per hanc sententiam iuridicam & Catholicam, etiam vos Optati sacrificio non estis polluti, si facta eius displicebant vobis. Nam vtique panis illius, panis luctus erat, sub cuius iniquitatibus Africa tota lugebat: sed panem luctus omnibus vobis communem esse omnium vestrum malum schismaticis facit. *Et l. 6. cont. Donat. cap. 43.* Vnum baptisma omnibus est, quod nullo iniquitatis opere violatur. *Et l. 2. cont. Crescon. cap. 21.* Baptizant ergo, quantum attinet ad visibile ministerium & boni & mali, inuisibiliter autem per eos baptizat, cuius est & visibile baptisma, & inuisibilis gratia. *Præmiserat c. 19.* Cùm enim Iudas sicut Apostolus baptizaret, quandoquidem malus erat, quia fur erat, & ea quæ mittebantur, in commissos sibi loculos auferebat; non vtique conscientia eius attendebatur, sed Deus & Christus in quem credebatur. Neque enim & ipsius mali hominis falsò bona fama credentes & accipientes abluebat: nec generabat in homine gratiam diuinæ veritatis, falsitas humanæ opinionis. *Et cap. 20.* Dic ergo quod dicimus, quia hoc est verum, hoc est sanum, hoc est Catholicum, quòd Christus mundat accipientium conscientias, siue per bonos ministros baptismi sui, siue per malos: quoniam de illo scriptum est, Ephes. 5. Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, vt eam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo.

Sed quæret aliquis quod Cresconius Grammaticus quærebat ab Augustino, in hoc saltem Petiliano sapientior, qui conscientiam sanctè dantis Sacramentum, abluere accipientem; num melius fit à bono, quàm à malo ministro suscipere Sacramentum. Ita ergo lib. 4. cont. Crescon. c. 20. Quæris per quem melius fiat, quod à Christo fieri concedis: vbi & tu, quantum video, non negas hoc fieri posse per ministrum malum, sed dicis melius posse, si per bonum. Quid enim aliud quod dicis? Hoc & nos suademus, hoc volumus: sed quærimus per quem melius fiat. Ac per hoc abluit Christus, & per maculosam non sanctè dantis, sed melius per mundam sanctè dantis conscientiam. Dat fidem Christus & per ministrum malum, sed melius per bonum: fit Christus origo Christiani, & per dispensatorem infidelem, sed melius per fidelem: Christianus radicem in Christo figit, per colonum reprobum, sed melius per probum: potest Christus esse caput Christiani, & per Felicianum, sed melius existimas per Primianum. Parua itaque inter nos in hac re, aut fortasè nulla dissensio est. Nam & ego dico melius per bonum ministrum quam per malum dispensari Sacramenta diuina. Verùm hoc propter ipsum ministrum melius est, vt eis rebus quas ministrat, vitâ & moribus congruat; non propter illum, qui etiam si incurrerit in ministrum malum dispensantem veritatem, securitatem accipit à Domino suo monente ac dicente, Matth. 23. quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim, & non faciunt. Addo etiam, ad hoc esse melius, vt ille cui ministratur, ministri boni probita-

tèm ac sanctitatem diligendo, facilius imitetur: sed non ideo veriora & sanctiora sunt quæ ministrantur, quia per meliorem ministrantur. Illa namque per seipsa, sancta & vera sunt, propter Deum verum & sanctum, cuius sunt; & ideo fieri potest, vt accedens ad societatem populi Dei, alium inueniat à quo facilè baptizetur, alium quem salubriter imitetur: certus est enim, sanctum esse Sacramentum Christi, etiam si per minus sanctum, vel non sanctum hominem ministratum est; se autem eiusdem ipsius Sacramenti sanctitate puniri, si indignè acceperit, si malè vsus fuerit, si ei non conuenienter & congruè vixerit. *Et cap. 21. circa f. vbi de hæretico, vel schismatico ministro:* Baptismum Christi si dederit, datum

Aug. erit; si acceperit, acceptum erit; non ad vitam æternam, sed ad pœnam æternam, si in eo sacrilegio perseuerauerit: non in malum conuertendo bonum quod habet, sed malo suo habendo bonum, quandiu malus habet. *Atque ex dictis lucet, quàm absit Augustinus ab errore qui ei imputatur, ex locis truncatis; quos non apud Magistrum sententiarum, sed in ipsis S. August. fontibus legere præstitisset.*

Bona sua non posse Christianum absque peccato apud Iudicem repetere, & litem sustinere contra raptorem propriæ substantiæ, ad familiæ suæ sustentationem necessariæ, num, & quo sensu scripserit Augustinus, cum Tertulliano conspirans.

TErtullianus *lib. ad Martyras c. 2. bonorum temporalium iacturam, non damnum, sed lucrosum commercium æstimanit.* Et si, inquit, aliqua amisistis vitæ gaudia, negotiatio est aliquid amittere, vt maiora lucreris. *De repetendis autem bonis, aut per iudicem inter coheredes partiendis 4. cont. Marc. cap. 28.* Christus, inquit, postulatus à quodam, vt inter illum & fratrem ipsius diuidunda hæreditate componeret; operam suam, & quidem tam probæ causæ denegauit. *Denique & vltionem & vindictam apud Iudicem prorsus reprobat quæ vix absque aliquo gloriæ, malitia, & impatientia vitio, in litibus assueto, reposci potest. Libro de patientia c.* 10. Est & alius summus impatientiæ stimulus, vltionis libido, negotium curans aut gloriæ, aut malitiæ. Sed & gloria vtique vana, & malitia numquam non Domino odiosa, hoc quidem loco maximè, cùm alterius malitia prouocata, superiorem se in exequenda vltione constituit, & remunerans nequam duplicat, quod semel factum est, &c. Quid enim refert inter prouocantem, & prouocatum, nisi quod ille prior in maleficio deprehenditur, at ille posterior? tamen vterque læsi hominis Domino reus est, qui omne nequam & prohibet, & damnat. Nulla in maleficio ordinis ratio est: nec locus secernit, quod similitudo coniungit. Absolutè itaque præcipitur, Roman. 12. 17. malum pro malo non rependendum. Par factum, par habet meritum, &c. Quem autem honorem litabimus Domino Deo, si nobis arbitrium defensionis arrogauerimus? &c. Quid ergo credimus iudicem illum, si non & vltorem? Hoc se nobis repromittit dicens, Deuter. 32. 35. Vindictam mihi, & ego vindicabo. Id est, patientiam mihi, & ego patientiam remunerabu. *Quid quod & ipso Apostoli loco arguit apud Iudices gentiles litigantes quo & ipse Augustinus: ex 1. Cor. 6.* Apostolus iudicat, & quidem in causa fornicationis, de-

A dendum eiusmodi hominem Satanæ in interitum carnis; increpans etiam quòd fratres non apud sanctos iudicarentur. Adijciens enim, inquit: vt quid mihi eos qui foris sunt iudicare? *Et libro de corona militis cap.* 11. Prœlio operabitur filius pacis, cui nec litigare conueniet? & vincula, & carcerem, & tormenta, supplicia administrabit nec suarum vltor iniuriarum? *Locum item adducit Euangelij per omnia sana Augustino respondent lib. de patientia, cap. 7.*

Patientia in detrimentis, exercitatio est largiendi & communicandi. Non piget donare eum, qui non timet perdere. Alioquin quomodo duas habens tunicas, alteram earum nudo dabit, nisi idem sit qui auferenti tunicam, etiam pallium of-
B ferre possit? Quomodo amicos de mammona fabricabimus nobis, si eum in tantum amauerimus, vt amissum non sufferamus, peribimus cum perdito. Quid hic inuenimus, vbi habemus amittere? Gentilium est, omnibus detrimentis impatientiam adhibere, qui rem pecuniariam fortassè animæ anteponant. Nam & faciunt, cùm lucri cupiditatibus quæstuosa pericula mercimoniorum in mari exercent: Cùm pecuniæ causâ, etiam in foro nihil damnationi timendum aggredi dubitant: cùm denique ludo, (*gladiatorio in arena*) & castris sese locant: cùm per viam, in mores bestiarum latrocinantur. Nos verò secundùm diuersitatem quâ cum illis sumus, non animam pro pe-
C cunia, sed pecuniam pro anima deponere conuenit; seu sponte in largiendo, seu patienter in amittendo. *Et l. 4. contra Marcionem cap. 16. ex Luca 6.] Vbi suadet patientiam in quibusuis iniurijs spe recipiendæ à Deo vindice retributionis.* Si, inquit, tantum patientiæ pondus, non modo non repercutiendi, sed & aliam maxillam præbendi, & non modò non remaledicendi, sed etiam benedicendi; & non modò non retinendi tunicam, sed amplius & pallium concedendi, is mihi imponit qui non sit me defensurus, in vacuum patientiam præcepit, non exhibens mihi mercedem præcepti, patientiæ dico fructum quod est vltio; quam mihi permisisse debuerat, si ipse non præstat? aut si mihi non permittebat, ipse præstaret.

D *Iam quid Augustinus de hac coram iudice bonorum non repetenda vindicta senserit, & num in hac causa errauerit in suo ad Laurentium Enchiridio, cap. 78. quem ei malè de eius doctrina sentientes obijciunt, pensitemus. Agebat hoc loco de peccatis venialibus, sicut ipsa veluti capitis præfatio notat.* Quæ sint, inquit, leuia, & quæ grauia peccata, non humano, sed diuino pensanda sunt iudicio. Videmus enim quædam ab ipsis quoque Apostolis ignoscendo fuisse concessa. *Qualem subijcit immodiatè esse libidinis causa & non prolis actum coniugij exercere, de quo sequenti capite dicturi sumus. Tum verò de bonis coram iudice repetendis:* Tale quiddam est vbi dicit. 1. Curinth. 6. Audet quisquam vestrum aduersus S. Aug.
E alterum negotium habens iudicari apud iniquos, & non apud sanctos? *Et paulò post,* sæcularia igitur iudicia si habueritis, inquit, eos qui contemptibiles sunt in Ecclesia, hos collocate ad iudicandum. Ad reuerentiam vobis dico, sic non est inter vos quisquam sapiens qui possit inter fratrem & fratrem iudicare: sed frater cum fratre iudicio cuntendit, & hoc apud infideles. Nam & hic posset putari iudicium habere aduersus alterum, non esse peccatum, sed tantummodo id extra Ecclesiam, velle iudicari, nisi secutus adiungeret; iam quidem omnino delictum est inter vos, quia iudicia habetis vobiscum. Et ne quis-

quam hoc ita excusaret, vt diceret iustum se habere negotium, sed iniquitatem se pati, quā velit à se iudicū sententiā remoueri, continuò talibus cogitationibus vel excusationibus occurrit, atque ait: quare non magis iniquitatem patimini? Quare non potius fraudamini? Vt ad illud redeatur quod Dominus ait: Si quis voluerit tunicam tuam tollere, & iudicio tecum contendere, dimitte illi & pallium. Matth. 5. Et alio loco. Luc. 6. Qui abstulerit, inquit, tua, noli repetere. Prohibuit itaque suos de sæcularibus rebus cum aliis hominibus habere iudicium. Ex qua doctrina; dicit Apostolus esse delictum. Tamen cùm finit in Ecclesia talia iudicia finiri inter fratres fratribus iudicantibus, extra Ecclesiam verò terribiliter vetat, manifestum est etiam hic quid secundùm veniam concedatur infirmis. Propter hæc atque huiusmodi peccata, licet ijs minora quæ fiunt verborum & cogitationum offensionibus, Apostolo Iacobo confitente ac dicente, in multis enim offendimus omnes; oportet vt quotidie crebróque oremus Dominum, atque dicamus, dimitte nobis debita nostra sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. *Non video quid hic arguendum sit in Augustino, qui non vocat in crimen, qui tanquam peccatum mortale non damnat, sed inter leuissima deputat huiusmodi apud iudices fideles contentionem quam post Christum Apostolus prohibet, corripit, cui tandem veniam tanquam peccato veniali concedit. Hunc ipsum Pauli locum retexit libro de corrept. & gratia cap. 3.* Præcipit, inquit, Apostolus dicens: Omnia vestra in charitate fiant. Corripit dicens; iam quidem omnino delictum est in vobis, quia iudicia habetis vobiscum. Quare enim non magis iniquitatem patimini? Quare non potius fraudamini? Sed vos iniquitatem facitis, & fraudatis, & hoc fratribus? An nescitis quia iniusti regnum Dei non possidebunt? Audiamus & orantem. 1. Thessal. 5. Vos autem, inquit, Dominus multiplicet, & abundare faciat in charitate in inuicem, & in omnes. Præcipit, vt habeatur charitas: corripit, quia non habetur charitas: orat, vt abundet charitas. *Licet ergo qui iuste repetit coram iudice fideli propria bona, non peccet contra iustitiam, peccat tamen frequentissimè & vt plurimum contra charitatem, & Dei præcipientis vel saltem hortantis, & suam ipsius, cum amore inordinate rerum temporalium, & perturbatione animi, & vlciscenda iniuria libidine, &c. & plerumque contra proximi charitatem, quem odio prosequuntur, vel saltem cum aliqua animi auersione, intercluso colloquio, salutatione & aliorum scandalo, quæ nemo sapiens negauerit esse peccata. Tum concludit caput.* O homo, in præceptione cognosce quid debeas habere: in correptione cognosce, tuo te vitio non habere: in oratione cognosce, vnde accipias quod vis habere. *Addam & ego iuxta præmissa ex Enchiridio pro huiusmodi delictis, dic in oratione Dominica, dimitte, &c. Et si Paulo credis, in posterum noli iudicio contendere, sed fraudem magis pati.*

S. Aug. S. Aug.

Locum alterum in Enchiridio ex Euangelio citatum explicat, lib. 1. de sermone Domini in monte cap. 36. Illud, inquit, quod sequitur, qui voluerit tecum iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, remitte illi & vestimentum; ad præparationem cordis, non ad ostensionem operis præceptum, rectè intelligitur. Sed de tunica & vestimento quod dictum est, non in eis solis, sed in omnibus faciendum est, quæ aliquo iure temporaliter nostra esse dicimus. Si enim de necessarijs hoc imperatum est, quanto magis superflua contemnere conuenit? &c. *Et cap. 37.* Omnia in quibus improbitatem aliquam patimur, in duo genera diuiduntur: quorum alterum est quod restitui non potest, alterum quod potest. Sed in illo quod restitui non potest vindictæ solatium quæri solet. Quid enim prodest quòd percussus repercutis? Numquid propterea aliquid quod in corpore læsum est, restituetur in integrum? Sed tumidus animus talia fomenta desiderat: sanum autem firmumque ista non iuuant: quin potius misericorditer perferendam alterius infirmitatem iudicat, quam alieno supplicio suam mitigandam, quæ nulla est.

S. Aug. Aug.

Atque vt constet Augustinum non omnem iustam & rectam vindictam & correptionem reprobare, subijcit: Neque hic ea vindicta prohibetur, quæ ad correptionem valet, etiam ipsa enim pertinet ad misericordiam: Neque impedit illud propositum quo quisque paratus est, ab eo quem correctum esse vult, plura perferre. Sed huic vindictæ referendæ non est idoneus, nisi qui odium, quo solent flagrare qui se vindicare desiderant, dilectionis magnitudine superauerit. Non enim metuendum est, ne odisse paruulum filium parentes videantur, cùm ab eis vapulat peccans, ne peccet vlterius. Et certè perfectio dilectionis, ipsius Dei Patris imitatione nobis proponitur, cùm in sequentibus dicitur: Diligite inimicos vestros, &c. Et tamen de ipso dicitur per Prophetam: Quem enim diligit Dominus corripit, flagellat autem omnem filium quem recipit, &c. Non ergo quæritur, nisi vt & ille vindicet cui rerum ordine potestas data est, & eâ voluntate vindicet, quâ Pater in paruum filium, quem per ætatem odisse nondum potest. Hinc enim aptissimum exemplum datur, quo satis appareat, posse peccatum amore potius vindicari, quam impunitum relinqui: vt illum in quem vindicat, non pœnâ miserum, sed correctione beatum velit: paratus tamen si opus sit, æquo animo plura tolerare ab eo illata, quem vult esse correctum, siue in eum habeat potestatem coërcendi, siue non habeat. Magni autem & sancti viri (*quorum subiecit exempla, Heliæ, Petri, Pauli, Thomæ Apostoli*) qui iam optimè scirent mortem istam quæ animam dissoluit à corpore, non esse formidandam; secundum eorum tamen animum qui illam timerent, nonnulla peccata morte punierunt; quò & viuentibus, vtilis metus incuteretur; & illis qui morte puniebantur, non ipsa mors noceret, sed peccatum quod augeri posset, si viuerent: Non temerè illi iudicabant, quibus tale iudicium donauerat Deus. *Dehinc cap. 39. modum ponit, vt fiat repetitio & vindicta sine peccato:* Tenebitur ergo in hoc iniuriarum genere, quod per vindictam luitur; iste à Christianis modus, vt accepta iniuria non surgat in odium, sed infirmitatis misericordiâ paratus sit animus plura perpeti, nec correctionem negligat, quâ vel consilio vel authoritate, vel potestate vti potest, &c. In his ergo omnibus generibus iniuriarum Dominus docet, patientissimum, & misericordissimum, & ad plura perferenda paratissimum animum Christiani esse oportere. *Quid hic reprehensione dignum? Quid non potius in doctrina morali & verè Catholica commendatissimum?*

Aug.

Sed quid circa hæc alij Patres senserint ponderemus. Hilarius Canone 4. in Matth. Extensam, inquit, fidei nostræ in æternum spem, ipsis Dominus vult probari: vt ipsa dissimulandæ iniuriæ tolerantia, testis iudicij sit futuri. Lex infidelem Is-

rael

raël intra metum, metu continebat, & iniuriæ voluntatem, iniuriæ vicissitudine coërcebat: fides autem nullius tam grauem dolorem esse patitur iniuriæ, vt vltionem expetat, & illatæ sibi quisquam vindex sit contumeliæ: quia in iudicio Dei, & perpessis iniuriam plus est consolationis, *(lætabitur enim iustus cùm viderit vindictam)* & pœna seuerior iniuriosis. Atque ita non solùm ab iniquitatibus nos abesse Euangelia præcipiunt, verùm etiam vlciscendæ iniuriæ exigunt dissimulationem. Nã accepta alapa, maxillam alteram iubemur offerre, & mille passibus onus vehentes, progredi in spatium passuũ duûm millium, iniuriæ augmento profectum vltionis habituri; ipso virtutum cælestium Domino, ad incrementum gloriæ, & maxillas palmis, & flagris scapulas offerente. Non solùm autem iudicij humani refugienda esse arbitria præcipit, verùm etiam cum damni voluntate, vitanda: *(sic Augustinus supra vult animum paratum, ad maius damnum)* vt tunicam nobis volenti iudicio exuere, remittamus & pallium: & per spem bonam, sæcularem supellectilem contemnentes, inanem gentium cupiditatem, & vanitatem infructuosæ auaritiæ arguamus. *Et Canone 5.* Cùm ad iniuriam *(ferendam)* pronos iubet esse, & ad damnum voluntarios, & ad vltionem negligentes, & ad diligendum promiscuos, & ad humanam gloriam incuriosos: confirmare nos in spem bonorum æternorum laborat. Plures enim & amor præsentium, & desperatio futurorum incertos facit: & aut illecebris capit, aut infidelitate confundit.

Quantum ad locum Apostoli. 1. Cor. 6. Omnino delictum est in vobis quòd iudicia habetis inter vos. Theophylactus & Oecumenius post Chrysostomũ duplex malum aduertunt, primò quòd frater aduersus fratrẽ iudicio agat; secundò quòd apud Iudices infideles. Delictum autem & Chrysostomus crimen vocat, id est peccatum, iustà Pauli accusatione dignũ. Et Sedulius ac Primasius delictum interpretantur peccatũ. In Græco vox ἥττημα, ex Theophylacto condemnationẽ, ex alijs minorationem, diminutionem, defectum. Quasi dicat, imperfectio, deiectio impotentia animi est in vobis, quòd iræ, lucri, contentionis affectu vincimini, & pudor est & condemnatio, vobis, quòd nihil pati & sufferre potestis. Vnde & Cajetanus delictum dicit, quòd iudicia non exerceantur sine peccato saltem alterius collitigantium; quia necesse est alterutrum habere iniustam causã. Quod & Augustinus confirmat scribens in Ps. 80. Vbi dicit Christianum sua repetentem in iudicio, ædificare super fundamentum quod est Christus, lignum, fœnum, stipulam, adducto loco Pauli, qui eiusmodi iudicia delicta esse dicit.

Et concione 24. in Psalm. 118. vocat sic litigantium, vitiosas & negotiosas cupiditates. *Non quod per se malum sit in iudicio sua repetere, sed quia vt doctissimus ait Estius, malum non vnum, sed multa ferè coniuncta habet. Nam suscipiuntur huiusmodi lites vt plurimum ex inordinato rerum temporalium amore. Accipe August. in Ps. 80.* Contendit, inquit, Christianus pro rebus terrenis, amplius quã decet eum cui promissum est regnum cælorum: nec totum cor sursum leuat, sed aliquam partem eius trahit ad terram. *Hinc Basilius magnus hom. 5. Narrat S. Iulittam martyrem, res suas iniustè occupatas à quodam homine potente, eoque infideli, repetisse apud Iudices infideles, ea tamen Christiani animi integritate* (Aug. Aug.)

A *seruata, vt cũ ius ei impij iudices denegarent nisi prius fidem eiurarèt, maluit cum bonis & vitam amittere, quàm fidem.*

Aduerte autem Paulum rectè dixisse, & arguisse Christianos quod iudicio contenderent apud iniquos, quos postea dixit infideles. Nam vt benè iuxta Augustinum exposuit Cornelius à Lapide Societatis Iesu cõmentator Pauli: Iniquos opponit Sanctis, & Gentiles infideles Christianis, qui sancti vocabãtur. Ita Chrysostomus, Theophyl. Anselmus, Græcè est, ἐπὶ τῶν ἀδίκων, id est apud iniustos, quia infideles carent fide, qua iustus viuit, ac consequenter iniusti sunt, & sæpè propriè iniustitiam cõmittunt. *Notandum item, hoc sæcularium causarũ iudicium commissum fuisse Presbyteris & Episcopis.* B *Ita Clemens 2. Const. 49. 50. 51. & Ep. 1. ad Iacobum fratrem Domini.* Si qui fratres negotia habent inter se, apud cognitores sæculi ne iudicentur, sed apud Presbyteros Ecclesiæ, quidquid est illud, dirimatur & omnimodo obediant statutis eorum.

Quin etiam lex est 11. q. 1. can. Quicumq; *& can.* volumus, *qua Theodosius Imperator statuit, & Carolus magnus confirmauit, vt etiam lite iam apud iudicem sæcularem contestatâ, liceret cuicumq; tã actori quàm reo, Ecclesiasticum adire tribunal: Sic S. Ambrosius, vt liquet ex l. 2. officiorum. c. 29. iniusta etiam Imperatorum iudicia irritare se dixit. Sic Gregorius Thaumaturgus teste Nysseno. Sinesius vt patet ex Ep. 57. 58. lites dirimebant. Sed postea oppressi onere Episcopi, hæc ad iudices sæculares remiserunt.* C *Iuxta institutũ S. Petri, de quo sic Clemens Ep. 1.* Nec, inquit, iudicẽ aut cognitorem sæcularium negotiorũ vult hodie te ordinatum Christus, ne præfocatus præsentibus, non possis verbo Dei vacare, & secundũ veritatis regulam, secernere bonos à malis. *Inde etiam grauatus hoc onere querebatur S. P. Augustinus, præeligens Monachus, vt fuit in præfatione generali probauimus, cum Monachis manibus operari, quã tot litibus componendis insudare. Ita enim l. de Opere Monachorum, c. 29.* Non alligamus onera grauia, & vestris humeris imponimus, quæ nos digito attingere nolumus. Quærite & agnoscite labores occupationum nostrarum, & in aliquibus nostrorum etiam corporum infirmitates, & Ecclesiarũ D quibus seruimus talem iam consuetudinem; vt nos ad illa opera ad quæ vos hortamur, vacare non sinant. Quanquam enim dicere possemus, *(vt 1. Cor. 9. Paulus)* quis militat suis stipendijs vnquam? Quis plantat vineã, & de fructu eius non edit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non percipit? Tamen Dominum Iesum, in cuius nomine securus hæc dico, testem inuoco super animam meam, *(aduerte & inuitum factum Presbyterum, & Episcopum priorem vitam Monasticam suspirasse, & ægrè in Episcopali mansisse, licet vt in præfatione probauimus, semper retento habitu Monachali:)* quoniam quantum attinet ad meum commodum, multò mallem per singulos dies certis horis, E quantum in benè moderatis Monasterijs constitutum est, aliquid manibus operari, & cæteras horas habere ad legendum, & orandum, aut aliquid de diuinis litteris agendum liberas: quàm tumultuosissimas perplexitates causarum alienarum pati de negotijs sæcularibus, vel iudicando dirimendis, vel interueniendo præcidendis; quibus nos molestijs idem affixit, non vtique suo, sed eius qui in eo loquebatur arbitrio: quas tamen ipsum perpessum fuisse non legimus: aliter enim se habebat Apostolatus eius discursus. Nec dixit, sæcularia igitur iudicia si habueri- (S. Aug.)

tis, ad nos deferte, aut nos constituite ad iudi- A candum : sed eos, qui contemptibiles sunt in Ecclesia, hos, inquit, collocate : ad reuerentiam vobis dico. Sic non est inter vos quisquam sapiens, qui possit inter fratrem suum iudicare, sed frater cum fratre iudicatur, & hoc apud infideles. Sapientes ergo qui in locis consistebant, fideles & sanctos, non qui hac atque illac propter Euangelium discurrebant, talium negotiorum examinatores esse voluit. Vnde nunquam de illo scriptum est, quòd aliquando talibus vacauerit, à quibus nos excusare non possumus, etiam si contemptibiles simus, quia & hos collocari voluit, si sapientes defuissent, potius quàm vt negotia B Christianorum deferrentur in forum. Quem tamen laborem non sine consolatione Domini suscipimus, pro spe vitæ æternæ, vt fructum feramus cum tolerantia. Serui enim sumus eius Ecclesiæ, & maximè infirmioribus membris, quantalibet, in eodem corpore membra sumus. Omitto alias innumerabiles Ecclesiasticas curas, quas fortasse nemo credit nisi qui expertus est. Non ergo alligamus onera grauia, & humeris vestris imponimus, quæ nos digito non attingimus; quandoquidem si officij nostri saluâ ratione possemus, videt ille qui probat corda nostra, mallemus hæc agere, quæ vt agatis hortamur, quàm ea quæ nos agere cogimur.

Sed vt ad scopum redeam de iudicio sæculari, iuxta Paulum, Augustinum, & Patres præcitatos prohibito, C *maximè coram infidelibus iudicibus, Diuus Thomas, lect. 1. in 1. Cor. 6.* Inordinatum multipliciter dicit. Primò, quia per hoc derogatur authoritati fidelium; Secundò, datur occasio infidelibus iudicibus contemnendi fideles, quos dissentire vident, eosque calumniandi & opprimendi, quos odio habent propter ritus diuersitatem. Et ideo dicitur, Deuteron. 1. tuli de tribubus vestris viros sapientes & nobiles, præcepique eis dicens : audite illos, & quod iustum est iudicate, &c. Nec prohibet Apostolus sub infidelibus constitutos, eorum iudicio comparere si vocentur, hoc enim esset contra subiectionem debitam : sed prohibet eligere voluntariè infidelium iudicium. *Vocati* D *itaque & compulsi debent comparere coram Iudice infideli: coram fideli autem iuxta D. Thomã Ibid. lect. 2. & alios licet, pro bono communi, & pauperum, imò & pro priuato commodo, ex motiuo charitatis, ne proximus fiat deterior; ex odio autem, vel auaritia, vel cum ira, & vana gloria alijsque prauis affectibus, qui plerumque lites comitantur, numquam licet. Chrysostomus homi. 1 2. operis imperfecti:* Primũ, inquit, indigna res est, vt homo fidelis stet in iudicio ante conspectum iudicis infidelis. Nam & si infidelis non est, certè sæcularis est; & qui te venerari debuerat propter dignitatem fidei, iudicat te propter necessitatem causæ, & perdes dignitatem Christi, propter negotium mundi. Deinde propter lucem, necesse est vt coram eo te abijcias. Demum omne iudicium irritatio cordis est, & cogitationum malarum. Si semel in iudicium in- E gressus fueris, non iam desideras vt veritas causæ appareat, sed vt quocomque modo victor existas. *Et hoc vanitas est, & afflictio spiritus, & vt supra Tertullianus* negotium curans gloriæ : *quæ nisi fallor peccata sunt. Hieronymus item aduersus Vigilantium scribens, citatus in Glossa:* Injuriam, inquit, meam patienter fero, iniuriam autem Dei ferre non possum. *Sed quotus quisque est qui de bonis ablatis, & iniurijs illatis, ideo coram iudice queritur, quòd Deus sit ab aduersario læsus, & non magis pro iniuria priuata. Certè iuxta Hilarium in Psal. 138.* Religiosum est odium quo quis oderit inimicos Dei. *Et Augustinus citatus à Glossa in Epist. Parmeniani :* Præcepta Euangelica de dilectione inimicorum, & misericordia impendenda proximis, eatenus intelligenda sunt, non vt peccati relaxetur impunitas, sed vt delinquenti correctio, & naturæ ministretur subsidium : donec per sententiam iudicis ademptâ spe correctionis, malorum tollatur exercitium.

Hinc doctor Angelicus lect. 2. in 1. Cor. 6. explanans Apostoli verba : Iam quidem omnino delictum est in vobis, quia iudicia habetis inter vos. Quare non magis iniuriam accipitis ? &c. Postquam, inquit, Apostolus reprehendit Corinthios de hoc, quod coram infidelibus iudicibus litigabant : hic reprehendit eos quantum ad ipsa vitia, &c. Dicit ergo primò. Dictum est quòd frater cum fratre in iudicio contendit : quod non solum malũ est, quia apud infideles contenditis: sed iam quidem post conuersionem vestram omnino delictum est in vobis, id est ad delictum vobis reputatur, quia iudicia habetis inter vos, inter quos scilicet debet esse pax. Quia dicitur 2. Timoth. 2. 24. Seruum Domini non oportet litigare, sed mansuetũ esse ad omnes, docibilem, patientẽ, &c. Apparet autem ex hoc, vt dicit hic glossa August. quòd peccatũ & iudiciũ habere contra aliquem. *Tum inducit aduersarium Augustini obycientem, quem tamen postea refellit, secutus Augustinum :* Sed hoc videtur esse falsum: quia si peccatum est iudicium habere, videtur sequi, quòd etiam peccatum sit, iudices constituere, cùm hoc sit occasionem dare iudicium habentibus: cum tamen dicatur Deuteron. 1. Audite illos, & quod iustum est, iudicate : & postea subditur ; quia Dei iudicium est. Soluitur autem in glossa, quia infirmis permittitur in iudicio sua repetere, non autem perfectis, quibus licet sua repetere, sed non in iudicio. Est autem sciendum hic, quòd aliquid est perfectis illicitum, aliquid autem omnibus. Perfecti quidem proprium non habent, secundum illud. Matth. 19. Si vis perfectus esse, &c. Et ideo non licet eis in iudicio repetere quasi propria, cùm eis non liceat habere proprium : licet tamen eis in iudicio repetere ea quæ sunt communia : non enim hoc faciendo peccant, sed magis merentur. Est enim opus charitatis, defendere, vel recuperare res pauperum, secundùm illud Psalmi: eripite pauperem & egenum de manu peccatoris liberate. Sed iudicium aduersus aliquem est illicitum omnibus, quantum ad tria. Primò quidem quantum ad causam ex qua aliquis iudicium habet, puta ex cupiditate & auaritia. Vnde Luc. 12. Dominus dixit, quis me constituit iudicem ad diuidendum inter vos? Postea subdit : Videte & cauete ab omni auaritia. Secundò quantum ad modũ iudicij, quia scilicet cum contentione, & detrimento pacis iudicium prosequuntur. Vt enim dicitur, Iac. 3. 16. Vbi zelus, & contentio, ibi inconstantia, & omne opus prauum. (*Et cap. 4. 1. Vnde bella & lites in vobis? Nonne hinc? Ex concupiscentijs vestris quæ militant in vobis.*) Et hoc videtur Apostolus in eis reprehendere, vt patet ex hoc quod supra dixit, frater cum fratre iudicio contendit. Tertiò ex peruersitate iudicij : puta cùm aliquis iniustè & fraudulenter in iudicio procedit: secundum illud Esa. 10. Vt opprimerent pauperem, & vim facerent causæ humilium po-

puli mei. Et hoc etiam Apostolus in eis reprehendit: vt patet per id quod subdit: sed vos iniuriam facitis. Quartò propter scandalum quod æquitur, vnde & Dominus mandat. Matth. 5. Qui vult tecum iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. Ex charitate verò (*sed heu quàm rara, & sic defæcata*) sua in iudicio repetere licitum est. Vnde Gregor. dicit in moralibus: cùm curam rerum nobis necessitas imponit, quidam dum ea rapiunt, solummodo sunt tolerandi: quidam verò seruatâ charitate sunt prohibendi: scilicet ne rapientes non sua, semetipsos perdant. *Et per hac patet, quanta iniuria fiat sanctissimo Doctori, quasi eius doctrina priuata sit, & nimis irrationabilis & seuera, cùm tot ac tanti Patres in principiis eius, rationibus & argumentis vnanimiter conueniant.*

Christum pro solis prædestinatis mortuum num censuerit Augustinus, cum Tertulliano.

T*Ertullianus quidem libro contra Iudæos, cap. 14. Vtrumque Christi aduentum, in duobus hircis Leuit. 16. 5. & seq. delineatum agnoscit.* Duorum, inquit, hircorum qui jeiunio offerebantur, faciam interpretationem. Nonne & illi vtrumque ordinem nominis Christi, qui iam venit, ostendunt? Pares quidem, atque consimiles, propter eundem Domini conspectum, qui non aliâ venturus est formâ, vt qui agnosci habet, à quibus & læsus est. Vnus autem eorum circundatus coccino, maledictus, & consputatus, & conuulsus, & compunctus, à populo extra ciuitatem abiectus est in perditionem, manifestis notatus insignibus Christi passionis; qui coccinea circundatus veste, & consputatus, & omnibus contumelijs afflictus, extra ciuitatem crucifixus est. Alter verò pro delictis oblatus, & Sacerdotibus tantùm templi in pabulum datus, secundæ repræsentationis (*Aduentus*) argumenta signabat: quâ delictis omnibus expiati Sacerdotes templi spiritalis, id est Ecclesiæ, Dominicæ gratiæ quasi visceratione quadam fruerentur, jejunantibus cæteris à salute. *Quo quidem loco graphicè descriptus est Christus; in primo quidem hirco Anathematis, pro omnibus passus extra portam omnium in corpore suo delicta portauit, causâ omnium passus; & vt apud Ioannem legitur,* agnus tollens peccatum mundi, *quod omnes homines in Adam, exceptâ Deiparâ, originaliter contraxerunt. Qui licet in primo aduentu omnes sub iugo peccati laborantes & oneratos ad se venire inuitauerit, & ad cœnã suam conuocauerit; in secundo tamen aduentu, non omnes in templum spiritalo superna Ierusalem, & Ecclesiam triumphantem, ad* conuiuium pinguium, conuiuium medullatorum, & vindemiæ defæcatæ *admissurus est; sed solos Sacerdotes, delictis omnibus expiatos, Dominica gratia visceratione, hoc est gloria sua plenitudine cibaturus electos, qui in Apocalypsi Ioannis, Deo & Agno benedicentes, cantabunt:* Fecisti nos Deo nostro regnum, & Sacerdotes: *ieiunantibus cateris ab aterna salute. Licet enim nunc Ecclesia sit* sagenæ similis, ex omni genere piscium congregans, *& boni cum malis in Ecclesia permixti sint; in iudicij littore, & in extremis maris sæculi, separabunt Angeli malos de medio iustorum, tritici fasciculi à zizaniis segregabuntur, palea à frumentis eiusdem area, virgines fatua à sapientibus, excludentur à nuptiis agni ieiunantes à*

A *salute. Hic ego quid sentiam, apertè, & nudè, & sincerè profiteor; me in omnibus, & per omnia credere, quidquid sancta mater vult me credere Romana Ecclesia, & detestabilem errorem, à B. memoria Innocentio X. damnatum execror, & detestor, in quinta propositione contentum, qua sic habet.* Semipelagianũ est, dicere Christum pro omnibus omninò hominibus mortuũ esse, aut sanguinẽ fudisse. *Quinimò Catholicam & Apostolicam assero, sententiam, & calamò scribo*, & ore profero ad salutem, & corde credo ad iustitiam. *1. Tim. 2. 5.* Vnus Deus, vnus & mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, qui dedit Redemptiunem semetipsum pro omnibus. *2. Cor. 5. 14.* Charitas Christi vrget nos: æsti-
B mantes hoc, quoniam si vnus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt: & pro omnibus mortuus est Christus: vt & qui viuunt, iam non sibi viuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit. *Et sensu, quo vult intelligam Ecclesia, eo prorsus intelligero volo, & vsque modo intellexisse profiteor.*

Subscribo lubens Concil. Tridentino, sess. 6, can. 17. quo dicitur: Si quis iustificationis gratiam, non nisi prædestinatis ad vitam contingere dixerit, reliquos verò omnes qui vocantur, vocari quidem, sed gratiam non accipere, vtpote diuinâ potestate prædestinatos ad malum, Anathema sit. *Per omnia sequor quod habet eadem S. Synodus eadem*
C *sess. cap. 2. & 3.* Quòd, factum est vt cælestis Pater misericordiarum & Deus totius consolationis, Christum Iesum filium suum ante legem, & legis tempore, multis sanctis Patribus declaratum ac promissum, cùm venit illa beata plenitudo temporis, ad homines miserit, vt & Iudæos, qui sub lege erant, redimeret, & gentes quæ non sectabantur iustitiam, iustitiam apprehenderent, atque omnes adoptionem filiorum reciperent. Hunc proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius pro peccatis nostris, non solùm autem pro nostris, sed etiam pro totius mundi. *Et cap. 3. sic prosequitur:* Verùm, & si ille pro omnibus mortuus est, non omnes tamen mortis eius
D beneficium recipiunt, sed ij dumtaxat quibus meritum passionis eius communicatur. Nam sicut reuera homines, nisi ex semine Adæ propagati nascerentur, non nascerentur iniusti, cùm eâ propagatione, per ipsum, dum concipiuntur, propriam iniustitiam contrahant: Ita nisi in Christo renascerentur, nunquam iustificarentur: cùm eâ renascentiâ, per meritum passionis eius, gratia quâ iusti fiunt, illis tribuatur.

Hoc posito fidei mea, qua est fides Ecclesia Romana, fundamento; videndum est, vtrum Augustino debuerit hic error imputari; quasi censuerit, Dominum Iesum Christum, pro solis prædestinatis passum & mortuum. Hoc ita doctrina eius repugnat, vt vbique scribat, nul-
E *lum siue infantem, siue adultum iustificationis gratiam consecutum, nisi merito passionis & mortis eius: Et aliunde locis innumeris probet, quos superfluum censeo recensere; ex tot vocatis ad fidem, ex tot baptizatis, quibus certissimè meritum passionis eius communicatum est, & qui mortis eius beneficium, hoc est gratiam peccati originalis in infantibus remissiuam, & præter originale actualiũ in adultis, qui tamẽ post acceptam in lauacro, vel Sacramento pœnitentia millies à millibus iustificationis & redemptionis gratiam, in peccata mortalia relabuntur, & tandem sponte suâ, & prauo liberi arbitrij vsu, in impœnitentia finali moriuntur; iusteque Dei præscientia reprobati, infœlicissimum, tantoque miseriorem, quò voluntarium exitum prauidente, suo tempore Deo vindice, & iusto*

vltore, æternis suppliciis condemnantur: nullum inquam, nisi per Christi meritum gratiam sequuntum.

Id in vno, pro omnibus, Iuda traditore manifestum est, qui licet omnium reproborum capiti, Christus non modicam redemptionis sortem, sed & ipsius Apostolatus contulit dignitatem. De quo Augustinus in Psal. 108. enarratione prima. Constitue super eum peccatorem: tanquam, inquit, intendens in eum qui se tradidit talibus, de qualibus suis inimicis loquebatur superius. (*Posuerunt aduersum me mala pro bonis, & odium pro dilectione mea.*) Cùm igitur hic Iudam traditorem secundum scripturam Actuum Apustolorum supplicio debito prænuntiet puniendum, quid est, constitue super eum peccatorem, nisi eum quem sequenti versu iudicat, cùm dicit, & diabolus stet à dextris eius? Hoc vtique meruit, vt super se diabolum habeat, id est diabolo subditus sit, qui Christo subditus esse noluit. Stet autem à dextris eius, dictum est, quia opera diaboli præposuit operibus Dei. Hoc enim cuique non immeritò dextrum dicitur, quod præpouit; sicut sinistræ dextra præponitur. Ideo & de illis qui sæculi huius gaudia præponentes Deo, beatum dixerunt populum cui hæc sunt, rectissimè dictum est, Psal. 143. Dextera eorum, dextera iniquitatis, &c. Contra, beatus populus cuius est Dominus Deus ipsius: huic enim non diabolus est à dextris, sed Dominus, sicut & alibi dicit, Psal. 15. Prouidebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam à dextris est mihi ne commouear. Diabolus ergo stetit à dextris eius, quando præposuit auaritiam sapientiæ, (*Cuius comparatione sapiens aurum, diuitias, margaritas, nihil esse duxit.*) Et pecuniam saluti suæ, vt eum traderet, à quo debuit pussideri vt ab ipso possideretur, cuius opera ipse Christus soluit, à quo noluit possideri. Cùm iudicatur, exeat condemnatus. Noluit enim talis esse, cui diceretur, intra in gaudium Domini tui: sed talis, de quo dicitur, Proijcite eum in tenebras exteriores. Et oratio eius fiat in peccatum, quoniam non est iusta oratio, nisi per Christum, quem vendidit immanitate peccati. Oratio autem quæ non fit per Christum, non solùm non potest delere peccatum, sed etiam ipsa fit in peccatum. Quando autem Iudas ita orare potuerit, vt oratio eius non fieret in peccatum, quæri potest. Credo antequam Dominum traderet, & de illo tradendo iam cogitaret: non enim iam poterat orare per Christum. Nam posteaquàm illum tradidit, eumque pœnituit, si per Christum oraret, indulgentiam rogaret: si indulgentiam rogaret, spem haberet: si spem haberet, misericordiam speraret: si misericordiam speraret, non sibi desperatione collum ligaret, &c. Et oratio eius fiat in peccatum illi, quia non fit per Christum, quem noluit sequi, sed persequi. Fiant dies eius pauci. Dies eius dixit, dies Apostolatus eius, quia pauci fuerunt, quoniam ante passionem Domini scelere ipsius & morte consumpti sunt. Et tanquam diceretur, quid ergo fiet de sacratissimo numero duodenario, in quo non frustra Dominus duodecim habere primos Apostolos voluit? Continuò subjecit, & Episcopatum eius accipiat alter, tanquam dicens, & ipse pro suo merito puniatur, & ille numerus suppleatur.

Et enarratione secunda in eundem Psalm. 108. Et dilexit maledictionem & veniet ei. Quanquam & Iudas maledictionem dilexerit, & furando de loculis, & Dominum vendendo atque tradendo: tamen apertius populus ille dilexit maledictionem, quando dixit: sanguis eius super nos, & super filios nostros. Et elongabitur ab eo. Et Iudas quidem quia Christum noluit, in quo est æterna benedictio; sed apertius noluit benedictionem populus Iudæorum, cui dixit ille illuminatus à Domino. Io. 9. Numquid & vos vultis discipuli eius fieri? & noluit benedictionem, & pro maledicto habuit, & respondit, tu sis discipulus eius. Et longè facta est ab eo benedictio, quia transitum fecit ad gentes. *Hinc pulchrè præmiserat supra de populo Iudæorum*: Constitue super eum peccatorem, &c. quemadmodum in Iuda, sic in isto populo intelligendum est, qui repulso à se Christo factus est subditus diabolo, cùm persuasiones eius in omnibus prauis & terrenis cupiditatibus, præposuit æternæ saluti. Cùm iudicatur, exeat condemnatus. Quia in nequitia & in infidelitate persistens, thesaurisat sibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei. Et oratio eius fiat in peccatum, quia non fit per mediatorem Dei & hominum, hominem Iesum Christum, & Sacerdotem magnum in æternum secundum ordinem Melchisedech. Fiant dies eius pauci. Secundùm regnum accipiendum est Iudæorum, quia non diu postea perseuerauit regnum Iudæorum. Et Episcopatum eius accipiat alter, ipsum Dominum Christum non incongruenter intelligi existimo Episcopatum populi Iudæorum, quia de tribu Iuda factus est secundùm carnem, &c. Ipse ait, non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israël, quia & illis exhibuit in carne præsentiam: & Magi qui ab Oriente venerunt, hoc dixerunt, vbi est qui natus Rex Iudæorum? Et hoc in titulo scriptum erat, super crucifixum: Vnde illud mutare volentibus, non frustra respondit Pilatus, quod scripsi, scripsi. Hunc ergo Episcopatum populi Iudæorum, id est Dominum Christum, accepit alter, id est populus gentium. Fiant filij eius orphani, de quibus dicitur. Matth. 8. Filij autem regni huius eijcientur in tenebras exteriores. Facti sunt autem orphani amisso ipso regno, & Patre perdito. Quanquam & Deum Patrem benè intelliguntur amisisse: qui enim filium non habet, ait veritas. 1. Io. 2. nec Patrem habet.

Nec vxorem prateryt psaltes, Synagogam scilicet Christo sponso suo quem crudeliter occidit, viduatam, cui tamen, saltem ex parte filiorum, sanguinem suum iuxta Gregor. magnum, misericorditer effudit. Ita enim homil. 20. in Euangelia relata in Breniario Romano Sabbato quatuor temporum aduentus. Redemptoris, inquit, nostri præcursor, quo tempore prędicationis officium cœperit, memorato Romanæ Reipublicæ Principe, & Iudææ Regibus designatur. Quia enim illum prædicare veniebat, qui ex Iudæa quosdam & multos ex Gentibus redempturus erat: per Regem Gentium, & principes Iudæorum, prædicationis eius tempora designantur. *Præcesserat Augustinus tractatu 31. in Io. relatus in Breniario Romano Feria 2. Dominica Passionis. Cùm enim ad exhortationem Petri multos compunctos retulisset dicentes, quid faciemus? sic ratiocinatur in gloriam Redemptoris etiam pro suis crucifixoribus orantis.* Viderunt, inquit, se ingenti crimine impietatis adstrictos, quando illum occiderunt quem venerari & adorare debuerant: Et hoc putabant esse inexpiabile. Magnum enim facinus erat, cuius consideratio faceret illos desperare: sed non debebant desperare, pro quibus in cruce pendens Dominus dignatus est orare. Di-

A xerat enim : Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Videbat quosdam suos (*electos*) inter multos alienos, (*reprobos*) illis iam petebat veniam, à quibus adhuc accipiebat iniuriam. Non enim attendebat quod ab ipsis moriebatur, sed quia pro ipsis moriebatur.

Vt omnes porro in mediatorem Dei & hominum, omniumque Redemptorem sperarent, nullusque omnium de sua salute desperaret; sicut Christus, Augustino teste, vt dicam in errores Tertulliani V. Remissio, pag. 128. 2. D. primam Eucharistiam Iudæ vt & cæteris Apostolis tradens, dixit, quod pro vobis tradetur, qui pro vobis effundetur : *adeò vt nec ipse traditor excluderetur à salute, si gratia cooperatus esset; ita & pro ipsis crucifixoribus suis sanguinem fudit,* B *quo & plerique efficienter redempti sunt, quem pro omnibus*, copiosa apud eum redemptione effundebat. *Et nisi ipse Iudas pretium sanguinis Christi repulisset, iuxta illud Psalmista de eo & similibus eius loquentis* : Veruntamen pretium meum cogitauerunt repellere; *currebat Christus in siti moriendi pro eo. Sic Augustinus enarrat. 2. in Psal. 68.* Aug. Pati vtique venerat, & puniuit per quem passus est. Nam Iudas traditor punitus est, & Christus crucifixus est. Sed nos redemit sanguine suo, & puniuit illum de pretio suo. Proiecit enim pretium ar- C genti, quo ab illo Dominus venditus erat, nec agnouit pretium quo ipse à Domino redemptus erat. Factum est hoc in Iuda. *Qui & iam tum pretium repulit dum inito venditionis Domini sui pacto cum Iudæis, Dominum suum, corpus eius & sanguinem in omnium salutem traditum, suam indignus* Aug. *suscepit ad mortem Ita August. tract. 6. in Io. 1.* Certè fratres nouimus quid accipiamus, & vtique sanctum est quod accipimus, & nemo dicit, non est sanctum. Et quid ait Apostolus ? Qui autem manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Non ait, quia illa res mala est; sed quia ille malus malè accipiendo, ad iudicium accipit, bonum quod accipit. Non enim mala erat buccella quæ tradita est Iudæ à Domino : absit: medicus non daret venenum. Salutem medicus D dedit, sed indignè accipiendo, ad perniciem accepit, quia non pacatus accepit. *Et tractat. 55. in Io. 13.* Aug. Adhuc cœnabatur, cùm Dominus surrexit, & pedes lauit discipulis suis : nam postea recubuit, & buccellam suo traditori postea dedit, vtique cœnâ nondum finitâ, hoc est, dum adhuc panis esset in mensa. Cœnâ ergo factâ, dictum est, iam paratâ, & ad conuiuantium mensam vsumque perducta, &c. Factum ergo iam fuerat per immissionem diabolicam, vt traderet discipulus magistrum, sed quem non didicerat Deum : iam talis venerat ad conuiuium explorator Pastoris, insidiator Saluatoris, venditor Redemptoris: iam talis venerat, & videbatur, & tolerabatur, & se E ignorari arbitrabatur : quia in eo quem volebat fallere, fallebatur. At ille isto, in ipso corde intus inspecto nesciente scienter vtebatur. *Et eo ignorante & reprobo, ad omnium salutem vtebatur.* Sciens quia omnia dedit ei Pater in manus. Ergo & ipsum traditorem. Nam si eum in manibus non haberet, non vtique illo vteretur, vt vellet. Proinde iam traditor traditus erat ei quem tradere cupiebat, atque ita malum tradendo faciebat, vt de illo tradito bonum fieret quod nesciebat. Sciebat enim Dominus quid faceret pro amicis, qui patienter vtebatur inimicis. Ac sic omnia dederat Pater in manus eius, & in vsum mala, & in effectum bona.

A *Et tract. 62.* Quid erat panis traditori datus, nisi demonstratio cuius gratiæ fuerat ingratus. S. Aug. Intrauit autem Satanas post hunc panem, in Domini traditorem, vt sibi iam traditum plenius possideret, in quem prius intrauerat, vt deciperet. *Inde dicit deceptos qui Eucharistiam prius datam omnibus iuxta Lucam, non distinguũt buccellam intinctam apud Ioannem Iudæ traditam, &c. Deinde concludit* S. Aug. cùm homini, inquit, ingrato intrasset panis in ventrem, hostis in mentem: adhuc tanti mali iam corde concepti, plenus restabat effectus, cuius iam præcesserat damnandus affectus. Itaque cum Dominus panis viuus, panem (*Eucharisticum primò*) mortuo tradidisset, & panem (*intinctum &* B *non consecratum*) tradendo, panis traditorem ostendisset, (*de quo dixerat, panis quem ego dabo, &c. Ego sum panis viuus, &c. Quod pro vobis tradetur, &c.*) Quod facis, inquit, fac citius. Non præcepit facinus, sed prædixit Iudæ malum, nobis bonum. Quid enim Iudæ peius, & quid nobis melius quam traditus Christus ab illo, aduersus illum, pro nobis, præter illum ? (*Non quod ipsum excluderet à salute, qui tot gratias à Saluatore acceperat, sed quod præter eius intentionem fieret.*) Quod facis fac citius. O verbum libentius parati ad C passionem, quàm irati ad vindictam ! O verbum non tam pœnam exprimens venditoris, quàm mercem significans Redemptoris ! Dixit enim, quod facis, fac citius: non tam in perniciem perfidi sæuiendo, quàm in salutem fidelium festinando : (*aduerte iam, non dicere tantum electorum, sed simpliciter fidelium, quos etiam ex infidelitate Iudæorum se petentium ad mortem de perfido Iuda fideles, etiam ad tempus plurimos facturus erat, quod & apertius scribit in sequentibus de Ecclesia, non ex electis* S. Aug. *tantum, sed & plurimis reprobis conflata.*) Quia traditus est propter delicta nostra, & dilexit Ecclesiam, & semetipsum tradidit pro ea : Vnde & de seipso dicit Apostolus; qui dilexit me, & tradidit seipsum pro me. Nisi ergo se traderet Christus, nemo traderet Christum. Quid habet Iudas nisi peccatum ? Neque enim in tradendo Christo sa- D lutem nostram cogitauit, propter quam traditus est Christus, sed cogitauit pecuniæ lucrum, & inuenit animæ detrimentum. Accepit mercedem quam voluit, sed nolenti est data quam meruit. Tradidit Iudas Christum, tradidit Christus seipsum : ille agebat negotium suæ venditionis, iste nostræ redemptionis. Quod facis, fac citius : non quia tu potes, sed quia hoc vult, qui omnia potest. *Pater scilicet æternus*, qui proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum.

Quid quod & pro crucifixoribus ipsis passus est Christus. Ita enim Augustinus tract. 92. in Io. S. Aug. Venit, inquit, die Pentecostes Spiritus sanctus in centum E viginti homines congregatos, in quibus & Apostoli omnes erant, qui illo adimpleti, cùm linguis omnium gentium loquerentur, plures ex his qui aderant tanto miraculo stupefacti, quandoquidem viderunt loquente Petro, tam magnum atque diuinum testimonium perhiberi de Christo, vt ille qui occisus ab eis inter mortuos deputabatur, resurrexisse, & viuere probaretur, compuncti corde conuersi sunt, & tanti sanguinis, tam impiè atque immaniter fusi, indulgentiam perceperunt, ipso redempti sanguine quem fuderunt: Christi enim sanguis, sic in remissionem peccatorum omnium fusus est, vt ipsum etiam peccatum posset delere, quo fusus est.

Vt plenius capiamus quomodo & incarnatio Christi totum genus humanum de vilitate pulueris erexerit in diuinam dignitatem hominem assumente Verbo, & carnem & sanguinem assumptam pro omnibus omnino hominibus impenderit in ligno; nec pro solis efficienter electis, sed & pro fidelibus omnibus, nec pro Iudais tantùm, sed & pro gentibus sanguinem fuderit, & pro tota Ecclesia toto orbe dispersa; nec electis tantummodo, sed & reprobis constata, expressis textibus Augustini probemus. Quantum ad primum in Psal. 109. Eo ipso, inquit, quòd erat filius Dauid,

S. Aug. Christus factus est Dominus Dauid. Illud enim quod natum est ex semine Dauid, ita honoratum est, vt esset & Dominus Dauid. Ita admiraris hoc? Quasi & in rebus humanis ista non fiant: si enim contingat filium cuiusquam Regem fieri Patre priuato, nonne erit Dominus Patris? Admirabilius est quòd potest contingere, vt non solùm Rex factus priuati filius, Dominus sit Patris sui, sed & Episcopus factus Laïci filius, sit Pater Patris sui. Ergo & eo ipso quòd carnem accepit Christus, quod in carne mortuus est, quòd in eadem carne resurrexit, quòd in eadem carne ascendit in cælum, & sedet ad dexteram Patris, & in eadem ipsa carne, sic honorata, sic clarificata, sic in cælestem habitum commutata, & filius est Dauid, & Dominus est Dauid. Secundùm enim hanc dispensationem transitus Christi, (*à Verbo ad carnem, à vita ad mortem, à crucis ignominia ad resurrectionis gloriam, & in Ascensione ad paterna dextera sessionem*) etiam illud ab Apostolo dicitur Phil. 2. Propter quod & Deus exaltauit illum, &c. Donauit ei nomen quod est super omne nomen; Christo secundùm hominem mortuo; Christo secundùm carnem resurgenti, ascendenti, donauit nomen quod est super omne nomen; vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum. Vbi erit Dauid, vt non ei sit Dominus? In cælo sit, in terra sit, in inferno sit, Dominus eius erit, qui est Dominus cælestium, terrestrium & infernorum. Gaudeat ergo nobiscum & Dauid filij sui natiuitate honoratus, dominatu liberatus, & gaudens dicat, vt à gaudentibus audiatur: Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis, &c. Sede, non solùm in alto, sed & in occulto: excellens, vt domineris; latens, vt credaris. Quæ enim esset merces fidei, nisi lateret quod credimus.

Credimus ergo, confitemur, exultamus in Deo Iesu nostro, *non minus quàm si rex potentissimus, ex infima plebe sororem nostram duxisset vxorem; omnes enim ex nostra progenie in nostro assumpto sanguine honoraret, & propter sororem, magnis donis singulos cumularet. Fortissimus hic Rex, superueniens fortis armato, omnia ei arma abstulit, omne genus humanum eius dominatu liberauit. Raphaël noster Asmodeum religauit in deserto; & ex quo factus est homo, vires tentationum eius omnibus & singulis hominibus succurrens imminuit. Ac velut Raphaël interpretatur medicina Dei, Sacramentorum baptismatis, & pœnitentia piscina aquam salutiferam mero sua misericordia motu omnibus languentibus & peccatoribus, magna originalis & generalis agritudinis labe laborantibus, & actualibus quibuscumque, absque vlla exceptione venialis, & mortalis, nulla distinctione maris & fœmina, serui & liberi, Graci ac Barbari, Gentilis aut Iudai, voluntate antecedente volens omnes saluos fieri prouidentissimâ largitate praparauit. Ita magnus Augustini discipulus S. Prosper in Responsione ad primam obiectionem Vincentianam.* Quod ad magnitudinem & potentiam pretij, & quod ad vnam pertinet causam generis humani, sanguis Christi, redemptio est totius mundi. Sed qui hoc sæculum sine fide Christi, & sine regenerationis Sacramento pertranseunt, Redemptionis alieni sunt. (*Intellige secundùm efficientiam, de facto enim reprobi sunt; non quoad sufficientiam. Sufficiebat enim & pro ipsis, nisi & iustè ob peccatum originale, sine baptismo damnati, aut propter actualia, & ipsam maximè impœnitentiam finalem à Deo prascitam, fuissent ab aterno reprobati:*) cùm itaque propter vnam omnium naturam, & vnam omnium causam, à Domino nostro in veritate susceptam, rectè omnes dicuntur redempti, & tamen non omnes à captiuitate sint eruti; redemptionis proprietas haud dubiè penes illos est, de quibus princeps mundi missus est foras, & iam non vasa diaboli, sed membra sunt Christi, &c. Poculum quippe immortalitatis, quod confectum est de infirmitate nostra, & virtute diuina, habet quidem in se, vt omnibus prosit, sed si non bibitur, non medetur. *Ita & Doctor Angelicus in 1. Timoth.* 2. *lect.* 1. In duo, inquit, salus omnium hominum secundum se considerata habet rationem, vt sit volibilis, & Apostolus [illegible] e ita loquitur: & sic eius voluntas est antecedens. Sed si consideretur bonum iustitiæ, & quod peccata puniantur, sic non vult; & hæc est voluntas consequens. Et subdit, ad agnitionem veritatis venire. Quia salus non est nisi per agnitionem veritatis. Io. 8. Agnoscetis veritatem, & veritas liberabit vos. Deinde cùm dicit vnus enim mediator, &c. Quia vnus est Deus omniũ qui saluat. Roman. 3. An Iudæorum Deus tantùm? An non & gentium? Imò & gentium; quoniam quidem vnus Deus. Tunc ponit rationem ex parte Christi, ibi: vnus & mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, &c. Non quorumdam, sed inter Deum, & omnes homines, & hoc non fuisset, nisi vellet omnes saluare, &c. Et mediator est secundùm quod homo: sic enim cõmunicat cum vtroque extremo: In Deo enim sunt duo, scilicet iustitia & immortalitas: in hominibus verò est iniustitia & mortalitas. Media ergo sunt duo; vnum in quo est iustitia & mortalitas, aliud est in quo est immortalitas & iniustitia, & vtrumque est medium: sed primum mediũ conuenit Christo, secundùm verò diabolo; & ideo diabolus medium est disiungens, quia per iniustitiã suam disiungit nos à diuina iustitia: sed Christus est medium coniungens, quia est iustus & mortalis, & per suam mortem coniungit nos Dei iustitiæ. 1. Io. 2. Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantùm, sed & pro totius mundi. Pro aliquibus efficaciter, sed pro omnibus sufficienter: quia pretium sanguinis eius est sufficiens ad salutem omnium: sed non habet efficaciam, nisi in electis, propter impedimentum. *Quod quidem non ponit Deus*, apud quem non est iniquitas: quoniam non volens iniquitatem tu es: *Sed impedimentum in omnibus absque baptismo in peccato originali solo decedentibus, est ipsum originale peccatum: in adultis actuale mortale peccatum, & pra ceteris finalis impœnitentia peccatum.*

Quod dixit Doctor Angelicus pretium sanguinis Christi non habere efficaciam nisi in electis, propter tanti Doctoris reuerentiam, exponam non minus tamen verè quàm benignè: sufficienter itaque dico pro omnibus omnino hominibus Christum gustasse mortem, dicente Paulo Hebr. 2. 9. Eum autem, qui modico quàm Angeli minoratus est, videmus Iesum propter passionem mortis, gloria & honore coro-

natum, vt gratia Dei pro omnibus gustaret mortem. *Vbi & D. Thomas lect. 3.* Pro omnibus, inquit, dupliciter potest intelligi. Vel vt sit distributio accommoda, scilicet pro omnibus prædestinatis (*subaudi plenè & perfectè*) pro istis enim tantùm habet efficaciam. (*Consummatam scilicet. Nam & pro omnibus fidelibus, & quibuscumque quantumuis reprobis habet aliquam efficaciam, quibus secundum Concilium Tridentinum facta fuit aliqua communicatio meriti passionis Christi.*) Vel absolutè pro omnibus, quantum ad sufficientiam. Sufficiens enim quantum ad se omnibus est, 1. Timoth. 4. qui est Saluator omnium, maximè autem fidelium. Chrysostomus, pro omnibus hominibus generaliter mortuus est, quia omnibus pretium sufficit. Et si omnes non credunt, ipse tamen quod suum est, impleuit. Gustaret. Ecce modus. Gustat enim qui non multum comedit & bibit. (*Non quod paruus fuerit eius dolor cùm suby[illegible] in fine ex Thren. 1. O vos omnes qui transitis per viam, attendite & videte si est dolor sicut dolor meus. Sed ob breuitatem temporis,*) quia ergo Christus non perseuerauit in morte, sed statim surrexit, ideo gostauit. Psal. De torrente in via bibit. Viator festinat. Item gustus est discretiuus saporis: Vnde qui gustat, magis discernit, quàm qui bibit. Vt ergo designet, quòd mortem & dolorem sensit, & sic mors non fuit phantastica, vt dicit Manichæus & Apollinaris, ideo dicit, gustauit.

Tres ergo classes & gradus passionis Christi apud Paulum aducto, primò quod sit ex parte sua Christus Saluator omnium hominum quantum ad sufficientiam. Secundò fidelium omnium quoad aliquam efficaciam, pro quibus omnibus efficaciter gustauit mortem; illis enim fructum aliquem sua passionis iustificationem scilicet communicauit. Sed tertio gradu plenam & consummatam tribuit suis electis, non simpliciter electis pro tempore ad gratiam, sicut & Iudam ipsum elegerat, de quo dixit, nonne duodecim vos elegi, & vnus ex vobis diabolus est? *Sed de electis ad æternam gloriam; de quibus Paulus immediatè subdidit:* Decebat enim eum propter quem omnia, & per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, authorem salutis eorum per passionem consummari. Qui enim sanctificat, & qui sanctificantur, ex vno omnes. *Vbi D. Thomas lect. 3.* Conueniens, inquit, fuit ex parte causæ, quia vt dictum est fuit gratia Dei. (*Siue Christus ipse, siue gratuita Dei misericordia.*) Gratia autem ordinatur ad gloriam, Romanor. 6. Gratia Dei vita æterna. Deus autem ab æterno prædestinauit, quos debet adducere in gloriam. Et isti sunt omnes illi qui sunt participes filiationis eius, quia si filij & hæredes, Romanor. 8.17. Et ideo dicit qui multos filios. (*Multi enim sunt vocati ad fidem, sed pauci ad gloriam, qui licet ex Augustino multi sint in se considerati, pauci sunt in comparatione reproborum,*) ipse habet vnum filium perfectum naturaliter, qui est splendor gloriæ: alij autem sunt adoptiui; & ideo adducendi sunt in gloriam. Vnde dicit, qui adduxerat, id est, adducendos præordinauerat. Et quid decebat eum? Hoc scilicet, quia ipse est qui est actor salutis eorum. Quæ salus in duobus consistit: scilicet quòd fiant filij, & quòd inducantur in hæreditatem. Quòd autem sint filij, habent per filium naturalem. Quos præsciuit & prædestinauit conformes fieri imagini filij sui, Roman. 8. Gloriam autem & hæreditatem non consequuntur nisi per eum, cuius naturaliter est hæreditas, qui est splendor gloriæ: quia

A ergo per filium consequimur ista duo, ideo ipse conuenienter dicitur author salutis, Matth. 1. Ipse saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Et infra Hebr. 12. Aspicientes in authorem fidei & consummatorem Iesum.

De quibus rursum electis ad gloriam, Hebr. 10. Omnis quidem Sacerdos præsto est quotidie ministrans, & easdem sæpè offerens hostias, quæ non possunt auferre peccata. Hic autem vnam pro peccatis offerens hostiam, in sempiternum sedet in dextera Dei: de cætero expectans, donec ponantur inimici eius scabellum pedum eius. Vna enim oblatione consummauit in sempiternum sanctificatos. *Vbi D. Thomas lect. 1.* Ista, inquit, ex-
B pectatio non innuit aliquam anxietatem in Christo, sicut in hominibus spes quæ differtur affligit animam, vt dicitur Prouerb. 13. Sed designat voluntatem miserendi quam Deus habet erga nos. Esa. 30. Expectat Dominus vt misereatur nostri. (*Donec impleatur numerus fratrum electorum.*) Subijciuntur ergo pedibus, id est humanitati Christi aliqui volentes: & in hoc salus ipsorum consistit, in faciendo voluntatem eius. Exo. 10. Vsquequo non vis mihi subijci? Sed mali nolentes, ipsi subditi sunt: quia & si voluntatem eius per se non implent, tamen de ipsis impletur quantum ad opus iustitiæ. Et sic omnia sunt ei subiecta aliquo istorum modorum. Psal. Omnia subie-
C cisti sub pedibus eius. Deinde cùm dicit, vna enim oblatione, &c. Hostia quam Christus obtulit aufert omnia peccata. Supra Hebr. 9. Christus semel oblatus est, ad multorum exhaurienda peccata. Et ideo dicit, quòd vna oblatione consummauit, id est perfecit: quod fecit reconciliando, & coniungendo nos Deo tanquam principio sanctificatos in sempiternum: quia hostia Christi, qui Deus est & homo, habet virtutem æternam sanctificandi. Infra cap. 13. Iesus vt sanctificaret per suum sanguinem populum, &c. Rom. 5. Per quem accessum habemus ad Deum.

Rursum non de omnibus, sed de electis ad gloriam intelligit illud Pauli Hebr. 9. Ideo noui testamenti
D mediator est, vt morte intercedente in redemptionem earum præuaricationũ quæ erant sub priori testamento, repromissionem accipiant qui vocati sunt æternæ hæreditatis, &c. Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata. *Vbi iterum D. Thomas lect. 5.* Mors, inquit, Christi est destructiua peccati. Ideo dicit, ad multorum exhaurienda peccata, id est remouenda. Nec dicit omnium, quia mors Christi etsi sit sufficiens pro omnibus, non tamen habet efficaciam nisi quantum ad saluandos, non enim omnes subijciuntur ei per fidem & bona opera. *Et licet omnes baptizati, & operantes etiam ex fide per dilectionem operante, ad tempus salutis sint participes, non ta-*
E *men vocati sunt inter eos qui salutis æternæ participes sunt prædestinati, pro quibus consummandis in sempiternum, plenam & consummatam efficaciam habet passio Christi, quæ licet omnibus omnino hominibus, etiam in indiuiduo resurrectionem à morte produxerit efficaciter, non tamen omnibus nisi sufficienter ex parte sua resurrectionem ad gloriam, cuius effectum soli consequentur electi. Pro quibus tantummodo plenè orauit ex D. Thom. 3. parte q. 21. art. 4. ad 2. quorum propriè & plenè Saluator est. Tertia parte q. 8. a. 3. in corp. & ad primum. Vnde & l. 4. contr. Gentiles c. 55. circa f.* Quamuis, inquit, sufficienter pro peccatis humani generis sua morte satisfecerit, sunt tamen vnicuique remedia propriæ salutis quærenda. Mors enim Christi est quasi quædam vniuer-

salis causa salutis: sicut peccatum primi hominis fuit quasi vniuersalis causa damnationis. Oportet autem, vniuersalem causam applicari ad vnum quodque specialiter, vt effectum vniuersalis causæ participet. Effectus igitur peccati primi parentis peruenit ad vnumquemque per carnis originem: Effectus autem mortis Christi pertingit ad vnumquemque per spiritualem regenerationem, per quam homo Christo quodammodo coniungitur & incorporatur, & ideo oportet quod vnusquisque (*scilicet adultus, instructus auditu fidei per verbum Christi, & obediens Euangelio, veniens ad Christum trahente Patre, & intus docente spiritus vnctione,*) quærat regenerari per Christum, & alia suscipere, in quibus virtus mortis Christi operatur.

Hinc etiam Concil. Valentinum habitum in Gallia Anno 855. tempore Leonis Papæ 4. docet Christum sanguinem fudisse pro fidelibus, & damnat erroris contrarium sentientes. Verba Concilij Valentini sunt hæc tom. 3. Conciliorum parte 1. cap. 4. De redemptione sanguinis Christi, propter nimium errorem qui de hac causa exortus est, ita vt quidam, sicut eorum scripta indicant, etiam pro illis impijs qui à mundi exordio vsque ad passionem Domini in sua impietate mortui, & æterna damnatione puniti sunt, effusum definiant, contra illud propheticum Osee 13. Ero mors tua, ô mors, ero morsus tuus, inferne, (*id est ex Greg. magno, partem abstulit, & partem reliquit, sed quot voluit: eripuit damnationis periculo:*) illud nobis simpliciter & fideliter tenendum, ac docendum placet iuxta Euangelicam & Apostolicam veritatem; quòd pro illis hoc datum pretium teneamus, de quibus ipse Dominus noster dicit Io. 3. sicut Moses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, vt omnis qui credit in ipsum non pereat, sed habeat vitam æternam. Sic enim Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam. Et Apostolus, Christus, inquit, semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata. *Id est fidelium qui credunt in eum. Absit vt Augustinus vnquam senserit Christum non fuisse mortuum, vel sufficienter pro omnibus hominibus; vel efficienter pro omnibus fidelibus; licet efficientissimè ac plenissimè, & vt ita dicam principalissimè, pro prædestinatis dirissimam crucis sæpius inculcauerit subisse passionem. Quoties enim dixit Christum pro Ecclesia passum, quæ diffusa est toto orbe terrarum, quæque non ex Iudæis tantum, sed & gentibus conflata est: sicut Concil. Tridentinum bis repetit, pro duobus his populis totum mundum componentibus passum. Ita enim sess. 6. cap. 1. & 2. Expressius vbi dicit missum ad homines Dei filium,* vt & Iudæos qui sub lege erant redimeret, & gentes quæ non sectabantur iustitiam, iustitiam apprehenderent, atque omnes adoptionem filiorum reciperent. *Vnde statim authoritate Ioannis id confirmat, qui cum Iudæus esset, non tantum pro Iudæis fudisse sanguinem dicit, sed etiam pro peccatis totius mundi, id est Ecclesiæ toto orbe dispersa, collecta maximè ex gentibus, Augustinus tract. 5. in Epist. Ioannis.*

Mundus, inquit, est plenitudo terræ, sicut dixit ipse Ioannes: Non solum autem nostrorum, sed & totius mundi. Mundi dicit, omnium fidelium per orbem sparsorum. (S. August.) *Ep. 48.* Totius mundi, propter triticum quod est per totum mundum. *Et tractat. 87. in Io. 15.* (S. August.) Si de mundo essetis, mundus quod suum erat diligeret. Vniuersæ vtique hoc dicit Ecclesiæ, quam plerumque etiam ipsam mundi nomine appellat, sicut est illud, 2. Cor. 5. Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi. Itemque illud Io. 3. Non venit filius hominis vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum: & in Epistola sua Ioannes ait: aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christum iustum, & ipse propitiator est peccatorum nostrorum, non tantum nostrorum, sed etiam totius mundi, totus ergo mundus Ecclesia est, & totus mundus odit Ecclesiam.

Et tract. 1. in Ep. Io. Quid est hoc fratres: certè inuenimus in campis saltuum, inuenimus Ecclesiam in omnibus gentibus. Ecce Christus propitiatio est peccatorum nostrorum, non tantùm nostrorum, sed & totius mundi. Ecce habes Ecclesiam per totum mundum. Noli sequi falsos iustificatores, & veros præcipitatores. In illo monte esto qui impleuit orbem terrarum, Dan. 2. Quia Christos propitiatio est peccatorum nostrorum, non tantum nostrorum, sed & totius mundi, quem suo sanguine comparauit. (Aug.) *Et l. cont. Donat. contra collatorem, cap. 8.* Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, qui vtique non sibi reconciliat nisi solam Ecclesiam. Neque enim reconciliari Deo, & saluari per ipsum mundus potest, nisi mundi nomine intelligatur Ecclesia, quæ sola per Deum reconciliata saluatur.

(Aug.) *Sed notandum est ex eodem Augustino, quod Ecclesia militans in qua sumus, bonos simul cum malis habet admixtos. Libro 3. contra lit. Petiliani, c. 9.* Sæpè, inquit, dixi, & vehementer inculco, qualescumque nos simus, securi estis qui Deum Patrem & eius Ecclesiam matrem habetis. Quamuis enim simul hœdi cum ouibus pascantur, non stabunt ad dexteram: quamuis simul palea cum tritico trituretur, non intrabit in horreum: quamuis pisces mali cum bonis intra retia Dominica natent, non mittentur in vasicula. Nemo glorietur, nec in homine bono, (*Sacramentorum ministro*) nemo bona Dei fugiat, nec in homine malo. (Aug.) *Et l. 2. cont. Cresconium cap. 22.* In scriptura sancta quæ neminē fallit, area dicta est Ecclesia Dei, Dominumque ipsum cum ventilabro esse venturū, & mundaturum aream suam, vt frumenta recondat in horreo, paleam verò comburat igni inextinguibili. (Aug.) *Vides vt palea nunc cum frumento sit mixta eodem l. cap. 34. Ex Cypriano in Epist. ad Maximum:* Et si videntur, inquit, in Ecclesia esse zizania; non tamen impediri debet aut fides, aut charitas nostra, vt quoniam zizania esse in Ecclesia cernimus, ipsi de Ecclesia recedamus. Nobis tantūmodo laborandum est, vt frumentum esse possimus, vt cùm cœperit frumentum Dominicis horreis condi, fructum pro opere nostro & labore capiamus. Apostolus in Epistola sua dicit, 1. Timoth. 2. in domo autem magna, non solùm vasa sunt aurea, & argentea, sed & lignea, & fictilia: & quædam quidem honorata, quædam inhonorata. Nos operam demus, & quantum possumus laboremus, vt vas aureum & argenteum simus. Cæterum fictilia vasa confringere, Domino soli concessum est, cui virga ferrea data est. Esse non potest maior Domino suo seruus, nec quisquam sibi, quod soli filio Pater tribuit, vendicare: vt se putet aut ad aream ventilandam, & purgandam paleam, ventilabrum iam ferre posse, aut à frumento vniuersam zizaniam humano iudicio separare. Superba est ista obstinatio, & sacrilega præsumptio, quam sibi furor prauus assumit. Et dum sibi semper quidam plus quàm mitis iustitia deposcit, assumunt, de Ecclesia pereunt, &

dum

dùm se insolenter extollunt, ipso suo tumore cæcati, veritatis lumen amittunt. Vides frater secundum scripturas diuinas hoc præcepisse Cyprianum, etiam propter malos. Qui cùm sint à bonis vita moribusque spiritaliter separati, corporaliter tamen eis in Ecclesia videntur esse permixti vsque in diem iudicij, quo etiam corporaliter debitas separabuntur ad pœnas. Non est deserenda Ecclesia, tanquã frumenta propter paleam vel zizania, sicut nec domus magna, propter vasa inhonorata. Vides, audis, sentis, capis, intelligis, quanto scelere, propter eos qui vobis, siue rectè, siue cùm fallimini, displicent, separemini ab Ecclesia quæ toto orbe diffunditur, cui secundum scripturas diuinas, tam magnum, tã firmum, tam clarum atque luculentum testimoniũ perhibet Cyprianus. *Tandem vt alios prætercam locos, ep. 48. ad Vincentium contra Donatist.* Congregantur, inquit, in cõmunionem Sacramentorum eius etiam peruersi, & perseuerant omnino maligni, sed tamen tanquam palea de area Dominica non nisi vltima ventilatione separandi. Non extingunt isti frumenta Dominica, in eorum quidem comparatione pauca, sed multa per seipsa. Non extinguũt electos Dei congregandos in fine sæculi, sicut Euangelium loquitur, à quatuor ventis, à sũmis cælorum, vsque ad terminos eorum. *Et lib. 3. cont. Cresconium c. 50.* Nec propter zizania segetem Christi, nec propter paleas aream Christi, nec propter vasa inhonorata, domum magnam Christi, nec propter pisces malos, retia Christi derelinquunt.

Aug.

Aug.

Vides hinc quàm apertè scribat Augustinus Ecclesiam ex bonis malisque permixtis esse contextam: Et ex alia parte non pro solis electis, sed pro tota Ecclesia suum sanguinem effudisse, vt Augustini calamo scripserit Synodus Trident. sess. 6. in decreto de Reformatione c. 1. vbi præcipit Ecclesiæ præfectis, vt attendant sibi & vniuerso gregi, in quo Spiritus S. posuit eos regere Ecclesiã Dei, quam acquisiuit sanguine suo. *Non est tamen dubiũ quod licet pro tota Ecclesia ex electis & reprobis in Christum credentibus cõposita passus sit Christus, specialiter tamen, & præcipua dilectione, & abundantiori gratiæ plenitudine, mortuus est pro electis & prædestinatis. Vnde August. tr. 87. in Io. 15.* Totus mundus Ecclesia est, & totus mundus odit Ecclesiam. Mundus igitur odit mundũ, inimicus reconciliatum, damnatus saluatũ, inquinatus mundatum. Sed iste mundus, quem Deus in Christo reconciliat sibi, & qui per Christum saluatur, & cui per Christum peccatum omne donatur, de mundo electus est inimico, dãnato, contaminato. Ex eadem quippe massa, quæ tota in Adam perijt, fiunt vasa misericordiæ, in quibus est mundus pertinens ad reconciliationem, quam mundus odit ex eadem massa pertinens ad vasa iræ quæ perfecta sunt ad perditionem Rom. 9. &c. Ergo & ipsi inde erant; vnde vt non essent, electi sunt inde, non meritis suis, quorum nulla bona præcesserant opera: non naturâ, quæ tota fuerat per liberum arbitrium in ipsa radice vitiata; sed gratuitâ, hoc est verâ gratiâ. Qui enim de mundo mundum elegit, fecit quod eligeret, non inuenit: quia reliquiæ per electionem gratiæ saluæ factæ sunt Rom. 11. Si autem gratia, inquit, iam non ex operibus, alioquin gratia iam non est gratia. *Et tr. 111. in Io.* Ipsi, inquit, sunt quos à Patre accepit, quos ipse elegit de mundo atq; elegit, vt iam non sint de mundo, sicut non est ipse de mundo; & sint tamen etiam ipsi mundus credens & cognoscens quòd Christus à Deo Patre sit missus, vt mundus ex mundo liberaretur, ne mundus Deo reconciliandus cũ mundo inimicissimo damnaretur. Sic enim ait in huius orationis exordio: dedisti ei potestatẽ omnis carnis, id est omnis hominis, vt omne quod dedisti ei, det eis vitam æternã. Vbi ostendit potestatem se quidem omnis hominis accepisse, vt liberet quos voluerit, damnet quos voluerit: *(hos iustitia, illos misericordiâ)* qui viuos & mortuos iudicabit. Sed eos sibi esse datos, quibus omnibus det vitam æternam: sic enim ait, vt omne quod dedisti ei, det eis vitam æternam. Proinde non ei dati sunt *(donatione perfecta & plena)* quibus vitam non dabit æternam: quamuis & ipsorum potestas data sit, cui potestas data est omnis carnis, id est omnis hominis. Ita mundus reconciliatus *(pace firma & perseuerante gratia)* ex inimico liberabitur mundo: cùm in illo exerit potestatem suam, vt eum in mortem mittat æternam: hunc autem facit suum, cui vitam donat æternam. Quapropter omnibus prorsus ouibus suis bonus Pastor, omnibus membris suis magnum caput, promisit hoc præmium, vt vbi ipse est, & nos cum illo simus: nec poterit nisi fieri, quod omnipotenti Patri se velle dixit omnipotens filius; ibi enim & Spiritus S. pariter æternus, pariter Deus, Spiritus vnus duorum, & substantia voluntatis amborũ. *Et l. 21. de Ciu. c. 24. in fine.* Conclusit, inquit, Deus omnes in infidelitate, vt omnibus misereatur. Quos omnes nisi de quibus loquebatur, tanquam dicens, & vos, & illos? Deus ergo & Gentiles, & Iudæos quos præsciuit, & prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui: omnes in infidelitate conclusit: vt de amaritudine infidelitatis suæ pœnitendo confusi, & ad dulcedinem misericordiæ Dei credendo conuersi, clamarent illud in Psalmo: quam multa multitudo dulcedinis tuæ Domine quã abscondisti timentibus te. Perfecisti autem sperantibus non in se, sed in te. Omnium itaque miseretur vasorum misericordiæ. Quid est omnium? & eorum scil. quos ex gentibus, & eorum quos ex Iudæis prædestinauit, vocauit, iustificauit, glorificauit: non omnium hominum; sed istorum omnium neminem damnaturus.

S. Aug.

Tract. pariter 45. in Io. 10. Qui proprio filio suo nõ pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum, quomodo etiã non cum illo omnia donauit? Sed quibus? Nobis præscitis, prædestinatis, iustificatis, glorificatis; de quibus sequitur, quis accusabit aduersus electos Dei? *Et tr. 52. in Io. 12.* Deus erat in Christo mundũ reconcilians sibi 2. Cor. 5. hi sunt ex quorum cordibus princeps huius mundi eijcietur foras. Cùm ergo dixisset, nunc princeps huius mundi eijcietur foras, & ego, inquit, si exaltatus fuero à terra omnia trahã post me, &c. Quæ omnia, nisi ex quibus ille eijcitur foras? Non autem dixit, omnes, sed omnia: non enim omnium est fides. 2. Thess. 3. Non itaq; hoc ad vniuersitatem omnium retulit, sed ad creaturæ integritatem, id est Spiritum, animam & corpus: & illud quo intelligimus, & illud quo viuimus, & illud quo visibiles & contrectabiles sumus. Qui enim dixit, capillus capitis vestri nõ peribit, omnia trahit post se. Aut si omnia, ipsi homines intelligendi sunt, omnia prædestinata ad salutem possumus dicere, ex quibus omnibus ait nihil esse periturum, cùm supra de suis ouibus loqueretur, aut certè omnia hominum genera, siue in linguis omnibus, siue in ætatibus omnibus, siue in gradibus honorum omnibus, siue in

S. August.

diuersitatibus ingeniorum omnibus, siue in artium licitarum & vtilium professionibus omnibus, & quicquid aliud dici potest secundum innumerabiles differentias, quibus inter se, præter sula peccata, homines distant ab excelsissimis vsque ad humillimos, à Rege vsque ad mendicum, omnia, inquit, traham post me, vt sim caput eorum, & illi membra mea.

S. Aug. *Et tandem vt præteream cætera, loquens de tributo mortis pro electis præcipuè soluto, quos persona Petri gerebat sermone 6. de verbis Apostoli circa med.* Prorsus quod fecit de tributo, hoc fecit de morte. Exigebatur tributum, didrachma. Matth. 17. Quare, inquit, tu & discipuli tui non redditis tributum? Vocauit ad se Petrum & ait ei: Reges mundi à quibus exigunt tributum? à filijs suis, an ab alienis? Responsum est ab alienis. Ergo, inquit, liberi sunt filij. Tamen ne scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum, & qui primus surrexerit, id est primogenitus à mortuis: Aperi, inquit, os eius, & inuenies ibi staterem, id est duas didrachmas, quatuur drachmas: quia didrachma, id est duo drachmata in capite, (*id est pro singulis exigebatur.*) Inuenies ibi staterem, hoc est quatuor drachmata, da eis pro me & te. Quid est? Ipse Christus, Petrus, Ecclesia Christi, Ecclesiæ quatuor Euangelia. Mysterium latebat, Christus tamen tributum non debitum persoluebat. Sic persoluit & mortem. Non debebat, &. rsoluebat, &c. (*Vt diceret sicut præmiserat Augustinus ex Psal. 68. Quare ergo me occidis? quia qua non rapui tunc exsoluebam.*) Deus Pater, Christum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit. (*Id est sacrificium pro peccato*) vt nos simus iustitia Dei in ipso. Videte duo: Iustitia Dei, non nostra; in ipso, non in nobis. Inde illi magni sancti de quibus dicit Psalmus, iustitia tua sicut montes Dei, &c. Quasi quæreretur, vt quid ergo aliqui nascuntur, qui non pertinent ad iustitiam Dei? Subjecit iudicia tua sicut abyssus multa. Quid est sicut abyssus multa? altum est, impenetrabile est, inaccessum est humanæ intentioni. Diuitiæ enim Dei inscrutabiles, inscrutabilia iudicia eius, inuestigabiles viæ eius. Ergo & huc misit Deus filium suum propter præscitos, & prædestinatos, vocandos, iustificandos & glorificandos, vt montes Dei dicant, Rom. 8. si Deus pro nobis, quis contra nos?

Hic ergo piscis primogenitus ex mortuis ex mari rubro passionis & mortis ascendit, mortuus propter peccata nostra, resurrexit propter iustificationem nostrã, *tributum soluens pro Petro, id est Ecclesia quidem omni, sed maximè pro* Ecclesia electorum conscriptorum in cælis.

Venit quidem Pastor bonus ad ouem vnam, relictis nouem Angelorum choris, venit ad hominem quem tulit humeris, & induit factus homo, vt in natura humana assumpta, omnes primo homines honoraret; dehinc Pastor ipse factus ouis, in cruce coram tondente se obmutuit, *& sanguinem sufficienter pro omnibus fudit. Deinde bonus Pastor efficienter pro omnibus ouibus, id est fidelibus, tam electis quàm reprobis animam posuit, omnibus de lauacro baptismi ascendentibus, characterem crucis & Sacramenti signum indelebile imposuit, omnes Eucharistico pane & calice pauit, sed fatendum est ad electas oues speciali misericordia in æternum saluandas*, obedientem factum vsque ad mortem, mortem autem crucis. *Hæ sunt* quas nemo rapiet de manu eius, *de quibus Augustinus, tract. 45. in Io. 10.* Nouit Dominus qui sunt eius. Nouit præscitos, nouit prædestinatos. De illo Aug. quippe dicitur, quos præsciuit & prædestinauit, &c. Adde adhuc, qui proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus, &c. Sed quibus? nobis præscitis, & prædestinatis, &c. Nouit Dominus qui sunt eius. Ipsæ sunt oues. Aliquando se ipsæ nesciunt, sed Pastor nouit eas, secundùm istam prædestinationem, secundùm istam Dei præscientiam, secundùm electionem ouium ante constitutionem mundi. Nam de hoc dicit Apostolus, Ephes. 5. sicut elegit nos in ipso ante constitutionem mundi. Secundùm ergo istam præscientiam Dei & prædestinationem, quàm multæ oues foris, quàm multi lupi intus? & quàm multæ oues intus, & quàm multi lupi foris? Quid est quod dixi, quàm multæ oues furis? Quàm multi modò luxuriantur, casti futuri? Quàm multi blasphemant Christum, credituri in Christum? Quàm multi se inebriant, futuri sobrij? Quàm multi rapiunt res alienas, donaturi suas? &c. Item quàm multi intus laudant, (*in Ecclesia & præsenti iustitia*) blasphematuri? Casti sunt, fornicaturi: Sobrij sunt, se vino postea sepulturi? Stant casuri, & non sunt oues. De prædestinatis enim loquimur de his loquimur quos nouit Dominus qui sunt eius. Et tamen ipsi quandiu rectè sapiunt, Christi vocem audiunt. *Sed sua culpa & propria voluntate in hædos mutandi, & in iudicio ab ouibus à dextris positis separandi; pro quibus in æternum consummandis perfectè & plenè mortuus est Christus. Quid hic non sanum, non sanctum, non Catholicum in doctrina Augustini?*

Coniugij actum, & legitimam copulam carnalem, extra intentionem prolis, & solo fine voluptatis, non esse sine peccato, num, & quo sensu scripserit Augustinus in aliquo Tertulliano affinis.

TErtullianus inter Catharos & Montanistas hæreticos iure deputandus, ab Ecclesia condemnatus est, & à nobis infra suo proprio loco expressissimis testimonijs Augustini refellendus, quòd secundas nuptias, castitatis amantior præpostera, quàm Catholica veritatis tenax assertor, damnauerit. Parum ei fuerat, petulanter in digamos, tanquam in stupri reos insurgere, nisi & actum legitimi connubij, cum fœdissimo actu stupri componeret. Sic enim errorem suum exaggerat libro de exhortatione castitatis cap 9. Ecquid, inquit, videtur tibi stupri ad fine esse matrimonium? quoniam ea in illo deprehendo, quæ stupro competunt. Interim Dominus ipse dicit, qui viderit, inquit, mulierem ad concupiscendam eam, iam stuprauit eam in corde suo. Qui autem ad ducendum viderit, minus perfecit? Quid si etiam duxerit? quod non faceret, nisi ad ducendum concupisset, &c. Omnis mulier zeliuira est, quandiu aliena, (*id est etiam innupta de peris viris complexum*) nec per alium fit marita, nisi per quem & adultera. (*Non per alium sexum quàm virilem, nec per alium actum, quàm per copulam carnalem,*) legis videtur matrimonij, & stupri differentia. Alioquin res (*negotium connubij*) & viris, & fœminis eadem imponit; est enim & matrimonium, & stuprum, commixtio carnis. Scilicet certandum, cuius concupiscentia nos stupro adæquauit. Ergo, inquis, iam & primas, id est vnas nuptias

destruis. Nec immeritò : quoniam & ipsæ ex eo A constant, quo & stuprunt. Et ideo optimum est homini mulierem non tangere 1. Cor. 7. quia chara est, stupri adfinitate. *Longè tamen distat mens Augustini sapiens & recta, ab errore Tertulliani: veridicus enim Doctor & magnus Interpres Apostoli*, Aug. honorabile in omnibus connubium, *agnoscit : & magnam in eodem actu coniugij, fornicatoris & mœchi, ac legitimi coniugis differentiam interponit. In adultero quippe libido laxatis habenis voluptati furiosè & ad instar muli & equi debacchatur: In coniugio, Sacramenti gratia aliquo saltem castimoniæ fræno lasciuientem naturæ impetum moderatur. Ita enim Augustinus libro primo de nuptijs & concupiscentia cap. 12. vbi & de nuptijs beatissimi Ioseph cum* B *sanctissima Deipara Maria.* Aug. Solus, inquit, ibi nuptialis concubitus non fuit, quia in carne peccati, fieri non poterat sine vlla carnis pudenda concupiscentia, quæ accidit ex peccato: sine qua concipi voluit, qui futurus erat sine peccato, non in carne peccati, sed in similitudine carnis peccati: Vt hinc etiam doceret, omnem quæ de concubitu nascitur, carnem esse peccati, quandoquidem sola quæ non inde nata est, non fuit caro peccati. *Deinde pergit ad actum concubitus in cæteris legitimis coniugijs.*

Quamuis, inquit, coniugalis concubitus, qui fit intentione generandi, non sit ipse peccatum: quia bona voluntas animi sequentem ducit, non ducentem sequitur corporis voluptatem : nec humanum arbitrium trahitur subiugante pecca- C to, cùm iustè redigitur in vsum generandi plaga peccati. (*Quid scribi potest in hac causa honestius, elegantius, sapientius?*) Huius plagæ quidam pruritus in adulteriorum & fornicationum, & quorumlibet stuprorum, atque immunditiarum fœditatibus regnat, in connubiorum necessitudinibus seruit. Ibi de Domino tali, turpitudo damnatur ; hic de pedissequo tali, honestas verecundatur. Non est igitur hæc libido nuptiarum bonum, sed obscœnitas peccantium, necessitas generantium ; lasciuiarum ardor, nuptiarum pudor. Cur ergo non coniuges maneant, qui ex consensu concumbere desinunt ; si manserunt coniuges Ioseph & Maria, qui concumbere non cœperunt?

Capite autem 14. cùm in præcedentis fine laudasset fideles, religiosos, continentes coniuges, fine redditur causam de qua hic agimus, in qua volunt errasse Augustinum veracissimè nihilominus sic scribentem. Aug. Verùm, inquit, in coniugatis, vt hæc optanda atque laudanda, sic alia toleranda sunt, ne in damnabilia flagitia, id est in fornicationes vel adulteria corruatur: propter quod vitandum malum, etiam illi concubitus coniugum, qui non fiunt causâ generandi, sed victrici concupiscentiæ seruiunt, in quibus iubentur non defraudare inuicem, ne tentet eos Satanas propter intemperantiã suam; non quidem secundùm imperium præcipiuntur, & tamen secundùm veniam conceduntur. Sic enim scriptum est 1. Cor. 7. Vxori vir debitum E reddat, similiter autem & vxor viro. (*Vides ex iustitia debitum non prohibere, imo præcipere.*) Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier: Nolite inuicem fraudare, nisi ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi: Et iterum ad ipsum estote, ne tentet vos Satanas propter intemperantiam vestram. Hoc autem dico secundùm veniam, non secundùm imperium. Vbi ergo venia danda est, aliquid esse culpæ, nulla ratione negabitur. (*Et quod ita scripserit Augustinus errasse sine ratione asseritur.*) Cùm igitur culpabilis non sit generandi intentione concubitus, qui propriè nuptijs imputandus est: quid secundùm veniam concedit Apostolus, nisi quòd coniuges, dum se non continent, debitum ab alterutro carnis exposcunt, non voluntate propaginis, sed libidinis voluptate? Quæ tamen voluptas, non propter nuptias cadit in culpam, (*sed ob concupiscentiam & libidinis immodica feruorem*) sed propter nuptias accipit veniam. Quocirca etiam hinc sunt laudabiles nuptiæ, quia & illud quod non pertinet ad se, ignosci faciunt propter se : neque enim etiam iste concubitus, quo seruitur concupiscentiæ, sic agitur, vt impediatur fœtus, quem postulant nuptiæ.

Tum verò cap. 15. de eadem culpa veniali, alijsque mortalibus quæ etiam coniugibus prauis accidunt: S. Aug. Sed tamen aliud est, non concumbere nisi sola voluntate generandi, quod non habet culpam; aliud, carnis concumbendo appetere voluptatem, sed non præter coniugem, quod venialem habet culpam : quia etsi non causâ propagandæ prolis concumbitur, nec tamen huius libidinis causâ propagationi prolis obsistitur, siue voto malo, siue opere malo. Nam qui hoc faciunt, quamuis vocentur coniuges, non sunt, nec vllam nuptiarum retinent veritatem, sed honestum nomen velandæ turpitudini obtendunt. Produntur autem, quando eò vsque progrediuntur vt exponant filios qui nascuntur inuitis. Oderunt enim nutrire, vel habere, quos gignere metuebant. Itaque cùm in suos sæuit quos nolens genuit tenebrosa cupiditas, clara iniquitate in lucem promitur, & occulta turpitudo manifestã crudelitate conuincitur. Aliquando eò vsque peruenit hæc libidinosa crudelitas, vel libido crudelis, vt etiam sterilitatis venena procuret; & si nihil valuerit, conceptos fœtus aliquando intra viscera extinguat, ac fundat, volendo suam prolem prius interire, quàm viuere : aut si in vtero iam viuebat, occidit antequam nascatur. Prorsus si ambo tales sunt, coniuges non sunt; etsi ab initio tales fuerunt, non sibi per connubium, sed per stuprum potius conuenerunt. Si autem non ambo sunt tales, (*sed alteruter*) audeo dicere, aut illa est quodammodo meretrix mariti, aut ille adulter vxoris.

Sed cùm nobis non sit hic sermo de grauibus & abominabilibus istis interdum in connubio criminibus perpetratis, sed de veniali tantùm quod ex feruore libidinis, & fine voluptatis, non intuitu prolis suscipiendæ contrahitur, discutiamus, num in hoc errauerit Augustinus. Cùi inter varios locos quibus hanc ipsam veritatem confirmat, vnus ab aduersario locus electus est ex Enchiridio ad Laurentium cap. 78. vbi ait: S. Augus. Videmus quædam ab ipsis Apostolis ignoscendo fuisse concessa : quale illud est, quòd Venerabilis Paulus coniugibus ait : nolite fraudare inuicem, nisi ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi: & iterum ad idipsum reuertimini, ne vos tentet Satanas propter incontinentiam vestram : quod putari posset non esse peccatum, misceri scilicet coniugi, non filiorum procreandorum causa, quod bonum est nuptiale, sed carnalis etiam voluptatis : vt fornicationis, siue adulterij, siue cuiusquam alterius immunditiæ mortiferum malum, quod turpe est etiam dicere, quò potest tentante Satana libido pertrahere, incontinentium deuitet infirmitas. Posset ergo, vt dixi, hoc putari non esse peccatum, nisi addidisset: hoc autem

dico secundùm veniam, non secundùm imperium. Quis autem iam esse peccatum neget, cùm dari veniam facientibus Apostolica authoritas fateatur?

Quid hic arguendum? cùm non graue, sed veniale dicat esse peccatum, cùm pramiserit Augustinum, ut S. Aug. *supra vidimus de litibus & contentionibus in iudicio, hac esse peccata venialia,* quæ non humano, sed diuino pensanda sunt iudicio. *Quod si fatentur omnes in ipsis absolutè necessarijs vita alimentis, in cibo & potu leuem intemperantiam, auidiorem sumptionem, sensualitatem nimiam, non posse esse sine peccato veniali, licet excessus non sit grauis, quis abnuat in sensibilissima omnium voluptate, feruidiori pra cateris, impetu libidinis, ex arce, ut ait Augustinus alibi, deijciente animum virilem, non esse peccatum veniale?*

Dicam amplius iuxta eundem Augustinum, tantam esse inordinationem in concubitu solius causa voluptatis, & non fine generanda prolis, ut ipsis bestiis animalior esse conuincatur, qui voluptatis fine concumbit. Ita Augustinus lib. de concupisc. & nuptijs cap. 4. Copul. io maris & fœminæ generandi S. Aug. causa, bonum est naturale nuptiarum: sed isto bono malè vtitur, qui bestialiter vtitur, vt sit eius intentio in voluptate libidinis, non in voluntate propaginis. Quanquam in nonnullis animalibus rationis expertibus, sicut in plerisque alitibus, & coniugiorum quasi quædam confœderatio custoditur, & societatis nidificandi solertia, vicissimque ouorum dispertita tempora fouendorum, & nutriendorum opera alterna pullorum: magis eas videri faciunt agere cùm coëunt negotium substituendi generis, quàm explendæ libidinis. Quorum duorum, illud est in pecore simile hominis, (*nempe prolis generanda inclinatio & intentio,*) hoc est in homine simile pecoris, *nempe voluptas.*

Mira prosequitur in hanc causam Sermone 244. de tempore, vbi orditur à grauibus coniu- S. Aug. *gatorum peccatis, deinde procedit ad venialia concubitus.* Nulla, inquit, mulier potationes ad abortum accipiat, nec filios aut conceptos, aut iam natos occidat: quia quæcumque fecerit hoc, ante Christi tribunal sciat se illic eorum causam quos occiderit esse datoram. Sed nec alias diabolicas potationes mulieres debent accipere. Mulier autem quæcumqoe fecerit hoc, per quod iam nou possit concipere, quantoscumque parere poterat, tantorum homicidiorum se ream esse cognoscat. Mulier autem ingenua, quæ mortiferas potationes accipit, vt non concipiat, velim scire si hoc ancillas vel colonas suas facere velit. Et ideo, sicut vnaquæque vult vt sibi mancipia nascantur quæ illi seruiant, ita illa quoscumque conceperit, aut ipsa nutriat, aut nutriendos alijs tradat: ne fortè illos aut concipere nolit, aut quod grauius est, occidere velit, qui boni Christiani poterant fieri, generati. *Et sic Christum Ecclesiam, rempublicam, iniustè fraudat subditis.*

Deinde ibidem pergit contra peccata venialia coïtus coniugalis. Quoties, inquit, ad Ecclesiam in qua- S. Aug. libet solemnitate venitis, & Sacramenta Christi percipere volueritis, ante dies plures castitatem seruate, vt cum secura conscientia, (*sine scrupulo irreuerentia, mente minus distracta, tranquillâ & pura conscientiâ azymâ, azymum panem comedere,*) ad altare Dei possitis accedere. Quam rem etiam per totam quadragesimam, & vsque ad clausulam Paschæ fideliter custodite, vt vos solemnitas Paschalis castos & puros inueniat. *Inde etiamnum* A *hoc tempore clauduntur in Ecclesia solemnes nuptia, qua celebrari possunt extra tempus Aduentus & Quadragesima. Coniuges autem tanto tempore continere non valentes, ad fornicationem vitandam conuenire possunt, non tamen fine voluptatis, absque peccato veniali, vnde subijcit.* Qui bonus est Christianus, Aug. non solùm ante dies pluries quàm communicet, castitatem seruat, sed & vxorem suam excepto desiderio filiorum non agnoscit: quia vxor non propter libidinem, sed propter filiorum procreationem accipitur. Denique & ipsæ tabulæ matrimoniales hoc continent, liberorum, inquit, (*lex siue formula*) procreandorum causa. Videte quia non dixit, libidinis causa, sed liberorum procrean- B dorum. *Quod & prior Augustino docuit S. Clemens Alexandrinus 3. Strom. cap. 8. in verba Pauli 1. Cor. 7.* Bonum est homini mulierem non tangere, &c. Non, inquit, ijs qui continenter vtuntur matrimonio propter solam liberorum procreationem; dicit, propter incontinentiam: sed ijs qui etiam finem liberorum procreationis cupiunt transilire.

August. ius rursum aliam aduertit inordinationem in actu coniugij fine voluptatis, qua frequenter est contra generationem prolis, cùm frequentior est vsus copula carnalis. Velim, inquit, scire fratres Aug. charissimi, ille qui vxore sua incontinenter vtitur, si quoties eam luxuriâ victus agnouit, toties C suum agrum in vno anno arauerit, vel seruerit, qualem messem colligere possit? Qui ergo se continere nolunt, si toties terram quandam suam, cùm iam seminauerant, iterum arent & seminent, videamus qualiter de eius fructu gaudebunt. Quia sicut optimè nostis, nulla terra poterit dare legitimum fructum, in qua frequenter in vno anno fuerit seminatum. Quod ergo non vult aliquis in agro suo, quare facit in corpore suo? (*id est in vxore de qua Paulus*) nemo carnem suam odio habuit: iam non sunt duo, sed vna caro. *Ad hac, in eodem sermone 244. sub grauibus pænis, qua tamen respectu purgatorij venialibus luendis destinati nulla sunt, aut modica; minatur incontinen-* D *tibus, & admonet à concubitu abstinere.* Ante omnia, inquit, quoties dies Dominicus, aut aliæ festiuitates veniunt (*excepto scilicet fornicationis periculo, & propter reuerentiam Sacramenti suscipi solit*) vxorem suã nullus agnoscat. Et quoties fluxum sanguinis mulieres patiuntur, similiter obseruandum est: propter quod ait Propheta Ezech. 18. Ad mulierem menstruatam ne accesseris. Nam qui vxorem suam in profluuijs positã agnouerit, aut in die Dominico, aut in alia qualibet solẽnitate se continere noluerit, qui tunc concepti fuerint, aut leprosi, aut Epileptici, aut etiam fortè dæmoniaci nascentur. (*Quin & ipsi septem mariti Sara à dæmonio strangulati propter libidinem, teste* E *Raphaële referuntur,*) & reuera fratres, si animalia sine intellectu non se contingunt nisi certo & legitimo tempore, quantò magis homines qui ad imaginem Dei facti sunt, hoc obseruare deberent? Sed quod peius est, sunt aliqui ita luxuriosi, vel ebriosi, qui aliquotiens nec prægnantibus vxoribus parcunt: & ideo si se non emendauerint, ipsi videant si non peiores animalibus iudicandi sint. Istis talibus clamat Apostolus dicens 1. Thessal. 4. vt sciat vnusquisque vas suum possidere in honore & sanctificatione, non in passione desiderij, sicut & Gentes quæ spem non habent, &c. Rogo vos fratres, vt mihi indulgeatis, quia pro salute animæ vestræ, & cum grandi timore & verecundia de talibus rebus vos admo-

nere videor, quia & hoc mihi expediat dicere, & vos oportet audire.

Aug. *Tum verò obijcit iuuenem, & feruidum voluptatis amatorem.* Sed dicet aliquis: homo iuuenis sum, continere non possum. Ne fortè (*supple vide*) ideo non te contineas, quia plus manducas quàm expedit, & plus vinum accipis quàm oportet. Fortè etiam turpibus cogitationibus occupas mentem tuam, & luxuriosa verba non solùm libenter, sed etiam frequenter, aut ipse dicere, aut alijs dicentibus audire, nec metuis, nec erubescis. Incipe cum Dei adiutorio gulæ concupiscentias refrænare, castis cogitationibus, & honestis sermonibus mentem, vel linguam tuam iugiter occupare, & videbis quia Deo auxiliante, castitatem poteris custodire. Et si hoc non infideliter faciens, vides te adhuc carnis impugnationibus fatigari, & fortè aliquoties, excepto filiorum desiderio, ad cognoscendam vxorem propriam vinci, secundùm vires tuas, quotidianas eleemosynas adde; quoniam scriptum est Eccl. 3. Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum, &c. Sed dicis, vxorem excepto desiderio filiorum agnoscere, peccatum non est. In tantum peccatum est, vt Propheta pœnitens clamet: In iniquitatibus conceptus sum, & in delictis peperit me mater mea, &c. Denique mulieres quando maritos accipiunt, (*tanta erat Augustini tempore reuerentia templi, & castitatis obseruantia*) per triginta dies intrare in Ecclesiam non præsumant. Quod etiam similiter viri obseruare deberent. Sed dicis, peccatum quidem est, sed tamen paruum est. Nec nos dicimus, quia capitale peccatum est: sed tamen si frequentius exerceatur, & ieiunijs, vel eleemosynis non redimatur, nimis immundam animam facit. Noli despicere peccata tua quia parua sunt: nam & pluuiarum guttæ sunt, sed flumina implent, & moles trahunt, & arbores cum suis radicibus tollunt. Tu qui dicis quia paruum peccatum est, velim scire quoties tale peccatum admittis, si tot paruulas plagas in corpore, & tot maculas aut scissuras in vestibus tuis fieri velis? &c. Ac sic quicumque hoc fecerit, plus amat vestem & carnem suam, quàm animam. Cùm enim ad imaginem Dei facti simus, quoties aliquid turpe aut loquimur, aut facimus, toties imaginem Dei sordidamus, &c. Et cũ nullus homo velit cũ tunica, sordibus plena ad Ecclesiã conuenire, nescio qua conscientia, cùm anima per luxuriam sic inquinata, præsumit ad altare accedere, &c. Si erubescimus ac timemus Eucharistiam sordidis manibus tangere, plus debemus timere, ipsam Eucharistiam intus in anima polluta suscipere. Et quia, sicut dixi, in anima nostra facti sumus ad imaginem Dei, si in tabula aut lignea, aut lapidea faceres imaginem tuam, & aliquis impudens homo vellet illam imaginem, aut lapidibus frangere, aut aliquibus sordibus inquinare, velim scire si contra eum non moueretur animus tuus? Rogo te, si imaginem pictam in tabula mortua sic zelaueris, putas qualem iniuriam patitur Deus, quando in nobis imago sua per luxuriam sordidatur? Et ideo si nobis non parcimus, propter nosmetipsos; nobis parcamus, vel propter imaginem Dei, ad quam facti sumus.

Lyranus in glossa pulchrè discernit, quid boni, quid mali sit in actu coniugali. Sciendum, inquit, quòd actus coniugalis aliquando est sine omni culpa, vt cùm ordinatur ad procreandam prolem ad cul-

A tum Dei; vel cùm fit causa reddendi debitum: quia primò modo est actus religionis; secundò, iustitiæ. Et si fiat ex charitate, non solùm est sine culpa, sed etiam meritorius; quia omnis actus virtutis factus ex charitate, meritorius est. Si verò actus matrimonialis exercetur ad satisfaciendum concupiscentiæ, tunc habet culpam annexam venialem; quando sistit intra limites matrimoniales: Mortalem verò quando non sistit: vtpote quia vtitur vxore modo indebito, vel quia æquè libenter aliam cognosceret. Primò modo, actus matrimonialis non requirit indulgentiam, sed præmium. Secundò modò habet indulgentiam, in quantum consentiens concupiscentiæ, in

B sua vxore tamen, non in alia, non fit reus peccati mortalis, sed tantùm venialis. Tertiò modo, indulgentiam non habet (*tam facilem.*) quia reus est peccati mortalis.

Et quidem Tobias iunior Tob. 8. 4. Hortatus est virginem Saram, vt triduò orarent, antequam se cognoscerent. Et versu quinto rationem reddit: Filij quippe, inquit, Sanctorum sumus, & non possumus ita coniungi, sicut Gentes quæ ignorant Deum. *Et versu nono:* Et nunc Domine tu scis, qoia non luxuriæ causâ accipio sororem meam coniugem, sed solà posteritatis dilectione, (*70. sed super veritatem. Id est veram matrimonij causam, verum finem*) in qua benedicatur nomen tuum. *Hinc timenti à dæmonio septem maritos Saræ occidente, cap. 6. 16.* Tunc Angelus Raphaël dixit ei:

C audi me & ostendam tibi qui sunt, quibus præualere potest dæmonium. Hi namque, qui coniugium ita suscipiunt, vt Deum à se, & à sua mente excludant, & suæ libidini ita vacent, sicut equus & mulus, quibus non est intellectus, habet dæmonium potestatem super eos, &c. Transactâ autem tertiâ nocte, accipies virginem cum timore Domini, amore filiorum magis, quàm libidine ductus, vt in semine Abrahę benedictionem in filijs consequaris.

Nec sufficit finis, & causa generandi, si non referatur ad sanctam prolis educationem, in qua benedicatur nomen Dei, vt ait Tobias, & præscribit Angelus, & confirmat Augustinus libro primo, de nuptijs, & concupiscentia, capite quarto. Quod dixi, inquit, ad S. Aug.

D naturam pertinere nuptiarum, vt mas & fœmina generandi societate iungantur, & ita inuicem non fraudent, sicut omnis societas fraudulentum socium naturaliter pati non vult, &c. Illam concupiscentiam carnis qua caro concupiscit aduersus spiritum, in vsum iustitiæ (*qua inuicem debitum reddunt*) fidelium nuptiæ. Habent quippe intentionem generandi regenerandos; vt qui ex eis sæculi filij nascuntur, in Dei filios renascantur. Quapropter qui non hac intentione, hac voluntate, hoc fine generant filios, vt eos ex membris hominis primi, in membra transferant Christi, sed infideles parentes de infideli prole glorientur; etiam si tanta sit obseruantia, vt secundùm matrimoniales tabulas nonnisi liberorum procreandorum causâ concumbant, non est in eis ve-

E ra pudicitia coniugalis. *Quis ergo audeat post Angeli, Tobiæ, Pauli testimonium, in hoc vel inscitiæ, vel seueritatis nimiæ, vel erroris arguere Augustinũ?*

Plura possem hoc loco testimonia eiusdem Augustini congerere. Libro de bono coniugali capite sexto, & sequent. coniugalis concubitus generandi gratiâ, non habet culpam: concupiscentiæ verò satiandæ, sed tamen cum coniuge, propter fidem thori, venialem habet culpam. *Sermone 41. de sanctis.*

S. Aug. *Sermon. 63. de diuersis capite 13. libro de bono coniugali capite sexto & sequent.* Euidenter, inquit, dum tribuit, veniam denotat culpam. *Ait, lib. de peccato originali capite 38. Et libro de bono coniugali capite 10.* Quis, inquit, ambigat absurdissimè dici, non eos peccasse quibus venia datur. *Nec dicat Erasmus cum aliquibus Græcis apud Paulum legi κατὰ γνώμην, id est,* iuxta sententiam vel consilium, *pro, κατὰ συγγνώμην,* secundùm veniam: *licet enim sic habeatur in fine capitis, non tamen hic legitur; vnde non solus Augustinus, sed & Cyprianus libro tertio ad Quirinum capite 32. Ita legunt.* Hoc dico secundùm veniam, non secundùm imperium. B *Siue vt alij accipiunt, secundùm permissionem. Paulus quippe cùm dixisset propter fornicationem vnusquisque vxorem suam habeat; dehinc ex consensu consuluisset abstinere à thoro propter orationem; dehinc ad vitandam incontinentiam dixisset, vt reuerterentur in idipsum, ne ad grauiera temarentur, ne hoc præcipiendo dixisse crederetur, explicauit se, dicens, se id scripsisse ex quadam indulgentia, permissione & venia qua solent minora quædam mala concedi, ad euitanda maiora.*

Nunc videamus quid in hac causa senserit Magnus Augustini discipulus S. Thom. lect. c. 1. 1. Cor. 7. Considerandum est, inquit, quod actus generatiuæ virtutis, ordinatur ad conseruationem speciei, per generationem filiorum: Et quia mulier data est viro in adiutorium generationis, prima necessitas tangendi mulierem est propter procreationem filiorum. C Vnde & Genesis 1. dicitur; masculum & fœminam creauit eos, & benedixit eis Deus, & ait: Crescite & multiplicamini, &c. Sed hæc necessitas fuit circa institutionem humani generis, quandiu oportuit multiplicari populum Dei, per successionem carnis. Sed Apostolus considerans humanum genus iam multiplicatum, & populum Dei iam esse augmentatum; non propagatione carnis, generatione quæ est ex aqua & Spiritu sancto, vt dicitur Io. 3. prætermisit hanc necessitatem, quâ scilicet primitus institutum fuerat matrimonium in officium naturæ: & proponit secundam necessitatem, secundùm quam institutum est in remedium culpæ. D Quia enim carnalis concupiscentia adhuc post baptismum in fidelibus remanet, licet non dominetur, instigat homines maximè ad actus Venereos, propter vehementiam delectationis. Et quia maioris virtutis est, totaliter hanc concupiscentiam superare, quàm possit hominibus conuenire: Secundùm illud Matth. 19. Non omnes capiunt verbum hoc: necessarium est, quòd in parte, concupiscentiæ cedatur, & in parte superetur. Quod quidem fit, dum actus generationis ratione ordinatur, & non totaliter homo concupiscentiâ ducitur, sed magis concupiscentia subditur rationi. Habet autem hoc ratio naturalis, quod homo vtatur generationis actu, secundùm quod conoenit generationi, & educationi filiorum. Hoc autem in brutis animalibus inuenitur, quod in quibusdam speciebus animalium sola fœmina non sufficit ad educationem E prolis; masculus nutrit prolem cum fœmina: & ad hoc exigitur, quòd masculus cognoscat propriam prolem. Et ideo in omnibus talibus animalibus, vt in columbis, turturibus, & huiusmodi, naturaliter indita est sollicitudo de educatione prolis; & propter hoc in huiusmodi non sunt vagi & indifferentes concubitus, ex quibus sequeretur incertitudo prolis; sed masculus determi-

A natus determinatæ fœminæ coniungitur, non indifferenter quilibet cuilibet; sicut accidit in canibus, & alijs huiusmodi animalibus, in quibus sola fœmina nutrit prolem. Maximè autem in specie humana masculus requiritur ad prolis educationem: quæ non solùm attenditur secundùm corporis nutrimentum, sed magis secundùm nutrimentum animæ, secundùm illud Hebr. 12. Patres quidem carnis nostræ eruditores habuimus, & reuerebamur eos: Et ideo ratio naturalis dictat, quòd in specie humana non sint vagi & incerti concubitus, quales sunt concubitus fornicarij, sed sint determinati viri ad determina- B tam fœminam: quæ quidem determinatio fit per legem matrimonij. Sic igitur triplex booum habet matrimonium: primū quidem quod est in officium naturæ, prout scilicet ordinatur ad generationem, & educationem prolis: & hoc bonum, est bonum prolis. Secundum bonum habet, prout est in remedium concupiscentiæ, quando scilicet coarctatur ad determinatam personam: Et hoc bonum dicitur fides, quam scilicet vir seruat vxori suæ, non accedens ad aliam, & similiter vxor viro. Tertium bonum habet prout in fide contrahitur Christi: quod quidem bonum dicitur Sacramentum, in quantum significat coniunctionem Christi & Ecclesiæ, secundùm illud Eph. 5. Sacramentum hoc magnum est, ego autem in Christo dico & Ecclesia.

C *Subijcit de debito vtrimque ex æquo reddendo.* Quia, inquit, quantū ad hoc paria debita iudicantur, vnde mulier non est formata de pedibus viri tanquā ancilla, nec de capite, tanquā domina, sed de latere tanquā socia, &c. Assignat & debiti rationem, dicens, mulier non habet potestatem sui corporis, scilicet ad actum generationis; vt scilicet possit proprio arbitrio vel continere, vel alteri se tradere, &c. Hinc dicit nolite fraudare inuicem, vt scilicet velit vir continere inuitâ vxore, aut etiam è conuerso: quod Apostolus fraudem nominat, quia vnus subtrahit alteri, quod ei debetur: quod ad fraudem pertinet, non minus in actu matrimonij, quàm in alijs rebus. Vnde & Prouerb. 12. D dicitur: Non inueniet fraudulentus lucrum suum; quia scilicet ille qui tali fraude continentiam Deo offert, non lucratur meritum vitæ æternæ. Sicut enim dicit Augustinus, oon vult Deus tale lucrum tali damno compensari. Vt Aug. dum vnus coniugum altero inuito continet, ille incidat in damnabiles corruptelas. *Subijcit Diuus Thomas intermissionem actus coniugalis tria exigere; primò consensum; de quo Eccle. 25. vir & mulier benè sibi consentientes. Secund. ad tempus Eccls. 3.* Tempus amplexandi, & tempus longè fieri ab amplexibus. *Tertiò debitum finem, scilicet causâ spiritualium actuum, ad quos continentia reddit magis aptos. Ioël 2.* Sacrificium & libamen Domino Deo nostro. *Vnde subijcit, quid tunc sit agendum.* Egrediatur sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo.

E *Tandem in hoc reddendo debito, & ad idipsum reuertendi permissionem Apostoli subijcit, sicut in præcedentibus omnibus merum sequimus sensum, & doctrinam Augustini.* Post continentiam determinati temporis, iterum reuertamini in idipsum. Hoc autem dico, secundùm indulgentiam, id est, parcens infirmitati vestræ. non secuodum imperium: quasi scilicet vobis necessarium ad salutem. Sunt enim subditis quædam eorum infirmitati indulgenda, & non ad bona imperio cogendi,

&c. Sed videtur Apostolus inconuenienter loqui. Indulgentia enim non est nisi de peccato, & sic videtur exprimere, quod matrimoniũ sit peccatum. (*Id est actus matrimonij.*) Sed ad hoc potest responderi dupliciter. Vno modo, vt indulgentia sumatur hic pro permissione. Est autem duplex permissio: vna quidem de minus malo, sicut dicitur Matth. 19. Quod Moyses permisit Iudæis dare libellum repudij, propter duritiam cordis eorum, scilicet ad vitandum vxoricidium, ad quod erant proni. Talis enim permissio non fit in nouo Testamento, propter sui perfectionem, secundum illud Hebr. 6. ad perfectum feramur. Alia autem est permissio de minus bono, cùm scilicet homo per præceptũ non cogitur ad maius bonum. Et hoc modo Apostolus hic indulget, id est permittit matrimonium, quod est minus bonum quàm virginitas, quæ non præcipitur, quia est maius bonum. Alio modo potest accipi indulgentia, prout respicit culpam, secundum illud Esa. 26. Indulsisti Domine, indulsisti genti. Et secundùm hoc, indulgentia refertur ad actum coniugalem, secundùm quod habet annexam culpam, venialem tamen propter bona matrimonij, sine quibus esset mortalis. *Vides vt continuò relegat vestigia Magistri Augustini, & per omnia sequatur doctrina Thomæ Discipuli.* Vnde considerandum est, quòd actus coniugalis quandoque quidem est meritorius, & absque omni culpa mortali, vel veniali, puta cùm ordinatur ad bonum prolis procreandæ, & educandæ, ad cultum Dei: sic enim est actus religionis: vel cùm fit causâ reddendi debitum; sic enim est actus iustitiæ. Omnis autem actus virtutis, est meritorius, si fit cum charitate. Quandoque verò est cum culpa veniali scilicet cum quis ad actum matrimonialem excitatur concupiscentiâ, quæ tamen extra limites matrimonij sistit; vt scilicet cum sola vxore sit contentus. Quandoque verò est culpa mortalis, puta cùm concupiscentia fertur extra limites matrimonij; scilicet cùm aliquis accedit ad vxorem, æquè libenter vel libentius ad aliam accessurus. Primo ergo modo, actus matrimonij non requirit indulgentiam: Secundo modo habet indulgentiam, in quantum aliquis consentiens concupiscentiæ in vxorem, non fit reus peccati mortalis. Tertio modo omnino indulgentiam non habet.

Concludamus cum Augustino, libro primo ad Bonifacium capite 16. vbi de lege membrorum & pruritu libidinis, sic concludit. Itaque, inquit, sua culpa (*Adæ & posterum*) sibi accidens malum natura humana permittatur agnoscere, ne cogatur, aut quod est impudentissimum, de his suis motibus non erubescere; aut quod est ingratissimum de sui creatoris operibus erubescere. (*Id est potentia generandi, vel iustitiâ rebellionem animæ, carnis rebellione plectente.*) Quo tamen malo, propter bonum generationis filiorum, benè vtuntur pudica coniugia. Solius autem carnalis voluptatis causâ libidini consentire, peccatum est: quamuis coniugatis secundùm veniam concedatur.

Cæterùm, vt supra diximus, & ex Diuo Thoma retulimus, ex ipso vnde deprompsit Originali Augustini in calce huius quæstionis; ad continentiam lectorem hortantes reponimus libro primo de nupt. & concup. cap. 13. Hæc, inquit, propagatio filiorum quæ in sanctis Patribus, propter generandum & conseruandum populum Dei, in quo Prophetiam Christi præcedere oportuit, officiosissima fuit; nunc iam non habet illam necessitatem. Patet quippe iam ex omnibus gentibus spiritaliter gignendorum, vndecumque carnaliter nati fuerint, (*siue ex Iudæis, siue ex Gentibus,*) copia filiorum. Et quod scriptum est, tempus amplectendi, & tempus continendi ab amplexu; per illud atque hoc tempus, agnoscitur distributum. Illud quippe fuit amplectendi, hoc autem continendi ab amplexu. Itaque & Apostolus, cùm hinc loqueretur, ait. 1. Cor. 7. hoc autem dico, fratres, tempus breue est, reliquum est, vt & qui habent vxores, tanquam non habentes sint, &c. Hæc omnia, vt exponendo aliquid hinc breuiter dicam, sic existimo intelligenda. Hoc, inquit, dico, fratres, tempus breue est; non adhuc populus Dei propagandus est generatione carnaliter, sed iam regeneratione spiritaliter colligendus. Reliquum est ergo, vt & hi qui vxores habent, non carnali concupiscentiæ subiugentur: & qui flent tristitiâ præsentis mali, gaudeant spe futuri boni: & qui gaudent propter temporale aliquod commodum, timeant æternum iudicium: & qui emunt, sic habendo possideant, vt amando non hæreant: & qui vtuntur hoc mundo, transire se cogitent non manere: præterit enim figura huius mundi, &c. Qui sic habent vxores, vt cogitent ea quæ sunt Domini, quomodo placeant Domino, &c. Tanquam non habentes sint: quod facilius fit, quando & vxores tales sunt, vt eis mariti non ideo placent, quia diuites, quia sublimes, quia genere nobiles, quia carne amabiles: sed quia fideles, quia religiosi, quia pudici, quia viri boni sunt. *Quid moralius? Fodiant sibi alij cisternas dissipatas quæ continere non valent aquas: post Scripturam imò ex Scriptura Augustine,* apud te est fons vitæ, & aqua sapientiæ salutaris, & in lumine tuo videmus lumen.

Coniuges posse ius corporis alteri, ex consensu tradere, num à Tertulliano dissidens, scripserit Augustinus.

Tertullianus, vt supra vidimus quæstione præcedenti, castitatis seuerissimus exactor, nunquam huic quæstioni suum calculum tribuisset, nec virum mulieri, aut mulierem viro, quantumuis sui corporis inuicem potestatem habenti, ius suum etiam mutuo consensu, tertiæ personæ tradere concessisset; cùm & solâ multiplicandæ prolis gratiâ, vix Polygamiam in veteribus Patriarchis admitteret; & vxorum communicatem in Romanis ethnicis arguens, indiuiduam ex aduerso in Christianis, & thori immaculati fidem mirificè commendaret. Quantum ad primum sic scribit in libro de Exhortatione ad castitatem capite quinto, Monogamiam primò laudat, vt sequenti capite sexto, Polygamiam excludat. Cùm, inquit, Apostolus in Ecclesiam & Christum interpretatur, erunt duo in vnam carnem, secundùm spiritales nuptias Ecclesiæ & Christi, vnus Christus, & vna eius Ecclesia: agnoscere debemus duplicatam, & exaggeratam esse nobis vnius matrimonij, tam secundùm generis fundamentum, (*in Adam & Eua Monogamis*) quàm secundùm Christi firmamentum. Vno matrimonio censemur vtrobique, & carnaliter in Adam, & spiritaliter in Christo. Duarum natiuitatum vnum est Monogamiæ præscriptum. Vtraque degenerat, qui de Monogamia exorbitat. Numerus Matrimonij à maledicto viro cœpit. Primus Lamech duabus maritatus, tres in vnam carnem effecit. *Tum ca-*

pite sexto, sic inducit Polygamiæ defensorem: Sed & benedicti, inquis, Patriarchæ, non modo pluribus vxoribus, verùm etiam concubinis coniugia miscuerunt. Ergo propterea nobis quoque licebit in numerum nubere. Sanè licebit, si qui adhuc typi alicuius futuri Sacramenti supersunt, quos nuptiæ tuæ figurent: aut si etiam nunc locus est vocis illius, crescite & multiplicamini: id est, si nondum alia vox superuenit, tempus iam in collecto esse restare, vt & qui vxores habent, tanquam non habentes agant. Vtique enim continentiam indicens, & compescens concubitum fœminarium generis, aboleścit, crescite illud & multiplicamini, &c.

De secundo autem sic Apolog. capite 39. Qui animo, inquit, animaque miscemur, nihil de rei communicatione dubitamus. Omnia indiscreta sunt apud nos præter vxores: in isto loco consortium soluimus, in quo solo cæteri homines (*Romani & Græci*) consortium exercent. Qui non amicorum solummodo matrimonia vsurpant, sed & sua amicis patientissimè subministrant, ex illa credo maiorum & sapientissimorum disciplina, Græci Socratis, & Romani Catonis, qui vxores suas amicis communicauerunt, quas in matrimoniū duxerant liberorum causâ, & alibi creandorum, nescio quidem an inuitas. Quid enim de castitate curarent, quam mariti tam facilè donaucrant? O sapientiæ Atticæ, ô Romanæ grauitatis exemplum! Leno est Philosophus, & Censor. Quid ergo mirum, si tanta charitas conuiolatur.

Theodoretus quoque libro de Græc. Affect. curat. hanc quoque sententiam de vxorum communione ascribit Platoni, sicut & Lactantius libro tertio Instit. cap. 21. & 22. Augustinus lib. de fide & operib. capite septimo. Catoni imputat sed quali, non dicit, Vticensi an Censorio & Romano; cui specialiter id adscribit libro de bono coniugali capite 18. Tertulliano conformis. Sicut, inquit, Sacramentum pluralium nuptiarum illius temporis significauit futuram multitudinem Deo subjectam in terrenis omnibus gentibus: sic Sacramentum nuptiarum singularum nostri temporis significat vnitatem omnium nostrum subiectam Deo futuram in vna cælesti ciuitate. Itaque sicut duobus pluribusve dijs scilicet seruire, sic à viro viuo in alterius transire connubium, nec tunc licuit, nec nunc licet, nec vnquam licebit. Apostatare quippe ab vno Deo (*animæ sponso*) & ire in alterius adulterinam superstitionem semper est malum. Nec causa ergo numerosioris prolis fecerunt sancti nostri, quod Cato dicitur fecisse Romanus, vt traderet viuus vxorem, etiam alterius domum filijs impleturam. In nostrarum quippe nuptijs, plus valet sanctitas Sacramenti, quàm fœcunditas vteri.

Non incongruè subyciam hoc loco quæstionem mihi ipsi à viro grauissimo, & non mediocris literaturæ, aduersus Augustinum propositam, & ex libro primo, de sermone Domini in Monte capite 19. decerptam, vbi agitur de concubitu, debito coniugali, de tradita mutua coniugum corporis potestate. Textum integrum licet per totum caput diffusum & satis oblongum proferam, quia exemplum & casus in eo relatus, & curiosus & scitu dignus est. Quæritur, inquit, vtrum si vxoris permissu, siue sterilis, siue quæ concubitum pati non vult, adhibuerit sibi alteram vir, non alienam (*non alteri viro nuptam*) neque à viro sejunctam, (*diuortio*) possit esse sine crimine fornicationis? Et in historia quidem veteris testamenti inuenitur exemplum: sed nunc præcepta maiora sunt, in quæ per illum gradum generatio humana peruenit. Tractanda illa sunt, ad distinguendas ætates dispensationis diuinæ prouidentiæ, quæ humano generi ordinatissimè subuenit: non autem ad viuendi regulas vsurpandas. Sed tamen, vtrum quod ait Apostolus 1. Corinth. 7. Mulier non habet potestatem sui corporis, sed vir; similiter & vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier: possit in tantum valere, vt permittente vxore, quæ maritalis corporis potestatem habet, possit vir cum altera quæ nec aliena vxor sit, nec à viro disiuncta concumbere: sed non ita est existimandum, ne hoc etiam fœmina viro permittente facere posse videatur, quod omnium sensus excludit. Quanquam nonnullæ causæ possint existere, vbi & vxor mariti consensu, pro ipso marito hoc facere debere videatur: sicut Antiochiæ factum esse perhibetur ante quinquaginta fermè annos, Constantij temporibus. Nam Acindinus tunc Præfectus, qui etiam Consul fuit, cùm quendam libræ auri debitorem fisci exigeret, nescio vnde commotus, quod plerumque in istis potestatibus perniciosum est, quibus quodlibet licet, aut potius putatur licere; comminatus est iurans, & vehementer affirmans, quòd si certo die quem constituerat, memoratum aurum non exsolueret, occideretur. Itaque cùm ille teneretur immani custodia, nec se posset debito illo expedire, dies metuendus imminere, & propinquare cœpit. Et fortè habebat vxorem pulcherrimam, sed nullius pecuniæ, qua subuenire posset viro. Cuius mulieris pulchritudine cùm quidam diues esset accensus, & cognouisset maritum eius in illo discrimine constitutum, misit ad eam pollicens, pro vna nocte si ei misceri vellet, auri libram daturum. Tum illa quæ se sciret non habere sui corporis potestatem, sed virum suum; pertulit ad eum, dicens paratam se esse pro marito id facere, si tamen ipse coniugalis corporis Dominus, cui tota illa castitas deberetur, tanquam de re sua pro vita sua vellet id fieri. Egit ille gratias, & vt id fieret imperauit: nullo modo iudicans adulterinum esse concubitum, quòd & libido nulla, & magna mariti charitas, se iubente, & volente flagitaret. Venit mulier ad villam illius diuitis, fecit quod voluit impudicus: sed illa corpus non nisi marito dedit, non concumbere, vt solet, sed viuere cupienti, accepit aurum. Sed ille qui dedit, fraude subtraxit quod dederat, & supposuit simile ligamentum cum terra. Quod vbi mulier iam domui suæ posita inuenit, prosiliuit in publicum, eadem mariti charitate clamatura quod fecerat, qua facere coacta est. Interpellat Præfectum, fatetur omnia, quam fraudem passa esset, ostendit. Tum verò præfectus, primò se reum quòd suis minis ad id ventum esset, pronuntiat, tanquam in alium sententiam diceret: de Acindini bonis auri libram fisco inferendam: illam verò mulierem dominam in eam terram, vnde pro auro terram accepisset, induci. Nihil hic in alteram partem disputo, liceat cuique æstimare quod velit. Non enim de diuinis authoritatibus deprompta est. Sed tamen narrato hoc facto, non ita respuit hoc sensus humanus, quod in illa muliere viro iubente commissum est, quemadmodum ante cùm sine vllo exemplo res ipsa poneretur horruimus.

Cum mihi primò crudiusculè proposita fuisset quæstio, num ex viri consensu posset vxor ad vitæ ipsius

conseruationem cum altero misceri, & rogarem quid in hoc casu Sanctus Augustinus respondisset, necdum enim legeram locum; respondit ille nihil definisse Augustinum, sed libitum cuique fecisse, vt quod vellet æstimaret: obstupui illico, & ob personæ interrogantis meritum, nudè ac simpliciter, quo tomo, quo libro, id scriberet exquisiui; quod cùm ille nescire se præcisè dixisset: exquirendum diligentius, & locum discutiendum censui, nec enim in re tam plana, tamque secundum fidem Catholicam euidenti, dubium hæsisse in responsione Augustinum credidi. Euolui libros, locum reperi, vigilanter excussi quid responderit, & quam sanè satisfecerit dubitationi aduerti. Per singula itaque nunc decurro. Ac primo quidem exempla duo in historia veteris testamenti inuenio, Genes. 16. Sarai vxor Abram non genuerat liberos: sed habens

Aug. ancillam Ægyptiam nomine Agar: dixit marito suo: Ecce conclusit me Dominus, ne parerem: ingredere ad ancillam meam, si fortè saltem ex illa suscipiam filios. Cumque ille acquiesceret deprecanti, (*Sanct. Pagn. ex Hebr. & paruit Abram voci Sarai. 70. & Paraph. Chald. obediuit*) tulit Agar ancillam suam, &c. & dedit eam viro suo vxorem, qui ingressus est ad eam. *De quo exemplo idem Augustin. lib. 15. de Ciuit. capite tertio.* Sara, inquit, sterilis erat, & desperatione prolis, saltem de ancilla sua concupiscens habere, quod de seipsa non se posse cernebat, dedit eam fœtandam viro, de quo parere voluerat, nec potuerat. Exegit itaque etiam sic debitum de marito, vtens iure suo in vtero alieno. Natus est ergo Ismaël sicut nascuntur homines permixtione sexus vtriusque vsitata lege naturæ.

Sed valdè pensandum est quod ait, vsam Saram

Aug. iure suo in vtero alieno. *Quod ius indicat Paulus 1. Corinth. 7. dicens.* Vir corporis sui potestatem non habet, sed mulier. *Verùm licet ius suum in cæteris possit quilibet alteri transmittere, equi, domus, fundi, pecunia, non tamen in hoc casu potest vir, aut vxor, ius suum alteri tradere. Sed cùm illo tempore Polygamia esset licita, nec ad fornicationem ancillam suam traderet Sara, tanquam concubinam, sed pro se alteram & secundam coniugem, ad multiplicationem generis humani, tunc licitè exegit hoc debitum Sara de marito. Quod & satis innuit Augustinus præcitato loco capitis 29. libri primi de serm. Domini in monte, hic enim & expressè quidem soluendo dubium, & tempora legis naturæ vel Moysi, à tempore gratiæ distinguendo, vt tunc liceret plures ducere vxores, aut ius suum alteri tradere ad propagationem humani generis, quod iam omnino non licet, proinde secundum legem & disciplinam Christianam, quæ nos ad perfectiora prouexit, satis docet, & virum illum peccasse pro conseruatione vitæ suæ dando potestatem vxori vt concumberet cum illo fornicario, & proinde eius libidini & peccato consentiret, imò & cum eo concurreret, licet absque sua libidine, & ex viri charitate. Ita enim*

Aug. *scripsit Augustinus.* In historia, inquit, veteris testamenti inuenitur exemplum: sed nunc præcepta maiora sunt, in quæ per illum gradum, (*scilicet Polygamia licita, & consensus mutui in alterum concubitum causa prolis.*) generatio humana peruenit, *scilicet ad Monogamiam, id est vnius tantùm coniugis, dum viuit, complexum, siue fidem coniugalem. Vnde vt cœpit, sic clausit his verbis,* non de diuinis, inquit, authoritatibus deprompta historia est.

Sic rursum excusat factum Saræ in expositione capitis quart. ad Galat. Abraham, inquit, propagan-

Aug. dæ prolis operam, ad Agar ancillæ fœcunditatem, ab vxoris Saræ sterilitate transtulit; ipsâ tamen permittente, & vltro offerente, vt maritus eius de ancilla susciperet filios. *Et lib. 22. contr. Faustum cap. 31. vbi respondet Fausto, qui præcedenti capite dixerat:* Habendæ, inquit, prolis insana flagrans cupidine, & Deo qui id iam sibi de Sara coniuge promiserat, minimè credens, cum pellice volutatus sit. *Cui statim respondet Augustinus:* Insanâ verò iste Faustus criminandi cupiditate 5. Aug.
cæcatus, & hæresis suæ nefas prodidit, & Abrahæ concubitum nesciens, errans que laudauit. Sicut enim lex illa æterna, id est voluntas Dei creaturarum omnium conditoris, conseruando naturali ordini consulens, non vt satiandæ libidini seruiatur, sed vt saluti generis prospiciatur, ad prolem tantummodo propagandam, mortalis carnis delectationem dominatu rationis in concubitum relaxari finit: sic è contrario peruersa lex Manichæorum, ne Deus eorum, quem ligatum in omnibus feminibus plangunt, in conceptu fœminæ arctius colligetur, prolem ante omnia deuitari à concumbentibus iubet, vt Deus eorum turpi lapsu potius effundatur, quàm crudeli nexu vinciatur. Non igitur Abraham prolis habendæ insanâ cupiditate flagrabat, sed Manichæus prolis vitandæ insanâ vanitate delirabat. Proinde ille naturæ ordinem seruans, nihil humano concubitu agebat nisi vt homo nasceretur: Iste peruersitatem fabulæ obseruans, nihil in quolibet concubitu timebat, nisi ne Deus captiuaretur.

Vbi autem Faustus in facto Abrahæ velut conscientiam culpat vxoris, ibi verò malo quidem animo & intentione vituperandi, sed tamen nesciens vtrumque collaudat. Neque enim conscientiam suam flagitio coniugis miscuit, quo ille suam libidinem turpi & illicita voluptate satiaret: sed sterilem etiam illa naturali ordine filios volens, seque sterilem sciens, ancillaris vteri fœcunditatem in vsum iuris sui potestate licita vendicauit: non cedens viro concupiscenti, sed iubens obedienti. Neque hoc inordinatâ superbiâ: quis enim nescit vxorem marito tanquam Domino debere seruire? Sed quod ad membra corporis attinet, quibus sexus ipse distinguitur, Apostolus dicit: similiter & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier; vt cùm in cæteris actibus ad homanam pacem pertinentibus, mulier debeat viro seruitutem, huius vnius rei, quâ sexus carnali sorte discernitur, & carnali commixtione concernitur, similem in se habeant potestatem, vir in vxorem, & vxor in virum. Prolem igitur quam de se habere Sara non poterat, de ancilla habere voluit: ex eo tamen semine, ex quo & de se, si posset, habere debebat. Nunquam hoc faceret mulier, si in corpore viri carnali concupiscentiâ teneretur: zelaret enim potius pellicem, non faceret matrem: Nunc verò propterea sic propagandi voluntas pia fuit, quia concumbendi voluptas libidinosa non fuit.

Deinde cap. 32. refellit obiectionem Fausti calumniantis Abraham, quasi incredulus fuisset Dei promissis, Genes. 12. 9. De terra & innumerabili semine; quia Deus non prædixerat, an semine, vel adoptione, an ex Sara vel alia propagaret, & cum Gen. 15. 4. Cogitaret Eliezer seruum facere hæredem suum, Deus dixit ei: Non hic erit hæres tuus, sed qui exibit de vtero tuo, ipse erit hæres tuus. Iam tunc, inquit, adoptionis cogitatione sublata, cùm de seipso semen speraret Abraham, restabat incertum, vtrum

ex Sara, an ex alia: quod illi Deus occultare voluit, donec prius ex ancilla vetus testamentum figuraretur.) *Alludit ad Paulum ad Galat. vetus in Ismaël ex Agar, legem seruilem timoris, & nouum in Isaac ex Sara libera significans.*) Quid ergo mirum, si videns Abraham sterilem vxorem cupientem sibi prolem quam parere ipsa non potuit, ex famula sua, & ex marito prouenire; non suæ carnali cupiditati cessit, sed coniugali potestati obtemperauit: credens hoc Saram ex Dei nutu voluisse, (*& quidem Iosephus scripsit id reuelatum à Deo Sara,*) qui iam ex seipso illi hæredem promiserat, sed ex qua fœmina non prædixerat.

S. Aug.

Aliud exemplum traditæ potestatis corporis maritalis alteri fœminæ, profert Genesis 30. 3. in Rachele, quæ cùm infœcunda, & Liæ sorori inuideret, insultans etiam viro Iacob, ideoque irato: Habeo, inquit, famulam Balam: Ingredere ad illam, vt pariat super genua mea, & habeam ex illa filios. Deditque illi Balam in coniugium. *Sed nec hoc exemplum iustificat factum istius mulieris: neque enim accedebat ad maritum, sed ad fornicarium, qui libidinis intentione, auro dato, ea frui volebat. Vnde & peccabat & vir carceratus, tradens potestatem, & vxor hanc sibi à viro petens, vt alieno peccato consentiens concurreret, licet bono fine. Nam ex Augustino,* non sunt facienda mala, vt eueniant bona, *bonum enim ex integra causa, & malum ex quocumque defectu.*

De hac rursum corporis potestate, quam vxorati non habent; Augustinus non secus à Iuliano quàm supra in facto Abrahæ à Fausto reprehensus, agit libro quinto Operis imperfecti contra Iulianum, capite 4. quòd alia membra, præter sexum discernentia, & rationi rebellantia, nutui parerent voluntatis: Non sunt, inquit, verba mea inter se contraria, quamuis te patiantur, vel non intelligendo, vel alios intelligere non siuendo, contrarium. Si enim pars corporis non posset nomine corporis nuncupari, non diceret Apostolus, mulier non habet sui corporis potestatem, sed vir. &c. Ipsa vtique membra sic appellans corporis nomine, quibus discernitur sexus, peragiturque concubitus. Quis est enim qui dicat virum sui potestatem corporis non habere, si in his verbis Apostoli, totum corpus intelligas, quod constat omnibus membris? Ac per hoc, ego secundùm Apostolum etiam solum genitale membrum nomine corporis nuncupaui, quod non voluntate, sicut manum vel pedem, sed libidine moueri agnoscit sensus humanus, qui te deridet in rebus manifestis impudentes nebulas excitantem, vt nos diutius de pudendis rebus cogat & necessitas loqui, & honestas circumloqui. *Certè in simili causa, vel non intelligunt, vel alios intelligere non sinunt, qui deridendi sunt obtrectatores Augustini, in re manifesta nebulam excitantes: quasi dubius, & palpans in tenebris, in Antiochena mulieris facto condemnando, hæserit Augustinus. Ex ipso quippe contextu, quatuor vt minimum locis, purgatur imposita ei vel ignorantia, vel dubitatio.*

S. August.

Primò enim agebatur de loco Apostoli, & quærebatur: Vtrum quod ait Apostolus, mulier non habet potestatem sui corporis, sed vir, similiter, &c. possit in tantùm valere, vt permittente vxore, quæ maritalis corporis potestatem habet, possit vir cum altera quæ nec aliena vxor sit, nec à viro disiuncta, concumbere? *Et exertè sine hæsitatione respondet:* non ita existimandũ; ne hoc etiam fœmina, viro permittente, facere posse videatur; quod omnium sensus excludit. *Nimirum propter sexus honestatem, & verecundiam.*

S. Aug.

Secundò quod subijcit: Nonnullas causas posse existere, vbi & vxor mariti consensu, pro ipso marito hoc facere debere videatur. *Vt puta si de vita viri seruanda ageretur. Sed ponderandum est illud quod dixit:* videatur: *Secundùm videlicet apparentes rationes humanas, affectumque naturalem & carnalem, cui hoc licitum, quin etiam debitum videri potest; non autem dixit absolutè, in tali etiam casu fieri debere; sed videri tantum debere fieri. Nam secundum fidem, & legem diuinam potius moriendum est corpore, & vxori, & viro, quàm peccandum mortaliter, mortali peccato proximi consentiendo, & concurrendo.* Anima enim quæ peccauerit, ipsa morietur. *Et vita corporis postponenda est, vitæ animæ: Et viri vita, legi Dei.* Qui enim diligit Patrem, matrem, virum plusquam me, &c. Et qui non odit Patrem & matrem, &c. Adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus, non est me dignus.

Aug.

Tertiò id maximè videri potest excusabile in illa Antiochena muliere, quæ certè probabilissimè erat infidelis. Nam licet dicat Augustinus quòd illa se sciret non habere sui corporis potestatem, sed virum suum, pertulit ad eum dicens: Paratam se esse pro marito id facere, si tamen ipse coniugalis corporis dominus, cui tota illa castitas deberetur, tanquam de re sua vellet id fieri. *Cuius sententia priora verba minus attento videri possent de muliere fideli, & Apostolum audiente dicta. Sed & de iure naturali, & contractu ciuili, promiscuum est, tam fideli, quàm infideli, vt traditâ inuicem inter coniuges corporum potestate, fides vtrimque seruetur. Deinde non apud fideles vspiam rigor iste inualuit, vt pro summa fisco debita, maximè si debitor soluendo non fuerit, capitali pœna, & mortis sententia plecteretur. Præterea de fideli muliere nuspiam dixisset Augustinus:* Marito coniugalis corporis Domino, totam illam castitatem debitam: *Cùm enim de fideli scriberet, sic dicebat:* Præsens sit vir, absens sit vir, nunquam est absens cui debet illa vt non peccet. *Tandem non habet vir potestatem, quam possit alteri viro tradere; Apostolo de fornicatione fugienda dicente.* 1. Cor. 6. 19. An nescitis quoniam membra vestra templũ sunt Spiritus sancti qui in vobis est, quem habetis à Deo, & non estis vestri? Empti enim estis pretio magno.

Aug.

In quem locum Augustinus libro de duobus generibus peccatorum citatus à Beda: Duo, inquit, sunt peccata, & duo genera peccatorum. Aut enim in Deum peccat homo, aut in hominem. Peccatur autem in Deum, etiam corrumpendo templum eius in te; etenim Deus redemit te sanguine filij sui, quanquam & antequam redimereris, cuius eras, nisi eius qui condidit omnia? Peculiariter quodammodo te voluit habere, redemptum sanguine filij sui. Non estis, inquit, vestri: Empti enim estis pretio magno, glorificate & portate Dominum in corpore vestro. Ergo ille à quo redemptus es, fecit te domum suam. Nunquid tu vis euerti domum tuam? Sic ne Deus suam, hoc est teipsum. Si tibi non parcis propter teipsum, parce tibi vel propter Deum, qui te fecit templum suum. Tẽplum enim Dei sanctum est, quod & vos estis. Et qui templum Dei violauerit, disperdet illum Deus. *Quartò. Ilo, mulier, nec contra humanam peccaret iustitiam, volenti marito non faceret iniuriam, sed gratiam: nec*

A *animò libidinoso, hoc est voluptatis causa, sed mariti charitate concumberet: an non fornicatori sua pulchritudinis amore succenso consentiebat? Tali concubitu, propriū corpus non polluebat? nō Deo Creatori, etsi fidelis erat, Christo Redemptori iniustissimè subtrahebat? Sententiam Apostoli non incurrebat? Non iam in carne vna duos, sed tres miscebat?* Sacramentum hoc magnum in Christo & Ecclesia, *& Verbi cum carne, sacrilega non soluebat? Aut hac crimina fortè Augustinus qui totics ea seuerissimè redarguit, in illo facto Antiochena mulieris dissimulauit? Sed non aduertit aduersarius quid præmiserit dicto capitulo 29. nec qua clausula ipsum caput absoluerit. Præmiserat certè iuxta notatum in margine locum, ex primo Retr. c. 19. vbi lib. de ser. Do. in monte relegebat, & de fornicatione tractabat.*

Aug. De præcepto, inquit, quo prohibetur vxor non dimitti, nisi propter fornicationem, hic quidem scrupulosissimè disputaui. Sed quam velit Dominus intelligi fornicationem, propter quam liceat dimittere vxorem, vtrum eam quæ damnatur in stupris; an illam de qua dicitur Psal. 72. Perdidisti omnem qui fornicatur abs te. In qua vtique & ista est: neque enim non fornicatur à Domino, qui tollens membra Christi, facit ea membra meretricis: etiam atque etiam cogitandum est, atque requirendum. Nec volo in re tanta, tamque ad dignoscendum difficili putare lectorem, istam sibi nostram disputationem debere sufficere: sed legat & alia, siue nostra quæ postea scripta sunt, siue aliorum melius considerata, atque tractata: vel ipse, si potest, ea quæ hic meritò mouere possunt, vigilantiore, atque intelligentiore mente discutiat. *Proinde idem August. mille locis consulendus. Vno aut altero, breuitatis causa contentus, profero primum ex sermon. 18. de verbis Apostoli.*

Aug. Corpora nostra membra esse Christi dixit, quoniam Christus caput nostrum est, eo quod homo factus est propter nos, &c. Si ergo vnusquisque cupiens fornicari, vilescat sibi, & in seipso contemnat seipsum, saltem non in se contemnat Christum, &c. Parce in te Christo, agnosce in te Christum. Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? &c. & fortè ipsa Christiana tollit membra Christi, & facit membra adulteri. Iouicem in vobis contemnitis Christum, nec agnoscitis Dominum vestrum, nec cogitatis pretium vestrum, &c. Propter corpus Christi, corpora nostra mēbra sunt Christi. Propter inhabitantem Spiritum Christi, corpora nostra templa sunt Spiritus sancti. Quid horum in te contemnis? Christum, cuius mēbrum es? An Spiritum sanctum, cuius templum es? *Sed si hac mulier Christiana non erat, nec fidelis ille, qui eius*

Aug. E *pulchritudinem deperibat, & libra auri pacto cum ea concumbebat; vterque certè Dei opus erat, & ad imaginem Dei factus erat. Vnde Augustin. lib. de decem chordis contra fornicatores agebat:* Ne dicas, inquit, cùm ad meretricem eo, cùm meipsum polluo, cui facio quod pati nolo? (*lex quippe natura dictat, naturalis instiția postulat, vt quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris:*) quod grauius est ipsi Deo. Etenim quod tibi fieri non vis, &c. ad duo præcepta pertinet. Ad proximi quidem pertinet, ad dilectionem proximi, ad septem chordas: (*ad secundam tabulam septem mandata continentem, circa proximum obseruanda,*) quomodo autem ad Deum?

Et respondet: Si, inquit, quod non vis pati ab homine, ipsi Deo vis facere? Quid est hoc? Non facis alteri quod pati non vis? Charior tibi factus est homo, quàm Deus? Ergo quomodo iniuriam facio, ipsi Deo? corrumpis teipsum. Et vnde iniuriam facio Deo, quia corrumpo meipsum? Vnde facit tibi iniuriam qui voluerit fortè lapidare imaginem tuam, nec sentientem, nec loquentem, nec videntem? Cum verò imaginem Dei, quod es tu, corrumpis in te per fornicationes, facis alteri quod tu pati non vis.

B *Quintò. Si sub finem capitis post relatam historiam ait,* Nihil hic in alteram partem disputo: *si non disputat, nil resoluit hoc loco, quia per transennam tantum proposuerat hanc quæstionem. Agebatur enim ex professo de sola causa diuortij, fornicatione scilicet, vnde & caput 29. sic conclusit:* Sed in hoc, inquit, Euangelij capitulo, nihil fortius considerandum est, quàm tantum malum esse fornicationis, vt cùm tanto vinculo sibi coniugia constringantur, hæc vna causa solutionis excepta sit. *Hic itaque nil disputat, sed vbique in libris suis, maximè autem de mendacio, & contra, probat nec pro honore, bonis, vita, siue propria, siue aliena, vel leuiter mentiendum: quanto minus igitur pro vita mariti, fornicatori consentiendum, corpusque Dei opus fœdandum censuisset, si hoc loco rem discussisset? Rursum quod ait:* Liceat cuique æstimare quod velit: *Hoc dicit, rationis humana trutinâ, in qua alius charitatem æstimans vxoris, factum eius laudaret: alius pensitans sexus honestatem, reprobaret. Sed cū subijcit causam nullius sui discussionis, dicens:* Non enim de diuinis authoritatibus deprompta historia est: *satis indicat, de infidelibus, prophanum exemplum non ad se pertinere, vt illud approbet aut condemnet: quasi cum Paulo dicens:* Quid mihi de his quæ foris sunt iudicare? *Sara autem sanctissima fœmina sacrum exactè discutere debuit contra Fausti exemplum. Denique quod scribit:* S. August. Narrato hoc facto, non ita respuit hoc sensus humanus quod in illa muliere viro iubente commissum est, quemadmodum ante cùm sine vllo exemplo res ipsa poneretur, horruimus. *Quis*

D *cæcus non videt, non diuino & Christiano, sed humano sensu locutum Augustinum, nec de fidelibus coniugatis, sed infidelibus, in quibus humano sensu vtcumque tolerabile videtur pro vita viri, nulla intercedente voluntaria libidine, nulla debiti coniugalis fraude vterque coniux fornicatoris libidini consensit, quod in Christianis apertum peccatum mortale fuisset. Nec enim habet fidelis ita sui corporis potestatem, vt possit ius diuinum, quod sibi reseruat Deus, cuicumque, & quacumque vrgentissima causa, contra voluntatem eius tradere. Nec prætereundum quod dixit, ante relatum exemplum, cùm cruda quæstio proponeretur,* num permittente vxore quæ maritalis S. Aug. corporis potestatem habet, possit vir cum altera concumbere; *plus horruisse sensum humanum, quàm post relatum exemplum, comparationem enim facit horroris sensus humani, maioris cum minore. Vt manifestum sit, & ipso sensu humano, animum Augustini abhorruisse ab hoc facto, licet minus quàm cùm sine exemplo quæstio proponeretur. Vides lector quantis, & quàm solidis rationibus confutata fit contra doctrinam S. P. Augustini, ex hoc exemplo deprompta obiectio.*

Creationem mundi, num factam in instanti definierit, sex autem diebus negauerit Augustinus, in aliquo Tertulliano conformis.

TErtullianus contra Hermogenis materiam scribens, *exertè quidem tuetur, Deum cuncta ex nihilo fecisse. Simul quidem primum inculta omnia, dehinc suo ordine consummata. Contra Hermogenem, cap. 29.* Omnia opera sua Deus ordine consummauit, incultis primò elementis depalans quodammodo mundum, dehinc exornatis velut dedicans. Nam & lumen non statim splendore Solis impleuit, & tenebras non statim solatio lunæ temperauit, & cælum non statim syderibus stellisque signauit, & maria non statim belluis frequentauit, & ipsam terram non statim varia fœcunditate dotauit, sed primo esse ei contulit, deinde non in vacuum esse suppleuit. *Nec hunc rerum ordinem & dispositionem abnuit Augustinus, nec definitò statuit, suiique sententiam absolutam, qua diceret, opificium mundi non fuisse ad litteram sex dierum diuersorum spatio distinctò à Deo constitutum, licet & rationibus plurimis, & authorum magna doctrina numero, & littera sacra testimonio valdè probabilis sit opinio, qua scripsit mundum fuisse creatum in instanti. Nec video cur in hoc argumento vlla ei labes erroris, aut priuata opinionis nota possit aspergi.*

Quod vt liquidò constet, textus eius primò referam, quibus non fixam eius fuisse sententiam, sed opinionem tantùm probabilem oculos habenti lectori demonstrabimus, lib. 11. de Ciuit. cap. 6. (S. Aug.) Cùm tempore, inquit, factus est mundus, si in eius conditione factus est mutabilis motus, sicut videtur se habere etiam ordo ille primorum sex, vel septem dierum, in quibus mane & vespera nominantur, donec omnia quæ his diebus Deus fecit, sexto perficiantur die, septimoque, in magno mysterio, Dei vacatio commendetur. Qui dies cuiusmodi sunt, aut perdifficile nobis, aut etiam impossibile est cogitare, quanto magis dicere? *Vides quàm longè absit à statuenda certa definitione. Dehinc prosequitur cap. 7. difficultatem soluendæ quæstionis.* Videmus quippe istos dies notos non habere vesperam nisi de Solis occasu, nec mane, nisi de Solis exortu. Illorum autem priores tres dies, sine Sole peracti sunt, qui quarto die factus refertur. Et primitus quidem lux Verbo Dei facta, atque inter ipsam & tenebras Deus separasse narratur, & eandem lucem vocasse diem, tenebras autem noctem: sed qualis illa sit lux, & quo alternante motu, qualemque vesperam & mane fecerit, remotum est à sensibus nostris: nec ita vt est, intelligi à nobis potest, quod tamen sine vlla hæsitatione credendum est. *Ita & lib. 2. de Gen. ad litteram cap. 5. dicit de aquis supra firmamentum quales sint, & quomodo ibi sint, minimè dubitandum.* (S. August.) Quia, inquit, maior est huius scripturæ veritas, quàm omnis humani ingenij capacitas. *Tū verò supra de eiu. de luce cœptū sermonē prosequitur, quo satis ostendit & dies indubitanter esse credendos, siue literaliter, siue allegoricè sicut & ipsam lucem:* Aut enim, inquit, aliqua lux corporea est, siue in superioribus mundi partibus, longè à conspectibus nostris, siue vnde Sol postmodum accensus est. *Ita Dionysius de diuinis nominibus cap. 4. Basilius hom. 1. in Hexam. Ambr. l. 1. hexa. c. 9. Chrysost. hom. 2 in Gen. De*

A *Thomas. 1. parte q. 67. a. 4. ad 2.* Et Dionysius quidem supra dicit quod lumen Solis primo die informe quarto die formatum est. Et ipsa, inquit, est illa lux quæ primo distinxit nostrorum dierum Trinitatem. *Id est tres primos dies antequam Sol fieret, qui primo informis cum cætera massa factus erat. Postea Augustinus pergit ad spiritalem lucem.* Aut, inquit, lucis nomine significata est sancta ciuitas in sanctis Angelis, & spiritibus beatis, de qua dicit Apostolus. Gal. 4. Quæ sursum est Ierusalem, mater nostra æterna in cælis. Ait quippe & alio loco. 1. Thessalon. 5. Omnes enim vos filij lucis estis, & filij diei: non sumus noctis, neque tenebrarum. Fit tamen & vespera diei huius, & B mane aliquatenus, quoniam scientia creaturæ, in comparatione scientiæ Creatoris, quodammodo vesperascit, itemque lucescit, & mane fit, cùm & ipsa refertur ad laudem dilectionemque Creatoris; nec in noctem vergitur, vbi non Creator creaturæ dilectione relinquitur. Denique Scriptura, cùm illos dies dinumeraret ex ordine, nusquam interposuit vocabulum noctis. Non enim ait alicubi, facta est nox: sed facta est vespera, & factum est mane dies vnus. Ita secundus, & cæteri. Cognitio quippe creaturæ in seipsa, decoloratior est vt ita dicam, quàm cùm in Dei sapientia cognoscitur, velut in arte qua facta est. Ideo vespera congruentius quàm nox dici potest; quæ tamen vt dixi, cùm ad laudandum & amandum refertur Creatorem, recurrit in mane. C Et hoc cùm facit in cognitione sui ipsius, dies vnus est. (*Dies lucis primus est cognitionis Angelicæ. Quod congruit Dionysio de diuinis nominib. cap. 4. Vox lucis recensetur inter nomina intelligibilia Dei qui in Scriptura lux dicitur, & Pater luminum. Et ipse Aug. l. 4. de Gen. ad litt. c. 28. notat lucem in spiritalibus propriè dici & non figuratè; vnde & Christus propriè lux dicitur, figuratè autem lapis.*) (Aug.) Cùm in cognitione firmamenti quod inter aquas inferiores & superiores cælum appellatum est, fit dies secundus. Cùm in cognitione terræ ac maris, omniumque gignentium quæ radicibus continuata sunt terræ, dies tertius. Cùm in cognitione luminarium, maioris & minoris omniumque syderum, dies quartus. Cùm in cognitione omnium, ex aquis animalium natatilium, atq; vola- D tilium dies quintus. Cùm in cognitione omnium animalium terrenorum, atque ipsius hominis, dies sextus.

Et lib. 4. de Gen. ad litt. cap. 23. Multum, inquit, interest inter cognitionem rei cuiusque in Verbo Dei, & cognitionem in natura eius, vt illud merito ad diem pertineat; hoc ad vesperam. In comparatione enim lucis illius quæ in Verbo Dei conspicitur, omnis cognitio qua creaturam quamlibet in seipsa nouimus, non immerito nox dici potest: quæ rursus tantum differt ab errore vel ignorantia eorum qui nec creaturam ipsam sciunt, vt in eius comparatione, non incongruè dicatur dies. Sicut ipsa vita fidelium quæ in hac E carne, & in hoc sæculo ducitur, in comparatione vitæ infidelis atque impiæ non irrationabiliter lux & dies appellatur, dicente Apostolo, fuistis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.

Et cap. 24. de eadem in Verbo & extra, cognitione Angelica. (Aug.) Non remanet, inquit, Angelica scientia in eo quod creatum est, quin hoc continuò referat ad eiusdem laudem atque claritatem, in quo id non factum esse, sed faciendum fuisse cognoscitur, in qua veritate stando, dies est. Nam si vel

A ad seipsam natura Angelica conuerteretur, seque amplius delectaretur, quàm illo cuius participatione beata est, intumescens superbiâ caderet sicut diabolus. *Et cap. 26.* Per omnes illos dies, non istorum dierum consuetudine intelligendus, quos videmus Solis circuitu determinari, atque numerari: sed alio quodammodo, &c. Quapropter quoniam illum diem, vel illos dies qui in eius repetitione numerati sunt, in hac nostra mortalitate terrena experiri ac sentire non possumus, & si quid ad eos intelligendos conari possumus, non debemus temerariam præcipitare sententiam, tanquam de his aliud sentiri congruentius, probabiliusque non possit. B *Et cap. 27. & 28. probat non tantum figuratè, sed propriè dictam lucem & mane & vesperam.* Vbi enim, inquit, melior & certior lux, ibi verior etiam dies: cur ergo non etiam verior vespera, & verius mane? Nam si in istis diebus habet quandam declinationem suam lux in occasum, quam vespere nomine nuncupamus; & ad ortum iterum reditum quod mane dicimus, cur & illic vesperam non dicamus, cùm à contemplatione Creatoris, creatura despicitur; & mane cùm à cognitione creaturæ in laudem Creatoris assurgitur, &c. *Tum expreßè non in hac sententia se fixum hærere, vel alijs hærendum esse testatur.* Quisquis ergo non eam quam pro nostro modulo, vel indagare, vel putare potuimus, sed aliam requirit in illorum dierum enumeratione sententiam, quæ non in prophe- C tia figuratè, sed in hac creaturarum conditione, propriè meliusque possit intelligi, quærat, & diuinitus adiutus inueniat. Fieri enim potest, vt etiam ego aliam his diuinæ scripturæ verbis congruentiorem fortassis inueniam.

Aug.

Nec puto quenquam sic aduersarium Augustino, vt eum eousque desipuisse sentiat, quasi non potuerit capere quod rudiores quique facile intelligunt, sex distinctis diebus Deum hunc mundum creasse, vel primo in massa factum in instanti, sex postea diebus distinctis ordinasse, cùm & alias sæpe tum maxime in Psal. 92. sex ætates mundi, sex primis diebus creationis aptauerit. Recordantes, inquit, per omnes dies quid fecerit Deus quando creauit, & ordinauit D vniuersa, à prima die, vsque ad sextum diem: septimum enim sanctificauit, quia in illo requieuit post omnia opera quæ fecit valde bona: & inuenimus eum sexto die fecisse, qui dies hic commemoratur *(in titulo Psalmi qui est: laus cantici ipsius Dauid, in die ante Sabbatum, quando fundata est terra)* quia dicit ante Sabbatum, omnia animalia in terra, deinde ipso die fecit hominem ad imaginem & similitudinem suam. Non autem sine causa illi dies sic sunt ordinati, nisi quia & sæcula sic cursura erant, antequam requiescamus in Deo.

Aug.

Vides ad litteram intellexisse Augustinum, & litteram fuisse figuram sæculorum. Sicut, inquit, sexto die fecit Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam, sic inuenimus sexto sæculo venisse Dominum Iesum Christum, vt reformaretur E homo ad imaginem Dei. *Sed postea probat nec ipsum huius Psalmi titulum, ad litteram posse intelligi; non enim die ante Sabbatum fundata est terra, sed in principio creauit, & vt ait psaltes,* Initio tu Domine terram fundasti: & die tertia apparuit arida. *Quomodo ergo sexta dies quæ est ante Sabbatum, qua creatus est homo, potest intelligi ad litteram fundata terra; nisi aut iuxta opinionem Augustini omnia simul condiderit Deus; aut ad allegoriam recurramus?* Audiamus, inquit, ipsum Psalmum, ipsum interrogemus, quomodo fundata est terra; ne fortè tunc facta sit terra: nec in Genesi sic legimus. Quando ergo fundata est terra? Quando, nisi cùm fit quod lectum est modò in Apostolo. 1. Cor. 15. si tamen statis in fide, vt stabiles, & immobiles? Cùm omnes qui credunt per vniuersam terram immobiles sunt in fide, fundata est terra: tunc fit homo (*de terra factus*) ad imaginem Dei: (*qui immutabilis est*) quod significat sextus ille dies in Genesi. Sed quomodo fecit illud Deus? quomodo fundata est terra? Christus venit vt fundaret terram. 1. Cor. 3. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus.

S. August

Sed ad diem Angelicum cum Augustino reuertamur supra lib. 4. de Genes. ad lit. cap. 31. Nonne, inquit, per omnes sex dies, cum ea quæ per singulos Deo condere placuit, conderentur, primò hæc accipiebat Angelica societas in Verbo Dei, vt in eius notitia primitus fierent cùm dicebatur, & sic est factum: Deinde cùm facta essent in sua propria natura qua sunt, Deoque placuissent, quia bona sunt; tunc itidem ea cognoscebat alia quadam inferiore cognitione, quæ nomine vesperæ significata est: ac deinde factâ vesperâ, fiebat mane, cùm de suo Deus opere laudaretur, & alterius creaturæ quæ deinceps facienda erat, ex Dei Verbo notitia, priusquam fieret, acciperetur? Non ergo tunc simul omnia, & dies, & vespera, & mane, sed singillatim per ordinem quem scriptura commemorat. An etiam tunc simul omnia, quia non secundùm temporum moras, sicut fiunt dies isti, cum oritur Sol, & occidit quotidie Sol, & in locum suum redit, vt rursus oriatur; sed secundùm potentiam spiritalem mentis Angelicæ, cuncta quæ voluerit simul notitia facillima comprehendentem? Nec ideo tamen sine ordine quo & apparet connexio præcedentium, consequentiumque causarum.

Tum cap. 33. interrogat: Si omnia mens simul Angelica potest, quæ singillatim per ordinem cõnexarum causarum sermo distinguit, nunquid etiam quæ fiebant venit ipsum firmamentum, &c. Simul omnia facta sunt, an etiam per interualla temporum secundùm præfinitos dies? An fortè non sicut ea secundum motus eorum naturales nunc experimur, ita etiam cùm primitus instituta sunt, cogitare debemus, sed secundùm mirabilem atque ineffabilem virtutem sapientiæ Dei, quæ attingit à fine ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter, &c. De quo enim Creatore scriptura ipsa narrauit, quòd sex diebus consummauerit omnia opera sua, de illo alibi non vtique dissonanter scriptum est, quod creauerit omnia simul. Ac per hoc, & istos dies sex, vel septem, vel potius vnum sexies septiesue repetitum simul fecit, qui fecit omnia simul. Quid ergo opus erat sex dies tam distinctè dispositeque narrari? Quia scilicet ij qui non possunt videre (*intelligere præ tarditate ingenij*) quod dictum est, creauit omnia simul: nisi cum eis sermo tardius incedat, ad id quò eos ducit, peruenire non possunt, &c.

S. Aug.

Libro autem quinto capite primo, cùm finisset præcedentem librum magis dubius & incertus, ex replicatione verborum Genesis magis confirmatur vt credat omnia simul facta. Ita enim Genes. 2. 4. Istę sunt generationes cæli & terrę, *siue vt legit ipse Augustinus iuxta 70. hic est liber generationis cæli*

& terræ, cùm factus est dies. (*Nos habemus iuxta 70. Cùm facta sunt, qua die fecit Dominus cælum & terram & omne viride agri antequam esset super terram.*) Aug. Nunc certè, inquit, firmior fit illa sententia qua intelligitur vnum diem fecisse Deum, vnde iam illi sex, vel septem dies vnius huius repetitione numerari potuerunt : quandoquidem apertius iam sancta Scriptura , concludens quodammodo cuncta quæ ab initio vsque ad hunc locum dixerat, atque infert : hic est liber creaturæ, vel facturæ cæli & terræ, cùm factus est dies, &c. Hoc quod positum est, cùm ; & sic adiunctum, factus est dies, cuiuis contentioso extorqueat, alium esse intellectum non posse, &c. Deinde cùm dictum esset, fecit Deus cælum & terram, additum est, & omne viride agri; quæ certè manifestum est tertio die facta : vnde liquidius apparet, eumdem illum esse vnum diem quem fecit Deus: quo repetito, factus est secundus, & tertius, & cæteri vsque ad septimum diem. *Cap. sandem tertio.* Cùm audis tunc facta omnia cùm factus est dies, illam senariam, vel septenariam repetitionem sine interuallis morarum spatiorumque temporalium factam, si possis, apprehendas: si autem non possis , relinquas conspicienda valentibus. Tu autem cum Scriptura non deserente infirmitatem tuam, & materno incessu tecum tardius ambulante proficias : quæ sic loquitur, vt altitudine superbos irrideat, profunditate attentos terreat, veritate magnos pascat, affabilitate paruulos nutriat.

Quid hoc loco arguendus sit erroris, & non potius admirandus sublimis simul & humilis Augustinus, non inuenio. Nodum in scirpo quærunt, qui errores in scriptis eius inueniri volunt. Nec tanquam aliquid plenè certi ipsum definisse testatur Cornelius à Lapide, nec eius interpretatio Angelico Doctori displicuit, 1. p. q. 58. art 6. Et certè quanquam sciam spatia dierum vera censuisse Basilium, Ambrosium, Chrysostomum, tamen & Augustini opinioni fauet quod cum Deus sit agens perfectissimum , & nulla in creatione mundi ex nihilo facta, & parte creatura esset resistentia, & actus ipse creationis sit instantaneus, non videtur necesse fuerit Moysem tot diebus factum, aut dispositum mundum scribere ; nisi vt se hominum, & maxime crassiorum Hebræorum tarditati scriptura componeret, vt bene notauit Cardinalis Caietanus in Gen. 1. Nec desunt graues authores qui cum Caietano sententiam Augustini sunt amplexati, quòd Deus omnia creauerit simul. Inter quos est eruditissimus & disertissimus Hebræorum Philo Iudæus, Procopius, Gazæus, Melchior, Canus, quos vide apud Bannem parte 1. q. 74. art. 2. verba Philonis referam. Libro de opificio mundi statim à principio, vbi de Moyse authore libri Geneseos.

Quoniam, inquit, visibilis sensibilisque hic mundus est, factum esse consequitur necessariò, quapropter non alienum fuit ab authoris proposito, generationem eius scripto prodere, idque admodum grauiter ac Theologicè. Sex autem diebus fabricatum ait mundum, non quòd temporis spatio opus habuerit conditor: Deum enim non iussu solùm, verùm & cogitatu operari, creditur : sed quoniam opus erat res creari quodam ordine; ordini autem numerus est proprius. Inter numeros verò lege naturæ aptissimus generationi est senarius. Nam post vnitatem primus occurrit perfectus, paribus constans partibus è quibus conficitur : & ternione scilicet sui dimidio, è binario parte tertia, & ex vnione parte sexta : qui, vt ita dicam, mascula simul ac fœminea natura præditus est, & compositus ex vtriusque viribus. Masculus enim in rebus censetur impar numerus, sicut par fœmina. Imparium autem principium ternio, parium binarius : Ex amborum verò viribus constat senio. Oportet enim mundum, cùm sit creaturarum omnium absolutissimus, iuxta perfectum numerum compingi, nempe senarium. Et quia in seipso complexurus erat generationes è binaria copula , formari ad numerum mixtum , eum qui primus pariter impar est , vt in se contineret tum proseminantis masculi, tum fœminæ genituram suscepturæ speciem.

Singulis autem diebus attribuit aliquam vniuersi portionem, excepto primo die, quem ne nominat quidem primum, ne connumeretur cæteris: sed vnum nominans apto vtitur vocabulo , consideratâ vnionis naturâ , appellationeque eius hic conuenientissimâ , &c. Dehinc comparat Deum Architecto vrbis Regia, formam primò eius animo suo concipienti, antequam opus extra proferat. Aug. Deus, inquit, vbi pro sua Deitate præuidit, imitamentum pulchrum non posse absque exemplari pulchro existere , nec sensibile quicquam reprehensionis expers fore, quod non Archetypo intelligibilis Ideæ respondeat ; postquam decreuit visibilem huncce mundum condere, prius formauit simulachrum eius intelligibile , vt ad exemplar incorporei Deoque simillimi, corporeum absolueret mundum, recentiorem hunc antiquioris effigiem , totidem complexurum sensibilia genera, quot in illo intelligibilia. *Platonicum hic se probat Philo. Malim ego cum Augustino Verbum Patris & Sapientiam vnicam credere , omnia Patri repræsentantem iuxta psaltem canentem:* Omnia in sapientia fecisti. *Ita enim Augustinus tract. 1. in Io. 1.*

Prius, inquit, cor generat consilium vt aliquam fabricam construas, aliquid amplum in terra moliaris, iam natum est consilium, & opus nondum completum est, &c. Attendunt homines mirabilem fabricam, & mirantur consilium fabricantis : stupent quod vident, & amant quod non vident, &c. Si ergo ex magna aliqua fabrica laudatur humanum consilium; vis videre quale consilium Dei est ? Dominus Iesus Christus, id est Verbum Dei. Attende fabricam istam mundi: vide quæ sint quæ facta sunt per Verbum , & tunc cognosces quale sit Verbum , &c. Dixit Moyses , in principio fecit Deus cælum & terram , & omnia sic enumerat, dixit Deus, fiat, & factum est. Si dixit, quis dixit ? Vtique Deus. Et quid factum est? Creatura aliqua. Inter dicentem Deum , & factam creaturam , quid est per quod factum est, nisi Verbum ? Quia dixit Deus, fiat, & factum est. Hoc Verbum incommutabile quãuis mutabilia per Verbum fiant , ipsum incommutabile est , &c. Quod factum est , in ipso vita est, &c. Dicitur in Psalmo, Omnia in Sapientia fecisti. Si ergo Christus est Sapientia Dei, & Psalmus dicit; Omnia in Sapientia fecisti, omnia sicut per illum facta, ita in illo facta sunt , &c. Quid est hoc? Facta est terra, sed ipsa terra quæ facta est, non est vita. Est autem in ipsa Sapientia spiritaliter ratio quædam qua terra facta est , hæc vita est, &c. Arca in opere non est vita : arca in arte vita est : quia viuit anima artificis, vbi sunt ista omnia antequam proferantur, &c. Terram vides, est in arte terra ; cælum vides, est in arte cælum: Solem & Lunam vides, sunt & ista in arte ; sed

foris corpora sunt, in arte vita sunt. *Hanc artem consilium, Sapientiam Patris in vna illa die sexies repetita viderunt Angeli per singulas partes bona, & simul valde bona simul condita Dei opera; deinde in ipsis creaturis vespere, tum denique mane Astra illa matutina laudarunt & benedixerunt filij Dei cum iubilatione ex operibus suis opificem.*

Idem Philo libro primo Allegoriarum legis in principio ex verbis Moysi; Et perfecti sunt cæli, & omnis eorum militia, & compleuit Deus die sexto opus suum quod fecerat. Rusticanæ, inquit, simplicitatis est, putare sex diebus, aut vtique certo tempore mundum conditum: quia totus mundus vicissitudo est dierum ac noctium, quam Solis motus super terram, sub terraque meantis necessariò conficit. Sol autem pars cæli censetur: vt fatendum sit, tempus posterius mundo esse, quippe quod mundi est effectus: nam cæli motus indicauit naturam temporis. Ergo cùm audis, compleuit sexto die opera, intelligere non debes de diebus aliquot, sed de senario perfecto numero; quia primus in tres partes æquales diuiditur, dimidiam, tertiam, sextam, & ex æquilateris duobus constat, bis tribus. Binarius quidem & ternarius excedunt iuxta corpus æqualitatem: alter materiæ imago, quæ diuiditur secaturque tanquam mortalis: alter verò solidi corporis, quod iuxta triplicem dimensionem potest diuidi. Quin & organicorum animalium motibus cognatus est. Sic enim organicum corpus natum est, vt suopte ingenio moueri queat, prorsum (*ante*) retrorsum, sursum, deorsum, dextrorsum, sinistrorsumue. Vult igitur indicare Propheta, tum incorruptibilia genera ex proprijs constitisse numeris: Mortalia, vt dixi, senario metiens, beata verò & fœlicia, septenario. Primum igitur septimo die requiescés à mortalibus, alias diuiniores formationes incipit; (*opera salutis humanæ de quibus Christus, Pater meus vsque modo operatur, & ego operor.*) Nunquam enim Deus operari desinit: sed sicut proprium est ignis vrere, & niuis refrigerare; ita Dei quoque operari: idque multo magis, eo quod ipse alijs etiam rebus omnibus operandi author est: rectè sanè dicitur, quiescere fecit, non quieuit. (*Vnde sic legerit, nusquam inuenio. Hebræa enim, Septuag. & vulgata pariter legunt, requieuit: Paraphr. autem Chaldaica similiter, nisi quod sic versum secundum capite 2. Vbi Hebr. perfecit, Septuag. consummauit Deus in die sexto, vulgata compleuit, die septimo, habet: delectatus est Deus in die septimo opere suo quod fecerat, & requieuit in die septimo, &c. Nisi dicat iuxta Scripturæ morem, nunc cognoui, quia cognoscere fecit: & Spiritus postulat, quia postulare facit.*) Quiescunt enim quæ videntur operari, ipsa non agentia: at factor ille non quiescit. Ideo subinfertur: quiescere fecit quæ exorsus est. Quæcumque enim nostris artibus fabricantur, ea semel absoluta, stant manentque. At quæ Deus perficit suâ scientiâ, mouentur denuo: fines enim eorum, aliorum sunt principia: vt diei finis, noctis initium, &c. Itidem dum alia corrumpuntur, gignuntur alia: & dum alia gignuntur, corrumpuntur alia; vt verè dictum sit perire nihil eorum quæ generati sunt: sed aliud accedens ad aliud, aliam formam repræsentat. *Altiori sensu Augustinum alibi videbimus iuxta Paulum dicentem in operibus gratiæ Deum semper operari, qui si vt Sol deserat, lux nostra in tenebras vertitur, vnde Paulus optabat;* qui cœpit in vo- Aug.

A bis opus bonum, ipse perficiet vsque in aduentum Domini.

Procopius item Gazæus in Genes. 1. Moyses, inquit, in descriptione opificij mundi, sex dierum distinctione vsus est, docendi gratiâ, ob tarditatem videlicet, ruditatemque Iudæorum, qui tot simul non poterant capere.

Non inficior tamen Eccli. 18. 1. Qui viuit in æternum, creauit omnia simul; *in Græco haberi* κοινῇ, *id est, pariter, concorditer, nullo excepto. Vbi Lyran.* Simul cum Angelis cælum: simul cum informi materia, omnia corporalia quæ post, sex diebus distincta sunt. *Gregor. 32. Moral. capite 9.* Cùm simul cælum & terra describitur; simul B spiritualia, & corporalia: simul quidquid de cælo oritur; simul factum quicquid de terra producitur, indicatur, &c. Primo die creata terra dicitur, & tertio arbusta condita, &c. Sed hoc quod die tertio se in specie protulit, primo die in ipsa de qua ortũ est terræ substantia, conditum fuit.

Subtilius Rupertus lib. 2. in Genes. capite 18. Benè & excellenter: vt sæpè iam dictum est, quod factum est in ipso vita erat. Proinde cùm dicitur: qui viuit in æternum, &c. Subaudiamus antequam faceret, creauit omnia simul in sua Sapientia, vt vnumquodque illorum faceret in sua C propria essentia. *Hugo Cardinal. singula verba librat.* Deus, inquit, qui viuit, ad differentiam falsorum deorum, & Idolorum. In æternum: ad differentiam Deorum adoptiuorum, id est hominum, & Angelorum. Creauit, id est ex nihilo fecit: ad differentiam artificum, qui ex materia operantur. Omnia: contra Manichæos qui dicunt visibilia esse à malo Deo, & inuisibilia sola esse à bono Deo. Simul secundum materiam, quoad corporalia: vel in exemplo & similitudine, quoad spiritalia. Vnde glossa: rerum substantia simul creata est, sed non simul per species formata: & quod simul extitit per substantiam materiæ, non simul apparuit per speciem formæ. Vel simul, in causa vna. Vel aliquid simile. *Eligat lector quid hic malit, vel quem malit sequi. Certè &* D *Augustino blanditur littera, & arridet intelligentibus sublimis eius intelligentia. Nec irridenda, sed stupenda. Cæterùm claudam hanc quæstionem præclaro illo apud Iob 40. 10.*

Ecce Behemoth quem feci tecum. *Quem plerique de Angelo intelligunt, vt & sequentia indicant versu 14.* Ipse est principium viarum Domini. *Vel vt Septuag. adhuc clarius.* Hoc est principium formationis Domini factum, vt illuderetur ab Angelis eius. *Si primo die conditus est Lucifer, sexto die homo; quomodo intelligi potest* quem feci tecum, *nisi quia* creauit omnia simul. *Aut simul formatione, vt intelligit Augustinus, aut simul, paritate vt alij*, id est, sicut illum, sic & te feci, *ad illuden-* E *dum addidit, quia* draco iste factus ad illudendum ei, *postquam cecidit superbiâ: & homo illusus est;* ecce Adam quasi vnus ex nobis.

An doctrina S. Augustini, sicut & Tertulliani, multis erroribus aspersa sit; de gratia autem libero arbitrio, & prædestinatione ab eo scripta non sit Catholica, sed priuata.

TErtullianum certè in Alphabeto sequenti videbimus, posito candore fidei, simplicitatis onem exutum, & errorum & hæreseon multiplici varietate par-

dum indutum. Quo fato functus sit Tertullianus ignoro. Nescio fatum: factum hereticum scio, & ab Ecclesia iubente vigile & sancto, iusta sententia securi succisum. Dan. 4. 8. & seq. Magna arbor, & proceritas eius contingens cælum. Aspectus illius erat vsque ad terminos vniuersæ terræ; folia eius pulcherrima, & fructus eius nimius, & esca vniuersorum in ea. Subter eam habitabant animalia & bestiæ, & in ramis eius conuersabantur volucres cæli, & ex ea vescebatur omnis caro. (*Tanta doctrina abundantia plenus melius depingi non potuit Tertullianus, sub quo & heretici, velut bestiæ iam corrupto pascuntur, & spiritales aliique Catholici sana eius doctrina vescuntur.*) Videbam in visione capitis mei super stratum meum, & ecce vigil & sanctus de cælo descendit. (*Pontifex vtique sanctus Zephyrinus*) clamauit fortiter, & sic ait: succidite arborem, & præcidite ramos eius: excutite folia eius, & dispergite fructus eius. *Præcidemus vtique ramos, & in Omnilogquio rationali fructus eius optimos dispergemus: folia autem eius in huius tomi calce excutiemus erronea, & heretica, & anathematis fulmine ab Ecclesia percussa. Verùm vt ipse ait Septimius:* Qui de cælo tangitur saluus est, vt nullo iam igni decinerascat. *Fors resipuit: & pœnitentiâ concineratus occultâ, olim se confitens* omnium notarum peccatorem, & nulli rei nisi pœnitentiæ natum; *Exomologesi posthumâ heresi, Dei gratiâ fortasse an restitutus, excessit è viuis.* Quis enim scit consilium Domini, terribilis super filios hominum? Aut quid cogitauerit de illo Deus? Num vigil de cælo clamauerit, (*Dan. 4. 12.*) veruntamen germen radicum eius in terra sinite, & alligetur vinculo ferreo & æreo in herbis quæ foris sunt, & rore cæli tingatur? *Enimuerò cùm eius legamus hereses, anathema sciamus, pœnitentiam ignoremus, interea Augustini ventilabro,* quasi ore Dei, pretiosum à vili separabimus: *hereticum proprio gladio truncabimus: & salute ex inimico sumpta, arma bellica ex hostis arce munitissima, euertendis heresibus, & Ecclesiæ Romanensi, eiusque Hierarcha Pontifici Maximo Episcoporum Episcopo, ab eo licet corrupto iam, nominato & agnito, contra nouatores tutando promemus.*

Nunc autem exactè nobis discutiendum venit, vti iam fecimus, & deinceps Alphabetum errorum sancto Augustino impositorum, discutiemus: Num doctrina eius de gratia, libero arbitrio, & prædestinatione, priuati hominis & doctoris propria sit, an Catholica, & ab Ecclesia Romana recepta. Hanc enim, non tanquam suam, aut errori alicui obnoxiam, sed veram & sanam vniuersalis Ecclesiæ fidem esse vbique asserit, quæ docet saluo semper vsu liberi arbitrij, & bonorum operum merita, diuina gratia in eo quod benè agimus, gloriam debere imputari. Eximios in hanc rem
[S. Aug.] *ex innumeris ab eo scriptis locos seligam. Ac primò quidem ex homil. 14. ex quinquaginta.* Ecce, inquit, retribuit mercedem operibus bonis. 2. Tim. 4. bonū certamen certaui, &c. In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, &c. Retribuit bona, sed quibus bonis? quæ ipse dedit. An non ipse dedit vt bonum certamen certares? Si non ipse dedit, quid est quod alio loco dicis, plus illis omnibus laboraui, non autem ego, sed gratia Dei mecum? Ecce iterum dicis, cursum consummaui: non & ipse dedit, vt cursum consummares? Si non ipse dedit, vt cursum consummares, quid est quod alio loco dicis, non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei? Fidem seruaui. Seruasti, agnosco & probo: fateor seruasti: sed nisi Dominus custodierit ciuitatem, in vanum vigilat qui custodit eam. Ab illo ergo ipso iuuante, ipsoque donante, & bonum agonem certasti, & cursum consummasti, & fidem seruasti. Da veniam Apostole, propria tua non noui, nisi mala. Da veniam Apostole, dicimus quia tu docuisti. Audio confitentem, non inuenio ingratum. Prorsus tua à te tibi parata non nouimus nisi mala. Cùm ergo Deus coronat merita tua, nihil coronat, nisi dona sua. HANC FIDEM, ET VERAM PISTATEM, ne quis extollatur de libero arbitrio in bonis operibus, quisquis sic accipit, vt nouerit dantem, aut quisquis datori non sit ingratus, medico non superbiat, vel insanus adhuc, vel non à se sanus: HANC, inquam, FIDEM SVAM, ATQVE PIETATEM NVLLÆ ARGVMENTATIONES EVELLANT DE CORDIBVS VESTRIS, seruate quod accepistis. Quid enim habetis, quod non accepistis? hoc est DEO CONFITERI, *(hæc est confessio fidei,)* dicere quod ait Apostolus. 1. Cor. 2. 12. Nos autem non spiritum huius mundi accepimus. Spiritus huius mundi, facit superbos; spiritus huius mundi facit inflatos; spiritus huius mundi facit, vt putet se quisque aliquid esse, cùm nihil sit. Sed quid ait Apostolus contra spiritum huius mundi inflatum, superbum, tumidum, elatum, non solidum? quid ait? Nos non spiritum huius mundi accepimus, sed Spiritum qui ex Deo est. Vnde probas? vt sciamus quæ à Deu donata sunt nobis. Audiamus ergo Dominum dicentem, (FIDES AVTEM EX AVDITV. AVDITVS AVTEM PER VERBVM CHRISTI.) Io. 15. sine me nihil potestis facere. Et illud Io. 19. Nemo habet quidquam, nisi datum fuerit ei desuper. Et Io. 6. Nemo venit ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum. Et illud Io. 15. Ego sum vitis, vos palmites; sicut palmes non potest facere fructum à semetipso, nisi manserit in vite, sic nec vos, nisi in me manseritis. Et illud Iac. 1. quod Iacobus Apostolus protestatur dicens: omne datum bonum, & omne donum perfectum, de sursum est, descendens à Patre luminum. Et quod Apostolus Paulus. 1. Cor. 4. ad reprimendam præsumptionem illorum, qui de libero arbitrio gloriantur, clamat, & dicit: quid habes quod non accepisti, &c. & illud Ephes. 2. Gratia salui facti sumus per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est, vt ne quis extollatur. Et illud Philipp. 1. Vobis donatum est pro Christo, non solùm vt in eum credatis, sed etiam, vt pro ipso patiamini. Et illud Philipp. 2. Deus qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet. Hæc ergo & his similia diligenter, ac FIDELITER cogitantes, non acquiescamus eis, qui liberum arbitrium in superbiam extollentes, præcipitare magis, quam eleuare conantur: sed humiliter consideremus illud quod Apostolus dicit, Deus operatur in vobis, & velle, & perficere. *Quis tam densa nubi testimoniorum, tot fulmina, quot verba iaculantium contra liberi arbitrij defensores, iaculanti contra* INDVBIAM FIDEM, *obsistat? Idipsum inculcat Augustinus, & non suam priuatam opinionem, sed* [Aug.] ECCLESIÆ FIDEM *in hoc se profiteri clamat, Epist. 105. ad Sixtum in medio.* Hoc, inquit, NIHIL SALVBRIVS FIDES CREDIT, QVIA NIHIL VERIVS INTELLECTVS INVENIT. Et debemus audire Prophetam dicentem. Esa. 7. NISI CREDIDERITIS, NON INTELLIGETIS, sed non omnes obediunt Euangelio, non omnium est fides. Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est.

Et

Aug. *Et de gratia Christi c.10.* Hanc, inquit, debet Pelagius gratiam confiteri, si vult non solum vocari, verum etiam esse Christianus. *Et de corrept. & gratia, capite primo.* Hæc fides sine dubio vera, & prophetica & Apostolica, & Catholica fides est. *Humiliemur itaque fratres, quotquot intelligimus, quia credimus:* Credidi, propter quod locutus sum. *Nec insultemus non intelligentibus, sed eorum cæcitati compatiamur; & assidue precemur Dominum, vt sicut nobis, non nostris meritis, sed eius gratia, sic & illis aperiat sensum, vt credant, & Scripturas tam aperta fidei, credentes intelligant.*

Rursum, Ep. 107. ad Vitalem, vbi non ex suo ingenio concepta, sed indubitata fide, duodecim dogmata Ecclesiæ Catholicæ contra Pelagianos tradita præscribit. Peruenimus, inquit, in ea QVÆ AD FIDEM VERAM, ET CATHOLICAM PERTINERE FIRMISSIME SCIMVS, in quibus ita nobis ambulandum est, adiuuante illo, atque miserante, cui dicimus Ps. 85. Deduc me Domine in via tua, & ambulabo in veritate tua: VT AB HIS NVLLO MODO DEVIEMVS, (*& quid est deuiare, nisi ab via errare? Et quis dicat in his debuisse seipsum S. Augustinum retractare, in quo dicit se nullo modo debere deuiare?*)

Aug. Quoniam ergo propitio Christo, CHRISTIANI CATHOLICI SVMVS, scimus nondum natos nihil egisse in vita propria boni, seu mali, &c. Sed tamen secundùm Adam carnaliter natos, contagiũ mortis antiquæ, primâ natiuitate contrahere, nec liberari A SVPPLICIO mortis æternę (*en pœna sensus, quam sæpius alibi confirmat, & retuli, cùm de peccato originali, iuxta Tertullianum tractans,*) quod trahit ex vno, in omnes iusta damnatio, nisi per gratiam renascantur in Christo. SCIMVS gratiam Dei nec paruulis, nec maioribus, secundùm merita nostra dari. SCIMVS, maioribus ad singulos actus dari.

SCIMVS non omnibus hominibus dari; & quibus datur, non solùm secundùm merita operum non dari, sed nec secundùm merita voluntatis eorum quibus datur, quod maximè apparet in paruulis. SCIMVS eis quibus datur, misericordiâ Dei gratuitâ dari. SCIMVS eis quibus non datur, iusto iudicio Dei non dari. SCIMVS quòd omnes, (*etiam paruuli, vt subijcit, qui per sponsores baptizati crediderunt, vel non,*) adstabimus ante tribunal Christi, vt ferat vnusquisque secundùm ea quæ per corpus gessit, non secundùm ea, quæ si diutius viueret gesturus fuit, siue bonum, siue malum. SCIMVS, etiam paruulos secundùm ea quæ per corpus gesserunt, recepturos vel bonum vel malum, &c. SCIMVS fœlices esse mortuos, qui in Domino moriuntur, nec ad eos pertinere, quidquid acturi fuerant, si tempore diuturniore vixissent. SCIMVS EOS, qui corde proprio credunt in Dominum, sua id facere voluntate, ac libero arbitrio. SCIMVS pro eis qui nolunt credere, nos qui iam credimus, rectâ fide agere, cùm Deum oramus, vt velint.

SCIMVS, pro eis, qui ex illis crediderunt, tanquam de beneficijs, rectè atque veraciter debere nos Deo agere gratias, & solere. Recognoscis me, vt puto, in ijs quæ nos scire dixi, non omnia quæ AD FIDEM CATHOLICAM pertinent, commemorare voluisse, sed ea tantùm, quæ ad istam, quæ inter nos agitur, de Dei gratia, quæstionem: Vtrum præcedat hæc gratia, an subse-

A quatur hominis voluntatem. Hoc est, vt planius, loquar, vtrum ideo nobis detur, quia volumus, an per ipsam (*tanquam gratiam creatam, informantem, de qua infra Bonauentura*) Deus etiam (*vt causa efficiens de qua idem Bonauentura disputabat,*) hoc EFFICIAT, VT VELIMVS. Si ergo istas DVODECIM SENTENTIAS, QVAS NOS DIXI SCIRE, AD FIDEM RECTAM, ET CATHOLICAM PERTINERE, etiam tu frater, nobiscum tenes, ago Deo gratias, quas profectò non veraciter agerem, nisi gratia Dei fieret, vt teneres.

Quæ tibi tenenti, nullum omnino remanet nobiscum de hac quæstione certamen. *Et post multa, idipsum inculcat:* S. Aug. B Nempe manifestum est, ex illis duodecim sententijs, quas PERTINERE AD CATHOLICAM FIDEM NEGARE NON SINERIS, NON SOLVM OMNIBVS VERVM ETIAM SINGVLIS id confici, vt confiteamur gratia Dei præueniri hominum voluntates, & per hanc eas potius præparari, (*quoniam ita est præparatio eius, vt immittat cogitationem bonam, qua intellectus videat quod verum & rectum est, vt cum gratiâ, media fini congruere dignoscat, & congrua iudicata, voluntas eligat & diligat, Deo eiusque gratia operante velle, id est, volitionem ipsam bonam, & perficere.*) C Quàm propter eorum meritum dari.

S. August. *Tum hortans Vitalem, vt si de aliquo horum dubitet, ad se rescribat, plenius informandus, nec sua opinioni pertinaciter hæsurus:* Ego enim, inquit, HÆRETICVM QVIDEM PELAGIANVM TE ESSE NON CREDO, sed ita te esse volo, vt nihil illius ad te transeat, vel in te relinquatur erroris. *Et libro de corrept. & gratia, capite primo, hortatur Valentinum & Monachos eius, vt non semel, sed frequenter legant & relegant, quæ de Gratia scripsit, fratremque Florum de libro suo intellecto laudat, & fidem Apostolicam in hoc contineri asserit, quod de gratia & libero arbitrio scribit.*

Semel, inquit, lectum nullo modo arbitremini, D satis vobis innotescere potuisse. S. August. Si ergo eum fructuosissimum habere vultis, non vos pigeat relegendo habere notissimum, vt diligentissimè sciatis, quibus, & qualibus quæstionibus soluendis atque sanandis, non ibi humana, sed diuina occurrat Authoritas, à qua recedere non debemus, si volumus peruenire quò tendimus. Dominus autem ipse, non solùm ostendit nobis, à quo malo declinemus, & quod bonum faciamus, quod solum potest legis litera: Verùm etiam adiuuat nos, vt declinemus à malo, & faciamus bonum, quod nullus potest sine spiritu gratiæ: Quæ si desit, ad hoc lex adest, vt reos faciat, & occidat. E Propter quod dicit Apostolus: Litera occidit, spiritus autem viuificat, primæ Corinth. quarto. Qui ergo legitimè lege vtitur, discit in ea malum & bonum: & non confidens in virtute sua, confugit ad gratiam; quâ præstante declinet à malo, & faciat bonum. Quis autem confugit ad gratiam, nisi cum à Domino gressus hominis diriguntur, & viam eius volet? Psalmo 36.

Ac per hoc, & desiderare auxilium gratiæ, initium est gratiæ: de quo ait ille, Psalmo 76. Et dixi nunc cœpi, hæc est mutatio dexteræ excelsi. Liberum itaque arbitrium, & ad malum, & ad bonum faciendum confitendum est nos habe-

tæ: sed in malo faciendo, liber est quisque iustitiæ, seruusque peccati: In bono autem liber esse nullus potest, nisi fuerit liberatus ab eo qui dixit. Io. 8. si vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis. Nec ita, vt cùm quisque fuerit à peccati damnatione liberatus, iam non indigeat sui liberatoris auxilio; sed ita potius, vt ab illo audiens, Io. 15. sine me nil potestis facere: dicat ei & ipse: adiutor meus esto, ne derelinquas me. Psal. 26. 15. HANC FIDEM QVÆ SINE DVBIO VERA, ET PROPHETICA ET APOSTOLICA FIDES EST, etiam in fratre nostro Floro inuenisse me gaudeo: Vnde hi potius corrigendi sunt, quos quidem propitio Deo correctos esse iam existimo, qui eum non intelligebant.

Hic rogo, an mihi liceat in dubium reuocare, omnes & singulos præfatos articulos, esse DE CATHOLICA FIDE, cùm totiens in vna Epistola repetat, SE SCIRE EOS ESSE DE FIDE, *horteturque Vitalem, vt singulis, tanquam* FIDEI CATHOLICÆ ARTICVLIS ASSENTIATVR. NE SI CVI PERTINACITER ADVERSETVR, *in aliquo* HÆRETICVS PELAGIANVS HABEATVR.

Rogo iterum, an S. Augustino, Ecclesiæ Doctori Maximo, aliquam in rebus fidei infcitiam, vel errorem, non dissimulanda temeritate affingant, qui duodecies vnica in columna, inconcussa columna fidei Orthodoxæ, nil nutans, nil dubius, firmiter, & constanter SE SCIRE *profitetur. Quid verè ac propriè de gratia diuina, hominis libertate, prædestinatione, cæterisque senserit Augustinus, planissimè exertissimeque liquet ex duobus de prædestinatione Sanctorum, & dono perseuerantiæ libris, quibus plenissimè clarissimeque respondet omnibus, & singulis quæstionibus, ac dubiis, quibus vrgebantur à Massiliensibus. Prosper & Hilarius; quorum Epistolæ præmittuntur his libris continentes quæcumque hodie aduersantes Augustini doctrinæ nobis obtrudunt argumenta, tam ex ratione naturali, quàm ex diuino instrumento, vel ipsius Augustini prioribus scriptis, petita. Cùm itaque in dictis libris maximè suam omnibus mentem aperuerit Augustinus, & instructior factus,* DEO SIBI REVELANTE, *quid traderet; ibique inter cætera definierit, de prædestinatione scribens capite 19. à qua velut annulo summo, tota pendet omnium quæstionum concatenatio.*

S. Aug. Hoc scio, inquit, neminem contra istam prædestinationem, quam secundùm Scripturas sanctas defendimus, NISI ERRANDO disputare potuisse. *Quæcumque proinde alibi iunior, aut indoctior, vt fatetur; contraria, vel disparia scripserit, reijcienda: quæcumque similia, tanquam ex vera eius sententia emenda, & ex his postremis priora æstimanda, non ex prioribus postrema, commendauit. Nec tantummodò quæ vera sit & germana S. Aug. sententia, sed quæ fides Catholica. S. Hormisdas Pontifex Summus cum laude, omnium Patrum, & Doctorum encomia singulariter excellente, declarauit in suo ad possessorem rescripto.*

De arbitrio libero, & gratia Dei, quid Romana, hoc est Catholica sequatur & seruet Ecclesia, licet ex varijs libris beati Augustini, & maximè ad Prosperum & Hilariũ abundè possit agnosci, tamen & in scrinijs Ecclesiasticis expressa capitula continentur. *Vrgeo tertiò, præsupposito Pauli, & fidei fundamento. Rom. 9. Vbi cum de tremendo illo prædestinationis Arcano, c. 9. ad Roman. ageret, versiculo 20. sic interrogat:* O homo, tu quis es, qui respondeas Deo? Nunquid dicit figmentum ei qui se finxit: quid me fecisti sic? An non habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam? quod si Deus volens ostendere iram, & notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa iræ, apta in interitum: (*Syriaca, consummata ad exitium,*) vt ostenderet diuitias gloriæ suæ, in vasa misericordiæ, quæ præparauit in gloriam. &c. *Quænam hæc massa luti, nisi genus humanum, quod ex vno fecit figulus Deus? sed massam à bono Creatore conditam propria libertate abusus, totius generis caput Adam sua voluntate corrupit; de qua, quos voluit* misericors, & iustus Dominus, *ab æterno elegit & præparauit in gloriam; quos voluit iustitiâ deseruit & reliquit in massa corrupta, quam ipse non fecit, sed diabolus suadendo, homo consentiendo infecit, vasa iræ in interitum, & perditionem æternam.*

Hinc sequitur, prædestinatio gratuita electorum ad gloriam, queis præparauit quæ nec oculus vidit; *quos nullo suo, nisi damnationis merito, prælegit ad vitam æternam, quos non ex operibus, nec iustitiis, sed ex misericordia vocauit, & iustificauit, & iustificatos gratis etiam merito bonorũ operum consequente glorificauit, & voluit conformes fieri imaginis filij sui, hunc* misit redemptionem populo suo: *qui licet totam naturam, incarnatione sua honorauerit, sicut & pro natura peccato sanguinem fudit, sufficientissimum pro omnibus omnino & singulis pretiũ, illius tamen, vt ait Concilium Trid. non omnes beneficium, accipiunt, & vt habet Augustinus, Ep. 107. ad Vitalem.* Quomodo dicitur omnes homines eam (*gratiam*) fuisse accepturos, si non illi QVIBVS NON DONATVR, eam sua voluntate respuerent, quoniam Deus vult omnes homines saluos fieri: Cùm multis non detur paruulis, & sine illa plerique moriantur, qui non habent contrariam voluntatem, festinantibusq; parentibus, ministris quoq; volentibus ac paratis, &c. (*nõ fato, nõ causis naturalibus, sed iusta Dei volũtati, ex cuius præscripto, hora & termino præfinito morimur, sine quo nec passer moritur, peccati originalis merito reprobationem imputat*) cùm repente antequam detur, expirat, pro quo vt acciperet, currebatur, &c. Sed sicut illud quod dictum est. 2. Corinth. 15. omnes in Christo viuificabuntur, cùm tam multi æterna morte puniantur, ideo dictum est, quia omnes, quicumque vitam æternam percipiunt, non percipiunt nisi in Christo: ita quod dictum est, omnes homines vult Deus saluos fieri, ideo dictum est, quia omnes qui salui fiunt, nisi ipso volente non fiunt: Etsi quo alio modo illa verba Apostolica intelligi possunt, &c. Quomodo vt detur gratia diuina, voluntas meretur humana, si eis quibus datur, gratuitâ misericordiâ datur, vt vera sit gratia? Quomodo in hac re merita pensantur voluntatis humanæ, quandoquidem illis quibus ista gratia non datur, nullo plerumque merito, nullo voluntate distantibus, sed similem cum eis quibus datur, habentibus causam, iusto tamen iudicio Dei non datur?

Ex hoc itaque firmissimo, & stabili Dei fundamento; de quo Paulus; firmum fundamentum Dei stat, nouit Dominus qui sunt eius, *concludit Augustinus:* Nouit qui permaneant ad pœnam, nouit qui permaneant ad coronam. *Et qui ab æterno filios lucis discreuit à tenebrarum filiis, ex communi massa perditionis; sicut ab exordio mundi diuisit lucem à tenebris: Ex eadem massa vasa fecit in honorem, alia reliquit in contumeliam.*

Atque vt primum illud & summum agens, & per-

ſpicaciſſimè intelligens, media ad finem aptiſſima, & conuincliſſima elegit, non meriti prærogatiuâ, non Aug. fati neceſſitate, non temeritate fortunæ, ſed altitudine diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ ſuæ, *vt ait Aug. Ep. 105. ad Sixtum, miro contextu & concatenatione ſic diſpoſuit omnia fortiter, atque ſuauiter; vt quamuis certiſſimâ ſcientiâ, & immutabili propoſito, omnia circa electos, & reprobos, æterno conſilio decreta ſint; nulla tamen alterutrum vis illata fuerit arbitrio, ſed gratiâ in electis ſanante naturam, & bonam, cum bonis operibus, operante voluntatem, ipſi vt Dei filij à Spiritu bono liberè aguntur in bonum: Concupiſcentiâ verò in reprobis proficiente ſemper in peius, nullâ coactione, vel neceſſitate, ſed voluptate, etiam exultantes pertrahuntur in malum.*

Memini Catena, cuius inſpectu S. Auguſtinus obſtupuit, lib. 21. de Ciu. c. 4. Magnetem, inquit, lapi- Aug. dem nouimus, mirabilem ferri eſſe raptorem, quod cùm primùm vidi, vehementer inhorrui. Quippe cernebam à lapide ferreum annulum, raptum atque ſuſpenſum; deinde tanquam ferro quod rapuerat, vim dediſſet ſuam, communemque feciſſet, idem annulus admotus eſt alteri, eumque ſuſpendit, atque vt ille prior lapidi, ſic alter annulus priori annulo cohærebat. Acceſſit eodem modo tertius, acceſſit & quartus. Iamque ſibi per mutua connexis circulis, non implicatorum intrinſecus, ſed extrinſecus adhærentium, quaſi catena pependerat annulorum. Quis iſtam C vim lapidis non ſtuperet, quæ illi non ſolùm inerat, verùm etiam per tot ſuſpenſa tranſibat, & inuiſibilibus ea vinculis ſubligabat? *Concatenatam S. Auguſtini de prædeſtinatione, gratia, & libero arbitrio doctrinam & contextum eius cum Eccleſiæ definitionibus omnino ſequendum docuit Suares Prol. 6. c. 6. de gratia, vbi commendata eius doctrina cuius ductum ſecuta eſt Romana Eccleſia:* Hinc, inquit, colligere poſſumus, quidquid Auguſtinus de gratia docet, quod cum illis Eccleſiæ definitionibus ſit neceſſariò connexum, omnino ſequendum, & tanquam certum tenendum eſſe: quia totum illud licet non expreſsè, virtute tamen eſt ab Eccleſia D probatum.

Certè ſi videns Auguſtinus miram hanc ex natura lapidis proprietate catenam, obſtupuit, quanto magis inhorruit, & cum Paulo attonitus de inſcrutabili prædeſtinationis myſterio exclamauit. O Altitudo diui- Aug. tiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius! Nobis, inquit, ſtupor & admiratio, quia nulla penetratio. Per iuſtitiam, (*idest gratiam iuſtificantem*) fiunt montes (*ſancti & magni, vnde venit auxilium nobis*:) per iudicia, profundi in peccatis. Quod horum miſereris, hos excæcas, nulli ſunt penetrabilia. Iudicia tua abyſſus multa, *O mirabilem ſtupendamque catenam; contextum annulorum inſolubilem; nullam tamen humanæ libertati, ſiue in electis, ſiue in reprobis neceſſitatem* E *imponentem.*

Ridet Auguſtinus Aſtrologos, poſitioni ſyderum ſubijcientes liberam hominis voluntatem, libro 5. de Ciu. cap. 7. Quaſi verò, ſoli homines inter cæteras creaturas liberi, fatorum neceſſitati ſubiaceant. Solos, in- Aug. quit, ſyderibus ſubdent homines, quibus ſolis in terra Deus dederit liberas voluntates. *Capite autem 9. contra Ciceronem, hoc modo ratiocinantem:* Si præſcita ſunt omnia futura, hoc ordine venient; certus eſt ordo rerum præſciente Deo: & ſi certus eſt ordo rerum, certus eſt ordo cauſarum. Non enim aliquid fieri poteſt, quod non aliqua A cauſa præceſſerit. Si autem certus eſt ordo cauſarum, quo fit omne quod fit: Fato, inquit, fiunt omnia quæ fiunt. Quod ſi ita eſt, nihil eſt in noſtra poteſtate, nullumque eſt arbitrium voluntatis. Quod ſi concedimus, inquit, omnis humana vita ſubuertitur. Fruſtra leges dantur, fruſtra obiurgationes, laudes, vituperationes, exhortationes adhibentur, neque vllâ iuſtitiâ bonis præmia, & malis ſupplicia conſtituta ſunt. &c. Si elegerimus præſcientiam futurorum, tolli voluntatis arbitrium: ſi elegerimus voluntatis arbitrium, tolli præſcientiam futurorum. Ipſe vt vir magnus & doctus, & vitæ humanæ plurimum B conſulens, ex his duobus elegit liberum voluntatis arbitrium, quod vt confirmaretur, negauit præſcientiam futurorum: atque ita dum vult facere liberos, facit ſacrilegos. Religioſus autem animus vtrumque elegit, vtrumque confitetur, & fide pietatis vtrumque confirmat. &c. Nos aduerſus iſtos ſacrilegos auſus, atque impios, & Deum dicimus omnia ſcire, antequam fiant, & voluntate nos facere, quicquid à nobis non niſi volentibus fieri ſentimus. &c. Ordinem autem cauſarum, vbi voluntas Dei plurimum poteſt, neque negamus, neque fati vocabulo nuncupabimus. &c. Non eſt autem conſequens, vt ſi Deo certus eſt omnium ordo cauſarum, ideo nihil ſit in noſtræ voluntatis arbitrio. Et ipſæ quippe noC ſtræ voluntates in cauſarum ordine ſunt, qui certus eſt Deo, eiuſque præſcientiâ continetur; quoniam & humanæ voluntates humanorum operum cauſæ ſunt. Atque ita, qui omnes rerum cauſas præſciuit, profectò in eis cauſis etiam noſtras voluntates ignorare non potuit. &c. Spiritus ergo vitæ, qui viuificat omnia, creatorque eſt omnis corporis, & omnis creati ſpiritus, ipſe eſt Deus, vtique Spiritus non creatus. In eius voluntate ſumma poteſtas eſt, qui creatorum ſpirituum voluntates bonas adiuuat, malas iudicat, omnes ordinat, & quibuſdam tribuit poteſtatem, quibuſdam non tribuit. Sicut enim omnium naturarum Creator eſt, ita omnium poteſtatum dator, D non voluntatum: malæ quippe voluntates ab illo non ſunt, quoniam contra naturam ſunt, quæ ab illo eſt. &c. Omnia maximè Dei voluntati ſubdita ſunt, cui etiam voluntates omnes ſubijciuntur, quia non habent poteſtatem, niſi quam ille S. Aug. concedit. Cauſa itaque rerum quæ facit, nec fit, Deus eſt. Aliæ vero cauſæ, & faciunt, & fiunt, ſicut ſunt omnes creati ſpiritus, & maximè rationales. Corporales autem cauſæ, quæ magis fiunt, quàm faciunt, non ſunt inter cauſas efficientes annumerandæ, quoniam hoc poſſunt, quod ex ipſis faciunt ſpirituum voluntates.

Tum concludit, liberam eſſe, quamuis præſcitam à Deo, hominis voluntatem. Quomodo igitur, in- S. Auguſt. E quit, ordo cauſarum qui præſcienti certus eſt Deo, id efficit, vt nihil ſit in noſtra voluntate, cùm in ipſo cauſarum ordine magnum habeant locum noſtræ voluntates? *Et capite 10. Idipſum perſpicuè conuincit:* Non, inquit, propterea nihil eſt in noſtra voluntate, quia Deus præſciuit quid futurum eſſet in noſtra voluntate. Non enim qui hoc præſciuit, nihil præſciuit. Porrò ſi ille qui præſciuit quid futurum eſſet in noſtra voluntate, non vtique nihil, ſed aliquid præſciuit; profectò, & illo præſciente eſt aliquid in noſtra voluntate. Quocirca nullo modo cogimur, aut retentâ præſcientiâ Dei tollere voluntatis arbitrium, aut retento voluntatis arbitrio, Deum, quod nefas eſt, nega-

re præſcium futurorum: ſed vtrumque FIDELITER ET VERACITER CONFITEMVR, illud vt BENE CREDAMVS: hoc, vt benè viuamus. Malè autem viuitur, ſi de Deo non benè creditur. Vnde abſit à nobis eius negare præſcientiam, vt liberi eſſe velimus, quo ADIVVANTE SVMVS LIBERI, VEL ERIMVS. (*Quod dicit erimus, intelligit* S. August. *de perfecta in gloria libertate, tam ab omni culpa quàm pœna & miſeria*) proinde non fruſtra ſunt leges, obiurgationes, laudes, & vituperationes: qoia & ipſas futuras eſſe præſciuit: & valent plurimum, quantum eas valituras eſſe præſciuit: & preces valent ad ea impetranda, quæ ſe precantibus conceſſurum eſſe præſciuit: Et iuſta B præmia bonis factis, & peccatis ſupplicia conſtituta ſunt. Neque enim ideo peccat homo, quia Deus illum peccaturum præſciuit: imò ideo non dubitatur ipſum peccare, (*propria voluntate*) dum peccat: quia ille, cuius præſcientia falli non poteſt, non fatum, non fortunam, non aliquid aliud, ſed ipſum peccaturum eſſe præſciuit; qui ſi nolit, omnino non peccat: ſed ſi peccare noluerit, hoc etiam ille præſciuit.

His poſitis, tanquam de fide certiſſimis fundamentis. catenam contextumque, tam ex parte Dei, quam hominis, ſiue electi, ſiue reprobi diligenter aduerte. Præſcinit Deus, & ab æterno decreuit, hominem liberum, rectum, iuſtum, innocentem, & ad imaginem ſuam facere. Præſciuit eum libero, nullo cogente peccaturum arbitrio. Præſciuit in Adam humani generis principio voluntariè peccante, & captiuante ſe ſub lege Diaboli & peccati, in eo tanquam capite, radice, fonte, ſingulos homines, velut membra, ramos, riuulos in origine ſua C *corrumpendos.* AN NON HOC DE FIDE *clamat Apoſtolus?* per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & ita in omnes homines mors pertranſijt, in quo omnes peccauerunt?

Attende nunc vim magneticam, ex conſertis annulis catenam connectentem, & in ſingulas vim ſuam mirabiliter & ſuauiter transfundentem: eiuſque pariter influere dedignantis abſentiâ, alterius aduerſi lapidis influxu reprobos contrarijs annulis peccatorum D *catenâ fabricatâ circumplectentem; quorum perſonam induens, & in ſe transfigurans pſaltes, exclamabat:* Funes peccatorum circumplexi ſunt me. *An non magnes, & magna quidem virtutis in Deo, diuinus amor?* Prior dilexit nos, *ait diſcipulus quem diligebat Ieſus:* perpetua charitate dilexi te. *Quid inde? O magneticam vim amoris!* Ideo, inquit, attraxi te, miſerans tui. Cùm eſſes ſub ficu, vidi te, *cum in Adamo ſub ficulneis folijs latitans fugeres, in lumbis Patris, innocentia ſpoliatus.* Sub arbore malo ſuſcitaui te, ibi corrupta eſt mater tua, ibi violata eſt genitrix tua.

Proh pudor, & ſerpenti ſubacta Parum fuerat, nil nocuerat poſteris, niſi & virum ex quo ipſa, & nos ex E *ipſo, & ipſa, corruptibili generatione peccatores oriundi, amicâ inimicitiâ blanditijſque veneficis corrupiſſet. Sed diuina pietas, quæ maſſam totam à primo homine corrumpendam certiſſima præſcientia nouerat, & ex ea omnia vaſa iræ in contumeliam iuſtiſſimè poterat reprobare; partem aliquam ex ea diſcernit, de qua dilectos nullo ſuo merito, ſed ex mero beneplacito ſue, faceret electos ad gloriam. Vide contextum, vide magnetis in ſingulos catenæ annulos influxum. Rom. 8. 28.* Scimus autem quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, ijs qui ſecundùm propoſitum vocati ſunt ſancti. (*Syr. quos præordinauit, vt ſint vocati.*) Nam quos præſciuit, & prædeſtinauit conformes fieri imagini filij ſui, (*Syr. & à principio cognouit eos, & ipſos obſignauit in* A *ſimilitudine imaginis filij ſui,*) vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus.

Vbi notandum eſt iuxta Auguſtinum à nobis relatum alibi, & de fide certum; nos, vt nec Apoſtolos, elegiſſe Deum, aut priores dilexiſſe eum; nec proinde ex præſcientia noſtri meriti, quod nullum erat in maſſa, niſi perditionis æternæ; nec futurum præſcitum, niſi ex electione gratiæ, nos eſſe prædeſtinatos; vnde Paulus Eph. 1. 4. Elegit nos in ipſo (*Chriſto,*) ante mundi conſtitutionem; (*Non quia eramus, aut futuri ex nobis eramus, vt ait Auguſtinus,*) ſed vt eſſemus Aug. ſancti, & immaculati, in conſpectu eius in charitate. Qui prædeſtinauit nos in adoptionem filiorum per Ieſum Chriſtum in ipſum, ſecundùm B propoſitum voluntatis ſuæ, in laudem gloriæ gratiæ ſuæ, in qua gratificauit nos in dilecto filio ſuo, in quo habemus Redemptionem per ſanguinem eius. *Et toto hoc cap. 1. & 2. propoſito, beneplacito, & bonæ voluntati, & dilectioni diuinæ imputat gratiam, fidem, voluntatem bonam, opera, ſalutem, & totum prædeſtinationis contextum, & non humanæ libertatis merito.*

Hinc ſupra ad Rom. 8. Catenam ex annulis contexit hoc modo, verſu 30. & ſeq. Quos autem prædeſtinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, hos & iuſtificauit: quos autem iuſtificauit, illos & glorificauit. *Quis iam abneget,* DE FIDE ESSE, CATHOLICAM ESSE, *S. Auguſtini de prædeſtina-* C *tione, gratia, libero arbitrio, Chriſti morte, & efficaci ſanguinis eius applicatione, cæteriſque neceſſariò cõnexis, Orthodoxam & tenendam, ſi ſapimus ſanè, & rectè credimus, ſententiam; quã dixit libro de dono perſeuerantiæ, à S. Hormiſda Papa fidem Eccleſiæ continere* Aug. *declaratã, c. 14.* Hæc prædeſtinatio Sanctorum, nihil aliud eſt, quàm præſcientia ſcilicet, & præparatio beneficiorum Dei, quibus certiſſimè liberantur, quicumque liberantur. *Quid enim eſt aliud præparare, niſi præſcire & prædeſtinare? Et quæ ſunt iſta beneficia, niſi media ad finem vltimum conſequendum, ab ipſa Dei ſapientia æterna iudicata, & præordinata congruentiſſima? fortè dices iuxta Paulum, & Eſaiam, parata eſſe diligentibus ſe, ac proinde* D *ex præſcito in ſcientia media, liberæ dilectionis merito. Rogo enim, an ſuis viribus, ſuo libero arbitrio, ſine Deo operante cogitare ipſum, & velle pro bona voluntate, Deum poſſumus diligere? ſtatutum quidem eſt, & ab Apoſtolo ſancitum*, quòd diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum: *ſed quâ tandem charitate? An ex homine nata? An à Deo infuſa? Apoſtolum interroga, & dicet tibi:* Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, (*non per liberum arbitrium noſtrum,*) ſed per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis.

Vrgeo, & inculco; quibus & quomodo diligentibus, omnia cooperantur in bonum? An ſecundùm propoſitum liberæ hominis voluntatis? Non ſic Paulus: Sed E ijs, inquit, qui ſecundùm propoſitum vocati ſunt; non ex operibus vtique, ne quis extollatur, ſed vocante Deo, ſecundùm propoſitum Dei vocati ſunt ſancti. *Ad hæc accedit, quod iſta præparatio, non tantùm Dei ſit ab æterno circa electos beneficiorum diſpoſitio, ſed & ad ſingulos actus bonos, & meritorios, voluntatis humanæ per gratiam efficacem per ſe præparatio. Vnde vbi vulgata, Prou. 8. 35.* Hauriet, inquit, ſalutem à Domino, *70. legunt:* paratur voluntas à Domino. *Vt ſciamus, non à nobis, pro libito noſtro, ſufficientem gratiam in efficacem redigentibus; quod eſſet haurire ſalutem à nobis, ſed à Domino non aliter hauriri, quam cùm paratur voluntas à Domino. Quin etiam ipſe Origenes hom. 3. in Pſ. 36.* Apud Dominum greſſus hominis dirigentur, & viam

eius volet. Non sufficit, inquit, homini volenti illud iter incedere, sola propositi sui voluntas, nisi & Dominus direxerit gressus eius per illam viam quæ dicit, ego sum via. &c. Cupiet enim qui à Deo dirigitur, Christum, & desiderabit permanere semper in Christo. *Hoc est, perseuerare, quod est proprium electorum donum. Frequenter autem vtitur Augustinus præmisso prouerbiorum loco, hom. 14. in p. l. 2. de pec. merit. c. 18. l. 1. ad Bon. contra duas Ep. Pelag. c. 18. & l. 2. c. 8. bis, & l. 4. c. 6. de gratia & lib. arb. c. 16. de prædest. sanct. c. 20. quem cùm citasset Ep. 107. ad Vitalem à principio :* Et multa, (Aug.) inquit, huiusmodi quibus commendatur vera gratia, quæ non secundùm merita nostra datur, B sed dat merita ipsa cùm datur, quia præuenit hominis voluntatem bonam, nec eam cuiusquam inuenit, sed facit.

Addidit Augustinus præclara illi beneficiorum præparationi : quibus certissimè liberantur, qui- (Aug.) cumque liberantur, *O fiduciam electorum! ô spei firmitatem!* firmamentum est Dominus timentibus eum, & testamentum ipsius, vt manifestetur illis. *Et quid Paulus de mediatore noui testamenti? Rom. 8. 31. & seq.* Quid ergo dicemus ad hæc? si Deus pro nobis, quis contra nos? Qui etiam proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit? (*Media ad salutem fidem, spem, charitatem, Sacramenta, cogitationes, verba, opera bona, perseuerantiam in eis vsque ad mortem.* C *Adeo vt Paulus omnia sustinens propter electos, omnia eorum esse dicat, quorum saluti omnia deseruiunt, & cooperantur in bonum.*) Quis accusabit aduersus electos Dei? (*proiectus est accusator fratrum suorum.*) Deus qui iustificat, quis est qui condemnet? Christus Iesus qui mortuus est, imò qui & resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis. *Quis ergo prævaleat accusator aduersus electos, iustificante Deo, Christo aduocato interpellante, & certissime, vocatione sua sancta, & donis non pœnitendis liberante? Hinc insultat aduersarijs omnibus vas electionis Paulus, versu 35.* Quis ergo nos separabit à charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? D an persecutio? an gladius? &c. Sed in his omnibus (*gratiâ victrice*) superamus, propter eum qui dilexit nos. (*Omnia possum in eo qui me confortat.*) Certus sum enim (*dic certissimus Apostole:*) quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro.

Quid certius? quid firmius? Consilium Domini in æternũ manet. Nemo rapiet eas de manu mea, *inquit Christus Pastor bonus, de omnibus electis.* Iustorum animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum mortis. *Quantò securius, & tutius cum psalte dicimus:* In manibus tuis sortes meæ: *vt ex inuiolabili eius proposito, sors nostra, pars nostra,* E *hereditas nostra, & ex eius gratia efficaci pendeat; quàm ex mobili semper, & nutanti arbitrio nostro? Securus agis, quasi certus, quòd ex te pendeat salus tua; quòd cum volueris, etiam in extremis, gratia tibi sufficienti debita, efficaciam libera tua voluntate præstare possis, si velis:* ligas nempe Spiritum Dominum, & contines *velut seruum* in manibus tuis, *vt contra scripturam* præpares voluntatem tuam, & haurias *à te, non à* Domino salutem. *Et vbi Propheta dicens :* Perditio tua; ex me tantummodo auxilium

A tuum? *Non expauescis ad tonitruum tantum? Non euigilas ad comminationes intentatas?* Vocaui, & renuistis, ego quoque in interitu vestro ridebo. *Hæccine est gratia sufficiens; Dei risus, & subsannatio? Quid si te omnisciùs Deus, & finis tui præscius, te non cooperaturum in extremis, gratiæ sufficienti præuiderit, & in impœnitentia finali, & nullo alio, quàm damnationis merito moriturum? quid si tibi media congrua non dederit, quæ vtique talia dare non tenetur quibus certissimè salueris?* Humiles certè spiritu saluabit; non in se, sed in Domino gloriantes, & *ipsius efficaci gratia, liberum tamen arbitrij consensum, & cooperationem tribuentes, sine quo, si nihil pos-* B *sunt facere, nec certè consentire, quod est aliquid facere.*

Vidistis catenam electorum, vi magnetica dilectionis diuina, opere misericordia concinnatam. Videamus & breuiter, vt alter magnes peccati primi hominis, serpentina suggestione corrupti, massam generis infecit humani; partem eius, Deo per misericordiam sanare volente, quam totam iustissimè si vellet in pari reatus pœna relinquere potuisset; alteram, maledictioni addixit æternæ. Ex hac massa aliquos ad tempus, pro suo beneplacito, gratia fidei, spei, charitatis, bonorum operum, Sacramentorum etiam participatione donauit; quibus tamen donum perseuerantiæ nulli debitum, iusto iudicio, licet occulto, denegauit. De quibus Augu- (S. August.) *stinus Ep. 107. ad Vitalem :* Cur quidam non permansuri in fide, & sanctitate Christiana, tamen C accipiant, ad tempus hanc gratiam, & dimittantur hac viuere, donec cadant, (*siue, vt habet canticum Moysi Deut. 32. 35. Mea est vltio, & ego retribuam in tempore, vt labatur pes eorum.*) Cùm possint rapi de hac vita, ne malitia mutet intellectum eorum; quod de sancto immatura ætate defuncto scriptum est in libro sapientiæ, quærat quisq; qui potuerit. *Et paulo infra.* Vt intelligant, inquit, quibus datur, quàm gratis eis detur: quando iustè vtique non daretur; quoniam similem habentibus causam (*massam corruptionis*) iustè non da- (S. Aug) tur. Quomodo non gratiæ Dei est, non solum credendi voluntas ab initio, verùm etiam perseuerandi vsque in finem, cùm finis ipse vitæ huius, non in hominis, sed in Dei sit potestate; & D possit vtique Deus etiam hoc beneficium non perseueraturo conferre vt rapiatur ex corpore, ne malitia mutet intellectum illius. *Eel. de bono perseuerantia, c. 22.*

Si qui obediunt, & in regnum eius, & glo- (S. Aug.) riam prædestinati non sunt, temporales sunt, nec vsque in finem, in eadem obedientia permanebunt. *Et adultos quidem in vita relinquit,* maledictionem sicut vestimentum indutos, traditos in desideria cordis eorum, in passiones ignominiæ, & sensum reprobum, vt impleant peccata sua semper, & mensuram Patrum suorum. *De quibus psaltes: Non optando, sed prophetando, vt ait Augustinus :* Appone iniquitatem super iniquitatem eorum, & non intrent in iustitiam tuam. Obscurentur oculi eorum ne videant, & dorsum eorum E semper incurua. *In quem locum Augustinus,* Quid (S. August.) est hoc? Quis non expauescat? Deo dicitur, Appone iniquitatem. &c. Vnde apponet Deus iniquitatem? Habet iniquitatem quam apponat? Scimus enim verum esse quod dictum est per Paulum Apostolum: Quid ergo dicemus? Numquid iniquitas est apud Deum? Vnde ergo appone iniquitatem. &c. Meritò erant sic excæcati, vt filium Dei non agnoscerent, & hoc fecit Deus, apponens iniquitatem super iniquitatem ipsorum, non vulnerando, sed non sanando. Quo-

modo enim auges febrem, auges morbum, non morbum adhibendo, sed non succurrendo; sic qui tales fuerunt, vt curari non mererentur, in ipsa malitia quodammodo profecerunt, (*abysso abyssum inuocante*) sicut dictum est. 2. Timoth. 3. Mali autem & facinorosi proficiunt in peios: *Et sicut de electis dicitur*, ibunt de virtute in virtutem, &c. *Ita & de reprobis, sua voluntate corrupta, relictis, & magnesegratia efficacis non tactis, nulla necessitate, sed & voluptate in malum euntibus, & peccata peccatis connectentibus, & funibus iniquitatis circumnexis, Ps. 80*, 11. Dimisi eos secundùm desideria cordis eorum, ibunt (*non ire cogentur, sed ibunt sponte, & cum voluptate, & affectu cordis*) in adinuentionibus suis.

S. Aug *Ubi Augustinus*: Dimisi eos, non secundùm salutem præceptorum meorum, sed secundùm affectiones cordis eorum, donaui eos sibi. Dicit & Apostolus Roman. 1. 24. Tradidit illos Deus in concupiscentias cordis eorum: dimisi eos secundùm affectiones cordis eorum. Inde est quod horretis, &c. *sic peccati magnes in omnes reprobi actus influit, vt impleatur illud*: Trahunt peccata sua sicut restem longam. *Et ad Tit.* 1. 15. Omnia munda mundis, coinquinatis autem, & infidelibus nihil est mondum, sed inquinatæ sunt eorum & mens, & conscientia. Confitentur se nosse Deum (*quidam Gentiles, Cretenses, ex lumine naturæ*) factis autem negant, cùm sint abominati, & incredibiles, & ad omne opus bonum REPROBI. *Hi sunt tamen, Deum, eiusque iustitiam, vt vasa iræ à seipsis perfecta in perditionem, glorificantes. Rom.* 9. 17. Dicit enim Scriptura Pharaoni: quia in hoc ipsum (*non vt malus, & durus esses, sed vt malus impunè non esses. Non malum in te peccati, sed bonum naturæ feci,*) vt ostendam in te virtutem meam: potentiam in signis, & prodigijs; quæ quia neglexisti, quibus obdurusti excitaui te, vt ostendam virtutem (*& iustitiam*) meam, & vt annuntietùr nomen meum in vniuersa terra. Ergo cuius vult miseretur, & quem vult indurat.

Neque verò ex sententia Augustini (vt dictitant aliqui) plus timoris, vel etiam desperationis, incutitur, imò verò minus, quàm ex opinione prædestinationis, ex præuisis meritis. Cùm enim par vtrisque sit metus ex æquali periculo, & incerta vtrimque nobis Dei præscientia: Nescimus enim quid etiam proxima, & superuentura pariat dies: *Tutius interim erit audire Paulum dicentem*, Cùm timore & tremore, salutem vestram operamini: *& indubitanter credere quod sequitur; nil nos ex nobis, sed & cogitatum bonum, & voluntatem & opus, & initium, & finem à Dei gratia liberum nostrum præmouente arbitrium; quàm, ab ipso gratiam efficacem parturiente arbitrio, emanare.* Deus est enim qui operatur in nobis velle & perficere, pro bona voluntate, *& sua vtique non nostra, vel sua, nostram efficaciter operante.*

Desperent magis, qui non in Domino, sed in virtute sua confidunt, *qui se non à Deo dilectos prius, & electos, sed Deum, ex sui præscientia meriti ipsos elegisse, & prædestinasse præsumunt*: Et in multitudine diuitiarum suarum gloriantur. *Audiant Augustinum, l. de bono perseuerantiæ c. 17. in huiusmodi sui temporis homines ita scribentem*: Hanc, inquit, quotidie poscit, qui dicit, ne nos inferas in tentationem; etsi exauditur, hanc accipit. Ac per hoc quotidie vt perseueret, petens (*petet autem, si hanc ei Deus cogitationem bonam immiserit, & hoc velle petere fuerit operatus, alias cum psalte dicet, aruit cor meum, quia oblitus sum comedere panem meum,*)

S. Aug.

A profectò perseuerantiæ suæ spem, non in seipso, sed in Deo ponit. Ego autem nolo exaggerare verbis meis, sed illis cogitandum potius relinquo, vt videant, quale sit quod sibi persuaserunt, prædicatione prædestinationis, audientibus plus desperationis, quàm exhortationis afferri: hoc enim est dicere, tunc de sua salute hominem desperare, quando spem suam non in seipso, sed in Deo didicerit ponere: cùm Propheta clamet. Ierem. 17. Maledictus omnis qui spem ponit in homine. (*Et certè ipse homo est, qui confidit in se:*) hæc vtique dona Dei quæ dantur electis SECUNDUM PROPOSITUM VOCATIS, (*non secundùm meritum præscitum,*) in quibus donis est & incipere credere, & in fide (*formata sc. & per dilectionem operante*) vsque ad vitæ huius terminum perseuerare, sicut tanta rationum atque authoritatum contestatione probauimus: Hæc inquam Dei dona, si nulla est prædestinatio quam defendimus (*id est gratuita*) non præsciuntur à Deo: præsciuntur autem, hæc est igitur prædestinatio.

Et libro de bono perseuerantiæ c. 17. in p. Videte iam, quàm sit ALIENUM A VERITATE, negare donum Dei esse perseuerantiam vsque in finem huius vitæ, cùm vitæ huic, quando voluerit, ipse det finem: quem si dat ante imminentem lapsum, facit hominem perseuerare vsque in finem. Sed mirabilior, & fidelibus euidentior largitas bonitatis Dei est, quod etiam paruulis, quibus obedientia non est (*actus voluntatis obediendi*) illius ætatis, vt detur, datur & gratiâ. Ista igitur sua dona, quibuscumque Deus donat, proculdubiò donaturum se esse præsciuit (*& non ex meritis*) & in sua præscientia præparauit. Quos ergo prædestinauit, ipsos & vocauit vocatione illa, quam me sæpè commemorare non piget: de qua dictum est: sine pœnitentia sunt dona, & vocatio Dei. Nam in sua, quæ falli mutarique non potest, præscientia, opera sua futura disponere, id omnino, nec aliud quicquam est prædestinare. Aug.

Neque verò hæc sententia quempiam in bono opere frigidum facit, aut in correptione timidum. Sicut ille quem castum futurum esse præsciuit, quamuis id incertum habeat, agit vt castus sit: ita ille quem castum futurum prædestinauit (*præscit autem, quem prædestinauit, & verè proposuit ad castitatem monere, & operari in illo velle castum esse,*) quamuis id incertum habeat, non ideo non agit, (*quod potest ex se, Deo tamen præmonente*) vt castus sit, quoniam Dei dono se audit futurum esse quod erit: Imò etiam gaudet eius charitas, nec inflatur, tanquam id non acceperit. Non solùm ergo prædicatione prædestinationis, ab hoc opere, non impeditur, verùm ad hoc adiuuatur, vt cùm gloriatur, in Domino glorietor. *Ita & habet alibi de correptione: à qua non retardamur, licet incerti de emendatione; imò quia incerti sumus, quia forse corrigetur proximus, eum corripere debemus, & vt proficiat correptio, Deum pro ipso, vt cor eius tangat, orare. Sicut & Niniuitas corripuit Ionas, de quibus in Ps. 50. Aug. in versum,* incerta & occulta: De incerto, inquit, pœnitentiam egerunt, & certam misericordiam meruerunt. *Deo dante gratiam, qua ad pœnitentiam mouerentur; & per eam misericordiam mererentur.* Aug. Aug.

Cui per omnia consonat quod habet in suo ad Laurentium Enchir. c. 94. vsque ad cap. 99. vbi de extremo iudicio agebat, in quo iudicia Dei occulta manifestabuntur, quæ nunc homines latent, maximè circa prædestinationem ex gratia & mera DEI misericordia, & reprobationem impiorum ex recta & æqua in-

A *ſtitia : quæ cùm poſſet omnes omnino homines in maſſa corrupta præuaricationis Adæ inuolutos perdere, multos voluit ex ea, ſua benignitate eripere. Cur autem in eadem cauſa damnationis debita, huic miſereatur, & non illi, nos latet, quod tunc patebit.* Tunc, inquit, Aug. rebus ipſis euideotibus apparebit quod in Pſalmo ſcriptum eſt : miſericordiam & iudicium cantabo tibi Domine. Quia niſi per indebitam miſericordiam nemo liberatur, & oiſi per debitum iodicium nemo damnatur. Tunc non latebit, quod nunc latet, cùm de duobus paruulis vous aſſumendus eſſet per Dei miſericordiam, alius per iudicium relinquendus ; in quo is qui aſſumebatur agnoſceret qoid ſibi per iudicium B deberetur, niſi miſericordia ſubueniret : cur ille potius quàm iſte fuerit aſſumptus, cùm caoſa vna eſſet ambobus. Cur apud quoſdam non factæ ſint virtutes, quæ ſi factæ fuiſſent, egiſſent illi homines pœnitentiam ; & factæ ſint apud eos qui non fuerant erediturí ? Apertiſſimè namque Dominus dicit : Væ tibi Corozaim, & væ tibi Bethſaïda, quia ſic in Tyro & Sidone factæ fuiſſen tvirtutes qoæ factæ ſunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egiſſent. Nec vtique Deus iniuſtè noluit ſaluos fieri, cum poſſent ſalui eſſe, ſi vellet.

Mendoſiſſimè hoc loco in plurimis codicibus, Typographorum, vel correctorum incuriâ legitur ; ſi vellent. *Miror que Louanienſes ad marginem huius loci poſuiſſe* : fortè, ſi vellet. *Indubiè enim, & non fortè ſic legendum fuit, aliàs ſenſus Auguſtini & totus prædi-* C *ctorum capitum eluditur. Quid enim ter inculcat:* Tunc rebos ipſis euidentibus apparebit, &c. Tunc non latebit quod ..unc latet, &c. Tunc in clariſſima luce ſapientiæ videbitur, &c. *Si ſcriptum eſſet,* poſſent ſalui eſſe ſi vellent : *quid ibi latens, & non potius manifeſtum? quanam hæc eſſent* iudicia Dei abyſſus multa, altitudo diuitiarum ſapientiæ Dei, inueſtigabiles viꝫ, incomprebeoſibilia iudicia. *Quid Paulus, vt habet c. 98. de Iacob & Eſaü, & 99. de Pharaone dixiſſet ex Paulo,* quoniam cuius vult miſeretur, & quem vult indurat, miſerebor cui miſertus ero. Numquid iniquitas apud Deum ? O homo tu quis es qui reſpondeas Deo ? An non habet poteſtatem figulus luti, ex eadem maſſa facere, aliud quidem vas in D honorem, aliud verò in contumeliam ? &c. Nam voluntati eius quis reſiſtit ? &c. *Quis inquam, non videt apertè, iuſtè damnari eos, qui ſi voluiſſent, potuiſſent ſaluari? Sed quòd & patrare miracula coram ciuibus Corozaim & Bethſaïda, licet ſciret eos malâ vtique ſua volantate & obduratione & malitiâ, non conuertendos : ſicut ex aduerſo, noluit ea facere coram Tyrijs & Sidonijs, quos præſciebat benâpariter ſua voluntate, gratiâ ſuâ interiore conuertendos, ſi ipſe hanc eis miſericordiam prærogare voluiſſet : hoc planè nunc latet, hoc occultum eſt iudicium eius, quod ſuo nobis iudicij tempore reuelabit, quo nunc,* cuius vult miſeretor, & quem vult indurat. *Vnde Auguſtinus concludit c. 98.*

Aug. Quis enim, inquit, niſi inſipiens Deum iniquum putet, ſiue iudiciom pœnale ingerat digno, E ſiue miſericordiam pręſtet indigno ? Denique infert & dicit: igitur non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei, &c. *Et cap. 99.* Ergo cuius vult miſeretur Deus, & quem vult obdurat. Miſeretur ſcilicet magnâ bonitate, obdurat nullâ iniquitate : (*vel, vt alibi dicit, non infundendo gratiam, ſed non impertiendo malitiam :*) vt nec liberatus de ſuis meritis glorietur, nec damnatus A niſi de ſuis meritis conqueratur. Sola enim gratia redemptos diſcernit à perditis, quos in vnam perditionis conereuerat maſſam, ab origine docta cauſa communis, &c. Magnum habet pondus, quod dictum eſt, ô homo tu quis es ? & in talibus quæſtionibus, ad ſuæ capacitatis conſiderationem reuocat hominem, verbo quidem breui, ſed re ipſa magna eſt redditio rationis. Si enim non capit hæc, quis eſt qui reſpondeat Deo ? Si autem capit, magis non inueniet quid reſpondeat. Videt enim, ſi capit, vniuerſom genus humanom tam iuſto iudicio diuino, in apoſtatica radice damnatum, vt etiamſi oullus inde liberaretur, B nemo rectè poſſet Dei vituperare iuſtitiam : & qui liberantur, ſic oportuiſſe liberari; vt ex pluribus non liberatis, atque in damnatione iuſtiſſima derelictis, oſtenderetur quid meruiſſet vniuerſa conſperſio, & quò etiam iſtos debitum iudicium Dei duceret, niſi eius indebita miſericordia ſubueniret : vt volentium de ſuis meritis gloriari, omne os obſtruatur, & qui gloriatur, in Domino glorietur.

Et quidem non ſola ratione quanquam ſufficientiſſima, vtpote euidentiſſima contentus, hoc loco legendum dixi pro textu mendoſo, cum poſſent ſalui eſſe ſi S. Aug. vellent, ſi vellet, *niſi & antiquiſſimis prius Bibliothecis manuſcriptis tam S. Germani, quàm S. Victoris Pariſienſium ſtudioſiſſime conſulitis. Nam in tribus codicibus Victorianis, quorum vnus quingentorum, alter ſexcentorum, tertius octingentorum Annorum anti-* C *quitatem habet, expertorum iudicio : duo pariter S. Germani, ſexcentorum, vnus, & alter octingentorum fertur, nullo diſcrimine, ſimiliter omnes habent* : Nec vtique Deus ioiuſtè noluit ſaluos fieri, cùm poſſent ſalui eſſe, ſi vellet. *Sic & Magiſter ſententiarum l. 1. diſt. 43. c. 2. fruſtra probaret hoc Enchiridij loco Deum plura poſſe facere quæ non vult:* Quod, inquit, vt certius firmiuſque teneatur, Scripturæ teſtimonijs aſſeramus, Deum plura poſſe facere quàm facit, &c. Potuit enim facere vt duodecim legiones Angelorum pugnarent pro eo, & filius poterat rogare, quod non rogabat, & Pater exhibere, qood non exhibebat, &c. Nec vtique iniuſtè Deus ooluit ſaluos fieri, cùm ſalui poſſent eſſe, ſi vellet.

D *Item Auguſtinus de natura & gratia c. 7.* Dominus Lazarum ſuſcitauit io corpore : Numquid S. Aug dicendum eſt, non potuit Iudam ſuſcitare in mente? potuit quidem, ſed noluit. His authoritatibus alijſque multis apertè docetur, quòd Deus poſſit multa facere, quæ non vult : quod etiam ratione probari poteſt : non enim vult Deus omnes homines iuſtificare, & tamen quis dubitat eum poſſe? *Hactenus Magiſter ſententiarum, apud quem legi in codice emendato, locum Auguſtini præcitatum, ſicut ſupra dixi, me meis legiſſe oculis in quinque codicibus manuſcriptis. Nec aliter Magiſter ſententiarum rectè probaret ſententiam ſuam, ſi legeret,* cùm poſſent ſalui eſſe, ſi vellent. *Ita & legit D. Bonauen. l. 1. ſent. diſt. 43. edit. Moguntina. Anno* 1609.

E *Tanto itaque rationis, & antiquitatis munimine fultus, ſic legere non trepido. Et hos quidem iniuſtè noluiſſe gratia ſua, & miraculis ad pœnitentiam conuertere, quia præter occulta iudicia ſuo tempore reuelanda, Tyrij & Sidonij, Gentiles erant, & Idololatræ, qui nec ſalutem æternam nouerant, quia fide carebant, ſine qua nec ſalutem æternam cognoſcere, nec eam amare, aut velle poterant, licet in quantum homines, fidei, ſpei, charitatis, capaces eſſent. Hi itaque præter peccatum*

originale, actualia multa commiserant, quibus seipsos indignos Dei gratia præstiterant. Et ideo quia ipse lumine naturæ abutebantur, quid eis ex iustitia nisi damnatio debebatur? Non itaque Deus iniustè noluit eos saluos fieri, cum possent salui esse, si vellet Deus cum exteriori miraculorum gratia, interiorem eorum cordibus fidem & charitatem infundere. Sicut & iustè habitatoribus Corozaim & Bethsaida eandem interiorem gratiam noluit tribuere, qua visis externis miraculis mererentur, quibus excæcati, & inexcusabiles, pro sua obduratione voluntaria meritissimè damnarentur. Et hæc sunt occulta Dei iudicia.

S. Aug. *Ad hæc aduertendum iuxta Augustinum, quòd licet vnusquisque possit ex se sole damnari, si velit, quia sola sua voluntate peccat; & vnica tam in infantibus in Adamo volente se suosque perdere, quàm adultis sponte & liberè peccantibus, causa damnationis sit peccatum voluntarium: tamen non ita si vult, sua sola voluntate saluatur: sed decies inculcat Augustinus iuxta vetus & nouum testamentum:* Paratur voluntas à Domino, dicente, faciam vt in iustificationibus meis ambuletis. Deus est enim qui operatur in nobis & velle & operari. Et qui cœpit in nobis bonum opus, ipse perficiet. Et non est volentis neque currentis, sed miserentis Dei. Et cuius vult miseretur: cui nemo potest dicere, quare sic facis? Numquid est iniquitas apud Deum? Quoniam non volens iniquitatem tu es.

S. Aug. *Accipe lector Augustinum rursum iustum æquè ac omnipotens Dei velle in omnibus prædicantem Enchir. cap. 95. 96. & 97.* Tunc, inquit, in clarissima luce sapientiæ videbitur quod nunc piorum fides habet antequam manifesta cognitione videatur, quàm certa & immutabilis, & efficacissima sit voluntas Dei: quàm multa possit, & non velit: nihil autem velit, quod non possit: quamque sit verum quod in Psalm. 113. canitur: Deus autem noster in cælo sursum, in cælo & in terra omnia quæcumque voluit fecit; quod vtique non est verum, si aliqua voluit, & non fecit: & quod est indignius, voluntas hominis impediuit. Non ergo fit aliquid, nisi omnipotens fieri velit, vel sinendo vt fiat, vel ipse faciendo. Nec dubitandum est Deum facere benè, etiam sinendo fieri quæcumque fiunt malè. Non enim hoc nisi iusto iudicio sinit. Et profectò bonum est omne quod iustum. Quamuis ergo ea quæ mala sunt, in quantum mala sunt, non sint bona: tamen vt non solùm bona, sed etiam sint & mala, bonum est. (*Vt contraria iuxta se posita, magis elucescant.*) Nam nisi esset hoc bonum, vt essent & mala, nullo modo esse sinerentur ab omnipotente bono. Cui procul dubiò quàm facile est quod vult facere, tam facile est, quod non vult esse, non sinere. HOC NISI CREDAMVS, PERICLITATVR IPSVM NOSTRÆ FIDEI CONFESSIONIS INITIVM, QVA NOS IN DEVM PATREM OMNIPOTENTEM CREDERE CONFITEMVR. Neq; enim veraciter ob aliud vocatur omnipotens, nisi quia quicquid vult potest, nec voluntate cuiuspiã creaturę voluntatis omnipotẽtis impeditur effectus. Quamobrem videndũ est quemadmodum sit de Deo dictum, quia & hoc Apostolus verissimè dixit, quia omnes homines vult saluos fieri. Cùm enim non omnes, sed multo plures non fiunt salui, videtur vtique non fieri quod Deus vult fieri, humana scilicet voluntate impediente voluntatem Dei. Quando enim quæritur causa, cur non omnes salui fiant, responderi solet, quia hoc ipsi nolunt. Quod quidem de paruulis dici non potest, quorum nondum est velle, seu nolle. Nam quod infantili motu faciunt, si eorum voluntati iudicaretur esse tribuendũ; quando baptizantur, cùm resistunt quantùm possunt, etiam nolentes saluos eos fieri diceremus. Sed apertius Dominus in Euangelio compellans impiam ciuitatem: Matth. 23. Quoties, inquit, volui colligere filios tuos, sicut gallina pullos suos, & noluisti? Tanquam Dei voluntas superata sit hominum voluntate, & infirmissimis nolendo impedientibus, non potuerit facere potentissimus quod volebat. Et vbi est illa omnipotentia, qua in cælo & in terra omnia quæcumq; voluit fecit, si colligere filios Ierusalem voluit, & non fecit? An potius & illa quidem filios suos ab ipso colligi noluit, sed ea quoque nolente, filios eius collegit ipse quos voluit, (*& ipsum adhuc spirantem minarum & cadis Saulum ex nolente volentem fecit,*) Quia in cælo & in terra, non quædam voluit & fecit, quædam verò voluit, & non fecit: sed omnia quæcumque voluit fecit. Quis porrò tam impiè desipiat, vt dicat Deum malas hominum voluntates, quas voluerit, quando voluerit, vbi voluerit, in bonum non posse conuertere? Sed cùm facit, per misericordiã facit: cùm autem non facit: per iudiciũ non facit, quoniam cuius vult miseretur, quem vult indurat. *Nec est qui tanta Scriptura munitã authoritate S.P.N. ostri Aug. doctrinam Catholicam possit abnuere. Maximè cùm Augustinus huius libri cap. 4. Sic Laurentio petenti sibi præscribi quid credendum, quid sperandum, quid amandum sit, Ita respondet:* Vis, inquit, tibi, vt scribis, librum à me fieri, quem Enchiridion, vt dicunt, habeas, & de tuis manibus non recedat, continens postulata, id est, quid sequendum maximè, quid propter diuersas principaliter hæreses, sit fugiendum: in quantum ratio pro religione contendat; vel quid in ratione, cùm fides sit sola, non conueniat: quid primum, quid vltimum teneatur: quæ totius definitionis summa sit, quod certum, propriumque fidei Catholicæ fundamentum. Hæc autem omnia quæ requiris, proculdubiò scies, diligenter sciendo, quid credi, quid sperari debeat, quid amari. Hęc enim maximè, imò verò sola religione sequenda sunt. His qui contradicit, aut omnino à Christi nomine alienus est, aut hæreticus. Hæc sunt defendenda ratione, quæ vel à sensibus corporis inchoata, vel ab intelligentia mentis inuenta. Quæ autem nec corporeo sensu experti sumus, nec mente assequi valuimus, aut valemus, eis sine vlla dubitatione credenda sunt testibus, à quibus ea quæ diuina vocari iam meruit Scriptura confecta est: qui ea siue per corpus, siue per animum, diuinitus adiuti, vel videre, vel etiam prænidere potuerunt. *Ne ergo dicatur, Augustinum non esse regulam fidei, sed ipsò nobis dicit qua sit regula fidei, & inquirenti Laurentio quid sibi credendum sit, maximè vt à diuersis hæresibus sibi caueat, profectò non et hæretica vel erronea, sed* CATHOLICA DOGMATA, DOCTOR CATHOLICVS *toto hoc libro præscripsit, & post exempla præmissa de Corozaim & Bethsaida, Tyro & Sydone, sicut & de infantibus quos iusto iudicio Deus volens iustè in massa perditionis relinquere, noluit vtique saluare, cùm possent salui esse, si vellet: aut succurrere baptismo infantibus, aut actuali gratia efficaci adultos conuertere, concludit.* Nisi esset hoc, bonum, Aug. vt essent & mala, nullo modo esse sinerentur ab omnipotente bono: cui proculdubiò quàm facile est quod vult facere, tam facile est, quod non vult esse, non sinere. HOC NISI CREDAMVS, PERICLI-

RICLITATVR IPSVM NOSTRÆ FIDEI CONFESSIONIS INITIVM, QVA NOS IN DEVM PATREM OMNIPOTENTEM CREDERE CONFITEMVR.

Finem huic dissertationi ponet Augustinus ipse lib. de bono persev. cap. 12. Aug. Neque, inquit, fato cogitur Deus illis infantibus subuenire, illis autem non subuenire, cùm sit vtrisque causa communis: aut res humanas in paruulis non diuinâ prouidentiâ, sed fortuitis agi casibus opinabimur; cùm rationales vel damnandæ, vel liberandæ sint animæ; quandoquidem nec passer cadit in terram sine voluntate Patris nostri qui in cælis est. *De quo & Tertullianus libr. de Resur.* B Multis passeribus antistare nos Dominus pronuntiauit, nisi etiam phœnicibus nihil magnum. *Tum prosequitur Augustinus:* Aut parentum negligentiæ sic tribuendum est, quòd paruuli sine baptismo moriuntur, vt nihil ibi agant superna iudicia: tanquam ipsi qui hoc modo malè moriuntur, parentes sibi negligentes, voluntate propria, de quibus nascerentur, elegerint. Quid dicam, quod paruulus aliquando antequam illi per ministerium baptizantis succurri possit, expirat? Plerumque enim festinantibus parentibus, & paratis ministris, vt baptismus paruulo detur, Deo tamen nolente, nô datur, qui eum paruulum in hac vita non tenuit, vt daretur. Quid etiam, quod aliquando paruulis infidelium potuit, ne irent in perditionem, & filijs fidelium non potuit baptismate subueniri? C Vbi certè ostenditur, quòd personarum apud Deum non sit acceptio: alioquin cultorum suorum potius, quàm inimicorum filios liberaret. *Nec est quod cruda nimis & seuera à criticis Augustini doctrina arguatur, in his maximè verbis, quibus dixit* vt paruulo baptismus detur, Deo tamen nolente, non dari. *Quod & bis iam inculcauerat in Ep. 107. ad Vitalem.*

Aug. Quomodo, inquit, dicitur omnes homines gratiam fuisse accepturos, si non illi quibus non donatur, eam sua voluntate respuerent, cùm multis non detur paruulis, & sine illa plerique moriantur, qui non habent contrariam voluntatem, & aliquando cupientibus festinantibusque parentibus, ministris quoque volentibus ac paratis, D Deo nolente, non detur, cùm repente antequam detur, expirat, pro quo vt acciperet, currebatur? Vnde manifestum est, eos qui huic resistunt tam perspicuæ veritati, non intelligere omnino qua locutione sit dictum, quòd omnes homines vult Deus saluos fieri, cùm tam multi salui non fiant, non quia ipsi, sed quia Deus non vult, quod sine vlla caligine manifestatur in paruulis, &c. Videmus tam multos volentibus hominibus, sed Deo nolente saluos non fieri. *Quod quidem nisi verum & Catholicum esset, toties sanctissimus Doctor & Catholicissimus non inculcasset, maximè in præcitato libro de bono perseuerantia, qui vnus est ex duobus libris quos præ cæteris S. Hormisdas Pontifex Maximus in sua ad possessorem Epistola ita commendat, vt non priuatam alicuius Doctoris, sed totius Ecclesiæ Romanæ* E *doctrinam in eis contineri exertè declaret: cuius hæc verba sunt teste S. Fulgentio infra plenius adducendo in Epistola Synodali ad Episcopos Africæ.* De arbitrio libero, & gratia Dei, quid Romana, hoc est CATHOLICA SEQVATVR ET SERVET ECCLESIA ex varijs libris B. Augustini, & maximè ad Prosperum & Hilarium, abundè potest agnosci, &c.

Secundò quod dixit Augustinus, Deo nolente, nemo contradicet Paulo dicenti quòd siue misereatur, A *siue induret, siue ex eadem massa vas in contumeliam, siue aliud faciat in honorem, non est iniquitas apud Deum Rom. 9. Tertiò quæro an teneatur omnes, quid dico, vel vnum ex iustitia eruere de massa cùm omnes posset iustè in eâ relinquere? Quartò an debeat æterno decreto, construire quo, præscita massa, & merito originalis peccati statuit plurimos ex iustitia reprobare? Quintò interrogo an licet certũ sit quòd omnibus & singulis sufficientissimum passionis Christi, & baptismi remedium præparauerit ex misericordia, illud omnibus & singulis teneatur efficienter applicare ex iustitia? Et si vtique vellet illud absolutè præstare, non faceret? Quid est ergo quod non facit, nisi quia vt ait Augustinus absolutè non vult? Et licet voluntate antecedenti velit, tamen ex consequenti & præscito peccato originali, vel actuali, maximè finalis impœnitentia, iusto decreto non vult. An quia ordinem causarum turbare non vult, & puerum necessitate dispositionis organorum moriturum, non vult per miraculum morti præripere, nec casum illum impedire? Sed quis nescit causarum secundarum ordinem, à prima pendere, quem quoties vult, & voluit centies millies in miraculis innumeris impedire, vt votis piorum annueret, & frequenter in rebus temporalibus longè minoris momenti, quàm sit salus æterna tot infantium qui sine baptismo moriuntur, cùm frequenter acciderit vt & supra causarum naturalium ordinem, & matrem & puerum moriturum, miraculosè seruet à morte, & quàm plurimos tam infantes quàm adultos à mortuis excitauerit, & suspenso etiam definitiuo iudicio, quos saluare volebat, ad vitam reuocauit? Quid est hoc, nisi quod cuius vult miseretur, cuius vult non miseretur? Et in his omnibus non est iniquitas apud Deum. Nec error aut priuata doctrina circa hæc apud Augustinum. Quæro tandem, fato, an casibus, an causarum secundarum necessitati mors millium infantium, de quorum æterna salute agitur, minor sit Dei prouidentia, quam duorum passerũ? an errat Ecclesia cùm Deo dicit,* Deus cuius nutibus vitæ nostræ momenta decurrunt, &c. Inclina Domine aurem tuam ad preces nostras quibus misericordiam tuã supplices deprecamur vt animam famuli tui quam de hoc sæculo migrare iussisti, &c. Breues dies hominis sunt, numerus mensium eius apud te est, constituisti terminos eius qui D præteriri non poterunt?

Accipite Augustinum sic de eadem circa infantes prouidentia fantem: Epist. 105. ad Sixtum paulò post medium. S. August. Cur, inquit, prouidentia Dei cui nostri capili numerati sunt, sine cuius voluntate non cadit passer in terram, quæ nec fato premitur, nec fortuitis casibus impeditur, nec vlla iniquitate corrumpitur, vt renascantur ad hæreditatem cœlestem, non consulit omnibus paruulis filiorum suorum, & nonnullis consulit etiam paruulis impiorum? Iste infans de fidelibus coniugatis ortus, lætitia parentum susceptus, matris vel nutricis somnolentia suffocatus, fit exterus (*exsors*) & expers suorum fidei: ille infans de sacrilego stupro nascitur, crudeli timore matris exponitur, alienorum misericordi pietate colligitur, eorum Christiana sollicitudine baptizatur, fit æterni consors E & particeps regni. Ista cogitent, ista considerent, hinc audeant dicere Deum, vel acceptorem in sua gratia personarum, vel remuneratorem præcedentium meritorum. *Cui ergo tam diuersos exitus, nisi iustitia Dei circa reprobatos, & misericordia circa electos vijs inuestigabilibus imputabimus? Audite rursum Augustinum in eadem Epistol. post initium.* S. Aug.

Quod, inquit, personarum acceptorem Deum se credere existimant, si credant, quòd sine vllis præ-

cedentibus meritis, cuius vult miseretur, & quos dignatur vocat, & quem vult religiosum facit: parum attendunt, quod debita reddatur pœna damnato, indebita gratia liberato: vt nec ille se indignum queratur, nec dignum se iste glorietur: atque ibi potius acceptionem nullam fieri personarum, vbi vna eademque massa damnationis, & offensionis inuoluit: vt liberatus de non liberato discat, quòd etiam sibi supplicium conueniret, nisi gratia subueniret. Si autem gratia, vtique nullis meritis reddita, sed gratuita bonitate donata. Sed iniustum est, inquiunt, in vna eademque mala causa, hunc liberari, illum puniri. Nempe ergo iustum est vtrumque puniri. Quis hoc negauerit? Agamus ergo gratias Saluatori, dum nobis redditum non cernimus, quod in damnatione similium, etiam nobis debitum fuisse cognoscimus. Si enim vtrique liberarentur, lateret quid peccatu per iustitiam debeatur: si nemo, quid gratis largiretur. Vt ergo in hac difficillima quæstione verbis potius vtamur Apostoli. Rom. 9. Volens Deus ostendere iram, & demonstrare potentiam suam, attulit in molta patientia vasa iræ quæ perfecta sunt in perditionem: & vt notas faceret diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ; cui non potest figmentum dicere, quare sic me fecisti? Cùm habeat potestatem ex eadem massa facere aliud vas in honorem, aliud in contumeliam. Vbi, quia vniuersa ista massa meritò damnata est, contumeliam debitam reddit iustitia, honorem donat indebitum gratia: non meriti prærogatiuâ, non fati necessitate, non temeritate fortunæ, sed altitudine diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quam non aperit, sed clausam miratur Apostolus, clamans Rom. 11. O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quàm inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius! Quis enim cognouit sensum Domini, aut quis consiliarius eius fuit, aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi gloria in sæcula sæculorum. Amen.

Et libro de bono perseuerantiæ c. 13. Quid est quod S. Aug. moriturо non baptizato subuenitur, ne sine baptismate moriatur, & baptizato casuro non subuenitur, vt ante moriatur? (*antequam scil. cadat in peccatum mortale, qui si mortuus fuisset, sicut ille qui raptus est, ne malitia mutaret intellectum eius, damnatus non fuisset*) nisi fortè illi adhuc absurditati auscultabimus, qua dicitur, nihil prodesse cuiquam mori antequam cadat, quia secundùm eos actus iudicabitur, quos eum præsciuit Deus acturum fuisse, si viueret. Hanc peruersitatem SANITATI FIDEI, tam vehementer aduersam, quis patienter audiat, quis ferat? Et tamen hoc dicere vrgentur, qui non fatentur gratiam Dei non secundùm merita nostra dari. Qui autem nolunt dicere, intuentes QVAM MANIFESTA FALSITATE, & tanta absurditate dicatur; non eis remanet cur dicant, QVOD IN PELAGIANIS DAMNAVIT, ET AB IPSO PELAGIO DAMNARI FECIT ECCLESIA, GRATIAM DEI, SECVNDVM MERITA NOSTRA NON DARI. Cùm videant alios paruulos non regeneratos, ad æternam mortem, alios autem regeneratos ad æternam vitam TOLLI DE HAC VITA: Ipsos quoque regeneratos, alios perseuerantes vsque in finem hinc ire: alios, QVOVSQVE DECIDANT, hic teneri: (*de quibus dixit tract. 45. in Io.* S. Aug. *stant casuri, non sunt oues:*) qui vtique non decidissent, si antequam laberentur, hinc issent: & rursus quosdam lapsos, quousque redeant, non exire de hac vita, qui vtique perirent, si antequam redirent, exirent.

Hæc est altitudo, sublimitas, & profundum sapientiæ & scientiæ Dei, à fine, ad finem fortiter attingentis, & suauiter omnia disponentis. Hæc incomprehensibilia iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius; qui omnia propter semetipsum operatus est Dominus, impium quoque (*quem non ipse, sed homo seipsum impium fecit,*) in diem malum. Aug. *Et concludit Augustinus:* Vnde satis dilucidè ostéditur, & inchoandi, & vsque in finem perseuerandi gratiam Dei, non secundùm merita nostra dari, sed donari secundùm secretissimam, eandemque iustissimam, beneficentissimam, sapientissimam voluntatem: quoniam quos prædestinauit, hos & vocauit; vocatione illa, de qua dictum est, sine pœnitentia sunt (*irretractabilia, immutabilia, in finem vsque perseuerantia*) sunt dona & vocatio Dei. Ad quam vocationem pertinere, nullus est homo ab hominibus certa asseueratione dicendus, nisi cùm de hoc sæculo exierit: In hac autem vita humana, quæ tentatio est super terram, qui videtur stare, videat ne cadat. Ideo quippe non perseueraturi, perseueraturis prouidentissimâ Dei voluntate miscentur, vt esse discamus non alta sapientes, sed humilibus consentientes; & cum timore & tremore nostram ipsorum salutem operemur. Deus est enim qui operatur in nobis, &c. Nos ergo volumus, sed Deus in nobis operatur & velle: Nos ergo operamur, sed Deus in nobis operatur & operari pro bona voluntate. Hoc nobis EXPEDIT, ET CREDERE, ET DICERE, HOC EST PIVM, HOC VERVM, vt sit humilis, & submissa confessio, & detur totum Deo (*tota gloria, de omnibus Deo, non quòd nihil operetur homo*) cogitantes credimus, cogitantes loquimur, cogitantes agimus quicquid agimus: quod autem attinet ad pietatis viam, & verum Dei cultum, non sumus idonei cogitare aliquid tanquam ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Non enim est in potestate nostra cor nostrum & nostræ cogitationes. *Tandem de bono perseuer. c. 18. sic concludit:* HOC SCIO, NEMINEM CONTRA ISTAM PRÆDESTINATIONEM, QVAM SECVNDVM SCRIPTVRAS SANCTAS DEFENDIMVS, NISI ERRANDO DISPVTARE POTVISSE. *Viderint, S. August. qui contra disputant, & aduersus eum etiam sultanter insurgunt.* Aug.

NEQVE VERO, *solus huius saluberrima doctrinæ author extitit Augustinus, sed qui eum præcessere, Cyprianus, Ambrosius, & Gregorius Nazianzenus; omnia Dei gratiæ, non verò liberi arbitrij merito, iuxta* FIDEM CATHOLICAM *retulerunt. Testes enim ipsos, & assertores suæ sententiæ adhibuit: Cyprianum quidem de prædestinat. Sanctorum, capite tertio, ex libr. eius ad Quirinum, capite quarto, à nobis præcitato, & rursum de bono perseuerantiæ, capite secundo & 19. Ambrosium autem, capite eodem. Vbi eum inducit libro de fuga sæculi, capite primo,* Aug. *sic cum psalte loquentem:* Declina cor meum in testimonia tua, & non in auaritiam, non enim in potestate nostra est cor nostrum, & cogitationes nostræ, quæ improuisè offusæ, mentem, animumque confundunt, atque aliò trahunt, quàm tu proposueris: ad sæcularia reuocant, mundana inferunt, voluptaria ingerunt, illecebrosa intexunt, ipsoque in tempore, quo eleuare mentem paramus, incertis inanibus cogitationibus ad terrena plerumque deijcimur.

Non itaque in hominum, sed in Dei est potestate, vt habeant homines potestatem filij Dei fieri. Ab ipso quippe accipiunt eam, qui dat cordi humano cogitationes pias, per quas habeant fidem, quæ operetur per dilectionem : ad quod bonum sumendum, & tenendum, & in eo perseueranter vsque ad finem proficiendum, non sumus idonei cogitare aliquid quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est, in cuius est potestate cor nostrum, & cogitationes nostræ.

Etc. 19. retexens eundem Ambrosium, & Cyprianum in oratione Dominica, qua non peteremus, quod in nostra esset potestate, aliumque profert Ambrosij locum ex eius Proœmio in Lucam in verba eius: Visum est mihi. Non enim, inquit, voluntate tantùm humana visum est, sed sicut placuit ei, qui in me loquitur Christus; qui vt id quod bonum est, nobis quoque videri bonum possit, operatur: quem enim miseratur, & vocat. Et ideo qui Christum sequitur, potest interrogatus cur esse voluerit Christianus, respondere, visum est mihi : quod cùm dicit, non negat Deo visum : à Deo enim præparatur voluntas hominum : vt enim Deus honorificetur à sancto, Dei gratia est. Itemque in eodem opere, hoc est in expositione eiusdem Euangelij, cùm ad illum venisset locum, vbi Dominum ad Ierusalem pergentem Samaritani recipere noluerunt : simul disce, inquit, quia recipere noluit non simplici mente conuersos. *(Cur autem conuersi non fuerint, subjicit rationem :)* Nam si voluisset, ex indeuotis, fecisset deuotos. Cur autem non receperint eum, Euangelista ipse monstrat, dicens: Luc. 9. Quia facies eius erat euntis in Ierusalem, discipuli autem recipi intra Samariam gestiebant. Sed Deus quos dignatur, vocat; & quem vult, Religiosum facit. Quid eundentius, QVIN IVSTIVS, à verbi Dei tractatoribus quærimus, si & ab ipsis quod IN SCRIPTVRIS CLARVM EST, audire delectat?

Aug.

Ad faciem euntis in Ierusalem, & auersionem à Samaritanis, ab Ambrosio relatam, plurimum facit, quod ex eodem Ambrosio libr. 10. in Lucam cap. 96. retulit lib. de gratia Christi cap. 45. Ipsam, inquit, pœnitentiam, quam procul dubiò voluntas agit, Domini misericordia & adiutorio fieri vt agatur; in decimo eiusdem operis libro beatus dicit Ambrosius, ita loquens : bonæ lachrymæ, quæ culpam lauant. Denique quos Iesus respicit, plorant delictum. Negauit primò Petrus, & non fleuit; quia nō respexerat Dominus; negauit secundò, & non fleuit, quia adhuc non respexerat Dñs: negauit & tertiò, respexit Iesus, & amarissimè fleuit. legant isti Euangelium & videant Dominum Iesum tunc intus fuisse, cùm à Sacerdotum principibus audiretur; Apostolum verò Petrum foris, & deorsum in atrio cum seruis ad focum : nunc sedentem, nunc stantem, sicut veracissima, & concordissima Euangelistarum narratione monstratur. Vnde non potest dici, quòd corporalibus oculis eum Dominus visibiliter admonendo respexerit. Et ideo quod ibi scriptum est : respexit eum Dominus, intus actum est, in mente actum est, in voluntate actum est. Misericordiâ Dominus latenter subuenit, cor tetigit, memoriam reuocauit, interiore gratia sua visitauit Petrum, interioris hominis, vsque ad exteriores lachrymas mouit, & produxit affectum, &c. Item in eodem libro, idem sanctus Ambrosius : Nam si Petrus, inquit, lapsus est, qui dixit, etsi alij scandalizati fuerint, ego non scandalizabor : Quis alius iure de se præsumat ? Denique Dauid, quia dixerat,

Aug.

ego dixi in mea abundantia, non mouebor in æternum : suam sibi iactantiam obfuisse profitetur, dicens, auertisti faciem tuam, & factus sum conturbatus. Audiat iste tantum virum docentem, imitetur credentem, cuius fidem doctrinamque laudauit. Audiat humiliter, imitetur fideliter, non de se pertinaciter præsumat, ne pereat. Quid eo pelago *(liberi arbitrij fiducia, præsumptione, superbia)* vult mergi Pelagius, vnde per petram liberatus est Petrus?

Pergit & lib. de bono persener. cap. 19. Sed his, inquit, duobus qui sufficere debuerunt, sanctum Gregorium *(Nazianzenum,)* addamus & tertium, qui & credere in Deum, & quod credimus, confiteri, Dei donum esse testatur. Dicite Trinitatem, inquit, vnius esse naturæ; & Deus vocem dari vobis à sancto Spiritu deprecabitur: id est rogabitur Deus, vt permittat vobis dari vocem, qua quod creditis, confiteri possitis. Dabit enim, certus sum: qui dedit quod primum est, dabit & quod secundum : qui dedit credere, dabit & confiteri. Isti tales, tantique Doctores, dicentes non esse aliquid, de quo tanquam de nostro, quod Deus nobis non dederit, glorientur. &c. Numquid quisquam eos dicturus est, ita confessos istam Dei gratiam, vt auderent negare eius præscientiam, quam non solùm docti, sed indocti etiam confitentur ? Porrò si hæc ita Deum nouerant dare, vt non ignorarent eum daturum se esse præscisse, & quibus daturus esset, non potuisse nescire : Proculdubiò nouerant, prædestinationem, quam PER APOSTOLOS PRÆDICATAM, contra nouos hæreticos operosius diligentiusque defendimus. S. Aug.

Tandem ipsam prædestinationem hoc modo, id est Apostolico, & verbo & scripto prædicandam, firmiter docet ibidem, capite 20. Quamobrem, inquit, si & APOSTOLI, ET DOCTORES ECCLESIÆ QVI EIS SVCCESSERVNT EOSQVE IMITATI SVNT, vtrumque faciebant, id est, & Dei gratiam quæ non secundùm merita nostra datur, VERACITER PRÆDICABANT, & piam obedientiam præceptis salubribus instruebant : quid est quòd inuicta conclusi violentia VERITATIS, rectè se isti nostri dicere existimant : etsi VERVM EST, quod dicitur de prædestinatione beneficiorum Dei, non est tamen populis prædicandum ? PRÆDICANDVM EST PRORSVS, vt qui habet aures audiendi audiat. Quis autem habet si non accepit ab illo qui ait; dabo eis cor cognoscendi me, & aures audientes? Certè qui non accipit, reijciat : dum tamen qui capit, sumat, & bibat : bibat, & viuat. Sicut enim prædicanda est pietas, vt ab eo, qui habet aures audiendi, Deus rectè colatur, prædicanda est pudicitia, &c. prædicanda est charitas, vt ab eo qui habet aures audiendi, Deus & proximus diligatur: *(vt cum Propheta dicat: Dominus aperuit mihi aurem, ego autem non contradico:)* ita & prædicanda est ista præparatio beneficiorum Dei, vt qui habet aures audiendi, non in seipso, sed in Domino glorietur. *Et huc tota collimat Dei prædestinantis intentio,* qui omnia propter semetipsum operatus est, vt humiles spiritu saluet, *& omnes electi, nunc Ecclesia* vnanimes habitantes in domo, in templo cæli omnes dicant gloriam. S. Aug

Quid hic referam Hieronymum, Prosperum, Fulgentium, CATHOLICAM PRORSVS *sancti Augustini de gratia sententiam conclamantes? Hieronymus quidem, cùm multa scriptura testimonia in præclara illa contra Pelagium ad Ctesiphontem Epistola congessisset, & inter cætera:* Iniuriam tibi fieri putas, & S. Aug.

destrui arbitrij libertatem , si ad Deum semper
authorem recurras, si ex illius pendeas volunta-
te, & dicas: Oculi mei semper ad Dominum? &c.
Si suo arbitrio regitur , vbi est auxilium Dei?
Quomodo scribit Ieremias , non est in homine
via eius , & à Domino gressus hominis dirigun-
tur? &c. Sic philosophatur, & disputat : si nihil
ago absque Dei auxilio , & per singula opera,
eius est omne quod gessero, &c. liberum dedit ar-
bitrium Deus, quod aliter liberum non erit, nisi
fecero quod voluero. &c. Qui hæc dicit, quàm
non excedit blasphemiam ? Quæ hæreticorum
venena non superat? Et ignorans scriptum; quid
habes quod non accepisti? &c. Sciamus nos nihil
esse, nisi quod donauit, in nobis ipse seruauerit,
dicente Apostolo; non est volentis, &c. Velle &
currere meum est: sed ipsum meum, sine Dei sem-
per auxilio , non erit meum. Dicit enim idem
Apostolus : Deus est qui operatur in nobis, &
velle & perficere. Et Saluator in Euangelio: Pa-
ter meus vsque modo operatur , & ego operor.
Semper largitor , semperque donator est. Non
mihi sufficit quod semel donauit, nisi semper do-
nauerit: *Cùm inquam, multa alia in hanc rem contu-
lisset vir tantus, tantaque apud omnes fama, non blan-
diendo, sed veritati seruiendo, Augustine omnes Do-
ctores in causa maximè gratiæ longè superanti , hoc
elogium inscripsit in fine libri tertij contra Pelagium.*
Supersedendum , inquit, huic labori censeo, ne
dicatur mihi illud Horatij ; in Syluam ne ligna
feras. Aut enim eadem dicemus ex superfluo, aut
si noua voluerimus dicere, A CLARISSIMO IN-
GENIO OCCVPATA SVNT MELIORA. *Et Epist.
30. ad August.* Mihi decretum est te amare, & sus-
picere, colere & mirari, tuaque dicta, quasi mea
defendere.

Et Epist. 25. ad eundem. Contra flantes ventos
ARDORE FIDEI PERSTITISTI. &c. Macte vir-
tute, in orbe celebraris. CATHOLICI TE CON-
DITOREM ANTIQVÆ RVRSVM FIDEI VENE-
RANTVR. *Agnoscit, nempe Augustinum, antiquam
hoc est, Apostolicam fidem, maximè in causa gratiæ, ad-
uersus Pelagianos, ex Scripturis sacris & Apostolicis,
quasi denuo condere, & rescribere. S. Prosper in Epi-
stola ad Ruffinum , sic pulsat obtrectatores Augustini,
vt in eos quoque qui hodie in eum insurgunt torqueri
possint :* Nouerunt non solùm ROMANAM AFRI-
CANAMQVE ECCLESIAM , sed & per omnes
mundi partes, vniuersos promissionis filios, CVM
DOCTRINA HVIVS VIRI , SICVT IN TOTA
FIDE , ITA IN GRATIÆ CONFESSIONE CON-
GRVERE. *Tum in calce Epistolæ sic Ruffinum horta-
tur :* Te autem dilectissime, & venerande mihi
frater, si VERE de his quæstionibus instrui desi-
deras, sicut desiderare te conuenit, ipsis B. Au-
gustini disputationibus cognoscendis impende
curam , vt in confitenda Dei gratia. DEFÆCA-
TISSIMAM , AC SALVBERRIMAM EVANGE-
LICÆ APOSTOLICÆQVE DOCTRINÆ , intelli-
gentiam consequaris. *Et in libro contra collatorem:*
Gratiam, inquit, Dei qua Christiani sumus, QVI-
DAM DICERE AVDENT, à sanctæ memoriæ Au-
gustino Episcopo NON RECTE esse defensam.
Viginti amplius annis contra inimicos gratiæ
DEI, CATHOLICA ACIES , HVIVS VIRI DV-
CTV PVGNAT ET VINCIT. *Et ibid. cap. 41.* San-
ctæ memoriæ , inquit, Papa Bonifacius primus,
cùm esset doctissimus, tamen aduersus libros Pe-
lagianorum beati Augustini RESPONSA POSCE-
BAT.

*Sanctus Fulgentius Eremitici nostri fulgidum Sy-
dus Ordinis, & meritissimus in omnibus S. P. Augu-
stini discipulus, Ruspensis Episcopus, libr. 2. de veritate
prædestinat. c. 18. vbi inter cætera, doctrinam eius de
gratia Catholicam, & Apostolicam planè pronuntiat.*
Hæc, inquit, CATHOLICORVM PATRVM APO-
STOLICIS INSTITVTIONIBVS TRADITA PER-
MANET IN ECCLESIIS SINE ALIQVA DVBI-
TATIONE DOCTRINA, &c. IN QVA B. AVGV-
STINVS INDVTVS VIRTVTE EX ALTO , A-
BVNDANTIVS OMNIBVS LABORAVIT , &c.
PROINDE MEMORATVS DEI PONTIFEX TVR-
RIM FORTITVDINIS IPSAM GRATIAM TE-
NENS , EXINDE CVNCTA HOSTILIVM MA-
CHINAMENTA TELORVM CÆLESTIS IVVAMI-
NIS VIRTVTE confringens , non solum ipse de
B hoste victoriam referens triumphauit, quin etiam
posteris certandi & vincendi ordinem; SI QVAN-
DO VICTA PRAVITAS RECIDIVO AVSV INFAN-
DVM CAPVT ERIGERE NITERETVR , ostendit.
SENSVM QVIPPE CHRISTI HABENS, tam gratiæ
Dei , quam humani arbitrij officia discreuit , &
merita, semper diuinis humana subijciens, ET
VERACITER DOCENS, diuinitus homini, & gra-
tuitò iustificationis donum , & bonæ voluntatis
exordium , & plenum tribui glorificationis effe-
ctum. HVNC LEGAT OMNIS QVI SALVTEM Æ-
TERNAM ADIPISCI DESIDERAT ; Humiliter
orans misericordiæ Dominũ, vt eumdem spiritum
intelligentiæ legens accipiat , quem ille accepit,
vt scriberet : & eandem illuminationis gratiam
C adipiscatur , vt discat , quam ille adeptus est vt
doceret.

CATHOLICAM AVTEM, ET DE FIDE TENEN-
DAM EIVS, DE GRATIA, LIBERO ARBITRIO, ET
PRÆDESTINATIONE DOCTRINAM, *libro de fide
ad Petrum sic docet capitulo 28.* Firmissimè tene &
nullatenus dubites, primos homines, id est Adã,
& mulierem eius, bonos & rectos, & sine peccato
creatos esse cum libero arbitrio , quo possent , si
vellent humili & bona voluntate seruire atque
obedire : quo arbitrio etiam possent , si vellent,
propria voluntate peccare; eosq; non necessitate,
sed propria volũtate peccasse: illoq; peccato SIC IN
DETERIVS MVTATAM HVMANAM NATVRAM,
D vt non solùm in ipsis primis hominibus per pec-
catum mors obtineret regnum , sed etiam in om-
nes homines transiret PECCATI MORTISQVE
DOMINIVM. *Capitulo autẽ 28.* Firmissimè tene &
nullatenus dubites, neminem hic posse hominum
pœnitentiam agere, nisi quem Deus illuminaue-
rit, & gratuita sua miseratione conuertit. *Et cap.
59.* Firmissimè tene, &c. posse quidem hominem;
quem nec ignorantia literarum, nec aliqua pro-
hibet imbecillitas, vel aduersitas, verba sanctæ
legis & Euangelij, siue legere, siue ex ore cuius-
quam prædicatoris audire : SED DIVINIS MAN-
DATIS OBEDIRE NEMINEM POSSE , nisi quem
Deus gratia sua præuenerit : vt quod audit cor-
pore, corde etiam percipiat, & accepta diuinitus
bona voluntate, atque virtute, mandata Dei FA-
CERE, ET VELIT, ET POSSIT, &c. Deus est enim
qui etiam operatur in nobis, & velle, & perficere
pro bona voluntate. *Et cap. 30.* Firmissimè tene,
&c. Deo incommutabili non solùm præterita, &
præsentia, sed etiam futura omnia incommutabi-
liter esse notissima, cui dicitur. Deus qui occulto-
rum es cognitor , qui scis omnia antequam fiant.
Et cap. 31. Firmissimè tene, &c. Trinitatem Deum
incommutabilem, rerum omnium atque operum,
tam suorum, quàm humanorum certissimum co-
gnitorem , ante omnia sæcula scire quibus esset

per fidem gratiam largiturus, sine qua nemo potest ex initio mundi vsque in finem, à reatu peccati, tam originalis, quàm actualis absolui. Quos enim Deus præsciuit, & prædestinauit, &c. *Et cap. 32.* Firmissimè tene, &c. Omnes quos vasa misericordiæ GRATVITA BONITATE Deus fecit, ante constitutionem mundi, in adoptionem filiorum Dei PRÆDESTINATOS A DEO : neque perire posse aliquem eorum quos Deus prædestinauit ad regnum cælorum : nec quenquam eorum quos non prædestinauit ad vitam, vlla posse ratione saluari. (*Possunt tamen & electi gratia dissentire si velint; & reprobi possunt eidem oblatæ Deo voluntatem præparante, consentire si velint.*) Prædestinatio enim illa GRATVITÆ DONATIONIS EST PRÆPARATIO, qua nos Apostolus Ephes. 1. ait prædestinatos in adoptionem filiorum Dei per Iesum Christum.

Hæc autem omnia indubiè, ET CERTISSIMA FIDE TENENDA *sic concludit* : Hæc, inquit, quadraginta capitula, AD REGVLAM VERÆ FIDEI FIRMITER PERTINENTIA, fideliter crede, fortiter tene, veraciter, patienterque defende; & si quem contraria his dogmatizare cognoueris, TANQVAM PESTEM FVGE, ET TANQVAM HÆRETICVM ABIICE. Ita enim ista QVÆ POSVIMVS, FIDEI CATHOLICÆ CONCRVVNT, VT SI QVIS NON SOLVM OMNIBVS, SED ETIAM SINGVLIS VOLVERIT CONTRAIRE, in eo quod singulis eorum CONTVMACITER REPVGNAT, ET HIS CONTRARIA DOCERE NON DVBITAT, HÆRETICVS, ET CHRISTIANÆ FIDEI INIMICVS, ATQVE EX HOC OMNIBVS CATHOLICIS ANATHEMATIZANDVS APPAREAT.

Præterea breuitatis gratiâ, probatissimos Doctores, & Patres doctrinæ August. Catholicæ subscribentes, vt probatissimos ex societate Iesu classicos authores breuiter referam, Suarem, & Vasquem: hunc quidem disputatione 89. capite primo, in primam partem sancti Thomæ vbi ingenuè fatetur Augustinum in hac maxime causa velut Solem cæteris omnibus prælucere. Multò, inquit, melius nobis est cum Augustino, quàm cum alijs sentire, qui, vt dixi, in materia de gratia, & de prædestinatione, inter cæteros Ecclesiæ Patres, non aliter quàm Sol inter cætera minora sydera præfulget. *Et ibidem cap. 4.* Tametsi, inquit, aliorum Patrum authoritas in omni controuersia magni ponderis apud omnes esse debeat; in hac tamen de qua nunc agitur, vnus pro multis erit mihi semper Augustinus. *Et disputat. 91. capite nono, illum Patribus Græcis in difficilis huius quæstionis explicatione præposuit, licet aliter sentirent quàm postea docuit Augustinus:* Res, inquit, admodum subtilis, & difficilis erat ad explicandum, donec Augustinus ingenij sui fœlicitate, vt multa alia, eam nobis explicauit. *Et rursum ibidem:* Quid mirum, inquit, si Patres Græci, qui cum Pelagio parum disputauerant, non tam exactè de gratia senserint, sicut Augustinus, qui longo tempore bellum cum Pelagio eiusque reliquijs fœlicissimè sustinuit.

Suarez autem Prol. 6. capite sexto, de gratia : Apostolica, inquit, sedes, sancti Augustini doctrinam de gratia in his quæ ad dogmata pertinent, suam effecit, ac probauit. *Tum refert verba Ioannis 2. Papæ dicentis :* Sancti Augustini doctrinam secundum prædecessorum meorum statuta, Romana sequitur, & seruat Ecclesia. *Et subijcit:* Hæc maximè habere locum in doctrina quam Augustinus de gratia tradidit : nam illius ductum & iu-

A dicium secuta Romana Ecclesia, inimicos gratiæ Christi prorsus euertit, ac de illis triumphauit, &c. Vlterius addimus, quidquid in hac materia Augustinus vt certum affirmat, & ad dogmata fidei pertinens, à quolibet prudente & erudito Theologo esse tenendum ac defendendum, etiamsi non certo constet expresse ab Ecclesia definitum, virtute est ab Ecclesia probatum, &c. Magna esset temeritas priuati doctoris, qui Augustino aliquid de gratia Dei, tanquam Orthodoxum docenti contradicere auderet; præsertim cùm tot annis, tanta sapientia, tanto

B ingenio, tanta diligentia & instantia, & quod caput est, tot Dei donis, & auxilijs præditus, pro diuina gratia tuenda, & explicanda laborauerit. Nihil tam admirandum & suspiciendum Ecclesiæ reddidit Augustinum quam doctrina de gratia.

Quatuor Cardinalium testimonia profero. Ac primo quidem Cardinalis Bellarmini, libro 2. de libero arbitrio capite 11. Gelasius, inquit, in Concilio septuaginta Episcoporum, non solùm PROBAVIT OMNIA SCRIPTA S. AVGVSTINI, & Sancti Prosperi, sed etiam contra damnauit libellos Ioannis Cassiani, & Fausti Rhegiensis, cùm tamen non ignoraret potissimam contentionem inter Prosperum, & Cassianum, ac deinde inter Fulgen-

C tium & Faustum, de scriptis sancti Augustini de prædestinatione Sanctorum, & de dono perseuerantiæ fuisse. Itaque SEDES APOSTOLICA, non tantùm semel, sed etiam secundò, & tertiò aduersus Pelagianorum reliquias, pro defensoribus gratiæ, & prædestinationis, sententiam tulit : vt iam hæc sententia, non quorumuis Doctorum, sed FIDES ECCLESIÆ CATHOLICÆ, dici debeat.

E. Cardinalis Baronius in Appendice tomi 10. notat Patribus Concilij 2. Arausicani aduersus hostes gratiæ Dei, & defensores liberi arbitrij pugnaturis: Nullo potentiori modo id facere visum esse, quàm AVTHORITATI SACRO-SANCTÆ APOSTOLICÆ SEDIS INNITI, CVI obniti vel minimum illicitum esse scirent. Recitant igitur capita in Gallias ab ipso Romano Pontifice missa, nu-

D mero 24. profitentes ea cuncta haud recentem esse Ecclesiæ doctrinam, sed antiquorum Patrum definitionem, eandemque, vt audisti, Apostolicæ Sedis authoritate firmatam, quæ, vt suis locis superius declaratum est, S. AVGVSTINI SE PROFESSA EST, DE GRATIA ET LIBERO ARBITRIO PROBARE SENTENTIAM, nihil igitur præterea NOVITAS sibi vendicet, & præsumptio humana præsumat.

E. Cardinalis quoque Peronius, in suo contra Iacobum Britanniæ Regem doctissimo opere, libro primo, capite 12. Augustinum vocat maximum post Apostolos prædestinationis doctorem : OS, ET LINGVAM VETERIS ECCLESIÆ, quantum ad illam

E de gratia Dei doctrinam spectat.

Addam & Eminentissimum Cardinalem de Berulle, institutorem & primum Generalem Congregationis Oratorij, De quo Germanus Haberi Abbas de Cerisy, libro tertio, vitæ eius, capite 12. Post Scripturam, inquit, sacram, sancti Augustini libros longè cæteris omnibus, Patrum, & Doctorum scriptis præferre solebat, ob præcellens eius acumen ingenij, singularemque doctrinam. Quem idcirco magnificè extollebat, quòd DOCTOR, ET DEFENSOR GRATIÆ IESV CHRISTI, ET QVODAMMODO DEI, CONTRA HOMINEM PROTE-

ctor astitisset: IS DEMVM, QVI GLORIAM CREATORIS PERFECTE SVPRA DILECTIONEM AT RVINAS CREATVRÆ EXTVLISSET. Præcepit etiam ſuis, vt per totam octauam feſti eius, in Eccleſijs Congregationis perpetuis temporibus, commemoratio fieret. Frequenter etiam in laudes eius erumpens: Videte, inquit, & ſtupete ſingularia & humanitus incompatibilia Dei in ſanctum Auguſtinum gratiæ priuilegia: mira eſt & rara cæteris, huic aſſidua confœderatio ſublimis & excelſæ cum profundiſſima humilitate ſcientiæ: præ cunctis ſpeculatiuus eſt, & ſimul præ omnibus affectiuus; & cùm in alijs plerumque doctoribus, ſola inueniatur ſcientia, in hoc quoddam reperitur ſapientiæ ſal, & condimentum, ſeu ſapida ſcientia, quam ſuis ſcriptis aſpergit, & legentis animum intus afficit. Adeout priuilegio non communi, ſenſum veritatis ab legentis intellectu, in cor ſapientis admirabili ſuauitate traijciat. Dicere tandem familiaribus ſuis conſueuerat, inter alia cordis ſui anxia, dolere ſe plurimum, tempus ſibi deeſſe, quo aſſiduè cum lectione Auguſtini verſari poſſet.

Hunc ſui eruditiſſimi quique & celeberrimi Congregationis Oratorij in Gallia filij, ſequuti, & verbo & ſcripto, in libris & pulpitis etiamnum S. Patris Auguſtini doctrinæ palam zelatores & defenſores exiſtunt. Prætereo, ne ſim repetitionibus oneroſus, Concilia Africana, Milenit. & Carthag. quibus hæreſis Pelagiana detruncata eſt, Auguſtini gladio triumphanti; quorum omnium linguam, & ingenium fuiſſe teſtatus eſt *Sanctus Proſper Carmine de ingratis.*

Concilium Arauſicanum, quod totum pro defenſione gratiæ inſtitutum eſt, omnes ſuos Canones ex libris Auguſtini, & verbis ipſius expreſſiſſimis deprompſit; & eaſdem Scripturæ ſupra à nobis relatas authoritates. In Proœmio ſic habetur. Peruenit ad nos eſſe aliquos, qui de gratia & libero arbitrio minus cautè, & non ſecundùm fidei Catholicæ Regulam ſentire velint. Vnde & nobis ſecundùm authoritatem & admonitionem ſedis Apoſtolicæ, iuſtum & rationabile viſum eſt; vt pauca capitula AB APOSTOLICA NOBIS SEDE TRANSMISSA, quæ ab antiquis Patribus, de certis Scripturarum voluminibus, in hac præcipuè cauſa collata ſunt, ad docendos eos qui ALITER QVAM OPORTET SENTIVNT, ab omnibus obſeruanda proferre, & manibus noſtris ſubſcribere deberemus. *Quid hic referam Concil. quintum Generale S. P. Auguſtini doctrinæ ſubſcribens:* Sequimur per omnia ſanctum Auguſtinum, & ſuſcipimus omnia quæ de recta fide, & condemnatione hæreticorum expoſuit. *Et octaua Synodus Toletana capite ſecundo.* Auguſtinus vir ſanctiſſimus veſtigationis acumine cautus, inueniendi arte præcipuus, diſſerendi copiâ profluus, eloquentiæ flore venuſtus ſapientiæ fructu fœcundus. *Concil Florentinum:* Sed nunc, inquit, Sanctorum Doctorum authoritates in medium afferamus, ac in primis Auguſtini illuſtriſſimi Latinorum Doctoris, quem quinta Synodus conſecrauit. *Concil. tandem Trident. ſuos Canones de gratia, libertate, prædeſtinatione, &c. Sicut & antiqua Concilia ex limpidis prompſit fontibus Auguſt.*

Supremam manum huic Apologetico pro CATHOLICA S. AVGVSTINI DOCTRINA, *Summi S. R. Eccleſiæ Pontifices imponent, quorum authoritate munita Concilia, & probata Patrum ſcripta, robur inuiolabile, & fidē apud omnes verè Catholicos obtinent.*

Extant apud Auguſtinum tres Innocentij 1. Pontificis Epiſtol. 91. 93. & 96. Aduerſus Pelagianam hæreſim, qui reſpondens in nonageſima tertia, Epiſtola à Patribus Mileuitani Concilij Auguſtini genio conſcriptæ: Multifarijs, inquit, ad deſtruendum tale Magiſterium (*dogma Pelagij*) vti poſſemus exemplis, niſi ſciremus ſanctitatem veſtram AD PLENVM SCRIPTVRAS OMNES CALLERE DIVINAS; præſertim cum veſtra relatio tantis ac talibus teſtimonijs ſit referta, vt his ſolis valeat præſens dogma reſcindi, opuſque non eſſe reconditis, cùm ex ijs quę facilè vobis occurrentia poſuiſtis, NEC AVDEANT DEVIARE, NEC POSSINT. Ergo Dei gratiam conantur auferre, quam neceſſe eſt etiam reſtitutâ nobis ſtatus priſtini libertate, (*reatu culpæ ſoluto, & deleto peccato originali, fomite remanente*) quæramus: quippe nec aliàs diaboli machinas, niſi eadem poſſumus iuuante vitare, &c. Quare Pelagium, Celeſtiumque Eccleſiaſtica communione priuari Apoſtolici vigoris authoritate cenſemus. *Conſule præcitati Innoc. 1. verba, in Epiſtolis ad Concilium Carthag. & Numidia.*

Celeſtinus primus, in Epiſtola ad Epiſcopos Galliæ, contra Presbyteros Maſſilienſes: Auguſtinum, inquit, ſanctæ recordationis virum, pro vita ſua, atque meritis, in noſtra communione ſemper habuimus, nec vnquam hunc ſiniſtræ ſuſpicionis ſaltem rumor aſperſit: quem tantæ ſcientiæ olim fuiſſe meminimus, vt inter MAGISTROS OPTIMOS, etiam à meis ſemper deceſſoribus haberetur. Benè ergo de eo omnes in cōmune ſenſerunt, vtpote qui VBIQVE CVNCTIS ET AMORI FVERIT, ET HONORI. *Hæc habet c. 2. præmiſerat in primo:* In talibus cauſis non caret ſuſpicione taciturnitas, quia occurreret veritas, ſi falſitas diſpliceret. Meritò namque cauſa nos reſpicit, ſi cum ſilentio faueamus errori. Ergo corripiantur huiuſmodi, non ſit his liberum habere pro voluntate ſermonem, deſinat, ſi ita res ſunt (*quas Proſper, & Hilarius de Maſſilienſibus in doctrinam S. Auguſtini inſultantibus ſcripſerant*) INCESSERE NOVITAS VETVSTATEM, DESINAT ECCLESIARVM QVIETEM INQVIETVDO TVRBARE. Conantur ſæpè naufragio mergere, quos intra portum ſtantes ſtatio facit fida ſecuros.

Hormiſdas à S. Fulgentio citatus in Epiſtola ſua Synodali ad Epiſcopos Africæ: Præ omnibus, inquit, ſtudium gerite libros ſancti Auguſtini quos ad Proſperum, & Hilarium ſcripſit, memoratis fratribus legendos ingerere, quorum mentionem B. Memoriæ Hormiſda Sedis Apoſtolicæ glorioſus Antiſtes, in Epiſtola quam conſulenti ſe Sancto fratri conſacerdotiq; noſtro Poſſeſſori reſcripſit, cum magno præconio CATHOLICÆ LAVDIS inſeruit, cuius hæc verba ſunt. De arbitrio libero, & gratia Dei, quid ROMANA, hoc eſt CATHOLICA ſequatur & ſeruet Eccleſia, licet in varijs libris beati Auguſtini, & maximè ad Proſperum & Hilarium, abundè poſſit agnoſci, tamen & in ſcriniis Eccleſiaſticis, expreſſa capitula continentur.

Felix quartus contra Semipelagianos capitula ſcripſit ex Auguſtino excerpta, quæ miſit in Gallias: cuius inſtantiâ Concilium Arauſicanum habitum, & illo mortuo à Bonifacio ſecundo eius ſucceſſore probatum eſt, damnatique Semipelagiani, potiſſimè quòd Antiquis Patribus, & ſpecialiter Auguſtino aduerſarentur, vt patet ex Epiſtola Bonifacij 2. edita à Sirmundo inter Concilia Galliæ.

Ioannes 2. libro de duabus nat. in Chriſto, contra Eutych. Sanctus, inquit, Auguſtinus, cuius doctrinam ſecundùm prædeceſſorum meorum ſtatuta, Romana ſequitur, & ſeruat Eccleſia.

Sanctus Gregorius Magnus, in omnibus his argumentis vestigia relegens August lib. 8. Ep. 37. ad Innocentium Africa Præfectum, sic enim supra se extollit, dicens : Si delitioso cupitis pabulo saginari, beati Augustini opuscula legite : & ad comparationem siliginis illius, nostrum furfurem ne quæratis.

Martini 5. sermonem translationis S. Monicæ, cuius Autographum in Archiuio nostro Romano seruatur, vide in præfatione generali. Nec humiliori commendatione prosecutus est & tutatus incorruptam sanctissimi Patris nostri doctrinam Clemens 8. qui in Congregatione de auxilijs inter alia præfatus est: Aug. Sanctus Augustinus nihil videtur prætermisisse eorum quæ ad præsentes controuersias dirimendas pertinent : quandoquidem si agatur de necessitate gratiæ, eam describit; dicens : Necesse esse vt nos præueniat, comitetur, & sequatur. Si de vi, asserit vires efficacissimas præbere voluntati. Si de effectu, testatur facere de nolente volentem. Si de modo, asserit Deum id facere omnipotentissima facilitate. Denique sic dissoluit obiectiones, vt doceat liberum arbitrium non tantùm benè cum illa gratia quam defendit cohærere, sed etiam fieri liberius, quando ab illa fuerit liberatum. Vnde cùm multi Pontifices prædecessores nostri doctrinæ sancti Augustini de gratia, tam acres fuerint assertores ac vindices, vt quasi HÆREDITARIO IVRE EAM IN ECCLESIA relinqui voluerint : ÆQVVM NON EST, VT PATIAR ILLAM HAC QVASI HÆREDITATE PRIVARI, &c. Ita inquirendæ & indagandæ veritati operam nauetis, vt à vero sensu scripturarum, & A DEFÆCATA S. AVGVSTINI DOCTRINA, QVAM ET ECCLESIÆ DOCTRINAM ESSE NEMO VESTRVM IGNORAT, &c. Et à vetustissimis illis & sanctissimis viris, Hieronymo, Ambrosio, Prospero & alijs, qui nullis vigilijs, aut labori parcentes aduersus Pelagianos constantissimè dimicarunt, eorum artes discusserunt, venenum retexerunt, falsos sensus aperuerunt, & argumentationes omnes dissoluerunt, &c. Non discedatis.

Nec degener Innocentius X. plurios vt constat ex varijs oratoris Regij literis, & etiam indignissimo mihi à maximæ authoritatis & fidei Viro à me super Summi Pontificis de doctrina S. P. N. Augustini sensu consulto rescripeis, plurios memoratus fœlicis recordationis Pontifex, viua vocis oraculo declarauit Constitutione sua quinque propositiones meritissimè condemnante, nullam omnino fieri velle inuiolabili S. Augustini doctrinæ iniuriam, aut tantillum eius authoritati detrahi se esse passurum, etiam contracto aduersus interrogantes supercilio, & elata fortiter voce, non sine iusta bile contestatus.

Et quidem grande piaculum foret, aliter de sanctissimo Domino Nostro Papa Alexandro 7. suspicari, cùm & S. Augustini Iconem diu noctuque pectori affixam gerat, & pietatis eius, & doctrinæ se probet zelantissimum amatorem.

An Eucharistia veritatem, & realem Christi corporis & sanguinis in ea præsentiam excluserit Augustinus, figuram eam, aut significationem eius esse scribens, cum Tertulliano?

TErtulliano pariter & Augustino abutuntur hæretici sacramentarij, veritatem corporis & san- A *guinis Christi in Eucharistia contineri negantes, quòd vterque* carnem nihil prodesse, & spiritum viuificare, *post Dominum scripserit; & plures Eucharistiam signum, figuram, vel imaginem corporis Christi asseruerit, quasi veritatem eius, & substantiam excluserit. Tertullianus quidem de Resur. cap. 37.* Etsi carnem ait, nihil prodesse, ex materia dicti dirigendus est sensus. Nam quia durum & intolerabilem existimauerunt sermonem eius, quasi verè carnem suam illis edendam determinasset; (*hic exultat hæreticus, non intelligens, Tertullianum non excludere realitatem traiectionis corporis Christi per os in stomachum, de qua tam expresse eodem lib. c. 8. dixerat, caro corpore & sanguine Christi vescitur, vt* B *& anima de Deo saginetur. sed verè, id est carnaliter, & cum dissectione, & laniatione carnis Christi dentibus facta, sicut Capharnaitæ intelligebant, non sumi corpus Christi*) vt in spiritum disponeret statum salutis, præmisit: spiritus est qui viuificat. Atque ita subiunxit, caro nihil prodest; ad viuificandum scilicet, &c. Itaque Sermonem constituens viuificatorem, quia spiritus & vita Sermo, eundem etiam carnem suam dixit; quia & Sermo caro erat factus; proinde in causam vitæ appetendus, & deuorandus auditu, & ruminandus intellectu, & fide digerendus.

C *Mens itaque Tertulliani ponderanda est, qui cùm ageret de Resurrectione carnis nostræ per Christum Verbum incarnatum facienda, sic concludit, vt probet nec carnem Christi quidquam ad propriam resurrectionem, sine Verbo cui vnitu erat, profuisse.* Ostendens, inquit, quid prosit, & quid non prosit; pariter illuminauit, quid cui prosit : Spiritum scilicet carni mortificatæ viuificatorem. Veniet enim hora, inquit. Io. 5. 25. cùm mortui audient vocem filij Dei; & qui audierint, viuent. Quid mortuum, nisi caro? & quid vox Dei nisi Sermo? & quid Sermo, nisi spiritus? (*Deus enim spiritus est. Io. 4.*) Meritò carnem resuscitaturus, quod factus est ipse, & ex morte, quam passus est ipse, & ex sepulchro, quò illatus est ipse.

Augustinus pariter tract. 27. in Io. 6. Illi, inquit, D putabant eum erogaturum corpus suum (*diuisum per partes*) ille autem dixit se ascensurum in cælum, vtique integrum. S. Aug. Cùm videritis filium hominis ascendentem vbi erat prius; certè vel tunc videbitis, quia non eo modo quo putatis, erogat corpus suum. Certè vel tunc intelligetis, quia gratia eius (*corpus in Eucharistia contentum, quod est bona & perfecta gratia,*) non consumitur morsibus, &c. Quid est ergo quod adiungit, spiritus est qui viuificat, caro non prodest quidquam? Dicamus ei, patitur enim nos non contradicentes, sed nosse cupientes. O Domine, magister bone, quomodo caro non prodest quidquam, cùm tu dixeris : nisi quis manducauerit carnem E meam, & biberit sanguinem meum, non habebit vitam in se? An vita non prodest quicquam? Et propter quid sumus, quod sumus, nisi vt habeamus vitam æternam, quam tua carne promittis? Quid est ergo, non prodest quicquam? Caro non prodest quicquam; sed quomodo illi intellexerunt : carnem quippe sic intellexerunt, quomodo in cadauere dilaniatur, aut in macello venditur, non quomodo spiritu vegetatur (*integra & viua manens,*) proinde sic dictum; caro non prodest quicquam, quomodo dictum est. 1. Cor. 8. scientia inflat. Iam ergo debemus odisse scientiam? Absit. Et quid est, scientia inflat? Sola, sine charitate. Ideo adiunxit, charitas verò ædificat. Adde ergo scientiæ charitatem, & vtilis erit scien-

1. ad leg. Iul. de Adult. & l. 8. C. quomodo & quando. Sic & ipse Tertullianus 4. cont. Marc. c. 22. dicit Patrem in transfiguratione, repræsentasse filium suum, id est præsentem ostendisse, dicendo: Hic est filius meus dilectus. *Et lib. de Resurrect. capite decimo septimo, dicit carnem nostram repræsentandam esse in iudicio.*

Augustinum nunc de signo & figura corporis Christi scribentem varijs locis excutiamus. Tomo sexto, libro cont. Adimantum Manichæi discipulum, capite 12. vbi ex Deuteron. 12. 23. Ne sanguinem comedas: sanguis enim eorum pro anima est: *Vbi Sept. Hebr. & Chald. expressius & vrgentius*: Quia sanguis eius, anima est, *id est pecoris*. Ex eo, inquit, quod scriptum est, sanguinem pecoris animam eius esse, præter id quod supra dixi non ad me pertinere quid agatur de pecoris anima, possum etiam interpretari præceptum illud in signo esse positum. Non enim Dominus dubitauit dicere: Hoc est corpus meum, cùm signum daret corporis sui. S. Aug.

Vbi per signum intelligit accidentia panis & vini, quæ licet verè non sint corpus & sanguis Christi, sed accidentia tantummodo, verè tamen continent substantiam corporis & sanguinis eius. Sicut enim sanguis pecorum, anima dicta est, vt vidimus, quia ipse est signum animæ non absentis, sed præsentis, sic accidentia panis & vini consecrati, dicuntur corpus & sanguis Christi, quia signa sunt eius, non quidem absentis, sed realiter præsentis. Ita enim l. 3. in Eptateuchum quæst. 57. in Leu. 17. Quid est, inquit, quod prohibens edendum sanguinem, dicit, anima omnis carnis sanguis eius est, &c. An quia tale aliquid est in sanguine, quia per ipsum maximè in hac carne viuitur, qui in omnibus venis, & corporis iunctura diffunditur, ipsam vitam corporis vocauit animam, non vitam quæ migrat ex corpore, sed quæ morte finitur, &c. Vita itaque ista temporalis, maximè sanguine continetur in corpore. S. Aug.

Vnde vides vt dixit ex Scriptura sanguinem esse animam, id est vitam, quia signum est animæ, hoc est vitæ, quàm vere continet in corpore: sic panis & vini species dicuntur corpus & sanguis Christi, quia signa sunt eorum repræsentatiua, quæ verè & realiter continent. Vinum enim separatim à pane, & panis seorsim à vino consecrata, figurant, repræsentant, & significant in quotidiano & iugi sacrificio incruento, semel oblatum cruentum in crucis ara Christi sacrificium. Sicut enim Christus pridie quam pateretur accepto primum pane, deinde separatim calice, diuino sermone, qui ex Paulo viuus est & efficax penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens ad diuisionem animæ & spiritus, *vi verborum, præcisè faciens & operans quod forma Sacramenti significat, corpus suum consecrauit, panem mutans in suam carnem: (quia tamen viua erat caro, viuam vtique consecrabat, & per concomitantiam, animam, sanguinem, personam suam diuinam, totam Trinitatem sub signo ponebat.)*

Similiter & calicem postquam cœnauit dicens: Hic est calix sanguinis mei, &c. *Sanguinem præcise vi verborum consecrauit in calice, sequenti die & pro nobis effundendum, & cum anima separandum à carne; cætera concomitanter. Vt facta ista diuisione & partiali consecratione, primum sacrificium incruentum, signum esset non vacuum sed plenum, figura non nuda sed plena, repræsentatio non imperfecta, sed perfecta per suammet sub signis latentem licet & inuisibilem, realem tamen & actualiter inexistentem præsentiam, subsecuturi cruenti sacrificij. Et per hæc absque alia deinceps interpretatione necessariâ, subsequentes Augustini locos intelliges nil prorsus fauere hæreticis, quibus nentiquam, nominibus signi, figuræ, &c. realitatem sanctus & subtilissimus Doctor exclusit, sed semper vt expressè alibi pluries scripsit exertè, supposuit: qui carnalem tantum, & crudelem effusionem sanguinis & corporis Christi, per partes & membra sectionem & laniationem longè à mentibus fidelium eliminare voluit.*

Sic itaque intelligendus est in Epist. 23. ad Bonifacium circa finem. Nonne, inquit, semel immolatus est Christus in seipso? Et tamen in Sacramento, non solum per omnes Paschæ solemnitates, sed omni die populis immolatur, nec vtique mentitur, qui interrogatus eum responderit immolari? Si enim Sacramenta quandam similitudinem earum rerum quarum Sacramenta sunt, non haberent, omnino Sacramenta non essent. (*Sacramenta quippe signa sunt rei sacræ, sed non vacua signa, sed plena ipsius rei, cui similia sunt, & quam significant, & in se continent, vt baptisma animam lauat, sicut aqua abluit corpus, &c.*) Ex hac autem similitudine, plerumque etiam ipsarum rerum nomina accipiunt. Sicut ergo secundùm quendã modum Sacramentum corporis Christi, (*accidentia, signa & species*) corpus Christi est: Sacramentum sanguinis Christi, sanguis Christi est. (*Propter contentum, quod significat, idipsum vocatur quod continet, vt de facto metonymicè calix ab ipso Christo dictus est pro nobis effundi, calice nomen gerente sanguinis quem continebat, & cuius similitudinem habebat: nec enim soliditatem calicis, halitus sui, aut manus calore soluit: aut auro vel argento vel lapide pretioso redempti sumus, sed sanguine agni immaculati*) ita Sacramentum fidei, fides est, &c. Sicut de ipso baptismo Apostolus. Roman. 6. Consepulti, inquit, sumus Christo per baptismum in mortem. Non ait, sepulturam significamus: sed prorsus ait, consepulti sumus. Sacramentum ergo tantæ rei, non nisi eiusdem rei vocabulo nuncupauit. S. Aug.

Eodem prorsus sensu accipiendum est quod habet, libro tertio de doctrina Christiana, capite nono, præferens meritò pauca signa & plena nouæ legis, innumeris veteris testamenti seruilibus & vacuis signis & elementis. Hoc, inquit, tempore, posteaquam Resurrectione Domini nostri Iesu Christi, manifestissimum iudicium nostræ libertatis indulsit, nec eorum quidem signorum, quæ iam intelligimus, operatione graui onerati sumus: sed quædam pauca pro multis, eademque factu facillima, & intellectu augustissima, & obseruatione castissima, (*Vbi non gladius petrinus circumcisionis, & crudelis sanguinis effusio, sed lenis aqua baptismi: nec tanta carnificina pecorum cruenta, sed munda panis & vini consecrati oblatio.*) Ipse Dominus, & Apostolica tradidit disciplina: sicuti est baptismi Sacramentum, & celebratio Corporis & Sanguinis Domini. Quæ vnusquisque cùm percipit, quò referantur imbutus agnoscit, vt ea non carnali seruitute, sed spiritali potius libertate veneretur. S. Aug.

Capite autem 10. notat quomodo discernenda sit in scriptura propria locutio à figuratâ. Demonstrandus, inquit, est prius modus inueniendæ locutionis, propriane, an figurata sit. Et iste omnino modus est, vt quicquid in sermone diuino, neque ad morum honestatem, neque ad fidei veritatem S. Aug.

rante monstratur: pro merito quippe mentis eorum, adhuc ignorantis, quòd oportebat Christum mori & resurgere, simile aliquid eorum oculi passi sunt: non veritate fallente, sed ipsis veritatem percipere non valentibus, & aliud

Aug. quàm res est, opinantibus: (*dehinc immediatè mysterium explicat,*) ne quisquam se Christum agnouisse arbitretur, si eius corporis particeps non est, id est Ecclesiæ: cuius vnitatem in Sacramento panis commendat Apostolus dicens, vnus panis, vnum corpus multi sumus: vt cùm eis benedictum panem porrigeret, aperirentur oculi eorum, & agnoscerent eum. *Postea dicit permittente Christo, Satanam oculos eorum aliquo impedimento ligasse, non quod Christus aliam veram effigiem sumpsisset se transformando. Et aptissimè ad transsubstantiationem panis, coram eisdem facta iuxta Hieronymum, Bedam & alios.* Non quia, inquit, Dominus non poterat transformare carnem suam, vt alia reuera esset effigies quàm solebant illi contueri; quandoquidem & ante passionem suam transformatus est in monte, vt facies eius clarescceret sicut Sol. Quale vult enim admirabile corpus, de qualicumque corpore, verum de vero facit, qui de aqua vera verum vinum fecit. *Sic de vero pane & vino, seipsum* viuum panem qui de cælo descendit, frumentum electorum & vinum germinans virgines fecit, *& in Sacramento seipsum verè*

C *continente sub speciebus panis & vini, ante mortem omnibus discipulis dedit, signum verum vnius panis & corporis Ecclesiæ suæ. Et vt perseuerantiam fidelium post ascensionem suam in communicatione fractionis panis, & communionis sub vna specie futura prælibaret, post resurrectionem voluit consecrans corpus suum sub vna specie, duobus discipulis innotescere in fractione panis, & idem mysterium hoc signo denotare, quo simul & vnà fractum panem participantes*, solliciti essent seruare vnitatem spiritus, in vinculo pacis, & fieri vnum corpus & vnus panis. *Hinc prose-*

Aug. *quitur Augustinus.* Non ita, inquit, fecerat (*non se transfigurarat*) cùm apparuit illis duobus alia effigie. Non enim aliter quàm erat, sed sicut erat apparuit eis, quorum oculi tenebantur, ne agnoscerent. Non autem incongruenter accipimus, hoc impedimentum in oculis eorum à Satana fa-

D ctum fuisse, ne agnosceretur Iesus: sed tamen à Christo est facta permissio vsque ad Sacramentum panis: vt vnitate corporis eius participata, remoueri intelligatur impedimentum inimici, vt Christus possit agnosci. *Vides quàm clarè & à discipulis realem corporis Christi participationem factam, & simul eandem vnitatis corporis eius mystici, quod est Ecclesia fuisse figuram; vt verè scripserit Hieronymus per consecrationem tunc factam à Christo sui corporis in transsubstantiatione panis,* domum Cleophæ Ecclesiam consecratam.

Cæterùm, si hæretici aut alij abutentes præmissis locis Tertulliani & August. volunt signum, effigiem, figuram, repræsentationem, memoriam corporis & sanguinis Christi in mysterio altaris, excludere realem eius in Sacramento præsentiam; conuincam expressis tribus locis Apostoli, eos in Arianismum incidere, & Christum Dei filium æqualem Patri & consubstantialem non esse; quem Paulus effigiem, figuram, imaginem substantiæ Patris asserit. Quin etiam huiusmodi peruersos Patrum interpretatores, Marcionitas & Manichæos esse, & veram Christi carnem humanitatemque negare, cùm dixerit Paulus ad Phil.2. In similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo: *Vbi non hominem, sed hominis similem, & vt*

A *hominem, dixit. Sed longè aliter Patres Apostolum exponunt. 2.Cor.4.4.* Deus huius sæculi excæcauit mentes infidelium, vt non fulgeat illis illuminatio Euangelij (*Syr. vt non credant*) gloriæ Christi, qui est imago Dei. *Col.1.15.* Qui est imago Dei inuisibilis, primogenitus omnis creaturæ. *Hebr.1.3.* Splendor gloriæ, & figura (*Syr. imago*) substantiæ eius. *Quibus Tertullianus quartum addidit locum, quo Marcionitas vrget, veritate & substantiâ Deitatis, concludens substantiam & veritatem carnis, aut vtramque pariter excludens, ex Philip. 2.6.*

B *Quinto cont. Marc. c.20.* Planè, inquit, de substantia Christi putant & hic Marcionitæ suffragari Apostolum sibi, quòd phantasma carnis fuerit in Christo, cùm dicit, quòd in effigie Dei constitutus, non rapinam existimauit pariari Deo, sed exhausit semetipsum acceptâ effigie serui, non veritate, & in similitudine hominis, non in homine; & figurâ inuentus vt homo, non substantiâ, id est non carne: quasi non & figura, & similitudo, & effigies, substantiæ quoque accedunt. (*Id est eius accidentia sint, supponentia substantiam in rebus creatis, quæ tamen in Deo substantia ipsa Dei sunt.*) Benè autem quod & alibi Christum imaginem Dei inuisibilis appellat. Nunquid ergo & hic qua in effigie eum Dei col-

C locat, æquè non erit Deus Christus verè, si nec homo fuit verè in effigie hominis constitutus? Vtrobique enim veritas necesse habebit excludi: si effigies, & similitudo, & figura phantasmati vindicabitur. Quòd si in effigie, & imagine, qua filius Patris verè Dei prædicatus est; etiam in effigie, & imagine hominis, qua filius hominis, verè hominem inuentum. Nam & inuentum, ratione posuit, id est, certissimè hominem: quod enim inuenitur, constat esse. Sic & Deus inuentus est per virtutem, sicut homo per carnem: quia nec morti subditum pronuntiasset, non in substantia mortali constitutum. Plus est autem quod adiecit; & mortem crucis. Non enim exaggerat atrocitatem, extollendo virtutem subiectionis, quam imaginariam phantasmate scisset; frustrato potius eam, quàm experto, nec virtute

D functo in passione, sed lusu.

Similiter & frustra Christus tantâ inculcatione exaggerasset: Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus, qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, &c. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, &c. Panis quem ego dabo, caro mea est, &c. Accipite & manducate: Hoc est enim corpus meum, &c. & Paulus stultè pro frusto panis & vini gutta, pro nuda figura traditum sibi à Domino dixisset, &c. Et pro signo & figura tantum examé & probationem indixisset, sub reatu corporis & sanguinis Domini, si effigies, figura, signum panis, cælestis panis veritatem contentam non habuisset. *Sic Augustinus* 5. Aug.

E *l.83.qq.quæst.12.* Si phantasma, inquit, fuit corpus Christi, fefellit Christus. Etsi fallit, veritas non est. Est autem veritas Christus, non igitur phantasma fuit corpus eius.

Nemo ergo dubitet de veritate carnis & sanguinis Christi in Sacramento, licet vocetur à Patribus signum & figura corporis eius realis, aut mystici; qui absque præiudicio consubstantialitatis filij eum cum Paulo vocat figuram & imaginē substantiæ Patris. De qua Athanasius oratione contra Gentes circa f. Potentia, inquit, Patris dicitur, & Sapientia, & Ratio: non ex eo quòd aliqua ex parte istarum rerum

Err. Imput. Tert. & Aug.

HHHhh iij

communionem adipiscatur, aut ista aliunde aduentitia, & superuentitia eius naturam imbuant; quales sunt qui istarum rerum participes fiunt, ac propterea sapientes, fortes, rationales efficiuntur: sed quòd per se sit ipsissima Sapientia illa, per se illa ipsissima ratio ac propria potentia Patris, illa ipsa lux, illa ipsa veritas, illa ipsa iustitia, illa ipsa virtus, & character, & iubar, & imago, &, vt compendio dicam, fructus Patris vndequaque perfectus, ac solus filius, & per omnia similis imago Patris. *Hilarius item l. de Synodis fidei Catholica contra Arianos Anathemate 3. probat imaginis nomen non contradicere consubstantialitati filij*: Si quis audiens vnigenitum filium, inuisibilis Dei similem, non dixcrit essentiæ filium, qui est imago Dei inuisibilis, cuius imago & iuxta essentiam intelligitur, quasi non vere dicens filium: anathema sit. Indiscreta, inquit, confirmatur indissimilisque natura. Cùm enim vnigenitus filius, & imago inuisibilis Dei sit: necesse est per speciem atque naturam similis essentia sit. Aut quomodo inter filium & Patrem natura discernitur generis indifferentis, cùm in his quæ Patris sunt propria, subsistens filius, per naturam in se genitam consistat, gloriæ scilicet, virtutis, potestatis, inuisibilitatis, essentiæ; atque ita in his paribus diuinitatis bonis intelligitur, neque ille minor esse cùm filius sit: neque hic præstare cùm Pater sit, cùm Patri filius & coimaginatus ad speciem sit; nec sit dissimilis in genere, quia diuersitatem substantiæ geniti ex substantia Patris, filij similitudo non recipit: & omnem in se diuinitatis paternæ, qualis & quanta est, formam, inuisibilis Dei filius, & imago complectitur: Et hoc verè est esse filium; paternæ scilicet formæ veritatem, cuimaginatæ in se naturæ perfecta similitudine retulisse. *Dicamus & nos anathema dicenti Eucharistiam nudam esse imaginem, signum vacuum, similitudinem inanem corporis & sanguinis Christi; quam nos Catholici, & propter veritatem Sacramenti, & mysterij, signum esse imaginemque & figuram rei sacræ, corporis sc. & sanguinis Christi visibiliter immolati in cruce: sed signum, figuram, imaginem rei sacræ, corporis einsdem & sanguinis, ingi & incruento sacrificio immolati Christi, quem indiuisibiliter, vt & inuisibiliter verè & propriè continet cum tota diuinitate, & concomitante indiuidua Trinitate, appellamus.*

Ambrosius pariter l. 1. de fide in expositione dogmatis Ariani, c. 3. Dissimilem, inquit, Patri dicunt esse Dei filium. Hoc si homini objiciatur, injuria est. Ex tempore cœpisse dicunt Dei filium, cùm conditor ipse sit temporum. Homines sumus, & esse nolumus temporales. Ex tempore cœpimus, & sine tempore futuros esse nos credimus, &c. Creatum dicunt. Quis authorem inter opera sua deputet, vt videatur id esse quod fecit. Negant verum Dei filium, negant omnipotentem, cùm fateantur omnia facta per filium, &c. *Et c. 4.* Sed quem potissimum legam? Eudoxium, Eunomium, an Arium, vel Ætium eius magistros? Plura enim nomina, sed vna perfidia. Impietate non dissonans, communione discordans: non dissimilis fraude, sed coitione discreta. (*Idem dicam de Capharnaïtis, Berengario, Caluino, cæterisque Sacramentarijs*,) &c. Apostolus dicit imaginem Patris filium esse, ait enim Coloss. 1. quòd ipse sit imago Dei inuisibilis, primogenitus vniuersæ creaturæ. Primogenitus, inquit, non primò creatus: vt & genitus pro naturâ, & primus pro perpetuitate credatur. Alibi quoque Apostolus as-

A seruit (*Hebr. 1.*) quòd ipsum posuit hæredem omnium, per quem fecit & sæcula; qui est splendor gloriæ, & character substantiæ eius. Imaginem Apostolus dicit, & Arius dicit esse dissimilem. Cur imago, si similitudinem non habet? In picturis homines nolunt esse dissimiles, & Arius dissimilem Patrem contendit in filio, & vult vt Pater dissimilem genuerit sibi, quasi impotens qui generare similem non potuerit, &c. Prophetæ dicunt Sap. 7. Splendor est lucis æternæ, & speculum sine macula Dei majestatis, & imago bonitatis illius. Vide quanta dicantur: splendor quòd claritas paternæ lucis in filio sit: speculum sine macula, quòd Pater videatur in filio:
B imago bonitatis, quòd non corpus in corpore, sed virtus in filio tota cernatur. Imago docet non esse dissimilem, character expressum esse significat, splendor signat æternum. Imago itaque non vultus est corporalis, non fucis composita, non ceris: sed simplex de Deo, egressa de Patre, expressa de fonte. Per hanc imaginem Philippo Patrem Dominus demonstrauit dicens: Philippe qui videt me, videt & Patrem, &c. Imago ista veritas est, imago ista iustitia est, imago ista Dei virtus est, non muta, quia Verbum est: non insensibilis quia Sapientia est: non inanis, quia virtus est: non vacua, quia vita est: non mortua, quia resurrectio est.

C *Ego vero quid de hæreticis sub figura, signi, imaginis, nominibus, diuina sapientiæ, potestati, veritati, bonitati illudentibus loquar? Cum Ambrosio memorato capite dicam:* Hæresis velut quædam hydra fabularum, vulneribus suis creuit. Et dum sæpè reciditur, pullulauit, igni debita, incendioque peritura. Aut velut quædam monstruosi Scylla portenti, in varias formas distincta perfidiæ, velut superuacuum Christianæ sectæ nomen obtendit. Sed quos in illo impietatis suæ freto miseros inter naufragia fidei repererit fluctuantes, belluinis succincta prodigijs, tetri dogmatis sæuo dēte dilacerat. Cuius speluncam, vt ferunt nautæ, cæcis latebris inhorrentem, omnemque eius viciniam
D ceruleis canibus inter perfidiæ saxa resonantem, clausa quodammodo præterire aure debemus. Scriptum est enim Eccl. 28. sepi aures tuas spinis. Et alibi: (*Phil. 3.*) Videte canes, videte malos operarios. Et iterum Tit. 3. Hæreticum post primam correptionem deuita, sciens quia subuersus est qui eiusmodi est. Itaque tanquam boni gubernatores quo tutius prætermeare possimus, fidei vela tendamus, Scripturarumque relegamus ordinem.

Quid ait Christus? Caro mea verè est cibus, &c. Negas potentiam eius qui cuncta de nihilo fecit verbo suo, posse verbo de pane corpus suum facere? Negas sapientem modum id præstandi inuenire posse? Quæ-
E *ris quomodo potest carnem suam dare ad manducandum? Negas bonum qui seipsum sub his speciebus & figuris, promissi tenax, communicare non velit. Imaginem putas? Est imago quidem, sed rei quam continet & verè præsentem inuisibiliter exhibet, repræsentatio? Imago ista veritas est. Caro mea verè est cibus. Imago ista iustitia est, qua iustus ex fide viuit. Imago ista Dei virtus est; vt inhabitet in nobis virtus Christi. Non muta, quia Verbum est, & verbo Verbi in Sacramento producta: de qua cum psalte canimus:* Audiam quid loquatur in me Dominus Deus. *Non insensibilis, quia sapientia est: O sapida scientia, aqua sapientia salutaris*, gustate & videte quoniam suauis est Dominus. *Non inanis, quia virtus est*, & panis sapientiæ & intellectus confirmans cor homi-

nis. *Non vacua, quia vita est, plena Deo viue & vero dicente:* Sicut misit me viuens Pater, & ego viuo propter Patrem, & qui manducat me, & ipse viuet propter me. *Imago denique non mortua, quia resurrectio est.* Qui manducat hunc panem viuet in æternum. Et ego resuscitabo eum in nouissimo die. *Ne ergo insultet libertinus & hereticus Tertulliano & Augustino optimo sensu & Catholico scribentibus Eucharistiæ Sacramentum signum esse, imaginem, aut figuram corporis Christi. Et nos iuxta Paulum dyudicemus corpus Domini, & accedentes ad altare, de quo edere non habent qui tabernaculo deseruiunt, cum psalte dicamus:* Iudica me Deus, & discerne causam meam de gente non sancta, ab homine iniquo & doloso (*heretico*) erue me. *E- Prosperum audiamus August. verbis concludentem sententia 189.* Ad altare Dei inuisibile, quò non accedit iniustus, ille peruenit, qui ad hoc præsens iustificatus accedit. Inueniet enim illic vitam suam, qui hic discreuerit causam suam.

An gratiæ per se efficacis doctrina in qua Tertulliano conformis est Augustinus tollat hominis libertatem, & inducat necessitatem Caluinisticam.

T*Ertullianus l. de Anima c. 21. vim diuinæ gratiæ per se efficacis, absque vlla tamen lege coactionis, aut necessitatis imposita humanæ libertati, expressis verbis extulit, & mutabilem per diuinam gratiam, ex malo in bonum iuxta Euangelium, hominis voluntatem.* Non dabit, inquit, arbor mala bonos fructus, si non inseratur: & bona malos dabit, si non colatur. Et lapides filij Abrahæ fient, si in fidem Abrahæ formentur. Et genimina viperarum fructum pœnitentiæ facient, si venena malignitatis expuerint. HÆC ERIT VIS DIVINÆ GRATIÆ, POTENTIOR VTIQVE NATVRA, HABENS IN NOBIS SVBIACENTEM SIBI LIBERAM ARBITRII POTESTATEM, quod (*liberum scilicet arbitrium*) *αὐτεξούσιον* dicitur; quæ cùm sit & ipsa naturalis, atque mutabilis; quoquò vertitur, naturâ conuertitur. Inesse autem nobis *τὸ αὐτεξούσιον* naturaliter, iam & Marcioni ostendimus, & Hermogeni. *Sic Patres Græci, authoresque probati, qui aliquid rectè de homine senserunt, liberum hominis arbitrium vocant quod ex natura sua, & per se habeat, vt hinc inde mutari possit, & Nazianzenus, hominem dicit τῷ αὐτεξουσίῳ τιμηθέντα, libero Arbit. honoratum, quòd non seruiliter vt bruta, sed per se regio veluti & spontaneo quocumque voluerit, flectatur arbitrio.*

Fatendum tamen est, saluâ licet hominis libertate, quam nec fato, nec necessitati, vel coactioni cuicumque subiacere credimus, per omnia subiecti S. Romanæ Ecclesiæ, & Innocentij X. Constitutioni sanctissimæ parentes, qua damnat, & anathematizat Tertiam propositionem, qua dicebatur: Ad merendum & demerendum in statu naturæ lapsæ, non requiri in homine libertatem à necessitate, sed sufficere libertatem à coactione: *Fatendũ inquam, est quod habet Catechismus Romanus, ex decreto Conc. Trid. & Pij V. Pontificis Maximi iussu editus, in expositione artic. 1. Symboli Apost. sub f. Omnia non solùm à Deo esse, sed & conseruari, & ad singulos qualibet agentia actus impelli, absque tamen vlla violentia, sed secundùm naturam, docuit etiam præmoueri.* Non solùm, inquit, Deus, vniuersa quæ sunt, prouidentiâ tuetur, atque administrat, verùm etiam quæ mouentur, & agunt aliquid, intimâ virtute, ad motum, atque actionem ITA IMPELLIT, vt quamuis secundarum causarum efficientiam non impediat, PRÆVENIAT tamen, cùm EIVS OCCVLTISSIMA VIS, ad singula pertineat, & quemadmodum Sapiens testatur, Sap. 8. Attingat à fine vsque ad finem fortiter, & disponat omnia suauiter. Quare ab Apostolo dictum est. Act. 17. Cùm apud Athenienses annuntiaret Deum, quem ignorantes colebant: non longè est ab vnoquoque nostrum: in ipso enim viuimus, & MOVEMVR, & sumus.

Et quidem cùm nihil fit à seipso, & nihil de nouo producatur sine Deo, non solùm res qualibet agens, à Deo fit, sed & eius actio, sine præmouente Deo, fieri non potest, cùm & ipsa fiat de nouo; quamquam indiderit Deus cuilibet agenti principium internum, quo possit agere, & moueri. Sed sicut, nisi Deo creante, & faciente, esse non potest: sic sine Deo præueniente, & impellente, in bonum, agere non potest. Nulla tamen, vi internâ diuinâ præueniente, fit illi violentia. Quia licet à fine ad finem, id est ab initio ad terminum actionis, attingat fortiter, impellens & mouens suauiter tamen disponit omnia, lapidem secundùm naturam deorsum mouens, vt ignem sursum; & hominis intellectum in verum, voluntatem in bonum suapte naturâ propensam præmouens, non vt instrumentum inanime, & nihil faciens; sed intellectum verè, & propriè intelligentem, & voluntatem verè proprieque & liberè volentem. Quòd si verum est in actionibus merè naturalibus, quantò magis in supernaturalibus? Tantùm ergo abest, vt humana libertas determinet gratiam, eamque faciat efficacem, quin potius gratia DEI per se efficax, libertatem hominis, in vero intelligendo, & bono volendo, & amplexando, verè & propriè reddit efficacem. Iuxta Paulum, de cogitationibus ipsis 2. Cor. 3. 5. Non quod sufficientes simus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis; sed sufficientia nostra (*Syr. virtus nostra*) ex Deo est. *De volitione, & opere, Phil. 2. 12.* Cùm metu, & tremore vestram salutem operamini. Deus est enim qui operatur in vobis, & velle, & perficere pro bona voluntate. *Syriaca lectio:* Deus enim ipse agit in vobis, vt & velitis, & perficiatis id quod vultis. *Vbi D. Thom. lect. 3.*

Excludit, inquit, quatuor falsas existimationes. Vnam, hominum credentium, quòd homo per liberum arbitrium possit saluari, absque diuino auxilio. Contra hoc dicit, Deus est qui operatur. Io. 14. Pater in me manens ipse facit opera. (*Quòd si & in ipso Christo, quanto amplius in nobis?*) Io. 15. Sine me nihil potestis facere. Alij omnino negant liberum arbitrium; dicentes, quòd homo necessitatur à fato, vel à prouidentia diuina. Et hoc excludit, cùm dicit in vobis: quia interius per instinctum mouet voluntatem ad benè operandum. Esa. 26. 12. Domine dabis pacem nobis: omnia enim opera nostra operatus es in nobis. Tertia Pelagianorum, sicut & primi, dicentium, electiones in nobis; sed prosecutiones operum, in Deo: quia velle est à nobis, sed perficere est à Deo. Et hoc excludit dicens: & velle, & perficere. Rom. 9. Non est volentis: sc. velle, sine auxilio Dei: nec currẽtis sc. currere: sed miserentis Dei. Quarta, quia Deus facit omne bonum in nobis: & hoc per merita nostra. Et hoc excludit, cùm dicit pro bona voluntate, scil. sua: non pro meritis nostris: quia ante gratiam Dei, nihil boni meriti est in nobis. Psal. 50. Benignè fac Domine in bona voluntate tua Sion. *Et quidem frustra Paulus diceret,* cum timore & tremore; *& vanè*

causam timoris subijceret, dicens: Deus est enim qui A operatur.

Qua enim causa timoris, & tremoris esset, si pro libito, quoticscumque vellemus, & bonum cogitare, & velle, & operari, & efficaciam gratia libero nostro arbitrio non subiecto gratia, vt vult Tertullianus, sed ipsam sibi subijciente, dare possemus? sed magna timoris causa, quòd totum pendeat à bona Dei voluntate; quòd Spiritus vbi vult spiret, *quòd* non omnium sit fides; *quòd* quem velit induret, & obcæcet, & auferat cor durum, *vel relinquat: rursum, si nil ageret liberum arbitrium, non dixisset,* vestram salutem operamini: *Nil detrahendum est libero arbitrio, sed longè amplius Deo, & eius gratia præmouenti est tribuendum. Vnde Augustinus l. 1. retract. c. 9. vbi fusè* B *exponit, qua initio, cùm adhuc Romæ esset, scripserat, in commendationem liberi arbitrij. Vbi inter cætera:*

S. Aug. In his, inquit, atque huiusmodi verbis meis quia gratia Dei commemorata non est, de qua tunc non agebatur, putant Pelagiani, vel putare possunt, suam nos tenuisse sententiam. Sed frustra hoc putant, voluntas quippe est, quâ & peccatur, & rectè viuitur, quòd his verbis egimus: voluntas ergo ipsa, nisi Dei gratia liberetur à seruitute qua facta est serua peccati, & vt vitia superet, adiunetur, rectè piéque viui à mortalibus non potest. Et hoc diuinum beneficium, quo liberatur, nisi eam præueniret, iam meritis eius daretur, & non esset gratia, quæ vtique gratis datur. Quod in alijs opusculis nostris satis egimus, istos inimicos gratiæ, nouos hæreticos refellentes. C Quamuis & in his libris, qui non contra illos omnino, quippe illi nondum erant, sed contra Manichæos conscripti sunt de libero arbitrio, non omnimodo de ista Dei gratia reticuimus, quam nefanda impietate conantur auferre. Diximus quippe in secundo libro, non solùm magna, sed etiam minima bona, non esse posse nisi ab illo, à quo sunt omnia bona, hoc est Deo, &c. Et alio loco: tu tantùm inconcussam pietatem tene, vt nullum tibi bonum, vel sentienti, vel intelligenti, vel quoquomodo cogitanti occurrat, quod non sit ex Deo, &c. & in libro 3. cùm dixissem, quod & Pelagium de meis opusculis vsum fuisse commemoraui; quis peccat in eo quod nullo D modo caueri potest? peccatur autem: caueri igitur potest. Continuò secutus adiunxi: & tamen etiam per ignorantiam facta quædam improbantur, & corrigenda iudicantur, sicut in diuinis authoritatibus legimus. Ait enim Apostolus, misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci. Ait & Propheta: delicta iuuentutis meæ, & ignorantias meas ne memineris. Sicut etiam necessitate facta improbanda, vbi vult homo rectè facere, & non potest, (*necessitatem intelligit, non omnimodam libertatis amissionem, sed pœnalem concupiscentiam qua licet inuiti ad malum trahimur, & à bono retrahimur; licet male nisi volentes & liberi, consentiamus, & bonum cum Dei gratia liberè item* E *amplecti possimus. Sed loquitur, de graui iuge imposito super omnes filios Adæ, à die ortus, ad diem exitus illorum.*) Nam vnde sunt istæ voces: non enim quod volo facio bonum, sed quod odi malum, hoc ago? Et illud, velle adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio? Et illud: caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, hæc enim inuicem aduersantur, vt non ea quæ vultis, faciatis? Sed hæc omnia hominum sunt, ex illa mortis damnatione venientium. Nam si non est ista pœna hominis, sed natura, nulla ista peccata sunt. Si enim non receditur ab eo modo A quo naturaliter factus est, ita vt melius esse non possit, ea quæ debet facit, cùm hæc facit. Si autem bonus homo esset, aliter esset. Nunc autem quia ita est (*post corruptionem naturæ in peccato Adæ*) non est bonus, nec habet in potestate vt bonus sit, siue non videndo qualis esse debeat (*propter ignorantiam*) siue videndo, & non valendo esse, (*propter infirmitatem voluntatis, & concupiscentiam rationi & libertati rectæ præualentem*) qualem se debere esse videt: pœnam istam esse quis dubitet? Omnis autem pœna si iusta est, peccati pœna est, & supplicium nominatur. Si autem iniusta est pœna, quoniam pœnam esse nemo ambigit, iniusto aliquo dominante homini imposita est. Porro quia de omnipotentia Dei, & iustitia B dubitare dementis est, iusta hæc pœna est, & pro peccato aliquo penditur, &c. Et alio loco: (*sc. l. 3. de lib. arb. c. 18.*) approbare falsa pro veris, vt erret inuitus, & resistente atque torquente calore (*alias dolore*) carnalis vinculi, non posse à libidinosis operibus temperare, non est natura instituti hominis, sed pœna damnati, &c.

Prosequitur eodem lib. & cap. retract. Quamuis, Aug. inquit, ignorantia, & difficultas, etiamsi essent hominis primordia naturalia, nec sic culpandus esset Deus, sed laudandus esset, sicut in eodem libro 3. disputauimus: quæ disputatio contra Manichæos habenda est, qui non accipiunt scripturas sanctas veteris instrumenti, in quibus originale peccatum narratur; & quidquid inde C in literis Apostolicis legitur, detestabili impudentia immissum fuisse contendunt à corruptoribus scripturarum, tanquam non fuerit ab Apostolis dictum. Contra Pelagianos autem hoc defendendum est, (*sc. per peccatum vitiatam esse naturam*) quod vtraque Scriptura commendat, quam se accipere profitentur. *Vbi vides contra Manichæos Scripturas respuentes, egisse ratione, & Deum irreprehensibilem probasse, licet hominem minus bonum condidisset, non tamen malum, quem vt sic, summè bonus creare non potuisset.*

Cæterùm quod spectat ad plenam, & perfectam libertatem, qua cum simplici gratia sufficientis auxilio Aug. *homo primo conditus rectus, vti poterat, eam non ad statum præsentem naturæ corruptæ retulit, eodem c. 9.* D *l. 1. retract.* Cùm, inquit, de libera voluntate rectè faciendi loquimur, de illa scil. in qua homo factus est, loquimur. Ecce tam longè, antequam Pelagiana hæresis extitisset, sic disputauimus, velut iam contra illos disputaremus. Cùm enim omnia bona, dicerentur ex Deo; id est, & magna, & media, & minima: In medijs quidem bonis inuenitur liberum voluntatis arbitrium, quia & malè illo vti possumus; sed tamen tale est, quòd sine illo rectè viuere nequeamus. Bonus autem vsus eius, iam virtus est quæ in magnis reperitur bonis, quibus malè vti nullus potest. Et quia omnia bona, sicut dictum est, & magna, & media, & mi- E nima, ex Deo sunt, sequitur vt ex Deo sit & bonus vsus liberæ voluntatis, quæ virtus est, & in magnis numeratur bonis. (*Ex proinde iuxta præmissa, quilibet actus bonus intellectus & voluntatis, nisi Deo & vi eius gratia præuia & impellente, fieri omnino non potest.*) Deinde dictum est; ex qua miseria peccantibus iustissimè inflicta, (*quia & intellectu & voluntate, hoc est libertate sana & integra, habente sibi subiectam sufficientem gratiam, qua inferiorem appetitum regere, & tentationi facilè resistere poterat, nulla adhuc concupiscentia abstrahente, & illiciente intrinsecus iustissimè nunc, carne concupiscente aduersus Spiritum, potentiori natura gratia, & vi*

A *eius prædomināti subiecta est, absque tamen coactione, & necessitate, vt bene agat.*) Ex qua, inquit, mise-
Aug. ria peccantibus iustissimè inflicta, liberet Dei gratia: quia sponte homo, id est libero arbitrio cadere potuit, non etiam surgere. Ad quam miseriam iustæ damnationis pertinet ignorantia, & difficultas quam patitur omnis homo ab exordio natiuitatis suæ, nec ab isto malo, nisi Dei gratia quisquam liberatur. Quam miseriam Pelagiani nolunt ex iusta damnatione descendere, negantes originale peccatum. *Nunc autem plerique licet agnoscant originale peccatum, fingunt sibi, reatu culpæ, & pœna æterna, per baptismum ablato, ita plenam restitutam esse fidelibus liberi arbitrij sanitatem,*
B *vt quandocumque libuerit, possint si velint, sine gratia efficaci, bene agere, siue sufficientem tantummodo gratiam, per suum liberum arbitrium reddere efficacem, quisquis autem hoc sentit, audiat Augustinum, lib. de prædest. sanct. c. 2. & 3.* Quasi componat homo cum Deo, vt partem fidei sibi vendicet, atque illi partem relinquat; & quod est elatius, primam tollit ipse, sequentem dat illi, & in eo quod dicit esse amborum, priorem se facit, posteriorem Deum. Non sic pius atque humilis Doctor ille sapiebat, Cyprianum beatissimum loquor, qui dixit, libro 3. ad Quirinum c. 4. in nullo gloriandum, &c. quod vt ostenderet, adhibuit Apostolum testem, dicentem; quid autem habes, &c. *Si iam post lapsum humana natura penes hominem est, vt gratiam sufficientem, omnibus à Deo datam, nulli penitus denegatam, quilibet propria libertate, absque alio adiutorio*
C *amplioris possit gratia reddere efficacem, nil in hoc differimus à primæuo statu Innocentiæ. Si idem nunc possumus, nec amplioris egemus gratia, vt quid eam petimus, quam in manu nostra & potestate tenemus? Si non plus post aduentum Christi accipimus gratiæ, quid erat necesse vt veniret Christus? Si Deus tantùm sufficientem porrigit gratiam, quam voluntate nostra facimus efficacem, cùm gratia efficax sit longè sufficiente præstantior, melius aliquid facit homo, præstat homo, quā Deus. Et vbi erit veritas verbi Dominici,* sine me nihil potestis facere? *ergo non potest, Christo veridico testante, sufficientem gratiā, sine adiutorio efficaci, humanum efficacem exhibere arbitrium. Non aduertunt Apostolum, non tantùm baptizatum, sed & vas electionis electum, sentientem in membris legem carnis,*
D *&c. Non quod vult bonum agentem, ex se non sufficientem cogitare; Deum operantem, & velle, & perficere, &c. Ad hæc respōdeo, ex doctrina S. Aug. de gratia efficaci, non tolli, sed magis confirmari veram hominis libertatem. Licet enim ex hypothesi, siue in sensu composito, supposito quod gratia per se efficaciter moueat, & impellat voluntatem ad actum amoris Dei, odij peccati, obedientiæ mandato Dei, &c. Implicet non moueri, & proinde determinatus sit ille actus; manet tamen semper libera voluntas, vt possit dissentire, si velit. Potentia itaque manet indifferens in se, licet actus sit determinatus. Si enim tunc occurreret menti aliud motiuum præualens, & concupiscentia suauitatis gratiæ præpolleret; procul dubio actus illos supernaturales libertas humana non exereret. Sed vt cum Tertullia-*
E *no retexam*: Hæc est vis diuinæ gratiæ, potentior vtique natura, habens subiectam sibi liberi arbitrij potestatem.

Vnde secundùm Euangelium, forti armato superuenit fortior, & omnia eius arma in quibus confidebat, eripit, *& prædominante concupiscentia, gratia cœlestis suauissima voluptate, nulla coactione, aut necessitate posita, in bonum & meritorium actum, liberrime, & secundùm naturam quàm maxime, verum suadendo intellectui, & bonum voluntati, allicit*

A *humanum arbitrium. Non aduertunt quomodo cum efficaci gratia stare, & saluari possit arbitrium liberum: nec vident totam salutem humanæ libertatis, per Spiritum gratiæ liberatricis, non solum à seruitute peccati liberari, sed & insuper redintegrata per Christum ad bonum libertate, in Adamo peccante debilitata, saluā semper ad vtrumlibet, etiam in actu determinato, potestate, pro naturali indifferentia sua, dum viuit in via, nulla coactione, nulla necessitate, sed pro suo libito liberrimè ferri. Quantum ad indifferentiam, in qua ponebant Pelagiani Dei in homine imaginem, de thesauro Augustini, noua simul, & vetera depromo; vetera inquam manuscripta, de nouo in lucem edita. Ex quamplurimis hæc pauca excerpo l. 5. operis perfe-*
B *cti cont. Iulianum sect. 38. Vbi Iulianus dixit*: Ideo, S. August.
inquit, potuit oriri mala voluntas, vt oriri posset, & bona: hæc libertas est, in qua se ratio exercet, propter quod ad imaginem Dei homo factus asseritur, per quam creaturis cæteris antecellit. Si ergo quod in homine mala voluntas potuit oriri, nihil est aliud quàm arbitrij libertas; ad hoc tantùm est, vt per eius insignia, cæteris antistet animantibus. Tu qui hanc possibilitatem profiteris, ideo fuisse in homine, non quia à Deo, sed quia de nihilo factus est, nouo dogmatis prodigio, illud nihil, id est antiquam inanitatem, tanti boni, id est liberi arbitrij causam pronuntias, &c. *Augustinus respondit.* Quid est, inquit, quod ita respondendum putasti, &c. Cùm ego non necessitatem tribuerim tali causæ, sed possibilitatem
C mali: quia non dixi, ideo esse ortum, sed ideo potuisse oriri ex bono malum; & accusasti tandiu nihil, & violentum fecisti nihil, quasi peccare Angelum & hominem ineuitabili necessitate cōpulerit nihil, &c. Possibilitatem dedi huic causæ, non necessitatem. Rationalis quippe creatura, cùm primùm facta est, ita facta est, vt si peccare nollet, nulla necessitate vrgeretur vt vellet, aut etiam non volens, id est inuita peccaret, & non quod vellet faceret bonum, sed malū quod nollet, hoc ageret. Vbi iam (*post Adæ peccatum exortā concupiscentiā*) non peccatum illud, quod simpliciter peccatum dicitur, sed etiam pœna peccati est. (*Quam nunc patimur.*) Veruntamen malè aliquid velle, vel mali aliquid etiam nolens facere
D omnino non posset, nisi de nihilo facta esset, id est si Dei natura esset. Sola enim Dei natura de nihilo facta non est, quia nec facta est, & ideo nullo prorsus modo mutari potest, &c. (*Potuit autem mutari in malam bona voluntas hominis creata, quia de nihilo facta est.*) Sed, inquis, ideo potuit oriri voluntas mala, vt oriri posset & bona. Quasi non cum bona voluntate sit factus, vel Angelus, vel homo. Factus est rectus, sicut dicit Scriptura: Non ergo quæritur, vnde in illo potuerit oriri bona voluntas, cum qua factus est; sed vnde mala, cum qua factus non est. Et tu dicis, non attendens quid dicas, ideo potuit oriri voluntas mala, vt oriri posset & bona: Et hoc putas ad naturam liberi arbitrij pertinere, vt possit vtrumque, & peccare scil. (*quod non est potestas, sed infirmitas, &*
E *defectibilitas ex nihilo procedens*) & non peccare. Et in hoc existimas hominem factum ad imaginem Dei, cùm Deus ipse non possit vtrumque. Neque enim demens quisquam dixerit, Deum posse peccare, aut tu dicere audes, Deum liberum arbitrium non habere. Dei ergo, non nihili munus est liberum arbitrium; sed in ipso Deo summum est arbitrium, qui peccare non potest. Quoniam si iniustus esse posset, etiā Deus non esse vtique posset: Si enim Deus est, consequentissimè iustus est, &

ideo summè maximéque habens liberum arbitrium. Peccare autem non potest Deus. Angelus ergo, vel homo propterea peccare potuit, ideo propterea isto Dei munere quod est liberum arbitrium malè vti potuit, quia non est Deus; hoc est de nihilo factus est à Deo, non de ipso Deo. Intellige, & tace; aut quod intellexeris, non autem quod non intellexeris, loquere. *Et ibid. sect.* 41. *vbi de mala hominis voluntate.* Quære, inquit, vnde orta sit, quam negare non potes ortam esse, quia negare non potes, non fuisse, & cœpisse: quære inquam, vnde orta sit, & inuenies ipsum hominem; ex illo quippe orta est voluntas mala, quæ in illo ante non fuit. Quære etiam qualis erat homo, antequam voluntas mala oriretur ex illo, & inuenies bonum; ea quippe voluntate factus est malus, qui antequam oriretur ex illo, talis erat, qualis à bono factus erat, id est bonus. Hoc est igitur quod ait meus Doctor, & tuus destructor Ambrosius, ex bonis igitur mala orta sunt: quod tu negando, & dicendo; rerum ratio non sinit, vt de bono malum, & de iusto iniustum aliquid proferatur: tantum adiuuas Manichæos, ad introducendam naturam mali, de qua dicunt oriri mala, vt te Patronum sui gratulentur erroris, nisi cum eis & ipse vincaris. Tu es enim qui mirabili eloquentia, vel potius amentia defendis paruulos, vt à Saluatore separes, (*negans eos originaliter peccasse, & gratia Saluatoris egere;*) sic oppugnas Manichæos, vt contra Saluatorem subleues. *Si enim peccatum à natura mali oritur, vel ab æterno nihilo, peccatum necessitate contraxit Adam, & ei non imputatur; nec proinde eguit Saluatore.*

S. August.

Necessitati Augustino impositæ, iam supra satisfactum est, vbi verba Catechismi Romani retuli, & exposui; & aliàs passim, vbi de gratia suauitate, nullam coactionem, aut necessitatem inferente, sed voluptatem plurimam insinuante tractaui, maxime, V. Gratia Dei, *num.* 3. *tomo* 2. *dicemus. Vide item dicenda Verbo* libertas hominis, *in Alphabeto errorum; vbi iuxta Concilium Trid. etiam de possibilitate mandatorum dicturi sumus; Nec Caluinisticâ necessitate, vel vt inanima instrumenta, nullam ex se motum habentia, sed propriè, & secundùm naturam suam, liberè homines agere probabimus. Bene autē ex se nō posse sine gratia, propter infirmatam peccato originali libertatem. Et hæc subijcio ex Augustino, l.* 3. *operis perfecti. cont. Iulianum, sect.* 113. *vbi respondet Iuliano dicenti:* Nomen libertati, captiuitatis negatione tribuendum, vt quoniam id quod liberum non erat, alteri de contrarijs cogeretur adhærere.

S. August.

Augustinus respondet. Quid aperta implicas loquacitate perplexa? Ad malum liber est, qui voluntate agit mala, aut opere, aut sermone, aut certè sola cogitatione. Hoc autem grandioris ætatis quis hominum non potest? Ad bonū autem liber est, qui volūtate bona agit, bona etiam ipse, aut opere, aut sermone, aut certè sola cogitatione; sed hoc sine Dei gratia nullus hominū potest. Quod si dicis aliquem posse, contradicis ei, qui dixit, sine me nihil potestis facere. Contradicis etiam ei qui dixit: non quia idonei sumus cogitare aliquid, &c. Puto quod aliquid boni, non mali, se dixit, non ex semetipso cogitare idoneum, sed ex Deo. De cogitatione autem bona, & sermo bonus est, & opus bonum. Ac per hoc qui cogitare aliquid boni idoneus non est ex semetipso, profectò nec loqui est idoneus, nec agere aliquid boni ex semetipso; sed si est SVB GRATIA, *sc. prædominante, imperante, subijciente voluntatem, sine coactione, sine necessitate, sed sub leni onere, iugo suaui, cum voluptate, proprijs obiectis intellectus & voluntatis, veri, & boni, suauiter, & secundùm naturam, licet supernaturaliter applicatis.*) Sufficientia eius ex Deo est. Vnde dictum est. Matth. 10. 20. Non estis vos qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis. Et Romanor. 8. 14. quotquot Spiritu Dei aguntur, hi sunt filij Dei. Hæc ergo intuens, neminem esse liberum ad agendum bonum, sine adiutorio Dei, dixi. *Quod adiutorium, & impulsus, non impedit, aut necessitat, aut cogit, sed vel ipso nomine, adiuuat liberum arbitrium; & impeditum, & vinctum soluit:* quia vbi Spiritus Domini, ibi libertas; *vbi charitas, nulla necessitas. Distinguit autem perlucidè August. statū naturæ integræ, & corruptæ, & peccatum primum quod homo in natura integra commisit, quod tantummodo peccatum erat, & non poterat esse pœna alterius præcedentis peccati, & merè liberum fuit, quod nulla concupiscentia pertrahente, & innata commisit; aliud autem quod iam corruptâ naturâ, lege in membris contra spiritum vigente committere tentatur, est pœna peccati. Sic enim August. l.* 5. *operis perfecti cont. Iulianum, sect.* 40. Angelus, & homo qui propterea peccauit, quia voluit, potuit & nolle peccare. Et ita homo creatus est, vt possit, & nolle, & velle, & quodlibet horum habeat in potestate. Sed aliud est originale peccatum, quod & si trahunt sine propria voluntate nascentes, tamen per voluntatem primi hominis ipsa est origo vitiata: sicut aliud etiam est in maiore homine; propter quod dicit: non enim quod volo facio bonum, sed quod nolo malum, hoc ago: nec tamen ista necessitas insanabilis est ei (*Deo per gratiam sananti liberum arbitrium, in quo mansit ad vtramque flexibilitas, in malum vtique ex seipso, sed in bonum non sine adiutore Deo cui dicitur*) de necessitatibus meis erue me.

S. Aug.

Et sect. 50. Attende, inquit, eum qui dicit, quod nolo malum, hoc ago; & responde vtrū necessitatē non habeat agendi malum quando quod vult non facit bonū, sed quod non vult malū hoc agit. Quod si Apostolo repugnare non audes, ecce homo à necessario, malè agens, dissensiones tuas dirumpit & dissipat: necessitate quippe malum agit, qui non vult & agit. Hoc autem quod nolens agit, si tantummodò concupiscere est carne, sine vlla mentis consensione, membrorumque operatione, mala est concupiscentia carnis, etiam si non ei consentiatur ad malum; quam tamen te laudare delectat. Si autem tantum cogitur iste qui clamat, hoc ago quod nolo malum, vt etiam sua membra exhibeat arma peccato, non solùm concupiscuntur à necessario mala, verùm etiam committuntur.

S. Aug.

Hoc loco non voluit S. Doctor dicere nos necessitate & coactione peccare, sed à malo concupiscentia, quod innati, coacti, necessitati velimus nolimus, ex Dei iustitia in pœnam peccati patimur, nos non tantum ad concupiscendum, sed etiā ad consentiendum, peccandumque acta pertrahi, illici, tentari, quanquam liberè, & plenâ voluntate, quia etiam sæpissime voluptate peccemus. Aliàs nec peccatum esset, si voluntariū non esset, vt nec in bono opere meritum. Et concludit: Quid est quod dicis, Ecce ego non quod volo facio bonum, sed quod nolo malum, hoc ago. Notum est, quòd homo primus voluntate malum egit, non necessitate: (*accipit semper necessitatem pro innata concupiscentia, infallibiliter absque sanante gratia, ad peccatum pertrahente; quam necessitatem non patiebatur*

tatur homo in statu innocentia (sed iste qui dicit, quod nolo malum, hoc ago, necessitate (*inclinatione natura corrupta*) se ostendit malum agere, non voluntate; & flens miserias suas, ridet diffinitiones tuas.

Aug.

Et rursum sect. 51. Iuliano dicenti : Vt possit malum, & bonum facere, necessarium est : vt autem malum faciat, non necessario, sed possibili suo debet. Vbi autem possibilitas est partis vtriusque, necessitas neutra est. Sic fit, vt nihil sit aliud peccatum, quàm voluntas agendi quod iustitia vetat, & vnde liberum est abstinere, &c. *Augustinus respondit :* Iam te omnino negligit, qui ea quæ tibi supra respondimus legit. Quoniam qui dicit, non quod volo facio bonum, &c. Necessitate se ad agendum malum premi, satis apertè indicat, & ostendit falsum esse quod dicis, vt malum faciat, non necessario; sed possibili suo, debet; & cætera talia quæ garris inaniter. Sic fit, vt illa diffinitio, qua dicitur, esse peccatum, voluntas agendi quod iustitia vetat; & vnde liberum est abstinere; illud peccatum complectatur, sicut iam superius dixi, quod tantummodo peccatum est; non quod etiam pœna peccati. Tali namque pœnâ, iste agebat quod nolebat malum, vnde illi si liberum esset abstinere, nequaquam diceret, non quod volo, &c. Sicut ergo nos agnoscimus hominem in corpore vitæ illius beatum, vbi habuit liberum arbitrium, quod vellet agere siue bonum, siue malum: (*nullâ tum à bono retrahente & in malum impellente concupiscentia mala*) sic & tu cognosce hominem in corpore mortis huius miserum, vbi perdita libertate perfecta audis eum dicere, non quod volo, &c. Miser ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? *Subjicit Paulus :* Gratia Dei, per Iesum Christum Dominum nostrum. *Aduerte dixisse, perditam libertatem, non absolutè destructam; sed infirmatam iuxta psaltem :* Infirmata est in paupertate virtus mea.

Cùm spoliatus thesauris innocentia, intellectus ignorantia, voluntas concupiscentiæ iugo in pœnam inobedientia mancipata est. Vnde factum est vt iam non ita plenè liber esset sicut erat prius ad cognoscendum verum, & amandum bonum. Ex quo fit vt tam necessaria sit illi gratia medicinalis Redemptoris ad singulos actus, vt aie Ep.107. ad Vitalem, vt peccato resistat, sine vt declinet à malo, & faciat bonum : *quàm ab innata iam, & factu necessaria, & naturali, corruptione peccati, inclinatur ad malum; cui infallibiliter assentietur, nisi diuina gratia per seipsam efficaci adiuuetur. Quid enim per se potest infirma natura, cui sola possibilitas, id est flexibilitas in bonum relicta est, nisi in illud à gratia sanante impellatur? Non sic tamen vt nihil agat, sed vt gratia oculum mentis sanante, videat & intelligat verum; & gratiâ concupiscentiam superante, & voluntatem charitatis dulcedine perfundente, ipsa verè & propriè eligat & diligat summum bonum.*

Aug.

Prosequitur, idem argumentum lib. 6. op. perfecti cont. Iul. sect. 17. Cùm quis ignorat quod facere debeat, & ideo facit, quod facere non debeat, non ei fuit liberum abstinere (*intellige perfectè liberum*) vnde abstinendum esse non nouerat. Itemque ille qui, vt dicitis, non origine, sed consuetudine premitur, (*quam supra l. 5. sect. 59. iuxta doctos dixit esse secundam naturam, cui & comparat violentiam pœnalem summi illius maximique peccati primi hominis, in omnibus qui erant in lumbis eius, per eius concupiscentiam exorturi;*) vt exclamet, non quod volo, &c. Quomodo ei liberum est, abstinere ab eo malo quod non vult, & facit; & odit, & agit? His autem pœnis carere, si esset in hominum potestate, non Deus rogaretur, & contra cæcitatem, vbi ei dicitur. Psal. 12. 4. Illumina oculos meos. Et contra iniquam cupiditatem, vbi ei dicitur. Psal. 118. Non dominetur mihi omnis iniquitas. Porrò si etiam ista peccata non essent, quia non ab eis liberum est abstinere, non diceretur Psal. 24. 7. delicta iuuentutis meæ, & ignorantiæ meæ ne memineris. Non diceretur. Iob. 14. 17. signasti peccata mea in sacculo, & adnotasti (*Pagn. ex Hebr. signata est ligamine forti pœna præuaricationis meæ, & addidisti pœnam pœna*) si quid inuitus admisi. *Sicut legunt Sept. Idem iam dixerat tom. 4. lib. Annot. in Iob.* 14. Inuitum, inquit, errare, pœna peccati est. Et quidem mons cadens defluit (*Iob. ibid. versu* 18.) Ita & homo ex altitudine & firmitate sua cecidit: & petra veterascit in loco suo, vt homo in genere suo, & conditione sua : & alluuione frequentium gurgitum, quasi & homo ita ad exilitatem perductus est, cùm crebris cupiditatum alluuionibus atteritur. *Quid ad rimas peccati originalis aptius?*

S. Aug.

Lubet amplius & clarius locum Pauli per Augustinum explanare l. 1. de nuptijs & concupisc c. 27. Agit, inquit, aliquid concupiscentia carnis, & quando (*etiam*) non exhibetur ei vel cordis assensus vbi regnet, vel membra, vel arma quibus impleatur quod iubet. Agit autem quid, nisi ipsa desideria mala & turpia? Non enim si bona & licita essent, eis obedire prohiberet Apostolus, dicens : Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, ad obediendum desiderijs eius. Roman. 6. Non enim ait, ad habenda desideria eius : sed ad obediendum desiderijs eius : vt quoniam sunt in alijs maiora, in alijs minora, prout quisque in hominis interioris nouitate profecerit, in hoc agonem iustitiæ pudicitiæque seruemus, ne illis obediamus: vt tamen nec ipsa sint desideria, velle debemus, etiamsi in corpore mortis huius id obtinere non possumus. Hinc enim & alio loco idem Apostolus loquens, velut ex suæ personæ introductione nos instituit dicens. Roman. 7. Non enim quod volo hoc ago, sed quod odi illud facio : id est concupisco: quia & hoc nollet facere, (*sc. concupiscere*) vt esset omni ex parte perfectus. Si autem quod nolo, inquit, hoc facio, consentio legi, quoniam bona est; quia hoc & illa non vult, quod & ego nolo. Non vult enim vt concupiscam, quæ dicit Exod. 20. Non concupisces : & ego nolo concupiscere. In hoc itaque consentiunt voluntas legis, & mea. Verùm quia concupiscere nolebat, & tamen concupiscebat, sed eidem concupiscentiæ nequaquam consentiendo seruiebat, adiunxit atque ait; nunc autem iam non ego operor illud (*ipsum concupiscere*) sed id quod inhabitat in me peccatum. *Id est pœna peccati, fomes ille, & concupiscentia relicta, etiam in Apostolo. Pergit sequenti capite :* Multum autem fallitur homo, qui consentiens concupiscentiæ carnis suæ, & quod illa desiderat decernens facere & statuens, putat sibi adhuc esse dicendum, non ego operor illud, etiamsi oderit, quia consentit. Simul enim est vtrumque: & ipse odit, quia malum esse nouit: & ipse facit, quia facere statuit. Iam verò, si & illud addat quod Scriptura prohibet, dicens : neque exhibueritis membra vestra arma iniquitatis peccato : vt quod facere statuit in corde, etiam corpore compleat; & ideo dicat, non ego operor

August.

illud, sed quod habitat in me peccatum: quia A cùm id decernit, & facit, & displicet sibi; tantùm errat, vt nec seipsum agnoscat, quando cùm ex toto ipse sit, & corde statuente, & corpore implente, adhuc seipsum esse non putat. *Captiuitatis autem huiusmodi nexus multiplicantur, & compedes aggrauantur, cùm malo non tantum illo corrupta natura, corpore peccati, fomite concupiscentia quam inuiti, velimus, nolimus, ad mortem vsque necessariò portamus, vt etiam nolentes secundùm appetitum superiorem & rationalem, concupiscamus tamen secundùm inferiorem carnalem, cui tamen non nisi volentes & liberi consentimus: si consensum prabemus, iam annulum vnum catena nostra seruitutis teximus. Cùm* B *verò per corpus & actu peccatum implemus, alium annulum fabricamus. Cùm actus multiplicamus, catenam porrigimus, & malo habitu velut aliâ superadditâ captiuitate implicamur.*

Tantum porro abest vt hac voluntaria necessitas, inuitum ac nolentem impellat & cogat ad peccandum, quinimo facilius & habitu, liberiusque peccatur, cùm voluntati voluptas additur. Ex aduerso, cum gratia efficaci ad bonum virtutis impellenti consentimus, nulla vis, coactio nulla, vel necessitas violat libertatem; imò quo pluribus gratiis actualibus, secundum naturã rationalem, nos ad perfectionem nostram, finem & beatitudinem, quam omnes appetunt, mouentibus assentimur, quò plures actus virtutis, suauiter & delectabiliter, gratiâ ad singulos actus datâ, operamur, malos sen- C *sim habitus exuentientes, & nos catenis prius voluntariis, filio veritate intellectum liberante, Spiritu sancto bonitate sua concupiscentiam malam minuente, Patris omnipotentiâ infirmitatem natura roborante, liberiores in dies euadimus. Et qui prius inuiscatis glutino concupiscentia duabus alis, pedibusque laqueo prapeditis, ignorantia, & concupiscentia, a diabolo decepti*, à propria concupisceotia abstracti & illecti, *verum & solidum bonum, nec agnoscebamus, nec amabamus*, sed mundum totum in maligno positum, & quæ in mundo sunt, charitatem Patris non habentes, adulteri diligebamus, *& volentes, & liberi, etiam cum voluptate eligebamus: subitò conuersi retrorsum cum Iordane, toto impetu reducibus* D *aquis in caput, & originem ac principium nostrum, & bonorum omnium fontem Deum optimum maximum,* in odorem vnguentorum eius tracti *nullá necessitate vel coactione, sed voluntate, libertate plenissima, quin etiam voluptate currimus. Quis enim intellectus inuitus prima ac summa veritati se subiicit? Qua voluntas summo bono coacta seruit? Quis auarus thesauro, ambitiosus Imperio, voluptuosus obiecto pulcherrimo, & sensuum omnium deliciis sibi propositis inuitus, necessitatus, coactus, & non lubens & volens afficitur? Qua auis caneâ vel laqueo expedita pro sua libertatis modulo libero aëre non gaudet, non exultat? Sic authori gratia & libertatis sua gratulabatur psaltes Regius: qui cùm prius sub catenarum pondere capti-* E *uum se ingemeret*: Funes peccatorum circumplexi sunt me. Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauatæ sunt super me.

Qui instanter orabat, rugiens à gemitu cordis sui. *Ps.24.17.* Tribulatiooes cordis mei multiplicatæ sunt, de necessitatibus meis erue me. *Tandem liberatori gratulatus.* Dirupisti, inquit, vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis. Anima nostra sicut passer erepta est, de laqueo venantium. Laqueus contritus est, & nos liberati sumus, *& quo adiutore?* Adiutorium, inquit, nostrum in nomine Domini.

Dicat ipse Augustinus liberam captiuitatem suã, & captiuam libertatem, l.8.conf.c.5. Suspirabam, S.Aug. inquit, ligatus, non ferro alieno, sed meâ ferrea voluntate. Velle meum tenebat inimicus, & inde mihi catenam fecerat, & constrinxerat me. Quippe ex voluntate peruersa, facta est libido: & dum seruitur libidini, facta est consuetudo: & dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas. Quibus quasi ansulis quibusdam sibimet innexis, vnde catenam appellaui, tenebat me obstrictum dura seruitus. Voluntas autem noua, (*en initium gratia, sufficientis quidem ad volendum, sed non satis efficacis, ad perficiendum*) quæ mihi esse cœperat, vt te gratis colerem, fruique te vellem, Deus, sola certa iucunditas (*& quidni ea fruenda violentum & coactum, aut necessitati violenta subiectum?*) Nondum erat idonea ad superandam priorem vetustate roboratam. Ita duæ voluntates meæ, vna vetus, alia noua, illa carnalis, illa spiritalis, confligebant inter se, atque discordando dissipabant animam meam. Sic intelligebam ipso experimento meo, id quod legeram quomodo concupisceret caro aduersus spiritum & spiritus aduersus carnem, &c. Frustra condelectabar legi tuæ secundùm interiorem hominem, cùm lex alia in membris meis repugnaret legi mentis meæ, & captiuum me duceret in legem peccati, quæ in membris meis erat. Lex enim peccati est violentia consuetudinis, quâ trahitur, & tenetur etiam inuitus animus, eo merito, quo in eam volens illabitur. Miserum ergo me, quis liberabit me de corpore mortis huius, nisi gratia tua per Iesum Christum Dominum nostrum?

Sed quomodo solutus sit hâc catenâ, dicam, cum exposuerit ipse versiculum Ps.30. Quia respexisti hu- S.Aug. militatem meam, saluam fecisti de necessitatibus animam meam. Quæ sunt, inquit, necessitates vincendarum vetustissimarum, & annosarum malarum consuetudinum? Vincere consuetudinem, dura pugna, nosti. Vides quàm malè facias, quàm detestabiliter, quàm infœliciter; & facis tamen. Fecisti heri, facturus es hodie. Si sic tibi displicet cùm disputo, quomodo displicet tibi, cùm cogitas? & tamen facturus es hoc. Vnde raperis? Quis te captiuum trahit? An illa lex in membris tuis repugnans legi mentis tuæ? Clama ergo, infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum: & impletur in te quod modo diximus; ego autem in Domino speraui, exultabo & iocundabor in tua misericordia, quia respexisti humilitatem meam, saluam fecisti de necessitatibus animam meam. Vnde enim facta est salua de necessitatibus anima tua, nisi quia respecta est humilitas tua? Nisi prius humiliareris, nõ te exaudiret, qui te à necessitatibus liberaret. Humiliatus est qui dixit, infœlix ego homo, &c. Non sunt humiliati, qui ignorantes Dei iustitiam, & suam volentes constituere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. *Id est gratia iustificanti, & ad iustitiam ampliorem, ad singulos actus virtutis excitanti, vt qui iustus est, iustificetur adhuc, & quantò per gratiam subiicientem sibi liberum arbitrium, fit Deo subiectior, tantò à necessitatibus pristinis cupiditatum & consuetudinum malarum fit liberior. Vnde Augu-* Aug. *stinus ibidem.* Cupiditates, inquit, nostræ quando validæ sunt, & quando eis seruimus, necessitates vocantur. Liberante autem Deo animam nostram de necessitatibus nostris, quid erit quod in nobis teneat inimicus, vt concludamur, in manibus eius? Statuisti in loco spatioso pedes meos. Certè angusta via est: laboranti angusta est,

amanti lata est. Eadem quæ angusta est, lata fit. In spatioso dicit posuisti pedes meos, ne angustiati pedes mei irent in se, & incurrendo in se, deijcerent me. Ergo quod ait, posuisti in spatioso pedes meos: planè fecisti mihi facilem iustitiam, quæ mihi erat aliquando difficilis, hoc est posuisti in spatioso pedes meos.

Aug.

Sed iucundius est ipsum audire confitentem libro nono, confess. capite primo. Domine, ego seruus tuus, ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ. Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis. Laudet te cor meum, & lingua mea, & omnia ossa mea dicant, Domine quis similis tui? Dicam, & responde mihi, & dic animæ meæ, salus tua ego sum. Quis ego, & qualis ego? Quid non mali ego? An facta mea, aut si non facta, dicta mea, aut si non dicta, voluntas mea fuit? Tu autem Domine bonus, & misericors, & dextera tua respiciens profunditatem mortis meæ, & à fundo cordis mei exhauriens abyssum corruptionis. Et hoc erat totum, nolle quod volebas & velle quod nolebas. Sed vbi erat tam annoso tempore, & de quo imo altoque secreto euocatum est in momento liberum arbitrium meum, (*viden etiam in abysso corruptionis liberè noluisse quod volebat Deus, & voluisse quod nolebat. sed vide, quam liberè etiam & suauiter sit conuersus*) quo subderem ceruicem leni iugo tuo, & humeros leui sarcinæ tuæ, Christe Iesu, adiutor meus, & redemptor meus? Quàm suaue mihi subitò factum est carere suauitatibus nugarum, & quas amittere metus fuerat, iam dimittere gaudium erat. Eijciebas enim eas à me vera tu, & summa suauitas: Eijciebas, & intrabas pro eis omni voluptate dulcior, sed non carni & sanguini: omni luce clarior, sed omni secreto interior: omni honore sublimior, sed non sublimibus in se. Iam liber erat animus à curis mordacibus ambiendi, & acquirendi, & volutandi, atque scalpendi scabiem libidinum: & garriebam tibi claritati meæ (*quasi auis laqueo liberata ad ortum solis*) & diuitijs meis, & saluti meæ, Domino Deo meo. *Quid ibi non suaue, non volupe, non liberum in bonis? Quid ibi necessum, quid coactum, quid violentum in gratia? Sicut prius dum in voluptatibus suis lubens & volens gaudebat & se sponte volutabat, voluntarias sibi catenas intexens, & liberè suam* venundatus sub peccato, *libertatem oppignerans.*

Quantum absit à necessitate Caluinistica mens Augustini, vnâ vel alterâ sententiâ conuincam. Caluinus enim l. 2. instit. c. 3. num 10. Deus, inquit, voluntatem mouet, non qualiter multis sæculis traditum est, & creditum, vt nostræ postea sit electionis, motioni aut obtemperare, aut refragari; sed illam efficaciter efficiendo. *Augustinus enim præcurrens Concil. Trid. electionem semper liberam relinquit voluntati,* vt possit dissentire si velit: *Licet ex hypothesi quod efficaciter moueat, actu nunquam voluntas dissentiat. Sic enim contra Caluinum antidotum præparauit, l. 5. de Ciu. c. 10.*

Aug.

Manifestum est, inquit, voluntates nostras, quibus rectè vel perperam viuitur, sub tali necessitate non esse. Multa vtique facimus, quæ si nollemus, non vtique faceremus, &c. Sunt igitur nostræ voluntates & ipsæ faciunt quicquid volendo facimus, quod non fieret si nollemus. *Et libro de gratia & libero arbitrio c. 20.* Gratia est quâ voluntas humana non tollitur, sed ex mala mutatur in bonam, & cùm bona fuerit, adiuuatur. *Proinde nec nisi volentem à Satana superari, sicut nisi volens à Dei gratia efficaci moueatur, scribens in Ps. 91. testatur.* Satanas fecit, di-

A cit, ipse mihi persuasit: quasi Satanas habeat potestem cogendi. Astutiam suadendi habet. Sed si Satanas loqueretur, & taceret Deus, haberes vnde te excusares. Modò aures tuæ positæ sunt, inter monentem Deum, & suggerentem serpentem; quare hac flectuntur, hinc auertuntur? Non cessat Satanas suadere malum: sed nec Deus cessat admonere bonum. Satanas autem non cogit inuitum. In tua potestate est consentire, aut non consentire. *Et l. 5. operis imperfecti cont. Iul.* Multa sunt quæ agunt homines mala à quibus liberum est abstinere. *Tandem vt lectori non sim onerosus, l. 3. de lib. Arbitrio c. 1.* In eo dissimilis (*motus sc. lapidis, motui voluntatis,*) quod in potestate non habet

S. Aug.

B lapis cohibere motum quo fertur inferius: Animus verò cùm non vult, non ita mouetur. Vt superioribus desertis, inferiora diligat. Et ideo lapidi naturalis est motus, animo verò iste voluntarius. Hinc est quòd lapidem si quis dicat peccare, quod pondere suo tendit in infima, non dicam ipso lapide stolidior, sed profectò demens iudicatur. Animum verò peccati arguimus, cùm eum conuincimus, superioribus desertis, ad fruendum inferiora præponere. Propterea quid opus est quærere, vnde iste motus existat, quo voluntas auertitur ab incommutabili bono, ad cōmutabile bonum; cum eum non nisi animi & voluntarium, & ob hoc culpabilem esse fateamur; C omnisque de hac re disciplina vtilis ad id valeat, vt eo motu improbato, atque cohibito, voluntatem nostram ad fruendum sempiterno bono, à lapsu temporalium conuertamus.

Cui conuictus respondet Euodius: Video, inquit, & quodammodo tango ac teneo vera esse quæ dicis. Non enim quicquam tam firmè atque intimè sentio, quàm me habere voluntatem, eaque me moueri ad aliquid fruendum. Quid autem meum dicam prorsus non inuenio, si voluntas, quâ volo, & nolo, non est mea. Quapropter cui tribuendum est, si quid per illam malè faciam, nisi mihi? Cùm enim bonus Deus me fecerit, nec benè aliquid faciam, nisi per voluntatem, ad hoc potius D (*benè agendum scil.*) datam esse à bono Deo, satis apparet. Motus autem quo huc atque illuc voluntas conuertitur, nisi esset voluntarius, atque in nostra potius potestate, neque laudandus cùm ad superiora, neque culpandus homo esset, cùm ad inferiora detorquet quasi quendam cardinem voluntatis. Neque omnino monendus esset, vt istis neglectis, æterna vellet adipisci: atque vt malè nollet viuere, vellet autem benè. Hoc autem monendum non esse hominem quisquis existimat, de hominum numero exterminandus est.

Licet autem eximiè vterque interlocutor, Augustinus & Euodius, ratiocinentur in his libris initio con- E *scriptis contra Manichæorum errorem naturam mali introducentem; plenam & integram à Deo ab initio homini datam libertatem; quâ posset pariter benè velle & malè; longè tamen aliter de libertate hominis, post eius lapsum pertractauit. Licet enim lapso, in vtrumque flexibilitas, indifferentia, & libertas relicta sit, vt possit vtrumque eligere & diligere: tamen ex corruptione peccati, ignorantia, & concupiscentia, in falsum & malum, intellectum & voluntatem peruertente, vt potenti & forti gratiâ indigeat, quâ & intellectus ab ignorantia, & voluntas à concupiscentia liberata, eligat & diligat verum bonum, & sibi gratia per se efficax, iuxta Tertullianum & Augustinum potentior vtique natura, vi sua subijciat liberam arbitrij potestatem, non coactione, vel necessitate, sed magna suauitate & voluptate faciens, vt tantò liberius velit*

A *quod secundùm naturam eius rationalem est, cognoscere sc. verum, & amare summum bonum. Ita enim* S. Aug. *l. 1. retract. c. 9. præfatum locum expositurus, præmonuerat:* De gratia, inquit, Dei, quâ suos electos sic prædestinauit, vt eorum, qui iam in eis libero vtuntur arbitrio, ipse etiam præparet voluntates, nihil in his libris disputatum. *Libro autem de gratia Christi, c. 12.* Hæc, inquir, gratia qua virtus in infirmitate perficitur, prædestinatos, & secundùm propositum vocatos, ad summam perfectionem, glorificationemque perducit. Quâ gratiâ agitur, non solum vt facienda nouerimus verùm etiam vt cognita faciamus: nec solum vt diligenda credamos, verùm etiam vt credita diligamus. B *Vnde & orat Ecclesia.* Deus à quo bona cũcta procedunt, largire supplicibus tuis, vt cogitemus re inspirante quæ recta sunr, & re gubernante eadem faciamus. *Sic gratia captiuum & infirmum liberat arbitrium, & vincula intellectus, & voluntatis, cæcitatis, & concupiscentiæ soluit.*

Sed quid expressius ad seruitutem, & captiuitatem primana libertatis, quàm quod habet Apostolus, Roman, 7. 23. Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati quæ est in membris meis. *Vbi D. Thom. lect. 4.* Lex est fomes peccati: quia sicut lex inducit ad bonum faciendum, ita fomes inducit ad peccandum, &c. Ipsum peccatum, quod in peccante dominium accepit, ei legem imposuit, quæ est fomes, sicut Dominus seruo victo legem imponit. C Alia causa fomitis est Deus, qui hanc pœnam homini peccanti indidit, vt ratiooi, eius inferiores vires non obedirent. Et secundùm hoc, ipsa inobedientia inferiorum viriom quæ dicitur fomes, lex dicitur, in quantum est per legem diuinæ iustitiæ introducta, &c. Hæc autem lex duos effectus in homine habet. Primò namque resistit rationi, & quantum ad hoc dicit, repugnantem legi mentis meæ, id est legi Moysi, vel legi naturali, quæ naturaliter menti indita est. Secundus effectus est, quòd hominem in seruitutem redigit: & quantum ad hoc subdit, & captiuantem me, vel captiuum me docentem secundùm aliam literam, in lege peccati. Lex autem peccari captiuar hominem dupliciter; vno modo, hominem peccatorem, per consensum, & D operationem; alio modo, hominem sub gratia constitutum quantum ad concupiscentiæ motum. Infœlix ego homo. Quod quidem est per peccatum, quod in homine habitat, siue quantum ad carnem tantùm, sicut in iusto: siue etiam quantum ad mentẽ, sicut in peccatore. Prou. 14. Miseros facit populos peccatum. Et Psalmus: Miser factus sum & curuatus sum (*qui rectus factus eram*) vsque in finem. Quis me liberabit, &c. Videtur conquestio esse desiderantis, secundùm illud Psalmi: Educ de carcere animam meã. Deinde cùm dicit, gratia Dei, &c. respondet quæstioni: noo enim homo proprijs viribus potest liberari à corporis corruptione, nec etiam animæ, quamuis consentiat rationi contra peccatum, E sed solùm per gratiam Christi; secundùm illud. Io. octauo. Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis.

Concludamus hanc partem eximia autoritate Innocentij I. quam profert Augustin. lib. 6. operis perfecti sect. 11. S. August. Hic etiam, inqoit, persistenti tibi, atque asseueranti, libertatem benè agendi vel malè, suo malo vsu perire non posse, respondeat, & B. Papa Innocentius, Romanæ Antistes Ecclesiæ, qui rescribens in causa nostra Episcopalibus Concilijs Africanis: Liberum, inquit, arbitrium olim ille perpessus, dum suis inconsultios vtitur bonis, cadens, in præuaricationis profunda demersus, nihil quemadmodum exinde surgere posset, inuenit: Suaque in æternom libertate deceptus, huius ruina latuisset oppressus, nisi eum post, pro sua gratia, Christi releuasset aduentus. Videsne quid faciat per ministrum suum CATHOLICA FIDES? Vide possibilitatem standi, & cadendi, sic habuisse hominem, vt si cecidisset, non eadem possibilitate, qua ceciderat, surgeret; culpam scilicet sequeote supplicio. Propter quod, Christi gratia, cui miserabiliter estis ingrati, quæ iacentem releuaret, adoenit. In alia quoque Epistola, quam de vobis ipsis scripsit ad Numidas: Ergo, inquir, Dei gratiam conantur auferre, qoam necesse est, etiam restitota nobis status pristini libertate quæramus. (*Vt baptizatis non sufficiat, per Christum erutos esse de seruitute diaboli, & macula peccati originalis ablutos, nisi continuò gratiæ actualis influxu, operetur in nobis Deus, & cogitare, & velle, & operari, pro bona sua voluntate.*) Audis restitui libertatem, & non perijsse contendis; atque humana voluntate contentus, diuinam non petis gratiam, quam libertas nostra, etiam in statum pristinum restituta, sibi esse intelligit necessariam. Quæro autem à te, vtrum iam in pristinum statum ita fuerit restituta libertas eius, qui dicit, non quod volo ago, &c. Et velle adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio. Et quibus dicitur Galat. 5. 17. Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, vt non quæcunque vultis, illa faciatis. Puto quod non vsque adeo desipis, vt in his dicas esse status pristini libertatem. Et tamen si nulla ei esset, id quod sanctum, & iustum, & bonum est, nec velle potuissent. Sunt enim quos peccare ita delectat, vt noliot, oderiotque iustitiam, quam nec velle aliquis potest, nisi paretur voluntas à Domino (*Prou. 8. iuxta 70.*) vt ad perficiendam iustitiam præcedat desiderium voluntatis, & paulatim effectus potestatis accedat, alijs citius, alijs tardius vnicuiq; sicut Dñs dedit, qui solus potest hominis salutem reparare, atque augere iam perditam, & donare etiam hoc, VT IAM PERIRE NON POSSIT, &c. Redimunrur ergo (*de seruitute, captiuitate, necessitate, vt supra;*) quicunque redimuntur ab eo qui venit quærere quod perierat: & qui anteqoã veniret, per fidem ipsam, (*qua ex Paulo non est omnium*) redemit, quâ credebatur esse venturus. Redimuntur autem in libertatem beatitudinis (*quâ plenè liberat electos Deus à peccato, à concupiscentia, à morte, corruptione, tentatione, & omni miseria*) sempiternam, vbi iam peccato seruire non possint. Nam si tu dicis, boni, malique voluntarij possibilitas, sola libertas est, non habet libertatem Deus, in quo peccandi possibilitas ooo est. Hominis verò liberum arbitrium congenitum, & omnino inamissibile si quærimus, illud est, quo beati omnes esse volunt, etiam hi, qui ea nolunt quæ ad beatitudinem ducunt.

Quod & inculcat ibidem sect. 12. Immutabilis, S. Aug. inquit, cum qua homo creatus est & creatur, illa libertas est voluntatis, qoâ Beati omoes esse volumus, & nolle non possumus. Sed hæc, vt beatus sit quisque, non sufficit, nec vt viuat rectè, per quod beatus sit: quia non ita est homini congenita libertas mutabilis voluntatis, qua velit, possitque benè agere: sicur congenita est, qua velit beatus esse, quod omnes volunt, & qui rectè agere nolunt.

S. Aug. *Et ibidem* : Beatus, inquit, Ambrosius, in vmbra vitæ dicit Adam esse factum, de qua posset cadere, non necessitate, sed voluntate. In qua vtique si maneret, acciperet eam vitam, cuius illa vmbra erat, quam sancti accepturi sunt, ex qua omnino cadere non poterunt. *Hanc & nos habere nusquam negauit Augustinus, qui vbique nos voluntate libera peccare testatus est, licet non ita plena, qua peccauit Adam, nullâ concupiscentiâ abstractus & illectus, cui nos inuiti ex iusta peccati pœna subiecti, non integra, sicut Adam sed valdè infirmata libertate longè pronius faciliusque peccamus. Vnde & cum Paulo clamamus.* Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Non quod volo bonum hoc ago, &c. *A quo loco periculum metuens*

S. Aug. *Augustinus serm. 43. de verbis Domini*: Periculosè, inquit, auditur, si non intelligitur. Multi concupiscentijs carnalibus & damnabilibus victi committunt quæque facinora atque flagitia, & immunditijs pessimis volutantur, quod turpe est etiam dicere; & dicunt isti ista verba Apostoli. Vide quid dicit Apostolus, vt non ea quò vultis faciatis. Roman. 7. Nolo facere, cogor, compellor, vincor, facio quæ nolo, sicut ait Apostolus, quia caro concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem, vt non illa quæ vultis faciatis. Videtis quàm periculosè auditur, si non intelligatur. Videtis quemadmodum pertineat ad officium Pastoris opertos fontes aperire, & aquam puram innoxiam sitientibus ouibus ministrare.

Noli ergo vinci quando pugnas, &c. Si spiritus concupiscit aduersus carnem luctam video, victum non video. Pugna est, concupiscit caro aduersus spiritum; delectat adulterium, fateor quia delectat: sed spiritus concupiscit aduersos carnem, delectat & castitas. Ergo vincat spiritus carnem, aut certè non vincatur à carne, &c. Sed delectat & adulterium, contradicatur, resistatur, repugnetur. Non enim non habes vnde pugnes? Deus tuus in te est, spiritus bonus datus est tibi: & tamen permittitur ipsa caro concupiscere aduersus spiritum, (*imò ex D. Thoma supra ex lege iustitia diuina, & iugo imposito necessario portatur, licet non nisi liberè consentiatur.*) Suggestionibus prauis & delectationibus genuinis. Fiat quod ait Apostolus Roman. 6. Non regnet peccatum in vestro mortali corpore. (*Vides imperium quo regina libertas cùm adiutorio gratia imperantis & liberè sibi subijcientis hominis voluntatem, regno peccati repugnas & vincit.*)

Non dixit, non sit, iam enim est ibi: quod ideò peccatum vocatur, quia merito peccati contigit. Non enim in Paradiso caro concupiscebat aduersus spiritum, aut erat ibi ista pugna, vbi pax erat sola: sed factâ transgressione, postquam homo noluit seruire Deo, & donatus est sibi, nec sic donatus sibi, vt possit saltem possidere se: sed ab eo possessus, à quo deceptus; cœpit caro concupiscere aduersus spiritum, &c. Spiritus Dei est qui pugnat in te aduersus te, aduersus illud quod est in te contra te, &c. Dedit tibi Deus potestatem per Spiritum sanctum vt membra tua teneas. Surgit libido, tene tu membra, &c. tene pedes, ne eant ad illicita, tene manus ab omni scelere, tene oculos ne malè attendant, tene aures ne verba libidinis libenter audiant, tene totum corpus, tene latera, tene summa, tene ima. Quid facit libido? Surgere nouit, vinci non nouit? *Viden vt per omnia Augustinus & libertatis, & gratia perpetuus assertor est, nec gratia vel peccato necessitatem Calui-nisticam imposuit humano arbitrio, quod tam liberè bene agere potest, & mereri, quàm male operando seipsum in æternum damnare.*

An hæreticorum fundamentum facta sit Augustini doctrina, sicut & Tertulliani.

TErtullianus hæreticum se & schismaticum ore proprio & calamo confessus est. Diuisionem enim suam ab Ecclesia Romana, secessum à fide Catholica & ad partes Montani recessum scripsit, libro aduersus Praxeam, cap. 1. Vbi & Summum Pontificem arguit, quòd litteras pacis Montano & Prophetissis eius datas reuocauerit, vrgente Praxea. Idem, inquit, tunc Episcopum Romanum agnoscentem iam Prophetias Montani, Priscæ, Maximillæ, & ex ea agnitione pacem Ecclesijs Asiæ & Phrygiæ inferentem, falsa de ipsis Prophetis, & Ecclesij seorum adseuerando, & præcessorum eius authoritates defendendo, coëgit & litteras pacis reuocare iam emissas, & à proposito recipiendorum charismatum concessare. *Augustinus ex aduerso, vt supra vidimus, Summis Pontificibus fuit semper acceptus*; quem ne leuis quidem suspicionis læuæ rumor aspersit.

Cum quibus pacem inuiolato fœdere Catholica doctrina conseruauit. Tertullianus autem praciato libro, & capite, suam à Catholicis, quos Psychicos vocat, factus videlicet ipse spiritalis, infami Apostasia defectionem, exultans in rebus pessimis, & ponens os suum in cælum *glorians confitetur*: Et nos quidem, inquit, postea agnitio Paracleti, atque defensio, disiunxit à Psychicis. *Et libro de Monogamia c. 15.* Quæ igitur hîc duritia nostra, si non facientibus voluntatem Dei renuntiamus? Quæ hæresis, si secundas nuptias, iuxta adulterium iudicamus? Quid est enim adulterium, quam matrimonium illicitum? *Et de pudicitia c. 1.* Erit igitur & hic aduersus Psychicos titulus, aduersus meæ quoque sententiæ retro penes illos societatem, quò magis hoc mihi in notam leuitatis obiectent. Nunquam societatis repudium, delicti præiudicium est. Quasi non facilius sit errare cum pluribus, quando veritas cum paucis ametur. Atenim me non magis dedecorabit vtilis leuitas, quàm ornarit nocens. Non suffundor errore, quo carui; quia caruisse delector, quia meliorem me, & pudiciorem recognosco. Nemo proficiens erubescit. Habet & in Christo scientia ætates suas, per quas deuolutus est & Apostolus. Cùm paruulus, inquit, essem, tanquam paruulus loquebar, tanquam paruulus sapiebam. At vbi vir sum factus, ea quæ paruuli fuerant, euacuaui.

Augustinus, non retrorsum conuersus, ex quo Manichæos deseruit, nec cum Tertulliano fascinatus, aut cum Galatis; non obediuit veritati, nec de luce fidei, in tenebras erroris turpiter retrocedens, sed vt iusti semita quasi lux procedens, creuit vsque ad perfectum diem. *Senior factus, simul doctior & sapientior, in causa quammaximè gratia, libertatis, & prædestinationis, euasit. Profectum in his suum dilucidè, sicut suum Tertullianus defectum impudenter, agnouit. Libro de bono perseuerantia c. 12. vbi de Pelagianis.* Ipsi, inquit, potius Dei gratiam fato in paruulis tribuunt, qui dicunt fatum esse, vbi meritum non est: nulla quippe merita etiam secundùm ipsos Pelagianos possunt in paruulis inueniri, cur alij eorum mittantur in regnum, alij alienentur à regno. Sicut autem nunc vt ostenderem gratiam

ra præsciuit. Qui legunt hæc, si intelligunt, agant Deo gratias: qui autem non intelliguut, orent, vt eorum ille sit Doctor interior, à cuius facie est scieotia & intellectus. QVI VERO ERRARE ME EXISTIMANT, ETIAM ATQVE ETIAM DILIGENTER QVÆ SVNT DICTA CONSIDERENT, NE FORTASSIS IPSI ERRENT.

Stupendum plane post hæc, quomodo possint errores in his maxime argumentis Doctori gratiæ ab Ecclesia prædicato, & toties commendato, imputari, vel qua securitate sanctissima & defæcatissima doctrina eius impugnari. Sed parum est: cùm eum, eiusque famam eousque legamus publicari, vt hæreticorum veluti Patriarcha, quod de Philosophis ait Tertullianus, facculorum seriem aduersario texente, declaretur; cuius scriptis gaudeant, cuius dogmatibus hæreses suas farciant hæresum conditores. Fuerit hoc sane impune licitum in Platonem Septimio, qui libro de Anima c. 18. de Platonis ideis agens. Vult, inquit, Plato esse quasdam substantias inuisibiles, incorporales, supermundiales, diuinas & æternas, quas appellat ideas, id est formas, exempla & causas naturalium istorum manifestorum, & subiacentium corporalibus sensibus: & illas quidem esse veritates, hæc autem imagines earum. Relucent ne iam hęretica semina Gnosticorũ & Valentinianorum? Hinc enim arripiunt differentiam corporalium sensuum, & intellectualium virium, quam etiam parabolæ decem virginum adtemperant: vt quinque stultæ, sensus corporales figurauerint, stultos videlicet, quia deceptui faciles: sapientes autem, intellectualium virium notam expresserint; sapientium scilicet, quia contingentium veritatem illam arcanam, & supernam, & apud pleroma constitutam, hæreticarum idearum Sacramenta.

Augustinum pariter inter stultas deputat, & velut sal infatuatum foras mittit, vtique deinceps conculcandum. Quid dico? Condiendis hæreticorum somnijs Augustini sal censetur aptissimum. Adeò vt cum Tertulliano prosequar non illepide, si non flere magis in argumento tam lugubri, quàm ridere liceret. Libro de Anima c. 23. Doleo bonâ fide Platonem omnium hæreticorum condimentarium factum. *Verum hæreticorum genium Scripturas & Patres corrumpentium probè callebat Tertullianus. Libro de Resurr. c. 47.* Ipsius etiam Solis radio scripta, isti lucifugæ Scripturarum, *in tenebras vertunt. Et cont. Hermog. c. 19.* Occasiones sibi sumunt quorundam verborum, vt hæreticis ferè mos est, simplicia quæque torquere. *Et ibid. c. 27.* Hæ sunt argutiæ & subtilitates hæreticorum, simplicitatem communium verborum torqoeotes in quæstionem. *Et contra Praxeam c. 20.* Si quid de Scripturis ad sententiam suam (*facit scil.*) excerpent, cætera nolentes iotueri, &c. *Tum profert tres breues locos quibus abutuntur Praxeans ad probandam confusionem personarum.* His, inquit, tribus capitulis, totum instrumentum vtriusque testamenti volunt cedere, cùm oporteat secundùm plura, intelligi pauciora. Sed proprium hoc est omnium hæreticorum. Nam quia pauca sunt, quæ in sylua inueniri possunt, pauca aduersus plura defendunt. *Ita prorsus factum est, & etiamnum fit tam ab hæreticis, quàm alijs aduersarijs Augustini. Paucula quædam, eaque perperam intellecta, vel ab ipsomet retractata, vel clarius exposita testimonia, aduersus libros integros ne volumina dicam locorum armare non erubescunt, quibus sanam per omnia, Orthodoxam ac Catholicam doctrinam Sanctissimi Doctoris impugnent.*

Ego verò, duos tantùm, aut tres authores, ad eorum, si non correctionem, saltem confusionem profero. Hieronymum inprimis, Ep. 25. ad Augustinum supra memorata ex industria retexens, quod ad causam hæreticorum faciat. Contra flantes ventos ardore fidei perstitisti, maluistique quantum in te fuit, solus liberari de Sodomis, quàm cum pereuntibus cõmorari. Scit quid dicam prudentia tua. Macte virtute, in orbe celebraris; Catholici TE CONDITOREM ANTIQVÆ RVRSVM FIDEI (*ab Apostolis tradita, maxime circa gratiam veram ac gratis datam*) VENERANTVR ATQVE SVSPICIVNT. Et quod signum maioris gloriæ est, OMNES HÆRETICI DETESTANTVR; & me pari persequuntur odio; vt quos gladijs nequeunt, VOTO INTERFICIANT. Incolumé & mei memorem te Christi Domini clementia tueatur, Domine venerande, & beatissime Papa. *Quantum à condimentario hæreticorum abfuerit Augustini doctrina, & infatuato sale, expressis magnus ille & eloquens Ecclesiæ Nolanæ Paulinus Antistes, Epist. 31. apud Aug.* O verè sal terræ, quo præcordia nostra, ne possint sæculi vanescere errore, condiuntur. O lucerna dignè supra candelabrum Ecclesiæ posita, quæ latè Catholicis vrbibus, de septiformi ligno pastum oleo lætitiæ lumen effundens, DENSAS LICET HÆRETICORVM CALIGINES DISCVTIS, ET LVCEM VERITATIS, A CONFVSIONE TENEBRARVM SPLENDORE CLARIFICI SERMONIS ENVCLEAS. Vides frater vnanime, admirabilis in Christo Domino, & suspiciende, quàm familiariter agnouerim te, quanto admirer stupore, quàm magno amore complectar, qui quotidie colloquio litterarum tuarum fruor, & oris tui spiritu vescor. Os enim tuum, fistulam aquæ viuæ, & venam fontis æterni merito dixerim, quia fons vitæ aquæ salientis in vitam æternam Christus effectus est. Cuius desiderio sitiuit in te anima mea, & vbertate tui fluminis inebriari terra mea coocupiuit. Ideoque cùm hoc Peotateucho tuo (*quinque libris aduersus Manichæos scriptis, quos ipsi dono miserat*) contra Manichæos me satis armaueris, si qua in alios quoque HOSTES CATHOLICÆ FIDEI MVNIMINA COMPARASTI, quia hostis noster, cui mille nocendi artes, tam varijs expugnandus est telis, quàm oppugnat insidijs, quæso PROMERE MIHI DE ARMAMENTARIO TVO, ET CONFERRE, NON ABNVAS ARMA IVSTITIÆ. *Quid Cassiodorum referam in Prolog. Psalmorum, sic Augustinum ab omni erroris labe purgantem?* Est, inquit, litterarum omnium egregius Magister: & quod in vbertate rarum est, cautissimus disputator. Decurrit quippe tanquam fons purissimus nulla fæce pollutus, sed in INTEGRITATE FIDEI PERSEVERANS, NESCIT HÆRETICIS LOCVM DARE, vnde sese possiot aliqua colluctatione defendere TOTVS CATHOLICVS, TOTVS ORTHODOXVS INVENITVR, ET IN ECCLESIA DOMINI suauissimo nitore resplendens, superni luminis claritate radiat.

Extat & in calce operum D. Irenæi conflictus Arnobij Catholici, & Serapionis, de Deo Trino & vno, duabus in Christo substantijs in vnitate personæ; gratiæ & liberi arbitrij concordia. *Operâ Reuerendi Patris Francisci Feuardentij Ordinis Minorum in facultate Parisiensi Doctoris Theologi, ex antiquissimo manuscripto Monasterij Diui Iacobi Leodij in lucem editus anno 1595. Quem quidem Arnobium, non illum fuisse conuincit qui sub Diocletiano septem libros aduersus gentes edidit; tum ob magnam stili diuersitatem, tum propter Arianorum, Photinia-*

aorum, Nestorianorum reprehensionem : Augustini autem, Ambrosij, Cyrilli, Alexandriai, Damasi & Leonis laudem. Patat itaque & conijcit rectè huac esse Arnobium, qui breues Commentarios scripsit in Psalmos : tum ex acie animi, breuitate stili neglecti, tum ex sensibus & verbis, eisdemque hæresibus refutatis, denique ex concursu ætatis cum Leone Pontifice. Accedit, inquit, Alcuini Caroli Magni præceptoris huiusmodi testimonium Epistol. ad Flauium Marium. Arnobius, inquit, in conflictu quem habuit cum Serapione, rubum posuit masculini generis, &c. Quę hîc, inquit Feuardentios, ad verbum reperiuntur. *Alium locum profert eiusdem Alcuini l. 6. contra Felicem Vrgelitanum.* Ar- B nobius vir acris ingenij, in conflictu quem cum Serapione habuit. *Vnde colligit ante Alcuini tempora falsissimè tributum hunc conflictum S. Augustino, citabatur enim hoc titulo :* Contra Arianos Augustinos in altercatione Arnobij & Serapionis. *Concludit autem Feuardentius, in hoc libello:* Omnia pia, Orthodoxa, & aduersus nouos Arianos, Nestorianos, Pelagianos commodissima sub finem itaq; huius conflictus, *vbi de Aug. eiusque doctrina est sermo:* Serapiō dixit: testor Deum quia sollicitudini meæ vniuersa ambiguitate eliminas, si de his eius mihi diffinita proferas, & de omnibus quæ transacta sunt euidentia eius adferas documenta. Fateor enim, me eius assertiones ita probatas habere, vt seipsum ore suo hæreticum detegat, qui Augustinum putauerit in aliquo re- C prehendendum eloquio. Arnobius dixit : meo sensu locutus es. Nam ea quæ eius nunc profero, ac si SACRATISSIMA APOSTOLORVM SCRIPTA, SIC CREDO, ET TENEO ET DEFENDO. (*Nec mirum eum supra Hieronymus Epist. 30. apud August. scripserit : certè quidquid dici potest, & sublimi ingenio de Scripturarum sanctarum hauriri fontibus a te positum, atque dissertum est.*) Ait enim, inquirens in diuinis Scripturis, quid sit gratia, vtrum liberum arbitrium esset gratia, siue gratiam esse peccatorum, (*id est, iustificantem & remissiaam peccatorum,*) siue gratiam esse legis præcepta, & nihil eorum cognoui, quæ per administrationem Spiritus sancti pertineant ad D concupiscentias tentationesque vincendas, quam ditissimè effundet super nos qui ascendit in cælum, & captiuans captiuitatem dedit dona hominibus. Hinc & oramus, vt peccatorum tentationes superare possimus, & Spiritus Dei, vnde pignus accepimus, adiuuet infirmitatem nostram. Qui autem orat & dicit, ne nos induci patiaris in tentationes, non vtique id orat vt homo sit, quod est naturâ: neque id orat, vt habeat liberum arbitrium, quod iam accepit cùm creatur ipsa natura: neque orat peccatorum remissionem, quia hoc superius dicitur, dimitte nobis debita; neque orat vt accipiat mandatum, sed orat planè vt faciat mandatum : orat vt non peccet, hoc est, ne quid faciat mali : quod pro Corinthijs orat Apostolus dicens: oramus autem ad Deum, ne quid faciatis mali. Vnde satis apparet, quia ad non E peccandum, id est ad non malefaciendum, quamuis esse non dubitetur liberum arbitrium voluntatis, tamen eius potestas non sufficiat, nisi adiuuetur infirmitas. Ipsa igitur oratio, est clarissima gratiæ testificatio. Hæc ille confiteatur qui denegat, & eum gaudemus siue rectum, siue correctum. Distinguenda ergo est lex & gratia, lex non iuberet, nisi esset voluntas, nec gratia iuuaret, nisi esset infirmitas. Iubetur vt habeam intellectum, vbi dicitur, nolite fieri sicut equus &

A mulus, &c. Et tamen oramus vt habeamus intellectum, vbi dicitur; da mihi intellectum vt discam mandata tua. Iubetur vt habeamus sapientiam, vbi dicitur : stulti aliquando sapite : & tamen oramus, vt habeamus sapientiam, vbi dicitur : si quis vestrûm indiget sapientiâ, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat, & dabitur ei. Iubemur habere continentiam, vbi dicitur: contine teipsum; & tamen oratur, vt habeamus continentiam, vbi dicitur: Cùm scirem quia nemo potest continens esse nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapientiæ, scire cuius esset hoc donum, & accessi ad Dominum, B & deprecatus sum eum. Postremò, ne nimium longum sit cuncta percurrere, iubemur vt non faciamus mala, vbi dicitur : Declina à malo, & fac bonum ; & tamen oratur vt non faciamus malum, vbi dicit Apostolus : oramus autem ad Dominum, ne quid mali faciatis. Iubemur vt non faciamus malum; & faciamus bonum, vbi dicitur : Declina à malo, & fac bonum : & tamen oratur vt faciamus bonum, vbi dicitur : Non cessamus pro vobis orantes, vt ambuletis dignè Deo, in omnibus beneplacentes Deo, & in omni opere bono. Si ergo agnoscimus voluntatem, cui hæc præcipiuntur : sic debemus agnoscere gratiam, quomodo sine Dei gratia, quæ implere cupimus, nullum sortiuntur effectum. Serapion di- C xit : quomodo magna hæc assertio sancti viri tanta est æquitate subnixa, vt contra hæc mentis bono venire non possit? Nosse cupio, si etiam de his quæ anteriori tempore egimus, tali ab eo fuerint sensu vel sermone definita.

Ad hæc, quis Serapionem, aut Arnobium, tam præclarum Augustino testimonium reddentes, MENTIS S.Aug. HOMO, *audeat, aut velit arguere? Aliquis fortè Arnobium dicet videri tanquam hæreticam censuisse Augustini de prædestinatione sententiam, dum scriberet in Psalm. 108. & 117. Sed benè profectò res habet, quod aduersarius non asserat, censuisse, sed* videri censuisse *Nec enim eadem lingua* maledixisset, & benedixisset Augustino, idemque fons dulcem & amaram aquam manasset. *Verba ipsa Arnobij quæ* D *aduersarius ex industria subticuit, in medium proferamus, & nihil prorsus eo ipso Augustino aduersari videamus. Ita enim scribit in suo commentariolo explicans breuiter versum Psalm. 108.* Dilexit maledictionem, & veniet ei, &c. Dilexit, inquit, maledictionem Adæ, quæ per Christum aufertur, & veniet ei : noluit benedictionem quæ per Christum affertur, & vtique elongabitur ab eo. Nota ex arbitrio euenisse vt nollet : PROPTER HÆRESIM, quæ dicit Deum alios prædestinasse ad benedictionem, alios ad maledictionem. Hic enim ex dilectione sua maledictionem habere probatur, & nolle suum benedictionis præmium non habere. Vnde & adiecit, quod ipse se induerit maledictionem sicut vestimentum. Sicut enim per fidem dicitur nobis, Christum induistis : ita per infidelitatem induit se homo maledictum, id est diabolum, qui intrat, sicut aqua sanctis, ad libe- E randum, ita istis ad necandum. Et sicut oleum sanctis, ad exhilarandum; ita impijs ad tribulandum : fitque eis ipsa maledictio sicut vestimentum quo induti sunt, & sicut zona qua præcinguntur.

Certè non aduertit aduersarius totum Augusti- Aug. *nianam esse Arnobiam, qui hic potius eius sententiam confirmat, quam condemnat. Et dum plenius differo tractare de errore siue hæresi imposita Augustino circa prædestinationem ad malum, de quo proprio*

verbo

verbo fusius acturi sumus : nunc in rem Arnobij pauca prælibo quæ lectori erudito sufficient. Notat ex arbitrio euenisse vt nollet *reprobus scilicet benedictionem, hoc est gratiam, quæ per Christum affertur. Egregiè, & ad mentem penitus Augustini, & Catholicæ veritatis. Siue enim de infantibus, sine baptismi gratia in peccato originali morientibus sermo est : quanquam dici non possit, eos proprio quo per ætatem vti non possunt, arbitrio noluisse benedictionem gratiæ per Christum allatæ, & voluisse maledictionem peccati originalis quæ est maledictio Adæ, in quo omnes peccauerunt : tamen vt rami in radice, riui in fonte, membra in capite, libero arbitrio peccante, & benedictionem ab omnibus elongante, & maledictionem omnibus suis posteris liberè eligente, & diligente, liberè peccauerunt. Si de adultis loquimur, ipsi certè propria libertate peccant, & peccato originali peccata actualia libere superaddunt, & maledictionem sponte induunt sicut vestimentum, ponuntque voluntate sua obicem peccati liberi, à quo possent continere si vellent, nulli enim nisi sua propria libidine & libertate volentes peccant. Per maledictionem itaque, maledictum peccatum intelligit, quod est causa maledictionis æternæ pœnæ, in qua cùm sit ordo optimus & laudatione dignissimus diuinæ iustitiæ, quæ neminem à benedictione gratiæ & gloriæ exclusit ab æterno ; sicut neminem æternæ pœnæ addixit & destinauit nisi præscito & cognito finali eius peccato, siue originali, siue actuali proprio: Arnobius Augustini sententiam de vtraque prædestinatione, siue ad gloriam ex gratia gratuita & sine præscientia meriti electis conferendam: siue ad pœnam pro peccatis præscitis, iustissimè reprobis inferendam; quibus in extremo iudicio dicet .* Discedite à me maledicti in ignem æternum : qui paratus est Diabolo & Angelis eius: *Statim causam iustæ maledictionis pœnæ, maledictioni culpæ debitæ subijciet.* Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare, &c.

Quod vtique voluntate & libertate facere noluerunt, sicut & contraria peccata vsuræ, rapinæ, &c. Libertate commiserunt. Errat ergo aduersarius Augustini, dum sibi videre videtur Arnobium hæresim damnare Augustini. Sed damnat hæresim dicentium Deum authorem peccati ; qui alios prædestinarit ad bonum virtutis, quod neu ipsi liberè eligant & diligant; quæ proinde sine vllo merito bonorum operum, quia sine libero arbitrio, quasi mero prædestinationis suæ fato, in bonum impulsi egissent, quidquid boni fecissent. Sicut alij ex aduerso à Deo prædestinati ad malum, siue maledictionem peccati, vi suæ prædestinationis, necessitate compulsi, & per hoc æternis supplicijs, non voluntarij peccati merito, sed prædestinationis æternæ fato, ad malum, siue maledictionem ineuitabilem peccati, necessitate vrgente destinati. Quod impium, blasphemum & hæreticum est : sicut & tantam hæresim imponere Augustino, criminis nomen condignum non inuenio ; nec ego sine crimine, de Arnobio viro Laudatissimo, Doctissimo, in Augustinum affectissimo, audeam suspicari.

Alter Arnobij locus ab aduersario citatus ex eius Commentario in Psal. 117. Omnino & per omnia Catholicam sapit Augustini doctrinam, quam ad eam confirmandam lubens hoc loco subscribam. Sic enim exponit versum Psalmi , Bonum est confidere in

Aug. Domino, quam confidere in homine. *Vbi dixerat Augustinus:* Nemo, inquit, bonus nisi solus Deus; & cùm videatur adiuuare homo vel Angelus; cùm hoc vera dilectione faciunt, ille per eos facit, qui eos pro modo eorum bonos fecit, &c. Fortitudo mea & laus mea Dominus, &c. Qui ergo, inquit, cadunt, cùm impelluntur, nisi qui

A sua sibi fortitudo, & sua sibi volunt esse laudatio, &c. Quapropter cuius fortitudo & laudatio est Dominus, tam non cadit, quàm non cadit Dominus ; & ideo factus est eis in salutem : non quia ipse aliquid factus est quod ante non erat: sed quia ipsi cùm in eum crederent, facti sunt quod non erant : & iam ipse non sibi, sed illis, quod auersis à se non erat, salus cœpit esse conuersis.

Arnobius autem sic fusius : Nota, inquit, tibi confidentiam quam teneas Christiane. Noli confidere in te ; noli dicere sic te liberum habere arbitrium, vt tu tibi in teipso confidas. Habes quidem liberum arbitrium, sed noli de eo præsumere ; de Deo præsume, quia vinci non potest:

B nam liberum arbitrium vinci potest. Bonum est confidere in Domino, quam confidere in homine, aut in principibus. Si enim confidas in Domino, tunc poteris dicere : omnes gentes circumdederunt me, & in nomine Domini vltus sum eos. Hoc libertas arbitrij dicere non potest : aut si dixerit, docebo eam apertè mentiri, aut certè ab initio sæculi det mihi, qui sine Dei auxilio euaserit, siue visibiles, siue inuisibiles inimicos. Attende etiam in auxilio positis quid accidat. Impulsus sum, inquit, versatus sum, vt caderem, & Dominus suscepit me. Et subiungat si potest, (*quia sine gratia Dei non potest, sine qua nihil potest*) fortitudo mea & laus mea, libertas arbitrij, & ipsa facta est mihi in salutem. Hoc si non potest di-

C cere, imo quia non potest iustè dicere, dicat se à Domino suscipi, & fortitudinem omnem auxilijs diuinis adscribat. Eius enim dextera fecit virtutem, si quam in nobis habemus. Eius dextera exaltat nos ex inferno inferiore. Ipse facit vt viuamus, & non moriamur, vt narremus opera eius. Ipse castigans castigat nos in misericordia, & morti non tradet nos. Nunc fortè audiat me prædestinationem docens, & arbitrium hominum infringens, (*alludit ad præmissam hæresim de prædestinatione necessitatem imponente humanæ voluntati,*) putet me libertatem arbitrij ita excludere, vt peccantes existimem Dei abiectione peccare, (*quasi ex prædestinatione in malum peccans non possit illud euitare, sed necessario peccare cogatur.*) Quod

D peccamus nostri arbitrij docebituri, quòd contemnimus gratiam. Vide quanta libertas est arbitrij tui: negatur à seruo Dominus : vt dicat homo Deo : nolo tibi credere : & faciat sibi templum, vbi idolum colat, aut Synagogam, vbi suum abneget Saluatorem. Quod ergo malum facimus, per libertatem incurrimus: quia non dignatur Dominus iustus coacta seruitia. Si verò aliquid boni fecerimus, imputabimus largitori, qui bona omnia ad se confugientibus præstat, secundùm illud quod ipse dignatus est repromittere : omnis qui petit accipit, & qui quærit inuenit, & pulsanti aperietur. Pulsemus ergo, & cum Propheta in isto Psalmo cantemus ; aperite mihi portas iustitiæ, & ingressus in eas confitebor Domino. Hæc nos clamamus adminiculis auxilijsque diuinis : (*quia nescimus quid petamus, nisi Spiritus adiuuans infirmitatem nostram postulet pro nobis, id est postulare faciat gemitibus inenarrabilibus.*) Vnde nobis vox responsionis eorum videtur auditi : Hæc porta quam pulsatis, non est hominis libertate concessa, sed est in Domini auxilio constituta, & soli iusti introibunt per eam. Confiteamur ergo Domino, quoniam ipse exaudit nos, & ipse nobis efficitur in salutem.

Nec magis vrget, quod ait aduersarius; Bedam ex-

Arnobio testimonia, & ex ipso eius adducere psalterios A *cum & Alcumus coætaneus Beda eidem suum suffragium conferat, & Hieronymus superstits Augustino. Quod si Laurentio & Rustico idem opus inscripsit, non his profectò qui cum Augustino Concilio Carthaginensi interfuerunt, sed alijs ipsorum cognominibus. Cæterùm Bellarminus libro de Script. Eccl. hunc conflictum probat his verbis* Arnobius, inquit, non ille qui scripsit contra Gentes, & sub Diocletiano floruit, sed alius iunior, qui paulò post S. Leonem Papam vixisse videtur, scripsit librum titulo conflictus Catholici cum Seraplone, de Deo Trino & vno: Item de duabus in Christo substantijs in vnitate personæ: Itē de gratię & liberi arbitrij concordia, qui libri editi sunt. B Neque est improbabile huius Arnobij iunioris esse Cōmentarios in Psalmos, qui sub Arnobij nomine circumferuntur: de quibus vide quæ diximus supra in Arnobio, sæculo tertio. *Hi porro Commentary, post dictum conflictum editi sunt, & inserti tomo quinto, parte tertia magna Bibliothecæ Patrum editionis Coloniæ Agrippinæ, anno* 1618. *in quo Authores sæculi quinti repositi sunt, & scripta Præfati Arnobij libros S. Prosperi consequuntur; quod & indicium est secundùm compilatores Coloniensis Vniuersitatis Theologos, hunc Arnobium Prospero coætaneum, vel saltem eodem sæculo floruisse.*

Sed his non obstantibus aduersus Augustinum instatur ex Vincentij Lyrinensis testimonio, quantacumque sit Augustini Catholicitas, hæreticos de more sapiarum, obscuris eius locis immersos sub eius velut vmbra latitasse. C Cū sub alieno nomine hæresim concinnare machinantur, captant plerumq; veteris cuiuspiā viri scripta paulò inuolutiùs edita, quæ prō ipsā sui obscuritate, dogmati suo quasi congruant. *Ne erat hoc imprimis hæreticorum ingenium Tertul. cùm scriberet de Pudic. capite 16.* Est hoc solemne peruersis, & idiotis, & hæreticis, alicuius capituli ancipitis occasione, aduersus exercitum sententiarum instrumenti totius armari. *Ita planè & ad Augustinum appositè, cuius volumen integrum, ne dicam tomum, ex quibusdam pauculis sententiis cernimus impugnari, & vt cum eodem Tertulliano de Epi-* D *stola prima ad Thessalonicenses scribente, de clarissimis Augustini de prædestinatione, gratia, & libero arbitrio scriptis loquar, de Resurr. capite 47.* Ipsius Solis radio putem scriptum, ita claret. *Quodcumque scripsit*, qualiter tandem accipiant lucifugæ isti Scripturarum *hæretici, compertum est.*

Atenim & Ioannes Vuiclefus, & alter Ioannes Hus, teste Valdensi, vnice se potentes, impotenter Augustino triumphare iactabant; adeo vt Vuiclefi discipuli, magistrum suum, Ioannem à sancto Augustino, *dictitarent. Caluinus porro libro 3. de libero arbitrio:* Gloriatus sum, inquit, de Augustino, illum prorsus nostrum esse. *Sed esto: abutantur Augustino, ipsius scripturæ sacræ corruptores & mutilatores hæretici. Num ideo sacra Scriptura, & Euangelij veritas deserenda est, aut conculcanda Augustini doctrina, vt* E *ad fabulas, & hominum commenta conuertamur? Bellè quidem cum Augustino agitur, vt & in hac calumniæ nota, eodem cum Paulo Doctore gratiæ inscribatur elogio. Quid de Paulo Petrus scripserit attendamus. 2. Pet. 3. 14.* Satagite, inquit, immaculati, inuiolati, ei inueniri in pace: & Domini nostri longanimitatem, salutem arbitremini: sicut & charissimus frater noster Paulus, secundùm datam sibi sapientiam scripsit vobis, sicut & in omnibus Epistolis, loquens in eis de his, in quibus sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles deprauant, sicut & cæteras scripturas, ad suam ipsorum perditionem. *Et Beda quidem hoc refert ad omnes Epistolas Pauli, quas ad Ecclesias scripsit:* Quia, inquit, & si Paulus ad quasdam specialiter scripsit Ecclesias, omnibus tamen generaliter, quæ per orbem sunt, quæque vnam Catholicam faciunt, scripsisse probatur Ecclesijs. *Oecumenius putat Petrum intelligere Epistolam Pauli ad Romanos, id est tam Gentiles quàm Iudæos conuersos ad Christum habitantes Romæ. Cap. enim 2. & 12. ad Roman. Paulus recolit longanimitatem Dei, & ad sanctitatem hortatur. In eaque Epistola sunt quædam de prædestinatione difficilia intellectu. Alij volunt esse Epistolam ad Hebræos, quæ sola specialiter ipsis inscribitur, & cap. 10. eadem habentur, de quibus hic Petrus.*

Sed quænam sunt maximè, quæ indociles seu discere nolentes, & infirmi deprauant in Paulo? Omnes penè interpretes putant respicere ad doctrinam Pauli, quæ docuit non ex lege, neque ex operibus hominem iustificari, sed gratis per fidem Iesu Christi. Inde enim iuxta Epiphanium & Theodoretum, Simoniani colligebant opera bona non esse ad salutem necessaria. Vnde & Iacobus capite secundo, fidem sine operibus mortuam docet, & ad bona opera instanter hortatur. Item quod de electione & reprobatione scripsit Paulus, ad fomentum cupiditatum suarum, & negligentiam bonorum operum detorquebant. Vnde & Augustinus de fide & operibus capite 14. Iam, inquit, illud videamus, quod (Aug.) excutiendum est à cordibus religiosis, ne mala securitate salutem suam perdant, si ad eam obtinendam sufficere solam fidem putauerint; benè C autem viuere, & bonis operibus viam Dei tenere neglexerint. Nam etiam temporibus Apostolorum, non intellectis quibusdam subobscuris sententijs Apostoli Pauli, *(sub finem capitis Præfatum locum Pauli retexit.)* Hoc eum quidam arbitrati sunt dicere: faciamus mala, vt veniant bona: quia dixerat, Romanor. 5. Lex subintrauit vt abundaret delictum, vbi autem abundauit delictum superabundauit gratia. Quod ideo verum est, quia legem accipientes homines, qui de suis viribus superbissimè præsumebant, nec diuinum adiutorium vincendarum malarum concupiscen- D tiarum, recta fide impetrantes, pluribus grauioribusque delictis, etiam lege præuaricata onerati sunt. Ac sic magno reatu compellente, confugerunt ad fidem, qua misericordiam indulgentiæ mererentur, & auxilium à Domino qui fecit cælum & terram, &c. Cùm ergo dicit Apostolus arbitrari se iustificari hominem per fidem sine operibus legis. Roman. quinto, non hoc agit, vt percepta ac professa fide, opera iustitiæ contemnantur: sed vt sciat se vnusquisque per fidem posse iustificari, etiamsi legis opera non præcesserint. Sequuntur enim iustificatum, non præcedunt iustificandum, &c. Quoniam ergo hæc opinio tunc fuerat exorta, aliæ Apostolicæ Epistolæ Petri, Ioannis, Iacobi, Iudæ, contra eam maximè dirigunt intentionē, vt vehementer astruant, fidem sine operibus nihil prodesse: sicut etiam ipse Paulus, non qualemlibet fidem qua in Deum creditur, sed eam salubrem, planéque Euangelicam definiuit, cuius opera ex dilectione procedunt. Gal. 5. & fides, inquit, quæ per dilectionem operatur.

Et lib. de gratia & libero arbitrio, capite 7. Ne diceret se suis operibus donum tale (*fidem*) meruisse, continuò subiecit: non ex operibus, ne fortè quis extollatur. Nō quis negauit, aut euacuauit opera bona, cùm dicat Deum vnicuique reddere secundùm opera eius: sed quia opera sunt ex

fide, non ex operibus fides : ac per hoc, ab illo sunt nobis opera iustitiæ, à quo est ipse fides, de qua dictum est, Iustus ex fide viuit. Homines autem non intelligentes quod ait ipse Apostolus, arbitrantur iustificari hominem per fidem sine operibus legis Rom. 3. putauerunt eum dicere, sufficere homini fidem, etiamsi malè viuat, & bona opera non habeat : quod absit vt sentiret vas electionis : qui cùm dixisset quodam loco, Gal. 5. In Christo enim Iesu, neque circumcisio aliquid valet, neque præputium : mox addidit, sed fides quæ per dilectionem operatur. Ipse est fides quæ fideles Dei separat ab immundis dæmonibus: nam & ipsi, sicut dicit Apostolus Iacobus, cap. 2. Credunt & contremiscunt, sed non benè operantur. Non ergo habent istam fidem ex qua iustus viuit, id est quæ per dilectionem operatur, vt reddat ei Deus vitam æternam, secundùm opera eius. Sed quia & ipsa bona opera nobis ex Deo sunt, à quo nobis & fides est, & dilectio: Propterea idem ipse Doctor Gentium etiam ipsam vitam æternam, gratiam nuncupauit. *Discussuri infra, num gratia necessitatem imponat, & tollat meritum bonorum operum, cum Petro claudemus hoc caput 2. Pet. 3. 17. Vbi de indoctis deprauatoribus Pauli :* Vos igitur, fratres, præscientes custodite, ne insipientium errore traducti, excidatis à propria firmitate. (*Fide Christianorum propria.*) Crescite verò in gratia, & in cognitione Domini nostri, & Saluatoris Iesu Christi. Ipsi gloria & nunc, & in diem æternitatis. Amen.

An infantibus Eucharistiam censuerit Augustinus cum Tertulliano necessariam, ad vitam æternam.

T*Ertullianus quidem libro de Baptismo capite 16. id insinuare videtur, vbi ait de Christo loquens :* Venerat per aquam & sanguinem, sicut Ioannes scripsit, 1. Io. 5. 8. Vt aqua tingueretur, sanguine glorificaretur; proinde nos faceret aquâ vocatos, sanguine electos. Hos duos baptismos de vulnere perfossi lateris emisit, quatenus qui in sanguinem eius crederent, aqua lauarentur : qui aqua lauissent, etiam sanguinem potarent. *Sed vt hanc quæstionem morosius, & plenius euoluamus: Quantum ad communionem paruulorum, primò certum est, non nisi baptizatis, & Spiritum sanctum consecutis, paruulis, & adultis solitam dari communionem. Sic enim agi consuetum tempore Cypriani ipse testatur, libro secundo Epistol. 3. ad Cecilium: Ex Esaia* 48. Si sitierint, inquit, per deserta, adducet illos, aquam de Petra producet illis; findetur Petra, & fluet aqua, & bibet plebs mea. Quod in Euangelio adimpletur, quando Christus, qui est Petra, finditur ictu lanceæ in passione, (*appositè ad textum Tertulliani :*) qui & admonens, quid per Prophetam sit ante prædictum, clamat & dicit: Io. 7. si quis sitit, veniat & bibat, &c. Atque vt magis posset esse manifestum, quia non de calice, sed de baptismo illic loquitur Dominus, addidit Scriptura dicens, hoc autem dixit de Spiritu quem accepturi erant qui in eum credebant. Per baptisma enim Spiritus sanctus accipitur, & sic à baptizatis, & Spiritum sanctum consecutis, ad bibendum calicem Domini peruenitur. *Idem etiam docet sanctus Iustinus Martyr in Apol. ad Antoninum infantes baptizari, & sacra communione pasci solitos testatur Dionysius libr. de Eccles. Hierarch. cap. 7.*

Quòd, inquit, infantes quoque, qui per ætatem nequeunt intelligere, diuinæ regenerationis, sanctissimorumque diuinæ cōmunionis mysteriorum participes fiant, videtur, vt inquis, (*Timotheo scribit,*) hominibus prophanis non immeritò risu dignum, quòd Pontifices eos erudiant qui nequeunt audire, sanctasque traditiones non intelligentibus frustra tradant : Naque minus ridiculum est, quòd alij (*sponsores & patrini*) pro ijs abrenuntiationes, sacrasque professiones pronuntiant. Verùm non oportet tam sanctam prudentiam errantibus (*ignorantibus*) indignari, sed religiosè ad eorum institutionem, cum charitate rationem reddere, & obiectiones eorum soluere; atque illud insuper secundùm sacram sanctionem addere, quomodo diuina omnia nequaquam nostrâ intelligentiâ commensuranda sint, sed plurima quæ nos latent, causas habere Deo dignas, quas nos quidem ignoremus, verùm ab ordinibus nobis præstantioribus perspicuè cognoscuntur. Plurima item latent supremas illas sublimissimasque substantias, quæ soli sapientissimæ, sapientificæque diuinitati nota sunt. Veruntamen hac de re id quoque dicimus, quòd Deiformes præceptores nostri ab antiqua traditione acceptum nobis transcripserunt, (*diutissime enim vixit, & à sancto Paulo institutus est.*) Aiunt enim, quod & verum est, infantes, si in lege sacra instituantur, ad sanctum animi statum peruenturos esse omni errore liberos, & sine vllo impuræ vitæ periculo. Hoc enim, cùm in mentem venisset diuinis nostris institutoribus, placuit admitti pueros hoc sancto modo, vt oblati paruuli parentes naturales, filium viri ex fidelibus tradant, qui præclarè in diuinis rebus puerum erudiat, sub cuius deinceps cura sit, tanquam sub Patre diuino, sanctæque salutis susceptore. Hunc itaque Antistes, sanctè promittentem se puerum ad sanctam vitam informaturum, iubet profiteri abrenuntiationes, sacrasque professiones : Non enim, vt illi subsannatores aiunt, alium pro alio diuinis rebus imbuit : neque enim sponsor dicit; ego pro puero abrenuntiationes facio, sacrasue professiones : sed hoc modo puerum asserit renuntiare ac profiteri, ac si dicat : profiteor me huic puero, cùm per ætatem intelligere sacra poterit, diuinis meis institutionibus persuasurum, vt aduersarijs nuntium omnino remittat, & diuina promissa profiteatur, & exsoluet. Nihil ergo, vt opinor, absurdum est, si ad diuinum institutum puer adducitur, cùm ducem ac sponsorem habeat, qui eum & diuinarum rerum scientiâ imbuat, & ab aduersarijs tutum custodiat.

Tum regreditur ad Sacramentorum administrationem à Pontifice etiam infantibus largiendam. Porro, inquit, Pontifex puerum consortem facit sacrorum mysteriorum, vt in eis educetur, neque agat vitam aliam, quàm eam quæ diuina semper spectet, & huiusmodi sancta communione proficiat, atque in his sacrum habitum possideat, & à susceptore Deiformi studiosè promoueatur.

Confirmat vsum communionis paruulorum, eamque sub vini specie, faciliori vtique paruulis vbera sugentibus, nec dentes adhuc ad edendum panem Dominicum habentibus, idem Cyprianus in præclara illa & magna orat. de lapsis. Vbi circa finem, horrendis exemplis, ab indigna communione deterret. Præsentes

inquit, ac teste meipso, accipite quid euenerit. (*Vrgente persecutione, & ad Idololatriam compellente,*) parentes fortè fugientes, dum trepidi minus sibi consulunt, sub nutricis alimento paruulam filiam reliquerunt; relictam nutrix detulit ad Magistratus. Illi, ei apud Idolum quo populus confluebat, quòd carnem necdum posset edere per ætatem, panem mero mixtum, quod tamen & ipsum de immolatione pereuntium supererat, tradiderunt. Recepit filiam postmodum mater. Sed facinus puella commissum, tam loqui & indicare non potuit, quàm nec intelligere prius potuit, nec arcere. Ignoratione igitur obreptum est, vt sacrificantibus nobis, eam secum mater inferret.

Sed enim puella mixta cum sanctis, (*non pollutis ab Idolothytis*) precis nostræ & orationis impatiens, nunc ploratu concuti, nunc mentis æstu cœpit fluctuabunda iactari, & velut tortore cogente, quibus poterat indicijs, conscientiam facti in simplicibus adhuc annis rudis anima fatebatur. Vbi verò solemnibus adimpletis, calicem Diaconus offerre præsentibus cœpit, & accipientibus cæteris locus eius aduenit; faciem suam paruula instinctu diuinæ maiestatis auertere, os labijs obturantibus premere, calicem recusare. Præstitit tamen Diaconus, & reluctanti licet, de Sacramento calicis infudit. Tunc sequitur singultus, & vomitus. In corpore, atque ore violato, Eucharistia manere non potuit. Sanctificatus in Domini sanguine potus, de pollutis visceribus erupit; tanta est potestas Domini, tanta maiestas. Secreta tenebrarum, sub eius luce detecta sunt, Sacerdotem Dei nec occulta crimina fefellerunt. Hoc circa infantem, quæ ad eloquendum alienum circa se crimen necdum habuit ætatem.

S. Aug. *Augustinus Epistol. 23. ad Bonifacium, eandem ex Cypriano refert historiam, eumque excusat, quòd in eadem oratione, siue Epistola dixisset:* Amiserunt paruuli quod in primo statim natiuitatis exordio fuerant consecuti, &c. Amiserunt, inquit, in eorum mente, ac voluntate, qui in illos tantum facinus commiserunt. Nam si in seipsis amisissent, remansissent vtique diuinâ sententiâ, sine vlla defensione damnandi. Quod si sanctus Cyprianus arbitraretur, non eorum defensionem continuò subijceret, dicens: Nonne illi, cùm iudicij dies venerit, dicent: Nos nihil fecimus, nec DERELICTO CIBO ET POCVLO DOMINI, ad prophana contagia sponte properauimus: perdidit nos aliena perfidia, parentes sensimus parricidas. Illi nobis Ecclesiam matrem, illi Patrem Deum negauerunt, vt dum parui, & improuidi, & tanti facinoris ignari, per alios ad consortium criminis iungimur, aliena fraude caperemur. Hanc defensionem non subnecteret, nisi iustissimam crederet, & in Dei iudicio profuturam. Si enim verè dicitur: nos nihil fecimus: anima quæ non peccauerit (*peccato actuali de quo est sermo*) ipsa cur morietur? &c. Illud verò quod in eadem commemorat Epistola, quandam paruulam turbatis in fugam parentibus nutrici derelictam, atque ab eadem nutrice dæmonum sacrilegijs impactam, illatam sibi Eucharistiam, miris motibus respuisse: ideo mihi videtur diuinitus factum, ne maiores putarent, nihil se in paruulos in illa iniquitate peccare, sed potius intelligerent per illum significantem quodammodo gestum corporis eorum qui loqui non poterant, se mirabiliter admoneri, quid ipsi facere deberent, qui post tan-

A tum illud nefas, Sacramentis salutaribus irruebant, vnde se vtique pœnitendo abstinere deberent. Nec cùm tale aliquid diuina prouidentia per infantulos agit, ipsos id agere scientiâ vel ratione credendum est. Neque enim quia cuiusdam Prophetæ dementiam Deus voluit, etiam asina loquente coërcere, ideo admiranda est asinorum sapientia. Porro sicut per animal irrationale sonuit aliquid homini simillimum, quod miraculo diuino, non cordi asinino tribuendum sit: ita potuit omnipotens per infantis animam, non vbi ratio nulla erat, sed vbi adhuc sopita erat, gestu corporis eius ostendere, quid illi, qui & in se, & in paruulos suos peccauerant, curare de-

B berent.

Iam quid post alios Patres de communione infantum senserit videamus. Libro primo ad Bonifacium contra duas Epistolas Pelagianorum, capite 22. Aug. Nouimus, inquit, quomodo non secundùm Paulum Apostolum, sed secundum Pelagium hæreticum ista dicatis: paruulis videlicet baptismum necessarium, non propter remissionem peccatorum, sed tantummodo propter regnum cælorum. Datis enim eis extra regnum Dei locum salutis, & vitæ æternæ, etiamsi non fuerint baptizati: Nec

C attenditis quod scriptum est: qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: qui autem non crediderit, condemnabitur. Propter quod in Ecclesia Saluatoris, per alios paruuli credunt, sicut ex alijs, ea quæ illis in baptismo remittuntur, peccata traxerunt. Nec illud cogitatis eos vitam habere non posse, qui fuerint expertes corporis & sanguinis Christi, dicente ipso: nisi manducaueritis carnem meam, &c. Non habebitis vitam in vobis. Aut si Euangelicis vocibus cogimini confiteri, nec vitam, salutemque posse habere paruulos de corpore exeuntes, nisi fuerint baptizati, quærite cur compellantur non baptizati secundæ mortis subire supplicium, (*alibi pluries ex Matth. 25. legit combustionem & actionem ignis*) iudicante illo qui neminem damnat immeritum, & inoenietis, quod non vultis originale pecca-

D tum.

Et libro quarto, ad eundem Bonifacium capite quarto, circa finem ex Roman. quinto, vbi de reconciliatione omnibus necessaria per Christi sanguinem. Quid, inquit, tergiuersantur Pelagiani? Si omnibus necessaria est reconciliatio per Christum, per omnes transijt peccatum, quo inimici fuimus, vt opus reconciliari haberemus. Hæc reconciliatio Aug. est in lauacro regenerationis, & Christi carne & sanguine, sine quo nec paruuli possunt habere vitam in semetipsis. Sicut enim fuit vnus ad mortem propter peccatum, sic et vnus ad vitam propter iustitiam. Quia sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuifica-

E buntur.

Et libro primo, contra Iul. capite quarto, se post Innocentium primum Pontificem id sensisse testatur. Sancto, inquit, Innocentio vide quid respondeas, qui nihil aliud de hac re sapit, quàm quod isti, in quorum te conuentum, si tamen prodest aliquid, introduxi, (*præmiserat Irenæum, Cyprianum, Reticium, Olympium, Hilarium, Ambrosium, vt & infra Gregorium Nazianzenum, Basilium, Ioannem Constantinopolitanum, Hieronymum,*) cum his etiam ipse considet, etsi posterior tempore, prior loco. De miseris paruulis ab originali malo quod trahitur ex Adam, per Christi gratiam liberandis, vnam cum eis tenet Christianam veramque sen-

tentiam, qui omne præteritum vitium primi ſcilicet hominis qui libero arbitrio eſt in profunda demerſus, Chriſtum dixit ſui lauacro purgaſſe baptiſmatis. Qui denique PARVVLOS DEFINIVIT NISI MANDVCAVERINT CARNEM FILII HOMINIS, VITAM PRORSVS HABERE NON POSSE. Huic reſponde, imò ipſi Domino cuius ille Antiſtes vſus eſt teſtimonio: & dic vnde imago Dei tam capitali ſupplicio puniatur, vt vita priuetur, ſi peccatum à naſcentibus originale non trahitur. *Subyciam infra ipſiſſima S. Innocentij Papæ verba.*

Inculcat idem Auguſtinus libro primo, contra Iulianum, capite ſexto, vbi refert S. Ioannem Conſtantinopolitanum in homil. de baptizatis. Non, inquit, tantùm ſunt liberi, ſed & ſancti; non tantùm ſancti, ſed & iuſti: non ſolum iuſti, ſed & filij, non ſolum filij, ſed & hæredes; non ſolum hæredes, ſed & fratres Chriſti: nec tantùm fratres Chriſti, ſed & cohæredes: non ſolum cohæredes, ſed & membra: non tantùm membra, ſed & templum: non tantùm templum, ſed & organa Spiritus. Vides quot ſunt baptiſmatis largitates; & nonnulli deputant cæleſtem gratiam, in peccatorum tantùm remiſſione conſiſtere. Nos autem honores computauimus decem. Hac de cauſa etiam infantes baptizamus, cùm non ſint coinquinati peccato, (*actuali ſc. & proprio*) vt eis detur vel addatur (*detur abſolutè per baptiſmum, addatur per Euchariſtiam,*) Sanctitas, iuſtitia, adoptio, hæreditas, fraternitas Chriſti, vt eius membra ſint, &c. Abſit vt Conſtantinopolitanus Ioannes de baptiſmate paruulorum, eorumque à paterni chyrographi liberatione per Chriſtum, tot ac tantis Coepiſcopis ſuis, maximéque Romano Innocentio, Carthaginenſi, Cypriano, Cappadoci, Baſilio, Gregorio, Nazianzeno, Gallo Hilario, Mediolanenſi reſiſtat Ambroſio. Alia ſunt in quibus inter ſe aliquando etiam doctiſſimi atque optimi regulæ Catholicæ defenſores, ſalua fidei compage non conſonant, & alius alio de vna re melius aliquid dicit, & verius. Hoc autem vnde nunc agimus, ad ipſa fidei pertinet fundamenta, &c. Omnino & paruulorum Saluator eſt Chriſtus. Omnino niſi ab illo redimantur, peribunt, quoniam ſine carne eius & ſanguine vitam habere non poſſunt. Hoc ſenſit, hoc credidit, hoc didicit, hoc docuit & Ioannes. Sed tu eius verba in veſtrum dogma conuertis: peccata dixit paruulos non habere, ſed propria: Vnde illos Innocentes meritò nuncupamus, ſecundùm id quod ait Apoſtolus Roman. 9. Nondum natos nihil egiſſe boni ſiue mali: non ſecundùm id quod ait: Roman. 5. per vnius inobedientiam, peccatores conſtituti ſunt multi. *Et libro tertio, contra Iulianum capite primo.* An dicente Chriſto; ſi non manducaueritis meam carnem & biberitis meum ſanguinem, non habebitis vitam in vobis; dicturus fueram, paruulum habiturum vitam, qui ſine iſto Sacramento finiſſet hanc vitam? *Et libro 1. de pecc. meritis, cap. 20. expreſſius vbi de paruulo.*

Aug. Si, inquit, percepto baptiſmate de hac vita emigrauerit, ſoluto reatu, cui originaliter erat obnoxius, perficietur in illo lumine veritatis, quod incommutabiliter manens, in æternum iuſtificatos præſentia Creatoris illuminat. Peccata enim ſola ſeparant inter homines & Deum, quæ ſoluuntur Chriſti gratiâ, per quem mediatorem reconciliamur, cùm iuſtificat impium. Terrentur autem iſta ſententia Domini dicentis: Niſi quis natus fuerit denuò, non videbit regnum Dei. Quod cùm exponeret, ait, niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non intrabit in regnum cælorum: Et propterea conantur paruulis non baptizatis, innocentiæ merito ſalutem ac vitam æternam tribuere, ſed quia baptizati non ſunt, eos à regno cælorum facere alienos, noua quadam & mirabili præſumptione, quaſi ſalus ac æterna vita poſſit eſſe præter Chriſti hæreditatem, præter regnum cælorum. Habent enim videlicet quò confugiant, atque vbi deliteſcant, quia non ait Dominus, ſi quis non renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non habebit vitam: ſed ait, non intrabit in regnum Dei. Nam ſi illud dixiſſet, nulla hinc dubitatio poſſet oboriri. Auferatur ergo iam dubitatio, Dominum audiamus, non ſuſpiciones coniecturaſque mortalium. Dominum audiamus inquam, non quidem hoc de Sacramento lauacri dicentem, ſed de Sacramento ſanctæ menſæ ſuæ, quò nemo ritè niſi baptizatus accedit: Niſi manducaueritis carnem meam, &c. Non habebitis vitam in vobis. Quid vltra quærimus? Quid ad hoc reſpondere poterunt, niſi pertinacia pugnaces neruus aduerſus conſtantiam perſpicuæ veritatis intendât? An verò quiſquam etiam hoc dicere audebit, quòd ad paruulos hæc ſententia non pertineat, poſſintque ſine participatione corporis huius & ſanguinis in ſe habere vitam, quia non ait; qui non manducauerit: ſicut de baptiſmo, qui non renatus fuerit, ſed ait: ſi non manducaueritis: velut eos alloquens qui audire & intelligere poterant, quod vtique non valent paruuli? Sed qui hoc dicit, non attendit, quia niſi omnes iſta ſententia teneat, vt ſine corpore & ſanguine filij hominis vitam habere non poſſint, fruſtra etiam ætas maior id curat, &c. Ad hoc etiã pro paruulorum vita caro data eſt, quę data eſt pro ſæculi vita, & ſi non manducauerint carnem filij hominis, nec ipſi habebunt vitam, &c. Qui credit in filium habet vitam æternam: qui autem incredulus eſt filio, non habebit vitam; ſed ira Dei manet ſuper eum. In quo igitur horum genere ponemus infantes: in eorum qui credunt in filium, an in eorum qui ſunt increduli filio? In neutro, ait aliquis, quia cùm adhuc credere non poſſunt, nec increduli deputandi ſunt. Non hoc iudicat Eccleſiaſtica regula, quæ baptizatos infantes fidelium numero adiungit. Porro ſi iſti qui baptizantur, propter virtutem celebrationemque tanti Sacramenti, quamuis ſuo corde atque ore non agant, quod ad credendum confitendumque pertineat, tamen in numero credentium computantur: profectò illi quibus Sacramentum defuerit, in eis habendi ſunt, qui non credunt filio: atque ideo, ſi huius inanes gratiæ de corpore exierint, ſequetur eos quod dictum eſt, non habebunt vitam, ſed ira Dei manet ſuper eos. Et vnde hoc, quando eos clarum eſt peccata propria non habere, ſi nec originali peccato teneantur obnoxij? Benè autem non ait, ira Dei veniet ſuper eum: ſed, manet ſuper eum.

In Epiſtol. etiam ad Vitalem in octauo articulo inter duodecim, de quibus concludit ibidem: Nempè manifeſtum eſt ex illis duodecim ſententijs, quas pertinere ad Catholicam fidem negare non ſineris, non ſolum omnibus, verùm etiam ſingulis id confici, vt confiteamur gratiâ Dei præueniri hominum voluntates, & per hanc potius eas præparari, quàm propter eorum meritum dari. *Sicut & præmiſerat:* Peruenimus, inquit, in ea quæ ad

S. Auguſt.

fidem veram, & Catholicam pertinere firmissimè scimus, in quibus ita nobis ambulandum est, adiuuante illo atque miserante cui dicimus: Deduc me Domine in via tua, & ambulabo in veritate tua, vt ab eis nullo modo deuiemus. Quoniam ergo propitio Christo Christiani Catholici sumus, &c. Scimus etiam paruulos, secundùm ea quæ per corpus gesserunt; recepturos vel bonum, vel malum: gesserunt autem non per seipsos, sed per eos, quibus pro illis respondentibus, & renuntiare Diabolo dicuntur, & credere in Deum; vnde & in numero fidelium computantur, pertinentes ad sententiam Domini dicentis: qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Propter quod, & illis qui hoc Sacramentum non accipiunt, contingit quod sequitur: qui autem non crediderit condemnabitur. Vnde & ipsi, sicut dixi, si in illa parua ætate moriuntur, vtique secundùm ea quæ per corpus gesserunt, id est tempore quo in corpore fuerunt, quando per corda & ora gestantium crediderunt, vel non crediderunt: quando baptizati, vel non baptizati sunt: quando carnem Christi manducauerunt, vel non manducauerunt: quando & sanguinem biberunt, vel non biberunt, secundùm hæc ergo quæ per corpus gesserunt, non secundùm ea quæ si diu hic viuerent, gesturi fuerant, iudicantur.

His, & alijs, si qui sunt, (velut 1. ad Bonifac. capite 22. & libro secundo, cap. 4. 3. contra Iulianum, capite 1. & l. 3. c. 12.) similibus locis abutuntur, quicumque doctrinam Augustini imperitis odiosam & contemptibilem facere conantur, quasi Eucharistiam absolutè necessariam infantibus ad salutem censuerit Augustinus. Hinc & aduersarius Sanctissimo Doctori insultat: Cùm, *inquit, vernacula sua lingua,* medium non relinquat Augustinus locum, nec præter Paradisum & infernum baptizatis, vel non baptizatis seruet: certum sit autem baptizatos & renatos infantes consequi regnum Dei, si ante vsum rationis ex hac vita decedant: & ex eodem Augustino constet eosdem infantes absque participatione corporis & sanguinis Christi vitam non posse assequi sempiternam: quo tandem loco suspensæ huiusmodi infantum animæ remanebunt?

Sunt & alij qui grauiorem adhuc Augustini fronti notam aspergant, vtpote qui fuerit à Concilio Tridentino, hac causa, censurâ perstrictus. Vtrisque responsione pacifica satisfacio. Primò suppono, vt liquide constat ex supradictis, veterem fuisse vsum Ecclesiæ, infantibus baptizatis sacram Eucharistiam præbere, quem vsum rationabilibus de causis, maximè ob frequentem ex vomitu, alijsque periculis irreuerentiam, eadem Ecclesia sustulit. Secundò numquam Augustinum, aliosque Patres hunc vsum necessarium, nec necessitate præcepti, nec medij censuisse infantibus impositum. Tertiò vt patet intelligenti, præmissos contra Pelagianos locos, Augustinum hoc eos argumento conuincere voluisse. Cùm enim ipsi fateri cogerentur necessarium esse baptismum infantibus, quod sine eo regnum cælorum consequi non possent, sine quo tamen vitam æternam habere possent: Augustinus altero Ioannis testimonio vtitur, vt probet eos sine participatione corporis Christi, quod non nisi baptizatis dabatur, à vita etiam æterna exclusos: Quo quidem loco non eos obstringit ad realem Sacramenti susceptionem, sed ad eius effectum, siue mysterium participandum.

Cùm enim effectus Sacramenti Eucharistiæ sit vnio cum Christo & incorporatio cum eo & eius corpore

A *mystico quod est Ecclesia, cuius ipse caput est Christus, de Eucharistia dicens:* Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet & ego in eo: *Profectò quicumque incorporatur Christo & eius corpori, ipse manducat & bibit, & percipit huius Sacrosancti mysterij effectum. Proinde quicumque infans in Adam mortuus, ex aqua & Spiritu sancto renascitur, quicumque baptizatur, & recipit fidei sacramentum, hic credit in filium Dei, hic vnitur Christo, hic corpori eius, quod est Ecclesia, sub eius capite Christo communicat, & per consequens, si in hoc statu migret è vita, simul cum regno cælorum habet vitam æternam.*

Quòd hic sit verus sensus Augustini, absque præiudicio realitatis corporis Christi in Eucharistia, quam
B *toties in hoc opere ex eiusdem sententijs comprobauimus, attende lector & pondera quæ subijcio. Augustinus itaque tractat. 26. in Io. 6. sic explicat mysterium participationis corporis Christi:* Caro mea, inquit, est pro mundi vita. Norunt fideles corpus Christi, si corpus Christi non negligunt esse. Fiant corpus Christi, si volunt viuere de spiritu Christi, &c. Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. Hanc ergo non habet, qui istum panem non manducat, nec istum sanguinem bibit: Nam temporalem vitam sine illo habere homines possunt, æternam verò omnino non possunt, &c. Hunc itaque cibum & potum, societatem vult intelligi corporis, & membrorum suorum, quod est S. Ecclesia, S. Aug.
C in prædestinatis, & vocatis, & iustificatis, & glorificatis sanctis & fidelibus eius. Quorum primum iam factum est, id est prædestinatio: secundum & tertium factum est, & fit, & fiet, id est vocatio, & iustificatio: quartum verò nunc in spe est, in re autem futurum est, id est glorificatio. Huius rei Sacramentum, id est vnitatis corporis & sanguinis Christi, alicubi quotidie, alicubi certis interuallis dierum, in Dominica mensa præparatur, & de mensa Dominica sumitur, quibusdam ad vitam, quibusdam ad exitium. Res verò ipsa, cuius & Sacramentum est *(id est signum & repræsentatio)* omni homini ad vitam, nulli ad exitium, quicumque eius particeps fuerit.

Scilicet vnio ipsa & compago charitatis membrorum Ecclesiæ, cuius ipsa Eucharistia est sacramentum
D *& Symbolum. Vbi vides Augustinum distinguere duo Christi corpora duasque participationes, realem vnam, alteram mysticam, cuius realis est Symbolum. Vnde* Aug.
subijcit: Propterea, inquit, sicut ante nos hoc intellexerunt homines Dei, Dominus noster Iesus Christus corpus & sanguinem suum in eis rebus commendauit, quæ ad vnum aliquid rediguntur ex multis. Namque aliud *(panis)* in vnum ex multis granis conficitur, & constat: aliud *(vt vinum)* ex multis acinis confluit, &c. Hoc est ergo manducare illam escam, & illum bibere potum, in Christo manere, & illum manentem in se habere.

Quod & de charitate dictum est: Deus charitas
E est, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. *Et charitas perfectionis vinculum vnit membra, & corpus capiti, & vnum facit. Vnde Paulus, inquit, ibid. supra Augustinus:* Exponens nobis Apostolus hunc panem; vnus panis, inquit, vnũ corpus multi sumus, *(qui de eodem pane participamus.)* O Sacramentum pietatis, ô signum vnitatis, ô vinculum charitatis! Qui vult viuere, habet vbi viuat, habet vnde viuat: accedat, credat, incorporetur, vt viuificetur. S. Aug.

Cùm itaque infantes per baptismum corpori Christi

mystico incorporentur, viuificantur, & habens vitam, & absque reali participatione Eucharistiæ, effectam habent Eucharistiæ, si lem, vitam, cum Christo, & eius corpore mystico vnionem, & regni, salutis, & vitæ æternæ participationem.

Hoc & apertissimè sensit Innocentius primus in Epistol. Patribus Concilij Mileuitani inscripta quæ est apud August. 93. Ex qua Diuus Augustinus suam
S. Aug. *vel potius Ecclesiæ Romanæ sententiam, vel primò deprompsit, vel tantà authoritate suam confirmauit.* Dei, inquit, gratiam conantur auferre, quam necesse est etiam restitutâ nobis status pristini libertate quæramus: quippe nec aliàs Diaboli machinas, nisi eadem possumus iuuante, vitare. Illud verò quod eos vestra fraternitas asserit prædicare, paruulos æternæ vitæ præmijs, etiam sine baptismatis gratia, posse donari, perfatuum est: Nisi enim manducauerint carnem filij hominis, & biberint sanguinem eius, non habebunt vitam in semetipsis.

Quæ enim est ista consequentia, nisi Summus Pontifex intelligeret eumdem esse Eucharistiæ & baptismatis effectum, nempe incorporationem cum Christo, & vitam æternam ex vnione cum ipso, quam adipiscuntur paruuli regenerati in Christo? Non quod vt ad marginem huius loci, quæ plerique decepti sunt satis imprudenter adnotauit Erasmus: Etiam Romana Ecclesia crediderit Eucharistiam paruulis necessariam: *Sed quod paruuli in peccato originali concepti non possint vitam æternam consequi sine pane vitæ, qui de cælo descendit; & qui dixit, panis quem ego dabo caro mea est pro mundi vita: quam vna cum sanguine etiam pro paruulis posuit in cruce: cuius fiunt in baptismo participes, vt facti membra eius viuant de Spiritu eius. Quos quia cum toto genere humano Adam inuoluit in culpa, Christus excludere noluit à venia. Quod & Innocentius statim declarat in sequentibus.* Qui autem hanc (*vitam*) eis sine regeneratione defendunt, videntur mihi ipsum baptismum velle cassare; cùm prædicant hos habere, quod in eos creditur non nisi baptismate conferendum, &c. Verum vt superfluorum hominum praua doctrina celeri possit veritatis ratione discindi, proclamat hoc Dominus in Euangelio dicens: Sinite infantes venire ad me, & nolite eos prohibere, talium est enim regnum cælorum.

Superest, vt obstruamus ora loquentium iniqua, & apertissimam sancti Fulgentij, & sancti Augustini super ista manducatione, sententiam proferamus. Ille enim in præclara illa Epistola ad Ferrandum Diaconum de baptismo Æthyopis morituri, capite 11. & vltimo: Nullus, inquit, debet moueri fidelium, in illis qui etsi legitimè sanamente baptizantur, præueniente velocius morte, carnem Domini manducare, & sanguinem bibere non sinuntur: propter illam videlicet sententiam Saluatoris, qua dixit: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, &c.

Quod quisquis non solùm secundùm veritatis mysteria, sed secundùm mysterij veritatem considerare poterit, in ipso lauacro sanctæ regenerationis hoc fieri prouidebit. Quid enim agitur Sacramento sancti baptismatis, nisi vt credentes membra Domini nostri Iesu Christi fiant, & ad compagem corporis eius Ecclesiastica vnitate pertineant? Ipsis enim dicit beatus Apostolus, vos estis corpus Christi, membra de membro. Quos ostendit, non solum ipsius sacrificij participes, sed ipsum sanctum sacrificium esse, dum
A eos iubet viuam hostiam seipsos Deo humiliter exhibere, &c.

Vnde cùm quodam loco dixisset, calix benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? Et panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? Vt nos esse ipsum verum panem, verumque corpus ostenderet, continuò subiunxit; quoniam vnus panis, vnum corpus multi sumus, omnes qui de vno pane participamus. 1. Cor. 10. 16. & 17. Vnde alio loco dixit, Ephes. 4. 4. Vnum corpus & vnus spiritus, sicuti vocati estis in vna spe vocationis vestræ, &c. Nam & carnem Domini nos esse confirmans, ait Ephes. 5. 29. Nemo enim vn-
B quam carnem suam odio habuit, sed nutrit & fouet eam, sicut & Christus Ecclesiam, quoniam mēbra sumus corporis eius, & de ossibus eius. Quo circa, quoniam vnus panis, & vnum corpus multi sumus, tunc incipit vnusquisque particeps esse illius vnius panis, quando cœperit membrum esse illius vnius corporis; quod in singulis membris, quando in baptismo capiti Christo subiungitur, tunc iam Deo viua hostia veraciter immolatur. Illo enim natiuitatis munere sic fit sacrificium, sicut fit & templum. Quod beatus Apostolus docens ait: Nescitis quia templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis? Qui ergo membrum corporis Christi fit, quomodo
C non accipit quod ipse fit? Quando vtique illius fit verum corporis membrum, cuius corporis est in sacrificio Sacramentum? Hoc ergo fit ille regeneratione sancti baptismatis, quod est de sacrificio sumpturus altaris.

Sumpturus autem est de Altaris sacrificio corpus Christi, ergo fit in baptismo de corpore Christi quod est Ecclesia, membrum Christi. Tum concludit, quod etiam sanctos Patres indubitanter credidisse, ac docuisse cognoscimus. B. quoque Augustinus de hac re sermonem fecit admodum luculentum, & aptum ædificationi atque instructioni fidelium. Quem sermonem totum Epistolæ malui subiungere, quia nec est prolixus, & in ipsa bre-
D uitate, magnæ instructionis ac suauitatis est plenus.

Subijcit itaque sermonem inscriptum: Sermo S. Augustini Episc. ante Altare, ad infantes de Sacramento.

Hoc quod videtis in Altari Dei, etiam transacta nocte vidistis: sed quid esset, quid sibi vellet, quam magnæ rei Sacramentum contineret, nondum audistis. Quod ergo vidistis, panis est, & calix; quod etiam oculi vestri renuntiant. Quod autem fides vestra postulat instruenda, panis est corpus Christi, calix sanguis Christi. *Nectamen hic Lutheranorum impanationi fauet. Dixit enim, quod videtur, non verò quod est. Neque enim substantia est,*
E *sed sola sunt accidentia panis & vini quæ nomen retinent prioris substantiæ. Neque enim panis pro mundi vita datus est, sed panis in carnem Christi conuersus, qui prioris substantiæ retinet nomen, propter eadem* S. August.
accidentia. Pergit Augustinus: Breuiter quidem hoc dictum est, quod fidei fortè sufficiat: sed fides instructionem desiderat. Dicit enim Propheta Esa. 7. Nisi credideritis, non intelligetis. Potestis ergo modò dicere mihi: præcepisti, vt credamus, expone vt intelligamus. Potest enim in animo cuiuspiam cogitatio talis oboriri. Dominus noster Iesus Christus nouimus vnde acceperit carnem, de Virgine Maria: infans lactatus est, nutritus est, creuit, ad iuuenilem ætatem perdu-

ctus est, à Iudæis persecutionem passus est, ligno A suspensus est, in ligno interfectus est, de ligno depositus est, sepultus est, tertia die resurrexit, quo die voluit in cælum ascendit: illuc leuauit corpus suum, vnde est venturus, vt iudicet viuos & mortuos. Ibi est modò sedens ad dexteram Patris. Quomodo est panis corpus eius, & calix, vel quod habet calix, quomodo est sanguis eius? Ista, fratres, ideo dicuntur Sacramenta, quia in eis aliud videtur, aliud intelligitur. Quod videtur speciem habet corporalem, (*en species sacramentales & accidentia sensibilia:*) quod intelligitur, fructum habet spiritalem.

Aduerte sequentia vt prævenias supra absque præiudicio dicta realis præsentia corporis Christi; sed illud mysterium quid subinnuat, & cuius rei sit Sacra- B
S. August. *mentum & signum, iuxta præmissa planissimè docet.* Corpus ergo Christi si vis intelligere, Apostolum audi dicentem fidelibus; vos estis corpus Christi, & membra. Si ergo vos estis corpus Christi, & membra, mysterium vestrum in mensa Domini positum est: mysterium Domini accipietis. Ad id quod estis, Amen respondetis, & respondendo subscribitis. Audis ergo corpus Christi, & respondes, Amen. Esto membrum corporis Christi, & verum sit Amen. Quare ergo in pane? Nihil hîc de nostro afferamus: ipsum Apostolum item audiamus. Cùm ergo de isto Sacramento loqueretur, ait: Vnus panis, vnum corpus multi sumus. Intelligite & gaudete. Vnitas, pietas, veritas, charitas! Vnus panis, vnum C corpus multi sumus. Recolite enim quia panis non fit de vno grano, sed de multis. Quando exorcizabamini, quasi molebamini: quando baptizati estis, quasi conspersi estis: quando Spiritus sancti ignem accepistis, (*in Confirmatione*) quasi cocti estis. Estote quod videtis, (*intellectu fidei videtis corpus Christi sub specie panis*) & accipite quod estis. (*Accipite corpus Christi, iam facti membra corporis Christi, quod est Ecclesia.*) Hoc Apostolus de pane dixit, iam de Calice quid intelligeremus, etiam hoc dictum satis ostendit. Sicut enim, vt sit species visibilis panis, multa grana in vnum consperguntur; tanquam illud fiat, quod de fidelibus ait Scriptura sancta: erat illis anima & cor vnum in Deum. Sic & de vino fratres, recolite vnde sit vnum. Grana multa pendent ad botrum, sed liquor granorum in vnitate confunditur. Ita Dominus Iesus Christus nos significauit, nos ad se pertinere voluit: Mysterium pacis & vnitatis nostræ, in sua mensa consecrauit. Qui accipit mysterium vnitatis, & non seruat vinculum pacis, non mysterium accipit pro se, sed testimonium contra se.

Adeo vt Christus hoc maximè fine instituerit Eucharistia sacramentum, vt de vno pane & calice participantes, vnum inter se & secum facerent, sicut in Sermone cœnæ poscebat à Patre, Io. 17. Vt sicut tu & ego vnum sumus, sic & illi vnum sint, &c. *Et præceptum quo dixit:* Nisi manducaueritis, &c. *iuxta Paulum:* Finis præcepti sit charitas: *Et hoc præceptum secundùm finem & intentionem legislatoris in infantibus baptizatis, & ante sumptionem Eucharistiæ morte præuentis impleatur; cum vi baptismi, tanquam membra vnitati corporis Christi, hoc est Ecclesiæ per fidem, spem & charitatem incorporentur: sine qua vnitate & charitate tantùm abest vt adultis prosit realis sumptio corporis & sanguinis Christi, quin potius quisquis indignè manducat & bibit, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini*

sacramentum esse vnitatis & charitatis. Proinde rectè concludit supra Fulgentius in relato Augustini sermone.

Arbitror, sancte frater, disputationem nostram præclarè Doctoris Augustini sermone firmatam, nec cuiquam esse aliquatenus ambigendum, tunc vnumquemque fidelium corporis sanguinisque Dominici participem fieri, quando in baptismate membrum corporis Christi efficitur: Nec alienari ab illo panis calicisue consortio, etiamsi antequam panem illum comedat, & Calicem bibat, de hoc sæculo in vnitate corporis Christi constitutus abscedat. Sacramenti quippe illius participatione ac beneficio non priuatur, quando ipse, hoc quod illud Sacramentum significat, inuenitur.

De eadem per sacramentum Baptismi cum Christo & eius Ecclesia incorporatione, libro tertio, de peccatorum meritis, &c. capite 11. Illud quod ait Apostolus Roman. 5. Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccauerunt, sic accipiamus, ne tot tantisque apertissimis diuinarum Scripturarum testimonijs, quibus docemur, præter Christi societatem, quæ in illo, & cum illo fit, cùm Sacramentis eius imbuimur, & eius membris incorporamur, vitam, salutemque æternam adipisci neminem posse, nimis insipienter, atque infeliciter repugnare iudicemur. Aug.

Et libro primo de peccat. merit. capite 24. Quis audeat dicere non esse Christum infantium Saluatorem, nec redemptorem? Vnde autem saluos facit, si nulla in eis est ægritudo peccati? Vnde redimit, si non sunt per originem primi hominis venundati sub peccato? Nulla igitur ex arbitrio nostro, præter baptismum Christi salus æterna promittatur infantibus, quam non promittit Scriptura diuina omnibus ingenijs humanis præferenda. Optimè Punici Christiani, baptismum ipsum nihil aliud quàm salutem, & Sacramentum corporis Christi, nihil aliud quam vitam vocant, Vnde nisi ex antiqua, vt existimo, & Apostolica traditione, qua Ecclesiæ Christi insitum tenent, præter baptismum & participationem D mensæ, non solùm non ad regnum Dei, sed nec ad salutem & vitam æternam posse quenquam hominum peruenire. Hoc enim & scriptura testatur, &c. Nam quid aliud tenent qui baptismum nomine salutis appellant, nisi quod dictum ast ad Tit. 3 Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis: & quod Petrus ait 1. 3. sic & vos simili forma baptisma saluos facit. Quid aliud etiam qui Sacramentum mensæ Dominicæ vitam vocant, nisi quod dictum, Io. 6. Ego sum panis vitæ, &c. Et panis quem ego dabo, &c. Etsi non manducaueritis, &c. Si ergo vt tot & tanta diuina testimonia concinunt, nec salus, nec vita æterna sine baptismo & corpore & sanguine Domini cuiquam speranda est, frustra sine his promittitur paruulis. Porro si à salute ac vita æterna, hominem nisi peccata non separant, per hæc Sacramenta non nisi peccati reatus in paruulis soluitur, E de quo reatu scriptum est, Iob. 25. Neminem esse mundũ, nec si fuerit vnius diei vita eius. Vnde est & illud in Psalmis: Ego enim in iniquitatibus cõceptus sum, & in peccatis mater mea me in vtero aluit. Aut enim ex persona generali ipsius hominis dicitur, aut si propriè de se Dauid hoc dicit, non vtique de fornicatione, sed de legitimo con-

connubio natus fuit. Non itaque dubitemus etiam pro infantibus baptizatis sanguinem fusum, qui priusquam funderetur, sic in Sacramento datus, & commendatus est, vt diceretur, hic est sanguis meus qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.

Quomodo autem intelligat istam manducationem & potum de incorporatione quæ fit in Ecclesia per baptismum apertè declarat, nec tantùm semel aduerte,
Aug. *lib. enim 3. de peccat. merit. c. 4.* Quid apertius, inquit, tot tantisq; testimonijs diuinorum eloquiorum, quibus dilucidissimè apparet, nec præter Christi societatem ad vitam salutemque æternam posse quenquam hominum peruenire, nec diuino iudicio posse aliquem iniustè damnari: hoc est ab illa vita ac salute separari. Vnde fit consequens, vt quoniam nihil aliud agitur, cum paruuli baptizantur, nisi vt incorporentur Ecclesiæ, id est Christi corpori, membrisque socientur, manifestum sit eos ad damnationem, nisi hoc eis collatum fuerit, peruenire: Non autem damnari possent, si peccatum vtique non haberent. *Et rursum ibid c. 11.* Nunc illud quod ait Apostolus Rom. 5. per vnum hominem peccatum, &c. Sic accipiamus, ne tot tantisque apertissimis diuinarum scripturarum testimonijs, quibus docemur præter Christi societatem quæ in illo, & cum illo fit, cùm Sacramentis eius imbuimur, & eius membris incorporamur, vitam salutemque æternam adipisci neminem posse, oimis insipienter atque infœliciter repugnare iudicemur.

Quod non pigebit rursum inculcare ex alijs locis ex Augustino decerptis. In supplem. parte 1. ser. 9 in Psal. 22. Dominus regit me, in verba in loco pascuæ
Aug. ibi me collocauit. Super aquam refectionis educauit me. Agnosce, inquit, homo quid fueris, vbi fueris, sub quo fueris. Ouis errans eras, in inuio & inaquoso, spinis & tribulis pascebaris: Sub mercenario posita, veniente lupo secura non eras, &c. De pascuis clamat Pastor ad oues: operamini cibum qui non perit. Ideo autem non perit, quia Verbum Domini manet io æternum. Verbum Domini cibus tuus est: & oon solum cibus, sed & potus. Audi eum per Prophetam dicentem veteri populo: Eccl. 24. qui edunt me, adhuc esurient, & qui bibunt me adhuc sitient. Item per semetipsum, caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Non sunt autem longè pascua hæc ab aqua refectionis. (*In baptismo enim reficimur, & in Eucharistia reficimur, & in vtroque anima ad Deum conuertitur.*) Vnus his locus est Ecclesia Dei Catholica, vbi mandata vitæ, sunt pascua tua; (*quæ mandata? Nisi quibus præcipit vt incorporati, & facti membra Ecclesiæ participes simus vitæ eius per carnem & sanguinem eius*) & fons aquæ salientis in vitam æternam.

Quod si quæras quando hoc fiat, quando carni &
S. Aug *sanguini participet, quando edas pascua vitæ, statim subijcit hoc fieri in baptismo*: Cuius reficieris fluentis, cùm baptizaberis reparandus in Christo, &c. Cùm ergo per aquam refectionis Christi cœperis esse idoneus, vt sapore pascuarum dulcium satieris, tunc cognosces & clamabis gaudens, & dices, animam meam conuertit. Diabolus per peccatum animam tuam euertit, & à Deo auertit: quam Deus Pater per Christum, non meritis tuis ad se, sed propter nomen suum conuertit. Iam ergo illuminatus, iam conuersus, iam credens, (*pondera sequentia,*) iam diui-

A nis pascuis, per aquam refectionis satiatus dices, animam meam conuertit.

Vides eo ipso quo quis aquâ baptismi reficitur, ipsum pascuis corporis & sanguinis Christi participare. Et ibidem sermone 83. in die sancti Paschæ eadem pene habet quæ supra retulit Fulgentius ex sermon. ad infantes, hoc est Neophitos inter cætera. Panis, inquit, ille quem videris in Altari, sanctificatus per Verbum Dei, corpus est Christi. Calix ille, imo quod habet calix, sanctificatum per Verbum Dei, sanguis Christi est. Per ista voluit Dominus commendare corpus & sanguinem suum, quem pro vobis fudit in remissionem peccatorum. Si benè accipitis, Apostolus dicit, vnus panis, vnum corpus multi sumus. Sic exposuit Sacramentum mensæ Dominicæ. Vnus panis, vnum corpus multi sumus. Commendat vobis in isto pane quodammodo vnitatem amare, &c. Deinde post sanctificationem sacrificij, dicitur, qua nosipsos voluit esse sacrificium suum, quod demonstratum est primo illo, sacrificium Dei, & nostri: id est signum rei quod sumus: (*scilicet vnum cum Deo, & inter nos.*) Ecce vbi est peracta sanctificatio, dicimus orationem Dominicam quam accepistis & reddidistis. Post ipsam dicitur, pax vobiscum, & osculantur se Christiani in osculo sancto, quod est signum pacis, si quod ostendunt labia, fiat in conscientia: id est, quomodo labia tua ad labia fratris tui accedunt, sic cor tuum à corde eius non recedat: Magna ergo Sacramenta, & valde magna. *Quod autem hic dicit de adultis, supra probauimus de infantibus baptizatis eos participare Sacramento vnitatis. Et in eodem supplemento p. 2. l. 3. operis perfecti cont. Iulian. sect. 38.* S. Aug.

Quoniam, inquit, profiteris te esse Christianum, quamuis ostendas Antichristum id efficere moliens, vt Christus gratis mortnus sit, quæro à te, vtrum si homo faciat opera illa iustitiæ, quæ Propheta Ezechiel, capite 18. toties repetendo commemorat, etiam non regeneratus, vita viuat? Si dicis eum vita viuere, contradicit Christus Antichristo, & dicit, nisi manducaueritis carnem meam, & biberitis sanguinem meum, non habebitis vitam in vobis. Quem cibum & potum ad regeneratos pertinere, velis, nolis, cogeris confiteri. *Exertè hic probat regenerationem effectum tribuere Eucharistiæ. Quod tunc temporis, sic notum supponit hunc Ioannis locum intelligi solitum, vt inuitum dicat Iulianum compelli confiteri. Quod vtique satis abruptè dixisset vir tantus, tamque circumspectus. Vnde & Epistola 106. ad Paulinum probat hoc certum* APOSTOLICÆ SEDIS AVTHORITATE, *hoc est sententia præcitata S. Innocentij Papæ.*

Pelagius, inquit, in Ecclesiastico iudicio, S. August.
vt aliquo modo Catholicns prununtiaretur, anathematizare compulsus est, infantes etiamsi oon baptizentur, habere vitam æternam. Hac enim negata, quid nisi mors æterna remanebit. Ac per hoc contra sententiam Domini disputabit, dicentis: Patres vestri manducauerunt manna in deserto, & mortui sunt. Hic est panis qui de cælo descendit, vt si quis ex ipso manducauerit, nō moriatur: non enim de ista morte loquebatur, quam necesse est patiantur, etiam qui de ipso pane manducant. Et paulò post: Amen, Amen dico vobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, &c. Non habebitis vitam in vobis: vtique illam, quæ post hanc mortem futura est. Et contra Apostolicæ

Sedis authoritatem, vbi de hac ipsa re cùm ageretur, (*Epistol. 93. Innocentij I. ad Patres Concilij Mileuitani*) hoc testimonium adhibitum est S. Aug. Euangelicum, ne paruuli non baptizati vitam posse habere credantur. Et contra ipsius Pelagij verba apud Episcopos, à quibus audiebatur, expressa, vbi anathematizauit eos qui dicerent, infantes non baptizatos habere vitam æternam, &c. Si autem cedunt Sedi Apostolicæ, vel potius ipsi magistro & Domino Apostolorum, qui dicit non habituros vitam in semetipsis; nisi manducauerint carnem filij hominis, & biberint sanguinem, quod nisi baptizati vtique non possunt, nempe aliquando fatebuntur, paruulos non baptizatos vitam habere non posse, ac per hoc quamlibet tolerabilius omnibus, qui etiam propria peccata committunt, tamen æterna morte mulctari. Quæ cùm ita sint, audeant disputare, & quibus possunt persuadere contendant, Deum iustum apud quem non est iniquitas, paruulos à peccatis proprijs innocentes, si nec illo ex Adam obligati & obstricti sunt, morte perpetua damnaturum. Quod si absurdissimum est, & à iustitia Dei penitus alienum, & tamen nullus qui se meminit Catholicæ fidei Christianum, negat, aut dubitat paruulos, non acceptâ gratiâ regenerationis in Christo, sine cibo carnis eius & sanguinis potu, (*intellige ut supra implicitè. spiritualiter, & secundum effectum incorporationis accepta in lauacro,*) non habere in se vitam, ac per hoc pœnæ sempiternæ obuoxios: profectò restat, vt quia ipsi non egerunt aliquid boni aut mali, ideo mortis eorum iusta sit pœna, quia in illo moriuntur, in quo omnes peccauerunt. Vnde in isto solo iustificantur, à quo peccatum nec originale trahi potuit, nec proprium perpetrari.

Tandem quod Eucharistiæ necessitas non fuerit paruulis quantum ad sacramentum sed quoad effectum; siue, non quantum ad realem manducationem, sed quantum ad spiritalem; docuit Diuus Thomas, lect. septima, in capite sexto Ioannis in hæc verba: Amen, Amen dico vobis, nisi manducaueritis, &c. Vbi primò ponit virtutem sumptionis huius cibi. Secundò manifestat eam ibi: qui manducat meam carnem, &c. Circa primum tria facit. Primo ponit carnis manducandæ necessitatem: Secundo eius vtilitatem; tertio subdit eius veritatem, ibi: Caro mea verè est cibus. Dixit ergo Iesus, Amen, Amen dico vobis, &c. Quasi diceret, vos reputatis impossibile & incongruum, quòd carnem meam manducetis: sed non solùm non est impossibile, sed etiam est valde necessarium: in tantum quòd nisi manducaueritis, &c. Id est non poteritis habere in vobis vitam spiritalem. Nam sicut cibus corporalis, ita est necessarius ad vitam corporalem, quod sine eo esse non possit: ita cibus spiritualis necessarius est, &c. Notandum autem quod hæc sententia potest referri vel ad spiritualem manducationem vel ad sacramentalem. Sed si referatur ad spiritalem, nullam dubitationem habet sententia. Ille vero spiritualiter carnem Christi manducat, & sanguinem bibit, qui particeps fit Ecclesiasticæ vnitatis quæ fit per charitatem. 1. Cor. 10. Omnes vnum corpus estis in Christo. Qui ergo non sic manducat, est extra Ecclesiam, & per consequens extra charitatem. Ideo non habet vitam in semetipso. 1. Io. 3.

Qui non diligit manet in morte. Si verò referatur ad sacramentalem, dubium habet. Nam supra Io. 3. dicitur; Nisi quis renatus fuerit, &c. ita, Nisi manducaueritis, &c. Cùm ergo baptismus sit Sacramentum necessitatis, videtur etiam quod Eucharistia. Sed hoc quidem Græci concedunt: Vnde & pueris baptizatis dant Eucharistiam, & in hoc habent pro eis ritum Dionysij: qui dicit, quod perceptio cuiuslibet Sacramenti debet consummari in communione Eucharistiæ, quæ est consummatio omnium Sacramentorum. Sed hoc verum est in adultis, non autem in pueris: cùm in sumente Eucharistiam exigatur actualis reuerentia & deuotio, quam illi qui non habent vsum liberi arbitrij, sicut sunt pueri, & amentes, habere non possunt: & ideo nullo modo eis est danda, &c. Sed ille habet vitam æternam qui manducat & bibit, non solùm sacramentaliter, sed etiam spiritualiter. Ille verò sacramentaliter manducat & bibit. qui sumit ipsum Sacramentum: spiritaliter verò qui contingit ad rem Sacramenti, quæ est duplex. Vna contenta & significata, quæ est Christus integer, qui continetur sub speciebus panis & vini. Alia res est significata & non contenta, & est corpus Christi mysticum, quod est in prædestinatis, vocatis, & iustificatis. (*Malim tamen & quoscumque etiam reprobos baptizatos, & donec à Christi corpore præscindantur anathemate, vel impœnitentia finali, ad Christi corpus & Ecclesiam pertinere quandiu fideles sunt.*)

Sic ergo spiritaliter manducat carnem, & bibit sanguinem, per comparationem ad Christum contentum, & significatum, qui coniungitur ei per fidem & charitatem; ita quod transformatur in Christum, & efficitur eius membrum. Non enim cibus iste conuertitur in eum qui sumit, sed manducantem conuertit ad se, secundùm Augustinum, cui dixit: Cibus sum grandium: cresce & manducabis me: Nec tu me mutabis in te, sed tu mutaberis in me. Ideo est cibus diuinum hominem facere volens, & diuinitate inebrians. Item per comparationem ad corpus mysticum signatum tantùm, si fiat particeps vnitatis Ecclesiasticæ.

Et hoc sensu necessaria est spiritaliter sumpta Eucharistia. Quia per fidem & charitatem quam accipiunt in baptismo, corpori mystico Christi vniuntur infantes. Vnde Augustinus, libro primo de peccatorum merit. capite 20. Etiam, inquit, pro paruulorum vita caro data est, quæ data est pro sæculi vita: & si non manducauerint carnem filij hominis, nec ipsi habebunt vitam. Io. 3. Qui credit in filium, habet vitam æternam: qui autem incredulus est filio, non habebit vitam, sed ira Dei manet super eum. In quo igitur horum genere ponemus infantes? In eorum qui credunt in filium, an in eorum qui sunt increduli filio? In neutro, ait aliquis: quia cùm adhuc credere non possint, nec increduli deputandi. Non hoc iudicat Ecclesiastica regula, quæ baptizatos infantes fidelium numero adjungit, &c. Profectò illi quibus Sacramentum defuerit, in eis habendi sunt qui non credunt filio: atque adeo si huius inanes gratiæ de corpore exierint, sequetur eos quod dictum est, non habebunt vitam, sed ira Dei manet super eos.

Cùm itaque baptizati, per fidem infusam credentes fiant, incorporentur Ecclesiæ, vitam habeant, spiritualiter proinde carnem Christi manducant. Eodem prorsus sensu Concilium Florentinum in Decreto de septem sacramentis Baptismi effectum esse dicit, in-

corporationem cum Ecclesia, in qua efficimur membra Christi, sine qua gratia non possumus intrare in regnum cælorum. Proximum omnium, inquit, Sacramentorum locum tenet baptismus, quòd vitæ spiritualis ianua est: per ipsum enim membra Christi, ac de corpore efficimur Ecclesiæ. Et cùm per primum hominem mors introierit in vniuersos, nisi ex aqua & Spiritu sancto renascimur, non possumus, vt inquit Veritas, in regnum cælorum introire.

Atque vt nullus in posterum tam alienum à mente Augustini & Patrum veterum, & ipsi sancto Innocentio Papæ, totique Ecclesiæ Romanæ imponat errorem, eumque à Sacra Synodo Tridentina damnatum, quo censuerint realem & sacramentalem communionem paruulis necessariam propria verba Canonis & capitis attentè legat. Sic enim sessione 21. can. quarto. Si quis dixerit paruulis, antequam ad annos discretionis peruenerint, necessariam esse Eucharistiæ communionem anathema sit. *Et ibidem capite quarto, omnino iuxta mentem Augustini:* Eadem sancta Synodus docet paruulos vsu rationis carentes, nulla obligari necessitate ad sacramentalem Eucharistiæ Communionem: siquidem per baptismi lauacrum regenerati, & Christo incorporati, adeptam iam filiorum Dei gratiam, in illa ætate amittere non possunt. Neque ideo tamen damnanda est antiquitas, si eum morem in quibusdam locis aliquando seruauit. Vt enim sanctissimi illi Patres sui facti probabilem causam pro illius temporis ratione habuerunt: ita certè eos NVLLA SALVTIS NECESSITATE, id fecisse, SINE CONTROVERSIA CREDENDVM est. *Desinant ergo negotium facere & controuersiam in hac causa mouere Augustino.*

An infantes non baptizatos, pœna damni, & sensus torqueri, perperam, & crudeliter senserit Augustinus, cum Tertulliano, eos filios iræ, & gehennæ, excludens Regno, & addicens inferno.

T*Ertullianus, omnem omnino animam originali peccato in Adam generis principe inquinatam agnoscit, libro de anima capite* 40. Omnis, inquit, anima, eousque in Adam censetur, donec in Christo recenseatur: tandiu immunda, quandiu recenseatur. *Hoc est in Christo per baptismum regeneretur. Rursum ibidem capite 16. iuxta Platonem partientem animam in rationalem appetitum, & irrationalem.* Est, inquit, & illud ad fidem pertinens, quòd Plato bifariam partitur animam, per rationale, & irrationale. Cui definitioni, & nos quidem adplaudimus; sed non vt naturæ deputetur vtrumque. Naturale enim, rationale credendum est, quod animæ à primordio sit ingenitum, à rationali videlicet authore. Quid enim non rationale quod Deus iussu quoque ediderit, nedum id quod propriè adflatu suo emiserit? Irrationale autem posterius intelligendum est, vt quod acciderit ex serpentis instinctu, ipsum illud transgressionis admissum, atque exinde inoleuerit & coadoleuerit in anima, ad instar iam naturalitatis, quia statim in naturæ primordio accidit.

Vbi per irrationale, *non appetitum inferiorem sensitiuum intelligit, qui in statu innocentiæ plenè subditus erat rationi; sed concupiscentiam irrationalem, & rebellem rationi, ex quo homo rebellis fuit Deo per transgressionem præcepti. Vnde subijcit:* Igitur à diabolo irrationale, à quo & delictum, extraneum à Deo, à quo est irrationale alienum. Proinde diuersitas horum, ex distantia auctorum. *Et 5. contra Marcionem capite 17. eodem cum Augustino principio, totam in peccato Adami naturæ corruptionem, ex Apostoli loco Ephes. 2. 3. probauit,* Fuimus, inquit, naturâ filij iracundiæ, sicut & cæteri. Apparet, inquit, communi naturæ omnium hominum, & delicta, & concupiscentias carnis, & incredulitatem, & iracundiam reputare: diabolo tamen captante naturam, quam & ipse iam infecit, delicti semine illato. *Ex suggestu quippe serpentis, iuxta sapientem,* à muliere initium peccati: *Quæ mortale virus per aures exceptum, in cor viri transfudit; qui blandienti consentiens peccato & mendacio, delictum, & concupiscentiam carnis, ex incredulitate sua admittens, seipsum primum iræ Dei dignum, & in se corrupto omnia sua membra, & posteros iræ Dei filios, & proinde gehennæ ignis vtique secundùm Augustinum filios genuit.*

Quod si iuxta Cornelium à Lapide, scribentem in Roman. quinto. In quo omnes peccauerunt. Quod, inquit, Adam fecit, omnes eius posteri fecisse censentur *(bellè herclè & ad Tertullianum appositè, supra dicentem, omnem animam eousque in Adam censeri, donec in Christo recenseatur, hoc est consepeliatur Christo per baptismum in mortem, complantatus similitudini mortis eius.)* Adam enim quasi Pater & princeps, omnes suos posteros REPRÆSENTABAT, sicut Rex repræsentat regnum, & Magistratus repræsentat ciuitatem. Ita Origenes, Chrysostomus, Theophylactus, Oecumenius, & passim Patres Græci & Latini. *Certè sicut Adam non solùm peccauit auersus à Deo, sed & conuersus ad creaturam, vxoris scilicet complacentiam, & esum ligni vetiti: Idem planè omnes eius posteri in eo contenti, quasi radice, parente, & principio suo, repræsentatiuè fecisse censendi sunt. Et proinde non tantùm cum eo à Deo actualiter auerso, ipsi omnes habitualiter auersi sunt, sed etiam in illo actualiter ad creaturam conuerso, habitualiter quoque ad eandem conuersi sunt. cùm impossibile sit, ab Oriente, verbi gratia, auerti, quin eodem momento fiat ad Occidentem conuersio. Quo posito, cùm secundùm omnes auersioni à Deo respondeat pœna damni, omnium pœnarum maxima, dicente Chrysostomo:* Decem millia quis ponat gehennas, nihil tale dicet, quale est à gloria æterna excidere, & à Christo audire, nescio vos: *Certè non video quid causa sit, aduersus Augustinum insurgendi, si præter pœnam damni, minimam omnium pœnam sensus infantes non baptizatos ex hac vita migrantes incurrere scripserit; vtpote qui nullius actualis peccati rei, sed tamen in primo parente iræ filij, & proinde gehennæ filij, absque reconciliationis sacramento decesserint; maximè cùm teste Cornelio à Lapide, omnes Adæ posteri idipsum quod Adam fecit actualiter, tot testibus Patribus Græcis ac Latinis, habitualiter fecisse censeantur.*

Et quidem Tertullianus libr. de Anima capite 58. licet erroneè, in eo quod, vt suo loco videbimus, solas martyrum animas cælo collocet vsque ad tempus iudicij, cæteras verò iustorum, & peccatorum reponat in inferis. Omnes, inquit, animæ penes inferos, inquis? Velis, ac nolis, & supplicia iam illic, & refrigeria, &c. Cur enim non putes, animam & puniri, & foueri in inferis interim sub expectatione vtriusque iudicij, in quadam vsurpatione, & candida eius? *Ex quo & infantum animas originali peccato inquinatas & reas torqueri supponit. Nec mirum si grauitatem criminis aborsus exagitans, hoc cri-*

men, & tantum nefas, non tam corporis, quàm animæ paruuli damnatione exaggeret, de exhortatione cast. capite 12. Quid facies, inquit, si nolis, (*vxorem ductam post mortem alterius, alios filios procreare;*) si nouam vxorem de tua conscientia impleueris? Dissoluas medicaminibus conceptum? puto nobis non magis licere nascentem nocere, quàm natum.

Et libro de Anima cap. 37. Ex eo igitur fœtus in vtero homo, à quo forma completa est. Nam & Moysis lex. Exo. 21. 22. Tunc aborsus reum talionibus iudicat, cùm iam hominis est causa, cùm iam illi vitæ & mortis status (*præsertim æternæ*) deputatur; cùm & fato (*secundùm Gentiles loquitur, vel fati nomine casus accipit, vel multò melius secundùm fidem dixisset, cùm iam exitum prædestinationis & reprobationis suæ sortitur, vt nomen eius in libro vitæ, vel scriptum ab æterno, vel expunctum habeatur in executione suscipiendi necne baptismi;*) etsi adhuc in matre viuendo, cùm matre plurimum communicat sortem. *Et Apol. capite* 9. Nobis homicidio semel interdicto, etiam conceptum in vtero, dum adhuc sanguis in hominem deliberatur, dissoluere non licet. Homicidij festinatio est, prohibere nasci. Nec refert natam quis eripiat animam, an nascentem disturbet. Homo est, & qui futurus. Etiam fructus omnis iam in semine est.

Et quid putas toties inculcare huius criminis abominabilis grauitatem? Æterna certè potius, quàm temporalis vitæ iacturam, & infantis nascituri vel nati damnationem æternam præuidebat, quam certissimam absque baptismo infantum suorum parricidis, animam simul & corpus suorum pignorum perdentibus in gehennam prohibebat. Nec ignorabat quod prædixerat de baptismo capite 12. Præscribitur, inquit, nemini sine baptismo competere salutem, ex illa maximè pronuntiatione Domini, qui ait Io. 3. 5. Nisi natus ex aqua quis erit, &c. Præiudicatum est de cæterorum periculo, qui careant aqua Christi, &c. *Et cap.* 13. Hic, inquit, scelestissimi prouocant quæstiones. Adeò dicunt, baptismus non est necessarius, quibus fides satis est: nam & Abraham nullius aquæ, nisi fidei Sacramento, Deo placuit. Sed in omnibus posteriora concludunt, & sequentia antecedentibus præualent. Fuerit salus retro per fidem nudam, ante Domini passionem & resurrectionem: at vbi fides aucta est, credendi in natiuitatem, passionem, resurrectionemque eius, addita est ampliatio Sacramento, obsignatio baptismi, vestimentum quodammodo fidei, quæ retro erat nuda; nec potest iam (*non sufficit, saluare non potest, maximè infantes, extra baptismum, fidei incapaces,*) sine sua lege. Lex enim tinguendi imposita est, & forma præscripta. Ite, inquit, docete nationes, tinguentes eas in nomen Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Huic legi collata definitio illa: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non intrabit in regnum cælorum. Obstrinxit fidem ad baptismi necessitatem. *Quod si infantes absque baptismo decedentes exclusi sunt regno, vbi ira filios & gehennæ repones, ait Pelagio Augustinus, nisi in inferno?*

Grauiter & serio pensare debent, quicumque, & quomodocumque procurant aborsum, & fœtum iam animatum extinguunt. Nec sibi de campis elysiis, vel nescio qua imaginaria beatitudine naturali, absque vlla pœna damni, & sensus, infantibus absque baptismo, siue in vtero, siue ab vtero morientibus gratulantur. Libet fusius de hac causa tractare, & primò nanum ab aliquibus plusculum misericordia diuina blandientibus, iniuriosius Augustino insultantibus effusum abstergere. Augustinum immitem infantum carnificem etiam aliqui vocitare non erubescunt, quòd absque baptismo migrantes, seu matrum incuria, seu aborsum procurantium furiâ, seu quauis infirmitate, Dei prouidentiâ ordinante, sine qua nec passerculus in terram cadit, excedentes, non cœlesti tantum regno exclusserit, sed & alicui pœnæ sensus addixerit. Crudelis prorsus, & omnium posterûm suorum parricida scelestus Adã: sed & in hac causa iustitiæ, & æquitatis diuinæ propugnator, ac defensor, sicut & gratiæ, & misericordiæ eius prædicator indefessus Augustinus, expressis Scripturæ locis, & authoritate diuina fundatus; non fabellis, & vanis argumentationibus, humano sensui alludentibus, innititur.

Narrauerunt mihi fabulationes (*alij delectationes,*) sed non vt lex tua. Et lex tua veritas, in lege quid scriptum est? quomodo legis. *Rom.* 5. 12. Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransijt, in quo omnes peccauerunt, *id est in vno homine Adamo, vel vt legit Syriaca,* in ipso quod omnes peccauerunt: *Ideo mortui sunt, quia in vno peccauerunt, & rursum versu* 16. Iudicium quidem ex vno, in condemnationem: Syr. extitit iudicium ab vno, ad condemnationem. *Si in vno omnes peccauerunt, ergo etiam infantes, quo argumento vtitur Augustinus aduersus Iulianum, libro secundo de nupt. & concupiscent. capite* 28.

Quid est, inquit, quod dicit, non peccat iste qui nascitur, non peccat ille qui genuit, non peccat iste qui condidit, per quas rimas inter tot præsidia innocentiæ peccatum fingis ingressum? (*inquit Iulian. cui respondet Aug.*) Quid quærit, inquit, latentē rimam, cùm habeat apertissimam ianuam Per vnum hominem, ait Apostolus, per vnum delictum, ait Apostolus, per inobedientiā vnius hominis, ait Apostolus. Quid quærit amplius? Quid quærit apertius? Quid quærit inculcatius? Si peccatum, inquit, ex voluntate est, mala voluntas, quæ peccatum facit: si ex natura, mala natura, citò respondeo, ex voluntate peccatum est. Quærit fortè, vtrum & originale peccatum? Respondeo, prorsus & originale peccatum: quia & hoc ex voluntate primi hominis seminatum est, vt & in illo esset, & in omnes transiret, &c. Nec ideo tamen (*siue in homine, siue in Angelo prius homine peccante*) potuit ex bono oriri voluntas mala, quia bonum factum est à Deo bono, sed quia de nihilo factum est, non de Deo. (*Defectibilitas quippe venit à mutabilitate creaturæ, quæ de nihilo facta est, & ex se tendit in nihilum & defectum, nisi à Deo immutabili & semper bono sustentetur.*) Diaboli opus, id est peccatum, per ipsum diabolum exortum, qui factura vel opus est Dei, per aliud opus Dei, id est hominem pertransijt, opus operis diaboli per opus Dei. Et ideo Deus est solus immutabilis, & potentissimæ bonitatis, qui & antequam esset vllum malum, bona opera fecit omnia, & de malis quæ in bonis ab eo factis orta sunt, benè operatur per omnia. *Adeout etiam benè, quia iustè & laudabiliter, & non crudeliter infantes originalis peccati reos excludat regno, & ob meritum originalis peccati, iuste inferni, leuissimo tamen addicat supplicio.*

Et quid ait insuper Apostolus? Eramus naturâ (*supple corrupta in Adam*) filij iræ, sicut & cæteri. Ephes. 2. 3. *In quem locum Augustinus in Io.* 54. Omnes, qui nascuntur mortales, habent secum iram Dei: quam iram Dei? quam excepit primus

Adam. *Et tract. 44. in Io. 9.* Genus humanum est
Aug. iste cæcos. Hæc enim cæcitas contigit in primo homine per peccatum, de quo omnes originem duximus, non solum mortis, sed etiam iniquitatis, &c. Si filij iræ, filij vindictæ, filij pœnæ, filij gehennæ, quomodo naturâ, nisi quia peccante primo homine, vitium pro natura inoleuit: *Quos Augustini locos retulit etiam Beda, eumdem sensum sequens, in exposit. 2. cap. ad Ephes. Hanc de fide sententiam, hoc est damnationem omnium etiam paruulorum sine baptismo morientium, vt indubiam supponit baptismi necessitas; sine quo nullus à chirographo, & debito mortis æterna liberatur; eamque semper*
Aug. *tenuit Sancta Sedes Apostolica.* Non est enim falsa, etiam in paruulorum baptismate, remissio peccatorum: Nec verbo tenos dicitur, sed veraciter agitur. Nam vt iam verbis vtar, quæ in ipsa Epistola beatissimi Antistitis (*Summi Pontificis*) Zozymi legontur: fidelis Dominus in verbis suis; eiusque baptismus, re, ac verbis id est opere, & cunfessione, (*confitentur enim parentes & patrini pro paruulo, nec mundum esse à peccato infantem, cuius est vita vnius diei super terram,*) Et remissione vera peccatorum, in omni sexu, ÆTATE, conditione generis humani, eandem plenitudinem tenet. Nullus enim nisi qui peccati seruus est, liber efficitur: nec redemptus dici potest, nisi qui verè per peccatum fuerit ante captiuus: sicut scriptum est; si vos filius liberauerit, verè liberi eritis. Per ipsum enim renascimur spiritaliter, per ipsum crucifigimur mondo; ipsius morte, mortis ab Adam omnibus nobis introdoctæ, atque transmissæ vniuersæ animæ; illud propagatione contractum chirographum rumpitur, in quo nullus omnino natorum, antequam per baptismum liberetur, non tenetur obnoxius. In his verbis Apostolicæ Sedis, tam antiqoa, atque fundata, certa, & clara est Catholica fides, vt nefas sit de illa habitare Christiano.

Ait Augustinus Ep. 157. ad Optatum his positis, vt indubijs; chirographo obstrictos fuisse damnationi, & ira Dei, & vindicta filios; miror aliquos fideles etiam pœnam damni in pueris iustam agnoscentes, quæ incomparabiliter omnem pœnam sensus excedit, eamdem pœnam sensus, licet in paruulis solius originalis peccati reis mitissimam, tanquam diuinæ misericordia, vel iustitia repugnantem auersari. Et quidem vt iam dixi, cum pœna damni respondeat auersioni à Deo; sicut infantes habitualem auersionem à Deo, in Adam contraxerunt, in eodem pariter, ad creaturam habitualiter conuersi sunt: Nec potest omninò concipi quæcumque ab Oriente auersio, sine conuersione ad Occidentem: vti, nec auersio à Deo, sine conuersione ad creaturam: vnde si iusta censetur pœna damni inflicta infantibus, pro peccato originali, id est auersione à Deo habituali; iusta quoque pœna sensus habenda est, irrogata pro conuersione ad creaturam habituali, quod enim actu contraxit Adam, nos ex corrupta eius radice & fonte manantes & progeniti, habitu contraximus.

Aug. Non Aristoteles (*ait August. 5. cont. Iul. cap. 9.*) Cuius cathegorias insipienter sapis, sed Apostolus dicit: Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per omnes homines transijt. Nec sanè tibi dialectica illa mentitur, sed tu non intelligis. *Quid si iuxta mentem S. Iob,* vulnera Deus etiam sine causa multiplicet? *In quem locum Magnus ille Gregorius Ecclesiæ Doctor & Pontifex Maximus, per omnia Catholicorum Augustini dogmatum sectator perpetuus, infantes sine baptismo morien-*

Err. Imput. Tert. & Aug.

A *tes, etiam pœna sensus iustè addictos propter peccatum originale asseruit? Lib. 8. mor. cap. 12. in caput 9. Iob:* Perpendit, inquit, adhuc in præsentis vitæ itinere constitotus, humanis actibus exactor operum quàm districtus appareat: qui quosdam tunc reatu culpæ originalis adstrictos, etiam sine operibus damnat. Vnde rectè vir sanctus, ex humani generis voce protinus adiunxit: & multiplicabit vulnera mea, etiam sine causa. Nonnulli etenim prius à præsenti luce subtrahuntur, quàm ad proferenda bona malaoe merita actiuæ vitæ perueniant. Quos quia à colpa originis Sacramenta salutis non liberant, & hic ex proprio nihil egenunt, & illuc AO TORMENTA perueniunt. Quibus vnum vulnus est corruptibiliter nasci; aliud carnaliter emori. Sed quia post mortem quoque æterna mors sequitur, occulto eis, iustoque iudicio, etiam sine caosa vulnera multiplicantur. PERPETVA QVIPPE PERCIPIVNT, qui nihil ex propria voluntate peccauerunt. Hinc namque scriptum est, non est mundus in conspectu eius, nec vnus diei infans super terram. Hinc per semetipsam veritas dicit: nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Hinc Paulus ait: eramus naturâ filij iræ. Qui itaque nullum proprium adiungens ex solo originis reatu perimitur; quid iste in illo extremo examine, quantum ad humani sensus æstimationem, nisi sine causa vulneratur? Sed tamen sub diuina districtione iustum est, vt propago mortalis, velut infructuosa arbor, & in ramis seruet amaritudinem, quàm traxit ex radice.

Et quid ad Aquilonem cadens arbor sterilis & mala, & in radice corrupta, ad Aquilonem inquam, ex diaboli parte, vbi & olla succensa, ibi non in æternum sit, & ardeat, licet incendio mitiori, quàm patientur cremandi, qui originali, actualia peccata addiderunt? Ait ergo, (*inquit Greg. ibid.*) In turbine conteret me; & multiplicabit vulnera mea etiam sine causa: Ac si apertè, humani generis damna considerans, dicat: districtus Iudex, qua eos animaduersione trucidat, quos culpa propriæ actionis damnat, si & illos IN ÆTERNVM PERCVTIT, quos reatus arbitrij non addicit? *Pergant sanè, & cum Augustino, infantum carnificem appellitare Gregorium. Et hanc D. Augustini & S. Gregorij magni sententiam fusissimè prosequitur noster Gregorius Ariminensis, prior quondam generalis nostri Ordinis, & Sacra Theologia Doctor & Professor Parisiensis, in 2. sent. dist. 61. q. 3. Omnibus plenè respondens obiectionibus aduersaria sententia. Ad id quidem quod opponitur extra. de bapt. & eius effectu.* Pœna originalis peccati, est carentia visionis Dei: actualis verò peccati pœna, gehennæ perpetuæ cruciatus. *Vnde videtur quòd gehenna pœna sensibilis non sit pœna peccati originalis. Ad hæc ex glossa ibidem dicitur:* Paruuli qui sine baptismo deceduut, in tenebris manent.

Sed cùm constet, quòd peccati actualis pœna, non sit tantum gehennæ cruciatus, sed etiam carentia diuinæ visionis: sic nec ex eo quod dicitur originalis peccati pœna, carentia diuinæ visionis, non conuincitur quod non sit etiam gehennæ cruciatus, licet omnium leuissimus. Gregorij autem magni sententiam confirmat his verbis. Tormentum, inquit, propriè cruciatus & pœna sensibilis dicitur, &c. Occulto eius, iustoque iodicio etiam sine causa vulnera multiplicantur: perpetua quippe tormenta percipiunt, qui nihil ex propria voluntate peccauerunt. Vn-

de posset etiam satis fortis ratio formari ad propositum, vt videtur: quoniam si nullam aliam pœnam quàm damni præcisè infantes tales post mortem paterentur; sequitur quòd eis multo melius post mortem esset, & etiam post finalem eorum damnationem, quàm fuerit in vita ista, in qua multas sẽsibiles pœnas, & cruciatus patiuntur, & cum his, carent diuina visione: post eorum autem damnationem, nullam pœnam sentirent, sed tantùm diuina visione carerent. Sed consequens videtur falsum: nam omnium damnatorum peior post iudicium finale futura videtur esse conditio, & hoc etiam videtur probare in speciali quantum ad propositum textus allegatus, iuxta expositionem Gregorij, cùm dicitur: multiplicabit vulnera mea. Non enim multiplicarentur, sed potius minuerentur, si nollam pœnam, præter illam carentiam diuinæ visionis haberent, &c. Vulneratio, autem vt patet, pro pœna sensibili capitur. Et quamuis secundùm humanam æstimationem non deberetur ei, qui nullum propriæ actionis peccatum habuit: secundùm tamen occultam Dei iustitiam, debetur ei qui originalem culpam contraxit.

Addam ego & Gregorio nostro, cùm vna sit, & non multiplex pœna damni, necessario de pœnis, tormentis, & vulneribus sensus, igne, frigore, tenebris, vermibus, fœtore, dæmonum visione, tormenta illa multiplicia Gregorium magnum intellexisse. Licet iuxta Augustinum sint hæ pœnæ leuissima infantium, respectu adultorum, de quibus torquendis in loco tormentorum cum meretrice Babylonis, hac voce iudicis ad tortores dicitur: Tantum date illis tormentum, quantum se in delicijs glorificauerunt. *Arminensis porro, licet neutram ex professo amplectatur sententiam, ne quem offenderet; concludit tamen his verbis:* Tremendum, inquit, mihi videtur negare authoritates Sanctorum. *Non vnicam pœnam damni, sed secundùm Gregorium & Augustinum tormenta sensus, & multiplices pœnas infantulos non baptizatos pati, testis est Isidorus Hispal. lib. 1 sent. cap. 24.* Pro solo, inquit, reatu originali luunt in inferno nuper nati infantuli pœnas, si renouati per lauacrum non fuerint. Proinde Adæ causâ nuper natus infans, si non regeneratur, damnatur, quia originis noxietate perimitur.

Augustinum insecutus, ante Gregorium, D. Leo & ipse Pontifex Summus, in Epistola Decretali 86. ad Nicetam Aquileiensem Episcopum, vbi hæresim Pelagianam, & Celestianam inter cætera damnat, quòd infantes absque baptismo mortuos, nulli peccato obnoxios, æterna pœna damnari censerent iniustum. Ideo, inquit, etiam dicunt paruulos, si sine baptismo hinc de sæculo exierint, NON POSSE DAMNARI, neque reos in peccato Adæ teneri, sed ad Regnum Dei, vel ad vitam æternam, *(nota Pelagij & Celestij reliquias, non de regno Dei, quod coacti sunt Patriarchas illorum profiteri, sed à vita æterna arceri iniustum censuisse:)* sine vlla cunctatione venire: Cùm Apostolus dicat; per vnum hominem peccatum, &c. Propter quod & ipsi paruuli baptizantur, &c. Ideo enim quisque renascitur, vt soluatur in eo, quidquid peccati est, cum quo nascitur, &c. Parentum quoque peccatis paruulos obligari, non solum primorum hominum, sed etiam suorum, de quibus nati sunt, non improbabiliter dicitur. Illa quippe sententia, Exo. 20. Reddam peccata Patrum in filios, tenet eos vtique, antequam per regenerationem, ad testamentum nouum incipiant pertinere, &c. Ac per hoc, non est instituta regeneratio, nisi quia vitiosa est generatio. Vsque adeo, vt etiam de legitimo matrimonio procreatus, dicat: in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis mater mea in vtero me aluit. Neque hic dixit, in iniquitate, vel in peccato, cùm hoc rectè dici posset, sed iniquitates & peccata dicere maluit: quia & in illo vno quod in omnes homines pertransiuit, &c. & alia parentum, quæ licet non possunt mutare naturam, reatu tamen obligant filios, nisi gratuita gratia, & misericordia diuina subueniat. *Quod hic aduertendum venit, primum est, quòd hæreticam notet summus Pontifex S. Leo sententiam eorum, qui negant damnandos infantes non baptizatos, pro peccato originali. Secundò damnationis vocem, ab Augustino Pelagianorum destructore depromptam; qui cum de pœna animarum in Purgatorio per suffragia minuenda ageret, dixit ideo offerri Deo,* vt tolerabilior fiat ipsa damnatio. *Quæ vox vtramque pœnam, & sensus maximè capit, cum pœna damni sit indiuisibilis. Tertiò & propter plura peccata in vno Adæ peccato collecta, & ab eodem supra notata, & propter propriorum parentum scelera, etiam sine culpa propria, tam damni, quàm sensus à Deo illa multiplicari dictorum infantium vulnera.*

Sanctus quoque Remigius Episcopus Rhemensis, ad cuius festi celebrationem hortatoria Epistola D. Leonis ad Francos, ex Authographo Archiuij Rhemensis Ecclesiæ desumpta, extat apud Baronium & in to. 3. Conciliorum nouissimè edito: scribens in c. 5. Rom. pariter Pelagianos eiusdem hæresis damnat: Considerandum autem, quia cùm dicit, iudicium venire ex vno homine in condemnationem, loquitur contra Pelagianos, qui negant originale peccatum trahi ab infantibus, quando nascuntur: dicentes quia non per originem illud peccatum trahitur, sed per imitationem, qood omnino falsissimum est. Si enim ita esset, vt illi delirant, nequaquam Dominus ita expresè in Euangelio diceret, si quis non renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non intrabit in regnum cælorum. In veteri quoque testamento nequaquam diceret, masculus, cuius caro circumcisa non fuerit, peribit de populo, quia pactum meum irritum fecit: non per se, sed in Patre suo Adam in Paradiso. *Et paulò supra:* Iudicium, inquit, siue DAMNATIO ex vno homine Adam, vel vno peccato originali, venit in condemnationem hominum. *Viden' vt eadem damnationis voce, & iudicio, contra pueros, ante D. Leonem vtatur.*

Nec prateribo nostrum Fulgentium, eiusdem hæresis resuscitatæ profligatorem, l. 1. de veritate prædest. c. 14. Causa, inquit, maiorum atque minorum, qui sine baptismate cursum vitæ præsentis in infidelitate consummant, quantum attinet ad communionem originalis peccati, vna est: ex hac vtrique ibunt in ignem æternum, qui paratus est diabolo, &c. quia in eis chirographum, quo sibi eos deceptoris nequitia subdidit, Saluatoris gratia non deleuit, &c.

Subijcit tamen grauius puniendos, præter originale, actualibus inquinatos. Vt, inquit, non solum pro originali peccato æternis ignibus ardeant, quibus arsuri sunt sine baptismo morientes etiam paruuli, qui nihil boni aut mali egerunt: sed etiam pro sua voluntate mala, tantò deterius torqueantur, quanto amplius propriæ iniqoitatis adijciunt. *Et libro de incarnatione & gratia Christi, capite 30.* Sine baptismate mortuos infantes æternis cruciatibus damnat, cùm in eis nullam culpam malæ voluntatis inueniat, &c. Nulla interueniente vel bonitate vel malitia voluntatis, a-

lios vident (*baptizantes*) potiri regno, alios interminabili deputatos incendio, &c. DEVS CRVDELIS NON est in infantibus damnandis, quibus baptismatis beneficium non tribuit; sicut iniustus non est in maioribus, cùm bonam non donat voluntatem. Et sicut illos voluntas sua mala, sic istos iure puniri facit origo damnata. Deus autem in hominibus nec maculam vitiatæ originis, nec malitiam condidit propriæ voluntatis.

Et libro de fide ad Petrum Diaconum capite 27. inter quadraginta capitula tanquam de certa fide tenenda posuit damnationem paruulorum. Firmissimè, inquit, tene & nullatenus dubites, non solum homines iam ratione vtentes, verùm etiam paruulos, siue in vteris matrum qui viuere incipiunt, & ibi moriuntur; siue iam de matribus nati sine Sacramento Baptismi sancti, quod datur in nomine Patris, &c. De hoc sæculo transeunt, ignis æterni sempiterno supplicio puniendos: quia etsi peccatum propriæ actionis nullum habuerunt, originalis tamen peccati damnationem, carnali conceptione & natiuitate traxerunt. *Præcedenti capite dixerat:* Firmissimè tene, omnem hominem qui per concubitum viri & mulieris concipitur, cum peccato originali nasci, impietati subditum, mortique subiectum, & ob hoc naturâ iræ filium nasci, de qua dicit Apostolus, eramus enim & nos natura filij iræ sicut & cæteri. *Quod expressè habetur de consecr. distinct. 4. cap. firmissimè. D. item Thomas lect. 1. in caput secundũ, Eph. ijsdem cum Augustino terminis explicat ira filios:* Peccatum, inquit, originis insinuat dicens, eramus naturâ filij iræ. Quod quidem peccatum ex primo parente, non solùm in Gentiles, sed etiam in Iudæos transfunditur. Rom. 5. Per vnum hominem in hunc mundum peccatum intrauit, &c. In quo omnes peccauerunt. Et sic homines per baptismum mundantur à peccato originali, solùm quantum ad personas proprias: Vnde generant filios baptizandos: ita circumcisio mundabat ab originali personas solùm; sed generabant adhuc circumcidendos. Et hoc est quod dicit: eramus naturâ, &c. Id est per originem naturæ. Non quidem naturæ, vt natura est; quia sic bona est, & à Deo; sed naturæ, vt vitiata est. Filij iræ, id est VINDICTÆ, POENÆ, ET GAHANNÆ: Et hoc sicut cæteri, id est Gentiles. *Fatetur tamen D. Thomam solam pœnã damni infantibus tribuisse. Sed gehenna quid in Scriptura, nisi tormentum ignis, tenebrarum, fletus, & stridoris dentium sonat? iuxta illud:* Reus erit gehennæ ignis. *Et hanc pœnam etiam sensus in infantibus non baptizatis tanquam certam, & de fide tenendam censuit D. Fulgentius. Cum enim supra citato c. 27 de fide ad Petrum, dixisset,* eos ignis æterni supplicio puniendos: *sic concludit c. 44.* Hæc, inquit, quadraginta capitula, ad regulam veræ fidei firmissimè pertinentia, fideliter crede, fortiter tene, veraciter, patienterque defende. Et si quem contraria his dogmatizare cognoueris, tanquam pestem fuge, & tanquam hæreticum abijce. Ita enim ista quæ posuimus fidei Catholicæ congruunt, vt si quis non solùm omnibus, sed etiam singulis, (*inter quæ hoc insigne est,*) voluerit contraire, in eo quòd singulis horum contumaciter repugnat, & his contraria docere non dubitat, hæreticus, & Christianæ fidei inimicus, atque ex hoc omnibus Catholicis anathematizandus appareat.

Nolim ego contrariam Augustino sententiam, vt hæreticam damnare, propter D. Thomæ, Bonauenturæ,

Aug. (left margin)

A *ra, aliorumque reuerentiam, quam vtinam æquè debitam Augustino exhiberent aduersarij. Duo tamen hic moneo: primò Fulgentium tam ex certa & Catholica fide peccati originalis in infantibus, certam quoque iuxta Augustinum in Paulo & recta ratione fundatum, totamque eius doctrinam de gratia Catholicam ab Ecclesia declaratam, contrarium in dictis articulis vt hæreticam damnasse. Secundò, salua D. Bonauenturæ pace, Augustinum non ex odio Pelagianorum, sed ex amore veritatis sibi comperta, infantes non baptizatos leuissima pœna sensus reatum incurrere, censuisse. Ego vero, nullum mihi iure succensere*

B *debere credo, si in omnibus Sanctissimi Patris mei Augustini doctrinam meram & defæcatam, & hactenus indamnatam ab Ecclesia, non aliunde quàm ex vinis eius fontibus haustam bibam, cæterisque propinem. Quid sanctum Primasium referam, ex Trithemio, Archiepiscopum Vticensem, D. Aug. discipulum, qui sub Theodosio 2. floruit anno 440. quique iuxta Bellarminum de Script. Eccl. sub Vigilio Papa Constantinopoli fuit, cùm quinta Synodus generalis celebraretur, hic per omnia vestigia Augustini lambens, inter catera, in locum præcitatum Pauli ad Rom. 5.* In hoc loco, inquit, contra abruptum Pelagianæ impietatis errorem, mortem studet ostendere, non à Deo factam, sed per culpam transgressionis illatam, &c. Mors tam animæ quàm corporis pertransijt ex originali peccato, & in Abraham, & in Isaac, & in Iacob; sed Dei sunt viuificati gratiâ, de

C quibus dicitur, non est Deus mortuorum, &c. per omnes ramos vitium suum radix corrupta transmisit, &c. Fortè dicet aliquis: Caro quæ ex transgressore venit, iustè trahit originale peccatum; vt si non baptizatus infans moriatur, IN ÆTERNVM DAMNETVR? Audiat, agnoscat, quia magis anima primùm in Adam pro appetitu diuinitatis, quàm caro peccauit. Isto verò loco, omnino cauenda est opinio quæ dicit; sicut caro ex carne Adæ, ita anima nostra ex anima Adæ, occulta Dei operatione creatur, &c. Quæ nisi hîc fuerit liberata per gratiam, perpetuâ pœnâ in æternum damnabitur. Nam iudicium subauditur mortis, ex vno in condemnationem. *Et in caput 2. ad Ephes.* Eramus naturâ. Ita nos paternæ origi-

D nis mala consuetudo possedit, (*pulchrè in consuetudine, habitualem auersionem intellexit.*) Vt omnes ad damnationem nasceremur. Filij iræ, sicut & cæteri, filij iræ, sicut supra diffidentiæ, filij Adæ, filij vindictæ. Hæc audiant, & erubescant, qui tantum vitiatæ naturæ tribuunt, vt Apostolo contradicant, & à fide exorbitent. *Adde nescientes Scripturas, & infantes tam grauis culpæ reos, & ira filios, & iniustè à Deo damnari, & ab Augustino velut crudeli tortore flammis inferni vltricibus condemnari conquerantur.*

Audiant & Bedam fidelem Augustini sectatorem, in caput 2. Eph. Tenebatur iusta damnatione genus humanum, & omnes erant iræ filij, de qua ira scriptum est, Psalmo 89. & in ira tua defecimus: de qua ira dicit etiam Iob 14. homo natus ex muliere, breuis vitæ, & plenus iræ; de qua dicit &

E Dominus Iesus, qui non credit in filio, non habet vitam, sed ira Dei manet super eum. Non ait, venit, sed manet; cum hac quippe omnis homo nascitur; propter quod dicit Apostolus, fuimus enim & nos naturâ filij iræ, &c. Translato vocabulo, vindicta eius QVÆ NON NISI IVSTA EST, iræ nomen accepit. *Et in cap. 5. Rom. vbi de iudicio ex vno in condemnationem:* Quia, inquit, sufficeret ad condemnationem, etiamsi non esset in hominibus, nisi originale peccatum. *Et rursum,*

potest rectè dici, paruulos sine baptismo de corpore exeuntes, in damnationem omnium mitissimam futuros. Multum autem fallit, & fallitur, qui eos in damnationem prædicat non futuros, dicente Apostolo, iudicium ex vno delicto, in condemnationem.

Huic iungo Anselmum, de concept. Virginis, & peccato originali cap. 27. contra illos qui putant infantes non debere damnari. Impossibile, inquit, est aliquem hominem cum aliquo peccato (*supple mortali*) saluari: quare si quod dixi, originale peccatum est, necesse est omnem hominem in eo natum, in illo non dimisso damnari. *Et vbi & quo loco, nisi gehenna, & pœna reponi? idem Anselmus ib.* B *cap. 22.* In hoc, inquit, similis est, & personalis, & originalis peccati damnatio; quòd nullus admittitur ad regnum Dei, ad quod factus est homo, nisi per mortem Christi; sine qua non redditur, quod pro Adæ peccato debetur: quamuis non omnes pariter in inferno torqueantur: (*quod pœnam sensus tangit, nam pœna damni, quæ est essentialis, siue exclusio à regno, gradus non habet, & magis & minus non admittit, sicut pœna sensus, de qua scriptum est, secundum mensuram delicti, & plagarum modus.*) Nam post diem iudicij, nullus erit Angelus, aut homo, nisi aut in regno Dei, aut in inferno. *Quod ex Augustin. desumpsit, vt infra videbimus.*

Satis superque authoritates irrefragabiles Scripturarum, & Patrum, in eiusdem veritatis confirmationem protulimus; duo nunc Oecumenica Concilia in eiusdem veritatis immobilem authoritatem proferamus. Sic ergo in Decreto de peccato originali definit, de statu animarum decedentium ex hac vita: Eugenius 4 in Concilio Oecumenico Florentino, anno Do. 1439. pridie nonas Iulij, Pontificatus sui anno 9. decretum edidit, quod Latinè Cardinalis S. Sabinæ Iulianus, Græcè verò Bessario Archiepiscopus Nicenus pronuntiauit. Diffinimus animas illorum qui in actuali mortali peccato, VEL SOLO ORIGINALI DECEDVNT, MOX IN INFERNVM DESCENDERE, POENIS TAMEN DISPARIBVS PVNIENDAS. *Atqui* D *pœna damni par est; ergo hoc de pœna sensus à Concilio definitum esse videtur, & cùm par sit vtrisque pœna damni; dispar est pœna sensus, minor vtique infantibus. Concilium item Trid. sess. 5. in decreto de peccato originali. Canone 2.* Si quis soli Adæ præuaricationem suam, non alijs etiam, & eius propagini asserit nocuisse, acceptam à Deo sanctitatem, & iustitiam quam perdidit, non nobis, sed sibi soli perdidisse; inquinatoque illo per inobedientiæ peccatum, mortem, & pœnas corporis tantùm, in omne genus humanum, & secundùm communem legem transfudisse; non autem & peccatum, cui pro pœna debetur vtraque mors, corporis videlicet, & animæ; Anathema sit: cùm contra- E dicat Apostolo dicenti, per vnum hominem peccatum intrauit, &c. In quo omnes peccauerunt. *Morti autem primæ animæ, iuxta Aug. respondet secunda mors tam animæ, quàm corporis in pœna damni & sensus. Augustinus nusquam ab Apostolo recedens, sic in hac causa definit præsentem quæstionem.*

Libro 13. de Ciuit. cap. 3. In primo homine, per S. August. fœminam in progeniem transiturum vniuersum genus humanum fuit, quando illa coniugum copula diuinã sententiam suę damnationis excepit. Et quod homo factus est, non cùm crearetur, sed cùm peccaret, & puniretur, hoc genuit, quantum quidem attinet ad peccati, & mortis originem. *Quod si vrgeas, cuius mortis originem trahat misera,* *& damnata proles ab Adamo, ita respondet eodem libro c. 12.* S. Aug. Cùm requiritur, quam mortem Deus primis hominibus fuerit comminatus, si ab eo mandatum transgrederentur acceptum, nec obedientiam custodirent: vtrum animæ, an corporis, an totius hominis, an illam quæ secunda dicitur; (*æterna scilicet*) respondendum est, omnes. Prima enim constat ex duabus: secunda ex omnibus tota, &c. Vt sit prima totius hominis mors, cùm anima sine Deo, & sine corpore, ad tempus pœnas luit: secunda verò, vbi anima sine Deo cum corpore pœnas æternas luit. *Vnde sequitur, omnes infantes sine regenerationis Sacramento mortuos, vtriusque mortis sententiam subire, & proinde nunc prima mortis supplicio plecti, donec secundâ post iudicium extremum torqueantur. De qua idem Aug. l. 6.* S. Aug. *de Ciu. c. 12.* Si anima in pœnis viuit æternis, quibus & ipsi spiritus cruciabuntur immundi, mors illa potius æterna dicenda est, quàm vita. Nulla quippe maior, & peior est mors, quã vbi non moritur mors. Sed quòd animæ natura, per id quod immortalis creata est, sine qualicumque vita esse non potest; summa mors eius est, alienatio à vita Dei, in æternitate supplicij. *In eo quod paruuli à vita Dei, à fonte & lumine vitæ, & gloria alienati* C *sunt, pœna damni puniuntur: in quantum cum diabolo ignis æterni supplicio puniuntur, pœnam sensus vtique patiantur. Et quoniam nulla inter Orthodoxos de pœna damni difficultas est, pœnam sensus vbique asserit August. Est alius locus Augustini pœnam sensus nomine secundæ mortis supplicium de more intelligens l. 1. ad Bonifacium c. 22.* Aug. Si Euangelicis vocibus cogimini confiteri, nec vitam salutemque posse habere paruulos de corpore exeuntes nisi fuerint baptizati, (*præmiserat vitam habere non posse, qui fuerint expertes corporis & sanguinis Christi, dicente ipso: Nisi manducaueritis, &c.*) Quærite cur compellantur non baptizati secundæ mortis subire supplicium, indicante illo qui neminem damnat iniustè, & inuenietis quod non vultis originale peccatum.

D *Nec præterijt pœnam damni, lib. 6. cont. Iulia. c. 4.* Aug. Quid eum offenderunt, quos pariter innocentes, (*vt volebat Iulianus*) mundos, à se ad imaginem suam creatos. Innumerabiles ab isto munere alienat, nec eorum voluntatem huius ineffabilis præuenit beneficij largitate, separans tot imagines suas à regno suo? Si hoc eis non erit malum, non ergo amabunt regnum Dei, tot innocentes imagines Dei. Si autem amabunt, & tantum amabunt, quantum innocentes amare debent regnum eius, à quo ad ipsius imaginem creantur, nihil ne mali de hac ipsa separatione patientur? *Nullam pœnam sentient?*) postremò, vbilibet sint, quomodolibet sint sub Deo iudice, qui nec fato premi- E tur, nec personarum acceptione corrumpitur, in illius regni fœlicitate non erunt; vbi erunt qui pariter nihil boni maliue meruerunt? (*loquitur ex sensu Iuliani.*) Sed si nihil meruissent mali, nunquam priuarentur in communi causa communione tanti boni. In eis ergo, vt sæpè diximus, iræ vasis, notas fecit secundum Apostolum, Deus diuitias gloriæ suæ, in vasa misericordiæ; ne glorientur tanquam de meritis vitæ suæ, (*post baptismum morientes*) cùm cognoscunt hoc sibi iustissimè reddi potuisse, quod vident reddi paribus consortibus mortis suæ.

Idem prænotaueras, l. 4. cont. Iulia. c. 8. Certum Aug. & immobile teneamus, non esse iniquitatem apud Deum, quanquam sine malis meritis damnet: & esse bonitatem apud Deum, qua multos sine bonis

bonis meritis liberet: demonstrans in eis quos damnat, quid omnibus debeatur: vt hinc discant quos liberat, quæ sibi pœna debita relaxetur, & quæ indebita gratia condonetur, &c. Ecce pusilli qui fari nequeunt, vos potius assertores fati esse conuincunt. Nos autem, cùm vitiatæ originis mala merita esse dicamus, gratia dicimus intrare paruulos in regnum Dei, quoniam bonus est Deus, & alium meritò non intrare, quoniam iustus est Deus: & in neutro esse fatum, quoniam quod vult facit Deus, &c. Ideo non vtrumque in honorem, ne hoc meruisse se existimet tanquam inculpata natura: Ideo non vtrunque in contumeliam, vt iudicio superexultet misericordia: ac per hoc nec damnatus ex debito; de B supplicio iustè queritur, nec liberatus gratis, de merito superbè gloriatur: sed potius humiliter gratias agit, quando in illo à quo debitum exigitur; quid in eâdem causa sibi donetur agnoscit. *Vides iram iustam, ob peccati originalis debitum, in infantis non baptizati supplicio, quid querimur nos ab eo liberati, dono prorsus indebito?*

S. Aug. *Nunc præcisè quid de pœna sensus dixerit videamus. Epistol. 28. ad Hieronymum, vbi de origine animarum:* Certus sum, inquit, animam nulla Dei culpa, nulla Dei necessitate, vel sua; sed propria voluntate in peccatum esse collapsam; nec liberari posse de corpore mortis huius, vel suæ voluntatis virtute, tanquam sibi ad hoc sufficiente, vel ipsius corporis morte; sed gratiâ Dei per Iesum Christum Dominum nostrum: Nec omnino C esse animam vllam in genere humano, cui non sit necessarius ad liberationem mediator Dei & hominum homo Christus Iesus. Quæcumque autem sine gratia mediatoris, & Sacramento eius, in QVALIBET ÆTATE CORPORIS exierit, *(ac proinde in infantia)* & in pœnam futuram, & vltimo iudicio recepturam corpus ad pœnam. Si autem post generationem humanam, quæ facta est ex Adam, regeneretur in Christo, ad eius pertinens societatem; & requiem, post mortem corporis, habituram, & corpus ad gloriam recepturam. Hæc sunt quæ de anima firmissimè teneo. *Et ex his ego, pœnam sensus apertissimè colligo; cùm pœna corporis, vel animæ in corpore inclusio pœnalis, non sit* D *pœna damni, sed sensus. In quo turpiter errauit, Erasmus & suam in Theologicis inscitiam aperuit, in margine notans,* recepturam corpus, ad pœnam damni.

S. Aug. *Idem Augustinus in Enchir. ad Laur. capite 92.* Quicumque ab illa perditionis massa quæ facta est per hominem primum, non liberantur per vnum mediatorem Dei & hominum, resurgent quidem etiam ipsi, vnusquisque cum carne sua, sed vt cum diabolo, & Angelis eius puniantur, &c. Non est vera vita nisi vbi fœliciter viuitur, nec vera incorruptio, nisi vbi salus, nullo dolore corrumpitur. Vbi autem infælix mori non finitur, vt ita dicam, mors ipsa non moritur: & vbi dolor perpetuus non interimit, sed affligit, ipsa E corruptio non finitur. Hæc in sanctis Scripturis *(Apocal. 2. & 20.)* Secunda mors dicitur. Nec prima tamen mors, qua suum corpus anima relinquere cogitur, nec secunda, qua pœnale corpus animam relinquere non permittitur, homini accidisset, si nemo peccasset. MITISSIMA SANE OMNIVM POENA ERIT eorum, qui præter peccatum quod originale traxerunt, nullum insuper addiderunt: & in cæteris qui addiderunt; tanto quisque tolerabiliorem ibi habebit damnationem, quanto hic minorem habuit iniquitatem, rema-

A nentibus itaque Angelis, & hominibus reprobis in æterna pœna, tunc sancti scient plenius quid boni eis contulerit gratia. Tunc rebus ipsis euidentibus apparebit, quod in Psalmo scriptum est, misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine. Quia nisi per indebitam misericordiam nemo liberatur, & nisi per debitum iudicium nemo damnatur.

Cui adde quod supra Beda hausit ex Aug. lib. 1. de pecc. meritis c. 15. Potest rectè dici paruulos sine baptismo de corpore exeuntes, in dãnatione omnium mitissima futuros. *Expressissimè autem serm. 14. de verb. Apost.* Venturus est, inquit, Dominus, & iudicaturus de viuis & mortuis, sicut Euangelium loquitur, duas partes facturus est, dexteram & sinistram. Sinistris dicturus est, ite in ignem æternum, &c. Dextris dicturus, venite benedicti Patris mei, percipite regnum, &c. Hanc regnum nominat, hanc cum diabolo damnationem. Nullus relictus est medius locus, vbi ponere queas infantes. De viuis & mortuis iudicabitur, alij erunt ad dexteram, alij ad sinistram, non noui aliud. Qui induc is medium recede de medio, &c. si ergo dextera erit & sinistra, &c. qui ibi non est, in sinistra est. Quid erit in sinistra? Ite in ignem æternum; &c. qui non in dextera, proculdubio in sinistra. Ergo qui non in regno, proculdubio in ignem æternum. Certè habere non potest vitam æternam, qui nun baptizatur, non erit in dextera, id est in regno non erit. *(Nisi enim quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei. Io. 3.)* Vitam æternam computas ignem sempiternum? &c. Extrema autem sententia; vt doceret quid sit regnum, & quid sit ignis æternus: Tunc, inquit, abibunt isti in combustionem æternam, iusti autem in vitam æternam. Ecce exposuit tibi quid sit regnum, & qoid sit ignis æternus: vt quando confiteris paruulum non futurum in regno, fatearis futurum in ignem æternum, regnum enim cælorum est vita æterna.

S. Aug.

Dices, hoc loco Matt. 25. agi tantùm de adultis, qui opera misericordiæ neglexerunt. Sed licet opera misericordiæ neglecta condemnet in extremo iudicio, & expressa tantùm fiat omissionis mentio; quis audeat dicere non iudicanda tot scelera, & crimina commissionis? An Gentilium Idololatria, Iudæorum perfidia, Christianorum sacrilegia non iudicabuntur? Et vbi illud Christi, qui non credit iam iudicatus est? *vbi illud Pauli Rom. 2. 12.* Quicumque sine lege peccauerunt, sine lege peribunt: & quicũque in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur, &c. Inter se inuicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus, in die cum iudicabit Deus occulta huminum secundum Euangelium meum per Iesum Christum. *Et rursum, 1. Cor. 6. 3.* Nescitis quoniam Angelos iudicabimus? *Neque verò solos adultos, sed & paruulos iudicaturus est Dominus. Apoc. 20. 12.* Vidi mortuos, magnos, & PVSILLOS, stantes in conspectu throni, & libri aperti sunt, & alius liber apertus est, qui est vitæ: & iudicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris, secundum opera ipsorum. Et dedit mare mortuos qui in eo erant; & mors, & infernus dederunt mortuos suos, qui in ipsis erant: Et iudicatum est de singulis secundum opera ipsorum. Et infernus, & mors missi sunt in stagnum ignis. Hæc est mors secunda. Et qui non inuentus est in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis. *Sed paruuli non sunt scripti sanguine agni in libro vitæ, ergo mittendi sunt in stagnum ignis.*

Nec dicas hic scriptum, mortuos iudicandos secun-

dium opera ipsorum. Et Paulum dixisse : Nos omnes manifestari oportet ante tribunal Christi, vt recipiat vnusquisque prout gesserit in corpore suo, siue bonum, siue malum. *Num paruuli baptizati, in regno ponendi, nil gesserunt proprium, sed Christi noui Adæ meritum acceperunt. Ergo & non baptizati infantes mortui, sine actu proprio, sed tantum pro contracto ex Adam veteris debito, iustè iudicabuntur, & exclusi regno, igni cum diabolo adiudicabuntur. August. libro 6. contra Iulianum capite 4.* Quod Apostolum dixisse commemoras ; omnes

S. Aug. nos manifestari oportet, &c. 2. Cor. 5. 10. Quomodo in paruulis accipis ? Vtrum & ipsi ante tribunal Christi manifestabuntur, an non ? Si non manifestabuntur, quid te adiuuat ista sententia, quando ad eos non pertinet, quorum nunc agitur causa ? Si autem manifestabuntur, quomodo reportat eorum quisque quod gessit, qui nihil gessit : nisi quia pertinet ad eos, quod per corda, & ora gestantium, (*patrinorum*) siue credunt, siue non credunt? proprium corporis sui enim dixit, quod ad vnumquemque in seipso iam viuentem pertinet. (*Adde & per proprium corpus, vel recipere, vel non recipere baptisma.*) Nam quomodo reportat bonum, vt intret in regnum Dei, si hoc reportat quisque quod gessit, nisi quia pertinet ad paruulum, etiam quod per alterum gessit, id est credidit? (*cùm per susceptorem, respondit credo.*) Sicut itaque quod credidit, pertinet ad eum, vt reportet bonum, hoc est, percipiat Dei regnum: sic ad eum pertinet etiam, si non credidit, vt reportet condemnationis iudicium ; quia Euangelica est ipsa sententia, qui non crediderit, condemnabitur. Et Apostolus dicendo, omnes nos, &c. vt recipiat, &c. siue bonum, siue malum; nihil voluit intelligi medium, (*nullus medius locus, extra regnum, & infernum.*) Vide ergo quàm importunè nolis paruulum de alieno peccato reportare malum, & velis eum de alieno rectè facto reportare bonum, non qualecumque, sed Dei regnum. Alienum quippe opus est, cùm credit per alterum, sicut alienum opus fuit, cùm peccauit in altero.

Et Epist. 28. praecitata, cùm ex Ioannis 5. dixisset: Audiui, & credidi, propter quod locutus sum, quia veniet hora, quando omnes qui in monumentis sunt, audient vocem eius, & procedent qui benè fecerunt, in resurrectionem vitæ. Ipsa est de qua dicitur. 1. Cor. 15. & per vnum hominem resurrectio mortuorum. Ipsa est, quâ in Christo omnes viuificabuntur. Qui autem malè egerunt, in resurrectionem iudicij, *idest condemnationis. Cùm, inquam, dixisset de his qui benè vel malè fecerunt, sic interrogat:* Quid hic ergo de illis infantibus intelligendum est ; qui priusquam possent agere vel benè, vel malè, sine baptismo corpore exuti sunt ? Nihil hic de talibus dictum est. Sed si caro eorum ideo non resurget, quia nec boni aliquid egerunt, nec mali, nec illorum resurrectura est, qui percepta baptismi gratia, in illa ætate defuncti sunt, in qua nihil benè, vel malè agere potuerunt. Si autè illi inter sanctos resurgent, id est inter eos qui benè egerunt; inter quos & illi resurrecturi sunt, nisi inter eos qui malè egerũt, ne aliquas humanas animas credamus corpora sua non recepturas, siue in resurrectionem vitæ, siue in resurrectionem iudicij ? *Quo, sententiâ communi, aeterno igni, cum corporibus torquenda cum diabolo damnabuntur.*

Vnum miror plurimos, de pœna damni nil dubitare, de pœna sensus sic conqueri, vt crudelitati imputent

A *August. sententiam. Et cum longè vt initio dixi, maxima sit pœna damni, & sine vlla copàratione pœnalior, quã qualibet vexatio sensus; quid de ea conqueruntur? His libet obijcere quod olim Pelagianis Aug. ser. 14. de verb. Apost.* Si enim innocens est puer, quare patrimonium regni cælorum abripitis Innocenti, &c. Aug. quæ est ista iustitia ? &c. quid offendit paruulus non baptizatus, nullam habens culpam, nec suã, nec de parente tractam ? (*vt sentiebant Pelagiani, qui tamen ob expressam Christi sententiam, nisi quis renatus, &c. non audebant paruulos donare Dei regno, sed eximebant ab ignis supplicio.*) Quid offendit, dic

B mihi, vt non intret in regnum cælorũ, vt separetur à sorte Sanctorum, vt sit exul à societate Angelorum ? Videris enim tibi misericors, quia non aufers ei vitam, (*dicebant enim excludi regno, sed non à vita aeterna*) damnas tamen, quem separas à regno cælorum. Damnas: non eum percutis, sed in exilium mittis. Nam & qui exulant, viuunt; si sani sunt, in doloribus corporis non sunt, nec torquentur, non carceris tenebris affliguntur, hæc illis sola pœna est, non esse in patria. Si amatur patria, magna pœna : si autem non amatur patria, peior est cordis pœna, (*caecitas & insensibilitas.*) Paruum malum est in hominis corde, qui societatem non quærit Sanctorum, qui non desiderat regnum cælorum? si non desiderat, pœna est de peruersitate:

C si autem desiderat, pœna est de fraudata charitate. *Cur maiorem fatentur pœnam, minoremq; reyciunt, vt crudelem ? An forte quia appetitu sensitiuo, per sensus corporis anima paruuli, deserto Deo Creatore, conuersa non est ad creaturam, ideo non iustum est eã nunc separatam, & in iudicio reunitam corpori, pœnis sensus affligi, quia nihil actu proprio, & sensu deliquit ? & iniustum videtur, maxima damni pœna puniri, qua nihil proprio, cùm necdum esset existens, non potuit per seipsã auerti à Deo. Sed Adamo vtroque modo peccante, in radice corruptos ramos excidi, & in ignem mitti, Dei visione priuari, & pœna sensus affligi, iustissimum cum Augustino, Gregorio, Beda, caeterisque citatis Patribus existimo.*

Dicunt rursum Patroni puerorum: esto, locus non superesit medius; exclusi regno, deputentur igni aeterno, sed non supplicio. Ergone in loco tormentorum, quem dixit

D *purpuratus diues, erunt absque tormento? An locus ille in imo terra carcer tenebrosus, anima rationali conueniret, nisi pœnales tenebræ, culpa originalis exigeret? forte ira & vindicta filij, vt tres pueri amici Dei, in media fornace inferni, pro ignis supplicio, Angeli visione, & rorit consolabuntur refrigerio? Idipsum olim tota Ecclesia Lugdunensis, Anno Christi 850. obijciebat Ioanni Erigene, cognomento Scoto, vt habetur in libro contra ipsum, to. 9. Bibliotheca Patrum in fine.* Illi, inquit, qui solo originalis peccati reatu obstringuntur, & sic absque remedio salutari de corpore exeunt, secundùm proprie corporis mala damnantur: quia in corpore vtique, & cum corpore illud originale debitum contraxerunt, vnde in æ-

E ternum damnari merentur. Omnes itaq; manifestari oportet, sicut Apostolus dicit, ante tribunal Christi, vt referat & reportet vnusquisq; propria sui corporis, id est quæ in corpore gessit, siue contraxit, &c. *Et rursum:* Apostolus dicit, effecti sunt, non voluntate, sed naturâ filij irç. Verè enim naturâ efficiuntur filij iræ omnes, qui ex illa vitiata radice nascuntur, non qualis ipsa natura à Deo condita est, sed qualis per eam peccàdo effecta est. *Et iterum:* Quid iam restat, nisi vt sicut de illis Scriptura dicit, quia Angelus Domini descendit cum Azaria, & socijs eius in fornacem, & excussit flammam ignis de fornace, & fecit mediũ

fornacis quasi ventum roris flantem, & non tetigit eos ignis, neq; contristauit, nec quicquam molestiæ intulit: ita & de istis mirabili insania affirmare contendat, &c. Si nulla erit pœna in æterno igne damnatorum, consequenter nulla erit etiam gloria in æterna remuneratione iustorum. *Subijcit quod ex August. deprompsit ser. 14. de verb. Apost. vbi pro supplicio, quod Matthæi 25. adiungitur igni æterno, vertit combustionem; exprimens ignis actionem.* A

Si quærimus quid credere debeamus illum ignem æternum, audiamus nihilominus fideliter esse supplicium sempiternum, &c. De quo supplicio ignis æterni, apertè B. Ioannes in Apocal. testatur, dicens: missi sunt in stagnum ignis & sulphuris, & cruciabuntur die ac nocte in sæcula sæculorum. Et alio loco, fumus tormentorum eorum ascendet in sæcula sæculorum. *Quod & decerpsit ab Augus. lib. 21. de Ciu. cap. 26. Videant ergo num aberrent à veritatis scopo, qui ab Aug. dissentientes, vel vtraque poena liberant infantes absque baptismo migrantes; vel meram negationem visionis beatificæ, vt cæcitatis impropriè, seu non visionis ipparietes, & non veram priuationem agnoscant, quasi nullam humana natura in statu innocentiæ condita habuisset aptitudinem, nullum ius ad eam. Attendant & hi qui solam pœnam damni in eis admittunt, se ab antiquo Ecclesiæ & Patrum sensu remotissimos. Sed longè amplius aberrantes, qui Paradisum quemdam, naturalis beatitudinis delitijs consitum, illis præparant, in quibus est natura corrupta; terram nouam, nusquam renouatis in Christo phantasticè affingentes.* B Aug.

Sed præ cæteris horreant, & expauescant, qui abortus procurant, & fætus animatos extinguunt, bis homicida, & gemino parricidio cruenti, vtriusque vitæ, temporalis, & æternæ, contra propria sæpe pignora immaniter crudeles; animas & corpora fuerum sine misericordia perdentes in gehennam, & æterna animas, & corpora, beatitudine frustrantur.

An B. Virginem Mariam, peccato originali & actuali obnoxiam, cum Tertulliano censuerit Augustinus. D

Tertullianus, Deum solum, & filium eius Dominum nostrum Iesum Christum ab omni labe peccati, tam originalis, quàm actualis immunem expressè testatus est, sed & omnem hominem, ex lege communi vtrique obnoxium, post Apostolum, totamque scripturam, sicut & Augustinus ipse & omnes Orthodoxi, confitetur, nec tamen est quod hinc vterque vocetur in crimen, quasi sanctissima Deipara priuilegijs infensus. Tertull. quidem libro de Anima c. 41. Solus, inquit, Deus sine peccato, & solus homo sine peccato Christus, quia & Deus Christus. *Et libro de præscriptionibus c. 3. de peccato actuali scribens expressius:* Et hoc, inquit, mirum, opinor, vt probatus aliqui retro, postea excidat? Saul bonus præ cæteris, liuore postea euertitur. Dauid vir bonus, secundùm cor Domini, postea cædis & stupri reus est. Salomon omni gratia & sapientia donatus à Domino, ad idololatriam à mulieribus inducitur. Soli enim Dei filio seruabatur, sine delicto permanere. E

Omnem quoque animam humanam trahere ex Adam originale peccatum, quam & ex traduce simul cum semine propagari credidit, apertè declarant libro de anima c. 40. Omnis, inquit, anima eousque in Adam censetur, donec in Christo recenseatur: tamdiu immunda, quamdiu recenseatur. Peccatrix autem, quia immunda, recipiens ignominiam ex carnis societate. *Et nos quidem rectè fide credimus, in ipso instanti quo creatur anima, & suo corpori sociatur, contrahere maculam originalem: Sed ex quo definiuit Ecclesia non ex traduce, sed ex Deo immediatè produci, societatem istam, & animæ simul cum carne propagationem denegamus. Paulum etiam authorem addncit ex Epist. Ephes. 2. 3. Et non ex natura bona à Deo condita, sed per peccatum, ex suggestu diaboli, sponte & liberè ab homine conceptum omnes natura filios iræ contestatur. 5. contr. Marc. c. 17.* Propter quod inquit, & iracundiæ filij fuimus, inquit, sed naturâ. Ne quia filios appellauit Iudæos Creator, argumentetur hæreticus, Dominum iræ Creatorem. Cùm enim dicit; fuimus naturâ filij iracundiæ, Creatoris autem non naturâ sunt filij Iudæi, sed adlectione Patrum; iræ filios, ad naturam (*corruptam*) retulit, non ad Creatorem. Ad summam subiungens, sicut & cæteri; qui vtique filij Dei non sunt: apparet communi naturę omnium hominum & delicta, & concupiscentias carnis, & incredulitatem, & iracundiam reputare; diabolo tamen captante naturam, quam & ipse iam infecit, delicti semine illato.

Superuacuum hoc loco duxi Augustini testimonia de peccato originali ab Adam in omnes eius posteros transfuso producere, cùm & librum integrum contra Pelagium & Celestium sub hoc titulo scripserit, & duodecim aduersus Iulianum libris, & vbique passim Apostolicam de hoc argumento doctrinam promulgarit. De vna nobis B. Deipara nunc agendum, cuius causa sic aduersarius sanctissimum, aque ac tu beatissimam Virginem, deuotissimum Doctorem Aug. infamat, vt eum omnibus exosum, efficiat, adeout & eum supponat à Sacro-sancta Tridentina Synodo damnatum. Verba ipsius ipsissima fidelissimè ex Gallica lingua in Latinam transfero, authoris nomini, & meritissima filij seueritati Christianâ & Religiosâ modestiâ parcens. Sanctus hîc Pater, inquit, scribens contra Iulianum, tenet, quòd quicumque in peccato originali nascitur, cum eius ætatis est, quâ peccati capax est, indubiè peccatum aliquod actuale committit. Secundò dicit, excepto Iesu Christo nato ex Virgine, nullum esse hominem, qui cùm ad maturos rationis annos peruenerit, aliquod peccatum actuale non commiserit. Vnde sequitur secundùm sanctum Augustinum, quòd cùm B. Virgo concepta fuerit in peccato originali, aliquod per consequens peccatum actuale in sua vita commiserit: quod à sancto Concilio Tridentino condemnatum fuit. Post hęc si Augustini aliquem discipulum consulamus, pręfert sanctum Augustinum, sancto Concilio Tridentino. Cui si dicamus, sanctum hoc Concilium declarasse, hanc esse Ecclesiæ sententiam, quòd priuilegio Dei speciali, B. Virgo nunquam peccatum actuale, mortale aut veniale commisit; in contrarium pro sua ratione proferet, aduersus hoc Concilium Oecumenicum, & generalem Ecclesię sententiam: Augustinus dixit: ergo illud credendum & tenendum est.

Nullius hîc causam suscipio, nisi Patris; nulli me Patronum nisi Patri denoueo: nec sic tamen gloriæ eius tuendæ defensorem, vt sanctissimæ Deiparæ, & omnium fidelium matri immaculatissimæ conceptioni, quam semper tenui, & quoad per valetudinem licuit publicè in sacris exedris coram populo prædicaui, velim vlla ex parte refragari. Vnum miror, quòd cùm tot tantique Patres & Doctores Ecclesiæ, & Doctor præ

Err. Imput. Tert. & Aug. MMMmm ij

cæteris Angelicus, quem aduersus Euangelij veritatem, aduersarius Augustini, discipulum supra magistrum, *extollit, expreſſè, contra immaculatum Virginis conceptum ſcripſerunt, vnum aggrediatur Auguſtinum. Certe nec ſanctus Iob, nec Paulus vllum hominem à peccati originalis reatu excepit.* Nemo, inquit ille, mundus à ſorde, nec infans, cuius eſt vita vnius diei ſuper terram, *& Apoſtolus; Rom.* 5. 12. Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranſijt, in quo omnes peccauerunt.

Quo loco ita permotus eſt D. Thomas, vt cùm prius teneret, B. Virginem immaculatè conceptam, maturius rem cogitans, priorem ſententiam in ſua Summa retractarit. Prius ſiquidem ſcribens in primum ſententiarum diſt. 44. a. 3. ad 3. in edit. Lugdunenſi Iacobi Myt. anno 1520. recognita ad vnguem per Magiſtrum Lambertum Campeſtrem ordinis prædicatorum, quanquam id in Antuerpienſi edit. 1612. non ſit. Poteſt, inquit, aliquid creatum inueniri, quo nihil purius poteſt eſſe in rebus creatis, ſi nulla contagione peccati inquinatum ſit; & talis fuit puritas beatæ Virginis, quæ à peccato originali, & actuali immunis fuit; fuit tamen ſub Deo; in quantum erat in ea potentia ad peccandum. *Et rurſum exponens ſalutationem Angelicam;* Ipſa, inquit, puriſſima fuit, quantum ad omnem maculam: quia neque originale, neque mortale, neque veniale peccatum incurrit. *Auguſtinus certe omnem hominem, generatione naturali, & via communi conceptum, peccatum originale ex Adamo trahere vbique teſtatur; nec B. Virginem, cuius cæteros gratia, virtutum, gloriæ, præ cunctis Doctoribus & Scriptoribus eſt mirabilis prædicator, ab eo genere generationis excepit. Ita enim l. 10. de gen. ad lit. cap. 18.*

S. Auguſt. Corpus, inquit Chriſti, quamuis ex carne fœminæ aſſumptum eſt, quæ de illa carnis peccati propagine concepta fuerat: tamen quia non ſic in ea conceptum eſt, quomodo fuerat illa concepta: nec ipſa erat caro peccati, ſed ſimilitudo carnis peccati.

Et paulò ſupra: Quid, inquit, incoinquinatius illo vtero Virginis, cuius caro etiamſi de peccati propagatione venit, non tamen de peccati propagine concepit: vt ne ipſum quidem corpus Chriſti ea lex ſeuerit in vtero Mariæ, quæ in membris poſita corporis mortis, repugnat legi mentis: quam ſancti Patres coniugati refrenantes, non quidem niſi quouſque licebat, in concubitum relaxauerunt, nec tamen tantummodo quouſque licebat, eius imp[illegible]am pertulerunt. *Et ibid. cap. 20. vbi de Leui decimato à Melchiſedech in lumbis Abrahæ.* Secundùm, inquit, rationem illam ſeminalẽ ibi fuit Leui, qua ratione per concubitum venturus erat in matrem: ſecundũ quã rationem non erat ibi Chriſti caro; quamuis ſecundùm ipſam ibi fuerit Mariæ caro, &c. Cum enim ſit in ſemine & viſibilis corpulentia, & inuiſibilis ratio, vtrumque cucurrit ex Abraham, vel etiam ex Adam, vſque ad corpus Mariæ, quia & ipſum eo modo conceptum, & exortum eſt: Chriſtus autem viſibilem carnis ſubſtantiam de carne Virginis ſumpſit. Ratio verò conceptionis eius,

S. Auguſt. non à ſemine virili, ſed longè aliter ac deſuper venit. *Et in Pſal. 34. concione 2.* Peccatum, inquit, Domini, (*id eſt mors, & hoſtia pro peccato*) quod factum eſt de peccato, quia inde carnem aſſumpſit, de maſſa ipſa quæ mortem meruerat ex peccato. Etenim vt celerius dicam, Maria ex Adam mortua propter peccatum Adæ; Adam mortuus eſt propter peccatum; & caro Domini ex Maria, mortua eſt propter delenda peccata. *Item lib. 6. operis perfecti cont. Iulianum ſectione* 22. Aug. Maria quidem mater eius de qua carnem ſumpſit, de carnali concupiſcentia nata eſt: non autem Chriſtum ſic ipſa concepit, quem non de virili ſemine, ſed de Spiritu ſancto procreauit. *Ideo & Ioannem & Ieremiam in peccato conceptos ait, quia de Patrum ſemine ſunt geniti. In ſupplemento parte ſecunda, ſer. de S. Ioanne, vbi cum verba Iob & Pauli retuliſſet:* Iam, inquit, tu excipe Ioannem, ſi ſeparaueris ab hominibus, ſi ſeparaueris ab illo tramite propaginis humanæ, ſi ſeparaueris à complexu maſculi & fœminæ, etiam ab iſta ſententia ſeparabis. Nam ille qui voluit ab ea eſſe ſeparatus, per Virginem venire eſt dignatus. Vt quid me cogis diſcutere merita Ioannis? In vtero Dominum ſalutauit, ſed puto quod eum ſalutauit, à quo ſalutem deſiderauit. Non quærit tuam pernicioſiſſimam defenſionem.

Ex libro quarto operis perfecti ſect. 133. Quid, inquit, Ieremiam, quid Ioannem, cùm ori veſtræ frontis apponimus, quando ipſum Chriſtum non diſcernitis à carne peccati, nullamque carnem dicentes originaliter eſſe peccati? Aug. Sic illum cæteris coæquatis, vt etiam ipſum habuiſſe genuinam negare conemini ſanctitatem, qui natus eſt de Spiritu ſancto & Virgine Maria, expers omnino delicti, quia expers illius conceptionis quæ commixtione fit ſexuum. Quia & Ieremias, & Ioannes, quamuis ſanctificati in vteris matrum, traxerunt tamen originale peccatum. Nam quo alio merito interirent eorum animæ de populo ſuo, niſi die octauo circumciderentur: niſi ad Chriſti gratiam peruenirent, quem die octauo, id eſt poſt ſeptimum Sabbati reſurrecturum propter iuſtificationem noſtram, carnis illa circumciſio figurabat? (*Aduerte id non referri ad Ieremiam & Ioannem præciſè, quia ſanctificati erant in vtero, ſed de Iſraelitis infantibus in genere. Niſi id intelligatur de neceſſitate præcepti, ſed non medij. Vel quòd aliàs non cenſerentur inter Abrahæ circumciſi filios, niſi circumciſi.*) Erant ergo illi & naturâ filij iræ ab vteris matrum, & gratiâ filij miſericordiæ ab vteris matrum: quia nec illa eis adhuc inerat ſanctitas, quæ vinculum ſolueret ſucceſſionis obnoxiæ, quod ſuo tempore ſolui oportebat; & inerat tamen quę præconem Chriſti à maternis viſceribus deſignabat, &c. Nec vtique vt Manichæus deſipit, vel inſanit, alienæ naturæ (*mali*) commixtio, ſed noſtræ deprauatio, inuexit hoc vitiũ.

Expreſſius de Virgine loquutus videtur ipſe libro quarto, operis perfecti contra Iulian. ſect. 121. vbi obijcienti ſibi de Iouiniano cui ſimilem, imò peiorem faciebat Auguſtinum, ſicut & eius aduerſarius hodiernus non erubeſcit eum facere hæreticum, erroneum, à Concilio Tridentino condemnatum. Ille, inquit, Virginitatem Marię, partus conditione diſſoluit; tu ipſam Mariã diabolo naſcendi conditione tranſcribis. Ille meliora bonis æquat, id eſt integritatem connubio, tu vero commixtionem coniugij morbidũ vocas, & caſtitatem fœdiſſimę rei collatione depretias, &c. *Cui reſpondet Aug.* Quàm bellus tibi videris. Aug. Tu me Iouiniano comparans, peiorem conaris oſtendere. Verùm hanc quoque contumeliam mendaciſſimam, cum Ambroſio me à te accipere gaudeo: ſed te ſic inſanire contriſtor: ea quippe cauſa me Iouiniano dicis eſſe peiorem, qua me dicis etiam Manichæum. Et quid eſt hoc? Illud ſcilicet originale peccatum quod vos negatis cum Pelagio, nos verò cùm

Ambrosio confitemur. Cum illo igitur secundùm vos sumus Manichæi, & peiores Iuuiniano, & quidquid nos aliud ore proteruo, nec sanè veridico, sed maledico dixeritis, docuit nos Deus gaudere & exultare, quando qualiácumque maledicta, non ex veritate audiamus, sed quia pro veritate certamus. Ecce ergo non dico mali necessitatem, quia nec Ambrosius; & tamen dicimus paruulos à malitia reformari, quod & Ambrosius: & ideo mali nulla est necessitas; quia & illud Deo sanabile est quod trahit natiuitas: quantu magis quod addit voluntas? Non dico nec per gratiam homines liberari, quod absit vt dicat Ambrosius, sed quod non vis dicimus, non nisi per gratiam liberari, non solùm vt eis debita dimittantur, verùm etiam ne in tentationem inferantur. Non transcribimus Mariam diabolo, conditione nascendi; (*quasi nuptia à diabolo inuenta sint ex quibus concepta sit Maria: vel quod ex natura, siue principio mali, caro eius sit orta, & proinde ipsa nascendi conditione ad diabolum pertineret*:) sed ideo, quia ipsa conditio soluitur, gratiâ renascendi.

Per conditionem, intelligit debitum quod ex Adam & in Adam omnis eius posteritas contrahit, quisquis via communi concipitur; sicut & ipsa Virgo concepta est. Quod quidem debitum soluitur gratia Christi, per quam peccato mortui renascimur. Unde alibi dicit: Debet quod Adam, qui nascitur ex Adam. *Sed esto, dixerit Augustinus Mariam hoc debitum contraxisse, eo ipso quod via communi ex Ioachim & Anna fœtus ipse virgineus sit formatus. Sed enim massa illa fœtus in fœminis octoginta diebus formetur, & disponatur, antequam anima infundatur; nec peccatum originale contrahatur, nisi eo instanti quo anima corpori disposito infunditur; non negauit Augustinus à Deo purgari potuisse, quidquid concupiscentia carnalis, ex vtroque parente, sicut & in cæteris, fuerat in semen & materiã illam corporis ex Adami propagatione transfusum:* Vt sanctificaret tabernaculum suum altissimus, *& gratia opus natura præuerteret, & sanctificato corpori anima sanctissima creata vniretur: vt ab ipso instanti diuina Prophetia impleretur:* Ipsa conteret caput tuum: *sicut vulgata legit, licet Hebr. & Septuaginta id ad semen virginis referant. Et illud Cant.* 4. 7. Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. *Et illud Psalmi:* Quæretur peccatum illius, & non inuenietur. Et redemisti virgam hæreditatis tuæ, mons Sion in quo habitasti in eo. *An non virga Iesse, de qua flos Christus, speciali modo, præseruante gratia redempta? Mons in quo Dei filius habitauit,* præparatus in vertice montium, cuius fundamenta in montibus sanctis? *Hoc est ipsa Conceptio erecta & fundata super ipsam Ieremia, & Baptista sanctificatorum in vtero; sed & super originalem Adæ & Euæ, quin etiam Angelorum, quorum erat Domina, sanctitatem; qua debuit* terra Sacerdotalis communi tributo fieri immunis.

Quomodo filia iræ conciperetur; qua Ps. 44. repente concepta, subitò: Astitit Regina à dextris tuis, in vestitu deaurato, circundata varietate? *Vbi alij legunt:* Columnauit se. *Instar columnæ firmiter stetit, nec cum cæteris omnibus cadentibus cecidit, sed columnâ fortior stetit. Circumamicta varietatibus, tanquam Iride pacis nuntia coronata. Quomodo iræ filia, quæ dicit Cant.* 8. 10 Ego murus: & vbera mea sicut turris, ex quo facta sum, coram eo (*ex quo concepta sum*) quasi pacem reperiens. *Vel vt habet sanctes Pagn.* Tunc fui in oculis eius sicut reperiens pacem. *Tunc, hoc est ab exordio.* Emissiones tuæ, Paradisus malorum punicorum. Hebr. plan-

A tationes tuæ Paradisus malorum punicorum; *Cant. 4. 13. Idest quo plantata et in vtero matris, sicut malogranata coronata es, non serua peccati, sed Regina. Signum certè magnum in vtero Annæ velut cælo; Luna maculas sub pedibus habes; stellarum natiuo lumine coronaris, Sole indueris,* & ipsi luci comparata purior inueniris. *An non* electa vt Sol: *vt gratia lumen in te, conceptus instanti primo fulgeat, & sicut Sol iustitiæ Christus impeccabilis est per naturam, tu nulli peccato subiaceas per priuilegij gratiam.* O primogenita ante omnem creaturam: *Quàm verè dicis:* Nondum erant abyssi, & ego iam concepta eram! *Quid ita? Nisi quia* licet gigantes gemant sub aquis: *& maximi sancti, cum Philistæi gygantis*

B *victore Pastore, sub aquis, id est miseriis & abyssis peccati originalis, gemant & lugeant communem hominum sortem illud lugubre canentes:* Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea: *Regali ex progenie Maria tympanistria exultat, & cantat:* Nondum erant abyssi, & ego iam concepta eram. *Ab æterno in mente Dei cum* filio electa vt Sol: ab æterno ordinata sum, augurata sum princeps, *vt alij legunt, & à massa perditionis & seruitutis peccati prærepta, à Decreto, & chirographo communis debiti priuilegio speciali exempta.*

Quid plura? Hæc fortè nos tantilli ratiocinari potuimus, & tantus Doctor Augustinus potuit ignorare?

C *Non sic Volusianus Epist. 2. apud Augustinum:* Cùm ad Antistitem, inquit, Augustinum venitur, legi deest, quicquid contigerit ignorari. *Sed de via communi, de lege ordinaria scribebat Augustinus, quâ cum morte peccatum in omnes homines pertransiit, & vsque ad vnum Christum exclusiuè:* Omnes declinauerunt, vsque ad vnum. *Sed esto, demus Augustinum cum tot Doctoribus & sanctis viris scripsisse, & credidisse Deiparam fuisse in peccato originali conceptam: cùm nil adhuc super ea, sancta definierit Ecclesia, quid eius sententiam præcurrit aduersarius? Recolere certè debuerat si fors legerat illud Ambrosij:* Iniuria iudicis est, si ante cognitionem eius à seruo procedat iudicium. *Quid enim condemnat, quem*

D *sancta Synodus nec voluit iudicare? Ita enim sess. 5. in decreto de peccato originali.* Declarat non esse suæ intentionis, comprehendere in hoc decreto, vbi de peccato originali agitur, beatam & immaculatam Virginem Mariam Dei genitricem; sed obseruandas esse constitutiones fœlicis recordationis Xisti Papæ 4. sub pœnis in eis Constitutionibus contentis, quas innouat. *In his autem vtrimque prohibetur alterutram damnare sententiam. Licet in concionibus, & thesibus publicis, contra immaculatam beatissimæ Virginis Conceptionem tractare sit nefas.*

Atenim Augustinus ex eo quod nullum præter Christum, non in carne peccati, sed in similitudine tan-

E *tùm carnis peccati, solum sine peccato conceptum asserit, apertè concludis cæteros omnes qui peccatum originale contraxerunt, in aliquod peccatum actuale saltem veniale prolapsos; quod à Concilio Trid. damnatum est. Omnia suo discutiamus ordine, & quanta calumnia sanctissimo Doctori imponatur, qui nec Virginem ab actuali culpa excepisse, proindeque à Sacrosancta Synodo idcirco damnatus esse, intolerabili scandalo scriptis publicis, sub Regio priuilegio, nulla Doctorum approbatione propalatur. Nec fuit certè qui huic suffragari & suum Symbolum conferre debuerit. Producit aduersarius in hanc rem testimonium ex ipso Augustino contra ipsum libro quinto contra Iulianum c. 9. circa finem. Sed ego paulò superius verba eius repeto, ad quæstionis huius contextum*

plenierem. Quid est, inquit, quod laboras magnis argumentationibus peruenire ad impietatis abruptum, vt Christi caro, quia de Maria natus est, cuius Virginis caro (*pondera non loqui de anima Virginis, carnem informante, siue de Virgine concepta sed de sola carne,*) sicut cæterorum omnium ex Adam fuerat propagata, nihil distet à carne peccati, & sine vlla distinctione Apostolus dixisse credatur, eum fuisse missum in similitudine carnis peccati, aut nullam carnem esse peccati: aut si sit, quia inde venit, inde etiam esse Christi contendit hæreticus: imò potius instat, vt nulla sit caro peccati, ne hoc sit & Christi? Quid est ergo carnis peccati similitudo, si nulla est caro peccati? Sed hanc Apostolicam sententiam me non intellexisse dixisti, nec eam tamen exposuisti, vt te Doctore nossemus, quòd aliqua res possit esse similis ei rei quæ non est. Quòd si dementis est dicere, & sine dubio caro Christi, non est caro peccati, (*quia non ex copula carnali,*) sed similis carni peccati (*quia ex Maria vero iuncta viro quem non cognouit, & esse putata est à dicentibus, nonne hic est filius fabri?*) Quid restat vt intelligamus, nisi ea excepta, omnem reliquam humanam carnem esse peccati? Et hinc apparet illam concupiscentiam, per quam Christus concipi noluit, fecisse in genere humano propaginem mali; quia Mariæ corpus, quamuis inde venerit, tamen eam non traiecit in corpus, quod non inde concepit. (*Eodem Augustino dicente alibi, quod eum non concupiscentia carnis, sed obedientia genuit mentis.*) Cæterùm corpus Christi inde dictum esse in similitudine carnis peccati, quia omnis alia hominum caro peccati est, quisquis negat, & carnem Christi ita carni comparat nascentium hominum cæterorum, vt asserat vtramque esse puritatis æqualis, detestandus hæreticus inuenitur.

Vnum itaque velim vt hic mihi respondeatur: Num B. Virgo Maria de Spiritu sancto & Anna Virgine concepta sit, sicut Christum ipsa concepit? Quis hactenus hoc insomnio & phantasmate laborauit? Quis Virginem ex castissimo licet Ioachim & Anna coniugio carnem traxisse negauit? Sed aliam subycit Augustinus in Christo similitudinem carnis peccati, nempe mortalitatem. Occultâ, inquit, tabe carnalis concupiscentiæ suæ, tabificauit in se omnes de sua stirpe venturos. Non itaque carnem tabificauit, in cuius conceptu tabes ista non fuit. Caro itaque Christi, mortalitatem de mortalitate materni corporis traxit, quia mortale corpus eius inuenit; contagium verò peccati originale non traxit, quia concombentis concupiscentiam non inuenit. Si autem nec mortalitatem, sed solam substantiam carnis de matre sumpsisset, non solùm caro eius caro peccati, sed nec similitudo carnis peccati esse potuisset. Sed comparas me & coæquas Apollinaris errori, qui carnis sensum fuisse negauit in Christo, vt imperitis nebulas vndecumque commoueas, ne lucem veritatis attendant. Aliud est sensus carnis, sine quo nullus fuit, aut est, aut erit in corpore viuens homo: & aliud est concupiscentia qua caro concupiscit aduersus Spiritum, sine qua fuit ante peccatum primus homo; qualem nobis exhibuit humanam naturam Christus homo: quia sicut ille ex terra (*inseminata, inarata Virgine,*) sic iste sine tali concupiscentia est creatus ex fœmina: Assumens tamen ex illa etiam mortalitatis infirmitatem, qualis non erat ante peccatum in carne hominis primi; vt esset ista, quod tunc illa non fuit, similitudo carnis peccati. Vt ergo nobis patiendi præberet exemplum, non habuit ille mala sua, sed pertulit aliena: in doloribus pro nobis, non cupiditatibus fuit.

Instat aduersarius subycere Augustinum: Veruntamen natura hominis Christi nostræ naturæ dissimilis non fuit, sed vitio nostro dissimilis fuit. Ille quippe sine vitio natus est homo, quod hominum nemo. *Ergo, inquit, nec sensu Augustini B. Virgo. Sed quis non videt Augustinum loqui, de via communi, & lege ordinaria, & generali omnium debito, & de propagatione carnis peccati quam trahunt omnes ex Adam, traductam in parentes, complexu & concupiscentia carnali, quam licet in B. Virginis carne seminanda, etiam in castis eius parentibus, annosis licet, & sterili maximè matre, quantumlibet moderatam æstimet quiuis pius ac deuotus sensus, nullam tamen omnino fuisse quis hactenus dixit? Non tangit Augustinus priuilegiatiuam gratiam Marianæ; de communi carne peccati tractabat, quam in Virginis corpusculo, per octoginta dies efformando, & diuinis operationibus & purificationibus sanctissima eius anima recipienda, cum merita condignitate disponendo, ab omnipotentissimo Patre, sapientissimo Filio, optimo sponso Spiritu sancto, suadet pietas, vt fides exoptat, vt Catholicorum spes communis ab alicuius Concily Oecumenici oraculo expectat; ordinatissimè preuisum est, certissimè scripsisset Augustinus, si super hoc fuisset ab aliquo interrogatus. Verum interrogo quis veterum Patrum verba Iob, aut Apostoli de peccato originali exponens quod omnes pariter ex primo parente traxerunt, vllam vnquam fecit ex hac lege communi beatæ Virginis exceptionem. Verba hic Cornely à Lapide Societatis Iesu referam: primo vbi scribens in Rom. 5. Apostoli verba exponit:* Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, &c. In quo omnes peccauerunt. Concilium, inquit, Mileuitanum Canone 2. docet hunc Apostoli locum debere intelligi de peccato originali quod generatione transfunditur. Respondet Erasmus Concilium Mileuitanum fuisse particulare, ideoque se eius decretis non teneri: sed errat: nam approbatum est hoc Concilium ab Innocentio primo, vt patet ex eius Epistola ad illud Concilium, & idem decretum, iisdem verbis renouauit Concilium Tridentinum, quod fuit Oecumenicum, sessione 5. Cano. 4. (*Sed magnâ differentiâ: nam vt supra diximus Concilium Trid. hoc decreto noluit comprehendere B. Virginem, de qua nihil omnino dixit Mileuitanum cui subscripsit Augustinus, quem aduersarius vnicum eligit quem præ cæteris fcil. diligit an odit in quem insultet zelotes Virginis, quem ibidem citat Cornelius l. 1. de peccat. meritis c. 8. 9. 10.*) Rectè, inquit, annotauit Augustinus peccatum intrasse, & per peccatum mortem: ergo per peccatum non intelligit mortem, sed peccatum propriè dictum, quod est causa mortis.

Quid quod & ibidem relatâ opinione Caietani, dicentis probabile esse B. Virginem non incurrisse peccatum originale, quòd Apostolus tantùm dicat omnes Adæ posteros incurrisse debitum, seu necessitatem peccati originalis, non autem quòd de facto omnes incurrant ipsum peccatum. Sed certum est, inquit, hunc Apostoli locum intelligi debere, non tantum de necessitate contrahendi peccatum originale, sed etiam de ipso peccato originali, quod de facto omnes contrahunt. Ita enim hunc locum intelligit, & semper intellexit Ecclesia, quæ in Concilio Arausicano 2. & Mileuitano, can. 2. & Trid. sess. 5. Cano. 2. 3. 4. ex hoc Apostoli loco probat & definit omnes homines, etiam paruulos pec-

catum originale contrahere, &c. Ad argumentum Cajetani respondeo, priuilegium & exceptionem vnius beatæ Virginis, vel paucorum aliorum, de quibus alibi dicendum est, non infirmare legem generalem. Nulla enim lex tam generalis, quæ non patiatur exceptionem. *Pergit exponere verba Apostoli*, in quo omnes peccauerunt. Id est vno homine. Ita sanctus Augustinus libro primo de peccatorum meritis cap. 10. Quia, inquit, omnes homines fuerunt ille vnus homo scilicet Adam: quod intellige, non formaliter, sed originaliter, radicaliter, seminaliter, & repræsentatiuè: quia scilicet omnes homines in primo illo homine quasi radice, parente, & principio suo contenti, censi, & comprehensi fuerunt: quodque Adam fecit, omnes eius posteri fecisse censentur. Adam enim quasi Pater & princeps, omnes suos posteros repræsentabat, sicut rex repræsentat regnum, & magistratus repræsentat ciuitatem. Ita Origenes, Chrysostomus, Theophylactus, Oecumenius, & passim Patres Græci & Latini. *Hactenus Cornelius cui dissimilis noster aduersarius, ignorantia vel malitia praeuentus necne, Augustinum suggillare præsumpsit, cùm nil in hac causa plus cæteris omnibus Patribus antiquis errauerit.*

Vrget tamen, à Concilio Tridentino meritò damnatum Augustinum, quod non tantum peccati originalis, sed propter illud, etiam actualis ream, nulla exceptione facta, quod pluries inculcat, vt eum deuotulis imperitis vt plurimum, exosum reddat, insimulauerit Sanctissimam Virginem, quod nullus ferat, etsi totius æquanimitatis & patientiæ scriptor. Et hoc nobis restat excutiendum. Augustinus itaque lib. 5. operis im- S. Aug. *perfecti contra Iulianum cap. 9. circa finem.* Illud, inquit, sanè magnum verumque dixisti, cùm posuisses testimonium Apostoli Petri dicentis, primæ 2. qui peccatum non fecit, notandum esse quod iudicauerit Apostolus, sufficere ad ostendendum, in Christo nullum fuisse peccatum, quia dixit nullum eum fecisse peccatum: vt doceret, inquis, quia quis non fecit, habere non potuit. Omnino verissimum est. Profectò enim peccatum etiam maior fecisset, si paruulus habuisset. Nam propterea nullus est hominum præter ipsum, qui peccatum non fecerit grandioris ætatis accessu; quia nullus est hominum præter ipsum, qui peccatum non habuerit infantilis ætatis exortu.

Hic exultat, hic tripudiat, hic triumphans insultat Augustino aduersarius, & indignum eum prædicat, quidquid eum tota commendauerit in causa maximè gratiæ Ecclesia, cui vtpote primario Doctori, in rebus gratiæ pluries erranti, & non Catholico Doctori, fides habeatur. Videtur, legitur à mulierculis vernaculo idiomate, & super eo tacetur, non exiguo certè totius Ecclesiæ scandalo & hæreticorum omnium applaudentium, an explodentium susurranti cachinno dissimulatur. Ego verò propositæ memor modestiæ à meritissima verborum censura parco. Dominus iudicet inter ipsum & August. Imo verò parcat nescienti quid scribat, & sensum illi aperiat vt scripturas & Augustinum intelligat. Aduertat primo Augustinum non sua sed Iuliani verba retexere. Secundo de peccatis actualibus, sicut supra de originali, via & lege communi, non verò ex priuilegio, & prærogatiua tractare. Tertio, adeo falsum esse quod Augustinus, de peccatis actualibus agens, Deiparam ab eis non exceperit, quin etiam ex professo, bis in vna pericopa, expressissimam de ea mentionem faciens, fecerit exceptionem: Adeo vt nonnulli

A *ex eius testimonio tam luculento scripserint Augustinum, non ab actuali tantummodo, sed etiam originali B. Virginem certissimè exemptam credidisse. Sic enim ipse libr. de natura & gratia cap. 35. contra Pelagium scribens sibi fingentem iustos sine peccato saltem actuali vixisse:* Acute, inquit, videtur interrogare quo- S. August. modo istos sanctos de hac vita abijsse credendum sit, cum peccato, an sine peccato? Vt si responsum fuerit, cum peccato, putetur eos secuta damnatio, quod nefas est credere. Si autem sine peccato dictum fuerit, eos exisse de hac vita, probet hominem saltem propinquante morte sine peccato fuisse in hac vita. Vbi parum attendit cùm B sit acutissimus, non frustra etiam iustus in oratione dicere, dimitte nobis debita nostra, &c. Dominumque Christum, cùm eandem orationem docendo explicuisset, veracissimè subdidisse: si enim dimiseritis peccata hominibus, dimittet vobis Pater vester peccata vestra. Per hoc enim quotidianum spiritale quodammodo incensum, quod ante Deum in altari cordis, quod sursum habere admonemur, infertur, etiamsi non hic viuatur sine peccato, licet mori sine peccato, dum subinde veniâ deletur, quod subinde ignorantiâ vel infirmitate committitur.

Vbi certum est, non de originali peccato, sed de actualibus esse sermonem. Sic autem prosequitur cap. 36. Deinde, inquit, commemorat (*Pelagius sc.*) eos S. Aug. qui non modò non peccasse, verum etiam iustè vixisse referuntur, Abel, Enoch, Melchisedech, Abraham, Isaac, Iacob, Ioseph, Iesum Naue, Phineem, Samuël, Nathan, Heliam, Helisæum, Michæam, Daniel, Ananiam, Azariam, Misaël, Ezechiel, Mardochæum, Simeon, Ioseph cui desponsata erat Virgo Maria, Ioannem. Adiungit etiam fœminas, Debboram, Annam Samuëlis matrem, Iudith, Hester, alteram Annam filiam Phanuel, Elizabeth, ipsam etiam Domini ac Saluatoris nostri matrem, quam dicit sine peccato confiteri necesse esse pietati. EXCEPTA ITAQVE SANCTA VIRGINE MARIA, (*oculos hic aperiat, & videat ab August. exceptam,*) de qua propter honorem Domini, nullam prorsus, cùm de peccatis agitur, habere volo quæstionem. Inde enim scimus, quod ei plus gratiæ collatum fuerit ad vin- D cendum OMNI EX PARTE peccatum, quæ concipere, ac parere meruit eum, quem constat nullum habuisse peccatum: (*omni autem ex parte non vicisset, si originali victa & subjecta fuisset:*) HAC ERGO EXCEPTA (*audiat monentem se cum illo Angelo Laodiceæ cucutiente similem filio hominis, Apoc. 3. 18. Collyrio inunge oculos tuos vt videas:*) Si omnes illos sanctos, & sanctas cùm hic viuerent, congregare possemus, & interrogare, vtrum essent sine peccato, quid fuisse responsuros putamus? Vtrum hoc quod iste dicit, an quod Ioannes Apostolus? Rogo vos: Quantalibet fuerint in hoc corpore excellentiâ sanctitatis, si hoc interrogari potuissent, vna voce clamassent. 1. Io. 1. Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est. An illud E humilius responderent fortassè, quàm verius? Sed huic iam placet, & rectè placet, laudem humilitatis, in parte non ponere falsitatis, Itaque hoc si verum dicerent, haberent peccatum quod humiliter confiterentur, quia veritas in eis esset. Si autem hoc mentirentur, nihilominus haberent peccatum, quia veritas in eis non esset.

En tibi conuictum verè falsitatis aduersarium.

que sempiterno. Quibos sustinendis necessariò tibi substantiam pristinam, eiusdemque hominis materiam, & memuriam reuersuram, quòd & nihil mali ac boni sentire possis sine carnis passionalis facultate, (*hunc errorem suo loco refellemus,*) & nulla ratio sit iudicij, sine ipsius exhibitione qui meruit iudicij passionem. *Quia nisi in eadem carne, in qua anima libera, bonum aut malum opus egit, iudicio sisteretur, non iuste mercedem aut pœnam acciperet. Vnde Paulus*: Nos omnes manifestari oportet ante tribunal Christi, vt recipiat vnusquisque prout gessit in corpore suo, siue bonum, siue malum. *Idem Tertullianus Apol.* 18. Obseruantibus quæ præmia destinarit, vt qui producto æuo isto iudicaturus sit, suos cultores in vitæ æternæ retributionem: Prophanos in ignem æquè perpetem & iugem: suscitatis omnibus ab initio defunctis, & reformatis, & recensitis, ad vtriusque meriti dispunctionem. *Et ibid. cap.* 48. Cùm finis & limes medius, qui interhiat, adfuerit, vt etiam mundi ipsius species transferatur æquè temporalis, quæ illi dispositioni æternitatis aulæi vice èppansa est: tunc restituetur omne humanum genus, ad expungendum (*persoluendum & recipiendum*) quod in isto æuo boni seu mali meruit, & exinde pendendum immensam æternitatis perpetuitatem.

Iam quid in hoc senserit Augustinus, & liberum, & ab omni necessitate & coactione immune, & ad vtrumlibet conuertibile, siue ad meritum, siue ad demeritum, licet supra Verbo gratia plenè dixerimus, & infra in Alphabeto sequenti errorum Tertulliani Verbo libertas fusissimè dicturi simus: Nunc & de eodem argumento dicamus, & quomodo homo ex seipso malè, & non nisi ex Dei gratia benè operari, & mereri posse, proindeque liberè, videamus. Supplementi parte 1. lib. de Gestis Pelagij c. 3. cuius ipse meminit Aug. l. 2. retract. c. 47. Adiecit, inquit, Episcopalis Synodus, & ait: Legatur aliud capitulum, (*Synodi Palestinæ quatuordecim Episcoporum*) & lectum est, in eodem

S. Aug. libro suo posuisse Pelagium, omnes volontate propriâ regi. Quo lecto Pelagius respondit, & hoc dixi, propter liberum arbitrium, cui Deus adiutor est eligenti bona, homo verò peccans ipse in culpa est, quasi liberi arbitrij. Quo audito Episcopi dixerunt neque hoc alienum est ab Ecclesię doctrina. Quis enim condẽnaret liberum arbitriũ vel negaret eum, (*fidelem*) à quo Dei adiutorium prædicatur, &c. (*Dehinc prosequitur contra Pelagij fraudes Catholicam doctrinam simulantis:*) Qui, inquit, agitur, agere aliqoid vix intelligitur; & tamen tantum præstat voluntatibus nostris gratia Saluatoris, vt non dubitet Apostolus dicere: quotquot spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei. Nec aliqoid in nobis libera voluntas melius agere potest, quàm vt illi se & agenda commendet, qui malè agere non potest: & hoc cùm fecerit, ab illo se vt faceret, adiutam non dubitet, cui dicitur in Psalmo, Deus meus, misericordia eius præueniet me, &c. (*Tum ex Sap.* 7. 1.) Nonne, inquit, luce clarius apparet, quemadmodum iste consideratâ miseriâ fragilitatis humanæ, non est ausus se regendum sibi committere, sed optabit, & datus est ei sensus de quo dicit Apostolus: nos autem sensum Domini habemus, & inuocauit & venit in eum spiritus sapientiæ? Hoc enim spiritu, non viribus propriæ voluntatis reguntur, & aguntur, qui filij sunt Dei. Nam & illud quod posuit de Psalmo 108. in eodem capitulorum libro, vt quasi probaret omnes voluntate propria regi: dilexit maledictionem, & veniet ei, & noluit benedictionem, & elongabitur ab eo: quis nesciat hoc vitium esse, non naturæ sicut Deus eam condidit, sed voluntatis humanæ quæ recessit à Deo? Veruntamen si non dilexisset maledictionem, & voluisset benedictionem; & in hoc ipso voluntatem suam diuina gratia negaret adiutam, ingratus, siue impius, sibi regendus dimitteretur, vt sine rectore Deo præcipitatus, non se à seipso regi potuisse, pœnis experiretur. Sic etiam illo testimonio, quod in eodem libro eidem titulo subdidit: (*& aduerte lector, hodiernum aduersarium Augustini eadem cum antiquis testimonia retexere, & eandem prorsus argumentorum incudem tundere, eodem quo retro casso & irrito conatu & ictu:*) Eccl. 15. 17. Apposuit tibi aquam & ignem, ad quod vis porrige manum tuam. Ante hominem bonum & malum, vita & mors; quod placuit ei, dabitur illi. Manifestum est, quòd si ad ignem manum mittit, & malum, & mors ei placet, id voluntas hominis operatur: si autem bonum, & vitam diligit, non solùm voluntas id agit, sed diuinitus adiuuatur. Sufficit enim sibi oculus ad non videndum, hoc est ad tenebras; ad videndum verò, lumine suo non sibi sufficit, nisi illi extrinsecus adiutorium clari luminis præbeatur.

Sicut autem supra Tertullianus ex vsu arbitrij, bonorum & malorum operum meritum vtrimque in iudicio pendendum scripsit. Epist. 46. ad Valentinum, in qua & liberum arbitrium & gratiam, & meritum bonorum operum asserit. Venerunt, inquit, ad nos duo iuuenes, Cresconius & Felix de vestra congregatione se esse dicentes, qui nobis retulerunt Monasterium vestrum nonnulla dissensione turbatum, eo quod quidam in vobis sic gratiam prædicent, vt negent hominis esse liberum arbitrium. Et quod est grauius, dicant quòd in die iudicij non sit redditurus Deus vnicoique secundùm opera eius. Etiam hoc tamen indicauerunt, quòd plures vestrûm non ita sentiant, sed liberum arbitrium adiuuari fateantor per Dei gratiam, vt recta sapiamus atque faciamus: vt cùm venerit Dominus reddere vnicuique secundum opera eius, inueniat opera nostra bona, quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Hoc qui sentiunt, benè sentiunt, &c. Primò enim Dominus noster Iesus Christus, sicut scriptum est in Euangelio Ioannis Apostoli, non venit vt iudicaret mundum, sed vt saluaretor mundus per ipsum. Postea verò sicut scripsit Apostolus Paulus, iudicabit Deus mundum quando venturus est, sicut tota Ecclesia in Symbolo confitetur; iudicare viuos & mortuos. Si igitur non est gratia, quomodo saluat mundum? Et si non est liberum arbitrium, quomodo iudicat mundum? Proinde librum vel Epistolam meam, quam secum ad vos supradicti attulerunt, secundùm HANC FIDEM intelligite, vt neque negetis Dei gratiam, neque liberum arbitrium, sic defendatis, vt à Dei gratia separetis: tanquam sine illa vel cogitare aliquid, vel agere secundùm Deum vlla ratione possimus, quod omnino non possumus. Propter hoc enim Dominus, cùm de fructu iustitiæ loqueretur, (*hoc est de bonis operibus*) ait discipulis suis, sine me nihil potestis facere. Vnde supra dictam Epistolam ad Sixtum Romanæ Ecclesiæ Presbyterum, contra nouos hæreticos Pelagianos noueritis esse conscriptam, qui dicunt gratiam Dei secundùm merita nostra dari, vt qui gloriatur, non in

S. Aug.

S. August. Domino, sed in seipso glorietur, quòd prohibet Apostolus, &c. Propter quod ego in hac Epistola quæ ad vos peruenit, probaui per testimonium sanctarum Scripturarum quę ibi potestis inspicere, & bona opera nostra, & pias orationes, & rectam fidem nullo modo in nobis esse potuisse, nisi hæc accepcrimus ab illo, de quo dicit Iacobus Apostolus cap.1. Omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est, descendens à Patre luminum. Nec quisquam dicat meritis operum suorum, vel meritis orationum suarum, vel meritis fidei suæ sibi traditam Dei gratiam, & putetur verum esse, quod illi heretici dicunt, gratiam Dei secundum merita nostra dari, (*loquitur de prima gratia quæ est principium meriti, qua acceptâ potest & oratione & bonis operibus iustificatus eius augmentum, & gloriam promereri, quod vbique commendat:*) quod omnino falsissimum est. Non quia nullum est meritum, vel bonum piorum, vel malum impiorum: alioquin quomodo iudicabit Deus mundum? Sed misericordia & gratia Dei conuertit hominem, de qua Psalmus dicit; Deus meus misericordia eius præueniet me Psal.58. Vt iustificetur impius, hoc est, ex impio fiat iustus, & incipiat habere meritum bonum quod Deus coronabit, quando iudicabitur mundus.

Nusquam ergo necessitatem imposuit ex efficacia gratiæ, hominis libertati, nunquam bonorum operum meritum negauit Augustinus, qui bona opera, æterna vita meritoria vsquequaque commendauit, & centies in die iudicij non vnde fidei, sed bonis misericordiæ operibus, sigillatim à Iudice collaudatis æterna vitæ & regni retributionem certissimam inculcauit, & integrum de fide & operibus librum scripsit. Sed Deo gloriam ex ipsis bonis operibus reddi, nec inde liberum hominis arbitrium inflari sategit. Vnicum proferam locum libro de gratia & libero arbitrio cap.8. Nascitur, inquit, non parua quæstio, quæ Domino donante soluenda est. Si enim vita ęterna bonis operibus redditur, sicut apertissimè dicit Scriptura; quoniam Deus reddet vnicuique secundùm opera eius: quomodo gratia est vita æterna, cum gratia non operibus reddatur, sed gratis detur, ipso Apostolo dicente. Roman.4. 4. Ei qui operatur, merces non imputatur secundùm gratiam, sed secundùm debitum. Et iterum Roman.11.5. Reliquiæ, inquit, per electionem gratiæ, saluæ factę sunt. Et mox addidit: si autem gratia, iam non ex operibus, alioquin gratia iam non est gratia. (S. Aug.)

Quomodo est ergo gratia vita ęterna, quę ex operibus sumitur? An fortè vitam æternam, non dixit Apostolus gratiam? Imò verò sic dixit, vt omnino negari non possit: nec intellectorem acutum, sed tantummodo intentum desiderat auditorem. Cùm enim dixisset Român. 6.23. Stipendium peccati mors: continuò subdidit: gratia autem Dei vita ęterna in Christo Iesu Domino nostro. Ista ergo quęstio nullo modo mihi solui posse videtur, nisi intelligamus, & ipsa opera bona nostra, quibus ęterna redditur vita, ad Dei gratiam pertinere: propter illud quod ait Dominus Iesus Io. 15. sine me nihil potestis facere: & ipse Apostolus Ephes.2. 8. Cùm dixisset: gratia salui facti estis per fidem, & hoc non ex vobis, sed Dei donum est, non ex operibus, ne fortè quis extollatur: vidit vtique putare posse homines hoc ita dictum, quasi necessaria non sint opera bona credentibus, sed eis fides sola sufficiat: & rursus posse homines de bonis operibus extolli, velut ad ea facienda sibi sufficiant: mox itaque addidit: ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ pręparauit Deus, vt in illis ambulemus. Quid est hoc, quod cùm Dei gratiam commendans dixisset, non ex operibus, ne fortè quis extollatur: cur hoc dixerit rationem reddens, ipsius enim sumus, inquit, figmentum, creati in Christo Iesu in operibus bonis? Quomodo ergo non ex operibus, ne fortè quis extollatur? Sed audi & intellige, non ex operibus dictum, tanquam tuis, ex teipso tibi existentibus; sed tanquam his in quibus te Deus finxit, id est formauit & creauit, &c. Non illa creatione, qua homines facti sumus, sed ea de qua dicebat, qui vtique iam homo erat: Cor mundum crea in me Deus: & de qua dicit Apostolus. 2. Cor.5.17. Si qua ergo in Christo noua creatura, vetera transierunt: Ecce facta sunt noua. Omnia autem ex Deo. Fingimur, id est formamur, & creamur in operibus bonis, quę non præparauimus nos, sed præparauit Deus, vt in illis ambulemus. (*Non vt nos otiosi, & nil agentes velut instrumenta mortua, quod damnat Concil. Trid. hæresimus, sed vt libero gratia cooperante arbitrio, in illis ambulemus, sicut ibi aduertit Doctor Angelicus.*) Itaque charissimi, vita bona nostra, nihil aliud est, quàm Dei gratia: sine dubio & vita ęterna, quæ bonæ vitæ redditur, Dei gratia est, quia gratis data est illa cui datur. Sed illa cui datur, tantummodo gratia est: hęc autem quæ illi datur, quoniam præmium eius est, gratia est, pro gratia, (*Io.1.16. de plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia*) tanquam merces pro iustitia: vt verum sit, quoniam verum est, quia reddet vnicuique Deus secundum opera eius. (Aug.)

Non negat ergo perspicacissimus Doctor humanum arbitrium, nullum imponit ei per efficaciam gratiæ necessitatis vel coactionis in bonis operibus iugum; imò asserit, tam ex gratia iustificante præsupposita, ex bono libero opere, gratia cooperante, & Deo adiutore meritum, & iusto iudice & remuneratore præmium. Merces quippe, ex Dei pacto, debita merito, non fraudatur, nisi meritum ipsum, libertatis violatione, impositâ gratiæ efficacis necessitate cassetur: quo vtique cum nulla sit, nullamque inferat humanæ libertati iniuriam, quinimò eam magis expediat, suisque soluat ignorantiæ, infirmitatisque compedibus, boni operis meritum, eiusque mercedem non exinanit, aut minuit, sed statuit, & amplificat. Ad meritum, ni fallor, status viatoris, pleno libertatis vsus, hoc est ad vtrumlibet indifferentia, qua possit acceptare vel reijcere gratiam, & gratia diuina habitualis, quasi principium meriti, & actualis, ad singulos actus meritorios excitans exigitur. Quid vltra deposcunt obtrectatores Augustini? Et quid horum vspiam abnuit? quinimò; cùm Deus superbis resistat, humilibus autem det gratiam, & spiritus eius requiescat super humilem, & trementem sermones eius, & *vt ait ipse Augustinus,* inflatures liberi arbitrij, id magis præcipitent, quàm extollant: *Haud dubiè quicumque hanc Augustini* regulam sequuntur, vt in suis infirmitatibus cum Paulo glorientur, vt cum tremore salutem operentur, quoniam Deus est qui operatur in illis velle, & operari: pax super illos, & super Israël Dei; quoniam Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. *Et in quo Bernardus veram, & sinceram ponit humilitatis essentiam?* Virtus est, inquit, qua homo vera sui cognitione sibi ipsi vilescit.

Enimuerò quid vilius? quid infirmius eo, qui nihil

ex se boni sufficit cogitare, quantò minus loqui, & facere? Sed quid eo fortius, quid potentius, cuius virtus in infirmitate perficitur, qui potens est, dum infirmatur; qui omnia potest in eo qui se confortat? *Hæc omnia Paulo, hæc Augustine, hæc cuicumque* non alta sapienti, sed humilibus consentienti *& timenti vera suggerit humilitas. Non quod falso, & præpostero sensu, se nihil agere putet, & quasi instrumentum inanime, solida, Christiana, humilisque libertas; sed quòd sine Deo, eiusque adiutorio efficaci nil prorsus boni cogitare, loqui, agere, medullitus agnoscat. Vnde Paulus:* Abundantius, inquit, omnibus laboraui: non ego, sed gratia Dei mecum. *Non ego prior, aut gratia sola: sed gratia prior, me excitans, me ad opus mouens, deinde mecum operans. Hanc inuocabat Salomon, dicens:* Mitte illam de cælis sanctis tuis, & à sede magnitudinis tuæ, vt mecum sit, & mecum laboret, vt sciam quid acceptum sit apud te: scit enim illa omnia, & intelligit, & deducet me in operibus meis sobriè, (*sunt enim qui alta sapiunt de se, & plusquam oportet, & vltra sobrietatem,*) & custodiet me in sua potentia. Et erunt accepta opera mea, &c. Quis enim hominum poterit scire consilium Dei? Aut quis poterit cogitare quid velit Deus? Cogitationes enim mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ nostræ. Corpus enim quod corrumpitur aggrauat animam, & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem; & difficile æstimamus quæ in terra sunt, & quæ in prospectu sunt, inuenimus cum labore. Quæ autem in cælis sunt, quis inuestigabit? Sensum autem tuum quis sciet, nisi tu dederis sapientiam & miseris Spiritum sanctum tuum de altissimis, ET SIC CORRECTÆ sint semitæ eorum qui sunt in terris. Vnde psaltes, apud Dominum gressus hominis dirigentur, & viam eius volet. Dirige me in semitam mandatorum tuorum, quia ipsam volui. *Vult vterque, sed prior Deus, vt non sit pedissequa vt ait Augustinus gratia, sed prodroma:* Quoniam, inquit, Salomon antecedebat me ista sapientia, omnium artifex. *Vnde subiicit,* & quæ tibi placent didicerint homines? Nam per sapientiam sanati sunt, quicumque placuerunt tibi Domine à principio. *Et qui Deo placent, nisi qui grati sunt Deo? & quomodo sine gratia grati? Procul ingrati à merito, procul à cælo, procul à mercede, procul à gloria retributione.* Quis prior dedit ei, & retribuetur ei? *An non* gratiam, & gloriam dabit Dominus; qui coronat te in misericordia & miserationibus?

Nihil ergo, inquis, boni agimus? Quid ais? & agis, & ageris, & tunc bene agis, si à bono agaris. *Audi psaltem:* Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam, quia spiritus meus malus deduxit me in terram peruersam. *Errantem Pastor bonus baiulus suis humeris reduxit ouem, multum enim errando laboraueras.* Ambulet certè ducem Pastorem sequens vocem eius audiat, audiet autem si à Patre audiat, & discat. Sed timeat ne ingratitudinis merito, excæcet oculos eius & aures aggrauet; vt videns non videat, & audiens non intelligat.

Neque verò Dei nos adiutores, & cooperatores inficior. Nec abnuo certè, sed firmiter ac constanter cum Aug. *S. P. Augustino, bonorum operum meritum ac mercedem assero: nec ignoro quod palam millies Scriptura testatur:* Non est iniustus Deus, vt obliuiscatur operis vestri boni. Repositam scio Paulo cæterisque fidelibus, & bonis operarijs coronam iustitiæ, his qui diligunt aduentum eius; statutum diem in quo nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt recipiat vnusquisque prout gesserit in corpore. *Dicturum vineæ Dominum Patrem procuratori filio:* Voca operarios, & redde illis mercedem. *Ipsumque statutis à dextris ouibus:* Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, &c. *Causamque publicaturum meriti, quod tamen bono Dei proposito, & prædestinationi Dei gratuita ante præuisa merita tribuit dicens:* Quod vobis paratum est à constitutione mundi, quod præparauit Deus diligentibus se. *Vnde & prædestinatio definitur ab Augustino,* Præparatio beneficiorum Dei, quibus certissimè liberantur, quicumque liberantur: *fatendum tamen est, & hoc inter beneficia reputandum, quod per bona opera misericordia à Deo inspirata, & ex eius gratia præmotione facta, merces in executione danda sit gloriæ; vnde ait iustus iudex:* Esuriui enim, & dedistis mihi manducare, &c. *Sed in his omnibus plurimum gratiæ diuinæ, pusillum verò libero debemus arbitrio, vt cum Psalmista indefessa voce grati cantemus:* Non nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam: *Et cum Apostolo:* Quis prior dedit ei, & retribuetur illi? quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia: ipsi gloria in sæcula.

Deo nos præmonenti efficaciter, cooperari, & aliquid nostrum in bonum opus influere. S. Leo Magnus, ser. 5. de Quadragesima præclarè testatur: Quamuis, inquit, ædificium nostrum sine ope sui non subsistat artificis, nec fabrica nostra possit esse incolumis, nisi ei protectio profuerit conditoris: tamen quia rationabiles lapides sumus, & viua materies, sic nos authoris nostri extruxit manus, vt cum opifice suo, etiam is qui reparatur, operetur. Gratiæ Dei igitur obedientia se humana non subtrahat, nec ab illo bono, sine quo non potest bona esse deficiat; aut si quid sibi impossibile, aut arduum in mandatorum effectibus experitur, non in se remaneat, sed ad adiuuantem se recurrat. Qui ideo pr[illegible]at vt excitet desiderium, & præstet auxilium, &c. Cùm aluntur esurientes, vestiuntur nudi, fouentur infirmi, nonne auxilium Domini manus explet ministri, & benignitas serui, munus est Domini? Qui cùm ad effectus misericordiæ suæ, adiutore non egeat, ita suam omnipotentiam temperauit, vt laboribus hominum, per homines subueniret. Et meritò Deo gratiæ referuntur, de pietatis officijs, cuius opera videntur in famulis. Propter quod ipse Dominus discipulis suis ait; sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui in cælis est. *Quæ ad verbum transcripta sunt ex S. Augustino, serm. 63. de temp. Gregorius item magnus, hom. 22. in Ezech. vbi de Gazophilacio cantorum:* Mens, inquit, illius fit Gazophilacium cantorum, vt per diuitias misericordiæ quas accipit, lætus pergat ad iudicium, quod iam non pertimescit. *Et l. 33. mor. cap. 20. vbi cùm retulisset Paulum dicentem, non sumus sufficientes, &c. Inducit Deum sanctum Iob rogantem;* Quis ante dedit mihi, & reddam ei? Bonum, inquit, quod agimus, & Dei est, & nostrum: Dei per præuenientem gratiam, nostrum, per obsequentem liberam voluntatem. Si enim Dei non est, vnde ei gratias in æternum agimus? Rursum, si nostrum non est, vnde nobis retribui præmia speramus?

Quæ rursum ex Gregorio mutuatus est S. Isidorus Hispal. qui opera bona & Dei, & hominis esse docuit, l. 2. de differentijs spiritalibus, cap. 27. Dei, inquit, est bonum quod agimus, propter gratiam præuenientem, & subsequentem; nostrum verò est, pro-

prer obsequentem *(imperio videlicet gratia, iuxta Tertullianum, potentiori vi natura,)* liberi arbitrij voluntatem. Nam si Dei oon est, cur illi reddimus gratias? Etsi nostrum non est, cur retributionem bonorum operum expectamus? Proinde ergo, in eo quòd gratia præuenimur, Dei est: in eo verò quòd ad benè operandum præuenientem sequimur, nosteum. Nemo enim meritis antecedit, vt tenere eum possit quasi debitorem. *Et l. 2. Sent. c. 5. de gratia:* Sciendum est quod & nostra sit iustitia in his quæ rectè agimus, & Dei gratia, eo quod eam mereamur. Hæc enim & dantis Dei, & accipientis est hominis: sicut & panem nostrum dicimus, quem tamen à Deo accipere postulamus.

Dixie autem nos eam mereri, quod certum est de bonis operibus in gratia, & iustitia factis, qua augmentum gratia merentur. Sed vt fiant bona, prius datur peccatori indebita gracia habitualis, deinde iusto, vt benè operetur, necessaria est gratia actualis. Quàm parum autem, eidem merito ex arbitrij nostri viribus conferamus, docuit S. *Greg. l. 18. mor. c. 12. vbi de pretio sapientiæ.* Nescit homo pretium eius. Huius, inquit, sapientiæ pretium nescire, est digni operis meritum, quo illam percipiat, nou inuenire. Nou esse huius sapientiæ pretium cognouerat, qui dicebat: quis prior dedit ei & retribuetur ei? Gratiâ salui facti estis, & non ex vobis, &c. Gratiâ Dei sum id quod sum, &c. Ad indignam mentem veniens Deus, dignam sibi exhibet veniendo, & facit in ea meritum quod remuneret, qui hoc solum inuenerat, quod puniret. *Et l. 29. mor. c. 12.* Per quam viam lux spargitur? Dum, inquit, dura corda emollio, dum rigida inflecto, dum aspera mitigo, dum frigida accendo, dum debilia roboro, dum vaga stabilio, dum nutantia confirmo, intuere si vales, *(ait Spiritus sanctus, quem sic inducit Gregorius)* incorporaliter veniens, quibus ea meatibus illustro. *Et l. 2. in 1. Reg. 2. in verba:* Ædificabo ei domum fidelem, *cùm ageret de multis in domo Patris mansionibus:* Et, inquit, domus ædificari nunc dicitur, quia ex piæ vitæ actionibus præparatur. Veruntamen ad eam promerendam, indignum est opus hominis, si non hoc agat gratia misericordis Dei. Hinc Paulus ait, Deus est qui operatur in vobis, &c. non est volentis, neque currentis, sed miserentis Dei, quia verò vocantem se gratiam ex arbitrij voluntate sequuturus erat, adiungitur: & ambulabit coram Christo meo, cunctis diebus.

Non aliter Venerabilis Beda, & ipse fidelis Augustini discipulus, scribens in c. 2. ad Ephesios subscribit, siue potius transcribit dicta ab Augustino, libro ad Bonifacium, & de gratia, & libero arb. in Ench. ad Laurentium, in Psal. 144. ser. 15. de verb. Apostoli, de prædestinatione sanctorum, de gen. ad lit. & in Ps. 18. sufficiet postremus locus. Annuntiat firmamentum. Quid? inquit, opera manuum eius: gratia Dei illa, qua salui facti sumus, qua creati in bonis operibus sumus. Ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo Iesu in operibus bonis. Non solùm quippe homines, sed etiam iustos, si tamen sumus, ipse fecit nos & non ipsi nos. *Et D. Anselmus lib. de medit. redempt. hum. cap. 7.* Totum, inquit, quod sum, tuum est conditione, fac totum tuum dilectione. Ecce Domine coram te est cor meum: conatur, sed per se non potest, fac tu, quod ipsum non potest, &c. Qui me facis petere, fac & accipere. Das quærere, da inuenire. Doces pulsare, aperi pulsanti: Cui das, si negas petenti?

A *Augustinum etiam per omnia sequitur in hoc argumento Bernardus, in magno illo & eximio tractatu de gratia, & libero arbitrio, ex quo sequentia decerpsi. Vbi inter cætera, creaturas rationales, à lapidibus & brutis secernens:* Nec, inquit, pecudes, cùm per eas bonum quodcumque fit, aut malum, boni quippiam merentur, aut mali: Non habent quippe vnde bono, maloue consentiant. Multò autem minus lapides, cùm nec sentiant. Cæterum diabolus, vel homo malus, cùm vigeant, & vigilent ratione, iam quidem merentur, sed non nisi pœnam, pro eo quòd à bono dissentiant. Paulus autem qui volens Euangelizat, & cæteri, quoniam quidem ex consensu voluntatis obediunt, repositam sibi esse confidunt coronam iustitiæ, B &c. Vtitur Deus in salutem suorum, irrationabili, & item insensibili creatura, tanquam iumento, & instrumento, quæ iam expleto opere, nusquam erunt. Vtitur creatura rationali, sed maleuola, quasi disciplinæ virga, &c. Vtitur & Angelis, & hominibus bonæ voluntatis, tanquam commilitonibus, & coadiutoribus suis, quos peractâ victoriâ amplissimè munerabit. Hinc coadiutores Dei, & cooperatores Spiritus sancti, promeritores regni nos esse præsumimus, quòd per consensum, voluntarium vtique, voluntati diuinæ coniungimur. Quid igitur? HOC ERGO TOTVM LIBERI ARBITRII OPVS, HOC SOLVM EIVS MERITVM, QVOD CONSENTIT? Et prorsus. Non equidem, quòd vel ipse consensus, in quo omne C meritum consistit, ab ipso sit: cùm nec cogitare, quod minus est quàm consentire, aliquid à nobis, quasi ex nobis, sufficientes simus. Verba sunt, non mea, sed Apostoli: qui omne quod boni esse potest, id est, cogitare, velle, & perficere pro bona voluntate, attribuit Deo, non suo arbitrio. Si ergo Deus tria hæc, hoc est cogitare, &c. operatur in nobis; primum profectò sine nobis, secundum nobiscum, tertium per nos facit. Siquidem immittendo bonam cogitationem, nos præuenit; Immutando etiam malam voluntatem, sibi per consensum iungit: ministrando & consensui facultatem, foris per apertum opus nostrum, internus opifex innotescit.

D *Vnde supra diximus ex Euangelio:* Sic luceat lux vestra, non abscondita sub modio, vt fit à prudentibus apud semetipsos; vt videant opera vestra bona, *(lux vestra, opera vestra, ob consensum vestrum, bona propter gratia Dei adiutorium, sine quo nihil potestis facere; Ac per consequens* (videant opera vestra bona, & glorificent *(non vos adiutores & cooperatores, sed)* Patrem vestrum opificem qui in cælis est. *Concludit idcirco Bernardus, & sanè consulit.* Cauendum ergo, ne cùm hæc inuisibiliter, intra nos, ac nobiscum actitari sentimus, aut nostræ voluntati attribuamus, quæ infirma est; aut Dei necessitati, quæ nulla est; sed soli gratiæ, qua plenus est. Ipsa liberum excitat arbitrium, cùm se- E minat cogitatum: sanat, cùm immutat affectum; roborat, vt perducat ad actum; seruat, ne sentiat defectum.

Quid Doctorem Angelicum, Thomam Aquinatem referam, & alumpium æquè, ac doctum Thomam à Kempis, idipsum exortissime profitentes? prior quidem, lectione 3. in Ephes. 2. Non, inquit, sufficit ad credendum, liberum arbitrium; eo quòd ea quæ sunt fidei, sunt supra rationem. Nec datur ex operibus præcedentibus; ipse enim fecit nos. Creare enim, est ex nihilo facere. Psal. Emitte Spiritum tuum, & creabuntur. Esa. 26. Omnia opera nostra operatus es in nobis. Vnde Paulus Ephes. 2,

10. Ipſius enim ſumus factura, creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis, quę præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Quæ præparauit, id eſt, diſpoſuit ſe daturum nobis. Et ne quis excluderet liberum arbitrium, ſubdit, vt in illis ambulemus, Dei enim adiutores ſumus, perficiendo. *Nec tamen ſine Deo, cùm dicat Apoſtolus*, qui cœpit in vobis opus bonum, ipſe perficiet. *Hinc gratia Dei, ab eodem dicta eſt vita æterna. Rom. 6. In quem locum lect. 4.*

Stipendia, inquit, merces militum, quia retribuitur. Ideo ſtipendia peccati mors. Gratia autem Dei vita ęterna, quia opus mercede dignum, habet meritum à gratia, gratiam & gloriam dabit Dominus. In quantum enim opera ſunt à libero arbitrio, non merentur ex condigno, ſed ex gratia ſaliente in vitam æternam. *Thomas à Kempis vir ille ſanctiſſimus, cuius opera ex medulla Scripturæ, & defæcatiſſima Theologia contexta, in omnem penè linguam tranſlata ſunt; vbique naturam corruptam agnoſcit, liberum arbitrium infirmum profitetur, Dei gratiam vbique commendat. Pauca ex multis accipe, libro tertio de imitatione Chriſt. capite 42.* Tantò, inquit, homo altius ad Deum aſcendit, quantò profundius in ſe deſcendit, & plus ſibi ipſi vileſcit. Qui autem ſibi aliquid boni attribuit, gratiam Dei in ſe venire impedit: quia gratia Spiritus ſancti, cor humile ſemper quærit. *Et libro ſecundo capite 5.* Non poſſumus nobis ipſis nimis credere, quia ſæpe gratia (*efficax ſc. & plena*) nobis deeſt, & ſenſus, modicum lumen eſt in nobis, & hoc citò per negligentiam amittimus. *Maximè autem l. 3. c. 55. cui titulus* de corruptione naturæ, & efficacia gratiæ diuinæ, *inter alia:* Concede mihi hanc gratiam, quam oſtendiſti tam magnam, & neceſſariam ad ſalutem, vt vincam peſſimam naturam meam, trahentem ad peccata, & in perditionem, &c. Nec poſſum reſiſtere paſſionibus eius, niſi aſſiſtat tua ſanctiſſima gratia, cordi meo ardenter infuſa. Opus eſt gratia tua, & magna gratia, vt vincatur natura, ad malum ſemper prona ab adoleſcentia ſua, &c. Nam modica vis quę remanſit, eſt tanquam ſcintilla quædam latens in cinere. Hæc eſt ipſa ratio naturalis, circumfuſa magna caligine, adhuc iudicium habens boni, & mali, veri falſique diſtantiam, licet impotens ſit adimplere omne quod approbat, nec pleno iam lumine veritatis, nec ſanitate affectionum ſuarum potiatur, &c. Hinc eſt quod velle bonum mihi adiacet, perficere autem non inuenio. Hinc ſæpè multa bona propono, ſed quia gratia deeſt (*efficax & plena,*) ad adiuuandum infirmitatem meam, ex leni reſiſtentia reſilio, & deficio, &c. Dona naturæ bonis, & malis ſunt communia, electorum autem proprium donum eſt gratia, ſiue dilectio. qua inſigniti, digni habentur vita æterna, &c. Quid ſum ſine ea, niſi aridum lignum, & ſtips inutilis ad eijciendum?

Tum concludit breui oratione Eccleſia Catholica, gratiam efficacem per ſe agnoſcentis: Tua ergo me Domine gratia ſemper & præueniat, & ſequatur, & bonis operibus iugiter præſtet eſſe intentum. Per Chriſtum Dominum noſtrum. *D. Bonauentura B. Thomæ coætaneus, & condiſcipulus inſignis, doctrina, & humilitatis præcipua magiſter, Auguſtini ſententiam aduerſariæ, tanquam ſecuriorem, & ſaluti conuenientiorem anteponit, 2. ſent. diſtinct. 26. quæſt. 2.* Hoc, inquit, piarum mentium eſt, vt nihil ſibi tribuant, ſed totum gratiæ Dei: Vnde

A quantumcumque aliquis det gratiæ Dei, à pietate non recedit, etiamſi multa tribuendo gratiæ Dei, aliquid ſubtrahat poteſtati naturæ, vel libero arbitrio: cùm verò aliquid gratiæ ſubtrahitur, & naturæ tribuitur, quod eſt gratiæ, ibi poteſt periculum interuenire. Et propterea cùm iſta poſitio quæ ponit gratiam creatam, & increatam, (*id eſt Spiritum ſanctum*) plus gratiæ Dei tribuat, quàm alia; & maiorem ponat in natura noſtra indigentiam, hinc eſt quòd pietati, & humilitati magis eſt conſona; & propterea magis eſt ſecura: Eſto enim quòd eſſet falſa, quia tamen à pietate, & humilitate non declinat, tenere ipſam non eſt niſi bonum & tutum. Præferenda igitur eſt hęc opinio priori, pro eo quòd eſt ſecurior, &
B magis recedit ab errore Pelagij.

Claudet agmen, qui cæteris ducatum præbuit Auguſtinus Epiſtola 105. ad Sixtum vbi pſaltis verba exponit: Qui coronat te in miſericordia & miſerationibus. Nunquid, inquit, non corona bonis operibus redditur? Sed quia ipſa bona opera ille in nobis operatur, ad Philipp. 2. Ideo dicit Pſalmus, qui coronat te, quia eius miſeratione bona operamur, quibus corona redditur, &c. Et ſtipendia peccati mors, gratia autem Dei vita æterna. Vide quanta breuitate, quàm vigilanter verba poſuerit; quibus diligenter conſideratis, quæſtionis huius aliquantulum diluceſcat obſcuritas. Cùm enim dixiſſet, ſtipendium peccati mors: quis non congruentiſſimè, & conſequen-
C ter addere iudicaret; ſtipendium autem iuſtitiæ, vita æterna? & verum eſt, quia ſicut merito peccati, tanquam ſtipendium redditur mors, ita merito iuſtitiæ, tanquam ſtipendium, vita æterna, &c. Sed beatus Apoſtolus aduerſus elationem, quæ vſque adeo magis tentat irrepere, vt & ſibi propter ipſam dicat datum Angelum Satanæ, à quo colaphizaretur, ne verticem pręſumptionis erigeret; aduerſus hanc ergo elationis peſtem, vigilantiſſimè militans, ſtipendium, inquit, peccati mors. Rectè ſtipendium, quia debetur, quia dignè retribuitur, quia meritò redditur. Deinde, ne iuſtitia de humano ſe extolleret bono merito, ſicut humanum meritum malum non dubitat eſſe peccatum, non à contrario retulit dicens: ſtipendium iuſtitiæ, vita æterna, ſed gratia, inquit, Dei
D vita ęterna. Et hæc ne præter mediatorem aliqua alia via quęreretur, adiecit, in Chriſto Ieſu Domino noſtro, tanquam diceret; Audito quod ſtipendium peccati ſit mors, quid te diſponis extollere, ô humana non iuſtitia, ſed nomine iuſtitiæ, planè ſuperbia, quid te diſponis extollere, & contrariam morti vitam ęternam, tanquam debitum ſtipendium flagitare, cui debetur vita ęterna, vera iuſtitia eſt: ſi autem vera iuſtitia eſt, ex te non eſt, deſurſum eſt, deſcendens à Patre luminum. Vt haberes eam, ſi tamen habes, eam profectò accepiſti. Quid enim habes, quod non accepiſti? Quapropter, ô homo ſi accepturus es vitam ęternam, iuſtitiæ quidem ſtipendium eſt, ſed
E tibi gratia eſt, cui gratia eſt, & ipſa iuſtitia. Tibi enim tanquam debita redderetur ſi ex te tibi eſſet iuſtitia, cui debetur. Nunc ergo de plenitudine eius accepimus, non ſolùm gratiam, qua nunc iuſtè in laboribus, vſque in finem viuimus, ſed etiam gratiam, pro hac gratia, vt in requie poſtea ſine fine viuamus.

S. Aug

Vide in eandem rem paulò ſupra in ipſamet Epiſtola. Et libro de gratia, & libero arbitrio, capite 15. 16. 20. & 21. homil. 14. ex quinquaginta. in Pſal. 102.

S. Auguſt.

Err. Imput. Tert. & Aug.

in versum, qui coronat te, &c. Et alibi passim, vbi fusissimè probat argumentis ex tota Scriptura sane intellecta deductis, nulla sine gratia per se efficaci esse liberi arbitrij merita, Deique gratia omnem nostram iustitiam imputandam, ac per consequens gloriam, & vitæ æternæ mercedem: cæterùm id certum ex Sanctissimi Patris Augustini doctrina teneamus libro tertio operis imperfecti contra Iulianum capite 18. Bonus est Deus, iustus est Deus. Potest aliquos sine bonis meritis liberare (*sicut infantes, & plurimos adultos statim post baptismum mortuos*,) quia bonus est: non potest quenquam sine meritis, (*malis*) damnare, quia iustus est.

An Patres Augustino priores, in causa gratiæ potius sequendi sint: Tertulliani exemplo, qui præcessores est insequutus.

Tertulliani lectoribus constat, ipsum, Patrum antecessorum suorum vestigia sequutum in multis, & eorum authoritati plurimum tribuisse. Irenæum etenim imitatus est ad verbum, stilum exerens aduersus Valentinianos, cuius etiam pleraque verba transscripsit. Et in Apologetico suo Iustini Martyris Apologias contra gentes sequitur, quem etiam Philosophum appellat; & Miltiadem Ecclesiarum Sophistam, & Proculum quem adhuc Catholicum vocat Christianæ eloquentiæ dignitatem. Hos omnes vna periodo complexus est libro contra Valentinianos, capite quinto, Nec, inquit, vndique dicemur ipsi nobis finxisse materias, quas tot iam viri sanctitate & præstantia insignes, nec solum nostri antecessores, sed ipsorum Hæresiarcharum contemporales, instructissimis voluminibus & prodiderunt, & retuderunt: vt Iustinus Philosophus & Martyr, vt Miltiades Ecclesiarum Sophista, vt Irenæus omnium doctrinarum curiosissimus explorator, vt Proculus noster virginis senectæ, & Christianæ eloquentiæ dignitas: quos in omni opere fidei, quemadmodum in isto, optauerim assequi. *Nec degener Afer ab Afro, Aurelius à Septimio, Augustinus noster à Tertulliano, quem supra vidimus in ipsis gratiæ & liberi arbitrij argumentis, plurimos pro se Ecclesiæ Patres in sua, quid dico? Ecclesiæ Catholicæ doctrinæ confirmationem adducentem. Legat aduersarius scriptos ab eo contra Iulianum libros, aliosque contra Pelagianos, in quibus frequentissime citat Iren. Cyprianum, Basilium, Reticium, Ioannem Episcopum Constantinopolitanum, Gregorium Nazianzenum, Hilarium, Ambrosium, Heironymum, &c. Quorum authoritate fultus, non tantùm, vt vult aduersarius, probat omnes Adæ filios ex Patre trahere originale peccatum, sed eo licet lauacro salutari deleto, omnes contra relictam concupiscentiam luctari, nec sine diuina gratia vincere posse,* declinare à malo & facere bonum, *per omnia conuincit. Vno aut altero August. loco contentus, cæteros breuitatis causa subticebo. Libro primo operis imperfecti contra Iulianum capite 4.*

S. August. I, nunc, & mihi obijce originale peccatum, dissimula ab istis, finge te nescire quid dicant, & sanctæ Ecclesiæ tot tantosque Doctores, qui vitâ optime gestâ debellatisque suorum temporum erroribus, gloriosissimè de hoc sæculo antequam vos ebulliretis, exierunt; velut eis non visis, in me impetum faciens, & velut nesciens, quòd illi sub meo nomine lacerentur, tanquam securus insulta, &c. Cernis quàm tibi perniciosum sit tam horribile crimen obijcere talibus (*naturam mali cum Manichæis inducere*) & quàm mihi gloriosum sit quodlibet crimen audire cum tali[illegible]bus, &c.

Et cap. 6. vbi Ioannis Constantinopolitani causam tuetur eiusque probat cum cæteris Patribus consensum, eo quod dixisset infantes peccata non habere, sed propria; cum & eum alijs locis expressè id docentem inducat Absit, inquit, vt Constantinopolitanus Ioannes de baptismate paruulorum, eorumque à paterni chirographi liberatione per Christum, tot ac tantis Coëpiscopis suis, maximéque Romano Innocentio, Carthaginensi Cypriano, Cappadoci Basilio, Gregorio Nazianzeno, Gallo Hilario, Mediolanensi resistat Ambrosio. Alia sunt in quibus inter se aliquando etiam doctissimi atque optimi regulæ Catholicæ defensores, saluâ fidei compage non consonant, & alius alio de vna re melius aliquid dicit & verius. Hoc autem vnde nunc agimus ad ipsa fidei pertinet fundamenta, &c. *Supra autem vidimus in quæstione de doctrina Augustini, non tantum eius sensum de peccato originali & perditionis massa communi, sed & cætera ei necessario connexa, prædestinationem scil. gratuitam, & media ad finem vltimum consequendum necessaria beneficia gratis omnino à Deo dari, Deumque in nobis efficaci gratiâ operari, velle & operari, incipere bonum opus, & perficere vsque in aduentum Domini, scriptura, Patrum, Conciliorum, Pontificum authoritate, satis superque conuici, vt mirum sit aliquod in posterum attento lectori super huiuscemodi, dubium posse suboriri.*

Quod autem Augustinus eodem libro 1. contra Iul. cap. 7. partes sancti Ioannis Constantinopolitani sustinens, hoc ego aptissime in aduersarium Augustini retorqueo, solitum pauculos locos Augustini contra libros & tomos integros opponere, quibus in locis, vel nondum ortis Pelagianis gratiæ necdum examinatis argumentis, locis insuper ab eodem rem accuratius ex professo tractante retractatis perperam abutitur. Cui ipsius August. verbis respondeo. Quid te, inquit, adiuuit, quod Ioannis Constantinopolitani, (*audias Augustini*) tanquam tibi suffragetur, testimonium posuisti? An vt vnum verbum quasi ab eo prætermissum, velut acuta calliditate captares, & tot verborum eius quibus obrueris, tam ingentem tibi aggerem commoueres? In tantum improuidus & incautus, vt nec in ipsa homilia, vbi vix vnum, de quo malè intellecto decepti deciperetis, testimoniom reperire potuistis. Aduerteres S. Ioannem Constantinopolitanum satis euidenter expressisse, omnes homines exceptis debitis proprijs, paterni esse chirographi debitores. *Verba eius Græcè relata sic transtulit cap. 6.* Venit semel Christus, inuenit nostrum chirographum paternum quod scripsit Adam. Ille initium induxit debiti, nos fœnus auximus posterioribus peccatis. Numquid contentus fuit dicere, paternum chirographum, nisi adderet nostrum? Vt sciremus, antequam fœnus peccatis nostris posterioribus augeremus, iam illius chirographi paterni ad nos debitum pertinere.

Sed deleto Christi sanguine in baptismo chirographo, concupiscentia tamen repugnant legi mentis, extincta non est, cui, ad singulos actus virtutis debellanda, necessaria est gratia medicinalis Redemptoris. Vnde l. 2. cont. Iul. cap. 5. adducto Ambrosio, Cypriano, Gregorio, Naz. Agnosce, inquit, fili Iuliane consonas Catholicas voces, & ab eis desine dissonare cum dicit beatus Gregorius, intra nosmetipsos proprijs vitijs ac passionibus impugnamur, & diu noctuque ignitis stimulis corporis humilitatis huius, & corporis mortis vrgemur, baptizatus loquitur,

de baptizato loquitur, cùm dicit lege peccati quæ est in membris nostris, legi spiritus repugnante, baptizatus loquitur, de baptizato loquitur: Christianorum est ista pugna fidelium, non infidelium Iudæorum. Crede, si non pugnas, agnosce si pugnas, & in ista pugna rebellem quoque superbiam Pelagiani erroris expugna. Iamne discernis, iamne perspicis, iamne respicis, & in baptismate fieri omnium remissionem peccatorum & cum baptizatis quasi ciuile bellum interiorum remanere vitiorum? *Et quis dabit victoriam in singulis conflictibus nisi in singulis actibus det gratiam Deus & victoriam per Iesum Christum? Et cui dabit, nisi petenti in nomine Iesu, vt non inducatur in tentationem? Et cur petet si semper habet, & tenetur ei dare Deus semper & vbique gratiam sufficientem, quam semper possit suo libero arbitrio reddere efficacem? Et quomodo petet nisi habeat in se Spiritum sanctum Abba clamantem, spiritum precum & gratiarum dantem, cum nesciamus orare sicut oportet, nec simus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, tanquam ex nobis, & prius de orando debeamus cogitare, quam actu incipiamus orare? An non hoc de fide certum est? Non hoc tota Scriptura clamat, Patres, Concilia Augustino respondent? An suo sensu priuato, vel Ecclesiæ communi scripsit hæc, & toties sui similis inculcauit? Taceo quòd non sustinens aduersarius, Ambrosio, Leon:, Greg. homini morali, Hieronymo laborioso homini, Augustinum aquilam cunctis Ecclesiæ Doctoribus superferri:* Faciem aquilæ desuper ipsorum quatuor, *ferre impatiens; non eius modo sed & omnium Patrum veterum authoritati detrahit, dum nec ipsius, nec aliorum dogmatibus Catholicis plus fidei tribuendum asserit, quàm eum aliquis hodiernus Doctor, quid dico, quicumque hæreticus, sanum aliquid cum Ecclesia sapiens scribit. Quod absit vt aliquis lector fidelis credat, audiat, vel legat patienter. Neque* enim speciosa laus est in ore peccatoris: *& hoc posito, subruitur & penitus euanescit omnis traditionis authoritas. Nec iã efficacius Ecclesiastes in suggestu, Doctor in cathedra, scriptor Catholicus in libro, Trinitatis v. g. veritatem suadebit ex Athanasio, Hilario, August. quàm ex Caluino, vel Luthero sententiam proferens.*

Sed mihi nunc priuata res est cum Augustini doctrina de gratia & libero arb. Patribus eius præcessoribus, non modo congrua, sed & meritissimè, tanquam accuratior, semper ab Ecclesia prælata. In quo negotio Tertullianus duo mihi suggerit in commendationem eius aptissima. Primum ex libro de baptismo c. 13. decerpo, In omnibus, inquit, posteriora concludunt, & sequentia antecedentibus præualent. *Vbi agebat de necessitate baptismi, ante cuius institutionem sola fides vt ait sufficiebat ad salutem.* Fuerit, inquit, salus retro per fidem nudam ante Domini passionem & resurrectionem: at vbi fides aucta est credendi in natiuitatem, passionem, resurrectionemque eius, addita est Sacramento obsignatio baptismi, vestimentum quodammodo fidei, quæ retro erat nuda, nec potest iam sine sua lege. *Dicam pariter, fuerit retro, nuda fidei gratia penes Patres antecessores Augustini, priusquam orta Pelagiana hæresis ab Augustino discussa foret, & liberi arbitrij infirmitas, & gratiæ efficacis necessitas, eo duce cognita, & à Concilijs & Pontificibus Romanis canonicè sancita. At vbi fides aucta est credendi, addita est ampliatio: nec iam à dogmatibus August. sacris Canonibus insertis, & ab Apostolica sede receptis & confirmatis recedere fas est. Adeo vt si nunc superstes ageret Augustinus humilis ille quondam suorum scriptorum retractator, quæ de gratia scripsit, in libris maximè ad Prosperum & Hilarium scriptis, retractare non posset, quoniam non suam iam, sed Ecclesiæ factam propriam non liceret ei retractare doctrinam. Nec pigebit tertiò inculcare illud sancti Pontificis Hormisdæ in Epistola sua ad Possessorem Episcopum Africanum.* De arbitrio libero & gratia Dei quid Romana, hoc est Catholica sequatur & seruet Ecclesia, licet in varijs libris beati Augustini, & maximè ad Hilarium & Prosperum possit cognosci, tamen in scrinijs Ecclesiasticis expressa capitula continentur; quæ si tibi desunt, & necessaria creditis destinabimus: quanquam qui diligenter Apostoli dicta considerat, quid sequi debeat, euidenter cognoscat.

Apostolum porro in omnibus & per omnia secutus est Augustinus: ex quibus scriptis, & expressis verbis concepti sunt Canones secundi Concilij Arausicani approbati à Bonifac. 2. vt patet ex eius Epistola ad Cæsarium Arelatensium Episcopum cuius supplicatione confirmat in hac Synodo definita. Hæc Epistola à Reuer. P. Sirmundo societatis Iesu deprompta est ex duobus manuscriptis codicibus Fossatensi & Laudunensi: & præponebatur Conc. Arausicano, cum hac Epigraphe, in hoc codice continetur Synodus Arausicana, quam per aothoritatem. S. Papa Bonifacius confirmauit. Et ideo quicumque aliter de gratia & libero arbitrio crediderit, quàm vel ista authoritas continet, vel in ista Synodo constitutum est, contrarium se Sedi Apostolicæ & vniuersæ per totum mundum Ecclesiæ esse cognoscat: *Et hæc sunt scrinia Ecclesiastica & capitula quorum meminit S. Hormisdas.*

Cardinalis Bellarminus l. 2. de gratia & lib. arbitrio cap. 11. Hos duos maximè libros asserit à Gelasio Pontifice approbatos: Sanctus Gelasius, inquit, in Concilio Septuaginta Episcoporum non solum PROBAVIT OMNIA SCRIPTA S. AVGVSTINI, ET S. PROSPERI: sed etiam contra damnauit libellos Ioannis Cassiani, & Fausti Regiensis, cùm tamen non ignoraret potissimam contentionem inter Prosperum & Cassianum, ac deinde inter Fulgentium & Faustum, de scriptis sancti August. DE PRÆDESTINATIONE SANCTORVM, ET BONO PERSEVERANTIÆ fuisse. Itaque SEDES APOSTOLICA NON TANTVM SEMEL, SED ETIAM SECVNDO ET TERTIO, ADVERSVS PELAGIANORVM RELIQVIAS PRO DEFENSORIBVS GRATIÆ ET PRÆDESTINATIONIS SENTENTIAM TVLIT, VT IAM HÆC SENTENTIA NON QVORVMVIS OPINIO, SED FIDES ECCLESIÆ CATHOLICÆ DICI DEBEAT.

Nec supprimenda est S. Remigij Archiepisc. Lugdunensis totiusque eius Ecclesiæ, S. Augustini libris suffraganea authoritas de tenenda veritate Scripturæ, c. 9. De beati Augustini libris & scriptis, in quibus ex necessitate nouæ, id est Pelagianæ hæresis destruendæ, ET FIDEI CATHOLICÆ DEFENDENDÆ instantissima intentione, de natura & gratia, de gratia & libero arbitrio, de correptione & gratia, de prædestinatione Sanctorum & bono perseuerantiæ, ac baptismo paruulorum iuxta profunditatem scripturæ sanctæ, ET EVANGELICÆ ATQVE APOSTOLICÆ DOCTRINÆ REGVLAM MVLTIPLICITER DISPVTAVIT; adhuc ipso viuente, sicut Prosper & Hilarius ad eundem scribunt; & multo magis post obitum eius, propter obscuritatem rerum, (*nota non dicere scriptionis obscuritatem, sed rerum, siue argumentorum fidei obscuritatem, nam lucidissimè de obscuris tractat, nisi tarditas ingenij lectoris, aut odium & auersio contrariæ sententiæ præpediat,*) & tarditatem minus intelligentium, multiplex querela, maximè intra Gal-

lias exorta eſt : ſed continuò per diuinæ miſericordiæ prouidentiam, ST CONCILIIS AC STATVTIS BEATISSIMORVM PATRVM, ET DECRETIS ATQVE AVTHORITATE APOSTOLICÆ SEDIS PONTIFICVM SOLERTISSIMS SEDATA ATQVE SANATA: ITAVT STVLTIS, ET INDISCIPLINATIS QVÆSTIONIBVS SILENTIVM IMPONSRETVR, ET SANCTISSIMI AC SINCERISSIMI DOCTORIS AVTHORITAS IN OMNIBVS ECCLESIIS, ATQVE IN IPSA SEDE APOSTOLICA CONFIRMARETVR.

Nec immeritò quidem cæteris Patribus hæc Augustini doctrina, ab Eccleſia Catholica præfertur, qui teſte ſancto Iſidoro Hiſpalenſi lib. 6. Etym. cap. 6. De noſtris, inquit, apud Græcos Origenes, in Scripturarum labore, tam Græcos, quàm Latinos, operum ſuorum numero ſuperauit. Denique Hieronymus ſex millia librorum eius, legiſſe fatetur. Horum tamen omnium ſtudia AVGVSTINVS INGENIO ET SCIENTIA SVA VICIT. *Aly per tranſennam, leuiter & argumenta perſtrinxerunt, hic ex profeſſo tot annis, tanta cura & ſolertia diſcuſſit, & ad expreſſiſſima ſcriptura, Euangely, & Pauli quam maximè Doctoris gratia regulas adeo ſtudioſè conſcripſit, vt nulla aliorum iniuria cunctis ſit meritus anteponi.*

Alterum peto à Tertulliano, in huius poſitionis mea & vt verius dicam ipſius Eccleſia ſententia confirmationis, principium. Omne, inquit, genus ad originem ſuam cenſeatur, neceſſe eſt. *Libro de praſcript. c.20. Genus itaque doctrina de gratia, libero arbitrio, prædeſtinatione Sanctorum, caeteriſque connexis, ab origine ſua neceſſum eſt recenſeri, ab atate nempe exorta hæreſis Pelagiana, quam vtique, ſicut & alias omnes ſecundum Apoſtolum eſſe oportuit :* Ad hoc enim ſunt, vt fides habendo tentationem, haberet etiam probationem, *ait idem Tertullianus lib r. de praſcr. c.1. Et vt veritas oppugnata lucidior & fortior diſcuſſis erroris tenebris ſuo de contrario emicaret. Auguſtinum quamuis humillimum non ſua tantum, ſed vt verius dicam totius Eccleſia ſententia teſtimonium perhibentem accipite libro de prædeſtinatione ſanctorum cap.14.* Certè, inquit, ſi de diuinarum ſcripturarum tractatoribus, QVI FVERVNT ANTE NOS proferrem defenſionem huius ſententię, quam nunc SOLITO DILIGENTIVS ATQVE COPIOSIVS, contra nouum Pelagianorum defendere vrgemur errorem. Hoc eſt gratiam Dei non ſecundùm merita noſtra dari, & gratis dari cui datur : quia neque volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei : iuſto autem iudicio non dari cui nun datur, quia non eſt iniquitas apud Deum: ſi huius ergo ſententiæ defenſionem ex diuinorum eloquiorum nos pręcedentibus Catholicis tractatoribus promerem, profecto hi fratres pro quibus nunc agimus, acquieſcerent: hoc enim ſignificaſtis litteris veſtris. Quid igitur opus eſt, vt eorum ſcrutemur opuſcula, qui priuſquam iſta hęreſis oriretur; non habuerunt neceſſitatem in hac difficili ad ſoluendum quæſtione verſari: quod proculdubio facerent, ſi reſpondere talibus cogerentur? Vnde factum eſt, vt de gratia Dei quid ſentirent, BREVITER QVIBVSDAM SCRIPTORVM SVORVM LOCIS, ET TRANSEVNTER ATTINGERENT : immorarentur verò in eis quæ aduerſus alios inimicos Eccleſię diſputabant, & in exhortationibus ad quaſcumque virtutes quibus Deo viuo & vero pro adipiſcenda vita æterna & vera fœlicitate ſeruitur: frequentationibus autem orationum ſimpliciter apparebat Dei gratia quid valeret : Non enim poſcerentur à Deo quæ præcepit fieri, niſi ab illo donaretur, vt fierent. *Quod ſapius in iiſdem argumentis repetijt. Fruſtra enim peto à Deo gratiam efficacem ſi tenetur ille mihi ſemper dare ſufficientem quam ſolo libero meo arbitrio poſſim reddere efficacem.*

S Auguſt.

Et eodem lib. cap. 3. errorem ſuum iuſtus vtique accuſator ſui fatetur, cum initia fidei ſibi alias & liberi arbitry ſui viribus per ignorantiam tribuiſſet : Nun ſic, inquit, pius atque humilis Doctor ſapiebat, Cyprianum beatiſſimum loquor, qui dixit, in nullu gloriandum, quando noſtrum nihil ſit. Quod vt oſtenderet adhibuit Apoſtolum teſtem dicentem. 1. Cor. 4. Quid autem habes quod non accepiſti? & ſi accepiſti quid gloriaris quaſi non acceperis? Quo pręcipuè teſtimonio etiam conuictus ſum, cum ſimiliter ERRAREM, putans fidem qua in Deum credimus, non eſſe donum Dei, ſed à nobis eſſe in nobis, & per illam nos impetrare dona Dei, quibus temperanter, & iuſtè & piè viuamus in hoc ſæculo. Neque enim fidem putabam Dei gratiâ pręueniri, vt per illam nobis daretur quod poſceremus vtiliter, niſi quia credere non poſſemus ſi non præcederet pręconium veritatis. Vt autem prædicato nobis Euangelio conſentiremus, noſtrum eſſe proprium, & nobis ex nobis eſſe arbitrabar. QVEM MEVM ERROREM nonnulla opuſcula mea ſatis indicant ante Epiſcopatum meum ſcripta, &c. Nondum diligentius quæſiueram nec adhuc inueneram qualis ſit electio gratiæ, &c. Parum de ipſa vocatione diſſerui, quæ fit ſecundùm propoſitum Dei : non enim omnium qui vocantur talis eſt, ſed tantum electorum. Aug.

Et cap. 4. ſe Deo reuelante, poſt laborem aſſiduum, & in Scripturis profectum ingenuè teſtatur. Ecce, inquit, quare dixi ſuperius, hoc Apoſtolico præcipuè teſtimonio etiam meipſum fuiſſe conuictum, cùm de hac re ALITER SAPEREM QVAM MIHI DEVS IN HAC QVÆSTIONE SOLVENDA, CVM AD EPISCOPVM SIMPLICIANVM SCRIBEREM REVELAVIT, &c. Sed ne hoc quidem poteſt dici, quamuis non habeam perfectam fidem, habeo tamen eius initium, quo in Chriſtum primitus credidi: quia & hic reſpondetur, quid autem habes quod non accepiſti? &c. *Et de omni cogitatione, volitione, conſenſu, verbo, opere bono ſimiliter omnino iuxta Apoſtolum quærendum eſt, & cum omni humilitate dicendum :* Quid habes quod nun accepiſti? Aug.

Cùm igitur, & omnes Patres Auguſtini præceſſores, Orthodoxa eius doctrina conſentiant, ſufficientiſſimè confitentes in orationis neceſſitate nos aſſiduè in vincendis tentationibus, & bonis operibus exercendis perpetuo Dei præuenientis, cooperantis, ſubſequentis egere auxilio, & coætanea Auguſtino Concilia Mileuitana, & Carthaginenſia, & et Poſthuma Arauſicana, & Valentina, omneſque Pontifices, Patres, celeberrimoſque Doctores, Proſperum, Fulgentium, Primaſium, Gregorium Magnum, Iſidorum Hiſpalenſem, Venerabilem Bedam, Bernardum, Thomam, Hugonem Richardumque Victorinos, Ægidium Romanum, Gregorium Ariminenſem, Hac rech etiam noſtros Doctores Pariſienſes, alioſque innumeros maximi nominis Authores, à duodecim ſaculis, S. Auguſt. dogmatibus vnanimes ſubſcripſiſſe.

Quid quod & Molina q.23. a.4. & 5. diſp.1. membro vltimo fatetur ante ortum hæreſis Pelagiana Patres hanc cauſam non plenè diſcuſſiſſe. An, inquit, initium ſalutis adultorum, ad credendum, ſperandum, pœnitendum, ac diligendum, vt ad ſalutem oportet, eſſet ab adultis ipſis per proprium arbitrium,

trium, ita vt gratiam Dei pręuenirent; an verò à Deo per gratiam pręuenientem & excitantem, vt rei veritas habet; antequam occasione heresis Pelagianę res esset diligentius discussa, non erat quicquam inter eos omnino certum & constitutum; qua de causa mirandum non est, si Chrysostomus, aut alij ex ijs, qui ante illa tempora scripserunt, cootrarium asseruerint, & de eadem re io initio Pelagianæ heresis, Galli aduersus Augustinum contenderint.

Ne ergo deinceps quasi priuata, sed communis Ecclesiæ, Pontificum Romanorum, Conciliorum, Patrum ac Doctorum Orthodoxa & Catholica doctrina habeatur, eique debitus honor, reuerentia, assensus ab omnibus vt par est tribuatur; & sancti Prosperi contra Collatorem sententia teneatur: Gratiam, inquit, Dei qua Christiani sumus, quidam dicere audent, à sanctæ memorię Augustino Episcopo, non rectè esse defensam. Viginti amplins annis contra inimicos gratiæ Dei Catholica acies huius viri ductu pugnat, & vincit.

Peccata præterita, oblita, nec in anima, nec in corpore esse peccatoris, eorumque reatum esse seruatum in legibus æternis, quo sensu cum Tertulliano scripserit Augustinus.

TErtullianus vtrumque reatum, tam culpæ quàm pœnæ satis apertis verbis expressit libro de baptismo capite quarto.* Quoniam, inquit, vice sordium delictis, inquinamur, aquis abluamur. Sed delicta sicut non in carne comparent, quia nemo super cutem portat maculam idololatrię, aut stupri, aut fraudis: ita eiusmodi in spiritu sordent, qui est author delicti. Spiritus enim dominatur, caro famulatur: tamen vtrumque inter se communicaot reatnm, spiritus ob imperium, caro ob ministerium. *Vbi per reatum tam culpam commissam animi voluntate, quàm externo corporis actu & opere; & obligationem vtriusque partis, animæ & carnis ad pœnam legibus æternis secundùm mensuram delicti prætaxatam intelligit.*

Et libro de pœnitentia cap. 3. peccatum Dei offensam vocat, communemque animæ & carnis esse reatum affirmat: Caro, inquit, & spiritus, Dei res: alia manu eius expressa, alia adflatu eius consummata. Cùm ergo ex pari ad Dominum pertineant, quodcumque eorum deliquerit, ex pari Dominum offendit. An tu discernas actus carnis & spiritus? Quorum & in vita, & in morte, & in resurrectione tantom communionis atque consortij est, vt pariter tunc aut in vitam, aut in iudicium suscitentur: quia scilicet pariter ant deliquerint, aut innocenter egerint, &c. Communis reatus amborum est, communis & index, Deus scilicet: communis igitur & pœnitentiæ medela. Exinde spiritalia, & corporalia nominantur, quòd delictum omne aut agitur, aut cogitatur: vt corporale sit, quod in facto est: quia factum, vt corpus, & videri, & contingi habet: spiritale verò quod in animo est, quia spiritus neque videtur, neque tenetur. Per quod ostenditur, non facti solum, verum & voluntatis delicta vitanda, & pœnitentiâ purganda esse. Neque enim si mediocritas humana facti solùm iudicat, quia voluntatis latebris par non est: idcirco crimina eius etiam sub Deo negligamus. Deus in omnia sufficit. Nihil à conspectu eius remotum, vnde omnino delinquitur. Quia non ignorat nec omittit, quò minus in iudicium decernat. Dissimulator & præuaricator suæ perspicaciæ non est, &c. Quaquà te constitueris, crimine astringeris; quia aut malum volueris, aut bonum non impleueris. *Et capite 4. de reatu ad pœnam ex iudicio Dei vel spontanea pœnitentia subeundam, sic exertè paucis:* Omnibus ergo delictis, seu carne, seu spiritu, seu facto, seu voluntate commissis, qui pœnam per iudicium destinauit, idem & veniam per pœnitentiam spopondit, dicens ad populum, Ezech. 18. 21. & 30. pœnitere, & saluum faciam te. *Sic paucis Afer absoluit vtrumque peccati reatum, & culpæ nigredinem, maculam, deformitatem, captiuitatemque describens, & reatum pœnæ à iusto Dei iudicio exigendæ expedijt, nisi pœnitentiâ contracta debita dissoluantur.*

Augustinus Tertulliano per omnia sanum aliquid sapienti conformis, licet & Orthodoxus, circa hoc argumentum peccati reatus, quasi reus priuati dogmatis iniustè arguitur, vt textum eius plenum attentè legenti constabit. Sic itaque libro 6. operis imperfecti cont. Iulianum capite 19. in magnis tomis, cap. autem 8. in paruis editionis Parisiensis Anni 1644. quibus frequentius vtor. Dixi sanè quomodo manent peccata reatu, quæ præterierunt actu: sic è contrario fieri potest, vt concupiscentia maneat actu, & prætereat reatu. Quod error quidem tuus falsum esse dicit, sed veritas verum esse conuincit. Nam tu id non valendo refellere, primò dialecticas tenebras imperitis conaris offundere; dicens te cogitare non posse, in qua dialexi inuenerim contrariorum omnium reciprocationem. *(Ita prorsus agit cum Augustino hodiernus aduersarius minus eum intelligens quàm par esset, censoris ac iudicis personam assumenti.)* Quam sententiam tuam si expoœre voloero, & ad eorum perducere intelligentiam, qoi nunquam ista didicerunt, opus erit pleno fortasse volumine. Sed nunc satis est, quod ipse dixisti, in nulla dialexi posse inneniri contrariorum omnium reciprocationem. Hinc enim ostendisti aliquorum esse posse, non omnium. In his ergo aliquibus, & hoc reperi, &c. Sed vtrum in his etiam hoc sit quod à me positum est, restat ostendere. Id est vtrum sicut verum est, reatu manere peccata, quæ præterierunt actu: ita sit verum, qnod conenpiscentia maneat actu, & prætereat reatu. Quod tu fieri non posse volens ostendere, hoc dixisti, quod ego non dixi. Ego enim de concupiscentia dixi, quæ est io membris repugnans legi mentis, quamuis reatus eius in omnium peccatorum remissione transierit: sicut è contrario, sacrificium Idolis factum, si deinceps non fiat, præterijt actu, sed manet reatu: *(hic non distinguit inter reatum culpæ & pœnæ, sed vtrumque supponit, nisi reatus culpæ per contritionem, & pœnæ per pœnitentiam & satisfactionem debitam absoluatur:)* nisi per indulgentiam remittatur. Quiddã enim tale est, sacrificare Idolis, vt opus ipsum cùm fit, prætereat, eodemq; præterito, reatus eius maneat veniâ resoluendus. Tale est carnis concupiscentia, vt maneat in homine secum per continentiam confligente, quamuis eius reatu *(hic apertè peccatum originale, tam quoad culpa, quàm quoad pœna reatum intelligit,)* qui fuerat generatione contractus, iam sit regeneratione transactus. Actu enim manet, non quidem abstrahendo & illiciendo mentem, *(scilicet vsque ad consensum, neque enim ignorabat illud Apostoli quod sæpius retexui alibi: vnusquisque tentatur à propria concupiscentia abstractus & illectus: nam subijcit iuxta eundem Apostolum;)* eiusque consensu, concipiendo & pariendo peccata, sed mala

S. Aug.

…nguine liberãdi, qui in carne quidem, & de carne, non tamen carnaliter, sed spiritaliter natus est. Natus est enim de Spiritu sancto, ex Virgine Maria. De spiritu scilicet sancto, ne esset in illo caro peccati: ex Virgine autem Maria, vt esset in illo similitudo carnis peccati. (*Dum similis cæteris ex Maria nupta, Ioseph filius putabatur, passibilis & mortalis, vt cæteri.*) Ideo illi chirographo non venit obnoxius, & ab illo soluit obnoxios. Neque enim nulla est iniquitas (*imò verò iura omnia peruertuntur; & rectus ordo subuertitur,*) cùm in vno homine, vel superiora inferioribus turpiter seruiunt, vel inferiora superioribus contumaciter reluctantur, etiamsi vincere non sinantur. Hanc iniquitatem si homo ab homine altero forinsecus auersante pateretur, quia in illo non esset, sine illo vtique puniretur. Quia vero in illo est, aut cum illo punietur, aut illo ab eius reatu liberato, sic in certamine aduersus spiritum perseuerat, vt hominem iam non reum, ad nulla post mortem tormenta transmittat, non alienet à regno Dei, nulla damnatione faciat detineri: Neque vt ea penitus careamus, velut aliena natura seiungatur à nobis, sed quia nostræ naturæ languor est, sanetur in nobis.

Quid hic non sanum, non sapidum, non sublime, non cœleste? Et tamen quasi ad ridiculam, infantinam, explosibilem ratiocinationem, toto cachinno debacchatur aduersarius, qui certè si locum intelligeret plus admirationis quàm irrisionis, & sumeret sibi & suo lectori tribueret. Cùm enim truncatum locum Augustini posuisset: Ergo, inquit, secundùm Augustinum, reatus peccati commissi & præteriti, donec remittatur, non manet, neque in corpore, neque in anima eius qui eo pollutus est, sed in Angelorum, ad punitionem peccatorum deputatorum, notitia & intellectu. Et hic est eius particularis & priuatus sensus, quantum ad hoc argumentum. *Ex industria, quod præcipuum est, in sua conclusione præterijt, nempe quod absolutè, & principaliter dixit Augustinus, & id quod tantùm* quodammodo *scripsit, principale fecit, vt mala fides eius eluceat. Ita enim Augustinus:* Vbi ergo manet, nisi in occultis legibus Dei, quæ conscriptæ sunt quodammodo in mentibus Angelorum. *Pergit aduersarius:* quòd si petamus quid circa hanc causam in Ecclesia credere debeamus, nos mittet aliquis ad præscriptum textum huius sancti Patris, nullamque aliam proferet assertis sui rationem, præter istam. Sanctus Augustinus dixit; ergo id credendum est. Atqui hæc Augustini propositio quam nunc examinauimus, gratiam Iesu Christi respicit. *Quod examen, rogo, quæ discussio in his adhibita, ne verbo quidem examen attigit, & solidissimam, quam non capit, Eminentissimi omnium Doctoris sententiam carpit, & à doctissimis quibusque receptam explodit, & quasi particularem excludit, & vt plebicula ignorantis oculis illudat, ad causam gratiæ detorquet hunc locum, & sensu priuato loquentem Augustinum fingit, vt à fide doctoris gratiæ incautos lectores abducat.*

Sed donec rem accuratius expendam, alium August. locum quem non legit aduersarius, similem profero. Libro primo de nuptijs & concupiscentia capite 26. In eis, inquit, qui regenerantur in Christu, cùm remissionem accipiunt prorsus omnium peccatorum, vtique necesse est, vt reatus etiam huius licet adhuc manentis concupiscentiæ remittatur, vt in peccatum sicut dixi, non imputetur. Nam sicut eorum peccatorum quæ manere non possunt, quoniam cùm fiunt, prætereunt; reatus tamen manet, & nisi remittatur, in æternum manebit: sic illius concupiscentiæ quando remittitur, (*peccatum originale intelligit, quod concupiscentia carnali contrahitur, quod baptismo prorsus remittitur quantum ad vtrumque reatum, licet maneat fomes & concupiscentia illiciens ad actualia peccata,*) reatus aufertur. Hoc est enim non habere peccatum, reum non esse peccati.

Tum subijcit exemplum peccati actualis. Nam si quisquam, verbi gratia, fecerit adulterium, etiam si numquam deinceps faciat, reus est adulterij, donec reatus ipsius indulgentia remittatur. Habet ergo peccatum, quamuis illud quod admisit iam non sit, quia cum tempore quo factum est præterijt. Nam si à peccandu desistere, hoc esset non habere peccatum, sufficeret vt hoc nos moneret scriptura Eccl. 21. Fili, peccasti, non adijcias iterum: Non autem sufficit, sed addidit; & de pristinis deprecare vt tibi remittantur. Manent ergo, nisi remittantur. Sed quomodo manent, si præterita sunt, nisi quia præterierunt actu, manent reatu: (*Quid clarius? Quid absolutius ad vinciendum, conuincendum, vincendumque aduersarium?*) Sic itaque fieri è contrario potest, vt etiam illud maneat actu, (*peccatum enim ab Apostolo ipsa concupiscentia dicitur, vbi de eius motibus dicit, non ego operor illud, sed quod manet in me peccatum:*) prætereat reatu. Agit enim aliquid concupiscentia carnis, & quando non exhibetur ei, vel cordis assensus vbi regnet, vel membra, vel arma quibus impleatur; agit autem quid, nisi ipsa desideria mala & turpia?

Satis superque suam mentem Augustinus aperuit; sed ne quid supersit dubij, rem totam planius & plenius propter tardiores exponam. Certè manere non possunt actus quibus peccata committuntur, quia actus ipsi prætereunt. Atq; vt ordine procedam: videamus quomodo Augustinus peccatum definit, libro 22. contra Faustum capite 27. Peccatum est, factum, vel dictum, vel concupitum aliquid contra æternam legem. Lex verò æterna, est ratio diuina, vel voluntas Dei, ordinem naturalem conseruari iubens, perturbari vetans. Quisnam igitur sit in homine naturalis ordo, quærendum est: constat enim homo ex anima & corpore. Sed hoc & pecus. Nulli autem dubium est animam corpori naturali ordine præponendam. Verùm animæ hominis inest ratio quæ pecori non inest. Proinde sicut anima corpori, ita ipsius animæ ratio, cæteris eius partibus quas habent & bestiæ, naturæ lege præponitur. In qua ista ratione, quæ partim contemplatiua est, partim actiua, proculdubiò contemplatio præcellit. In hac enim & imago Dei est, qua per fidem, ad speciem reformamur. Actio itaque rationalis contemplationi rationali debet obedire; siue per fidem imperanti, sicut est quandiu peregrinamur à Domino: siue per speciem, quod erit quando similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est; effecti etiam in spiritali corpore, ex gratia eius, æquales Angelis eius, receptâ stolâ primâ immortalitatis & incorruptionis, qua induetur hoc mortale & corruptibile nostrum, vt absorbeatur mors in victoriam, (*ipsa concupiscentia sublata quæ nunc illicit ad peccandum*) iustitiâ perfectâ per gratiam. Quia & sancti ac sublimes Angeli habent contemplationem, & actionem suam: id enim sibi agendum imperant, quod ille quem contemplantur iubet, cuius æterno imperio liberaliter, quia suauiter, seruiunt. Nos verò, quorum corpus mortuum est propter peccatum, (*& continuò exhalat fœto-*

rem concupiscentia) antequam viuificet Deus mortalia corpora nostra per inhabitantem spiritum eius in nobis; pro modulo infirmitatis nostræ secundùm æternam legem, qua naturalis ordo seruatur, iustè viuimus, si viuamus ex fide non ficta quæ per dilectionem operatur, habentes in conscientia bona spem repositam in cœlis immortalitatis & incorruptionis, & ipsius perficiendæ iustitiæ vsque ad quandam ineffabiliter suauissimam saturitatem, quam in ista peregrinatione oportet esuriri & sitiri, quandiu per fidem ambulamus, non per speciem.

Tum verò capite 28. declarat eximiè quomodo homo recedeat ab æterna lege & recto ordine, & ipso lumine rationis & fidei peccet. Quapropter, inquit, (S. August.) hominis actio seruiens fidei seruienti Deo, refrenat omnes mortales delectationes & eas coërcet ad naturalem modum, meliora inferioribus, ordinata dilectione præponens. Si enim nihil delectaret illicitum, nemo peccaret. Peccat ergo, quia delectationem illiciti relaxat potius quàm refrenat. Est autem illicitum, qood lex illa prohibet, qua naturalis ordo seruatur. Vtrum autem sit aliqua rationalis creatura, quam nihil possit illicitum delectare, magna quæstio est. Quod si est, non in eo genere factus est homo, nec illa natura Angelica quæ in veritate non stetit; sed in eo genere ista rationalia facta sunt, vt inesset eis possibilitas frenandi ab illicito, quam non frenando peccauerunt. Magna est itaqua & humana creatura, quandoquidem per eam possibilitatem instauratur, (*libertatem scilicet adiutam gratia efficaci,*) per quam si voluisset, nec cecidisset. Magnus ergo Dominus & laudabilis valde, qui condidit eam. Condidit enim & inferiores, quæ peccare non possont, condidit & meliores, (*sanctos Angelos*) quæ nolunt peccare. Bestialis enim natura non peccat, quia nihil facit contra æternam legem, cui sic subdita est, vt eius particeps esse non possit. Rursus Angelica sublimis natura non peccat, quia ita particeps est legis æternæ, vt solos eam delectet Deus, cuios voluntati sine vllo experimento tentationis obtemperat. Homo autem cuios propter peccatum tentatio est vita super terram, sobdat sibi quod habet commune cum bestijs; subdat Deo quod habet commune cum Angelis; donec iustitiâ & immortalitate perfectâ atque perceptâ, ab istis exaltetur, illis æquetur.

Pergit capite 29. ostendere quomodo licita vel illicita sint huius vitæ mortalis delectationes, siue ad conseruationem speciei, siue ad singulorum hominum salutem temporalem, in rerum omnium vsu. (S. Aug.) Mortales autem delectationes vsque ad reparandam, seu custodiendam istam mortalem salutem, siue vniuscuiusque hominis, siue ipsius humani generis, vel excitandæ, vel relaxandæ sunt: vltra si prolapsæ fuerint, & contra temperantiæ rationem, hominem non se regentem abripuerint, libidines erunt profectò illicitæ ac turpes, & dignæ doloribus emendari. Quòd si etiam perturbatum rectorem, (*animam rationalem,*) in taotam voraginem perditæ consuetudinis mergant, vt vel inultas fore credens, confessionis, & pœnitentiæ negligat medicinam, qua correctus emergat; vel peiore morte cordis, contra illam æternam prouidentiæ legem, blasphemum eis patrocinium defensionis adhibeat, *vel à natura mali permixta secundùm Faustum, contra quem agebat, vel ex stellarum fato vt volebant Priscillianistæ & Mathematici; vel ex necessitate prædestinationis ad malum, vt heretici & libertini*) atque ita diem fungatur extremum; non iam emendatione, sed damnatione dignum, lex illa irreprehensibilis censet.

His positis vt accessarijs fundamentis, cum eodem Augustino ibidem capite 30. de Adamo quæro, quod ipse de Abraham quærebat, de quo cum Fausto, vt supra vidimus de actu coniugij loquentes, erat quæstio. (S. Aug.) Æternâ ergo lege consultâ, quæ ordinem naturalem conseruari iubet, perturbari vetat: videamus quid peccauerit, id est quid contra legem istam fecerit Pater *Adam. Et quid eius posteri agant, cùm peccant. Et vbi tandem maneat peccatum, vt ordine singula discutiamus, & quam iniustè ab aduersario suggiletur Augustinus, pacificè coniiciamus. Adam certe & Eua contra æternam legem Dei, contra voluntatem Dei, contra rationem diuinam, ordinem naturalem conseruari iubentem, perturbari vetantem, egerunt. Ratio & æquitas naturalis exigebat, vt Deo potius veraci, quàm diabolo mendaci crederetur. Lex æterna poscebat, vt Deo potius præcipienti, quàm eius aduersario suadenti pareretur. Mandabat ratio, vt temporalia æternis, vita morti, salus parentum & posterorum omnium, damnationi omnium præferretur: vt Adam Deo potius quàm vxori complaceret. Quid factum? Vidit mulier lignum, audijt suggerentem diabolum, concupijt illicitum, edit vetitum, & seducta à serpente induxit virum vt comederet prohibitum sibi suisque mortiferum. Vides factum, dictum, concupitum contra æternam legem, agnoscis ordinem naturalem perturbatum ac violatum: Actus istos omnes, voluntatis in concupiscendo, linguæ in suadendo, & gustando, manus in carpendo, sic præteriisse & transactos, vt nil omnino actus illius, siue animæ, siue corporis iam præteritis, remaneat. Actus quibus peccatum commissum est omnino non sunt; ipsum peccatum quid est? Et vbi est? Substantiam Augustinus esse meritò negauit, qui & in Psalmum 68.3.* Infixus sum in limo profundi, & non est substantia: (Aug.) Deus, inquit, hominem sobstaotiam fecit, atque vtinam maneret in eo quod fecit; si maneret homo in eo quod fecit Deus, non illo infixus esset quem genuit Deus. Porro autem quia per iniquitatem lapsus est homo à substantia in qua factus est; iniquitas quippe ipsa non est substantia, non enim iniquitas est natura quam formauit Deus, sed iniquitas est peruersitas quam fecit homo: Venit Filius Dei ad limum profundi & infixus est, & non erat substantia in qua infixus est, quia in iniquitate illorum infixus est. *Alibi dixit:* Peccatum, non est substantia vel natura, sed mala valetudo.

Comparat item cum illo homine ab Iericò in Ierusalem descendente, spoliato, vulnerato. Et ex eodem cùm malum dicatur, quia bono priuat, *pessimum omnium malum peccatum est, quia bonis omnibus priuat, & substantia maximè, diuitijsque gratiæ & gloriæ, confert peccatum cum tenebris, cæcitate, deformitate, cicatricibus, fœtore, & ceteris quæ cùm sint priuationes formarum supernaturalium, mala quidem sunt, & tantò grauiores sunt, quò melioribus bonis priuant: sed tamen rectè dixit actu peccati transeunte, nihil remanere in peccante, nihil scilicet boni, nihil mali positiui. Manet quidem macula, deformitas, inordinatio, & vt ait,* Ierem. 17.1. Peccatum Iuda scriptum est stilo ferreo in vngue adamantino exaratum super latitudinem cordis eorum, & in cornibus ararum eorum.

In Adamo porrò actibus omnibus internis & externis transeuntibus, nullo eorum remanente, mansit, vt doctè dixit Augustinus, quantum ad reatum tam culpæ, quàm pœnæ. Et etiam reatu culpæ per pœniten-

tiam & Dei gratiam ablato, mansit reatus multiplicis pœna & miseria, & mortis, & pœnalis vsque ad mortem concupiscentia. In qua concupiscentia filios generans, totam posteritatem originali peccato, & concupiscentia infecit: quo peccato, ex concupiscentia deriuato, licet ea quoad actum in generatione transeunte, & reatu culpa, & pœna aeterna per lauacrum regenerationis ablato, manet in omnibus Adæ filijs ex lege communi reatus concupiscentia, abstrahens & illiciens ad peccatum actuale vsque ad mortem. Quod quidem sic in Adæ filijs, sicut in primis parentibus, contra legem aeternam committitur, vt habet Augustinus libro primo de ser. Dom. in monte cap. 23. Sanè, inquit, considerandum est, quod non dixit omnis qui concupierit mulierem, sed qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, id est hoc fine, & hoc animo attenderit, vt eam concupiscat: quod iam non est titillari delectatione carnis, sed plenè consentire libidini, itaut non refrenetur illicitus appetitus, sed si facultas data fuerit, satietur. Nam tria sunt quibus impletur peccatum, suggestione, delectatione, & consensione. Suggestio siue per memoriam fit, siue per corporis sensus, cùm aliquid videmus, aut audimus, vel olfacimus, vel gustamus, vel tangimus. Quo si frui delectauerit, delectatio illicita refrenanda est. Velut cùm ieiunamus, & visis cibis palati appetitus assurgit, non fit nisi delectatione, sed huic tamen non consentimus, si eam dominantis rationis iure cohibemus: si autem consensio facta fuerit, plenum peccatum erit: notum autem Deo in corde nostro, *(in legibus aeternis vt infra dicemus,)* etiamsi facto non innotescat hominibus. Ita ergo sunt isti gradus, quasi à serpente suggestio fiat, id est lubrico, & volubili, hoc est temporali corporum motu: quia & si qua talia phantasmata intus versantur in anima, de corpore forinsecus tracta sunt: & si quis occultus præter istos quinque sensus motusque corporis animum tangit, est etiam ipse temporalis & lubricus: Et ideo quanto illabitur occultius vt cogitationem contingat, tanto conuenientius serpenti comparatur. Tria ergo hæc, vt dicere cœperam, similia sunt illi gestæ rei quæ in Genesi scripta est, vt quasi à serpente fiat suggestio, & quædam suasio, in appetitu autem carnali, tanquam in Eua delectatio: in ratione verò tanquam in viro consensio: quibus peractis, tanquam de Paradiso, hoc est de beatissima luce iustitiæ, *(& tranquillitate & pace animæ; vnde & ex Paulo tribulatio & angustia in animam operantis malum)* in mortem homo expellitur, iustissimè omnino. Non enim cogit, qui suadet. Et omnes naturæ in ordine suo, gradibus suis pulchræ sunt, sed de superioribus in quibus rationalis animus ordinatus est, ad inferiora non est declinandum. *(Quod fit peccando contra legem aeternam.)* Nec quisquam hoc facere cogitur; & ideo si fecerit, sine iusta defensione punitur. Verumtamen delectatio ante consensionem, vel nulla est, *(scilicet culpa,)* vel tam tenuis vt prope nulla sit: *(vt ex D. Thoma metus ira, inuidia, &c. Etiam in Iustis peccata venialia sunt)* cui consentire magnum peccatum est, cùm illicita est. Cùm autem quisque consenserit, committit peccatum in corde suo. Si autem etiam in factum processerit, videtur satiari, & extingui cupiditas. Sed postea cùm suggestio repetitur, maior accenditur delectatio: quæ tamen adhuc multo minor est quàm illa quæ assiduis factis in consuetudinem vertitur. Hanc enim vincere difficillimum est: & tamen etiam ipsam consuetudinem, si se quisque non deserat, & Christianam militiam non reformidat, illo duce atque adiutore superabit: ac si pristinam potestatem atque ordinem; & vir Christo, & mulier viro subijcitur. *Id est animus legi Dei, & caro legi mentis: vt per hoc relicto peccato virtus ametur, & secundùm legem aeternam* abnegata impietate, & sæcularibus desiderijs, sobriè quoad seipsum, iustè quoad proximum, pieque viuatur quoad Deum.

Caeterùm cum suggestionis, delectationis, consensus, & ipsius per corpus actus peccati transierit, & ita præterierit, vt nihil eius supersit, nihilque præterea reato peccati maneat in animo peccatoris, cùm vt diximus sit pura priuatio, manet tamen animus ipse auersus à Deo, mente cæcus, voluntate corruptus, ipso peccati pondere cum psalte curuatus in terrena, & ad alia peccata pronus, & ad relapsum experta delectatione procliuis. Hæc omnia varijs in locis testatur Augustinus. Sed quando nihil aliud quàm quod præfato in Iulianum loco ab aduersario insultanter obiecto scripsisset, sufficienter in verbo reatus quidquid dicendum fuit expressit. Siue enim de peccato originali sit sermo, de quo cum Pelagianis agebatur, certum est primum parentem eius authorem peccato suo actuali reatum contraxisse, tam culpa quàm pœna. Certum est rursum iuxta Augustinum, reatu culpa per pœnitentiam & Dei gratiam ablato, mansisse in eo reatum pœna, & pœnalis concupiscentia. Certum est tertiò omnes Adæ posteros ex concupiscentia genitos, reatum & culpa & pœna aeterna contrahere. Certum est quartò vtrumque reatum in infantibus baptizatis, ante vsum rationis decedentibus penitus aboleri. Certum est quintò in adultis baptizatis reatu culpa soluto, reatum pœna concupiscentia vsque ad mortem manere. Certum est sextò quemcumque adultum peccantem mortaliter, amissa iustificationis gratiâ, dictum vtrumque reatum incurrere, culpa & pœna aeterna, & præter hæc ignem fomitis & concupiscentia feruorem adaugere. Qui si excitante gratia efficaci conuertatur, habituali gratia iustificatur, & reatu culpa absoluitur, & pro modo contritionis, & satisfactionis, maximè in Sacramento pœnitentia, vel ex parte, vel ex toto etiam à reatu pœna fit liber: obstrictus tamen vsque ad mortem pœnali reatu concupiscentia.

S. Aug. *Iam vero si quæritur de eo qui vel prorsus oblitus est peccati, vel de eo nullam contritionem pœnitentiamque concepit, præclare de eo scripsit Augustinus.* Non est certè in corpore, quia non est eorum accidentium, quæ accidunt corpori, non est in animo, quia eius memoriam deleuit obliuio, &c Vbi ergo manet, nisi in occultis legibus Dei, quæ conscriptæ sunt quodammodo in mentibus Angelorum, vt nulla sit iniquitas impunita, nisi quam sanguis mediatoris expiauerit. *Cùm ergo, inquit, nec in corpore sit, nec in animo oblito, nec in conscientia impœnitente, videtur August. reatum culpa in tali peccatore non agnoscere. Imo verò agnoscit, sed Iulianum vt liquet ex proprijs eius verbis exagitat, quem vult conuincere, & cogere confiteri peccatum originale quod negabat, ex eoque relictum in baptizatis reatum concupiscentia: sicut & in adultero vel idololatra cessante actu adulterij, vel idololatria, fatebatur reatum manere, donec dilueretur sacro baptismate. Et expressè supra lib. 1. de nuptijs & concupiscentia c. 26.* Hoc est non habere peccatum, reum non esse peccati. Nam si quisquam verbi gratia fecerit adulterium, etiamsi nunquam deinceps faciat, reus est adulterij, donec reatus ipsius indulgentia remittatur. Habet ergo peccatum, quamuis illud quod admisit, iam non sit, quia cum tempore quo fa-

ſeunte actione peccati, nihil manere præter rea- A tum & obligationem ad pœnam; & in Sacramentis baptiſmi & pœnitentiæ remoueri tantùm hunc reatum.

Sed longè eſt ab iſta ſententia mens Auguſtini, vtrumque reatum & culpæ & pœnæ agnoſcens; præter quem in Sacramentis remotum, (in quo maximè damnatus eſt Baius) gratiam, fidem, iuſtitiam, ſanctitatem, & cætera dona ſupernaturalia iuſtificatis realiter infundi vbique conſtanter aſſeruit. Claudamus hoc argumentum eiuſdem Sanctiſſimi Doctoris eximio loco, quo ſic inducit Dauid peccatorem orantem in Pſal. 50. Auerte faciem tuam à peccatis meis, &

S.Aug. omnes iniquitates meas dele. (*Sed intellect aduerte maculam in anima quam deleri poſcit,*) Auerte, B inquit, faciem tuam, non à me, ſed à peccatis meis. Alibi quippe orans dicit; ne auertas faciem tuam à me. Qui non vult à ſe auerti faciem Dei, vult auerti faciem Dei à peccatis ſuis. Peccatum enim vnde ſe Deus non auertit, aduertit. Si aduertit, animaduertit. Auerte faciem tuam à peccatis meis, &c. Satagit de illo grandi peccato, (*adulterij & homicidij*) plus præſumpſit, omnes deleri vult, deleri omnes iniquitates ſuas. Præſumit de medici manu, de magna illa miſericordia quam in principio Pſalmi inuocauit: Omnes iniquitates meas dele. Auertit faciem ſuam Deus, & ſic delet: aduertendo ſcribit. Audiſti auertendo delentem, audi aduertendo quid facientem. Pſalmo 33. Vultus autem Domini ſuper facien- C tes mala, vt perdat de terra memoriam eorum. (*Deleantur de libro viuentium, & cum iuſtis non ſcribantur: recedentes à te in terra ſcribentur: ait idem pſaltes.*) Hic autem quid rogat? Auerte faciem tuam à peccatis meis. Benè rogat. Ipſe enim non auertit faciem à peccatis ſuis, dicens: Quoniam peccatum meum ego cognoſco. Meritò rogas, & benè rogas, vt Deus auertat faciem à peccato tuo, ſi tu inde non auertis faciem. Si verò tu peccatum tuum in dorſo ponis, Deus ibi faciem ponit; tu peccatum tuum ante faciem tuam conuerte, ſi vis vt inde Deus faciem ſuam auertat. *Maculam tuam, deformitatem agnoſce, erubeſce, confitere, pœnitere, & Deus ignoſcet. Paulò ſupra præmiſerat:* Non Domine, non erit impunitum D

Aug. peccatum meum. Noui iuſtitiam eius, cuius quæro miſericordiam; non impunitum erit, ſed ideo nolo vt tu me punias, quia ego peccatum meum punio: ideo peto vt ignoſcas, quia ego agnoſco, & delictum meum coram me eſt ſemper. *Video maculam, eius implore deletionem & ablutionem.*

Supereſt vt vno verbo expediam quod de Angelis di-

Aug. *xit Auguſtinus:* Vbi ergo manet niſi in occultis legibus Dei, quæ conſcriptæ ſunt quodammodo in mentibus Angelorum, &c. In notitia ſpiritalium poteſtatum, per quas pœna exigitur peccatorum? *Quo loco nil omnino ambiguum video. Quid enim clarius & euidentius dicere potuit? Suppoſito quod peccator præteriti delicti immemor & prorſus oblitus, nec facti pœnitens eſſe poſſit cuius omnino non recordatur, nullo conſcientiæ verme mordente, vel benè iam viuente homine, & à præteritis quidem ceſſan-* E *te peccatis, ſed eorum pœnitentiam non agente: cum eorum reatus maneat donec remittantur:* Vbi manent niſi in occultis legibus Dei, (*modis quos ſupra diximus,*) conſcriptis quodammodo in mentibus

Aug. Angelorum? *Siue quod etiam occulta cordium, Deo reuelante cognoſcant: ſiue, quod ſua iuſtitia miniſtris, & ſententiæ diuinæ executoribus notum faciat, & grauitatem culpæ delinquentium,* & pro menſura delicti plagarum modum: *ſiue iuxta pſaltem, quod & frequentius eſt: fiant* immiſſiones per Angelos malos: *Vt & Paulus inceſtum Corinthium* Tradidit Satanæ in interitum carnis: *Siue nonnunquam prout iudici placuerit etiam per bonos & beatos id miniſterium exerceat Angelos; ſicut, referente ipſo Hieronymo, coram tremendo eius tribunali, ſeueriſſimis ipſum corripuere flagellis, quod ciceronianus eſſet, & huius oratoris potius, quàm Scripturæ ſacræ lector aſſiduus. Ita & 2. Machabæorum cap. 3. 25. Heliodorus expilator ærarij templi ab Angelis magnis eſt affectus plagis.*

Apparuit quidam equus terribilem habens ſeſſorem optimis operimentis adornatus: iſque cum impetu Heliodoro priores calces eliſit, qui autem ei ſedebat, videbatur arma habere aurea. Alij etiam apparuerunt duo iuuenes virtute decori, optimi gloria, ſpecioſique amictu: qui circunſteterunt eum & ex vtraque parte flagellabant, ſine intermiſſione multis plagis verberantes, &c. *Quid referam* Angelum primogenita Ægypti ab homine vſque ad pecus, *percutientem? Quid alium 185. millia hominum de exercitu Sennacherib Deo mandante cædentem? Superſedeo plura de re notiſſima dicere, vnum aduerſarium Auguſtini correctione fraterna velim admonitum, vt ab huiuſmodi ſcriptorum Auguſtini cenſuris de cætero abſtinens pœniteat; vel non paruum reatum contraxiſſe ſe nouerit,* in legibus æternis, conſcriptis quodammodo in mentibus Angelorum, in notitia ſpiritalium poteſtatum, per quas pœna non leuis exigetur talium peccatorum.

An S. Petrus præſumens ſe moriturum pro Chriſto non peccarit mortaliter, & ideo dicendus ſit caput Pelagianorum; quid circa hæc cum Tertulliano docuerit Auguſtinus.

T*Ertullianum eximium priuilegiorum Petri Apoſtolorum principis prædicatorem lego, ſed nuſpiam criminatorem agnoſco. 4. contra Marc. cap. 13.* Affectauit, inquit, chariſſimo diſcipulorum de figuris ſuis peculiariter nomen communicare, &c. Mutat & Petro nomen de Simone, &c. Si ob vigorem fidei, multæ materiæ, ſolidæque nomen de ſuo accommodarent. An quia & Petra, & lapis Chriſtus? Siquidem & legimus eum in lapidem offendiculi, & in Petram ſcandali. *Sapientiam eius diuinam prædicat 4. cont. Marc. c. 21.* Interroganti Domino, quiſnam illis videretur, cùm pro omnibus reſponderet, tu es Chriſtus: non poteſt non eum ſenſiſſe Chriſtum, niſi quem nouerat in Scripturis, quem iam recenſebat in factis. *Et libr. de præſer. c. 22.* Latuit aliquid Petrum, ædificandæ Eccleſiæ Petram dictum, claues regni cælorum conſequutum, & ſoluendi & alligandi in cælis & in terris poteſtatem? *Et libro de pudic. c. 21.* In ipſo, inquit, Eccleſia extructa eſt, id eſt per ipſum; ipſe clauem induit, &c. Ipſe primus in Chriſti baptiſmo reſerauit aditum cæleſtis regni, quo ſoluuntur alligata retro delicta, & alligantur quæ non fuerint ſoluta, ſecundùm veram ſalutem; & Ananiam vinxit vinculo mortis, & debilem pedibus abſoluit vitio valetudinis.

Quid plura? Et diuino ſuſpenſus Chriſti transfigurati ſpectaculo, & tonante de nube Patris oraculo ſtupefactus, adeò Magiſtri ſui amore raptus, & ſuimet oblitus eſt, vt de eo ſcripſerit Tertull. l. 4. cont. Marc. c. 22. Petrus, inquit, merito contubernium Chri-

ſti ſui agnoſcens indiuiduitate eius ſuggerit conſilium: bonum eſt nos hic eſſe. Bonum planè vbi Moyſes & Helias: (*lex & Propheta ſimul teſtimonium Chriſto perhibentes*) & faciamus hic tria tabernacula, &c. Sed neſciens quid diceret. Quomodo neſciens? Vtrumne ſimplici errore, an ratione, quam defendimus in cauſa nouæ prophetiæ, gratiæ ecſtaſim, id eſt amentiam conuenire? In ſpiritu enim homo conſtitutus, præſertim cùm gloriam Dei conſpicit, vel cùm per ipſum Deus loquitur, neceſſe eſt excidat ſenſu, obumbratus ſcilicet virtute diuina.

Atque vt indiuiduus Christi latero, à chariſſima eius præſentia abſentari impatiens, licet, & Petrus petra ſcandali ipſi Chriſto petra, lapis offenſionis fuerit, ipſum à paſſionis iniuria, & baptiſmo ſanguinis tam concupito deuertens: adeò vt ei Chriſtus increpatione grauiſſima dixerit: Vade poſt me Satana, ſcandalum es mihi. *Eſto Chriſto dicenti Io. 13. 36. quod prius dixerat cæteris verſu 33.* Sicut dixi Iudæis, quo ego vado, vos non poteſtis venire, & vobis dico. *Petrus ſingulariter dixerit Domino:* Quare non poſſum ſequi modo? Animam meam pro te ponam. *Et reſponderit Ieſus:* Animam tuam pro me pones? Amen, Amen dico tibi, non cantabit gallus, donec ter me neges. *Quod poſt cœnam dictũ & cæteri Euangeliſtæ, in monte Oliueti, hymno dicto reſpondiſſe teſtantur. Nam Matth. 26. 33.* Reſpondens Petrus ait illi: & ſi omnes ſcandalizati fuerint in te, ego nunquam ſcandalizabor. *Quod & habetur Marci 14. 29. Lucæ autem 22. 23. ſimpliciter ait:* Tecum paratus ſum, & in carcerem, & in mortem ire. *Quid hic ſingulariter Petro præſumptio imponitur? cùm Matth. 26. 35. immediatè ſubijciatur arrogantia Petri:* Similiter, (*Syr. itidem etiam omnes*) & omnes diſcipuli dixerunt. *Et Marc. 14. 31.* At ille amplius loquebatur: etſi oportuerit me ſimul commori tibi, non te negabo. Similiter autem & omnes dicebant. *Tranſl. Syr.* Itidem autem vt ipſe & omnes dicebant. *Eſto tandem & ſe temerè cum cæteris pro Domino moriturum eſſe ſpoponderit, & cum cæteris pariter incautè, paſſionis tempus præpropere illis Domino indicanti præpoſterè reſponderit, & formidine cunctis, maioribus donis præ omnibus fidem ſuam ſuo oppignoratam Domino ſentiens, commoriturum ſe ei fuerit conteſtatus, abſit vt Auguſtin. mortali crimine & præſumptione lethali, Petrum obſtrictum & non potius amore præferuido, & zelo quantumlibet indiſcreto, veniabili tamen, peccaſſe conſcripſerit.*

Caluino certè, Magdeburgenſibus hæreticis, eorumq; Patriarchis, quibus ex odio Petri, & Sedis Apoſtolicæ in eo conſiſtentæ, nil in licitum debacchari, ad quatuordecim vſque mortifera piacula gradatim Petrum ad extremum Trinæ Domini abnegationis ſcelus diſponentia, Apoſtolorum principi ſummâ impietate imponere ſit permiſſum: ſed Chriſtianos, & Romanæ Sedis filios Senatus Apoſtolici capiti inſultare, & iuxta Sãctiſſimi Doctoris Aug. dogmata, S. Petrum huius præſumptionis cauſâ: Pelagianorum omnium caput ac principem ſcribere, ſi ſanctus & iuſtus in ea, & cum ea iactantiâ, & ſponſione permanſerit, pronuntiare, *quis oculus fidelis ſine lacrymis legat, quæ auris Catholica audire non exhorreat?*

Tertullianus quidem, Petrum non prorſus excuſat, præſumptione elocutum clamat: *Sed non præſumptione mortali, licet & venialis temeritas, eodem authore, mortalem ſæpè diſponat ad noxam. Ita enim de cultu fœminarum lib. 2. cap. 2. Curioſam habitus corporis venuſtatem, ad grauia luxuriæ & adulterij ſcelera viam pandere, & præſumptionem in his lenibus bonæ conſcientiæ, ſcandalum & ruinæ occaſionem pluribus eſſe declarauit.* Debemus, inquit, ita ſanctè totâ fidei ſubſtantiâ incedere, vt confeſſæ & ſecuræ ſimus de conſcientia noſtra; optantes perſeuerare id in nobis, non tamen præſumere. Nam qui præſumit, minus veretur, minus præcauet, plus periclitatur. Timor, fundamentum ſalutis eſt: præſumptio, impedimentum timoris. Vtilius ergo, ſi ſperemus nos poſſe delinquere: ſperando enim timebimus, timendo cauebimus, cauendo ſalui erimus. Contra, ſi præſumamus, neque timendo, neque cauendo, difficilè ſalui erimus. Qui ſecurus agit, non eſt ſollicitus, non poſſidet tutam & firmam ſecuritatem. At qui ſollicitus eſt, is verè poterit eſſe ſecurus.

Demus ergo, fateamur Petrum non ſatis ſibi ab humana fragilitate timuiſſe, timoris defectu, & aliquo præſumptionis, ſed longe maioris chariſſimi ſui Magiſtri dilectionis affectu peccaſſe; iuſtitiamne ideo prorſus omnem ſanctitatemque eiuraſſe, & nomen ſancti ſic exuiſſe dicendus eſt, & ſcriptis poſteritati relinquendum, vt noſtra fidei commiſſum, vnâ geminam in Apoſtolorum & Doctorum principem Petrum & Auguſtinum combinatâ & conduplicatâ calumniâ? Si doctrina Auguſtini vera eſt, ſi temeritatis & præſumptionis reus habendus eſt Petrus; qualem agnouit Auguſtinus, & cum ea iuſtus & ſanctus habendus eſt, Pelagianorum princeps, Archipelagianus reputandus eſt Petrus, & inſigniores quique in præſumptionis crimine Pelagiani, inſigniores proinde ſancti cenſendi ſunt, & honorandi.

Petrus Apoſtolorum humillimus, vix in ſuam Chriſtum præ profunda humilitate, nauiculam admittens, exi, dicens, à me Domine, quia homo peccator ſum, *in abyſſum abiectionis vſque deſcendens, in cælum vſque Apoſtaticæ Satanæ elationis cælum aſcenderit? Petrus vix lauari ſibi à Domino pedes, niſi ſub Anathemate paſſus, ſuum caput, ad principatum vſque Pelagianæ præſumptionis extulerit? Qui non amore ſui, & ſuperbiâ, quâ Pelagianorum ſecta turgebat, ſed ardentiſſimo Chriſti amore, vt poſtea præſentiæ impatiens Dominicæ in mare præcipitem daturus erat, ſic ſe commoriturum Domino & omnium tormentorum gurgitem ſe amoris impetu miſſurum eſſe promittebat, mortali ſcelere ſuam polluerit animam? Et cum ſepties in die abſque præiudicio iuſtitiæ cadat iuſtus, ſanctitatis nomen amiſerit, & ſancti dignitatem? Odioſiſſimum Pelagianorum capitis elogium incurrat? Auguſtini doctrinæ veritas certa in dubium, ſancta & Catholica vocetur in crimen? Etſi vera & Catholica cenſenda eſt, inter eximios, eximij præſumptioſi ſanctos Pelagiani recenſeantur? Huccine mores, ac modeſtia Chriſtiana cùm ſæculorum finibus deuenerunt?*

Atenim & Auguſt. ipſe pluries præſumptionem arguit Petri. Nec diſſimulo, nec locos ab aduerſario, in cumulum exaggeratos retexo. Sed nil de mortali, quod vnum quæritur, apud ipſum, crimine inuenio. De quo præcecinerat pſaltes: Quæretur peccatum illius, & non inuenietur. *Amore quippe longè amplius, quam timore peccauit. Et quis credat, quis Theologus ſentiat, poſſe cum amicitia & charitate Chriſti, peccatum mortale conſiſtere? Patres hoc loco prætereo, ad nudum & ſincerum Euangelij tribunal prouoco, & Chriſti ipſius audio, pro Petro pronuntiantis, ſicut & pro cæteris; tam ante, quam poſt, pro eo mori ſpondentis; mundos omnes atteſtantis oraculum. Ioannis quippe 13. 10. præmiſerat Chriſtus:* Qui lotus eſt, non indiget niſi vt pedes lauet, ſed eſt mundus totus: & vos mundi eſtis, ſed non omnes; ſciebat enim quiſnam eſſet qui traderet eum: propterea dixit:

..on estis mundi omnes. *Viden vt nullum præter Iudam traditorem, tum dixerit immundum. Enimuerò hoc testimonium Petri temeritatem præcessit. Nam eodem capite versu 37. Christo respondit:* Quare non possum sequi modo? Animam meam pro te ponam.

Quod & cæteri, vt vidimus, pariter responderunt. Num ergo desiderium quo flagrabat, etsi præposterum, reum ipsum peccati mortalis coram iudice Domino, & cordium scrutatore sistebat? Sed benè est quod & post tantam, vt volunt, præsumptionem, perseuerauit in Petro & cæteris iustitia & sanctitas, quæ non potest nisi lethali crimine violari. Rursum enim Christus Io. 15. 3. eadem inculcauit: Iam, inquit, vos mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis. *Et iterum cap. 17. 19.* Pro eis sanctifico meipsum, vt sint & ipsi sanctificati in veritate, &c. Vt sint vnum, sicut & nos vnum sumus, &c. Vt dilectio qua dilexisti me, in ipsis sit, & ego in ipsis. *Et c. 16. 27.* Ipse Pater amat vos, quia vos me amastis. *Denique Io. 15. 5.* Ego sum vitis vos palmites, qui manet in me & ego in eo, hic fert fructum multum, &c. Manete in dilectione mea. *Atqui vera munditia, sanctificatio, amicitia Dei, dilectio Dei, vnitas cum Christo Deo sicut palmitis cum vite, consistere non potest, cum diuisione, auersione, immunditia peccati mortalis, inimicitia Dei: Vnde manifestè consequitur præsumptionem Petri, aliorumque similiter cum eo loquentium, non fuisse mortalem. Et valde notandum est quod & ipse prior aduertit Augustin. eodem verbo vsum fuisse Christum, post Petri aliorumque quantumuis temeraria pro Domino, & cum Domino moriendi promissa, quibus Petro dicenti* non tantum manus, sed & pedes & caput: *Responderat:* Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus. Et vos mundi estis. *Sic enim ipsa verba retexuit:* Iam vos mundi estis, propter sermonem quem locutus sum vobis, *id est etiamnum, adhuc iam baptismalem sanctitatem retinetis. Ita enim Aug. tract. 80. in Io. 15.* Ecce, inquit,

Aug. & ipse mundator est palmitum: quod est agricolę, non vitis officium, &c. Excedit hoc humanam humilitatem, excedit Angelicam sublimitatem, nec omnino pertinet nisi ad agricolam Trinitatem. Iam vos mundi estis. Mundi scilicet, atque mundandi. Neque enim nisi mundi essent, fructum ferre potuissent: & tamen omnem qui fert fructum, purgat agricola, vt fructum plus afferat. Fert fructum, quia mundus est: atque vt plus afferat, purgatur adhuc. Quis est enim in hac vita sic mundus, vt non sit magis magisque mundandus? Vbi si dixerimus quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est: si autem confessi fuerimus peccata nostra, fidelis est & iustus, qui dimittet nobis peccata, & mūdabit nos ab omni iniquitate. 1. Io. 1. Mundet itaque mundos, hoc est fructuosos; vt tanto sint fructuosiores, quanto fuerint mundiores. IAM VOS MVNDI ESTIS, propter verbum quod locutus sum vobis. Quare non ait, mundi estis propter baptismum quo loti estis, sed ait, propter verbum quod locutus sum vobis: nisi quia & in aqua verbum mundat? Detrahe verbum, & quid est aqua, nisi aqua? Accedit verbum ad elementum & fit Sacramentum, etiam ipsum tanquam visibile verbum *(Sicut alias diximus ex eodem Augustino supra de Eucharistiæ figura, quod ipsa caro Christi, detracto Verbo non prodesset quidquam, sed omnino profuit ex quo Verbum & plenitudo diuinitatis corporaliter in ea apparuit.)* Nam & hoc vtique

A dixerat, quando pedes discipulis lauit: qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus.

(Nil enim in baptizatis Apostolis culpæ originalis, vel actualis mundandum supererat: toti mundi erant, sed pedes, hoc est affectus carnales ex concupiscentia relicta, quotidie puluerem & sordes contrahentes, magis ac magis lauandi erant: quibus etiam in verba præsumptionis alicuius eruperant.) Vnde ista tanta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat, nisi faciente verbo: non quia dicitur, sed quia creditur? &c. Vnde in Actibus Apostolorum legimus, capite 15. fide mundans corda eorum. Et in Epistola suæ. 3. 2. Beatus Petrus: Sic &

B vos, inquit, baptisma saluos facit, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio, hoc est verbum fidei quod prædicamus; quo sine dubio, vt mundare possit, consecratur & baptismus. Christus quippe nobiscum vitis, cum Patre agricola, dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea. Lege Apostolum, & vide quid adiungat, Ephes. 5. 26. Vt eam sanctificaret, inquit, mundans eam lauacro aquæ in Verbo. Mundatio igitur nequaquam fluxo & labili tribueretur elemento, nisi adderetur, in Verbo. Hoc verbum fidei, tantum valet in Ecclesia Dei, vt per ipsam credentem, offerentem, benedicentem, tingentem, etiam tantillum mundet infan-

C tem, quamuis nondum valentem corde credere ad iustitiam, & ore confiteri ad salutem. Totum hoc fit per verbum, de quo Dominus ait: IAM VOS MVNDI ESTIS, propter verbum quod locutus sum vobis.

Certè si iam tum, cùm Christus ipsa veritas, verè hæc diceret Apostolis, mundus erat cum cæteris Petrus, & ea munditia quam eis dederat baptismus, quomodo verè dici potest, & Christo contradici, cùm dicitur, & scribitur Petrus peccato mortali præsumptionis immundus? Quis accusabit aduersus electos Dei? Deus qui iustificat, quis est qui condemnet? *Accusantur nihilominus & iudicantur & Apostolorum humillimus capitali Pelagiana superbia, & Docto-*

D *rum Maximus ridicula prorsus & explodenda ab omnibus inscitia.*

At enim Petrus ex ea præsumptione prolapsus est: Abysso, abyssum inuocante, *in profundum barathrum negationis & perfidiæ, quod cum Augustini doctrina stare non potest, multo minus cum diuina iustitia, & Concilij Trid. sententia quæ sic habet sessione 6. c. 11.* Deus sua gratia semel iustificatos non deserit, nisi ab eis prius deseratur. *Quo loco ad marginem Concilij citatur Aug. libro de natura & gratia c. 26.* Ipse autem Deus, cùm per mediatorem Dei & hominum hominem Iesum Christum, spiritaliter sanat ægrum, vel viuificat mortuum, id est iustificat impium, & cùm ad perfectam sa- S. Aug.

E nitatem, hoc est perfectam vitam iustitiamque perduxerit, non deserit si non deseratur, vt piè semper iusteque viuatur. Sicut enim oculus corporis plenissimè sanus, nisi candore lucis adiutus, non potest cernere: sic homo etiam perfectissimè iustificatus, nisi æterna luce iustitiæ diuinitus adiuuetur, rectè non potest viuere. Sanat ergo Deus, non solùm vt deleat quod peccauimus, sed vt præstet etiam ne peccemus. *Vides continuo egere iustos gratiæ actualis influxu, sine quo benè agere, & in bono perseuerare non potest, tum ne in tentationem inducatur, tum vt ad bona opera facienda moueatur. Certè Petrus licet antequam mortali negatione peccaret, Christum non deseruerat actuali*

noxa, suam munditiem non amiserat, sed tamen monitum Christi primo deseruerat, de suo futuro lapsu præmonentis, secundo oblimioni tradidit sicut & Ioannes & Iacobus obdormiens, illud de orationis & vigilantiæ necessitate præceptum Matth.26.41. Venit ad discipulos suos, & inuenit eos dormientes, & dicit Petro: sic non potuistis vna hora vigilare mecum? Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.

Vbi non quasi mortiferi criminis reos seuerè increpat, sed somnolentos ex infirmitate excusans peccatum veniale, excitat. Quod & Marc.14.37 repetitur Lucæ autem 22. 31. cum dixisset Dominus Petro: Simon ecce Satanas expetiuit vos vt cribraret sicut triticum: Ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. *Ille autem verba Christi non intelligens, aut se peruertendum, nec defecturum à fide, aut fidelitate Domino debita non putans, tum propter efficaciam orationis Christi, tum propter fiduciam quam in corde suo naturaliter generoso, & præ cæteris Apostolis ergo Christum amore feruido, præsumendo plus æquo de se, & se alijs cōdiscipulis in hoc sensu carnali præferendo, nec proinde veram humilitatem, infirmitatis propriæ cognitionem, iustumque timorem prædictæ negationis deferendo, multimodè certe licet venialiter peccando prior Christū deseruerat. Vnde & iusto Dei iudicio desertus est. Tum vt deinceps humilior, cautior, vigilātior, in oratione feruentior, & ex proprio lapsu maior sanctior surgeret: Tum vt Pontifex constitutus recipiendis lapsis pœnitentibus sibi similibus indulgentior esset atq; clementior.* Diligentibus enim Deum, omnia (*etiam ex Augustino peccata*) cooperantur in bonum, his qui secundum propositum vocati sunt sancti.

Et quidem si semel iustificatis semper gratiam actualem efficacem, Deus influere ex iustitia teneretur, & non eam pro libito gratis largiretur, iam non gratia esset, sed debitum. Dehinc quicumque baptizatus, aut aliàs iustificatus esset, contra Concilium Tridentinum esset de dono perseuerantiæ securus, & amplius peccare non posset. Ex hypothesi quod semper gratiam efficacem acciperet. Vnde ergo peccat? Propria sua voluntate, negligentia, concupiscentia, fragilitate, defectibilitate naturali, in mortalia aut venialia corruunt. Et licet venialiter tantùm Deum deserant, à Deo iusto & secreto iudicio deserti, quantum ad gratiam, vt dixi, efficacem, & perseuerantiam, quam nulli ex iustitia debet, etiam iusti post suam desertionem deserti, propria voluntate in peccata quæ nullo cogente committunt, à propria concupiscentia abstracti & illecti prolabuntur. Numquid enim Lucifer, Adam, Dauid, Salomon, Petrus, omnes baptizati, & iustificati, antequam peccarent mortaliter, iusti erant? An quando peccarunt, efficace gratia adiuti erant? Vnde ergo nisi propria voluntate, & creaturæ defectibilitate peccarunt? Numquid iniquitas est apud Deum?

S. Aug. *Augustinum accipite sic versiculum Psalmi 26. exponentem:* Ne auertas faciem tuam à me, ne declines in ira à seruo tuo. Magnificè, nihil dici diuinius potest. Sentiunt hoc qui verè amāt, &c. Vnde timet iratum? Ne auferat quod amauit. Quid amauit? Vultum tuum Domine. Ideo hanc putat iram Domini, si auertat ab illo vultum suum, &c. Quid si te faciet in delicijs istis, & voluptate gaudiorum terrenorum immortalem? Respondet amator talis, nolo. Quicquid mihi præter illum est, dulce non est. Quicquid mihi vult dare Dominus meus, auferat totum, & se mihi det, &c. Auertat faciem suam à peccatis tuis, sed non auertat faciem suam à te. (*Quam vtique si nonnunquando auerteret, vel offensus prius, vel occulto & iusto iudicio, non oraret vtique ne auerteret. Etsi non aliquando non derelinqueret, non peteret:*) Adiutor meus esto ne derelinquas me, neque despicias me Deus salutaris meus. Ecce enim, inquit, in via sum; petiui à te vnam, habitare in domo tua per omnes dies vitæ meæ, contemplari delectationem tuam, protegi à templo tuo. Hanc petiui vnam: sed vt ad illam perueniam, in via sum. Fortè dices mihi, vt irem, ambula, liberum arbitrium tibi dedi, voluntatis tuæ es, prosequere viam, quære pacem, & sequere eam. Noli à via declinare, noli ibi remanere, noli retro respicere. Perseuera in ambulando, quoniam qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Iam tu accepto libero arbitrio, quasi præsumis vnde ambules. Noli de te præsumere, si te DERELIQVERIT, (*prius deserentem præsumptione tua, sicut Petrus aliqua temeritate, somnolentia orandi, negligentia sua, modica spernens, vel parum aduertens, ancillari, & seruili timore, & mortis timore, & Dominum captiuum confitendi timore, & mortis tremore in crimen negationis cecidit, & Pastor ouium futurus, qui aberrantes oues reducturus erat, prior à Christo vera via errauit sicut ouis quæ perijt.*) In via deficies, cades, aberrabis, remanebis. Dic ergo illi: voluntatem quidem liberam dedisti mihi, sed sine te, nihil est mihi conatus meus. Adiutor meus esto, ne derelinquas me, &c. Tu enim adiuuas qui condidisti, tu non deseris quem creasti.

Et libro de gratia & libero arbitrio c.6. Planè cum data fuerit gratia, incipiunt esse etiam merita nostra bona, per illam tamen: nam si illam subtraxerit, (*pondera verbum subtraxerit, dereliquerit, deseruerit, se videlicet ipsum prius deserente aliqua infidelitate, ingratitudine, occulta superbia tua,*) cadit homo, non erectus, sed præcipitatus libero arbitrio. Quapropter, quando cœperit homo habere merita bona, non debet sibi tribuere illa, sed Deo, cui dicitur in Psalmo; Adiutor meus esto, ne derelinquas me. Ostendit quia si derelictus fuerit, nihil boni valet ipse per se. Vnde & ille ait, (*quod & Petrus dixit de se plus æquo confidens, si oportuerit me mori tecum non te negabo, impossibile putans cognito sui cordis affectu, vt Christum dilectum negaret, & quod ei prædicebat, minando potius, vel monendo, quam prophetando, dictum est arbitratus.*) Ego dixi in abundantia mea, non mouebor in æternum. Putauerat enim suum fuisse bonum, quod sic ei abundabat, vt non moueretur. Sed vt ostenderetur illi cuius esset illud bonum, de quo tanquam suo cœperat gloriari paululum gratia Dei deserente admonitus dicit: Domine in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem: Auertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus. Ideo necessarium est homini vt gratiâ Dei non solùm iustificetur impius, id est, ex impio fiat iustus, cùm redduntur ei bona pro malis: sed etiam cùm fuerit iam iustificatus ex fide, ambulet cum illo gratia, & incumbat super ipsam ne cadat. Propter hoc scriptum est in Cantico Canticorum de ipsa Ecclesia, Cant. 8. Quæ est ista quæ ascendit dealbata, incumbens super fratruelem suum? Dealbata est enim quæ per seipsam alba esse non posset. Et à quo dealbata est, nisi ab illo qui per Prophetam dicit: Si fuerint peccata vestra, vt phœnicium, sicut niuem dealbabo. Quando ergo dealbata est, nihil boni merebatur: Iam verò alba facta, bene ambulat, sed si super

eum à quo dealbata est, perseueranter incumbat: propter quòd & ipse Iesos super quem incumbit dealbata, dixit discipulis Io. 15. Sine me nihil potestis facere. *Petrus autem & lotus, & totus mundus, & dealbatus, auertente Christo faciem propter eius præsumptionem, qua non cogitans se non posse sine illo quicquam facere, putauit ex præferuido animi sui Christum diligentis impetu posse & non negare, posse & mortem ferre: & vt disceret, humilior & cautior esse, non ad aciem gladij militis, non ad tribunal Pilati iudicis, sed ad vocem ancillulæ ostio seruientis, factus est conturbatus; & à peccatis venialibus, iusto Dei iudicio desertus, & suæ infirmitati relictus in negationis crimen miserabiliter corruit.*

Nos vero ex Sanctorum lapsu de nostris viribus non præsumere, & Deum ne nos meritò deserat instanter oremus. Verendum enim quod S. Gregorius Papa lib. 29. Moralium cap. 2. in fine notauit: Cùm, inquit, diuini operis mysterium sic misericordia peragat, vt tamen & ita comitetur, quatenus occultus arbiter alios respiciens redimat, alios DESERENS, perdat, &c. *Assiduè petamus:* Auerte faciem tuam à peccatis meis, ab occultis meis munda me, ne auertas faciem tuam à me, ne declines in ira à seruo tuo. Adiutor meus estu. *Hunc iustorum timorem expendit idem Greg. l. 7. mor. cap. 7. circa finem in hæc verba Io. 6.* Hæc mihi sit consolatio vt affligens me dolore, non parcat. Electi, inquit, quique cum perpetrasse se illicita nouerunt, sed perscrutantes inueniunt, quia nulla pro illis aduersa perpessi sunt, immensæ formidinis terrore tabescunt, pauore æstuant, sinistris agitati suspicionibus laborant: NE IN ÆTERNVM SE GRATIA DESERAT, quos in præsenti vita mali sui retributio nulla castigat: timent ne vltio quæ suspenditur, grauior in fine seruetur: feriri paterna correptione desiderant, & dolorem vulneris, medicamina salutis putant, &c. Quia ideo hic quibusdam parcit, vt eos in perpetuum feriat, ideo me hic feriat, vt non parcendo, in perpetuum parcat.

Et libro 5. Moral. cap. 7. Iusti, inquit, viri deflent & pauent, & magnis se lamentis cruciant, QVIA DESERI FORMIDANT, & quamuis de correptione sua gaudeant, eorum tamen trepidam mentem correptio ipsa perturbat: ne malum quod tolerant, non pia percussio disciplinæ sit, sed animaduersio iustæ vindictæ. Quod benè Psalmista considerans ait, Psalmo 89. Quis nouit potestatem iræ tuæ? Potestas quippe diuinæ iræ, nostra non potest mente cumprehendi: quia eius dispensatio obscuris super nos dispositionibus, sæpè vnde æstimatur DESERERE, inde nos recipit: & vnde nos recipere creditur, inde DERELINQVIT, vt plerumque hoc fiat gratia, quod ira dicitur: & hoc aliquando ira sit, quod gratia putatur. Nonnullos enim flagella corrigunt; nonnullos ad impatientiæ vesaniam perducunt: & alios prospera quia demulcent, ab insania mitigant: alios quia eleuant, funditus ab omni spe conuersionis eradicant. Cunctos autem vitia ad ima pertrahunt. Sed tamen quidam eò ab his facilius redeunt, quò se in eis corruisse altius, erubescunt. (*Vt noster Petrus Christo intrinsecus respiciente conuersus.*) Et semper virtutes ad superna subleuant: sed nonnunquam quidam dum tumorem de virtutibus concipiunt, per ipsum tramitem ascensionis cadunt. *Sic & Petrus aliqua sua elatione in aliquo humilitatis oblitus & modestiæ, derelictus à Deo, ad tempus est deiectus.*

Aug. *Vnum miror, aduersarium Augustini contendere,*

A *Petrum non ob veniale peccatum, sed ob mortale præcedens, fuisse à Deo desertum. Sed rogo si in peccatum mortale negationis, Deo deserente non cecidisset, nisi prius mortali peccato præsumptionis & arrogantiæ peccasset, quo priore peccato mortali, & præsumptionem antecedente, merito desertus, in illam incidit? Similiter interrogo cùm baptizatus, ad annos vsus perfectæ rationis peruenit, antequam primum peccatum mortale committat, cuius prioris peccati merito, à Deo desertus tentationi succumbit? Quod & de quouis iustificato, & verè iusto, in primum peccatum mortale relabente quæro, certè non datur primi primo, nec progressus in infinitum. Vnde licet certissimum sit ex Concilio Trid. ipsissima Augustini verba referente,* B iustum à Deo non deseri, nisi prius à iusto deseratur: *Nec iustitiam suam deserere, hoc est gratiam habitualem amittere, nisi peccando lethaliter: necessariò consequitur, vt peccati alicuius venialis merito, & incomprehensibili nobis Dei iudicio, nunquam iniusto deseratur.*

Rursum velim hic mihi liquidò respondere, sincerissimè vera ac solida responsioni cessuro, & absque vlla tergiuersatione credituro: licet vltro fatear, quod de fide certum est, nullam, quantumuis acrem & grauem tentationem, ab omnibus simul Satanæ Angelis, infirmissimo licet homini intentatam, eum inuitum ac nolentem posse ad peccandum cogere: Etsi indubiè teneam, nullum sine libera voluntate committi peccatum: Vtrum quispiam cum solo gratiæ sufficientis auxilio, actu & efficaciter huiusmodi tentationi resistat? C *Vrgeo num frustra præceperit Dominus in oratione Dominica postulare:* Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo. *Num superuacuè Christus Petro, Iacobo, & Ioanni contra infernalis cribratoris tritici votum, vigilantiam & orationem indixerit, ne intrarent in tentationem? Frustra certè vigilandi daretur, & orandi præceptum, si debito omnibus & præsenti semper gratiæ sufficientis adiutorio, & congenita libertate posset suis homo viribus vincere tentatorem. Fatendum est igitur ne præceptis Dominicis vt inutilibus & vanis temerè illudamus, nos efficacem à Deo gratiam, vigilando, & orando, enixè flagitare debere, sine qua omnino* D *necessaria, Satanam vincere, declinare à malo, & benè supernaturaliter operari non possumus. Vnde & S. Celestinus in Epistola ad Episcopos Galliæ cap. 6. Sententiam S. Innocentij Papæ retexens:* Neminem, inquit, etiam baptismatis gratia renouatum, (*qualis erat Petrus, de quo agimus,*) idoneum esse ad euincendas carnis concupiscentias, nisi per quotidianum adiutorium Dei, perseuerantiam bonæ conuersationis acceperit, quod eiusdem Antistitis (*S. Innocentij Papæ*) in ijsdem paginis (*Epist. ad Concil. Carthag.*) Doctrina confirmat dicens: Nam quamuis hominem redemerit à præteritis ille peccatis, tamen sciens illum iterum posse peccare, ad reparationem sibi quemadmodum posset illum, & post ista corrigere, multa seruauit, E atque quotidiana præstat ille remedia, quibus nisi freti, cõfisique innitamur, nullatenus humanos vincere poterimus errores. Necesse est enim vt quo auxiliante vicimus, eo iterum non adiuuante vincamur.

Nullũ autẽ præsentius auxiliũ orationis dono dedisse Deum testatur ibidem cap. 11. Præter beatissimæ & Apostolicæ Sedis inuiolabiles sanctiones, quibus nos pijssimi Patres pestiferæ nouitatis elatione deiecta, & bonæ voluntatis exordia, & incrementa probabilium studiorum, & in eis vsque ad finem perseuerantiam, ad Christi gratiam referre docuerunt: Obsecrationum quoque Sacerdotalium

Sacramenta respiciamus, (*orationes Ecclesiæ*) quæ Apostolis tradita in toto mundo, atque in omni Catholica Ecclesia vniformiter celebrantur, vt LEGEM CREDENDI, LEX STATVAT SVPPLICANDI, &c. Hæc autem non perfunctoriè, neque inaniter à Domino peti, rerum ipsarum monstrat effectus.

Quod autem in omni bono opere cogitando, volendo, agendo; maloque ex tentationibus irruentibus declinando, ad orationem confugere debeamus, ibidem probat ex Epistola S. Zozymi Papæ ad omnes orbis Episcopos. Quod ita, inquit, Deus in cordibus hominum atque in ipso libero operetur arbitrio, vt sancta cogitatio, pium consilium, omnisque motus bonæ voluntatis ex Deo sit, quia per illum aliquid boni possumus, sine quo nihil possumus. Ad hanc enim nos professionem idem Doctor instituit (*sanctus Zozymus*) qui cùm ad totius orbis Episcopos de diuinæ gratiæ opitulatione loqueretur, quod ergo, ait, tempus interuenit, quo eius non egeamus auxilio? In omnibus igitur actibus causisque, cogitationibus, motibus adiutor & protector orandus est. Superbum est enim, vt quicquam sibi humana natura præsumat, clamante Apostolo, non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed contra principes & potestates aëris huius, contra spiritalia nequitiæ in cælestibus. *Et Christus non tantum præmonuerat vt diximus, Petrum Luc.* 22. 31. Simon ecce Satanas expetiuit vt vos cribraret sicut triticum, &c.

Sed & versu 40. Orate ne intretis in tentationem: *& post percussum Malchum & sanatum, ad principes Sacerdotum versu* 53. Hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum: *Et orare neglexit Petrus. Et hanc orandi & vigilandi incuriam, non minus quàm venialem Petri præsumptionem, lapsus eius, & Dei ad tempus secundùm efficacis gratiæ auxilium desertionis causam, non hæsitanter assero. Tandem peto, num Deus iustificatis omnibus ex iustitia teneatur, semper & ad singulos virtutis actus, & ad singulas peccati tentationes gratiam dare efficacem, sine qua in confesso est apud omnes Thomistas, quòd quacumque tandem sufficiente gratia, humanum iuuante arbitriū, nullus sequetur effectus. Etenim si Deus ex iustitia teneatur, iam non erit gratia, si debita, & ipsum perseuerantiæ donum, non erit gratuitum misericordiæ donum, sed iustitiæ debitum, & cùm non sit potior ratio vnius virtutis actus, aut tentationis incursus, quàm alterius; quisquis semel fuerit iustificatus, nunquam erit à gratia efficaci desertus, & sic de baptismi sui veritate certus, de sua, contra Concilium Tridentinum, erit prædestinatione securus.*

Sancta quippe Synodus cùm cap. 11. *dixisset de iustis, qualem Petrum, ante negationem fuisse conuincor:* Licet, inquit, in hac mortali vita quantumuis sancti & iusti, in leuia saltem & quotidiana, quæ etiam venialia dicuntur peccata, quandoque cadant, non propterea desinunt esse iusti: nam iustorum illa vox est & humilis & verax: Dimitte nobis debita nostra: *Vbi ad marginem Conc. Milen. cap.* 7. 8. 9. *ex verbis August. profertur: statim subijcit:* Quo fit, vt iusti ipsi eò magis se obligatos ad ambulandum in via iustitiæ sentire debeant, quò liberati iam à peccato, serui autem facti Deo, sobriè, iustè, & piè viuentes, proficere possint per Christum Iesum, per quem accessum habuerunt in gratiam istam. Deus namque sua gratia semel iustificatos non deserit, nisi ab eis prius deseratur. *Quod indubiè intelligit de homine venialiter deferente, aliàs nulla esset vt vidimus de mortaliter peccante, & iustitiam suam deserente difficultas. Cæterùm de perseuerantia neminem posse certum esse definit Canone* 16. Si quis magnum illud vsque in finem perseuerantiæ donum, se certo habiturum, absoluta & infallibili certitudine dixerit, nisi hoc ex speciali reuelatione didicerit, anathema sit. *Et can.* 22. Si quis dixerit iustificatum, vel sine speciali auxilio Dei in accepta iustitia perseuerare posse, vel cum eo non posse, anathema sit. *Et can.* 23. Si quis hominem semel iustificatum dixerit amplius peccare non posse, neque gratiam amittere, anathema sit. *Præmiserat sancta Synodus, de perseuerantiæ munere cap.* 13. Similiter de perseuerantiæ munere, de quo scriptum est, qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit: quod quidem aliunde haberi non potest, nisi ab eo qui potens est eum qui stat, statuere, vt perseueranter stet; & eum qui cadit, restituere: Nemo sibi certi aliquid absoluta certitudine polliceatur: tametsi in Dei auxilio firmissimam spem collocare & reponere omnes debeant. Deus enim, nisi ipsi illius gratiæ defuerint, sicut cœpit opus bonum, ita perficiet, operans velle, & perficere. Veruntamen qui se existimant stare, videant ne cadant, & cum timore ac tremore salutem suam operentur, in laboribus, in vigilijs, in eleemosynis, in orationibus, & oblationibus, in ieiunijs & castitate. *Petrus itaq; quia gratiæ Dei defuit, hoc est Christi monitis, vigilijs, orationibus, necessarium non petens ad vincendas tentationes gratiæ efficacis auxilium, non stetit in gratia, sed cecidit. Cæterùm cauendum est ne contra Concilij Trid. sententiam sentiamus.* Nemo, inquit, perseuerandi munus sibi absoluta certitudine polliceatur: *sed absoluta certitudine sibi polliceri potest, qui hinc credit Deum obligatum esse semper gratiam sufficientem porrigere, & se semper eam solo suo libero arbitrio reddere efficacem. Hoc enim posito, & in bonis operibus perseuerare, & primæ, secundæ, tertiæ, omni denique in finem vsque tentationi efficaciter resistere posse absoluta certitudine sibi polliceri potest: proindeq; cùm nullo timore ac tremore, sed tota securitate & animi alacritate suam solo suo arbitrio gratiæ sufficientis mera ac nuda ex parte Dei auxilio adiuto efficaciter aduersus expressa Apostoli verba operari: Contra veritatem Euangelij, non tantum aliquid sine Deo facere, sed plusquam Deus faciat, homunculus ipse præstare: cùm certissimum sit sufficienti gratiæ, efficacem infinitâ distantia præpollere.*

Sed ad lapsum Petri venialem, antequam à Deo quantum ad auxilium efficax, præcedente sua culpa desertus, in crimen negationis incideret, & ad Dei super hoc iudicium occultum, tremendum nobis, & ipsi Petro inde etiam promouendo altius ex diuina dispositione iucundum, cum Augustino discutiendum, in huius quæstionis clausula veniamus. Augustinus itaque præclare vtrumque in Petro peccatum, & veniale præsumptionis, & negationis mortale discernit, & per præsumptionem venialem iuste deserente Deo, ad negationem peruenisse mortalem, tract. 66. in Io. 13. Cùm Aug.
Dominus Iesus sanctam dilectionem, qua se inuicem diligerent, discipulis commendaret, dicit ei Simon Petrus: Domine quo vadis? Sic vtique hoc Magistro discipulus, & Domino seruus, tanquam sequi paratus, (*hoc nil reprehensibile censet, sed paratum animum hactenus laudat;*) propterea quippe Dominus qui eius animum vidit, quare hoc interrogauerit sic ei respondit: quò ego vado, non potes me sequi modò: tanquam diceret, propter quod interrogas, non potes modò: non ait, non potes; sed non potes modò: dilationem intulit, non spem tulit: & eandem spem quam

non tulit, sed potius dedit, sequuti voce firmauit, addendo atque dicendo, sequeris autem postea, quid festinas Petre? Nondum te suo spiritu solidauit Petra, noli extolli præsumendo, non potes modò, noli deijci desperando, sequeris postea.

Sed adhuc ille quid dicit? (*En incipit tumorem Petri & præsumptionem vanam suggillare*). Quare te non possum sequi modo? Animam meam pro te ponam. Quid in animo eius esset cupiditatis videbat, (*bona erga Magistrum voluntatis quæ vtique excusabilis erat, cupiebat enim Dominum comitari vsque ad mortem:*) quid virium, non videbat. Voluntatem suam iactabat infirmus, (*non dixit mortuum peccato mortali, sed infirmum veniali:*) sed inspiciebat valetudinem Medicus. Iste promittebat, ille prænoscebat: qui nesciebat, audiebat: qui præsciebat, docebat quantum sibi assumpserat; Petrus intuendo quid vellet, ignorando quid posset. Quantum sibi assumpserat, (*aduerte peccatum Petri in hoc fuisse ignorantia & fragilitatis, valde excusabile nondum dato Spiritu sancto, & maximè veniale ex affectu carnali licet quem in corde sentiebat pro tam amabili Magistro, a quo cæteris omnibus fuerat præpositus:*) Cùm venisset Dominus animam suam pro amicis suis ponere, ac per hoc & pro ipso ille hoc Domino offerre consideret, & nondum pro se positâ animâ Christi, animam suam polliceretur se positurum esse pro Christo.

Respondit ergo Iesus, animam tuam pro me pones? Itane facies pro me, quod ego nondum feci pro te? Animam tuam pro me pones? Præire potes, qui sequi non potes? Quid tantum præsumis? Quid de te sentis? Quid esse te credis? Audi quid sis, Amen, Amen dico tibi, non cantabit gallus donec ter me neges. Ecce quomodo tibi citò apparebis, qui magna loqueris, & te paruulum nescis. Qui mihi promittis mortem tuam, ter negabis vitam tuam. Qui te iam putas mori posse pro me, prius viue pro te, (*hactenus venialia, & excusabilia notauit, quæ sensim iuste Deo deserente, vt suam infirmitatem agnosceret, & Pontifex factus lapsis compati & indulgere disceret, in mortale crimen negationis & inexcusabile incidit.*) Nam timendo mortem carnis tuæ, mortem dabis animæ tuæ. Quanta enim vita est confiteri Christum, TANTA MORS EST NEGARE CHRISTVM. An Apostolus Petrus, sicut eum quidam fauore peruerso excusare nituntur, Christum non negauit, quia interrogatus ab ancilla, hominem se nescire respondit, sicut alij Euangelistæ contestantur expressius? Quasi verò qui hominem Christum negat, non Christum neget. Et hoc in eo negat quod factus est propter nos, ne periret quod fecerat nos. Ergo qui ita confitetur Christum Deum, vt hominem neget; non pro illo mortuus est Christus: quia secundùm hominem mortuus est Christus. Qui negat hominem Christum, non reconciliabitur per mediatorem Deo: Vnus enim Deus, & vnus mediator Dei & hominum homo Christus Iesus. Qui negat hominem Christum, non iustificabitur: quia sicut per inobedientiam vnius hominis, peccatores constituti sunt multi, ità & per obedientiam vnius hominis iusti constituentur multi Roman. 5. Qui negat hominem Christum, non resurget in resurrectionem vitæ: quia per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur, 1. Cor. 15. Per quid autem caput est Ecclesiæ, nisi per hominem? Quod Verbum caro factum est, id est Dei Patris vnigenitus Deus homo

A factus est. Quomodo est igitur in corpore Christi, qui negat hominem Christum? (*caput homogeneum*) qui enim caput negat, quomodo est membrum? Sed quia multis immoror, cùm ipse Dominus abstulerit omnes argumentationis ambages? Non enim ait, non cantabit gallus, donec hominem neges: aut sicut loqui familiariore cum hominibus dignatione consueuit: non cantabit gallus, donec filium hominis ter neges, sed ait; donec me ter neges. Quid est me, nisi quòd erat? Et quid nisi Christus erat? Quidquid ergo eius negauit, ipsum negauit, Christum negauit, Dominum Deum suum negauit. Quia & ille condiscipulus eius Thomas, quando exclamauit, B Dominus meus, & Deus meus: Non Verbum, sed carnem tetigit, non incorpoream Dei naturam, sed hominis corpus curiosis manibus contrectauit. Hominem itaque tetigit, sed Deum cognouit. Si ergo quod iste tetigit, hoc Petrus negauit; quod iste exclamauit, hoc Petrus offendit. Non cantabit gallus, donec ter me neges. Dicas licet, nescio hominem: dicas licet, homo, nescio quid dicis: Dicas licet, non sum ex discipulis eius; me negabis. Si, quod dubitare nefas est, Christus dixit, verumque prædixit, proculdubiò Petrus Christum negauit. Non accusemus Christum, cùm defendimus Petrum: peccatum agnoscat infirmitas, nam mendacium non habet veritas. C Agnouit planè peccatum suum infirmitas Petri, (*quia ex infirmitate præsumpsit, & ideo cecidit, & Deo propter infirmitatem præsumptionis deserente vt eam agnosceret cecidit*) prorsus agnouit, ET QVANTVM MALI CHRISTVM NEGANDO COMMISERIT, plorando monstrauit. Ipse suos redarguit defensores, (*non excusatores infirmitatis venialis, sed defensores negationis mortalis,*) & vnde eos conuincat, producit lacrymas testes. Neque nos cùm ista dicimus, primum Apostolorum accusare delectat; sed hunc intuendo, admoneri nos oportet; ne homo quisquam de humanis viribus fidat. Nam quid aliud pertinuit ad Doctorem saluatoremque nostrum, nisi vt nobis nequaquam de se D quenquam præsumere debere, in ipso primo Apostolorum demonstraret exemplo? *Tandem concludit, tum demum Petrum peccasse mortaliter, & non prius, cùm in sui negationem Domini miserabiliter est prolapsus.* In anima itaque Petri, contigit, quod offerebat in corpore. (*Quid autem offerebat Christo, nisi mori in corpore pro eo? In anima itaque mortuus est, quando negauit*) non tamen pro Domino quod temerè præsumebat, præcessit, sed aliter quàm putabat. Namque ante mortem & resurrectionem Domini, ET MORTVVS EST NEGANDO, ET REVIXIT PLORANDO, (*causam autem mortis subijcit, sicut morbi disponunt ad mortem:*) E SED MORTVVS EST, QVIA SVPERBE PRÆSVMPSIT, REVIXIT AVTEM, QVIA BENIGNE ILLE RESPEXIT. *Aduerte non dixisse mortuum præsumendo, promittendo, alijs se præferendo, contra Christi responsionem instando, ignorando quid posset, dormiendo, non orando; sed dixit,* MORTVVS EST NEGANDO; *quia scil. præsumpsit se posse mori, temerè promittendo. Longè certè aberat a Pelagianorum errore, post quadringentos annos orituro Apostolus: qui licet temeritate, & præsumptione peccauerit, ignorantiâ magis suæ infirmitatis, quam arbitrij sui, in contemptum gratiæ Saluatoris defensione errauit. Vnde patet quanta iniuria tam aduersus Apostolorum principem, quàm omnium Ecclesiæ Doctorum lumen sit scriptum:* QVOD SI DOCTRINA AVGVSTINI VERA EST, PETRVS OMNIVM PELAGIANORVM CAPVT EST.

An sanctum Petrum mortaliter peccasse amputando auriculam Malchi, cum Tertulliano docuerit Augustinus.

TErtullianum præcedenti quæstione vidimus indefessum meritorum Petri Apostolorum principis encomiastem. Ad præsentem quod attinet, læsam in aliquo Christi quacumque pro nobis opprobria sufferre volentis patientiam aduertit, bonum pro malo in omnibus rependere nos suo exemplo docentem. Sed nil mortalis criminis, ex amputatione auriculæ serui Pontificis, à Domino medicata, ingerit Petro. Ita enim lib. de patientia cap. 3. Cùm, inquit, traditur, cùm adducitur, vt pecus ad victimam: sic enim non magis aperuit os, quàm agnus sub tondentis potestate. Ille cui legiones Angelorum si voluisset, vno dicto de cælis affuissent, ne vnius quidem discentis (*discipuli Petri*) gladium vltorem probauit.) *Sed nec tanquam homicidam, mutilatorem, vel irregularem graui aliqua obiurgatione increpauit, sed blandissimè tantùm vt gladium inuaginaret mitissimus admonuit.*) Patientia Domini in Malcho vulnerata est, (*non mortaliter offensa, sed tantum venialiter, vulnerata.*) Itaque & gladij opera maledixit in posterum. (*Nota in posterum, siquidem prius Luc. 22. 36. dixerat: Nunc qui habet sacculum, tollat similiter & peram: & qui non habet, vendat tunicam suam, & emat gladium. Syr. comparet sibi gladium. Dico enim vobis quoniam adhuc hoc quod scriptum est, oportet impleri in me: & cum iniquis deputatus est. Etenim ea quæ sunt de me, finem habent. Syr. Omnia quæ de me scripta fuerant, finem habent. At illi dixerunt, Domine ecce duo gladij hic: at ille dixit eis, satis est. Syr. sufficiunt.*) Et sanitatis restitutione ei quem non ipse vexauerat, satisfecit per patientiam misericordiæ matrem. *Quod dixit deinceps opera gladij à Christo maledicta, deprompsit ex Matthæi 26. 51. Vbi post osculum traditoris præuenies turba multa cum gladijs;* accesserunt, & manus injecerunt in Iesum, & tenuerunt eum. Et ecce vnus ex his qui erant cum Iesu, extendens manum, exemit gladium suum, & percutiens seruum principis Sacerdotum, amputauit auriculam eius. Tunc ait illi Iesus: conuerte gladium tuum in locum suum. Omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt. *Marci autem 14. 46. Nihil de hac reprehensione Christi dicit, vt nec Lucas, qui solùm notat cap. 22. 49.* Videntes autem hi qui circa ipsum erant, quod futurum erat, dixerunt ei, Domine, si percutimus in gladio? Syr. percutiemus eos gladijs? & percussit vnus ex illis seruum principis Sacerdotum, & amputauit auriculam eius dextram. Respondens autem Iesus ait: sinite vsque huc. Syr. satis est huc vsque. Et cùm tetigisset auriculam eius sanauit eum.

Ioannes denique cap. 18. 3. Iudas ergo cùm accepisset cohortem, & à Pontificibus & Pharisæis ministros, venit illuc cùm laternis & facibus & armis, &c. Vt ergo dixit eis, ego sum: abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram, &c. Simon ergo Petrus habens gladium, eduxit eum, & percussit Pontificis seruum: & abscidit auriculam eius dexteram. Erat autem nomen seruo Malchus. Dixit ergo Iesus Petro, mitte gladium tuum in vaginã. Calicem quem dedit mihi Pater, non bibam illum? *Quid hic durum, quid asperum? Quid peccatum mortale sonans? quod vtique*

A *dura fuerat correctione puniendum? Quis seruus videns traditorem domesticum, cohortis armatæ ducem irruentis in Dominum, & tantum Dominum, tam dilectum, in vita Domini, & propria euidentissimo periculo, gladium non eximat? vim vi non repellat? Maximè cum & iussisset Dominus, ad tunicam vsque propriam vnumquemque vendere, ad gladium sibi suæque legitimæ tutelæ inculpatæ comparandum: ad hæc, visa irruente armata militum & ministrorum manu, illis dicentibus;* Domine ecce duo gladij hic, *Christoque annuente, satis esse, & sufficere: voce sua insuper omnes in terram prosternente; tandem interrogantibus ipsis:* Domine si percutimus in gladio? *Ipsoque, vt daret locum miraculo restituendæ Malchi au-*

B *riculæ, suâ taciturnitate consentiente, quid mirum, quid criminosum si Petrus feruidior cæteris, tot præcedentibus circumstantijs, Malchi auriculam amputauit?*

Caluinus certè hæresiarcha feratur; eiusque in Petrum, & eius causâ Romanum Pontificem sedemque Apostolicam, ouis gladio, & fuso sanguine, crudelem insimules. Sed quis ferat, quis patienter sustineat, Doctores Catholicos, vnicum Petrum in hac causa homicidij voluntarij reum aut mutilationis arguentes & damnantes, qui cæteros omnes, ex primo impetu plenum rationis vsum præuertente à reatu peccati letha-

C *lis excusant, quando in sui capitis aut Domini sui inculpatam tutelam iniustos insidiatores & inuasores, fustis, aut gladij percussione, etiam sine authoritate publica, vim vi repellentes insurgunt?*

Esto, non auriculam, sed caput ministri principis Sacerdotum amputauerit Petrus, summi Sacerdotis & Regis Regum caput quæsitum, comprehensum ad mortem, seruus ab iniustissima violentia protegebat. Esto, in posterum Dominus sub gladij pœna gladium exercere, & eo potentius probibuerit. Esto, deincept, vt ait Septimius, opera gladij maledixerit. Et vt habet libro de Idol. cap. 19. Omnem postea militem Dominus in Petro exarmando discinxerit. *Et lib. de corona militis cap. 11.* Licebit in gladio conuersari, Domino pronuntiante, gladio periturum, qui gladio fuerit vsus? *Et libro de fuga cap. 8.* Refugit & ipse vim

D interdum, sed eadem ratione qua Apostolis fugere præceperat, donec scilicet, doctrinam suam impleret; quâ consummatâ, non dico stetit, sed nec auxilium à Patre Angelorum exercituum desiderauit, increpito etiam Petri gladio. *Sed rogo; num priusquam Petrus gladio percuteret, opus gladij inhibuerat Christus, qui & ex summa vendita tunicæ gladios emere iusserat, & rogantibus an gladijs percuterent, suo silentio visus omnibus fuerat annuere, omniũ Dominus Rex gloriæ, iudex viuorũ & mortuorum, eius summum vitæ & necis habens potuerat prohibere?*

Rides sanè insulsos huius loci litteræ interpretes Hilarius Canone 32. in Matth. Conuerte gladium tuum in locum suum, omnes enim qui gladio

E vtuntur, gladio peribunt. Ergo, inquit, hic ipse iam iudicatus est, (*Petrus*) quia gladio vtens, gladio interibit. (*Petrus enim non gladio, sed cruce, non homicida supplicium gladio; sed passionis gloriosæ martyrium patibulo consummauit.*) Sed non omnibus gladio vtentibus mors solet esse per gladium. Nam plures, aut febris, aut alius accedens casus absumit; qui gladio, aut iudicij officio, aut resistendi latronibus necessitate sunt vsi. (*Et qui nisi latrones & iniusti authoris vitæ inuasores erant;*) *quorum vnus Petrus percussit, omnes si potuisset famulus generosus meritoriè & laudabiliter consumpturus, quos & Dominus sua etiam voce prostrauerat. Nec dubito non fuisse Petrum vnius auriculæ abscissione contentum quem à summo vertice ad pedes vsque*

machæra suâ medium findere, & totam cohortem falce demetere, si eam præ manibus habuisset, & flagello totam conterere præ amore & zelo Domini strenuus miles habuisset in votis. Hilarium ibidem pro Petro russato ministri sanguine calculum mittentem candidum accipite. Turba, inquit, omnis aduersus Dominum gladijs armata processerat. Recondi gladium præcepit, quia eos non humano, sed oris sui gladio esset pempturus. *(Ait enim Ioannes Apoc. 1. describens venientem Christum iudicem: gladius vtraque parte acutus exibat de ore eius.)* Cæterùm, si secundùm sententiam eius omnis gladio perimeretur, qui gladio vtitur: rectè ad necem eorum gladius exerebatur, qui eodem vtebantur ad facinus. *Quod si rectè, ex tanti Doctoris sententia, gladio vsus est Petrus: non rectè certè à nouellis doctoribus, supremam sedem quæ à nemine iudicatur, iudicantibus, Senatus Apostolici principe iudicato & damnato, sed temerè iudicatus est Petrus.*

Et quidem toto iure Canonico, communi omnium ore clamante, in amputatione auriculæ Malchi & defensione Magistri adeo excusatus est Petrus, vt nisi pro suo posse, & quantum in se fuit, innocentem Dominum suum ab iniusta detentione & violenta irruentium armatorum turba defendisset, deserti Domini & debiti sui reus habendus esses. Ita enim secunda parte decreti causa 23. q. 3. c. 4. Vbi citatur Augustinus libro 2. contra litt. Petiliani, cap. 88. Vbi cum

Aug. *Petilianus Augustino obiecisset* : Ecce vobis plenissimum documentum, quòd Christiano non liceat in pernicie aliena versari. Disciplinæ autem eius initium Petro est constitutum; sicut scriptum est: percussit Petrus auriculam serui principis Iudæorum, & abscidit eam, dixitque illi Iesus, Petre, reconde gladium tuum in theca: qui enim gladio vtitur, gladio morietur. *Cui respondit Augustinus* : Cur ergo non tali voce compescitis arma Circumcellionum? An præter Euangelium vos loqui arbitramini, si dixeritis, qui fuste vsus fuerit, fuste morietur, &c. Insani, gladius Petri, quamuis adhuc carnali motu animi tamen pro Christi corpore in corpus persecutoris exertus est: vestra verò arma aduersus Christum diuisa sunt: corpus verò cui ille caput est, id est Ecclesia eius per omnes gentes est: ipse hoc dixit, & ascendit in cælum. Quò eum furor Iudæorum sequi non potuit, & membra eius in corpore quod ascendens commendauit, furor vester oppugnat. Pro istis membris aduersus vos sæuiunt, & vobis resistunt, quicumque in Catholica, paruæ adhuc fidei eo animo sunt, quo tunc Petrus fuit, cùm ferrum pro Christi nomine strinxit. *(Necdum probat aduersarius Augustinum scripsisse Petrum peccati mortalis reum, quem potius laudat, quàm accusat.)* Sed multum interest inter vestram persecutionem, & istorum. *(Qui Circumcellionum furias armis etiam iustis compescebant, & legibus Imperatorum Christianorum coërcebant.)* Vos similes estis seruo Sacerdotis Iudæorum, quia seruientes principibus vestris, aduersus Ecclesiam Catholicam, id est aduersus Christi corpus armamini: isti autem tales sunt, qualis tunc Petrus fuit: qui pro Christi corpore, id est pro Ecclesia etiam corporaliter pugnauit. Sed si ipsis dicitur quod quiescant, sicut Petro tunc dictum est; (*qui non vltra processit,*) quanto magis vobis dicendum est, vt hæretico errore deposito, (*alij legunt furore,*) ad ea membra pertineatis, pro quibus illi sic dimicant. Sed læsi à talibus, etiam nos

A odistis: Et tanquam aures dexteras perdideritis, Christum sedentem ad Patris dexteram, non auditis. Sed quibus loquar? Aut quando eis loquar? Quibus nec horam inuenio, vinum etiam mane ructantibus, siue iam ebrijs, siue adhuc. *Id est vsque mane. Vt Martialis de Acerra.*

Hesterno fætere mero qui credit Acerram
Fallitur, in lucem semper Acerra bibit.

Sed seria iam malo. Eadem secunda parte decreti, causa & quæstione præmissa, sed capite septimo, citatur hæc Ambrosii sententia, in Petri certè fauorem non violenter adducenda. Qui socij non repellit iniuriam, similis est ei qui facit. Prouerbiorum 24. Eripe eum qui ducitur ad mortem. *Et quo violenta turba crudelioribus Circumcellionum furiosorum* B *fustibus & armis accincta Dominum pertrahebat, & raptabat? An non ad mortem, mortem autem crucis? Quid hic ageret fidelis comes & seruus? Iniuriam non repelleret à Domino? Similem se iniuriam inferentibus exhiberet? Cassiodorus insecutus Ambrosium sic in versum psaltis* : Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate. Cùm possis, inquit, obuiare peruersis, si desinas aduersari, consensus erroris est. *Ibidem item cap. 8. citatus Anastasius & Damasus Pontifices; & hic quidem Epistola 3. ad Stephanum cap. 8.* Malorum, inquit, impietati fauet, qui eis obuiare cessat. *Tandem rursum Augustinus ibidem cap. 11. in testem adducitur scribens in Psalm.* S. August. 81. Non sunt immunes à scelere, qui non liberant eos quos possunt à facto liberare. *Tantum igitur abest vt Petrus debuerit ex iusta Domini sui defensio*C*ne culpari, quin potius si à defensione abstinuisset, excors & iners ab omnibus debuerat æstimari.*

Origenes certè, secundùm legem, & potestatem datum Iudæis, Petrum egisse declarat, licet, nondum eâ abrogatâ, per nouam legem publicatam, Euangelij perfectionem in hoc facto non impleuerit. Sic enim tract. 35. in Matth. 26. Vnus, inquit, eorum qui erant cum Iesu, nondum manifestè concipiens apud se Euangelicam patientiam illam traditam sibi à Christo, nec pacem suam dedit discipulis suis per legem de inimicis, extendens manum accepit gladium & percussit seruum principis Sacerdotû. *Chrysostomus item homilia 85. in Matth.* Quisnam, inquit, est vnus iste qui auriculam serui am- D putauit? Petrum certè fuisse Ioannes testatur, cuius ardentissimo animo iure ista res attribuitur, &c. Sed vndenam ibi gladij sunt inuenti? Quamobrem Christus illud permisit? Vt facilius crederent quod traderetur, propterea dixit eis, emat gladium, &c. Sed vndenam ibi gladij sunt inuenti? A cœna & mensa tunc iam exiuerant, vbi propter agnum gladios esse oportuit. Illi verò quoniam audissent venturos aduersus eum aliquos esse, quasi Magistrum defensuri, secum gladios acceperunt. Quæ res discipulorum animus solummodo erat. Propterea Petrus gladio vsus, comminatione & quidem vehementi reprehenditur. Vltus enim seruum magno ardore animi E est; quod tamen non ad sui, sed ad Magistri fecit defensionem. Christus verò nullum detrimentum fieri permisit. Confestim enim illum curauit; & hac magnitudine miraculi, & lenitatem, & potentiam suam ostendit. Tu verò discipuli quoque & amorem pium & humilitatem considera: alterum enim ex diligenti feruore, alterum ex obedientia fecerat. Nam cùm audisset, mitte gladium tuum in vaginam, statim obtemperauit, & nusquam postea istud fecit. Alius autem Euangelista dicit interrogasse discipulos, si gladio

percutiendum erat, non solum prohibuisse, verum etiam percussum sanasse. Sed Petrum acriter, & quidem minando increpat, vt eum & cæteros simul, huiuscemodi defensione deterreat. *Et enarratione breui in caput 26. Matth. in calce tomi 2.* Ioannes, inquit, ait fuisse Petrum: eius namque feruore dignum fuit facinus, &c. Discipulos autem, cùm quosdam aduersus eos venturos audissent, ob idipsum verisimile est nonnullos ex eis secum in auxilium gladios accepisse, tanquam pro Magistro pugnaturos, tantus animus illorum, &c. Ad hęc & magnum discipuli amorem, & mansuetudinem patefecit: Nam alterum quidem ex amoris pietate, alterum verò, gladij videlicet in vaginam conuersionem, ex obedientia fecit. Cuius autem rei gratia dixit: Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt? Quo scilicet discipulorum animos insidiantium supplicio consolaretur. *Theophylactus item citatus in glossa;* Zelo, inquit, discipuli armati sunt. *Et Beda hoc loco:* Duo, inquit, gladij sufficiunt ad testimonium sponte passi Saluatoris: vnus qui & Apostolis audaciam pro Domino certandi, & euersa ictu eius auricula, Domino etiã morituro pietatem, virtutemque doceret inesse medicandi: Alter qui nequaquam vaginâ exemptus ostenderet, eos nec totum quod potuere, pro eius defensione facere permissos, &c. *Et rursum:* Gladium, inquit, iubet sumere, vel non habitum emere, vt sciant legentes, non facultatem resistendi deesse discipulis, sed Magistro amorem potius inesse patiendi.

Ambrosius lib. 10. in Lucam 22. O Domine, inquit, cur emere me iubes gladium, qui ferire me prohibes? Cur habere præcipis quem vetas promi? Nisi fortè vt sit parata defensio, non vltio necessaria; & videar potuisse vindicari, sed noluisse. Lex tamen referire non vetat, & ideo fortasse Petro duos gladios offerenti, sat est, dicis: quasi licuerit vsque ad Euangelium: vt sit in lege æquitatis eruditio, in Euangelio bonitatis perfectio. Multis hoc iniquum videtur, sed non iniquus Dominus, qui cùm posset vlcisci, maluit immolari. Est & gladius spiritalis, vt vendas patrimonium, emas verbum, quo nuda mentis penetralia vestiuntur, &c. Mouet adhuc quòd duos gladios discipuli protulerunt: Num fortè vnum noui, alterum veteris intelligamus testamenti, quibus aduersus diaboli armamur insidias? Denique dicit Dominus, satis est: quasi nihil desit ei quem vtriusque testamenti doctrina munierit, &c. Est etiam gladius passionis, vt exuas corpus, (*hoc est vendas tunicam pelliceam*) & immolatæ carnis exuuijs, ematur tibi sacri corona martyrij: quod est ex benedictionibus Dominicis colligere, qui summam omnium coronarum, si quis persecutionem patiatur pro iustitia, prædicauit. *Et ibid. post multa zelum Petri approbat.* Volenti, inquit, inijcit manus turba, nectuntur vincula. O amentes & perfidi! non sic comprehenditur Sapientia, non sic tenetur iustitia. Nec discipulorum studia defuerunt. Vnde Petrus eruditus in lege, promptus affectu, qui sciret Phineæ reputatum ad iustitiam quòd sacrilegos peremisset, percussit principis seruum. *Deinde exponens mysterium Petri, simul approbat factum. Sed de mysterio inferius.*

Vidimus hactenus Patres omnes feruorem hic Petri certatim collaudantes; vnus Augustinus ab aduersario eligitur, qui nedum venialis, sed & mortalis criminis reum Petrum in abscissione auriculæ Malchi scripsisse refertur, vt solitus à communi Patrũ sensu recedere conuincatur. Sed Deo gratias, quod & in hoc, sicut in cæteris omnibus sanctissimo Doctori imposuisse reuincatur; vbique enim, & quacumque occasione data de hoc argumento scripsit, maxime loco confuso ab aduersario citato contra Faustum, nec libro, nec capite notato, cùm 32. numero libros scripserit aduersus Faustum Manichæum; vel Petrum excusauerit, vel ad summum peccatum veniale in eo arguerit, vel cum Ambrosio Apostolorum principis laudauerit zelum. Libro quidem 3. de consensu Euang. cap. 5. Quod Lucas dixit interrogantibus discipulis, si percuterent in gladio, Dominum respondisse, finite vsque huc; quasi post illam percussionem ita dictum fuerit, vt placuerit ei vsque huc factum, sed amplius fieri noluerit: cùm in verbis quæ Matthæus posuit, intelligatur potius totum factum quo vsus est gladio Petrus, Domino displicuisse. Illud enim verius est, quòd cùm eum interrogassent dicentes, Domine si percutimus in gladio, tunc respondit, finite vsque huc; id est, non vos moueat quod futurum est: permittendi sunt huc vsque progredi: hoc est, vt me apprehendant, & impleantur quæ de me scripta sunt. *Dehinc excusat Petrum ex feruore dilectionis:* Sed inter moras verborum interrogantium Dominum, & illius respondentis, Petrus defensionis auiditate, & maiori pro Domino commotione percussit, &c. Videri autem posset contrarium, si Dominus ex illa responsione, finite vsque huc, prohibuisse lethale vulnus, vsum tamen spontaneum approbasse demonstretur. *Sicut supra alij Patres intellexerunt.* Quomodo autem, inquit, sit intelligendum, finite vsque huc, iam exposui: etsi aliter melius potest, ita fit; dum tamen Euangelistarum veritas constet. S.Aug.

Vbi vides, præter excusationem Petri, in qua longe est à sententia peccati mortalis, eum ab expositione aliorum Patrum non dissentire. Doctor Angelicus Lect. 2. in Io. 18. Ponit, inquit, zelum discipuli in serui percussione, &c. Simon Petrus cæteris discipulis ardentior habens gladium eduxit eum, & percussit Pontificis seruum qui erat inter ministros, & abscidit auriculam eius dexteram. Non ex sua principali intentione, cùm eum intenderet occidere. Sed ictus quem dirigebat ad caput, relapsus est ad aurem. Ideo enim ictum dirigebat ad caput, vt facilius moneat quod faciebat ex zelo Domini sui, 3. Reg. 19. Zelo zelatus sum, &c. Quæritur quòd cùm Dominus dixisset eis, quòd non resisterent malo Matth. 5. Quid est quod Petrus percussit seruum principis? Ad quod dicendum, quod Dominus prohibuit, quod non resisterent alicui ad defendendum seipsos, non autem ad defendendum Dominum. Vel dicendum, quod nondum confirmati erant virtute superueniente ex alto Luc. vlt. Ideo non erant adhuc perfecti, vt omnino malo non resisterent. *Vbi D. Thomas non modo percussionem, sed & occidendi intentionem propter zelum defensionis Domini excusat à graui peccato, & etiam simplici perfectionis defectui imputat, qua carebat nondum accepto Spiritu sancto.*

Sed ad Augustinum redeo. Serm. 124. de temp. venialem satis in hac causa Petri indicat noxam, vbi ait: Erat, inquit, reuera hic Petrus paulo durior & seuerus, sicut austeritatem truncata OB CHRISTI INIVRIAM, serui principis Sacerdotum declarat auricula. *Et tract. 112. in Io. 18. licet factum Petri* Aug.

Petri improbatum dicat à Christo, eum tamen ex defensione Domini sui benignus excusat. Factum, inquit, Petri Dominus improbauit, & progredi vltra prohibuit dicens: mitte gladium, &c. Calicem quem dedit mihi Pater, non vis vt bibam illum? In suo quippe facto ille discipulus MAGISTRVM DEFENDERE VOLVIT, non quod significatum est cogitauit. Et ille igitur ad patientiam commonendus fuerat, & hoc ad intelligentiam conscribendum.

Aug. *Quantum ad locum ex libro 22. contra Faustum cap. 69. Vbi primò Moysem à Fausti calumnia vindicat.* Ex ore, inquit, omnino Dei Moysem seruum eius & amamus, & admiramur, & quantum possumus, imitamur, cùm simus longè illius meritis inferiores, etiam nullo Ægyptio, vel occiso, vel exspoliato, nullo bello gesto, quorum ille aliud futuri indole defensoris, alia imposito imperio Dei fecit. *Capite autem 70. zelum eius, vt Pauli & Petri tantum abest vt reprobet, quin & futuri aliquid magni præsagium existimat.* Vt interim omittam, quod cùm percussisset Ægyptium, quanquam illi Deus non præciperet, in persona tamen prophetica, ad hoc diuinitus fieri permissum est, vt futurum aliquid præsignaret. Vnde nunc non ago, sed omnino tanquam nihil significauerint facta illa discutio: consultâque illâ æternâ lege, reperio non debuisse hominem ab illo, qui nullam ordinatam potestatem gerebat, quamuis iniuriosum & improbum, occidi. Verumtamen animæ virtutis capaces ac fertiles, præmittunt sæpè vitia, quibus hoc ipsum indicent, cui virtuti sint potissimum accommodatæ, si fuerint præceptis excultæ. Sicut enim & agricolæ quam terram viderint, quamuis inutiles, tamen ingentes herbas progignere, frumentis aptam pronuntiant; & vbi fœlicem aspexerint, licet eradicandam sciant, validis vitibus habilem intelligunt: & quem montem oleastris syluescere aspexerint, oleis esse vtilem cultura accedente non dubitant: sic ille animi motus, quo Moyses peregrinum fratrem à ciue improbo iniuriam perpetientem, non obseruato ordine potestatis, multum esse non permisit: non virtutum fructibus inutilis erat, sed adhuc incultus, vitiosa quidem, sed magnæ fertilitatis signa fundebat. Ipse denique per Angelum suum diuinis Moysen vocibus euocauit in Sina, per quem liberaretur ex Ægypto populus Israël: eumque miraculo visionis in rubo flammante, & non ardente, verbis Dominicis ad frugem obedientiæ præparauit. Qui etiã Saulum Ecclesiam persequentẽ, de cælo vocauit, prostrauit, erexit, impleuit: tanquam percussit, amputauit, inseruit, fœcundauit. Illa namque Pauli sæuitia, cùm secundùm æmulationem Paternarum traditionum persequebatur Ecclesiam, putans officium Deo se facere, tanquam syluestre erat vitium, sed magnæ fertilitatis indicium. Hinc erat etiam ILLVD PETRI, CVM EVAGINATO GLADIO VOLENS DEFENDERE DOMINVM, AVREM PERSECVTORIS ABSCIDIT, quod factum Dominus satis minaciter cohibuit dicens, recon de gladium: qui enim gladio vsus fuerit, gladio cadet. Ille autem vtitur gladio, qui nulla superiori ac legitima potestate, vel iubente, vel concedente, in sanguinem alicuius armatur. Nam vtique Dominus iusserat vt ferrum discipuli eius ferrent, sed non iusserat vt ferirent. Quid ergo incongruum, si Petrus post hoc peccatum, (*non dixit mortale, sed maximè veniale, & magnæ virtutis & zeli præsagium.*) factus est Pastor Ecclesiæ, sicut Moyses post percussum Ægyptium factus est rector illius Synagogæ? Vterque enim NON DETESTABILI IMMANITATE, (*non mortali crimine,*) sed emendabili (*veniali,*) animositate, iustitiæ regulam excessit: vterque odio improbitatis alienæ, sed ille fraterno, ISTE DOMINICO, licet adhuc carnali, tamen AMORE PECCAVIT, resecandum hoc vitium, vel eradicandum; sed tamen TAM MAGNVM COR, tanquam terra frugibus, ita ferendis virtutibus excolendum.

B *Quantum ad mysterium præcisæ auriculæ quod supra attigerat Augustinus tract. 112. in Io. 18.* Solus, inquit, hic Euangelista etiam nomen huius serui expressit, sicut Lucas solus, quòd eius auriculam Dominus tetigerit, & sanauit eam. Malchus autem interpretatur regnaturus. Quid ergo auris pro Domino amputata, & à Domino sanata significat, nisi auditum amputatæ vetustatẽ renouatum, vt sit in nouitate spiritus, & non in vetustate litteræ? Roman. 7. Quod cui præstitum fuerit à Christo, quis dubitet regnaturum esse cum Christo? Quòd autem seruus dictus est, & hoc ad illam pertinet vetustatem, quæ in seruitutem generat, quod est Agar. Galat. 4. Sed cùm accessit sanitas, figurata est libertas. *Hieronymus alio sensu scribens in Marc. 14. Per gladium intelligens*

C *verbum.* Prædicatio, inquit, Petri auditum à Iudæis abscidit regni Dei. *Hilarius Canone 32. in Matth. 26.* Ab Apostolo, inquit, seruo principis Sacerdotum auricula desecatur: populo videlicet Sacerdotio seruienti, per Christi discipulum inobediens auditus exciditur, & ad capacitatem veritatis, hoc quod erat inauditus amputatur. *Origenes tract. 35. in Matth. 26.* Sicut dicit Ioannes ei dextram auriculam amputauit, apud quem & nomen serui dicitur, quia Malchus vocabatur. Et forsitan quod agebat Petrus mysterium erat, quoniam Iudaici populi dextra auditio fuerat amputanda, propter malitiam eorum demonstratam in Iesum. Nam & si videntur audire legem modò, cùm sinistro auditu audiunt vmbram traditionis de lege, non veritatem: cùm sint serui sermonis proficientis seruitium Dei, non autem seruientis

D in veritate. Huius sermonis mysterium erat aduersus Christum, aduersarius Christi princeps Sacerdotum Caïphas. Videtur autem mihi, quoniam qui ex gentibus crediderunt, omnes vnus populus constituti in Christo, & per hoc ipsum quod crediderunt in Christum, facti sunt causa vt præcideretur Iudæorum auditio dextra, secundùm quod fuerat prophetatum de eis: graua aures populi huius, & oculos eorum deprime, vt ne videntes videant, & audientes intelligant, & conuertantur, & sanem eos.

E *Elegantius Ambrosius libro 10. in Luc. 22.* Dominus, inquit, vulnera cruenta detersit, mysteria diuina subiecit; vt seruus principis mundi, non naturæ conditione, sed culpæ, sæcularium famulus potestatum, auris suæ vulnus exciperet, quia non audisset verba sapientiæ. Omnis denique qui facit peccatum seruus est peccati. Peccatis, inquit, Esa. 50. vestris venditi estis. Venditio propter peccata nostra, propter bonitatem autem Dei, redemptio peccatorum. Aut si Petrus volens, (*hoc est cum hac intentione præcisa*) percussit aurem, docuit quòd aurem habere in specie non deberent, quam in mysterio non habebant. Sed bonus Dominus & ipsi refundit auditum, secundùm prophetica dicta demonstrans, ipsos, si conuertantur, posse sanari, qui in passione Domini vulnerati sunt, eo quod omne peccatum fidei

Err. Imput. Tert. & Aug. QQQqq

mysterio abluatur. Tollit ergo Petrus aurem. Quare Petrus? Quia ipse est qui accepit claues regni cælorum. Ille enim condemnat qui & absoluit, quoniam idem & ligandi & soluendi adeptus est potestatem. Tollit autem malè audientis, tollit autem gladio spirituali aurem interiorem malè intelligentis. Caueamus ne cui tollatur auricula. Legitur passio Domini, si ad diuinitatem eius referimus infirmitatem corporeæ passionis, exciditur auricula, & exciditur à Petro, qui non passus est Christum Prophetam æstimari, sed Dei filium docuit fideli confessione signari. *Tollat vtinam Dominus, tollat & Petrus gladio spirituali aurem interiorem malè intelligentium Augustin. Qui licet zelum Petri ex amore Domini excusans, in aliquo improbauerit ex lenitatis defectu; laudauit tamen ex amoris affectu: nec vnquam damnauit peccati mortalis, sicut imponitur ei ab aduersario, reatu.*

An prædestinatos ad malum multos scripserit cum Tertulliano Augustinus.

TErtullianus libro tertio, contra Marcionem c. 24. *Agit de magno prædestinationis arcano, paucis quidem verbis sed luculentis:* Quum verò Iacob somniat scalas obfirmatas in terra ad cælum, & Angelos alios ascendentes, & alios descendentes, innixum desuper Dominum, temerè si fortè interpretabimur, scalis his iter ad cælum demonstrari, quò alij perueniant, vnde alij decidant, Domini constitutum esse iudicio. *Quasi diceret, nulla apud Deum iniquitate, quos ab æterno voluit æquus arbiter, incomprehensibili quantumuis nobis, æquo tamen iudicio, nullis præcedentibus hominum meritis alios prædestinatos fuisse vt cum Angelis sanctis, per sequentia gratiam merita & opera bona ad æternam ascenderent gloriam; alij cùm Angelis malis ac reprobis, propter merita mala, tam peccati originalis sine baptismo decedentes infantes, quam adulti propter actualia mortalia peccata, æternam deuoluerentur in pœnam. Quod autem Dei iudicio ad malū culpa, vel simpliciter ad malum quempiam Angelorū vel hominum Deus iudicio suo constituerit destinare, nec Tertullianus, nec August. nec quisquam nisi impius, blasphemus, hæreticus dixit. Ita enim Caluinus in expositione Ecclesiastica ad Rom. 9.* Cæterùm, inquit, indurandi verbum cùm Deo in scripturis tribuitur, non solùm permissionem vt volunt diluti quidam moderatores, sed diuinæ quoq; iræ actionem significat. Nam res omnes externæ quæ ad excæcationem reproborum faciunt, illius iræ sunt instrumenta. Satan autem ipse, qui intus efficaciter agit, ita est eius minister, vt non nisi eius imperio agat. Corruit ergo friuolum istud effugium quod de præscientia Scholastici habēt: neq; enim præuideri ruinam impiorum à Domino Paulus tradidit, sed eius consilio & voluntate ordinari, quemadmodum & Salomon docet, nō modò præcognitum fuisse impiorum interitum, sed impios ipsos fuisse destinatò creatos, vt pereant Prou. 16. 4. *Sed impium est, & contra Scripturæ mentem, ideo creatum esse impium dicere, licet verum sit, seruari impium vsque ad diem iudicij, vt in eo Deus sicut in Pharaone ostendat virtutem suam, id est iustitiā quam sibi vasa preparata in interitum propter demerita sua, thesaurisant in die reuelationis & iusti iudicij Dei. Vnde rursum blasphemat Caluinus ibid. scribens:* Vasa iræ, id est in hoc facta, & formata, vt documenta sint vindictæ, & furoris Dei. *Neque enim Deus*

A *vasa iræ fecit, sed horum vasorum figulus Adam fuit quantum ad originale peccatum, & singuli quod ad peccata actualia pertinet, homines à Deo benefacti, & plerique in aqua baptismi refecti seipsos, ira vasa fecerunt, quasi sic facta præsciuit Deus & destinauit ob meritamala in diem iudicij. Vnde fauebis Pagn. præcitato loco Prou. sic legit.* Omnia operatus est Dominus propter seipsum, & etiam impium, quem adducet ad diem mali. *Syriaca.* Reseruatur, inquit, ad diem mali. *Chaldaica,* omnia opera Domini, pro his qui obediunt: impius autem ad diem mali. *Sept. denique in edit. Venetiana 1609.* Impij autem in die mala peribunt. *Vnde Beda in Rom. 1. Aug. referens scribentem ad Bonif.* Illud, inquit, dici potest, cur omnino creati sunt, quos Deus ita peccatores, vt æterno igne essent damnandi, sine dubitatione præsciuit. Quamuis enim peccata non fecerit, naturas tamen ipsas, quæ per se, ipse sine dubio bonæ sunt, quibus tamen ex arbitrio voluntatis futura essent vitia peccatorum, & in multis talia quibus esset æterna pœna reddenda, quis nisi Deus creauit. Quare? Nisi quia voluit? Cur autē voluerit, ô homo tu quis es qui respondeas Deo? &c. Cæteri homines ad istam societatem (*electorum*) non pertinentes, quorum tamen & animam & corpus Dei bonitas operata est, & quicquid habet ipsa natura præter vitium quod eidem inflixit superbientis voluntatis audacia, propter hoc à Deo præsciente creati sunt, vt in his ostenderet liberum desertoris arbitrium sine sua gratia quid valeret: & in eorum iniustis ac debitis pœnis, vasa misericordiæ quæ non suorum operum meritis, sed gratuitā Dei gratiā sunt ab illa concretione discreta, quid sibi collatum est, addiscerent. *Aug.* B C

Iam ordine videamus nullibi vnquam August. scripsisse aliquos ad malum simpliciter fuisse prædestinatos, sed vbiq; cum de reprobis egit, ad malum pœnæ, siue internecus, siue mortis æternæ, siue ignis & supplicij sempiterni; in quibus omnibus semper supposuit iustum Dei iudicium, meritam originali peccato in infantibus sine baptismo decedentibus, & in adultis, peccatis actualibus, & finali maximè impœnitentia à Deo præscita debitam pœnam. Sic itaque in Ench. ad Laur. cap. 100. vbi de voluntate Dei iustè omnia facientis. Benè, inquit, vtens & malis tanquam summè bonus, ad eorum damnationem quos iustè prædestinauit ad pœnam, & ad eorum salutem quos benignè prædestinauit ad gloriam. D *Aug.*

Et libro 2. de peccatorum mer. cap. 17. Vt innotescat quod latebat, & suaue fiat quod non delectabat, gratiæ Dei est quæ hominum adiuuat voluntates: qua vt non adjuuentur, in ipsis itidem causa est, non in Deo, siue damnandi prædestinati sint propter iniquitatem superbiæ, siue contra ipsam superbiam iudicandi, & erudiendi, si filij sint misericordiæ. *Et libro septimo, in Eptateucum quæstione 59. circa f.* Quòd contra filios Ammon dux quærebatur Iepte, quibus victis liberarentur, qui eo duce aduersus illos bellare cupiebant, quoniam interpretatur Ammon filius populi mei, siue populi mœroris, profectò illi significantur inimici, qui ex ipsa gente perseuerantes in infidelitate prædicti sunt, aut omnino pœnis gehennæ prædestinati, vbi erit fletus & stridor dentium, tanquam populo mœroris. Quanquam populus mœroris, etiam diabolus & Angeli eius, non inconuenienter intelliguntur: siue quia æternam miseriam eis quos decipiunt, acquirunt: siue quia & ipsi æternæ miseriæ deputati sunt. E *Aug.*

Epist. 49. *quæstione* 3. Sicut veritas hortatur homines fieri socios Sanctorum Angelorum, ita seducit impietas ad societatem dæmoniorum, cui præparatur ignis æternus, sicut regnum æternum societati Sanctorum. *Et Epistola* 61. *ad Dulcitium Tribunum.* Sed quoniam Deus occulta fatis dispositione, sed tamen iustâ, nonnullos eorum (*Donatistarum*) pœnis prædestinauit extremis, proculdabiò melius, incomparabili numerositate plurimis ab illa pestifera diuisione, & dispersione redintegratis atque collectis, quidam suis ignibus pereunt, quàm pariter vniuersi sempiternis ignibus gehennarum, merito sacrilegæ dissensionis ardescunt. *Et Epistola* 251. *ad Ceretium Episcopum* (?) *in Supplement. parte prima.* Quid vlterius loquar de perditis vaniloquis, & mentis seductoribus primum fox, (*de Priscillianistis agebat*) damnandæ cæterorum quos sibi ad interitum prædestinatos æternum consociare potuerunt. *Tractat.* 43. *in Io.* Morti, inquit, sempiternæ prædestinati. *Tract.* 14 *in Io.* Populus preparatus ad iram Dei, damnandus cum diabolo. *Tractat* 48. *in Io.* Ad sempiternum interitum prædestinatos, &c. Nisi ad interitum prædestinatos. *Tract.* 95. *in Io.* Mundus iudicio ignis æterni irreuocabiliter destinatus. *Tract.* 107. Traditor Christi perditioni prędestinatus. *Trac.* 110. *in Io.* Neque quò sint prædestinati (*reprob.*) ignorat, &c. Est mundus damnationi prędestinatus. *Trac.* 111. Ille damnationi prędestinatus meritò non cognouit. *Libro* 15. *de Ciu. capite primo.*

Appellamus ciuitates duas, hoc est duas societates hominum: quarum est vna quæ prædestinata est in æternum regnare cum Deo, altera æternum supplicium subire cum diabolo. *Et* 21. *de Ciuit. cap.* 24. Si de aliquibus ita Ecclesia certa esset, vt qui sunt illi etiam nosset, qui licet adhuc in hac vita sint constituti, tamen prædestinati sunt in æternum ignem ire cum diabolo, tam pro eis non oraret quàm nec pro ipso. *Et lib.* 22. *capite* 24. *circa f.* Quid dabit eis quos prædestinauit ad vitam, qui hæc dedit etiam eis, quos prædestinauit ad mortem. *Et in supplement. parte secunda libro* 5. *operis perfecti contra Iulian. sect.* 64. Quid illod est quod in his sinistræ partis hœdis in Dei præscientia quæ falli non potest, igni perpetuo destinatis, multi sunt, qui lauacro regenerationis abluti, postea vel apostasiâ pereunt, vel tam facinorosè flagitioseque viuunt, vt eidem sinistræ sine dubio deputentur, nec rapiuntur sicut quidam, ne malitia mutet intellectum eorum. Neque vi hoc eis Deus tam magnum beneficium non conferat, fatali necessitate prohibetur, neque vt alijs conferat, personarum acceptione inducitur. *Videndus item libro quarto de anima & eius origine capite* 11. *Tandem ter idipsum inculcat libro de dono perseuerantiæ capite* 22. Si qui nondum vocati sunt quos gratia suâ prædestinauit eligendos, accipient eandem gratiam, qua electi velint esse, & sint. Si qui autem obediunt, sed in regnum eius & gloriam prædestinati non sunt; temporales sunt, nec vsque in finem in eadem obedientia permanebunt.

Neque verò solus Augustinus prædestinationis nomen etiam reprobis applicauit. Isidorus enim libro secundo sententiarum capite sexto. Gemina, inquit, prædestinatio est, siue electorum ad requiem, siue reproborum ad mortem. *Adrianus item Papa Epistol.* 97. *ad Episcopos Hispaniæ, ex sermone sancti Fulgentij & testimonio Apostoli Iudæ, idipsum confirmat;*

Propter quod, inquit, beatus Apostolus Iudas quosdam prædestinatos dicit in iudicium, his verbis versu tertio. Subintroierunt enim quidam homines impij, qui olim præscripti & prædestinati erant in hoc iudicium Dei nostri. Vigilanter autem in doctrina Spiritus sanctus prædestinatos impios non dicit ad peccatum, sed ad iudicium. Id est non ad impietatem, sed ad punitionem. Non enim prædestinati sunt ad hoc, quod vitio suo impietates amittunt, sed ad illud quod iudicio equitatis diuinæ recipiunt. *Fulgentius autem nobler libro de duplici prædestinatione Dei, vna bonorum ad gloriam, altera malorum ad pœnam, per omnia tuetur Augustinum, & capite tertio, sic Monimo respondet, qui scripserat sibi legisse quod Augustinus scripserat libro de perfectione iustitiæ in quo cum promisisset locum Psalm.* 13. Non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. Sine aliqua, inquit, nebula, sine aliqua dubitatione expressit interpres ipse verissimus genus tale hominum, illud prædestinatum vtique in interitum. *Cui respondet Fulgentius*, Ipse, inquit, docens aiebam, ad pœnam debitam, non ad malum faciendum, posse dici aliam prædestinationem.

Et capite quinto. Nihil, inquit, aliud accipiendum existimo in illo sancti Augustini sermone quo ad interitum quosdam prædestinatos firmat, nisi ad interitum supplicij, non delicti. Neque ad malum quod iniustè admittunt, sed ad cruciatum, quem iustissimè patientur. Nec ad peccatum, quo primæ resurrectionis (*baptismi*) beneficium, aut non accipiunt, aut amittunt: sed ad tormentum quod illis propria iniquitas malè parit, & æquitas diuina bene retribuit, &c. *Et capite sexto.* Quod ergo ante gehennam mali pereunt, non est diuini operis, sed humani. Quod autem in gehenna perituri sunt, hoc facit Dei æquitas, cui nulla placet peccantis iniquitas, &c. Sicut ergo peccatum in eo non est, ita peccatum ex eo non est. Quod autem ex eo non est, opus eius vtique non est. Quod autem nunquam est in opere eius, nunquam fuit in prędestinatione eius. *Et capite septimo.* Non ergo prædestinati sunt mali ad hoc, quod malè operantur à concupiscentia sua abstracti & illecti; sed ad hoc quod iustè patiuntur inuiti. Prædestinationis enim nomine, non aliqua voluntatis humanæ coactiua necessitas exprimitur, sed misericors & iusta futuri operis diuini sempiterna dispositio prædicatur. Deo autem misericordiam & iudicium cantat Ecclesia; cuius hoc opus est in homine, vt occulto voluntatis suæ, non tamen iniusto consilio, aut gratuitam misericordiam prærogent misero, aut debitam iustitiam rependat iniusto. Imò aut misericorditer debitori donet, quod si vellet iustè posset exigere: aut iustè cum vsuris quod suum est exigat, & iniquo debitori quod debetur iniquitatibus reddat. Ac sic, aut istum prorsus indignum misericordia præueniat, aut illum ira dignum inueniat.

Et cap. 13. Quia Deus nulla necessitate compellitur vt aliquid nolens promittat: nullius vtique aduersitatis impeditur obstaculo, quo id quod promisit, aut minus quàm vult, aut tardius faciat. Proinde potuit sicut voluit prædestinare, quosdam ad gloriam, quosdam ad pœnam; sed quos prædestinauit ad gloriam, prædestinauit ad iustitiam: quos autem prædestinauit ad pœnam, non prædestinauit ad culpam. Posset enim peccatum aliquod ex prædestinatione Dei esse, si posset

aliquis hominum iustè peccare. Nullus autem hominum iustè peccat, quamuis eum iustè Deus peccare permittat. Iustè enim deseritur à Deo, qui deserit Deum. Et quia homo deserens Deum peccat; deserens peccatorem Deus iustitiam seruat. Quid autem magis iustum, quàm vt ille qui desiderio peccandi iam peccat, pro eo quod desiderans peccare ipse sibi noxius efficitur, semetipsum peccato suo lædere permittat? In sanctis igitur coronat Deus iustitiam, quam eis gratis ipse tribuit, gratis seruauit, gratisque perfecit: iniquos autem condemnabit pro impietate vel iniustitia, quam in eis ipse non fecit. In illis enim opera sua glorificat, in istis autem opera non sua condemnat. Hoc itaque prędestinauit Deus quod erat ipse facturus, aut quod fuerat largiturus. Illud vero nullatenus prædestinauit, quod siue per gratiam, siue per iustitiam, facturus ipse non fuit.

Et capite 19. Proinde quia initium malæ voluntatis superbia est, quæ ex Deo non est, perspicuè claret non ex Deo esse hominibus interitum malæ operationis, sed à iusto iudice retribui malis interitum vltionis. Mala quippe voluntas non pertinet ad optimum Creatorem: iusta verò iniusti Angeli hominisque damnatio pertinet ad æquissimum cognitorem. Ad voluntatem igitur malam Deus hominem non prædestinauit, quia homini eam daturus ipse non fuit. Quomodo enim Deus hominem quem ad imaginem suam fecit, prædestinaret ad malam voluntatem quam ipse non fecit? Itaque peccare in hoc homo cœpit, in quo à Deo discessit. Scriptum est enim Ecclesiast. 10. Quia initium superbiæ apostatare à Deo.

Et capite 21. Si cùm à Deo fieret homo, sic erat in præsenti opere Dei bonus, vt in prædestinatione eius esset malus: proculdubio Dei opere malus futurus erat, à quo ad peccandum prædestinatus fiebat. Vbi statim illa, consequetur absurditas, vt dicatur quia Deus de quo Propheta dicit, qui fecit quæ futura sunt, in se habuit, quod absit, iniquitatis originem, si hominem à se factum ipse prædestinauit peccatorem. Predestinatio enim eius, præparatio est operum eius. Et sicut competit Deo bono, vt causa sit totius operis boni: sic incongruum est, vt in ipso putetur causa cuiuslibet operis mali. *Et capite 22. longe aliam ponit causam prædestinationis electorum ad gloriam, & reproborum ad pœnam.* Hæc est in sanctis causa prædestinationis diuinę, præparatio scilicet iustificationis & adoptionis indebitæ, quam quia non merebatur voluntas hominis mala, non est eius causa, nisi sola Dei voluntas bona. In his autem qui putantur prædestinati, non ad luenda supplicia, (*quæ etiam voluntas Dei bona est, quia iusta,*) sed ad perpetranda peccata, cùm causa ipsius prędestinationis quæritur, non inuenio (*ex parte Dei, qui non volens iniquitatem Deus est*) quid respondere possit, quisquis hanc asserere meditatur. Numquid enim sicut rectè dicimus ad hoc prædestinatos sanctos, vt Deo in eis misericorditer operante, ex malis fierent boni, & ex impijs iusti? Quod cùm dicimus, ad Dei gloriam dicimus: numquid sic rectè dicere poterimus, ad hoc prædestinatos iniquos, vt Deo in eis etsi non misericorditer, saltem iustè operante, ex bonis fierent mali, aut ex iustis fierent, impij? Absit hoc à nobis, atque ab omnibus Christianis, vt causam cuiuslibet peccati, quisquam deputare diuinæ

A audeat æquitati: cùm nec malitiæ, nec impietatis cuiusquam causa esse possit, nisi in eo qui malus atque impius fuerit. Vt ergo ex malis fiant homines boni, & ex impijs iusti, laudanda est Dei misericordia: vt autem ex bonis fiant homines mali, aut ex iustis iniqui, si diuinæ prædestinationis asseritur causa, erit, quod absit, vituperanda iustitia. Quinimo nec iustitia iustè dicetur, si puniendum reum non inuenisse, sed fecisse dicatur. Maior verò erit iniustitia si lapso Deus retribuit pœnam, quem stantem prædestinasse dicitur ad ruinam.

Tandem prædestinationem reproborum qua ad pœnam, licet voluntatem Dei iuste punire volentem re-
B *ctissimè asserat, peccatum tamen cuius solius causa prædestinantur ad pœnam, exertè cum Augustino docet non prædestinatum esse à Deo, sed tantummodo præscitum. Ibidem capite* 24. Ostensurus itaque Deus quid reddendum præsciuerit, & quid donandum: prædestinauit illos ad supplicium, quos à se præsciuit voluntatis malæ vitio discessuros: & prędestinauit ad regnum, quos ad se præsciuit misericordiæ præuenientis auxilio redituros, & in se misericordiæ subsequentis auxilio esse mansuros. In istis misericordiam custodiens, in illis iustitiam tenens: istis quod promisit piè tribuens;
C illis nihilominus quod prædixit iustè retribuens. Sic autem Deus non omnia promisit quæ prædixit, quamuis prædixerit omnia quę promisit: sicut non omnia prædestinauit quæ præsciuit, quamuis omnia prædestinata præsciuerit. Præsciuit enim voluntates hominum bonas & malas: prędestinauit autem non malas, sed solas bonas. Et licet in eius prędestinatione non fuerit, vt malitiam voluntati humanæ dedisset; fuit tamen in eius prędestinatione, quid humanæ voluntatis malitiæ reddidisset. Propter hoc, quia sicut Psalmista testatur, misericors est Dominus & iustus; prędestinauit iustos ad gloriam, iniquos ad pœnam. Iustificandis ergo atque glorificandis prædestinatum misericordiæ suæ opus prędixit pariter & promisit: Iniquis autem prędestinatum iu-
D stitię suę opus prædixit tantummodo, non promisit. *Quia vt subijcit capite sequenti:* Iustificatio & glorificatio quę non est homini ex homine, sed ex Deo, quia multum sanctis fuerat profutura, ideo prędicta est, & promissa: punitio verò quę in ęternum fuit impijs obfutura (*ex ipsis sponte peccantibus*) prædicta est tantummodo, non promissa. *Deus enim læta & prospera non infœlicia & tristia promittit, sed prædicit, præscit, & comminatur.*

Vnum est, quo aduersarius sanam S. P. Augustini doctrinam impetit, & Caluiniana hæresi causam tribuisse suggillat, quòd videlicet, Deus qui prædestinauit ad pœnam, hominum voluntates impellere videatur
E *ad culpam, sicut quos prædestinauit ad gloriam, impellit & mouet ad gratiam, & virtutum ad beatitudinem dirigentium operationem. Ita enim Caluinus:* Modum, inquit, exprimit scriptura, cùm vno in loco recitat Deum populo iratum cor Dauidis incitasse, vt populum numeraret; in altero Satanam facit eius instigationis authorem. Vnde intelligimus Satanam iræ Dei flabellum esse, vt corda hominum quocumque voluerit, Deus impellat, &c. Nec verò ideo tantùm iræ Dei minister Satan quod animos ad malas cupiditates sollicitet, sed quia efficaciter trahat, &c. Hinc certè iam colligere promptum est, quàm inane & fluxum sit illud diuinæ iustitiæ patrocinium, quia mala

sunt non eius voluntate, sed permissu dumtaxat fieri. Equidem quatenus mala sunt, quæ malo animo perpetrant homines, Deo minimè placere fateor. Sed quòd otiosum ea permittere fingunt, quæ scriptura non tantù eo volente, sed authore fieri pronuntiat, nimis friuolum est effugiū. Dedit hoc interdum Augustinus receptę loquēdi consuetudini. Sed cum pressius insistit, & magis exactè rē examinat, nullo modo patitur in locum actionis permissionem substitui. *Sed Caluinum & sequaces eius Deum facientes autherem peccati, sic Tridentina Synodus anathemate percussit sessione sexta, Canone 6.* Si quis dixerit non esse in potestatē hominis vias suas malas facere, sed mala opera ita vt bona Deum operari, non permissiuè solùm, sed etiam propriè, & per se: adeo vt sit proprium eius opus, non minus proditio Iudę, quàm vocatio Pauli, anathema sit.

S.Aug. *A quo tantùm abest Augustinus, vt hoc loco Concilij citetur in margine libro primo ad Bonifacium contra duas Epistol. Pelagianorum capite tertio.* Non itaque, inquit, sicot dicunt nos quidam dicere, & iste (*Iulianus*) audet insuper scribere, omnes in peccatum veluti inuiti carnis suæ necessitate coguntur: sed si iam in ea ætate sunt, vt propriæ mentis vtantur arbitrio, & in peccato sua voluntate retinentur, & à peccato in peccatum sua voluntate præcipitantur. Neque enim agit in eis etiam qui suadet & decipit, nisi vt peccatum voluntate committant, vel ignorantiā veritatis, vel delectatione iniquitatis, vel vtroque malo & cæcitatis, & infirmitatis. Sed hæc voluntas quę libera est in malis, quia delectatur malis, ideo libera in bonis non est, quia liberata non est. Nec potest homo boni aliquid velle, nisi adiuuetur ab eo qui malum noo potest velle; hoc est gratia Dei per Iesum Christum.

Citat etiam Prosperum sentent. 14. ad cap. Gallorum, & Respons. ad 10. obiect. Vincent. Augustinus autem libro de done perseuerant. capite sexto. Nihil, S.Aug inquit, fit, nisi quod aut ipse Deus facit, aut fieri permittit. *Licet ergo Deus hominem peccare nolit, sustinet tamen eum liberè peccare permittit, & propeccato prascito prædestinatum ad pœnam iustus vindex punit. Hinc Augustinus in Psal. 110.* Magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates eius. Per quas, inquit, nullum confitentem deserit misericordia, nullios est iniquitas impunita, quando flagellat etiam omnem filium quem recipit. Sed si iustus vix saluabitur, peccator & impius vbi parebunt? Eligat sibi bomo quodlibet. Non sic constituta sunt opera Domini, vt creatura in arbitrio libero constituta, creatoris superet voluntatem, etiamsi contra eius faciat voluntatem. Non vult Deos vt pecces, nam prohibet: tamen si peccaueris, non putes hominem fecisse quod voluit, & Deo accidisse quod noluit. Sicut enim vult vt homo non peccet, ita vult peccanti parcere, vt reuertatur, vt viuat: ita vult postremo in peccato perseuerantem punire, vt iustitiæ potentiam contumax non euadat. Ita qoicquid elegeris, omnipotenti non deerit vnde suam de te compleat voluntatem. Magna enim opera Domini exquisita in omnes voluntates eius.

Sed quomodo absque sue bonitatis & iustitia detrimento fieri potest, vt secundum Augustinum Deus agat in cordibus hominum etiam voluntates eorum? Ita enim libro de correptione & gratia capite 14. quod retexuit libro de prædestinat. sanct. capite 16. Non Aug. est, inquit, dubitandum, voluntati Dei (*scilicet*

Err. Imput. Tert. & Aug.

A *absoluta & æterno decreto*) qui in cælo & in terra, omnia quęcomque voluit fecit, & qui etiam illa quæ futura sunt fecit; humanas volnntates non posse resistere, qoo mious faciat ipse quod vult, quandoquidem de ipsis hominum voluntatibus quod vult facit. Nisi fortè vt ex multis aliqua commemorem, quando Deus voluit Saüli regnum dare, sic erat in potestate Isrāelitarum subdere se memorato viro, siue non sobdere, quod vtique in eorum erat positum voluntate, vt etiam Deo valerent resistere. Qui tamen hoc non fecit, nisi per ipsorum hominum voluntates, sine dubio habens humanorum cordium qoo placeret inclinandorum omnipotentissimam potestatem, &c.

B 1. Reg. 10. Abierunt potentes quorum tetigit Deus corda cum Saüle, & 1. Paral. 12. Spiritus Domini induit Abisaï principem inter triginta & dixit, tui sumus Dauid.

Ita & libro de prædestinat. sanctorum capite 16. Est, inquit, in malorum potestate peccare; vt aotem peccando hoc vel illud illā malitiā faciant, non est in eorum potestate, sed Dei diuidentis tenebras, & ordinantis eas, vt hinc etiam qood faciunt contra voluntatem Dei, non impleatur nisi voluntas Dei, &c. *Deinde subijcit ex Actis Apostolorum:* Conuenerunt in veritate in ciuitate ista aduersus sanctum puerum tuum Iesum quem vnxisti, Herodes & Pilatus & populus Israēl, facere

C quanta manus tua, & consilium prædestinauit fieri, &c. *Et ibidem capite 20.* Hoc donum cælestia gratiæ in illam purpurariam descenderat; cui sicut scriptura dicit in Actibus Apostolorum cap. 16. Deus aperuerat sensum eius, & intendebat in ea quæ à Paulo dicebantur: sic enim vocabatur vt crederet. Agit quippe Deus quod vult in cordibus hominum, vel adiuuando, vel iudicando, vt etiam per ens impleatur quod manus eius & consilium prædestinauit fieri. Frustra itaque etiam illud quod Regnorum & Paralipomenon scriptora teste probauimus, cùm Deus vult fieri quod non nisi volentibus hominibus oportet fieri, in-

D clinari eorum corda vt hoc velint, eo scilicet inclinante qui in nobis mirabili modo, & ineffabili operatur & velle, ad causam de qua differimus non pertinere dixerunt, &c. Ac per hoc existimant ad regna terrena facienda, (*& vt alibi dixit, ad bella gerenda*) Deum inclinare: ad regnum verò cæleste obtinendum Deum non inclinare quorum voluerit voluntates? Sed poto propter regnum cælorum, non propter regnum terrenum esse dictum: inclina cor meum in testimonia tua.

Sed maior difficultas est circa reproborum corda quomodo Deus in eis operetur. Nam libro de gratia & lib. arbitr. capite 20. Satis me disputasse arbitror ad- S. Aug.

E uersus eos qoi gratiam Dei vehementer oppugnant, qua humana voluntas non tollitur, sed ex mala mutatur in bonam, & cùm bona fuerit adiuuatur; & sic disputasse, vt non magis ego quam diuina ipsa scriptura vobiscom locuta sit euidentissimis testimonijs veritatis: quæ scriptura diuina si diligenter inspiciatur, ostendit non solùm bonas hominum voluntates quas ipse facit ex malis, & à se factas bonas in actus bonos, & in æternam dirigit vitam: verum etiam illas quę conseruant sæculi creaturam, ita esse in Dei potestate, vt eas quò voluerit, quando voluerit faciat inclinari, vel ad beneficia quibusdam præstanda vel ad pœnas quibusdam ingerendas, sicut ipse iudicat occultissimo quidem iudicio, sed sine dubita-

QQQqq iij

tione iustissimo. *Subdit exemplum indurationis Pharaonis, Semei, maledicentis Dauid.* Non, inquit, iubendo dixit, vbi obedientia laudaretur, sed quod eius voluntatem proprio vitio suo malam, in hoc peccatum iudicio suo iusto & occulto inclinauit, &c. Vt cor eius malum miserit, vel dimiserit ve videat, inquit, Dominus humilitatem meã, & retribuat mihi bona pro maledictu eius in die isto. Ecce quomodo probatur Deum vti etiam cordibus malorum, ad laudem atque adiomentum bonorum. Sic vsus est Iuda tradente Christum: sic vsus est Iudæis crucifigentibus Christum: Et quanta inde bona præstitit populis credituris, qui & ipso diabolo vtitur pessimo, sed optime ad exercendam & probandam fidem & pietatem bonorum, non sibi qui omnia scit antequam fiant, sed nobis quibus erat necessarium, vt eo modo ageretur nobiscum.

S. Aug. *Multa profert exempla a capite sequenti de Roboam à quo auersa est plebs ad Ieroboam 3 Regum 12.* Quoniam erat conuersio à Domino; vt statueret verbum suum quod locutus est in manu Ahiæ Silonitæ de Ieroboam. Sic 2. Paral 12. suscitauit Dominus spiritum super Ioram, spiritum Philistijm & Arabum, &c. Sic 4. Regum 14. Non audiuit Amasias (*scilicet vt non pugnaret cum Ioa Rege Israël*) quoniam à Deo erat vt traderetur in manus eius. Sic Hester 15. Conuertit Deus & transtulit indignationem eius in lenitatem. *Assueri scilicet de quo immediate scripserat*: Et intuitus est eam tanquam taurus impetu indignationis suæ, & timuit Regina, &c. *Item Prou. 21.* Sicut impetus aquæ, sic cor Regis in manu Dei, quocumque voluerit, declinabit illud, & in Psalmo 104. legitur dictum de Ægyptijs quid eis fecerit Deus: & conuertit cor eorum, vt odirent populum eius & dolum facerent in seruos eius. Roman. 1. Tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam, &c. Tradidit illos Deus in passiones ignominiæ, &c. sicut non probauerunt Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobam mentem, vt faciant quę non conueniunt. 2. Thessal. 2. Pro eo quod dilectionem veritatis non receperunt vt salui fierent, ideo mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio, vt iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed consenserunt falsitati. *Præmiserat & Ezech. 14.* Propheta si errauerit & locutus fuerit, Ego Dominus seduxi Prophetam illum; & extendam manum meam super eum, & exterminabo eum

S. August. de medio populi mei Israël. *Quibus omnibus sententijs præscripserat initio capitis 21.* Quis non ista Iudicia diuina contremiscat, quibus agit Deus in cordibus etiam malorum hominum quicquid vult, reddens eis tamen secundum merita eorum? *Non quod vt sæpissime dixit seducat, induret, agat in malum; sed quod iustè ob præcedentia peccata permittat eos vel à diabolo, vel à propria voluntate, hac tate, concupiscentia seduci. Et cum permittit id fieri subtrahendo gratiam, non impertiendo malitiam, nec nisi volens, & iustè volens id permittat, & indurare dicitur, & seducere, & tradere, cum sinit hæc fieri.*

Vnde cum Ecclesia fateretur, Deus cuius prouidentia in sui dispositione non fallitur, & quem nullum latet secretum: *Videns & sciens ab æterno dispositionem liberam voluntatis humanæ, ad hoc vel illud peccatum determinandam proprio arbitrio, decernit talis dispositione vti, ad suam & electorum gloriam, ad ò præcise, vt quanquam liberè sine vlla necessitate & coactione res ab agentibus liberis fiant; videantur scri-*

A *ptura loquendi modo, Deo ipso præcipiente quasi ministris iustitia sua obedientissimis euenire. Cum porro nihil nisi eo volente & ordinante fiat, & Deus quantumlibet malas dæmonum & hominum voluntates & intentiones bene ordinet, & in optimum finem siue misericordiæ, siue iustitiæ suæ manifestationem, & ordinatè, sit agere, hoc sensu eodem capite 21 prætitato dixit:*

Aug. Agit omnipotens in cordibus hominum etiam motum voluntatis eorum, (*in quantum eam actus est Physicus, bonus est, nec sine Deo commouente effici potest: In quantum defectus est, & deuiatio à recta regula, ab ipsa rectitudine, iustitia, ratione, esse non potest.*) Vt per eos agat, quod per eos agere ipse voluerit, qui omnino iniustè aliquid velle non nouit.

B Aug. *Et concludit ibidem*: His & talibus testimonijs diuinarum eloquiorum quæ omnia commemorare nimis longum est, satis quantum existimo manifestatur operari Deum in cordibus hominum ad inclinandas eorum voluntates quocumque voluerit, siue ad bona (*efficiendo*) pro sua misericordia, siue ad mala (*deserendo & dimittendo suis desiderijs*) pro meritis eorum, iudicio vtique suo, aliquando aperto, aliquando occulto, semper autem iusto. Fixum enim debet esse & immobile in corde vestro, quia non est iniquitas apud Deum. Ac per hoc, quando legitis in literis veritatis, à Deo seduci homines, aut obtundi, vel obdurari corda eorum, nolite dubitare præcessisse mala merita eorum, vt iustè ista paterentur:

C (*Deo non agente quidem sed deserente*) ne incurratis in illud prouerbium Prou. 19. Insipientia viri violat vias eius, Deum autem (*quasi authorem peccati*) causatur in corde suo. Gratia verò (*qua corda mouentur in bonum*) non secundum merita hominum datur, alioquin gratia iam non est gratia: quia ideo gratia dicitur, quia gratis datur. Si autem potens est, siue per Angelos vel bonos vel malos, siue quocumque alio modo operari etiam in cordibus malorum pro meritis eorum, (*per malos quidem tentare permittendo, per bonos adiuuare cessando*) quorum malitiam non ipse fecit, sed aut originaliter tracta est ab ipso Adam, aut creuit per propriam voluntatem; quid mirum est, si per Spiritum sanctum operatur in cordibus

D electorum suorum bona, qui operatus est vt ipsa corda essent ex malis bona?

Diuus Thomas in secundum sent. distinct. 27. q. 2. art 2. ad 1. pulchrè distinguit opera in quibus Deus agit: Deus, inquit, dicitur Author & causa bonarum operationum, non solùm quantum ad essentiam actus, sed etiam quantum ad perfectionem, secundùm quam bona dicuntur, vtrumque enim agenti influit, & vt agat, & vt benè agat: sed in malis actionibus, quamuis sit causa earum, quantum ad efficaciam, non tamen est causa quantum ad defectum: & ideo absolutè dicendus est causa bonorum operum, non autem peccatorum. *Et in*

E *cap. nono ad Roman.* In hoc ipsum excitaui te: quia videlicet tanquam iudex iustus vtitur ministerio diaboli ad puniendum excæcationis pœna ipsos reprobos iuxta illud Ps. 77. Immissiones per Angelos malos. *Ita Aug. 1. de Ciuitate Dei capite 19. Chrysostom. homil 67. in Ioan. & homil 8 supra secundam Epistolam ad Corinth. Or genes homil. secunda in libr. Iudic. Gregor. libro 22. Moral. capite 21. & 13. in verba Iob 34. inducet noctem & conterentur, & homil. 11. in Ezechiel. & Damasc. libro quarto fidei Orthodoxæ cap. 20. Tertio dicitur peccatores indurare, & excæcare posit, quia videlicet eorum voluntates ad*

malam inclinat occasionaliter, proponendo aliqua ipsis peccatoribus interius & exterius, quæ secundùm se sunt inductiua ad bonum, peccatores tamen sua malitia in malum proprium ea conuertunt; iuxta quem modum ipse Dominus loquens ad filios Israel ait. Roman. 11. Deuter 32. ego ad æmulationem vos adducam in non gentem, in gentem insipientem, in iram vos mittam. Quod occasionaliter accipiendum est. Nam ex misericordia gentibus collata, quæ secundùm se erat inductiua ad bonum, occasionem Iudæi ceperunt inuidiæ, Vt ait Aluarez libro tertio, de auxilijs disputat. 14 circa f. Vbi & refert D. Thomam parte 2. quæstione 109. a. 9. in corp. vbi ait: Nulla res creata potest in quemcumque actum prodire, nisi virtute motionis diuinæ.

Idem diuus Thomas lect. 3. in Roman. nono, iuxta Aristotelem. Cùm, inquit, homo habeat potentiam ad opposita, puta ad sedendum, vel non sedendum, oportet quod reducatur in actum per aliquid aliud. Reducitur autem in actum alterius horum per consilium, ex quo vnum oppositorum præeligit alteri. Sed cum iterum homo habeat potentiam consiliandi, vel non consiliandi, oportebit esse aliquid per quod reducatur in actum consilij. Et cùm in hoc non sit procedere in infinitum, oportet esse aliquod principium extrinsecum superius homine, quod ipsum moueat ad consiliandum. Et hoc non est aliud quam Deus, &c.

De Pharaone autem: In hoc ipsum seruaui te: id est dignus eras mori propter mala quæ feceras: sed tamen non statim tibi mortem indixi, sed seruaui te in vita, eo fine quo sequitur, vt scilicet ostendam in te fortitudinem meam. Et in hoc etiam sensu potest legi, excitaui te: id est cum apud me pro meritis tuis mortuus esses, concessi tibi vitam quasi te excitarem, &c. Alio modo potest intelligi, excitaui te in peccatum, vt deterior fias. Quod quidem non est intelligendum hoc modo quod Deus in homine causet malitiam; sed est intelligendum permissiuè: quia scilicet ex iusto suo iudicio permittit aliquos ruere in peccatum, propter præcedentes iniquitates, sicut supra primò dictum est, tradidit eos Deus in reprobum sensum. Sed aliquid amplius videtur mihi in hoc esse intelligendum, quia videlicet instinctu quodam interiori mouentur homines à Deo ad bonum & ad malum (*quod probat ex Augustino supra*) vnde & Deus dicitur sæpius suscitare aliquos ad bonum secundùm illud Dan. 13. suscitauit Deus spiritum pueri iunioris, dicitur etiam suscitare aliquos ad malum faciendum secundum Esa. 13. Suscitabo Medos qui sagittis paruulos interficiant. Aliter tamen ad bona, aliter ad mala. Nam ad bona inclinat hominum voluntates directè & per se tanquam actor bonorum: ad malum autem dicitur inclinare vel suscitare homines occasionaliter, in quantum scilicet Deus homini aliquid proponit vt supra vidimus Iob. 14. Dedit ei Deus locum pœnitentiæ, & ille abutitur eo in superbia. Et similiter Deus, quantum est de se instigat hominem ad bonum. Puta Regem ad defendendum iura regni sui, vel ad puniendum rebelles: sed hoc instinctu bono abutitur malus homo secundùm malitiam cordis sui. Et hoc patet Esa. 10. Vbi dicitur de Assur: ad gentem fallacem mittam eum, contra populum furoris mei: mandabo illi vt auferat spolia, & post: ipse autem non sic arbitrabitur: & cor eius non ita æstimabit, sed ad conterendum erit cor eius. Et hoc modo circa Pharaonem accidit, qui cùm à Deo excitaretur ad regni sui tutelam, abusus est hac excitatione in crudelitatem. Secundò oportet considerare quo fine Deus ista partim faciat, & partim permittat. Est enim considerandum, quod Deus operatur in creaturis, ad suam manifestationem, &c. Vnde & huiusmodi excitatio in hoc ipsum ordinatur, vt ostendam in te virtutem meam, quantum ad præsentes quidem Exo. 14. Viderunt filij Israel manum magnam quam exercuerat Dominus contra Ægyptios. Et quantum ad absentes: vt annuntietur nomen meum in vniuersa terra, &c. Posui te, id est ordinaui malitiam tuam ad gloriam meam. Deus enim malitiam ordinat, sed non causat,

B &c. Vnde non dicitur indurare quasi immittendo malitiam, sed non apponendo gratiam.

Quod ab Augustino depromψsit: quilib. de gratia & libero arbitrio capite 23. Quando, inquit, audistis dicentem Dominum Ezech. 14. Ego Dominus seduxi Prophetam illum: & quod ait Apostolus Roman. 9. Cuius vult miseretur, & quem vult obdurat: in eo quem seduci permittit vel obdurari, mala eius merita credite: in eo verò cuius miseretur, gratiam Dei non reddentis mala pro malis, fideliter & indubitanter agnoscite. Nec ideo auferatis à Pharaone liberum arbitrium, quia multis locis dicit Deus, ego indurauiPharaonem, vel indurabo cor Pharaonis. Non enim propterea ipse Pharao non indurauit cor suum. Nam & hoc de illo legitur quando ablata est ab Ægyptijs cynomia, dicente scriptura: & ingrauauit Pharao cor suum, & in isto tempore, & noluit dimittere populum. Ac per hoc & Deus indurauit per iustum iudicium, & ipse Pharao per liberum arbitrium. (*Deus interius non emolliendo, iustè deserendo, ob peccata, exterius solum prodigijs terrende, sed interius indebita gratia efficaci non flectendo, & in sua duritie derelinquende: Pharao autem liberè in sua duritie & tyrannide perseuerando.*) Certi ergo estote, quia non erit inanis labor vester, si in bono proposito proficientes (*scribit hunc librum Valentino & eius Monachis Adrumetinis, inter quos erat contentio de gratia qua putabant negari liberum arbitrium, eamque putabant secùndum merita dari*) perseuerauerit is vsque in finem. Deus enim qui modò illis quos liberat non reddit secundùm opera eorum, tunc reddet vnicuique secundùm opera eius. Reddet omnino Deus & mala pro malis, quia iustus est: & bona pro malis quoniam bonus est: & bona pro bonis, quoniam bonus & iustus est: tantummodo mala, pro bonis non reddet, quoniam iniustus non est. Reddet ergo mala pro malis, pœnam pro iniustitia, & reddet bona pro malis, gratiam pro iniustitia: & bona pro bonis, gratiam pro gratia: *Id est gloriam & vitam æternam quæ licet iustitia sit corona, cuius se debitorem fecit*, non accipiendo, sed promittendo; *tamen & iuxta psaltem*, coronans te in misericordia & miserationibus, gratiam & gloriam dabit Dominus: *Et iuxta Paulum*: Gratia Dei vita æterna: *Tum quod principium meriti, est gratia: tum quod opera bona quibus merces & corona est reposita, Deus per gratiam incipit & perficit vsque in diem Domini. Tum denique quia sine perseuerantia, prædestinatorum vera gratia, non potest haberi gloriæ corona. Atque vt clareat quantum hic liber de gratia & libero arbitrio sanam doctrinam contineat, sic vltimum caput illius orditur.* Repetite, inquit,

S. August.

C

D

E

Legite librum istum, & si intelligitis, Deo gratias agite: vbi autem non intelligitis, orate vt intelligatis, dabit enim vobis Dominus intellectum.

Lubet fibulam profundæ huius quæstionis, & clausulam ponere eximiis nostri Fulgentij verbis libro primo ad Monimum capite 14. Quæramus, vtrum sicut creduntur prædestinata diuinitus opera bona, pro quibus glorificabuntur iusti, sic credenda sint prędestinata diuinitus opera mala, pro quibus in æternum punientur iniusti, &c. In vtrisque tria quædam consideranda existimo: initium voluntatis, progressum operis, finem retributionis. Vt in his, quęcumque iusta & bona videmus, iusto & bono Deo demus: illa autem Deo indigna nouerimus, in quibus nec bonitatem nec iustitiam inuenimus. Et considerata operum qualitate, illa credamus à Deo prædestinata, quæ misericordiæ vel ęquitati diuinæ condigna reperiuntur & congrua. *Et cap.* 23. Numquam igitur Deus ad hoc hominem potuit prædestinare quod ipse disposuerat & pręcepto prohibere, & misericordiâ diluere, & iustitia punire. Iniquos itaque quos præsciuit Deus hanc vitam in peccato terminaturos, prędestinauit supplicio interminabili puniendos: in quo sicut culpanda non est præscientia humanæ iniquitatis, Ita prædestinatio iustissimæ laudanda est vltionis: vt agnoscatur non ab eo prædestinatum hominem ad qualecumque peccatum, quem prædestinauit peccati merito puniendum. *Et cap.* 26. Deus itaque licet author non sit malarum cogitationum, ordinator tamen est malarum voluntatum. Et de malo opere cuiuslibet mali, non desinit ipse bonum operari. Nec in ipsis iniustæ voluntatis operibus, deserit operum suorum iustum ordinem, quia & hoc in ipso ordine habet, quod malam iustè deserit voluntatem. Quam tamen sic in suis malis operibus à se discedentem deserit, vt ibi permittentis Dei operatio bona non desit: dum & in peccantis voluntate iniusta, implet ipse iustitiam: & de malo, quo peccantem iudicat, quibus ipse vult beneficium prærogat, &c. Et quia malæ voluntatis perseuerans iniquitas, inulta remanere non debuit, tales ad interitum prædestinauit, quia talibus iustæ punitionis supplicium præparauit.

Et cap. 27. Peccata itaque omnium cuncta quidem Deus in peccatoribus præsciuit futura. Et quia ipse non prædestinat facienda, iustè prædestinauit iudicio punienda, &c. Iustè autem est ad punitionem diuina æquitate prædestinatus, qui peccator est diuina cognitione præscitus. Vtpote qui iniquitatem ad quam à Deo non est prædestinatus, propria esset voluntate facturus. Vt in quo præscientia Dei videbat futurum opus iniustum, huic per prædestinationis sententiam pararet supplicium iustum. *Postrema denique capitula* 17. 29. *&* 30. *impendit in iustificationem. S. P. August. tum ex ipsius verbis libro secundo, de baptismo paruulorum cap.* 17. *&* 19, *tum ex libro de prædestinatione sanctorum cap* 10. *&* 17. *Tum ex responsione Prosperi ad decimam quartam obiectionem Gallorum. Inter cætera capite* 18. Ex hoc loco, inquit, dictorum sancti Augustini, quæ in tua Epistola posuisti, facillimè cognoscatis, QVID CATHOLICVS HABEAT INTELLECTVS, DE HIS QVOS AD INTERITVM PRÆDESTINATOS AVDIMVS. *Et capite* 29. *ex libro de prædestinat. capite* 17. Prædestinatio est, quæ sine præscientia non potest es-

A se: Potest autem esse sine prædestinatione præscientia. Prædestinatione quippe Deus ea præsciuit quæ fuerat ipse facturus: vnde dictum est, fecit quæ futura sunt. Præscire autem potens est etiam quæ ipse non facit, sicut quæcumque peccata. Quia & si sunt quædam, quæ ita peccata sunt, vt penè sint etiam peccatorum; vnde dictum est, Roman. 1. Tradidit illos Deus in reprobam mentem, vt faciant quæ non conueniunt: non ibi peccatum Dei est, sed iudicium. *Cap. tandem trigesimo*: Non ignoras etiam præterito tempore illi luculentissimo sancti August. operi quod scripsit de prædestinatione sanctorum, à quibusdam Gallis obiectum, quòd beatus Augustinus in asser-

B tione prædestinationis diuinæ peccatores non ad solum prædestinatos diceret iudicium, sed etiam ad peccatum: cuius dicta, quia ipse celeri præuentus est obitu, Prosper vir eruditus & sanctus recta defendit fide, & copioso sermone.

Ac ne quid desit huic defensioni, duo Concilia sententiam Aug. confirmantia proferam. Arausicanum quidē 2. can. 25. circa f. Aliquos ad malum diuina potestate prædestinatos esse, non solum non credimus, sed etiam si sunt qui tantum malum credere velint, cum omni detestatione illis anathema dicimus. *De vtraque prædestinatione tam ad gloriam quam ad pœnam, omnino secundum Augustinum sic definit Concilium Valentinum, sub Leone 4. Anno Christ.* 855. *capite secundo.* Deum præsci-

C re, & præscisse æternaliter, & bona quæ boni erant facturi, & mala quæ mali sunt gesturi, quia vocem scripturæ dicentis habemus Dan. 13. Deus æterne, qui absconditorum es cognitor, qui nosti omnia antequam fiant: fideliter tenemus, & placet tenere, bonos præscisse omnino per gratiam suam bonos futuros, & per eandem gratiam æterna præmia accepturos: malos autem præscisse per propriam malitiam malos futuros, & per suam iustitiam æterna vltione damnandos, vt secundum Psalmistam, quia potestas Dei est, & Domini misericordia, reddat vnicuique secundum opera sua, &c. Nec prorsus vllo modo præscientiam Dei imposuisse necessitatem, vt aliud esse non possit, sed quod ille futurus erat ex propria voluntate, ille sicuti Deus qui nouit omnia antequam fiant, præscit ex sua omnipotentia, & incommutabili maiestate. Nec ex præiudicio eius

D aliquem, sed ex merito propriæ iniquitatis credimus condemnari. Nec ipsos malos ideo perire, quia boni esse non potuerunt, sed quia boni esse noluerunt, suoque vitio in massa damnationis, vel merito originali, vel etiam actuali permanserunt.

Capite autem 3. *ita de prædestinatione*: Sed & de prædestinatione Dei placuit, & fideliter placet iuxta authoritatem Apostolicam, quæ dicit Rom. nono. An non habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere aliud vas in honorem, aliud vero in contumeliam? Vbi & statim subiungit, quòd si volens Deus ostendere iram, & notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa iræ, apta siue præparata ad interitum,

E vt ostenderet diuitias gratię suæ in vasa misericordiæ, quæ præparauit in gloriam. Fidenterque fatemur prædestinationem electorum ad vitam & prædestinationem impiorum ad mortem; in electione tamen saluandorum, misericordiam Dei præcedere meritum bonum, in damnatione autem periturorum, meritum malum præcedere iustum Dei iudicium. Prædestinatione autem,

Deum

Deum eà tantum statuisse, quæ ipse vel gratuitâ misericordiâ, vel iusto iudicio facturus erat; secundùm scripturam dicentem, qui fecit quę futura sunt. In malis verò ipsorum malitiam præscisse, quia ex ipsis est; non prædestinasse, quia ex illo non est: pœnam sanè, malum meritum eorum sequentem, vti Deum, quia omnia prospicit præsciuisse, & prædestinasse, quia iustus est: apud quem est, vt sanctus Augustinus ait, de omnibus omnino rebus tam fixa sententia, quàm certa præscientia. Ad hoc siquidem facit Sapientis dictum Prouerb. 19. Parata sunt derisoribus iudicia, & mallei percutientes stultorum corporibus, &c. Verùm aliquos ad malum prędestinatos esse diuina potestate, videlicet vt quasi aliud esse non possint, non solum non credimus, sed etiamsi sunt qui tantum mali credere velint, cum omni detestatione, sicut Arausicana Synodus, illis anathema dicimus. *Notandum porro sic præfari Valentinam Synodum capite primo.* Indubitanter doctoribus piè & rectè tractantibus verbum veritatis, ipsisque S. Scripturæ lucidissimis expositoribus, id est Cypriano, Hilario, Ambrosio, Hieronymo, Augustino, cæterisque in Catholica pietate quiescentibus reuerenter auditum, & obtemperanter intellectum sobmittimus. *Discant sæcula postrema, quantum reuerentiæ & obedientiæ Patribus exhibuere priora.*

An retractationes Augustini satis probent, ipsum perperam multa scripsisse, nec omnia errata retractasse, & veritatis terminos excessisse contra hæreticos disputantem, sicut & Tertullianus agens contra Catholicos, excessit in multis.

Tertullianum in plurimis veritatis terminos excessisse, transgressum limites doctrinæ Catholicæ, alphabeto sequenti probabimus, in quo errorum & hæreseon eius seriem subtexemus. Atque vtinam fastu ac tumore philosophico deposito, quem in Philosophis ethnicis, arguebat, Socratem Philosophum gloriæ animal *suggillās, & vt eisdem sophistis exprobrat eodem libro de anima capite tertio,* de nidoribus Philosophiæ candidum & purum aërem veritatis infuscans cumbilasset, *tot ac tanta perperam aduersus Ecclesiam scripta, retractasset, qui toties diuersis sensibus* retractandi, & retractatus, *verbum & vocem, iuxta Iureconsultos, iuris ipse peritissimus vsurpauit.*

Duo nobis hic accuratè discutienda veniunt, quæ examinata maturius, impactum excutient ab sanctissimo Doctore opprobrij nubilum, quo aduersarius famam eius infuscare frustra conatur. Primum circa duos retractationum libros, quorum causâ vel inscitiæ in multis, vel leuitatis & nimiæ in scribendo libidinis ac pruriginis arguitur immodicæ. Secundò præpostero zelo hæresis euertendæ, velut eluctanda Charybdis gratia, in Scyllam incautum impegisse, & dum contra Manichæos scriberet, in præiudicium gratiæ, nimium arbitrio libero tribuisse: ex aduerso, cum Pelagianam hæresim euertere moliretur, in euersionem arbitrij liberi totum diuinæ gratiæ, limites excedendo veritatis concessisse.

Verumque nanum sanctissimo Patri petulanter aspersum sagaciter emaculemus & modestè. Ad retractationes quod attinet, dico primò, hos duos libros stupenda non solum humilitatis, sed & miræ doctrinæ ab omnibus sani consilij viris ad hodiernum habitos, non absque aliqua blasphemiæ nota, leuitatis elogio posse taxari. Secundo ipsissimis Augustini verbis Prologi plenam eius humilitatem sapientibus, auulorum eius reperenti ac frangi audaciam. Neque enim, inquit, quisquam NISI IMPRUDENS, ideo quia mea errata reprehendo, me reprehendere audebit. Sed si dicit, non ea debuisse à me dici, quę postea mihi etiam displicerent, verum dicit, & mecum facit. Eorum quippe reprehensor est, quorum & ego. Neque enim ea reprehendere deberem, si dicere debuissem. Sed qui primas non potuit habere sapientię, secundas habeat partes modestiæ: vt qui non valuit omnia impœnitentia dicere, saltem pœniteat quæ cognouerit dicenda non fuisse. S. August.

Dico tertiò, non posse à quoquam absque superbiæ & temeritatis insolentissimo crimine, sic humili & modesto Doctorum principi ex ipsa eius modestia & humilitate insultationis occasionem arripere: neque sine graui etiam hæreticorum scandalo, honoris sancti debiti, & doctrinæ Catholicæ præiudicio, fideles à sana sancti August. seu legenda, seu audienda & sequenda doctrina, sub quæsito colore retractationum eius, verbis vel scriptis huiusmodi scandalosis abduci. Dico quartò retractationis & retractandi vocabulum parum ab aduersario intelligi, quod apud Patres, & Tertullianum quammaximè frequentius, pro iterata eiusdem argumenti tractatione, vel vt sæpius compositis pro simplicibus vtitur, pro nudo & simplici alicuius rei tractatu, vel denique pro tergiuersatione, quam pro correctione & reprehensione sui errati cuiuslibet emēdatione vsurparit. Sic libro de patientia capite quarto. Quam, inquit, Dominus omnium bonorum & demonstrator, & acceptor Deus in semetipso circumtulit, quis de bono eius latere retractet? *Et libro de pœnitent. cap.12.* Si de exomologesi retractas, gehennam in corde considera, quam tibi exomologesis extinguet: & pœnę prius magnitudinem imaginare, vt de remedij adeptione non dubites.

Variè Iurisperiti verbum hoc sumunt, Retractare siquidem secundum ipsos est quod omiseris, repetere, mutare, reuocare, recognoscere, *lege prima §. 1 ff. ne de stat. defun. lege 2. de collus. deteg. l. 1. C. de senten. aduers. fisc. Sumitur etiam pro reuocare. Ita Vlp. §. fin. l. non solum. ff de proc. Interdum significat iterum tractare: sicut in l. 31. in fin. ff de iureiur. l. 29. ff. de iure fisc. l. 4. C. de Episc. aud. Sic Cicero frequenter. Vt libro quarto de nat. Deorum.* Qui autem omnia quæ ad cultum Deorum pertinent, retractarent, & tanquam relegerent, hi dicti sunt religiosi. *Et libro octauo ad Attic.* Augemus crimen, dolorem retractando. *Ita & Tertullianus noster in Apol.* Causas, inquit, quæ hoc exegerint, retractemus. *Aliquando tamen retractatio opponitur ratihabitioni, vt l. finali, C. de bonis quæ liber. &c. Hinc Græcis ἀναψηλάφησις dicta, Nouella 82.* Cùm causæ apud successorem Pręfec. Prætor. retractabantur ex rescripto principis, l. 1. C. de sent. Præf. Præt. *Augustinus retractationes edidit, tum vt retexeret, & relegeret, ac recognosceret, & sua verè opera esse comprobaret, singulorum librorum initia ponens, & quo tempore, qua causa scripserit indicans, vel vt verba aliqua, aut sententias mutaret, aut clarius explicares, aut iterum tractaret, siue probans, siue reprobans. Et in plurimis quidem ab eo reprobatis quæ benignè poterant per Epicheiam interpretari, rigidior suorum scriptorum censor, qui aliàs cæteris indulsisset, sibi non pepercit. Cæterùm nihil hic aduersario proficit retractationum Augustini censura. Cùm enim per eam intendat eius de gratia authoritati detrahere, in his,*

ficut supra vidimus nil emendabile in hoc argumento retractauit, quinimò expressissimè differentiam vtriusque status integra & læsa libertatis assignauit, & in ipso Prologo subfixerit: Quicumque, inquit, ista lecturi sunt, non me imitentur errantem, sed in melius proficientem. Inueniet enim fortaſſe quomodo ſcribendo profecerim, quiſquis opuſcula mea ordine quo ſcripta ſunt legerit. *Vnde & frustratur aduersarij intentio. Si quid enim retractauit in causa gratia, illud vnicum est, quod priusquam ex* DIVINA REVELATIONE *didicisset, initium gratia & fidei libero tribuebat arbitrio, cùm scribat lib. de prædest. sanctorum cap. 3.* Quem, inquit, meum errorem nonnulla opuſcula mea ſatis indicant ante Epiſcopatum meum ſcripta, in quibus eſt illud quod commemoraſtis in litteris veſtris, vbi eſt expoſitio quarumdam propoſitionum ex Epiſtola quæ eſt ad Romanos. Denique enim mea cuncta opuſcula retractarem, eamque retractationem ſtilo proſequerer, &c. Ad hoc perduxi ratiocinationem, vt dicerem: non ergo elegit Deus opera cuiuſquam in præſcientia quæ ipſe daturus eſt, ſed fidem elegit in præſcientia, vt quem ſibi crediturum eſſe præſciuit, ipſum elegerit, cui Spiritum ſanctum daret, vt bona operando etiam æternam vitam conſequeretur. Nondum diligentius quæſiueram, nec adhuc inueneram qualis ſit electio gratiæ. *Quid quod & ibid. c. 4. se præ cæteris in hac causa profecisse Deo reuelante testatur?*

S. August.

Quis ergo non videt frustra retractationum libros obijci, & multò adhuc vanius dici, multa adhuc in libris August. retractatione digna supereſſe, quæ si ipse superstes eſſet, retractaret. Cùm enim ipse dicat fide vtique dignus, eum cuncta opuſcula mea retractarem; *Indubiè si quid in his amplius corrigendum offendiſſet, eadem humilitate qua cætera retractaſſet. Sed cùm vt alibi diximus ex Cardinale Bellarm. l. 2. de grat. & lib. arb. c. 11.* S. Gelaſius in Concilio Septuaginta Epiſcoporum non ſolum PROBAVERIT OMNIA SCRIPTA S. AVGVSTINI ET S. PROSPERI, ſed etiam contra damnarit libellos Ioannis Caſſiani, & Fauſti Regienſis, &c. & Sedes Apoſtolica non tantum ſemel, ſed etiam ſecundò & tertiò aduerſus Pelagianorum reliquias pro defenſoribus gratiæ & prædeſtinationis ſententiam tulerit, vt iam HÆC SENTENTIA, NON QVORVMVIS DOCTORVM OPINIO, SED FIDES ECCLESIÆ CATHOLICÆ DICI DEBEAT; *quomodo sana mente, sanoque consilio dici potest, August. Catholicissima dogmata, ab Ecclesia vniuersali approbata, & sua iam facta, ab Augustino superstite retractanda fore,* qui nec Euangelio ſe crediturum eſſe dicebat, niſi eum Eccleſiæ Romanæ moueret authoritas. *Augustino certè propter eximiam doctrina profunditatem vel ob ingenij perspicacissimi subtilitatem, rationum eius pondus & momentum, testimoniorum Scripturæ nubem noluit credere, sed si Catholici estis, credite vel propter Apostolica ac Romana Sedis authoritatem.*

Atque vt de libris sex postremis operis perfecti contra Iulianum nemo retractet. Prosper in Chron. ad Annum 430. Auguſtinus, inquit, Epiſcopus per omnia excellentiſſimus moritur quinto Cal. Sept. libris Iuliani inter impetum obſidentium Vuandalorum in ipſo dierum ſuorum fine reſpondens, & glorioſè in defenſione gratiæ Chriſtianæ perſeuerans. *Cui & subscribit Gennadius etsi Semipelagianus. Idem Prosper excerpsit ex l. 1. sect. 3. sentent. 276 ex sect. 83, sent. 295. ex sect. 70. sent. 294. Beda ex sect. 99. in c. 8. ad Rom.* in verba: nam velle adiacet mihi. *Et ex sect. 141. in c. 9. Rom. in verba:* Eſaias autem. *Item Lupus Ferrariensis ex sect. 128. qua habet in collect. quæstione 1. de prædestinat.*

A

Ex libro secundo sect. 49. Beda in Rom. 6. Sed non ſicut delictum. *Et ib. ex sect. 36. Prosper autem ex sect. 165. habet sent. 299.*

Ex l. 3. sect. 24. idem Prosper transcripsit sent. 300. ex sect. 21. sent. 301. ex sectione 207. sentent. 302.

Ex l. 4. sect. 67. sent. 304. ex sect. 114. sent. 305. ex sect. 132. sent. 306.

Ex libro 5. Lupus Ferrariensis ex sect. 64. collect. quæst. 1. de prædest. quod & repetit in Ep. ad Carolum Regem.

B *Ex l. 6. idem Lupus Ferrar. ex sect. 11. collect. q. 3. de sanguine Christi, & ex sect. 15. collec. q. 2. de lib arb. & ibid. ex sect. 26. & 29.*

Seruatus item Lupus ex eodem l. 6. sect. 11. q. 1. de lib. arb. num. 24.

Et hac authentica testimonia referre nonpiguit ad faciendam fidem incredulis his sex posterioribus August. lib. contra Iulianum scriptis, ex quibus nonnulla in hoc nostro pro S. August. P. N. ac Magistri doctrina Catholica Apologetico decerpsi.

Nunc respondendum est perperam aquè scribentibus S. Augustinum limites veritatis ac terminos Africano more, transgressum. In quo quidem primùm recolo quod ipse alias de Idithum, celebri apud psalteis in inscriptione Psalm. 38. in sermone habito Carthagini ad mensam S. Cypriani: Pſalmi, inquit, huius quem modo cantauimus, & tractandum ſuſcepimus, titulus eſt, in finem pro Idithum canticum ipſi Dauid, &c. Audiamus quid interpretetur hoc nomen, & in ipſa interpretatione nominis, quæramus intelligentiam VERITATIS. Aug.

C

Hanc quærebat in omnibus Augustinus, pro hac contra errorum & hæreseon mendacia pugnabat inuictus, quam profectò, pro alterutra parte disputans transiliendo, hoc est excedendo, vel deficiendo non inuenisset, vtrobique mentiendo, si plus minusue, infra vel supra veritatem de gratia vel libero arbitrio, aliter quàm res est, sensisset, aut docuisset. Quid de ea scribent: Incomparabiliter, inquit, pulchrior eſt veritas Chriſtianorum, quam Helena Græcorum. Aug.

D *Sed quid significat Idithum pro quo præmissus scriptus est Psalmus.* Idithum, inquit, interpretatur tranſilicns eos. Quis eſt ergo iſte tranſiliens? Vel quos tranſiliuit, quia tranſilicns non nudè poſitum eſt, ſed tranſiliens eos. Tranſiliendo enim cantauit, cantando tranſilijt, &c. Vtrum & nos ſimus tranſilientes, viderit Deus cui cantauimus. Sed ſi quis tranſiliens cantauit, gaudeat ſe eſſe quod cantauit. Si quis autem terræ adhuc inhærens cantauit, optet eſſe quod cantauit. Quoſdam enim inhærentes humo, curuatos in terram, ea quę ima ſunt cogitantes, in rebus tranſeunti-

E bus ſpem ponentes, tranſiliuit iſte qui vocatur tranſiliens eos, &c. Quomodo ibi aſcendens quidam cantat (*canticum graduum*) ſic & hic tranſiliens. Eſt autem hæc aſcenſio, & iſta tranſilitio, non pedibus, non ſcalis, non pennis: Et tamen ſi interiorem hominem attendas, & pedibus, & ſcalis, & pennis. Nam ſi non pedibus, quomodo dicit homo interior Pſalm. 25. Non veniat mihi pes ſuperbiæ? Si non ſcalis, quid ſunt quas vidit Iacob, Gen. 28. Vbi erant aſcendentes Angeli, & deſcendentes? Si non pennis, quis eſt qui dicit Pſalmo 54. quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, &c. intus & pedes & ſcalæ, & pennæ affectus ſunt & bonæ voluntates: his ambulemus, his aſcendamus, his volemus, &c.

Foſſas etiam tranſilit. Quę ſunt enim ſuccenſa igni, & effoſſa, quæ ab increpatione Domini pe-

tribunt Psalmo 79. Nisi peccata? Succensa igni sunt, quæ facit malè ardens timiditas, & effossa sunt quæ facit malè iacens cupiditas. Hinc enim peccata omnia, aut cupiendo, aut timendo. Transiliat ergo ista omnia quibus teneri posset in terra: erigat scalas suas, exerat pennas suas. Videat vtrum quisquam agnoscat hic se; imò verò IN DOMINI GRATIA, multi se agnoscunt, qui fortè iam vilem habentes mundum, & omnia quę delectãt in mundo, eligunt rectè viuere, dum hic viuunt in gaudijs quibusdam spiritualibus. Et hæc vnde erunt adhuc ambulantibus super terram, nisi ex diuinis eloquijs, ex verbo Dei, ex parabola aliqua scripturarum scrutata, & inuestigata, ex dulcedine inuentionis, quam præcessit labor inquisitionis? &c. Anima illa ima transiliens, & in his delectata dicat, QVIA VERVM DICIT, ET SECVRA DICIT: Narrauerunt mihi iniusti delectationes, sed non sicut lex tua Domine. *De qua idem psaltes:* ET LEX TVA VERITAS. *De qua & Paulus:* Lex per Moysen data est, GRATIA ET VERITAS PER IESVM. *Et Paulus enim vas electionis, & gratiæ Doctor electus, cæteros, vt Idithum transiliens Apostolos: Et Aug. Doctorum Idithum,* VERITATIS AMANTISSIMVS, *iuxta superius citatum Fulgentium libro secundo, de veritate prædestinat. cap.* 18. Memoratus Dei Pontifex SENSVM CHRISTI HABENS, *(non vtique mendacij, sed veritatis sensum, quia Christus veritas est.)* (TAM GRATIÆ DEI, QVAM HVMANI ARBITRII, ET OFFICIA DISCREVIT ET MERITA SEMPER DIVINIS HVMANA SVBIICIENS, ET VERACITER DOCENS, DIVINITVS HOMINI ET GRATVITO IVSTIFICATIONIS DONVM, ET BONÆ VOLVNTATIS EXORDIVM, ET PLENVM TRIBVI GLORIFICATIONIS EFFECTVM.

Sed quoniam cæteros transilit, & vnus præ cunctis Doctoribus & Patribus ab Ecclesia electus est, cuius scalæ à terra ad cœlum, à libero hominis arbitrio, ad gratiam vsque cœlestem, ab ima profundi massa corruptionis, ad æternam vsque prædestinationem, reprobationemque pertingunt; quia vt gygas exultat, & præcurrit, & transilijt in hac via difficili: Quia denique assumit pennas vt aquilæ, *præteruolat cunctis, & firmius in tam inaccesso alijs lumine veritatis irretortum figit aspectum; quia tandem non Athanasium, Gregorium Nazianzenum, Chrysostomum, non Cyprianum, Ambrosium, Hieronymum, sed vnum Augustinum, quem in hoc tramite transilientem sequeretur, elegit.*

Huius Aquilæ volatum, intuitumque sublimem, lippientes & liuidi oculi non sustinent, & gyganti transilienti, quasi limites veritatis in via plana claudicantet insultant. Nec aduertunt titulo Psalmi pro Idithum inscripti, immediatè subijcere psaltem: Dixi custodiam vias meas, vt non delinquam in lingua mea. *Vbi Augustinus, ille inquam in Idithum delineatus: ille transiliens succensa igni quæ facit malè ardens cupiditas amoris proprij humanum extollens & præcipitans arbitrium: & suffossa quæ facit malè iacens timiditas, fingens sibi etiam impossibilia cum Dei gratia Dei mandata: Idithum, inquam, ille seruiens Domino in timore casto, & exultans ei cum tremore filiali: hinc se nihil sine ipso facere posse, inde omnia in eo se confortante posse, cantans transilit, & transiliens cantat subinde accinens Paulo & inculcans, vt timidos malè iacentes erigat ex fossa, & malè erectos & ignis impetu erumpentes & extollentes se deprimat:* Cum timore & tremore salutem vestram operamini: Deus est enim qui operatur in vobis, & velle & operari pro bona voluntate. *Operamini, quia potestis, ascendite, transilite, volate, quia scalas, pedes, pennas intellectus & voluntatis, & libertatis habetis. Operamini, quia potestis; sed cum tremore, quia sine ipso, nec cogitare aliquid boni, nec loqui, nec agere potestis. Ipse est enim qui operatur in vobis & velle, & operari, non pro vestra, sed pro sua bona voluntate.*

Subijcit tamen Augustinus versiculum primum exponens: Credas, quòd legendo, disserendo, prædicando, monendo, obiurgando, hortando, cùm versaretur in opere, cũ exerceretur in difficultatibus humanis, homo agẽs inter homines, quãuis iã transiliens eos, qui non delectãtur hisauro, epulis, luxuriâ, venatione, ludo, ioco, theathricis nugis, ruinosis honoribus, *(sed in lege Dei, vt præmiserat)* quia difficile est vt quisquam linguâ non labatur: & qui linguâ non peccauit, vt scriptum est, hic perfectus est vir: aliqua fortè pœnitenda dixerat, & lapsa erant ab ore quę vellet reuocare nec posset. Videns ergo quàm esset difficile; vt necessitatem loquendi haberet homo, & in loquendo non aliquid diceret quod se dixisse nollet, & tædio affectus ex his peccatis, quæsiuit euitare talia. (S. August.) Patitur hanc difficultatem transiliens, NON ME IVDICET, QVI NONDVM EST TRANSILIENS. TRANSILIAT ET EXPERIATVR QVOD LOQVOR, TVNC ENIM ERIT ET TESTIS ET FILIVS VERITATIS, &c. Custodi ergo vias tuas ô Idithum, & noli delinquere in lingua tua: perpende quod dicturus es, examina, CONSVLE INTERIOREM VERITATEM, & sic profer ad exteriorem auditorem. *Augustinus certè cum psalte*, dicans opera sua Regi Regum; cuius lingua calamus scribę velociter scribentis, *libros edidit retractationum, errata correxit. Sed quid in causa libertatis, & gratiæ emendandum reliquit? Esto in aliquibus aliàs errauerit, vide quid subijcit:* Aliquando, inquit, perturbato studio dicendi, deficit diligentia agnoscendi, & in his dicit aliquid quod fortè non est dicendum. (S. Aug.) Stat peccator propriâ notâ peccator, superbus quisquam & inuidus: audit loquentem transilientem, *(legit libros retractationum scribentem,)* captat verba, proponit laqueos, difficile est vt non inueniat aliquid non ita dictum vt dici debuisset, nec audiendo ignoscit, sed calumniatur inuidendo, &c. *(& quasi iam viueret; viuit verò superstes in libris & voluminibus de gratia scriptis,)* quandiu capior calumniosis, aut captor? &c. Quid mihi opus est captanda loqui, & dare auditum calumniantibus? Dixi ergo, custodiam vias meas, &c. Hoc quare? Propter pios, propter studiosos, propter fideles & sanctos? Absit. Illi sic audiunt, *(sic legunt,)* vt quod probant, laudent: quod autem improbant, inter illa fortè quæ laudant, veniam dant potius, quàm calumniam parent. Propter quod ergo vis custodire vias tuas, vt non delinquas in via tua, & ponis ori tuo, *(calamo tuo)* custodiam? Audi: Cùm consistit aduersus me peccator. Non sistit ad me, sed consistit aduersus me: Quid dicturus postremo? Vnde satisfaciam carnali, de spiritalibus? Loquor foris videnti & audienti, intus surdo & cæco. Animalis enim homo non percipit quæ sunt spiritus Dei: Nisi autem animalis inueniretur, quomodo calumniaretur? Beatus qui narrat verbum auri audienti, non auri peccatoris astantis aduersum se Eccli. 25. &c. Quid enim dicas turgidis, turbidis, calumniosis, litigiosis, verbosis? &c. Quid autem vel tale dicam peccatori astanti aduersus me, idoneum se putanti, aut fin-

A fingenti ad ea quæ non capit: vt cùm ei dixero, & ille non cœperit, non se putet non cepisse, sed me defecisse. *Quid aptius ad iactatas hodie contra sanctissimum Doctorem de gratia, libero arbitrio, prædestinatione, cæterisque connexis veraciter & Catholicè scribentem calumnias retundendas?*

Rursum appositè in hancrem personam induit einsdem Idithum TRANSILIENTIS EOS. *Scribens in Psalmum* 61. *Cuius idem titulus* est, in finem pro Idithum, *Psalmus ipsi Dauid.* Delectatio, inquit, diuinorum eloquiorum, & dulcedo intelligendi verbi adiuuante ipso qui dat suauitatem, vt terra nostra det fructum suum, & nos ad loquendum, & vos ad audiendum exhortatur, &c. (S. Aug.) B Transilit iste qui cantat quosdam quos desuper despicit, &c. Non ita respiciens vt cadat, sed vt moueat qui transiliuit pigros, vt sequantur, & laudet locum, quo transiliendo peruenit. Ita enim iste transiliens super aliquid est, vt sub aliquo sit: vnde prius nobis insinuare voluit, sub quo tutus sit, vt illud quod transiliuit, non sit superbiæ, sed profectus. In quodam ergo loco munito positus ait, *(sic incipit Psalmus,)* nonne Deo subijcietur anima mea? Audierat enim, qui se exaltat humiliabitur, &c. Et trepidus ne transiliendo superbiret, nec elatus ex his quæ infra essent, sed humilis ex eo quod supra esset, tanquam minantibus ei ruinam inuidis, C *(adeo vt & quid sentire debuisset Augustinus censuræ subijciendus iactaretur)* qui eum transilijsse dulerant, respondit, nonne Deo subijcietur anima mea? Quid est quod mihi veluti transilienti quæritis laqueos? Insultatione deijcere me vultis, aut seductione decipere? *(Fallentes vosmetipsos, & incautos à doctrina abducentes tanquam ab Ecclesia damnata, quasi limites veritatis transiliens excesserim, plus gratiæ tribuens, minus libertati, plus seueritati iustitiæ, quam misericordiæ lenitati?)* Nunquid ita memini supra quod sum, *(ratione concupiscentiæ dominante, libero donatus arbitrio,)* vt oblitus sim sub quo sim? *(Cum Paulo venundatus sub peccato sentiens legem in membris, repugnantem legi mentis, peccator sub Dei constitutus occulto iudicio, & gratia tinis efficacis ad singulos actus bonos assiduò indigens auxilio?)* Nonne D Deo subiecta erit anima mea? Quantumcumque accedam, quantumcumque ascendam, quantumcumque transiliam, sub Deo ero, non contra Deum. *(Liberum arbitrium, diuinæ gratiæ subijciam, non præponam.)* Securus ergo transcendo cætera, quando ille me sub se tenet, qui est super omnia. Nonne Deo subiecta erit anima mea? Ab ipso enim salutare meum. Etenim ipse est Deus meus & salutaris meus. Scio quis supra me sit, scio quis prætendat misericordiam suam scientibus se, scio sub cuius alarum tegmine sperem, non mouebor amplius, &c. Sed quare non mouebor amplius? Quia ipse est Deus salutaris meus, E susceptor meus.

Vt cœpit Psalmum, ita clausit. Noli contemnere dicentem tibi quædam duo tibi necessaria, eum qui transiliendo vniuersam creaturam, peruenit ad Verbum vnigenitum Dei, vbi sciret quia semel locutus est Deus. Dicat ergo iam quædam duo: multum enim ad nos pertinent hæc duo, quoniam potestas Dei est, & tibi Domine misericordia, &c. Potestatem eius timete, misericordiam eius amate: nec sic de misericordia eius præsumatis, vt potestatem contemnatis; nec sic potestatem timeatis, vt de misericordia desperetis. Apud illum potestas, apud illum misericordia: hunc humiliat potestate, illum exaltat misericordia. *Humiliat de libertate præsumentem, exaltat in gratia & misericordia sperantem. Sic qui intellectum & sapientiam dat & præstat paruulis, qui gratiam dat humilibus, dedit post Paulum Augustino tantam gratiam vt de gratia scriberet, & super omnes Doctores transiliens, Doctor gratiæ veraciter ab Ecclesia diceretur: adeo vt teste Ribadeneira Societatis Iesu Sanctorum encomiaste dignissimo, quanquam Augustinus in alijs, omnes Patres doctoresque transiliat, in gratia Dei scribenda veraciter semetipsum sublimitate trãscendat. Dic ergo Pater Sanctissime,* in excessu tuo, omnis homo mendax, *cum Paulo de gratia scribens; testante tota Ecclesia inuentus es verax.*

Atque vt paucis absoluam susceptum in tuendis S. P. Nostri Augustini retractationibus, & doctrina veritatis finibus circumscripta negotium, irretractabilem vsque ad mortem sententiam, plusquam viginti annis ipsum propugnasse testatus est S. Prosper in libro contra Collatorem scripto. Gratiam, inquit, Dei, qua Christiani sumus, quidam dicere audeot, à sanctæ memoriæ Augustino Episcopo, non rectè esse defensam. Viginti amplius annis contra inimicos gratiæ Dei Catholica acies huius viri ductu pugnat, & vincit. *Irretractabilem dixi sententiam, quam nec si viueret, ipsemet posset retractare, cùm de fide sit, eamque Ecclesia Catholica, ore aliorum Patrum, & maximè Pontificum, & Conciliorum suam, & Catholicam fecerit. Ad secundam obiectionem modestè pariter & dilucidè respondeo, S. P. Augustinum verè, & sincerè, & absque hyperbole, tam contra Manichæos, principium mali æternum statuentes, libertatem bonam, & rectam homini à Deo creatam, & datam, & ab eodem homine ex nihilo creato, & proinde non immutabili, sed defectibili corruptam: quam contra Pelagianos peccatum originale negantes, & ex eo animæ, & corporis facultates deprauatas non agnoscentes, sola Dei gratia & misericordia reparari, & ad bonum quantumlibet minimum supernaturale, absque eadem Dei gratia, ineptum prorsus & inhabile Scripturæ testimoniorum mole conuincere. Tantum autem abest, vt veritatis amantissimus Doctor, ad conuincendos, reducendosque hæreticos ad lineam Catholicæ veritatis, limites ipse veritatis excesserit, aut supra modum gratiam extollendo, aut libertatem nimium deprimendo, & per consequens in vtroque mentiendo: quin potius, vbique & per omnia, & in omnibus scriptis suis,* verus Israëlita, in quo dolus non erat, *contra mendacium, æquiuocationem, fictionem, simulationem quantumuis exiguam, infensissimus omnis amphibologiæ hostis, & propugnator veritatis, nulla vnquam causa, vel fine, etiam pro hæreticorum conuersione, castitatis, aut vitæ defensione, quin etiam pro æterna salute mentiri licitum esse, acerrimè, & pugnacissimè pro veritate decertauit. Testes hic appello, cum omnibus eius voluminibus, singulos, quotquot illa perlegêre, Doctorum virorum oculos. Atque vt cætera prætercam, proferre sufficiat duos, quos præ cæteris attentissimè legi, & alias collegi libros eius de mendacio, & contra mendacium ad Consentium scriptos. In quorum postremo, vbi c. 1. ad gratulatur quidem zelo Consentij sed fictione vel mendacio eruendos conuertendosque hæreticos, quanta potest authoritate deterret.*

Omnibus, inquit, quæ mihi Leonas Dei famulus abs te attulit, & mox vt ea sumpsi, & postea cùm hæc dictare iam vellem, euolutis atque perlectis, & quanta potui consideratione perpensis, valde tuo sum delectatus eloquio, & sanctarum memoria Scripturarum, ingeniique solertia, & dolore quo negligentes Catholicos mordes, & zelo quo aduersus etiã latentes hæreticos frendes. (Aug.)

Sed non mihi persuadetur, eos de latebris suis, nostris esse mendacijs eruendos, &c. Ad hoc ergo, vt eorum mendaciũ deleatur, siue caueatur, Dei autẽ veritas augeatur. (*Id est in plures conuersos effundatur.*) Quomodo igitur mendacio mẽdacia rectè potero persequi? An & latrocinio latrocinia, & sacrilegio sacrilegia, & adulterio sunt adulteria persequenda? Si autem veritas Dei in meo mẽdacio abundauit. Rom. 3. Numquid num & nos dicturi sumus, faciamus mala, vt veniant bona? Quod vides quemadmodum detestetur Apostolus.

Quid est enim aliud mentiamur, vt hæreticos mendaces ad veritatem adducamus, nisi faciamus mala, vt veniãt bona? An aliquando bonũ est mendacium, vel aliquando mendacium est non malũ? Cur ergo scriptum est, odisti Domine omnes qui operantur iniquitatem, perdes omnes qui loquũtur mendacium? Non enim aliquos excepit, aut indefinitè dixit, perdes loquentes mendacium, vt quosdam, non omnes intelligi sineret; sed vniuersalem sententiam protulit dicens, perdes omnes qui loquuntur mendacium. An quia non dictum est, perdes omnes qui loquuntur mendacium, vel qui loquuntur quodcumque mendacium; ideo putandum est locum alicui relaxatum esse mendacio, vt scilicet sit aliquod mendacium, quod qui loquuntur, non eos Deus perdat, sed eos omnes perdat qui loquuntur iniustum mendacium, non quodcumque mendacium: quia inuenitur & iustum, quod vtique laudis debet esse, non criminis. *Et ib. c. 3.* Colligitur, inquit, perniciosius, aut vt mitius loquar, periculosius mentiri Catholicos, vt hæreticos capiant, quàm mentiuntur hæretici, vt Catholicos lateant. Quoniam quisquis credit Catholicis mentiendo tentantibus, aut efficitur, aut confirmatur hæreticus. Quisquis autem credit hæreticis, mentiendo (*fingendo se esse Catholicos, & ore fidem profitendo, quam corde non tenent*) sese occultantibus, non desinit esse Catholicus. *Et c. 4.* Videsne quo tendat hoc malum, scil. non solùm nos illis, ipsique nobis, sed omnis frater, omni fratri non immeritò videatur esse suspectus? Atque ita, dum per mendacium tenditur, vt doceatur fides, id agi potius, vt nulli habenda sit fides. Si enim & contra Deum loquimur, cùm mentimur, quid tantum mali poterit in vllo mendacio reperiri, quod tanquã scelestissimum omnimodo deuitare debeamus? *Præmiserat iam libro de mendacio c. 10. in causa maximè doctrinæ Catholicæ, nusquam esse mentiendum.* Insanus esset, si alienæ libidinis euitandæ causa, ne id in eo fieret quod nulla sua libidine pateretur, Christi Euangelium falsis Christi laudibus infalsaret, magis euitans alienã corruptionem in corpore suo, quàm in doctrina sanctificationis animarum atque corporum, corruptionem suã. (*Os enim quod mentitur occidit animam suam, nec Deus qui veritas est, indiget aut delectatur mendacio nostro, vt ad eius gloriam, & nimis extollendam eius gratiam, minuamus libertatem nostram.*) Quamobrem à doctrina Religionis atq; ab eis omnino enuntiationibus, quæ propter doctrinam religionis enuntiãtur, cùm illa docetur, & discitur, omnia penitus mendacia remouenda sunt. Nec vlla omnino causa inueniri posse credatur, cur in rebus talibus mentiendum sit, quando nec ideo in ea doctrina mentiendum est, vt ad eam ipsam quisq; facilius perducatur. Fracta enim, vel leuiter diminuta autoritate veritatis, omnia dubia remanebunt; quę nisi vera credantur, teneri certa non possunt. *Quã* [...] *temerè igitur, quàm vanè creditur August. assiduus in omnibus sincerissima veritatis assertor, ad Pelagianos, vel Manichæos euertendos aut conuertendos, siue in gratia extollenda, siue in libero arbitrio prædicando, vel deprimendo, aliquando fuisse mentitus.*

Aug.

Aug.

An virtutes morales Gentilium non esse veras: sed peccata, cum Tertulliano docuerit Augustinus.

TErtullianus *nullam prorsus veram in Gentilibus virtutem moralem apertissimè docuit. Lib. 2. de cultu fœminarum c. 1.* Pleræque (*Christianæ*) eandẽ superficiem circumferentes quam fœminæ nationum, à quibus abest conscientia VERÆ PVDICITIÆ: quia NIHIL VERVM IN HIS QVI DEVM NESCIVNT PRÆSIDEM ET MAGISTRVM VERITATIS. Nam etsi qua in Gentilibus pudicitia credi potest, vsque adeo imperfectam & inconditam constat, vt licet in animo aliquatenus tenax sui agat, in habitus tamen licentias se dissoluat, pro peruersitate Gentilium, appetendo cuius rei deuitat effectum, &c. Quid mirum? Peruersa sunt omnia quæ Dei non sunt. (*Quæ autem à Deo sunt, ordinata sunt, præsertim ad finem.*) Viderint igitur quæ non totum bonum obtinendo, facilè & quod obtinent, malo commiscent. *Et lib. de pudic. c. 1. Inutilem esse Gentilium pudicitiam apertè scribit:* Viderit, inquit, sæculi pudicitia cum sæculo ipso, cum suo ingenio, si nascebatur, cum suo studio, si erudiebatur, cũ suo seruitio, si cogebatur; nisi quòd infœlicior etiamsi stetisset, vt infructuosa, quæ non apud Deum egisset. Malim nullum bonum, quàm vanum. Quid prodest, esse quod esse non prodest? *Parum est nisi & Gentilium castitatem vtpote idololatriæ sacram æterno igni addiceret l. 1. ad vxorem c. 6.* Durum planè & arduum satis continentia sanctæ fœminæ post viri excessum Dei causã, cùm Gentiles Satanæ suo, & virginitatis, & viduitatis sacerdotio perferant. Romæ quidem quæ ignis illius inextinguibilis imaginem tractant, auspicia pœnæ suæ cum ipso dracone curantes, de virginitate censentur. Achææ Iunoni apud Ægium oppidum virgo sortitur, & quæ Delphis insaniunt (*Pythonissæ*) nubere nesciunt. Cæterum viduas Africanæ Cereri assistere scimus, durissima quidem obliuione à matrimonio allectas, &c. Hæc diabolus suis præcipit, & auditur. Prouocat nimirum Dei seruos continentiã suorum quasi ex æquo: Continent etiam gehennę Sacerdotes. Nam inuenit quomodo homines etiam in bonis sectationibus perderet: & nihil apud eum refert, alios luxuria, alios continentiã occidere. *Et lib. de exhort. cast. c. 13.* Cùm Dei Sacramenta Satanas adfectat, prouocatio est nostra, imò suffusio, si pigri sumus ad continentiam Deo exhibendam, quam diabolo quidam præstant, nunc virginitate, nunc viduitate perpetua, &c. Inuenit scilicet diabolus, post luxuriam, etiam castitatem perditricem; quò magis reus sit Christianus, qui castitatem recusauit conseruatricem.

Et lib. ad Martyr. c. 4. exemplis Lucretiæ, Mutij, Heraclitι, Empedoclis, Peregrini, Reguli, Didonis, Cleopatra, &c. Fortitudinem gentium dissipat, & fine vanæ gloriæ vanam quoque eorum constantiã explodit præ martyrum Christianorum constãtia. Longum est, inquit, si enumerem singulos qui se gladio cõfecerint ANIMO SVO DVCTI. (*Spiritu inflato amore gloriæ.*) De fœminis ad manum est Lucretia, quæ vim stupri passa, cultrum sibi adegit in conspectu propinquorum, vt gloriam castitati suæ pareret,

Mutius dexteram suam in ara cremauit, vt hoc factum eius fama haberet, &c. Igitur si tantum terrenæ gloriæ licet de corporis & animi vigore, vt gladium, ignem, crucem, bestias, tormenta cōtemnant sub præmio laudis humanæ, possum dicere, modicæ sunt istæ passiones ad consecutionē gloriæ cælestis, & diuinæ mercedis (*Rom.* 8.18.) Si tanti vitrum, quanti margaritum? Quis ergo non libentissimè tantum pro verò habeat erogare, quantum alij pro falso? *Et ibid. cap.* 5. Omitto nunc gloriæ causam. Eadem omnia sæuitiæ, & cruciatus certamina, iam apud homines (*Gentiles*) affectatio quoque, & morbus quidam animi conculcauit, &c. Hæc, benedicti, non sine causa Dominus in sæculum admisit; sed ad nos & nunc exhortandos, & in illo die confundendos, si reformidauerimus pati pro veritate in salutem, quæ alij affectauerunt pro vanitate, in perditionem. *Et rursum c. 6. sic orditur*: Sed hæc exempla constantiæ omittamus de affectatione venientis. *Ex quibus omnibus liquet, non tantum vanas esse & non veras, ia sinem gloria Gentilium virtutes, sed & sine Dei veri cognitione prorsus inutiles, quia etiam præter debitam amori proprio & affectationi laudis humanæ pœnam respondentem, mortales quoque; sine peccata mortalia æternâ pœnâ cruciandæ opera virtutum Gentilium, quæ directe in honorem Satanæ consecrata fuerunt.*

Antequam hic mentem August. circa virtutes morales Gentilium aperiam, duo diligenter aduertenda sunt, in quibus aduersary eius oculus hallucinatus est. Primò enim contra eius sententiam, oppono definitionem Concily Trid. secundò Bullas Py 5. & Greg. 13 Et nos quidem, si verè per hac, & quacumque Ecclesia sancita, vel minimum, sanctissimi Patris & Doctoris integerrimi doctrinæ detractum foret, sic cum diuino adiutorio S. Romanæ Ecclesiæ quibuscumque decretis nos inuiolabiliter, sub damnationis æterna pœnæ obstrictos volumus & profitemur, vt cum psalte quotidie canamus: Reddam vota mea de die in diem, *vt omni, (quod absit) affectu Patris deposito, sanctissimæ Matris Ecclesia decretis, lubens volensque subscribam, si quid, quod hactenus non fecit, in eius doctrina censura dignum iudicarit. Sed nil tale verear, à friuolis obtrectatoris mach. ais.* Nec, inquit, sequenda illa opinio est, quàm Trid. Concilium nuper meritò damnauit, omnia peccatorum aut ETIAM INFIDELIVM OPERA ESSE PECCATA, quamuis maximum Authorem D. Augūst. & Prosperum habuisse videatur: Et ex Catholicis aliquādo Theologis suos habuerit defensores; ideoque dixerunt, non posse arborem bonam, quatenus bona est, malos; nec arborem malā, quatenus mala est, bonos fructus facere: quod & ego aliquando approbaui, & docui. *Et quis sanus retractet, bonam arborem, vt sic malos, & malam, vt sic, bonos fructus ferre non posse, Christo maximè attestante? Sed assero primò falsum esse August. & Prosperum omnia opera peccatorum, aut etiam infidelium omnia peccata mortalia censuisse, aut omni ex parte damnasse; cùm virtutum eorum moralium operaratione materia sine officy bona esse vbique scripserint, & finem tantum vanæ gloria in eis reprehenderint, & debitsinit defectum iustissimè arguerint, quem ia Deum verum non dirigentes, licet naturali lumine cognitum*, non sicut Deum glorificauerunt, sed euanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum. *Secundò pariter imponit August. qui licet opera cuiuscumque, & quantumcumque secundùm hominem extrinsecus bona, & ex vera fide facta, sine Dei charitate & gratia facta, nullius ex condigno meriti coram Deo iuxta Paulum, om-*

A *nesque Do ... et censeat; ea tamen nullibi scripsit esse peccata, nisi ... malo fine, vt puta vana gloria, aut alterius intentionis praua procedant. Quis quantumuis gehenna timorem, seruilem asserat; & iure condemnet eum, qui omnem prorsus ex corde suo charitatem excludens, & ex puro amore proprio pœnam reformidās, abstinet à peccato; stans si nullus esset infernus, nullo modo vellet Dei intuitu, bonum facere & à malo declinare: vbique tamen docuit & scripsit, initiū sapientiæ esse timorem, quo primò fit gradus, & introitus ad charitatem. Tertio æque falsum est Conc. Trident. damnasse dicentem*: OMNIA INFIDELIVM OPERA ESSE PECCATA. *Ego enim illud volui, & reuolui, & ne verbum quidem de infidelium operibus inueni. Sed tantum hoc habet sess. 6. can. 7.* Si quis dixe-

B rit opera omnia quæ ante iustificationem fiunt, quacumque ratione facta sint, verè esse peccata, vel odium Dei mereri, aut quanto vehementius quis nititur se disponere ad gratiam, (*non dicit ad fidem*) tanto eum grauius peccare, anathema sit. *Quid hic de Gentilibus? certè de fideli, in statu peccati mortalis agitur, cuius licet opera bona, orationes, eleemosynæ, corpor... afflictationes, &c. Timor gehennæ, indicij metus, &c. meritoria non sint æterna vitæ, peccata tamen dicere nefas est, cum ex principio fidei sancto & recto procedant, & fructus boni fiat, in quantū à bona fides radice producuntur, & ad iustificationem, Deique gratiā suscipiendam disponant, & ab ipso Deo per gratiam illuminent fidelium cordibus pia circa huiusmodi opera bona cogitationes, & voluntates efficaces immittantur.*

C *Neque dicimus, vt nec Aug. aliique Patres senserunt vspiam, opera interna, vel externa infidelium, quibus eos ad iustificationem Dei gratia, liberum eorum praueniens arbitrium, disposuit, esse peccata: cum nec timere Deum, net iudicium expauescere, vel ex metu gehennæ æterna, mores corruptos in meliores formare & alia huiusmodi, absque aliquo initio fidei, & Dei gratia operari potuerint; qua maximè, cùm odium Dei promereri non possint, aut in grauiora peccata inducere, liquidò constat de talibus etiā infidelium operibus Concilium non egisse. Nec ignoro idem Concil. eadem sess. c. 6. de modo præparationis ad iustificationem sic locutum etiam de infidelibus*: Disponuntur autē ad ipsam iustitiam, dum excitati diuina gratia & ad-

D iuti, fidem ex auditu concipientes, liberè mouentur in Deum, credentes vera esse, quæ diuinitus reuelata & promissa sunt, &c. Et dum peccatores se esse intelligentes, à diuinæ iustitiæ timore, quo vtiliter concutiuntur, ad considerandam Dei misericordiam se conuertendo, in spem eriguntur, fidentes, Deum sibi propter Christum propitium fore, illumque tanquam omnis iustitiæ fontem diligere incipiunt; ac propterea mouentur aduersus peccata per odium aliquod & detestationem, hoc est per eam pœnitentiam quam ante baptismum agi oportet: Denique dum proponunt suscipere baptismum, inchoare nouam vitam, & seruare di-

E uina mandata. *Hactenus Synod. Trid. Sed nihil prorsus in rem nostram. Et quis eousque desipuisse senserit August. aliosque grauissimos Patres, vt ia Deum incipientes credere, & sperare, & ex illis initiis fidei, sancto, licet adhuc imperfecto odio peccat a detestantes, pœnitentiā agentes, baptisma suscipere proponeates, & nouam vitam inchoare, ac diuina mandata seruare, peccasse? Quis inquam, sana mentis dixerit tot huiusmodi bona opera peccata esse, & odium Dei promereri? Caluinus certè, eiusq; sequaces, quos Anathemate percussit hac S. Synodus, hoc dixerit. Sed nos hic cum Tertulliano, August. & cæteris grauissimis authoribus, agimus de operibus Gentilium in medio infidelitatis*

tenebris agentium: de coinquinatis in quibus nihil est mundum, sed omnia amore proprio, concupiscentia, vana gloria appetitu, contaminata, qua licet ex genere suo, sine materia & officio splendeant, & apud homines de exterioribus tantùm iudicantes aliquam gloriam mereantur, apud Deum tanquam peccata reputantur. Cum enim bonum sit ex integra causa, malum autem ex quocumque defectu. maximus autem in moralibus defectus sit intentionis, qua bonam aut malam formaliter facit agentis actionem; Gentilis porro careat vera fide dirigente actionem, & plenus sit amore proprio, & concupiscentiâ laudis; quidquid facit materialiter boni, id totum refert ad vanam gloriam, & vt hominibus, vel sibi ipsi placeat. De quo longè verius quàm Pharisais saltem fidelibus & credentibus in Deû dici potest: Omnia opera sua faciunt, vt videantur ab hominibus. *Quod si nos ipsi, & Christiani, & iusti, & tot Sacramentorum & gratiarum auxiliis adiuti, vix puram in operibus, & ab omni amore proprio, respectu humano, & vanitate defacatam operamur actionem; quid poterit Gentilis in natura corrupta adhuc in peccato originali, tot superadditis actualibus tota concupiscentia pragrauatus?*

Ad Bullas Pij 5. & Greg. 13. contr. Baium quod attinet, absit vt eius aut cuiusuis alterius ab Ecclesia dânati Patronus aut actor accedâ, qui nec Patrem in huiusmodi causis tueri me velle profiteor, sed quoscumque ab Ecclesia dânatos, dânandosq; ex animo sincero pradamnare. Sed dico primò, contra sensum communê, & in Summos Pontifices debitam pietatem esse, ipsos in Baij dânatione, perstringere voluisse sententiam Aug. verbis expressissimis, in multis Scriptura locis contentam, & à grauissimis quibusq; Ecclesia Doctoribus post Augustinum sapius, vt infra dicemus inculcatâ. Secundò nostrum Gasparum Casalium Episcopum Lusitanum, in egregio opere, Patribus Conc. Trid. cui noster Hieronymus Seripandus Cardin. Prases astitit, Epist. nûcupatoria dedicato, & Tridenti prasentato Calendis Decemb. 1562. Aug. sententiam fusissimè defendisse. Vt credibile non sit eam in propositione Baij fuisse comprehensam. Tertiò conceptis & claris Summorum Pontificum verbis fuisse declaratum: Aliquas ex Baij propositionibus, in vero authorû sensu posse defendi. *Si qua autem inter eas excipi potest, qua legitimè & in vero Patrû sensu defendi & sustineri potest, illa certè quâ maximè, qua S. Patres infidelium opera, licet officij siue materia & subiecti intuitu bona, finis tamen & intentionis debita defectu mala reprobant, tam quod ea in Dei gloriam non referrent, quàm quod propter concupiscentia corruptionê omnia opera ad vanam gloriam, amoris proprij satisfactionem facieban*t, *maximè cùm vt habet Conc. Arausicanum secundum, can. 22.* Nemo habeat de suo, nisi mendacium & peccatum. *Quod pracipuè de Gentilibus dici potest, sine fide, sine gratia supernaturali, sine charitate Theologica, in peccato adhuc originali, & actualium corruptione viuentibus. Et Can. 17.* Fortitudinem Gentium mundana cupiditas, fortitudinem Christianorum Dei charitas facit. *Et Bonif. 2. in Ep. ad Casarium Arelatensem confirmans acta dicta Synodi sic concludit:* Nimis, inquit, eos qui contra sentiunt admiramur, vsque eò vetusti erroris adhuc reliquijs prægrauari, vt ad Christum non credant Dei beneficio, sed naturæ veniri: & ipsius naturæ bonum, quod Adę peccato noscitur deprauatum, authorem nostræ fidei dicant magis esse quâ Christum, nec intelligant se Dominicæ reclamare sententiæ dicenti: nemo venit ad me, nisi datum fuerit illi à Patre meo. Sed & B. Paulo simul obsistere clamanti ad Hebræos: curramus ad pro-

A positum nobis certamen, aspicientes in authorem fidei, & consummatorem Iesum Christum. Quæ cùm ita sint, inuenire non possumus, quid ad credendum in Christo, siue Dei gratia, humanæ deputent voluntati. Cùm Christus author consummatorque sit fidei. Quapropter affectu congruo salutantes supra scriptam confessionem vestram, consentaneam CATHOLICIS PATRVM REGVLIS ADPROBAMVS. Illos autem qui præcedente fide, cætera sicut indicas volunt gratiæ deputare, sua professione constringimus, vt multomagis dono gratiæ etiam fidem cogantur adscribere, PRÆTER QVAM NIHIL EST BONI, QVOD SECVNDVM DEVM QVILIBET VALEAT operari, sicut

B B. Apostolus dicit: OMNE QVOD EX FIDE NON EST, PECCATVM EST. Quod cùm ita sit, aut nullum bonum gratiæ deputabunt, si ei fidem subtrahere moliuntur: aut si quid bonum esse dicunt de gratia, ipsa necessariò fides erit gratiæ deputanda. SI ENIM NIHIL BONI EST SINE FIDE, fides autem ipsa venire negetur ex gratia; nullum, quod absit, bonum erit gratiæ deputandum.

Duo hic notatu dignissima considero, primo sûmum Pontificem, eodem cum August. vti Pauli loco, quo probet nihil boni esse sine fide in operibus Gentilium. Secundo doctè addidisse, SECVNDVM DEVM, *quasi diceret;* licet homo iudicans in facie, *nudum aspiciens officium, siue actum externum operis infidelis, eleemosyna, sepultura, temperantia. &c.*

C *Bonum vtique ex genere suo probet & laudet; tamen* SECVNDVM DEVM, *qui intuetur cor, & intentionem operantis ex vano fine gloria, nihil boni verè moralis in eo iudicat, quia suo formali caret, quod dat ei esse virtutis. Quia tamen in hoc opere malo formaliter, restat aliquid boni, ex reliquiis imaginis Dei, & recta rationis, & inclinationis in similem sui, & vt rectè Tertull. lib. de Anima c. 41.* Quod à Deo est, non tam extinguitur, quàm obumbratur: potest enim obumbrari, quia nô est Deus; extingui non potest, quia à Deo est: sic & in pessimis aliquid boni, & in optimis, nonnihil pessimi. *Idcirco Deus & in Christianorum optimis operibus peccata venialia permixta, vel in hoc, vel in futuro saculo punit. Et in pessimis etiam ethnicis, aliquid boni permixtum, sine aliqua temporali mercede, têporaliter gestum abire non finit: & rursum in ijsdem operibus ex officio, & aliqua compassione naturali, & animi moderatione factis, peccata etiam venialia amoris proprij,*

D *& laudis humana appetitu fœdata, si in infidelitate moriûtur, leuioribus licet, attamen aternis inferni pœnis, quia mortalibus coniuncta sunt, condemnat & afficit. Nil quippe iustus iudex, nec vsq; ad nouissimum quadrâtem boni mali ue siue condigna pœna, vel pramio dimittit. De mercede quidem Aug. l. 5. de Ciu. c. 12.* Videamus, inquit, quos Romanorum mores, & quâ ob causâ Deus verus ad augendum imperium adiuuare dignatus est, in cuius potestate sunt etiam regna terrena, &c. S. August:

Et c. 15. Quibus, inquit, non erat Deus daturus vitam æternam cum sanctis Angelis suis, in ciuitate sua cælesti, ad cuius societatem pietas vera perducit, &c. Sine qua hanc eis terrenam gloriam excellentissimi imperij concederet, non reddere-

E tur merces bonis artibus eorum, id est virtutibus, quibus ad tantam gloriam peruenire nitebantur: de talibus enim qui propter hoc boni aliquid facere videntur, vt glorificentur ab hominibus, etiam Dominus ait: Amen dico vobis, perceperunt mercedem suam. *Sed pramiserat c. 13.* Sanius, inquit, videt qui & amorem laudis vitium esse cognoscit, &c. Huic ergo vitio non solùm non re-

ſiſtebant, verum etiam id excitandum, & accendendum eſſe cenſebant, putantes id eſſe vtile Reipublicæ. *Nil item impunitum in apparentibus eorum virtutibus docuit, amore propr.o & vanitate corruptis, l.4. cont. Iul.c.3. in medio.* Dicuntur, inquit, ſine lege, naturaliter quæ legis ſunt facere, quia ex Gentibus venerunt ad Euangelium, non ex circumciſione, cui lex data eſt. Et propterea naturaliter, quia vt crederent, ipſa in eis eſt per Dei gratiam correcta natura. Nec per eos potes probare quod vis, etiam infideles veras poſſe habere virtutes: ſunt quippe iſti fideles. Aut ſi fidem non habent Chriſti, profectò nec iuſti ſunt, nec Deo placent, cum ſine fide placere impoſſibile ſit. Sed ad hoc eos in die iudicij cogitationes ſuæ defendent, vt tolerabilius puniantur, quia naturaliter quæ legis ſunt, vtcumque fecerunt, ſcriptum habentes in cordibus opus legis hactenus, vt alijs non facerent, quod perpeti nollent: hoc tamen peccantes, quod homines ſine fide non ad eum finem iſta opera retulerunt, ad quem referre debuerunt. Minus enim Fabricius quàm Catilina punietur, non quia iſte bonus, ſed quia ille magis malus; & minus impius quàm Catilina Fabricius, non veras virtutes habendo, ſed à veris virtutibus non plurimum deuiando. An fortè & iſtis qui exhibuerunt terrenæ patriæ Babylonicam dilectionem, & virtute ciuili, non verâ, ſed veriſimili, dæmonibus, vel humanę gloriæ ſeruierunt. Fabricijs videlicet, Regulis, & Fabijs, & Scipionibus, & Camillis, cæteriſque talibus, ſicut infantibus qui ſine baptiſmate moriuntur, prouiſuri eſtis aliquem locum inter dānationem regnumque cęlorum: vbi non ſint in miſeria, ſed in beatitudine ſempiterna, qui Deo non placuerunt, cui ſine fide placere impoſſibile eſt, quam nec in operibus, nec in cordibus habuerunt? Non opinor perditionem veſtram vſque ad iſtam poſſe impudentiam proſilire. Erunt ergo, inquis, in damnatione ſempiterna, in quibus erat vera iuſtitia? O vocem impudentia maiore pręcipitem! Non erat, inquam, in eis vera iuſtitia, quia non actibus, ſed finibus penſantur officia.

S. Aug.

Non inficior tamen ethnicos, vt alibi probat Auguſt. aliquid veri ex Deo vero ſenſiſſe, & aliquid boni ex aliqua eius gratia feciſſe, plerumque tamen vitia minora maiori ſuperbia ſuperaſſe. Quidquid autem in quocumque homine Chriſtiano, vel ethnico rectum & bonum eſt, non homini. ſed Deo omnis boni authori tribuendum aſſerit Aug. Ep. 130. ad Circenſes conuerſos à factione Donatiſtarum, ad Eccleſiæ Catholicæ ſocietatem. Si id, inquit, quod in veſtra ciuitate nos grauiter contriſtabat, abſumptum eſt: ſi duritia cordis humani reſiſtens manifeſtiſſimæ & quodammodo publicæ veritati, eiuſdem veritatis vi euicta eſt; ſi ſapit dulcedo pacis, vnitatiſque charitas, & non iam reuerberat oculos ſaucios, ſed ſanos illuſtrat ac vegetat; non ſunt hęc opera noſtra, ſed Dei. Non hæc humanis operibus omnino tribuerem, nec cùm apud vos eſſemus, tanta conuerſio multitudinis, nobis loquentibus & hortantibus proueniret. Hoc agit ille & efficit qui per miniſtros ſuos rerum ſignis extrinſecus admonet, rebus autem ipſis per ſeipſum intrinſecus docet. Nec ideo pigrius moueri nos oportet ad viſendos vos, quoniam quicquid in vobis laudabile eſt factum, non à nobis, ſed ab illo factum eſt, qui facit mirabilia ſolus. Multò enim alacrius debemus accurrere ad ſpectanda opera diuina, quàm noſtra: quia & nos ſi quid boni ſumus, opus

A illius, non hominum ſumus. Vnde Apoſtolus dixit 1. Cor. 3. Neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus. Xenocrates Polemonem, vt ſcribitis, & nos ex illius litteris recordamur, de fruge temperantiæ diſputando, non ſolùm ebrioſum, verum etiam tunc ebrium, ad mores alios repente conuertit. Quanquam ergo ille, ſicut prudenter & veraciter intellexiſtis, non Deo fuerit acquiſitus, ſed tantùm à dominatu luxuriæ liberatus, tamen ne idipſum quidem quòd melius in eo factum eſt, humano operi tribuerim, ſed diuino. Ipſius namque corporis, quod eſt infimum noſtrum, ſi qua bona ſūt, ſicut forma, & vires, & ſalus, & ſi quid eiuſmodi B eſt, non ſunt niſi ex Deo creatore ac perfectore naturæ: quantò magis animi bona donare nullus alius poteſt? Quid enim ſuperbius, vel ingratius cogitare poteſt humana vecordia, ſi putauerit, cùm carne pulchrum faciat Deus hominem, animu caſtum ab homine fieri? Hoc in libro Chriſtianæ ſapientiæ ſic ſcriptum eſt Sap. 8. Cùm ſcirem, inquit, quia nemo eſſe poteſt continens, niſi Deus det, & hoc ipſum erat ſapientię, ſcire cuius eſſet hoc donum. Polemo ergo ſi ex luxurioſo continēs factus, ita ſciret, cuius eſſet hoc donum, & cum abiectis ſuperſtitionibus Gentium piè coleret, non ſolùm continens, ſed etiam veraciter ſapiens, & ſalubriter religioſus exiſteret; quod ei C non tantùm ad præſentis vitæ honeſtatem, verùm & ad futuræ immortalitatem valeret. *Tandem & ſine bona voluntate, hoc eſt amore Dei, virtutes veras, & vera opera bona Gentilium negat Aug. l. 4. contra Iul. c. 3. circa f. Et Bedam Cant. contra Iulian. l. 1. c. 6.* Quod dicit, inquit, multos Philoſophorum patientiam, caſtitatem, modeſtiam, aliaſque de naturæ bono habere virtutes, conſtat, quia quicumque Philoſophorum Chriſtum Dei virtutem & Dei ſapientiam neſcierunt, hi NVLLAM VERAM VIRTVTEM, NEC VLLAM VERAM SAPIENTIAM HABERE POTVERVNT. In quantum verò vel guſtum aliquem ſapientiæ cuiuſlibet, vel VIRTVTIS IMAGINEM habebant, totum hoc deſuper acce- D perunt, non ſolùm munere primæ conditionis, (*tanquam ab authore naturæ, ſed cuiuſuis etiam virtutis moralis donatore*) verùm etiam quotidiana eius gratia (*id eſt communi adiutorio*) qui creaturam ſuam nec ſe deſerentem deſerens, dona ſua prout ipſe iudicauerit, hominibus & magna magnis, (*id eſt ſupernaturalia fidelibus, & electis,*) & parua largitur paruulis. *Id eſt naturalia & moralia Gentilibus, & reprobis.*

Aug.

Nulla eſſe vera, nulliuſque valoris infidelium opera probat Gregor. l. 3. Epiſt. indictione 12. Ep. 33. Sicut, inquit, rami ſine virtute radicis areſcunt; ita opera quantumlibet bona videantur, nulla ſunt, ſi à ſoliditate fidei disiunguntur. *Et licet Cornelij Centu-* E *rionis nondum baptizati, nec in Chriſtum credentis, orationes & eleemoſynæ ab Angelo prædicentur: hic tamen Gentilis, non erat infidelis, ſed credebat in Deū. Quomodo enim orationes eius & eleemoſynæ coram Deo aſcendere potuiſſent, ſi infidelitatis pondere prægrauatæ fuiſſent? quomodo ſine fide placuiſſet Deo? ſed iam in Deum credens, & benè orans, & operans, meruit per Petrum amplius inſtrui, & in Chriſtum credens, baptizari. Accipite eundem Gregor. hom. 9. in Ezech. l. 1.* Vnum, inquit, ſine altero nil prodeſſe valet; quia nec fides ſine operibus, nec opera adiuuant ſine fide, niſi fortaſſe pro fide percipienda fiant: ſicut Cornelius ante pro bonis operibus meruit audiri, quàm fidelis exiſteret. (*Id. perfectè.*

& explicite in Christum credens, iam enim credebat in Deum quem inuocabat.) Qua ex re colligitur, quia bona opera pro fide percipienda faciebar. Nam cui ab Angelo dicitur: orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei: & mox pro eadem ascensione præcipitur, vt ad Simonem mittat, qui ei veniens prædicare debeat, constat quia hoc petijt, vnde meruit exaudiri.

Et rursum explanans quid sit vestibulum porta templi, libro 2. hom. 19. Potest, inquit, per vestibulum fides intelligi, ipsa quippe est ante gradus, & portam; quia prius ad fidem venimus, vt postmodum per spiritualium donorum gradus, cælestis vitæ aditum intremus. Non enim virtutibus venitur ad fidem, sed per fidem pertingitur ad virtutes. Cornelius enim Centurio, cuius eleemosynæ ante baptismum Angelo testante laudatæ sunt, non operibus venit ad fidem, sed fide venit ad opera. Nam & ei per Angelum dicitur: Orationes tuæ & eleemosynæ ascenderunt in conspectum Dei. Si enim Deum verè & ante baptismum non crediderat, quid orabat? (*Quomodo enim inuocabunt, in quem non crediderunt?*) Vel quomodo hunc omnipotens Deus exaudicrat, si non ab ipso se in bonis perfici petebat. Sciebat igitur Creatorem omnium Deum, sed quod eius omnipotens Filius incarnatus esset, ignorabat. Neque enim poterat bona agere, nisi ante credidisset: scriptum namque est Hebr. 11. Sine fide impossibile est placere Deo. Fidem ergo habuit, cuius operationes & eleemosynæ placere potuerunt. Bona autem actione promeruit, vt Deum perfectè cognosceret, & incarnationis eius mysterium crederet, quatenus ad Sacramentum baptismatis perueniret. Per fidem ergo venit ad opera, sed per opera est solidatus in fide. Vestibulum itaque ante gradus est: quia qui prius credidit, ipse pòst virtutum gradibus ad portæ aditum ascendit. *Porta autem est Christus,* ad quem nemo venit, nisi Pater traxerit eum; & non omnium est fides, sed vnicuique partitus est mensuram fidei, *ait Apostolus.*

Innumeros possem hic Augustini locos referre: vnico, sed prolixo & florentissimo, totam hanc quæstionem expediam, libro 4. contra Iulianum cap. 3. Noueris, inquit, non officijs, sed finibus, à vitiis discernendas esse virtutes? Officium est autem, quod faciendum est; finis verò propter quod faciendum est. Cùm itaque facit homo aliquid vbi peccare non videtur, si non propter hoc facit propter quod facere debet, peccare conuincitur. Quæ tu non attendens, fines ab officijs separasti, & virtutes veras, officia sine finibus appellandas esse dixisti: Ex quo te tanta absurditas sequitur, vt verum cogaris appellare iustitiam, etiam cuius dominam repereris auaritiam. Siquidem manus abstinere ab alieno, si officium cogites, potest videri esse iustitiæ. Sed cùm quæritur, quare fiat, & respondetur, ne plus pecuniæ litibus pereat: quomodo iam hoc factum veræ poterit esse iustitiæ, cùm seruiat auaritiæ? Quales virtutes Epicurus induxit voluptatis ancillas, &c. Absit autem vt virtutes veræ cuiquam seruiant, nisi illi, vel propter illum, cui dicimus, Deus virtutum conuerte nos, Psalm. 79. 20. Proinde virtutes, quæ carnalibus delectationibus, vel quibusque commodis & emolumentis temporalibus seruiunt, veræ prorsus esse non possunt: quę autem nulli rei seruire volunt, nec ipsę verę sunt, &c. Quidquid autem

Aug.

A boni fit ab homine, & non propter hoc fit, propter quod fieri debere vera sapientia præcipit, & si officio videatur bonum, ipso non recto fine, peccatum, &c.

Tum respondet Iuliano dicenti virtutes quibus aliquid admixtum est vitij, steriles quidem, & infructuosas esse, sed non malas. Fieri, inquit, non potest, vt steriliter boni simus: sed bonum non sumus, quidquid steriliter sumus. Matth. 7. 17. Arbor enim bona, bonos fructus facit. Absit autem vt Deus bonus à quo securis paratur arboribus non facientibus fructum bonum, excidat, & in ignem mittat arbores bonas. Nullo modo igitur homines sunt steriliter boni: sed qui boni non sunt, possunt esse alij minus, alij magis mali, &c. *Dehinc* B *cùm illud Apostoli:* Omne quod non est ex fide, peccatum est, *eludi viderot, & refundi in cibos vetitos, sic alium refert. Hebr.* 11. 6. Sine fide impossibile est Deo placere. Et tamen, inquit, cùm sine fide impossibile sit placere Deo, tibi virtutes sine fide sic placent, vt eas veras prędices, eisque bonos esse homines: & rursus quasi te pœnituerit laudis earum, steriles pronuntiare non dubites. *Tum exponit quod Iulianus refert ex Apostolo: Rom.* 2. 14. Gentes legem non habentes, ipsi sibi sunt lex, quia habent opus legis scriptum in cordibus suis. Ideo, inquit, dicuntur sine lege, *(supple Moysi)* naturaliter quę legis sunt facere, quia ex Gentibus venerunt ad Euangelium, non ex circumcisione, cui lex data est: & propterea naturaliter C quia vt crederent, ipsa in eis per Dei gratiam correcta natura, &c.

Rursum inducit Iulianum: Si Gentilis, inquis, nudum operuerit, numquid quia non est ex fide, peccatum est? Prorsus, in quantum non est ex fide, peccatum est; non quia per seipsum factum, quod est nudum operire, peccatum est; sed de cogitatione, non in Domino gloriari, solus impius negat esse peccatum, &c. Si Gentilis qui non viuit ex fide, nudum operuerit, periclitantem liberauerit, ęgri vulnera fouerit, diuitias honestæ amicitię impenderit, ad testimonium falsum, non tormentis potuerit impelli; quæro abs te, vtrum hęc opera bona benè faciat, an male? Si enim D quamuis bona, malè tamen facit, negare non potes eum peccare, qui malè quodlibet facit. Sed quia cum non vis, cùm facit ista, peccare, profectò dicturus es, & bona facit, & benè. Fructus ergo bonos facit arbor mala, quod fieri non posse veritas dicit, &c. An dicis hominem infidelem, arborem bonam? Placet ergo Deo, neque enim bono potest non placere quod bonum est. Et vbi erit quod scriptum est, sine fide impossibile est Deo placere?

Deinde excludit quod dicere posset, hominem, in quantum homo est, arborem esse bonam, quia frustra Christus dixisset arborem malam: quia nulla esset arbor mala, in quantum est opus Dei. Et concludit: Non itaque in quantum homo est, quod est opus E Dei, sed quantum malæ voluntatis est, quisque arbor mala est, & bonos fructus facere non potest. Vide itaque vtrum infidelem voluntatem audeas bonam dicere voluntatem. *Prosequitur, & probat, nec semper misericordem voluntatem, esse bonam. exemplo Saül parcentis Agag, 1. Reg.* 15. 9. Rex Saül, inquit, meruit à Domino vtique misericorde damnari, quia contra eius præceptum captiuo Regi per humanum pepercit affectum, &c. Porro si vitium est, malè misereri, proculdubio vitium est, infideliter misereri, &c. Et hoc bonum

nebulas gloriæ; *ab Apoſtolo delineatum Timotheo, & Tito, velut exemplarem perfectiſſimi Pontificis & Doctoris Ideam.* Oportebat *certè hæreticorum omnium debellatorem inuictiſſimum, errores, hæreſes, durioreſque inter cæteras Tertulliani ſententias mollituri, & damnaturum*: IRREPREHENSIBILEM ESSE DOCTOREM: Amplectentem, *ἀντεχόμενον*, tenentem mordicus eum, qui ſecundùm doctrinam eſt, fidelem ſermonem; POTENTEM EOS QVI CONTRADICVNT ARGVERE. Sunt enim multi inobedientes, vaniloqui, & ſeductores; *φρεναπάται*, mentium deceptores, quos oportet redargui. *Et quidem ſi iuxta Hilarium 8. de Trin.* Summa omnium virtutum Epiſcopalium eſt ſcientia, & doctrinæ; *quæ ſecundum Theophylactũ in cap. 1. ad Titum*: Eſt virtus, & character Epiſcopi: *quis in ſanctitate, & doctrina irreprehenſibilior & ſanctior Auguſt.* B *qui vaniloquos, ſeductores, mentium deceptores Pelagianos pleniſſimè redarguit & conuicit: & cum emphaſi, & tota Græci vocabuli energia, hoc Titi loco, ἐπιστομίζειν, Epiſtomio veluti ſilentij, expoſitore Hieronymo, os aduerſariorum obturauit & occluſit; maſſâ utique plumbeâ ori amphora impietatis apud Zachariam concluſæ miſſâ. Sic impleta vox Prophetica pſaltis:* Obſtructum eſt os loquentium iniqua. Rex verò, & Dominus virtutum, & gloriæ Chriſtus lætabitur in eo, (*gratia ſua, contra ſuperbos liberi* A *arbitrij, tutores, & defenſores*:) laudabuntur omnes qui iurant in eo: *& eius, ſiue potius dudum Eccleſiæ doctrinam in omnibus ſequi profitentes*: Quoniam obſtructum eſt os loquentium iniqua. *Audio & eâdem Pſalmographi voce querulum expoſtulantem, Pſalmo 26.* Ne tradideris me in animas tribulantium me: quoniam inſurrexerunt in me teſtes iniqui. Iam, inquit, quia teſtes iniqui ſunt, & multa mala in me dicunt, ET IN MVLTIS MIHI DETRAHVNT, ſi traditus fuero in animas eorum (*qui hinc inde, me in ſuam torquent inuitum ſententiam,*) mentiar, & ero ſimilis eorum: NON PARTICEPS VERITATIS TVÆ, SED COMPARTICEPS MENDACII ADVERSVS TE. Exſurrexerunt teſtes iniqui, & mentita eſt iniquitas ſibi; ſibi, non mihi. Sibi ſemper mentiatur, mihi autem B non mentiatur, &c. Sæuiant quantum voluerint, ET CONENTVR IMPEDIRE CVRSVS MEOS, non tamen tu me des in animas eorum. Non conſentiendo voluntatibus eorum, REMANEBO EGO, ET PERMANEBO IN VERITATE TVA, ET MENTIETVR INIQVITAS, NON MIHI, SED SIBI.

Securi iam, ac tuti, perſpectâ medullitus, & comper-tâ funditus irreprehenſibili Auguſtini doctrinâ, hoc vno arbitro, Tertulliani errores, & hæreſes diſcutere, & meritâ cenſurâ ferire pergamus.

FINIS.

INDEX LOCORVM SCRIPTVRÆ expositæ in erroribus imputatis Tertulliano, & Augustino.

Prior numerus paginam, secundus columnam, cum litera intermedia.

EX VETERI TESTAMENTO.

Ex Genesi.

Ex Exodo.

Ex Leuitico.

Ex Deuteronomio.

Ex Iudic.

Ex Tobia.

Ex Iob.

Ex Psalmis.

Ex Prouerbiis.

Errata Typographi in Alphabeto Errorum Imputatorum Tertulliano & Auguſtino, ſic corriges.

Prior numerus indicat Paginam, ſecundus Columnam, cum intermedia litera.

In præfat. pag.2. in p promerear. ibid, circa f. quæ autem deſurſom eſt ſapientia. ibid. in indice umiſſum: baptiſmi ne gratiam impediat malitia mnoſtra, p.1.a.1 de ſumma, 2.b.2. erroris, 3.d.1. vobis, 4.d.2. dorere potuerit, 8.c.2. octauo 9.a.2. ex qua, 12.a.1. cap.29. ibid.b. quod prædicat. ibid.e.2. accipientem dicebat: 16.e.2. peccatum eſt, & d.2 quaotum ad quatuni, 28 a.1. coosequotum, & b.2. in duobus. 29.d.1. poſterſim & c.2. ius corporis. 35 d.1. feciſſe hominem. 36.b.1. in marg. Philo. 37.e.1. propbeta, tum mortalia, tum incorruptibilia, & ibid.e.2. quæ generara, c 40.d.2 nullâ voluntate. 42.a.2. præſcitum. 45.b.1. quia ſi, & c.2. dixiſſes, quoniam, 47.c.1. neceſſitati imputetur, & c. an minor ſit erga eos, 48 b.1 largiretur. Io bae ergo. 52.d.2. citatur. 55.e.1. cætera. 56 b.2. ſignum ſuoi. 57 b.1 factam. 60 e 1. noo conſcoriamus. 64.a 1. hic ſupple ſenſum, & leges relictis cæteris: cùm malo illo corruptæ naturæ, & concupiſcentiæ, quâ inuiti portamus, liberè conſentimus, iam annuſom voum, & e.65. e. ſit vt potenti. 68.a.2 exaltauit præ cæteris per ſanctû Hormiſdâ, io poſtremis eius libris. Ibid. expreſſit. 69.c.1. deputat aduerſarios. 71.b.1. ſeorentiam ſequitur. 87.a. 2. reprobis. 88.b.2. noo, 102.b.1 præfertur, teſte. Et c.2. teſtatue profeciſſe. & d.2. Omnes igitur patres, & c. conſeotiunt. 103.e.2 aſſumens. 104.d.2. deliquit, 107 a.2. ſic io priſtinam. 108.d.2. infert. 110.b.2. geminata. 112.e.2. egere iuſtum. 112.a.1. noxâ mortali. & b.1. ille verba & e.1. corruunt homines. 113. b.2. præſumere diſcamus, 114.e.2. ſuam ſalutē. 115.a.2. ſed quid, & c.1. ex quibus ſeoſim, 119.e.1. multum eſſe, 120.e.1. ſenſum perturbatû ſic repone. Alios prædeſtinaſſe vt cû Angelis, & c alios reprobaſſe vt cû Angelis malis & ibid.e.2. quæſt.49.121. b.2. ſelegiſſe Auguſt ini librum de perfect. Iuſt. in quo profert locum pſalmi, & c. & ibid.a.2 impietates admittunt. 123.d.1. deſerit. 124 b.1. tertij Reg. & c.1. adeò & e.2. tertiò, inquit. Aluares, (quod tamen vt durius ſonans, emollit exponendo) 125 a.1. Rom.2u.126.c.2. ex propria, 127.b.2. tractatione ſumitur, 130.c.2. ineptam, inhabilem, 131.b.2. qui Deum. 132.b.2. ſiunt, 134.d.2. verum etiam,

TERTIA PARS

IN QVA PRAVA TERTVLLIANI DOGMATA A SANA EIVS DOCTRINA separantur, eiusque Errores ac Hæreses in Alphabetum redacti, breuibus Scholijs explicantur, & vbique fusè per Orthodoxam S. Augustini Doctrinam confutantur ; ac duriores eiusdem sententiæ molliuntur.

CVM DVPLICI INDICE, ALTERO S. SCRIPTVRÆ selectioris ibidem illustratæ, altero rerum notabiliorum.

Operâ F. CAROLI MOREAV Augustiniani Communitatis Bituricensis.

A DOMINI SCIENTIA SEPARATI SVNT, facto Sole, & Præceptum custodiente, *Eccli.* 33. 8.

PARISIIS.

M. DC. LVI.

IN

ALPHABETVM ERRORVM
ET HÆRESEON TERTVLLIANI.

PRÆFATIO.

ERRORES, *& hæreses Tertulliani excussurus, & tenebras eius, Orthodoxâ S. P. Augustini doctrinâ veridicâ, velut Sole lucidissimo discussurus; hæc breuiter prænotanda duxi. Primùm quidem ipsius-met Tertulliani verbis proloquor, quibus adhuc Catholicus, aduersus hæreticos insurgebat*; Non oportere nos mirari super hæreses istas, siue quia sunt; futuræ enim prænuntiabantur: siue quia fidem quorundam subuertunt; ad hoc enim sunt, vt fides habendo tentationem, habeat etiam probationem, & cæt. Dum mirantur, in scandalum subministrantur: aut quia scandalizantur, ideò mirantur, quòd tantum valeant; quasi ex aliqua veritate veniant. Mirum scilicet, vt malum vires suas habeat: nisi quòd hæreses apud eos multum valent, qui in fide non valent, & cæt. hæreses de quorundam infirmitatibus habent, quod valent; nihil valentes, si in benè valentem fidem incurrant. Tertull. de præscr. cap. 1. & 2.

Et quæ validior fides, & constantis veritatis tenor firmior, quàm eius, quem Bernardus, validissimum hæreticorum malleum: *Petrus Venerabilis*, singularem Ecclesiæ Magistrum; *Damianus*, linguam; *Prosper*, specialem fidei patronum, aduersus hæreticarum doctrinarum insidias, veritatis virtute pugnantem; *Rupertus*, Christianæ legis vocem, & fidei Catholicæ organum *nuncuparunt*. Ser. 80. in Cant. Pet. Ven. Ep. cont. Petrobus. Dam. ser. 62. Prosper, in Ep. ad Aug. Rup. in Ep. Nuncup. ad Cunonē.

Secundò cum eodem Augustino fatendum est quòd; Solus Deus est verax; omnis autem homo mendax. Vnde neque in nobis ipsis, vel per nos ipsos veraces sumus, cùm sumus: sed cùm ille in seruis suis loquitur, qui solus est verax. *Vnde idem alibi*: Cùm de cuiuslibet hominis ore veritas sonuerit, non est ab illo homine, qui fortè peccator est; sed ab ipsa veritate, hoc est à Christo, qui iustus est. *Discamus & nos eius exemplo, si quid veri intelligimus, loquimur, scribimus, id totum à veritatis fonte haustum, eidem humili gratiarum actione refluere.* Me iam docueras, *inquit*, Deus meus, miris & occultis modis, & propterea credo quòd tu me docueris, quoniam verum est: nec quisquam præter te alius est Doctor veri, vbicumque, & vndecumque claruerit. Iam ergo abs te didiceram, nec eò debere videri aliquid verum dici, quia eloquenter dicitur: nec eò falsum, quia incompositè sonant signa labiorum. Rursus nec ideò Aug. Ep. 174. ad Pascentium, Aug. in Ep. ad Petilianum. Aug. lib. 5. Confess. cap. 6.

verum, quia impolitè enuntiatur; nec ideo falsum, quia splendidus sermo est; sed perinde esse sapientiam & stultitiam, sicut sunt cibi vtiles, & inutiles: verbis autem ornatis, & inornatis, sicut vasis vrbanis, & rusticanis, vtrosque cibos posse ministrari. *Et iterum, vt præ oculis habens, quod suo SS.D.N. Alexander VII. præfert Symbolo*: DEVS VERITAS EST;

Lib. 12. Confess. cap. 25. Verum dicam, te mihi inspirante: neque enim alio præter te inspirante credo me verum dicere, cùm tu sis veritas, omnis autem homo mendax. Et ideò qui loquitur mendacium, de suo loquitur. Ergo vt verum loquar, ecce dedisti nobis, & cæt.

Tertiò, non cæco, ac prærupto impetu passionis, aut affectus inordinati, huius, aut illius sectandam esse sententiam; vel quia author eius amicus est; vel quia ipsa per se sensui nostro plerumq; deprauato blanditur: sed quia vera est, & à Deo, primâ, ac summâ veritate, per Ecclesiam eius sponsam, eiusque Doctores Catholicos, & Pontifices quam maximè veritatis interpretes credenda proponitur. Hinc exclamat Augustinus: O vita pauperum Deus meus, in cuius sinu non est

Lib. 12. Confess. cap. 25. contradictio, non mihi hoc dicunt, quia diuini sunt, & in corde famuli tui viderunt, quod dicunt; sed quia superbi sunt, nec nouerunt Moysi sententiam, sed amant suam; non quia vera est, sed quia sua est. Alioquin & aliam veram pariter amarent, sicut & ego amo quod dicunt, non quia ipsorum est, sed quia verum est: & ideo iam nec ipsorum est, quia verum est. Si autem ideo amant illud, quia verum est, iam & ipsorum est, & meum est, quoniam in commune, omnium est veritas amatorum. Illud autem quod contendunt, non hoc sensisse Moysem quod ego dico, sed quod ipsi dicunt, nolo, non amo: quia & si ita est, tamen ista temeritas non scientiæ, sed audaciæ est: nec visus, sed typhus eam peperit. Ideoque Domine, tremenda sunt iudicia tua, quoniam veritas tua, nec mea est, nec illius, aut illius, sed omnium nostrûm, quos ad eius communionem publicè vocas; terribiliter admonens nos, vt nolimus eam habere priuatam, nè priuemur ea. Nam quisquis id quod tu omnibus ad fruendum proponis, sibi propriè vindicat, & suum vult esse, quod omnium est, à communi, propellitur ad sua, hoc est à veritate, ad menda-

Io.8.44. cium. Qui enim loquitur mendacium, de suo loquitur. Attende iudex optime, DEVS, IPSA VERITAS, attende quid dicam contradictori huic; attende, coram te enim dico, & coram fratribus meis, qui legitimè

1.Tim.1.8 vtuntur lege, vsque ad finem charitatis; attende & vide, quid ei dicam, si placet tibi. Hanc enim vocem huic refero fraternam, & pacificam. Si ambo videmus verum esse quod dico, vbi quæso videmus? Nec ego vtique in te, nec tu in me, sed ambo in ipsa, quæ supra mentes nostras est, incommutabili veritate.

Quartò, specialiter ac vigilanter aduertendum est, quòd licet omnis hæreticus aberret à semita veritatis, non contra vò omnem errantem, hæreticum esse sentiendum: sed eum tantùm, qui deuians à rectâ fide Romanâ ac Catholica, in suo errore contumax perseuerat.

Quintò. Hinc factum esse, vt antè declarationem Ecclesiæ Romanæ, quæ columna est, & firmamentum veritatis, *multi patres optimè de fide meriti, multa contra veritatem nondum reuelatam, & cognitam, vel expresso Scripturæ loco, vel traditione Ecclesiastica, vel Concilio legitimè congregato determinatam, senserint, & bona fide scripta reliquerint. Verbi gratia, priusquàm definisset Ecclesia per S. Innocentium primum, Pontificem Maximum, Exuperio Episcopo*

Tolozano scribentem, qui libri Scripturæ sacræ pro Canonicis habendi essent librum Sapientiæ, Ecclesiastici, Macchabæorum, pro libito vel excludebant, vel recipiebant. Ita planè, de Animæ origine diu dubitatum, an à Deo de nihilo creata, an à parentibus in liberos traducta prodiret.

Sextò. Inde etiam factum, vt multos qui nunc Tertulliano imputantur errores, non pauci nec infimæ notæ Scriptores excusent, quòd nihil eo quo scribebat tempore, ab Ecclesia fuerit ex aduerso definitum. Ego tamen æquius & consultius duxi, non tantùm errores eius & hæreses ab Ecclesiâ damnatas, sed & phrases aliquas, & verba auditui Catholico dura, & scandalosa, in Alphabetum errorum eius & hæreseon ablegare, eaque saluberrimo antidoto, ab Augustini apotheca deprompto corrigere, vt omnino inoffenso pede, oculo, manu, poculo, possint lectores omnes ad fontem veritatis omni veneno purgatum securè potandum accedere.

Nec tempus frustra, operamque ludet quicumque legerit: quin etiam non modico fructu, & animi voluptate, textus primùm omnes hæreticos, & erroneos, aut duros, ad litteram breuiter, & clarè expositos inueniet; dehinc Catholicam ac Romanam veritatem, eiusque limpidissimam lucem, à Sole suo, & Catholico Doctore Augustino, diffusam & omnia hæreseon & errorum nubila dispargentem aspiciet.

Nec dignior quisquam, vel aptior, inter Doctores & Patres, quorumcumque Scriptorum hæreses, erroresque censoriâ virgâ percutere, & lectorum mentes à quacumque peruersi dogmatis corruptione seruare; vero sapientiæ sale condire, quàm qui sine fuco, nudæ semper, ac meræ veritatis amantissimus, ab omni adulatione penitus alienus, nec minimis suis pepercit erratis: sed exactè singula etiam vocabula, ad limam reuocans & trutinam, seuerissimâ, in duobus retractationum libris, censurâ mulctauit. Qui quidem (tanta est, impunisque peruersitas) cùm ad hodiernum apud sapientissimos quosque, non tantùm omnis sinceræ doctrinæ, sed & humilitatis eximiæ magistro, honorem stuporemque conciliauerint; imperitorum & insulsorum hominum Zelum accendunt, instantque tumorem: quo laudatissimum & ab ipsis Patribus, Conciliis, Pontificibus, præconiis etiam Apostolicis exaltatum, eousque depreciant ac deprimunt; vt Catholicis Augustini dogmatibus, aut nullam, aut dubiam fidem habendam esse verbis scriptisque debuccinent; eo vel nomine, quòd plurima à se, videlicet temerè tractata, retractarit. Parum aduertentes scioli, tantò securius, ac tutius, tam accuratè & sollicitè, à tanto Doctore discussa retractata, expurgataque perlegi: quantò scimus apud alios passim indiscussa, ac perperam scripta periculosissimè lectitari. Prov. 18. 17. *Audiant humilem,* & iustum in principio accusatorem sui. Differendum, *inquit*, esse non arbitror, vt opuscula mea, siue in libris, siue in epistolis, siue in tractatibus, cum quadam iudiciaria seueritate recenseam, & quod me offendit, velut censorio stilo denotem. Neque enim quisquam nisi imprudens, ideo quia mea errata reprehendo, reprehendere audebit. Aug. in prolog. retract.

Superest, vt Scriptores omnes, & cum ipsis Hæreticis, & veritatis aduersariis verbo, vel stilo disceptantes, hoc Augustini placido sermone commoneam: Diligite homines, interficite errores: sine superbia, de veritate præsumite; sine sæuitia pro veritate certare. Aug. lib. 1. contra Petil. cap. vlt.

Neque verò noster Augustinus, Mercurius ille in caluitio pennatulus, in Caducæo ignitulus, corpora exanimata iam, mortemue simulantia è cauterio probans: *sed dictus olim* eloquentiæ Deus. *Secundinus licet Manichæus, Augustino tamen applaudens de comperta omnibus scriptorum eius elo-* Tertull. 1. ad Nation. cap. 10.

Secundinus in Ep. ad Aug. to. 7. *quentia* : Summum, *inquit*, inueni vbique oratorem, & Deum penè totius eloquentiæ. Ego namque fateor, non tali diligentiâ, nec tantâ industriâ Anicianæ domus micare marmora, quàm tua scripta pellucent eloquentiâ. *Hic infidelium, & hæreticorum, vel superstitum adhuc, vel mortuorum, aut simulantium mortem*, non ex fide viuentium, *scripta probat ac reprobat*, salute galeatus *magè, quàm galeratus*; *&* pedes in præparationem Euangelij calceatus. *Calce denique, vt capite, totoque corpore pennatus, inter quatuor animalia mystica*, facie desuper eminens Aquilæ, *ignitus zelo*, *&* carbonibus ardentibus aspectu simillimus, *adacto ad intimum vsque virus ignito cauterio, venenum omne suppurat hæreseos. Quid plura? rectissimo doctrinæ suæ pacificæ caducæo, non iam tortuosa serpentum dissidia, sed quascumque contra aduersarios Legis & Prophetarum antitheses, & dissonantias Euangeliorum, ab Ecclesia constitutus arbiter, conciliat, & componit: cuius verbis & sententiis, in sacris Synodis, vt virgâ percussi, ne dicam icti fulmine hæretici, concinerati hactenus corruerunt.*

Eph. 6. 15. 16.

Ezech. 1. 10.

Ezech. 1. 13.

INDEX ALPHABETICVS

ERRORVM, ET HÆRESEON TERTVLLIANI.

Angeli apparentes in vera carne.
Angeli desertores, amatores feminarum.
Animæ origo, ex substantia Dei.
Anima posterorum Adæ ex traduce.
Animæ sexus diuersus.
Animæ corporalitas & effigies.
Animam nihil pati posse sine corpore.
Animas iustorum vsque ad diem iudicij, intercludi aditu cœli, exceptis animabus martyrum.
Animarum defunctorum repræsentationem omnem fieri arte dæmonum.

B.

Baptismus hæreticorum iterandus, quia apud illos omnia sunt extranea à fide Catholica.
Barnabæ tribuitur Epistola Pauli ad Hebræos.

C.

Christus reuelatus per prædicationem Anno duodecimo, passus autem Anno decimoquinto Imperij Tiberij Cæsaris, annum agens ætatis suæ quasi trigesimum.
Christus indecorus vultu & specie deformis.

D.

Deus corporeus.

E.

Ecclesia est in tribus, etiam laicis, non in numero Episcoporum.
Ecstasis, amentia, spiritus propheticus Montani & prophetissarum eius Prisca & Maximillæ.

F.

Filius Dei semper ante incarnationem visus à Patribus in vera, licet nondum nata carne.
Fuga in persecutione illicita.

I.

Ioannes Baptista spiritu prophetiæ destitutus, qui totus in Christum defluxit tanquam in propriam massam.

L.

Libertas nunc eiusdem omnino virtutis est in Adæ posteris, quæ fuit in primo parente innocente.

M.

Maria Virgo, mater effecta patefacti corporis lege, vi emissi filij masculi, licet non admissi viri: semel nuptura post partum.
Mille anni futuri post resurrectionem corporum quibus sancti in terra perfruentur omnium bonorum copia, antè ingressum paradisi.
Mortem non omnes subituros.

N.

Nuptiæ secundæ inhonestæ, & pro stupris habendæ.

P.

Paracletus Montanus habendus præ Apostolis Spiritu Sancto plenus.
Psychici siue animales, Catholici & fideles Ecclesiæ Romanæ appellati.

Q.

Quadragesima duplex obseruanda.

R.

Remissio & venia peccati mœchis post baptismum relapsis est neganda, nec potest eam Ecclesia dare.

T.

In Trinitate Pater antiquior est Filio.
Tempus fuit, quo Filius non fuit.
Spiritus Sanctus tertia persona Trinitatis hypostaticè Columbam assumpsit, tam verè Columba, quàm Spiritus.

ALPHABETVM HÆRESEON ET ERRORVM TERTVLLIANI.

ANGELI IN VERA CARNE.

1. *Angeli apparentes in vera carne dicere non nata,*
3. cont. Marc. cap. 9. in p.

N[1] ista quæstione, qui[2] putaueris opponendos esse nobis angelos Creatoris, quasi & illi in phantasmate putatiuæ vtique carnis egerint apud Abraham, & Loth, & tamen verè sint &[3] congressi, & pasti, Gen. 18. 2.
& operati quod mandatum eis fuerat; primò[4] non admitteris & seq.
ad eius Dei exempla, quem destruis: nam & quantò meliorem, & Gen. 19. 1.
perfectiorem[5] Deum inducis, tantò non competunt illi eius exempla, quo nisi diuersus in totum, non erit omnino melior atque perfectior. [6] Dehinc scito, nec illud concedi tibi, vt putatiua fuerit in angelis caro, sed veræ & solidæ substantiæ humanæ. Si enim difficilè non fuit illi, putatiuæ carnis veros & sensus, & actus exhibere, multò facilius habuit, veris & sensibus, & actibus, veram dedisse substantiam carnis, vel quà proprius auctor & artifex eius.

2. *Et ibid. circa m.*

Æquè potuit ex quacunque materia, angelis quoque adstruxisse carnem, qui etiam mundum ex nihilo, in tot ac talia corpora, & quidem verbo, ædificauit. Et vtique[1] si Deus tuus,[2] veram quandoque substantiam angelorum hominibus pollicetur[a]; *Erunt enim,* a Matth.
inquit, *sicut angeli*; cur non & Deus meus veram substantiã hominum angelis accommo- 22. 30.
darit,[3] vnde vnde sumptam? Quia nec tu mihi respondebis, vnde illa, apud te angelica sumatur; sufficit mihi hoc definire, quòd[4] Deo congruit; veritatem scilicet[5] eius rei, quam tribus testibus sensibus objecit, visui, tactui, auditui. [6] Difficilius Deo mentiri, quàm carnis veritatem vnde vnde producere, licet[7] non natæ. Cæterùm, & aliis hæreticis definientibus, carnem illam in angelis ex carne nasci debuisse, si verè fuisset humana; certa ratione respondemus,[8] quà & humana verè fuerit, &[9] innata. Humana verè, propter Dei veritatem, à mendacio & fallacia extranei; & quia non[10] possent humanitus tractari ab hominibus, nisi in substantia humana. [11] Innata autem, quia solus Christus in carnem ex carne nasci habebat, vt natiuitatem nostram natiuitate sua reformaret: atque ita etiam mortem nostram morte sua dissolueret; resurgendo in carne, in qua natus est, vt & mori posset.

Et ibid. circa f.

Angeli neque ad moriendum pro nobis[1] dispositi,[2] breuem carnis commeatum non debuerunt nascendo sumpsisse, quia nec moriendo deposituri eam fuerant: sed vnde vnde sumptam, & quoquo modo omnino dimissam,[4] mentiti eam tamen non sunt. Si
Creator *facit*[b] *angelos spiritus, &*[3] *apparitores suos ignem flagrantem*;[5] tam verè spiritus, b Psal. 103
quàm & ignem; idem illos verè fecit & carnem. 5.

3. *Et 3. cont. Marc. cap. 11. à p.*

Gen. 18. 2. & seq. [1] Præstruentibus vel maximè fidem istam Angelis Creatoris, in carne vera conversatis, nec tamen nata.

4. *Et de carne Chri. cap. 3. à m.*

Angelos Creatoris conversos in effigiem humanam, aliquando legisti, & credidisti, &
Gen. 18. 2. & seq. tantam corporis gestasse veritatem, vt & pedes eis laverit Abraham, & manibus ipsorum ereptus sit Sodomotis Loht: [1] conluctatus quoque homini Angelus toto corporis pondere,
Gen. 19. 1. dimitti desideraverit, adeò detinebatur. [2] Quod ergo Angelis inferioribus, Deo licuit, [3] vti
Gen. 32. 24. conversi in corpulentiam humanam, Angeli nihilominus permanerent; hoc tu potentiori Deo auferes, quasi non valuerit Christus verè hominem indutus, Deus perseverare? Aut nunquid & Angeli illi, phantasmata carnis apparuerunt? sed non [5] audebis hoc dicere: nam si [4] sic apud te Angeli Creatoris, sicut & Christus; eius Dei erit Christus, cujus Angeli, tales, qualis & Christus.

Et ibid. cap. 6. à p.

[1] Proponunt non esse mirandum [2] corpus [3] sine nativitate, cùm apud nos Angelis licuerit [4] nullâ vteri operâ, in carnem processisse.

5. *Et de carne Chri. cap. 6. à m. ad f.*

Constat Angelos carnem non propriam gestasse, vtpote naturas substantiæ spiritalis; & si [1] corporis alicujus, sui [2] tamen generis: in carnem autem humanam transfigurabiles, ad tempus videri, & [3] congredi cum hominibus posse. Igitur, cum [4] relatū non sit [5] vnde sumpserint carnem, [6] relinquitur intellectui nostro non dubitare, hoc esse proprium Angelicæ potestatis, ex [7] nulla materia corpus sibi sumere. Quantò magis, inquis, ex aliqua? Certum est: sed nihil de eo constat, quia scriptura non exhibet. Cæterùm, qui valent facere semetipsos quod [8] naturâ non sunt, cur non valeant etiam ex nulla [9] substantia facere? Si [10] fiunt [11] quod non sunt, cur non ex eo fiant quod non est? Quod autem non est, cùm fit, ex nihilo est. Propterea nec [12] requiritur, nec ostenditur, quid postea factum sit de corporibus illorum. Quod de [13] nihilo fuit, nihil factum est. Possunt nihil ipsum conuertere in carnem, qui semetipsos [14] potuerūt convertere in carnem. Plus [15] est natura demutare, quàm facere materiā. Sed &, si de materia necessè fuit Angelos sumpsisse carnē, credibilius vtique est de terrena materia, [16] quàm de vllo genere cœlestiū substantiarū; cum adeò terrenæ qualitatis extiterit, vt terrenis pabulis pasta sit. [17] Fuerit nunc quoq; siderea, eodē modo terrenis pabulis pasta, quādo [18] terrena non esset, quòd terrena cœlestibus pasta est, [19] quando cœlestis
a Psal. 77. 25. non esset, (legimus enim manna esui populo fuisse; a *Panem*, inquit, *Angelorum edit homo*) non tamen [20] infringitur [21] semel separata conditio Dominicæ carnis, ex causa alterius dispositionis. Homo verè futurus vsque ad mortem, eam carnem oportebat vt indueret, [22] cuius est mors. Eam porro carnem, cuius est mors, nativitas antecedit.

IN ALPHABETVM ERRORVM

ET HÆRESEON TERTVLLIANI.

Angeli in vera carne licet non nata, 1. 2. 3. &c. Scholia.

1. IN [1] ISTA QVÆSTIONE. *In qua scilicet Marcionita carnem Christi phantasticam, & non veram asserunt.* [2] PVTAVERIS OPPONENDOS. *Tanquam validam rationem, contra veritatem carnis Christi; frustra Marcion objectet Angelos in veteri testamento, quod ad Deum Creatorem malum pertinere blasphemabat; vt nouum Deo suo optimo tribuebat, qui non in vera carne, sed imaginaria, ab Abraham & Loth excepti sunt hospitio.* [3] CONGRESSI. *Familiariter collocuti, quasi cum hominibus homines.* [4] NON ADMITTERIS. *Excludo te, Marcion, tanquam nil iuris habentem, vt exempla sumas, ex testamento Creatoris, cuius bonitatem, vt cætera attributa, tuis blasphemijs euertere satagis.* [5] DEVM INDVCIS. *Tuum nouum.* [6] DEHINC, &c. *Secundò quia si Deus Creator potuit carni Angelorum phantasticæ, adoptata substantia spiritali & Angelica; vel Christo filio suo in imagi-*

natiâ quoque carne facere, ut verè pateretur in ea, & ageret, quidquid vera caro præstat, ut palparetur, lavaretur, fatigaretur, &c. Longè facilius ei fuit, ut actiones & passiones veras, vera carnis præstaret; saltem eo ipso quòd Deus Creator, humana carnis author & conditor erat.

2. [1] SI DEVS TVVS, *O Marcion*, [2] VERAM, &c. *Et hic errat. Non enim sic immutabitur, ut humanæ carnis substantia transeat in Angelicam. Qualitas enim sola, immutabitur. Et sic intelligendus est Paulus, dum ait:* Seminatur animale, resurget spiritale. *Deinde qui dicit*, erunt sicut Angeli Dei. *Matth. 22. 30. non æqualitatem, aut identitatem specificam, sed accidentalem solùm intelligi voluit: ut sint subtilia corpora & penetrantia.* [3] VNDE VNDE. *Vndecumque tandem productam.* [4] DEO CONGRVIT. *Meo scilicet unico & vero, qui in utroque testamento utique suo dixit:* In ore duorum vel trium testium, stabit omne verbum. *Cum igitur Ioannes testetur, tribus quasi testibus vera carnis Christi in medium productis, auditu videlicet, visu & tactu:* quod fuit ab initio, quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostræ contrectaverunt de Verbo vitæ: & vita manifestata est, & vidimus & testamur, & annuntiamus vobis vitam æternam, quæ erat apud Patrem, & apparuit nobis. 1. *Io.* 1. 1. & 2. [5] EIVS REI. *Vera carnis Christi.* [6] DIFFICILIVS, *supple est primæ & summæ veritati mentiri;* Fidelis enim est Deus, & seipsum negare non potest. [7] NON NATÆ, *via naturali, per veram generationem productæ, quæ Angelis non competit. Adverte hunc locum tam de Angelica, quàm de Christi carne accipi posse.* [8] QVA ET HVMANA, *inquantùm veræ hominis carni similis.* [9] INNATA, *licet non fuerit nata.* [10] NON POSSENT. *Angeli nempe apud Abraham & Loth suscepti hospitio.* [11] INNATA AVTEM, *qualis hominis caro nascitur ex homine. Differentiam hîc ponit inter Christi & Angelorum carnem assumptam: quòd Angeli quidem veram carnem habuerint, sine qua humanitus cum hominibus tractare non potuissent; non autem natam, quod soli Christo redemptori & reparatori naturæ humanæ lapsæ congruebat, qui veram & natam ex virgine carnem sumere & ex ea nasci debebat, ut lapsam repararet, & mortuam suscitaret.*

Et ibidem circa f. [1] DISPOSITI, *ordinati à Deo.* [2] BREVEM COMMEATVM, *Angeli per transennam egerunt, tanquam hospites, & viatores paucorum dierum, cum Christus triginta tribus annis cum hominibus in vera & nata carne vixerit, quam semel assumptam, numquam dimisit, sed in totam æternitatem, post resurrectionem resumptam retinebit.* [3] APPARITORES, *ministros, semper paratos ad exequenda iussa Dei.* Benedicite Domino omnes Angeli eius, potentes virtute, facientes verbum illius, ad audiendam vocem sermonum eius. [4] MENTITI NON SVNT. *Fingendo se habere carnem, inquantùm veri Dei ministri.* [5] TAM VERE, *crudè nimis & literaliter, quàm par esset: Eo quòd psaltes sub eodem verbo*, facit: *spiritus & flammam ignis, sive ignem urentem posuerit. Falsum enim est, quòd fecerit Angelos verè ignem, sicut verè fecit eos spiritus, id est substantiam spiritalem. Hæc enim verè spiritalis sunt; Angeli autem in rubo, monte Sina, specie ignis, in curru igneo Eliam rapientes, & Cherubin apud Ezech. carbones ignis; ut lucidam, & fervidam naturam suam exprimerent, apparuerunt, non veram ignis substantiam assumpserant.*

3. [1] PRÆSTRVENTIBVS. *Longè antequam* A *Christus Dei Creatoris filius humanam carnem verè de virgine natam sumeret, pater eius in veteri testamento præmisit Angelos, qui in carne vera licet innata, hominibus apparebant; ut fidem nostram, credenda vera & nata Christi carnis præpararent: ut vel inde prima nostræ fidei fundamenta in istis Angelorum incarnatorum exemplis iaceret.*

4. [1] CONLVCTATVS HOMINI, *Angelus scilicet cum Iacob tota nocte luctatus. Gen. 32. 24. & seq.* Ecce vir luctabatur cum eo usque mane. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* Luctatus est vir cum eo donec ascendit aurora. *Ita & paraph. Chald. 70. respondent vulgatæ versioni, quæ sic prosequitur:* Qui cùm videret quòd eum superare non posset, te- B tigit nervum femoris eius, & statim emarcuit. Dixitque ad eum, dimitte me, iam enim ascendit aurora. respondit: non dimittam te nisi benedixeris mihi. *Cæteræ versiones concordant. Sed unde novimus fuisse Angelum qui cum eo luctabatur, cùm statim versu 30. scriptum sit hunc virum nomen suum noluisse indicare Iacob? dixit tamen, versu 28.* Si contra Deum fortis fuisti, quantò magis, contra homines prævalebis? *Sanct. Pagn. ex Hebr.* quia princeps fuisti cum Deo, & cum hominibus prævalebis. *70. verò:* quia invaluisti cum Deo, & cum hominibus potens eris. *Paraph. Chald.* quoniam princeps es tu coram Deo, & cum hominibus prævalebis, *versu autem 30.* vocavitque C Iacob nomen loci illius Phanuel dicens: vidi Deum facie ad faciem, & salua facta est anima mea. *Sanct. pagn.* & evasit anima mea. *70. verò:* Et vocavit Iacob nomen loci illius, species Dei; vidi enim Deum facie ad faciem. *Vbi ergo est sermo de Angelo colluctante? Sola paraphrasis Chaldaica sic habet:* quia vidi Angelum Dei facie ad faciem. *Angelus ergo ille Deum repræsentabat, & iuxta Augustinum Filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum incarnandum, quem Angelus ille figurabat: cuius veram carnem, toto, ut hic ait Tertull.* corporis pondere, & detentione, *quæ nisi veræ carni palpabili non congruunt, adumbrabat.*

Sic autem Augustinus, to. 4. lib. 1. quæst. in Gen. 5. August.
D *cap. 104.* Quòd ab illo Angelo desiderat Iacob benedici, cui luctando prævaluit, magna est de Christo prophetia. Nam eo ipso admonet mysticum aliquid sapere, quo omnis homo à maiore vult benedici. Quomodo ergo ab eo benedici iste voluit, quem luctando superavit? Prævaluit enim Iacob Christo, vel potius prævalere visus est, per eos Israëlitas à quibus crucifixus est Christus; & ab eo tamen benedicitur in eis Israëlitis qui crediderunt in Christum, ex quibus erat qui dicebat, Rom. 11. nam & ego Israëlita sum, ex genere Abraham, de tribu Beniamin. (*qui filius erat Iacob, cui nomen ab Angelo mutatum est in Israël post luctam.*) unus ergo atque idem E Iacob, & claudus, & benedictus: claudus in latitudine femoris, (*ita enim habetur Gen. 32. 25. apud 70. tetigit latitudinem femoris eius, & obtorpuit latitudo femoris Iacob, dum luctatur ipse cum eo*) tanquam in multitudine generis (*id est in maiori parte Iudæorum.*) De quibus dictum est: Psal. 17. & claudicaverunt à semitis suis: benedictus autem in eis, de quibus dictum est Rom. 11. reliquiæ per electionem gratiæ salvæ factæ sunt. [2] QVOD ERGO, *supple licuit.* [3] VTI CONVERSI, *ut corpus humanum sic assumpserint, ut propriam Angelorum substantiam non amiserint. Tu verò, Marcion, Christo vero Deo negabis, quod concedes Angelis, ut verè Verbum caro factum*

sit, manens quod erat, factus quod ante non erat. [4] SI SIC APVD TE. *Si in tua sententia tales sunt Angeli Dei nostri Creatoris, qualis est & Christus Creatoris, vtique mali.vt à malo principio producti, profectò sicut non audes dicere Angelos Creatoris phantasticam carnem induisse, sic & cogeris Christum Creatoris non imaginarium corpus assumpsisse.* [5] NON AVDEBIS. *Tu qui carnem malam vt à malo Deo Creatore conditam affirmas.*

Et ibidem cap. 6. [1] PROPONVNT. *Marcionitæ scilicet,* [2] CORPVS *Christi, suis videlicet* [3] SINE NATIVITATE, *innatum fuisse.* [4] NVLLA VTERI OPERA, *sine matre, matris vtero nihil operante ad generationem carnis Angelicæ.*

5. [1] CORPORIS ALICVIVS, *vt puta aërei, vel ignei.* [2] SVI TAMEN GENERIS. *Conuenientem Angelo carnem, subtilem, agilem, lucidam.* [3] CONGREDI, *simul conuersari & tractare cum hominibus.* [4] RELATVM NON SIT. *Id est scriptum in sacris paginis.* [5] VNDE, *ex qua materia.* [6] RELINQVITVR, *liberum est, vel restat.* [7] EX NVLLA MATERIA, *corruptibili, vel nulla prius subiacente materia.* [8] EX NVLLA, *non quod creare possint sibi corpora.* EX NVLLA [9] SVBSTANTIA, *crassa & rudi, vel omnino nulla. Sed, vt præmonui, non possunt Angeli, ob distantiam infinitam a nihilo, ad quodlibet esse, aliquid procreare, nisi Deo, Angelo vtente quasi instrumento eleuato, per potentiam, vt aiunt, obedientialem.* [1] QVOD NATVRA NON SVNT, *scilicet carnei.* SI [10] FIVNT *carnei, Deo sic disponente de ministris suæ prouidentiæ, missis ad homines carnales, cum quibus in carne assumpta conuersari possint.* [11] QVOD NON SVNT. *Propria eorum natura spiritali existente.* [12] NEC REQVIRITVR, *non quæritur.* [13] QVOD DE NIHILO. *Et hic errat; Nec enim Angelus ex nihilo conflare sibi potest carnem, nec eam relinquendo, in nihilum resoluere. Sed ex materia subtilissima formatam, in eandem dissoluere; quæ propter tenuitatem & exilitatem corpulentiæ, aliquo modo nihil appellari potest.*

Quod nihil creare possint, docet Aug. to. 3. lib. 3. de
S. August; *Trinit. c. 7. & seq.* Est admirandum, *inquit*, quomodo Magorum illa potentia quę serpentes facere potuit, vbi ad muscas minutissimas ventum est, omnino defecit: Cyniphes enim musculæ sunt breuissimæ, qua tertiâ plagâ superbus populus Ægyptiorum cædebatur. Ibi certè deficientes Magi dixerunt; digitus Dei hîc est. Vnde intelligi datur, ne ipsos quidem transgressores Angelos & aëreas potestates, in imam istam caliginem, tanquam in sui generis carcerem, ab illius sublimis æthereæ puritatis habitatione detrusas, per quas Magicæ artes possunt quidquid possunt, valere aliquid nisi data desuper potestate. Datur autem vel ad fallendos fallaces, sicut in Ægyptios (*fraudatores debiti Israelitarum stipendij*) & in ipsos etiam Magos data est, vt in eorum spirituum seductione viderentur admirandi, à quibus fiebant à Dei veritate damnandi. vel ad admonendos fideles, ne tale aliquid facere, pro magno desiderent, &c. Nec ideo putandum est istis transgressoribus Angelis ad nutum seruire hanc visibilium rerum materiam; sed Deo potius, à quo hæc potestas datur, quantum in sublimi & spiritali sede incommutabilis iudicat. Nam & damnatis iniquis, etiam in metallo (*fodiendo scilicet*) seruiunt aqua, & ignis, & terra, vt faciant inde quod volunt; sed quantum sinitur. (*Permittitur à iudicibus vel præfectis operum.*) Nec sanè Creatores illi mali

A Angeli dicendi sunt, quia per illos Magi resistentes famulo Dei, (*id est Moysi*) ranas & serpentes fecerunt. Non enim ipsi eas creauerunt. Omnium quippe rerum quæ corporaliter visibiliterque nascuntur, occulta quædam semina in istis corporeis elementis mundi huius latent, &c. & certè apes semina filiorum non coëundo concipiunt, sed tanquam sparsa per terras ore colligunt. Inuisibilium enim seminum Creator, ipse Creator est omnium rerum: quoniam quæcumque nascendo ad oculos nostros exeunt, ex occultis seminibus accipiunt progrediendi primordia, & incrementa debitæ magnitudinis, distinctionesque formarum, ab originalibus tanquam regulis sumunt. Sicut ergo nec parentes
B dicimus Creatores hominum, nec agricolas Creatores frugum: quamuis eorum extrinsecus adhibitis motibus, ista creanda Dei virtus operetur: Ita non solùm malos, sed nec bonos Angelos fas est putare Creatores, si pro subtilitate sui sensus, & corporis, (*assumpti non autem naturalis,*) semina rerum istarum nobis occultiora nouerunt, & ea per congruas temperationes elementorum latenter spargunt; atque ita gignendarum rerum, & accelerandorum incrementorum præbent occasiones, &c. Aliud est ex intimo ac summo causarum cardine condere atque administrare creaturam, quod qui facit, solus Creator est Deus; aliud autem pro distribu-
C butis ab eo viribus & facultatibus, aliquam operationem forinsecus admouere, vt tunc vel tunc, sic vel sic, exeat quod creatur. Ista quippe originaliter ac primordialiter in quadam textura elementorum cuncta iam creata sunt, sed acceptis opportunitatibus prodeunt. Nam sicut matres grauidæ sunt fœtibus, sic ipse mundus grauidus est causis nascentium, quæ in illo non creantur, nisi ab illa summa essentia, vbi nec oritur, nec moritur aliquid, nec incipit esse, nec desinit. Adhibere autem forinsecus accidentes causas, quæ tametsi non sunt naturales, tamen secundum naturam adhibentur, vt ea quæ secreto naturæ sinu abdita continentur, erumpant, &
D foris creentur, quodam modo explicando mensuras, & numeros & pondera sua, quę in occulto acceperunt ab illo qui omnia in mensura & numero, & pondere disposuit, non solum mali Angeli, sed etiam mali homines possunt; sicut exemplo agriculturæ supra docui. *Quid quod nec ipsis psaltes Angelis, vim tribuit sibi ipsis flammea & fulgurantia corpora fabricandi, sed totum Deo Creatori:* qui facis Angelos tuos spiritus, & ministros tuos ignem vrentem; *quanto ergo minus dicendum est, ipsos Angelos sibi corpora creare ex nihilo, & peracto ministerio, ea in nihilum resoluere?*

[14] POTVERVNT CONVERTERE, *absque tamen*
E *transmutatione substantiali.* [5] PLVS EST. *Et hoc quoque falsum; tum quòd rei iam præexistentis substantiam in aliam transmutare, sit longè facilius. Tum quòd substantia Angelica corruptibilis esset, si vel momento vno transmutabilis esset.* [16] QVAM DE VLLO GENERE. *Cælorum, vel astrorum, siue quòd cæli sint incorruptibilis naturæ; siue quod Angeli ad opera corruptibilia, itineris, lauacri, cibi, & potus, cum hominibus descenderint.* [17] FVERIT NVNC. *Sed esto: demus carnē assumptam ab Angelis, de cælis, aut syderibus fuisse deromptā.* [18] TERRENA, *caro scilicet Israelitarum viceversa, panem Angelorum spiritalem de cælo comedit.* [19] QVANDO, *quamuis.* [20] NON INFRINGITVR, *soluitur. euertitur.*

evertitur. [21] SEMEL SEPARATA. *Longè enim alia est conditio carnis Christi de virgine natæ, & carnis Angelorum: quia Angeli non fuerunt ordinati redemptores humani generis, sicut Christus Dominus; ut ex hominibus verè nati, pro hominibus verè morerentur.* [21] CVIUS EST MORS, *cuius proprium est mori, sicut & nasci. De carne quippe hominis dictum est*: terra es,& in terram ibis.

Vnde Aug. in verba Psalmi 67. Deus noster,
Aug Deus salvos faciendi, & Domini Domini exitus mortis. Multum, *inquit*, gratia rommendatur, quis enim salvus esset, nisi ipse sanare:? Sed ne occurreret cogitationi, cur ergo morimur, si per eius gratiam salvi facti sumus? continuò subiecit: & Domini Domini exitus mortis. Tanquam d●ceret: quid indignaris humana conditio, habere te exitum mortis? & Domini tui exitus non alius quàm mortis fuit. Potius ergo consolare, quàm indignare. nam & Domini exitus mortis. (*id est, & ipse propria virtute, inter mortuos liber, exivit à morte in vitam, qui morte sua, mortem nostram mutavit in vitam, quam in resurrectione expectamus.*) spe enim salvi facti sumus. Si autem quod non videmus, speramus, prr patientiam expectamus, Rom. 8. patienter ergo etiam ipsam mortem feramus illius exemplo, qui licet nullo peccato esset debitor mortis,& Dominus esset, à quo nemo animam tollerer, sed ipse eam à semetipso poneret, etiam ipsius fuit exitus mortis. *Sicut & fuit exitus vita ex carne nata de virgine, quam Angeli in carne assumpta, utpote unitam hypostaticè Verbo divino, pastoribus concinentes, una cum Angelo Evangelizante gaudium magnum apparuerunt, & adoraverunt, iuxta illud Pauli; Hebr. 1. 6.*: cùm iterum introducit primogenitum in orbem terræ: (*quem primò introduxerat, hoc est, proposuerat Angelis incarnandum ab initio mundi*) dicit: & adorent eum omnes Angeli Dei: & ad Angelos quidem dicit: qui facit Angelos suos spiritus,& ministros suos flammam ignis. *Vnde & Luc. 2. 9. ubi de pastoribus*: Er ecce Angelus Domini stetit iusta illos, & claritas Dei circumfulsit illos. *Vbi claritas pro flamma ponitur. Porro locus quem hic citat Paulus, vel ex Deut. 32. 43. eductus est. Vbi sola versio 70. sic legit*: Lætamini cœli simul cum eo, & adorent eum omnes Angeli Dei: Lætamini gentes cum populo eius. *Vel ex Psal. 96. 8.* Adorate eum omnes Angeli eius,&c. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* Incurvate vos ei omnes Angeli eius.

Alter verò locus ex Psalm. 103. 4. Qui facis Angelos tuos spiritus: & ministros tuos ignem vrentem. *Chald. autem sic vertit*: Qui facit nuntios suos veloces sicut spiritus (*id est ex Hebrais, sicut ventos*) & ministros suos fortes sicut ignis. *Aquila vertit*, ignem impetuosum, vehementem, voracem. *Aug. to. 3. lib. 3. de*
Aug. *Trinit. cap 4.* Illic (*id est in culo & gloria*) Dei voluntas qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos ignem flagrantem, in spiritibus summa pace atque amicitia copulatis, & in vnam vnluntatem quodam spirirali charitatis igne conflatis, (*ignis enim congregat homogenea*) ranquam in excelsa & secreta sede (*sicut Spiritus sanctus à Paulo dicitur Dominus spirituum*) præsidens, velut in domo sua, & in templo suo; inde se quibusdam ordinatissimis creaturæ motibus, primo spiritalibus, deinde corporalibus, per cuncta diffundit; & vtitur omnibus A ad incommutabile arbitrium sententiæ suæ, sive incorporeis (*quales soli sunt Angeli & animæ rationales*) sive corporeis rebus: sive rationalibus, sive irrationalibus spiritibus, (*quales sunt venti*) sive bonis per eius gratiam, sive malis per propriam voluntatem. Sed quemadmodum corpora crassiora & inferiora, per subtiliora & potentiora (*qualia sunt cælorum, ventorum, & ab Angelis assumptorum*) quodam ordine reguntur: ita omnia corpora per spiritum vitæ, (*sicut apud Ezech. spiritus vita erat in rotis, id est quatuor elementis & cœlis*) & spiritus vitæ irrationalis, per spiritum vitæ rationalem, (*unde & ex D. Thoma & Scholasticis conserva-* B *tioni perfectorum animalium præsident Angeli*) & spiritus vitæ rationalis (*diabolus*) desertor atque peccator, per spiritum vitæ rationalem pium & iustum, (*id est Angelum bonum qui vim mali cohibet.*) & ille per ipsum Deum. Er sic vniversa creatura per Creatorem suum, ex quo,& per quem,& in quo etiam condita atque instituta est; ac per hoc voluntas Dei est prima & summa causa omnium corporalium (*& spiritalium*) sprcierum, atque motionum. Nihil enim fit visibiliter & sensibiliter, quod non de interiore invisibili atq; intelligibili aula summi Imperatoris, aut iubeatur, aut permittatur, secundum ineffabilem iustitiam præmiorum at- C que pœnarum, gratiarum & retributionum, in ista totius creaturę amplissima quadam immensaque republica,&c.

Quod probat duobus exēplis, Sacramēti corporis Christi, & fluxus ac refluxus maris: Quod, *inquit*, ibidē, S. August.
cùm per manus hominū ad illā invisibilē speciē perducitur, non sanctificatur, vr sit tam magnum Sacrameotum, nisi operante invisibiliter spiritu Dei: cum hæc omnia quo per corporales motus (*Sacerdotis scilicet*) in illo opere fiunr, Deus opererur; movens ptimitus invisibilia ministrorum, sive animas hnminum, sive occultorum spirituum, (*id est Angelorum, qui ministri altaris adsunt, multo magis quàm Zachariæ in-* D *censum offerenti*) sibi subditas servitutes: quid mirum si etiam in creatura cœli & terræ, maris, & aëris, facit Deus quæ vult sensibilia atque visibilia, ad seipsum in eis, sicut oportere ipse novit, significandum & demonstrandum, non ipsa sua, qoa est, apparente substantia, quæ omnino incommutabilis est, omnibusque spiritibus quos creavit, interius secretiusque sublimior? Vi enim divina totam spititalem corporalemque administrante creaturam, omnium annorum certis diebus, advocantur aquæ maris, & effunduntur super faciem terræ. *Constat ergo ex Augustini sententia, tam Angelos, quam animas rationales, esse substantias spiritales, & non corporeas: &* E *Angelos non habere corpora; nec spiritus esse, id est ventos, neque ignem, aut aërem, sed ex iis elementis sibi corpora fabricare, qua non informent, sed moveant pro libito, ut sic congruant conversationi hominum. Item, aulam summi Regis & Domini spirituum, ex merè spiritalibus aulicis conflatam esse, & respondentem Regi suo. Tertull. autem cum hæretico Apelle congrediens, ut destrueret eius errorem, quo dicebat carnem Christi ex atherea materia conflatam, sicut Angelos factos ex aërea substantia; idemque respondens Marcioni Christi carnem phantasticam fuisse dogmatizanti; Angelos Creatoris, in vera carne, carnem Christi incarnandi repræsentātes, induxit, & Marcionem, docentem Creatorem esse malum,*

vtpote mala carnie authorem, convinceret, & suo errore refelleret; Angelos corporeos asserit. Attamen lib. de carne Chri. cap. 6. Constat, *inquit,* Angelos carnem propriam non gestasse, vt puta naturâ substantiæ spiritalis. *Et Apol. cap. 22. vocat substantias & vires spiritales, tam Angelorum quam dæmonum, & lib. de resur. c. 62.* Angeli aliquando tanquam homines fuerunt, edendo, bibendo, & pedes lavacro porrigendo: humanam enim superficiem induerant (*pondera superficiem, non solidum corpus dicere.*) salva intus substantia propria.

Angelos esse substantias spirituales, præter psaltem, iuxta Aug. & Greg. dicentem: qui facis Angelos tuos spiritus: *id est eos qui semper naturâ sunt spiritus, facis nuntios, qui assumant congrua* B *corpora, v. gratia, aëris aut ignis; vnde & custos paradisi terrestris gladium flammeum manu versabat: Dion. Areop. hierarch. cœlest. cap. 2. Athan. de communi essentia Patris & Filij & Spiritus Sancti. Cyril. lib. 4. in Io. c. 10. Chrysost. homil. 22. in Gen. Angelos docent esse substantias spiritales. Ita &*
S. August. *ipse Augustinus in Psal. 103.* Spiritus, *inquit,* Angeli sunt, & cùm spiritus sunt, non sunt Angeli; cùm vero mittuntur, fiunt Angeli. Angelus officij nomen est, non naturæ. Quæris nomen huius naturæ, spiritus est; quæris officium, Angelus est; ex eo quod est, spiritus est: ex eo quod agit, Angelus est. *Et lib. 15. de ciuit. cap. 23.* Scriptum C est, *inquit,* qui facit Angelos suos spiritus: id est, eos qui natura spiritus sunt, facit esse Angelos suos, iniungendo eis officium nuntiandi, &c. Sed vtrum eorum corpora consequenter adiunxerit, dicendo, & ministros suos ignem ardentem, an quod charitate, tanquam igne spiritali fervere debeant ministri eius, ambiguum est: apparuisse tamen hominibus Angelos in talibus corporibus, vt non solum videri, verùm etiam tangi possent, eadem verissima Scriptura testatur. *Vbi nota Spiritus, Angelos iuxta mentem eius proprsè esse & dici, corpora autem eis tribuere, dum iuxta viros Doctos id temporis scribit. Tandem plerumque de corporibus assumptis, congruis ministerio suo, intelligendum fuisse locutum.* D *Et licet corpora eis tribuat, quia subtiliora & agiliora aëre & vento sunt, (qui & spiritus, in Scriptura dicitur) hoc sensu, non tantum, quia intelligentiæ sunt, siue spiritus incorporei, sed etiam in quantum tunc à Patribus habere putabantur corpora; hæc propter subtilitatem, spiritalia aque dici possunt, sicut Paulus de corpore humano dixit,* quod seminatur animale, resurget spiritale. *Et sic omnino spiritus vtrinque dici possunt etiam in corporibus assumptis. Tomo*
S. August. *autem 3. in Enchir. ad Laur. cap. 59.* Angeli, *inquit,* quis explicet cum qualibus corporibus apparuerint hominibus, vt non solum cernerentur, verùm etiam tangerentur; *& rursus,* non solida E corpulentia, sed spiritali potentia, quasdam visiones, non oculis corporeis, sed spiritalibus, vel mentibus ingerant, vel dicant aliquid, non ad aurem forinsecus, sed intus in animo hominis, etiam ibidem ipsi constituti; sicut scriptum est in prophetarum libro, (*Zach. 2.*) & dixit mihi Angelus qui loquabatur in me: non enim ait, qui loquebatur ad me, sed in me, &c. his modis velut indicant Angeli se contrectabilia corpora non habere, faciuntque difficillimam quæstionem: quomodo Patres eis pedes laverint: quomodo Iacob cum Angelo tam solida contrectatione luctatus sit. Cùm ista quæruntur, & aa

A sicut potest quisque coniectat, non inutiliter exercentur ingenia, si adhibeatur disceptatio moderata, & absit error opinantium se scire quod nesciunt.

Quod attinet ad Angelorum corpora, Basilius lib. de Spiritu Sancto, cap. 16. Angelos non solum corporeos dicit, sed etiam in propriis corporibus ab hominibus visos. Et Septima Synodus Generalis act. 7. in eandem sententiam profert multa testimonia Græcorum. Augustinus autem, & assumere corpora apta exequendo ministerio suo Angelos refert, sed & propria præter hæc, non carnea quidem, sed valde subtilia, & cœlestia corpora habere dixit lib. 3. de Trinit. cap. 1. in p. vbi cùm in præfatione locutus fuisset de apparitionibus Dei: Vtrum, *inquit,* ad hoc opus Aug.
B tantummodò creatura formata sit, in qua Deus sicut tunc oportuisse indicavit, humanis ostenderetur aspectibus; an Angeli, qui iam erant, ita mittebantur, vt ex persona Dei loquerentur, assumentes corporalem speciem, de creatura corporea in vsum ministerij sui: aut ipsum corpus suum, cui non subduntur, sed subditum gerunt, (*spiritale scilicet quale nostrum in resurrectione futurum est, plenè spiritui nostro subiectum:*) mutantes atque vertentes in species quas vellent, accommodatas atque aptas actionibus suis, secundum attributam sibi à Creatore potentiam, &c. Sed fateor excedere vires inten- C tionis meæ, vtrum Angeli manente spiritali sui corporis qualitate, per hanc occultius operantes, assumant ex inferioribus elementis corpulentioribus, quod sibi coaptatum, quasi aliquam vestem mutent & vertant in quaslibet species corporales, etiam ipsas veras, sicut aqua vera in verum vinum conversa est à Domino: an ipsa propria corpora sua transforment in quod voluerint, accommodata ad id quod agunt.

Et 12. de Gen. ad lit. cap. 17. vbi de celeritate motus Aug.
dæmonũ: Alicubi longè iam facta quòd nuntiant, quæ post aliquos dies vera esse firmentur, non est mirandum. Possunt enim hoc efficere, non solum acrimonia cernendi, etiam corporali, in- D comparabiliter præstantiore quàm nostra est, sed etiam ipsorum corporum longè vtique subtiliorum mira velocitate. *Et Ep. 115. ad Nebridium; vbi de sensu, & motu dæmonum, quos vocat aërea, vel ætherea animantia:* Si, *inquit,* nostrorum corporum terrenorum & tardissimorum Aug.
exercitationas, agendis organis musicis, seu in funambulo, cæterisque huiusmodi spectaculis innumerabilibus, ad quædam incredibilia pervenisse manifestum est; nequaquam est absurdum, eos qui aëreo vel æthereo corpore aliquid in corporibus agunt, quæ naturali ordine penetrant, longè maiore vti facilitate ad movendum quidquid volunt, non sentientibus nobis, (*id est,* E *non videntibus*) & tamen inde aliquid perpetientibus. *Et Ep. 111. ad Fortunatianum de videndo Deo, adducto loco Hieronymi dicentis,* videre Deum sicuti est in natura sua, oculus hominis non po- Aug.
test: Non solum homo, nec Angeli, nec throni, nec potestates, &c. His verbis, *inquit,* vir Doctissimus satis ostendit, quid etiam de futuro sæculo senserit, quod ad hanc rem attinet. Quantumlibet enim oculi corporis nostri mutentur in melius, (*ad summum*) Angelorũ oculis æquabuntur, &c. Ipsius Domini est hinc aperta sententia, vbi ait de resurrecturis in regnum, erunt æquales Angelis Dei, &c. Vnde sufficienter significavit quando visus est ab hominibus, per

oculos corporis, tanquam ipse corporeus, non eum secundùm naturæ suæ proprietatem fuisse visum, in qua tunc mente cernitur, quando invisibilis creditur. (*Inde ex eodem Hiero. dixerat, minimorum Angelos videre spiritali oculo intellectus, faciem patris.*) quibus invisibilis? Nisi aspectibus corporalibus, etiam cœlestibus, sicut supra de Angelis & Potestatibus & Dominationibus dixit, quantò magis terrestribus?

Aug. *Et libro 11. de Ciuit. cap. 23. in quo arguit Origenis errorem*: Videre, *inquit*, debuit Origenes, & quicumque ita sapiunt, si hæc opinio vera esset, mundum ideo factum, vt animæ pro meritis peccatorum suorum tanquam ergastula quibus pœnaliter includerentur, corpora acciperent, superiora & leviora, quæ minus; inferiora verò & graviora, quæ amplius peccaverunt: dæmones, quibus deterius nihil est, terrena corpora, quibus inferius & gravius nihil est, potius quàm homines etiam malos habere debuisse. Nunc verò, vt intelligeremus animarum merita, non qualitatibus corporum esse pensanda, aëreum possidet pessimus dæmon: homo autem & nunc licet malus, longè minoris, mitioritque malitiæ, & certè ante peccatum, tamen luteum corpus accepit.

Aug. *Et lib. 21. de Ciuit. cap. 10. Dubitare videtur an dæmones, quos vocat malignos spiritus & incorporeos, possint igne inferni corporeo torqueri; inter cætera dicit*; Sunt quędam sua etiam dęmonibus corpora, sicut Doctis hominibus visum est, èx isto aëre crasso atque humido, cuius impulsus vento flante sentitur, &c (*posito autem quòd non habeant sic subijcit.*) Cur, *inquit*, non dicamus quamuis miris, tamen veris modis etiã spiritus incorporeos, posse pœna corporalis ignis affligi; si spiritus hominum etiam ipsi profectò incorporei, & nunc potuerunt includi corporalibus membris, & tunc poterunt corporum suorum vinculis insolubiliter alligari? adhęrebunt ergo, si eis nulla sunt corpora, spiritus dęmonum, imo spiritus dęmones, licet incorporei, corporeis ignibus cruciandi, &c. *Vt autem iuxta Evangelium doceat, non solum concludendos vt carcere igneo, sed & ipso igne cruciandos, quia ibunt in supplicium, sive, vt alibi sæpè dixit, in combustionem*

Aug. *æternam; ita concludit.* Gehenna, *inquit*, illa, quod etiam stagnum ignis & sulphuris dictum est, corporeus ignis erit, & cruciabit corpora damnatorum, aut & hominum & dęmonum, solida hominum, aërea dęmonum, aut tantùm hominum corpora cum spiritibus, dęmones autem spiritus sine corporibus hęrentes, sumendo pœnam, non impertiendo vitam, (*quasi corpori igneo, cum quo faciant vnum compositum*:) corporalibus ignibus. Vnus quippe vtrisque ignis erit, sicut veritas dicit.

Ex dictis patet, Augustinum iuxta viros doctissimos, ipsum etiam Hieronymum, scripsisse Angelos, & dæmones corpora propria habuisse, sed spiritalia, & incorruptibilia; & inde etiam homines in resurrectione futuros Angelis similes, quòd corpora spiritalia habituri sint, id est subtilia & agilia. Crassius omnibus Tertullianus, etiam bonis Angelis carnem tribuit veram, & ex elementis compositam, in qua verè vult apparuisse hominibus. Angelos simplices spiritus, & incorporeos esse tenet. Septima Synodus Generalis, quæ fuit Nicena secunda, sub Gregorio 2. & Leone Isaurico, actione 4. circa finem. Has pretiosas, & venerabiles Iconas, vt prędictum est, honoramus, & salutamus, ac honoranter adora-

A mus: hoc est magni Dei & Salvatoris nostri Iesu Christi humanationis imaginem, & intemeratæ Dominæ nostræ, Sanctissimæ Dei Genitricis, ex qua ipse voluit incarnari, & salvare, atque liberare nos ab omni impia idolorũ vesania; sanctorum etiam & incorporalium Angelorum; vt homines enim iustis apparuerunt: similiter autẽ & divinorũ ac famosissimorum Apostolorum, Deiloquorum etiam Prophetarum, & certantium martyrum, & sanctorum virorum figuras, & effigies, vtpote per picturam suam in recordationem, & memoriam adducere nos valentes, & ad principale attrahere, atque participes facere

B alicuius sanctificationis. *Actione autem 5. refertur Sermo Ioannis Episcopi Thessalonicæ.* De Angelis, & Archangelis, & Sanctis virtutibus, quæ super istos sunt, addam etiam (*super*) nostras hominum animas, intelligibiles quidem eos Catholica, & Apostolica novit Ecclesia, non tamen incorporales omnino, & invisibiles, sicuti vos Pagani fatemini, (*cum Gentili sermonem habebat,*) subtiles autem corpore, & aëreos, & igneos, secundùm id quod scriptum est: qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos ignem vrentem, & hoc multos Sanctorum Patrum nostrorum sensisse invenimus, quorum est Basilius ille magnus, & sanctæ memoriæ Athana-

C sius, atque Methodius & qui circa illos sunt. Sola enim, vt veraciter fatemur, divinitas est incorporalis, & incircumscripta. *Quod ipse Iohannes de suo, non de Patrum omnium sensu dixit; qui simpliciter Angelos incorporeos nominarunt. Ibidem autem concluditur.* Tarasius sanctissimus Patriarcha dixit: Auribus percipiamus dictum Patris, quia ibi quidem Samaritæ imagines Domini, & Salvatoris nostri Iesu Christi, & intemeratæ Matris eius subverterunt; hîc autem pagani, vt didicimus. Ostendit verò Pater, (*dictus Ioannes*) quòd & Angelos oporteat pingi, quoniam circumscripti sunt, & veluti homines apparuerunt multis.

D Sancta Synodus dixit: etiam Domine.

Stephanus Monachus legit.

Gregorius Nonus libro 1. Decretalium, titulo 1. cap. 1. de summa Trinitate. Firmiter, *inquit*, credimus & simpliciter confitemur, quòd vnus solus est Deus verus, æternus, immensus, & incommutabilis, incomprehensibilis, omnipotens, & ineffabilis, Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus: tres quidem personæ, sed vna essentia, substantia, seu natura simplex omnino; Pater à nullo, filius à Patre solo, ac Spiritus Sanctus pariter ab vtroque: absque initio, semper, ac sine fine; Pater generans, Filius nascens, & Spiritus Sanctus procedens, consubstantiales & coæquales, coomnipotentes, & coæterni: vnũ vniversorũ princi-

E pium. Creator omnium visibilium & invisibilium, spiritualium, & corporalium: qui sua omnipotenti virtute simul ab initio temporis vtramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem, & corporalem; Angelicam videlicet, & mundanam, ac deinde humanam quasi communem ex spiritu, & corpore constitutam. *Ex quibus constat, quod licet Deus propter summam & simplicem atque incompositam substantiam sit spiritus, dicente Christo Samaritanæ, Deus spiritus est: substantias tamen intellectuales & Angelicas, quæcumque tandem corpora tenuia & subtilia, vel naturaliter habeant, vel pro Dei nutu, vel ex arbitrio adsumant, spiritus nihilominus esse; sicut & sunt*

animæ rationales, quantumvis à ſimplicitate & ſpiritualitate diuina infinito interuallo diſſiden- tes ſint tam Angeli, quàm animæ rationales.

I. ANGELI DESERTORES, AMATORES filiarum hominum. Apol. cap. 22. à p.

SED quomodo [1] de Angelis quibuſdam, [2] ſua ſponte corruptis, [3] corruptior gens dæmonum [4] euaſerit, damnata à Deo cum generis [5] auctoribus, & [6] cum eo, quem diximus principe, apud [7] literas ſanctas ordine cognoſcitur.

2. Et de Idol. cap. 9. à p.

Gen. 6. 2. [1] Vnum propono, Angelos eſſe illos deſertores Dei, amatores feminarum, proditores etiam hujus curioſitatis, propterea quoque damnatos à Deo.

3. Et I. de cultu fœm. cap. 2. à p.

Gen. 6. 2. Illi ſcilicet Angeli, qui ad filias hominum de cœlo ruerunt, vt hæc [1] quoque ignominia feminæ accedat

4. Et ibid. circa m.

Si mercedes [1] pro libidine; nullius rei turpis, merces decora eſt. Quid autem [2] tanti fuit iſta monſtrare ſiue conferre? vtrumne mulieres ſine [3] materiis ſplendoris, & ſine [4] ingeniis decoris, placere non poſſent hominibus, quæ adhuc incultæ, & incompoſitæ, & (vt ita dixerim) crudæ ac rudes Angelos [5] mouerant? Annè [6] ſordidi, & per gratuitum vſum contumelioſi amatores viderentur, ſi nihil feminis in connubium allectis contuliſſent? Sed hæc non [7] capit æſtimare. Nihil plus deſiderare poterant quæ Angelos poſſidebant: [8] magno ſcilicet nupſerant. Etiam [9] verò qui vtique interdum cogitabant vnde cecidiſſent, & poſt libidinum [10] vaporata momenta, cœlum ſuſpirabant, illud ipſum bonum feminarum, naturalis decoris, vt cauſam [11] mali, ſic remunerauerunt, nè eis profuiſſet felicitas ſua, ſed vt [12] deuectæ de ſimplicitate, & ſinceritate, vna cum ipſis in offenſam Dei pervenirent.

5. Et ibid. cap. 4. in p.

Nulla [1] nunc muliebri pompæ nota inuſta ſit prædamnationis, de exitu auctorum: nihil Angelis illis imputetur propter repudium cœli, & matrimonium carnis; rerum ipſarum, qualitates examinemus.

6. Et 2. de cult. fœm. cap. 10. circa m.

Adeò non [1] veritate bona ſunt, ſed raritate: artibus autem per Angelos peccatores, qui & ipſas materias [2] prodiderunt, inductis, [3] operoſitas cum raritate [4] commiſſa, pretioſitatem, & ex ea libidinem poſſidendæ pretioſitatis feminarum excitauit. Quòd ſi ijdem Angeli qui & materias ejuſmodi, & illecebras detexerunt, auri dico & lapidum [5] illuſtrium & operas eorum tradiderunt, & iam ipſum [6] calliblepharum, vellerumq; tincturas inter cætera docuerunt, damnati à Deo ſunt, vt [7] Enoch refert; quomodo [8] placebimus Deo, gaudentes rebus illorum qui iram & animaduerſionem Dei propterea prouocauerunt.

7. Et de Vel. Virg. cap. 7. circa m.

a 1. Cor. 11. 10. Si enim [a] *propter Angelos*, ſcilicet quos legimus à Deo & cœlo excidiſſe, ob concupiſcentiam feminarum? quis [1] præſumere poteſt tales Angelos, [2] maculata iam corpora, & humanæ libidinis [3] reliquias deſideraſſe, vt non ad virgines potius exarſerint, quarum flos etiam humanam libidinem [4] excuſat? Nam & ſcriptura ſic ſuggerit, [b] *Et* [5] *factum eſt*, inquit, *cùm cœpiſſent homines plures fieri ſuper terram, & filiæ* [6] *natæ ſunt eis. Conſpicati autem filii Dei, filias hominum, quòd pulchræ eſſent, acceperunt ſibi Vxores ex omnibus quas* [7] *legerunt*. Hic enim nomem mulierum [8] Græcum, vxores ſapit, quia dè [9] nuptiis mentio eſt. Cùm ergo filias hominum dicit, manifeſtè [10] virgines portendit, quæ adhuc apud parentes [11] deputarentur; (nam nuptæ, maritorum nuncupantur) cùm potuerit dixiſſe vxores hominum; [12] æquè non adulteros nominans Angelos, ſed maritos, dum innuptas ſumunt filias hominum, quas natas [13] ſuprà dixit, ſic quoque virgines ſignificans: ſuprà, natas, at hîc Angelis nuptas: aliud eas neſcio quàm natas, & dehinc nuptas. Debet ergo [14] adumbrari facies tam periculoſa, quæ [15] vſque ad cœlum ſcandala iaculata eſt, vt [16] cum Deo aſſiſtens, cui [17] rea eſt Angelorum exterminatorum, [18] cæteris quoq; Angelis [19] erubeſcat, & [20] malam illam aliquando libertatem capitis ſui comprimat, [21] jam nec homi-

b Gen. 6. 1. 2.

num oculis offerendam. Sed & si [11] contaminatas jam feminas Angeli illi appetissent tantò magis propter Angelos, virgines velari debuissent, quantò magis propter virgines Angeli deliquisse potuissent.

8. *Et 5. cont. Marc. cap. 18. circa f.*

Nec [c] *Spiritalia* [1] autem *nequitiæ* [2] ideo Creatorem significabant, quia adjecit, *In cœlis.* [3] Sciebat enim & Apostolus, in cœlis operata esse spiritalia nequitiæ Angelorum, scandalizatorum in filias hominum. c Eph. 6. 12. Gen. 6. 2.

9. *Et 5. cont. Marc. cap. 8. à p.*

Ejus, [1] disciplinam Apostolus curauit dè cujus institutione causas disciplinæ interpretatur. Adjicit etiam, [d] *Propter Angelos.* Quòs? id est, [2] cujus? Si Creatoris apostatas, [3] meritò; vt illa facies quæ eos scandalizauit, notam quandam referat dè habitu [4] humilitatis, & obscuratione decoris. Si verò propter [5] Angelos Dei alterius, quid veretur, si nec ipsi Marcionitæ feminas appetunt? d 1. Cor. 11. 10. Gen. 6. 2.

Angeli desertores, Amatores filiarum hominum. Scholia.

1. ANGELIS [1] QVIBVSDAM, *malis & apostatis.* [2] SVA SPONTE, *voluntate libera. Nec enim mali à Deo conditi sunt.* [3] CORRVPTIOR GENS, *dæmones intelligit.* [4] EVASERIT, *non quòd velit ab Angelis malis genitos dæmones; sed quosdam ex eorum numero corruptiores cæteris evasisse fæminarum amatores.* [5] AVTHORIBVS, *principibus Angelorum.* [6] CVM EO, *Lucifero scilicet.* [7] APVD LITERAS SANCTAS, *in Genesi 6.1. & sequentibus:* Cumque cœpissent homines multiplicari super terram, & filias procreassent, videntes filij Dei filias hominum quod essent pulchræ, acceperunt sibi vxores ex omnibus quas elegerant. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* viderunt filij principum filias hominum &c. 70. quia bonæ sunt. *Paraph. Chald. eadem cum Hebr. versione.*

2. [1] VNVM, *sufficit ad supprimendam cupiditatem curiosi cultus & ornatus corporis; quòd eum dæmones ex Angelis facti, prius incognitum, mulieribus detexerunt, à Deo condemnati.*

3. [1] HÆC QVOQVE, *præter primam & summam illam mulierem Evam, quæ occasio fuit & petra scandali Adæ, parum erat nisi & ipsos quoque fæmina tentaret Angelos. Vt quæ seducta fuerat à diabolo sub speciosa pelle serpentis latente, ipsorum quoque dæmonum lasciviam tentaret; Et quæ fuerat subacta à serpente, in filiabus suis tentatricibus Angelorum malorum, subigeretur à serpentibus dæmonibus; à quibus pro mercede impleta libidinis, cultus corporis artem acciperet.*

4. [1] SI MERCEDES, *quanta ignominia seipsas illa filiæ hominum affecerunt, cum pro mercede libidinis dæmonum, indecorè nimis decoris naturalis augendi instrumenta, mundumque muliebrem acceperunt.* [2] QVID TANTI FVIT, *non fuit hæc magna merces, & liberalitas dæmonum quòd detexerint mulieribus artem vtendi pigmentis, fucis, coloribus vestium, gemmis &c. vel hæc omnia mulieribus dederint.* [3] MATERIIS SPLENDORIS, *splendidis, qualis est aurum, gemma, colores.* [4] INGENIIS, *artibus, adinventionibus augendi decoris naturalis.* [5] MOVERANT, *ad libidinem provocarant.* [6] AN NE SORDIDI, &c. *An dæmones ideo hæc præmia & mercedes contulere mulieribus, ne avaros se probarent, & his gratis abuti voluisse?* [7] NON CAPIT, *non potest humanus animus hoc sentire de dæmonibus. Quos enim nobiliores procos & amatores, iam inito cum Angelis connubio, quantumvis ab eis ornandæ, potuissent optare mulieres, quos ornatu novo*

A *ad sui amorem pellicerent?* [8] MAGNO SCILICET, *ironicè. cum magno viro singula contraxerant, vel magno pretio, mercede, dotali munere accepto nupserant.* [9] ENIMVERO. *Quinimo, inquit, tantum abest, vt affectu coniugali, quin potius odio permoti & vindictæ appetitu, hæc ornamenta mulieribus sunt largiti, eò crudeliores in fæminas, quò liberaliores. Ipsi enim qui interdum cogitabant quâ ex beatitudine cecidissent amore mulierum illecti; sentientes se à Deo neglecto, pro superbia & libidine punitos, secum in iram & vindictam Dei eas trahere voluerunt, ne de fælicitate connubij cum Angelis initi superbirent.* [10] POST VAPORATA MOMENTA.

B *Nil enim sic turbat mentem vel Angelicam, quam inordinatus amor, sive sui, sive cuiusquam creaturæ, maximè fæmina libidinosè amata. Porro,* momenta, *doctè dixit:* Vapor enim est ad modicum parens & flos fœni omnis gloria carnis. [1] CAVSAM MALI, *occasionem scandali. Tentaverunt enim Angelos adhuc inculta, sine arte, solo naturali decore.* [11] DEVECTÆ DE SIMPLICITATE, *vt à vero, puro simplici, vtpote naturali decore, ad transfigurandam Dei imaginem impulsa, secum in Deum peccati reæ punirentur.*

5. [1] NVLLA NVNC NOTA. *Esto, demus nullum ex ornatu superfluo & adscitio characterem reprobationis, nullam infamiæ notam inustam fronti*

C *mulierum, in hoc gloriantium; quod hæc à dæmonibus tanquam inventoribus acceperint: Demus etiam nil culpa Angelis deputatum, nil inflictum pœna, quod cœlesti beatitudine tanquam sponsa in æternum ducenda, repudiata, carnaliter cum mulieribus nubere concupierint: quàm parvi pendenda sint hæc ornamenta, ex ipsorum natura contemptibili discamus.*

6. NON VERITATE. *Isthæc mundi muliebris ornamenta, verè ex natura sua pretiosa non sunt, sed ideo æstimantur, quia rara & peregrina sunt.* [2] PRODIDERVNT, *detexerunt ostenderunt mulie-*

D *ribus.* [3] OPEROSITAS, *artificum, opera laboriosa, anxia, curiosa.* [4] COMMISSA, *coniuncta simul, vt simplicitati decoris naturalis bellum indicant.* [5] CALLIBLEPHARVM. *Vox Græca significans medicamentum aptum palpebris fucandis, oculisque venustioribus efficiendis.* [6] LAPIDVM ILLVSTRIVM, *gemmarum coruscantium. Alij legunt* & argentum illustrium, *id est, mulierum nuptarum viris illustribus, v. gratia Senatoribus.* [7] VT ENOCH REFERT. *Aug. lib. 15. de Ciuit. cap. 23.*

S. August. Scripsisse quidem nonnulla divina Enoch illum septimum ab Adam, negare non possumus, cùm hoc in Epistola Canonica Iudas Apostolus dicat. Sed non frustra non sunt in Canone scripturarum qui servabatur in templo Hebræi populi, succedentium diligentiâ Sacerdotum. Cur autem hoc? nisi quia ob antiquitatem, suspectæ fidei iudicata sunt: Nec vtrum hæc essent quæ ille scripsisset, poterat inveniri, non talibus proferentibus, qui ea per seriem successionis reperirentur ritè servasse. Vnde illa quæ sub eius nomine proferuntur, & continent istas de gigantibus fabulas, (*ortis scilicet ex concubitu Angelorum cum mulieribus*) quod non habuerint homines Patres, rectè à prudentibus iudicantur, B non ipsius esse credenda. Sicut multa sub nominibus & aliorum Prophetarum, & recentiora sub nominibus Apostolorum ab hæreticis proferuntur, quæ omnia sub nomine Apocryphorum ab Authoritate canonica diligenti examinatione remota sunt. *Orig. homil. 28. in librum Num. Meminit scriptorum Propheticorum Enoch de iudicio extremo, & de gigantibus, ex Angelorum commixtione cum mulieribus, ortis. Et in recapitulatione librorum de principiis, & lib. 5. contra Celsum, citat librum Enoch de Angelis è cælo lapsis. Hiero. autem lib. de script. Eccl. notat ideo à multis non receptam olim Epistolam B. Iudæ, quòd in ea citasset librum Enoch Apocryphum. Sed vt in libris* C *Apocryphis multa sunt vera, ideo & Prophetiam hanc veram commemoravit Iudas Apostolus. Hiero. item in Psal. 134. cùm retulisset ex libro Enoch historiam Angelorum descendentium in montem Hermon ad filias hominum, excusat se, subijciens se hoc retulisse*, non in authoritatem, sed in commemorationem. [5] QVOMODO PLACEBIMVS DEO, &c. *Cum Paulus dicat.* Qui in carne sunt, (*id est toti in carnis ornandæ cura versantur*) Deo placere non possunt.

7. [1] QVIS PRÆSVMERE. *Quis credat Paulum de Angelis apostatis locutum, cum iussit mulieres in Ecclesia velandas* propter Angelos. [2] MACVLATA CORPORA, *iam nuptarum: quæ quidem* D *ob candorem virginitatis amissum, maculata dici possunt, quanquam nullum sit in nubendo peccatum.* [3] RELIQVIAS, *iam desloratarum à viris propriis: multò enim ardentius deperiissent intactas virgines, quàm nuptas consummato matrimonio subactas & corruptas. Vnde si ex Paulo omnis mulier velari debet propter Angelos, ne appetatur ab eis. Multò magis virgines debent speciem suam & decorem sub velo tegere.* [4] ETIAM EXCVSAT. *Non quòd peccatum non sit, virginem concupiscere; cum Iob dixerit:* pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine. *Sed quòd obiecti pulchritudo vehementius irritet libidinem, cui tentationi fragilitas carnis vix possit resistere. vel, excu-* E *sat, id est avertit, deterret, ob peccati gravitatem, vel excusat, pro recusat. quòd virgo quæ flore virginitatis delectatur, eam illibatam servat, & invitata per libidinem hominum, deflorari non patitur, & excusans se ab incitamentis & illecebris hominum, recusat, nec consentit libidini.* ET [5] FACTVM EST, *vide locum supra citatum, Gen. 6. 1. & 2.* [6] NATÆ SVNT. *Sic 70. cum Hebr. & Chald.* [7] LEGERVNT, *elegerunt.* [8] NOMEN GRÆCVM, *nempe γυναῖκας, γυνὴ enim, in communi significat mulierem, & specials, vxorem.* [9] DE NVPTIIS MENTIO, *quia scriptum est:* quod eas acceperunt sibi in vxores. [10] VIRGINES PORTENDIT, *tacitè insinuat per*

A *filias hominum virgines intelligi, Patrum scilicet potestati subditas; cum omni mulieri nuptæ dictum sit in prima Eva*, sub viri potestate eris. [11] DEPVTARENTVR, *habitarent in domo parentũ nondũ nuptæ.* [12] ÆQVE, *similiter.* [13] SVPRA NATAS. *Paulò superius Scriptura dixerat:* Et filiæ natæ sunt eis. [14] ADVMBRART, *velo submisso.* [15] VSQVE AD COELVM, *in quo primi erant Angeli, quos iaculis decoris sui naturalis vulneraverant.* [16] CVM DEO ASSISTENS, *astans Deo in templo, orans Deum.* [17] CVI REA *apud quem, in quem peccavit, tentatis & victis Angelis malis.* CÆTERIS [18] QVOQVE, *Angelis bonis circa altare adorantibus, Sacerdotem adiuvantibus, orationes fidelium excipientibus.* [19] ERVBESCAT, *propter respectum & honorem debitum Angelis. Vel, pudeat eam scandalum fieri bonis. Melius & literalius alij per Angelos, Episcopos & Sacerdotes accipiunt.* [20] MALAM LIBERTATEM, *qua caput velo, subiectionis Symbolo, impediri nolunt virgines; quod scripserit Paulus nuptam debere habere potestatem, id est velum, eius signum, super caput suum.* [21] IAM NEC HOMINVM, *si enim fortes Angelos superaverunt, quantò magis homines fragiles?* ETSI [22] CONTAMINATAS. *Licet admitterem Angelos malos, non virgines, sed iam nuptiis corruptas concupisse: tantò magis virgines nunc velari debent, & Angelis decorem suum abscondere, quarum appetitu citius illi Angeli* C *exarsissent.*

8. [1] SPIRITALIA NEQVITIÆ. *Spiritus nequam & mali intelligendi sunt. De hoc loco Pauli alibi dicemus in omniloquio.* [2] IDEO CREATOREM, *nusquam Paulus Deum nostrum, vt putavit Marcion, Angelos creasse malos voluit. Licet cælorum ibidem statim meminerit qui sunt opera manuum Creatoris.* [3] SCIEBAT ENIM, *hic Tertull. Paulum erroris sui conscium, imo etiam authorem facit, vt ideo iusserit mulieres velari, quòd de cælo Angeli conspicati, id est spectantes, virgines pulchras concupierint, in casu in lapidem offensionis & scandali impingentes.*

9. [1] EIVS DISCIPLINAM. *Paulus felicitè con-* D *servavit doctrinam & præcepta eiusdem Dei Creatoris circa bonos mores, cuius statutum de velandis mulieribus interpretatur, dum eius causam subijcit:* propter Angelos, *quo se Apostolum Dei Creatoris, & non Marcionis, esse probavit, dum recolit exemplum Angelorum Apostatarum, qui formâ virginum filiarum hominum sine velo procedentium, concupitâ peccaverunt.* [2] CVIVS? *Dei scilicet, Creatoris, an Marcionis?* [3] MERITO. *Supple, & illos intelligit desertores*, qui deseruerunt suum principatum, *iustè punitos. Et rectè Paulus in pœnam hæreditariam, vult virgines, sub nomine mulierum comprehensas, quod sexum significat, non autem sexus ordinem, aut gradum, velatas incedere, vt sic obumbrato* E *& velato decore, aliquam notam ruboris & confusionis concipiant.* [4] HABITV HVMILITATIS, *humili habitu, & velo, subiectionis viri potestatè notâ: vel superbiam sexus de forma quasi proprio bono gloriantis, vt humiliet.* [5] PROPTER ANGELOS ALTERIVS, *Dei scilicet Marcionis, hoc dici à Marcionitis, & sic interpretari non potest. Quid enim Paulus Dei sui Angelis scandalum pertimesceret, quid timeret concupiscentiam ad nuptias contrahendas cum filiabus hominum, si Apostolus esset Dei Marcionis? cùm nec ipsos Marcionitas à mulieribus aversos, & nubere prohibentes tentare potuissent.*

Quod hactenus ex Tertulliano de Angelis retuli-

mus concupiscentia carnali lapsi; alij quoque veteres Patres idem senserunt. Clem. Alex lib. 3. pædag. cap. 2. Propter pulchritudinem, *inquit*, quæ marcessit, è cœlis in terram deciderunt. *Iustin. Martyr.* Victi amore & commixti fœminis, filios genuerunt. *Cyrill. Alex. lib. 3. in Gen.* Vt primùm ad auidas carnis libidines prolapsi sunt, mulierum pulchritudine incensi, à via recta plurimum aberrarunt. *Cypr. de habitu & discipl. virg.* ad terrena contagia devoluti. *Ambr. libro de Arca & Noe cap. 4.* Non Poëtarum more Gygantes illos terræ filios vult videri divinæ scripturæ conditor, sed ex Angelis & mulieribus generatos asserit. *Ita & Lact. lib. 2. instit. cap. 15. Sed hanc opinionem reijcit tanquam fabulam Chrysost. homil. 22. in Gen. & Theodoret. q. 45. in Gen. dicit authores huius opinionis stupidos nimis & stolidos, qui forsan ex hoc Angelorum exemplo intemperantiæ suæ patrocinium quærebant.*

Aug. *De hac sententia Aug lib. 15. de Ciuit. cap. 22.* Huius charitatis, hoc est dilectionis & amoris ordine perturbato, Deum filij Dei neglexerunt, & filias hominum dilexerunt. quibus duobus nominibus, satis vtraque civitas discernitur. Neque enim & illi non erant filij hominum per naturam, sed nomen aliud habere cœperant per gratiam. Nam in eadem Scriptura, vbi dicti sunt dilexisse filias hominum filij Dei, ijdem dicti sunt etiam Angeli Dei. Vnde illos multi putãt, non homines fuisse, sed Angelos. *Inter quos fuit Philo lib. de Gigantibus; Iustin. Apol. 1. Clem. Alex. 3. strom. qui dicunt Angelos corporeos, & in corpore suo peccatum carnis commisisse. Platonici, & eorum sectator Georgius Venetus to. 1. problem. 74. Cardanus, Caiet. Delrio lib. 2. Magia q. 15. filios Dei putant per naturam, dæmones corporeos generare potentes. alij dæmones succubos; exceptum semen validum à viris fortibus, inde incubos, ex validissimis fœminis genuisse gigantes. Melius Hilar. in Psal. 32. Chrysost. Theod. & Rup. per filios Dei, filios Seth viri sancti accipiunt, in quibus virtute præditis imago Dei tanquam in filiis responderet. Hebræi iuxta phrasim suam, omnia fortia & magna, Dei dicunt, vt montes & Cedros Dei, sic filios Seth Dei filios, ob staturam, vires, formam præcellentem: filiæ autẽ Cain, filiæ hominũ dicuntur, quia enerves. Theod. & Suidas, Seth dictũ Deum asserunt, ab eximia pietate & sapientia; vnde & eius filij, Dei filij sunt vocati.*

Huc accedat Augustinus lib. 15. de Civit. cap. 23.

Aug. Quam quæstionem, nos transeunter commemoratam in tertio huius operis libro reliquimus insolutam; vtrum possint Angeli, cum spiritus sint, corporaliter coire cũ fœminis: Scriptũ est enim: qui facit Angelos suos spiritus: Id est eos qui naturâ spiritus sunt, facit esse Angelos suos, iniungendo eis officium nuntiandi &c. Sed vtrũ eorũ corpora cõsequenter adiunxerit, dicendo: & ministros suos ignẽ ardentẽ: an quod charitate tanquã igne spiritali, fervere debeãt ministri eius, ambiguum est, apparuisse tamen hominibus Angelos in talibus corporibus, vt non solum videri, verum etiam tangi possent, eadem verissima scriptura testatur. *Subijcit de Silvanis & Faunis*, quos, *inquit*, vulgò incubos vocant, improbos sæpè extitisse mulieribus, & earum appetisse ac peregisse concubitum. *Quod refert ex multorum sententia. Et concludit*: Dei Angelos sanctos nullo modo illo tempore sic labi potuisse crediderim &c. sed potius de illis qui primùm apostatantes à Deo cum diabolo principe

A suo ceciderunt, &c. *Quod retulit ad verba Petri dicentis*: Deus Angelis peccantibus non pepercit, sed carceribus caliginis retrudens tradidit, in iudicio puniendos reservari. *Nil tamen definit circa quæstionem dæmonum, an elemento aereo corporati, possint etiam hanc pati libidinem. Tum subijcit* Angelos autem fuisse etiam Dei homines nuncupatos eadem Scriptura sancta locupletissima testis est. *Quod de Ioanne & Malachia refert. Multis autem interiectis, quod Scriptura de his filiis Dei dixit*: Et generabant sibi: satis, *inquit*, ostendit quod priusquam sic caderent filij Dei, Deo generabant, non sibi; id est non dominante libidine coëundi, sed serviente officio B propagandi, non familiam fastus sui, sed cives civitatis Dei, quibus annuntiarent tanquam Angeli Dei, vt ponerent in Deo spem suam, similes illius qui natus est de Seth (*Enos scilicet*) filius resurrectionis, & speravit invocare nomen Domini Dei: in qua spe essent cum suis posteris cohæredes æternorum bonorum, & sub Deo Patre fratres filiorum. Non autem illos ita fuisse Angelos Dei, vt homines non essent, sicut quidã putãt, sed homines proculdubio fuisse scriptura ipsa sine vlla ambiguitate declarat. Cùm enim præmissum esset, quòd videntes Angeli Dei filias hominum, quia bonæ sunt, &c. Mox adiunctum est; & dixit Dominus Deus: non per- C manebit spiritus meus in hominibus his in æternum, propter quòd caro sunt. Spiritu quippe Dei, (*homines intellige*) fuerant facti Angeli Dei, & filij Dei; sed declinando ad inferiora, homines dicuntur nomine naturæ, non gratiæ. Dicuntur & caro, desertores Spiritus, & deserendo deserti. Et 70. quidem interpretes, & Angelos Dei dixerunt istos, & filios Dei; quod quidem non omnes codices habent: Nam quidam, nisi filios Dei, non habent. Aquila autem quem interpretem Iudæi cæteris anteponunt, non Angelos Dei, nec filios Dei, sed filios Deorum interpretatus est. Vtrumque autem verum est. Nam & filij Dei erant, sub quo Patre, suo- D rum Patrum etiam fratres erant: Et filij Deorum, quoniam Diis geniti erant, cum quibus etiam ipsi Dij erant, iuxta illud Psalmi: Ego dixi Dij estis, & filij excelsi omnes.

Et quæst 3. in Gen. Credibilius est homines iustos appellatos vel Angelos, vel filios Dei concupiscentiâ lapsos peccasse cum fœminis, quàm Angelos, carnem non habentes, vsque ad illud peccatum descendere potuisse. S. August. *Et lib 3 de Trinit. cap. 10. vbi de Angelorum subtilitate, applicante activa passiuis*: Mali, *inquit*, Angeli, pro subtilitate sui sensus in occultioribus elementorum seminibus norunt, vnde ranæ serpentesque nas- E cantur; & hæc per certas & notas temperationum opportunitates, occultis motibus adhibenda, faciunt creari, non creant. &c. Sed hæc ab hominibus tantò difficilius adhibentur, quantò desunt sensuum subtilitates, & corporum mobilitates in membris terrenis & pigris. Vnde qualibuscumque Angelis vicinas causas ab elementis eruere quantò facilius est, tantò mirabiliores in huiusmodi operibus eorum existunt celeritates: sed non est Creator, nisi qui principaliter ista format &c. *Deinde notat Angelos malos impediri à potentioribus.* Illi Angeli quædam possunt facere, si permittuntur ab Angelis potentioribus ex imperio Dei: quædam vero non possunt, etiamsi ab eis permittantur: quia

ille non permittit à quo illis est talis naturæ modus, qui etiam per Angelos suos, & illa plerumque non permittit, quæ concessit vt possint. *Ex quibus colligere facile est etiam ex Augustini mente, dæmones celeriter applicando activa passivis, posse Deo permittente eos vti naturali sua facultate & facilitate motus, exceptum à viro semen ferte &* A *robustum subitò in vas fœmineum effundere, & ex eo præstantis corporis & gigantas homines generare, qui non dæmonem incubum, sed hominem ex quo semen exceptum est, Patrem sint habituri. Et facile est illis in corpore assumpto eiusdem gradus calorem generationi aptum, momento supplere, adhibito necessario temperamento.*

ANIMÆ ORIGO, EX MATERIA & substantia Dei.

1. *Anima primi hominis ex materia & substantia Dei, 4. cont. Marc. cap. 38. à p.*

a Luc. 20. 25. Reddite a quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Quæ erunt Dei? quæ similia sunt denario Cæsaris; imago scilicet & similitudo eius. Hominem igitur iubet reddi Creatori, in cuius imagine, & similitudine, & [1] materia expressus est.

2. *Cont. Prax. cap. 5. à m.*

Es animal rationale, à rationali scilicet artifice non tantùm factus, sed etiam ex [2] substantia ipsius animatus.

De Animæ origine, ex materia & substantia Dei, 1. & 2. Scholia.

1. Et [1] materia expressvs est. *Hic agit contra Marcionem & probat non eius Deo, sed Creatori nostro reddi debere hominem, sicut numisma census signatum imagine & superscriptione Cæsaris. De imagine & similitudine, nulla est difficultas. Sed quid per materiam Dei velit intelligi, non facilè est dicere, vel enim per materiam intelligit limum & terram de qua corpus hominis finxit, vt sicut in auro Cæsaris, sic in luto Dei impressam rationalem animam insinuet; vel, vt probabile est ex sequenti Tertulliani loco, quòd anima sit expressa & educta ex materia & substantia Dei. Aug. to. 7. lib. 1. de Anima & eius origine ad Renatum cap. 4. vbi agit de Vincentio qui fuerat Rogatista.* Animam dicit à Deo quidem factam, nec S. August Dei esse partem sive naturam: quod omnino verum est. Sed cùm eam non vult ex nihilo factam fateri, & aliam nullam creaturam vnde sit facta commemorat, atque ita illi dat authurem Deum, vt neque ex nullis extantibus, id est ex nihilo, neque ex aliqua re, quæ non est quod Deus est, sed de seipso eam fecisse credatur, nescit eò se revolvi, quod declinasse se putat, vt scilicet nihil aliud anima quam Dei natura sit; ac sic consequenter & de Dei natura fiat aliquid ab eodem Deo, cui faciendo materia de qua facit, sit ipse qui facit: ac per hoc & Dei sit natura mutabilis, & mutata in deterius, eiusdem ipsius Dei ab eodem ipso Deo natura damnetur. Quod pro tua fideli intelligentia quàm non sit opinandum, & quàm sit à corde Catholico secludendum, longéque fugiendum, vides. Ita quippe anima vel de flatu facta, vel Dei flatus factus est ipsa, vt non de ipso sit, (*id est ex eius materia & substantia,*) sed ab ipso de nihilo creata sit. Neque enim sicut homo quando sufflat, non potest de nihilo flatum facere, sed quem de isto aëre ducit, hunc reddit: Ita Deo putandum est auras aliquas circumfusas iam fuisse, quarum exiguam quandam particulam B spirando traheret, & respirando refunderet, quando in hominis faciem sufflavit eique vllo modo animam fecit. Quod etsi ita esset, nec sic de ipso, sed de subiacenti re aliqua flabili posset esse quod flavit. Sed absit vt negemus omnipotentem de nihilo flatum vitæ facere potuisse, quo fieret homo in animam vivam: atque in eas contrudamur angustias, vt vel iam fuisse aliquid quod ipse non esset. vnde flatum faceret, opinemur; vel quod mutabile factum videmus, de seipso fecisse credamus. Quod enim de ipso est, necesse est vt eiusdem naturæ sit cuius ipse est, ac per hoc etiam immutabile sit: anima vero, quod omnes fatentur, mutabilis est. Non ergo de ipso, quia non est immutabilis sicut ipse. Si C autem de nulla re alia facta est, de nihilo facta est proculdubio, sed ab ipso.

2. Ex [2] svbstantia eivs. *Vel Spiritum Sanctum intelligit, qui eandem divinitatis substantiam cum Patre, & Filio possidet; quo spiritu afflavit primum hominem, vt fieret in animam viventem, non tantùm spiritu gratia, sed & natura. vel accipe substantiam, sicut supra dixit materiam Dei, quod anima secundùm eius mentem, in hoc erroneam, quasi portio, & particula esset substantia Dei. Quem errorem impugnat Aug. to. 6. libro contra Fortunatum Manichæorum Presbyterum disputatione prima.* Si quæris vtrum à Deo descenderit anima, magna Aug. D quidem quæstio est. Sed sive à Deo descendit, sive non, illud de anima respondeo, non esse Deum. Aliud esse Deum, aliud animam. Deum esse inviolabilem, incorruptibilem, impenetrabilé, & incoinquinabilem, & qui ex nulla parte corrumpi possit, & cui nulla ex parte noceri potest. Animam verò videmus & peccatricem esse, & in ærumna versari, & veritatem quærere, & liberatore indigere. Hæc mutatio animæ, ostendit mihi quòd anima non sit Deus. Nam si anima substantia Dei est, substantia Dei errat, substantia Dei corrumpitur, substsotia Dei violatur,

violatur, ſubſtantia Dei decipitur; quod nefas eſt dicere, &c. Animã ſic negaviſſe ſubſtantiam Dei, vt negem illam eſſe Deum. Sed tamen ex Deo authore eſſe, quia facta eſt à Deo. Aliud eſt qui fecit, aliud quod fecit. Qui fecit, corruptibilis eſſe omnino non poteſt: quod autem fecit, non poteſt æquale eſſe illi qui fecit, &c. Animam dico eſſe factam à Deo, vt cætera omnia quæ à Deo facta ſunt, & inter illa quæ Deus omnipotens fecit, principalem locum datum eſſe animæ. *Adverte Aug. lib. 1. retract. cap. 16. ſic expoſuiſſe*; In hoc libro, *inquit*, illud quod dixi, animam dico eſſe factam à Deo, vt cætera omnia quæ à Deo facta ſunt, ſed inter illa quæ Deus omnipotens fecit, principalem locum datum eſſe animæ: ita dixi, vt hoc generaliter, de vniuerſa creatura rationali accipi vellem, quamvis in Scripturis ſanctis, animas dictas eſſe Angelorum, aut non omnino, aut non facilè poſſit reperiri.

Aug. *Deinde proſequitur ex præcitato libro contra Fortunatum:* Si autem quæris, vnde Deus animam fecit, memento me confiteri tecum eſſe Deum omnipotentem. Omnipotens autem non eſt qui quærit adiuvari aliqua materia vnde faciat quod velit. *Et eod. to. 6. lib. ad Oroſium contra Priſcillianiſtas, & Origeniſtas cap. 1.* Quod eſt adverſus Manichæos multis à me locis de anima diſputatum, quæ licet ſecundum quendam modum ſuum (*longè ſcilicet à modo Dei inferiorem, vtpotè dependentem & annihilabilem abſoluta Dei potentia, de quo Paulus; Regi ſæculorum immortali & inviſibili, ſoli Deo &c.*) ſit immortalis, tamen in deterius deficiendo, & in melius proficiendo mutabilis eſſe convincitur, & per hoc non eſſe de Dei ſubſtantia dilucidiſſimè oſtenditur; ſimul quoque Priſcilliani dogma ſubvertit, &c. *& cap. 2. proponit quæſtionem ſive obiectionem contra ſe factam:* Vtrum eam Deus, (*animam ſcilicet*) quoniam particulam vel defluxionem eius non eſſe iam conſtat, ex nihilo creaſſe dicendus ſit, eo quòd durum, & impium videatur, voluntatem Dei dicere nihil eſſe, quo volente creata eſt, &c. ſive ex nihilo, facta ſit anima, ſiva hoc propterea dicendum non ſit, quia Dei voluntate facta eſt, quæ vtique voluntas non eſt nihil: tamen quia facta, & Dei natura non eſt, profectò hæreſis illa refellitur, quæ animam primitus naturam Dei eſſe contendit, &c. Quamobrem, ſequeſtrata paulùlum animæ natura, ſi fatentur aliquid Deum feciſſe de nihilo, attendant & videant, quidquid illud eſt, eum voluntate feciſſe. Non enim aliquid feciſſet invitus. Nec tamen ideo eandem voluntatem nihil eſſe, quia voluntate ab illo aliquid ex nihilo factum eſt, &c. S. Auguſt.

Et cap. 3. Cum dicitur, Deus ex nihilo fecit: nihil aliud dicitur, niſi non erat vnde faceret, & tamen quia voluit fecit, vſque adeò igitur in eo quod ex nihilo fecit, voluntas non nihil dicitur, vt ipſa præcipuè commendetur. Nam cui dicitur, ſubeſt tibi cum voles poſſe, ſive aſſit, vnde fiat, ſive non aſſit; ſat eſt voluntas, vbi ſumma eſt poteſtas. Quomodo ergo in eo quod de nihilo creatur, voluntas creantis nihil eſſe perhibetur, cùm propterea de nihilo creare aliquid poſſit, quia voluntas creantis etiam ſine materia ſibi ſufficit. *Subjicit & de materia limi, de quo corpus hominis finxit.* Sicut, *inquit*, in eo quod ex limo factum eſt, quamvis voluntate ſit factum, non eſt voluntas limus; ita in eo quod ex nihilo factum, non eſt voluntas nihil. *Eundem Tertull. errorem notat Aug. to. 6. lib. de hæreſibus in Manichæis hæreſ. 46. & Priſcillianiſtis hæreſ. 70.* S. Auguſt.

1. ANIMA POSTERORVM ADÆ EX TRADVCE.
De Anima cap. 9. in f.

A Primordio in Adam [1] concreta, & configurata [2] corpori anima, vt totius [3] ſubſtantiæ, ita & [4] conditionis iſtius ſemen effecit.

2. *Et ibid. cap. 19. in m.*

Anima, velut ſurculus quidam ex [1] matrice Adam in [2] propaginem deducta, & [3] genitalibus feminæ foueis commendata, cum omni ſua [4] paratura, [5] pullulabit tam intellectu, quàm & ſenſu.

3. *Et ibid. cap. 23. in p.*

Sequitur nunc, vt quomodo ex vna [1] redundet, conſideremus, id eſt vnde, & quando, & qua ratione [2] ſumatur.

4. *Et ibid. cap. 27. per totum.*

Quomodo igitur [1] animal conceptum? ſimulnè conflata vtriuſque ſubſtantia corporis animæque, an altera earum præcedente? immò ſimul [2] ambas & concipi, & confici, & perfici dicimus, ſicut & promi, nec vllum intervenire momentum in conceptu, quo locus ordinetur. [3] Recogita enim dè noviſſimis [4] prima: ſi mors non aliud determinatur, quàm diſiunctio corporis animæque; contrarium morti vita, non aliud definietur, quàm conjunctio corporis animæque: ſi diſiunctio ſimul vtrique ſubſtantiæ accidit per mortem, hoc debet [5] conjunctionis forma mandaſſe, pariter obvenientis per vitam vtrique ſubſtantiæ. Porro vitam [6] à conceptu agnoſcimus, quia animam à conceptu [7] vindicamus. [8] Exinde enim vita quo anima: pariter ergo in vitam compinguntur, quæ pariter in mortem ſeparantur. Tunc ſi alteri primatum damus, alteri ſecundatum, ſeminis quoque diſcernenda ſunt tempora, pro [9] ſtatu ordinis; & quando collocabitur corporis ſemen, quando animæ? immo ſi tempora ſeminum dividentur, & [10] materiæ diverſæ habebuntur, ex diſtantia temporum. Nam etſi duas ſpecies confitebimur ſeminis, [11] corporalem, & [12] animalem indiſcretas [13] tamen vindicamus, & hoc modò contemporales, eiuſdemque momenti.

*Ne itaque[14] pudeat necessariæ interpretationis: natura veneranda est, non erubes-
cenda: concubitum libido, non [15] conditio fœdavit: excessus, non status est impudi-
a Gen. 1. 28. cus. Siquidem benedictus status apud Deum: a *Crescite, & in multitudinem proficite.* Ex-
cessus verò maledictus, adulteria, & stupra, & lupanaria. In hoc itaque solemni se-
xuum officio, quod marem ac feminam miscet; in concubitu dico communi, scimus &
animam, & carnem simul [16] fungi; animam [17] concupiscentiâ, carnem [18] operâ; animam
instinctu [19], carnem actu. Vnico igitur impetu [20] vtriusque, toto homine concusso,
despumatur semen totius hominis, habens ex corporali substantia [21] humorem, ex
animali calorem. Et si frigidũ nomen est, anima, [22] Græcorum, quare corpus [22] exem-
pta ea friget? Denique, vt adhuc verecundiâ magis pericliter, quàm probatione, in
illo ipso voluptatis vltimo æstu, quo genitale [24] virus expellitur, nonnè [25] aliquid dè
anima quoq; sentimus exire? atque adeò marcescimus, & [26] devigescimus, cum [27] lucis
detrimento? Hoc erit semen animale protinus ex animæ [28] destillatione, sicut & virus
illud corporale semen ex carnis [29] defæcatione. Fidelissima [30] primordij exempla. De
limo [31] caro in Adam: quid aliud limus, quàm liquor opimus? inde erit genitale virus.
Ex adflatu Dei anima: quid aliud adflatus Dei, quàm [32] vapor spiritus? inde [33] erit, quod
per virus illud efflamus. Quum igitur in primordio duo diversa atque divisa, limus,
Gen. 2. 3. & flatus, vnum hominem [34] coëgissent, confusæ substantiæ [35] ambæ iam in vno, semina
quoque sua miscuerunt, atque exinde generi propagando formam [37] tradiderunt; vt
& nunc duo licet diversa, etiam vnita pariter effluant, pariterque insinuata [36] sulco &
b Gen. 1. 12. arvo suo, pariter hominem ex vtraque substantia [38] effruticent, in quo rursus b *semen
suum insit secundum genus*, sicut omni [39] conditioni genitali præstitutum est. Igitur ex
vno [40] homine tota hæc animarum [41] redundantia agitur; observante scilicet natura
c Gen. 1. 28. Dei edictum, c *Crescite, & in multitudinem proficite*: Nam & in ipsa præfatione operis vnius,
d Et ibid. 26. d *Faciamus hominem*, vniversa posteritas pluraliter prædicata est: *Et præsint piscibus maris*,
Ibid. nihil mirum; [42] repromissio segetis in semine.

5. *Et ibid. cap. 36. à p.*

Constituamus animam in [1] ipso, & ex [2] ipso seri homine, & [4] vnum esse à [3] primordio
semen, sicut & carnis in totum generis [5] examen, propter [6] æmulas scilicet opiniones
Philosophorum, & hæreticorum; & illum sermonem Platonis [7] veternosum.

6. *Et ibid. cap. 37. in m.*

[1] Societatem carnis atque animæ iamdudum commendavimus à [2] concretione se-
minum ipsorum, vsque ad [3] figmenti perfectionem.

7. *Et ibid. cap. 39. à m.*

e 1. Cor. 7. 14. Apostolus [1] ex e *sanctificato alterutro sexu sanctos procreari* ait, tam ex seminis [2] prærogativâ, quàm ex institutionis disciplina.

Animæ Origo ex traduce. Scholia.

1. CONCRETA [1], *coniuncta.* [2] CONFIGVRATA. *Et hic alter error Authoris est, quo animæ velut corporea lineamenta corporis affingit; vt quasi cera liquida infusa antitypo præexistenti, eius lineamenta & figuram induerit anima Adæ.* VT [3] TOTIVS SVBSTANTIÆ. *Sicut integra natura humana, quæ constatur ex anima & corpore substantiam in primo homine posuit, toti generi per generationem filiorum communicabilem:* ITA [4] ET CONDITIONIS &c. *id est creatura & anima rationali à Deo condita & corpori Adæ infusæ tribuit Deus, vt esset quasi quoddam semen, ex quo alia cæterorum hominum animæ gignerentur.*

2. EX [1] MATRICE ADAM, *id est origine.* IN [2] PROPAGINEM. *Posteritatem hominum. Ex qua propagaretur genus humanum etiam quoad animas.* [3] GENITALIBVS FOVEIS. *Vulva cum semine credita & commissa. Alludit ad vineas, in quibus foduntur fossæ ad propagines excipiendas.* [4] OMNI PARATVRA, *refert ad surculi ornatum & apparatum, cui comparat necessariam organorum corporis paraturam, ad* A *recipiendam & continendam animam; quæ omnia vult in semine, quasi in radice contineri, & à parentibus in filios traduci. Verbo videlicet sumpto à surculis vitium & arborum, quæ sub terra latenter ad multiplicationem & propagationem deducuntur & transmittuntur.* [5] PVLLVLABIT, &c. *Anima ex vnico semine Adæ in cæteros transfuso, singulorum hominum animas tam sensu corporis, quàm ratione germinabit. Vel, posteros omnes intellectu, & sensu implebit.*

3. EX [1] VNA REDVNDET. *Vnica Adami anima sic fertilis sit, vt redundet in posterorum animas seminandas.* [2] SVMATVR *hauriatur à posteris anima à primo parente,*

B 4. [1] ANIMAL, *rationale scilicet.* [2] SIMVL AMBAS. *tamen contra Paulus:* non prius quod spiritale, sed quod animale. *Ergo non simul, si vnum prius, aliud posterius. Sed loquitur de posteris, simul vtramque substantiam animæ, & corporis à parentum semine haurientibus.* [3] RECOGITA, *argumentare* [4] DE NOVISSIMIS, *fine vitæ, hoc est morte, principium vitæ.* [5] CON-

IVNCTIONIS FORMA. *Exemplar unitæ simul & semel utriusque substantiæ animæ & corporis, dum homo vivere incipit, docuit mortem simul & semel animam à corpore, & corpus ab anima nullo medio temporis intervallo separari, dum vivere desinit.* [6] VITAM A CONCEPTV &c. *scilicet statim corpusculum infantuli animatum, dum semen fœminæ à viro excipit, & ex eo fœtum concipit.* [7] VINDICAMVS, *tuemur & sustinemus statim ipso conceptus momento cum semine transfundi.* [8] EXINDE ENIM, *non enim vivit, nisi quod animatum est. Vnde si vivit homo statim ut conceptus est, & de facto in momento conceptus, contrahit originalem ex Adamo maculam, simul damnatus ac natus est; animatus quoque præsupponendus est, cum vitæ principium sit ipsa anima.* [9] PRO STATV ORDINIS, *ut melior anima sit, tempore v. gratia, matutino, aut serotino, quàm meridiano, cum tempus unum ab altero, diversum in æstimatione hominum habeat locum & ordinem.* [10] MATERIÆ DIVERSÆ, *unâ parte seminis formando corpori, alterâ animæ producendæ deputato.* [11] CORPORALEM, *unde corpus efficitur, crassiorem.* [12] ANIMALEM, *subtiliorem, quâ animâ gignitur.* [13] INDISCRETAS, *simul & semel indivisim transfusas à parentibus.* [14] NE PVDEAT. *Animam nobiliorem, ætate non præcedere corpus, sed simul cum eo concipi patienter ferat.* [15] NON CONDITIO, *id est natura ipsius status in quo à Deo condita est, nihil pudendum facit concubitum viri cum uxore, sed libido & præfervidus eius ardor, & involuntarij & inordinati motus. Quod enim attinet ad multiplicationem generis humani per concubitum à Deo sapientissimè ordinatum, nihil non laudandum. De quo sapius Augustinus consulendus maximè lib. de Nuptiis & concupiscentia, & de Civitate Dei.* SIMVL [16] PVNGI, *debitum coniugale exercere.* [17] ANIMAM CONCVPISCENTIA, *viro & muliere se invicem concupiscentibus.* [18] CARNEM OPERA, *quia opus ipsum generationis per carnem exercetur.* [19] INSTINCTV, *propensione naturali, communi cum bestiis, qua instinctu moventur, rationali tamen in homine præpollente.* [20] VTRIVSQVE, *animæ & carnis.* [21] GRÆCORVM ψυχὴ à ψύχω, *id. refrigero. hic respicit quod cap. 25.* Ipsum vocabulum animæ penes Græcos, de refrigeratione respondens. *Sic Plato & Chrysippus derivant nomen Græcum significans animam. Quam ut hic ridet Tertullianus, ita & Plutarchus etymologiam subsannat.* [22] EXEMPTA *à corpore remota, & recedente.* [23] HVMOREM ET CALOREM. *Hunc generationis, illud autem corruptionis principium.* [24] GENITALE VIRVS, *semen virile quo gignitur fœtus.* VIRVS, *quia hoc momento nova nupta, primo corrumpitur virginitatis sigillum; deinde infantis anima peccati originalis virulento morbo percussa emoritur.* [25] ALIQVID DE ANIMA, *calorem nempe naturalem & vitalem, quin etiam & animalem.* [26] DEVIGESCIMVS, *vigorem perdimus, enervamur, etiam animo debilitamur.* [27] CVM LVCIS &c. *perspicacitate & acumine visus imminuto.* [28] DESTILLATIONE, *quasi sudore ex ardore libidinis contracto, anima guttatim cum semine in prolem distilletur.* [29] DEFÆCATIONE, *quòd fæces carnis, è renibus instar purgamenti expellantur. Vel, quòd defæcatior, melior, & purior substantia carnis in prolem derivetur.* [30] PRIMORDII, *generis humani.* [31] CARO, *supple, formata est.* [32] VAPOR SPIRITVS, *halitus.* [33] INDE ERIT. *Proinde anima sicut ex afflatu Dei primo homini indita fuit, sic posterorum anima ex calido spiritu, & flatu libidinoso concupiscentiæ, per humanum semen traducitur.* [34] COEGISSENT, *copulassent.* SVBSTANTIÆ [35] AMBÆ. *Anima & corpus in uno Adamo conflata & mixta.* [36] SVLCO ET ARVO SVO, *vasi fœmineo, proprio seminis virilis receptaculo.* [37] FORMAM TRADIDERVNT, *quâ scilicet, naturali ductu docerentur, simul animam cum carne*

A *in eodem semine, diversas licet natura, simul tamen effluere.* [38] EFFRVTICENT, *tanquam surculum ex arbore, aut vite propagent.* [39] OMNI CONDITIONI, *rei vegetativæ & sensitivæ conditæ datum est à Deo ut sibi simile, hoc est* secundum genus suum, *generare possit.* [40] EX VNO HOMINE. *Adam scilicet, de quo in Actis Apostolorum:* Ex uno fecit omne genus humanum, &c. *Inde peccatum in omnes iuxta Paulum, cum semine traductum.* [41] REDVNDANTIA, *multiplicatio, multitudo. Sicut apud Ezech. de multitudine Gentium convertenda, & ad corpus Ecclesiæ augendum adducenda dicitur ipsi Ecclesiæ:* Inundatio camelorum operiet te. [42] REPROMISSIO SEGETIS. *Sicut ex bono semine copiosa messis expectatur: sic ex unius Adami semine, totius humani generis multiplicatio. Nec vana similitudo; cum Christus de hominibus dicat:* Messis quidem multa. Sinite utraque crescere usque ad messem, & in tempore messis, dicam messoribus, &c. *Porro notat scripturam insinuasse & prædixisse multiplicationem, dum usa est verbo plurali, dicendo crescite; cum prius in singulari, facturus opus unum præpollens cæteris, videlicet hominem, singulari sit usus Deus, dicens;* faciamus hominem &c. *postea verò pluraliter sit locutus, prædicens universam posteritatem, dum subiunxit:* Et præsint piscibus maris. *Sic apud 70. plurale legitur, ἀρχέτωσαν.* Principamini piscium maris, & volatilium cœli.

5. [1] IN IPSO, *sutu humano.* [2] EX IPSO, *patre.* [3] A PRIMORDIO, *generis humani initio, in Adam.* [4] VNVM ESSE, *animæ & carnis semen.* IN [5] TOTVM EXAMEN, *universam posteritatem.* [6] ÆMVLAS, *an ex adverso oppositas? immò, conspirantes, cum æmulatione aliqua sive imitatione Philosophorum Platonicorum, dicentium animas è cælo lapsas, quos hæretici secuti sunt velut discipuli, Valentinus, Saturninus, Carpocrates, & Apelles.* [7] VETERNOSVM, *veterem apud Platonem. de reciproco animarum recursu, cuius meminit cap. 28.* quis ille nunc vetus sermo apud memoriam Platonis? *Ita & Aug. de Symbolo ad Catechum. loquens de diabolo serpente veteri:* Scitote vos cum callido, antiquo, & veternoso inimico suscepisse certamen. S. August.

6. [1] SOCIETATEM, *simultaneam & indivisam utriusque, cum semine transfusionem.* A [2] CONCRETIONE, *à momento primo quo simul coalita in eodem semine traducuntur in fœtum, usque ad perfectam eius formationem.* [3] FIGMENTI, *quod ex primo luto derivetur, opera summi figuli, de quo Paulus: Rom. 9. 20.* Numquid dicit figmentum ei qui se finxit: quid me fecisti sic?

7. [1] EX SANCTIFICATO. *Ita Paulus 1. Cor. 7. 14.* Si qua mulier fidelis habet virum infidelem, & hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum: Sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem, & sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem: Alioquin filij vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt. *translat. Syr.* mundi sunt, *id est legitimi & non spurij habentur; vel, mundi sunt, propter exemplum bonum & instructionem parentum, qui se invicem & liberos Deo lucrantur. Aug. lib. 1. de ser. Do. in monte sic postrema verba explicat:* Iam, *inquit,* erant parvuli Christiani, qui sive authore uno ex parentibus, sive utroque consentiente sanctificati erant. Quod non fieret, si uno credente dissociaretur coniugium, & non toleraretur infidelitas coniugis usque ad opportunitatem credendi. *Et lib. 3. ad Marcellinum.* Aut sic accipiendum est, quod exempla iam præcesserant & virorum quos uxores, & fœminarum quas mariti lucri fecerant Christo; & parvulorum ad quos faciendos Christianos voluntas Christiana etiam unius parentis vicerat: Aut si, quod magis Apostoli verba videntur sonare & quodammodo cogere, aliqua illic intelligenda

S. August. S. August.

est sanctificatio, qua sanctificabantur vir vel mulier infidelis in coniuge fideli; Et qua sancti nascebantur filij fidelium. Sive quia in menstruo cruore mulieris à concubitu continebat quicumque vir, vel fœmina, id in lege didicerat. Nam hoc Ezechiel inter illa præcepta ponit, quæ non figuratè accipienda sunt, &c. Illud tamen sine dubitatione tenendum est, quæcumque illa sanctificatio sit, non valere ad Christianos faciendos, atque ad dimittenda peccata, nisi Christiani, & Ecclesiastici institutione Sacramenti efficiantur fideles. Nam nec coniuges infideles, quamlibet sanctis & iustis coniugibus adhæreant, ab iniquitate mundantur, quæ à regno Dei separatos in damnationem venire compellit. Nec parvuli de quibuslibet sanctis iustisque procreati, originalis peccati reatu absolvuntur, nisi in Christo fuerint baptizati; pro quibus tantò impensius loqui debemus, quantò pro seipsis minus possunt. *SEMINIS PRÆROGATIVA, *quasi vellet, sanctum semen ex sanctis in prolis sancta generationem emitti. Sed melius dico, duplicem hic insinuare sanctitatem, primam sanctæ, id est munda & legitimæ prolis, nullo facto divortio; alteram instructionis, per verba & exempla parentum iustorum.*

Nulla difficilior quæstio, quàm quæ sit de origine Animæ, maximè quod spectat ad peccatum originale, quod statim conceptus & animatus fœtus humanus contrahit. Hieronymus quidem lib. 2. & 3. Apol. contra Ruffinum velut anceps loquitur, licet videatur magis inclinare in damnationem sententia Tertulliani de animæ origine ex traduce. In Apol. autem ad Pammach. contra errores Ioannis Hierosol. expressè dicat, sententia Ecclesiastica definitum, Deum novas quotidie animas corporibus iam conceptis infundere, proferens in hanc causam scripturæ locos ex Psal. 32. Zach. 12. & Io. 5. Epistola tamen 99. ad Marcellinum & Anapsychiam cum moderatione scribit, videri sibi Ecclesiam id determinasse, sed solutionem huius difficultatis S. P. Aug. sententia relinquit solvendam, nihil audens certi definire, quòd legisset apud ipsum Augustinum in Epistolis eius ad se scriptis, in hac eum causa adhuc ancipitem hærere. Ego prætermissis multis locis, selectiores ex Augustino in hanc rem proferam, to. 3. lib. 7. de gen. ad lit. cap. 1.

S. August. Quia de Anima humana non parva quæstio est, ad hunc eam librum differendam putavimus, nescientes quantum nos Dominus adiuturus esset rectè loqui cupidos, illud tamen scientes, nisi quantum ipse adiuvaret, rectè non esse locuturos. Rectè est autem veraciter, atque congruenter; nihil audaciter refellendo, nihil temerè affirmando, dum adhuc dubium est, verum falsumve sit, sive fidei, sive scientiæ Christianæ. Quod autem doceri potest, vel rerum ratione apertissima, vel scripturarum authoritate certissima, sine cunctatione asserendo. *Et cum locum Genesis protulisset, quo dicitur Deus in faciem Adæ sufflasse spiraculum vitæ id est animam; tum cap. 2. refellit errorem eorum qui hoc loco abutentes, dicebant animam factam de substantia Dei.* Cùm

S. August. quidam ex hoc verbo crediderint aliquid esse animam de ipsa substantia Dei, id est eiusdem naturæ cuius ille est, hoc ideo putantes, quia cùm homo sufflat, aliquid de seipso ejicit in flatu; hinc potius admonendi sumus, hanc inimicam fidei Catholicæ reprobare sententiam. Nos enim credimus Dei naturam atque substantiam quæ in Trinitate creditur à multis, intelligitur à paucis, omnino esse incommutabilem. Porro autem animæ naturam, vel in deterius, vel in melius commutari posse quis ambigit? Ac per hoc sacrilega opinio est eam & Deum credere vnius esse substantiæ. Quid enim hoc modo aliud quàm & ille commutabilis creditur? Credendum itaque est, & intelligendum, neque vllo modo dubitandum quod recta fides habet, animam sic esse à Deo, tanquam rem quam fecerit, non tanquam de natura cuius est ipse, sive genuerit, sive quoquomodo protulerit. *Capite autem 5.* Vtrum, *inquit*, ex eo quod omnino non erat, id est ex nihilo: an ex aliqua re quæ iam ab illo facta spiritalis erat, sed anima nondum erat, meritò quæri potest. Si enim Deum adhuc aliquid ex nihilo creare non credimus, posteaquàm creavit omnia simul; & ob hoc consummatis omnibus operimus requievisse credimus; quæ inchoavit facere, vt quidquid deinde faceret, ex his faceret; non video quemadmodum intelligamus adhuc eum ex nihilo animas facere, &c. Aug.

Et lib. 10. de gen. ad lit. cap. 17. ex Sap. 8. vbi sic de se Sapiens loquitur: Scriptum in libro Sapientiæ: puer eram ingeniosus, & sortitus sum Animam bonam: & cum essem magis bonus, veni ad corpus incoinquinatum. Cùm videatur illos adiuvare hoc testimonium qui non ex parentibus creari, sed venire ad corpus, vel descendere, Deo mittente, animas dicunt; rursus hoc impedit eorum sententiam quod ait, sortitus sum Animam bonam; qui proculdubio vel ex vno fonte manare quodam modo tanquam rivulos, vel pari natura fieri animas credunt, quas Deus mittit in corpora; non autem alias bonas, vel magis bonas, & alias non bonas, vel minus bonas. Vnde enim bonæ, aut magis bonæ, seu non bonæ, aut minus bonæ animæ, nisi vel moribus secundùm liberum voluntatis arbitrium, vel differentia temperaturæ corporum, dum aliæ magis, aliæ minus gravantur corpore quod corrumpitur & aggravat animam? sed neque actio erat aliqua singularum quarumque animarum, qua earum mores discernerentur antequam venirent ad corpora: nec ex corpore minus gravante potuit iste dicere animam suam bonam, qui ait, sortitus sum &c. & cum essem magis bonus, veni ad corpus incoinquinatum. Accessisse enim dixit bonitati, quia bonus erat, sortitus videlicet animam bonam, vt etiam ad corpus incoinquinatum veniret. Aliunde ergo bonus, antequam veniret ad corpus. Sed vtique non differentia morum, quia nullum ante à vitæ gestæ meritum. Non differentia corporis, quia prius bonus, quàm veniret ad corpus. Vnde igitur? *In quo videt opinionem eorum qui dicebant animas factas ante corpora, & de cælo in ea missas. Tum subjicit pro tenentibus animas ex traduce propagari, eundem locum Sap. multum facere*: Hoc autem, *inquit*, illis qui ex traduce animæ illius prævaricatricis animas creari asserunt, quamvis pro eis sonare non videatur, quod dictum est, veni ad corpus: tamen in cæteris non incongruè coaptatur: vt cum dixisset: puer autem eram ingeniosus; idipsum explicans quibus causis ingeniosus esset, continuò subiungeret; & sortitus sum animam bonam, videlicet ex paterno ingenio, vel corporali temperamento. Denique cum essem, inquit, magis bonus, veni ad corpus incoinquinatum: quod si maternum intelligatur, ne hoc quidem quod dictum est, veni ad corpus, huic opinioni restagabitur, cum ex anima & corpore paterno, venisse ad maternum corpus accipitur; incoinquinatum, videlicet vel à cruore menstruo; dicuntur enim ex hoc ingenia gravari; vel à contaminatione adulterina. Ita & hæc verba libri huius, aut magis eis favent qui animarum traducem loquuntur, aut si & isti ea possunt pro se interpretari, inter vtrosque alternant. *Tum verò de anima Christi hæc verba sic exponit, cap. 18.* Quid ingeniosius illo puero, cuius in annis duodecim, seniores sapientiam mirabantur? Et quid illa anima melius? &c. Et quid incoinquinatius illo

vtero virginis, cuius caro etiamsi de peccati propagatione venit, non tamen de peccati propagine concepit, &c. Corpus Christi quamvis ex carne fœminæ assumptum est, quæ de illa carnis peccati propagine concepta fuerat: tamen quia non sic in ea conceptum est, quomodo fuerat illa concepta, nec ipsa erat caro peccati, sed similitudo carnis peccati, &c. Si à me quæratur vnde acceperit animam Iesus Christus, mallem quidem hinc audire meliores atque doctiores; sed tamen pro meo captu libentius responderim, non de Adam, quàm de Adam. Si enim pulvis assumptus ex terra, in quâ nullus hominum fuerat operatus, fortitus est animam bonam, cùm illic erigeretur casurus, hic descenderet levaturus, *(quod de primo & secundo Adamo intelligit)* & fortassè ideo ait, *(sapiens scilicet)* sortitus sum animam bonam: si tamen hoc de illo oporteret intelligi, quia solent quæ sorte dantur, divinitùs dari: aut, quòd fideliter dicendum est, ne vel illa anima *(nempe Christi)* aliquibus operibus præcedentibus ad tantum apicem subvecta putaretur, vt cum ea Verbum caro fieret & habitaret in nobis, ad auferendam suspicionem præcedentium meritorum, sortis nomen accessit. *Sic Paulus*: Sorte vocati sumus, in partem sortis Sanctorum. *Ita & Aug. de tunica inconsutili Christi & indivisa, exprimente charitatem, ex qua mensura bonitatis anima trahitur*: Ad tunicam, *inquit*, Domini sorte perveni. *Non quòd Deo quid fortuitum sit, sed quòd nullo præcedenti merito gratia detur.*

Tandem eodem lib. 10. de Gen. ad lit. cap. 19. & 20. fusè tractat locum Pauli ad Hebr. 7. vbi Abraham tot à Deo benedictionibus cumulatus, à Melchisedech benedicitur, & tùm haberet in lumbis Levi Patrem Sacerdotum decimas à fratribus suis accepturum, & ipse decimas dedit Melchisedech. In quo notat Christi Sacerdotium supra Leviticum elevatum. Quo loco etiam innuit adiuvari sententiam credentium animas ex traduce propagari. Et concludit: Porrò si non secundùm animam, sed tantùm secundùm carnem accipimus Levi fuisse in Abraham, ibi erat & Christus, quia & Christus secundùm carnem, ex semine est Abrahæ, & ipse itaque decimatus est. Quid est ergo quod affertur pro magna differentia Sacerdotij Christi, à Sacerdotio Levi, quòd Levi decimatus est à Melchisedech cùm esset in lumbis Abrahæ, vbi & Christus erat, vnde pariter decimati sunt? Nisi quia necesse est intelligamus secundùm aliquem modum ibi Christum non fuisse. Quis autem neget eum secundùm carnem ibi fuisse? Ergo secundum animã ibi non fuit. Non est igitur anima Christi de traduce prævaricationis Adæ, alioquin etiam ipsa ibi fuisset. *Tum fundamentum Tertullianistarum ex hoc ratiocinio ducit*: Hinc, *inquit*, existunt illi qui traducem animarum defendunt, & dicunt confirmatam esse sententiam suam, si Levi constat etiam secundùm animam fuisse in lumbis Abrahæ, in quo eum decimavit Melchisedech, vt possit ab eo Christus in illa decimatione discerni: qui quoniam decimatus non est, & tamen in lumbis Abrahæ secundùm carnem fuit, restat vt secundùm animam ibi non fuerit: & ideo sit consequens, vt ibi Levi secundùm animam fuerit. Hoc ad me non multum attinet, qui vtrorumque *(nempe dicentium animas è cælo mitti, & asserentium ex traduce propagari,)* collationem adhuc audire sum paratior, quàm vtrorumlibet confirmare sententiam. Interim Christi animam ab origine huius traducis, per hoc testimonium *(Pauli ad Hebr. 7.)* secernere volui, &c. Nec Levi, nec Christus in lumbis Abrahæ secundùm animam, secundùm carnem verò & Levi & Christus: Sed Levi secundùm concupiscentiam carna-

A lem, Christus autem secundùm solam substantiam corporalem. Cùm enim sit in semine & visibilis corpulentia, & invisibilis ratio, *(id est modus, quo ex eo concipitur fœtus)* vtrumque cucurrit ex Abraham vel etiam ex ipso Adam, vsque ad corpus Mariæ; quia & ipsum eo modo conceptum, & exortum est: Christus autem visibilem carnis substantiam de carne virginis sumpsit; ratio verò conceptionis eius, non à semine virili, sed longè aliter, ac desuper venit, &c. Non ille ibi decimatus est, cuius caro inde non fervorem vulneris, sed materiam medicaminis traxit. Nam cùm ipsa decimatio, *(oblatio decimarum species erat sacrificij pro peccatis)* ad præfigurandam medicinam pertinuerit, illud in Abrahæ
B carne decimabatur, quod curabatur; *(cùm & ipse Levi cæterique Sacerdotes ex Paulo deberent accipientes decimas, primùm pro suis delictis, in decalogum commissis hostias offerre; deinde pro populi)* non illud vnde curabatur. *(nempe corpus Christi, pro nobis oblati, quo curamur, sicut & Levi. hoc enim fecit semel seipsum offerendo Iesus Christus.)* Eadem namque caro, non Abrahæ tantùm, sed ipsius primi terrenique hominis, simul habebat & vulnus prævaricationis, & medicamentum vulneris. Vulnus prævaricationis, in lege membrorum repugnante legi mentis, quæ per omnem inde propagatam carnem seminali ratione quasi transcribitur: medicamentum autem vulne-
C ris in eo quod inde sine opere concupiscentiali, in sola materia corporali, per divinam conceptionis, formationisque rationem, de virgine assumptum est, propter mortis, sine iniquitate consortium, & sine falsitate resurrectionis exemplum, &c.

Tandem concludit cap. 23. Omnia, *inquit*, paria vel penè paria, ex vtroque latere *(duarum opinionum)* rationum, testimoniorumque monumenta pronuntiarem, nisi eorum sententia, qui animas ex parentibus creari putant, de baptismo parvulorum præponderaret, &c. Sufficiat fidei nostræ scire nos quò pie vivendo venturi sumus, etsi nesciamus vnde venerimus: aut si non impudenter æstuat anima rationalis, etiam hoc nosse de seipsa, absit pervicacia contendendi, adsit diligentia requirendi, humilitas
D petendi, perseverantia pulsandi, vt si nobis hoc expedire novit, qui melius quàm nos, quid nobis expediat vtique novit, det etiam hoc, qui novit dare bona data *(id est dona)* filiis suis. *Et Epist. 99. ad Euodium*: Si omnium hominum animæ ex illa vna sint quæ insufflata est primo homini per quem peccatum introivit in mundum &c. aut non est inde anima Christi, quoniam nullum habuit omnino peccatum, vel originale, vel proprium, &c. Neque enim absurdum est, vt qui primo homini animam creavit, crearet & sibi: aut si & ipsa inde est, eam suscipiendo mundavit, vt sine vllo prorsus peccato vel perpetrato, vel traducto ad nos veniens, de virgine nasceretur. Si autem animæ non ex illa vna
E propagantur, & sola ex Adam caro trahit originale peccatum, ita sibi creavit animam Dei filius, vt cæteris creat, quam non tamen carni peccati miscuit, sed similitudini carnis peccati. Sumpsit enim ex virgine veram quidem carnis substantiam, non tamen peccati carnem, quia non ex carnali concupiscentia, sive seminatam, sive conceptam, mortalem sanè, ac per ætates mutabilem, tanquam carni peccati, sine peccato, simillimam. Ac per hoc, quæcumque de anima opinio vera sit, & quarum nullam temerè affirmare adhuc audeo, nisi tantùm illam repudiare, qua credunt animæ pro meritis nescio quorum superiorum actuum suorum, singulæ in singula corpora tanquam in carceres trudi; certè anima Christi, non solùm immortalis, secundùm cæterorum naturam, sed etiam nullo mortificata

S. August.

peccato, vel damnatione punita est. *Epist. autem*
S. August. 157. *ad Optatum Episcopum proponit factam sibi quæ-*
stionem his verbis: Vtrum animæ, vt corpora, propa-
gatione nascantur, sintque ex illa vna, quæ primo
homini creata est; an Creator omnipotens, qui vtiq;
vsque nunc operatur, sine vlla propagatione novas
faciat singulis proprias. *Se adhuc ancipitem fatetur,*
modò quod est de fide firmiter teneatur. Omnes homi-
nes in Adam peccasse. Et concludit: Vnde, si origo
animæ lateat, dum tamen redemptio clareat, peri-
culum non est. Neque enim in Christum credi-
mus vt nascamur, sed vt renascamur, *mortui scili-*
cet in peccato originali, simul ac nati, damnati; dicente
Paulo, quòd iudicium ex vno in condemnationem in om-
nes homines quomodocumque nati fuerimus. Ha-
ctenus autem dicimus sine periculo latere animæ
originem, vt non tamen eam partem Dei esse cre-
damus, sed creaturam, nec de Deo natam, sed ab
illo factam, atque in eius genus adoptandam mira-
bili dignatione gratiæ, non parili dignitate naturæ.
Nec eam corpus esse, sed spiritum, non Creatorem
vtique, sed creatum. Nec ideo venisse in hoc cor-
pus corruptibile quo gravatur, quòd illuc eam vitæ
in cœlestibus, vel in quibuslibet aliis partibus
mundi antea male gestæ merita compulerunt.
Nondum enim natos Apostolus, cùm de Rebeccæ
geminis loqueretur, nihil egisse dicit boni, vel ma-
li; vt non ex operibus, quibus nullis alter distin-
guebatur ab altero, sed ex vocante diceretur, mino-
ri serviturum esse maiorem, &c. *Et rursum ibidem*:
Illi qui animas ex vna propagari asserunt, quam
Deus primo homini dedit, atque ita eas ex parenti-
bus trahi dicunt, si Tertulliani opinionem sequan-
tur, profectò eas non spiritus, sed corpora esse con-
tendunt, & corpulentis seminibus exoriri. Quo
perversius quid dici potest? Neq; hoc Tertullianum
somniasse mirandum est, qui etiam ipsum Creato-
rem Deum non esse nisi corpus opinatur. Qua de-
mentia repulsa à corde, atque ore Christiano, quis-
quis animam sicuti est, non esse corpus, sed spiri-
tum confitetur, & tamen in filios ex parentibus du-
ci, in eo quidem nullis coarctatur angustiis, quòd
omnes animas etiam parvulorum, quos Ecclesia,
non vtique in falsa, sed in vera peccatorum remis-
sione baptizat, vera fides prædicat trahere origi-
nale peccatum propria primi hominis voluntate
commissum, & in omnes posteros generatione
transmissum, ac sola regeneratione purgandum.
Sed cùm considerari & pertractari cœperit quid
dicatur, mirum si vllus sensus comprehendit hu-
manus, quonam modo tanquam lucerna de lucerna
accendatur, & sine detrimento alterius, alter inde
ignis existat; sic anima, de anima parentis fiat in
prole, vel traducatur in prolem: vtrum incorpo-
reum semen animæ, sua quadam occulta & invisi-
bili via seorsum ex parte currat in matrem, cùm fit
conceptus in fœmina: An quod est incredibilius,
in semine corporis lateat. Cùm autem fluunt irrita
sine vllis conceptibus semina, vtrum semen animæ
non simul exeat; an summa celeritate atque atomo
temporis, vnde exierat, recurrat, an pereat: Et si
perit, quomodo ipsa, cuius mortale semen est, im-
mortalis est anima? An immortalitatem tunc acci-
pit, quando formatur vt vivat; sicut iustitia, quan-
do formatur vt sapiat: & quo pacto eam Deus fin-
git in homine, etiamsi anima seminaliter trahatur
ex anima, sicut fingit in homine corporis membra,
quamvis corpus seminaliter trahatur ex corpore,
&c. Quis autem negat non vnius tantùm, sed om-
nis animæ Creatorem Deum atque factorem, nisi
qui eius eloquiis apertissimè refragatur? Sine vlla
quippe ambiguitate per Prophetam (*Esaiam* 42. &
A 57.) dicit: omnem flatum ego feci, animas videli-
cet intelligi volens quod verba consequentia ma-
nifestant. Non itaque vnum quem facto ex terra
homini primo inspiravit, sed omnem flatum ipse
fecit, ipse adhuc facit. Quæritur tamen vtrum
omnem flatum, ex illo vno flatu, sicut omne cor-
pus homini ex vno illo corpore faciat; an vero no-
va quidem corpora faciat ex vno, animas autem
novas ex nihilo. Quis enim congrua suis origini-
bus genera rerum etiam de seminibus facit, nisi
qui ipsa semina sine seminibus fecit? &c.
Subjcit duos Scripturæ locos pro opinione eorum qui Aug.
non ex propagine, sed ex nihilo à Deo creari animas di-
cunt. Qui fingit spiritum hominis in ipso, &c, qui
finxit singillatim corda hominum, &c. Vtrum
B cum fingit, ex alio fingat, an ex nihilo, incertum
est. Illud tamen inter cætera testimonium mihi
videtur esse præcipuum quod in libro Salomonis
Eccle. 12. legitur: & revertetur pulvis in terram
sicut erat, & spiritus revertetur ad Deum qui dedit
eum. Sed facilè respondetur: corpus in terram de
qua factum est primum hominis corpus, & Spiri-
tus ad Deum à quo facta est prima hominis anima.
Sicut enim nostrum corpus, inquiunt, quamvis ex
illo primo corpore propagatum sit, eò tamen redit
vnde ipsum primum corpus effectum est: sic anima
nostra, quamvis ex illa anima propagata, non ad
nihilum, quia immortalis est, sed ad illum redit à
quo ipsa prima anima facta est. *Deinde pro eorum*
C *sententia refert illud Gen. 46*: Omnes animæ quæ
introierunt cum Iacob in Ægyptum, qui exierunt
de femoribus eius, hoc enim velut evidentissimo
testimonio possunt credi animæ in filios ex paren-
tibus propagari, quoniam satis apertè dictum vide-
tur, animas etiam de femoribus Iacob, non sola
exisse corpora filiorum. *Sed respondet animas signi-*
ficare corpora sicut Num. 19. lex inquinari dicit eum qui
intraverit super animam mortuam, hoc est super defun-
cti cadaver, &c. Tandem concludit de anima Christi:
Si nulla anima propagatur ex altera, vbi omnes
tenentur propagata carne peccati, quanto minus
credendum est ex propagine peccatricis animam
venire potuisse, cuius caro venit ex virgine, non li-
bidine concepta, sed fide; vt esset in similitudine
D carnis peccati, non in carne peccati. Si autem pec-
cato primæ animæ peccatricis ideo cæteræ tenen-
tur obnoxiæ, quia ex illa sunt propagatæ; profectò
illa quam sibi vnigenitus coaptavit, aut peccatum
inde non traxit, aut omnino inde non tracta est.
Neque enim non potuit Animam sibi trahere sine
peccato, qui solvit nostra peccata: aut qui novam
creavit ei carni quam sine parente fecit ex terra,
non potuit novam creare carni quam sine viro sum-
psit ex femina. *Idem Aug. ep. 7. lib. 3. de peccat. me-*
ritis & remiss. cap. 10. sic inducit Pelagianos loquentes.
Si anima non est ex traduce, sed sola caro, ipsa tan- Aug.
tùm habet traducem peccati, & ipsa sola pœnam
meretur. Hoc enim sentiunt, *inquit, Augustinus*,
E iniustum esse dicentes vt hodie nata anima non ex
massa Adæ, tam antiquum peccatum portet alie-
num, (*quod iisdem penè verbis habet circa finem Epi-*
stola 157. *ad Optatum, vbi & refert Pelagium & Cele-*
stium à duobus venerabilibus Antistitibus Apostolicæ
Sedis Papa Innocentio, & Papa Zozimo condemnatos.)
Attende obsecro te (*Marcellinum alloquitur, ad quem*
tres hos libros scripsit) quemadmodum circumspe-
ctus vir Pelagius, nam ex eius libro hæc quæ modo
posui verba transcripsi, sensit quàm in difficili de
anima quæstione versetur. Non enim ait, quia
anima non est ex traduce: sed, si anima non est ex
traduce. Rectissimè faciens de re tam obscura, de
qua nulla in Scripturis Sanctis certa & aperta

testimonia possumus invenire, aut difficillimè possumus, cunctanter loqui potius, quam fidenter. Quapropter ego quoque huic propositioni non præcipiti assertione respondeo. Si anima non est ex traduce, ergo quæ ista iustitia est, vt recens creata, & ab omni delicto prorsus immunis, ab omni peccati contagione penitus libera, passiones carnis diversosque cruciatus, & quod est horribilius, etiam dæmonum incursus in parvulis sustinere cogatur? Neque enim aliquid horum caro sic patitur, vt non ibi anima potius qua vivit & sentit, pœnas luat. Hoc enim si iustum ostenditur, sic etiam ostendi potest, qua iustitia in carne quoque peccati subeat originale peccatum, baptismatis Sacramento, & gratiæ miseratione mundandum. Si autem illud ostendi non potest, neque hoc posse arbitror. Aut ergo vtrumque occultum feramus, & nos homines esse meminerimus, aut aliàs aliud de anima opus si necesse videbitur cautelâ sobriâ disputando moliamur. *Subjicit certò tamen tenendum ex Paulo Rom. 9. multisque aliis apertissimis Scriptura locis, in Adam omnes peccasse & mori. Sed licet nihil hic certi determinet, satis præcedenti Scholio declaravit animam ex nihilo, non ex substantia Dei, neque ex anima primi parentis in posteros propagata, sed omnino ex nihilo omnem creari. Vide supra dicta Scholio præcedenti.*

Et tomo 7. l. 1. de Orig. Anima ad Renatum, c. 13. vbi tractat de errore Vincentij Victoris. Ad hoc peccatum (*originale scilicet*) subeundum, cur damnata sit (*anima infantis*) quærimus, si non ex illa vna trahitur, quæ in generis humani primo patre peccavit? Quamobrem, si Deus non damnat innocentes, nec facit nocentes quos prospicit innocentes; & si animas non liberat sive ab originalibus, sive à propriis peccatis, nisi in Ecclesia Christi baptismus Christi; & si animę ante carnem nullum habuerunt omnino peccatum; & si peccata, antequam committantur, & multo magis quæ nunquam commissa sunt, damnari iusta lege non possunt, &c. parvulorum animæ, quæ sine baptismo exeuntes, in damnationem mittuntur, quo merito in carnem peccatricem, quæ nihil peccaverunt missæ sunt, vt illic invenirent peccatum, propter quod meritò damnarentur? &c. Quantò melius teneat (*dictus Vincentius*) de animæ origine cunctationem meam, ne audeat affirmare, quod nec humana ratione, nec divina authoritate (*id est textu expresso Scripturæ, vel traditione Apostolica, vel Concilio Oecumenico*) defendit; ne cogatur insipientiam profiteri, dum veretur ignorantiam confiteri. *Orta porro est hæc quæstio propter Origenem, tenentem animas in cælo peccasse, sicut Angelos, & adeo in corpora, tanquam in carcerem detrusas. Quæ quidem de animæ origine quæstio difficillima visa est Gregorio Naz. vt fatetur carmine de anima. Cuius solutionem à se petentem Orosium, misit D. Augustinus Hierosolymam ad S. Hieronymum; cui etiam confitetur Epist. 28. vt & 2. retract. cap. 56. se veram solutionem ignorare. Quid quod, vt liquet ex S. Gregorij Papæ Epist. 53. indecisa remansit, adeo vt nec ipse definitivam de origine animæ ausus sit ferre sententiam: quam tan-*

A *dem pronuntiavit Leo 10. in Concilio Lateranensi quinto Oecumenico, à Iulio 2. inchoato, & continuato vsque ad Sessionem quintam inclusive: qua perfecta Anno 1513. Indictione prima, die Lunæ 26. mensis Februarij ex hac luce migravit, cuius successor Leo 10. dicto Concilio præsidens, sic edixit Sessione 8.* Cùm diebus nostris, quod dolentes referimus, zizaniæ seminator, antiquus humani generis hostis, nonnullos perniciosissimos errores, a fidelibus semper explosos, in agro Domini superseminare, & augere sit ausus, de natura præsertim animæ rationalis, quod videlicet mortalis sit, aut vnica cunctis hominibus: & nonnulli temerè Philosophantes, secundum saltem Philosophiam, verum id esse asseverent: contra huiusmodi pestem opportuna remedia adhibere cupientes, B hoc Sacro Approbante Concilio, damnamus & reprobamus omnes asserentes animam intellectivam, mortalem esse, aut vnicam in cunctis hominibus, & hæc in dubium vertentes: Cum illa non solùm verè per se & essentialiter, humani corporis forma existat, sicut in Canone felicis recordationis, Clementis Papæ quinti prædecessoris nostri, in Generali Viennensi Concilio edito continetur; verùm & immortalis, & pro corporum, quibus infunditur multitudine, singulariter multiplicabilis, & multiplicata, & multiplicanda sit. Quod manifestè constat ex Evangelio, cùm Dominus ait, animam autem occidere non possunt. Et alibi; qui odit C animam suam in hoc mundo &c. Et etiam cùm æternam vitam, & æterna supplicia pro merito vitæ iudicandis repromittit. Aliàs incarnatio, & alia Christi mysteria nobis minimè profuissent: nec resurrectio expectanda foret, ac sancti & iusti miserabiliores essent iuxta Paulũ omnibus hominibus. Cúmque verum vero minimè contradicat, omnem assertionem veritati illuminatæ fidei contrariam, omnino falsam esse definimus, & vt aliter dogmatizare non liceat, districtius inhibemus, omnesque huiusmodi erroneis assertionibus inhærentes, tanquam hæreticos vitandos & puniendos fore decernimus. Insuper omnibus & singulis Philosophis in vniversitatibus studiorum Generalium, & aliis D publicè legentibus districtè præcipiendo mandamus, vt cùm Philosophorum principia, aut conclusiones, in quibus à recta fide deviare noscuntur, auditoribus suis legerint, seu explanaverint; quale hoc est de animæ mortalitate, aut vnitate, & mundi æternitate, ac alia huiusmodi; teneantur eisdem veritatem religionis Christianæ omni conatu manifestare facere, & persuadendo pro posse docere, ac omni studio huiusmodi Philosophorum argumenta, cùm omnia solubilia existant, pro viribus excludere, atque resolvere, &c. hac salutari constitutione ordinamus & statuimus, ne quisquam de cętero in sacris Ordinibus constitutus, Secularis, E vel Regularis, aut aliàs ad illos à iure arctatus, in studiis generalibus, vel alibi, publicè audiendo, Philosophiæ aut Poësis studiis, vltra quinquennium, post Grammaticam, & Dialecticam sine aliquo studio Theologiæ, aut Iuris Pótificij incumbat.

ANIMÆ SEXVS.

De Ani. cap. 36. à p. ad f.

ANIMA in vtero seminata [1] pariter cum carne, pariter cum ipsa sortitur & sexum, ita pariter, vt in [2] causa sexus, [3] neutra substantia [4] teneatur. Si enim in seminibus vtriusque substantiæ, aliquam intercapedinem eorum conceptus admit-

teret, vt aut caro, aut anima prior seminaretur, esset[5] etiam sexus proprietatem alteri substantiæ adscribere per temporalem intercapedinem seminum; vt aut caro animæ, aut anima carni insculperet sexum: quoniã & Apelles, non[6] pictor, sed hæreticus, antè corpora constituens animas viriles ac muliebres, sicut ab Philumena didicit, vtique carnem vt posteriorem ab anima facit accipere sexum. Et qui animam post partum carni[7] superducunt, vtique antè formatæ, marem aut feminam, de carne, sexum, præjudicant animæ. [8] Vtriusque autem substantiæ indiscreta semina, & vnita[9] suffusio eorum, communem[10] subeunt generis eventum, quà[11] lineas duxerit, quæcunque illa est ratio naturæ. Certè & hîc se primordiorum forma[12] testatur, cùm masculus temporiùs effingitur: prior enim Adam: femina aliquantò seriùs, posterior enim Eua. Ita[13] diu caro[14] informis est, qualis ex Adæ latere[15] decerpta est; animal[16] tamen & ipsa iam, quia & illam tunc Adæ portionem animatam agnoscam: cæterùm[17], & ipsam Dei afflatus animasset, si non vt carnis, ita & animæ ex Adam tradux fuisset in fœmina.

De Anima sexu. Schol.

PARITER[1], *id est simul in eodem semine contenta cum carne.* [2] IN CAVSA SEXVS, *quantum attinet ad rationem qua dicimus animam vna cum carne seminatam & traductam in prolem, in eodem momento quo concipitur fœtus, simul cum carne esse sorticã, vtpotè conformatã lineamentis corporis, & membris eius coeffigiatã; vt sit fœminea, vel virilis.* [3] NEVTRA SVBSTANTIA, *anima, & carnis.* [4] TENEATVR, *lege temporis: ita vt vna prius, altera posterius ordine temporis efformetur.* [5] ESSET ETIAM, *locus dicendi, propter temporis intervallum, vt caro animæ, vel anima carni imprimeret diversitatem sexus.* [6] NON PICTOR, *qui contemporaneus Alexandro Magno, pictor egregius; hic autem coætaneus Tertulliani fuit hæreticus, qui animas ante corporis ingressum, iam viriles aut fœmineas esse, à scorto suo Philomena didicerat, carnem vt posteriorem natu, dicebat ab anima sexus diversitatem accipere.* [7] ET QVI ANIMAM SVPERDVCVNT *contra hos tractaverat cap. 25. qui putant animari fœtum primâ respiratione aëris, cùm ex vtero matris progreditur, præiudicium sumunt ex carne fœminea, vel masculа, de sexu animæ; vt videlicet caro prius facta, sit modulus, cui in sexu debeat anima conformari.* [8] VTRIVSQVE SVBSTANTIÆ, *animæ & carnis.* [9] VNITA SVFFVSIO, *contemperanea infusio.* [10] COMMVNEM EVENTVM, *vt simul anima cum carne hunc vel illum sexum sortiatur.* [11] QVA LINEAS DVXERIT, *quocumque tandem sexu fœtum scalpi aut delineari natura ratio, vel Dei voluntas præscripserit.* [12] HIC TESTATVR, *in testimonium adducitur, huius rei testis est productio primorum parentum; dum nunc in posteris videmus marem fœtum sicut Adam, citius efformari, quàm fœminam, sicut Euam.* [13] ITA, &c. *caro fœminea tardius perficitur, sed tamen animatam agnosco si ex prima fœminæ animatione, cæterarum quoque animatio æstimanda sit.* [14] DIV CARO INFORMIS, *femella enim intra octoginta dies formatur; cùm sexus virilis spatium quadraginta dierum tantum exigat.* [15] QVALIS DECERPTA EST, *à Deo sumpta costa Adæ.* [16] ANIMAL TAMEN, *iam animata erat costa, dum esset in Adami corpore.* [17] CÆTERVM ET IPSAM &c. *Deus, inquit, insufflasset in faciem mulieris ex costa facta, sicut in Adami faciem insufflaverat, vt & ipsa fieret in animam viventem; nisi costam eam animatam, ex Adam, ad formationem Euæ perfectam transtulisset.*

De Animæ sexu, & an Eva, cæteraque mulieres virilem animam aut fœmineam habeant, & an Eva eiusque posteræ ad imaginem Dei facta sint, & vnde hic error in mentem Tertulliani venerit discutiamus. Ac

A *primò quidem quod occurrit, dicam, videri Moysem in aliquo, & quodammodo Tertulliani favere sententiæ, Gen. 1. 27. vbi ait:* Et creavit Deus hominem ad imaginem suam: ad imaginem Dei creavit illum, masculum & fœminam creavit eos. *Quod omnes pariter versiones habent, quam imaginem stultè Audæus author hæresis Antropomorphitarum in corpore ponit, Deumque falsò corporeum esse supponit: sicut Oleaster & Eugubinus in Cosmopoeia putant Deum induisse formam humanam, vt secundùm eam fingeret hominem. Imaginem autem Dei, Christum acceperunt Cyrillus lib. 1. cont. Iulianum, Hilarius, & Theodoret. & Tertull. à nobis relatus & explicatus in Omniloquio, Christo humanitatem, ideam vult fuisse, & formam expressam,* B *quam præ oculis Deus habebat, cùm corpus Adami de limo formaret. Vt sic dicatur homo factus ad imaginem Dei, quia Christus est Deus, Dei Filius, & imago eius. Sed nec Adam, nec ipse Christus secundum corpus imago Dei absque blasphemia dici potest. Quia Ioannis 4.* Deus spiritus est, *& non corpus. Secundò videri hunc locum pro sententia Platonis facere, qui in Symposio asserust primos homines fuisse Androgynos, hoc est simul vtrumque sexum habentes, sine hermaphroditas. Dictum est enim,* masculum & feminam creavit eos. *Hoc & notavit Aug. lib. 12. de Trinit. cap. 6.* Quidam timuerunt dicere; fecit eum masculum & feminam, ne quasi monstruosum aliquid intelligeretur, sicuti sunt quos hermaphroditas vocant; cum etiam C sic non mendaciter possit intelligi vtrumque, (*Adã & Eua*) in numero singulari, propter id quod dictum est: duo in carne vna. (*caro enim Euæ, caro erat Adami*). Cur ergo, vt dicere cœperam, in natura hominis ad imaginem Dei facta, præter masculum & feminam non commemorat Scriptura? *tertiam personam, Filium scilicet ex vtroque natum; vt Adam repræsentet Patrem sine patre, Eua filium ex patre natum eiusque substantia, ex eius vtero genitum; Filius, Spiritum Sanctum ex vtroque procedentem.*) Ad implendam quippe imaginem Trinitatis debuit addere & filium, quamvis adhuc in lumbis Patris constitutum, sicut mulier erat in latere. An fortè D iam facta erat & mulier, & Scriptura brevi complexione constrinxerat, quod postea quemadmodum sit factum, diligentius explicaret; & propterea filius commemorari non potuit, quia nondum erat natus? quasi & hoc non poterat ea brevitate complecti Spiritus Sanctus, suo loco postea natum filium narraturus, sicut mulierem de latere viri assumptam suo postmodum loco narravit; & tamen hic eam nominatam non prætermisit. Aug.

Non

Non itaque ita debemus intelligere hominem factum ad imaginem summæ Trinitatis, hoc est ad imaginem Dei, vt eadem imago in tribus intelligatur hominibus; præsertim cùm Apostolus virum dicat esse imaginem Dei, & propterea velamentum ei capitis demat, quod mulieri adhibendum monet.

Aug. *Et ibid. cap. 7.* Sicut non solum veracissima ratio, sed etiam ipsius Apostoli declarat authoritas, non secundum formam corporis homo factus est ad imaginem Dei, sed secundum rationalem mentem. Cogitatio quippe turpiter vana est, quæ opinatur Deum membrorum corporalium lineamentis circumscribi atque definiri. Porro autem, nonne idem B. Apostolus dicit Ephes. 4. renovamini spiritu mentis vestræ, & induite novum hominem qui secundum Deum creatus est? Et alibi apertius: (*Coloss. 3.*) exuentes vos, inquit, veterem hominem cum actibus suis, & induite novum, qui renovatur in agnitione Dei secundùm imaginem eius qui creavit eum. Si ergo spiritu mentis nostræ renovamur, & ipsa est novus homo qui renovatur in agnitione Dei secundùm imaginem eius qui creavit eum, nulli dubium est, non secundùm corpus, neque secundùm quamlibet animi partem, sed secundùm rationalem mentem, vbi potest esse agnitio Dei, hominem factum ad imaginem eius qui creavit eum. *His ex Augustino positis, liquet & feminam ad imaginem Dei factam, quia spiritum & mentem rationalem accepit; & imaginem Dei non in corpore, sed anima existere; nec Scripturam voluisse primos parentes fuisse Androgynos, & id censentes abuti Scriptura sancta, dicente:* masculum & feminam creavit illos. *Per anticipationem enim secundum Scripturæ vsum hic locutus est Moyses; de Eua enim antequam formaretur, dixit vt vtrumque sexum ad imaginem Dei factum doceret;* masculum & feminam creavit eos. *Hoc est Adamum masculum, & Euam fœminam. De qua ex latere Adæ dormientis educta costa, & in mulierem ædificata tractat, cap. 2. versu 22. Aliqui autem Rabini quos secutus est F. Georgius to. 1. problemate 29. dicunt Adam & Euam simul à Deo sic creatos, vt initio sibi inuicem adhærerent: fortè ob id quod sequitur in textu versu 24. vbi sic ipse Adam loquitur:* Adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. *Sed postea Deum eos ab inuicem separasse. Sed hoc expressè contradicit textus Gen. 2. 18.* dixit quoque Dominus Deus: Non est bonum esse hominem solum, *solum enim hominem formauerat, ibidem versu 7. de limo terræ, & inspirauerat in faciem eius spiraculum vitæ, de cuius latere postea educta costâ, & separatâ, formauit Euam.*

Tertiò eandem costam, vt hîc habet Tertullianus, iam animatam fuisse, antequam eam Deus extraheret, & proinde Euæ animam fuisse originaliter in Adam, qui aliquatenus velut masculus, & femina simul, non tantùm corporum, sed & animarum omnium posterorum sicut & ipsius Euæ semen in se contineret, ex quo masculi & mulieres, tam anima, quàm corporis sexu diuerso, formarentur ex traduce.

Aug. *Augustinus to. 3. lib. 10. de Gen. ad lit. cap. 1.* Quia, *inquit*, de carne mulieris quemadmodum facta sit, Scriptura narravit, tacuit autem de Anima, multo magis nos fecit intentos, vt de hoc diligentius inquiramus, quonam modo refelli possint, sive non possint, qui credunt animam de anima hominis, sicut carnem de carne fieri, à parentibus in filios vtriusque rei transfusis seminibus, &c. Quoniam primò Adam formatus est, deinde Eva: Et ille quidem vnde habuerit corpus, vnde animam, dictum est; corpus videlicet pulverem terræ, animam verò flatum Dei: ac illa de illius latere cùm facta dicatur, non dicitur quòd eam Deus flando similiter animaverit, tanquam vtrumque de illo ductum sit, qui iam fuerat animatus, &c. Quapropter ideo tacitum est, inquiunt, quòd in eius faciem flaverit Deus, quia illud verum est, quòd & anima ex homine propagata est. Huic suspicioni facilè occurritur. Si enim propterea putant animam mulieris ex anima viri factam, quia non scriptum est quod in mulieris faciem flaverit Deus; cur credunt ex viro animatam feminam, quando ne id quidem scriptum est? &c. Proinde quia non dixit ex anima viri factam esse animam mulieris, convenientius creditur eo ipso nos admonere voluisse, nihil hîc aliud putare, quàm de viri anima noveramus; id est similiter datam esse mulieri (*per afflatum, vnde & Malach. 2. 15. Nonne vnus fecit & residuum spiritus eius est?*) cùm præsertim esset evidentissimæ occasionis locus, vt si non tunc quando formata est, postea certè diceretur vbi ait Adam, hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Quantò enim charius amantiusque diceret, & anima de anima mea? *quod & aduertit Ep. 157. ad Optatum.* Vt, *inquit*, eo modo etiam illud intelligi velint, (*credentes animas ex traduce*) à parte totum, quod dixit Adam, cùm illi mulier eius ostenderetur. Hoc nunc os &c. Non enim dixit & anima de anima mea: sed ita fieri potest, vt carne nominata vtrumque intelligatur. *Sed cùm anima sit imago Dei, & Sanctissimæ Trinitatis, in qua sexuum diuersitas non est, nec Pater ad generationem Verbi, nec cum Filio vnicum idemque principium Spiritus Sancti, adiutorium simile, siue vxorem habeat, sexu diuersam; nec Trinitas, cuius ex Augustino indiuisa sunt opera ad extra; Hermogenis materia quasi femella sibi coæua eguerit ad creationem mundi; proinde anima ad imaginem Dei facta, sexus differentiam non admittit. Quòd si quæras, an Eua facta sit ad imaginem Dei, cùm expressam non ediderit Moyses de ea sententiam; dico quartò, Paulum videri etiam excludere mulierem à gloria imaginis. Nam 1. Cor. 11. 7.* Vir quidem, *inquit*, non debet velare caput suum, quoniam imago & gloria Dei est, (*quæ vtique abscondenda non est, sed reuelanda,*) mulier autem gloria viri est. *Cur enim non dixit etiam mulierem esse imaginem Dei? an quia anima eius carnis lineamentis configurata, femella erat, nec proinde Deum tanquam imago referebat?*

S. August. *Augustinum circa hanc quæstionem differentem audiamus, to. 3. lib. 12. de Trin. c. cap. 7. vbi præscripto hoc Pauli loco sic fatur:* Quid dicemus, *inquit*, ad hæc? si pro sua persona mulier adimplet imaginem Trinitatis, cur eâ detractâ de latere viri, adhuc ille imago dicitur? aut si & vna persona hominis, ex tribus (*tres præcedenti capite personas dixerat repræsentare Trinitatem, Adam, Euam, & filium primogenitum; non quod iam creata essent, præter Adam, duæ aliæ personæ, sed quia Eua in latere viri erat, & filius in lumbis eius,*) potest dici imago Dei, sicut in ipsa summâ Trinitate, & vnaquaque persona Deus est; Cur & mulier non est imago Dei? Nam & propterea caput velare præcipitur, quod ille, quia imago Dei est, prohibetur. Sed videndum est quomodo non sit contrarium quod dicit Apostolus, non mulierem, sed virum esse imaginem Dei, huic quod scriptum est in Genesi, fecit Deus hominem, ad imaginem Dei fecit eum, masculum & fœminam fecit eos, & benedixit eos. Ad imaginem Dei quippe naturam ipsam humanam (*per nomen hominis significatam*) factam dicit, quæ sexu vtroque completur, nec ab intelligenda imagine Dei separat feminam. Dicto enim, quod fecit Deus hominem, ad imaginem Dei, fecit eum, inquit, masculum & feminam: vel certè alia distinctione; masculum & feminam fecit eos. Quomodo ergo per Apostolum audivimus, virum esse imaginem Dei, vnde caput velare prohibetur, mulierem autem non: Et ideo ipsa hoc facere iubetur?

Nisi credo illud esse quod iam dixi, cùm de natura humanæ mentis agerem, mulierem cum viro suo esse imaginem Dei, vt vna imago sit, tota illa substantia; (*hoc est Eua in Adam latere animato comprehensa, ceu membrum sub capite contentum,*) cùm autem ad adiutorium distribuitur, (*id est separatur à viro, costa educta de latere; dicente Deo, non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adiutorium simile ipsi.*) Quod ad eam ipsam solam attinet, non est imago Dei: quod autem ad virum solum attinet, imago Dei est, tam plena atque integra, quam in vnum coniuncta muliere; sicut de natura humanæ mentis diximus. Quia & si tota contempletur veritatem imagò Dei est: & cum ex ea distribuitur aliquid, (*sicut distributa est costa Adæ & derivata in mulierem,*) & quadam intentione derivatur ad actionem rerum temporalium; nihilominus ex qua parte B conspectam consulit veritatem, imago Dei est; ex qua verò intenditur in agenda inferiora, non est imago Dei, (*hinc mulier occupata circa terrena officia domus & familiæ, non est imago Dei; quia turbatur circa plurima, sicut Martha; & in vnum necessarium, cum animi libertate tranquilla non intendit vt Magdala,*) & quoniam quantumcumque se extenderit in id quod æternum est, tantò magis inde formatur ad imaginem Dei; & propterea non est cohibenda, vt se inde contineat ac temperet, & ideo vir non debet velare caput, (*inde Paulus vir ad imaginem Dei factus, nos autem inquit, revelata facie gloriam Domini speculantes, in eandem imaginem transformamur: quæ quidem vt & similitudo perfecta erit in cælo, C dicente Ioanne: scimus quoniam cùm apparuerit, similes ei erimus; & videbimus eum sicuti est,*) quia verò illi rationali actioni quæ in rebus corporalibus temporalibusque versatur, periculosa est animæ in inferiora progressio, debet habere potestatem super caput, quod indicat velamentum, quo significatur esse cohibenda. (*Sicut mulier velanda propter Angelos*) grata est enim Sanctis Angelis sacrata & pia S. August. significatio. *Scilicet velamenti, &c.*

Et rursum ibid. ex Ephes. 4. & Coloss. 3. vbi notat nos dupliciter renovari ad imaginem Dei, vel spiritu mentis in æterna internaque intento; vel Christum indutos in baptismo; sic concludit: Secundùm hanc igitur renovationem, efficimur etiam Filij Dei (*& proinde imago eius,*) per baptismum Christi, & induentes D novum hominem, Christum vtique induimur per fidem. Quis est ergo qui ab hoc consortiò feminas alienet, cùm sint nobiscum gratiæ cohæredes! & alio loco (*ad Gal. 3.*) idem Apostolus dicat: omnes enim Filij Dei estis per fidem in Christo Iesu. Quicumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis. Non est Iudæus, neque Græcus: non est servus, neque liber: non est masculus, neque fœmina: omnes enim vos vnum estis in Christo Iesu. Numquid nam igitur fideles fœminæ sexum corporis amiserunt? (*sicut & quidam perperam feminas in suo sexu resurrecturas negant ob Paulum dicentem, donec occurramus omnes in virum perfectum.*) Sed quia E ibi renovantur ad imaginem Dei vbi sexus nullus est: ibi factus est homo ad imaginem Dei vbi sexus nullus est, hoc est in spiritu mentis suæ. Cur ergo vir propterea non debet caput velare quia imago est & gloria Dei: mulier autem debet, quia gloria viri est, (*quæ debet occultari, vt soli Deo honor & gloria facie revelata reddatur*) quasi mulier non renovetur spiritu mentis suæ, qui renovatur in agnitione Dei secundùm imaginem eius qui creavit illum? Sed quia sexu corporis distat à viro, ritè potuit in eius corporali velamento figurari pars illa rationis, quæ ad temporalia gubernanda deflectitur, vt non maneat imago Dei, nisi ex qua parte mens hominis æternis rationibus conspiciendis, vel

A consulendis adhæserit, quam non solum masculos, sed etiam feminas habere manifestum est. Ergo in eorum mentibus communis natura (*id est imago Dei*) cognoscitur, in eorum vero corporibus, ipsius vnius mentis distributio figuratur. *Et cap. 8. sic tandem concludit:* Etiam ipse (*Spiritus mentis, hoc est summus apex rationis*) si per illam rationem cui temporalium rerum administratio delegata est, immoderato progressu nimis in exteriora prolabitur, consentiente sibi capite suo, id est non eam cohibente atque refrenante illa quæ in specula consilij præsidet quasi virili portione, inveteratur inter omnes inimicos suos, virtutis invidos dæmones cum suo principe Diabolo: æternorumque illa visio, ab ipso etiam capite cum coniuge vetitum manducante sua trahitur, vt lumen oculorum eius non sit B cum illo. Ac sic ab illa illustratione veritatis ambo nudati, atque apertis oculis conscientiæ, ad videndum quàm inhonesti atque indecori remanserint, tanquam folia dulcium fructuum, sed sine ipsis fructibus, ita sine fructu boni operis, bona verba contexunt, vt malè viventes, quasi bene loquendo contegant turpitudinem suam. Aug.

Non nuda verborum folia, sed fructus multos, non ad exteriora defluentes, & temporalia, sed ad æterna internaque extenta mulieres, & virgines, fortes cum forti congressæ: quanquam sexu feminæ, sed animo masculæ, Martyrij palmam sunt adeptæ; & vni viro Christo desponsatæ, in Domini sui potestatem introgressæ, potuerunt eius bibere calicem, & conformes imagini Filij Dei, vtique prædestinatæ, Martyrij coronam sunt, etiam viris C gloriosiorem consecutæ. Præterea Vrsulam cum vndecim sociarum millibus, taceo Catharinas, Margaritas, Agnetes, Cæcilias, innumerasque alias, quæ generosum sanguinem, sanguini Christi confœderatum, alterna charitate refuderunt: vt duarum heroinarum gloriam, Perpetuæ scilicet, & Felicitatis, cum Augustino prosequar. Perpetua quidem sibi aliquando visa est in somnis in virum transformata, cum Ægyptio, hoc est tenebrarum principe congredi. De qua sic Aug. to. 7. lib. 4. ad Vincentium Aug. *Victorem de anima & eius Origine cap. 18.* Sancta Perpetua visa sibi est, in somnis cum quodam Ægyptio, in virum conversa luctari. Quis autem dubitet in illa similitudine corporis, animam eius fuisse, D non corpus, quod vtique in suo femineo sexu manens, sopitis sensibus iacebat in strutis, quando anima eius in illa virilis corporis similitudine luctabatur. Quid hic dicis? verumne erat corpus illa viri similitudo, an non erat corpus, quamvis haberet similitudinem corporis? Elige quid velis. Si corpus erat, cur non servabat vaginæ suæ formam: (*sic & Tertull. vt alibi notavimus, corpus vocat animæ vaginam,*) (neque enim in illius feminæ carne virilia repererat genitalia, vnde ita posset, sese coarctando, & vt loqueris, gelando, formari. Deinde, obsecro te, cum corpus dormientis adhuc viveret, quando eius anima luctabatur, in sua vagina erat, vtique omnibus membris viventis inclusa, & in E eius corpore suam formam, de quo fuerat formata, servabat; nondum quippe artus illos, sicut fit in morte reliquerat, nondum membra ex membris formata, ex formantibus, cogente vi mortis extraxerat; vnde igitur erat virile animæ corpus, in quo sibi luctari cum adversario videbatur. Si autem non erat corpus, & tamen erat aliquid simile corporis, in quo sanè (*si verum corpus esset*) verus labor, aut vera lætitia sentiretur, iamne tandem vides, quemadmodum fieri possit, vt sit in anima similitudo quædam corporis, nec ipsa sit corpus? *Subijcit & similitudinem vulneris, non autem verum vulnus, S. Perpetuam vidisse in anima fratris sui Dinocratis, qui vulnere percussus obierat; & sanctis eius precibus curatus fuerat; Quod & cap. 16. de sinu Abrahæ, Diuitis, &*

Lazaro dixerat; animas nempe eorum non fuisse verè corporeas, & effigiatas, sed similitudine corporum indutas, vera gaudia, & tormenta repræsentasse. Et concludit cap. 18. his verbis: quod, inquit ad mortuos attinet, aptior coniectura de dormientibus ducitur. Neque enim frustra eos qui mortui sunt, appellat S. Scriptura dormientes, nisi quia est quodammodo consanguineus lethi sopor. *Ex quibus collige. 1. animam non esse corpoream. 2. animas non conformari & coeffigiari corpori, 3. nec sexum à corpore sortiri diversum. 4. S. Perpetuam, quamquam in somnis se videret in virum conversam quantum ad corpus, animam tamen (quæ sexu caret, qui totus a corpore pendet, & ex diversis membris, diversus existit) semper, & maximè in Martyrio, cum sorore sua S. Felicitate, femineo in corpore gestasse virilem. Idem Aug. to. 10. tres Sermones de Sancta Perpetua & Felicitate Martyribus stilo elegantissimo texuit, quorum meminit Possidius in fine indiculi, sub tractatuum nomine:* De natali Perpetuæ & Felicitatis tractatus tres. *Sic primum orditur Augustinus:* Hodiernus dies anniversaria replicatione nobis in memoriam reuocat, & quodammodo repræsentat diem: quo Sanctæ famulæ Dei Perpetua & Felicitas coronis Martyrij decoratæ, Perpetua felicitate floruerunt, tenentes nomen Christi in prælio, (*id est vncta ad luctam cum diabolo oleo & chrismate gratia,*) & simul invenientes etiam suum nomen in præmio, &c. Quid gloriosius his feminis, quas viri mirantur facilius quàm imitantur? Sed hoc illius potissimum laudis est, in quem credentes, & in cuius nomine fideli studio concurrentes, secundum interiorem hominem, nec masculus nec femina inveniuntur (*alludit ad Gal. 3. locum à seipso supra integrè relatum.*) Vt etiā in his quæ sunt feminæ corpore, virtus mentis sexum carnis abscondat, & in membris pigeat cogitare, quod in factis non potuit apparere. Calcatus est ergo Draco pede casto, & victore vestigio: cùm erectæ demonstrarentur scalæ, per quas Beata Perpetua iret ad Deum. Ita caput serpentis antiqui quod fuit præcipitium feminæ cadenti, gradus factum est ascendenti, &c. Vicit in eis, qui vixit in eis: vt quæ non sibi, sed illi vixerunt, ne mortuæ morerentur. Ipse eis exhibebat spiritales delicias, ne sentirent corporales molestias, quantum non defectioni, sed exercitationi sufficeret. Nam vbi erat illa femina, quando ad asperrimam vaccam se pugnare non sensit: & quando futurum esset (*hoc tormenti genus*) quod iam fuerat, inquisiuit? Vbi erat? quid videns, ista non viderat? quo fruens, ista non senserat? quo amore alienata? quo spectaculo auocata, quo poculo inebriata? & adhuc hærebat nexibus carnis, adhuc moribunda membra gestabat, adhuc corruptibili corpore grauabatur. Quid cùm resolutæ his vinculis animæ Martyrum, post labores periculosi certaminis, triumphis Angelicis exceptæ atque refectæ sunt, vbi non eis dicitur, implete quod iussi, sed, accipite quod promisi? &c.

Aug. *Et ser. 2.* Ibi est corona gloriosior, vbi sexus infirmior: quia profectò virilis animus in feminis maius aliquid fecit, quando sub tanto pondere (*tormentorum*) fragilitas feminea non defecit. Benè inhæserant vni viro, cui virgo casta vnica exhibetur Ecclesia. Benè inquam, inhæserant illi viro, à quo virtutem traxerant, qua resisterent diabolo: vt feminæ prosternerent inimicum, qui per feminam

A prostrauerat virum. Ille in eis apparuit invictus, qui pro eis factus est infirmus. Ille eas vt meteret, fortitudine impleuit, qui eas vt seminaret, semetipsum exinaniuit. (*sicut qui seminat saccum suum euacuat.*) Ille eas ad hos honores laudesque perduxit, qui pro eis opprobria & crimina audiuit. Ille fecit feminas viriliter & fideliter mori, qui pro eis dignatus est de femina misericorditer nasci. Delectat autem piam mentem tale spectaculum contueri, quale sibi B. Perpetua de seipsa reuelatum esse narrauit; virum se factam certasse cum diabolo; illo quippe certamine in virum perfectum etiam ipsa currebat, in mensuram ætatis plenitudinis Christi.
B Ephes. 4. Meritò ille vetus ac veterator inimicus, ne vllas prætermitteret insidias, qui per feminam deceperat virum, quia viriliter secum agentem feminam sensit, per virum eam superare tentavit. Nec maritum supposuit, (*innupta quippe erat, & virgo*) ne illa quæ iam superna cogitatione habitabat in cœlis, suspicionem desiderij carnalis erubescendo, permaneret fortior: sed Patrem verbis deceptionis instruxit, vt religiosus animus, qui non molliretur voluptatis instinctu, pietatis impetu frangeretur, &c. vbi S. Perpetua tanta Patri moderatione respondit, vt nec præceptum violaret, quò debetur honor parentibus, nec dolis cederet, quibus altior (*profundior in dolis*) agebat inimicus, &c. Felicitas
C vero etiam in carcere prægnans fuit. In parturiendo femineam conditionem feminea voce testata est. Non aberat Evæ pœna, (*cui dictum est in dolore, paries*) sed aderat Mariæ gratia: exigebatur quod mulier debebat, opitulabatur quem virgo pepererat. Denique editus est partus immaturo mense maturus, actum est enim divinitus, vt non suo tempore onus vteri poneretur, ne suo tempore honor martyrij differretur, &c. Ne si defuisset, non solum socia martyribus, verum etiam ipsorum Martyrum præmium defuisse videretur, hoc enim erat nomen ambarum, quod munus est omnium. Nam cur omnia Martyres perferant, nisi vt perpetuâ felicitate glorientur? hoc ergo illæ vocabantur, ad quod
D cuncti vocantur: & ideo cùm esset in illo certamine plurimus comitatus; harum duarum nominibus omnium est significata perennitas, omnium signata solemnitas. *Tandem ser. 3.* Perpetua, *inquit*, & Felicitas nomina duarum, sed merces est omnium. Neque enim omnes Martyres in certamine passionis, atque confessionis, ad tempus fortiter laborarent, nisi vt perpetua felicitate gauderent, &c. Sicut exemplo gloriosissimi certaminis, vt imitemur hortantur; ita suis nominibus munus inseparabile nos accepturos esse testantur. Ambæ invicem teneant, invicem nectant, alteram sine altera non speramus: Nam nec prodest Perpetua, si Felicitas non sit: & felicitas deserit, si perpetua non sit, &c. In hoc in- S. August.
E signis gloriæ comitatu, etiam viri martyres fuerunt, eo ipso die etiam viri fortissimi passione vicerunt: Nec tamen eundem diem suis nominibus commendaverunt. Quod non ideo factum est, quia feminæ viris morum dignitate prælatæ sint: sed quia & muliebris infirmitas, inimicum antiquum miraculo maiore devicit; & virilis virtus propter perpetuam felicitatem certavit. *Quid in rem nostram concinnius de virili animo mulierum, portantium in se gloriosum imaginem eius, qui* Dominus potens & fortis in prœlio *dicitur?*

ANIMÆ CORPORALITAS, ET EFFIGIES.

1. *Anima spiritus propriè non est, sed flatus. De Ani. cap. 11. in p.*

VT animam [1], spiritum dicam, præsentis quæstionis ratio compellit; quia spirare alij substantiæ adscribitur: hoc dum animæ vindicamus, quam vniformem & simplicem agnoscimus, spiritum necesse est [2] certa conditione dicamus; non [3] status nomine, sed actus; nec substantiæ titulo, sed operæ; quia spirat, non quia spiritus propriè est: nam & [4] flare, spirare est. Ita & animam, quam flatum ex proprietate defendimus, spiritum nunc ex necessitate pronuntiamus. Ceterùm adversus Hermogenem, qui eam ex materia, non ex Dei flatu contendit, flatum propriè tuemur. Ille enim, adversus ipsius scripturæ fidem, flatum [5] in spiritum vertit: vt dum incredibile est, spiritum Dei in delictum, & mox in iudicium devenire, ex materia potius anima credatur, quam ex Dei spiritu. Idcirco nos & illic flatum eam defendimus, non spiritum, secundùm scripturam, & secundùm spiritus distinctionem: & hîc spiritum [6] ingratis pronuntiamus, secundùm spirandi, & flandi [7] communionem. [8] Illic dè substantia quæstio est: [9] spirare enim, substantiæ actus est.

2. *Anima corporea de Ani. cap. 5. à p. 6. 7. 8. & 9. per totum.*

[1] Fortassean [2] exstruentur magis ad auferendam animæ corpulentiam, si non alios è contrario inspexerint, & quidem plures, corpus animæ vindicantes: nec illos dico solos, qui eam de [3] manifestis corporalibus effingunt, vt Hipparchus, & Heraclitus ex igni: vt Hippon, & Thales ex aqua: vt Empedocles, & Critias ex sanguine: vt Epicurus ex atomis, si & atomi corpulentias de [4] coïtu suo [5] cogunt: vt [6] Critolaüs, & Peripatetici eius, ex quinta nescio qua substantia, si & [7] illa corpus, quia corpora includit: sed etiam [8] Stoïcos allego, qui spiritum prædicantes animam, penè nobiscum, quà [9] proxima inter se, flatus & spiritus, tamen [10] corpus animam, facilè persuadebunt. *Cætera habes supra libro de anima à capite quinto, ad nonum vsque inclusiuè; quæ prolixitatis causa hîc prætereo, consulat lector scholia subsequentia, in quibus omnis textus exponitur, & error refellitur.*

3. *Et ibid. cap. 22. in m.*

Definimus animam, Dei flatu natam, immortalem, corporalem, effigiatam, [1] substantiâ simplicem, de suo [2] sapientem, variè [3] procedentem, liberam arbitrij, [4] accidentijs obnoxiam, per [5] ingenia mutabilem, rationalem, dominatricem, [7] divinatricem, ex [6] vna redundantem.

4. *Et de car. Chri. cap. 11. à. p. ad vltra m.*

Denique, adhuc prius retractemus, an isto modo [1] ostendenda fuerit anima; an in totum invisibilem eam [2] retro allegent; vtrum quasi incorporalem, an etiam habentem aliquod genus corporis proprij? Et tamen cùm invisibilem dicant, [3] corporalem eam constituunt, [4] habentem quod invisibile sit. Nihil enim habens invisibile, quomodo potest invisibilis dici? Sed nè esse quidem potest, nisi habens per quod sit. Cùm autem sit, habeat necesse est aliquid, per quod est. Si habet aliquid per quod est, hoc erit [5] corpus eius. Omne quod est, corpus est sui generis. Nihil est incorporale, nisi quod non est. [6] Habente igitur anima invisibile corpus, qui visibilem eam facere susceperat, vtique dignius id eius visibile fecisset, quod invisibile habebatur: quia nec [7] hîc mendacium, aut infirmitas Deo competit: mendacium, si aliud animam, quàm quod erat demonstravit; infirmitas, si id quod erat, demonstrare non valuit. Nemo ostendere volens hominem, cassidem, aut [8] personam ei [9] inducit. Hoc autem factum est animæ, si in carne [10] conversa, alienam induit superficiem. Sed & si incorporalis anima deputetur, vt aliqua vi [11] rationis occulta sit quidem anima, corpus tamen non sit, [12] quicquid est anima; proinde [13] impossibile Deo non erat, & proposito eius congruentius competebat, nova aliqua corporis specie eam demonstrare, quàm ista communi omnium, alterius iam notitiæ; nè [14] sine causa visibilem ex invisibili facere gestisset animam, istis scilicet quæstionibus opportunam, per [15] carnis in illam humanæ defensionem.

5. *Et de Resur. cap. 17. in p.*

[1] Simplicior quisque fautor sententiæ nostræ, putabit, carnem etiam idcirco repræ-

sentandam esse iudicio, quia aliter anima non capiat passionem tormenti, seu refrigerij, vtpote incorporalis: hoc enim vulgus existimat. Nos autem animam corporalem & hic profitemur, & in suo [2] volumine probamus, habentem proprium genus substantiæ, [3] soliditatis, per quam quid & sentire, & pati possit. Nam & [4] nunc animas torqueri, foverique penes inferos, licet [5] nudas, licet adhuc [6] exules carnis, probavit Lazari exemplum. [7] Dedi igitur [8] adversario dicere : [9] Ergo, quæ habet corpulentiam propriam, de suo sufficiet ad facultatem passionis & sensus, vt non egeat repræsentatione carnis.

6. Et ibid. cap. 45. in f.

Cæterùm, [1] carne tam salvum, quàm [2] eundem; vtpote vitiosam [3] disciplinam, non [4] corpulentiam exutum. Eph. 4. 22.

7. Et ibid. cap. 53. in m.

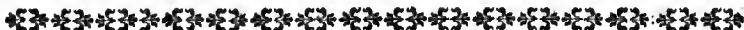
Anima verò, etsi [1] corpus; tamen, quia ipsa est corpus non [2] animatum, sed animans potius, [3] animale corpus non potest dici, nec [4] fieri [5] quod facit.

8. Et 5. cont. Marc. cap. 10. circa m.

Et si habet aliquod proprium corpus anima, vel spiritus, vt possit videri corpus animale, animam significare, & corpus spiritale, spiritum; non ideò animam [1] dicit in resurrectione spiritum futurum, sed [2] corpus, quod cum [3] anima nascendo, & [4] per animam vivendo, animale dici [5] capit; futurum spiritale, dum [6] per spiritum surgit in æternitatem. Denique, si non anima, sed caro seminatur in [7] corruptela, dum dissoluitur in terram, iam non anima erit corpus animale, sed caro, quæ fuit corpus animale,

9. Et ibid. cap. 15. circa f.

Licet & animæ corpus sit aliquod suæ [1] qualitatis, sicut [2] & spiritus; cùm tamen & corpus, & anima [3] distinctè nominantur, habet anima suum [4] vocabulum proprium, non egens communi vocabulo corporis; id relinquitur carni, quæ non nominata [5] proprio, [6] communi vtatur necesse est. Etenim aliam substantiam in homine non video post spiritum, & animam, cui vocabulum corporis accommodetur, præter carnem.

Animæ corporalitas & effigies. Schol.

1. VT [1] ANIMAM. *Duo me mouent rationem reddere cur animam hominis spiritum vocem; primò quòd eam aliunde corporalem & effigiatam asseram; cùm corpus & spiritus sint duæ aduersæ & distinctæ substantiæ. Secundò quòd doceas animam esse simplicem & vniformem substantiam. Quomodo ergo corpus est, si spiritus est? Hæc duo sibi proponit obycienda ab Hermogene, dicente & docente animam rationalem, non ex Dei flantis spiritu, sed ex materia ortam; quia incredibile esse sentiebat, spiritum à Deo productum, statim in peccatum, & per hoc in Dei iudicium & condemnationem incidere potuisse.* [2] CERTA CONDITIONE. *Respondeo igitur Hermogeni, me non absolutè dicere, animam esse spiritum, quasi sit spiritus essentialiter & substantiue; sed aliquo modo posse dici spiritum: Immo frequenter in scriptura spiritus dicitur:* Spiritus vadens, & non rediens: auferes spiritum eorum & deficient, & in puluerem suum reuertentur. Exibit spiritus eius & reuertetur in terram suam: reuertetur puluis in terram suam, & spiritus ad eum qui fecit illum. [3] NON STATUS NOMINE, *non quasi anima propriè sit & existat spiritus, sed quia facit aliquid, quod facit spiritus propriè dictus: scilicet quia spirat & operatur: quod propriè præstat summus omnium spirituum Spiritus, Deus Pater & Deus Filius; qui simul vt vnicum principium spirat & producit Spiritum Sanctum in æterno die virtutis suæ: inde psaltes:* Tecum principium in die virtutis tuæ, &c. *Quem Spiritum & Filius cum Patre insufflauit Apostolis.* [4] FLARE *cùm ergo ex afflatu Dei factus sit homo in animam viuentem, flare dicitur; flare autem cùm sit aliqua ratione spirare, vt & de mortuo dicatur, efflauit animam: & de Christo mortuo:* Inclinato capite emisit spiritum: *Ideo cum mihi necesse sit contra Hermogenem scribenti, tueri animam non ex materia, materialem, sed à Deo vero spiritu per insufflationem spiritum & flatum [illegible] absque præiudicio substantialis & essentialis corporalitatis eius, eam quam sustinemus esse propriè flatum, nunc agentes contra Hermogenem, spiritum appellamus.* [5] FLATUM IN SPIRITUM, *id est corrupit ille scripturam: quæ cùm dicat expressè animam à Deo insufflatam Adæ, ipse loco flatus, posuit spiritum.* [6] INGRATIS. *Inuiti, necessitate compulsi, vt Hermogenem retundamus.* [7] COMMUNIONEM, *quia commune est spiritus flare, & flatus spirare.* [8] ILLIC *vbi scilicet ex professo tractauimus de substantia animæ, an spiritus propriè sit, an aliquod sui generis corpus.* [9] SPIRARE ENIM, *non enim appellando animam spiritum, sentio eam propriè & substantialiter esse spiritum; sed spirandi actum producere, quod facit spiritus propriè dictus.*

2. [1] FORTASSEAN *forsitan.* [2] EXSTRUENTUR, *contra nos armabuntur, & argumentabuntur ex præmissa assertione nostra, qua diximus animam esse quodammodo spiritum, contra id quod aliunde sustinemus animam esse corpoream: nisi in medium proferam longè plures authores idem nobiscum sentientes, & quidem corpus crassius animæ tribuentes, quàm nos.* [3] DE MANIFESTIS, *qui sensibus palpabilibus ex elementis, & ex eorum substantia, animam corpus suum & substantiam trahere volunt.* [4] DE COITU, *concursu, collisu.* [5] Co- De An. cap. 5. à p.

GVNT, tam exilia & euanida corpuscula constant, & stipant corpus, solidamque substantiam. [4] CRITOLAVS; *cum Aristotelicis, qui & eum in hoc sequuntur.* [7] SI ET ILLA, *si tamen anima ideo corpus est, quia eminenter in se corpora illa quatuor elementaria continet, vt sit ipsa quinta quædam essentia & substantia ex ipsis expressa.* [8] SED ETIAM STOICOS, *referendum est ad id quod supra dixit,* nec dico eos solos, sed etiam Stoicos. *Hoc est supra memoratos Philosophos, contra nos sentientes; animam videlicet non esse corpus, sed spiritum. Sed & in hoc nobis consentiunt, asserentibus animam esse spiritum, quòd spiretur & spiret.* [9] QVA PROXIMA, *in quantum spirare & flare simillima sibi sunt.* [10] TAMEN CORPVS ANIMAM, *licet animam dicam esse spiritum, ex eorum tamen argumentationibus facilè concludetur & suadebitur, eandem animam esse corpus.* ZENO. *Stoicorum Princeps.* CONSITVM SPIRITVM, *simul cum carne semine satum à viro in feminā.* INSTRVIT, *argumentatur, docet, quod nos, & pro nostra sententia ædificat.* CLEANTHES, *hic adijcit sententiæ Zenonis, vt confirmet animam esse corpus; filios similes esse parentibus non tantum facie, cæterisque corporis lineamentis, sed & animæ passionibus, quòd animæ filiorum sint quædam veluti specula, in quibus animæ parentum, morum suorum, & inclinationum similitudinem imprimant. Cùm igitur similitudo & dissimilitudo, æqualitas & inæqualitas sint proprietates corporum, sequitur animas esse corpora.* ITEM. *Idem Cleanthes alio argumento euincit animam esse corpus, quòd res incorporea & corporea non communicent inuicem suas proprietates, nihilque in eis commune secum & simile habeant, vtpotè diuersi generis & essentiæ: Concluditur, quòd cùm anima corpori, & corpus animæ congaudeat, & condoleat, eiusdem esse naturæ, id est corporeæ.* PER DETRIMENTVM VIGORIS. *Quia corpore afflicto lassitudine, ictibus, morbis, anima in suo vigore & operatione minuitur & languescit.* MANVM PORRICIT. *Consentit Cleanthi Chrysippus, dum pro anima corporalitate sic pugnat: res corporeæ ab incorporeis separari non possunt, quia nec possunt eis coniungi contactu reali; sed corpus ab anima separatur in morte; igitur, vt corpores contactus & vnionis capax anima, corpus est, quia solis corporibus competit contactus mutuus.*

Textū habes lib. de an à cap. 5. ad 10.

De An. cap. 6.

HÆC PLATONICI. *Post Stoicos sic pro anima corpore.* CONTVRBANT, *captiosè ad sententiam nostram exturbandam cauillantur.* QVAM VERITATE, *quæ certa, imperturbabilis, imperplexa subsistit.* EXTRINSECVS, *quæ non habet principium intrinsecum motus, sed ab agente externo mouetur.* NON SIT INANIMALIS, *cùm ipsa anima, eo ipso quod est anima, nec esse, nec dici congruè possit inanimalis.* CORPORALIVM FORMA. *In modum rerum corporalium.* EX ALIQVA REGIONE, *siue intrinsecus, siue extrinsecus.* AD HOC, *Platonicorum argumentum vt respondeam: Primò inquit, miror stultè & perperam nos conuenire, id est contra nos disputare de anima; ita vt velint nos astringere definitioni quam assignant animæ; cùm eius definitio ab ipsis allata contineat ea quæ nullatenus conueniunt animæ. Neque enim anima congruè appellatur corpus animale, vt nec inanimale: cùm ipsa dum adest coniuncta corpori faciat illud animale; sicut separata ab eo, facit illud inanimale, siue inanime & mortuum.* SVBSTANTIÆ NOMINE. Non operæ, *vt supra dixit; hoc est ex sua essentia & substantia propria, non ab actu, aut effectu, est talis.* NON CAPIT, *frequens vox authori: pro* dici non potest, vel concipi. QVOD EST ANIMA, *id est: vt ergo rectè definiatur anima, non est audienda definitio illa incongrua & stulta Platonicorum.* DEHINC SI MOVERI &c. *Præterea sic contra eos retorqueo ipsorum argumentum; Et ex eo probo animam non esse spiritum, sed flatum corporeum, seu corpus afflatum carni. Si proprium corporis, vt volunt, est, extrinsecus ab alio moueri; Anima autem dum prophetat, aut furit, moueatur ab extrinseco, vt patet in Pythonissis, & dæmoniacis; vel in Prophetis, ab Angelo, vel Spiritu Sancto inspiratis; anima per consequens sic mota, corpus erit.* QVANTO MAGIS, *quia mirum mouere non potest, nisi contactu, solius corporis proprio, corpus aliud impellat.* IMPINGI, *moueri, explicari.* VELVT SIGILLARIO MOTV. *Sicut corpuscula hominum, aut aliorum animalium arte facta, circumquaque mouentur; oculos voluunt, & manus pedesque tangendo & ambulando explicant, interiori principio motum circumagente externum: vt fit etiam in horologiis; quorum acus horas singulas circum exterius connotant; eorum acu interius mota.* VNDE VACVÆ. *Si anima est substantia inanis & vacua, & non solida & corpulenta, quomodo potest solida corpora loco mouere?* SED QVOMODO. *Si vrgeam eos, & quæram, vnde procedat in homine diuisio sensuum internorum & externorum, corporeorum & incorporeorum. Respondebunt, elementorum, aliorumque corporum sensibilium qualitates percipi à sensibus corporis, quales sunt visus & tactus.* CONVENIRI, *discerni, dijudicari, distingui ab inuicem, quasi apud Tribunal proprium. Sicut benignitas vel malignitas ab interno mentis sensu, sicut à proprio iudice discernuntur.* CVIVS QVALITATES, *ad animam enim mores boni vel mali, virtutes & vitia propriè pertinent.* PLANE, *certè conuicti videmur, hinc rectè concludi animam non esse corpus; Cùm ipsa propriè qualitates rerum tantummodo spiritualium dijudicet; nisi hanc Platonicorum definitionem euertam, & tam superbè nos inuadentes, & opinioni nostræ insultantes, nostris è limitibus excludam.* ECCE. *Nonne, ô Platonici, sonus & color incorporea res sunt? Et tamen auditui & visui, sensibus vtique corporeis subijciuntur? & ab his percipiuntur?* QVORVM EXEMPLO, *ita & anima in hoc similis est rei corporeæ, quòd vt corporei sensus attingunt obiecta spiritalia; sic & anima, quæ & spiritus quodammodo est, accedit, id est tangere potest corporalia, & vniri corporeis.* VEL EXEMPLO, *id est sicut speciem impressam colorum & sonorum recipiunt sensus: sic anima species rerum sensibilium in semetipsa producit & recipit.* VEL EXEMPLO, *anima non secus quàm corporei sensus, cum sit coniunctissima carni, & proximè accedens ad proprietatem corporeûm sensuum, quorum animat organa, sentit etiam incorporeas illas qualitates id est, minus crassas & corpulentas, respectu sensuum crassiorum & plus compositionis habentium.* NE DICAS EA. *Obiecta sensuum incorporalia, ideo percipi à sensibus externis, quòd proximè accedant ad corpora, & corporea se inuicem contingere possint.* RENVNTIETVR. *Sentiatur, percipiatur, perceptum referatur.* CERTE DEFINITIO, *& hæc sufficiant ad dissoluendum Platonicorum argumentum.* ETIAM ILLA, *aliam ironicè laudat eorumdem Philosophorum sententiam.* GRADVS STABIT, *quia eam inde repellet & refellet Soranus Medicus, cuius scientia versatur circa corpus.* ETIAM SORANO, *opponit Medicum Philosopho.* DEFICIENTEM, *penè desinentem informare corpus ieiunum nimis ac debile.* FVLCIRI. *Sustineri, detineri in corpore vi alimenti.*

Vnde Psaltes, percussus sum vt fœnum, & aruit cor meum, quia oblitus sum comedere panem meum. *In quem locum Psal* 101. 5. Respice, *inquit Aug.* ad Adam, vnde genus humanum. Vnde enim nisi ab illo propagata miseria est? Vnde enim nisi ab illo hæreditaria ista paupertas? &c percussum est sicut fœnum, & aruit cor meum: merito, quia omnis caro fœnum. Sed tamen vnde tibi hoc contigit? quoniam oblitus sum comedere panem meum. *(est enim cordis sicut & carnis panis, est alimentum spiritale, de*

Aug.

quo psaltes ; panis ecr hominis confirmet, quo & Elias ambulanit in fortitudine cibi illius usque ad mortem Dei, (dederat eum Deus panem præcepti : (*abstinentiæ à ligno vetito*) nam panis animæ quis nisi verbum Dei ? suggerente serpente, præuaricante muliere, tetigit vetitum, oblitus est præceptum. Meritò percussum est sicut fœnum, & aruit cor eius, quoniam oblitus est manducare panem suum. Oblitus manducare panem, bibit venenum. Percussum est cor eius, & aruit sicut fœnum : (*Verbum autem Domini manet in æternum; in æternum Domine verbum tuum permanet in cœlo. Ex quo enim dictum est, fiant luminaria in cœlo, cœlum illuminare non destitit terram; sed caro sicut fœnum terræ sic floruit, sic emarcuit, cui dictum est, terra es & in terram reuerteris.*) Ipse est ille percussus Esa. 57. de quo dicitur, & cui dicitur; non in æternum tempus irascar vobis : spiritus enim à me procedit, (*id est anima, vel Angelus*) & omnem flatum ego feci : propter peccatum, modicum quid contristavi illum, & percussi illum, & averti faciem meam ab illo. Meritò hic, ne avertas faciem tuam à me, hoc est à percusso, de quo dixisti, percussi illum ; de quo dixisti vias eius vidi, & sanavi eum. Percussum est sicut fœnum &c. modo manduca, oblitus eras, sed venit & ipse panis, in cuius corpore tibi licet recordari vocem oblivionis tuæ, (*clamantem ad Deum & eius iram prouocantem. Homo enim Hebr. Enos obliuiosum sonat : quid est homo, Enos? quod memor es eius,*) & clamare ex paupertate, vt sumas divitias. Modò manduca, in eius enim corpore est, qui ait, ego sum panis vivus, &c. manducetur panis de cœlo vt vivatur, non manna sicut illi manducaverunt & mortui sunt ; panis de quo dicitur, beati qui esuriunt &c. *hæc Aug.*

QVIDNI ? *hoc scribit ex abundantia auersionis à sententia Platonicorum. Neque enim ipsa anima, sed corpus cibis corporeis alitur. Sed organo suo, nempe carne, defectu alimenti enigorato, ipsa quoque deficit, & elabitur ex corpore ; quod alimento congruo refectum tam retinet & velut in hospitio reparato remoratur.* EXPERTVS, *id est post congressum & disputationem cum omnibus Philosophorum sententiis, exertè concludit Soranus, Animam, quam aliunde mortalem fingit, verè substantiam esse corpoream.* NON ENIM OMNIVM, *alludit ad Paulum 1. Thess. 3. 2.* Non enim omnium est fides. *Quem locum ex Aug. sæpius eius expositore depromptum sic exponit discipulus eius Prosper Aquitanus lib. sent.* posse habere fidem sicut posse habere charitatem, natura est hominum ; habere autem fidem, sicut habere charitatem, gratia est fidelium : sed cùm voluntas credendi aliis præparatur, aliis non præparatur à Domino, discernendum est, quid veniat de misericordia eius, quid de iudicio. Vniversæ enim viæ Domini misericordia & veritas. Investigabiles autem sunt viæ ipsius : investigabiles ergo sunt, & misericordia quæ gratis liberat, & veritas quæ iustè iudicat. REAVS OSTENDIT, *exemplis sensibilibus probat.* CVNCTANTI, *in agonia mortis constituto. Vide sequentia verba exposita verbo,* Alimenta animæ. CARCERIBVS SOCRATIS, *qui in carcere compactus, redactus ad mortis angustias de anima immortalitate tractauit. Opponit ampla porticuum spatia, angustiis carceris : vel notat scholam Stoicorum angustiorem Platonica.* IEIVNANTES PHILOSOPHIA. *Principiis Philosophiæ, nec degustatis.* SVBSTANTIÆ IPSI, *solida animæ substantia, nihil alimenti & solidi cibi procurant, sed alendæ augendæque scientiæ.* OPIMIOREM, *pinguiorem animæ substantiam.* ORNATIOREM. *Ornamentum enim animæ potius sunt artes & scientiæ quàm eius alimentum.* BENE AVTEM. *Pro nobis faciunt, opinioni nostræ fauent Stoicis & probant animam esse corpoream. Si enim alitur artibus & scientiis, & sentiant artes esse corporeas ; ipsa & proinde est corpus, quæ sibi similibus pascitur.* ENORMIS. *Nimia contentio animi in Philosophando, & speculando cœlo, à sensibus abstracti, Thaletem in foueam induxit, quam pro pedibus positam non aduertit.* VALETVDINIS CORRVPTELAM. *Philosophi, præ tumore, non habetudine ingenij sui, sententias aliorum capere & intelligere non valentes, sed ægritudini corporis suam ignorantiam imputauere. Vnde & Chrysippus ante disputationem solitus suum ellebero purgare, & confortare cerebrum, ut organis melius dispositis, fieret eius anima sapientior,* CVM DVO VNVM. *Cùm duo corpora, alij legunt* in vnum, *id est in uno matris vtero duo simul infantum corpora, quin & plura generari, & portari posse negaunt.* IN IVRE CIVILI. *Vide alibi dicta. Iulianus lib. 2. ad Verseium relatus l. 36. ff. de solutionibus.* Aristoteles scripsit (*scilicet lib. 7. de hist. animal. c. 4.*) quinque nasci posse, quia vuluæ mulierum totidem receptacula habere possunt, & esse mulierem Romæ Alexandrinam ab Ægypto, quæ quinque simul peperit, & tum habebat incolumes, & hoc in Ægypto adfirmatum est mihi. *Et Paulus Iureconsultus l. 3. ff. si pars hæreditatis Pet. Lælius scribit se vidisse in Palatio mulierem liberam quæ ab Alexandria perducta est vt Hadriano ostenderetur cum quinque liberis, ex quibus quatuor eodem tempore enixa dicebatur, quintum post diem quadragesimum. Eius & meminit Caius libro 1. fidei commissorum l. 7. ff. de rebus dubiis.* VNICI FOETVS, *in quantum vnico in semine continebatur.* VNIVERSA CONDITIO. *Natura rerum omnium à Deo condita testis erit.* PROCESSVRA. *Procedere, vel, respicit resurrectionem mortuorum, in qua elementa reddent corpora quæ consumpserint.* IAM ILLIC ESSE, *saltem in potentia, vel vt alibi dixit,* tota vis arboris in semine est. SECVNDVM SIT, *aliud ab altero.* DVO SVNT, *sint.*

QVANTVM AD PHILOSOPHOS. *Relinquamus Philosophos, satis superque aduersariam nostræ sententiam refutauimus. Iam præter rationes Philosophicas pro animæ corporalitate contra aduersarios Philosophos allatas, probemus fidelibus ex Scriptura sacra, animam esse corpoream.* ANIMA CVIVSDAM, *diuitis epulonis.* FOELICIORIS *Lazari in sinu Abrahæ loco refrigerij quiescentis.* IMAGINEM, *figuram, Parabolam,* IMAGO, *quia ab imitando dicta, exprimit veritatem corporalis animæ, cui vt corpori scriptura adscribit membra corporea.* IMAGO ANIMÆ, *quasi ceræ corpus calore solutum, suo modulo conformatur.* POST DIVORTIVM, *separationem à corpore.* QVOD AD INFERNA ; sepultus est in inferno. DETINETVR, *vt corpus in igneo carcere inferni.* IN DIEM IVDICII, *in quo anima resumpta carne* stabit ante tribunal Christi. NIHIL ANIMA, *quasi vero, nihil sit, nisi sit corporeum ; cum angelica substantia, & diuina, vtpote simplicior, & simplicissima, minusque, vel nullo modo composita, nobilius non existant, & esse incorruptibilius non possideant ; Sed voluit intelligere solidum & verum, non autem inanem & vacuam rationalis animæ substantiam.* CVSTODIÆ, *carceris.* FOVELA, *refrigerio, quale erat anima Lazari.* PER QVOD PVNITVR, *per ignem inferni, de quo queritur diues :* crucior in hac flamma. REDDAM, *rationem, satisfaciam, respondebo.* PRÆCEPIT, *ante iudicium & resurrectionem, ante resumptam carnem, anima vtpotè corporea, anticipatâ pœnâ, vel præmio ab agente corporeo, siue igne, siue rore, tormentum & refrigerium percipit :* Quidquid autem recipitur, ad modum recipientis recipitur. *Sed non aduertis agentia naturalia eleuari à Deo per potentiam obedientialem, tanquam instrumenta iustitiæ distributiuæ Dei, qua hunc cruciat, illum refrigerat.* DIVERSORIO INFERVM, *quod anima ad tempus, à corpore diuertit ;*

De An. cap. 7. à p.

vsque ad regressum, quasi in diuersorio maneat inferno & subterraneo.

De An. cap. 8. EXIMERE CENSV. *Tributo quod luit, vel ordine, serie categoria.* NON ADÆQVET *adæquetur, quod par omnino, ex æqualitate non respondeat cæteris corporibus quæ in exemplum adduci possunt.* VBI PROPRIETATVM, *quorum singulis, licet omnia in hoc conueniant, quod corpora sunt: tamen ad imprimendum fronti rerum conditarum suæ magnificentiæ Characterem, Deus singula corpora singulas & particulares proprietates habere voluit, quibus sint inter se dissimilia, ad decorem & ornatum vniuersi.* DISCRETA, *proprietatibus diuersa & distincta.* PARIA, *conuenientia in corporalitate.* CONDICVNT, *simul dicunt, in hoc conueniunt.* SECVNDVM EMPEDOCLIS, *iuxta sententiam Empedoclis, qui inter omnia creata amicitias & inimicitias agnouit, siue omnia, sympathia & antipathia constare docuit.* OBIACENT. *Opponuntur.* IPSA QVOQVE, *quæ pariter corporalia sunt.* AMPLIET *multiplicet.* MVLTA. *Supple corporalia à Deo creata sunt specie inter se diuersa.* DVM VARIA, *quia differentiâ specificâ ab inuicem discernuntur.* DVM DIVERSA. *Licet diuersa sint specie, tamen inter se paria sunt, in quantum sunt corpora. Hoc est, dum eiusdem sunt generis, diuersa sunt speciei.* AIVNT ENIM, *aduersarij corporalitatis animæ.* SI ANIMA CORPVS. *Supple esset.* EXEMPTO, *remoto.* SORANVS. *Regreditur ad Medicum sic retorquentem. Vos qui animam incorpoream dicitis, sic argumentamini: si Anima corpus esset, ea in morte semota à carne, cadauer mortuus leuius esse deberet, quàm fuerat viui; sed è contra grauius est: Ergo anima corpus non est. Et ego vobis respondeo: Si mare esset corpus, nauis à mari summota leuior esset & mobilior, quia separata esset à corpore prægrauante: sed remota est grauior & multò immobilior: ergo mare non est corpus.* TANTI POSTEA, *anima dum est in corpore, & illud tanta agilitate, quò vult transfert, quod post egressum eius in morte sic ponderosum remanet; satis probat se esse validius corpus, ipsa carne, quam sic mouere & circumferre quò libuerit, potest.* PRO CONDITIONE. *Qualitate speciali, quia corporum alia visibilia sunt, alia inuisibilia. Vnde in Symbolo Niceno, credimus* in factorem cœli & terræ visibilium omnium & invisibilium. QVIBVS INVISIBILIS, *quia Anima ab aliis corporibus crassioribus videri non potest. Vnde se inuicem videbant subtilia corpora animarum diuitis, Abrahæ, & Lazari.* SORTITA, *sic Dauid:* In manibus tuis sortes meæ, *& Sapiens:* Sortitus animam bonam, *quia sortem & conditionem, quam mereri non potuit, à Deo accepit, vt sit videlicet corpus inuisibile.* AVDACIA, *quòd audeant & possint irretorta pupilla Solem intueri:* AVERTERIT, *sua luce nimia ad terram detorqueri coegerit.* SIQVIDEM IGNIS. *Anaxagoras lapidem ignitum Solem dixit. Sed corruptibilis esset.* CONFITEATVR, *agnoscat ex fixo & immoto obtutu.* NEGET, *se ferre posse præ debilitate oculi.* PRÆIVDICANS, *licet sit auis vtraque, & corporea, tam noctua, quàm aquila; non tamen valet consequentia; noctua Solem non fert, ergo nec aquila, sic nec valet ista: animam non videt corporeus oculus, ergo anima non est corpus.* TANTVMDEM ET ANIMÆ CORPVS. *Similiter & corpus animæ exilius & subtilius, fortè oculo carnis est inuisibile, licet oculo alterius animæ corporeæ sit visibile. Qualis fuit oculus interior mentis S. Ioannis Euangelistæ, qui eleuatus à Spiritu Sancto vidit sub Altare animas Martyrum.*

De An. cap. 9. SED ET IPSA. *Accidentia scilicet propria & conuenientia tali corpori.* HOC ESSE PROPRIETATIS. *Eo ipso quod animæ corpus non habet tales vel tales qualitates & accidentia, dicendum est, talem esse animæ corporeæ proprietatem, vt careat huiusmodi proprietatibus, quæ corporibus alterius generis quadrant, eisque insunt.* VT HABITVM, *quæ sunt proprietates propriissimæ corporum. Quod anima talis sit in habitu, & statu, & situ, & quod suis terminis circumscribatur, sicut alia corpora.* TRIFARIAM DISTENTIVVM. *Quod tripliciter distenditur & extenditur, in longũ, latũ, & profundum, quod propriũ est corporeæ quantitatis. Paulus quadrifariam distendit. Mensuras charitatis supereminentis scientiæ: de qua sic:* possitis comprehendere cum omnibus Sanctis, quæ sit longitudo & latitudo, & sublimitas & profundum. METANTVR, *metiuntur, mensuras assignant.* SVBLIMITATEM. *Profunditatem: sic dicimus,* conscendere in altum, *id est in mare profundum & psaltes:* veni in altitudinem maris. SVI GENERIS, *congruum & conueniens naturæ suæ.* QVASI PERICLITETVR. *Platonem ridet negantem animæ effigiem, quasi hæc repugnet eius immortalitati; adeò vt si animam effigiatam diceret, eius immortalitatem periculo exponere crederetur.* SED ANIMAM. *Supple esse immortalem & indissolubilem, non quidem à carne sua quam informat, sed à proprio esse; quod si corporeum esset, composita esset anima ex spiritu & corpore. Vnde cum ex sententia Platonis, omne quod componitur sit resolubile in ea ex quibus componitur: is resolubile & mortale; anima proinde non erit immortalis.* SI EFFIGIATAM, *supple animam esse fateamur.* ALIO MODO, *Plato agnoscit quidem effigiem animæ, sed spiritalem, speciosam & formosam, quæ texitur ex virtutum intellectualium & moralium forma.* SED NOS, *qui animam ex propria essentia & substantiâ corpus esse dicimus, ei quoque lineamenta effigiem eius corpoream describentia adscribimus.* EX FIDVCIA. *Non solum quòd indicemus tanquam certis propter rationes allatas, animam esse corpus, sed quia potissimè eadem veritas probata est per reuelationem omni humana ratione fortiorem.* NAM QVIA SPIRITALIA. *Nos enim Authore Paulo inter dona Spiritus, Prophetiam recensente, non in Ioanne Baptista omnem Prophetiam extinctam credimus; licet dixerit Christus,* Lex & Prophetæ vsque ad Ioannem. *Nam hoc intelligendum est de Prophetis aduentum Christi prædicentibus; & de veteri lege cessante Christo ostenso digito per Ioannem. Sed post Baptistam, apud Paulum legimus;* quosdam dedit in Ecclesia Prophetas. *Et in Actis, Agabum, & virgines Prophetissas. Et Ioannes Euangelista præter reuelationes tota Apocalypsi descriptas, cap. 1. 10.* Fui in spiritu in Dominica die, *& idem sub altari vidit Martyrum animas.* SOROR, *sic primi fideles fratres dicti.* DOMINICA SOLEMNIA. *Missam solemnem die Dominica, vel corporis & sanguinis Christi Domini nostri mysteria.* PATITVR, *vt S. Dionysij Hierotheus* diuina patiens. *Anima enim Propheta non sua vi se mouet, sed à Spiritu Sancto mota, & eleuata supra se, prophetat. Sicut Caiphas non à semetipso pronuntiauit:* Expedit vt vnus moriatur homo pro populo. *Et Apostolus ait, non allatam humanitus Prophetiam, sed Spiritu Sancto inspiratos sanctos Dei viros esse locutos.* SACRAMENTA *mysteria.* MEDICINAS, *ægro cordi vel corpori congruas.* Alij dona curationum. SCRIPTVRÆ, *veteris Testamenti & Prophetiæ in Ecclesia legebantur, vt nunc.* ADLOCVTIONES, *collationes & colloquia de Scriptura aut rebus piis, vel exhortationes ad populum.* PETITIONES DELEGANTVR, *dum recitantur collectæ, vel oratio Dominica, precibus per Angelos legatos,* in phialis aureis plenis odoramentorum, quæ sunt orationes Sanctorum, *vectis in cælum.* INDE MATERIÆ. *Ex iisdem Psalmis lectionibus, &c. materia & subiectum reuelationum, vel Prophetiæ enuntianda, huic sorori Prophetissæ, à Spiritu Sancto datur.* IN SPIRITV ESSET. *Eleuata ad visionem.* DE ANIMA DISSERVAMVS, *quod supra dixit:* adlocutiones proferuntur. *Vel quod ipse concionaretur vt presbyter Carthaginensis,*

aut

aut colloquiū esset de Anima, quid & qualis esset. POST TRANSACTA. missâ dictâ cum Ite missa est. DIGERVNTVR, ordine scribuntur & examinantur, vt vera à falsis discernantur dono altero spiritus sancti: Alij discretio spiritum & rursum Paulus: nolite credere omni spiritui, sed probate spiritus, si ex Deo sunt. ANIMA CORPORALITER, sine quòd oculo corporis ipsa videret, sine oculo mentis per reuelationem eleuato animam corpoream conspexisset. SPIRITVS VIDEBATVR & tamen non minus eam spiritum esse agnoscebam, sed non spiritum vacuum & inanem, qualis est ventus, & flatus aëris concitati. TENERI REPROMITTERET Tam solidum erat corpus huius spiritas, vt satis probaret, se etiam tangi posse, palpari, detineri. TENERA. lenis, polita, mollis, quod est obiectum tactus corporei. AERII COLORIS. Qui est obiectum visus. FORMA HVMANA, effigie respondente forma vultus humani, & cætera lineamenta corporis exprimente. HOC VISIO, supple certa dicta sororis. nos docuit. DEVS TESTIS. Quod non mentitur. ET APSTOLVS 1. Cor. 12. 8. & seq. IDONEVS. fidelis promissor donorum spiritus sancti, quæ in ecclesia cessare non debebant. Nec enim abbreuiata manus Domini, Cuius ex Aug. dona diuisa vt digiti, manus autem vnacundem vnitatis & charitatis spiritum significant: TV, qui fidelis non es, vel imperfectè credis, noli huiusmodi reuelationibus fidem adhibere: Noli assentiri sententiæ nostræ tot argumentis & rationibus fulta, quæ animam corpoream & Effigiatam esse conuincant. DE SINGVLIS, tam corporalitate, quam effigie. CORPVS ANIMA, supple est. INTER ILLA, corpora supra relata censenda est, quæ solidâ & non vacuâ substantiâ constant, & quæ quantitate & colore visibilia fiunt. QVEM ALIVM COLOREM. Iam de singulis probat in dicta reuelatione notatis, ac primò quidem colorem animæ conuenientem. NON VT AER. Non quòd anima sit substantialiter aër, sicut Philosophis citatis placet. CERAVNEIS, ex Isidoro, lib. 16. Orig. cap. 1[illegible] dicta Ceraunia, quòd alibi non inuenitur quàm in loco fulminis ictûi proximo, græcè enim fulmen κεραυνὸς dicitur. BERYLXIS. Plin. lib. 37. cap. 5. probatissimi sunt ex eis, qui viriditatem puri maris imitantur. QVOD FLVCTVENT Quia videntur in aqua natare. COLATO. Puro ac deterso. ET ALIA. Corpora scilicet, similia reddit color, licet naturâ & substantiâ diuersa sint. ÆMVLVM. Imitatur aërem. QVA FLATVS. In quantum anima est flatus, & spiritus ex traduce parentum semine ortus: corpus est simile aëri, & sic tenuè ac pellucidum vt præ luce, & exilitate dubitetur an ipsa sit corpus. DE SENSV, si communi sensu polles, non al[illegible] animæ humanæ effigiem dabis, quam humanam; repræsentantem post exitum à corpore idem corpus quod informauerat ante mortem, à quo formam illam externam effigiemque traxerat. SAPERE. sentire. PRIMORDII. generis humani, in Adam exemplum. IN FORMA. prototypo & modulo, sicut imago ex cera liquefacta. LINEA. lineamento corporis. HOMO INTERIOR. Anima effigiata ad formam & modulum corporis quod animat. PER HAS LINEAS. Lineamenta. INTELLIGVNTVR, videntur aut visæ sunt animæ sub altari. VT TOTIVS SVBSTANTIÆ. anima Adæ à Deo flatus & corpus condita, sic infusa est carni vt ipsius effigiem sumeret. Et eam voluit esse semen aliarum humani generis animarum, non solùm vt eas in posteros corporeas, sed etiam effigiatas traduceret.

3. [1]SVBSTANTIA SIMPLICEM. Non compositam ex spiritu & corpore, sed simpliciter spiritum corporeum solidum, non vacuum & inane, licet tenue, lucidum, & subtile sit corpus eius. [2]DE SVO SAPIENTEM. Itaut sapientiam, sensum & intellectum non mendicet à carne, quanquam dicatur: nihil est in intellectu, quod priùs non fuerit in sensu. [3]VARIE PROCEDENTEM. Explicantem se & vires suas probantem diuersis actibus per organa carnis productis. [4]ACCIDENTIIS casibus corporis, vt potè morbis, &c. condolentem & compatientem. [5]PER INGENIA. Per varias artes bonas aût malas, vel per passiones. [6]EX VNA, Adæ anima cum multiplicatione generis humani ex traduce productam. [7]DIVINATRICEM. Præsagam futuri, vel Prophetiæ capacem.

4. [1]OSTENDENDA. Hac viâ tradenda animæ cognitio. [2]RETRO. Priùs dixerint animam prorsus inuisibilem. [3]CORPORALEM CONSTITVVNT; licet animam inuisibilem dicant, eam tamen corporalem affirmant. [4]HABENTEM ALIQVOD. Tanquam anima corpus habeat, illud tamen congruum animæ & inuisibile esse. [5]CORPVS EIVS. Substantia eius corporea & solida. [6]HABENTE IGITVR. si ergo eorum sententia sequenda est qui volunt animam quidem corpus habere, sed tamen inuisibile; multò dignius visibile dixissent, quas proposuerant quod credebatur esse inuisibile: Cum visibilitas longè melius cadat in substantiam corpoream, quàm in incorpoream, vtpote quæ sit proprium obiectum sensus corporei. [7]NEC HIC MENDACIVM. In hac propositione, qua dicimus animam corpus esse visibile, nec in Deo eius authore infirmitas argui potest; quasi non potuerit ex flatu suo animam facere corpoream, id est, visibilem solidamque substantiam; neque mendacium in eius verbo redargui, si animam visibilem Sanctis & Prophetis per reuelationem ostendit, cùm tamen non haberet corpus visibile. [8]PERSONAM, phantasma, vmbram, imaginem. [9]INOLVIT. loco eius supponit. [10]CARNE CONVERSA, mutata. [11]VI RATIONIS. Conuincente, probetur animam esse, hoc est verum esse, & existentiam solidam possidere, licet non sit corporea. [12]QVIDQVID EST ANIMA. Non omne corpus est, quidquid anima est: Non enim omne est coloratum & visibile. [13]PROINDE. Per consequens, poterat Deus etiam consentientius intento suo, animam corpoream esse, probare; dando ei aliquam specialem, & nouam corporis formam, ab aliis corporibus omnino distinctam, quæ aliter quàm per lineamenta & effigiem corporalem cognosci, & demonstrari oculis, posset. [14]NE SINE CAVSA, ne absque ratione videretur gestiisse animam ex inuisibili facere visibilem. [15]PER CARNIS DEFENSIONEM. Asserendo illam habere carnem & corpus humano simile.

5. [1]SIMPLICIOR. Minus eruditus in sententia nostra, eamque defendens debiliori argumento, animam putabit esse corpoream; quòd caro hominis suscitanda, & Christi iudicis tribunali sistenda sit, eò quòd anima sine sua carne sensibili & passibili, non possit vllam pœnam, vel refrigerium pati, in quantum incorporea est substantia animæ, & proinde incapax corporalis pœnæ, vel refrigerij. [2]IN SVO VOLVMINE. libro de Anima inscripto. [3]SVBSTANTIÆ SOLIDITATIS, substantia solida. [4]ET NVNC. ante extremum iudicium. [5]NVDAS, expoliatas pelle corporum. [6]EXVLES. à carne separatas, etiam longo locorum interuallo: [7]DEDI. locum & occasionem dicendi. [8]ADVERSARIO, neganti resurrectionem carnis. [9]ERGO, &c. sequitur vt dicat & concludat: si anima proprium habet corpus, in quo torqueri, vel remunerari possit, quid necessaria est carnis resurrectio, cùm ideo Iudicium sit futurum, vt quisque pro meritis dum in carne viueret, recipiat? vide responsionem Tertulliani sequenti titulo. num. 2.

6. [3]CARNE SALVVM. Hominem in iudicio, & resurrectione, non solùm quantum ad animam, olim à peccatis per sacramenta Baptismi, & Pœnitentiæ suf-

citatum, sed & carne à morte corporali eductum. Iuxta illud psaltis: Qui educit vinctos de tenebris, similiter eos qui habitant in sepulchris. ² QVAM AVNDEM. *Vt non in alia carne, sed propria quilibet homo suscitetur.* ³ VITIOSAM DISCIPLINAM. *Malos mores, & peccata* ⁴ NON CORPVLENTIAM. Non enim volumus expoliari, sed supervestiri. *Quod quidem indumentum, à tinea, & vermibus erosum, integrum & saluum in resurrectione recipiet. Vnde Paulus, Ephes. 4. 22.* Deponere vos secundùm pristinam conuersationem veterem hominem, qui corrumpitur secundùm desideria erroris. *Et Colos. 3. 9.* Expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis. *Translat. Syr.* Exuite veterem hominem, cum omnibus moribus eius. NON CORPVLENTIAM. *Alludit etiam hic ad errorem suum, de anima corpulentia, quam nunquam exuet, licet expoliet se vitiis, & concupiscentiis carnis in resurrectione cessaturis, quibus quidem expoliata erit insti anima; sed præter corpoream, hoc est solidam propria natura substantiam, superuestietur pristinâ carne, eâdem quidem substantiæ, sed aliâ, quoad accidentia dictum gloria.* vt stet Regina, à dextris Regis gloriæ, in vestitu deaurato, circumdata varietate.

7. ¹ ETSI CORPVS. *supple sit* ² NON ANIMATVM, *alia à se anima, cum quo faciat compositum: quia licet corporea sit anima substantia, simplex tamen est.* ³ ANIMALE CORPVS, *de quo Apostolus, quem male negantes resurrectionem, interpretantur; dum ait:* Seminatur animale, resurget spiritale. *Propriè enim Apostolus intelligendus est loqui de corpore prius animato, & recedente animâ facto exanimi, & mortuo. Animale igitur dicit, graue, & ponderosum, sicut aliorum animalium. Vocatur autem animale ob animam, tui prius animanti se, iunctum erat.* ⁴ NEC FIERI, *supple corpus animale,* ⁵ QVOD FACIT, *quæ carnem animat.*

8. ¹ DICIT APOSTOLVS, *qui cùm ait;* resurget, spiritale: *Non locutus est de anima corpore, quia & spiritus dicitur, quia flatus est.* ² SED CORPVS. *Carnem dixit futuram spiritalem in resurrectione.* ³ CVM ANIMA NASCENDO. *Vna cum carne ex eodem semine producta, & traducta* ⁴ PER ANIMAM, *informantem, & viuificantem carnem suam.* ⁵ ANIMALE DICI CAPIT. *habet ex anima caro, vt dicatur corpus animale.* ⁶ DVM PER SPIRITVM, *id est animam immortalem, resurget caro futura immortalis. Nam ex D. Thoma, vt forma nobilissima, qualitates suas imprimet corpori suo.* ⁷ IN CORRVPTELA, seminatur in corruptione, *corpus corrumpendum sub terra, velut semen, vt granum tritici sulco defossum, multiplici fœnore gloria ditescat, vt fructu.*

9. ¹ SVÆ QVALITATIS, *sui generis, sibi & natura sua congruentis, hoc est solida, & non vacua inanisque substantia.* ² SICVT ET SPIRITVS. *quodammodo dicitur, in quantum flatus est* ³ DISTINCTE, *seorsim & separatim* ⁴ VOCABVLVM PROPRIVM, *quod est anima* ⁵ PROPRIO, *supple carnis.* ⁶ COMMVNI. *Quod tam anima, quàm carni conuenit; vt propter solidam vtriusque substantiam, vtrumque possit appellari corpus.*

Præter dicta ex Aug. Scholio præcedenti, contra corporalitatem animæ, quam Vincentius Victor, Tertullianum secutus ⁻⁻ebatur, vbi de S. Perpetua & apparitione animæ fratris eius, loquebatur; accipe sequentia ex eodem lib. 4. de origine animæ. cap. 20.
S. Aug. Animam dicis per cuncta membra diffusam gelando riguisse, & à vertice vsque ad ima vestigia, à medullis intimis, vsque ad superficiem cutis, totam

A totius accepisse corporis formam. *Et cap. 21.* Nondum extracta est velut de vagina sua, gelata illa forma, sicut putas, animæ. *Epistola autem 28. ad Hieronymum, vbi suse tractas de origine animæ,* Incorpoream esse animam, etsi difficilè tardioribus persuaderi potest, mihi tamen fateor esse persuasum. S. Aug.
Sed ne verbi controuersiam, vel superfluò faciam, vel meritò patiar, quoniam cùm de re constat, non est opus certare de nomine: si corpus est omnis substantia, vel essentia, vel si quid aptius nuncupatur, id quod aliquo modo est in seipso, corpus est anima: Item si eam solam incorpoream placet appellare naturam, quæ summè incommutabilis, & vbique tota est, corpus est anima: quoniam tale aliquid ipsa non est. Porro si corpus non est, nisi
B quod per loci spatium aliqua longitudine, latitudine, altitudine, ita sistitur, vel mouetur, vt maiore sui parte maiorem locum occupet, & breuiore breuiorem; minusque sit in parte quàm in toto, non est corpus anima, per totum quippe corpus quod animat, non locali diffusione, sed quadam vitali intentione porrigitur. Nam per omnes eius particulas tota simul adest; nec minor in minoribus, & in maioribus maior; (*& hoc contra Tertullianum, qui animæ effigiem partibus corporis exilioribus aut crassioribus configurat.*) Sed alicubi intentius, alicubi remissius, & in omnibus tota, & in singulis tota est. Neque enim aliter quod in corpore etiam non toto sentit, tamen
C tota sentit. Nam cùm exiguo puncto in carne viua aliquid tangitur, quamuis locus ille non solù totius corporis non sit, sed vix in corpore videatur, animā tamen totam non latet: Neque id quod sentitur, per corporis cuncta discurrit, sed ibi tantum sentitur vbi fit. Vnde ergo ad totam mox peruenit, quod non in toto fit, nisi quia & ibi tota est, vbi fit, nec vt tota ibi sit, cætera deserit? Viuunt enim & illa, eâ præsente, vbi nihil tale factum est. Quod si fieret, & vtrumque simul fieret, simul vtrumque totam pariter non lateret. Proinde & in omnibus simul, & in singulis particulis corporis sui tota simul esse non posset, si per illas ita diffunde-
D retur, vt videmus corpora diffusa per spatia locorum, minoribus suis partibus minora occupare, & amplioribus ampliora. Quapropter si anima corpus esse dicenda est, non est certè corpus, quale terrenum est, nec quale humidum, aut aëreum, aut æthereū, Omnia quippe talia maiora sunt in maioribus locis, & minora in minoribus locis, & nihil eorum in aliqua sui parte totū adest; sed vt sunt partes locorum, ita occupantur partibus corporū. Vnde intelligitur, animam, siue corpus siue incorporea dicenda sit, propriam quandam habere naturam, omnibus his mundanæ molis elementis excel-
E lentiore substantia creatam, quæ veraciter non possit in aliqua phantasia corporalium imaginum, quas per carnis sensus percipimus, cogitari, sed mente intelligi, vitâque sentiri. Nec hæc periude loquor, vt te, quæ tibi nota non sunt, doceam, sed vt aperiam quid firmissimè de anima teneam; nè me quisquam, cùm ad ea venero, quæ requiro, nihil de anima, vel scientia, vel fide tenere arbitretur. Certus etiam sum animam nullâ Dei culpâ, nullâ Dei necessitate, vel suâ, sed propriâ voluntate, in peccatum esse collapsam: nec liberari posse de corpore mortis huius, vel suæ voluntatis virtute, tanquam sibi ad hoc sufficiente, vel ipsius corporis morte, sed gratiâ Dei per Iesum Christum Dominum nostrum, &c. *Et multis intersectis, quàm sit humilis ipse probat, cùm ibidem ageret de origine animæ.* Nunc habentur à plurimis quatuor opinic- S. Aug.

nes de Animæ incarnatione. Vtrum ex illa vna quæ primo homini data ast, cæteræ propagentur: an singulis quibusque nouæ etiam modò fiant: an alicubi iam existentes, vel mittantur diuinitus, vel sponte labantur in corpora. Ita putaui esse tractandas, (libro 3. de lib. arbitrio) vt quælibet earum vera esset, non impediret intentionem meam, qua tunc aduersus eos, quantis poteram viribus agebam, qui naturam mali suo principio præditam, aduersus Deum conantur inducere, id est, contra Manichæos, &c.

Aug. *Subycit & aliam ortis Pelagianis, intentionem suam.* Hoc itaque excepto hæreticæ opinionis errore, ex quatuor reliquis opinionibus, quænam sit eligenda, scire desidero. Quæcumque enim eligenda est, absit vt impugnet hanc fidem, de qua certi sumus; omni animæ, etiam patuuli infantis, necessariam esse liberationem ex obligatione peccati; eamque nullam esse, nisi per Iesum Christum, & hunc crucifixum. Proinde nè longum faciamus, hoc certè sentis; quòd singulas animas singulis nascentibus, etiam modò Deus faciat. Cui sententiæ nè objiciatur, quòd omnes creaturas sexto die consummauerit Deus, & septimo die requieuerit, adhibes testimonium ex Euangelio Ioannis 5. Pater meus vsque nunc operatur, & ego operor, &c. *Tum aliquibus interpositis,* misisti ad me discipulos vt ea doceam, quæ nondum ipse didici, doce ergo quod doceam; Nam vt doceam multi à me flagitant, eisque me sicut alia multa, & hoc ignorare confiteor. Et fortasse quamuis in os meum verecundentur, (*hoc scilicet dicere quod sequitur;*) tamen apud se dicunt: Tu es Magister in Israël & hæc ignoras? Quod quidem Dominus ei dixit, qui erat vnus illorum, quos delectabat vocari Rabbi. Vnde etiam ad verum magistrum nocte venerat, quia fortassis erubescebat discere, qui docere consueuerat. Me autem potius Magistrum audire, quàm velut Magistrum delectat audiri: recolo enim quid dixerit eis quos præ cæteris elegit: Vos autem, inquit, nolite ab hominibus, vocari Rabbi; vnus enim est Magister vester Christus. Nec alius docuit Moysem per Iethro, Nec alius Cornelium, etiam per priorem Petrum, nec alius Petrum per posteriorem Paulum, à quocumque enim verum dicitur; illo donante dicitur, qui est ipsa veritas. Quòd si ideo adhuc ista nescimus, & ea neque orando, neque legendo, neque cogitando & ratiocinando inuenire potuimus, vt probemur non solum indoctos quanta charitate doceamus, verùm à doctis etiam quanta humilitate discamus; doce ergo quæso quod doceam, doce quod teneam, & dic mihi, si animæ singillatim in singulis nascentibus fiunt; vbi in paruulis peccent, vt indigeant, in Sacramento Christi, remissione peccati, peccantes in Adam, ex quo caro est propagata peccati: aut si non peccant, qua iustitia creatoris ita peccato obligantur alieno, cùm exinde propagatis membris, mortalibus inferuntur, vt eas nisi per Ecclesiam subuentum fuerit, damnatio consequatur, cùm in earum potestate non sit, vt eis possit gratia baptismi subueniri, &c. Quod dicitur animas non in nescio quo fonte iam existentes mittere, nec de seipso tanquam suas particulas irrorare, nec de illa vna (*Adami Anima*) originaliter trahere, nec pro delictis ante carnem commissis, carneis vinculis compedire, sed nouas creare singulas, singulis suam cuique nascenti: non aliquid facere dicitur, (*creare de nouo*) quod ante non fecerat: iam enim sexto die fecerat hominem ad imaginem suam, quod vtique secundum animam rationalem fecisse intelligitur, hoc & nunc facit; non instituendo quod non erat, sed multiplicando quod erat; vnde & illud verum est quod à rebus quæ non erant instituendis requieuit; & hoc verum est, quod non solum gubernando quæ fecit, verum etiam aliquid, non quod nondum, sed quod iam creauerat, numerosius creando vsque nunc operatur. Vel sic ergo, vel alio modo quolibet, eximus ab eo quod nobis obiicitur de requie Dei ab operibus suis, ne propterea non credamus nunc vsque fieri animas nouas, non ex illa vna, sed sicut illam vnam. *Quæ quidem neque ad imaginem, aut effigiem cuiuscumque corporis, sed ad imaginem & similitudinem Dei, incorporei & ineffigiabilis, ipsa quoque incorporea & ineffigiata creata est, & quotidie creatur.*

Et to. 3. libro 7. de Gen. ad lit. cap. 4. Si Deum diceremus tanquam corporei mũdi huius animam, cui mundus ipse esset tanquam corpus ipsius animantis, rectè non eum diceremus sufflando fecisse animam hominis, nisi corpoream de isto aëre subiacente sibi ex corpore suo: non tamen quod fecisset de disset que sufflãdo, de seipso dedisse putare deberemus, sed ita de sibi subiecto aëre corporis sui, sicut anima de huiusmodi re similiter adiacẽte sibi, hoc est de corpore, non de seipsa flatum facit. Nunc vero, quia non tantũmodo mundi corpus Deo esse subiectum dicimus, sed illum esse supra omnem creaturam siue corporalem, siue spiritualem, nec de seipso, nec de corporeis elemẽtis credendus est animam fecisse sufflando. Vtrũ autem ex eo quod omnino non erat, id est ex nihilo, an ex aliqua re quæ iam ab illo facta spiritaliter erat, sed anima nondũ erat meritò quæri potest, &c. S. Aug. *Et cap. 12. probat ex nullo elemento factam esse animam quæ penitus incorporea est. Et cap. 13. corpus humanum ex quatuor elementis conflatum probat ex Medicis. Libro autem 8. de Gen. cap. 5.* Si quisquam, inquit, putat, animas cum à corpore excesserint, locis corporaliter vsibilibus contineri, cum sint sine corpore, afferant sententiam suam. Non desunt qui sic faueant, vt illum etiam diuitem sitientem in loco vtique corporali fuisse contendant, ipsamque animam, animo esse corpoream, propter arentem linguam, & stillam aquæ de Lazari digito concupitam, pronuntiare non dubitent. Cum quibus ego de tam magna quæstione nulla temeritate confligo. Melius est enim dubitare de occultis, quam litigare de incertis. Illum quippe diuitem in ardore pœnarum, & illum pauperem in refrigerio gaudiorum intelligendos esse non dubito. Sed quomodo intelligenda sit illa flamma inferni, ille sinus Abrahæ, illa lingua diuitis, ille digitos pauperis, illa sitis tormenti, illa stilla refrigerij, vix fortasse à mansuetè quærentibus, à contentiosè autem certantibus, nunquam inuenitur. Citò sanè respondendum est, ne nos profunda ista quæstio & multis sermonibus indigens tardet, si corporalibus locis animæ continentur, etiam exotæ corporibus, potuit ille latro in eum introduci Paradisum vbi fuerat corpus primi hominis. *Alibi tamen vt supra vidimus, & infra videbimus, animam probat, per loca non moueri; & prorsus incorpoream esse:* Nunc vero, inquit, (*de quo agebatur, & citò respondere volebat;*) quod sapientia non sit corpus, & ideo nec lignum, (*de quo supra cap. 4. dixerat ex Prouerb. 3. dictum est, de sapientia, lignum vitæ est omnibus amplectentibus eam:*) Nec dubito, nec dubitari à quoquam puto: potuisse autem per lignum, id est, corpoream creaturam, tanquam Sacramento quodam (*id est magisterio, & allegoricè*) significari sapientiam in Paradiso corporali, ille credendum non existimat, qui vel tam multa in Scripturis rerum spiritalium Sacramenta

non videt: vel hominem primum cum eiusmodi aliquo sacramento viuere non debuisse contendit. A

S. August. *Cap. autem 20. probat animam esse merè spiritalem.* Spiritalem, inquit, creaturam, corporali præposuit quod spiritalis tantummodo per tempora mutari possit, corporalis autem per tempora & loca. Exempli enim gratia, per tempus mouetur animus, vel reminiscendo quod oblitus erat, vel discendo quod nesciebat, vel nolendo quod volebat. Per loca autem corpus vel à terra in cœlum, vel à cœlo in terram, vel ab oriente in Occidentem, vel si quo alio simili modo. Omne autem quod mouetur per locum, non potest nisi & per tempus simul moueri. At non omne quod mouetur per tempus, necesse est etiam per locum moueri. B Sicut ergo substantiam quæ mouetur per tempus & locum, præcedit substantia quæ tantum per tempus: Ita ipsam præcedit, illa, quæ nec per locum, nec per tempus: ac per hoc, sicut per tempus & locum, mouet corpus, ipse tantum per tempus, motus, conditus spiritus: Ita per tempus mouet conditum spiritum, ipse nec per tempus, nec per locum motus conditor Spiritus. (*vnde alibi idem Aug. de Deo dicit, quod mouet omnia immotus.*) sed spiritus creatus mouet seipsum per tempus; & per tempus ac per locum, corpus: Spiritus autem creator mouet seipsum sine tempore ac loco, mouet conditum spiritum per tempus sine loco; mouet corpus per tempus & locum. *Quomodo autem moueat conditum spiritum doctè* C *differis ibidem cap. 23. vbi agit de motu voluntatis animæ siue spiritus rationalis & Angelici.*

S. August. Quia omnino incommotabilis est illa natura Trinitatis, & ob hoc ita æterna vt aliquid ei coæternum esse non possit, ipsa apud seipsam & in seipsa, sine vllo tempore ac loco, mouet tamen per tempus & locum sibi subditam creaturam; naturas creans bonitate, voluntates ordinans potestate: vt in naturis nulla sit quæ non ab illo sit. In voluntatibus autem nulla bona sit, cui non præsit; nulla mala sit, qua benè vti non possit. Sed quia non omnibus naturis dedit voluntatis arbitrium, illæ autem quibus dedit, potentiores ac superiores sunt; Illæ naturæ quæ non habent voluntatem, subditæ sint necesse est illis quæ habent: D Et hoc ordinatione Creatoris, qui nunquam ita punit voluntatem malam, vt naturæ perimat dignitatem. Cùm igitur omne corpus, & omnis anima irrationalis non habeat voluntatis arbitrium, subdita ista sunt eis naturis, (*non corporeis sed spiritalibus; quales sunt Angeli & animæ rationales, quæ & spiritus sunt.*) nec omnibus omnia, sed sicut distribuit iustitia Creatoris. Ergo Dei prouidentia regens atque administrans vniuersam creaturam, & naturas, & voluntates; naturas, vt sint: voluntates autem, vt nec infructuosæ bonæ, nec impunitæ malæ sint: subdit primitus omnia sibi; deinde creaturam corporalem creaturæ spiritali, irrationalem rationali, terrestrem cœlesti, femineam masculinæ, minus valentem valentiori, indigentiorem copiosiori. In voluntatibus autem bonas sibi; E cæteras verò ipsis seruientibus sibi: Vt hoc patiatur voluntas mala, quod ex iussu Dei fecerit bona, siue per seipsam, siue per malam; in rebus dumtaxat, quæ naturâ sunt, etiam malis voluntatibus subditæ, Id est in corporibus. Nam in seipsis, malæ voluntates habent interiorem pœnam suam, eandem ipsam iniquitatem suam. *Vbi vides; animas rationales, & voluntates ipsarum spiritales esse, & non corporeas; & eas non per tempus & locum, sed per seipsum, & in seipso, summum omnium spiritum, & non corporeum Deum mouere, quem vt infra videbimus, & corporeum finxit Tertullianus.*

Libro porro 12. de Gen. ad lit. cap. 7. vbi distinguit tria visionum genera, & animam probat non esse corpus, ex visione spiritali: S. Aug. Primum, inquit, appellemus corporale, quia per corpus percipitur, & corporis sensibus exhibetur, secundum spiritale; quidquid enim corpus non est, & tamen aliquid est, iam rectè spiritus dicitur: Et vtique non est corpus, quamuis corpori similis sit imago absentis corporis, nec ille ipse obtutus, quo cernitur. Tertium verò intellectuale ab intellectu, quia mentale à mente, &c. Satis est ergo scire, corporale aliquid, vel propriè dici, cùm de corporibus agitur; vel etiam translato vocabulo; sicut dictum est Coloss. 2. quia in ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Neque enim diuinitas corpus est: sed quia sacramenta veteris Testamenti appellat vmbras futuri; propter vmbrarum comparationem, corporaliter dixit in Christo habitare plenitudinem diuinitatis: quod in illo impleantur omnia, quæ in illis vmbris figurata sunt; ac sic quodammodo vmbrarum illarum, ipse sit corpus, hoc est figurarum, & significationum illarum, ipse sit veritas, &c. *Nec igitur mirum videri debet si translato vocabulo dicatur, vt subiicit, corpus spiritale in resurrectione, sicut & spiritus procellarum, & spiritus pecorum. Et concludit:* S. Aug. dicitur spiritus & ipsa mens rationalis, vbi est quidam tanquam oculus animæ, ad quem pertinet imago, & agnitio Dei. Vnde dicit Apostolus. Ephes. 4. renouamini spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem qui secundùm Deum creatus est. Cùm & alibi dicat Coloss. 3. de interiore homine; qui renouatur in agnitione Dei secundùm imaginem eius qui creauit eum, &c. Dicitur spiritus etiam Deus, sicut ait Dominus. Io. 4. Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, etiam in spiritu & veritate oportet adorare. *cap. autem 6. in f. vbi de dilectione Dei:* homo, vel arbor, vel Sol, & quæcumque alia corpora, siue cœlestia, siue terrestria, & præsentia videntur in suis formis, & absentia cogitantur imaginibus animo impressis, & faciunt duo genera visorum: vnum per corporis sensus, alterum per spiritum, quo illæ imagines continentur. Dilectio autem nunquid aliter videtur præsens in specie qua est, & aliter absens in aliqua imagine sui simili? non vtique, sed quantum mente cerni potest, ab alio magis, ab alio minus ipsa cernitur: si autem aliquid corporalis imaginis cogitatur, non ipsa cernitur.

Atque ex dictis constat quòd anima rationalis sit incorporea, quæ à corporeis abstrahit, & purè spiritalia cernit. Tandem hunc tractatum contra errorem Tertulliani de corporalitate animæ, cum eodem Aug. lib. 10. de Gen. ad lit. duobus extremis capitibus contra ipsum Tertullianum, ex professo contextis concludamus. Sic itaque cap. 25. S. Aug. Tertullianus, quia corpus esse animam credidit, non ob aliud, nisi quòd eam incorpoream cogitare non potuit; & ideo timuit ne nihil esset, si corpus non esset, nec de Deo valuit aliter sapere: qui sanè quoniam acutus est, interdum contra opinionem suam, visa veritate superatur, &c. Cùm animæ etiam colorem daret aëreum ac lucidum, ventum est ad sensus, quibus eam membratim quasi corpus instituere conatus est, & ait; hic est homo interior, alius exterior, duplicitet vnus, habens & ille oculos & aures suas quibus populus Deum audire & videre debuerat; habens & cæteros artus, per quos in cogitationibus vtitur, & in somnis fungitur. Ecce (*ironicè dicta*) quibus auribus & quibus oculis debuit audire & videre Deu̅ populus, quibus anima in somnis fungitur: cùm si ipsum Tertullianum quisquam videret in somnis,

numquam se diceret ab eo visum, & cum eo locutum, quem vicissim ipse non vidisset. Postremò si anima seipsam videt in somnis, cùm, iacentibus vtique vno in loco membris corporis sui, ipsa per varias imagines euagatur quas videt; quis eam vidit aliquando in somnis aërei coloris ac lucidi, nisi fortè vt extera, quæ similiter falso videt? Nam & hoc potest videre: sed absit, vt eam talem cùm euigilauerit, credat: alioquin quando se aliter viderit, quod magis crebrum est; aut mutata erit anima eius aut nec tunc animæ videtur substantia, sed imago corporis incorporea, quæ miro modo sic in cogitatione formatur. Quis enim Æthyops non penè semper nigrum se videt in somnis: Aut si in alio colore se vidit, non magis miratus est, si fuit cum illo memoria? Aëreo tamen colore ac lucido, nescio vtrum se vnquam vidisset, si numquam istum (*Tertullianum*) legisset vel audisset. *Et cap. 26.* Noluit, inquit, Tertullianus animam crescere substantia, sicut corpus: asserens etiam timoris sui causam, ne etiam decrescere substantiâ dicatur, inquit, atque ita & defectura credatur. Et tamen quia per corpus eam localiter tendit, non inuenit exitum incrementorum eius, quam vult de semine exiguo, æquari corporis quantitati; & ait; sed vis eius in quo naturalia peculia consita retinentur, saluo substantiæ modulo, quo à primordio inflata est (*flatus Dei facta ex eius afflatu*) paulatim cum carne producitur in membris.

Subycit similitudinem à Tertulliano allatam de massa auri vel argenti, quæ sine vlla adiectione tundendo extenditur, & fulgorem suum prius latentem explicat. Dehinc in varias formas fingitur. Quis, inquit, Aug. hunc crederet, cum isto corde, (*tam stupido*) tam disertum esse potuisse? sed tremenda ista sunt, non ridenda. Ad hoc enim numquam cogeretur, si aliquid cogitare posset, quod & sit, & corpus non sit. Quid autem absurdius quàm putare massam cuiuspiam metalli ex aliqua parte crescere posse, dum tunditur, nisi decrescat ex altera: vel augeri latitudine, nisi crassitudine minuatur? aut vllum esse corpus manente naturæ suæ quantitate, quod vndique crescat, nisi rarescat? (*rarefactio enim, vt patet in aqua bulliente, est dilatatio quantitatis prius constipata.*) quomodo igitur implebit anima ex illa stilla seminis, (*ex traduce producta*) magnitudinem corporis quod animat, si & ipsa corpus est, cuius substantia nullo accessu crescat? Quomodo, inquam, implebit carnem quam viuificat, nisi tantò rarior fuerit, quanto grandius quod animauerit? timuit videlicet, ne deficeret etiam minuendo si cresceret: & non timuit vt deficeret rarescendo cum non cresceret. S. August.

ANIMAM NIHIL PATI POSSE SINE CORPORE.

1. Apol. cap. 48. in p.

IDeo [1] repræsentabuntur & corpora quia neque pati quicquam potest [2] anima sola, sine materia [3] stabili, id est carne, & quod [4] omnino de [5] iudicio Dei pati debent animæ, non [6] sine carne meruerunt, intra quam omnia egerunt.

2. Et de test. Ani. cap. 4. in p.

Iam nunc quod ad [1] necessariorem sententiam tuam spectet, quantum & ad ipsum statum tuum tendit, affirmamus te manere post vitæ [2] dispunctionem, & expectare diem iudicij, proque meritis aut cruciatui destinari, aut refrigerio, vtroque sempiterno. Quibus sustinendis necessariò tibi substantiam pristinam, eiusdemque hominis materiam, & memoriam reuersuram, quod & nihil mali, ac boni sentire possis, sine carnis passionalis facultate, & nulla [3] ratio sit iudicii, sine ipsius exhibitione, qui meruit iudicii passionem.

Animam nihil pati posse sine corpore. Schol.

1. [1] REPRÆSENTABVNTVR, *resurgent & producentur ante tribunal* Christi. [2] ANIMA SOLA, *sibi hic contradicit, cùm supra dixerit animam diuitis exutam carne infernis pœnis cruciari,* [3] STABILI, *firma, & solida, quæ actionem agentis corporei sustinere possit, vt dicat,* crucior in hac flamma. [4] OMNINO. *Ineuitabiliter.* [5] DE IVDICIO. *Æquo & iusto.* [6] NON SINE CARNE *quia per carnem ministram animæ peccata commiserunt. Vt sic intelligatur psaltes:* in corde iniquitates operamini: (*quia principium & origo, & proprium subiectum peccati est cor, de quo exeunt cogitationes malæ*) in terra (*id est carne terrena*) iniustitias manus vestræ concinnant, *quia adduntur facta cogitatis & volitis.*

2. [1] NECESSARIOREM. *Alloquitur animam rationalem, O anima, quantum attinet ad sententiam quam necessariò subire debes, quod spectat ad statum tuum post mortem, asserimus te post impletam vitam mortalem, manere immortalem, & interim Dei iudicium expectare & resurrectionem carnis, vt æternam pœnam, vel mercedem accipias. Ad quod, prior corporis substantia, eademq; materia necessaria est, passionis vtriusque capax.* [2] DISPVNCTIONEM *finem.*

3. NVLLA RATIO IVDICII *frustra enim esset iudicium nisi idem ipse homo; tam anima, quàm carne iudicio Christi sisteretur, quod ipsa siue ad mercedem, siue ad pœnam promeruit. Quòd si ita esset, cur toties Tertullianus animam diuitis & Lazari cruciari & lætari iuxta Euangelium, ante iudicium extremum dixit? Paulus præterea ad Hebr. 9. 28.* Quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium: (*scilicet priuatum & particulare cuiuslibet morientis*) sic & Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata; secundò sine peccato apparebit omnibus ex-

A pectantibus se in salutem. *In quem locum D.Thomas aduertit tria in morte consideranda. Primò causam naturalem, quæ ex conditione naturæ, statutum est hominem ex contrariis elementis compositum, semel mori, & dissolui debere. Secundò donum à Deo datum homini, quo ex statu originalis iustitiæ, anima continebat corpus, vt posset non mori. Tertiò meritum mortis, quod incurrit homo peccando, & benefactorem irritans, meruit beneficio immortalitatis spoliari. Vnde sapient.*1. Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione viuentium, &c. Impij autem manibus, & verbis accersieruot illam: *Verbis, dum mulier cum serpente & marito collocuta est: manibus, pomum vetitum comedendo, & contrectando. Homo igitur promeruit peccando mortem, & Deus iuste indicando, post monitum, mortis statutum conditiona-* B *le contra hominem executus est. Vnde Rom.* 6. stipendia peccati mors. *Quod autem dixit*: semel mori: *de lege ordinaria explicat D. Thomas. Nam ex priuilegio suscitatus Lazarus, filius viduæ, Archisynagogi filia, aliique ab Apostolis, Martino, Dominico, Nostro Nicolao Tolentinate resuscitati, rursum mortui sunt.* Post hoc autem iudicium, *non de priuato, & immediate mortem sequente, sed de extremo æstimat dictum; quod tamen ordinem dicit ad primum.* Quia, inquit, postquam resurrexerit noo iterum morietur, sed statim sequetur iudicium. Omnes enim manifestari oportet aote tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, prout gessit. *Vt dicitur* 2. Cor. 5. *Christum* C *autem cum cæteris hominibus conuenire, quòd semel mortuus est, sed differt in duobus. Primò quia cùm descenderit ab Adam quoad corpulentam substantiam, non secundùm rationem seminalem, sed ex virgine natus, de Spiritu sancto conceptus, huius statuti debitor non fuit, quo Gen.* 2. *homo peccator addictus est morti*: in quacumque die comederitis ex eo, morte moriemini. *Vnde & ipse Ioannis* 10. Nemo tollit animam meam à me, sed ego pono eam. *Esa.* 53. Oblatus est qoia ipse voluit. 1. *Petri* 3. Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis.

Secundò in hoc differt à nobis quia peccati nostri stipendium & merces debita mors est: Christi autem mors est causa destructiua peccati & mortis. Vnde D *dixit Paulus Christum semel mortuum*, ad multorum exhaurienda peccata, *quia scilicet calicem mortis indebitum hauriendo, exinaniuit electorum peccata, quoad efficaciam, omnium autem quoad sufficientiam, ex parte Christi; apud quem non tantùm sufficiens, sed &* copiosa est redemptio, *D. Thomas, Lect.*5. *in Hebr.* 9. Ideo, inqoit, dicit, ad multorum exhaurienda peccata, id est remouenda. Nec dicit, omnium: quia mors Christi etsi sit sufficiens (*ex se scilicet, ratione suppositi habens infinitam & plusquam sufficientem sufficientiam*) pro omnibus; non tamen habet efficaciam nisi quantum ad saluandos: non enim omnes subijciuntur ei per fidem, & bona opera.

E *De secundo porro aduentu, duo distinguit D. Tho. supra. Primo, quia dicit secundum aduentum, differre à primo, quia erit sine peccato. Licet enim primus sine peccato fuerit, venit tamen in similitudine carnis peccati, factus hostia pro peccato; Vnde* 2. *Cor.* 5. *de Patre dicit Apostolus*: Eum qui peccatum non nouerat, pro nobis peccatum fecit. *Secundò, quia in secundo non apparebit vt iudicetur; sed vt iudicet vnumquemque & retribuat secundùm merita. Apparebit autem etiam reprobis, quoad carnem manifestè veniens videndus ab eis qui eum pupugerunt, solis autem electis ad salutem æternam etiam secundùm*

A *diuinitatem. Vnde Esa.* 30. Beati omnes qui expectant eum. *Et Philipp.* 3. Saluatorem expectamus Dominum Iesum Christum qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ. *Hactenus D. Thomas.*

Animas pati posse sine corpore probat Aug. lib. 21. Aug. *de Ciuit. cap.* 10. Si non erit ignis, incorporalis noxius, sicut est animi dolor, sed corporalis tactu noxius, vt eo possint corpora cruciari, quomodo in eo erit etiam pœna spirituum malignorum? idem quippe ignis erit, supplicio scilicet hominum attributus & dæmonum, dicente Christo; discedite à me maligni in ignem æternum, qui paratus est Diabolo & Angelis eius: nisi quia sunt quædam sua etiam dæmonibus B corpora, sicut doctis hominibus visum est ex isto aëre crasso atque humido, cuius impulsus vento flante sentitur. Quod genus elementi, si nihil igne perpeti posset, non vreret feruefactus in Balneis. Vt enim vrat, prior vritur, facitque quod patitur. Si autem quisquam nulla habere corpora dæmones asseuerat, non est hac de re aut laborandum operosâ inquisitione, aut contentiosa disputatione certandum. Cur enim non dicamus, quamuis miris, tamen veris modis, etiam spiritus incorporeos, posse pœnâ corporalis ignis affligi? Si spiritus hominum etiam ipsi profectò incorporei, & nunc potuerunt includi corporalibus membris, & tunc poterunt corporum suorum vinculis insolubiliter alligari? Adhærebunt ergo, si eis nulla sunt C corpora, spiritus dæmonum, imò spiritus dæmones, licet incorporei, corporeis ignibus cruciandi: Non vt ignes ipsi quibus adhærebunt, eorum iunctura inspirentur, & animalia fiant, quæ constent spiritu, & corpore: sed vt dixi, miris & ineffabilibus modis adhærendo, accipientes ex ignibus pœnam, non dantes ignibus vitam: quia & iste alius modus, quo corporibus adhærent spiritus, & animalia fiunt, omnino mirus est, nec comprehendi ab homine potest; & hoc ipse homo est. *Cuius spiritus adhæret carni. Quantum ad ignem damnatorum, lib.* 20. *de Ciuit. cap.* 16. *corporeus an incorporeus sit, nescire se dicit*: Qui, inquit, ignis, cuiusmodi, & in qua mundi vel rerum parte futurus sit, hominem scire arbitror neminem, nisi forsè cui D Spiritus Domini ostendit. *Damascenus lib.* 4. *fidei Orthodoxæ. Greg. lib.* 15. *moral. cap.* 17. *non materialem, sed incorporeum asserit. Per doctos porro homines quibus visum est, quædam esse dæmonibus corpora, Origenem intelligit libro* 2. *de principiis, vbi dicit, Deum solum esse incorporeum: & Basilium. Septima autem Synodus Generalis actione* 4. *multa in hanc rem congerit Græcorum Patrum testimonia. Quod autem subiecit Augustinus, non esse multum hac de re disputandum, D. Tho. quæst.* 16. *de malo. a.* 1. *hunc locum Augustini adducens in medium dicit: Neutram opinionem esse de fide. Ipse autem Augustinus Ep.* 115. *ad Nebridium vocat dæmones aë-* E *reos.* Cùm, inqoit, cogitamus aliquid, neqoe id nobis in nostro corpore apparet, potest tamen aëreis, æthereisve animantibus: quorum & sensus acerrimus, & in cuius comparatione, noster ne sensus quidem putandus est.

De his dæmonum corporibus sic idem Aug. Ep. 115. Aug. *ad Nebrid.* Si nostrorum corporum terrenorum & tardissimorom exercitationes, agendis organis musicis, seu in funambulis cæterisque huiusmodi spectaculis inoumerabilibus, ad quædam incredibilia peruenisse manifestum est. Nequaquam est absurdum, eos qui aëreo vel æthereo corpore aliquid in corporibus agunt, quæ naturali ordine penetrant,

longe maiore vti facilitate ad mouendum quidquid volunt, non sentientibus nobis (*id est non intelligentibus*,) & tamen inde aliquid perpetientibus. *Et loco præcitato de Ciuitate*: dicerem quidem sic arsuros sine vllo suo corpore spiritus, sicut ardebat apud inferos ille diues, quando dicebat, crucior in hac flammâ: nisi conuenienter responderi cernerem talem fuisse illam flammam, quales oculi quos leuauit & Lazarum vidit, qualis lingua cui humorem exiguum desiderauit infundi, qualis digitus Lazari, de quo id ibi fieri postulauit; vbi tamen erant sine corporibus animæ. Sic ergo incorporalis est illa flamma, qua exarsit, & illa guttula quam poposcit; qualia etiam sunt visa dormientium, siue in ecstasi cernentium res incorporales, habentes tamen similitudinem corporum, &c. At verò gehenna illa, quod etiam stagnum ignis & sulphuris dictum est, Apoc. 20. corporeus ignis erit, & cruciabit corpora damnatorum, aut & hominum, & dæmonum: aut tantum hominum corpora cum spiritibus, dæmones autem spiritus sine corporibus hærentes, sumendo pœnam, non impertiendo vitam (*tanquam animalia ignea vel aerea*) corporalibus ignibus. Vnus quippe vtrisque ignis erit, sicut veritas dixit. *Vt vt sit, non dubitauit dicere spiritus incorporeos posse pæna corporalis ignis affligi, sicut & anima nunc corporis carcere prægrauante opprimitur. Nec dubium solutas animas corporibus, atque inferni cruciari siue ad tempus in purgatorio, siue in æternum in inferiori inferno.*

Aug.

Vt quid enim Christi anima dicitur Acto, 2. 24. *soluisse dolores inferni*. Quem Deus suscitauit à mortuis, solutis doloribus inferni iuxta quod erat impossibile teneri illum ab eo. Dauid enim dicit in eum, &c. Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. *Quem locum Augustinus sic explicat Ep.* 57. *ad Dardanum à p.* Illud de anima dictum est, quia non ibi est derelicta, vnde tam citò remeauit: Illud de corpore, quod in sepulchro corrumpi, celeri resurrectione non potuit, &c. de illo diuite legimus dictum, mortuus est diues: (*id est anima eius à corpore separata est*) & sepultus est in inferno, & cùm apud inferos in tormentis esset, &c. non facilè alicubi scripturarum, inferorum nomen positum, inuenitur in bono. Vnde etiam quæri solet, si non nisi pœnalia rectè intelliguntur inferna, quomodo animam Domini Christi piè credamus fuisse in inferno? Sed benè respondetur, ideo descendisse, vt quibus oportuit, subueniret. Vnde B. Petrus eum dicit soluisse dolores inferni, in quibus impossibile erat teneri eum. *Et lib.* 12. *de Gen. ad lit. cap.* 32. *in quo agit de anima separata à carne*: Si, inquit, quæritur eùm anima de corpore exierit, vtrum ad aliqua loca corporalia feratur, an ad incorporalia corporalibus similia; an verò nec ad ipsa, sed ad illud quod & corporibus, & similitudinibus corporum est excellentius: Citò quidem responderim, ad corporalia loca, vel eam nonferri nisi cum aliquo corpore, vel non localiter ferri. Iam vtrum habeat aliquod corpus, cum de hoc corpore exierit, ostendat qui potest; ego autem non puto: spiritalem enim arbitror esse, non corporalem. Ad spiritalia verò (*loca scilicet*) pro meritis fertur; aut ad loca pœnalia similia corporibus: qualia sæpè demonstrata sunt iis qui rapti sunt à corporis sensibus, & mortuis similes iacuerunt, & infernales pœnas viderunt, cùm & ipsi in seipsis gererent quandam similitudinem corporis sui, per quam possent ad illa ferri, & talia similitudinibus sensuum experiri, &c.

S. Aug.

Aug.

A quamuis non sint corporalia, sed similia corporalibus quibus animæ corporibus exutæ afficiuntur, seu benè, seu malè, cum ipsæ corporibus suis similes sibimet appareant. Sunt tamen & vera lætitia, & vera molestia facta de substantia spiritali: Nam & in somnis magni interest vtrum in lætis an tristibus simus. Vnde quidam in rebus quas concupiuerant constituti, se euigilasse doluerunt; & rursus grauibus terroribus, atque cruciatibus exagitati atque vexati, cùm expergefacti essent, dormire timuerunt, ne in eadem mala reuocarentur. Et vtique dubitandum non est quòd expressiora sint (*somniorum terroribus*) illa quæ inferna dicuntur, atque ob hoc vehementius sentiantur. B Nam & qui subtracti sunt sensibus corporis, minus quidem quàm si omnino morerentur, sed tamen amplius quàm si dormirent, expressiora se vidisse narrauerunt, quàm si somnia narrassent. Est ergo prorsus inferorum substantia sed eam spiritalem arbitror esse, non corporalem, &c. *Et cap.* 33. *præfatum locum Act.* 2. *sic explicat*. Christi quidem animam venisse vsque ad ea loca (*purgatorium accipe, in inferno enim nulla redemptio.*) In quibus peccatores cruciantur, vt eos solueret à tormentis, quos esse soluendos occulta nobis sua iustitia iudicabat, non immeritò creditur. Quomodo enim aliter accipiendum sit, quod dictum est; quem Deus suscitauit ex mortuis, solutis doloribus inferorum, quia non poterat teneri C ab eis: non video; nisi vt quorumdam dolores apud inferos eum soluisse accipiamus, eâ potestate qua Dominus est, cui omne genu flectitur cœlestium, terrestrium, & infernorum: per quam potestatem, etiam illis doloribus quos soluit, non poterat teneri. *Subiicit exemplum diuitis & Lazari, vtriusque mortui, animâ proinde vtriusque exutâ corpore, hinc refrigeria, inde tormenta sentiente.*

Et cap. 34. *sic concludit*: Quæ si ita sunt, ideo sub terris dicuntur inferi, vel creduntur, quia congruenter in spiritu per illas corporalium rerum similitudines sic demonstrantur; vt quoniam defunctorum animæ inferis dignæ, carnis amore peccauerunt; hoc eis per illas corporalium rerum simi- D litudines exhibeatur, quod ipsi carni mortuæ solet, vt sub terram recondantur. Denique inferi, eo quod infra sint, latinè appellantur. Sicut autem secundùm corpus, si ponderis sui ordinem teneant, inferiora sunt omnia grauiora: Ita secundùm spiritum inferiora sunt omnia tristiora. Vnde & in Græca lingua, origo nominis, quo appellantur inferi, ex eo quod nihil suaue habeant, resonare perhibetur. (*ᾅδης Græca vox.*) Nec ipsam tamen rerum (*vniuersi orbis*) partem, noster Saluator mortuus pro nobis visitare contempsit, vt inde solueret, quos esse soluendos, secundùm diuinam secretamque iustitiam ignorare non potuit. *Mirum modum de quo supra locutus est Augustinus, quo anima, & spiritus dæmonum inferni do- E loribus cruciantur, Scholastici in quartum distinct.* 50. *& inter eos Durandus, fatentur in hac vita non posse sciri, quomodo in animam incorpoream, ignis corporeus possit agere. D. Gregorius lib.* 4. *Dialog. cap.* 29. *ait animas ex igne visibili inuisibilem pœnam trahere; quam Suarez sic explicat scribens in tertiam partem D. Thomæ disput.* 46 *sect.* 2. *non quia nobis inuisibilis, & occultius est, sed quia non est sensibilis, sed spiritalis. Adeò vt ignis imprimat animæ qualitatem illi disconuenientem, quæ sit illi obiectum doloris, & tristitiæ; quòd in hoc igne quasi in carcere detineantur, considerata natura sua dignitate Et ipse D. Thomas* 1. *parte quæst.* 64. *a.* 4. *ad* 1. *dicit*

S. Aug.

infernum non esse locum spiritui dæmonum, vel animæ hominum pœnalem, quasi aliquid in eis efficiat quod alteret naturam, sed quoniam afficit volunta- *tem, eam contristando cùm dæmon, vel anima apprehendit se esse in loco non conuenienti suæ naturæ. Sic eumdem dolorem explicat lib. 4. contra Gentes cap. 9.*

ANIMAS IVSTORVM PRÆTERQVAM MARTYRVM vsque ad diem Iudicij, foueri seu lætari, vel in sinu Abrahæ, vel loco aliquo refrigerij, inferno quidem superiori, non tamen cœlesti. De Ani. cap. 7. in m. habes supra expositum. V. animæ corp. 2.

2. Et ibid. cap. 55. à p. ad. f.

a Matth.10. 24. HAbes & regionem inferûm subterraneam credere, & illos cubito[1] pellere, qui satis[2] superbè, non putant animas fidelium inferis[3] dignas: *a seruus super dominum, & discipulus super magistrum*, [4] aspernati si fortè in Abrahæ sinu, expectandæ resurrectionis solatium capere. Sed in hoc, inquiunt, Christus inferos adiit, nè nos adiremus: [5] cæterùm, quod discri-
Thess.4 10. men ethnicorum, & Christianorum, si [6] carcer mortuis idem? [7] Quo ergo anima modo exhalabit.[8] in cœlum, Christo illic adhuc sedente ad dexteram Patris, nondum b *Dei iussu, per tubam Archangeli audito, nondum illis quos Domini aduentus in seculo inuenerit obuiam ei ereptis in aerem, cum his qui mortui in Christo primi resurgent?* Nulli [9] patet cœlum, terrâ adhuc [10] saluâ, nè dixerim [11] clausâ. Cum transactione enim mundi, reserabuntur regna cœlorum. Sed in [12] æthere dormitio nostra, cum [13] puerariis Platonis; aut in aëre, cum [14] Ario; aut circa [15] lunam, cum [16] Endymionibus Stoïcorum. Immò, inquis, in [17] pa-
Apoc.6.9. radiso, quò iam tunc & Patriarchæ, & Prophetæ, appendices [18] Dominicæ resurrectionis, ab inferis migrauerint. Et, quomodo Ioanni in spiritu, paradisi regio reuelata, quæ subiicitur [19] altari, nullas alias animas [20] apud se, præter martyrum ostendit? Quomodo
Gen.3.24. Perpetua [21] fortissima martyr, sub die passionis, in reuelatione paradisi, solos illic commartyres suos vidit; nisi quia nullis [22] romphæa, paradisi ianitrix cedit, nisi qui in [23] Christo decesserint; non in [24] Adam? Noua [25] mors pro Deo, & extraordinaria [26] pro Christo, alio & [27] priuato excipitur hospitio. Agnosce itaque differentiam ethnici, & fidelis, in morte. Si pro Deo occumbas, vt [28] Paracletus monet, non in mollibus febribus, & in lectulis, sed in martyriis; si crucem tuam tollas, & sequaris Dominum, vt ipse præcepit, tota [29] paradisi clauis, tuus sanguis est. Habes etiam de paradiso à nobis [30] libellum, quò constituimus, omnem animam apud inferos [31] sequestrari in diem Domini.

3. Et ibid. cap. 58. in p.

Omnes ergo animæ [1] penès inferos? inquis. Velis, ac nolis, & [2] supplicia iam illic, & refrigeria: habes [3] pauperem, & diuitem: & quia distuli nescio quid ad hanc partem, iam opportunè in clausula [4] reddam. Cur enim non putes, animam & puniri, & foueri in inferis interim, sub [5] expectatione [6] vtriusque iudicii, in quadam [7] vsurpatione, & [8] candida eius?

Et 4. Cont. Marc. cap. 34. à m.

Luc 16.23. Eam itaque [1] regionem, sinum dico Abrahæ, etsi non cœlestem, [2] sublimiorem tamen inferis, interim refrigerium præbituram animabus Iustorum, donec [3] consummatio rerum, resurrectionem [4] omnium, plenitudine mercedis [5] expungat.

Animarum Defunctorum repræsentatio omnis, fit arte dæmonum.
De Anima toto capite 57. & inter cætera. V. magia. num. 2. & 4.

Omnes Animas Iustorum, exceptis martyrum, paradiso cælesti antè resurrectionem, & extremum Iudicium, non excipi; sed in aliquo Inferorum loco refrigerij, refoueri. Schol.

1. PRIMVM *Paragraphum habes supra expositum.*

2. [1] HABES CVBITO PELLERE, *debes irridere.* [2] SATIS SVPERBE *quia id præsumant.* [3] INFERIS DIGNAS. *Quasi indignum sit animas fidelium post egressum à corpore sub terram descendere, cum magister noster Christus:* descenderit in inferiores partes terræ vt impleret omnia: *Vel de se prophe-* A *tata, vel successiuè omnia elementa implendo & visitando.* [4] ASPERNATI, *quasi dedignentur in sinu Abrahæ cum Lazaro spe resurrectionis gaudere: cùm psaltes dicat:* Propter hoc lætatum est cor meum & exultauit lingua mea, & caro mea requiescet in spe, *& rursum:* quoniam tu Domine singulariter in spe constituisti me. *In quem locum Aug.* bene ait, singulariter: potest enim referri

aduersus

aduersus illos multos, qùi multiplicati à tempore frumenti, vini & olei sui dicunt, quis ostendit nobis bona? Petit enim hæc multiplicitaa, & singularitas tenetor in sanctis, de quibus dicitur in Act. Apostolorum: multitudinis autem credentium erat S. Aug. anima vna & cor vnum: singulares ergo & simplices, id est secreti à multitudine ac turba nascentium rerum ac morientium, amatores æternitatis & vnitatis esse debemus, si vni Deo & Domino nostro cupimus inhærere. [5] CÆTERVM. *hæc sunt adhuc verba disputantium contra sententiam erroneam Tertull.* [6] SI CARCER IDEM. *Eadem custodia seruat animas etiam fidelium vsque ad resurrectionem corporum. Sed non idem sane carcer ethnicis & Christianis: vt enim mansiones apud Patrem multa sunt, sicut in Ecclesia per arcam Noë figurata mansiuncula differentes, sic & in inferis iuxta mensuram delicti carcerum & plagarum modus. Vnde Abraham dixit diuiti:* longum Chaos inter nos & vos. [7] QVO ERGO ANIMA. *respondet Tertullianus, sed insulsè, cum Paulus ad quem alludit, de iussu & tuba Archangeli loquens, de gloria vel pœna corporis futura in resurrectione, non de anima loquatur; & Christus in cœlum ascenderit, rediuiuus ab inferis, vnde venturus est iudicare viuos & mortuos.* [8] EXHALABIT. *Quomodo anima statim ab exitu & supremo halitu in cœlum ascendet? Duos locos Pauli hic insinuat. Primum quo dicit:* quoniam Dominus in iussu & voce Archangeli, & tuba Dei descendet de cœlo. *Secundum autem, vbi legimus:* non præueniemus eos qui dormierunt, &c. rapiemur cum illis obuiam Christo in aera, &c. [9] NVLLI PATET. *patuit Stephano, vt aperti sunt Cœli baptizato Christo, vt discamus non tantum baptismo sanguinis, sed & fluminis statim pandi cœlum, si nullum post baptisma sit admissum delictum.* [10] TERRA SALVA. *nondum cum cæteris elementis, ignis extrema conflagrationis calore soluta, iuxta illud 2. Pet. 3. 10.* Cœli magno impetu transient, elementa verò calore soluentur, terra autem & quæ in ipsa sunt opera exurentur. [11] CLAVSA, *tanquam carcere subterraneo recludente animas defunctorum.* [12] IN ÆTHERE, *Ironicè dicta.* [13] CVM PVERARIIS, *puerorum amasiis. Alludit ad id quod dixerat capite præcedenti,* Plato quidem non temerè Philosophorum animabus hoc præstat; (*Animabus scilicet eorum in supernis mansionibus collocatis: vt patet in eius Phædone, Timæo, Phædro*) sed eorum qui Philosophiam scilicet exornauerint amore puerorum. Adeo etiam inter Philosophos habet priuilegium impuritas. *De hoc amore puerorum Plato in Symposio. Quem ideo Cyrill. Alex. lib. 6. cont. Iul. grauiter increpat.* [14] CVM ARIO, *Philosopho Alexandrino. Ex Dione lib. 52. & Iuliano in Cæsaribus hic fuit Cæsari Augusto gratus.* [15] CIRCA LVNAM. *cap. 54. dixerat de Platone loquens:* apud illum in Æthere sublimantur animæ sapientes. *de quibus Tullius 1. Tuscul.* Necesse, inquit, est, animus quo nihil est velocius, ita feratur, vt penetret & diuidat omne cœlum hoc, in quo nubes, imbres, ventique coguntur. Quam regionem cùm superauit animus, naturamque sui similem contigit & agnouit, iunctus ex anima tenui & ex ardore solis temperato, ignibus insistit, & finem altius efferendi se facit. Cùm enim sui similem, & leuitatem & calorem adeptus est, tanquam paribus examinatus ponderibus, nullam in partem mouetur; Atque ei demum naturalis est sedes, cùm ad sui simile (*elementum scilicet ignis*) penetrauit. CIRCA LVNAM. *cap. præcedenti scripserat:* Apud Stoïcos, sub Lunam. *Cicero 4. Acad.* habitari ait Xenophanes in Luna, eamque esse terram multarum vrbium, & montium.

A *Mirum quòd cum Sapiens dixerit,* stultus vt Luna mutatur, *sub Lunam sapientum animas Stoici post mortis somnum habitare velint.* [16] CVM ANDYMIONIBVS, *id est dormientibus, siue mortuis Philosophis Stoicis. Cicero 1. Tuscul.* Endymion, si fabulas audire volumus, nescio quando in Latmio obdormiuit, qui est mons Cariæ, nondum opinor, experrectus. Num igitur eum curare censes? cùm Lunâ laboret, à qua consopitus putatur, vt eum dormientem oscularetur. [17] IN PARADISO, *cœlesti.* [18] APPANDICES, *Comites & asseclæ Christi resurgentis, testante Euangelio, quod* multorum Sanctorum corpora resurrexerint. [19] SVBIICITVR ALTARI. *& de hoc alibi, ex Apoc. 6. 9.* Vidi sub altari animas interfe- B ctorum propter verbum Dei, &c. [20] APVD SA. *In cœlo.* [21] PERPETVA *vide supra dicta de Anima sexu.* [22] ROMPHÆA, *comparat cœli aditum clausum Paradiso terrestri, cuius atrium Cherub gladio versatili custodiebat.* [23] IN CHRISTO *Non in solâ fide Christi simpliciter, & eius amore, vt communiter veri Christiani decedunt, morbo soluente animam à corpore, aut alio casu: sed in martyrio, iuxta Paulum dicentem:* vobis datum est, non solùm vt in eum credatis, sed etiam vt pro illo moriamini. [24] IN ADAM, in quo omnes homines moriuntur. [25] NOVA MORS, *nouo Adamo, prius pro nobis mortuo, morte martyrum, repensa.* [26] EXTRAORDINARIA, *spontanea, & crudelis.* [27] PRIVATO, *quo alii omnes excluduntur.* C [28] PARACLETVS, *Spiritus sanctus in Montano loquens.* [29] TOTA CLAVIS. *Vt nulla alia ianuam Paradisi possit aperire.* [30] LIBELLVM *qui periit.* [31] SEQVESTRARI. *separatam à corpore ab ingressu Paradisi suspendi, vsque ad diem Iudicij.*

3. [1] PENAS INFEROS. *in inferis commorantur, vsque ad diem Iudicij.* [2] SVPPLICIA IAM ILLIC. *Sibi contradicit supra dicenti animas sine carne pati non posse.* [3] HABES PAVPARAM. *Exempla Lazari & diuitis, huius latantis, & huius tormenta patientis.* [4] REDDAM, *quod promisi, referam.* [5] VTRIVSQVE IVDICII, *donec anima & caro, reunita iudicentur.* [6] CANDIDA, *sicut candidati, & tyrones discunt breui sui tyrocinij tempore, & exercent opus quod tota vita* D *prosequi debent:* [7] VSVRPATIONE, *anticipatione* [8] SVB EXPECTATIONE, *dum expectant extremi Iudicij vtrimque sententiam, tam electi, quàm reprobi.*

4. [1] RAGIONEM, *subterraneam refrigerij animarum.* [2] SVBLIMIOREM. *Vnde diues eleuat oculos, magno Chao interposito.* [3] CONSVMMATIO. *Conflagratio vniuersi, finis mundi, sæculi huius.* [4] OMNIVM, *corporum humanorum, tam bonorum quàm malorum.* [5] EXPVNGAT, *impleat, perficiat, iuxta Prophetarum, & ipsius Christi meritum & promissum.*

Augustinus consentit Tertulliano, quantam ad animas martyrum, anticipatâ & vsurpata gloriâ fruentium, ante resurrectionem corporum; sed contra eun- E *dem tuetur, alias etiam iustorum animas, baptismi fluminis, & vita Innocentis merito, ante Iudicium, candidam stolam gloria vsurpare. Per altare tamen, non cœleste, sed in Ecclesia positum militante, intelligit locum à Tertulliano citatum. Apoc. 6. explicans. Serm. 4. de SS. Innocentibus.* Videte quem locum S. August. apud homines mereantur, qui apud Deū locum sub altari meruerunt, &c. Quid reuerentius, quid honorabilius dici potest, quàm sub illa ara requiescere in qua Deo sacrificium celebratur, in qua offeruntur hostiæ, in qua Dominus est Sacerdos; sicut scriptum est: Tu es Sacerdos, &c? rectè sub altari Iustorum animæ requiescunt, quia super altare corpus Domini (*quo saluata sunt*) offertur. Nec immeritò illic Iusti vindictam sanguinis postulant, vbi etiam

pro peccatoribos Christi sanguis effunditur, &c. Non immeritò, inquam, consortio quodam illic, occisis tumulus constituitur, vbi occisionis dominicæ membra ponuntur: vt quos cum Christo vnius passionis causa deuinxerat, vnius etiam loci religio copularet. *Statim tamen etiam quibuslibet iustis cælum patere post mortem ait:* legimus plerosque Iustorum *(scilicet ante aduentum Christi)* Abrahæ finibus refoueri; nonnullos Paradisi *(iam)* amœnitate lætari: nemo tamen melius præter martyres meruit, hoc est ibi requiescere, vbi & hostia Christus est, & Sacerdos, &c. *de vindicta autem quam petunt, sic fatur.* Oritur quæstio in hoc loco; cur Sancti iam cum Domino manentes, vindictam de inimicis expetant, cùm Dominus in Euangelio dicat, diligite inimicos, &c. Sed sciendum, quod illi Sancti iam in conspecto creatoris sui consistentes, vident voluntatem illius; & ideo ab ipso accipiunt *(petendi inspirationem)* quod eum velle facere nouerunt; & de ipso bibunt, quod de ipso sitiunt. Petunt autem vindictam de inimicis, duobus modis, & hoc causa Charitatis: vt scilicet qui ad vitam æternam prædestinati sunt, conuertantur à malo ad bonum: qui verò præsciente Deo damnandi sunt, moriantur, & peccare desistant; vt per hoc minorem pœnam in inferno habeant, vbi vnusquisque secundùm qualitatem operum, sustinebit magnitudinem pœnarum. Petunt autem de reprobis vindictam; quia optant venire diem extremi Iudicij & resurrectionem suorum corporum præstolantur, & datæ sunt illis singulæ stolæ albæ. Per stolas albas debemus intelligere mercedem Baptismi *(nota stolas binas, vt non tantùm martyribus, sed & baptizatis cæli gloria ante Iudicium detur.)* Præmium Martyrij: mercedem æternorum, & gaudium cœlestis patriæ.

S. Aug. *Quod adhuc docet in sequentibus verbis?* Habent ergo ante resurrectionem Sancti *(cuiuscumque sint Ordinis, siue Confessores, siue Martyres, siue Virgines, siue Coniugati:)* singulas stolas, quia in sola anima adhuc, æternis beatitudinibus perfruuntur. Postea autem accepturi sunt binas; quoniam receptis corporibus, immutabiles erunt in anima *(quæ nunc corporibus prægrauantur; terrena inhabitatione deprimente sensum multa cogitantem; & mutantur à lætitia in dolorem, varijs morbis, & casibus.)* & incorruptibiles in corpore. De hoc Esaias cap. 61. in terra sua *(id est in carne sua, quam tunc plene tanquam verè suam possidebunt)* duplicia possidebunt. & dictum est illis, vt quiescerent, *(licet à corporibus separata, quiete cælesti fruerentur.)* tempos adhuc modicum, *quod restat vsque ad Iudicium)* donec impleatur numerus conseruorum & fratrum eorum. Dictio ista, inspiratio est diuina; qua mentibus eorum desiderantibus diem Iudicij, immittitur virtus patientiæ, vt patienter ferant omnia. *(Tempora quæ restant; & suspensionem gloriæ corporum, & conuiuium simul exultantium & epulantium in conspectu Dei futurorum)* expectantes numerum illorum qui similiter interficiendi sunt pro Christo, cum eis postmodum regnaturi: vt, qui desiderant recipere sua corpora, gaudeant ex numero colligendorum fratrum. Tali modo loquitur Deus omnipotens Sanctis, veluti quilibet Pater familias habens multos filios, singulisq; *(singillatim & separatim)* de agro reuertentibus, & rogantibus vt sibi cibum tribuat, respondet; refectio quidem vestra parata est; sed expectate fratres vestros, vt cùm in vnum positi fueritis, omnes in commune comedatis, & epulemini gaudentes. *(ita Paulus; Deo, inquit, melius pro nobis prouidente, vt non sine nobis consummarentur, hoc est perficerentur in gloria.)* videtis igitur, quoniam propter nos Martyrum vindicta differtur. Dum enim nos retardamus *(in via perfectionis pigritantes)* horum sanguis inultus est. Sed hoc contingit nostra desidia, qui non, sicut dictum est, religiosè viuimus; qui non piè, sicut congruit operamur. Nam si bonorum operum ad Dominum iustitia nostra præcederet, iam conseruorum numerus qui expectatur, esset completus, &c. Dicit Ioannes, stabant ante Thronum in conspectu agni, amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum. Stant enim modò ante thronum Dei coronati, qui quondam antè thronum iudicum terrenorum iacebant pœnis astricti. Stant in conspectu agni, nulla ratione illinc à contemplanda eius gloria separandi, à cuius hîc amore nec per supplicia poterant separari. Stolis fulgent albis, & palmas in manibus habent; quia præmia in operibus habent, dum corpora quæ pro Domino ignibus vstulari, ac bestiis dilacerati, flagris absumi, per præcipitia dissolui, vngulis abradi, omnimodo pœnarum genere passi sunt dissipari; per resurrectionem glorificata recipiunt. Et clamabant voce, inquit, magnâ, dicentes; salus Deo nostro, qui sedet super thronum, & agno. Magnâ voce salutem Deo decantant, quia magna gratiarum actione recolunt, non sua se virtute, sed ipso auxiliante tribulationum impugnantium superasse certamina. Dicit iterum eorum & præteritos agones, & coronas describens perpetuas: hi sunt qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine agni. Stolas quippe Martyres in sanguine agni lauerunt, dum membra sua, quæ oculis insipientium visa sunt pœnarum squalore fœdati, sic potius fuso pro Christo sanguine ab omnibus mundauere contagiis; insuper & beata immortalitatis luce digna reddidere; quod est etiam lotas habuisse stolas in sanguine agni. *(cuius sanguinem pro sanguine refudêre, sed accepta fortitudine ex ipso agni sanguine.)* Ideo sunt, inquit, ante thronum Dei, & seruiunt die ac nocte in Templo eius. Non est laboriosa, sed amabilis & optanda seruitus, in Dei laudibus perpetuò assistere. Dies quippe, & nox, non vicissitudinem temporis propriè, sed perpetuitatem tropice significant. Nox enim non erit illic, sed dies vna melior in atriis Christi super millia. In qua non plorat Rachel filios suos, sed absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum, datque vocem lætitiæ & salutis in tabernaculis Iustorum.

Aug. *Hæc excerpta ex ser. 4. de sanctis Innocentibus; vbi paulò supra dixerat:* singulos eorum cùm per tormenta tollerentur ex hac vita, Rachel gemebunda, id est, Ecclesia *(militans scilicet)* gemit, luctu lachrymisque prosecuta: sed iam hinc expulsos superna Ierusalem, *(Ecclesia triumphans)* quæ est mater omnium nostrum, mox in aliam vitam obuiis lætitiæ ministris, *(Angelis sanctis)* excepit; atque in gaudium Domini sui perpetuò coronandos introduxit: *Breuiter hîc aduerte locum Apoc. 7. ab Augustino citatum, non de solis martyribus, sed de duodecim millibus signatis ex duodecim tribubus Israël; deinde de turba magna & innumerabili ex omnibus Gentibus, & tribubus, & populis, & linguis; qui vtique omnes per multas tribulationes transierunt in regnum cælorum; & post transitum, donec veniat iudicium, stant ante thronum Dei, in anima sola, Dei visione beatificâ perfruentes, iuxta psalmistam dicentem:* cùm dederit dilectis suis somnum, *(mortis quieta, & tranquilla)* Ecce hæreditas Domini filij, *(sine dilatione vsque ad iudicium, sed ecce statim post mortem, fruuntur hæreditate quam nobis vnige-*

genitus Dei filius acquisiuit; vt hac hereditas, & merces sit laboris sanctorum quod si quaras, quanam illa sit; statim respondet:) fructus ventris. *scilicet virginei. Vt ante thronum Dei, & agni stent, vsque ad tempus resurrectionis. Aug. in Psal. 126.*
S. Aug. Vanum est, inquit, nobis ante lucem surgere, id est altitodinem quærere (*diei scilicet & meridiei visionis beatifica*) antequam moriamur, cùm Christus lux nostra non sit exaltatus in carne, oisi postqoam mortuus est. Constituti ergo membra eios, & in membris eius dilecti eius, cùm somnum acceperimus, tuoc resurgemus in resurrectiooe mortuorum. *Donec resurgamus, altitudinem essentialis gloria prius adepti in anima, statim ab exitu. Beati enim mortui qui in Domino moriuntur, Amodò quippe dicit Spiritus vt requiescant, &c. Amodo, inquam, sine mora, nisi aliquid sit debiti persoluendum in purgatorio, in quo ex ipso Tertulliano, anima exuta carne modicum quodque delictum pendit: fructum autem ventris sic explicat ibidem:* Est quædam moliet (*qua in Apoc. cruciabatur vt pareret*) in qua spiritaliter ostenditur quod dictum est Euæ Gen. 3. in gemitu paries. Parit enim Ecclesia filios coniunx Christi; & si parit, partorit, &c. In illa resurrectione mortuorum apparebit partus Ecclesiæ. Transiet dolor & gemitus. Et quid dicetor? Ecce hæreditas Domini, filij merces, fructus ventris, &c. Quæ est ipsa merces? ipsa merces resurgerà mortuis. Quæ est ipsa merces? sorgere (*à terra in cœlum, à gemitu ad Domini gaudium.*) Posteaquam sedisti, quæ est ista merces? Lætari posteaquam manducasti panem doloris. *Ibidem per hareditatem Domini, intelligit filios regni, quos Christus ex Ecclesia genuit. De quibus ait,* hæreditas mea Israël, *id est, populus videns Deum, in lumine gloria. Fructus autem ventris & cordis dolorosi, parturientis Ecclesia, est ipsum gaudium, primò anticipata candida stola gloria essentialis animarum. Deinde fructus eiusdem, erit gloria corporum.*

S. Aug. *Idem Aug. Ep. 28. ad Hieron. testatur & pœnam, & gloriam animarum exutarum corporibus ante resurrectionem.* Certus sum, inquit, omnino non esse animam vllam in genere humano, cui non sit necessarius ad liberationem mediator Dei & hominum homo Christus Iesus. Quæcumque autem sine gratia mediatoris, & Sacramento eius, io qualibet corporis ætate de corpore exierit, & in pœnam futuram, & vltimo iudicio recepturam corpus ad pœnam. Si autem post generationem humanam quæ facta est ex Adam, regeneretur in Christo, ad eios pertinens societatem; & requiem post mortem corporis habituram, & corpus ad gloriam recepturam. *Quòd si nihil potest sine sua carne anima pati doloris post mortem; vt vult Tertullianus; quid est quod Petrus Act. 2. asserit Christum soluisse dolores inferni? Melius Aug. Ep. 99. ad Euod.* Eos dolores, inquit, eum soluisse credamos, quibus teneri ipse noo poterat, sed quibus alij tenebaotur, quos ille nouerat liberandos, &c. Et de illo quidem primo homiue Patre generis humani, qood ibidem eum soluerit, Ecclesia ferè rota consentit: quod eam noo inaniter credidisse credendum est, vndecumqoe hoc traditum sit, etiamsi canonicarum scripturarum hinc expressa oon proferatur authoritas: quanquam illud quod in libro Sapientiæ scriptum cap. 10. Hæc (*scilicet Sapientia incarnata*) illum qoi primus factus est, Patrem orbis terrarum, eum solos esset creatus, custodiuit, & eduxit illum à delicto suo, & dedit ei virtutem continendi omnia; (*Vnde & cùm dixisset Sapiens; Spiritus Domini repleuit orbem terrarum; immediatè*

A *subiunxit; & hoc quod continet omnia, &c. scilicet Adam, omnia creata; spiritalia quidem in anima, elementa omnia in carne; omnia generis humani membra, tanquam sub capite,)* magis pro hac sententia, quàm pro vllo alio intellectu facere videatur. Addont quidam hoc beneficium aoriquis sanctis fuisse concessum, Abel, Seth, Noë & domui eius; Abraham, Isaac, & Iacob, alijsque Patriarchis & Prophetis; vt cùm Domious in infernum venisset, illis doloribus soluerentur. *Pœnà damni; & sensus etiam in ijs qui non in sinu Abrahæ cum Lazaro quiescebant, sed qui in purgatorio peccata luebant. Subijcit inferni nomen in Scriptura se non reperisse sumptum in bonam partem.* Non vtiqoe sinus ille Abrahæ, id est, secretæ cuiusdam quietis habitatio, aliqua pars inferorum esse credenda est: tanquam in his ipsis
B tanti magistri verbis, vbi ait, dixisse Abraham; *diuiti in inferno ardenti)* inter vos & nos chaos magnum firmatum est; satis vt opinor appareat, non esse quandam partem & quasi membrum inferorum, tantæ illius fœlicitatis sinum, &c. Sicut eodem ipso die qoo mortuus est, promisit latroni, quòd cùm illo in paradiso fuisset futurus, quando ad soluendos inferni dolores fuerat descensurus. Profectò igitur in paradiso atque sinu Abrahæ etiam antè iam erat beatificante Sapientia, & apud inferos iudicante potentia. Vbi enim non est oullo loco obsessa diuinitas? Verumtamen secundùm creaturam, qoam ex quodam tempore
C suscipiendo, maoens Deus, homo factus est, hoc est secuodum animam eum fuisse apud inferos, apertè Scriptura declarat, & per prophetiam præmissa, & per Apostolicum intellectum satis exposita, *per Petrum scilicet sic exponentem Act. 2. psaltis locũ)* qua dictum est; non derelinques animam meam in inferno. *Vbi vides & ante resurrectionem extra infernum Lazari animam, & latronis, in vero paradiso, hoc est gaudio Domini in sola anima fuisse.*

Tandem idem Aug. to. 3. lib. 12. de Gen. ad lit. c. 32. vbi de anima separata: ad spiritalia, inquit, pro meritis fertur, aut ad loca pœnalia similia corporibus, qualia sæpè demonstrata sunt ijs qui rapti sunt à corporis sensibus, & mortuis similes iacuerunt, & inferoales pœnas viderunt; cùm & ipsi in seipsis gererent quandam similitudioem corporis sui, per quam possent ad illa ferri, & talia (*tormenta*) similitodinibus sensuum experiri. *Et cap. 33.* Quomodo, inquit, aliter accipiendum sit, quod dictum est Act. 2. quem Deus suscitauit à mortois, solutis doloribus inferorum, quia non poterat teneri ab eis; non video oisi vt quorumdam dolores apud inferos eum soluisse accipiamus, &c. Neque enim Abraham, vel ille pauper in sinu eius, hoc est in secreto quietis eius, in doloribos erat; inter quorum reqoiem, & alia inferni tormenta legimus magnum chaos firmatum: sed nec apud inferos esse dicti sunt. Contigit enim, inquit, mori inopem il-
E lom, & afferri ab Angelis in sinum Abrahæ. Mortuus est aotem & dioes, & sepultus est in inferno. Et cùm apod inferos io tormentis esset, &c. Videmus itaque inferorom mentionem noo esse factam in requie pauperis, sed in supplicio diuitis, &c. *Et circa finem capitis 34.* Si, inquit, qoem mouet, qold opus sit spiritibus defuoctorum corpora sua io resurrectione recipere, si potest eis, etiam sine corporibus, summa illa beatitudo præberi; (*Sicut mouit Tertullianum*) difficilior qoidem quæstio est, quàm vt perfectè possit hoc sermone finiri. Sed tamen minimè dubitandum est, & raptam hominis à carnis sensibus meotem, & post mortem ipsam carne deposita, & transcensis etiam similitudinibus

S. August. (margin, beside "Tandem idem Aug.") — S. August. (margin, beside "Et circa finem capitis 34")

corporalium, non sic videre posse incommutabilem substantiam, (*essentiam diuinam*) vt sancti Angeli vident; (*qui sunt completæ substantia independentes à corpore*) siue alia latentiore causâ; siue ideo, quia inest ei naturalis quidam appetitus corpus administrandi, quo appetitu retardatur quodammodo, nè totâ intentione pergat in illud summum cœlum (*tertium quo raptus est Paulus*) quandiu non subest corpus, cuius administratione appetitus ille conquiescat, &c. *Tum concludit cap. 36. in fine*, quamuis abrepto Apostolo à carnis sensibus in tertium cœlum & paradisum; hoc ipsum certè defuit ad plenam perfectamque cognitionem rerum, quæ Angelis inest, quod siue in corpore, siue extra corpus esset, nesciebat. Hoc vtique non deerit, cùm receptis corporibus in resurrectione mortuorum, corruptibile hoc induetur incorruptione, & mortale hoc induetur immortalitate: Omnia enim euidentia erunt sine vlla falsitate, sine vlla ignorantia, suis ordinibus distributa, & corporalia, & spiritalia, & intellectualia. (*Ecce tres cœlos*) in natura integra, (*anima reünita carni.*) & beatitate perfecta. *Quæ nunc imperfecta est, propter appetitum supradictum animæ gloriosæ, ad corpus immortale recipiendum. Et hic nescio qua scientia, vel conscientia quidam hæresim, & errorem à Concilio Florentino damnatum, Augustino ipsiusmet erroris damnatori, & contrarium eodem ipso loco citato expressè scribenti, calumniosè imponere præsumpserit. Et quidem certum est, quòd nisi credidisset Paulus, statim post mortem, Dei gloria se fruiturum non dixisset Philipp. 1. 23. se* Desiderium habere dissolui & esse cum Christo. 2. Cor. 5. 8. Audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum. *& alibi:* Nunc per speculum & in ænigmate tunc autem facie ad faciem. *Sed licet multi graues Patres, Cyprianus, Ambrosius, Chrysostomus, in aliquibus locis subobscurius aliquatenus in Sententiam Tertulliani inclinent; nihil tamen apud Augustinum in hac parte obscurum, quod euidentissimis alijs locis non inueniatur manifestè consonum definitioni Concilij Florentini, multa post tempora præscripta. Sed ad locum enchiridij c. 108. quod attinet, respondeo primò, S. Augustinum non hic agere de solis animabus iustis, quod ei dictus author imponit, sed de omnium animarum receptaculis. Secundo contrarium omnino scribere errore quem impingit. Sic enim habet:*

S. August. tempus quod inter hominis mortem, & vltimam resurrectionem interpositum est, animas abditis receptaculis continet, sicut vnaquæque digna est, vel requie, vel ærumna, pro eo quod sortita est in carne, cùm viueret. *Nec dicit animas in requie, vel ærumna manere vsque ad diem iudicij; sed ad illum vsque diem esse receptacula, in quæ migrantes è corporibus animæ secedant; alia in requiem, hoc est gloriam, & Dei visionem, alia vel in pœnam transitoriam purgatorij, vel æternam inferni, vt clarè prosequitur in capitibus immediatè sequentibus. Et de fidelium quidem animabus, cùm dixisset,* Eas suorum pietate releuari; *Vt constet cum sensisse, dictas animas à Dei visione non differri vsquedum resumptis corporibus adstent iudicis tribunali; capite 109. subiecit:* Non igitur, inquit, ista, quæ pro defunctis commendandis frequentat Ecclesia, illi Apostolicæ sunt aduersa sententiæ, qua dictum est, 2. Cor. 5. Omnes enim astabimus ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque secundũ ea quæ per corpus gessit, siue bonũ siue malum: quia etiam hoc meritum sibi quisque cùm in corpore viueret, comparauit, vt ei possent ista prodesse post mortem. *Et lib. 13. de Ciuit. cap. 8.*

S. August. In requie, inquit, sunt animæ piorum à corpore

A separatæ: impiorum autem pœnas luunt: donec istarum ad æternam vitam, illarum verò ad æternam mortem, quæ secunda dicitur, corpora reuiuiscant. *Vbi vides non animarum sed corporum tantùm æternam vitam & gloriam, vsque ad diem resurrectionis & iudicij extremi differri.*

Similiter & scribens in Psal. 36. in versum: Et adhuc pusillum & non erit peccator: longè sit, inquit, dies iudicij, quando erit retributio iniustorum & iustorum: *scilicet manifesta & circa corpora)* tuus certè dies vltimus longè abesse non potest. Ad hûc te præpara; qualis enim exieris de hac vita, talis redderis illi vitæ. Post vitam ipsam parum

B nondum eris vbi erunt sancti quibus dicetur: Venite benedicti, &c. Nondum ibi eris, quis nescit? Sed iam poteris ibi esse, vbi illum quondam vlcerosum pauperem diues ille superbus & sterilis, in medijs suis tormentis vidit à longè requiescentem. In illa requie positus, certè securus expectas iudicij diem, quando recipias & corpus: quando immuteris, vt Angelo æqueris. *Quo loco noluit Augustinus dicere, iustorum animas in sinu Abrahæ cum Lazaro detineri in loco refrigerij, vsque ad diē resurrectionis, cùm ipse sinus Abrahæ iam non sit, & ipso Abrahã cum omnibus sanctis Patriarchis è subterraneis locis sit eductus Christo resurgente, ascēdēte in cœlum, & captiuam captiuitatem abducente. Vult ergo dicere, quòd sicut tunc Lazarus in requie & sinu Abrahæ securus primum Christi expectabat aduentum, de quo*

C *Propheta dixerat*, veniet, & non tardabit: *ita nunc animæ iustorum in requie regni cælestis, secundum eius securæ expectant aduentum, in quo resumptis corporibus, iuxta Christi verbum, erunt æquales Angelis nunuptis, immortalibus, propagatione ad conseruationem speciei, vel regni, non egentibus. Non quòd iam in cœlo non sint similes Angelis, in eo quod* semper vident faciem patris: *cùm eam videant, sed quod non habeant adhuc sua corpora immortalia, clara, subtilia, empassibilia, qualia Angeli assumpserunt vt alibi vidimus. Quo fit vt nec plenè beati sint sancti, & in beatitudine consummati, propter appetitum naturalem ad corpus: licet quod præcisè ad animæ gloriam spectat, sint*

D *beati, & visione Dei clara perfruentes. Eodem sensu intelligendum est, quod scripsit libro 1. retract. cap. 14.* Illud, inquit, beatissimos facit quod ait Apostolus: tunc autem facie ad faciem, & tunc cognoscã sicut & cognitus sum. Qui hoc inuenerũt, ipsi dicēdi sunt in beatitudinis possessione consistere, ad quã ducit via fidei, quam tenemus, & quò credendo cupimus peruenire. Sed quinã sint illi beatissimi qui iam sint in ea possessione, quò ducit hæc via, magna quæstio est. Et Angeli quidem sancti quòd ibi sint, nulla quæstio est. Sed de sanctis hominibus iam defunctis, vtrum ipsi saltem dicendi sint iam in illa possessione consistere, meritò quæritur. Iam enim corpore quidem corruptibili quo anima aggraua-

E tur, exuti sunt, sed adhuc expectant etiam ipsi redemptionem corporis sui, & caro ipsorum requiescit in spe, Psal. 15. nondum in futura incorruptione clarescit, (*in qua æquales futuri sunt Angelis, corpora lucida assumentibus, sicut in natiuitate scribitur de Angelo apparente pastoribus, quod claritas Dei circumfulsit illos. Et in resurrectione: erat aspectus eius sicut fulgur*) sed vtrum ad contemplandam cordis oculis veritatem, sicut dictum est facie ad faciem, nihil ex hoc minus habeant, non hic locus est disputando inquirere. *Vbi vides, non dubitare Augustinum, an animæ sanctorum beatæ sint, & Deum videant, sed an minus ex expectatione gloriæ corporum, sint beatæ. Beatissimæ enim tunc tantum erunt, cùm consummata fuerit etiam corporum fœlicitas,*

quàm expectant.

S. Aug. *Similiter intelligendum est quod habet ep. 111. ad Fortunatianum de videndo Deo, vbi refert Hieronymum dicentem:* Videre Deum sicuti est in natura sua oculus hominis *(scilicet corporeus)* non potest. Non solum homo, nec Angeli, nec Throni, nec Potestates, nec Dominationes, nec omne nomen quod nominatur. Neque enim creatura potest aspicere creatorem suum, *visione comprehensiua, incomprehensibilem: Neque visione corporea, oculo corporeo, in corpore ab Angelis assumpto, vel à sanctis in resurrectione.*) His verbis vir Doctissimus satis ostendit, quid etiam de futuro sæculo senserit, quod ad hanc rē attinet. Quantūlibet enim oculi corporis nostri mutentur in melius, Angelorū oculis æquabuntur: *(dum corpora assumunt)* hic autem & ipsi vniuersæ omnino cœlesti creaturæ inuisibilem naturam dixit esse Creatoris, &c. Ipsius Domini est hinc aperta sententia, vbi ait de resurrecturis in regnum: erunt æquales Angelis Dei. *Deinde probat ex eodem Hieronymo quod licet Deus sit inuisibilis Angelicis oculis corporeis, & humanis, tamen & ab Angelis spiritu, & ab animabus separatis sanctis, videri faciem Patris.* Vnde idem ipse S. Hieronymus alibi dicit: homo Dei faciem videre non potest: *(dum est in corpore)* Angeli autem etiam minimorum id Ecclesia semper vident faciem Dei. Et nunc in speculo videmus, & in ænigmate, tunc autem facie ad faciem, quando de hominibus in Angelos profecerimus, *(id est exuti corpore, purgati peccatis in cœli gloriam transferimur,)* & potuerimus cum Apostolo dicere: nos autem omnes reuelata facie gloriam Domini speculantes, in eandem imaginem transformamur, à gloria in gloriam, tanquam à Domini spiritu, 2. Cor. 3. licet faciem Dei iuxta naturæ suæ proprietatem, nulla videat creatura, *(corporea incorporeum, nisi cùm in corpore aliquo apparuit, quod ex Athanasio, Nazianzeno & Ambrosio probat)* Ne quis autem putaret eum tantùm de præsenti tempore loquutum, subiecit etiam Domini testimonium, volens ostendere quos dixerat oculos mentis; quo testimonio, non præsentis, sed futuræ visionis promissio declaratur. Beati mundo corde quoniam ipsi Deum videbunt. *Præmiserat etiam explicans verba Hieronymi, licet absque præiudicio beatifica visionis, quam Paulus speculo & ænigmati opposuerat:* secundùm, inquit, apertissimam Domini sententiam etiam ipse sentit tunc visuros faciem Dei, cùm in Angelos profecerimus, id est, æquales Angelis facti fuerimus, quod erit vtique in resurrectione. *(Non quòd vsque in tempus illud animam velit à Dei visione suspendi, sed quòd in resurrectione, etiam in corpore facti immortales, vt Angeli; tunc etiam sicut Angeli non vident Deum oculo corporeo assumpto, quantumuis subtili & acuto, sed sola mente & spiritu, videbimus eum sicuti est; quod probat cùm subijcit:* Deinde Apostolico testimonio satis apparuit, non exterioris, sed interioris hominis faciem intelligendam, eùm videbimus facie ad faciem.

S. August. *Est & alius locus lib. 20. de Ciuit. cap. 9. ex Apoc. 20.* Animæ occisorum propter testimonium Iesu & propter Verbum Dei: subauditur, inquit, quod postea dicturus est, & regnauerunt cum Iesu mille annis. Animæ scilicet Martyrū, *(de quibus hic Tertullianus)* nondum sibi corporibus suis redditis. Neque enim piorum animæ mortuorum separantur ab Ecclesia, quæ etiam nunc est regnum Christi. Alioquin nec ad Altare Dei fieret eorum memoria in commemoratione corporis Christi, &c. Cur enim fiunt ista nisi quia fideles etiam defuncti mēbra eius sunt? Quamuis ergo cum suis corporibus nondū, ita tamen eorū animæ regnant cum illo, dum isti mille anni decurrunt. Vnde hoc eodem libro, & alib legitur: Beati mortui qui in Domino moriuntur Amodo iam etiam dicit Spiritus, *(Nota amodò. Nec expectari secundùm opera retributionem animarum vsque ad iudicium.)* Regnat itaque eum Christo nunc primùm Ecclesia in viuis & mortuis: Propterea enim sicut dicit Apostolus Rom. 6. Mortuus est Christus, vt & viuorum, & mortuorum dominetur. Sed ideo tantummodò martyrum animas commemorauit, quia ipsi præcipuè regnant mortui, qui vsque ad mortem pro veritate certauerunt. Sed à parte totum, etiam cæteros mortuos intelligimus, pertinentes ad Ecclesiam, quod est regnum Christi. *Iterum confirmat ibidem,* ab his ergo malis alieni *(adoratione bestiæ, & inscriptione in fronte, propter professionem, & in manu, propter operationem,)* siue adhuc in ista mortali carne viuentes, siue defuncti, regnant cum Christo; iam nunc quodammodo huic tempori congruo, per totum hoc interuallum, quod numero mille significatur annorum.

Definitum autem hoc fuit à Benedicto 12 in extrauagante qua incipit. Benedictus Deus, *Ab Innocentio 3. cap.* Ad Apostolicum. *Extrau.* De Presbytero non baptizato. *Concilio Florentino Sessione vltima, in Decreto vnionis Latinorum cum Græcis. Vbi sic Eugenius IV.* Diffinimus, inquit, illorum animas qui post baptisma susceptum, nullam omnino peccati maculam incurrerunt, illas etiam quæ post contractam peccati maculam, vel in suis corporibus, vel eisdem exutæ corporibus, prout superius dictum est, sunt purgatæ, in cœlum mox recipi, & intueri clarè ipsum Deum trinum & vnum, sicuti est, pro meritorum tamen diuersitate, alium alio perfectius.

ANIMARVM DEFVNCTORVM

Omnis repræsentatio fit arte Dæmonum. *Schol.*

HIc retexere piget dicenda in Scholijs nostris, in caput 57. de Anima, quæ consulet Lector, maximè Verbo, Magia, numero 2. & 4. hanc opinionem erroneam scripsit Tertullianus contra hæreticos simoniacos, iactantes se etiam Prophetarum animas ab Inferis excitare posse. *Sic enim initio capitis 57. de Anima:* publicæ iam literaturæ est, quæ animas etiam iusta ætate sopitas, *(id est senectute completa, iam minus vigorosas, vel somno mortis quieto ex corpore egressas)* etiam probâ morte disiunctas, etiam promptâ humatione dispunctas *(quasi liberas debito sepulturæ, cuius dilatio, vel defectus credebatur ab Ethnicis vel tardare, vel impedire prorsus camporum Elysiorum ingressum)* euocaturam se ab Inferûm incolatu pollicetur. Quid ergo dicemus Magiam? quod omnes penè, fallaciam, &c. Magiæ, secundæ scilicet Idololatriæ, in qua se dæmones perinde mortuos fingunt, quemadmodum in illa, Deos; quidni? cùm & Dij mortui. *Homines scilicet mortales, post mortem arte dæmonum pro Dijs habiti. Et in medio capitis:* Ecce hodie eiusdem Simonis hæreticos, tanta præsumptio artis extollit, *(Magica scilicet)* vt etiam Prophetarum animas ab Inferis mouere se spondeant. Et credo, quia mendacio possunt; *(scilicet* Textū habes suprà lib. de Anima cap 57. per totum.

fingere se ipse animas defunctorum, mendacis damones, cum quibus pacto inito Magi fingunt se euocare animas.) nec enim Pythonico tunc spiritui minus licuit, Animam Samuelis effingere, post Deum, mortuos consulente Saüle. Absit alioquin, vt animam cuiuslibet Sancti, nedum Prophetæ, à dæmonio credamus extractam, edocti quòd ipse Sathanas transfiguretur in Angelum lucis, nedum in hominem lucis, etiam Deum se adseueraturus, signaque portentosiora editurus, & euertendos, si fieri possit, etiam electos. *Ergonè fallacia demonis excitatus est Onias Sacerdos, & Ieremias Propheta, qui Iuda Machabeo post mortem apparuerunt vt mendacio crederet & fallacia diabolica deceptus? Sic tamen de ipso. Lib. 2. Machab. cap. 15. 12. & seq.* Singulos illorum (*militum suorum*) armauit, non clypei & hastæ munitione, sed sermonibus optimis, & exhortationibus, exposito digno fide somnio. (*ergo ou mendaci & fallaci, si fide digno.*) per quod vniuersos lætificauit. Erat autem huiuscemodi visus: Oniam, qui fuerat summus Sacerdos, virum bonum, & benignum, verecundum visu, modestum moribus, & eloquio decorum, & qui à puero in virtutibus exercitatus sit, manus protendentem, orare pro omni populo Iudæorum. Post hoc apparuisse & alium virum ætate & gloria mirabilem, & magni decoris habitudine circa illum: respondentem verò Oniam dixisse: hic est fratrum amator, & populi Israël: hic est qui multum orat pro populo, & vniuersa sancta Ciuitate, Ieremias Propheta Dei: extendisse autem Ieremiam dextram, & dedisse Iudæ gladium aureum, dicentem: Accipe sanctum gladium munus à Deo in quo deiicies aduersarios populi mei Israël.

Quid dicemus de Samuelis spiritu, post mortem apparente Saüli. Consule dicenda in Omniloguio, ex Aug. to. 4. libro 2. quæst. ad Simplicianum. q. 3. vbi problematicè tractat, sine vera eius anima fuerit excitata, Deo sic volente, ab Inferis; siue quòd arte diabolica, eius phantasma visum sit & imaginaria illusio. Quod & repetit eodem tomo, libro de Octo Dulcitij quæstionibus, quæst. 6. & ibidem lib. quæst. ex veteri testamento. q. 27. Quomodo, inquit, fieri poterat, vt arte Magica attraheretur vir, & natiuitate Sanctos, & vitæ operibus Iustus? aut si non attractus est, consensit; quod vtrumque de viro Iusto credere absurdum est. Si enim inuitus adductus est, nullum suffragium habet Iustitia. Si autem voluntarius, amisit meritum spiritale, quod positus in carne quæsierat: quod valde absurdum est; quia hinc qui Iustus recedit, permanet Iustus. Porro autem hoc est præstigium Sathanæ, quo vt plurimos fallat, etiam bonos in potestate se habere confingit. Quod Apostolus inter cætera ait, 2. Cor. 11. Ipse Sathanas transfigurat se in Angelum lucis. Vt enim errorem faceret, in quo & ipse gloriaretur; in habitu viri Iusti, & nomine se subornauit; vt nihil proficere spem quam prædicabant (*Prophetæ scilicet*) Dei cultoribus mentiretur; quando hinc exeuntes iustos finxit in sua esse potestate. Sed hoc quosdam fallit, quòd de morte Saül & filiorum eius non sit mentitus: quasi magnum sit diabolo, ante diem, occasum corporis prævidere, cùm signa quædam soleant apparere morituris, (*peccatoribus; vnde & signum posuit in Cain.*) quippe à quibus Dei protectio amota videtur: quantò magis diabolus, quem Angelica majestate sublimem, prophetica oracula fuisse testantur. (*dicente Iob; non est potestas qua comparetur ei super terram.*) de cuius magnitudine Apostolus, ait 2. Cor. 2. An ignoratis altitudinem Sathanæ? quid mirum ergo si imminentem propè mortem potuit prævidere, cùm hoc sit vnde fallit, & se in Dei potestate vult adorari? Nam tanta hebetudine demens effectus est Saül, vt ad Pythonissam confugeret: deprauatus enim causa peccati, ad hæc se contulit, quæ damnauerat. *Omnes enim magos & ariolos regno suo ablegauerat. Tam subijcit ex textu Scripturæ:* Audiens, inquit, in quo habitu esset excitatus, intellexit hunc esse Samuelem, &c. & quia non benè intellexit, contra Scripturam alium adorauit quàm Deum; & putans Samuelem, adorauit diabolum; vt fructum fallaciæ suæ haberet Sathanas. Hoc enim nititur, vt adoretur quasi Deus. Si enim verè Samuel illi apparuisset, non vtique vir Iustus permisisset se adorari, qui prædicauerat Deum solum esse adorandum. Et quomodo homo Dei, qui cum Abraham in refrigerio erat, dicebat ad virum pestilentiæ, dignum ardore gehennæ, cras mecum eris? his duobus titulis subtilitatem fallaciæ suæ prodidit improuidus Sathanas; quia & adorari se permisit sub habitu & nomine Samuelis, contra legem: & virum peccatis pressum, cùm magna distantia peccatorum, & Iustorum sit, (*vt & Chaos magnum firmatum inter Lazarum & diuitem*) cum Samuele iustissimo, futurum mentitus sit. Verùm potest videri, si de Samuelis nomine taceatur, quia Saül cum diabolo futurus erat. Ad eum enim transmigrauit quem adorauit. Semper enim diabolus sub velamine latens, prodit se, dum ea confingit quæ abhorreant à personis, per quas fallere nititur. *Alibi tamen propensior inclinat in veritatem apparitionis propria anima Samuelis. Sicut to 4. lib. de cura pro mortuis c. 15.* Mitti ad viuos aliquos ex mortuis, sicut è contrario Paulus ex viuis in Paradisum raptus est, diuina Scriptura testatur. Nam Samuel Propheta defunctus viuo Saüli etiam Regi futura prædixit, primi Reg. 28. quamuis nonnulli non ipsum fuisse, qui potuisset Magicis artibus euocari, sed aliquem spiritum tam malis operibus congruentem, illius existiment similitudinem figurasse: cùm liber Ecclesiasticus, cap. 46. quem Iesus filius Sirach scripsisse traditur, & propter eloquij nonnullam similitudinem Salomonis pronuntiatur, contineat in laude Patrum, quòd Samuel etiam mortuus Prophetauerit. Sed si huic libro, ex Hebræorum, quia in eo non est, Canone, contradicitur, (*inter Canonicos ab Ecclesia receptus est ab Innocentio primo, & in Concilio Romano, Florentino, Tridentino, &c.*) quid de Moïse dicturi sumus, qui certè & in Deuteronomio cap. 34. mortuus, & in Euangelio Matth. 17. cum Helia qui mortuus non est, legitur apparuisse viuentibus? *Petro scilicet, Iacobo & Ioanni.*

Vnde & ipse Tertull. sui immemor, cùm de ecstasi ageret, Petrum in ea fuisse colligit, & ex reuelatione diuinâ, quos prius non nouerat, agnouisse. Aug. to. 6. lib. de quinque hæresibus cap. 7. tanquam veram visionem supponit, dum ait: qui sunt Moïses, & Elias, nisi Lex & Prophetæ? Loquebantur cum illo, quia locuti erant de illo; ostendebant quem prædixerant, manifestabant quem prophetauerant, &c. *Et præfato libro de cura pro mortuis. cap. 16.* Hinc & illa soluitur quæstio, quonam modo martyres ipsis beneficiis, quæ dantur orantibus, indicant se interesse rebus humanis, si nesciunt mortui, quid agant viui. Non enim solis beneficiorum effectibus, verùm etiam ipsis hominum aspectibus confessorem apparuisse Felicem, cuius inquilinatum piè diligis, (*Paulinū alloquitur cui hunc librum inscripsit.*) cùm à barbaris Nola oppugnaretur audiuimus non incertis rumoribus, sed testibus certis. *Videndus etiam Ambrosius Serm. de Inuentione Corporum SS. Geruasij & Prothasij. Item S. Lucianus testimonium apud Aug. to.*

10. *de Inuentione Corporis S. Stephani, & aliorum. Libro autem supra memorato de cura pro mortuis. cap.* 10. *Angelis huiusmodi apparitiones tribuit:* Angelicis, inquit, operationibus fieri crediderim, siue permittatur desuper, siue iubeatur, vt aliquid dicere de sepeliendis corporib. suis videantur in somnis, cùm id penitus nesciant, quorum illa sunt corpora. Id autem aliquando fit, siue ad viuorum qualecumque solatium, ad quos pertinent illi mortui, quorum apparent imagines somniantibus; siue vt his admonitionibus, generi humano sepulturæ commendetur humanitas; quæ licet defunctis non opitulctur, culpanda tamen irreligiositate negligitur, *&c. Subdit, & dæmones etiam consulere sepultura* A *mortuorum, apparentes in eorum forma*; vt is cui apparent, credat ideo mortuos sepeliri, vt eorum animæ ad loca transeant, vnde insepultorum animas inferna prohiberi lege somniauit. *Et cap.* 13. Cur non istas operationes, Angelicas credimus, per dispensationem prouidentiæ Dei benè vtentis & bonis, & malis, secundùm inscrutabilem altitudinem Iudiciorum suorum? siue instruantur hinc mentes mortalium, siue fallantur; (*a deceptoribus Angelis malis*) siue consolentur, (*à bonis.*) siue terreantur: (*ab vtrisque.*) sicut vnicuique vel præbenda est misericordia, vel irroganda vindicta, ab illo cui misericordiam & Iudicium non inaniter cantat Ecclesia. S. Aug.

BAPTISMVS HÆRETICORVM ITERANDVS: QVIA APVD ILLOS OMNIA A FIDE ECCLESIÆ EXTRANEA SVNT.

1. *De præscr. cap. 12. per totum.*

[1] NObis etsi [2] quærendum esset adhuc & semper, vbi tamen quæri oportet? apud hæreticos? [3] vbi [3] omnia extranea & aduersaria nostræ veritati; ad quos [4] veramur accedere. Quis seruus cibaria ab extraneo, nè dicam ab inimico domini sui sperat? Quis miles ab [5] infœderatis, nè dicam ab hostibus regibus, [7] donatiuum & [6] stipendium captat; nisi planè desertor, & transfuga, & rebellis? Etia- [8] mulier illa, intra tectum suum drachmam requirebat: etiam pulsator [9] ille vicini januam tundebat: etiam vidua illa non inimicum, licet durum, judicem interpellabat. [10] Nemo inde instrui potest; vnde destruitur: nemo ab eo [11] illuminatur, à quo contenebratur. Quæramus ergo in [12] nostro, & à [13] nostris, & de [14] nostro: idque [15] dumtaxat, quod saluâ regulâ fidei, potest in quæstionem deuenire. 2. Io. 1. 10. Luc. 15. 8. Luc. 11. 5. Luc. 18. 5.

2. *Et de Bapt. cap. 15. à p. ad vltra. m.*

Vnus omnino [1] baptismus est nobis, tam ex Domini [2] Euangelio, quàm ex [3] Apostoli litteris; quoniam [a] *vnus Deus, & vnum baptisma, & vna Ecclesia in cœlis.* Sed circa hæreticos sanè quid custodiendum sit, dignè quis [4] retractet: ad nos [5] enim editum est. Hæretici autem nullum [6] habent consortium nostræ disciplinæ, quos [7] extraneos vtique testatur ipsa [8] ademptio communicationis. Non debeo in illis cognoscere, quod mihi est [9] præceptum; quia non idem [10] Deus est nobis, & illis, nec vnus Christus, id est, idem; ideoque nec baptismus vnus, quia non idem: quem quum [11] ritè non habeant, sine dubio non habent: nec [12] capit numerari, quod non habetur: ita nec [13] possunt accipere, quia non habent. Sed de isto plenius jam nobis in [14] Græco digestum [15] est. Io. 3. 4. a Ephes. 4. 5.

3. *Et de pudic. cap. 19. à p.*

[1] Apud nos, vt [2] ethnico par, immò & super ethnicum, hæreticus, etiam per baptisma [3] veritatis, vtroque [4] homine purgatus, [5] admittitur.

Baptismus Hæreticorum reiterandus, quia apud illos omnia sunt extranea à fide Ecclesiæ.

Scholia.

[1] NOBIS, *Catholicis.* [2] SI QVÆRENDVM E *curiosè inquirendum; varias quæstiones proponendo ex dubio fluctuantis animi, vel ignorantis.* [3] OMNIA EXTRANEA, *& proinde etiam Sacramenta, & inter ea Baptismus.* [4] VETAMVR ACCEDERE. 2. *Io.* 1. 10. Omnis qui recedit & non permanet in doctrina Christi, Deum non habet: qui permanet in doctrina, hic & Patrem & filium habet. Si quis venit ad vos & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec, aue, ei dixeritis. Qui enim dicit illi, aue, communicat operibus eius malignis. *Eos vitandos docuit Paulus Rom.* 16. 17. Rogo vos fratres, vt obseruetis eos qui dissensiones & offendicula præter doctrinam quam vos didicistis, faciunt, & declinate ab eis. *translat. Syr.* vt procul recedatis ab eis. 2. *Tim.* 2. 17. Prophana autem & vaniloquia deuita: multum enim proficiunt ad impietatem: & sermo eorum vt cancer serpit: Ex quibus est Hymenæus & Philetus. *Ad Tit.* 3. 10. Hæreticum hominem post vnam & secundam correptionem deuita. 2. *Thess.* 3. 14. Si quis non obedit verbo nostro per Epistolam, hunc notate, & ne commisceamini cum illo, vt confundatur. *Translat. Syr.* Iste separetur à vobis, neque conuersamini cum eo, vt pudore suffundatur. [5] INFOEDERATIS, *cum quibus nullum fœdus & amicitia inita sunt: sicut fuit*

Machabais fidelibus, & Romanis Gentilibus. [6] STIPENDIVM, *debitum.* [7] DONATIVVM, *munus gratuitum.* [8] ANVS *illa, mulier Euangelica habens drachmas decem.* [9] PVLSATOR VICINI, *qui venit media nocte petens ab amico sibi accommodari tres panes.* [10] NEMO INSTRVI, *quarendo & interrogando hareticum de veritate, cùm ipse sit seductus à spiritu erroris.* [11] ILLVMINATVR, *docetur. Vel phrasis est Pauli & Patrum Gracorum, qui baptismum vocant* illuminationem, *quod in eo lux fidei, & cognitio veritatis infundatur.* [12] IN NOSTRO, *loco scilicet & domo, nempe Ecclesia.* [13] A NOSTRIS, *Doctoribus & Sacerdotibus.* [14] DE NOSTRO, *thesauro, & fonte Sacramentorum, & Scriptura sacra, & Conciliorum, dubiorum nostrorum solutionem.* [15] IDQVE DVNTAXAT, *non curiosa perquirentes, vel qua in quastionem & dubium venire non debent. Hac enim certa sunt, & in Apostolorum Symbole quod regulam fidei continet, vel in Conciliis, tanquam de fide determinata sunt.*

2. [1] VNVS OMNINO, *non reiterandus. Vel uniformis in materia, forma, ceremoniis & ritibus, cùm pro variis haresibus, sit varius & diuersus.* [2] EX EVANGELIO. *Io.* 3. 4. Numquid potest in ventrem matris suæ iteratò introire & renasci? *Io.* 13. 10. qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet. [3] APOSTOLI LITERIS. *Ephes.* 4. 5. Vnus Dñs, vna fides, vnum baptisma, *addidit ex suo Tertull.* Et vna Ecclesia in cœlis. *Quia Ecclesia frequenter in Euangelio regnum cœlorum appellatur.* [4] DIGNE RETRACTET, *attentius quaras & obseruet quid seruandum sit circa baptismum hareticorum.* [5] AD NOS EDITVM. *nobis traditum vt veris in Christo filiis per batismum regeneratis. Vel in edito & conspicuo nobis posita est materia & forma.* [6] NVLLVM CONSORTIVM DISCIPLINÆ. *nihil commune habemus cum hareticis in Doctrina, & regula fidei, & Sacramentorum.* [7] EXTRANEOS. *ab Ecclesia ablegatos.* [8] ADEMPTIO COMMVNICATIONIS, *nobiscum non cõmunicant, membra enim putrida Excõmunicationis gladio à corpore Ecclesia pracisa sunt.* [9] QVOD EST PRÆCEPTVM, *quia omnino contrarij sumus, diuersa omnino à nobis pracepta habent à suis Pastoribus mercenariis obseruanda circa collationem baptismi.* [10] NON IDEM DEVS, *quia qui peccauerit in vno articulo fidei, fit omnium reus; cùm fides sit indiuisibilis.* [11] RITE, *non tantùm quoad ritum & caremonias, sed etiam quoad essentialia baptismi, qua non seruabant haretici Coatanei Tertulliano.* [12] NEC CAPIT, *non potest in vera rerum serie recenseri.* [13] NEC POSSVNT ACCIPERE, *à suis scilicet verum baptismum.* [14] IN GRÆCO. *hic liber iam periit.* [15] DICTVM EST, *plenius & ordinatius de hareticorum baptismo tractatum est.*

3. [1] APVD NOS, *Catholicos.* [2] ETHNICO PAR. *Christo dicente:* Si quis Ecclesiam non audierit, (*fides autem ex auditu:*) sit tibi sicut Ethnicus & publicanus. [3] PER BAPTISMVM VERITATIS. *Verum: quoniam apud hareticos est falsum.* [4] VTROQVE HOMINE. *vel quod homo exterior, id est, corpus dum lauatur, homo interior, id est anima purgatur à peccatis. Vel quod hareticus duplo sit Ethnicus, nec tantum par Ethnico,* [5] ADMITTITVR, *in Ecclesiam, vero eius baptismate lotus.*

Constat non eundem Deum esse hareticis, & nobis neque eundem Christum. Quia ex D. *Tho.* 2. 2. *q.* 2. *a.* 2. *ad* 3. Non credunt Deum esse, sub his conditionibus, quas fides determinat. *Tales fuerunt, Simon, Menander, Basilides, Valentinus, Marcion, Praxeas, Hermogenes; qui non credebant vnum Deum Patrem omnipotentem, Creatorem cœli, &*

A *terra; sicut nec eundem Christum Carpocrates, Cerintus, & Ebion. Sic nec vnum baptisma, ratione materia diuersa, sicut Quintilla sequens Caianos, tollens à baptismo aquam, vt Cataphryges qui deficiebant in forma, à Montano oriundi. Vnde ab his ad Ecclesiam transeuntes Concilium Nicenum iubet baptizari, de quo, tractans Augustinus de hareticis Paulianis, lib. de Haref. haresi* 44. Istos sanè Paulianos baptizandos esse in Ecclesia Catholica Niceno Concilio constitutum est. Vnde credendum est eos regulam baptismatis non tenere, quam secum multi hæretici cùm de Catholica discederent abstulerunt, eamque custodiunt. *Ætatem Tertulliani pracesserunt aliqui, in morte, & nomine Christi baptizantes, pradamnati in Canone* 49. *Apostolorum quem Zephyrinus coæ-* B *uus Tertulliano approbauit. Synodus etiam sexta celebrata in Trullo, Marcionitas, Valentinianos, & huiusmodi pestes, rebaptizari iubet. Ceterum Cornelius Papa in Concilio Romano statuit seruandam vetustam regulam à Patribus traditam circa baptismum hareticorum; quos vtpote materiam, & formam Ecclesia Romana seruantes, non rebaptizari, sed solà manuum impositione purgari, & in Ecclesiam admitti voluit.* PORRO *mirandum satis, Quòd Hieronymus, & Aug. Anabaptismi persecutores acerrimi, qui tam Cyprianum, quàm pradecessorem eius Agrippinum, rebaptizantes reprobauerunt, nullam de Tertulliano legamus fecisse mentionem; maximè cùm Hieronymus librum Gracum ab eo de baptismo scriptum citauerit;* C *nec Donatista rebaptizantes, eum pro se allegauerint. Cecilius autem in Concilio Carthaginensi expressè dicit:* Ego vnum baptismum in Ecclesia sola scio, & extra Ecclesiam nullum. Sic enim scriptum est: Vna fides, vna spes, vnum baptisma. *Probabile est Episcopos, qui in dicto Concilio cum Cypriano statuerant, rebaptizandos esse Hareticos, audito Decreto contrario Cornelij Papa in Concilio Romano, mutasse sententiam. Et licet Augustinus lib.* 1. *de Bapt. contra Donatistas. cap.* 7. *litem hanc dicat non potuisse definiri ante primum Concilium Nicenum, tamen Epistola* 48. *sicut & Hiero. in Dial. contra Luciferarios, putant Cyprianum, & cateros Concilij Carthaginensis Episcopos* D *aliter censuisse, & contrario Canone; Anabaptismum hareticorum prohibuisse.*

Cyprianum licet condemnet Augustinus quòd hareticorum baptisma nullum, & proinde eos rebaptizandos censuerit; excusat tamen quòd se corde ab vnitate Ecclesia, non separauerit, licet iudicio, à maiori parte Episcoporum totius Ecclesia, circa baptismum hareticorum dissentiret; quam maculam proprio sanguine, & merito charitatis semper Ecclesia vnitati coniunctum, abluisse testatur. Sic enim eum excusat to. 7. *lib.* 2. *de Bapt. cont. Donatistas cap.* 18. Restat, inquit, vt hoc de baptismo piè credamus, quod vniuersa Ecclesia, à sacrilegio schismatis remota custodit. S.Aug. E In qua tamen si aliud alij & aliud alij adhuc de ista quæstione (*an sint rebaptizandi haretici*) saluâ pace sentirent, donec vniuersali Concilio vnum aliquid eliquatum sincerumque placuisset, humanæ infirmitatis errorem cooperiret charitas vnitatis. Sicut scriptum est. 1. Pet. 4. quia charitas cooperit multitudinem peccatorum, qua enim absente, cætera inaniter habentur, eadem præsente, quædam venialiter non habentur. Extant B. Martyris Cypriani in eius literis magna documenta, vt ad illum iam veniam, de cuius sibi authoritate isti (*Donatista*) carnaliter blandiuntur, cùm eius charitate spiritaliter perimantur. Nam illis temporibus, antequam plenarij Concilij sententia quid in hac re sentiendum esset, totius Ecclesiæ consensio confirmasset, visum est ei cum fermè octoginta Coepiscopis

Coëpiscopis suis Africanarum Ecclesiarũ, omnem A hominem qui extra Ecclesiæ Catholicæ communionem baptizatus fuisset, oportere ad Ecclesiam venientem denuo baptizari. Quod non rectè fieri tanto viro nimirum propterea Dominus non aperuit, vt eius pia, & humilitas, & charitas in custodienda salubriter Ecclesiæ pace, pateficeret, & non solùm illius temporis Christianis, sed etiam posterioris, ad medicinalem, vt ita dicam, notitiam signaretur. Cùm enim tanti meriti, tantæ Ecclesiæ, tanti pectoris, tanti oris, tantæ virtutis Episcopus, aliud de baptismo arbitraretur, quàm erat inquisita diligentius veritas firmatura; multique eius collegæ quamuis liquidò nondum manifestatum, id tamen tenerent, quod & præterita Ecclesiæ con- B suetudo, & postea totus catholicus orbis amplexus est; non se ille tamen à cæteris diuersa sentientibus separata communione disiunxit: & hoc etiam cæteris persuadere non destitit, vt sufferrent inuicem in dilectione, studentes seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis, Ephes. 4. &c. Erat filius pacis Ecclesiæ, qui tanta cordis illuminatione præditus, propterea non vidit aliquid, (*quod erat de baptismo sentiendum*) vt per eum aliud supereminentius videretur. Et adhuc, inquit Apostolus, supereminentiorem viam vobis demonstro; si linguis hominum loquar, & Angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æramentum sonans, aut cymbalum tinniens. Minus ergo ille penetra- C uit, vt cerneret secretum abditum Sacramenti: sed si sciret omnia Sacramenta, charitatem autem non haberet, nihil esset. Cùm autem minus illud perspiciens, hanc tamen humiliter, fideliter, fortiter, custodiuit, ad Martyrij coronam meruit peruenire: vt si qua in eius lucidam mentem, ex humana conditione nebula irrepserat, gloriosa serenitate fulgentis sanguinis fugaretur. Non enim frustra ipse Dominus Iesus Christus, cùm seipsum diceret vitem, suos autem tanquam in vite farmẽta, præcidi eos dixit, & de vite auferri tanquam inutilia sarmenta, quæ fructum non darent. Quis est autem fructus, nisi nouus ille fœtus, de quo item dicit, mãdatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem? Ipsa D est illa charitas, sine qua cætera nihil prosunt. Dicit autem & Apostolus, fructus autem spiritus est, charitas, gaudium, pax, longanimitas, benignitas, bonitas, fides, mansuetudo, continentia, quæ omnia incipiunt à charitate, & per cæteram iuncturam quasi horrom mirabilem faciunt. Nec tamen frustra idem Dominus addidit. Quæ autem sarmenta in me dant fructum, purgat illa pater meus, vt maiorem fructum afferant; nisi quia & ipsi qui fructu præualent charitatis, possunt tamen aliquid habere purgandum, quod incultum agricola non relinquit? Quod ergo ille vir sanctus de baptismo aliter sentiens, quàm se res habebat, quæ postea pertractatet diligentissima consideratione E firmata est, in Catholica vnitate permansit, & charitatis vbertate compensatum est; & passionis (*Martyrij*) falce purgatum est, &c. illum nauum in candore sanctæ animæ, charitatis vbera contegebant: hanc autem fuliginem in istorum (*Donatistarum*) tartarea fœditate vultus impacatus ostentat.

Aug. *Et lib. 5. cont. Donatistas cap. 17.* O quàm gaudet Cyprianus, quantò serenius in illa luce contuetur, pro quanta salute humani generis factum sit, vt inueniatur aliquid quod meritò reprehendi possit, quamuis in Christianis & piis literis oratorum, (*quales fuerunt Cypriani, baptismum hæreticorum reprobantis*) & non inueniatur in literis piscatorum. Da hoc ergo gaudeo Sanctæ illius ani-

Err. Tertull.

mæ omnino securus, &c. Neque illius huic sententiæ in qua ei visum est aliter suscipiendos (*rebaptizando scilicet*) ab hæreticis venientes, quàm vel in præteritum suscipiebantur, sicut ipse testatur, vel nunc suscipiuntur, sicut totius orbis Christiani plenario Concilio rationabilis consuetudo (*non rebaptizandi*) firmata est, meam præpono sententiam; sed Ecclesiæ sanctæ Catholicæ, quam sic ille dilexit & diligit; in qua tam vberem cum tolerantia fructum attulit, cuius vniuersitas ipse non fuit, sed in eius vniuersitate permansit, cuius radicem nunquam deseruit, sed in cuius radice fœcundus, vt esset fœcundior ab agricola cœlesti purgatus est, &c. Vnde nos idem ipse copiosissimè admonet, multos in delictis suis & peccatis mortuos quamuis ad Christi societatem, & ad illius columbæ vnicæ, Innocentis, & simplicis, membra non pertinentes, (*intelligit hæreticos & schismaticos*) quæ si sola baptizaret, illi vtique non baptizarent; specie tamen intus videri, (*intra Ecclesiam & numerum fidelium esse, ob baptismi characterem*) & baptizari, & baptizare: Et in eis quamuis mortuis, illius tamen baptismum viuere, qui non moritur, & mors vltra illi non dominabitur, &c. *Et lib. 6. contra Donatistas cap. 8. refert cuiusdam Cecilij, Collegæ Cypriani de nullitate baptismi hæreticorum sententiam, in Concilio Africano, collecto à Cypriano:* Cecilius à Bilta dixit; Ego vnum baptismum in Eccle- S. Aug. sia sola scio, & extra Ecclesiam nullum. Hoc erit vnum, vbi spes vera est, & fidea certa. Sic enim scriptum est, Ephes. 4. vna fides, vna spes, vnum baptisma: non apud hæreticos, vbi spes nulla est, & fides falsa; vbi omnia per mendacium aguntur; vbi exorcizat dæmoniacus, Sacramentum interrogat, (*iusiurandum exigit, vel de mysteriis fidei Catechumenum interrogat*) cuius os, & verba cancer emittunt; fidem dat infidelis, veniam delictorum tribuit sceleratus, & in nomine Christi tingit Antichristus; benedicit à Deo maledictus, vitam pollicetur mortuus, pacem dat impacificus, Deum inuocat blasphemus, Sacerdotium administrat prophanus, ponit Altare sacrilegus. Ad hæc omnia accedit & illud malum, vt antistea diaboli audeat Eucharistiam facere, &c. Ecce ad qualia cogitur Ecclesia consentire, & sine baptismo, (*reiterato*) & venia delictorum, communicare compellitur. Quam rem fratres fugere, & vitare debemus, & à tanto scelere nos separate, & vnum baptisma tenere, quod soli Ecclesiæ à Deo concessum est.

Cui ad singula respondet Augustinus; à talibus plerumque ministris, etiam intus, in Ecclesia, baptismum & alia Sacramenta ministrari. Tum summatim concludit: Tales, inquit, nonnullos, imò plurimos, & Apostolus Paulus, & Episcopos Cyprianus etiam, intus esse testantur. Cur ergo isti baptizant? Cur etiam quidam qui sæculo (*mundi vitiis & Pompis*) verbis, & non factis renuntiant, ab huiusmodi moribus non mutati baptizantur, & quando mutantur, non rebaptizantur? Iam verò, quod indignatur; (*cogi Ecclesiam consentire non rebaptizandis hæreticis*) nisi, inquit, essent cæteri Episcopi qui alios ad ista compellerent, non vtique hæc diceret. Vnde etiam ostendit, illos tunc veriora sensisse, qui non recesserunt à pristina consuetudine, (*non rebaptizandi hæreticos*) quæ postea Concilij vniuersitate firmata est. *Arguit item quod idem Cecilius dixerat; debere separare se à tanto scelere.* Si, inquit, hoc ita dicit, vt ista non faciat, nec approbet, alia res est: si autem vt diuersa sentientes damnet & segreget, prioribus resistit verbis Cypriani, quibus ait, neminem iudicantes, aut à iure communionis aliquem,

si diuersum senserit, amouentes. *Vide eundem Aug. to. 7. lib. 2. cont. Cresconium Grammat. cap. 33. & alibi sæpè: cap. autem 32. sic extollit Cyprianum, vt tamen errorem eius circa rebaptizandos hæreticos deploret.* Eius, inquit, viri cuius laudem consequi non valeo, cuius multis literis mea scripta non comparo, cuius ingenium diligo, cuius ore delector, cuius charitatem miror, cuius Martyrium veneror, hoc quod aliter sapuit non accipio. non accipio, inquam, quod de baptizandis hæreticis & schismaticis B. Cyprianus sensit, quia hoc Ecclesia non accipit, pro qua beatus Cyprianus sanguinem fudit.

S. August. *Et Epist. 48. ad Vincentium Rogatistam.* Cùm, inquit, transitis ad nos, prius vtique relinquitis quod eratis, ne ad nos hæretici traosëatis. Baptiza ergo me, inquis: facerem si baptizatus non esses, aut si Donati, vel Rogati, non Christi baptismo baptizatus esses, &c. Non in vobis mutamus, in quibus nobiscum estis: in multis enim estis nobiscum: nam & de talibus dictum ex Psalmo 54. quoniam in multis erant mecum, &c. Nobiscum estis in baptismo, in Symbolo, in cæteris Dominicis Sacramentis: in spiritu autem vnitatis & vinculo pacis, in ipsa denique Catholica Ecclesia nobiscum non estis. Hæc si acciperitis, non tunc aderunt, sed tunc proderunt ea quæ habetis.

S. August. *Et to. 4. lib. 6. quæst. in Iosue. 5. quæst. 6. obuiat hæreticorum obiectioni pro rebaptizandis, ex eo quod* Dixit Dominus ad Iesum (*Naue scil. siue Iosue:*) fac tibi ipsi cultros de petra acutos, vel, sicut habet græcus, de petra acuta, & sedens circumcide filios Israël iterum. In hoc præcepto quæritur, cur dixerit, iterum. Non enim vnus homo bis circumcidendus erat: sed quia vnus populus erat in quibusdam circumcisus, (*ante exitum de Ægypto*) in quibusdam non circumcisus, (*dum 42. annis pertransiret in deserto,*) ideo dictum est, iterum; vt circumcisus iterum circumcideretur, non homo, sed populus, &c. Nulla itaque causa est, cur ij qui putant rebaptizandos eos qui habent Christiani baptismi Sacramentū, hoc testimonio legis adiuuari se putent: quia nullus bis numero vnus homo est circūcisus, sed populus qui iam fuerat in quibusdā circūcisus, in quibusdā verò adhuc incircūcisus erat, &c. Nunquid possunt dicere ideo fuisse præceptū, quia illi ab Ægyptiis fuerant circumcisi, aut ab aliquib⁹ hæreticis ab Israëlitarum societate segregatis. *Adeo censuit Augustinus baptismum hæreticorum validum, licet contra fidem sentiant, vt dicat lib. 3. de bapt. cont. Donatist.*

S. August. *c. 15.* Si Euangelicis verbis, In Nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Marcion baptismum consecrabat, integrum erat Sacramentum, quamuis eius fides sub eisdem verbis aliud opinantis quàm Catholica veritas docet, non esset integra, sed fabulosis falsitatibus inquinata. Nam sub eisdem verbis, id est, In Nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, non solum Marcion, aut Valentinus, aut Arrius, aut Eunomius, sed ipsi carnales paruuli Ecclesiæ, quibus dicebat Apostolus. 1. Cor. 3. non potui loqui vobis quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus, si possent singuli diligenter interrogari, tot diuersitates opinionum, fortassis quot homines numerarentur, &c. Sacramenta si eadem sunt (*in materia & forma*) vbiq; integra sunt, etiamsi prauè intelliguntur, & discordiosè tractantur: sic Scriptura ipsius Euangelij si eadem ipsa est, vbi-

A que integra est, etiamsi innumerabili falsarum opinionum varietate asseratur.

Quidquid ergo agerent rebaptizantes Donatistæ eos qui ab Ecclesia seducti transibant ad ipsos, aut qui Donatistas ad Ecclesiam redeuntes rebaptizabant, nihil agebant; ludebant, illudebant; sic enim Aug. exposuit ludum Ismaël cum Isaac tract. 11. in cap. 3. Ioannis. Ludebant simul Ismaël & Isaac, vidit illos Sara ludentes, & ait Abrahæ: Ecce Ancillam & filium eius. Non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac. Gen. 21. &c. quid est hoc fratres? quid enim mali fecerat Ismaël puero Isaac quia ludebat cum illo? sed illa lusio, illusio erat. Illa lusio deceptionem significabat, &c. Nescio quid futurum parturiebat illa res gesta, &c. Magnum Sacramentum attendat charitas vestra. Persecutionem illam vocat Apostolus ipsam lusionem, &c. ait enim ad Gal. 4. sicut tunc ille qui secundum carnem natus erat, persequebatur eum qui secundum spiritum; ita & nunc, &c. sed quid dicit Scriptura? Ecce Ancillam, &c. quam lusionem dicit Scriptura vidisse Saram, hanc persecutionem dicit Apostolus. Plus ergo vos persequūtur, qui vos in ludendo seducunt. Veni, veni, baptizate hic: hîc habes verum baptismū. Noli ludere, verus est Deus. Ille lusus est, seduceris, & ista persecutio grauis tibi erit, &c. Caue quando vult ludere Ismaël cum Isaac; quando tibi blanditur, quando offert alterum baptismum: responde, habeo iam baptismum: si enim verus est iste baptismus, quisquis vult alterum dare, illudere vult: caue animæ persecutorem, &c. *Et tract. 12. in verba Nicodemi,* regeneratio spiritalis vna est, sicut generatio carnalis vna est. Et quod Nicodemus Domino ait, verum dixit: quia non potest homo cùm sit senex, (*addit Aug. & si infans esset recens natus*) redire rursum in vterum matris suæ & nasci. Sed sicut ad natiuitatem carnalem valent muliebria viscera ad semel pariendum: sic ad natiuitatem spiritalem valent viscera Ecclesiæ vt semel quisque baptizetur, &c. Nullus potest homo redire, in matris viscera, & iterum renasci. Sed de ancilla (*hæretica*) nescio quis natus est. Numquid nunc qui nati sunt de ancillis redierunt in vterum liberarum, vt denuo nascerentur? &c. *Subijcit de Ismaël eiecto cum ancilla,* quia superbus in fratrem, & superbus ludendo, quia illudendo; quid ait Sara? Eiice ancillam, &c. Itaque fratres mei respondete homini, non posse rursus nasci hominem: quidquid iterum fit, illusio est, quidquid iterum fit lusus est, &c. Ex aqua & Spiritu sancto oportet vt nascatur propter regnum Dei. Si propter hæreditatem patris hominis temporalem nascitur, nascatur ex visceribus matris carnalis: si propter hæreditatem Patris Dei sempiternam, nascatur ex visceribus Ecclesiæ. Generat per vxorem filium pater moriturus successurum: generat Deus de Ecclesia filios non successuros, sed secum mansuros. Sequitur; quod natum est de carne, caro est, quod natum est de Spiritu, Spiritus est; spiritaliter ergo nascimur, & in spiritu nascimur; verbo (*forma*) & Sacramento; (*materia sensibili signo, per ablutionem externam*) adest Spiritus, (*incubans aquis, & eas vivificans*) vt nascamur; Spiritus inuisibiliter adest, vnde nascaris; quia & tu inuisibiliter nasceris.

BARNABÆ ADSCRIBIT EPIST. PAVLI AD HEBRÆOS.

Vide expositionem infra. verſ. Remiſſio Mœchis neganda. num. 16.
In m. ex libro de pudic. cap. 20. à p.

Extat & Barnabæ titulus ad Hebræos, adeò ſatis authoritatis viro, vt quem Paulus iuxta ſe conſtitueris in abſtinentiæ tenore: [a] *Aut ego ſolus, & Barnabas, non habemus hac operandi poteſtatem?* & vtique receptior apud Eccleſias Epiſtola Barnabæ, illo Apocrypho Paſtore mœchorum. a1.Cor

CHRISTVS REVELATVS PER PRÆDICATIONEM,

Anno 12. paſſus autem Anno 15. Tiberij Cæſaris, anno ſuæ ætatis quaſi trigeſimo.

1. Cont. Marc. cap. 15. à p.

1. At nunc [1] quale eſt, vt [2] Dominus [4] à XII. Tiberij Cæſaris [3] reuelatus ſit, [5] ſubſtantia verò ad decimum quintum iam Seueri Imperatoris, nulla omnino comperta ſit, quæ [6] friuolis Creatoris præcellens, vtique latere deſiſſet, non latente iam Domino ſuo, & auctore?

2. Et cont. Iud. cap. 8. circa f.

Huius [7] quintodecimo anno Imperij, paſſus eſt Chriſtus, annos habens quaſi triginta, [8] cùm pateretur.

Chriſtus reuelatus per prædicationem anno 12. Imperij Tiberij Cæſaris, & paſſus anno 15. einſdem.

Scholia.

1. [1] QVALE EST, *quam abſurdum. Quis credat?* [2] VT DOMINVS, *Chriſtus.* [3] REVELATVS SIT, *cognitus.* [4] A DVODECIMO, *mirum; cùm expreſſe dicat Lucas cap. 3. 1.* Anno autem quintodecimo imperij Cæſaris, &c. *Vbi Ioannes inducitur vox clamantis in deſerto, præparans vias Domini, & reuelatus eſt Chriſtus, Spiritu inſtar columbæ ſuper eum deſcendente, & voce Patris filio teſtimonium perhibente. Tum verſu 23.* Et ipſe Ieſus erat incipiens quaſi annorum triginta. *Tranſlat Syr.* Ipſe vero Ieſchua erat quaſi filius annorum triginta. [5] SVBSTANTIA VERO, *eiuſdem Chriſti caro, nulla & phantaſtica à Marcione dicatur, ſub Seuero Imperatore, cuius iam imperij decimusquintus annus agebatur, ſub quo floruit Tertullianus. Stupendum* B *igitur quòd iam reuelatus à duodecimo anno Tiberij, nullam omnino ſubſtantiam carnis ſolidam reperiatur habuiſſe, Seuero agente decimum quintum Imperij.* [6] QVÆ FRIVOLIS, *qua quidem ſubſtantia Chriſti longe præcellens, vt à meliore Deo condita quàm ſit Creator; cuius elementa & opera friuola nihili pendit Marcion; tandiu latere non debuiſſet, Deo Marcionis, & Chriſto eius tam nobilis ſubſtantiæ authore, à tam longo tempore reuelato. Verùm cùm ab operibus & effectibus Deus omnium rerum cauſa cognoſcatur, otioſus ille Deus Marcionis, nullum ſe eſſe probans, nullum opus operatus. Error autem authoris eſt. quod contra Lucam, Chriſtum velit anno duodecimo Tiberij reuelatum, & einſdem decimo quinto paſſum.* C

2. [7] HVIVS, *Tiberij Cæſaris.* [8] QVASI TRIGINTA, *cùm trigeſimum tertium ætatis annum exceſſiſſet dum paſſus eſt Chriſtus. Hic error Tertulliano irrepſit ex variis, parum inter ſe concordantibus Faſtorum Conſularium exemplaribus. Epiphanius hæreſi 51. vult Chriſtum paſſum Vinucio, Caſſioque Conſulibus,* Err. Tertull.

A *quorum Conſulatus tantum incidit in Annum decimum quartum Tiberij. alij recentiores ſcribunt Chriſtum paſſum anno 34. ætatis ſuæ, & decimonono Tiberij, ſub Conſulibus Galba & Sylla. Lactantius lib. 4. Inſtit. cap. 10. Paul. Oroſ. lib. 7. cap. 10. Iul. Afric. lib. de temp. conſentiunt Tertulliano, Chriſtum crucifixum decimo quinto Tiberij ſub Conſulatu Rubellij & Rufij ſiue Fuſij Geminorum. Clem. Alex. circa finem lib. 1. Strom. Euſeb. in Chron. Beda & Niceph. in Chron. Anno 33. iam inchoato, & Tiberij decimo octauo, ſub Conſulibus Cneio Domitio, Lucio Flauio Ænobarbo, & A. Vitellio. Aug. lib. 18. de Ciuit. cap. 54. vbi de Chriſto reuelato, & cultu nominis eius:* vt in Chriſti natiuitate, inquit, huius rei non ponamus initium, quia infans, & puer diſcipulos non habebat, tamen quando habere cœpit, proculdubio per eius corporalem *(non phantaſticam)* præſentiam, doctrina & religio Chriſtiana, id eſt, poſteaquam in fluuio Iordane miniſterio Ioannis eſt baptizatus, &c. Mortuus eſt ergo Chriſtus duobus Geminis Conſulibus, octauo Kal. Aprilis. *Seuerus Sulpitius ait Chriſtum paſſum ſub duobus Geminis Conſulibus Anno 18. Tiberiani Imperij, cùm tamen eorum Conſulatus inciderit in eius Annum decimumquintum. Quantum ad diem Paſſionis, Auguſtinus hîc & lib. 4. de Trin. c. 5. & lib. 83. qq. q. 56. aſſerit Chriſtum mortuum vigeſima quinta Martij. lib. autem ſecundo de doct. Chriſtiana cap. 28.* Quidquid de Ordine Temporum tranſactorum indicat ea quæ appellatur hiſtoria, plurimum nos adiuuat ad Sanctos libros intelligendos, etiamſi præter Eccleſiam puerili eruditione diſcatur. Nam & per Olympiadas, & per Conſulum nomina multa ſæpè quæruntur à nobis: Et ignorantia conſulatus, quo natus eſt Dominus, & quo paſſus eſt, nonnullos coëgit

S. Aug.

S. Aug.

errare, vt putarent quadraginta sex annorum ætate passum Dominum. (*inter eos Irenæus lib 2. cap. 39. & 40. qui docet Christum passum anno circiter quinquagesimo, vel ad minus post quadragesimum suæ ætatis annum; ex verbis Christi Ioannis 8. dicentis: antequam Abraham fieret ego sum: cui Iudæi dixerunt: quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti?*) quia per tot annos ædificatum esse templum, dictum est à Iudæis, quod imaginem Dominici corporis habebat. Et Annorum quidem ferè triginta baptizatum esse retinemus authoritate Euangelica. Sed postea quot annos in hac vita egerit, quanquam textu ipso actionum eius animaduerti possit: tamen, nè aliunde caligo dubitationis oriator, de historia gentium collata cum Euangelio liquidius certiusq; colligitur. Tunc enim videbitur non frustra dictum esse quod quadraginta sex annis templum ædificatum sit; vt cùm referri iste numerus ad ætatem Domini non potuerit, ad secretiorem instructionem humani corporis referatur, quo indui propter nos non dedignatus est vnicus Dei filius, per quem facta sunt omnia.

S. August. Et in Psal. 64. vbi de Prophetia Ierem. 25. & 29. *instaurandæ ciuitatis & templi, post 70. annos captiuitatis; cùmque retulisset verba prophetiam Ierusalem; si dimiserimus eum, omnes ibunt post illum, & venient Romani, & tollent nobis locum & gentem.* Nè locum, inquit, perderent, Dominum occiderunt: Et ideo perdiderunt, quia occiderunt (*templo corporis eius soluto*) ciuitas quidem illa terrena, cuiusdam ciuitatis æternæ in cœlis, vmbram gerebat. At vbi cœpit illa quæ significabatur euidentius prædicari, vmbra, qua significabatur, deiecta est: propterea ibi modo templum non est, quod fabricatum fuerat in imaginem futuri corporis Dominici. *Quomodo autem quadraginta sex annis extructum Templum, respondeat in hoc numero, soluto per mortem Templo Dominici corporis, non video: sed ædificationi potius & formationi quadrare eum Aug. aduerto lib. 83. quæstionum. q. 56.* Sex, inquit, nouem, duodecim, decem & octo, hæc in vniuerso fiunt quadraginta quinque. Adde ergo ipsum vnum, fiunt quadraginta sex: hoc sexies, fiunt ducenta septuaginta sex. Dicitur autem conceptio humana sic procedere & perfici, vt primis sex diebus, quasi lactia habeat similitudinem, sequentibus nouem diebus, conuertatur in sanguinem; deinde duodecim diebus solidetur; reliquis decem & octo diebus formetur vsque ad perfecta lineamenta omnium membrorum, & hinc iam reliquo tempore vsque ad tempus partus, magnitudine augeatur, &c. quadraginta sex cum fuerint multiplicati per ipsum senarium numerum, qui huius ordinationis caput tenet, fiunt ducenti septuaginta sex, id est nouem menses & sex dies, qui computantur ab octauo Kalend. Aprilis quo die conceptus Dominus creditur, quia eodem die etiam passus est, vsque ad octauum Kalend. Ianuarias, quo die natus est. Non ergo absurdè quadraginta sex annis dicitur fabricatum esse templum, quod corporis eius significabat: vt quot anni fuerint in fabricatione templi, tot dies fuerint in Corporis Dominici perfectione. *Et to. 3. lib. 4. de Trinit. cap. 5.* Nec immeritò in ædificatione corporis Dominici, in cuius figura templum à Iudæis destructum triduo se resuscitaturum esse dicebat, numerus ipse senarius pro anno positus intelligitur. Dixerunt enim, quadraginta & sex annis ædificatum est templum: & quadragies sexies seni, fiunt ducenti septuaginta sex. Qui numerus dierum complet nouem menses & sex dies, qui tanquam decem menses (*decimo inchoato*) parientibus fe... nis im-

S. August.

putantur: non quia omnes ad sextum diem post nouem menses perueniunt; sed quia ipsa perfectio corporis Domini tot diebus ad partum perducta comperitur, sicut à maioribus traditum suscipiens Ecclesiæ custodit authoritas. Octauo enim Kalendas Aprilis conceptus creditur, quo & passus; ita monumento nouo, quo sepultus est, vbi nullus erat mortuorum positus, nec ante nec postea, congruit vterus virginis quo conceptus est, vbi nullus seminatus est mortalium. Natus autem traditur octauo Kal. Ianuarias. Ab illo ergo die vsque ad istum computati, ducenti septuaginta & sex reperiuntur dies, qui senarium numerum quadragies sexies habent. Quo numero annorum templum ædificatum est, quia eo numero senariorum corpus Domini perfectum est, quod mortis passione destructum, triduo resuscitauit. Dicebat enim de hoc de templo corporis sui, sicut euidentissimo & robustissimo Euangelij testimonio declaratur.

S. Aug. *Tractatu autem nono in cap. 2. Io. vbi de sex hydrijs nuptiarum Cana Galilææ, vbi de quarta hydria, & testimonio psaltis Christum alloquentis.* Surge Deus iudica terram, quoniam tu hæreditabis in omnibus gentibus, *De Donatistis agens, subijcit:* Non communicando cum omnibus gentibus quid aliud quam se exhæredatos esse cognoscant? *Deinde probat Adam omnes gentes in se continuisse, & quatuor orbis partes:* quis nesciat quòd de illo exortæ sunt omnes gentes, & in eius vocabulo quatuor literis quatuor orbis terrarum partes per Græcas appellationes demonstrantur? Si enim Græcè dicuntur Oriens, Occidens, Aquilo, Meridies, sicut eas plerisque locis Sancta Scriptura commemorat, in capitibus verborum, (*id est capitalibus literis*) inuenis Adam; dicuntur enim Græcè quatuor memoratæ mundi partes, ἀνατολή, δύσις, ἄρκτος, μεσημβρία. Ista quatuor nomina si tanquam versus quatuor sub inuicem scribas, in eorum capitibus Adam legitur: hoc in Noë propter Arcam figuratum est, in qua erant omnia animalia, quæ significabant omnes gentes. Hoc in Abraham, cui apertius dictum est; in semine tuo benedicentur omnes gentes. Hoc in Dauid, de cuius Psalmis, vt alia omittam, modò cantauimus; surge Deus iudica terram, &c. Cui enim Deo dicitur, surge; nisi ei qui dormiuit? (*In cruce scilicet, vt lecto doloris positus, qua crux à Patribus dicitur vinculum vniuersi, cuius quatuor anguli, quatuor orbis terræ partes adumbrant, vel summum, ruinas impletas Angelorum, imum Infernum expoliatum, duo brachia, à Solis ortu ad occasum omnes gentes diffusas, & in vnam collectas Ecclesiam*) surge Deus iudica terram; tanquam diceretur; dormisti Iudicatus à terra, surge vt Iudices terram. (*de facto in crucem agendus dicebat: Nunc Iudicium est mundi, nunc Princeps mundi eiicietur foras, & cæt.*) Et quò pertinet illa Prophetia; quoniam tu hæreditabis in omnibus gentibus? *quasi diceret nisi ad Christum Adam nouum, regnantem à ligno, qui primò venit, non vt Iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum; quòd si iudicauit, in misericordia certè, vt patuit in muliere adultera, Magdala, cæterisque peccatoribus, & publicanis; donec secundò veniat quatuor orbis partes Iudicaturus in eadem Adæ forma. De qua vt concludam; Idem Aug. tract. 10. in cap. 2. Io. in verba Iudæorum:* Quadraginta & sex annis ædificatum est Templum hoc, & tu dicis; tribus diebus excitabo illud? &c. diximus iam, nisi fallor, hesterno die, Adam vnum hominem fuisse, & ipsum esse totum genus humanum, &c. quasi fractus est, & sparsus colligitur, (*à nemo Adam aliud opus faciente super* Aug.

rotam crucis, vel idem potius vas confractum, magno figulo reparante.) & quasi conflatus in vnam societatem atque concordiam spiritalem. Et gemit vnus pauper modò ipse Adam, (*id est omnis homo in hac lacrymarum valle, ab Ierusalem descendens in Ierico, spoliatus, casus, semiuiuus relictus, cura Samaritani custodis hominum curandus.*) sed in Christo innouatur: quia sine peccato venit Adam, vt peccatum Adam solueret in carne sua, & vt redintegraret sibi Adam imaginem Dei. Adam ergo, caro Christi de Adam; ergo de Adam templum quod destruxerunt Iudæi, & suscitauit Dominus triduò; resuscitauit enim carnem suam. *Subycit vt supra: In nomine Græcè Adam quatuor partes mundi contineri, vnde dicit Dominus*, à quatuor ventis collecturum electos suos *cùm venerit ad Iudicium. Tum interrogat*: quomodo ibi inueniemus quadragenarium senarium numerum? quia caro Christi de Adam erat: ad literas, numeros computant Græci, quod A & nos facimus. A, literam ipsi lingua sua ponunt α, alpha, & vocatur α vnum, &c. vbi scribunt, δ, delta, vocatur in numeris ipsorum, quatuor, &c. μ, quod nos dicimus, & illi dicunt, μ, mi, quadraginta significat. Dicunt enim, τεσσαράκοντα. Iam videte, istæ literæ quem numerum habeant, & ibi inuenietis. 46. annis ædificatum Templum, &c. Et quia Dominus noster Iesus Christus de Adam corpus accepit, non de Adam peccatum traxit, templum corporeum inde sumpsit, non iniquitatem, quæ de Templo pellenda est; (*vnde paulo ante, Io. 2. eiecerat vendentes & ementes*) ipsam autem carnem quam traxit de Adam, Maria enim de Adam, & Domini caro de Maria, Iudæi crucifixerunt; & ille resuscitaturus erat ipsam carnem triduò, quam illi B in cruce erant occisuri, illi soluerunt Templum, quadraginta sex annis ædificatum, & ille triduo resuscitauit illud.

CHRISTVS INDECORVS VVLTV ET SPECIE DEFORMIS.

1. *Libro de carne Christi cap. 9. à p. ad f.*

OMnia[1] terrenæ originis signa & in Christo fuerunt; & sunt quæ illum Dei filium celauere; non aliàs tantummodò hominem existimatum, quàm extantem humanâ substantiâ corporis. Aut[2] edite aliquid in illo cœleste de[3] Septentrionibus, &[4] Vergiliis, &[5] Suculis emendicatum. Nam quæ enumerauimus, adeò terrenæ testimonia carnis sunt, vt & nostræ. Sed nihil nouum, nihil peregrinum deprehendo. Denique verbis tantummodò & factis, doctrina & virtute sola Christum hominem obstupescebant. Notaretur autem etiam carnis in illo nouitas, miraculo habita. Sed carnis terrenæ non mira conditio, ipsa erat quæ cætera eius miranda faciebat, cùm dicerent: [a]*vnde huic doctrina, & signa ista*? Etiam despicientium formam eius, hæc erat vox. Adeò nec humanæ[6] honestatis corpus fuit, nedum cœlestis claritatis.[7] Tacentibus apud nos quoque Prophetis, de [b]*ignobili aspectu eius*, ipsæ passiones, ipsæque contumeliæ loquuntur. Passiones quidem, humanam carnem; contumeliæ verò, inhonestam. An ausus esset aliquis vngue summo perstringere corpus nouum, sputaminibus contaminare faciem, nisi[8] merenerem? Quid dicis cœlestem carnem, quam vnde cœlestem intelligas, non habes? Quid terrenam negas, quam vnde terrenam agnoscas, habes? & cæt. Sed quomodo, inquam,[9] contemni, & pati posset, si quid in illa carne de cœlesti generositate radiasset?

a Matth. 13. 54.
b Esa. 53. 2.

2. *Et libro 3. Cont. Marc. cap. 17. in p.*

Quodcumque illud corpusculum sit, quoniam habitum, & quoniam conspectum fuit, si inglorius, si[1] inhonorabilis, meus erit Christus. Talis enim habitu & aspectu annuntiabatur. Adest rursum[2] Esaias: [a]*Annuntiauimus, inquit, coram ipso; velut puerulus, velut radix in terra sitienti; & non est species eius, neque gloria; & vidimus eum, & non habebat speciem neque decorem; sed species eius inhonorata, deficiens citra omnes homines.* Sicut & supra Patris ad filium vox [b]*quemadmodum expauescent multi super te, sic sine gloria erit ab hominibus forma tua.* Nam etsi *tempestiuus decore*, apud Dauid, [c]*supra filios hominum.* Sed in[3] allegorico illo statu gratiæ spiritalis, cùm *accingitur ensem* sermonis, qui verè species, & decor, & gloria ipsius est: cæterùm habitu[4] incorpotabili apud eumdem Prophetam, [d]*vermis etiam & non homo, ignominia*[5] *hominis, & nullificamen populi.*

a Esa. 53. 2.
b Esa. 52. 14.
c Psal. 44. 3.
d Psal. 21. 6

3. *Et libro contra Iudæos cap. 14.*

Vbi locos eosdem Scripturæ repetit, Psaltis, & Esaia. Nè aspectu quidem honestus, &c. quæ ignobilitatis argumenta primo aduentui competunt, sicut sublimitatis secundo, &c. Tunc speciem honorabilem, & decorem habiturus est indeficientem supra filios hominum[a]: *Tempestiuus enim decore citra filios hominum: Effusa est gratia in labys tuis, propterea benedixit te Deus in sæcula. Accingere ensem tuum circa femur tuum, potens tempestiuitate,*

a Psal. 44. 3.

b Psal. 8.7. *& pulchritudine tua.* Cùm & Pater postea, cùm [b] *diminuit illum modicum quid citra Angelos, gloria & honore coronauit illum, & subiecit omnia sub pedibus eius.*

Christus indecorus & non speciosus forma, sed deformis est. Schol. 1. 2. 3.

1. [1] OMNIA SIGNA. *scilicet quæ præmiserat ibidem, caro, sanguis, ossa, musculi, nerui, venæ: quibus ipsum Christi corpus constabat, abscondebant diuinam eius formam. Et hominem tantum esse probabant.* EDITA [2] COELASTE. *Vos Appellatiani, siue Apellaciani, vel Apelliaci, pellem & cutem & carnem humanam negantes in Christo, cuius corpus de cœlo cœleste, ex materia syderea conflatum dicitis. Monstrate quid in eo cœleste fuerit.* [3] DE SEPTENTRIONIBVS. *de Vrsis cœlestibus plaustri figuram referentibus, quæ septem stellis constant.* [4] VERGILIIS. *Pleiadibus, à pluritate dictis. De quibus Isid. lib. 3. Orig. cap. 70.* Sunt stellæ septem ante genua Tauri, ex quib⁹ sex videntur, nam latet septima. Has Latini Vergilias dicunt à temporis significatione, quod est ver, quando exoriuntur, occasu suo hyemē, ortu æstatem primæq; nauigationis tempus ostendunt. Pleiades à pluralitate dictæ, quia pluralitatem Græci, πλειότητα appellant. [5] SVCVLIS, *Hyadibus. de iisdem loco præcitato Isid. Hyades dictæ ἀπὸ τοῦ ὕειν, id est à succo & pluuiys. Nam pluuia Græcè ὑετὸς dicitur. Ortu quippe suo efficiunt pluuias. Vnde & eas Latini Suculas appellauerunt: quia quando nascuntur, pluuiarum signa monstrantur. De quibus Virgilius: Arcturum, pluuiasque Hyades. Sunt autem septem in fronte Tauri, & oriuntur tempore Vernali.* [6] NEC HVMANÆ HONESTATIS. *licet hunc locum non inter erroneos aut hæreticos recenseam, inter durius scriptos repono. Cùm enim vellet probare contra Apellacianos Christi carnem non fuisse sideream, sed humanam; sic exaggerat eius veritatem, vt cum excessu & nimia duritie dicas nec honestam, id est venustam, qualem communiter habent honesto loco & generosa stirpe, & formosa progeniti.* [7] TACENTIBVS QVOQVE. *licet Prophetæ nil dicerent de forma eius ignobili & indecora.* [8] MERENTAM. *si mœrentem scriberes, paulò mitius ageres, sed merentem non fero. Quid enim merebatur, qui & colaphizanti dixit:* si benè locutus sum, quid me cædis? [9] PROPTEREA VT CONTEMNI. *certè ideo passibilem carnem induit, sine qua nec contumelias, nec dolores pati posset.*

2. [1] INHONORABILIS. *supra dixit inhonestum. Eadem duritie & excessu scribens contra Marcionem dicentem corpus Christi phantasticum, quæ contra Apellem asserentem sidereum* [2] RVRSVM ESAIAS. *cap. 53. 2.* Et ascendet sicut virgultum coram eo, & sicut radix de terra sitienti: non est species ei, neque decor: & vidimus eum, & non erat aspectus, & desiderauimus eum, &c. *alios locos infra subscribam.* [3] IN ALLEGORICO STATV. *imo ad litteram vt infra videbitur. Licet præcipuus eius decor sit internus, forma & decore corporis non carebat.* [4] INCORPORABILI. *non incorporeum signat habitum Christi, imo incorporationem Verbi incarnati, quo* habitu inuentus vt homo. [5] IGNOMINIA. opprobrium hominum & abiectio plebis.

3. [1] NE ASPECTV QVIDEM HONESTVS. *Idem contra Iudæos agens & durè inculcans, vt discernat primum aduentum Christi inglorii, inhonesti, indecori, à secundo specioso, & glorioso, iuxta Prophetas. Sed vt infra probabimus, Prophetæ deformem tantùm Christum in passione describunt. Quoniam pluribus in locis de forma externa corporis Christi locutus est Tertullianus, & multi parum intelligentes, eius &*

A *Michaëlis Medinæ sententiam, Christum non speciosum formâ, sed fœdum, & deformem ausi sunt scribere. Ego propter honorem, & reuerentiam Domini nostri Iesu Christi, omnia eius, & sequacium eius, in contrarium argumenta proponam, & refellam, & longè solidiora pro assertione pulchritudinis eius afferam, vt nulla in posterum super ea dubietas, & contentio legentibus oriatur.*

Scripturis itaque, Patribus, rationibus, Christi Domini pulchritudinem impugnant: Et primò quidem contra opponunt, Isaïam, cap. 52. 14. Sicut obstupuerunt super te multi, sic inglorius erit inter viros aspectus eius, & forma eius inter filios hominum. *Sanctes Pagn. ex Hebr.* Quemadmodum admirati
B sunt super te multi, sic corruptus est præ viro aspectus eius, & forma eius præ filiis hominum. *Septuag.* sic inglotia erit ab hominibus species tua, & gloria tua à filiis hominum. *Proferunt & eiusdem Isaiæ locum cap. 53. 2.* Non est species ei, neque decor: & vidimus eum, & non erat aspectus, & desiderauimus eum, despectum & nouissimum virorum. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* Non est forma ei, neque decor. *Sept.* Non est species ei, neque gloria; & vidimus eum: & non habebat speciem neque decorem: sed species eius inhonorata, & deficiens præ filiis hominum. *Quid quòd & locum expressum Psalmi* 44. 3. Speciosus forma præ filiis hominum, *à Patribus negant intellectum de eius pulchritudine corporali; pro se as-*
C *ferentes Eusebium, Basilium, Hesychium, Apollinarium, Theodoretum, Euthymium, Nicephorum ex Græcis, Cyrillum item, dicentem; non esse quenquam qui adscribat Christo carnis glorationes, quia totum mysterium Incarnationis, est exinanitio, & humiliatio. Clementem etiam Alexandrinum. Et præ cæteris Tertullianum pluribus locis, maximè de carne Christi cap. 9. Et Augustinum pluribus item locis, quos infra discutiemus. Rationibus tandem idipsum corroborant. Primò quòd sapientem dedeceat elegans forma; qualis Adonis, Atys, Apollo, Amaracus, Aranthus, Crocus, Cyparissus, Ganimedes, Hylas, Hippolytus, Ni-*
D *sus, Narcissus, Paris, inter formosos, & compulos recensentur. Secundò quia Scriptura vanam, & futilem esse pulchritudinem apertè declarat; Prouerb. 31. 30.* Fallax gratia, & vana est pulchritudo. *Esa. 40. 6.* Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos agri: Exsiccatum est fœnum, & cecidit flos. *Tertiò quia cùm ex Philosopho 4. Ethic. cap. 3. pulchritudo sit in magno corpore, non in paruo; statua autem Christi Romæ, & tunica eius in Gallia, paruam Christi staturam repræsentent, Christi corpus plena pulchritudine non constabat. Profert & Rigaltius in suis ad Librum de Patientia Obseruationibus, se audiuisse ex ore Iacobi Sirmundi, dicentis se vidisse Numisma vetus æreum,*
E *cusum, vt ipse arbitrabatur, sub Constantino. Sculptura faciem exhibebat satis deformem & horridam: Et in altera parte templum, cum inscriptione Anaclaoic. Sed fragilè & infirmum deformitatis Christi adstruit fundamentum. Firmiori videntur sibi niti, qui adsciscunt sibi locum Damasceni lib. 3. fidei Orthodox. cap. 6. & 18.* Quod est inassumptibile, est incurabile: *Sed venerat Christus curare omnes defectus, & proinde corporis nostri etiam deformitates: ergo & eas assumere debuit. Præterea maximus, & extremus defectus corporis, est mors, & similitudo peccati, in*

morte, prius maledictã crucis, quam pro nobis subire dignatus est: ergo multò magis priuationem pulchritudinis, & deformitatem debuit suscipere pro nobis.

S. Aug. *Sed primò respondeo duobus simul ex Isaia relatis locis, & Patribus eorum authoritate subnixis: In his apertissimè locutum Esaiam de Christo, in doloribus, & passione posito. In qua primò quidem toto corpore, & facie maximè, sudore sanguineo, lachrymis, metu mortis, extremaque tristitia confectus, denique in agonia positus*, non habebat speciem neque decorem. *Deinde alapis, fustibus, sputaminibus, delectionibus in cœnum, conculcationibus, corona spinea aculeis, expresso vndanti in faciem sanguine, quo & prolixi eius capilli, vtpote Nazaræi, inhorruerant, speciem eius, & formam totam deformatam. Quod apertè liquet ex ipsius verbis Esaiæ. Immediatè enim subijcit, versu 3.* Despectum & nouissimum virorum, virum dolorum & scientem infirmitatem: & quasi absconditus vultus eius, & despectus, vnde nec reputauimus eum. *Vbi alludit ad id quod in Euangelio narratur:* quòd velabant faciem eius, & dabant ei alapas: *quibus, vt & sputis, & sanguine abscondebant pulchritudinem eius, quam apparentem, vel non tulissent, vel ausi non fuissent percutere. Sanctes Pagn.* Abscõdebamus faciẽ ab eo, despectus, & non reputauimus eum. *Prosequitur vulgata editio:* verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit: Et nos putauimus eum tanquam leprosum, &c. *Sanctes. Pagn. ex Hebr.* Plagatum. *Septuag.* Homo in plaga positus, & sciens ferre infirmitatem: quia auersa est facies eius, despecta & non reputata. Liuore eius nos sanati sumus.

Quantum ad locum psalmi 44. licet patres præcitati, de specie eius potius interna, gratia, vnionis, diuinitatis sicut & Athanasius lib. de natura humana suscepta à Verbo, Isidorus in Gen. cap. 3. Ambrosius lib. 3. ep. 11. Aug. præfatione in Psal. 103. & enarratione prima, & Ep. 112. Greg. in 1. Reg. cap. 1. quàm de forma externa corporis intelligant; eam tamen, benè intellecti nullatenus excludunt. Duriora à Patribus pro assertione deformitatis verba proferam, & diluam. Clemens Alex. lib. 3. pædag. cap. 1. vbi ait de vera pulchritudine. Flaccescit, inquit, pulchritudo, & citius quàm folia humi decidit, quando amatori eius petulantiæ procellæ expirauerint, & priusquam venerit autumnus, marcescit & interit, &c. Atquo cùm caro quidem serua sit, quemadmodum testatur Paulus Philipp. 2. quomodo quisqoam iure ancillam, lenonis instar exornauerit? Quod enim id quod est carneum, sit serui forma, dicit de Domino Apostolus, cum seipsum exinanisse serui forma accepta, externum hominem seruum appellans priusquam seruiisset, & carnem suscepisset Dominus: misericors autem Dominus ipse carnem efficit liberam, cúmque ab interitu acerbaque & lethifera seruitute liberasset, incorruptionem ei adiunxit, sanctum hoc & æternitatis ornamentum, carni immortalitatem videlicet apponens. *In quo quidem opponit pulchritudinem incorruptibilem, & meritò præposuit gloriam carnis immortalitate induenda, vana & corruptibili huius vita. Christum autem in forma serui positum, non decuisse lenonis modo, carnem ancillam exornare, quam, regnaturus in resurrectione*, decorem induendus erat, amictus lumine sicut vestimento. *Subijcit ibidem de passionis deformitate:* Ipsum, inquit, Dominum fuisse aspectu deformem, testatur Spiritus per Esaïam: & vidimus eum, nec habebat speciem, nec pulchritudinem; sed species, eius vilis, diminuta præ hominibus. Quis est autem Domino præstantior? Sed non carnis pulchritudinem quæ visione apprehenditur, sed veram animæ, & corporis ostendit pulchritudinem: animæ qui-

A dem, beneficentiam: carnis verò, immortalitatem. *Vbi vides primò de passione loqui, iuxta Esaiam. Secundò comparatiuè tantùm & non absolutè, Christum corpore fuisse deformem. Licet enim formosus esset adhuc in hac vita mortali, tamen hac forma, deformis videtur, si & pulchritudini gloria resurgentis, & multò magis animæ gratia, & infinito amplius eius diuinitati comparetur. Et hoc sensu Augustinus tract. 38. in Io. 8. notat Christum dixisse, Ego sum, quasi alia omnia quæ mutabilia sunt, verè non sint.* Res enim, S. Aug. inquit, quælibet prorsus qualicúmque excellentia, si mutabilis est, non verè est: non enim est ibi verum esse, vbi est, & non esse, &c. verè esse, est semper eodem modo esse, &c. discute rerum mutationes, inuenies, fuit, & erit. Cogita Deum, inuenies, est; vbi fuit & erit, esse non possit. *Et alibi.* Tu enim fecisti ea qui pulcher es, pulchra sunt enim; qui bonus es; bona sunt enim: qui es, sunt enim. Sed nec ita pulchra sunt, nec bona sunt, nec sunt, sicut tu conditor earum: cui comparata, nec pulchra sunt, nec bona sunt, nec sunt.

Tertullianus quoque deformitatem, ad passionem retulit, contra Iudæos: Ne aspectu, inquit, quidem honestus. *contra Marc. lib. 3.* Quodcumque illud corpusculum sit, quoniam habitum, & quoniam conspectum fuit; si inglorius, si ignobilis, si inhonorabilis, meus erit Christus. Talis enim habitu, & aspectu annuntiabatur. *Nempe per Esaiam supra. Quasi diceret; non multum de corporis eius forma ac præstantia curo, paruulum sit, & indecorum forma: hoc contendo tantum contra Iudæum, quòd venerit, non gloria & honore in primo aduentu speciosus, sed qualem passibilem, & mortalem etiam vester, ô Iudæi, Propheta Esaias venturum prædixerat. Nil, o Marcion, de pulchritudine disputo; id vnum curo, vt te conuincam, & ipsa eius deformitate, & dolore in corpore passa, eum non phantasticam, sed veram & passibilem carnem assumpsisse. Ita & eodem libro, non excludit nisi in passione pulchritudinem, vel in comparatione gratiæ spiritalis, corporalem; vt patet ex terminis.* Nam etsi tempestiuus decore apud Dauid supra filios hominum; sed in allegorico illo statu gratiæ

D spiritalis, cùm accingitur ensem sermonis, qui verè species, & decor, & gloria ipsius est. *(ita & sapiens: mala aurea in lectis argenteis, qui profert verbum in tempore suo. Id est qui tempestiuè loquitur.)* cæterùm habitu incorporali, apud eundem Prophetam, vermis etiam, & non homo: ignominia hominis, & nullificamen populi, *quod de passione intelligendum est. Nec magis vrget libro de carne Christi cap. 9.* Adeò, inquit, nec humanæ honestatis corpus fuit; tacentibus apud nos quoque Prophetis. *(id est nil loquentibus de cultu & apparatu externo, de quo supra Clemens Alexandrinus, & Origenes lib. 6. contra Celsum; quòd in forma serui, pro nobis passurus apparuisset)* de ignobili aspectu eius, ipsæ Pas-

E siones, ipsæque contumeliæ loquuntur. *(ita & libro de patientia, sed contumeliosus insuper sibi est.)* Passiones quidem, humanam carnem; contumeliæ verò, inhonestã. An ausus esset aliquis vngue summo perstringere corpus nouum. Sputaminibus contaminare faciem, nisi merentem? *(malim mœrentem, vt alludat ad verba Euangelij: cœpit tædere & pauere & mœstus esse. Antequam etiam depalmaretur, faciem sanguineo sudore fœdauerat.)* quid dicis cœlestem carnem, quam vnde cœlestem intelligas, non habes? quid terrenam negas, quam vnde terrenam agnoscas, habes? Esuriit sub Diabolo, sitiit sub Samaritide, *(fatigatus insuper sedebat sic super fontem.)* lacrymatus super Lazarum: Trepidat ad mortem. Caro enim, inquit, infirma. Sanguinem

fudit postremò. Hæc sunt opinor signa cœlestia. Sed quomodo contemni & pati posset, si quid in illa carne de cœlesti generositate radiasset? Ex hoc ergo conuincimus, nihil in illa de cœlis fuisse, propterea, vt contemni & pati posset. *Licet ergo fateamur, exceptâ Spiritus sancti operatione cœlesti in virgine, per quam dictus est,* Secundus Adam de cœlo cœlestis; *transfigurationis claritate & radio iuxta Hieronymum in eiiciendis negotiatoribus templi, de vultu eius fulgurante, nil in Christi carne fuisse cœleste, stupendum & nouum: Licet præterea fateamur, nihil comptum & affectatum in eius forma & habitu; imò potius ex ieiuniis, pernoctationibus, lignarii laboribus, concionum & discursuum fatigationibus, facies eius & forma macerata appareret, ob quam etiam & multo senior videbatur dicentibus:* Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti? *Lineamenta tamen & reliqua corporis species & decor perfectus erat in Christo.* Denique *(vt supra Tertullianus)* verbis tantummodò, & factis; doctrinâ, & virtute solâ Christi, homines obstupescebant. Notaretur etiam carnis in illo nouitas, miraculo habita. Sed carnis terrenæ non mira conditio; ipsa erat, quæ cætera eius miranda faciebat, cùm dicerent: vnde huic doctrina, & signa ista? Etiam despicientium formam eius, hæc erat vox. Adeò nec humanæ honestatis corpus fuit, nedum cœlestis claritatis. *Vbi per formam, & honestatem humanam, non intelligit pulchritudinem, & aptam membrorum dispositionem, sed neglectum cultum, & minus comptum & vrbanum.*

Superest vt & ipsum Augustinum excutiamus. Opponunt enim ipsum apud Rigaltium loco citato ex Psal. 43. dixisse de Christo. Vt homo non habebat speciem neque decorem; sed speciosus forma, ex eo quod est præ filiis hominum. *Quæsiui locum & valde mutilatum inueni; & iuxta cæteros Patres, de passione tantummodò fœdum, vel in comparatione diuinæ formæ, in forma serui longè minus formosum. Sic enim habet:*

S. Aug. Si ad faciem Patris gaudent Angeli, ad tale gaudium te præpara: aut si inuenis melius quàm videre faciem Dei, illuc te præpara. Væ tali amori tuo, si vel suspicatis aliquid pulchrius, quàm est ille, à quo est omne pulchrum, quod te teneat, ne illum cogitare merearis. Dominus in carne erat, & apparebat homo hominibus. Qualis apparebat? Iam dixi, homo hominibus. Quid magnum apparebat? Caro carni. Quid magnum apparebat? de quo dictum est; vidimus eum, & non habebat speciem, neque decorem? Quis non habebat speciem neque decorem? de quo item dicitur; Speciosus forma præ filiis hominum. Vt homo *(comparatiuè ad Deum, vel ad passionem)* non habebat speciem, neque decorem: sed speciosus formâ, ex eo quod est præ filiis hominum. Ideo formam illam, de forma carnis ostendens oculis intuentium, quid ait? Io. 14. qui diligit me, diligetur à Patre meo, & ego diligam eum, & ostendam illi meipsum. Quem videbant, ostensurum se illis promittebat. Sed quid est hoc? quasi diceret, videtis formam serui, occulta est forma Dei. Per hanc vobis blandior, illam vobis seruo. Hac vos paruulos nutrio, illâ grandes pasco. *Et vbi quæso blanditia in nutrice deformi, & fœda? quod pabulum, & oblectamentum oculis, deformitas?*

Simile est quod ex eodem, in Psal. 118. obtrudunt. Et ipse sponsus non carne, sed virtute formosus. *Quasi*

S. Aug. *diceret, non tam carne, quàm diuinâ virtute.* Christus enim Dei virtus, & sapientia à *Paulo prædicatur.*

Tale denique est, quod ex eodem in Psal. 127. proferunt, in quo expressissimè loquitur de Christo in passione deformato. Sponsus est, inquit, ille quo nihil est pulchrius, qui quasi fœdus apparuit inter manus [A] persequentium, de quo paulò ante dicebat Esaias: & vidimus eum, & non habebat speciem neque decorem. Ergo sponsus noster fœdus est? Absit. quomodo enim illum virgines amarent, quæ in terra maritos non quæsierunt? Ergo persequentibus fœdus apparuit *(iam deturpata, vt diximus, ex sudore sanguineo, & agoniâ facie)* & nisi eum fœdum putarent *(aspectu etiam & habitu contemptibili)* non insilirent, non flagellis cæderent, non spinis coronarent, non sputis inhonestarent: sed quia fœdus illis apparebat *(etiam præ liuore, & inuidia)* fecerunt illi ista. Non enim habebant oculos, vnde Christus pulcher videretur. Qualibus oculis Christus pulcher apparuit? quales oculos quærebat ipse Christus, quando dicebat Philippo, Io. 14. tanto [B] tempore vobiscum sum, & non me vidistis? Isti oculi mundandi sunt, vt possint videre illam lucem: & leuiter tamen perstricti splendore, accenduntur amore, vt sanari velint, & fiant illuminati. Nam vt noueritis, quia pulcher est Christus qui amatur, audi Prophetam: Speciosus formâ præ filiis hominum. Omnes homines superat illius pulchritudo. Quam rem amamus in Christo? Membra crucifixa, latus perforatum an charitatem? quando audimus, quia passus est pro nobis, quid amamus? Charitas amatur. *Hinc Chrysostomus homil. 28. in Matth. rectè notauit, imputatam Christo deformitatem, in quantum humanitatis, & serui forma, cum formâ Dei latente confertur, vel prout attenditur in cruentâ [C] passione, liuidisque tumoribus, vel victu & vestitu vili, vel Iudæorum Christum despicientium opinione. Id etiam sentit Procopius in caput 53. in Esa. & Naz. orat. 1. de filio. qui etiam Orat. 2. de Pascha, dicit restitutam Christo pulchritudinem in resurrectione, quam per consequens habuerat ante passionem.*

Ad staturam quod attinet, vidi ego aliam marmoream vltra quinque pedes erectam, quæ iustæ magnitudinis corpus eius fuisse declarat. Tunicam porro inconsutilem, dico non talarem fuisse, nec vestem poderis, sed aptam fabrili labori, ac frequenti itineri.

Ad numismata Rigaltii, solutio facilis, & duplex. Primò enim dico nullam in eo Christi nominis [D] inscriptionem. Secundò, esto, Christi resurrectio in templo inscripto, grecâ voce ΑΝΑΣΤΑΣΙΣ, *quæ significat Resurrectionem: & facies deformis repræsentet Passionem; dico iuxta prædicta, post triduum excitatum templum corporis eius, & non tantùm pristinæ formæ redditum, sed & maiori accessu gloriæ clarificatum. Ita D. Tho. 3. parte q. 54. a. 1. ad 3. Quid quod & Imago, quam Christus Veronicæ dedit expressam in linteo, etiam formosum valde inter ipsos dolores, lacrymas, sanguinem ex corona spinea manantem, exprimit.*

Superest vt rationibus respondeamus. Primò quidem non mollem & effœminatam Christo fuisse pulchritudinem. Vnde & Michaël Medina lib. 2. de fide cap. [E] 7. à medio, non negat absolutè Christum pulchritudine corporis fuisse præditum, sed eam tantùm admittit, quæ consistit in temperamenti ratione, quæ sapientibus, & studiosis hominibus, maximè conuenit. Vnde & Apuleius Apol. 1. tuetur à reprehensione Philosophum speciosum, dicens Pythagoram, & Zenonem formosissimos fuisse, multosque alios Philosophos, gratiam corporis morum honestate illustrasse. Ita & Moyses Deut. 33. de Iosepho Patriarcha. Quasi primogeniti Tauri pulchritudo eius. *Proinde licet effœminata pulchritudo sit fallax & vana; Christi fortis & mascula fuit; vnde & psaltes:* Dominus regnauit, decorem indutus est, indutus est Dominus fortitudinem & præcinxit se. *Vbi Augustinus pensitans titulum Psalmi:* Laus Cantici ipsius Dauid, in die ante Sabbatum, quando fundata est terra. Ipso, inquit, die fecit

homioem

hominem ad imaginem & similitudinem suam, &c. Sicut ergo sexto die fecit Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam, sic inuenimus sexto sæculo venisse Dominum Iesum Christum, vt reformaretur homo ad imaginem Dei, &c. Christus venit, vt fundaret terram. 1. Cor. 3. fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. De illo ergo cantat Psalmus: Dominus regnauit, &c. Videmus quia duas res induit, decorem, & fortitudinem. Vt quid autem? vt fundaret terram. Sequitur enim: etenim confirmauit orbem terræ. Vnde confirmauit? quia decorem induit. Non confirmaret, si solum decorem indueret, & non fortitudinem. Quare ergo decorem? quare fortitudinem? vtrumque enim dixit: Dominus regnauit, &c. Ad eos quibus placebat, decorem induit; ad eos quibus displicebat, fortitudinem induit. *Sed vt de muliere forti dicitur: sic & de Christi humanitate, & forti pulchritudine:* fortitudo & decor indumentum eius.

Tandem quod ex Damasceno obijciunt, cum D. Tho. 3. p. q. 14. a. 4. respondeo. Cùm oportuerit vt Christus pro omnibus satisfaseret, non decuit eum omnes corporales defectus hominis assumere, sed illos tantùm qui totam naturam peccato lapsam consequi debuerant. Qualis est sitis, fames, lassitudo, dolor, & mors. Sunt autem quidam defectus, qui non coosequuntur propter peccatum hominis, nec omnes homines incurrunt; *(nec enim omnes morbidam vitam agunt, nec omnes deformes sunt, imò plurimi formosi.)* Sed causaotur in aliquibus hominibus, vel ex inordinato victu, vel ex defectu virtutis formatiuæ; quod nec Christo conuenit ordinatissimo victu vtenti, nec perfectissimæ virtuti formatiuæ Spiritus sancti, de quo B. V. Maria concepit formosissimum Christum.

Dilutis omnibus in contrarium argumentis, præter iam dicta in responsionibus, pulchetrimum Christum etiam corpore, Scripturâ, Patribus, Rationibus assero.

Littera siquidem pro fundamento tenenda est, quoties sensus litteralis nil indignum, & incongruum sonat. Ad literam ergo Dauid de Christi externa forma canit; Speciosus formâ præ filiis homioum. *Quod versiones omnes confirmant. Hieronymus enim hîc & Epist. 140. sic legit:* Decore pulchrior ex filiis hominum. *Symmachus:* Pulchritudine pulcher es, præter filios hominum. *Aquila:* Pulchritudine pulchruisti, à filiis, vel vltra filios hominum. *Chaldæus,* pulchritudo tua, ô Rex Christe, præstantior est filiorum hominum. *Quinta editio:* pulchritudine pulchruisti, vel floruisti præ filiis hominum. *Septuaginta, quos Tertullianus sequitur, contra Iudæos cap. 9. & 14. & 3. cont. Marc. cap. 7. 14. & 17.* Tempestiuus decore, citra filios hominum. *vel* supra. *sicut Cyprianus secundo cont. Iud. cap. 29.* Decorus specie super filios hominum. *Tempestiuus porro, maturam, plenam, ac perfectam, sicut in flore & fructu, maturitatem sonat; vnde & nos* configurati corpori claritatis eius, occurremus omnes in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi.

Eandem speciei fortitudinem incalcat Dauid, subiiciens: Specie tua, & pulchritudine tua, intende prosperè procede, & regna. *Quod Tertullianus ex Septuag. transfert:* potens tempestiuitate tua, & pulchritudine tua, extende & prosperare, & regna. *Hebraïcè:* decore tuo prosperè age, equita. *Chaldaïcè* prosperabis, vt equites super thronos regios. *Tanta vis est pulchritudinis, vt apud Platonem à Socrate, summa Tyrannis: & à Carneade regnum sine satellitio vocetur. Et Xenophon in conuiuio, hoc differre notat robustos, & sapientes, à pulchris; quod fortes multum oporteat laborare, & se periculis exponere vt regnent: sapientes autem oratione suasoria vti, vt sibi subditos comparent: pulchros autem, in summo otio, absque labore, & voce, sibi omnia subiicere. Cùm Christus itaque* Rex Regum, & Dominus Dominantium, *omnium corda rapere ad se deberet electorum, id etiam præstare potuit specie, & pulchritudine sua. Hac formâ capta sponsa in Canticis, cap. 1. 16. exclamat:* Ecce tu pulcher es, dilecte mi, & decorus, *& Theodoretus in Psal. 95. 6. iuxta Hebr.* gloria & pulchritudo in conspectu eius. Humanâ, inquit, naturâ susceptâ, & per eam hominibus apparens, suæ magnificentiæ splendores emittit, & omnes ad se adorandum trahit: nam sanctificationem eius, templum illud appellatur quod suscepit. *Bernardus tract. de Passione Domini:* Sciendum est, inquit, quòd ea quę diximus de deformitate corporis speciosi, non de naturali, sed de accidentali deformitate Domini sunt accipienda: non accusantes in ipso defectum naturæ, sed passionis charitatem commendantes. *Pulchritudinem naturalem eius ineffabilem, dixit Athanasius orat. de Incarnat.* Pulchritudinem, inquit, vel gloriam corporis Dei, non est fas exprimi humano intellectu. *Bernardus ser. 45. geminum aduertit decorem, vnum natura, alterum gratia.* Quàm pulcher, inquit, es Angelis tuis Domine Iesu, in forma Dei, in die æternitatis tuæ, splendor & figura substantiæ Patris! quàm mihi decorus es, Domine mi, in ipsa tui huius positiona decoris. Etenim vbi te exinaniuisti, vbi naturalibus radiis lumen indeficiens exuisti; ibi pietas magis emicuit, ibi Charitas plus effulsit. Ibi amplius gratia radiauit. *(tum ad ipsam speciem corporis & floris venustatem, & dona Spiritus procedens)* quàm clara mihi oriris stella ex Iacob! quàm lucidus flos de radice Iesse egrederis! quàm iucundum lumen in tenebris, visitasti me oriens ex alto! quàm spectabilis & stupendus etiam virtutibus supernis, in conceptu de Spiritu sancto, in ortu de virgine, in vitæ innocentia, in doctrinæ fluentis, in coruscatione miraculorum, in reuelationibus Sacramentorum! quàm denique rutilans post occasum, Sol iustitiæ de corde terræ resurgis! Quam formosus in stola tua demum Rex gloriæ, in alta cœlorum te recipis. Quomodo non pro his omnibus, omnia ossa mea dicent, Domine quis similis tibi? *Ita & Cassiodorus, Greg. magn. Anselmus & Rupertus, pulchrum dicunt in diuinitate, decorum vero in humanitate. Præ omnibus pensandus Greg. Nyssenus homil. 4. in hæc verba. Vbi inducit sponsam sic fantem:* Ecce pulcher es Patruelis meus, & formosus. Ex quo enim mihi apparuisti, nihil aliud esse videtur pulchrum, sed auersata sum omnia quæ ante reputabantur in bonis & pulchris. Non amplius mihi aberrat de bono iudicium, vt aliquid aliud existimem præter te esse bonum & pulchrum, &c. Quomodo enim fuerit pulchrum, quod nullo modo consistit? Tu autem verè pulcher. Non solùm pulcher, sed ipsa pulchri essentia, semper talis es, omnino id quod es. Nec in tempore florens, nec in tempore rursus florem abiiciens: sed cum vitæ æternitate simul extendens speciem ac decorem, cui nomen fuit benignitas & charitas in homines. *Eodem sensu Augustinus in Psal. 49.* [S. August.] Pulchritudo agri mecum est: quomodo cum illo? Verum & antequam fierent? cum illo enim erant omnia futura, & cum illo sunt omnia præterita: futura ita, vt non ei detrahantur omnia præterita. Cum illo sunt omnia, cognitione quadam ineffabilis sapientiæ Dei in Verbo constituta. *Quod si in Verbo vt causa exemplari & efficiente rerum omnium, est omnium rerum*

essentialis pulchritudo; & Verbum ipsum caro factum est; quis neget ipsi carni condignam Verbo, Verbum ipsum communicasse pulchritudinem?

Formosum sponsum inducit Augustinus, & quidem iure, cùm omnia quæ bona sunt, & congrua homini, perfectissimo hominum debeant attribui. Sic ergo in S. August. *Psal. 103. concione prima:* Decus, inquit, in pulchritudine. Quæris pulchritudinem, bonam tem quæris. Sed quare quæris pulchritudinem, ô anima? vt amet te sponsus tuus; etenim displicès ei fœda. Ille autem qualis est? Speciosus formâ præ filiis hominum. Osculati vis fœda pulchrum; sed non attendis quia tu iniquitatibus plena es. Diffusa est autem gratia in labiis tuis. Sic enim de illo scriptum est, Speciosus forma, &c. Propterea adolescentulæ dilexerunt te: Est ergo quidem formosus, est quidem pulcher præ filiis hominum. Et si filius hominis, tamen præ filiis hominum, &c. vis ei placere? non potes, quandiu deformis es. Quid facies vt pulchra sis? Prius tibi displiceat deformitas tua, & tunc ab illo ipso, cui vis placere pulchra, mereberis pulchritudinem: Ipse enim erit reformator tuus, qui fuit formator tuus. Ergo prius attende quæ sis, ne audeas ire fœda in pulchri oscula. Et quid intuens, inquis, me video? Posuit tibi in speculum scripturam suam: leg tur tibi: Beati mundicordes, quoniam ipsi Deum videbunt. Speculum in hac lectione propositum est: vide si hoc es, quod dixit: si nondum es, geme vt sis, &c. & si displicet, quære, vt non sis. Si enim cùm fœda sis, tibimetipsi displices, pulchro iam places, &c. Ecce pulcher ille & speciosus præ filiis hominum, quia iustissimus præ filiis hominum, quoniam veniebat ad fœdam, vt faceret pulchram: dicam & hoe, quia in Scripturis inuenio, fœdus factus est, &c. Esa. 53. Speciosus forma præ filiis hominum, vidimus eum, & non habuit speciem neque decorem, &c. Quem vidisti? sponsum nostrum. Qualem vidisti? Speciosum forma præ filiis hominum. Vbi vidisti? Cùm in forma Dei esset. Vnde vidisti? Rom. 1. Per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, &c. Exhibuit nobis ille speciosum forma præ filiis hominum; exhibeat & iste quod ait, vidimus eum, & non habebat speciem neque decorem, Vnus Apostolus Paulus Prophetam vtrumque coniungit, Philipp. 2. ibi habeo speciosum forma præ filiis hominum; qui cùm in forma Dei esset, &c. Ibi dixit, quod dixit & alius, non habentem speciem neque decorem: (*comparatiuè vt diximus*) quia semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, &c. (*comparatiuè item ad passionem*) humiliauit semetipsum, &c. vsque ad mottem, mottem autem crucis, &c. O quibus displicet, quia non habebat speciem, neque decorem. O agitantes caput ante crucem, & non figentes caput in capite quod pendebat in cruce! (*caput viri Christus, caput autem Christi Deus.*) meritò nutat insultantium caput, (*dicentium, si filius Dei est, &c.*) donec fit eorum caput, ille ipse cui insultabatur. Ecce resumit decorem, & magnum decorem. (*vides apertè dicentem Augustinum Christum ante Passionem fuisse formosum. Nemo enim resumit, nisi quod prius habuit.*) Ecce quod dicis tu, minus est, quàm quod fecit. Dicis tu, si filius Dei est, descendat de cruce. Ecce de cruce non descendit, sed de sepulchro resurrexit. (*Dominus regnauit, decorem indutus est*) ergo anima decora esse non potest, nisi confessa fuerit fœditatem suam, ei qui semper pulcher, & propter te ad tempus non pulcher, (*ad tempus passionis*) & sic ad tempus non pulcher in forma serui (*comparatiuè*) vt numquam deficeret à pulchritudine, quæ est in forma Dei. *Tum ad Ecclesiam conuersus*, Ergo,

A inquit, tu Ecclesia habes decorem. Dicitur & tibi in Canticis canticorum: O decora inter mulieres! dicitur de te, quæ est ista quæ ascendit dealbata? Quid est dealbata? illuminata. Non dealbata, sicut fucata. Quemadmodum se dealbant fœminæ, quæ volunt videri quod non sunt. Non dealbata, sicut paries dealbatus: destruetur enim, sicut dicit Apostolus, Act. 23. paries dealbatus, hypocrysis, & simulatio, paries dealbatus, foris tectorium, intus lutum. Non ergo illa sic dealbata: sed dealbata, illuminata, quia non per se alba. Prius, inquit, fui blasphemus 1. Tim. 1. & item Ephes. 2. fuimus enim & nos aliquando natura filii iræ, sicut & cæteri. Accedit gratia illuminans, & dealbans.
B Primò nigra fuisti, sed facta es alba, ex gratia illius, &c. Admirantis est dicere, quæ est ista quæ ascendit dealbata, tam pulchra, tam luminosa, tam sine macula & ruga? Nonne ista est quæ iacebat in cœno iniquitatum? Nonne ista est quæ iacebat in fornicatione Idolorum? Nonne ista est quæ immunda erat in omni cupiditate desiderioque carnali? Quæ est ergo ista quæ ascendit dealbata? Attende quis sit ille qui pro ea factus est, (*cùm natus esset speciosus forma præ filiis hominum, in passione vermis & non homo, opprobrium hominum, leprosus & nouissimus hominum*) non habens speciem neque decorem, & intelligas huius claritatis honorem. Si miraris illius humilitatem propter hanc, noli mirari huius celsitudinem propter illum. Quantæ fœlicitatis est ista
C dealbata, vt & cùm esset nigra, pulchrum ad se deponeret, qui pro impiis moreretur.

Ioannes, non minus quàm Paulus, & pulchrum in forma Dei, & speciosum etiam in forma serui, & viderat oculis, & manu contrectauerat, qui dicebat de forma Dei, In principio erat verbum, *&c. & de forma hominis externa,* Verbum caro factum est, &c. Vidimus eum plenum gratiæ diffusæ in labiis, & veritatis. *Et ipse stans iuxta crucem vidit oculis suis* non habentem speciem neque decorem. *Hieronymus in Epist. ad Principiam, licet verè natum ex virgine credat, tamen sideream in Christo pulchritudinem agnoscit.* Nisi enim virgo de virgine, & ex Deo (*Spiritu sancto*) natos, habuisset & in vultu quiddam oculisque sidereum, nomquam eum statim secuturos
D fuisse Apostolos. *Quod & rursum habet lib. primo in Matth. cap. 9. vbi agit contra Porphyrium, & Iulianum ridentes, vt stultos Apostolos, quod ad primam vocem, relictis omnibus secuti sint Christum.* Certè, inquit, fulgor ipse, & maiestas diuinitatis occultæ, quæ etiam in humana facie relucebat, ex primo ad se videntes trahere poterat aspectu. Si enim in magnete lapide, & succinis, hæc esse vis dicitur, vt annulos, & stipulas, & festucas sibi copuleot, quantò magis Dominus omnium creaturarum, ad se trahere poterat quos vocabat? *Hinc & pulchritudo Græcis κάλλος, à verbo καλέω, quod est voco; quod ad se vocet, & rapiat aspicientes. Vnde Bernardus ser. primo de Omnibus Sanctis, notat disertè, Christum prædi-*
E *cantem, populos secutos de ciuitatibus, & castellis, eique adhæsisse, afflatu eius pariter, & aspectu delectatos. In eo enim tria concurrebant, quæ perfectè pulchrum apud Platonicos faciunt. Virtus animi, eloquentia, & corporis species & forma. Theodoretus in oratione de Charitate, & D. Thomas in Ps. 44.* Speciosum formâ *de humana Verbi pulchritudine interpretantur. Origines item lib. 1. & 6. contra Celsum, ait Christum non tantùm animæ, sed & corporis pulchritudine floruisse. Chrysostomus homil. 28. in Matth.* Vt in faciendis, inquit, signis erat mirabilis, sic visu gratiosissimus dicitur fuisse: idque ipse Propheta significans, multò antè clamauerat, Speciosus forma præ filiis hominū.

Epiphanius in Ancorato à medio, perfectam satis Christo innuit pulchritudinem vbi ait: Ipse, inquit, Saluator sanctus est, qui de cœlis descendit, qui in officina Virginis nostram salutem operari dignatus est. Qui ex Maria rursus genitus est, per Spiritum sanctum conceptus. Qui carnem accepit, & Verbum caro factum est. Qui naturâ non immutatus est. Qui cum Deitate suscepit humanam naturam, perfectus existens à Patre. Qui perfectam dispensationem impleuit, & venit in mundum propter nos, &c. Et in carne inter nos versatus est, non apparentiâ sed veritate. Qui perfectum hominem seipsum efformauit, ex Maria Deipara per Spiritum sanctum &c. Hominem autem dico perfectum, quæcumque in homine, & qualiter homo, & si quid est homo. Hunc venit & accepit Vnigenitus, quò in perfecto homine, perfectè totum negotium salutis Deus ipse operaretur, &c. Quid igitur vt saluaret Dominus venit? Omnino hominem perfectum. Igitur omnia quæ sunt in ipso perfectè accepit, &c. Propterea dicit Apostolus, factus ex muliere, factus sub lege. Et rursus: In habitu inuentus vt homo. At voces, in habitu, & factus, & sub legem, per vtraque collectæ, perfectionem significant, ac ab affectibus peccati alienitatem. Nam ex voce, factus, quod sit perfectus indicatur: ex voce sub lege, quod non in apparentiâ: ex voce, in habitu; formæ firmitas: ex voce, vt homo, à peccato alienitas. Hæc igitur cùm sic habeant, nemo nos decipiat vanis fabulis. Si enim supernè genitus est à Patre (*in forma Dei formosissimus*) etiam natus est ex Maria, (*mulierum pulcherrima, pulcherrimus.*) & supernè verax est, & infernè: & si supernè imperfectus est, etiam infra imperfectus est. Si verò supernè perfectus est, etiam infra perfectus est; & non in alio perfecto habitauit, sed in seipsum omnia perfecit. *Vbi pondero supra dixisse*. Formæ firmitatem, *id. masculam pulchritudinem; & non solum hominem quoad essentialia, sed &* qualiter homo: *id est ipsas qualitates perfectas, qualis est pulchritudo.*

Sed id quoque multis rationibus confirmatur. Primò enim vt deformitas, Incarnationis eius fini, & hominum vocationi repugnabat, sic ex aduerso, species & decor, vt vidimus, homines trahens, maximè conducebat. Secundò si Dei perfecta sunt opera, cuius Spiritus ornauit cœlos, *adeo vt nihil nisi pulchrum ab eius manu immediatè processerit: quis credat de Spiritu sancto conceptum Christum, nisi formosissimum? Tertiò si Adam primus manu Dei elaboratus, tam pulcher fuit, vt Clemens Alexandrinus de eo scribat lib. 2. Pædag. cap. 2.* In ipso, inquit, homine omne eius studium coofertur: eumque maximum ac pulcherrimum esse opus existimans, prudentiâ quidem ac moderatione, & temperantiâ, animam eius direxit: corpus verò pulchritodine, iostaque & commoderata membrorum proportione temperauit. *Quanto magis id perfecte in* secondo Adam de cœlo cœlesti; *de quo psaltes*: Speciosus forma præ filiis hominum. *Vbi in Hebræo habetur* præ Adam. *Quod non solùm collectiuè de omnibus filiis hominum, sed appellatiuè de ipso Adam protoplaste intelligitur: qui cùm pulcherrimus & perfectissimus creatus fuerit; Christus tamen præ Adam speciosus forma.*

Quartò, longè est ab aduersariorum sensu Tertullianus, quem in suam volunt cogere & torquere sententiam. Carnem enim Adæ perfectissimam probat ex opifice Deo, quem & Phidiæ Iouem ex ebore facienti meritò præfert de Resur. cap. 6. Phidiæ, inquit, manus Iouem Olympium ex ebore molitæ adorantur; nec iam bestiæ, & quidem insulsissimæ Deus est, sed summum sæculi numen; non quia Elephan-

Err. Tertull.

A tus, sed quia Phidias tantus. Deus viuus, & Deus verus, quamcomque materiæ vilitatem (*limum de quo Adam formatus est*) non de sua operatione purgasset, & ab omni infirmitate sanasset? An hoc superenit, vt honestius (*id est pulchrius, cum maiori gloria & honore*) homo Deum, quàm hominem Deus finxerit, &c. *Et ibid. cap. 5.* Quantus hic fit, satis nosti, qui vnicum credidisti. Incipiat iam tibi caro placere, cuius artifex tantus est. *Quid putabimus de Spiritu sancto, carnem Christi, non de vili limo, sed Regio & purissimo Mariæ sanguine, fecundâ Adâ de cœlo cœlestis, nullâ hominis operâ modulante?*

Quintò, si propter animam primi hominis naturaliter speciosam, & multò amplius innocentiâ pulchram, B *debuit caro velut domus pulchra, Reginæ inhabitanti respondere; quantò magis Christi caro formâ præcellere, tam pulchra & sancta animæ templum, Quod* plenitudo diuinitatis inhabitare debebat corporaliter, *quæque caro hypostaticè Verbo vnienda erat? Tertullianum ipsum accipe de Resur. cap. 7.* Non es diligentior Deo, vti tu quidem Scythicas, & Indicas gemmas, & rubentis maris grana candentia, non plumbo, non ære, non ferro, nè argento quinque oblaqueas, sed electissimo, & insuper operosissimè descrobes auro: vinis item, & vnguentis pretiosissimisque, vasculorum prius congruentiam eures; proinde perfectæ ferruginis gladiis, vaginarum adæques dignitatem. Deus verò animæ suæ vmbram, Spiritus sui auram, oris sui operam, vilissi- C mo alicui commiserit capulo, & indignè collocando, vtique damnauerit, &c. Hoc quoque ad gloriam carnis exuberat, quod proximam Deo & cootinet, & ipsius Dominationis compotem præstat. *Quantò magis Verbi, Consubstantialis Patri, carnem, pretiosissimam margaritam, vinum & vnguentum, & cæt. Imaginem substantiæ Patris, os ipsum eius, & vnum cum ipso, &c. decuit esse formosissimam? De Christo enim ad litteram* paulò minus ab Angelis facto *cecinit Psaltes, Absalone suo formosissimo, pulchriorem fassus*: Speciosus forma præ filiis hominum, & præ ipso Adam: *Inde*: gloriâ & honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuum tuarum.

Sextò. Ex Tertulliani mente, non tam Christus in D similitudinem hominum factus, *quàm ipse Adam ad exemplar Christi, & ideam eius, quàm Deus in mente habebat dum corpus eius efformaret, est factus. Ita de Resur. cap. 6.* Recogita, inquit, totum illi Deum occupatum ac deditum, manu, sensu, opere, consilio, sapientiâ, prouidentiâ, & ipsâ in primis ad fectione, quæ liniamenta ducebat. Quodcumque enim limus exprimebatur, Christus cogitabatur homo futurus, quod & limus. Et caro Sermo, quod & terra tunc. Sic enim præfatio Patris ad filiom; faciamus hominem ad imaginem, &c. Et fecit hominem Deus, id vtique quod finxit ad imaginem Dei fecit illum, scilicet Christi. Et Ser- E mo enim Deus, (*Deus erat verbum*) qui in effigie Dei constitutus, non rapinam existimauit pariari Deo. Ita limus ille, iam tunc imaginem indoena Christi futuri in carne, non tantùm Dei opus erat, sed & pignus. *Quasi diceret, qui imaginem dabat, oppignerabat fidem suam, se exhibiturum veritatem: Et qui tam pulchram delineabat imaginem, longè formosiorem tempore præfinito repræsentaturum ideam.*

Septimò, si ex Aristotele lib. 4. de partibus animalium, partus naturâ ipsâ duce, ex viro robur, ex fœmina autem formam, & venustatem trahit. *Certè Christus de Spiritu, virtute Dei, conceptus, robur etiam in corpore, & ab agente perfectissimo animam &*

corpus perfectissimum, & à matre omnium pulcherrima, venustissimam speciem debuit accipere. Hinc quærenti in Canticis: Qualis est dilectus tuus ex dilecto, ô pulcherrima mulierum? *Cant. 5. 9. respondet illa:* Dilectus meus candidus, & rubicundus, electus ex millibus. *Vbi Sept. pro* rubicundo, igneum *ponunt. Ex Nyss. homil. 13.* Christus candidus, & rubicundus, sicut malus. Candidus quidem ob candidissimam carnem, rubicundus propter sanguinem: Electus autem ex millibus, quia solus noua quadam partus facie natus est, sine voluptate, & sine labore. *Ex Theodorito quia* Speciosus forma præ filiis hominum. *Ex Anselmo*, quia in vniuersis rebus nihil eo melius. *Ex Ber. in Cant. Ser. 28.* Quia millia millium dilecto, & decies centena millia circa dilectum, sed nullus ad dilectum. *Supple accedit. Candidus, vt lilium, rubicundus vt rosa, tempestiuus decore, vt flos & malum maturum, pendens ex arbore. Vnde vt ignis accensus, accendit amorem. Sed vt Pallas pulcherrima armata, & Diana ferarum venatrix, & Atalanta simul grauis & venusta; Maria forma, spectatores suos incendebat amore castitatis; ideoque sicut* lilium inter spinas, sic Amica inter filias. *Vt cùm alia formosa, pungant, & crepitent* ardentes sicut ignis in spinis, *Maria forma odorem spiraret castitatis; vt dicta sit* Mater pulchræ dilectionis & timotis. *Nam iuxta Ambrosium libro de Instit. virg. cap. 7. D. Thom. in 3. dist. 2. quæst. 1. a. 2. ad 4. Bonau. dist. 3. 1. p. a. 2. Gerson. Ser. de Concept. Charta. 1. de laud. Virg. cap. 39. &c. Pulchritudo Mariæ conciliatrix erat castitatis. Multò magis Christi, vt patet in Magdalena, Martha, Apostolis castitatis amatoribus?*

Beata porro Virginis formam bellè describit Nicephorus Calixtus, lib. 2. hist. Eccl. cap. 23. vbi & de corpore eius post triduum sepultura non inuento, & fide resurrectionis eius iuxta Iuuenalem Episcopum Ierosol. Mores eius, & staturæ eius modus, talis fuit. Erat in rebus omnibus honesta & grauis: pauca admodum, eaque necessaria loquens: ad audiendum facilis, & perquàm affabilis, honorem suum & venerationem omnibus exhibens: statura mediocri, quamuis sint, qui eam aliquantulum mediocrem longitudinem excessisse dicant. Decenti dicendi libertate aduersus omnes homines vsa est; sine risu, sine perturbatione, & sine iracundia maximè. Colore fuit frumentum referente, capillo flauo, oculis acribus, subflauas & tanquam oleæ colore pupillas habentibus, supercilia inflexa & decenter nigra, nasus longior, labia florida, & verborum suauitate plena. Facies non rotunda, & acuta, sed aliquanto longior. Manus simul & digiti longiores. Erat deniq; omnis fastus expers, simplex, minimèq; vultũ fingẽs, nihil mollitiei secũ trahens, sed humilitatem præcellentem colens. Vestimentis quæ ipsa gestauit, coloris natiui contenta fuit: id quod etiam nunc sanctum capitis eius velamen ostendit. Et vt paucis dicam, in rebus eius omnibus, multa diuinitùs inerat gratia. *Hactenus Nicephorus. Quòd si de ea Augustinus Ser. de Assumpt.* Si formam Dei te appellem, digna existis: *ad formam certe matris compositus debuit esse Dei filius. Et cùm ex Nazanzieno in tragœdia de Christo patiente, virgo mater cunctis fœminis elegantia forma præcellat, Christus eius filius* Speciosus forma præ filiis hominum *esse debuit. Adeò vt sicut illa in Cant.* Pulchra sicut Ierusalem *dicitur; & magna vrbis pulchritudo, vno non potest intuitu videri, sed per partes; sic tam matris, quàm filij, sigillatim pulchritudinis partes debent examinari.*

Hinc factum est vt imagines omnes, perfectam matris, & filij pulchritudinem repræsentent. Maximus Tyrius Ser. 11. negat exitiosum quid, lubricum, flagitiosum, infaustum, aut pœnitentia dignum efficere, quod pulchrum sit. Et Adrianus Papa ex visione sacrarum imaginum, speciosam Christi formam colligit. De imagine pulcherrima beatissima Virginis, Nicephorus lib. 15. hist. Eccl. cap. 14. à Pulcheria Augusta missâ Antiochiâ Constantinopolim, picta à S. Luca speciosissima & miraculosa: cui erexit templum in loco fori, siue Tribunalis, in quo curauit vigilias & supplicationes fieri singulis tertijs ferijs. Idem lib. 17. cap. 16. Narrat Abagaro missam à Christo suam imaginem, Edessam vrbem semper ab hostibus tutantem. De qua dixerat lib. 2. cap. 7. eundem Regem Edessa, ab Apostolo Thaddæo curatum, & conuersum, cum tota ciuitate scripsisse Christo, vt ad se veniret, & à Iudæorum inuidia saluaret; quod cùm obtinere non posset, pictorem excellentissimum misit, qui cùm raptus luce & gratia cœlesti vultus eius pulcherrimi, nec penicillum mouere posset, Christus misericordiâ motus, linteum lauari iussit, cui vultui applicato suam formam impressit, & Abagaro misit. Quod Nicephorus ex Archiuijs Edessa deprompsit. Idemque factum dicit à Persarum Rege matris & filij imaginem per excellentissimum Pictorem missum habente. Nec vltra quisquam Christi & matris eius pulchritudinem in dubium vocet.

DEVS CORPOREVS.

1. *De car. Chri. cap. 11. in m.*

OMne quod est, [1] corpus est sui [2] generis. Nihil est incorporale, nisi quod non est.

2. *Et 2. Cont. Marc. cap. 16. in m.*

Discerne [3] substantias, & suos eis distribue sensus, tam diuersos, quàm substantiæ exigunt, licet vocabulis communicare videantur. Nam & [4] dexteram, & oculos, & pedes Dei legimus, nec ideo tamen humanis comparabuntur, quia de appellatione sociantur. Quanta erit diuersitas diuini corporis, & humani, sub eisdem nominibus membrorum, tanta erit & [5] animi diuini, & humani differentia, sub eisdem licet vocabulis sensuum, quos tam corruptorios efficit in homine corruptibilitas substantiæ humanæ, quàm incorruptorios in Deo efficit incorruptibilitas substantiæ diuinæ.

3. *Et cont. Prax. cap. 7. circa. f.*

Hic [6] certè est, [a] *qui in effigie* [7] *Dei constitutus, non rapinam existimauit esse se æqualem Deo.* In qua effigie Dei? vtique [8] in alia, non tamen in nulla. Quis enim negabit Deum corpus esse, etsi [b] *Deus spiritus est*? Spiritus enim, corpus [9] sui generis, in sua [10] effigie. Sed & inuisibilia [11] illa quæcunque sunt, habent apud [12] Deum & suum corpus, & suam formam, per quæ soli Deo visibilia sunt; quantò magis, quod ex ipsius substantia [13] missum est, sine [14] substantia non erit?

a Philip. 3. 2.
b Io. 4. 24.

Deum esse corporeum. Schol. 1. 2. 3.

1. [1] CORPVS EST. *Benè quod subdit.* [2] SVI GENERIS. *Quasi diceret sibi conueniens & natura sua consonum; Et quo res nobiliores sunt, eò corpus, hoc est substantiam solidiorem & nobiliorem possident. Cum igitur* Deus *sit primum & summum esse omnium, maximè corpus est, id est solidissimum esse, nec inane, aut vacuum, sed quasi* solidum Mathematicum dicitur, sui plenum.

2 [3] DISCERNE SVBSTANTIAS, *corporeas à corporeis: licet enim omnes corporea dicantur eodem nomine, & conueniant genere, specie tamen differunt: Et per consequens corporum sensus ab inuicem distincti sunt.* [4] DEXTERAM &c. *Scriptura frequenter quasi humana membra tribuit* Deo; *sed licet in appellatione communicent, longè tamen differunt ab humanis sensibus & membris.* [5] ANIMI DIVINI *sicut sensus corporei diuini longe distant ab humanis; sic & animi eius sensus. Vnde ait:* Viæ meæ non sunt viæ vestræ, & cogitationes meæ, cogitationes vestræ. Quantum distant cœli à terra, &c. *Nam sicut humana natura tanquam de nihilo creata, vel ex terra corruptibili quoad corpus, sensus externi & interni corruptibiles sunt: sic Dei natura & substantia incorruptibilis, sensus habet incorruptos.*

3 [6] HIC CERTE *Christus Dei filius.* [7] IN EFFIGIE, *diceret Paulus:* qui cùm in forma Dei esset. *Et rursum:* Imago Dei inuisibilis. [8] VTIQVE IN ALIA. *Si aliam personam intelligit, rectè quidem: Si aliam formam hoc est diuinitatem, erras, & contradicis Christo dicenti:* Ego & Pater vnum sumus. *Et Paulo clarè distinguenti vtramque formam & naturam Christi: ait enim:* qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo: *quia vi originis formaliter per intellectum Patris genitus, Imago est Patris, proprium enim intellectus est verbum sibi simile generare, & rerum omnium imagines in se producere. Sicut in forma serui similis est matri,* formam serui accipiens, & habitu inuentus vt homo. [9] CORPVS SVI GENERIS. *Supple est, vel habet corpus conueniens, sed nota ex Aug. quod cum id quod habetur, sit diuersum ab eo qui habet, nisi sit ipsummet quod habet;* Sic habet Filius Dei sapientiam, vt sit ipsa sapientia, faciatque sapientes. *Ita corpus vt Deus habet, id est substantiam solidam, vt sit ipsa substantia solida.* [10] IN SVA EFFIGIE, *propria & congruente sicut dixit supra de effigie animæ hominis.* [11] INVISIBILIA ILLA, *corpora, aëris, venti, Angeli,* [12] APVD DEVM. *Idealiter, in verbo,* quod erat in principio apud Deum; *habent suum corpus & effigiem, per qua à Deo solo Rege sæculorum inuisibili, videri & intelligi possunt.* [13] MISSVM EST. *Verbum quod à Patre procedit, & mittitur, & manet in Patre per identitatem naturæ, licet exeat à Patre via inuestigabili nobis, per diuersitatem personæ; multò magis ipsi soli cognitus est; Iuxta illud* nemo nouit Filium nisi Pater, *habet suum corpus & effigiem quibus à Patre dignoscitur.* [14] SINE SVBSTANTIA, *corporea, id*

Err. Tertull.

A *est solida non carebit, per quod facta sunt omnia corpora, tam visibilia, quàm inuisibilia.*

Augustinus hunc errorem in Tertulliano notauit tom. 3. lib. 10. de Gen. ad lit. cap. 24. Admoneo sanè quantum valeo, si quos ista præoccopauit opinio, vt animas ex parentibus credant propagari, quantum possunt, seipsos considerent, & interim sapiant corpora non esse animas suas. Nulla enim prior natura est, qua diligenter inspecta possit etiam Deus qui supra omnem creaturam suam incommutabilis permanet, incorporaliter cogitari, quàm ea quæ ad ipsius imaginem facta est: Et nihil vicinius, aut fortasse nihil tam consequens, quàm vt credito quòd anima corpus sit, etiam Deus corpus esse credatur. S. August.

B Propter hoc enim corporalibus assuefacti & affecti sensibus, nolunt animam credere aliud esse quàm corpus, nè si corpus non fuerit, nihil sit; ac per hoc tantò magis timent etiam de Deo credere quod corpus non sit, quantò magis timent Deum credere nihil esse. Ita enim feruntur in phantasias & phantasmata imaginum, quæ cogitatio de corporibus versat, vt his subtractis, tanquam per inane pereundum sit, reformident. Ita necesse est, vt & Iustitiam, & Sapientiam pingant quodammodo in cordibus suis cum formis & coloribus quas non possunt incorporeas cogitare, &c. *Deinde cap. 25.* Denique, inquit, Tertullianus quia corpus esse animam credidit, non ob aliud nisi quòd eam incor- S. August.

C poream cogitare non potuit, & ideo timuit ne nihil esset, si corpus non esset: Nec de Deo valuit aliter sapere: qui sanè quoniam acutus est, interdum contra opinionem suam visa veritate superatur. Quid enim verius dicere potuit, quàm id quod ait quodam loco, omne corporale passibile est? debuit ergo mutare sententiam, qua paulò superius dixerat, etiam Deum corpus esse. Neque enim arbitror eum ita desipuisse, vt etiam Dei Naturam passibilem crederet: Vt iam Christus, non in carne tantum, neque in carne & anima, sed in ipso Verbo per quod facta sunt omnia, passibilis & commutabilis esse credatur: quod absit à corde Christiano.

D *Et quoniam tom. 6. lib. de hæresibus cennes aliquas reliquias Tertullianistarum agnouit, tom. 7. lib. 4. de Anima & eius origine, Vincentium Victorem Tertulliani sectatorem denotat, cum capite 12.* Nunc inquit, iam quantum Dominus donare dignatur, etiam ad illud debeo respondere, vbi de anima loquens nomen meum iterasti, atque dixisti: Non sicut Augustinus peritissimus Episcopus profitetur, incorpoream, & eandem spiritum esse permittimus, &c. si anima caret corpore, vt sit, sicut quibusdam placet, cassæ inanitatis, aëreæ futilisque substantiæ. His enim tuis verbis videris credere, omne quod caret corpore, inanis esse substantiæ. Quod si ita est, quomodo Deum audes dicere carere corpore, nec times ne sequatur inanis eum esse substantiæ? porro si & corpore caret Deus, quod iam confessus S. August.

es, & eum inanis esse substantiæ absit vt dicas. Non ergo inanis substantiæ est quidquid corpore caret. Et ideo qui incorpoream dicit esse animam, non est consequens vt eam velit videri inanis futilisque substantiæ, quia & Deum, qui non est inane aliquid, simul incorporeum confitetur, &c. Cur ergo metuimus ne sit cassæ inanitatis anima, si sit incorporea, cum Deum incorporeum fateamur esse, nec eum cassæ inanitatis esse dicamus? Sic itaque potuit incorporeus Deus, incorpoream creare animam, quemadmodum viuens viuentem, quamuis immutabilis mutabilem, & omnipotens longe imparem.

Quàm autem cognati sint errores de Deo, & anima corporea, docet idem sanctissimus Pater ibid. cap. 14. Ex eo quod homo factus & renouatus sit, siue refectus ad imaginem Dei: Si enim anima corpus est & imago Dei est secundùm animam, profectò consequens est vt prototypus eius Deus sit corpus. Sic itaque refellit Vincentium dicentem, præter hominem externum, & internum, alium etiam intimum. Dic mihi, inquit, quis eorum renouabitur in agnitionem Dei secundùm imaginem eius qui creauit illum. Coloss. 3. interior an intimus? Apostolus quidem præter interiorem & exteriorem, non video quod sciat alium interioris interiorem, id est totius hominis intimum. Sed elige quem volueris, qui renouetur secundùm imaginem Dei; quomodo hanc recipiet qui iam sumpsit exterioris (*corporis scilicet*) imaginem. (*Id est effigiem iuxta Tertull.*) Si enim per membra exterioris, concurrit interior, & gelauit: hoc enim etiam verbo vsus est, tanquam figmentum fusile fieret ex forma lutea quæ de puluere facta est; quomodo eadem manente formâ quæ impressa illi est, vel expressa de corpore, potest reformari ad imaginem Dei? an duas habebit imagines, à summo quidem, Dei; ab imo autem, corporis: sicut in nummo dicitur caput, & nauis? (*alludit ad numisma Iani, in quo vna ex parte Ianus biceps, ex altera nauis, quâ in Italiam appulit: vnde & ludi species orta, quâ iactando nummum in aëra, vt & nunc fit, rogabatur quid colludens eligeret, aut capita, aut nauim.*) An fortè dicis quòd anima capiat imaginem corporis, & spiritus capiat imaginem Dei; tanquam illa contigua corpori, & ille sit Deo; ac sic ad imaginem Dei homo ille intimus, non iste interior reformetur? sed frustra hoc dicis: Nam si & ille intimus, ita est per animæ omnia membra diffusus, vt illa per corporis; iam etiam ipse per animam cepit imaginem corporis, sicut illa eum forma formauit; ac per hoc non habet vbi capiat imaginem Dei, manente in se ista imagine corporis, nisi quemadmodum nummus, vt dixi, aliter ex inferiore, aliter ex parte superiore formetur. Ad ista te absurda, quando de anima cogitas, carnalis cogitatio corporum, velis, nolis, compellit, sed Deus, vt etiam ipse rectissimè confiteris, non est corpus; quomodo igitur capiat eius imaginem corpus? obsecro te, frater, vt non conformeris huic sæculo, sed reformeris in nouitate mentis tuæ, nec sapias secundùm carnem, quoniam mors est. *Et Ep. 57. ad Dardanum probat Deum esse incorporeum, nec cogitandum instar magni corporis, vbique diffusum.* In eo, inquit, ipso quòd dicitur Deus vbique diffusus, carnali resistendum est cogitationi, & mens à corporis sensibus auocanda, ne quasi spatiosa magnitudine opinemur Deum per cuncta diffundi, sicut fumus, aut humor, aut Aër, aut lux ista diffunditur: omnis enim huiusmodi magnitudo, minor est in sui parte quàm in toto; sed ita potiùs, sicuti est magna sapientia, etiam in homine, cuius corpus est paruum. Et si duo fiant sapientes, quorum sit alter corpore grandior, neuter sapientior; non est illa in maiore maior, minor in minore, aut minor in vno, quàm in duobus, sed tanta in hoc, quanta in illo, & tanta in vnoquoque, quanta in vtroque &c.

Idem probat in duobus æqualiter immortalibus, quorum vnus non plus viuit altero. Similiter & de sanitate perfecta totius corporis, quæ maior non est in maiori membro, quàm in minimo. Dispar, inquit, est profectò in membrorum molibus quantitas, sed par est in disparibus sanitas, &c. Distantibus partibus, quæ simul esse non possunt, quoniam sua quæque spatia locorum tenent, minores minora, & maiora maiores, non potuit esse in singulis quibusque partibus tota, vel tanta, sed amplior est quantitas in amplioribus partibus, breuior in breuioribus, & in nulla parte tanta, quanta per totum. Qualitas verò corporis quæ sanitas dicitur, cùm sanum corpus est totum, tanta est in maioribus, quanta in minoribus partibus: Non enim quæ minus magnæ sunt, ideo minus sanæ sunt, aut quæ ampliores, ideo saniores. Absit ergo vt quod potest in corpore qualitas corporis creati, non possit in seipsa, substantia creatoris. Est ergo Deus per cuncta diffusus. Ipse quippe ait per Prophetam Ierem. 23. cœlum, & terram ego impleo. Et quod paulò ante posuit de sapientia eius: attingit à fine vsque ad finem fortiter, &c. Sap. 8. itemque scriptum est Sap. 1. Spiritus Domini repleuit orbem terrarum. Eique dicitur in quodam Psalmo: quo ab ibo à Spiritu tuo? &c. Quia substantialiter Deus vbique diffusus. Sed sic est Deus per cuncta diffusus, vt non sit qualitas mundi, sed substantia creatrix mundi, sine labore regens, & sine onere continens mundū; non tamen per spatia locorum, quasi mole diffusa, ita vt in dimidio mundi corpore, sit dimidius, & in alio dimidio, dimidius, atque ita per totum totus; sed in solo cœlo totus, & in sola terra totus, & in cœlo & in terra totus solus, & nullo contentus loco, sed in seipso vbique totus. Ita Pater, ita Filius, ita Spiritus sanctus, ita Trinitas vnus Deus. Neq; enim mundum inter se in tres partes diuiserunt, quas singulas, singuli implerent; quasi non haberet vbi esset filius, aut Spiritus sanctus in mundo, si totum occupasset Pater. Non ita se habet vera, incorporea, immutabilisq; diuinitas. Non enim corpora sunt, quorum amplior sit in tribus, quàm in singulis magnitudo: Nec loca suis molibus tenent, vt distantibus spatiis simul esse non possint. Si enim anima in corpore constituta non solùm nullas angustias, verùm etiam quandam latitudinem inuenit, non corporalium locorum, sed spiritalium gaudiorum (*gaudium enim fructus est spiritus*) cum sit quod ait Apostolus. 1. Cor. 6. Nescitis quoniam corpora vestra templum in vobis Spiritus sancti est, quem habetis à Deo? Nec dici nisi stultissimè potest, non habere locum in nostro corpore Spiritum sanctum, quod totum nostra anima impleuerit: quantò stultius dicitur, illis angustiis impediri alicubi Trinitatem, vt Pater & Filius & Spiritus sanctus vbique simul esse non possint? *Dehinc miratur quod licet vbique sit totus, non tamen in omnibus habitet, vel inæqualiter habitet, vnde & duplicem spiritum Eliæ petiit Helisæus; Sed hoc non respicit immensitatem Dei incorpoream, sed gratiam pro captu singulorum diuersam. Sicut licet dicente Paulo,* non longe sit ab vnoquoque nostrum, *immensitate sua,* longe tamen à peccatoribus *dicitur, priuatis gratia sua.* Hi, inquit, ab eo longè esse dicuntur, qui peccando dissimillimi facti sunt: & hi ei propinquare qui eius similitudinem piè viuendo recipiunt, sicut rectè di-

cuntur oculi tantò esse ab hac luce longius, quantò fuerint cæciores: Quid enim tam longè est à luce quàm cæcitas, etiam si lux præsto sit atque oculos perfundat extinctos? propinquare autem luci meritò perhibentur oculi, qui sanitatis accessu, aciem recipiendo, lucem recipiunt. *Nec prateribo & in hoc* A *ad Dei imaginem factum hominem; quod sicut Deus totus est in toto mundo, & totus vbique simul in omnibus & singulis partibus mundi, sic anima rationalis, tota est in toto corpore, & tota in singulis partibus corporis. Quod prastare non posset, si ipsa corpus esset; cum nec duo corpora simul esse possint in eodem loco.*

ECCLESIA EST IN TRIBVS, ETIAM LAICIS.

1\. *De Exhort. cast. cap. 7. in m.*

VBi [1] tres, Ecclesia est, licet [2] laïci. [3] Vnusquisque enim sua fide viuit. Matt.18.

2\. *Et de pudic. cap. 21. in f.*

Ecclesia propriè & principaliter ipse [4] est Spiritus, in quo [5] est Trinitas vnius diuinitatis, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Illam Ecclesiam congregat, quam Dominus in tribus posuit. Atque ita exinde etiam numerus omnis qui in hanc fidem [6] conspirauerint, Ecclesia ab auctore, & consecratore censetur. [7] Et ideò Ecclesia quidem delicta donabit; sed Ecclesia [9] Spiritus, per [10] spiritalem hominem, non Ecclesia, [11] numerus Episcoporum. Domini enim, non [12] famuli est ius; [13] & arbitrium [14] Dei, non Sacerdoris. Matt...

Ecclesiam esse in Tribus. Schol.

1\. [1] VBI TRES. *Alludit ad illud Christi Math.* 18. 20. Vbi fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. LICET [2] LAICI. *hic errat turpiter. Licet enim initio mundi Ecclesia fuerit in duobus, Adam scilicet & Eua, & de eorum coniugio dixerit Paulus*: Sacramentum hoc magnum, in Christo dico & in Ecclesia: *Et quamuis in octo animabus arca Noë conclusis, qua ex Aug. sapius, repræsentat Ecclesiam: quanquam in paucis Patriarchis & Prophetis, ante legem & sub lege Moysi: & initio legis gratia in paucis Apostolis & Discipulis, quibus dicebat Christus*: Nolite timere pusillus grex, quia complacuit Patri vestro dare vobis regnũ: *tamē ex quo super eos aduenit Spiritus sanctus*, qui replet orbem terrarum; in omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. *Ecclesia porro cùm sit corpus Christi, ex Apostolo, pracipuè spectanda est in nobilioribus partibus, vt capite, oculis, &c. Nec enim Ecclesia corpus Acephalum. Nec caput eius, summus Pontifex, nec oculi Episcopi vigilesque Pastores, de quibus Apostolus dixit*: Vos spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei, *nec Doctores & Pradicatores, qui lingua, & dentium vice funguntur, in quibus secundùm Paulum*, Legatione pro Christo fungentibus, posuit Deus verbum reconciliationis; *quique iuxta sponsum*, sicut greges tonsarum, *expoliati*, suaque non quærentes, sed quæ Iesu Christi, *vt munda animalia de lauacro pœnitentia ascendunt, ruminant, & vt sic Bernardo*, toti corpori masticant cibum, *de ordine laïcorum sunt, sed ab hoc statu infimo, ceu puluere gregali, electi, & erecti assumuntur*; Vt sedeant cum Principibus & solium gloriæ teneant. *Quicquid sequens Scholio dicat*. Non Ecclesia numerus Episcoporum. [3] VNVSQVISQVE SVA, *&c. Rectè quidem si Iustus sit, & veram fidem habeat, non suam priuatam, sed communem Catholica, & vniuersalis Ecclesia. Tum enim*, Iustus ex fide viuit. *Hanc amiserat Tertull. dum hac scriberet; vt in tribus Laicis, hoc est Montano, & Prisca, & Maximilla Prophetissis eius, Ecclesiam poneret; tum ex sua fide viuens imò mortuus, quia pro libito credens*. Si enim (*vt ait Augustinus*) iustus ex Aug. B fide viuit; profectò mortuus est qui non habet fidem.

2\. IPSE [4] EST SPIRITVS. *Non hunc intelligit, qui procedit vt amor, & Spiritus est pacis & vnitatis, à quo recesserat Tertullianus, ad Schisma Montani, quem pro Spiritu, & Paracleto habebat. Ecclesiam autem dixit Spiritum, sicut Malach. 2. viris dixit de vxoribus loquens*: Custodite Spiritum vestrum. *Quem Christus in cruce moriens Patri commendauit, dicens*: In manus tuas commendo Spiritum meum. *Sicut amore reciproco, & amoris lingua, sponsa Ecclesia, de Christo & Spiritu sancto dixit*: Ego dormio, & cor meum vigilat. IN QVO [5] EST TRINITAS. *scilicet spiritu vnitatis Ecclesia, tres persona diuina* C *habitant, qua schismaticam Ecclesiam Montani deserunt in tribus pradictis positam*. [6] CONSPIRAVERINT. *eodem in spiritu conuenerint*. [7] CENSETVR. *Nominatur Ecclesia, originem & nomen ducit à Montano. qui eam consecrauit. Sed vera Ecclesia non à tribus illis, sed à Sanctißima Trinitate, & à Spiritu sancto, vna & Sancta trahit originem, Sancta & vna appellatur, sicut ab Apostolis regula fidei, hoc est symboli authoribus* primitias Spiritus habentibus, *dicitur Apostolica*. [8] DONABIT, *condonabit, remittet, potestate tradita Petro, Apostolis, & Episcopis eorum successoribus, à Spiritu sancto insufflato, dum Christus dixit*: Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, &c. D ECCLESIA [9] SPIRITVS. *Hic apertè Montanum intelligit*. PER [10] SPIRITALEM, *de quo scilicet Paulus*: Spiritalis diiudicat omnia; *quis nimirum mereatur, vel non mereatur absolui*. NVMERVS [11] EPISCOPORVM. *Et tamen Ecclesia maximè consistit & congregatur ex Episcopis in Conciliis, quibus vel ipse Pontifex Maximus Episcopus Episcoporum, vt eum vocat ipse Tertullianus, vel eius Legatus prasidet. Sed ex inuidia Carthaginensis Episcopatus, cui eius amulus prafectus fuerat, Episcopos, pracipua Ecclesia membra, ab ipsa excludit*. NON [12] FAMVLI. *imò verò Ius absoluendi ab omnibus acceperunt primi Episcopi Apostoli, eorumque successores in ipsis à Domino, dicente absque vlla restrictione*: Quæcumque solueritis super terram. [13] IVS. *Quid tam*

nostri Iuris, quàm quod à Domino famulis dono datur? A *Petro promissum*: Tibi dabo claues regni cœlorum; quæcumque solueris, &c. *Impletum promissum, donum datum, dum ait*: Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, &c. [24] ARBITRIVM, *Iudicium*.

Non in tribus, vel in vno aliquo loco, sed in multitudine innumera toto orbe diffusa est Ecclesia, sicut vbique Scriptura testatur, non tantum ex Iudæis collecta, sed ex omnibus gentibus; vt passim probat Augustinus maximè tom. 7. lib. de vnitate Ecclesiæ cap. 9. Cùm dixisset, inquit, (*Christus scilicet Luc. 24.*) quia oportebat adimpleri omnia scripta in lege & Prophetis & Psalmis de me: tanquam quæreremus vtrum in eo quod dixit de me, intelligenda esset Ecclesia, B propter id quod scriptum est, erunt duo in carne vna, vt non solum de capite, verùm etiam de corpore diuina oracula teneremus; sequitur Euangelista & dicit: tunc aperuit illis sensum vt intelligerent Scripturas, & dixit illis: quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die. Hic ipsum caput ostenditur, quod etiam se manibus Discipulorum præbuit contrectandum. Vide quemadmodum de corpore admonogat, quod est Ecclesia, vt nos nec in Sponso, nec in Sponsa errare permittat. Et prædicari, inquit, in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum per omnes gentes, incipientibus ab Ierusalem. Quid hac voce veracius, quid diuinius, C quid manifestius? me piget eam commendare verbis meis, & hæreticos non pudet, eam oppugnare verbis suis, &c. Teneamus ergo Ecclesiam ex ore Domini designatam, vnde cœptura & quousque peruentura esset: cœptura scilicet ab Ierusalem, & peruentura in omnes gentes, &c. *Et cap. 10.* Non tacetur in Actibus Apostolorum cap. 1. vbi rursus eadem manifestatione verborum Dominicorum, futura per orbem terrarum prænuntiatur Ecclesia, vbi nullos omnino dubitare permittatur, nisi qui de sanctarum Scripturarum fide dubitat, illam esse Ierusalem visibilem ciuitatem, vnde cœpit Ecclesia post Domini nostri Iesu Christi resurrectionem & ascensionem, &c. *Subiycit verba Christi mox in Cœ-* D *lum ascensuri*: Accipietis virtutem Spiritus Sancti superuenientem in vos; & eritis mihi testes in Ierosalem, & in tota Iudæa, & Samaria, & vsque in totam terram. Ecce & hic manifestatum est vnde cœptura, & quousque esset peruentura Ecclesia. Quid ad hæc dicunt, qui Christianos se superbissimè dicunt, & Christo apertissimè contradicunt? Nos hanc Ecclesiam tenemus. Contra istas diuinas voces, nullas humanas criminationes admittimus. Mouet enim nos plurimùm, quòd Dominus noster ait, cui non credere sacrilegum & impium est. Nouissimis verbis suis quæ habuit in terra, hæc primitiuæ Ecclesiæ documenta salubria & nouissima dereliquit: his enim dictis mox ascendit in Cœ- E lum. Præmunire voluit aures nostras aduersus eos, quos procedentibus temporibus exurrecturos esse prædixerat & dicturos: Matth. 24. Ecce hic Christus, ecce illic. Quibus ne crederemus admonuit, &c. Quid hoc est rogo, cùm verba nouissima hominis morientis audiuntur ituri ad inferos, nemo eum dicit esse mentitum; & impius iudicatur hæres qui fortè illa contempserit? Quomodo ergo effugiemus iram Dei, si vel non credentes, vel contemnentes repulerimos verba nouissima, & vnici filii Dei, & Domini nostri ac Saluatoris, & ituri in Cœlum, & inde prospecturi quis ea negligat, quis obseruet; & inde venturi, vt de omnibus iudicet? &c. *Tum post multa narrat, ex Act. 2. quod ad sermonem Petri vna die apposita sunt Ecclesiæ tria millia animarum.* Adiectæ sunt, inquit, in illa die animæ circiter tria millia. Ecce quemadmodum cœpta est ab Ierusalem, inde itura Ecclesia per omnes linguas: quod etiam præsignatum est in eis qui ibidem constituti accepto Spiritu Sancto linguis omnibus sunt locuti.

Idem ipse Aug. in Psal. 44. in versum: In fimbriis aureis circumamicta varietatibus. Pulchritudo, inquit, intrinsecus. In fimbriis autem aureis, varietas linguarum, doctrina, decus, &c. verè factum est, credidit Ecclesia, facta est Ecclesia per omnes gentes, &c. *Tum in versum*: Pro Patribus tuis nati sunt tibi filii, constitues eos Principes super omnem terram. Patres, inquit, missi sunt Apostoli, pro Apostolis filii nati sunt tibi, constituti sunt Episcopi. Hodie enim Episcopi qui sunt per totum mundum, vnde nati sunt? Ipsa Ecclesia Patres illos appellat, ipsa illos genuit, & ipsa illos constituit in sedibus Patrum. Non ergo te putes desertam, quia non vides Petrum, quia non vides Paulum, quia non vides illos per quos nata es; de prole tua tibi creuit paternitas. Pro patribus tuis nati sunt tibi filii. Vide templum regis quam latè diffusum est, &c. Constitues eos Principes super omnem terram. Hæc est Ecclesia Catholica; filii eius constituti sunt Principes super omnem terram, &c. agnoscant qui præcisi sunt, veniant ad vnitatem, adducantur in templum Regis. Templum suum Deus vbique collocauit, fundamenta Prophetarum & Apostolorum vbique firmauit, &c. propterea populi confitebuntur. Quid ergo prodest confiteri, & extra templum confiteri? quid prodest precari, & in monte non precari? voce mea inquit Psal. 3. ad Dominum clamaui, & exaudiuit me de mont. sancto suo. De quo monte? de quo dictum est Matth. 5. Non potest ciuitas abscondi supra montem constituta. De quo monte? Quem vidit Daniel ex paruo lapide creuisse, & fregisse omnia regna terrarum, & impleuisse omnem faciem terræ. Ibi adoret qui vult accipere: Ibi petat qui vult exaudiri: Ibi confiteatur, qui vult sibi ignosci: Propterea populi confitebuntur tibi. *Hinc Donatistæ, & ante eos Tertullianistæ Hæretici ad partem Montani transeuntes, à toto orbe recesserunt, & in sola Africa meridionali Ecclesiam apud se in paucis sanam remansisse blasphemarunt. Sic notauit Augustinus præcitato libro de vnitate Ecclesiæ cap. 12. Vbi cum Paula ad Gal. 1. Anathema dicit Angelo etiam de Cœlo aliter annuntianti; sic concludit*: Aliud autem euangelizat qui periisse dicit de cætero mundo Ecclesiam, & in parte Donati (*dicamus & nos, Montani*) in sola Africa remansisse dicit, ergo Anathema sit. Aut legat mihi hoc in Scripturis sanctis, & non sit Anathema. Lego, inquit. Nam Enoch vnus inter omnes homines placuit Deo, & translatus est. Gen. 5. Postea toto mundo aquarum inundatione deleto, solus Noë cum coniuge, & filiis, & nuribus suis, in Arca meruit liberari. Gen. 7. Adiungunt etiam de Loth, quod solus cum filiabus, de Sodomis liberatus sit. Gen. 19. De ipso quoque Abraham, & Isaac, & Iacob, quod pauci fuerint Deo placentes, cæteri Idolis dediti, & dæmonibus. Postremò iam multiplicato populo Israël, iam temporibus regum in terra promissionis, quæ futura omnibus duodecim tribubus distributa commemorat, decem tribus diuisas, & traditas seruo Salomonis: duas autem remansisse filio Salomonis ad regnum, quod erat Ierosalem. 3. Reg. 11. & 12. *Sic & nunc*, inquiunt, totus mundus apostatauit, nos autem tanquam duæ illæ tribus in templo Dei, hoc est in Ecclesia

clesia permansimus. Dominum etiam Iesum Christum, cum plurimi sequerentur, 72. apostatantibus, soli cum illo duodecim remanserunt. His atque huiusmodi exemplis hæretici suam paucitatem commendare conantur, & in sanctis Ecclesiæ multitudinem toto orbe diffusam blasphemare non cessant, &c.

Aug. *Deinde cap. 12. rursum inducit Donatistas sic loquentes:* Orbis terrarum apostatauit, & sola remansit Donati Communio. Hoc nobis legant, sicut legunt de Enoch, de Noë &c. & nihil resistimus. Si autem non ea de Scripturis sanctis legunt, sed suis contentionibus persuadere conantur, credo illa quæ in Scripturis sanctis leguntur, non credo ista quæ ab hæreticis vanis dicuntur. *Et cap. 13.* De paucitate, inquit, bonorum ipse Dominus apertissimè dicit Math. 7. Intrate per angustam portam, quoniam lata & spatiosa via quæ ducit ad interitum, & multi sunt qui pergunt per illam. Quàm angusta porta, & arcta via quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui ingrediuntur per illam. Istos paucos Donatistæ se putant esse, & ideo dicunt perisse orbem terrarum, se autem in hac paucitate quam laudauit Dominus, remansisse: Qui quando comparantur cum eis, longè pauciores Rogatistas, aut Maximianistas objicimus, qui se ab eis separauerunt, si existimant sibi de paucitate esse gloriandum. Veruntamen hanc paucitatem in comparatione malorum esse à Domino commendatam; multitudinem autem bonorum, cùm per seipsam consideratur, non tacuisse Scripturas, legant & videant quàm plura testimonia reperiantur. Vndè enim ipsum semen Abrahæ sicut stellæ cœli, & sicut arena maris promittitur Gen. 15. nisi propter innumeram multitudinem; cum dicat Apostolus Rom. 9. ideo dictum esse; in Isaac vocabitur tibi semen, quia non filii carnis, sed filii promissionis deputantur in semine? Vnde multi filii desertæ, magis quàm eius quæ habet virum? Esa. 5. Vnde multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham & Isaac & Iacob in regno Cœlorum: filii autem regni ibunt in tenebras exteriores: hoc est impii Iudæi? Vnde dicit Apostolus ad Tit. 2. vt mundaret, inquit, nos sibi populum abundantem, æmulatorem bonorum operum? Vnde Apocalypsis 5. millia millium dicit esse sanctorum Ecclesiæ filiorum? Ecce ipsi dicuntur multi, qui dicuntur & pauci: Quare, nisi multi per seipsos considerati: pauci autem, in comparatione iniquorum? *Pro eo quod Augustinus supra legit*, populum abundantem, *non solum intelligendus est de numero abundanti, sed de abundantia locuplete. Vnde & Exod. 19. 5. de Ecclesia veteri Iudæorum dixit Deus;* Eritis mihi in peculium de cunctis populis. *In Hebr. habetur.* Segulla; *id est ex Hieron. peculium selectum, & thesaurum pretiosiorem ex bullis, gemmis, torquibusque conflatum. Hic autem Syriaca versio legit;* populum nouum. *Alij vertunt*, populum proprietatis. *Græcè habetur*, περιούσιον, *id est super essentiam & substantiam. Aug. cum Hieron. & Chrysost. pro communi versione*, sectatorem, *iuxta Græcum legit* ζηλωτήν. *Vbi singulariter aduertit Chrysost. bona opera facienda cum zelo & feruore, sicut solent riuales qui eandem Sponsam æmulanter ambiunt, & certatim ei placere student.*

Aug. *Sed ad Augustinum redeamus, qui paulò infra abundantem Ecclesiam probat ex Luc. 13. 29. & seq.* Venient ab oriente, & Occidente, & Aquilone, & Austro, & accombent in regno Dei. Et ecce sunt nouissimi qui erant primi, & sunt primi qui erant nouissimi. Hic certè quid contradicatur non inuenitur. *Recolat Lector quod supra ex eodem Augustino retulimus; quatuor orbis partes in quatuor Literis Græcis, quibus nomen primi Adæ texitur, & nouissimè corpus, scilicet Ecclesiam Christi adumbrauit. Meminerit item quod hoc libro de vnitate Ecclesiæ cap. 11. ex Act. 10. de conuersione gentium figurata in linteo pleno omni genere animalium, concludit;* Iam, inquit, cui non appareat illo vase significatum orbem terrarum, cum omnibus gentibus? vnde etiam quatuor initiis (*id est angulis*) erat alligatum propter notissimas quatuor partes, Orientem, Occidentem, Austrum, & Aquilonem, quas sæpissimè Scriptura commendat. *Deinde, cap. 14. in eandem rem sic fatur:* Sicut nos manifestissimis testimoniis asseruimus, Ecclesiam toto orbe diffusam, sic & ipsi manifestum aliquid proferant, vnde ostendant esse prædictum, cæteris gentibus à fide Christi pereuntibus, solam Africam remansuram, vt quocumque Episcopi ex Africa mitterentur: Scriptum est, inquiunt, in Canticis Cantic. cap. 1. Sponsâ id est Ecclesiâ dicente ad Sponsum: Annuntia mihi quem dilexit anima mea, vbi pascis, vbi cubas in meridie? Hoc est vnicum testimonium, quod pro se istâ resonare arbitrantur, eò quòd Africa in meridiana orbis parte sit constituta: Vnde primùm quæro, quomodo Christum interrogat Ecclesia, vt annuntiet ei vbi sit Ecclesia: neque enim duæ, sed vna est? &c. Iam ista Ecclesia est quæ loquitur, & quærit vbi sit Ecclesia in meridie. Neque enim interrogat, vbi pascis, vbi cubas? & ei respondetur, in meridie. Tanquam sponsus respondeat, in meridie pasco, in meridie cubo: sed omnia ista verba ad interrogationem pertinent, vbi pascis, vbi cubas in meridie? Adhuc enim ipsa dicit; nè fortè fiam sicut operta super greges sodalium tuorum? Iam verò ille respondet, nisi cognoueris temetipsam, &c. S. Aug.

Adnotat etiam propter partem Donati, fideles transmarinos aduentantes in Africam quærere à Christo, vbi pascat in meridie; id est qui habeant Charitatem & non diuidant vnitatem. Et vide quid adjungat; (*Ecclesia in membris fidelibus*) nè fortè fiam velut operta super greges sodalium tuorum: id est velut latens & incognita, & non reuelata, &c. Non super Gregem tuum, sed super greges sodalium tuorum; qui cùm primò tecum essent, extrà colligere voluerunt, non tuum gregem, sed suos greges, &c. Non est autem ista operta, quia non est sub modio, sed super candelabrum; vt luceat omnibus qui in domo sunt; & de illa dictum est, non potest Ciuitas abscondi supra montem constituta. Sed Donatistis velut operta est, quia audiunt tam lucida, & manifesta testimonia quæ illam toto orbe esse demonstrant, & malunt clausis oculis offendere in montem, quàm in eum ascendere, qui cùm esset lapis præcisus de monte sine manibus, creuit & factus est mons ingens, & impleuit vniuersam terram. Potest & alio modo intelligi; vbi pascis, vbi cubas in meridie? ipsius enim vox est in Psalmis; (*Psal. scilicet 89.*) S. August. ex persona Moisi famuli Dei. Dexteram tuam notam fac mihi, (*nota ad orientem conuerso dexteram esse meridionalem plagam*) & eruditos corde in sapientia: (*pondera quod dixit, corde; quòd sit sapida scientia; cor lætificans*) in illis enim meridies dicitur, propter ingentem sapientiæ lucem, & ingentem Charitatis ardorem. Vnde quendam cùm exhortaretur Spiritus Dei ad bona opera, per Prophetam, (*Esaiam cap. 58.*) hoc illi etiam promittit: & tenebræ tuæ sicut meridies erunt, &c. Si tanquam quærenti vbi pasceret, & vbi cubaret, de terreno loco responderetur, In meridie: non tantum Africam accipere deberemus. Africa enim in parte quidem meridiana mundi est, sed ad Africum, non

ad Austrum, vbi verè meridies est. Ibi enim Sol facit medium diem; sub qua cœli plagà potius Ægyptus inuenitur. Si ergo sponsus ab sponsa, tanquam de loco familiarius dilecto, & cubili quodam suo secreto interrogatus, responderet, esse in meridie; multò probabilius Ecclesia Catholica in his membris suis hoc agnosceret, quæ sunt in Ægypto, in milibus Seruorum Dei, qui per Eremum sancta societate viuunt, perfectionem præcepti, (*mtius dictum Consilij*) Euangelici studentes tenere, quo dictum est Matth. 19. si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlis, & veni, sequere me. Quantò enim melius ibi secretius pascere, & accubare, id est requiescere filius Dei dici potest, quàm in turbis inquietis furiosorum Circũcellionum, quod malum Africæ proprium est. Nam de Ægypto ita Esaias prophetat cap. 19. Illo die erit altare Domini in regione Ægyptiorum, & titulus ad fines eorum Domino, & erit signum in æternum Domino, in Regione Ægyptiorum, &c. Et timebunt Ægyptij Dominum illo die, & facient sacrificia, & vota promittent Domino, & reddent, &c. Quid ad hæc dicit? (*Donatista, vel Montanista*) quare non communicant Ecclesiæ, quæ prædicta est Ægyptiorum? Aut si præfiguratione propheticâ, Ægyptus mundum significat, quare non communicant Ecclesiæ orbis terrarum?

S. August. *Et libro 2. cont. Cresconium Grammat. c. 36.* Hanc etiam B. Cyprianus ita commendat vt eam dicat Domini luce perfusam radios suos per orbem terrarum porrigere, ramos suos per vniuersam terram copia vbertatis extendere. *Quod attinet ad Episcopos quos Tertullianus errore Montani deceptus, excludit ab Ecclesia, cùm tamen sint præcipua eius membra, quibus Concilia Nationalia, vel Generalia constant; præter iam dicta, consulendus Aug. lib. 2. de Bapt. cont. Donatistas cap. 2. vbi sic inducit Cyprianum*

S. August. *loquentem Iubaiano.* Nec quisquam nostrum Episcopum se esse Episcoporum constituit, (*id est, Papam, quem sic & Tertull. vocat*) aut tyrannico terrore ad obsequendi necessitatem collegas suos adigit; quando habet omnis Episcopus pro licentia libertatis & potestatis suæ, arbitrium proprium (*forum, tribunal, Iudicium, Iurisdictionem propriam*) tanquam iudicari ab alio non possit, quomodo nec ipse potest alterum (*Episcopum*) iudicare: sed expectemus vniuersi iudicium Domini nostri Iesu Christi, qui vnus est solus (*non intendit excludere Summum Pontificem Christi vicarium & Petri successorem*) habens potestatem & præponendi nos in Ecclesiæ suæ gubernatione, & de actu nostro iudicandi. *Et cap. 3. eiusdem libri.* Episcoporum, inquit, literas quæ post confirmatum canonem (*librorum Scriptura Sancta*) vel scriptæ sunt, vel scribuntur, & per Sermonem forte sapientiorem cuiuslibet in ea re (*qua tractatur in Synodis & Concilijs, sicut tum agebatur de rebaptizandis hæreticis, de qua quæstione nihil Scriptura definierat*) peritioris; & per aliorum Episcoporum grauiorem authoritatem, doctiorumque prudentiam, & per Concilia licere reprehendi, si quid in eis forte à veritate deuiatum est: & ipsa Concilia quæ per singolas regiones & prouincias fiunt, plenariorum (*id est Generalium*) Conciliorum authoritati, quæ fiunt ex vniuerso orbe Christiano, sine vllis ambagibus cedere, ipsaque plenaria sæpè priora posterioribus emendari, cùm aliquo experimento rerum aperitur quod clausum erat, & cognoscitur quod latebat, sine vllo typho sacrilegæ superbiæ, sine vlla inflata ceruice arrogantiæ, sine vlla contentione liuidæ inuidiæ; cum sancta humilitate, cum pace Catholica, cum charitate Christiana. *Eorumdem Episcoporum, vt præcipuorum Ecclesiæ membrorum authoritatem confirmat ibidem cap. 4. vbi de eadem quæstione tractat; quam Cyprianus non defendisset, si Concilij authoritas contrarium sua opinioni sanxisset.* Quomodo, inquit, August. potuit ista res tantis altercationum nebulis inuoluta, ad plenarij Concilij luculentam illustrationem confirmationemque perduci, nisi primò diutius per orbis terrarum regiones, multis hinc atque hinc disputationibus & collationibus Episcoporum pertractata constaret? Hoc autem facit sanitas pacis; vt cùm diutius aliqua obscuriora quæruntur, & propter inueniendi difficultatem, diuersas pariunt in fraterna disceptatione sententias, donec ad verum liquidum perueniatur, vinculum permaneat vnitatis, nec in parte præcisa remaneat insanabile vulnus erroris. Et ideo plerumque doctioribus minus aliquid reuelatur, vt eorum patiens & humilis Charitas, in qua fructus major est, comprobetur: vel quo modo teneant vnitatem cùm in rebus obscurioribus diuersa sentiunt: vel quo modo accipiant veritatem, cùm contra id quod sentiunt, declaratum esse cognoscunt. *En vt contra Tertull. & similes hæreticos, nec Ecclesia in paucis est sed toto orbe diffusa, & in Episcopis maxime est, non tantum singulis, sed præcipuè in Concilijs siue Regionalibus, siue Generalibus Congregatis.*

ECSTASIS, AMENTIA, SPIRITVS PROPHETICVS MONTANI, ET VATVM EIVS, PRISCÆ, MAXIMILLÆ, ET SIMILIVM.

1. *De Anima cap. 9. circa m. Vide supra V. anima corporea 2. circa f.*

2. *Et de Resur. cap. 11. à p.*

DE [1] quibus luculenter & [2] Paracletus per prophetidem Priscam; [3] *Carnes sunt, & carnem oderunt.* [4] Quam si tanta [5] auctoritas [6] munit, quanta illi ad [7] meritum salutis patrocinari [8] possit; &c.

3. *Et de Resur. cap. 63. in f.*

Sed quoniam nec [9] dissimulare Spiritum sanctum oportebat, quò minus & eiusmodi [10] eloquiis [11] superinundaret, [12] quæ nullis hæreticorum [13] versutiis semina 12. subspargerent, immò & [14] veteres eorum cespites vellerent; idcirco iam omnes [15] retrò ambiguita-

tes, & quas volunt [16] parabolas; aperta atque perspicua totius [17] sacramenti prædicatione discussit, per nouam [18] prophetiam de Paracleto inundantem; cuius si hauseris fontes, nullam poteris sitire doctrinam; nullus te [19] ardor exuret quæstionum; resurrectionem quoque carnis vsquequaque potando, [20] refrigerabis.

4. *Et 4. contra Marc. cap. 22. à p.*

[a] *Faciamus hîc tria tabernacula, vnum tibi, & Moysi vnum, & Eliæ vnum: sed nesciens* a Luc. 9. 33.
quid diceret. Quomodo nesciens? vtrumnè simplici errore, an ratione, quam defendimus in causa nouæ [21] prophetiæ, gratiæ [22] ecstasin, id est, [23] amentiam conuenire? in [24] Spiritu enim homo constitutus, præsertim quum [25] gloriam Dei conspicit, vel quum per ipsum Deus [26] loquitur, necesse est [27] excidat sensu, [28] obumbratus scilicet virtute diuina; de [29] quo inter nos, & [30] Psychicos quæstio est. Interim facilè est amentiam [31] Petri probare. Quomodo enim Moysem, & Heliam cognouisset nisi in spiritu? Nec enim imagines eorum, vel statuas populus habuisset, & similitudines, Lege [32] prohibente; nisi quia in spiritu viderat: & ita, quod dixisset, in spiritu, non in sensu constitutus, scire [33] non poterat.

5. *Et 5. cont. Marc. cap. 8. in f.*

Exhibeat itaque Marcion Dei [34] sui dona, aliquos Prophetas, qui tamen non de humano sensu, sed de Dei spiritu sint locuti, qui & futura prænuntiarint, & cordis occulta
[35] traduxerint. Edat aliquem [36] psalmum, aliquam visionem, aliquam orationem, dum- 1. Cor. 14.
taxat spiritalem, in ecstasi, id est amentia, si qua [37] linguæ interpretatio accessit. Probet 26.
mihi, etiam [38] mulierem apud se prophetasse, ex illis suis sanctioribus feminis; [39] magni ducam. Si hæc omnia facilius à me [40] proferuntur, & vtique [41] conspirantia regulis, & dispositionibus, & disciplinis Creatoris; sine dubio Dei [42] mei erit & Christus, & Spiritus, & Apostolus, [43] habet professionem meam, qui voluerit eam exigere.

6. *Et cont. Prax. cap. 1. circa f.*

Et nos quidem postea agnitio [44] Paracleti, atque defensio, disjunxit à Psychicis.

7. *Et ibidem in m.*

[45] Idem tunc [46] Episcopum Romanum, [47] agnoscentem iam prophetias Montani, Priscæ, Maximillæ, & ex [48] ea agnitione, pacem Ecclesiis Asiæ, & Phrygiæ inferentem, falsa [49] de ipsis Prophetis, & Ecclesiis eorum adseuerando, & [50] præcessorum eius auctoritates defendendo, coëgit & litteras pacis reuocare iam emissas, & à proposito recipiendorum charismatum [51] concessare.

8. *Et ibid. cap. 2. à p.*

Nos verò & [52] semper, & [53] nunc magis, vt instructiores per Paracletum, [54] dedu- Io. 16. 13.
ctorem scilicet omnis veritatis.

9. *Et ibid. cap. 30. in f.*

[55] Hic interim acceptum [56] à patre munus [57] effudit Spiritum sanctum, tertium [58] no- Act. 2. 2.
men diuinitatis, & tertium [59] gradum maiestatis, vnius prædicatorem [60] monarchiæ, sed
& [61] œconomiæ interpretatorem, si quis sermones nouæ [62] prophetiæ eius admiserit, &
deductorem omnis veritatis, quæ [64] est in Patre & Filio & Spiritu sancto, secundùm Chri- Io. 16. 13.
stianum [65] sacramentum, & cæt.

V. Infra. verbum Paracletus.

De Ecstasi, Amentia siue spiritu prophetico Montani & prophetissarum eius.

Schol. 1. 2. & seq.

1. PRimum textum habes alibi expositum in hoc *Alphabeto in verbo Anima Corporea, Numero 2. circa f.*

2. [1] DE QVIBVS, *hæreticis scilicet carnis tanquam indigna resurrectionem negantibus.* [2] PARACLETVS, *in Montano loquens expressius quàm in Apostolis.* [3] CARNES SVNT, *cùm carne consistent sicut & cæteri,* A *carnem tamen odio habent, & ei resurrectionis gloriam inuident, contra Pauli sensum dicentis ex communi naturæ sensu;* Nemo carnem suam odio habuit. [4] QVAM, *nempe carnem.* [5] TANTA AVTHORITAS, *Paracleti scilicet & Prophetissa eius Prisca.* [6] MVNIT, *sustinet, defendit, asserit resurrecturam.* [7] AD MERITVM SALVTIS. *Redemptionis à corruptione mortis*

per resurrectionem, quàm caro per fidei meritum gloriosam adeptura est. Vndè Paulus, Saluatorem expectamus, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ. [8]PATROCINARI. *Quasi dicat, credentes Paracleto per Priscam prophetanti, obsequio fidei, santum sibi comparare meritum, ut ipsa sit aduocata apud Deum, quæ intercedat & obtineat à Deo gloriosam resurrectionem.*

3 [9]DISSIMVLARE. *Tacere non decebat linguarum omnium donatorem.* [10]ELOQVIIS *Propheticis.* [11]SVPERINVNDARET, *præter dona Apostolis in aduentu suo collata, noua Montano sibi dilecto super Apostolos & abundantiora charismata largiri debuit.* [12]QVÆ SEMINA *Eloquiorum scilicet diuinorum.* [13]NVLLIS VERSVTIIS. *Nulla hæreticorum fraude, zizania immixta suffocarent.* Semen enim est Verbum Dei; *Quod hæreticorum errores subnascentes extinguere solent.* [14]VETERES CESPITES, *vt non tantum recens nata hæretica semina, sed etiam inueteratos errores extirparent.* [15]RETRO, *quæ prius ambigua & incerta erant.* [16]PARABOLAS, *figuratè dicta vel intellecta.* [17]TOTIVS SACRAMENTI, *plena & explicita fidei.* [18]PER NOVAM *Montani & Prophetissarum eius.* [19]ARDOR. *Prurigo curiositatis. Adeò plenè & clarè omnia fidei mysteria docet.* [20]REFRIGERABIS. *Solaberis fidem tuam, Animo quieto eris circa resurrectionem carnis; vt cum Psalmista dicas:* Caro mea requiescet in spe. *Et rursum*: in pace in idipsum, dormiam & requiescam. Quoniam tu Domine singulariter in spe constituisti me.

4 [21]NOVÆ PROPHETIÆ *Montani & Prophetissarum eius.* [22]GRATIÆ ECSTASIM, *donum Spiritus Sancti.* [23]AMENTIAM, *qua mens supra se eleuatur ad visiones.* [24]IN SPIRITV, *abstractus à corporeis sensibus, in mentis excessu. Vnde Paulus*: Siue, inquit, mente excedimus, Deo. *Et Psaltes*: Ego dixi in excessu meo. *Et iterum.* Ibi Beniamin adolescentulus in mentis excessu. [25]GLORIAM DEI. *Qualem viderat Petrus Christo transfigurato, audita voce Patris æterni.* [26]DEVS LOQVITVR. *Vt per Prophetas.* [27]EXCIDAT SENSV, *non vt homo, neque humano sensu loquatur, oculo corporeo non ferente lucem, neque aure Sermonem diuinum. Inde Apostoli viso Christo transfigurato, & audita Patris voce*, ceciderunt in facies suas. *Nisi manis Petrum excidisse sensu in amentiam illam raptum, de qua hic Tertullianus.* [28]OBVMBRATVS. *Non quod alludat ad* nubem lucidam quæ obumbrauit eos, *sed quod obtenebratus & excæcatus sit Petrus nimia claritate faciei Christi.* [29]DE QVO, *scilicet raptu Petri, vel nouo Paracleto;* [30]PSYCHICOS animales non percipientes ea quæ sunt spiritus. *Per quos intelligit Catholicos Romanos.* [31]PETRI AMENTIAM. *Excessum mentis D. Petri probat, quòd non potuisset nisi oculo mentis eleuato à Deo, cognoscere Moysem & Eliam Christo assistentes in transfigurationis gloria, quos numquam viderat, vel pictos.* [32]LEGE PROHIBENTE, *imagines & similitudines fieri. Absolute id non prohibuerat Deus; sed ne colerentur vt Deus. Nam & serpentem æneum iussit Moysi conflari, sicut & Cherubim.* [33]SCIRE NON POTERAT. *Cum nihil sit in intellectu, naturaliter loquendo, quod prius non fuerit in sensu: vel quod scriptum sit, quod* nesciebat Petrus quid diceret, *dum ait Christo*: Domine bonum est nos hic esse: si vis faciamus hic tria tabernacula, tibi vnum, Moysi vnum, & Eliæ vnum. *Eos enim non sensu corporeo tunc vidit, sed in mentis & Spiritus excessu erat. Nesciebat ergo secundum sensum corporeum quid diceret, cùm Moysem & Eliam illic cum Christo cerneret, eisque duo tabernacula facienda decerneret; sed sciebat spiritu & mente, per visionem & reuelationem diuinam eleuato.*

A 5 [34]DEI SVI *noui charismata.* [35]TRADVXERINT, *in medium protulerint, reuelauerint, manifestauerint.* [36]PSALMVM, VISIONEM, ORATIONEM, *purè mentalem, quam aliquis propheta Dei sui, in Ecstasi, & mentis eleuatione supra seipsum, protulerit.* [37]LINGVÆ INTERPRETATIO, *de qua Paulus.* Alii datur sermo scientiæ, alii sermo sapientiæ, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum. [38]ETIAM MVLIEREM. *Sicut apud Montanum Prisca & Maximilla.* [39]MAGNI DVCAM, *magni pendam, æstimabo plurimùm ex similibus donis Spiritus, fidem, Ecclesiam, Deum Marcionis.* [40]PROFERVNTVR. *Exhibentur & probantur apud Deum Creatorem, fidem, & Ecclesiam eius.* [41]CONSPIRANTIA REGVLIS. *In nouo Testamento iuxta vetus hæc omnia sibi inuicem res-* B *pondent, vt ex consensu idem vtriusque legis conditor agnoscatur.* [42]DEI MEI, *Creatoris Christus erit Filius, & Spiritus ab vtroque missus: & ipse Paulus de omnibus eius donis aperte locutus.* [43]HABET PROFESSIONEM MEAM. *Nihil dissimulo, hoc pleno ore confiteor, hæc est fides mea.*

6 [44]AGNITIO PARACLETI, *ab eo tempore quo partes Montani secutus est, & à communione fidelium recessit, eos vocat animales, nec secundum spiritum, sed secundum carnem viuentes.*

7 [45]IDEM, *Praxeas scilicet.* [46]EPISCOPVM ROMANVM, *quem alibi vocat Episcopum Episcoporum, sicut post eum Cyprianus supra citatus præcedenti Scholio; cuius titulus est Ecclesia S. Ioannis Lateranensis.* [47]AGNOSCENTEM. *Trahere nititur ad partes Mon-* C *tani Summum Pontificem.* [48]EX EA AGNITIONE, *propter cognitum Paracletum, id est Spiritum Montani ducem & doctorem, & agnita Montani cum Ecclesiis Asiæ & Phrygiæ communicatione, quas error Montani iam infecerat.* [49]FALSA DE IPSIS. *Cum Praxeas videret Pontificem Maximum approbare prophetias Montani; & Ecclesias Asiæ & Phrygiæ propter earum receptionem ad communionem & pacem Ecclesiæ Romanæ iam per Literas admittere, eum à proposito deterruit, falsa narrando ipsi tam de Prophetis, quàm de præfatis Ecclesiis.* [50]PRÆCESSORVM, *Pontificum Romanorum authoritatem tuendo, iam literas pacis & vnionis compulit reuocare, & eum à recipiendis & approbandis donis Spiritus Montani impediuit.* [51]CONCESSARE, *simul cessare, vna cum reuocatione litera-* D *rum pacis.*

8 [52]SEMPER, *antehac, dum Catholici Romani essemus.* [53]ET NVNC, *relicta Romana Ecclesia.* [54]DEDVCTOREM, *Doctorem. Quasi de Montano prædixeris Christus*: Cum venerit Paracletus, &c. docebit vos omnem veritatem.

9 [55]HIC, *Christus.* [56]ACCEPTVM. *Aduerte Spiritum Sanctum à Christo, vt Deus est, potius accepisse & simul à Patre, dicente Filio*: Ille de meo accipiet, & annuntiabit vobis; *vt hominem verò accepisse à Spiritu Sancto. Hinc Psaltes*: Ascendisti in altum, cepisti captiuitatem, accepisti dona in hominibus. *Quem in locum Augustinus, in Psal. 67.* Nec moueat quod Apostolus idem testimonium commemorans, Ephes. 4. non ait, accepisti dona in hominibus; sed, dedit dona hominibus. Ille quippe authoritate Apostolicâ, secundùm hoc locutus est, quod Deus Filius cum Patre fecit: secundùm hoc quippe dedit dona hominibus, mittens eis Spiritum Sanctum, qui Spiritus est Patris, & Filii. Secundùm illud verò quod idem ipse Christus in corpore suo intelligitur, quod est Ecclesia, propter quod & membra eius sunt Sancti, & fideles eius: Vnde eis dicitur 1. Cor. 12. Vos autem estis Corpus Christi, & membra de membro: proculdubiò & ipse accepit dona in hominibus; Christus quippe ascendit Aug.

in Cœlum, & sedet ad dexteram Patris; sed nisi & hic esset in terris, non inde clamasset, Saule, Saule, quid me persequeris? Cùm ergo idem ipse dicat: quando vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis: Quid dubitamus eum accipere in membris suis, quæ dona membra eius accipiunt? *Est & alius sensus: accepisti in hominibus, id est tu ipse inter homines factus homo accepisti, primò conceptus, plenitudinem omnium donorum Spiritus.* 57 MVNVS. *Donum.* 58 TERTIVM NOMEN, *quia tertia est persona Trinitatis, & idem cum Patre, & Filio Deus.* 59 TERTIVM GRADVM, *non quòd sit inferior, sed quia tertia persona procedit à Patre & Filio, æqualis gloria, & coæterna maiestatis.* 60 VNIVS MONARCHIÆ, *vnica diuinitatis, mundum regentis.* 61 OECONOMIÆ, *prouidentia circa regnum Ecclesiæ. Docuit enim Paulus, vnum esse Deum, vnam fidem, vnam Ecclesiam.* 62 NOVÆ PROPHETIÆ, *Montani.* 63 CHRISTIANVM SACRAMENTVM *iuxta fidem Christianorũ.* 64 QVÆ ERAT IN PATRE, *Pater verax, Filius veritas, Spiritus Sanctus, Spiritus veritatis, qui à Patre, Filioque procedit. Vide infrà plura, verbo, Paracletus.*

De ecstasi, siue amentiâ Propheticâ, & huiusmodi visionibus doctè tractat Aug. tom. 4. lib. 1. ad Simplicianum: quæst. 2. vbi ex primi Regum 10. de Saule dicitur: Insiluit Spiritus Domini in Saül, & prophetauit in medio eorum. Hoc quidem, inquit, non puto habere aliquid quæstionis; Spiritus enim vbi vult spirat, Io. 3. & Spiritum Prophetiæ, nullarum animarum potest maculare contactus. Attingit enim vbique propter suam munditiam. Sap. 7. Afficit enim omnes, non eodem modo, sed alios per informationem spiritus eorumdem hominum, vbi rerum demonstrantur imagines: alios per fructum mentis *(profectum & progressum)* ad intelligentiam: alios vtraque inspiratione: alios etiam nescientes: *(sicut supra de Petro retulit Tertullianus)* per informationem spiritus, duobus modis. Aut per somnium; sicut non solùm plerique Sancti, sed & Pharao, & Nabuchodonosor, vterque vidit quod nemo eorum intelligere valebat, sed tamen vterque videre poterat. Aut per demonstrationem in ecstasi, quod nonnulli Latini stuporem interpretantur, mirum si propriè, sed vicinè tamen, cùm sit alienatio à sensibus corporis, vt spiritus hominis diuino Spiritu assumptus, capiendis atque intuendis imaginibus vacet: *(& hoc Petro Moysem, & Eliam prius non agnoscenti congruit)* sicut Danieli demonstratum est quod non intelligebat, & Petro illud vas submissum de cœlo quatuor initiis: Nam & ipse quid illa demonstratio figuraret, postea cognouit. Per fructum autem mentis ad intelligentiam: vno modo, cùm hæc ipsa quæ demonstrantur imaginibus, quid significent, & quò pertineant, reuelantur: Quæ certior prophetia est. Nam magis ipsam vocat Apostolus prophetiam 1. Cor. 13. Sicut Ioseph meruit intelligere, quod Pharao non nisi videre; Et Daniel exponit Regi, quod ille cernit, & nescit. Cùm verò ita mens afficitur vt non rerum imagines coniecturali examinatione intelligat, sed res ipsas intueatur, sicut intelligitur sapientia, & iustitia, omnisque incommutabilis & diuina species; ad prophetiam de qua nunc agimus, non pertinet. Vtroque autem munere prophetiæ donandi, qui & rerum imagines in spiritu vident, & quid valeant simul intelligunt, &c. Nescientes autem afficit prophetiæ spiritus, sicut Caiphas cùm esset Pontifex prophetauit de Domino, quòd expediret vnum mori pro tota gente; cùm aliud in verbis quæ dicebat attenderet, quæ non se à seipso dicere nesciebat. *Et eodem tom. 4. lib. 1. quæst. in Gen. q. 80.* Quod

Aug. (margin)

A habent Latini codices, expauit autem Isaac pauore magno valde, &c. Gen. 27. tanta commutatio intelligitur vt quædam mentis alienatio sequeretur. Ipsa enim propriè dicitur Ecstasis. Et quia solet in magnarum rerum reuelationibus fieri, in hac intelligendum est factam esse spiritalem admonitionem, vt confirmaret benedictionem suam filio suo minori, cui potius irascendum fuit, quòd fefellerit Patrem. S. August.

De spiritu prophetia considendus Augustinus tom. 3. lib. 12. de Gen. ad lit. vbi inter cætera cap. 9. ex Gen. 41. S. August. Magis Ioseph Propheta, qui intellexit quid significarent septem spicæ, & septem boues, quàm Pharao qui eas vidit in somnis. Illius enim spiritus informatus est; vt videret, huius mens illuminata, vt intelligeret, &c. Sed & maximè Propheta qui vtroque præcellit; vt & videat in spiritu corporalium rerum significatiuas similitudines, & eas viuacitate mentis intelligat, sicut Danielis excellentia tentata & probata, qui Regi & somnium quod viderat dixit, & quid significaret, aperuit. Et ipsæ quippe imagines corporales in spiritu eius expressæ sunt, & earum intellectus reuelatus in mente. *Et cap. 11. de visione Balthazar Dan. 5. de digitis scribentibus in pariete, cuius visionem similiter exposuit Daniel. Et cap. 12.* Quando, inquit, penitus auertitur atque abripitur animi intentio à sensibus corporis, tunc magis ecstasis dici solet. Tunc omnino quæcumque sint præsentia corpora, etiam patentibus oculis non videntur; nec vllæ voces prorsus audiuntur; totus animi contuitus, aut in corporum imaginibus est per spiritalem, aut in rebus incorporeis nulla corporis imagine figuratis per intellectualem visionem. *Exemplum refert cap. 17. pueri Hipponensis ægroti, & in cruciatibus ingentibus abrepti ab omnibus sensibus, & ad nullam vellicationem se mouentis, qui ad se rediens, dicebat se frequenter videre duos: vnum prouectæ ætatis, alterum puerum, à quibus se audisse, & vidisse mira narrabat, & inter cætera visa in illa ecstasi, die Pascha,* vidit, inquit, Chorum piorum psallentium, lætantium in luce mirabili, & impiorum in tenebris diuersas & atrocissimas pœnas, &c. S. August. *Accepit autem ab eis consilium vt in mare pube tenus intraret, & inde graues illos dolores cessaturos, atque ita secutum est. Et ibid. concludit Augustinus.* Postea, inquit, Medicis cætera curantibus & sanantibus; non permansit in proposito sanctitatis. *Vbi insinuat visionibus illis permotum, concepisse propositum Eremiticam vitam sub Regula nostra profitendi, quod postea non impleuit. Nec prætereo quod eodem lib. 12. de Gen. ad lit. cap. 13;* Non mirum est, inquit, si etiam dæmonium habentes aliquando vera dicunt quæ absunt à præsentium sensibus: quod certè nescio qua mixtura eiusdem spiritus fit, vt tanquam vnus sit patientis atque vexantis. Cùm autem spiritus bonus in hæc visa humanum spiritum assumit aut rapit, nullo modo illas imagines signa rerum aliarum esse dubitandum est, sed earum quas nosse vtile est, Dei enim munus est. Discretio sanè difficillima est, cùm spiritus malignus quasi tranquillus agit, ac sine aliqua vexatione corporis, assumpto humano spiritu dicit quod potest. Quando etiam vera dicit, & vtilia prædicat, transfigurans se, sicut scriptum est, velut in Angelum lucis, ad hoc, vt cùm illi in manifestis bonis creditum fuerit, seducat ad sua. Hunc discerni non arbitror, nisi dono illo, de quo ait Apostolus dum de diuersis Dei muneribus loqueretur, alii discretio spirituum. Non enim magnum est tunc eum discernere, cùm ad aliqua peruenerit, vel produxerit quæ sunt contra bonos mores, vel regulam fidei: tunc enim à multis discer-

nitur. Illo autem dono, in ipso primordio quo A multis adhuc bonus apparet, continuò dijudicatur, an malus sit. *Hoc prorsus dono caruit Tertullianus, qui non discreuit spiritum malum in Montano, Prisca, & Maximilla, loquentem & sub specie boni, praepostera castitatis, & abstinentia seducentem. Euseb. l. 5. cap. 17. narrat Zoticum Episcopum Comana, cùm Pepuzam venisset spirituum vtique discretione, deprehendisse in Maximilla prophetare volente, spiritum insanum & malignum. cap. autem 18. ex relatione Serapionis Episcopi Antiocheni, Beatum Sotam à Montanistis prohibitum, in Anchiato, à Prisca altera Montani prophetissa abreptitia, dæmonium quo agebatur, abigere. Qui plura volet de Ecstasi consulat Augustinum, in Psal. 30. & 67. vbi agit de excessu & ecstasi Pauli, & tom. 10. ser. 63. de verbis do. cap. 6. in p.*

FILIVS DEI SEMPER ANTE INCARNATIONEM VISVS A PATRIBVS, IN VERA, ETSI NONDVM NATA CARNE.

1. *Cont. Iud. cap. 9. à m.*

Exo. 3. 2. & 4. 5. & 6. 3. & seq. a Exo. 33. 20. QVI[1] ad Moysem loquebatur, ipse erat Dei filius, qui & semper[2] videbatur. [a] *Deum enim*[3] Patrem *nemo vidit vnquam, &*[4] *vixit*; & ideo[5] constat ipsum Dei filium Moysi esse loquutum.

2. *Et de car. Chri. cap. 6. V. verbum Trin. 2. pers. num. 10. in Omniloq.*

3. *Et 2. Cont. Marc. cap. 27. à p.*

Gen. 3. 9. Profitemur Christum semper[6] egisse in Dei Patris nomine; ipsum ab initio conuersa-
Gen. 12. 7. tum; ipsum[7] congressum cum Patriarchis, & Prophetis, filium Creatoris,[8] Sermonem
Io. 1. 1. Psal. 8. 7. eius, quem[10] ex semetipso[9] proferendo filium[11] fecit, & exinde omni[12] dispositioni suæ
voluntatique[13] præfecit; &c. Ceterùm, patrem nemini visum, etiam[14] commune testa-
a Luc. 10. 22. bitur euangelium, dicente Christo, [a] *Nemo*[15] *cognouit Patrem nisi filius*; Ipse[16] enim & ve-
b Exod. 33. 20. teri Testamento pronuntiarat: [b] *Deum nemo videbit, & viuet*; patrem inuisibilem deter-
minans, in cuius auctoritate & nomine, ipse erat Deus qui videbatur, Dei filius.

4. *Et ibid. à m.*

Quæcunque[17] exigitis Deo[18] digna,[19] habebuntur in patre inuisibili,[20] incongressibilique, & placido, & (vt ita dixerim)[21] philosophorum Deo. Quæcunque autem vt indigna reprehenditis,[22] deputabuntur in filio, & viso, & audito, & congresso, arbitro patris, & ministro,[23] miscente in semetipso hominem & Deum; in virtutibus, Deum; in[25] pusillitatibus, hominem; vt tantum homini conferat, quantum Deo[24] detrahit.

5. *Et 3. cont. Marc. cap. 6. à m.*

Nos quidem certi, Christum semper in[26] Prophetis locutum,[27] spiritum scilicet Crea-
a Thren. 4. 20. toris, sicut[28] Propheta testatur, [a] *Spiritus*[29] *persona eius, Christus Dominus*, qui ab initio
vicarius[30] patris, in Dei nomine & auditus sit, & visus; scimus ipsius voces eiusmodi fuis-
b Esa. 1. 4. se iam tunc Israëli exprobrantis, quæ in illum commissuri[31] prædicabantur, [b] *Dereliquistis Dominum, & in iram prouocastis Sanctum Israel.* Si verò non in Christum, sed in ipsum potius[32] Deum volueris referre, omnem Iudaïcæ ignorantiæ de[33] pristino reputationem, nolens etiam retro sermonem, & spiritum, id est, Christum Creatoris despectum ab eis, & non agnitum, sic[34] quoque reuinceris.

6. *Et 3. cont. Marc. cap. 9. circa f.*

Gen. 18. 1. [35] Ipse cum angelis tunc apud Abraham in[36] veritate quidem carnis apparuit, sed nondum natæ; quia nondum moritur; sed & discentis[37] iam inter homines conuersari.

7. *Et 3. cont. Marc. cap. 10. à p.*

Quomodo inter homines conuersaretur, nisi per[38] imaginem substantiæ humanæ? Cur ergo non potius per veritatem? vt verè conuersaretur, si necesse habebat conuersari? quanto dignius[39] necessitas fidem, quàm[41] stropham,[40] administrasset?

8. *Et 5. cont. Marc. cap. 19. V. verbum Trinitatis secunda persona numero 9.*

10. *Et cont. Prax. cap. 14. & 15. V. verb. Trinitatis secunda persona filius. num. 7. in Omniloq.*

11. *Et Cont. Prax. cap. 16. V. Ibid. num. 8.*

Filius Dei ante Incarnationem semper visus à Patribus, &c. Schol.

1 [1]QVI AD MOYSEM. *Motus quippe afflictione populi inter spinas angustia captiuitatis Ægypti, & in coquendis lateribus desudantis, sicut ignis in rubo apparuit, qui debebat spinis coronari, totus ardens amoris igne in rubo crucis.* [2]SEMPER VIDEBATVR, *quoties Deus Patribus in veteri Testamento loquebatur & apparebat.* [3]PATREM, *de suo hoc addit.* [4]ET VIXIT, *vulgata*, Non videbit me homo & viuet. *Exod.33.20.* [5]IDEO CONSTAT. *Quia Moyses post visum filium vixit, Diuinitas quidem Filij & Spiritus Sancti cum eadem sit, qua Patris, tota Trinitas vnus Deus, homini mortali quandiu viuit, est inuisibilis. Et vt Moysi dixit:* Solue calceamentum tuum de pedibus tuis, *exuenda est mortalis hac pellis, antequam Dei essentia videri possit.* Posteriora, inquit, B mea videbis: *(id est humanitatem meam, vel eius repræsentationem.)* Faciem autem meam *(qua similis sum Patri, & Imago eius)* videre non poteris.

3 [6]SEMPER EGISSE, *in veteri Lege negotiatum esse pro Patris gloria, & ipsius personam repræsentasse.* [7]CONGRESSVM, *familiariter collocutum & conuersatum.* [8]SERMONEM. *Verbum humano modo cum hominibus sermocinatum.* [9]PROFERENDO, *dicendo, producendo.* [10]EX SEMETIPSO, *ex sua substantia, sine matre.* [11]FECIT, *latè, pro* genuit. *Vel fecit sermonem, in quantum hominem fecit. In quo qui prius* loquebatur in Prophetis, nouissimè locutus est in Filio, *cum proferendo, id est ad extera mittendo, cùm incarnatus est.* OMNI DISPOSITIONI, *prouidentia* C *circa hominem, & œconomia salutis humani generis, cum caput Angelorum & hominum, omni Ecclesiæ triumphanti, & militanti præficiendo* [12]VOLVNTATI, *si enim* voluntatem timentium se faciet, &c. *quantò magis eius quem* repleuit spiritus timoris Domini? *Qui & confidenter dixit:* Volo Pater, vt vbi ego sum, illic sit & minister meus.

[14]COMMVNE. *Nempe Lucæ, quod & Marcionitæ, truncatum tamen ex parte, nobiscum recipiunt.* [15]NEMO COGNOVIT. *Luc.10.22.* Nemo scit quis sit Pater, nisi Filius, & cui voluerit filius reuelare. [16]IPSE ENIM. *Filius Creatoris.*

4 [17]EXIGITIS, *ô Marcionitæ.* [18]DEO DIGNA, D *quasi indignum sit Deo ad hominum conuersationem toties in veteri testamento descendisse, imò verò tantò digniorem amore nostro, & æstimatione se præstitit, quanto pro nobis indigna suscepit.* [19]HABEBVNTVR. *Credentur de Patre dicta esse, in veteri Lege.* [20]INCONGRESSIBILI ET PLACIDO. *Qui nec cum Iacob luctando congressus est, nec iratus Adæ, Sodomis, toti orbi diluuio deleto.* [21]PHILOSOPHORVM, *Epicureorum, qui Deum quietum, placidum, otiosum, humana negligentem fingunt: sicut apud Iob Impij dicunt:* Super cardines Cœli ambulat, & nostra non considerat. [22]DEPVTABVNTVR, *Imputabuntur, attribuentur Filio.* [23]MISCENTE, non confusione substantiæ, sed vnitate personæ. [24]DEO DETRAHIT. E *Vestro sensu: nostro autem tantum videtur detrahere, cùm sit immutabilis.* [25]PVSILLITATIBVS. *Infirmitatibus, humiliationibus.*

5 [26]IN PROPHETIS, *apud Prophetas, & per eos.* [27]SPIRITVM CREATORIS. *Sic frequenter vocat Filium, non confundens eum cum persona Spiritus Sancti, sed Spiritum dicit, Deum de Deo, quia Io. 4.* Deus Spiritus est. [28]PROPHETA, *Ieremias, in Lament. cap.4.20. Quem alibi habes expositum in omniloquio.* [29]SPIRITVS PERSONÆ, *persona diuina Patrem repræsentans, cuius Imago est.* [30]VICARIVS, *vices ge-* A *rens & negotia peragens Patris.* [31]PRÆDICABANTVR, *prædicebantur.* [32]IN IPSVM DEVM, Creatorem & Patrem. [33]DE PRISTINO. *Si, vt soletis Marcionitæ, Dei nostri Creatoris seueritatem sic arguitis, vt velitis iuxta veteres reprehensiones ab eo factas de cæcitate & ignorantia Iudæorum, Deum Patrem ab Esaia inductum, qui ægre tulerit Christum filium suum ab eis ignorari & contemni, sicut antea fecerant.* [34]SIC QVOQVE REVINCERIS, *conuinceris Dei Creatoris Filium esse, cuius causam & honorem Creator tueatur.*

6 [35]ET IPSE, *Filius.* [36]IN VERITATE, *in vera carne, licet nondum ex Matre Virgine nata. Ideo præmisit suum errorem de Angelis in vera carne apparentibus, vt contra Marcionem veram Christi carnem* B *probaret, qui erat Angelus testamenti noui, per Angelos veteris significatus.* [37]DISCENTIS. *Quasi iam tum tyrocinium exerceret, & disceret cum hominibus conuersari, iuxta Baruch.3.38.* Posthæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est.

7 [38]PER IMAGINEM. *Qua videri posset, repræsentatus in vera licet nondum nata carne.* [39]NECESSITAS. *Humanæ salutis per fidem procurandæ.* [40]ADMINISTRASSET, *præparasset fidem futuræ incarnationi.* [41]QVAM STROPHAM, *picturam, phantasma, mimicam, & fabulosam repræsentationem: nec enim Deum verum decebat carnem mentiri.*

De apparitionibus Filij in veteri Testamento sæpius egit Augustinus, inter cætera, tom. 4. lib. qq. ex nouo S. Aug. C *Testamento, quæst.88.* Si, inquit, maior gratia, & manifestatior intelligentia in nouo est, quàm in veteri Testamento, quare Esaias Propheta cap. 6. sedentem in throno maiestatis vidit Deum Sabbaoth, qui est Christus, iuxta interpretationem Ioannis Euangelistæ? Dixit enim inter cætera *(versu 41)* Hæc locutus est Esaias, quando vidit Majestatem eius, & locutus est de eo. In nouo autem Stephanus primus Martyr stantem se vidisse dicit Iesum à dextris Dei. Quid est istud, vt hic subiectus videatur post triumphos, *(quod & Paulus aduertit dicens: Cùm Pater ei subiecerit omnia, ipse subiectus erit ei: propter carnem scilicet assumptam, in qua semper* D *minor erit Patre)* & illic quasi Dominus antequam vinceret? prout causa erat, fecisse ita & Dominus se ostendit. Prophetæ enim visus est quasi Rex corripiens plebem; & hoc se ostendit quod erat, hoc est sedentem; in pace enim erat causa diuinitatis eius. *(Nullus de Filij diuinitate controuersiam mouebat. Addo & sedentem vt Iudicem omnium viuorum & mortuorum à Patre non iudicante quemquam constitutum.)* Stephano autem vt stans appareret, fecit calumnia Iudæorum. *(Qui blasphemum Christum dixerant quod Filium Dei se diceret)* in Stephano autem Saluatoris causa vim patiebatur. Ideo sedente Iudice Deo, stans apparuit, quasi qui causam diceret: & quia bona causa eius est *(ob vnitatem perso-* E *næ ad æqualitatem gloriæ assumentis naturam humanam, de qua & Stephanum vt blasphemum lapidabant)* ad dexteram Iudicis erat. Omnis qui causam dicit, stet necessè est. *Ex tom. 6. lib. 3. contra Maximinum Arrianorum Episcopum, cap. 26.* Postrema, S. August. inquit, tibi disputatio fuit, quomodo sit Deus Patribus visus, quando corpus humanum, in quo videretur, nondum acceperat Christus, cùm inuisibilis sit per seipsam diuina natura. Quod cùm etiam tu ita confessus fueris, vt inter cætera, non solum Patrem, sed nec ipsum Filium in substantia diuinitatis suæ diceres esse visibilem, non solùm hominibus sed nec

A ipsis cœlestibus potestatibus: postea mutata sententia, dicis eum & ante incarnationem suam conspectibus apparuisse mortalium: asserens illud quod ait Apostolus, quem nemo hominum vidit, nec videre potest, de solo Deo Patre dictum esse: Filium verò ex initio generis humani solitum esse videri ab hominibus. *Deinde ridet eum, quòd frustra id probare contendat ex Deo loquente cum Adam, vel quasi dicente Patre Filiò, faciamus hominem; & de Filio dictum sit quasi minore Patre, & ei parente: & fecit Deus hominem; quod retorquet in eum, quod stultè dicat, Filium dixisse Patri,* Faciamus ei adiutorium. *Pater autem, immiserit soporem in Adam; vnde colligit Aug. contra Maximinum, Patrem quoque minorem Filio, quòd ei obedierit. Si enim pro libito nomen Dei, Patri* B *applicat, ad quem Scriptura non determinat, & restringit hanc vocem; benè concludit ex eo quòd Scriptura dicit,* & immisit Deus soporem in Adam, *Deum Patrem hic quoque intelligi filio parentem. Nec ex voce Dei audita ab Adam, concludi potest, visum ab eo Dei filium. Sicut nec ex tribus Angelis ad quercum Mambre Abraha apparentibus.* Neque, inquit, hic expressum est, vtrum Pater, an filius, cum autem narraret Scriptura, quomodo ei visus sit Deus, tres viros illi apparuisse declarat, in quibus magis ipsa Trinitas quæ vnus est Deus, intelligi potest. Denique tres vidat, & non Dominos, sed Dominum Appellat, quoniam Trinitas tres quidem personæ sunt, sed vnus Dominus Deus.

S. August. *Similiter & de duobus Angelis ad Loth venientibus* C *Gen. 18. 20. vbi Deus dicit Abraha de peccato Sodomorum clamante* descendens videbo, si secundùm clamorem ipsorum venientem ad me, consummantur. *Postea tamen non ipse, sed duo Angeli descenderunt ad Loth, de quibus Paulus Hebr. 13. 2. vbi de hospitalitate loquens, ait, de Abraham & Loth:* Per hanc, quidam nescientes, hospitio receperunt Angelos. *Et concludit Augustinus.* Ecce, inquit, vbi apparet Gen. 19. illud incendium Sodomorum per Angelos factum, quos misit Dominus, in quibus tamen & ipse erat. Neque enim sic mittit suos, vt recedat ab eis. In his ergo descendit in Sodomam, D quod se facturum esse prædixerat, quando cum Abraham loquebatur: quod postea quam fecit, abiisse ipse dictus est, & Angeli venisse in Sodomam ad vesperam, &c. Dixit Loth ad illos: oro Domine, quia inuenit puer tuus misericordiam ante te, &c. Sequitur Scriptura, & ei dicit esse responsum: Ecce miseratus sum faciem tuam, &c. Agnouit ergo Loth vnum Deum in Angelis duobus, sicut Abraham vnum agnouit in tribus, &c. Quid sibi ergo vult ista visibilis Trinitas, & intelligibilis vnitas, nisi vt nobis insinuaretur, quod ita tres essent pariter, Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus, vt tamen simul, non tres Dii, & Domini essent, sed vnus Dominus Deus, &c. vbi mihi videntur per duos An- E gelos Loth, significari Filius, & Spiritus Sanctus, quoniam se illi Angeli missos esse dixerunt; & de Trinitate quæ Deus est, solus Pater non legitur missus; leguntur autem missi & Filius, & Spiritus Sanctus, quorum non ideo est diuersa natura: Nam & illi viri per quos significati sunt, vnius erant eiusdemque naturæ. *Sic prosequitur quod Io. 8 dixit Christus de die suo viso ab Abraham* O disputare! inquit, ô probare promissa! quasi dixerit Dei Filius: Abraham Pater vester concupiuit me videre, (*& non potuit, exultauit vt videret diem meum, &c.*) & vidit, & gauisus est, &c. Cur non diem Christi intelligimus tempus Christi, quo erat venturus in carne, quod & Abraham, sicut & alii Prophetæ in spiritu potuit videre, atque gaudere? *Sed & diem vidit* A *quando vidit filium suum Isaac ligna portantem.* Isaac, inquit, filius Abrahæ, quid erat in figura, nisi Christus, quando sicut ouis ad immolandum ductus est, & quando sicut Dominus crucem suam, ita & ipse sibi, quibus fuerat imponendus, ligna portabat? Postremò quid miramur per Angelum figuratum esse Iesum, si non solùm per hominem, verùm etiam per pecudem figuratus est? Nam quis alius erat ille aries, qui cornibus tenebatur in vepre, nisi Christus Crucifixus, vel spinis coronatus? hunc autem arietem pro filio, cui parcere iussus est, immolauit Abraham. Ita enim homini parci Deus iussit, vt tamen ex pecude, propter passionem Christi quæ illo modo prænuntiabatur, mysterium sacri sanguinis impleretur.

B *Ibidem paulò supra de Iacob luctante cum Angelo,* Aug. *quem Scriptura Gen. 32. 24. hominem dicit, & Deum; de quo, Iacob ait;* Vidi Deum facie ad faciem, & salua facta est anima mea: *Subiicit ex Osea, Deum & Angelum vocari; quia* præualuit Deo Iacob, & confortatus est cum Angelo, & potuit. Non absurdè, *inquit,* Christus intelligitur figuratus, propter Prophetiam futura nuntiantem, quia futurum erat, vt Iacob in filiis suis, qui crucifixerunt Christum, præualuisse Christo videretur: & in filiis suis videret Christum facie ad faciem, & salua fieret anima Israëlitarum, qui fideliter hoc viderunt. *Deinde concludit, ex his figuris, non sequi veritatem carnis Christi apparuisse hominibus.* Si, inquit, putas proprietate, C non figura, Christum fuisse Angelum, qui luctatus est cum Iacob: potes dicere, proprietate, non figura, Christum fuisse arietem, quem Patriarcha immolauit Abraham; potes postremò dicere, proprietate, non figurâ Christum fuisse petram, quæ percussa ligno sitienti populo potum largissimum fudit. 1. Cor. 10. 4. &c. Figuræ istæ, non res ipsæ fuerunt, &c. quæ figuræ per subiectam Deo creaturam, & maximè per Angelorum ministerium, mortalium exhibebantur aspectibus, Dei quidem agente potentiâ, sed tamen latēte naturâ siue Patris, siue Filii, siue Spiritus Sancti, &c. *Soli Patri (non apparenti hominibus) putasti esse tribuendum quod scriptū* D *esse dixisti:* Ego sū qui sū, & non sum mutatus: quasi Filius, vel Spiritus Sanctus sit mutatus, quando visibiliter apparuit, vel ille quòd constat natus ex fœmina, vel iste in specie columbæ, aut igneis linguis se humanis aspectibus monstrans. *De Christo item ait à Paulo, Hebr. 1. 10. Ipsi applicatum illud Psalmi* 101. Cœli mutabuntur, tu autem idem ipse es. *Dehinc ad Maximinum conuersus,* Tu ideo soli Patri assignasti, vt in sua substantia crederetur esse mutabilis Filius, tanquam ita susceperit hominem, vt in hominem verteretur. Hanc tantam blasphemiam non emendabis, nisi credideris in assumptione hominis accessisse Filio quod non erat, non autem re- E cessisse, vel defecisse quod erat. *Tandem quærit, Pater aut Filius, Exodi 3. 2. in Rubo apparuit Moysi?* Apparuit illi Angelus Domini in flamma ignis de Rubo. In Angelo autem Deum fuisse quis dubitet? sed quis Deus erat? Vtrum Pater, an Filius? dicturus es, Filius: non vis enim Patrem vllo modo, vel per subiectam creaturam visibus apparuisse mortalium. Sed quodlibet horum eligas, ad vtrumque respondeo. Si Pater erat, apparuit & Pater hominibus. Si Filius erat, non mutatur & Filius. Ibi enim, cùm quæsisset Moyses, quis esset qui eum mitteret; ille respondit, Ego sum, qui sum. Quod quid est aliud nisi mutabilis non sum, sicut Propheticum testimonium ipse posuisti. *Et paulo infra:* Quando, inquit, se Patribus Diuinitas ostendebat, Aug. per subiectam creaturam se visibilem demonstrabat.

bat. Nam per ipsam suam naturam, vsque adeo inuisibilis est, vt ipse Moyses ei cum quo facie ad faciem loquebatur, diceret: Exod. 33. 23. Si inueni gratiam ante te, ostende mihi temetipsum manifestè.

Augustini igitur mens, vt constat ex dictis, longè alia à Tertulliani sensu; vt non iam persona Filij, in veteri Testamento, in vera, vt voluit Tertullianus, carne apparuerit, qui vix huiusmodi apparitiones in antiqua Lege frequentes soli Filio, per subiectam creaturam, sed & toti Trinitati conuenire asserat. Verùm vt supra monui, sicut hic Augustinus contra Maximinum Arrianum agens, solum Patrem inuisibilem nusquam apparuisse docentem. & Filium & Spiritum Sanctum frequenter apparuisse sustinet, absque vlla diminutione, vel mutatione diuinæ substantiæ: Ita & Tertullianus vt acrius errorem Marcionis retunderet, phantasticam Filio carnem attribuentis, non tantùm veram in sua Incarnatione sumpsisse Verbum probat, sed nascitura de Virgine carni, olim præludisse in vera, licet nondum nata carne sæpius Patribus apparendo; quod indi- A *gnum fuisset Filio, qui se in Euangelio dixit veritatem, ementitam carnem, proindeque fallacem accepisse. Ego quidem Augustino magis assentior, nedum Filium per propriam Diuinitatis substantiam, per se inuisibilem, sed nec per carnem veram apparuisse Patribus; licèt non absurdè credam, in Angelis, personam Filij potius assumpturam, & retenturam in æternum humanam carnem, in assumpto ex Elementis per Angelos corpore, in similitudinem humani fabrefacto, ad tempus congressus, & colloquij eum hominibus adaptato conuersatam. Non desunt tamen multi graues authores qui & Tertullianum in sua sententia præcesserunt, vel eum postea cum ipsi secuti sunt. Ita enim sensit S. Iustinus, in suo contra Tryphonem Dialogo. S. Irenæus lib. 3. cap. 6.* B *& lib. 4. cap. 23. Subsecuti sunt Cyprianus lib. 2. testim. aduersus Iudæos cap. 5. & 6. Ambr. præfat. in Luc. Epiph. in Ancorato. Arnob. in Psal. 104. Vide plura in nostro Omniloquio, Verbo* Trinitatis secunda persona Filius. *Num. 7. 8. 9. & 10.*

FVGA IN PERSEQ. ILLICITA.

1. *Habes Apostillis notata eodem verbo in Omniloquio.*

2. *Et de corona mil. cap. 1. à m.*

[1] PLanè superest vt etiam martyria [2] recusare meditentur, qui prophetias eiusdem [3] Spiritus sancti respuerunt. Mussitant [4] denique, Tam bonam & longam pacem periclitari. Nec dubito quosdam, [5] scripturas [6] emigrare, sarcinas expedire, [a] *fuga accingi de ciuitate in ciuitatem.* Nullam enim aliam Euangelij memoriam curant. Noui & [7] pastores eorum, in [8] pace leones, in [9] prœlio ceruos. a Matth. 10. 23.

3. *Et de fuga in persec. cap. 5. circa f.*

Quale est, vt ad fugiendum, Deo [10] honorem reddas, qui possit te etiam fugientem producere in [11] medium; ad [12] contestandum aurem, [13] inhonores illum, desperans potentiam protectionis ab illo? Quare non magis ex hac parte constantiæ, & fiduciæ in Deum, dicis, Ego, quod meum est, facio, non discedo. Deus si voluerit, ipse me proteget. Hoc potius nostrum [14] est, [15] stare sub Dei arbitrio, quàm fugere sub nostro.

4. *Et ibid. cap. 6. in p.*

[16] Immò, inquit, quia præceptum adimpleuit, [a] *fugiens de ciuitate, in ciuitatem.* Sit enim voluit quidam, sed & ipse fugitiuus, argumentari, & qui [17] proinde nolunt intelligere sensum Domini illius pronuntiationis, vt eam ad velamentum timiditatis suæ [18] vtantur, cùm & personas suas [19] habuerit, & tempora, & causas; a Matth. 10. 23.

5. *Et ibid. cap. 6. in m.*

Adeò intra [20] terminos Iudææ præceptum fugæ continebatur. Nobis autem nulla Iudææ præfinitio competit prædicationis, [a] *in omnem iam carnem* [21] *effuso Spiritu sancto.* Itaque Paulus, & Apostoli ipsi, memores præcepti Dominici, contestantur illud apud Israel, quem iam doctrina sua impleuerant, [b] *Vobis* [22] *oportuit in primis sermonem Dei tradi. Sed quoniam repulistis eum, nec dignos vos æternâ vitâ existimastis, ecce conuertimus nos ad Nationes.* a Ioel. 2. 28. b Act. 13. 46

Et ibidem. in f. & 7. in p.

Igitur, cùm etiam sub [23] Apostolis ipsis, [24] temporale fuit fugæ præceptum, sicut & reliquorum [25] præscriptorum, non potest apud nos [26] perseuerare, quod apud doctores [27] nostros [28] concessauit, etsi non [29] propriè ad illos fuisset emissum: Aut si perseuerare illud Dominus voluit; [30] dereliquerunt Apostoli, qui non vsque in finem fugere curauerunt. Videamus nunc an & cætera Domini dicta congruant perpetuo fugæ præcepto. Cap. vii.

6. *Et ibid. cap. 9. in p.*

Omnia Apostoli [31] secundùm Deum vtique docuerunt, omnia euangelizare vo-

luerunt. Vbi illos ostendis præceptum fugiendi de ciuitàte in ciuitatem restaurasse? quia nec potuissent rale quid constituere, tam contrarium exemplis suis, vt fugam mandarent, qui eum maximè de [32] vinculis, vel [33] insulis, quibus ob cónfessionem, non ob fu-
1. Thess. 5. 14. gam nominis continebantur, ad Ecclesias scribebant. Infirmos sustinere [34] iuber Paulus. vtique enim non fugientes. (quomodo enim sustinebantur [35] absentes?) An patientiâ
Rom. 14. 1. dicit sustinendos, sicubi per infirmitatem fidei suæ offenderint? Sic & pusillanimes consolari, non tamen in fugam mitti.

Et de fuga in perseq. cap. 10. in p. ad m.

[36] Omissis quidam diuinis exhortationibus, illum magis Græcum versiculum sæcularis sententiæ sibi adhibent; *qui fugiebat, rursus prælíabitur;* vt & rursus forsitan fugiat. Et quando vincet, qui cùm fugerit, victus est? Bonum [38] militem Christo Imperatori suo præstat, qui tam plenè ab Apostolo [39] armatus, tubâ persecutionis auditâ, diem deserit persecutionis. Respondebo & ego de sæculo aliquid; *vsque [40] adeonè mori miserum est?* Moriatur quoquomodo, aut [41] victus, aut [42] victor. Nam etsi negando ceciderit, eum tormentis tamen prœliatus. [43] Malo miserandum, quàm erubescendum. [44] Pulchrior est miles in prœlio amissus, quàm in fugâ saluus. Times hominem, Christiane, quem [45] timeri opor-
a 1. Cor. 6. 3. Luc. 10. 17. ter ab Angelis; siquidem [a] *Angelos iudicaturus es:* quem timeri oportet à dæmoniis; siqui-
1. Cor. 6. 2. dem & in [46] dæmonas accepisti potestatem: quem timeri oportet ab vniuerso mundo; si-
b Gal. 3. 27. quidem & in te mundus [47] iudicatur. [b] *Christum indutus es, siquidem in Christum tinctus [48] es.* Qui fugis diabolum, [50] depreciasti Christum [49] qui in te est. Fugitiuum cum Diabolo te reddidisti. Sed Dominum fugiens exprobras omnibus fugitiuis sui [51] vanitatem consilij.

Et de fuga in perseq. cap. 14. in f.

Hæc tibi, frater, dura [52] forsitan, & intolerabilia videntur. Sed [53] te cita Deum dixisse,
a Matth. 19. 12. [a] *qui capit, capiat;* id est, qui non capit, discedat. [54] Non [55] potest qui pati timet, eius esse
b 1. Io. 4. 18. qui passus est. At qui pati non timet, iste perfectus erit in dilectione, vtique Dei; [b] *perfe-*
c Matth. 22. 14. *cta [56] enim dilectio foras mittit timorem.* Et ideò, [c] *multi vocati, pauci electi.* [57] Non quæritur
Matth. 7. 13. qui latam viam sequi paratus sit, sed qui angustam. Et ideò [58] Paracletus necessarius [d] *de-*
d Io. 16. 13. *ductor [59] omnium veritatum*, exhortator omnium tolerantiarum; quem qui receperunt, neque fugere persetutionem, neque redimere nouerunt, [60] habentes ipsum qui pro no-
Luc. 12. 12. bis erit, sicut locuturus in interrogatione, ita iuuaturus in passione.

7. Et Scorp. cap. 8. in p.

Vnum igitur [61] gradum insistimus, & in hoc solùm [62] prouocamus; an præcepta sint à Deo martyria, vt credas ratione præcepta, si præcepta cognoueris: quia nihil Deus non
a Psal. 115. 5. ratione præceperit. Siquidem [a] *honorata [63] est apud illum mors religiosorum [64] ipsius*, vt canit Dauid; non opinor ista [65] communis, & omnium debitum: atquin ista etiam ignominiosa est, ex [66] elogio transgressionis, & [67] merito damnationis; sed illa quæ [68] in ipso aditur, [69] ex testimonio [70] religionis, & [71] prœlio confessionis, pro [72] iustitia, & [73] sacramento; si-
b Esa. 57. 1. cut Esaïas, [b] *Videte*, inquit, [74] *quomodo perit iustus, & nemo excipit corde; & viri iusti auferuntur, & nemo animaduertit; à facie enim iniustitiæ perit iustus: & erit [75] honor sepulturæ eius.*

Et Scorp. 12. in f.

Apoc. 17. 6. Magna [76] etiam Babylon, cùm describitur ebria sanctorum cruore, sine dubio ebrietas eius martyriorum poculis [77] ministratur; quorum formido quid [78] relatura sit, æquè osten-
a Apoc. 21. 8. ditur. Inter omnes enim reprobos, immò antè omnes: [a] *timidis [79] autem*, inquit, de hinc
b 1. Io. 4. 18. cæteris, *particula in stagno ignis & sulphuris.* Sic [b] *timor*, eius, in epistola eius, *quem dilectio foras abijcit, habet [80] pœnam.*

Fuga in persecutione illicita. Scholia.

2 [1] PLANE *Ironicè dicta.* [2] RECVSARE, *Christiani Romani scilicet, declinare persecutionem, & Martyrij coronam, fugiendo.* [3] EIVSDEM SPIRITVS, *Paracleti Montani.* [4] MVSSITANT, *murmurant quòd iam turbetur persecutionibus Ecclesia tranquillitas.* [5] SCRIPTVRAS, *supple pro sua defensione allegare.* [6] EMIGRARE, SARCINAS EXPEDIRE, *id est supellectilem transportare, vel* emigrare Scripturas, *id est in prauum sensum & alienum à Spiritu Sancto abducere.* [7] PASTORES EORVM, *Episcopos, & Parochos Romanorum.* [8] IN PACE. *Cùm nullum est persecutionis periculum, dum tranquilla est Ecclesia, iactant cum Petro generosiores se esse leonibus, dicentes:* Etiamsi oportuerit me mori tecum, non te negabo. [9] IN PROE-

1.10. Dum certandum est vsque ad sanguinem pro fidei Christi confessione, cernis timidiores & fugaciores euadunt. In quos licet iaculari illud Iacob Patriarchæ in Nephtali tribum, quod de Barach timido interpretes exponunt. Nephtali ceruus emissus, dans eloquia pulchritudinis. Magnifica loquuntur, mira spondent & instante persecutore fugiunt. Quidni ô Tertulliane? sic & Christo fugam præcipienti se præbent morigeros: & eorum singuli cum Psalte cantant: Perfecit pedes meos tanquam ceruorum. Perfectio siquidem, in Christi, & Apostolorum exemplo sequendo, ponenda est.

3 [10]HONOREM REDDAS. Cum dicis ideo fugere, ne Deum negatione tua inhonores; vel quod dicas te in fuga, verba Christi honorare, dum facis quod iubet, de ciuitate in ciuitatem fugiens. [11]IN MEDIVM, è tuis latebris, ad tribunal Præfecti Tyrannorum sistere te. [12]CONTESTANDVM, simul cum cæteris Martyribus, qui iuxta Græcum testes vocantur, pro Christo testimonium fidei tuæ reddas, eam proprio sanguine subscribendo. [13]INHONORES. Cum honor sit æstimatio excellentissima potestatis Dei, qui vt pupillam oculi custodit suos, & sub vmbra alarum protegit, vt scuto bonæ voluntatis coronat. [14]NOSTRVM EST. proprium Christianorum, mortem non timere. Quibus ait Apostolus: Vobis datum est non solum vt in eum credatis, sed etiam vt pro ipso moriamini. [15]STARE, firmiter expectare persecutorem; vt si Deus voluerit, gloriam Martyrij consequamur.

4 [16]IMMO, INQVIT, supple Catholicus quidam Ecclesiæ Romanæ. [17]PROINDE. ita & illi exponunt hunc Euangelij locum, qui nolunt intelligere quo sensu Christus dederit hanc fugiendi libertatem. [18]EAM VTANTVR. Ea. [19]CVM HABVERIT. Hæc Christi sententia, certis personis, nempe Apostolis, data sit, & temporibus, quibus fugere debebant, vt munus Apostolicum implerent; Christo enim viuente ab eo exemplum fugæ acceperant, quia nondum venerat hora eius.

5 [20]INTRA TERMINOS, Christus voluit Apostolos fugere dum in Iudæa manebant, vt consummarent in fide vnam ciuitatem post alteram. [21]EFFVSO. Iuxta Ioël. 2.28. Effundam Spiritum meum super omnem carnem, & prophetabunt filii vestri, & filiæ vestræ. Vt non iam sicut Christus missus ad oues quæ perierunt domus Israël, sed ad omnes gentes, perfusi prius, Spiritum quo pleni erant, spargerent. [22]VOBIS OPORTVIT. Act. 13. 46. Tunc constanter Paulus & Barnabas dixerunt: Vobis oportebat primùm loqui verbum Dei: sed quoniam repellitis illud & indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes. Translat. Syr. Vosmetipsos rescinditis, ne digni sitis vita perenni. [23]SVB APOSTOLIS, tempore quo viuebant Apostoli. [24]TEMPORALE dum in Iudæa vitam agerent. [25]PRÆSCRIPTORVM, mandatorum. Qualia fuerunt, in viam gentium ne abieritis, neminem per viam salutaueritis, nolite portare sacculum, &c. [26]PERSEVERARE, vim habere præceptum fugæ. [27]DOCTORES NOSTROS, Episcopos; vel Montanum & prophetissas eius. [28]CONCESSAVIT, simul cessanit cum Apostolis à fuga cessantibus. Cum enim ad Gentiles transierunt, in eis non fuit. [29]NON PROPRIE. Ipsis Prælatis nostris, sed Apostolis tantùm datum fuerat hoc præceptum, vt fugiendo de ciuitate in ciuitatem Iudæos instruerent, & eos maioribus miraculosis operibus, quàm Christus ipse fecisset, inexcusabiles redderent. [30]DERELIQVERVNT, vti noluerunt fuga licita, vel deliquerunt contemnendo præceptum fugæ, si Christus etiam apud Gentiles constanter illud obseruari voluerat.

6 [31]SECVNDVM DEVM. Prout Christus & Spiritus Sanctus instruxerat, sic posteros docuerunt. Si ita res habet, doce vbi hoc fugæ præceptum restituerint, vbi docuerint persecutionem esse fugiendam? [32]VINCVLIS, carceribus. [33]INSVLIS, exilijs & deportationibus. [34]SVSTINERE, persecutionem patientes, nec fugientes, fugam coercente infirmitate. 1. Thess. 5. 14. Consolamini pusillanimes, suscipite infirmos. Translat. Syr. Excipite onus eorum qui infirmi sunt infirmitate fidei. Rom. 14. 1. Infirmum autem in fide assumite, non in disceptationibus cogitationum. Translat. Syr. Ei verò qui est infirmus in fide, date manum: (erigite lapsum ex infirmitate:) nec sitis dissidentes in cogitationibus vestris. [35]ABSENTES SVSTINEBANTVR. Fugientes persecutionem. [36]OMISSIS QVIDAM, aliqui sunt qui Scripturæ sententias ad persecutionem fortiter subeundam negligentes, sibi blandiuntur de hac Ethnica sententia, à Demosthene vsurpata: cùm enim ex prælio Chersonesi fugiens, in quo Athenienses succubuerant contra Philippum Macedonum pugnantes, fugam sibi exprobrantibus ob clypeum abiectum, solitus est hoc versiculo respondere, Ἀνὴρ ὁ φεύγων καὶ πάλιν μαχήσεται. [37]QVANDO VINCET. Certum est hac occasione præterita eodem prælio vincere non posse, nec vspiam victurum, si semper animo sit timido fugiturus. [38]BONVM MILITEM, Ironicè dicta. [39]PLENE ARMATVS. Panoplia, omni armatura, quam alibi protuli. [40]VSQVE ADEONE. Quid simile legitur prima Tuscul. Ciceronis. [41]AVT VICTVS, vi tormentorum negans fidem, & proinde mortuus in anima. [42]AVT VICTOR, pro fide constanter moriens. [43]MALO MISERANDVM. Præfero dignum commiseratione vi tormentis negantem, quàm pudore suffusum ex timida fuga. [44]PVLCRIOR EST, alludit ad Poëtam, pulcramque petunt per vulnera mortem. [45]TIMERI AB ANGELIS, malis scilicet, de quibus Paulus 1. Cor. 6. 3. Nescitis quoniam Angelos iudicabimus. [46]IN DÆMONAS, Luc. 10. 17. Domine etiam dæmonia sobjiciuntur nobis. [47]MVNDVS IVDICATVR. 1. Cor. 6. 2. An nesciris quoniam Sancti de hoc mundo iudicabunt? Et si in vobis (Syr. per vos) iudicabitur mundus, indigni estis qui de minimis iudicetis. [48]TINCTVS ES. Gal. 3. 27 Quicumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis. [49]QVI IN TE EST. Cum ipso sum in tribulatione, &c. Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, &c. [50]DEPRECIASTI. Vilem probasti, qui tecum habent victorem diaboli quem fugauit, ipsum fugis cui fortis in fide resistere debuisti. [51]VANITATEM CONSILII. Frustra enim eum ipsis Deum fugis vbique præsentem. [52]DVRA VIDENTVR. Quibus obligo, secundum Montani disciplinam, persecutionem nullo modo fugiendam. [53]RECITA. Puta Christum dixisse, Qui potest capere capiat. Sed hîc de continentia libera, non de fuga agebatur, de qua & dicendum fuit data à Christo fugiendi libertas, Qui potest capere capiat. [54]DISCEDAT, Christiano nomine se indignum confitens recedat ad partes Gentium. [55]NON POTEST EIVS ESSE. Degener à Christo est, qui vt leo generosus, & aquila, imbelles in cruce generare non potuit. [56]PERFECTA DILECTIO. 1. Io. 4. 18. Timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem. [57]NON QVÆRITVR. Quia innumeri sunt qui latam ingrediuntur viam. [58]PARACLETVS NECESSARIVS. Montanus scilicet, de quo infrà proprio loco. [59]DEDVCTOR. Io. 16. 13. Cùm venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Secutus est Syriacũ, deducet vos in omnem veritatem. [60]HABENTES IPSVM. Luc. 12. 11. Nolite solliciti esse qualiter aut quid respõdeatis, aut quid dicatis. Spiritus enim S. docebit vos in ipsa hora, quid oporteat vos dicere.

7 [61]VNVM GRADVM. Hoc vnicum vrgeo, & quæro instanter à Martyrij refugis. [62]PROVOCAMVS. Quasi ad tribunal veritatis, vt videamus in

Scripturis an Deus commendet, præcipiatne Martyrium. [64]HONORATA EST, *vt dixerit Psaltes* 115. 5. Pretiosa in conspectu Domini mors Sanctorum eius. [64]RELIGIOSORVM. *Qui Deum honorant cultu latria.* [65]COMMVNIS. *Mors omnibus in pœnam imposita; de qua Aug.* Debet quod Adam qui natus est ex Adam. [66]EX ELOGIO, *ob notam infamia exprimi A da delicto, omnium posterorum eius frontis inustam, ob transgressionem legis, qua cautum erat, ne comederet de ligno prohibito.* [67]MERITO DAMNATIONIS. Morte moriemini. *Et iuste: qui enim innuste vetitum, amisit concessum totius Paradisi, & ipsius ligni vita vsum.* [68]IN IPSO, *pro ipso, in eius gratia Martyres animante vsque ad tyranni insultationem.* [69]ADITVR. *Non declinando mortem, sed sponte subeundo* B *Martyrium & vltro inuadendo.* [70]EX TESTIMONIO RELIGIONIS, *vt testentur se fideles & constantes in fide, veramque esse Religionem Catholicam, & veri se Dei cultum profiteri.* [71]PROBLSO CONFESSIONIS. *Quia tyranni luctabantur contra Martyres, vt Christum negarent. Secundum illud Impiorum apud Sapientem:* Tormento & contumeliis interrogemus eum. *Quibus Martyres fortes in bello repugnabant.* [72]PRO IVSTITIA. *De qua Christus:* Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. [73]ET SACRAMENTO, *fide præstita Deo in Baptismo.* [74]VIDETE QVOMODO. *Alia loco ducto ex Esaia, alibi iam relato, probat à Deo commendata & honorata martyria Sanctorum.* [75]HONOR SEPVLTVRA, *vt in ipso honoris sinu sepeliantur. Et Scorp.* 15. *inf.* [76]MAGNA BABYLON. *Apoc.* 17. 6. Et in froore eius oomen scriptum Mysterium: Babylon magna, mater fornicationom, & abominationum terræ. Et vidi mulierem ebriam de sanguine Sanctorum, & de sanguine Martyrum Iesu. [77]MINISTRATVR. *exercetur.* [78]QVIO RELATVRA. *Pœne habitura.* [79]TIMIDIS AVTEM. *Non loquitur Ioannes de fugientibus persecutionum metu negationis extorquenda, sed de his qui à tyrannis abrepti timore mortis, aut tormentorum, Christum negant. Apoc* 21. 8. Timidis autem & incredulis, &c. pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda. [80]SIC HABET POENAM. *Expositio violenta loci Ioannis, quo vult, timorem quo fuga persecutionis arripitur, pro pœna æternum supplicium mereri; cum tamen Ioannes solùm præferat charitatem impauidam, sine timorem filialem & castum, timori seruili, qui pœnam habet, siue angustiam conscientiæ, siue supplicij metum.*

De fuga in persecutione, vide quàm plurima relata à nobis in Omniloquio, à numero primo ad septimum, maximè verò numero 6. vbi quidquid in hanc rem dici potest ex Aug. depromptum adduximus, in magna illa ac preclara Epistola 180. ad Honoratum, quam scripsit anno atatis sua 74. *Cum enim eo tempore Vuandali Africam ingressi, omnia ferro & igne miscerent; & propter grauissimam persecutionem, hinc atque inde Christiani fugere cogerentur; Episcopi, aliique animarum pastores consuluerunt Augustinum, vtrum, quando, & quomodo liceret ipsis fugere: quibus omnibus quæstionibus clarè, & apertè respondit; quem omnes deinde Theologi, in hac causa secuti sunt. Addam tamen aliquid ex eodem Aug. quod præteriisse censeo, tom.* 9. S. August. *tract.* 46. *in Io. circa f. in verba* Cùm viderit lupum venientem, fugit, quia non sunt eius oues propriæ, nec ei cura est de ouibus. *Vbi sic interrogat:* Numquid, inquit, talis erat Apostolus Paulus? absit. Numquid talis Petrus? absit. Numquid tales cæteri Apostoli excepto Iuda filio perditionis? absit. Pastores ergo illi? planè pastores, &c. Si ergo pastores, non mercenarii, quare fugiebant, quando per- A secutionem patiebantur? Expone nobis ô Domine: vidi in Epistula 2. Cor. 11. fugientem Paulum: Per murum in sporta submissus est, vt manus persequentis euaderet. Non ergo illi cura fuit de onibus quas lupo veniente deserebat? Fuit planè, sed eas Pastori in cœlo sedenti, orationibus commendabat; se autem vtilitati earum fugiendo seruabat; sicut quodam loco ait, (*Phil.* 1. 24.) manere in carne necessarium propter vos. Ab ipso namque pastore omnes audierant; si vos persecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam, &c. Iniuriam ergo illis facis, quando reprehendis mercenarios, qui vident lupum venientem, & fugiunt. &c. Quis est iste mercenarius, qui videt lupum venientem, & fugit? qui sua quærit, non quæ Iesu Christi: peccantem non liberè audet arguere. Ecce nescio quis peccauit, grauiter peccauit, increpandus est, excommunicandus est, sed Excommunicatus inimicus erit, insidiabitur, nocebit cùm potuerit. Iam ille qui sua quærit, non quæ Iesu Christi, nè perdat quod sectatur, humanæ amicitiæ commoditatê, & inimicitiarum humanarum incurrat molestiam, tacet, non corripit: Ecce lupus ouis guttur apprehendit, diabolus fideli adulterium persuasit: tu taces, non increpas ô Mercenarie; lupum venientem vidisti, & fugisti. Respondet fortè, & dicit: Ecce hic sum, non fugi; fugisti, quia tacuisti; tacuisti quia timuisti. Fuga animi timor est. Corpore stetisti, spiritu fugisti: quod ille non faciebat, qui dicebat Coloss. 2. C Et si corpore absens sum, spiritu vobiscum sum: quomodo enim spiritu fugiebat, qui etiam corpore absens fornicatores literis arguebat? affectiones nostræ, motus animorum sunt: lætitia animi diffusio: tristitia animi contractio: cupiditas animi progressio: timor animi fuga est. Diffunderis enim animo, cùm delectaris; contraheris animo, cùm molestaris; progrederis animo, cum appetis: fugis animo, cùm metuis. Ecce vnde ille mercenarius, viso lupo dicitur fugere.

Fugam ex his disce corporalem in persecutione licitam; fugam autem animi, corrigere & reuocare timentis ouem errantem, semper illicitam. Exemplum fuga ducit à Christo, tract. 15. *in verba Io.* 4. Reliquit Aug. D Iudæam terram, & abiit iterum in Galilæam. Poterat, inquit, ille & præsens ab his non teneri, si nollet: non occidi, si nollet; quia poterat & non nasci si nollet; sed quia in omni re quam gessit vt homo, hominibus in se credituris præbebat exemplum: quia vnusquisque seruus Dei non peccat, si secesseris in alium locum, videns furorem fortè persequentium se, aut quærentium in malum animam suam. Videretur autem sibi seruus Dei peccare si faceret, nisi in faciendo Dominus præcessisset. Fecit hoc ille magister bonus, vt doceret, non quòd timeret. *Chrysologus fugam Christi in Ægyptum miratur Ser.* 151. *in medio.* Et vbi, inquit, est illud, E Domine refugium factus es nobis, & Deus noster refugium & virtus? Si refugium fugit, si timet virtus: quæ securitas, quod munimen? &c. Non fugit propter authoris mortem, sed propter sæculi vitam. Nam qui mori venerat, quare fugeret mortem? Christus totam causam nostræ salutis occiderat, si se paruulum permisisset occidi. Christus venerat, vt quos præceptis docuerat (*in veteri lege, in qua & ciuitates refugij decreuerat*) firmaret exemplis, & ipse faceret quæ facienda mandauerat. *Sic causam salutis ouium suarum Apostoli, aliq; prælati plerumq; occidissent, & suam propriam, nisi mortem fugissent. Et Ser.* 150. *à p.* Si, inquit, rerum refugium fugit, auxilium latescit omoium, si formidat fortitudo cunctorum, si se vniuersorum defensio non defensat;

quare humana notatur fuga, arguitur trepidatio, formido culpatur? quare vocatur in crimen Petrus qui negat, Ioannes qui expauescit & fugit? Discipuli omnes qui deserunt per pauorem, &c. Christus fugit nobis non sibi, &c. quia in persecutione melius est fugere quàm negare. Denique Petrus quia fugere noluit, abnegauit: Ioannes ne abnegaret aufugit. *Et Ser. 15t. à m.* Martyr comprehensus debet tenere constantiam, non comprehensus, debet fugere persequentem; vt & persecutori indulgeat resipiscendi tempus, & sibi tempus non auferat supplicandi (*pro persequente orandi*): persecutorem qui prouocat, facit: corrigit, qui declinat. Orandum est, fugiendum est, vt & ille qui per ignorantiam furit, sanetur; & ille qui patitur, de patientia palmam habeat, non subeat de temeritate discrimen. Fratres si Saolum Martyres non fugissent, Paulum non fecissent.

Adeò tandem Christus contra sententiam Tertulliani fugam suasit, vt etiam vltimam Antichristi persecutionem indeclinabilem fugere suaserit, dum ait: Tunc qui in Iudæa sunt fugiant ad montes. *Translat. Syr. in montem, id est ex Aug. ad Sanctos, maximè Christum in vertice montium constitutum: ibidem autem monet Christus versu 20.* Orate autem vt non fiat fuga vestra in hyeme vel Sabbato. *In quem locum Aug. tom. 4. q. 19. Ex nouo Testamento.* Quare Saluator ait, ne fiat fuga vestra, &c cùm tempus persecutionis huius differri non possit, &c. Hyeme tuta fuga non est: frigora enim sunt, imbres assidui, ningit, gelat, flumina exeunt, ideoque fugientibus pergraue est, &c. Sabbato autem ciuitatem iuxta Iudæos exire non licet longius, &c. Quoniam ergo de nouissima persecutione loquebatur Saluator, quæ futura est ab Antichristo, ideo hyemem posuit, quia nouissimum tempus est, & Sabbatum similiter, quia postremus dies est; vt sicut his temporibus aspera & difficilis fuga est, ita significaret illo tempore tam graues persecutiones futuras & pressuras, vt vix aliquis eas possit fugere. *Moraliter autem ibidem breuiter exponit vbi ait:* Detinent homines quasi compedes desideria sæcularia, id est facultates mundanæ, ne edicta diaboli possint effugere. Ideo ergo orandum est ne tempore quo fugiendum est, hyemis aut Sabbati in nobis ratio inueniatur; sed vt liberos nos ab his impedimentis Dei præstet auxilium, vt non sit quod nos desiderio sui captos mancipet mundo. *Rationem porro, id est mysterium hyemis & Sabbathi sic exposuit eodem tomo lib. 2. de consensu Euang. cap. 87. circa f. vbi notat Luc. c. 21. sic Mathei sensum exposuisse, dum ait:* Mihi, inquit, videtur hanc ipsam quæ ab istis (*Math. & Marco*) posita est, illustrasse sententiam: ita enim ait, Attendite vobis, ne forte grauentur corda vestra crapula, & ebrietate, & curis huius vitæ, &c. Ad hyemem pertinent curæ huius vitæ, quas Lucas apertè posuit; ad Sabbatum verò crapula & ebrietas. Curæ quippe tristes sunt, velut hyems; crapula verò & ebrietas carnali lætitia luxuriaque cor submergit atque obruit: quod malum Sabbati nomine propterea significatum est, quia hæc erat, sicuti & nunc est, Iudæorum pessima consuetudo, illo die deliciis affluere, dum spiritale Sabbatum ignorant.

Aug.

S. August.

IOANNES BAPTISTA POST CHRISTI MANIFESTATIONEM Spiritu Prophetiæ destitutus; qui in Christum totus defluxit.

1. *De Orat. cap. 1. in. m.*

DOcuerat & Ioannes discipulos suos [1] adorare. Sed [2] omnia Ioannis, Christo [3] præstruebantur, donec ipso [4] aucto, sicut idem Ioannes prænuntiabat, [a] *illum augeri oportere, se verò deminui*, totum præministri opus [5] cum ipso spiritu transiret ad Dominum. Ideò nec exstat, in [6] quæ verba docuerit Ioannes adorare, quòd terrena cœlestibus cesserint.

a Io. 3. 30.

2. *Et de Bapt. cap. 10. à m.*

Non erat [7] cœleste, quod cœlestia non exhibebat: quum ipsum quod cœleste in [8] Ioanne fuerat, spiritus prophetiæ, post [9] totius [10] spiritus in Dominum translationem, vsque adeò [11] defecerit, vt quem prædicauerat, quem aduenientem designauerat, postmodùm an ipse esset, miserit [12] sciscitatum.

Io. 1. 27. 29. Matth. 11. 2. 3.

3. *Et 4. cont. Marc. cap. 18. à p. ad vltra. m.*

Sed [13] scandalizatur Ioannes, auditis virtutibus Christi, vt [14] alterius. At [15] ego rationem scandali prius expediam, quò facilius hæretici scandalum explodam. Ipso iam Domino virtutum, sermone, & spiritu patris, operante in terris, & prædicante, necessè erat [16] portionem Spiritus sancti, quæ ex forma prophetici [18] moduli, in Ioanne egerat [17] præparaturam viarum Dominicarum, abscedere [19] iam ab Ioanne, redactam scilicet in Dominum, vt in massalem suam summam. Itaque Ioannes communis [20] iam homo, & vnus iam de turba, scandalizabatur quidem quà homo, sed non quà alium Christum sperans, vel intelligens. Qui neque [21] eundem speraret, vt nihil noui docentem, vel operantem. Nemo hæsitabit de aliquo, quem dum scit non esse, nec sperat, nec intelligit. Ioannes autem certus erat, neminem Deum præter Creatorem, vel quà [22] Iudæus, etiam Prophetes, planè facilius quasi hæsitauit de eo, quem [23] quum sciat esse, an ipse scit, nesciat. Hoc igitur metu & Ioannes, [a] *Tu es*, inquit, *qui venis, an alium expectamus?* simpliciter inquirens, an ipse venisset quem exspectabat. *Tu es qui venis*? id est, *qui venturus es, an*

Luc. 7. 19. 23.

a Ibid. 19. 23.

alium expectamus? id est, an alius est quem exspectamus, si non tu es, quem venturum exspectamus? Sperabat enim, sicut [24] omnes opinabantur ex similitudine [25] documentorum, potuisse & Prophetam interim missum esse, à quo [26] alius esset, id est maior, ipse scilicet Dominus, qui venturus exspectabatur. Atque adeò hoc erat Ioannis scandalum, quòd dubitabat ipsum venisse, quem exspectabant, quem & [27] prædicatis operationibus agnouisse debuerant, vt Dominus, per easdem operationes agnoscendum se nuntiauerit Ioanni. Quæ quum constet prædicata in [28] Christum Creatoris, sicut ad [29] singula ostendimus, satis peruersum, vt Christus non Creatoris per ea se renuntiarit intelligendum, per quæ magis Christum Creatoris agnosci compellebat. Multò peruersius, si & testimonium Ioanni perhibet, non [30] Ioannis Christus, Propheten eum confirmans; immò & supra, vt angelum; ingerens etiam scriptum super illo: b *Ecce ego mitto angelum meum ante*
b Ibid. 27. *faciem tuam, qui præparabit viam tuam.* [31] Eleganter ad superiorem sensum, scandalizati Ioannis commemorans prophetiam; vt confirmans præcursorem Ioannem iam aduenisse,
c Ibid. 19. extingueret scrupulum interrogationis illius, c *Tu es qui venis, an alium exspectamus*?

Et de præscript. cap. 8. à p.

a Matth. 7. 7. Matth. 16. 16. Matth. 11 2. a *Quærite & inuenietis.* Quando hanc vocem Dominus emisit, recordemur. Puto in primitiis ipsis doctrinæ suæ, cùm adhuc dubitaretur apud omnes, an Christus esset: & cùm adhuc nec Petrus illum Dei filium pronuntiasset: cùm [3] etiam Ioannes de illo certus esse desisset.

Ioannes Baptista post Christi manifestationem, Spiritu prophetiæ destitutus. Schol.

1 [1] ADORARE. *Orare. Quasi os ad os cum Deo colloqui. Vel quod oraturi, prius adorent, quem orant. Vt mater filiorum Zebedæi ad Christum:* Accessit adorans & petens aliquid ab eo. [2] OMNIA IOANNIS, *dicta & facta.* [3] PRÆSTRVEBANTVR. *Quasi fundamenta & initia. Parabat enim viam Domino.* [4] IPSO AVCTO. *Crescente gloria Christi supra Ioannem.* Illum oportet crescere, me autem minui. [5] CVM IPSO SPIRITV, *Prophetico, vel orationis Spiritu, Zach. enim dixit:* Spiritum precum, siue gratiarum. *Quia gratiæ per orationem à Deo impetrantur.* [6] IN QVÆ VERBA. *Quibus verbis concepta esset formula orandi, quam Ioannes suis Discipulis tradiderat, quia non erat diu duratura; quia crassioribus Iudæis terrena fortè petenda, in quæ propendebant, à Deo vero, non ab Idolis postulanda esse* B *docebat: sicut Gentiles à Dijs suis. Vnde Christus;* Hæc inquit, omnia Gentes inquirunt. *Quamquam & Tertull. hoc ipso libro de oratione, post substantialia pro anima petita, licitum dixit accidentalia & corporea petere.* Accidentium, inquit, ius est desideriorum.

2 [7] NON ERAT COELESTE, *Baptisma Ioannis. Quod Spiritus Sancti charismata & gratiam Dei non conferebat.* [8] IN IOANNE FVERAT. *Quantò minus quæ in eius Baptismo continebantur.* [9] TOTIVS SPIRITVS, *quasi exhaustus esset, qui semper spirat,* Diues in omnes qui inuocant eum: potens superabundanter facere quam petimus. *Inde enim sequeretur multò magis cæteros euacuatos fuisse Spiritu Sancto, quàm Ioannem.* [10] TOTIVS SPIRITVS. *Quia* C *Esaias omnia in Christum dona plenissimè collata dixit.* [11] ADEO DEFECERIT. *Hic magis defecit sensu Tertullianus. Quasi verò iam nesciret, quem ab vtero prophetauerat.* [12] MISERIT SCISCITATVM Mittẽs duos ex discipulis (*qui à Christo quærerent:*) Tu es qui venturus es, an alium expectamus?

[13] SCANDALIZATVR. *Sic inducit obijcientem Marcionẽ; quasi Ioannes scandalizatus fuerit auditis virtutibus Christi, tanquã alter esset, nonus scilicet Marcionis Christus. Vbi aduerte Christũ post visa vel audita à Discipulis Ioannis sua miracula subiecisse:* Beatus qui nõ fuerit scãdalizatus in me. [14] VT ALTERIVS *supple Christi, quàm nostri, de Virgine nati, cui acclamauit* A *Elizabeth:* Beata quæ credidisti, &c. *Quem Christum ipse Ioannes exultans in vtero matris, in vera carne natum, (quam negabat Marcion) salutauerat. Inde Marcion credebat alterum Christum, nempe suum patratorem mirabilium, scrupulum aliquem & scandalum iniecisse menti Ioannis.* [15] AT EGO, *respondet Tertullianus se paucis rationem huius scandali declaraturum.* [16] PORTIONEM SPIRITVS, *participationem in dono Prophetiæ.* [17] PRÆPARATVRAM, *præparationem viarum Domini.* [18] MODVLI, *refert ad portionem. Cùm enim de Christo intelligatur:* Quod Deus non dederit ei ad mensuram Spiritum, *cæteris dat pro modulo, capacitate, siue officio cuiusque. Vnde cùm Ioannes ministerium suum impleßet, Christum nuntiasset, digito monstrasset, Spiritus Prophetiæ ad annuntiandum Christum, non erat ei amplius necessarius; Christo iam per miracula cognito, & seipsum suis operibus prædicante & probante. Vnde dicebat:* Si mihi non creditis, operibus credite: opera quæ ego facio, illa testimonium perhibent de me. [19] IAM, *post Christum manifestatum.* [20] COMMVNIS HOMO. *Nihil super alios habens speciale, iam non Propheta, in quantum homo scandalizabatur, & durius hærebat, nesciens an Christus venisset: non quòd alium, Dei scilicet Marcionis filium expectaret, de quo nihil prorsus audierat.* [21] NEQVE EVNDEM. *Ioannes non poterat alium expectare, quàm Christum venturum Iudæis promissum.* [22] QVA IVDÆVS, *eo ipso quòd Ioannes Iudæus erat, nec alium Deum quam Creatorem, nec alium Christum quam filium eius in veteri lege figuratum & promissum in vera carne, & non phantastica nasciturum agnoscebat.* [23] QVEM CVM SCIAT, &c. *Si aliquis scrupulus & dubietas suboriri poterat Ioanni circa Christum: Longè rationabilius dubitare potuit, an ipse esset Christus, quem certo sciebat secundum legem debuisse nasci, vel aliquis Propheta similia ipsi opera faciens; quàm de Christo Marcionis aliquid suspicari, quem prorsus ignorabat, quem nullus Propheta prædixerat.* [24] SICVT OMNES, *vt cæteri Iudæi, & ipse diabolus, qui sciebat Christum Dei Creatoris Filium Patribus antiquis esse promissum.* [25] EX SIMILITVDINE DOCVMENTORVM, *eadem enim Christus docebat quæ lex vetus de eo prædicebat; &*

opinari poterant aliquem fortè Prophetam eius missum pro eo ante eius aduentum, qui eadem doceret & faceret, quæ ipse Christus *facturus erat & docturus.* [26] A QVO ALIVS ESSET. *Qui tamen* Christus, *longè alius, & multò maior omni Propheta futurus esset.* [27] EX PRÆDICATIS OPERAT. *ex prophesatis miraculis, quæ vnus & verus* Christus *Dei* Creatoris *Filius in primo suo aduentu operari debebat. Vnde* Christus *sciscitanti per Discipulos Ioanni,* Tu es, inquit, qui venturus es, an alium expectamus? *Id est, quem venturum Prophetæ prædixerunt, an aliquis ex eius Prophetis, Christum per opera similia repræsentans? respondit:* Ite, inquit, renuntiate Ioanni quæ audistis, & vidistis. *Ex relatione aliorum, & propriis vestris oculis.* [28] IN CHRISTVM. *De Christo filio Creatoris, cuius erant Prophetæ.* [29] AD SINGVLA, *per singula id probauit, scribens contra Marcionem.* [30] NON IOANNIS CHRISTVS. *Supple sit Dominus, & Ioannes Propheta eius; cùm Christus eum plusquam Prophetam dixerit* [31] ELEGANTER. *appositè ad sensum quem supra retulimus, & ad rationem scandali Ioannis qui viam Christo præparauit, & ideo plusquam Propheta fuit, quem & Angelum dixit. Sed impleto officio, adeò cessauit ab eo spiritus Prophetiæ, qui vt supra dixerat* redactus fuerat in Christum vt in massalem summam suam. *id est quasi proprium centrum; vt qui certò eum indigitauerat dicens:* Ecce agnus Dei, &c. *Iam dubitans per discipulos inquireret,* Tu es qui venturus es, &c. *Sed Christus scrupulum & scandalum abstulit, qui eum plusquam Prophetam appellauit. Vnde ex Ioannis præcursoris aduentu, suum confirmauit aduentum, & contra Marcionem se vnum eundemque Dei Creatoris filium esse comprobauit.* [32] CVM IOANNES DESIISSET. *Mittens discipulos, quasi incertus, vt interrogarent,* tu es qui venturus es? & cæt.

Quicquid dicat Tertullianus de scandalo Ioannis, eius potius discipuli Christo inuidi, quòd plures baptizaret Christus, quàm Ioannes, ignorantiâ & liuore tenebantur: quorum vt morbis mederetur, eos ad summum medicum animarum misit, & solito Prophetæ spiritu ductus, sicut & respectu Christi, Ecclesiæ sponsi, cuius amicus erat, vt interrogantibus se, num Messias esset, negauit quod non erat, vt maneret quod erat, *& Christum præ se extulit: sic discipulos nimis adhærentes sibi, misit ad Christum, Messiam verum, certò præsciens eum probaturum miraculis, se esse, quem prophetæ prædixerant, quemque Iudæi expectabant: vt conuicti tot stupendis mirabilibus, Christum deinceps post mortem suam, breui futuram sequerentur. Quod euentus probauit, factis coram ipsis multis miraculis; vt dicit Lucas cap. 7.* In ipsa autem hora multos curauit à languoribus & plagis & spiritibus malis, & cæcis multis donauit visum. Et respondens dixit illis: Euntes renuntiate Ioanni quæ audistis & vidistis, &c. *Quod autem subiecit Christus:* Mortui resurgunt, *de quo nil dixerat Lucas; dicendum est hoc miraculum referri debere ad id quod audierant discipuli Ioannis de filia Archisynagogi; & maximè de filio viduæ Naim; de quo immediatè prius scripserat Lucas versu 11. Christus autem prudenter remisit discipulos ad Ioannem; non vt scandalum ab eo tolleret, sed ab ipsis; dum ait:* Beatus qui non fuerit scandalizatus in me.

Neque verò ablatus fuerat spiritus prophetiæ à Ioanne, cùm teste Paulo, sine pœnitentia sint dona & vocatio Dei. *Et licet ipse Ioannes aliquando dixerit Io. 1.* Ego nesciebam eum, sed qui me misit baptizare in aqua, ille mihi dixit, super quem videris Spiritum descendentem sicut colombam, & manentem super eum, ipse est qui baptizat. *Non tamen amiserat Christi notitiam. In quem locum Aug. tract. 4. in Io. circa f.* Moueor, inquit, multum, &c. Si non nouerat eum à quo volebat baptizari, temerè dicebat, ego à te debeo baptizari. Nouerat ergo eum. Si nouerat eum, quid est ergo quod dicit, non noueram eum? &c. *Et tract. 5. post tractatam multis hanc difficultatem, concludit.* Iam, inquit, hoc nouerat Ioannes, & nouerat Dominum. Quid ergo docuit columba? &c. Numquid hoc iam noueras, (*ô Ioannes*) quia Dominus iste habens potestatem baptizandi, eam potestatem nulli seruo daturus est, sed sibi eam retenturus est: vt omnis qui baptizatur per serui ministerium, non imputet seruo, sed Domino? Nunquid hoc iam noueras? Non hoc noueram. Ideo qui mihi dixit, super quem videris spiritum, &c. Ipse est qui baptizat in Spiritu Sancto. Non ait, ipse est Christus: non ait, ipse est Deus. Non ait, ipse est Iesus: non ait ipse est qui natus est de virgine Maria, posterior te, & prior te: non ait hoc, iam enim hoc nouerat Ioannes. Sed quid non nouerat? tantam potestatem baptismatis ipsum Dominum habiturum, & sibi retenturum, siue præsentem in terra, siue absentem corpore in cœlo, & præsentem maiestate, sibi retenturum baptismatis potestatem: Nè Paulus diceret, Baptismus meus; nè Petrus diceret, baptismus meus. Ideo videte & intendite voces Apostolorum. Nemo Apostolorum dixit, baptismus meus. Quamuis omnium vnum esset Euangelium, tamen inuenis dixisse, Euangelium meum: Non inuenis dixisse baptisma meum.

Et quidem Paulus ait: Secundùm Euangelium meum. *Rom. 1. 16. qui tamen 1. Cor. 1. 13.* Numquid Paulus crucifixus est pro vobis, aut in nomine Pauli baptizati estis? *Sicut ergo non absolutè nouerat, Christum sibi baptizandi authoritatem reseruaturum, cùm nudam Apostolis, & cæteris ministerialem baptizandi traderet potestatem; Ita secundùm quosdam, non absolutè ignorabat Christum, quasi nesciret eum, quem ex vtero nouerat, sed an ad limbos descensurus esset, aut per crucem, vel aliud genus mortis, homines redempturus. Chrysost.* Non dubitans, inquit Ioannes, sed discipulorum dubitationem in se transferens, & ignorantiam in se recipiens. *Hilar. in Matth.* Non suæ, inquit, sed discipulorum ignorantiæ Ioannes consulit. *Hiero. Sicut Christus interrogat vbi sit positus Lazarus, vt qui locum sepulcri indicabant, sic saltem pararentur ad fidem: Ita Discipuli Ioannis visis miraculis in Christum crederent, & Magistro interrogante, sibi discerent. Et Ep. 151. ad Algasiam q. 1.* Ioannes, inquit, mittebat Discipulos, vt sibi quærens, illis disceret. *Chrysost. hom. 37. ait, iuxta alios Christum esse Ioannes non ambigebat, sed totum mysterium plenè non nouerat. Greg. hom. 1. in Ezech. an descensurus esset ad inferos. Hier. in Matth. 11. quem Beda sequitur, an mortem [illegible] esset. Verùm Ioannes sciebat agnum peccata mundi suo sanguine deleturum. Greg. hom. 6. in Euang. sciebat Christum esse Messiam, sed an ad inferos venturus esset, quo ipse iam carceratus præueniebat, ignorabat. Nec Augustinum prætereo, qui Ser. 2. de Natiuitate Ioannis, sic fatur:* Præmissus est velut vox ante Verbum, lucerna ante Solem, Præco ante Iudicem, seruus ante Dominum, amicus ante Sponsum. Et quia vniuersum mundum peccatorum tenebræ, & nox infidelitatis oppresserant, & Solem Iustitiæ aspicere non valebant, beatus Ioannes, quasi lucerna præmittitur, vt cordis oculi qui lippitudine iniquitatis oppressi fuerant, magnum & verum lumen videre non poterant, ad lumen lucernę primùm quasi tenuem splendorem videre consuescerent, vt paulatim peccato-

S. August.

S. Aug.

rum nubilo remoto, & infidelitatis humore digesto, adueniente Christo, ab illo cœlesti lumine lætificari possent, potius quàm retorqueri, &c. Vox erat, quia Verbi Dei Spiritu replebatur. Sicut sermo vocis quodammodo ministerio, ac vehiculo, ad audientem à loquente transmittitur, ita Ioannes Christum sonans, Verbi erat minister & portitor. Sanctus Ioannes typum in se legis quæ Christum longè per signa, & indicia monstrabat, ostendit; & ideo misit ad Christum duos de Discipulis suis. Isti duo Discipuli à Ioanne ad Christum missi, fortè duo populi sunt, quorum vnus ex Iudæis credidit, alter ex Gentilibus. Ioannes dirigit ad Christum, Lex mittit ad gratiam, & per Euangelii fidem, vetetem desiderat astrui veritatem. *Et ser. 76. in Appendice de diuersis, qui est 20. de Sanctis*: Quòd, inquit, Ioannes in carcere constitutus, ad Christum Discipulos suos ordinat, Lex ad Euangelia transmittit. Quæ lex iuxta typum Ioannis, quasi ignorantiæ clausa carcere in obscuro, & in occulto iacebat. *Aduerte quod dixit*, quasi ignorantiæ, &c. *Neque enim verè ignorabat Christum, cùm Discipulos ad eum misit; sed quasi ignorasset, suorum ignorantiam induens Discipulorum, eos velut lucerna ad Solem, tenebras cornus discussurum mittebat. Idem Aug. tom. 4. libro quæst. ex nono Testamento q. 14.* Ioannes inquit ad Dominum, tu es qui venturus es, an alium expectamus? Sub sua persona Discipulorum suorum agit causam. Non enim Ioannes dubitabat, qui dixerat; Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi: sed vt Discipulis suis satisfaceret, mittit illos suis verbis, vt Saluatoris ore firmaret, quod ipse de illo docebat: vt post excessum suum sine dubitatione aliqua, Discipuli sui Christum sequerentur. *Tandem error Tertulliani clarè conuincitur expressis Euangelij verbis, cum enim Christus respondisset Discipulis Ioannis, tum immediatè Math. 11 7.* Illis abeuntibus, cœpit Iesus dicere ad turbas: Quid existis in desertum videre? &c. Prophetam? etiam dico vobis & plusquam Prophetam. Hic est enim de quo scriptum est: Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, &c.

S. August. — Aug.

LIBERTAS HOMINIS EADEM NVNC EST, QVÆ ERAT Adæ in statu Innocentiæ.

2. Cont. Marc. cap. 8. in fine.

[1] Eumdem hominem, eamdem substantiam animæ, eumdem [2] Adæ statum, eadem [3] arbitrii libertas, & potestas, victorem efficit hodie de eodem diabolo, cùm [4] secundùm obsequium legum eius administratur.

Libertas hominis. Schol.

IN duobus errat vna Tertulliani sententia, & vtrumque errorem, circa libertatem, per sacra Concilia, & orthodoxam Augustini doctrinam corrigimus, salua semper in omnibus, quam mordicus amplexamur, Innocentij X. Constitutione Apostolica. Primò enim dicit eandem esse nunc hominis libertatem, hoc est æquè sanam & integram, sicut fuit in primo Ada statu innocenti. Secundò æquè facilè posse hominem iam à diabolo victum, de diabolo victorem fieri; æquè facilè seipsum ad mandata Dei seruanda dirigere: quod falsissimum est. Cùm in statu innocentia natura integra esset, & ante peccatum, concupiscentiâ careret, qua nunc allicit & abstrahit ad peccandum, & arma diabolo ministrat ad vincendum. Homo enim nunc sicut ille descendens ab Ierusalem in Iericho, non integrè viuus, sed semiuiuus relictus est. Et licet Baptismus & Christi gratia viuifices hominem à peccato, non eum restituit integro innocentia statui, nec tollit concupiscentiam. Vnde Concilium secundum Arausicanum sub Leone I. canone primo. Si quis per offensam præuaricationis Adæ, non totum, id est secundùm corpus & animam, in deterius dicit hominem commutatum, sed animæ libertate illæsa durante, corpus tantummodò corruptioni credit obnoxium, Pelagii errore deceptus, aduersatur Scripturæ dicenti Ezech. 18. Anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Et Rom. 6. Nescitis quoniam cui exhibetis vos seruos ad obediendum, serui estis eius cui obeditis? & à quo quis superatur, eius & seruus efficitur. *Et canone 7.* Si quis per naturæ vigorem, bonum aliquod quod ad salutem pertinet vitæ æternæ, cogitare aut eligere, siue saluari, id est euangelizantis prædicationi consentire posse confirmat, absque illuminatione & inspiratione Spiritus Sancti, qui dat omnibus suauitatem in consentiendo, & credendo veritati, hæretico fallitur spiritu. *Quod & per Concilium Tridentinum sessione quinta in Decreto de peccato originali canone primo definitur.* Si quis non confitetur primum hominem Adam, cùm mandatum Dei in Paradiso fuisset transgressus, statim sanctitatem & iustitiam in qua creatus fuit, amisisse, incurrisseque per offensam huiusmodi præuaricationis, iram & indignationem Dei, atque adeo mortem, quam antea illi comminatus fuerat Deus, & cum morte captiuitatem sub eius potestate, qui deinde mortis habuit imperium, hoc est diaboli; totumque Adam, per illam præuaricationis offensam, secundùm corpus & animam, in deterius commutatum fuisse, anathema sit. *Et Sessione sexta canone 2.* Si quis dixerit ad hoc solum diuinam gratiam per Christum Iesum dari, vt facilius homo iustè viuere, ac vitam æternam promereri possit, quasi per liberum arbitrium sine gratia vtrumque, sed ægrè tamen & difficulter possit, anathema sit. *Rursum anathema cum Innocentio X. dicimus, dogmatisanti cuicumque, etiam Angelo, si de cœlo venires*, Aliqua Dei præcepta hominibus iustis volentibus, & conantibus, secundùm præsentes quas habent vires, esse impossibilia; deesse quoque iis gratiam, qua possibilia fiant. *Si enim iusti sunt, fidem, spem, charitatem habent, & gratiam, qua merentur petentes & orantes, vires accipere, quibus possint Dei præcepta seruare; qua nec ex genere suo impossibilia sunt, dicente Apostolo:* Mandata eius grauia non sunt: *canente Psalmista*, Qui fingis laborem in præcepto. Latum mandatum tuum nimis. Ad omnia mandata tua dirigebar. Beatus vir qui timet Dominum, in mandatis eius volet nimis. *Summo tandem docente & inuitante Magistro ac Domino:* Tollite iugum meum super vos, &c. iugum enim meum suaue est, & onus meum leue. *Et per*

per Prophetam promittente: Faciam, vt in iustificationibus meis ambuletis. *Quid quod & cùm iusti volunt, & conantur, ipso facto quod volunt & conantur, iam gratiam habeat, sine qua nec cogitare aliquid boni, nec velle, nec incipere, vel conari possent?* Præparatur enim voluntas à Domino. Ipse est qui operatur velle, & operari. Et qui cœpit bonum opus, ipse perficit vsque in aduentum Domini. *His omnibus præmissis, vt de fide certissimis, errorem nunc Tertulliani excutio hæresi Pelagianæ præcurrentem.*

[1] EVNDEM HOMINEM. *Eandem fatemur animæ rationalis substantiam; sed facultates eius longè impares viribus. Nec satis hic attendit Author, quàm graui casu ceciderit in peccato Adami humana natura, quantas incurrerit intellectus tenebras, quantam ad bonum & rectum amplectendum infirmitatem voluntas; quantum pondus concupiscentiæ, qua iam adiutrice, & cooperatrice diabolus vtitur; quæ viribus eius adauctis, nostra sic immania sunt, vt nisi longè maiori gratia medicinali, & victrice mediatoris Christi sanetur infirmitas, & vires amissæ reparentur, ne minimo quidem Dei mandato obsequi, nec administrare & regere possimus facultates nostras, & potentias vtriusque appetitus, secundùm obsequium legum Dei: tantum abest,* vt victores nos præstet diaboli, eadem arbitrii libertas & potestas, *in qua constitutus Adam, munitus gratiæ sufficientis auxilio, quâ diabolum cum omnibus tentationibus suis vincere potens, victus miserè propria & integra abusus libertate, succubuit diabolo victori.*

[2] EADEM ARBITRII LIBERTAS ET POTESTAS.

Scio quidem Sacrosanctam Synodum Tridentinam, Sessione 6. canone 5. anathema dixisse, dicentibus, post peccatum Adæ extinctam fuisse hominis libertatem. Sic habet Canon: Si quis liberum hominis arbitrium, post Adæ peccatum, amissum & extinctum esse dixerit; aut rem esse de solo titulo, imò titulum sine re, figmentum denique à Sathana inuectum in Ecclesiam, anathema sit. *Neque nos dicimus amissam per peccatum libertatem. Imo cum Augustino, in* Aug. *margine huius canonis, citato libro 1. ad Bonifacium, contra duas Epistolas Pelagianorum.* Quis nostrum dicat quòd primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de humano genere? libertas quidem periit per peccatum, sed illa quæ in Paradiso fuit, habendi plenam cum immortalitate iustitiam; *(Vnde errauit Tertullianus, eundem statum Adæ nunc supponens:)* propter quod natura humana, diuina indiget gratia, dicente Domino, si vos Filius liberauerit, tunc verè liberi eritis: vtique liberi ad benè iustèque viuendum. Nam liberum arbitrium vsque adeo in peccatore non periit, vt per illud peccent; maximè omnes qui cum delectatione peccant, & amore peccati, hoc eis placet, quod eis libet. Vnde & Apostolus Rom. 6. Cùm essetis, inquit, serui peccati, liberi fuistis iustitiæ. Ecce ostenduntur etiam peccato minimè potuisse, nisi alia libertate seruire. Liberi ergo à iustitia non sunt, nisi arbitrio voluntatis: liberi autem à peccato non fiunt, nisi gratiâ Saluatoris. Propter quod admirabilis Doctor, etiam verba ipsa discreuit. Cùm enim serui essetis, inquit, peccati, liberi fuistis iustitiæ. Quem ergo fructum habuistis tunc in his, in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors est. Nunc autem liberati à peccato, serui autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem verò vitam æternam. Liberos dixit iustitiæ, non liberatos. A peccato autem non liberos: ne sibi hoc tribuerent: sed vigilantissimè maluit dicere liberatos; referens hoc ad illam Domini sententiam: Si vos Filius liberauit, tunc verè liberi eritis. Cùm itaque non viuant benè homines, nisi effecti Filii

A Dei: quid est quod iste *(Iulianus)* libero arbitrio vult benè viuendi tribuere potestatem; cùm hæc potestas non detur nisi gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum: dicente Euangelio Io. 1. quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri? &c.

Errauit ergo Tertullianus, cùm dixit, nunc EVNDEM ADÆ STATVM, EANDEM ARBITRII LIBERTATEM ET POTESTATEM. *Poterat enim stans & integra natura, sufficienti Dei auxilio & gratia munita* seipsam administrare, & regere secundum obsequium legum diuinarum: *Nunc autem, licet huius rei manserit in ea potestas, id est rationalis naturæ capacitas, non potest sine maiori gratia; nec vt filius Dei, Patris æterni mandata seruare. Vnde Augustinus eo-*

B *dem libro 1. cap. 3.* Datur ergo potestas, vt filii Dei S. Aug. fiant, qui credunt in eum, cùm hoc ipsum datur, vt credant in eum. Quæ potestas nisi detur à Deo, nulla esse potest ex libero arbitrio. Quia nec liberum in bono erit, quod Liberator non liberauerit: sed in malo liberum habet arbitrium, cui delectationem malitiæ, vel occultus, vel manifestus deceptor inseruit, vel sibi ipse persuasit. Non itaque, sicut dicunt nos quidam dicere, & iste audet insuper scribere, omnes in peccatum veluti inuiti, carnis suæ necessitate coguntur: sed si iam in ea ætate sunt, vt propriæ mentis vtantur arbitrio, & in peccato sua voluntate retinentur, & à peccato, in peccatum, sua voluntate præcipitantur. Neque enim agit in eis, etiam qui suadet & decipit, nisi vt peccatum vo-

C luntate committant, vel ignorantiâ veritatis, vel delectatione iniquitatis, vel vtroque malo, & cæcitatis, & infirmitatis. *Et hæc sunt duo vulnera, & plagæ inflictæ libertati; cæcitas in intellectu, infirmitas in bono, & pronitas in malum, in voluntate; ob quam Psaltes insultabat homini in rebus pessimis exultanti:* Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? *Hæc est lapsi liberi arbitrii potentia. Quamquam relicta sit ei & voluntas, & capacitas ad bonum, quod volet & faciet, si illum adiuuet & sanet gratia Saluatoris. Hinc Sapientia de hominibus loquens:* Sanabiles, inquit, fecit nationes orbis terrarum. *Medico egere se Psaltes fatebatur, cùm infirmitatem confiteretur:* Infirmata est in paupertate virtus mea.

Pulchrè Greg. Magnus in expos. 1. Psal. pœnit. in

D *versum,* Turbatus est à furore oculus meus: Humana, inquit, natura ad imaginem primitus, & similitudinem Dei condita, per præuaricationis culpam à contemplationis diuinæ claritate expulsa, sicut immortalitatis æternæ beatitudinem perdidit, ita interiorem oculum, animæ scilicet rationabilem obscurauit. Et quia bonum à malo discernere noluit, volens postmodum, quid sibi sequendum, quidue fugiendum esset scire nequiuit. Et quia illum qui lux est, & in quo tenebræ non sunt vllæ, non tenuit, sicut in nocte, sic postea in meridie palpauit. Dicat ergo fidelis anima: turbatus est à furore oculus meus: quia discernendi rectè, voluntatem

E non habuit; per furorem, id est damnationis sententiam, ipsam eligendi potentiam amisit. *Id scilicet, quod verè melius est, non autem absolute, potentiam electiuam. Et libro 6. in primi Regum cap. 15. vbi de Saüle parcente Amalech.* Nec voluerunt disperdere ea. Quasi dicat, inquit, possent disperdere, si voluissent: nam nil facilius quàm libido vincitur, si omnis immunda cogitatio deuitetur. Tanto igitur facilius disperdi potest, quantò vnusquisque cogitare alia, quàm carnis oblectamenta potest. Quia enim duas simul res imaginari non possumus, dum quidquid est aliud cogitamus, cogitare immunda non possumus, &c. *Et ne quis naturali li-*

bertati tribueret vires vincendi Amalech, id eſt populi lambentis, carnis ſcilicet tentationes; ſtatim ſubiunxit: Hoc qoidem facilè ſtantibus, non lapſis facilè dixerini: quia qui perpetratione peccati immuodi ſpiritus ſeruus efficitur, nec carnis cogitationes liberè poteſt vitare, nec ad alias citò recurrere. De victoribus ergo dicitur *(quod de homine ſtante in natura adhuc integra, vel reparata)* noluerunt ea diſperdere, qui potueront: quia ante caſum à liberis facilè peccata vitantur: ſed ſi nolunt vitare cùm poſſunt; poſtea non poſſunt ſi volunt: quia perfectè velle non poſſunt. Quibos vtique per ſe veritas dicit: Si vos filius liberauerit, verè liberi eſtis. Quaſi dicat: qoia ſponte liberi eſſe deſiſtis, poteſtatem adipiſcendæ libertatis in vobis iam non habetis. *Quod pulchrè confirmat lib. 8. mor. cap. 20. in verba cap. 7. Iob.* Factus ſum mihimetipſi grauis: hæc, inquit, ipſa contrarietas culpæ, facta eſt homini pondus pœnæ; vt corruptioni ſuæ malè liber ſeruiat, qui benè ſeruus, de incorruptionis libertate gaudebat. Salubrem quippe humilitatis arcem deſerens, ad infirmitatis iugum ſuperbiendo peruenit, & ceruicem cordis erigendo, ſuppoſuit: quia qui ſubeſſe diuinis iuſſionibus noluit, ſub ſuiſſe neceſſitatibus ſtrauit. *Non quod iam etiam cogi poſſit, aut neceſſitate impelli ad peccandum: libera enim voluntate, & etiam voluptate peccat. Et diabolus, vt canis, iuxta Auguſtinum:* Latrare poteſt, tentare poteſt, ſolicitare poteſt, mordere non poteſt, niſi volentem. *Sed cùm iam ſit corrupta natura, peccatum pro natura inoleuit, & concupiſcentiam innatam, & inſitam, quoad viuimus, inuiti portamus, & cum Paulo* ſentimus legem in membris repugnantem legi mentis, & captiuos nos ducentem ſub lege peccati.

Rurſum Gregorius lib. 4. mor. cap. 24. Hæc, inquit, concupiſcentiæ carnalis oſtia, dum conſenſus noſter aperuit, ad innumera nos mala corruptionis pertraxit. Vnde etiam nunc ſub mortalitatis pondere gemimus: quamuis ad hanc arbitrio noſtro venerimus; quia & iudicii ſic iuſtitia exigit, vt quod ſponte fecimus, inuiti toleremus. *Tandem iam fœlicitatem captiuæ libertatis ſic proſequitur ibidem, cap. 26. in verba capitis tertij:* Nunc dormiens ſilerem, & ſomno meo requieſcerem. Ad hoc, inquit, in Paradiſo homo poſitus fuerat, vt ſi ſe ad conditoris obedientiam, vinculis charitatis adſtringeret, ad cœleſtem Angelorum patriam quandoque ſine carnis morte tranſiret. Sic namque eſt immortalis conditus, vt tamen ſi peccaret, & mori poſſet: Et ſic mortalis eſt conditus, vt ſi non peccaret, etiam non mori poſſet: Atque ex merito liberi arbitrii, beatitudinem illius regionis attingeret, in qua vel peccare vel mori non poſſet. Vbi igitur poſt redemptionis tempus, carnis morte interpoſita, electi tranſeunt, illoc proculdubio parentes primi, ſi in conditionis ſuæ ſtatu perſtitiſſent, etiam ſine morte corporum, transferri potuiſſent. Dormiens igitur ſileret, & ſomno ſuo requieſceret; dum ad æternæ requiem Patriæ ductus, quaſi ſeceſſum quendam à clamore hoc humanæ infirmitatis inueniret. Poſt peccatum namque qoaſi clamans vigilat, qui contentionem carnis propriæ repugnans portat. Hoc quietis ſilentiom iam homo conditus habuit, cùm contra hoſtem ſuum liberum voluntatis arbitrium accepit. Cui qui ſua ſponte ſuccubuit, mox de ſe, quod contra ſe perſtreperet inuenit: Mox in certamine infirmitatis, tumultus reperit: & quamuis in pacis ſilentio ab authore fuerat conditus, hoſti tamen ſponte ſubſtratus, clamores de pugna tolerauit. Ipſa enim carnis ſuggeſtio, quaſi quidam clamor eſt contra quietem mentis, quam ante tranſgreſſionem homo non ſenſit: quia nimirum quod de infirmitate poſſet tolerare, non habuit. Poſtquam verò ſe ſponte hoſti ſubdidit, aſtrictus culpæ ſuæ vinculis, in quibuſdam ei etiam nolens ſeruit, & clamores in mente patitur, cùm caro ſpiritui reluctatur. An non clamores intrinſecus audiebat, qui prauæ contra ſe legis verba tolerabat, dicens Rom. 7. Video aliam legem in membris meis, &c.

Quanta igitur per peccatum facta eſt diminutio libertatis, vt iam ex ſe nihil omnino boni poſſit, ſine adiutorio gratiæ redemptoris; quàm aberrãt, qui cum Tertulliano putant SECVNDAM ADÆ STATVM, EANDEM, INTEGRAM LIBERI ARBITRII POTESTATEM. *Baptiſmus quidem peccatum originale tollit, ſed ſtatum innocentiæ non reſtituit. Lex peccati manet, concupiſcentia etiam in Electis viget. Paulus Rom. 6. 18.* Liberati à peccato, ſerui facti eſtis iuſtitiæ. *Tranſlat. Syr.* Cùm liberati ſitis à peccato, ſubiecti eſtis iuſtitiæ. *Quod exponit Auguſtinus tract. 41. in Io. 8.* [Aug.] Noli, inquit, libertate vti ad liberè peccandum, ſed vtere ad non peccandum: erit enim voluntas tua libera, ſi fuerit pia. Eris liber, ſi fueris ſeruus: liber peccati, ſeruus iuſtitiæ: dicente Apoſtolo: Cùm ſerui eſſetis peccati, liberi eratis iuſtitiæ: nunc autem liberati à peccato, ſerui autem facti Deo, habetis fructum veſtrum in ſanctificationem, finem verò vitam æternam. *Sic gratia liberans hominem à ſeruitute peccati, eum ſubijcit liberæ Dei ſeruituti. Sic enim eum prius peccati ſeruum ſoluit, & ad mandata Dei exequenda expeditum facit, vt dicat:* Ego autem ad omnia mandata tua dirigebar, omnem viam iniquitatis odio habui. *Dirigitur autem à gratia, ſine qua nec boni aliquid cogitare, nec velle, nec agere quidquam poteſt humanum arbitrium S. Iſidorus Hiſpalenſis Epiſcopus lib. 2. de differentijs ſpiritalibus, cap. 27.* Inter gratiam, inquit, diuinæ effuſionis; & humani arbitrii voluntatem, hoc intereſt. Arbitrium eſt voluntas liberæ poteſtatis, quæ per ſe ſponte, vel bona, vel mala appetere poteſt. *(Quia ad vtramlibet ex natura ſua vertibilis eſt, licet iam poſt peccatum, vt ſubijcit, ſine gratia ad bonum flecti non poſſit.)* Gratia autem, eſt diuinæ gratiæ donum gratuitum, per quod bonæ voluntatis initium, & operis promeretur effectum. Diuina quippe gratia præuenitur homo vt bonus ſit, nec humanum arbitrium diuinam gratiam antecedit, ſed ipſa gratia Dei, nolentem hominem præuenit, vt etiam benè velit. Nam pondere carnis *(id eſt concupiſcentia)* homo ſic agitur, vt ad præuaricandum ſit facilis, tardus ad pœnitendum. Habet de ſe vnde corruat & non habet vnde conſurgat, niſi gratia conditoris, vt erigatur, manum iacenti extendat. Denique homini per Dei gratiam liberum reſtauratur arbitrium, quod primus homo perdiderat. *(non quoad ſubſtantiam, ſed quantum ad vires intellectus, & voluntatis, qua quotidie per veritatem, & charitatem à vinculis ignorantia, & concupiſcentia, magis ac magis liberantur; liberante Filio & Spiritu Sancto, quia tunc verè liberi eritis, ſi Filius, qui veritas eſt, vos liberarit. Et vbi Spiritus, ibi libertas.)* Nam ille habuit inchoandi boni liberum arbitrium, quod tamen adiutorio Dei perficeretur. Nos autem & inchoationem liberi arbitrii, & perfectionem de Dei ſumimus gratia; qui & incipere, & perficere bonum de ipſo habemus, à quo & gratiæ donum datum, & liberum arbitrium in nobis eſt reſtauratum. *Vt enim ad videndum, & ambulandum, prius cæco, & claudo reſtituendus eſt, & ſanandus pes, & oculus; & præter oculum, & potentiam viſiuam, lumen neceſſarium eſt; ita & præter intellectum ſanatum, & voluntatẽ, actualis gratiæ lumen, & motus neceſſarius eſt nobis.*

Concludo cum Augustino libro 1. ad Bonifacium cap 3. Nec potest, inquit, homo boni aliquid velle nisi adiuuetur ab eo qui malum non potest velle; hoc est gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Omne enim quod non est ex fide, peccatum est. Ac per hoc bona voluntas quę se abstrahit à peccato, fidelis est, quia iustus ex fide viuit: ad fidem autem pertinet credere in Christum; & nemo potest credere in eum, hoc est venire ad eum, nisi fuerit illi datum. Nemo igitur potest habere voluntatem iustam, nisi nullis præcedentibus meritis acceperit veram, hoc est gratuitam desuper gratiam. *Quid demum sine gratia possit liberum nunc arbitrium, docuit Augustinus sæpissimè. Inter cætera libro 3. ad Bonifacium cap. 8.* Libertum arbitrium captiuatum, non nisi ad peccatum valet; ad iustitiam verò, nisi diuinitus liberatum, adiutumque non valet. *Quod iam succinctius dixerat libro 1. ad eundem Bonifacium, cap. vltimo.* Pelagianis non immeritò anathema dicimus, qui tam sunt inimici gratiæ Dei, quæ venit per Iesum Christum Dominum nostrum, vt eam dicant non gratis, sed secundum merita nostra dari, ac si gratia, iam non sit gratia: tantùmque constituunt in libero arbitrio, quo in profundum demersus est homo, vt eo benè vtendo, dicant hominem mereri gratiam; cùm nemo benè illo vti possit, nisi per gratiam, quæ non secundùm debitum redditur, sed Deo gratis miserante donatur. *Et sermone 13. de Verb. Apostoli:* Si nos ipse non adiuuat, non dico vincere, sed nec pugnare nos posse, prorsus nihil boni agere nos posse, &c. *Ait rursum:* Agere nos illo non adiuuante, libera voluntate, sed malè, & ad hoc idoneam esse voluntatem nostram quæ appellatur libera. *Et libro de spiritu & littera cap. 3.* Neque liberum arbitrium quidquam nisi ad peccandum valet, si lateat veritatis via. Et cùm id quod agendum, & quò nitendum est, cœperit non latere; nisi etiam delectet & ametur, non agitur, non suscipitur, non benè viuitur. Vt autem diligatur, charitas Dei diffunditur in cordibus nostris, non per arbitrium liberum, quod surgit ex nobis, sed per Spiritum Sanctum qui datus est nobis.

Charitas porro necessaria est ad implenda mandata. Plenitudo enim Legis dilectio, *qua sanare debet concupiscentiam, de die in diem, qua repugnat amori & delectationi legis. In quo errauit Tertullianus, dicens,* EVMDEM NVNC ADÆ STATVM, ET EANDEM ARBITRII LIBERTATEM, SECVNDVM OBSEQVIVM LEGVM DEI ADMINISTRARE. *Iure quidem merito à Sanctissimo Domino nostro Papa B. memoria Innocentio X. damnata est propositio prima.* Aliqua Dei præcepta hominibus iustis, volentibus, & conantibus, secundùm præsentes quas habent vires, sunt impossibilia; Deest quoque iis gratia, qua possibilia fiant. *Et eam damnamus & anathematisamus. Sed & sententiam Tertulliani pariter reijcimus, qui eundem nunc Adæ statum, hoc est Innocentia, vigere supponit, eandemque liberi arbitrij potestatem; cùm non eædem vires insirma sint natura, & sana. Quin etiam sibi ipsi contradicit; cùm subijcit,* Eandem libertatem, secundùm obsequium legum Dei administrari. *Neque enim seipsum administrat, quasi habens subiectam sibi gratiam, qua mandata Dei seruet: cum alibi dixerit, de Anima cap. 21.* Hæc erit vis diuinæ gratiæ potentior vtique naturâ; habens in nobis subiacentem sibi liberi arbitrii potestatem. *Adhac non vt Caluinista à S. Concilio Tridentino damnati, mandata Dei impossibilia censemus: sed quòd sine diuina gratia ea implere non possimus, ex nudis liberi arbitrij, tam grauiter insirmati viribus. Ita enim Sess. 6. canone 18.* Si quis dixerit, Dei præcepta homini etiam iustificato, & sub gratia constituto, esse ad obseruandum impossibilia, anathema sit. *Et cap. 11. eiusdem Sessionis:* Nemo temeraria illa, & à Patribus sub anathemate prohibita voce vti debet, Dei præcepta homini iustificato ad obseruandum esse impossibilia. Nam Deus impossibilia non iubet, sed iubendo monet, & facere quod possis, & petere quod non possis, & adiuuat vt possis: cuius mandata grauia non sunt: cuius iugum suaue est, & onus leue. Qui enim sunt Filii Dei, Christum diligunt: qui autem diligunt eum, seruant sermones eius: quod vtique cum diuino auxilio præstare possunt. *Vides quam exertè S. Synodus adiutorium, sine Dei gratiam actualem etiam in homine iustificato exigat: & bis in vno capitulo repetat:* Adiuuat, vt possis. *Et rursum:* Quod vtique cum diuino auxilio præstare possunt. *Sine quo vtique nihil possunt, dicente Christo:* Sine me nihil potestis facere. *Subscribente Paulo:* Ipse est qui operatur in vobis & velle, & operari. *Et iterum, qui dixerat:* Non quasi sufficientes simus aliquid ex nobis, tanquam ex nobis. *Alibi nihil excipiens ex Dei mandatis:* Omnia, inquit, possum in eo qui me confortat. *Vides præterea Concilium expressis Augustini verbis vti, quæ & ad marginem huius capitis notata sunt, ex libro de natura & gratia, cap. 43. vbi sic fusius habet.* Verum est, inquit, quod ait, (*Pelagius;*) quòd Deus tam bonus quàm iustus, talem hominem fecerit, qui peccati malo carere sufficeret, sed si voluisset. Quis enim eum nescit sanum & incolpabilem factum, & libero arbitrio, atque ad iustè viuendum potestate libera constitutum? Sed nunc de illo agitur, quem semiuiuum latrones reliquerunt, qui grauibus saucius confossusque vulneribus, non ita potest ad iustitiæ culmen ascendere, sicut potuit inde descendere. Qui etiam si iam in stabulo est, adhuc curatur. Non igitur Deus impossibilia iubet, sed iubendo admonet, & facere quod possis, & petere quod non possis. Iam nunc videamus vnde possit, vnde non possit. Iste dicit, voluntate non est, quod naturâ potest. Ego dico, voluntate quidem non est homo iustus, (*non est enim volentis neque currentis, &c.*) sed medicinâ poterit quod vitio non potest. *Et lib. 4. ad Bonifacium, cont. duas Epistolas Pelagianorum. c. 6.* Itàne non euigilatis? non auditis? faciam vt ambuletis, faciam vt obseruetis; postremò faciam vt faciatis. Quid adhuc vos inflatis? nos quidem ambulamus, verùm est: nos obseruamus, nos facimus, sed ille facit vt ambulemus, vt obseruemus, vt faciamus. Hæc est gratia Dei bonos faciens nos, Hæc est misericordia eius præueniens nos. *Quamuis nulla præcepta, iustis volentibus & conantibus impossibilia sint, si iusti sunt, & iustè conantur; hoc est non suam, sed Dei constituentes iustitiam, nec de suis, sed de gratia diuina viribus præsumentes: tamen cum de viribus suis, & propria libertate præsumunt, & conantur proprijs suis viribus perficere, & nisi Deo iuuante, implere non possunt; superbi sunt, iniusti sunt, quod Dei est, Deo non reddunt; in se, non in Domino gloriantes.* A mandatis Dei repelluntur, deijciuntur dum alleuantur, *& gratiam accipere non merentur. Licet enim vt habet Augustinus tractatu 32. in Io. 7.* Non nos deserit fons, si non deseramus fontem: *tamen longè aberrat à fonte, & deserit fontem, & sine aqua fontis aridus & languidus manet ipsi gratia fonti factus ingratus. Vnde & Petrus de se præsumendo, & præsumptione sua Christum deserendo, desertus est; & Dauid præsumendo factus est conturbatus. Accipe Augustinum lib. de natura & gratia cap. 27.* Admonentur, inquit, ne dona Dei suæ potestati tribuendo,

seseque extollendo, grauius pereant, quàm si nihil operarentur boni, quibus dicitur, Philipp. 2. cum timore, & tremore vestram ipsorum salutem operamini; Deus enim est, qui operatur in vobis, & velle, & operari pro bona voluntate. Quare ergo cum timore, & tremore, & non potius cum securitate, si Deus operatur; nisi quia propter voluntatem nostram, sine qua benè non possumus operari, citò potest subrepere animo humano, vt quod bene operatur, suum tantummodò existimet, & dicat in abundantia sua, non mouebor in æternum? *(& vt Petrus, non te negabo;)* Ideo qui in voluntate sua præstiterat decori eius virtutem, auertit paululum faciem suam, vt qui hoc dixerat, fieret conturbatus: quoniam ipse est ille tumor sanandus doloribus. *Et cap.* 28. Non itaque dicitur homini, necesse est peccare, ne pecces: sed dicitur homini: deseris aliquantulum Deus, vnde *(quia)* superbis: vt scias, non tuum, sed eius esse; & discas superbus non esse.

Quid quod & iustificatis nonnumquam Deus ad implendum aliquod punctum perfectionis, & alto & secreto iudicio, differt dare gratiam; vt non insilentur, sed infirmitatem suam agnoscant. Ita Augustinus, lib. 2. de peccatorum meritis c. 19. Nos autem, inquit, quantum concessum est, sapiamus, & intelligamus si possumus, Dominum Deum bonum, ideo etiam Sanctis suis alicuius operis iusti, aliquando non tribuere, vel certam scientiam, vel victricem delectationem; vt cognoscant, non à seipsis, sed ab illo sibi esse lucem, qua illuminentur tenebræ eorum, & suauitatem qua det fructum suum terra eorum. Cùm autem ab illo illius adiutorium deprecamur, ad faciendam perficiendamque iustitiam, quid aliud deprecamur quàm vt aperiat quod latebat, & suaue faciat quod non delectabat: quia & hoc ab illo esse deprecandum, eius gratia didicimus, dum antea lateret; eius gratiâ dileximus, dum antea non delectaret; vt qui gloriatur, non in se, sed in Domino glorietur, &c. Idcirco etiam Sanctos & fideles suos in aliquibus vitiis tardius sanat, vt in his eus minus quam implendæ ex omni parte iustitiæ sufficit, delectet bonum, siue cùm latet, siue cùm etiam manifestum est: vt quantum pertinet ad integerrimam regulam veritatis eius, non iustificetur in conspectu eius omnis viuens. Nec in eo ipso vult nos damnabiles esse, sed humiles; commendans nobis eandem gratiam suam: Ne facilitatem in omnibus assecuti, nostrum putemus esse, quod eius est: qui error multum est religioni, pietatique contrarius. Nec ideo tamen in eisdem vitiis nobis permanendum esse existimemus, sed aduersus ipsam maximè superbiam, propter quam in eis humiliamur; & nos vigilanter conemur, & ipsum ardenter deprecemur; simul intelligentes, & quod sic conamur, & quod sic deprecamur, dono illius nos habere: vt in omnibus, non ad nos respicientes, sed sursum cor habentes, Domino Deo nostro gratias agamus, & cùm gloriamur, in illo gloriemur.

S August.

De conatu nostro ad mandata Dei seruanda, gratia Dei adiuto Gregorius lib. 1. in Ezech. homil. 9. in verba: Et ingressus est in me spiritus, postquam locutus est mihi, & statuit me super pedes meos: Ecce, inquit, diuina vox iacenti Prophetæ iussit, vt resurgeret; *(fili hominis sta super pedes tuos:)* sed surgere omnino non posset, nisi in hunc omnipotentis Dei spiritus intrasset. *Alibi diximus, frustra prædicatorem, imò Christum ipsum, ipsum Deum, exterius & foris loqui, & nos ad mandata seruanda hortari, nisi intus loquatur, & suadeat gratia efficaci. Vnde & Psaltes* latum mandatum nimis, *fatetur, sed agnoscit vim gratiæ cùm ait:* ad omnia mandata

A tua dirigebar. Statuisti in loco spatioso pedes meos. *Vnde rationem subiicit Gregorius:* Quia, inquit, ex omnipotentis Dei gratia ad bona opera conari quidem possumus, sed hæc implere non possumus, si ipse non adiuuat, qui iubet. Sic Paulus cùm discipulos admoneret dicens; cum metu & tremore vestram ipsorum salutem operamini: Illico quis in eis hæc ipsa bona operaretur adiunxit, dicens: Deus est enim qui operatur in vobis, & velle, & perficere pro bona voluntate.

B *Quanquam autem necessaria sit gratia ad Dei mandata seruanda, quæ liberum ad ea inuet & moueat arbitrium (impellat inquam, suauiter tamen & iuxta naturalem appetitum eius veri & boni, mouendo, non autem necessitate aut coactione compellendo quod & Innoc. X. in tertia meritò propositione damnauit; (ipsum tamen non vt instrumentum mortuum, & inanime mouet: hoc enim credere, est hæreticum, & à S. Synodo Tridentina damnatum: Ita enim sessione 6. canone* 4. Si quis dixerit, liberum arbitrium à Deo motum & excitatum, nihil cooperari, assentiendo Deo excitanti, atque vocanti, quo ad obtinendam Iustificationis gratiam se disponat ac præparet, neque posse dissentire si velit, sed veluti inanime quoddam, nihil omnino agere, merèque passiuè se habere, Anathema sit. *Longè ab hoc sensu hæretico semper absuit Augustinus: qui licet in omnibus, gratiæ efficacis necessitatem, & impulsum agnoscat, concursum tamen liberi arbitrij, & actualem consensum, ac prorsus liberum includit. Ex mille locis, aliquot profero. In Psal.* 118. *concio.* 27. Quis, inquit, facit mandata tua sicut facienda sunt, id est ex fide quæ per dilectionem Dei operatur, nisi eius in corde per Spiritum sanctum ipsa dilectio diffundatur? hoc etiam iste paruulus confitetur. Os meum, inquit, aperui, & attraxi spiritum, quia mandata tua desiderabam. Quid desiderabat, nisi facere mandata diuina? Sed non erat vnde faceret, infirmus fortia, & paruulus magna. Apetuit os, confitens quod per se ipse non faceret, & attraxit, vnde faceret. Aperuit os petendo, quærendo, pulsando, & sitiens hausit spiritum bonum, vnde faceret quod per seipsum non poterat, mandatum sanctum, & iustum, & bonum. Si enim nos cùm simus mali, nonimus bona data dare filiis nostris, quantò magis Pater noster de cœlo dabit Spiritum bonum petentibus eum? Matth. 7. Non enim qui spiritu suo agunt, sed quotquot spirito Dei aguntur, hi filij sunt Dei. Rom. 8. Non quia ipsi nihil agunt, sed nè nihil boni agant, à bono aguntor, vt agant. Nam tantò magis efficitur quisque filius bonus, quantò largius ei datur à Patre spiritus bonus. *Idem inculcat libro de correptione & gratia: cap.* 2. Non se fallant qui dicunt: vt quid nobis prædicatur atque præcipitur, vt declinemus à malo, & faciamus bonum, si hoc nos non agimus, sed id velle & operari Deus operatur in nobis? Sed potius intelligant si filij Dei sunt, spiritu Dei se agi, vt quod agendum est, agant, & cùm egerint, illi à quo aguntur, vt gratias agant. Aguntur enim, vt agant, non vt ipsi nihil agant, & ad hoc eis ostenditur quid agere debeant, vt quando id agunt, sicut agendum est, id est cum dilectione & delectatione iustitiæ, suauitatem quam dedit Dominus, vt terra eius daret fructum suum, accepisse se gaudeant. Quando autem non agunt, siue omnino non faciendo, siue non ex charitate faciendo; orent, vt quod nondum habent, accipiant. Quid enim habebunt quod non accepturi sunt; aut quid habent quod non acceperunt?

Aug.

C D E

Et rursum lib. 2. de peccat. meritis cap. 5. Nec ideo tamen de hac te solis votis agendum est, vt non sub-

Aug.

inferatur adnitendo etiam nostræ efficacia voluntatis. Adiutor enim noster Deus dicitur: nac adiuuari potest, nisi qui aliquid sponte conator. Quia non sicut in lapidibus insensatis, aut sicut in eis, in quorum natura rationem, voluntatemque non condidit, salutem nostram Deus operatur in nobis. Cur autem illum adiuuet, illum non adiuuet, illum tantùm, illum autem non tantùm: istum illo, illum isto modo, penès ipsum est, & æquitatis tam secreta ratio, & excellentia potestatis. *Quando autem dicimus, ad mandata Dei exequenda, & bona opera facienda, agi & moueri à Spiritu sancto liberum arbitrium, dupliciter id à Deo fieri sentimus; quia non solùm mouet vt finis, & vt summum bonum, cuius appetitu voluntas attrahitur: sed quia etiam est causa prima efficiens omnis rei, & cuiuscumque motus & actus: quæ tamen causa prima, secundùm rerum naturam eas agit & mouet: nulli vim inferens, sed* omnia fortiter suauiterque disponens.

Ita D. Thomas lect. 5. in 2. Cor. 3. Non quòd sufficientes simus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis; sed sufficientia nostra ex Deo est. Si, inquit, nec cogitare quis à se habeat, sed à Deo, non est dubium quod non solùm perfectio operis boni est à Deo, sed etiam inchoatio. Philip. 1. qui cœpit in vobis opus bunum, ipse perficiet, &c. Sed nè videatur tollere libertatem arbitrij; dicit, à nobis, &c. Quasi dicat possum quidem aliquid facere, quod est liberi arbitrij, sed hoc quod facio, non est ex me, sed ex Deo qui hoc ipsum posse confert: vt sic & libertatem hominibus defendat; cùm dicit, à nobis, id est à nostra parte: Et diuinam gratiam commendat, cùm dicit, quasi ex nobis, scilicet procedat, sed à Deo. Hoc etiam Philosophus vult, quod nunquam homo per liberum arbitrium potest quoddam bonum facere, sine adiutorio Dei. Vnde dicit quod consilium boni, est ab aliquo quod est supra hominem, mouens eum ad benè operandum. Et hoc est Deus, qui & homines mouet, & omnia quæ agunt, ad actiones suas, sed aliter, & aliter. Cùm enim huiusmodi motus sit quoddam receptum in moto, oportet quòd hoc fiat secundùm modum suæ naturæ, id est rei motæ. Et ideo omnia mouet secundum naturas suas. Ea ergo quorum natura est, vt sint liberæ voluntatis, dominium suarum actionum habentia, mouet liberè ad operationes suas; sicut creaturas rationales, & intellectuales. Alia autē non liberè, sed secundùm modū suæ naturæ. *Ita prorsus docet Concilij Tridentini Catechismus Romanus iussu Pij quinti editus, in expositione articuli quinti Symboli Apostolorum, sub finem. Vbi omnia non solùm à Deo esse, sed & conseruari, & qualibet agentia, absque vlla violentia, necessitate, coactione, sed secundùm naturam, ad singulos actus impelli confirmat.* Non solùm, inquit, Deus vniuersa quæ sunt, prouidentiâ tuetur, atque administrat, verùm etiam quæ mouentur, & agunt aliquid, intima virtute, ad motum, atque actionem ita impellit, vt quamuis secundarum causarum efficientiam non impediat, præueniat tamen; cùm eius occultissima vis ad singula pertineat; & quemadmodum Sapiens testatur: Sap. 8. attingat à fine vsque ad finem fortiter, & disponat omnia suauiter. Quare ab Apostolo dictum est. Act. 17. Cùm apud Athenienses annuntiaret Deum, quem ignorantes colebant; non longè est ab vnoquoque nostrum; in ipso enim viuimus, & mouemur, & sumus. *Quid autem tam secundùm naturam hominis rationalem, quàm vt intellectus eius, discussis tenebris mendacij, quo per peccatum excæcatus est, agnoscat verum, quod est proprium eius obiectum; & voluntas peccati pondere ad malum inclinata, verum*

A *& summum appetat bonum eoque delectetur amato? Vtrumque autem præstat diuina gratia, liberum arbitrium sanans, & vtramque potentiam medicinâ salutari & delectabili curans.* Tantò enim quidque vehementius volumus, quantò certius, quàm bonum sit agnouimus, eoque delectamur ardentius, *ait Aug. lib. 2. de peccat. merit. cap. 17. Vbi rursum, totam causam, qua Dei mandata seruare libero arbitrio nolumus, refundit in ignorantiam, & deprauationem à peccato inuectam.* Nolunt, inquit, homines facere quod Iustum est, siue quia latet an iustum sit, siue quia non delectat, &c. Ignorantia igitur, & infirmitas, vitia sunt, quæ impediunt voluntatem, nè moueatur ad faciendum opus bonum, vel ab opere B malo abstinendum. Vt autem innotescat quod latebat, & suaue fiat quod non delectabat, gratiæ Dei est, quæ hominum adiuuat voluntates. S. August.

D. item Gregorius libro 1. homil. 9. in Ezech. de Paulo loquens: Quia, inquit, cœlesti dono præuentus est, quasi alienum se à bono suo opere agnouit, dicens; non autem ego: sed quia præueniens gratia liberum in eo arbitrium fecerat in bono, quòd libero arbitrio, eamdem gratiam est subsecutus in opere, adiunxit: sed gratia Dei mecum. *Vides vt veram libertatem à gratia productam agnoscat, eamque non pedissequam, sed ducem boni operis præponat, & non subijciat arbitrio. Et quid tam secundum naturam primæ ac summæ omnium rationis, quàm vt omnem* C *sibi subijciat intellectum? Quid tam secundum naturam primæ voluntatis & libertatis omnium arbitræ, quàm vt omnem suo imperio substernat voluntatem?* Cui volenti saluum facere nullum hominum resistit arbitrium. *(Quod de voluntate Dei absoluta, & gratia efficaci intelligit, cui tamen iuxta Concilium Trid. potest dissentire, si velit: Sed de facto nunquam dissentit, si efficax est. Tunc enim inclinat, & flectit voluntatem, licet suauiter & liberè, & prorsus secundum naturam eius bonum naturaliter appetentem.)* Sic enim velle, vel nolle, in volentis, aut nolentis est potestate, vt diuinam voluntatem non impediat, nec superet potestatem. *Ait August. de correpţ. & gratia cap. 14. Et ibid.* Non est vtique dubitandum volun- S. August.
D tati Dei, qui in cœlo & in terra omnia quæcumque voluit fecit, qui etiam illa quæ futura sunt, fecit, humanas voluntates non posse resistere quo minus faciat ipse quod vult. Quandoquidem etiam de ipsis hominum voluntatibus facit quod vult. *Quod multis ibi probat exemplis. Et quidem*: Cor Regis in manu Dei, quocumque voluerit inclinabit illud. *Prou. 21. 1.* Trahitur miris modis vt velit, ab illo qui nouit intus in ipsis hominum cordibus operari, non vt homines, quod fieri non potest, nolentes credant, sed vt volentes ex nolentibus fiant. *Ait idem 1. ad Bonif. cap. 19. Et quæ vis infertur aniinu[?] captæ, & illaqueatæ, dum soluitur? quæ violentia libero arbitrio dum captiuum soluitur & sanatur infirmum? cuius* E *tamen ad merendum & demerendum manet semper in viatoribus indifferens, ad vtrumlibet, & liberum arbitrium.*

Quàm non officiat gratia, sed ex aduerso opitulетur infirmato per peccatū Adæ libero hominis arbitrio, gradatione pulcherrima demonstrat Augustinus libro de Spiritu & littera cap. 30. Liberum arbitrium euacuamus per gratiam? Absit, sed magis liberum arbitrium statuimus. Sicut enim lex per fidem, sic liberum arbitrium per gratiam non euacuatur, sed statuitur. Neque enim lex impletur nisi libero arbitrio, sed per legem cognitio peccati, per fidem impetratio gratiæ contra peccatum; per gratiam sanatio animæ abolitione peccati; per animæ sanitatem libertas arbitrii; per liberum arbitrium, iusti-

tiæ dilectio: per iustitiæ dilectionem, legis operatio. Ac per hoc, sicut lex non euacuatur, sed statuitur per fidem, quia fides impetrat gratiam, qua lex impleatur: ita liberum arbitrium non euacuatur per gratiam, sed statuitur, quia gratia sanat volútatem, qua iustitia liberè diligatur. Omnia hæc, velut catenatim connexa, habent voces suas in Scriptura. Lex dicit Exo. 20. Non concupisces. Fides dicit, Psal. 40. Sana animam meam, quoniam peccaui tibi. Gratia dicit, Io. 5 Ecce sanus factus es, iam noli peccare, ne quid tibi deterius contingat. Sanitas dicit Psalmo 29. Domine Deus meus clamaui ad te, & sanasti me. Liberum arbitrium dicit: Psal. 53. Voluntariè sacrificabo tibi. Dilectio iustitiæ dicit: Psalmo 118. Narrauerunt mihi iniusti delecta-

A tiones, (*fabulationes suas*) sed non sicut lex tua Domine. Vt quid ergo miseri homines, aut de libero arbitrio audent superbire, antequam liberentur, aut de suis viribus, si iam liberati sunt? Nec attendunt in ipso nomine liberii arbitrii, vtique libertatem sonare. Vbi autem spiritus Domini, ibi libertas. Si ergo serui sunt peccati, quid se iactant de libero arbitrio? A quo enim quis deuictus est, huic & seruus addictus est 2. Petr. 2. Si autem liberati sunt, quid se iactant velut de opere proprio, & gloriantur quasi non acceperint? An ita sunt liberi, vt nec illum velint habere Dominum, qui eis dicit. Io. 15. Sine me nihil potestis facere: Et Io. 8. Si vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis

---

MARIA SIGNVM CONTRADICT. HÆRETICIS.

1. Non Virgo quantùm à partu; partu suo nupsit, ipsa patefacti corporis lege, vi masculi emissi, qui clausam vuluam patefecit nuptiali passione. De Carne Christi cap. 23. per totum.

AGgnoscimus adimpleri propheticam vocem Simeonis, super adhuc infantem Do-
a Luc. 2. minum pronuntiatam; [a] *Ecce hic positus est in ruinam, &* [1] *suscitationem multorum in Israël,*
34. *& in signum* [2] *quod contradicetur.* Signum enim natiuitatis Christi secundùm Esaiam. [b] *Pro-*
b Esa. 7. *pterea dabit vobis Dominus ipse signum: Ecce virgo concipiet in vtero, & pariet filium.* Agnosci-
14. mus ergo signum contradicibile, conceptum & partum Virginis Mariæ: de quo [3] Acade-
mici isti: *Peperit,* [4] *& non peperit: Virgo, & non Virgo:* Quasi non, etsi ita dicendum esset,
à nobis magis dici conueniret. Peperit enim, quæ ex sua carne; & non peperit, quæ non
ex viri semine. Et virgo, quantùm à viro; non virgo, [5] quantùm à partu. Non [6] tamen vt
ideo, *peperit, & non peperit;* Et ideo, *Virgo, qua non virgo:* quia non de visceribus suis mater.
Sed apud nos nihil dubium, nec retortum in [7] ancipitem defensionem. Lux, lux; & tene-
bræ, tenebræ. Et [c] *Est, est. Et, non, non: quod* [8] *amplius, hoc à malo est.* Peperit, quæ peperit:
c Matth. & si virgo concepit, in partu suo [9] nupsit; ipsa patefacti corporis [10] lege: in [11] quo nihil
5. 37. [12] interfuit, de vi masculi admissi, an emissi, idem illud sexus resignauerit. Hæc denique
d Exod. vulua est, propter quam & de aliis scriptum est: [d] *Omne masculinum adaperiens vuluam, san-*
13. 12. 15. *ctum vocabitur Domino.* Quis verè sanctus, quàm Dei Filius? Quis propriè vuluam adape-
Luc. 2. 23. ruit, quàm qui [13] clausam patefecit? Cæterùm omnibus nuptiæ patefaciunt. Itaque ma-
gis [14] patefacta est, quia magis erat clausa. Vtique magis non [15] virgo dicenda est, quàm
virgo; [16] saltu quodam mater, antè quàm nupta. Et quid vltra de hoc [17] retractandum est?
e Gal. 4. Cùm hac ratione Apostolus, non ex virgine, sed [e] *ex muliere editum* Filium Dei pronun-
4. tiauit. Agnouit [18] adapertæ vuluæ nuptialem [19] passionem. Legimus quidem [20] apud Eze-
Ex Apocrypho, vel Poëta Iudæo. chielem, de *vacca illa, quæ peperit, & non peperit.* Sed videre, ne [21] vos iam tunc prouidens
Spiritus Sanctus [22] notarit hac voce disceptaturos super vterum Mariæ. Cæterùm non
contra illam suam [23] simplicitatem pronuntiasset dubitatiuè, Esaia dicente: [f] *Concipiet*
f Esa. 7. 14. *& pariet.*

2. Maria semel nuptura post partum. De Monog. cap. 8. à p.

Christum quidem Virgo enixa est, semel [24] nuptura post partum; vt vterque titulus sanctitatis in Christi censu dispungeretur, per matrem, & virginem, & vniuiram.

M A R I A.

1. SCHOL.

[1] SVSCITATIONEM. *Resurrectionem.* [2] QVOD, cui contradicetur. *Augustinus lib. 4 quæst. in numeros, quæst. 36. Christum comparat aquis contradictionis.* Quod, inquit, de aqua illa quæ de petra defluxit, dictum est numerorum. 20. hæc aqua contradictionis, quia maledixerant filii Israël ante Dominum, & sanctificatus est in ipsis. Prius maledixerunt, quando locuti sunt contra beneficium Domini, quòd adducti erant de Ægypto: & postea sanctificatus est in ipsis, Cùm illo miraculo pro-

B fluentis aquæ, eius sanctitas declarata est. An fortè duo genera hominum demonstrauit, & contradicentium gratiæ Christi, & percipientium gratiam Christi: vt illis sit aqua contradictionis, istis sanctificationis. Nam de ipso Domino in Euangelio legitur, & in signum cui contradicetur. [3] ACADEMICI. *Laertius in Proœmio, tres distinguit Academias, veterem Platoni Principi, mediam Archesilao,* (Eusebius tamen Carneadi) *nouam Lacydi attribuit. Agit hic Tertul. de media, cuius sectatores Academici om-*

nia in dubium vocabant, de quibus Aug. li. 3. cont. Academicos. His similes Valentiniani. [4] PEPERIT ET NON, *&c. Sic inducit eos loquentes, ex quadam Scriptura Apocrypha qua nunc non extat.* [5] QVANTVM A PARTV, *parere enim via communi; corruptarum est, & subactarum mulierum. Hæc quia durius auribus fidelium sonant, & horrorem incutiunt vt minus honestè, nec vt Virginem Deiparam decet, scripta, vt nec in concionibus referenda, inter erreree retuli. Nec enim, vt vehementius & inculcatius contra hæreticos veritatem carnis Christi probaret, his terminis vti debuit, Mariæ quidem Maternitatem exaggerantibus, sed Virginitatis honorem dehonestantibus. Exposui autem quantum honestè potui, vt duritiem styli aliquantulum emollirem.* [6] NON TAMEN, *hinc tamen non debent sic argumentari hæretici, vt concludant Virginem Mariam, non ex suis visceribus veram Christi carnem genuisse; Sed si dicatur, non peperisse, Intelligendum est, quia non peperit ex viri semine.* [7] IN ANCIPITEM, *sicut isti Academici vtrimque defendunt, dicentes, virgo, & non virgo, &c. Nos autem res vt sunt plane & certò dicimus; Lucem, lucē; & virginem, virginem;* QVOD AMPLIVS, *&c. quod de iuramento vitando Christus, hoc nuda & simplici veritati dicendæ aptat Tertullianus. Matth. 5. 37.* Sit autem sermo vester, Est, Est: Non, Non: quod autem his abundantius est, à malo est. [9] IN PARTV NVPSIT. *fructu nuptiarum potita est pariendo Christum.*

Aug. *Cæterùm Aug. ser. 10. de temp.* peperit eum, non qui nascendo pollueret parietem, (*alludit ad illud Cant. si murus est,* ædificemus super eam propugnacula argentea: Vnde paulò supra dixit Aug. in eximio partu virginea viscera corruscabant) sed qui à pollutione sæculum delauaret. Sancta credidit, sancta concepit, sanctior efficitur post partum. Extitit autem ipsi virgini ipse filius, qui erat sponsus. Ipse genitus, qui erat genitor, &c. Mater sponsa, & ipse quem peperit, Christus sponsus, quem Sanctus Spiritus copulauit, &c. fecit grauidam virginem ipse, qui erat nasciturus ex Virgine. Expauit in partu suo mater; Deus per Angelum loquebatur, & virgo auribus imprægnabatur. Audiat omnis ætas, quod numquam audiuit: virgo partu suo nupsit, virginitatem dum pareret duplicauit. [10] IPSA LEGE, *ipso facto quod corpus virginis apertum est, non quidem rupto sigillo virginitatis, sed virtute diuina ad fœcunditatem aperto, aliàs in omnibus fœminis, lege communi, via naturæ ordinaria, violato:* partu suo nupsit, *satis se nuptam probauit ex partu.* [11] IN QVO, *scilicet partu.* [12] NIHIL INTERFVIT, *nil aut parum refert, iam contendere cum Valentinianis, virginem, & non virginem Academicè vtrinque & dubiè dicentibus; virgone fuerit concipiens an masculum semen Ioseph admittens, an virgo pariens & masculum Christum enitens; vtrum vis illata fuerit in conceptu, vel partu, vel à viro, vel à Christo, idem enim sexus est & viri, & filii quoad Corporis apertionem; hoc vnum tantùm interest, de hoc solùm est controuersia nobis cum Valentinianis, vt contra eos veram Christi carnem de Matre virgine sumptam probemus. Hic verus, ni fallor, litteræ sensus. Sed mos est eius, aliorumque Patrum agentium contra hæreticos, vt in contrariam partem sic declinent, vt nimium probent. Quia ergo Marcionitæ carnem phantasticam Christo affingebant, vt eam veram esse & de virgine factam vehementius probet, verbis paulo durioribus vsus est, nisi sensu mitiori molliantur. Nec ipse solus, sed & ante eum Orig. Homil. 14. in Luc. & post eum Ambrosius, in eundem de vteri virginalis patefactione sic loquuntur, ita & Hieronymus dicit Christum iuxta portam orientalem clausam, per quam solus Pontifex egreditur, vterum virginis supernaturaliter aperuisse. Et Ambr. Ep. 81. dum ait Christum non aliter, quàm aqua fluxere de petra deserti, sic de virginis vtero exiisse. Et D. Thomas sic duritiam aliquam in hoc scribendi modo emollit, dum patefactionem vteri virginalis, ad fœcunditatem reculit, qua absque violatione claustri virginalis, miraculosè sit facta. Aliàs Tertull. sapius cum Esaia, virginem in conceptu & partu, apertissimè confessus est.* [13] CLAVSAM PATEFECIT. *Non aliter quàm iuxta Prophetam:* aperiatur terra & germinet saluatorem, *sicut sepulchrum signatum resurgens, sicut ianuas clausas, suscitatus, sicut cœlum in cœlum assumptus, sepulchro, ianuis, cœlo clausis, penetrando apernit sibi.* [14] MAGIS PATEFACTA, *licet virgo remanserit, tantò magis aperta dicenda est fœcunditati, quò prorsus clausa, mater est facta. Et in vno plusquam Isaac, omnium stellarum, & electorum, Mater inter omnes mulieres benedicta. Vt in vno grano frumenti, Verbo,* Patris *semine, de horreo sinus eius in terram suam virgineam lapso, & concepto. triticum electorum in horreum cœli, in messe resurrectionis, baiulis Angelis transuehendum simul produxerit: vera vtique Theotocos, non solùm* mater, sed & vsura Dei *nuncupanda, testante Sponso, in tanta prole virginem, cùm dixit:* Venter tuus aceruus tritici, vallatus liliis; *inuiolabilis scilicet virginitatis.* [15] NON VIRGO. *Quia cæteris virginibus, vt sic, præcisè, nullo modo conuenit concipere & parere. Vnde magis Matrem & mulierem, ob excellentiam maternæ diuinitatis, quàm virginem, & Ioannes, & Paulus nominanit. Maximè quia Mater Christi ab omnibus, à solo Ioseph Virgo cognoscebatur, vnde & Christus Iosepho imputabatur.* [16] SALTV QVODAM. Cùm enim despoosata esset mater Iesu Maria Ioseph, inuenta est in vtero habens de Spiritu Sancto: *Vide necdum nuptam dici, sed solum desponsatam, simul tamen Matrem, ob conceptam prolem. Sic promota per saltum, & prius mater, quàm nupta; de qua etiam ante partum, imputandum Iosepho ab hominibus ignorantibus mysterium, dictum est eidem:* Noli timere accipere Mariam coniugem tuam (*nota coniugem, & nuptam, & fructu nuptiarum potitam absque viri copula*) quod enim in ea natum est, de Spiritu Sancto est. [17] RETRACTANDVM. *Dubitandum est.* [18] ADAPERTÆ, *non à Ioseph corrupta, sed à Spiritu Sancto fœcundata & à Verbo, sine ruptura sigilli, aperta. Vnde sanctus Proclus:* Naturæ portas reserauit Emmanuel, vt homo; suæ virginitatis claustra non violauit, neque perrupit, vt Deus: ita enim ex vtero est egressus, sicut per aurē est ingressus; ita natus, sicut conceptus. Qui impatibiliter fuerat illapsus, impatibiliter est elapsus. *Ex Aug. ser. 15. de temp.* O coniunctio sine sordibus facta, vbi maritus sermo est, & vxor auricula. Hoc splendore concipitur Dei filius, hac munditiā generatur, &c. De Cœlis Medicus traosiens per Virginem, post transitum suum illæsam fecit Virginem permanere. Qui enim dirupta corporum membra in aliis poterat integrare tangendo, quantò magis in sua matre quod inuenit integrum, non potuit violare nascendo? Creuit enim eius partu integritas corporis potius quam decreuit, & virginitas ampliata est potius, quàm fugata. *Et ser. 10.* probat virtutem Domini ordo nascendi, concepit Virgo, virilis ignara consortii, &c. virtus mundi nascitur, & nullus parienti est gemitus. Vacuatur vterus, infans excipitur, nec tamen virginitas violatur. Fas enim erat, vt Domino ex Virgine secundùm carnem nascente, meritum cresceret castitatis; ne per eius aduentum violaretur integritas, qui veniebat sanare corrupta, &c. Stat Maria (*aliis post partum*

S August.

S. August.

tacentibus) & matrem se læta miratur, & de Spiritu Sancto protulisse se gaudet; nec quia peperit INNVPTA terretur; sed quia genuerit cum exultatione miratur. [19]NVPTIALAM PASSIONEM, *quod pati solet nupta à viro, hoc Maria nil detrimenti virginei passa, à Spiritu Sancto, filium suscipient, & passinè concurrent dato consensu & materia carnis, ex qua Spiritus Sanctus vt agens & efficient formauit corpus.* [20]APVD EZECH. *quidam putant fuisse Ezechielem quendam tragœdum rerum Iudaicarum, cuius libelli meminit Clemens Alex. 1. Strom. & Euseb. aliquoties citat. Extat etiamnum fragmentum eius, cuius titulus est* Eductio: *vbi ait vaccas virgines peperisse. Nec moueat quod Tertul. dixerit Ezechielem inspiratum à Spiritu Sancto id præfatum: poterat enim hic Poëta vt Iudeus ex aliquo manuscripto veteri, qui nunc periit, hæc ab Ezechiele Propheta decerpsisse. Sic Hieron. in cap. 5. ad Ephes. profert consilium Christi:* Nunquam læti sitis, nisi cùm fratrem vestrum videritis in charitate. *Sic Greg. Naz. Ep. 1. ad Cæsarenm fratrem, D. Petro tribuit;* Anima ægra, vicina est Deo. *Sic Hieron. Ep. 152. Damasc. lib. 4. dictum Christi;* Estote boni trapezitæ, seu probati nummularii. *Sic Paulus illud Christi:* Beatius est magis dare, quàm accipere. *Quæ tamen nullibi in Euangelio vel Petro scripta leguntur. Ita Tertull. vel in Tragœdo, vel in ipso Propheta legere potuit, quod nunc non extat. Nam & Clem. Alex. agent de partu Virg. lib. 7. Strom.* Peperit & non peperit, inquit, Scriptura; vt quæ ex se, non ex coniunctione conceperit. *Epiph. denique contra hæreticos scribens:* Rursum alio loco: & pariet vitula, & dicent, non peperit. Nam cum Manichæorum, & Marcionitarum quidam negent, illum (*Christum*) partu in lucem editum: ob id pariet, inquit, & dicent, non peperit: quoniam de viri semine Maria non peperit. *Putent fortè alii, id ex aliquo apochrypho desumptum.* [21]VOS *Academicos.* [22]NOTARIT, *prauident, irriserit dubitantes de vero partu vteri Virgines.* [23]CONTRA SIMPLICITATAM. *Spiritu: columbino Prophetarum Inspiratori congruentē, dixisset Ezechiel cum vobis hæsitans & dubius:* Est, & non, virgo & non virgo: *Cū Esaias absolutè & sine ambiguitate dixerit:* Ecce virgo cōcipiet & pariet.

MARIA 2. Schol.

[24]SEMEL NVPTVRA POST PARTVM *Heluidius hæreticus vt sua faueret hæresi de corrupta post Christi partum virgine virum agnoscente, & alios Christo fratres de Ioseph pariente, Tertullianum sibi Authorem in medium protulit; vt habet Hieronymus libro aduersus Heluidium, cui respondet, nihil mirum esse quod Tertullianus post suum ab Ecclesia Romana defectum, in hunc etiam errorem impegerit.* De Tertulliano, inquit, nihil amplius dico, quàm Ecclesiæ hominem non fuisse. *Ad fratres porro Christi quod attinet, quorum causatam Heluidius, quam ipse forte Tertullianus post Christi partum, Virginem de Ioseph alios filios peperisse putauit: hos Epiphanius libro 3. Panarii contra Antidicomarianitas, Origenes, Eusebius, lib. 2. Hist. cap. 1. Hilarius Theoph. in Matth. Ambr. in cap. 1. ad Gal. putant Christi fratres fuisse Iacobum, Ioseph, Simonem & Iudam, quos sanctus Ioseph susceperit ex Maria Cleophæ fratris sui vidua. Hyeronymus per fratres Domini, non filios Ioseph, sed Mariæ matertera Domini, quæ fuit mater Iacobi minoris, & Ioseph & Iudæ. Hinc & iuxta crucem Domini cum* Deipara *Maria adstitisse dicit Matth. 27. 56. mulieres à longè:* Inter quas erat Maria Magdalenæ, & Maria Iacobi, & Ioseph mater.

De Heluidianis Tertullianum pro se citantibus, S. August. *Augustinus lib. de Hæresibus, hæresi* 84. Heluidiani, inquit, exorti ab Heluidio, ita virginitati Mariæ contradicunt, vt eam post Christum alios etiam filios de viro suo Ioseph peperisse contendant. Sed mirum ni istos prætermisso Heluidii nomine Antidicomaritas Epiphanius appellauit: *Idem Augustinus perpetuus intemeratæ Virginis & post partum assertor. in Enchir. ad Laur. Cap.* 34. S. Aug. De Mediatore, inquit, longum est, vt quanta dignum est, tanta dicantur, quamuis ab homine dici dignè non possent. Quis enim hoc solum congruentibus explicet verbis, quòd Verbum caro factum est, & habitauit in nobis, vt crederemus in Dei Patris omnipotentis vnicum filium, natum de Spiritu Sancto & Maria Virgine? Ita quippe Verbum Caro factum est, à Diuinitate carne suscepta, non in Carnem diuinitate mutata. Carnem porrò hic hominem debemus accipere, à parte totum significante locutione: sicut dictum est Rom. 3. quoniam ex operibus legis non iustificabitur omnis Caro, id est omnis homo. Nam nihil naturæ humanæ in illa susceptione fas est dicere defuisse; sed naturæ ab omni peccati nexu omnimodò liberæ: Non qualis de vtroque sexu nascitur per concupiscentiam Carnis, cum obligatione delicti; Cuius reatus per regenerationem diluitur; sed qualem de Virgine nasci oportebat, quem fides matris, non libido conceperat. Quod si vel per nascentem corrumperetur eius integritas, non iam ille de Virgine nasceretur: eumque falsò, quod absit, de Virgine Maria natum, tota confitetur Ecclesia, quæ imitans eius matrem, quotidie parit membra eius, & virgo est. Lege si placet, de Virginitate sanctæ Mariæ, meas litteras missas ad illustrem virum, quem cum honore ac dilectione nomino Volusianum.

Nec virginitati Mariæ officit, vt nec proficit Heluidio quod Matth. 1. 18. dicitur: Antequam conuenirent, (*Syr. societatem inirent*) inuenta est in vtero habens. *Et versu 25. de S. Ioseph scribitur:* non cognoscebat eam donec peperit filium suum primogenitum. *Primo enim Hieronymus Comment. in cap. 1. Matth.* quod dicitur antequam conuenirent, non sequitur vt postea conuenerint: sed scriptura quid factum non sit ostendit. *Secundo licet primogenitum dicat, non sequitur quod alios post genuerit. Sic enim & Sapientia Eccli. 24. 5.* Ego, inquit, ex ore altissimi prodiui, primogenita ante omnem creaturam, *Et Paulus Hebr. 1. 6.* Cùm iterum introducit primogenitū in orbem terræ, dicit: & adorent eum omnes Angeli Dei. *Ita & de eodē incarnato. Coloss. 1. 15.* Est imago Dei inuisibilis, primogenitus omni creaturæ & v. 18. Ipse est Caput Corporis Ecclesiæ, qui est Principium, primogenitus ex mortuis. *Est igitur & Dei Patris & virginis matris vnigenitus, primogenitus autem respectu adoptiuorum: Cuius generatio totam Patris & Matris fœcunditatem exhausit. Hinc & Psaltes 109. 3. Eodem versu vtrumque vterum Patris & Matris expressit. Nam vbi vulgata canit.* In splendoribus sanctorum ex vtero ante Luciferum genui te. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* In pulchritudinibus sanctitatis ex vtero ab aurora fuit tibi ros natiuitatis tuæ. *An non Maria quasi aurora consurgens, eo surrexit, vt in splendoribus sanctorum genitum, in pulchritudinibus sanctitatis, & virginitatis incorrupta tanquam aurora ex vtero conciperet & pareret rorem & Solem suum vtique vt patris filium. Quo genito vterque parens, infinito vtiquo termino exhaustus est. Vnde Augustinus ser. 22. de tempore.* Hac die, inquit, est natus ex Virgine matre, qui ante Aug. sæcula æternus est genitus ex Deo Patre. In illa natiuitate, ex impassibili nascitur genitore: in ista, incorrupta natus ex Virgine. Illam solus sciuit, ipse qui genuit: hanc in se sola virgo & mater intemerata

merata cognouit, quæ virum in concipiendo non pertulit. In patre impassibilitas: in matre incorruptibilitas. In patre perpetua Diuinitas: in matre æterna virginitas. Sic enim ad eam Dominus loquitur per Prophetam. Osee. 2. Et desponsabo te mihi in æternum. Semper ergo virgo est, quę semper sponsa est. Et quæ vocabulo sponsæ non caruit, Io æternum Virgo permansit. Et Desponsabo te, inquit, mihi in æternum. Quia quæ sponsa æterna dicitur, æterna virgo probatur. Ex patre inuisibiliter, ex matre visibiliter. Et incomparabiliter ex patre, atque incomparabiliter ex matre. (*Cui enim aliquando Angelorum dixit, quod Pater & Mater filio dixit: Filius meus es tu, Ego hodie genui te?*) quia incorruptibiliter in illa natiuitate patrem Deum habet sine homine matre: in ista matrem habet Virginem, sed hominem non habet patrem. In illa coæternus est Patris, & coæternus authoris: in ista filius est Virginis, & author est Matris. Ipse enim formauit vterum, qui descendit in vterum. Exiuit de vtero, & non corrupit vterum, vt qui Deum Patrem habet in cœlis, Virginem matrem, haberet in terris, &c. In illo excelsissimus, in ista subiectus.

Et cui subiectus? non tantùm matri, sed & Ioseph putatiuo Patri, qui licet iubente Angelo Mariam acceperit coniugem, Ioseph Patriarchæ castior, non cognouit eam, sed Prophetiam implens Osee, semper habuit Virginem sponsam. Nec minus tamen verum fuit inter Ioseph & Mariam, licet virginale coniugium, ita enim Augustinus libro 5. contra Iulianum. cap. 9. In illo, inquit, quod secundùm Euangelium coniugium nuncupauit, omnia tria bona nuptiarum dixi esse completa, Fidem, quia nullum adulterium; Prolem, ipsum Dominum Christum: Sacramentum, quia nullum diuortium, &c. Dicit autem Lucas Euangelista de Domino, quòd putabatur filius Ioseph: quia ita putabatur, vt per eius concubitum genitus crederetur. Hanc falsam voluit remouere opinionem, non Mariam illius viri negare coniugem, contra Angelum testem: quanquam & tu ipse etiam ex desponsionis fide, eam nomen coniugis accepisse fatearis. Quæ fides vtique inuiolata permansit. Neque enim, (*aduerte quàm apte contra Heluidii heresim, & Tertulliani,*) cùm eam vidisset iam Virginem sacram diuina fœcunditate donatam, ipse aliam quæsiuit vxorem. Cùm vtique nec istam quæsisset, si necessariam coniugem non haberet. Sed vinculum fidei coniugalis non ideo iudicauit esse soluendum, quia spes commiscendæ carnis ablata est.

Specialius adhuc in commendationem stabilis huius, & incorrupti connubij idem Augustinus lib. 1. de Nuptijs, & concup. cap. 11. Quibus, inquit, placuit ex consensu, ab vsu carnalis concupiscentiæ in perpetuum continere, absit vt inter illos vinculum coniugale rumpatur: imò firmius erit, quò magis ea pacta secum inierint, quæ charius concordiusque seruanda sunt, non voluptatis corporum nexibus, sed voluntariis affectibus animorum. Neque enim fallaciter ab Angelo dictum est ad Ioseph, noli timere accipere Mariam coniugem tuam. Coniunx vocatur ex prima fide desponsationis, quam concubitu nec cognouerat, nec fuerat cogniturus. Nec perierat, nec mendax manserat coniugis appellatio, vbi nec fuerat, nec futura erat vlla carnis commixtio. Erat quippe illa Virgo ideo & sanctius, & mirabilius iocunda suo viro, quia etiam fœcunda sine viro: prole dispar, fide compar. Propter quod fidele coniugium, parentes Christi vocati ambo meruerunt; & non solùm illa mater, verùm etiam ille pater eius, sicut coniunx matris eius, vtrumque mente, non carne, siue autem ille Pater sola mente, siue illa mater & carne, parentes tamen ambo humilitatis eius, non sublimitatis; infirmitatis, non diuinitatis. (*Quo non negat Augustinus Theotocon, & Dei matrem veram, sed quia licet Dei filium genuerit ob personæ vnitatem & singularitatem, non genuit tamen eius diuinitatem.*) Sed cùm illo non seminante, illa peperisset, profectò nec ipsius formæ serui parentes ambo essent, nisi inter se etiam sine carnis commixtione coniuges essent, &c. *tum repetit qua supra dixerat.* Omne itaque nuptiarum bonum impletum est in illis parentibus Christi, proles, fides, sacramentum. Prolem cognoscimus ipsum Dominum Iesum: fidem, quia nullum adulterium: sacramentum, quia nullum diuortium. *Vide in omni loquio Verbo Maria 6. vbi duriora verba de Auulsione Christi ex vtero, deque vulua passione emollius, ex capite 20. de Carne Christi.*

Aug. S. August.

MILLE ANNI FVTVRI POST RESVRRECTIONEM corporum, quibus in terra sancti reficientur omni bono spiritali ante Paradisi ingressum.

1. *De Resurr. cap. 25. in p.*

Etiam in Apocalypsi Ioannis, ordo temporum sternitur, [1] quem martyrum quoque animæ sub [2] altari, vltionem [3] & iudicium flagirantes sustinere [4] didicerunt; vt prius & [5] orbis de [6] pateris Angelorum plagas suas ebibat, & prostituta [7] illa ciuitas à decem [8] regibus dignos [9] exitus referat, & [10] bestia Antichristus cum suo pseudopropheta certamen Ecclesiæ Dei inferat, atque ita diabolo in [11] abyssum [12] interim relegato, primæ resurrectionis prærogatiua de [13] soliis ordinetur, de hinc & [14] igne dato, vniuersalis [15] resurrectionis censura [16] de libris [17] iudicetur. Apoc. 6. 9. Apoc. 15. 1. 7. & 16. 1. & seq. & 17. 6. & 19. 19. & 20. 1. Apoc. 20. 4. Apoc. 20. 4.

2. *Et 3. cont. Marc. cap. 24. à p.*

Sed de sinu Abrahæ, [1] suo tempore. De [2] restitutione verò Iudææ, quam & ipsi Iudæi, ita [3] vt describitur, sperant, locorum & regionum nominibus inducti, quomodo allegorica interpretatio in Christum & in Ecclesiam, & habitum, & fructum eius spiritaliter competat, & longum est persequi, & in alio opere digestum, quod inscribimus, *De* [4] *spe fidelium*; & in præsenti vel eò otiosum, quia non de terrena, sed de cœlesti promissione sit quæstio. Nam & confitemur [5] in terra nobis regnum repromissum, sed antè cœlum, sed

alio statu; vtpote post resurrectionem in mille annos in ciuitate diuini [6] operis Hierusalem cœlo delata, quam & [7] Apostolus [a] *matrem nostram sursum* designat; [b] & *politeuma* [8] *nostrum*, id est, municipatum in cœlis esse pronuntians, alicui vtique cœlesti ciuitati eum deputat. Hanc & [9] Ezechiel nouit, & Apostolus Ioannes vidit, & qui apud fidem [10] nostram est, nouæ prophetiæ sermo restatur; vt etiam [11] effigiem ciuitatis antè [12] repræsentationem eius, [13] conspectui futuram, in signum [14] prædicarit. Denique proximè [15] expunctum est orientali [16] expeditione. Constat enim, ethnicis quoque testibus, in Iudæa per dies quadraginta [17] matutinis momentis, ciuitatem de cœlo pependisse, omni [18] mœniorum habitu euanescente de [19] profectu diei, & aliàs de proximo [20] nullam. [21] Hanc dicimus [22] excipiendis resurrectione sanctis, & refouendis omnium bonorum vtique spiritalium copia in compensationem eorum quæ in sæculo vel despeximus, vel amisimus, à Deo prospectam [23] siquidem & iustum, & Deo dignum, illic quoque exultare famulos eius, vbi sunt & afflicti in nomine ipsius. [24] Hæc ratio regni [25] cœlestis: post cuius mille annos, intra quam [26] ætatem concluditur [27] sanctorum resurrectio, meritis [28] maturius, [29] vel tardius resurgentium.

Mille anni futuri post resurrectionem.

SCHOL. 1. 2.

[1] STERNITVR, *disponitur: quod referendum est ad id quod paulò infra scribit de his quæ precedent iuni.... ut pote Angelorum phialis, extremo exitio Babylonis, Antichristi persecutione, &c.* [2] SVB ALTARI. *Apoc. 6. Sapius repetitu non recole.* [3] VLTIONEM, *de nouissima inimica morte, donec absorbeatur in victoriam à vita immortali.* [4] SVSTINERE, *Expectare.* [5] DE PATERIS, *Phialis Apoc. 15 1.* Vidi aliud signum in cœlo magnum & mirabile, Angelos septem, habentes plagas septem nouissimas. *Et versu 7.* Et vnum de quatuor animalibus dedit septem Angelis, septem Phialas aureas plenas iracundiæ Dei viuentis in sæcula sæculorum. Et impletum est templum fumo à Maiestate Dei, & de virtute eius: Et nemo poterat introire in templum, donec consummarentur septem plagæ septem Angelorum. [6] ORBIS, *quia omnia Elementa perpluentur huiusmodi Phialis, ut ex Gregorio*, qui in cunctis deliquimus, in cunctis feriamur; [7] PROSTITVTA. *Babylon mater fornicationum.* [8] DIGNOS EXITVS, *pœnas debitas.* [9] A DECEM REGIBVS. *Apoc. 17. Vbi de decem cornibus bestia coccinea, cui meretrix magna insidebat, versu duodecimo.* Decem cornua, inquit, quæ vidisti, decem Reges sunt, qui nondum regnum acceperunt, sed potestatem tanquam Reges vna hora accipient, post Bestiam: hi vnum consilium habent, & virtutem & potestatem suam bestiæ tradent. Hi cum Agno pugnabunt, & Agnus vincet illos; Quoniam Dominus Dominorum est, & Rex Regum. Et qui cum illo sunt vocati, electi, & fideles, &c. Hi odient fornicariam, & desolatam facient illam & nudam; & carnes eius manducabunt. Et ipsam igni concremabunt. Deus enim dedit in corda eorum vt faciant quod placitum est illi. [10] ET BESTIA, *Antichristus. Apoc. 19. 19.* Vidi bestiam, & Reges terræ, & exercitus eorum congregatos ad faciendum prœlium cum illo qui sedebat in equo, (*supra dixerat versu. 11. & seq. Verbum incarnatum,*) & cum exercitu eius. Et apprehensa est bestia, & cum eo Pseudopropheta qui fecit signa coram ipso, quibus seduxit eos qui acceperunt characterem bestiæ, & qui adorauerunt imaginem eius; viui missi sunt hi duo, (*Antichristus scilicet in bestia significatur, & Propheta eius,*) in stagnum ignis ardentis sulphure. [11] IN ABYSSVM. *Apoc. 20. 3.* Misit eum in abyssum, & clausit, & signauit super illum, vt non seducat amplius gentes, donec consummentur mille anni: & post hæc oportet illum solui modico tempore. [12] INTERIM, *vsque ad tempus primæ resurrectionis.* [13] DE SOLIIS. *Apoc. 20. 4.* Et vidi sedes, & sederunt super eas, & iudicium datum est illis. *De quibus psaltes:* Quoniam illic sederunt sedes in iudicio. [14] IGNE DATO. *Præmisso; qui elementa calore soluat.* [15] VNIVERSALIS, *cùm prima, tantum sit bonorum, qui pro mercede neglectorum carnalium, per mille annos ante secundam resurrectionem fruantur spiritualibus. Apoc. 20. 4.* Vidi animas decollatorum propter testimonium Iesu, & propter Verbum Dei, & qui non adorauerunt Bestiam, neque imaginem eius in frontibus aut in manibus suis, & vixerunt cum Christo mille annis. Cæteri mortuorum non vixerunt donec consummentur mille anni. Hæc est resurrectio prima. *Hunc locum infra Augustino interprete exponemus.* [16] CENSVRA, *Examen.* [17] DE LIBRIS. *Tunc enim libri conscientiarum aperientur.*

a [1] SVO TEMPORE, *loco conuenientiori alibi dicemus.* [2] DE RESTITVTIONE, *in regnum, Sacerdotium, opulentiam, quia scriptum est à Psalte,* Dispersiones Israëlis congregabit. [3] VT DESCRIBITVR *apud Prophetas, quos cum allegoricè de Christo & Ecclesia intelligi oporteat, ipsi ad literam sibi applicant.* [4] DE SPE FIDELIVM. *Hic liber iam non extat, sicut nec multi alij ab ipsomet citati.* [5] ET CONFITEMVR. *Hic error eius est, vt non tantùm anagogicè de cœlesti gloria & restitutione hominum in Paradisum cœlestem Scripturam exponat, sed etiam de terrestri regno, quamquam bonis spiritalibus abundante, velit intelligi priusquam in Cœlum ascendamus.* [6] DIVINI OPERIS, *à Deo de nouo condita.* [7] APOSTOLVS, *Paulus scilicet ad Gal. 4. 26.* Illa autem quæ sursum est Ierusalem, libera est, quæ est mater nostra. [8] POLITEVMA, *Phil. 3. 10.* Nostra autem conuersatio in Cœlis est. Vnde etiam Saluatorem expectamus Dominum nostrum Iesum Christum, &c. *Per Politeuma autem ius ciuium intelligit: vt* iam non simus hospites & aduenæ, sed ciues Sanctorum & domestici Dei. [9] EZECHIEL *cap 48. 31. & seq. vbi portas Ierusalem nominibus tribuum duodecim insignivit; sicut Apoc. 21. 1. ciuitatem describit, & portas duodecim versu 13.* [10] FIDEM NOSTRAM. *Prophetiam Montani.* [11] EFFIGIEM, *imaginem, figuram.* [12] ANTE REPRÆSENTATIONEM, *exhibitionem veræ Ierusalem quæ sursum est, hic adhuc in terra constituti mille annis fruemur bonis & delitijs spiritalibus, quasi prælibantes aliquid de illo torrente voluptatis.* [13] CONSPECTVI FVTVRAM.

Cuius aspectu fruemur indubiè. [14]IN SIGNVM PRÆDICARIT. *Prædixerit quasi figuram significantem delitias immortales Paradisi cœlestis.* [15]PROXIME EXPVNCTVM EST. *Nouissimè impleta est & exhibita figura illa & repræsentatio cœlestis Ierusalem descendentis de cœlo, vt post mille annos spiritales delitias iusti in terra sæculi contemptores accipiant.* [16]ORIENTALI EXPEDITIONE, *qua nauigantes ex Africa plaga meridionali versus orientem, retulerunt se vidisse: Dubium an alludat ad expeditionem orientalem Seueri Imperatoris.* [17]MATVTINIS MOMENTIS: *Sub crepusculum.* [18]MOENIORVM HABITV, *forma & specie murorum qui primi videbantur, sub Solis ortum disparente.* [19]DE PROFECTV, *crescente die.* [20]ET ALIAS NVLLAM, *ciuitatem, portam, murum, ædificium.* [21]HANC, *ciuitatem de Cœlo lapsam.* [22]EXCIPIENDIS, *tollendis in Cœlum post secundam resurrectionem.* [23]PROSPECTAM, *paratam à* Deo. [24]HÆC RATIO. *ideo* D*eus dabit hos mille annos, vt* in paucis vexati, in multis bene disponantur. [25]REGNI COELESTIS, *cœleste vocat, licet in terra eo potituri sint Sancti. Sed dicit spiritales & cœlestes delitias à* Deo *manantes.* [26]ÆTATEM, *tempus.* [27]CONCLVDITVR, *adueniet vltima resurrectio.* [28]MERITIS, *pro meritis, propter merita.* [29]MATVRIVS, *citius Paulo dicente. qui tamen non sic intelligendus est, vt de ordine temporis accipiatur quod ait, sed de dignitatis & honoris vel dotis præcellentia: vt agiliores & clariores resurgant plus meritis. de quibus ait:* Qui in Christo mortui sunt resurgent primi. *Quis porro meritis cumulatior Paulo, qui* abundantius omnibus laborauit?

Aug. *Nunc quid circa hæc senserit Augustinus, videamus; lib. 20. de ciuit. cap. 7. præfatum locum Apoc. 20. totum profert & explicat:* Qui, inquit, propter hæc huius libri verba primam resurrectionem futuram suspicati sunt corporalem, inter cætera maximè numero annorum mille permoti sunt, tanquam oporteret in Sanctis eo modo velut tanti temporis fieri Sabbatismum, vacatione scilicet sancta post labores annorum sex millium, ex quo creatus est homo, & magni illius peccati merito, in huius mortalitatis ærumnas de paradisi felicitate dimissus est; vt quoniam scriptum est 2 Pet. 3. vnus dies apud Dominum sicut mille anni, & mille anni sicut dies vnus; sex annorum millibus tanquam sex diebus impletis, sequatur velut Sabbati septimus in annis mille postremis; ad hoc scilicet Sabbatum celebrandum, resurgentibus sanctis; quæ opinio esset vtcumque tolerabilis, si aliquæ delitiæ spiritales in illo Sabbato affuturæ sanctis, per Domini præsentiam crederentur. Nam etiam nos hoc opinati fuimus aliquando. *Vnde Hieron. in cap. 19. Ierem.* Licet, inquit, non sequamur, tamen eam damnare non possumus, quia multi Ecclesiasticorum virorum, & Martyres ista dixerunt, & vnusquisque in suo sensu abundat, & Domini iudicio reseruantur. *Iustinus quoque Martyr dialogo cum Tryphone Iudæo, Irenæus, Victorinus Pictauiensis, Martyres, idem quoque senserunt. Hieronymus tamen Ep. 150. ad Hedibiam q. 2. hanc opinionem fabulam appellat, nunc vt erronea ab Ecclesia reijcitur. Longè deterior fuit Hæresis Iudæorum, Cerinthi & aliorum hæreticorum, qui hos mille annos in ventris & Veneris voluptatibus transigendos, regnum Iudæorum instaurandum, ciuitatem & templum pristinæ dignitati restituenda censuerunt; sicut & Apollinaris, teste Epiph. hæresi 77. Cerinthi meminit Euseb. lib. 3. Hist. cap. 22. & lib 7. cap. 20. Et idem Hieronymus in cap. 36. Ezech.* Neque enim, inquit, iuxta Iudaicas fabulas, quas illi δευτερώσεις appellant, gemmatam & auream de cœlo expectamus Ierusalem, nec rursus passuri circumcisionis iniuriam, nec oblaturi taurorum & arietum victimas, nec Sabbati otio dormiemus. Quod & multi nostrorum, & præcipuè Tertulliani liber qui inscribitur de spe fidelium, & Lactantii institutionum volumen septimum pollicetur, & Victorini Pictabionensis Episcopi crebræ expositiones, & nuper Seuerus noster in Dialogo, cui Gallonomeo imposuit. Et vt Græcos nominem, & primum extremumque coniungam, Irenæus & Apollinarius. *Authorem autem eorum fuisse narrat Papiam in Catal. script. Eccl.* Papias, inquit, dicitur mille annorum Iudaicam edidisse δευτέρωσιν, quem secuti sunt Irenæus, & Apollinarius, & cæteri qui post resurrectionem aiunt in carne, in sanctis Dominum regnaturum. Tertullianus quoque in libro de spe fidelium, & Victorinus Pictabionensis & Lactantius hac opinione ducuntur. *Gennadius item lib. de Dogmat. Eccl. idem ridet commentum Papiæ Authoris, delitias cibi & potus per mille annos inducentis, sicut & cuiusdam Nepotis qui primam iustorum resurrectionem sanctorum induxit cum Christo mille annis post eam in delitijs regnantium; & secundam impiorum. Lubet & rursum proferre Hieronymum præfatione libri 18 in Esa.* De repromissionibus, inquit, futurorum, & qua ratione intelligenda sit Apocalypsis Ioannis, quanta inter homines sententiarum diuersitas sit, non ignoro. Quam si iuxta literam accipimus, Iudaizandum est: si spiritualiter, vt scripta est, disserimus, multorum veterum videbimur contraire Latinorum, Tertulliani, Victorini, Lactantii; Græcorum, vt cæteros prætermittam, Irenæi tantùm Lugdunensis Episcopi faciam mentionem, aduersus quem vir eloquentissimus Dionysius Alexandrinæ Ecclesiæ Pontifex elegantem scripsit librum; irrideos mille annorum fabulam, & auream atque gemmatam in terris Ierusalem, instaurationem templi, hostiarum sanguinem, otium Sabbati, circumcisionis iniuriam, nuptias, partus, liberorum educationem, epularum delitias, & cunctarum gentium seruitutem; rursumque bella, exercitus, ac triumphos, & superatorum neces, mortemque centenarii peccatoris. Cui duobus voluminibus respondit Apollinarius.

§. August. *Augustinus hæresi 8. libro de Hæresibus: Vbi de Cerinthianis & Merinthianis:* Mille, inquit, annos post resurrectionem in terreno regno Christi, secundum carnales ventris & libidinis voluptates futuros fabulantur; vnde etiam Chiliastæ sunt appellati.

Quia porro locus Ioannis Apoc. 20. hanc sententiam millenariorum stabilire videtur, ideo teste Eusebio supra citato loco, multi olim librum Apocalypsis tanquam Apocryphum, & à Corintho conscriptum reiecerunt: prosequitur Augustinus, libro 20. de Ciuit. cap. 7. contra huiusmodi hæreticos. Cum eos, inquit, qui tunc resurrexerint, dicant immoderatissimis carnalibus epulis vacaturos, in quibus cibus sit tantus ac potus, vt non solum nullam modestiam teneant, sed modum quoque ipsius incredulitatis excedant: nullo modo ista possunt, nisi à carnalibus credi. Hi autem qui spiritales sunt, ista credentes, χιλιαστὰς, appellant Græco vocabulo: quod verbum è verbo exprimentes nos possumus milliarios nuncupare. Eos autem longum est refellere ad singula; sed potius quemadmodum Scriptura hæc accipienda sit, iam debemus ostendere. Ait ipse Dominus noster Iesus Christus Marc. 3. Nemo potest introire in domum fortis, & vasa eius eripere, nisi prius alligauerit fortem, diabolum volens intelligi fortem: quia ipse genus humanum potuit tenere

ceptiuum : vasa vero eius quæ fuerat erepturus, fideles suos futuros, quos ille in diuersis peccatis atque impietatibus possidebat: vt ergo alligaretur hic fortis, propterea vidit iste Apostolus in Apoc. Angelū descendentē de cœlo habentē clauem abyssi, & catenam in manu sua, & tenuit, inquit, Draconē illum serpentem antiquum, &c. & alligauit eum mille annis, hoc est eius potestatem ab eis seducendis ac possidendis, qui fueraot liberandi, cohibuit atque frenauit. Mille autem anni duobus modis possunt, quantum mihi occurrit, intelligi: aut quia in vltimis annis mille ista res agitur, id est sexto annorum milliario tanquam sexto die, cuius nunc spatia posteriora voluuntur: secuturo deinde Sabbato quod non habet vesperam, (*cum alij sex dies Gen. 1. vesperam habeant & mane*,) requiem scilicet Sanctorum: vt eius milliarii tanquam diei nouissimam partem, quæ remanebit vsque ad terminum sæculi mille annos appellauerit, eo loquendi modo quo pars significatur à toto. Aut certè mille annos pro annis omnibus huius sæculi posuit, vt perfecto numero notaretur ipsa temporis plenitudo. Millenarius enim numerus denarii numeri quadratum solidum reddit. Decem quippe decies ducta, fiunt centum: quæ iam non figura quadrata, sed plana est. Vt autem in altitudinem surgat & solida fiat, rursus centum decies multiplicantur, & mille fiunt. Porro si centum ipsa pro vniuersitate aliquando ponuntur, quale illud est quod Dominus Matth. 19. omnia sua dimittenti, & eum sequenti promisit dicens: Accipiet in hoc sæculo centuplum: quod exponens quodammodo Apostolus ait: quasi nihil habentes & omnia possidentes, quia & ante iam dictum erat: fidelis hominis totus mundus diuitiarum est: quantò magis mille pro vniuersitate ponuntur, vbi est soliditas ipsius denariæ quadraturæ? *Postea de Abysso quo missus est diabolus*, quo, inquit, nomine significata est multitudo innumerabilis impiorum, quorum in malignitate aduersus Ecclesiam Dei multum profunda sunt corda: Non quia ibi diabolus ante non erat, sed ideo dicitur illuc missus, quia exclusus à credentibus plus cœpit impios possidere. Plus namque possidetur à diabolo, qui non solum alienatus est à Deo, verum etiam odit seruientes Deo.

S. August. *Quod addidit Ioannes*: clausit super eum, & signauit &c. Interdixit ei ne possit exire &c. signauit autem &c. quod occultum esse voluit qui pertineant ad partem diaboli, & qui non pertineant, &c. quia & qui videtur stare, vtrum sit casurus; & qui videtur iacere, vtrum sit resurrecturus incertum est. &c. Homo hominem ad præsens videt, si tamen videt, cuius cor non videt: qualis autem postea sit futurus, nec seipsum videt, &c. ad hoc ligatus est diabolus & inclusus in abysso, vt iam non seducat Gentes, ex quibus constat Ecclesia (*Intelligit vt non seducat finaliter qui in Ecclesia militante secundum prædestinationem pertineat ad Ecclesiam triumphantem*) quas antea seductas tenebat, &c. donec finiantur mille anni, id est, aut quod remanet de sexto die qui constat ex mille annis: aut omnes anni, quibus deinceps hoc sæculum peragendum est.

S. August. *Et cap. 8. In verba Ioannis.* Post hæc oportet eum solui breui tempore. Si hoc, inquit, est diabolo ligari & includi, Ecclesiam non posse seducere: Hæc ergo erit solutio eius vt possit? absit. Numquam enim ab illo Ecclesia seducetur prædestinata, & Electa ante mundi constitutionem: de qua dictum est: nouit Dominus qui sunt eius, &c. alligatio diaboli est non permitti exercere totam tentationem, quam potest, vel vi vel dolo ad seducendos homi-

A nes in partem suam cogendo violenter, fraudulenterue fallendo, &c. Tunc autem soluetur quando breue tempus erit. Nam tribus annis & sex mensibus legitur totis suis suorumque viribus sæuiturus: & tales erunt cum quibus ei belligerandum est, vt vinci tanto eius impetu insidiisque non possint. Si autem numquam solueretur, minus appareret eius maligna potentia, minus Sanctæ Ciuitatis fidelissima patientia probaretur: Minus denique perspiceretur quàm magno eius malo tam bene fuerit vsus omnipotens Deus, &c. soluetur in fine, vt quàm fortem aduersarium Dei ciuitas superauerit, cum ingenti gloria sui redemptoris, adiutoris, liberatoris aspiciat. In eorum sanè, qui tunc futuri sunt,
B Sanctorum atque fidelium comparatione quid sumus? quandoquidem ad illos probandos tantus soluetur inimicus, cum quo nos ligato tantis periculis dimicamus.

Et Ibid. de Bestia & pseudo propheta missis in stagnum ignis, hoc, inquit, iam ad iudicium nouissimum pertinet &c. *quale porro sit regnum Sanctorum cum Christo mille annis, edisserit cap. 9. vbi mille annos regni explicat de omni tempore primi aduentus Christi in quo regnat Ecclesia militans. Quod ex ea sit Christus probat ex Matth. 28. Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem sæculi, In quo quidem regno scandala sunt mixta bonis exemplis, Zizania cum triticis, facientes & soluentes mandata Dei &c. De regno autem cælesti &*
C *æterno dicetur Matth. 25. Venite benedicti, &c. percipite regnum &c. & rursum, nisi abundauerit iustitia vestra &c. non intrabitis in regnum cælorum. Et concludit*: de hoc ergo regno militiæ, in quo adhuc cum hoste confligitur, & aliquando repugnatur repugnantibus vitiis, aliquando cadentibus imperatur, donec veniatur ad illud pacatissimum regnum vbi sine hoste regnabitur, & de hac prima resurrectione (*à morte & casu vitiorum*) quæ nunc est, liber iste sic loquitur. Cùm enim dixisset alligari diabolum mille annis, & postea solui breui tempore, mox recapitulando quid in istis mille annis agat Ecclesia, vel agatur in ea; Et vidi, inquit, sedes, & sedentes super eas, & iudicium datum est. Non hoc
D potandum est de vltimo iudicio dici, sed sedes præpositorum, & ipsi præpositi intelligendi sunt, per quos Ecclesia nunc gubernatur. Iudicium autem datum, nullum melius accipiendum videtur, quam id quod dictum est: quæ ligaueritis in terra, &c. Et animæ, inquit, occisorum, &c. subauditur quod postea dicturus est, & regnauerunt cum Iesu mille annis, animæ scilicet Martyrum nondum sibi corporibus suis redditis. Neque enim piorum animæ mortuorum (*in Ecclesia triumphante cum Christo regnantium*) separantur ab Ecclesia (*militante*) quæ etiam nunc est regnum Christi. Alioquin nec ad altare Dei (*sub quo quiescunt eorum corpora*) fieret eorum memoria in communicatione Corporis
E Christi, &c. Cur enim fiunt ista, nisi quia fideles etiam defuncti membra eius sunt? &c? Sed ideo tantummodo martyrum animas commemorauit, quia ipsi præcipuè regnant mortui, qui vsque ad mortem pro veritate certauerunt. Sed à parte totum etiam cæteros mortuos intelligimus pertinentes ad regnum Christi, &c. Quæ sit porro ista bestia, quamuis sit diligentius inquirendum, non tamen abhorret à fide recta, vt ipsa impia ciuitas intelligatur, & populus infidelium. (*Subiicit & zizania malosque Catholicos*) contrarios populo fideli & ciuitati Dei. Imago vero eius, simulatio eius mihi videtur: in eis videlicet hominibus qui velut fidem profitentur, & infideliter viuunt. Finguntenim se

S. Aug.

esse quod uon sunt, vocanturque non veraci effigie, sed fallaci imagine Christiani, &c. Et qui sunt qui bestiam non adorant? &c. qui non consentiunt, non subiiciuntur; neque accipiunt inscriptionem, notam scilicet criminis in fronte propter professionem: in manu, propter operationem, &c. *Vbi autem loquitur Ioannes de prima resurrectione & secunda,* ipse, inquit, particeps eius est (*prima scilicet resurrectionis quæ fit in anima, cùm secunda sit carnis*) qui non solum à morte quæ in peccatis est, reuiuiscit, verùm etiam in eo quod reuixerit; permanebit. In istis, inquit, secunda mors, (*id est resurrectio ad iudicium & mortem æternam*) non habet potestatem.

S. Aug. *Denique cap* 10 Sunt, inquit, qui putant resurrectionem dici non posse nisi corporum, ideo istam quoque in corporibus primam futuram esse contendunt. Quorum enim est, inquiunt, cadere, eorum A est resurgere. Cadunt autem corpora moriendo, nam & à cadendo cadauera nuncupantur. Non ergo animarum resurrectio potest esse sed corporum, *quibus respondet, Paulum tamen Ephes. 5. & de resurrectione animæ loqui, dum ait:* surge qui dormis, & exurge à mortuis, &c. *Coloss.* 3. si consurrexistis cum Christo, &c. quod autem, inquit, dicont non posse resurgere nisi qui cadunt, &c. cur non audiunt Iosué 22. non recedatis ab illo, ne cadatis. Et Rom. 14. Domino suo stat, aut cadit: Et 1. Cor. 10. qui putat se stare, videat ne cadat: puto enim quod in anima non in corpore casus iste cauendus est. Si igitur cadentium est resurrectio, cadunt autem & animæ, profectò & animas resurgere confitendum est, &c. In istis secunda mors non habet potestatem, *qui scilicet à casu peccati surgunt & stant vsque ad finem.*

MORTEM NON OMNES HOMINES SVBITVROS.

De Resur. cap. 41. à p.

1. DIuisionem facit Apostolus, quum subiicit: [1] [a] *Nam & hoc gemimus; domicilium nostrum, quod de cælo est, superindui desiderantes; siquidem induti, non nudi inueniamur,* id est, antè volumus superinducere virtutem cœlestem, æternitatis, quâm carne exuamur. Huius enim gratiæ priuilegium illos manet, qui ab aduentu Domini [2] deprehendentur in carne, & propter duritias temporum Antichristi, merebuntur, [3] compendio mortis per demutationem expunctæ, [4] concurrere cum resurgentibus; sicut Thessalonicensibus scribit: [b] [5] *Hoc enim dicimus in sermone Domini, quòd nos qui viuimus, qui remanemus in aduentu Domini, non præueniemus eos qui dormierunt,* &c. Horum demutationem ad Corinthios reddit, dicens: [c] *Omnes quidem resurgemus, non autem omnes* [6] *demutabimur,* sed illi scilicet soli, qui inuenientur in carne, &c. [d] *Domicilium de cælo quod gementes in hac carne superinduere desideramus;* vtique super carnem in qua deprehendemur, &c. Quis enim non desiderabit, dum in carne est, superinducere immortalitatem, & continuare vitam, lucrifacta morte per vicariam demutationem, ne [8] inferos experiatur, [e] *vsque nouissimum quadrantem* exacturos? Cæterùm demutationem etiam post resurrectionem consecuturus est, infectos iam [9] expertus:

a 2. Cor. 5. 2.
b 1. Thess. 4. 15. & seq.
c 1. Cor. 15. 51.
d 2. Cor. 5. 2.
e Math. 5. 26.

2. *Et 5. contra Marc. c. 12.*

Subiicit: [a] *Ingemere nos de isto tabernaculo corporis terreni, quod de cælo est superindui cupientes: siquidem & despoliati, non inueniemur nudi,* id est, recipiemus quod despoliati sumus, id est corpus, &c. [b] *Et mortui resurgent incorrupti,* qui iam obierunt; *& nos immutabimur,* qui in carne fuerimus deprehensi à Deo, & illi enim resurgent incorrupti, recepto scilicet corpore, & quidem integro, vt & hoc sint, incorrupti: & hi propter temporis vltimum iam momentum, & propter merita vexationum Antichristi, compendium mortis, sed mutati consequentur; superinduti magis quod de cœlo est, quàm exuti corpus, &c. Illi induunt, cùm receperint corpus: isti superinduunt, quia non amiserint corpus. Et ideò non temerè dixit; [c] *Nolentes exui corpore, sed superindui;* id est, nolentes mortem experiri, sed vitâ præueniri; *Vt deuoretur mortale hoc à vita,* dum eripitur morti, per superindumentum demutationis.

a 2. Cor. 5. 2.
b 1. Cor. 15. 52.
c 2. Cor. 5. 4.
ibid.

Mortem non omnes subituros. 1. 2. Schol.

[1] NAM ET HOC, 2. *Cor.* 5. 2. Nam & in hoc ingemiscimos, habitationem nostram quæ de cælo est, soperindui cupientes: si tamen vestiti, non nudi inueniamur, *translat. Syr.* Etenim ad hoc gemimus, & experimus indui domo qoæ é cœlis est: Nisi, etiam postquam indoti fuerimus, reperiamur nudi, *id est, si post resurrectionem, recepta veste corporis, nudi non inueniamur vestimento virtutum. Sic legit & Macarius:* Contendamus, inquit, hîc per fidem, & studiosam vitæ conuersationem, comparare nobis indumentum illud: ne corpore exuti, nudi reperiamur (*id est sine veste claritatis, & gloria*) nec fit quod glorificet in die illa carnem no- B stram. *Et sanctus Paulinus Ep. 5. ad Seuerum:* Si dispoliatus à corpore, non inueniaris nodus ab opere. *Quod ijsdem verbis habet Primasius hoc loco. Vnde & Paulus Coloss.* 3. Induite vos sicut electi Dei, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, &c. *Et Ioannes Apocal.* 16. Beatus qui costodit vestimenta sua, nè nudus ambulet. Et videant turpitudinem eius. *Sed hic ad litteram Tertullianus tuetur errorem suum, vel hoc loco deceptus; vt & sequenti loco ad Thessalonicenses, putat aliquos, ob meritum tormentorum & persecutionum Antichristi, eximendos morte, & magno compendio ac lucro, nusquam exuturos corpus hoc mortale, sed super illud immortalita-*

tis vestis induendos; sicut & censuit Origenes, lib. 2. contra Celsum. Vbi putat viuos, & immutandos, diuersos futuros ab ijs qui resuscitabuntur. Et Epiphanius hæresi, 64. vbi de rapiendis in aëra: Qui rapitur, inquit, nondum mortuus est. *Et hinc docet, eadem futura in resurrectione corpora qua nunc sunt: quia ficut rapti, & non mortui, habebunt eadem corpora; sic mortui, & resuscitati. Erunt enim vtrique in eodem statu fœlicitatis. Sed antequam hunc errorem refutemus, verba difficiliora explicemus.* ³ DEPREHENDENTVR, *erunt adhuc in carne superstites, cùm Christus iudex aduenerit.* ⁵ COMPENDIO, *breui, ac facili via, debitum mortis persoluendo, fine morte. Qua cum sit mutatio maxima, & excessus à vita, compensatur mutatione mutatio; dum pellis mortalis etiam non deposita, in immortalem commutatur.* ⁴ CONCVRRERE, *simul obuiam Christo rapi in aëra.* ⁵ Hoc ENIM, 1. *Thess.* 4. 15 Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini, quia nos qui viuimus, qui residui sumus in aduentum Domini, non præueniemus eos qui dormierunt, &c. *Clarius fauere videtur Translat. Syr. Tertulliani sententiæ, quæ sic habet:* Hoc dicimus, &c. quòd nos qui reliqui erimus in aduentu Domini nostri, qui viuemus, nequaquam præueniemus eos qui obdormierunt. Quandoquidem ipse Dominus noster, iussu & voce principis Angelorum, & tuba Dei, descendet de cœlo: & mortui qui sunt in Meschicho, (*Messia*) resurgent primùm. Et tunc nos qui reliqui erimus, qui viuemus, rapiemur vnà cum eis in nubibus, in occursum Domini nostri in aëra, & sic semper cum Domino nostro erimus. ⁶ DEMVTABIMVR, *immutabimur.* ⁷ VICARIAM, *vices mortis agente immutationis statu.* ⁸ NE INFEROS, *errorem alterum retexit supra refutatum, quo censuit omnium iustorum animas, præter Martyrum mortuorum, inferis recipi, vsque ad diem iudicij: vbi quidquid sordium reliquum est, expiant, & soluunt, vsque ad nouissimum quadrantem.* ⁹ IAM EXPERTVS, *ipsi quoque mortui, iam in inferis commorati iusti, eadè immutationis gloriâ perfruentur, quàre perti viui ac superstites in Aduentu Domini, superuestitur.*

2. NOLENTES EXVI, 2. *Cor.* 5. 4. Nam & qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus grauati: eo quod nolumus expoliari, sed superuestiri, vt absorbeatur quod mortale est, à vita. *Translat. Syr.* Dum enim nunc sumus in hoc domicilio, ingemimus ob eius onus, & nolumus illud exuere, sed supetindui, vt absorbeatur mortalitas per vitam. *Augustinus citatus à Beda in hunc locum, ex sermone de natali Apostolorum.* Ingemiscimus, inquit, grauati: sub sarcina scilicet corruptibilis corporis. Si ingemiscis, libenter pone sarcinam istam. Certè ingemiscere se dixit, sub hoc onere grauari se dixit, sub sarcina corruptibilis corporis. Vide vtrum velit hoc onere spoliari, sub quo grauatur, sub quo ingemiscit. Non hoc sequitur. Sed quid ait? In quo nolumus expoliari. O vocem naturæ, confessionem pœnæ! graue corpus est, onerosum corpus est, corruptibile corpus est: gemitur sub illo, & libenter deseritur? Nolumus, inquit, expoliari. Sic remansurus es gemens? & si ingemiscis grauatus, quare spoliari non vis? Non, inquit, Vide quod sequitur: nolumus expoliari, sed superuestiri. Sub terrena tunica gemo: ad cœlestem festino. Illam volo accipere, istam nolo ponere: in quo nolumus expoliari, sed superuestiri. Ergo, Paule, intelligam te, quid dicis? Fiet iniuria tanto illi vestimento cœlesti, vt veniat tibi super hos pannos mortalitatis & corruptionis, vt hoc sit inferius, illud superius: hoc interius, illud exterius? Absit, inquit. Non sic dico, non sic dico. Nolo expoliari, sed superuestiri. Non tamen vt sub incorruptione, maneat corruptio, sed vt absorbeatur mortale à vita. Benè exclamasti, qui scripturas nosti. (*Applauditur Augustino ab intelligentibus, & verè vbique meretur applausum.*) Sed ne aliquis ignarus Scripturarum, verba mea putet subsecuta, Pauli verba sunt: omnia ista Apostolica verba sunt. Ingemiscimus grauati, in quo nolumus spoliari, sed superuestiri, vt (*stant*) absorbeatur mortale à vita. Benè dicis, quod alibi tenes de resurrectione corporis loquens, 1. Cor. 15. oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. Tunc fiet sermo qui scriptus est Osee 13. absorpta est mors in victoriam. Quod alio loco ait, vt absorbeatur mortale à vita, hoc isto loco, absorpta est mors in victoriam. Nusquam mors. (*Mors vltra non erit*) non infra, non supra: non intra, non extra. Absorpta est enim mors in victoriam. Vbi est mors contentio tua? *Quid conformius præscriptis à Tertulliano, numero 1.* Quis non desiderabit, dum in carne est superinduere immortalitatem, &c. *Et numero 2.* Nolentes mortem experiri, sed vitâ præueniri, dum eripitur morti per superindumentum demutationis.

Iam errorem Tertulliani refutemus. Primò quidem mirum est, quod cùm ipse de carne Christi, cap. 6. dixisset; Mutuom debitum est inter se natiuitati cum mortalitate, forma moriendi, causa nascendi est. *Et de Anima cap. 50.* Publicâ totius generis humani sententiâ, mortem naturæ debitum pronuntiamus. Hoc stipulata Dei vox. Hoc spopondit omne quod nascitur, &c. translatus est Enoch & Helias, nec mors eorum reperta est; dilata scilicet. Cæterùm morituri reseruantur, vt Antichristum suo sanguine extinguant. Obiit & Ioannes, quem in aduentum Domini remansurum frustra fuerat spes. *Certè de fide est quod habet Paulus,* Statutum est omnibus hominibus semel mori. *Et rursum:* Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit. *Et psaltes:* Quis est homo qui viuet & non videbit mortem? *Et iterum:* Deus noster, Deus saluos faciendi: & Domini Domini exitus mortis. *Vbi August. in Psalm. 67.* Multum, inquit, gratia commendatur. Quis enim saluus esset, nisi ipse sanaret? Sed nè occurreret cogitationi, cur ergo morimur, si per eius gratiam salui facti sumus? Continuò subiecit: Et Domini Domini exitus mortis. Tanquam diceret, quid indignaris humana conditio, habere te exitum mortis? Et Domini tui exitus non alius quàm mortis fuit. Potius ergo consolare, quàm indignare, &c. licet nullo peccato esset debitor mortis, & Dominus esset, à quo nemo tolleret, sed ipse eam à semetipso poneret, etiam ipsius fuit exitus mortis, &c. Deus est sanitatum nostrarum, & Deus est saluos faciendi; sed propter humilitatis, & patientiæ documentum, & sanguine suo delendum nostrorum chirographum peccatorum Coloss. 2. Etiam suum esse voluit exitum mortis, nè mortem istam timeremus, sed illam potius, vnde nos liberauit per istam.

Sed vnde ergo Tertullianus credidit aliquos non morituros? An quia 2. Timoth. 4. 1. Paulus. Testificor ait, coram Deo, & Iesu Christo, qui iudicaturus est viuos, & mortuos, per aduentum ipsius, & regnum eius? *Vel vt habet translat. Syr.* In tenelatione regni sui. *Vel quòd scribat Roman. 14. 9.* In hoc enim Christus mortuus est, vt & mortuorum, & viuorum dominetur. *Vel quòd Petrus Actorum 10.* Quoniam, inquit, ipse est qui constitutus est à Deo iudex viuorum & mortuorum. *Et prima epist. 4.*

Reddent rationem ei qui paratus est iudicare viuos & mortuos. *Sicut & habet Symbolum Apostolorum, Nicenum, & Athanasii. Sed quomodo? Cum iudicium vniuersale supponat resurrectionem praecedentem, & omnes proinde viuos sit indicaturus? Theophilactus refert Methodium, per viuos, animas immortales semperque viuentes intellexisse, per mortuos, corpora mortalia; Christumque de gestis, tam anima, quam corpore, iudicaturum. Chrysostomus, per viuos, iustos & fideles, per mortuos, accipit peccatores. Graeci cum Tertulliano, per viuos, volunt intelligi, adhuc superstites in aduentu Domini. D. Thomas in 2. Timoth. 4. lect. 1.* Viuos dicit illos qui viui reperientur in aduentu eius: qui morientur quidem, sed quia in modico tempore resurgent, dicuntur viui. Vel viuos dicit bonos, scilicet qui viuunt vitâ gratiae. Mortuos, 1. Io. 3. qui non diligit, manet in morte. *Aug. item in Enchir. ad Laur. cap. 54.* Duobus modis accipi potest, quòd viuos & mortuos iudicabit: siue vt viuos intelligamus, quos hîc nondum mortuos, sed adhuc in hac carne viuentes inuenturus est eius aduentus. Mortuos autem, qui de corpore, priusquam veniat, exiere, vel exituri sunt: siue viuos iustos, mortuos autem iniustos, quoniam iusti quoque iudicabuntur *sed quid plenius senserit Augustinus, infra videbimus. Nunc alium scripturae locum discutiamus de nuditate, vel veste, in qua iudex deprehendet iudicandos. D. Thomas, lect. 1. in 2. Cor. 5.* Si, inquit, praemium Sanctorum est admirabile & desiderabile, quia gloria coelestis est, ideo subiungit desiderium Sanctorum ad ipsum praemium, dicens: Nam in hoc ingemiscimus, &c. vbi tria facit. Primò exprimit desiderium gratiae, ad praemium ipsum. Secundò ostendit quòd desiderium gratiae retardatur ex desiderio naturae; ibi; nam & qui sumus in tabernaculo, &c. Tertiò ostendit quòd desiderium gratiae vincit desiderium naturae: Ibi; audemus autem, & bonam voluntatem habemos magis peregrinari à corpore, & praesentes esse ad Dominum. Sed desiderium gratiae, est cum feruore, nam in hoc ingemiscimus. Quasi dicat, haec est vera probatio, quod habemus domum non manufactam, quia si desiderium naturae non est frustra, multò minus desiderium gratiae frustra est, Cùm igitur nos habeamus feruentissimum desiderium gratiae, de gloria coelesti, impossibile est quòd fit frustra, &c. Haec autem duo coniungit, dicens: superindui habitationem. Per quod ostendit, illud desiderium esse aliquid inhaerens, quia induitur: & aliquid continens & excedens, quia inhabitatur. Sed quia non simpliciter dixit indui, sed, superindui; rationem sui dicti subdit dicens: Si tamen vestiti, & non nudi inueniamur. Quasi diceret, si anima indueretur habitatione coelesti, quae non exueretur habitatione terrena; id est, non corrumperetur corpus nostrum per mortem, sed coelestis adeptio illius habitationis esset superinduitio. (*Quod elicit in fauorem erroris sui ex hoc loco Pauli Tertullianus.*) Sed quia oportet quòd exueretur habitatione terrena, ad hoc quod induatur coelesti, non potest dici superinduitio, sed induitio simplex. Et ideo dicit, si tamen vestiti, & non nudi inueniamur. Quasi diceret, superinduceremur quidem, si inueniremur induti, & nonnudi. Nudus enim non dicitur superindui, sed indui tantùm. Glossa verò aliter exponit de vestimento spirituali. (*Sicut supra Macarius, & Paulinus*) quasi diceret, nullus ad illam gloriam perueniet, nisi habeat virtutes. Quae quidem expositio non videtur concordare intentioni Apostoli, &c. Conditio autem desiderij est naturalis, retardans desiderium gratiae: quia vellemus inueniri vestiti, & non nudi: Id est, ita vellemus quòd anima perueniret ad gloriam, quòd corpus non corrumperetur per mortem: cuius ratio est, quia naturale desiderium inest animae, esse vnitam corpori; aliàs mors non esset poenalis, &c. Quia non possumus peruenire ad gloriam, nisi deponamus corpus, quod est ita contra naturale desiderium, vt dicit Augustinus, quòd nec ipsa senectus, à Petro timorem mortis auferre potuit. (*Alius cinget te cùm senueris, & ducet te quò tu non vis*) Et ideo dicit, nolumus spoliari, scilicet tabernaculo terreno, sed superuestiri, gloria supercaelesti. Vel secundùm glossam corpore glorioso. Sed quia posset videri indecens, quòd corpus ex vna parte esset corruptibile, ex sui natura, si non fuisset ante dissolutum; & ex parte gloriae, esset gloriosum subdit modum quo vellet fieri, dicens, vt absorbeatur, &c. Non sic superuestiri volumus, quòd corpus remaneat mortale, sed ita, quòd gloria ex toto auferat corruptionem corporis, absque corporali dissolutione. *Sed conditionale tantum est Pauli desiderium. Si fieri posset, vt vestitus, superuestiretur, hoc cuperem. Ex quibus constat, ex verre non posse concludi ex praemissis Apostoli verbis, aliquos non esse morituros: non enim absolutè dicit vestitos inueniendos, hoc est adhuc corpore indutos; sed conditionaliter, & secundùm desiderium naturale, quo nolumus expoliari, sed superuestiri, Vnde dixit:* Si tamen vestiti, & non nudi inueniamur.

Nec magis fauet Tertulliano locus 1. Thess. 4. Nos qui viuimus, qui residui sumus in aduentum Domini. *Et rursum:* Deinde nos qui viuimus, qui relinquimur. *Vbi Paulus non imminentem diem iudicij credidit; cùm in secun la ad Thessal. expressè dicat, praecessura multa; discessionem, & defectum Imperij Romani, & regnum Antichristi, &c. Sed induit personam electorum futurorum hoc tempore. Et licet in ictu oculi resurrectio fiat, ordo tamen solùm pensandus est, inter resurrectionem aliquorum, & raptum omnium, vt hic notat D. Thomas. De non morituris autem aliquibus, vt supra praescripsi, S. Iustinus q. 109. omnino censuit. Augustinus alias, propter diuersos Pauli locos, nunc mortem omnibus certam asserentis, nunc vt supra diximus, conditionaliter, & secundùm natura desiderium id optantis, nunc reliquos & residuos viuentes in aduentu Domini supponentis, hesitauit, nec quicquam certè determinauit. Sicut libro de Octo Dulcitij quaestionibus quaest. 3.* Reuerà quantum ad verba B. Apostoli pertinet, videtur asserere, quosdam in fine saeculi, adueniente Domino, cùm futura est resurrectio mortuorum, non mortuos, sed viuos repertos, in illam immortalitatem, quae sanctis etiam caeteris datur, repentè mutandos, & simul cum illis rapiendos, sicut dicit, in nubibus. Nec aliquid aliud mihi visum est quoties de his verbis volui cogitare. Sed vellem hinc potius audire doctiores: ne illis etiam qui potant aliquos morte non praecedente viuificatos, ad vitam transituros perpetuam, diceret inueniatur Apostolus, 1. Cor. 15. stulte, tu quod seminas, non viuificatur, nisi prius moriatur. Nam & illud quod in plerisque codicibus legitur, omnes resurgemus Vnde fieri poterit, nisi omnes moriamur? Resurrectio quippe, nisi mors praecesserit, nulla est. Et quod nonnulli codices habent, omnes dormiemus; multo facilius, & apertius id cogit intelligi: & si quid aliud tale in sanctis libris inuenitur, ad id videtur impellere, vt nullos hominum existimemus immortalitatem, nisi mors praecesserit, adepturos. Proinde vbi dixit Apostolus, & nos viuentes qui reliqui sumus in aduentu Domini, &c. Deinde nos viuentes, qui

S. Aug.

S. August.

reliqui sumus, &c. vellem de his verbis, vt dixi audire doctiores, &c. & corrigere quod hinc aliquando aliter sensi. Neque enim debemus esse indociles Doctores. Et certè melius homo corrigitur prauus, quàm frangitur durus. Cùm iis quæ descripsimus, ita nostra, vel aliorum exerceatur, vel erudiatur infirmitas, vt tamen in eis nulla velut canonica constituatur authoritas. *Miror Doctoris omnium excellentissimi modestiam, & obtusesco hodiernorum sciolorum superbiam, qui cùm nec sancti, nec docti sint, priuatas suas sententias Sanctorum Patrum volunt doctrinæ praponi. Subnicit dicta Pauli verba videri clamare*, quod futuri sint in fine sæculi, & secundo aduentu Domini, qui non expolientur corpore, sed superinduantur immortalitate, vt absorbeatur mortale à vita: huic sententiæ, proculdubiò conueniet, quod in regula fidei confitemur, venturum Dominum iudicaturum viuos & mortuos: vt non hîc intelligamus viuos iustos, mortuos autem iniustos: quamuis iudicandi sint, & iusti, & iniusti: sed viuos, quos nondum exiisse; mortuos autem, quos iam exiisse de corporibus, aduentus eius inueniet. Quæ si ita esse constiterit, illa verba excutienda erunt; quomodo sic accipiamus, tu quod seminas, non viuificatur, nisi prius moriatur. Et illud; omnes resurgemus, &c. Ego quod confitendum est charitati tuæ, plus amo discere, quàm docere. Nam hoc admonemur, etiam dicente Apostolo Iacobo. cap. 1. Sit autem omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum. Vt ergo discamus, inuitare nos debet suauitas veritatis; vt autem doceamus cogere necessitas charitatis.

S. August. *Nec morandum quod lib. 2. de peccat. meritis, cap. 31. quasi certò, & absque dubio determinasse visus est aliquibus, vbi ait*, quantò est maius, quantò fortius, quantò laudabilius, ita credere, vt se speret moriturus sine fine victurum? (*quam credere, se non moriturum, videndo non mori eos qui crederent.*) Denique hoc quibusdam in fine largietur, vt mortem illam repentinâ commutatione non sentiant, sed simul cum resurgentibus, rapiantur in nubibus, &c. Et rectè, illis, quia non erunt iam posteri, qui propter hoc credant, non sperando quod non vident, sed amando quod vident. *Non enim de hoc agebat ex professo, sed tantùm, ne homines ad baptismum currerent, & fidem amplecterentur, ob vitam temporalem, si viderent baptizatos solos à morte exemi; sicut vt videbimus suo loco, in omniloquio rationali, Menander promittebat, suo Baptismo tinguendis. Ipse etenim Augustinus quod hic scripseras, ita*

S. August. *libro 2. retract. cap. 33. explicat.* In secundo, inquit, libro (*de peccatorum meritis & baptismo paruulorum*) in quodam loco, hoc quibusdam, inquam, in fine largietur, vt mortem repentinâ commutatione non sentiant. Seruans locum diligentiori de hac re inquisitioni. Aut enim non morientur, aut de vita ista, in mortem, & de morte in æternam vitam celerrimâ commutatione, tanquam in ictu oculi transeundo, mortem non sentient.

Cæterùm diligentiori inquisitioni vacauit, cùm scriberet libros de ciuitate, posterius quidem, præfatis libris; sicut etiam post collationes cum Donatistis, & post librum de natura & gratia, vt patet ex ipsius verbis, libro secundo retract. cap. 43. vbi tamen dicit; se hoc grande opus, aliis occupationibus interruptum tandem absoluisse, libro itaque vigesimo de Ciuitate cap. 20. fusè discutit dictum Apostoli locum 1. Thess. 4. Nec diffitetur viuos, in aduentu Domini reperiendos morituros tamen vel in ipso raptu, & statim resurre-

S. August. *cturos ad immortalem vitam.* Quæri solet, inquit,

A vtrum illi quos hîc inuenturus est Christus, quorum personam in se, atque illos qui tunc secum viuebant, transfigurabat Apostolus, nunquam omnino morituri sint: an ipso temporis puncto, quo cum resurgentibus rapientur in nubibus obuiam Christo in aëra, ad immortalitatem per mortem mirâ celeritate transibunt. Neque enim dicendum est, fieri non posse, vt dum per aëra in sublime portantur, in illo spatio, & moriantur, & reuiuiscant. &c. Ad hunc autem sensum, quo existimemus, etiam illos quos hic viuos inuenturus est Dominus, in ipso paruo spatio, & passuros mortem, & acceptures immortalitatem, ipse Apostolus nos videtur vrgere, vbi dicit: in Christo omnes viuificabuntur: Cùm alio loco de ipsa loquens Resur-

B rectione corporum, dicat: tu quod seminas non viuificatur, nisi moriatur. Quomodo igitur, quos viuentes hîc Christus inueniet, per immortalitatem in illo viuificabuntur, Etsi non moriantur; cùm videamus propter hoc esse dictum; tu quod seminas, non viuificatur, nisi prius moriatur? *De hinc obiicit sibi, dicentem, incongruè dici, seminari in aëre, nec posse in eo morientibus conuenire communem pœnam omnium in Adam pronunciatam. Terra es, & in terram ibis.* Non vtique seminantur, quia nec eunt in terram, nec redeunt: Siue nullam prorsus experiantur mortem, siue paululum in aëre moriantur. Sed aliud rursus occurrit, quod idem dicit Apostolus, cùm de resurrectione corporum

C ad Corinthios loqueretur: omnes resurgemus: vel sicut alii codices habent, omnes dormiemus. Cùm ergo nec resurrectio fieri possit, nisi mors præcesserit; nec dormitionem possimus illo loco intelligere, nisi mortem: quomodo omnes vel dormient, vel resurgent, si tam multi, quos in corpore inuenturus est Christus, nec dormient, nec resurgent? *Tum verò dubium soluit, & vtrosque conciliat locos.*

Si ergo, inquit, sanctos qui reperientur Christo veniente, viuentes, eique in obuiam rapientur, crediderimus in eodem raptu de mortalibus corporalibus exituros, & ad eadem mox immortalia rediturus, nullas in verbis Apostoli patiemur an-

D gustias, siue vbi dicit, tu quod seminas, &c. siue vbi dicit, omnes resurgemus: &c. quia nec illi per immortalitatem viuificabuntur, nisi quamlibet paululum tamen moriantur: ac per hoc, & à resurrectione non erunt alieni, quam dormitio præcedit, quamuis breuissima, non tamen nulla. Cur autem nobis incredibile videatur, illam multitudinem corporum in aëre quodammodo seminari, atque ibi protinus immortaliter, atque incorruptibiliter reuiuiscere; cùm credamus; quod idem ipse Apostolus alibi apertissimè dicit, in ictu oculi futuram resurrectionem, & in membra sine fine victura, tantâ facilitate, tamque inæstimabili velo-

E citate rediturum antiquissimorum cadauerum puluerem?

Pergit respondere, etiam in aëre impleri communem illam mulctam, de reditu omnium in terram, cui & accinit Psaltes: Exibit spiritus eius, & reuertetur in terram suam. *Supple omnis homo. Et rursum.* Auferes Spiritum eorum, & deficient, & in puluerem suum reuertentur. *Quod tam in aëre, aqua, igni, quàm in ipsa terra fieri potest. Soluto enim composito, animâ separatâ à Carne, quid est homo, nisi terra & puluis, vbicumque soluatur? Sic itaque Augustinus:* Nec ab illa, inquit, sententia, qua homini dictum est; terra es, & in terram ibis, futuros illos sanctos arbitremur immunes, si eorum Aug. morientium in terram non recident corpora: sed

sicut

sicut in ipso raptu morientur, ita & resurgent, dum feruntur in aëra. In terram quippe ibis, est, in hoc ibis, amissâ vitâ, quod eras antequam sumeres vitam, id est, hoc eris exanimis, quod eras, antequam esses animatus. Terræ quippe insufflauit Deus in faciem flatum vitæ, cùm factus esset homo in animam viuam tanquam diceretur; terra es animata, quod non eras: terra eris examinis, sicut eras. Quod sunt, & antequam putrescant, omnia corpora mortuorũ; quod erunt & illa si moriẽtur, vbicumq; moriantur, cũ vita carebunt, quam continuò receptura sunt. *Vbi, licet multum incliuet, & probabilius sentiat, omnes morituros, vt omnes vere dici possint resurgere: recolens tamen supra memoratum Pauli dubium verbum.* Si tamen vestiti, & non nudi, inueniamur: *Nil audet certò definire, sed ait,* si morientur.

Quia tamen magis inclinat, & longe probabilius in hanc partem, nec aliorum Patrum vult arguere sententiam, S. P. N. Augustini secutus modestiam, eos sic explicabo, vt dicam Chrysostomum Hom. 42. in 1. Cor. & Homil. 7. in primam Thess. Origenem lib. 5. contra Celsum, Theodoretum, Theophilactum, Oecumenium, Hiero. Ep. 152. ad Minerium, citantem etiam pro hac sententia Theodorum Heracleotem, & Apollinarium. Et Epist. 148. ad Marcellam quæst. 3. dicentes electos absque morte, in gloriam transituros, qui in aduentu Christi fuerint superstites; sic intelligendos esse, quod siue vltima conflagratione, quod probabilius est, faciem iudicii præcedente, siue in raptu, tam modico temporis spatio in morte futuri sint, vt quasi pro viuis, à Patribus fuerint reputati. Omnes enim omnino, in Adam mori, & in Christo viuificari exertè pronuntiat Apostolus. Nec resurgit nisi quod moritur. Ita D. Thomas, 1. 2. quæst. 81. a. 3. ad 1. & Theologi in 4. dist. 43. D. *Etiam Thomas Lect. 2. in 1. Thess. 4.* Occasione, inquit, horum verborum. Deinde nos qui viuimus, &c. Crediderunt aliqui, quod futuri in fine, numquam morientur, vt dicit Hieronymus, in Epistola. Aliàs enim frustra distingueret viuentes à morientibus. Sed contra, 1. Cor. 15. Omnes quidem resurgemus. Item, sicut in Adam &c. Ergo mors ad omnes pertransiit; ergo dicendum est, quod aliqui inuenientur viui in tempore illo quo Christus veniet ad iudicium: sed in illo momento temporis morientur, & statim resurgent. Et ideo propter modicam interpolatio-

A nem reputantur viuentes, &c. & duplex hic opinio. Quidam enim dicunt quod resurrectio non erit simul, sed primò mortui venient cum Christo, & tunc in aduentu Christi, viui rapientur in nubibus, & in illo raptu morientur & resurgent. Et ideo quod dicitur esse in momento, intelligitur, quod in modico tempore fiet, vel momentum non refertur ad generalem omnium, sed singularium, quæ fiet in instanti. Alii volunt denotari ordinem dignitatis, non temporis, sed contra multi sub Antichristo passi, digniores erunt multis prius defunctis. Ideo videtur aliter esse dicendum, quod omnes morientur, & omnes resurgent, & quod simul. Apostolus ergo non ponit ordinem resurrectionis, ad resurrectionẽ: sed ordinem ad raptũ, vel ad occurrentiam. Nam primò veniente Domino

B morientur, qui inuenientur viui; Et tunc statim cum illis qui prius mortui fuerant resurgentes, rapientur in nubibus. Est autem hæc inter bonos & malos differentia, quod mali remanebunt in terra quam dilexerunt; boni rapientur ad Christum quem quæsierunt. *Vnum miror nec ipsum Doctorem Angelicum superstitum mortem conflagrationi vniuersi imputasse. Cùm & elementa calore soluenda sint, & prædixerit Psaltes,* Ignis ante ipsum præcedet. *Et rursum Psal. 59.* Deus manifestè veniet, Deus noster & non silebit. Ignis in cõspectu eius exardescet, *quem locum & Augustinus de iudicio explicat.* Deus inquit, ipse veniet, sed manifestus, non adhuc illudendus, non adhuc alapandus, non adhuc flagel-

C landus, &c. quia vero ad iudicium veniet, sequentia docent. Ignis ante præibit. Timeamus, mutemur, & non timebimus. Ignem palea timet, auro quid facit? *Purgabit certè & filios Leui si quid sordium admixtum habuerint. Sed ignis præcedet iudicium, & mors per ignem viuentibus in aduentu Domini, id est modicum ante aduentum Domini. Non dormient autem illi in puluere qui iuxta Estium conflagrationis igne morientur, vt habet in 2. Tim. 4. & in 1. Thess. 4. non dormient sicut illi, Dan. 12. in puluere terræ, sed breuissimè dormitabunt; Et Christo dicente, Venite Benedicti, post resurrectionem & examen rapientur in aëra, subito agilitatis motu. Nubes autem illa post ignem, erunt ex aëre densato & splendido. Et ex his habes contra Tertullianum, omnes omnino morituros,* Aug.

NVPTIÆ SECVNDÆ, PRO CONFVSIS, INHONESTIS, spurcis, prohibitis à Paracleto, & pro stupris habitæ.

Propter hunc errorem cautè legendus totus liber de Monogamia, & de exhortatione castitatis.

1. 1. *Ad vxo. cap. 1. circa f.*

Math 22. 30.

CÆterùm Christianis [1] seculo digressis, nulla restitutio nuptiarum in die resurrectionis repromittitur, translatis scilicet in Angelicam qualitatem, & sanctitatem. [2] Proinde sollicitudo [3] nulla quæ de carnis zelo venit, etiam illam septem maritorum, resurrectionis dies [4] offendet, nec quisquam illam [5] confusurus expectat. Quæstio Sadducæorum cessit sententiæ Domini. Nec me putes propter [6] carnis tuæ integritatem [7] mihi perseruandam, [8] de contumeliæ [9] dolore suspectum, [1] insinuare iam hinc tibi consilium viduitatis. Nihil tunc inter nos [10] dedecoris voluptuosi resumetur. Non enim tam friuola, tam spurca Deus suis pollicetur.

2. *Et de velandis virg. cap. 10. à m.*

Non enim, & continentia virginitati antistat, [1] siue viduorum, siue qui ex [2] consensu contumeliam [3] communem iam [4] recusauerunt? [5] Nam virginitas [6] gratia constat, continentia verò [7] virtute.

3. *Et ibid. cap. 11. circa f.*

Si autem ad [1] desponsationem velantur, quia & corpore, & spiritu masculo [2] mixtæ sunt per osculum, & dexteras, per quæ primùm resignarunt [3] pudorem spiritus, per commune [4] cõscientiæ pignus, quo totam condixerunt [5] confusionem, quantò magis [6] tempus illas velabit, sine quo [7] sponsari non possunt, & quo [8] vrgente, sine [9] sponsalibus virgines desinunt esse?

4. *Et cont. Hermog. cap. 1. in m.*

Præterea pingit [1] illicitè, [2] nubit assiduè: [3] legem [4] Dei in libidinem defendit, [5] in artem [6] contemnit: [7] bis [8] & [12] falsarius, & [14] cauterio, & stilo: totus [9] adulter, & prædicationis, & [10] carnis. Siquidem & nubentium [11] contagio [12] fœtet.

5. *Et de pudic. cap. 1. in f.*

[1] Nobis autem maxima, aut summa [2] sic quoque [3] præcauentur, dum nec secundas quidem post fidem [4] nuptias permittitur nosse, [5] nuptialibus & doralibus si fortè tabulis à mœchiæ & fornicationis opere diuersas. Et ideo durissimè, nos [6] infamantes Paracletum disciplinæ [7] enormitate, digamos foris [8] sistimus, eundem limitem liminis mœchis quoque & fornicatoribus figimus, [9] jeiunas pacis lachrymas profusuris, nec amplius ab Ecclesia, quam publicationem dedecoris relaturis.

6. *Et 1. cont. Marc. cap. 29. in m.*

Sed & si nubendi iam [1] modus ponitur, quem quidem apud nos spiritalis ratio, Paracleto auctore, [2] defendit, vnum in [3] fide matrimonium præscribens; [4] eiusdem erit modum figere, qui modum aliquando diffuderat: is colliget, qui sparsit: is cædet siluam, qui plantauit: is metet segetem, qui seminauit: is dicet, [a] *Superest vt & qui vxores habent, sic sint quasi non habeant*, cuius & retro fuit; [b] *Crescite, & multiplicamini*: eiusdem [5] finis, cuius & initium. Non tamen, vt [6] accusanda cæditur silua, nec vt damnanda [7] secatur seges; sed vt [8] tempori suo & [11] parens. Sic & connubij [12] res, non vt mala, securem & falcem admittit sanctitatis; sed vt [10] matura [13] defungi, vt ipsi sanctitati reseruata, cui, [9] cædendo, præstat & esse.

a 1. Cor. 7. 29.
b Gen. 1. 28.

7. *Et de Monog. cap. 1. in p. ad m.*

HÆretici [1] nuptias auferunt, [2] Psychici ingerunt. [3] Illi nec semel, isti non semel nubunt. Quid agis, Lex [4] Creatoris? Inter [5] alienos spadones, & [6] vrigas tuos, tantundem quereris [7] de domestico obsequio, quantum de fastidio [8] extraneo; [9] proinde & te lædunt qui [10] abutuntur, quemadmodum qui non [11] vtuntur. Verùm neque continentia eiusmodi laudanda, quia hæretica est; neque licentia defendenda, quia psychica est, illa blasphemat, [12] ista luxuriat, [13] illa destruit [14] nuptiarum Deum, ista confundit. [15] Penès nos autem, quos Spiritales meritò dici facit [16] agnitio spiritalium charismatum, continentia tam [17] religiosa est, quàm licentia [18] verecunda, quandoquidem ambæ cum [19] Creatore sunt. Continentia legem nuptiarum honorat, licentia [20] temperat. Illa non [21] cogitur, ista [22] regitur. Illa arbitrium habet, hæc modum. Vnum matrimonium nouimus, sicut vnum Deum. [23] Magis honorem refert lex nuptiarum, vbi habet [24] & pudorem. Sed Psychicis non recipientibus [25] spiritum, ea quæ sunt spiritus non placent.

8. *Et de Monog. cap. 3. à p.*

a 1. Cor. 7. 1.
b 1. Cor. 7. 29.

[a] *Bonum*, inquit, *homini mulierem non contingere*. Ergo [1] malum est contingere. Nihil enim bono contrarium, nisi malum. Ideoque [b] *superesse, vt & qui habeant vxores sic sint, quasi non habeant*; [2] quò magis qui non habent, habere non debeant.

9. *Et ibid. in m.*

a 1 Cor. 7. 6. & 9.

Quid nunc, si omnem [1] indulgentiam nubendi, [2] de suo, id est, de humano sensu accommodat ex necessitate qua diximus, [a] *Quia melius sit nubere quàm vri?*

10. *Et de Monog. cap. 3. in f.*

Ioan. 16. 13.
a Eccl. 3. 17.
b 1. Cor. 7. 29.

Si [1] omnia ista oblitterant [2] licentiam nubendi, & conditione [3] licentiæ inspecta, & prælatione continentiæ imposita; cur non potuerit post [4] Apostolos idem spiritus [6] superueniens ad [5] deducendam disciplinam in omnem veritatem, per gradus temporum, secundùm quod Ecclesiastes, [a] *Tempus omni rei, inquit*, supremam iam carni [7] fibulam imponere; iam non [8] obliquè à nuptiis auocans, sed exertè; [9] quum magis [10] nunc, [b] *tempus* [11] *in collecto*

factum sit, annis circiter CLX.[12] exinde productis? Nonnè ipse apud te [13] retractares, Vetus [14] hæc disciplina est, præmonstrata iam tunc in carne Domini, & [15] voluntate; dehinc in Apostolorum eius tam [16] consiliis, quàm exemplis.[17] Olim [18] sanctitati huic destinabamur. Nihil noui Paracletus [19] inducit. Quod [20] præmonuit, definit:[21] quod sustinuit,[22] exposcit.[23] Et nūc recogitans ista, facilè tibi persuadebis multò magis vnicas nuptias competisse Paracleto [24] prædicare, qui potuit & nullas: magisque credendum, [25] temperasse illum, quod & abstulisse decuisset, si quæ velit [26] Christus, intelligas. In hoc quoque Paracletum agnoscere debes aduocatum, [27] quòd à tota continentia infirmitatem tuam excusat.

11. *Et de Monog. cap. 5. in. p. ad. m.*

Hæc [1] quantum ad [2] primordiorum testimonium, & [3] originis nostræ patrocinium & diuinæ institutionis [4] præiudicium. Quæ vtique lex est, non monimentum; quoniam si ita Mat. 19.
factum est à primordio, inuenimus nos ad [5] initium dirigi à Christo: sicut in quæstione [6] re- 8.
pudii, dicens illud propter duritiam ipsorum à Moyse esse permissum; ab initio autem non ita fuisse; sine dubio ad initium reuocat matrimonij [7] indiuiduitatem. Ideoque quos Deus ab initio conjunxit in vnam [8] carnem duos, hodie homo non separabit. Dicit & Apostolus scribens ad Ephesios, Deum [a] *proposuisse in semetipso ad dispensationem adimpletionis temporum,* a Eph. 1.
ad caput, id est, *ad initium reciprocare* [9] *vniuersa in Christo, quæ sunt super cælos & super terras in* 9. 10.
ipso. Sic & duas [10] Græciæ litteras, summam, & vltimam sibi induit Dominus, initij & finis concurrentium in se figuras: vti quemadmodum α ad ω vsque voluitur, & rursus ω ad
α replicatur, ita ostenderet in se esse & initij decursum ad finem, & finis recursum ad ini- Apoc. 1.
tium; vt omnis [12] dispositio in eum [11] desinens, per quem cœpta est, per [11] Sermonem scili- 8. 18. & 22. 13.
cet Dei, qui [b] *caro factus est*, proinde desinat quemadmodum & cœpit. Et adeo in Christo b Io. 1. 14.
omnia reuocantur ad initium, vt & fides reuersa sit à circumcisione, ad [14] integritatē [15] car- Gal. 4. 4.
nis illius, sicut ab initio fuit; & libertas [16] ciborum, & sanguinis solius abstinentia, sicut ab 5.
initio fuit; & matrimonij indiuiduitas, sicut ab initio fuit, & repudij cohibitio, quod ab Act. 15.
initio non fuit; & postremo totus [17] homo in paradisum reuocatur, vbi ab initio fuit. Cur 28.
ergo vel Monogamum [19] illo non [18] debeat Adam [20] referre, qui non potest tam integrum Math. 19.
præstare, quàm inde missus est? Quantum pertinet itaque ad initij restitutionem, id à te 8.
exigit & dispositionis [22] & [23] spei tuæ ratio, quod ab initio fuit, secundùm [24] initium quod tibi & in Adam censetur, & in [25] Noë [26] recensentur.

12. *Et de Monog. c. 5 in. f. & 6. in p. ad vlt. a. m.*

Vides igitur quemadmodum etiam in Christo [1] nouans censum, non possis eum sine Monogamiæ professione [2] deferre, nisi carne [3] sis, quod [4] spiritu ille est, licet & quod fuit in Cap. 6.
carne, [5] æquè esse debueris. Sed adhuc nobis quæramus aliquos originis principes. Non Mat. 23.
placent enim quibusdam Monogami parentes, Adam & Noé, fortasse nec Christus. Ad 9.
Abraham deniq; prouocant, [6] prohibiti [7] patrem alium præter Deum agnoscere. Sit [8] nūc
pater noster Abraham, sit & Paulus. [a] *In Euangelio*, inquit, *ego vos generaui* Etiam Abrahæ a 1. Cor.
te filium exhibe. Non enim [9] passiuus tibi census est in illo. Certum tempus est, quo tuus 4. 15
pater est. Si enim ex fide filij deputamur Abrahæ, vt Apostolus docet, dicens ad Galatas,
[b] *Cognoscitis nempe, quia qui ex fide, isti sunt filij Abrahæ*; quando [c] *credidit Abraham Deo, & de-* b Gal. 3.
putatum est ei in iustitiam? opinor adhuc in Monogamia, quia in circumcisione [10] nondum. 7.
Quod si postea in vtrumque mutatus est, & in Digamiam per ancillæ [11] concubinatum, & c Gen. 15. 6.
in Circūcisionem [12] per testamenti signaculum, non potes illum patrem agnoscere, nisi Gen. 16. 3.
tunc, cùm Deo credidit; siquidem secundū fidem filius eius es, non secundùm carnē. Aut Gen. 17.
si posteriorē Abraham patrem sequeris, id est Digamū, recipe [13] & Circumcisum. Si reijcis 10.
Circumcisum, ergo recusabis & Digamū. Duas dispositiones eius binis inter se modis di- Gen. 15. 6.
uersas, [14] miscere non poteris. Digamus cum Circumcisione esse orsus est, Monogamus cum [15] Præputiatione. Recipis Digamiam, admitte & Circumcisionem. Tueris Præputiationem, teneris & Monogamiæ. Adeo autē Monogami Abrahæ filius es, sicut & Præpu-
tiati; vt si circumcidaris, iam non sis filius; quia non eris ex fide, sed ex [16] signaculo fidei in Gal. 3. 6.
præputiatione iustificatæ. Habes [17] Apostolū, disce cum Galatis. Proinde etsi [18] Digamiam tibi intuleris, non es illius Abrahæ filius, cuius fides in Monogamia præcessit. Nam etsi postea pater multarū nationum nuncupatur, sed earū quæ ex fide Digamiam præcedente filij [19] habebāt deputari Abrahæ. [20] Exinde res viderint. Aliud sunt figuræ, aliud [21] formæ [22] imagines, aliud [23] definitiones. Imagines transeunt adimpletæ, definitiones permanent adimplendæ. Imagines [24] prophetant, definitiones [25] gubernant. Quid Digamia illa Abrahæ portendat, idem Apostolus edocet, interpretator vtriusque Testamenti, sicut [26] idem semen nostrum in Isaac vocatum determinat. Si ex [27] libera es, ad Isaac pertinens, hic certè vnum matrimonium [28] pertulit. Isti itaque sunt, vt opinor, in quibus [29] censeor. [30] Cæteros nescio.

13. *Et de Monog. cap. 7. à p.*

a Deut. 25.5. Mac. 22. 24. b Gen. 1. 28. Exo. 20. 5. Is. 31. 9. c Gen. 1. 28. d 1. Cor. 7. 29. e Hier. 31. 29. Isa. 56. 4. Hier. 22. 30. & Isa. 4. 1. Leu. 20. 21.

Si ergo, quoniam in lege [1] præcipitur, a *vt quis fratris sui vxorem sine liberis defuncti in Matrimonium adsumat, ad suscitandum fratri suo semen*; idq; sæpius euenite [2] in vnam [3] personam potest, secundùm [4] callidam illam quæstionem Sadducæorum, ideo & aliàs putant permissam frequentiam nuptiarum, intelligere debebunt, primò [5] rationem ipsius præcepti, & ita scient illam rationem iam cessantem, ex eis esse, quæ [6] euacuata sunt legis. Necessariò succedendum erat in matrimonium fratris sine liberis defuncti. Primùm, quia adhuc verus illa benedictio [7] decurrere habebat. b *Crescite, & redundate;* [8] Dehinc, quoniã pattum delicta etiam de [9] filiis exigebantur: Tertiò, quoniam spadones & steriles [10] ignominiosi habebantur. Itaq; ne proinde maledicti iudicarentur, qui non naturæ [11] reatu, at mortis [12] præuentu [13] orbi decessissent, ideo illis ex suo [14] genere, vicatia, [15] & quasi postuma soboles supparabatur. At vbi &, [16] c *Crescite & redundate*, euacuauit extremitas temporum inducente [17] Apostolo, d *Superest, vt & qui habent vxores, sic sint, ac si non habeant, quia tẽpus in* [18] *collecto est*, & desiit, *vua* e [19] *acerba à patribus manducata, filiorum dentes obstupefacere: vnusquisque enim in suo delicto morietur;* & spadones non tantùm ignominia caruerunt, verùm & gratiam [20] meruerunt, inuitati in regna cœlorum, [21] sepulta lege succedendi in matrimonium fratris, contrarium eius obtinuit [22] non succedendi in matrimonium fratris. Et ita, vt prædiximus, quod cessauit valere, cessante ratione, non potest alij [23] argumentationem accommodare. Ergo non nubet [24] defuncto viro vxor, fratri [25] vtique nuptura, si nupserit.

Et ibidem cap. 9. in m.

a Gen. 2. 23. b 1. Cor. 6. 18.

Videamus quid sit matrimonium [1] apud Deum, & ita cognoscemus quid sit æque adulterium. Matrimonium est, cùm Deus iungit duos in vnam carnem, aut [2] iunctos deprehendẽs [3] in eadem carne, coniunctionem [4] signauit. Adulterium est cum [5] quoquomodo disiunctis duobus, alia caro, imò [6] aliena miscetur, de qua dici non possit: a *Hæc est caro ex carne mea, & hoc os ex ossib. meis.* [7] Semel enim hoc & factum & pronuntiatum, sicut ab initio, ita & nunc in aliam carnem non [8] potest conuenire. Itaque sine causa dices, Deum viuo marito, nolle repudiatam alij viro iungi, quasi mortuo velit; [9] quando si mortuo non [10] tenetur, [11] proinde nec viuo; tam repudio matrimonium dirimente [12] quàm morte, non tenebitur ei, cui [13] per quod tenebatur, abruptum est; adeo non interest, viuo an mortuo viro nubat [14]. Neque enim in illum delinquit, sed in semetipsam. b *Omne delictum quod admiserit homo, extra corpus est, qui autem adulteratur, in corpus suum delinquit.* Adulteratur autem, sicut suprà [15] præstruximus, qui aliam carnem sibi immiscet super illam pristinam, quam Deus aut coniunxit in duos: aut coniunctam deprehendit.

14. *Et de exhort. cast. cap. 2. in. p.*

a Iob. 1. 21.

Quàm [1] modesta illa vox est, a *Dominus dedit, Dominus abstulit: vt Domino visum est, ita factum est?* Et ideò si nuptias [2] sublatas restauremus, sine dubio contra [3] voluntatem Dei nitimur, volentes habere rursus, quod habere nos noluit. Si enim voluisset, non abstulisset. [4] Nisi si, & hoc, voluntatem Dei interpretamur, quasi & rursus nos voluerit habere, quod iam noluit. Non est bonæ & solidæ fidei, sic omnia ad voluntatem Dei referre, & ita adulari sibi vnumquemque, dicendo nihil fieri sine nutu eius, vt non intelligamus esse aliquid in [5] nobis ipsis. Cæterùm, excusabitur omne delictum, si contenderimus nihil fieri in nobis sine Dei voluntate; & ibit definitio ista in distructionem [6] totius disciplinæ, etiam ipsius Dei, si aut, quæ non vult, de sua voluntate producat; aut [7] nihil est, quod Deus non vult. Sed quando vetat quædam, quibus etiam supplicium æternùm comminatur; vtique enim quæ vetat, non vult, à quibus & offenditur: sicut è contrario quæ vult, & præcipit, & [8] acceptò facit, & æternitatis mercede [9] dispungit.

15. *Et de exhort. cast. cap. 4. à p. ad. vltra m.*

a 1. Cor. 7. 25.

Multum interest inter Dei præceptum, & consilium hominis. a *Præceptum* [1] *Domini*, inquit, *non habeo; sed consilium do, quasi misericordiam consecutus à Domino, fidelis esse.* Cæterùm, neque in Euangelio, neque in ipsius Pauli Epistolis, ex præcepto Dei inuenias permissam matrimonij [2] separationem. Vnde [3] vnum habendum confirmatur; quia quod à Domino [5] permissum non inuenitur, id [4] ignoscitur. Adde quòd & hæc ipsa humani [6] consilij interiectio, quasi iam recogitationem [7] excessus sui passa, statim se

restenat, & reuocat, quum subiungit: b *Veruntamen huiusmodi, pressuram carnis habebunt:* b Ib. 28.
quum c *parcere* se eis dicit; quum d *tempus in collectum esse* adiicit, *quo oporteat etiam ha-* c & ibid.
bentes [8] *Matrimonia pro non habentibus agere*: quum sollicitudinem [9] nuptorum & innu- d & 29.
ptorum committit. [10] Per hæc enim docens, cur non expediat nubere, dissuadet ab eo
quod suprà indulserat. Et hoc de primo matrimonio; quanto magis de secundo? Quum Ibid. 7.
vero nos ad exemplum suum hortatur, vtique ostendens quid nos velit esse, id est con-
tinentes, pariter declarat quid nos esse nolit, id est [11] incontinentes. Ita & ipse quum a-
liud vult, id quod non vult, nec sponte, nec [12] veritate permittit. Si enim vellet, non
permisisset, [13] imo imperasset. Sed ecce rursus, e *Mulierem marito defuncto dicit nubere* e Ib. 39.
posse, si cui velit, tantùm in Domino. At enim felicior erit, inquit, si sic permanserit secundùm
meum consilium. f *Puto autem, & ego Dei* [14] *spiritum habeo.* Videmus [15] duo consilia, quo su- f Ib. 40.
prà nubendi veniam facit, & quo postmodum continentiam nubendi indicit. Cui ergo,
inquis, adsentabimur? Inspice, & lege. Quum veniam facit, hominis prudentis consilium
adlegat. Quum continentiam [17] indicit, Spiritus sancti consilium adfirmat. Sequere admo-
nitionem cui [18] diuinitas patrocinatur.

16. *Et Ibid. cap. 5. à M.*

a *Erunt duo*, [1] *in vnam carnem*, secundùm spiritales [2] nuptias Ecclesiæ, & Christi; vnus a Gen. 2.
enim Christus, & vna eius Ecclesia; agnoscere debemus duplicatam & exaggeratam es- 24.
se nobis vnius matrimonij legem, tam secundùm [3] generis fundamentum, quàm secun- Eph. 5. 32.
dùm [4] Christi Sacramentum. De vno matrimonio [5] censemur vtrubique, & carnaliter in
Adam, & spiritaliter in Christo. Duarum natiuitatum, vnum est monogamiæ præscriptum.
In vtraque degenerat, qui de monogamia exorbitat.

Nuptiæ secundæ habitæ pro confusis, inhonestis, spurcis, prohibitis, tanquam stupris. Schol.

1 SÆCVLO DIGRESSIS, *vel per abrenuntiatam mundi voluptatem, vel excessum ex hac vita, nullæ nisi agni nuptiæ expectandæ sunt; dicente Christo:* Neque nubent, neque vxores ducent, sed erunt sicut Angeli Dei in cælo. [2] SANCTITATEM, *castitatem.* [3] SOLLICITVDO, *inquietudo nulla iam est Christianis, qualis fuit Sadducæis curiosè inquirentibus de zelo septem maritorum circa vnam viduam.* [4] OFFENDET, *punget vel inueniet zelantem.* [5] CONFVSVRVS, *viduam illam nullus septem maritorum postpositus eam confundet & pudore resperget.* [6] CARNIS TVÆ, *conuertit sermonem ad vxorem propriam, cuius ex consensu à thoro separatus, Sacerdotium induerat.* 7 INTEGRITATEM, *vt mihi vnicè nupseris, nec alteri post obitum meum nubas.* [8] PERSERVANDAM, *exactè seruandam, in viduitatis statu firmissimo.* [9] CONTVMELIÆ, *quasi iniuriam mihi irroges, quod oblita mariti prioris affectum, alterius amore capiaris. Vel prosequitur quod supra dixerat de zelo septem maritorum in iudicio.* 10 DEDECORIS VOLVPTVOSI, *voluptas carnis indecora & indecens est & indigna resurrectionis & incorruptibilitatis gloria.* A B

2. 1. ANTISTAT, *præcellit.* [2] EX CONSENSV, *iuxta Paulum*, vt vacent orationi. [3] CONTVMELIAM COMMVNEM, *omnibus scilicet nuptis ex pudendo concubitu. Hic error eius patet, quòd vsurpet vocem inhonestæ nuptiarum coitu, quæ Paulus intelligitur in peccata contra naturam:* Vt contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis. [4] IAM, *antè resurrectionem, vel alterutrius coniugis mortem.* [5] RECVSAVERVNT, *tanquam iam indebitam copulam, si consensus abstinendi ab ea datus sit ad vitam omnem. Non quòd liceat debitum recusare, quod Paulus iubet vtrimque reddi.* [6] GRATIA CONSTAT, *magis lucet, cuius flos illibatus est gratior.* [7] VIRTVTE, *maior est virtus & fortitudo recusantis expertas iam delitias, quàm eius qui nunquam eas expertus est.* C

3. 1. AD DESPONSATIONEM. *Si virgines adhuc corpore, dum vel nuptias vel sponsalia contrahunt, velum imponunt capiti.* [2] MIXTÆ SVNT, *affectus iam maritali conspirant in copulam; & ipsum animum in osculo spirarunt in se inuicem, sicut & corpora iam tradunt mutuo per consertas manus in signum consensus.* [3] RESIGNARVNT, *soluerunt hac libertate animi verecundiam.* [4] CONSCIENTIÆ PIGNVS, *vtroque conscio coniugalis amoris & consensus in copulam suo tempore.* [5] CONDIXERVNT CONFVSIONEM, *pactū iam inierunt miscēdi seminis; vel pudorē intelligit quo vxor verecundior ex sexu, marito velatur.* [6] TEMPVS, *pubertatis scilicet.* [7] SPONSARI, *non hic sumit pro sponsalibus, sed pro ipso Matrimonij contractu.* [8] QVO VRGENTE, *per motus lasciuos, & concubitus appetitum.* [9] SINE SPONSALIBVS, *& si matrimonium non contrahant, aliquatenus desinunt esse virgines, inferiori parte, &* membrorum lege, mentis legi repugnante. *Non quòd virginitas amittatur, si non consentiatur; sed quòd innocens, iam talis non sit, qualis erat ante pubertatem.*

4. 1. PINGIT, *Hermogenes scilicet.* [2] ILLICITE, *Alij legunt*, licitè. *Quum artem licitam deserat, vt otiosus errore suo seduceret populum. Non quòd ars liberalis sit alicui inhibita; sed quia vir lubricus erat, pro more pictorum nuda corpora, & fortè complexus pingebat impuros, vel idola.* [3] ASSIDVE, *quòd plures duxisset vxores* [4] LEGEM DEI, *quæ præscripsit initio mundi necessariam generis humani multiplicationem: dum ait:* Crescite & multiplicamini. [5] DEFENDIT, *petulanter allegat, ad velamen assumit effrenis suæ libidinis.* [6] IN ARTEM, *picturam quasi artem licitam & honestam pro libito exercendam.* [7] CONTEMNIT, *scilicet legem Dei vetantem idola repræsentari etiam in pictura.* [8] BIS FALSARIVS, *dupliciter conuincitur de crimine falsi*, cauteriatam habens conscientiam, *& stilo suo, id est libro scripto de materia Deo coæua & necessaria ipsi ad opificium mundi.* [9] ADVLTER, *quia*

corrupit veritatem falso suo dogmate, quod prædicationis nomine intellexit. 10 Et carnis, ob frequentes & assiduas nuptias, quas Tertull. vt stupru condemnat. 11 Foetet, vt homo mali odoris sit hirco similis. 12 Contagio, quasi peste se aliis communicante. 13 Bisfalsarius, rursum dico falsos Deos pingendo, & de materia scribendo falsa. 14 Cauterio, quo scripturam sacram erasit & peruertit, sicut & stilo dogma falsum scribendo, vel quòd, vt de Gnosticis tradit Irenæus & sub Aniceto Marcellina Romæ suscitauit; discipulos suos fortè Hermogenes in aure dextra cauterio signaret.

5. 1 Nobis, Montanistis selectis ex populo Christiano. 2 Summa, capitalia & mortalia peccata. 3 Sic quoque, inter cætera grauium peccatorum remedia præseruatiua, antidota. 4 Post fidem susceptam in baptismo, vel datam primæ coniugi. 5 Nuptialibus, &c. hic error eius, quasi in nullo differant stupra & adulteria à secundis nuptiis, quàm quia in illis tabulæ, id est contractus Matrimonialis fidem mutuam à coniugibus exigunt, & dotem assignant vxori, quam mœchi non curant. 6 Infamantes, famosum reddentes Montanum, & eius pudicitiam omnibus commendantes. 7 Enormitate, propter præcellentiam inaccessibilem Psychicis, grauitatem mollibus eorum humeris insupportabilem seueritatem legis nostræ. 8 Durissime foris sistimus, Bigamos ab vnitate vniuersæ Ecclesiæ discedentes, seuerissimè absque spe veniæ excludimus, eliminamus ab Ecclesia, non secus ac mœchos. Ieiunas pacis, &c. adeò vt nec erga eos fusis lachrymis, compassione moueamur, & à participatione pacis & Sacramentorum Ecclesiæ eos abigimus, à qua nihil expectare debent, quàm publicam & plenam pudoris censuram impudicitiæ suæ.

6. 1 Nubendi modus, vt semel tantùm apud nos Montanum sequentes, liceat nubere. 2 Defendit, tuetur & præscribit esse seruandum. 3 In fide, in professione nostra & disciplina, vel vt semel cum fideli Matrimonium contrahamus. 4 Eiusdem erit, scilicet Paracleti legem restringere. Ad eumdem spiritum pertinebit, qui in veteri lege eam relaxauerat, vel eiusdem Pauli erit, qui cùm licentiam nubendi dedisset dicens: Nubat qui volet, tantùm in Domino, postea, dixit, reliqum est vt & qui vxores habent, tanquam non habentes sint. 5 Eiusdem finis, vt finem imponat multinubentiæ, iis ad quos fines sæculorum deuenerunt. 6 Accusanda, tanquam sterilis & inutilis, quæ domos ædificat. 7 Damnanda quasi male merita, quæ homines alit. 8 Tempori suo, maturitati cedit, & messis tempori. Quia ergo tempus resurrectionis propè est, quo non nubent, &c. tempus putationis aduenit. 9 Cædendo, amputando licentiam nubendi sæpius in extremo sæculi, vt castitati demus operam, & orationi vacemus. 10 Matura defungi, iam tempestiua castitas est, iam tempus est, vt secundæ nuptiæ quasi mortuæ & defunctæ sepeliantur. Sic enim cædendo & resecando secundas nuptias, eas restringendo, ipsa restrictio dat castimoniæ locum. 11 Tempori parens, cedens. Omnia enim tempus habent, &c. tempus nubendi, tempus longè fieri ab amplexibus. 12 Connubii res, copula carnalis. 13 Matura defungi. Iam ætate sæculi graui, iam in senectu mundi non necessariâ multiplicatione, secundæ nuptiæ cessare debent, & colligi, iam tempore collecto & breuiato. Vel vt ait Paulus: Tempus breue est; reliqum est, &c. quasi diceret; quid restat nisi vt & ipsi coniuges semel nupti, & habentes vxores superstites, ex consensu vxores non cognoscant; iam effœta viribus natura, iam matura sylua & segete proximè cadenda, falce mortis; vel Angelo noui testamenti Paulo falcem tenenti cedat, & libenter patiatur cædi, vt inter tigna domorum cedrina, hoc est cœlestium corporum & incorruptibilium, inter laquearia cypressina, (cypressus enim olim in cœmeteriis plantabantur quod hæc arbor succisa non repullulet, sic nec cæsa per mortis securim prima Matrimonia, in secunda debent resurgere) mereantur computari: Et cum mundo tritico vallato liliis, Angelis suis consortibus in horreum Domini congregari.

7. 1. Hæretici, Marcionitæ, aliique quos nouissimis temporibus prædixerat Paulus prohibituros nubere, quasi mala essent nuptiæ. 2 Psychici, animales, dimissi iuxta Paulum, cogitantes quæ sunt mundi quomodo placeant coniugi, non percipientes quæ sunt spiritus, id est Montani. 3 Ingerunt pluries nubere suadent; in hoc aduersarij Marcionitarum, qui nec semel nubere permittunt, damnantes nuptias quasi malas. 4 Lex creatoris, dum iubet in veteri lege: Crescite & multiplicamini. 5 Inter alienos spadones, hæretices ab Ecclesia separatos, continentes. 6 Et vrigas tuos, Catholicos, vredine concupiscentiæ, & calore libidinis in plura Matrimonia exæstuantes. Alij legunt, aurigas, qui vt sæpè abripiuntur ab equis indomitis, sic isti prætextu frenandæ concupiscentiæ, ad secundas nuptias conuolant, impetu libidinis abripiuntur in præceps. 7 De domestico obseqvio, quia domestici tui nimis obsequuntur præcepto multiplicationis iam non necessaria. 8 De fastidio extraneo, quòd hæretici nuptias tanquam malas fastidiant & respuant. 9 Proinde, similiter & æqualiter. 10 Qui abvtvntvr, licentia data nubendi sæpius. 11 Non vtvntvr, abstinent tanquam à re illicita. 12 Blasphemat, contra Deũ bonum Creatorem à quo nihil mali procedit; quasi sit author malarũ nuptiarũ. 13 Luxuriat. Hic errat quod nuptias à fornicatione nõ distinguat. 14 Destruit, euertit templũ gloriæ Dei, Deum negat summè bonum, quem mali fingit authorem. 15 Confundit, pudore suffundit, dum ipsam castitatem & virginitatem prædicat libidinis actus fauere, & fouere luxuriam. 16 Agnitio, receptio dogmatis Montani. 17 Tam religiosa, cultus diuini, & templi corporis immaculati conseruatrix, vt semel nubere permittat. 18 Licentia verecunda, vt vix sine rubore vtatur licentia semel nubendi. 19 Cum creatore, Apud Scripturas Creatoris: qui vnius & casti coniugij, sic continentiæ coniugalis & vidualis est author. 20 Temperat, moderatur, limites ponit in primo coniugio. 21 Non cogitur, lex matrimonij nullam necessitatem imponit, alias qui virgines, aut innubi fuerunt, qualis Melchisedech, filia Iephte, Enoch, & Elias, peccassent. Nec vltimus iste, ideo curru igneo raptus fuisset in cælum, vt docet Ambrosius. 22 Ista regitur, recipit moderationem licentia nubendi, vt intra primum Matrimonium coërceatur, Vt sic quoque Tertullianus ex erroris sui mente diceret; In chamo & freno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te: Incorruptio enim facit proximum Deo. 23 Honorem refert, debitum legi Dei. Quia Paulus dixit, honorabile in omnibus coniugium: Vel ipsi Deo, ob cuius commendationem nuptias vt bonas recipit. 24 Vbi habet et pudorem, cùm sobriè & modestè data à Deo & Paulo licentia semel vtitur. Sicut qui accumbens mensæ principis, contentus est semel manum in discum mittere, & parum gustare. 25 Non recipientibus, reijcientibus dogma Montani.

8. 1. Ergo malum, consequentia non est vera, sed erronea. Licet enim melius sit abstinere à nuptiis, quam ijs indulgere, non est tamen malum, sed bonum est, ad societatem, prolem, libidinem compescendam, nubere. Propter fornicationem, ait, Paulus, vnusquisque

vxorem habeat. [2] QVO MAGIS, nec ista illatio vales. Nupti enim qui ex consensu abstinent à copula, legem non imponunt innuptis qua teneantur nusquam nubere. Sic enim cum Montanistis prohibet nuptias. A

9. 1 INDVLGENTIAM. Licentiam quam dat Paulus dicens: Nubat qui volet, [2] DE SVO, blasphemat. Quasi Paulus de suo & non de spiritu Dei, quidquam scripserit in Epistolis suis: Quod autem Tertul. mouit vt sic loqueretur, fuit illud quod ait Paulus dum continentiam suaderet; puto autem quod & Spiritum Dei habeam.

10. 1. SIOMNIA ISTA, argumenta quæ prius retulerat pro necessitate Monogamiæ suadenda. [2] OBLITERANT, reuocant & retractant sæpius nubendi permissionem. [3] CONDITIONE LICENTIÆ Quòd melius sit nubere quam vri. [4] POST APOSTOLOS. His mundo ereptis, in quos primùm de cælo in linguis igneis missus erat Spiritus sanctus. [5] AD DEDVCENDAM DISCIPLINAM, ad mores Ecclesiæ strictius & melius reformandos. [6] SVPERVENIENS, abundantiori gratia in Montanum, quàm in Apostolos. [7] SVPREMAM FIBVLAM, ad constringẽdam arctius datam prius sæpius nubendi libertatem. [8] NON OBLIQVE, indirectè, vel obscure. [9] EBERTE, palam & aperte. [10] MAGIS NVNC, quàm Apostolorum ætate. [11] TEMPVS IN COLLECTO, iuxta Paulum: Tempus breue est, vsq; ad iudicium, quod Ecclesiæ Patres quasi proximum expectabant. [12] EXINDE, à tempore quo Spiritus sanctus descendit in Apostolos, cùm fluxerint circiter 160. anni vsque ad Tert. hæc scribentem, vel Montanum hæc de nouo dogmatizantem. [13] RETRACTARES, recogitares. [14] VETVS NÆC &c. Nihil noui tanquam de suo, & non ex Dei spiritu Montanus præscripsit: hæc intemperantia carnis frenanda doctrina non est recens; siquidem & Christus ipse carnem de vnnira matre & Monogamia sumpsit; & ipso primus summus & Catholicus, hoc est vniuersalis & pro omnibus immolatus agnus & Pontifex, Episcopus animarum nostrarum, vnius vxoris, id est Ecclesiæ vir: cui vniuito virginem castam Paulus desponsauit Ecclesiam.

August

B

C

[15] ET VOLVNTATE, antecedente, sicut & exemplo, & doctrina de Eunuchis propter regnum cælorum castratis declarauit. [16] CONSILIIS, sicut Paulus. Consilium autem do, tanquam misericordiam cõsecutus. Et rursum, secundum consilium meum. Sic Petrus filiæ suæ Petronilla: sic Mathæus Iphigeniæ filiæ Regis virginitatis consilium dedit. [17] EXEMPLIS, Apostoli enim omnes aut virgines, aut cælibes vixerunt. [18] SANCTITATI HVIC. Castimonia, sine qua nemo videbit Deum. De qua & Ioannes. Qui habet spem hanc in eo, sanctificet, castificat seipsum (vt legit Aug. & Tho.) sicut & ille sanctus est. [19] PARACLETVS. In Montano superabundans. [20] QVOD PRÆMONVIT, primò per Apostolos consuluit. [21] DEFINIT, præscribit quasi accessariũ. [22] QVOD SVSTINVIT, patiẽter expectauit dans indulgentiã nubendi sæpius, annor. 160. spatio. [23] EXPOSCIT, exigit nunc quasi præceptum pro consilio priori, impositum. [24] PRÆDICARE, docere seruandas vnicas nuptias. [25] TEMPERASSE, restrinxisse ad vnicũ coniugiũ. [26] VELIT CHRISTVS, intelligi scil. dum ait de Spiritu S. Deducet vos in omnem veritatem. Vel, vt intelligamus quæ sit volũtas Dei bona, & beneplacens, & perfecta. [27] ADVOCATVM, quod sonat vox Paracleti, quasi etiã in hoc quod semel nubere Montani dogma permiserat, aliquid carnis infirmitati indulgeat, eamque consoletur, et patrocinatur.

D

E

11. 1. HÆC, quæ prius diximus. [2] PRIMORDIORVM, generis humani exordiũ, in quo primus homo semel, & vnica nupsit vxori. [3] ORIGINIS NOSTRÆ, vt suadeat Monogamiã origo generis humani ex vno Adã & Euæ cõnubio. [4] PRÆIVDICIVM, debemus enim ab ipso initio censere, iã inde præiudicasse Deum, & instituisse, vt homines postremis sæculis vnico coniugio obstringeret. [5] AD INITIVM DIRIGI, Christi doctrinã, ad illa principia prima voluisse nos reducere. [6] QVÆSTIONE REPVDII, quã Apost. quæsierunt, si licet homini dimittere vxorẽ. [7] INDIVIDVITATEM, vt soluto morte cõiugis Matrimonio, coniux superstes, maneat in carne vna, quã secundis nuptiis diuidere non debet, factus secunda caro, ex copula cum altera carne. [8] IN VNAM CARNEM, dum ait: Erunt duo in carne vna. [9] RECIPROCARE, aliàs dicit, recapitulare, Vulgata, instaurare. [10] DVAS LITERAS. α & ω, sibi applicauit. [11] SERMONEM. Verbũ per quod facta sunt omnia. [12] DISPOSITIO Ordo prouidẽtia Dei Creatoris circa genus humanũ multiplicandum initio mundi, & processu tẽporis per plures nuptias: dehinc circa finem virentibus angẽdũ per Christum. [13] IN EVM DESINENS, Christũ scil. in cuius aduentu & ortu de virgine; compressa libidine, cœpit virginitas, castimonia, continentia, cõmendari, & ab omnibus spiritalibus coli. [14] INTEGRITATEM CARNIS, quia ab initio, & ante Abrahã primò circumcisũ, caro hominũ incircumcisa & integra erat; & sacrificio aliquo pro expiatione peccati originalis Deus contentus erat: sic Christo circũciso, finis impositus est circumcisioni carnali. [15] CARNIS ILLIVS, præputij. [16] LIBERTAS CIBORVM, quæ tot exceptionibus in veteri lege coërcebatur; reddita est, vt prohibito quisq; quod vellet, ederet, excepto suffocati animalis & sanguinis esu. [17] TOTVS NOMO, &c. ad statũ vitæ innocentis & virginitatis, sicut prius erat in paradiso terrestri Vbi innuit Ecclesiã fuisse figuratam per terrestrem Paradisum. Christumq; eius plantatorem: sicut & Adã Monogami cum Eua de costa eius formata coniugiũ vnicũ, vmbra erat & signum, siue Sacramentum vnici Christi cũ Ecclesia connubij, quæ ex eius in cruce dormientis, id est mortui latere formata est. [18] NON DEBEAT, Christus, vel paracletus ab eo in Montanũ abundantius missus. [19] ILLO, in paradisum eiusq; statum redigero. [20] ADAM, id est hominem, humanũ genus, saltem quoad Monogamiã obseruationẽ. [21] TAM INTSCRVM, incorruptũ ob virginitatem seruatã quãdiu fuit in paradiso. Neq; enim antea dicitur, Adã cognouit vxorem suã; donec eiectus est ex paradiso. [22] DISPOSITIONIS, quia sic disposuit Deus ab exordio, vt sine permissu repudij, vnus vnã duceret. [23] ET SPELTVÆ. In paradisum cælestem, cũ carne gloriosa & incorruptibili transeundi. [24] INITIVM, cum ab Adã monogamo ducas originem, hæc tibi à protoplasto exemplo præscribitur. [25] ET IN NOE, post diluuium reparans genus, rursũ productus es. [26] RECENSETVR, indicitur tibi lex eadẽ Monogamiæ, cũ restaurator hominũ cũ filiis suis Monogamus inuenitur.

12. 1. NOVANS CENSVM, assumens nouã generationem Christiani per fidem. quæ potestatem dedit filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. [2] DEFERRE, dignè ferre, vel referre & exprimere. Vnde & Paulus: Filioli quos iterũ parturio donec formetur in vobis Christus. [3] CARNE, vnicæ vxori iũcta. [4] QVOD SPIRITV, sanctus & castus iunctus Ecclesiæ coniugio spiritali. [5] IN CARNE, sũpta ex matre virgine & Monogama, vt tu etiã virginitatem, nedum Monogamiã amplecti debueris. [6] PROVOCANT, recurrunt libidinosi psychici & animales ad Abrahæ polygami exẽplum. [7] PROHIBITI, à Christo dicente: Nolite vobis Patrẽ vocare super terram, vnus enim est Pater vester qui in cælis est; vtiq; incorruptus. [8] SIT NVNC. Esto, Patrem habe, quem etiam imiueris, Abrahã. Sit Paulus Pater qui dixit: Per Euangelium ego vos genui. [9] PASSIVVS, origo promiscua vel indeterminata pro quocumq; tempore. Nec enim secundum carnem Abrahã orti sumus Hebræi, sed Gentiles, sed si eius fidem imitemur Paulo dicente: Qui ex fide sunt, hi filij sunt

Abrahæ. *Et cum de illo scribit*: Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam; *Adhuc erat Monogamus & vnius vxoris Sara vir.* [10] IN CIRCVMCISIONE NONDVM, *necdum acceperat à Deo mandatū circūcidendi seipsum.* [11] CONCVBINATVM, *tunc licita erat ob propagationem generis Abraha pluralitas vxorum, qua, excepta prima, qua erat caterarum domina, concubina dicebantur.* [12] TESTAMENTI, *pacti cum Deo fœderis, circumcisio signum erat.* [13] RECIPE CIRCVMCISVM. *Imitare eum circūcidendo te.* [14] MISCERE, *simul iungere.* [15] CVM PRÆPVTIATIONE, *dum integer esset, incircumciso praputio, Monogamus erat.* [16] EX SIGNACVLO, *ex circumcisione qua fuit signum & probatio fidei quam Deus exegit ab Abrahamo, cùm illi pracepit vt seipsum circūcideret. Si ergo circumcidaris, non eris filius Abraha ex ipsa fide, sed ex circumcisione qua fuit signaculum fidei: cum tamen iustificauerit Deus, & laudauerit fidem Abraha dum adhuc incircumcisus erat & Monogamus.* [17] HABES APOSTOLVM. *Gal. 3. 6.* Abraham credidit Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. cognoscite ergo qui · qui ex fide sunt, ij sunt filij Abrahæ. Prouidens a... Spiritus, quia ex fide iustificat gentes Deus, (*tran. fl. Syr. cum prasciret Deus per fidem iustificatum iri Gentes*) prænuntiauit Abrahæ: quia benedicentur in te omnes gentes, [18] DIGAMIAM INTVLERIS *polygamiam tibi ex Abraha exemplo vsurpaueris.* [19] HABEBANTVR, *debebant reputari, & inter veros per fidem filios computari.* [20] EXINDE RES VIDERINT, *qui ... habeo referre ipsas res noui testamenti, quas vetus figurabat?* [21] FORMÆ, *res solida per* vacua & egena elementa, *per vmbras & figuras delineata.* [22] IMAGINES, *obscura, euanescenda.* [23] DEFINITIONES, *clara & expressa legis Euangelica disciplina.* [24] PROPHETANT, *pradicunt qua nunc obseruanda sunt.* [25] GVBERNANT, *obligant, & regunt sicut freno indomitam carnem.* [26] IDEM SEMEN, *quo ex Abraham & Isaac Christus natus, & nos in eo per fidem, de quo Paulus;* & estis in illo benedicti. [27] SI EX LIBERA. *Sara matre Isaac, Monogama Monogami.* [28] PERTVLIT, *quasi iugum graue: Vnde dictum est coniugium, cuius comparatione leue est iugum Christi, & suaue virginitatis.* [29] CENSEOR, *originem duco,* [30] NESCIO, *non agnosco Patres nisi Monogamos.*

13. [1] IN LEGE. *Moysi alibi citata & exposita.* [2] EVENIRE. *Eadem obligatio accidit.* [3] IN VNAM, *vt accidit septies vidua de qua Math. 22. 24.* [4] CALLIDAM QVÆSTIONEM, *quia vt Pharisai, sic & Sadducai Dominum Iesum* capere volebant in sermone: *quarentes quis septē maritorum in resurrectione duceret viduā tot virorum decedentium, & succedentiū sibi inuicem iure propinquitatis.* [5] RATIONEM PRÆCEPTI, *cur, & quo fine Deus iusserit fratri superstiti, vt defūcto suscitaret semen ex vidua.* [6] EVACVATA SIC, *vocat Paulus legē elementorum vacuorum dictam paruulis sub legis padagogia, iuxta quam olim* abundantius æmulator paternarum traditionum, sapiens vt paruulus *dicit post transitum suum ad legem Euangelicā,* euacuasse quæ erant paruuli, dum esset sub elementis mundi huius sapiens, necdum filius liberæ, sed ancillæ *litera, & padagogi legis, virga timoris armati.* [7] DECVRRERE HABEBAT, *debebat perseuerare, vsq; dum Christus vacuam impleret, substituta multiplicatione spiritalium filiorum pro carnalibus.* [8] REDVNDATE, *abundate, multiplicamini.* [9] DE FILIIS, visitans iniquitatē Patrum in filios. *Itaut si defunctus, reus alicuius delicti apud Deum decessisset sine liberis, frater defuncti ei suscitaret semen, in quod* Deus vltionum Dominus *vindictam exerceret,* [10] IGNOMINIOSI, maledicta sterilis quæ non paris. [11] NATVRÆ REATV, *per sterilitatem à Deo inflictam ob*

A *peccatum Adæ; cū post peccatum mulieri dixerit Deus,* multiplicabo conceptus tuos. [12] MORTIS PRÆVENTV, *morte prauenienie virum ante prolem editā,* [13] ORBI, *illiberi, sine filiis.* [14] SVO GENERE, *cognatione, progenie, fratre superstite.* [15] VICARIA, POSTVMA SVPPARABATVR, *postrema, vel post inhumatum fratrem defunctum, proles vicem gerens propriorum liberorū substituebatur.* [16] ET CRESCITE, *illud Dei mandatum, quo iussit nubere, ad speciei multiplicationem eiusdemq; conseruationem; tempore Christi, sub finem saculorum, qua in se Paulus cùm suis coataneis deuenisse dicebat;* in quos fines sæculorum deuenerunt, *vacuum & nullius obligationis fuit.* [17] INDVCENTE, *superaddente Apostolo, quasi colorem eximium virginitatis & castimonia super rudimenta, vmbras, lineamenta* B *crassiora legis natura, & Moysi.* [18] IN COLLECTO, *vulgata,* tempus breue est. [19] VVA ACERBA, *necdum matura fructui virginitatis & continentia; donec de cali horreo in terram cecidit* frumentum electorum, & vinum geminans virgines, quod est bonum eius & pulchrum eius. *De vua sic Ier. 31. 29.* In diebus illis non dicent vltra: Patres comederūt vuam acerbam, & dentes filiorum obstupuerunt. Sed vnusquisq; in iniquitate sua morietur: omnis homo qui comederit vuam acerbam obstupescent dentes eius. 70. *nil differunt, nisi quod non habent,* non dicent vltra, *sed simpliciter,* dicent. [20] MERVERVNT. *Isa. 56. 4.* Hæc dicit Dominus Eunuchis, qui custodierint Sabbata mea, & elegerint quæ ego volui, & tenuerint fœdus meum: dabo eis in domo C mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filiis & filiabus: Nomē sempiternum dabo eis, quod non peribit. 70. *parum differunt,* & in muro meo locum nominatum, meliorem filiis & filiabus, &c. [21]. SEPVLTA LEGE, *cum ipso fratre defuncto.* [22] OBTINVIT, *prauāluit continentia lex,* [23] ARGVMENTATIONEM, *qua polygamia se defendat & tueatur contra Monogamos,* [24] NON NVBET, *en vt hareticus contra Paulum insurgit non audentem pracipere, sed consentum consulere.* Non secundum Imperium, [25] FRATRI VTIQVE, *i. Christiano & fideli. Sed hoc non respicit Christianismū, licet vt diximus verbo* nuptiæ cum infideli, *vetitum sit, vt periculosum cum ethnico contrahere. Vnde Paulus:* Nubat, inquit, qui volet; tantum in Domino. In Christo dico & in Ecclesia. D *Sed alludit ad veterem legem, quam ait secundò nubentem videri restituere velle, qua iubebat fratri, defuncti fratris vxorem ducere.*

ET IBIDEM *scil. lib. de Mon. cap. 9. in m.* [1] APVD DEVM, *in Scriptura & Ecclesia* [2] IVNCTOS, *coniugatos.* [3] DEPREHENDENS, *cùm adhuc infideles contraxissent, Deus eos ad fidem, Ecclesiam, baptisma vocat,* [4] CONIVNCTIONEM SIGNAVIT, *connubium confirmauit. apposito fidei signaculo, baptismi sc. Sacramento; quo suscepto, nouo inuicem consensu dato, eleuatur contractus ciuilis ad dignitatem Sacramenti Matrimonij,* [5] QVOQVOMODO, *disiunctis, siue repudio, siue diuortio: vel ex mutuo consensu, vel tandem morte soluto Matrimonio. Et hic est eius error. Cùm certum sit,* E *quādiu vir viuit, quòd nulli sub pœna adultery ad alterius thorū liceat accedere.* [6] IMO ALIENA, *quasi aliquid addit super* aliam. *Vult enim ita disiuncto per coniugis mortem, omnino abdicari nuptias quasi extraneas à fideli, tanquam hoc ethnicum esset, & à vero Christiane alienum. Vt sicut olim Hebrais non licebat ethnicis mulieribus commisceri; sic nec modo fideli sit licitum vxori aliena coniungi. Quam quidem alienam vocat, non quasi qui iam alteri viuenti coniunctam ducat; sed quòd alteri, iam defuncto viro, nupserit: vel quòd cùm ipsa adhuc esset innupta, alteri viro destinaretur à Deo, qui nondum nupsisset. Quo sensu*

sensu Dido dicebat apud Virgilium.

Ille meos primus qui me sibi iunxit, amores
Abstulit, ille habeat secum, seruetque sepulchro.

Sed Paulus sapientior dicit, lege viri, per mortem, solutam esse viduam, & reddita sui corporis potestati dicit: Nubat cui volet, tantum in Domino. SEMEL ENIM, *à Deo dictum*: Erunt duo in carne vna. [8] NON POTEST CONVENIRE, *vir aut vxor in secundas nuptias.* [9] QVANDO, *quandoquidem.* [10] NON TENETVR, *seruare fidem, & integram carnē.* [11] PROINDE NEC VIVO, *falsa consequentia, tenetur enim lege Dei & matrimonij quādiu ambo viuunt.* [12] TAM DIRIMENTE, *& hoc falsum. Cùm expressè de repudio dixerit Christus*: qui dimissam duxerit, mœchatur. *De morte autem apertè Paulus*: lege tenetur, quamdiu vir eius viuit; morte, lege viri soluta est. [13] PER QVOD, *supple*, id per quod. [14] NVBAT, *alteri sc. viro.* [15] PRÆSTRVXIMVS. *Definiuimus, tanquam posito totius disputationis fundamento.*

Ex cap. 11. de Monogam.

HÆC; *secunda coniugia Catholici Rom. secundū animal sapientes, in sua fomentū libidinis Pauli verba pertrahunt, 1. Cor. 7. 39.* Mulier alligata est legi quanto tēpore vir eius viuit; quòd si dormierit vir eius, liberata est: cui vult nubat, tantum in Domino. IN TOTVM, *prorsus, omninò non aduertisse qua Deus initio præscripsit, exemplo vnici coniugij Adæ.* OBNOXIVM EST. *Indifferenter se habet ad omnē numerū.* DIVERSA SVNT, *ab hac sententia, vel ei aduersa.* APVD DOCTRINAM, *tam quoad Pauli documenta, quā secundùm ipsius propensionē.* PROPRIAM DISCIPLINAM, *morē viuendi & vsum ipsius.* AD INITIVM, *ad mundi, & primi coniugij primordia.* RECOLLIGI, *recapitulari, instaurari.* SEMEN NOSTRVM, *fideles, qui sunt semen Abrahæ per Isaac.* AVTHORE, *patre & origine, ob Christum ex eo nasciturū, benedicto.* TOTVM ORDINEM ECCLESIÆ, *qua polygamos à sacris ordinibus exclusit, dū vult in sūmo, cæteros eminenter continente, Monogamiā obseruari, dum vult Paulus* Episcopum vnius vxoris virū. TOTVM ORDINEM, *vt & viduas sexaginta annorū, electas in Diaconissas comprehēdat*: Vidua eligatur, non minus sexaginta annorū, quæ fuerit vnius viri vxor. HÆC DISCIPLINA, *obseruātia castitatis & continentia in coniugatis, dum adhuc sunt laici.* PROFICIT, *procedit & crescit.* ELAPSOS, *tanquam ex carcere & vinculis quibus velut serui sunt nec sui corporis domini, dicente Paulo.* Vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. A FRVCTV, *à fruendo dicto, ab vsu actus coniugalis.* Reliquum est vt qui vxores habent, tanquā non habentes sint. FACILIVS EST. *Non infertur violentia sensus Pauli, in libidinis defensionē.* SAPIAT, *consentiat*: IN IPSA MATERIA, *coniugij, quod Paulus ad plures nuptias extendebat, ob Iudæos & Gentiles recenter cōuersos ad fidē, qui non poterant adhuc sapere quæ erāt spiritus, quibus tum proinde aliquid in hac materia indulgendū erat, ne rigidiorem Ecclesiæ disciplinam vniuersi, auocarentur à fide.* DEPREHENSI, *conuersi ad fidem, quam non aliquo præcedenti merito vel solicitudine quæsierant, sed Deo præueniente illuminati fuerant. Qui vtrique coniuges, vel eorum alteruter, contractu ciuili Matrimonij obstricti erant antequam baptisma suscepissent.* IN CARNEM SANCTAM, *virginē Christi carnem & de matre virgine natam.* EXINDE, *post fidē susceptum* SI SIC PERMANEAT, *i. perseueret in statu Matrimonij, quod iam bona fide humana contraxerit, antequam fidem Christi profiteretur; nec propter Eccle-*

A *siæ ingressum, vinculū connubiale solueret, quasi indigna esset deinceps caro ethnica, commixtione cum Sancta carne, fideli, lota in baptismo.* POST FIDEM PRIMA EST. *Primò quia eadem est vxor quæ antea, si eā non dimittat.* Secundò quia sanctificatur mulier infidelis per virum fidelē. *Exemplo bono & conuersatione sancta, & à simplici contractu ciuili transit & leuatur Matrimonium in statum sacramentalē*, si consentit habitare cum illa. *Consensus enim per verba vel signa de præsenti, & de nouo exhibitus matrimoniū primum facit, & illam primam vxorem. Atq; ob nouum hominem indutum in baptismo Christum, capitis Ecclesiæ membrum efficitur, nullā præter consensum nouū ad valorem Matrimonij Ecclesiæ ceremoniā requisita.*
B CENSETVR, *incipit recenseri & numerari; quia* iustus ex fide viuit, *iustificatus in baptismo, & tum viuere incipit, cum sit Christianus.* Dicente *Ioanne*: Vita erat lux hominum, *i. vera vita hominum, lux fidei est. Nec eorum Deo anni vita ante fidem computantur.* Numerus mensium eius apud te est. *Hoc est in Ecclesia quæ est domus Dei.* Ecce, inquit psaltes, mensurabiles posuisti dies meos, & substantia mea (*lumen naturæ, sanitas & vita, bona temporalia, absq; fide, quæ substantia est rerum sperandarum*) tanquam nihilum ante te. *Et rursum*: Et substantia mea apud te est. *i. in Ecclesia tua, vbi habitas, ô Magister bone, Nec ante lucem, & primum diem fidei Moyses quidquam computat.* Dies formabuntur, & nemo in eis *reputabitur nisi in fide transigatur.* In libro tuo om-
C nes scribentur, *tam in fide quā in gentilitate transacti*, & nemo in eis *ad mercedem æternam recipiendam sine fide æstimabitur. Si enim omnia opera nostra*, operatus est in nobis, *si ipse est* qui operatur in nobis velle & operari pro bona voluntate, *profectò* omnia opera eius in fide, sine qua impossibile est placere Deo. PRESSVRAM CARNIS, tribulationem carnis habebunt huiusmodi. PRÆ ANGVSTIIS, *ob proximā persecutionem Antichristi, de qua Christus*; Væ prægnantibus, & nutrientibus in illis diebus, *& propter alia matrimonij onera, quibus impediti, difficilius* in terris pressuram gentium à *Christo intentatam, sustinebunt vxorati, quàm cœlibes pro se solis solliciti; cū alij vxorum & liberorum curis implicentur.* DE DO-
D MINO SOLICITVDINEM, *de qua Paulus*: Mulier innupta & virgo cogitat quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo. *Cum nupti cogitent quæ sunt mundi, quomodo vxor viro, vir vxori complaceant. Et ob hanc ad inuicem complacentiam, fidem facilius abnegent, sicut Adam vt complaceret Euæ, nunc, vt ait Augustinus*, contristaret delitias suas, *Dei præceptum contempsit.* REVOCAT. *Paulus indultum prius renubendi licentiam restringit, tempore collectiore & angustiore facto: hoc est persecutione tyrannorum iam grassante in fideles.* DORMIERIT, *obdormierit in morte.* INVENTA, *deprehensa à fide, vt supra exposuimus.* PRISTINVM PRÆCEPTVM, *in veteri lege præscriptum, quod Christus insinuauit, dum ait de repudio*
E *ante legem Moysi, ob duritiam cordis, Iudæis indulgentis inaudito.* Ab initio non fuit sic, &c. Et qui dimissam duxerit mœchatur. IN GRÆCO AVTENTICO, *originali testamento Græco. Nullibi tamen aliter legi scriptum quàm sic*: ἐὰν δὲ κοιμηθῇ: *si vero dormierit, forte authenticum quod habebat Tertull. sic retulit in præterito (cum nos legimus in futuro)* ἐὰν δὲ κεκοίμηται: *Si dormierit.* IN VSVM EXIIT. *Aliter quàm sonat vox Græca, translatum est.* DVABVS SYLLABIS, δὲ *scilicet, & ex* SIMPLICITATE, *ignorantia vel indagandi incuriâ.* IAM IN FIDE, *iam facta Christiana.* EMISSA LICENTIA. *Laxatis habenis nubendi toties quoties.*

DEDISSET, *ducere permisisset.* ETHNICIS, *congruente. Quos tamen puderet toties nubere.* TANTVMDEM ET FVTVRVM, *si velint psychici, illud verbum* dormierit, *in futuro positum in Græco accipere, perinde res se habebit, si vir eius decesserit priusquam fidem susciperet; quocumque modo id accipias, siue præteritum siue futurum, parum interest, dummodo cætera verba Pauli & sensum eorum non perturbes & euertas.* ET ILLA, *verba Pauli.* CEDANT, *succedant, & consentiant sententiæ Pauli, vt eadem & vniformis mens eius fuisse cognoscatur; vt vnusquisque in vocatione, siue statu maneat, in quo ad fidem à Deo vocatus est, siue seruus, siue liber, siue incircumcisus, ad baptismum venerit, 1. Cor. 7. 17. & seq.* Vnicuique sicut diuisit Dominus, vnumquemque sicut vocauit Deus, ita ambulet, & sicut in omnibus Ecclesiis doceo. Circumcisus aliquis vocatus est, non adducat præputium. (*Clarius translat. Syr. ne reuertatur ad præputium,*) in præputio aliquis vocatus est, non circumcidatur. Circumcisio nihil est, (*iam post legem gratia*) & præputium nihil est, sed obseruatio mandatorum Dei. Vnusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat. Seruus vocatus es? non sit tibi curæ: sed & si potes fieri liber, magis vtere. (*Potestate scilicet libertatis.*) Qui enim in Domino vocatus est seruus, libertus est Domini: similiter qui liber vocatus est, seruus est Christi, pretio empti estis, nolite fieri serui hominum. QVIBVS CONCVRRIT. *Eodem sensu Paulus antea dixit versu 10.* Iis autem qui Matrimonio iuncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere. (*translat. Syr. non separetur, &c.*) Nam cæteris ego dico, non Dominus, (*non quod Paulus à se quidquam edicat, sed quod nihil Christus in hac causa suo in Euangelio præcipiat.*) Si quis frater vxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam. CVSTODIANDVM, *scrupulosè nimis pensitandum, modo id vnum curetur, ne idem author, & maximè Apostolus sibi ipsi contradicere inueniatur.*

Ex cap. 12. de Monog.

E CONTRARIO, *aduersus ea quæ pro Monogamia scripsimus.* SVBTILISSIMAM, *ironicè, cum supra simplicitatem nostram arguat.* INQVIVNT, *psychici.* IVGO *legi continentiæ.* QVIA ET EPISCOPIS. *Ita planè vult Tertullianus. Sed non sequitur, laicos in longè inferiori gradu Ecclesiæ constitutos, iisdem legibus obstringi, quibus Episcopi tenentur.* IN CLERVM, *subaudi assumuntur.* ALIQVI, *aliquis.* ADLECTIO, *assumptio, electio.* QVIA SACERDOTES, Apocal. 16. fecit nos regnū & Sacerdotes Deo & Patri suo. *Sed multum differt orationis aut mortificationis sacrificium à verè & propriè dicto missæ sacrificio, quod soli Episcopi & Sacerdotes celebrant, & eis ministrat clerus.* PERÆQVATIONEM, *similem obligationem legi Monogamiæ.* DEPONIMVS INFVLAS, *tam sublimi Magistratu, & Regali sacerdotio nosipsos abdicamus.* DE ECCLESIASTICIS ORDINIBVS. *Sic inducit respondentes sibi psychicos, & bene quidem & acutè obiicientes. Paulus, inquiunt, tunc tantum agebat de Episcopis & Clericis ordinandis.* OPORTEBAT, *igitur. Respondet Tertullianus. Si ita est, eo ipso quod Paulus primò creatos prælatos plebi præsidentes, & in honoris loco constitutos obligauit pudicitiæ legibus, eo ipso omnes laicos iisdem obstrinxit; vt cùm ex statu laico assumantur Clerus & Episcopi, sciant dum adhuc in laicali statu viuunt, non posse ad hos gradus promoueri, nisi Monogamos.* EVM ORDINEM, *disciplinam Monogamiæ.* SVA FRONTE, *ab exordio. Vel debebat Paulus primò obligare Episcopos, qui capita sunt populi, & veluti frons, vbi sedes est pudoris, vt pudicitiæ legibus, vinctos se scirent, qui ad hunc honorem aspirare volebant, vt hac lege pœnali, quasi freno coërceretur, ambitio priuilegii & loci blandientis.* OMNIA LICENT, 1. *Cor.* 6. 12. Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. Omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestate. *Ergo nec ambitioni seruiam, nec ventri, aut libidini. Vnde Paulus subiicit.* Esca ventri, & venter escis: Deus autem hunc & has destruet: Corpus autem non fornicationi (*seruiet, nec sub eius redigetur potestate.*) Sed Domino: & Dominus corpori. *Scilicet imperabit. Rursum Paulus, 1. Cor. 10. 23.* Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. Omnia mihi licent, sed non omnia ædificant. EPISCOPIS. *Sic carpit clerum Ecclesiæ Romanæ. Sic imponit, Episcopis Digamis licere ad hunc apicem & summum gradum scandere. Et dat exemplum cuiusdam Episcopi Africani, cui & pæderastiam imponit.* VTNINENSIS, *vrbs in Africa oppidum est, colonia Romanorum; cuius Episcopum notat, præpostera libidinis, dum ait:* NEC SCANTINIAM TIMVIT. *Legem à Scantinio latam, qua graui supplicio afficiebantur pæderastæ, impuri puerorum amatores de qua iuuenalis Satyr. 2.* Quod si vexantur leges, ac iura, citari ante omnes debet scatinia. PRÆSIDENT, *in gradu Clericali, Sacerdotali, Episcopali regunt plebem.* INSVLTANTES APOSTOLO, *præscripta à Paulo in persona Timothei & Titi transgrediuntur, Monogamiam, ab eo impositam non obseruantes.* SVB ILLIS, *ipsis præsentibus, & præsidentibus leguntur Epistolæ Pauli ad Timotheum & Titum, ipsa inter Missarum solemnia, & Monogamiam indicentes audiuntur.* EXCEPTIONEM, *vt præter Episcopos aliis liceat plures nubere, cū Paulus de solis Episcopis sit expressè locutus, vel ad summum in his clerum comprehenderit: vel literalius: dic tu laice tibi nihil Paulum imponere Christianæ disciplinæ, nihil bonorum morum præscribere, quia cùm Episcopum exigit esse Monogamum, vult etiam eumdem irreprehensibilem, sobrium &c. vt si laicos exemit à Monogamia, eos quoque cæterarum virtutum Episcopis conuenientium, obligatione liberauerit.* PRÆSCRIBE, &c. *Hic insultat psychicis.* ILLI SOLI CHRISTIANI, &c. *si ita est, vt solis Episcopis simul cum Monogamia cætera virtutes imponantur, soli profectò Episcopi Christiani dicendi sunt, qui virtutes Christiani proprias exercere debeant. Locum Pauli referam, 1. Timoth. 3. 2. & sequent.* Oportet ergo Episcopum irreprehensibilem esse, vnius vxoris virum (*translat. Syr.*) *oportet autem Presbyterum talem esse vt næuus in eo non reperiatur: & fuisse maritum vnius vxoris, &c.*) sobrium, prudentem, ornatum, pudicum, hospitalem, doctorem, non vinolentum, non percussorem, &c. oportet autem illum & testimonium habere bonum ab iis qui foris sunt, &c. Diaconos similiter pudicos, non bilingues, &c. Diaconi sint vnius vxoris viri.

Et de Monog. cap. 13.

VVLT IVVENCVLAS. 1. *Timoth.* 5.14. Volo ergo iuniores nubere, filios procreare, matres familias esse (*Syr. gubernare ædes suas,*) nullam occasionem dare aduersario maledicti gratia. Iam enim quædam conuersæ sunt retro Satanā. *Hunc locum* S. Aug. *citat Aug. l. de bono viduit. c.* 8. Dicit, si se non continent, nubant. Sed post resurrectionem prædicationemque Christi, quando iam ex omnibus gentibus filiorum spiritaliter gignendorum tanta suppetit copia, tale officium cesset, ex carne filios propagare, quale primis temporibus fuit. Et quod alibi dicit: Volo igitur iuniores nubere, &c. Nuptiarum bonum Apostolica sobrietate, & authoritate commendat, non procreandi officium, etiam eis quæ continentiæ bonum capiunt, ad obsequelam legis imponit. Denique cur hoc dixerit, pandit, cùm adiungit & dixit nullam occasionem dare aduersario &c. vt his verbis eius intelligamus, eas quas nubere voluit, melius posse continere, quàm nubere: sed melius nubere, quàm retro post Satanam ire: id est, ab illo excellenti virginalis, vel vidualis castitatis proposito, in posteriora respiciendo cadere & interire. DEPREHENSÆ, *dum adhuc infideles, ad fidem conuersæ sunt, & viduæ aliquandiu permanserunt.* POSQVAM IN DELICIIS, 1. *Timoth.* 5.11. Adolescentiores autem viduas deuita: cùm enim luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt: habentes damnationem quia primam fidem irritam fecerunt. *D. Thom. lect.* 3. Luxuria, inquit, quandoque sumitur pro omni superfluitate rerum corporalium, & sic sumitur hic; si adolescentes assumantur ad sustentationem Ecclesiæ, liberantur ab opere manuum, & sic cùm habuerint superabundantiam per suffragium Christi, tunc nubere volunt. Aug. *Aug. autem supra*: Proinde, inquit, quæ se non continent, nubant antequam continentiam profiteantur. (*Hinc D. Th. supra, notat viduas ab Ecclesia sustentatas, non admissas nisi votó obstrictas.*) Antequam Deo voueant, quod nisi reddant, iure damnantur. Alio quippe loco de talibus dicit: Cùm enim in deliciis egerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, &c. id est, voluntatem ad nuptias, à proposito continentiæ deflexerunt. Irritam quippe fecerunt fidem qua prius vouerant, quod perseuerantiâ implere noluerunt. Nuptiarum igitur bonum semper est quidem bonum. Sed in populo Dei fuit aliquando legis obsequium: nunc est infirmitatis remedium: in quibusdam verò humanitatis solatium. Filiorum quippe procreationi operam dare, non canino more, per vsum promiscuum fœminarum, sed honesto ordine coniugali, non est in homine improbandus affectus: ipsum tamen laudabilius transcendit & vincit, cælestia cogitans animus Christianus. Sed quoniam vt ait Dominus, non omnes capiunt verbum hoc, quæ potest ergo capere capiat: quæ se non continet, nubat: quæ non cœpit, deliberet: quæ aggressa est, perseueret: nulla aduersario detur occasio: nulla Christo subtrahatur oblatio. In coniugali quippe vinculo, si pudicitia conseruatur, damnatio non timetur; sed in viduali, & virginali continentia, excellentia muneris amplioris expetitur. Qua expetita, & electa, & voti debito oblata, iam non solùm non capessere nuptias, sed etiam si non nubatur, nubere velle, damnabile est. *Errat ergo Tertullianus volens omnem fidelem ab initio & nusquam ethnicam prima viduitati sub pœna damna-*

A *tionis obstrictam, nisi eam ex voto specialiter professa sit. Spiritali porro sensu, nec temnendo viduas iuniores in deliciis Christum habere dicit, cuius spiritales amplexus, virorum complexibus anteponunt.* AD ROMANOS. *Hunc etiam locum corrupit & peruertit insensum hæreticum, & ipse nimis hæret litteræ: quasi lex vetus tantum, & non noua secundas nuptias licitas faceret, quas ipse sub lege gratiæ & spiritus, in corpore Christi quod est Ecclesia, tanquam adulteras reprobat.*

Melior sensu Aug. l. 83. qq. q. 66 Apostolus, inquit, in hac similitudine, in qua de viro & muliere S. Aug. loquitur, quoniam mulier tenetur lege viri; tria quædam consideranda commendat, mulierem, virum & legem. B Mulierem scilicet subiugatam viro per vinculum legis, quo vinculo morte viri liberata est, (*euacuata est vt ipse cum Tertulliano subijcit, & vulgata, soluta est*) vt cui vult nubat, &c. huc vsque similitudo est. Deinde incipit rem loqui, in qua etiam re tria similiter appendenda sunt, homo, peccatum, lex. Tandiu enim dicit sub lege esse hominem, quamdiu viuit peccato: quemadmodum tandiu mulier sub lege viri est, quandiu viuit vir. Hoc autem peccatum hic intelligendum est, quod accessit per legem, (*per quam cognitio peccati quod ignoratum ante legem minus erat*) quod peccatum dicit supra modum esse, quoniam cum iam appareat esse peccatum, fit tamen, & adiuncta præuaricatione cumulatius, &c. Vbi ergo non est gratia liberatoris, C auget peccandi desiderium, prohibitio peccatorum. Quod quidem ad hoc vtile est, vt sentiat anima seipsam non sibi sufficere ad extrahendum se de seruitute peccati, atque hoc modo detumescente atque extincta omni superbia subdatur liberatori suo, sinceriterque homo dicat, adhæsit anima mea post te: quod est iam non esse sub lege peccati, sed in lege iustitiæ, &c. In illa similitudine vir moritur, vt nubat mulier cui volet, & à lege viri soluatur: hic autem ipsa anima moritur peccato, vt nubat Christo. Cùm autem moritur peccato, moritur etiam legi peccati. (*Id est concupiscentia occasionem sumenti ex lege prohibente.*) Has dicit passiones, quæ per legem sunt operatæ in membris nostris, vt D fructum ferrent morti. Sub istis passionibus tanquam sub viro dominante, agebat anima antequam veniret gratia per fidem. His passionibus moritur, qui iam seruit mente legi Dei, quamuis ipsæ passiones nondum mortuæ sint, quandiu carne seruit legi peccati, &c. Ex quo comprehendimus quatuor esse differentias etiam in vno homine, &c. Prima est actio ante legem, secunda sub lege, tertia sub gratia, quarta in pace. Ante legem actio est, cùm peccatum ignoramus, & sequimur carnales concupiscentias. Sub lege est actio, cùm iam prohibemur à peccato, & tamen consuetudine eius victi peccamus, quoniam nos nondum adiuuat fides, (*qua liberatorem inuocemus.*) Tertia actio est, quando iam E plenissimè credimus liberatori nostro, nec meritis nostris aliquid tribuimus, sed eius misericordiam diligendo, iam non vincimur delectatione consuetudinis malæ cùm ad peccatum nos ducere nititur: sed tamen adhuc eam interpellantem patimur, quamuis ei non tradamur. Quarta est actio, cùm nihil omnino est in homine quod resistat spiritui, sed omnia sibimet concorditer iuncta & connexa, vnum aliquid firma pace custodiunt. Quod fiet mortali corpore viuificato, cùm corruptibile hoc induerit incorruptionem. *Vide etiam quod habet l. exposit. quarumdam proposit. in Ep. Rom. prop. 36. tomo 4.*

Ex cap. 14. de Monog.

IN FIDE. *Iam fidelem factum* AMISSO *per mortem soluto. Esto, inquit, permiserit Apostolus iam factis Christianis, & primo Matrimonio per mortem disiuncto liberis, secundas nuptias contrahere: dicam enim circa talem dispensationem ita se gessisse sicut in cæteris, quæ contra proprium genium & doctrinam fecit. Ille enim qui Galatas arguebat quòd ad veteres legis ceremonias reduxissent, & legi nouæ eas superinducerent, Timotheum circumcidit, ne offenderet fratres superinductitios, id est Christianos qui adhuc in fide Christi & noua lege infirmi, legis onera superinducere volebant suaui iugo Christi.* B *Sicut & legitur in Actis idem Apostolus rasos in templum adduxisse, vt ad tempus se Iudæis aptaret.* Vt omnibus omnia fieret, vt omnes Christo lucraretur. *De rasis habes Act. 21. 24. vbi dixerunt fideles Paulo.* Fac quod tibi dicimus: sunt nobis viri quatuor votum habentes super se; his assumptis sanctifica te cum illis, & impende in illis (*translat. Syr. expendo pro eis expensas*) vt radant capita: & scient omnes quia quæ de te audierunt falsa sunt, sed ambulas & ipse custodiens legem. PER VENIAM, *Indulgentiam, sicut de licentia nubendi dixit:* Ego autem vobis parco. *Et rursum,* secundùm indulgentiam dico, & non secundùm Imperium. AB ALIA VIRTVTE, *alio principio & patre missus, sicut Marcion censebat, quàm Moyses, qui à* C *Deo Creatore, medius & sequester inter se & populum fuerat constitutus.* ABSTVLIT, *repudium scilicet.* PARACLETVS, *Montanus. O blasphemiam! non modo Paulo, sed & Christo Montanum adæquat. Quasi idem Spiritus sanctus quo plenus erat Christus, quique per os Pauli superabundantius cæteris Apostolis laborantis loquebatur, cum ampliori plenitudine in Montanum Hæresiarcham & fidei corruptorem defluxerit.* SVPERDVCITVR, *Maioris est perfectionis, super alia facilia præcepta à Montano iubetur.* QVASI SPIRITVS ALIENVS, *ab altero quàm à Spiritu sancto motum Montanum dicere non possumus; licet perfectiora iusserit quàm Apostolus.* TEMPORE EXPLETO, *legis Mosaicæ, duro vtique tempore, duro corde & ceruice populo, in duro lapide præscripta.* DISCVTERE, *excutere, repellere ab allegatione sua, & appellatione ad infirmitatem carnis. Vel discutere, examinare, & probare, quantum possit adiuta & roborata à* D *Spiritus fortitudine.* APVD SÆCVLVM, *apud Gentiles.* IN BONA DISCIPLINA, *inter præcepta virtutum moralium.* CONCORDIÆ NOMINE *propter pacem coniugalem & concordiam fouendam inter affines, Romani repudium abstulerunt, vt alibi vidimus.* PVDICITIÆ, *vt & pudore naturali à Polygamia abstinuerint Ethnici.* VSQVE AD CHRISTVM, *qui abstulit repudij legem.* AD PARACLETVM. *Montanum, in quo loquebatur spiritus, per quem Monogamiam innexit.* REPVDIVM PRIORIS, *scilicet Matrimonij. Quod licet tanquam malum non respuat, sicut Mar-* E *cion, tamen virginitatem, & plenam spiritus & carnis integritatem persuasit clarius; noua Montani doctrina secundas nuptias abstulit, sicut Christus abstulerat repudium. Secundum autem Matrimonium auferendo, non minus repudiauit & primum; non quidem tanquam malum, sed maioris boni virginitatis impeditiuum.* SIBI PAVLVM DEFENDIT, *Infirmitas carnis assumit sibi Paulum in defensorem & patronum; quia dixit:* Nubat cui volet. QVAM ILLA, *duritia cordis, cui cessit Moyses, dum concessit Iudæis vti libello repudij. Quorum duritia non sic refugit ad Moysem, sicut* A *infirmitas carnis ad Paulum, tanquam ad asylum recurrit, vtpote indulgentem, non tantum primò & semel, sed secundò & pluries nubere.* PRÆSCRIBENTEM. Vellem omnes esse sicut & ego: *Et rursum;* Melius facit si sic permanserit; *In statu viduitatis; sed errat. Neque enim præscribit, sed consulit, non præceptum habens à Christo & Spiritu sancto, sed consilium tantum.* POTIORES, *perfectiores.* PERPETVAS, *proposito vel voto in virginitate perseuerandi, sicut ipse.* PRÆSTARE, *salutaria eius monita sequendo.* INFIRMITAS, *carnis clamantis se continere non posse.* IN QVEM DILATA. *Donec in Montanum Paracletus superueniret abundantius.* SVSTINERI, *quia Christus dixerat:* Multa habeo vobis loqui, sed non potestis portare modo. *Ita & Paulus:* Non potui vobis loqui tan- B quam spiritalibus, sed quasi carnalibus. NON DEEST. *Benè, & iuxta Augustinum meliori sensu:* Nec aliquid impossibile potuit imperare qui pius est. *Et rursum:* Non subtrahet se, vt cadas. DIMISSVS EST, *relictus est suæ libertati. Nullum enim cogit gratia, sed suauiter inclinat & flectit.* POSSE TE SI VELIS, *supple adiutus Dei gratia, quæ ex nolente volentem facit, secundum August. iuxta Paulum,* Deus operatur in nobis velle & operari pro bona voluntate. DVRITIA CHRISTO. *Aug. sic de Capharnaitis dicentibus:* Durus est hic sermo, &c. Ipsi, inquit, duri erant, non sermo. Augest ECCE POSVI. *Eccl. 15. 17. & seq.* Apposuit tibi aquam & ignem, ad quod volueris porrige manum tuam: ante hominem vita & C mors, bonum & malum: quod placuerit ei, dabitur illi.

De Monog cap. 15. in. p.

QVÆ HIC DVRITIA. *Seueritas in psychicos.* RENVNTIAMVS, *eos deserimus, eo quod nolint perfectam, Dei sequi voluntatem.* IVXTA ADVLTERIVM, *tanquam adulterinas,* IN TOTVM, *absolute, prorsus* prohibentes nubere. *Et qui cibos tanquā malos interdicebant.* SÆPIVS IEIVNAMVS, *ob duplicem Quadragesimam, de qua infra.* MODVM NVBENDI, *restringendo ad Monogamiam.* IN ALIA CAVSA, *quando succumbit vi tormentorum & impellitur lin-* D *gua ad negationem, non recipitur ad veniam.*

Ex cap. 16. de Monog. in. m. ad circa f.

SOLITVDINEM OBTENDAT, *obijciat, desertam domum absque societate coniugis, nisi renubat; Quasi verè, inquit,* FREQVENTIAM PRÆSTET, *numerosam societatem exhibeat vnius mulierculæ præsentia.* AD FVGAM, *persecutionis. Duo carpit in psychico, stultitiam & pusillanimitatem. Tum quod in vna vxore magnam societatem collocet, tum quod ingruente persecutione quam imbellis ferre non potest, onus coniugis & liberorum superaddat, fugæ expeditæ* E *incongruum.* HABET VIDVAM, *Diaconissam sexaginta annorum, si de solitudine queritur. Nec vnam tantum, sed & plures huiusmodi habere potest, quibus victum & vestitum subministret.* VXOREM, *non quam ducas, cui nubas, sed cuius consortio casto ad mensam & colloquium fruaris.* QVIBVS OCVLIS, *retrospiciens amissa.* DE PRIORE, *prima vxore.* EXHÆRES *qui totius mundi bonis, & pompis, & delitijs, renuntiauit.* HABET FRATRES, *pauperes fideles; quos Christus hoc nomine dignatur.* HABET ECCLESIAM, *ruinosam, absque ornamentis & fundationibus; cuius in vtero, fonte dico baptismatis renatus est, & lacte san-*

ctissimi Sacramenti nutritus, & Patri cœlesti, vt prodigus, per Sacramentum Pœnitentiæ reconciliatus. Vel, per Ecclesiam, intellige cœtum fidelium indigentium. APVD CHRISTVM, in Schola Christi, vel apud tribunal eius. LEGIBVS IVLIIS, quibus sub graui mulcta proles generanda indicebatur: de quibus Ambrosius: Virginitatis, inquit, & viduitatis statuere pœnas. Vide alibi dicta. ORBOS, sine vxore & liberis. SOLIDVM, integram & plenum hæreditatem. Imò verò ex vtroque testamento nomen accipiunt melius à filiis & filiabus, vt supra diximus, nomen vtique Patris, & agni scriptum in frontibus. Centuplum & vitam æternam. Hæreditatem quam vocat Petrus incorruptibilem, incontaminatã, immarcessibilem, confirmatam in cælis, iis vobis qui in virtute Dei custodimini. Virtus autem Dei, & demum eius, continentia est. CONFVSIONE CARNIS, pudore, ex libidine carnali contracto, de quo dixit supra, desponsatos totam condixisse confusionem. VLTIMO EXITV, fine mundi. SODOMA. En vt exaggerat & aquas Sodomiticæ peccato secundas nuptias. DILVVII OTAS. Sicut in diebus Noë erant edentes & bibentes & nuptui tradentes, vel vtrumq; refert ad exitũ, & exitum repentinũ. TERTIVM DICTVM, sententia Epicureorum, super esum & potum, nuptias quotidianas, frequenter repetitas; VÆ ILLVD, quo Christus ait non tam comminans ruinam Ierusalem, quàm euersionem totius orbis. Væ prægnantibus & nutrientibus in illis diebus.

14. *De exhort. cast. cap. 2. in p.*

MOESTA [1] VOX. *Qua moderatus est impatienti ã suasam à diabole per iacturas & damna:* Sicut Domino placuit, ita factum est. [2] SVBLATAS, *solutas morte*. [3] CONTRA VOLVNTATEM, & *hoc falsum. Licet enim voluntate Dei, sine qua nec capillus de capite cadit, prima vxor mortua sit, non prohibuit tamen secundam ducere.* [4] NISI SI, *ironicè dicta.* [5] IN NOBIS IPSIS, *in nostra libera voluntate, quæ diu ne se conformare debet.* [6] DISTRVCTIONEM IPSIVS DEI. Coi idem est esse quod velle, *vt ait Bernardus. Esse autem Dei, est summè bonum: proinde & voluntas optima, cui malum imputari non potest. Vnde non solum omnem disciplinam id est bonos mores, & omne virtutum meritum, sed & Dei naturam euertit, qui voluntati eius peccatum imputat.* [7] AVT NIHIL AST. *Supple si nihil est.* [8] ACCEPTO FACIT, *testatur sibi gratum & acceptum.* [9] DISPVNGIT, *quasi debitum, tanquam acceptum æterna mercede remunerat. Computat enim, & in libro suo scribit quasi sibi creditum, quod ex pacto & promisso debet. Pulchrè*
Aug *August.* Debitorem, inquit, se fecit Deus, non accipiendo, sed promittendo.

15. *De exhort. castit. cap. 4. in p.*

1. PRÆCEPTVM DOMINI. De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do tanquam misericordiam consecutus à Domino, vt sim fidelis. [2] SEPARATIONEM. Quod Deus coniunxit, homo non separet. *Et Paulus.* Noli quærere solutionem. [3] VNOS VNVM, &c. *Mala consequentia. Quamuis enim simul & semel duas habere sit vetitum, ne sic vnitas carnis diuidatur, & per hoc soluatur signum* Sacramenti magni in Christo & in Ecclesia. *Successiuè tamen post decessum vnius coniugis alterum ducere vir non prohibetur.* [4] IGNOSCITVR. *Dicente Paulo:* Parco autem. *Ergo & culpa imputatur? Sed & quæ si quæ sit, maximè venialis, ex aliqua intemperantia, non mortalis.* [5] A DOMINO, *per Paulum:* Nubat cui volet. *Sed si à Paulo, certè & à Domino. Qui ex Aug. in Ep. ad Honoratum.* Fidelis est dispensator noui testamẽti. [6] CONSILII INTERIECTIO. *Quia Paulus interserit, 1. Cor. 7. consilium se dare, & non præcipere continentiam.* [7] RECOGITATIONEM, &c. *Ipse Paulus facta reflexione super indulgentiam datam nubendi, statim coërcet hanc licentiam, præmonens nubentes* tribulationem carnis habituros, *cùm ait se illis parcere,* tempus breue esse, habentes vxores, quasi non habentes *agere debere.* [8] HABENTES MATRIMONIA, *coniugatos.* [9] SOLLICITVDINEM, *qua nupti* cogitant quæ sunt mundi, & diuisi sunt *variis curis.* [10] COMMITTIT, *opponit inter se inuicem.* [11] INCONTINENTIAS, *error est, licet enim minor sit continentia coniugalis abstinens adulterio, & fidem coniugalem, & thorum immaculatum seruans, viduitate, & virginitate sit inferior merito; incontinentia tamen propriè non est.* [12] VERITATE, *in veritate. Verè. Ergo mentitus est Paulus; vel fictitiè locutus, laqueum iniecit iis quibus permisit nubere cum ait, Patrem bene facere si virginem suam filiam nuptui tradit, sicut & virginem sponte sua nubentem.* [13] IMO IMPERASSET, *sed contra:* Non, inquit, secundum Imperium dico. [14] DEI SPIRITVM *donum consilij.* [15] DVO CONSILIA, *vnicum planè. Pauli enim consilium quod vocat suum, idem esse subiicit, quod consilium* Dei. *Quod enim dono accepimus à Deo, Dei est.* [16] ADSENTABIMVR, *assensum dabimus, adblandiemur.* [17] INDICIT, *& hoc falsum est, non enim præcipit, sed tantum consulit.* [18] DIVINITAS, *id est ipsius veri Dei consilium suffragatur.*
S. Aug.

16. *Ibid. cap. 5. à M.*

IN [1] CARNEM VNAM. *In carne vna.* [2] SPIRITALES, *Christi nuptias cum Ecclesia, quarum, Matrimonij Sacramentum signum est. De quo Paulus:* Sacramentum hoc magnum, in Christo dico & in Ecclesia. [3] GENERIS FVNDAMENTVM, *Principium & originem ex Adam & Eua Monogamis.* [4] SACRAMENTVM. *Matrimonium cum Ecclesia.* CENSEMVR VTRVBIQVE, *vtrobique originem carnalem & spiritalem ducimus ex Monogamia.*

Ex cap. 7. in. f. de castit. exhort.

NVLLA NECESSITAS, *qua prætenditur, quæque potest non esse, non habet locum excusationis.* NOLI DIGAMVS, *ne renubas, cùm possis cum* Dei *gratia abstinere, si impedimentum & irregularitatem bigamiæ non vis incurrere, vt non pecces in administratione vel susceptione sacrorum ordinum, Ne renubas prætextu necessitatis, vitandæ fornicationis, aut alicuius incommodi rei domesticæ, maximè si velis ex conditione laica in statum Clericalem assumi.* DEVS VVLT. *Et hic errat. Non enim vult Deus omnia Sacramenta, etiam ordinis, promiscuè ab omnibus fidelibus suscipi, & ministrari. Neque etiam omnibus licet hunc sibi in Ecclesia gradum sumere, contradicente Apostolo:* Nemo sibi assumit honorem, sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron. *Tantum enim periculi est in hoc honoris fastigio, vt opus sit aliquo veluti signo & portento, quo Deus suam, vel per Prælatos & superiores tanquam organa* spiritus qui loquitur in eis *declaret voluntatem; sicut columna ignea D. Gregorium Magnum in monte Soracte latentem fugientemque Episcopatum*

Sic hæresim suam proteruè tuetur & prosequitur: res siquidem tam matrimonio quàm stupro communis, & negotium, est copula carnalis, cuius concupiscentiam Christus pariter interdixit. Et hoc falsum Non enim cui cumque, nec qualemcumque concupiscentiam inhibuit, sed viro iam coniugem habenti, vel soluto, non in finem Matrimony, sed fornicationis, vel adultery, concupiscere prohibuit, & ipsam solam concupiscentiam, adulterio iam commisso adequauit. Etenim in corde iniquitates operamini. QVÆ RES ADEST, &c. *cuius rei alterius causa initur matrimonium, aut stuprum committitur, quàm causa percipiendæ voluptatis? Et hoc erroneum. Sunt enim alij legitimi fines secundi Matrimony vt & primi: societas indiuidua vita, suscipiendorum liberorum causa, lisium inter familias componendarum ratio,* &c. ERGO IAM ET PRIMAS. *Optima consequentia quam pertinicax hæreticus admittit, contra id quod alibi sana mente dixerat, primas & vnicas nuptias tanquam bonas approbans* PRÆIVDICABVNT, *patrocinabuntur.* PRÆTENDI, *allegari possint ad causam omnimoda continentia etiam a primo & vnico Matrimonio: multò magis in medium adduci possunt pro secundo non contrahendo.*

Tria ex omnibus præmissis textibus Tertulliani colligo. Primò ex locis Pauli ipsum concludere non modo non expedire, sed & illicitum esse secundò nubere. Secundò actum coniugij per se esse inhonestum, & nihil differre ab actu fornicationis. Tertiò iteratas nuptias, malas, damnabiles, stupro non dissimiles per se. Quibus, vt Aug. verbis respondeamus.

Primò differentiam expedientis, & liciti, apud eum legi tom. 6. lib. 1. de adulterinis coniugiis ad Pollentium, cap. 14. & seq. vbi primò refert locum Pauli, 1. Aug. *Cor. 9. quo abusus est Tert.* Numquid non habemus licentiam sororem mulierem circumducendi sicut & cæteri Apostoli, & fratres Domini, & Cephas? *& paulo infra ex 1 Cor. 6. Item alio loco de quibusdam quæ ad escam pertinent.* Omnia, inquit, mihi licita sunt, sed non omnia expediunt, &c. & 1. *Cor.* 10. Omnia, inquit, mihi licita sunt, sed non omnia ædificant, &c. *Atque vt ostenderet vnde loqueretur*; omne, inquit, quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes, (*an immolatum fuerit idolis*) propter conscientiam. (*Ne scrupulum vobis ingerat.*) *& tamen alibi dicit*, non manducabo carnem in æternum, vt non fratrem meum scandalizem, &c. Ita ostendit ea quæ licita sunt, id est, nullo præcepto Domini prohibentur, sicut expedit, potius esse tractanda, non præscripto legis, sed consilio charitatis. Hæc sunt quæ amplius erogantur saucio, (*opera supererogatoria charitatis compatientis pusillorum & infirmorum scandalo.*) Qui curandus ad stabulum, Samaritani illius miseratione, perdoctus est. Et ideo dicuntur non à Domino præcipi, quamuis à Domino moneantur offerri, vt tantò intelligantur esse gratiora, quantò magis ostenduntur indebita. *Et cap. 15. sic prosequitur.* Aug. Sed ea quę in his talia sunt; vt quamuis sint licita, non expediant, non in eis dici potest, bonum est hoc, sed illud melius: Sicut dictum est, 1. Cor. 7. qui dat nuptum, benè facit: & qui non dat nuptum, melius facit. Ibi enim, vtrumque licet, & hoc aliquando, aliquando illud expedit. Nam illis qui se non continent, vtique expedit nubere, & quod licet, expedit. Quæ autem vouerunt continentiam, nec licet, nec expedit. Porro discedere ab infideli coniuge, licet, sed non expedit. *Infra cap.* Aug. 18. Prohibet, inquit, Apostolos consilio charitatis, quod non prohibet Dominus præcepto legis: quia infidelibus affert impedimentum salutis: non solùm quia perniciosissimè scandalizantur offensi, verùm etiam, quia infidelia coniugia, cùm ceciderint, viuentibus eis à quibus dimittuntur, adulterinis nexibus colligati, difficilius resoluuntur. *Sic autem prosequitur supra capite 15.* S. Aug. Manere autem cum illo, si cohabitare consentit, & licet & expedit: quia si non liceret, expedire non posset. Potest ergo aliquid licere, & non expedire: Expedire autem, quod non licet, nō potest. Ac per hoc non omnia licita expediunt, omnia verò illicita non expediunt. *Et cap.* 17. Ea, inquit, mihi videntur licere, & non expedire, quæ per iustitiam quidem quæ coram Deo est, permittuntur; sed propter offensionem hominum, nè ob hoc impediantur à salute, B vitanda sunt. Ea verò non licere, & ideo non expedire, quæ sic ipsa iustitia vetantur, vt facienda non sint, etiam si ab eis, quibus in notitiam fuerint perlata, laudentur.

Et cap. 18. *vbi tractat. de consilio Pauli*, S. Aug. Cùm inquit dixisset, *1.* Cor. 7. de muliere cuius vir mortuus fuerat: beatior autem erit si sic permanserit, (*vidua scilicet secundò non nubens*) secundùm consilium meum: nè quis hoc consilium tanquam humanum, non diuinum, contemnendum putaret, adiecit: puto autem quod & ego spiritum Dei habeam. Proinde intelligendum est, etiam ipsa quæ non à Domino iubentur, sed à Sancto eius famulo vtiliter suadentur eodem Domino inspirante suaC deri. Absit enim vt quisquam Catholicus dixerit quando suadet Spiritus sanctus, non Dominum suadere, cùm & ipse Dominus sit, & inseparabilia sint opera Trinitatis, dicit tamen; de virginibus autem præceptum Domini non habeo, consilium autem Deo, non vt hoc consilium alienum existimemus à Domino; cùm continuò sequator & dicat; tanquam misericordiam consecutus à Domine, vt fidelis essem. Secundùm Deum ergo dat fidele consilium in eo spiritu, de quo ait, puto autem quod & ego Spiritum Dei habeam. Veruntamen aliud est Domini iubentis Imperium, aliud conserui secundùm misericordiam charitatis, quę est illi à Domino inspirata atque donata, fidele conD silium. Ibi aliud facere non licet, hîc autem licet, &c. cùm dat consilium non nubendi Apostolus virginibus, vnde præceptum Domini se non habere testatur; licet aliud facere, id est nubere, (*sicut & renubere*) & minus quàm continentiæ, bonum tamen tenere nuptiarum. Ipsumque licitum etiam expedit: quoniam in vetita & illicita ruituram carnis infirmitatem sic excipit honestate nubendi, vt neminem impediat ad salutem: quamuis magis expediret, magisque honestum esset, si virgo (*adiecit & viduam Paulus, 1. Cor. 7.*) consilium quò præceptum eam non compellit, arriperet. Tunc autem non expedit id quod licitum est, quando permittitur quidem, sed vsus ipsius potestatis, aliis afE fert impedimentum salutis.

Secundò quòd non sint inhonesta secunda nuptia propter copulam carnalem, soluto morte primo matri- S. Aug. *monio, repetitam; probat idem Aug. lib. 14. de ciuit. cap. 17.* Meritò, inquit, huius libidinis maximè pudet, meritò & ipsa membra quæ suo quodam vt ita dixerim iure, non omnimodo ad arbitrium nostrum mouet, aut non mouet, pudenda dicuntur; quod antè peccatum hominis non fuerunt. Nam sicut scriptum est nudi erant, & non confundebantur, non quòd eis sua nuditas esset incognita, sed turpis nuditas nondum erat, &c. vt pœnâ reciprocâ inobedientia plecteretur, extitit in motu corporis quædam impudens nouitas, vnde esset indecens nuditas, & fecit attentos, reddidit

que confusoa, &c. *& Paulum infra de succinctoriis nuditatem primorum parentum tegentibus.* Quod, inquit, aduersus damnatam culpa inobedientiæ voluntatem libido inobedienter mouebat, verecundia pudenter tegebat. Ex hoc omnes gentes, quoniā ab illa stirpe procreatæ sunt, vsque adeò tenent insitum pudenda velare, vt quidam Barbari illas corporis partes, nec in balneis nudas habeant. *Et cap 18. vbi de ipso actu:* Opus ipsum, inquit, quod libidine tali peragitur, non solum in quibusque stupris; vbi latebræ ad subterfugienda humana iudicia requiruntur; verùm etiam in vsu scortorum, quam terrena ciuitas (*Babylonis*) licitam turpitudinem fecit: quamuis id agatur, quod eius ciuitatis nulla lex vindicat, deuitat tamen publicum etiam permissa atq; impunita libido conspectū:& verecundiā naturali habent prouisum lupanaria ipsa secretum; faciliusque potuit impudicitia nonhabere vincula prohibitionis,quam impudentia remouere latibula illius fœditatis, &c. Quid concubitus coniugalis, qui secundùm matrimonialium præscripta tabularum, procreandorum fit causa liberorum? Nonne & ipse quanquam sit licitus & honestus, remotum ab arbitris cubile conquirit? &c. Et quoniam sicut ait quidam Romani maximus author eloquij (*Cicero scilicet 3. Tusc. quæst.*) omnia rectè facta in luce se collocari volunt, id est appetunt sciri: hoc rectè factum sic appetit sciri, vt tamen erubescat vidari, &c. Cùm agitur vnde filij nascantur, nec ipsi filij, si qui inde iam nati sunt, testes fieri permittuntur. Sic enim hoc rectè factum ad sui notitiam lucem appetit animorum, vt tamen refugiat oculorum. Vnde hoc? nisi quia sic geritur, quod deceat ex natura, vt etiam quod pudeat, veniat ex pœna. *Ex quibus patet, ex natura sua, decorum esse, & honestum concubitum nuptialem, etiam in secundis nuptiis; quem vt licitum permittit Paulus, licet sit minus honestus quam continentia vidualis.*

S. Aug. *Tertiò bonas esse nuptias, actumque coniugalem honestum, probat Aug. tom. 3. lib. 9. de Gen. ad lit. cap. 7.* Vtriusque sexus infirmitas propendens in ruinam turpitudinis rectè excipitur honestate nuptiarum, vt quod sanis (*continentes intellige*, *cum integro statu innocentia*) possit esse officium, sit ægrotis remedium. Neque enim quia incontinentia malum est, ideo connubium, vel quo incontinentes copulantur, non est bonum; Imo vero non propter illud malum, culpabile est hoc bonum; sed propter hoc bonum, veniale est illud malum. Quoniam id quod bonum habent nuptiæ, & quo bonæ sunt nuptiæ, peccatum esse numquam potest. Hoc autem tripertitum est, fides, proles, Sacramentum, In fine attenditur, nè præter vinculum coniugale, cum altera vel altero concumbatur. In prole, vt amanter suscipiatur, benignè nutriatur, religiosè educetur. In Sacramento autem, vt coniugium non separetur, & dimissus, aut dimissa, nec causa prolis alteri coniungatur. Hæc est tanquam regula nuptiarum, qua vel naturæ decoratur fœcunditas, vel incontinentiæ regitur prauitas. *Et tom. 4. lib. de bono viduitatis; quem vt alibi diximus, genuinum vt opus Aug. Louanienses admittunt, & vt talem sæpius Beda citat in Paulum cap. 4.* De illo, inquit, immodico carnis vsu, qui in infirmitate coniugum agnoscitur, & interuentu boni nuptialis ignoscitur, ait Apostolus, 1. Cor. 7. secundùm veniam dico, non secundùm Imperium. Item cum dicit: mulier alligata est, quamdiu vir eius viuit; quòd si mortuus fuerit vir eius, liberata est: cui vult nubat, tantùm in Domino. Beatior autem erit si sic permanserit secundùm meum consilium: satis ostendit beatam esse in Domino, etiam post mortem viri iterum nubentem fidelem, sed in eodem Domino viduam beatiorem, hoc est, vt scripturarum non tantùm verbis, verùmetiam exemplis loquar; beatam esse Ruth, sed Annam beatiorem. Quapropter hoc primum oportet vt noueris, bono quod elegisti, non damnari secundas nuptias, sed inferius honorari. Nam sicut bonum sanctæ virginitatis, quod elegit filia tua, non damnat vnas nuptias tuas, sic nec viduitas tua, cuiusquam secundas. Hinc enim maximè Cathaprygarum ac Nouatianorum hæreses tumuerunt, quas buccis sonantibus non sapientibus etiam Tertullianus inflauit, dum secundas nuptias tanquam illicitas maledico dente concidit, quas omnino licitas Apostolus sobria mente concedit.

Tertullianum porro & eius similes Catharos damnat idem Aug. lib. de hæres. hæresi 86. Tertullianistæ à Tertulliano, cuius multa leguntur opuscula eloquentissimè scripta, vsque ad nostrum tempus paulatim deficientes, in extremis reliquiis durare potuerunt in vrbe Carthaginensi: me autem ibi posito ante aliquot annos, quod etiam te meminisse arbitror, omni ex parte consumpti sunt. Paucissimi enim qui remanserunt, in Catholicam transierunt, suamque basilicam, quæ nunc etiam notissima est, Catholicæ tradiderunt. Tertullianus ergo, sicut scripta eius indicant, animam dicit immortalem quidem, sed eam effigiatum corpus esse contendit: neque hanc tantùm, sed ipsum etiam Deum corporeum esse dicit, licet non effigiatum. Nec tamen hinc hæraticus creditur factus. Posset enim quoquo modo putari, ipsam naturam substantiamque diuinam corpus vocare, non tale corpus cuius partes aliæ maiores, aliæ minores, valeant vel debeant cogitari, qualia sunt omnia quæ propriè dicimus corpora: quamuis de anima tale aliquid sentiat, sed potuit, vt dixi, propterea putari corpus Deum dicere, quia non est nihil, non est inanitas, non est corporis vel animæ qualitas, sed vbique totus, & par locorum spatia nulla partitus: in sua tamen natura atque substantia immutabiliter permanet. Non ergo ideo est Tertullianus factus hæreticus; sed quia transiens ad Cataphrygas quos antè destruxerat, cœpit etiam secundas nuptias contra Apostolicam doctrinam tanquam stupra damnare, & postmodum etiam ab ipsis diuisus, sua conuenticula propagauit. Dicit sanè ipse animas hominum pessimas post mortem in dæmones verti, statum autem animæ credit per traducem propagari. *Quod ait animas pessimas in dæmones verti, non legi in libris qui nunc extant. Sed perijt codex, in quo id legerat Aug. Sicut multi libri quos à se compositos citat ipse Tertull. iniuria temporum intercepti sunt. Nec enim veritatis amantissimus Aug. tam expressè dixisset:* dicit sane ipse, *nisi ipse legisset: & ibidem hæresi 26. vbi de Cataphrygibus, Montano & prophetissis eius.* Secundas, inquit, nuptias pro fornicationibus habent, *& hæresi 38.* Cathari, qui seipsos isto nomine, quasi propter munditiam superbissimè atque odiosissimè nominant, secundas nuptias non admittunt. Pœnitentiam denegant: Nouatum sequentes hereticum. *& tom. 10. ser. 191. de temp. Anathema dicit huiusmodi hæreticis.* Execramur blasphemiam eorum qui dicunt impossibile aliquid homini à Deo esse præceptum, & mandata Dei non à singulis, sed ab omnibus in commune posse seruari: vel qui primas nuptias cum Manichæis, vel qui secundas cum Cataphrygibus damnant. *Concludo ergo cum ipso, tam de secundis, quam de*

Aug. *de primis nuptiis, tom. 7. lib. 2. de peccat. originali cap.* A 34. Bonum ergo sunt Nuptiæ in omnibus, quæ sunt propria nuptiarum. Hæc autem sunt tria; generandi ordinatio, fides pudicitiæ, connubii Sacramentum. Propter ordinationem generandi scriptum est, 1. Timoth. 5. volo iuniores nubere, filios procreare, matres familias esse: propter fidem pudicitiæ, 1. Cor. 7. vxor non habet potestatem sui corporis, sed vir: similiter & vir &c. propter connubii Sacramentum. Matth 19 quod Deus coniunxit, homo non separet &c. propter hæc omnia honorabiles nuptiæ in omnibus, & thorus immaculatus. In quantum enim nuptiæ bonæ sunt, in tantum faciunt plurimum boni, etiam de libidinis malo: quoniam libidine non benè vtitur libido, sed ratio. Libido est autem illa, quam vocat Apostolus Roman. 7. repugnantem legi mentis inobedientium legem membrorum. Ratio verò benè vtens libidine, ipsa est in lege nuptiarum. Nam si nullum dè malo bonum fieri posset, nec Deus ex adulterino concubitu hominem conderet. Sicut ergo adulterii damnabile malum, quando & inde homo nascitur, non imputatur Deo, qui certè in opere hominum malo, facit ipse opus bonum: Ita quidquid est pudendum in membrorum illa inobedientia, de qua erubuerunt, qui post peccatum foliis ficulneis eadem membra texerunt, non nuptiis imputatur; propter quas concubitus coniugalis non solùm est licitus, verùm etiam vtilis & honestus; *(vt supra ex Hebr. 13. probauit, honorabiles nuptias in omnibus, & thorum immaculatum)* sed imputatur peccato inobedientiæ, cuius hæc pœna est consecuta, vt homo inobediens Deo, sua quoque sibi inobedientia membra sentiret, de quibus erubesceret; quòd non ad arbitrium voluntatis eius, sed ad libidinis incentiuum, B velut arbitrio proprio mouerentur, quæ pudenda iudicauit, operienda curauit. Non enim confundi debuit homo de opere Dei, aut vllo modo fuerant creato erubescenda, quæ instituenda visa sunt Creatori. Itaque nec Deo, nec homini illa simplex nuditas displicebat, quando nihil erat pudendum, quia nihil præcesserat puniendum. *Et hæc de nuptiis secundis licitis, & honestis, contra hæresim Tertulliani.*

PARACLETVS MONTANVS HABITVS.

1. *De anima cap. 55. circa f.*

AGnosce[1] differentiam ethnici, & fidelis, in morte. Si pro Deo occumbas, vt[2] Paracletus monet, non in mollibus febribus & in lectulis, sed in martyriis; si crucem tuam tollas & sequaris Dominum, vt ipse præcepit, tota[3] paradisi clauis tuus sanguis est.

2. *Et ibid. cap. 58. circa f.*

Hoc etiam Paracletus frequentissimè commendauit, si quis[1] sermones eius ex agnitione[2] promissorum charismatum admiserit.

3. *Et de Resur. cap. 11. à p.*

[1] De quibus luculenter & Paracletus per prophetidem[2] Priscam,[3] *Carnes sunt, & carnem oderunt.*

4. *Et ibid. cap. 63. in f.*

[1] Iam omnes retro[2] ambiguitates, & quas[3] volunt parabolas, aperta atque perspicua totius[4] sacramenti prædicatione[5] discussit, per nouam[6] prophetiam de Paracleto inundantem; cuius si hauseris fontes,[7] nullam poteris sitire doctrinam; nullus[8] te ardor exuret quæstionum; resurrectionem quoque carnis[9] vsquequaque potando, refrigerabis.

5. *Et 1. cont. Marc. cap. 29. V. supra Nuptiæ 2. n. 6.*

6. *Et cont. Prax. cap. 1. in m.*

[1] Idem tunc[2] Episcopum Romanum, agnoscentem[3] iam prophetias Montani, Priscæ, Maximillæ, & ex ea agnitione, pacem[4] Ecclesiis Asiæ & Phrygiæ inferentem, falsa de ipsis Prophetis, & Ecclesiis eorum adseuerando, &[5] præcessorum eius auctoritates defendendo, coëgit & litteras pacis reuocare iam emissas, & à proposito recipiendorum[6] charismatum[7] cessare. Ita duo negotia diaboli Praxeas Romæ procurauit, prophetiam expulit, & hæresim intulit;[8] Paracletum fugauit, & Patrem[9] crucifixit.

7. *Et ibid. circa f.*

[1] Denique cauerat pristinum[2] doctor de emendatione sua; & manet[3] chirographum apud psychicos, apud quos tunc gesta res est,[4] exinde silentium. Et nos quidem postea agnitio Paracleti, atque defensio, disiunxit à psychicis.

8. *Et cont. prax. cap. 13. à p.*

[1] Qui & tempora, &[2] causas scripturarum per Dei gratiam inspicimus, maximè Paracleti, non hominum discipuli.

9. Et de Monog. cap. 2. per totum, & 3. in p.

Monogamiæ[1] disciplinam, in hæresim[2] exprobrant. Nec vlla magis ex causa[3] Paracletum negare coguntur, quàm dum existimant nouæ disciplinæ institutorem, & quidem durissimæ illis, vt iam de hoc primùm[4] consistendum sit in generali retractatu; An[5] capiat Paracletum aliquid tale docuisse, quod aut nouum deputari possit aduersus Catholicam traditionem, aut onerosum aduersus leuem sarcinam Domini? De vtroque autem ipse Dominus[6] pronuntiauit. Dicens enim, a *Adhuc multa habeo quæ loquar ad vos, sed nondum potestis portare ea: quum venerit Spiritus sanctus, ille vos ducet in omnem veritatem;*

a Io. 16. 12.

satis vtique prætendit ea acturum illum quæ & noua existimari possint, vt nunquam retrò edita, & aliquantò onerosa, vt idcirco[7] non edita. Ergo, inquis, hac argumentatione, quidvis nouum, & onerosum Paracleto adscribi poterit, etsi ab[8] aduersario spiritu fuerit. Non[9] vtique. Aduersarius enim spiritus ex diuersitate prædicationis appareret, primò regulam[10] adulterans fidei, & ita[11] ordinem adulterans disciplinæ; quia cuius[12] gradus prior est, eius[13] corruptela antecedit, id est fidei, quæ prior est disciplina. Antè quis de[14] Deo hæreticus sit necesse est, &[15] tunc de instituto. Paracletus autem multa habens edocere, quæ in[16] illum distulit Dominus, secundùm præfinitionem, ipsum primò Christum,[17] contestabitur, qualem credimus, cum toto ordine Dei Creatoris, & ipsum[18] glorificabit, & de ipso commemorabit; & sic de principali regula agnitus,[20] illa multa quæ sunt disciplinarum reuelabit, fidem[21] dicente pro eis, integritate prædicationis, licet nouis, quia nunc reuelantur; licet onerosis, quia nec nunc sustinentur; non alterius tamen Christi, quàm qui habere se dixit, & alia multa, quæ à Paracleto edocerentur; non minus istis[22] onerosa, quàm illis[23] à quibus nondum tunc sustinebantur. Sed an onerosa Monogamia, viderit adhuc[24] impudens infirmitas carnis.

Cap. III.

An autem noua, de hoc interim[25] constet. Illud enim amplius dicimus, etiamsi totam, & solidam virginitatem, siue continentiam Paracletus hodie[26] determinasset, vt nè vnis quidem nuptiis feruorem carnis despumare permitteret, sic quoque[27] nihil noui inducere videretur.

10. Et de ieiun. cap. 1. in m.

[1] Hi Paracleto[2] controuersiam faciunt; propter hoc, nouæ prophetiæ[3] recusantur; non quod alium[4] Deum prædicent Montanus & Priscilla, & Maximilla, nec quod Iesum Christum[5] soluant; nec quod aliquam fidei aut spei regulam euertant; sed quod[6] planè doceant[7] sæpius ieiunare, quàm[8] nubere.

11. Et de ieiun. cap. 12. in f. & 13. in p.

Quid ergo[1] cessatis Paracletum, quem in[2] Montano negatis, in[3] Apicio credere? Præscribitis,[4] constituta esse solennia huic fidei, scripturis, vel traditione maiorum, nihilque obseruationis amplius adiiciendum, ob illicitum innouationis.[5] State in istu gradu, si potestis.

Cap. XII.

12. Et de pudic. cap. 21. circa m.

Hoc[1] ego magis & agnosco, & dispono,[2] qui ipsum Paracletum in[3] Prophetis nouis habeo dicentem;[4] *Potest Ecclesia donare[5] delictum, sed[6] non faciam, nè & alia delinquant.*

13. Et ibid. in f.

Nam & Ecclesia[1] propriè, & principaliter ipse est Spiritus, in[2] quo est Trinitas vnius diuinitatis, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus.[3] Illam Ecclesiam congregat, quam Dominus in tribus posuit. Atque ita[4] exinde etiam numerus omnis qui in hanc fidem conspirauerint, Ecclesia ab auctore & consecratore censetur. Et[5] ideo Ecclesia quidem delicta donabit; sed Ecclesia[6] Spiritus, per spiritalem[7] hominem; non Ecclesia, numerus Episcoporum.

14. Et de Monog. cap. 14. in m.

Regnauit[1] duritia cordis vsque ad Christum, regnauerit & infirmitas carnis vsque[2] ad Paracletum. Noua lex abstulit repudium, habuit quod auferret. Noua[3] prophetia, secundum matrimonium, non[4] minus repudium prioris.

15. Et ibid. circa f.

Tempus[1] eius, donec Paracletus operaretur, fuit, in quem dilata sunt à Domino, quæ tunc sustineri non poterant, quæ iam nemini competit portare non posse; quia per quem datur portare posse, non[2] deest.

Io. 16. 12.

16. *Et de fuga in persec. c. 1. à p. Vide supra V. Extasis.*

Procuranda autem [1] examinatio penès vos, qui, si fortè, Paracletum non recipiendo deductorem omnis veritatis, [2] meritò adhuc etiam aliis quæstionibus obnixi estis.

Paracletus Montanus habitus à Tertulliano.

1. [1] DIFFERENTIAM, *quasi verò in hoc differant, & non fide, & infidelitate. Licet enim* idẽ exitus sit hominis, & iumenti, *quòd tam brutum animal, quàm rationale morti subiaceant; & qui secundùm rectam rationem viuit, pariter cum agente vitam animalem occumbat; quia omne animal est mortale: longè tamen vtriusque finis diuersus est. Non enim de solis martyribus, sed quibuscumque fidelibus scriptum est;* Beati mortui qui in Domino moriuntur, &c. *id est in eius gratia, & non tantùm pro Domino & eius causa. quod martyribus congruit.* [2] VT PARACLETVS. *Spiritus sanctus in Montano præ Apostolis illuminato loquitur.* [3] TOTA CLAVIS, *imò non sola; nam etiam ex Aug.* Oratio iusti clauis est cæli. *Dicente Domino:* Pulsate, & aperietur vobis. *Et rursum:* Quærite primum regnum Dei, &c.

2. [1] SERMONES EIVS, *doctrinam & scripta, paracleto inspirante à Montano dictata.* [2] EX AGNITIONE, *modo oculos habeat, & legat promissa à Christo Spiritus sancti dona, multò ampliora Montano, & prophetissis eius effusa, quàm Apostolis; quæ fidem faciunt doctrinæ eius, vt ab omnibus admitti, & recipi debeat.*

3. [1] DE QVIBVS, *hæreticis, carnis resurrectionem negantibus, eamque tanta gloria indignam censentibus.* [2] PRISCAM, *vnam ex prophetissis Montani, de quibus supra. & in omniloquio diximus. Cuius ore Spiritus sanctus vsus est, contra eos dicens.* [3] CARNES SVNT, &c. *sicut & cæteri homines carne constant, & tamen ei inuident resurrectionis gloriam; cùm ex Paulo* nemo carnem suam, odio habuit.

4. [1] IAM, *cùm amplior effusa sit gratia Spiritus in Montanum.* [2] RETRO AMBIGVITATES, *quæ priùs dubia esse poterant, & parabolicè, seu figurate dicta intelligi.* [3] QVAS VOLVNT, *supple hæretici, negantes resurrectionem, vt Marcionitæ.* [4] TOTIVS SACRAMENTI, *mysteriorum fidei.* [5] DISCVSSIT, *quasi Sol nebulas* [6] NOVAM PROPHETIAM. *Montani, abundantiorem Apostolicâ, vel veterum Prophetarum.* [7] NVLLAM DOCTRINAM: *quia à Christo dictum Montanistis applicat:* docebit vos omnem veritatem. [8] NVLLVS ARDOR, *sitis & curiositas discendi.* [9] VSQVSQVAQVE POTANDO, *ad satietatem vsque innatum desiderium vehemens beatè & semper etiam secundùm carnem gloriosum viuendi, refrigerabis, totam resurrectionis doctrinam à Montano discendo, donec torrente voluptatis inebrieris in cælo.*

6. [1] IDEM. *Praxeas scilicet.* [2] TVNC EPISCOPVM, *qui tum præerat Ecclesiæ Romanæ.* [3] AGNOSCENTEM, *recipientem nouas Montani prophetias.* [4] PACEM, *reconciliationem; cùm antea essent extra communionem Ecclesiæ Romanæ.* [5] PRÆCESSORVM, *Pontificum qui eos excommunicauerant.* [6] RECIPIENDORVM, *approbandorum.* [7] CONCESSARE, *simul abstinere, vt eas prophetias quas probauerat, postea reprobaret.* [8] PARACLETVM, *in Montanũ & eius prophetissas illapsum.* [9] PATREM CRVCIFIXIT, *quia personas non distinguebat; & Patrem crucifixum dicebat; vnde & discipuli Praxeæ dicti sunt Patripassiani.*

7. [1] CAVERAT PRISTINVM. *Praxeas scil. de futuro sibi timebat, memor iam semel se fuisse castigatum* [2] DOCTOR, *cautior factus.* [3] CHIROGRAPHVM, *testimonium propria eius manu scriptum, quo hæresim suam eiurauerat.* [4] EXINDE SILENTIVM, *deinceps suppressa est rei gestæ memoria.* [5] DISIVNXIT, *Montani & dogmatum eius susceptio, Tertullianum à communione fidelium Ecclesiæ Romanæ separauit. Siue eos sponte deseruerit, siue tanquam membrum putridum Anathematis gladio fuerit ab Ecclesia Romana præcisus.*

8. [1] QVI ET TEMPORA, *de se & Montanistis hæc loquitur. & magna gratia Dei imputat, quòd Spiritus sancti in Montano locuti sit discipulus, nec proinde sectator hominis, sed ipsius Paracleti. Vnde superbè insultat Catholicis Ecclesiæ Romanæ, quasi hominum auditoribus & discipulis, seque Apostolo comparat dicenti de Euangelio suo:* Neque per hominem, neque ab homine illud didici, sed per reuelationem Iesu Christi. [2] TEMPORA ET CAVSAS SCRIPTVRARVM *Quo tempore, qua occasione, quo fine Spiritus sanctus per Prophetas, aut Apostolos scripturam sacram dictauerit.* Neque enim ab homine allata est aliquando prophetia, sed Spiritu sancto inspirati sancti homines Dei &c. *Verùm ipse Tertull. factus Montanista, proprio sensu, sicut Magister eius, Scripturam interpretatus est.*

9. 1. DISCIPLINAM, *doctrinam, & necessitatem monogamiæ, à Montano inductam.* [2] IN HÆRESIM, *psychici tanquam erroneum, & hæreticam censurâ notant.* [3] PARACLETVM NEGARE. *Spiritum sanctum in Montano locutum.* [4] DE HOC CONSISTENDVM. *Vt hic primò hæreamus, tractaturi de Monogamiæ lege, à Spiritu sancto præscripta per Montanum; & conuincamus psychicos, ideo maximè reprobare Montanum, quòd ipsis voluptati carnis affixis, tam duram & difficilem continentiam imponat, nec tribuat viduis renubendi licentiam.* [5] AN CAPIAT, *non posse fieri, vt nec animo rationali, & fideli concipi, quod Spiritus sanctus aliquid docuerit noui contra traditionem Ecclesiæ Catholicæ, cuius est sponsus immutabilis & fidelis: vel quod sit adeo graue, vt contra Domini sententiam iugo eius suaui, & oneri leui repugnet.* [6] PRONVNTIAVIT, *iudiciaria sententia difficultatem soluit, cum ait:* Multa habeo vobis loqui, sed non potestis portare modò. *& hoc est quod Tertullianus supra dixit numero* 8. *se vt Paracleti, & non hominis discipulum, ex dono intelligentiæ Scripturarum, ad veram earum interpretationem, tempora & causas dispicere; quando, quomodo, cur, talis, vel talis licentia data fuerit; & quomodo & quibus rigidior disciplina, & lex difficilior, vt ad maiorem perfectionem obligant, data sit.* [7] IDCIRCO RETRO, *ideo priùs non edita, quia onerosa fuisset infirmioribus humeris.* [8] AB ADVERSARIO *diabolo, spiritu mendacij,* qui in veritate non stetit: & qui dum mendacium loquitur, ex propriis loquitur. [9] NON VTIQVE. *Respondet Tertullianus psychicæ obiectioni.* [10] REGVLAM, *Symbolum Apostolorum, quod non corrupit Montanus.* [11] ORDINEM DISCIPLINÆ, *morum compositorum doctrinam non euertit, sed confirmauit, & insuper ampliauit, ad perfectiorem castitatem obligans.* [12] GRADVS PRIOR, *fidei, bonos mores, & virtutum opera præcedit, sine qua nulla virtus est, qua*

A ex *August.* est ordo amoris, *qui iuxta eundem doctorem à fine ad finem vltimum dirigitur. Vnde frequenter verba Pauli;* Omne quod non est ex fide peccatum, *sic exponit, vt omnia infidelium virtutum moralium opera defectu fidei peccata sint, ex amore proprio, aut humanæ laudis fine procedentia.* [13] EIVS CORRVPTELA ANTECEDIT, *id est prius fides, quam eius effectus & fructus, bonorum scilicet operum doctrina corrumpi debet. Quo posito, Montano non potest obijci, quod alterauerit, siue corruperit disciplinam Catholicam: quia prius fidem in Apostolorum Symbolo contentam corrumpere studuisset.* [14] DE DEO HÆRETICVS. *Apostata à Deo, contra Dei fidem dogma hæreticum inuehens.* [15] ET TVNC, *& postea nihil mirum si contra eius institutum & ordinem disciplina ab eo* B *tradita quid egisset.* [16] IN ILLVM DISTVLIT, *ab eo conuenientiori tempore docenda, vt Christus ipse prædixerat.* [17] CONTESTABITVR, *testimonium feret Spiritus sanctus de Christo, & eũ ipsum esse Dei Creatoris filium, cum toto ordine quem Creator circa incarnationis, natiuitatis, vitæ, mortis & resurrectionis eius mysteria seruaturus erat; qualem omnino nos Montanistæ, absque vlla diuersitate à Catholicis Ecclesiæ Romanæ confitemur.* [18] IPSVM GLORIFICABIT, *idipsum verba Christi sonant.* Ille testimonium perhibebit de me, &c. ille me clarificabit. *Gloria enim, clara est cum laude notitia.* [19] COMMEMORABIT. Annuntiabit vobis. *In memoriam reuocabit omnia quæ fecit & docuit Christus, per os spiritualiũ hominũ, quibus abũdantiora charismata largietur, enarrabit.* [20] ET SIC C AGNITVS, *Paracletus sc. & spiritus veritatis, sic ex eadẽ omnino regula, & symbolo veræ fidei, Spiritus veritatis cognitus, illa multa quæ ad mores perfectiores, & virtutum eminentiorum praxim attinent, quæ tunc Apost. portare non poterant, Spiritus sanctus Montano reuelare debebat. Quasi verò Christus qui nondum glorificatus, necdum proinde spiritum cum omni plenitudine iis dedisset, ipsis non promisisset:* Cùm venerit Paracletus Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem; de meo accipiet & annuntiabit vobis. *In quo licet aduertere spiritum erroris, & vertiginis in Tert. Cùm enim prius dixisset:* Quasi aliquid latuerit Petrum, &c. *Dum contra hæreticos scriberet; postea factus hæreticus, Petrum, cæterosque Apost. præ Montano, ignorantes censuit.* [21] FIDEM DICENTE, D *&c. dum à Montanistis incorrupta fidei regula prædicatur, ipsa eius prædicatio sincera & in nullo adulterata, fidem præstat, patrocinatur, quasi fideiussor & cautio accedit, quibus probatur præcepta disciplinæ rigidioris, quanquam noua & onerosa psychicis videantur, sicut tunc dura & importabilia putata fuissent ab Apostolis; non ab altero Christo, vel Deo (quos Marcion inuexit) sed ab eodem, & per eundem spiritum imponi.* [22] ISTIS ONEROSA, *psychicis.* [23] QVAM ILLIS, *Christi discipulis.* [24] IMPVDENS INFIRMITAS, *sæpe id exprobrat fidelibus Ecclesiæ Romanæ: quasi in defensionem polygamiæ allegarent illud Christi, nihil in hanc rem faciens, sed trinum Apostolorum somnolentiam excusans,* spiritus quidem promptus est, caro E autem infirma. [25] DE HOC CONSTAT. *Ex dictis satis constare debet.* [26] DETERMINASSET, *sanxisset necessariam.* [27] NIHIL NOVI, *cùm iam in veteri lege sapiens commendaret,* castam generationem cum claritate, & incorruptionem proximam Deo, *& Propheta* Eunuchis suis nomen melius à filiis & filiabus, *promitteret.*

10. 1. HI, *psychici.* [2] CONTROVERSIAM. *In dubium vocant dogma nostrum, quod à Spiritu sancto per Montanum & duas eius prophetissas accepimus.* [3] RECVSANTVR, *nõ admittuntur ab illis. suspectum est ipsis testimonium eorum.* [4] ALIVM DEVM, *vt docuit* A *Marcion.* [5] SOLVANT, *duos Christos inducendo, sicut Marcionitæ.* [6] PLANE, *apertè.* [7] SÆPIVS IEIVNARE, *per duarum Quadragesimarum indictionem.* [8] QVAM NVBERE, *quia secundas nuptias tanquam malas interdicunt.*

11. 1 CESSATIS, *ô psychici, animales, ventres pigri, pergite vos* quorum Deus venter est, *si non dicere, quod pudor aliquis & verecundia prohibuit hactenus, sed corde credite,* quorum spiritus Dominus, est culinæ nidor, & condimenta charismata, *sicut alibi debacchatur.* 2 IN APICIO, *famoso illo ventricola, de quo Martialis:*

Dederas Apici, bis sestertiûm ventri;
Sed adhuc supererat centies tibi laxum:
Hoc tu grauatus, ne famem & sitim ferres,
B Summa venenum potione duxisti.

3 IN MONTANO, *homine sobrio duas Quadragesimas commendante* [4] PRÆSCRIBITIS, *contra nostrum nouum institutum duplicis Quadragesimæ; illicitum esse, aliquid nouum in Ecclesiam introducere, contra, vel præter ius diuinum positiuum, vel antiquam traditionem Ecclesiæ, à quibus solemnia ieiunia præscripta sunt, obseruanda fidelibus: Maximè cùm Petrus dicat in Actis:* Iudicauimus nihil vltra imponere vobis oneris. *Nè onus Christi leue, supergrauetur.* 1 STATE, &c. *duplicem hæc verba sensum patiuntur. Primò quasi diceret; cùm fragilis sit humana natura, proni sensus in malum; & vnicum vnius Quadragesimæ vallum, vix diu possit arcere ab anima impetus car-* C *nis, continuò rebellantis: state, si potestis vnico muro protecti, sine antemurali secundi ieiunij. Secundus sensus erit vt dicat:* State, si potestis; *in illa sententia, quæ dicitis illicitum esse aliquid supra veterem Ecclesiæ traditionem, vel ius scriptum, rigidioris & perfectioris disciplinæ introducere. Ego vos hinc depellam, & multa circa mores in Ecclesia innouata probabo; licet circa regulam & articulos fidei, scriptum sit:* Qui apposuerit ad hæc, apponet Deus super eum plagas contentas in libro hoc. *Aliquid intellige contrarium. Licet enim ad ore glossam, & expositionem locis obscuris, sicut fecere Patres, & Doctores, dono Spiritus, de quo Paulus:* alij interpretatio sermonum, *quæ non humano sensu, vel vt ait Petrus.* Propria interpretatione non fit; sed Spiritu sancto inspirati D Sancti viri, &c. *id est Ecclesiæ Doctores ab eo docti locuti sunt nobis & interpretati: sicut Christus duobus discipulis Emmaus,* incipiens à Moyse interpretabatur scripturas.

12. 1 HOC, *dogma de non recipiendis post primam pœnitentiam lapsis in mœchiam.* [2] DISPONO, *probare sc. pulchro ordine, & multiplici ratione.* [3] IN PROPHETIS NOVIS, *Montano, Prisca, Maximilla.* [4] POTEST ECCLESIA, *non nego potestatem clauium à Christo datam Ecclesiæ ad soluenda peccata.* [5] DONARE, *condonare, remittere.* [6] SED NON FACIAM, *non vtar, seu potius, abutar hac licentia.* [7] NE ALIA DELINQVANT, *peccata peccent, id est multiplicent sub spe veniæ. Hac phrasi vtitur & Scriptura:* Peccatum E peccauit Ierusalem, propterea instabilis facta est. *Thren.* 1. 8. *Sept.* in fluctuationem facta est. *Pagn. ex Hebr.* in derisionem fuit.

13. 1 ECCLESIA PROPRIE EST SPIRITVS, *quia Spiritus sanctus, est spiritus vnus, spiritus vnitatis & concordiæ; in quo vt ait Dominus,* si duo consenserint super terram, *exaudietur Ecclesia à Patre.* [2] IN QVO EST TRINITAS, *sc. personarum, per identitatem essentiæ, & attributorum diuinorum. In vnaquaque enim persona sunt aliæ per circumincessionem. Vnde & D. Fulgentius nostri Eremitani ordinis lux fulgida:* Nullus horum extra quemlibet illorum est. *Dicente Christo:* Nescitis quia ego in Patre, & Pater in me

Aug.

est 2. *& de Spiritu sancto:* Spiritus Paracletus quem ego mittam vobis à Patre. [3] ILLAM ECCLESIAM, *nouæ secta Montani, applicat illud Christi* vbi duo vel tres fuerint congregati in nomine meo, &c. *Vt Ecclesiam dicas à Spiritu sancto collectam in Montano & duabus prophetissis eius. Pusillum nimirum gregem, qui nihil timeat à psychicis lupis.* [4] EXINDE, *qui deinceps cum tribus illis in doctrina noua consenserit, à Spiritu sancto vera fidelium Ecclesia congregata reputabitur.* [5] ET IDEO ECCLESIA, *nostra sc. noua, absoluet à peccatis.* [6] ECCLESIA SPIRITVS, *à Montano collecta* [7] PER SPIRITALEM, *ministrum nouæ prophetiæ.* [8] NON ECCLESIA, *psychicorum animalium cuius Synodi & Concilia non paruo numero laicorum pusillum gregem componentium, sed magno Episcoporum conflata constant. Quasi diceret Tert.* vbi multitudo, ibi confusio.

14. [1] DVRITIA CORDIS, *ob quam Moyses concessit libellum repudij.* [2] AD PARACLETVM, *superuenientem abundantius in Montanum.* [3] NOVA PROPHETIA, *eiusdem.* [4] NON MINVS, *prohibendo secundas nuptias, ipso facto primas etiam resecit, non tanquam absolute malas, sed vt bonis virginitatis, aut castimoniæ impeditiuas. Vel referendum est* repudium prioris, *vt fiat ex mutuo consensu separatio à thoro, quò meus sine impedimento in oratione vacet Deo, cui soli placere intendat. Vel* repudium prioris, *id est primi matrimonij; quod noua prophetia ideo repudiat, quòd non secus ac secundum, vt plurimum, carnali concupiscentia contrahatur.*

15. [1] TEMPVS EIVS, *licentia data carni, ad nuptias iterandas, donec spiritus in Montano ad opera castimoniæ maioris obligaret. Vnde & Christus,* multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo. [2] NON OBEST, *gratia præstantissimæ spiritus.*

16. [1] EXAMINATIO, *ô psychici, recogitate, vos qui Paracletum non recipitis, quando, quo fine, &c. Christus permiserit fugere.* [2] MERITO ALIIS &c. *propter incredulitatem spiritus in Montano clarius quàm in Apostolis loquentis, dubij semper interrogabitis, cùm nos deducat in cognitionem omnis veritatis. Hæresim Tertull. circa Paracletum damnauit Aug. duobus in locis, primò quidem lib. de agone Christiano cap. 28. vbi ait,* nec eos audiamus qui Spiritũ sanctũ, quem Dominus promisit discipulis, aut in Paulo Apostolo venisse, aut in Montano & Priscilla, sicut Cataphryges dicunt, aut in nescio quo Mante vel Manichæo, sicut Manichæi dicunt. Tam enim cæci sunt isti, vt scripturas manifestas non intelligant, aut tam negligentes salutis suæ, vt omnino non legant. Quis enim cùm legerit, non intelligit, vel in Euangelio quod post Domini resurrectionem scriptum est, dicente Domino, Ego mittam promissum Patris mei in vos; Vos autem sedete hic in ciuitate, quousque induamini virtute ab alto? Et in Actibus Apostolorum, posteà quam Dominus abcessit à discipulorum oculis in cælum, decem diebus peractis, die Pentecostes, non attendunt apertissimè venisse Spiritum sanctum: & cùm essent illi in ciuitate, sicut eos ante monuerat, impleuisse illos, ita vt loquerentur variis linguis. Nam diuersæ nationes quæ tunc aderant, vnusquisque audientium suam linguam intelligebant. Sed isti homines decipiunt eos qui negligentes sunt in Catholica fide, & ipsam fidem suam quæ in scripturis manifesta est, nolunt discere, & quod est grauius & multum dolendum, cùm in Catholica fide negligenter versentur, hæreticis diligenter accommodant. *Et lib. de hæres. hær. 26.* Cataphryges sunt quorum authores fuerunt Montanus tanquam Paracletus, & duæ prophetissæ ipsius, Prisca, & Maximilla. His nomen Prouincia Phrygia dedit, quia ibi extiterunt, ibique vixerunt: & etiam nunc in eisdem partibus populos habent. Aduentum Spiritus sancti à Domino promissum, in se potius quàm in Apostolis eius fuisse asserunt redditum. Secundas nuptias pro fornicationibus habent: & ideo dicunt eas permisisse Apostolum Paulum, quia ex parte sciebat, & ex parte prophetabat: nondum enim venerat quod perfectum est. Hoc autem perfectum in Montanum, & in eius prophetissas venisse delirant. *Vide supra. Verbo. Ecstasis. Mira Tertulliani insania, Paracleti nomen, hoc est consolatoris, Ecclesiæ desolatori Montano tribuentis; cùm solis personis Trinitatis id verè & propriè congruat. De Patre enim Apostolus:* Benedictus Deus, & Pater Domini nostri Iesu Christi, Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui consolatur nos, in omni tribulatione nostra. *De filio Augustin. tract. 74. in Io.* Quod ait, rogabo Patrem; & alium Paracletum dabit vobis: ostendit, & seipsum esse Paracletum. Paracletus enim latinè dicitur aduocatus, & dictum est de Christo, 1. Io. 2. aduocatum habemus ad Patrem Iesum Christum iustum. *De Spiritu sancto item tract. 94. in Io.* Consolator ille vel aduocatus, vtrumque enim interpretatur, quod est Græcè Paracletus, Christo ascendente fuerat necessarius, & ideo de illo non dixerat ab initio, quando cum illis erat, quia eius præsentia consolabantur, &c. Videbat vtique quid illa sua verba in eorum cordibus agerent: spiritalem quippe nondum interius habentes consolationem, quam per Spiritum sanctum fuerant habituri, id quod exterius in Christo videbant, amittere metuebant, & quia se amissuros esse illum vera denuntiantem, dubitare non poterant, contristabatur humanus affectus, quia carnalis desolabatur aspectus. Nouerat autem ille quid eis potius expediret, quia visus interior, ipse est vtique melior, quo eos consolaturus fuerat Spiritus sanctus, non cernentium corporibus ingesturus corpus humanum, sed seipsum credentium pectoribus infusurus, &c. Christo autem discedente corporaliter, non solùm Spiritus sanctus, sed & Pater & Filius illis affuit spiritaliter. Nam si ab eis sic abscessit Christus, vt pro illo, non cum illo, in eis esset Spiritus sanctus, vbi est eius promissio dicentis, ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi: & veniemus ad eum ego & Pater, & mansionem apud eum faciemus? cùm & Spiritum sanctum ita promiserit se esse missurum, vt cum eis esset in æternum: ac per hoc, cùm ex carnalibus, vel animalibus, essent spiritales futuri; profectò & Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum capacius fuerant habituri, &c. Vbi enim eorum quilibet vnus, ibi Trinitas Deus vnus. *Valde quidem insaniit Tertull. Montanum & duas prophetissas eius, Apostolis præferendo, & tres insanos, Trinitati sapientissimæ comparando; qua Apostoli, omni veritate & consolatione spiritali, in superabundanti Spiritus sancti gratia implendi erant.*

Idem August. ser. 194. de temp. Hoc, inquit, quod dicitur, expedit vobis, &c. Si autem abiero, mittam eum ad vos: non minorem, quod absit, indicat Spiritum sanctum, sed simpliciter, absque adulatione, vnitatem atque concordiam indicat voluntatis. Attendite autem quod dixit, expedit vobis, vt ego vadam: nam si non abiero, Paracletus non veniet ad vos. Quomodo expedit discipulis, vt ab illis Christus ascendat ad Patrem, si minor est ille qui pro Christo ad discipulos est mittendus? Sed expedit discipulis, vt ab eis Christus ascendat, quia

æqualis est Patri & Filio, Spiritus sanctus; qui ad discipulos venturus esse promittitur. Quòd autem Paracletus dicitur Spiritus sanctus, proprietas operationis eius exprimitur. Paracletus enim Græcè, Latinè dicitur consolator. Et benè ipse pro Christo ad discipulos mittitur, vt eos consoletur, inter omnes tribulationes quas ipsi erant confessione passuri.

Quantum ad locum quem in hac sua hæresi sæpius inculcat Tertull. ex Io 16. 12. Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo: (*Syr. capere nunc*) cùm autem venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem: (*Syr. deducet vos in omnem veritatem*) non enim loquetur à semetipso, sed quæcumque audiet loquetur, & quæ S. Aug. ventura sunt, annuntiabit vobis: *August. fusè prosequitur tract. 96. 97. & 98. in Io. 16. vbi inter cætera tract. 96.* Prius, inquit, quærendum illud occurrit, quomodo superius dixerit, omnia quæ audiui à Patre meo nota feci vobis Io. 15. 15. Et hic dicat, adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo. Verùm illud quomodo dixerit, quod nondum fecerat, tanquam fecerit, sicut ea quæ futura sunt, Deum fecisse Propheta testatur dicens, qui fecit quæ futura sunt, iam cùm ipsa verba tractaremus vt potuimus exposuimus. *Dixerat autem tract. 86. in Io. 15.* Quo pacto, inquit, intel- S. Aug. lecturi sumus omnia eum nota fecisse discipulis, quæcumque audiuit à Patre, cùm propterea quæ nam multa, non dicat, quia scit eos modo portare non posse? Sed nimirum quod facturus est, fecisse se dicit, qui ea quæ futura sunt fecit. Sicut enim dicit per Prophetam, foderunt manus meas, & pedes meos: nec ait, fossuri sunt: velut præterita dicens, & ea tamen futura prædicens: ita & hoc loco ait: omnia se nota fecisse discipulis, quæ se nouit nota esse facturum in illa plenitudine scientiæ de qua dicit Apostolus, 1. Cor. 13. Cùm autem venerit quod perfectum est, quod ex parte est euacuabitur, &c. Itaque sicut immortalitatem carnis, & salutem animarum futuram expectamus, quamuis iam pignore accepto salui facti esse dicamur: ita omnium notitiam, quæcumque vnigenitus audiuit à Patre, futuram sperare debemus, quamuis hoc iam se fecisse dixerit Christus.

Atque vt retundam insolentiam Tertulliani suum S. Aug. *Montanum super Apostolos extollentis. August. verbis tract. 96. in Io. 15.* Quis, inquit, nostrum audeat eorum se dicere iam capacem, quæ illi capere non valebant? &c. Quænam sint ista quæ ipse non dixit, temerarium est velle præsumere, & dicere. Nam & mori pro Christo nondum erant idonei tunc Apostoli, quibus dicebat Io. 14. non potestis me sequi modo. Vnde primus eorum Petrus, qui hoc iam se posse præsumpserat, aliud expertus est, quàm putabat: & tamen postea & viri & mulieres, pueri & puellæ, iuuenes & virgines, senes cùm iunioribus, innumerabiles martyrio coronati sunt; & paucæ inuentæ sunt oues, quod tunc quando ista Dominus loquebatur, nondum poterant portare Pastores, &c. Cùm autem venerit ille spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem. Sic vtique demonstrans illos ideo quæ habebat dicere portare non posse, quia nondum ad eos venerat Spiritus sanctus, &c. *Subijcit Iudæos ferre non posse,* quòd filius Dei sit, qui eo modo quo ipsi celebrant Sabbatum soluit: sicut Sabelliani, quia Trinitas est Pater, & Filius, & Spiritus sanctus: sicut Arriani, quia æqualis est Patri Filius, & Patri ac Filio Spiritus sanctus: sicut Photiniani, quia non homo tantùm similis nobis, sed etiam Deus Deo Patri æqualis est Christus: sicut Manichæi, quia Christus Iesus,

A per quem liberati sumus, nasci in carne, & de carne dignatus est: & cæteri omnes peruersarum, ac diuersarum sectarum homines, vtique ferre non possunt, quicquid in Scripturis sanctis & in fide Catholica reperitur, quod contra eorum proferatur errores, sicut nos ferre non possumus eorum vanitates & insanias mendaces. Quid est enim ferre non posse, nisi æquo animo non habere? Sed omnia quæ post ascensionem Domini canonica veritate atque authoritate conscripta sunt, quis fidelis, vel etiam Catechumenus, antequam Spiritum baptizatus accipiat, non æquo animo legit, atque audit, etiamsi nondum sicut oportet intelligit? Quo-
B modo ergo aliquid eorum quæ post ascensionem Domini scripta sunt, non possent ferre discipuli, etiam nondum sibi misso Spiritu sancto, cùm omnia nunc ferant Catechumeni nondum accepto Spiritu sancto? quia etsi non eis fidelium Sacramenta produntur, non ideo fit, quia ea ferre non possunt, sed vt ab eis tantò ardentius concupiscantur, quantò eis honorabilius occultantur, &c. Sed si ille Magister interior, qui cùm adhuc discipulis exterius loqueretur, ait, adhuc multa habeo &c. Vellet nobis, quod de incorporea Dei natura dixi, interius ita dicere sicut sanctis Angelis dicit, qui semper vident faciem Patris, nondum ea portare possemus. Proinde quod ait, docebit vos omnem veritatem, vel deducet vos in omni veritate,
C non arbitror in hac vita, in cuiusquam mente posse compleri. Quis enim viuens in hoc corpore quod corrumpitur, & aggrauat animam, possit omnem cognoscere veritatem, cùm dicat Apostolus, 1. Cor. 13. ex parte scimus? Sed quia per Spiritum fit, vnde nunc pignus accepimus, vt ad ipsam quoque plenitudinem veniamus, de qua idem dicit Apostolus, tunc autem facie ad faciem. Et nunc scio ex parte, tunc autem cognoscam sicut & cognitus sum: non quod in hac tantum vita, sed totum quod vsque ad illam perfectionem futurum est, nobis Dominus promisit per charitatem Spiritus, dicens: docebit vos omnem veritatem. *Et tract. 97.* Adhuc multa habeo. &c. ipse, inquit, Spiritus sanctus & Aug.
D nunc docet fideles quanta quisque potest capere, & spiritalia eorum pectora desiderio maiore succendit, si quisque in ea charitate proficiat, qua & diligat cognita, & cognoscenda desideret, itaut ea quoque ipsa quæ nunc quomodocumque cognoscit, nondum se scire sciat, sicut sciendo sunt in ea vita quam nec oculus vidit, &c. quo sciendi modo, si nunc ea vellet interior Magister dicere, id est nostræ menti aperire atque monstrare, humana infirmitas portare non posset, &c. Non vt in his Domini verbis nescio quæ secreta nimis abdita suspicemur, quæ cùm à docente possint portari, à discente non possint: sed ea ipsa, quæ doctrina religio-
E nis, in quorumlibet hominum notitia legimus & scribimus, audimus & dicimus, si vellet eo modo nobis Christus dicere, sicut ea dicit Angelis sanctis, in seipso vnigenito Verbo Patri coæterno, quinam portare homines possent, etiam si iam essent spiritales, quales adhuc Apostoli non fuerunt, quando ista eis Dominus dixit, qualesque postea veniente sancto Spiritu facti sunt? Nam vtique quicquid de creatura fieri potest, minus est ipso Creatore, qui summus, & verus, & immutabilis est Deus. *Facessat ergo Tertullianus cum Montano suo Paracleto, homine spiritali, & femunculis prophetissis suis, Apostoli primitias Spiritus habentes post eius aduentum omnem veritatem edocti, portauerunt quicquid humana capacitas in hac vita ferre potest, & ipse Paulus in raptu portauit &* audiuit arcana verba quæ non licet homini loqui.

PSYCHICI, SIVE ANIMALES, CATHOLICI nominati, quoties leguntur toto libro, de ieiuniis aduersus Psychicos, inscripto, iam corruptum Tertullianum notant, vt & vbicumque eos sic nominat.

1. 4. *Cont. Marc. cap. 22. à p.*

DE quo inter nos, & Psychicos, quæstio est.

2. *De ieiun. cap. 1. in p.*

[1] Mirarer Psychicos, si sola luxuriâ tenderentur, [2] qua sæpius nubunt; & non etiam ingluuie [3] lacerarentur, [4] qua ieiunia oderunt.

3. *Et de ieiun. cap. 11. in p.*

[1] Omnia autem ista credo ignota eis, qui [2] ad nostra turbantur, aut sola forsitan lectione, non etiam intentione comperta, secundùm maiorem [3] vim imperitorum, apud gloriosissimam [4] scilicet multitudinem Psychicorum. *Et ibidem* [1] Spiritus [5] diaboli est, dicis, ô Psychice.

4. *Cont. Prax. c. 1. Vide sup. V. Paracletus, n. 7.*

5. *Et de Monog. cap. 1. in p.*

[1] Hæretici nuptias auferunt, [2] Psychici ingerunt, &c. neque licentia [3] defendenda, quia Psychica.

6. *Et ibid. in m.*

Penes nos autem, quos spiritales merito dici facit [1] agnitio spiritalium charismatum, continentia tam [2] religiosa est, quàm licentia [3] verecunda.

7. *Et ibid. à m.*

Sed Psychicis non recipientibus spiritum, ea quæ sunt spiritus non [1] placent. Ita, dum quæ [1] sunt spiritus non placent, ea quæ sunt carnis placebunt, vt contraria spiritui.

8. *Et de Monog. cap. 11. à p.*

[1] Quo autem sensu Apostolus scripsetit, ita relucebit, si prius constet, non hoc illum sensu scripsisse, quo Psychici vtuntur.

9. *Et ibid. à p.*

[1] Hæc si diuersa [2] sunt ei capitulo, de quo [3] agitur, constabit, [4] vt diximus, non hoc illum sensu scripsisse, quo Psychici vtuntur.

10. *Et ibidem circa f.*

Licet nec hoc Psychici curent.

11. *Et de Monogam. capite 16. à p.*

[1] Spiritum à Deo non habet, iam nec [2] Psychicus, quia non de afflatu Dei Psychicus.

12. *Et de pudic. cap. 1. circa m.*

Erit igitur hic aduersus Psychicos titulus.

13. *Et ibid. cap. 6. in m.*

[1] Habuerint pristina tempora omnis impudicitiæ, si [2] volunt Psychici, etiam [3] potestatem.

14. *Et de pud. cap. 10. in m.*

Hoc volunt Psychici, vt Deus [1] iustus iudex, eius [2] peccatoris pœnitentiam [3] malit, quàm mortem.

15. *Et de pudic. cap. 16. in f.*

Sed est hoc [1] solenne peruersis, & idiotis, & hæreticis, iam & psychicis vniuersis; [2] alicuius capituli ancipitis occasione, aduersus exercitum sententiarum instrumenti totius armari.

16. *Et de pud. c. 21. circa f.*

Quid [1] nunc & ad Ecclesiam, & quidem tuam, psychice?

Psychici, siue animales, à Tertulliano reputati, & dicti Catholici, respectu Montanistarum spiritalium. Schol.

2. [1] MIRARER PSYCHICOS, *quia vt alibi dixit*: Monstrum videretur libido sine gula. 2 TENDERENTVR, *dissoluerentur, extendendo licentiam renubendi pluries, vel, gloriarentur, instarentur, insultarent nobis Montanistis non renubentibus.* 3 INGLVVIE, *gula.* 4 LACERARENTVR, plures enim occidit gula, quam gladius. *Vel exulcerarentur contra sobriam aquè ac pudicam Montani doctrinam: quæ ad faciliorem continentiam, duplicem præcipit quadragesimam.* A

3. 1. OMNIA ISTA, *sobrietatis, abstinentiæ, ieiunij seruandi testimonia quæ præ oculis, apud Scripturam nobis ipsisque communia habent instrumenta non aduertunt.* 2 QVI AD NOSTRA, *prophetica Montani oracula, quasi noua, inaudita, & gula quam colunt Psychici, aduersa turbantur; non attendentes finem gloriosum quo Montanistæ integram Deo gulam immolant abstinentiâ cibi & potus, & per duplicata ieiunia carnem coërcentes, subtractis alimentis liberius orationi vacant, faciliusque à secundis nuptiis se abstineat.* 3 MAIOREM VIM, *multitudinem ignorantium apud Psychicos.* 4 GLORIOSISSIMAM, *ironicè; quia pauci Montanistæ insultãt multitudini fidelium.* 5 SPIRITVS DIABOLI, *non Christi, Montano hæc dogmata suggessit.* B

5. 1 HÆRETICI. *Marcionitæ nuptias tanquam omnino malas prohibent.* 2 PSYCHICI INGERVNT, *Catholici iterant & multiplicant.* 3 DEFENDENDA, *tuenda non est licentia renubendi; quia carnem, & brutum animal sapit.*

6. 1 AGNITIO, *approbatio prophetiarum Montani.* 2 RELIGIOSA, *quà, propter Deum & cultum eius, animique in oratione libertatem, secundis nuptiis renuntiamus.* 3 VERECVNDA, *vt vel semel nupsisse pudeat, vel permissione accepta nubendi semel, parcè vtimur, qua abutuntur psychici, ad multiplicandas sine pudore nuptias.* C

7. 1 NON PLACENT, *Abutitur hic Paulo, contra nos dicente*: Animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei. *Et rursum*: hæc enim sibi aduersantur, &c. *sed non aduertit, quod quando Paulus inuehitur & ait*: Non potui loqui vobis tanquam spiritalibus, sed tanquam carnalibus. *Et quando exprobrat diuisionem esse & schismata inter fideles propter zelum Magistrorum suorum; insinuauit, spiritales velut aues in sacrificio Abrahæ, iuxta Augustini interpretationem, nusquam esse contentionibus diuisos, cum alij sicut tria animalia terrestria diuiduntur, vel pro capra luxuria, vel pro vacca lucri, vel pro ariete superbia. Aries quippe inter ea quæ superbè gradiuntur, à Salomone recensetur.* 2 QVÆ SVNT SPIRITVS, *intelligit spiritalia charismata Montani.* D

8. 1 QVO SENSV, *Paulus nubendi, aut renubendi licentiam dederit, clarius elucebit, cum primò probauerimus psychicos alio longe ab Apostolo sensu solitos verba eius interpretari ad sua fomenta libidinis.*

9. 1 HÆC, *quæ ex Paulo in suam causam proferunt psychici.* 2 DIVERSA, *contraria.* 3 DE QVO AGITVR, *licitæne sint secundæ nuptiæ.* 4 CONSTABIT, *supra dixit*, relucebit &c.

11. 1 SPIRITVM, *Animam ipsam puto rationalem, animales istos à Deo non accepisse, nec ex Dei afflatu eorum animas processisse.* 2 IAM NEC PSYCHICVS, *id est nec meretur vocari animalis homo: quoniam ex Dei afflatu*, factus est homo in animam viuentem. *Vitâ scilicet rationali, homini propriâ, Psychici autem non viuunt vita rationali, sed prorsus animali, sensuali, carnali; multò minus spiritali, & secundùm imaginem Dei. Et cum inferiores sint in vsu cibi & veneris, bestiis; recto sensu contra huiusmodi Epicuream animam dictam est in Cant.* Egredere & abi post vestigia gregum tuorum, & pasce hœdos tuos iuxta tabernacula Pastorum; *qui scilicet pascunt semetipsos, & sensus suos. Cum ergo, iuxta Bernardum, homo viuit vt iumentum, & fit sicut equus & mulus quibus non est intellectus*: Ecce, inquit, quomodo de grege facta est egregia creatura: (*id est ex animalium grege distincta, & eleuata per rationis vsum*) an non tibi videtur ipsis quodammodo bestiis bestialior esse homo ratione vigens, & ratione non viuens? dicerent puto iumenta si loqui possent: Ecce Adam quasi vnus ex nobis factus est, &c. melius erat, si non natus fuisset homo ille, sed iumentum; quod quia iudicium non haberet, ad iudicium non veniret, nec per hoc ad supplicium.

13. 1 PRISTINA TEMPORA, *quæ aduentum Montani præcesserant.* 2 POTESTATEM, *licentiam tradendi se omni impudicitia.* 3 SI VOLVNT PSYCHICI, *ex abundanti in Catholicos odio scripsit hæc.*

14. 1 EIVS PECCATORIS, *in Mœchiam lapsi post primam pœnitentiam.* 2 POENITENTIAM MALIT, *& hoc verissimum est, quidquid oblatret hic Tertull. de omni peccatore, exceptis iis qui finaliter peccant, de quibus Paulus*: qui desperantes semetipsos tradiderunt impudicitiæ. 3 IVSTVS IVDEX. *Vel ironicè dicit, quasi indulgens infirmitati carnis; cui cum iustus sit, facilius parcit quàm peccatis malitia. Vel non attendit, quod non tantum iu[stus] sit Iudex, sed & misericors sit Pater: & quod iustè & absque tantula iniustitia nota, remittere possit quantalibet grauia debita & delicta.*

15. 1 SOLEMNE, *familiare, commune, frequens.* 2 ALICVIVS CAPITVLI ANCIPITIS, *si in aliquo capite vel sententia Scripturæ plures sensus & expositiones diuersas patiente, aduertant aliquid suæ gulæ aut luxuria aliquo modo fauere; solent statim ex eo occasionem arripere & pertinaciter insurgere contra multitudinem locorum & textuum veteris & noui testamenti aduersantium praua sua propensioni.*

16. 1 QVID NVNC, &c. *carpit & hic Sacerdotes Ecclesiæ Romanæ. Prius enim dixerat, Petro quidem iussum, vt contra se relabentem fratrem vsque 77. ad pœnitentiam reciperet, eique debita donaret: de peccatis autem contra Deum admissis, nihil tale præceptum*

vel

vel indultum à Christo fuisse. Inde sic concludit: quid nunc ad Ecclesiam, & quidem tuam psychice? *Quid ergo perperam hæc verba Christi ad Petrum, applicas potestati Ecclesiæ tuæ Romanæ traditæ, ad delicta etiam in Deum commissa remittenda detorques? Si cui Ecclesiæ id datum esset, Montani certè paracleto foret concessum*: quia spiritalis discernit & diiudicat omnia. *Vos autem animales, spiritum non habentes, animalem conflatis Ecclesiam. Et tamen, ô Tertulliane, immemor es dicti Apost. Galat. 6. 1.* Fratres & si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, huiusmodi instruite in Spiritu lenitatis, (*transl. Syr. erigite eum spiritu mansueto.*) Considerans teipsum, ne & tu tenteris. *Amnistia laboras, nec recolis, insufflato spiritu, Christum dixisse Apostolis*: Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, &c. *Nec distinxisse, an contra Deum, an contra proximum essent commissa. Nec aduertis lædi non posse proximum sine graui primùm offensa Dei prohibentis, cuius in hoc mandatum prætergreditur.*

Mirum, quòd cum Tertull. exploserit Valentinianos, quòd ab Ecclesia separati, facta distinctione seminis animalis & spiritalis, sibi vindicarent spiritalem, cæteris relinquentes animalem; Ipse qui Catholicos animales dixit. Montanistas pariter solos voluerit esse spiritales. In quo errore, se etiam parem fecit Sethianis;
S. Aug. *de quibus August. lib. de hæres. hæresi* 19. Sethiani, inquit, nomen acceperunt à filio Adæ, qui vocatus est Seth. Eum quippe honorant; sed fabulosa & hæretica vanitate, dicunt enim eum de superna matre natum, quam perhibent conuenisse cum superno Patre: Vnde diuinum semen aliud nasceretur, tanquam filiorum Dei. *Se cum Montanistis Dei Filium facit, viuentem secundum imaginem eius qui creauit illum, hoc est secundùm spiritum, quem insufflauit; sibi blanditur Tertull. & quoniam, Io. 4.* Deus spiritus est, & eos qui adorant, oportet in spiritu adorare, *se inter spiritales collocat. Sed eo ipso quod seipsum à Catholicis, tanquam animalibus segregat, cum suo Paracleto & spiritu Montano, factus est hæreticus animalis. Sic enim tales seipsos separantes impio schismate, vel heresi, vocauit Apostol. Iudas Thadæus in Ep. sua versu* 19. Hi sunt qui segregant semetipsos, animales, spiritum non habentes. *De*
Aug. *quo loco August. tom. 1. lib. 2. Retract. cap. 27. vbi agit de scriptis contra Donatistas.* Illud quod commemorato Iudæ Apostoli testimonio, vbi ait, ij sunt qui segregant semetipsos, &c. Adiunxi etiam dicens, de quibus Apostolus Paulus dicit, 1. Cor. 2. Animalis autem homo, non percipit ea quæ sunt spiritus Dei: Non sunt isti, illis æquandi, quos omnino ab Ecclesia schisma præcidit. Istos quippe quidem Apostolus Paulus, 1. Cor. 3. paruulos dicit esse in Christo, quos nondum escam valentes capere, lacte nutrit tamen. Illi autem non in filiis paruulis, sed in mortuis & perditis computandi sunt: Et si quis eorum correctus, Ecclesiæ fuerit copulatus, rectè de illo dici potest Luc. 15. mortuus erat, & reuixit. *Et ser. 11. de verbis Dom. vbi de blasphemia in*
Aug. *Spiritum sanctum agit; in quem blasphemant, vt infra videbimus, qui negant Ecclesiam habere potestatem quæcumque peccata dimittendi: hic autem contra recedentes ab vnitate Ecclesiæ sic fatur*: Quemadmodum tunc ille apparebat accepisse Spiritum sanctum qui loquebatur linguis omnium Gentium; ita se nunc ille agnoscat accepisse Spiritum sanctum, qui tenetur vinculo pacis Ecclesiæ, quæ diffunditur in omnibus gentibus. Vnde dicit Apostolus Ephes. 4. Studentes seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis, &c. vnde dicit Roman. 8. quisquis

A autem spiritum Christi non habet, hic non est eius. Ad quem ergo in Trinitate (*nota supra Tertullianum posuisse Ecclesiam in tribus, & propriè in Spiritu*) propriè pertineret huius communio societatis (*id est Ecclesia pacifica & concordis*) nisi ad eum Spiritum qui est Patri filioque communis? Hunc spiritum quòd illi non habeant qui sunt ab Ecclesia segregati, Iudas Apostolus apertissimè declarauit dicens; qui seipsos segregant, animales, spiritum non habentes, vnde in ipsa Ecclesia etiam illos qui per nomina hominum quamuis in vnitate eius constitutorum, quædam schismata moliebantur, Paulus Apostolus arguens inter cætera ait, 1. Cor. 2. Animalis autem homo non percipit quæ sunt spiritus Dei; stultitia enim est illi, & non potest in-
B telligere, &c. Atque idipsum planius aperiens, 1. Cor. 3. Cùm enim quis dicat, ego inquit sum Pauli, alius autem Apollo, nonne homines estis, &c. hi ergo, id est Paulus, & Apollo, concordes erant in vnitate spiritus & vinculo pacis, & tamen quia eos isti inter se diuidere, & pro altero inflari aduersus alterum cœperant, dicuntur & homines carnales & animales, non valentes percipere quæ sunt spiritus Dei, & tamen quia non sunt ab Ecclesia segregati, paruuli appellantur in Christo, quos vtique vel Angelos, vel Deos esse cupiebat, quos arguebat quia homines erant, id est in his contentionibus, non quæ Dei sunt, sed quæ hominum sunt sapiebant. De illis vero qui sunt ab Ecclesia segregati, non dictum est, ea quæ sunt spiritus non per-
C cipientes, ne ad scientiæ perceptionem referrentur; sed dictum est: spiritum non habentes.

Quòd si carnales & animales iure dicti sunt qui pro coniunctissimis in Ecclesia Apostolis inter se diuisi erant: quàm animalis & spiritum prorsus non habens Tertullianus, qui pro Montano hæresiarcha, & schismate ab Ecclesia diuiso, seipsum præcidit ab vnitate Ecclesiæ? Iam quis sit animalis homo dicendus, docuit Aug. S. Aug. *tom. 4. lib. 83. qq. quæst. 67. vbi tract. verba Pauli*: Omnis creatura congemiscit & dolet vsque adhuc. (*Vulgata: Ingemiscit & parturit.*) Omnis, inquit, creatura in homine numeratur: non quòd in eo sint omnes Angeli, & supereminentes virtutes, ac potestates; aut cœlum, aut terra, & mare, & omnia quæ in eis sunt: sed quia omnis creatura partim
D spiritalis est, (*sicut Angeli*) partim animalis (*sicut animalia*) partim corporalis. (*Sicut elementa & mixta.*) Quod vt ab inferioribus consideremus, corporalis creatura per loca tenditur, animalis autem viuificat corporalem, spiritalis animalem regit, & tunc benè regit, cùm ipsa se regendam subjicit Deo. Cùm autem transgreditur præcepta eius, laboribus & ærumnis per eadem ipsa quæ regere poterat, implicatur. Qui ergo viuit ex corpore, carnalis homo, vel animalis vocatur: Carnalis, quia carnalia sectatur, animalis autem, quia fertur dissolutâ lasciuiâ animæ suæ (*intelligit sensitiuã, siue appetitũ inferiorem.*) Quam non regit spiritus, neq; coërcet intra metas naturalis ordinis; quia & ipse
E non se subdit regendum Deo. Qui autem spiritu animam regit, & per animam corpus, quod facere non potest, nisi Deum habeat ipse rectorem, quoniam sicut caput mulieris vir, ita caput viri Christus est; vocatur spiritalis. Quæ vita cum aliqua molestia nunc agitur, post autem nullam patietur. Et quoniam summi Angeli spiritaliter viuunt, infimi autem animaliter. *De quo lib. 1. retract. cap. 26.* Quod dixi, inquit, spiritaliter summos Angelos viuere, infimos verò animaliter: audacius dictum est de infimis, quàm vt possit vel scripturis sanctis, vel ipsis rebus ostendi: quia & si forsitan potest, diffi-

Aug. cillimè potest. *(Sic excusso August. per infimos scil. ob amissam gratiam, intelligendo dæmones, quos alibi, vt supra notaui, dixit animalia aërea)* bestiæ verò & omnia pecora carnaliter; corpus autem non viuit *(ex se scilicet, sed ab anima)* sed viuificatur: omnis creatura in homine est, quia & intelligit spiritu, & sentit anima, & localiter corpore mouetur.

Superest vt dicamus quomodo spiritalis dijudicet
S. Aug. *omnia; quod sic resoluit August. lib. 13. confess. cap. 23.* Quod, inquit, iudicat omnia quæ vtique iudicanda sunt, ipse autem à nemine iudicatur, 1. Cor. 2. 15. hoc est quod habet potestatem piscium maris, & volatilium cœli, & omnium pecorum & ferarum, & omnis terræ, & omnium repentium quæ repunt super terram. Hoc enim agit per mentis intellectum, per quem percipit quæ sunt spiritus Dei. Alioqui homo in honore positus non intellexit, comparatus est iumentis insensatis & similis factus est illis. Psal. 48. Ergo in Ecclesia tua, Deus noster, *(non in Ecclesia Montani)* secundùm gratiam tuam quam dedisti ei, quoniam tuum sumus figmentum, creati in operibus bonis: Ephes. 2. non solùm qui spiritaliter præsunt *(quasi viri)* sed etiam hi qui spiritaliter subduntur, *(sicut fœmina)* eis qui præsunt. Masculum enim & fœminam fecisti hominem, hoc modo in gratia tua spiritali, vbi secundùm sexum corporis, *(qui non attenditur in fœcunditate bonorum operum, ex Dei gratia productorum.)* Non est masculus, & fœmina, quia neque Iudæus neque Græcus, neque seruus, neque liber. Galat. 3. Spirituales ergo, siue qui præsunt, siue qui obtemperant, spiritaliter iudicant: non de cogitationibus spiritalibus, quæ lucent in firmamento cœli, *(id est de Deo & Angelis)* non enim oportet de tam sublimi authoritate iudicare; neque de ipso libro tuo, etiam si quid ibi non lucet, quoniam submittimus ei nostrum intellectum, certumque habemus, quod clausum est aspectibus nostris, rectè veraciterque dictum esse. Sic enim homo, licet iam spiritalis, & renouatus in agnitionem Dei, secundùm imaginem eios qui creauit eum, factor tamen legis debet esse, non iudex. Iac. 4. Neque de illa distinctione iudicat, spiritalium videlicet, atque carnalium hominum, qui tuis Deus noster oculis noti sunt, & nullis adhuc nobis apparuerunt operibus, vt ex fructibus eorum cognoscamus eos; Sed tu Domine, iam scis eos, & diuisisti, & vocasti in occulto antequam fieret firmamentum. *Quando dixit fiat lux, id est filij lucis; & diuisit lucem à tenebris. Deinde prosequitur:* Neque, inquit, de turbidis huius sæculi populis, spiritalis homo diiudicat; quid enim de his quæ foris sunt iudicare? ignorans quis inde venturus sit in dulcedinem gratiæ tuæ; *(ex abysso, & mari peccati, quo malum & amarum est, dereliquisse Dominum)* & quis in perpetua impietatis amaritudine remansurus. Ideoque homo quem fecisti ad imaginem tuam, non accepit potestatem luminarium cœli, neque ipsius occulti cœli, neque diei & noctis. quæ ante cœli constitutionem vocasti; neque congregationis aquarum *(id est electorum & reproborum)* sed accepit potestatem piscium maris & volatilium cœli, & omnium pecorum, &c. *(Vbi per pisces in aqua natos, baptizatos; & inter eos Christum in Euchar. sumptum)* Qua, inquit, ille piscis exhibetur, quem leuatum de profundo *(sus-*

A *citatũ à mortuis. & ex inferis reducem)* terra pia comedit. *Id est plebs Ecclesiæ.* Iudicat, inquit, etiam spiritalis, approbando quod rectum; improbando autem quod perperam inuenerit in operibus moribusque fidelium, & eleemosynis, tanquam terra fructifera; & de anima viua mansuefactis affectionibus, *(passionibus, tanquam pecoribus domesticis, vel feris animalibus,)* in castitate, in ieiuniis, *sicut Tertullian. se spiritalem fingens, de secundis nuptiis, & vnica Ecclesiæ quadragesima, & iterata Mœchorum pœnitentia factus animalis segregans se ab Ecclesia temerè iudicauit.)* In cogitationibus piis, de his quæ per sensum corporis percipiuntur. De his enim iudicare nunc dicitur, in qui-
B bus & potestatem corrigendi habet. *Vt in melius reformetur.*

Clarius adhuc idem Augustin. lib. de vera Reli- Aug.
gione, cap. 31. Vt, inqoit, nos, & omnes animæ rationales, secundùm veritatem de inferioribus rectè iudicamus; sic de nobis, quando eidem cohæremus, sola veritas iudicat, *(id est filius)* de ipsa verò nec Pater. Non enim minus est quàm ipse. Et ideo quæ Pater iudicat, per ipsam iudicat, &c. Pater ergo non iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit filio. Et spiritalis homo iudicat omnia, *(de filio quidem Dei omnem potestatem in cælo & terra habente, naturali omnium Iudice, psaltes cecinit; Deus iudicium tuum regi da: de homine autem spiritali, secundum imaginem eius creato, & facto adoptiuo, subiecit: & iustitiam tuam filio Regis. Qui & cum Paulo Angelos reprobos iudicaturus est, & sessurus cum Apostolis, iudicantibus duodecim tribus Israel.)* Ipse autem à nemine iudicatur. Id est à nullo homine: sed à sola ipsa lege *(de qua psaltes, & lex tua veritas)* secundùm quam iudicat omnia, &c. Omnia ergo iudicat, quia super omnia est; quoniam cum Deo est. Cum illo est autem quando purissimè intelligit, & tota charitate, quod intelligit, diligit. Ita etiam quantum potest, lex ipsa etiam ipse fit *(verè & sincerè, vt Ecclesiæ fides docet, credendo & viuendo.)* Secundùm quam iudicat omnia: & de quo iudicare nul-
D lus potest. Sicut in istis temporalibus legibus, quanquam de his homines iudicent, *(discutiendo an iusta sint)* cùm eas instituunt: tamen cùm fuerint institutæ atque firmatæ, non licebit iudici de ipsis iudicare, sed secundùm ipsas. Conditor tamen legum temporalium, si vir bonus est & sapiens, illam ipsam consulit æternam, *(legem)* de qua nulli animæ iudicare datum est: vt secundùm eius incommutabiles Regulas, quid sit pro tempore iubendum, vetandumque discernat. Æternam igitur legem mundis animis fas est cognoscere, iudicare non fas est. *Quibus positis, quàm impudens Tertullianus, qui Christi Ecclesiam, supremam sedem quæ à nemine iudicatur, iudicare præ-*
E *sumpsit! qui nec purissimè intellexit, imò turbata mente, in tot errores impegit; nec tota charitate Patrem veracem, filium veritatem, spiritum veritatis, eiusque sponsam Ecclesiam columnam & firmamentum veritatis non dilexit, sed ab ea se voluit segregare, non iam spiritalis, sed animalis factus, ius omne de verè spiritalibus & non psychicis iudicandi psychicus ipse factus amisit.*

QVADRAGESIMA DVPLEX OBSERVANDA.

Hac de causa scriptus liber de ieiuniis, de ieiun. c. 14. in f. & 15. in p.

SEd & hic [1] inæqualitas vestra ridebitur, cùm vetustatum [2] formam nobis exprobratis, in quo causam nouitatis accusatis. [3] Reprobat etiam illos qui iubebant cibis abstinere, 1. Tim.4.
sed de [4] prouidentia Spiritus sancti, prædamnans iam hæreticos [5] perpetuam abstinentiam præcepturos, ad [6] destruenda, & despicienda opera creatoris: quales inueniam apud Marcionem, apud Tatianum, apud [7] Iouem hodiernum, de Pythagora hæreticum, non [8] apud paracletum. Quantula est enim apud nos interdictio ciborum? [9] duas in anno [9] hebdomadas xerophagiarum, nec [10] totas, exceptis scilicet sabbatis & dominicis offerimus [12] Deo; abstinentes ab eis, quæ non [13] reiicimus, sed differimus. [11] Arquin ad Romanos scribens, vos a Ro.14.
nunc compungit detractores huius officii. [14] a *Ne propter* [15] *pabulum solueritis*, inquit, *opus Dei.* 20.
Quod opus? de quo ait, b *Bonum est carnem non edere, & vinum non potare.* Nam qui in istis b Et seq.
seruit, placabilis & propitiabilis Deo nostro est.

Quadragesima duplex obseruanda. Schol.

1 INÆQVALITAS VESTRA, *Psychicos alloquitur, & eorum inconstantiam, vel iniquitatem arguit; quòd veterem legem, quoad ceremonias abrogatam respuentes, & nouam sectantes; Montanistas carpant quasi nouorum ieiuniorum introductores.* 2 VETVSTATVM FORMAM. *Antiqua exempla, mores, & veterem Ecclesiæ traditionem, vnam Quadragesimam præscribentem, Montanistæ per noua ieiuny præcepta conuellunt.* 3 REPROBAT ETIAM, *Paulum insuper pro se allegant ydem Psychici, omni ciborum vsu & esu frui volentes, quòd 1. Timoth 4. 3. pungat hæreticos futuros, nuptias, & cibos, tanquam malos ex natura sua, condemnaturos.* In nouissimis, inqoit, temporibus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris, (*transl. Syr. secturos spiritus impostores,*) & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentiom mendacium, & cauteriatam habentes suam conscientiam (*transl. Syr. qui habitu mentito imponent.*) Prohibentium nubere, abstinere à cibis quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & eis qui cognouerunt veritatem. Quia omnis creatura Dei bona est, & nihil reiiciendum quod cum gratiarum actione percipitue: Sanctificatur enim per Verbum Dei & orationem. 4 SED DE PROVIDENTIA, &c. *Tertullianus respondet obiectioni Psychicorum, prouide à Spiritu sancto dispositum hunc locum Pauli, vt præmoneret venturos hæreticos, qui id prohiberent. Et quidem versu primo sic inchoat.* Spiritus autem manifestè dicit, qoia in nouissimis temporibus, &c. 5 PERPETVAM, *quod Montanista non faciebant, nisi duplicis quadragesima tempore.* 6 AD DESTRVENDA, *condemnanda opera Dei, sicut Marcionitæ, Tatiani discipuli, Encratita, & ante eos Simoniani, Saturninus, Ebionita. Et post Tertullianum Manichæi, qui à Deo malo, nuptias, & cibos conditos blasphemabant. De Tatio quidem & eius sectatoribus Tatianis, sic disserit August. lib. de hæresibus hæres. 25.* Tatiani à Tatio Aug.
quodam instituti, qui & Encratitæ appellati sunt, nuptias damnant, atque omnino pares eas fornicationibus, aliisque corruptionibus faciunt: nec recipiunt in suorũ numerũ coniugio vtentem, siue marẽ, siue fœminam: non vescuntur carnibus, easq; omnes abominantur: prolationes quasdã fabulosas sæculorum etiam ipsi sapiunt: saluti primi hominis contradicunt. Epiphanius Tatianos & Encratitas ita discernit, vt Encratitas Tatiani schismaticos dicant. 7 APVD IOVEM HODIERNVM, DE PYTHAGORA HÆRETICVM. *Quis ille sit, nec ipse Tertullianus, nec quisquam eius Interpres hactenus, quod sciam, dixit. Itaque diu multumque vt fatear, huius in loci expositione sudaui; quam si veram lector censuerit, sequatur; si in meliorem fortè reppererit, gratulanter vt humilis discipulus excipiam à Magistro. Conijcio itaque, & Iouem hodiernum, id est coætaneum Tertulliano, & de Pythagora discipulo, factum hæresiarcham, Valentinum æstimo, Iouem quidem, qui dpro Deo, & sacro numine haberi voluerit, & summum Deum imitari, qui tot cibos in veteri lege interdicebat. Iupiter autem, & Pythagoras in hoc consonant; quòd sicut ille multiformis in suis Metamorphosibus, sic Pythagoras in diuersis suis transmigrationibus. Vnde Tertull. Apol. 21. Iouem vocat* Squammatum, aot coenutum, aut plumatum amatorem, aut in aurum conuersum Danaidis. *Et Naz. orat. 2. in Lucianum:* Omnia, inquit, factus est propter mulieres, & Phrygibus pueris Aquila amatrix. *Et Cypr. Ep. ad Donatum:* Exprimunt, inqoit, Iouem illum suum, non magis regnis quàm vitiis principem, in terrenos amores, cùm ipsis fulminibus ardentem, nuoc in plumas Oloris albescere, nunc aureo imbre defluere, nunc in puerorum pubescentium captus (*sicut Ganymedem in Aquila rapuit*) ministris auibus prosilire.

De *Pythagora autem Hieronymus contra Rufinum c. 10. Pythagoram vult esse primum authorem immortalitatis animæ, apud Græcos; sed eam transire dixit de corporibus in corpora; & quidem de seipso loquens, ait se fuisse primò Euphorbum, secundò Callidem, tertiò Hermetimum, quartò Pyrrhum, tandem Pythagoram. De eodem Tertull. lib. de Anima c. 31.* Cùm Pythagoram mihi Euphorbum opponit, &c. Sed & Pyrrhus ille fallendis piscibus agebat, Pythagoras contra, nec edendis, vt animalibus abstinens, &c. *Ideo autem teste Lactantio lib. 3. c. 19. abstinebat, propter transmigrationem animarum in corpora bestiarum: Vnde vt suaderet abstinentiam, induxit transmigrationem. Inde & Porphyr. lib. 3. Deos animalium formis induebat, & vt honorarentur animalia, & ab eorum esu homines abstinerent. Et ipsius Iouis statua cornua arietis imponebant. Pythagoras porro ex familiari cum Dys consortio, Deus habitus. Vnde apud Philostratum lib. 1. de vita Apollonij c. 1. Iactat* Pythagoras, *se cum Apolline, Pallade, & Musis conuersatam.* Illud quoque inter Pythagoræ laudes numerant, quidquid ab eo iussum prolatumque esset, id tanquam legem ab eius discipulis obseruari consueuisse, ipsumque tanquam ab Ioue

profectum venerabantur. At silentium, pro re diuina ab illis colebatur. *Alibi legi discipulos eius primo decennio summo in silentio eius dogmata excepisse. Quid hæc ad Valentinum? Aduerte primò multiformem argui Valentinum, qui Pythagoræ sectator fuerit; qui abstinentiam à cibis tanquam malis, & à malo principio productis indixerit; qui summo silentio suos discipulos obligauerit; qui ex Bytho, hoc est profundo, siue alto æthere seu Ioue, & silentio, omnia orta dixerit; qui, vt notat Tertull. lib. de præscr. cap. 49. coniugationes triginta Æonum innexerit; quorum postremus cùm vellet videre Bython, defecit; & ex passionibus desiderij, materias edidit, ex quibus cælum terram, mare, & omnia quæ in eis sunt, infirma, mortalia, mala produxit. Tandem, sicut alibi ex Propheta, Tertullianus Deum immortalem non esurire dixit; proindeque homines abstinentes, in hoc cum Deo componit.*

Et lib. de Anima c.28. Sermo, inquit, Pythagoricus, vt volunt quidam, diuinus. *Sic Valentinus, non homo, sed Iupiter hodiernus haberi volebat. Qui de Pythagorico, factus erat hæreticus. Nec prætereundum quod habet in Oseam Hieronymus:* Nullus, inquit, hæresim statuere potest, nisi qui ardentis ingenij est, & habet dona naturæ, quæ Deo artifice sunt creata: talis fuit Valentinus, talis Marcion; quos doctissimos fuisse legimus. *Quod dixit,* ardentis ingenij, *Iouem insinuas Valentinum. Ita enim idem Hieronymus de iudicio tractans:* Exhibebitur, inquit, cum sua prole, (*id est tot Æonibus ab eo fictis*) igneus Iupiter: adducetur cum suis stultus Plato discipulis: Aristotelis argumenta non proderunt. *Tandem Philaster de quo August. in Epist. ad*

S. August. *Quod vult Deum Diaconum: sententiam nostram confirmat. De eo sic fatur August.* Philastrius quidam Brixiensis Episcopus, quem cum sancto Ambrosio Mediolani etiam ipse vidi, scripsit hinc librum, (*supple de hæresibus*) nec illas hæreses prætermittens, quæ in populo Iudæo fuerunt ante aduentum Domini: easque 28. commemorauit: & post Domini Aduentum 128. *Et lib. de hæresibus.* Philastee continuatim ponit ambos sub singulis & propriis numeris quasi hæreses duas; cùm dicat Photinum in omnibus Pauli secutum fuisse doctrinam. *Paulum Samozatenũ intellexis, hæresi 44. At hær.53. cum de Encratitis, siue Apotacticis continentibus dixisset, quos Epiphanius ab escis carnium non abstinere narrauit:* Philaster, inquit, & hanc eis tribuit abstinentiam. *Itaque Philastrius, siue Philaster, in dicto de hæresibus libro, nostra, in hoc loco Tertulliani exponendo, sententia plurimum fauet, cùm de Valentino sic scribit:* Post Ebionem Valentinus quidam surrexit, Pythagoricus magis, quàm Christianus: vanam quandam & perniciosam doctrinam eructans, & velut Arithmeticam, (*cuius scientissimus erat Pythagoras.*) Id est numerositatis nouæ fallaciam prædicans, (*in triginta Æonum coniugationibus.* Et primùm quidem fuit in Ecclesia, (*id est Catholicus*) elatior autem, (*quod voluit Tertullianus, per superbiam sic elatum, vt non tantum pro Pythagora, sed pro Ioue ipso haberi vellet*) factus postmodum, errore non paruo deceptus est. *Dum qui tot Æonas coniugabat, nuptias respuit, & cibos, tanquam malos à malo Deo, & postremo Æone ex materia mala productos esse dogmatizauit. Sed ipse Tertullianus Pythagoram se probauit, & insimilem Valentino hæresim impegit, dum nuptias secundas à D. Paulo concessas vt honestas, respuit; & præter ieiunia ab Ecclesia imposita, nouam præter veterem, quadragesimam à Montano inuentam, necessariò obseruandam censuit; & proinde hoc saltem tempore, cibos vt malos & prohibitos inhibuit; & Montanum pro Deo & Spiritu sancto, haberi*

A *voluit. De Pythagoricis numeris idem Tertullianus lib. de Anima c.37.* Qui numeros ratiocinantur, & decurialem numerum, vt exinde reliquorum parentem colunt, denique perfectorem natiuitatis humanæ; Ego ad Deum potius argumentabor hunc modum temporis, &c. disciplinæ numero, quadragenario scilicet, &c. *Quasi velit, quater repetito denario, quadragesimam ieiunij confici, vt pro delictis contra decalogum admissis, per ieiunium quadragesimale, satisfaciamus, vt in paschate spiritualiter renascamur.* [8] NON APVD PARACLETVM, *in disciplina Montani, non reijciuntur cibi tanquam mali, nec indicitur perpetua à carnibus abstinentia.* [9] DVAS HEBDOMADAS, *quadragenas intelligit, & hebdomadam sumit pro septẽ septimanis duplicatis, quibus Mõ-*

B *tanistæ Xerophagiis, hoc est crudis & aridis absq; vino escis vtebãtur. Pamelium hic ego secutus sum, qui hebdomadam non pro septem diebus, sed pro totidem hebdomadibus sumpsit, quas Montanus, præter communem cæteris quadragesimam, innexerat. Tertullianus immediatè præmiserat,* quantula est apud nos interdictio ciborum? duas in anno hebdomadas Xerophagiarum offerimus Deo. *sic integras hebdomadas nihili pendebat homo austeritatis amantissimus: Nec inuenio quid reprehendendus sit propterea Pamelius: maximè cù Lacerda in aduersariis sacris, c.160. num. 18. aduertat iuxta Conc. Laodicenũ can. 50. tota Quadragesima obseruatam Xerophagiam. Et Balsamo etiam ad cano. 69 Apostolorum, notet non solum in qua-*

C *dragesima, sed etiam quarta & sexta feria vsurpandam Xerophagiam. Adeò vt ne ægrotis quidem aliud quàm pisces administrari fas sit etiam in vita periculo. Quid magnum ergo præ Apostolis Paracletus ille magnificus instituisset, si quindecim tantùm ante Pascha diebus, Xerophagiam indixisset.* [10] NEC TOTAS, *id est non integras, quia tunc, præter Dominicam, etiã Sabbato, in Africa ieiunium non obseruabatur Tertulliani tempore.* [11] NON REIICIMVS, *cibos tanquã malos, sed differimus, sumendos post quadragesimas duas.*

Aug. *August. epist. 86. ad Casulanum, circa finem: vbi quærenti quid sit obseruandum circa ieiunium Sabbati, & Dominica, respondet, vnicam per orbem fidem esse Ecclesiæ Romanæ, sed obseruationes plerumque di-*

D *uersas.* Sit, inquit, vna fides vniuersæ quæ vbique dilatata, Ecclesię, tanquam intus in membris, (*id est fidelibus & Ecclesiis particularibus siue Diœcesibus toto terrarum orbe dispersis*) etiam si ipsa fidei vnitas quibusdam diuersis obseruationibus celebratur, quibus nullo modo quod in fide verum est, impeditur. Omnis enim pulchritudo filiæ Regis intrinsecus; illæ autem obseruationes quæ variè celebrantur, in eius veste intelliguntur. Vnde ibi dicitur, in fimbriis aureis, circũamicta varietate. Sed ea quoque vestis ita diuersis celebrationibus varietur, vt non aduersis contentionibus dissipetur, &c. *De Dominico die, nulla varietas recipienda. Ita enim*

August. *ibidem fatur August.* die Dominico ieiunare scan-

E dalum est magnum, maximè posteaquam innotuit detestabilis, multumque fidei Catholicæ, scripturisque diuinis apertissimè contraria hæresis Manichæorum, qui suis auditoribus ad ieiunandum istum tanquam constituerunt legitimum diem, per quod factum est, vt ieiunium diei Dominici horribilius haberetur. *Paulò inferius ab hoc dehortatur.* Nec illum moueat quòd Priscillianistæ Manichæorum simillimi, ad ieiunandum die Dominico, solent testimonium de Apostolorum Actibus adhibere, cùm esset Paulus in Troade. Sic enim scriptum est Act. 20. In vna autem Sabbati (*id est prima, scilicet Dominico die*) congregatis nobis fran-

gere panem, Paulus disputabat, &c. absit vt hoc sic accipiatur, tanquam solerent Apostoli Dominico die solemniter ieiunare, &c. Eadem nocte fracturus panem, sicut frangitur in Sacramento corporis Christi, produxit sermonem vsque ad medium noctis, vt post Sacramenta celebrata, rursus, atque ad diluculum alloquens congregatos, quoniam multum festinabat, lucescente proficisceretur Dominico die, &c. *Apud Græcos, diebus ieiunij Missa non celebrabatur, quòd crederent stationem, sine ieiunium solui, accepto corpore Christi, quòd refellit Tertullian. lib. de Oratione cap. vlt. de ieiunio autem Sabbati,* Aug. *August. in fine dicta Epistola, notat Romæ ieiunium obseruatum, non autem Mediolani; quod respondit Ambrosius, ob dubium Monica, quia Tagasta ieiunium Sabbati colebatur. Paulò circa finem eiusdem Epistola, in Oriente dicit propter requiem Christi in sepulchro ab opere redemptionis, relaxatum ieiunium Sabbati; Roma autem, & in aliquibus Occidentis Ecclesiis ieiunium seruabatur propter humilitatem mortis Christi. Sabbato autem ante Pascha, vniuersaliter ieiunium obseruatum, ob memoriam luctus Apostolorum. Sed non multo post B. Innocentius epist. ad Decentium, c. 4. precepit ieiunium Sabbati, quòd Apostoli in mœrore mortis Domini fuerint, & occultati propter metum Iudæorum. Deinde, idem mandatum fuit in Conc. Agathensi c. 12. prout citatur cap placuit, de cons. distinctione tertia.* [12] OFFERIMVS, *vt sacrificium laudis.*

Aug. *Vnde August. in præfata Epistola, vbi respondet cuidam Vrbico, Tertulliano non absimili:* Ingerit, inquit, testimonia, à causa, quam defendendam suscepit, aliena: Immola, inquit, Deo sacrificium laudis, &c. Vtique, inquit, non sanguinis, aut ebrietatis conuiuium, quo non laudes debitæ Deo, sed blasphemiæ diabolo suffragante syluescunt. O improuidam præsumptionem! Non ergo immolatur sacrificium laudis Dominico die, quia non ieiunatur, sed agitur ebrietatis conuiuium, & blasphemiæ diabolo suffragante syluescunt. Quod si nefas est dicere, intelligat non ieiunium significare in eo quod scriptum est, immola Deo sacrificium laudis. Ieiuniorum quippe certis diebus & maximè festis non agitur. Sacrificium verò laudis ab Ecclesia toto orbe diffusa diebus omnibus immolatur, &c. [13] ATQVIN, *atqui, tantum abest vt Paulus condemnet nostram abstinentiam, quinpotius vos psychicos pungit, nostra ieiunia detrectantes.* [14] OFFICII, *obsequij quod præstamus Deo exhibentes ei, per ieiunium corpora nostra tanquam hostiam viuam, &c.* [15] NE PROPTER PABVLVM. *Rom. 14. 20.* Noli propter escam destruere opus Dei. Omnia quidem sunt munda, *(id est cibi ex natura sua boni sunt)* sed malum est homini qui per offendiculum manducat. Bonum est non manducare carnem, & non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut scandalizatur, aut infirmatur. *Inepte hoc loco contra psychicos abutitur; nam Paulus, per opus Dei non intelligit ieiunium, multominus duas quadragesimas, sed opus Dei, & primus spiritus fructus, est charitas, & vnio cum proximo; quem schisma & nouum dogma Montani grauiter offendit. Agit ergo ibi Paulus de dilectione proximi, quem neque abstinentia noua, neque cibo vetito debet scandalizare. Sic enim versu 6.* Qui sapit diem, *(id est ex transl. Syr. qui eligit diem, quo se. Deus incolat ieiunio, siue sacrificio,)* Domino sapit. Et qui manducat, Domino manducat. Gratias enim agit Deo; & qui non manducat, Domino non manducat, & gratias agit Deo. *Et supra versu 3.* Is qui manducat, non manducantem non spernat, & qui non manducat, manducantem non iudicet, &c.

A *De quo sic August. præcit. Epistol.* In ieiunio Sabbati siue prandio, nihil mihi videtur tutius pacatiusque seruari, quàm vt qui manducat manducantem non iudicet, &c. custodita scilicet eorum inter quos viuimus, & cum quibus Deo viuimus, in his rebus inoffensa societate. Sicut enim, quod ait Apostolus verum est, malum esse homini qui per offensionem manducat: Ita malum est homini qui per offensionem ieiunat. *Offendit ergo Tertull. cum suo Paracleto Montano, qui contra morem vniuersalis Ecclesia, & priuatarum Africa, præter vnam quadragesimam aliam innexit, & vt necessariam obseruari voluit. Duas quadragesimas non seruandas præclarè docuit August. tom. 4. lib. qq. in Exod. q 169. vbi ex* S. Aug.

B *Gen. 50. 3. de Ioseph sepeliente Patrem suum, in hæc verba:* Præcepit seruis suis Medicis, vt aromatibus condirent Patrem, quibus iussa explentibus, transierunt quadraginta dies: iste quippe mos erat cadauerum conditorum. *Sic mysterium numeri explicat:* Quadraginta, inquit, dies sepulturæ, quos commemorat Scriptura, forte significant aliquid pœnitentiæ, qua peccata sepeliuntur. Non enim frustra etiam quadraginta dies ieiuniorum sunt constituti, quibus Moyses & Elias, & ipse Dominus ieiunauit: & Ecclesia præcipuam obseruationem ieiuniorum quadragesimam vocat. Vnde & in Hebræo; de Niniuitis apud Ionam Prophetam scriptum perhibent, quadraginta dies, & Niniue euertetur; *(comminatorie dictum, nisi, supple, pœnitentiam egerit: Atque vt Propheta fidelis inueniretur;*

C *iuxta Augustin. merito ieiunij & fletus, euersa est in malo, ædificata in bono.)* Vt per tot dies accommodatos videlicet humiliationi pœnitentium, intelligatur in ieiuniis sua defleuisse peccata, & impetrasse misericordiam Dei. Nec tamen putandum est istum numerum luctui pœnitentium tantummodo conuenire: alioquin non quadraginta dies fecisset Dominus post resurrectionem, intrans cum eis & exiens, manducans & bibens; qui dies vtique magnæ lætitiæ fuerunt, &c. *(subijcit 70. Interpretes Hebrææ linguæ peritissimos, triduum posuisse: Adhuc tres dies, & Niniue subuertetur)* vt in Domini no-

D stri Iesu Christi clarificatione intelligeretur dissolui abolerique peccata; de quo dictum est, Qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram; clarificatio autem Domini in resurrectione, & in cœlum Ascensione cognoscitur. Vnde & bis numero, quamuis vnum & eundem Spiritum sanctum dedit, primò postquam resurrexit, iterum posteaquam ascendit in cœlum. Et quoniam post triduum resurrexit, post quadraginta autem dies ascendit, vnum horum quod posterius factum est, per numerum dierum, codices Hebræi significant: alterum autem de triduo, quod ad eandem etiam rem pertineret, septuaginta commemorare, non interpretationis

E seruitute, sed prophetiæ authoritate voluerunt. *Ex quibus aduerte Spiritum, in quo clamamus Abba Pater, remissorem esse peccati, pro eo pœnitentibus, & ieiunantibus. Verum vnum quæro, nec inuenio, quandonam secundam suam quadragesimam obseruarit cum Montano Tertullianus, (& tertiam Hieronymus ep. 54. dicit instituisse Montanum,) dicam quod sentio; vt magis aduersaretur praxi Ecclesia, æstimo post Pascha constituisse secundum quadragesimale ieiunium; cùm enim se supra Apostolos extolleret, qui præsente sponso Christo, non in luctu, sed in lætitia post resurrectionem ei conuiuebant, nec ieiunio vacabant; Montanus contrà, quem Tertull. Paracletum vocabat; non tantùm quod præ Apostolis abundantiorem Spiritus sancti effusionem accepisset, sed quod vel in ipsum Spi-*

ritum sanctum quodammodo transformatum, vel à Spiritu sancto hypostaticè assumptum crederet, quem & ipsam columbam in Christum descendentem, sic assumpsisse dixerat: ideo ante festum Pentecostes, secundam quadragesimam sibi suisque indixit: Caeterùm quem Tertullianus pro Paracleto recepit, eiusque duas prophetissas, Priscam siue Priscillam, & Maximillam, (quas teste Hieronymo epist. ad Ctesiphon. potentes & diuites à suis maritis abduxerat) spiritu prophetia plenas consueuerat, & per eas multas Asiae Ecclesias auro haeresique corruperat; ipse cum illis arreptitius, & spiritu diabolico impulsus, cum Maximilla laqueo se suspendit, vt refert Eusebius ex Claudio Apollinari Episcopo Hierapolitano, Miltiade, Apollonio, & Serapione, ita Euseb. 5. hist. cap. 15. vbi & superaddit, Theodotum quemdam, primum Montani haeresis procuratorem, in sublime elatum à diabolo, praecipitio miserrimè elisum.

REMISSIO PECCATI MOECHIS RELAPSIS neganda. Totus liber de pudicitia, cautè legendus plenus hoc errore.

1. De pud. c. 1. à p. & seq.

AVdio etiam [1] edictum esse propositum, & quidem [2] peremptorium, Pontifex scilicet Maximus, quod est, [3] Episcopus Episcoporum, edicit: [4] Ego & moechiae, & fornicationis delicta, [5] poenitentiâ functis dimitto. O edictum, cui [6] adscribi non poterit bonum factum! Et vbi [7] proponetur liberalitas ista? [8] Ibidem, opinor, in ipsis libidinum ianuis, sub ipsis libidinum titulis. [9] Illic eiusmodi poenitentia promulganda est, vbi [10] delinquentia ipsa versabitur. Illic legenda est venia, quò cum spe eius intrabitur. Sed hoc in [11] Ecclesia legitur, & in Ecclesia pronuntiatur, & virgo est. Absit, absit à sponsa Christi tale praeconium. Illa quae vera est, quae pudica, quae sancta, carebit etiam [12] aurium macula? [13] Non habet, quibus hoc repromittat. [14] Et si habuerit, non repromittit; quoniam & [15] terrenum
Mat. 21. 13. Dei templum [16] citius spelunca latronum appellari potuit à Domino, quàm moechorum & fornicatorum. Erit igitur & hic aduersus Psychicos [17] titulus, aduersus meae quoque [18] sententiae rettò [19] penes illos societatem, quo [20] magis hoc mihi in notam leuitatis obiectent.

Et ibid. à m.

Sed iã haec [1] gloria extinguitur, & quidẽ per [2] eos, quos tantò constantius oportuerat eiusmodi [3] maculis nullam subscribere veniam, quantò propterea quotiens volunt, nubunt,
a 1. Cor. 7. 9. ne moechiae & fornicationi [4] succidere cogantur: quoniam a *melius est nubere quàm vri.* Nimirum [5] propter [6] continentiam incontinentia [7] necessaria est, incendium ignibus [9] extinguetur. Cur ergo & [10] crimina postmodum indulgent poenitentiae nomine, quorum [11] remedia praestituunt multinubentiae iure. Nam & [1] remedia vacabunt cùm crimina indulgentur & crimina manebunt, si remedia vacabunt. Itaque [2] vtrobique de sollicitudine & negligentia ludunt, praecauendo vanissimè quibus parcunt, & parcendo ineptissimè quibus praecauerunt; cùm aut praecauendum non sit, vbi parcitur; aut parcendum non sit, vbi praecauetur. Praecauent enim, quasi nolint admitti tale quid; indulgent autem quasi velint admitti; quando si admitti nolint, non debeant indulgere; si indulgere velint, non debeant praecauere. *Vide caetera fusissimè à cap. 2. de pudic. vsque ad cap. 20. inclusiuè quorum scholia consequuntur: textum autem hic non subijcio repetitionis prolixioris cauendae causa, cùm in hoc tomo textus integer habeatur. Proinde & abstinui à numeris praefigendis singulis verbis expositis; quod eorum textus fuerit praetermissus.*

Remissionem peccati negandam Moechis post primam poenitentiam & baptismum lapsis in Moechiam. 1. Schol.

1 [1] EDICTVM. *Edicta principũ sunt generales leges, quae omnes populos & Prouincias tenent, l. 3. C. de legibus.* [2] PEREMPTORIVM. *Aduerte apud Iurisconsultos edictorum aliud esse monitorium, aliud citatorium, aliud denique peremptorium, de quibus consule l.* ad peremptoriam. cum seq. iunct. glo. *peremptorium autem est instar trium aliorũm, l. 8. & l. 9. C. quomodo & quando l. 72. §. 1. de Iudic.* Peremptorium autem dicitur quod vim habeat perimẽdi. *Quod malo sensu Tertullianus torquet in summum Pontificem, quasi recipiendo quoscumque lapsos post primam poenitentiam, & decernens quoscumque poenitentes absoluendos; non Pater, sed peremptor haberi debeat: cùm tamen poenitentia sit Sacramentum mortuorum, quibus infusâ gratiâ, vita aeterna reddi-* B *tur:* Gratia enim Dei vita aeterna. *Vlpianus, ff. de iudiciis, l.* & tertium: peremptorium, inquit, edictum dicitur, quod tribus edictis propositis, vel vno pro tribus, fieri solebat: Et quòd perimat disceptationem inter litigatores: hoc est, non patiatur aduersarium tergiuersari: qui vero spernebat, contumax dicebatur. *Peremptoria exceptiones dicuntur, quae semper agentibus obstant, & rem de qua agitur perimunt. Licet ironicè id dicat Tertullianus, edicto tamen peremptorio, non iam Pontificis, sed ipsius Christi, in quacumque peccata soluenda ius Petro & Ecclesia perpetuum datum est, quo peremit disceptationem omnem haereticorum aduersus Ecclesiam; nec eos vllo modo tergiuersari permittit: dum ait:* tibi dabo claues regni coelorum, & quodcumque ligaueris super ter-

tam, &c. & quodcumque solueris, &c. [3] EPISCOPVS EPISCOPORVM, *bene quod ab heretico testimonium habemus, Pontificem Romanum esse Episcopum Episcoporum, & verum Petri successorem; qui non agnos modo, id est Ecclesia filios, sed & oues, hoc est Episcopos, & Patres pascat. Vide dicta, Verbo* Papa, *in Omniloquio.* [4] EGO. &c. *sic, inquit, edictum suum pronuntiat Pontifex.* [5] POENITENTIA FVNCTIS, *id est, vt scribi soles in Bullis Indulgentiarum:* Verè pœnitentibus. *Non immeritò quidem, inter errores Tertulliani, & hereses, retulimus seueritatem illam nimiam, qua Adulteros perpetua excommunicatione ligari, & extrema vsque ad mortem pœnitentia addici volebat: Non quòd primis temporibus, & ad suam vsque etatem rigor iste circa Mœchos non perdurauerit; sed quod D. Petri successori S. Zephyrino, eadem cum Petro, quacumque in terris ligandi, atque soluendi potestate predito, ab vnitate Ecclesia deficiens insultauerit. Cùm enim S. hic Pontifex, animarum zelo, & proinde Spiritu sancto impellente ductus, videret plurimos adulteros hac seueriore sententia, qua vsque ad mortem, irremissibiliter grauissima pœnitentia subiacerent, nec in morte saltem ad Ecclesia pacem, & corporis Christi communionem admitterentur; spem omnem salutis abijcientes, non modo secundùm Apostolum,* desperantes semetipsos, omni se impudicitiæ tradebant: *Sed etiam plurimi ad partes Gentilium, & omnium criminum caput & vt ipse Tert. loquitur,* in principale scelus generis humani, *idololatriam, apostantes à fide, precipites ibant. Edictum itaque in remedium promulgauit, quod ei libro de pudicitia Tertullianus vt probrosum, & pristina Ecclesia consuetudini aduersum opponit:* Ego Mœchis, & fornicationi. pœnitentiâ functis veniam do. *Et licet non proprio nomine Pontificem hunc vocet, probabilissimum tamen est, eum scripsisse librum de pudicitia sub Zephyrino; qui cùm vndecim post Victorem diebus, Pontifex creatus fuerit, Anno Christi* 203. *& vixerit vsque ad Annum* 221. *quo* 16. *Aug. martyrio coronatus est; Tertull. autem secundùm Baronium aliosq; Chronologos, Anno Christi* 201 *ad Montanum defecerit, & ad Annum vsque* 216. *scripserit contra Catholicos; per consequens, cùm Zephyrinus sedem Pontificiam tenuerit, ab Anno Christi* 203. *ad vsque annum* 221. *nulli alteri Pontifici, in hac causa, vel alia potuit insultare. Circa annum enim* 197. *scripsit praclarum illum librum de præscriptionibus contra hereticos, cùm esset Christianissimus. Eleutherius autem mortuus anno* 194. *successorem habuit S. Victorem Africanum, & ipsum mortuum anno* 203. *quo electus est Zephyrinus. Hieron. item libro de Script. Eccl. in Gaio: & Eusebius l.* 6. *hist. cap.* 14. *narrant Gaium Romæ coram Zephyrino & tota Ecclesia disputasse contra Proclum inter Cataphrygas celeberrimum Montani discipulum, super noua Paracleti prophetia, quem conuicit Gaius, conuictumque cum suis asseclis, & ipsum inter alios Tertullianum percussit Anathemate Zephyrinus. De quo ipse Tertull. libro de ieiun. cap.* 1. *&* 13. *Dehinc Tertull. scripsit de Monogamia contra secundas nuptias, & de ieiuniis, deque pudicitia. In quo vocat Zephyrinum Episcopum Episcoporum, iuxta receptam ab omnibus, Pontificis Romani appellationem, Sic enim & in Actis Sanctorum Sebastiani, & sociorum Martyrum, Caius Papa à Tiburtio Chromatij filio vocatur,* Episcoporum Episcopus. *Scripsisse autem Tertull. dictum librum de pudic. contra Zephyrinum anno Chr.* 216. *Zephyrini* 14. *Antonij Caracalla* 4. *testatur Baron. an Chr.* 216.

Edictum porro Zephyrini de recipiendis Mœchis, supponit contrarium ipsum consuetudini iusta de causa derogasse. Qua quidem consuetudo ab Cypriano viguisse longe ante sua tempora declaratur. Ita enim in prolixa illa Ep. 52. *ad Antonian. in Numidia Episcopum, inter catera queritur & miratur, quod totius Ecclesia consensus, de recipiendis Mœchis non se subijciat:* & quidam, inquit, apud antecessores nostros, *(id est ante Zephyrinum)* de Episcopis istis in Prouincia nostra, dandam pacem Mœchis non putauerunt, & in totum, pœnitentiæ locum contra adulteros clauserunt.

Concil. porro Elibertinum in Hispania secundùm Baronium celebratum anno Chr. 305. *Marcelli anno* 2. *Constantij, & Galer. Imp. an.* 2. *lapsis nec in fine dandam communionem statuit Canonibus* 1. 2. 3. 6. 8. 12. 17. 18. 63. 64. 65. 71. *Conc. item Ancyran. in Galatia celebratum anno Christi.* 314. *& approbatum postea à* Conc. *Gener. Niceno contra lapsos à fide ad communionem sine digna pœnitentia non recipiendos. Inter catera autem idem* Concil. *can.* 20. *vt & Vvormacense can* 24. Adulter septem annis pœniteat. *Elibertinum c.* 63. Si qua mulier absente marito, ex adulterio conceperit, & prolem occiderit, nec in fine etiam detur communio, *& c.* 7. Si quis post Mœchiæ lapsum pœnituerit, iterumque fuerit fornicatus, nec in fine communionem sortiatur. *Ancyranum item can.* 21. De mulieribus quæ fornicantur, & partus suos necant, sed & de his quæ agunt secum, vt vtero conceptus excutiantur, antiqua quidem definitio est, vsque ad exitum vitæ eas ab Ecclesia remoueri. Humanius autem nunc definimus vt eis decem annorum tempus tribuatur.

Cum igitur viderent adulteri nullum sibi Ecclesia patere aditum, primis illis feruentis Ecclesia temporibus, ante edictum Zephyrini confugiebant ad martyres, vt per eorum merita, per libellos supplices, indulgentiam consequerentur; de quo & conquestus est Tertull. [6] ADSCRIBI BONVM FACTVM. *Imputari bonus & verus pœnitentia fructus, sc. vt ipse alibi dicit,* emendatio, cui Deus eam seuit, *tanquam arborem fructuosam, vel* adscribi, *id est inscribi. Hac enim erat communis edictorum præfatio benè apprecans subditis, sicut aduertit Turnebus l.* 3. *Aduersar. cap.* 12. Quòd veteres boni ominis causa, bonum factum præfati solebant, in edictis, ex illo Plauti, in Penulo. Bonum factum est, edicta vt seruetis mea. [7] PROPONETVR LIBERALITAS, *affigetur, exponetur* [illegible] *legenda indulgentia data à Pontifice.* [8] [illegible]IDEM, *vbi Mœchia ipsa & fornicatio committitur, in prostibulorum vestibulis & portis.* [9] SVB TITVLIS, *in quibus scriptum erat pretium & forma meretricum.* [10] DELINQVENTIA, *peccatum exercebitur.* [11] IN ECCLESIA, *qua virgo esse debet, inter cuius membra, iuxta Paulum, nec fornicationis nomen audiri debuit. Quasi diceret, longè conuenientius tale edictum in lupanaribus, quàm in Ecclesiis exponeretur.* [12] AVRIVM MACVLA, *vt nec auditu luxuria nominis polluatur illa Ecclesia virgo, de qua Paulus:* Despondi vos vni viro virginem castam, exhibere Christo. *Quam accepit Christus*, vt exhiberet eam sibi gloriosam, non habentem maculam, neque rugam: *cui sponsus in Cant.* Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te, &c. Murenulas aureas faciemus tibi, *cui Psal.* 44. Audi filia & vide, &c. [13] NON HABET. *Mœchos sc. Et eadem in virgineo* Ecclesia *corpore, membra fornicationi addicta esse non deberent.* [14] HOC REPROMITTAT, *veniam scil. & remissionem.* [15] TERRENVM, *manu puri hominis Salomonis, & terrenis materiis extractum: cum Paulus dixerit:* In quo *(sc. fundamento. Christo,)* coædificamini tanquam spirituales domus

16 CITIVS LATRONVM, *quod Mœchia, siue adulterium sit maius furtum, quàm fraudatio, vel rapina bonorum:* Iam enim non sunt duo, sed vna caro, *qua vtique proximus, & maius bonum est, quàm quæcumque externa.* 17 HIC TITVLVS. *Librum hunc de pudicitia intelligit: Iam enim alium de ieiuniis aduersus Psychicos inscripserat.* 18 MEÆ SENTENTIÆ, *dum essem Catholicus, consentiebam Psychicis, de venia danda relapsis in Mœchiam.* 19 RSTRO PENES ILLOS, *priusquam Montano, & Nouat. adhærerem, quando cum eisdem in fide, doctrina, disciplina societatem habebam.* 20 QVO HOC MIHI. *Non enim curo, quòd confitentem reum habeant; leuitatem meam incusent, quòd sententiam mutauerim factus Montanista.*

Et ibid. Ex cap. 1. de pud. à m.

HÆC 1 GLORIA EXTINGVITVR, *pudicitia scil. splendor obscuratur, cuius deberes esse* lumen inextinguibile: *propter quod Salomon exclamat:* O quã pulchra est casta generatio cum claritate. 2 PER EOS. *Psychicos.* 3 EIVSMODI MACVLIS, *sordibus Mœchia tanto magis veniam negare deberent, quanto ipsi venia nubendi ab Apost. data, ad fornicationem euitandam abutuntur.* 4 SVCCIDERE, *succumbere.* 5 NIMIRVM, *ironicè.* 6 PROPTER CONTINENTIAM *abstinentiam à Mœchia.* 7 INCONTINENTIA, *qua in nuptiis maximè secundo matrimonio inuenitur ostenditur.* 8 INCENDIVM, *vnius adulterij.* 9 IGNIBVS, *Polygamia.* 10 CRIMINA, *fornicationis & Mœchia.* 11 REMEDIA PRÆSTITVVNT. *Si, inquit, pro præseruatiuo tantorum criminum sibi arrogant ius & licentiam nubendi sæpius, vt hinc sibi prouideant remedia coërcenda libedini; cur eadem postea commissa absoluunt merito pœnitentia? Indigni planè sunt venia, qui cùm possent tam facili remedio abstinere, relabuntur tamen in eadem crimina. Sic Chrysost. comparat adulteros naufragantibus in portu, quibus non ita misericordiam impertimur, sicut illis qui soluti lege coniugij, & vxores non habentes, hinc inde ventis & fluctibus concupiscentia impelluntur.*

Remissio Mœchis relapsis neganda. 2. Schol.

Ex cap. 1. de pud. à m.

1 REMEDIA VACABVNT, *frustra ferentur leges contra Mœchos aliosque peccatores, si nouerint, & experiantur viam sibi patere veniæ, nec vitam corrigent.* 2 VTROBIQVE LVDVNT, *non agunt seriò Psychici Prælati, fingunt enim sollicitè se agere, & præcauere relapsum peccatorum, dum pœnas præscribunt subeundas Mœchis, & negligentes sunt obseruantia legis, dum faciliùs indulgent.*

Ex cap. 2. de pudic.

MISERICORDIÆ PLVRIMVS. *Ioel.* 2. 13. Benignous & misericors est, patiens & multæ misericordiæ, & præstabilis super malitia. *Sanct. Pagn.* & pœnitens super malum: 70. *autem*: Pœnitens super malitiis. ANTEPONIT, *Osee* 6. 6. Misericordiam volui, & non sacrificium, & scientiam Dei plus quàm holocausta. 70. Misericordiam volo, quàm sacrificium. NON TANTI. *Ezech.* 33. 11. Nolo mortem impij, sed vt conuertatur impius à

A via sua, & viuat, 70. Non volo mortem impij, sicut conuerti impium à via sua, & ipsum viuere. SALVIFICATOR, 1. *Timoth.* 4. 10. Speramus in Deum viuum, qui est Saluator omnium hominum, maximè fidelium. *In quem locum D. Thomas lect.* 2. Christus, inquit, est Saluator, quia saluat salute corporali quoad omnes, & ideo dicit, omnium hominum: Item spiritali, & ideo dicit maximè fidelium. *Vnde & Aug. in Psal.* 35. Homines & iumenta saluos facies Domine, sicut multiplicata est misericordia tua Deus. Et hanc das, & hominibus, & iumentis. Salus enim hominum à quo? à Deo. Numquid salus iumentorum à Deo non est? Qui enim fecit hominem, ipse fecit & iumenta; quia B vtrumque fecit, vtrumque saluat: sed salus iumentorum temporalis est. Sunt autem qui pro magno hoc petunt à Deo, quod dedit iumentis. Multiplicata est misericordia tua Deus, vt non solùm hominibus, sed & iumentis detur: quæ datur hominibus? ista carnalis & temporalis. Ergo homines non habent aliquid apud Deum exceptum, quod iumenta non mereantur, & quo iumenta non perueniant? Habent planè. Et vbi est quod habent? filij autem hominum sub tegmine alarum tuarum sperabunt. *Doctor item Angelicus in locum Pauli Hebr.* 9. 28. Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata. Ideo, inquit, dicit ad multorum exhaurienda peccata, id est remouenda, C nec dicit omnium: quia mors Christi etsi sit sufficiens pro omnibus; non tamen habet efficaciam, nisi quantum ad saluandos. Non enim omnes subiiciuntur per fidem, & bona opera. *Sic exponit* saluandos, *nec enim pro solis electis mortuus est efficaciter, sed & pro quibuscumque etiam reprobis, qui fidem Christi & aliquod donum supernaturale per Christi merita acceperunt. Nec ista D. Thomæ propositio, concurrit cum quinta, ab Innoc.* 10. *damnata, quæ sic habet:* Semipelagianum est; dicere, Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse, aut sanguinem fudisse. *Neque enim hoc dicit D. Thomas esse Semipelagianum. Imò verò expressè dicit, mortem Christi sufficientem esse pro omnibus. Ego ve-* D *rò, cum Paulo credo, Christum pro omnibus omnino, etiam in indiuiduo hominibus mortuum, quantum ad sufficientiam: & pro ipso etiam Iuda, quem iuxta Augustinum in Psal.* 10. Traditorem suum tantâ patientiâ pertulit, vt ei primam Eucharistiam confectam manibus suis, & ore suo commendatam, sicut cæteris Apostolis traderet. *Sed valde ponderanda sunt verba Sacrosancti* Conc *Trid. sess.* 6. *cap.* 3. Verùm etsi ille pro omnibus mortuus est, non omnes tamen mortis eius beneficium recipiunt, sed ij dumtaxat, quibus meritum Passionis eius communicatur. *Quod idem est, quod habet D. Thomas*, non tamen habet pro omnibus efficaciam. *Quod mille locis testatur August. quos breuitatis cau-* E *sâ prætereo, l. 6. cont. Iulianum cap.* 15. Scimus, ait Apostolus, quod à nobis sæpissimè repetendum est, quoniam vnus pro omnibus mortuus est; ergo omnes mortui sunt, &c. quod apertius ita dicitur: illi sunt liberati à peccato, pro quibus mortuus est, qui nunquam fuerat in peccato. Et cùm semel sit mortuus, tamen pro vnoquoque tunc moritur, quãdo in eius morte, quantælibet ætatis fuerit, baptizatur, id est, tunc ei proderit mors eius qui fuit sine peccato, quando in eius morte baptizatus, mortuus fuerit etiam ipse peccato, qui mortuus fuerat in peccato. *S. Augustinus sæpissimè, & exertè probat, ex Apost. quidem, Christum pro omnibus mortuum; mortis sua beneficium tamen non omnibus com-*

Aug.

Aug.

Aug. *municare, quod & Conc. Trid. expreßè docet. Sic itaque inter catera, lib. 6. contra Iulianum, cap 5.* Propter hoc, inquit, vinculum, quod connectitur ex primo Adam, nec solui potest nisi in secundo Adam: propter hoc, inquam, vinculum mortis, mortui reperiuntur infantes, non ista morte nouissima, quæ à corpore animam separat, sed ea morte, qua tenebantur omnes pro quibus est mortuus Christus. Scimus enim, ait Apostolus 2. Cor. 5. quod à nobis sæpissimè repetendum est, quoniam vnus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt: & pro omnibus mortuus est, vt qui viuunt iam non sibi viuant, sed ei qui pro omnibus mortuus est, & resurrexit. Illi ergo viuunt, pro quibus, vt viuant, mortuus est qui viuebat. Quod apertius ita dicitur: Illi sunt à mortis vinculo liberi, pro quibus mortuus est inter mortuos liber. Psal. 87. Vel sic multò apertius: Illi sunt liberati à peccato, pro quibus mortuus est, qui nunquam fuerat in peccato. Et cùm semel sit mortuus, tamen pro vnoquoque tunc moritur, quando in eius morte, quantælibet ætatis fuerit, baptizatur: id est, tunc ei proderit mors eius qui fuit sine peccato, quando in eius morte baptizatus, mortuus fuerit, etiam ipse peccato, qui mortuus fuerat in peccato. ITAQVE OPORTEBIT. *Ironicè dicta contra Episcopos, & Sacerdotes nimium indulgentes peccatoribus relapsis; qui huiusmodi locis abutuntur, vt commeant peccatis.* FVTILIA EORVM, *non quod futiles Scripturas sacras æstimauerit, sed quia perperam allegantur. Alij legunt*, sparsilia, *sparsim & passim effusa.* ADVLANTVR, *Deo blandiuntur de magna misericordia.* SIBI LENOCINANTVR, *velut lenones, & pellices seipsos alliciunt, & prouocant ad peccandum liberius, sub præsumptione obtinenda facilè venia.* VIGORANTIA, *mores Christianos, & benè compositos, in vigore conseruantia, & augentia.* REPERCVTERS, *sententias Dei seueritatem comminantes in contrarium opponere.* CONSTANTIAM PROVOCENT, *hortentur, & vrgeant nos timore salutari, vt constanter & perseueranter in virtute incedamus.*

3. Ex cap. 2. à p. ad vltra m. de pud. & in f.

ET IVSTVS, *vt alibi dixit:* De nostro iustus, de suo bonus. EX CAVSA. *scil. propria bonitate benefacit nobis: sicut iustitia vindicatiua causam, sumit ex nobis.* DEVS IVSTVS, *Psal. 7. 12.* Deus Iudex iustus, fortis & patiens. SANARE NOVIT, *Deut. 32. 39.* Ego occidam, & ego viuere faciam; percutiam, & ego sanabo. FACIENS PACEM, *Isa. 45. 7.* Ego Dominus, & non est alter. Formans lucem, & creans tenebras, & faciens pacem, & creans malum, *id est bellum, malum contrarium bono pacis. Vel simpliciter malum, quia in se inuoluit bonorum omnium spiritualium & corporalium ruinam.* POENITENTIAM MALENS. *Ezech. 33. 11.* Viuo ego dicit Dominus Deus, nolo mortem impij, sed vt conuertatur impius à via sua, & viuat. SI IEIVNAVERINT, *Ier. 14. 11. & 12.* Et dixit Dominus ad me: Noli orare pro populo isto in bonum, (70. *in bona*) cùm ieiunauerint, non exaudiam preces eorũ; etsi obtulerint holocaustomata & victimas nõ suscipiã eas (70. *Non placebo mihi in eis*) quoniam gladio & fame & peste consumam eos, 70. *autem*, & in morte ego consummabo eos. MISERICORDIÆ PRÆLATOR, *Osee 6. 6.* Quia misericordiam, volui, & non sacrificium, 70. *vero*: Quia misericordiam volo, quàm sacrificium, *id est magis quàm sacrificium.* NE ADORAVERIS, *Ier. 7. 16.* Tu ergo noli orare pro populo hoc, nec assumas pro eis lau-

A dem & orationem, & non obsistas mihi, quia non exaudiam te. 70. *non legunt* adorare. *Sed quia os ad os cum Deo orando loquimur, & cum tanta maiestatis Rege tractaturi, prius eum adoramus.* ADFLICTATIONEM, *afflictionem, & duram corporis in pœnitentia habitu tractationem.* ZELOTES, *præter Exodi 20. 5. vbi seipsum Deus zelotem vocat: Ezech. 8. 5.* Ecce ab Aquilone portæ altaris, idolum zeli in ipso introitu. *Quod idololatria Deo zelum prouocet.* NASO, *Ezech. 8. 17. 18.* Ecce applicant ramum ad nares suas. Ergo & ego faciam in furore, non parcet oculus meus, neque miserebor. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* Ecce mittunt fœtorem ad nares suas. *Quod fœteat Deo naribus ramus oblatus Idolis. Vbi nota*
B *versu 16.* Inter vestibulum & altare quasi 25. viri dorsa habentes contra templum Domini, & facies ad Orientem, & adorabant ad ortum Solis, *quasi ramorum & arborum parentem, 70. autem 20. ponunt*, & hi adorant Solem, &c. & ipsi quasi subsannantes, *vt idem sit subsannare siue irridere Deum, & ramum naribus applicare. Paulus autem Galat. 6. 7.* Nolite errare, Deus non irridetur, quæ enim seminauerit homo, hæc & metet. PER ISAIAM, *cap. 42. 14.* Tacui semper, silui, patiens fui, sicut parturiens loquar: dissipabo, & absorbebo simul, desertos faciam montes & colles, & omne gramen eorum exsiccabo. EXVRET, Inflammabit in circuitu. OCCIDENS, *Math. 10. 28.* Timete enim qui po-
C test animam & corpus perdere in gehennam. IVDICANTIBVS, *deprauat sensum Mat. 7. 2. Intelligens de iudicio pœnitentiæ quod ad literam de iudicio temerario dictum est, & de mensura simili rependenda.* QVOD FRATRES, *1. Cor. 6. 1.* Audet aliquis vestrum habens negotium aduersus alterum iudicari apud iniquos (*iudices Gentiles*) & non apud sanctos, *Fideles, & versu 6.* Frater cum fratre iudicio contendit; & hoc apud infideles. ADISCIENS, *imò præmittens, cap. 5. 12.* Quid enim mihi de iis qui foris sunt (*id est infideles, extra Ecclesiam positi*) iudicare? Nonne de iis qui intus sunt (*fidelibus & Ecclesiæ Iurisdictioni subditis*) vos iudicatis? Nam eos qui foris sunt, Deus iudicabit. Auferte malum ex
D vobis ipsis. *Translat. Syr.* Deus iudicat, (*quia qui non credit iam iudicatus est*) tollite autem sceleratum è medio vestri, *id est separate à consortio vestro.* IN CAVSA FORNICATIONIS, *quia ibidem agit de incesto Corinthio, quem ipse excommunicauerat.* QVÆ QVIS IN FRATREM, *abutitur & interrogatione Petri.* Quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? *Quasi non acceperit Petrus potestatem remittendi quæcumque peccata etiam in Deum commissa.* FVNEM CONTENTIOSVM, *comparat disputantes ex aduerso & controuertentes ex Scriptura testimoniis, pueris hinc inde funem trahentibus.* VT HÆC, *testimonia allata à Tertulliano, iustitia Dei rigorem in peccatores inflexibilem attestantia, strictiori*
E *nos vita, & venia peccatoribus recusanda obstringere videantur.* ILLA LAXARE, *quæ ad indulgendum lapsis promores, in medium proferunt, rigorem istum remittere.* QVASI INCERTÆ, *supple videantur. Subtiliter Augustinus in Psal. 50.* Ecce enim veritatem dilexisti, incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti. Veritatem, inquit, dilexisti, id est impunita S. Aug. peccata eorum, quibus ignoscis, non reliquisti, &c. Sic misericordiam prærogasti, vt seruares & veritatem. Ignoscis confitenti, ignoscis: sed seipsum punienti. Ita seruatur misericordia, & veritas. Misericordia, quia homo liberatur; veritas, quia peccatum punitur, &c. quæ occulta? quæ incerta? quia Deus ignoscit & talibus; Nihil tam occultum, nihil tam incertum (*quia nemo scit vtrum*

amore vel odio dignus sit) ad hoc incertum Niniuitæ A pœnitentiam egerunt. Dixerunt enim, quamuis post minas Prophetæ, &c. quis nouit si Deus flectat in melius sententiam suam, & misereatur? Incertum erat, cùm dicitur, quis nouit? de incerto pœnitentiam egerunt, certam misericordiam meruerunt. PROSTERNERE, *facile reddere, vel humiliare & vilificare pœnitentia subsidium, nimia lenitat ministrorum Ecclesia solcat. Tamen ad pacem cum Deo conciliandam verus Salomon princeps pacis;* & vt filia Babylonis misera transeat in partem fortis Sanctorum *anima peccatrix, sed pœnitens cum filiabus Ierusalem tomentata, ascendit* in ferculum Salomonis per ascensum purpureum media charitate constratum, *vt dum purpureus pudoris color, turturis gemebunda genas rubricat, media Sacerdotum charitas sternat ascensum purpureum sanguinis Christi.* B *Vt sicut de Magdalena pœnitente, sic de qualibet anima peccatrice seriò cogitante & dolente pro peccato suo, dicat & sponsus: Non tantùm,* capilli tui sicut greges caprarum quæ ascenderunt de monte Galaad. *Sanct. Pagn.* Quæ aspiciont, 70. Quæ reuelatæ sunt de Galaad, *id est de aceruo testimonij, vel tumulo testium: Quòd dum reuelat cogitationes suas turpes confessori suo, ascendit de valle peccati, cogitans tantum acervum testimoniorum Scriptura; quibus, sicut & exemplis, venia pœnitenti certa promittitur; vt de ipsa desperatione ascendat in spem, & peccata priora contra se testantia, quasi tumulo sepeliat. Sed & exclamet sponsus:* Comæ tuæ (*id est cogitationes tua recogitantes omnes annos vita in amaritudine anima tua*) C sicut purpura regis (*Christi charitas operiens multitudinem peccatorum, & nuditatem Adam*) iuncta, vel vincta canalibus. *Vel vt alij legunt:* rex ligatus in canalibus. *In aquaductibus scil. gratia, qua sunt Sacramenta, maximè pœnitentia, & Eucharistia quibus certam veniam & gratiam verbo suo infallibili Christus alligauit. Prodigo pœnitenti dans vitulum saginatum.*

HANC DIFFERENTIAM, *grauitatis aut leuitatis peccatorum, quorum alia in Deum ab hominibus irremissibilia, alia in homines ab hominibus remissibilia sunt. Errat turpiter, nullum enim prater desperationem, & finalem impœnitentiam est irremissibile potestati Ecclesia à Christo tradita, ad omnia sine exceptione dimittenda.* STATV, *natura, grauitate.* D

Ex cap. 3. per totum de pudic.

EX DIVERSO, *ex aduerso Psychicorum argumento.* VSVRPAVERVNT, *impiè & blasphematoriè, neque enim Ecclesia innasit violenter, aut surripuit fraudulenter, sed accepit humiliter à Christo in Petro, & cæteris Apostolis, à quibuscumque peccatis absoluendi potestatem: dum, quam promiserat dicens:* Tibi dabo claues regni cælorum, &c. quæcumque solueris, &c. *Sic exhibuit dicens:* Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittontur eis. QVANTVM AD ILLOS, *Psychicos, pœnitentia infructuosa pro delictis in Deum commissis agetur frustra, à quibus non diuinam, sed humanam tantum veniam & reconciliationem pœnitens consequitur.* CONCEDERE, *condonare.* REMISSA, *dum nos remittere pœnitentis recusamus, quem ad Deum remittimus. Vt quid ergo Paulus se suosque ministros dixit,* pro Christo legatione fungi, qui posuit in ipsis verbum reconciliationis? PROSTRATA, *cum Publicano à longè stante.* ECCLESIÆ ERVBESCERE, *coram Ecclesia, pro foribus templi, intrantibus cæteris, excommunicato Mœcho, & à Sacramentorum participatione siue spe vlla reconciliationis excluso.* NOTÆ SVÆ, *vtique probrosa, in habitu pœnitentis.* ADVOCAT, *apud Deum mediatrices, monet, & excitat.* REDIT, *cum publicano iustificatus.* PLVS NEGOTIATA, *Maiori lucro reportato ex compassione fratrum, quibus pœnitens se iungere non audet, quàm si absolutus & reconciliatus, cum eis communicaret.* HIC, *apud Ecclesiam,* NON METIT, *ex lachrymarum semine.* AB OFFICIO, *pœnitentia actibus, & tota vt alibi dicit,* humilificandi hominis disciplina. NEC DISCIPLINA, *rigor Sacerdotum recusantium pacem & reconciliationem.* ADSVMENDO, *arrogando sibi indebitum.*

Ex cap. 4. de pud. in p.

DEMANOATA, *quasi profundè iacta in corde petra fundamentali, qua nititur rigor Mœcho relapso non indulgens.* POENITENTIÆ, *pro peccato remissibili, vel irremissibili.* CENSVM, *seriem, Cathegoriam, grauitatem, vel leuitatem. Qua videlicet censenda sint peccata remissibilia, vel non.* QVOD MOECHIAM, *quòd adulterium vocitemus, simplicem fornicationem, vsus communis & promiscuus horum nominum innaluit.* FIDES QVORVMDAM, *confœderatio, propinquitas, affinitas vocum fundata in praxi rerum quas significant, facit vt communiter & familiariter loquendo, vna vox pro alia vsurpetur. Hinc & nos in hoc de pudicitia libro, promiscuè fornicationem pro Mœchia sumimus:* CÆTERVM, *& quanquam fortè fornicationem simplicem nomine stupri vel adulterij vocauerim, perinde mihi est. Nota enim vna est omnibus peccatis carnalibus, quod eam contaminent & polluant.* NEC INTEREST, *imò plurimum. Nuptam enim & vxorem alterius tangere, contra iustitiam est: viduam autem lege viri solutam, non tam graue.* DVM NON SVAM: *Cùm, inquit, vidua proximi defuncti, sua non sit vxor, alteri sponsa erit, si dicas de coniugato potestatem sui corporis non habente, & alterius viduam cognoscente. Ipse enim adulter est, propria fidem coniugi non seruans.*

Ex cap. 5. de pud. in f.

MOLLISSIMA. *Notat hic Presbyteros Ecclesia Romana, & laxiorem eius morem in lapsis recipiendis.* OMNIBVS, *absque discrimine irremissibilium: quòd beatitudini illi participare velit; qua dixit Christus:* Beati pacifici, NOSTRA ESSE, *nobiscum sentire, vel à nobis Nouatianis, hunc rigorem sumere.* SEMEL DAMNAS, *condemnas, semel tantum excommunicas, semel agenda pœnitentia locum praestas, absque spe pœnitentia & venia, si relabatur in homicidium, & idololatriam.* DE MEDIO, *censu enim, series, & ordo peccatorum sic in Decalogo texitur, vt media sit inter idololatriã, & homicidium, Mœchia. Prima enim præcedit idololatria; Mœchia autem succedit* E *homicidium. Vnde medium ab vtroque extremo participat.* PERSONÆ ACCEPTATIO. *Sic inducit Romanos loquentes contra se, quasi sit personarum acceptator, & non discriminator criminum. Dixit enim Sapiens:* accipere personam in iudicio non est bonum. *Iudicium autem est in foro pœnitentia, in quo peccatoris causa discutitur.* MISERABILIORES, *commiseratione digniores, quia fragilitas carnis excusabilior in fornicatoribus & Mœchis, quàm in idololatris, & homicidis.* RELIQVISTI, *contempsisti: nec eorum respectu, ad veniam peccatores fragilitate lapsos, recipere voluisti.*

A

Ex cap. 6. de pud. in p.

PLANE, respondet T . DE QVIBVS PATROCINIIS. Si profer... : u patrocinium causa Mæchorum, quam defendis; quibus exemplis & præceptis diuinis tuam fulcias sententiam, vt aperias portas iustitiæ, & veniæ. Mira Tert. cæcitas, cum tota Scriptura sit plena, & vnicum simul in Dauide adulterij & homicidij exemplum sufficiat. Audiat clamantem auribus Nathan, Sacerdotem Ecclesiæ Romanæ figurantẽ, qui confitenti sibi, & dicenti: peccaui Domino: quasi absoluens, dixit: Dominus quoque transtulit peccatum tuum à te. Et quidem in Euangelio, nil pœnitentiæ inexpiabile, vel regnum cæli claudens; Pœnitentiam, inquit, agite, appropinquat enim regnum cælorum. De quo & Christus, expulso, peccato regnante, per pœnitentiam: Regnum Dei, inquit, intra vos est. SOLI MOECHIÆ: Non autem idololatriæ, & homicidio. ET IN EA, & cum ea. Quæ ipsi affinis est, vel quæ sub eius nomine intelligitur. AD HANC LINEAM, Metam, terminum, coërceo & restringo disputationem nostram. NE IN TERGA, veteris testamenti præteritas figuras & testimonia recurras. ET SI A LEGE. In qua texui ex Exodo & Deuteronomio seriem & censum horum trium peccatorum. DEMONSTRANDO MOECHIAM. Mediam inter idololatriam & homicidium.
C MERITO, non frustra grauitatem Mœchiæ irremissibilem diximus, sicut & alia duo. STATV, ordine Decalogi, quod Christus non venit soluere, sed ad implere. OBLITI POSTERIORVM, cæteros locos alibi reculimus. Hunc sic habet Paulus, Phil. 3. 13. Fratres ego me non arbitror comprehendisse, (transl. Syr. assecutum fuisse) vnum autem: quæ quidem retrò sunt obliuiscens, ad ea verò quæ sunt priora extendens meipsum; ad destinatum persequor, ad brauium supernæ vocationis Dei in Christo Iesu, trans. Syr. Vnum autem scio, quòd quæ à tergo sunt, dem obliuioni; ad ea verò quæ à fronte sunt, enitar. Itaque decurro ad metam, vt accipiam victoriosum præmium supernæ vocationis Dei, &c. Verum quidem est, quòd Deus non vocauit nos in
D immunditiam, nec in homicidium, aut idololatriam, sed venit in hunc mundum peccatores saluos facere, qui non venit iustos vocare, sed peccatores.

Ex cap. 6. de pud. circa m.

DABIS ERGO, tu ergo, Romanæ Ecclesiæ Presbyter, æquabis te Deo, qui primùm in veteri testamento tot exempla indulgentiæ suæ dedit erga populum Hebræum, identidem in peccatum idololatriæ relabentem. Si enim mecum absoluas eique tribuas pœnitentiæ, & veniæ locum; cur non dabis, idololatræ & homicidæ? RESTITVTVM, in pacem & gratiam Dei. COMMVNICABIS, ad communionem tuam recipies & homicidam. NABVTHÆ, Naboth, cuius vt vineam Iesabele suadente inuaderet Achab, falsis testibus ac-
E cusatum lapidari iussit, tanquam blasphemum in se & Deum. CVM INCESTO, nesciens Iudas cum Thamar nuru sua concubuit, quam meretricem putabat. DE PROSTITVTIONE, propter prostitutam ductam ab Osea in vxorem. FREQVENTATAS, sæpiùs repetitas. SEMEL, simul plures. PROPTER PATRES, Patriarchas, qui simul cum vxore præcipua plures ad multiplicationem prolis ducebant vxores concubinas.

Ex cap. 6. de pud. in f.

QVID ILLAM. Carnem, ob eius infirmitatem excusas; à grauitate criminis, in Mœchiam lapsam? DE PRISTINO, vel à veteri testamento exempla veniæ sumens, vel infirmitatis excusationẽ ex veteri culpa Adam, & relicto etiam post baptismũ fomite peccati, & lege membrorum repugnante legi mentis. Nonne caro facta est corpus Christi, & membrum eius, dum corpori eius per baptismi Sacramentum
B agglutinata est? vel adhuc literalius: quid carnem excusas, quòd ante Christi aduentum in carnem, ante baptismi lauacrum, fornicationi subiaceret? Quasi iam post susceptam à Verbo carnem, nostramque lotam in baptismo, vlla valeat excusatio? Esto, in veteri lege ante Christi aduentum excusabilis facta sit infirmitas; nondum humanum corpus, membrum erat Christi, templum spiritus non vocabatur, vt postea à Paulo vocatum est. EXINDE QVO STATVM VERTIT, ex quo, mutatus est carnis status, & promotus ex vilitate pulueris & limi, ad tantam dignitatem, vt assumeretur à Verbo in vnitatem personæ; ex quo Verbũ caro factum est, & habitauit in nobis, tanquam in templo, de quo Salomon ait: Sapientia ædificauit sibi domum; da exemplum aliquod datæ Mœchis relapsis veniæ post baptismum in Christo susceptum; ostende præceptum dandæ Mœchis veniæ. TEMPORIS DEFI-
C NITIONEM. Quod iam determinaui, sc. ab aduentu Christi, vel à tempore quo Paracletus in Montanum se effudit abundantius. AETAS QVÆSTIONIS. Quando, vel qua ætate hæc quæstio venerit in cor & os hominum; dandane an neganda sit Mœchis venia.

Ex cap. 7. in p. de pud.

A PARABOLIS, Per me, inquit, licet vt probationem dandæ adulteris veniæ, ordiaris à parabolis in Euangelio scriptis; inter quas est illa, Lucæ 15. 5. PROCEDANT PICTVRÆ. Producite etiam eiusdem Parabolæ pictam in vitreis calicibus boni Pastoris, ouem humeris in ouile reportantis imaginem. PERLV-
D CEBIT, in vitro sc. & chrystallo splendenti & pellucido. Eodem allusit noster author, & eodem errore debacchatus est in Ecclesiam hoc ipso lib. de pud. c. 10. vbi sic inuehitur in Mœchum, eique indulgentem Romanæ Ecclesiæ Presbyterum. Cui ille si fortè patrocinabitur Pastor, quem in calice depingis, &c. De quo nihil libentius bibas, quàm ouem pœnitentiæ secundæ, id est ouem secundò in ouile reductam, & admissam, post relapsum in errorem, ad pœnitentiam secundam. Dehinc prosequitur: At ego eius Pastoris Scripturam haurio, (reprobat librum Apocryphum inscriptum nomine Pastoris, cui opponit Christum Pastorem bonum, quem vult, non fidelem & baptizatum, sed Gentilem humeris baiulasse post errorem: sed & in hoc errat quod hæc ouis à proprio eius ouili, & grege aberrauerat) qui non potest frangi. Vnde duo colligo.
E Primò ex hæretico, contra hæreticos pro calicibus & sacris vasis, testimonium. Secundò calices id temporis fuisse vitreos & chrystallinos, in quibus pingi solebat imago Pastoris boni: quod & contra eosdem ætatis nostræ hæreticos, imaginum vsum reprobantes, torqueri potest. Materia fragilis fuisse calices satis indicat, quod ait: Qui non potest frangi. Tum temporis Ecclesiæ imperabat Zephyrinus Pontifex, qui statuerat vt omnia Ecclesiæ vasa essent vitrea; vel, ex Martino Polono, stannea. Post hæc tamen argentea, & aurea fuerunt, vt testatur Ambrosius l. 2. offic. c. 18. vt pa-

tet ex passione B. Laurentij, qui vno circiter mense ante B, Cypr. Martyrio coronatus est, Idem refert Optatus Milen. lib. 1. contra Parmen. Noster autem Aug. l. 3. contra Cresc. Gramm. c. 29. Vbi de inquisitione facta sacrorum vasorum per Zenophilum, & Felicem qui erat flamen perpetuus curator: Paulo Episcopo dixit : profeete Scriptntas legis, & si quid aliud hic habetis, vt præcepto & iussioni paeere possitis &c. Contra scribente Victore Aufidij in breue sic : Calices duo surei, item calices sex argentei, &c. DE RESTITVTIONE, *in veniam & gradum.* CONLINIET, *blandietur, fauebit illa pictura.* PRÆSCRIBIMVS, &c. *Supponimus tanquam certum & indubium ex ipso natura ductu & sensu communi, secundùm quod voces auribus sonant, & prout lingua eas pronuntiare solet; eos qui rectè sapiunt, & sano rationis vsu potiuntur, respondere solitos directè & præcisè ad interrogationem factam ab aduersario vrgente vt sibi absque vlla tergiuersatione respondeatur. Agebatur id loci, vt prosequitur Tert. de murmure Pharis. in Christũ, qui Publicanos & peccatores ethincos recipiebat, & familiariter communicabat cum eis, quibus Christus respondit:* Non veni vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. *Verùm & hic errat Tertul. Primò quia Christus omnes venerat saluaturus, tam Gentiles quam Iudæos. Secundò quia dum Cananæam Gentilem repulit, satis probauit præcipuè pettatores Iudæos se venisse saluare, dum ait :* Non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus. Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israel. *Vnde & per se vix vnum aut alterum Gentilem in gregem adduxit. Et dum viueret, Apostolis cauit :* in viam Gentium ne abieritis. *Dehinc ascensurus in cælum :* Euntes, inquit, docete omnea gentes, &c. *Vnde peremptoriè contra Tertull. concludo, Christum aduersariis Pharisæis directè respondisse, allata parabola ouis, de grege suo proprio, de ouili Iudæo, non Gentili, ouem aberratam reuexisse.*

Duo nobis suggerit vno hoc loco Tertull. argumenta, contra nouatores, mysterij altaris, & sacrarum imaginum impugnatores. Calicis enim à tempore cœnæ Dominicæ ad annum vsque suum vsitati, & imaginis Pastoris boni in eo picta mentionem facit. Cuius & Conc. Triburiense Prouinciale, celebratum sub Imperatore Arnolpho, à 22. Episcopis Germanorum Ann. Dom 895. memoriam recolit, can. 18. vbi de vasculis, in quibus mysteria sacra conficiuntur. Vasa in quibus Sacrosancta conficiuntur mysteria, calices sunt, & patenæ : de qoibus Bonifacius Martyr & Episcopus interrogatus, si liceret in vasculis ligneis Sacramenta conficere, tespondit : quoudam Sacerdotes aurei, ligneis calicibus vtebantur : nunc è contra lignai Sacerdotes, auteis vtontut calicibus. Zephytinus 14. Romanus Episcopus, patenis vitreis Missaa celebeari constituit. Nos statuimus, vt deinceps nollus Sacerdos sacrum mysterium Corporis & Sanguinis Domini in ligneis vasculis vllo modo conficere præsumat. *Can. autem 19. repetit Canonem 32 Sextæ Synodi Generalis, in qua Armeni, ex praua interpretatione loci Chrysost. contra Hydroparastarum hæresim agentis, qui sola aqua sacrificium offerebant; vbi aquam remouit à sacrificio; non ita tamen, vt non misceretur vino calicis, quod in eius Ecclesia, sicut & alibi agebatur. Dehinc dicta Synodus,* in omdi Ecclesia vbi spiritalia luminaris eefulserunt', hic ordo diuinitus traditos seruatur. Nam & Iacobus Domini nostri Iesu Christi secundùm carnem feater, & Basilius Cæsariensis Archiepiscopus, coius glocia omnem terrarum orbem peruasit, mystico nobis inscripto ttadito sacrificio, ita peragendum in sacro mysterio, ex aqua & vino sacrum poculum ediderunt. Et qui Carthagine conuenerunt sancti Patres, ita apertè tradiderunt. Si quis ergo Episcopus, vel Presbyter, non secundùm traditum ab Apostolis ordinem facit, deponatur, vt imperfectè, ac simpliciter mysterium enuntians, & quæ tradita sunt innouans. *Imperfectionem hanc aperit can. 19. Concil. Triburiensis.* Non debet, inquit, in calice Domini aut viοum solum, (*vt Armeni Chrysost. loco abutentes*) aut aqua sola offerri: (*vt faciebant Hydroparastæ*) sed vtrumque permixtum : quia vteumque ea latere eius profluxit; sed sic vt duæ partes sint vini, tertia verò aquæ, quia maior est maiestas sanguinis Domini, quàm fragilitas populi, qui per aquam designatur, iuxta illud Apocal. 7. populi multi, aquæ multæ. *De quo apud Carthaginenses more, Cyprianus lib. 2. ep. 3. quæ est 63.* Admonitos oos scias, vt in calice offerendo Dominica traditio seruetur, neque aliud fiat à nobis, quàm quod pro nobis Dominus prior fecerit: vt calia qui in commemorationem eius offertur, miatus vino offeratur. *Et rursum ibidem in hac ad Cæcilium epist.* Calicem, inquit, sub die Passionis accipiens, benedixit, & dedit discipulis suis dicens : bibite ex hoc omnes. Hic est enim sanguis noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Qoa in parte inuenimus calicem miatum fuisse, quem Dominus obtulit, & vinum fuisse quod sanguinem suum dixit. *Vbi aduerte paulò supra dixisse,* nec nos sanguinem Christi possemus bibere, nisi Christus calcatus prius fuisset & pressus, & calicem prior biberet, quem credentibus propinaret. Et alibi Isaias : Si sitieeint, inquit, per deserta, adducet illis squam; de petra producet illis, findetur petra, & fluet aqua, & bibet plebs mea. Quod in Euangelio adimpletur, quando Christus qui est petra, finditur ictu lanceæ in Passione, qui & admonens clamat & dicit; si quis sitit veniat ad me. *Et concludit:* Vnde apparet, sanguinem Christi non offerri, si desit vinum calici; nec sacrificium Dominicum legitima sanctificatione celebeari, nisi oblatio & sacrificium nostrum responderit passioni. *Neque verò respondet, nisi aqua misceatur in signum eius quæ Dominico fluxit ex latere. Non quidem quòd irritum sit, hoc est nullum sine admixtione aquæ sacrificium, sed quod mortale sit peccatum, ritum à Christo seruatum & ab Apostolis traditum, vtpote Passionis Christi, & vnionis Ecclesiæ cum ipso signum prætermittere. Irenæus quoque l. 5. aduersus hæres. c. 2.* Quando, inquit, mixtus calix, & fructus panis percipit verbum Dei (*formam siue verba consecrationis ore Christi prolata*) fit Eucharistia corporis & sanguinis Christi : *& Athanasius Apol. 2. solis ministris altaris id licere scribit :* Solùm, inquit, vestrum est propinare sanguinem Christi, & præterea nullius. Cæterum, vt impius est, qui hanc mysticum calicem frangit : ita multo magis impius est, qui sanguini Christi contumeliam facit : Contumeliam autem facit, qui præter Ecclesiasticam institutionem calice illo abutitur. *Abutitur autem recto sensu qui participans calici Christi, bibit de calice meretricis Babylonis. Hinc Chrysost. hom. 14. in ep. ad Ephes.* Tu es his vasis sanctior, & multo sanctior : cur ergo taipsum polluis & inquinas? *& homil. 51. in Matth.* Animarum ergo munditia opus est, propter quas, Deus etiam hęc vasa recipit. *Tandem abutitur, qui Pastorem in calice pictum, & suum pro oue sanguinem fundentem, & propinantem cernens, luxuriatur in pratis, nec mortificationi vacat Pastoris morti respondens. Vnde Hier. ep. 20. ad Marcellum :* Calices, inquit, mortificationem carnis ostendunt, & semper

animum ad martyrium præparatum.

Sed ad calices redeo & vasorum sacrorum vsum. Damasus Papa in Pontificali meminit torum sub S. Vrbano circa Annum Chr.230. Sixtus, inquit, constituit, vt ministeria, siue vasa sacra non tangerentur, nisi à ministris sacratis. Vrbanus fecit ministeria sacrata, omnia argentea, patenas argenteas 25. apposuit. Syluester donauit Ecclesiæ Romanæ patenam argenteam pensantem lib. 20. Ex dono Augusti Constantini: dedit & scyphos argenteos duos, qui pensarunt singuli libras denas, calicem aureum pensantem libras duas, calices ministeriales quinque pensantes singulos binas libras, &c. patenam argenteam chrismalem auro inclusam, pensantem libras quinque. *Concilium Roman. c. 9.* B Nullus lector vel Ostiarius sacra vasa contingat. *Conc. Agathense c. 66.* Non oportet iosacratos ministros licentiam habere in secretarium quod Græci Diaconiam vocant, ingredi & contiogere vasa Dominica. *August. in Psal. 113. conc. 2.* Pleraque, ioquit, instrumenta & vasa ex hujusmodi materia, vel metallo habemus, in vsum celebrandorum Sacramentorum, quæ ipso ministerio consecrata sancta dicuntur, in eius honorem cui pro salute nostra inde seruitur. *Et Conc. Carthaginense 4. c. 5. cui subscripsit August.* Subdiaconus cùm ordinatur, quia manos impositionem noo accipit, patenam de manu Episcopi accipiat vacuam, & calicem vacuum: de manu verò Archidiaconi Vrceolum cum aqua, & manotergium. C *Nec prateribo quod narrat Beda in descriptione locorum terræ sanctæ c. 2. Calicem quo vsus est Christus in institutione mysterij altaris fuisse argenteum, habentem duas hinc inde ansulas continentem quasi sextarium Galliæ, suo adhuc tempore Ierosolymis extantem, quem peregrini magna reuerentia videbant. Quid ad hæc testimonia respondent, & antiquitatis monumenta Nouatores?*

Aug.

Ex cap. 7. in m. de pud.

PROINDE IN DRACHMÆ. *Multis interiectis, quæ alibi exposui, similiter, inquit, prouoco & vrgeo, vt mihi & alias ex eodem Euangelio Parabolas adstruant, in exemplum danda Christianis Mœchis veniæ. Nempe illam proferent qua se Dominus comparat mulieri de drachma inuenta sibi cum vicinis gratulanti: sed ethnicum, non autem Catholicum, in* D *drachma perdita figuratum dico: Imò verò Catholicum expressit, non foris, sed in domo propria, hoc est Ecclesia perditum. Notatu dignum quòd cùm Tertul. adhuc Catholicus parabolas ouis errantis & filij prodigi aptasset Christiano post baptismum lapso lib. de pænitentia c. 8. Vbi & de drachma perdita, vt peccatorem in spem veniæ excitaret, & ad pænitentiam subeundam induceret: tamen hæreticus factus lib. de pudicitia c. 7. & seq. easdem Parabolas non fideli, sed ethnico voluit applicari. Et licet ad extremum, eas concedat intelligi etiam de Christiano in alia etiam crimina prolapso, nullam tamen Mœchis & fornicatoribus voluit tribui veniam.* E Coodico, inquit, Christianum iam peccatorem in parabola vtraque portendi, non tamen ideo eum adfirmandum, qui de facinore Mœchiæ, & fornicationis restitui per pœnitentiam possit. Licet enim perisse dicatur, erit & de perditionis genere retractare: quia & ouis non moriendo, sed errando; & drachma noo intereundo, sed latitando perierunt. *Et quia obyci poterat de prodigo dictum, mortuus erat, & reuixit; respondet cap. 8. nos eadem caligine circa duorum filiorum comparationem exorbitare; & plus gentili quàm Christiano qu adra-*

A *re prodigum.* DEI VERBVM; *de quo Ps. 118.* Lucerna pedibus meis verbum tuum. IN DEI LVCE, *fidei lumine.* VNVS ERROR, *communis est. Quia vtraque erat perdita: Quidquid dicat de magna domo mundi, de lucerna tenebras illuminante, gratis & sine fundamento asserit.* Quis enim, inquit, cæcus nisi populus meus? *Et cum Paulus dicat:* Si quis suorum & maximè domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior, *si de Ecclesia ministris dici potest, quid de Christo sentiemus, si neglecta Iudæorum cura, solùm venisset ad Gentes in suum ouile deducendas.*

B *Ex cap. 10. à m. de pud.*

CEDEREM TIBI, *concederem, relapsos recipiendos ad pacem & Sacramentum corporis Christi si liber inscriptus* Pastor, *cuius, ex Origene in epist. ad Rom. c. 16. Hermas author est Philipopolis Episcopus, ab Ecclesiis omnibus vt Apocryphus non reijceretur.* DIVINO INSTRVMENTO. *Inter libros sacros recenseri.* MOECHOS AMAT, *quos recipit ad veniam & communionem.* ADVLTERA. *Falsa, & corrupta.* SOCIORVM. *Mœchorum.* INITIARIS, *imbueris eius doctrina falsa.* PASTOR IN CALICE, *Vide dicta supra,* PROSTITVTOREM, *quòd quasi pellex, pellicere videatur spe veniæ, ad Mœchiam.* EBRIETATIS IDOLVM. *Alludit ad Paulum dicentem iuxta D.* C *Thom.* alius quidem ebrius est. *Dum de communione sub vtraque specie loquitur, in qua diuites multum vinum consecrandum offerebant, nec pauperibus propinabant.* MOECHIÆ ASYLVM. *Quòd relapsi hac pictura Pastoris in calice, præsumerent de asylo misericordiæ, vt ouem secundò relapsam, de pane & calice Pastoris securam redderet, se rursum bibituram ex eo.* POST CALICEM, *quia ebrietatem sequitur luxuria sicut videbimus verbo* luxuria.

Ex cap. 9. à m. de pud.

D QVIS CVRABIT, &c. *Quis certus veniæ semper sibi ab Ecclesia paratæ, sollicitus erit gratiæ conseruandæ, & ad finem vsque perseuerantiæ?* QVOD NON PERPETVO, *id est spem veniæ, quam semel adeptus non poterit in perpetuum amittere; & proinde semper, & vltra 77. viam sibi post tot relapsus, ad pœnitentiam, & per hanc ad indulgentiam, apertam fore sibi promittet, & ideo præsumet peccandi licentiam, vt & de Deo facili misericordiam, & gratiam.* SECVRITAS DELICTI, *qui enim de venia consequenda securus & certus est, sine cura delicti vitandi viuit, fitque ipsa securitas, incentiuum & irritamentum peccati.* APOSTATA, *à statu gratiæ excidens post primã pœnitentiã, qui desertâ cum prodigo paternâ domo, recipiet stolam primam charitatis à Patre operiente nuditatem filij.* INDVMENTVM SPIRITVS. *De quo Christus:* Induemini virtute ex alto. *Obumbrante se rursum columba sine felle.* ANVLO DENVO. *Rursum,* E *vt prodigo reddetur annulus, symbolum libertatis, & exitus à peccato, quo pœnitentia merito absoluetur reuersus ad Patrem.* SIGNACVLVM LAVACRI, *baptismi, qui est* fons signatus, *ob characteris indelebilis impressionem.* MACTABITVR CHRISTVS, *per vitulum saginatum expressus.* IN THORO, *accumbet mensa Regis, de qua alia est in Euãgelio parabola.* INDIGNE VESTITI. Et certè, inquit, Augustinus, vnus erat: vidit enim ibi rex vnum hominem non vestitum veste nuptiali. NEDVM SPOLIATI. *Vt non tantùm omnino spoliati & nudi, qualis erat prodigus,*

S. Aug.

sed etiam minus dignè, aula & thoro Regio vestiti, eijciantur à conuiuio in pœnas, absque spe veniæ. Vnde Paulus: Si tamen non nudi, sed superuestiti inueniamur. *Videlicet cum domesticis sapientiæ, per mulierem fortem adumbratæ*, qui vestiti sunt duplicibus. *Hoc est bysso innocentiæ, & purpura charitatis, quæ est vera vestis nuptialis, portanda in nuptiis agni: itant ad vitulum saginatum Eucharistiæ, & participationem Sacramenti pacis, in quo pax ipsa sumitur, admittendi non sint, qui cognoscunt se esse nudos, & à fructu ligni vitæ, & Paradiso Ecclesiæ, proyciantur, qui carnalis concupiscentiæ cibum vetitum, fornicando, & mœchando gustauerint; sicut Adam idololatriæ reus, & homicidij omnium filiorum, aliquid etiam Mœchiæ passus, post seductam adulterã cum serpente Euam; motus sicut, & ipsa libidinis, vel innisus ferens, loco iam Sancto, Paradisum cælestem figurante*, quo nihil coinquinatum intrabit, *tanquã indignus est proiectus, & vt ait alibi Tertull. de tunicis pelliceis, quibus Deus eorum verenda contexit*, pellitus, inquit, orbi ceu metallo damnatus, *vt longam Deo in squalore & sudore pœnitentiam immolans, veniam à Deo consequeretur. Hinc Sap. 10.1.* Hæc (*sapientia*) illum qui primus formatus est à Deo Pater orbis terrarum, cùm solus esset creatus, custodiuit, & eduxit illum à delicto suo, & dedit illi virtutem continendi omnia. EXINDE, *deinde*. SI FACTIS *exemplis, vt parabolis, & verbis probauit Christus suam in peccatores lenitatem*. INAVGVRANTI, *incipienti, præuenienti. Dicente Christo*: ad sepeliendum me fecit.

Ex cap. 11. per totum de pud.

SEXTO MATRIMONIO. *Hic renouat errorem suum quo supra damnauit iteratas nuptias.* PROSTITVTÆ. *Non iam simpliciter adulterã, sed & prostitutam vocat sexto Matrimonio: cùm quinque legitimis viris mortuis, fornicatorem haberet, cui non erat iuncta Matrimonio. Sic contra verba expressa Christi perperam scribit.* Viros enim quinque, ait Samaritanæ Christus, habuisti; hunc autem quem iam habes non est tuus vir. QVOD NSMINI FACILS, *non tantùm delicta pepercit, sed & quod paucis discipulis, quis & quantus Messias esset, mira facilitate, & familiaritate declarauit.* ETSI IAM CHRISTIANIS, *etsi illis peccatricibus iam conuersis ad Christum, & post acceptam fidem relapsis, data sit indulgentia, nihil hæc exempla conferrent causæ Romanorum.* NVNC ENIM. *Iam Nouat. facti dicimus, id soli Christo Deo licitum fuisse. Non aduertit Author, quod quanquam impiæ cogitationi murmurantium dixerit apud se*: Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus? *Dictum est tamen ab Euãgelista, quod* videntes turbæ timuerunt & glorificauerunt Deum, qui dedit potestatem talem hominibus. HODIE OPERETVR, *ironicè dicit: Agite Romani; vsurpate potestatem eius, & sicut ille indulsit, indulgete relapsis.* AD ILLA TEMPORA. *Nos, inquit, definimus, & statuimus, illam indulgentiam Christi, durasse tantùm pro tempore quo viuebat in terris. Nec præiudicium inde fuit debere, si non tantùm Gentilibus, sed etiam Iudæis frequenti relapsui obnoxiis pœnitentibus parceret.* A NOVATIONE. *Christiana disciplina sumpsit exordium à tempore quo Christus nouo testamento condito, veteris legis ceremonias abrogauit.* CENSETVR, *computatur, vel exordium sumit. Et tamen iam ante passionem, quàm post resurrectionem Christus dicit Apost. & in his, omnibus Ecclesiæ, Sacramentorum* Ministris idoneis noui testamenti: quorum remiseritis peccata,

A remittuntur eis. A NOVATO, *melius dixisset, & noua eius doctrina, cœptam esse pœnitentiam relapsis denegari,* ANTE REPERTVM ORDINSM FIDEI. *Ab oculato videlicet Nouato, qui etiam profunda Dei scrutatus, acri sui spiritus indagine, reperit hunc ordinem disciplinæ fidei Christianæ; vt post primam pœnitentiam, nullus Mœchus, quantumuis pœnitens, reciperetur ad veniam.* RESVMPTVM, *vnde venerat.* Nemo enim ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, secundus Adam de cælo cœlestis. REPRÆSENTATVM, *datum in linguis igneis*, qui inscriberet legem nouam in tabulis cordis carnalibus, *qui prius in igne se Moysi præsentem exhibuerat, cùm legem digito scriberet, siue vt ait Paulus*, literis deformatam in lapidibus populo duræ ceruicis, & incircumcisi cordis *traderet. Sed heu, quomodo Spiritus sanctus*, abstulit à Nouatianis cor lapideum? quomodo indidit cor carneum? quomodo inuenit, eos filios Iesse, id est, incendij, scilicet charitatis in peccatores secundùm cor Dei, *qui inflexibiles & rigidi sunt ad veniam*?

B

Ex cap. 12. in p. de pud.

ITAQVE ISTI. *Ecclesiæ Romanæ Presbyteri.* ALIVM PARACLETVM. *Aduocatum consolatorem peccatorum*, in quo clamamus Abba Pater, *de quo & Paulus rursum*: Qui postulat pro nobis (*id est ex Aug. postulare facit.*) Gemitibus inenarrabilibus, *quem à Patre promisit Christus*, alium Paracletum dabit vobis. *Longè certè alium ab eo quem Montanus, & Nouatianus se accepisse gloriantur. Quem in persona Ecclesiæ postulabat Dauid*: Spiritum rectum innoua in visceribus meis; *quem proinde promissum sperabat*: Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam, qui praua in directa faceret, & aspera in vias planas. *Iuxta sponsorem Christum*, deducturus erat Apostolos in omnem veritatem. IN PROPHETIS, *suum Montanum, & prophetissas eius intelligit; quos vult proprius & perfectius ipsis Apostolis, plenos Paracleto. Veteres enim Prophetæ intercedebant pro* D *delictis populi, ad flectendam Dei iustitiam.* IAM NEC IN APOSTOLIS, *quasi in Montano & Nouato superabundans, Apostolorum ipsorum indulgentiam abrogasset.* AGE, *agite nunc. Vel age, quisquis es Romanus Presbyter, qui tueris peccatorum causam.* DE APOSTOLICO INSTRVMENTO, *de nouo Testamento ab Apost. conscripto, probate mihi peccata carnis fœdata huiusmodi sordibus post baptismum, pœnitentiâ posse deleri. Quàm longè à seipso aberrat Author; qui prius sanæ mentis, & Catholico sensu, spem peccatoris relapsi erigens dicebat*: Iteratæ valetudinis, (*infirmitatis*) iteranda medicina est; pigeat iterum naufragari, sed non pigeat iterum liberari.

Aug.

C

E

Ex c. 13. de pud. à p.

AD EXORANDAM FRATERNITATEM. *Ad flectendam Ecclesiam, cœtumque fidelium.* CONCINERATVM, *cinere respersum. Pulchrè describit habitum pœnitentis.* CONCILICIATVM, *sacco, & cilicio indutum.* DEDECORE, *pudore.* LACINIAS, *extremas vestes.* HOMINIS EXITVM, *Mœchum ab excommunicationis vinculo absoluendum.* INLECEBRIS, *illecebris, quicquid potes in concione tua. Pontifex Maxime (Zephyrinum Papam, vel Episcopum quemcumque alloquitur.)* BENEDICTVS. *Licet ironicè dicat, ab Ecclesia iam extraneus, morem tamen antiquum seruat, quo summus Pontifex, vel benedi-*

ctus, vel Beatus, vel Sanctus, iam olim vocabatur. PAPA, *bis Pater, & agnorum sc. & ouium; hoc est plebis, & Episcoporum, quos etiam frequenter in epist. Aug. Papa nomine vocitari legimus. Vel superbiam Prælatorum mordet, quasi & ipsi* Patrem misericordiarum, & Deum consolationis *æmulari velint; de quo Paulus 2. Cor. 1. 3.* Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, Pater misericordiarum, &c. CAPRAS, *carpit fætorem Mœchorum.* IN PARABOLA OVIS, *quæ tibi blanditur de exemplo Christi, errantem ouem propriis humeris reportantis.* TVA OVIS, *id procuras concione tua, admonitione tua, indulgentia tua, vt mota cætera oues tanta bonitate, ouile non transiliant, huius exemplo, & eas exter res ipsa indulgentiâ. Ironicè. Quasi verò, inquit, indulgentia tua, & clementia, timoris habenâ coërceat; & non potius frenum laxet in omnem libidinem prorumpendi data licentia, spe veniæ.* NEC SEMEL. *Quia nunquam licuit peccare vel semel.* APOSTOLVS VERBO. *Paulus incestum Corinthium cum tanta ignauia, non excepit, ad veniam non admisit* HABITVM LEGATVM, *squallidum habitum pœnitentis, qui tanquam legatus & orator mutus, tacitè rogat pro peccatore pacem & veniam.* QVEM AB IPSO, &c. *Si Paulus poenitentiæ habitum indixisset isti Corinthio, id absque dubio scriptum in sua Epist. reliquisset, quæ te ad suum exemplum imitandum excitasset.* NIHIL COMMINATVS. *Imò verò comminatus est:* vultis in virga veniam ad vos? NIHIL ALLOCVTVS. *Et tamen multa scribit in hanc rem.* QVINIMO. *Hic inducit Presbyterum Romanum obycientem.* CONSTITVERENT, *supple, vt,* QVASI SATISFACIENS, *id est compensans & contemperans dulcedinem commendatæ in eum fratribus dilectionis, ad rigorem disciplinæ, qua eum tradiderat Satanæ dulcorandam. Vel melius ad mentem Tertull. ipse loquitur, & ait: Verum est. fateor Apostolum hunc incestum commendasse dilectioni fidelium: sed non quasi ipsi peccatum relaxaret; sed charitatis & compassionis obsequia exigeret à fratribus; reseruatâ tamen censurâ anathematis peccatori inflictâ:* NON COMMVNICATIONEM, *& in his omnibus, quibus commendat charitatem, non lego ipsis permisisse cum excommunicato communicationem.* QVOD ET AD THESS. *2. Thess. 3. 14.* Quod si quis non obedit verbo nostro per Epistolam, hunc notate, & non cômisceamini cum illo, vt confundatur: & nolite quasi inimicum existimare, sed corripite vt fratrem. *Vbi translat. Syr. legit:* Quod si quis non obedit istis sermonibus qui Epistolâ continentur, ipse separetur à vobis, neque conuersamini cum eo, vt pudore suffundatur. Neque tanquam inimicum habeatis eum, sed admonete eum vti fratrem. DE ANIMO. *Nusquam Paulum lego, quidquid dicat Tertull. vel quempiam sanæ mentis & fidei authorem, quantumuis magnum peccatorem nisi desperatæ salutis, & in peccato mortali manifesto mortuum, ex animo & corde projiciendum esse.* DE MEDIO, *non vt eum occiderent, sed communione sua excluderent.*

Ex cap. 13. in f. de pudic.

SED VEREBATVR. *Ironicè dicta:* DEVORARETVR *2. Cor. 2. 7.* E contrario magis donetis, (*transl. Syr. oportet vt remittatis ei.*) Ne fortè abundantiori tristitia absorbeatur qui eiusmodi est, propter quod obsecro vos, vt confirmetis in illum charitatem. HIC, *hoc Apost. loco, per carnis interitum intelligunt Psychici impositam ab Apostolo carnis afflictionem incesto, in officio & actibus seueræ pœnitentiæ, in habitu squalido, neglecto prorsus omni corporis cultu.* NON IN PERDITIONEM. *Damnationem animæ, sed interitum carnis; nec enim* mortem peccatoris volebat, sed magis vt conuerteretur & viueret. IGITVR ET

A CONSECVTVM. *Quis dubitet quod verè pœnitens fuerit consecutus.* EMERGVNT, *resipiscuntur ad veniam.* SI DIXIT. *1. Tim. 1. 20. vbi Paulus de hæret. loquens:* Ex quibus est Hymenæus & Alexander, quos tradidit Satanæ vt discant non blasphemare. DE CÆTERIS DIXIT. *Vt eorum exemplo cauerent incidere in blasphemiam. Sed errat. Nam de ipsismet loquitur, vt resipiscerent. Vnde transl. Syr. legit* ne fiot malefici. SIC IGITVR. *Ita tuetur errorem suum volens Paulum excommunicasse incestum absque spe veniæ, qui iam supra blasphemos & hæreticos damnauerat.* IPSAM SVBSTANTIAM, *carnem sc. non in pœnam tantum, sed in mortem tradens, per cuius lasciuiam à gratia & castitate exciderat, frustra suscepto baptismate.* DE HOC QVÆRATVR. *Imò non dubitatur per*

B *pœnitentiam quodcumque dimitti peccatum.* CONTRARIA INTERPRETATIO *hæret eorum sc. qui negant carnis resurrectionem.* SPIRITVM IN ECCLESIA. *Intelligit Ecclesiam Montani spiritalem, mundam sc. vtpotè quæ in perpetuum eiectis fornicatoribus & Mœchis, suos fideles à contagione & communicatione eorum seruet.* POENAM SINE CARNE. *Et hic error est alter Authoris, animam sine corpore nihil posse pati.* SALVVS IN POENA, *id est integer maneat & immortalis, vt aliqui exponunt Paulum,* saluus erit, sic tamen quasi per ignem, *sed verè per pœnam carnis & poenitentiam sit anima salua.*

Ex cap. 15. à p. de pud.

C COMPARA, *Psychice, prone ad veniam: confer Paulum indulgentem, cum inexorabili & seuero. Responde si potes, an Paulus eodem modo se gerat erga peccata leuia & remissibilia, & grauia, & irremissibilia.* PROPTEREA HABENTES, &c. *2. Cor. 4. e,* *Ideo habentes administrationem,* iuxta quod misericordiam consecuti sumus, non deficimus, sed abdicamus occulta dedecoris. *Transl. Syr.* Propterea tædium non est nobis in hoc ministerio quod amplectimur iuxta miserationes quæ fuerunt super nos. Sed execrati sumus occultamenta dedecoris. SED ET SCELERIS. *Iacesti Corinthy.* DEDAMNAVERIT. *Frequens est, vt sæpè monui, in compositis quæ affectat: pro, damnauerit,* tradiderit in interitum carnis Satanæ. AN EIVSDEM *sit, an conueniat virginem*

D *Paulum, & omnis castimoniæ præconem, cuicumque speciei fornicationis parcere.* INTER TITVLOS, *honorificos.* POST ANGVSTIAS CASTIMONIAM. *Exaggerat commendationem castitatis, quasi eminentioris cæteris laboribus eius, ieiuniis, vigiliis, &c. Quæ media & adiumenta sunt ordinata in finem seruandæ castitatis.* QVÆ SOCIETAS. *2. Cor. 6. 5.* Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? quæ autem conuentio Christi ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli? qui autem consensus templo Dei cum idolis? *Quanta & quam indigna tanto viro inconstantia & animi leuitas, vt factis contrariis propria scripta condemnaret.* NONNE CONSTANTER. *An non Paulus patien-*

E *ter audire debebit obiurgationem istam?* QVOMODO DISCERNIS, &c. *Separas tanquam omnino inter se contraria, iustitiam ab iniustitia, restituens & recipiens ad veniam & in fidelium societatem, incestum virum, quid omnia prædicta separas, & in illo vno reconciliationis actu, rursum coniunges quæ discreuisti, destruens quæ ædificasti.* VIDERINT IDOLA. *phrasis Authori communis. Viderit Paulus, cur templum Dei ab idolorum cultu discreuerit.* IN TEMPLVM CONVENIT. *simul cum aliis fidelibus intrat in Ecclesiam.* NAM ET HIC. *i. in ipso met c. vers. 16.* INHABITABO, quoniam inhabitabo in illis, & inambu-

labo inter eus, & ero illurum Deus, & ipsi erunt mihi populus, &c. & separamini dicit Dominus, & immundum ne tetigeritis. O APOSTOLE. *Ironicè torquet in Roman.* MANVM TRADIS, *quasi victus, pœnitentia Mæchi.* IMO, *Imò verò, tantum abest vt cedas sed super adycis. 2. Cor. 7. 1.* Has ergo habentes promissiones charissimi, mundemus nus ab umni inquinamentu carnis & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei. *Trans. Syr.* Operemur sanctimoniam cum timore Dei. EVOLVIS, *ex veteri lege. Leu. 26. 12.* Ambulabu inter vus, & ero Deus vester, vosque eritis populus meus. INFIGIT, *inculcat,* cunfigens timore Dei carnes nostras. NVNC, *cùm iam abuteris potestate clauium quâ totes relapsis pandis iannam indulgentia, Pauli indulgentis exemplum vi detorquens ad hac tua tempora.* PRÆTERITIS, *precessoribus nostris, ita & successoribus. Vel literalius;* HÆC *testimonia sc. qua proximè ex Apost. retulimus, prateritis locis, id est, vel pratermissis, vel alibi relatis, sic & mox referendis, præiudicium sternunt & praparant intellectum nostrũ, quomodo interpretari debeat qua sequuntur.* HVMILIET ME DEVS. *2. Cor. 12. 21. omisit,* apud vus. SVPER IMMVNDITIA, *& fornicatione,* & impudicitia, quam gesserunt. ET VILITATE, *Iuxta Prophetam.* Vilis facta es nimis iterans vias tuas. NON VTIQVE. *Per hac verba non desinit Paulus fornicatores fuisse ad pacem, & communionem recipiendos si pœnitentiam egissent.* IN ECCLESIA, *iam reconciliatos, & participantes communioni fidelium.*

Ex cap. 16. in p. de pud.

PRIMVS OMNIVM. *Paulus sc. 1. Cor. 3. 16.* Nescitis quia templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis? SANCIENDO, *decernendo corpus nostrum esse templum Dei.* ÆDITVVM LEGEM. *Tanquam curator & edilis huius templi; vide dicenda in hunc locum.* SI QVIS, *ibid versu 17.* Si quis autem templum Dei violauerit (*transl. Syr. corrumpit, &c. perditurus est eum Deus*) disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vus. *Vide Verbum Pauli virtutes. Numer. 4. in f.* SVBSTRVXERIT, *subiunxerit, ad stabiliendum dictum suum.* DEO REDINTEGRAVIT, *restituit in gratiam. Imò verò,* vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia: & erit gluria maiur nuuissimæ domus, quàm primæ. Et erunt lebetes in phialas aureas plenas udoramentorum; & nigra prius, furmosa fiet, *& vasa sordida & denigrata igne concupiscentia* sicut nix dealbabuntur. NEMO SEDVCAT. *1. Cor. 3. 18.* Nemu se seducat. NE ERRAVERITIS. *1. Cor. 6. 9. & seq.* Nolite errare: neque fornicatij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, (*Syr. corruptores*) neque masculurum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriusi, neque maledici, neque raptores, regnum Dei possidebunt. *Et id fatemur si cum peccato mortali, in finali impœnitentia moriantur* ACCEPTO FACIT. *Imputat Paulus satisfactum iustitia Dei per primam pœnitentiam ante baptismum, vt Deus illam ratam habeat & acceptam pro peccatis ante baptisma commissis.* DENVO ABLVI, *quia vt vnus baptismus, sic vnica illa est pœnitentia; vnde & de illa Paulus loquens ad Hebraos:* Impossibile est, eos qui semel illuminati sunt, &c. rursum renuuari per pœnitentiam. *Quod & fatemur. Sed non est par ratio de pœnitentia sacramento. quod relapsis post baptisma toties quoties apertum est peccatori pœnitenti. Caterum, quòd baptisma suscepturus fornicator, non minus ar-*

A *ceatur, quàm idololatra nisi eum prateriti pœniteat, vitamque emendare spondeat in melius, attestatur Aug. tom. 4. lib. de fide & operibus c. 12. in f. vbi pracitatos à Tertull. locos Pauli refert:* Cur ergo, inquit, ad baptismum idolis seruientes non admittimus, & furnicatures admittendos putamus, cum & his, & cæteris malis dicat, & hæc quidem fuistis, sed abluti estis, &c. Quid igitur causæ est, vt cùm potestas pateat vtrumque prohibendi, venientem ad baptismum permittam furnicarium permanere, & nun permittam idolis seruientem; cùm & illis & istis dici audiam, & hæc quidem fuistis, sed abluti estis? Sed eo mouentur isti qui putant esse in tuto salutem eorum, quamuis per ignem, qui in Christum Aug.
B crediderint, (*alludit ad locum Pauli: saluus erit, sic tamen quasi per ignem, ob fundamentum fidei*) Sacramentumque eius acceperint, id est baptizati fuerint, etiamsi morum corrigendurum ita negligentes fuerint, vt nequiter viuant. *Deinde fusè probat prater fidem ante baptisma, exigi ab adultis etiam bona secundùm fidem opera, & inter catera cap. 13. initio à minori ad maius sic argumentatur.* Nunc in hac Aug.
quæstione adhuc versor, in qua eis videtur baptizatos admonendos esse de moribus ad Christianam vitam pertinentibus; baptizandis autem sulam insinuandam fidem. Quud si ita esset, præter tam multa quæ diximus, non Iuannes Baptista ad baptismum suum venientibus diceret, Matth. 3. Generatiu viperarum, quis ostendit vobis fugere
C ab ira ventura? Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ, &c. quæ vtique nun de fide, sed de bunis uperibus admunet. *Vnde patet quam stultè Tertull. de secunda, & tertia, & millena poenitentia aperta peccatori explicet, quod de prima baptismum pracedente intelligendum est.*

Ex cap. 16. à m. de pud.

EXEMPLO EIVS. *Velo enim omnes vos esse sicut meipsum: sed* vnusquisque pruprium donum habet ea Deo. *Trans. Syr.* Siquidem ego velim umnes homines esse sicuti sum puritate. DEFICIA-
D RENT *animo, & putent se coniugio abstinere non posse.* PRÆEST. *Melius est.* CONCVPISCENTIÆ, *ad libidinem prouocantis.* AN POENÆ, *inferni. Scriptum est enim, quod* sagittas suas ardentibus effecit. Paleas autem tradet igni inextinguibili. *Vnde Hieron.* O ignis infernalis luxuris. NON VRIT CONCVPISCENTIA, *non torquet animum igne compunctionis, si prasumere possit de spe venia.* POENÆ IGNIBVS PROVIDERE, *pracauere, vt Deo remittens peccatorem absoluendum, retentâ in eum latâ excommunicationis censurâ, Sacerdos sua seueritate cogat eum poenitere, vt* traditu furnicature Satanæ in interitum carnis, spiritus saluus fiat in reuelatiune iudicij, *in quo Christus* manifestabit abscondita cordis. SI POENA EST, *compunctionem & dolorem cordis intelligit: eo enim ipso quod peccatum concipitur, dolor & poena concipitur.* Cuncepit dulurem, & peperit
E iniquitatem. *Et cùm in conceptu mulier non dolorem patiatur, sed experiatur voluptatem, in peccato idem est conceptus, & partus.* Qui enim viderit mulierem ad cuncupiscendam eam, iam Mœchatus est eam in curde suu. NON HABET VENIAM. *Apud Nouatianum sc. Vel meliori sensu:* Vermis peccaturum non moritur, & ignis non extinguitur. Et pœna sibiipsi est omnis inurdinatus animus, & peccatum meum contra me est semper: Tribulatiu & angustia in omnem animam huminis operantis malum. DIVORTIVM PROHIBENS: *Paulus quasi procura-*

tor

A *tor Christi, diuortium sicut ipse, prohibet, dum non vult mulierem dimittere virum, sed manere innuptam, aut viro suo reconciliari.* PRO EO AVT VIDVITATIS, &c. Loco diuortij, si mors matrimonium soluerit, & vxorem à viro separauerit; quod videtur sonare vox viduitatis; sed melius, vt sequentia docent, per viduitatem accipio separationem à thoro, in qua se habet tanquam vidua castimoniam colens. REMEDIA, *praseruatiua subinde subministrat* præparans ante languorem medicinā. *Sic enim August. de Spiritu sancto loquitur*: Ecce, inquit, noua iterum *(post Christi Medici aduentum)* noua de cœlis Medicina; Ecce iterum famulos suos per seipsam maiestas visitare dignatur. *Et hoc per Apost. linguâ suâ Medicinali instructos, & igneo, vel amoris, vel zeli iustitia cauterio, à corruptione, & fœtore carnis praseruante.* DENVO NON VVLT. *Imò toties quoties, &* quacumque hora ingemuerit peccator, Spiritu postulante, *id est adpostulandum* gemitibus inenarrabilibus *impellente.* SIC ESSE, si sic permaneant. OPORTVNITATEM, *placendi Deo, & collectiori animo orationi vacandi.* ET HIC, *etiam hoc loco dat veniam Paulus, non tantùm virgini vt nubat; sed primò matrimonio functa, vt renubat. Contra id quo secundas nuptias vt stupra damnauerat: genio videlicet haretici, & spiritus mēdacij sibiipsi contradicentis. Apertè siquidem de secundis nuptiis loquitur hic Paulus:* Alligatus es vxori, noli quærere solutionem. Solutus es ab vxore *(vinculo Matrimonij per mortem)* noli quærere vxorem. Si autem acceperis vxorem, *(secundam,)* non peccasti. Et si nupserit virgo, non peccauit: tribulationem tamen carnis habebunt huiusmodi, ego autem vobis parco. *Quod in rem præsentem concludere vult Author, illud est; quòd licet Paulus, vt veniali peccato parcat vidua renubenti, ad vitandum maius fornicationis peccatum; nullam tamen legitur fornicatori, & Moecho, veniam dedisse, nulli incesto pepercisse.*

Ex cap. 17. in f. de pud.

QVÆ MEMARA. *Corpus peccati luxuria componunt.* MORTIFICATE. *Col. 3. 5.* Mortificate ergo mēbra vestra quæ sunt super terram: fornicationē, immunditiam, libidinē, *(Trans. Syr. perturbationes)* concupiscentiam malam, & auaritiā, quæ est simulachrorum seruitus. *Trans. Syr.* Quæ est reuerentia idolorum, *id est cultus.* VNVM ILLVD, *dubium & vtrimque interpretabile de Corinthio, post anathema ad veniam.* CONCADE. *Cede, quasi victus & conuictus, vtpote obrutus tot sententiis, vni aut alteri, cui mordicus hares, praualentibus.* ADVMBRANTVR. *Adeo vt penè non appareāt, sed lateāt in tenebris, quasi oppressa à nube testimoniorū aduersantium.* DONASSAT, *cōdonasset.* ETIAMSI, &c. ESSAT ALIVD, &c. *Quasi diceret: dato & concesso, Paulum certissimè indulsisse illi Corinthio incesto; hoc esset exemplum secundum, quo probasset interdum cedendum esse tempori, & aliquid relaxandum; ne cùm totus rigor disciplina Christiana seruatur, ab infirmioribus, initio conuersionis Ecclesia deseratur.* CONTRA INSTITVTVM, *vt enim, licet constituisset non redeundum esse baptizatis ad onera veteris legis; tamen vt parceret ex Iudaismo conuersis, & nullam contra se dares occasionem scandali, vnicum Timotheum circumcidit: sic licet omnem fornicationem vt irremissibilem regno Dei, sic ab Ecclesia absque spe venia & restitutionis ad communionem eliminasset, huic vni Corinthio pepercit post pœnitentiam.*

Ex cap. 18. à p. ad m. de pud.

SED, &c. INQVIT, *sc. conglobata de luxuria speciebus, probant interdictam omnem impudicitiam & impositam obligationem seruanda omnis pudicitia.* INQVIT. *Sic inducit obijcientem sibi Psychicum.* SALVO TAMEN, &c. *Modo tamen intelligatur spem non abstulisse excommunicato.* NON STATIM. *Non eo ipso excluditur, licet omnia carnis membra rescissioni & anathemati condemnet.* SI DELICTA. *Si enim huiusmodi peccata sic condemnantur, & horum criminum rei tali censurâ caduntur, qua eos ab omni spe indulgentia excludat, quomodo concordabit tempus venia?*

B *Quis locus erit indulgentia, si talis censura semper inflexibilis & immota perdurat, quando veniet tempus venia? si traditâ carne in interitum Satana, vt illam vexet, possidens vel obsidens peccatorem, factâ immis*sione per Angelos malos: *quando spiritus, carnis illecebra, ad violandum Dei mandatum fornicationem prohibens excitatus, saluus fiet? An expectanda erit ad talem absoluendum specialis reuelatio Iesu Christi?* SEQVERATVR, &c. *Expectabam, inquit, responsuros hoc Psychicos.* ANTIQVITVS. *In veteri lege.* PAROEMIAS. *Vox Graca qua ex donato,* est accommodatum rebus temporibusque prouerbium. SALOMON. *Prou. 6. 32.* Qui autem adulter est, propter cordis inopiam perdit animam suam. Turpitudi-

C nem & Ignominiam congregat sibi, & opprobrium illius non delebitur. Quia zelus & furor viri non parcet in die vindictæ, nec acquiescet cuiusquam precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima. IAM AVDISTI, *à Paulo supra.* PER CASSVM, *frustra, & ipse frustra textu Salomonis abutitur; ad literam enim agit non de Deo, sed de viro ad veniam adulterii inexorabili.* HABES STATIM. *In primo versu psalterij.* CVIVS. *Psaltes, sc.* VT SOLET PLVRES, *vnus David multos textus eodem collimantee referat.* HINC, &c. *His locis ex veteri Testamento perlectis Paulus instructus, Moechorum tanquam excommunicatorum societatem euitandam monuit. Verùm cùm aduerteret Tertull. ipsum de fornicatori-*

D *bus mundi, hoc est Gentilibus locutum; & exeundum potius ex hoc mundo, i. conuersatione dominorum siue amicorum, quoniam* qui non credit iam iudicatus est, *nisi videl. conuertatur ad fidem, sine qua aterna damnationi est addictus: locum expressiorem adiecit de fratre sc. Christiano fornicatore, tanquam excommunicato vitando.* TAM CONIVNCTVM, *vt patet in Salomone ad idola concubinarum conuerso; vel quia post idololatriam, Moechia subnectitur in Decal.* TAM PROPINQVVM, *qui enim fraudem facit, & vxorem fide debita fraudat, fraudis maxima reus arguitur.* NEDVM EVCHARISTIAM. *Si enim omnem cibum cum fornicatore sumere prohibet, quantò magis Eucharisticum? vt hinc probet à participatione Sacra-*

E *mentorum arcendum.* DESIPIT. *suo sapore conspergit. Locus Pauli. 1. Cor. 5. 9.* Ne commisceamini fornicariis, non vtique fornicariis huius mundi, aut auaris, aut rapacibus, aut idolis seruientibus: alioquin debueratis de hoc mundo exiisse. Nunc autem scripsi vobis, non commisceri; si is qui frater nominatur, est fornicator, aut auarus, aut idolis seruiens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum eiusmodi nec cibum sumere. Quid enim mihi de iis qui foris sunt *(Gentilibus)* iudicare? Nonne de iis qui intus sunt *(foro vestro subditi, soletis iudicare)* vos iudicatis? Nam eos qui foris sunt, Deus iudicabit. *(Cuius Iurisdictioni omnes sine exceptione subditi sunt.)* Auferte malum ex vobis ipsis. *Trans. Syr.* Tollite autem sceleratum è medio vestri.

Ex cap. 18. circa f. de pud.

CONCIPIAS. *Si proponas apud te sic respondero.* AD PRÆSENS *ad aliquod tempus, prout ex Augustino alibi vidimus, Episcopis videbatur expedire.* EX AMBITV. *Solebant quippe pœnitentes ambire à cœtu fidelium veniam, omnium fratrum poplitibus adgeniculari, multo fletu, cinere, cilicio, ambire pacem & reconciliationem.* PVLSANDVM EST, *concutiendum, donec vsque ad fundamentum in ea eximanire possimus, iniuriam Dei iustitiæ, quam peccatores relapsu prouocant; & misericordia, quam præsumptione sua grauiter exacerbant.* SI ITA COMPETISSET, *si indicasset Paulus conueniens esse, & congruum diuinæ clementiæ, vt eam Deus non tantùm ethnicis dum conuertuntur ad fidem; sed etiam Christianis post fidem susceptam relapsis in Mœchiam exhiberet; profectò conditionem aliquam & modum temporis excommunicationi in eos latæ subiecisset: nec dixisset absolutè; nolite communicare, &c. recedite &c. disperdet illum Deus. Sed & tempus præscripsisset hebdomadæ, mensis, anni, &c. & conditionem, nisi resipuerint, & se correxerint.* CALIGAS DETERSERINT, *amplexando lutulentas & puluerulentas;* FOCORVM CINERES, *aspersos capiti.*

Ex cap. 19. per totum de pud.

QVONAM VSQVE. *Quid tandiu immorer, in refellendis Pauli locis quæ pro sua in Mœchos lenitate & indulgentia tuenda proferunt, cùm & ipse Ioannes Euang.ëis in hac causa blandiri videatur?* IN APOCALYPSI MANIFESTA. *In lib. licet obscurissimo, clarè ponit conditionem pœnitentiæ, quam nisi impleuerit Mœcha Iesabel, comminatur Angelus se eam graui morbo afflicturum. Apoc. 2. 20. Angelo Thyatiræ Ecclesiæ scribitur:* Habeo aduersus te pauca, quia permittis mulierem Iesabel quæ se dicit Propheten, docere & seducere seruos meos, fornicari & monducare de Idolothytis. Et dedi illi tempus vt pœnitentiam ageret, & non vult pœnitere à fornicatione sua. Ecce mittam eam in lectum: & qui mœchantur cum ea, in tribulatione maxima erunt nisi pœnitentiam ab operibus suis egerint. BENE, *nobiscum agitur quod Paulus Ioanni & cæteris Apostolorum scriptis, & eorum fidei & doctrinæ consentanea scribit.* SIC, *vniformiter, absque diuersitate.* TOTIVS SACRAMENTI, *fides idipsum docentis per diuersos Apost.* A IOANNE CONCESSVM, *sicut tempus agendi pœnitentiæ illi Iesabeli indulsit.* HANC ÆQVALITATEM, *consonantiam eiusdem spiritus.* DEDVCETVR. *Intelliget quo sensu, licet verbis fortassè diuersis dictata, accipienda sint, vt mera veritas ex illis eliciatur.* HÆRETICAM, *vtpote tenentem doctrinam Nicolaïtarum.* IN ECCLESIAM, &c. *Duplex horum verborum sensus. Primus est vt de Iesabele accipiatur:* quæ sicut serpens mordet in silentio, *sic occultè & subdolè virus hoc hæreticum, in Ecclesiam Thyatiram suggerebat. Secundus, vt Angelus eam absque scandalo per pœnitentiam in Ecclesiam reuocare vellet. Et vt pœna responderet culpæ, eam, nisi resipisceret, quæ lasciuierat in stratis, missurum esse in lectum morbo grauissimo plectendam; inde efferendam in tumulum, vbi caro vermibus, & anima in infernum, vbi sulphureis ignibus inextinguibilibus eraderetur.* MERITO AD POENITENTIAM: *Ne sc. perseuerans in doctrina pestifera Ecclesia eradenda, totum eius corpus tabe conficeret. Vnde vrgebat eam vt pœniteret, non tam pri*-

A *uata eius salutis, quàm illius Ecclesiæ sollicitus.* CVI ENIM DVBIVM, *sensus priorum literalior est, quo Tertull. admittit, manifestum fieri ex hoc exemplo se, noua hæresi deceptum, vt Nicolaïtarum instituto, & disciplina mulier hæc seducta fuerat.* COGNITO CASV, *agnita culpa in quam lapsus est, & pœnitentia pro ea exsoluta, in Ecclesiam recipi & fratrum communionẽ.* SVPER ETHNICVM. *Sufficeit tamen Christo dicere:* si Ecclesiam non audierit, *(fides autem ex auditu)* sit tibi sicut ethnicus. PER BAPTISMA VERITATIS *verum. Quasi hæreticorum falsum esset. De hoc eius errore consule supra dicta, Verbo baptismate hæreticorum.* VTROQVE HOMINE. *Cùm vnus* B *duorum elogio notetur, & hæretici, & ethnici. Vtroque homine, & externo siue extraneo in quantum ethnicus; & interno, in quantum prius fuerat in Ecclesia Christianus.* ADMITTITVR. *In Ecclesiam & Sanctorum, i. fidelium communionem.* IN HÆRESIM, *subaudi lapsam. Melius* POST FIDEM VIVAM. *Qua iustus ex fide viuit; vel post fidem & bona opera in gratia & charitate facta, in hæresim expirasse, dũ Apostatauit à fide viua, in hæresim lapsa & mortua quasi in tumulũ fidem proiecit, emisso & amisso spiritu fidei de quo Paulus:* Alij fides in eodem spiritu. VENIAM VINDICES, *adiudices, quasi debitam pœnitentia merito.* SANE AGAT, *si ita. Detur ei pœnitentia locus quasi peccatrici fideli, & non iam hæretica vel ethnica: tanquam domestica, non vt extranea.* SED IN FINEM MOECHIÆ. *Ita tamen licebit ei concedere locum* C *pœnitentiæ; non vt post eam peractam aliquo tempore possit restitui participationi Sacramentorum; sed vt resipiscendo finem imponat adulterio, numquam ad illud reditura.* MVLTO MAGIS, *quàm ipsi Psychici.* SED DE VENIA, *quantum ad veniam dandam pœnitenti, ius diuinum non vsurpamus: Nam huiusmodi casus foro eius reseruatos non inuadimus.* DENIQVE EA, *supra memorata à Ioanne in Apoc.* IN POSTERIORIBVS, *sub finem libri; videl. cap. 21.* PROPVDIOSOS. *Impudicos.* TALE QVID IN FIDE, &c. *Qui cum Christiani essent, talibus se criminibus polluerint.* DECREVIT, *sententiam absolutam tulit, & absque vlla conditione in iudicio Iesabeli posita:* nisi pœnitentiam egerint. NON VIDEBITVR, *rectè sentienti & exponenti congruè postremum hunc locum.* DE ETHNICIS D SAPERE. *Ioannes per huiusmodi reos sulphuris stagno damnandos, ethnicos intelligere; cùm versu immediatè præcedenti, de electorum vtique fidelium mercede dixerit. Apoc. 21. 7.* Ego sitienti dabo de fonte aquæ vitæ, gratis, qui vicerit, possidebit hæc, & ero illi Deus, & ille erit mihi filius, *versu vero.* 8. Timidis autem & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure: quod est mors secunda. QVI EX PRÆCEPTIS AGVNT. *Qui ambulant in lege Domini, & actus suos componunt ad regulam mandatorum Dei.* FORAS DARI. *Mitti, projici.* QVI INTVS FVERVNT, *qui per baptismi ianuam & fidem, intra Ecclesiam fuerant recepti.* CÆTERVM PRÆCESSERAT. *Ioannis sententiam id quod dixerat Paulus: nullam in extraneos ethnicos se habere Iurisdictio*-E *nem, aut potestatem excommunicandi eos cum quibus nulla fuerat communicatio, sic enim. 1. Cor. 5. 12.* Quid enim mihi de iis qui foris sunt iudicare? CARPVNT STATIM. *Auidi Psychici colligunt hunc locum. 1. Io. 1. 7.* Sanguis Iesu Christi filij eius emundat nos ab omni delicto. *Vtpotè sua sententia fauentem pro venia dãda.* SEMPER ERGO, *sic infert Tertull. semper, i. absq; vlla discretione temporis, personarum, criminum remissibilium vel irremissibilium.* OMNIFARIAM DELINQVENTES, *omni crimine sordidatos.* POST FI-

oem, susceptam in baptismo, &c. Cui nos respondemus, & semper, donec veniam consequantur pœnitentes excipimus, & ab omni quantumuis horrendo peccato absoluimus, cùm Christus ipsis sanguinem suum effuderit, & pro eis obtulerit in lauacrum; quia nimirum copiosa apud eum redemptio, cuius censui non minnitur. VNOE EXORSVS EST. Praemittit enim vers. 5. Deus lux est, & tenebex in eo non sunt vllæ. Si dixerimus quoniam societatem habemus cum eo, & in tenebris ambulamus, mentimur & veritatem non facimus. EMVNOABIMVR? sine dubio; quamuis peccatum illuminati fide Christiani, sit grauius peccato ethnici; pœnitentiâ tamen est delebile. NON IN LVMINE EST: Certum est, eo enim ipso, quòd lumen rationis, fidei, inspirationis, peccando extinguit, non est in lumine. AGI NON POTEST. In sensu composito. Nec enim simul, & eiusdem respectu, in tenebris & in lumine versari potest. NON QVA OELINQVAMVS, non vt peccemus, & peccato polluti agni sanguine diluamur; sed vt à peccati relapsu nos cum Dei gratia proseruemus, & perseuerantes in ea ex Dei dono, mundi maneamus. NON OEPOSITO, in secunda pœnitentiæ lauacro, peccato; sed nusquam post acceptum baptisma commisso. SI PERSEVERAVERINT. Vt hinc discamus donum perseuerantiæ nobis à Deo dari, non nostro, sed sanguinis Christi merito; quo, cuius postes fuerint irrigati, nihil ab Angelo exterminatore timeat. Pro singulis enim fidelibus, sic voce psaltis orat Ecclesia: Dominus custodiat introitum tuum, & exitum tuum, ex hoc nunc & vsque in sæculum. Vnde magno mysterio, sanguis pueri Moysi circumcisi, legem veterem exprimentis, & Christum nouum legislatorem, fluxit vsque ad pedes, nec stetit donec pedes contigisset: sic lex Circumcisionis vsque ad Christum perseuerauit, dicente Paulo: finis legis Christus, in iustitiam omni credenti. Cuius sanguis totum Ecclesiæ corpus irrigat, donec vsque ad pedes, hoc est finem & consummationem, ipsi, fidei, & virtutum omnium perseuerantiam exoret. Illam vestit podere & talari tunica, in consummatione virtutis, hoc est finali perseuerantia, ex Greg. QVID ERGO FIET? quid dices, cùm pergens vlterius in lect. Ioannis, inuenies in lumine ambulantes, omnino non delinquere? Sed intellige de peccato mortali, quod in quantum iusti, & in Dei gratia & dilectione manentes committere non possunt. PLVRIMVM TRACTAT, multis rationibus persuadet, & conficit, nullum peccatum graue veniam consecuturum. IN QVO NOS SENSVS, In quo quidem loco, sensus verus & applicatio literæ, nos specialiter armat aduersus omnem fornicationis speciem. DEMANOAT, commendat castimoniæ virtutem.

Locum integrum. 1. Io. 1. 6. & seq. sic integrum refero. Si dixerimus quoniam societatem habemus cum eo, & in tenebris ambulamus, mentimur & veritatem non facimus. Si autem in luce ambulamus, sicut & ipse est in luce, societatem habemus ad inuicem, & sanguis Iesu Christi filij eius emundat nos ab omni peccato. Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis noo est. Si confiteamur peccata nostra, fidelis est & iustus, vt remittat oobis peccata nostra, & mundet nos ab omni iniquitate. Si dixerimus quoniam oon peccauimus, (Syr. nos non peccare) mendacem facimus eum, & verbum eius non est in nobis. Tum c. 2. versu 1. & seq. Filioli mei, hæc scribo vobis vt non peccetis, sed & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christum iustum: & ipse est propitiatio pro peccatis nostris; non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi. Et de castit. c. 3. 3. Omnis

A qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, (Syr. purificat se) sicut & ille Sanctus est. Omnis qui facit peccatum & iniquitatem facit; & peccatum est iniquitas. Et scitis quia ille apparuit, vt peccata nostra tolleret,: peccatum in eo non est. Omnis qui in eo manet, noo peccat: & omnis qui peccat, non vidit eum, nec cognouit eum, &c. qui facit peccatum ex diabolo est: quoniam ab initio diabolus peccat. In hoc apparuit filius Dei, vt dissoluat opera diaboli. Omnis qui natus est ex Deo peccatum non facit: quoniam semen ipsius in eo manet, & non potest peccare, quoniam ex Deo natus est. In hoc manifesti sunt filij Dei, & filij diaboli DONATO CHIROGRAPHO, obligat. mortis. 1. Col. 2. 14.

B Delens quod aduersus nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci. In quem locum Aug. in Psal. 88. vbi explicat versum: Tu humiliasti sicut vulneratum superbum: Humiliasti, inquit, te, & humiliatus es. Superbus enim per superbiam superbos tenebat. Humiliatus est magnus, (Christus) credens autem in eum factus est paruus, (humiliando intellectum fidei.) Dum nutritur paruus exemplo magnificati parui, (Christi post crucis humiliationem exaltati) perdidit diabolus quod tenebat, quia superbus nonnisi superbos tenebat. Dato tanto humilitatis exemplo, didicerunt & homines damnare superbiam suam, imitari Dei humilita- S. Aug.

C tem. Ita ergo ille perdendo quos tenebat, etiam ipse humiliatus est, non correctus, sed prostratus. Tu humiliasti sicut vulneratum superbum. Humiliatus es & humiliasti; vulneratus es, & vulnerasti. Neque enim eum non vulnerauerat sanguis tuus qui fusus est, vt deleret chirographum peccatorum. Vnde enim superbiebat, nisi quia cautionem contra oos tenebat? hanc tu cautionem, hoc chirographum, tuo sanguine deleuisti; illum ergo vulnerasti, cui tot abstulisti. Vulneratum enim intelliges diabolum, non penetrata carne quam non habet, sed percusso corde, vbi superbus est. De eo autem quod ex Ioanne retulit, omnis qui in ipso manet, non peccat: In quantum, inquit, tract. 4. in ip- S. Aug.

D so manet, in tantum non peccat, &c. erit perfecta nostra iustitia, cùm videbimus per speciem, modò non relinquamus eam iustitiam quæ est ex fide, quoniam iustus ex fide viuit, sicut ait Apostolus. Rom. 1. omnis qui manet in ipso noo peccat: Nam omnis qui peccat non vidit eum, (sicuti est) neque cognouit eum. Non credidit iste qui peccat? si autem credidit, quantum ad fidem eius pertinet, non peccat. HACTENVS AOMITTENOA, vt sciamne nulla post baptismum peccata grauia admittenda esse. NON FVOICVS, supple est. IAM OBSIIT, supple esse filius Dei, sed rursum fiet per pœnitentiam; vt qui creatus fuerat in illo in operibus bonis per aquam baptismi, in pœnitentia restituatur per aquam refectionis, & sic

E ad communionem recipiatur, praeunte psalte: super aquam refectionis educauit me, (pane sui corporis) animam meam conuertit; deduxit me super semitas iustitiæ.

IVXTA EST. Sic tacitè nos inducit obijcientes sibi, ex allatis Ioannis textibus, proximè colligi, Ioannem memoria lapsum, sibi hac in materia contradicere. Cùm enim in prima sua Epist. cap. 1. versu 8. & 10. neget nos esse sine peccato, & nosipsos seducere, si dixerimus quia peccatum non habemus: Capite tamen 3. 6. & seq. dicit nos omnino sine delicto esse. ABSIT, tantum virum lapsum memoria, cùm & nos meminerimus distinctionis à nobis data, peccati de venia blandientis hoc est venialis & remissibilis, & mortalis exclusi à spe

niæ. QVOTIDIANÆ INCVRSIONIS. In qua venialiter quotidie incurrimus. In multis enim offendimus omnes. OBIECTI, subiecti. INIQVE. Vnde Christus dixit: Qui irascitur fratri suo sine causa. Potest enim cum causa quis irasci, ex zelo iustitiæ, cum magno merito. Hinc psaltes: Irascimini & nolite peccare. VLTRA SOLIS, &c. Sol non occidat super iracundiam. MANVM IMMITTARE, ferire proximum ex primo iracundiæ motu. FACILE MALEDICARE, imprecari proximo ex facilitate & loquacitate mobilis linguæ. TEMERE IVRARE. Absque iudicio, & ex inaduertentia. FIDEM PACTI, fidelitatem promissi non tenere in rebus leuis momenti. NECESSITATE, officioso mendacio. Nulla autem est necessitas mentiendi, vel cùm omne peccatum vitari possit, in indiuiduo. QVANTA TANTAMVR. Pro, quantis. Quàm variis peccatis subditi sumus, vel diabolo suggerente, vel dum vnusquisque tentatur à propria concupiscentia abstractus & illectus. PER EXORATOREM, aduocatum apud Patrem, à quo cum clamore valido & lachrymis exauditus est pro sua reuerentia. NEGATIO, Dei & Christi coram Tyrannis. EXORATOR NON ERIT. Christus, non erit aduocatus relapso post baptismum. Voluntariè enim peccantibus nobis, iam non relinquitur pro peccatis hostia, sed terribilis quædam expectatio iudicij, &c. NON FVTVRVS, sic excludit ab omni spe filiorum & hæredum Dei, & cohæredum Christi. IOANNI CONSTABIT, sic vtraque Ioannis propositio sine contradictione conciliabitur, & patebit ipsum distinxisse peccata venialia, à mortalibus. PROSPICIEBAT CLAVSVLAM, præsciebat quid in fine eiusdem Epistolæ conclusurus esset: Nempe peccatum esse ad mortem, hoc est mortale & irremissibile, pro quo nec ipse Christus orare deberet. Locos hic relatos alibi expositos quærat lector.

Ex cap. 20. per totum de pud.

ANTISTITEM. Vel pudicitiam intelligit quam vt iam vidimus, vocauit templi Dei æedituam & Antistitam, vel Episcopos monet, vt ab Ecclesia, omnes immundos arceant: qui cùm in proprium corpus peccent, quod est templum Dei, & in membra Christi per baptismum facta, à templo materiali, quo mysticum conuenit, hoc est corpus cœtusque fidelium, eijciantur absque expectatione veniæ, & restitutionis in gratiam & pacem. EX REDVNDANTIA, testimoniorum Scripturæ. Præter Apost. Epistolas & scripta, etiam alicuius discipuli Apostolorum superaddit suffragium. DE PROXIMO IVRE, quia discipuli proximi sunt authoritate Apost. Imò idem ius diuinum ab eodem spiritu vtrisque datum est. Hic Barnabam intelligit, cui adscribit Epistolam inscriptam ad Hebræos. SATIS AVTHORITATIS. Vt qui comes fuerit peregrinationis Pauli. IN ABSTINENTIÆ TENORE. Non tantum intelligit, eandem tenuisse normam cum Paulo in parcitate victus; sed & maximè quòd cum Paulo abstinuerit à licentia communi cæteris Apost. circumducendi mulierem sororem, hoc est Diaconissam, ad paranda necessaria victui, sicut supra vidimus.

RECEPTIOR BARNABÆ, &c. Præfert, & iure quidem, Epistolam ad Hebræos, libro Apocrypho, in quo agitur causa Mœchorum recipiendorum ad veniam. Quid de hac Epistola senserint Doctores, breuiter expono. Primò Canonicam negant Marcion & Arrius, Lutherus & Magdeburgenses. Sed Canonicam esse, est de fide, iuxta Conc Florentinum in instructione Armenorum & Trid. sess. 4. Longè ante, Canones Apost. Canone vlt. Innoc. 1. Ep. ad Exuperium Episcopū

A Tolosanum, Conc. Laodicenum. Can. 59. Conc. Carth. 3. Can. 47. Secundò ex Patribus, Clem. Alex. & Orig. relatis ab Eusebio lib 6. hist. cap. 11. & 12. Hie. Ep ad Dardanum. Athan. in Synopsi August. tom. 3. lib. 2. de doct. Chr. c 8. vbi recenset libros Canonicos, & inter eos ponit Epistolam ad Hebræos, quam Paulo adscribit. Aug.
Et concludit: In his omnibus libris, timentes Deū, & pietate mansueti quærunt voluntatem Dei. Cuius operis & laboris prima obseruatio est, vt diximus, nosse istos libros: & si nondum ad intellectum, legendo tamen vel mandare, memoriæ, vel omnino incognitos non habere. Pauli esse, Patres Græci, & Latini communiter sentiunt, licet in ea nomen suum sicut in cæteris Apost. non præmiserit salutans Hebræos. Cuius ratio datur à Clem. Alex. loco
B Eusebij præcitato, quòd apud Hebræos male audiret nomen Pauli, & ab his Saulus vocabatur, & quòd partes Gentilium præ Iudæis compatriotis tueretur, hostis legis Mosaycæ. Vel ex eodem Clem. Alex. & Theod. quòd Christo misso primùm ad oues perditas domus Israël, in Epist. ad Hebr. præ cæteris commendato, vt & primo eius Vicario Petro, circa Hebræos cederet; cui rursum, vt authori eiusdem Epistolæ adgratulatus est Petrus. 2. Petr. 3. 15. Charissimus frater noster Paulus secundùm datam sibi sapientiam scripsit vobis, &c. Scribebat autem dispersis Hebræis, Ponti, Galatia, Cappadocia, Asia, & Pithyniæ. 1. Petr. 1 1. Iisdem porro & secundam scripsit, vt patet. 2. Petr. 3. 1. Hanc ecce vobis charissimi secundam scribo Epistolam. Epistolam porro ad Hebræos lingua Græca scriptam
C à Luca, vel Clemente, stilo elegantiori, licet tam ipsa quàm sensus eius à Paulo conceptus sit, testatur Clem. Alex. & Orig. apud Euseb. supra. Hieron. tamen in Catal. Scriptorum Eccl. Theod. & Oecum. Hebraico stilo corrupto, siue Syriaco quo Hebræi vtebantur, post capt. Babyl. à Luca translatam in Græcum, vt multi sentiunt. NEC RVRSVS FVNDAMENTA. Tertull. notat in hac Epistola omissa fuisse ab authore eius omnia initia consueta in Epistolis. Fundamenta autem salutis intelligit primam illam pœnitentiam, baptismo præmitti solitam. De qua sic Paulus Hebr. 6. 1. & seq. Quapropter intermittentes inchoationis Christi sermonem, (Syr. omittamus initium sermonis Meschicho, id est Catechismum de fide Christi; vel sermo-
D nem de pœnitentia; à qua Christus, & Ioannes Baptista cœperunt) ad perfectiora feramur, non rursum iacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis, & fidei ad Deum. (Syr. ad fidem quæ in Deum est, & ad doctrinam baptismi, & impositionis manus, & ad resurrectionem, quæ fit ex domo mortuorum) baptismatum doctrinæ, impositionis quoque manuum & resurrectionis mortuorum, & iudicij æterni. Et hoc faciemus si quidem permiserit Deus. Impossibile est enim eos qui semel sunt illuminati (Syr. qui semel ad baptismum descenderunt. Gustauerunt etiam donum cæleste, & participes facti sunt Spiritus sancti: gustauerunt nihilominus bonum Dei verbum virtutesque sæculi venturi, &
E prolapsi sunt, rursus renouari ad pœnitentiam; rursum crucifigentes sibimetipsis filium Dei, & ostentui habentes. (Syr. ignominia afficient.) Terra enim sæpè venientem super se bibens imbrem, & generans herbam oportunam illis à quibus colitur, accipit benedictionem à Deo: proferens autem spinas ac tribulos, reproba est, & maledicto proxima: cuius consummatio in combustionem. Syr. sed finis eius est combustio.

Quem locum refert August. lib. de fide & operibus cap. 11. Ad hoc, inquit, pertinet quod à Petro dictum est Act. 2. agite pœnitentiam, & baptizetur Aug.

vnusquisq; vestrum in nomine Domini Iesu Christi: tanquam diceret; recedite ab Aegypto, & per mare rubrum transite. Vnde & Epistola quæ ad Hebræos inscribitur, cùm eorum qui baptizantur, commemorarentur initia, posita est ibi pœnitentia à mortuis operibus. (*Tum refert locum Pauli, dehinc subijcit*) hæc igitur omnia pertinere ad initia Neophytorum satis aperteque Scriptura testatur. Quid est autem à mortuis operibus pœnitentia, nisi ab his quæ oportet mortificari, vt viuamus: Quæ si adulteria, fornicationesque non sunt, quid iam inter opera mortua nominandum est? Sic autem non sufficit professio recessionis à talibus; nisi etiam lauacro regenerationis cuncta præterita, quę velut persequuntur peccata deleantur: sicut non sufficit Israëlitis recedere ab Ægypto, nisi ea quæ insequebatur hostium multitudo, eiusdem maris fluctibus interiret, qui Dei populo transituro liberandoque patuerunt. Qui ergo profitetur ab adulterio nolle se mutare, quomodo per mare rubrum ducetur, cùm ex Aegypto adhuc recuset abscedere? OCCIDENTE IAM ÆVO, *sub finem mundi.* IN SEMETIPSOS. *Quia vt Iudæi dixerunt*: Sanguis eius super nos, &c. AB APOSTOLIS DIDICIT. *Barnabas eorum discipulus.* AD HANC SPECIEM. *Rigoris in relapsos tenendi, facit figura leprosi. Leu.* 13. 12. Si autem effloruerit discurrens lepra in cute, & operuerit omnem carnem à capite vsque ad pedes, quidquid sub aspectum oculorum cadit (70. *secundum totum aspectum Sacerdotis*) considerabit eum Sacerdos, & tenere lepra mundissima iudicabit, eo quod omnis in candorem versa sit, & idcirco homo mundus erit, (*& videbit Sacerdos, & ecce operuit lepra omnem cutem carnis; & mundabit eum Sacerdos in tactu, quoniam omnem mutauit album, mundum est.*) Quando verò caro viuens in eo apparuerit, tunc Sacerdotis indicio polluetur, & inter immundos reputabitur: caro enim viua si lepra aspergitur, immunda est. Quòd si rursum versa fuerit in alborem, & totum hominem operuerit, considerabit eum Sacerdos & mundum esse decernet. DE PRISTINO, *id est de peccato carnali prius admisso, varioque, & multiplici colore cuiusuis peccati, in album, candidum, simplicem, vniformem fidei Christianæ conuersum hominem in baptismo figurabat, hic leprosus.* TOTVM NOVATVM, *innouatum & mutatum. Quæ quidem fidei simplicitas apud Gentiles iniusta honoris macula reputabatur.* IAM NON SIT VARIVS, *diuersicolor, claudicans in duas partes, animal Amphybium, reprobum, exclusum a templo, modo castus, posthac impudicus.* DE PRISTINO ET NOVO, *adhuc reuersus ex homine renouato in veterem, in morbum pristinum relapsus.* EMORTVVM DELICTO. *Extinctum, emundatum.* NEC EXPIARI IMMVNDABILE. *Iam post relapsum purgari deinceps à Sacerdote non posse.* EXCLVSA, *sc. Mœchia, quam lepra comparat, foras mittenda.*

Aug. *August. tom. 4. lib. 3. in Leu. cap.* 46. Si post alios septem dies viderit eum Sacerdos, & ecce commutata est significatio, id est signum in cute, & non steterit in illa sanitate in qua eum viderat post primos septem dies: & inquinabit illum Sacerdos, (*id est inquinatum declarabit*) lepra est enim. Iam hic quoniam illud quod visum fuerat post primos septem dies sanum non stetit in suo (*vniformi colore*) sed mutatum est in pristinum vitium, lepra pronunciatur. ITEM DE DOMO. Cuius in parietibus etiam lepra à Sacerdote discernebatur. CAVOSITATES, *vt pars vna depressior apparens altera, à domino domus fuisset relata Sacerdoti.* IMMVNDA NON

A FVTVRA, *modo vasa omnia & tota supellex domus ante ingressum Sacerdotis in eam, ipso iubente efferrētur ex domo, pro non immundis habebantur.* VIRIDICANTES, *subuiridem colorem exhibentes.* HVMILIOREM, *depressiorem aliis eminentibus.* CITRA PARIETINAM FORMAM, *præter rectam parietum planiciem.* SECERNERET DOMVM, *separaret eam ab aliarum communicatione, & vicinis prohiberet eius introitum.* TACTVM ILLVM, *contagionis speciem.* PVLVERE ALIO INLINI, *noua arena & calce, vel luto parietes omnes induci. Locus citatus habetur Leuit.* 14. 37. Præcipiet vt efferant vniuersa de domo priusquam ingrediatur eam, & videat vtrum leprosa sit, ne immunda fiant omnia, (70. *videat*
B *tactum*) quæ in domo sunt, intrabitque postea, vt consideret lepram domus, & cum viderit in parietibus illius quasi valliculas pallore siue rubore deformes, & humiliores superficie reliqua, egredietur ostium domus, & statim claudet illam septem diebus. Reuersusque die septimo considerabit eam: si inuenerit creuisse lepram: iubebit erui lapides in quibus lepra est, & proijci eos extra ciuitatem in locum immundum; domum autem ipsam radi intrinsecus per circuitum, & spargi puluerem rasuræ extra vrbem in locum immundum: lapidesque alios reponi pro his qui ablati fuerint, & luto alio liniri domum. Sin autem postquam eruti sunt lapides, & puluis erasus, & alia terra lita; ingressus
C Sacerdos viderit reuersam lepram, & parietes respersos maculis, lepra est perseuerans, & immunda domus: quam statim destruent, & lapides eius ac ligna, atque vniuersum puluerem proijcient extra oppidum in locum immundum. SVMMVM SACERDOTEM. *Qui seipsum Patri obtulit. In quo velut summo & capite omnium Pontificum, vt in summa lampade candelabri aurei omne oleum, chrisma, vnctio spiritus, in cæteros Sacerdotes eius ministros deriuatur.* De cuius plenitudine omnes accepimus. DE DOMO HOMINIS NOSTRI. *De carne, hominis interioris, id est animæ domicilio.* TEMPORE HEBDOMADIS. *Septem diebus, quibus tota hominis vita voluitur. Vel septimana hebdomadarum, quibus circiter*
D *ante Pascha, vel Pentecosten, baptisma solemne suscipiebatur.* PRIVS, *ante baptisma per quadragesima ieiunium & pœnitentiam Catechumenos emundari consuetum erat.* SERMONIS DEI. *Verbi incarnati, quod post pœnitentiam & baptisma domum animæ & carnis à peccatis omnibus eius in nos ingressum impedientibus expurgatam, per Sacram suæ carnis & sanguinis participationem introire debebat.* ET VBI INTROIERIT, *postquam ingressus fuerit, per fidem habitaturus in corde.* SI INVENERIT MACVLAS, *virides quidem lue & peste, vel lepra carnis, rubeas autem crudelitate homicidij, debent statim extrahi.* NAM ET APOCAL. 6. 4. Exiuit alius equus rufus: & qui sedebat super illum, datum est ei vt sumeret pacem
E de terra, & vt inuicem se interficiant, & datus est ei gladius magnus. *Et ibidem* 8. Et ecce equus pallidus: & qui sedebat super eum, nomen illi mors. *Viridem dixit Tertull. virorem pallescentem.* IN COMPAGINEM, *vt corpori virgini & miti sponsæ Ecclesia coaptetur de quo psaltis voce Christus:* corpus autem aptasti mihi, *id est Ecclesiam.* ET FIRMOS. *Contra relapsum, & depressionem id est inclinationem in pristina vitia.* QVALES, *lapides sc.* IN ABRAHÆ *filios euadunt*: Potens est enim Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. HABILIS DEO, *aptus Dei cultui, & templo eius extruendo, post recuperationem sanitatis, & reformationē morum corruptorum.* SCABRA, *scabrosa & inæqualia.* NEC AMPLIVS,

pergit in errore de indulgentia neganda à Sacerdote Mœchis post baptismum relapsis. SIC ET DE FAMULÆ. *Subycit aliud exemplum ex Leuit. cap. 19. 20.* Homo si dormierit cum muliere coitu seminis, quæ sit ancilla etiam nubilis, (*70. & hæc fuerit famula reseruata homini, Chald. autem & ipsa est Ancilla desponsata viro, sicut & Sanct. Pagn. ex Hebr. transtulit*) & tamen pretio non redempta nec libertate donata: vapulabunt ambo, & non morientur, quia non fuit libera, 70. quia in libertatem vindicata non est. NONDVM CARO MANVMISSA. *Figuram* A *applicat humanæ carni, dum adhuc diabolo seruiret ante baptismum, vel Gentili, vel Iudaæ ante Christi aduentum, quæ Christo in sponsam destinabatur:* sponsabo te mihi in fide. IMPVNE. *Vnde ergo mundus diluuio perijt? Pentapolis igni sulphureo concineratat David adulter morte fily punitur, fily Heli in bello occisi? &c.* MAGIS NOTANT, *figuras veteris testamenti, veritatem Christiana disciplina adumbrantes.* MAGIS CVRABANT, *exactè seruari. Proindeque in peccata carnis duri & austeri erant.*

REMISSIBILIA QVIDEM PECCATA AB HOMINE in hominem commissa, non autem contra templum Dei per fornicationem admissa, nec ab ipso Petro.

1. *De pud. cap. 21. per totum.*

SEd & in hunc iam [1] gradum decurram, excernens [2] inter doctrinam Apostolorum & potestatem. Disciplina hominem gubernat, [3] potestas adsignat, [4] seorsum quod potestas, a *spiritus autē Deus.* Quid autem [5] docebat? b *non cōmunicandum operibus tenebrarum.* Ob-
a Io. 4. 24. serua quod iubet. Quis autem poterat donare delicta? hoc [6] solius ipsius est. c *Quis enim di-*
b Eph. 2. 11. *mittit delicta, nisi solus Deus?* & vtique mortalia quæ in ipsum fuerint admissa, & in templum eius. Nam tibi quæ [7] in te reatum habeant, d *etiam septuagies septies,* iuberis indulge-
c Marc. 2. 7. re in persona Petri. Itaque si & ipsos beatos Apostolos tale aliquid indulsisse constaret, cuius venia à Deo, non [8] ab homine, competeret; non [9] ex disciplina, sed ex potestate fe-
d Mat. 18. 22. cisse. Nam & mortuos suscitauerunt, quod Deus solus; & debiles redintegrauerunt, quod nemo nisi Christus: imò & plagas inflixerunt, quod noluit Christus. Non enim decebat eum sæuire, qui pati venerat. Percussus est Ananias & Elimas; Ananias morte, Elimas cæcitate; vt & hoc ipso probaretur, Christum & hæc facere potuisse. [10] Sic & Prophetæ cædem, & cum ea mœchiam pœnitentibus ignouerant, quia [11] & seueritatis documenta fecerunt. [12] Exhibe igitur & nunc mihi, Apostolice, prophetica exempla, & agnoscam diuinitatem, & vindica tibi delictorum eiuscemodi remittendorum potestatem. Quod si disciplinæ [13] solius officia sortitus es, nec imperio præsidere, sed ministerio, quis aut quantus
Act. 5. 5. & 13. 11. [14] es indulgere? qui neque Prophetam, nec Apostolum exhibens, cares ea virtute, cuius est indulgere. Sed habet, inquis, potestatem Ecclesia delicta donandi. hoc ego magis & agnosco & dispono, qui ipsum Paracletum in Prophetis nouis habeo dicentem, potest Ecclesia donare delictum, sed non faciam, ne & alia delinquant. *Vide cætera supra, libro de pudic. cap. 21. & 22. per totum, nec require, vt monui supra, numeros præfixos vocibus quorum hic integrum, breuitatis causa, præterij textum.*

Remissibilia quidem. Schol. 3.

Ex cap. 21. per totum de pudic.

[1] IN HVNC GRADVM, *hoc etiam modo contra Psychicos pusillanimiter misericordes congrediar.* [2] EXCERNENS, *discernens inter Apostolorum doctrinam & eorumdem potestatem.* [3] POTESTAS ADSIGNAT. *Dat characterem, quo Apostoli participes facti potestatis Christi, & Spiritus sancti, & totius Trinitatis, quæ spiritus & Deus est; vt quæ supra hominem sunt, exequantur.* [4] SEORSVM QVOD POTESTAS, *longè distat quod possunt Apostoli potestate delegata, à potestate diuina & absoluta, vel à doctrina. Potest enim spiritus, id est Deus quidquid vult, propria & absoluta potestate: Apostoli autem potestas suis finibus circumscripta fuit.* [5] QVID DOCEBAT? *supple Apostolus Ephes. 2. 11. Vbi, cùm superius eliminasset à regno Dei fornicatores & immundos, sic concludit:* Nolite communicare infructuosis operibus tenebrarum magis autem redarguite. OBSERVA, *Sacerdos Psychice, quod præcipit Apostolus. Hæc est doctrina eius quæ iubet non indulgeri fornicatoribus, qui ad communionem recipiendi non sunt, sed grauiter ar-* B *guendi.* [6] SOLIVS IPSIVS, *spiritus scil. id est Dei, in quem, vt & in corpus quod est templum eius, peccata carnis mortalia committuntur.* [7] QVÆ IN TE, *supple commiserit frater.* NON AB HOMINE, *in quantum homines.* [9] NON EX DISCIPLINA, *doctrina eorum longè diuersa, sed ex potestate delegata. Quod si Apostoli vel Prophetæ grauia peccata remiserunt, etiam in Deum commissa, id præstiterunt accepta potestate diuina, quâ & miracula fecerunt, curando morbos, ægros restituendo pristinæ sanitati, mortuos suscitando. Qui etiam miracula patrarunt sæuiendo, sicut Petrus Ananiam & Saphiram morte, Paulus Elymam magum cæcitate percussit.* [10] SIC ET PROPHETÆ. *Nathan indulsit Dauidi cum homicidio adulterium.* [11] QVIA ET SEVERITATIS, *quasi dicat eos posse indulgere qui & seueritatis exempla & documenta præstiterunt.* [12] EXHIBE APOSTOLICE, *tu Psychice, qui tibi potestatem Apostolicam & diuinam arrogas, si præsumis peccata grauia remittere, exemplis & operibus miraculosis fidem perhibentibus, proba mihi tuam hanc potesta-*

tem Apostolicam & diuinam peccata remittendi accepisti. 14 QVANTVS ES INDVLGERS, *vt tibi impudenter vsurpes hanc potestatem, qui diuinis operibus non repræsentas in te personam Prophetæ & Apostol.* VIRTVTE, *potestate diuina. Cum hæc opera miraculosa sint sigillum & character huiusmodi diuinæ potestatis. Inde supra dixerat:* Potestas adsignat. CVIVS EST. *Supple proprium. Ad quem pertinet posse peccata remittere.* DISPONO, *propono, sustineo, Montani Ecclesiam, &c. Vide supra explicata.* QVID SI PSEVDOPROPHETICVS. *Induci obycientem Psychicum; sed si hæc sententia à diabolo per falsum Prophetam prolata fuit?* ATQVIN, *respondet Tertullianus quinimo si spiritus malus qui Zizaniis superseminatis suffocat triticum, hoc Montano inspirasset, studuisset magis, & suo regno consuluisset aptius pluresque sibi subditos clementi indulgentiâ, quàm rigore inflexibili ad v. niam comparasset: fecisset melius, suadendo, Ecclesiam non modo posse, sed & debere quantumlibet grauia peccata etiam in Deum commissa condonare, vt spe impunitatis & veniæ faceret homines magis idoneos & pronos ad peccandum.* SECVNDVM SPIRITVM VERITATIS, *si dæmon mendacij spiritus, gestiens se conformare clementiæ spiritus veritatis, vt ab eo edita credantur prophetica oracula Montani; fatendum est Spiritum sanctum per ministros suos posse quidem etiam grauia peccata dimittere, sed non vult eos vti ista potestate, ne vni, aut alteri collata venia, in multorum damnum cedat; dum spe seu potius præsumptione veniæ, impunè cum omni licentia se tradant impudicitiæ,* vt contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis. Qui enim fornicatur in proprium corpus peccat, tollens membrum Christi, & faciens membrum meretricis: *Diuidens enim se ab vnitate & charitate cum* Christo, *iure promeritus est diuidi à corpore eius quod est Ecclesia, gladio Anathematis præcisus vt membrum putridum, ne exemplo suo multos pertrahat in ruinam.* DE TVA NVNC SENTENTIA. *Nostram enim nonâ Montani prophetiâ probamus; Ecclesia nempe nostra hoc ius relictum à Spiritu sancto, quo tamen abuti nolumus, in plurium ruinam. Sed tu Psychice, quo iure Ecclesia tua Romana hanc potestatem arrogas? Erras enim, si quod personaliter Petro tribuit, vt super eum ædificaret Ecclesiam, eique claues traderet regni cælorum, ad ligandum & soluendum quodcumque peccatum, putas eo ipso datas cuicumque Ecclesiæ societatem & communionem fidei habenti cum Petro. Sed infra videbimus ex August. toti Ecclesiæ in persona Petri traditas claues.* NON QVÆ SOLVERINT. *Imò verò ante & post passionem omnibus dictum est Apost.* quæcumque solueritis super terram, &c. CLAVEM IMBVIT, *potestatem clauis personaliter accepit.* VIDE, QVAM. *Lege quid de hac claui ipsemet Petrus in Actis sentiat cap. 2. 22.* Viri Israëlitæ, &c. pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrûm in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum. ET NVNC, INQVIT, *Act. 15. 10.* Nunc ergo quid tentatis Deum, imponere iugum super ceruices discipulorum quod neque Patres nostri, neque nos portare potuimus? Sed per gratiam Domini Iesu Christi, credimus saluari, quemadmodum & illi. HÆC SENTENTIA SOLVIT, *id est absoluit à ceremoniis legis, sicut & ligauit quæ seruata ex ea sunt, nempe abstinere à sanguine & suffocato.* ADEO NIHIL, &c. *supple faciunt aut conferunt huiusmodi claues ad soluendos relapsos, & manumittendos à seruitute peccati.* VTIQVE NIHIL POSTEA, *quinimò cum iusserit Petro Math. 18. 22.* Non dico tibi vsque septies, sed vsque 77. *Remitteret sc. in se peccanti fratri, prius dixerat Mat. 16. 19.* Tibi dabo claues, &c. & quodcumque solueris, &c. & *Math.* 18. 18. *Omnibus Apost.* Quæcumque alligaueritis, &c. *sicut & post resurrectionem. Io. 20. 23,* Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, &c. PRÆIVDICATVR ENIM, *quia eo ipso quod Christus Petro quærenti, iussit toties fratri, id est omni homini in se peccanti, vt parceret, quoties ipse relapsus esset; colligitur ex illa restrictione, potuisse Petrum commissa in hominem, non in Deũ, peccata relaxare.* QVID ENIM NVNC. *Sed hæc nihil potestatis, Ecclesiæ tua tribuunt, ô Psychice, vt inde præsumat admissa contra Deum peccata dimittere. Vide sequentia, supra exposita in errore de Ecclesia in tribus.* DOMINI ENIM IVS. *Potestas plena iudicandi & absoluendi ad Dominum Iesum pertinet, cui Pater omne iudicium dedit, cùm serui potestas sit limitata.*

B

Ex cap. 22. per totum de pud.

IAM ET IN MARTYRAS, &c. *Præterea ô Psychice, & hanc in Martyres tuos extendis veniæ obtinendæ potestatem.* VT QVISQVE. *Statim atque vestrum quilibet consensit pro fide ligari quantulisecumque vinculis: cùm primùm fama percrebuit, quempiam ex vestra communione carceri recenter eraditum, statim per eius merita vt suffragia, Mœchi excommunicati supplices pacem & indulgentiam postulant ab Episcopis.* NEC VLLI MAGIS, &c. *Et illi maximè qui ob grauiora scelera carceri manicipari debuerant, eius ingressu, tali veniæ ambitu se liberant,* C *quàm qui ab Ecclesia excommunicationis sententia præcisi fuerunt.* IN TENEBRIS. *Obscuris locis.* Oculus enim adulteri obseruat caliginem: *licet propter frequentia adulteria in illis commissa, notis.* AB HIS, *quos Martyres vocas, propter triuum aut quatuor dierum carcerem, & vincula mollia & leuia.* QVI DE SVA PERICLITANTVR, *cùm nondum fortè certamen inierint,* nec vsque ad sanguinem restiterint aduersus peccatum repugnantes, *maximè infidelitatis, & negationis.* ALII. *Scelerati, & ob crimina grauia Anathemate percussi, vt resciuerint aliquos ad metalla damnatos, confestim ad eos tanquam ad asylum confugiunt, & inde ad communionem & participationem Sacramentorum restituti redeunt.* VBI D IAM, &c. *Hic pungit Martyres, quos irridet propter nudam ac simplicem carceris, aut in metallis fodiendis cuiuscumque laboris tolerantiam, posse grauia delicta, qualia sunt idololatria, & negationis, vi tormentorum expressæ, indulgere, cùm ipsi fortè indigeant grauiori sanguinis Martyrio, ad propria diluenda delicta, post leue martyrium commissa.* QVIS MARTIR SÆCVLI INCOLA? *quis tam gloriosum martyris nomen promeretur, quandiu adhuc viuit in terris?* pretiosa certè in conspectu Domini mors Sanctorum eius, *pro Christo & fidei eius confessione vsque ad mortem subeundam certandum est, quam nisi subierit, coronam & palmam, donec viuit, periclitatur amittere:* tentatio est enim vita hominis super terram. DENARIVS SVPPLEX. *Qui potest à præfecto Gentili, auariori, quàm crudeli, libertatem aut vitam pecuniâ redimere. Qui etiam morbos in diutino carcere metal-* E *lisque contractos, aut vulnera in flagellatione torturaque inflicta, Medicorum & Chirurgorum ope curare.* ET FOENERATORI, *qui propter relaxationem carceris, aut pœna, magnum fœnus à pecunia creditore exigitur soluere, pro redimenda à præfecto, vel custode carceris vexatione.* PVTA NVNC. *Sed esto, sit talis, cuius ceruici iam gladius carnificis immineat.* IN PATIBVLO, *equuleo vel cruce.* IN STIPITE, *alligatum, à Leone soluto iam discerpendum & vorandum.* IN AXE. *Vnde semiaxios & sarmentitios vocat in Apolog. Christianos, quòd in dimidio & semifracto axe currus, vel stipite vincti circompositis sarmentis & li-*

gnis, iam applicato igni cinerandi essent. IN IPSO DICO, &c. Iam corona Martyrij parata, de qua sit ipse securus. QVIS PERMITTIT. Nullus hoc priuilegium Martyri concedere potest, vt in Deum perpetrata crimina possit indulgere, aut suis meritis apud Episcopos pro absoluendis relapsis efficaciter exorare. SINE EXCVSATIONE, absque exceptione. APOSTOLI QVOD SCIAM, &c. Magna Apostolorum gloria, quod omnes Martyrium subierint, & licet Ioannes sit diuinitus erutus à feruentis olei dolio, Martyrij palmā non amisit, voluntariè Calicem Domini bibiturus, si eum gustare mortem voluisset. IAM AD BESTIAS. Damnatus fuerat Paulus, 1. Cor. 15. 32. Si secundùm hominem (Syr. tanquam inter homines obiectus sum feris bestiis Ephesi) Ad bestias pugnaui Ephesi, quid mihi prodest si mortui non resurgunt? Nec tamen Paulus qui ibidem paulò supra dicebat, versu 30. Vt quid & nos periclitamur omni hora? quotidie morior, per vestram gloriam, fratres, (Syr. iuro per gloriam vestram) quam habeo in Christo Iesu Domino nostro. Tanta passus, tantus martyr, non præsumpsit absoluere incestum Corinthium, sed potius eum tradidit Satanæ. NISI SOLVS, &c. Christus Dei filius. Sed longè dispar ratio ipsius, & Apostolorum eius: Christus enim morte sua nos soluit à morte corporis & animæ, promerendo nobis resurrectionem ad vitam æternam. OMNIA SANCTVS. Per omnia, vel in omnibus: frequens est Author in Hellenismis. OLEVM FACVLÆ. Parua lampadis tuæ. Alludit ad prodeuntes virgines dicentes: ne fortè non sufficiat nobis & vobis, ite potius ad vendentes, & emite vobis. Sed nemo vendit, nemo dat gratis, nisi solus Deus. Venite, inquit, & emite absque argento & absque vlla commutatione. Adeò petra Christus fundit nobis riuos olei, vt sugamus mel de petra, oleumque de saxo durissimo. Ipse enim est figuratus in Aser, de quo scriptum est: ferrum & æs calceamentum eius, vt tingat in oleo pedem suum. Clauis enim fixi pedes sanguinem fuderunt in oleum, quo exhilarat faciem nostram. Hic carpit Martyres imprudentia, quod sibi tribuant copiosam redemptionem soli Christo debitam. HABEO QVO PROBEM CHRISTVM, id est potestatem absoluendi communicasse Martyribus. SI IN MARTYRE. si, inquit, Christus in Martyribus tanquam in membris suis charissimis est per inhabitantem Spiritum, peccatorum omnium remissorem, vt habeant potestatem æqualem Christo, omnia etiam in Deum & corpus suum templum eius peccata commissa remittendi, probet id mihi, occulta cordis reuelando, paralyticosque curando, vt similis Christo sananti Paralyticum dicat: vt quid cogitatis mala in cordibus vestris? Vt pote qui videret cogitationes eorum. CHRISTVS EST, eum vt alterum Christum honorabo, quia Christus hæc operatur in illo. CVRAVIT. Adeò sollicitus fuit, vt pro tuenda & testificanda potestate absoluendi peccata, duos testes veræ diuinitatis adhibuerit, nempe reuelationem cogitationum cordis, quarum Iudex est à Patre constitutus, & miraculum curationis Paralytici. Quis ergo ægrè ferat me exigere ab homine eosdem testes, vt credam à Christo plenam & Deo soli competentem absoluendi peccata in Deum commissa, accepisse potestatem. QVI PRÆSVMIS ALIENO. Alterius martyrio posse deleri. QVOD SI EST, supple, verum. Eos enim & verum conuertuntur. MARTYRIVM ALIVD BAPTISMA. Doctè equidem. Quasi vellet; quòd sicut Christus duplex baptisma subijt, fluminis scil. & sanguinis, ad nostram iustificationem, vt nos absolueret à peccatis: sic & nos posse ab omnibus, etiam in Deum commissis criminibus absolui baptismo aquæ, pœnitentia in adultis præcedente; & si relapsi fuerimus, baptis-

A mo sanguinis; ita tamen vt sanguis Martyrum nihil possit ad aliena peccata soluenda, sed tantum ad propria: Itaut vnusquisque suis delictis, suo sanguine ablutus absoluatur. Fatemur enim, nec omnes simul Martyres, vel vni peccatori gratiam posse de condigno promereri, sed tantum suffragando & impetrando de congruo, solius enim Christi sanguinis est, cuicumq; peccatori de condigno conferre gratiam. PARATVRA, præparatio fluxit, vel significatio. Vt in aqua fluente de latere Christi, baptismus aquæ; in sanguine, sanguinis & Martyrij baptisma expressum intelligamus.

DEBEO ERGO, sic loquens induit Martyrem, eiusque personam in se transfigurat. Si Martyrio, quod est secundum baptisma, possum alium præter me peccatorem absoluere à Mœchia, &c. Debeo, & possum
B aqua baptismo, & ipsâ pœnitentiâ quæ baptismi lauacrum antecedit. Si enim secundum, & non propriè dictum id potest, cur non & primū? INGERAMVS QVS. Oportet vt id sæpiùs inculcem Psychicis, vt eos conuincam, quacūque tandem authoritate & ratione falsò præsumant relapsos absoluere, & restituere paci Ecclesiæ; eadem ratio & authoritas non debebit in homicidium & idololatriam relapso, eandem indulgentiam denegare, si pœnitentiam egerit. CERTE NEGATORI, & præ cæteris ei qui vi tormentorum Christum negare compulsus est. MORTI PRÆVERTIT, præponit, præeligit dicens: Misericordiam volo & non sacrificium. Et rursum: N[illegible]o mortem peccatoris, sed magis vt conuertatur & viuat. REDEANT, ad
C communionem Ecclesiæ, ab excommunicationis censura absoluti. SVBANDO, porcorum & suum more, in libidinem exardescendo. CECIDERVNT, relapsi sunt in Mœchiam. VRGET DICERE INDIGNITAS. Verecundiæ terminos excedo, vtendo subandi verbo; sed indignitas relapsus in sordes carnis nos compellit; de quibus Petrus, vt canibus, & suibus sic loquitur: Canis ad vomitum, & sus lota in volutabro luti. Vt & vxor Loth in relictam Sodomam retrospiciens, & Israëlita corde reuersi in Ægyptum. CONTAMINATA. Conspurcata per Mœchiam. QVAM CRVENTATA, per tormentorum passionem. CORPORA REVOCABIS. Ad introitum Ecclesiæ Virginis. MISERABILIOR, compassione & venia dignior.
D TITILLATAM, delectatione carnali blanditate subactam. VOLVNTARIVS, sponte & ex animi propensione, & absque vlla coactione. INVITVS PECCATOR. Qualis est qui vi tormentorum inuitus Christum negat. NVLLA VIS. Ipsa libido & voluptas, nulla vi maiori quàm propriâ impellitur, QVODLIBET, id quod placet, blanditur, delectat, non cogit, aut vi compellit. INGENIA, artes nouæ crudelitatis. CHRISTVM AMITTIT, fidem Christi & gratiā. De qua Augustin. Nemo te amittit, nisi qui dimittit. LVSIT, ludo carnalis voluptatis. Ita enim ipse Tertull. exposuit illud Exodi: Surrexit populus mãducare & bibere, & surrexerunt ludere. Ludum, inquit, nisi impudicum scriptura non denotasset.
E CHRISTIANO PRÆLIO. Pro fide Christi suscepto. De quo Apost. Certamen fortè sustinuistis passionum. INVIDIOSÆ, quæ Christum ipsum ob imitationem eius, quasi ad æmulationē quandam prouocare videntur. Quod & alibi, ait de carne excarnificata Martyrum. Nec gloriosa illa caro enisa reddere Christo vices suas, nedum per eadem, sed & per atrociora genera tormentorum. Vt hoc illi debeat, quod debere desierit. Debebat enim rependere sanguinem pro sanguine. APVD CHRISTVM. Christi domesticos qui certatim lectulum Salomonis hoc est crucem ambiunt, omnes tenentes gladios bis acutos vtriusque testamenti, super femur, ad carnem mille modis

cru-

cruciandã, & ad bella pro sustinenda fide doctissimi. VICISSE CVPIERVNT, *aureolam Martyrij consequi ardentissime voluerunt.* QVIA CESSERVNT, *nimia suppliciorum feritati.* IN QVAS SVSPIRAT, *ob quas pro Christo susceptas ingemiscit inuidiâ tabescẽs diabolus.* SED CASTA, *mœchos in hoc diabolo subijcit, quòd casti non sint, & tamen infœlices & miseri.* CVM POENITENTIA MOERENTE, *quia dolet quidem diabolus & tristis est, sicut & reprobi in inferno,* pœnitentiã agentes, & præ angustia spiritus gementes, *zelo æstuantes contra iustos, quos inter filios Dei computatos vident. Sed* non erubescit de venia ad Dominũ, *i. præ superbia corã Deo peccatum suum non accusat, nec de eo conuictus erubescit. Dolet igitur, sed amore proprio, de suo lapsu à gratia & fœlicitate iam sã possidenda, in æternam miseriam & pœnã. Hic aduerte vel memoria turpiter lapsum Tert. vel haretici more sibiipsi contradicentem. Qui enim Angelos malos appetitu fœminarũ lapsos & damnatos, pluries dixit, quomodo castam infœlicitatẽ habere potuit, vt mœches inferioris à dæmonibus meriti à venia per pœnitentiam obtinenda excludat? & ideo Ecclesiæ Romanæ Presbyteros arguat, quòd receptis ad pœnitentiam & veniam Mœchis, inexorabiles essent circa eos qui vi suppliciorũ pro Christo passorum fide negatâ, extra Ecclesiæ fores cũm pœnitentia casta, sed sterili remanebant. Quomodo deniq; castam dicit pœnitentiam dæmonum, qui semel quidẽ lapsi sũt, sed ab initio vsq; nunc peccant, immundi spiritus dicũtur, in gregem porcorum sibi, teste Chrysologo, cognatum mitti postulant, inter cadauera in monumentis domicilium eligũt, incubi & succubi, sexum vtrumq; fallũt, in vtrumq; transformabiles; & ex Aug. maximè delectantur cœno & sordibus carnalium voluptatum, qui faces libidinis in humana carne succendunt, quia verbum caro factum non Angelos, sed Abrahæ semen apprehendit.* DENVO DIMITTITVR, *i. relapsis in Mœchiam: cuius, vtpotè innuptus & incorporeus, reus esse non potest diabolus.* QVI PIACVLARITER, *inexpiabiliter quia indigni venia sponte peccauerunt, factis & negotiis impudicis Christũ negant, quẽ voce confessi sũt, & tamen relapsi absoluuntur: cũ Martyres factis heroicis confessi, ore tantum non corde, inuiti & coacti, non spontanei fidei negatores, sine venia remittantur.* SOLIS ILLIS, *mœchis pro excusatione & venalitate, carnis infirmitas allegata patrocinatur, & non multo dignius tot pro Christo tormenta perpessis.* NVLLA TAM FORTIS, *quia si spiritum promptum & dominari præceptum carni,* subtus te erit appetitus eius & tu dominaberis illius. *Caro ad terrena oblectamenta depositum sibi substernendo conculcat; profectè non infirma, sed prævalida esse conuincitur.*

HACTENVS, *Tert. errores exposuimus & refutauimus. Superest vt & hunc de peccatis carnis irremissibilibus, secundùm Aug. tractemus, & probemus nullũ quantumuis graue, inexpiabile esse, nec soli Petro, sed & Apost. omnibusq; legitimè consecratis & approbatis confessoribus, ad omnia peccata soluenda traditas fuisse Ecclesiæ claues. Præmitto tamen* Epiph. *qui hæres. 59. hæc habet: l. 2. cont. hær. aduersus Cathar. scribẽs hær.* 59. Cathari quidam appellati, exorti sunt à Nouato quodam, velut frequens fama refert. Hic Nouatus Romæ fuit tempore persecutionis, quæ ante Maximinum prima fuit. Forassis Decij tunc erat, vt puto, aut Aureliani. Cæterùm ab occasione eorum qui in persecutione lapsi sunt, arrogantiâ elatus cum sociis sibi allectis, noluit societatem habere cum pœnitentiam agentibus à persecutione, & ad hanc hæresim conuersus est: dicens non esse salutem, sed vnam pœnitentiam. Post lauacrum autem non posse amplius misericordiam consequi A ipsum. Sed & ipsi dicimus vnam esse pœnitentiam (*tam baptismum præcedentem intelligit, quàm vnicam etiam sc. Publicam lapsis post baptismum*) & per lauacrum regenerationis huius, fieri salutem. Verùm non tollimus Dei benignitatem, gnari prædicationis veritatis, & misericordiæ Domini, & naturæ venia dignæ: & scientes animæ instabilitatem, carnis debilitatem, sensuum humanorum profunditatem. Quoniam nemo sine peccato est, & purus à sorde, etiam si vna sit dies vitæ eius super terram. Et perfecta quidem pœnitentia in lauacro est. Si verò quis lapsus est, hunc non perdit sancta Dei Ecclesia. Dat enim & reuersionem, & post B pœnitentiam, pœnitentiam. Nam ad Cain Dominus dixit: Peccasti, quiesce. Et ad Paralyticum: Ecce sanus factus es, ne amplius pecces. Et Petrum reuocat Dominus post abnegationem, & pro tribus abnegationibus, ter ipsum prouocat ad confessionem: diligis me Petre? Et ait, pasce oues meas. (*Hoc est & tu errantibus compatere, & ad pœnitentiam inuita, & tolle humeris, & sinu foue, sicut feci Pastor bonus,*) Seducit autem ipsos dictum ab Apostolo relatum: fieri non potest, vt qui semel fuerint illuminati, gustauerintque bonum Verbum Dei, virtutesque futuri sæculi, si lapsi fuerint, denuò renouentur, rursus crucifigentes filium Dei. & ludibrio exponentes, &c. Etenim reuerà simul renouatos, & collapsos, renouare impossibile est. Ne-C que enim amplius gignetur Christus vt crucifigatur pro nobis, qui non amplius crucifigitur, neque potest quis secundum lauacrum accipere; vnum enim est baptisma, & vna innouatio. Verùm statim infert sanctus Apostolus horum sanationem Ecclesiæ medens, & membrorum ipsius curam gerens & dicit: Cæterùm credimus de vobis, dilecti meliora, & cum salute coniuncta, etiam si sic loquamur: Non enim iniustus est Deus, vt obliuiscatur operis vestri boni. Et vides quomodo innouationem non posse iterum fieri perfectè, pronuntiauit: Verùm à salute non amouit, adhuc pœnitentiam agentes, sed & cum salute coniunctos esse dicit, & Deum susceptorem bonorum operum ipso-D rum esse, qui etiam à delictis perfectissimè pœnitentiam agunt, reuertuntur ac resipiscunt. Suscepit igitur sancta doctrina, & sancta Dei Ecclesia pœnitentiam, non diluta fiens, neque segnes cursum facientes efficiens, sed Dei gratiam & benignitatẽ reflectens, modum vero vniuscuiusq; scopi sciens.

Deinde aptissima similitudine vtitur: Sicut, inquit, qui virginitatem amisit, corporaliter ipsam recuperare non potest: cùm id naturæ impossibile sit: sic etiam qui à lauacro in magna delicta collapsus est. Et quemadmodum qui à virginitate lapsus est, secundum honorem, continentiam habet: Ita & à lauacro, in maiori delicto constitutus, secundam medelam habet, non eam virtuosam ve-E lut primam, verùm non reiectam à vita, habet secundam, quam acquisiuit, non reprobat itaque diuina scriptura mercedem eorum, qui in pœnitentia laborant.

Dehinc cùm Catharorum, hoc est vt ait, purorum appellatione, impurorum verò re & veritate, errorem de secundis nuptiis reiectis explosisset, quòd id quod Episcopis, Presbyteris, Diaconis, & Subdiaconis, de Bigamia interdicitur, contra Apostolicum indultum, ad omnes fideles extendant; similiter & in reiectâ pœnitentia, eodem abutuntur: sic concludit: Non vtique dixisset Apostolus viduis: nubant, liberos pariant, familiam gubernent. Neque rursus dixisset viro Patris vxorem habenti, & Satanæ tradito in inta-

ritum carnis, vt seruetur spiritus in die Domini, non dixisset inquam; confirmate erga ipsum charitatem, vt ne ob ampliorem moerorem consumatur talis. Dixit enim rursus: Cui quid condonatis, & ego condono. Nam si quid condonaui, propter vos condonaui in conspectu Christi, vt ne circumueniamur à Satana. Non enim ipsius cogitationes ignoramus, & vides quomodo dat poenitentiam etiam post delicta, &c. Sed & in alio loco sic dixit: Lugeo multos inter vos, qui lapsi sunt, & poenitentiam non egerunt. Velut ostendens, quòd etiamsi lapsi essent, & poenitentiam egissent, acceptabiles hi fiant, & non reijciantur; cùm Dominus sciat quid cum singulis facturus sit. Et quòd quidem canon veritatis talem characterem ac formam habet, omnibus manifestum est. Post primam enim poenitentiam per lauacrum regenerationis, in qua poenitentia renouatus est omnis homo, secunda quædam, talis non est. Non enim duo sunt baptismata, sed vnum: neque bis crucifixus est Christus, sed semel. Et huius gratiâ nos muniri oportet, vt ne lapsi, coronam renouationis perdamus. Sed si quis lapsus fuerit, & in quodam delicto præoccupatus, velut Apostolus dicit, vos spirituales perficite talem in spiritu mansuetudinis, considerans teipsum, ne & tu tenteris. Si quis igitur præoccupatus fuerit, in quocumque sanè delicto, poenitentiam agat, etiam post baptisma si quis lapsus fit, &c.

Dehinc idipsum probat ex verbis sponsi, lapsam ad poenitentiam pluries inuitantis: Surge, veni propinqua mea, pulchra mea, columba mea, quia hyems præteriit: tristitia videlicet ac obscura, nubila, & horrenda Flores apparuerunt in terra nostra, tempus sectionis venit, vox turturis audita est in terra nostra, &c Ficus quondam maledicta grossos profert fructus poenitentiæ, &c. Et dixit surge, veni! Surge à mortificatione peccatorum, & veni in iustitia. Surge à delicto, & veni in fiducia. Surge à peccatis, & veni ad poenitentiam. Surge à membrorum resolutione, & veni in perfectionem. Surge à mutilatione, & veni in sanitate. Surge ab incredulitate, & veni in fide. Surge à perditione, & veni in inuentione. Quandoquidem verò nouerat totum oraculum, quòd post primam poenitentiam, & post primam vocationem, ac sanationem, multa delicta humanæ naturæ accidunt, rursus dicit: Surge veni tu columba mea. Iterum hanc vocat, & non semel. Secunda autem vocatio, non est æqualis primæ. In priori enim vocatione, sic dicit: Surge veni, propinqua mea, pulchra mea, columba mea. Et non dixit, & veni tu: Deinde apponit vocem, tu: vt ostendat vocationem secundam immutatam, post priorem à delictis resurrectionem, rursus porrigentem manum benignam & cælestem. Et veni, inquit, tu columba mea in tegmine petræ contiguæ muro; in tegmine petræ, in benignitate Christi, & in misericordia Domini. Hoc est tegmen petræ, tegmen spei, & fidei ac veritatis. Contiguæ muro: hoc est priusquam claudatur porta: priusquam rex (*stans retro parietem, & pulsans*) intra moenia constitutus, non amplius admittat post discessum hinc & mortem: quando non amplius contiguæ muro, sed conclusæ sunt portæ, & non amplius licet corrigere. In futuro enim sæculo, post hominis mortem, non ieiunij suppeditatio, non poenitentiæ vocatio, non eleemosynæ ostentatio, &c. Cùm autem adhuc sunt omnes in certamine, etiam post casum est resurrectio, adhoc spes, adhuc medela, adhuc confessio, etiam si non perfectissimè, (*vt in baptismo*) attamen aliorum

A salus non est desperata, &c. Age itaque serui Dei, vos filij sanctæ Dei Ecclesiæ, qui certam regulam nouistis, & viam veritatis incedistis, ne retrahamini vocibus, & vniuscuiusque confictæ professionis verbis: erroneæ enim sunt horum viæ, & acclinis callis adulteratæ ipsorum intelligentiæ. *Augustinum nunc accipite. Exordior ab eximia figura, qua ipse orditur tom. 7. lib. 4. contra Donatistas cap. 1.* Ecclesia, inquit, paradiso comparata, indicat nobis, posse quidem eius baptismum homines etiam foris accipere, sed salutem beatitudinis extra eam neminem vel percipere, vel tenere. Nam & flumina de fonte Paradisi sicut Scriptura testatur, Genes. 2. Etiam foras largiter manauerunt. Nominatim B quippe commemorantur, & per quas terras fluant, & quia extra Paradisum constituta sunt; omnibus notum est: Nec tamen in Mesopotamia vel Ægypto, quò illa flumina peruenerunt, est foelicitas vitæ quæ in Paradiso commemoratur. Ita fit, vt cùm Paradisi aqua sit extra Paradisum, beatitudo tamen non sit nisi intra Paradisum. Sic ergo baptismus Ecclesiæ potest esse extra Ecclesiam, munus autem beatæ vitæ, non nisi intra Ecclesiam reperitor, quæ super petram etiam fundata est, quæ ligandi & soluendi claues accepit. Hæc est vna, quæ tenet & possidet omnem sui sponsi & Domini potestatem, per quam coniugalem potestatem etiam C de ancillis (*vt Sara de Agar*) filios parere potest: qui si non superbiant, in sortem hæreditatis vocabuntur: si autem superbiant, extra remanebunt. *Ecclesia ergo Paradisus est, in qua qui peccat, non desperandus est. Licet enim & fons signatus sit, ob characterem baptismi non repetendum,* puteus est aquarum viuentium & fons patens in ablutionem menstruatæ, *hoc est anima peccatricis, vel abeuntis in peccatum. Et Epist. 48. ad Vincentium leniter vult cum peccatoribus agi.* Si, inquit, quod veritas habet & quod Ecclesia meritò tenet, rectè poenitentibus adulteris pax dabatur, illi qui totum locum poenitentiæ contra adulteros claudebant, impiè vtique agebant, qui membris Christi sanitatem negabant, & claues Ecclesiæ pulsantibus subtrahebant, D & misericordissimæ patientiæ Dei, quæ illos propterea sinebat viuere vt poenitendo sanarentur sacrificio contriti spiritus & contribulati cordis oblato, dura crudelitate contradicebant. *Et hom. 28. lento gradu ad excommunicationem peccatorum procedendum esse docet exemplo suo.* Quando, inquit, aliquid pungitur & dolet, aut sauum est, sed est in illo spes aliqua sanitatis: quando autem tangitur, pungitur, vellicatur, nec dolet, pro mortuo habendum est, aut de corpore præcidendum, sed aliquando non parcimus, & non nonnumquam nisi loqui. Excommunicare, de Ecclesia proijcere pigri sumus. Aliquando enim timemus, ne ipso flagello peior fiat, qui cæditur. Quamuis qui tales sunt, E tam in anima mortui sunt, tamen quia medicos noster Omnipotens est, non est desperandum de eis, sed totis viribus supplicandum, vt aures cordis, quas clausas habere probantur, Dominus aperire dignetur.

Contra Nouatianos, à spe veniæ excludentes relapsos, & Montanistas & Catharos secundas nuptias condemnantes, sic inuehitur Augustin. libr. de Agone Christiano cap. 31. Nec eos, inquit, audiamus, qui negant Ecclesiam Dei omnia peccata posse dimittere. Itaque miseri, dum in Petro petram non intelligunt, & nolunt credere datas Ecclesiæ claues regni coelorum, ipsi eas de manibus amiserunt. Isti sunt qui viduas, si nupserint, tanquam adulteras damnant, & super doctrinam Apostolicam se præ-

dicant esse mundiores. Qui nomen suum si vellent agnoscere, mundanos se potius quàm mundos vocarent. (*Cathari, id est mundi dicti sunt.*) Nolentes enim si peccauerint corrigi, nihil aliud delegerunt, nisi eum hoc mundo damnari. Nam quibus veniam peccatorum negant, non eos aliqua sanitate custodiunt, sed ægris subtrahunt medicinam, & viduas suas vri cogunt, quas nubere non permittunt. Non enim prudentiores habendi sunt, quàm Paulus Apostolus, qui ait, malo eas nubere quàm vri. *Et idem ipse August. tom. 3. lib. de Agone Christiano cap* 30. Nusquam, inquit, tam vigere debent viscera misericordiæ, quàm in Ecclesia Catholica, vt tanquam vera mater nec peccantibus filiis superbè insultet, nec correctis difficile ignoscat. Non enim sine causa inter omnes Apostolos huius Ecclesiæ Catholicæ personam sustinet Petrus: huic enim Ecclesiæ claues regni cælorum datæ sunt; cùm Petro datæ sunt, & cùm ei dicitur, ad omnes dicitur, amas me, pasce oues meas. Debet ergo Ecclesia Catholica, correctis, & pietate firmatis filiis libenter ignoscere, cùm ipsi Petro personam eius gestanti, & cùm in mari titubasset, & cùm Dominum carnaliter à passione reuocasset, & cùm aurem serui gladio præcidisset, & cùm ipsum Dominum ter negasset, & cùm in simulationem postea superstitiosam lapsus esset, videamus veniam esse concessam, eumque correctum atque firmatum, vsque ad Dominicæ Passionis gloriam peruenisse. Itaque post persecutionem quæ per Arrianos hæreticos facta est: & postea quàm pax, quam quidem Catholica in Domino tenet, etiam à principibus sæculi reddita est, Episcopi, qui perfidiæ Arrianorum in illa perturbatione consenserant, multi correcti, redire in Catholicam delegerunt; damnantes siue quod crediderant, siue quod credidisse simulauerant. Hos Ecclesia Catholica materno recipit sinu, tanquam Petrum post fletum negationis per Galli cantum admonitum: aut tanquam eundem post prauam simulationem, Pauli voce correctum. Hanc illi matris charitatem superbè accipientes, & impiè reprehendentes, quia Petro post Galli cantum surgenti, non gratulati sunt, cum Lucifero, qui mane oriebatur cadere meruerunt. *Respondet autem homil.* 23. *Tertulliano murmuranti quod præsumant homines à peccatis absoluere, vbi & locum Euangelij ab eo citatum retulit.* Melius, inquit, Iudæis quàm hæreticis apparuit intellectus. Iudæi dixerunt, quis est hic qui etiam peccata dimittit? audet sibi homo hoc vsurpare, &c. O homo, quando ego à Iudæis putatus sum homo, dimissionem peccatorum fidei dedi. *Quia Pharisæo nudum hominem se esse putante, peccatrici dixit, fides tua te saluam fecit, &c. Deinde inducit hæreticos longè remotos à Tertulliano, præsumentes se in quantum homines posse peccata dimittere.* Si non dimittunt homines peccata, falsum est quod ait Christus: quæ solueritis in terra, &c. Nescis quare hoc dictum sit, quomodo dictum sit. Daturus erat Dominus hominibus Spiritum sanctum, & ab ipso Spiritu sancto, fidelibus suis dimitti peccata, non meritis hominum, volebat intelligi, dimitti peccata. Nam quid est homo nisi æger sanandus? vis mihi esse medicus, mecum quære Medicum. Nam vt hoc euidenter ostenderet Dominus, à Spiritu sancto quem donauit fidelibus suis, dimitti peccata, non meritis hominum, quodam loco sic ait, resurgens à mortuis, accipite Spiritum sanctum: & continuò subiecit; si cui dimiseritis peccata, dimittuntur ei: hoc est spiritus dimittit, non vos. Spiritus autem Deus est. Deus ergo dimittit, non vos. Sed audi Spiritum, (*in Paulo loquentem*) quid est is vos? nescitis quia templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis? Et iterum: Nescitis quia corpora vestra templum sunt Spiritus sancti, quem habetis à Deo? Deus ergo habitat in templo suo, hoc est in sanctis suis fidelibus, in Ecclesia sua: per eos dimittit peccata, quia viua templa sunt. Sed qui dimittit per hominem potest dimittere & præter hominem, neque enim minus est idoneus per se dare, qui potest per alium dare. *Et quoniam Tertullianus grauia post baptismum peccata commissa, irremissibilia censuit, ab Augustino conuincitur eius blasphema hæresis; docuit enim hoc verbum esse in Spiritum sanctum, quo quis dixerit in Ecclesia non esse potestatem quacumque peccata remittendi; & vnicum hoc irremissibile declarauit.*

Audite ergo & legite quid scripserit, tom. 10. ser. 11. de verbis Domini, circa finem; vbi cùm ex Luca 12. dixisset, qui negauerit me coram hominibus, denegabitur coram Angelis; Et ne, inquit, ex hoc, Apostoli Petri desperaretur salus, qui eum coram hominibus ter negauit, continuò subiecit; & omnis qui dicit verbum in filium hominis, remittetur ei; ei autè, qui in Spir. S. blasphemauerit, non remittetur, illa scil. blasphemia cordis impœnitentis, quâ resistitur remissioni peccatorum, quæ fit in Ecclesia per Spiritum sanctum. Quam blasphemiam Petrus non habuit, quem mox penituit, quando amarè fleuit, victoque spiritu qui in seipsum diuisus est, (*quia vt præsumptionem, sic desperationem misericordia hominis persuadet,*) & qui eum vexandum poposcerat, contra quem pro illo Dominus rogauit, ne deficeret fides eius: accepit etiam ipsum cui non restitit Spiritum sanctum, vt non solùm ei remitteretur peccatum, sed per eum prædicaretur & daretur remissio peccatorum. *Fuse deinde disserit Christum sumpsisse occasionem tractandi de hac blasphemia irremissibili, quod dicerent Iudæi eum in principe dæmoniorum eijcere demonia:* Non quia, inquit, esset blasphemia quæ non remittitur; cùm & hæc remittatur, si recta pœnitentia consequatur: Sed quòd hinc, vt dixi, causa extitit, vt à Domino illa sententia proferretur facta mentione spiritus immundi, quem aduersum seipsum diuisum Dominus ostendit; propter Spiritum sanctum, qui non solum aduersum se diuisos non est, sed etiam quos colligit efficit indiuisos, peccata quæ aduersum se diuisa sunt dimittendo, eosque mundatos (*ab immundo diuisionis spiritu, maximè hæresis & schismatis*) inhabitando, vt fit, quemadmodum scriptum est in Actibus Apostolorum, multitudinis credentium cor vnum & anima vna. Cui dono remissionis non resistit, nisi qui duritiam cordis impœnitentis habuerit. *Et rursum*, qui vnitati Ecclesiæ corde impœnitenti resistit, vbi in Spiritu sancto, fit remissio peccatorum. Hunc enim Spiritum non habent, vt iam dictum est, qui etiam Christi Sacramenta portantes (*vt baptizati,*) atque tractantes, (*vt ministri*) ab eius congregatione seiuncti sunt, &c. Qui non est mecum, inquit, contra me est, & qui non congregat mecum, spargit, &c. congregatur quippe in Spiritu sancto, qui non est contra seipsum diuisus, sicut ille immundus spiritus. Et propterea omnes congregationes vel potius dispersiones quæ se Christi Ecclesias appellant, & sunt inter se diuersæ atque contrariæ, & vnitatis congregationi quæ vera est Ecclesia eius, inimicæ, non quia videntur eius habere nomen, idcirco pertinent ad eius congregationem, &c. si quisquam ita sit contrarius veritati, vt Deo loquenti, non in Prophetis, sed in vnico filio, cùm

propter nos, enim, vt nobis in eo loqueretur, filium hominis esse voluit, reluctetur, remittetur ei, cùm pœnitendo conuersus fuerit ad Dei benignitatem. qui cùm mortem impij nollet, quantum vt conuertatur & viuat; dedit Ecclesiæ suæ Spiritum sanctum, vt quicumque (*legitimus scil. Sacramentorum Ecclesiæ dispensator*) in eo peccata dimitteret, dimitterentur ei. Qui verò huic dono extiterit inimicus, vt non illud per pœnitentiam petat, sed ei per impœnitentiam contradicat, fit irremissibile, non quodcumque peccatum, sed contempta, vel oppugnata ipsa remissio peccatorum: atque ita dicitur verbum contra Spiritum sanctum, cum ex dispersione, (*id est hæresi vel schismate, maxime Tertulliani & Nouati*) ad congregationem (*vnitatem Ecclesiæ*) nunquam venitur, quæ ad remittenda peccata accepit Spiritum sanctum. Ad quam congregationem, etiam si per malum Clericum, sed tamen Catholicum ministrum, reprobum & fictum, aliquis accesserit corde non ficto, in ipso Sancto Spiritu remissionem accipit peccatorum: qui Spiritus in sancta Ecclesia, etiam isto tempora quo velut area cum palea trituratur, (*dum boni mixti sunt malis*) sic operatur, vt nullus veram confessionem aspernetur, nullos simulatione (*ficti & hypochritæ Sacerdotes*) fallatur: atque ita reprobos fugiat, vt etiam per eorum ministerium probos colligat. Vnum ergo suffugium est, ne fit irremissibilis blasphemia; vt cor impœnitens caueatur: quæ aliter pœnitentia prodesse credatur, nisi vt teneatur Ecclesia, vbi remissio peccatorum datur, & societas spiritus in pacis vinculo custoditur.

Quid acutius contra hæresim Tertulliani, qui in Ecclesia Montani, & Paraclete sue peccata dimitti voluit, non autem in Ecclesia Catholica, qua in Petro & Apostolis claues & potestatem ab omnibus peccatis absoluendi accepit? à qua separatus, blasphemiam irremissibilem in Spiritum sanctum pronuntiauit. Idem August. tom. 9. tract. 121. in cap. 20. Ioannis. Sicut misit me Pater, & ego mitto vos. Æqualem Patri filium nouimus, sed hic verba mediatoris agnoscimus. Medium quippe se ostendit dicendo, illa me, (*misit*) & ego vos; (*mitto.*) Hæc autem cùm dixisset insufflauit, & dixit eis, accipite Spiritum sanctum. Insufflando significauit Spiritum sanctum, non Patris solius esse Spiritum, sed & suum. Quorum remiseritis peccata, &c. Ecclesiæ charitas, quæ per Spiritum sanctum diffunditur in cordibus nostris, participum suorum peccata dimittit: eorum autem qui non sunt eius participes, tenet; ideo postea quam dixit; accipite Spiritum sanctum: hoc continuò de peccatorum remissione ac detentione subiecit. *Et tract. 50. in cap. 12. Io.* Si in Petro, inquit, non esset Ecclesiæ Sacramentum, non ei diceret Dominus, tibi dabo claues, &c. Si hoc Petro tantum dictum est, non facit hoc Ecclesia. si autem & in Ecclesia fit, vt quę in terra ligantur, in cælo ligentur, & quæ soluuntur, &c. quia cùm excommunicat Ecclesia, in cęlo ligatur excommunicatus: cum reconciliatur ab Ecclesia, in cælo soluitur reconciliatus. Si hoc ergo in Ecclesia fit, Petrus quando claues accepit, Ecclesiam sanctam significauit. *Similiter & tom. 3. lib. 1. de doctr. Christ. c. 17.* Quoniam, inquit, in via sumus, nec via ista locorum est, sed affectuum quam intercludebant quasi septa quædam spinosa præteritorum malitiæ peccatorum; quid liberalius, & misericordius facere potuit, qui seipsum nobis, quo rediremus, substernere voluit, nisi vt omnia donaret peccata conuersis, & graciter fixa interdicta reditus nostri, pro nobis crucifixus euelleret? Has igitur claues (*quibus ianua nobis panderetur*) dedit Ecclesiæ suæ; vt quæ solueret in terra, soluta essent in cælo, &c. sc. vt quisquis in Ecclesia eius dimitti sibi peccata non crederet, non ei dimitterentur: quisquis autem crederet, seque ab his correctus auerteret, in eiusdem Ecclesię gremio constitutus, eadem fide atque correctione sanaretur. Quisquis enim non credit dimitti sibi posse peccata, fit deterior desperando: quasi nihil illi melius, quàm malum esse remaneat, vbi de fructu suæ conuersionis infidus est.

Et tract. 118. in cap. 29. Io. vbi de tunica Christi quadripartita. Quadripartita, inquit, vestis Domini Iesu Christi, quadripartitam figurauit eius Ecclesiam, toto scil. qui quatuor partibus constat, terrarum orbe diffusam, & omnibus eius partibus æqualiter, id est concorditer distributam, &c. Tunica verò illa sortita, omnium partium significat vnitatem, quæ charitatis vinculo continetur, &c. Si ergo charitas & supereminentiorem habet viã, & supereminet scientiæ, & super omnia præcepta est (*& operit multitudinem peccatorum,*) meritò vestis qua significatur, desuper contexta perhibetur. Inconsutilis autem, ne aliquando dissuatur; & ad vnum peruenit, quia in vnum omnes colligit. Sicut in Apostolis (*accepto Spiritu sancto remissere peccatorum, per quatuor mundi partes missis*) cum esset etiam ipse numerus duodenarius, id est quadripartitus in ternos; & omnes essent interrogati, solus Petrus respondit, Tu es Christus filius Dei viui: & ei dicitur, tibi dabo claues, &c. tanquam ligandi & soluendi solus acceperit potestatem: cùm & illud vnus pro omnibus dixerit, & hoc cum omnibus tanquam personam gerens ipsius vnitatis, acceperit. Ideo vnus pro omnibus, quia vnitas est in omnibus. Vnde & hic cum dixisset, desuper contexta, addidit, per totum: quod si referamus ad id quod significat, nemo eius est expers qui pertinere ad totum (*Ecclesiam Catholicam & vniuersalem intellige*) inuenitur; à quo toto, sicut Græca indicat lingua: (*in qua legitur: ὑφαντὸς δι' ὅλου. Desuper contexta per totum.*) Catholica vocatur Ecclesia. In sorte autem, quid nisi Dei gratia commendata est? sic quippe in vno ad omnes peruenit, cùm sors quoque omnibus placuit; quia & Dei gratia in vnitate ad omnes peruenit. Et cùm sors mittitur, non personæ, vel cuiuscumque meritis, sed occulto iudicio Dei ceditur. *Viden quàm aptè respondeat singulis Tertulliani erroribus, qui ab huius tunicæ vnitate præcisus, vni Petro & soli personaliter claues datas asseruit. Et tr. 124. in Io. c. 21. vbi de remissione peccatorum.* Hoc, inquit, agit Ecclesia spe beata in hac vita ærumnosa, cuius Ecclesiæ Petrus propter Apostolatus sui primatum, gerebat figuratã generalitate personam. Quod enim ad ipsum propriè attinet, naturâ vnus homo erat, gratiâ vnus Christianus, abundantiore gratia, vnus idemque primus Apostolus: sed quando ei dictum est, tibi dabo claues, &c. Vniuersam significabat Ecclesiam, quæ in hoc sæculo diuersis tentationibus velut imbribus, fluminibus, tempestatibusque quatitur, & non cadit; quoniam fundata est super petram (*petra autem erat Christus*) vnde & Petrus nomen accepit.

Et homil. 45. vbi de visione lintei missi Petro de cælo: Vas, inquit, illud Ecclesiam significat. Quatuor lineæ quibus dependebat, quatuor partes orbis terrarum, per quas extenditur Ecclesia Catholica, quæ vbique diffusa est. Quicumque ergo voluerit ad partem ire, & per aliquam hæresim ab vniuerso conscindi (*sicut in partem Montani & Nouati abyt Tertullianus*) non pertinet ad quatuor li-

nearum Sacramentum. Si autem ad visionem Petri non pertinet, nec ad claues quæ sibi datæ sunt, pertinebit. (*Vnde ergo præsumit datas Ecclesia Montana, &c.*) Omoes ergo gentes quæ immundæ erant erroribus, & superstitionibus, & concupiscentiis, &c. Iam post remissionem peccatorum, quare non recipiantur in corpus Christi quod est Ecclesia Dei, cuius personam Petrus gestabat, &c. Si Petrus figuram gestabat Ecclesiæ, & Ecclesia corpus Christi est; recipiebat in se quasi in escam suam iam mundatas Gentes, quibus peccata dimissa sunt, &c. *Cur porro Petro traditæ sint claues,*
Aug. *præclarè declarat Augustinus sermon. 124. de temp.* Credendæ, inquit, erant Petro Apostolo claues Ecclesiæ: Imò creditæ sunt ei claues regni cœlorum.
B Credenda quoque ei erat populorum innumera multitudo, quæ esset pro suæ naturæ vitiis, passionibus, culpis inuoluta, atque peccatis. Denique sic ad eum Saluator dicit: Tibi, inquit, dedi claues regni cælorum. Deinde sequitur dicens: quæcumque ligaueris, &c. videlicet vt in clauibus fidelis ianitor, in sententiis esset clementissimus dispensator. *Subiecit Petri duritiem in amputata Malchi auricula, & concludit:* Hic, inquit, igitur tam durus, tamque seuerus, si donum non peccandi à Domino fuisset indeptus, quæ venia commissis populis donaretur? Sed idcirco diuinæ prouidentiæ secretum ita temperauit atque permisit, vt primus ipse laberetur, ac rueret in peccatum, quo erga peccantes duriorem sententiam proprij casus
C intuitu temperaret, &c. Videte ergo fratres charissimi, quemadmodum exiguæ culpæ permittitur subiacere tantus Apostolus, vt emendatus elationis vitio atque correctus, integro vestiatur moderationis, & clementiæ indumento. *Idem cùm scriberet in verba. 2. Cor. 5.* Pro Christo legatione fungimur: *Circa medium homilia 49. de iisdem clauibus Ecclesiæ datis in persona Petri, quibus & fideles in Mœchiam post baptisma lapsi, absolui possunt modo pœnitentiam agant, & peccatum confiteri non erubes-*
Aug. *cant, sic fatur:* Quid vobis, inquit, facio qui fideles estis, & audistis me? si fortè talia commisistis, (*adulteria, de quibus immediatè loquebatur:*) nolite addere, & vt Deus vobis ignoscat, orate. Si non potuistis habere, vel noluistis, pudicitiam coniugalem, seu continentiam, & deuiastis à proposito,
D vel vinculo coniugali, vel deuotione continentiæ; sit in vobis dolor, & humilitas pœnitentiæ. Apertius dico, nemo dicat non intellexi: qui post vxores vestras, vos illicito concubitu maculastis, si præter vxores vestras cum aliqua concubuistis, agite pœnitentiam, qualis agitur in Ecclesia, vt oret pro vobis Ecclesia. (*Intelligit hic pœnitentiam Publicam, post baptismum; non secretam & auricularem; ab vtraque autem Tertullianus excludebat Mœchos*) nemo sibi dicat, occultè ago, apud Deum ago; nouit Deus qui mihi ignoscit, quia corde ago. Ergo sine causa dictum est, quæ solueritis in terra, soluta erunt in
E cælo? Ergo sine causa sunt claues datæ Ecclesiæ Dei? frustramus Euangelium Dei? frustramus verba Christi? promittimus vobis, quod ille negat? Nonne vos decipimus? Iob dicit, si erubui in conspectu populi, confiteri peccata mea. Talis iustus, thesauri diuini obrisi, tali camino probatus ista dicit: & resistit mihi filius pestilentiæ, & erubescit genu figere sub benedictione Dei, (*id est absolutione Episcopi, pro Christo legatione fungentis, & Dei personam agentis,*) quod non erubuit Imperator, erubescit nec Senator, nec tantum curialis? superba ceruix, mens tortuosa. Fortassis, imò quod non dubitatur, propterea Deus voluit, vt Theodosius

A Imperator ageret pœnitentiam Publicam in conspectu populi, maximè quia peccatum eius celari non potuit: & erubescit Senator, quod non erubuit Imperator, &c. erubescit plebeius, siue negotiator, quod non erubuit Imperator. Quæ ista superbia est? nonne sufficeret gehennæ (*ferenda, tanta superbia, vel sola*) etiam si adulterium nullum esset?

Et homil. 50. circa finem à desperatione venia, in quam præcipites agit hæresis Tertulliani, erigit, exemplo Niniuitarum, & Dauidis pœnitentium, Petri quoque pœnitentis, & Pauli fideles relapsos in Mœchiam, ad pœnitentiam inuitantis. Noli, inquit, contemnere, noli desperare, clama etiam de profundo ad Dominum, & dic ei; De profundis clamaui, &c. quo- S. Aug.
B niam apud te propitiatio est: de tali profundo Niniuitæ clamauerunt, & hanc propitiationem inuenerunt. Faciliusque est euacuata comminatio prophetæ, quàm humiliatio pœnitentię. Hic fortassè dicit, (*hæc obiectio fit, iuxta hæresim Tertull. baptizatis relapsis in Mœchiam indulgere prohibentis:*) sed ego iam baptizatus sum in Christo, à quo omnia mihi peccata præterita dimissa sunt; vilis factus sum nimis iterans vias meas. Ierem. 2. 36. & canis horribilis oculis Dei, conuersus ad vomitum suum. Quo ibo à Spiritu eius, & à facie eius, quo fugiam? quò, frater, nisi ad eius misericordiam pœnitendo, cuius potestatem peccando contempseras? Nemo enim rectè fugit ab illo, nisi ad illum, ab eius seueritate, ad eius bonitatem, &c. Intuare
C Dauid Regem, iam vtique & ipse illius temporis Sacramenta perceperat. (*Circumcisus, sicut tu baptizatus.*) Iam circumcisus erat, vtique, quod Patres nostri (*secundum fidem*) pro baptismo habebant. Nam ad hoc dicit Apostolus, Rom. 4. Sanctum Abraham signaculum iustitiæ fidei recepisse. Iam etiam vnctus erat vnctione venerabili, qua regale Sacerdotium præfigurabatur Ecclesiæ. Repente autem factus est & adulterij & homicidij reus. Non frustra tamen de tam immani & abrupto profundo sceleris pœnitens clamauit ad Dominum dicens: Auerte faciem tuam à peccatis meis, &c. *Confessus est coram Nathan, & ab eo vice Sacerdotis absolutus est. Et rursum:* Petrus, inquit, iam
D erat fidelis, iam in Christo & alios baptizauerat. Intuere ergo Petrum præsumentem accusatum, (*si oportuerit me mori tecum. &c. Antequam Gallus cantet, ter me negabis*) timentem vulneratum, (*timuit enim vel ancillulæ vocem, & trina negatione vulneratus est*) flentem sanatum. Iam etiam post aduentũ de cælo Spiritus sancti, quidam Simon pecuniâ voluit eundem Spiritum sanctum emere, sceleratissimum & impium mercimonium cogitans, iam baptizatus in Christo; & tamen pœnitentiæ consiliũ ab ipso Petro correptus accepit. Act. 8. Dicit etiam Apost. Paulus 2. Cor. 12. qui vtique fidelibus mittebat Epistolas; ne iterum (*pondera rursum peccãtes post baptismum alloqui, & peccato carnis; quod tantùm*
E *auersabatur Tert.*) cum venero ad vos, humiliet me Deus, vt lugeam multos ex his, qui antè peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam, (*i. iuxta ipsum Tert. vitam in melius non emendauerunt*) super immunditia, & luxuria, & fornicatione quàm gesserunt. Circumstant ergo nos, & præcepta recta faciendi, & exempla non tantum rectè facientium, sed etiam ad recipiendam salutem pœnitentium, quæ fuerat amissa peccando. *Quid expressius scribere potuisset Aug. ad refellendam hæresim Tert. qui post baptisma relapsos in immunditiam, recipi nolebat ad pœnitentiam & veniam?*

APPENDIX EX PATRIBVS, de potestate clauium Ecclesiæ tradita ad remissionem omnium peccatorum, contra errorem Tertulliani, Montanistarum, & Nouatianorum.

L*Vbet ordiri hunc aduersum Tertullianum Montani discipulum & Nouati, in reijciendis post baptismum lapsis asseclam, tractatum, S. Paciani Barcinonensis Episcopi verbis Epist. 3. ad Sympronianum.* Audite, inquit, & totum ordinem vestri erroris aduertite Cornelius iam Romæ Episcopus, à sedecim Episcopis factus, locum Cathedræ vacantis acceperat, & in illa qua fuit præditus castimonia virginali, crebras persecutiones irati principis sustinebat. (*In persecutione sub Decio primum mota & tunc vigente sub Gallo & Volusiano Imperatoribus.*) Tum fortè quidam Presbyter Nouatus ex Africa fraudatis in Carthaginensi Ecclesia viduis, spoliatis pupillis, pecunia Ecclesiæ denegata, projecto extra domum Patre, & eodem fame mortuo, nec sepulto, vxoris grauidæ vtero calce percusso, partuque eius effuso, Romam venit. Et cùm apud Carthaginem, vrgentibus in Ecclesia fratribus dies cognitionis ipsius immineret, & hic latitauit: nec multò post Nouatianum istum Episcopatu Cornelij anxium, nam sibi sperauerat, cum aliquantis, vt in tali re solet, ex sua parte fautoribus nutantem impellit; dubitantem fouet, vt magnum aliquid speret, hortatur. Inuenit aliquos ex eorum numero qui tempestatem persecutionis illius euaserunt, apud quos hanc ipsam de lapsis receptis Cornelio conflaret inuidiam. Dat eorum Epistolas ad Nouatianum. Ille ex authoritate Epistolarum, sedente iam Romæ Episcopo, aduersum fas Sacerdotij singularis, alterius Episcopi alibi nomen assumit. Cornelium lapsis communicasse arguit, se vendicat innocentem.

Dehinc inducit pro Nouato cæterisque lapsis à remissione peccati reijcientibus loquentem. Negantem inquis Dominus negat: tu negantem nolo fatearis, *Cui respondet :* Quis eum negantem confitetur? qui ad pœnitentiam cogit, obiurgat, crimen ostendit, vulnera aperit, supplicia æterna commemorat, interitu carnis emendat? (*tradendo Satanæ & excommunicando*) hoc castigare est, non fateri. (*Blandiri quasi bono & fideli*) vides non proculcari à nobis sententiam Domini, sed probari; non abijci seueritatem, sed voluntatem eius aperiri. Sed pœnitenti, inquies, peccata dimittis, cùm tantùm in baptismate tibi liceat relaxare peccatum. Non mihi planè, sed Deo soli, qui & in baptismate donat admissum, & pœnitentium lacrymas non repellit. Cæterùm quod ego facio, id non meo iure, sed Domini. Dei sumus adiutores, inquit, Dei ædificatio est, &c. quare siue baptizamus, siue ad pœnitentiam cogimus, seu veniam pœnitentibus relaxemus, Christo id authore tractamus. Tibi videndum est, an Christus hoc possit, an Christus id fecerit, &c. *Frustra me posuisse asseris illud exemplum quod Deus dixerit;* malo pœnitentiam peccatoris, quàm mortem. *Ezech. 18. quid si adiecissem illud Esaiæ;* cùm conuersus ingemueris, tunc saluaberis, & scies vbi fueris. *Quid si id Apoc. 2.* Memento vnde cecideris, & age pœnitentiam, & fac priora opera? *Hac inquies dicta sunt gentibus ante baptismum : Audi Apostolum. Rom. 3.* Scimus autem quoniam quæ-

A cumq; lex dicit, iis qui in lege sunt dicit, & loquitur. Ergo eos qui sine lege vixerunt, pœnitendi conditio non tenebit: qui etsi pœnituissent, libera id fide fecerant, non imposito per legem vinculo pœnitendi. Ergo & vel Iudæi, inquies, qui ante baptismum pœnituerant, post baptismum pœnitere non possunt. Quis hoc te docuit, frater Semproniane? quis suasit, vt qui ante pœnituit, postea pœnitere non debeat?

Deinde inducit Sympronianum eadem prorsus cum Tertulliano argumenta Nouatianorum proferentem, quæ disertissimè diluit, ex quibus selectiora decerpo ad confutationem huius hæresis aptissima. Videamus, inquit, quid dicas : si Deus sæpius iubet hominem

B pœnitere, inquis, sæpius peccare permittit. Quid ais? Ergo qui sæpius remedium criminis monstrat, crimen ostendit. Et medicus ille cùm curat, assiduè, vulnerari docet. Deus nec peccare vult hominem semel, & tamen liberat à peccato. Nec vtique cùm liberat, peccatum docet: sicut nec qui ab incendio liberat, incendium monstrat; nec qui naufragum eripit scopulis, in saxa compellit. Aliud est de periculo liberari, aliud ad periculum cogi. Et fortassè pateret hoc credi, si pœnitentia deliciæ putarentur, cui labor tantus imponitur, cui carnis interitus imperatur, cui iuges lacrymæ, cui gemitus sempiterni. Volet ergo ille sanatus, iterum se secari, rursus exuri? Volet peccare iterum & iterum pœnitere,

C cùm scriptum sit Io. 5. noli adiicere peccatum, ne quid tibi deterius contingat. Et adhuc Eccl. 12. 3. assiduè peccanti non misereor. (*Vulgata legit, non est enim ei benè qui assiduus est in malis.*) Quòd si vt, ais, ad peccatum cogitur, cui pœnitentiæ medicina, monstratur, quid tandem ille facturus est, cui pœnitentia ipsa præcluditur, cui desperato remedio totum vulnus aperitur, cui prorsus ex integro vitæ aditus denegatur?

Prosequitur aliud argumentum soluere. In baptismo inquies, semel morimur : Sicut ait Apostolus Roman. 6. 3. An nescitis, quoniam quicumque baptizati estis in Christo Iesu, in morte eius baptizati estis? Consepulti ergo estis ei per baptismum

D in mortem, vt sicut Christus resurrexit ex mortuis, sic & vos in nouitate vitæ ambuletis. Quid mirum? docebat Apostolus quod essemus noui, vt nemo peccaret. Sequebatur tamen, vt qui peccauerat, pœniteret. Hic integer, ille curatus viueret: Innocens coronam, pœnitens veniam sobiret: ille præmium, iste medicinam acciperet, &c. Quod si gentilem populum non passus est mori, multò magis redemptum non patietur extingui. Nec abiiciet quos magno redemit; nec enim leuis illi est iactura famulorum, &c. Responde frater, an famulos Dei diabolus possit opprimere, an non possit Christus absoluere? Petri pœnitentiam dicis ante Domini passionem fuisse? Et tamen Petrus iam ba-

E ptizatus erat: huic enim dixerat Dominus, qui lotus est semel, non necesse habet iterum lauari, accepit tamen postea remedium Christi, sed ante pœnituit, (*tamen post Christi respectum*) & ante sanctus est habitus quàm ad remedium perueniret. Nec pœnitentia eius in memoriam scriberetur, nisi profuisset aliquid pœnitenti. Fleuit, inquit, amarissimè. Non vis facere fidelem, quod Petrus fecit? non vis prodesse nobis quod Petro profuit? Age, Thomas meus nonne post Domini Resurrectionem, de resurrectione dubitauit? Nonne perfidiæ reus notatur à Domino? cùm illi clauorum notæ, cùm perfossæ manus, cùm lateris vulnus ostenditur, cùm sic ad eum ait Dominus, noli esse incredulus, sed fidelis? Quid ergo? erubuit pœnitere? nonne humi-

liatus est? Nonne Deum & Dominum suum illicò confitetur? Numquid non illum Exomologesis ista commendat?

Tum verò de potestate ligandi atque soluendi Ecclesiæ tradita: Iam quàm argutè caput illud absoluis, quod ego posui datam Episcopis potestatem, vt quæ ligassent in terra, ligata essent & in cælis. Dicis hoc non ad fideles, sed ad Catechumenos pertinere; vt baptizandis adhuc scil. populis solui liceret crimina, vel teneri, &c. Vt hoc dimittere, vel ligare ad gentes quæ baptizandæ erant, pertinuisse videatur, &c. Quid quòd apud Mathæum ipsum ante passionem suam dixerat Dominus: quæcumque ligaueritis in terra, &c. Ipso referente Matthæo paulò superius ad Petrum locutus est Dominus, ad vnum ideo, vt vnitatem fundaret ex vno, mox idipsum in commune præcipiens. Qualiter tamen ad Petrum incipit; & ego dico tibi quia tu es Petrus, &c. & tibi dabo claues, &c. Et quæcumque ligaueris, &c. Dic frater de solis gentibus. (*id prorsus Tertullianus aberrans sensit de ethnicis*) hoc locutus est, super hanc ædificabo Ecclesiam meam? Ecclesiam non baptizatas gentes vocas? homo necdum tenatus, corpus est Christi? Quid soluo gentibus, quod non est ligatum? quid alligo, quod nullo iure constringo? Gentilis homo, liber est legi. Vide nunc è contrario, an in baptizatum vtraque conueniant. Soluitur veniâ, quia peccato tenebatur; ligatur anathemate, quia solutus fuerat fide, & per gratiam liberatus. Quòd si ad gentes hanc soluendi licentiam, vel ligandi, spectasse concedam, multò magis ad baptizatos pertinuisse conuincam. Nam si is solui potuit vel ligari qui non habuit vinculum, quantò magis ille, quem fidei iura tenuerunt?

Pergit ad aliud argumentum Tertulliani de Petro iusso in se peccata vsque 77. remittere. Ais posuisse Matthæum: si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum solus cum solo: ac statim subiunxisse Dominum, quæcumque solueris in terra, &c. vt ad fratris offensam pertinere videatur. Age, non vides quod supra dicit, si in te peccauerit frater tuus: hic verò addit; Amen dico vobis, quæcumque solueritis, &c. Illud vni iussit, hoc pluribus relaxauit; illud ipse soluit, in quem admittitur; hoc verò Ecclesia; illud sine Sacerdote, sine fratribus, hoc ab omnibus impetratur. Quæcumque solueritis, inquit, omnino nihil excipit. Quæcumque, inquit, vel magna, vel modica. *Postea inducit aduersarium cum Tertulliano obijcientem:* Attende quòd ad Petrum dicat inferius, id quod peccatur in hominem, septuagies & septies relaxandum; vt ostendat, aliàs (*in Deum scilicet commissa*) vel semel posse. *Cui respondet Pacianus:* Tamen, qui in Petrum peccat, Dominum lædit: sicut ad Samuel ipse significat: non te nullius momenti fecerunt, sed me. Conceditur ergo vel semel Ecclesiæ, quod nobis ipsis toties imperatur?

Et ne quid desit confutationi argumentorum Tertulliani, easdem Parabolas quas ethnico voluit aptare, etiam Christiano applicat Pacianus. Ad erraticam, E inquit, ouem, drachmam illam, & adolescentiorem filium reuertamur: quæ ego exempla, cùm strictim scripto priore tetigissem, tu plena repetisti, edocens & ostendens, drachmam, & ouem, & filium minorem, ad Publicanos & peccatores, hoc est humilem populum, (*gentilem Iudæo contemptibilem*) non ad Christianæ plebis imaginem, nec ad formam fidelium pertinere. Gratulor me doceri, intellectum verò non esse, molestè fero, &c. Certè A ipse adnuis, ad Publicanos & peccatores; hoc est humilem populum, & ideo iuniorem illa dictata. Dic ergo; an populus Christianus ipse est iunior? An in radicem cohæserit? An ille membra compegerit, ædificatus, vt scriptum est, in fundamentis Apostolorum, &c. An Iudæorum Deus tantùm? Nonne & gentium? Imò & gentium. Siquidem vnus Deus, qui iustificat impium ex fide, & præputium per fidem. Certè ille humilis populus, quem Deus drachmæ, filio minori, & oviculæ conferebat, Ecclesia fuit: (*ex duobus parietibus in vno angulari lapide positis*) vnde Apostoli, vnde omnis turba credentium, vnde populus Christianus. B Huic corpori nostra etiam membra coniuncta sunt, & totæ credentium portiones, vt in bonam oliuam ex oleastro gentium conuenirent, sicut Apostolus dicit Roman. 12. 12. participes pinguedinis eius effectæ; atque ita vnum omnes essemus in Christo, Iudæus & Græcus, seruus & liber, &c. Ita omni corpori nuntiatum est quicquid de corporis parte prædicatum est, dicam adhuc planius: ille posterior populus, ille pauper, ille mediocris, imago Ecclesiæ fuit, anima humilis & modesta, anima liberata per Christum, &c. Hæc est ouis illa quæ humeris reportatur, hoc est nisu & vigore patientiæ. Hæc est drachma quæ quæritur, & vicinis inuenta monstratur. Vides formam eius similitudini pœnitentium conuenire? Vides misericordiam vsque ad hoc tempus extendi? Vides quæcumque C Ecclesiæ nascenti dicta sunt, ad plenitudinem Ecclesiæ pertinere, &c. Si figuris in ordinem recurrentibus, nonaginta nouem sanæ, omnis Ecclesia est, vna verò erratica delinquentium portioncula est: ac drachma quæ periit, miser ille peccator est: rediens post mala sua filius, redempto illi similis æstimatur, &c. Quicquid de Publicanis & peccatoribus dictum est, ad ægros omnes, & omnes miseros pertinebit.

Ne supersit quid obiectionum Tertulliani. Post hæc proponis, & dicis scriptum esse per Dominum: Omne peccatum, & blasphemia remittetur hominibus. Qui autem in Spiritum sanctum peccauerit, non dimittetur ei, neque hic neque in D futuro. Math. 12. 31. Aut ego fallor, aut istud exemplum contra te valet. Nam si omne peccatum & blasphemia relaxabitur, vides veniam pœnitentibus non negari: ergo omne peccatum, ergo ipsa quoque blasphemia. Habes additum secundùm Lucam; & qui in filium hominis peccauerit, remittetur ei. Quid hoc amplius de misericordia Dei, de clementia iudicantis? &c. In cæteris peccatis aut errore labimur, aut metu frangimur, aut carnis infirmitate superamur. Hæc cæcitas est, non videre quod videas, & sancti Spiritus opera diabolo deputare, eumque gloriam Domini quâ diabolus ipse superatur, diaboli appellare virtutem. Hoc est ergo quod non dimittetur: reliqua bonis pœnitentibus frater Symproniane, donantur.

Nec præterit quod & Tertullianus obiecit. Eli Sacerdos, ais, loquitur, & dicit: si vir in virum peccauerit, orabunt pro eo, si autem in Deum peccauerit, quis orabit pro eo? Ioannes itidem: si quis scit peccare fratrem suum peccatum non vtique ad mortem, postulabit pro eo, & dabit illi vitam Deus: est autem peccatum quod ad mortē ducit, non pro illo dico vt deprecetis. Vides hoc totum ad peccata manentia pertinere, non ad eos qui aliquando peccauerint, & cœperint pœnitere, antequam quisquam pro illis roget, &c. quare sicubi constitutam peccantibus pœnam probaueris, hoc

tenebis, aut peccatis perseuerantibus constitutam, aut libertatem Deo relictam mutandæ si pœniteas, ad meliora sententiæ.

Tum de obiectione manus & pedis scandalosi præscindendi, & fratre iuxta Deuteronomium ad idololatriam suadente deferendo & occidendo, & respondet: Vides, inquit, non de pœnitentibus dictum, sed de his qui non solum in facinore perseuerant, verum etiam nos scandalizare non desinunt? Hi quamlibet chari sint, relinquendi, quamlibet vtiles, deferendi sunt. *Tum de Apostolo iubente, auferri malum ex vobisipsis, & rursum cum eiusmodi nec cibum sumere qui sit fornicator, &c.* Vides non sine causa esse positum, & sit: id est, qui needum pœniteat, qui necdum improbus esse desierit, &c. Responde frater, an nullus huiusmodi vestra pace teneatur, &c. *Subdit de Corinthio tradito Satanæ.* Vides quòd ipse peccator incestus non morti traditur, sed Satanæ, ad emendandum, ad colaphizandum, ad pœnitendum. Denique ait, ad interitum carnis, non tamen animæ, non etiam spiritus, sed ad solius carnis interitum, tentationes scil. carnis angustias, detrimenta membrorum. Vis hoc scire? in secunda Corinthiorum hunc ipsum impium idem Paulus absoluit. Donetis & consolamini ne fortè maiore tristitia absorbeatur, &c. Obsecro vos vt constituatis in eum charitatem. Si cui autem aliquid donastis & ego. Nã & ego quod donaui propter vos in persona Christi, vt non possideatur à Satana. Vides Apost. mitissimã indulgentiã, proprias eti ã sententias tẽperantẽ? Vides mitissimã lenitatem, longè à vestro supercilio separatã, longe à Nouatiani fronte dissimilẽ? &c. Iam vulneratum illum à Leuita & Sacerdote præteritum, per Christum posse curari, iam Ecclesiæ preces humilibus non negandas, iam manus Sacerdotum miserandis fratribus exigendas, &c. Supra dixerat, age, non habet Deus in sua potestatẽ mutare sententiam? Non Rahab, non Nabuchodonosor Regem, non Gabaonitas, non Niniuitas, non Segor à prædicto interitu liberauit? Non per ipsum Ioël vates hæc intulit: conuertimini ad Dominum vestrum, &c. quia misericors est, patiens, magnanimus, & multæ miserationis, & pœnitens in malitiis, &c.

Tandem & nominatim hic Tertullianum suggillat, Catharos & puros ac sine macula in Montani Ecclesiam admittentem, qui ante hæresim peccata ab Ecclesia Romana dimitti posse scripserat. Tertullianum, inquit, post hæresim, nam multa inde sumpsistis, ipsum Epistola sua, & ex ipsa quam Catholicus edidit, audies confitentem posse Ecclesiam peccata dimittere. Vides ergo Ecclesiam esse reginam in veste aurata & variegata, multorum vtique corporum, multorumque populorum varietate compositam. Non est coloris vnius ista pictura, nec in vno habitu emicat tanta diuersitas. Pars illa indumenti tegit, ista compooit: nonnulla pectori adhæret, aliqua vltimo sinu trahitur, & inter vestigia ipsa sordescit. Quædam purpuræ martyrum comparatur, aliqua serico virginali; nonnulla sinu plicante subsuitur, aut acu inserente reparatur. Alius enim sic, alius autem sic; & tamen vna in omnibus: Ergo eadem fœcunda vitis & locuples, plures habens ramos, multo palmitum crine distentior, nihilne ex istis hyberno frigore laborauit? Nihil asperas grandines pertulit? Nihil torridas ineusauit æstates? asperior est hæc gemma palmitibus, ista fortior, illa sincerior; hæc se diffundit in fructus, hæc in solas exuberat frondes.

Prætermitram quod obiicientis, Cyprianum arguentem lapsos ad martyrum supplicationum, pacem petentes:

A Ille, inquit, cùm lapsos ad pœnitentiam cogeret, qui pœnitere nolebant, dicentes à confessoribus, siue martyribus accepisse se pacem, docuit & ostendit quod nec Patriarchæ illi (*Noë, Iob, & Daniel,*) pro non pœnitentibus impetrarent. Etenim quis liberare possit inuitum? quis pro superbis humiliari? quis pro non pœnitentibus impetraret? quod vtique cùm diceret, ad pœnitentiæ cogebat remedia. *Et hæc ex S. Paciano tomo 4. Bibliotheca P. P. ad euertenda omnia Tertull. argumenta, contra potestatem Ecclesiæ traditam ad soluenda quæcumque peccata, dicta sufficiant.*

Superest vt aliqua ex antiquis Patribus pro eadem ligandi & soluendi potestate proferam; & primò quidem S. Dionysium de Ecclesiast. hierarch. c. 7. Anti-
B stites, inquit, habent potestatem segregandi, tanquam Interpretes diuinarum iustificationum; non quòd irrationabilibus motibus sapientissimã diuinitas seruiliter, vt honestè dixerim, obsequatur; sed quòd ipsimet spiritu mysteriorum principali, à quo ad interpretandum mouentur à Deo, pro meritis iudicatos secernant. Accipite enim, inquit, Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata remittentur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt, Io. 20. Quin & ei qui diuinas reuelationes à supremo Patre didicerat, dicitur: quodcumque ligaueris, &c. Itaut ille, omnisque Pontifex illi similis, iuxta reuelationes paternarum iustificationum sibi indultas, quasi interpres ac portitor, Deo cha-
C ros admittat, & impios excludat. Neque enim sanctam illam Dei professionem, (*pondera maiestatem verbi, vt tanquam dij sint, Deumque ipsum referant Episcopi & Sacerdotes in suo ministerio ligandi atque soluendi* (vt eloquia testantur,) *verba Christi ad Petrum*) motu proprio, earneue, aut sanguine rauelantibus, sed à Deo spiritaliter illum imbnente perdoctus, pronuntiauit. (*Malim tamen per sanctam Dei professionem, intelligere confessionem Petri Christum Dei filium profitentis.*) Quare sanctis Antistitibus tam segregandi, quàm aliis sacris facultatibus vtendum, prout ipsis diuinorum author mysteriorum diuinitus inspirarit. Pontifices autem ita cæteris sunt obseruandi in iis quæ vt Pontifices
D gerunt, tanquam ipsi à Deo moueantur. Qui enim, inquit, vos spernit, me spernit. Luc. 10.

Cypr. lib. 5. Epist. 6. ad lapsos: Dominus, inquit, noster, cuius præcepta metuere & obseruare debemus, Episcopi honorem, & Ecclesiæ rationem disponens in Euangelio, loquitur & dicit Petro: ego dico tibi quia tu es Petrus, &c. Et tibi dabo claues, &c. & quæ ligaueris, &c. Inde per temporum & successionum vices, Episcoporum ordinatio, & Ecclesiæ ratio decurrit, vt Ecclesia super Episcopos constituatur, & omnis actus Ecclesiæ per eosdem præpositos gubernetur. *Et expressius in Epist. 73. ad Iubaianum, de hæreticis baptizandis; non soli Petro, sed & aliis Apostolis, & Episcopis traditam docet absoluendi & ligandi potestatem.* Petro, inquit, primum Dominus, super quem ædificauit Ecclesiam, & vnde vnitatis originem instituit & osten-
E dit, potestatem istam dedit, vt id solueretur in cælis, quod ille soluisset in terris. Et post resurrectionem quoque, ad Apostolos loquitur dicens: sicut misit me Pater, & ego mitto vos. Hoc cùm dixisset, inspirauit, & ait illis: Accipite Spiritum sanctum: si cuius remiseritis peccata, remittentur illi: si cuius tenueritis, tenebuntur. Vnde intelligimus, nonnisi in Ecclesia præpositis, & in Euangelica lege, ac Dominica ordinatione fundatis, licere baptizare, (*in hoc errauit, sanctum Pontificem Stephanum arguens, quòd validum censeret baptis-*

foris

ma hæreticorum) & remissam peccatorum dare; foris autem nec ligari aliquid posse, nec solui, vbi non sit qui aut ligare possit aliquid, aut soluere. Nec hoc, frater charissimè, sine scripturæ diuinæ authoritate proponimus, vt dicamus, certa lege, ac propria ordinatione diuinitus cuncta esse disposita; nec posse quenquam contra Episcupos & Sacerdotes vsurpare sibi aliquid, quod non sit sui iuris & potestatis. *Et apud eumdem Cypr. Ep. 75. quæ est Firmiliani ad Cypr. Vbi notat, non tantum Petro, sed & Apostolis, Episc. & Ecclesiis id concessum. Locis præcitatis ex Matth. & Io.* Potestas ergo peccatorum remittendorum Apostolis data est, & Ecclesiis quas illi à Christo missi constituerunt, & Episcopis, qui eis ordinatione Vicariâ successerunt.

Athanasius in verba Matth. 21. Inuenietis pullum alligatum, &c. Inuest genus, inquit, verum nostrum Regem Iesum Christum, nosq; ipsos examinemus, num soluta sint vincula nostra, vt in melius proficiamus. Quòd si nondum soluta sint vincula, tradas teipsum discipulis Iesu. Adsunt enim qui te soluant, pro potestate ea quam à Saluatore acceperunt. Quæcunque enim ligaueritis, inquit, &c. Et si quibus remiseritis peccata, &c. Beati quorum remissæ sunt iniquitates, &c. *Et lib. de variis & necessariis quæstionibus, ad Antiochum principem, q. 29.* Quare flauit in discipulos suos Christus, dicēs, accipite Spiritum sanctū? respondeo. Quemadmodum super cælo fecit lutum, & eius oculus illiniuit vt ostenderet, quòd ipse sit qui ab initio formauit hominem ex luto: ad eundem modum flauit etiam in discipulos, declarans se esse qui spiritum det & vitam hominibus, per primitiuam illam inspirationem, quæ in Adam est, inspirauit, Quod autem inquit, accipite Spiritum sanctum: dedit ipsis per illam inspirationem, potestatem & donum peccata remittendi.

Ambr. item cont. Nouat. in vers. Ps. 38. Remitte mihi vt refrigerer priusquā eam, & amplius nō ero. Remitte mihi, inquit, hoc est, hic mihi remitte, vbi peccaui. Nisi hic remiseris mihi, ibi remissionis requiē inuenire non potero. Quod enim in terra ligatum manserit, ligatū manebit in cælo, quod solutū in terra fuerit, solutum erit in cælo. Propheta enim & prædicator Ecclesiæ congregandæ, Euangelico spiritu indulgētias Domini præuidebat, & præcipiēda Apost. ei Dominus reuelabat. Imò hæc erat vetus sententia, vt qui se ligasset in terris, vinctus migraret à corpore. Ideo Dn̄s, quod ante erat iudicij sui, dedit Apost. peccata remittendi æquitatē, (*vt maturè pensarēt absoluēda*) ne citò soluēda, diu ligata manerent. Deniq; audi dicentē: tibi dabo claues, &c. Quodcumq; ligaueris, &c. tibi, inquit, dabo, &c. Vt soluas, & liges. Hoc Nouatian⁹ nō audiuit, sed Ecclesia Dei audiuit. Ideo ille in lapsu, nos in remissione. Ille in impœnitētia, nos in gratia. Quod Petro dicitur, Apostolis dicitur: Nō potestatē vsurpamus, sed seruim⁹ imperio: ne postea cū venerit Dominus, & ligatos inuenerit quos oportuit solui, cōmoueatur aduersus dispensatorē, qui ligatos seruauerit seruos, quos Dominus iusserat solui, dicēs Luc. 12. quoniā qui cognouit voluntatē Domini sui, & non fecit secundū voluntatē eius vapulabit multū, &c. Meritò ergo Dauid remitti sibi postulat, quod sciebat non esse iis qui secundū Aaron erant Sacerdotibus attributū, sed Euang. reseruatum. Cui ergo nō remittitur, in exilio est, in peregrinationis iniuria perseuerat. Hic ergo petēda est venia. Hic.n. dictū est, beati qui nūc fletis, quia ridebitis. Hic locus est veniæ postulādæ. Deploremus igitur in terris, vt mereamur indulgentiā: nisi remissū peccatum hic fuerit, non habebimus requiē. Si requies non fuerit, nō erit vita æterna. Si vita æterna nō fuerit, non erimus. Ideo petit remitti sibi antequā eat, vt sit. Si.n. remissum nō fuerit, non ero, inquit, cū iis qui in Paradisū merentur ascendere. Qui autē non est, consumetur cum descendentibus in lacum, qui in catenis & carcere fuerit derelictus. &c. cùm tu remiseris, non ero peregrinus, sed ciuis ero Sanctorum tuorum. &c. Ero domesticus Dei, vt pœnam non timeam, gratiam merear per Dominum N. Iesum Christum.

Et Octon. 10. in Ps. 118. Homo, inquit, spiritu Dn̄i
B perfectionem vitę, consummationemq; virtutis accepit, &c. Propterea imago (*filius*) ad eum qui ad imaginē, venit: & quęrit imago eum qui est ad similitudinem sui, vt iterum signet, vt iterū conformet, quia amisisti quod accepisti. Insufflauerat enim tibi Deus, vt inspirationis suæ dono haberes gratiā, quam tibi tua culpa sustulerat: factus eras in animam viuentē. Audi quid dicat, non in carnem, sed in animam viuentem, (*Vita gratia, vita æterna.*) Sed quia peccator signaculum tenere non potuit, & in crimine positus non sapiebat quæ Dei sunt, sed quæ hominum; propterea venit Dn̄s noster Iesus Christus, & à mortuis resurgens cùm clausos discipulos reperisset, claustris ingressus est manentibus, & di-
C xit, pax vobis; sicut misit me Pater, & ego mitto vos. Cumq; hoc dixisset insufflauit, & dixit: accipite Spir. S. Videsne quæ manus fecerint hominem, aut quem hominem fecerint? Illum vtiq; quem secundùm Christum induimus, expoliantes veterem &c. Accepimus Spir. S. qui non solùm nostra peccata dimittit, sed etiā nos facit Sacerdotes suos aliis peccata dimittere, &c. Istæ sunt ergo manus quæ hominem parauerunt, Christus, & Spiritus. *Et rursum idem Ambr. lib. de fide c. 6. agens de potestate clauium, de seruitute peccati soluente reos, & in regnum educente, probat filij idem esse regnum cum Patre, vbi de latrone in Paradisum inducendo.* Quid est, inquit, esse in regno Dei, nisi æternam nescire mor-
D tem? Qui autem nesciunt ęternam mortem, vident filium hominis venientem in regnum suum. Quomodo ergo potest non in potestate habere, quod donat, dicens tibi dabo claues regni cælorum? Et videte distantiam. Seruus aperit, Dominus largitur. Iste per se, ille per Christum. Famulus clauea accipit, Dn̄s ordinat potestates. Aliud ius donantis, aliud dispensantis obsequium est. *Et lib. 3. de Spir. sanct. c. 19 eius diuinitatem probat eandem cum Patre, & Filio, ex remissione peccatorum.* Vt doceamus quia non peccauit Spiritus sanctus, sicut de filio lectum est, quia peccatum non fecit, scriptum est Sap. 7. quia in sapientia est Spiritus intelligentiæ sanctus, vnicus, multiplex, subtilis, benè mobilis, disertus,
E immaculatus. Immaculatum dicit scriptura: Numquid mentita est de filio, vt de spiritu credas esse mentitum? Dixit enim Propheta in eodem loco, de sapientia; quia nihil maculosum in illam incurrit. Ipsa immaculata est, & immaculatus eius est spiritus. Ergo si peccatum non habet spiritus, Deus est. Sed quomodo reus potest esse peccati, qui donat ipse peccata? Ergo peccatum non fecit. Et quia sine peccato est, creatura non est.

Omnis enim creatura, peccatorum capacitati obnoxia est: sola autem est à peccato immunis & immaculata sempiterna diuinitas. Nunc videamus vtrum peccata donet Spiritus. Sed hinc dubitari non potest, cùm ipse Dominus dixerit: accipite

Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remissa erunt. Ecce quia per Spiritum sanctum peccata donantur. Homines autem in remissionem peccatorum, ministerium suum exhibent, non ius alicuius potestatis exercent. Neque enim in suo, sed in Patris, & Filij, & Spiritus sancti nomine, peccata dimittuntur. Isti rogant, *(aduerte tamen non solùm deprecatoriam, sed & iudiciariam esse Sacerdotis sententiam; sed Deo tribuit plenitudinem originalem potestatis.)* diuinitas donat: humanum enim obsequium, *(supple est)* sed munificentia superpæ est potestatis, &c. Ergo si peccatum non habet Spiritus, cùm scriptum sit, quis potest dimittere peccata nisi vnus Deus? Vtique qui non potest ab vnitate naturalis nominis separari, non potest etiam à Dei potestate secerni. Si autem à Dei non secernitur potestate, quomodo à Dei appellatione secernitur?

Concludo cum eodem Ambrosio mira contra Tertullianum torquenda differente contra Nouatianum, eiusque sequaces l. 1. de pœnit. cap. 1. Reficit, inquit, Dominus Iesus, non excludit, neque abiicit: meritoque tales discipulos elegit, qui Dominicæ voluntatis interpretes plebem Dei colligerent, non repudiarent. Vnde liquet, eos inter Christi discipulos non esse habendos, qui dura pro mitibus, superba pro humilibus sequenda opinantur: & cùm ipsi quærant Domini misericordiam, aliis eam denegant: vt sunt Doctores Nouatianorum, qui mundos se appellant, &c. Quid autem durius, quàm vt indicant pœnitentiam, quam non relaxent, cùm vtique veniam negando, incentiuum auferant pœnitentiæ? Nemo enim potest benè agere pœnitentiam, nisi qui sperauerit indulgentiam, &c. Dominus crimen nullum excepit, qui peccata donauit omnia. *Et c. 2. refellit eorum responsiones speciosas, validissimis argumentis.*

Sed aiunt, inquit, se Domino deferre reuerentiam, cui soli remittendorum criminum potestatem reseruent. Imò nulli maiorem iniuriam faciunt, quàm ei, cuius volunt mandata rescindere, commissum munus refundere. Nam cùm ipse in Euangelio suo dixerit Dominus Iesus; accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, &c. Quis est qui magis honorat, vtrum qui mandatis obtemperat, an qui resistit? Ecclesia in vtroque seruat obedientiam, vt peccatum & alliget, & relaxet. Hæresis in altero immitis, in altero inobediens, vult ligare quod non resoluat, non vult soluere quod ligauit: In quo se suâ damnat sententiâ. Dominus enim par ius & soluendi esse voluit, & ligandi, qui vtrumque pari conditione permisit. Ergo qui soluendi ius non habet, nec ligandi habet. Sicut enim secundùm Dominicam sententiam, qui ligandi ius habet, & soluendi habet: ista illorum assertio seipsam strangulat, vt quia soluendi sibi ius negant, negare debeant & ligandi. Quomodo igitur potest alterum licere, alterum non licere? Quibus datum, vtrumque est licere; quibus non datum, vtrumque non licere. Certum est Ecclesiæ vtrumque licere, hæresi vtrumque non licere. Ius enim hoc solis permissum Sacerdotibus est. Rectè igitur hoc Ecclesia vendicat, quæ veros Sacerdotes habet: hæresis vendicare non potest, quæ Sacerdotes veros non habet. Non vendicando autem, ipsa de se pronuntiat, quòd cùm Sacerdotes non habeat, ius sibi vendicare non debeat Sacerdotale. Ita in impudenti contumacia, pudentem cernimus confessionem. Specta etiam illud, quoniam qui Spiritum sanctum accipit, & soluendi

A peccati, & ligandi potestatem accipit. Sic enim scriptum est: Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis, &c. Ergo qui soluere non potest peccatum, non habet Spiritum sanctum. Munus Spiritus sancti est officium Sacerdotis; ius autem Spiritus sancti, in soluendis ligandisque criminibus est. Quomodo igitur munus eius vendicant, de cuius diffidunt iure & potestate? Quid quòd insolentiores sunt. Nam cùm ad misericordiam promptior, quàm ad seueritatem sit spiritus Dei, quod ait se velle, id nolunt: quod nolle, hoc agunt: cùm vindicare iudicis sit, remittere, misericordis. Tolerabilius igitur, Nouatiane remitteres, quàm ligares. Aliud enim quasi delinquendi parcus vsurpares, aliud quasi ærumnæ compassus ignosceres.

B *Tum verò iuxta Tertullianum discernentem inter remissibilia venialia, & irremissibilia peccata ad mortem, Nouatianis respondet.* Sed aiunt, se exceptis grauioribus criminibus, relaxare veniam leuioribus. Non hoc quidem Author vestri erroris Nouatus, qui nemini pœnitentiam dandam putauit; ea scilicet contemplatione, vt quod ipse non posset soluere, non ligaret: ne ligando, sperari à se faceret solutionem. In eo igitur Patrem vestrum propria damnatis sententia, qui distinctionem peccatorum facitis, quæ soluenda à vobis putetis, & quæ sine remedio esse arbitremini. Sed Deus distinctionem non facit, qui misericordiam suam promisit omnibus, & relaxandi licentiam Sacerdotibus suis sine C vlla exceptione concessit. Sed qui culpam exaggerauit, exaggeret etiam pœnitentiam. Maiora enim crimina, maioribus abluuntur fletibus. Ita nec Nouatus probatur, qui veniam interclusit omnibus; nec vos imitatores eiusdē & condemnatores, qui ibi minuitis studia pœnitentię vbi augeri oportet: quia grauiora peccata maioribus sustentanda fulcris docuit Christi misericordia. Quæ autem ista peruersitas est, vt vobis vendicetis possibilia concessa, Deo, vt dicitis, impossibilia reseruetis? Hoc est sibi eligere causas ignoscendi, Deo materiam relinquere feriendi. *Probat denique remissionem peccatorum negantes à regno exclusos, Petro & Paulo, & ipsi Domino aduersos, cap. 6. vbi sic Christum affatur.* Quod isti possunt consortium tecum D habere, qui claues regni cælorum non suscipiunt, negantes quòd dimittere peccata debeant? quod quidem rectè de se fatentur: non habent enim Petri hæreditatem, qui Petri fidem non habent, quam impia diuisione discerpunt. Sed hoc improbè, quòd etiam in Ecclesia donari peccata negant posse, cùm Petro dictum sit: tibi dabo claues, &c. Cùm & ipse vas electionis Dominicæ dicat: si cui autem quid donastis, & ego. Nam & ego quod donaui propter vos, in persona Christi. Cur igitur Paulum legunt, si eum tam impiè arbitrantur errasse, vt ius sibi vendicaret Domini sui? Sed vendicauit acceptum, non vsurpauit indebitum. *Postremò cap. 7. Non tantum Christum probat ius suum* E *communicasse Apostolis, sed & electum Apostolum misisse ad discipulum cæcitate soluendum.* Vult, inquit, Dominus plurimum posse discipulos suos, vult à seruulis suis ea fieri in nomine suo, quæ faciebat ipse positus in terris. Denique ait; & maiora his facietis: dedit vt mortuos suscitarent. *(Et mortuum Lazarum figuram putridi peccatoris soluerent)* & cùm ipse Saulo reddere posset vsum videndi, eum tamen ad Ananiam discipulum suum misit, vt eius benedictione Saulo refunderentur oculi, quos amiserat, &c. Dedit etiā discipulis, vt lux mūdi essent per gratiam, qui ipse erat lux mundi per na.

turam, &c. Omnia ergo dedit: sed nulla in his hominis potestas est, vbi diuini muneris gratia viget, &c. In baptismo vtique remissio peccatorum omnium est. Quid interest, vtrum per pœnitentiam, an per lauacrum, hoc iis sibi datum Sacerdotes vendicent? Vnum in vtrumque mysterium est. Sed dices, quia in lauacro operatur mysteriorum gratia. Quid in pœnitentia? Nonne Dei nomen operatur? Quid ergo? vbi vultis, vendicaris vobis Dei gratiam, vbi vultis, repudiatis? Sed hoc insolentis arrogantiæ, non sancti timoris est, vt fastidio vobis sint qui volunt agere pœnitentiam. Perpeti videlicet flentium lacrymas non potestis. Non ferunt oculi vestri vilia vestimentorum, illouiem A sordidatorum, superbo oculo & tumido corde, dedicati mei, arroganti voce dicentes singuli. Esa. 65. noli me tangere, quia mundus sum. Dixit quidem Dominus ad Mariam Magdalenam: noli me tangere: sed non dixit, quia mundus sum, qui mundus erat. Tu audes Nouatiane mundum te dicere. *(Et tu Tertulliane Psychicorum insultator)* qui etsi operibus mundus esses, hoc solo verbo fieres immundus, &c. Vos quis ferat, qui putatis vobis opus non esse mundari, per pœnitentiam, quia mundatos vos dicitis per gratiam, quasi iam peccare vobis impossibile sit. *Atque hæc satiatissimè dicta sint ad refellendum Tertull. & similium de non recipiendis ad pœnitentiam & veniam lapsis errorem.*

RESVRRECTIO BEATAS MVLIERES REPRODVcet in sexu virili.

1. De cultu fem. cap. 2. à m.

ET [1] vobis eadem [2] tunc substantia Angelica repromissa, idem [4] sexus qui & viris, eandem [3] iudicandi dignationem pollicetur.

Resurrectio beatas mulieres, &c. Schol.

ET [1] VOBIS. *Non tantùm viris, sed & vobis mulieribus, habitus corporis, & ornamentorum contemptricibus, status resurrectionis, Christo pollicente, & Apostolo, tria promittit substantiam Angelicam, iudiciariam potestatem, sexum virilem.* [2] SVBSTANTIA, *non quòd humana substantia sit in Angelicam transmutanda, sed in diuitiis gloria Angelis pares, & vestes serica, sint mutanda in corporis beati claritatem, agilitatem, subtilitatem, incorruptionem.* [3] IVDICANDI. *Mirum, cum à iudiciaria potestate sexus excludat mulieres; tum ob infirmitatem iudicij, tum ob flexibilitatem & mollitiem naturæ; quæ vel ab imponendis pœnis grauibus, pro scelerum merito abhorret: tum muneribus facilè corrumpitur; adeò vt cum vnica populum Hebræum iudicasse Debbora, in scriptura referatur; in iudicio omnes sanctæ mulieres, quæ pro Christo omnia reliquerunt, & ipsum secutæ sunt, cum Apostolis* sedeant super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. *Benè hactenus Tertullianus; sed cum Magis Ægyptijs, in tertio signo deficientibus, errauit.* IDEM [4] SEXVS *Virilis. Hunc errorem ex duobus scripturæ locis malè intellectis, in eius animum irrepsisse constat. Quorum prior est Math. 22. 29. Vbi de quæstione proposita Christo à Sadducæis, de muliere septem fratribus successiuè nupta: quærentibus:* In resurrectione ergo, cuius erit de septem vxor? Omnes enim habuerunt eam. Respondens autem Iesus ait illis: Erratis, nescientes scripturas, neque virtutem Dei. In resurrectione enim, neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut Angeli Dei in cælo. *Atque vt Christus ostenderet, propter mortalitatem, & necessitatem conseruandi generis humani ab exordio mundi, vsque ad resurrectionem, necessarias esse nuptias, quibus non indigent Angeli, vtpote substantiæ spiritales, & immortales: dicit in resurrectione factos homines immortales, similes Angelis, nuptiis deinceps non vsuros. Vnde subijcit Christus:* de resurrectione autem mortuorum, non legistis quod dictum est à Deo, dicente vobis: *(Exo. fe. 3. 6.)* Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob. Non est Deus mortuorum, sed viuentium. *Non quòd mortuis non dominetur, cum dixerit Paulus, ipsum* mortuum, vt viuorum, & B mortuorum dominetur; *sed quòd magis iuxta psaltem, suscitatis mortuis ad vitam immortalem,* cognoscetur Dominus iudicia faciens, *& tunc homines æquabit Angelis innuptis. In hoc ergo errauit Tertull. quòd sicut Angelos corporeos credidit, & virorum forma; sic fœminas in Angelos transformandas, & sexum virilem, crudè locum explicans, æstimauit.*

Secundus locus, quo deceptus est, literalius quàm par est, eum intelligens: ex Ephes. 4. 13. Donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis filiorum Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. *Sino vt habet translat. Syr.* donec simus omnes vnum quidpiam in fide, & in cognitione filij Dei, & vnus vir perfectus, in mensuram staturæ plenitudinis eius. *Sed nil facit hic locus ad mentem Tertull. Nam per virum perfectum Paulus intelligit Christum ipsum, vt caput est, &* C *cum Ecclesia sua corpore facit vnum virum perfectum; quotidie enim accedunt capiti & corpori, quasi noua membra prædestinati, donec compleatur corpus Ecclesiæ in resurrectione. Quod liquet ex ipso contextu. Cùm enim egisset de Christi capitis nostri ascensu in cælum. Ephes. 4. 10.* Qui descendit, ipse est & qui ascendit super omnes cælos, vt impleret omnia. *(Syr. perficeret,)* & ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem Pastores, & Doctores. Ad consummationem sanctorum, *(hic est vir ille perfectus)* in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi. Donec occurramus omnes, &c. in virum perfectum, &c. *Quòd confirmat statim subijciens versu 15.* Veritatem autem facientes in charitate, crescamus in illo per omnia, qui est caput D Christus: ex quo totum corpus compactum & connexum per omnem iuncturam subministrationis, secundùm operationem in mensuram vniuscuiusque membri, augmentum corporis facit in ædificationem sui, in charitate. *Paulò clarius Syriaca, postrema transfert:* Iuxta donum quod datum est in mensura cuiuslibet membri, ad incrementum ipsius corporis, cuius ædificium charitate perficitur.

Ita planè S. Augustinus exponit, nec quidquam in 9. Aug.

rem Tertulliani virum illum perfectum facere probat, lib. 22. de Civ. cap. 17. Nonnulli, inquit, propter hoc quod dictum est, donec occurramus, &c.
S. Aug. Nec in sexu fœmineo resurrecturas fœminas credunt, sed in virili omnes aiunt, quoniam Deus solum virum fecit ex limo, fœminam ex viro. Sed mihi melius sapere videntur, qui vtrumque sexum resurrecturum esse non dubitant. Non enim libido ibi erit, quæ confusionis est causa. Nam priusquam peccassent, nudi erant, & non confundebantur vir & fœmina, corporibus ergo illis vitia detrahentur, natura seruabitur. Non est autem vitium sexus fœmineus, sed natura: quæ tunc quidem & à concubitu, & à partu immunis, &c. erunt tamen membra fœminea, non accommodata vsui veteri, sed decori nouo, quo non alliciatur aspicientis concupiscentia, quæ nulla erit, sed Dei laudetur sapientia atque clementia: qui & quod non erat, fecit, & liberauit à corruptione quod fecit. Vt enim in exordio generis humani, de latere viri dormientis costa detracta fœmina fieret, Christum & Ecclesiam tali facto iam tunc prophetari oportebat. Sopor quippe ille viri, mors erat Christi: cuius exanimis in cruce pendentis latus lanceâ perforatum est, atque inde sanguis & aqua profluxit: quæ Sacramenta esse nouimus, *(baptismi, in aqua, Eucharistiæ, in sanguine:)* quibus ædificatur Ecclesia. Nam hoc etiam verbo Scriptura vsa est, vbi non legitur, formauit, aut finxit, sed ædificauit eam in mulierem. Vnde & Apostolus Ephes. 4. ædificationem dicit corporis Christi, quod est Ecclesia. Creatura est ergo Dei fœmina sicut vir: sed vt de viro fieret, vnitas commendata est. *(Vnde in Actis: Ex vno fecit omne genus humanum.)* Vt autem illo modo fieret, Christus, vt dictum est, & Ecclesia figurata est. Qui ergo vtrumque sexum instituit, vtrumque restituet. Denique & ipse Iesus interrogatus à Sadducæis qui negabant resurrectionem, cuius septem fratrum erit vxor, quam singuli habuerunt, dum quisque eorum vellet defuncti semen, sicut lex præceperat, excitare: Erratis, inquit, nescientes Scripturas, neque virtutem Dei, & cùm locus esset vt diceret: De qua me interrogatis, vir erit ipsa, non mulier; non hoc dixit, sed dixit; in resurrectione enim neque nubent, neque vxores ducent: sed sunt sicut Angeli Dei in cælo. Æquales vtique Angelis, immortalitate, ac fœlicitate, non carne: sicut nec resurrectione, quâ non indiguerunt Angeli, quoniam nec mori potuerunt. Nuptias ergo Dominus futuras in resurrectione esse negauit, non fœminas: & ibi negauit, vbi talis quæstio vertebatur, vt eam, negato sexu muliebri, celeriore facilitate dissolueret, si eum prænosceret non futurum. Imò etiam futurum esse firmauit, dicendo, non nubent, quod ad fœminas pertinet; neq; vxores ducent, quod ad viros. Erunt ergo quæ vel nubere hic solent, vel ducere vxores: sed ibi hoc non facient.

S. Aug. *Eodem autem libro cap. 18. locum Pauli in principio relatum à nobis, explicat, vt præmisi.* Proinde, inquit, quod ait Apostolus, occursuros nos omnes in virum perfectum, totius ipsius circumstantiam lectionis considerare debemus, quæ ita se habet: qui descendit, inquit, &c. Ecce qui est vir perfectus, caput & corpus, quod constat omnibus membris, quæ suo tempore complebuntur. Quotidie tamen eidem corpori accedunt, dum ædificatur Ecclesia, cui dicitur: Vos autem estis corpus Christi, & membra, &c. Sicut est ergo mensura vniuscuiusque partis, ita totius corporis, quod omnibus suis partibus constat, est vtique mensura plenitudi-
A nis, de qua dictum est: in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Quam plenitudinem etiam illo commemorauit loco, vbi ait de Christo: & ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus eius, plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimpletur. Verùm si hoc ad resurrectionis formam, in qua erit vnusquisque, referendum esset, quis nos impediret, nominato viro, intelligere & fœminam; vt virum, pro homine positum acciperemus: sicut in eo quod dictum est: Beatus vir qui timet Dominum; vtique ibi sunt & fœminæ quæ timent Dominum. *Sic & in iure. ff. de verb. sign.* Masculinum, concipit aliquando fœmininum.

Miror Tertullianum in hunc errorem incidisse, cùm ipsemet lib. de resurr. cap. 62. scripserit, ex loco præstiato. Matt. 22. Si, inquit, Angeli facti tanquam homines, in eadem substantia spiritus, carnalem tractationem susceperunt, *(excepti hospitio ab Abraham, loti, & pasti;)* cur non & homines facti tanquam Angeli, in eadem substantia carnis, spiritalem subeant dispositionem, non magis solemnibus carnis obnoxij sub Angelico indumento, quàm Angeli tunc solemnibus spiritus sub humano? &c. Denique non dixit, erunt Angeli, ne homines negaret, sed tanquam Angeli, vt homines conseruaret. Non abstulit substantiam, cui similitudinem attribuit. *Hic autem aufert muliebrem, & eandem proinde carnis substantiam. Et quidem contra fidem resurrectionis, qua certum est, singulos non in alia, sed propria carne surrecturos. Quod & fusissimè*
C *eodem libro probauit Tertullianus.*

De hoc errore consulendi Scholastici in 4. dist. 44. In quo errore fuisse Origenem testatur Hieronymus in Ep. ad Pammachium, & Ep. 27. ad Eustochium de obitu Paulæ, scribit quendam ex hac secta hæreticum, resurrectionis impugnatorem, hoc argumento Paulam aggressum: Diuersitas maris & fœminæ erit, aut non erit. Si erit, sequentur & nuptiæ, & concubitus, & generatio. Si non erit, sublatâ diuersitate sexus, eadem corpora non resurgent. *Vbi & ipse Hieronym. sic concludit pro resurrectione in eodem sexu:* si non resurget mulier, vt mulier, neque masculus vt masculus, non erit resurrectio mortuorum, quia sexus membra habet, membra autem
D totum corpus efficiunt; si autem corpus & membra non fuerint, vbi erit resurrectio corporum, quæ sine sexu non constant, & membris? porro si corporum non fuerit resurrectio, nequaquam erit resurrectio mortuorum. *Et idipsum probat ex prædictis Matthæi verbis.* In resurrectione non nubent, neque nubentur. Sexuum, inquit, diuersitas demonstratur. Nemo enim de lapide & ligno dicit, non nubent, neque nubentur, quæ naturam nubendi non habent; sed de iis qui possunt nubere, & gratiâ Christi ac virtute, non nubant. *Vnde supra Christus dixit Sadducæis, nescisse eos virtutem Dei. Ad hæc, Hieronymus ibid. supra:* si opposueris, inquit, quomodo erimus similes Angelorum, cùm
E inter Angelos non sit masculus, & fœmina? breuiter ausculta, non substantiam nobis Angelorum, sed conuersationem, & beatitudinem nobis repromitti. Similitudo promittitur, non natura mutatur.

Quod & confirmat, scribens Pammachio, contra errores Ioannis Ierosolymitani. Angelorum, inquit, nobis similitudo promittitur, id est beatitudo illa, in qua sine carne & sexu sunt Angeli, nobis in carne & sexu donabitur, &c. Similitudo ad Angelos, non hominum in Angelos demutatio, sed profectus immortalitatis, & gloriæ est. *Et libro 1. contra Iouinianum.* Resurgentes, inquit, in proprio sexu,

sexus non fungemur officio. *Ita & Iustinus Martyr quæst. 53. ad Orthod. Et Gennadius lib. de Ecclesiasticis dogmatibus cap. 77. apud August. tom. 3.* Ipsa est (*caro scilicet*) quæ stabit ante tribunal Christi, in quo perferet anima propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum. In resurrectione ex mortuis, sexus forma non mutabitur, sed vir mortuus resurget in forma viri, & fœmina in forma fœminæ. Carens tamen sexuum in hac vita conditione, non specie naturali, ne non sit vera resurrectio, si nō id resurget, quod cadit. *Et apud eundem Augustinum, verè Fulgentius lib. de fide ad Petrum Diaconum. cap. 3.* Iustæ, inquit, animæ, quas hic redemptor Deus gratis ex fide iustificauit, & iustificatis benè viuendi vsque in finem perseuerantiam tribuit, in ipsis corporibus, in quibus hic iustificationis gratiam diuinitus acceperunt, in quibus iustificatæ per fidem, in charitate Dei proximique vixerunt, regni cælestis æternâ beatitudine potientur. Glorificatis etiam corporibus suis, quæ sine dubio carnis naturâ quam Deus creauit, veraciter permanente, non sicut hic animalia, sed spiritalia tunc habebunt. Sanctorum enim seminatur corpus animale, surget spiritale. In his per illam immutationem quę solis dabitur iustis, implebitur quod oportere dicit Apostolus, vt corruptibile hoc induat incorruptionem, & mortale hoc induat immortalitatem. In quibus sexus masculinus, & fœmininus, sicut eadem corpora creata sunt, permanebit: quorum gloria erit pro factorum bonorum diuersitate diuersa. Omnia tamen corpora, siue masculorum, siue fœminarum, quæcumque in regno illo erunt, gloriosa erunt. Ille autem iudex nouit quantum vnicuique sit daturus gloriam, qui in hac vita per misericordiam gratis iustificando præuenit, quos illic per iustitiam glorificare disposuit. *Ambrosius*

tract. in Symbolum Apostolorum cap. 24. Quæritur, inquit, sanè illusoriè ab hæreticis, vtrum in resurrectione diuersitas erit sexuum, id est an fœminæ à viris distinctæ resurgent. Ignorant perditi, non vident cæci sententiam Domini dicentis: regina Austri surget in iudicio cum viris generationis huius, & condemnabit illos. Ergo ibi erit diuersitas sexus. Nec mirum, quia vbi vera caro, ibi distinctio membrorum & personarum. Vbi verò talis distinctio, ibi proculdubio Ioannes, Ioannes est, & Maria, Maria est: veræ ergo carnis resurrectio, sine tamen operibus carnis erit: quia sicut veritas ait: In resurrectione neque nubent, neque nuptui tradentur, sed erunt omnes sicut Angeli Dei in cælo. Similitudo autem Angelica nobis promittitur, non substantia carnis negatur. Nam quando dicitur, neque nubent neque nuptui tradentur, de his dicitur qui possunt nubere, & tamen non nubunt. Nam si hic in ista miserabili vita, quæ peragitur est super terram, multi propter regnum cælorum semetipsos castrantes non nubunt, nec viri tantum, sed & fœminæ hoc ipso Christum iuuante faciunt; quanto minus talia hæc in illa beata vita nedum fieri, sed nec cogitare licebit. Rectum ergo & Catholicum est, vtrumque sexum in carnis resurrectione, sine sexus operibus resurrecturum confiteri: cùm, vt iam dictum est, adhuc in hac vita positi nitamur, cum Dei adiutorio, opera carnis, quæ contra spiritum concupiscit, non implere: probante hoc Apostolo, & dicente: vos in carne non estis, sed in spiritu: Et iterum: ergo fratres, debitores sumus non carni, vt secundùm carnem viuamus. Negando verò eos in carne, quos in carne esse constabat, non carnis substantiam, sed peccata, id est, opera carnis damnauit.

TRINITAS.

1. Pater filio antiquior, generosior, fortior, validior. cont. Hermog. c. 18. à m.

SI Sophia eadem Dei sermo est, sensu Sophia, & a *sine quo factum est nihil*: sicut & dispositum, sine Sophia; quale est, vt filio Dei, sermone vnigenito, & primogenito, aliquid fuerit, præter Patrem, antiquius; & hoc modo vtique generosius, nedum quod innatum nato fortius, & quod infectum, facto validius? quia quod, vt esset, nullius eguit Auctoris, multo sublimius erit eo, quod vt esset, aliquem habuit Auctorem. a Io. 1. 3.

TRINITAS. 1. Schol.

DEI SERMO. *De quo Io. 1.* In principio erat Verbum. SENSV SOPHIA. *Patris sapientia increata, de qua Roman. 11. 34.* Quis cognouit sensum Domini? Syr. mentem Domini? PRÆTER PATREM ANTIQVIVS. *Erroneè dictum. Vel saltem durè, vt suo loco iam diximus. V. creatio 5 circa f. Neque enim Pater antiquior est Filio, aut generosior, aut fortior. Nec factor est filij qui infectus est, & genitus. Licet enim Pater sit innatus, & ingenitus, fons & origo filij, eo tamen prior, aut antiquior non est, sed ambo coæterni & consubstantiales, nec Pater vnquam dici potuit sine filio, vt nec filius sine Patre. Scio quidem hic Tertullianum cont. Hermogenem materiam suam innatam iactantem disputasse, & nato filio eam præferri non tulisse. Sed zelo nimio, & non secundùm scientiam, terminos sanæ fidei & Theologiæ excessisse, dum Patrem antiquiorem filio dixit. Proinde fanius correctior eius Augustinus lib. 11. de Ciuit. cap. 24.* Credimus, & tenemus, & fideliter prædicamus, quòd Pater genuerit Verbum, hoc est, sapientiam, per quam facta sunt omnia, vnigenitum filium, vnus vnum, æternus coæternum, summè bonus, æqualiter bonum: & quòd Spiritus sanctus simul & Patris, & Filij sit Spiritus, & ipse consubstantialis & coæternus ambobus. Atque hoc totum, & Trinitas sit, propter proprietatem personarum, & vnus Deus propter inseparabilem diuinitatem: sicut & vnus omnipotens propter inseparabilem omnipotentiam. Ita tamen, vt etiam cùm de singulis quæritur, vnusquisque eorum & Deus, & omnipotens esse respondeatur: cùm verò de omnibus simul, non tres dij, vel tres omnipotentes, (*vel tres æterni,*) sed vnus Deus omnipotens: tanta ibi est in tribus inseparabilis vnitas, quæ sic se voluit prædicari. *Et libro 1. de Trin. cap. 6.* Quarto de quo dicat Roman. 11. quoniam ex ipso & per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi gloria in sæcula sæculorum. Amen? Si enim de Patre, & Filio, & Spiritu sancto, vt singulis personis, singula tribuantur: Ex ipso, id est ex Patre: per ipsum, id est per Filium;

In ipso, id est in Spiritu sancto: manifestum quòd A Pater, & Filius, & Spiritus sanctus vnus Deus est; quanco singulariter uttulit : ipsi gloria in sæcula sæculorum. Vnde enim cœpit hunc sensum, non ait : O altitudo diuitiarum sapientiæ & scieotiæ Patris, aut Filij, aut Spiritus sancti: sed sapientiæ & scientiæ Dei, &c. qolsenim nouit mentem Domini, &c. quoniam ex ipso, &c. si autem hoc de Patre tantummodo intelligi voluur, quomodò ergo omnia per Patrem sunt, sicut hic dicitor: & omnia per filium, sicot. 1. Cor. 8. vbi ait, & vnus Dominus Iesus Christus per quem omnia : Et sicut in Euangelio Ioannis: omnia per ipsum facta sunt? Si euim alia per Pattem, alia per Filium, iam non omnia per Patrem, oec omnia per filium. Si autem omnia per Patrem, & omnia per Filium, eadem per Patrem, quæ per filium. Aequalis est ergo Patris Filius, & inseparabilis operatio est Patris, & Filij. Quia si vel filium fecit Pater, quem oon fecit ipse filius, non omoia per filium facta sunt: at omnia per filium facta sunt: ipse igitur factus oon est, vt cum Patte faceret omnia quæ facta sunt. Quamquam nec ab ipso Verbo tacuerit Apostolus, & apertissimè omnino dixerit Phil. 2. qui cùm in Dei forma esset, noo rapinam arbitratus est esse æqualis Deo: hic Deuoi propriè Patrem appellans : sicut alibi, (1. *Corinth. 11.*) caput autem Christi Deus. *Vide quàm rectè Tert. emendet errorem.*

TRINITAS.

2. Tempus fuit quo filius non fuit. Cont. Hermog. c. 3. à p.

ET Pater Deus est, & Iudex Deus est; non tamen ideo Pater, & Iudex semper, quia Deus semper. Nam nec Pater potuit esse ante Filium, nec iudex ante delictum. Fuit autem tempus, cùm & delictum, & filius non fuit, quod iudicem, & qui Pattem Dominum faceret. Sic & Dominus, non ante ea, quorum Dominus existeret, sed Dominus tantùm futurus quandoque, sicut Pater per filium, sicut iudex per delictum; ita & Dominus per ea, quæ sibi seruitura fecisset.

TRINITAS. 2. Tempus fuit quo filius, &c. Schol.

FILIVS NON FVIT. *Quidquid Pamelius in antidoto ad excusationem Tert. referat, Hilarium. 12. de Trinit. dicentem,* solum Patrem æternum, filium autem illi coæternum : *Meliori sensu Hilarius, Patrem solum æternum dixit, iungens filium coæternum; quia Pater ingenitus est, & nullum habet originis suæ principium; cùm filius caput & principium originis suæ Patrem agnoscat. Sed non video quomodo vere dici posit, fuisse tempus, quo filius non fuit. Et durissimè dictum, emolliri non potest,* Patrem quandoque futurum per filium, sicut Dominum per subiectas creaturas, & iudicem per delictum. *Nisi de filio incarnato, intelligatur,* qui factus est ei ex semine Dauid secundùm carnem. *Roman. 1. de quo tunc non erat sermo. Agebat enim contra Hermogenem, & materiam ab eo fictam Deo coæternam. Errorem itaq; eius per sanam Aug. doctrinam sic corrigo, & Dei Filiũ & Verbum Patris Dei virtutem & sapientiam æqualem & coæternam Patri, sicut supra, sic prosequor. Ex eod. l. 7. de Tr. c. 3.* Pater, inquit, eam dicit, vt Verbũ eius sit: non quomodo profertur ex ore verbum sooans, nor ante pronuntiationem cogitatur: spatiis enim temporum hoc completur: illud autem æteroũ est, & illuminãdo, dicit nobis & de se, & de Patre, quod dicendum est de hominibus, &c. si enim hoc verbũ quod nos proferimus, temporale & transitorium, & seipsum ostendit, & illud de quo loquimur; quanto magis Verbũ Dei per quod facta sunt omnia? quod ita osteodit Patrem, sicuti est Pater: quia & ipsum ita est, & hoc est quod Pater, secundùm qood sapientia est, & essentia. Nam secondũ quod Verbum, D non hoc est quod Pater, quia Verbum non est Pater, & Verbom relatiuè dicitur, sicut filius, quod vtiq; non Pater. *(Quàm ad refutationem erroris appositè. Relatiua quippe sunt & coæua in creaturis, & coæterna in diuinis,)* & ideo Christus virtus & sapientia Dei, 1. Cor. 1. quia de Patre virtute & sapientia, etiam ipse virtus & sapientia est: sicut lumen de Patre lumine, & fons vitæ apud Deum Patrem, vtiq; fontem vitæ. Qooniã apud te, inquit, Propheta Ps. 35. fons vitæ, & io lumine tuo videbimus lumen. Quia sicut pater habet vitã in semetipso, sic dedit B filio habere vitã in semetipso. Io. 5. & erat lumeo verum quod illuminat omnem hominẽ venientem in hunc muodũ: & lumen hoc Verbum erat apud Deum, sed & Deus erat Verbum. Io. 1. Deus autem lumen est, & teoebræ in eo nõ sunt vllæ, 1. Io. 1. lumen verò non corporale, sed spiritale. Neq; ita spiritale vt illuminatione factũ sit, sicut dictum est Apost. Mat. 5. Vos estis lumen mundi: sed lumẽ quod illuminat omnẽ hominẽ, ea ipsa & summa sapientia Deus, vnde nunc agimus, &c. Et sicut vtrunique simul vnũ lumen, & vnus Deus, sic vtrumq; vna sapieotia. Sed filius factus est nobis sapieotia à Deo, & iustitia, & sanctificatio, quia tẽporaliter nos ad illũ cõuertimur. i. ex aliquo tempore, vt cum illo maneamos io æternum: & ipse ex quodã tempore, C Verbũ caro factũ est, & habitaoit io oobis. *Sed expressius de filij coæternitate l. 6. de Tr. c. 1.* Æqualitatẽ, inquit, Patris, & Filij, & Sp. s. putãt nõnulli ex hoc impediri quo minus intelligatur, quia scriptũ est 1. Cor. 1. Christũ Dei virtutem, & Dei sapientiam: vt ideo non videatur æqualitas, quia non est Pater ipse virtus & sapientia, sed genitor virtutis, & sapieotiæ, &c. Et hinc nonnulli nostri aduersũ Arrianos hoc modo ratiocinati sũt, eos dũtaxat qui prius se aduersom Catholicã fidem erexerunt. Nam ipse Arrius dixisse fertur: si filius est, natus est: si natus est, erat tẽpus quando non erat filius: Non intelligens etiam natũ esse Deo, sẽpiternum esse, vt sit coæternus Patri filius; sicut splendor qui gignitur ab igne, atq; diffunditur, coæuus est illi; & esset coæternus, si esset ignis æternus. Vnde quidẽ posteriores Arriani abiecerunt istã sententiam, fassiq; sunt, non ex tẽpore cœpisse filium Dei. Sed ioter disputationes quas habebant nostri aduersum eos qui dicebant, erat tempus quando non erat filius, hanc etiam nononlli ratiocinationem inserebaot. Si Dei filius, virtus & sapientia Dei est, nec vnquam Deus sine virtute & sapientia fuit, coæternus est Deo Patri filius. Dicit autem Apostolus Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam: & Deum aliquando non habuisse virtutem aut sapientiam, dementis est dicere. Non igitur erat tẽpus, quando non erat filius.

TRINITAS.

3. Spiritus sanctus specie columbæ super Christum baptizatum, de cælo delapsus, assumpsit hypostaticè eius substantiam, sicut Verbum carnem. De carne Chr. c. 3. in f.

SI 1 scripturas opinioni tuæ resistentes, non de industria alias reiecisses, alias corrupisses, confudisset 2 te in hac 3 specie Euangelium Ioannis, prædicans, a *Spiritum columbæ corpore delapsum, 4 desedisse super Dominum.* Qui spiritus cùm hoc esset, tã verè erat & columba, a Io. 1. 32.
quàm & spiritus: nec interfecerat substantiam propriam, assumpta substantia extranea. Sed quæris corpus columbæ vbi sit, resumpto Spiritu in cælum: æquè & Angelorum. Eadem ratione interceptum est, qua & editum fuerat. Si vidisses cùm de nihilo proferebatur, scisses cùm in nihilum subducebatur. Si non fuit initium visibile, nec finis. Tamen corporis soliditas erat, quoquo momento corpus videbatur. Non potest non fuisse quod scriptum est.

Trinitas. 3. Spiritus S. hypostaticè vnitus est columba, sicut Verbum carni. Schol.

A SI 1 SCRIPTVRAS. *Loquitur Marcioni, & in eo carpit morẽ hæreticorum Scripturas sacras corrumpentiũ* 2 CONFVDISSET TE, *qui asseris carnẽ Christi phantasticam, & non verã natamq; de virgine matre, nec à Verbo assumptam hypostaticè.* 3 IN HAC SPECIA, *in simili casu.* 4 DESEDISSE, *sedisse, quieuisse. Sic Io. 1. 32.* Et testimonium perhibuit Ioannes dicẽs: quia vidi Spiritum descendentem quasi colũbam de cęlo, & mansit super eum. *Mat. 3. 16.* Ecce aperti sont ei *(Christo)* cęli: & vidit spiritum Dei descendentem sicut columbam, & venientem super se. *Marc. autẽ 1. 10.* Et statim ascendens de aqua, vidit cælos apertos, & spiritum tanquam colũbam descendentem, & manentẽ in ipso. *Solus Lucas de corpore columbæ expressè loquitur. Luc. 3. 22.* Iesu baptizato & orante, apertum est cælum: & descendit Spir. s. corporali specie sicut columba in ipsum, &c. *Quod tamen per amnistiam, Ioanni tribuit, cùm Marcion Euangel. Lucæ vnicum reciperet.* CVM HOC ESSET, *sc. spiritus, & Deus verus.* TAM VERE ERAT ET COLVMBA. *Hoc est, non phantastica, sed vera. Vt sicut Christus erat tam verè Deus, quam verè homo, humana natura non absumente diuinam, sed diuina persona assumente naturam humanam & vniendo illam sibi hypostaticè; sic Spir. s. hypostaticè quoq; columbæ naturam verè corpoream assumpsit, absq; detrimento propriæ substantiæ spiritalis,* NEC INTERFECERAT, *amiserat. Vt de eo dicatur, quod dixit Aug. de Verbo.* Assumpsit quod non erat, manens quod erat. VBI SIT. *Quid de columbæ corpore factum sit, postquam spiritus in Christũ illapsus, ex oculis Ioannis euanuit,* ÆQVE ET ANGELORVM. *Idem quoq; potest quæri de corporibus Angelorum, quos in vera carne hominibus apparuisse supra censuit.* INTERCEPTVM, *dissolutum disparuit.* IN NIHILVM, *malim in aërem, aut aliud tenue corpus, vnde tam Angelorum quàm columbæ corpora formata sunt, resoluta.* CORPORIS SOLIDITAS, *corpus solidũ erat quod cernebatur à Ioanne, non phantasticum: sicut nec Christi caro, in qua iuxta Baruch, post tot apparitiones in Angelis, ipse in propria persona;* post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est, *Aug. l. 3 de Tr. c. 10. vbi agit de huiusmodi apparitionibus:* nec in omnibus, inquit, quæ nobis à Domino Deo annuntiantur, ipsius Dei persona suscipitur, cùm autẽ suscipitur, aliquando in Angelo demonstratur, aliquando in ea specie quæ non est Angelus, quamuis per Angelum disposita ministretur. *(Sicut columba ministerio Angelorum efformata)* rursus cũ in ea specie suscipitur, quæ non est quod Angelus, aliquando iam erat ipsum corpus, & ad hoc demonstrandum, in aliquam mutationem assumitur. *(Non ex nihilo de nouo producitur, vt vult erroneè Tert.)* aliquando ad hoc exoritur, & re peracta rursus absumitur. *i. euanescit, redactum in corpus tenue: vnde exortum & compactum fuerat, sicut corpus columbæ. Cur autẽ Verbum in vera carne, & Spir. s. in specie, siue repræsentatione columbæ, vel linguarum ignearum, apparuerint, breuiter sic aperit Aug. tom. 4. l. 83. qq. q. 43.* Ille venit *(filius Dei)* vt exemplum viuendi demonstraret hominibus: iste *(Spiritus s.)* vt donum ipsum *(amor & simplicitas)* ad quod bene viuendo peruenitur, significaret apparuisse. Vtrũq; autem visibiliter factum est, propter carnales; ab iis quæ oculis corporeis cernuntur, ad ea quæ mente intelliguntur, Sacramentorum *(mysteriorum)* gradibus, transferendos. *Videlicet vt ex Christi exẽplis, & carne eius visibili ad fidem diuinitatis eius, & per eam ad videndam clarè in cælo faciem Patris eius; sicut à specie columbæ, & linguarum, per simplicitatem & innocentiã, perque doctrinam Apost. mente illuminati veritate, & corde succensi charitate, ad claram visionem & amorẽ,*
B *& fruitionem cum Cherubim & Seraphim transferamur. Quòd autem non expedierit, vt nec decens fuit Spiritus s. creaturas irrationales assumere hypostaticè; vt decuit Verbum humanam naturam suscipere, fusè docuit Aug. l. 2. de Tr. c. 5. in f.* Si missus, inquit; dicitur in quantum apparuit foris in creatura corporali, qui intus in natura spiritali oculis mortaliũ semper occultus est, iam in promptu est intelligere etiã de Spir. S. cur missus & ipse dicatur, &c. Facta est enim quædam creaturæ species ex tempore in qua visibiliter ostenderetur Spiritus S. siue cùm in ipsum Dominum corporali specie velut colũba descendit: siue cum decem diebus peractis post eius ascensionem, die Pentecostes factus est subito de cælo sonus, quasi ferretur flatus vehemens, & visæ sunt illis linguæ diuisæ tanquam ignis, qui & insedit super vnumquemq; eorum. Hæc operatio visibiliter expressa, & oculis oblata mortalibus, missio
C Spir. s. dicta est: non ita vt appareret eius ipsa substantia, qua & ipse inuisibilis & incommutabilis est, sicut Pater, & Filius: sed exterioribus visis hominum corda commota, à temporali manifestatione venientis, ad occultam æternitatem semper præsentis conuerterentur. Ideo autem nusquam scriptum est, quòd Deus Pater maior sit Spiritu s. vel Spir. s. minor Deo Patre, quia non sic est assumpta creatura, in qua appareret Spiritus s. sicut assumptus est filius hominis, quâ forma ipsius Verbi Dei persona præsentaretur: non vt haberet Verbũ Dei, sicut alij sapientes sancti, sed præ participibus suis. Non vtiq; quòd amplius habebat Verbum Dei, vt esset quàm cæteri excellentiore sapientia, sed quòd ipsum Verbum erat. Aliud est enim Verbũ in carne,

Margin notes: Aug. (beside "vidi Spiritum descendentem"); Aug. (beside "non erat, manens quod erat"); S. August. (beside "de Spir. S. cur missus"); S. Aug. (beside "sentis conuerterentur").

aliud Verbum caro. i. aliud est verbum in homine, aliud verbum homo. Caro enim pro homine posita est in eo quod ait, Verbum caro factum est: sicut & illud: & videbit omnis caro pariter salutare Dei. Non enim sine anima, vel sine mente, sed ita omnia caro, ac si diceretur, omnis homo. Non ergo sic est assumpta creatura, in qua apparuit Spit. S. sicut assumpta est caro illa & humana illa forma ex virgine Maria. Neq; enim columbam beatificauit spiritus, vel illum flatum, vel illum ignem, sibiq; & personæ suæ in vnitatem habitumque coniunxit in æternum. Haud verò mutabilis & conuertibilis est natura Spiritus S. vt non hæc ex creatura fierent, sed ipse in illud atque illud mutabiliter verteretur, sicut aqua in glaciem. Sed apparuerunt ista sicut oportunè apparere debuerunt, creaturâ seruiente Creatori, & ad nutum eius incômutabiliter in seipso permanentis, ad eum significandum & demonstrandum, sicut & significari & demonstrari mortalibus oportebat, mutata atque conuersa. Proinde quanquam illa columba spiritus dicta sit, & de illo igne cùm diceretur; visæ sunt illis, inquit, linguæ diuisę velut ignis, qui & insedit super vnumquemque eorum, & cœperunt loqui linguis, quemadmodum Spiritus dabat eis pronunciare; vt ostenderet per illum ignem spiritum demonstratum, sicut per columbam; non tamen ita possumus dicere Spiritũ S. & Deũ & columbam, aut & Deum & ignem, sicut dicimus Filium & Deum & hominem: nec sicut dicimus filium agnum Dei, non solum Ioanne Bapt. dicente, ecce Agnus Dei: sed etiam Ioanne Euangel. vidente agnum occisum in Apocal. Illa quippe visio prophetica nõ est exhibita oculis corporeis per formas corporeas, sed in spiritu per spiritales imagines corporum, columbam verò illam, & ignem oculis viderunt, quicumque viderunt, &c. De illo ergo igne potest esse quæstio quomodo visus sit, vtrum intus in spiritu tanquam foris, an verè foris coram oculis carnis. De illa verò columba quæ dicta est corporali specie descendisse, nullus vnquam dubitauit, quòd oculis visa sit. Nec sicut dicimus filium Petram; scriptum est enim, Petra autem erat Christus, ita possumus dicere, Spiritum columbam vel ignem. Illa enim Petra iam erat in creatura, & per actionis modum nuncupata est nomine Christi quem significabat: sicut lapis ille, quẽ Iacob posuit ad caput, etiam vnctionem ad significandum Dominum assumpsit, sicut Isaac Christus erat, cùm ad se immolandum ligna portabat. Accessit istis actio quædam significatiua iam existentibus: non autem sicut illa columba & ignis ad hæc tantummodo significanda repente extiterunt. *Et l. 4. de Trinit. c. 20. inf.* Verbo, inquit, Dei ad vnitatem personæ copulatus, & quodammodo commixtus est homo, cùm veniente plenitudine temporis missus est in hunc mundum, factus ex fœmina filius

S. Aug.

A Dei, vt esset & filius hominis propter filios hominum. Hanc personam Angelica natura figurare antea potuit, vt prænunciaret, non expropria re, vt ipsa esset. De sensibili autem demõstratione Spiritus S. siue per columbæ speciẽ, siue per linguas igneas, cùm eius substantiam Patri & Filio coæternam, pariterq; incommutabilem subdita & seruiens creatura temporalibus motibus & formis ostenderet, cùm ad eius vnitatem, sicut caro quod Verbum factum est, non copularetur, non audeo dicere, nihil tale factũ esse antea, &c. Trinitas simul operata est, & vocem Patris, & carnem Filij, & columbam Spiritus S. cum ad singulas personas hæc singula referantur. Qua similitudine vtcumq; cognoscitur inseparabilem in seipsa Trinitatem per visibilis creaturæ speciem separabiliter demonstrari, & inseparabilem Trinitatis operationem, etiam in singulis esse rebus, quæ vel ad Patrem, vel ad Filium, vel ad Spiritum S. demonstrandum propriè pertinere dicuntur. Si ergo à me quæritur quo modo factæ sint vel voces, vel sensibiles formæ, atque species ante incarnationem Verbi Dei, quæ hoc futurum præfigurarent, per Angelos ea Deum operatum esse respondeo, quod etiam scripturarum sanctarum testimoniis quantum existimo satis ostendi. Si autem quæritur ista incarnatio quo modo facta sit, ipsum Verbum Dei, dico carnem factum. i. hominem factum, non tamen in hoc quod factum est conuersum atque mutatum: ita sanè factum, vt ibi sit non tantum Verbum Dei, & hominis caro, sed etiam rationalis hominis anima, atq; hoc totum & Deus dicatur propter Deum, & homo propter hominem, &c. Si autem quæritur post incarnationem Verbi, quomodo facta sit, vel vox Patris, vel species corporalis, qua Spiritus sanctus demonstratus est, per creaturam quidem facta ista non dubito: sed vtrum tantummodo corporalem atque sensibilem: an adhibito spiritu etiam rationali, vel intellectuali, hoc enim quibusdam placuit appellare, quod Græci dicunt, πνευ, non quidem ad vnitatem personæ, quis enim hoc dixerit, vt quidquid illud est creaturæ in quo per columbæ speciem, vel per igneas linguas Spiritus sanctus demonstratus est, ita sit Spiritus S. sicut est Dei filius homo ille qui de virgine factus est: sed tantummodo ad ministerium peragendæ significationis, sicut oportuisse Deus iudicauit; An aliquid aliud intelligendum sit, inuenire difficile est, & temerè affirmare non expedit. *Vide dicenda in hanc rem in nostro Omniloquio, Verbo, Christi caro 12. in nostris Schol. iuxta Aug. l. de Agone Chr. c. 22. vbi fusè tractat, rur Spir. S. non fuerit vnitus columba hypostaticè. Et hæc aduersus omnes Tert. errores & hæreses in hoc Alphabeto exactè excussos & per S. Aug. refutatos tractasse sufficiat, qui iure meritissimo à D. Bern.* perpetuus hæreticorum malleus *appellatur.*

Aug. 1.

Finis Alphabeti errorum Tertulliani.

INDEX LOCORVM SELECTIORVM S. Scripturæ qui in Alphabeto Errorum & Hæreſeon Tertulliani expoſiti ſunt aut illuſtrati.

Prior numerus caput deſignat, poſterior verſum eiuſdem capitis: numeri poſt Textum notant Paginam & Columnam Alphabeti errorum.

Matthæus.

Marcus.

Lucas.

Ioannes.

Actus Apostolorum.

Epistola Pauli, ad Romanos.

Prima ad Corinthios.

Secunda ad Corinthios.

Ad Ephes.

Ad Colossenses.

Prima ad Thessalonicenses.

Secunda ad Thes.

Prima ad Timoth.

Ad Titum.

Ad Hebræos.

Prima Ioannis.

Apocalypsis.

INDEX SELECTISSIMARVM quarumque rerum quæ in Alphabeto errorum Tertulliani reperiuntur.

Index rerum.

Errata in Alphabeto Errorum Tertulliani, eorumque Scholiis, sic corriges.

Prior numerus Paginam, secundus Columnam indicat, cum litteris a. b. c. d. intermediis.

Pagina. 3. in p. essent i pag. 6. à p. Loth. 7. b. 1. com Ioaones. ibid. c 2. mutatem. 11. c. 1 tenet septima. 15. a. 1. marcescit. 19. a. r. per mortem. ibid. à. 2. operiet te. ibid. b. 2. ἄρχετε 20. a. 2. operibus. 22. d. 1. patre. 27. b. r. Perpetua 31 a. 2. hebetudini. 32. a. 1. in singolis. ibid. c. 2. differuciamus. 33. b. 1. vna eundem. 38. a. 1. non mori. ibid. d. babens infinitam. ibid. c. 2. potest tamen apparere. 41 d. 1. Cæsaribus. 41. c. 1. prægrauatur, & motatur. 45. a. 1. quam. 46. c. 2. Siracb. 48. a. 2. non custodiunt. ibid. b. Hieronymum acerrimos. 49. c. 1. pertractata. 54 b. 1. præcitatn. 57. b. 2. appellauit. 59. b. 2. vasculorum. 66. a. 1. millibus 68. a. 1. qoam. 71. c. 2. In. 12. 41. 75. b. 2. fugeret. 81. b. 1. obsequi, scilicet, vt ait Bonifacius 11. secundum Deum. 82. b. 1 sollicitare. 87. c. 1. coruscabant. 88. d. 2. omnis. 91. c. 1. δάπεγιως 92. c. 1. quò 94. d. r. animam tolleret. 96. a. r. sciolorum. ibid. c. 2. corporibus. 99. in p. exemplis? ibid. in m. recenseiur. 101 c 2 coæua: 105. a. r. redditam. ibid. c. r. illuminati. 115. c. 2. κοσμικῶν κακοίμην). 106. b. 2. V thirsa. ibid. c. 2. Pæderastæ. numeri item à pagina. 107. vsque ad 110. sunt falsi. 107. c1. non solum capessere. 109. c. 2. Siracle. 110. a. 2. cap. 16. de Monog. 111. a. 1. paulò 113. a. 1. omnibus. 125. c. 1. memoratus. 121. 6. 1. spirituale, animale. 122. c. 1. sumptom intelligit. 123. c. 2. conoersatum. 124. c. 2. constituerunt, tanquam. 126. in m. aurium macula 128. a 1. proximius. 129. a. 2. nota. 132. c. Armeni arguuntur. 133. d. 2. anulom denuò. 135. c. 1. dulcoraodum. ibid. a. 2. tradidi. 137. b. 2 donato. 140. a. 1. veniç. 142. a. 2. magis norant. ibid. b. 1. facti sunt. 143. c. 2. ab Ecclesia. 144. a. 2. cuicumque. 145. d. 1. illius caro 146. c. r. tristia. 153. c. 1. super cœco. 153. c. 2. mentitam. 155 d. 2. mensuram vniuscuiusque 160. c. 2. τοιῶν.

